Universitatea de Științe Agronomice
și Medicină Veterinară – București

180 de ani de la nașterea lui Petre S. Aurelian

1833-2013

Colecție de lucrări în format electronic

PS Aurelian – Colecție de lucrări în format electronic:

01. Manualu de agricultură pentru clasele primare - 1868
02. Espunerea situațiunii lucrărilor publice, agriculturie și comerciului pe anul 1870
03. Tera nostra - 1875
04. Bucovina - 1876
05. Economia rurale la români - 1878
06. Cum se pote fonda industria in România - 1881
07. Schițe asupra stării economice a României in secolului alu XVIII-lea - 1882
08. Espoziținea națională de arte și industrie de la Moscva - 1883
09. Manualu de agricultura pentru școlele normale și școlele rurale - 1884
10. Politica nostra comerciala față cu convențiunile de comerciu - 1885
11. Esploatarea moșiilor prin meteiagiu - 1888
12. Despre sistemele de cultură și raportul lor cu starea socială - 1891
13. Discursul D-lui P.S. Aurelian asupra sindicatelor agricole - 1899
14. Plantele cereale și leguminose la români - 1904
15. Agricultura la români – Creșterea albinelor - 1905
16. Note de silvicultură practică pentru uzul agricultorilor - 1934
17. Opere economice – texte alese - 1967

ISBN 978-606-92457-9-8

©2013 Editura USAMV București - Toate drepturile rezervate.

Tehnoredactare și imprimare: Editura INVEL Multimedia SRL

Configuraţia minimă: PC Pentium, 32 MB RAM, 20 MB liber/HDD, Windows 95/98/2000/XP, CD-ROM, Adobe Acrobat Reader.
Dacă nu îl aveţi instalat îl găsiţi pe acest CD.

MANUALU

DE

AGRICULTURA

PENTRU CLASELE PRIMARE

DE

P. S. AURELIANU

Agricultorŭ

Directorele scólei de Agricultură și Silvicultură

Carte autorisată de Consiliulŭ permanent alŭ Instrucțiune publice, pentru, învățĕmêntulŭ scolelorŭ primare.

BUCURESCI

Imprimeria Th. Mihăescu și Vaideseu St. Sûrbei-Vodă 41

1869.

MANUALU

DE

AGRICULTURA

PENTRU CLASELE PRIMARE

DE

P. S. AURELIANU

Agricultoru

Directorele scólei de Agricultură și Silvicultura

Carte autorisată de Consiliulŭ permanentŭ al Instrucțiunei publice, pentru invățĕmêntulu scólelorŭ primare.

BUCURESCI

Imprimeria Th. Michăiescu și Vaidescu, st. Stirbei-Vodă 11.

1869.

PARTEA ANTĂIU

DESPRE AGRICULTURA

1.

DEFINIȚIUNEA ȘI IMPARȚIREA AGRICULTUREI.

1. — Agricultura este arta de a cultiva pământulŭ. Scopulŭ sĕŭ este de a produce plantele folositóre omuluĭ și animalelorŭ, în cătățime câtŭ se póte maĭ mare, și cu chieltueli câtŭ se póte maĭ micĭ.

2. — Acéstă artă se póte împărți în cinci părți care suntŭ următórele: agricultura, saŭ cultura cămpuluĭ; orticultura. saŭ cultura grădinilorŭ; silvicultura, saŭ cultura pădurilorŭ; vinicultura saŭ cultura viilorŭ; economia vitelorŭ saŭ crescerea și îngrijirea animalelorŭ domestice.

3. — In acéstă carte noĭ ne vomŭ îndeletnici maĭ cu sémă cu agricultura propriă dișă; însă vomŭ dice câte ce-va și despre cele-l-alte părțĭ.

4. — Agricultura îndeletnicindu-se cu cultura plantelorŭ, este de mare trebuință că înainte de a vorbi despre cumŭ se cultivézĕ plantele, să scimŭ maĭ ănteiŭ ce suntŭ plantele.

II.

CATE-VA CUNOSCINȚE ASUPRA PLANTELORU .

1. — Tóte corpurile care se află pe suprafața și în întrulŭ pământuluĭ se deosibescŭ în treĭ clase marĭ, care suntŭ: animalele, vegetalele saŭ plantele și mineralele.

2. — Animalele cuprindŭ omulŭ și tóte ființele vieţuitóre până la cea maĭ mică insectă.

3. — Plantele cuprindŭ tóte plantele de la cea maĭ mică érbă și până la ceĭ maĭ marĭ copacĭ.

4. — Mineralele cuprindŭ petrile, pământurile,

sărurile şi metalurile, precumŭ suutŭ ferulŭ, arama, aurulŭ şi argintulŭ.

5. — Animalele şi plantele suntŭ înzestrate de către natură cu viaţă; ele trăescŭ, se înmulţescŭ şi morŭ; aceste fiinţe se numescŭ organice.

Mineralele nu aŭ viaţă, nu trăiescŭ, şi de aceia s'aŭ numitŭ corpurĭ neorganice.

6. — Plantele se nutrescŭ şi se prăsescŭ.

Organele saŭ părţile prin care se nutrescŭ plantele suntŭ rădăcina, trunchiulŭ şi foile.

Organele prin care se prăsescŭ suntŭ: florile, fructele saŭ ródele, şi semênţele.

7. — Cele d'ânteiŭ organe, adică rădăcina, trunchiulŭ şi foile se numescŭ organe de nutriţiune; cele de alŭ doilea, adică florile, fructele şi semênţele, se numescŭ organe de reproducţiune.

Sĕ vorbimŭ despre fie-care din aceste feluri de organe.

§ 1. *Organele nutriţiuneĭ.* — *Rădăcina*, — *Trunchiulŭ*, — *Foile*.

1. — R ă d ă c i n a este acea parte a planteĭ care se înfige în pămêntŭ. Pe rădăcină suntŭ o mulţime de firişóre care se numescŭ m u s t a ţ ĭ. La vîrfulŭ mustăţilorŭ este o guriţă care se numesce s p o n g i o l ă.

2. — Rădăcinile sugŭ din pămêntŭ prin spongiolele lorŭ deosebite zemurĭ saŭ sucurĭ care nutrescŭ planta.

3. — Unile rădăcinĭ în locŭ să se înfigă în pămêntŭ, se înfigŭ în trunchiurile copacilorŭ şi sugŭ zémă dintr'ênşi; ast-feliŭ suntŭ rădăcinile de vĕscŭ. Asemenea rădăcinĭ se numescŭ p a r a s i t e.

4. — Rădăcinile nu trăescŭ tóte totŭ atâta timpŭ; unele trăescŭ numaĭ unŭ anŭ şi se usucă; astŭ-feliŭ suntŭ rădăcinile de grîŭ, de porumbŭ de ovesŭ; asemenea rădăcinĭ se chiamă a n u a l e.

Alte rădăcinĭ trăiescŭ douĭ anĭ şi apoĭ pierŭ astŭ-feliŭ suntŭ sfeclele, morcovi, napi; acestea se numescŭ b i s - a n u a l e.

Altele, în sfîrșitu, trăiescu anĭ maĭ mulțĭ; astfelŭ suntŭ visdeiulŭ, trifoiulŭ și altele; acestea se numescŭ vivace.

5. — Dupe feliulŭ rădăcinilorŭ și plantele se numescŭ anuale, bis-anuale și vivace.

6. — Rădăcinile n'aŭ tóte aceiașĭ formă; de aceia unele se numescŭ tuberculóse, precumŭ suntŭ cartofi, napi; altele firóse, precum suntŭ rădăcinile de grîŭ, de porumbŭ; altele cepóse, precumŭ suntŭ cépa, usturoiulŭ; altele pivotente, precumŭ suntŭ morcovi, sfeclele, ridichiile.

7. — Rădăcinile tuberculóse și pivotente suntŭ de mare folosŭ pentru agricultură, pentru că ele se întrebuințéză la hrana omuluĭ și a animalelorŭ, și apoĭ se scóte și dintr'însele deosebite substanțe, precumŭ este zaharulŭ care se scóte din sfecle.

Afară de acésta pămêntulŭ în care se cultivéză plante de acestea, remîne curatŭ și mănunțatŭ, pentru că ele aŭ trebuință de a fi săpate de maĭ multe orĭ.

8. — Trunchiulŭ este acea parte a plan-

teĭ care iasă din rădăcină şi cresce afară. Unele trunchiurĭ suntŭ micĭ; astŭ-felŭ este trunchiulŭ grănelorŭ; altele suntŭ fórte marĭ, precum este trunchiulŭ stejaruluĭ, alŭ faguluĭ şi alŭ paltinuluĭ.

9. — Se numesce t r u n c h i ŭ l e m n o s ŭ, acela care este tare ca alŭ copacilorŭ; şi t r u n c h i ŭ e r b o s ŭ, acelŭ trunchiŭ care este móle, fragedŭ, ca trunchiulŭ grănelorŭ şi alŭ legumilorŭ.

10. — În trunchiulŭ unuĭ copaciŭ se deosebescŭ maĭ multe părţi, şi tăindŭ unŭ trunchiŭ de ulmŭ de a curmedişulŭ vomŭ vedea că se află o posgiţă subţire saŭ grósă care se numesce c ó j ă; dupe dînsa vine o parte de lemnŭ a căruia faţă este albă, şi care s'a numitŭ a l b u r n ŭ; dupe lemnulŭ albŭ vine lemnulŭ închisŭ care se numesce i n i m ă d e l e m n ŭ.

11. — In mijlocŭlŭ trunchiuluĭ se află m ă d u v a; din măduvă plécă o mulţime de rade care se numescŭ r a d e m e d u v a r i ĭ.

12. — F o i l e suntŭ acele părţĭ ale planteĭ alipite de trunchiŭ saŭ de ramurĭ, şi care maĭ tóte cadŭ în toţĭ anii. Foile se ţinŭ de copaciŭ printr'o c o d i ţ ă. Printr'însele asudédă plan-

tele, şi totŭ printr'însele resuflă, adică absorbŭ aerulŭ de care aŭ trebuinţă.

§ 2. *Organele reproductiunei — Florile — Fructele — Semĕntele.*

1. — Se numescŭ organe de reproducţiune acelea prin care plantele se prăsescŭ saŭ se înmulţescŭ.

2. — Flórea se compune din maĭ multe părţĭ. Dacă vom lua unŭ trandafirŭ saŭ o altă flóre, vom vedea că maĭ ânteiŭ sunt nisce foiţe de deosebite feçe; în mijloculŭ acestorŭ foiţe se vedŭ nisce firişóre alŭ cărora vĕrfŭ este acoperitŭ de un prafŭ gălbuĭ. Aceste firişóre se numescŭ stamine, şi prafulŭ acesta se chiamă polenŭ. Dacă nu arŭ fi acestŭ prafŭ plantele nu arŭ lega nici o-dată.

În mijlocul firişórelorŭ se află unŭ firŭ maĭ grosciorŭ care se numesce pistilŭ. Cândŭ légă plantele prafulŭ celŭ galbenŭ cade peste pistilŭ.

3. — De desubtulŭ flóreĭ se află o umflătură în care se găsescŭ semênţe; acéstă umflătură se numesce ovariŭ.

4. — Când légă plantele flórea se vestegesce.

5. — Dupe ce se vestegesce flórea ovariulŭ cresce şi cu timpulŭ se face rodŭ, cum este mărulŭ, para, strugurele s. c. l. acésta este fructulŭ.

6. — Fructulŭ se cóce, şi în cele din urmă se uscă saŭ putredesce, şi dintr'ênsulŭ iesŭ semênţele. Semênţele se împrăştiă de sine-le cum se împrăscie tóte semênţele selbatice; saŭ le adună omulŭ şi le semănă, după cumŭ face cu grîulŭ, porumbulŭ şi alte plante cultivate.

7. — Dupe soiulŭ plantelorŭ unele fructe cuprindŭ numaĭ o semênţă, cumŭ este grîulŭ şi porumbulŭ; altele din contra cuprindŭ maĭ multe; aşa spre esemplu, într'o técă de fasole se găsescŭ maĭ multe semênţe.

8. — În orĭ care semênţă se găsesce unŭ colţŭ care se desvoltéză cândŭ se pune în pămêntŭ; acestŭ colţŭ se chiamă embrionŭ. Aceia ce este plodulŭ la ouăle de paserĭ, este embrionulŭ saŭ colţulŭ la plante.

§3. *Germinaţiunea saŭ încolţitul plantelor.*

1. — Cândŭ pune cine-va o semênţă în pămêntŭ, ea dându de umedélă începe să se umfle,

şi colţulŭ rupe posghiţa ca sĕ iasă, dacă nu este ruptă de sine.

2. — Colţulŭ se înparte în două: o parte apucă în susŭ ca sĕ iasă din pămêntŭ spre a forma maĭ pe urmă lujerulŭ; şi alta apucă în josŭ ca sĕ formeze maĭ pe urmă rădăcina.

3. — Pentru ca seminţele să încolţéscă trebue ca să găséscă în pămêntŭ umedélă şi căldură, aerŭ şi lumină. Lumina este trebuincĭósă maĭ cu sémă dupe ce resare planta.

4. — Dupe ce planta iasă din pămêntŭ începŭ să'ĭ dea foile, să'ĭ créscă lujerulŭ, să înfloréscă, să facă rodŭ şi seminţe, şi în urmă să móră, lăsêndŭ dupe sine seminţele ca să prăséscă alte plante asemenea ca dênsa.

§ 4. *Nutriţiunea sau hrana plantelorŭ*

1. — Plantele se nutrescŭ din aerŭ şi din pămêntŭ.

2. — Aerulŭ este, ca cumŭ amŭ ḑice, un fumŭ care n'are faţă, nu se vede; elŭ umple totŭ văzduhulŭ. Fără dênsulŭ nu potŭ trăi nicĭ animalele nicĭ plantele.

3. — In aerŭ se află mai multe gazurĭ ; acestea suntŭ ocsigenulŭ, azotulŭ, carboniculŭ, amoniaculŭ şi aburĭ de apă.

4. — Plantele absorbŭ prin foile lorŭ aerŭ şi oprescŭ dintr'ĕnsulŭ părţile de care aŭ trebuinţă şi ce rămâne 'lŭ daŭ afară. Ele oprescŭ maĭ cu sémă carboniculŭ din care scotŭ o parte care se numesce carbonŭ, şi cea-l-altă care este ocsigenŭ o daŭ afară.

5. — Din pămêntŭ plantele sugŭ prin rădăcinile lorŭ o mulţime de substanţe hrănitòre care suntŭ topite în apă. Fără apă rădăcinile n'arŭ putea suge nimicŭ din pămêntŭ şi plantele arŭ peri.

III.

PAMENTULU

1. — In agricultură înţelegemŭ prin vorba pămêntŭ partea aceia pe care o lucrézăomulŭ cu plugulŭ şi alte machinĭ, şi în care 'şĭ înfigŭ maĭ cu sémă plantele cultivate rădăcinile lorŭ.

2. — Suntŭ maĭ multe felurĭ de pămêntŭ: acelea în care se află argilă, adică pămêntŭ cli-

sosŭ, se numescŭ pămĕnturĭ argilóse; astfelŭ este pămĕntulŭ de óle şi de cărămidĭ, pământulŭ roşu şi galbenŭ.

2. — Acelea în care se află cretă saŭ tibişirŭ, petri de varŭ, marmură, se numescŭ pămĕnturĭ calcariĭ; astŭ-felŭ suntŭ pămĕnturile alburiĭ care se află pe la pólele munţilorŭ de marmură.

3. — Acelea în care se află nisipŭ multŭ se numescŭ pămĕnturĭ nisipóse.

3. — Se întêmplă maĭ totŭ-de-una ca aceste pămĕnturĭ să fie amestecate unele cu altele; asa, spre esemplu, pămĕntulŭ argilosŭ este amestecatŭ cu acelŭ nisiposŭ; atunci pămĕntulŭ acela se numesce argilo-nisiposŭ. Daca este amestecatŭ cu calcarŭ, se numesce argilo-calcarosŭ.

4. — Se numescŭ pămĕnturĭ de luncă saŭ aluvióne, acele pămênturĭ care se află pe ţermurile apelorŭ; astŭ-feliŭ se ḑice lunca Siretuluĭ, a Oltuluĭ, a Argeşuluĭ.

5. — Pămĕnturile argilóse suntŭ în de obsce roşcate saŭ ócheşe. Ele înghitŭ apă multă.

Cândŭ este secetă se întărescŭ, crapă și se lucréḑă anevoie. Dacă se ară de cu tómnă, bulgări degeră și se mănunțescŭ primăvara.

Grîulŭ cresce bine în pămĕnturile argilóse; însă cândŭ cuprindŭ argilă prea multă devinŭ clisóse, saŭ humóse, și lucrarea lorŭ ajunge să fie prea costisitóre.

6. — Pămĕntulŭ numitŭ c l i s ă saŭ h u m ă este unŭ felŭ de argilă tare, îndesată, care nu se póte lucra.

7. — Pămĕnturile calcaróse se usucă lesne, nu ținŭ apa, crapă cândŭ este secetă. Cândŭ este umeḑélă multă se facŭ mocirlă. Asemenea pămĕnturĭ cândŭ suntŭ curate, adică cuprindŭ numaĭ calcarŭ, snutŭ fórte rele.

8. — Pămĕnturile nisipóse lasă să trécă apa numaĭ de câtŭ. Se lucréḑă lesne, însă daŭ puținŭ. Cu câtŭ nisipulŭ este maĭ mănuntŭ cu atâtŭ pămêntulŭ este maĭ roditorŭ.

9. — Ca să fiiă unŭ pămêntŭ bunŭ trebue să cuprindă într'ĕnsulŭ argilă, nisipŭ și calcarŭ. Astŭ-feliŭ suntŭ mare parte din pămên-

turile ţereĭ nóstre; astŭ-feliŭ suntŭ roditórele luncĭ atâtŭ de întinse la noĭ.

10. — In pămĕntŭ afară de argilă, calcarŭ şi nisipŭ se maĭ află o substanţă care se chiamă h u m u s saŭ g r ă s i m e. Humusulŭ este negru şi se face din plantele putrezite. Pămĕnturile care nu cuprindŭ humusŭ, n'aŭ vlagă, producŭ puţinŭ.

11. — Se numescŭ p ă m ĕ n t u r ĭ t a r ĭ, acelea care cuprindŭ clisă multă; şi p ă m ĕ n t u r ĭ u ş ó r e, acelea care cuprindŭ nisipŭ multŭ.

12. — Pămĕnturile tarĭ ţinŭ apa multŭ şi vatămă plantelorŭ pentru cà le putrezescŭ rădăcinile. Ca să le svênteze, cultivatorulŭ trebue să tragă şanţurĭ în care să se scurgă apa de prisosŭ.

13. — Pămĕnturile bune se cunoscŭ dupe plantele care crescŭ pe dînsele; copaci suntŭ frumoşĭ, cója liusă, plantele marĭ. Càndŭ se ară plugulŭ merge uşorŭ, brasdele se mănunţescŭ şi aŭ o faţă négră.

§ 1. *Amendamente*

1. — Când unŭ pământŭ este, spre esemplu, nisiposŭ de totŭ, pentru ca să se facă acelŭ pământŭ mai bunŭ se amestecă cu pământŭ clisosŭ; asemenea amestecare se numesce amendamentŭ.

2, — Cele mai îutrebuinţate substanţe ca amendamente suntŭ argila, nisipulŭ, varulŭ şi păměutulŭ verde saŭ marna.

3. — Argila se amestecă cu pământurile nisipóse. Cândŭ aĭ unŭ pământŭ nisiposŭ carĕ pe dînsulŭ câte-va căruţe de argilă, saŭ maĭ bine de pământŭ verdŭiĭ; lasă'lŭ pînă primăvara; în primăvară întinde'lŭ cu lopata şi apoĭ ară; veĭ vedea atuncĭ că pământulŭ nisiposŭ este maĭ legatŭ şi va produce maĭ multŭ.

4. — Cândŭ pământulŭ este prea clisosŭ atuncĭ se amestecă cu nisipŭ pentru ca să se facă maĭ uşorŭ. Pentru acésta se carĕ nisipŭ pe câmpŭ, se întinde şi se ară dupe acésta pământulŭ.

5. — Varulŭ se amestecă cu pământurile clisóse saŭ argilóse dupe cumŭ se amestecă şi ni-

sipulŭ. Asemenea se amestecă şi cu acele nísipóse.

6. — Pămênturile în care pune varŭ producŭ grâne maĭ frumóse şi nutreţurĭ maĭ multe.

7. — Dărămăturile de ziduri se amestecă asemenea cu pămêntulŭ; ele 'ĭ daŭ varŭ şi alte substanţe.

8. — Noroiurile dupe uliţe, amestecate fiindŭ cu balegă şi totŭ felulŭ de rămăşiţe, suntŭ bune pentru viĭ şi pentru pămênturile tarĭ.

§ 2. *Îngrăşăminte.*

1. — Cândŭ se cultivéză pămêntulŭ neprecurmatŭ, plantele sugŭ tótă viaga dintr'ênsulŭ pînă ce începe să producă prea puţinŭ. Ca să îşĭ viie pămêntulŭ în fire, cultivatorĭ 'lŭ amestecă cu gunoiŭ şi alte substanţe; acésta va să ḑică a î n g r ă ş a p ă m ê n t u l ŭ.

2. — Dintre tóte îngrăşămintele g u n o i u l ŭ este celŭ maĭ întrebuinţatŭ.

3. — Gunoiulŭ este amestecătură de paie şi de baligă de vite. Cândŭ staŭ vitele în coşare saŭ în curte, şi baliga lorŭ se amestecă cu

stratulŭ de paie care este aşternutŭ subŭ dĕnsele, acea amestecătură o numescŭ cultivatori gunoiŭ.

4. — Pămĕnturile cele maĭ rele, cele maĭ sterpe, se potŭ face fórte bune cândŭ suntŭ îngrăşate. Pentru aceia cultivatori cu îngrijire nu lasă să se pérdă gunoiulŭ; 'lŭ strîngŭ şi 'lŭ ducŭ pe ţĕrinile lorŭ.

5. — Ca să aibĭ gunoiŭ bunŭ şi multŭ, trebue ca vitele să fiie hrănite bine şi să aibă în totŭ-d'auna unŭ aşternutŭ de paie.

6. — Diminéţa trebue scosŭ gunoiulŭ cu o róbă saŭ cu o targă, şi aşedatŭ subŭ unŭ adăpostŭ. ca să nu se usce şi să fie spălatŭ de plóe.

7. — Gunoiulŭ se întinde cu o furcă şi se bate cu piciórele. Cândŭ s'a făcutŭ grămada de duoĭ stînjenĭ de înaltă, se pune pămêntŭ pe d'asupra, şi se începe altă grămadă.

8. — Grămedile de gunoiŭ se facŭ lungĭ şi în patru colţurĭ, şi late de douĭ stînjenĭ. Subŭ grămadă se pune unŭ stratŭ de pămêntŭ clisosŭ pentru ca zéma ce va eşi din gunoi să nu se pérdă.

9. — Să se aşeḑe grămeḑ le de gunoiŭ departe de puţurĭ, căcĭ pişatulŭ se stricóră prin pămêntŭ şi strică apa.

10. — Pentru stratulŭ viteloră se întrebuinţéḑă totŭ-feliulŭ de paie, şi chiarŭ foĭ de copaceĭ; numaĭ stratŭ să fiie, căcĭ altŭ-feliŭ se perde gunoiŭ multŭ.

11. — Să se strîngà cu tótă îngrijirea gunoiulŭ bouilorŭ şi vacilorŭ, cailorŭ, oilorŭ, porcilorŭ şi alŭ paserilorŭ. Cine lasă să pérḑă gunoiulŭ perde grăsimea pămêntuluĭ seŭ.

12. Cândŭ este să se ducă gunoiulŭ la câmpŭ se taie c ou secure părţĭ părţĭ şi se încarcă cu o furcă de ferŭ.

§ 3. *Alte îngrăşăminte.*

1. — Afară de gunoiŭ maĭ suntŭ şi alte îngrăşăminte fórte folositòre. Cultivatorulŭ e datorŭ să le întrebuinţeḑe dacă le are.

2. — C e n u ş a este unŭ îngrăşămîntŭ fòrte bunŭ maĭ cu sémă pentru fĕneţe. Se póte întrebuinţa chiarŭ cenuşa din care s'a făcutŭ teşiă.

Cenuşa se duce pe fĕneţe primăvara şi se împrăscie potrivitŭ cu lopata.

3. — O s e l e p i s a t e suntŭ asemenc fórte bune. Dacă nu are cine-va îndestule le amestecă cu gunoiulŭ.

4. — F u n i n g i n e a este minunată pentru fêneţe.

5. — S â n g e l e d e v i t e, uscatŭ şi pisatŭ, este unŭ îngrăşămêntŭ bunŭ pentru tóte pămênturile.

6. — T i s c o v i n a, dupe ce s'a făcutŭ rachiulŭ este bună, maĭ cu sémă dacă se amestecă cu varŭ.

7. — T u r t e l e de nucĭ, de inŭ, de cânepă, de rapiţă suntŭ dintre cele maĭ bune îngrăşăminte.

8. — Tóte r ă m ă ş i ţ e l e de pieĭ, de lână, de petice, suntŭ bune pentru îngrăşatŭ pămênulŭ.

9. — Apele de săpunăriĭ şi de luminărariĭ, cumu şi apele de zalhana, suntŭ fórte bune pentra a uda pămêntulŭ.

10. — Căndŭ cultivatorulŭ nu are multe rămăşiţurĭ ca să pótă îngrăşa o întindere de pămêntŭ maĭ mare, atuncĭ face o grópă şi acolo strînge ḑi cu ḑi tóte rămăşiţurile. Căndŭ s'a umplutŭ gropa tote rămăşiţurile suntŭ putreḑite şi se potŭ pune in grădină saŭ pe câmpŭ.

11. — Pentru îngrăşatulŭ pămêntuluĭ se pot îngropa plante verḑĭ şi iată cumŭ: se ară pămêntulŭ pe care voesce cultivatorulŭ să 'lŭ îngraşe; sémănă rapiţă, rişcă, bobŭ, muştarŭ saŭ alte plante care facŭ foĭ marĭ şi crescŭ iute. Căndŭ aceste plante suntŭ aprópe să înfloréscă, să culcă la pămêntŭ cu unŭ tăfălugŭ saŭ se cosecŭ, şi apoĭ se ară pămêntulŭ ca să le îngrópe. Dupe plugŭ este neaparatŭ sa fiiă unomŭ care să dea în brasdă plantele cosite, astŭ-feliŭ ca căḑêndŭ brasda să le acopere pe deplinŭ. La treĭ sĕptămînĭ dupe acésta se póte semĕna grîulŭ.

12. — Orĭ-care arŭ figunoiulŭ saŭ îngrăşămîntulŭ pe care 'lŭ va întrebuinţa cultivatorulŭ, 'lŭ s'atuimu ca să nu lase să se pérḑă nicĭ unfirŭ de gunoiŭ, căcĭ numaĭ astŭ-feliŭ va putea să are şi sa semene neprecurmatŭ fără ca să sărăcéscă pamêntulŭ.

IV.

DESPRE LUCRAREA PAMENTULUI.

1. — Lucrarea pământuluĭ cuprinde maĭ cu sémă arătura, grăpatulŭ şi tăvălugitulŭ.

§ 1. *Arătura.*

1. — Dacă vomŭ lua pământŭ la două treĭ palme de adăncime cu sapa, şi vomŭ semĕnă ceva într'ênsulŭ, de o camŭ dată nu produce maĭ nimicŭ. Dupe ce trece câţĭ-va anĭ începe să créscă earbă pînă ce se acoperă de totŭ. Cuvîntulŭ pentru care produce dupe cîţĭ-va anĭ este că pământulŭ a datŭ de aerŭ şi de sóre, şi a priimitŭ într'ênsulŭ o putere nouă care lŭ-a schimbatŭ.

2. — Din aceste urmédă că pământulŭ căştigă fórte multŭ cândŭ dă de aerŭ, de sóre, de céţă şi de totŭ ce póte priimĭ din atmosferă. Pentru acestŭ cuvêntŭ se şĭ ară pământulŭ.

3. — A ara pământulŭ va să ḑică a 'lŭ ţăia în brasde la óre-care adăncime, şi a întorce aceste brasde astŭ-feliŭ ca partea de de-

subtŭ a pămêntulŭ să fiiă adusŭ d'asupra, şi partea de d'asupra de desubtŭ.

4. — Pămêntulŭ se ară cu mâna întrebuinţându sapa şi târnăcopulŭ; saŭ cu plugulŭ.

5. — Săpătura este maĭ bună ca arătura cu plugulŭ; însă ómeni întrebuinţédă plugulŭ pentru că lucrédă maĭ iute, şi face economie maĭ multă. Unŭ plugŭ cu patru bouĭ, saŭ chiarŭ cu douĭ boĭ bunĭ, lucrédă într'o dĭ cîtŭ două-dečĭ de ómenĭ cu casmaoa.

6. — Plugulŭ se compune din bucăţile următóte: brăsdarulŭ saŭ ferulŭ celŭ latŭ, urechia saŭ cormana, cuţitulŭ, plasulŭ, grindeiulŭ, córnele şi regulatorulŭ.

7. — B r ă s d a r u l ŭ saŭ ferulŭ celŭ latŭ este bucata cea maĭ trebuincióză din plugŭ; elŭ taie pămêntulŭ în latŭ şi începe să-lŭ întórcă. Brăsdarulŭ trebue oţelitŭ bine, maĭ cu sémă tăişulŭ şi vêrfulŭ, fiindŭ-că acstea suntŭ părţile care lucrédă.

8. — U r e c h i a restórnă brasda de pămêntŭ pe care a tăiatu-o ferulŭ celŭ latŭ şi cuţitulŭ. Fără urechiă saŭ cormană, plugulŭ nu lucrédă

bine, căci tocmai acéstă parte îndeplinesce scopulŭ arăturei. care este de a resturna brasdele De aceiă se şi caută ca acéstă parte să fiă câtŭ mai bine făcută.

9. — Cuţitulŭ este partea ace'a care taie pământulŭ în josŭ, şi face ca brasda să pótă fi deslipită mai cu înlesnire de către brăsdarŭ. Totŭ-de-odată elŭ taie şi rădăcinile pe care le întîmpină în mersulŭ seŭ, aceia ce înlesnesce multŭ lucrulŭ pluguluï. Si elŭ trebue oţelitŭ.

10. — Plasulŭ saŭ talpa, este partea acea care intră în brăsdarŭ, şi se tîrăsce pe fundulŭ. brasdeï, pentru ca plugulŭ să stea bine. Arŭ trebui ca plasulŭ să fiiă camŭ scobitŭ astŭ-feliŭ ca să nu se tărasca pe pământŭ de cătŭ cu verfurile; atunci vitele tragŭ mai uşorŭ.

11. — Grindeiulŭ este partea aceia de care tragŭ vitele şi care ţine tóte părţile pluguluï.

12. — Córnele suntŭ o parte a grindeiuluï; de dînsele se ţine plugulŭ, se înfige saŭ se scóte din brasdă.

13. — Regulatorulŭ, este partea plu-

guluĭ cu care putemŭ să dămŭ brasdeĭ o lăţime maĭ mare saŭ maĭ mică, şi o adîncime maĭ mare saŭ maĭ mică.

14. — Plugurile suntŭ de douĕ feluri: plugurile cu rotile şi rariţele.

Unĭ ḑicŭ că cele d'ăntîĭŭ suntŭ maĭ bune; alţi că cele de alŭ doilea. Adevĕrulŭ este că şi unele şi altele aŭ bunătăţile lorŭ.

15. — Rariţa este maĭ bună pentru că este maĭ uşóră şi maĭ eftină; la adîncime mare ară maĭ bine ca plugulŭ cu rotile; însă ca să mérgă bine trebue ca plugarulŭ să fiă dibaciŭ, şi să nu lase córnele din mănă.

16. — Plugulŭ cu rotile este maĭ greŭ şi maĭ scumpŭ; însă odată ce s'a regulatŭ merge ca să ḑicemŭ aşa singurŭ, şi lucréḑă bine.

17. — Plugari nostri întrebuinţéḑă maĭ cu sémă plugurile cu rotile; însă tóte suntŭ lucrate rĕŭ şi sunt grele. Plugurile cele bune aŭ cormana de tablă de ferŭ saŭ de tuciŭ, şi întórsă astŭfeliŭ ca brasda să alunece cu înlesnire pe dĕnsa; cele-l-alte părţi suntŭ de ferŭ, afară de corne

și de grindeiŭ. Totŭ plugulŭ este multŭ maĭ u- [illegible] lucréḑă maĭ bine.

18. — Adêncimea la care se ară pămêntulŭ merge de la o jumătate, palmă și pînă la o palmă și jumătate; suntŭ culttvatorĭ care ară și maĭ adîncŭ.

19. — Cîndŭ se întorcŭ miriscele arătura dă o jumătate palmă este de ajunsŭ, pentru că semênţele de burienĭ încolţescŭ curêndu, și cândŭ se ară a doua oră maĭ adêncŭ, se îngropă.

20. — Arăturile obișnuite trebue făcute la adêncime de o palmă bună, și la douĭ treĭ anĭ să se are și la o palmă și jumătate ca să se maĭ adêncéscă pămêntulŭ.

20. — Cultivatori nostri ară prea d'asupra, și facŭ forte rĕŭ; căcĭ nu numaĭ că se săracesce pămêntulŭ maĭ curêndŭ, darŭ totŭ-de-odată rădăcinile plantelorŭ nu potŭ să se înfigă adêncŭ Arândŭ maĭ adêncŭ, aducemŭ d'asupra pămêntŭ noŭ, grasŭ și înbunătăţimŭ și pe acelŭ vechiŭ.

21. — Arăturile se facŭ cândŭ pămêntulŭ nu este nicĭ prea uscatŭ nicĭ prea umedŭ. Pămênturile tarĭ. clisose, trebuescŭ arate de cu tomnă

ca să degere iarna. Pământulŭ degeratŭ se mănunţesce şi se lucréză cu înlesnire.

22. — Arăturile dese suntŭ forte folositore pentru că îngraşă pământulŭ, 'lŭ mănunţescŭ şi stărpescŭ şi burienile. La noi se ară pământulŭ prea pnţinŭ, şi de aceia grănele suntŭ slabe şi pline de pălĕmidă, de pirŭ şi alte burienĭ.

23. — In alte ţĕrĭ se ară pământulŭ de treĭ şi de patru orĭ şi apoĭ se séménă.

24. — Cea din urmă arătară se face maĭ puţinŭ adêncă de câtŭ acele-l-alte.

24. — In de obsce este bine ca dupe ce se culegŭ bucatele să se întórcă pământulŭ.

25. — Arăturile să se facă în totŭ-de-una în curmedişŭ; adică dacă se ară ţérina în lungŭ, a doua oră să se are în curmedişu. Cândŭ este însă locŭlŭ delosŭ atuncĭ se ară numaĭ în curmedişŭ, pentru că altŭ-feliŭ apele tĕrăscŭ pământulŭ în vale.

§. 2. *Grăpatulŭ.*

1. — Grăpatulŭ saŭ boronitulŭ, se face cu iustrumentulŭ numitŭ grapă saŭ borónă.

2. — Prin grăpatŭ se sfăramă bulgări, se mănunţesce pămêntulŭ, se potrivesce, se smulgŭ burienile şi se îngropă semênţele.

3. — La noi se întrebuinţédă maĭ cu sémă grapa de mărăcinĭ; însă grapa de lemnŭ cu dinţi de ferŭ saŭ de lemnŭ este maĭ bună pentru că pătrunde maĭ adêncŭ şi mănunţesce maĭ bine.

4. — Nu se grapédă pămêntulŭ niciĭ cândŭ este umedŭ, nici cândŭ este uscatŭ.

5. — Cine are grapă cu dinţi, va face forte bine să grăpeze pămêntulŭ dupe ce'lŭ ară, afară numaĭ cândŭ ară de toamna pentru primăvară.

§ 3. *Tăvălugitulŭ*.

1 — Tăvălugitulŭ se face cu instrumentulŭ numitŭ tăvălugŭ; acesta este unŭ sulŭ de lemnŭ grosŭ de două palme în curmedişŭ, şi lungŭ de unŭ stînjinŭ şi jumătate

2. — Tăvălugulŭ 'lŭ tărăscŭ vitele peste arătură ca să sfărame bulgări şi să bată pămêntulŭ cândŭ este prea afĕnatŭ.

§ 4. ***Despre semănătură***

1. — Semĕnatulŭ se face în totŭ-de-una dupe ce s'a aşeḍatŭ pămêntulŭ; prin urmare dupe ce se ară să se lase pămêntulŭ ca să se maĭ îndese

2. — Celŭ d'anteiŭ lucru la semĕnatŭ este ca semĕnţa să fiă bună şi curată; căcĭ de giaba ară omulŭ pămêntulŭ ş'lŭ îngraşă bine dacă pune într'ĕnsulŭ semĕnţă próstă.

3. — De aceea cultivatorĭ cu grĭjă lasă a nume locurĭ de unde să culégă semĕnţă, saŭ dacă n'aŭ, cumpără d'aiurea semĕnţă bună!

4. — Dupe ce se culegŭ grănele şi alte plante, trebue ca aceĭa ce se opresce pentru semĕnţă să se îngrĭjéscă cu deosebire; să se ferésscă de umeḍélă, să se ciuruie din cândŭ în cândŭ.

5. — Grănele de semĕnţă trebue curăţite cu ciurulŭ de tóte sĕmĕnţele de secară, de neghină, astŭ-feliŭ în câtŭ să fiă bobŭ şi bobŭ

6. — Se caută semĕnţa de douĭ anĭ saŭ de unŭ anŭ. Sĕmĕnţa vechiă, maĭ cu sémă dacă nu este bine păstrată, nu este bună.

6. — În câtŭ despre timpulŭ semĕnatuluĭ, acesta se schimbă dupe plante. In totŭ-de-una este maĭ bine ca să se semene de timpuriŭ de câtŭ tărdiŭ. Grănele timpuriĭ suntŭ maĭ cu putere, şi ducŭ maĭ bine atâtŭ la gerŭ câtŭ şi la secetă.

7. — Cândŭ este pămêntulŭ lucratŭ bine şi grasŭ se pune semĕnţă maĭ puţină de câtŭ în pămêntulŭ săracŭ şi lucratŭ rĕŭ.

8. — Grănele se séménă saŭ dupe arătură şi se îngrópă cu grapa, saŭ se séménă subŭ brasdă. Cândŭ se séménă subŭ brasdă, să nu se are prea adêncŭ, ci din potrivă câtŭ de d'asupra. Ca să se semene bine subtŭ brasdă, se ogorésce pămêntulŭ în maĭ multe rĕnduriĭ, se séménă la timpŭ şi apoĭ se ară ca să se îngrópe semĕnţa.

9. — Porumbulŭ şi alte plante, precumŭ cartofulŭ, se punŭ în cuĭburĭ saŭ în urma brasdeĭ.

§ 5. *Despre plivitŭ, prăşitŭ şi muşuroitŭ.*

1. — Nu este în destulŭ ca să se semene palntele şi trebue dupe ce resarŭ se fiiă şi îngrijite.

2. — Plivitulŭ este lucrarea prin care se smulgŭ tóte burienile vĕtămătóre din semĕnăturĭ.

3. — Se plivesce grăulŭ de pălămidă, de neghină, de cépa ceorĭ şi alte burienĭ.

4. — Plivitulŭ se face cu o săpăligă dréptă cu códa lungă; se înfige în pământŭ ca să se taie buriana cătŭ de adêncŭ.

5. — Prăşitulŭ se face ca să se cureţe de burianĭ seménăturile făcúte în cuĭburĭ. Sapa este instrumentulŭ întrebuinţatŭ pentru acéstă lucrare, şi de aceia se şi numesce lucrarea săpatŭ.

6. — Săpăturile dese suntŭ fórte priincióse plantelorŭ, pentru că nu numaĭ curăţă burienile, ci totŭ-de-odată mănunţescŭ şi pământulŭ.

7. — Cândŭ se dă cea din urmă sapă se strînge pămêutulŭ pe lângă cuĭburĭ, şi de aceia acéstă lucrare se numesce muşuroitŭ saŭ cuĭbăritŭ.

8. — Cuĭbăritulŭ este bunŭ pentru că dă maĭ multă tărie rădăcinilorŭ şi le ţine maĭ multă umedélă.

9. — In unele locurĭ se muşuroiescŭ porumburile cu rariţa cu douĭ boŭĭ. Lucrarea se face maĭ iute şĭ maĭ cu economie.

§. 6. *Cositulŭ şi seceratulŭ.*

Cândŭ vomŭ vorbi despre fêneţe şi despre grâne, vomŭ arăta cândŭ şi cumŭ se cosescŭ saŭ se seceră.

V.

DESPRE PLANTELE CULTIVATE.

1. — Plante cultivate suntŭ acelea pe care le sémĕnă şi le îngrijesce cultivatorulŭ până ce vine recolta.

2. — Tóte plantele cultivate se potŭ deosebi în şése categoriĭ, care suntŭ:

C e r e a l e l e, adică grîulŭ, alaculŭ saŭ caplageoa, porumbulŭ, meiulŭ, orzulŭ, ovesulŭ, secara, şi rişca.

L e g u m i n ó s e l e f ă i n ó s e, adică bobulŭ, fasolea, mazârea, lintea şi năhutulŭ.

R ă d ă c i n i l e şi t u b e r c u l e l e, precumŭ suntŭ cartofi, napi, morcovi, sfeclele, gulielele, păstĕrnaculŭ.

Nutreţurile semĕnate saŭ artificiale, precumŭ suntŭ visdeiulŭ, trifoiulŭ, sparceta, măzărichea, bobulŭ, cicórea, varda, érba grasă, meiulŭ, mohorulŭ, şi orĭ-care alte alte nutreţurĭ pe care le séměnă omulŭ.

Fĕnĕţele saŭ livedile, care cuprindŭ locurile în care cresce érbă de sine.

Plantele industriale; între acestea intră plante care daŭ uleiŭ precumŭ suntŭ rapiţa, semĕnţa de inŭ şi de cănepă, maculŭ; plante care daŭ tortŭ, precumŭ suntŭ inulŭ şi cănepa; plante din care se face vĕpsiturĭ, precumŭ suntŭ roĭbia, şofranulŭ şi şofrănelulŭ. Totŭ în acéstă catigoriă intră şi tutunulŭ, muştarulŭ, hameiulŭ.

§. 1. — *Plante cereale.*

1. — Subŭ numele de cereale se înţelege plantele ale cărora semĕnţe saŭ producte se întrebuinţézĕ maĭ cu sémă pentru hrana omuluĭ şi a animalelorŭ.

2. — Din cereale se face şi rachiŭ şi alte producte, precumŭ scrobéla, aluaturile şi altele.

3. — Cerealele care se cultivézĕ maĭ multŭ în Romănia suntŭ următórele: grîulŭ, porumbulŭ,

orḑulŭ, ovesulŭ, secara și meiulŭ; se cultivézā și prea puținŭ rișcă maĭ cu sĕmă, pes te Milcovŭ.

Grîulŭ.

1. — Grîulŭ este una din plantele cele maĭ folositóre omuluĭ, și putemŭ ḑice cea maĭ folositóre, pentru că elŭ nutresce cea maĭ multă lume.

2. — Suntŭ peste treĭ sute de soiurĭ de grîŭ. In fiĭă-care ţĕră se află maĭ multe soiurĭ.

3. — Tóte grîurile se potŭ înpărți maĭ întêiŭ în două clase marĭ; 1. Grîurile cu bobulŭ golașŭ, adică acelea care dupe se suntŭ treierate aŭ bóbele góle; 2, Grîurile înbrăcate, numite la noĭ a l a c ŭ și c a p l a g e a, alŭ cărora bobŭ și dupe ce se treierà sp cele, rĕmîne acoperitŭ de o pasgh ţă plevósă.

Grîurile cele maĭ cultivate suntŭ acele d'ăntêiŭ.

4. — Intre grîurile golașe unele suntŭ cu m u s t ă ţ ĭ și altele f ă r ă m u s t ă ţ ĭ. La noĭ se găsescŭ și de unele și de altele.

5. — Dupe tăria bobuluĭ suntŭ grîurĭ numite

fragede, alŭ cărora bobŭ este fragedŭ şi alb făinosŭ în întru; altele care aŭ bobulŭ tare, sticlosŭ cândŭ se sparge, şi pentru aceia se numescŭ grîurĭ tarĭ. Grîurile tarĭ se cultivézămaĭ cu sémă în ţĕrile călduróse. La noĭ se cultivézăşi unele şi altele.

6. — Dupe timpulŭ semĕnăturei grîurile se împartŭ în grîurĭ de tómnă, care cuprindŭ tóte soiurile care se séměnăde cu tómnă; grîurĭ de primăvară care cuprindŭ pe acelea care se séměnă în primăvară.

7. — Intre grîurile de tómnă cele maĭ vestite la noĭ suntŭ grîulŭ românescŭ albŭ şi roşu, şi grîulŭ de Banatŭ; iarŭ între acele de primăvară gr'ulŭ numitŭ ghircă este celŭ maĭ bunŭ

8. — Grîurile care isbutescŭ maĭ bine la noĭ suntŭ acele de tómnă.

9. — Grîulŭ cresce maĭ în tóte feliurile de pămênturĭ daca suntŭ lucrate bine şi gunoite; cu tóte acestea pămênturile argilóse mărunţite bine, luncile grase, suntŭ locurile unde 'ĭ priiesce maĭ bine.

10. — Grîulŭ vine bine maĭ întĕiŭ dupe o-

gorŭ;pentru aceia cultivatori care voescŭ să aibă recolte frumóse de grîŭ ară de două orĭ pe vară porumbiștea saŭ altŭ locŭ unde are să se semene grîulŭ.

11. — Cândŭ porumbulŭ se cŏce de timpuriŭ, putemŭ seména grîŭ dupe dênsulŭ, pentru că pământulŭ fiindŭ bine lucratŭ și curățitŭ de burieni, va prii acesteĭ cereale.

12. — Arătura din urmă să fie maĭ puținŭ adîncă de cătŭ acele făcute înainte, pentru ca pământulŭ din fundŭ să se așeḑe bine. Grîuluĭ ĭ merge bine cândŭ pământulŭ de desubtŭ este așeḑatŭ bine.

13. — Ca să aibĭ grîŭ bunŭ trebue să puĭ în pământŭ semĕnță bună. De aceia cultivatorulŭ să caute cătŭ-va putea ca să capete grîŭ de semĕnță coptŭ bine, curatŭ și greŭ la mână. Semĕnța de unŭ anŭ este întotŭ-de-una cea maĭ bună.

14. — Totŭ cultivatorulŭ cu grijă de trebile sale, caută să lase pentru semĕnță grîulŭ ce i se va părea maĭ bunŭ; ba încă arŭ trebui să'lŭ semene a nume, și să'lŭ lase să se cócă cătŭ de bine.

15. — Dupe ce s'a făcutŭ cea din urmă arătură se séměnă grîulŭ. Elŭ se séměnă cu mâna. In unele ţerĭ se séměnă grîulŭ şi în rînduri, şi produce maĭ multŭ.

14. — Timpulŭ celŭ maĭ priinciosŭ pentru seměnatulŭ grîuluĭ este între Sânte Mării, adică de la 15 augustŭ pînă la 8 de septembre. Cu tòte acestea se séměnă grîŭ şi pînă la 15 octombre, şi la nevoiă chiarŭ pînă la săntulŭ Dimitrie; însă grîurile timpurii suntŭ cele maĭ roditóre.

15. — Pe unŭ pogonŭ se séměnă de la treĭ pînă la patru băniţi de seměnţă. Cu cîtŭ este pămêntulŭ maĭ grasŭ şi maĭ bine lucratŭ, şi cu cîtŭ se séměnă maĭ de timpuriŭ, cu atâtŭ se pune seměnţă maĭ puţinŭ în pămêntŭ.

16. — Grîurile de primăvară se séměnă pe dată ce se desprimăvăréză. De aceia locurile trebuescŭ arate de cu tómnă.

17. — Seměnţa se îngrópă saŭ se acoperă, cu grapa saŭ cu plugulŭ. Cândŭ se sémănă tĕrdiŭ seměnţa se îngrópă cu plugulŭ.

18. - Prinăvara dupe rce esare grîulŭ este

de trebuință ca să fie plivitŭ de pălămidă, de neghină și alte burieni. Numaĭ astŭ-feliŭ și prin arăturĭ dese póte cultivatorulŭ să scape de aceste burieni vătămătóre.

19. — In unele țĕrĭ se grăpézĕ primăvară grîurile semĕnate în pămînturĭ tarĭ, și se tăfălugescŭ acele semĕnate în pămînturile ușóre.

20. — Dacă ți se pare grîulŭ prea mare, prea puternicŭ, atunci taie cu secera vĕrfurile foilorŭ de susŭ; cu chipulŭ acesta scapă grîulŭ de a se culca.

21. — Grîulŭ se seceră la câmpŭ în luna luĭ iunie, și spre munte pe la începutulŭ luĭ augustŭ.

22. — Grîulŭ de vêndare se seceră cândŭ este în pîrgă, adică pînă ce nu s'a întăritŭ bobulŭ de totŭ. Făcêndŭ astŭ-feliŭ spicele nu se scutură maĭ de ocŭ.

23. - Grîulŭ se taie cu secera saŭ cu cósa înpedecată. Cu cósa taĭ de patru orĭ maĭ multŭ într'o ți de cătŭ cu secera. Pentru acea cultivatorĭ trebue să se silĕscă să învețe a cosi grîulŭ.

24. — Grîulŭ seceratŭ se face snopĭ, şi snopi se facŭ clăĭ pînă ce se cară la ariă.

Grîulŭ stîndŭ în snopĭ îşĭ cóce bobulŭ pe deplinŭ.

25. — Cândŭ se cară grîulŭ la ariă se face clăĭ marĭ, saŭ şire. Sirele trebue făcute bine pentru ca dacă să întîmplă să ploă să se pòtă scurge apa.

26. — Grîulŭ se treieră cu caiĭ saŭ cu machina. saŭ sĕ bate cu mlăciulŭ. Treieratulŭ cu caĭ este maĭ obişnuitŭ la noĭ. Suntŭ cu tóte a cestea machinĭ micĭ de treieratŭ cu bouĭ saŭ cu caĭ, care arŭ fi fórte bune pentru cultivatori ceĭ micĭ.

27. — Grîulŭ treieratŭ se vĕntură bine cu lopata, saŭ maĭ bine cu o mică machină numită vĕnturătòre.

28. — Dupe vĕnturatŭ grîulŭ, dacă se vinde îndată, se dă la ciurŭ; însă daca s'a vĕnturatŭ bine, şi este curatŭ numaĭ este nevoie de ciuruitŭ.

29. — Cândŭ îĭ merge bine, grîulŭ dă douĕ chile şi umătate la pogonŭ; însă ţerani nu-

şĭ camŭ îngrijescŭ toţĭ ţĕrinile şi de aceia mulţĭ suntŭ mulţumiţĭ cândŭ iaŭ o chilă dupe pogonŭ.

30. — Dacă nu se vinde grîulŭ îndată. se pune în magasiă. Ca să nu se strice trebue vĕnturatŭ din cândŭ în cândŭ, căcĭ altŭ-felĭŭ se gărgăriţézĕ, şi dacă este prea grămăditŭ se încinge şi muceţesce.

31. — Dupe cumŭ scie fiă-care, din grîŭ se face făină cu care se fabrică pănea. Dintr'ĕnsulŭ se face şi rachiŭ, scrob élă, bere şi alte producte.

Paile de grîŭ se daŭ la vite iarna cândŭ este gerŭ şi se aşternŭ şi subŭ-dĕnsele.

Secara.

1. — Secara, este dupe cumŭ ţice unŭ agricultorŭ, grîulŭ locurilorŭ nisipóse şi sărace. Acolo unde nu cresce grîulŭ bine, secara cresce.

2. — Secara se sĕmănă tomna şi primăvara ca şi grîulŭ. Pămênturile umede nu suntŭ bune pentru seminăturile de secară.

3. — Pământulŭ se lucréză pentru secară ca şi pentru grîŭ; se mănuţesce cîtŭ de bine, şi apoĭ se lasă de se aşéḑă o lună de ḑile. După acésta odihnă se face seměnătura.

4. — Pe pogonŭ se séměnă maĭ ace'aşĭ cătăţime de seměnţă ca şi pentru grîŭ. Seměnţa se acoperă ca şi grîulŭ.

5. — In primavară se plivesce secara de pălămidă şi alte burienĭ.

6. — Secara se cóce înaintea grîuluĭ. Indată ce se seceră se face clăĭ şi se şi treiră, căcĭ dacă dă ploie peste dènsa încolţesce totă în spice.

7. — In unele ţĕrĭ se întrebuinţéză paiele de secară pentru a face legăturĭ de snopĭ. In asemenea caḑŭ secara se bate cu mlăciulŭ, numaĭ spicurile, pentru ca paiele se rămîe întregĭ. Paiele se facŭ snopĭ şi cândŭ vine timpulŭ seceratuluĭ se moie în apă şi se facŭ legăturĭ.

8. — Cândŭ este anulŭ ploiosŭ se face între secară unŭ felŭ de bóbe negriceóse care se numescŭ pintenĭ. Secara care cuprinde pintenĭ tre-

bue ciuruită bine, căci aceĭ pintenĭ suntŭ otrăvitorĭ.

9. — Secara se scutură lesne cândŭ este prea cóptă; şi după ce se recoltéză bóbele căḑute resarŭ tómna; acésta este samulastra. Cultivatori leneşĭ lasă loculuĭ semĕnatŭ astŭ-felĭŭ ca să secere anulŭ fiitorŭ. Asemenea secară produce fórte puţinŭ şi strică şi pămêntulŭ.

10. — Secara verde este unŭ nutreţŭ din cele maĭ buue. Păinea de secară de şi camŭ ócheşă, este bună la mâncare, dulcégă la gustŭ. Din secară se face rachiŭ. Paiele suntŭ fórte bune pentru acoperitŭ casele.

Orḑulu.

1. — Orḑurile suntŭ de tómnă şi de primăvară. La noĭ se sémănă maĭ multŭ orḑŭ de primă-vară.

2. — Unele orḑurĭ aŭ douĕ rênḑurĭ de bóbe şi altele patru. Bobulŭ la unele este golaşĭ ca alŭ grîuluĭ, la altele învelituŭ într'o pojghiţă cumŭ este orḑulŭ cultivatŭ la noĭ.

3. — Faţa orḑuluĭ este gălbeu; se află însă şi orḑŭ cu bobul ngrue.

4. — Orḍul cresce bine în pămênturile grase şi bine lucrate.

5. — Se sémênă cu mâna şi se acoperă cu grapa.

6. — Primă-vara se tăvălugesce şi se grăpéḍă orḍurile.

7. — Buruienile năpădescŭ orḍulŭ fórte lesne de aceia trebue plivitŭ cu mare îngrijire.

8. — Orḍulŭ se cóce înaintea grîuluĭ. Elŭ se scutură fórte lesne; de aceia este bine ca să se secere saŭ să se coséscă diminéţa şi séra.

9. — Orḍulŭ se seceră cândŭ a îngălbenitŭ; dacă se lasă pînă ce albesce se scutură maĭ totŭ, ba încă 'i cadŭ spicele întregĭ.

20. — Din făina de orḍŭ se face o pâne négră şi negustósă. Din orḍŭ se face maĭ cu sémă unŭ felŭ de bĕutură numită b e r e. Pentru caĭ orḍul este fórte hrănitorŭ şi răcoritorŭ; paiele suntŭ bune patu nutreţŭ şi pentru stratŭ de vite.

Ovĕsulu

1. — Maĭ tòte ovesurile suntŭ de primă-vară

Dupe faţa bobuluĭ se deosibescŭ ovesurile albe şi ovesurile negre. Ovesulŭ negru este maĭ greŭ de cât ŭ acelŭ albŭ.

2. — Ovesulŭ vine bine dupe porumbŭ, dupe rapiţă şi dupe alte plante prăşite. Rĕŭ facŭ cultivatorĭ carĭ punŭ ovesŭ dupe grîŭ saŭ dupe altă cereală.

3. — Ovesuluĭ ĭ priimesce în păměntulŭ argilosŭ şi camŭ umedŭ. Locurile trebue arate de tómnă.

4. — Seměnăturile cât ŭ de timpurĭĭ sunt ĭ celc maĭ roditóre. Seměnţa se îngrópă maĭ adîncŭ ca să nu sufere desecetă. Pe unŭ pogonŭ se séměnă treĭ pînă la patru băniţĭ de ovesŭ.

5. — Ovesulŭ se cóce după grîŭ. Dupe ce s'a seceratŭ se lasă întinsŭ pe câmpŭ câte-va ḑile ca să se cócă bine. Dupe acésta se face snopĭ şi se duce la ariă.

6. — Cândŭ este seměnatŭ în păměntŭ bunŭ şi lucratŭ, ovesulŭ dă maĭ multŭ de ţîtŭ grîulŭ

7. — Ovesulŭ este bunŭ pentru hrana cailorŭ In unele ţeri se face păne din făina de ovesŭ. Paiele de ovesŭ sunt ŭ fórte bune pentru vite.

Ovesulŭ verde este unŭ nutreţŭ hrănitorŭ şi plăcutŭ.

Porumbulu

1. — Porumbulŭ saŭ păpuşoiulŭ, este planta care se cultivéză maĭ multu la noĭ, pentru că cultivatorĭ din ţéra nóstră se nutrescŭ cu făina ce se face dintr'ënsulŭ.

2. — La noĭ se cultivézà maĭ cu sémă două soiurĭ de porumbŭ: unulŭ cu druga (spiculŭ) lungă şi cu bóbele marĭ, şi altulŭ cu druga maĭ mică şi cu bóbele maĭ mărunte; acesta este numitŭ şi scorumnicŭ.

3. — Porpmbulŭ cu bòbele micĭ este maĭ spornicŭ şi dă făină maĭ multă.

4.— De câtŭ-va timpŭ s'a introdusŭ la scóla de agricultură de la Pantelimon porumburĭ timpurĭĭ; acestea se cocŭ pe la începutulŭ luĭ Augustŭ. Astŭ-feliŭ rămîne păméntulŭ slobodŭ şi se póte pune grîŭ de tómnă.

5. — Porumbuluĭ 'ĭ place păménturile grase cumŭ suntŭ luncile, şi lucrate adîncŭ şi bine. De aceia arŭ trebui ca să să are de cu tómnă

ocurile de porumbŭ, şi apoĭ să se are pentru semĕnatŭ.

6. — Semĕnatulŭ porumbuluĭ nu se póte face prea de timpuriŭ, căcĭ dacă dă vre-o brumă după ce a resăritŭ, degeră totŭ. Cultivatorulŭ însă să fie cu băgare de sémă, şi să semene dupe cumŭ va fi anulŭ, câtŭ se póte maĭ timpuriŭ. In generalŭ la noĭ se séměnă porumbulŭ în aprilie pînă la săntul George; şi la munte şi maĭ tărdiŭ.

7. — Şemĕnţa de unŭ anŭ saŭ de douĭ este cea maĭ bună; se ḑice că semĕnţa de douĭ anŭ produce drugĭ maĭ multe.

8. — Porumbulŭ se séměnă în cuiburĭ pe urma brasdelorŭ. Rîndurile se punŭ la douĕ şi la treĭ brasde; iar cuiburile la unŭ pasŭ micŭ. In fie-care cuibŭ se punŭ douĕ bóbe; căcĭ ca să fie porumbulŭ bunŭ în fie-care cuibŭ trebue să fie numaĭ unŭ firŭ, şi atuncĭ se póte semĕna şi maĭ desŭ.

9. — Porumbulŭ se pune cu parulŭ saŭ cu căl cîiulŭ.

10. — In unele părţi ale ţereĭ se séměnŭ

porumbulŭ cu mâna ca grîulŭ; este însă multŭ mai bine să se puie în cuiburi pentru ca să se pótă lucra mai lesne

11. — Porumbulŭ dupe ce resare şi face două foi se prăsesce. Cându se mai înalţă se prăsesce din noŭ şi se şi cuibăresce. Atunci se smulgŭ şi firele de prisosŭ.

12. — In locŭ să se prăşéscă cu sapa, a doua órá să prăşesce cu muşuroitorulŭ.

23. — Cându a legatŭ porumbulŭ se potŭ rupe vêrfurile lugerilorŭ; astŭ-felŭ vine mai multă mîsgă la drugi; vêrfurile se dau ca nutreţŭ

14. — Din tulpina porumbului daŭ puişori care suntŭ vătămători; aceştia trebue rupţi.

15. In multe localităţi se pune de-odată cu porumbŭ şi fasole care se urcă pe dênsulŭ, şi dovlecĭ.

16. — Cându suntŭ păměnturile slabe, este bine ca în fie-care cuibŭ să se puie cîte o furcă de gunoiŭ.

17. — In luna luĭ septembre se cóce poru-

mbulŭ; bóbele îngălbenescŭ şi se întăresc̆ŭ. şi coceni se uscŭ. Atuncĭ trebue culesŭ.

18. — Porumbulŭ se culege saŭ cu foĭ saŭ fără foĭ. Este maĭ bine să se culégă cu foĭ, şi dupe câte-va ḑile se curăţă.

19. — Porumbulŭ curăţitŭ se pune în pătuluri.

20. — Cândŭ se culege porumbulŭ se alegŭ drugile cele maĭ frumóse pentru semĕnţă; acestora li se lasă foile şi se atârnă în podŭ saŭ aiurea.

21. Porumbulŭ bine cultivatŭ produce şi treĭ chile la pogonŭ,

22, — Când- este trebuinţă pentru móră saŭ pentru vêndare se bate porumbulŭ în cuşcĭ saŭ se curăţă cu mâna,

23. — Coceni rămaşĭ dupe ce s'aŭ curăţitŭ bóbele suntŭ fórte bunĭ pentru arsŭ; ba în unele ţerĭ se taie bucăţi, şi se ferbŭ cu apă şi cu sare pentru vacĭ.

24 — Porumbulŭ este una din plantele care se întrebuinţéză maĭ multŭ. Făina sa saŭ mălaiulŭ, se întrebuinţéză pentru a face mămăligă.

Porci se îngraşă fórte bine cu porumbŭ şi facŭ slănină tare şi gustósă. Pentru paserĭ este fórte bunŭ. Din malaiŭ se face rachiŭ. Porumbulŭ cositŭ de verde este unŭ nutreţŭ din cele maĭ bune.

Meiulu

1. — Meiulŭ se cultivă în destulŭ de multŭ la noĭ, atîtŭ pentru hrana ómenilorŭ, cât şi ca nutreţŭ.

2. — Acesteĭ plante îĭ priesce în pămênturile grase şi lucrate bine,

3. — Se sémănă în aprilie cu mâna. Nu cere niciŏ lucrare de întreţinere,

4. — Meiulŭ se cosesce în septembre; se cară la ariă şi se treieră ca şi cele-l-alte cereale.

5. — Mămăliga de meiŭ nu este aşa de bună ca cea de porumbŭ. Din făina sa se face unŭ feliŭ de băutură numită bragă. Paserile şi vitele 'lŭ mănâncă cu plăcere. Paiele suntŭ bune de nutreţŭ.

Rişca.

1. — Rişca cresce în pămênturile cele maĭ

sărace, în nisipurile sterpe. Suntŭ ţerĭ unde ómeni se hrănescu cu mămăligă de rişcă.

2. — Elŭ se séměnă cu mâna în luna luĭ maiŭ.

3. — Rişca se cóce în augustŭ. Să se bage de sémă cândŭ seměnţele de d'asupra suntŭ cópte atunci să se şi secere. După ce se lasă doue ḑile, se cară la ariă şi se treeră.

4. Seměnţa de rişcă este bună pentru paserĭ şi pentru porcĭ. Paiele nu suntŭ bune maĭ pentru nimicŭ.

§ 2. *Plantele leguminóse făinóse.*

Subtŭ numele de plante leguminóse făinóse, înţelegemŭ pe acelea ale cărora bóbe cuprind făină şi se întrebuinţéză peutru hrana ómenilorŭ; astfelŭ suntŭ fasolea, mazărea, bobulŭ. lintea şi năutulŭ.

Fasolea.

1. Suntŭ multe soiurĭ de fasole, însă tóte se potŭ împărţi în doue clase: fasolea cu aracŭ, adică aceia care se urcă, şi fasolea ológă care cresce josŭ.

2. — Fasolea cere unŭ păměntŭ bunŭ şi lucratŭ bine. In păměnturile umede putrezesce bobulŭ, şi în cele uscate încolţesce anevoe.

3. — Se sémănă fasolea dupe douĕ arăturĕ, în cuiburĭ. In fie-care cuibŭ se pune patru cinci bóbe. Depărtarea între cuiburĭ este maĭ ca la porumbŭ.

4. — Fasolea se sémănă în aprilie de o-dată cu porumbulŭ.

5. — Dupe ce resare fasolea se prăşesce şi se cuibăresce în maĭ multe rînduri.

6. — Fasolea se cóce în augustŭ şi cea târdiă în septembre. Pentru culesŭ se smulge cu lugeri cu totŭ şi se întinde la sóre până ce se usucă bine. Dupe aceia se pune în ariă şi se treeră.

7. — Dupe cercările cunoscute s'a doveditŭ că fasolea nu sărăcesce păměntulŭ; de aceia se póte seměna de două şi de trei orĭ în acelaşi locŭ.

Mazărea, năutulu, bobulu şi lintea.

1. — Aceste d'ăntêiŭ treĭ plante leguminóse se cultivéză ca şi fasolea, cu deosebire că se

potŭ semĕna şl cu măna peste tot loculŭ. Cu tóte acestea semĕnătura în cuiburĭ este cea maĭ bună şi pentru dênsele.

2. — Bobulŭ este o plantă din acele maĭ bune. Nu numaĭ că este hrănitorŭ pentru ómenĭ, darŭ este bunŭ maĭ cu séma pentru vacĭ şi rîmătorĭ. In multe ţerĭ se sémĕnă pentru vite, şi dupe ce s'a uscatŭ se face snopuleţĭ. Se dă bobulŭ vacilorŭ şi oilorŭ maĭ cu sémă iarna; ba se dă şi chiarŭ cailorŭ amestecăndu-lŭ cu plévă saŭ cu paie tocate.

3. — Năutulŭ se cultivéză prea puţinŭ, şi cu tóte acestea este fórte hrănitorŭ.

4. — Lintea se sémĕnă în pămêntŭ mărunţatŭ bine, câtŭ de timpuriŭ. Ea se pune saŭ în rîndurĭ saŭ se aruncă peste totŭ. Pe cândŭ cresce este bine ca să se prăşéscă. Cândŭ îngălbenescŭ tecile, lintea trebue culésă. Ea se smulge ca şi fasolea; se lasă de se usucă bine şi apoĭ se treeră. Lintea este hrănitóre şi plăcută la mâncare. Paiele sale se daŭ ca nutreţŭ la vite.

§ 3. *Plante tuberculóse şi radacinóse.*

In acéstă categoriă intră tóte plantele culti-

vate pentru tuberculele saŭ pentru rădăcinele lorŭ. Unele dintr'ênsele se întrebuinţéză şi pentru hrana ómenilorŭ şi pentru a animalelorŭ; altele numaĭ pentru a animalelorŭ.

Cartofi sau piceoicile.

1. — Cartofi suntŭ una dintre plantele cele maĭ folositóre. Eĭ aŭ fostŭ aduşĭ din America.

2. — Suntŭ o mulţime de soiurĭ de cartofi, de mărime şi de formă deosebită. Aceĭ maĭ marĭ şi maĭ apoşĭ se cultivéză pentru anímale; aceĭ maĭ micĭ şi maĭ făinoşĭ pentru ómenĭ.

Dintre cartofi cultivaţĭ la noĭ, douĕ soiurĭ suntŭ maĭ bune: aceĭ galbenĭ şi aceĭ violeţĭ. Soiulŭ de cartofi de Braşiovŭ este unulŭ din cele maĭ bune.

3. — Cartofilorŭ le priiesce în pămênturile bine mărunţite şi grase, precumŭ şuntŭ luncile nisipóse. In pămênturile argilóse şi umede nu le merge bine.

4. — Cartofi se potŭ pune dupe grâne saŭ în ţelină. Loculŭ trebue aratŭ şi îngrăşatŭ dacă este slabŭ. Arăturile de tómnă suntŭ neapărate pentru ca să se mărunţéscă pămêntulŭ bine.

5. — Pentru săditŭ se alegŭ cartofi nicĭ prea marĭ nicĭ prea micĭ. Dacă suntŭ prea marĭ se potŭ tăia în douĕ şi în treĭ bucăţĭ.

6. — Săditulŭ cartofilorŭ se face cîtŭ maĭ de timpuriŭ. Pentru acésta se facŭ cuiburĭ marĭ şi în fie-care cuibŭ se punŭ douĭ saŭ treĭ cartofĭ depărtaţi uni de alţĭ. In unele locurĭ se înfigŭ cartofiĭ în brasdă dupe ce trece plugulŭ, şi se acoperă cu brasda fiitóre.

7. — Dupe ce resarŭ, cartofi se prăşescŭ. Maĭ târdiŭ cândŭ aŭ crescutŭ de o palmă, se prăşescŭ din noŭ şi se muşuroiescŭ, făcêndu-se muşuroiele cîtŭ de marĭ.

8. — In luna luĭ septembre lugeriĭ se usucă; atuncĭ se şi scotŭ cartofi cu sapa, saŭ cu o casma.

9. — Cartofi se păstrézăă în bordeie, puşĭ pe paie. Aceĭ de semênţă trebue îngrijiţĭ cu deosebire ca să nu dea în primăvară.

10. — Cartofi se întrebuinţézăă într'o mulţime de ţerĭ pentru hrana omuluĭ. In Transilvania se face pâne dintr'ênşiĭ. Pentru vite, şi maĭ cu sémă pentru acele care se punŭ la îngrăşatŭ, suntŭ fórte hrănitorĭ. Din cartofĭ se face şi rachiŭ.

Napiĭ.

1. — Napiĭ se cultivézĕ în multe ţerĭ pentru vite şi pentru rachiŭ. Eĭ se prăsescŭ fórte lesne şi se cultivézĕ ca şi cartofi. Suntŭ fórte bunĭ primăvara pentru vacĭ, pentru oĭ şi pentru porcĭ.

2. — Eĭ crescŭ în pămênturile nisipóse orĭcâtŭ arŭ fi de sărace.

Sfeclele

1. — Suntŭ maĭ multe soiurĭ de sfecle: unele suntŭ roşiĭ, altele albe; unele suntŭ marĭ altele micĭ. Acele roşiĭ se cultivézĕ în grădinĭ pentru ómenĭ; acele marĭ şi albe se punŭ la câmpŭ pentru vite.

2. — Sfeclele crescŭ bine în pămênturile grase şi camŭ jilave. In pămênturile slabe rădăcinile rămânŭ micĭ; pentru aceia asemenea pămênturĭ trebuescŭ gunoite.

3. — Pentru sfecle se ară pămêntulŭ odată saŭ de douĕ orĭ tómna, şi o dată primăvara.

4. Ele se séménă în luna luĭ aprilie, în rînduri drepte şi depărtate ca şi rîndurile de porumbŭ. Se tragŭ rîndurile cu unŭ ţeruşŭ şi du-

pe aceia se séměnă cu mâna și se acoperă totŭ cu mâna saŭ cu o greblă.

5. — Indată dupe ce resarŭ sfeclele trebuescŭ prășite. Pînă ce se culegŭ se maĭ prășescŭ și se mușuroescŭ de douĕ orĭ.

6. Sfeclele se scotŭ din pămêntŭ în septembre. Maĭ ântêiŭ li se taie foile fără ca să se atingă rădăcina, și apoĭ se scotŭ afară cu unŭ tîrnăcopŭ cu craci.

7. — Sfeclele se păstréḑă în bordeie unde se aședă bine pe paie.

8. — Cândŭ vine iarna cultivatorulŭ începe să dea sfecle tocate la vite, amestecându-le cu paie tocate saŭ cu plévă. Este bine ca după ce se amestecă să se lase tocătura să stea o ḑi si o nópte

9. — Din sfecle se face zacarŭ și rachiŭ. Sfeclele din care se face zacarŭ suntŭ maĭ micĭ și maĭ dulcĭ de câtŭ acele de vite.

Morcovi și păsternaci

1. — Morcovi și păstĕrănaci se cultivéză maĭ ca și sfeclele, și le priiesce totŭ în pămêntŭ grasŭ și bine lucratŭ.

2. — Morcovi de vite suntŭ albĭ şi marĭ. Suntŭ bunĭ nu numaĭ pentru vacĭ şi pentru oĭ ci şi pentru caĭ. Se daŭ tocaţĭ ca şi sfeclele.

§ 4. *Nutreţurile semĕnate sau artificiale*

În acéstă categoriă intră tóte plantele pe care le séměnă omulŭ ca să facă nutreţŭ pentru vite. Pînă acumŭ la noĭ nu se séměnă nutreţurĭ multe, şi acésta este pricina pentru care vitele nóstre maĭ tóte pierŭ iarna de fóme. Cându amŭ avea nutreţurĭ multe ne am nutri vitele maĭ bine şi ne amŭ folosi de dênsele maĭ multŭ.

Visdeiulŭ saŭ luzerna.

1. — Visdeiulŭ este o plantă care cresce selbatică la noĭ în fênèţele cele bune. Acumŭ de câţĭ-va anĭ s'a semĕnatŭ pe alocurea şi aceĭ care aŭ semĕnatŭ aŭ înţelesŭ câtŭ este de folos torŭ.

2. — Acesteĭ plante 'ĭ priiesce în păměntŭ grasŭ, aratŭ adâncŭ şi curăţitŭ de buruienĭ. Rădăcinile sale se înfigŭ fórte adêncŭ, şi dacă păměntulŭ nu este aratŭ la o adêncime mare, plantele staŭ pe locŭ şi se pipernicescŭ pînă ce pierŭ.

3. — Visdeiulŭ se séměnă primăvara în ordŭ saŭ în ovesŭ. Astŭ-feliŭ dară cândŭ are cineva să semene visdeiŭ trebue să are pămêntulŭ în care are să se puiĕ ordŭlŭ, de maĭ multe orĭ de cu tómnă. Pe unŭ pogonŭ se séměnă optŭ oca de semênţă.

4. — Séměnă ordŭlŭ şi tocmaĭ dupe ce a răsăritŭ bine. séměnă visdeiulŭ. Semênţa se acoperă cu o greblă uşióră.

5. — Se póte seměnă visdeiulŭ şi singurŭ; însă în grâne este maĭ feritŭ de secetă.

6. — In anulŭ d'âmtêiŭ nu se cosesce visdeiulŭ pentru că este prea micŭ. In alŭ doilea pe dată ce înfloresce se cosesce. De abia s'a cositŭ, şi iarăşĭ dă, şi creşce fórte iute. Dacă timpulŭ este priinciosŭ visdeiulŭ se cosesce de patru şi de cincĭ orĭ pe vară, şi rĕmîne şi păşunare pentru vite.

7. — In locŭ bunŭ visdeiulŭ ţine şépte şi optŭ anĭ. Cândŭ începe să se răréscă se sparge pămêntulŭ de cu tómnă şi se séměnă ovesŭ în priměvară,

8. — Visdeiulŭ cu flórea galbenă se séměnă

ca și acelŭ cu flórea albastră; însă cresce maĭ micŭ și este bunŭ maĭ cu sémă pentru păşunare.

9. — Visdeiulŭ produce fînŭ multŭ și bunŭ. Afară de acésta elŭ îngraşă pămêntulŭ prin rădăcinile care le lasă într'ênsulŭ

10 — Sfătuim pe aceĭ care vorŭ semăna visdeiŭ ca să nu lase vitele să'lŭ mănînce verde de pe livède căcĭ se umflă. După ce se cosesce și se maĭ svêntêḑă să dă și ca maldărŭ.

Trifoiulŭ și sporceta.

1. — Toţĭ cultivatori cunoscŭ trifoiulŭ, și sciŭ că suntŭ maĭ multe soiurĭ: trifoiulŭ roşŭ saŭ de fîneţe care cresce în tóte fîneţele; trifoiulŭ albŭ care cresce pe marginea apelorŭ și în fîneţele jilave; și în sfîrşitŭ trifoiulŭ profirŭ care cresce în aceléşĭ locurĭ ca și acelŭ albŭ

2. — Tòte soiurile de trifoiŭ suntŭ bune; însă acelŭ maĭ căutatŭ este celŭ roşŭ. In cele maĭ multe ţerĭ cultivatoriĭ 'lŭ séměnă pentru nutreţŭ.

3. — Trifoiuluĭ roşu 'i priiecce în pămênturile argilóse și jilave, în luncile grase. Elŭ se

lucrézâ şi se séměnă ca şi visdeiulŭ. însă ţine numaĭ treĭ anĭ.

4. — Sporceta se séměnă ca şi trifoiulŭ, se pune însă maĭ multă semênţă căcĭ este maĭ mare la bobŭ. Laĭ îĭ priiesce şi în pământurĭ uscăcióse, şi pentru aceia arŭ fi fórte bună în multe locurĭ la noĭ. Cândŭ se séměnă se îngrópă totŭ la aceiaşĭ adîncime ca şi orḑulŭ saŭ ovesulŭ cu care se séměnă de o dată.

Măzărichea saŭ borcégulŭ

1. — Măzărichea cresce la noĭ maĭ în tòte fîneţele bune. Eĭ îĭ priiesce în pământŭ uşorŭ, bine mărunţitŭ, grasŭ şi camŭ jilavŭ.

2. — Se află măzăriche de tómnă şi măzăriche de priměvară.

3. — Acéstă plantă se séměnă singură întocmaĭ ca lintea.

4. — Pentru că măzărichea cade la pământŭ este obiceiŭ să se amestece cu ovesŭ saŭ cu orḑŭ cândŭ se séměnă; se pune treĭ părţĭ măzăriche şi o parte ovesŭ. Pe unŭ pogonŭ se séměnă patrudecĭ de oca de semênţă.

5. — Măzărichea se cosesce saŭ înflorită, saŭ maĭ bine dupe ce a făcutŭ tecĭ şi bóbe.

6 — Suntŭ prea puţine nutreţurĭ care să fie aşa de hrănitóre ca măzărichea. De aceia agricultoriĭ noştri arŭ trebui să o prăséscă.

7. — Dupe ce se cosesce măzărichea se lucréză pămêntulŭ şi se pune grîŭ.

Meiulŭ şi mohorulŭ

1. — Meiulŭ este nutreţŭ hrănitorŭ cumŭ se lucréză, nu vom maĭ vorbi aicĭ despre acésta. Vomŭ adăoga numaĭ că agricultori nostri arŭ trebui să caute a face maĭ multŭ meiŭ nutreţŭ căcĭ elŭ le arŭ scóte vitele grase în primăvară.

2. — Mohorulŭ, saŭ paringulŭ, este asemenea unŭ nutreţŭ fórte bunŭ, şi este păcatŭ că nu se caută maĭ multŭ. Elŭ se séménă şi se lucréză ca şi meiulŭ.

§ 5. *Fînéţile*

1. — Se numesce fîneţĭ saŭ livedĭ, locurile pe care cresce érbă şi nutreţŭ pentru vite.

2. — In fîneţe crescŭ mulţime de erburĭ; în-

să cele mai bune suntŭ acelea unde se află visdeiŭ, trifoiŭ, măzărcihe şi graminee multe.

3 — Fîneţele de luncĭ producŭ fînŭ multŭ şi bunŭ; acele de délŭ producŭ fînŭ maĭ puţinŭ însă hrănitorŭ şi gustosŭ.

4, — Fîneţele se potŭ împărţi în păşunĭ, fîneţe uscate şi fîneţe jilave.

5. — Păşunele suntŭ locurile acelea unde érba nu cresce aşa de mare ca să se pótă cosi; astŭ-feliŭ suntŭ păşunile dupe munţĭ care producŭ érbă bună, hrănitóre şi gustósă. Suntŭ păşunĭ şi pe câmpiĭ, care însă s'arŭ putea cosi dacă s'arŭ lăsa érba ca să créscă.

6. — Fîneţele uscate sunt acelea care se află pe déluri; ele producŭ fînŭ bunŭ, mirositorŭ şi gustosŭ. Muscelurile suntŭ fîneţele care se află pe pólele munţilorŭ,

7. — Fîneţele jilave suntŭ acelea care se află pe luncĭ. Locuĺŭ fiindŭ maĭ în totŭ-d'auna jilavŭ aceste fîneţe daŭ fînŭ chiarŭ pe timpŭ secetosŭ.

8. — Pentru ca fîneţele să producă fînŭ multŭ şi bunŭ trebue grăpate în tóte primăverile cu

grapă cu dinți de ferŭ. Astŭ-feliŭ se sterpesce muschiulŭ care înpedică plantele de a cresce.

9. — In primăvară este neapăratŭ ca să se risipéscă tóte mușuróiele de cîrtiță, care facŭ ca cositulŭ să fie anevoie.

10. — In locurile umede este bine să se presare cenușă primăvara; cenușa face ca în locŭ de buruieni rele să créscă plante bune.

11. — Fînețele se cosescŭ cândŭ mai tóte plantele aŭ înfloritŭ; acestŭ timpŭ este la câmpŭ în luna luĭ maiŭ și iuniŭ; la munte se cosescŭ mai târdiŭ.

12. — Dupe ce s'a cositŭ fînulŭ, se lasă de se usucă pe o parte și apoĭ se întórce; și dupe ce s'a uscatŭ și pe cea-l-altă parte se face purcóie și în urmă copiți. Copițile se lasă câtŭ-va timpŭ pe livede pînă ce fînulŭ se dospesce și se svêntéză bine, și apoĭ se cară și se facŭ clăi.

13. — Clăile trebue așeḑate bine pe unŭ loc mai înaltŭ ca să se pótă scurge apa. Nu este reŭ ca să se facă și unŭ șențuleț de jurŭ împrejurŭ.

Ca să se economiséscă fînulŭ, este bine ca clăile să se învelésca cu paie.

14. — In unele ţerĭ se udă livedile primăvara şi apoĭ dupe cósă iarăşĭ se udă; astŭ-felŭ se póte cosi o fînéţă de treĭ orĭ într'unŭ anŭ.

Udatulŭ se face prin şĕnţuleţe făcute de a lungulŭ fîneţeĭ; în aceste şĕnţuleţe vine apă din rîŭ şi cândŭ se umple se varsă peste tótă fînéţa.

15. — Pentru ca să fie folositorŭ udatulŭ trebue ca pămêntulŭ să fie potrivitŭ bine.

§ 6. *Plante industriale.*

Subŭ numele de plante industriale se înţelege acelea pe care le cultivéză agricultorulŭ pentru deosebite meseriĭ saŭ industriĭ; astŭ-felŭ este rapiţa pe care o caută aceia care facŭ uleiŭ; inulŭ şi cânepa pe care le caută pînḑarĭ, şi altele. Aceste plante aducŭ câştigŭ cândŭ suntŭ cultivate bine şi se potŭ desface.

Plantele industriale se împartŭ în plante uleióse, — plante tecstile, — plante văpsitóre, — şi plante aromatice saŭ mirositóre. Să vorbimŭ despre cele maĭ însemnate din aceste plante.

Plante uleióse.

Se numescŭ plante uleióse acelea din a cărora semênţă se scóte uleiŭ. Cele maĭ însemnate suntŭ

rapiţa şi macului. Se maĭ scóte uleiŭ şi din semĕnţa de inŭ şi de cânepă; însă desrpe acestea vomŭ vorbi la plantele tecstile.

Rapiţa.

1. — Rapiţa cresce bine la noĭ şi totĭ aceia care o séménă se folosescŭ. Acéstă plantă de abia a începutŭ să se cultiveḑe de verĭ-o ḑece anĭ.

2. — Îĭ priiesce în pămênturile lucrate bine; arate de douĕ şi de treĭ orĭ. In ţelină iarŭ 'ĭ merge bine rapiţeĭ. Pămêntulŭ argilosŭ este celŭ maĭ bunŭ pentru dînsa.

3. — Se află rapiţă de tómnă şi rapiţă de primăvară. Acea de tómnă dă maĭ multŭ, şi pentru ţéra nóstră este cea maĭ bună.

4. — Rapiţa se séménă în luna luĭ augustŭ dupe ce pămêntulŭ sa aratŭ de douĕ orĭ. Ea se séménă ca meiulŭ. Pe unŭ pogonŭ se pune cincĭ oca de semĕnţă. Semĕnţa se îngrópă cu grapa.

5. — Este multŭ maĭ bine ca rapiţa să se semene în rînduriĭ ca porumbulŭ, pentru că atunciĭ se póte prăşi primăvara, şi cândŭ este prăşită dă maĭ multă semĕnţă.

6. — In unele ţerĭ rapiţa se prăsedesce ca varza. Atuncĭ se face în iulie o resadniţă şi în augustŭ se presădesce.

7. — Rapiţa se cóce în iuniŭ înaintea grîuluĭ. Cândŭ maĭ tóte păstăile aŭ îngălbenitŭ atuncĭ trebue secerată, căcĭ dacă se lasă să se cócă prea multŭ se scutură tótă.

8. — Rapiţa se seceră diminéţa şi séra pentru ca sĕ nu se scuture.

9. — Dupe ce s'a seceratŭ se cară la arie în carre cu zăblaie pe din întru, şi apoĭ se treieră.

10. — Unŭ pogonŭ de rapiţă dă optŭ-sute de oca cândŭ 'ĭ merge bine, şi suta de oca se vinde cu 60 şi 70 de leĭ.

11. — Din semĕnţa de rapiţă se scóte uleiŭ pentru luminatŭ. O sută de oca de semĕnţă dă treĭ-ḑecĭ şi optŭ de oca de uleiŭ. Turtele de rapiţă suntŭ bune pentru vite. Paiele se punŭ subŭ vite saŭ subŭ clăĭ.

Macŭlŭ.

1. — Macul încă nu se cultivéḑă la noĭ; din

semênța sa se scóte unŭ uleiŭ care este fórte bunŭ pentru mâncare; și dacă noĭ amŭ pune macŭ n'amŭ maĭ avea nevoie de uleiŭ de măsline.

2. — Acéstă plantă cresce bine în pămênturile grase și lucrate bine. Se séménă cîtŭ de timpuriŭ, chiarŭ îndătă dupe ce se i'a zăpada

3. — Se séménă ca meiulŭ, saŭ maĭ bine în rênduriĭ; pe unŭ pogonŭ se pune douĕ oca de semênță, se acopere prea puținŭ.

4. — Dupe ce resare maculŭ trebue prășitŭ pînă ce nu 'lŭ năpădescŭ burienile. Se maĭ presesce odată cândŭ s'a maĭ înălțatŭ.

5 — Cândŭ căpățênele de macŭ s'aŭ uscatŭ si semênța sună în întru, atuncĭ se culegŭ. Căpățênele se punŭ într'unŭ sacŭ și apoĭ în carŭ cu zăblăŭ. In urmă se ducŭ la arie unde se batŭ cu mlăciile. Dacă suntŭ copiĭ mulțĭ potŭ să taie căpățênele în douĕ, și semênța cade de sine.

6. — Unŭ pogonŭ de macŭ dă șése sute de oca de semênță.

Plante tecstile

Se numescŭ plante tecstile, acelea din care se scóte nisce fire care maĭ pe urmă se întrebuinţédă pentru a face pênḍeturĭ, frînghiĭ ş. c. l. Astŭ-feliŭ suntŭ inulŭ şi cânepa. Amêndouĕ eraŭ o dată cultivate multŭ în ţéra nóstră; darŭ de cândŭ aŭ începutŭ ómenĭ să pórte căměşĭ de pînză de americă nu se maĭ cultivédă pe întinderĭ marĭ. Noi sfătuimŭ pe cultivatorĭ să puie inŭ şi cânepă căcĭ suntŭ plante care aducŭ câştigŭ.

Cânepa.

1. — Cânepa cresce fórte bine în păměntŭ grasŭ şi camŭ umedŭ. Locurile cele maĭ bune suntŭ luncile, văile, siliştiele, şi păměnturile unde a fostŭ baltă.

2. — Ca să créscă bine cânepa, păměntulŭ trebue aratŭ în maĭ multe rênḍurĭ şi adâncŭ. Se ară tómna o dată saŭ de doŭĕ orĭ, în primăvară se maĭ ară de doŭĕ orĭ şĭ se grăpédă.

3· — Seměnatulŭ se face în aprilie şi maiŭ Semênţa trebue alésă bine, să fie luciósă, grea şi faça închisă. Pe unŭ pogonŭ se séměnă de

la 30 pînă la 40 de oca, dupe cumŭ voesce cine-va să fiie cânepa de désă Semènţa se acoperă cu grapa.

4. — Cânepa de pînză se séměnă maĭ désă şi cea de frînghiĭ maĭ rară.

5. — Dupe seměnatŭ să se păzéscă cânepiştea pînă ce rasare, căcĭ paserile mănîncă seměnţa.

6. — Pentru seměnţă este obiceiŭ să se semene cânepă prin porumbŭ şi pe marginea porumbiscelorŭ. căcĭ cresce mare şi se rămuresce.

8. — Intre firele de cânepă suntŭ unele mascule (acele cu moţu). şi altele femele. Firele mascule se culegŭ în iuliŭ şi augustŭ, iarŭ cele femele maĭ târdiŭ dupe ce se cóce seměnţa. Cânepa culésă se face mănunchiurĭ care se punŭ în piciòre până ce se culege tótă cânepa.

9. — Dacă s'a lăsatŭ cânepa să facă semênţa, atuncĭ dupe ce s'a culesŭ se bate, şi apoĭ se pune să se topéscă.

10, — Cânepa se topesce în apă. Se punŭ tóte mănuchiurile în apă în prejuratŭ unŭ parŭ

și dasupra copiteĭ se punŭ petre și lemne ca să iasă mănuchiurile afară. In ḑece ḑile cânepa s'a topitŭ.

11. — Dupe ce s'a scosŭ cânepa din apă se spală cu apă limpede la fontână și apoĭ se întinde la sóre ca să se usuce. Dupe ce s'a uscatŭ se pune în coşarŭ pînă ce se meliţă.

12. — Apa în care s'a topitŭ cânepa este fórte vătămătóre pentru vite; de aceia să fiie ferite de a bea din asemenea locurĭ.

13. — Din semênţa de cânepă se scóte uleiŭ de arsŭ.

Inulŭ.

1. — Inulŭ cresce maĭ în tóte soiurile de pământŭ, însă 'ĭ priiesce în pămênturile în care cresce bine grîulŭ.

2. — Acéstă plantă se séménă dupe grîŭ, dupe cânepă, dupe porumbŭ saŭ în ţelină.

3. — Pămêntulŭ trebue lucratŭ bine, mănunţitŭ prin maĭ multe arăturĭ.

4. — Seménatulŭ se face în aprilie. Pe po-

gonŭ se pune 20 oca semĕnță. Se punŭ și maĭ multŭ cândŭ voiesca cine-va sĕ aibă numaĭ tortŭ iarŭ nu și semênță. Semĕnța să acoperă puținŭ.

6. — Dupe ce resare inulŭ trebue plivitŭ în maĭ multe rînduriĭ.

6. — Dacă se cultivéḑă inulŭ numaĭ pentru ață atuncĭ se culege dupe ce-a înfloritŭ; iarŭ dacă se cultivéḑă pentru semênță, atuncĭ se culege dupe ce a îngălbenitŭ gogoșelele. Dupe ce s'a svêntatŭ se bate, și apoĭ lujerĭ se punŭ la topitŭ ca și cânepa.

7. — Dinŭ semĕnța de inŭ se scóte uleiŭ bunŭ pentru mâncare și pentru zugrăvélă. Turtele suntŭ bune pentru vite.

Plante văpsitóre

1. — Intre aceste plante le socotescŭ acele din care se scotŭ văpselĭ; astŭ-felŭ suntŭ roĭbia și sofranulŭ.

2. — La noĭ nu se cultivéḑă pînă acumŭ asemenea plante, și fórte răŭ căcĭ suntŭ bănóse

3. — Roĭbia cresce în pămênturile grase, jilave și săpate câtŭ de adîncŭ.

4. — Ea se póte prăsi saŭ semĕnându-se în renduri, saŭ sădindŭ butaşi din rădăcinĭ. Dupe ce resare se plivesce de maĭ multe orĭ pînă tómna; atuncĭ se acopere cu pămĕntŭ. In primăvară iarăşĭ se plivesce, şi cândŭ începe să înfloréscă se taie lujeriĭ şi se dă la vite. Tómna iarăşĭ se acoperă cu pămĕntŭ. In sfîrşitŭ în arulŭ alŭ treilea iarăşĭ se plivesce, se taie lujerĭ şi în septembre se scotŭ rădăcinile.

5. — Rădăcinile se usucă la umbră; se punŭ apoĭ în sacĭ şi se vîndŭ.

Deosebite plante.

In acéstă categoriă punemŭ tutunulŭ, hameiulŭ şi muştarulŭ.

Tutunulŭ

1 — La noĭ se cultivéză maĭ multe soiurĭ de tutunŭ, şi maĭ tóte aŭ foile marĭ. De câţĭ-va anĭ se cultivédă şi tutunŭ turcescŭ care are foile maĭ micĭ.

2. — Pentru tutunŭ trebue alesŭ pămĕntŭ grasŭ şi lucratŭ bine. Iĭ priiesce în ţelină de pădure şi de fîneţe.

3. — De cu primăvara se face o resadniță Cândŭ resadulŭ este camŭ de o jumătate palmă se scóte și să presădesce.

4. — Resadulŭ se pune în rînduri și se udă In urmă se prășesce pînă ce vine timpulŭ culesului.

5. — Foile se culegŭ cândŭ începŭ a îngălbeni se înșiră pe sfóră, și se punu de se usucă la umbră. Dupe ce s'aŭ uscatŭ se facŭ păpuși și păpușile se facŭ téncuri saŭ boccele.

Hameiulŭ.

1. — Hameiulŭ nu se cultivéză pânâ acumŭ la noi; aceĭ care aŭ trebuință culegŭ selbatecŭ saŭ aducŭ din alte țerĭ.

2. — Elŭ se cultivéză în pămênturĭ argilóse arate bine. Se facŭ gropĭ ca pentru viie câtŭ se póte de marĭ; se pune gunoiŭ într'ênsele și apoĭ pămêntŭ. Gropile se facŭ la duoĭ pași uuele de altele. Primăvara să ia lăstarĭ care daŭ din hameiŭ bătrânŭ și se sădescŭ în gropĭ.

3. — In fie-care grópă se pune câte o prăjină de treĭ stînjinĭ pe care se urcă hameiulŭ.

4. Se prăsesce câtŭ de desŭ pentru ca locului să fie curatŭ şi mărunţitŭ.

5. — Tómna se taie din faţa pămêntului vreji şi se acoperă cuibulŭ cu brasdă. Prăjinile se punŭ la o parte în formă de surlă.

6. — In primăvara fiitóre se iaŭ brasdele de d'asupra, şi se taie din faça pămêntului lăstari crescuţi în aceste brasde şi se pune pe d'asupra niţelŭ pămêntŭ. In toţi anniĭ se taie hameiulŭ totŭ astŭ-feliŭ.

7, — Din anulŭ alŭ doilea hameiulŭ dă producte. Cândŭ începe să înegréscă vêrfulŭ conuleţelorŭ saŭ alŭ roduluĭ, se culege hameiulŭ. Hameiulŭ este de culesŭ pe la sânta Maria mică; une-orĭ şi maĭ de timpuriŭ.

8 — Se culege tóte rodurile hameiuluĭ; se întindŭ ca să usuce, şi apoĭ se punŭ în sacĭ unde se îndésă câtŭ de bine se va putea,

9. Hameiulŭ se întrebuinţézăcu orḍulŭ pentru a face o beutură care se chiamă bere.

Muştarulŭ

1. — Muştarulŭ se cultivézăca şi rapiţa. Din

semĕnţa luĭ se face făină cu care se face apoĭ muştarulŭ de mâncare. Se scóte şi uleiŭ din semĕnţă.

VI.

Despre Rotaţiuni.

1. — Prin rotaţiuuĭ se înţelege rêndulŭ ce se cuvine să se dea plantelorŭ pe acelaşĭ păměntŭ, adică dacă se sémănă ântr'unŭ anŭ porumbulŭ pe unŭ locŭ, cândŭ trebue să se maĭ semene.

1. — Pentru ca să aibă cine-va o rotaţiune 'şĭ înparte locululŭ în atâtea bucăţĭ câte plante cultivéză; aşa de pildă la noĭ se cultivéză grîŭ porumbŭ şi se face şi ogorŭ, Dacă aĭ unŭ locŭ de treĭ-ḑecĭ de pogóne, 'lŭ împarţĭ în treĭ bucăţĭ: într'una puĭ porumbŭ, într'alta grîŭ, şi pe alta o facĭ ogorŭ. O asemenea înpărţire se numesce rotaţiune de treĭ anĭ saŭ trienală Dacă s'arŭ înpărţi în două, s'arŭ numi de douĭ anĭ.

3. — Rotaţiunea, saŭ înpărţirea pnmêntuluĭ, are mare folosŭ în agr.cultură, şi acelŭ cultivatorŭ care urméză o rotaţiune bună este sigurŭ că va produce maĭ multŭ şi maĭ eftinŭ.

4. — Regulile care trebuescŭ urmate la rotaţiunĭ suntŭ:

Plantele de aceiaşi familiă precumŭ suntŭ grânele, să nu se puie unele dupe altele, cu atâtŭ maĭ multŭ sá nu se puie grîŭ după grîŭ. Puindŭ aceleaşi plante păméntulŭ se mănîncă, pentru că ele sugŭ dintr'ênsulŭ aceiaşi hrană. Dacă se séménă altŭ soiŭ de plante, spre pildă grîu dupe rapiţă saŭ dupe cartofi, grîulŭ nu va lua din păméntulŭ aceiaşi hrană ca cartofiĭ.

Să se încépă rotaţiunea cu o plantă care se prăşesce pentru că se curăţă păméntulŭ de burienĭ, se mănunţesce, se face într'unŭ cuvêntŭ bunŭ pentru grânele care vorŭ venĭ dupe plantele prăşitóre.

Să se gunoiéscă păméntulŭ maĭ cu sémă pentru plantele prăşitóre.

Cândŭ nu se pune gunoiŭ să se facă în tote de'auna ogorŭ, adică să se lase păméntulŭ neseména tŭ unŭ anŭ, şi să se are de maĭ multe orĭ peste anŭ.

5. — Rotaţiunea cea maĭ obicinuită la noĭ este următórea: se înparte locurile în treĭ parţi: într'una se pune porumbŭ, într'alta grîŭ şi alta se face ogorŭ. Astŭ-feliŭ obişnuitŭ unŭ locŭ la noĭ se ogorăsce în anulŭ d'âmtêiŭ; tómna să séménă grîŭ, şi în anulŭ fiitorŭ dupe mirisce să

pune porumbŭ. Cu chipulŭ acesta rotaţiunea nóstră este ogorŭ, grîŭ, porumbŭ.

6. — Mulţĭ cultivatorĭ nu se ţinŭ de acéste împărţire, ci sémănă şi câte cinci anĭ grîŭ după grîŭ. In adevĕrŭ că în locurile grase se face, însă trebue să scimŭ cŭ orĭ câtŭ de grasŭ arŭ fi unŭ loeŭ se sleiesce, se mănîncă cu timpulŭ. Pentru aceia este de miĭ de orĭ maĭ bine ca să se păstreze rînduiala de maĭ susŭ, şi astŭ-felŭ copiĭ vorŭ moşteni locurĭ grase şi curate, iarŭ nu locurĭ mâncate şĭ pline de pălămidă şi de pirŭ.

7. — Scopulŭ ogorului este maĭ întêiŭ d'a lăsa pămĕntulŭ să se maĭ odihnéscă, şi alŭ doilea ca să 'lŭ maĭ mănunţéscă şi să lŭ maĭ aereze La noĭ unde nu se pune gunoiŭ ogorulŭ este neapăratŭ.

8. — Cândŭ s'arŭ gunoi pămĕntulŭ n'arŭ maĭ fi nevoie de ogorŭ: şi atuncĭ cultivatorulŭ arŭ câştiga pămĕntulŭ care stă neseménatŭ. Pentru aceia sfătuimŭ pe cultivatori noştri ca să încépă a 'şĭ gunoi ţérînile pentru că s'a camŭ strîmtoratŭ locurile.

9. — Cândŭ s'arŭ gunoi locurile atuncĭ arŭ

puțea să se urmeze astŭ-felŭ: se ară și se gunoiesce pămêntulŭ bine și se pune porumbŭ; dupe porumbŭ se pune grîŭ de primăvară saŭ ovesŭ seŭ ordŭ; dupe acestea se pune nutreță, și dupe nutreță, arându-se pămêntulŭ bine se pune grîŭ de tómnă. S'arŭ putea pune grîulŭ de tòmnă dupe porumbŭ, dacă se cóce de timpuriŭ, și atuncĭ dupe nutreță se punŭ ovesŭ saŭ ordŭ, saŭ totŭ grîŭ.

10. — În locŭlŭ porumbuluĭ se póte pune rapiță, sfecle, cartofiĭ, tutunŭ și orĭ-care altă plantă care se prășesce.

11. — Cândŭ pămêntulŭ se umple de burienĭ ŭtot este bine ca să se lase ogorŭ la cîte cincĭ șése anĭ, chiarŭ cândŭ se gunoiesce; căcĭ rămîindŭ locŭlŭ neseměnatŭ póte omulŭ să 'l-are în maĭ multe rênduri și să'lŭ cureță cu grapa de rădăcinĭ.

Despre Viiă și despre vinŭ.

1. — Viia este una din plantele care isbutescŭ maĭ bine în țéra nóstră. In tóte părțile unde se cóce porumbulŭ se còce și viia.

2. - Ea cresce în orĭ-care pămêntŭ, fie câtŭ

de săracŭ însă nu'i merge bine nicĭ în pămĕntulŭ clisosŭ de totŭ, nicĭ în nisipulŭ curatŭ. Pămĕnturile cretóse, mănunte şi bogate, amnstecate cu petricele suntŭ acelea in care 'i priesce maĭ bine.

3. — Iĭ merge maĭ bine viieĭ pe delurĭ saŭ costişurĭ de câtŭ în câmpiiă; pentru aceia şi vinurile cele maĭ bune vinŭ dupe délurĭ. Locurile umede, cetóse, vecinătatea mlaştinilorŭ suntŭ vătămătóre viieĭ.

4. — Viia pusă spre amiadĭ, acolo unde bate sórele maĭ multŭ, dă celŭ maĭ bunŭ vinŭ.

5. — Cândŭ voiesce cine-va să sădéscă viiă din noŭ sapă maĭ întêiŭ pămĕntulŭ la o adîncime de douĕ palme; aruncă petrile cele marĭ şi înprăscie pe d'asupra pe acele micĭ. Dacă se pune viia într'unŭ locŭ unde a fostŭ pădure, este bine ca locŭlŭ să se pîrjoléscă şi apoĭ să se sape.

6. — Cândŭ este să alégă soiurile de viiă ce are să sădéscă, cultivatorulŭ trebue să alégă pe acele maĭ vestite, care se cocŭ maĭ timpuriŭ, şi de odată. Fie-care soiŭ de viţă este bine să se

sădéscă la o parte, iarŭ nu amestecate unele cu altele dupe cum se vede adesea în viile nóstre.

7. — Cele maĭ vestite soiurĭ la noĭ suntŭ următórele; bălana, verdunca, gordinulŭ, timpuria, bĕşicata, ţâţa vaci, razachia albă, córna, corniţa, mischetu, ardelénca, pistruia, seina, tămêiósa, negru vêrtosŭ, negru móle, murga, vulpea, şi cruciuliţa.

8. — Viia se prăsesce prin butaşĭ simpli, şi prin butaşĭ cu mustăţĭ.

9. — Butaşi simpli suntŭ bucăţĭ de viţă de unŭ anŭ care aŭ la partea de josŭ şi o bucată pe lemnŭ de duoĭ anĭ. Lemuulŭ de duoĭ anĭ se lasă peătru ca să nu se usuce prea curêndă viţa şi cândŭ se sădesce viia se póte tăia. Astŭ-felŭ că dacă cine-va ia butaşi din viia sa, saŭ o vie vecină poate să ea numai lăstari de un an.

10. — Butaşi se sădescŭ pimavara în aprilie saŭ şi maĭ de timpuriŭ dacă anulŭ este princeosŭ.

11. — Dacă viţa este lungă, se póte înpărţi în douĕ şi treĭ bucăţĭ, căci unŭ butaşŭ care are să se sădéscă este în destulŭ să aibă patru căpuşĭ (muguri).

12. — Dacă nu se sădescŭ butaşi îndată, este neapĕratŭ ca să se puie într'un locŭ umedŭ.

13. — Butaşi cu mustăţi se prăsescŭ într'o anume resadniţă saŭ scólă. Se sapă bine o bucată de pămĕntŭ, şi în primävară se înfige cu unŭ ţeruşŭ bucăţi de viţă cu cîte treĭ patru căpuşĭ, puindu-se în rênduri. Afară se lasă numaĭ o căpuşă. In timpŭ de duoĭ anĭ se plivesce şi se prăşesce acéstă scólă de viiă.

14. — Butaşi cu mustăţi se sădescŭ tómna, în octombre. Cândŭ se scotŭ din pămĕntŭ să se bage de sémă ca să nu se rupă mustăţile; de aceia trebue scoşĭ cu tîrnăcopulŭ saŭ cu casmaoa.

15. — Săditulŭ viieĭ se face dupe cumŭ urméză: tragĭ pe pămĕntŭ cu o sfóră rênduri drepte în lungŭ şi în curmedişŭ, astŭ-feliŭ ca fiecare rêndŭ să fie depărtatŭ unulŭ de altulŭ de unŭ pasŭ bunŭ; acolo unde rêndurile se taie are să se sădéscă butaşi.

Se facŭ gropĭ cu unŭ parŭ grosŭ adîncĭ de treĭ palme, şi în acele gropĭ se vîră butaşulŭ puindŭ camŭ culcată partea care rămâne afară. Pe lângă butaşŭ este bine să se puie câţĭ-va

pumnĭ de gunoiŭ bunŭ saŭ de păměntŭ negru de vale.

Afară din păměntŭ se lasă numaĭ o căpuşă, şi dacă se află nisipŭ în apropiere este bine să se acopere căpuşa, căcĭ este maĭ ferită de secetă. Pentru butaşi cu mustăţĭ în locŭ de gropĭ cu paru, se facĭ gropĭ cu o casma, maĭ largĭ; într'însele se pune puţinŭ gunoiŭ: pe urmă se ia butaşulŭ se aşéḑă în mijlocŭ şi se pune gunoiŭ şi păměntŭ pînă ce se umple grópa; apoĭ se bate cu piciorulŭ de jurŭ în prejurŭ.

16. — In anulŭ d'ântâiŭ se prăsesce şi se plivosce viia cu mare îngrijire. Tómna se îngròpă, întinḑêndu-se lăstarulŭ şi acoperindu-se cu păměntŭ. In anulŭ alŭ doilea se taie viia în primăvară; se lasă numaĭ lăstarulŭ celŭ maĭ mare, iară ceĭ-l-alţĭ se taie. Lăstaruluĭ rĕmasŭ i se lasă numaĭ douĕ căpuşĭ. In anulŭ alŭ treilea se facŭ aceleaşĭ lucrărĭ.

17. — In multe localităţĭ nu se îngròpo viile tómna; într'altele se îngrópă şi se desgrópă primăvara dupe ce a începutŭ căldura.

18. Primăvara pe la mucenicĭ, dupĕ ce se desgrópă viia se taie pînă ce nu începe se dea. Tăiatulŭ se schimbă dupe locŭ: în unele loca-

litățĭ se lasă vițele lungĭ, într'altele se lasă scurte. Cândŭ vițele suntŭ lungĭ atuncĭ viia se arăcéșce adică lăstari se întindŭ pe duoĭ trei aracĭ se légă cu tniŭ saŭ cu richită.

19. Cândŭ suntŭ lipsurĭ în viia, primăvara se culcă câte unŭ lăstarŭ, se îngrópă cu pământŭ, lăsîndu-ĭ numaĭ vêrfulŭ afară. Lăstarulŭ se ține cu cârlige pînă ce dă rădăcinĭ, atuncĭ se taie de la tulpină.

20. In ainte de a înflori se sapă viia odată. Maĭ târdŭ cândŭ se face burianŭ iarășĭ să maĭ sapă. Curățenia pământuluĭ este neapărată pentru că viia să facă strugurĭ bunĭ.

21. — Viia se culege în septembre cândŭ toțĭ strugurĭ s'aŭ coptŭ bine. Strugurĭ culeșĭ prea de timpuriŭ daŭ vinŭ acru si care se strică curândŭ.

22. — Strugurĭ se culegŭ în coșurĭ și hîrdaie și se ducŭ la linŭ.

23. — Linulŭ este o ladă de lemnŭ în care se punŭ strugurĭ de se calcă. Dupe ce s'aŭ călcatŭ, boștina se pune în téscŭ, unde se stórce pînă ce nu maĭ rĕmîne mustŭ într'ĕnsa.

24. — Mustulŭ, saŭ zéma de struguri, se pune în vase numite buți. Buțile se punŭ în pivnițe, unde începŭ să férbă. Să nu se lase buțile astupate căcĭ plesnescŭ cândŭ ferbe vinulŭ. Dupe ce s'a potolitŭ fertulŭ se astupă.

25. — In tótă primăvara vinulŭ se pritocesce, adică se schimbă dintr'o butie într'alta. Buțiile trebue să fie opărite și spălate cátŭ de bine ca să nu dea mirosŭ vinuluĭ.

26. — Ca să se păstreze vinurile bine, trebue ca pivnița să fiie bună, adîncă, departe de gunoiurĭ și uscată bine.

27. — Dupe ce s'aŭ culesŭ viile, și cândŭ începe frundele să cadă, viia se îngrópă, acolo unde este obiceiulŭ. Araci se strângŭ și se facŭ grămedĭ la o parte, puindu-se la adăpostŭ ca să nu putredéscă.

28. — Dupe ce se tescuesce vinulŭ rămîne boștina care se numesce téscovină. Téscovina se pune în putinĭ marĭ, și în primăvară se face rachiŭ dintr'ĕnsa. Asemenea și cândŭ se pritocesce vinulŭ rămâne la fundŭ drojdiĭ din care se face rachiŭ.

29. — Viile celle mai vestite din țéra nóstră

suntŭ acelle din Dealu mare, Drăgăşanĭ, Odobescĭ şi Cotnarĭ.

30. — Dacă amŭ îngriji maĭ bine viile şi vinurile nóstre, noĭ amŭ putea să trimitemŭ vinurĭ de acele maĭ bune în ţerĭ străine.

VIII.

POMI RODITORI.

Nucŭlŭ.

1. — Nucŭlŭ este dintre copacĭ roditorĭ unulŭ dintre aceia care isbutescŭ maĭ bine în ţéra nóstră; şi dovadă dupre aeésta este că 'lŭ găsimŭ în tóte părţile.

2. — Elŭ cresce maĭ în tóte pământurilĕ, şi în celle maĭ sărace; cu tóte acestea 'ĭ merge maĭ bine în acele calcariĭ, uşóre şi adîncĭ, de câtŭ în acele clisóse. In pământŭ petrosŭ nucŭlŭ cresce maĭ încetŭ, darŭ lemnulŭ sĕŭ este fórte tare.

3. — Suntŭ maĭ multe soiurĭ de nucĭ; însă la noĭ putemŭ deosebi: nuci care facŭ nucile marĭ şi lungueţe; nuci care le facŭ rotunde; şi nuci care le facŭ micĭ şi cu cója tare saŭ nucĭ costelive. Aceia care facŭ nucĭ rotunde suntŭ

aceĭ maĭ buni pentru că miezulŭ este plinŭ şi unsurosŭ.

4. — Nuci se presăscŭ din puĭ dobândiţĭ prin semĕnţă. Pentru acestŭ şfêrşitŭ se alege o bucată de pămêntŭ bunŭ, se ară adĕncŭ şi se mărunţesce bine. În acestŭ pămêntŭ se sădescŭ nucile cu cójă cu totŭ, cu vĕrfulŭ în josŭ la o adencime de optŭ degite, şi în rînduri depărtate unele de altele de treĭ palme. Nucile se punŭ la douĕ palme unele de altele.

5. — Tómna saŭ primăvara se scotŭ puiĭ, li se scurtédă rădăcina şi să sădescŭ în scólă, depărtaţĭ de unŭ pasŭ uni de alţi. Odată sădiţĭ, nuculeţi să plivescŭ şi se prăşescŭ cândŭ este trebuinţă.

6. — Cândŭ nuculeţi suntŭ de douĭ stînjinĭ se scotŭ din scólă şi se sădescŭ pe locŭ.

7. — Gropile se facŭ de cu primăvara. largĭ şi adîncĭ; şi tómna se sădescŭ nuci. Este bine ca la sădire să se arunce câte-va lopeţĭ de gunoig în fie-care grópă.

8. — Ca să nu se frîngă este bine ca nuculeţ'lorŭ să li se puie aracĭ pînă ce prindŭ putere

9. — Nuci se potŭ prăsi şi prin altoire, maĭ cu sémă cândŭ găsesce cine-va unŭ soiŭ de nucĭ bune.

10. — În totŭ anulŭ este bine să se are loculŭ unde s'aŭ săditŭ nuci, pînă ce se facŭ de douĕ-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ. Asemenea trebue să să se cureţe tóte crăcile uscate.

11. — Nucile se culegŭ în augustŭ şi septembre. Cândŭ se batŭ nuci cu prăjinĭ să se bage de sémă ca se nu să rupă crăcile.

12ĭ — Nucile culese se curăţă de cójă şi se punŭ în podŭ, saŭ într'unŭ locŭ uscatŭ, în straturĭ suţirĭ. Maĭ în tóte ḑilele este bine să se prefire cu lopata pînă se uscă.

13. — La treĭ lunĭ dupe culesŭ nucile se potŭ întrebuinţa pentru a face uleiŭ.

14. — Din nucĭ se scóte unŭ uleiŭ care se numesce la noĭ untŭ de nucă. Acestŭ uleiŭ este fórte bunŭ pentru măncare.

15. — Arŭ trebui ca cultivatori de la munte maĭ cu sémă, să umple délurile sterpe numaĭ cu nucĭ, căcĭ acestŭ copaciŭ este folositorŭ nu numaĭ prin ródele sale ci şi prin lemnulŭ sĕŭ, care

este unulŭ din lemnele cele maĭ scumpe pentru tămplărie.

Dudulŭ sau Agudulu.

1. — Dudulŭ cresce bine în ţéra nóstră. Luĭ ĭ priiesce maĭ cu sémă, în pământŭ nisiposŭ. adîncŭ şi grasŭ; în pământŭ clisosŭ nu ĭ merge bine.

2. — La noĭ suntŭ douĕ némurĭ de dudŭ; dudulŭ albŭ şi dudulŭ negru. Acelŭ albŭ este maĭ bunŭ pentru crescerea gândacilorŭ.

3. — Duḑi să prăsescŭ şi din butaşĭ şi din semĕnţă. Se ia dude din duḑi care aŭ 40 de anĭ; se storcosescŭ bine, apoĭ se spală cu apă şi se punŭ să se usce.

4. — Semińţele se punŭ .n pământŭ tómna saŭ primăvara. Se alege o bucată de pământŭ bunŭ; se lucrézĕ bine, şi apoĭ se séménă în rĕnduri trase cu unŭ ţeruşĭ.

5. — Dupe ce resarŭ duduleţi, trebue pliviţĭ şi săpaţĭ mereŭ; se şi maĭ răriescŭ astŭ-feliŭ ca să fiie unŭ puiŭ la cincĭ degite. Daçà este secetă se udă duḑi.

6. — Dupe unŭ anŭ se scotŭ pui şi se săsădescŭ în scólă. Pămêntulŭ de scólă trebue săpatŭ adâncŭ şi mărunţitŭ. Pui se sădescŭ în rênduriĭ, depărtaţiĭ uni de alţi de unŭ pasŭ.

7. — Cândŭ crescŭ se rupŭ cu unghiile lăstari care daŭ pe trunchiŭ şi se lasă numaĭ ceĭ dela vêrfŭ.

8. — Cândŭ suntŭ pui de treĭ anĭ se potŭ scóte şi sădi pe locŭ. Pentru săditŭ se facŭ gropĭ marĭ primăvara, şi tómna se face sădirea. Duḑi se punŭ la treĭ stînginĭ uni de alţi.

9. — Înainte de a se sădi duḑi, li se taie tóte crăcile lăsându-se numaĭ cincĭ la vărfŭ; asemenea se taie şi rădăcina grósă saŭ morcuvulŭ.

10. — Pînă ce prindŭ duḑi putere trebue săpaţĭ în totŭ anulŭ. Se póte chiarŭ ara pămêntulŭ dintre dênşi şi semêna ca porumbŭ saŭ alte plante.

11. — In unele ţerĭ se crescŭ duḑi piticĭ pentru ca să se pótă culege frunḑa cu înlesnire. Pentru acésta să taie trunchiulŭ maĭ de josŭ şi se lasă de crescŭ ramurile.

12. — Frunḑa începe să se culégă la şése anĭ

dupe ce s'aŭ săditŭ duḑi. Cândŭ se culege este neapăratŭ ca să se ia tótă frunḑa, căcĭ rămâindŭ pe unele crăcĭ mîsga să trage acolo, şi celel-alte ramurĭ suferă.

13. — Foile de dudŭ se întrebuinţéză pentru a cresce gîndaci de mătase. Crescerea acestorŭ gîndacĭ este o industriă fórte bănòsă, şi de aceia arŭ trebui ca toţĭ cultivatori să aibă câţĭva duḑĭ.

Prunulŭ.

1. — Pruni se cultivéză maĭ cu sémă la munte unde se face diu prune rachiŭ.

2. — La noĭ suntŭ multe soiurĭ de prunĭ. de vară şi de tómnă; însă pruni tomnaticĭ suntŭ ceĭ maĭ căutaţĭ pentru fabricaţiea rachiuluĭ.

3. — Eĭ crescŭ în pămênturile adăncĭ şi nu prea sărace; se prăsescŭ ca şi duḑi, semĕnându-se şi apoĭ săd ndu-se. Se prăsescŭ şi din pui care daŭ din rădăcinĭ.

PARTEA DOUA.

Despre animalele domestice

1. — Animalele domestice cuprindŭ: b o u i ĭ și v a c i l e, c a i ĭ, a s i n i ĭ, o i l e, c a p r e l e. p o r c i ĭ, p a s e r i l e. Totŭ în acéstă categoriă intră și gîndacĭ de mătase, a l b i n e l e și p e s c ĭ ĭ.

2. — In cărțile de agricultură s'aŭ deosebitŭ speciile saŭ soiurile de vite, prin cuvintele următóre: s p e c i a b o v i n ă (boui și vacile), s p e c i a c a v a l i n á (caĭ), s p e c i a a s i n ă (asini), s p e c i a ŏ v i n ă (oile), s p e c i a c a p r i n ă (caprele) și s p e c i a p o r c i n à (porci saŭ rîmătoriĭ).

3. — Fie-care țéră are soiurĭ de vite deosebite, potrivite cu locului, cu clima și cu nutrețulŭ. De aceia cândŭ unŭ agricultorŭ voiesce să aducă soiurĭ de vite din țerĭ străine, trebue să țiie sémă de înprejurările în care se află pămêntulŭ pe care 'lŭ cultivéză. In zadarŭ va aduce cele maĭ bune soiurĭ de vite; căcĭ dacă nu se vorŭ întreține ca în țéra lorŭ; dacă nu vorŭ avea nutrețulŭ și îngrijirile de acolo, pierŭ cu timpulŭ.

4. — Fiie-care ţéră are vite bune; numaĭ cultivatorulŭ să scie să le alégă şi maĭ în urmă să le prăséscă. O vacă bună de lapte face viţele care maĭ în totŭ-de-una voru fi şi ele bune de lapte. De aceia dupe cumŭ să caută semênţa bună, pomi ceĭ buniĭ, trebue să se caute şi vitele cele bune.

5. — Rasele saŭ soiurile de vite se potŭ înbunătăţi în treĭ chipurĭ: s'aŭ corcindŭ vitele cu soiurĭ maĭ bune; saŭ aducêndŭ vite din ţéră străină; saŭ alegêndŭ dintre vitele din ţéră pre acele maĭ bune şi ţiindu-le pentru prăsilă. La noĭ putemŭ înbunătăţi vitele alegêndŭ taurĭ saŭ armăsarĭ buniĭ dintre aceĭ din ţéră, precumŭ şi vacĭ şi iepe.

6. — Vitele aduse din ţerĭ străine se ţinŭ cu mare anevoinţă; de aceia agricultorĭ trebue să se socotéscă multŭ şi bine pînă ce se voru hotărâ ca sĕ aducă vite din alte ţerĭ.

7. — Uni agricultorĭ credŭ că vitele marĭ suntŭ cele maĭ bune; aşa că dacă vĕdŭ văcşóre maĭ micĭ, saŭ caĭ maĭ înodaţĭ ḑicŭ. că nu suntŭ aşa de buniĭ ca aceĭ marĭ. O asemenea socotinţă este greşită, căcĭ aceia ce se caută la o vită este

ca să dea multŭ din aceia ce i se cere, adică lapte saŭ muncă, saŭ carne, potrivitŭ cu nutreţulŭ şi îngrijirea ce i se dă. Ce folosŭ că o vacă mare póte să dea lapte maĭ multŭ de câtŭ una mică, dacă cea mică dă maĭ multŭ lapte potrivitŭ cu ce ne ţine hrana sa.

8. — Trebue ţinutŭ în sémă că mărimea vitelorŭ este şi dupe locŭ; astŭ-felŭ la noĭ boui de munte suntŭ maĭ micĭ ca aceĭ de câmpiă; asemenea şi caĭ. O vacă mare, greóiă, nu arŭ putea trăi la multe pentru că nu póte să se urce pe stîncĭ ca să pască.

9. — Ca să avemŭ vite bune trebue şi îngrijire bună. Pentru totŭ soiulŭ de vite agricultorulŭ trebue să aibă adăposturĭ bune şi hrană îndestulătóre potrivitŭ cu ce sĕ cere de la vite. Pe tótă ḑiua vitele trebuescŭ ţesĕlate, periate şi spălate. Cultivatori nostri neîngrijesc prea multŭ vitele; şi apoĭ se maĭ miră că în primăvară de abia maĭ rămîne osulŭ şi pelea pe dênsele.

10. — Vomŭ vorbi dupe tóte soiurile de vite, însă maĭ cu sémă de bouĭ şi vacĭ, de caĭ, de oĭ şi de rîmătorĭ.

I

Bouĭ și Vacile

1. — Bouĭ și vacile suntŭ cele maĭ trebuincióse dintre animalele domestice; ele suntŭ care daŭ omuluĭ productele cele maĭ folositóre: lapte, carne, muncă, peĭ și gunoĭ. Afară de acésta ele suntŭ și maĭ lesne de îngrijitŭ de câtŭ unele din cele-l-alte animale. Pentru aceia cultivatorulŭ românŭ ține atâtŭ de multŭ la boulenĭ și văcșóra sa. Cine are bouĭ și vacă nu piere nicĭ-od'ată, și are casa în totŭ-d'auna îndestulată.

2. — In țéra nóstră se găsescŭ maĭ multe soiurĭ de vite albe; însă acele de soiŭ maĭ bunŭ se găsescŭ în Moldova, și în județulŭ Ialomița In fiie-care localitate cultivatorulŭ póte dobândi vite în destulŭ de bune ca soiŭ; rĕmâne la densulŭ ca sĕ scie să le păstreze și să le prăséscă.

3. — In țerile străine se găsescŭ vite vestite maĭ cu sémă acolo unde cultivatorĭ aŭ sciutŭ să le alégă și să le păstreze soiulŭ. Astŭ-felĭŭ se află vite frumóse în Elveția, în Olanda, în Normandia ș. c. l.

Vacile

1. — Vacile bune de lapte nu suntŭ din acele

frumóse; din potrivă la vedere suntŭ slabe, osóse, şi pentru aceĭ care nu le cunoscŭ, ele parŭ urête.

2. — Vacile bune de lapte aŭ trupulŭ ososŭ, şoldurile eşite, capulŭ micŭ, córnele subţirĭ şi luciòse, bărbia mică, pelea subţire şi móle, părulŭ desŭ şi móle, vinele dupe ugerŭ gróse şi umflate, vinele din apoĭ eşite, vinele de lapte lungĭ şi gróse, ondulate şi isvóre largĭ.

2. — Ugerulŭ vacilorŭ lăptóse este móle, şi séměnă cu o pungă gólă, dupe ce s'a mulsŭ. Ugerulŭ are facă gălbuiă şi părulŭ dupe dînsulŭ este fórte micŭ, desŭ şi móle ca mătasea.

4. — Vinele de lapte se află subŭ pântece; ele iesŭ din ugerŭ, trecŭ pe pântece, şi aprópe de piciórele de din'ainte intră in peptŭ.

5. — Găurile pe unde vinele de lapte intră în peptŭ se numescŭ isvóre saŭ fontânĭ suntŭ aşa de largĭ că verfulŭ degetuluĭ în întru;

6. — Vinele de lapte se cunoscŭ bine pipăindŭ maĭ cu sémă cu mâna pe subtŭ pântece: urmându-le spre peptŭ ajungi dreptŭ la fontânile de lapte.

7. — Vacile lăptóse aŭ o căutătură blândă; se lasă de pune mîna pe dênsele, tragŭ la omŭ.

8. — Unŭ agricultorŭ franccsŭ, a nume Guenon, a găsitŭ nisce semne dupe care se potŭ cunósce vacile lăptóse: aceste semne suntŭ tăbliţele şi spicurile.

9. — Tăbliţele se află pe partea din apoĭ a vacilorŭ, de la şeḑutŭ şi pînă la ugerŭ: Să se bage de sémă că pelea de la ugerŭ şi pînă la şeḑutŭ este acoperită cu nisce părŭ scurtŭ şi desŭ care în locŭ să caute în josŭ ca totă părulŭ dupe vacĭ, caută în susŭ: partea de pele pe care se află asemenea pĕrŭ se numesce tábliţă.

10. — Cu câtŭ tăbliţa se vede maĭ bine şi este maĭ mare, cu cîtŭ pĕrulŭ dupe dênsa este maĭ desŭ, maĭ scurtŭ şi maĭ móle, cu atâtŭ vaca este maĭ bună de lapte.

11. — Spicurile suntŭ nisce figurĭ lungueţe care se află maĭ cu sémă pe tăbliţe şi pe ugerĭ. Dacă pĕrulŭ dupe dênsele este mare şi aspru vaca nu este bună de lapte.

Ingrijirea vacilorŭ.

1. — Inainte de tóte cândŭ cultivatorulŭ a

datŭ peste o vacă bună de lapte, trebue să caute să aibă prăsile dintr'ênsa. Pentru acésta nu trebue să o dea la orĭ-ce taure (buhaĭŭ); să întrebe, să cerceteze unde se află verĭ-unulŭ maĭ bunŭ.

2. — Vacile care suntŭ ţinute la grajdiŭ trebue să aibă unŭ stratŭ de paie pe care să se culce. Stratulŭ se schimbă pe tótă ḍiua.

3. — Dacă cultivatorulŭ ţine să aibă vacĭ bune, trebue să le ţesele şi să le perie în tóte dimineţele, să le spele bine cu o mătură saŭ cu o perie grósă, dacă suntŭ pline de baligă. In locŭ de perie póte întrebuinţa unŭ mototolŭ de paie.

4. — Câtŭ ţine érba vacile potŭ pasce, saŭ mânca maldărŭ a casă. Cândŭ nu maĭ este de păscutŭ se punŭ la grajdiŭ unde li se dă fĕnŭ, paie de orḍŭ şi de ovesŭ, meiŭ, cocenĭ de porumbŭ, tărîţe, varḍă, sfecle, morcovĭ, cartofĭ saŭ piceoicĭ, turte de inŭ saŭ de cănepă, uruială de porumbŭ şi de meiŭ şi alte nutreţurĭ.

5. — Atâtŭ paiele câtŭ şi rădăcinile, cumŭ suntŭ sfeclele şi morcovĭ, se daŭ tocate; cu tóte acestea paile se potŭ da şi întregĭ, maĭ cu sémă dacă grânele aŭ fostŭ treierate cu caĭ.

6. — In privinţa nutrireĭ vitelorŭ cultivatori nostri suntŭ prea înapoiaţĭ. Vacile lorŭ cadŭ de slabe pentru că maĭ tótă érna n'aŭ de câtŭ cocenĭ de porumbŭ. Cu chipulŭ acesta nu vorŭ avea nicĭ-odată vacĭ lăptóse, pentru că nu póte da lapte o vacă care piere de fóme.

7. — In ţerile unde cultura pămêntuluĭ a înaintatŭ, se ferbŭ maĭ tóte nutreţurile vitelorŭ. Fertura este bună numaĭ ca să le móie. Nu este verĭ-unŭ lucru mare ca să se puie apă pe focŭ şi să se dea undă hrana trebuinciósă pentru o ḑi.

8. — Măncarea vitelorŭ trebue dată la timpŭ hotărîtŭ. Nimicŭ nu este maĭ răŭ de câtŭ să stea v tele în asceptare.

9. — Să se dea mâncare maĭ puţină şi maĭ desŭ; pentru cà vita mănâncà maĭ cu plăcere şi mistuiesce maĭ bine.

10. — Vara cândŭ suntŭ vacile la érbă potŭ să bea orĭ cândŭ le vine; cândŭ suntŭ la grajdiŭ trebuescŭ adăpate vara de douĕ orĭ, diminéţa şi séra; şi dacŭ este prea caldŭ se adapă şi de treĭ orĭ; iarŭ iarna este în destulŭ să bea vitele odată pe ḑi la amiaḑĭ.

11. — In privinţa apeĭ trebue să fiie curată,

limpede şi iarna să nu fie prea rece. Cultivatori nostri facŭ marĭ greşale cândŭ 'şĭ adapă vitele în orĭ-ce lacŭ; căcĭ adesea din apă vinŭ multe bóle, şi pierŭ multe vite.

12. — Vacile potŭ să fete peste totŭ anulŭ; maĭ obicnuitŭ fată primăvara.

13. — Vacile borţóse trebuescŭ îngrijite câtŭ se póte de bine; nutrite din sătulŭ, adăpate fórte regulatŭ. Cândŭ se adapă saŭ sa aducŭ dela érbă nu trebue gonite, căcĭ multe lépădă.

14. — Cândŭ este aprópe să facă vaca, trebue pusă singură într'unŭ coşarŭ bine aeratŭ şi privighiatŭ de aprópe. Unŭ stratŭ caldŭ şi schimbatŭ desŭ este neapăratŭ.

15. — Dupe ce a fătatŭ vaca trebue hrănită aşa de bine ca şi maĭ înainte, şi maĭ bine dacă se póte, căcĭ acésta 'ĭ folosesce eĭ şi viţeluluĭ. Asemenea trebue păzită de răcélă, căcĭ multe vite pierŭ din pricina răceleĭ.

16. — Viţelulŭ orĭ se lasă de suge, orĭ se hrănesce la o parte cu lapte. La noĭ este obiceiulŭ ca să se lase să sugă; în alte ţerĭ îndată ce fată vaca se pune viţelulŭ la o parte şi i se

dă să bea lapte dintr'unŭ cenacŭ. La douĕ lunĭ se pune în lapte şi puţină făină de orzŭ saŭ malaiŭ, şi ouă. In a treia lună viţelulŭ începe a mânca fênŭ. Otava este celŭ maĭ bunŭ fênŭ pentru viţeĭ.

17. — Vaca ţine viţelulŭ aprópe 285 de ḑile. Viţei se potŭ scopi cândŭ sugŭ încă, însă trebue îngrijiţĭ de aprópe.

18. — Viţei se potŭ înţărca cândŭ suntŭ de patru lunĭ. Inţărcatulŭ să se facă treptatŭ; căcĭ dacă se ia de odată viţelulŭ de la ţîţă, slăbesce. Trebue obişnuiţĭ maĭ dinainte cu mâncarea, şi apoĭ daţĭ la vacĭ din ce în ce maĭ puţinŭ.

19. — Cândŭ vacile înbătrănescŭ, saŭ nu maĭ suntŭ bune de prăsilă din verĭ-o pricină órecare, atuncĭ se îngraşă şi se vinde la măcelăriă.

20. — Vacile se îngraşă ca şi boui, despre care avemŭ sĕ vorbimŭ maĭ josŭ.

Boui de muncă.

1. — Boulŭ este celŭ maĭ preţiosŭ animalŭ pentru munca cămpuluĭ. Iu alte ţerĭ se întrebuinţézä maĭ peste totŭ locŭlŭ cai; la noĭ însă se întrebuinţésă maĭ pesta totŭ locŭlŭ boui.

2. — Boulŭ bunŭ pentru muncă are capulŭ mare, fruntea lată, ochi viouĭ, córnele înfipte bine. Grebănulŭ trebue să fiie ridicatŭ, spetele late, şoldurile marĭ, închieeturile câtŭ de late, códa grósă şi înfiptă câtŭ maĭ spre şirulŭ spinăriĭ, piciórele gróse, copita mare, pelea tare şi pĕrulŭ aspru.

3. — Vêrsta cea maĭ potrivită pentru a se pune boui la jugŭ este de la treĭ pînă la patru anĭ, şi póte lucra pînă la ḑece anĭ. La noĭ cultivatori punŭ boui prea de tinerĭ la jugŭ; de aceia rămânŭ pipernicițĭ şi n'aŭ putere.

4. — Boulŭ lucréză maĭ încetŭ de câtŭ calulŭ, însă duce maĭ multŭ.

5. — Ca să pótă munci multŭ şi bine, boui trebuescŭ nutriţĭ şi îngrijiţĭ bine. Nu póte munci boulŭ căruia i se dă numaĭ cocenĭ saŭ o mănă de fênŭ, şi nu se ţesală nicĭ-odată.

6. — Cândŭ este ḑiua prea mare boui trebue saŭ schimbaţĭ la lucru, saŭ lăsaţĭ să se odihnéscă în destulŭ.

7. — Primăvara avêndŭ vitele multŭ de lucru, trebuescŭ îngrigite bine peste iarnă. Pe lîngă

fênŭ şi paie să li se dea uruială de porumbŭ, de ordŭ, de ovesŭ şi de meiŭ.

8. — Ţeselatulŭ şi periatulŭ suntŭ totŭ atĕtŭ de neapĕrate pentru bouĭ ca şi pentru vacĭ. Boui neţeselatĭ se umple de murdăriă, de felĭŭ de felĭŭ de lighióne, şi chiarŭ dacă suntŭ nutrĭtĭ bine, nutreţulŭ nu le folosescŭ în destulŭ.

Îngrăşărea vitelorŭ.

1. — Se îngraşă boui ca şi vacile. Îngrăşatulŭ se face saŭ la érbă saŭ la grajdiŭ.

2. — Vitele bune pentru îngrăşatŭ, adică care se îngraşă lesne, aŭ capulŭ micŭ, căntatura blîndă, fruntea lată, gîtulŭ subţire, scurtŭ şi fără bărbiă. Grebănulŭ trebue să fie micŭ, peptulŭ latŭ, spata rotundă, genuchile subţire, picĭórele scurte, spinarea lată şi dréptă, şolduri marĭ şi códa subţire. Pelea este subţire, pĕrulŭ desŭ şi móle şi ósele subţirĭ.

3. — Îngrăşatulŭ la érbă se face de cu primăvara pînă tómna. Vitele se ducŭ în păşunĭ bogate şi acolo nu li se dă de cătŭ sare. Dupe treĭ lunĭ vitele slabe suntŭ grase. Astŭ-feliŭ facŭ cirezari la noĭ care taie maĭ pe urmă vitele la zalhana.

4. — Îngrăşatulŭ la grajdiŭ este obişnuitŭ maĭ multŭ în Moldova. Acolo se ţinŭ buoi slabĭ la grajdiŭ treĭ lunĭ. şi maĭ multŭ, dupe cumŭ suntŭ vitele cândŭ se punŭ la îngrăşatŭ. Hrana lorŭ se compune din fênŭ şi zacherea care este o amestecătură de uruială de porumbŭ, saŭ faină de ordŭ cu paie tocate saŭ cu plévă. Acéstă amestecătură se sară şi se udă cu apă, şi dupe ce stă câtŭ-va timpŭ se dă la vite.

5. — Se maĭ îngraşă vitele la grajdiŭ cu rămăşiţa de la velniţă (povarnă), care se chiamă brahă saŭ borhotŭ. Rachiulŭ făcêndu-se din fâină de porumbŭ, de grâŭ şi alte bucate, braha este hrănitóre. Pe lîngă brahă se dă vitelorŭ şi paie. Borhotulŭ fiindŭ aposŭ vitele n'aŭ nevoie să bea apă.

6. — Carnea vitelorŭ îngrăşate cu zacherea este maĭ gustósă de câtŭ a celorŭ îngrăşate cu borhotŭ. Carnea de borhotŭ are unŭ mirosŭ neplăcutŭ

7. — În multe din oraşele marĭ nu se găsescŭ vite grase iarna pentru că cultivatorĭ nu îngraşă. Acesta este unŭ rĕŭ mare, căcĭ îngrăşăndŭ boui bătrânĭ saŭ vacile care nu maĭ daŭ lapte, cultivatorĭ arŭ căştiga multŭ, pe cândŭ vĕnd̆ĕndu-le

dabe, de abia iaŭ câte patru-deci de leĭ pe una.

8. — Pentru ca vitele să se îngraşe în puţinŭ timpŭ, trebue ca grajdiulŭ să fiiă camŭ întunecosŭ, curatŭ şi căldurosŭ; vitele trebuescŭ ţeselate în tóte dilele, hrănite din destulŭ şi câtŭ de regulatŭ. Felulŭ nutreţuluĭ să se schimbe din cândŭ în cândŭ, căcĭ li se urăsce totŭ cu unŭ feliŭ de hrană.

9. — In ţerile unde vitele se îngraşă bine li se dă la începutŭ măncărĭ apóse precumŭ sfecle, napĭ, morcovi, varză şi cartofĭ crudĭ; apoĭ li se dă mâncărĭ maĭ uscate precumŭ fênŭ, cartofĭ amestecaţi cu tărîţe saŭ cu uruială, morcovĭ, turte de inŭ şi de cânepă. Aprópe de sfêrşitŭ li se ferbe maĭ tótă mâncarea şi li se pune sare maĭ multă într'ênsa. Apă li se dă dupe voiă, şi iarna să fiă maĭ căldicică.

10. — Este bine ca să se dea măncarea deĭ patru cinci orĭ pe dĭ, căcĭ vitele o mistuiescŭ ma uşorŭ şi mănîncă maĭ cu poftă.

11. — Vitele puse la îngrăşatŭ trebue să fiie câtŭ se póte de liniştite; de aceia dupe ce li se dă mâncarea se închidŭ uşile şi ferestrele, şi nu

se lasă nimenĭ să umble prin grajdiŭ afară de omulŭ care le îngrijesce.

II

Despre caĭ

1. — Crescerea cailorŭ este una din ramurile cele maĭ bănóse ale agriculturei, pentru că calulŭ este animalulŭ celŭ maĭ folositorŭ pentru căraŭşitŭ, maĭ cu sémă în ţĕrile acelea unde nu suntŭ încă drumurĭ de ferŭ.

2. — Dintre tóte soiurile de caĭ acelŭ arăbescŭ este maĭ vestitŭ pentru alergatŭ, însă nu este bunŭ pentru muncă. Cai nostri se apropiă multŭ de aceĭ arăbescĭ; suntŭ iuţĭ, însă nu ducŭ multŭ la povară.

3. — Caĭ de Transilvania suntŭ maĭ vîrtoşĭ, maĭ legaţĭ de câtŭ aceĭ din România. Caĭ de Moldova aŭ fostŭ vestiţĭ odată. Venea lume din ţĕrĭ depărtate să cumpere iepe de prăsilă din Moldova. Şi astădĭ se găsescŭ ceĭ maĭ bunŭ caĭ din România totŭ în Moldova.

4. — Noĭ amŭ avea caĭ bunĭ dacă cultivatori şi-arŭ da ostenélă ca să alégă bine armăsari şi iepele, şi sĕ créscă cu îngrijire mânzi.

5. — Semnele dupe care se cunoscŭ ceĭ maĭ buniĭ caĭ de muncă suntŭ multe; vomŭ arăta pe acele maĭ însemnate.

6. — Calulŭ bunŭ nu trebue să aibă capulŭ prea mare, potrivitŭ cu trupulŭ: urechile sale suntŭ drepte, subţiriĭ micĭ, se mişcă neîncetatŭ şi caută totŭ înainte; ochi mariĭ, nările largĭ.

7. — Cai care aŭ capulŭ mare suntŭ greoĭ; aceia care le atêrnă urechile suntŭ muoĭ.

8. — Gîtulŭ caluluĭ trebue să fiie dreptŭ de la spete şi să se camŭ ratunḑéscă cândŭ ajunge la capŭ; grebenulŭ trebue să fie mare, eşitŭ afară, spetele ţepene şi aşeḑate pieḑişŭ iarŭ nu dreptŭ.

9. — Peptulŭ trebue să fiă mare, latŭ şi adâncŭ; căcĭ atuncĭ are plumâniĭ marĭ şi nu prinde maĭ nicĭ-o-d'ată ticnafesŭ.

10. — Şélele late şi nu prea lungĭ, dovedescŭ că calulŭ este vêrtosŭ.

11. — Sapa trebue să fiă dréptă, lată şi lungă. Códa trebue să fie părósă şi camŭ ridicată la rădăcină.

12. — Pântecele să nu fie nicĭ mare, nicĭ prea micŭ. La iepele de prăsilă póte fi câtŭ de mare.

13. — Genuchele trebue să fie câtŭ de ţépĕn; închieăturile câtŭ de late.

14. — Copita, dupe mărimea caluluĭ, să nu fiie prea lată nicĭ prea dréptă. Copita albă este semnŭ că este fragedă; copita négră este cea maĭ tare.

15. — Pentru prăsilă trebue să se alégă armăsariĭ de o mărime potrivită cu a iepelorŭ. Unŭ armăsarŭ câtŭ o namină şi o iapă mică, facŭ unŭ mânzŭ fórte urâtŭ.

16. — Iepele se daŭ la armăsarŭ în luna luĭ aprilie şi maiŭ.

17. — Este bine, pre câtŭ se pòte, ca iapă şi armăsarulŭ să aibă acelaşĭ părŭ.

18. — Iapa ţine mĭndulŭ unu-spre-ḑece lunĭ şi câte-va ḑile. Douĕ lunĭ înainte de a face, trebue iapa bine îngrijită; înhămată maĭ rarŭ şi nu la greutăţĭ marĭ; plimbată din cândŭ în cândŭ.

16, — La două-dece de dile dupe ce a fătutŭ, iapa se pòte pune la lucru.

20. — Mîndii se înţarcă cândŭ suntŭ de cinci luni.

21. — Cai se nutrescŭ vara cu érbă saŭ cu maldărŭ, şi iarna cu fĕnŭ. Cailorŭ de muncă mai cu sémă, trebue să li se dea ovesŭ saŭ orzŭ din destulŭ.

22. — Mînzi asemenea trebue bine nutriţi, căci altŭ-feliŭ rămânŭ piperniciţi. De la patru luni în colo li se pòte da câte o mână de fĕnŭ bunŭ şi ovesŭ saŭ orzŭ.

23. — Cailorŭ de lucru li se dă mâncare de trei orî pe dî: diminéţa, la amiadî şi séra. Inainte de a li se da grăunţe trebue adăpaţi cu apă curată şi limpede.

24. — In câtŭ despre îngrijirea cailorŭ, sfătuimŭ pe cultivatorî ca să nu le scape nimicŭ din vedere; căci numai cu îngrijire bună potŭ avea caî bunî. Cultivatori noştri ţinŭ grajdiurile murdare, cai neţeselaţi şi plinî de murdăriă: acéstă nepăsare dovedesce că nu 'şî înţelegŭ interesele.

25. — Pe fie care ḍi vedemŭ òmenĭ care batŭ fără milă cai; acésta dovedesce că suntŭ òmenĭ rĕĭ, vrăşmaşĭ.

III

Despre Oĭ

1. — Oile producŭ carne, lână, lapte, mie şi gunoiŭ.

2. — Suntŭ multe soiurĭ de oĭ; la noĭ cele maĭ cunoscute suntŭ: oile ţigăĭ, oile stogoşe, oile bîrsane şi oile ţurcane.

3. — Oile ţigăĭ aŭ lâna cea maĭ bună; firulŭ potrivitŭ de lungŭ şi de subţire.

4. — Cele-l-alte soiurĭ aŭ lâna maĭ gròsă i. maĭ aspră. Ţurcanele aŭ lâna lungă.

5. Intre aceste soiurĭ suntŭ oĭ albe şi oĭ negre. Se maĭ află unele camŭ roşiĭ, şi altele fumure. Oile fumure se găsesc numaĭ în Moldova.

6. — Uni proprietarĭ din Moldova aŭ adusŭ oĭ din ţerĭ străine care se numescŭ oĭ merinòse Aceste oĭ aŭ lâna fòrte subţire, mătăsòsă şi créţă, Nu le pòte ori-cine să le prăséscă fiindŭ maĭ anevoie de ţinutŭ de câtŭ cele-l-alte

7. — Cultivatori ceĭ micĭ, ţerani, trebue sĕ ţiie oĭ de ale loculuĭ, şi să se siléscă să dobîndéscă ţigăĭ. Aceste oĭ hrănite și îngrijite bine suntŭ cele maĭ bune pentru dênşi.

8. — Oile se mârlescŭ pe tòmnă, apròpe de sântulŭ Dimitrie, ca să fete în primăvară.

9. — Berbeci trebue ţinuţĭ bine; pe lângă fînŭ saŭ érbă, să li se dea şi o mână de ovesŭ saŭ de orḑŭ.

10. — Oile ţinŭ mei camŭ 150 de ḑile. Dupe ce facŭ trebue bine nutrite şi despărţite de oile sterpe.

11. — Mei se înţarcă cândŭ suntŭ de patru lunĭ. La noĭ în multe locurĭ înţărcatulŭ se face la sântulŭ Petru.

12. — Cândŭ voiesce cine-va să aibă berbecĭ bătuţĭ, atuncĭ 'ĭ scopesce cândŭ suntŭ de douĕ lunĭ. Carnea de berbecĭ bătutŭ este fòrte bună.

13. — Oile se nutrescŭ la păsciune de cu primăvara pînă dă tòmna. Dupe ce se seceră bucatele se ducŭ pe miriscĭ.

14. — Păşunile uscate suntŭ cele maĭ bune pentru că oile suntŭ sănătòse. Cândŭ pascŭ în losurĭ umede oile se înbolnăvescŭ fòrte lesne şi pĭerŭ.

15. — Iarna se dă oilorŭ fĕnŭ, paie, morcovĭ tocaţĭ, şi din cândŭ în cândŭ câte o mână de grăunţe, Paiele li se dă maĭ cu sémă cândŭ este gerŭ, şi fĕnulŭ cândŭ se apropiă primăvara.

19. — Oile se mulgŭ până ce înţarcă singure. In luna luĭ septembre incepŭ a înţărca.

17, — Tunsulŭ oilorŭ începe în luna luĭ maiŭ. In unele ţerĭ se spală mai anteiŭ lâna, ducĕnse oile în apă, şi apoĭ dupe ce s'aŭ svêntatŭ se tunde.

18. — Oile sterpe şi altele se îngraşă pentru-zalhanale. Ingrăşatulŭ se face la păşune unde li se dă sare, şi dacă se pòte şi câte o mână de uruială din cândŭ în cândŭ.

19. — In ţéra nòstră se taie pînă le sântulŭ. Petru mulţime de meĭ. Peile de meĭ negri suntŭ fòrte căutate, maĭ cu sémă cândŭ se taie mielulŭ câtŭ de tĕnărŭ. Aceste peĭ se numescŭ hîrşiĭ.

IV.

Despre capre

1. — Capra este unulŭ din animalele cele maĭ folositóre; de aceia în unele ţerĭ s'a numitŭ vaca săraculuĭ.

2. — Caprele suntŭ bune de ţĕnutŭ maĭ cu semă în locurile păduróse unde potŭ mânca frundă şi muguriĭ.

3. — Aceste animale suntŭ fórte stricătóre câmpuluĭ şi copacilorŭ de totŭ felulŭ; de aceia trebuescŭ păzite de aprópe şi duse prin locurĭ pe unde nu aŭ ce strica

4. — Iarna se nutrescŭ caprele cu fênŭ, cu frundă, cu crăcĭ de copacĭ. In unele ţerĭ se strînge foĭ de viţă şi li se dă iarna. La noĭ la munte se ţinŭ caprele în mice bordeie numite olumurĭ; pentru harnă li se taie copacĭ, cărora le mănâncă muguri.

5. — Caprele ca şi oile, producŭ carne, pĕrŭ, ieđĭ şi gunoiŭ Pĕrulŭ de capră se intrebuinţéză pentru a face o pînză pentru traistĭ, sacĭ, preşurĭ şi altele. Laptele este fórto bunŭ la mâncare.

6. — Cu aceia ce se plivesce din grădină, cu câte o mână de iarbă, cu putine târîţe, maĭ tótă casa arŭ putea ţine douĕ trei capre, care arŭ îndestula familia cu lapte şi untŭ.

7. — In unele ţerĭ s'a adusŭ capre albe numite capre de Tibetŭ: acestea suntŭ cele maĭ bune pentru că părulŭ lorŭ este mult maĭ scumpŭ ca alŭ caprelorŭ nòstre.

V

Despre rîmĕtorĭ

1, — Râmătorĭ saŭ porcĭ, suntŭ animale folositòre. In multe ţerĭ ţerani mănîncă maĭ multŭ carne de porcŭ.

2. — La noĭ se află maĭ multe soiurĭ de porcĭ, însă ceĭ maĭ căutaţĭ suntŭ porcĭ serbescĭ şi aceĭ numiţĭ mangolĭ. Aceştĭ porcĭ crescŭ marĭ şi se îngraşă bine.

3. — Porcĭ suntŭ fòrte prăsitorĭ. Scròfele ţinŭ purcei 16 până la 17 sĕptămânĭ, şi facŭ câte optŭ şi câte ḑece de o d'ată.

4. — Porcĭ se scopescŭ cândŭ suntŭ de o lună şi jumătate saŭ de douĕ.

5. — Aceste animale lacome, mâncăciòse, se potŭ întreţine cu mare î lesnire, căcĭ mănîncă orĭ-ce le dă cultivatorulŭ. Vara pascŭ şi iarna li se dă dovlecĭ, porumbŭ, tărîţe, rămăşiţe de grâne, cartofĭ şi alte rădăcinĭ. La munte chiarŭ iarna se ducŭ pe locurile unde se află ferigă şi mănîncă rădăcinile acesteĭ plante care suntŭ gròse şi hrănitóre.

6. — In locurile unde suutŭ păduriĭ de stejarĭ şi de fagŭ, porci mănâncă ghindă şi jirŭ.

7. — Porci se îngrăşa de cu tòmnă pînă primăvara. La noi li se da la câmpiă porumbŭ, iarŭ pe la munte ghindă şi jirŭ. Slănina de porumbŭ este maĭ tare şi maĭ gustòsă de câtŭ acea de jirŭ; acésta este mòle, luciòsă şi tare la mâncatŭ.

8. — Porci se ţinŭ lesne unde se află stâne; acolo li se dă zerŭ şi alte rămăşiţe de lăptăriă.

9. — Porci trebue hrăniţĭ cu rînduială; li se dă màncare de patru orĭ pe ḑi, şi câtŭ se póte la ore (césurĭ) regulate.

10. — Femeile casnice trebue să aibă într'unŭ colţŭ alŭ cuhniieĭ unŭ hîrdăŭ saŭ altŭ-vasŭ, în

care să puie tóte rămăşiţurile de cuhniă. Aceste rămăşiţurĭ amestecate cu apă multă şi câţĭ-va pumnĭ de mălaiŭ saŭ fâină próstă orĭ tărîţe, ferte puţinŭ, suntŭ cea maĭ bună hrană pentru porcĭ.

11. — Sarea este fórte bună pentru porci puşĭ la îngrăşatŭ.

12. — In localităţile unde se facŭ rachiurĭ, se pòte da porcilorŭ borhoturĭ de prune, de drojdiĭ, de tiscovină, de malaiŭ, etc.

13. — Daca vorŭ cultivatorĭ să aibă casa îndestulată, trebue să ĭ apuce tòmna cu câţĭ-va porcĭ puşĭ la îngrăşatŭ.

VI.

Albinele.

1. — Albinele suntŭ nisce insecte care producŭ miere şi céră.

2. — Ele trăiescŭ maĭ multe la unŭ locŭ. O adunătură saŭ o familiă de albine se chiamă r o i ŭ. Cu tote acestea cultivatorĭ înţelegŭ prin roiŭ maĭ cu sémă o parte din albinele cele tinere care se despartŭ din cele bătrâne şi se ducŭ să trăiască într'altŭ locŭ.

3. — Albinele domestice trăiescŭ într'unŭ feliŭ de căsciore care se numescŭ uleie. Se numescŭ stupĭ uleiele cu albine cu totŭ.

4. — Maĭ multe uleie adunate la unŭ locŭ formézĕ o stupărie.

5. — Numerulŭ albinelorŭ dintr'unŭ uleiŭ este mare; însă dupe maĭ multe cercărĭ făcute, este cunoscutŭ astădĭ că într'unŭ stupŭ se află treĭ feliurĭ de albine: o femeie, care este maĭ mare de câtŭ cele-l-alte; acésta se numesce matca saŭ regina; de la şése pînă la optŭ sute de masculĭ saŭ trîntorĭ, şi albinele lucrătore, care suntŭ cele maĭ micĭ dintre tote.

6. — Albinele dupe ce se strîngŭ într'unŭ uleiŭ, începŭ sĕ şĭ facă locuinţe care se numescŭ faguri. Faguri în care se află mierea sunt făcuţĭ de céră, şi mierea este pusă de către albine în nisce micĭ chiliore cu şése păreţĭ care se numescŭ alveole saŭ chiliore.

7. — In chiliorele care suntŭ în partea de susŭ a uleiuluĭ se află mierea pentru iarnă; iarŭ în cele de josŭ se eflă ouĕle saŭ prăsila.

8. — Dupe ce trece câtŭ-va timpŭ ouĕle

acestea se prefacŭ în nisce vermuşĭ albĭ, şi apoĭ în nisce musculiţe şubrede şi închise în alveole numite n i m f e; în sfîrşitŭ în cele din urmă nimfele se prefacŭ în albine.

6. — Stupăria trebue aşeḑată la unŭ locŭ adăpostitŭ maĭ cu sémă de vêntulŭ de la crivăţŭ.

10. — În unele ţerĭ se punŭ aluniĭ în prejurulŭ stupărieĭ, pentru că acestĭ arborĭ înfloresc̆ŭ de timpuriŭ şi daŭ albinele peste dînşi cândŭ începŭ să iasă primăvara.

11. — Loculŭ celŭ maĭ bunŭ pentru stupăriă este acela care se află aprope de florĭ, de fêneţe, de grădinĭ. Dacă trece vre-unŭ pîrîaşŭ pe aprópe este şi maĭ bine.

12. — Stupi trebue puşĭ departe de locurĭ unde se află fumŭ, mirosurĭ grele, sgomotŭ mare.

13. — In lunile luĭ maĭ şi iuniŭ începŭ albinele să r o i a s c ă; adică o parte din albine, care suntŭ tinere, din preună cu o matcă, iesŭ din uleiŭ şi caută să se ducă aiurea. Timpulŭ în care iasă roiurile începe la 10 ore de diminéţă şi ţine până la treĭ dupe amiaḑĭ.

14. — Cându este ca să plece roiulu se aude unu sgomotu mare în uleiu; albinele iesu şi intră mereu.

15. — Cându iasă matca albinele se ţenu dupe dênsa, şi dacă se pune pe vre-o ramură în apropiere tóte albinele se facu grămadă pe lîngă dênsa.

16. — Une-orî albinele voru să se ducă departe; atunci se aruncă ţerêna într'însele, fumu, se face sgomotu, se chiamă ca pui pînă ce se punu.

17. — Stuparulu, adică omulu care îngrijesce de stupi, a pregătitu maî dinainte uleie; şi dupe ce s'au strânsu tóte albinele pe cracă, unu omu ţêne uleiulu de desubtu şi altulu scutură bine craca; tóte albinele cadu în întru, să lasă uleiulu pe locu dacă nu suntu strînse tóte albinele, şi se aşéḑă cându înmurgesce în stupăriă.

18. — Uni stupi roiescu de douĕ şi chiaru de treî orî într'o vară.

19. — Uleiele suntu de maî multe feliurî; la noî se obişnuiescu maî multu acele de buduroiu. S'aru putea face uleie de paie împletite şi de richită lipită cu baligă. Suntu uleie făcute din douĕ

lădiţe de scânduri care se ţinŭ una de alta cu cîrlige; în întru suntŭ stinghióre pe care 'şi facŭ albinele faguri. Cândŭ voiescĭ să taĭ stupi, deschidĭ acele lădiţe, ieĭ faguri fără să te atingĭ de prăsilă.

20. — Unele lighióne facŭ rĕŭ albinelorŭ, le mănîncă mierea; astŭ-feliŭ suntŭ şobolani, şórici, furnicile, gărgăuni şi viespele.

21. — Cândŭ se apropiă iarna albinele se punŭ la adăpostŭ într'unŭ coşarŭ, pentru că dacă s'arŭ lăsa afară mierea înghiaţă, şi albinele arŭ peri de fóme.

22. — Albinele aducŭ câştigŭ şi nu ţĕnŭ pe cultivatorĭ maĭ nimicŭ; pentru aceia arŭ trebui ca fie-care să aibă câte-va uleie în grădină.

PARTEA TREIA.

Despre Grădinărie

1. — N'arŭ trebuĭ să fie cultivatorŭ care să nu aibă o grădină de legumĭ şi pomĭ în prejurulŭ caseĭ. Cultivatorulŭ crede maĭ multŭ în legumĭ de cât în carne; prin urmare n'arŭ fi maĭ folositŭ ca sĕ gătéscă lîngă casă totŭ ce'ĭ trebue, de cât sĕ se ducă se cumpere din tîrgŭ pînă şi cépa şi ardeiulŭ?.

2. — In acéstă privinţă cultivatori nostri suntŭ fórte înapoiaţi. Eĭ lasă sĕ créscă spini şi urdiciele pe lîngă casă, şi nu punŭ unŭ grăunte de usturoiŭ. Acéstă este o greşală din acele maĭ marĭ, şi nimenĭ nu le va face maĭ mare bine de cîtŭ aceĭ care'ĭ vorŭ îndemna ca sĕ şi facă fiecare o grădiniţă lîngă casă.

3. — Loculuĭ grădineĭ este lîngă casă. Micăsauŭ mare grădina trebue îngrădită bine spre a fi ferită de vite.

4 — Pentru maĭ multă regulă grădina se împarte în patru părţĭ prin douĕ drumuleţe, unulŭ de a lungŭ şi altulŭ de a curmedişŭ.

5. — Loculuĭ se sapă adîncŭ de cu tómnă şi se

gunoiesce bine; căcĭ înainte de tote pĕmântulŭ trebue să fie grasŭ.

6. — In primăvară se sapă din noŭ şi se grebléză bine, şi apoĭ începŭ seměnăturile şi săditurile.

7. — Pe lîngă gardŭ se pune pomĭ roditorĭ pe şi la unghiurile tablelórŭ saŭ rezórelorŭ.

8. — Cîtŭ ţine vara, grădina trebue plivită, prăşită şi udată. Fără apă nu poţĭ face legumĭ multe.

9. — Primăvara se udă plantele pe la amiadĭ; vara se udă séra, tómna se udă diminéţa.

10. — Nu se face seměnăturĭ îndată dupe ce se sapă locŭlŭ, saŭ dupe ce ploă; se lasă ca sĕ se maĭ svânteze.

11. — Dupĕ orĭ ce seměnătură este bine sĕ se arunce plévă pe d'asupra pĕmêntuluĭ pentru ca sĕ nu se usuce curêndŭ cândŭ se udă.

12. — Cândŭ începe omulŭ grădina sĕ caute sĕ ié sĕmênţă bună; şi apoĭ în ceĭ-l-alţĭ anĭ sĕ'şi facă sĕmênţă singurŭ.

13. Pentru acésta trebue să alégă pentru semĕnță plantele cele maĭ frumóse și să le păstreze cu îngrijire.

14. — Uneltele trebuincióse pentru grădină suntŭ: sapa, casmaóa, ternăcopulŭ, grebla, cosorulŭ, unŭ ferĕstreŭ, o stropitóre, róbe, presăditóre ș. c. l.

15. — De la tóte plantele cultivate, de la unele se întrebuințézĕ rădăcinile, de la altele foile, de la altele florile și de la altele ródele. Să cercetămŭ pe cele maĭ întrebuințate din aceste.

Plante cultivate pentru rădăcinile lorŭ.

1. — In acéstă categoriă intră cartofi saŭ piceoicile, sfeclele, morcovi, păsternaci, guliile, ridichiile, irénulŭ, çelina, cépa și usturoiulŭ.

Cartofi

2. — Dintre plantele de grădină cartofi suntŭ din acele maĭ folositóre; eĭ suntŭ măncare gata; căcĭ orĭ copțĭ în spuză, orĭ ferțĭ, orĭ prăjițĭ cu untŭ, cumŭ 'ĭ veĭ găti suntŭ bunĭ și sățioșĭ.

3. — Eĭ se cultivézĕ în grădină dupe cumŭ

amŭ arătatŭ că să cultivéză şi la câmpŭ; însă locului fiindŭ maĭ grasŭ şi maĭ bine lucratŭ cartofi se facŭ măĭ marĭ.

Morcovi

4. — In grădină se séměnă morcovi roşiĭ.

5. — Semĕnătura se face în rînduri, şi în pămêntŭ lucratŭ bine şi îngrăşatŭ.

6. — Dupe ce resarŭ se plivescŭ, se prăşescŭ şi se răriescŭ ca să pótă cresce în lăturĭ.

7. — In octombre se scotŭ morcovi şi se aşéză la pivniţă pentru iarnă.

8. — Ca să aibĭ semênţă de morcovĭ alege primăvara câţĭ-va morcovĭ din aceĭ maĭ marĭ şi sădesce'ĭ la unŭ capŭ de locŭ. In luna luĭ augustŭ se cóce semênţa; atuncĭ se taie stufurile, se légă cu teiŭ şi se atârnă în podŭ.

Sfeclele

9. — Se cultivéză pentru mâncare sfecla roşiă pentru că este maĭ dulce şi maĭ gustósă.

10. — Ele se cultivéză ca şi morcovi, şi sémênţa se dobândesce ca şi de la dênşi.

Posternaci

11. — Posternaci se cultivéză întocmaĭ ca şi morcovi.

12. — Rădăcinile lorŭ se punŭ în óla cu fertură ca să 'ĭ dea maĭ multŭ gustŭ.

Guliile

13. — Guliile se séměnă maĭ ca şi morcovi. In unele locurĭ se presădescŭ, însă potŭ cresce şi din semênţă.

14. Ele se mănâncă ferte cu carne.

Ridichiile

15. — Suntŭ maĭ multe feliurĭ de ridichiĭ însă acele măĭ întrebuinţate suntŭ ridichiile de lună şi ridichile de tómnă.

16. — Ridichiile de lună se séměnă de cu primăvara până tómna, şi dacă este pământulŭ bunŭ şi suntŭ udate crescŭ fórte frumóse.

17. — Ridichiile de tómnă se séměnă de odată cu sfeclele, şi se scotŭ tómna ca să se mănânce iarna.

18. — Ca să aibĭ semênţa de ridichiĭ de lună le laşĭ de cresce lujerulŭ şi face păstăióre. Pentru ridichiile de tómnă se sădescŭ câte-va ridichiĭ primăvara; acestea facŭ semênţă.

Ireanulŭ

19. — Irénulŭ se prăsesce maĭ cu sémă puindŭ într'unŭ colţŭ alŭ grădineĭ câte-va bucăţĭ de rădăcină, cu foiţele lorŭ. O dată prăsitŭ trăesce anĭ mulţĭ.

20. — Elŭ se scóte din pământŭ, se rade, se amestecă cu oçetŭ şi se mănâncă cu rasolŭ saŭ carne fértă.

21. — Pentru iarnă se scóte rădăcinile de irénŭ şi se păstrézăîn pivniţă îngropate în nisipŭ.

Celina

22. — Celineĭ 'ĭ merge bine în locurile umede, lucrate adâncŭ şi gunoite bine.

23. — Se séménă în resadniţă primăvara cât de timpuriŭ şi cândŭ este ca de patru degite se presădesce în rînduri, puinduse firŭ de firŭ la o palmă.

24. — Celina se udă mereŭ până ce se răcoresce timpulŭ.

25. — In octombre se scóte şi se pune în pivniţă în nisipŭ.

26. — Ca să aibĭ semênţă, sădesce primăvara câte-va rădăcinĭ marĭ şi sănătóse.

24. — Celina se mănâncă gătită cu carne. Este una din legumile cele maĭ plăcute. Foile tinere, fragede, se mănâncă cu oţetŭ şi uleiŭ ca lăptucile.

Cépa. — Prazulŭ. — Usturoiulŭ.

28. — Cépa este una dintre plantele de grădină cele maĭ trebuincióse. Cultivatorĭ românĭ póte că mănîncă maĭ multă cépă de câtŭ mulţi din alte ţérĭ. De aceia arŭ fi trebuinţă ca totŭ săténulŭ să aibă câte va răzóre de cépă în grădiniţa sa.

29. — Suntŭ maĭ multe soiurĭ de cépă, însă la noĭ se caută maĭ cu sémă două soiurĭ: cépa roşiă, saŭ maĭ bine venătă şi cépă albă. Cea d'ântêiŭ este maĭ tare ca cea de a doua. Se maĭ cultivéză şi unŭ felŭ de cépă mică, vânătă şi

albă. care se întrebuinţézĕ maĭ alesŭ la stufaturĭ.

30. — Acesteĭ plante ĭ priesce în pămêntŭ grasŭ şi camŭ tare, bine lucratŭ.

31. — Se póte prăsi cépă în douĕ chipuri prin arpagicŭ séŭ prin rĕsadŭ.

32. — Arpagiculŭ se sădesce primăvara în rînduriĭ, puindu-se la treĭ patru degite de depărtare. Se plivesce şi se udă oriĭ cândŭ este trebuinţă.

33. — Cândŭ voiesce cine-va să prăséscă cépa prin răsadŭ, séménă de timpuriŭ un colţŭ de pămêntŭ grasŭ hotărâtŭ pentru resadniţă. Se udă şi se plivesce acéstă resadniţă pênă cândŭ resadulŭ este de o jumătate palmă. Atunciĭ se scóte şi se presădesce într'unŭ pămêntŭ bine lucratŭ. Firele se punŭ în rênduriĭ.

34. — Se póte semăna cépa şi d'a dreptulŭ, fără ca să se maĭ presădéscă. Dupe ce resare se plivesce şi se rĕresce. Firele scóse se potŭ presădi într'alt locŭ.

35. — Cândŭ s'a uscatŭ cépa, se scóte, se

lasă să se mai svênteze şi apoĭ se duce acasă şi se face funiĭ.

36. — Semênţa de cépă se dobândesce sădindŭ primăvara câte-va cepe bune; aceste cepe facŭ fusŭ. şi cândŭ se cóce semenţa se culege şi se păstrézĕ pênă la primăvară.

37. — Prazulŭ se cultivézĕ ca şi cépa Şi elŭ este o plantă fórte folositóre şi n'arŭ trebui să lipséscă din nicĭ o grădină.

38. — Usturoiulŭ, plantă din cele maĭ bune, se prăsesce întocmaĭ cumŭ se prăsesce cépa din arpagic. Primăvara se iaŭ căpăţênele şi se desfacŭ toţĭ grăunţi. Grăunţi se sădescŭ primăvara cu vêrfulŭ în susŭ la o adêncime de patru degite.

39. — Ca să créscă căpĕţênele marĭ se înnódă lujerulŭ în iunie, dupe ce s'a camŭ sucitŭ puţinŭ.

40. — Se smulge usturoiulŭ dupe ce s'a uscatŭ foile.

II

Plante cultivate pentru fructele (ródele)***lor***

1. — În acéstă categorie intră castraveţi,

dovleci, pepeni verdĭ şi galbenĭ, pătlăgelele vinete şi pătlăgelile roşiĭ, bambile, fragi.

Castraveţi

2. — Castraveţilorŭ le priiesce în pămêntŭ grasŭ maĭ multŭ uşorŭ de cătŭ tare.

3. — Se sapă bine locŭlŭ în primăvară, şi, dacă este trebuinţă se gunoiesce, şi apoĭ se sémănă.

4. — Castraveţi se séménă în cuiburĭ, depărtate la unŭ pasŭ bunŭ unele de altele ca să se pótă întinde vreji. In fie-care cuibŭ se punŭ patru cincĭ seménţe, cu mâna, la o adâncime de douĕ treĭ degite.

5. — Dupe ce resarŭ se prăşescŭ şi se udă dacă este secetă.

6. — Castraveţi se mănîncă verdĭ, muraţi şi păstraţi în oçetŭ.

7. — Ca să aibĭ semênţă, se lasă câţi-va castraveţi de se cocŭ; dupe aceia li se scóte semênţa şi se pune de se usucă.

Pepeni verdi. Pepeni galbeni, Dovleci.

8. — Tóte aceste plante se cultivédă ca şi

castraveți, cu deosebire că cuiburile se facŭ maĭ depărtate unele de altele.

9. — Pepeni se facŭ fórte bine în țelină.

10. În câtŭ despre folosulŭ lorŭ, nu suntŭ atâtŭ de folositorĭ câtŭ suntŭ de plăcuțĭ; și nu strică ca cultivatorulŭ să pótă avea vara pe masa sa unŭ fructŭ așa de plăcutŭ ca pepenele.

Pătlăgelele vinete. Pătlăgelele roșiĭ

11. — Pătlăgelele vinete se prăsescŭ din resadŭ.

12. — Se séměnă în martie unŭ colțișorŭ de resadniță, și cândŭ resadulŭ este de cincĭ degite se prăsedesce

13. — Loculŭ în care se presădescŭ pătlăgelile trebue să fie lucratŭ și grasŭ.

14. — Dupe presăditŭ se udă plantele mereŭ și se prășescŭ.

15. — Cândŭ pătlăgelile aŭ crescutŭ în destulŭ, se culegŭ treptatŭ pentru mâncare. Ele se cocŭ în spuză, se curăță de cójă, și apoĭ se tócă cu cépă și cu ardeiŭ. Cine are, pune și

uleiŭ peste dânsele şi le amestecă bine. Astŭfeliŭ gătite suntŭ o mâncare plăcută.

Se gătescŭ şi cu carne şi de postŭ.

16. — Pătlăgelele roşiĭ se cultivéză ca şi cele vinete; cu deosebire că cuiburile se facŭ maĭ depărtate, pentru că se întindŭ maĭ multŭ în lăturĭ.

17. — Cândŭ începŭ să înfloréscă, şi chiarŭ şi maĭ dinainte, li se pune câte unŭ aracŭ de care se légă cu o şuviţă de teiŭ.

18. — Aceste pătlăgele se mănâncă în fertură. şi verdĭ sĕ punŭ în murăturĭ pentru iarnă,

19, — Sĕmênţa pentru unele şi pentru altele se dobândesce lăsândŭ să se cócă pe deplinŭ; dupe acésta se taie în douĕ, şi semênţele se scotŭ se spală şi apoĭ se usucă,

Bambiĭ

20, — Bambiile se sémĕnă de o-dată cu castraveţi, Ele se punŭ în cuiburĭ depărtate la o palmă şi jumătate cuibŭ de cuibŭ. In fie-care cuibŭ se punŭ treĭ patru semênţe.

21, — Se udă şi se sapă bine şi desŭ pe ce începŭ a înflori,

22, — Dupe ce se trece flórea fructele se măresc, şi câtu suntu de tinere suntu bune de mâncare,

23. — Ele se mănêcă gătite cu carne, sau date undă cu oçeţu şi uleiu.

24. — Pentru iarnă se strîngu bambii, se înşiră pe açă şi se punu de se usca la umbră.

25. — Ca să aibi semênţă, se lasă de se cocu cîte-va cuiburi, şi cându bambile începu se crape, se culegu, se deschide şi se ia semênţa.

Fragi

23 — Copii cultivatorilorŭ nostri caută fragele prin păduri şi pe câmpii. Soiulu acesta esde celu mai mirositoru şi mai plăcutu.

27. — Prin oraşe se cultivéză multe soiuri de fragi. Ei se punu pe răzóre în rîuduri şi mai depărtaţi unu de alţi pentru că se întindu de sinele.

28. — Fragi trebuescu prăşiţi, pliviţi şi udaţi la timpu.

29. — Din fragile care crescu pe cămpu, nu este rĕu ca cultivatorulu să pue unu răzoraşu, dacă 'i prisosesce locul.

III

Plante cultivate pentru foile lorŭ.

1. — Intre aceste plante vomŭ numera varza, măcrişulŭ mare, spanaculŭ laptucile.

Varza

2. — Varza este o legumă îndestulătóre şi plăcută. Pentru cultivatorĭ este preţiósă maĭ cu sémă iarna. Insă pre câtŭ este de folositóre, pre atâtŭ este şi de neîngrijită în multe locurĭ. De câte-orĭ nu sĕ vĕdŭ ţeranĭ cumpĕrândŭ varză de la târgŭ, cândŭ eĭ arŭ trebui ca să vêndă.

3. — Acesteĭ plante 'ĭ priiesce în pământŭ grasŭ, umedŭ, camŭ argilosŭ şi bine lucratŭ.

4. — Se face o resadniţă primăvara, şi cândŭ resadulŭ este de o jumătate palmă se scóte şi se presădesce într'unŭ locŭ săpatŭ saŭ aratŭ bine.

5. — Resadurile se punŭ la treĭ palme unulŭ de altulŭ ca să aibă varza locŭ să 'şĭ mărésca căpăţĕna.

6. Dupe ce s'a presăditŭ se udă de câte-orĭ este trebuinţă, se prăşesce şi se cuibăresce.

7. — Căpăţênele de varză suntŭ pe deplinŭ formate în octombre. Atuncĭ se taie, se ducŭ a casă, se punŭ la sóre câtŭ-va timpŭ, şi apoĭ se punŭ la putină ca să se acréscă.

8. — Ca să dobîndéscă cine-va semĕnţa de varză, lasă de tómna câte-va verze cu cotorŭ cu totŭ, le păstrézĕ iarna în nisipŭ, şi primăvara le sădesce. Din acéstă varză cresce lujerŭ, se facŭ florĭ şi apoĭ păstăĭ cu semênţe.

Măcrişulŭ mare saŭ de grădină.

9. — In grădinĭ se pune unŭ felĭŭ de măcrişŭ cu fóia ca a şteviieĭ.

10. — Pe unŭ răzorŭ bine lucratŭ se sémĕnă în rânduriĭ, se prăşesce şi se udă pînă ce se măresc foile şi suntŭ bune de mâncare.

12. — O dată că s'aŭ prăsitŭ rădăcinĭ, se póte desparte o rădăcină în maĭ multe părţĭ, şi săḑi pe marginea drumurilorŭ.

12. — Măcrişulŭ face sĕmĕnţă pe vară..

14. — Foile sale se mănâncă ca şi steviia; gătite cu carne suntŭ fórte bune şi sĕnătóse.

Spanaculŭ

15. — Cine voiesce să albă legume verde de timpuriŭ să semene spanacŭ.

16. — Elŭ se seměnă şi tómna şi primăvara, în pămêntŭ grasŭ. lucratŭ câtŭ de bine· Se séměnă peste totŭ răzorulŭ, şi se udă neîncetatŭ

17. — Ca să aibĭ spanacŭ tótă vara, trebue să 'lŭ semene cine-va în rênduri.

18. — Spanaculŭ face seměnţă chiarŭ vara.

19. — Elŭ se mănîncă gătitŭ cu carne.

Lăptucile

20. — Suntŭ două soiurĭ de lăptucĭ: lăptucile care facŭ căpăţênă, şi marulele; şi unele şi altele suntŭ fórte bune.

21, — Ele crescŭ bine în pămêntŭ uşorŭ, grasŭ şi lucratŭ bine,

22, — Se séměnă primăvara saŭ pesté totŭ, s'aŭ în rênduri, însă aruncândŭ semênţa maĭ rarŭ, Ca să o acoperĭ este destulŭ să se tragă pe d'asupra cu o nuia.

23. — Lăptucile se potŭ prăsi şi din resadŭ

24. — Dupe ce resarŭ, lăptucile trebuescŭ rărite, ast-felŭ ca să rămâie între fie-care o jumătate palmă.

25. — Semĕnţa de lăptucĭ se dobândesce lăsândŭ să facă fusŭ câte-va lăptucĭ.

IV

Plante cultivate pentru sĕmĕnţa lorŭ.

1. — In acéstă categoriă intră fasolea, lintea, mazărea, bobulŭ şi năutulŭ.

2. -- Pentru cultura acestorŭ legumĭ amŭ vorbitŭ la plantele leguminóse făinóse.

3. - Tóte aceste plante, darŭ maĭ cu osebire fasolea şi lintea, suntŭ atâtŭ de neapărate în câtŭ chiarŭ aceĭ leneşĭ care nu le sĕmĕnă nicĭ în grădină nicĭ la câmpŭ, suntŭ nevoiţĭ să cumpere cu ocaua de la târgŭ.

4. -- Atâtŭ lintea câtŭ şi fasolea se punŭ maĭ cu sémă la câmpŭ. Lintea se sĕmĕnă ca şi grâulŭ saŭ ca cănepa.

5. -- Mazărea se pune ca şi năutulŭ, maĭ cu sémă în grădină, în cuiburĭ, şi câtŭ de timpu

riŭ, Cândŭ este de douĕ palme i se pune crăcĭ de copacĭ pe care să se urce.

6. -- Fasolea și mazărea se mănâncă verdĭ și uscate.

V

Alte câte-va plante.

1. -- Vomŭ pomeni aicĭ despre câte-va plante care se cultivézĕ în grădină nu pentru că suntŭ nutritóre, ci pentru că daŭ gustŭ mâncărilorŭ. Astŭ-feliŭ suntŭ ardeiulŭ, mărarulŭ, pătrunjelulŭ cimbrulŭ și leușténulŭ.

2. -- Ardeiulŭ se prăsesce prin resadŭ. Primăvara se face o resadniță, și cândŭ firele suntŭ de patru degite se presădescŭ în pămêntŭ lucratŭ bine.

3. -- Pânĕ ce prinde putere, ardeiulŭ se udă câtŭ de desŭ.

4. -- Pâstăile sale se mănâucă maĭ cu sémĕ verdĭ, se păstrézĕ pentru iarnă muraţĭ.

5. -- Mărarulŭ se séměnă într'unŭ colțŭ alŭ grădineĭ. Odată seměnatŭ abia se maĭ scapă grădina de dênsulŭ.

6. -- Elŭ se culege verde şi se pune în fertură; se gătesce cu carne, şi cândŭ a făcutŭ flóre se taie şi se păstréză pentru a se pune în putina cu varză.

7. -- Pătrunjelulŭ se pune ca şi mărarulŭ la o parte şi cătŭ de puţinŭ, căcĭ nu se întrebuinţéză prea multŭ; se séměnă ca şi mărarulŭ.

8. -- Rădăcinile de pătrunjelŭ se scotŭ tòmna şi se ţinŭ pentru iarnă în nisipŭ. Se punŭ în fertură şi se gătescŭ şi cu carne.

9. -- Ca să aibĭ semênţă, pune primăvara câte-va rădăcinĭ în pământŭ.

10. -- Leuşténulŭ se întrebuinţéză numaĭ în fertură cu borşŭ. Douĕ treĭ fire într'unŭ colţ alŭ grădină suntŭ în destulŭ pentru casă.

11. -- Câte-va semênţe de cimbru, producŭ în destulŭ pentru casă. Acéstă plantă se pune în bucate ca să le dea unŭ mirosŭ plăcutŭ.

VI

Resadniţile

1 -- Amŭ ţisŭ că maĭ multe dintre plantele de grădină se séměnă în resadniţă şi apoĭ se

presădescŭ; să arătămŭ în câte-va cuvinte cumŭ se face o resadniţă,

2, -- La spatele caseĭ, spre amiadĭ se sapă o grópă în patru colţurĭ şi se umple cu gunoiŭ próspătŭ. Pe d'asupra gunoiului se pune unŭ strătuleţŭ de pământŭ negru măruntŭ ca cândŭ arŭ fi cernutŭ,

3, -- In acestŭ pământŭ se séměnă părţĭ, părţĭ, plantele pe care trebue să le resădimŭ, şi se acoperă cu o greblişóră.

4. -- Resadniţile se udă în tóte ḑilele, şi nóptea se acopere cu o rogojină ca să nu le strice bruma.

5. -- Ca să stea rogojina bine, şi să nu caḑă pe resadŭ, se punŭ pe marginea resadniţeĭ câteva furculiţe şi într'ênsele prăjinĭ; pe aceste prăjinĭ se pune rogojina.

6. -- Resadniţele se plivescŭ şi se răréscŭ dacă resadulŭ este prea desŭ.

7. -- Resadulŭ se scóte atunci cândŭ trebue să se presĕdéscă.

VII

Grădina de pomi

1. — Cultivatorulŭ cu minte are câți-va pomi în grădina sa, sădiți pe lângă gardŭ, saŭ face o a nume grădină numaĭ pentru pomi.

2. — Pomi ceĭ maĭ trebuincioși suntŭ: peri, meri, zarzări, pruni, gutui, persici, cireși și vișini. Eĭ să sădescŭ la șése pași uni de alți.

3. — Cândŭ voiescĭ să sădescĭ pomi, caută soiurile cele maĭ bune; fă gropile marĭ de cu primăvară, și sădesce tómna, căcĭ se prindŭ maĭ bine.

4. — Caută să aĭ póme de vară. și póme care se potŭ păstra și iarna.

5. — Dacă nu găsescĭ puĭ, învață de altoesce, căcĭ în totŭ satulŭ suntŭ bătrîni care te vorŭ învăța cu plăcere.

5. — Sapă primăvara și peste vară pomi la rădăcină, curață 'i de omiḑi, și taie tóte crăcile uscate.

IV

Contabilitatea saŭ ținerea socotelilorŭ

1. — Orĭ-ce cultivatorŭ care se îndeletnicesce cu sirguință de trebile sale, caută ca să scie la sfîrșitulŭ anuluĭ dacă este în câștigŭ saŭ în pagubă; și dacă a câștigatŭ trebue să scie

de unde 'ĭ vine câștigulŭ, și dacă a păgubitŭ urméză să scie de unde 'ĭ vine paguba. Ca să cunóscă aceste lucrurĭ atêtŭ de neapĕrate pentru dênsulŭ, cultivatorulŭ trebue să ţiie ca toţĭ neguciători, nisce catastihurĭ saŭ registre. Tinerea acestorŭ registre se numesce contabilitate, cu alte vorbe ţinere de socotelĭ.

2. -- Nu este verĭ-unŭ lucrŭ mare ca cultivatorulŭ să aibă douĕ treĭ catastișe, și séra înainte de a se culca să trécă într'ênsele ce a vêndutŭ și ce a cumpĕratŭ; ce a cheltuitŭ pentru cutare vite; câtŭ a plătitŭ pentru săpatŭ saŭ pentru seceratŭ; câte ḑile a lucratŭ pentru aratulŭ grîuluĭ și cu câţĭ banĭ.

3. -- Ca să nu se încurce cu prea multe catastihurĭ, noĭ sfătuimŭ pe cultivatorŭ să ţiie de o camŭ-dată numaĭ douĕ:

Unulŭ în care să scrie în tótă ḑiua orĭ-ce a vêndutŭ și a cumpĕratŭ, cumŭ și totŭ ce va lucra în pămêntulŭ sĕŭ.

Altulŭ în care să deosibéscă grîulŭ la o parte, porumbulŭ la alta, vitele la alta, semênţele la alta; și dumineca cândŭ nu are de lucrŭ să ia catastihulŭ celŭ d'ântêiŭ și sĕ trécă pentru fiecare aceia ce i se cuvine. Așa de pildă dacă a trecutŭ lunĭ că a săpatŭ porumbulŭ și a cumpĕ-

ratŭ fênŭ pentru vite, cândŭ trece în celŭ d'alŭ doilea catastihŭ, caută unde se află porumbŭ şi trece la chieltuielĭ o ḑi de sapă preţuită atêtŭ; caută apoĭ la vite şi trece iarăşĭ la cheltuielĭ că a cumpĕratŭ fênŭ pentru atêţĭ banĭ.

Dacă totŭ în acea ḑi a vêndutŭ unŭ viţelŭ, trece la vite în venituri că a vêndutŭ unŭ viţelŭ pentru cutare sumă de banĭ. Astŭ-felĭŭ pe o parte a catastihulnĭ se afiă cheltuelile şi pe ceal-altă veniturile. La sfêrşitulŭ anuluĭ însemnêndŭ şi pe unele şi pe altele, vedemŭ dacă amŭ câştigatŭ saŭ amŭ perdutŭ.

4. -- Aceĭ care nu vorŭ voi să ţiie asemenea catastihurĭ, celŭ puţinŭ să însemneḑe pe câte-va cóle de cârtie ce iaŭ şi ce daŭ, cu alte vorbe veniturile şi chieltuelele; şi totŭ vorŭ sci la sfêrşitulŭ anuluĭ dacă aŭ câştigatŭ saŭ aŭ păgubitŭ.

5. -- Asemenea este fórte bine ca cultivatorulŭ să însemneze cândŭ sĕmĕnă şi cândŭ culege, cândŭ se nascŭ vitele, cândŭ sădesce pomi, în sfêrşitŭ totŭ ce face pe moşióra sa.

6. -- Băgările de sémă asupra timpuluĭ iarăşi suntŭ fórte folositóre, şi arŭ trebui ca fiie-care să însemneze cândŭ ploŭă, când bate vêntulŭ, câmdŭ ninge ş. c. l.

PARTEA CINCEA

Casa de locuinţă şi alte împrejmuiri

1. — Casa de locuinţă a cultivatorului trebue să fie făcută câtŭ mai bine, căci după munca ce 'şi dă, arŭ fi fórte tristŭ ca să nu aibă nici unde să se odihnéscă.

2. — Casa de locuinţă să pune cu faţa spre resăritulŭ sórelui, şi se aşédă astŭ-feliŭ ca de la ferestrele de la spate să se pótă vedea la o parte grajdurile bouilorŭ, vacilorŭ şi altorŭ vite, iarŭ la alta şopronulŭ, pătulŭlŭ şi hambarele de bucate.

3. — Pe câtŭ se va putea casa trebue să fie sănătósă, căci numai într'o asemenea locuinţă omulŭ 'şi póte păstra sănătatea.

4. — Ca să fie sănătósă, casa nu se face în vale, şi aprópe de smîrcuri şi bălţi, ci pe locŭ înaltŭ, sănătosŭ, unde apa nu se póte strânge.

5. — Fie casa de cărămidă, de gardŭ lipitŭ, saŭ de bârne, caută ca să fie înaltă în întru de unŭ stînjinŭ, şi jumătate şi să aibă ferestre mari, ca să intre lumina şi aerulŭ din destulŭ.

6. — O casă trebue să cuprindă celŭ puţinŭ

încăperile următòre: o odaie mare unde se srîngŭ părinţi, copiĭ şi rude; o odaie maĭ mică numaĭ pentru culcare; o cuhniă mare unde să pòtă mânca familia; o magasiă, o pivnicióră, şi unŭ podŭ bunŭ.

7. — Unŭ cuptorŭ este neapĕratŭ pentru orĭce casă; elŭ este bine să se facă în curte, dupe cumŭ camŭ este obiceiulŭ la noĭ.

8. — Alăturĭ cu pivniţa este neapăratŭ să fiie unŭ becişorŭ în care să se ţie lapte, brînză, untŭ, totŭ ce privesce la lăptărie. Acestŭ becişorŭ se face spre crivĕţŭ şi i se lasă o feréstră.

9. — Cândŭ are omulŭ casă trebue să caute a o ţĕne câtŭ se póte de curatŭ în întru şi pe din afară, căci nimicŭ nu este maĭ vătămătorŭ sănătăţi ca murdăriile.

10. — Pe josŭ trebue pusă cărămidă saŭ scândurĭ. Ferestrele să aibă tòte gémurĭ. Câtŭ se va putea maĭ desŭ să se văruiască pereţi; căcĭ văruitulŭ nu numaĭ că înfrumuseţézĕ casa ci o face şi maĭ sĕnătòsă.

11 — Odaia de culcatŭ se pune spre resăritŭ saŭ spre apusŭ. Ferestrele séle să fiie marĭ,

ca să pòtă intra aerŭ cândŭ le deschizĭ. Ferestrele să stea deschise tòtă ḑiua, până ce apune sòrele.

12. — Să caute toţĭ cultivatorĭ ca să nu se maĭ culce pe rogojina gòlă, căcĭ nu se potŭ odihni. Nu este lucru mare ca să facă un mindirŭ şi sĕ 'lŭ umple cu foi de porumbŭ saŭ chiarŭ cu lînă, şi să puie pe d'asupra o pînză curată.

13. — Cu câtŭ elŭ şi ómenĭ sĕĭ vorŭ fi maĭ odihniţĭ cu atêtŭ vorŭ lucra maĭ multŭ şi cu plăcere.

14. — Dupe locuinţa ómenilorŭ vine a vitelorŭ. La noĭ este obiceiŭ ca grajdurile, coşarele să se facă în facia caseĭ; este multŭ maĭ bine ca să se puie alăturĭ cu casa; la o parte grajdurile şi la alta pătulului, sopronulŭ şi hambarulŭ.

15. — Grajdurile de caĭ trebue să aibă o lărgime de duoi stânjini şĭ jumătate, şi o înălţime de duoĭ stânjenĭ.

16. — Pentru fie-care calŭ trebue unŭ locŭ de şése palme în lărgime.

17 — Coşarele de buoĭ şi vacĭ aŭ aceeaşĭ lărgime ca şi grajdurile de caĭ.

18. — Pentru vitele mănunte trebue unŭ stînjinŭ pătratŭ pentru fie-care.

19. — Grajdiurile să se pardoséscă cu cărămidă pusă în dungă, saŭ cu martaci. Din dărătulŭ cailorŭ să fiie unŭ şănţuleţŭ în care să se scurgă pişatulŭ. Acestŭ şănţuleţŭ să se scurgă într'o grópă, saŭ maĭ bine într'o pivnicióră, şi să se întrebuinţeze pentru udatŭ gunoiulŭ şi fêneţele.

20. — Locuinţele vitelorŭ trebue să aibă uşĭ largĭ, şi ferestre. Să se văruiască din cândŭ în cândŭ.

21. — Pentru porcĭ trebue o cocină pardosită şi ţinută aşa de bine ca şi grajdurile.

22. — Fie-care cultivatorŭ trebue să aibă pătulurile şi magasiele trebuinceòse pentru a'şĭ păstra bucatele; şi în tótă curtea să se afle unŭ şopronŭ subtŭ care să se adăpostéscă carele plugurile şi alte unelle

PARTEA A ŞEASEA.

Cunoscinţa timpului

1. — Tóte sirguinţele ce şi le dă cultivatorulŭ suntŭ de prisosŭ dacă nu va fi ajutatŭ de timpŭ. Ară sémĕnă, şi dacă nu dă plóe, plantele resărite se pipernicescŭ, rĕmânŭ pe locŭ.

2. — De aceia plugariulŭ este cu ochi totŭ pe cerŭ, şi caută să gicéscă camŭ ce timpŭ are să fiie. Deosebitele băgărĭ de sémă făcute de la moşĭ strămoşĭ, de şi nu suntŭ tóte, şi în totŭ-de-una adevĕrate, totuşĭ ajută multŭ pe cultivatorŭ. Aceste semne se numescŭ pronosticurĭ, care va să dică prevestirea timpuluĭ.

3. — Amŭ adunatŭ maĭ multe de aceste pronosticurĭ, şi le trecemŭ aicĭ pentru cunoscinţa cultivatorilorŭ.

1. — Semne de plóiă dupe atmosferă (văsduhŭ):

V a p l o a;

Cândŭ stelele parŭ maĭ marĭ de câtŭ suntŭ în totŭ-de-una şi cândŭ bate vêntulŭ despre rĕsăritŭ;

Cândŭ se întunecă stelele şi perdŭ din strălucirea lorŭ, cu tóte că cerulŭ este seninŭ, şi nu se vede nicĭ unŭ norŭ pe dînsulŭ;

Cândŭ suntŭ maĭ mu[illegible]e stele de câtŭ obișnuitŭ și cândŭ scânteecŭ fără să fiie strălucitóre;

Cândŭ curcubeu[illegible] se arată spre miaḑă-ḑi saŭ spre apusŭ;

Cândŭ curcu[illegible]eulŭ este îndoitŭ saŭ întreitŭ;

Cândŭ în [illegible]tŭ curcubeulŭ se vede maĭ multŭ façă verde saŭ roșiă;

Cândŭ curcubeulŭ este întreruptŭ;

Cândŭ faça sóreluĭ este roșiatică, atuncĭ cândŭ resare, și raḑele sale suntŭ amestecate cu liniĭ negre;

Cândŭ cerulŭ este vînătŭ la apusulŭ sòreluĭ. saŭ roșiaticŭ cândŭ resare;

Cândŭ se pare că sórele a resăritŭ maĭ de timpuriŭ de câtŭ trebue să resară, și se află încongiuratŭ de unŭ cercŭ îndoitŭ;

Cândŭ sórele se pare lungueţŭ atuci cândŭ resare și cândŭ apune;

Cândŭ plouă vre-o două ore dupe ce apune sórele;

Cândŭ cerulŭ se pare verḑuiŭ diminéţa cândŭ resare sórele. cu tòte că nu se află pe dînsulŭ nicĭ unŭ nuorișorŭ;

Atuncĭ cândŭ resare saŭ apune sórele, raḑele sale se parŭ rupte în două și se încrucișéḑă într'

unŭ chipŭ neregulatŭ, cu tòte că cerulŭ este curatŭ;

Cându nu se arată luna tocmaĭ pe la mieḑulŭ nopţi şi bate vêntulŭ despre miaḑă-ḑi.

Cându se pare că luna resare prea de timpuriŭ;

Cându luna se pare lunguiaţă şi maĭ mare de câtŭ în totŭ-de-una;

Cându se află în prejurulŭ luneĭ unŭ feliŭ de curcubeŭ saŭ unŭ cercŭ de aburĭ, care se preface din cându în cându în norĭ negrişorĭ;

Cându se grămădescŭ nori şi séměnă ca nisce munţi saŭ ca nisce stâncĭ grămădite unele d'asupra altora;

Cându nori suntŭ respîndiţi pe ceriŭ ca nisce stufurĭ de lână;

Cându trecŭ pe subŭ sóre norişorĭ micĭ şi albişorĭ, şi se arată galbenĭ saŭ roşiĭ;

Cându vinŭ norĭ despre miaḑă-ḑi şi 'şi schimbŭ calea desŭ;

Cându aerulŭ este maĭ luminosŭ de câtŭ în totŭ-de una;

Cându picăturile de plòie suntŭ alburiĭ şi facŭ beşicĭ, adică dupe cumŭ ḑicemŭ noĭ, câneŭ plouă cu beşicĭ;

Cându apa de baltă şi de eleşteŭ este maĭ caldă de câtŭ obişnuitŭ, fără ca să putemŭ ḑice că a încălḑitŭ'o atmosfera;

Cându sunt séra norĭ mulţĭ între nordŭ şi resăritŭ; saŭ cându vinŭ despre resăritŭ negri şi groşĭ, va ploa nòptea;

Daca norĭ vinŭ despre apusŭ, va ploa a doua ḑi;

Dacă norĭ se arată pe la amiaḑĭ şi vinŭ despre apusŭ şi miaḑă-ḑi, va ploa şi va fi furtună nòptea.

2 Semn. de plóiă dupe vite, insecte şi paseri

Să aşteptămŭ plóiă:

Cându cântă piţigoiul înainte de a rĕsări sórele;

Cându mănîncă căniĭ érbă, saŭ cându le bolbăescŭ maţele;

Cându se lingŭ pisicile;

Cându se punŭ ceocile pe vîrful copacilor saŭ pe alŭ caselor, îşĭ ascundŭ capulŭ subŭ aripă, se móiă în apă, saŭ sbóră cu ceoculŭ deschisŭ şi triste;

Cându iesŭ bróscе multe şi orăcăiescŭ;

Cându-c ântă bróscele diminéţa, (aceiia ce nu facŭ de cătŭ primăvara);

Cându facŭ cârtiţile muşuróie maĭ marĭ de cătŭ totŭ-de-una;

Cându se jócă musculiţile şi ţinţarĭ în umbră dupe apusulŭ scóreluĭ, şi bîzîie multŭ;

Cându se frécă rîmători şi 'şĭ strică stratulŭ;

Cându ridică vitele cornurate capulŭ în susŭ, tragŭ aerŭ pe nasŭ, îşĭ lingŭ botulŭ şi pieiórele, mănîncă maĭ multŭ, se uită desŭ spre mia-

ḑă-ḑi, se culcă pe partea dreptă, şi mugescŭ cândŭ intră în saicle ;

Cândŭ cântă cocoşi de cu séră, saŭ fără timpŭ;

Cândŭ se adună ceocile (stăncuţele) şi corbi, sbóră făcândŭ sgomotŭ mare, fîlfîindŭ din aripĭ;

Cândŭ se vĕdŭ, coţofenĭ sburândŭ aicĭ şi colo, şi muindu'şĭ capulŭ în apă;

Cândŭ pare stîrculŭ obositŭ. şi sbóră aprópe de pămêntŭ;

Cândŭ lasă paserile mâncarea şi fugŭ la cuiburĭ;

Cândŭ iesŭ rîme multe din pămêntŭ;

Cândŭ cadŭ păiejeni din pânzele lorŭ;

Cândŭ nu se depărtéză albinele de stupĭ, şi intru în întru fără să fiie încărcate cu merinde;

Cândŭ îşĭ scotŭ furnicile ouăle din furnicăriiă, şi lucréză cu bărbăţiiă;

Cândŭ se lovescŭ berbecĭ şi oile în capete, şi pascŭ cândŭ vinŭ spre tîrlă;

Cândŭ sbóră rîndunelele aprópe de pămêntŭ ca să apuce muştele, şi cândŭ sboră aprópe de suprafaţa apeĭ;

Cândŭ îşĭ acopere barza puĭ ;

Cândŭ sbiară asinĭ (măgari) maĭ multŭ de cêtŭ totŭ-de-una, îşĭ mişcă urechile, ridică códa în susŭ şi se tăvălescŭ prin pulbere ;

Cândŭ se apropie piţigoi de case ;

Cândŭ se aruncă gîscele şi raţele în apă şi se scaldă măcănindŭ şi bătîndŭ din aripĭ;

Cândŭ pişcă muscele tare;

Cândŭ cântă cocosulŭ pela 9, 10 saŭ 11 ore séra, este semnŭ că se va schimba timpulŭ;

Va ţine plóia multŭ cândŭ nu intră cocoşi ceĭ bătrînĭ în coteţŭ dupe ce a începutŭ să ploă. Daca intră, plòia va înceta curîndŭ;

Cândŭ sarŭ pesci din apă şi înótă pe d'asupra;

Cândŭ se tăvălesc găinile în pulbere, daŭ din aripĭ, şi se scaldă maĭ multŭ de câtŭ obişnuitŭ;

Cândŭ păiajăni care îşĭ facŭ casele prin colţurĭ. se înfăşură în pînzele lorŭ şi lasă afară numaĭ partea din apoĭ;

Cândŭ păiajăni care facŭ pînze rotunde nu torcŭ, saŭ facŭ scurte firele care formézĕ raţele pînzelorŭ.

3. Semne de plóiă după saduri.

Să aşteptămŭ plóia:

Cândŭ scaetele celŭ mare (acela alŭ căruia rodg este lungueţŭ şi are perĭ înţepătorĭ ca aĭ arieiului), tăiatŭ şi atîrnatŭ într'o casă, se strînge, şi ţepuşĭ sĕĭ numaĭ înţépă aşa tare;

Cândŭ se îndoiessŭ foile de trifoiŭ şi lujerulŭ sĕŭ este maĭ dreptŭ de câtŭ altă dată;

Cândŭ zoréoa de câmpŭ (póla Maichĭ Precesti) îşĭ închide flórea.

4. *Semne deosebite pentru plóiă.*

Semnele următóre vestescŭ plóiă

Cândŭ asudă părețĭ caselorŭ;

Cândŭ cade funingine dŭpe coşŭ;

Cândŭ înminările aprinse piesnescŭ şi ardŭ în tunecatŭ ca cumŭ arŭ fi să se stingă;

Cândŭ se vede în prejurulŭ luneĭ cércănŭ cu feţe multe;

Cândŭ e séra umedŭ şi se vede pe untŭ picăturĭ de apă;

Cândŭ arde focul închis şi flacăra este gălbióră;

Cândŭ se arată scênteĭ pe vasele puse la foc;

Când se mòiă córdele de la vióră saŭ de la cobză;

Cândŭ se móiă şi se curmă curelele de la opincĭ;

Cândŭ se închide şi se deschide uşa anevoe, şi cândŭ se umflă scîndurile;

Cândŭ trosnesce masa, lăḑile, icónele şi alte lucrurĭ de lemnŭ;

Cândŭ flacăra şi foculŭ aŭ o faţă albăstrue

Cândŭ plesnescŭ cărbuni şi aruncă scânteĭ;

Cândŭ nu iasă bine fumulŭ pe coşŭ;

Când muceḑesce feştila lampelor şi a luminărilor;

Cândŭ iasă fumŭ din feştila lampelorŭ şi luminărilorŭ, şi plesnesce;

Cându flacăra lampelorŭ şi a luminărilorŭ este înconjurată de unŭ cércănŭ,

Cându pute céţa urîtŭ; aşa de pildă cându mirósă a paiie arse;

Càndŭ se recoresce timpulŭ dupe ce a ploatŭ niţelŭ;

Càndŭ se aude de departe sunetnlŭ clopotelorŭ şi sgomotulŭ apeï;

Càndŭ iasă aburi din învelitorile de paiie, dupe ce a ploatŭ cu furtună;

Càndŭ ferbe apa lesne şi fără sgomotŭ;

Càndŭ se umflă lemnulŭ;

Càndŭ se face umeḑélă pe d'asupra petrilor;

Càndŭ se rupŭ córdele singure;

Oândŭ putŭ gunóiele şi privatele, maï tare de câtŭ totŭ-de-una;

Càndŭ trage sarea.

§ 5. *Semne de frigŭ şi de îngheţŭ.*

Va fi frigŭ săŭ va îngheţa:

Càndŭ păserile de pădure se ascundŭ prinŭ stufişurï şi hăţişiurï;

Càndŭ la începutulŭ erneï, atunci càndŭ este să ingheţe, se vĕdŭ paserile de apă care locuescŭ pe eleştaie şi pe bălţï că vinŭ pe apele curgătóre, pe rîurï şi pe pâraie, a cărora apă înghiaţă maï anevoe.

Cândŭ fulgiĭ de zăpadă suntŭ micĭ şi uşiorĭ;

Cândŭ cade la începutulŭ îngheçurilorŭ o grindină uşióră rotundă şi albă;

Cândŭ foculŭ şi cărbuni parŭ maĭ aprinşĭ de câtŭ obişnuituĭ;

Cândŭ picăturele de la straşină cadŭ maĭ încetŭ de câtŭ obişnuituĭ.

Cândŭ se întorcŭ pisicelc cu spatele spre focŭ;

Cândŭ vinŭ de timpuriŭ gàscele selbatice şi alte paserĭ călătóre;

Cândŭ paserile celle micĭ se facŭ stoluri şi umblă împreună;

Cândŭ discului (talerului) luneĭ este strălucitorŭ, şi córnele séle par a fi ascuţite dupe lună nouă;

Cândŭ bate vêntulŭ despre nordŭ (crivăţŭ) saŭ despre răsăritŭ, dupĕ lună nouĕ;

Cêndŭ suntŭ stelele strălucitóre;

Cândŭ nori ceĭ micĭ sunt jos şi se duc spre nordŭ;

Cândŭ ninge măruntŭ atuncĭ cândŭ nori se grămădescŭ in formă de stâncĭ.

Cândŭ ţessŭ păiajini douĕ saŭ treĭ pânze una peste alta intr'o nópte, este semnŭ că peste vreo-ḑece ḑile va incepe unŭ frigŭ fórte mare;

Cândŭ esŭ schinteĭ frecândŭ o pisică pe spate in intunerecŭ, şi de o dată cu schinteele se aude şi nişte micĭ plesnituri.

6 *Semne de ninsóre*,

Cândŭ tómna a fostŭ ceţòsă;
Când sórecĭ 'şĭ facŭ cuiburile adânc prin grâne;
Când focul pare iarna maĭ roşŭ de cât obişnuit;
Cândŭ cărbuni aprinşĭ aŭ o faciă alburiă;
Cândŭ vulpele latră iarna.

7. *Semne de pétră saŭ grindină*

Cândŭ nori albĭ gălbuĭ mergŭ incetŭ cu tóte că bate vêntulŭ tare;

Cândŭ ceriulŭ este gălbuĭ spre răsăritŭ înainte de răsăritulŭ sórelui şi raḑele séle infrênte se vĕdŭ între norĭ deşĭ.

Nori albĭ sunt vara semnŭ de pétră şi iarna semnŭ de ninsóre;

Cândŭ nori aŭ primă-vara şi iarna o fóaă albă care bate in albastru, şi se intindŭ multŭ, este semnŭ că va cădea poleiŭ.

8. *Semne de pétră şi ninsóre*

Cândŭ nori inchişĭ-vineţĭ se facŭ alburii, maĭ cu sémă cândŭ bate crivăţulŭ;

Cândŭ sórele şi luna sunt încunjuraţĭ de unŭ cércănŭ gălbuiŭ şi camŭ roşéticŭ.

Când se pare că se inmoinéḑă dupe un frig mare;
Când frigulŭ este uscat fără ca sĕ îngheţe tare;
Cândŭ se lingŭ pisicile şi daŭ cu laba de treĭ orĭ pe urechĭ şi pe spate.

PRONOSTICIURI PENTRU IARNA

Semnele următóre arată că iarna va fi grea:

Cándŭ paserile suntŭ grase tómna, şi cándŭ ceocurile şi picióre le lorŭ suntŭ maĭ multŭ negre de cêtŭ negrişóre;

Cándŭ se face hameiŭ multŭ, ghindă, porumbŭ şi alte póme cu sămburĭ;

Cándŭ aŭ aluni florĭ multe şi nu se găsescŭ paiajenĭ în ghindă;

Cándŭ gogoşile de tufă suntŭ uscate şi sbîrcite,

Cándŭ ficatulŭ stiucilorŭ este ascuţitŭ la partea sa dinainte,

Cándŭ se mêrlescŭ oile de timpurĭŭ,

Cándŭ suntŭ şóreci puţinĭ,

Cándŭ blana epurilorŭ, a epurilorŭ de casă, a pisicilorŭ selbatice, a lupilorŭ şi a altorŭ dobitóce este désă şi inţesată.

Cándŭ şóreci de munţe 'şĭ astupă visuinele lorŭ cu érbă şi cu muşchiŭ,

Cándŭ brîndu şa infloresce de susŭ in josŭ pînă la vêrfŭ este unŭ semnŭ că iarna va fi grea şi va ţĕne pănă la jumătatea luĭ aprilie,

Cănd cad foile copacilor îndată ce sînt vestejite

Iarna va ţĕne multŭ:

Cándŭ in luna luĭ iuliu furnicele 'şĭ facŭ muşuróile maĭ marĭ de cêtŭ obicinuitŭ,

Cándŭ suntŭ viespe multe şi gărgăuni, in luna lunĭ octombrie,

Cándŭ paserile de pădurĭ vinŭ de 'şĭ caută hrana aprópe de case,

Cĕndŭ spre sfărşitulŭ tómneĭ saŭ iarna nu putemŭ băga oile în coşarŭ,

Semne că iarna va fi timpuriă:

Cănd paserile de apă părăsesc rîurile şi eleştaiele,
Cănd privigătoroiul cănta în colivie fòrte bine,
Cănd se adună cocorĭ şi plécă,
Cănd se bat găscele şi strigă în giurul măncăreĭ lor,
Cănd cănta vrabia de cumŭ se crapă de ḑiuă,
Cănd plécă rîndunelele şi alte paserĭ trecătòre înainte de sănta Maria mică,
Cănd sosescŭ cocori pe la sênta Maria mare,

Iarna va fi moinósă şi dulce

Cănd paserile suntŭ slabe tòmna,
Cănd suntŭ sòrecĭ mulţĭ,
Cănd este jirŭ multŭ şi hameiŭ pucinŭ, ghindă, porumbe şi alte pòme cu sănburĭ,
Cănd nu s'aŭ trecutŭ însă tòte florile la sfêrşitulŭ tòmneĭ,
Cănd ficatul ştiucilor este latŭ la partésa dinainte,
Cănd nu cadŭ foile curêndŭ,
Cănd cănta vrabiile iarna,
Cănd suntŭ pucine ciupercĭ şi mănătărcĭ véra,
Cănd ciocurile şi piciòrele paserilorŭ suntŭ negrişòre pucinŭ închise.
Cănd tună în noembre şi în decembre,
Cănd n'aŭ plecatŭ paserile pe la augustŭ saŭ in celle dântèiŭ septămêni ale luĭ octombre, este semnŭ că iarna va fi dulce pînă la Crăciunŭ.

Tabla Materiilorŭ

PARTEA ANTEIU

DESPRE AGRICULTURA

Pagina.

1. Definiţiunea şi împărţirea Agriculturei. 1.
II. Câte-va cunoscinţe assupra plantelorŭ 2.
§ 1. Organile nutriţiuneï.—Rădăcina.—Trunchiulŭ. — Foile. — 4.
§ 2. Organile reproducţiuneï. — Florile; — Fructele. — Semĕnţele. — 7.
§ 3. Germinaţiunea saŭ incolţitulŭ plantelor. 8.
§ 4. Nutriţiunea saŭ hrana plantelorŭ. 9.
III. Pamêntul.—Deosebite feluri de pămênt. 10.
§ 1 Amendamênte. 14.
§ 2. Ingrăşăminte. 15.
§ 3. Alte ingrăşăminte. 17.

IV. Despre lucrarea pămêntului.

§ 1. Arătura. 20.
§ 2. Grăpatulŭ. 25.
§ 3. Tafălugitulŭ. 26.
§ 4. Despre semĕnăturï. 27.
§ 5. Despre plivitŭ, prăşitŭ şi muşuruitŭ. 28.
§ 6. Cositulŭ şi seceratulŭ. 30.

V. Despre plantele cultivate.

§ 1. Plante cereale. Grâulŭ. — Secara. —

Orḑulŭ. — Ovesulŭ. — Porumbulŭ. — Meiulŭ. — Rişca. — 30-48.
§ 2. Plante Leguminòse şi făinóse. Fasolea —Mazărea—Năhutulŭ.—Bobulŭ şi Lintea. 48-50.
§ 3. Plante tuberculóse şi rădăcinóse. Cartofi saŭ picioicile. — Napi. — Sfeclele. — Morcoviĭ şi Păsternacii. 50-55.
§ 4 Nutreţiurĭ semĕnate. Visdeiulŭ. — Trifoiulŭ şi Sparceta. Măzărichea saŭ borceagulŭ. — Meiulŭ şi Mohorulŭ. 55-59.
5. Fèneţele. 59
§ 6. Plante industriale. 62.
Plante oleióse. Rapiţa. — Maculŭ. — Susanulŭ. 62-65.
Plante tecstile. Cànepa — Inulŭ. 66-69.
Plante văpsitóre. Roibia. 69.
Deosebite plante Tutunulŭ. — Hameiulŭ. — Muştarulŭ. 70
VI Despre Rotaţiuni 73
VII Despre Vie şi despre vinŭ 76
VIII Pomi roditori Nucŭlŭ. — Dudulŭ — Prunulŭ. 83

PARTEA A DOUA.

DESPRE ANIMALELE DOMESTICE 89
I. Boui şi Vacile. Vacile. — Ingrăşarea Vacilorŭ.—Bouide muncă.-Ingrăşarea vitelor 92
II. Despre Caĭ. 103
III. Despre Oĭ. 107
IV. Despre Capre. 110

Pagina

V. Despre rîmătorĭ. 111
VI. Albinele. 113

PARTEA A TREIA

DESPRE GRADINARIE 118

I Plante cultivate pentru rădăcinele lor
Cartofi. — Morcovi. — Sfeclele. — Pastărnaci — Guliile. — Ridichile. — Irénulŭ, — Celina.— Prasulŭ —Usturoiulŭ. 120

II. Plante cultivate pentru fructele lor.
Castraveţi. —Pepeni verdi, — Pepenĭ galbenĭ. — Dovlecĭ. — Patlagele vinete. — Patlagele roşiĭ. Bambiĭ — Fragi — 126

III. Plantele cultivate pentru foile lorŭ
Varza — Măcrişulŭ mare — Spanaculŭ. — Lăptucele. 131

IV Plante cultivate pentru seminţele lor
Fasolea. — Lintea. — Mazărea. — Bobulŭ. — Năhutulŭ. 134

V. Alte câte va plante Ardeiul, Măraruł.— Pătrunjelulŭ. — Cimbrulŭ. —Leuşteanulŭ —135

VI Resadniţile 136

VII Grădina de pomi 138

PARTEA A PATRA.

1. Comptabilitatea saŭ ţĕnerea socotelelorŭ. 138

PARTEA A CINCEA

1. Casa de locuinţă şi alte imprejmuirĭ. 141

PARTEA A ŞEASEA

1. Despre cunoscinţa timpuluĭ. 145

ESPUNEREA SITUATIUNII

LUCRĂRILOR PUBLICE, AGRICULTUREĬ ŞI COMERCIULUĬ

PE ANUL 1870

Conformŭ usuluĭ adoptatŭ, de a se supune cunoscinţeĭ DD. Senatorĭ şi Deputaţĭ la deschiderea fie-căreĭ sesiunĭ ordinare a camerilorŭ, starea de înaintare în care se găsescŭ lucrările de interessŭ generalŭ puse sub Direcţiunea Ministeriuluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, sub-semnatulŭ vine prin acésta a pune subt ochiĭ representanţilorŭ Naţiunii, faptele celle maĭ importante ce s'aŭ produsŭ în aceste materiĭ în cursulŭ anuluĭ 1870.

Chestiunele pe care acestŭ Ministeriŭ a fostŭ chematŭ a trata în cursulŭ anuluĭ fiindŭ de uă importanţă însemnată, sub-scrisulŭ am creḑutŭ că uă simplă espunere a lorŭ nu arŭ fi suficientă, ca în trecutŭ, ci am însoçit'o cu uă reproducere in extenso a actelorŭ şi corespondenţeĭ urmate în afacerile de unŭ interessŭ maĭ însemnatŭ.

Cu modulŭ acesta onorabiliĭ Senatorĭ şi Deputaţĭ vorŭ putea avea uă imagină fidelă a principalelorŭ fapte ale administraţiuniĭ lucrărilorŭ publice, şi, în perfectă cunoscinţă de lucru, vorŭ da opinia D-lorŭ assupra mĕssurelorŭ luate, precumŭ şi acelea ce rĕmânŭ a se lua, aducêndŭ fie-care partea sa de lumină şi esperienţă în acestŭ ramŭ importantŭ allŭ serviciuluĭ publicŭ.

Divisiunea adoptată în presenta espunere este aceea chiarŭ a ossebitelorŭ lucrărĭ dependente de acestŭ Ministeriŭ, şi ele se potŭ classa în următórele categoriĭ :

1. Lucrărĭ de căĭ ferate concedate.

2. Esploatarea drumului feratŭ Giurgiu.

3. Lucrări ordinarii de poduri şi şossele aflate în cursŭ de essecutare.

4. Lucrări de poduri şi şossele a se înfiinţa din noŭ.

5. Lucrări de canalisări, porturi şi apărări contra inundaţiilorŭ.

6. Lucrări de drumuri judeţene şi vicinale.

7. Lucrări relative la agricultură, instrucţiunea profesională, concursuri, esposiţii, etc.

8. Industria şi comerciulŭ.

9. Situaţia financiară a Ministeriului,

Ministru secretarŭ de Statŭ la departamentulŭ
Agriculturei, Commerciului şi Lucrărilorŭ Publice.
G. Gr. Cantacuzino.

CAPITOLULŬ I

LUCRĂRI DE CĂI FERATE CONCEDATE

§ I. CONCESSIUNEA STRUSBERG

Lungimea resoului liniilorŭ concedate Companieĭ, representată prin Doctorulŭ Strusberg, se compune, dupĕ projectele aprobate, din următórele părţi :

	Kilom.	Metre
Roman-Tecuiŭ	148,	00
Tecuciŭ-Bêrlad	49,	18
Tecuciŭ-Bărboşi.	70,	00
BIFURCAŢIĂ		
Bărboşi-Gallatzi.	19,	67
Bărboşi-Brăila	20,	00
Ramura portuluĭ Brăila	3,	55
Brăila-Buzĕŭ	100,	00
Buzĕŭ-Ploeşti	69,	00
Ploeşti-Chitila	50,	00
A reporta	529,	40

BIFURCAŢIA	Kilom.	Metre
report	529,	40
Chitila-Bucureşti	9,	55
Gara Tîrgovişte-Gara, Filaretŭ	4,	00
Chitila-Piteşti	96,	83
Piteşti-Slatina-Crajova (în contestaţiune cu concessionarii)	140,	94
Crajova-Severin (parte în contestaţiune) . .	115,	00
Totalulŭ lungimelorŭ dupĕ planele aprobate	895,	72

Legea Concessiuniĭ fiindŭ decretată în Septembre 1868, termenile sĕvîrşiriĭ ossebitelorŭ secţiunĭ alle resouluĭ suntŭ:

De treĭ annĭ pentru linia Roman-Gallatzĭ cu ramura Bĕrladŭ.

De douĭ annĭ şi jumĕtate pentrn linia Gallatzĭ-Bucurescĭ.

De treĭ annĭ pentru linia de la Bucureştĭ la Turnu-Severin.

Lucrările s'aŭ începutŭ de Concessionarĭ pe tóte liniile resouluĭ, afară de aceea de la Piteştĭ la Crajova şi partea de la Prunişorŭ la Severin, în lungime de 28 kilometri, unde trasseurile propuse de guvernŭ n'aŭ fostŭ âncă acceptate de Companiă şi pentru care va trebui probabilmente a se decide în modulŭ prescrissŭ de § 3, al. 5 allŭ legiĭ, daca concessionariĭ vorŭ stărui în pretenţiunele lorŭ.

Liniile pe care lucrările suntŭ maĭ înaintate, şi aprópe de a se putea da circulaţiuniĭ suntŭ acellea de la Roman la Gallatzĭ şi de la Brăila la Bucureştĭ. Ramura Brăila-Gallatzĭ şi Bucurescĭ-Pitescĭ se lucrédă cu mare activitate şi se speră a fi gata în prima-véră viitóre.

Celle l-alte suntŭ maĭ puţinŭ avansate, însă lucrările se urmésă.

Una din causele ce a împedecatŭ, în óre-care gradŭ, uă maĭ mare activitate pe aceste liniĭ este resbelulŭ occidentalŭ, care a creatŭ Companiĭ însemnate pedicĭ în essecutare.

Cu tóte împedicările provenite din acestŭ resbellŭ, din însemnatele difficultăţĭ încercate cu transportulŭ materialelorŭ în interiorulŭ ţĕrreĭ şi din îndeplinirea formalităţilorŭ cerute de legea espropriaţiuniĭ cată sĕ mărturisimŭ că Compania a pusŭ uă activitate laudabilĕ în essecutarea lucrărilorŭ, astŭ-fellŭ că întregulŭ resoŭ se va putea deschide circulaţiuniĭ într'unŭ termenŭ multŭ maĭ scurtŭ de câtŭ acella prescrissŭ de lege.

In ceea ce privesce modulu essecutării lucrărilorŭ, acésta a datŭ nascere la uă mulţime de dificultăţi şi neînţelegerĭ între Ministerŭ şi Companiă. provenite maĭ cu sémă din causa lipseĭ de condiţiunĭ bine specificate în actulŭ de Concessiune.

Este adevĕratŭ că prin legea Concessiunii se prevede a se lua de basă conventiunea technică de la Dresda din annulŭ 1865, conventiune care s'a publicatŭ în Monitorŭ, şi prin urmare toţĭ o cunoscŭ. Acéstă conventiune însă nu coprinde de cât nişte principiĭ generale destinate maĭ cu ossebire a stabili uă uniformitate între differitele administraţiunĭ de esploatare a Cailorŭ ferrate germane; cât pentru detaliurile de construcţiune, elle lipsescŭ cu totulŭ, şi astŭ-fellŭ acéstă importantă chestiune, de la care depinde gradulŭ de soliditate allŭ lucrărilorŭ, nu se află nicăiriĭ precisată.

In assemenea împrejurărĭ era naturalŭ ca concessionarulŭ sĕ caute a face construcţiunele cu cea maĭ mare economiă possibilă, fiindŭ că acésta attingea interessulŭ sĕŭ directŭ.

Din parte'ĭ, Ministeriulŭ, stăruindŭ necontenitŭ a apăra drepturile Statuluĭ, a fostŭ silitŭ a essersa assupră-ĭ unŭ controlŭ neadormitŭ şi 'ĭ a prescrissŭ neîncetatŭ îmbunătăţirile ce a creḑutŭ de cuviinţă atâtŭ cu occasiunea aprobării planelorŭ de construcţiune, cât şi în cursulŭ essecutărilorŭ.

Spre a se vedea de ce natură suntŭ chestiunele aflate în contestaţiune cu Compania Strusberg, precum şi cuvintele pe care Ministeriulŭ basésă cererile sélle, amŭ creḑutŭ a reproduce în anexe correspondenţa urmată în acéstă privinţă pênĕ astăḑi.

Din citirea aceĭ correspondenţe, Domniĭ Senatorĭ şi deputaţĭ 'şĭ vorŭ putea face uă idee destulŭ de lămurită, atâtŭ de dificultăţile opuse de numita Companiă, cât şi de stăruinţa pussă de guvernŭ spre a o sili la îndeplinirea conscienţiósă a angajamentelorŭ sélle.

Ministeriulŭ va stărui pênĕ la sfêrşitŭ ca tóte aceste diferenţe sĕ se resolve într'unŭ modŭ amiabilŭ, respectându-se tóte drepturile Statuluĭ; în casŭ însă cândŭ Compania arŭ respinge fără motivŭ cererile Ministeriuluĭ, nu rĕmâne acestuia de cât a'şĭ reserva, precum a declarat'o în nenumĕrate rânduriĭ Concessionaruluĭ, dreptulŭ de a suppune tóte chestiunele contestate la unŭ Tribunalŭ arbitralŭ, conformŭ art. 27 din lege.

Aceeaşi soluţiune se va da şi trasseului calleï ferrate între Piteşti Crajova, şi Prunişorŭ-Turnu-Severinŭ, în casŭ cândŭ diferentulŭ nu se va putea regula în comunŭ accordŭ.

In ceea ce privesce controlulŭ de evaluarea lucrărilorŭ, ce acestŭ Ministeriŭ este chiematŭ a essersa, se pune în vederea Onor. Deputaţi şi Senatorï că acésta priveghiăre s'a essersatŭ neîncetatŭ conformŭ § 9 allŭ Concessiuniï, spre a se încredinţa daca sumele liberate Companieï, dupĕ raporturile Inginerului, suntŭ în proporţiă cu lucrările şi materialele aprovisionate în ţéră, evaluate dupĕ preciurile devisuluï construcţiuniï.

Inspecţiunea generală a controluluï a fostŭ însărcinată să constate pe câtŭ se póte maï dessŭ valórea acellorŭ lucrărï şi aprovisionărï.

Din raporturile şi estimaţiunile dresate pentru acestŭ scopŭ se reproduce în anexe acella cu data din 9 Maiŭ a. c. sub No. 82 pentru situaţia acellorŭ lucrărï la 1 Apriliŭ 1870, precumŭ şi ultimulŭ făcutŭ pênĕ la data de 1 Octombre sub No. 181.

Dupĕ acésta din urmà constatare resultă că valórea lucrărilorŭ şi materialelorŭ adduse în ţérră de către Concessionarï se urcă, dupĕ preciurile devisuluï, pênĕ la 1 Octombre anulŭ currentŭ, la cifra de francï 143,100,821.

Cifra liberată Concessionaruluï de către Comissarulŭ Statuluï, pentru aceste lucrărï şi aprovisionărï, pênă la aceeaşï dată, este dupĕ sciinţele comunicate de Ministeriulŭ Financelorŭ de fr. 157,419,852.

Diferinţa de francï 14,319,031, ce essistă între aceste douĕ sumï, provine, precumŭ se espune prin raportulŭ Inspecţiuneï generale, din 9 Maiŭ No. 82, din causa maï multorŭ lucrărï pe care Inspecţiunea, necreḑôndu-le cu totulŭ terminate, nu le-a trecutŭ în întréga lorŭ valóre dupĕ devisŭ; acésta differenţă însă nu întrece cuantum de 9% din estimaţia totală, şi prin urmare este în raportŭ cu costulŭ lucrărilorŭ, rĕmâindŭ ca dupĕ sĕvârşirea complectă a acestora să se regulese suma definitivă dupĕ numĕrulŭ kilometrelorŭ construite.

Cu tóte acestea, Ministeriulŭ voindŭ a lua şi maï multe precauţiunï în acésta privire şi în consecuenţa dispositiilorŭ prescrisse de § 9 allŭ acesteï legï, a luatŭ mĕssurï prin înţelegere cu Domnulŭ Ministru de Finance ca suma de francï 14,319,031 să se oprésca

provisoriă Concessionaruluĭ din rata următóre, pênĕ la uă nouă constatare a lucrărilorŭ essecutate. (A se vedea în anexă adrssa Ministeruluĭ cu No. 8.615, către acella allŭ Financelorŭ), érŭ în viitorŭ să se comunice regulatŭ de Comissarulŭ Statuluĭ orĭ ce sume va libera pentru assemenea lucrărĭ séŭ aprovisionărĭ, spre a se verifica şi rectifica de va fi nevoiă.

În modulŭ acesta Statulŭ este cu totulŭ assiguratŭ că orĭ ce sumă liberată Concessionaruluĭ vă fi representată în ţérră prin lucrărĭ essecutate séŭ materiale addusse.

Uă altă mĕssură luată de Ministeriŭ în privirea acesteĭ Concessiunĭ, este trimiterea în Prussia a uneĭ Comissiunĭ compussă de D-niĭ Inspectorĭ P. Donicĭ şi D. Frunză şi însărcinată a studia cu tóte detaliurile modulŭ construcţiunĭĭ căilorŭ ferate din acea ţérră.

Missiunea acesteĭ Comissiunĭ este din celle maĭ importante, căcĭ constatările ce ea va face, vorŭ servi Guvernuluĭ, la recepţia liniilorŭ deja construite spre a putea judeca dacă Concessionarĭĭ s'aŭ conformatŭ dispositiunelorŭ legiĭ, care prescrie ca liniile nóstre sĕ fie construite dupĕ modelulŭ cellorŭ din Prussia.

---

§. II. CONCESSIUNEA OFENHEIM

Lungimea căilorŭ ferate concedate Domnuluĭ Ofenheim, representantulŭ Companieĭ Lemberg-Iassy, prin legea promulgată în luna Septembrie 1868, se află fixată dupĕ planele aprobate precumŭ urméḑă:

	Kilom.	metri
Linia de la Sucéva la Roman	102,	2
Roman-Păşcanĭ la Iassy	72,	8
Ramura Vărăşti la Botoşanĭ	44,	4
Totalŭ	219,	4

Domniĭ Senatorĭ şi Deputaţĭ cunoscŭ îndestul stipulaţiunile principale ale acesteĭ Concessiunĭ, spre a nu fi trebuinţă de a le reproduce aci în extenso.

Destulŭ este sĕ amintescŭ că termenulŭ sĕvĕrşirĭĭ acestor linĭĭ s'a fixatŭ prin lege la doĭ anĭ de la aprobarea studiilorŭ definitive, termenŭ care pentru liniile Suceava-Roman-Iassy espiră la Decembre 1870, ĕrŭ pentru ramura Botoşanĭ la Septembre 1871.

Chestiunea deschiderĭĭ liniilorŭ acestea, fiindŭ destulŭ de importantă, şi urmăndŭ a se cunósce de Corpurile legiuitóre conduita ţinută de guvernŭ în acéstă privire, mĕ simtŭ datorŭ a arĕta în resumatŭ ossebitele fasse prin care ea a trecutŭ şi starea în carę se află ajunsă astă-dĭ.

Prin legea posterióră din Iuniŭ 1869, s'a permisŭ Companieĭ a termina şi preda circulaţiunĭĭ pe socotéla garanţieĭ Statuluĭ cele douĕ linĭĭ Sucava-Roman şi Păşcani-Iassy, maĭ nainte de termenile fixate în concessiune.

Pe basa acesteĭ legĭ, Domnulŭ Ofenheim a cerut Ministeriuluĭ la Noembre 1869, permisiunea de a deschide pe socoteala Companieĭ linia Sucéva-Roman, ceea ce în urma esaminărĭĭ făcută de uă Comisiune trimisă în facia loculuĭ, s'a şi acordatŭ, cu reservă că garanţia Statuluĭ sĕ nu începă, pentru ambele linĭĭ, de cătŭ de la terminarea şi darea în circulaţiă a linieĭ a duoa, adică de la Păşcanĭ la Iassy (veḑĭ în anexe raportulŭ Comisiĭ şi adressa trimisă Concessionaruluĭ No. . . din . . . . .)

De şi tóte lucrările linĭĭ Sucéva-Roman nu se aflaŭ în totulŭ terminate, Ministeriulŭ a autorisatŭ acéstă deschidere cu condiţiunea espresă de a nu prejudica nimicŭ în ceea ce privesce dreptulŭ guvernuluĭ Românŭ pentru condiţiunile de recepţiune a linieĭ Păşcanĭĭ-Iassy (veḑĭ depeşa adressată D-luĭ Ofenheim, din 30 Noembre 1869, rĕspunsulŭ Domnuluĭ Ofenheim No. 8,411 din 16 Decembre şi rĕspunsulŭ Ministeriuluĭ cu No. 9,715, din 19 aceeaşĭ lună).

În acelaşĭ timpŭ s'a priimit la Ministerŭ raportulŭ D-luĭ Inspectorŭ Donicĭ No. 21, din 17 Decembre şi jurnalulŭ Comissiunĭĭ, însărcinată cu esaminarea gareĭ Iassy, cu data din 2 Decembre 1869, dupĕ care şi Ministeriulŭ a adressatŭ Companieĭ adressele No. 9,689,

9,841 şi 9,865 relative la îmbunătăţirile reclamate în interessulŭ acelorŭ lucrări. (Veḑi în anexe arătatele adresse).

Domnulŭ Ofenheim, dorindŭ a cunósce daca guvernulŭ va fi dispusŭ a accepta linia Iassy-Păşcani în aceléşi condiţiuni ca şi aceea dela Roman-Suceava şi insistând a i se admite o assemenea propunere, a reînoitŭ cererea sa prin adressa No. 110, din 12 Ianuarie, la care Ministerulŭ, prin rĕspunsulŭ No. 377, din 18 Ianuarie 1870 (a se vedea acestea în anexe) 'i a făcutŭ âncă de atunci cunoscut, că acéstă chestiune nu se póte decide de câtŭ dupe starea în care se vor găsi lucrările acei linii la data ce compania va cere a se deschide.

Mai multe adresse s'aŭ schimbatŭ în urmă între Ministerŭ şi companiă tinḑênd celŭ d'âncîŭ a se esecuta mai multe cereri basate pe disposiţiunile legii, érŭ compania refusîndu-se, sub diferite preteste (veḑi în anexe adressele Companiei No. 1015 şi rĕspunsŭ No. 1,390) pênĕ ce, la 1/13 Aprilie anulŭ curentŭ, D. Ofencheim anunciă căare intenţiunea de a deschide linia Păşcani la Iassy în ḑioa de 1/13 Maiŭ şi cere a se trimite uă Comissiune pentru ḑioa de 27 Apriliu şt. v

Acéstă Comissiune s'a şi compusŭ de către Domnii Inspectori Donici, Frunză şi Gaildry şi mergêndŭ în faţa loculuĭ, a esaminatŭ lucrările, încheindŭ processul-verbalŭ, din 30 Apriliŭ, care se reproduce în anex împreună cu unŭ raportŭ specialŭ allŭ Domnuluĭ Donici sub No. 84.

Totŭ de uă-dată, D. Ofenheim, fiind informatŭ de constatarea Comissiunii, la 27 Apriliŭ, anunciă prin adressa No. 3,683, că Compania D-séllе amînă deschiderea liniilor pentru $\frac{20\ \text{Maiŭ}}{1\ \text{Junie}}$.

Din jurnalulŭ acei Comissiuni resultă că lucrările linieĭ Păşcani-Iassy s'aŭ găssitŭ fórte, puţinŭ înaintate, şi celle mai multe din ele eraŭ abia începute, érŭ altele essecutate contra legii şi planelor aprobate, precum passagele de nivelŭ, magasiile şi remisele de locomotive, pe lîngă acésta elle nu posseda nicĭ unŭ materialŭ miscătorŭ destinatŭ lorŭ

Pe basa acesteĭ constatări, Ministeriulŭ, comunicând Companieĭ că linia de la Păşcani la Iassy, în condiţiunile în care s'a găssitŭ, este departe de a putea fi acceptată pe comptul garanţieĭ, 'i a înaintat adressa No. 3,398, din 13 Maiŭ, (veḑi anexa), prin care, enumerîndŭ tóte chestiunile la care Compania nu a datŭ

nistrilorŭ de maĭ susŭ, mergêndŭ în fața loculuĭ, în ḑioa 6-10 Iunie, şi esaminândŭ din noŭ lucrările faḑiă cu delegatulŭ Companieĭ constată din noŭ că, dupĕ starea în care se găsesce acele lucrărĭ, linia este fórte înapoiată şi că organisarea serviciuluĭ şi esploatarea nu se póte face âncă în bune condiţiunĭ, rĕmaindŭ a se cunósce acésta prin inspecţiunea generală şi de atuncĭ să se fixese şi începerea garanţieĭ (a se vede jurnalul Comissiuneĭ din 10 Iuniŭ).

Acestea s'aŭ comunicatŭ din noŭ Comitetuluĭ Companieĭ cu adressa din 4 Iuliŭ, enumerânduse tóte cestiunile aflate în litigiŭ, insistândŭ assupra îndeplinirĭĭ lorŭ şi prevenindu'lŭ că pênĕ atuncĭ esploatarea acelorŭ linĭĭ nu se póte considera de câtŭ pe comptulŭ Companieĭ şi pe a sa rĕspundere, éră daca ea nu ar rĕmânea mulţumită pe acéstă decissiune, nu are de câtŭ a recurge la Tribunalulŭ arbitralŭ prescrisŭ de Concessiune, înaintea căruia Ministeriulŭ este gătă a se presenta (veḑĭ anexa No. 4,927).

Serviciulŭ esploatărĭĭ acestorŭ linĭĭ s'a continuatŭ de Companiă, precumŭ este generalmente cunoscutŭ, fără însĕ a fi în destulŭ de bune condiţiunĭ.

Adessea Ministerulŭ priimi plângerĭ din partea publiculuĭ, plângerĭ carĭ s'aŭ repetatŭ chiar prin unele organe de publicitate. Assemenea plângerĭ aŭ motivatŭ observaţiunĭ din partea Ministeriuluĭ către Companiă între care este şi aceia din 3 Augustŭ (veḑĭ anexa No. 5,728).

Domnulŭ Ofenheim, representantul Companieĭ, reclamândŭ din noŭ Consiliuluĭ Ministrilorŭ, spre a i se recunósce garanţia Statuluĭ cu începere de la $\frac{23\ \text{Maiŭ}}{4\ \text{Iuniŭ}}$, acesta, prin ḑiurnalulŭ din 27 Augustŭ, ascultândŭ cererile şi întâmpinările D-sale şi considerândŭ discuţiunea urmată ca uă somaţiune din parte'i prin care încunosciinţézĕ că arĕtatele linĭĭ se află în stare de a fi acum deschisse şi priimite în modŭ oficialŭ, a autorisatŭ a se trimite uă nouĕ comissiune în faḑia loculuĭ.

Acéstă comissiune, terminândŭ lucrarea sa în ḑioa de 4 Septembre, a încheeatŭ unŭ procesŭ-verbalŭ prin care constată, că de şi lucrările nu suntŭ nicĭ la acea epocă, cu totulŭ terminate, totu-şĭ opiniasă că ele suntŭ îndestulŭ de înaintate spre a se

ce preciŭ a menţine deschiderea linieĭ pentru 1° Iunie, Ministeriulŭ ĭ a comunicatŭ din noŭ prin telegramă, causele ce împedică îndeplinirca cereriĭ D-salle (a se vedea anexele No. 3,504. 3,533 şi 3,580).

Contra acesteĭ otărîrĭ Comitetulŭ Companieĭ reclamândŭ preşidenţii Consiliuluĭ Ministrilorŭ (veḑĭ anexa No. 39), Sub-scrisulŭ a fostŭ nevoitŭ a refera Consiliuluĭ tóte împrejurările, în ḑioa de 22 Maiŭ (veḑĭ anecsa No. 27), adăogândŭ că, cu tóte prevestirile şi refusul Ministeruluĭ, D. Ofenheim a şi pusŭ în esploatare calea ferată în arĕtata ḑi.

Consiliul Ministrilor, în şedinţa din 23 Maiŭ, luândŭ cunoscinţă de acest referatŭ şi ascultând tóte esplicaţiunele Domnuluĭ Preşedinte allŭ Comitetuluĭ Companieĭ, a otărît ca singura satisfacţiune ce s'ar putea da cererilorŭ Companieĭ este să se trimită în faţia loculuĭ uă nouĕ Comissinne, care să constate din noŭ starea detaliată în care se găsescŭ lucrările ambelorŭ linii Suceava-Roman şi Păşcani-Iassy, precum şi dacă ele se potŭ da circulaţiunii, pe comptul garanţieĭ Statuluĭ.

În ceea ce privesce deschiderea făcută de Companiă linieĭ Păşcani-Iassy, fără autorisarea guvernuluĭ, Consiliulŭ decide a se comunica Comitetuluĭ, că esploatarea acestorŭ liniĭ se consideră cu totulŭ pe socotéla Companieĭ şi nicĭ de cumŭ pe comptulŭ garanţieĭ Guvernuluĭ, conformŭ dispoşiţiilorŭ art. 17 din lege, chemându-se tot de uă dată luarea aminte a Companieĭ asupra responsabilităţiĭ ce'şĭ atrage prin deschiderea fără autorisare a uneĭ liniĭ, a căreĭ terminare nu s'a constatatŭ âncă de Guvernŭ (veḑĭ anexa No. 1). Acéstă dispoşiţiune, s'a şi comunicatŭ Comitetuluĭ, prin adressa din 25 Maiŭ, esplicându-se din noŭ tóte punctele aflate în contestaţiă, şi anunciându'ĭ trimiterea uneĭ nouĭ Comissiunĭ în scopŭ de a se încredinţa Ministeriulŭ de starea în care se află ajunse lucrările, (veḑĭ anexa No. 3,741).

La tóte acestea, Comitetulŭ Companieĭ rĕspunde prin adressa din 16 Iuniŭ (veḑĭ anexa Nr. 5,088) şi cere a i se menţine dreptulŭ de a considera liniile deschise pe socotéla garanţieĭ, cu începere de la $\frac{23 \text{ Maiŭ}}{4 \text{ Iuniŭ}}$.

Comissiunea întocmită în urmarea Jurnaluluĭ Consiliuluĭ Mi-

nistrilorŭ de maĭ susŭ, mergêndŭ în fața loculuĭ, în ḑioa 6-10 Iunie, și esaminândŭ din noŭ lucrările făcĭă cu delegatulŭ Companieĭ constată din noŭ că, după starea în care se găsesce acele lucrărĭ, linia este fórte înapoiată și că organisarea serviciuluĭ și esploatarea nu se póte face âncă în bune condițiunĭ, rĕmăindŭ a se cunósce acésta prin inspecțiunea generală și de atunci să se fixese și începerea garanțieĭ (a se vede jurnalul Comissiuneĭ din 10 Iuniŭ).

Acestea s'aŭ comunicatŭ din noŭ Comitetuluĭ Companieĭ cu adressa din 4 Iuliŭ, enumerânduse tóte cestiunile aflate în litigiŭ, insistândŭ assupra îndeplinirĭĭ lorŭ și prevenindu'lŭ că pênĕ atunci esploatarea acelorŭ linĭĭ nu se póte considera de câtŭ pe comptulŭ Companieĭ și pe a sa rĕspundere, éră daca ea nu ar rĕmânea mulțumită pe acéstă decissiune, nu are de câtŭ a recurge la Tribunalulŭ arbitralŭ prescrisŭ de Concessiune, înaintea căruia Ministeriulŭ este gătă a se presenta (veḑĭ anexa No. 4,927).

Serviciulŭ esploatărĭĭ acestorŭ linĭĭ s'a continuatŭ de Companiă, precumŭ este generalmente cunoscutŭ, fără însĕ a fi în destulŭ de bune condițiunĭ.

Adessea Ministerulŭ priimi plângerĭ din partea publiculuĭ, plângerĭ carĭ s'aŭ repetatŭ chiar prin unele organe de publicitate. Assemenea plângerĭ aŭ motivatŭ observațiunĭ din partea Ministeriuluĭ către Companiă între care este și aceia din 3 Augustŭ (veḑĭ anexa No. 5,728).

Domnulŭ Ofenheim, representantul Companieĭ, reclamândŭ din noŭ Consiliuluĭ Ministrilorŭ, spre a i se recunósce garanția Statuluĭ cu începere de la $\frac{23\ \text{Maiŭ}}{4\ \text{Iuniŭ}}$, acesta, prin ḑiurnalulŭ din 27 Augustŭ, ascultândŭ cererile și întâmpinările D-sale și considerândŭ discuțiunea urmată ca uă somațiune din parte'i prin care încunosciințéză că arĕtatele linĭĭ se află în stare de a fi acum deschisse și priimite în modŭ oficialŭ, a autorisatŭ a se trimite uă nouĕ comissiune în fața loculuĭ.

Acéstă comissiune, terminându lucrarea sa în ḑioa de 4 Septembre, a încheeatŭ unŭ procesŭ-verbalŭ prin care constată, că de și lucrările nu suntŭ nicĭ la acea epocă, cu totulŭ terminate, totu-și opiniasă că ele suntŭ îndestulŭ de înaintate spre a se

deschide linia officială pe garanția Statului (vedĭ anexa No. 34, și statul lucrărilor nesăvîrșite încă).

În basa acestei opiniuni, Consiliulŭ Ministrilorŭ a fixatŭ ḑioa începerii garanției Statului penrtu liniile Romanŭ-Sucéva și Păș-cani-Iassy la 1/13 Septembre, a. c. sub condițiuni, pentru Compania, de a termina restul lucrărilorŭ în termene anume arĕtate în Statul Comissiunii, lucrări și termene, care aŭ fostŭ acceptate și de D. Ofenheim în numele Companiei.

În ceea ce privesce însĕ, termenulŭ începerii garanției, Compania, ne mulțumindu-se pe data de 1/13 Septembre, fixată de Consiliulŭ Ministrilorŭ, și stăruind a i se compta acea garanție tot de la $\frac{23\ \text{Maiŭ}}{4\ \text{Iunie}}$ a făcut recursŭ la Tribunalul arbitralŭ prescrisŭ de art 28. al Legii de Concesiuue, alegêndŭ de arbitru pe D. John Green, Agentulŭ și Consolul generalŭ allŭ Angliei.

Pretențiunea Companiei era relativă la plata deficitului esploatării liniilor Pășcani-Iassy și Romanŭ-Sucéva pe termen de trei luni și optŭ ḑile, care à 7 1/2 % garanțiă însumésă cifra totală de franci 821,770, și 83 bani.

Ministerul din parte'i a alesŭ de arbitru allŭ sĕŭ pe D. George Vernescu, deputatŭ și licențiatŭ în dreptŭ, și ast-fel Tribunalul arbitralŭ, constituindu-se în ḑioa de 1/13 Octombre, a procedatŭ în lucrările sale, în conformitate cu dispositiunile art. 28, mai susŭ arĕtat, alegênd de supra-arbitru pe D. Sc. Falcoianu, Președintele Curții de Cassațiune. Ceĭ doui arbitri, ne unindu-se în opiniunile lor, a resultatŭ că, fie-care a emisŭ opiniunea sa în parte.

D. Green a opinat pentru admiterea Companiei; érŭ D. Vernescu pentru respingerea eĭ, pentru cuvintele arĕtate de fie care în opiniunile ce se reproducŭ în anexe.

Ambele opiniuni alle arbitrilorŭ, supuindu-se otărîreĭ supraarbitruluĭ, D. Sc. Falcoianu, acesta a datŭ sentința sa, ce assemenea se reproduce, și care, înregistrăndu-se la Tribunalul Civilŭ allŭ Ilfovului, a dobânditŭ titlul esecutoriŭ.

Din celle ce precedŭ, Onorabilii Senatorĭ și Deputați, potŭ vedea stăruința, ce acest Ministerŭ a pusŭ pentru susținerea drepturilorŭ Statului și că tóte cererile salle, fiindŭ basate pe dispo-

siţiunile concessiunii, aŭ dobânditŭ consacrarea Tribunalului chematŭ de lege a hotărî în casurĭ de divergenţă.

CAPITOLULŬ II

ESPLOATAREA CALLEI FERRATE BUCURESCI-GIURGIU

Esploatarea în regiă a acestuĭ drumŭ ferratŭ s'a începutŭ în luna Octombrie annulŭ espiratŭ, în basa legiĭ votată de Corpurile legiuitóre.

Cu tóte dificultăţile ce presintă acestŭ serviciŭ, care este cu totulŭ noŭ în ţéra nóstră, dificultăţi relative maĭ cu sémă la formarea unuĭ personalŭ ce a trebuitŭ a se improvisa óre-cum şi a se adapta la nişte condiţiunĭ de essactitate şi siguranţiă cu totulŭ specialĕ, orŭ cine póte constata că acelŭ serviciŭ se face în condiţiunĭ normale ca şi pe liniile ferrate din Occidentŭ.

Negreşitŭ că a trebuitŭ multŭ timpŭ şi multă stăruinţă spre a ajunge la starea actuală, negreşitŭ că esperienţa arrétă pe fie care şi nouĭ defecte şi nouĭ îmbunătăţirĭ ce se reclamă, cu tóte acestea, guvernulŭ constată cu mulţumire că acésta nu e de câtŭ uă chestiune de timpŭ, că întregulŭ personalŭ allŭ esploatăriĭ profită de esperienţa dobândită şi depune îndestulŭ zelŭ şi activitate spre a învinge acelle pedicĭ, şi a ajunge în curêndŭ a face ca serviciulŭ aceĭ esploatărĭ să nu maĭ lasse nimicŭ de doritŭ.

Din parteĭ Ministerulŭ n'a cruţatŭ nimicŭ spre a face ca comerciulŭ să profite câtŭ se póte maĭ multŭ de avantagiulŭ înfiinţăriĭ acesteĭ căĭ ferrate.

Organisaţiunea serviciuluĭ, allegerea personaluluĭ şi ossebită asprime assupra tuturorŭ cellorŭ negligenţĭ, a fostŭ obiectulŭ attenţiuniĭ sélle necurmate,

S'a căutatŭ pe de alta a scuti pe câtŭ se póte comerciulŭ de cheltuelile ce făcea în trecutŭ în îmbărcărĭ şi desbărcărĭ nefolositóre.

În acestŭ scopŭ, s'a activatŭ pe câtŭ se póte terminarea constucţiuniĭ ramureĭ Smârda cu care drumulŭ ferratŭ este pussŭ în comunicaţiune directă cu Dunărea în timpulŭ apelorŭ cellorŭ maĭ micĭ.

De şi câteva lucrări, aŭ remassŭ âncă nesăvîrşite din causa dificultăţilorŭ construcţiunii, totuşi circulaţiunea pe drumulŭ ferratŭ, între gara Giurgiu şi Smârda, s'a pututŭ înfiinţa âncă dela Augustŭ trecutŭ şi acum se urmésă cu tótă regularitatea atâtŭ pentru mărfuri, câtŭ şi pentru călĕtori, făcându-se astŭ-fellŭ comerciului însemnate economii de timpŭ şi banĭ.

In ceea ce privesce legătura acestui drumŭ ferratŭ cu liniile de la Nordŭ concedate Companiei Strusberg, este de regretatŭ că acéstă joncţiune nu s'a pututŭ âncă essecuta, de şi ea e acceptată de Concessionari, din causa unorŭ micĭ neînţelegeri ivite între guvernŭ şi Companiă, relative la trasseulŭ liniei. E de speratŭ că în curêndŭ acelle dificultăţi se vorŭ aplana, şi în anulŭ viitorŭ linia de joncţiune va putea funcţiona între garele Târgoviste şi Filaretŭ, stabilindu-se astŭ-fellŭ uă circulaţiune neîntreruptă între tóte localităţile Romăniei şi unulŭ din principalele porturi alle sélle.

Cu acéstă occasiune, sub-scrisulŭ găsesce oportunŭ a da onorabilelorŭ Corpuri legiuitóre uă sémă şi de resultatele bănescĭ alle esploataţiunii drumului ferratŭ în chestiune.

Se scie că capitalulŭ întrebuinţatŭ la constrcţiunea acesteĭ liniĭ se urcă la suma totală de 13,755,000 francĭ.

Essaminându perióda coprinsă între 1 Ianuarie şi 1 Noembre a. c., adică pe timpŭ de ţece lunĭ, venitulŭ brutŭ, dobânditŭ în acestŭ intervalŭ, se urcă la cifra de leĭ 997,520,59 din care, scăţêndu-se cheltuelile de esploataţiune, ce, pênĕ la aceeaşĭ dată, se urcă la suma de leĭ 492,948, rĕmâne, ca venitŭ neto, cifra de leĭ 504,572 séŭ 605,486 pentru întregulŭ annŭ, cifră care negreşitŭ se va realisa pênĕ la 31 Decembre viitorŭ.

Resultă de aci că venitulŭ neto de 605,486 leĭ pe annŭ, constitue unŭ interessŭ de 4,40 la % din capitalulŭ depusŭ în construcţiune.

Se sciă că suma ce datorésa Statulu pentru construcţia acestui drumŭ feratŭ se plătesce concessionarilorŭ în termenŭ de ţece annĭ prin anuităţi fixe de câte francĭ 2,010,000 pe annŭ, coprinţêndu capitalulu realŭ şi amortisarea, astfelu că Statulŭ plătesce anuităţi pentru unu capitalŭ nominalŭ de francĭ 20,100,000.

De se va lua dară de basă acestŭ capitalŭ nominalŭ, precumŭ şi datele de maĭ susŭ, pentru suma venituluĭ şi cheltuelilorŭ, venitulŭ neto de leĭ 605,486 n'arŭ corespunde de câtŭ la unŭ procentŭ de 3 % aprópe pe annŭ.

Este de observatŭ că în perióda essaminată maĭ susŭ, cheltuelele de întreţinere a calleĭ şi clădirilorŭ aŭ fostŭ făcute de Concessionariĭ constructorĭ, pe basa condiţiunelorŭ caetuluĭ de însărcinărĭ ce le impune acea întreţinere pe timpŭ de unŭ annŭ de la predarea provisoriă a lucrărilorŭ.

Nu trebue uĭtatŭ însă pe de uă parte că anulŭ acesta importulŭ şi esportulŭ aŭ fostŭ fórte multŭ împedicate din causa criseĭ comerciale, iară pe de alta că lacuna essistentă între acestŭ drumŭ şi liniile de Nordŭ, este fórte prejudiciabilă traficuluĭ sĕŭ.

Din tóte acestea putemŭ conchide că venitulŭ neto allŭ căieĭ ferate Giurgiu se va spori negreşitŭ în annulŭ viitorŭ, cândŭ pedicile actuale se vorŭ ridica, şi că astŭ-felŭ Statulŭ Românŭ a făcutŭ uă întrepriindere care, pe lângă însemnatele folósse addusse comerciuluĭ, va realisa şi unŭ beneficiŭ, în raportŭ cu majoritatea liniilorŭ ferrate occidentale.

CAPITOLULŬ III

LUCRĂRI ORDINARII DE ŞOSSELE ŞI PODURI AFLATE IN CURSŬ DE ESSECUTARE

Aceste lucrărĭ se construe în virtutea contractelorŭ închieate în annĭ trecuţĭ, şi pentru care cu budgetul annuluĭ 1870 s'a alocat cifra de leĭ 15,000,000.

Elle se esecută pe direţiunile şi căile naţionale următóre:

Şosséoa Slatina la Mogoşeştĭ.

Idem Bechet la Dunăre.

Idem Turnu la Dunăre.

Idem Olteniţa la Portŭ.

Podurĭ pe Şosséoa Rămnic la Focşanĭ.

Şosseaua Cămpu-lungŭ (punctul Sitarŭ).

Sosséoa Movila la Vasluĭ.
Idem Flămânḑi-Hârlău
Idem Botoşanĭ-Flămânḑĭ
Idem Iaşy-Ţuţora
Idem Iaşy-Podul Ilói
Idem Vaslui-Docolina
Idem Şessul Bahluĭ in Iassy.
Idem în traversarea oraşuluĭ Roman
Idem în traversarea oraşuluĭ Bacău
Idem Severin la Poroina
Idem în traversarea oraşuluĭ Focşani.
Idem Idem-Tecuciŭ
Idem restaurarea Şosseli Ploeşcĭ-Predealŭ
Idem în giurulŭ Capitaleĭ
Idem rampe la capetele podurilor de ferŭ
Idem pe calea Piteştĭ Câmpu-lung.
Podurĭ peste Argeşŭ şi Rîulŭ Dómneĭ
Idem peste Jiu.
Idem pe şosséoa Iaşy-Ţuţora.
Idem pe şosséoa Ocnele Marĭ.
Idem peste canalulŭ Brezóia
Idem peste Gilortŭ
Idem între Bacău şi Pétra
Idem la rampele podului Bistriţa
Idem pe apa Bahna
Idem idem Cotména

Valoarea lucrărilorŭ esecutate în acestŭ anĭ de ossebiţiĭ antreprenorĭ apropie suma de leĭ 1,500,000 alocată în budgetŭ, astfelŭ ca pentru anulŭ 1871 lucrările de esecutatŭ dupe aceste contracte suntŭ în valoare iarăşĭ de 1,500,000 leĭ şi în anulŭ 1872 elle se vor termina cu desăvârşire.

Cu credetulŭ de leĭ 200,000 alocatŭ în budgetulŭ annuluĭ 1870 pentru lucrărĭ a se întreprinde din noŭ, Ministerul nu a pututŭ angagea de câtŭ nisce lucrârĭ fórte restrânse şi care maĭ tóte urmézăa se termina în cursulŭ aceluiaşĭ anŭ.

Din acestea celle maĭ principale suntŭ:

Rampele şi şoséoa de racordare a podurilorŭ de ferrŭ la Ionăseştĭ şi Mărăşeştĭ.

Infiinţarea podurilorŭ pe şoséoa mixtă d'între Tîrgovişte şi Fundata.

Rampele poduluĭ de ferŭ peste Bistriţa.

Câte-va lucrărĭ de întărire la podulŭ Topolniţa.

Rampele poduluĭ de ferŭ la Ţigăneştĭ.

Lucrărĭ de apĕrare la podurile Mărăşeştĭ şi Ionăseştĭ.

Idemŭ la podulŭ de ferŭ peste Prahova la Pucheni.

Valórea tutulorŭ acestora nu întrece cifra de leĭ 200,000 alocată, de şi în unele nu se vorŭ putea licuida de câtŭ în cursulŭ anuluĭ viitorŭ.

In ceea ce privesce assemenea cifra de leĭ 200,000 alocată pentru reparaţiĭ curente de şossele şi podurĭ, întrebuinţarea eĭ s'a făcutŭ, după cum se vede în tabloulŭ inseratŭ în anexe la No. 4, adaogŭ că, pentru cuvinte de economiă, assemenea reparaţiunĭ s'aŭ făcutŭ numaĭ în casurile urgente, şi care nu se puteaŭ amâna; astfelŭ că din cifra totală nu s'a angagétŭ pênĕ la 1 Noembre de câtŭ suma aproximativă de leĭ 206,565.

PODURILE DE FERŬ

Construcţiunea acestorŭ podurĭ, în lungime de 4,457 metri liniarĭ, şi în numĕrŭ de 22, se află contractată cu DD. Barcley şi Compania prin conveniţiunea de la 31 Octombre 1864 pentru suma de 12,027,285 francĭ plătibile cu procentŭ de 9% şi amortismentŭ de 3% în termenŭ de 16 anĭ şi 36 ţille, socotiţĭ de la 1 Februare 1865, saŭ căte 1,443,274 francĭ pe annŭ, care pentru termenulŭ arătatŭ însumĕdă cifra de francĭ 23,234,734.

Din acésta s'a plătitŭ pênĕ acum şésse annuităţĭ în sumă de 8,659,644

Rĕmâne de plătitŭ în annĭĭ viitorĭ 14,575,090

Din celle 22 podurĭ, 20 se află terminate şi date circulaţiunĭĭ; remâindŭ celle douĕ de la Ionăseştĭ şi Mărăşeştĭ în lungime totalĕ de 1,600 metri liniarĭ, care nu se află âncă priimite de guvernŭ.

De şi podulŭ Ionăseştĭ se afla terminatu, însĕ nu s'a primitu de guvernŭ, atâtŭ din causa unorŭ defectuositățĭ constatate în construcţiune, câtŭ şi din lipsa terasamentelorŭ d'între elle, cu a cărorŭ terminare Concessionariĭ s'aŭ angageatŭ.

Termenulŭ sĕvêrşirĭi tutulorŭ podurilorŭ a espiratŭ la Aprilĭŭ 1868. Caetulŭ de însărcinărĭ prescrie pentru acéstă abatere uă amendă de $\frac{1}{1000}$ din costulŭ totalŭ pe lună de întârdiere saŭ în totalŭ uă sumă de leĭ 12,027 pe fie care lună.

Acéstă reţinere se va face concessionarilorŭ îndată dupĕ terminarea şi predarea podurilorŭ Ionăseştĭ şi Mărăşeştĭ, rĕmâindŭ ca, daca eĭ nu suntŭ mulţumiţĭ, să recurgă la tribunalulŭ arbitralŭ, prevĕdutŭ de convenţiune în ceea ce privesce timpulŭ pentru care acea reţinere urmĕdă a li se aplica.

CONCESSIUNEA DRUMULUI FERATU GIURGIU

Construcţiunea acesteĭ căĭ ferate s'a contractatŭ assemenea cu DD. Barcley şi Compania la 7/19 Augustŭ 1866 pe lungime de 67 chilometre.

Acéstă calle s'a terminatŭ şi predatŭ la Octombre anulŭ espiratŭ, rĕmâindŭ în sarcina concessionarilorŭ întreţinerea lucrărilorŭ pe timpŭ de unŭ anŭ.

Priimirea definitivă s'a şi făcutŭ la 18 Octombre a. c.

Valórea reală à forfait a acesteĭ căĭ este de 13,755,000 francĭ plătibilĭ cu procente de 9% şi amortismente de 3% în termenŭ de 10 annĭ, cu începere de la 1 Ianuarie 1867, prin annuităţĭ fixe de 2,010,000 francĭ pe annŭ, saŭ în totalŭ suma de . . 20,100,000

Assupra acesteĭ cifre s'a plătitŭ pênĕ acum. . . . 8.040.000

Rĕmâindŭ a se plăti în annĭĭ fiitorĭ 12.060.000

Esploatarea acestuĭ drumŭ feratŭ se face în regiă de către Statŭ, conformŭ legiĭ promulgate întru acésta.

CAPITOLULŬ IV

LUCRĂRI DE ŞOSSELE ŞI PODURI A SE ÎNFIINŢA DIN NUOU

Legea drumurilorŭ, votată în annulŭ 1868, precum şi aceea a classificării ossebitelorŭ căĭ de communicaţiune ordinarĭ, a pusŭ în sarcina Statului, judeţelorŭ şi communelorŭ, câte uă parte din întregulŭ resoŭ alŭ acellorŭ căĭ.

Porţiunea impussă Statuluĭ, şi care s'a deossebitŭ cu numele de căĭ naţionale, s'află astădĭ departe de a fi complectă. Spre a ajunge la acestŭ scopŭ, Statulŭ arŭ trebui să construe din nuoŭ uă lungime ca la 2.000 chilometri şossele cu tóte accessoriile lorŭ, şi carĭ arŭ costa peste cifra de cinci-dece milióne.

Este învederatŭ, că, déca Statulŭ arŭ trebui să complectese acestŭ resoŭ numaĭ cu fondurile sélle, elŭ n'arŭ putea-o face de câtŭ într'unŭ timpŭ fórte îndelungatŭ.

Cu tóte acestea, maĭ multe din căile declarate naţionale suntŭ âncă în stare primitivă, fără podurĭ, şi circulaţiunea încércă celle maĭ anevoiósse împedicărĭ.

Unele din judeţe ce suntŭ traversate de acelle căĭ, aŭ acceptatŭ propunerea Ministeriuluĭ de a contribui la construcţiunea acellorŭ căĭ prin alocarea pe fie care annŭ a unuĭ numĕrŭ de ţille din acelle ce legea pune la dispositiunea lorŭ, cu obligaţiune pentru guvernŭ, de a face cu a sa cheltuélă tóte podurile şi celle-l-alte accesorii, precum şi a le întreţine în bună stare dupĕ sĕvêrşirea lorŭ.

Judeţele de care se face menţiune suntŭ fórte puţine pênĕ astădĭ, şi acésta se esplică lesne, căcĭ drumurile judeţene ce s'a pusŭ de legĕ în sarcina lorŭ suntŭ numerósse şi se reclamă totŭ cu atâta grăbire ca şi căile naţionale.

Pe lângă acésta, costulŭ podurilorŭ de înfiinţatŭ pe căile mixte este óre-cum însemnatŭ şi în disproporţiune cu resursele affectate pênĕ acum în budgetulŭ Ministeriuluĭ pentru lucrărĭ din nuoŭ.

In totŭ căsulŭ, lucrările celle maĭ viŭ simţite pe direcţiunea căilorŭ naţionale, şi pentru carĭ maĭ tóte proectele suntŭ gata a se scóte în licitaţiă, se compune din următórele :

Construcţia şosseleĭ de la gara Filaretŭ la şosséoa de încungiur, evaluată la leĭ. 40,081

Idem a 19 poduri pe şossóoa mixtă în construcţiă între Piteşti şi Câmpu-Lungŭ 29,815

Idem a podurilorŭ dupĕ şosséoa mixtă de la Rŏmnicŭ la Drăgăşanĭ 95,000

Idem a şosseleĭ de la communa Tâmna pênĕ la capulŭ şosseleĭ Poroina 1,384,548

Idem a şosseleĭ dintre Caliţa şi Ursóea, callea Bucureştĭ-Alexandria 390,997

Idem a podurilorŭ dupĕ lunca Urzicenĭ, callea Bucureştĭ-Brăilla. 46,000

Idem a podurilorŭ dupĕ callea mixtă Tecuciŭ-Focşanĭ 309,000

Idem a şosseleĭ de la Stângacea la Poroina 1,243,255

Idem de la Bacăŭ la podulŭ Bistriţa. 94,074

Idem între Berheciŭ şi Bêrlad. 1,714,182

Idem între capulŭ şosseleĭ Valea-Rea la Tatomireştĭ şi Filiasŭ, Stângacea la Filiaşŭ. 336,448

Idem între Docolina şi Bêrlad 1,230,369

Idem între bariera Turnu-Severinŭ şi uliţa Bucureştĭ în oraşulŭ Crajova. 85,025

Idem a podurilorŭ dupĕ şosséoa Reni la Bolgradŭ . 30,000

Idem a şosseleĭ Câmpina la Telega. 60,000

Idem de la Bucovŭ la Slănicŭ (mixtă) 30,000

Idem a şosseleĭ de la Vâlcea spre frontierĕ, I secţiune de 20 chilometri (mixtă). 50,000

Idem de la Câmpu-Lungŭ spre front., I secţ. (mixtă) 100,000

Idem de la Bacăŭ la Piétra (mixtă) 50,000

Idem a podurilorŭ dupe şosséoa de la Slăviteştĭ la marginea judeţuluĭ Vâlcea 25,000

Idem a podurilorŭ de la Adjudŭ la Ocna. 50,000

Idem a şosseleĭ Ţânţăreni la Têrgu-Jiŭ (mixtă) . . 100,000

Idem a şosseleĭ Ionăseştĭ şi Măräşeştĭ pentru racordarea podurilorŭ de ferŭ 50,000

Idem a unuĭ zăgazŭ şi unŭ canalŭ la podulŭ de ferŭ peste Beica la Slatina 17,200

După cum se vede, costulŭ acestorŭ lucrări se urcă aprópe la optŭ milióne lei, şi déca chiar s'arŭ mai amâna unele din ele, şi celle mai costissitóre, totuşi lucrările din nuoŭ cerute de cea mai mare urgenţă a se întreprinde în annulŭ viitorŭ reclamă uă sumă de cel puţinŭ douĕ milióne. Remâne la înţelepciunea Representanţilorŭ Naţiunii, ca, dându'şi séma de aceste trebuinţe, să avisese la alocaţiunea fondurilorŭ necessare pentru a le întâmpina.

LUCRĂRI DE INTREŢINERE A PODURILORU ŞI ŞOSSELELORU EXISTENTE

Aceste lucrări devinŭ din ce în ce mai numerósse pentru următórele motive :

1° Pe de uă parte lungimea şosselelorŭ construite atâtŭ de Statŭ, câtŭ şi de judeţe, în modŭ mixtŭ, se sporesce din annŭ în annŭ.

Lungimea actuală este de 1,200 chilometri aprópe.

2° Pe de alta modulŭ construcţiunii podurilorŭ şi cellorŭ alte uvrage de artă, fiindŭ din celle mai economice, adică de lemnŭ, ele reclamă necontĕnite reparaţiuni şi reconstrucţiuni, multŭ mai desse, de câtŭ déca ele s'arŭ face în modŭ mai definitivŭ adică de zidăriă.

Lucrările de întreţinere şi reparaţiă, cunoscută pênĕ acum pe căile naţionale, după proectele făcute, se urcă peste cifra de lei 1,400,000. Celle mai multe din ele nu potŭ sufferi nicĭ uă amânare; cu tóte aceste, Ministeriulŭ, vĕdêndŭ cifra ce onorabila Cameră va putea aloca pentru dênsele în budgetulŭ annuluĭ viitorŭ, va lua mĕssurĭ a essecuta în acelŭ annŭ pe celle mai urgente, şi carĭ causésă întreruperĭ de communicaţiune.

CAPITOLULŬ V

LUCRĂRĬ DE CANALISĂRI, PORTURĬ ŞI APĂRĂRI CONTRA INUNDAŢIILORŬ

Aceste lucrărĭ aŭ fostŭ óre cum împedicate în annulŭ acesta, din differite împrejurărĭ, între care figurésă în primulŭ rangŭ crisa generală produssă prin rebellulŭ Occidentalŭ.

1° Proectulŭ înfiinţărĭĭ unuĭ portŭ maritimŭ la Marea Négră, împreună cu unŭ canalŭ de navigaţiune, nu s'a pututŭ âncă pune în essecutare din causă că convenţiunea încheiată în acestŭ scopŭ cu concessionarulŭ Strusberg, şi supusă ratificărĭĭ Camerilorŭ, s'a retrasŭ din desbatere de către guvernulŭ precedentŭ. Nu e de tăgăduitŭ însĕ că, uă assemenea lucrare arŭ fi din celle maĭ urgente spre a da commerciuluĭ nostru internaţionalŭ unŭ puternicŭ avêntŭ.

Insemnătatea angageamentelorŭ deja luate de ţérră, cu concedarea unuĭ ressoŭ întinsŭ de căĭ ferate, a dictatŭ din nenorocire uă assemenea hotărîre. — E de speratŭ, că ideea creaţiunĭĭ unuĭ portŭ maritimŭ pe territoriulŭ nostru nu va rĕmânea abandonată, şi că Capitaliştiĭ serioşĭ vorŭ presenta guvernuluĭ combinaţiunĭ de natură a evita nuoĭ sarcinĭ fisculuĭ.

Orĭ ce propunere în acestŭ sensŭ, guvernulŭ se va grabi a o studia cu atenţiune, şi, găsind'o acceptabile, o va supune hotărîrĭĭ Corpurilorŭ legiuitóre, îndată ce situaţiunea financiară a Ţĕrreĭ o va permite.

2° Continuarea lucrărilorŭ de Canalisare a Dîmboviţeĭ în centrulŭ Capitaleĭ, a fostŭ érăşĭ împiedicată în annulŭ curentŭ, pe de uă parte din causa lipseĭ de fonduri, iar pe de alta din causă că, comuna Capitaleĭ, care s'a angageatŭ a face cu fondurile sélle, espropriaţiile necesarĭĭ, nu a essecutatŭ acelle espropriaţiĭ.

Propunerea făcută de Comună, d'a se tollera espropiarea pe uă zonă de 100 metri lărgime, în locŭ de 60 metri, trebuitóre canalisărĭĭ rîuluĭ, a fostŭ priimita de guvernŭ şi transformată în proectŭ de lege, admisŭ de Senatŭ, déră nevotatŭ âncă de Camera legiuitóre.

Angageamentulŭ luatŭ de Comună, vis-à-vis de Statŭ, în privinţa acestorŭ espropriaţiuni, fiindŭ făcută numaĭ cu condiţiune de a i se admite propunerea în chestie, lucrarea nu s'a pututŭ încă începe, rĕmâindŭ ca Camera să voteţe maĭ întêiŭ proectulŭ de lege supusŭ hotărîrii sélle.

3° Infiinţarea celluĭ din portulŭ Gallatzĭ, hotărîtŭ a se întreprinde cu fondurile strînse din venitulŭ de $^1/_2$%, n'a pututŭ a se contracta. Maĭ multe licitaţiuni aŭ fostŭ făcute fără ca ele să dea unŭ resultatŭ satisfăcătorŭ.

Acésta s'atribue lipseĭ de capitaluri pe pieţile nóstre, şi care în starea actuală a commerciuluĭ nu se angagésă în assemenea întreprinderi. E de speratŭ că crisa va fi passageră, şi că acéstă lucrare se va putea întreprinde în campania annuluĭ fiitorŭ.

4° Din acellĕşĭ împrejurărĭ ca maĭ susŭ, essecutarea cheuluĭ, deja contractată şi începută la portulŭ din oraşulŭ Giurgiu, nu a pututŭ fi condusă cu tótă activitatea.

Lucrările însĕ se continuă, şi în campania annuluĭ fiitorŭ se speră a se termina cheulŭ proectatŭ în lungime de 430 metri.

Acestŭ cheŭ. proectatŭ pe canalulŭ St. George din acellŭ portŭ, reclamă şi uă adâncire a acestuĭ canalŭ, spre a permite vasselorŭ de a intra în portŭ în toţĭ timpiĭ annuluĭ.

Spre acestŭ sfîrşitŭ, Comuna a făcutŭ, cu aprobarea Ministeriuluĭ, aquisiţiunea uneĭ machinĭ draghere şi accesoriilorŭ necessariĭ. Lucrarea săpăturеĭ canaluluĭ s'a şi începutŭ, în regiă de către Comună. Modulu acesta de essecutare ne dându resultate destulŭ de mulţumitóre, Ministeriulŭ a întocmitŭ condiţiunile necessariĭ spre a da lucrarea în întreprindere, cu materialulŭ actualŭ şi acella ce'şĭ va maĭ procura Antreprenorulŭ. Darea acestuĭ contractŭ se află în cursŭ de licitaţie, şi uă-dată contractulŭ încheiatŭ, ea se va activa pe câtŭ se póte, spre a ridica împedicările ce navigaţiunea sufferă astă-dĭ în acellŭ portŭ.

5° Cheulŭ contractatŭ la portulŭ Oltenita, se afla în cursŭ de essecutare. Antreprenorulŭ ne puindŭ destulă activitate, Ministeriulŭ a fostŭ nevoitŭ, a decide punerea în regie a lucrărilorŭ care se essecută astă-dĭ prin Ingineriĭ Statuluĭ în comptulŭ Antreprenorului.

Mai multe lucrări contra inundaţiilorŭ oraşuluĭ şi portuluĭ Oltenița, aŭ fostŭ terminate în cursulŭ annuluĭ currentŭ, şi aŭ datŭ resultate mulţumitóre.

6° Comunele Turnu-Măgurele, Ismailŭ şi Severinŭ aŭ arătatŭ assemenea dorinţe de a se crea în porturile lorŭ, cheurĭ destinate a înlesni navigaţia şi comerciulŭ. Ministeriulŭ a şi trimisŭ Inginerii sĕĭ, spre a întocmi proectele trebuitóre, după care va avisa la mijlócele essecutăriĭ prin întrebuinţarea fondurilorŭ provenite din taxa de 1/2 la % create în favorulŭ porturilorŭ prin legea din 1863.

Totŭ assemenea se va face şi pentru portulŭ din oraşulŭ Brăila, unde de şi proectele suntŭ întocmite, fondurile adunate din ḑisa taxă nu suntŭ âncă sufficiente pentru a întreprinde uă lucrare atâtŭ de costissitóre.

In privinţa tutulorŭ sumelorŭ ce se percepŭ la porturĭ în virtutea legeĭ de maĭ susŭ, dispositiunea luată în annulŭ trecutŭ, de a assigura acelle fonduri la Cassa de Depuneri şi Consemnaţiuni, se continue şi astă-ḑi cu stricteţă, spre a nu se maĭ întrebuinţa ca în trecutŭ în destinaţiuni streine, şi astŭ-felŭ construcţiunea la timpŭ de cheurĭ în tóte porturile nóstre se află cu totulŭ assigurată.

7° In privirea unuĭ serviciŭ de navigaţiune pe celle alte rîurĭ alle Ţĕrreĭ nicĭ uă propunere nu s'a maĭ presentatŭ Ministeriuluĭ în cursulŭ acestuĭ annŭ. Causele se potŭ esplica numaĭ prin crisa ce a bîntuitŭ tóte transacţiunile.

Unŭ micŭ începutŭ se află făcutŭ pentru essecutarea conventţiuniĭ încheiate cu celle treĭ State limitrofe, pentru îmbunătăţirea navigaţiuniĭ Prutuluĭ.

Delegaţiĭ cătorŭ trele guverne s'aŭ întrunitŭ în maĭ multe rênduri, şi aŭ luatŭ în comunŭ accordŭ mĕssurĭ pentru a produce la facerea planurilorŭ şi studiuluĭ ossebitelorŭ lucrărĭ, ce suntŭ necessariĭ a se face pe acellŭ rîŭ, în scopŭ d'a se înlesni navigaţiunea, în conformitate cu dispositiunile prescrise de convenţiunea încheiată.

CAPITOLULŬ VI

LUCRĂRI DE DRUMURI JUDEŢENE ŞI VICINALE

Essecutarea legiĭ drumurilorŭ, decretată în annulŭ 1868, a continuatŭ în annulŭ acesta cu unŭ succesŭ crescêndŭ, cu tóte dificultăţile de osebite naturĭ ce administraţiunele districtuale încércă la fie-care passŭ.

Administraţiunea centrale, animată de dorinţa de a vedea cât maĭ neîntârdiatŭ sĕvêrşirea acesteĭ marĭ opere de utilitate publică, nu a încetatŭ a stimula, prin tóte miḑlócele posibilĭ, zelulŭ autorităţilorŭ judeţene.

Spre a se cunósce care din acestea, aŭ sciutŭ a se semnala prin activitatea lorŭ, se publică în anexe unŭ tabloŭ resumatŭ pe judeţe coprinḑêndŭ; pentru fie-care din ele :

Numĕrulŭ ḑilelorŭ cu mâinele şi cu carulŭ constatate în annulŭ presentŭ;

Numĕrulŭ acestorŭ ḑile întrebuinţate în lucru pênĕ la data de 1 Noembre a. c.

Numĕrulŭ chilometrilorŭ de terassemente pregătite pênă la acea dată;

Numĕrulŭ chilometrelorŭ de împetruire şi reservă sĕvêrşite pênĕ în ḑioa arĕtată;

In fine numĕrulŭ şi lungimea podurilorŭ înfiinţate pe drumurile judeţene, în presenta campanie.

Intre difficultăţile ce aŭ împedicatŭ uă disvoltare şi maĭ mare a lucrărilorŭ se póte clasa înântêiulŭ rangŭ lipsa unuĭ personalŭ tecnicŭ sufficientŭ pentru proectarea şi privigherea acellorŭ drumurĭ, lipsă care aŭ fostŭ şi maĭ multŭ simţită, în urma decissiuniĭ luate, în conformitate cu legea, pe de uă parte de a nu maĭ essecuta lucrărĭ de câtŭ dupĕ planurĭ aprobate maĭ întêiŭ de Ministeriŭ pentru drumurile vicinale.

Aceste difficultăţĭ aŭ fostŭ din celle maĭ serióse; se speră însĕ că ele vorŭ merge descrescêndŭ, în raportŭ şi cu resultatele ce populaţiunile vĕḑŭ realisându-se cu înfiinţarea drumurilorŭ de communicaţiune.

In scopulŭ acesta, Ministeriulŭ a luatŭ mai multe messurĭ, care în curândŭ voru da resultatele celle mai satisfăcătóre. Astŭ-felŭ între altele :

S'a propusŭ judeţelorŭ a trimite cu a lorŭ cheltuială câte unulŭ séŭ doĭ elevĭ din localitate, şi care voru îndeplini condiţiunile cerute, spre a urma cursurile scóleĭ tecnice de podurĭ şi şossele înfiinţată pe lângă Ministeriŭ, obligându'ĭ ca dupĕ terminarea cursurilorŭ, să se occupe în judeţŭ cu lucrarea drumurilorŭ sélle, (veḑĭ anexa No. 2).

Observându-se, că regulamentele întocmite de ossebitele judeţe, în virtutea îndatoririĭ ce li se impune de lege prin art. 39, presintă mai multe lacune, şi nu daŭ destulă garanţiă pentru controlulŭ întrebuinţărĭĭ ḑilelorŭ, Ministeriulŭ, cu concursulŭ mai multorŭ ómenĭ competinţĭ, a elaboratŭ unŭ proectŭ de regulamentŭ allŭ ḑisseĭ legĭ, şi pe care 'l a trimisŭ Comitetelorŭ Permanente, spre a se discuta şi aproba în sesiunea ordinară a consiliilorŭ judeţene. (Veḑĭ proectulŭ de regulamentŭ în anexe). Este de speratŭ că tóte aceste consiliĭ îlŭ voru vota cu grăbire, şi astŭ-felŭ lucrările se voru essecuta într'unŭ modŭ multŭ mai regulatŭ şi uniformă, înlaturându-se şi plângerile ivite la unele localităţĭ pentru nedreptăţirile ce aŭ suferitŭ unĭĭ din locuitorĭ.

In ceea ce privesce, alĕturarea ḑilelorŭ vicinale la celle judeţene, cu modŭ de împramutare pe timpŭ mărginitŭ, acéstă trebuinţă aŭ fostŭ şi mai multŭ simţită în annulŭ acesta, din causă că personalulŭ tecnicŭ allŭ judeţelorŭ fiindŭ fórte restrânsŭ, şi proectele drumurilorŭ judeţene întreprinse nefiindŭ încă completŭ pregătite, acellŭ personalŭ nu s'a pututŭ occupa de câtŭ numai cu aceste din urmă drumurĭ, érŭ mare pare din ḑilele vicinale nu aŭ pututŭ fi utilisate.

In acestŭ sensŭ, se şi afla întocmitŭ unŭ proiectŭ de lege, care votatŭ de Senatŭ se allă înaintea Camerĭĭ Legiuitóre.

În faţia împrejurărilorŭ descrise mai susŭ, acellŭ proiectŭ transformatŭ în lege, arŭ constitui uă adevĕrată îmbunătăţire, şi arŭ grăbi săvârşirea drumurilorŭ Judeţene ce formesŭ arteriile principale ale districtelorŭ.

Aci este loculŭ a areta că mai multe judeţe convingându-se

de bine-facerile căilorŭ de comunicaţiune, şi de pedicile financiare ce amêna înfiinţarea căilorŭ naţionale ce legea a pusŭ în sarcina Statuluĭ, aŭ consimţitŭ a da uă parte din ţilele Judeţuluĭ la construcţiunea terassementelorŭ şi împetruiriĭ acellorŭ căĭ pe partea aflătóre pe teritorulŭ lorŭ, rĕmâindŭ ca Statulŭ se construe cu fondurile sélle podurile şi celle-alte uvrage de artă.

Acéstă combinaţiune este de natură a grăbi sevârşirea resoluĭ drumurilorŭ şoseluite şi arŭ fi de doritŭ ca ea se fiă adoptată de maĭ multe judeţe. — Din parte'ĭ Ministerulŭ va da totŭ concursulŭ sĕŭ, trimiţândŭ agenţiĭ sĕĭ pentru conducerea lucrărilorŭ, şi îngrijindŭ de tóte accessoriile trebuitóre.

CAPITOLULŬ VII

LUCRĂRI RELATIVE LA AGRICULTURĂ, INSTRUCŢIUNEA PROFESSIONALĔ, CONCURSURI, ESPOSIŢIUNI

SCOALA SECUNDARĂ DE AGRICULTURĂ DE LA HERÂSTRÂU

In annulŭ acesta s'aŭ completatŭ tóte instalaţiile trebuitóre acestuĭ stabilimentŭ, a căruĭ înfiinţare s'a începutŭ în annulŭ 1868, sub patronagiulŭ I. Sélle Domnitoruluĭ. Cursurile s'aŭ predatŭ regulatŭ şi uă seriă de 10 elevĭ aŭ terminatŭ cu succesŭ învĕţămêntulŭ scóleĭ.

Pentru ca învĕţĕmêntulŭ teoreticŭ sĕ pótă fi în adevĕrŭ folositorŭ, s'a decissŭ ca scóla secondară sĕ aibă pe lînga sine uă fermă-modelŭ, în care elevii să se pótă essersa la lucrările practice alle Agriculturĕĭ, precum şi unŭ atelierŭ în care să se pótă repara instrumentele şi uneltele agricole.

Construcţiunele acesteĭ ferme, deja începute âncă din annulŭ espiratŭ, s'aŭ terminatŭ în annulŭ acesta, cu creditulŭ accordatŭ în budgetŭ pentru acéstă trebuinţă, astŭ-fellŭ că ferma este acum în stare de a funcţiona.

Pentru cultura practică, ferma va avea uă întindere de 300 pogóne, care se vorŭ cultiva de Directorulŭ scóleĭ secundare, pe

risiculu sĕu şi sub privigherea guvernului, mărginindu-se acesta a'i da uă subvenţiune pentru fie-care elevu, representându cheltuelile de întreţinere a loru.

Arenda acestei întinderi de moşiă se va plăti de Directoru, dupĕ basele admisse, în regulamentulu fermeloru scóle.

Diferite împrejurări relative la contestaţiunele ivite între Ministeriulu Financeloru şi arendaşulu moşiei Herĕstrĕu, aŭ amênatu pênĕ astădi darea în posesiă a arendaşului Directoru, suma arrĕtată de 300 pogóne pentru cultura fermei. Astu-fellu că scóla şi ferma nu possedă pênĕ adi de câtu uă întindere de circa 100 pogóne pe care se facu culturi esperimentale. S'aŭ admissu însĕ eleviĭ atelieruluĭ fermeĭ; şi în curêndu aceste contestaţiuni aplanându-se, întregulu institutu de la Herestrĕu va funcţiona precum se arrĕtă maĭ josu:

Uă scólă secundară de Agricultură, în care se întreţine de statu unu numĕru de 45 elevi, şi a cărorŭ învĕţături, compusse de tóte cursurile trebuitóre unuĭ agricultoru luminatu, suntu însoţite de studiuri practice şi esperiente făcute în sênulu Stabilimentuluĭ, relativu la principalile ramuri alle Industriĭ agricole, precumu agricultura şi economia ruralĕ, fisica, chimia şi geologia agricolă, botanica şi silvicultura, Zootechnia, arpentagiu, mecanica agricolĕ, construcţiuni rurale, grădinăria şi în fine comptabilitatea agricolă.

Uă fermă-scólă anexată pe lîngă scóla secundară, şi care compussă de 300 pogóne va fi esploatată de Directoru, în calitate de arendaşu, cu tóte cheltuelile sélle şi cu condiţiunea de a face uă cultură modelu.

Guvernulu va veni în ajutorulu acestuia dându'i uă subvenţiune de leĭ 300 pe annu pentru unu numĕru de 36 eleviĭ luaţi dintre cultivatoriĭ sătenĭ, şi cu care ellu va avea a face tóte lucrările fermeĭ, dându-le explicaţiuni asupra tuturoru operaţiunelorŭ, şi esercitându-i prin conferinţe la tóte aceste lucrări.

În interessulu rĕspândiriĭ instrucţiuniĭ agricole, sub-scrissulu, a socotitu că sacrificiele făcute de Statu cu înfiinţarea scóleĭ secundare şi a scóleĭ ferme se voru putea utilisa şi de Judeţe în interessulu agriculturei lorŭ. Spre acestu sfârşitu, prin circulara No. 6,577, reprodussă în anexe, am invitatu pe Prefecţi ca cu

ocassiunea deschiderii Sesiunei Consiliilorŭ Judeţene, să espună acéstă chestiune representanţilorŭ Judeţuluĭ şi să'ĭ invite a trimite în scóla de maĭ susŭ, pe comptulŭ Judeţuluĭ, câte unŭ elevŭ, care dupĕ terminarea studiilorŭ să pótă fi întrebuinţatŭ în lucrările de îmbunătăţire a Judeţuluĭ.

Este de speratŭ, că tóte Consiliele Judeţene, patrunzêndu-se de acestŭ mare interesŭ, vorŭ accepta propunerea Ministeruluĭ, cu care modŭ, pe de uă parte Statulŭ va putea micşora numĕrulŭ elevilorŭ întreţinuţĭ cu cheltuiala sa, érŭ pe de alta elevĭĭ ce vorŭ profita de învĕţătură vorŭ fi maĭ numeroşĭ, şi vorŭ rĕspândi în tóte localităţile ideile raţionale alle Agriculturiĭ moderne.

Suntemŭ fericiţĭ de a anunţa că maĭ multe din Consiliurile Judeţene aŭ admisŭ acéstă propunere.

FERMELE SCOALE

În dorinţa de a se vulgarisa în ţérră cunoscinţele elementare şi practicele agricole, Guvernele trecute aŭ hotărîtŭ a sĕ înfiinţa în apropiere de celle treĭ marĭ centrurĭ de populaţiune, precumŭ Bucureştĭ, Craiova şi Iassy, câte uă fermă-modelŭ destinată a rĕspêndi în ţérră ómenĭ cu cunoscinţe practice.

Ferma scólă din Bucureştĭ s'a decisŭ a se face uă anexă pe lângă scóla de Agricultură şi Silvicultură de la Herestrĕŭ; Ea nu a pututŭ âncă funcţiona pênĕ adĭ, din causă că suma hotărîtă a i se afecta de 300 pogóne pămêntŭ se afla arendată de către Ministerulŭ Financelorŭ şi între acesta şi arendatorŭ, ivindu-se maĭ multe contestaţiunĭ, acestea aŭ datŭ nascere la unŭ procesŭ ce se afla âncă pendinte înaintea Tribunalelorŭ. De uă cam dată s'a făcutŭ tóte pregătirile necessariĭ, înfiinţându-se construcţiunele trebuitóre uneĭ esploataţiunĭ rurale destinate a presinta locuitorilorŭ sătenĭ uă cultură modelŭ.

Întreţinea acesteĭ ferme-modelŭ, va costa fórte puţinŭ pe Statŭ, din causă că personalulŭ învĕţătorŭ, aflatŭ la scóla de Agricultură, va da şi elevilorŭ fermeĭ cunoscinţele elementariĭ de care aŭ nevoĭă, şi instrucţiunea lorŭ urmându a consiste maĭ cu os-

sebire în lucrări şi demonstraţiuni pe terenŭ, ce se voru face de către Directorulŭ esploataţiuniĭ şi ossebiţiĭ şefi de cultură.

Cu modulŭ acesta, Scóla de Agricultură de la Herestreŭ, reformată, precumŭ s'a descrisŭ la capitolulŭ privitorŭ la acéstă instituţiune, va reuni tóte condiţiunele necessariĭ desvoltăriĭ sale, căcĭ pe lângă cursurile şi esperienţele făcute în interiorulŭ sĕŭ, elevii voru putea studia şi urmări pe lîngă fermă, uă cultură pe uă scară maĭ întinsă, făcută dupe metodele celle maĭ noĭ, şi înavuţitóre, avêndŭ astŭ-felŭ alăturĭ teoria combinată cu uă practică întinsă.

Scólele ferme de la Craiova şi Iassy fonctionéşă âncă din annulŭ 1867, în basa uneĭ organisaţiunĭ ce li s'a făcutŭ prin Regulamentulŭ, publicatŭ în *Monitorulŭ* No. 197 din acelŭ anŭ.

Prin acéstă organisaţiune, Statulŭ a voitŭ a interessa pe arendaşulŭ directorŭ în resultatele esploataţiuniĭ acelorŭ ferme.

Pe lângă personalulŭ învĕţătorŭ plătitŭ de Ministerŭ, Statulŭ alocésă Directoruluĭ uă subvenţiune de leĭ vechĭ 800 pe annŭ pentru fie-care elevŭ aflatŭ în scólă, şi pe lângă acésta dă în profitulŭ Directoruluĭ şi tótă munca elevilorŭ, cu care elŭ este îndatoratŭ a cultiva moşia pe întindere de 300 pogóne.

Singura condiţiune ce se impune directoruluĭ arendaşŭ, este de a plăti arenda moşii, dupĕ media preciurilorŭ proprietăţilorŭ vecine, şi a face uă cultură modelŭ cu lucrarea pămĕntuluĭ, creşterea vitelorŭ şi tóte cele-l-alte ramurĭ dependente de industria agricolă.

În annii trecuţĭ, Ministeriulŭ a cercetatŭ în fie-care annŭ mersulŭ acestorŭ instituţiunĭ, cu ocasiunea essamenelorŭ, şi de şi resultatele nu a fostŭ cu totulŭ mulţămitóre, s'a creḑutŭ că, pentru orĭ ce instituţiune nouĕ, este bine a se da timpŭ Directorilorŭ spre a'şĭ putea organisa mijlócele lorŭ de esploatare în raportu cu prescripţiunile Regulamentuluĭ.

Annulŭ acesta, allŭ treilea de la înfiinţarea fermelorŭ scóle, Ministerulŭ, voindŭ a se încredinţa despre progressele făcute, a trimessŭ la fie-care din aretatele ferme uă Comissiune compusă de bărbaţĭ competinţĭ, cu invitare a refera de starea în care se află acelle esploataţiunĭ agricole.

Din nenorocire raporturile Comissiunii în locu de a areta uă stare înfloritóre, a constatatu, că atâtu esploatarea moşiilorŭ, câtu şi învăţemêntulu elevilorŭ fermei suntu departe de a corespunde scopului înfiinţării lorŭ.

În anexe se reproducu processele verbale încheiate de ţisele Comissiuni, atâtu pentru Craiova, câtu şi pentru Iassy.

Acésta stare a însuflatu Ministeriului, serióse îngrijiri, pentru resultatele ce se potu ascepta de la acelle Instituţii, în schimbulu însemnatelorŭ sacrificii făcute de statu pentru întreţinerea lorŭ; şi ast-felu, prin adressele sub No. . . . . , ce se reproducu în anexe, a somatu pe aceï directorï de a declara Ministeriului, dacă voescu a realisa în cellu maï scurtu timpu îmbunătăţirile recunoscute de Comissiunï ca indispensabile.

Dupĕ informaţiunele maï largï, culesse în acésta privire, subsemnatulu însĕ este pornitu a crede, că causele neprosperării acelorŭ ferme, residu chiar în modulu lorŭ de organisaţiune viciósă, căci în locu de a se încredinţa assemenea scóle la proprietarii ce arŭ dispune de mijlóce suficiente, spre a face uă cultură modelu, şi în stare de a înfiinţa pe a lorŭ proprietate îmbunătăţirï, a cărorŭ studiu să fie profitabilu şi elevilorŭ, elle sĕ vĕdă din nenorocire încredinţate unorŭ persóne care, nedispuindu de assemenea mijlóce, suntu nevoiţi a cultiva în modulu obicinuitu de arendătorii ordinarï, închiriindu pământulu la sătenï, fără a face nicï uă îmbunătăţire fonduluï. In assemenea împregiurărï aflandu-se fermele în cestiune, sub-semnatulu a şi hotărîtu a intra în tratare cu alte persóne proprietare de moşii cari, arŭ voi a lua uă assemenea frumósă însărcinare, dupĕ nisce condiţiunï ce sĕ vorŭ elabora pentru acésta.

Numaï cu acestu miţlocu, suntu convinsu că instituţiunea fermelorŭ scóle va deveni în adevĕrŭ folositóre şi în unire cu scóla de Agricultură de la Herestrău, va procura agricultorilorŭ de orï ce gradu, personalulu trebuitorŭ pentru a face lucrările lorŭ pe uă calle de progressu maï raţionalĕ şi maï înavuţitóre.

Pênĕ la studierea acesteï cestiunï şi gassirea unorŭ persóne, cărora să se póta încredinţa conducerea acestorŭ Instituţiunï, Ministeriulu a creţutu a suspende funcţionarea lorŭ pe annulu fii-

torŭ, şi astŭ-felŭ a suprimatu alocaţiunele trebuitóre în budgetulŭ aceluĭ esercitiŭ.

SCOALA DE MESERII DIN IASSY

Resultatele ce produce acestŭ stabilimentŭ mergŭ din ce în ce prosperândŭ.

Commissiunea însărcinată în annulŭ acesta pentru examinarea lucrărilorŭ sélle, coprinde pe lângă micĭ îmbunătăţirĭ de detaillŭ, uă constatare favorabile pentru succesulŭ acesteĭ instituţiunĭ şi folósele ce ea offeră publiculuĭ.

Pe lângă numeróssele reparaţiunĭ şi chiar construcţiuniĭ de maşinĭ şi instrumente agricole, eleviĭ acesteĭ Scóle execută eĭ însu'şĭ tóte acelle lucrărĭ sub direcţiunea şefilor ossebitelorŭ ateliere, şi dobândescŭ uă instrucţiune sufficientă pentru cariera la care se destinŭ.

Eşindŭ din Scóla, aceştĭ elevĭ suntŭ pregătiţĭ cu tóte cunoscinţele trebuitóre pentru a executa prin eĭ înşile conducerea şi reparaţiile maşinelor agricole celle maĭ complicate; şi ast-fel potŭ adduce marĭ folósse proprietarilorŭ, carĭ întrebuinţeḑŭ uă cultură perfecţionată.

Din rapportulŭ Commissiuniĭ de maĭ sus, reprodusŭ în anexe, se va putea vedea starea acesteĭ instituţiunĭ şi natura lucrărilorŭ cu cari se îndeletnicescŭ eleviĭ.

Ministeriulŭ, voindŭ a încuragea pe cătŭ se póte respîndirea în ţérră a ómenilorŭ practicĭ cu assemenea specialitate, nu va înceta de a exersa cea maĭ de aprópe privighere, pentru ca acestŭ stabilimentŭ sa se desvolte din ce în ce maĭ multŭ.

SCOALA DE PODURI ŞI ŞOSSELE

Acéstă scólă, înfiinţată în annulŭ 1868 pe lângă acestŭ Minister are de scopŭ formarea ómenilorŭ specialĭ pentru executarea lucrărilorŭ publice de poduri şi şossele.

Trebuinţele necontenit crescêndŭ de unŭ personal technicŭ în

orașele și județele Țerrei, mai cu sémă în urma applicărei legii drumurilorŭ, facŭ din acésta instituțiune una din celle mai folositóre.

Toți cunoscŭ lipsa de persóne technice în care s'afla județele, spre a putea utilisa însemnatulŭ capitolŭ de ḑille și bani, ce legea din 1868 le-a pusŭ la dispositiune pentru înființarea communicațiunelorŭ. Acestei lipse trebue să se atribue în mare parte, déca pênĕ acumŭ legea prestațiunei n'a pututŭ da pe deplinŭ tóte fructele sélle; căci ori-câtŭ de mare ar fi buna-voință și activitatea Agenților administrativi, este învederatŭ că tóte acestea se neutralisă din lipsa cunoscințelorŭ technice ce nu se potŭ dobândi de câtŭ dupĕ unŭ studiŭ specialŭ.

Aceste considerații aŭ făcutŭ pe acestŭ Ministeriŭ de a da uă ossebită attențiune acestei instituțiuni, și cu tóte pedicele încercate, se póte ḑice, că în curândŭ se va aduce uă mare îmbunătățire în acésta privință.

Resultatele dobândite pênĕ astă-ḑi suntŭ uă garanțiă și uă încuragiare pentru viitorŭ.

Scóla de care e vorba, se compune din studii, parte theoretice făcute în timpulŭ erneĭ de către mai mulți Ingineri luați din Corpulŭ Statului, parte practice în timpulŭ verei, cândŭ elevii se trimitŭ în missiune pe lângă Inginerii de Circonscripțiuni, și essecută sub privegherea acestora ossebitele lucrări de proiectări și executări aflate în serviciulŭ lorŭ.

Cursurile Scólei suntŭ de trei anni.

Numĕrulŭ elevilorŭ admiși în annulŭ 1868, în numĕrŭ numai de 5, vorŭ termina studiile în cursulŭ annului viitorŭ și vorŭ fi distribuiți în corpŭ ca Conductori. În annulŭ alŭ doui-lea alŭ Scólei s'afla 11 elevi, éra în annulŭ âutêiŭ, a căruia promoțiune s'a chematŭ la Septembre expiratŭ, numĕrulŭ celorŭ admiși trece peste doue-ḑeci-și-cinci.

Acésta proporțiune crescêndă a aspiranților probésa, ca gustulŭ sciințelorŭ positive a începutŭ a se respândi, și că acésta Scólă, va deveni uă pepinieră de unde să se recrute numerossulŭ personalŭ technicŭ trebuitorŭ Statului, Județelorŭ, Comunelorŭ și chiar Companiilorŭ Căilorŭ-ferate concedate.

Cursurile predate în acésta Scólă îmbrăcișéḑă întréga ramură

a Ingineriloru constructori de lucrări publice; elle însé suntu acum redusse mai multu la partea practică, de care se simte de uă cam dată mai mare lipsă.

Organisaţiunea învăţemêntului permite a se da studiiloru cea mai întinsă desvoltare. — Scopulu ce urmăresce Scóla este ca treptatu cu întinderea instructiunei sĕ ajungă a da în curîndu Ingineri, care să merite acestu nume în fie-care din ramurile de poduri, şossele, mine, căi ferate şi Architecţi. Acestu scopu 'lu va îndeplini negreşitu, décă şi în viitoru se va continua a se da acestei instituţiuni tótă solicitudinea de care are nevoe.

Între meḑlócele menite a grăbi realisarea acestei dorinţe, Subscrissulu a avisatu de a se invita tóte Consiliile Judeţene din Ţérră, ca să trimiţă cu a loru cheltuélă juni din localitate în destulu de pregătiţi, spre a putea urma cu successu cursurile Scóleï. — Aceşti elevi dupĕ terminarea studiiloru voru fi datori a servi Judeţeloru în construcţiunea şi întreţinerea drumuriloru Judeţene şi vicinale.

În anexe se reproduce circulara adressată Prefecţiloru în acésta privire.

Suntu informatu că celle mai multe Consiliuri judeţene aŭ admisu propunerea Ministeruluï, şi unele aŭ şi trimis deja în Scóla eleviï respectivi.

In modulu acesta, e de speratu, că scóla technică de poduri şi şossele va fi pussă în celle mai bune condiţiuni de prosperare, şi în curêndu numĕrulu elevilorŭ ce ea va produce, va fi de ajunsu pentru a îndestula trebuinţele tutuloru localităţiloru.

EXPOSIŢIUNEA INTERNAŢIONALA DE LA VIENNA

Guvernulu a priimitu în annulu acesta, prin organulu agentului Imperiului Austro-Ungaru însciinţarea că: în annulu 1873 se va face la Vienna uă exposiţiune internaţională, ca aceea ce a avut locu în 1867 la Paris şi a fostu invitatu a lua dupĕ acum messuri de a face să figurese şi statul Român la acea Exposiţiune.

Propunerea guvernului Austro-Ungaru nu putea de câtu a fi priimită cu mulţumire de guvernulu Român.

In consecuenţă şi conformŭ decisiunii luată de Consiliulŭ Ministrilorŭ sub-scrisulŭ a adressatŭ Prefecţilor circularea No. 5,834, reprodussă în anexe, şi prin care puindu-le în vedere celle de maĭ sus, ĭ învitŭ a stărui pe lênga ossebiţi proprietarĭ şi producătorĭ locali, de a se pregăti âncă dupĕ acum pentru acéstă mare luptă industrială.

Ministeriulŭ va urmări cu deossebită attenţiune lucrările privitóre la acésta, şi va stărui ca pentru epoca arrĕtată, ţĕrra să fie pregătită ast-fel ca să pótă figura cu succes.

In annulŭ viitorŭ Ministeriulŭ va procede la numirea uneĭ Commissiunĭ, care strebătêndŭ tóte judeţele, va dirige lucrările expositiuneĭ române şi va alege pe acellea ce merită a fi trimise.

CONCURSURI DE PLUGURĬ, VITE ŞI PRODUCTE AGRICOLE

Strîmtorarea în care s'a aflatŭ în annulŭ acesta tesaurulŭ publicŭ, din causa neecuilibrăriĭ budgetelorŭ, a pussŭ pe Minister în neplăcuta positiune de a întrerupe pentru acestŭ annŭ facerea concursurilorŭ de pluguri, vite şi producte agricole.

Unele din judeţe, aŭ continuatŭ însĕ în annulŭ curentŭ facerea concursurilorŭ cu fondurile lorŭ proprii, şi Ministerulŭ s'a grăbitŭ a le arĕta mulţumirea sea.

PUŢULŬ ARTESIANU DE LA COTROCENĬ

Conformŭ votuluĭ Adunăriĭ, datŭ cu occasiunea discutiuniĭ bugetuluĭ acestuĭ Ministeriŭ, pe annulŭ curentŭ, sub-scrisulŭ întrândŭ în tratare cu persónele de sciinţă din strĕinătate, a angagétŭ pe Domnu Foeterle, directorele institutuluĭ geologicŭ din Vienna, care a bine-voitŭ a studia în faţia locului, cestiunea pussă de Onor. Adunare, dacă înfiinţarea puţurilorŭ artesiane e possibilĕ în ţĕrra nóstră.

Acestŭ însemnatŭ geologŭ, făcêndŭ în persónă studiulŭ acesteĭ cestiunĭ, şi esplorândŭ tóte localităţile, a ajunsŭ la conclusiunea, că stratulŭ de apă aruncătóre, se află în tótă întinderea

bassenului Dunării, la ună adîncime atâtă de mare, în câtă construcţiunea unoră assemenea puţuri e impossibilă de essecutată în limitele raţionale în care elle să înteprindă, şi că, în assemenea împregiurări, sacrificiele ce s'arŭ face, arŭ fi cu totulŭ în desproporţiune cu folóssele ce elle arŭ aduce.

D. Foeterle, elaborésă chiar acum ună broşură în care va trata acéstă cestiune cu tóte detaliurile şi desvoltările necessarii.

Voiŭ îngriji a face să se traducă şi să se distribue acéstă lucrare, tutulorŭ membrilorŭ corpurilorŭ legiuitóre, spre a se cunósce de toţi, causele ce împedică continuarea lucrărilorŭ întreprinse pentru căutarea apelorŭ artesiane.

In totŭ casulŭ, încercarea făcuta nu a remasŭ cu totul fără resultatŭ, ea a datŭ elementele trebuinciósse spre a cunósce natura şi structura sub-soluluĭ pênĕ la ună adîncime de 250 metri.

Probele de pămêntŭ, scósse de la ossebitele adîncimĭ, sĕ află classificate metodicesce şi conservate cu mare îngrijire. Ele vor servi totŭ d'auna ómenilorŭ competinţi, pentru studiurĭ analoge, şi vorŭ fi de mare folossu cercetărilorŭ ulterióre, în ceea ce atinge căutarea minelorŭ şi celor-lalte bogăţiĭ alle ţerreĭ.

In ceea ce privesce materialulŭ de sonde, scule şi altele ce aŭ servitŭ la construcţiunea puţuluĭ, Ministeriulŭ va lua mĕssurĭ de a se ceda administraţiuniĭ finançelorŭ şi a se întrebuinţa în serviciulŭ minelorŭ *dependinte* de acelŭ serviciŭ.

CAPITOLULŬ VIII

INDUSTRIA ŞI COMERCIULŬ

CAMERILE DE COMERCIU

Aceste Camere, de şi înfiinţate âncă din annulŭ 1864, totuşi pênĕ astă-dĭ, dupĕ tóte silinţile ce a pusŭ Guvernulŭ, nu funcţionédĭă de câtŭ în 11 oraşie din 15 în care s'aŭ decisŭ a funcţiona. Membriĭ lorŭ n'aŭ fostŭ aleşi ci numiţi de Guvernŭ, din causă că legea, fixândŭ numerulŭ alegătorilorŭ cu care numaĭ se póte procede la alegere, dupĕ tóte stăruinţile depuse de administra-

ţiune a fostŭ cu neputinţă a întruni pe alegătorii în vre-unulŭ din ţisele judeţe şi în numĕrulŭ cerutŭ.

Acéstă lege dĕră atâtŭ din acestŭ punctŭ de vedere, câtŭ şi din altele, avêndŭ trebuinţă de modificărĭ, pe care numaĭ esperienţa le-a pututŭ dovedi, Guvernulŭ a şi înaintatŭ Corpurilorŭ Legiuitóre unŭ proectŭ pentru tóte acele modificărĭ; şi prin urmare nu remâne de câtŭ a se aproba, pentu-ca ast-felŭ, adoptată la împrejurările nóstre, acea lege să facă ca Camerile de Comerciŭ, să dea îu curêndŭ cuvenita impulsiă desvoltărĭĭ comerciuluĭ naţionalŭ.

SOCIETĂŢILE ANONIME

Societăţĭ anonime Indigene şi streine deja autorisate şi carĭ aŭ funcţionatŭ în Ţĕrră, aŭ fostŭ 12.

In annulŭ trecutŭ s'a autorisatŭ: Societatea "Nord-Britich et Mercantile din Londra„ pentru assicurărĭ contra foculuĭ, Societatea "Prosperitatea„ saŭ Cassa de economie şi de împrumutărĭ, Societatea "Versicherung Anstalt„ din Pesta, pentru assicurărĭ contra foculuĭ, Societatea "Ancora„ din Vienna pentru assicurarea assupra vieţeĭ şi rentelorŭ viagere.

In annulŭ acesta s'a maĭ autorisatŭ Societatea "*Thé fire Insurance Company*„ din Londra, pentru assicurărĭ contra foculuĭ, Societatea "Romania„ pentru transportulŭ de cereale pe Dunăre şi în curândŭ se va autorisa şi Societatea Reciprocă "Transilvania„.

CAPITOLULŬ IX

SITUAŢIA FINANCIARĂ PENTRU ESSERCIŢIULŬ ANNULUI 1870 PÊNĔ LA 1 NOEMBRE ESCLUSIVŬ

I Creditele acordate prin Budgetŭ, conformŭ Legiĭ din 15 Martie 1870, pentru cheltuelile Ministerulŭĭ Agriculturеĭ, Comerciu-

lui şi Lucrărilorŭ Publice suntŭ în suma de lei 16.003.420.25

Către acésta se maĭ adaogă creditele suplimentare şi estraordinare deschise în cursulŭ annuluĭ conformŭ Art. 25 din Legea asupra Comptabilităţiĭ Generale a Statuluĭ, rectificatŭ prin Legea promulgată cu decretŭ No. 157, din 27 Ianuarie 1870, pentru complectarea unorŭ alocaţiĭ Budgetare epuisate şi pentru acoperirea cheltueliloru ivite în cursulŭ annuluĭ, care la elaborarea Budgetuluĭ nu s'a pututŭ prevedea.

Assemenea şi a creditelorŭ raportate de assupra Eserciţiilorŭ annilorŭ 1866, 1867, şi 1868 pentru plata mandatelorŭ remase neaquitate.

Acestea suntŭ :

II Creditŭ suplimentarŭ la Cap. IX, Art. 1. Bugetŭ Estraordinarŭ, deschisŭ prin Decretŭ Princiarŭ No. 1,352, din 25 Septembre 1870 . . 142,091.00

III Creditŭ Estraordinaru de leĭ 15,662,28 deschisŭ prin decretulŭ Princiarŭ No. 1,238, din 25 Augustŭ 1870 pentru plata esproprierilorŭ rĕmase neplătite în annulŭ 1869, din causa lipseĭ de fonduri 15.662.28

IV Creditŭ Estraordinarŭ de leĭ 1440, deschisŭ prin decretulŭ Princiarŭ No. 1,101, din 28 Iulie 1870 pentru plata prestaţiunilorŭ a locuitoriloru şenţarĭ ce suntŭ datorĭ a lucra la drumurile judeţene, conformŭ legiĭ, pentru a nu se sustrage de la serviciulŭ stavilarelorŭ Dîmboviţeĭ. 1,440.00

V Credite reportate de assupra Eserciţiiloru 1866. 1867 şi 1868 . . . . . 264.659.72

Totalu 16.427.273.25

CHELTUELILE EFECTUATE PÊNĂ LA 31 OCTOMBRE 1870 INCLUSIV

1. Anuitatea caleĭ ferate Bucurescĭ-Giurgiŭ.	2,010,000,00
2. Anuitatea căi ferate Iassy, Sucéva, Roman şi Botoşanĭ	800,000,00
3. Anuitatea podurilorŭ de ferŭ	1,082,455,50
Totalulŭ anuităţilorŭ liberate	3,892,455.50
4. Sumele cheltuite pentru Administrăţie şi celle-alte lucrărĭ publice suntŭ :	
Retribuţiunea personaluluĭ Administrativŭ centrale	101,233,07
Retribuţiunea personaluluĭ Consiliuluĭ tecnicŭ	45,381,20
Salariulŭ personaluluĭ de serviciŭ	5,008,00
Materialŭ de biuroŭ etc.	16,151,59
Chiria localuluĭ Ministeruluĭ.	4,112,50
Retribuţiunea Inginerilorŭ şi Conductorilorŭ.	122,850,24
Cheltueli de biuroŭ şi chiriĭ de localurĭ . . .	14,797,93
Cheltueli de transporturĭ şi diurne	51,351,82
Retribuţiunea personaluluĭ Scóleĭ de podurĭ şi şossele	23,688,12
Materialŭ	4,884,98
Studiĭ de podurĭ, şossele, rîurĭ şi porturĭ. . .	7,950,00
Retribuţiunea personaluluĭ Scóleĭ de la Herestreŭ	32,537,74
Materialŭ	14,703,88
Stipendiulŭ a 2 elevĭ în Franţa	4,740,54
Retribuţiunea personaluluĭ scóleĭ ferme de la Herestreŭ.	5,484,96
Scóla fermă de la Iassy	24,691,19
Scóla fermă de la Crajova	24,272,66
Plata personaluluĭ scóleĭ tecnice din Iassy. .	22,058,66
Materialŭ şi cheltueli de premiĭ, şi unelte a se da elevilorŭ.	29,926,99
Concursurĭ de pluguri judeţene şi espositiuni agricole.	110,00
Retribuţiunea personaluluĭ grădinilorŭ Publice.	19,364,00
Materialŭ şi lucrărĭ pentru întreţinerea grădinilor.	7,999,00

Iluminatulŭ grădinilorŭ	3,704,00
Subvenţia Municipalităţiĭ pentru întreţinerea pavagelorŭ din Capitală	145,000,00
Subvenţia municipalităţiĭ pentru întreţinerea pavagelor şi căilorŭ oraşuluĭ Iaşi	36,481,90
Asemenea pentru întreţinerea apelorŭ şi grădinilorŭ	18,000,00
Plata personaluluĭ Cantonierilor, Şefilor şi picherilor	298,676,17
Material de petrişŭ şi piatră sfărămată	921,267,52
Plata adaosuluĭ eventual de Cantonierĭ	1,016,00
Plata personaluluĭ întreţinerii stavilarelor Dîmboviţi	4,110,58
Materialŭ de întreţinere	5,000,50
Escedent asupra Budgetuluĭ cheltuelilorŭ Esercitiuluĭ 1869 pentru plata retribuţiunii D. I. Ionescu, Inspector generale de Agricultură. . . .	1,850,37
Terminarea stabilimentelor scóleĭ şi fermeĭ de la Herestreŭ	47,557,76
Imbunătăţirea grădinilorŭ din Capitală, complectarea grădini Mogoşóia din dreptul şcóleĭ de arte şi reconstrucţia bufetuluĭ	9.811,48
Aducerea unuĭ omŭ specialŭ pentru consultare în privinţa continuăreĭ lucrărilor puţuluĭ artesian de la Cotrocenĭ	9,315,00
Terminarea pavăreĭ şi canalisăreĭ stradeĭ Mogoşóia	243,242,00
Lucrărĭ de canalisarea Dîmboviţeĭ în Capitală şi în afară	70,273,56
Lucrărĭ de podurĭ şi şosele contractate	1.499,257,29
Lucrărĭ din noŭ de contractat în cursulŭ anuluĭ 1870 pentru şosele, podurĭ şi îmbunătăţirĭ de rîurĭ şi porturĭ	108,400,47
Reparaţiĭ, rectificărĭ şi reconstrucţiĭ de şosele şi podurĭ pe căile naţionale şi şoseluite şi pe celle naturale, plantaţiĭ şi alte îmbunătăţirĭ	128,291,93

Subvenţii pentru a se distribui conformŭ legii drumurilor la judeţele unde nu sunt de loc căi naţionale	120,00
Pentru esproprieri necesarii în interessul Lucrărilorŭ publice.	16,668,51
Plata de datorii dupĕ sentinţe definitive . . .	106,542,82
Terminarea construcţii ramurei drumuluĭ ferrat de la Giugiu la Smîrda	303,546,86
Cheltuelile esploatării în regie a linieĭ ferate Bucurescĭ-Giurgiu	418,455,15
Ordonanţări făcute asupra creditelor reportate	243,174,60
Ordonansaţi asupra Creditului Estraordinarŭ de leĭ 15,662, 28 pentru esproprierea remasă neplătită din anulŭ 1869.	15,652,28
Plata prestaţiunii datorite pe anul 1870 din creditul estraordinarŭ de leĭ 1440	1,440,00
	5,240,154,92
Totalulŭ liberatŭ pênĕ la 1 Noembre 1870 . .	9,132,610,42
Restŭ disponibilŭ pênĕ la finele anului	7,294,662,83
Totalŭ egal	16,427,273,25

ANEXE

I

ANEXE

ASSUPRA CONCESSIUNII STRUSBERG

Copie dupe adressa Ministeriului Agriculturei, Comerciului şi Lucrări Publice cu N. 2906 din 29 Aprilie 1870, către D-nii Membrii ai directii de construcţie Companii Strusberg.

D. Inspector P. Donici, şefulu serviciului de controlu allu căilorŭ ferate române, fiindŭ însărcinat a face uă inspecţiă generalĕ a tutulor lucrărilorŭ aflate în cursŭ de esecutare pe liniele Bucureşti-Galaţi, Galaţi-Romanŭ şi ramura Berladŭ, cu raportulŭ sĕŭ No. 73, din 18 Aprilie curentŭ, 'mi comunică starea în care a găssitŭ acele lucrări şi observaţiunele la care elle aŭ datŭ nascere.

Din acestŭ raportŭ am vĕḑutŭ că, în mai multe locurĭ, lucrările D-Vóstre reclamă urgente îmbunătăţirĭ în interessulŭ soliditătii lor.

Din acestea, celle mai principale sunt următórele :

I. *Terassemente.* Acestea aŭ fostŭ degradate în multe puncte în apropiere de Brăila, pe ramura ce merge la acelŭ portŭ, pe partea de la Brăila la Barboşi, pe ramura ce desserva portulŭ Galaţi, şi pe şessulŭ Siretuluĭ între Şerbeştĭ şi Preval. Pe tóte aceste părţi terassamentele urmésă a fi consolidate prin fascine as-felŭ în câtŭ se pótă resista corosiunii apelorŭ.

Pe tóte aceste distanţe linia nu va putea fi primită de câtŭ dupe ce se va dobândi încredinţare că lucrările de întărire, aretate mai susŭ, s'aŭ ecsecutatŭ în celle mai bune condiţiunĭ.

Assemenea în mai multe locurĭ terassamentele construite în tómna trecută s'aŭ ruptŭ din causa nesuficienţii deschiderĭ podeţelorŭ construite în corpulŭ lorŭ, ceea ce necesită mărirea acelor deschiderĭ séŭ înfiinţare de nouĭ podeţe în locurĭ unde nu aŭ fostŭ prevĕḑute. Ministeriulŭ cere cu stăruinţă, ca promissiunile ce aţĭ datŭ D-luĭ Inspector în acéstă privinţă şi conţinute în rapor-

tulŭ sĕŭ, sĕ faceţĭ a se esecuta cu scrupulositate spre a nu se da ocasiune de nouĭ reclamaţiunĭ.

Teşiturele terassamentelorŭ dupe cósta Brateşuluĭ aŭ fostŭ atacate în partea despre apă, şi aŭ nevoiă de a fi susţinute prin zidurĭ de sprijinire.

Unele din tăiăturele de la Siret, Bistriţa şi Berheciŭ, dupe malulŭ Brateşuluĭ şi la Brăila, aŭ assemenea trebuinţă a fi consolidate prin zidurĭ de sprijinire, precum şi a se pava şanţurile de scurgere.

In ceea ce priveşte lucrările de terassamente, sub-scrissulŭ vĕ recomandă dĕră, Domnilor, se luaţĭ messurĭ pentru consolidarea tutulor teşiturelor atâtŭ de săpetură câtŭ şi de împlinire, propuindŭ Ministeriuluĭ cuvenitele projecte spre a se examina şi aproba maĭ 'nainte de punerea lorŭ în essecutare.

Assemenea projecte urmĕsă sĕ trimiteţĭ şi pentru modificările întreprinse la sporirea numeruluĭ podeţelorŭ sĕŭ sporirea deschiderĭĭ lor dupĕ esperienţele dobĕndite, precum şi penctru zidurile de apĕrare propusse a se face la podeţele dupĕ malulŭ Brateşuluĭ.

Vĕ recomandŭ assemenea, Domnilorŭ, modulŭ construcţĭĭ rampelorŭ de accesŭ la pasagele de nivelŭ şi înlocuirea ţevilorŭ de lemnŭ prin tubĭ de tuciŭ, necessarĭĭ scurgerĭĭ apelorŭ.

Assupra acestuĭ punctŭ, Ministeriulŭ v'a atrasŭ deja atenţiunea prin adressele No. 9,679 şi 9,691, din 18 Decembre annulŭ espiratŭ, şi cu tóte acestea, cu părere de rĕŭ, se constată că pênĕ aḑĭ nu s'a luatŭ nicĭ uă messură de îndreptare. Ar fi de doritŭ ca assemenea juste cererĭ sĕ fiă imediatŭ satisfăcute spre a evita dificultăţĭ ulterióre.

II. *Poduri mari.* Din raportulŭ D-luĭ Inspectorŭ resultă, că modulŭ construcţiuneĭ fondaţiilorŭ acestorŭ podurĭ nu ar presinta tóte condiţiile de soliditate, ceea ce şi D-nu Rauschning aŭ recunoscutŭ pentru podurile Moldova şi Bistriţa prin scrisórea sa de la 15 Decembre annulŭ espiratŭ, promiţêndŭ că va face cuvenitele îndreptărĭ.

Spre a se evita orĭ ce îndoiélă assupra soliditătĭĭ acestorŭ fondaţiĭ, suntŭ de opinie, Domnilorŭ, ca compania D-Vóstre sĕ consimţă a garanta durata lorŭ pe termenulŭ de ḑece anĭ, precum vi s'a făcutŭ deja cunoscutŭ cu adressa No. 9,866, din 29 Decembre espiratŭ, şi la care, pênĕ aḑĭ âncă, Ministeriulŭ nu a priimitŭ respunsulŭ din partea Companiĭ D-Vóstre. Ast-felŭ Ministeriulŭ se va vedea nevoitŭ a refusa reḑepţia menţionatelorŭ podurĭ marĭ.

Prin aceea-şĭ adressă Ministeriulŭ a cerutŭ Companiĭ ca sĕ presinte projecte pentru apărarea malurilorŭ acestorŭ podurĭ, ceea ce âncă nu s'a făcutŭ şi

ast-felŭ acele întăriri se execută într'unŭ modŭ, care e departe de a presenta tótă siguranţa.

Pentru podurile Berladŭ şi Şuşiţa feţiele piciórelorŭ lor construite de cărămidă s'aŭ găsitŭ degradate de viitura apelorŭ. Este necessitate imperiósă a se construi acelle feţie cu piatră cioplită în locŭ de cărămidă, şi de şi ingineriĭ Companiĭ aŭ promisŭ inspectoruluĭ a procede la essecutarea acestorŭ refecţiĭ, nu credŭ de prisosŭ a vĕ atrage atenţiunea assupra acesteĭ cestiunĭ, ca sĕ binevoiţĭ a da cuvenitele ordine în acéstă privinţă.

La capulŭ podului Bărboşi mi se arétă că s'a ivitŭ crăpăturĭ în zidăriă. Fără a putea precisa dupĕ acum dacă acele crăpăturĭ suntŭ numaĭ locale séŭ aŭ vr'uă influenţă assupra soliditătiĭ zidărieĭ, vĕ recomandŭ, Domniloru, a face a se studia în de aprópe acestŭ accidentŭ spre a'lŭ remedia în modŭ definitivŭ, éră nu numaĭ provisoriŭ.

Assemenea mi se arétă că la podurile dupĕ ramura Berladulŭ, de şi numaĭ începute, se întrebuinţésă meteriale de uă qualitate fórte puţinŭ satisfăcătóre, precum şi la Staţia Ghidigeni şi cassele de cantonieriĭ. Nu potŭ de câtŭ a vĕ preveni, Domniloru, ca sĕ luaţĭ urgente mĕssuri de a nu se întrebuinţa assemenea materiale defectuóse, căcĭ acésta va pune în posiţiă pe Ministerŭ a refusa priimirea liniĭ în cestiune.

III. *Podeţe şi passage de nivelŭ.* Assupra acestorŭ uvrage, resultă din raportulŭ D-luĭ Inspectorŭ :

Că la tóte acele construite cu cărămidă este de nevoiă a se reconstrui cu varŭ hydraulicŭ părţile de d'asupra a ziduriloru care s'aŭ degradatŭ prin infiltrarea apelorŭ, precum şi a se acoperi cu cimentŭ zidurile de la capete pe uă bandă de 0^{m} 30 la faţia teşturelorŭ.

Afară de acésta, pentru tóte podeţele cuprinse între rîulŭ Gerulŭ şi Bistriţa, urmésă ca Compania sĕ garanteze soliditatea lorŭ, ast-feliŭ precumŭ vi s'a cerutŭ prin adressa N. 9,691 anulŭ espiratŭ.

Pentru passagele pe d'assupra, séŭ pe dedesubtŭ, Compania nu a presentatŭ âncă projectele salle, şi elle se essecută pe picióre de zidŭ cu tablierŭ de lemnŭ. Projectele acestorŭ lucrări de artă urmésă neapăratŭ a se examina şi priimi aprobarea ministeriuluĭ 'naínte de punerea lorŭ în essecutare, conformŭ dispositiiloru legiĭ de Concessiune. Vĕ rogŭ déră, Domniloru, sĕ bine voiţĭ a nu maĭ întârdia îndeplinirea stipulaţiiloru Concessiuniĭ în acéstă privire.

D. Inspectorŭ 'mĭ arétă necessitatea de a se înfiinţa treĭ passage pe d'asupra

la orașele Brăila, Galați și Tecuciŭ, pentru traversarea căilorŭ naționale aflate în acele puncte.

Aceste treĭ drumurĭ fiindŭ fórte frequentate, este de nevoiă a nu se împedica comunicația duĭ ĕ dênsele.

Aceste passage suntŭ :

a) La Brăila, pentru drumulŭ Galați, care taiă ramura portuluĭ Brăila;

b) La Galați, pentru drumulŭ Bĕrladŭ, care taiă linia Galați-Barboși a kil. No. 7.

c) La Tecuciŭ, pentru calea Focșani-Tecuciŭ, care taiă linia ferată la kil. 91.

VI *Stațiĭ și casse de cantonierĭ.* Asupra acestorŭ clădirĭ, amŭ onóre a vĕ face următórele observațiunĭ, dupe informațiile date de D. inspectorŭ :

a) Tóte zidăriile destinate a sta descoperite, precumŭ acelea de la gropile de curețitŭ focului, de la plăcile mobile, de la reservoarele latrinelorŭ, de la keurile rampelorŭ de vite, precumŭ și de la puțurĭ atâtŭ în partea de josŭ de lângă apă, câtŭ și d'asupra lângă facia pămêntuluĭ pênĕ la adîncime de 1^{m}, 50, trebue sĕ se facă în zidărie hydraulică, fie acésta de pétră séŭ de cărămidă, însĕ, în totŭ casulŭ, numaĭ cu cimentŭ.

b) Tóte clădirile nu numaĭ că nu aŭ fondațiile cu materiale hydraulice, déră la unele nicĭ nu s'a creḑutŭ necessariŭ a se interpune câteva straturĭ de assemenea zidărie, spre a se evita propagarea umeḑeleĭ. La tóte construcțiile deja începute, vĕ invitŭ, Domniloră, a lua o assemenea măsură indispensabilă perntu siguranța durateĭ lorŭ; éră la clădirile neîncepute încă, precumŭ suntŭ acellea dupĕ ramura Berladuluĭ și acellea de la Bucurestĭ la Severin, sĕ se observe cu nestrămutare de a se face, tóte fondațile clădirilorŭ, cu materiale hydraulice, singurului modŭ de a le assigura uă îndestulă soliditate.

c) Imprejmuirile stațiilorŭ s'a începutŭ a se essecuta fără a fi presentatŭ projectulŭ ce vi s'a cerutŭ cu adresa No, 5,848 din anulŭ espiratŭ; afară de acésta, lucrarea seessecută cu stêlpĭ de bradŭ érŭ nu de stejarŭ, ceea ce constitue uă construcțiă cu totulŭ provisorie.

Cunóscețĭ assemenea, Domniloră, că prin legea poliției și esploatăriĭ căilorŭ ferate, promulgată prin decretulŭ No. 516, din 26 Martie 1870 și comunicată Companiĭ D-Vóstre cu adresa No. 2,578, se prescrie, că concesionariĭ căilorŭ ferate suntŭ datorĭ a împrejmui drumulŭ feratŭ în tótă lungimea luĭ pe ambele părțĭ. Costulŭ împrejmuiriĭ drumuluĭ feratŭ este și prevĕḑutŭ în devisulŭ presintatŭ de Doctorulŭ Strusbergŭ, în propunerea sa de concessiune și figurésă în preciulŭ kilometricŭ al linieĭ.

Prin urmare pentru modulŭ împrejmuirilor, atâtŭ la staţiĭ câtŭ şi pe linia, vĕ învitŭ din nouŭ, Domnilorŭ, sĕ presintaţi Ministeriuluĭ projectele dupĕ carĭ voiţi a essecuta acea lucrare, spre a se essamina şi aproba; căcĭ fără acésta lucrările ce s'ar face de agenţiĭ D-Vóstre nu se considerŭ ca aprobate şi vor putea fi refusate.

d) În ceea ce privesce systemulŭ de acoperemêntŭ cu cartonŭ bituminosŭ întrebuinţatŭ de D-Vóstră la unele clădirĭ secundarĭi, cunósceţĭ, Domnilorŭ, că întrebuinţarea acestuĭ materialŭ nu a fostŭ supusă aprobărĭĭ Ministeruluĭ, conformŭ spirituluĭ concessiuniĭ.

Întrebuinţarea unuĭ assemenea materialŭ, chiarŭ în ţĕrile unde acésta se practică, datésă de fórte puçinŭ timpŭ şi nu a dobênditŭ âncă consacrarea uneĭ esperienţe îndelungate. Acéstă împrejurare 'mĭ impune obligaţiunea de a vĕ cere, Domnilorŭ, ca acestŭ materialŭ de acoperemêntŭ sĕ se înlocuéscă cu table de ferŭ séŭ de zincŭ a căruĭ durată e generalmente cunoscută. Vĕ rogŭ déră a lua cuvenitele mĕssurĭ întru satisfacerea acesteĭ cererĭ, cunoscêndŭ că, acoperemêntulŭi cu cartonŭ bituminosŭ nu se póte aproba spre a fi întrebuinţatŭ la nicĭ una din clădirile linielorŭ ferate.

e) Compania D-Vóstre cunósce că Ministeriulŭ a reclamatŭ adessea-orĭ contra moduluĭ de construcţiune a casselorŭ de păçitorĭ şi prósta qualitate a materialelorŭ întrebuinţatŭ la dênsele, éră maĭ cu sémă prin adressa No. 9,691, din 18 Decembre, vi s'a cerutŭ a essecuta maĭ multe prefaceri spre a le pune în condiţiunĭ satisfăcătóre.

D-lŭ Inspectorŭ, prin raportulŭ de acumŭ, mĕ informă că recomandaţiile ce vi s'a făcutŭ de Ministeriŭ în astă privire nu aŭ fostŭ essecutate, şi că acele casse lassă âncă multŭ de doritŭ.

În facia acestora, Ministeriulŭ referêndu-se la sus-menţionata adressă, vĕ învită, Domnilorŭ, a face neîntârçiatŭ îmbunătăţirile, ce vi s'aŭ cerutŭ, căcĭ altŭ felŭ nicĭ aceste lucrărĭ nu vorŭ putea fi priimite.

Câtŭ pentru ramura Bêrladuluĭ şi linia Bucurescĭ, Severinŭ, unde aceste casse nu se află începute, credŭ de datoria mea a vĕ preveni, Domnilorŭ, că urmésă a vĕ conforma dispositiilorŭ jurnaluluĭ consiliuluĭ lucrărilorŭ publice din 25 Iuliŭ 1869, comunicate D-Vóstre cu adressa No. 5791, din acelŭ anŭ, în privirea dimensiilorŭ şi dispositiilorŭ generale, precumŭ assemenea a nu se întrebuinţa nicĭ unŭ materialŭ de qualitate mediocră, fiind că, acésta va constitui casŭ de refusŭ la priimirea lorŭ.

V. *Balastulu.* Pe partea aflată lângă Mizilŭ şi în alte localităţi acestŭ ma

terialŭ se află prea mărunțŭ și amestecatŭ cu pămêntŭ. Assupra acestuĭ punctŭ, Ministeriulŭ a făcutŭ observațiile sale prin adressa No. 9,691, anulŭ espiratŭ, dupe care nu se vede că s'a făcutŭ ceruta îndreptare.

Ministeriulŭ reînoesce darŭ și acumŭ justa cerere făcută în acéstă privire și astéptă ca îndreptările cerute să fie pusse în essecutare.

VI. *În privința traverselorŭ* .D-nulŭ Inspectorŭ mĕ informă, că uă parte din traversele de stejarŭ aprovisionate, séŭ așeḑate, n'aŭ dimensiunile aprobate de Ministeriŭ, éră altele aŭ crăpatŭ la baterea campónelorŭ.

Pentru aceste traverse Ministeriulŭ v'a învitatŭ deja a da ordinŭ ca elle sĕ se alégă și sĕ nu se păstrese de catŭ acelea ce s'arŭ afla în condițiunĭ nereproșabile.

Acéstă cerere sub-scrisulŭ, v'o reînoesce și acumŭ, sperândŭ că în fine, veț bine-voi a'ĭ da cuvenita satisfacere.

D-nulŭ Inspectorŭ 'mĭ arată între altele că tóte traversele cuprinse întru Brăila și Buzĕŭ, suntŭ de bradŭ neinjectate.

Cunósceț, Domnilorŭ, lunga corespondență urmată între Ministeriŭ și Compania D-Vóstre în privirea acellorŭ traverse. Cea din urmă adressă a Ministeriuluĭ în acéstă pvivire este acea din Decembre espiratŭ sub No. 9,515.

Prin acea adressă vi s'a făcutŭ cunoscutŭ că, în conformitate cu dispositiile prescrisse ale convenţ̦iuneĭ technice de la Dresda din anulŭ 1865 și care facŭ parte integrantă a legiĭ de Concessiune, traversele de bradŭ neinjectate nu potŭ fi tolerate.

Cu tóte observațiunile, ce Ministeriulŭ v'a făcutŭ în acésta privință în maĭ multe rândurĭ, D-Vóstră aţ̦ continuatŭ a întrebuința unŭ assemenea materialŭ, fără chiarŭ a lua formalŭ angajamentulŭ ce vi s'a prescrisŭ de predecesoriĭ meĭ, ca în casŭ cândŭ acele traverse vor dura maĭ puçin de câtŭ cele de stejarŭ, sĕ aveț a le înlocui cu altele de calitatea acestorŭ din urmă din fondurile capitoluluĭ de construcțiă, éră nu din venitulŭ liniilorŭ.

Ast-felŭ fiindŭ, Ministeriulŭ se vede nevoitŭ a vĕ repeta și acum în modulŭ celŭ maĭ categoricŭ, că întrebuinţ̦area traverselorŭ de bradŭ neinjectate nu se póte tolera, ci Compania D-Vóstre va trebui séŭ a înlocui tóte traversele de bradŭ, așeḑate între Buzĕŭ și Brăila, prin traverse de stejarŭ de bună calitate și avêndŭ dimensiile aprobate, séŭ se declare formalŭ că iea angajamentulŭ arĕtatŭ maĭ susŭ și pentru îndeplinirea căria va trebui a da uă garanțiă sufficientă și acceptată de Ministeriŭ.

Astă-felŭ liniile pe care se va constata assemenea traverse, nu se va putea priimi, nicĭ da în circulaţiă.

Terminându, Domnilorŭ, observaţiunile ce, de uă cam dată, suntŭ în posiţiune a vĕ face assupra modulŭi construcţiunii ossebitelorŭ lucrărĭ începute de Compania D-Vóstre pe liniile române, nu potŭ de câtŭ să vĕ atragŭ cea maĭ serióssă atenţiune assupra necessităţiĭ ce este de a se face tóte îndreptările cerute de guvernŭ, assigurându-vĕ, totŭ într'unŭ timpŭ, că pe câtŭ guvernulŭ v'a datŭ şi v'a continuatŭ a vĕ da totŭ concursulŭ sĕŭ pentru activarea construcţiuneĭ, pe atâtŭ elŭ este în dreptŭ a cere, ca acele construcţiunĭ să se facă, numaĭ dupe planurĭ aprobate, conformŭ cu acele planurĭ şi că materialele întrebuinţate să nu lasse nimicŭ de doritŭ, precumŭ şi a refusa priimirea oricăreĭ lucrărĭ, arŭ fi abătută de la acele prescripţiunĭ.

Tot-d'uă-dată vĕ rogŭ sĕ bine voiţĭ a-mĭ respunde de primirea acestia, şi de mĕssurele ce veţĭ lua în acéstă privire assupra fiă căruia din punctele tratate în presenta adressă.

Primiţĭ etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupe adresa Ministerului Lucrărilorŭ Publice cu No. 2,893, din 28 Aprilie 1870 către Membri Direcţiunii de construcţie a Companiĭ Strusberg.

Prin adresa No. 754 din 31 Ianuarie espiratŭ, acestŭ Ministrrŭ v'a înapoiatŭ planele presentate de D-v. pentru trasseulŭ liniĭ Piteşti-Severin prin Slatina şi Craiova şi, conformŭ Concesiunii, v'aŭ indicatŭ modificaţiile ce urmésă a se face aceluĭ trasseŭ, modificaţiunĭ din care resultă că lungimea liniĭ dintre Piteşti şi Craiova prin Slatina, s'a redusŭ la 141 kilometri, érŭ aceia dintre Craiova şi Severinŭ la 110 kilometri, şi totŭ d'uădată vi s'a adusŭ invitare a le pune în essecutare conformŭ acestorŭ modificaţiunĭ.

Prin adresa No. 1,728 din 14 Martiŭ, respundĕtóre la aceea a D-v., subŭ No. 635 acelŭ anŭ, vi s'a repetatŭ totŭ dispositiunele adresseĭ de maĭ susŭ.

D-nu Rauschning, representantulŭ d'atuncĭ alŭ D-luĭ Doctorŭ Strusberg, a respunsŭ Ministeruluĭ cu adressa No. 784 din 16 Martiŭ, că nu consimte a essecuta linia Piteşti-Severinŭ prin Slatina şi Craiova în lungime de 251 kilometri aprobată de Ministerŭ şi, în virtutea art. 27 din Concesiune, a cerutŭ înfiin-

ţarea unuĭ arbitragiŭ, care sĕ decidă assupra acesteĭ neînţelegerĭ ivite între Guvernŭ şi Compania ce represintă, însă în acelaşŭ timpŭ nu a notificatŭ şi numele arbitruluĭ alesŭ de D-sa, conformŭ cu cele prescrise de menţionatulŭ articol alŭ Concesiuniĭ.

A doua ḑi, adică la 17 Martiŭ, totŭ D. Rauschning, prin ŭă nouă adressă sub No. 809, arată Ministeruluĭ că D. Doctorŭ Strusberg avêndŭ a sossi în Bucureştĭ peste câte-va ḑile, D-sa cere amînarea arbitragiuluĭ în questiune pênĕ la acea epocă.

Ministerulŭ respunḑêndŭ D-luĭ Rauschning cu adressa No. 1,929 din 20 Martiŭ, 'ĭ a făcutŭ cunoscutŭ că a luatŭ actŭ de astă din urmă a sa declaraţie şi îlŭ invită ca, în casŭ d'a crede necesariŭ recursulŭ la arbitragiŭ, să comunice din noŭ Ministeruluĭ uă assemenea cerere, făcându'ĭ cunoscutŭ şi numele arbitruluĭ ce va alege, spre a se lua şi din partea Guvernuluĭ mĕssurele prevĕḑute de Concesie în assemenea casurĭ.

La acéstă adressă Ministerulŭ nu a priimitŭ nicĭ unŭ respunsŭ.

In urma respingeriĭ de către Adunarea legiuitóre a proectuluĭ de lege pentru sçhimbarea direcţiuneĭ liniĭ Piteştĭ-Craiova pe la Caracalŭ, Ministerulŭ comunicându-vĕ acéstă otărîre a corpuluĭ legiuitorŭ, prin adressa No. 1,997, din 21 Martie, v'a făcutŭ totŭ d'uădată cunoscutŭ că dupe acestŭ votŭ direcţiunea pe la Caracalŭ fiindŭ respinsă, Compania D-v. urmésă a pune în essecutare direcţiunea aprobată de Ministerŭ între Piteştĭ, Slatina, Craiova şi Severinŭ dupe trasseulŭ şi lungimele ce vi s'aŭ comunicatŭ deja cu adressele No. 754, etc., de maĭ sus, conformŭ avisuluĭ Consiliuluĭ tecnicŭ.

Nicĭ la acéstă adressă Ministerulŭ nu are vre unŭ respunsŭ din parte-vĕ.

Amŭ fostŭ nevoitŭ a recapitula tóte cele de maĭ susŭ, spre a vĕ împrospăta memoria assupra tutulorŭ împrejurărilorŭ urmate în acéstă questiune şi a înlesni astŭ-felŭ respunsulŭ D-v. la întrebarea ce face objectulŭ presenteĭ note.

In dorinţa ce amŭ d'a vedea questiunea lungimeĭ trasseuluĭ dintre Piteştĭ şi Severinŭ prin Slatina şi Craiova otărîtă definitivŭ, dorinţă ce credŭ că şi D-v. nu maĭ puţinŭ o împărtăşiţĭ, spre a se evita dificultăţĭ ulterióre, şi totŭ de uădată fiindŭ informatŭ că D-v. aţĭ luatŭ mĕssurĭ a pune lucrările în essecutare pe partea de linie de care se trată, amŭ onóre a vĕ invita sĕ bine voiţĭ a'mĭ respunde categoricŭ daca Compania D-v. consimte a essecuta trasseulŭ liniĭ Piteştĭ-Severinŭ prin Slatina şi Craiova pe lungimea totală de 251 kilometri aprobată de Ministerŭ şi comunicată D-v. prin adresele susŭ menţionate.

In casŭ contrariŭ veţĭ bine voi a cere înfiinţarea arbitragiuluĭ prevĕḑutŭ de

Concesiune notificându'mĭ şi numele arbitruluĭ ce veţĭ alege, pentru ca şi din parte'mĭ sĕ potŭ procede la numirea unuĭ arbitru carĭ împreună vorŭ tranşa questiunea aflată în litigiŭ.

In ochiĭ sub-scrisuluĭ, ficsarea definitivă a lungimeĭ acestuĭ trasseŭ avêndŭ uă mare importanţă, vĕ rogŭ, Domniloru, sĕ bine voiţĭ a vĕ pronunţia în termenulŭ celŭ maĭ scurtŭ posibilŭ. Uă maĭ mare întîrdiere nu arŭ avea de resultatŭ de câtŭ a introduce nouĭ complicaţiunĭ pe care interesulŭ nostru comunŭ reclamă a le evita pe câtŭ se póte.

Priimiţĭ etc., etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ raportulŭ D-luĭ Inspectoru Donicĭ, Şefulŭ, Serviciuluĭ de controlŭ al căilorŭ ferate, către D-lŭ Ministru agriculturĕĭ, comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ publice, cu No 82, din 6 Maiŭ 1870.

Alăturatŭ pe lîngă acésta, am onóre a presinta situaţiunea lucărilorŭ esecutate pe întregulŭ resoŭ alŭ liniilorŭ ferate concedate D-luĭ doctorŭ Strusberg, urcênduse la sumele maĭ josŭ aretate:

Lucrărĭ constatate şi aprovisionărĭ pe linia Bucurescĭ Brăila-Galaţi-Roman şi ramura Bêrladu.....	110,298,550
Lucrările constatate şi aprovisionărĭ pe linia Bucurescĭ-Pitescĭ şi maĭ departe spre Severin.....	9,623,550
Total francĭ...	119,992,060

Acéstă estimaţiune s'a făcutŭ pe basa devisuluĭ generalŭ, anexatŭ la primulŭ projectŭ de concesiune, care devisŭ 'l'am şi transcrisŭ în capulŭ fóeĭ spre a servi la verificare.

Precumŭ am avutŭ onoare, a vĕ areta prin osibitŭ raportŭ, maĭ multe din lucrărele liniĭ de la Bucureştĭ la Romanŭ şi a ramuri Bêrladŭ, găsindu-se defectuósă şi urmêndŭ a se pune în stare bună, saŭ a se garanta durabilitatea lorŭ, am creḑiutŭ că este bine a face cuvenitele reţineri pentru acoperirea cheltuelilorŭ ce arŭ necessita assemenea lucrărĭ, la casŭ cândŭ concesionari s'ar refusa a le face, ast-felŭ terasmentele s'aŭ socotitŭ unele cu 90% şi altele numaĭ cu 80% de şi suntŭ ele terminate şi nu maĭ remâne de câtŭ îndreptarea taluselorŭ şi asigurarea lorŭ.

Podiscele şi viaducele s'aŭ evaluatŭ cu 90% şi podurile marĭ numaĭ cu 85%.

aseie de cantonieri s'au evaluatu numai cu jumetate din preçiulu prevedutu in devisu. Telegrafulu numai 30 la % de şi nu lipsea de câtu aşedarea lui. In urma acestoru reţineri, suma totală a evaluaţiunei s'a găsitu redusă cu 4% mai josu de câtu cheltuelile făcute, ceea ce pentru suma de 119,922,060 facu 4,796,882 franci, de care sumă se voru desârcina concesionarii numai dupĕ indeplinirea celoru propuse prin menţionatulu raportu.

In totala sumă de mai susu nu se coprinde nici avansurile ce potu a fi făcute de către Comisarulu Guvernului, nici plata dobêndilorŭ.

In fine situaţiunea acésta se raportă la data de 31 Maiu 1870.

P. S. Menţionata situaţiă e publicată in *Monitorul* No 106 din 16/28 Maiu 1870.

Copiă dupĕ nota Domnului Vaechter, representantulŭ Companiei Strusberg, cu No. 1431, din 4/16 Maiŭ 1870, către Ministeriulŭ Lucrăriloru Publice.

Accudându-vĕ recepţiune de nota D-Vóstre, din 28 Aprile st. v. No. 2,893, avemu onóre a vĕ supune la cunoscinţă următorulu rĕspunsu :

D-vóstră cunósceţi că atâtu din corespondenţa anterióră urmată cu onorabilulu Ministeriu, precumu şi pe basa actului convenţiunii, noi suntemu in dreptu de a incepe lucrările linie ferate de la Piteşti la Crajova, prin Slatina, fără a putea fi, intru acésta, impedicaţi prin notele ce amu avutu onóre a priimi, ulterioramente, de la onorabilulu Ministeru cu No. 754, din 3 Ianuarie a. c. şi altele următóre.

Schiţele liniei directe de la Piteşti la Slatina, n'au fostu nici uă dată, nici nu potu fi considerate ca propunere a nóstră; Domnulu Rauschning a avutu deja onórea a declara acésta prin adressa sa, din 17 Ianuarie a. c., cându amu pre sentatu acelle schiţe, pentru a servi ca materialu numai pentru judecarea lucrului, noi amu făcutu indată şi reservele nóstre in contra acestui drumu.

Linia propusă de noi a fostu, pe lângă acea prin Caracalu care s'a recunoscutu ca avantagiósă şi de consiliulu technicu, numai drumulu Piteşti-Floru-Slatina-Crajova, proectele privitóre la acésta din urmă linia nu ni s'a inapoiatu pênĕ astădi de onorabilulu Ministeriu, şi elle nu s'au refusatu nici uă dată in principiu, ci ni s'a pusu numai in vedere de a ne ascepta la óre-care modificaţiuni (vedeţi nota cu No. 8622, din 7 Noembre 1869).

Reservându-ne déra tóte drepturile nóstre resultatóre din negociaţiunile anterióre cu onorabilulu Ministeriu, şi reservându-ne assemene, la casu de tre-

buinţă, de a recurge la acelle drepturi, totu-şi, spre a limpeţi mai bine situaţiunea şi spre a da onorabilului Ministeriu uă nuoă dovédă de loaitatea nóstră, credemu că este mai bine a urma acumu în chipulu următoru :

Dupe părerea nóstră unu arbitragiu, care s'aru numi acumu, n'aru putea să judece altu-felu, dupe materialulu în fiinţă, de câtu că, pe de uă parte cererea ce ne face guvernulu în privinţa acelleï liniï Piteşti-Slatina-Crajova, nu este admisibilă dupe concessiunea nóstră; éru pe de altă parte că propunerile concessionariloru nu suntu arătate într'unu modu destulu de detailatu, spre a dovedi că linia loru este singură justă şi posibilă.

Uă assemenea hotărîre nu ne ar avansa de locu, pentru că noi nu credemu că este tréba nóstră de-a ne tocmi pe hârtiă pentru atâţia kilometri mai mulţi séu mai puţini; noi avemu trebuinţă de proecte, care să fie conforme cu concessiunea, acceptibile din ambele părţi şi în putinţă d'a fi essecutate.

Prin urmare, în credinţa nóstră că pe drumulu arbitragiului se va perde anulu curentu de construcţiune, atâtu spre paguba nóstră, câtu şi paguba ţérreï, noi vomu întreprinde studiï nuoï şi cu adjutorulu de puteri tari şi sufficiente, vomu ridica planulu terenului între Piteşti şi Crajova; credemu că peste câte-va luni vomu fi în stare a supune din nuoŭ onorabilului Ministeriu unu proectu detailatu.

Bine voiţi a fi încredinţatu, Domnule Ministru, că dorinţa nóstră este de a face acea liniă câtu se póte mai scurtă, pentru că nu este de felu intenţiunea nóstră de a prelungi drumulu de ferŭ nici cu unu metru fără de trebuinţă, ci de a înfiinţa uă liniă care, ţiendu comptu de tóte împrejurările, să fie uă liniă bună şi avantagiósă pentru esploatare.

Cu tóte acestea, nu este prin neputinţă a nu exprima părerea nóstră de rĕu ce amu simţitu, vĕdendu că propunerea de modificaţiă a linieï prin Caracalu, în locu de Slatina, recunoscută de ambele părţi ca în interesulu ţĕrreï, a pututu produce nisce neînţellegerï aşa de marï assupra uneï chestiunï atâtu de importantă. Prin acésta s'a perdutu pentru noi unu anu preţiosu de construcţiune, şi pentru ţérră s'a întîrdiatu cu unu anu de ḑile bine-facerile drumuluï de ferŭ.

Bine voindu a lua în considerare aceste motive, Domnule Ministru, credemu de datoria nóstră de a vĕ propune că suntemu gata şi acumu a pune în lucrare cellu puţinu uă parte din acésta liniă, care se va recunósce ca indubitabilă de onorabilulu Ministeriu, şi unde nu este de prevĕḑutu nici uă modificaţiune, acésta spre a se putea pune în exploataţiune cu unu anu mai nainte.

Vĕ rugămŭ, Domnule Minlstru, a ne onora cu uă communicaţiune cătŭ se póte maĭ curêndŭ, a decissiuniĭ D-Vóstre assupra acestuĭ punctŭ şi a priimi încredinţarea înalteĭ nóstre consideraţiuniĭ.

(Semnatŭ) **Vaechter.**

Copie dupĕ adressa Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,312, din 11 Maiŭ 1870, către D. Vaechter, representantulŭ Doctoruluĭ Strusberg.

Priimescŭ adresa D-Vóstre din $^{4}/_{16}$ curentŭ sub No. 1,431, relativă la trasseulŭ aprobatŭ de Ministerŭ pe direcţiunea Pitescĭ-Şeverinŭ prin Slatina şi Craiova, şi mĕ grăbescŭ a vĕ comunica, dreptŭ respunsŭ, cele următóre :

D-Vóstre susţineţĭ că sunteţĭ în dreptŭ a începe lucrările liniĭ ferate de la Piteştĭ la Craiova prin Slatina, fără a putea fi împiedecaţĭ prin notele ce vi s'aŭ trimissŭ de către acestŭ Ministerŭ, precum este aceia Nó. 754 din 31 Ianuarie espiratŭ şi altele posterióre.

Nu potŭ înţelege, Domnulŭ meŭ, pe ce textŭ al convenţiuneĭ D-vóstră basaţĭ acéstă pretenţiune, căcĭ în virtutea art. 3 al. 4 din legea Concessiuniĭ, votată de Cameră, Compania D-vóstre e datóre a presenta Ministeruluĭ proiecte pentru liniile concedate în douĕ esemplare spre esaminarea şi *acordarea permissiuniĭ d'a le esecuta.* Afară de acestea, acele proiecte urmĕdă a se presenta celŭ multŭ în termenŭ de cincĭ şi jumătate lunĭ, de la data promulgărĭĭ Concessiuniĭ adică de la 20 Septembrie 1868, erŭ în casŭ contrariŭ dispositiile art. 23 potŭ fi aplicabile.

Aceste planurĭ s'aŭ presentatŭ abia la 3 Noembriŭ 1869, adică, după trecere maĭ bine de 13 lunĭ de la data promulgărĭĭ Concessiuniĭ.

Fără a suleva pentru acum chestiunea espirăreĭ acestuĭ termenŭ, credŭ că nu se póte tăgădui, că esecutarea lucrărilorŭ nu se póte face de cătŭ pe trasseurile aprobate de Ministerŭ, căcĭ §. 3 al. 4, alŭ legeĭ este categoricŭ şi nu póte lăssa nicĭ uă îndoélă.

Cunóscetĭ assemenea corespondenţa urmată şi lucrările făcute în urmă spre a schimba trasseulŭ pe la Caracalŭ, dupe propunerea D-vóstre. Camera legiuitóre respingându acéstă schimbare a Concessiuniĭ, fără ca termenulŭ de patru săptĕmânĭ, prescrisŭ în Concessiune, sĕ fie consideratŭ ca espiratŭ, căcĭ acéstă prelungire s'a admissŭ şi de D-vóstră, care aţĭ declaratŭ în mai multe rînduri, şi maĭ cu sémă prin adressa No. 410, din 14 Februarie, că acceptaţĭ decis-

siunea Camerei, Ministerulŭ v'a comunicatŭ de îndată cu adressa No. 1,997, din 21 Martie, acéstă otărîre, dupe care linia remassă a se esecuta este aceia directă de la Piteşti la Severinŭ, prin Slatina şi Craiova, dupĕ trasseulŭ comunicatŭ prin adressa No. 754 din 31 Ianuarie.

Prin acéstă din urmă adressă, Ministerulŭ înapoindu-ve proiectele presentate de D-Vóstre, v'a comunicatŭ modificaţiile ce li s'aŭ făcutŭ de Consiliulŭ Lucr. Publice şi s'aŭ admisŭ de Ministerŭ, dupe care lungimea liniĭ Piteşcĭ-Craiova prin Slatina este redussă la 141 kilometri, érŭ aceia de la Craiova la Severinŭ la 110 kilometri. Din trasseulŭ presentatŭ de D-Vóstră nu s'a priimitŭ fără modificaţiĭ, de câtŭ partea de la Craiova la Prunişorŭ, în lungime de 85 kilometri, remâindŭ ca restulŭ sĕ se esecute dupe trasseulŭ modificatŭ de Ministerŭ, şi comunicatŭ D-Vóstre cu sus-ḑissa adressă.

D-Vóstră căutaţi a invoca adressa acestuĭ Ministerŭ cu No 8,662, din 7 Noembriŭ 1869. Credŭ de nevoie a vĕ atrage atenţiunea assupra acesteĭ note spre a nu-ĭ da uă altă semnificaţie de câtŭ aceia ce o are

Ministerulŭ, în urma stăruinţelorŭ Companieĭ d'a se înlesni Concessionaruluĭ confecţionarea de obligaţiunĭ pe linia Piteşti-Severinŭ, a creḑutŭ a satisface acésta cerere, ficsândŭ provisoriŭ lungimea eĭ la cifra de 270 kilometri, cu reservă espressă arătată acolo, *că acea lungime e numaĭ provisoriŭ şi că dupe studiile maĭ detaliate ce se vor face maĭ în urmă, în unire cu D. Inspectorŭ Donicĭ, sĕ va calcula şi ficsa lungimea esactă a trasseuluĭ;* érŭ în asceptarea acestor plane s'a datŭ autorisaţie d'a se confecţiona obligaţiunĭ pentru suma de 270 kilometri între Piteştĭ şi Severinŭ.

Studiile maĭ detaliate făcute în urmă pe terenŭ de către D. Inspectorŭ şi esaminate de consiliul tecnicŭ, aŭ permissŭ a ficsa acea lungime la cifra de 251 kil., adică 141 între Piteştĭ-Craiova şi 110 între Craiova şi Severinŭ; arĕtândŭ şi puntele anume pe unde acestŭ trasseŭ are a trece, în urma căria s'aŭ scrissŭ Domnuluĭ Ambron, prin Domnu Ministru de Finance, a nu elibera sporulŭ obligaţiunelorŭ confecţionate pentru escedentulŭ de 19 kilometri, pênĕ la cifra de 270, admissă provisoriŭ.

Faptele fiindŭ ast-felŭ restabilite, puteţĭ vedea Domnule, că Ministeriulŭ sĕ găsesce fórte în regulă în ceia ce privesce ficsarea trasseuluĭ în questiune, remâindu-vĕ tótă libertatea d'a recurge la dreptulŭ ce vi se dă prin Concessiune, în casŭ d'a nu consimţi la esecutarea lucrărilorŭ, ast-felŭ precum vi s'a prescrissŭ de Ministeriŭ.

Acésta a şi făcutŭ objectulŭ adresseĭ ce am avutŭ onóre a vĕ comunica la

28 Aprilie espiratŭ, sub No. 2,893, şi prin care aţi fostŭ invitatŭ a vĕ pronuncia categoricŭ.

Din respunsulŭ D-Vóstre de acum resultă, că nu voiţi a recurge de uă cam dată la arbitragiulŭ prescrissŭ de lege şi că, credeţi mai nemeritŭ a întreprinde nouĭ studiĭ pe care le veţi presenta din noŭ Ministeriuluĭ.

La acésta nu-mi e permissŭ a vĕ comunica alt de cătŭ, că sunteţi cu totulŭ liberĭ a face assemenea studiŭ, pentru a le utilisa precum veţi chibzui maĭ nemeritŭ.

Ceia ce Ministeriulŭ cunoşce de positivŭ este, că elŭ nu a aprobatŭ trasseulŭ dintre Piteştĭ şi Severinŭ, ast-felŭ precum s'a presentatŭ de D-Vóstră, ci 'lŭ a modificatŭ, conformŭ dreptuluĭ ce-ĭ dă legea, reducêndŭ lungimea luĭ la cifra totală de 251 kilometri între acele puncte, ceia ce vi s'a comunicatŭ în maĭ multe rânduri.

In ceia ce privesce partea finală a adresseĭ D-Vóstre, am onóre a vĕ comunica, Domnulŭ meŭ, că singura parte de linie admissă de Consiliulŭ Lucrărilor Publice, fără modificare a planelorŭ presentate, este aceea coprinsă între Craiova şi Prunişorŭ, pe lungime de 85 kilometri, érŭ pentru cele-l-alte, vĕ repetŭ şi acum că construcţiunea lucrărilorŭ nu se póte face, în temeiulŭ § 3 alŭ legiĭ, de cătŭ pe trasseulŭ modificatŭ, şi pênĕ la uă otărîre definitivă din partea tribunaluluĭ arbitrariŭ, în casŭ cândŭ veţi voi a usa de acestŭ dreptŭ.

Priimiţi, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa D-luĭ Vaechter, representantuluĭ Doctoruluĭ Strusberg, cu No. 1,432, din $^{2}/_{14}$ *Maiŭ 1870, către Ministeriulŭ Lucrărilorŭ Publice, dreptŭ respunsŭ la adressa Ministeruluĭ No. 2,906 publicată în* Monitorulŭ *No. 95.*

Amŭ avutŭ onóre a priimi adressa D-Vóstre, din 29 Aprilie anulŭ corentŭ, No. 2,906, privitóre la observaţiunile făcute de D. P. Donicĭ, Şefulŭ Serviciuluĭ de controlŭ alŭ căilorŭ ferate Române, în urma inspectăreĭ generale ce a făcutŭ tutulorŭ lucrărilorŭ drumuluĭ de fer în cursŭ de esecutare.

Vĕ rugămŭ, Domnule Ministru, sĕ bine voiţi a crede că suntemŭ gata a ne conforma în tóte privinţele cu condiţiile prescrisse de concessiune, şi a satisface tóte dorinţele equitabile Onorabiluluĭ Ministerŭ.

În privinţa unorŭ puncte, atinse prin adressa D-vóstre, avemŭ trebuinţă a lua maĭ întêiŭ óre care informaţiunĭ locale, ne fiindŭ prin putinţa Administraţiunĭ din Bucurescĭ a vĕ face uă comunicaţiune difinitivă, maĭ nainte d'a se înţelege şi a cunósce opiniunea Administraţiunĭ reşedinte la Gallatzĭ, assupra unorŭ părţĭ din defectuositătile menţionate. Vĕ rugămŭ dar sĕ bine voiţĭ a ne permite timpulŭ necessariŭ spre a respunde şi la acelle puncte.

Până atuncĭ însă, putemŭ chiarŭ de acuma supune la cunostinţa D-Vóstre următórele comunicaţiunĭ :

I. Terasmente. Terasmentele degradate se vorŭ repara pretutindenea şi se vorŭ aduce înstare bună. Acolo unde va fi necessariŭ, din pricina apelorŭ, se vorŭ apăra terasmentele prin plantaţiĭ de crăngurĭ tufósse, prin banchete în contra apeĭ bine întărite, prin fascine, saŭ alte assemenea mijlóce, potrivite cu scopul lor.

Pe la tóte locurile unde s'aŭ constatatŭ că deschiderile pentru scursórea apeĭ nu suntŭ suficiente, elle se vorŭ mări şi, dupe trebuinţă, se vorŭ infiinţa alte noĭ deschiderĭ, spre a esecuta promissiunile date la facia loculuĭ.

Infiinţarea de zidurĭ de sprijinire pentru consolidarea teşiturilorŭ de terasmente, nu va putea fi de trebuinţă de câtŭ în casurĭ cu totulŭ escepţionale, şi nu vomŭ lipsi d'a supune punctele respective uneĭ cercetărĭ şi a lua măssurele necessariĭ întru acésta.

In câtŭ însă priveşte proectele pentru consolidarea teşiturilorŭ, este evident că mijlócele de întrebuinţatŭ trebue sĕ fie potrivite cu împrejurările locale; că aceste mijlóce trebuescŭ modificate dupĕ neîncetatele schimbărĭ ce se întîmplă la malurile apelorŭ din ţérră; că acolo unde mijlócele întrebuinţate nu s'arŭ găssi suficiente, trebuesce a avea recursŭ la mijlóce eficace, astŭ-felŭ în câtŭ chiarŭ administraţiunea trebue sĕ lasse, în acéstă privinţă, agenţilorŭ sĕĭ locallĭ óre care independinţă. — Nu este prin urmare cu putinţă de a presenta la aprobarea Onorabilului Ministeriŭ projecte despre a cărora eficacitate se póte judeca numaĭ dupĕ împrejurărĭ locale, adese orĭ numaĭ momentane, cu tóte aceste ne vom sili, pe câtŭ va fi cu putinţă, de a ţine pe Onorabilulŭ Ministerŭ în curentŭ şi despre aceste lucrărĭ care sperămŭ ca vorŭ fi esecutate maĭ 'nainte de deschiderea liniĭ, şi daca unele din elle n'arŭ putea fi terminate pênĕ atuncĭ, în acestŭ casŭ le vomŭ continua şi isprăvi pe comptulŭ concessionarilorŭ.

Pentru sporirea şi infiinţarea din noŭ a *podeţelorŭ de scurgere*, vom avea onóre a vĕ da câtŭ maĭ în curêndŭ unŭ raportŭ.

Tuburĭ de tuciŭ pentru rampele de accessŭ nu se obicĭnuescŭ la drumurĭ de ferŭ, la ast-felŭ de lucrărĭ se întrebuinţéssă ţevĭ de «*terra cotta*» saŭ de cimentŭ, saŭ se facŭ canalurĭ zidite.

Tuburile de ferŭ se potŭ întrebuinţa, numaĭ în casurĭ escepţionale pe la locurĭ unde acestŭ materialŭ se pare a fi maĭ eftinŭ, prin fiinţa unuĭ mare numĕrŭ de stabilimente de ferărie. În sensulŭ acesta vomŭ face uă preschimbare la canalurile de la rampele de accesŭ, fiindŭ că tuburile de lemnŭ aŭ fostŭ plasate numaĭ provisoriŭ, spre a nu împiedica scurgerea apelorŭ.

Cu părere de rĕŭ, suntemŭ nevoiţĭ a nu priimi reproşurile de întărdiere ce ne faceţĭ în acéstă privinţă, fiindŭ că este cunoscutŭ Onor. Ministerŭ, că, aicĭ în ţérră, nu se găsescŭ fabricatele cerute pentru acestŭ scopŭ; că suntemŭ nevoiţĭ a aduce din streinătate assemenea materiale, unde elle nu se găssescŭ totŭ d'a una îndată gata în quantitatea trebuincióssă, şi prin urmare assemene modificaţiunĭ arŭ necessita unŭ timpŭ îndelungatŭ.

II. Podurile celle marĭ, suntŭ în genere construite cu celŭ maĭ bunŭ materialŭ şi cu fondaţiile lorŭ fórte solide; materialulŭ care în unele locurĭ a sufĕritŭ din pricina sloiurilorŭ de ghiaţă, saŭ a timpuluĭ rĕŭ, se va scóte şi se va înlocu prinĭ unŭ materialŭ maĭ bunŭ, dupĕ promissiunile care s'aŭ datŭ Domnuluĭ Inspectorŭ generalŭ Donicĭ la facia loculuĭ. — Afară de acésta vĕ reînnoimŭ şi acumŭ promissiunea ce D. Rauschning a avutŭ onóre a vĕ da la 15 Decembrie trecutŭ, în privinţa podurilorŭ Moldova şi Bistriţa, d'a repara pe comptulŭ domnilorŭ Concessionarĭ, tóte pagubile ce s'arŭ ocasiona la aceste podurĭ, în ceĭ d'âncêĭ anĭ aĭ esploatărĭĭ, unde se va dovedi că pagubile aŭ fostŭ pricinuite din causă de rea construcţiă, saŭ de materialŭ defectuosŭ, întrebuinţatŭ la construcţiune.

In ceea ce însă privesce apărarea malurilorŭ de la aceste podurĭ, nu putemŭ face alta, de câtŭ a ne refera la celle ţisse maĭ susŭ, despre consolidarea teşiturilorŭ (partea I)şi a vĕ însciinţa, Domnule Ministru, că vomŭ lua tóte mĕssurile necessare pentru siguranţa acellorŭ malurĭ.

Nu vedemŭ însă, Domnule Ministru, pe basa căreia articolŭ din concessiune ni se cere acuma de D-Vóstră de a consimţi pe timpŭ de 10 anĭ, la uă întreţinere gratuită a acestorŭ construcţiunĭ, şi nu înţelegemŭ prin urmare cu ce dreptŭ suntemŭ amenințaţĭ de unŭ refusŭ de recepţiă pentru motive de îndoială, despre soliditatea fundaţiilorŭ, maĭ cu sémă dupĕ dovada incontestabilă de soliditate ce aceste lucrărĭ aŭ presentatŭ de la construcţia lorŭ şi pênĕ acumŭ şi dupĕ unŭ timpŭ de iarnă de uă rigurositate escepţională.

Onorabilulŭ Ministerŭ cunósce de sigurŭ din propriile sale esperienţe, că apărările de maluri, carĭ suntŭ pretutindenea de trebuinţă pentru protecţia podurilorŭ, chiarŭ daca arŭ fi esecutate în condiţiunile celle maĭ solide, totu'şĭ, dupe natura rîurilorŭ din acéstă ţérră, aŭ trebuinţă de uă supraveghere continuă şi de uă întreţinere bine îngrijită.

Fiindŭ că nu vedemŭ nicĭ unŭ motivŭ pentru care sĕ primimŭ uă ast-felŭ de întreţinere pe sarcina nóstră (fie chiarŭ pe ḑece anĭ, căcĭ cu acela'şĭ dreptŭ s'arŭ putea pretinde acésta de la noĭ şi pe totŭ timpulŭ concessiunĭ) suntemŭ nevoiţĭ, Domnule Ministru, a vĕ declara că nu putemŭ de cătŭ respinge categoricŭ uă assemenea cerere nejustificată.

Promitemŭ însă că de la tóte locurile dupĕ ramura Bêrladŭ, unde Antreprenoriĭ noştri de poduri ar fi întrebuinţatŭ materialŭ prostŭ, acesta se va depărta negreşitŭ şi se va înlocui prin altulŭ de uă qualitate satisfăcătóre; s'aŭ şi dat deja pentru acésta ordinile necesariĭ.

III. *Pentru podeţele şi passagele de nivelŭ,* suntemŭ cu totulŭ dispuşĭ şi s'aŭ şi luatŭ tóte dispositiile cuviinciósse spre a le înfiinţa şi a le preînoi în condiţiunĭ bune şi solide.

Despre celle treĭ passage de la Galaţĭ, Brăila şi Tecuciŭ, menţionate în adressa D-Vóstre, ne reservămŭ a ne face raporturile nóstre, îndată ce vomŭ avea informaţiunile necessare de la Galaţĭ, dupĕ un studiŭ ce se va face la facia loculuĭ.

IV. *Staţiile şi case de Cantonierĭ. a şi b).* Recunóscemŭ drépta cerere Onorabiluluĭ Ministeriŭ de a interpune straturĭ de zidăriă hydraulică la fondaţiile clădirilorŭ destinate a sta descoperite, pe cât timpŭ nu sunt zidite cu pétră tare, spre a le apĕra de umeḑială; acéstă lucrare este în parte deja făcută, şi s'a datŭ ordine pentru partea ce a remassŭ; însă pentru puţurĭ, modulŭ acesta de zidăriă atătŭ în partea de josŭ de sub apă, cătŭ şi din năuntrulŭ puţuluĭ, este nu numaĭ inutilŭ şi impracticabilŭ, dar şi vătămătorŭ, fiind că este cunoscutŭ că puţurile se zidescŭ căte uă dată numaĭ în muşchiŭ, tocmaĭ pentru a înlesni apeĭ uă intrare comodă în puţŭ; dar acolo unde se va dovedi că materialulŭ întrebuinţatŭ la construcţiunea puţurilorŭ nóstre a suferitŭ din causa apelorŭ, se va înlocui cu zidăriă hydraulică, precum o cereţĭ D-vóstră.

Legea Poliţiĭ şi esploatăriĭ căilorŭ ferate ce ni s'a comunicatŭ cu adressa No. 2,578, o recunóscemŭ obligatoriă pentru drumurile nóstre, pe cătŭ timpŭ dispositiunile sale suntŭ conforme cu legea de concenssiune. Ne reservămŭ, în acéstă privinţă, a face Onorabiluluĭ Ministeriŭ, uă deossebită comunicaţiune; iar

pentru acuma ne mărginimŭ a menţiona că, după principiile în vigóre în Prusia, împrejmuirea staţiilorŭ şi a locurilorŭ după drumulŭ de ferŭ liberŭ, este obligatorŭ numaĭ atuncĭ, cándŭ nu suntŭ deja aparate prin terrassemente şi şanţurĭ. — Acésta s'a şi făcutŭ în parte, şi fiindŭ că ni s'a refusatŭ înfiinţarea de împrejmuirĭ de sîrmă cu plantaţiunĭ de gardurĭ viĭ, precumŭ suntŭ acuma admisse în Prussia, şi spre a ne conforma dorinţeĭ Onorabilului Ministeriŭ, noĭ am pusŭ în lucrare împrejmuirile garelorŭ şi împrejmuirile de pe drumulŭ de ferŭ liberŭ, după dessemnele din care avemŭ onóre a alătura aicea căte două esemplare, cu rugăminte d'a ni se restitui căte un esemplarŭ cu notiţa cerută de aprobare.

d). În privinţa sistemuluĭ de acoperemîntŭ cu cartonŭ bituminosŭ, chiarŭ pentru clădirĭ maĭ importante, credemŭ de datoria nóstră, a vĕ informa, că, în Prussia, de mulţĭ anĭ deja, se întrebuinţédă un asemenea sistemŭ, care s'aŭ doveditŭ a fi perfectŭ şi solidŭ, şi care fiindŭ întreţinutŭ cu băgare de sémă, întrece în durabilitate acoperemintele de tinichia şi de ţincŭ; ast-felŭ de acoperemînte, fiindŭ din noŭ gudronate dupe unŭ anŭ saŭ duoĭ, şi acoperite cu nisipŭ aspru, afară de avantagiulŭ ce aŭ prin uşurinţă şi siguranţa lorŭ absolută în contra foculuĭ, s'aŭ doveditŭ că după o trecere de timpŭ de 15 şi 20 anĭ, suntŭ maĭ bune âncă de cătŭ la înfiinţarea lorŭ, fără a avea trebuinţă de vr'uă altă reparaţiă. Vĕ rugămŭ dar plecatŭ, Domnule Ministriŭ, a renunţa la cererea ce a'ţĭ făcutŭ, d'a se înlocui acestŭ materialŭ de acoperemîntŭ cu table de ferŭ, nefiindu-ne ertatŭ a recunósce şi a priimi acéstă cerere ca dréptă.

e). Prefacerile cerute la cassele de cantonierĭ, precumŭ acestea aŭ fostŭ convenite, parte s'aŭ efectuatŭ deja, darŭ parte s'aŭ dispusŭ a se esecuta.

V. *Balastulŭ.* Dupe § 4 al concessiuniĭ, suntemŭ în dreptŭ d'a întrebuinţa chiarŭ $^2/_3$ de nisipŭ în locŭ de petrişŭ; cu tóte aceste s'a pusŭ maĭ pretutindine, petrişŭ fórte bunŭ; şi pe la locurile unde s'ar fi amestecatŭ ceva pămêntŭ în petrişŭ, se va face îndreptarea cerută, pe unde nu s'aŭ făcutŭ deja, chiarŭ quantitatea întrebuinţată de nisipŭ este fórte mică, şi pe viitorŭ se va evita pe cătŭ va fi cu putinţă.

VI. In privinţa întrebuinţăriĭ traverselorŭ de bradŭ, doctorulŭ Strusberg s'a obligatŭ deja a înlocui traversele ce vorŭ fi maĭ puţinŭ durabile de cătŭ acelle de stejarŭ, cari s'aŭ găsitŭ aicea prin altele de stejarŭ. — Ne permitemŭ, domnule Ministru, a vĕ renoi aicea acéstă assigurare. Vĕ rugămŭ numaĭ sĕ bine voiţĭ a ne esplica maĭ lămuritŭ garanţia ce cereţĭ întru acésta, spre a putea supune afacerea la cunoseinţa şi dicisiunea Domnuluĭ Dr. Strusberg.

Terminându, Domnule Ministru, ne rugămu a priimi tóta recunoscinţa nóstră pentru concursulu guvernului ce ne promiteţi şi sĕ bine-voiţi a fi încredinţaţi că ne vomu pune tóte silinţele nóstre spre a dota acésta ţérră cu un drumu de ferŭ construitu în condiţiunile celle mai solide şi dupĕ principiile unui drumu de ferŭ de prima ordină. — Bine voiţi a vedea cu ochi înparţiali, materialulu ce s'a întrebuinţatu, construcţiile înfiinţate; estimaţi dificultăţile şi adaossulu de cheltueli ce s'au făcutu spre a satisface dorinţele esprimate, şi aprópe imposibilu de realisatu, pentru grabnica construire a acestui drumu de ferŭ, comparaţi materialulu rulantu adusu aici de dr. Strusberg, cu materialulu predatu de alţii concessionari; încredinţaţi-vĕ cum s'a prevĕdutu cu îmbelşugare la tóte spre a face prin putinţă uă desvoltare liberă a esploataţiunii viitóre, şi atunci ne veţi crede că nu este nici unu motivu d'a ne vedea atacaţi cu animositatea care pare a fi devenitu uă regulă aicea în ţérră.

Vĕ rugămu dară, domnule Ministru, d'a protege dreptulu nostru şi vĕ promitemu din parte-ne a face totulu spre a vĕ înlesni acésta.

Priimiţi, etc.

(Semnatu) **Vaechter.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,511, din 16 Maiu 1870, către D. Vaechter representantulu Concessionaruluĭ Strusberg.

Am priimitu adresa D-vóstre, No. 1,432, respundĕtóre la acea a Ministeruluĭ cu No 2,906, din 29 Apriliu espiratu, relativă la observaţiunele făcute în privinţa moduluĭ de construcţiune a lucrărilorŭ dupĕ liniile Bucureşti-Galaţi-Romanu-Bêrlad.

De şi D-vóstră declaraţi că de uă cam dată nu sunteţi puşi în posiţiune a respude la tóte punctele tratate în adresa Ministerială, sub-scrissulu crede de a sa datoriă a vĕ comunica opiniunea sa assupra chestiunelorŭ tratate de uă cam dată de D-vóstră.

I^{0} În privinţa terrasmentelorŭ, Ministeriulu iea actu de decalaraţiunile Domnieĭ-vóstre de a le pune în bune condiţiuni, a face la timpu consolidările trebuincióse, a mări deschiderile podĕţelorŭ, precum şi a înfiinţa altele unde s'au recunoscutu necesarii; urmându a se vedea dacă pênĕ la terminarea liniilorŭ se va essecuta tóte aceste lucrări în bune condiţiuni, cu care numai modu elle vorŭ putea fi priimite şi date în circulaţiune.

Dacă în adevĕrŭ D-vóstră singurŭ recunósceţi, dupĕ cum însivĕ ţiceţi că tuburile de tuciŭ nu suntŭ admisibile la rampele de accesŭ, cu atâtŭ mai multŭ acellea de olane; şi fiindŭ că, dupĕ declaraţia D-vóstră, nicĭ unele nicĭ altele nu se găsescŭ în ţérră, credŭ că nicĭ unŭ altŭ sistemŭ nu se póte încuviinţa de câtŭ acella de apeduce de zidăriă bine făcute, şi alle căruĭ materiale se găsescŭ cu înlesnire în ţérră.

II⁰ Pentru podurile marĭ, şi în specialŭ a podurilorŭ Moldova şi Bistriţa, *Compania* D-vóstră a admisŭ deja prin D. Rauschning necessitatea d'a se garanta soliditatea lorŭ, şi a repara pe comptulŭ Concesionaruluĭ orŭ ce degradărĭ s'arŭ occasiona acestorŭ podurĭ *în ceĭ d'ântêiŭ anĭ aĭ esploatăţieĭ,* unde se va dovedi că aceste stricăciunĭ aŭ fostŭ pricinuite de réua construcţiă, séŭ de materiale defectuoase. Ministeriulŭ nu v'a impusŭ nicĭ uă dată vre uă altă condiţiune, éră décă termenulŭ de ḑece annĭ propusŭ s'arŭ părea essageratŭ, Domnia-vóstră n'aveţi de câtŭ a propune unŭ altŭ termenŭ, însă bine fixatŭ, assupra căruia Ministeriulŭ va da avisulŭ seŭ, precum şi a întinde acestă condiţiune la tóte podurile marĭ dupĕ liniile D-vóstră; se înţelege de sine că acéstă condiţiă va privi şi la consolidările malurilorŭ la capetele acelorŭ podurĭ, décă D-vóstră nu consimţiţi a trimite cuvenitele projecte pentru aceste lucrărĭ accesoriĭ.

S'a luatŭ assemenea actŭ de angagementulŭ ce luaţi pentru a scóte orŭ ce materialŭ defectuosŭ şi a'lŭ înlocui cu altele bune pe linia Bêrladŭ şi s'a recomandatŭ Inspectoruluĭ a priveghea essecutarea acesteĭ promissiunĭ.

III⁰ Ministeriulŭ vede cu mulţumire că aţi găsitŭ juste observaţiunele făcute în privinţa podeţelorŭ şi passagelorŭ de nivelŭ. Nu mĕ îndoescŭ déră că viitórea revisiă a lucrărilorŭ va fi cu totulŭ mulţĕmitóre assupra acestuĭ punctŭ.

Assemenea asceptŭ că cererile nóstre, în privinţa passagelorŭ de la Galaţi, Brăila, Tecuciŭ, vorŭ fi complectŭ satisfăcute.

IV⁰ Promissiunele ce daţi în privinta straturilorŭ de zidăriă hydraulică a se înterpune la fondaţiile clădirilorŭ destinate a sta descoperite, le credŭ de uă cam dată satisfăcĕtóre, sub reservă de a se constata essecutarea lorŭ în façia loculuĭ de către D. Inspectorŭ.

Assemenea şi înprivinţa îmbunătăţirilorŭ cerute la cassele de cantoieriĭ.

In ceea ce privesce însă puţurile, Ministerulŭ se vede nevoitŭ a nu putea admite justificaţiile D-v. căcĭ de óre ce acelle puţurĭ nu suntŭ construite nicĭ cu pétră nicĭ chiarŭ cu cărămidă de bună cualitate, precumŭ este acea de Marsilia, este de cea mai mare necessitate ca zidăria lorŭ sĕ fie făcută cu materi-

ale hydraulice, singurulŭ modŭ d'a se putea oppune derămării. Obiecţiunea D-Vóstră că acestŭ sistemŭ arŭ împiedica intrarea apeĭ în puţurĭ nu o credŭ fundată, căcĭ acestŭ inconvenientŭ va dispare cu totulŭ, déca se va lăsa câteva deschiderĭ micĭ în pereţiĭ puţuluĭ, prin care apele sĕ pótă avea unŭ accesŭ liberŭ în puţŭ. Pentru aceste cuvinte Ministeriulŭ nu póte de câtŭ a menţine cererea sea în privinţa acellorŭ puţurĭ.

Pentru împrejmuirele adoptate de D-Vóstră, şi pentru care îmĭ presentaţĭ dessemnele tipŭ, amŭ onóre a vĕ comunica că essaminându modulŭ propusŭ, atâtŭ pentru statŭ câtŭ şi pentru partea liniĭ libere, daŭ aprobarea mea sistemuluĭ de construcţiune propusŭ, cu reservă ca, toţĭ stâlpiĭ verticalĭ să fie de lemnŭ de stejarŭ sănătosŭ şi bine lucratŭ, érŭ nu de bradŭ precumŭ suntŭ informatŭ că le-aţĭ pusŭ în essecutare.

Vĕ înapoesŭ, spre acestŭ sfârşitŭ, şi unŭ essemplarŭ din dessemnele trimisse, investitŭ cu aprobarea Ministerială, spre a deveni essecutoriŭ.

Cu tóte eslpicaţiunele ce aţĭ credutŭ necessariŭ a da pentru a susţine sistemulŭ de acoperemêntŭ cu cartonŭ bituminosŭ, întrebuinţatŭ de D-V la unele din clădirĭ, mĕ vĕdŭ nevoitŭ, Domnule, a vĕ declara şi acumŭ că pentru motivele ce v'amŭ espusŭ în precedenta notă, nu potŭ da aprobarea mea acelluĭ materialŭ; érŭ în casŭ cândŭ D-Vóstră nu veţĭ crede a'lŭ înlocui cu table de tinichea séŭ de zincŭ, nu rĕmâne de câtŭ ca acésta chestiune să se tranşese prin modulŭ arĕtatŭ de art. 27 allŭ legeĭ de Concessiune.

V^{0} In ceea ce privesce balastulŭ, D-Vóstră admiteţĭ că în unele locurĭ ellŭ este amestecatŭ cu pământŭ şi că veţĭ face îndreptarea cerută. — Ministeriulŭ nu a cerutŭ altŭ ce-va în astă privinţă, şi darŭ ascéptă ca să se constate realisarea promissiuniĭ ce daţĭ în astă occasiune.

VI^{0} Din corespondinţa anterióră urmată în ceea ce privesce întrebuinţarea traverselorŭ de bradŭ, D-Vóstră cunóscetĭ că assemenea traverse, nu se potŭ tolera, fiindŭ că art. 25 allŭ Conventiuniĭ technice de la Dresda, care face parte integrantă a Concessiuniĭ, este categoricŭ pentru respingerea lorŭ. — Constatŭ că în fine chiarŭ D-Vóstră recunóscetĭ acésta, cerêndŭ a vi se lămuri garanţia ce vi s'a cerutŭ în privinţa durabilităţiĭ traverselorŭ de bradŭ întrebuinţate la unele părţĭ din liniĭ.

Credŭ că acestŭ diferentŭ s'arŭ putea aplana cu desăvârşire déca D. Doctorŭ Strusberg arŭ lua angagementulŭ formalŭ ca, din prima rată ce i s'arŭ cuveni de la Statŭ pentru garantarea intereselorŭ, i se va reţine uă sumă e-

quivalentă cu preţulŭ traverselorŭ de stejarŭ ce vorŭ avea a înlocui pe celle de bradŭ.

Este însă bine înţelesŭ că în viitorŭ nicĭ uă assemenea traversă să nu fie întrebuinţată pe căile aflate în construcţiă.

Vĕ cerŭ assemenea a înlocui traversele de stejarŭ ce s'aŭ constatatŭ a nu avea dimensiunele cerute.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,750, din 26 Maiŭ 1870, către companiele Strusberg şi Lemberg-Cernăuţĭ-Iassy.

In vedere că în curindŭ maĭ multe din liniile concedate companieĭ D-Vóstre aŭ a se da circulaţiuniĭ publice, credŭ de cuviinţă a vĕ ruga să bine voiţĭ a lua dispositiuniĭ pentru luarea următórelorŭ mĕssurĭ, pentru tóte liniele române concendate.

1. Tóte inscripţiunile de la gare, staţiunĭ, materialulŭ mişcătorŭ şi orĭ-ce alte afişe şi regulĭ, urmândŭ a fi cunoscute publiculuĭ, să fie făcute în limba română.

2. Assemenea urmĕdă a se scrie în limba română :

a) Biletele de călĕtoriă.

b) Scriptele comptabilităţiĭ veniturilorŭ şi cheltuelelorŭ.

c) Piessele relative la priimirea şi predarea mărfurilorŭ.

d) Avisele afişate şi orĭ-ce alte publicaţiunĭ.

3. Toţĭ funcţionariĭ, carĭ prin natura funcţiuniĭ lorŭ se vorŭ afla în contactŭ cu publicŭlŭ, atatŭ în staţiunile de călĕtorĭ şi de mărfurĭ, cătŭ şi în timpulŭ transportuluĭ, urmĕdă neapăratŭ a cunósce limba română.

Observarea strictă a acestorŭ dispositiunĭ are uă mare importanţă în ochiĭ guvernuluĭ; de aceea sub-scrisulŭ, convinsŭ fiindŭ că şi D-Vóstre 'ĭ veţĭ da tótă satisfacerea, vĕ rogŭ să bine-voiţĭ a'ĭ communica messurile ce veţĭ lua în acéstă privinţă.

Primiţĭ etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturĕĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,876, din 2 Iunie 1870, către D. Vaechter, representantuluĭ Concessionaruluĭ Strusbergŭ.

Domnulŭ Inspectorŭ Şefŭ alŭ Controlulŭĭ căilorŭ ferate, prin raportulŭ ce mĭ-a adressatŭ la 26 Maiŭ anulŭ curentŭ, 'mĭ arată starea în care a găsitŭ construcţiile garelorŭ, staţiunelorŭ şi materialulŭ mişcătorŭ adussŭ pênĕ astădĭ de Compania D-Vóstre pe liniile concedate.

Din acestŭ raportŭ amŭ vĕdutŭ, că la tóte aceste lucrărĭ urmésă a se face maĭ multe îmbunătăţirĭ, spre a îndeplini scopulŭ lorŭ.

Cele maĭ principale suntŭ următórele, assupra cărora atragŭ seriósa D-Vóstre atenţiune:

1° Tóte staţiunele de Cl. I şi II-a, precumŭ şi garele de la Bucurescĭ, Brăila, Gallatzĭ şi Roman, suntŭ lipsite de locuinţele necesarĭĭ lucrătorilorŭ ce vorŭ fi angajeaţĭ şi se vorŭ afla în permanenţă în staţiune pentru serviciulŭ drumuluĭ feratŭ.

Assemenea locuinţe s'aŭ construitŭ de Guvernŭ pe linia Bucurescĭ-Giurgiu, şi ele figurésă la tóte staţiile de óre care importanţă dupĕ liniile Occidentuluĭ. A se lipsi de dênsele este pe de uă parte a aduce împiedecare serviciuluĭ de esploatare, provenită din depărtarea locuinţelorŭ lorŭ de la Staţiune, éră pe de alta va îngreuia cheltuelele de esploatare prin salariile maĭ marĭ ce va trebui a li se da în assemenea casŭ.

Pentru aceste motive, ve rogŭ, Domnulŭ meŭ, ca pentru fie care din garele şi staţiile aretate maĭ susŭ, sĕ dispuneţĭ facerea construcţiilorŭ necesarĭĭ pentru locuinţele acelorŭ lucrătorĭ, éră planele lorŭ le veţĭ înainta maĭântêiŭ Ministeriuluĭ spre esaminare şi aprobare, conformŭ stipulaţiilorŭ Concessiunĭĭ.

Assemenea este de nevoiă, ca, pentru tóte garele şi staţiunele de orĭ ce Classă sĕ propuneţĭ numĕrulŭ şi mărimea lucrărilorŭ accesorĭĭ serviciuluĭ lorŭ, precumŭ balanţe ţecimale, macarale, gheţărĭĭ şi altele de assemenea natură.

2° Projectele gareĭ Roman cu tóte dependinţele eĭ nu aŭ fostŭ supusse aprobărĭĭ ministeriale, vĕ învitŭ dară a vĕ conforma dispositiilorŭ Concessiunĭĭ în acéstă privire în termenulŭ celŭ maĭ scurtŭ possibilŭ.

3° Domnulŭ Inspectorŭ 'mĭ arată că, Staţiunele de Classa II-a s'aŭ essecutatŭ de D-vóstră pe uă suprafaţiă de 294 m. p., pe cândŭ Ministeriulŭ cunósce că aceste construcţiunĭ vi s'aŭ aprobatŭ cu adressa No. 7,868 din 7 Octombrie 1869 cu condiţiune ca ele sĕ aibă uă suprafaţiă între ziduri de 342,75 m. p.

In acésta privire, vĕ rogŭ, Domnulŭ meŭ, a lua dispositiuni pentru ca aretatele staţii sĕ se esecute întocmaĭ dupĕ dimensiunile ce vi s'aŭ aprobatŭ de Ministerŭ, căcĭ alt-felŭ s'ar viola dispositiile § 3 din Concessiune.

4° La magasiile staţiunelorŭ este assemenea necessitate, pentru înlesnirea încărcărilorŭ şi descărcărilorŭ a se înfiinţa câte unŭ numĕrŭ suficientŭ de macarale rulante. Vĕ rogŭ dar a nu perde din vedere assemenea accesorii indispensabile, şi a'mĭ comunica numĕrulŭ lorŭ pentru fie care din acele magasiĭ.

5° Magasiile de mărfurĭ de la ossebitele staţiunĭ s'aŭ aprobatŭ de Ministerŭ a se face cu suprafeţele acoperite de 600 m. p., 400 m. p. şi 200 m. p., pentru fie care din cele treĭ classe. — Domnulŭ Inspectorŭ mĕ informă că, în locŭlŭ acestora, aretatele magasiĭ s'aŭ esecutatŭ în mărimele respective de 519, m. p. 342, m. p. şi 173 m. p.

Diferinţele între dimensiunele aprobate şi acele essecutate, fiindŭ destulŭ de însemnate, nu'mĭ e permissŭ a le tolera, şi de aceea vĕ rogŭ, ca, în conformitate cu legea Concessiunii, sĕ bine voiţĭ a lua mĕssurĭ de a se da acelorŭ magasiĭ întocmaĭ dimensiile aprobate de ministerŭ.

6° Arŭ fi de doritŭ, Domnulŭ meŭ, ca la staţiunea Brăila, în consideraţia importanţeĭ acestuĭ portŭ, să se construe unŭ numĕrŭ de magasiĭ maĭ în raportŭ cu acelea construite la Galaţĭ, fiindŭ-că aceste douĕ staţiuni se potŭ considera maĭ de acea-şĭ importanţă; vĕ rogŭ, prin urmare, a propune uă sporire în numĕrulŭ magasiilorŭ la staţiunea Brăila peste celŭ esistentŭ.

7° Domnulŭ Inspectorŭ 'mĭ arată că, numĕrulŭ fôntânelorŭ de alimentare, aşedate afară din remissele de locomotive, nu este suficientŭ spre a îndeplini tóte cerinţele unuĭ traficŭ maĭ însemnatŭ. — De acea suntŭ de opiniune ca numĕrulŭ acestorŭ fôntânĭ să se măréscă peste celŭ esistentŭ la tóte staţiunele marĭ, în scopŭ ca maĭ multe maşinĭ să se pótă alimenta de uă dată, afară din remisse şi fără a se detaşa de trenulŭ ce conducŭ.

8° Assupra staţiunelorŭ de apă suntŭ informatŭ că, la puntele Brăila, Buzĕu, Tecuciŭ, Bacăŭ, prin dispositiile adoptate de D-Vóstră, alimentarea se va face cu braţele, în locŭ de a se face cu maşine de vaporŭ, precum se esecută la Bucurescĭ, Galaţĭ şi la Romanŭ.

Avêndŭ în vedere, că la aretatele puncte s'a luatŭ dispositiunĭ de a se afla în depositŭ câte 6 şi 8 locomotive, şi considerândŭ importanţa acelorŭ Staţiĭ, credŭ, Domnulŭ meŭ, că alimentarea cu braţele nu va fi suficientă, ci înfiinţarea unorŭ maşinĭ de vaporŭ este indispensabilă, spre a înlesni serviciulŭ şi micşora cheltuelile de esploatare. — Vĕ rogŭ dară a lua dispositiunĭ pentru

satisfacerea acesteĭ cereri, pe care sperŭ că, înşi-vĕ o veţĭ găssi cu totulŭ fondată.

9⁰ Prin adressele No. 5,947 şi 9,516, anulŭ espiratŭ, vi s'a cerutŭ, ca în conformitate cu Convenţiunea tecnică de la Dresda, sĕ faceţĭ a se construi şopróne de vagóne la tóte staţiile unde se află şopróne de locomotive.

Suntŭ informatŭ că, cu tóte aceste cereri repetite D-vóstre, nu aţĭ făcutŭ assemenea construcţiunĭ de câtŭ la Galaţĭ.

Vĕ invitŭ, prin urmare, ca sĕ dispuneţĭ facerea acelorŭ şopróne la tóte staţiile unde vi s'a cerutŭ de Ministeriŭ, ca unele ce suntŭ prevedute de Concessiune şi indispensabile pentru uă buna esploataţiă.

10⁰ In ceia ce privesce maşinele locomotive, adusse pênĕ acumŭ de companiă, amŭ observatŭ din raportulŭ în chestiune, că tóte acele maşinĭ, de şi aŭ uă putere cuviincióssă pentru declivităţĭ ordinariĭ, ênsĕ neavêndŭ de câtŭ doue ossiĭ acuplate, ele nu vorŭ putea face unŭ bunŭ serviciŭ de câtŭ cu mare anevoinţă pe partea liniĭ Galaţĭ-Barboşĭ, a cărĭĭ declivitate este de $^1/_{80}$.

Avêndŭ în vedere împregiurările speciale ale acesteĭ liniĭ, suntŭ de opinie, Domnulŭ meŭ, că arŭ trebui ca compania D-vóstre să facă a se aduce câte-va maşinĭ, cu câte treĭ ossiĭ acuplate, şi care suntŭ recunoscute maĭ apte a face unŭ bunŭ serviciŭ pe assemenea declivităţĭ însemnate.

In acéstă privire, vĕ rogŭ a studia chestiunea şi a disposa satisfacerea cereriĭ Ministeriuluĭ.

11⁰ Assupra vagónelorŭ de călĕtorĭ, amŭ vĕdutŭ, Domnulŭ meŭ, din corespondenţa ţinută de Ministerulŭ anteriorŭ, că âncă de la 16 Augustŭ, anulŭ espiratŭ, cu ocasia visiteĭ facută la Galaţĭ de către Domnulŭ Ministru de atunciĭ şi în presenţa M. S. Domnitoruluĭ, vi s'a comunicatŭ cu adressa No. 6,251, acelŭ annŭ, despositia luată ca vagónele de Cl. I-a sĕ înlocuéscă pe cele de Cl. II-a şi celle distinate pentru Cl. II-a sĕ serve pentru Cl. III-a, remăindŭ ca pentru vagónele de I-a Classă, să se aducă altele. Acéstă cerere vi s'a repetatŭ şi cu No. 9,004 din 22 Noembre espiratŭ, la care Domnulŭ Rauschning, prin adressa de la $^3/_{15}$ Decembre acelŭ annŭ, comunică Ministeriuluĭ, că a referatŭ chestiunea Domnuluĭ Strusberg, de la care ascéptă cuvenita deslegare.

Nicĭ uă altă comunicare nu s'a priimitŭ din partea representanţilorŭ Companiĭ în acéstă privire; éră din raportulŭ Domnuluĭ Inspectorŭ Donicĭ vĕdŭ că nicĭ uă schimbare nu s'a făcutŭ vagónelorŭ în sensulŭ cereriĭ Ministeruluĭ, ast-felŭ, că, vagónele de clasa II şi III-a lassă fórte multŭ de doritŭ în privinţa confortuluĭ şi garnitura lorŭ interióră e tratată cu multă negligenţă.

Referându-mĕ la adressele menţionate şi promissiunelorŭ date de represen-

tanţii Companii, pentru îmbunătăţirele de făcutŭ menţionatelorŭ vagóne, vĕ rogŭ, Domnulŭ meŭ, se bine voiţi a lua urgente dispositiuni în satisfacerea cererilorŭ Ministerului, şi pe care însu-şi representantulŭ Companiei le-a recunoscutŭ de juste.

Totŭ de uă dată, vĕ reamintescŭ cererea ce v'amŭ făcutŭ prin adressa No. 3,750 d'a priveghea, ca tóte inscripţiile atâtŭ pe materialulŭ mişcătorŭ, câtŭ şi pe clădirile Companiei, să fie în limba română.

Incheindŭ, vĕ rogŭ Domnulŭ meŭ, sĕ bine voiţi a mĕ împărtăşi cu respunsŭ de messurele ce negresitŭ veţi lua pentru îndeplinirea tutulorŭ dispositiilorŭ coprinse în presenta Notă, şi, totŭ de uă dată, sĕ primiţi încredinţarea ossebitei melle consideraţiuni.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ nota Domnuluĭ Vaechter, representantulŭ concessionaruluĭ Strusberg cu N. 2,054, din 1/13 Iuliŭ 1870, către Ministeriulŭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Assupra adreseĭ D-vóstre, din 2 Iulie 1870, No. 3,876, avemŭ onóre a vĕ supune respectuosŭ următórele :

Ad. 1. Nu esistă nicĭ uă obligaţiune pentru noĭ de a înfiinţa locuinţe pentru schimbătoriĭ de cale, lucrătoriĭ de la gară etc.; cellŭ multŭ se póte pretinde ca sĕ facemŭ gherete de 2—3 metri quadratŭ; cu tóte acestea, la staţiunile marĭ Bucurescĭ, Gallatz şi Brăila, afară de cassele încăpĕtóre, fie-care pentru duŏ familiĭ de funcţionarĭ, care suntŭ deja construite, şi afară de locuiuţele ce suntŭ deja în fiinţă la aceste staţiunĭ, vomŭ maĭ construi âncă uă casă dupĕ proectulŭ allăturatŭ aci în dublu, ce avemŭ onóre a supune la aprobarea D-vóstră.

Ĕră pentru celle-l-alte staţiunĭ de clasa I şi II, nu vomŭ putea face alte construcţiunĭ, maĭ cu sémă că, deja prin înfiinţare de câte uă cantonieră cu duoĕ etage, la ambele extremităţi allegarelorŭ, s'aŭ creatŭ locuinţe sufficiente pentru 4 familiĭ; pe linia Bucurestĭ-Giurgiu assemenea casse de locuinţe aŭ fostŭ necessariĭ, fiindŭ-că nu esistă cantonieră cu duŏ etage.

În privirea inventariuluĭ pentru gare, am avutŭ deja onórea a le arĕta Domnuluĭ Inspectorŭ generalŭ Donicĭ, spre a facilita prin convorbire, înţellegerea întru acésta, şi vomŭavea onóre a vĕ communica câtŭ maĭ curêndŭ dispositiunile assupra cărora vom rămânea de accordŭ.

Ad. 2. Planurile gareĭ de la Roman le vomŭ trimite peste curîndŭ.

Ad. 3. În privinţa garelorŭ, suntemŭ de opiniă, domnule Ministru, că neam conformatŭ cu planurile aprobate în limitele § 5 allŭ concessiuniĭ.

Avemŭ onóre a vĕ supune allăturatŭ, pentru comparaţiune, copiă de planurile aprobate şi a proiectelorŭ retipărite şi puse în lucrare.

Staţiunile de classa II aŭ, fără a se socoti peristilile şi halele, uă supra-faţiă construită de 300 metri □; socotindu-se însă aceste peristile şi hale, suprafaţia construită este de aprópe 397 m. □. Planulŭ aprobatŭ de Onorabilulŭ Ministerŭ reclamă numaĭ 309 m. □.

Noĭ am modificatŭ puţinŭ, la timpulŭ sĕŭ, planurile aprobate de Onorabilulŭ Ministerŭ, avêndŭ în consideraţiă zidurile ce eraŭ atuncĭ deja construite şi sperămŭ, cu atâtŭ maĭ multŭ, pe buna voitóre aprobaţiune a Onorabilului Ministerŭ, pe cătŭ întregulŭ corĕspunde cu dispositiunile ministeriale.

Pe de altă parte amŭ adaosŭ câte 20 m. □ de suprafaţiă construită la planurile aprobate de Ministeriŭ, pretutindinea unde am socotitŭ acésta de trebuinţă, cum, spre esemplu, la construcţiunile de clasa III. Assemene şi la staţiunile de clasa I, am essecutatŭ uă suprafaţiă construită de 519 m. □, în locŭ de 471 m. □ care ni s'aŭ cerutŭ.

Ad. 4. S'a admisŭ macaralele pentru staţiunile de la Gallatz, Brăila, Bucureştĭ, Ploieştĭ, Buzĕŭ, Tecuciŭ, Bêrladŭ, Bacâŭ şi Roman, precumŭ suntŭ indicate pe foile N. 146, 147 şi 148 aci allăturate în dublu şi vĕ rugămŭ a le accorda aprobarea D-vóstre.

Credemŭ că aceste macarele vorŭ fi cu totulŭ sufficiente pentru orĭ-ce trebuinţă.

În privinţa magasinelorŭ de mărfurĭ, Onorabilulŭ Ministeriŭ a accordatŭ deja aprobaţiunea sa la proiectele nóstre prin adresa din 7 Octombre 1,869 N. 7,868, cu tóte astea nu putemŭ fi convinşĭ, de câtŭ într'unŭ modŭ condiţionalŭ, că Onorabilulŭ Ministeriŭ ar fi în dreptŭ de a ne cere uă assemene lucrare şi pentru, şopróne de mărfurĭ séŭ locurĭ de oprire, şi avemŭ onóre a ne refera întru acésta la adressa nóstră din 4 Decembre 1869, N. 4,690.

Pe de altă parte, suntemŭ convinşĭ că mărirea ceruta a şopróneloru de mărfurĭ nu va fi necessară, pentru motivulŭ că circulaţiunea mărfuriloru în baloturĭ pe la acelle staţiunĭ nu va fi aşa de mare în câtŭ şopróne le care suntŭ deja acumŭ în fiinţă să nu fie sufficiente. Noĭ am făcutŭ tóte în mesura necessaruluĭ şi a utilităţiĭ, şi nu credemŭ că este în dreptŭ de a ni se cere maĭ multŭ.

Ad. 6. La Brăila se va construi încă unŭ allŭ 2-lea magasinŭ pentru trebuinţele vamalĭ, precumŭ s'a făcutŭ acésta şi la Gallatz.

Ad. 7. Staţiunile de apă şi stâlpiĭ de apă suntŭ dispuse a se face dupe uă tarifă de circulaţiune, care se va supune cercetăriĭ şi aprobaţiuniĭ Onorabiluluĭ Ministeriŭ, îndată ce va fi alcătuită; elle vorŭ fi sufficiente pentru uă desvoltare câtŭ de importantă a circulaţiuniĭ, pretutindiniĭ unde, s'aŭ înfiinţatŭ şopróne pentru locomotive, maşinele vorŭ putea fi alimentate chiarŭ în şopróne; vĕ rugămŭ, prin urmare, de a renunţa la cererea de a se îmulţi numerulŭ şopróneloru şi stâlpiloru de apă, pênĕ cândŭ se va dovedi prin planurile de circulaţiune că elle suntŭ sufficiente; pretutindenea pe unde, dupĕ aceste planurĭ de circulaţiune, va resulta uă necessitate, s'aŭ dispusŭ a se înfiinţa 2 stâlpĭ de apă.

Scóterea apeĭ cu maşine s'a doveditŭ prin esperienţă a fi maĭ costisitóre, pênĕ la óre care cantitate, pentru exploatare de câtŭ scóterea apeĭ cu puterea de braţe; prin urmare s'a disposatŭ a se înfiinţa maşine cu vaporŭ numaĭ pe la acelle locurĭ unde apa de scosŭ va trece peste 2-300 metri cubĭ pe ḑi; uă modificare ulterióră acum, unde celle maĭ multe pompe suntŭ deja în exploatare, ar occasiona uă fórte mare derangiare fără nicĭ unŭ folosŭ.

Ad. 8. Avemŭ onóre a ne refera la adresa nóstră din 4 Decembre 1869, în privinţa şopróneloru de vagóne, care nu suntŭ de felŭ necessare, şi care acum nu se maĭ facŭ nicăirea; ne permitemŭ a menţiona şi despre drumulŭ de ferŭ allŭ Statuluĭ românŭ, unde aceste şopróne aŭ rămasŭ inutile şi nu se întrebuinţéḑă.

Ad. 9. Cererea onorabiluluĭ Ministeriŭ de a aduce maşine maĭ puternice pentru urcatulŭ rampeĭ $^1/_{80}$ la Gallatz, o recunóscemŭ de justă şi s'aŭ făcutŭ deja demarşele cuvenite pentru duoĕ assemenea maşine la acestŭ serviciŭ specialŭ. Érŭ în cea ce privesce vagónele de passagerĭ, se vorŭ preface şi ameliora pernile din vagónele de classa II; căcĭ uă preschimbare a vagóneloru de classa I în a II şi aducere din nuoŭ a altoru vagóne de clasa I ni se pare uă cerere nedréptă, pe câtă vreme, dupĕ opinia nóstră, vagónele suntŭ, sub tóte raporturile, de cea maĭ bună calitate.

Priimiţĭ, vĕ rugămŭ, domnule Ministru, încredinţarea înalteĭ nóstre consideraţiunĭ.

Direcţiunea pentru construcţia drumuluĭ de ferŭ a consorţiuluĭ D-r Strusberg.

(Semnatŭ) **Vaechter.**

P. S. Dupĕ convorbire cu D. Inspectorŭ generalŭ Donicĭ, ne reservămŭ uă unibilitate de maĭ aprópe, pentru uă nuoĕ îngrijire de câteva vagóne bogatŭ înḑestrate de classa I.

(Semnatŭ) **Vaechter.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 5,228, din 15 Iulie 1870, către D. Vaechter, representantulŭ Concessionaruluĭ Strusberg.

Am vĕḑutŭ celle cuprinse în adressa D-vóstre sub No. 2054, şi mĕ grăbescŭ a vĕ respunde, în urma avisuluĭ datŭ de consiliulŭ Lucrărilorŭ Publice.

1. Proectele de Staţiunĭ Clasa I, II şi III nu se potŭ approba pentru cuvêntulŭ că, elle se află essecutate cu totulŭ contra dispositiilorŭ prescrise de Ministerŭ şi comunicate D-vóstre cu adressa No. 7,868, din 7 Octombre 1869.

Aceste proecte vi se înapoésă dar, spre a vĕ conforma acelor dispositiĭ.

2. Proectele casselorŭ de lucrătorĭ presintate de D-vóstră se aprobă, ênsĕ cu condiţiune de a se construi câte uă assemenea clădire la tóte staţiile de Clasa I şi II; érŭ la Bucurestĭ, Gallatzĭ şi Brăila se propuneţĭ alte încăperĭ sufficiente pentru câte optŭ familiĭ.

Cu acéstă restricţiune, aceste proecte se aprobă, şi vi se alătură unŭ esemplarŭ spre a servi la esecutare.

3. Planurile gareĭ Roman se află în studiulŭ Consiliuluĭ şi în curêndŭ vi se va comunica resultatulŭ.

4. In privirea macaralelorŭ, este de nevoiă, ca, pe lîngă celle propusse de D-vóstră, să se adaoge câte uă macara de câte 20 tonne putere la fie-care din garele Bucurestĭ, Brăila şi Gallatzĭ.

5. In privinţa magasinelorŭ, D-vóstră faceţĭ uă mare eróre susţinêndŭ că elle aŭ fostŭ aprobate prin adressa No. 7,868, din 7 Octombre 1869. Prin acea adressă nu s'a aprobatŭ nimicŭ despre magasiĭ, ci numaĭ vi s'a ḑisŭ că în privinţa clădirilorŭ staţiilorŭ de Clasa I, II şi III, Ministerulŭ preferă typurile prussiene în privirea faţadelorŭ şi dupĕ dimensiunele acolo aretate şi la care D-vóstră nu aţĭ voitŭ a vĕ conforma, înaintândŭ alte proecte care vi s'aŭ respinsŭ.

Proectele magasiilorŭ s'aŭ cercetatŭ de Consiliŭ la 28 Iuliŭ 1869, şi vi

s'a comunicatŭ la 4 Augustŭ, acellŭ annŭ, cu adressa No. 5,929, cerêndu-vĕ a construi acelle magasiĭ cu dimensiile următóre, adică :

600 Metri pătraţĭ pentru staţiile de Clasa I.
400 id. — — id. — Classa II.
200 id. — — id. — Classa III;

érŭ D-vóstră, aţĭ esecutatŭ fără nicĭ uă autorisaţiă dimensiile de 411, 278 şi 141.

Assemenea la unele din staţiile de Classa III nu aţĭ făcutŭ de locŭ magasiĭ, contra celorŭ cerute de Ministerŭ prin adressa No. 5,947, din 5 August 1869.

Cuvintele ce daţĭ pentru a justifica urmarea D-vóstre nu le póte Ministerul lua în nicĭ uă consideraţiă, ci insistă ca lucrările să se essecute întru tóte conformŭ planelorŭ aprobate de dênsulŭ.

6. Şoprónele de vagóne a se înfiinţa la tóte staţiile unde esistă şopróne de locomotive nu s'a începutŭ âncă, cu tóte cererile ce vi s'a făcutŭ cu adressele No. 5,947, 9,516 annulŭ espiratŭ şi 3,876, a. c. vi s'a esplicatŭ, Domnulŭ meŭ, în numeróse rênduriĭ că aceste construcţiuniĭ suntŭ prevĕḑute în legea concessiuniĭ şi indispensabile pentru o bună esploataţiă, prin urmare refusul D-vóstre nu 'lŭ potŭ admite.

7. Assemenea la nicĭ uă staţiune nu s'a construitŭ magaziĭ de cereale astfelŭ precumŭ vi s'a cerutŭ cu occasiunea aprobării planelorŭ. Nu potŭ înţellege pre ce sĕ basésă refusulŭ D-vóstre la o cerere atâtŭ de dréptă.

8. Numĕrulŭ propusŭ de douĕ maşiniĭ puternice pentru rampa de la Gallatz şi Brăila e cu totulŭ neînsĕmnătorŭ.

In vederea necesităţilorŭ esploataţiĭ pe acele părţĭ de liniă, este de nevoiă a se spori acelŭ numĕrŭ cellŭ puçinŭ pênĕ la ḑece.

9. In ceea ce privesce vagónele de passageriĭ, justificările ce daţĭ nu potŭ fi de locŭ priimite. Ministeriulŭ insistă ca vagónele de Classa I sĕ se transforme în Classa II, celle de Classa II în Classa III, érŭ pentru Classa I sĕ aduceţĭ altele în condiţiuniĭ cu totulŭ satisfăcĕtóre.

Schimbarea ce voiţĭ a face pernelorŭ, vagónelorŭ de Classa II, nu constitue nicĭ uă îmbunătăţire. Assupra acestuĭ punctŭ vĕ declarŭ, Domnulŭ meŭ, că hotărîrea Ministeruluĭ e nestrămutată, şi urmésă a vĕ conforma cu dênsa, nepotêndu-vĕ priimi nicĭ unŭ vagonŭ în starea în care se află condiţionatŭ astăḑi.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu Nr. 4,923, din 3 Iulie 1870, către D. Inginerŭ Vaechter, representantuluĭ concessionaruluĭ Strusberg.

Din raportulŭ Domnuluĭ Inspectorŭ şefŭ allŭ controluluĭ câilorŭ ferate române sub Nr. 107, suntŭ informatŭ că, cu tóte adressele ce Ministerulŭ v'a trimisŭ în nenumĕrate rînduri, relativŭ la îmbunătăţirile reclamate în interesulŭ lucrărilorŭ ce se essecută pe liniile concedate companieĭ representată de D-v., şi cu tóte promisiunile ce aţĭ datŭ, că veţĭ essecuta îndreptările cerute, nimicŭ pênĕ astădĭ nu se vede făcutŭ, ba nicĭ chiarŭ aţĭ datŭ verĭ-unŭ ordinŭ agenţilorŭ D-vóstre spre a le pune în essecutare, precumŭ a mărturisitŭ chiar D. Inginerŭ Brand. Ast-felŭ între altele :

Cassele de pasnicĭ şi dependinţele lorŭ se găsescŭ în aceeaşĭ stare ca şi maĭ nainte fără nicĭ uă îmbunătăţire.

Teşiturile terasementelorŭ nu s'aŭ regulatŭ pe înclinările cerute. Magasiile de mărfurĭ s'aŭ lăsatŭ maĭ micĭ de câtŭ acellea aprobate de Ministerŭ.

In nicĭ uă staţiune nu s'aŭ construitŭ magasiĭ pentru cereale, ast-felŭ precumŭ s'a cerutŭ cu ocasia aprobărilorŭ proectelorŭ.

Vagóuele se află în aceeaşĭ stare ca şi maĭ nainte, fără a li se fi făcutŭ nicĭ una din schimbările şi îmbunătăţirile cerute de Ministeriŭ cu adresele No. 6,251, 9,004 din anulŭ trecutŭ şi 248 din cellŭ curentŭ.

Soliditatea clădirilorŭ atelieruluĭ din Gallatz se află compromisă în modŭ gravŭ din causa slăbiciuneĭ fondaţielorŭ, care s'aŭ afundatŭ în maĭ multe locurĭ, şi, de şi unele zidurĭ s'aŭ reconstruitŭ de D-vóstră, însĕ, construcţia în genere e lipsită de cuvenita soliditate.

La staţiile de apă, unde se află deposite de maşinĭ, nu s'a făcutŭ nimicŭ pentru instalarea maşinelorŭ cu vaporŭ pentru alimentare.

Traversele de bradŭ de pe linia de la Brăila la Buzeŭ, încă nu le-aţĭ înlocuitŭ, conformŭ numeróselorŭ cererĭ ce vi s'a făcutŭ basate pe lege, ba âncă aţĭ maĭ contractatŭ assemenea traverse pe uă altă lungime de 176 kilometri din linia Bucurestĭ-Severinŭ în contra legiĭ şi convenţiuniĭ încheiată cu guvernulŭ românŭ.

Din lunga corespondenţă urmată între Ministerŭ şi companiă în privinţa traverselorŭ eramŭ fondatŭ a crede, că v'aţĭ convinsŭ că, unŭ assemenea materialŭ nu póte fi acceptatŭ în faţia angageamentelorŭ contractate, căcĭ la § 25 allŭ

convenţiunii technice de la Dresda, care face parte întregitóre a legii de concessiune, se stipuléda următórele :

« Die besten bisher angevandten unter lagen für schienen sind diejenigen « aus Holz, velihes von einer substantz durchdrungen ist, die gegen Fäulniss « schüttz. »

« Celle mai bune traverse întrebuinţate pênĕ acumŭ suntŭ acellea de lemnŭ, « injectate de uă substanţă ce le preservă contra putrejunii. »

Étă unŭ textŭ, Domnule Inginerŭ, assupra căruia nu puteţi să aduceţi nicĭ uă contestare.

Assemenea éră-şi nu credŭ să puteţi tăgădui, că dupĕ § 4 allŭ legii de concessiune dispositiile citatei convenţiuni facŭ parte întregitóre a legii şi suntŭ obligatorii pentru compania D-vóstre. Ast-felŭ fiindŭ, nu potŭ înţellege pe ce v'aţi basa pentru a întrebuinţa în construcţiune traverse de bradŭ şi neinjectate, şi nu potŭ de câtŭ a vĕ preveni şi cu acésta occasiune că tóte acelle traverse suntŭ respinse în modulŭ cellŭ mai formalŭ şi presenţa lorŭ va putea occasiuna chiar nepriimirea liniilorŭ pe care se vorŭ găsi aşeḑate.

Din celle mai susŭ espuse nu potŭ de câtŭ a constata, cu părere de rĕŭ, domnule Inginerŭ, că în calitatea D-vóstre de representantŭ allŭ doctoruluĭ Strusberg, în locŭ d'a înlesni mersulŭ affacerilorŭ ce vi suntŭ încredinţate, şi a essecuta promissiunile ce daţi Ministeriului, vĕ mărginiţi în respunsurĭ dibace fără nicĭ unŭ resultatŭ.

Uă assemenea stare de lucrurĭ nu póte fi nicĭ în avantagiulŭ Statuluĭ, nicĭ mai cu sémă în acella allŭ companieĭ ce representaţi, şi nu mĕ potŭ opri de a vĕ declara, domnule Inginerŭ, că în casŭ d'a perisista în acellaşŭ sistemŭ de procedare, guvernulŭ va fi nevoitŭ a lua energice mĕssurĭ, ne mai putêndŭ tolera ca recomandaţiile salle, basate pe lege, să continue a fi necunoscute de D-vóstră în paguba interesselorŭ ţĕrreĭ.

Mĕ grăbescŭ déră a vĕ attrage cea mai seriósă attenţiune assupra cellorŭ de mai susŭ, şi a vĕ ruga cu stăruinţă, în interessulŭ chiar allŭ companieĭ D-vóstre, d'a pune grabnicŭ în essecutare tóte justele cererĭ alle Ministeriului, în privinţa lucrărilorŭ şi a nu mĕ sili a întreţine corespondenţe zadarnice fără nicĭ unŭ effectŭ.

Cu acésta occasiune, vĕ attragŭ attenţiunea că compania D-vóstre voindŭ a da în circulaţiă în annulŭ curentŭ una din secţiunile arătate la Art. I din legea de concessiune, este neapărată trebuinţă, a se întocmi maiântêiŭ, în accordŭ cu guvernulŭ, regulamentele şi instrucţiile de esploatare, a se hotărî

inventariulŭ mobilieruluĭ, sculelorŭ, uneltelorŭ şi altele din fie care staţiune, a se face budgetulŭ personaluluĭ şi allŭ cheltuelelorŭ de întreţinere, a se fixa în fine tarifele pentru călătorĭ, mărfurĭ şi altele. Prin urmare, vĕ recomandŭ a pregăti de pe acumŭ propunerile D-vóstre pentru fie-care din aceste punctur, spre a se essamina şi aproba de Ministerŭ maĭ înainte de punerea în circulare a liniilorŭ. Alt-felŭ se va occasiona întârdierĭ cândŭ veţĭ declara liniile gata a fi date circulaţiuniĭ.

Priimiţĭ, vĕ rogŭ, domnule Inginerŭ, assigurarea.ossebiteĭ melle consideraţiunĭ.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturei Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, cu No. 5,054, din 9 Iuliŭ 1870, către D. Vaechter representantuluĭ Concessionaruluĭ Strusberg.

Cu ocassiunea presentărĭĭ situaţiĭ lucrărilorŭ căilorŭ ferate pe luna Iuniŭ espiratŭ, D. Inspectorŭ alŭ serviciuluĭ controluluĭ 'mĭ atrasse atenţiunea assupra maĭ multorŭ lucrărĭ ce vi s'a cerutŭ, şi pentru care nu se vede a se fi luatŭ nicĭ uă mĕsură de îndreptare.

Că ast-felŭ suntŭ următórele :

1. La cassele de cantonierĭ, deja construite, să se înlocuéscă zidăria făcută, cu uă alta de pétră saŭ cărămidă cu cimentŭ, ĕră în loculuĭ casselorŭ a cărorŭ pardosélă se află maĭ josŭ de cătŭ linia ferată, sĕ se construe altele intermediare ridicate pênĕ la nivelulŭ terassementelorŭ linieĭ, remăindŭ celle aflătóre astă-dĭ a se utilisa pentru adăpostirea lucrătorilorŭ dupĕ calle.

2. La fie-care staţiă să se construe câte uă magasiă de grâne, pentru care maĭ 'nainte să se presente proectele cuvenite, şi de se va găssi de cuviinţă să se aprobe.

3. Să se îndrepteze teşiturele la 45° şi sĕ se construe digurile de apărare contra zăpeţilorŭ.

4. La podurile de la Geru pênĕ la Roman zidăria piciórelorŭ pênĕ la soclu, şi radierele să se înlocuéscă cu alta de pétră; precum assemenea şi zidăriile de cărămidă de la pilele podurilorŭ Bistriţa şi Moldova.

5. Traversele de bradŭ dupĕ linia Buzĕŭ-Brăila, nu numaĭ că nu s'aŭ înlocuitŭ, dară aţĭ începutŭ a aprovisiona totŭ de assemenea calitate şi pe linia

Piteşti-Severinŭ, de şi Ministerulŭ v'a repetatŭ totŭ d'auna că aceste traverse nu suntŭ tolerate de concessiune, şi ast-felŭ nu potŭ fi priimite cu nicĭ unŭ chipŭ.

6. Uă mare parte din stâlpiĭ telegrafuluĭ sunt de bradŭ neinjectatŭ; acestŭ lemnŭ nu se póte accepta pentru acelea-şĭ cuvinte ca şi traversele.

7. Staţiile de Classa I, II şi a III se află construite dupĕ nişte typurĭ cu totulŭ altele, de câtŭ acele aprobate de Ministerŭ prin adressa No. 7,868 din 7 Octombre 1869.

Pe câtă vreme aceste typurĭ aŭ fostŭ presentate chiar de D-vóstră prin adressa din 20 Augustŭ 1869, în urma cereriĭ Ministeriuluĭ, şi pe câtă vreme s'aŭ aprobatŭ punerea lorŭ în esecutare dupĕ typurele :

No. 316 de uă suprafaţiă de 154 m. p.
No. 311 idem — de 342 m. p.
No. 455 idem — de 400 m. p., nu înţelegŭ, Domnulŭ meŭ, pe ce v'aţĭ basatŭ de a le face nisce schimbărĭ radicale, care le desfigurésă cu totulŭ şi dupĕ care acele construcţiunĭ sémănă maĭ multŭ cu nisce magasiĭ provisoriĭ, de câtŭ cu staţiunĭ de căĭ ferate.

8. Suprafaţia magasiilorŭ de mărfurĭ s'a construitŭ assemenea maĭ micĭ de câtŭ acele aprobate şi, afară de acésta, ele lipsescŭ cu desăvîrşire la staţiile de Classa III, pre cândŭ prin Jurnalulŭ Consiliuluĭ de L. Publice sub No. 148, din 28 Iulie 1869, comunicatŭ D-vóstre cu adressa No. 5,929, s'a fixatŭ dimensiile acelorŭ magasiĭ, s'a cerutŭ înfiinţarea lorŭ şi la staţiile de Classa III, precum şi înfiinţare de duble reservoriĭ la staţiile de apă.

Orĭ care ar fi motivele espusse de D-vóstră, assemenea modificărĭ nu potŭ intra de locŭ în categoria acelor prevĕdute de § V alŭ Concessiuniĭ, căcĭ ele aducŭ învederatŭ însemnate prejudiciĭ atâtŭ construcţiuniĭ, câtŭ şi esploataţiuniĭ linielorŭ. A usa în acestŭ modŭ de dispositiile citatuluĭ paragrafŭ alŭ Concessiuniĭ, ar fi, Domnulŭ meŭ, a vĕ dispensa cu totulŭ de presentarea şi aprobarea planurilorŭ de construcţiune şi atuncĭ dispositiile atâtŭ de esplicite ale § 3 a legiĭ ar remânea cu totulŭ uă ilusiune.

Uă dată acele planurĭ aprobate, Compania D-vóstre urmésă a sĕ supune cu totulŭ dispositiilorŭ lorŭ, şi nu póte de la sine introduce de câtŭ modificaţiunĭ de detaliŭ şi cu totulŭ neinsemnate.

Dacă Compania D-vóstre crede a face şi a urma altŭ-felŭ, cu tóte observaţiunele ce în numerósse rînduri i s'a făcutŭ, şi daca ea nu voesce a ţinea compt de justele cererĭ alle Guvernuluĭ, relativŭ la modulŭ essecutăriĭ lucrărilorŭ şi calităţiĭ materialelorŭ întrebuinţate, nu-mĭ remâne, Domnulŭ meŭ, de câtŭ a vĕ

da cea mai formală încredinţare că, în assemenea casŭ, nu numai liniile pe care acele lucrări sĕ vorŭ afla, nu vorŭ putea fi primite, dar că mĕ voiŭ vedea nevoitŭ, chiar a scădea din compturi, şi a face să se oprésca de către Comissarulŭ Statului la Berlin, tóte sumele corespundĕtóre, la acele lucrări viciósse, saŭ făcute contra planelorŭ aprobate.

Sperŭ, Domnulŭ meŭ, că nu veţi pune pe Guvernŭ în posiţiune de a recurge la assemenea mĕssuri estreme, ci interpretându *bona fide* angajamentele luate de Companiă şi Guvernŭ, veţi evita de a crea societăţii D-vóstre dificultăţi, ce este de interessulŭ şi reputaţiunea sa, a evita.

Priimiţi etc., etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ Notta Domnului Inginerŭ Vaechter, Representantulŭ Domnului Concessionarŭ Strusberg cu No. 3,552 din $\frac{30\ Iulie}{11\ Augustŭ}$ *1870, către Domnulŭ Ministru al Agriculturei Comerciului şi Lucrărilorŭ Publice.*

Dupĕ ce de la 25 Iulie styl noŭ deja s'aŭ pusŭ în esploatare provisoriă, pentru transporturi de mărfuri, linia Tecuciŭ-Gallatzi şi Brăila-Buzeŭ-Mizilŭ şi s'aŭ constatatŭ într'unŭ modŭ destulŭ de suficientŭ, siguranţa acestei calle ferată, avemŭ intenţiunea acuma a preda acéstă liniă unei esploatări definitive pentru transportulŭ de persone şi mărfuri.

Avemŭ prin urmare onóre, Domnule Ministru, a vĕ comunica că, camŭ de uădată vomŭ deschide, în modulŭ arĕtatŭ la $^3/_{15}$ Augustŭ viitorŭ linia Tecuciŭ-Gallatz şi, puçinŭ mai târdiŭ, linia Buzeŭ-Mizilŭ.

Rugându-vĕ dară sĕ bine-voiţi a ne acorda într'acésta autorisaţiunea D-vóstre, avemŭ onóre a vĕ arĕta următórele:

1. Domnu Dr. Strusberg a însărcinatŭ pe administraţiunea construcţiunii drumului de ferŭ din Gallatz de a inspecta acéstă liniă, împreună cu D-nu comissarŭ rânduitŭ de Guvernŭ, passŭ la passŭ, dacă o va cere, şi de a dressa unŭ processŭ verbalŭ despre celle ce, póte, arŭ mai putea lipsi, spre uă complectă terminare pentru esploataţiune; Doctoru Strusberg se angajédă prin acésta de a isprăvi cu promptitudine şi pe costulŭ seŭ, lucrările ce se vorŭ găssi de lipsă. Ellŭ crede prin acésta de a procura mai curândŭ ţerei beneficiulŭ drumului de ferŭ pentru circulaţiune şi pentru exportulŭ productelorŭ salle, fără a ţine comptŭ de împregiurarea că, terminarea lucrărilorŭ, în timpulŭ esploatării ei

va ocasiona cheltueli mai mari, precumŭ n'a cruţatŭ pênĕ acuma nici sacrificie însemnate pentru a aduce aceste lucrări, într'unŭ timpŭ aşa de scurtŭ, la unŭ resultatŭ atâtŭ de agreabilŭ.

2. Sub reserva aprobaţiunii onor. Ministerŭ, noi amŭ acceptatŭ provisoriŭ tarifele următóre, pe care vĕ rugămŭ să bine voiţi a le aproba într'unŭ modŭ assemenea provisoriŭ.

DE CHILOMETRU

1. Persónă I, II, III Classă 12, 9, 6 bani.

2. Animalele. Dupĕ tarifulŭ drumului de ferŭ a Statului Românŭ Bucuresci Giurgiŭ.

3. Mărfuri de ori ce soiŭ 1 banŭ de chilometru şi 50 chilograme cu modificaţiunea de a se face unŭ scădământŭ de 33 1/3 la % pentru transportulŭ cu încărcare de vagóne pline.

Ca iuţélă a trenurilorŭ s'a admissŭ cam d'uădată 20-30 chilometre pe ora.

Cam d'uădată va porni 1 trenŭ diminéţa la 6 ore, în fie care direcţiune, şi, dupe trebuinţă, se vorŭ putea îmmulţi numărulŭ trenurilorŭ.

Érŭ propunerile detailate pentru fixarea dupĕ concesiune, a tarifelorŭ definitive, reglementelorŭ şi tablourilorŭ de pornire a trenurilorŭ, se vorŭ supunĕ onor. Ministerŭ în cellŭ mai scurtŭ timpŭ de Direcţiunea esploatării.

In fine avemŭ onóre a vĕ arĕta, Domnule Ministru, că din ţioa arĕtată, sub nici unŭ cuvêntŭ nu va mai putea avea locŭ pe linia Gallatzi-Tecuciŭ uă esploatare provisoriă.

Priimiţi, etc., etc., etc.

Direcţiunea pentru construcţia Drumului de ferŭ a Consorţiului Dr. Strusberg.

(Semnatŭ) **Vaechter.**

Copiă dupĕ adressa Ministerului Agriculturei, Comerciului şi Lucrărilorŭ Publice, cu No. 5,684, din 31 Iuliŭ 1870, către D. Vaechter Representantului Concessionarului Strusberg.

Prin adressa No. 3,552, din 30 Iuliŭ curentŭ, îmi faceţi cunoscutŭ că Companiia D-vóstre voesce a da esploatării definitive porţiunea de liniă ferată dintre Gallatzi şi Tecuciŭ cu începerea de la 3/15 Augustŭ fiitorŭ, şi cereţi a vi se da cuvenita autorisaţiune pentru acésta, în urma unei inspecţiuni ce se va face

lucrărilorŭ de către delegatulŭ Companiei împreună cu unŭ Comisarŭ din partea Guvernului.

Este învederatŭ că, prin începerea esploatării definitive, D-vóstră înţelegeţi priimirea acei părţi de linie şi începerea garanţiei kilometrică prevĕdută de Concesiune.

Assupra cereri D-vóstre, am onóre, Domnulŭ meŭ, a vĕ pune în vedere următórele:

Prin § I allŭ legei, totŭ resoulŭ concedatŭ Companii, se împarte în trei secţiuni şi a nume:

1° De la Românŭ prin Tecuciŭ la Gallatzi cu ramura Bêrladului.

2° De la Gallatzi prin Brăila, Buzeŭ, Ploesci la Bucuresci.

3° De la Bucuresti prin Pitesti, Slatina şi Crajova la Turnu-Severinŭ şi Vîrciorova.

Prin § 6 se pune obligaţiune Concessionaruluï ca liniile Romanŭ la Gallatzi şi ramura Bêrladŭ să se termine şi să se dea circulaţii în termenŭ de trei anni de la aprobarea planelorŭ; se înţelege dară că acéstă obligaţiă nu se póte aplica în parţialŭ, ci în totalŭ la ambele linii de mai susŭ.

Prin § 12 allŭ aceliaşi legi, se ḑice érăşi că, dupĕ terminarea fie căria din liniile specificate la § 1, Guvernulŭ va essamina şi va admite lucrările sĕvârşite şi materialulŭ de esploataţiune.

Precum vedeţi, Domnulŭ meŭ, spre a se putea da autorisarea de a se pune în circulaţiă pe comptulŭ garanţiei Statului, uă parte din resoulŭ concedatŭ, legea cere ca acea parte să se compue din uă secţiune întrégă, care în casulŭ de faţiă este tótă partea de la Gallatzi la Roman împreună cu ramura Bêrladŭ, éră nu părţi micï ca aceea dintre Gallatzi şi Tecuciŭ, care nu e de câtŭ uă mică porţiune din linia (a) specificată la § 1 allŭ legii.

Acéstă interpretare resultă clarŭ şi din disposiţia prevĕḑută la § 15 allŭ legii, prin care se disp une că durata Concessiunii este fixată la 90 anni, *socotiţi din ḑiua deschideriï linieï de la Roman la Gallatzi;* éră îndată ce se va da comunicaţiunii *publice uă secţiune,* Guvernulŭ Românŭ va garanta Concessionaruluï uă dobândă de 7, 5% etc.

Remâne dară cu totulŭ necontestatŭ, că spre a se putea începe durata Concessiunii, precum şi garantarea venitului neto kilometricŭ, este de nevoiă Domnulŭ meŭ, a se termina mai întêiŭ de către Companiă, întréga linii Gallatzi la Romanŭ împreună cu ramura Bêrladŭ, a se assigura Guvernulŭ că tóte lu-

crările s'aŭ essecutatŭ solidŭ şi conformŭ planelorŭ aprobate, şi în fine a se da voiă d'a se pune în circulaţiă linia essecutată.

Pênĕ attuncĭ, Guvernulŭ nu póte priimi partea de liniă dintre Gallatzĭ şi Tecuciŭ, nicĭ consimţi a se da officialmente circulaţiĭ publice.

In ceea ce privesce declaraţia ce faceţĭ la finele adresseĭ D-vóstre, că din ḑiua arretată ($^{3}/_{15}$ Augustŭ) *sub nicĭ unŭ cuvêntŭ nu va maĭ putea avea locŭ pe linia Gallatzĭ Tecuciŭ uă esploatare provisoriă*, vĕ mărturisescŭ, Domnulŭ meŭ, că nu potŭ pricepe ce aţĭ voitŭ a înţellege prin uă assemenea declaraţiune.

Guvernulŭ nu v'a cerutŭ nicĭ uă dată a pune în esploatare provisoriă acea parte de liniă, şi nicĭ a luatŭ vre uă dată vre unŭ angageamentŭ în privinţa punerĭĭ în circulaţiă definitivă, ceea ce elŭ nicĭ nu o putea face în faţia dispositiilorŭ positive a legiĭ.

Dacă déră, Compania pe de uă parte, nu este pregătită a preda Guvernuluĭ, conformŭ legiĭ, întréga liniă Roman-Gallatzĭ, împreună cu ramura Bêrladŭ, éră pe de alta nu voesce a continua esploatarea provisoriă a porţiunĭĭ Gallatzĭ Tecuciŭ, transportându în modŭ privatŭ mărfurĭ prin înţelegere cu proprietarĭĭ vecinĭ, ea e liberă a o face povăţuindu-se numaĭ de interessele sélle, şi Guvernulŭ nu va avea cellŭ maĭ micŭ amestecŭ în acéstă chestiune.

Datoria Guvernuluĭ, Domnulŭ meŭ, este de a păḑi întru tóte, legea Concessiunĭĭ, care formédă singurulŭ angageamentŭ între Companiă şi Statŭ, şi din dispositiile acesteĭ legĭ resultă că cererea D-vóstre din adressa susŭ menţionată nu se póte aproba.

Primiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa D-luĭ Inginerŭ Vaechter, representantulŭ D-luĭ Consessionarŭ Strusberg, cu No. 3,209, din $^{11}/_{23}$ *Augustŭ 1870.*

Amŭ avutŭ onóre a priimi la timpulŭ cuvenitŭ adressa D-vóstre, din 3 Iulie trecutŭ, No. 4,923, prin care aţĭ bine-voitŭ a'mĭ areta nemulţumirea D-vóstre, în genere, assupra moduluĭ de essecutare a lucrărilorŭ nóstre şi a'mĭ face reproşurile cele maĭ aspre assupra direcţiunĭĭ trebilorŭ din partea sub-semnatuluĭ acusându-mĕ personalŭ că nenumĕratele adresse ale Onor. Ministeriŭ n'ar avea efectulŭ doritŭ.

Acéstă opiniă generale, esprimată prin menţionata adressă, este însoţită

de uă mulţime de amerinţărĭ, despre mĕssurile cele maĭ estreme ce aţĭ bine voitŭ a'mĭ pune în vedere.

Permiteţi-mĭ dară, Domnule Ministru, în apărarea mea, a vĕ respunde în genere următórele :

Tóte lucrările şi construcţiunile nóstre suntŭ essecutate într'unŭ modŭ cătŭ se póte maĭ solidŭ şi bunŭ; aşĭ putea chiar ḑice că, luându-se în justă consideraţiune împregiurările ţerreĭ în care essecutăm aceste lucrărĭ, dificultăţile cu carĭ amŭ avutŭ a ne lupta, credemŭ că amŭ avea dreptulŭ de a privi cu mândrie la cele ce am produsŭ aicĭ în timpŭ de doĭ annĭ prin miḑlóce materiale şi intelectuale.

Aceste consideraţiunĭ ne facŭ, Domnule Ministru, a crede că nu aţĭ fost justŭ, cândŭ aţĭ bine-voitŭ a ne judeca ast-felŭ, precumŭ o faceţĭ prin acea adressă, şi cândŭ, atâtŭ din causa unorŭ lucrărĭ mĕrunte ce ar maĭ lipsi, precumŭ şi din causa de divergenţe cu opiniunile D-vóstre şi a D-lorŭ consiliarĭ din Onor. Ministeriŭ, (care opiniunĭ adessea orĭ suntŭ directamente opusse cu prescripţiunile concessiunĭĭ) aţĭ dedussŭ dreptulŭ de a ne ataca şi a ne amerinţa cu mĕssurĭ estreme.

Ceea ce Onor. Ministeriŭ cere astă-ḑĭ, spre esemplu, nu se póte totŭ d'auna aduce îndată şi la momentŭ la îndeplinire, şi ar trebui sĕ ni sĕ accorde, întru acésta, timpulŭ necessarŭ, pe de alta parte cererile Onor. Ministeriŭ, care, dupĕ opinia nóstră, fiindŭ în contra dispoşiţiunilorŭ concessiunĭĭ, aŭ fostŭ astfelŭ respinse, nimenea nu se va ascepta, ca sĕ le punemŭ acumŭ în lucrare, în urma unorŭ assemenĭ adresse.

Vĕ rugămŭ, Domnule Ministru, sĕ bine-voiţĭ a ne permite d'a întra într'uă esplicaţiune maĭ detaliată a cererilorŭ ce facŭ obiectulŭ adresselorŭ D-vóstre, din $^{9}/_{21}$ Iulie şi $^{15}/_{27}$ Iulie Nr. 5,054 şi 5,228.

Ad 1, § 4 alŭ Concessiunĭĭ nóstre, alinea. 8, din textulŭ francesŭ ḑice :

«Les logements des cantonniers seront construits tout comme en Prusse. «Dans la proximité des villes ou des villages, les cantonniers auront des gué«rites susceptibles de chauffage et d'abri contre les intemperies, sur une base «de six mètres carrés environ.»

In faţia acestuĭ articolŭ clarŭ alŭ concessiunĭĭ, veţĭ bine-voi, Domnule Ministru, a admite că se póte pune numaĭ pe comptulŭ buneĭ-voinţe a nóstră, dacă amŭ construitŭ pretutindenea casse pentru cantonierĭ, spre a facilita pe cătŭ cu putinţă serviciulŭ. Nu se póte tăgădui că în unele locurĭ, din causa materialuluĭ de pétră ce am găsitŭ aicĭ, soclurile aŭ devenitŭ umede, dar maĭ

pretutindenea s'aŭ făcutŭ deja reparaţiunile necessariĭ la acésta, şi unde nu s'aŭ făcutŭ âncă sĕ vorŭ pune în lucrare. Dară nu se póte cere de la noĭ de a se ramplassa tótă zidăria de la socluri prin pétră cioplită séŭ prin cărămidĭ în cimentŭ. Totŭ aşa de puçinŭ sĕ póte pretinde de la noĭ, ca pe lângă fie care cantonieră a căruia parchetŭ se găssesce sub elevaţiunea plat-formeĭ, sĕ maĭ construimŭ uă alŭ duoilea.

Dară vomŭ face acesta pe la tóte locurile unde parchetulŭ este cu maĭ mult de 0, 30^{m} sub plat-forma rambleuluĭ; acesta este casulŭ la douĕ cantoniere din Moldova.

Cândŭ ni se facŭ cererĭ atâtŭ de nedrepte atuncĭ şi noĭ, Domnule Ministru, suntemŭ puşĭ în posiţiă de a retrage ceea ce am făcutŭ din buna-voinţă, şi prin urmare pe tóte cele-l-alte linĭ vomŭ construi cantoniere numaĭ acolo unde nicĭ oraşe nicĭ sate se găssescŭ în apropriere.

Ad 2. Onorabilulŭ Ministeriŭ, la timpulŭ cuvenitŭ a aprobatŭ purŭ şi simplu planurile de gare şi prin acésta şi numĕrulŭ construcţiunilorŭ ce urmésă a sĕ înfiinţa; este prin urmare cu totulŭ în contra dispositiunilorŭ Concessiuniĭ de a ni se pretinde posterioramente, şi magasinurĭ pentru cereale, çare nicĭ nu se găssescŭ la drumurile de ferŭ prussiene.

Cu tóte acestea, numaĭ spre a dovedi buna-voinţă a nóstră, s'aŭ promissŭ Domnuluĭ Inspectorŭ generalŭ Donicĭ, de a se înfiinţa şopróne de cereale la staţiunile cele maĭ importante întru acésta, şi carĭ vorŭ consista din unŭ parchetŭ de scândurĭ şi cu unŭ acoperemêntŭ pe d'asupra.

Dară acum, Domnule Ministru, suntemŭ nevoiţĭ, prin cererile essorbitante ce ni se punŭ înainte, de a retrage ceea ce oferissemŭ a face de bună-voiă.

Ad 3. In § 4 alŭ Concessiuniĭ, alinia. 2, este çissŭ :

«Les talus seront en général de 1 pied et demi de hauteur, sans exclure par «là les autres inclinaisons qui seraient réclamées et permises par la nature du «terrain.»

Noĭ urmămŭ întocmaĭ dupĕ acéstă dispositiă, şi pe la tóte locurile unde s'aŭ regulatŭ talusurĭ maĭ escarpate şi acestea nu ţinŭ bine, sĕ vorŭ înfiinţa talusurĭ maĭ înclinate, precumŭ s'a promissŭ deja acésta Domnuluĭ Inspector generalŭ Donicĭ; dară unŭ talusŭ de 45^{0} nu póte fi avantagiosŭ aicĭ tocmaĭ, din causa natureĭ terrenurilorŭ, fiind că pămêntulŭ tare stă séŭ aprópe perpendicularŭ, séŭ sĕ menţine în talusurĭ maĭ înclinate de cătŭ 45^{0}. In ceea ce privesce la *paranegiurĭ* se vorŭ înfiinţa pretutindenĭ unde terrenulŭ o va permite.

Tóte stâlpurile podurilorŭ marĭ suntŭ la avantŭ-becurĭ căptuşite cu pétră de

talia, afară de podulŭ peste Moldova. La podulŭ Bistriţa căptuşirea cu pétră de lucru la unŭ singurŭ stâlpŭ nu s'aŭ essecutatŭ pênĕ la înălţimea cerută şi acésta se va face de acum înainte.

Dară uă căptuşire a tutulorŭ podurilorŭ şi podeţe cu pétră de talia, este cu totulŭ inadmissibilă, fiindŭ-că arŭ trebui atunci să dărîmămŭ tóte construcţiile nóstre din Moldova; afară de acésta şi materialulŭ de pétră ce se găssesce în apropierea Moldoveĭ este maĭ rĕŭ de câtŭ cărămida bine cóptă.

Dacă pe linia Bucureştĭ-Piteştĭ, amŭ căptuşitŭ cu ast-felŭ de pétră tóte podurile şi podeţe, făcêndŭ cheltuelĭ destulŭ de însemnate, puteţĭ vedea prin acésta, Domnule Ministru, că buna-voinţă nicĭ dorinţa nu ne-a lipsitŭ de a înfiinţa, pe câtŭ este cu putinţă lucru bunŭ; dară dacă din acésta voiţĭ a deduce unŭ dreptŭ, şi a cere prin urmare, ca sĕ procedemŭ la dărîmarea de construcţiunĭ făcute din bună cărămidă şi a le ramplassa cu pétră, prin acésta ne veţĭ sili de a face pretutindenĭ numaĭ aceea ce suntemŭ strictŭ obligaţĭ prin concessiune.

Ad 5. In privinţa traverselorŭ de bradŭ, Domnule Ministru, amŭ avutŭ deja onóre a vĕ aduce aminte, că D-Vóstră, prin adressa din $^{16}/_{28}$ Maiŭ Nr. 3,511, aţĭ bine-voitŭ a le priimi cu condiţiunea că D. Dr. Strusberg, va ramplassa prin traverse de stejarŭ în timpulŭ esploataţiuniĭ şi pe comptulŭ sĕŭ acelle traverse de bradŭ, care se vorŭ strica maĭ înaintea celorŭ de stejarŭ. Nu înţelegemŭ dară, Domnule Ministru, ca acéstă cestiune fiindŭ ast-felŭ tranşată, maĭ reveniţĭ assupra-ĭ prin treĭ adresse, în timpŭ de 14 ḑile, spre a ni se face reproşurile celle maĭ nemeritate.

Ad 6. Maĭ la tóte drumurile de ferŭ prussiene stîlpiĭ de telegrafŭ suntŭ de bradŭ şi neinjectate; chiar acum, de verĭ-uă câte-va sĕptămânĭ, Guvernulŭ prussianŭ a acceptatŭ ast-felŭ de stâlpĭ pe drumulŭ de ferŭ Markisch-Posen. Dupĕ concessiune, prin urmare, Onorabilulŭ Ministerŭ, nu este în dreptŭ de a refusa assemenea stâlpĭ.

Ad 7. In privinţa casselorŭ de priimire de la staţiunĭ, ultima D-vóstre adressă din 27 Iulie No. 5,551, prin care persistaţĭ în respingerea acestorŭ construcţiunĭ înfiinţate, este cu totulŭ contrariă legiĭ de concessiune.

Nu putemŭ înţellege, Domnule Ministru, cu care dreptŭ respingeţĭ construcţiunĭ, carĭ suntŭ essecutate dupĕ planurĭ iscălite şi aprobate de Onorabilulŭ Ministerŭ, şi maĭ cu sémă dupĕ ce aţĭ lăssatŭ se trécă termenulŭ legalŭ de 4 sĕptămânĭ, fără a face verĭ-uă objecţiune în contra planurilorŭ de detailŭ trimisse de noĭ. In maĭ multe adresse Onorabilulŭ Ministerŭ, pretinde că se găsesce pe

terrenulŭ legalŭ allŭ concessiuniĭ; éră noĭ credemŭ, Domnule Ministru, că adressa sus-menţionată cu No. 5,551, în casulŭ de faţiă ne amerinţă de uă violare directă a dreptuluĭ nostru concessionarŭ şi suntemŭ nevoiţi a protesta în contră-ĭ.

Ad 8. Cererea de a se înfiinţa magasine de mărfurĭ maĭ marĭ a fostŭ motivată de Onorabilulŭ Ministerŭ, prin aceea că ţérra acésta este agricolă. Acestŭ motivŭ, cade de la sine-şĭ, fiindŭ-că încărcarea cerealelorŭ se face, séŭ directŭ, séŭ din magasiele ce aŭ a se înfiinţa pe lângă staţiunĭ, şi pentru circularea celor-l-alte mărfurĭ, pretindemŭ că magasinele nóstre sunt maĭ multŭ de câtŭ sufficiente; prin urmare nu putemŭ de câtŭ a repeta cele ce Domnulŭ de Brand a avutŭ onóre a scrie Onorabiluluĭ Ministerŭ la 4 Decembre 1869 No.—că: «în privinţa magasinelorŭ de mărfurĭ, cerute la staţiunĭ, referindu-mĕ «la adressa mea No. 4,682, am onóre a observa, că la aceste staţiunĭ expedi«ţionaliĭ de bagage vor servi şi la priimirea de mărfurile în bucăţĭ (Stück-Güter) «ce se vor presenta.

«Dacă ênsĕ în unele casurĭ ar resulta, în contra asceptării nóstre, necessi«tatea incontestabilĕ pentru a se înfiinţa unŭ magasinŭ de mărfurĭ, atuncĭ «D. Dr. Strusberg nu va lipsi de a'lŭ înfiinţa.»

Acesta este şi astă-ḑĭ punctulŭ nostru celŭ maĭ corectŭ de vedere.

Assemenea suntemŭ de opiniă că la gare nu este trebuinţă, uă alŭ duoilea staţiune de apă, nicĭ reservoare înduoite, fiindŭ-că reservoarele nóstre suntŭ făcute în modulŭ cellŭ maĭ solidŭ din ferŭ bătutŭ, fără dispositiunĭ complicate. Staţiunele de apă înduoite, eraŭ maĭ 'nainte preferate din causă că stâlpiĭ de apă înfiinţaţĭ lângă zidŭ, numaĭ pe uă singură cale, nu putea alimenta de câtŭ uă maşină numaĭ; dară acum stâlpiĭ de apă, fiindŭ aşeḑaţĭ între duoĕ perechĭ de şine potŭ alimenta duoĕ maşine, pusse una lângă alta.

Acum, Domnule Ministru, permiteţi-ne a reveni şi assupua acelorŭ objecţiunĭ ce aţĭ bine-voitŭ a pune înainte prin adressa D-vóstre din $^{15}/_{27}$ Iulie curentŭ. Nr. 5,228.

Ad 1. In privinţa clădirilorŭ de staţiune, mĕ referŭ la celle ce am avutŭ onóre a spune maĭ susŭ la numĕrulŭ 7.

Ad 2. Fiindŭ-că concessiunea prescrie că cantonieriĭ din apropierea oraşelorŭ şi satelorŭ n'aŭ trebuinţă, de a priimi locuinţă, şi fiindŭ-că cantonieriĭ suntŭ tocmaĭ aceĭ amploiaţĭ, a cărorŭ presenţă necontinuă pe linia, este maĭ necessariă; din acésta resultă că, dupĕ concessiune, nu putemŭ fi în nimica obligaţĭ de a înfiinţa locuinţe pentru ceĭ-l-alţĭ amploiaţĭ şi lucrătorĭ.

Fiindŭ-că Onorabilulŭ Ministerŭ, în locŭ de a recunósce buna-voinţă a nóstră, care ne-a îndemnatŭ de a construi, afară de celle 5-6 locuinţe în fiinţă deja la fie-care gară, şi casse de locuinţă pentru 4 familiĭ la celle treĭ gare maĭ marĭ, şi cu tóte acestea ni se pretinde acum de a maĭ clădi la fie-care gară de Classa I şi II, casse pentru 4 familiĭ şi la celle 4 gare maĭ marĭ, casse pentru 8 familiĭ; din causa acésta suntem puşĭ în posiţiune de a retrage primele nóstre oferte, şi nu vom maĭ construi assemenea locuinţe de familiĭ.

Ad 3. Am avutŭ deja onóre a vĕ transmite planurile gareĭ de la Roman; în privinţa cererilorŭ ce ne faceţĭ assupra acesteĭ construcţiunĭ, noĭ menţinemŭ declaraţiunele ce am avutŭ onórea a vĕ face maĭ susŭ.

Ad 4. Este cunoscutŭ că vagónele drumuluĭ de ferŭ aŭ uă putere do greutate de 10-11 tone.; pe nicĭ unulŭ din drumurile înfiinţate în ţérră se póte transporta uă greutate măcar pênĕ la 10 tone: nicĭ unulŭ din podurile în fiinţă pe şossele este în stare a supporta uă greutate de 10 tone; suntemŭ darĭ nevoiţĭ, Domnule Ministru, a vĕ ruga plecatŭ se bine-voiţĭ a interveni pe lângă onorabilulŭ Consiliŭ tecnicŭ de a nu maĭ reveni cu assemenea cererĭ neadmissibile şi fără nicĭ unŭ resultatŭ. Cu tóte acestea am onóre a vĕ face cunoscutŭ că la Gallatzĭ se găssesce uă macara pentru descărcarea maşinelorŭ de 25-30 de tone putere.

Ad 6. Nu cunoscŭ ca remissele de vagóne să fie prevĕdute prin legea de concessiune, assemenea şi în conventiunea de la Dresda nu este nicăirea menţionatŭ, ca remissele de vagóne să fie obligatorĭĭ. Nu putemŭ, prin urmare, înţelege indispensabilitatea lorŭ pentru uă bună exploatare.

Atâtŭ este deja constatatŭ, că la tóte drumurile de ferrŭ unde, din timpurĭ anterióre aŭ fostŭ înfiinţate remisse de vagóne, elle suntŭ fórte puţinŭ şi adessea orĭ de felŭ întrebuinţate, şi tóte uvragele celle maĭ recente assupra construcţiunĭĭ drumurilorŭ de ferrŭ, cum spre esemplu, Heusniger von Waldegg, constată superfluitatea remisselorŭ de vagóne.

Ad 7. Pentru magasinele de cereale am declaratŭ maĭ susŭ opiniunea nóstră.

Ad 8. Fiindŭ-că pentru rampele maĭ marĭ, de la Gallatzĭ-Bărboşĭ, în lungime de 18 kilometre, aţĭ bine-voitŭ a respinge acele duoĕ maşine maĭ grele ce noĭ am oferitŭ, cerêndu-ne cellŭ puţinŭ unŭ numĕrŭ de ţece, care numĕrŭ, dupĕ concessiune, constitue trebuinţa totale pentu 90 kilometre, suntemŭ nevoiţĭ prin acésta a retrage oferta nóstră, primitivamente făcută în interessulŭ lucrului.

Ad 9. In ceea ce privesce prefacerea vagónelorŭ, s'aŭ făcutŭ la Berlin demarşe directe de D. Dr. Strusberg. In dată ce vom fi maĭ bine informaţĭ de

resultatulŭ lorŭ, nu vom lipsi, Domnule Ministru, a le supune la cunoscinţa D-v.

In fine, Domnule Ministru, avem onóre-a vĕ declara, că pe câtŭ suntemŭ în generalŭ gata de a ne conforma tutulorŭ cererilorŭ drepte şi equitabile ce ni sĕ vorŭ adressa, şi a pune tóte silinţele nóstre spre a dota acésta ţérră, cu unŭ drumŭ de ferrŭ solidŭ şi bine construitŭ; totŭ assemenea avemŭ dreptulŭ de a spera, că veţi bine-vói a îndeplini rugămintea ce vĕ facemŭ, de a nu mai fi accablaţi cu cererĭ incompatibile cu textulŭ şi spiritulŭ concessiuniĭ nóstre.

Primiţi, vĕ rugămŭ, Domnule Ministru, încredinţarea înalteĭ nóstre consideraţiuni.

Direcţiunea pentru construcţia drumuluĭ de ferrŭ a Consorţiuluĭ Dr. Strusberg.

(Semnatŭ) **Vaechter.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturei, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 6,469, din 31 Augustŭ 1870, către Domnulŭ Vaechter, representantulŭ concessionariduĭ Strusberg.

Amŭ priimitŭ adressa D-vóstre, sub No, 3,209, rĕspunsătóre la acellea alle Ministeriuluĭ sub No. 4,923, 5,054 şi 5,228 a. c., şi mĕ grăbescŭ a vĕ face din nuoŭ cunoscutŭ care suntŭ vederile Ministeriuluĭ în privinţa cestiunelorŭ tratate prin acea adressă.

Maĭ întâiŭ începŭ prin a vĕ assigura, domnulŭ meŭ, că sub-scrisulŭ n'a făcutŭ nicĭ uă dată cea maĭ mică alusiune la persóna D-vóstre, căcĭ acésta nicĭ-şĭ póte avea locŭlŭ cândŭ este vorba de esecutarea unuĭ contractŭ încheiatŭ între unŭ guvernŭ şi uă companiă.

Ministeriulŭ nu se póte adresa nicĭ uă dată de câtŭ la representantulŭ acelleĭ companiĭ, şi dacă a fostŭ nevoitŭ a arăta acestuĭ representantŭ nemulţumirile salle, în privinţa moduluĭ essecutăriĭ lucrărilorŭ, ellŭ a făcut'o în virtutea dreptuluĭ ce'ĭ dă legea şi pe basa nenumĕratelorŭ plângerĭ fondate ce'i se adresĕdă de către serviciulŭ controlului însărcinatŭ cu privegherea essecutăriĭ lucrărilor.

Prin urmare în acéstă privinţă nu va putea fi nicĭ uă dată cestiune de personalitate ci numaĭ de essecutare de lucrărĭ.

Acestea dise, D-vóstră susţineţĭ că construcţiunile ce essecutaţĭ se facŭ într'unŭ modŭ câtŭ se póte maĭ solidŭ şi bunŭ, şi că luându-se în justă consideraţiă împrejurările ţĕrreĭ în care essecutaţĭ aceste lucrărĭ şi difficultăţile cu care aveţi a vĕ lupta, credeţĭ că aveţĭ dreptulŭ a privi cu mândriă la celle ce

aţi produsu aci în timpu de duoi anni, prin mijlóce materiali şi intelectuale, de unde conchideţi dară că Ministerulu este nedreptu cându vĕ chiamă atenţiunea şi cere îndreptarea deffectelorŭ ce se urmédă în unele lucrări.

Acésta parte a reclamaţiuniĭ D-vóstre, attingêndu unu punctu de principiu şi tindêndu a stabili teoria că, în vederea împrejurărilorŭ ţĕrreĭ, difficultăţilorŭ ce încercaţi şi repejuneĭ cu care se essecută lucrările, guvernulŭ trebue a admite lucrărĭ maĭ multu, séu maĭ puţinu vicióse, séu puţinu solide, mĕ simţu datoru a respinge din tóte puterile uă assemenea teoriă ca cea maĭ vătămătóre interesselorŭ Statuluĭ-Românu.

Guvernulŭ nu cunósce, domnulŭ meu, nicĭ una din împrejurările ce invocaţi; ellu scie numaĭ că între dênsulŭ şi companiă, representată prin D. Doctor Strusberg, se află încheiată uă conventiune pentru construcţiunea şi exploatarea unuĭ resoŭ de căĭ ferrate evaluatu la cifra de 270,000 francĭ pe kilometru şi pentru care Statulŭ garantéză unu venitu neto-kilometricu de 7,5% din acea cifră; că modulŭ essecutăriĭ lucrărilorŭ trebue să fie conformu cu acellea de pe liniele ferrate din Prussia aflate în celle maĭ bune condiţiunĭ, că afară de acésta urméză a se pădi nestrămutatu în essecutare atâtu stipulaţiunile concessiuniĭ, câtu şi acellea coprinse în conventiunea tecnică de la Dresda, din annulŭ 1865, care face parte integrantă a legiĭ de concessiune; că în fine dupe § 12 allu legiĭ, guvernulŭ are dreptulŭ a priveghea ca lucrările să se esecute cu soliditate şi întocmaĭ dupĕ planele aprobate alle construcţiunilorŭ. Nicăirea în lege nu se ţice că se va ţine comptu de alte împrejurărĭ, séu difficultăţĭ orĭ-care arŭ fi acestea; éră daca compania D-vóstre crede a da uă mare activitate lucrărilorŭ, spre a le sĕvîrşi maĭ nainte de termenile fixate în lege, de şi acésta póte fi în avantagiulŭ ţĕrreĭ, nu e de contestatu că celtu d'întêiu, şi cellu maĭ mare profitu este allu societăţiĭ, care reduce cu modulŭ acesta timpulŭ în care ea va plăti dobêndile obligaţiunilorŭ. — In orĭ-ce casŭ, assemenea consideraţiunĭ nu potŭ fi de natură a legitima cea maĭ mică abattere de la angageamentele contractate, şi nu póte servi nicĭ uă dată de pretextŭ pentru a tolera lucrărĭ esecutate în condiţiunĭ desavantagióse pentru exploatare şi întreţinere, a căruĭ costu se va lua negreşitu din venitulŭ brutu allu linielorŭ, micşórându ast-felu venitulŭ neto şi îngreuindu sarcinile Statuluĭ.

Étta, domnulŭ meu, care este punctulŭ de privire allu guvernuluĭ în cestiunea generală pusă de D-vóstră, la începutulŭ adreseĭ de maĭ susu, şi nimenĭ nu se va găsi să dea acesteĭ cestiunĭ uă altă interpretare.

A stărui ca lucrările să se essecute conformu angagementelorŭ luate şi în mod

solidŭ, nu va să ḑică nicĭ a attaca, nicĭ a ameninţa pe nimenĭ; érŭ déca D-vóstre vĕ place a califica uă assemenea stăruinţă *ca accablătóre,* veţĭ cunosce, domnulŭ meŭ, că nu potŭ da acesteĭ expresiunĭ uă altă semnificare de cătŭ ca uă apreciare personală a D-vóstre, care nu va influinţa în nicĭ unŭ modŭ, hotărîrea luată de guvernŭ, pentru a se ţine strictŭ şi cu orĭ ce preciŭ în observarea angagementelorŭ luate.

Trecŭ acumŭ, domnulŭ meŭ, la ossebitele puncte de detaliŭ tratate în adresa D-vóstre :

Ad I. Nu vĕ credeţĭ obligaţĭ a construi în bune condiţiunĭ cassele de păzitorĭ, şi invocaţĭ unŭ aliniatŭ allŭ § 4 din legea în care se vorbesce de gherete pentru assemenea agenţĭ.

In adevĕrŭ, assemenea gherete suntŭ prevĕḑute a se face în unele casurĭ, dupĕ cum se obicĭnuesce pe tóte căile ferrate, însă elle nu excludŭ facerea casselorŭ de cantonierĭ dupĕ modelulŭ cellorŭ din Prussia şi dupĕ planurĭ aprobate de guvernŭ.

Nu e vorba astădĭ de inlocuirea unora din acelle casse cu gherete, ci de construcţia casselorŭ deja fixate în numerŭ, prin proectele presentate de D-vóstră, deja essaminate şi aprobate de Ministerŭ cu óre care modificaţiunĭ menite a face din elle nisce construcţiunĭ solide ca acellea ce trebue să figureḑe pe uă cale ferată. (Veḑĭ adresa No. 5,791, din 30 Iuliŭ 1869.)

Acéstă soliditate este departe d'a fi îndeplinită, cândŭ zidăriile, şi maĭ cu sémă fondaţiile, suntŭ făcute cu cărămiḑĭ próste şi varŭ grosŭ; cândŭ tótă lemnăria este de bradŭ şi reŭ lucrată, cândŭ accoperişulŭ lorŭ se compune de table de hărtiă, şi cândŭ în fine unele din elle suntŭ astŭ-felŭ dispuse că platforma drumuluĭ feratŭ se află cu multŭ maĭ susŭ de cătŭ parchetulŭ casseĭ, condiţiune neadmisibilă pentru exploatare.

Ad II. Refusaţĭ a consrui magasiĭ de cereale, pe care însĕ nu tăgăduiţĭ că aţĭ promissŭ a essecuta la staţiunile celle maĭ importante, recunoscêndŭ înşivĕ necesitatea unorŭ assemenea construcţiunĭ.

Este de necontestatŭ, Domnulŭ meŭ, că construcţiunile orĭ cărui drumŭ feratŭ trebue adoptate la împrejurările localităţilorŭ traversate; şi dar, într'uă ţĕrră agricolă ca a nóstră, în care maĭ tóte articolele de transportŭ consistă în cereale, nu vĕḑŭ cumŭ s'ar îndeplini necessităţile commerciuluĭ, dacă fie care staţiune nu ar avea unŭ localŭ spaţiosŭ în care să se depună acele obiecte în asceptarea trimiterii lorŭ la destinaţiune.

Construcţiunĭ de assemenea natură, care în alte ţĕrrĭ suntŭ judecate fără

mare avantagiŭ, devinŭ la noĭ unele din celle maĭ indispensabile, dacă voimŭ ca liniile să fie producătóre.

Acestea suntŭ cuvintele pentru care Ministerulŭ v'a cerutŭ înfiinţarea de magasiĭ de cereale pe lângă fie-care staţiune, şi acéstă cerere o crede basată pe necesităţile localĭ, şi prin urmare obligatóre.

Ad III. In privinţa teşiturilorŭ, de şi în regula generală elle se află fixate la $1^1/_2$ înălţime, totuşi, dupe textulŭ § 4 allŭ concessiuniĭ, teşiturĭ maĭ dulcĭ urmêdă a se essecuta cândŭ se reclamă de natura terrenuluĭ.

Ministerulŭ nu a cerutŭ aplicarea acesteĭ condiţiĭ de câtŭ în casurile ce s'a observatŭ în faţia loculuĭ că reclamă teşiturĭ de 45°, şi prin urmare şi în acéstă privire, Ministerulŭ este în limita prescripţiunilorŭ legiĭ.

Construcţiunea *para-zăpeḑilorŭ* s'a cerutŭ assemenea în virtutea paragrafuluĭ 48 alŭ convenţiuniĭ de la Dresda, care prescrie aceste dispositiunĭ în interesulŭ assigurăriĭ circulaţieĭ pe calea ferată.

Ad IV. D-vóstră contestaţĭ guvernuluĭ dreptulŭ de a cere ca zidăria podurilorŭ şi podeţelorŭ să se facă de pétră séŭ de cărămiḑĭ bune şi cu ciment.

Cu tóte aceste, § 37 allŭ convenţiuniĭ de la Dresda prescrie că pentru podurĭ urméḑă a se prefera bolţĭ solide de pétră, séŭ cărămiḑĭ bune, împreună cu construcţiune solidă de ferŭ.

Inţelesulŭ acestuĭ articolŭ nu póte fi altulŭ, Domnulŭ meŭ, de câtŭ că fie care din materiale, precumŭ pétră, cărămidă bună şi ferulŭ potŭ intra în combinaţiunĭ pentru construcţiunea podurilorŭ; să înţellege însĕ clarŭ, şi acésta se face în tóte construcţiunile de căĭ ferate, că materialulŭ de pétră cu imentŭ urméḑă negreşitŭ a se adopta pentru părţile celle maĭ expuse alle uvragelorŭ de artă, precumŭ socluri, radiere, picióre etc., putêndu-se admite ca celle-l-alte pârţĭ să fie construite de cărămidă, însĕ de cea maĭ bună calitate şi cu mortarŭ de cimentŭ, éră nu cărămiḑĭ ca acellea întrebuinţate de D-vóstră, în celle maĭ multe uvrage de podeţe, podurĭ şi alte construcţiunĭ.

Numaĭ în acestŭ modŭ construcţiunile se potŭ considera ca solide şi prin urmare îndeplinindŭ condiţiile § 12 allŭ legiĭ. Ministerulŭ, cerêndŭ înlocuirea părţilorŭ de uvrage essecutate în contra acestorŭ dispositiunĭ, nu a fostŭ şi nu este afară din lege.

Ad V. Nu puteţĭ tăgădui puterea motivelorŭ pentru care vi s'a refusatŭ întrebuinţarea traverselorŭ de bradŭ netolerate de § 25 allŭ convenţiuniĭ de la Dresda.

Prin adresa Nr. 3,511 a. c. ce invocaţĭ, vi s'a pusŭ ca condiţiune *sine-qua-*

non a admiteriĭ traverselorŭ aşedate între Brăila şi Mizilŭ pe de uă parte a nu maĭ întrebuinţa assemenea traverse pe alte părţĭ de liniă, éră pe de alta ca concessionarulŭ să iea *angageamentŭ formalŭ* de a presenta guvernuluĭ uă garanţiă solvabilă şi acceptată de dênsulŭ.

Unŭ assemenea angageamentŭ nu s'a presentatŭ Ministeruluĭ de atuncĭ, nicĭ acumŭ D-vóstră nu 'lŭ luaţĭ, sub-scrisulŭ considerŭ, dară, acéstă cestiune ca tranşată în principiŭ, însĕ neessecutată âncă în faptŭ.

Uă assemenea procedare se înţellege că, nu póte da nascere de câtŭ la conflicte regretabile, dară care, dupe cumŭ vedeţĭ, nu provinŭ din partea acestuĭ Ministerŭ, care e datorŭ a face să se respecte legea.

Ad VI. Ceea ce amŭ ţisŭ în privinţa traverselorŭ este de la sine aplicabilŭ şi la stâlpiĭ telegrafuluĭ. De óre ce lemnulŭ de bradŭ este exclusŭ pentru traverse, ellŭ nu póte fi admisŭ pentru aceĭ stâlpĭ, carĭ prin funcţiunea ce aŭ a îndeplini, suntŭ expuşĭ la acelleaşĭ cause de deteriorare ca şi traversele.

Essemplulŭ ce daţĭ nu póte fi nicĭ de cumŭ concluantŭ. Dacă uă singură liniă din Prussia, pentru motive de economiă negreşitŭ, a admisŭ, precumŭ ţiceţĭ, stâlpĭ de bradŭ neinjectaţĭ, acésta nu va să ţică că acellŭ materialŭ e solidŭ, acceptabilŭ şi întrebuinţatŭ pe majoritatea căilorŭ ferate din Prussia.

Chiar în ţérra nóstră toţĭ stâlpiĭ de telegrafŭ suntŭ de stejarŭ şi nicăirĭ de bradŭ, precumŭ lesne vĕ puteţĭ încredinţa înşi-vĕ.

Suntŭ dară nevoitŭ a respinge şi de astă-dată materialulŭ în cestiune şi a nsista pentru înlocuirea luĭ cu lemnŭ de stejarŭ, séŭ de bradŭ injectatŭ.

Ad VII. Printr'uă lungă corespondinţă vi s'a arătatŭ că construcţiunea staţiilorŭ de priimire o faceţĭ contra proectelorŭ aprobate de Ministerŭ; D-vóstră susţineţĭ că possedaţĭ acea aprobare. Tóte explicaţiunile ce vi s'aŭ datŭ în acéstă privire, âncă de la începutŭ, aŭ fostŭ cu totulŭ vane şi construcţiunile continuate dupĕ nisce planurĭ neaprobate.

Suntŭ silitŭ şi cu acésta a vĕ aduce aminte, Domnulŭ meŭ, că proectele typurilorŭ de staţiunĭ s'a presentatŭ de compania D-vóstră la 7 Iuliŭ 1869, cu adresa No. 3,870. Aceste proecte, dându-se în essaminarea consiliuluĭ tecnicŭ, şi găsindu-se fórte puţinŭ satisfăcătóre atâtŭ în privirea încăperilorŭ, câtŭ şi a aspectuluĭ lorŭ, vi s'aŭ respinsŭ cu adresa No. 5,820, din 31 Iuliŭ, cerêndu vi-se totŭ d'uă dată a presenta alte typurĭ dupĕ liniile ferate prussiene. Aceste typurĭ le-aţĭ presentatŭ la 20 Augustŭ acellŭ annŭ şi vi s'aŭ admisŭ cu óre care specificărĭ, communicându-vĕ acésta prin adresa No. 7,868, din 7 Octombre.

In intervalulŭ acesta, D-vóstră aţĭ presentatŭ, la 2 Septembre 1869, nisce

schiţe de planurĭ pentru aceste staţiunĭ, în care nu se arată de câtŭ însemnarea încăperilorŭ etagiuluĭ de josŭ, fără elevaţiă, nicĭ secţiunĭ, nicĭ alte detaliurĭ.

D. Ministru de atuncĭ, în scopŭ d'a nu aduce întîrdiere în essecutarea lucrărilorŭ, a parobatŭ acelle schiţe şi s'aŭ predetŭ duplicatele ce se află în mâinele D-vóstră.

In cea ce privesce façiadele acestorŭ clădirĭ şi celle-l-alte detaliurĭ, Ministerulŭ a aprobatŭ, chiar dupĕ propunerea D-vóstre, unulŭ din typurile trimise la 20 Augustŭ, precumŭ se arată maĭ susŭ.

Precumŭ vedeţĭ, Domnulŭ meŭ, este constatatŭ că, în ceea ce privesce întinderea etagiuluĭ de josŭ şi distribuţia încăperilorŭ luĭ, staţiunile urmĕdă a se construi dupĕ schiţele aprobate la 2 Septemvre; însă în ceea ce privesce façiadele şi celle-l-alte detaliurĭ, singurile proecte suntŭ acelea ce vi s'aŭ communicatŭ la 7 Octombre 1869 cu adresa Po. 7,868.

Orĭ-ce altă interpretare nu póte fi admisibilă în façia împrejurărilorŭ arătate maĭ susŭ, şi de aceea sperŭ că şi D-vóstră nu veţĭ putea refusa cererea Ministeruluĭ, care în resumatŭ este :

a). Staţiunile să se construe în planŭ, întindere şi distribuţia încăperilorŭ dupĕ schiţele aprobate la 2 Septembre.

b). Façiadele şi celle-l-alte dispositiĭ de detaliŭ să se esecute conformŭ planelorŭ aprobate la 7 Octombre 1869, căcĭ alte plane aprobate nu essistă.

In ceea ce privesce clădirile staţiunelorŭ dupĕ linia Piteştĭ, vĕ repetă că Ministerulŭ cere ca elle să fie construite şi pe acéstă linià întocmaĭ dupĕ planele typurĭ, descrise maĭ susŭ şi aprobate pentru totalitatea linielorŭ concedate.

Ad VIII. Refusulŭ ce arătaţĭ pentru construcţia magasiilorŭ de mărfurĭ la tóte staţiunile, în raportŭ cu importanţa staţiuniĭ, nu se póte admite pentru următórele cuvinte :

Cererea Ministeruluĭ făcută în acéstă privinţă, prin adressa No. 5,947, din 5 Augustŭ 1869, cu occasia essaminărĭ planelorŭ trimise de D-vóstră, la 17 Iuliŭ, pentru înfiinţare de magasiĭ de mărfurĭ, de şopróne de vagóne şi de reservoriĭ înduoite, este basată pe dispositiile prevĕdute de § 85, 97, 99, 100 şi 101 din conventiunea de la Dresda, care, dupĕ § 4, al. 9 allŭ legiĭ de concessiune, face parte întregitóre din lege.

De vreme ce assemenea construcţiunĭ se întrebuinţédă pe liniele din Prussia, nu este cuvenitŭ că elle să nu se essecute şi pe liniile nóstre, maĭ cu sémă cândŭ necessităţile commerciuluĭ şi ale exploataţieĭ le reclamă imperiosŭ.

La argumentele ce produceţi că în convenţiunea de la Dresda nu essistă cuvêntulŭ de obligatoriŭ pentru assemenea construcţiunĭ, vĕ rĕspundŭ, Domnulŭ meŭ, că nicăirĭ în acea convenţiune nu figurédă acestŭ cuvêntŭ, şi dară, de s'ar admite interpretarea D-vóstre, ar resulta că nicĭ una din dispoşiţiile acelleĭ convenţiunĭ nu ar găsi aplicaţiune în essecutarea liniilorŭ concedate companieĭ, şi, în assemenea casŭ, nu se póte înţellege scopulŭ ce a avutŭ legislatorulŭ d'a prescri observarea acelleĭ convenţiunĭ şi condiţiunea că ea face parte întregitóre din concessiune.

Ad 2. Pentru locuinţele ce vi s'aŭ cerutŭ a înfiinţa la tóte staţiunile pentru lucrătoriĭ chiămaţĭ prin serviciulŭ lorŭ a nu se putea depărta nicĭ uă dată din coprinsulŭ staţiunilorŭ, credŭ, Domnulŭ meŭ, că cererea Ministeruluĭ e basată pe uă necesitate reale, şi compania n'ar trebui a se refusa la essecutarea lorŭ.

Ad 3. In privinţa proectuluĭ gareĭ Roman, vi s'a communicatŭ decisiunea Ministeruluĭ cu adresa N. 5,821 a. c. şi prin urmare urmédă a vĕ conforma întru tóte dispoşiţiunilorŭ în ea prescrise.

Ad 4. In urma esplicaţiunilorŭ date de D-vóstră, sub-scrisulŭ, vĕdêndŭ că elle suntŭ fondate, aprobŭ propunerea D-vóstre în privinţa macaralelorŭ. Puteţĭ vedea dară, că Ministerulŭ este gata totŭ d'a-una a lua în consideraţiă explicaţiunile D-vóstre, orĭ de câte orĭ le găsesce satisfăcătóre.

Ad 8. In privinţa cellorŭ ḑece locomotive maĭ puternice, cerute de Ministerŭ, nu credŭ, Domnulŭ meŭ, că acéstă cerere să fie nedreptă. Dacă la unŭ numerŭ de peste 100 locomotive ce sunteţĭ ţinuţĭ a aduce pentru exploatarea tutorŭ căilorŭ concedate de la Roman la Turnu-Severinŭ, vi s'a cerutŭ uă a ḑecea parte din numerulŭ lorŭ cu uă putere maĭ mare, spre a servi atâtŭ la părţile de liniă cu declivităţĭ marĭ, câtŭ şi la unele trenurĭ grele de mărfurĭ, uă assemenea proporţiune nu e de locŭ essagerată, şi nu vĕdŭ cuvêntulŭ pentru care s'ar respinge, maĭ cu sémă că uă assemenea mĕssură este cu totulŭ în avantagiulŭ înlesnirilĭ exploatărilĭ în casulŭ cândŭ locomotivele ordinare nu ar putea desvolta destulă putere spre a învinge resistenţele produse de influenţele atmosferice séŭ de greutatea trenurilorŭ.

Ad 9. In fine assupra prefacerilĭ vagónelorŭ de călĕtorĭ, cerute în atâtea rînduri, respunsulŭ D-vóstre nu coprinde nicĭ de astă dată nimicŭ precisŭ şi satisfăcĕtorŭ. Ellŭ se mărginesce, ca în maĭ multe cestiunĭ de acéstă natură. la simple şi vage promissiunĭ. Puteţĭ dară ved ea înşi-vĕ, Domnulŭ meŭ, că acéstŭ Ministerŭ nu se póte declara satisfăcutŭ în acéstă privire, şi dară, re-

înoindu-vĕ şi cu acéstă occassiune cererile anterióre, nu potŭ de câtŭ a insista pentru îndeplinirea lorŭ.

Terminândŭ, Domnulŭ meŭ, credŭ de datoria mea a vĕ comunica că, în privinţa retractărilorŭ ce faceţĭ acum assupra maĭ multorŭ propunerĭ de îmbunătăţirĭ, acceptate pênĕ acum de D-vóstră, din momentulŭ ce elle aŭ fóstŭ propuse de D-vóstră, în urma cererilorŭ Ministeruluĭ, elle se consideră ca obligătoriĭ pentru companiă şi nu se maĭ potŭ retracta. Sub-scrisulŭ insistă, şi vĕ rogŭ a crede că va fi restrămutatŭ în acéstă hotărîre.

Totŭ d'uă dată, credŭ, Domnulŭ meŭ, că, de óre ce tótecestiunile ce se tratédă între companiă şi guvernŭ suntŭ relative la essecutarea unorŭ angageamente luate, ar trebui ca orĭ-ce discuţiune în assemenea cestiunĭ să fie calmă şi desbrăcată de orĭ-ce umbră de animositate, maĭ cu osebire cândŭ cunósceţĭ că, în orĭ-ce casŭ, soluţiunea finală se va da difinitivă numaĭ de autoritatea chiămată de concessiune a statua în tóte differenţele saŭ interpretaţiile ce s'ar putea ivi în cursulŭ essecutărĭĭ lucrărilorŭ.

Priimiţĭ, vĕ rogŭ, Domnulŭ meŭ, assigurarea osebiteĭ melle consideraţiĭ.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturĕĭ, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu N. 6,831, din 10 Septembre 1870, către D. Inginerŭ Şefŭ Vaechter, representantulŭ concessionaruluĭ Strusberg.

Domnulŭ Inspectorŭ allŭ serviciuluĭ Controluluĭ, prin raportulŭ sĕŭ N. 131, din $^{8}/_{20}$ a corenteĭ, îmĭ communică starea în care a găsitŭ lucrările la inspecţiunea ce a făcutŭ liniilorŭ Bucurestĭ-Pitestĭ şi Crajova-Prunişorŭ.

Din descripţiunea făcută acestorŭ lucrărĭ, simţŭ necessitatea a atrage atenţiunea D-vóstre asupra maĭ multorŭ neregularităţĭ ce se urmédă în construcţiunea lorŭ.

I. Atâtŭ pe linia Bucurestĭ-Pitestĭ, câtŭ şi pe acea de la Crajova la Prunişorŭ, terrassementele se essecută dupĕ un profilŭ cu totulŭ altulŭ de câtŭ acella aprobatŭ de Ministerŭ. În astă privire, sub-scrisulŭ a fostŭ nevoitŭ în differite rînduri a vĕ rechema la observarea prescripţiunilorŭ legiĭ de concessiune, şi cu tóte acestea constatŭ cu părere de rĕŭ, domnulŭ meŭ, că D-vóstră continuaţĭ a vĕ abate necontenitŭ de la planele aprobate.

Uă assemenea procedare mĕ pune din nuoŭ în posiţiune a vĕ aduce aminte

că, după dispoziţiunile § 3 al legii, planele de construcţiune, uă dată aprobate, urmédă a se observa în essecutare, éră dacă D-vóstra credeţi a putea urma altu-felu, Guvernulu, prin organulu sub-scrisului, nu póte de câtu a face reservele celle mai formale în privinţa priimirii acelloru linii.

II. Gropile din care s'a estrasu pământulu pentru împlinirí, nu potu rěmâne în starea de neregularitate în care se află astădi, căci ar fi a creea allăturí cu linia necontenite lacurí şi bălţi de apă stătătóre şi, din tóte punctele, větămătóre atâtu terrassementelorú linieí, câtu şi sănătăţii publice.

Vě invitu, déră, a da ordine severe antreprenorilorú D-vóstre, de a regula fundulu totoru acelloru gropí, şi a le da uă scurgere lesniciósă în scopu d'a se înlătura necuviinţele arrětate mai susu.

III. Depositele scóse din săpăturí, se aruncă érăşi, în modu fórte neregulatu, pe muchia acelloru săpăturí.

Este de nevoiă a se dispune pentru assemenea depositu uă formă regulată d'a lungulu linieí, şi a profita de cantitatea acelluí pământu disponibile spre a forma, la distanţă de 4 metre dincolo de muchia acelloru săpăturí, digurí paralele carí să serve de para-zăpedí şi să apere ast-felu grămădirea zăpedílorú pe linia ferrată.

Sperú că şi D-vóstră veţi recunósce acésta necessitate şi veţi da ordine în consecuinţă.

IV În fórte multe puncte a linieí Crajova-Prunişorú terrenulu fiindu de uă natură nissipósă, teşiturile nu se potu menţine cu declivităţile esecutate, şi reclamă a fi dispuse cu cellu puţin 1 $^1/_2$ de basă pentru 1 de înălţime.

Bine-voiţi déră a lua în consideraţiă aceste împrejurărí, şi a lua dispoziţiunu pentru ca să se dea teşiturelorú din săpăturí inclinarea mai susu arětată, ca una ce singură póte evita dărîmăturile terrasementelorú.

V. Între traversele aşedate séu aprovisionate pe ambele aceste linii, Domnulu Inspectoru mě informă că unu mare numerú nu aú dimensiunile aprobate, éră altele se compunu de lemnu rěscoptu şi atacate séu de insecte, séu de putrejune.

E învederatu că un assemenea materialu e departe d'a fi de bună calitate, şi de aceea vě invitu să faceţi a se înlocui tóte traversele ce ar avea verunulu din defectele aretate mai susu, căci acelea ce se află aduse nu potu fi tóte priimite din causéle expuse mai susu.

VI. În privinţa podeţelorú aflate în cursu de esecutare, este de nevoiă a se face următórele îmbunătăţirí:

a). La acele ce se construe peste pâraie, să se înfiinţeḑe radiere de pétră cu cimentŭ; éră piciórele pênĕ la soclu să fie făcute assemenea de pétră, bolţile şi restul construcţieĭ putêndŭ fi de cărămidă de bună calitate cu mortar de ciment.

b). La apeducele micĭ, piciórele şi radierele potŭ fi de cărămidă bine alésă, însă construite în totul cu ciment, cellŭ puţinŭ pênĕ la înălţimea apelorŭ.

In acelaşŭ modŭ urméḑă a se construi capacele şi căptuşelele bolţilorŭ acestorŭ uvrage.

c). Din acele podeţe esecutate în apropiere de Crajova, treĭ se află cu totul degradate din causă că aŭ fostŭ construite cu cărămidă próstă şi cu mortar de varŭ grasŭ.

Suntŭ în dreptŭ a cere, şi vĕ cerŭ, ca aceste treĭ uvrage să fie dĕrîmate şi înlocuite cu altele în condiţiunele arĕtate maĭ susŭ, precumŭ şi a se observa cu rigóre aceleaşĭ condiţiunĭ pentru tóte cele-l-alte ce veţĭ avea a construi în viitorŭ.

VII. In ceea ce privesce casele de cantonierĭ, suntŭ informatŭ că D-vóstră urmaţĭ totŭ vechiulŭ sistemŭ de construcţiă, făcêndŭ fundamentele şi zidăria pênĕ la soclu cu cărămidă şi varŭ ordinarŭ, éră nu de pétră séŭ cărămidă cu cimentŭ, precumŭ vi s'a cerutŭ de Ministeriŭ în maĭ multe rînduri.

Assemenea la unele din acelle case pardoséla lorŭ s'a construitŭ maĭ josŭ de câtŭ nivelulŭ terassementelorŭ, ceea ce e contra regulelor admise şi cu totul contrariŭ dispositiunilor ce vi s'a recomandatŭ de Ministeriŭ în casurĭ analoge.

Unele din puţurile caselor în cestiune aŭ ghisdurĭ de bradŭ şi prin urmare neadmisibile.

Vĕ cerŭ déră, domnulŭ meŭ, ca să luaţĭ urgente dispositiunĭ pentru prefacerea cu pétră, séŭ zidăriă hydraulică, a totorŭ fondaţielorŭ pênĕ la soclu, pentrŭ înălţarea pardoseleĭ caselorŭ pênĕ la nivelulŭ calleĭ, şi pentru prefacerea puţurilorŭ făcute cu ghisdurĭ de bradŭ înlocuindu-le cu ghisdurĭ bune de stejarŭ.

VIII. Învelişulŭ caselorŭ se continuă a se face cu carton. — Cunósceţĭ, domnul meŭ, că acestŭ materialŭ a fostŭ respinsŭ cu desĕvîrşire de Ministeriŭ, în maĭ multe rînduri şi vi s'a cerutŭ formalŭ a'lŭ înlocui cu table de tinichia.

În casŭ de a nu vĕ putea conforma cu acéstă cerere nu rĕmâne de câtŭ ca acéstă cestiune să se resolve de tribunalulŭ arbitralŭ prescrisŭ de lege.

IX. Clădirile staţiunilorŭ dupe menţionatele liniĭ s'aŭ începutŭ dupĕ aceleaşĭ typurĭ care cunósceţĭ că nu s'aŭ aprobatŭ de Ministeriŭ, în ceea ce pri-

vesce mai cu sémă façiadele. Pe lângă acésta cărămida întrebuinţată în zidăria lorŭ este de próstă calitate.

În privinţa totorŭ staţiunilorŭ, Ministeriulŭ v'a cerutŭ a adopta façiadele dupe drumulŭ ferratŭ Markisch-Posen communicate D-vóstre încă de la Octombre 1869 cu adresa No. 7,868.

Contra acesteĭ dispositiunĭ luate în conformitate cu § 3 allŭ legiĭ, D-vóstră aţĭ construitŭ şi continuaţĭ construcţia diselorŭ staţiunĭ, dupĕ nisce planurĭ neadmise de Ministerŭ şi în condiţiunĭ de aspectŭ puţinŭ satisfacătóre.

Sub-scrisulŭ vine şi cu acéstă ocassiune a vĕ arrăta, domnulŭ meŭ, că singurele façiade admise de Ministerŭ, pentru tóte staţiunile, suntŭ acellea ce vĭ s'a communicatŭ cu adresa susŭ citată sub No. 7,868 şi că orĭ-ce altă dispositiă o considerŭ ca abătută de la angageamentele luate de companiă de a nu essecuta lucrările de câtŭ dupĕ ce planurile vorŭ fi fostŭ aprobate.

Nu este cu putinţă, domnul meŭ, ca D-vóstră să daţĭ uăaltă interpretare actuluĭ de concessiune, căcĭ modificaţiile adusse în essecutare nu potŭ fi clasate între acelea permise de § 5 allŭ legiĭ, şi care nu potŭ fi de câtŭ din acelea de fórte mică importanţă, şi de acea sperŭ că, convingându-ve înşi-ve de dreptatea acestorŭ cererĭ, să luaţĭ cuvenitele mĕssurĭ de îndreptare.

Terminându, vĕ amintescŭ, domnulŭ meŭ, că proectele clădirilorŭ gareĭ din Crajova nu suntŭ încă presentate, şi vĕ repetŭ cererea făcută deja prin adressa No. 4,250 de a nu începe nicĭ uă lucrare pênĕ cândŭ acelle proecte nu vorŭ fi aprobate în regulă.

Priimiţĭ, vĕ rogŭ, domnulŭ meŭ, assigurarea prea ossebiteĭ mele considerațiunĭ.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

JURNALŬ Nr. 227

Şedinţa din 5 Augustŭ 1870

Consiliulŭ Lucrărilorŭ Publice, luându în examinare proectele construcţiunilorŭ de la gara Roman, înaintate prin adressa Nr. 3,284 a D-luĭ Inginerŭ Şefŭ Vaechter, a omisŭ următórele opiniunĭ:

1°. Tóte construcţiunile vorŭ avea, fără excepţiă, socluri de pétră şi învelitóre de tinichia.

2°. Casa de priimire se aprobă ca supra-façiă şi dispositiĭ, însă elevaţia, fiindŭ cu totulŭ de rĕŭ gustŭ, se cere de la DD. Concessionarĭ de a se raporta la elevaţiile caselorŭ de priimirĭ a Companieĭ Ofenheim.

Assemenea este de neapărată trebuinţă de a se face uă marchisă de ferŭ şi pivniţe boltite.

3°. Remisa de mărfurĭ se aprobă ca elevaţiă, însă va fi de uă supra-façiă dublă; soclu va fi de pétră şi pivniţile boltite.

4°. Remisele de locomotive se aprobă, însă soclu va fi de pétră, gropile pentru curăţirea maşinelorŭ vorŭ fi de pétră cu cimentŭ.

5°. La atelierele de reparaţiă soclu va fi de pétră.

6°. Pentru casele de cantonierĭ se va adopta typulŭ admisŭ pe linia de la Chitila la Pitestĭ, séŭ maĭ bine pe liniile Ofenheim.

7°. Cheurile rampelorŭ vor fi de pétră cu cimentŭ.

8°. Se va face uă încăpere pentru locuinţa lucrătorilorŭ pentru optŭ familiĭ.

(Semnaţĭ) **A. Costinescu, P. Donicĭ.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu N. 5,821, Augustŭ 5, 1870, către D. Inginerŭ Vaechter, representantulŭ D-luĭ concessionarŭ Strusberg.

Proectele trimise de d-vóstră, pe lângă adressa No. 3,284, pentru construcţiile gareĭ din Roman, dându-se în essaminarea Consiliuluĭ de Lucrărĭ Publice, acesta, prin jurnalulŭ anexatŭ aci în copiă, a opinatŭ a se face acellorŭ proecte maĭ multe schimbărĭ în interesulŭ lucrărilorŭ.

Sub-scrisulŭ, aprobându opinia consiliuluĭ, are onóre a vĕ înapoia menţionatele proecte, şi a vĕ învita de a le preface, conformându-vĕ disposiţiilorŭ arătate prin espusulŭ jurnalŭ, dupĕ care le veţĭ supune la aprobarea Ministeriuluĭ; cunoscêndŭ că pênĕ atuncĭ elle nu potŭ fi considerate ca aprobate din partea guvernuluĭ.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa D-luĭ Inginer Vaechter, representantulŭ concessionaruluĭ Strusberg, cu No. 4,189, din 28 Augustŭ 1870, către Ministeriulŭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Am onóre a rĕspunde următórele la adressa d-vóstră, din 5 Augustŭ curent, N. 5,821:

Nu ne este cu putinţă de a face uă modificare la construcţiunile deja esecutate de la gara Roman.

Tóte fundamentele construcţiunilorŭ suntŭ essecutate cu pétră, déră nu se póte face assemenea şi în privinţa soclurilorŭ ce suntŭ destulŭ de înalte.

Acésta a părutŭ a fi cu atâtŭ mai puţinŭ necessarŭ, pe câtŭ cărămidile întrebuinţate la Roman suntŭ de bună calitate şi întrecŭ fórte multŭ pe acelle întrebuinţate de societatea Ofenheim ; o ḑicemŭ fiindŭ că onor. Ministerŭ 'ĭ a plăcutŭ a face uă comparaţiune.

Assemenea şi în privinţa învĕlitorilorŭ de tinichea, noĭ nu putemŭ schimba opinia nóstră ; cartonulŭ bituminosŭ este învelitórea cea mai bună.

Déca onorabilulŭ Ministerŭ crede că architectura caseĭ de priimire este cu totulŭ de rĕŭ gustŭ, rugămŭ atunci să bine voésă a ne arăta în detailŭ unde găsesce cusururile la stilŭ şi la gustŭ.

Suntemŭ gata a priimi observaţiunile ce ni se va face întru acésta şi, convingându-ne de greşalele nóstre, a modifica proectulŭ.

Cu acéstă occasiune menţionaţĭ, domnule Ministru, despre construcţiunile companieĭ Ofenheim. Permite-ţi-ne a vĕ spune că compania Ofenheim are 5 clase de gare, dintre care gara cea fórte mare de la Iaşşy aparţine la clasa I, pe cândŭ a 5 clasă corespunde cu a 3 clasă de la noĭ ; căcĭ garele essecutate de noĭ, în oraşele maĭ marĭ, nu intră în acéstă clasificare, fiindŭ essecutate dupĕ proecte speciale.

Din acésta resultă că supra-façia claseĭ a 5 de la Ofenheim (care este cea dupĕ urmă) este de 136^{m} □, pe cândŭ clasa nóstră a 3ª are 184^{m} □, şi prin urmare construcţiunele Ofenheim, luate una peste alta, nu se póte pretinde că întrecŭ pe alle nóstre în mărime.

Nu se póte cere de la noĭ facerea unorŭ marchise de ferŭ, fiindŭ că nu este cunoscutŭ unŭ singurŭ casŭ la drumurile de ferŭ prussiane, unde assemenea marchise de ferŭ să fi fostŭ înfiinţate, chiar la începutulŭ construcţiuniĭ; acesta este unŭ luxŭ cu carę se obicĭnuesce a se dota unele gare maĭ pe urmă, în timpulŭ exploataţiuniĭ, cândŭ drumulŭ de ferŭ se rentéză bine.

Assemenea nu ni se póte cere înfiinţarea de pivniţe boltite la casa de priimire şi la magasia de mărfurĭ.

In acéstă privinţă, ne permitemŭ a menţiona aicĭ ceea ce s'a scrisŭ despre assemenea lucrărĭ în voiagiulŭ luĭ Heusinger de Waldegg B. I pagina 558, care este unulŭ din uvragele celle maĭ recente şi care servă de regulă pentru construcţiunea drumuluĭ de ferŭ din Germania de Nord :

« Infiinţarea de pivniţe sub-locală de depunere a mărfurilorŭ este numaĭ a-
« tuncĭ justificată, cândŭ esistă uă prevedere sigură, că aceste pivniţe vorŭ fi
« întrebuinţate séŭ cândŭ înfiinţarea lorŭ nu dă locŭ la cheltuelĭ maĭ marĭ.

« Pe de altă parte, este avantagiosŭ şi cu totulŭ acceptabilŭ, pentru solidi-
« tatea lemnărieĭ din duşumea, de a umple partea interióră pênĕ la înalţimea
« peronuluĭ cu cantităţĭ de pământŭ bunŭ şi de a aşeda duşumeaua pe acésta
« umplutură. Décă se vorŭ prescrie pivniţe, atuncĭ se face acésta prin zidire
« de stâlpĭ, pe care se aşédă suporturĭ, şi prin acésta se face uă sprijinire grin-
« zilorŭ care suntŭ puse cea maĭ mare parte d'a curmezişulŭ.

« Pivniţe boltite costă fórte multŭ şi din causa acésta suntŭ rarŭ essecutate. »

In privinţa dimensiunilorŭ remiselorŭ de mărfurĭ, amŭ avutŭ deja onóre, domnule Ministru, a vĕ comunica causele pentru care considerămŭ aceste dimensiunĭ ca suficiente. Cererea de uă dublă supra-faţiă, fără arătare de motive, ne pare inadmisibilă.

In privinţa înfiinţărilĭ de încăperĭ pentru locuinţă a 8 familiĭ de lucrătorĭ, amŭ avutŭ assemenea onóre, prin altă adressă, a vĕ arăta causele pentru care nu le putemŭ priimi.

Vĕ rugămŭ déră plecatŭ, domnule Ministru, de a bine-voi a aproba proectele ce amŭ avutŭ onóre a vĕ supune, căcĭ nu credemŭ că veţĭ voi, cu dreptate, împedica aceste lucrărĭ, spre a ne face cu sila a priimi cererĭ carĭ nu suntŭ justificate.

Priimiţĭ, domnule Ministru, vĕ rugămŭ, încredinţarea înalteĭ nóstre consideraţiunĭ.

Direcţiunea pentru construcţia drumuluĭ de ferŭ a consorţiuluĭ D-r Strusberg.

(Semnatŭ) **Vaechter.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturеĭ, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 6,832, din 10 Septembre 1870, către Domnulŭ Inginerŭ Vaechter, representantulŭ Concessionaruluĭ Strusberg.

La adressa D-vóstră No 4,189, din 28 Augustŭ espiratŭ, mĕ grăbescŭ a vĕ face cunoscutŭ următórele:

Prin adressa No 3,284, D-vóstră a-ţĭ presentatŭ planele clădirĭĭ principale şi dependinţetorŭ din gara Roman, spre essaminare şi darea permisiunĭĭ de a le essecuta.

Ministerulŭ, în urma avisuluĭ Consiliuluĭ Lucrărilorŭ Publice, şi în virtutea

dreptului ce 'i se dă de § 3, a legii de concessiune, v'a comunicatŭ că nu póte aproba acele planuri de cătŭ, cu modificaţiunile arĕtate în jurnalulŭ ce vi s'a anexatŭ la adressa No 5,821, modificaţiuni cari s'aŭ creḑutŭ indispensabile în interesulŭ acelorŭ stabilimente, şi assupra cărora dreptulŭ Guvernului este necontestabilŭ.

Cu mirare amŭ vĕḑutŭ darŭ, Domnulŭ meŭ, declaraţiunea ce faceţi la începutulŭ adresseï D-vóstre, din 28 Augustŭ, şi prin care arătaţi, că nu vĕ este cu putinţă de a face vr'uă modificare la construcţiile gareï în chestiune, pentru cuvêntulŭ că, elle ar fi deja essecutate.

Pentru momentŭ, mĕ mărginescŭ a compara acéstă declaraţiune a D-vóstră, cu testulŭ precisŭ al legiï care prin § 3 sună ast-fellŭ :

«Lucrările pregătitóre pentru fixarea trasseuluï pentru planele detaliate «de situaţiune şi de nivelmentŭ, precum şi proectele pentru poduri şi clădiri, «vor fi supusse guvernuluï romăn în douĕ esemplare, *spre essaminare şi a-«cordarea permissiuniï de a le esecuta.*

Resultă de aci, că maï nainte de a se începe esecutările, D-vóstră urmésă sĕ aveţi, din partea Ministeriuluï, essaminarea şi permissiunea de a le pune în lucrare. In locŭ de a vĕ conforma acestuï testŭ al legiï, vĕḑŭ, cu părere de rĕŭ, Domnulŭ meŭ, că D-vóstră începeţi prin a pune în esecutare lucrările, şi apoï, dupĕ maï multe cereri ale Ministeriuluï, bine-voiţi a'ï comunica planele construcţiunilorŭ, iar la casŭ de a se face acelorŭ planuri óre care modificaţiuni, declaraţi că nu le puteţi admite, fiindŭ lucrările deja essecutate.

Vĕ lasŭ a judeca singurŭ, Domnulŭ meŭ, daca uă assemenea procedare este corectă şi conformă cu angagementele ce vi se impunŭ de lege.

Trecŭ acumŭ, Domnulŭ meŭ, la punctele de detaliŭ, spre a vĕ convinge că cererile Ministeriuluï în privinţa gareï Roman suntŭ departe de a fi essagerate.

I. Este cunoscutŭ că în clima nóstră, maï totŭ d'auna construcţiunile perŭ prin slăbiciunea fondaţiilorŭ şi a soclurilorŭ.

Pentru uă gară atătŭ de importantă, destinată a avea uă durată însemnată, acéstă parte a construcţiuniï urma a se lua în deossebită luare aminte.

Ministeriulŭ v'a cerutŭ dară a face fondaţiunile şi soclulŭ de pétră, conformŭ cu ceea ce s'a observatŭ la gara Iassy, şi la aceea multŭ maï puţinŭ importantă de la Filaretŭ.

Nu vĕḑŭ dară întru cătŭ uă assemenea cerere vi s'a părutŭ atătŭ de essagerată, în cătŭ sĕ o respingeţi în modŭ aşa de categoricŭ.

II. In privinţa învelitorilorŭ de tinichea, D-vóstră respingeţi categoricŭ

cererea Ministeriulŭ declarând că, *cartonulŭ bituminos este învelitórea cea maĭ bună.*

Sub-scrissulŭ se vede dară nevoitŭ, a vĕ face şi din parte'ĭ declaraţiune formală că nu'şĭ póte schimba opiniunea în privinţa superiorităţiĭ tinicheleĭ assupra cartonuluĭ, şi prin urmare nu rămâne de câtŭ ca acéstă chestiune să se resolve difinitivŭ, pentru acoperişulŭ tutulorŭ construcţiunilorŭ, dupĕ prescripţiunile ultimuluĭ aliniatŭ al § 3, al concessiuniĭ.

III. In ceea ce se atinge de caracterulŭ architectonicŭ al clădiriĭ de călĕtorĭ, Ministerulŭ v'a declarat, că dispositiunea adoptată pentru façiade nu e satisfăcătóre în privirea formelorŭ, şi v'a recomandatŭ a adopta o faciadă analogă, daca nu identică cu acea a clădiriĭ companiĭ Ofenheim din aceaşĭ gară, ca una ce e tratată cu maĭ multŭ gustŭ, şi sĕ află în apropiere de a Companieĭ D-vóstre.

Proectulŭ presentatŭ de D-vóstră urmésă dară a se modifica în acestŭ sensŭ, uă assemenea cerere nu credŭ să susţineţĭ că trece peste dreptulŭ acordat Guvernuluĭ prin lege.

Cu astă ocasiune observŭ, Domnulŭ meŭ, că orĭ ce discuţiune assupra întinderilorŭ comparative a clădirilorŭ D-vóstre şi ale companiĭ Ofenheim, o considerŭ inutilă, de óre ce Ministeriulŭ nu v'a făcutŭ nicĭ uă observaţiune assupra întinderiĭ superficiale a gareĭ.

Comparaţiunea făcută de Ministerŭ, s'a făcutŭ numaĭ în privinţa façiadeĭ, şi prin urmare discuţiunea urmésă a se mărgini numaĭ la acestŭ punctŭ.

IV. Declaraţĭ că nu puteţĭ consimţi la facerea uneĭ marchise de ferŭ, căcĭ assemenea construcţiunĭ nu se obicĭnuescŭ a se face de la începutŭ la drumurile de ferŭ prussiane.

Nu puteţĭ însă tăgădui, Domnulŭ meŭ, că acéstă construcţiune este din celle maĭ indispensabile, căcĭ altŭ-felŭ călĕtoriĭ arŭ fi nevoiţĭ a se urca şi descinde din vagóne, fiindŭ espuşĭ la tóte intemperiele.

Din parte'mĭ nu cunoscŭ uă singură gară de călĕtorĭ, deântêiulŭ ordinŭ, unde aceste marchise sĕ nu fie construite, şi necessitatea lorŭ este aşa de multŭ simţită, în câtŭ autoriĭ conventiuniĭ de la Dresda, din anulŭ 1865, care face parte integrantă a legiĭ de concesiune, o prescrie anume prin § 51, unde se ḑice :

«Se recomandă *maĭ cu deosebire* a se acoperi trotoarele cu învelişurĭ (mar«chise) saŭ a se construi hale.»

Refusulŭ D-vóstre nu'lŭ potŭ dară interpreta, Domnulŭ meŭ, de cât ca provenindŭ din vr'uă neînţelegere, fiindŭ că, precumŭ vedeţĭ, cererea Ministeruluĭ este basată pe uă prescripţiune formale a legiĭ de concessiune.

V. In acela-şi modŭ, vĕ refusaţi a admite pivniţe boltite la gara de călĕtorĭ şi la magazia de mărfurĭ, şi invocaţi pentru acésta uă opiniune a Domnuluĭ Heusinger de Valdegg emissă în uvragiulŭ sĕŭ.

Acestŭ autorŭ nu condamnă construcţiunea pivniţilorŭ boltite, ci din contră, arŭ resulta din ţissele salle, conformŭ cu ceea ce se pratică în genere chiar la costrucţiunile private, că boltirea privinţilorŭ este cea maĭ bună soluţinne, însă că elle suntŭ costissitóre. Vedeţi dară că aci e numaĭ uă chestiune de costŭ, şi nicĭ de cumŭ de a se declara că, construcţiunea pivniţilorŭ boltite, constitue unŭ defectŭ.

Chestiunea costuluĭ nu credŭ, Domnulŭ meŭ, să se pótă acumŭ pune în discuţiune, căcĭ daca pentru clădirĭ particulare se face adessea assemenea cheltuelĭ, în interesulŭ soliditătiĭ lorŭ, cu atâtŭ maĭ multŭ assemenea cheltuelĭ nu arŭ trebui a se economisa, cândŭ este vorba de clădirĭ destinate, a avea uă mare durată.

De şi recunoscŭ, că cererea Ministeriuluĭ nu e basată pe unŭ testŭ formalŭ alŭ concessiuneĭ, sperŭ însă, Domnulŭ meŭ, că, în consideraţia celorŭ de maĭ susŭ, veţi bine-voi a vĕ conforma dorinţeĭ Ministeriuluĭ în acéstă chestiune.

VI. In ceea ce priveşte dimensiunile magasiilorŭ de mărfurĭ, sub-semnatulŭ, referădu-se la adressa precedentă sub No. 5,054 nu póte de câtŭ a vĕ declara că şi acéstă chestiune urmésă a se tranşa prin modulŭ arătatŭ de ultimulŭ aliniatŭ allŭ § 3 alŭ concessiuniĭ.

VII. V'amŭ arătatŭ în privinţa încăperilorŭ pentru lucrătorĭ din gara, care suntŭ cuvintele pe care Ministerulŭ a basatŭ cererea sa.

Sperŭ, Domnulŭ meŭ, că apreciindŭ consideraţiunile emisse prin ultima mea notă sub No. 6,469, veţi bine-voi a retrage refusulŭ D-vóstre şi a vĕ conforma dorinţelorŭ Ministeruluĭ, făcute în singurulŭ scopŭ de a pune liniile nóstre ferate în condiţiunĭ bune de esploatare.

Primiţĭ. etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

JURNALULŬ No. 237

Şedinţa din 13 Augustŭ, 1870

Consiliulŭ Lucrărilorŭ Publice, esaminândŭ propunerile Domnuluĭ Inspectorŭ Frunză, făcute prin raportulŭ No. 75, relativ la studiulŭ căieĭ ferrate

Poroina-Severin, este de părere a se recomanda companiei ca să admită declivităţi pênĕ la $^{8}/_{0}$ pentru a scurta pe câtŭ se póte desfăşurarea necesară pentru a se coborî la Severin, şi să întroducă şi modificările următóre :

1° Trecerea dealului să se facă pe la Mărulŭ-roşu, fiindŭ că terenulŭ de la Poroina este alunecătorŭ, şi calea pe acolo nu va fi sigură.

2° Curba de la Dedovitza cu rasa de 280^{m}, să se ramplaseze cu alta de uă rasă mai mare, spărgându acésta culme ce are înălţime aproximativă de 30 metri.

3° Trecerea peste Vălcele dintre staţiile 1,022 şi 1,033 din profil, fiindŭ nesigură din causa terenului alunecătorŭ, traseulŭ se va duce de la staţia 1,020 spre stînga pe culme şi va trece cu un viaducŭ calea Urgutova, mai în josŭ de podulŭ ce se află la gura Vălcelelorŭ, unindu-se cu traseulŭ vechiŭ aprópe de staţia 1,035.

4° Orisontala de lângă chilometru 107 pentru staţia maşinelorŭ de reservă se va reduce la 400 metre numai şi în urmă coborîndŭ cu pante de $^{1}/_{80}$ séŭ $^{1}/_{100}$ se va trece valea Topolniţa pe la intrunirea Topolniţei cu Maloveţulŭ d'a dreptulŭ de la chilom. 112 a trasseului de astădĭ pe malulŭ dreptŭ a Topolniţei la chilometrŭ 120—121, înlocuindu-se ast-feiŭ printr'uă liniă din nuou, multŭ mai scurtă, totŭ ocolulŭ intre chilometru 112—120.

5° A se mări rasele curbelorŭ, carĭ în genere suntŭ prea micĭ şi a nu se admite nicĭ una de uă rasă mai mică de 360^{m}, conform principiilorŭ conventiuniĭ de la Dresda.

6° A se avea de normă, ca între duoĕ curbe de sensŭ contrariŭ să se lase un alinimentŭ de uă lungime egale cu lungimea unuĭ tren, conformŭ acelliaşĭ conventiuni.

In fine să se céră uă dată cu presentarea nuoilorŭ studiĭ şi planurile cu curbe de nivelŭ, spre justificarea proectelor ce se vorŭ presenta.

(Semnatŭ) **D. Frunză, P. Donicĭ.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturei Comerciului şi Lucrărilorŭ Publice, cu No. 6,055, din 14 Augustŭ 1870, către D. Vaechter, representantulŭ Domnuluĭ Concessionarŭ Strusberg.

Spre a vĕ putea povĕţuĭ de condiţiunile generale în care urmézĕ a se face nuoile studiĭ ce vi sa cerutŭ a face traseului linieĭ ferate dintre Prunişor şi Turnu Severinŭ, asemanatŭ adresseĭ acestuĭ minister, sub No. 5,730, am onóre

a vĕ allătura în copiă, domnulŭ meŭ, jurnalulŭ închiatŭ de consiliulŭ Lucrărilorŭ Publice în primirea acestuĭ traseu. în urma uneĭ recunóscerĭ a localităţiĭ făcută de Domniĭ Inspectorĭ Donicĭ şi Frunză, conform insărcinăriĭ ce li s'a pusŭ de Minister.

Veţĭ bine voi dĕră, in redactarea proectululuĭ arătatuluĭ trasseu, a lua de normă indicaţiile specificate în acellŭ jurnalŭ, şi ast-felŭ redactândŭ planele le veţĭ supune la aprobarea Ministeruluĭ, împreună cu un plan cu curbe de nivelŭ allŭ întreguluĭ traseu, spre a servi la esaminarea loru.

Priimiţĭ etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ nota Domnuluĭ Vaechter, represintantulŭ Domnuluĭ Strusberg cu No. 3901, din 29 Augustŭ 1870, către Ministeriuln Agricultureĭ, comereciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Assupra adresseĭ D-vóstre, din 14 Augustŭ cor. No. 6,055, prin care amŭ priimitŭ jurnalulŭ onor. Consiliŭ thecnicŭ No. 237, amŭ onóre a vĕ transmite pe lângă acesta, unŭ desemnŭ de situaţiune, şi a respunde, precumŭ urméḑă, la celle coprinse la § 1 până la 6 din decisiunea onor. Consiliŭ.

Trecerea căleĭ ferate propusă pe la mărulŭ-roşu, prin al 2lea vălcea de peste cómă, până la staţia 961, şi de vale la Prunişorŭ, unde apoĭ să se întrunéscă cu linia nóstră la staţiunea 935, acéstă trecere de şi pare a avea o declivitate maĭ dulce şi a fi preferată, însĕ, prin o assemenea modificare, nu numaĭ că s'arŭ perde aprópe 1 1/2 kilometru, şi că declivitatea favorabilă de 1,100 între Dedovitza şi délulŭ Poroina, de la staţiunea 983 până la 946, arŭ trebui prefăcută în 1,80, darŭ arŭ exista şi desavantagiulŭ de a se sparge cóma din acelŭ délŭ cu o lungă săpătură, adâncă ca la 25 de metri, assemenea şi terassementele înalte arŭ trebui atuncia aşeḑate pe uă pantă de délŭ destulŭ de escarpată, pe cândŭ terassementele dupe trecerea propussă de noĭ, se află la staţiunea 951. pe unŭ platoŭ destulŭ de întinsŭ.

Avantagele ce arŭ resulta din uă assemenea modificare, nu se potŭ de felŭ compara cu dificultăţile la care arŭ da naştere, şi care trebue a fi luate în consideraţiune.

In ceea ce priveşte objecţiunea că terenulŭ la Poroina este alunecătorŭ, şi puţinŭ favorabilŭ pentru înfiinţarea treceriĭ propussă de noĭ, credemŭ că ob-

servaţiunile făcute în treacătŭ numaĭ de domniĭ Inspectorĭ Ministerialĭ, din causa scurtuluĭ timpŭ întrebuinţatŭ întru acésta, nu potŭ fi de câtŭ cu totulŭ generale, şi din elle nu se potŭ conclude că calitatea terenuluĭ este pretutindenea şi peste totŭ desavantagiósă, pentru că s'aŭ găssitŭ la ţesseturile terasementuluĭ unele părţĭ maĭ puţinŭ sigure, şi care suntŭ maĭ la adîncŭ de câtŭ talpa săpătureĭ nóstre. Studiile de terenŭ, aŭ fostŭ făcute din partea nóstră în modulŭ cellŭ maĭ consciinţiosŭ possibilŭ, şi potŭ fi aceptate cu tótă siguranţa.

Pentru tóte aceste motive suntemŭ de opiniune a se menţine trecerea propusă de noĭ.

Ad 2. Curba de la Dedovitza, de la staţiunea 983 până la 991 cu rasa de 280^{m} se va ramplassa cu alta de rasă de 300^{m}.

Ad 3. Ni se pare cu totulŭ desavantagiosŭ că spre a evita trecerea peste Vâlcelele înalte, la staţia 1018 şi 1023 (care în adevĕrŭ aŭ trebuinţă de fortificare a fundamentelorŭ, să aducemŭ trasseulŭ de la staţia 1020 spre stânga pe culme şi peste drumulŭ Urgutova, unindu-lŭ cu linia veche aprópe de staţia 1035. Acéstă trecere are trebuinţă de unŭ viaductŭ de 250^{m} lungime şi aprópe 30^{m} înălţime şi uă declivitate de 1, 60. Afară de aceste dificultăţĭ, găsimŭ tocmaĭ aicea desavantagele unuĭ terenŭ alunecătorŭ, ceia ce arŭ provoca nişte fondaţiunĭ extra-ordinare la essecutarea clădirilorŭ văite, şi prin urmare uă assemrnea schimbare de linie arŭ ocasiona numaĭ uă îmulţire a cheltuelilorŭ viitóre de esploatare pentru întreţinerea terasementelorŭ, podurilorŭ ş. c. l.

Ad 4. Nu póte fi admissibilă reducerea la 400^{m} a orizontaleĭ de la staţia 1070 pentru staţiunea maşiniloru de reservă, pentru că trebuesce dupĕ acuma prevĕdutŭ un spaciŭ suficientŭ pentru întinderea unorŭ assemenea construcţiunĭ, carĭ va fi de trebuinţă în prevederea uneĭ maĭ marĭ desvoltărĭ a circulaţiuniĭ drumuluĭ de ferŭ, dară spre a ne conforma pre câtŭ este cu putinţă cu prescurtarea dorită în acellŭ paragrafŭ, s'aŭ întrodusŭ în situaţiune uă linie marcată cu albastru, de la staţia 1083 până la 1180, şi prin acésta s'a redussŭ lungimea cu 2700^{m}.

Panta fórte favorabilă a cĕdutŭ în adevĕrŭ de la 1.150 la 1.100 dară totuşĭ pote fi suficientă luându-se în privire împrejurările terenuluĭ.

Ad § 5 şi 6. Rasa curbelorŭ este pe linia drumuluĭ nostru de ferŭ de la munte de 500^{m} una peste alta dupĕ regulile drumuluĭ de ferŭ, minimum este de 300^{m} şi numaĭ la douĕ locurĭ essistă acésta, unde nu s'a pututŭ face altfelŭ, din causa dificultăţilorŭ ce presintă terenulŭ.

In genere, Onor. Consiliŭ thecnicŭ a făcutŭ observaţiuni şi assupra ocolu-

rilorŭ care ne suntŭ impusse de dificultăţile de teren, şi cere de a se scurta linia prin declivităţi de 118 (ceia ce nu póte fi de cătŭ uă eróre de condeiŭ).

Assupra acestor observaţiunĭ, am onóre, Domnule Ministru, a menţiona cele următóre.

Dupĕ esperienţele dobîndite pênĕ acuma, nu este cu putinţă de a se construi prin munţĭ, dealurĭ, în genere prin terene tăiate, linie pe d'assupra trecătóre, fără a face ocolurĭ saŭ curbe, precum se póte vedea la liniile Simmering-Brener Pardubitz-Reihenbach, Hirsberg-Noldenburb şi alte drumurĭ ferate, este chiar prescris ca la locurĭ unde declivităţile se schimb aşa desŭ una dupĕ alta, a se introduce curbe cătŭ se póte de marĭ, spre a dobândi passagele cele maĭ netede (conventiunea de la Dresda Lit. A, § 3).

Tóte aceste motive, precum şi studiile de teren celle maĭ consciinţióse, şi reflessiunile celle maĭ mature, în urma esperienţelorŭ dobîndite în assemeuea materie, ne aŭ dirigiatŭ totŭ d'auna în facerea acestorŭ lucrărĭ pregătitóre, ast-fel în cât suntemŭ pe deplinŭ convinşĭ că projectul nostru este celŭ maĭ vrednicŭ de essecutare şi nu putem face alt-fel de cătŭ a'lŭ menţine.

De şi suntem gata a ne conforma, pe cătŭ este permisŭ de împrejurărĭ, cu dorinţele esprimate de Onor. Ministerŭ, regret că în casulŭ de faciă, afară de puntele arătate la § 2 şi 4, suntŭ pusŭ în neputinţă de a face alt-fel, şi prin urmare vĕ rogŭ, Domnule Ministru, de a nu ne impune modificaţiunĭ a linieĭ deja proectate, care n'ar avea altŭ resultatŭ de cătŭ uă sporire de cheltueli şi uă perdere de timpŭ.

Vĕ rogŭ dară sĕ bine voiţĭ a acorda cătŭ maĭ curêndŭ înalta D-vóstre aprobaţiune la planurile de essecutat pe acea linie, şi a priimi, Domnule Ministru, assigurarea înalteĭ melle consideraţiunĭ.

Direcţia pentru construcţia drumuluĭ de fer a consorţiuluĭ Dr. Strusberg.

(Semnat) **Vaechter.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, cu No. 7,194, din 23 Septembrie 1870, către Domnulŭ Inginerŭ Vaehter, representantulŭ Domnuluĭ Concessionar D-r. Strusberg.

Proectele priimite pe lângă adressa D-vóstre No. 3,901, din 29 Augustŭ espiratŭ, relative la trasseulŭ liniĭ Prunişoru la Severinŭ, s'aŭ datŭ în esaminarea Consiliuluĭ Lucrărilorŭ Publice.

Din studiulŭ făcutŭ atâtŭ acelloră planurĭ, câtŭ şi pe teren, resultă, Domnule Inginerŭ, că lungimea aceĭ linĭĭ se póte reduce la 30 kilometri, daca se va admite pante de 1/40 precum se prevede, pentru localităţile muntósse, la § 3 allŭ convenţiuniĭ de la Dresda ce face parte integrantă a legiĭ de concessiune, şi acésta âncă cu avantagiulŭ de a nu avea curbe de câtŭ cellŭ multŭ de 360 metri rasă în loculuĭ cellorŭ de 250 metri rasă propusse prin trasseulŭ D-vóstre.

Pe aceste base, Consiliulŭ opiniadă a se respinge proectulŭ presentatŭ pe lângă adressa D-vóstre de maĭ susŭ, şi a nu se admite pentru lungimea trasseuluĭ dintre Prunişiorŭ şi Severinŭ de câtŭ cellŭ multŭ 30 kilometri, lungime care nu se póte întrece cu panta arătată de 1/40.

Sub scrisulŭ avêndŭ în vedere acestŭ avisŭ alŭ Consiliuluĭ;

Considerîndŭ că § 3 allŭ convenţiuneĭ de la Dresda prescrie în adevĕrŭ că la localităţile muntóse se póte întrebuinţa declivităţĭ de 1/40;

Considerîndŭ că localitatea dintre Prunişorŭ şi Severinŭ nu se póte socoti de câtŭ ca uă localitate muntósă;

Considerîndŭ că adoptarea acesteĭ declivităţĭ produce uă economiă însemnată în lungimea linieĭ în cestiune, îmbunătăţindŭ şi curbele;

Pentru aceste cuvinte, sub-scrisulŭ, aprobândŭ opinia Consiliuluĭ, are onóre a vĕ înapoia planele trimise cu adressa de maĭ susŭ, şi a vĕ învita a face trasseulŭ citateĭ linĭĭ ast-felŭ ca lungimea sa, sĕ nu întrécă cifra de 30 kilometri, fiindŭ îndestulŭ probatŭ că acea lungime este suficientă prin adoptarea panteloră de 1/40 împreună cu facerea de viaducurĭ şi tunelurĭ.

Dacă însă D-vóstră nu veţĭ voi a consimţi la acéstă lungime, nu remĕne, Domnule Inginer, de cătŭ se recurgeţĭ la Tribunalulŭ arbitralŭ, prevedutŭ de lege, pentru a hotărî definitivŭ acestŭ casŭ de divergință.

Primiţĭ, Domnule Inginerŭ, assicurarea consideraţiuniĭ melle.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ raportulŭ Domnuluĭ Inspectorŭ Donicĭ, cu No. 181, din 15 Octombre 1870, către Ministeriulŭ Agriculturĕĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Domnule Ministru,

Allăturatŭ pe lângă acésta, am onóre a vĕ supune la cunoscinţă estimaţia

lucrărilorŭ dupĕ liniile de ferŭ concessiuneĭ Strusberg la finele luneĭ Septembre în suma totală de 143,100,821 fr.

Acéstă evaluaţiă coprinde numaĭ cheltuelele constatate în ţérră, fără avansurile ce potŭ fi făcute de la Berlinŭ, în virtutea Concessiuniĭ, precumŭ nicĭ dobênḑile ce se vorŭ fi plătitŭ şi care aŭ a fi ţinute în contŭ.

Lungimea liniilorŭ înterprinse de la Bucurestĭ la Roman cu rumura Bêrlad fiindŭ 540 kilometre, vorŭ costa cândŭ vorŭ fi gata, de împreună cu dobênda capitalelorŭ în timpulŭ construcţieĭ care este de 20,000 fr. pe kilometru, suma de. 145,800,000

dobênda fiindŭ de. 10,800,000

prin urmare lucrările curatŭ pe aceste liniĭ cândŭ vorŭ fi gata vorŭ costa. 135,000,000

Ĕră estimaţia ce am onóre a v'o presenta se urcă pentru aceste liniĭ la suma de. 121,111,210

Prin urmare rămâne âncă în depositŭ pênĕ la complectarea lucrărilorŭ suma de. 13,888,790

Pentru linia Chitilla-Piteştĭ şi Craiova-Prunişorŭ, în lungime de 182 k., lucrările gata vorŭ costa. 49,140,000

Dobênḑile fiindŭ. 3,640,000

Lucrările curatŭ ar costa. 45,500,000

Estimaţia se urcă la. 21,989,616

Restulŭ. 23,510,384

Priimiţĭ vĕ rogŭ, Domnule Ministru, încredinţarea prea deosebiteĭ melle consideraţiunĭ.

(Semnatŭ) **P. Donici.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturiĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, cu No. 8,615, din 10 Noembre 1870, către Ministerulŭ Financelorŭ.

Am priimitŭ adresele D-vóstre cu NNo. 44,484 şi 44,584 rĕspunḑétore la acellea ce am avutŭ onóre a vĕ îndrepta sub NNo. 8,211, 8,240 şi 8,264 a. c. în chestiunea controlului operaţiunelorŭ financiare a Companieĭ Strusberg.

In ceea ce priveşte opiniunea ce emiteţĭ, că acestŭ Ministeriŭ sĕ intre în corespundenţă directă cu Domnulŭ Steege, Agentulŭ Ţerriĭ, pentru tóte sciinţele de care arŭ avea nevoiă, creḑŭ Domnule Ministru, că de óre ce acestŭ înaltŭ funcţionarŭ, a fostŭ numitŭ prin organulŭ D-vóstre, şi de óre ce âncă de la

începutulŭ puneriĭ în aplicare a legeĭ de Concessiune, correspondenţa în acéstă afacere s'a urmatŭ, prin intermediarulŭ Ministeriuluĭ D-vóstre, totŭ astŭ-felŭ arŭ trebui a se urma şi în fiitorŭ, fiindŭ că attribuţiunele Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice nu potŭ eşi din cerculŭ chestiunelorŭ technice şi acellea allŭ constatăriĭ valuăreĭ lucrărilorŭ şi aprovisionărilorŭ essecutate în ţérră de către Concesionarŭ.

Prin adressa No. 44,584, D-vóstră doriţĭ a cunóşte resultatulŭ protestulu ce a înaintatŭ Domnulŭ Strusberg la $\frac{5}{17}$ Martiŭ espiratŭ, contra cereriĭ acetuĭ Ministeriŭ, ca certificatele înaintate de Domnu Brandt, Inginerulŭ Companieĭ, sĕ fie visate şi de Şefulŭ Serviciuluĭ Controluluĭ, în ceea ce priveşte valuarea lucrărilorŭ şi aprovisionărilorŭ făcute în ţérră.

Acellŭ protestŭ s'a avutŭ în vedere de sub-scrissulŭ însă, din coprinderea luĭ, nu resultă că Guvernulŭ nu e liberu a priveghia în ţérră, spre a se încredinţa daca sumele liberate Concessionaruluĭ suntŭ în adevĕrŭ representate prin lucrărĭ şi materiale, dupĕ preciurile devisuluĭ.

Chiar D-sa nu pretinde a lua Guvernuluĭ acestŭ dreptŭ, ci printr'uă simplă confusiune, mi se pare, crede că prin acestŭ controlŭ se micşorédă attribuţiunele Comissaruluĭ Statuluĭ la Berlinŭ.

Fiindŭ că însă acestŭ Comissariŭ, n'are nicĭ unŭ mijlocŭ de a se încredinţa, daca sumele ce i se recomandă la plată de Inginerulŭ Companieĭ, suntŭ în adevĕrŭ ecuivalente cu valoarea lucrărilorŭ făcute în ţérră, acestŭ Ministerŭ în spiritulŭ § 9 allŭ Concessiuneĭ, a creḍutŭ că, spre a înlesni lucrarea Comissaruluĭ Statuluĭ, este bine ca certificatele Domnuluĭ Brandt sĕ fie visate şi de către Domnu P. Donicĭ, Şefulŭ Inspecţiuneĭ Generale a construcţiuniĭ căilorŭ ferate, şi în acestŭ scopŭ a făcutŭ Ministeruluĭ D-vóstre cererea în chestiune.

Spre a linisti însă temerile Domnuluĭ Concessionarŭ în privinţa întârḍiereĭ ce arŭ resulta din acéstă procedură, în lucrările căilorŭ ferate, şi, totŭ de uă dată, a participa şi Guvernulŭ la controlulŭ ce i se impune de lege, credŭ Domnule Ministru, că mijloculŭ cellŭ maĭ practicŭ arŭ fi ca Comissarulŭ Statuluĭ să continue plăţile, ca şi în trecutŭ, pe basa certificatelorŭ întocmite de Inginerulŭ Şefŭ allŭ Companieĭ cu condiţiune espressă ca, dupĕ încheerea compturilorŭ fie căreĭ luni, sĕ ne comunice imediatŭ cifra totală liberată pentru lucrărĭ şi materiale adusse în ţérră, în scopŭ de a se verifica acestea în faţia loculuĭ de către Inspecţiunea de Controlŭ, şi la casŭ de nepotrivire, să se oprésca escedentulŭ din sumele ce se vorŭ cuvenĭ Concessionaruluĭ în luna următóre.

Câtŭ pentru verificarea sumelorŭ plătite pentru avansurĭ şi dobânḍĭ, ace-

stea făcênduse în streinătate, urmésă ca sĕ fie făcută directŭ de către Comisarulŭ Statuluĭ, dupĕ datele şi sciinţele ce va culege însuşĭ.

Ŭă assemenea procedură credŭ, Domnule Ministrru, că e de natură a împăca atâtŭ pretenţiunele Concessionaruluĭ, câtŭ şi datoria Guvernuluĭ, de a observa modulŭ întrebuinţăreĭ obligaţiunelorŭ subscrise de dînsulŭ, în numele Statuluĭ Românŭ, şi prin urmare vĕ rogŭ să daţĭ instrucţiunĭ în acestŭ sensŭ actualuluĭ Comissarŭ alŭ Statuluĭ.

Cu astă occasiune, mĕ grăbescŭ a vĕ informa că, dupĕ raportulŭ Inspecţiuneĭ Generale, valoarea lucrărilorŭ şi aprovisionărilorŭ făcute în ţéră pe tóte liniele, de Companiă, pênĕ la data de 1 Octombre a. c., se urcă la cifra totală de francĭ 143,100,821 dupĕ preciurile devisuluĭ, éră din piessele anexate la nota D-vóstre Nr. 44,484 am vĕdutŭ că pentru acellĕşĭ lucrărĭ şi materiale, şi pênĕ la aceĕşĭ dată, s'a liberatŭ Concessionaruluĭ suma de francĭ 157,419,852, adică cu unŭ sporŭ de 14,319,031 francĭ.

Acéstă differinţă provine, precumŭ se espune de către Inspecţiunea Generală, din causa maĭ multorŭ lucrărĭ necomplectŭ terminate şi care nu se potŭ trece cu întréga lorŭ valóre dupĕ devisŭ. Suntŭ de opiniă, Domnule Ministru, ca în privirea acesteĭ sumĭ, să daţĭ instrucţiunĭ Comissaruluĭ Statuluĭ la Berlinŭ ca sĕ o opréscă în modŭ provisoriŭ din fiitórea rată pênĕ ce ŭă nouă constatare a Inspecţiuneĭ Generale va dovedi că lucrările ce ea represintă suntŭ cu desăvêrşire complectate.

Găsescŭ assemenea de nevoie a vĕ pune în vedere, Domnule Ministru, ŭă nepotrivire ce am constatatŭ din piessele anexate la adressa D-vóstre de maĭ susŭ, relativŭ la lungimele ossebitelorŭ liniĭ concedate, şi din care póte proveni şi differenţa de 14,319,031 francĭ arretată maĭ susŭ.

Lungimea liniilorŭ Bucureşti-Galatzĭ-Roman, împreună cu ramura Bêrlad, se urcă, dupĕ proiectele aprobate, la 540 kilometri, pe cândŭ în estimaţiele anexate la acea adressă, acelle liniĭ se vĕdŭ figurândŭ cu ŭă lungime de 562 kil.

Assemenea linia dintre Bucureşti şi Severinŭ se urcă, dupĕ acelĕşĭ proecte, la cifra de 348 kilometre, pe cândŭ în acellŭ comptŭ o vĕdŭ trecută în sumă de 425 kilometri.

Assupra differinţelorŭ arrĕtate maĭ susŭ, vĕ rogŭ, Domnule Ministru, să faceţĭ a se rectifica acelle lungimĭ şi a se avea în viitorŭ de normă în regularea plăţilorŭ pentru lungimele construite.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

ANEXE

ASSUPRA CONCESSIUNIĬ OFENHEIM

JURNALŬ

Roman, 27 Noembrie, 1869

Sub-scrişiĭ ne amŭ întrunitŭ în Comissiă, conformŭ oficieĭ Domnuluĭ Ministru No. 8,900 pentru a constata daca lucrările căiĭ ferate Roman-Sucéva, suntŭ terminate conformŭ proectelorŭ aprobate, dupĕ cum anunţă D. Directorŭ alŭ companieĭ, prin adressa No. 7,652, spre a se putea face recepţia şi a se permite darea eĭ în circulaţiă.

Comissia, în unire cu Domnulŭ d'Ofenheim, directorŭ generalŭ alŭ companieĭ, a făcutŭ la 26 ale curenteĭ, o recunóscere generală a linieĭ, de la Roman la Sucéva, şi a veḑutŭ :

1. Că linia nu este încă terminată. Callea propriă are încă necessitate de complectarea balastuluĭ, chiar a păturеĭ celeĭ de sub traverse, din care cause eclisele nu suntŭ definitivŭ fixate, şi multe din elle fiindŭ prinse numaĭ cu două bulóne, se potŭ lesne desface, chiar singure, şi căşuna derailmente, precumŭ s'a întâmplatŭ Comissieĭ în escursia de la 26, lângă gara Dolhasca de unde amŭ fostŭ siliţi a continua drumulŭ cu unŭ vagonŭ de balastŭ.

Talusele terassementelorŭ suntŭ neterminate, verificarea pantelorŭ şi curbelorŭ nu s'aŭ pututŭ face, din causă că nivelarea căiĭ nu este terminată şi din causă că lipsescŭ indicatoriĭ declivităţilorŭ şi aĭ curbelorŭ.— Căille de garagiŭ şi serviciŭ nu suntŭ tóte terminate.— Incăperile staţiilorŭ şi a dependinţelorŭ acestora nu suntŭ încă terminate, conformŭ planelorŭ aprobate, în câtŭ multe lucrărĭ de zidăriă ale dependinţelorŭ urmeḑă a se termina în Primă-véra viitóre.

2. Mijlócele uneĭ bune şi sigure esploataţiĭ, suntŭ pe de uă parte calea, care s'a aretatŭ maĭ susŭ în ce stare se găsesce, pe lângă care se maĭ adaogă lipsa sem-

nalurilorŭ şi a barierilorŭ de la căile de încrucişare care nu ereaŭ aşeḑate, eară pe de altă parte, materialulŭ rulentŭ şi personalulŭ de esploataţiă. — Materialŭ mişcătorŭ nu s'a vĕḑutŭ nimicŭ adusŭ noŭ pentru acéstă liniă; chiarŭ Comissia a fostŭ transportată cu vagóne şi uă locomotivă veche, la care un resortŭ s'a ruptŭ, cândŭ a derailatŭ, şi parte din voiagiŭ s'a făcutŭ cu uă locomotivă mică de balastagiŭ, în assemenea condiţiĭ trajetulŭ de la Sucéva la Roman s'a făcutŭ aprópe 7 ore.

D. Directorŭ d'Ofenheim, a declaratŭ că refusă a presenta Comissiuniĭ, unŭ ştatŭ de materialulŭ mişcătorŭ, destinatŭ pentru acéstă liniă, sub cuvêntŭ, că, dupĕ coprinderea Art. 6 din concessiă, nu este obligatŭ a fixa cantitatea acestuĭ materialŭ; Comissia însĕ, avêndŭ în vedere art. 29 alŭ concessieĭ, şi alinieatulŭ *(e)* § 2, a regulamentuluĭ de esploataţiă a căilorŭ ferate din Austria, care, dupĕ cuprinderea actuluĭ de concessie, are a se lua de basă, crede că Guvernulŭ este în dreptŭ, maĭ înainte de a autorisa deschiderea uneĭ liniĭ, a cere sĕ se arate inventariulŭ materialuluĭ destinatŭ pentru acea liniă.

3. Celle cerute la punctulŭ 3 din oficia menţionată, suntŭ legate de celle vorbite la No. 1^0 şi 2^0, care nu suntŭ âncă terminate.

4. Asupra personalului, Comissiă n'a pututŭ avea nicĭ uă lămurire, daca este înḑestratŭ cu cunoscinţele şi instrucţiile uneĭ sigure esploataţiĭ, din causă că Domnulŭ directorŭ d'Ofenheim, a declaratŭ că nu recunósce Guvernuluĭ nicĭ un dreptŭ de controlŭ, într'acesta, de şi unŭ aşa dreptŭ 'ĭ este asiguratŭ, prin art. 3 dupĕ care organisaţia esploataţieĭ este supusă aprobăriĭ Ministeriuluĭ.

5. În câtŭ privesce lungimea linieĭ, kilometragiulŭ nefiindŭ âncă făcutŭ de Companiă, Comissia care era însărcinată a-l verifica, n'a pututŭ îndeplini nicĭ acéstă însărcinare, remâindŭ a se verifica dupĕ ce se va face de companiă kilometragiulŭ.

Tot uă dată, Comissiunea crede că este timpŭ a se cere Companieĭ, îndeplinirea prescripţiunilor art. 15 din concessiă, şi a numi în ţérră, Comitetul dirigent, singurul organ legal, care sĕ o represinte pe lângă guvernul român, fiind că alt-felŭ orĭ-ce angagemente ale D-luĭ Director general, nu potŭ sĕ angagese pe Companiă.

Totŭ assemenea Comissia trage atenţiunea D-luĭ Ministru asupra art. 20 al Concessieĭ, aliniatul final, pentru a numi ca părtaşiŭ la întreprindere, numĕrul proporţional de membri, care sĕ represinte guvernul în Consiliul de administraţiă. — Aceştĭ membri ar trebui a fi numiţĭ, spre a lua şi eĭ parte la numirea Comitetuluĭ dirigent maĭ susŭ pomenitŭ.

Formarea ştatuluĭ de personal, precum şi numirea membrilor în Consiliul de administraţiă şi a celorŭ din Comitetŭ, trebue a se regula maĭ înainte de punerea în esploataţiă a linieĭ.

Comissia, în escursia făcută, a constatatŭ cu mulţumire, că în genere lucrările ce sunt terminate, sunt în condiţiĭ mulţumitóre, maĭ cu sémă cea ce se atinge de construcţia staţiunilor de voiagĭorĭ.

In urmarea cellor maĭ susŭ arĕtate, Comissiunea neputêndŭ face recepţia linieĭ, este de opiniă:

I. Că arŭ fi periculos pentru publicŭ de a se da în circulaţiă acéstă liniă în starea în care se află.

II. A se încunosciinţa pe Companiă despre acésta şi a se lua mĕssurĭ, pentru a se împedica circulaţia, în interesul siguranţeĭ publice.

III. A se procede de pe acuma, prin personalulŭ controluluĭ, la verificarea ucrărilorŭ deja terminate şi a cellorŭ în construcţiă, spre a se pregăti din timpŭ, elementele necessare Comissieĭ la recepţia ce urméză a se face, dupĕ terminarea tuturor lucrărilorŭ.

IV. Să se numéscă membriĭ ce trebue sĕ represinte pe guvernŭ, în Consiliul de administraţiă, care să procédă de îndată la alegerea Comitetuluĭ localŭ conformŭ art. 15.

V. Să se céră de la Comitetul dirigent proectul organisăriĭ serviciuluĭ de esploataţiă, care, dupĕ art. 3 din concesiă, urméză a fi aprobatŭ de Guvernŭ.

VI. A se aminti Companieĭ, că de câte orĭ Guvernulŭ a făcut observaţiile sélle, assupra lucrărilor, Compania s'a refusat a le lua în consideraţiă (pagina 548 a dossaruluĭ 132 din 1868), cerêndŭ ca assemenea observaţiĭ să se facă numaĭ la recepţia linieĭ, că acuma e timpul ca Guvernul să esercite acestŭ dreptŭ, pe care singură compania 'ĭ l'a recunoscutŭ, şi că, prin urmare, linia nu se va deschide, de câtŭ când tóte lucrările vor fi terminate şi se vor judeca a fi conform proectelor aprobate.

(Semnaţĭ) **P. Donicĭ, C. Aninoşénu, D. Frunză.**

Copiă dupĕ telegrama Ministeruluĭ Agriculturĕĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, din 30 Noembre, către D. d'Ofenheim.

Priimescŭ în acestŭ momentŭ raportulŭ Commissiuniĭ, spuindŭ că nu este pericolŭ pentru voiajorĭ, cu tóte că lucrările nu suntŭ complecte.

Ast-felŭ, vĕ potŭ autorisa, a deschide linia Sucéva-Roman, însă, bine înţelesŭ, cu condiţiunea espresă de a nu prejudeca nimicŭ în ceea ce privesce dreptulŭ guvernuluĭ român pentru condiţiunile priimiriĭ linieĭ Iaşy-Păşcanĭ.

(Semnat) Ministru **Dimitrie Ghica.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ, Agriculturei, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, către D. d'Ofenheim, Directorul Companieĭ Lembeg-Iassy, cu No. 9,351, din 1869, Decembre 4.

Din procesul verbal încheiatŭ la 27 Noembre a. c. de către Comissiunea numită pentru priimirea linieĭ Sucéva-Roman, am vĕdut că acea linia nu possedă nicĭ un felŭ de materialŭ mişcătorŭ, şi că D-v. aţĭ declarat că refusaţĭ a presenta un ştatŭ de materialulŭ cu care să fiă înzestrată acea linia, sub cuvêntŭ că dupĕ coprinderea art. 6 din concessiune nu sunteţĭ obligaţĭ a fixa cuantitatea acestuĭ materialŭ.

Assupra acestuĭ punctŭ, Comissiunea, avênd în vedere art. 20 al Concesiuniĭ şi aliniatul ( ) §. 2 allŭ Regulamentuluĭ de esploataţia a căilor ferate din Austria ce, dupĕ coprinderea actuluĭ de concessiă, are a se lua de basă, crede că Guvernulŭ este în dreptŭ, maĭ 'nainte de a autorisa deschiderea uneĭ liniĭ, a cere sĕ i se arate materialulŭ cu care este înzestrată acea linia spre a se vedea daca este în numĕrŭ suficient şi îndeplinesce tóte condiţiunele cerute pentru uă cale deântêiulŭ ordin.

In faţia contestaţiuniĭ ridicată între Comissiune şi D-v. în acéstă privinţă, sub-scrisul, luând în essaminare dispositiile întreguluĭ actŭ de Concessiune, precum şi regulele ce se păzescŭ în assemenea casurĭ pe orĭ ce linia ferată, am ajunsŭ la resultatele următóre :

1. Costul de 270,000 fr. pe kilometrul de drum feratŭ séŭ anuitatea resultantă pe basa garanţiĭ de 7, 5 $^0/_0$ de venitŭ neto, se compune neapĕratŭ de maĭ multe elemente din care celle maĭ principale sunt :

Achisiţiunea trenuluĭ, terasementele şi uvragele de artă, callea propriŭ zisă, staţiile cu dependinţele lorŭ şi în fine materialulŭ mişcătorŭ, compus de locomotive, vagóne, maşinĭ fixe şi unelte de ateliere.

In proporţiune cu acellŭ costŭ, materialulŭ de esploataţiune se póte fixa la $^1/_7$ din totalulŭ costŭ kilometricŭ séŭ la leĭ 38,570 pe kilometru de liniă.

2. Pentru înfiinţarea linieĭ, Guvernulŭ a venitŭ în ajutorulŭ Companieĭ

printr'uă subvenţiune de 40,000 francĭ pe kilometru pe care a şi plătit'o mai în totalitate pentru numĕrul de 200 kilometri fixatŭ de concessiune ca lungime aproximativă a liniilorŭ concedate Companiĭ.

3. Prin art. 20 allŭ Concessiuniĭ se stipuléză că Guvernul este părtaşiŭ în întreprindere, şi că ast-felŭ elŭ e dator a cere ca construcţia liniilorŭ, precum şi *organisarea esploataţiuniĭ,* pe totŭ parcursulŭ călleĭ ferate, sĕ fie făcute şi stabilite într'un mod solidŭ şi în condiţiile căilor ferate de întêiul ordiŭ, şi că totŭ ce se va constata defectuosŭ să fiă imediatŭ scosŭ şi înlocuitŭ.

Din celle ce precedŭ, resultă deja că Guvernulŭ pe de uă parte, în cualitatea sa de părtaşiŭ în întreprindere, iar pe de alta ca asigurător unuĭ venitŭ neto garantatŭ pe kilometru, urméză a cunósce şi aproba cantitatea şi calitatea materialuluĭ de esploataţiune ce urméză a fi afectatŭ liniilorŭ concedate ca unŭ elementŭ importantŭ ce intră în construcţia lor şi pentru care acordă atâtŭ uă subvenţiune, cât şi uă garanţiă de interessŭ.

Pe lângă acestea nu este maĭ puţin de observatŭ şi urmĕtórele :

4. Venitul neto kilometricŭ, garantatŭ Companiĭ prin art. 19 allŭ legiĭ de concessiune, va resulta din venitul brutŭ allŭ linieĭ scădutŭ cu tóte cheltuelele de esploatare.

Între aceste cheltueli va figura în mare parte reparaţiile materialuluĭ mişcătorŭ de orĭ ce natură.

Cum dară s'ar putea controla assemenea cheltueli daca materialulŭ afectatŭ liniilorŭ concedate nu se află fixatŭ chiar de la începerea garanţieĭ acordate Companiĭ? Şi nu ar remâne la discreţiunea Companiĭ a trece în cheltnelile de întreţinere a liniilor din România tóte acele făcute pentru întregul materialŭ aflatŭ pe întregul resoŭ allŭ sĕŭ pênĕ la Lemberg?

5. Prin art. 23 allŭ Concessiuneĭ se stipuléză că Guvernul are dreptul a rescumpĕra Callea ferată concedată, la orĭ ce epocă, dupĕ espirarea de treĭ-decĭ de annĭ de la deschiderea linieĭ.

Assemenea prin art. 24 se dice că la epoca fixată pentru espirarea concesiuniĭ, saŭ în casŭ de rescumpĕrare a călleĭ ferate, Statul va lua în possesiune, liberă de orĭ ce sarcinĭ, pământurile, lucrările de artă şi terassementele, clădirile şi tóte dependinţele sélle precum : *materialulŭ mişcătorŭ*, gare, locurĭ de încărcare şi descărcare, casse de cantonierĭ cu tóte mobilele şi imobilele în stare bună.

Aceste condiţiunĭ s'aŭ pusŭ negreşitŭ în scopŭ de a fi utilisate de Statŭ în casŭ cândŭ ellŭ arŭ crede acésta în avantagiul sĕŭ.

Presupuindŭ dară că Statul va usa de acestŭ dreptŭ, care e materialulŭ mişcătorŭ ce ellŭ va lua în stăpênire prin rescumpĕrarea séŭ espirarea termenuluĭ Concessiuneĭ, décă un assemenea materialŭ nu va fi predatŭ de uă dată cu celle lalte construcţiunĭ în cantitate determinată la începerea esploataţiuniĭ şi dacă fie-care adăogire s'aŭ modificare făcută în urma aceluĭ material nu va fi aprobatŭ de dênsul ?

Nu resultă óre din acésta în modulŭ cellŭ maĭ evidentŭ că Compania nu se póte scuti de îndatorirea de a cere aprobarea Guvernuluĭ asupra cuantităţiĭ şi cualităţiĭ aceluĭ materialŭ mişcătorŭ de orĭ-ce catigorie ce va fi afectatŭ liniĭ ?

Logica cea maĭ elementară şi chiar bunulŭ simţŭ credŭ că sunt de adjunsŭ spre a dărîma orĭ ce argumente s'arŭ produce contra uneĭ assemenea obligaţiunĭ, şi de aceia, fără a mĕ maĭ întinde maĭ multŭ în desvoltarea dreptuluĭ ce are Statul în astă privinţă, mĕ grăbescŭ a vĕ invita, ca de uă-dată cu predarea liniilor ce aveţĭ a da în circulaţiă, sĕ'mĭ presentaţĭ un Inventariŭ de tot materialulŭ mişcător de orĭ ce categoriă, atâtŭ dupĕ liniă câtŭ şi din staţiunĭ şi ateliere spre a se supune cercetărĭĭ commissiuniĭ de recepţiune, spre a se vedea daca ellŭ se află în cătimea şi cualitatea aceluia ce se întrebuinţézĕ pe liniile deântêiulŭ ordinŭ, precum se prescrie la art. 20 allŭ legiĭ.

Aliniatul (b) articolul 2 din Regulamentul de esploataţiune din 16 Noembrie 1851, aflatŭ în vigóre pe liniile din Imperiul Austro-Ungar şi care urméză a se lua de basă în chestiunea de faţiă, prescrie riguros acéstă îndatorire şi nu credŭ că ceia ce v'aţĭ obligatŭ a face pe linia Sucéva-Lemberg sĕ o refusaţĭ a face pe liniile dupĕ teritoriulŭ nostru.

Asceptŭ dară în curêndŭ de la D-v. satisfacerea acesteĭ juste cererĭ şi totŭ de uă dată vĕ rogŭ a priimi încredinţarea osebiteĭ melle consideraţiĭ.

(Semnat) Ministru **Dimitrie Ghica.**

Copiă dupĕ nota Domnuluĭ d'Ofenheim, Directorulŭ Comp. Lemberg-Iassi, cu No. 8,411, din 22 Decembrie st. n. 1869, adresată către Ministerulŭ Agriculturĕĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărĭ Publice.

Domnule Ministru,

Cu vedere la corespondenţa telegrafică ce am avut cu D-vóstră în timpulŭ şederiĭ melle la Roman, 'mĭ permit de a vĕ respunde următórele :

Precum aţĭ putut afla, Domnule Ministru, din corespondenţa sus citată, Co-

misiunea însărcinată cu essaminarea linii Sucéva-Roman, era satisfăcută de starea ei, în cea ce privesce siguranța linii pentru circulație și s'au ivit la încheerea procesului verbalu între comissiunea și sub-semnatul, în cualitatea sa de representantu alu Companii, uă controversă neplăcută numai în privința cestiunii: daca Guvernul póte autorisa deschiderea linii după *un singur* esamenu, cea ce se usitéză și în Austria chiar, în casul când mai multe lucrări de complectare aru mai remânea a se sevârși.

Măcar că garanția nu urma a se începe de la deschiderea linii Sucéva-Roman, dându totuși statului tóte avantagiile unei cale ferate, fără a'i impune cea mai mică sarcină, soluțiunea acestei cestiuni era fără óre-care semnificațiune pentru Companiă; cu vedere însă la deschiderea linii Pașcani-Iași, ce este a se urma în curîndu, n'am pututu admite în principiu ocolirea acestei cestiuni, pentru că din ḑiua deschiderii acestei linii, garanția Statului va avea a se începe, și Compania nu s'a pututu espune eventualității de a vedea amânat deschiderea calei pênê la complecta sâvârșire a ei pênê în celu mai micu detaliu și pênê ce s'aru fi purcesu la unu alu doilea essamenu, uă procedere, care aru fi pututu pune fórte în îndoială deschiderea linii la Iași, înainte de termenul prevĕḑutu în concesiă, poprindu și ţérra pentru luni întregi și fără totu folosul de beneficiile unei legături prin strada ferată.

Avêndu dară în vedere art. 17 a legei de concessiune, precum și legea din 16 Iunie 1869, publicată în Monitorul No. 132, din 19 Iunie 1869, și care glăsuiescu fórte precisu și lămuritu: că garanția se va începe «din ḑiua puneri în esploatare» și de la darea în circulare «fără a ține séma de complecta sâvârșirea a construcțiilorŭ inferióre și fără a menționa în concesiune «*priimirea*» calei prin guvernu, cea ce naturalmente nici nu se póte, pentru că Compania este proprietară calei pentru 90 ani și Guvernul are numai dreptulu de priveghere asupra construcții și esploatării calei, dreptul ce suntem departe de a'l contesta Onorabiluluĭ Guvernu.—Din aceste considerante dară am fostu silitu de a mĕ opune la uă asemene înțelegere greșită a Comissiunii, mențiind conformu glasuirei celei lămuritóre a Concessiunii opinia, că «priimirea» calei din partea Guvernului nu póte avea locu, și că Comissiunea n'are de câtu a constata, daca calea sa găsesce într'uă stare de deplină siguranță;—cu tóte acestea n'am contestatu Comissiunii dreptul, de a se convinge, conform art. 20 din Concessiune, prin orî ce modu plăcutu, de solida construcțiă a calei și'i declarasemu de repetite orî, că Compania nu se refuséḑă în nicî un chipu că totu ce se va constata defectuos să fie imediatu scosu și înlocuitu.

D-vóstră 'mĭ veţĭ admite, Domnule Ministru, că eŭ mĕ pusesemŭ strictŭ numaĭ pe terenulŭ legiĭ şi că nu provenisse de cât din uă neînţelegere regretabilă a Comissiuniĭ, când uă cestiune, ce avé priimit deja soluţiunea eĭ prin lege însuşĭ devenise causa uneĭ controverse, pe care o regretez, din partea mea, de sigurŭ, totŭ atât de sinceră pe cât ea trebuia să fie desagreabilă şi pentru D-vóstră şi care mĕ face a vĕ ruga, Domnule Ministru, asta-dĭ cândŭ s'aŭ datŭ dovedile de esploataţia sigură şi neprimejduitóre pe linia Sucéva-Roman, cu scopŭ de a se întâmpina de maĭ 'nainte deja asemene diferinţe, să bine-voiţĭ a mĕ afirma prin scrisŭ că înţelegerea mea despre determinaţiunele concesiuniĭ este dréptă şi că garanţia pentru linia Păşcani-Iaşşiĭ şi Suceva-Roman va avea să încépă conform glăsuireĭ Concessiuniĭ şi a menţionateĭ legĭ din 16 Iunie 1869, din ţiua deschidereĭ liniĭ la Iaşşĭ, cea ce se va putea urma atuncĭ fără pedica, când linia se va găssi într'uă stare care va permite uă esploataţiă cu totŭ sigură şi fără primejdiă pentru călĕtorĭ;—ceea ce este deja uă faptă în privinţa liniĭ Roman-Sucéva.

Nu credŭ de nevoe a maĭ espune aicĭ, că compania pe care o represintezŭ 'şĭ a datŭ totŭ d'auna tóte silinţele spre a construi liniile concedate în cellŭ maĭ scurtŭ timpŭ şi chiar fără privire la interesele eĭ proprĭĭ; că plata simbriilor îndoite şi chiar întreite spre a menţine pe lucrătorĭ aduşĭ din ţerrile-streine; că am forsat cu grele sacrificiurĭ şi chiar în sesóna de facia când construcţiile sĕ sisteze lucrările remase nesăvârşite spre a complecta pe de uă parte linia Suceava-Roman, şi spre a putea pune pe de altă parte şi conform dorinţeĭ Înnălţimeĭ Sélle Principeluĭ Domnitor şi a Înnaltuluĭ Guvernŭ linia Păşcani-Iaşşi cât maĭ curênd în stare practicabilă, luând precum se înţelege de sineşĭ assupra nóstră de a sĕvârşi pe séma companieĭ şi fără a face ca Statul sĕ sufere prin acésta vre uă sarcină, lucrările ce n'ar fi încă terminate la deschiderea caleĭ.

Credŭ dér că dupĕ tóte lucrările esecutate pênĕ acum, 'mĭ potŭ permite de a ruga, ca să se arate Companieĭ din partea Înnaltuluĭ Guvernŭ maĭ multă încredere de cătŭ i s'aŭ arĕtatŭ din partea Comissiuni; când vom reuşi de a deschide, linia la Iassi în cursul luneĭ viitóre, ne vom putea mĕguli de a avea împlinitŭ, uă faptă de mare însemnătate pentru România, avênd săvârşitŭ într'un timpŭ de abia un anŭ peste 180 kilometri cale, ceea ce rarŭ se întâmpla şi care aŭ provocatŭ mare mirare în Austria.

Adaogŭ âncă, că în tóte ţerrile Europeĭ se trece la deschiderea uneĭ calle care este în tóte casurile un harŭ pentru ţérră tot déuna peste terminarea eĭ

în detaliŭ, care urmédă a se face maĭ pe urmă; cred de a avea espusŭ că Compania nu cere nicĭ un nedreptŭ de la Înnaltulŭ Guvernŭ, şi asceptŭ d'aceea cu confienţă întărirea declaraţiuniĭ Domnieĭ Vóstre celleĭ date deja prin telegraf, adică ca D-vóstră veţĭ bine-voi a învoi ca linia la Iaşi sĕ fie deschisă întru totŭ aceaşĭ stare, în care se găsea linia Roman, şi că garanţia Statuluĭ se va începe din acéstă ḑiuă.

Priimiţĭ, vĕ rog, Domnule Ministru, assigurarea consideraţiuni melle celle maĭ destinse cu care amŭ onóre a mĕ iscăli Al Alteţeĭ Vóstre prea supusŭ serv.

(Semnat) **d'Ofenheim**

Vienna, 22 Decembre, 1869

Copiă dupĕ raportulŭ D-luĭ Inspector P. Donicĭ, Nr. 21 din 16 Decembre 1869, către Ministeriulŭ Agriculturei, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Cu occassiunea Commissiuniĭ pentru deschiderea căiĭ de la Roman la Suceava, din care am avutŭ onóre a face parte, essaminândŭ lucrările Gareĭ de la Iaşşy şi podurile dupĕ rîurĭ, de împreună cu Commissiunea, am inspectatŭ şi cele-lalte lucrărĭ curente a căilorŭ ferate ce se essecută, şi déră, reservîndŭ Commissiuniĭ a vĕ raporta pentru Gara de la Iaşşy şi podurĭ, mĕ mărginescŭ aci a vĕ supune la cunoscinţă ceea ce se attinge numaĭ de lucrările corente a căilor ferate.

A) LINIILE CONCESSIEĬ OFFENHEIM

Lucrările acestorŭ liniĭ sunt fórte avansate, partea de la Roman la Suceava s'aŭ şi pusŭ în circulaţiune, precum vĕ este cunoscutŭ; partea de la Iaşşy la Păscani înaintate assemenea şi se crede că în curîndŭ se va termina, maĭ rămâindŭ linia de la Botoşanĭ a se essecuta în campania anuluĭ viitorŭ.

Pentru a pregăti lucrările recepţieĭ liniilorŭ ce urmédă a se deschide, am însărcinatŭ pe D. Inginer Stamatopolo, cu adjutorulŭ D-lorŭ Ingineriĭ Ţone şi Duca, a essamina în amănuntŭ tóte lucrările, a le verifica cu planurile aprobate, şi a mĕssura lungimea liniilorŭ; de acea 'mĭ reservŭ a vĕ aduce la cunoscinţă atunci tóte lipsurile ce s'ar constata, spre a se impune concessionarilor terminarea lorŭ.

În genere lucrările acestorŭ liniĭ suntŭ mulţumitóre.

Terassementele, de şi înaintate, nu suntŭ âncă terminate, taliusurile nu sunt

âncă rectificate, şanţurile nu suntŭ regulate, se crede că pentru aşedarea lorŭ va trebui multă lucrare, însă antreprenoriĭ suntŭ ţinuţĭ a garanta aceste lucrărĭ 6 lunĭ, dupĕ terminarea lorŭ, în care timpŭ se potŭ face tóte reparaţiile.

Este regretabile că la aprobarea proectelorŭ nu s'aŭ impusŭ concessionarilor nicĭ unŭ mijlocŭ de assigurarea taliuselorŭ, măcar în tranşelele celle marĭ pe unde ar fi trebuitŭ a se prevedea la unele locurĭ şanţurĭ pavate séŭ zidurĭ de sprijinire, séŭ perele care lipsescŭ cu totulŭ, credŭ însă că ceea ce s'aŭ scăpatŭ din vedere la aprobarea proectelorŭ, se vorŭ face acum de consessionarĭ, acolo unde trebuinţa s'ar ivi.

Traversele suntŭ tóte de stejar în bune condiţiĭ.

Balastulŭ pe tóte liniile este de bună cualitate, afară de partea de la podulŭ Ilóeĭ la Iaşşy, unde s'a începutŭ a se aşeda dreptŭ balastŭ nisipŭ finŭ amestecatŭ cu pămêntŭ galbenŭ, care este un rĕu balastŭ, însă concessionariĭ aŭ începutŭ a arde pămêntŭ spre a'lŭ întrebuinţa la balasatŭ, ceea ce aŭ dat pênĕ acum unŭ bunŭ resultatŭ.

Lucrările de artă curente, precum podisce, apeducurĭ, şi viaducurĭ, suntŭ tóte de cărămidă, acestŭ materialŭ este de uă cualitate destulŭ de ordinară, precum se obicĭnuesce a se face de cărămidariĭ din ţérră. Cărămiḑile de la feçe aŭ fostŭ alese, însă totŭ se găsescŭ printre elle carĭ dupĕ acum începŭ a se sfărĕma; ce va fi în corpulŭ construcţiunĭ nu se póte vedea. Mortarulŭ la rosturĭ este cu cimentŭ, în corpulŭ zidărieĭ se ḑice că este assemenea hydraulicŭ, déră concessionariĭ singurĭ aŭ inspectatŭ lucrarea; eĭ n'aŭ priimitŭ nicĭ una din observaţiile făcute de guvernŭ în cursulŭ construcţieĭ, şi astăḑĭ nu se póte vedea lucrulŭ, în câtŭ nimica nu póte assigura déca aceste lucrărĭ suntŭ séŭ nu durabile; ar fi de nevoiă ca măcar pentru unŭ timpŭ de 6 annĭ, concessionariĭ să rămână responsabilĭ, déca verĭ unulŭ din aste uvrage s'ar dărîma să'lŭ reclădéscă din fondurile construcţieĭ, éră nu din venitulŭ câiĭ.

Clădirile în deobsce suntŭ bine combinate şi de uă înfăçişare plăcută.

Materialele zidiriĭ, maĭ cu sémă cărămida, nu suntŭ de locŭ allesse, s'a pusŭ în zidirĭ totŭ ce s'a găsitŭ, bunŭ şi rĕŭ.

Învelişele, afară de gara din Iaşşy şi Roman, suntŭ tóte de şindrilă, materialŭ arḑĕtorŭ şi provisoriu. Este învederatŭ că assigurarea clădirilorŭ astorŭ linĭĭ, care urméḑă a se face din venitulŭ linĭĭ, va fi fórte costisitóre.

Câtŭ pentru părţile vĕḑute, precum plafóne, planşete suntŭ bune şi póte şi luxóse.

Ferestrele de bradŭ vŏpsite bine, sobele maĭ peste totŭ de tuciŭ.

Magasiile de mărfurĭ suntŭ de lemnŭ.

Remisa de locomobilă în paiantă de bradŭ.

Staţiunile de apă înḑestrate cu maşine, puţurĭ şi reservoare bune şi îndestulătóre.

Casele de cantonerĭ suntŭ în bune condiţiunĭ

Telegrafulŭ este aşeḑatŭ pe tótă linia cu aparate de sistemŭ Mors

Materialulŭ de tracţiŭ. Nu s'a găsitŭ nicĭ unŭ vagon, nicĭ uă locomotivă nuoĕ cu destinaţiă pentru aceste liniĭ; totŭ materialulŭ ce s'a vĕḑutŭ pe cale era vechiŭ din acel a linieĭ de Cernăutz.

Passagele suntŭ tóte de nivelŭ, contra legiĭ, âncă nicĭ nu suntŭ pavate.

Împrejmuirile se facŭ prin stîlpĭ, séŭ, maĭ bine, parĭ legaţĭ cu duoĕ laţurĭ, nu sciŭ décă acestŭ modŭ de construcţiă este aprobatŭ, la din contra ar trebui a se prescrie unŭ sistemŭ maĭ durabilŭ.

B) LINIILE CONCESSIUNIĬ STRUSBERG.

Terassemente. Plat-forma se esecută pe lărgime de 5 metre fără nicĭ unŭ adausŭ şi talusele nu au peste totŭ înclinarea de 45° decĭ prin tasare va adjunge plat-forma a nu maĭ avea lărgimea cerută de 5 metre şi taliusele a nu avea înclinarea prescrisă.

In tăieturile celle marĭ, precum la Bistritza, Cosmesti şi Galatzĭ taliusele tăieturilorŭ suntŭ abia la 1 de base pe $1^1/_2$ înălţime.

In tăieturile unde au adjusŭ la unŭ stratŭ de nisipu, şi în împlinirile făcute cu pămêntŭ nisiposŭ, nu se iea nicĭ uă mĕsură pentru assigurarea taliuselorŭ, cellŭ puţinŭ nu s'a vĕḑutŭ nicĭ uă lucrare întreprinsă în acestŭ scopŭ.

Săpăturile pentru împrumuturĭ se facŭ adesea orĭ chiar la picióre le taliuselorŭ fără a se lăsa uă banchetă, şi une orĭ tăindu-se malulŭ despre cale verticalŭ.

Passagele se facŭ peste totŭ de nivelŭ chiar şi acolo unde calea ferată fiindŭ în rémblée, s'ar fi pututŭ a se face unŭ passagiŭ pe dedesuptŭ, la aşa casŭ rampele suntŭ cu uă înclinare maĭ marĭ de cătŭ 5%, limită adoptată la tóte căile ordinare din ţérră, dispositiă care póte fi periculósă în cursulŭ exploatărĭ. Este de neapăratŭ a se da ordine concessionarilorŭ:

a). A se face împlinirile cu unŭ prisosŭ de lărgime ca să pótă dupĕ tasare a se forma plat-forma şi taliusele fără adăugire de pămêntŭ ci numaĭ prin tăiere.

b). A se da taliuselorŭ de deblé celŭ puţinŭ înclinare de 45% ca banchete spre a favorisa vegetaţia, şi a se face şanţurĭ de scurgere pe muchiă şi la piciorŭ.

c). A se construi zidirĭ de sprijinire în tăieturile unde terenulŭ este nisiposŭ.

d). A se îmbrăca cu pămêntŭ vegetalŭ taliusele de împliniri nisipóse spre a se favorisa vegetaţia, a se întrebuinţa perele acolo unde gasonagiulŭ nu este eficaci din causa apelorŭ ce adjungŭ la piciorulŭ împliniriloŭ.

e). Săpăturile pentru împrumuturĭ să se facă precum este prescrisŭ, lăsându uă banchetă, şi tăindŭ malulŭ cu uă înclinare de $1^1/_2$ basa pentru 1 înălţime.

f). In passagele de nivelŭ rampele să aibă uă declivitate mai mare de 5%.

Traversele în deobsce suntŭ de stejar în dimensiile prescrise, cu tóte acestea, s'au găsitŭ ca verĭ-nă 2000 traverse de ulmŭ pe linia de la Domnestĭ, carĭ, de şi erau de bună cualitate, totuşĭ am creḑutŭ a face bine, invitându pe D. Inginer a nu mai priimi traverse de câtŭ de stejar.

Asemenea s'a găsitŭ unele traverse de stejar care la capetulŭ cellŭ mai micŭ nu aveau 26 cent. lărgime, am invitatŭ pe d. Inginer a nu priimi de asemenea.

Unele traverse din celle aşeḑate la Gallatz eraŭ plesnite la bateria crampónelorŭ, pentru ambele aceste caḑurĭ trebuie a se scrie concessionarilorŭ ca să se lepede acelle traverse.

În fine pe linia de la Brăila traversele suntŭ de bradŭ fără pregătire contra putreḑiciuniĭ, însă concessionarulŭ rămâne obligatŭ a le ramplasa în cursulŭ exploatăriĭ, déca aceste traverse s'ar prăpădi maĭ curîndŭ de câtŭ celle de stejar, ceea ce nu face nicĭ uă îndoială, este neapăratŭ a se lua încrisŭ assemenea angageamentŭ.

Balastulŭ, lipsesce pênĕ acnm în cea maĭ mare parte; pe linia de la Adjud s'a adusŭ câtŭ va balastŭ şi este de bună cualitate; balastulŭ ce s'a vĕḑutŭ pe linia de le Mizil şi pe uă parte din linia de la Bucurestĭ spre Ploestĭ, în dreptulŭ poduluĭ Prahova este de próstă cualitate, fiindŭ nisipŭ amestecatŭ cu pămêntŭ.

In aste locurĭ pétra şi petrişulŭ este fórte aprópe şi daca nu se aduce balastŭ de bună cualitate, acesta nu póte fi de câtŭ reaua voinţă a antreprenorilorŭ, creḑêndŭ că li se va trece; este déră neapăratŭ a se da ordine concessionarilorŭ a respinge acel balastŭ.

Lucrările de artă curente. Lucrările de la Bucurestĭ la Buzeŭ suntŭ în bune condiţiunĭ, de bunŭ materialŭ de pétră; acellea de la Buzeŭ la Brăila suntŭ de cărămidă făcută ad-hoc în destul de bună calitate; acelle de la Gallatz la Geru suntŭ cu cărămidă dĕ Marsilia şi Livorno, éră de acolo pênĕ la Roman cu cărămidă locală, se înţellege, alésă; éră câtŭ s'a pututŭ găsi intre cărămiḑile locale şi pe câtŭ a fostŭ şi buna credinţă a întreprenorilorŭ, maĭ tóte aceste

lucrări curente de la Geru la Roman suntu astădi terminate, şi pe câtu se póte vedea cărămidile de şi ordinare suntu âncă reattacate, este adevěratu că n'au avutu a suferi âncă de gerü fiindu de curându puse, remâne însă înduoéla despre durabilitatea loru, mai cu sémă că la podulu Răcăciuniĭ ce este âncă în construcţiă, s'a găsitu întrebuinţânduse cărămidă putredă şi mortaru prostu; însuşi d. Inginerü alu Companieĭ a constatatu aci reaua lucrare şi a promisu a o dărîma; acésta împrejurare probédă că cu asemenea urmare a antreprenorilorü, multe din lucrările astădi gata potu a nu presenta durabilitatea cerută, şi este de nevoiă, pentru aceste, (de la Gerü la Romanu) a se impune concessionarilorü uă garanţiă pe unu termenu óre-care.

Clădirile staţiilorü se essecută dupě planurile aprobate cu mare grăbniciă; cărămidile întrebuinţate în construcţiă lasă multu de doritu. La aşa întreprindere era uşorü a se face cărămidi ad-hoc, în locu d'a se întrebuinţa cărămidi ordinare de próstă cualitate, precumu se facu de cărămidariĭ nostri; grăbnicia cu care s'a cerutu lucru este scusa ce punu înainte Ingineriĭ concessionarilorü.

Despre cel-alte lucrări alle clădirilorü nu se póte judeca âncă fiindu că tóte încăperile se lucrédă abia din roşu, singurile clădiri gata suntu unele case de contonieri şi care potu fi în adevăru condamnate.

Obicinuitu casele de cantonieri trebue a fi ridicate pe temeliĭ în ramblé cellu puţinu pěně la nivelul railuluĭ, éră în săpături li se dă unu subasamentu de 50 cente cellu puţinu, acésta mai întâiu pentru ca păzitorulu să védă din casă tótă linia şi apoi, pentru a se ridica planchetulu din faţia pământuluĭ şi a'lu assigura de umedélă.

Căsuţele dupě linia de la Bucuresti pěně la Roman suntu fără temeliĭ (sub asemente); în împliniri elle suntu alăturea cu piciorulu taliusului, cantonierulu nu numai nu póte vedea calea din cassă, déră âncă îi trebue scară ca să se urce la cale, apoi scăndurile podeleĭ şi grinţile suntu de bradu, ne date la rêndea şi nelămbuite, în câtu a trebuitu a se astupa crăpăturile cu şuviţe de scânduri prinse în ţinte; uşe la poduri nu suntu făcute, nu se póte vedea dacă este ceva peste astă podélă séu nu, ferăriile la ferestre de tinichea şi cârligele de sârmă; în fine accoperite cu cartonu bituminosu, elle aŭ aparenţa unorü bordeiă meschine.

Puţurile suntu unele căptuşite cu ghisduri de bradu, altele fără nici uă căptuşeală.

Aceste lucrări s'a esecutatu de D. Elias Löbel ca antreprenoru; concesiona-

rulŭ însuşĭ nemuţumitŭ fiindŭ de lucru, a depărtatŭ pe antreprenorŭ şi urmédă facerea lorŭ în regiă. Este de neapăratŭ a se lua mĕsurĭ :

a) Pentru casele de la Gallatz la Adjud, care âncă nu suntŭ gata, a se face cu unŭ subasementŭ la înălţimea railuluĭ saŭ cellŭ puçinŭ de 50 centimetre.

b) Pentru celle terminate, care se găsescŭ în ramblé, a se dărîma spre a se înălţa planşetulŭ la înălţimea railuluĭ.

c) A se schimba grinçile şi podéla şi a se pune altele de bună cualitate date la rêndea şi lămbuite.

d) A se deschide uşĭ la poduri.

e) A se lepăda ferăriile ce se vorŭ găsi de próstă cualitate.

f) Puţurile a se căptuşi cu podélă de stejarŭ şi a li se aşeda găleţĭ cu lanţŭ şi grinçĭ cu róte.

Invelitórea tuturorŭ clădirilorŭ se face cu carton bituminos aşeçatŭ pe scânduri, acestŭ modŭ de învelitóre este dintre învelitorile economice; ellŭ ţine locŭlŭ între tinichia şi şindrilă, dacă dupĕ aşeçere se va accoperi cu treĭ cuşe de bitum cu nisipŭ şi apoĭ în annĭ următorĭ se va maĭ împrospăta bitumulŭ, precumŭ se obicĭnuusce pe unde se întrebuinţézĕ acestŭ materialŭ, în velişulŭ póte deveni maĭ durabile de cătŭ şindrila, de cătŭ care este şi maĭ costisitóre, însĕ totŭ va fi maĭ puţinŭ bunŭ de cătŭ tinicheaua. In fine învelitorile de natura acestuia, fiindŭ maĭ puţinŭ expuse la focŭ, va costa maĭ puţinŭ pentru assigurare.

Telegrafulŭ nu este âncă aşeçatŭ pe nicĭ una din liniile Strusberg, numaĭ de la Gallatz la Tecuciŭ, şi pe linia de la Bucurestĭ la Ploeştĭ s'a găsitŭ stîlpĭ aşeçaţĭ; însă Inginerĭĭ m'aŭ assiguratŭ că stâlpiĭ se aducŭ necontenitŭ.

Linia Bratişuluĭ. In tótă lungimea maluluĭ Brateşŭ linia căieĭ ferate este aşeçată pe unŭ malŭ ruptŭ de apă, care practicase marĭ prăpăstiĭ prin necontenitele mâncăturĭ, calea este aşeçată pe ramblé, cu care s'a umplutŭ acelle prăpăstiĭ, în cătŭ urmédă necontenitŭ a trece din rémblé în deblé.

Pentru scurgerea apelorŭ s'aŭ făcutŭ pe muchia vechilorŭ mâncăturĭ şanţurĭ carĭ aducŭ apele sub nisce micĭ podisce din care apoĭ curgŭ liberŭ pe mal căçêndŭ verticalŭ pe uă înălţime pênĕ la 40 metre.

In tótă traversarea de 7 kilometri deblele suntŭ cu taliuse de 1 base pe $1^1/_2$ înălţime fără ziduri, şanţurile neţavate şi apele curgêndŭ liberŭ de sub podiscĭ de la înălţime verticală de 40 metri vorŭ surpa în curîndŭ nu numaĭ malulŭ déră şi calea.

In astă stare calea nu póte fi sigură şi este neapăratŭ :

a) A se prelungi chiuneta tutulorŭ podiscelorŭ pênĕ în vale cu zidăriă hydraulică solidă, şi în vale a se face unŭ radiarŭ de betonŭ destulŭ de grosŭ şi de latŭ spre a resista la căderea apeĭ şi a împedica corosiunea.

b) Şanţurile colectóre a se pava şi a se face la uă maĭ mare distanţă de la marginea râpelorŭ ca sĕ nu adjungă a se vĕrsa cu vreme în acelle râpe şi a surpa calea.

c) A se asigura talusele tăieturelorŭ cu uă maĭ mare înclinare şi cu ziduriĭ de sprijinire, avêndŭ la piciorulŭ lorŭ şanţuriĭ pavate, tóte aceste îngrijiriĭ suntŭ ce-va, însă calea totŭ nu va fi sigură şi negreşitŭ că într'unŭ viitorŭ scurtŭ, va trebui a se adopta una din soluţiunile propuse de Inginerii Statuluĭ, séŭ unŭ tunelŭ, séŭ construcţia d'a lungulŭ Dunăriĭ.

Terminândŭ, domnule Ministru, vĕ rogŭ sĕ'mĭ permiteţĭ a vĕ atrage attenţiunea asupra a duoĕ cestiunĭ de mare importanţă, una este :

Déca calea de la Bărboşĭ la Gallatzĭ urméză a fi dublă séŭ simplă?

Din spiritulŭ şi litera concessiuniĭ urmézĕ ca tóte căile să fie simple, liberĭ fiindŭ concessionariĭ a face căile duble, orĭ unde arŭ găsi cu cale, în interesulŭ exploatăriĭ, eĭ vorŭ fi datorĭ însĕ a face a duoa cale cândŭ venitulŭ brutŭ va adjunge la unŭ maximum, şi atuncĭ acea cale se va face fără nicĭ uă plată de la guvernŭ, nicăirea legea nu determină costulŭ uneĭ căĭ duble, prin urmare dacă s'arŭ cere a se face uă parte din liniă dublă, arŭ trebui uă anume lege; cu tóte acestea DD. Ingineriĭ aĭ Companieĭ Strusberg m'aŭ lăssatŭ a înţellege că lărgimea terassementelorŭ permite a pune uă cale dublă şi că astŭ-felŭ arŭ fi dispusŭ a face. Acea lărgime de tarassemente provine din causă că avêndŭ marĭ împliniriĭ de făcutŭ, şi neavêndŭ de unde lua pămêntulŭ de câtŭ din săpăturiĭ, acestea s'aŭ lărgitŭ multŭ.

Este dară de neapăratŭ a face cunoscutŭ concessionarilorŭ a se mărgini a nu face de câtŭ simple, séŭ cellŭ puţinŭ să nu se amăgéscă a crede că făcêndu-le duble se vorŭ compta astŭ-felŭ.

A duoa este :

Că garele din porturile Gallatzĭ şi Brăila fiindŭ departe de magasiile particolare, în care aŭ a se întrepune grânele, liniile construite astă-ḑĭ de concessionarĭ pênĕ la malulŭ Dunăriĭ, nu potŭ servi de câtŭ pentru interessulŭ D-lorŭ, éră nicĭ cum la transportulŭ grânelorŭ, şi este neapăratŭ că de la gară, ambraşementulŭ de cale ferată să se dirigeze în apropierea magasiilorŭ aflătóre în acelle porturĭ şi aceste ambraşemente să se termine înainte de deschiderea

liniilorŭ; altŭ-felŭ transportulŭ grânelorŭ de la gară la magasiĭ arŭ ajunge a costa fórte multŭ.

Atuncĭ arŭ maĭ trebui a se invita pe primăriile acellorŭ oraşe ca sĕ provóce uă înţellegere între proprietariĭ de magasiĭ a face óre care căĭ speciale pentru a deservi magasiile, trăgêndŭ însuşĭ vagónele căiĭ ferate allăturea cu elle. Numaĭ astŭ-felŭ se vorŭ putea descărca productele cu tótă grăbirea şi ecocomia convenabile, altŭ-felŭ, o maĭ repetŭ, transportulŭ lorŭ de la gară în magasiĭ fórte multŭ va costa, şi nicĭ nu se va putea face destulŭ de repede pentru a nu se ancombra calea.

Bine voiţĭ vĕ rogŭ, domnule Ministru, a priimi încredinţarea prea osebiteĭ melle consederaţiunĭ.

(Semnatŭ) Inspectorŭ **P. Donicĭ.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturеĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 9,689, din 18 Decembre 1869, către D-lŭ Ofenheim Directorulŭ liniĭ Lemberg-Iassy.

Din raportulŭ priimitŭ din partea D-luĭ Inspectorŭ Donicĭ, Şefulŭ Serviciuluĭ de controlŭ allŭ căilorŭ ferate, amŭ vĕdutŭ, Domnule Directorŭ, că lucrările essecutate pe liniile concedate Companieĭ D-vóstre, presintă maĭ multe lipsurĭ şi defecte ce urmĕdă a se îndrepta în cellŭ maĭ scurtŭ termenŭ possibilŭ.

Aceste arrătărĭ suntŭ maĭ cu sémă relative la punctele următóre:

I. În părţile unde linia se essecută în tăieturĭ (debleurĭ) teşiturele nu se află garantate prin nicĭ uă lucrare contra derămăreĭ şi corosiuniĭ apelorŭ. In tóte acelle părţĭ urmĕdă a se lua cuvenitele mĕssurĭ, de consolidare prin şianţurĭ pavate, zidurĭ de sprijinire séŭ căptuşelĭ de pétră.

Este învederatŭ că assemenea lucrărĭ indispensabile trebue a se face acum şi în comptulŭ fondului, deântêia stabilire, óră nu din cheltuelile de esploatare; şi de aceea vĕ invitŭ a avisa neîntârdiatŭ la essecutarea lorŭ maĭ nainte de recepţia linieĭ.

II. Pe partea de la podulŭ Ilói la Iassi, D-nu Inspectorŭ a constatatŭ unŭ balastŭ de fórte rea calitate, fiindŭ compusŭ de nisipŭ amestecatŭ cu pământŭ galbenŭ. Este cunoscutŭ că unŭ assemenea materialŭ e departe de a îndeplini condiţiile ce se cerŭ de la unŭ bunŭ balastŭ, şi de aceea vĕ invitŭ a'lŭ înlocui cu altulŭ bunŭ.

III. In ceea ce privesce lucrările de artă, precumŭ podeţe, apeduce şi viaducurĭ elle se află construite tóte cu cărămidă de calitate destulŭ de ordinară şi astŭ felŭ chiar celle maĭ bune din elle aşeḑate în feçele zidărieĭ aŭ începutŭ a se dĕrâma dupĕ acum.

Acéstă împrejurare confirmă şi maĭ multŭ, observaţiunele ce adessea v'am adressatŭ în timpulŭ construcţiuniĭ relativŭ la calitatea materialuluĭ ce se întrebuinţa în construcţiune, şi despre tóte acelle observaţiunĭ D-vórtră nu aţĭ voitŭ a ţine altŭ comptŭ de câtŭ promiţêndŭ că veţĭ lua mĕssurĭ de îndreptare, şi că împiegaţiĭ Ministeriuluĭ să nu vĕ adducă ḑilnice împedicărĭ la essecutarea lucrărilorŭ, reservândŭ, ḑicéţĭ, Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice dreptulŭ d'a se pronunçia în privinţa moduluĭ lucrărilorŭ şi materialelorŭ întrebuinţate cu occasia priimiriĭ drumuluĭ de ferrŭ.

Din relaţiunea D-luĭ Inspectorŭ, constatŭ însĕ, Domnule Directorŭ, că assemenea mĕssurĭ nu s'aŭ luatŭ şi de aceea conformŭ propunereĭ D-luĭ Inspectorŭ, şi angageamentelorŭ luate de D-vóstră, mĕ credŭ în dreptŭ a vĕ cere şi a vĕ comunica că aceste lucrărĭ nu vorŭ putea fi priimite de câtŭ cu condiţiunea espressă ca orŭ ce degradaţiĭ li se va causa în termenŭ de cellŭ puţinŭ treĭ annĭ de la priimirea liniĭ, să privéscă numaĭ pe compania D-vóstră, ne avêndŭ a se trece assemenea cheltueli în comptulŭ întreţinerĭ drumuluĭ.

Acéstă condiţiune urmḕḑă a se întinde şi la zidurile clădirilorŭ de staţiunĭ şi altele unde cărămiḑele n'aŭ fostŭ de locŭ allese şi s'aŭ pusŭ în zidăriă totŭ ce s'aŭ găsitŭ atâtŭ bunŭ câtŭ şi rĕŭ.

IV. Remisele de locomotive se arrétă a se fi construitŭ în paiantă şi de bradŭ.

Vĕ rogŭ a'mĭ arreta pe ce v'aţĭ basatŭ spre a face assemenea zidărĭ de paiantă, care nu se potŭ adopta pentru nisce construcţiunĭ definitive şi de uă aşà importanţiă.

V. Passagele de nivelŭ nu se află pavate, şi urmḕḑă ca D-vóstră să grăbiţĭ terminarea acesteĭ lucrărĭ maĭ nainte de predarea liniilorŭ.

VI. In ceea ce privesce materialulŭ mişcătorŭ cu care urmḕḑă a fi înzestrate liniile concedate Companieĭ D-vóstre, amŭ avutŭ onóre a vĕ espune vederile melle prin adressa No. 9,351, din 4 Decembre currentŭ, şi asceptŭ ca D-vóstră să le satisfaceţĭ câtŭ maĭ neîntîrḑiatŭ.

VII. In fine vĕ atragŭ attenţiunea, Domnulŭ meŭ, şi assupra sistemuluĭ de împrejmuire a calleĭ, care, dupĕ raportulŭ D-luĭ Inspectorŭ, este cu totulŭ insuficiente, în consideraţia împrejmuirilorŭ nóstre locale spre a se evita pericole.

Vĕ rogŭ déra a chibsui unŭ modŭ de împrejmuire mai solidŭ şi a'lŭ supune la essaminarea şi aprobarea Ministeruluĭ.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **Dimitrie Ghica.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 9,715, din 19 Decembre 1869, câtre D. Ofenheim, Directorulŭ Companieĭ Lemberg-Iaşşy prin D. de Herzz.

Mĕ grăbescŭ a respunde la adressa D-vóstre sub No. 8,411.

Cu incovenientulŭ de a mĕ repeta viŭ şi prin acésta a vĕ confirma celle ce v'amŭ arrĕtatŭ prin ultima mea telegramă ce v'amŭ adressatŭ la Roman, că adică nu potŭ prejudeca condiţiunile de priimire a linieĭ Păşcanĭ la Iaşşy, maĭ nainte de a cunósce în detaliŭ starea în care se va găsi acea linià la epoca cándŭ veţĭ cere priimirea eĭ, precumŭ şi maĭ nainte de a se resolva tóte chestiunele aflate âncă pendinte între compania D-vóstre şi guvernŭ.

Presupuindŭ că D-vóstră vĕ veţĭ grăbi a regula tóte aceste chestiunĭ, înainte de menţionata epocă, şi constatându-se de Comissiune că elle s'aŭ îndeplinitŭ, vĕ repetŭ şi acum, că nu voiŭ face împedicărĭ la priimirea şi darea în circulaţiă a liniilorŭ Sucéva-Roman şi Păşcanĭ-Iaşşy, în casŭ cándŭ restulŭ lucrărilorŭ ce arŭ rĕmânea nesăvârşite nu vorŭ avea nicĭ uă importanţă pentru siguranţa călĕtorilorŭ şi nicĭ uă pagubă pentru traficulŭ liniilorŭ, bine înţelegêndu-se că acestŭ restŭ de lucrărĭ va trebui a se face de Companiă în comptulŭ cheltuelilorŭ de ântêia instalare, ĕră nu din venitulŭ brutŭ.

Nu potŭ admite însĕ, Domnule Directorŭ, teoria ce vĕ încercaţĭ a emite cum că Statulŭ nu are dreptulŭ a face priimirea lucrărilorŭ linĭĭ şi că Compania D-vóstre este proprietară drumuluĭ feratŭ pe timpulŭ fixatŭ de Concessiune. Uă assemenea teoriă arŭ fi din celle maĭ funeste şi de şi D-vóstră vĕ încercaţĭ a o arrăta într'uă împrejurare accessoriă, mĕ credŭ datorŭ a o combate şi nimici din tóte puterile. Acéstă sarcinà 'mĭ este fórte uşióră în faţia angageamentelorŭ essistinte între Compania D-vóstre şi guvernulŭ Românŭ. D-vóstră citaţĭ uă frassă din art. 17 din Concessiune prin care se ţice că, *garanţia va începe din ţiua puneriĭ în esploatare a linieĭ.*

Acésta nu vi s'a contestatŭ de nimenĭ, dară óre în care parte a legeĭ aţĭ

vĕḑutŭ că acéstă punere în esploatare se va face *fără a ţine sémă de complecta săvârşire a construcţiiloru?*

Coprinderea art. 17, citatŭ de D-vóstră, este contra alegaţiunilorŭ ce emiteţi, căcĭ subvenţiunea accordată Companiei, precum şi garanţia venituluĭ neto kilometricŭ, suntŭ doveḑile celle maĭ necontestate că guvernulŭ este părtaşŭ în antreprisă, éră nu are numaĭ unŭ simplu dreptŭ de preveghiăre, precumŭ ḑiceţi. Acésta nu arŭ fi avutŭ locŭ de câtŭ numaĭ cândŭ Compania nu arŭ fi cerutŭ subvenţiunĭ şi garanţiĭ de interesŭ.

Pe câtă vreme însĕ Statulŭ Românŭ garantésă pentru tóte deficitele, la care va putea da nascere esploatarea acellorŭ liniĭ, ellŭ nu se póte lepăda de dreptulŭ ce are ca orĭ ce persónă privată pussă în assemenea condiţiunĭ, şi acestŭ dreptŭ i se recunósce într'unŭ modŭ solemnŭ prin maĭ multe articole alle legiĭ de Concessiune, şi maĭ cu sémă prin art. 20, alin. 4, unde se ḑice curatŭ că guvernulŭ, *în calitatea sea de partaşŭ în antreprisă,* are dreptulŭ a numi unŭ numĕrŭ proporţionalŭ de membri în Consiliulŭ de Administraţiă. D-vóstră adăogaţi că guvernulŭ nu are dreptŭ a face priimirea liniilorŭ şi că trebue a se mărgini a constata *daca callea se găseşte într'uă stare de deplină siguranţă.*

Bine-voiţi a'mĭ arreta, Domnule Directorŭ, în ce articolŭ allŭ Comessiunĭĭ aţĭ găsitŭ uă assemenea dispositiune, fiindŭ că din parte-mĭ nu cunoscŭ de câtŭ art. 20 allŭ legiĭ prin care se ḑice că, *pentru a păḑi interesele Statuluĭ, guvernulŭ este autorisatŭ a cere ca construcţia liniilorŭ, precumŭ şi organisarea esptoatăriĭ pe totŭ parcursulŭ caleĭ ferate, să fie făcute şi stabilite într'unŭ modŭ solidŭ şi în condiţiile căilorŭ ferate de întĕiulŭ ordinŭ şi că totŭ ce se va constata defectuosŭ să fie imediatŭ scosŭ şi înlocuitŭ.*

Fidelŭ acesteĭ însărcinărĭ, subscrissulŭ n'a lipsitŭ nicĭ uă dată a vĕ atrage attenţiunea assupra lipsurilorŭ séŭ defectelorŭ constatate în essecutare, éră D-vóstră pe de uă parte aţĭ promissŭ, că veţĭ lua mĕssurele cuvenite, éră pe de alta aţĭ susţinutŭ totŭ d'auna prin hârtiĭ officiale, essistente în dossarele Ministeruluĭ, că acestŭ dreptŭ urmésă a şi'lŭ reserva guvernulŭ la epoca priimiriĭ şi dărĭĭ în circulaţiă a liniilorŭ. — Daca dară observaţiile guvernuluĭ nu suntŭ luate în sémă, nicĭ la epoca dăriĭ în circulaţiă, vĕ mărturisescŭ că nu vĕḑŭ cândŭ elle se vorŭ maĭ putea essersa şi prin urmare tóte dispositiile legiĭ arŭ trebui declarate ca nulle şi nepomenite.

Afară de acestea, art. 29 allŭ Concessiunĭĭ prescrie că pentru amĕruntele neprevĕḑute în lege se va lua de basă dispositiele legislative din Austria pe câtŭ elle nu vorŭ fi contrariĭ stipulaţiunilorŭ actuluĭ de Concessiune. In esse-

cutarea acestorŭ prescripţiunĭ, D-vóstră însivĕ 'mĭ aţĭ trimissŭ Regulamentul de esploatare, aflatŭ în vigóre pe liniile Austriace, şi prin acellŭ Regulamentŭ la § 2 amŭ vĕdutŭ că se dice curatŭ că spre a se putea priimi şi da în circulaţiă uă liniă ferrată óre-care, guvernulŭ urmésă a se încredinţa daca callea ferrată este essecutată în condiţiunĭ solide şi conformŭ planelorŭ aprobate, daca ea este înzestrată cu tóte mijlócele necessariĭ uneĭ bune şi singure esploataţiunĭ în calitatea şi câtimea trebuinciósă, şi în fine daca personalulŭ de esploataţiă este în numĕrŭ sufficientŭ şi înzestratŭ cu cunoscinţele trebuitóre.

Acesta este, Domnule Director, drertulŭ guvernuluĭ garantatŭ prin legĭ şi regulamente netăgăduite, şi întru câtŭ mĕ priveşte, puteţĭ fi sigurĭ că nu'mĭ voiŭ permite nicĭ uă dată a compromite însemnatele interesse ce'mĭ suntŭ încredinţate printr'uă interpretaţiă uşióră a acestuĭ dreptŭ.

Ţinŭ darŭ a vĕ încredinţa despre acésta, şi cu astă occasiune, spre înlăturarea âncă de acum a nuoĭ dificultăţĭ; ĕră câtŭ pentru priimirea definitivă a linieĭ Sucéva-Roman cu ramura Iaşşy, socotŭ că, dupĕ esplicaţiunele ce v'amŭ datŭ maĭ susŭ, nu maĭ potŭ adăogi nimicŭ în aşteptarea de a vedea starea lucrărilorŭ dupĕ acelle liniĭ, în ţiua cândŭ veţĭ cere a se priimi şi da în circulaţiă.

Primiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **Dimitrie Ghica.**

JURNALŬ

Iassy, 2 Decembre 1869.

Comissiunea, în urma oficieĭ Domnuluĭ Ministru cu No. 8,992, a essaminatŭ starea construcţiilorŭ de la Gara din Iassy şi a vĕdutŭ crăpăturĭ maĭ la tóte ferestrele etagiuluĭ de josŭ a găreĭ de voiagiorĭ, aceste crăpăturĭ probésă uă îndesuire neegală a corpuluĭ acesteĭ zidărĭĭ assupra fondaţiilorŭ, care póte sĕ resulte şi din causa compresibilităţeĭ terrenuluĭ pe care s'a fondatŭ şi din causa speciĕĭ mortaruluĭ întrebuinţatŭ la fondaţiĭ, care este făcutŭ cu varŭ grasŭ şi în condiţiĭ próste, întrebuinţânduse de consistenţă móle de totŭ aprópe la liquidŭ, zidăria acestorŭ fondaţiĭ fiindŭ făcută într'unŭ terrenŭ supusŭ umeţeleĭ, întărirea mortaruluĭ se face cu mare anevoinţă şi din causa fluidităţeĭ salle construcţia póte sĕ maĭ tasese şi sĕ maĭ provóce crăpăturĭ, maĭ cu sémă că astăţi

se află ca sprijinită numaĭ pe picióre. S'a maĭ observatŭ la soclu şi la alte părţĭ sdrobirea petrelorŭ de plocagiŭ, din causa neproporţionăriĭ grosimeĭ mortaruluĭ de la încheeturĭ în raportŭ cu grosimea stratelorŭ ossebitelorŭ materiale. Assemenea s'a observatŭ uă deformare de zidŭ d'asupra canaluluĭ pentru condu, cerea apelorŭ din puţŭ în reservorŭ.

Tóte aceste îndesuirĭ şi crăpăturĭ nu suntŭ însĕ de natură a comprimite soliditatea clădirilorŭ, daca elle se vorŭ opri. Comissia însĕ, constatândŭ că acestea provinŭ din negligenţa constructoruluĭ, care arŭ fi trebuitŭ sĕ facă fondaţiile maĭ solide şi cu varŭ hidraulicŭ, care se întăreşte în terenurĭ umede, este de părere pe de uă parte a se recomanda Companieĭ ca sĕ ramplasese petrele sdrobite, şi reparândŭ tóte crăpăturele şi deformările ivite pênĕ acumŭ, éră pe de alta la recepţia linieĭ să se facă reservă pentru aceste clădirĭ ca daca cu timpulŭ arŭ continua aceste îndesuirĭ şi arŭ provoca stricăciunĭ, reparaţiile séŭ reconstrucţiile să se facă pe comptulŭ capitaluluĭ primitivŭ de construcţie éră nicĭ cum din fondurile venituluĭ. Totŭ de uă dată să se recomande personaluluĭ de controlŭ, ca să observe aceste clădirĭ la primăvéră, dupĕ topireă zăpedilorŭ saŭ în urma unorŭ ploĭ abondante care sĕ sature pământulŭ de ume-délă.

(Semnatŭ) **P. Donicĭ, C. Aninoşénu, D. Frunză.**

Copiă dupĕ adressa Ministeriuluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 9,841, de la 24 Decembre 1869, către DD. Membri aĭ Comitetuluĭ dirigentŭ allŭ Companiĭ Lemberg-Iaşşĭ.

Comissiunea însărcinată a essamina lucrările dupĕ linia concedată D-vóstre, a essaminatŭ şi condiţiile în care se află construită Gara din Iassi.

Vĕ anecsezŭ, Domnilorŭ, copiă dupĕ processulŭ verbalŭ încheiatŭ de Comissiune spre a'ĭ vedea coprinderea.

Din acestŭ processŭ verbalŭ se constată că essecutarea ḑisseĭ Gare s'a condusŭ într'unŭ modŭ defectuosŭ şi care amenință soliditatea unuĭ edificiŭ de uă aşa mare însemnătate.

In timpulŭ construcţiuniĭ Ministerulŭ a fostŭ adesse informatŭ despre prósta calitate a materialelorŭ întrebnințate şi a cerutŭ Domnuluĭ Directorŭ allŭ linieĭ cuvenitele informărĭ, D-sa însĕ, prin rĕspunsurile aflate în dossare, pe de uă parte a promissŭ a lua mĕssurile de îndreptare, éră pe de alta a insistatŭ

ca la epoca predării linii, Ministerulŭ să facă tóte observaţiunele selle.

In faţia acesteĭ nuoĭ denunciărĭ ce mi se face de către Comissiune, subscrisulŭ nu póte de câtŭ a v'o comunica şi D-vóstre, spre cuvenita urmare din parte-vĕ, cunoscêndŭ că nu voiŭ putea priimi uă clădire essecutată în assemenea condiţiunĭ de câtŭ daca Compania D-vóstre, va lua angagementŭ că orŭ ce degradărĭ i s'arŭ ivi în timpŭ de cellŭ puţinŭ treĭ annĭ de la data priimiriĭ, să se facă cu cheltuiala Companieĭ şi pe comptulŭ capitaluluĭ primitivŭ de construcţiă, ĕră nicĭ de cum din fondurile venituluĭ liniĭ.

(Semnatŭ) Ministru **Dimitrie Ghica.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice, cu No. 9,865, din 29 Decembre 1869, către Membriĭ Comitetuluĭ Companiĭ Lemberg-Iassy.

In urma Noteĭ, adressată Domnuluĭ Ofenheim, directorulŭ liniilorŭ concedate Companiĭ D-vóstre, prin care în virtutea legiĭ de Concessiune i s'a cerutŭ a arreta cantitatea materialuluĭ mişcătorŭ, a maşinelorŭ fixe şi uneltelorŭ din ateliere precum şi mobilieruluĭ cu care va fi înzestrate liniile ferate concedate, D-sa prin adressa No. 8,493 'mĭ comunică lista anexată în copiă şi în care se arrĕtă materialulŭ mişcătorŭ, compusŭ de locomotive şi vagóne, ce Compania va avea pentru întregulŭ sĕŭ resoŭ, aflatŭ în România câtŭ şi în Austria. Acestŭ materialŭ D-sa propune a se socoti ca repartisatŭ în proporţiă cu analogia kilometrică ce avem în întregulŭ resoŭ.

Pe aceste base lungimea linieĭ Sucéva-Lemberg fiindŭ de 47 mile saŭ 352 kilometri, ĕră a liniilorŭ aflate pe teritorulŭ nostru de 219 kilometri, resultă că pentru liniile nóstre proporţiunea arŭ fi de 22 locomotive şi 520 vagóne de călĕtorĭ, mărfurĭ şi plugurĭ de zĕpadă.

Cantitatea acestuĭ materialŭ, precum şi proporţiunea ce resultă pentru liniile nóstre, sub-scrissulŭ, găsindu-o sufficientă, ar putea-o admite, cu reserva însĕ espressă, ca întregulŭ materialŭ arrĕtatŭ să fie verificatŭ de Comissiunea specială, cu occasiunea priimireĭ liniilorŭ, spre a se vedea daca întruneşte condiţiile cerute pentru uă liniă deântêiulŭ ordinŭ.

Imprejurările care m'aŭ silitŭ de a cere Domnuluĭ Directorŭ uă assemenea sciinţă suntŭ că Guvernulŭ Românŭ, care este părtaşŭ în antreprisă atâtŭ prin subvenţiunea de 40,000 francĭ pe fie care kilometru, câtŭ şi prin garanţia de

interessŭ neto cu care s'a obligatŭ vis-à-vis de Companiă, urmésă a cunósce lămuritŭ cantitatea şi calitatea materialuluĭ miscătorŭ cu care liniile nóstre urmésă a fi înzestrate acum la începutŭ.

Domnulŭ Directorŭ însĕ, prin menţionata adressă, lasă a se înţelege cŭ uă assemenea cerere din partea Guvernuluĭ arŭ lăssa Companieĭ latitudine a'ĭ cere ca, în casŭ cândŭ circulaţia arŭ cresce într'un chipŭ în cătŭ nu s'arŭ putea satisface cu materialulŭ mişcător, afectatŭ liniilorŭ nóstre, la începerea esploatăreĭ, să céră Guvernuluĭ uă contribuţiă la îmulţirea acelluĭ materialŭ.

Asupra acestuĭ punctŭ, vĕ declarŭ, Domnilorŭ, că n'am pututŭ înţelege, în modŭ cu totulŭ clarŭ, ceea ce Domnul Ofenheim voescea a esprima, căcĭ, spre a putea opina în assemenea chestiune, urmésă să cunoscŭ prealabilŭ modulŭ ce Compania voesce a propune pentru facerea cheltuelilorŭ de esploatare şi contrŏlarea lorŭ din partea Guvernuluĭ, conformŭ datorieĭ ce i sĕ impune de lege.

Aşŭ dori dară să cunoscŭ lămuritŭ opiniunea Comitetuluĭ D-vóstre în acéstă privire.

Din parte-mĭ, socotescŭ că tóte cheltuelile se vorŭ face în timpulŭ esploatăreĭ pentru tóte serviciile liniilorŭ aflate pe teritorulŭ nostru, şi pentru întreţinere şi adăogire de materialŭ mişcătorŭ, urmésă a fi essaminate şi aprobate de delegatulŭ Guvernuluĭ înainte de efectuarea lorŭ dupĕ unŭ anume bugetŭ ce s'ar elabora la fie-care annŭ séŭ la fie-care semestru.

In acéstă privire vĕ rogŭ, Domnilorŭ, să bine-voiţĭ a grăbi de a'mĭ presenta propunerile D-vóstre, spre a le putea discuta şi hotărî înainte de a se da liniile în ciculaţiă. Assemenea vĕ rogŭ, Domnilorŭ, să bine voiţĭ a'mĭ presenta inventarŭ de maşinele fixe, sculele atelierilorŭ şi mobiliarulŭ din gare şi staţiunĭ, spre a se cunósce care este materialulŭ cu care vorŭ fi înzestrate aceste stabilimente şi vedea dacă suntŭ în cuantitatea şi calitatea cerută.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **Dimitrie Ghica.**

Copiă dupĕ adressa D-luĭ Ofenheim, Directorulŭ drumuluĭ de ferŭ Lemberg-Cernăuţĭ-Iassy cu No. 110, priimită la 12 Ianuarie 1870, către Ministerulŭ Agriculturеĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

La prea stimabila D-vóstre adressă din 19/31 Decembrie 1869, No. 9,715, am onóre a rĕspunde următórele:

Cu adîncă recunoscinţă iaŭ actŭ de încredinţarea ce aţĭ bine-voitŭ a 'mĭ da, Domnule Ministru, de repeţite orĭ, că nu veţĭ face adică împedicărĭ la punerea în esploatare a linieĭ Sucéva-Roman şi Păşcanĭ-Iassy, chiar în casŭ când aceste liniĭ ar remânea în unele părţĭ a lorŭ nesĕvîrşite şi restulŭ lucrărilor ce ar rĕmânea a se termina nu vorŭ avea nicĭ uă importanţă pentru siguranţa călĕtorilorŭ şi nicĭ uă pagubă pentru traficulŭ pe liniile menţionate.

Acceptezŭ acéstă bine-voitóre încredinţare chiar cu condiţia pussă de D-v. şi nicĭ uă dată contestată de mine: că acestŭ restŭ de lucrărĭ va trebui a se face de Companiă în comptulŭ cheltuelilorŭ de întêia instalare, iar nu din venitulŭ brutŭ.

Credŭ însĕ de a putea trage din acésta şi consecuinţa că îndată din ḑioa autorisaţiuniĭ pentru punerea în esploatare a liniilor Sucéva-Roman şi Păşcanĭ-Iassy va avea a începe şi garanţia Statuluĭ, conform art. 17 alŭ concessiuniĭ ce ni s'aŭ accordatŭ.

Dupĕ cele ḑissè de maĭ 'nainte, a'şĭ considera ca uă datoriă în cruţarea timpuluĭ preciosŭ alŭ D-vóstre de a renunţa la uă maĭ departe discuţiune a theoriilorŭ care aŭ provocatŭ uă diferinţă întru opiniile Inaltuluĭ Guvernŭ şi a Companieĭ, dacă n'aţĭ fi pussŭ, Domnule Ministru, în adressa maĭ sus-citată, câte-va cestiunĭ, la alŭ cărorŭ rĕspunsŭ nu mĕ potŭ sustrage în plecata mea datoriă.

Cestiunea despre dreptulŭ neîndoitŭ alŭ Companieĭ assupra proprietăţiĭ caleĭ, nu póte forma, dupĕ opinia nóstră, nicĭ unŭ obiectŭ de discuţiune, de şi acéstă proprietate necontestabilă apare restrînsă prin determinaţiunile Concessiuniĭ, prin reservaţiunile Inaltuluĭ Guvernŭ, coprinsă în ea şi prin participarea Statuluĭ la venitурĭ.

Numaĭ dupĕ espirarea durateĭ Concessiuniĭ, saŭ prin rescumpĕrarea calleĭ din partea administraţiuniĭ Statuluĭ, Compania ar înceta de a fi proprietară calleĭ, ceea ce se vede esprimatŭ şi prin §§ 23 şi 24 a Concessiuniĭ.

Discuţiunea assupra acesteĭ cestiunĭ ar fi însĕ cu atâtŭ maĭ de prisosŭ, cu câtŭ Compania este departe de intenţiunea de a se sustrage prin acésta controluluĭ şi supravegherеĭ Inaltuluĭ Guvernŭ, fiindŭ din contra totŭ-d'a-una gata, de a da Statuluĭ ceea ce este allŭ Statuluĭ, asceptândŭ însĕ şi de la acesta că nu va refusa Companiĭ cea pe care ea este în dreptŭ de a cere.

Nu ne vom permite însĕ nicĭ uă-dată de a cere vr'unŭ nedreptŭ, şi credemŭ a ne putea refera în acéstă privinţă pe reputaţiunea nóstră cea bună-pe care o am adusŭ şi în România şi pe care nu sperăm a o perde acolo.

Trecêndŭ la deschiderea calleĭ în specialŭ 'mĭ maĭ permitŭ a adăogi :

Din ţioa în care Inaltul Guvernŭ 'mĭ dă autorisaţiunea de a pune liniile în esploatare, are a se începe negreşit şi garanţia Statuluĭ, de şi chiar construcţia n'ar fi cu desăvêrşire terminată, pentru că dacă aceste lucrărĭ de complectare ar fi de uă influinţă însemnată pentru traficulŭ şi siguranţa exploatăriĭ, nicĭ unŭ Guvernŭ n'ar putea permite deschiderea linieĭ.

Acésta se urmésă din vremea de când s'a începutŭ a se construi căile, care fără a fi complectŭ terminate, se pun în circulaţiă spre a procura prin acésta ţerreĭ câtŭ maĭ curêndŭ beneficiile uneĭ strade ferate şi districtelorŭ megiaşe, sporirea traficuluĭ.

Procedarea urmată aicĭ în Austria este totŭ aceia pe care Comissiunea trimisă de D-vóstră a manţinut'o la essaminarea linieĭ Sucéva-Roman, cu singura numaĭ diferinţă, că dupĕ finirea curseĭ de essamen s'a încheiatŭ de comissiune, împreună cu delegaţiĭ Companieĭ, unŭ procesŭ verbalŭ în care s'a însemnatŭ cu de amăruntulŭ tóte lucrările de complectare necessare pe cari Compania este îndatorită de a le essecuta în marginele unuĭ terminŭ fixatŭ, saŭ şi fără stabilirea unuĭ termenŭ. Intru acésta se trece chiar peste obiectele de construcţiă provisoriă, ce aŭ a servi numaĭ pentru maĭ grabnica deschidere a calleĭ, dară cari aŭ a fi înlocuite dupĕ deschiderea linieĭ prin construcţiile definitive.

Acestŭ processŭ verbalŭ se iscălesce de ambele părţĭ şi se supune Inaltuluĭ Guvernŭ spre hotărîre, care hotăraşte assupra observaţiilorŭ eventuale a Companii în contra cererilorŭ Comissiuniĭ, care-i pare a merge pré departe.

La acéstă constatare prin procesŭ-verbalŭ se întîmplă fórte rarŭ uă diferinţă între delegaţiĭ Guvernuluĭ şi acelorŭ aĭ Companiĭ, pentru că este naturalmente atâtŭ în interesulŭ administraţiĭ Statuluĭ aceleĭ garantătóre, câtŭ şi în interessulŭ Companiĭ aceleĭ esploatătóre, de a înlătura tóte acele lipse, cari ar putea provoca vătămărĭ în esploataţiă; însĕ trebue să se lucreze în împreună înţelegere, şi éră nu a se pune cererĭ nedrepte.

La essaminarea liniĭ Roman-Suceava nu numaĭ *ca nu m'am opusŭ,* la determinaţiunile art. 20, ci din contra am declaratŭ de repeţite orĭ, că voiŭ scóte şi înlocui în celŭ maĭ scurtŭ timpŭ totŭ ce se va constata defectuosŭ.

Credŭ, d'aceia, că întru noĭ nu essistă de câtŭ uă neînţelegere fórte regretabilă, éră nicĭ de cum uă diferinţă şi că, înaltulŭ Guvernŭ a pututŭ a'şĭ procura prin esploatarea continuată şi regulată convingerea, că, callea a fostŭ

deschissă în stare cu totulŭ practicabilă, fără ca puçinele lucrărĭ de complectare ce maĭ aŭ remassŭ, ar avé provocatŭ vre uă vătămare.

V'aţĭ putea convinge însĕ, Domnule Ministru, şi la visitările din noŭ pe acéstă liniă, câte s'aŭ complectatŭ deja de la deschiderea acesteĭ calle ast-felŭ încâtŭ nu va maĭ rĕmânea în celŭ maĭ scurtŭ timpŭ niciŭ uă dorinţă de împlinitŭ.

Incheiŭ acestŭ raportŭ cu plecata observaţiune, că am intenţia de a da linia de la Paşcanĭ la Iassi pênĕ la finitulŭ lunĭĭ curente saŭ, cellŭ tĕrçiŭ, pênĕ în jumătatea luneĭ luĭ Fevruarie în circulaţiă, presupuindŭ, că D-vóstră veţĭ bine voi a recunósce din acéstă çiuă, începerea garanţiĭ Statuluĭ, cândŭ chiar dupĕ ce prevĕçŭ, gara la Iassi precumŭ şi alte lucrărĭ de complectare, cari ar fi însĕ fără orĭ ce influenţă asupra siguranţeĭ circulaţiuniĭ, ar fi a sĕ sĕvîrşi âncă în primă-véră, luândŭ din partea mea în contra acesteĭ îndatoririĭ de a essecuta aceste lucrărĭ pe compta Companieĭ şi nu pe acela a venituluĭ brutŭ.

Primiţĭ, etc.

Semnatŭ **d'Ofenheim,**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturеĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu Nr. 377, din 16 Ianuarie 1870, către D-lŭ Preşedinte al Com. Dirigentŭ Companieĭ Lemberg-Iassy, pentru liniile române.

Domnulŭ Directorŭ alŭ Companieĭ D-vóstre, prin adressa Nr. 110, din $^{4}/_{16}$ Ianuarie, 'mĭ comunică că are intenţiunea de a da circulaţiĭ linia Pâşcani-Iaşşi, cellŭ multŭ pênĕ la jumătatea luneĭ Fevruariŭ, cândŭ atunciĭ urmésă a se constata de uă Comissiune specialĕ, dacă atât acea liniă câtŭ şi aceea de la Roman la Suceava îndeplinescŭ condiţiile cerute de art. 20 alŭ Concessiuniĭ, dacă ele sunt înzestrate cu tóte cele necesariĭ spre a se da circulaţiĭ şi astfelŭ pe basa acesteĭ constatărĭ să se încépă garanţia Statuluĭ prevĕçută de art. 17 al legiĭ.

Prin acea-şĭ notă, D. Ofenheim declară, totŭ într'unŭ timpŭ, că pentru epoca anunţată, lucrările dupe menţionatele liniĭ nu vor fi cu totul complecte, precum gara Iaşşi şi altele, însĕ lucrările ce vor remânea nesăvîrşite sunt astfelŭ, că elle nu vor avea influenţă însemnată pentru traficulŭ şi siguranţa esploatăriĭ şi că aceste lucrărĭ sĕ vor termina în primăvéra acestuĭ anŭ pe coruptul Companieĭ, éră nu din venitulŭ brutŭ allŭ liniilorŭ.

Domnule Preşedinte, ânca de la prima cerere făcută de D-lŭ Ofenheim cu ocasiunea essaminării şi punerea în circulaţiă a liniĭ Roman-Suceava, priimire care însĕ nu s'a făcutŭ din împrejurările ce vĕ sunt cunoscute, mi s'a pussŭ de D. Directorŭ chestiunea de a se sci, dacă linia Iaşşi-Păşcani, de la priimirea căria urmésă a se socoti garanţia, conformŭ legiĭ posterióre din 16 Iunie 1869, se va priimi de Guvernŭ în condiţiile în care se afla atuncĭ linia Roman, adică cu lucrărĭ în parte neterminate.

Încă de atuncĭ am rĕspunsŭ categoricŭ D-luĭ Ofenheim, ceea ce am ónóre a repeta şi D-vóstre acum, că adică «nu potŭ prejudeca condiţiunile de priimire «a linii Păşcani la Iassy maĭ nainte de a cunósce în detaliŭ starea în care se «va găssi acea linie la epoca cândŭ se va cere priimirea eĭ, precum şi maĭ în«nainte de a se resolva tóte cestiunile aflate âncă pendente între Companiă «şi Guvernŭ, însĕ presupuindŭ că tóte aceste se vor îndeplini, am declaratŭ «D-sélle, că nu voiŭ face împiedicare la priimirea şi darea în circulaţiă a liniĭ«lorŭ Suceava-Roman şi Păşcanĭ-Iassĭ, în casŭ cândŭ restulŭ lucrărilor ce »ar remânea nesăvîrşite nu vorŭ avea nicĭ uă importanţă pentru siguranţa că«lĕtorilorŭ şi nicĭ uă pagubă pentru traficŭ, bine înţelegêndu-se că acestŭ «restŭ de lucrărĭ va trebui a se complecta de Companiă în comptulŭ cheltuele«lorŭ deântêia instalaţie, ĕră nu din venitulŭ brutŭ.»

Precum vedeţĭ, Domnule Preşedinte, subscrissulŭ, cu tótă înlesnirea ce a voit a face atâtŭ Companiĭ, câtŭ şi publiculuĭ, prin permissiune de a deschide linia Suceava-Roman pe comptulŭ Companieĭ, nu a prejudecatŭ nimicŭ în privirea ambelorŭ liniĭ şi chestiunea essaminării şi primiriĭ lorŭ se află astă-dĭ în acea-şĭ stare ca şi maĭ 'nainte.

Prin urmare, la data de 15 Februariu fiitorŭ indicată de D-lŭ Director, va trebui neapăratŭ a se essamina starea tutulor lucrărilor dupĕ ambele liniĭ, şi constatându-se că elle îndeplinescŭ condiţiile prescrisse de legea Concessiunĭ, cu reserva însĕ maĭ susŭ aretată, se va face priimirea lorŭ prin procesŭ verbalŭ şi de la acea dată va începe şi assigurarea garanţii conformŭ art. 17 din lege.

Credŭ de datoria mea însĕ a vĕ preveni, Domnule Preşedinte, că neînţelegerile ce s'aŭ iscatŭ între Comissiune şi Companiă la essaminarea liniĭ Roman-Suceava, nu se află nicĭ pênĕ adĭ aplanate, şi dupĕ acea experienţă sunt autorisat a crede, că şi de astă dată Comissiunea ce s'ar trimite ar perde unŭ timpŭ preciosŭ şi ar da aceleaşĭ resultate negative, dacă âncă de acum nu vom lua tóte mĕssurile, în putinţa nóstră, de a preîntîmpina assemenea neînţelegerĭ.

Ast-felŭ fiindŭ, am socotitŭ a mĕ adressa D-vóstre, şi a vĕ ruga sĕ-mĭ daţĭ concursulŭ cuveńitŭ spre a mĕ pune în possessiunea piesselor următóre pe care le judecŭ indispensabile maĭ 'nainte de a avisa la numirea Comissiuniĭ.

Aceste piesse pentru ambele liniĭ suntŭ:

I. Unŭ esemplarŭ portativŭ (litografiatŭ) care s'a distribuitŭ Inginerilorŭ însărcinaţĭ cu essecutările de tóte proectele definitive dupe care s'aŭ essecutatŭ atâtŭ calea, câtŭ şi uvragele de artă şi clădirile, spre a se observa de Ministerŭ daca elle suntŭ conforme cu planele aprobate; şi apoĭ a sĕ amîna Comissiuniĭ, ce sĕ va însĕrcina cu essaminarea essecutărilorŭ pre façia terenuluĭ în conformitate cu art. 20 allŭ legiĭ

Acestŭ miçlocŭ 'lŭ socotescŭ cellŭ maĭ practicŭ în chestiune de façiă, maĭ cu sémă că maĭ multe modificaţiunĭ alle proectelorŭ presintate de D-Vóstre sa făcutŭ numaĭ prin corespondinţă şi nu aŭ lăssatŭ urme visibile pe proectele remasse la Ministerŭ. Credŭ dară că D-Vóstră vĕ veţĭ associa la acéstă justă cerere făcută numaĭ în scopŭ de a da uă maĭ mare înlesnire lucrărilroŭ Comissiuniĭ.

II. Să se trimită sub-semnatuluĭ unŭ inventariŭ descriptivŭ şi detaliatŭ de totŭ materialulŭ mişcătorŭ cu care are a fi înzestrate aceste liniĭ, precum şi de tóte maşinele fixe, uneltele atelierelorŭ şi mobilierulŭ garelorŭ şi staţiunelorŭ.

Unŭ assemenea inventariŭ, cerutŭ în maĭ multe rênduriĭ Direcţiuniĭ, nu s'a presintatŭ pênĕ în presentŭ de câtŭ numaĭ pentru locomotive şi vagóne şi acésta chiarŭ în modŭ necomplectŭ. Elŭ va fi cu totulŭ indispensabilŭ Comissiuniĭ spre a putea face lucrarea sa, essaminândŭ acelŭ materialŭ, vĕdêndŭ dacă ellŭ este în numĕrulŭ şi cualitatea prescrissă, adică ca pe liniile *de âncêiulŭ ordinŭ,* şi în fine constatândŭ câtă parte din'trênsulŭ se află în fiinţă şi câtă va remânea a se complecta în urmă.

III. Să se trimită Ministeruluĭ uă listă de numĕrulŭ personaluluĭ ce va fi întrebuinţatŭ la esploatarea acestorŭ douĕ liniĭ împreună cu retribuţiunile şi salariile afectate fie căruĭ, spre a se observa.

Aceste sciinţe suntŭ, credŭ, totŭ assemenea necessare a sĕ cunóşte înainte de predarea liniilorŭ ca unŭ elementŭ ce intră în cheltuelile de esploatare, avêndŭ a fi luate din venitulŭ brutŭ allŭ liniilorŭ.

IV. In essecutarea art. 11 din legea Concessiuniĭ preţurile transporturilorŭ nefixate printr'ênsa, taxele accesoriĭ şi maĭ cu sémă clasificaţiunea mărfuri-

lorŭ, este trebuinţă a se regula în înţelegere cu Guvernulŭ, conformŭ cu tarifele ţerrilorŭ învecinate.

Asupra acestuĭ punctŭ amŭ atrassŭ din timpŭ, şi în maĭ multe rênduriĭ, atenţiunea D-luĭ Directorŭ, cerêndŭ concursulŭ D-salle şi propuindu-ĭ a trimite unŭ delegatŭ cu care să se pótă discuta împreună cu consiliulŭ technicŭ, tóte chestiunele de acéstă natură, adoptându-le pe câtŭ se póte la împregiurările şi trebuinţele ţerreĭ, éră nu a le aplica întocmaĭ precumŭ essistă în Galitzia dupĕ cumŭ D-sa a propussŭ. Constatŭ cu părere de rĕŭ, Domnule Preşedinte, că pênĕ aḑĭ nu amŭ pututŭ dobâni din partea direcţiuneĭ unŭ resultatŭ satisfăcătorŭ, şi sperŭ că înşi-vĕ recunóscetĭ că maĭ 'nainte de a se da circulaţiĭ liniile concedate, cu drepturile şi îndatoririle ce decurgŭ din dispoşiţiile art. 17 allŭ legiĭ, atâtŭ Guvernulŭ câtŭ şi Compania suntŭ de uă potrivă interessaţĭ a hotărî assemenea chestiunĭ, de la care depinde venitulŭ brutŭ allŭ lorŭ.

V. In fine, Domnule Preşedinte, prin art. 12 şi 29 allŭ Concessiuniĭ se prescrie că, pentru chestiunile de detaliŭ ce aŭ remassŭ nehotărîte prin lege să se regulese printr'unŭ regulamentŭ întocmitŭ în accordŭ cu Guvernulŭ şi Compania, luându-se de basă dispoşiţiile essistente pe liniile ferate din Austria, întru câtŭ elle nu arŭ fi contrariĭ stipulaţiilorŭ actuluĭ de Concessiune şi legilorŭ essistente în Românía. Şi în acéstă chestiune, amŭ creḑutŭ de datoria mea a ruga pe Direcţiune ca să trimită unŭ representantŭ allŭ sĕŭ, cu care să se pótă discuta unŭ proectŭ de regulamentŭ de esploatare ce amŭ întocmitŭ pe basele de maĭ susŭ, dară care, spre a putea fi aplicatŭ, urmésă dupe lege a dobândi şi consinţimêntulŭ Companieĭ.

D. Ofenheim nu a creḑutŭ a adera pênĕ aḑĭ la acea invitaţiune, ceea ce m'a silitŭ a adressa şi D-Vóstre acea-şĭ cerere cu Nota Nr. 33 la care însĕ nu m'aţĭ onoratŭ âncă cu rĕspunsulŭ D-vóstre.

Acestea suntŭ, Domnule Preşedinte, ossebitele împregiurărĭ şi diferinţe ce staŭ âncă în suspensiune, şi din celle espusse maĭ susŭ, vĕ puteţĭ încredinţa că din parte-mĭ am adusŭ totŭ d'auna cea maĭ mare bună-voinţă pentru aplanarea lorŭ, dar vĕdŭ cu părere de rĕŭ că, nu am pututŭ dobîndi totŭ concursul trebuitorŭ din partea acellor ce legea-ĭ îndrituesce cu assemenea atribuţiunĭ.

In assemenea împrejurărĭ puteţĭ înşi-vĕ judeca, dacă maĭ 'mĭ este permisŭ a trimite în façia loculuĭ cu cheltuelĭ şi maĭ cu ossebire cu paguba celorŭ-lalte serviciĭ uă nuoă Comissiune, dacă maĭ 'nainte tóte chestiunile ce facŭ obiectulŭ presenteĭ note nu vorŭ fi cu totulŭ hotărîte.

Nu rĕmâne dară de câtŭ, ca D-vóstră să luaţĭ mĕssurile celle maĭ urgente

spre a se satisface mai ântêiŭ tóte aceste cereri; éră în ceea ce privesce planele proectelorŭ menţionate la I de mai susŭ, vĕ rogŭ să mi le 'naintaţi celŭ puţiuŭ cu doue-ḑeci ḑille, înainte de pornirea Comissiunii, pentru ca în acestŭ intervalŭ Domnulŭ Inspectorŭ, Şefŭ alŭ serviciuluĭ Controluluĭ, să aîbă timpulŭ materialŭ de a essamina lucrările pe faţia pămêntuluĭ, şi face observaţiunele salle, assupra cărora Comissiunea va avea a sĕ pronuncia.

Priimiţi, etc.

(Semnatŭ) Ministru **Dimitrie Ghica.**

Copiă dupĕ nota D-luĭ Ofenheim, Directorulŭ Companiĭ drumuluĭ de ferŭ Lemberg-Cernăuţi-Iassy, cu No. 1,015, priimită la 24 Februarie 1870, către Ministerulŭ Agriculturĕĭ, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Afirmândŭ priimirea prea stimabileĭ D-vóstre adressă, din 16 Ianuarie No. 377, vĕ esprimămŭ totŭ de uă dată adînca nóstră recunoscinţă pentru grabniculŭ resultatŭ datŭ adresseĭ nóstre din $^{4}/_{16}$ Ianuarie annulŭ curentŭ No. 1,111, şi credemŭ a putea esprima aicĭ singura speranţă, că Inaltulŭ Guvernŭ nu ne va refusa în modulŭ loialŭ şi equitabilŭ, tocmaĭ aşa precum să urméḑă şi în Austria deschiderea liniĭ Păşcanĭ-Iassy la termenulŭ la care sperămŭ a o face, spre a corespunde în totulŭ atâtŭ trebuinţelorŭ ţĕrreĭ, cât şi a pretenţiilorŭ Companieĭ.

Dovada cea maĭ bună că nu avemŭ intenţiunea de a pune în circulaţiă uă calle care nu este aptă pentru esploataţiă şi care să se găsséscă într'uă stare în care circulaţia nu s'ar putea manopera fără orĭ-ce pedică este, că traficulŭ pe linia Sucéva-Roman n'a suferitŭ pênĕ astă-ḑĭ nicĭ măcar cea maĭ mică vătămare, afară de uă întêmplare elementară de chiar linia, precum am susţinut'o, n'a fostŭ âncă cu totulŭ sĕvêrşită în vremea cândŭ am pus'o în esploatare, ceea ce nu s'a pututŭ efectua âncă din causa timpuluĭ înaintatŭ nicĭ pênĕ acum.

Se înţelege de sine că îndată duṗĕ intrarea vremeĭ maĭ frumóse şi maĭ favorabilă pentru continuarea lucrărilorŭ, vomŭ păşi cu tótă energia la lucrările de complectare pe care le vomŭ afecta, precum am avutŭ deja onóre a'lŭ declara de repeţite orĭ, *nu pe comptulŭ esploatărĭĭ* ci pe acelŭ a fonduluĭ de construcţiă a Companieĭ, aşa în câtŭ Guvernulŭ nu va avea a suferi din acésta în nicĭ unŭ chipŭ.

Credemŭ de aceia a putea ascepta cu siguranţă că D-vóstră veţĭ bine-voi a ne da acum deja autorisaţiunea pentru deschiderea linieĭ Păşcanĭ-Iassy dupĕ ce

veţi avea recunoscută starea acestei linii, ca neprimejdiósă pentru călětorĭ şi cându chiar unele lucrări ar rĕmânea a se sĕvêrşi dupĕ deschidere.

Trecêndŭ la rĕspunsulŭ deossebitelorŭ puncturĭ, pe carĭ onorabilulŭ Ministerŭ doresce de a le vedea regulate âncă maĭ înainte de a autorisa deschiderea linii, 'mĭ permitŭ de a espune următórele :

Ad 1. Am depusŭ la onorabilulŭ Ministerŭ planele cerute pentru essecutarea lucrărilorŭ de artă şi de clădirĭ pe callea nóstră atâtŭ de cumplitŭ, pe câtŭ se póte, şi modificările făcute maĭ pe urmă prin callea de corespondenţă suntŭ de uă însemnătate atâtŭ de mică în câtŭ onorabilulŭ Ministerŭ este cu totulŭ în posiţiă de a proceda, în casŭ de trebuinţă şi pe basa planurilorŭ depusse, la essaminarea obiectelorŭ atingĕtóre pe linia nóstră.

Am crede de aceea că onorabilulŭ Ministerŭ s'arŭ putea desista de cererea pentru terminarea acestorŭ plane, a cărorŭ facere din noŭ am trebui sĕ rênduimŭ maĭ âncêiŭ şi care arŭ deveni fórte costissitorŭ.

In casŭ însĕ că onorabilulŭ Ministerŭ arŭ insista subscernerea acestorŭ plane, atuncĭ am rêndui la cererea repetită a D-vóstre şi la arĕtarea foilorŭ anume pe care onorabilulŭ Ministerŭ le doresce, facerea şi transmiterea lorŭ.

Ad 2. Am supusŭ deja onorabiluluĭ Ministerŭ unŭ tabloŭ allŭ materialuluĭ nostru rulantŭ (mişcătorŭ) în modulŭ în care elŭ ne-a fostŭ cerutŭ şi vomŭ avea onóre de a vĕ suppune câtŭ maĭ aprópe unŭ assemenea tabloŭ a tutulorŭ a cellorŭ alte machinĭ, unelte şi recuisite de instalare, de gare şi de staţiunĭ.

Décă n'am pututŭ face acésta îndată, apoĭ să bine-voiască a ne scusa din causă, că assemenea consemnaţiunĭ n'aŭ fostŭ cerute aicĭ în Austria din partea Ministeruluĭ nicĭ uă dată şi că, compunerea lorŭ fiindŭ uă lucrare ne obicĭnuită, ar necessita maĭ multŭ timpŭ de câtŭ acelŭ în care l'am putea suppune, décă am voi a fi fórte correctŭ, pentru că atuncĭ nu'lŭ putemŭ subscerne, maĭ alesŭ în ceea ce privesce înfiinţarea atelierelorŭ, de câtŭ tocmaĭ dupĕ deschiderea esploataţiĭ.

In privinţa materialuluĭ mişcătorŭ, confecţionatŭ în Francia şi Anglia, ne permitemŭ a supune Onorabiluluĭ Ministeriŭ desemnele din care se va vedea că miĝlócele nóstre de cursă corespundŭ, în câtŭ privesce cualitatea lorŭ, conformŭ determinaţiunilorŭ Concessiunĭ călеĭ ferate de âncêiul rangŭ, şi observămŭ aicea numaĭ, că la essesutarea lorŭ s'aŭ întrodusŭ unele micĭ ameliorărĭ, carĭ nu se găsescŭ însemnate în desemne.

In acea ce privesce recuisitele de ateliere, să fie aicia numaĭ observatŭ, că atelierulŭ celŭ mare pe care avemŭ intenţiunea de a'lŭ înfiinţa la Păşcanĭ a

fostŭ sistatŭ pentru momentŭ, din causa, pentru ca se putemŭ întrebuinţa tóte puterile disponibilĭ la sevîrşirea construcţiunilorŭ principale, că însŏ cu începerea timpuluĭ maĭ favorabilŭ se vorŭ lua şi aceste construcţiĭ, carĭ staŭ deja gata în fundamentulŭ lorŭ, energicŭ în lucrare şi se vorŭ sĕvîrşi, precumŭ sperămŭ âncă, în cursulŭ anuluĭ.

Pentru momentŭ, se procedézĕ fără vedere la care din liniile la repararea midlócelorŭ de transportŭ în atelierulŭ nostru celŭ mare în Stanislaŭ, unde s'a luatŭ şi grije pentru înlocarea provisornică a maşinelorŭ destinate, pentru atelierulŭ Paşcanĭ.

Se înţelege de sine că cheltuelile acestorŭ ateliere se vorŭ retribui tocmaĭ aşa, ca şi cheltuelile pentru întreţinerea materialuluĭ mişcătorŭ, pentru momentŭ dupĕ lungimea chilometrică a linieĭ uă procedare, care a fostŭ admissă în principiŭ de câtre Comissiunea cea d'antêiŭ şi care a dobînditŭ şi aprobarea Inaltuluĭ Guvernŭ.

Ad 3. Amŭ avntŭ deja onóre de a supune Onorabiluluĭ Ministeriŭ, unŭ tablŏŭ a personaluluĭ care va fi întrebuinţatŭ la esploataţiă pe liniile române şi cererea Onorabiluluĭ Ministerŭ, pentru subscernerea din noŭ a unuĭ assemenea tablŏŭ, nu póte proveni de câtŭ de uă eróre.

In câtŭ privesce apuntamentele aceluĭ personalŭ, apoĭ Onor. Ministerŭ se va convinge în timpul seŭ din socotelile nóstre de esploatare, că lefile suntŭ ţinute fórte modestŭ. Uă ingerinţă însĕ a Inaltuluĭ Guvernŭ assupra mărimeĭ lefilor pe care le plătimŭ impiegaţilorŭ noştri nu póte să fie în intenţiunile Onor. Ministeriŭ, pentru că şi aicĭ în Austria se acordă în acéstă privinţă tutulorŭ căilorŭ subvenţionate cea maĭ deplină libertate, ceea ce este cu atâtŭ maĭ absolutamente necesarŭ, cu câtŭ Direcţiunile singure suntŭ în stare de a judeca cu carĭ preţurĭ eĭ potŭ fi în stare de a-şĭ crea forţele necessare şi cu câtŭ guvernulŭ alérgă maĭ puţinŭ riscululŭ de a vedea uă administraţiă necuvenită, — adunarea generală a acţionarilorŭ şi comitetele de revisiune neatîrnate întocmite de acésta esersândŭ celŭ maĭ bunŭ şi celŭ maĭ sigurŭ controlŭ.

Ad 4. Ne amŭ permisŭ deja în annulŭ trecutŭ a suppune Onor. Ministerŭ unŭ projectŭ de tarifele nóstre şi a classificaţiuneĭ mărfurilorŭ apartinătóre la elle, precumŭ şi determinaţiunele pentru prelevarea taxelorŭ accessoriĭ.

Dupĕ art. 10 al Concessiuniĭ s'aŭ stipulatŭ întocmaĭ preţurile maximale atâtŭ pentru transportulŭ călĕtorilorŭ, câtŭ şi pentru celŭ a mărfurilorŭ hotărîndu-se maĭ de parte, ca taxele accesoriĭ, classificaţiunea mărfurilorŭ şi condiţiile transportuluĭ să fie ţinute conformŭ tarifelorŭ ţerilorŭ vecine, posiţiunea

guvernului precumŭ şi a Companiei este precisată fórte lămuritŭ, prin acésta fiindŭ fórte simplă.

Compania a supusŭ propunerile ei Inaltului Guvernŭ şi aşteptă din partea acestui resoluţiunea, respectivamente arătare acestorŭ din modificărĭ, cari vor părea Inaltului Guvernŭ necessare saŭ de doritŭ. Nu vomŭ lipsi din partea nóstră de a presenta plecatele nóstre observaţiunĭ, în casŭ că nu vomŭ fi întru unulŭ séŭ întru altulŭ din puntele de părere a Inaltului Ministeriŭ.

Pênĕ acum însĕ suntemŭ âncă cu totulŭ în nesciinţă, care din punctele *alle* propunereĭ nóstre nu convine Inaltului Guvernŭ, Onorabilul Ministerŭ ne-aŭ invitat într'adevĕrŭ în multe adresse de a trimite un delegatŭ alŭ Companiei la Bucurestĭ spre a regula aceste cestiunĭ; — să bine voiască a lua însĕ în considerare, că unŭ delegatŭ nu póte da întru uă cestiune atâtŭ de importantă, precum este acea a tarifelorŭ, unŭ respunsŭ obligatoriŭ pentru Companiă, pentru că assemenea cestiunĭ sunt reservate decissiunii Consiliului de administraţiă şi pentru că de altă parte Comitetulŭ nostru a Consiliului de administraţiă în Bucureştĭ se află fórte bine în starea de a priimi dorinţele şi ordinele Onor. Ministerŭ pentru noi.

Ne permitem de acea a ruga âncă uă dată, ca Onor. Ministerŭ să bine-voiască a ne comunica prin orĭ ce cale, ce i s'ar părea convenabile, acele puncte pe cari le doresce a le vedea modificate în privinţa tarifelor şi a cestiunilorŭ relative la elle, şi repetămŭ cea maĭ bună-voinţă din parte-ne de a ne conforma dupĕ elle pe câtŭ ne va fi cu putinţă.

Ad 5. Totŭ aşa este şi în privinţa Regulamentului de esploatare.

Ne-am permisŭ a supune Onorabilului Minister acelŭ Regulamentŭ, care est în vigóre, nu numaĭ în Austria ci şi cu puçine deviărĭ formale, la tóte căile Germane şi am aşteptatŭ Ordinile Onor. Ministerŭ în acéstă privinţă.

Credemŭ de aceea de a ne putea scuti şi aicea de trimiterea unuĭ delegatŭ din motivulŭ maĭ susŭ menţionatŭ.

Din celle precedate veţĭ putea vedea, Domnule Ministru, că Compania s'a silitŭ pênĕ acum de sigurŭ de a împlini sarcinele ei în modulŭ celŭ maĭ loialŭ, şi părerea de rĕŭ esprimată în adressa Onorabilului Ministerŭ, cea citată la începutŭ assupra uneĭ vine căḑĕtóre în sarcina nóstră, nu se póte basa de câtŭ pe uă neînţelegere a Ministerului precedentŭ.

Vĕ rugămŭ decĭ, Domnule Ministru, să bine-voiţĭ a ne da în dată autorisaţia pentru deschiderea liniĭ Păşcani-Iassy dupĕ ce vom avea datŭ dovadă prin unŭ trenŭ de probă în presenţa delegaţilorŭ Onorabilului Ministerŭ, că linia

este aptă pentru esploatațiă, precum se observéḑă obicinuitŭ în contra tutulor Companiilor mai marĭ a căilorŭ ferate în Europa.

Priimiţĭ, etc.

(Semnat) **Ofenheim.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 1,390, din 28 Februariŭ 1870, către Domnul de Herz, Preşedintele Comitetuluĭ Român allŭ Companii Lemberg-Iassy.

La adressa ce am avutŭ onóre a vĕ adressa la 16 Ianuarie espiratŭ sub No. 377, am priimitŭ acum unŭ rĕspunsŭ sub No. 1,015 din partea Domnuluĭ Ofenheim, prin care D-sa, refutându cererile făcute D-vóstre prin menţionata adressă, insistă a i se da îndată autorisaţia pentru deschiderea liniilorŭ Roman-Suceava şi Păşcanĭ-Iassy, dupĕ ce se va dovedi printr'unŭ trenŭ de probă, în presenţa delegaţilorŭ Ministeruluĭ, că linia este aptă pentru esploataţiă.

D-sa face acéstă cerere de şi în acela-şĭ timpŭ declară însuşĭ că atâtŭ calea nu este terminată câtŭ şi unele staţiunĭ, precum atelierulŭ de la Păşcanĭ, Gara Iassy şi altele; însĕ adaogă că îndată cu sossirea timpuluĭ favorabilŭ se va pune tótă activitatea pentru sĕvêrşirea lucrărilorŭ remasse neterminate, pe socotéla fonduluĭ primitivŭ de construcţiă.

Vĕ aduceţĭ aminte credŭ, Domnule Preşedinte, că prin adresa mea citată mai susŭ, Ministerulŭ a chibzuitŭ că pentru a se putea procede la essaminarea şi priimirea liniilorŭ în chestiă, şi presupuindŭ că lucrările vorŭ fi terminate, urmĕsă a i se presenta următórele piesse:

1. Unŭ essemplarŭ din planele ce aŭ servitŭ la construcţiune spre a sĕ observa dacă elle suntŭ conforme cu acelle aprobate.

Dacă compania sĕ refusă a ne trimite aceste planurĭ cerute, numaĭ în scopŭ de a înlesni lucrarea Comissiuneĭ cândŭ va procede la essaminarea şi priimirea liniilorŭ, subscrissulŭ nu póte de câtŭ a'şĭ reserva de a pune însărcinare aceĭ Comissiunĭ de a confronta în faţia loculuĭ planele esistente în Ministerŭ cu lucrările făcute şi a se vedea dacă acele planurĭ s'aŭ observatŭ în essecutare.

2. Pentru cererea ce s'a făcutŭ Companieĭ de a trimite unŭ Inventariŭ de tóte maşinele, vagónele, şi uneltele din ateliere şi mobilierulŭ garelorŭ şi Staţiunelorŭ, D. Ofenheim assemenea sĕ refusă a le presenta sub cuvêntŭ, că assemenea consemnaţiunĭ nu s'aŭ cerutŭ nicĭ uă dată în Austria şi că ast-felŭ acelŭ inventariŭ nu sĕ póte presenta de câtŭ dupĕ deschiderea esploataţieĭ.

Cătŭ pentru atelierulŭ de la Păşcanĭ, D. Directorŭ aréță ca elŭ se află numaĭ începutŭ la fundamente şi nu va lua săvêrşire de cătŭ pe la finele anuluĭ.

3. In privirea personaluluĭ şi retribuţiuniĭ salle, cerutŭ assemenea Companieĭ, D. Director se mărginesce a areta că din socotelile Companieĭ de esploatare se va vedea, că lefile se vor fixa în modŭ fórte moderatŭ şi totŭ de uă dată contestă Guvernuluĭ dreptulŭ de a avea orĭ ce ingerenţă în astă privire.

Mĕ credŭ datorŭ a vĕ esplica, Domnule Preşedinte, că dacă Ministerulŭ a cerutŭ acéstă sciinţă în privirea materialuluĭ de orĭ ce natură şi a personaluluĭ este, că, în calitatea sa de părtaşŭ în întreprindere, a trebuitŭ să cunóscă organisaţia personaluluĭ de esploatare şi suma probabilă la care se va urca costulŭ retribuţiuneĭ luĭ, şi insistă şi acum a crede că uă assemenea sciinţă urmésă a i se da maĭ 'nainte de punerea liniilorŭ în esploatare.

4. In ceea ce privesce Regulamentulŭ de esploatare propusŭ de Guvernŭ, precum şi fixarea clasificaţiĭ mărfurilorŭ, a cheltuelilorŭ accessorĭ şi a condiţiilorŭ speciale de transportŭ, D. Director nu tăgăduesce că Ministerulŭ în maĭ multe rênduri a cerutŭ a se trimite aci unŭ delegatŭ spre a se discuta şi hotărî assemenea chestiunĭ în comunŭ acordŭ, precum se prescrie de legea Concessiuniĭ.

Tocmaĭ acum însĕ D-sa, respunde Companiĭ că nu póte trimite unŭ assemenea delegatŭ şi prin urmare resolvarea acestorŭ chestiunĭ trebue să se facă prin corespondenţă.

La acestŭ modŭ de procedare, dacă e preferitŭ de Companiă, Ministerulŭ nu se oppune; prin urmare, amŭ onóre a vĕ comunica, Domnule Peşedinte, că în ceea ce privesce proectulŭ de Regulamentŭ de esploataţiă, elŭ vi s'a transmisŭ deja cu adressa No. 718, spre a'lŭ observa şi comunica observaţiile ce aveţĭ de făcutŭ în privirea dispositiilorŭ lorŭ, érŭ în ceea ce privesce clasificaţia mărfurilorŭ şi taxele accessorĭ, propuse de D-sa, elle se află astădĭ în studiulŭ Consiliuluĭ de Lucrările Publice, dupĕ care vi sĕ va comunica modificaţiile ce voiŭ crede necessarie a li se întroduce, conformŭ cu împregiurările ţerreĭ.

Terminândŭ, Domnule Preşedinte, credŭ a reveni assupra chestiuneĭ fondamentale ce formésă obiectulŭ adresseĭ de astă-dĭ a Domnuluĭ Directorŭ, adică de a i se da îndată autorisaţia pentru deschiderea liniĭ Iaşşy-Păşcani.

Atâtŭ pentru acéstă liniă, cătŭ şi pentru aceia de la Roman-Sucéva, în faţia declaraţiuneĭ D-salle chiar că lucrările nu sunt săvîrşite, sub-scrissulŭ are onóre a vĕ declara, Domnule Preşedinte, că pênĕ cândŭ tóte lucrările dupĕ dînsele nu vorŭ fi terminate, întocmaĭ dupĕ planele aprobate şi nu vor fi essaminate de uă Comissiune specialĕ, nu mĕ credŭ îndrituitŭ de lege a vĕ da uă as-

semenea autorisaţiă, cu sarcinele ce ea atrage pentru Guvernŭ; şi nicĭ acesta nu póte fi responsabilŭ de întercĭiere ce nu provine de cătŭ din partea Companieĭ.

Nu remâne dar, de cătŭ ca Compania se pue tótă activitatea spre a sĕvîrşi tóte acelle lucrărĭ, întocmaĭ dupĕ planele aprobate, şi schimbările saŭ adăogirile aprobate în urmă, şi numaĭ dupĕ acésta voiŭ putea procede la numirea Comissiuneĭ însărcinată cu essaminarea şi priimirea liniilorŭ.

Cu acéstă occasiune, am onóre a vĕ pune în vedere, Domnule Preşedinte, că în privinţa modulŭĭ de trecere a drumurilorŭ ordinarĭĭ preste linia ferată, legea Concessiuneĭ preseriă în modŭ categoricŭ, că trecerile acestorŭ drumurĭ să nu se facă de nivelŭ de cătŭ în casurĭ de imposibilitate dovedită şi numaĭ cu consimţimêntulŭ Guvernuluĭ.

Acéstă imposibilitate nu a fostŭ dovedită din partea Companieĭ. Consentimentulŭ Guvernuluĭ la înlocuirea passagelorŭ pe d'assupra séŭ pe de de subtŭ prin passage de nivelŭ, assemenea nu se vede a vi se fi acordatŭ, căcĭ proectulŭ de lege ce se presintasse Camerĭĭ de către predecessorulŭ meŭ, în acéstă privire, s'a retrassŭ de D-sa însu-şĭ.

Asfelŭ dar, atâtŭ Ministerulŭ, cătŭ şi Compania sĕ găssescŭ în acéstă chestiă numaĭ în faţia legiĭ de Concessiă, acăruĭ testŭ e precissŭ; şi prin urmare, subscrisulŭ nu potŭ de cătŭ a vĕ învita sĕ vĕ conformaţĭ în totulŭ aceĭ legĭ, care pênĕ aţĭ e singurulŭ angajamentŭ legalŭ, ce essistă între Guvernŭ şi Compania, de ore ce ea nu sĕ află modificată prin nicĭ o dispositiă posterióră.

Primiţĭ etc.

(Semnatŭ) Ministru **D. Cozadini.**

Copiă dupĕ raportulŭ D-luĭ Inspectorŭ allŭ Căilorŭ ferate Române, P. Donicĭ, din 10 Aprilie 1870, către Ministerulŭ Lucrărilor Publice.

Din depeşa inginerului Statuluĭ, însărcinatŭ cu controlulŭ guvernuluĭ asupra lucrărilor Concessionaruluĭ Ofenheim, precum şi din depeşa D-luĭ Prefectŭ de Iaşşy pe care am avut onóre a vile presenta, aţĭ vĕdutŭ că la gara de acolo s'aŭ produsŭ unŭ accidentŭ de uă mare gravitate; fiind însĕ că prin telegrafŭ nu am putut dobândi tóte lămuririle, am cerut să mi se detailese prin raportŭ pe care prijmindu'lŭ acum, mĕ grăbescŭ a le supune la aprecierea D-vóstre.

Gara din Iaşşy, se compune din uă parte centrală şi douĕ aripĭ, decĭ, una din acestea, acea despre sud, s'a desprinsŭ de restulŭ clădireĭ prin douĕ marĭ cră-

păturĭ în ambiĭ pereţĭ esteriorĭ, începênd de la cornişe pênĕ în fundaţiĭ. Mişcarea aŭ începutŭ în nóptea de la 9-10 Maiŭ, ea consistă în afundarea aripeĭ, susŭ arătată, într'un modŭ uniformŭ pe totŭ purtŭrul eĭ, colţul clădireĭ despre Sud-est este acellŭ ce s'a afundat maĭ multŭ, ajungênd la adâncimea enormă de $0^m,40$, cellŭ-l-altŭ colţŭ a aripeĭ despre centru s'a afundatŭ de $0^m,304$, în colţulŭ Sud-Vest clădirea s'a afundatŭ de $0^m,10$, iar cellŭ allŭ 4-lea colţŭ a aripeĭ nu s'a afundatŭ de locŭ, precum se arată în alăturata figură. Din aceasta resultă că peretele despre Ostŭ a acesteĭ aripĭ are uă înclinare care tinde a se mări.

Dupĕ tóte probabilităţile, aceste mişcărĭ se vor continua şi vor aduce ruina clădireĭ.

Causa acesteĭ ruine este negreşitŭ compressiunea terenuluĭ pe care s'a aşeţatŭ clădirea, accidentulŭ acesta orĭ câtŭ de gravŭ este nu a surprinsŭ nicĭ Inginerĭĭ Statuluĭ nicĭ va surprinde pe onor. Minister, fiind-că elŭ a fostŭ preţisŭ necontenitŭ de toţĭ aceĭ ce aŭ essaminatŭ construcţia, care este clădită pe unŭ terenŭ mocirlosŭ compusŭ din unŭ mare depositŭ de *humus* în adâncime peste 15 metre, iar fondaţiele în locŭ de a se face în raportŭ cu assemine terenŭ, de cea maĭ rea specie, s'aŭ făcutŭ din contra cu materiale de próstă calitate şi cu var grasŭ în locŭ de cimentŭ, în adâncime numaĭ de $1^m,50$. Inginerĭĭ statuluĭ aŭ cerutŭ a se opri lucrarea începută în asseminea condiţiunĭ, însĕ D-lŭ Ofenheim s'a opusŭ atâtŭ la acésta, câtŭ şi la altele în tot timpul construcţiĭ, respunţênd D-luĭ Ministru de atuncĭ că nu recunósce Guvernuluĭ nicĭ unŭ dreptŭ de amestecŭ în lucrările D-sélle şi că numaĭ la recepţia linieĭ va putea să refuze pe acelle ce nu vor fi bune. Acésta a şi făcutŭ Ministerulŭ, lăsând pe séma şi respunderea Concessionaruluĭ tóte lucrările. Cu tóte acestea, din îndemnulŭ necontenitelorŭ denunciărĭ din partea autorităţilor de la Iaşşy şi din partea Inginerilorŭ Statuluĭ, arătând defectuositătile construcţieĭ, onor. Minister a orânduitŭ, în trecuta lună Noembre, uă Comissiune de cercetare din care am avutŭ onóre a face parte.

Din raportulŭ Commissiuneĭ resultă că, accidentele ce se produssese pênĕ atuncĭ era de natură a inspira temerĭ pentru soliditatea cnostrucţieĭ, propunind a se lăssa acéstă clădire chiar şi daca s'ar deschide linia pe séma şi respunderea Concessionaruluĭ pe unŭ timpŭ maĭ îndelungatŭ. Accidentulŭ maĭ susŭ descrisŭ nu face dară de câtŭ a proba că temerile esprimate de commissiune aŭ fostŭ din nenorocire bine întemeiate.

Este de necreţutŭ pênĕ unde merge acestŭ concessionarŭ cu despreţulŭ peu-

tru ordinele grvernuluĭ, dupĕ ce în totŭ timpulŭ Construcţieĭ a respinsŭ propunerile Ministeruluĭ pênĕ la recepţia, acum nu se sfiesce a cere recepţia, maĭ nainte de terminarea lucrărilor chiar când ruina începe a se declara în cea maĭ însemnată construcţiă dupĕ întregulŭ seŭ resoŭ, şi are totŭ aerulŭ de a voi să facă deschiderea linieĭ chiar astădĭ, fără voia guvernuluĭ.

Cred de a mea datorie, Domnule Ministru, a vĕ ruga ca în assemenea împrejurărĭ să bine-voiţĭ al împiedica a face uă representaţiă ridiculă de deschidere pe care guvernul nu a autorisat'o.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Inspector **P. Donici.**

Copiă dupĕ nota Domnuluĭ Ofenheim cu No. 3,683, primită la 28 Aprilie 1870 către Ministerulŭ Lucrărilorŭ Publice.

Am avutŭ onóre a priimĭ prin intervenirea Comitetuluĭ nostrŭ de la Bucurestĭ pré onorabila D-vóstre adressă din 14 Aprilie a. c., sub No. 2,565 cu care voiţĭ a ne informa de numirea Comissieĭ care fu însărcinată a essamina liniile nóstre Române.

M'amŭ informatŭ, în acellaşĭ timpŭ, că Alteţa sea Serenissimă Principele Domnitorŭ, fiindŭ indispusŭ n'arŭ putea assista la inaugurarea liniilorŭ nóstre, şi mĕ grăbescŭ a vĕ înscĭinţa, Domnule Ministru, că pentru acestŭ cuvêntŭ noĭ dorimŭ a amâna deschidera linieĭ Păscanĭ-Iassi pînă la 20 Maiŭ (1 Iuniŭ) ceea ce neva da occasiune de a respunde şi la dorinţele Comissiuneĭ anunciate Inginerilorŭ noştri de a vedea lucrările maĭ inaintate la deschiderea acesteĭ, linieĭ.

Rugânduvĕ ca sĕ bine voiţĭ a informa pe aceştĭ D-nĭ că Comissiunea nu va putea avea locŭ de câtŭ la $^{16}/_{28}$ Maiŭ, am onóre a fi, Domnule Ministru, allŭ D-vóstre pré umilitŭ.

(Semnatŭ) **O'ofenheim.**

JURNALŬ

Roman, 30 Aprilie 1870.

Comissiunea instituită prin oficia Ministerială No. 2,863, din 15 Aprilie 1870, voindŭ a începe lucrările sale chiar din ţioa de 27 a curenteĭ, s'a vĕdutŭ îm-

pedicată prin declaraţia D-luĭ Inginerŭ Zaharievicĭ că nu era împuternicitŭ a representa Compania în essaminarea lucrărilor linieĭ şi că duoĕ din podurile provisoriĭ de pe linia Iassy-Păşcanĭ, fiind în reconstrucţie definitivă, circulaţia cu locomotiva era impossibilă pênĕ astădĭ la 30 Aprilie, mărginindu-se Comissia a essamina la 29 lucrările din staţia Iassy şi numaĭ astădĭ a pututŭ parcura cu unŭ trenŭ de balastŭ linia de la Iassy la Păşcanĭ.

In vederea atâtŭ a stărĭĭ linieĭ, care ne-fiind gata nu putea fi dată în circulaţiă pentru ḑioa de 1 Maiŭ anunţată de Companiă, câtŭ şi în vederea telegrameĭ Ministeriale No. 2,878 prin care se anunţă amânarea recepţii pênĕ la 28 Maiŭ viitorŭ, Comissia s'a mărginitŭ dară în essaminarea numaĭ acelorŭ prescrisse la § 1 din menţionata officiă, considerându cele-l-alte patru paragrafe ca făcêndŭ objectulŭ essamenuluĭ când va fi a se deschide linia.

Prin urmare Comissia essaminându numaĭ starea linieĭ a constatatŭ cele următóre :

1. Terasementele, de şi fórte avansate, sunt âncă cu tóte acestea în maĭ multe punctuĭ neterminate, iar maĭ cu sémă în tranşeuĭ, nicĭ nu s'a tăiatŭ âncă teşiturile, iar regularea acestora este âncă a se face pe întréga liniă.

Pe lângă acestea, terasementele din Valea Bahluiuluĭ şi a Seretuluĭ sunt espuse la degradarea apelorŭ, care staţionésă séŭ curgŭ în apropierea acestora. In acéstă privire, Comissia este de opinie a se da scurgerĭ sufficiente apelorŭ de la dealŭ şi a se assigura teşiturele cu plantaţiĭ şi semănăturĭ pe unde apele băltescŭ, şi a se proteja cu copile de faşine, precum s'a întreprinsŭ în parte la Coentenĭ, pretutindenea unde apele curgŭ în apropierea împlinirilorŭ.

2. Railurile şi traversele sunt deja aşeḑate pe întréga liniă atâtŭ pentru calea principală, câtŭ şi pentru cele maĭ multe căĭ de serviciŭ, aceste însĕ nu sunt nicĭ îndreptate nicĭ nivelate, care lucrare urméză a se face de uă dată cu balastagiulŭ.

3. Balastagiulŭ este din tóte lucrările cea maĭ întêrḑiată, abia pătura de desubtŭ, şi acésta necompletă, se găsesce ascernută pe uă parte numaĭ a linieĭ.

Afară de balastulŭ ce se estrage din carierele Costeştĭ şi Siretulŭ, Comissia a constatatŭ pe unele părţĭ balastŭ de uă cualitate próstă, amestecatŭ fiind cu multŭ pământŭ galbenŭ, însĕ D-niĭ Inginerĭ aĭ Companii, care de assemenea recunoscŭ inferioritatea acestuĭ materialŭ, aŭ assiguratŭ Commissieĭ, că acestŭ balastagiŭ este consideratŭ de D-lor maĭ multŭ ca regularea suprafeţeĭ terasementelor şi că, urméză a se aprovisiona, pe tótă linia, balastŭ de bună cualitate maĭ cu sémă din Costeştĭ şi Siretŭ.

4. Uvragele de artă, cuprinḑêndŭ podurile şi podiscele, sunt pe tótă linia construite, în câtŭ se atinge de zidăriă séŭ tablierŭ remăindŭ âncă a se aşeḑa curonamentele aripelorŭ şi a parapetelorŭ.

In genere Comissiunea a găssitŭ aceste construcţiunĭ tratate cu prea puçină grijă, din care causă, de şi nu resultă amerinţarea pentru trăĭnicia lorŭ, totuşĭ lucrulŭ lassă de doritŭ şi póte fi causa de întreţinere maĭ costisitóre de câtŭ dacă s'ar fi pusŭ maĭ mare îngrijire în essecutarea lorŭ.

In acéstă privire Comissiunea credĕ că este neapăratŭ a se lua următórele măssurĭ :

a. A se scobi pe adâncime celŭ puçinŭ de 3 centimetre mortarulŭ din rosturĭ şi a se înlocui cu cimentŭ bine îndessatŭ.

b. A se aşeḑa curonamentele cu mortariŭ idraulicŭ, fiindŭ-că mortarulŭ grassŭ în zidăriile de lângă façia terenuluĭ care se pătrunde necontenitŭ de umezélă nu se póte întări, şi rosturile în aceste locurĭ chiar făcute cu cimentŭ cadŭ necontenitŭ.

c. Radierele sunt maĭ peste totŭ loculŭ degradate în partea de la vale, şi este de anevoe a se oprí aceste degradărĭ prin dinţarĭ.

d. Terasementele atâtŭ în albia apeĭ, câtŭ şi capetele rambleelorŭ fiindŭ âncă neregulate, urmésă a se termina şi a se assigura cu brasde séŭ plantaţie.

5. Passagele d'a curmeḑişulŭ linĭ suntŭ pretutindene de nivelŭ, contra art. 6 din concessiă şi chiar aceste abia terasmentele făcute, lipsindu-le la celle maĭ multe, barierile, împetririle, transmisiunile pentru manopera barierelorŭ şi la unele chiar apeducele de sub rampe. Şi este de observatŭ că fără de acestea circulaţia nu se póte face sigurŭ.

6. Staţiile suntŭ zidite şi în mare parte tencuite pe din lăuntru şi celle intermediare chiar şi pe din afară. Biurourile de telegrafŭ, salele de recepţiă suntŭ aprópe gata.

Staţia cea maĭ întârḑiată este acea din Iassy la care, pe lângă tencuéla din afară, maĭ tóte uşile şi ferestrile suntŭ neaşeḑate, cheurile şi marquisile nefăcute. Terasementele acesteĭ Staţiĭ nu suntŭ âncă terminate, din care causă băltescŭ apele în gropile de împrumuturĭ, cărora urmésă a li se da scurgeri prin şanţurĭ ce nu s'a deschisŭ âncă.

Pivniţele acesteĭ staţiĭ s'aŭ găssitŭ âncă cu apă, se crede de DD. Ingineriĭ aĭ Companiĭ, că dupĕ regularea terasementelorŭ acelle ape se vorŭ trage. Comissia nu se póte pronunţa de câtŭ dupĕ terminarea acestorŭ lucrărĭ.

Celle-l-alte construcţiĭ din gara Iassy, precum remisa de locomotive, staţia

de apă şi casarmele de amploiaţĭ suntŭ aprópe terminate. Câtŭ pentru gara de mărfurĭ numaĭ una din aripĭ este făcută d'împreună cu clădirea centrală pentru biurourĭ, éră cea-l-altă aripă abia începută.

Intre accesoriile acesteĭ gare maĭ lipsescŭ âncă şése schimbărĭ de calle, balanţa decimală şi una din colónele de alimentarea machinelorŭ, precum şi maĭ tóte semnalele.

In celle-l-alte gare dintre construcţiile principale nu sunt făcute următórele:

La staţia Cucuteni casa proprie-nu e gata nicĭ în lăuntru nicĭ pe afară, ossebitŭ de acésta maĭ suntŭ de făcutŭ tóte terasementele din prejurulŭ staţiĭ şi callea de garagiŭ.

La staţia poduluĭ Ilóeĭ casa de voiagiorĭ maĭ este de tencuitŭ pe afară şi marchiza de aşedatŭ. Assemenea lipsescŭ în parte terasementele din prejurulŭ staţiĭ şi privatele, gara de mărfurĭ abia scheleta eĭ este ridicată, assemenea lipsesce callea de garagiŭ de lângă acéstă gară.

La staţia Têrgu Frumosŭ, la casa de voiagiorĭ maĭ suntŭ de făcutŭ terasementele împregiurulŭ casseĭ, tencuelile în parte pe din afară, marchiza şi privatele. Remisa de locomotive este âncă netencuită, assemenea maĭ lipsescŭ şi terasementele la acéstă remisă.

La staţia Ruginósa gara de mărfurĭ abia este începută.

7. Cassele de cantonierĭ suntŭ în genere în bune condiţiĭ, cea maĭ mare parte gata şi locuite, fiindŭ inzestrate cu aparatele necessare pentru semnale.

S'a observatŭ însĕ crăpăturĭ fórte pronunţate în cassa de lângă Bahluiŭ, urmésă a se observa din noŭ starea eĭ dupĕ terminare.

8. Ingrăditurile liniĭ suntŭ făcute numaĭ lângă Iassy şi începute în câte-va puncte alle linieĭ.

Comissia a găssitŭ că systemulŭ de îngrăditură adoptată pentru împrejmuirea liniĭ este prea fragedŭ şi nu póte respunde la scopulŭ pentru care elle se înfiinţézĕ.

Aceste îngrăditurĭ se compunŭ din parĭ de $1^m,30$ 'nălţime cu diametru de la $0^m,06$ la $0^m,08$ către care suntŭ fixate cu cuĭ de sêrmă treĭ laţurĭ în genere prea subţire, în câtŭ vitele care parcură câmpiele numaĭ scărpinându-se de ele le strică şi'şĭ deschidŭ passage pe calle.

Compania a luatŭ mĕssurĭ pentru plantarea gardurilorŭ viĭ, dară pênĕ la realisarea acestora, este indispensabilŭ, ca îngrăditura, totŭ în systemulŭ admisŭ de Companiă, să se facă maĭ solidă, pentru ca să fie circulaţia assigurată în contra pericolelorŭ, ce potŭ surveni din causa circulaţiiĭ vitelorŭ pe calle.

Comissiunea n'a pututŭ verifica nicĭ lungimea linieĭ, nicĭ dacă ea este conformă planuluĭ şi profiluluĭ aprobatŭ.

Rĕmâindŭ acésta a se face dupĕ aşeḑarea definitivă a căieĭ şi a stîlpilorŭ indicatorĭ.

Cu acéstă occasiă, Comissia a constatatŭ că maĭ multe din dispoşiţiile recomandate Companiĭ cu occasia aprobăreĭ proectelorŭ şi care a fostŭ aretate onorabiluluĭ Ministerŭ prin ossebitŭ raportŭ din partea serviciuluĭ de controlŭ, nu s'a observatŭ în essecutare.

(Semnaţĭ) **P. Donici, Gaildry, D. Frunză.**

Copiă dupĕ raportulŭ Domnuluĭ Inspectorŭ P. Donicĭ, cu No. 84, din 1870, Maiŭ . . . câtre Ministerulŭ Agricultureĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Pe la finele luneĭ trecute, Domnu Ofenheim a cerutŭ de la Onor. Ministerŭ, rênduirea uneĭ Comissiunĭ pentru recepţia şi deschiderea liniĭ de la Păşcanĭ la Iassy, Comissiune din care amŭ avutŭ onóre a face parte, despre care anunţându-mĕ aţĭ bine-voitŭ a'mĭ cere a inspecta tóte liniile concedate domnuluĭ Ofenheim, maĭ 'nainte de întrunirea Comissiuneĭ fixată pentru ḑioa de 27 Aprilie trecutŭ, şi a face tóte observaţiunele ce urma, apoĭ a fi supusse aprecieriĭ eĭ. — Comissiunea aŭ fostŭ amânată chiar dupĕ cererea D-luĭ Ofenheim, dupĕ care mărginindu-şĭ lucrarea sa numaĭ la partea de la Iassy la Păşcanĭ, a întocmitŭ alăturatulŭ jurnalŭ, pe care amŭ onóre a'lŭ supune la cunoscinţă şi decissiunea D-vósrte, éră în câtŭ privesce starea lucrărilorŭ de pe tóte liniile acesteĭ Comissiunĭ, mĕ reservŭ a vĕ face ossebitŭ raportŭ.

Linia de la Roman la Sucéva s'a datŭ în circulaţiă maĭ înainte de completarea eĭ, dupe cererea concesionaruluĭ pe séma şi respunderea sa âncă din trecuta lună Noembrie, fără garanţia guvernuluĭ, care urmésă a începe numaĭ din ḑioa deschideriĭ şi a ramureĭ de la Paşcanĭ la Iassy. Comissiunea rĕnduită atuncĭ pentru deschiderea acesteĭ linie, din care amŭ avutŭ onóre a face parte, a insistatŭ câtŭ-va a se refusa deschiderea eĭ, maĭ cu sémă pentru a se obliga pe Concessionarĭ a completa lucrările, ce maĭ remasse nefăcute, pentru a'lŭ forţa a aduce materialulŭ de locomotive şi vagóne destinate liniiorŭ române, şi care lipsea cu totulŭ, servindu-se cu materialŭ vechiŭ, dupĕ liniile Lemberg-Cernăuţĭ, şi în fine pentru a se regula maĭ întâiŭ într'unŭ modŭ definitivŭ cu aprobarea guvernuluĭ, planulŭ esploataţiuniĭ acestorŭ liniĭ, vĕḑênd

însĕ insistarea Concessionarului de a se deschide linia pentru care apucase şĭ-a face deja anunciurile şi considerându că cestiunele în litigiŭ se putea decide în urmă fără paguba Statului, care nu era chematŭ a garanta venitulŭ drumului, subscrisulŭ amŭ consiliatŭ pe D. Ministru de atunci a-ĭ învoi deschiderea provisorie, ceea ce s'a şi făcutŭ, cu condiţiuni expresse a se tranşa tóte aceste dificultăţĭ, în aintea deschiderii definitive a liniilorŭ.

Din acésta a resultatŭ unŭ bine pentru linia Suceava-Roman, care fiindŭ supussă uneĭ circulaţiuni regulate s'a aşedatŭ maĭ bine de câtŭ dacă arŭ fi rĕmasŭ nefrecuentată. ea a necessitatŭ ascernerĭ de balastŭ, ceea ce este inevitabilŭ la orĭ-ce linia deschissă din noŭ, şi va necessita âncă pentru maĭ multe lunĭ uă lucrare continuă de priveghere şi reparare pênĕ la definitiva eĭ complectare.

Numaĭ atuncĭ antreprenoriĭ construcţieĭ vorŭ fi desărcinaţĭ de angagémentele lorŭ, şi se va începe întreţinerea în comptulŭ venituluĭ drumuluĭ.

Aceste detailurĭ vi le supunŭ la cunoscinţă atâtŭ pentru a vĕ areta starea liniĭ de la Suceava la Roman, câtŭ şi spre a combate uă opiniune greşită, care consistă întru a se crede, că din momentulŭ deschiderii definitive a uneĭ liniĭ ferate, tóte cheltuelile de complectare şi întreţinere, privesce assupra venituluĭ eĭ, de unde resultă naturalŭ, pretutindenea a nu so deschide linia de câtŭ dupĕ complecta eĭ terminare. — Dacă s'arŭ urma astŭ-feliŭ, Statulŭ s'arŭ espune la marĭ pagube, fiindŭ că linia s'arŭ putea pregăti în totulŭ dupĕ profilele aprobate fără a fi espusse circulaţieĭ şi îndată după trecerea celuĭ ântêiŭ trenŭ, arŭ începe aşedarea eĭ şi neconteuitele reparaţiĭ inevitabile la uă liniă nouă, care cheltuelĭ, dacă arŭ privi assupra venituluĭ eĭ, póte că acésta n'arŭ ajunge a le acoperi.

In faptŭ étă cumŭ sĕ urmésă :

Din ţioa cândŭ uă linie este definitivŭ aşedată, cândŭ ea este înzestrată cu totŭ materialulŭ necessar şi pervĕdutŭ pentru uă esploataţiune sigură, cândŭ ossebitele lucrărĭ suntŭ terminate într'unŭ gradŭ, astfelŭ ca cele ce remânŭ a se maĭ face să nu aducă împedicare esploataţiĭ, din acea ţi linia se deschide circulaţiuneĭ regulate, însĕ antreprenoriĭ ossebitelorŭ lucrărĭ de terassemente, balastagiŭ, clădirĭ de podurĭ şi încăperĭ, rămânŭ obligaţĭ să urmese terminarea şi complectarea acestorŭ lucrărĭ pênĕ cândŭ Compania care ĭ-a angageatŭ împreună cu delegatulŭ guvernuluĭ, constată într'unŭ modŭ solemnŭ complecta terminare a lucrărilorŭ fie câria şi-lŭ desărcinésă de angagémentulŭ seŭ, remâindŭ numaĭ întreţinerea pe sĕma venituluĭ caieĭ ferate

Din Jurnalulŭ alăturatŭ se va vedea, că linia Păşcanĭ-Iassy nu era în stare de deschidere la ḑioa însemnată de D. Ofenheim. D-sa singurŭ a recunoscutŭ acésta şi a cerutŭ amânarea, însĕ în acéstă privire opinia subscrisuluĭ este că din ḑioa când calea de la Păşcanĭ la Iassy va fi în stare de circulaţie sigură, cândŭ totŭ resoulŭ va avea materialulŭ de locomotive şi vagóne destinate liniilorŭ române, gata şi noŭ, iar nu materialulŭ vechiŭ dupĕ celelalte liniĭ, cândŭ inventariulŭ linieĭ cu totŭ mobiliarulŭ şi imobiliarulŭ eĭ, va fi în fiinţă şi acceptatŭ de Guvernŭ, când în fine planulŭ de esploatare va fi aprobatŭ de Guvernŭ, spre a se hotărî ast-felŭ maĭ 'nainte de deschiderea liniilorŭ, cheltuelile de personalŭ şi altele privitóre assupra venituluĭ căieĭ, chiar daca arŭ maĭ rĕmânea lucrărĭ de complectare, liniile să se deschidă, însĕ cu condiţiune ca antreprenoriĭ să'şĭ urmese lucrările pe séma angagémentelorŭ lorŭ, şi să nu fie desărcinaţĭ de cătŭ atuncĭ când delegatulŭ Guvernuluĭ în unire cu Compania va constata complecta lorŭ terminare.

A urma ast-felŭ ar fi séŭ a espune pe Statŭ la însemnate cheltuelĭ, ce ar fi pututŭ a fi înlăturate, séŭ a întârḑia zadarnicŭ publicŭlŭ a profita de înlesnirea căieĭ ferate.

Sunt însĕ câte-va punḑte assupra cărora este de nevoie a se lua de pe acum uă hotărîre, spre a se sci, ce urmare să se păḑéscă la occassiunea deschiderii linieĭ, acestea sunt :

1° Dacă se aproba modificările adusse proectelorŭ în cursŭ de essecutare, şi care s'aŭ arĕtatŭ prin ossebitŭ raportŭ din partea subscrisuluĭ.

2° In privirea passagelorŭ, pênĕ acum ne luânduse nicĭ uă hotărîre şi lucrările esecutate fiindŭ contra stipulaţiunelorŭ conventieĭ, sĕ nasce întrebarea, dacă nu s'ar putea face deschiderea linieĭ, reservânduse guvernuluĭ dreptulŭ de a decide în urmă chestiunea şi de a obliga pe Concessionarĭ a face lucrarea în cursŭ de esploatare.

3° Din ossebitulŭ raportŭ al subscrissuluĭ, assupra stării tuturorŭ liniilorŭ acesteĭ Concesiĭ, se va vedea că douĕ viaducurĭ dupĕ linia Roman-Sucéva, acelŭ de la Stolnicenĭ şi acelŭ dela Halauceştĭ, care sunt din celle maĭ însemnate din construcţiile definitive de pe aceste liniĭ, aŭ dobânditŭ crăpăturĭ longitudinale în tóte boltele lorŭ.

Concessionarulŭ este decisŭ a descoperi extradosulŭ pentru a se vedea dacă acele crăpăturĭ aŭ pătrunsŭ în tótă grosimea bolţilorŭ, saŭ că suntŭ numaĭ în suprafaçia zidurilorŭ, la casulŭ d'ântêiŭ, D-luĭ este decisŭ a reface séŭ a repara bolţile, iar în casulŭ din urmă a le lăsa cum sunt, urméză dar a se decide

dacă aceste accidente sunt séü nu de natură a împiedeca deschiderea linieï.

4° Puţul de alimentare la staţia Roman nu are apă de ajunsŭ şi este de nevoie a se aşeda uă pompă la Moldova şi unŭ conductŭ metalicŭ pênĕ în staţiă, spre a se avea apă cu îndestulare, lucrare pe care şi Concessionarulŭ este decis a întreprinde, chiar dacă s'ar deschide linia, însĕ este neapăratŭ a se decide, dacă póte fi lăssată dupĕ deschidere.

5° Atelierulŭ de la Păşcanï nu este nicï din roşu ziditŭ şi, afară de unŭ micŭ atelierŭ la Iassy pe liniile române, nu se maï afla altŭ atelierŭ? se póte deschide linia? urmândŭ ca pênĕ la pregătirea atelieruluï, reparaţiile să se facă la acelŭ din Stanislav séü nu?

6° A se essamina inventariulŭ mobiliaruluï staţiunelorŭ şi a se decide dacă elŭ este séü nu suficientŭ.

7° A se cere Concessionarilorŭ a pregăti cele trebuitóre pentru cercarea şinelorŭ, ceea ce pênĕ astădï nu s'aŭ pututŭ face, din lipsa unuï berbecŭ şi a uneï gru dispusse pentru acésta.

(Semnat) Inspector **P. Donicï.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluï Agriculturei, Comerciuluï şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,398, din 13 Maiŭ 1870, către D. Herz, Preşedintele Comiteţuluï Romanŭ a Companiï Lemberg-Iassy.

Din corespondenţa urmată între acestŭ Ministerŭ şi Compania D-vóstre, relativŭ la priimirea şi deschiderea liniilorŭ ferate Roman-Suceava şi Păşcani-Iassy, am vĕdutŭ, Domnule Preşedinte, că maï multe chestiunï însemnate staŭ âncă în suspensiune şi neresolvate, ast-felŭ precumŭ vi s'a cerutŭ de Ministeriŭ.

Comissiunea trimissă în faţia loculuï în ţiua de 27 Apriliŭ espiratŭ, dupĕ cererea D-vóstre, precumŭ şi D. Inspectorŭ, Şefŭ alŭ controluluï căilorŭ ferate, prin raportulŭ ce 'mï-a presentatŭ, 'mï arată că âncă pênĕ astădï Compania nu a luatŭ messurï spre a satisface acele cererï, şi că lucrările dupĕ liniile în chestiune nu se află âncă îndestulŭ terminate, spre a se putea priimi şi da în circulaţiă, cu drepturile şi îndatoririle prescrisse de legea Concessiuniï.

Pentru regularea D-vóstre în acéstă privire, am onóre a vĕ anexa în copiă Jurnalulŭ încheiatŭ de Comissiune pentru starea în care s'a găsitŭ linia de la Păscanï la Iassy şi în care veţï vedea tóte lipsurile şi îmbunătăţirile ce maï suntŭ necesariŭ a se face, ĕră pentru linia de la Roman la Sucéva, Comissiunea la

mergerea ei în faţia locului, va constata assemenea dacă ea îndeplinesce tóte condiţiile cerute anterióre, precumŭ şi acelea ce facŭ obiectulŭ presentei adresse.

Prin mai multe note transmisse D-vóstre, acestŭ Ministerŭ v'a comunicatŭ condiţiunile ce urmesă a fi mai întêiŭ îndeplinite de către Companiă spre a se putea procede la priimirea şi deschiderea liniilorŭ Suceava-Roman şi Păşcani-Iassy. Aceste note suntŭ mai cu sémă acelea cu NNo. 377, 1,390, 1,747, 1,092, 1,995, a cărorŭ obiecte nu se află încă definitivŭ regulate pênĕ astădi.

Referându-mĕ în totulŭ la sus-menţionatele note credŭ, Domnule Preşedinte, a enumera pe scurtŭ obiectulŭ justelorŭ cererĭ a Ministerului, remasse neînde plinite pênĕ acumŭ, şi fără care vi s'aŭ aretatŭ în atâtea rênduri că nu se póte da autorisaţia de a se deschide liniile pe comptulŭ garanţiĭ Statului.

Acestea suntŭ :

I. Lucrările călei propriŭ ḑissă, a podurilorŭ, staţiunelorŭ şi orĭ ce alte dependinţe mobile ale drumului feratŭ, să fie cu totulŭ terminate dupĕ planele aprobate şi dispositiile legislative ale Austriei, care, dupĕ § 29 alŭ legiĭ de Concessiune, trebue a se lua de basă, şi în condiţiile de cantitate şi cualitate ca pentru uă cale ferată de întêia ordine conformŭ § 20 din lege.

Dacă unele din aceste lucrărĭ de fórte mică însemnătate şi fără nicĭ uă importanţă pentru siguranţa esploataţiei şi traficulŭ liniilorŭ n'arŭ fi cu totulŭ săvîrşite la sossirea Comissiei aceste lucrărĭ bine specificate în cantitatea, calitatea şi costulŭ lorŭ de către Comissiune, Compania să ia angagémentulŭ formalŭ de a le găti pe socotéla sa într'unŭ termenŭ ce i se va prescrie şi pentru care va da şi uă garanţiă corespundĕtóre, acceptată de Ministeriŭ.

II. Compania să essecute modulŭ încrucişăriĭ drumurilorŭ ordinariĭ prin passage pe d'asupra seŭ pe de desubtŭ, conformŭ al. 1. şi 2 de la art. 6 din lege, éră în punctele anume unde aplicarea acesteĭ dispositiĭ arŭ fi imposibilă, Compania să dovedéscă acea impossibilitate, pentru ca Guvernulŭ să pótă aprecia motivele pentru care să pótă da consentimentulŭ seŭ la înfiinţarea passagelorŭ de nivelŭ în locŭlŭ celorŭ prescrisse de lege.

III. Să se arete numerulŭ şi cualitatea întregului material mişcatorŭ cu care suntŭ înzestrate liniile române, precumŭ : locomotive, tendere, vagóne şi orĭ ce altŭ materialŭ de scule, unelte, maşinĭ fixe, mobilieriĭ etc., spre a se observa de către Comissiune dacă acelŭ materialŭ e noŭ şi întrunesce condiţiile de cantitate şi cualitate ca pentru uă liniă de întêiulŭ ordinŭ, şi a se inventoria în urmă de către acea Comissiune, împreună cu delegatulŭ Companiĭ, căcĭ Ministe-

rulŭ stărue a cere ca liniile române să fie înzestrate cu unŭ materialŭ propriŭ fără a să mesteca cu alte liniĭ.

IV. Compania să termine Atelierulŭ de la Păşcanĭ împreună cu tóte instalaţiile luĭ mobile şi imobile, neputânduse admite ca unŭ drumŭ feratŭ, de uă aşa însemnătate, să pótă fi datŭ circulaţiuniĭ fără unŭ assemenea atelierŭ indispensabilŭ.

V. Să se arete în detaliŭ planulŭ de esploataţiă alŭ liniilorŭ, şi maĭ cu semă suma cheltuelilorŭ ce va necesita funcţionariĭ ce vorŭ fi angageaţĭ în esploatare printr'unŭ bugetŭ în regulă, care să se apróbe de Ministerŭ.

Unŭ assemenea bugetŭ urmésă a se presenta în ceea ce privesce cheltuelile ce va necessita tracţiunea şi întreţinerea calleĭ, podurilorŭ, clădirilorŭ de orĭ ce feliŭ şi materialuluĭ mişcătorŭ de orĭ ce categoriă.

Aceste bugete numaĭ dupĕ essaminarea şi aprobarea lorŭ vorŭ deveni essecutoriĭ şi Compania să fia ţinută a mărgini cheltuelile în limitele sumelorŭ aprobate, afară de casurĭ de forţă majoră ce vorŭ àvea a se justifica şi aproba, de va fi locŭ, de către Ministerŭ în fie care casŭ particolarŭ.

Dupĕ ultimulŭ alineatŭ alŭ § 20 din lege, Statulŭ românŭ *fiindŭ părtaşŭ în antreprisă* şi cheltuelile de personalŭ şi întreţinere avêndŭ a se scădea din venitulŭ brutŭ, Compania urmésă a se conforma acestorŭ îndatoriri maĭ'nainte de deschiderea liniilorŭ cu dreptulŭ de garanţiă.

VI. Compania să iea angagémentulŭ de a nu face în timpulŭ esplatăriĭ nicĭ uă lucrare din noŭ séŭ adaogiri la calle, clădiri şi materialŭ mişcătorŭ de totŭ feliulŭ, cu unŭ cuvêntŭ nicĭ uă cheltuélă de assemenea natură, fără aprobarea Guvernuluĭ séŭ delegaţilorŭ seĭ în Consiliulŭ de administraţiune.

VII. Onoratulŭ Comitetŭ Românŭ sĕ bine-voéscă a da consentimentulŭ sĕŭ la modificările făcute de Ministeriŭ tarifelorŭ, şi classificaţiĭ mărfurilorŭ presentate, precumŭ şi assupra Regulamentuluĭ de esploatare întocmitŭ pe basele Regulamentuluĭ şi legilorŭ Austriace, şi care i s'a comunicatŭ de maĭ multŭ timpŭ, fără a se avea vre unŭ rĕspunsŭ din parte-i.

Aceste dispositiuni urmésă a se fixa definitivŭ maĭ 'nainte de deschiderea liniilorŭ. Precumŭ vedeţĭ, Domnule Preşedinte, chestiunele tratate maĭ susŭ, suntŭ din celle maĭ importante, şi de la modulŭ soluţiuneĭ ce li se va da depinde darea saŭ refusarea autorisăriĭ de a deschide liniile ferate pe comptulŭ Statuluĭ.

Constatŭ însĕ cu părere de rĕŭ, că, cu tótă stăruinţa ce s'a pusŭ de Ministerŭ, pentru resolvarea şi hotărîrea lorŭ definitivă, Comitetulŭ D-vóstre nu pare pă-

trunsŭ de necesitatea de a le da uă soluţiune, ci, păstrându uă tăcere regretabilă, se mărginesce a anunţa deschiderea liniilorŭ şi cere trimitere de Comissiunĭ, carĭ, în faţia unorŭ chestiunĭ ce staŭ âncă pendente, nu potŭ da nicĭ unŭ resultatŭ.

Prin ultima adressă ce amŭ primitŭ din parte-vĕ cu data din $\frac{20 \text{ Aprilie}}{2 \text{ Maiŭ}}$ sub No. 3,683 'mĭ aretaţĭ că deschiderea liniilorŭ s'a fixatŭ din nuoŭ la 16 ale curenteĭ şi cereţĭ a se trimite din nuoŭ Comissiunea. Sub-scrisulŭ a avutŭ onóre a vĕ rĕpunde cu Nota No. 2,997 rugându-vĕ să bine voiţĭ a-mĭ comunica dacă de astă dată Comissiunea va fi maĭ norocită de câtŭ în trecutŭ, în câtŭ privesce lucrările remase de terminatŭ.

Nepriimindŭ nicĭ unŭ rĕspunsŭ din parte-vĕ şi termenulŭ de 16 Maiŭ fiindŭ aprópe a sossi, m'am vĕdutŭ nevoitŭ, Domnule Preşedinte, a vĕ pune în vedere tóte celle de maĭ susŭ, şi a vĕ ruga să bine-voiţĭ a'mĭ dà unŭ rĕspunsŭ categoricŭ la fie care din punctele tratate în presenta adressă fiindŭ de interessulŭ nostru comunŭ, ca tóte aceste chestiunĭ să fie lămurite şi specificate.

Incheindŭ, amŭ onóre a vĕ declara, Domnule Preşedinte, că nu voiŭ trimitŭ altă Comissiune de deschidere, decâtŭ numaĭ dupĕ ce, tóte chestiunile tratate maĭ susŭ se vorŭ aplana cu desăvîrşire prin înţelegere cu D-vóstră, alt-felŭ arŭ fi a se espune la nouĭ complicaţiunĭ, perderĭ de timpŭ şi neînţelegerĭ, care nu potŭ fi de câtŭ prejudiciosse atâtŭ Statuluĭ câtŭ şi Companieĭ D-vóstre.

Sperŭ dară, Domnule Preşedinte, că, apreciindŭ importanţa acesteĭ materiĭ, veţĭ bine-voi a mĕ împărtăşi cu rĕspunsulŭ D-vóstre neîntârdiatŭ.

Primiţĭ, etc.

(Semnat) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ raportulŭ Domnuluĭ Inspectorŭ Donicĭ cu N. 93, din 12 Maiŭ 1870, către Ministerulŭ Agriculturĕĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.

Inspectându liniile Suceava, Roman şi Păşcanĭ Iaşşy, maĭ înainte de a merge Comissiunea de recepţiă în faţa loculuĭ, am constatatŭ starea în care se află aceste linĭĭ la 22 Apriliŭ, despre care viŭ a vĕ raporta celle ce urmeadă:

Linia de la Roman la Suceava, pentru care concessionarĭĭ aŭ cerutŭ recepţia âncă din trecuta lună Octombriŭ se găsesce şi astă-dĭ âncă ne gata, maĭ rĕmâind a se face óre-care lucrărĭ de terrassemente şi balastare, aşeadarea uneĭ căĭ

de garagiŭ, curăţarea unora din clădirĭ, construirea atelierului de la Păşcanĭ, aşeḑarea uneĭ pompe de allimentare şi construirea unuĭ canalŭ pentru conducerea apeĭ de la Moldova în staţia Romanul ce este lipsită de apă, complectarea împrejmuirilorŭ, şi în fine repararea degrădărilorŭ ce s'aŭ făcutŭ la podurĭ şi podisce, în timpulŭ ernel, câtŭ pentru linia de la Păşcanĭ la Iaşşy, ea este într'uă stare multŭ maĭ puçin, pe partea de la Păşcanĭ la Tîrgu-frumosŭ terrassementele abia suntŭ deschisse, avansată, balastulŭ lipsesce, în mare parte, callea însu-şĭ nu este âncă nicĭ rectificată, în cât abia se póte circula cu mare luare aminte cu micele locomotive de balastŭ.

Cu unŭ cuvêntŭ acéstă linie este âncă departe de a fi gata, şi nicĭ póte fi vorba de recepţia eĭ. — Credŭ însĕ de a mea datorie a vĕ face uă descriere maĭ amănuntă acestorŭ linirĭ, spre a se lua maĭ din 'nainte uă hotărîre asupra chestiunilorŭ cellorŭ maĭ importante ce aŭ a fi desbătute la ocasia deschiderii linieĭ.

TERRASSEMENTE, PASSAGE ŞI ÎMPREJMUIRI

Terrassementele pe întreaga linie suntŭ construite, cu óre-care escepţiune, dupĕ profilele aprobate, modificările ce s'aŭ întrodssŭ în acelle proecte suntŭ maĭ cu seamă pe partea linieĭ de la Păşcanĭ la Tîrgulŭ-frumosŭ, precum am avutŭ onóre a vĕ raporta, este de nevoe a se decide dacă se priimesce aceste modificărĭ séŭ nu, fiind-că acéstă chestiune nu póte fi tranşată de Comissiunea de deschidere.

Assemenea este şi cu chestiunea passagelorŭ care suntŭ essecutate contra Art. 6 din Concessiă.

În fine, împrejmuirile staţiilorŭ Roman, Iaşşy şi Păşcanĭ suntŭ destulŭ de solide, fiind compusse din stîlpĭ de stejarŭ şi scânḑurĭ de bradŭ, ne date la rindea, dară potŭ fi acceptate, însĕ la celle-l-alte staţiunĭ împrejmuirile se compunŭ din parĭ ne cojiţĭ, legaţĭ cu douĕ rînḑurĭ de nuele şi protojate cu unŭ şanţŭ.

Concessionaruluĭ 'i se propune a face plantaţiunĭ de gardurĭ viĭ, destinate a înlocui aceste împrejmuirĭ, cândŭ vorŭ fi marĭ, dară chiar aşa fiindŭ, împrejmuirile acestea provisoriŭ, nu vorŭ avea măcarŭ durata neesară pênĕ la rădicarea gardurilorŭ viĭ, este de nevoe a se cere înlocuirea lorŭ; restulŭ linieĭ ferrate în câmpiĭ este împrejmuită cu parĭ de stejarŭ de $1^{m}40$, d'assupra terrenuluĭ la distanţă de $1^{m}50$ unulŭ de altulŭ şi legaţĭ cu treĭ rînḑurĭ de laţurĭ, împrejmuire provisorie, care potŭ ţine destulŭ de bine, pênĕ se vorŭ rădica gardurile viĭ ce este decisŭ Concessionarulŭ a planta.

Terrassementele passagelorŭ de nivelŭ suntŭ mai pretutindinea gata, la celle mai multe din elle s'aŭ construitŭ apeduce de zidărie sub rampe, însĕ aŭ mai remasŭ altele pe unde aceste nu suntŭ încă construite, din care causă apele băltescŭ mai cu seamă în Vallea Siretului şi în aceia a Bahluiului. Concesionarulŭ nu se opune a face aceste lucrări, elle s'aŭ întârdiatŭ numai pentru că tóte puterile s'aŭ concentratŭ asupra căiei. Taliusele de împliniri în Vallea Bahluiului suntŭ, în mai multe locuri, atacate de apă, care saŭ curgŭ în apropierea acetorŭ taliuse, saŭ băltescŭ. Contra apelorŭ curgătóre s'aŭ construitŭ pe uă parte copili de fasiune, însĕ este de nevoe a se complectă lucrarea pe tótă întinderea unde cursulŭ apei este aprópe de linie, şi a se face plantaţiuni şi semiuri pe părţile unde apele băltescŭ, fără a curge în apropieri de linie.

VIADUCE, APEDUCE ŞI PODURI

Pe liniile Roman, Suceava şi Paşcani Iaşşy aŭ fostŭ proectate şi s'aŭ esecutatŭ trei podurĭ mari şi a nume:

Suceava 80^{m} deschidere.

Seretulŭ 120^{m} deschidere.

Bahluiului 30.

35 Podurĭ micĭ de la 3 pênĕ la 10^{m} deschidere.

2 Viaducuri, unulŭ la Halaucesţi cu treĭ arcuri de câte 10^{m} deschidere; altulŭ la Stolnicenĭ cu treĭ arcuri de câte 7^{m} deschidere.

110 Apeduce câte de 1^{m} din care s'aŭ suprimatŭ 8 ne fiindŭ trebuincióse.

Aceste ossebite lucrări suntŭ construite în dimensiunile tipurilorŭ şi proectelorŭ aprobate, iară materialurile de construcţiă suntŭ precumŭ mai josŭ se arrétă:

Podurile Suceava şi Siretulŭ suntŭ provisorii de lemnŭ, urmândŭ dupĕ concessie a se face definitive pênĕ la alŭ 6-lea annŭ.

Podulŭ Bahluiulŭ este definitivŭ, cheurile de pétră mare la unghiuri şi încolo de mooloone, iare tablierulŭ de ferŭ.

Podurile micĭ câte de treĭ pênĕ la 10 metri deschidere urmeasă a fi cu tablierŭ de ferŭ şi picióre de zidărie de pétră mare la unghiuri şi încolo mooloone, afară de 7 care suntŭ boltite, precumŭ mai josŭ se arrétă:

1. La Budonŭ distanţa de la Iassy la Păşcani picióre şi bolta de cărămidă.

2. Pe acéstă distanţă picióre şi timpóne de pétră mare la unghiuri şi încolo mică, iar bolta de cărămidă.

3. Pe distanţa Paşcanĭ Roman (pichetŭ 703 şi 773) assemenea construcţiĭ.

In fine la treĭ poduri pe distanţa Roman-Suceava şi anume la pichetele 645, 628 şi 565 tablierile era âncă provisoriĭ de lemnŭ cândŭ s'aŭ inspectatŭ de sub-scrisulŭ, urmândŭ a se pune în curîndŭ definitive de ferŭ.

Apeducele suntŭ construite maĭ tóte de zidărie de piatră mare la unghiurĭ, restulŭ mică şi bolta de cărămidă, afară de 7 care suntŭ cu platŭ-bondă şi anume:

2. Cu platŭ-bondă de pétră, pe distanţa de la Iaşşy-Paşcanĭ.

3. Cu platŭ-bondă provisorie de lemnŭ, urmândŭ a se înlocui în curîndŭ cu ferŭ pe distanţa Roman, Suceava, la pichetele 1015, 895, 954, 536 şi 464.

Celle 8 apeduce suprimate era prevĕdute pe distanţa Iaşşy-Paşcanĭ la pichetele 390, 213, şi pe distanţa Roman Suceava la pichetele 906, 456, 306, 272, 236, şi 224.

Ceea ce este ḑisŭ în jurnalulŭ Comissiunĭĭ pentru podişcele şi apeducile, dupĕ linia Iaşşy-Paşcanĭ, se póte aplica la tótă linia; zidăriile, de şi solide, suntŭ însă puçinŭ îngrijite, mortarele cu varŭ grasŭ, pretutindinea, chiar şi în apă, în maĭ multe locurĭ, staŭ pênĕ astă-ḑĭ moĭ; este de nevoe a se scobi rosturile pe uă mare adêncime şi a se umplea cu cimentŭ, assemenea capacele aripelorŭ şi a parapetelorŭ a se aşeḑa cu cimentŭ, în fine bolţile de cărămidă s'aŭ degradatŭ în multe locurĭ, ne fiindŭ materialulŭ de bună cualitate, este de nevoe a se înlocui cu cărămiḑĭ alesse şi a se curăţi şi umplea rosturile; în fine radierele suntŭ pretutindinea de pavagiŭ de pétră marĭ, şi s'aŭ degradatŭ de ape în ovalŭ, este de nevoe a se opri cu unŭ rondŭ de parĭ cu moose. — Assemenea este de nevoe a se regula cursurile gârlelorŭ pe care suntŭ făcute acelle poduri şi apeduce, şi terrassementele lângă elle a se acoperi cu brasde, Tóte acestea s'aŭ recomandatŭ D.D. Ingineri aĭ Companieĭ care s'aŭ angageatŭ a le face, maĭ înainte de deschiderea linieĭ.

Celle douĕ viaduce marĭ de la Stolniceni şi Hălăucestĭ suntŭ construite de cărămidă, piciórele acestorŭ uvrage suntŭ în bună stare, însĕ bolţile tóte aŭ crăpatŭ în lungulŭ poduluĭ.

Dacă crăpăturele arŭ fi d'acurmeḑişulŭ bolţilorŭ, atuncĭ n'arŭ maĭ remînea îndoială, că construcţiile trebue dărâmate, fiindŭ defectuasse, însĕ crăpăturile d'alungulŭ dreptŭ pe mijloculŭ bolţilorŭ nu suntŭ totŭ d'auna unŭ semnŭ de distrucţie, causa care aŭ produsŭ aceste accidente nu se aplică clarŭ, că póte fi oposarea umpluturilorŭ pe timpane s'aŭ druncinarea pricinuită zidurilorŭ, âncă crude la trecerea celleĭ ântêiŭ locomotive, în fine elle potŭ fi numaĭ su-

perficiale causate prin înghețulŭ mortarilorŭ ce nu apucasse âncă a se usca cândŭ aŭ datŭ gerurile. Ceea ce trebue maĭ întêiŭ a se face este a se descoperi extradosulŭ bolțilorŭ, spre a se vedea déca crăpăturile aŭ pătrunsŭ tótă grossimea lorŭ, saŭ nu și atuncĭ a se reconstrui partea mediană a acestora, séŭ numaĭ a se repara stricăciunile, dacă elle n'arŭ fi amenințătóre; maĭ înainte de a se face aceste cercetărĭ nu se póte positivŭ propune nicĭ uă măsură.

Concessionarulŭ se arata dispusŭ la totŭ ce trebuința arŭ cere pentru repararea stricăciunilorŭ, care altŭ-felŭ nu suntŭ amenințetóre și reparația lorŭ se va putea face fără întreruperea circulațiuneĭ.

Podurile provisoriĭ peste Sucéva și Siretŭ suntŭ de lemnŭ, bine construite și destulŭ de solide spre a ține și maĭ multŭ de câtŭ suntŭ destinate a sta pênĕ la construcțiunea cellorŭ definitive.

SUPRA-STRUCTURA CÂEI

Lungimea obicĭnuită a șinelorŭ este de $6^{m},60$, traversele suntŭ așeḑate câte nouĕ la fie care șină depărtată de câte $0^{m},75$ una de alta și rĕmâindŭ de ambe părțĭ unŭ căpĕtêiu de $0^{m},30$ în câtŭ îmbinarea se face între traverse, eclisele suntŭ prinse cu câte patru buluóne cu duble piuliże, la capete și la mijlóce, șinele suntŭ așeḑate pe cusinete de tuciŭ, în fine traversele suntŭ de bunŭ lemnŭ de stejarŭ, în bune dimensiunĭ pentru tóte schimbările și încrucișările de calle, traversele suntŭ retangle, iar încolo jumĕtate rotunde, avêndŭ dimensiunile cerute, și in așa condițiunĭ, callea nu lassă nimica de doritŭ, afară numaĭ că pênĕ astă-ḑĭ cu tóte stăruințele nu s'aŭ pututŭ face cercarea șinelorŭ, din lipsa unuĭ berbecŭ de fontă și a uneĭ săgețĭ pe care concessionarulŭ era datorŭ a le dispune pentru încercarea șinelorŭ și este de nevoe a se recomanda din noŭ, spre a le avea gată cândŭ arŭ urma sĕ vie Comissiunea pentru deschiderea liniĭ.

Partea cea maĭ aleasă din tóte lucrările căeĭ, propriŭ ḑissă, suntŭ schimbările și încrucișările de calle, cu multŭ maĭ superióre la acellea dupĕ căile concessieĭ Strusberg.

Balastulŭ pe partea de la Roman la Sucéva este de cea maĭ bună cualitate, provenindŭ din prundurile Moldoveĭ, Siretuluĭ și a Suceveĭ, iar pe partea de la Păscanĭ-Iassy, unde abia s'aŭ începutŭ ascernerea, acestŭ materialŭ lassă de doritŭ, maĭ alesŭ în aproprierea Iașuluĭ unde lipsescŭ cu totulŭ carierele.

Acum de uă dată se ascerne unŭ felŭ de nisipŭ, în mare parte, amestecatŭ cu lutŭ galbenŭ, peste care se așaḑă callea, dupĕ care apoĭ totŭ balastulŭ se va căra din carierele de la Costestĭ și de la Siretŭ, unde se găssesce materialŭ

de bună cualitate. In realitate nisipulŭ amestecatŭ cu lutŭ, care se ascerne acum nu este de câtŭ pentru complectarea şi îndreptarea terassementelorŭ, în care se afundă necontenitŭ prin comprimarea occasionată cu circulaţiunea, şi fiindŭ că îndată dupĕ aşeḑarea linieĭ, balastulŭ se va lua din bune cariere, apoĭ din necontenita rădicare a şinelorŭ va resulta că tótă pătura de balastŭ sub traverse se va înlocui cu de acellŭ de la Costeştĭ saŭ Siretŭ.

GARE, STAŢIUNI, CANTONIERE

Pe liniile Romanŭ-Sucéva şi Păşcanĭ-Iassy se află 13 staţiunĭ de deossebite classe, coprinḑêndŭ fie care lucrările arătate în tabloulŭ de pe contra-pagină.

Afară de observaţiunile făcute de Comissia cercetătóre din trecuta lună Noembriŭ, asupra gareĭ de Iassy şi de acelle coprinse în jurnalulŭ Comissiuneĭ ce fussesse rînduită la 27 Apriliŭ pentru priimirea liniilorŭ Ofenheim, voiŭ aminti D-vóstre celle referate de sub-scrisulŭ, prin raportulŭ No.... din annulŭ curentŭ, relative la modulŭ construcţiunilorŭ remiselorŭ de locomotive şi de mărfurĭ. Aceste clădirĭ suntŭ provisoriĭ, remisa de locomotive în paiante, ĭar acea de mărfurĭ de lemnŭ, pentru care onorabilulŭ Ministerŭ, chiar de la aprobarea proectelorŭ, a făcutŭ reservele sélle; şi este de nevoe a se decide, înainte de recepţia liniilorŭ, dacă se priimesce saŭ nu assemenea clădirĭ.

Cassele de priimire, în fie-care staţie, suntŭ în bune condiţiunĭ, afară de acopereminte care suntŭ de şindrilă maĭ la tóte, şi care pe lângă puţină durabilitate presintă marĭ pericole pentru focŭ, de şi coşurile locomotivelorŭ suntŭ inzestrate cu uă gratiă care împedică aruncarea în fumŭ a materiilorŭ incandescente, totuşĭ primejdia nu este cu desĕvêrşire înlăturată, este sigurŭ că Compania va trebui a plăti sume maĭ marĭ pentru annuală assigurare, de câtŭ daca clădirile arŭ fi acoperite cu table de ferŭ, saŭ şi chiar cu asfaltu artificialŭ precum suntŭ învelişurile clădirilorŭ dupĕ linia Strusberg.

Maĭ tóte staţiile dupĕ linia Roman-Sucéva suntŭ aprópe terminate. Biurourile telegrafice instalate, precumŭ şi semnalele electrice, pe la cassele de cantonierĭ, ceea ce remânŭ a se face, şi la care se lucreaḑă cu activitate, nu póte aduce nicĭ uă înpiedicare circulaţieĭ, numaĭ atelierulŭ de la Paşcanĭ s'aŭ găsitŭ totŭ în aceeaşĭ stare în care era şi în tómna annuluĭ trecutŭ, abia fundaţiunile aşeḑate.

Puţurile staţiunilorŭ de apă şi a casselorŭ de cantonierĭ suntŭ în bune condiţiunĭ cu ghiezdurile de pétră şi apă îndestulătóre.

TABLOU DE CLĂDIRILE FĂCUTE SAŬ CE SUNTŬ A SE FACE IN FIE-CARE STAŢIUNE

NUMIREA STAŢIUNELORŬ	Casse de Remise		Remise de Locom.		Remise de Mărf.		Turnul de Apă		Case de Signal.		Plăcĭ Turnătóre		Aiquilles.		Arcuri de Animal		Şanţurĭ de Curăţirĭ.		Grues Hidraulic.		Bascule		Gheţerĭĭ.		Puţurĭ		Atelier de maşinĭ		Şură de pompă de apă	
	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute	Făcute	Ne făcute
Iassy	1	„	1	„	1	„	1	„	2	„	1	„	24	12	2	„	2	„	1	1	1	„	„	1	1	2	„	„	„	1
Cuteni	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„
Podu Ilóieĭ	1	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	2	4	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„
Târgu-frumosŭ	1	„	1	„	1	„	1	„	2	„	1	„	2	7	1	„	2	„	2	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„
Ruginósa	1	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	3	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„
Paşcanĭ	1	„	1	„	1	„	1	„	2	„	1	„	28	8	1	„	3	„	3	„	1	„	„	1	4	„	„	1	1	„
Lespeḑĭ	1	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	6	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„
Dalhaşca	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	2	„	2	„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„
Litenĭ	1	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	6	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„
Verescĭ	1	„	1	„	1	„	1	„	2	„	1	„	14	„	1	„	3	„	3	„	„	„	„	1	3	3	„	„	„	„
Hălăucescĭ	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	2	„	2	„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„
Mivcescĭ	1	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	6	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„
Roman	1	„	1	„	1	„	1	„	2	„	1	„	15	„	1	„	2	1	1	„	„	„	1	„	1	„	„	„	1	„
Totalŭ	13		5		10		5		20		5		112	34	10	1	16	1	14	3	2	„	1	3	30	9	„	1	2	1

In fie care staţie s'aŭ adusŭ pompele şi sacalele necessare contra incendiuluĭ, în bune condiţiunĭ, însă mobiliarulŭ salelorŭ de asceptare este incomplectŭ şi destulŭ de ordinarŭ.

Cassele de cantonierĭ, în No. de 61, pe linia Suceava-Romanŭ şi 50 pe linia Paşcanĭ-Iassy suntŭ bine zidite cu temelie de pétră, avêndŭ maĭ tóte pivniţe şi puţurĭ de pétră; învelişulŭ este totŭ de şindrilă ca şi la staţiĭ şi este singuruluĭ lucru ce lassă de doritŭ; în fine, fie care cassă este înzestrată cu unŭ aparatŭ electricŭ pentru semnale.

MATERIAL MISCĂTOR

Materialulŭ de locomotive şi vagóne ce circulă pe liniile Roman este materialŭ vechiŭ de pe liniile Lembergŭ-Cernăuţĭ. Concessionarulŭ s'a refusatŭ pênĕ acumŭ, a aduce materialulŭ propriŭ acestorŭ linĭĭ, întimpinândŭ în totŭ d'auna cu obligaţiunea la care supune de a avea materialŭ îndestulătorŭ pentru trebuinţele exploatăţiuneĭ.—Fiindŭ însĕ că la predarea liniilorŭ pe seama Statuluĭ ellę trebue să fie aprovisionate cu materialulŭ lorŭ propriŭ, apoĭ de pe acum, şi chiarŭ înaintea deschidereĭ liniilorŭ, trebue a se cunósce şi priimi acellŭ materialŭ câtŭ se crede de trebuinţă pentru momentŭ, şi acestŭ materialŭ a se marca astfelŭ ca să se cunoscă că ellŭ aparţine la liniile Roman. Acéstă chestiune urmeadă a se decide maĭ înainte de trimiterea uneĭ Comissiunĭ pentru deschidere.

Primiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Inspectorŭ **P. Donicĭ.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice, cu No. 3,417, din 14 Maiŭ 1870, către Preşedintele Comitetuluĭ Român companieĭ Lemberg Iassy.

Pe lânga celle ce amŭ avutŭ onóre a vĕ comunica, prin nota No. 3,398, relativŭ la starea în care s'a găsitŭ de Comissiunea de la 27 Aprilie lucrările dupĕ linia ferată Păşcanĭ-Iassy, precumŭ şi condiţiile ce urmézĕ a se îndeplini de Compania D-vóstre maĭ nainte de trimiterea uneĭ alte comissiunĭ pentru priimirea aceĭ linĭĭ pe comptulŭ garanţieĭ Statuluĭ, priimescŭ acum şi raportulŭ D-luĭ Inspectorŭ Donicĭ, prin care descrie starea de înaintare a ambelorŭ linĭĭ şi lipsurile ce urmedă a se îndeplini maĭ înainte de priimire.

Amŭ onóre a vĕ anexa, Domnule Preşedinte, copiă dupĕ acestŭ raportŭ pentru ca, încredinţându-vĕ înşiră de tóte lucrările ce rămâne încă neterminate, precumŭ şi de cestiunile ce staŭ încă neresolvate, precumŭ vi s'a arătatŭ prin nota de mai susŭ, să bine-voiţi a lua mĕssurĭ pentru complecta lorŭ îndeplinire, cunoscându că, pênĕ ce acésta nu se va face, nu'mĭ este cu putinţă a trimite Comissiunea cerută de D-vóstră pentru 16 alle corenteĭ.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ telegrama Ministeruluĭ Agriculturĕĭ, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice sub No. 3,502 din 16 Maiŭ 1870, câtre Prefectulŭ de Iassy.

Faceţĭ cunoscutŭ, prin afişe, că linia Păşcanĭ-Iassy, nefiindŭ în stare de a se da exploataţieĭ, deschiderea eĭ nu se póte face în ţioa de 1 Iuniŭ, precumŭ se cere de concessionarŭ.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ telegramma Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,504 din 16 Maiŭ 1870, către D. Ofenheim la Roman.

Rĕspundŭ depeşeĭ D-vóstre din Fălticenĭ că nu potŭ trimite Comissiunea cerută pentru următórele cuvinte :

1. Lipsa materialuluĭ mişcătorŭ.
2. Essecutarea passagelorŭ contra legiĭ.
3. Nepresentarea bugetelor de personalŭ şi de întreţinere.
4. Neterminarea atelieruluĭ Păscanĭ.
5. Nepriimirea consimţimêntuluĭ D-vóstre la modificaţiile tarifelorŭ şi la Regulamentulŭ de esploatare.
6. Neterminarea complectă a cellorŭ lalte lucrărĭ dupĕ linią.

Tóte aceste chestiunĭ nefiind încă resolvate, cu tote cererile făcute Companiĭ D-vóstre, nu potŭ autorisa deschiderea linieĭ, şi voiŭ refusa orĭ ce plată de anuităţĭ maĭ 'nainte de uă complectă înţelegere assupra differentelorŭ în chestiune.

(Semnat) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ telegramma Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice, cu No. 3,533, din 17 Maiŭ 1870, către D. Ofenheim la Roman.

Rĕspunsŭ telegrammeĭ No. 741.

1. Prin adressa No. 9,865, Ministerulŭ a aprobatŭ pentru liniile Române cantitatea materialuluĭ rulantŭ 22 locomotive, 520 vagóne de călĕtorĭ, mărfurĭ şi zăpadă. Acestŭ materialŭ, care l'aţĭ recunoscutŭ înşivĕ necessariŭ, trebue a se afla totŭ noŭ şi în condiţiile liniilorŭ de prima ordine, pentru a i se face inventariulŭ. Dupĕ raportulŭ Comissiuniĭ acésta nu essistă.

2. Aprobarea planurilorŭ dată sub reservă în câtŭ privesce passagele (veḑĭ adressa No. 11,492 din 10 Decembre 1868). Nicĭ uă autorisaţiă ulterióră dată pentru invalidarea dispositiilorŭ art. 6 din concessiune; din contra prin nota No. 1,390, din 28 Februarie, Ministerulŭ v'a invitatŭ a vĕ conforma strict legiĭ de concessiune.

3. Inaintea deschiderĭ linieĭ, credŭ indispensabilŭ presentarea budgetuluĭ de personalŭ şi întreţinere, pentru motive că aceste cheltuelĭ se facŭ din produsulŭ brutŭ şi că Statulŭ în calitatea sea de părtaşŭ alŭ întreprinderĭ (art. 20 alŭ Concessiunĭ) trebue să aprobe maĭ 'nainte tóte cheltuelile de esploatare.

4. Memoria D-vóstre vĕ înşélă pentru atelierulŭ Păşcanĭ. Nicĭ uă autorisaţiă dată de a nu se termina pênĕ la deschidere. Assupra acestuĭ punctŭ trebue angageament formalŭ de grabnică sĕvârşire cu listă aprobată de maşine fixe, unelte şi altele.

5. Adessiunea condiţionalŭ la reglementulŭ de esploatare propussŭ şi la modificările de tarife, n'o potŭ considera satisfăcĕtóre. Trebue consimţimêntŭ formal.

6. Din raportulŭ Comissiuneĭ, din 27 Aprilie şi allŭ Inspectoruluĭ Donicĭ, din 12 Maiŭ, resultă că lucrările linieĭ Păscanĭ-Iassy neterminate, balastulŭ lipsesce în mare parte, calea nerectificată, circulaţia se face cu marĭ dificultăţĭ cu micĭ locomotive de balastŭ şi cu precauţiunĭ minuţióse. Cu unŭ cuvêntŭ, *acéstă liniă e departe de a fi terminată şi nu póte fi de locŭ cestiune de receptia eĭ.*

Intre alte accidente, prevĕḑute de Comissiunea din Decembre 1869, s'aŭ ivit la Gara Iassy şi câtor va podurĭ importante. Pentru tóte aceste motive declar categoricŭ că nu potŭ autorisa deschiderea linieĭ solicitată, şi asceptŭ sosirea D-vóstre pentru regularea tuturorŭ acestorŭ cestiunĭ maĭ 'nainte de a trimite nouă Comissiune, afară numaĭ de veţĭ prefera callea arbitrăgiuluĭ.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ Telegramma Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice, cu No. 3,580, din 19 Maiŭ 1870, câtre Domnu Ofenheim la Roman.

Prin telegrama No. 3,533, v'amŭ comunicatŭ causele principalĭ cari împedică deschiderea linieĭ Păşcanĭ. Mĕ vĕdŭ silitŭ a vĕ repeta din noŭ că pentru motivele indicate amŭ luatŭ hotărîre nerevocabilă de a nu permite deschiderea la data indicată, nicĭ a trimite nouă Comissiune, maĭ nainte ca cestiunele în litigiŭ să fie desăvîrşitŭ regulate şi lucrările pusse în bună stare, maĭ alesŭ gara Iassy şi alte uvrage deja avariate.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ notta D-luĭ Preşedinte alŭ comitetuluĭ companieĭ drumuluĭ de ferŭ Lemberg-Cernăuţĭ-Iassy cu No. 39, de la 19/31 Maiŭ 1870, câtre D. Preşedinte al consiliuluĭ de Ministri.

Comitetulŭ are onóre a vĕ face cunoscutŭ că de şi a urmatŭ numĕrósse corespondenţe între Directorulŭ nostru generalŭ şi D. Ministru al Lucrărilorŭ publice asupra deschidereĭ linieĭ ferate Păşcanĭ-Iassy, totuşĭ Domnu Minisru face óre care dificuităţĭ assupra deschiderĭĭ eĭ.

Comitetulŭ are onóre a vĕ declara, D-vóstre aceia ce a declaratŭ în maĭ multe rândurĭ, deja Onor. D. Minisru de Lucr. Publice, că este gata şi decisŭ a deschide citatele linĭĭ la 2 Iunie viitorŭ s. n. rămăindŭ ca chestiunea garanţieĭ Statuluĭ pentru procente să se reguleḑe în urma deschidereĭ, conformŭ celorŭ stipulate în actulŭ de concessiune şi în actele posterióre. Orĭ care ar fi divergenţa de opiniă între Onoratulŭ Ministerŭ, şi Societate, în privinţa garanţieĭ. acésta nu póte împedica deschiderea linieĭ, fiindŭ că publiculŭ are interesŭ şi doresce deşchiderea linĭĭ câtŭ maĭ îngrabă.

Linia se póte deschide, rămăindŭ atâtŭ Statuluĭ, câtŭ şi Societăţiĭ dreptulŭ de a se prevala de drepturile lorŭ respective; căcĭ Societatea are îndestulă avere aicĭ în ţérră pentru a respunde la verĭ-ce pretenţiune a Statuluĭ, care nu 'lŭ autorisa a opri deschiderea linieĭ în nicĭ unŭ casŭ.

In fine drepturile şi îndatoririle Societăţiĭ sutŭ regulate prin clausele actuluĭ de Concessiune, şi a actelorŭ posterióre, şi daca urmeḑă saŭ ar urma neînţelegerĭ assupra interpretărĭĭ şi aplicărĭĭ clauselorŭ Concessiuneĭ, calea arbritagiuluĭ rămâne deschissă atâtŭ pentru Statŭ, câtŭ şi pentru Societate şi dupĕ deschiderea linieĭ.

Comitetulŭ vĕ rógă dară ca, în înţelegere cu Onor. Consiliŭ de Ministri, să bine-voiţi a regula de urgenţă ca D. Prefectŭ de Iassy să permită deschiderea linieĭ la 2 Iuniŭ viitorŭ s. n. şi să'şĭ revóce ordinulŭ contrariŭ ce a datŭ în astă privinţă, căcĭ la din contra, Comitetulŭ are onóre a vĕ declara, cu părere de reŭ, că ar fi silitŭ de a închide de îndată şi linia dè la Sucéva la Roman, care funcţionédă de vr'uă şépte lunĭ cu deplinŭ succesŭ, fără cea maĭ mică între rupere, şi fără cea maĭ mică primejdiă, şi uă assemenea închidere, care arŭ fi provocată de Onor. Guvernŭ, ar fi necissibilă atâtŭ publiculuĭ, câtŭ şi *Europeĭ întregĭ*, celorŭ ce possedŭ acţiunĭ şi obligaţiunĭ, şi credituluĭ românŭ în generalŭ. Amŭ onóre a vĕ presinta, şi alăturatele doua depeşĭ a le D-luĭ d'Ofenheim.

Primiţĭ, etc.

(Semnatŭ) **A. de Herz.**

Copiă dupĕ Referatulŭ Ministeruluĭ Argiculturеĭ, Commerciuluĭ şi Lucrărilor Publice, din 22 Maiŭ 1870, către Consiliul Ministrilorŭ.

Este cunoscutŭ Domniilor Vóstre că, prin legea promulgată la 16 Iuniŭ 1869, s'a autorisatŭ sĕvîrşirea caleĭ ferate de la Suceava la Iassy cu ramura Roman maĭ nainte de termenulŭ de duoĭ annĭ, fixatŭ prin Art. 4 allŭ Concesiunĭ Offenheim, şi, în assemenea casŭ, garanţia, prescrisă de Art. 17 allŭ legiĭ de concessiune, să încépă, pentru dissele liniĭ, din ḑiua dărĭĭ lorŭ în circulaţiune.

Pe basa acesteĭ legĭ posterióre, concessionarulŭ a cerutŭ la 16 Noembre annulŭ expiratŭ, punerea în aprobare a linĭ Suceava-Roman, pentru ḑioa de 1 Decembre, arrătândŭ că lucrările suntŭ terminate şi că se potŭ da circulaţiĭ.

Commissiunea, însărcinată la acea epoca cu essaminarea linĭ în cestiune, de şi a găsitŭ că tóte lucrările, dupĕ dênsa, nu eraŭ complectŭ terminate, considerândŭ însĕ că restulŭ acestorŭ lucrărĭ nu era de natură a împedica circulaţiunea, că garanţia assigurată de Statŭ Companieĭ urma a începe numaĭ de la data priimirĭĭ şi punerĭĭ în circulaţiă a linieĭ Păşcanĭ-Iassy, că Compania se angagea a termina tóte acelle lucrărĭ pe socotéla sa, precum şi a exploata acea liniă totŭ pe comptulŭ sĕŭ şi fără nicĭ ua garanţiă, Ministerulŭ precedentŭ nu a creḑutŭ a lipsi localităţile interessate de beneficiulŭ unuĭ drumŭ feratŭ ce nu presenta nicĭ unŭ pericolŭ, fără a ne-

cessita verĭ-unŭ sacrificiŭ din partea Statuluĭ, şi ast-felŭ a autorisatŭ deschiderea pe comptulŭ Companieĭ a arătateĭ liniĭ Roman-Suceava, cu obligaţiune pentru Concessionarĭ de a complecta tóte lucrările rămasse, conformŭ planelor aprobate, şi de a le preda ast-felŭ de uă dată cu acelea dupĕ linia Păşcanĭ-Iassy.

Totŭ d'uă dată, assupra maĭ multorŭ cererĭ reiterate alle Concessionaruluĭ de a 'ĭ se declăra, âncă de atuncĭ, décă guvernulŭ va consimţi a priimi linia Păşcanĭ-Iassy, în acellĕşĭ condiţiunĭ ca şi acea de la Roman la Suceava, adică cu lucrărĭ în parte neterminate, rămâindŭ ca complectarea lorŭ să se facă în urmă pe comptulŭ Companieĭ, D. Ministru de atuncĭ a comunicatŭ Concessionaruluĭ că în casŭ cândŭ lucrările ce ar rămânea nu ar fi de nicĭ uă importanţă pentru siguranţa călătorllor şi pentru traficulŭ liniilorŭ, Guvernulŭ nu va face dificultăţĭ pentru accordarea cereriĭ sélle, sub-reserva terminărĭ lorŭ pe socotéla costuluĭ kilometricŭ, éră nu assupra venituluĭ liniilorŭ.

La $^{1}/_{13}$ Apriliŭ a. c., D. Ofenheim anunciă că Compania are intenţiune a deschide linia Păşcanĭ-Iassy în ḑiua de 1 Maiŭ st. v., şi rógă pe Ministerŭ a trimete uă commissiune în faţia loculuĭ, pentru ḑiua de 27 Apriliŭ, spre a essamina starea în care se găsescŭ lucrările, dupĕ care să se autorise punerea în exploatare.

Commissiunea cerută s'a instituitŭ din D-niĭ Ingineriĭ inspectorĭ P. Donicĭ, D. Frunḑa şi Gaildry, cărora li s'a pusŭ însărcinare a merge în faţia loculuĭ şi a cerceta pentru ambele liniĭ enumerate maĭ susŭ, décă elle împreună cu dependenţele lorŭ se află essecutate în bune condiţiunĭ, conformŭ planelorŭ aprobate de Ministerŭ şi dispositiilorŭ concessiuniĭ, décă liniile suntŭ înzestrate cu tóte mijlócele necessarĭ uneĭ bune şi sigure exploataţiunĭ, în calitatea şi cătimea trebuinciósă pentru uă calle de ântêiulŭ ordinŭ, conform stipulaţiunilorŭ Concessiuniĭ, décă se află luate tóte mĕssurile pentru evitarea accidentelorŭ şi mijlócele de adjutorŭ şi, în fine, décă personalulŭ de exploatare este in numerŭ suficientŭ şi înzestratŭ cu cunoscinţele şi instrucţiile necesarĭ uneĭ exploatărĭ sigure.

Totŭ d'uă dată, s'a pusŭ în vederea Commissiuniĭ şi cestiunile ce se aflaŭ âncă neresolvate şi assupra cărora Concessionariĭ se refusase a da consimţimêntulŭ lorŭ, conformŭ cererilorŭ Ministeruluĭ, spre a le avea în vedere la essaminarea şi priimirea ḑisselorŭ liniĭ. Aceste neînţelegerĭ eraŭ relative, maĭ cu sémă, la materialulŭ mişcătorŭ, la modulŭ încrucişăreĭ caleĭ ferate cu drumurile ordinarĭ, la neterminarea atelieruluĭ Păşcanĭ, la necomplecta terminare a

cellorŭ alte lucrărĭ a caleĭ şi dependinţelorŭ eĭ, la budgetulŭ exploatărĭĭ liniilor şi în fine la regularea tarifelorŭ şi regulamentuluĭ de exploataţiă.

Comissiunea a şi păşitŭ în faţia loculuĭ pentru îndeplinirea însărcinărilorŭ de maĭ susŭ, şi s'a întrunitŭ în ţioa de 27 Aprilĭŭ; însĕ D. Ofenheim, prin adressa din 28 Aprilĭŭ, a cerutŭ amânarea deschiderĭĭ linĭĭ pentru 20 Maĭŭ s. v., în scopŭ de a complecta unele din lucrărĭ ce nu eraŭ încă cu totulŭ sĕvêrşite.

Comissiunea menţionată, essaminându starea în care se află lucrările linieĭ Păşcanĭ-Iassy, în ţioa de 30 Aprilĭŭ, constată că acea liniă nu era gata şi nicĭ putea fi dată circulaţiunĭĭ pentru ţioa de 1 Maĭŭ. Totŭ de uă dată ea arată maĭ multe lipsurĭ şi îmbunătăţirĭ se urmédă a se essecuta de concessionarĭ pentru ca acea liniă sĕ se pótă deschide.

Totŭ într'unŭ timpŭ, d. Inspectorŭ, şefŭ allŭ controluluĭ căilorŭ ferate, prin raportulŭ No. 93, arată că inspectându linia Roman-Sucéva, la 22 Aprilĭŭ, a găsitŭ că şi lucrările dupĕ dênsa, împreună în tote clădirile şi instalaţiile trebuitóre nu se aflaŭ încă complectŭ terminate, şi totŭ de uă data enumera tóte celle trebuitóre pentru complecta lorŭ sĕvêrşire.

In vederea cellorŭ arătate de comissiune şi de D. Inspectorŭ în privinţa stărĭĭ lucrărilorŭ dupĕ liniile în cestiune, precum şi a necessităţĭĭ de a se regula în modŭ definitivŭ tóte cestiunile aflate încă pendinte între Guvernŭ şi Companiă, sub-scrisulŭ a adressatŭ comitetuluĭ Românŭ a Companieĭ nota sub No. 3,398, din 13 Maĭŭ, şi care, pentru maĭ bună lămurire, am onóre a o anexa în copiă. Din coprinsulŭ acesteĭ note puteţĭ vedea, Domnilorŭ Ministrĭ, care suntŭ motivele pentru care sub-scrisulŭ nu a credutŭ a trimite uă nuoă comissiune în faţia loculuĭ la ţioa cerută de Companiă, pênĕ la regularea definitivă a tutulorŭ diferenţelorŭ esistente şi care se potŭ resuma precum urmédă:

1. Neterminarea complectă a lucrărilorŭ calleĭ propriŭ ţisă şi a clădirilorŭ.

2. Essecutarea încrucişărilorŭ în contra dispositiilorŭ prescrise a art. 6 din legea concessiunĭĭ, cu tóte observaţiile făcute de Ministerŭ cu occasiunea aprobărĭĭ proectelorŭ.

3. Nepredarea unuĭ materialŭ mişcătorŭ nuoŭ în cualitatea şi cuantitatea aprobată anteriorŭ de Ministerŭ.

4. Neterminarea atelieruluĭ Păşcanĭ, împreună cu tóte maşinele şi accesoriile sélle.

5. Nepresentarea unuĭ budgetŭ pentru cheltuelile de esploatare atâtŭ în privinţa personaluluĭ câtŭ şi în privinţa materialuluĭ, şi orĭ ce alte cheltuelĭ de tracţiune şi întreţinere.

6. Refusulŭ Companieĭ de a se angagea ca în timpulŭ esploatăriĭ să nu facă nicĭ uă cheltuélă pentru lucrărĭ din nuoŭ séŭ adăogirĭ pe comptulŭ venituluĭ brutŭ fără uă aprobare a guvernuluĭ.

7. In fine nepriimirea din partea Companieĭ a regulamentuluĭ de esploataţiă, propusŭ de Ministerŭ, precum şi a modificaţiilorŭ ce s'a găsitŭ de cuviinţă a se face tarifelorŭ presentate de dênsa, în conformitate cu art. 10 allŭ legiĭ de concessiune.

In urmarea acestora, D. Ofenheim a adressatŭ onorabiluluĭ Preşedinte allŭ Consiliuluĭ de Ministri petiţiunea înregistrată la No. 39, uă scrisóre a D. Herz, preşedintele comitetuluĭ Românŭ, şi uă depeşă a D. Ofenheim către D. Herz, tóte relative la cererea de a se da autorisare pentru deschiderea liniĭ Păşcanĭ-Iassy, pe comptulŭ garanţieĭ Statuluĭ cu începere din ḑioa de 2 Iunie st. n., dată fixată de Companiă pentru deschiderea aceĭ liniĭ.

Tóte aceste piesse s'a comunicatŭ sub-scrisuluĭ cu adressa No. 565 a Domnuluĭ Preşedinte allŭ Consiliuluĭ, din 20 Maiŭ 1870.

Din acelle acte resultă celle următóre :

1. Că Comitetulŭ este gata şi decisŭ a deschide citata liniă la 2 Iuniŭ, rĕmâindŭ ca cestiunea garanţieĭ Statuluĭ pentru procente să se regulese în urma deschideriĭ, conformŭ cellorŭ stipulate în actulŭ de concessiune, şi că orĭ care ar fi divergenţa între Ministerŭ şi societate, în privinţa garanţieĭ, acésta nu póte împedica deschiderea linieĭ fiindŭ că publicŭ are interessŭ şi doresce deschiderea câtŭ maĭ în grabă.

2. Că tóte drepturile şi îndatoririle societăţiĭ suntŭ regulate prin clausele actuluĭ de Concessiune şi a actelorŭ posterióre, şi dacă urmĕḑă séŭ ar urma neînţellegerĭ assupra interpretăriĭ şi aplicăriĭ clauselorŭ Concessiuniĭ, callea arbitragiuluĭ rĕmâne deschisă atâtŭ pentru Statŭ, câtŭ şi pentru Societate şi dupĕ deschiderea linieĭ.

3. Că în casŭ de a nu se aproba cererea, Comitetulŭ declară că va fi silitŭ a închide de îndată şi linia de la Sucéva-Roman ce se esploată deja pe comptulŭ Companieĭ şi că uă assemenea închidere ar fi prejudiciabilă publicului.

4. Că de la dată întruniriĭ precedenteĭ Comissiuni, în ḑioa de 27 Apriliŭ, linia ferată s'a adusŭ în cea maĭ bună regulă spre a fi dată circulaţieĭ publice; că Compania se obligă a termina cu cheltuéla sa orĭ ce ar rĕmâne de complectatŭ; că materialulŭ mişcătorŭ noŭ este gata, că cestiunea passagelorŭ de nivelŭ, precum şi pretenţiunea de a supune guvernuluĭ budgetulŭ personaluluĭ şi întreţineriĭ se vorŭ decide de unŭ tribunalŭ arbitralŭ, că Compania se obligă

a termina atelierulŭ de la Păşcanĭ şi că, în fine, Compania acceptă modificarea tarifelorŭ şi regulamentuluĭ de esploatare în conformitate cu Concessiunea.

5. Că dacă, cu tóte acestea, guvernulŭ nu va da autorisarea cerută, Compania protestă formalŭ, insistă assupra numiriĭ immediate a uneĭ Comissiunĭ care să constate soliditatea drumuluĭ spre a fi datŭ circulaţieĭ şi declară ca'şĭ reservă a reclama orĭ ce indemnităţĭ s'ar crede în dreptŭ a pretinde din causa întârdieriĭ ce se aduce.

6. Că acceptă propunerea de arbitragiŭ pentru orĭ ce cestiune independentă de deschiderea linieĭ Păşcanĭ-Iassy care va avea a decide şi epoca de cândŭ urmĕdă a se începe garanţia prevĕdută de lege.

In faţia actelorŭ de maĭ susŭ, sub-scrisulŭ, avêndŭ în vedere că, prin constatarea făcută de comissiunea de la 27 Aprilieŭ, pe lângă neresolvarea tutulorŭ cellorŭ-l-alte cestiunĭ ce staŭ âncă pendinte, se dovedesce lămuritŭ că lucrările linieĭ Păşcanĭ-Iassy nu eraŭ terminate astŭ-felŭ ca ele să se pótă da circulaţiuniĭ, aşĭ fi de opiniune, Domnilorŭ Ministri, de a se menţine refusulŭ datŭ de sub-scrisulŭ, prin nota No. 3,398 din 13 Maiŭ, în privirea trimiteriĭ uneĭ nuoĭ Comissiunĭ pênĕ la regularea din partea Companieĭ a cellorŭ-l-alte cestiunĭ aflate în litigiŭ.

Considerândŭ însĕ că prin telegrama adressată Domnuluĭ Herz de către D. Ofenheim se arată că linia ferată se află adusă în cea maĭ bună regulă spre a fi datŭ circulaţieĭ.

Considerândŭ că, în urma essaminăriĭ ce i s'a făcutŭ la 27 Aprilieŭ, este învederatŭ că într'unŭ intervalŭ de aprópe uă lună, acelle lucrărĭ urmĕdă a fi multŭmaĭ avansate, spre a se evita orĭ ce pretestŭ de reclamaţiĭ Companieĭ, suntŭ de opiniă, Domnilorŭ Ministri, că singura satisfacţiune ce s'ar putea da de uă cam dată cereriĭ Companieĭ este de a se trimite Comissiunea în faţia loculuĭ, spre a essamina diu nuoŭ starea în care se vorŭ găssi lucrările dupĕ ambele liniĭ Roman-Sucéva şi Păşcanĭ-Iassy, şi numaĭ dupĕ arătările detaliate ce se vorŭ priimi din parte-ĭ voiŭ avea onóre a vĕ comunica dacă acelle liniĭ se potŭ da circulaţiuniĭ cu garanţia venituluĭ kilometricŭ, şi în assemenea casŭ ce condiţiunĭ urmĕdă a se pune Companieĭ relativŭ la lucrările ce vorŭ rĕmânea âncă nesĕvêrşite.

Dacă şi D-vóstră veţĭ împărtăşi opiniunea sub-scrisuluĭ assupra cestiunilorŭ tratate maĭ susŭ, am onóre a vĕ ruga, Domnilorŭ Ministri, sĕ bine-voiţĭ a semna anexatulŭ jurnalŭ.

Totŭ de uă dată am onóre a vĕ comunica că dupĕ informaţiunile sosite gu-

vernului, D. Ofenheim a şi pusŭ în circulaţiă linia Păşcani-Iassy, fără autorisarea Ministerului, în ţioa de 22 Maiŭ curentŭ.

In acéstă privire vĕ rogŭ assemenea a mĕ autorisa ca, în faţia acesteĭ urmărĭ neregulate a Companieĭ, să'ĭ comunicŭ că guvernulŭ neavêndŭ datŭ autorisarea sa deschiderĭi officiale a linĭi Păşcani-Iassy, esploatarea ambelorŭ linĭ, Sucéva-Roman şi Păşcani-Iassy se consideră cu totulŭ pe comptulŭ Companieĭ, éră nicĭ de cum garantată de Statŭ în conformitate cu legea.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

JURNALŬ

Consiliulŭ Ministrilorŭ.

In şedinţa sa de astădĭ, Sâmbĕta 23 Maiŭ anulŭ 1870, luândŭ cunoscinţă de referatulŭ D-luĭ Ministru allŭ Lucrărilorŭ Publice No. ..... relativŭ la deschiderea şi darea în circulaţiă a linieĭ ferate Păşcani-Iassy, făcêndŭ parte din celle concedate D-luĭ Ofenheim prin legea din 21 Septembre 1868;

Avêndŭ în vedere atâtŭ legea concessiuniĭ acestorŭ căĭ ferate, precum şi dispositiile legiĭ posterióre, promulgată la 16 Iuniŭ 1869, pentru autorisarea sĕvêrşiriĭ liniilorŭ Roman-Sucéva şi Păşcani-Iassy, înainte de termenulŭ fixatŭ prin art. 4 allŭ Concessiuniĭ;

Essaminândŭ tóte împrejurările ce încongióră acéstă cestiune, precum şi corespondenţa urmată între Guvernŭ şi ţisa Companiă, relativŭ la deschiderea acellorŭ linĭ pe comptulŭ garanţieĭ Statuluĭ;

Avêndŭ în vedere raportulŭ comissiuniĭ însărcinată cu essaminarea lucrărilorŭ la 27 Apriliŭ espiratŭ, şi din care resultă că linia Păşcani-Iassy nu era la arĕtata epocă destulŭ de complectată în câtŭ să se pótă da circulaţieĭ cu drepturile şi îndatoririle concessiuniĭ;

Considerândŭ declaraţiunile comitetuluĭ Companieĭ prin nota din $^{19}/_{31}$ Maiŭ, adresată Preşedinteluĭ acestuĭ Consiliŭ, precum şi coprinderea telegrameĭ anexată, adresată D-luĭ de Hertz de către D. Ofenheim;

Hotărasce să se trimită în faţia loculuĭ uă comissiune care să constate din nuoŭ starea detaliată în care se găsescŭ lucrările ambelorŭ linĭ Sucéva-Roman şi Păşcani-Iassy, precum şi dacă elle se potŭ da circulaţiuniĭ.

In ceea ce privesce deschiderea şi punerea în circulaţiune ce D. Ofenheim

a făcutŭ linieĭ Păşcanĭ-Iassy, fără autorisarea guvernuluĭ, se va comunica Companieĭ că esploatarea liniilorŭ Sucéva-Roman şi Păşcanĭ-Iassy se consideră cu totulŭ pe socotéla Companieĭ şi nicĭ de cum pe comptul garanţieĭ guvernuluĭ, conform dispoşiţiilor art. 17 din lege. Totŭ de uă-dată, D. Ministru respectivŭ va trage luarea aminte a Companieĭ assupra responsabilităţiĭ ce'şĭ atrage prin deschiderea fără autorisaţiune a uneĭ liniĭ a căreĭ terminare nu s'a constatatŭ âncă de guvernŭ.

Dispoşiţiile aicĭ coprinse se vorŭ aduce la îndeplinire de către D. Ministru allŭ Lucrărilorŭ Publice.

(Semnaţĭ) **M. Costachi, G. Gr. Cantacuzino, G. Manu, Al. Lahovary.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agricultureĭ, Commerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 3,741, Maiŭ 25, annulŭ 1870, către D. Preşedinte allŭ Companieĭ drumuluĭ de ferŭ Lemberg-Iassy.

Am luatŭ cunoscinţă de adresa ce aţĭ înaintatŭ D-luĭ Preşedinte allŭ Consiliuluĭ de Ministri cu data din $^{19}/_{31}$ Maiŭ, precum şi de piesele anexate eĭ, tóte relative la cererea de a se permite deschiderea linieĭ Păşcanĭ-Iassy, pentru ţioa de 2 Iuniŭ st. n.; şi mĕ grăbescŭ a vĕ rĕspunde atâtŭ pentru a vĕ comunica decisiunea luată în astă privinţă de către Consiliulŭ de ministri, câtŭ şi pentru a lămuri bine starea acesteĭ cestiunĭ în urma conduiteĭ ce commitetulŭ D-vóstre a creţutŭ a ţine vis-à-vis de guvernŭ în acéstă affacere.

Maĭ 'nainte d'a intra în materiă, fie'mĭ permisŭ a respinge, Domnule Preşedinte, orĭ ce insinuare tinţêndŭ a arĕta ca acestŭ Ministerŭ, *cu tótă corespondinţa urmată cu commitetulŭ D-vóstre saŭ directorulŭ Companieĭ,* ar face dificultăţĭ asupra deschiderĭ linieĭ Păşcanĭ-Iassy.

Vĕ potŭ proba cu acte autentice, Domnule Preşedinte, că acestŭ Ministerŭ a fostŭ gata a vĕ da totŭ-d'a-una totŭ concursulŭ sĕŭ, în marginele legilorŭ şi angageamentelorŭ contractate pentru aplanarea neînţelegerilorŭ ce s'aŭ ivit între compania D-vóstre şi guvernŭ. Spre a vĕ convinge de acestŭ adevĕrŭ nu aveţĭ de câtŭ a receti numerósele adrese alle Ministeruluĭ, dintre care mĕ voiŭ mărgini a cita pe celle maĭ recente, precum acellea sub NNo. 377, 1,390, 1,747, 1,092, 1,995 şi 3,398. Din nenorocire tóte aceste adrese, făcute în singurulŭ scopŭ de a înlesni relaţiunile companieĭ cu guvernulŭ, aŭ rĕmasŭ fără nicĭ uă urmare din parte-vĕ.

Compania D-vóstre, representată prin commitetul român, saŭ prin directorulŭ sĕŭ generalŭ, a creḑutŭ de cuviinţă a păstra uă tăcere absolută în privinţa cestiunilorŭ sulevate de Ministerŭ în esecutarea strictă a legiĭ de concesiune, saŭ, cândŭ a bine-voitŭ a da câte unŭ respunsŭ, acesta a fostŭ atâtŭ de vagŭ şi nelămuritŭ, în câtŭ se părea a fi făcutŭ maĭ multŭ pentru a complica cestiunile, de câtŭ spre a le da uă soluţiune francă şi lealĕ.

Atâtŭ din corespondenţa ce am fostŭ chematŭ a avea cu representanţiĭ societăţiĭ D-vóstre, pe timpulŭ de când am onóre a mĕ afla în capulŭ administraţiuniĭ Lucrărilorŭ Publice, precum şi din aceea ţinută de predecesoriĭ meĭ în aceeaşĭ privinţă, m'am convinsŭ, Domnule Preşedinte, că acestŭ modŭ de a trata lucrările nu e efectulŭ unorŭ împrejurărĭ momentane şi neprevĕḑute, ci pare a fi unŭ sistemŭ adoptatŭ şi urmăritŭ de D-vóstră cu stăruinţă de la începutŭ şi pênĕ astăḑĭ.

Acéstă liniă de conduită póte servi fórte bine interesele materiale alle societăţiĭ D-vóstre; fiţĭ însĕ încredinţatŭ, Domnule Preşedinte, că o serva fórte rĕŭ în aceea ce privesce interesele salle moralĭ, aflate în strînsă legătură cu guvernulŭ românŭ.

Trecêndŭ acum la cestiunea ce face objectulŭ principale allŭ presenteĭ note, observŭ, Domnule Preşedinte, că prin citata adresă înaintată consiliuluĭ de Ministri, D-vóstră, fără a rĕspunde categoricŭ la cestiunile ce s'aŭ pusŭ în atâtea rînduriĭ commitetuluĭ, şi a cărorŭ soluţiune se află âncă în suspensŭ, precum şi fără a arĕta înşivĕ, în calitatea D-vóstre de representantŭ legalŭ allŭ Companieĭ, dacă lucrările linieĭ cu dependinţele lorŭ suntŭ terminate conformŭ planelorŭ aprobate şi prescripţiilorŭ concessiuniĭ, vĕ mărginiţĭ a declara că sunteţĭ gata şi decisŭ a deschide linia la 2 Iuniŭ st. n., adăogândŭ că orĭcare ar fi divergenţa între Ministerŭ şi Societate, în privinţa garanţieĭ, acésta nu póte împedica deschiderea linieĭ, fiind că publicul are interesŭ şi doresce deschiderea linieĭ câtŭ maĭ în grabă (!)

Ar fi fórte lungŭ şi neplăcutŭ, atâtŭ mie câtŭ şi D-vóstre, a discuta asupra acestuĭ modŭ de somaţiune (mise en demeure) ce aţĭ creḑutŭ cuviinciosŭ a face guvernuluĭ, precum şi asupra motivuluĭ principalŭ ce invocaţĭ că publicŭlŭ are interesŭ şi doresce etc.

Trebue sĕ cunóscetĭ, Domnule Preşedinte, că ceea ce preocupă pe guvernulŭ actualŭ este, independentŭ de orĭ ce consideraţiunĭ streine, numaĭ de a păḑi cu scumpătate interesele ţĕrreĭ şi a nu permite nimenuĭ, fie chiar uneĭ com-

panii puternice ca a D-vóstre, de a se abate cătŭ de puţin de la angageamentele contractate.

Mĕ mărginescŭ dară a insista în afirmaţiunea că prin acea adresă nu arĕtaţi de locŭ dacă în urma comissiunii, trimisă la 27 Aprilie, lucrările aŭ luatŭ sĕvêrşire, şi că nu am aflatŭ acésta de cât în modŭ indirectŭ prin depeşa D-luĭ Ofenheim, adresată D-vóstre la 31 Maiŭ st. n. şi anexată la suscitata adresă.

Rămîne dară constatŭ următórele puncte fórte importante :

1. Că comissiunea cerută de comitetulŭ D-vóstre pentru 27 Aprilie s'a şi constituitŭ în faţia loculuĭ, în ţiua fixată, şi a încheiatŭ lucrarea sa la 30 alle acelleaşĭ lunĭ.

2. Că ea a cercetatŭ lucrările dupĕ linia Păşcanĭ-Iassy, şi prin jurnalulŭ încheiatŭ, de care vi s'a comunicatŭ copiă la $^{13}/_{25}$ Maiŭ cu Nota No. 3,398, a constatat că lucrările celle maĭ esenţiale alle linieĭ nu eraŭ terminate şi că prin urmare deschiderea linieĭ nu se putea face.

3. Că prin raportulŭ ce vi s'a comunicatŭ în copiă cu adresa Ministeruluĭ No. 3,417, din $^{14}/_{26}$ Maiŭ, D. Inspectorŭ Şefŭ allŭ controluluĭ arată asemenea că chiar lucrările dupĕ linia Roman-Suceava nu se afla complectŭ terminate la data de 22 Apriliŭ.

4. Că maĭ multe construcţiunĭ indispensabile exploatăriĭ liniilorŭ ferate nu eraŭ de locŭ începute, precumŭ atelierulŭ Păşcanĭ, şi alimentarea gareĭ Roman; éra altele, precumŭ gara de la Iassy şi maĭ multe viaducurĭ însemnate, începuse a se ruina şi s'a şi ruinatŭ îndată dupĕ terminarea lorŭ, din causa viciuluĭ consstrucţiuniĭ, cu tóte că acestŭ Ministerŭ nu a încetatŭ a face observaţiunile salle în totŭ timpulŭ construcţiuniĭ, iară directorulŭ D-vórte generalŭ a declaratŭ formalŭ că nu admite nicĭ uă observaţiune şi că singurulŭ, dreptŭ ce are guvernulŭ este de a face reservele sale la epoca deschiderĭ linieĭ (veḑĭ adresa No. 1,174, din annulŭ trecutŭ a D-luĭ Ofenheim).

5. Că compania a violatŭ, în modŭ flagrantŭ, disposiţiile art. 6 din legea Concessiuniĭ, construindŭ tóte încrucişiările prin passage de nivelŭ în locŭ de poduri pe d'asupra saŭ pe dedesubtŭ.

6. Că societatea nu a presentatŭ comissiuniĭ de la 30 Apriliŭ nicĭ unŭ materialŭ mişcătorŭ, pe care ea e datóre a preda în cantitatea fixată de Minister şi în calitatea acelluia dupĕ liniile deântêiulŭ ordinŭ, conformŭ concessiuniĭ.

7. Că cu tóte cererile Ministeruluĭ, basate pe spiritulŭ legiĭ de concessiune, compania nu a presentatŭ budgetulŭ exploatăriĭ liniilorŭ ce voia a da în circulaţiune pe comptulŭ garanţieĭ Statuluĭ.

S. Că în fine societatea nu dăduse consimţimêntulŭ seŭ la modificaţiile ce Ministerulŭ, pe basa dreptuluĭ ce 'ĭ dă legea, a făcutŭ tarifelorŭ propuse de companiă, precumŭ şi la regulamentulŭ de exploataţiă propusŭ de guvernŭ pe basa dispositiilorŭ legislative alle Austrieĭ, conformŭ concessiuniĭ.

Acestea suntŭ, Domnule Preşedinte, fapte irecusabile dovedite cu acte, şi în faţia lorŭ, guvernulŭ în puterea dreptuluĭ ce'ĭ dă legea, ar fi creḑutŭ cu totulŭ inutilŭ a maĭ trimite în faţia loculuĭ comissiunĭ, care în presenţa atâtorŭ cestiunĭ importante neresolvate, precumŭ şi a stăriĭ de înaintare puţinŭ satisfăcătóre a lucrărilorŭ liniĭ, nu potŭ conduce la nicĭ unŭ resultatŭ, ci din contra daŭ nascere la însemnate perderĭ de timpŭ şi nuoĭ complicaţiunĭ.

Cu tóte acestea, spre a nu lăsa Companieĭ d-vóstre nicĭ unŭ pretextŭ de plângere, şi spre a dovedi pênĕ la ce punctŭ guvernulŭ este animatŭ de dorinţa de a evita orĭ ce neînţelegerĭ, Consiliulŭ Ministrilor, căruia amŭ supusŭ cestiunea, m'a autorisatŭ a lua mĕsurĭ d'a se trimite uă nuoĕ comissiune în faţia loculuĭ în ḑioa de $^{6}/_{18}$ Iuniŭ, spre a constata gradulŭ de înaintare allŭ lucrărilorŭ dupĕ ambele liniĭ Roman-Suceava şi Păşcanĭ-Iassy şi a da guvernuluĭ tóte elementele trebuitóre spre a se putea pronuncia în perfectă cunoscinţă de lucru.

Comunicându-vĕ dară acéstă decissiune, amŭ onóre a vĕ invita, Domnule Preşedinte, să bine voiţĭ a delega pe cine veţĭ socoti de cuviinţă pentru a asista la lucrarea comissiuniĭ în ḑiua arătată, cunoscându că întrunirea eĭ se va face la Roman în ḑiua de $^{6}/_{18}$ Iuniŭ.

Totŭ de uă dată, priimindŭ adresa D-vóstre din $\frac{21\ \text{Maiŭ}}{2\ \text{Iuniŭ}}$ dreptŭ respunsŭ la Nota No. 3,398, amŭ onóre a vĕ comunica că amŭ luatŭ actŭ de declaraţiunile ce aţĭ făcutŭ printr'ênsa.

Terminându, Domnule Preşedinte, nu mĕ potŭ opri a vĕ atrage cea maĭ seriósă atenţiune asupra uneĭ procedărĭ ce angagéḑă fórte mult responsabilitatea comitetuluĭ d-vóstre.

Guvernulŭ este informatŭ în modŭ positivŭ, că acestŭ comitetŭ, în contra tutulorŭ regulamentelorŭ aflate în vigóre în materiă de drumurĭ ferate în tóte ţerile şi maĭ alesŭ contra dispositiilorŭ legislative alle Austrieĭ, prescrise a se lua de-normă prin concessiunea d-vóstre, 'şĭ a permisŭ a da circulaţiuniĭ publice linia Păşcanĭ-Iassy, maĭ nainte de a dobêndi consimţimêntulŭ Ministeruluĭ.

Uă asemenea procedare atâtŭ de violătóre dispositiilorŭ legislative în vigóre, angagémentelorŭ contractate şi aşŭ putea ḑice chiar simpleĭ defferinţe ce

orĭ-ce guvernŭ este în dreptŭ a cere, nu numaĭ de la particolarĭ dară chiar de la societăţile celle maĭ puternice, a cărorŭ esistenţă nu se póte resema de cât numaĭ pe legĭ, uă assemenea neînţellésă urmare, ţicŭ, ar da dreptŭ subscrisuluĭ a ordona mĕsurile cuvenite pentru încetarea uneĭ assemenea situaţiĭ anormale.

Dacă guvernulŭ nu o face cu totŭ dreptulŭ ce'ĭ dă legile este, Domnule Preşedinte, că ellŭ voesce a lăsa asupra companieĭ d-vóstre tótă respunderea pentru orĭ ce consecuenţe ar resulta din procedarea ce comitetulŭ a creḑutŭ cuviincĭosŭ a admite în acéstă împrejurare.

Vĕ facŭ însĕ cunoscutŭ în modulŭ cellŭ maĭ formalŭ că prin deschiderea neautorisată a circulaţiĭ pe linia Păşcanĭ-Iassy, guvernulŭ nu iea asupră'ĭ nicĭ uă solidaritate pentru uă lucrare făcută fără consimţimêntulŭ seŭ, că deschiderea aceĭ liniĭ este pe respunderea şi cu totulŭ pe socotéla companieĭ d-vóstre şi că prin urmare până la sĕvîrşirea tutulorŭ lucrărilorŭ, esaminarea şi verificarea lorŭ în faţia loculuĭ, precumŭ şi regularea tutulorŭ neînţellegerilorŭ esistente, Statulŭ nu se cunósce întru nimicŭ legatŭ în cea ce privesce asigurarea garanţieĭ prescrisă de art. 17 allŭ legiĭ concessiuniĭ.

Acéstă garanţiă nu va putea începe pentru liniile în cestiune de câtŭ din momentulŭ cândŭ se va constata că justele cererĭ alle Ministeruluĭ aŭ fostŭ satisfăcute.

In orĭ-ce casŭ, mĕ grăbescŭ a vĕ preveni, în modŭ formalŭ, că dacă, din raportulŭ comissiuniĭ ce este a se trimite din nuoŭ în faţia loculuĭ, se va constata că circulaţiunea pe linia Păşcanĭ-Iassy nu îndeplinesce tóte condiţiile de siguranţă şi că tóte mĕsurile prescrise la § 2 a legiĭ Austriace, ce dupĕ concesiune este a se lua de basă, nu aŭ fostŭ luate din partea Companieĭ, guvernulŭ, în interessulŭ siguranţeĭ publice, 'şĭ reservă dreptulŭ d'a usa, fără întîrḑiere, de facultatea ce'ĭ dă legea pentru a opri circulaţiunea publică pe susŭcitata liniă.

Primiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

JURNALŬ

Anulŭ 1870, Iunie în 10

Sub-scrişiĭ întruniţĭ în Comisiune, conformŭ ordinuluĭ Domnuluĭ Ministru Agriculturеĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, pentru a constata gradulŭ de

înaintare alŭ lucrărilorŭ calei ferate copriuse în concesia Ofenheim, în presenţa delegaţilorŭ Concesionaruluĭ, Domniĭ Inspectorĭ Oestraiher şi a D. Ingineru Zaharievicĭ, aŭ procedatŭ la osebite constatărĭ şi verificărĭ, începêndŭ de la Iaşşy în ţiua de 6 Iunie şi parcurândŭ linia de la Iaşşy la Paşcanĭ şi de la Roman la Suceava, în ambele sensurĭ aŭ cercetatŭ, conformŭ ordinuluĭ Domnuluĭ Ministru, celle ce urmĕdă:

1. Dacă lucrările suntŭ essecutate conformŭ planelorŭ aprobate.

Pentru acestŭ sfârsitŭ s'aŭ verificatŭ pantele celle maĭ însemnate, precumŭ aceea de la Pichetulŭ No. 180 la acelŭ cu No. 195 aretată a fi de 0,067, acea de la Pichetulŭ No. 678 la Pichetulŭ No. 680, aretata în proectŭ a fi de 0,010 şi aceea de la Pichetulŭ No. 235 la acelŭ No. 240, aretată în projetŭ a fi de 0,018 şi s'aŭ găsitŭ întocmaĭ.

S'a făcutŭ cercarea poduluĭ provisorŭ depe apa Siretŭ, compusŭ din nouĕ travele căte de 14^m lungime, care cercare s'a făcutŭ în urmĕtorulŭ modŭ:

S'a adusŭ douĕ maşine cu tenderele lorŭ în greutate de 56 tone fie-care, saŭ în totalŭ 112 tone, care s'a opritŭ pe douĕ din aceste travele şi s'a constatatŭ inflecţiune la una din travele 0,018 şi la cea din mijlocŭ 0,022.

S'a datŭ în maĭ multe rêndurĭ uă maşină cu tenderulŭ eĭ cu repediciune de 41 k. pe oră şi s'a constatatŭ inflecţiune de 0,025.

Atâtŭ în casulŭântêiŭ, câtŭ şi al douilea podulŭ a revenitŭ la posiţiunea primitivă, nepestrand nicĭ uă inflecţiune dupe retragerea încărcatureĭ. Comisia a remasŭ mulţumită de resultatulŭ cercăriĭ.

Asemenea cercare s'a făcutŭ şi poduluĭ provisorŭ de la Sucéva şi a datŭ aceleaşĭ resultate mulţumitóre.

Cercarea poduluĭ definitivŭ dupĕ Bahluiŭ la podulŭ Ilóeĭ, compusŭ din uă singură trave în lungime de 30^m cu tablieru de ferŭ systemŭ. . . . făcênduse în aceleaşĭ condiţiunĭ aŭ datŭ următórele inflecţiunĭ.

Proba statică cu douĕ maşine a datŭ inflecţiune de 0,022,½.

Proba dinamică cu una maşină cu repedĭciune de 48 k. a datŭ inflecţiune de 0,017.

Comissiunea a remasŭ mulţumită cu resultatulŭ cercărilorŭ acestorŭ podurĭ.

S'a cercatŭ apoĭ puterea de tracţiune a maşinelorŭ pe rampa cea mare de la Tergulŭ-frumosŭ spre Ruginósa avêndŭ 0,018 pe metru, pentru care s'a încărcatŭ cu balastŭ 13 vagóne, avêndŭ fie-care încărcare de 8,500 k. saŭ în totalŭ uă încărcare de 110 tone; osebitŭ de greutatea vagónelorŭ cari eraŭ de 60 tone fără tenderŭ, şi ast-felŭ maşina a urcatŭ trenulŭ pe acea rampă

cu uă repediciune de 24 k. pe ora, cu uă presiune de 10 atmosfere şi le-a pogorîtŭ în staţia Tĕrgulŭ-frumosŭ.

S'a făcutŭ apoĭ cercarea şinelorŭ cu unŭ berbecŭ de 350 kilogr. de la înălţimĭ osebite, şina fiindŭ pusă pe doua alte şine distanţiate de $1^{m},10$ însĕ, nu s'a pututŭ opera ruptura şineĭ, de cătŭ la înălţimĭ de 5^{m}, şi atuncĭ una din şine s'a ruptŭ în totulŭ la prima lovitură, éră alta numaĭ la a doua lovitură.

Comissiunea a remasŭ mulţumită cu resultatele cercărilorŭ atâtŭ ale rampeĭ cât şi ale şinelorŭ.

Greutatea şinelorŭ s'a constatatŭ a fi de 31 k. 17 pe metrulŭ curentŭ.

Celle alte verificărĭ ale projectelorŭ s'aŭ făcutŭ de către Ingineri controlulŭĭ şi s'a găsitŭ conformŭ planelorŭ aprobate.

Lucrările provisorĭĭ cari maĭ exista pe aceste linĭĭ în virtutea art. . . . din Concesiune suntŭ următórele:

Podulŭ peste Siretŭ la Păşcanĭ.

Podulŭ peste Sucéva la Littenĭ.

Patru podiste de câte 2 metri la pichetele 428, 498, 536 şi 595.

Celle alte suntŭ construite în modŭ definitivŭ, afară de magasiile de mărfurĭ cari suntŭ de lemnŭ, remisele de locomotive cari suntŭ de paiante şi cheurile de mărfurĭ şi rampele de vite, cari suntŭ de lemnŭ şi pentru care s'aŭ şi făcutŭ reserve chiar de la aprobarea projectelorŭ, spre a se hotărî în urmă în comptulŭ cuĭ se va face reconstrucţia acestorŭ lucrărĭ în modŭ definitivŭ.

II. Câte din aceste lucrărĭ suntŭ complectŭ terminate şi care a nume suntŭ âncă nesevărşite?

Tóte lucrările suntŭ fórte avansate, însĕ maĭ nicĭ unele nu suntŭ încŏ complectŭ terminate, celle maĭ însemnate care remânŭ a se termina suntŭ urmatórele:

1. Terassemente. Talusele maĭ pe tótă linia de la Iassy la Paşcanĭ suntŭ încă neregulate, acelorŭ de deble urmésa a li se da cuvenita înclinare celŭ puţinŭ de 45 şi a se îndrepta, acele de ramble a se accoperi cu terenŭ vegetalŭ şi a a se regula, éră la locurile pe unde suntŭ amenińţate de ape, a se apăra cu plantaţiĭ, de care s'a si făcutŭ deja uă parte, dară nu s'a prinsŭ. Assemenea maĭ remanŭ a se complecta assicurarea scurgereĭ apelorŭ maĭ cu sémă în şesurile Bahluiuluĭ şi ale Siretuluĭ. Maĭ la tóte staţiile dupĕ linia Paşcanĭ-Iassy terassementele suntŭ incomplete.

2. Pe partea de la Iassy la Păşcanĭ nicĭ pătura de sub traverse nu este complecta, şi se póte prevedea, ca pênĕ cândŭ şinele vorŭ adjunge a avea pan-

tele şi rompele prescrise prin profille, pătura de sub traverse se va adăogi cu multŭ din cea-ce este, şi este de doritŭ, ca pentru partea de la Iassy la Tĕrgulŭ Frumosŭ, materialulŭ din care se va face acestŭ adaosŭ sĕ fie de mai bună cualitate de cătŭ acelŭ actualŭ; chiarŭ însuşi pentru secţia de la Romanŭ la Sucéva este de nevoe a se face uă mai bună nivelare a linieĭ, şi complectarea pŭtureĭ de deasupra, care astă-dĭ lipsesce în celle mai multe locurĭ, mai înainte de priimirea acestorŭ lucrărĭ.

3. Pasagele de nivelŭ s'aŭ găssitŭ astă-dĭ mai complecte de cătŭ la acea din urmă revisie, fiindŭ rampele mai tóte sevârşite, precum şi podiscile de sub ele şi uă parte din bariere, mai remânêndŭ a se face împetruirile, a se complecta barierele şi cumpenele de închidere, precum şi transmisiele la aceste din urmă, în locŭ de verigĭ pentru conducerea feruluĭ de transmisie să se întrebuinţese rulete în curbe; fiind că s'a observatŭ multe cumpene aşeḑate care nu se potŭ manevra.

Assemenea s'a observatŭ la unele pasage că contraraiurile suntŭ de lemnŭ, aceste trebuescŭ a se înlocui cu railurĭ de ferŭ, a se pava parte dintre bariere şi a se împietri rampele pe cel puţin 20^{m} lungime.

Cu acésta ocasie, Comissia constată din nuoŭ, că pasagele d'a curmeḑişulŭ linieĭ dupĕ concesie, trebuea să fie pe deasupra saŭ pe de desubtŭ şi că mai tóte s'a făcutŭ de nivelŭ sub pretext de imposibilitate, şi care nu s'a doveditŭ de către Concessionarĭ conformŭ legeĭ.

4. Railurile suntŭ aşeḑate pe tótă linia afară de câte-va căĭ de pasagiŭ şi de serviciŭ în mică proporţie.

5. Imprejmuirile linieĭ s'aŭ urmatŭ totŭ în systemulŭ fragetŭ şi insuficientŭ, în care s'a constatatŭ de Comissia precedentă şi adaosulŭ acelorŭ lucrărĭ este neînsemnătorŭ.

Este fórte importantŭ a se cere înlocuirea acestorŭ îngrădirĭ cu alta mai solidă şi a se complecta pe ambele liniĭ.

6. Staţiile pe linia de la Iassy la Păşcanĭ suntŭ încă neterminate, la cele mai multe din ele nicĭ chiar localurile destinate publiculuĭ nu suntŭ sevĕrşite.

a. Staţia de la Iassy este fórte înapoiată, una din aripele acesteĭ clădirĭ, afundânduse din lipsa soliditaţiĭ fundamentelorŭ, s'a deremată de către însuşi Concesionarĭ, urmândŭ a se reconstrui.—In privirea acesteĭ clădirĭ, Comissia menţine reservele făcute de către Comissiunile anterióre, a se lăsa asupra concessionarilorŭ respunderea pentru soliditatea acesteĭ construcţiĭ; neputêndŭ fi sigură nicĭ pentru restulŭ clădireĭ, care deşi pênĕ astă-dĭ a resistatŭ, totuşi

însĕ nu fără óre-care aşeḑărĭ şi crăpăturĭ notate de prima Comissiune. — Totŭ assemenea reserve urmédă a se face şi în privirea remiseĭ de locomotive din acéstă staţie, aĭ căria păreţi s'aŭ burdușitŭ şi aŭ crăpatŭ.

b. Staţia de la Roman este lipsită de apă, din causă că puţurile suntŭ secĭ, este de neapĕratŭ a se aşeḑa uă pompă cu vaporŭ pe malulŭ Moldoveĭ, de unde să se conducă apa în reservoarele staţieĭ.

c. In staţia Sucéva urmédă a avea locuinţa maĭ mulţĭ împiegaţĭ Românĭ pentru serviciulŭ vămeĭ, serviciulŭ militarŭ de graniţă, serviciulŭ postalŭ şi serviciulŭ poliţienescŭ, cari nu potŭ să'şĭ aĭbă locuinţele lorŭ în oraşulŭ Sucéva fiindŭ prea depărtatŭ. Acestĭ amploiaţĭ suntŭ :

SERVICIUL VĂMEI

14 Amploiaţĭ şi 4 servitorĭ, cari astădĭ nu dispune de câtŭ de 3 camere în edificiulŭ gareĭ la etagiulŭ al II-lea şi 4 camere în clădirea despre magasine.

SERVICIUL POSTALE

3 Amploiaţĭ dispunêndŭ astădĭ numaĭ de 2 camere şi uă bucătărie.

SERVICIUL MILITAR de GRANIŢĂ

1 Căpitan
1 Locotenentŭ
1 Sub Locotenentŭ
2 Secretarĭ

n'aŭ nicĭ uă locuinţă

SERVICIUL POLIŢIENESCU

2 Amploiaţĭ carĭ dispune de două camere şi uă bucătărie.

Totalul acestuĭ personalŭ fiindŭ de 28 persóne, este neapăratŭ a se face nuoĭ clădirĭ pentru locuinţa lorŭ.

Biurourile vamale şi postale 'şĭ aŭ încăperile în gară; însĕ serviciulŭ militarŭ n'are încăpere nicĭ pentru biuroŭ.

d. Staţia Păşcanĭ, atelierulŭ este abia rădicatŭ pênĕ la ferestre, şi trebue a se pregăti câtŭ maĭ curêndŭ, spre a se putea face reparaţiile ce va necesita esploataţia.

e. Balanţele pentru cântăritulŭ vagónelorŭ nu suntŭ aşeḑate âncă.

f. In nici uă staţie nu s'a vĕḑutŭ macarale pentru ridicarea greutăţilorŭ. De assemenea macaralele arŭ trebui a se aşeḑa în fie-care din staţiile princi-

pale şi a nume : Iassy, Roman, Păşcani şi Botoşiani, câte una fixă de 6 tone putere pe cheiurile descoperite, şi osebită câte una rulantă pentru fie-care gară de mărfuri.

III. Dacă restulŭ lucrărilorŭ rămase este vĕtămătorŭ circulaţieĭ publice şi traficuluĭ linieĭ?

Aceste resturĭ potŭ contribui la întârdierea uneĭ circulaţiĭ regulate, şi prin urmare potŭ fi de óre-care vĕtămare traficuluĭ linieĭ.

Commissia însuşĭ a constatatŭ, că multe din trenurile organisate pênĕ astă-dĭ ca trenurĭ regulate aŭ avutŭ întârdierĭ pênĕ la 2 ore şi altele şi maĭ mult, în câtŭ distanţa de la Roman la Iassy care ar trebui a se parcura în 4 ore, se face în opt, ca şi trăsura cu caĭ. Aceste întârdierĭ provinŭ maĭântêiŭ din lipsa unuĭ serviciŭ regulatŭ de întreţinerea maşinelorŭ, cari adessea orĭ derangiânduse pe drumŭ aŭ fostŭ silitŭ a ascepta ore întregĭ înlocuirea lorŭ; apoĭ din nepotrivirea orelorŭ de sosire a osebitelorŭ trenurĭ în staţia Păşcani, ceea ce aduce ua întârdiere regulată de maĭ multe ore în aceeaşĭ staţie, şi în fine întârdierea provenită din causa numeróselorŭ punte de lucrare, pe unde maşinisti suntŭ siliţĭ sĕ mérgă încetŭ.

IV. Care este lungimea exactă a ambelorŭ liniĭ conformŭ Art. 3 şi 17 din legea concesieĭ?

Lungimea linieĭ nu s'a pututŭ constata, din causă ca pe linia Iassy-Păşcani, pichetele de lungime nu suntŭ âncă pusse, chiar şi celle pentru pante şi rampe nu suntŭ pusse de cât provisorŭ pe acéstă linie; ĕră pentru linia Roman-Sucéva, pichetele de lungime suntŭ aşezate numaĭ pe uă parte a eĭ, şi la verificările făcute de Comissie, lungimele între pichete s'aŭ găssitŭ maĭ marĭ în câtŭ aceste pichete trebuescŭ remaniate, şi numaĭ atuncĭ se va putea constata exactŭ lungimea linieĭ.

V Care e materialulŭ mişcătorŭ, cu care compania înzestréză liniile Române, în ce cantitate şi cualitate?

Materialulŭ de locomotive şi vagóne destinate liniilorŭ Române, urméză a fi în cătimea convenită deja de câtre însuşĭ concessionarulŭ cu Ministerulŭ, şi negreşitŭ tóte nuoĭ. Commissia însĕ n'a pututŭ constata acestŭ materialŭ, ne fiind adusŭ pe linie. Din esplicaţiile date de câtre împuterniciţiĭ Companiĭ ar resulta, că acestŭ materialŭ este deja înfiinţatŭ şi se afiă în circulaţie pe liniile companieĭ şi pe alte liniĭ, şi că existenţa luĭ se póte proba prin certificate de probă ale maşinelorŭ şi prin faturele fabricanţilorŭ ce aŭ predatŭ vagónele. Tutŭ dară arătările acestorŭ agenţĭ ma[illegible] destinate liniilorŭ Române arŭ fi

fabricate în 1869 în atelierele Gauin la Paris, Canada Works, la Glascon şi Schifiel. Aceste maşinĭ destinate liniilorŭ Române se deosibescŭ pênĕ astă-ḑĭ din celle alte, prin aceea că nu pórtă nicĭ uă numire pe ele, ci numaĭ unŭ numĕrŭ. Maşinele de felulŭ acestora pe care Commissia a avutŭ ocasie a le essamina şi chiar a cerca una la rampa de la Têrgul-frumosŭ s'aŭ găssitŭ în bune condiţiunĭ şi destulŭ de puternice pentru serviciulŭ ce aŭ a face.

Vagónele deossebitelorŭ classe de persóne suntŭ atâtŭ în privirea construcţie, câtŭ şi a dispositiilorŭ bine condiţionate.

Comissia este de opiniune în privirea materialuluĭ a se aduce pe liniile Române tóte maşinele nuoĭ ce'ĭ suntŭ destinate, a se înscrie pe fie-care numirea eĭ cu unŭ nume ce i se va da de Ministerŭ şi a se păstra numaĭ pentru serviciulacestorŭ linĭĭ. Assemenea a se aduce pe liniile Române tóte vagónele de voiagiorĭ ce le suntŭ destinate, a se înscrie pe tóte vagónele destinate liniilorŭ Române uă notă aretătóre apartenenţeĭ lorŭ, în fine a se presenta serviciuluĭ de controlŭ, care va fi chematŭ a constata acestŭ materialŭ, certificatele de probă şi facturele fabricelorŭ, dupĕ care se va dresa inventariulŭ totaluluĭ material mişcătorŭ.

VI. Dacă mobilierulŭ staţiilorŭ, garelorŭ, atelierelorŭ şi liniilorŭ în generalŭ este suficientŭ?

Acestŭ mobilierŭ nu s'a pututŭ constata din causă că nefiindŭ încăperile gata, acesta nu era aşeḑatŭ la locurile ce are a occupa.

VII. Dacă personalulŭ linieĭ însuşesce condiţiile cerute pentru uă bună esploataţie?

In câtŭ privesce serviciulŭ propriŭ ḑisŭ, Comissia crede, că este înḑestratŭ cu cunoscinţele necessariĭ; însĕ totuşĭ nu respunde exigenţilorŭ uneĭ bune esploatărĭ, din causă că necunoscêndŭ limba română, nu suntŭ apţĭ a'şĭ îndeplini missia lorŭ, maĭ cu sémă aceĭ ce suntŭ în contactŭ directŭ cu publiculŭ; este dară neapăratŭ a se cere înlocuirea tutulorŭ amploiaţilorŭ din acéstă categoriă cu alţiĭ care să cunóscă limba română fără care serviciulŭ póte să sufere.

Totŭ de uă dată, este de neapăratŭ a se întocmi regulamente de serviciŭ şi a se aproba în tótă forma ca regulamente de administraţie publică. Aceste regulamente urméḑă a servi pe de uă parte ca instrucţiĭ pentru publiculŭ ce va avea trebuinţă de callea ferată, éră pe de alta ele vorŭ servi de basă pentru judecata de către Tribunalŭ alle tutulorŭ accidentelorŭ, şi alle conflictelorŭ ce ar putea provoca exploataţia căilorŭ ferate, şi este învederatŭ că Tribunalele Române nu potŭ da sentinţe pe basă de regulamente streine.

În resumată, Comissia este de părere, că după starea în care se găsescu lucrările şi organisarea serviciului, esploatarea nu se póte face âncă în bune condiţii şi pentru ceea ce mai rămâne de făcută atată în privirea complectărei lucrărilorŭ, câtŭ şi organisărei serviciului, Ministerulŭ va putea cunósce prin serviciulŭ sĕŭ de controlŭ timpulŭ cândŭ acestea vorŭ rĕspunde la scopulŭ unei esploatări în bune cendiţii; din acellŭ momentŭ deschiderea oficială a liniilorŭ se va putea face chiar şi daca arŭ mai rĕmânea lucrări secundare de făcutŭ; însĕ bine înţellesŭ cu condiţii ca, acellea, de ori ce natură arŭ fi, să se urmeţe a se complecta de concessionari din fondulŭ construcţii, şi pênĕ la complecta lorŭ terminare şi priimire să nu se trécă în sarcina venituluĭ calleĭ ferate nici uă cheltuélă pentru lucrările rĕmase neterminate, éri priimirea lorŭ să se facă numai după prealabila constatare a Inginerilorŭ Statuluĭ, şi numai de atunci întreţinerea unorŭ assemenea lucrări să se facă din venitulŭ drumuluĭ.

(Semnaţi) **P. Donici, D. Frunză, Gaidry.**

Copiă după adressa Comitetuluĭ Companieĭ drumuluĭ de ferŭ Liovŭ-Cernăuţi-Iassy, cu Nr. 5,088, din $^{16}/_{28}$ *Iuniŭ 1870, câtre Ministerulŭ Agricutlureĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice.*

Abia astă-dĭ avuiŭ onóre a priimi nota D-vóstre Nr. 3,741, din 25 Maiŭ (6 Iuniŭ a. c.) la care mĕ grăbescŭ a respunde prin callea Comitetuluĭ nostru din Bucureşti, sperândŭ a vĕ satisface din punctŭ în punctŭ la tóte observaţiunele D-vóstre.

De şi linia Păşcani-Iassy s'a găssitŭ în ţiua deschidereĭ sélle într'uă stare astŭ-fellŭ în câtŭ fărĕ nicĭ unŭ inconvenientŭ, a pututŭ fi dată în circulaţiune publică, ceea ce s'a dovéditŭ într'unŭ modŭ îndestulătorŭ, prin continuarea mişcărei publice regulată, totu-şĭ nu 'mi aşŭ fi permisŭ a contraveni dorinţeĭ D-vóstre de a amâna acéstă deschidere, daca D-nu Preşedinte allŭ Comitetuluĭ nostru din Bucureştĭ nu 'mi arŭ fi trimissŭ, în urma uneĭ înţelegerĭ verbale ce a avutŭ cu D-vóstră, uă depeşe prin care mi a comunicatŭ consimţimêntulŭ D-vóstre formalŭ la deschiderea linieĭ pentru 4 Iuniŭ st. n.

Regretŭ fórte multŭ, Domnule Ministru, că maĭ târţiŭ aţĭ revocatŭ acéstă intenţiune declarată vis-à-vis de Preşedintele Comitetuluĭ nostru.

Îmĭ permit de a observa maĭ nainte *că nicĭ în concessiune nicĭ în legea au-*

striacă assupra concessiuneloră, citată în art. 29 allŭ ḑisseĭ Concessiunĭ, nu s'a prescrissŭ în nicĭ unŭ modŭ că callea ferată póte fi deschissă numaĭ cu *consimţimêntulŭ Guvernuluĭ*, şi nicĭ suntemŭ obligaţĭ prin susŭ ḑisele legĭ de a cere autorisaţiunea Guvernuluĭ pentru deschiderea linieĭ, ci suntem în drept ada în circulaţiune, sub risico respunderea nóstră, uă linie gata pentru esploatare.

Dacă Escelenţia Vóstră aveţĭ în vedere legea austriacă assupra regulamentuluĭ de exploatare, de care însĕ nu se face nicĭ de cum menţiune în Concessiunea Română, ne vedemŭ silitŭ de a contesta aplicărea eĭ, în casŭ când acea lege ne-arŭ causa unŭ pericolŭ pentru procedarea nóstră justificată.

Apreciaţiunea cea maĭ liniştită a decisiuneĭ D-vóstre nu ne aduce nicĭ uă inquietudine, fiindŭ-că noĭ am rĕspunsŭ pe deplinŭ la stipulaţiunĭ şi suntemŭ gata a ne suppune cu confienţă în acéstă privinţă, la unŭ tribunalŭ, orĭ-care, de arbitri.

Îmĭ permitŭ de a maĭ adăoga că, regulamentulŭ exploatăreĭ în Austria essistă prealabilŭ numaĭ ca normă, şi că tocmaĭ stipulaţiunele invocate de Escelenţia Vóstră nu suntŭ întrebuinţate de societăţĭ cunoscute şi demne de confienţă, între care credemŭ a ne putea prenumĕra, îmĭ maĭ permitŭ de a vĕ înnainta stipulaţiunele ulterióre cari, tocmaĭ vis-à-vis de susŭ ḑissele Societăţĭ, anulésă stipulaţiunele citate de Escelenţia Vóstră.

Maĭ am onóre de a observa că. chiarŭ în acestŭ momentŭ se face în Austria, împreună cu noĭ, şi cu celle alte Societăţĭ de căĭ ferate uă nouă ediţiune şi redacţiune în aceste legĭ.

Spre a dovedi că am fostŭ şi suntemŭ chiarŭ acum animaţĭ de cea maĭ bună voinţă, spre a fi în armoniă cu Guvernulŭ Romăn şi a regula prin bună înţelegere tóte differinţele, citesŭ circumstanţa că deja în luna Aprilie candŭ Inspectorulŭ Generalŭ, D-lŭ Donicĭ a visitatŭ privatŭ, iarŭ nu în calitatea sea de representantŭ officialŭ, linia nóstră, amŭ rugatŭ pe Guvernŭ de a convoca comissiunea de essaminare la $^{16}/_{28}$ Maiŭ.

Prin nota sa de la 1 Maiŭ No. 2,997, Guvernulŭ ne-a accordatŭ prin înscrisŭ acéstă cerere; însĕ îndată şi la unŭ timpŭ în care ne erea peste putinţă de a contramanda dispositiunele luate, Guvernulŭ a revocatŭ acestŭ consimţimêntŭ allŭ sĕŭ.

Nota prin care aţĭ revocatŭ acéstă autorisaţiune într'un modŭ aşa de neasceptatŭ, este cu data din $^{14}/_{26}$ Maiŭ şi precum era lesne de prevĕḑutŭ, eŭ nu putémŭ sĕ o priimescŭ înainte de $\frac{22\text{ Maiŭ}}{3\text{ Iuniŭ}}$ fiind că acea notă s'a trimisŭ la adressa

mea, de la Bucurescĭ prin Vienna la Roman, circumstanţă ce Ministerulŭ trebuia sĕ cunóscă néapăratŭ.

Vedeţĭ, dară, Demnule Ministru, că în acéstă privinţă nu ni se póte adressa reproşulŭ uneĭ procedărĭ illegale séŭ arbitrarie, daca Ministerul în cea din urmă oră revócă îndată, pentru motive cu totulŭ neînţelese de noĭ, celle încuviinţate şi uă-dată prin înscrissŭ, căcĭ precum o voiŭ arrĕta maĭ la valle, motivele arrĕtate de Guvernŭ, pe care s'a basatŭ pentru a nu accorda permissiunea de a deschide linia, sunt de uă natură ast-felŭ în câtŭ nu le putem considera ca serióse, maĭ cu sémă dupĕ ce noĭ am datŭ consimţimêntulŭ nostru *în maĭ multe rînduriĭ atâtŭ prin înscrisŭ, câtŭ şi prin telegrafŭ ta tóte pretenţiunele ce Guvernulŭ ne-a adresatŭ* şi daca Ministerulŭ se raportă la notele sélle, mĕ găsescŭ în stare de a'ĭ oppune rĕspunsurile melle positive şi determinate pe care însĕ cu marea mea părere de rĕŭ, suntŭ silitŭ a crede că Ministerulŭ nu le-a cititŭ, saŭ că le-a interpretatŭ rĕŭ; într'adinsŭ mĕ vĕdŭ dară silitŭ de a contesta în modulŭ cellŭ maĭ positivŭ allegaţiunea D-vóstre că Societatea vis-à-vis de pretenţiunele, tăcere absolură, precum ţiceţĭ.

Aşa dar trebue sĕ declarŭ cu totŭ respectulŭ, şi astă dată în modulŭ cellŭ maĭ positivŭ, că Societatea a procedatŭ în modulŭ cellŭ maĭ legalŭ şi sincerŭ, că pe de altă parte însĕ ni s'aŭ făcutŭ dificultăţĭ de natură ast-felŭ că nicĭ uă-dată nu le putém prevede şi ale cărorŭ motive suntŭ chiar astăţĭ uă enigmă pentru noĭ.

Nu putem assemenea priimi allegaţiunea D-vóstre că nu ne-am declaratŭ dispuşĭ într'unŭ modŭ categoricŭ, prin notele nóstre de a satisface dorinţele Guvernuluĭ pe care le recunóscemŭ sub raportŭ *meritoriŭ* ca drepte şi juste, şi vĕ rugăm sĕ bine-voiţĭ a citi telegramele lungĭ în care Directorulŭ generalŭ allŭ nostru, care possede procurele consiliuluĭ de administraţiă, a declaratŭ din punctŭ în punctŭ consimţimêntulŭ sĕŭ.

Dacă pe de altă parte Ministerulŭ arŭ persista în părerea luĭ că uă calle ferată nu póte fi datŭ în circulaţiune, de câtŭ attuncĭ când este cu *totulŭ* terminată, adică pênĕ la cellŭ din urmă cuiŭ, ne amŭ vedea siliţĭ de a contesta formalŭ unŭ assemenea modŭ de vedere allŭ Ministeruluĭ, care n'ar putea fi susţinutŭ în nicĭ unŭ statŭ din Europa, căcĭ ne permitem a observa Escellenţieĭ Vóstre, că uă calle ferată *nu este nicĭ uă dată cu desăvârşire terminată* şi că multŭ timpŭ dupĕ deschiderea eĭ se facŭ âncă complectărĭ, reconstrucţiunĭ, chiar sehimbărĭ de liniĭ şi nu credŭ că essistă în tótă Europa uă linia despre care s'arŭ putea ţice că este în totulŭ ea terminată.

Nu suntŭ de câtŭ necesităţile, esploatarea neîncetatŭ, trebuinţele publicului, deschiderea de nouĭ resurse care oferă Societăţeĭ ocasiunea de a se înlătura de la originalulŭ proectŭ, câcĭ nimenĭ nu póte prevede de maĭ nainte aceste condiţiunĭ.

Prin urmare trebue să fie de ajunsŭ unuĭ guvernŭ daca callea ferată la deschiderea sea se află în stare de a putea fi esploatată, şi daca Societăţile se îngrijescŭ de a îmbunătăţi şi a complecta neîncetatŭ callea, conformŭ trebuinţelorŭ ulterióre alle publicului şi alle mişcăreĭ comerciuluĭ la care ne-amŭ obligatŭ assemenea prin înscrissŭ şi prin telegrafŭ, conformŭ condiţiunilorŭ Concessiuneĭ.

Escelenţia vóstră ne faceţĭ totŭ d'auna observaţiă că Inspectorulŭ Generalŭ, D. Donicĭ n'a găsitŭ la 27 Aprilieŭ, destulŭ de înaintate, spre a se putea pune linia în circulaţiune, dară acumŭ nu era vorba de a se pune în circulaţiune linia la 27 Aprilieŭ ci la 1 Iunieŭ.

Observaţiunele Inspectoruluĭ generalŭ, D-lŭ Donicĭ, fórte întemeiate póte la 27 Aprilieŭ, nu potŭ servi însĕ de basă spre a judeca lucrările de la 1 Iunieŭ, cea-ce însuşĭ Ministerulŭ a recunóscutŭ prin faptulŭ că a amânatŭ comissiunea pênĕ la 28 Maiŭ, termenŭ multŭ maĭ târdiŭ de câtŭ epoca în care D. Donicĭ visitase deja linia.

Acumŭ voiŭ trece la puncturile ce Escelenţia vóstră aţĭ judecatŭ destulŭ de importante, pentru a face să depindă de dênsele consimţimêntulŭ ulteriorŭ allŭ guvernuluĭ, şi observŭ :

Ad 1. Că în adevĕrŭ chemasserămŭ pe Comissiune pentru 3 Aprilieŭ şi că la 30 acéstă Comissiune a încheiatŭ lucrările sélle.

N'aţĭ luatŭ însă séma Domnule Ministru, că cu multŭ timpŭ înainte de 27 Aprilie, eŭ cerussemŭ amânarea susŭ ţisseĭ Comissiuuĭ pênĕ la $^{16}/_{28}$ Maiŭ, cu intenţiunea de a pune callea într'uă stare cu totulŭ sigură, şi că guvernulŭ a aderatŭ la acéstă cerere. Aşa dară lucrarea Comissiuneĭ de la 27 Aprilie nu póte fi considerată ca officială.

Ad 2. Mĕ referŭ la celle ţisse maĭ nainte, adică că, cu tóte că pênĕ la 27 Aprilie, dupĕ opiniunea D-luĭ Donicĭ, lucrările nu eraŭ destulŭ de înaintate spre a se deschide linia, totuşĭ D-luĭ nu póte pretinde, *că şi la 1 Iunie lucrările s'aŭ găsitŭ în aceaşĭ stare*, ca şi la Aprilie, fiindŭ că de atunci aŭ trecutŭ maĭ multe sĕptămânĭ, şi D-luĭ, n'a vĕţutŭ linia în acestŭ interval.

Ad 3. Credŭ că nu mĕ înşelŭ cândŭ susţinŭ, că linia Roman-Suceava se află deja astă-ţĭ într'uă stare astŭ-felŭ că póte fi comparată fără exageraţiă cu

celle mai vechi linii şi considerată ca uă calle cu totulŭ terminată de şi lucrarea continue cu nivelarea taluselorŭ şi cu însemnarea lorŭ, cu care occasiune trebue a mai observa că tocmai lucrările de întreţinere nu încetésă nici uă dată la nici uă cale, şi că prin urmare nici uă calle nu póte fi considerată în nici unŭ momentŭ ca cu totulŭ terminată.

Ad 4. Nu este essactŭ că atelierulŭ de la Păşcani nu era de locŭ începutŭ, căci chiar atunci D-lŭ Inspectorŭ Generalŭ trebuia să vaţă că clădirea pentru ateliere era zidită pênĕ la temeliă, şi că dependinţele, în timpulŭ visitei sélle din urmă, eraŭ deja clădite cu desăvârşire.

De atunci va fi observatŭ că clădirea susŭ ţisului atelierŭ înaietésă repede.

In ceea ce priveşte alimentaţia Garei din Roman, interpretămŭ observaţiunea D-vóstre în sensulŭ că, celle douĕ puţuri sĕpate de noi cu atâtŭ de mari cheltueli, nu daŭ póte cuantitatea de apă dorită de noi, însĕ chiar acésta circumstanţă nu adduce nici uă împiedicare la mişcare, fiindŭ că chiar când n'arŭ fi fostŭ uă abondanţă de apă totuşi n'a fostŭ lipsă de apă.

Noi nu mai puţinŭ de câtŭ Guvernulŭ, ne vomŭ sili a înlătura acestŭ inconvenientŭ, şi deja am ordonatŭ Direcţiunei nóstre de clădiri de a se înţelege cu întreprinderea D-lui Strusberg, daca va fi possibilŭ, pentru uă conducere de apă în comunŭ, din rîulŭ Moldova, şi de a înainta societăţei unŭ proectŭ în acésta privinţă, chiar acésta de sigurŭ nu formésă uă circumstanţă ce arŭ putea întârţia deschiderea.

Dacă Guvernulŭ ne vorbesce de nişte construcţiuni greşite şi de gara din Iassy, sunt prea departe de a combate opiniunea Inspectoruluĭ Generalŭ, D-lŭ Donici, fórte întemeiată póte dacă acéstă opiniune a sa arŭ fi justificată sub raportulŭ tecnicŭ, însĕ, afară de acéstă chestiune, credŭ că Guvernulŭ tocmai la Gara din Iassy arŭ putea găssi dovadă că societatea îndeplinesce în consecuenţă datoriele sélle, căci în urma crăpăturei grave essaminată de mine însumi în faţa loculuĭ, a pavilionuluĭ de Sudŭ, am ordonatŭ îndată demoliţiunea şi construcţiunea luĭ, pe comptulŭ societăţei, cu tóte că Direcţiunea nóstră de clădiri şi alţi esperţi aŭ tăgăduitŭ pericolulŭ uneĭ dărâmări.

Chiar astă-ţi suntŭ gata a repara totŭ ce Commissiunea D-vóstre arŭ recunósce, într'un modŭ întemeiatŭ, de defectuosŭ séŭ periculosŭ pentru esploatare.

Ad 5. Societatea este îndatorată de a stabili, în locŭ de passagiurĭ, podurĭ sub séŭ pe callea ferată, numai la locurĭ unde acésta este cu putinţă, 'mĭ este impossibilŭ de a presupune că Commissiunea arŭ exige podurĭ la callea ferată pe unŭ tereuŭ cu totulŭ planŭ, şi credŭ că Societatea este pe deplinŭ a-

părată de responsabilitate în privire că profilele longitudinale şi planurile de detaliurĭ în care tóte passagiurile suntŭ dessemnate exactŭ, şi însemnate cu passagiurĭ de nivelŭ, învestite cu formula de aprobaţiune din partea Ministeruluĭ, se află în mâĭnele nóstre — este darŭ de prisosŭ credŭ, de a maĭ vorbi despre acestŭ punctŭ.

Ad 6. Reproşulŭ că societatea n'a arĕtatŭ Commissiuneĭ de la 30 Aprilĭŭ (care, precum am ḑissŭ deja maĭ susŭ, nu putea fi considerată ca uă Commissiune officială) nicĭ unŭ materialŭ mişcătorŭ, este basatŭ credŭ pe uă eróre, căcĭ totŭ materialulŭ nostru este noŭ, şi vagónele de persóne suntŭ confecţionate în cea maĭ bună fabrică a Francieĭ, adică a D-luĭ Chevalier A. Cheibus, ceea ce póte constata fie-care călĕtorŭ, care a aruncatŭ numaĭ uă privire assupra séŭ în interiorulŭ vagónelorŭ nóstre.

Este peste putinţă de a vorbi seriosŭ despre uă predare a acestuĭ parcŭ de trăsurĭ, fiindŭ-că Concessiunea nu ne obligă nicĭ de cum la uă assemenea predare, şi că în nicĭ uă ţérră, în care se află căĭ ferate, nu s'a gânditŭ la uă assemenea predare.

Societatea a avutŭ onóre de a înainta Ministeruluĭ de maĭ multŭ timpŭ unŭ tabloŭ detaliatŭ assupra mijlócelorŭ nóstre de esploataţiune, care assemenea s'a recunoscutŭ ca suficiente de către Guvernŭ.

Afară de acésta este cu totulŭ peste putinţă când mişcarea a începutŭ, de a dirige parculŭ întregŭ de vagóne către unŭ locŭ determinatŭ pentru predare, fiind că vagónele, găsinduse într'uă mişcare neîncetată, uă lipsă dintr'ênsele numaĭ pentru una ḑi (ceea ce nu s'ar putea face nicĭ de cum) ar causa uă pagubă însemnată.

Chiar când ar fi possibilŭ de a se essecuta uă asseminea mĕssură, ceea ce nu s'a făcutŭ pênĕ acum în nicĭ uă ţérră din Europa, acésta n'ar fi de nicĭ unŭ folosŭ practicŭ pentru Guvernŭ, căcĭ uă Societate bănuită de a nu fi solidă, ar putea adduce din celle-l-alte liniĭ alle sélle, destule vagóne spre a complecta numĕrulŭ cerutŭ de vagóne.

Suntemŭ de părere că Guvernulŭ póte fi satisfăcutŭ cândŭ dovedimŭ acellŭ numĕrŭ de mijlóce de esploataţiune, pe care suntemŭ obligaţĭ a'lŭ înnainta în fie-care annŭ vis-à-vis de uniunea drumurilorŭ de ferrŭ Germane ca arrătărĭ ne pusse în bănuială, şi suntemŭ gata, daca Ministerulŭ arŭ dori de a'şĭ procura deplină siguranţă, a vĕ înainta facturele nóstre alle differitelorŭ fabrice.

Ad. 7. De maĭ multe orĭ am rĕspuns la cererea Guvernuluĭ, de a'ĭ presenta un Budgetŭ de esploatare alŭ liniilor pusse în circulaţiă, că suntem gata a rĕspunde

la acéstă cerere a Ministeruluĭ, cu tóte că nu înţelegem ce însemnéză acéstă espresiune.

Daca s'ar înţelege cu acésta cheltuelile de esploataţiune şi de întreţinere, este fórte dificilŭ pentru uă Societate de a face de maĭ 'nainte acestŭ calculŭ care depinde de uă mulţime de accidente şi de întêmplărĭ neprevĕḑute, maĭ cu sémă într'uă ţérră unde nu este nicĭ uă esperienţă, din causa lipseĭ de drumurĭ de ferŭ; şi rogŭ pe Ministerŭ de a se informa prin Agentulŭ sĕŭ politicŭ din Austria *daca vre uă-dată assemenea preliminărĭ s'aŭ cerutŭ* de Guvernulŭ Austrieĭ.

Cu tóte acestea Societatea s'a declaratŭ gata, precum am ḑisŭ de maĭ multe orĭ, de a rĕspunde şi la acéstă dorinţă a Ministeruluĭ şi a face pe câtŭ se póte unŭ assemenea budgetŭ spre a'lŭ înainta Guvernuluĭ în timp de treĭ patru lunĭ.

Societatea, în ceea ce privesce tarifele fixate de dênsa, a declaratŭ atâtŭ prin înscrisŭ, câtŭ şi prin telegrafŭ că priimesce modificaţiunele dorite de Ministerŭ, şi nu putem înţelege cum în urma declaraţiuneĭ nóstre, acéstă cestiune este din noŭ tratată şi considerată ca nedecissă.

In ceea ce privesce însĕ regulamentulŭ esploataţiuneĭ, Societatea a declaratŭ că, n'are putere de a contraveni legilorŭ unuĭ Statŭ, şi că prin urmare este gata de a se supune la acellŭ regulamentŭ numaĭ pe câtŭ prin ellŭ nicĭ una din stipulaţiunele concessiuneĭ nu s'ar lovi, prin care declaraţiune şi acéstă cestiune credem este resolvată.

Acestea suntŭ, Domnule Ministru, rĕspunsurile nóstre positive, repetate deja de atâtea orĭ, la tóte puncturile însemnate de D-vóstră ca fórte importante, *în realitate însĕ fórte puçinŭ importante*, şi mĕ voiŭ suppune la decisiunea orĭ cărui espertŭ imparţialŭ, daca tóte aceste punctură, chiar când ar fi essacte în tótă coprinderea lorŭ (ceea ce nu este, precum am arĕtatŭ) totuşĭ credemŭ că elle n'ar putea forma unŭ motivŭ pentru a întârḑia pentru uă ḑi măcar deschiderea uneĭ liniĭ.

Escellenţia vóstră veţĭ maĭ vedea din susŭ ḑissele esplicaţiunĭ *că în fondŭ nu essistă nicĭ uă defferenţă între guvernŭ şi societate, căcĭ suntemŭ cu totulŭ gata de a rĕspunde la dorinţele sélle* (cea ce amŭ declaratŭ de atâtea orĭ) şi la casŭ cândŭ D-vóstră nu aţĭ fi mulţumitŭ de esplicaţiunea nóstră, assupra căror va din aceste punctură, ne declarămŭ gata de a suppune îndată obiectulŭ în cestiune la decissinea unuĭ tribunalŭ de arbitri.

Tóte aceste fapte, Domnule Ministru, nu potŭ fi tăgăduite totŭ aşia de puţinŭ ca şi faptulŭ implinitŭ allŭ deschiderel liniel şi allŭ punerĭĭ sélle la dispo-

siţiunea publiculuĭ care, din ḑiua deschidereĭ a fostŭ transportatŭ într'unŭ modŭ regulatŭ, prin urmare mĕ vĕḑŭ silitŭ de a approba pe deplinŭ, în numele societăţiĭ melle, protestulŭ presentatŭ de preşedintele Comitetuluĭ nostru român, contra nerecunóscereĭ din partea guvernuluĭ a unuĭ faptŭ împlinitŭ, şi nu potŭ concede uă nerecunóscere oficială, fiindŭ că nu este ḑissŭ nicĭ de cum în concessiune, ca maĭ nainte de a deschide linia uă recunóscere officială a titluluĭ garanţieĭ Statuluĭ, trebuea a avea locŭ.

Assupra cestiuniĭ de a sci daca aceste liniĭ se bucură de garanţia Statuluĭ de la 4 Iuniŭ, terminŭ ce mi s'a indicatŭ de către Preşedintele Comitetuluĭ din Bucureşcĭ, şi pentru care Guvernulŭ accordasse autorisaţiunea, séŭ dacă acéstă autorisaţiune începe din ḑiua deschidereĭ de faptŭ, adică de la 1 Iuniŭ s. n. assemenea unŭ Tribunalŭ de arbitrĭ va decide, şi sum convinsŭ că D-vóstră, Domnule Ministru, nu veţĭ refusa aprobaţiunea D-vóstre acesteĭ interpretaţiunĭ.

Cu tóte acestea sperŭ că raportulŭ ce comissiunea trimisă de D-vóstră pentru unŭ essamenŭ ulteriorŭ şi care urmésă a sosi la Romanŭ la $^{6}/_{18}$ Iuniŭ, vĕ va adressa assupra stăreĭ actuale a linieĭ Păşcanĭ-Iassy, va fi cu totulŭ satisfăcĕtorŭ şi amŭ ordonatŭ Direcţiuneĭ şi întrerprinderiĭ nóstre de construcţiune de a ascepta susŭ ḑissa Comissiune în ḑiua fixată, la Romanŭ şi a o însoçi la călĕtoria sa.

In fine mĕ vĕḑŭ silitŭ, Domnule Ministru, de a rĕspunde cu totŭ respectulŭ la amenințarea făcută la finele noteĭ D-vóstre, de a ordona încetarea esploatăreĭ, că siguranţa esploataţiuneĭ linieĭ fiindŭ constatată negreşitŭ prin esploataţiunea de faptŭ regulata aci, şi prin transportarea de faptŭ din ḑiua deschidereĭ sélle, deja a maĭ multorŭ miĭ de călĕtorĭ tocmaĭ pe acéstă liniă, fiindŭ că în fie-care ḑi aprópe la 300 persóne călĕtorescŭ în ambele direcţiunĭ, amŭ privi cu deplină linişte uă assemenea decisiune nejustificată a guvernuluĭ, fiindŭ că acéstă n'arŭ causa Societăţiĭ nicĭ uă pagubă, şi ne arŭ sili de a ne procura pe callea legală prescrissă, dreptulŭ nostru şi acelle indemnităţĭ ce arŭ resulta dintr'uă assemenea mĕssură arbitrariă neauḑită în Europa. Ne permitemŭ de a maĭ adăoga, că la nnŭ assemenea casŭ am închide linia întrégă pênĕ la graniţa Austrieĭ, şi amŭ refusa din acea ḑi posta, călĕtoriĭ şi marfa.

In fine repetŭ că dorinţa cea maĭ viă a Societăţeĭ este de a rămâne în cea maĭ bună înţelegere cu Guvernulŭ şi de a termina diferinţele de orŭ ce fellŭ, prin bună înţelegere.

Rugămŭ dără din noŭ pe Escellenţa vostră să bine-voiţĭ a ne ajuta în acéstă privinţă şi a priimi assecurarea că, în totŭ de una ne vomŭ sili a satisface si-

linţele guvernuluĭ, căcĭ este chiar de interessulŭ luĭ de a rămâne în relaţiunĭ amicale cu Societatea.

Priimiţĭ, etc.

(Semnat) **d'Ofenheim.**

$^{4}/_{16}$ Iuniŭ 1870.

(Semnatŭ) Compania drumuluĭ de ferrŭ Liovŭ-Cernuăţi-Iassy Comitetulŭ Românŭ

De Herz.

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agriculturĕĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 4,927, din 4 Iuliŭ 1870, câtre Preşedintele Comitetuluĭ Român allŭ Companieĭ Lemberg-Iassy.

Amŭ priimitŭ adressa D-vóstre sub No. 5,088 rĕspunşetóre la acea a Ministeruluĭ sub No. 3,741.

Maĭ în acellaşĭ timpŭ, subsemnatulŭ a priimitŭ şi jurnalulŭ Comissiuneĭ întocmită la $^{6}/_{18}$ alle currenteĭ şi prin care se constată starea în care s'a găsitŭ, lucrările liniilorŭ Suceava-Roman şi Păşcanĭ-Iassy la data susŭ arătată, acea constatare fiindŭ făcută în presenţa delegaţilorŭ Companieĭ DD. Oestraicher Inspectorŭ şi Zacharievicĭ inginerŭ.

Din raportulŭ acesteĭ Comissiunĭ resultă următórele puncte principale :

1. Lucrările de terrassemente de şi fórte avansate, însĕ maĭ nicĭ unele nu se află completŭ terminate, érŭ celle din staţiunele de pe linia Păşcanĭ-Iassy suntŭ fórte multŭ înapoiate.

2. Pe acéstă din urmă liniă nicĭ pătura de balastŭ de sub-traverse nu este complectă, şi se póte prevede ca pênĕ candŭ şinele vorŭ ajunge a avea pantele şi rampele prescrisse prin profile acea pătură se va adăogi cu multŭ din cea ce este. Acésta se póte çice în parte şi pentru linia Roman la Suceava.

3. Passagele de nivelŭ de şi óre cumŭ maĭ înaintate, totuşĭ suntŭ departe de a fi cu totulŭ sĕvêrşite şi nu presintă tóte condiţiile de siguranţă ce se cere pentru uă bună esploatare.

Afară de acestea tóte încrucişerile se află fucute prin passage de nivelŭ contra dispositiunilorŭ art. 6 din legea Concessiuneĭ.

4. Uă mare parte din căile de garagiŭ şi de serviciŭ nu suntŭ aşeçate.

5. Imprejmuirile linieĭ s'a găsitŭ făcute în acellaşĭ sistemŭ slabŭ şi insu-

ficientŭ precumŭ s'a constatatŭ de Comissia precedentă, érŭ îndreptările cerute de Ministerŭ prin Nota No. 3,398 din 13 Maiŭ nu s'a essecutatŭ.

6. Staţiile dupĕ linia Iassy-Păşcanĭ s'a găssitŭ âncă neterminate şi la celle maĭ multe din elle nicĭ chiar localurile destinate publiculuĭ nu suntŭ âncă sĕvârşite.

7. Gara de Iassy s'a găsitŭ fórte multŭ înapoiată, şi afară de acésta una din aripele aceĭ clădirĭ s'a dărămatŭ din causele ce vĕ suntŭ cunoscute. In privinţa construcţiuneĭ aceĭ gare, Comissiunea lassă assupra Companieĭ tótă rĕspunderea pentru soliditatea eĭ, căcĭ chiar restulŭ clădireĭ nedĕrămatŭ presintă tassemente şi crăpăturĭ.

In aceaşĭ stare de degradare s'a găsitŭ şi construcţia remiseĭ de locomotive din Iassy.

Staţiunea Roman este lipsită de apă şi serviciulŭ esploatăreĭ este împedicat din acéstă causă.

In staţiunea Suceava locuinţele reservate foncţionarilorŭ Romînĭ pentru ossebitele serviciĭ, precumŭ de graniţă, postalŭ, poliţienescŭ şi vamalŭ suntŭ cu totulŭ insuficiente pentru numerulŭ acestorŭ foncţionarĭ, şi este de nevoe a se constrŭi localurĭ sufficiente pentru biurourile acestorŭ foncţionarĭ, precum şi pentru locuinţa lorŭ; căcĭ oraşulŭ Suceava se află prea depărtatŭ de gară.

8. Atelierulŭ Păşcanĭ s'a găsitŭ abia ridicatŭ pênĕ la ferestre, cu alte cuvinte fórte departe de a fi terminatŭ.

9. In nicĭ uă staţiune nu s'a găsitŭ balanţe pentru cântăritulŭ vagónelorŭ, nicĭ macarale pentru rîdicarea şi manipularea greutăţilorŭ. De aceste macarale Comissiunea este de opiniă a se aşeda câte una fixă de câte 6 tone în fie care din staţiile principale pe cheurile descoperite şi ossebitŭ câte una rulaută la fie care magasiă de mărfurĭ.

10. Restulŭ lucrărilorŭ remasse necomplectate pe liniă şi la staţiunĭ este de natură a împedica uă circulaţiă regulată.

Comissiunea a constatatŭ că multe din trenurile organisate pênĕ astădĭ ca trenurĭ regulate aŭ suferitŭ întîrdierĭ aşa de însemnate, în catŭ distanţa de la Roman la Iassy care arŭ trebui a se parcura cellŭ multŭ în patru ore, se face în optŭ ore.

Comissiunea crede că acecte întârdierĭ provinŭ în mare parte din lipsa unuĭ serviciŭ regulatŭ de întreţinere a maşinelorŭ, care adesse se oprescŭ pe drumŭ făcêndŭ să ascepte passagerĭĭ în câmpŭ timpŭ de maĭ multe ore.

11. Comissiunea n'a pututŭ constata lungimea essactă a liniilorŭ essami-

nate, operaţiune ce se prescrie a se face de uă dată cu deschiderea liniilorŭ, pe comptulŭ garanţieĭ conformŭ art. 17 din lege.—Acéstă împedicare a provenitŭ din causă că indicatoriĭ lungimeloru kilometrice nu suntŭ puşĭ âncă pe tótă întinderea, şi acolo unde eĭ aŭ fostŭ aşeḑaţĭ lungimea coprinsă între douĭ indicătoriĭ consecutivĭ verficându-se de Comissiune, s'a găsitŭ neesactă şi maĭ mare de câtŭ lungimea reală.

12. Materialulŭ mişcătoru, compusŭ de locomotive şi vagóne în câtimea şi calitatea otărâtă de Ministerŭ şi acceptată de D-vóstră nu s'a presentatŭ nicĭ de astă dată Comissiuneĭ spre a se constata daca este noŭ a se inventoria şi înscri pe fie-care piesă inscripţiunea trebuitóre, spre a se deosebi de cellŭ l'altŭ materialŭ allŭ Companieĭ şi a se recunósce în fiilorŭ că elle aparţinŭ liniilorŭ române.

13. Mobilierulŭ staţiilorŭ, garelorŭ, atelierelorŭ şi liniĭ nu s'a pututŭ constata de Comissiune căcĭ încăperile nefiindŭ gata, nicĭ acellŭ mobilierŭ nu era aşeḑatŭ.

14. Personalulŭ întrebuinţatŭ în esploatare, nu corespunde în destulŭ exigenţilorŭ unuĭ serviciŭ regulatŭ. Intre altele funcţionariĭ, maĭ cu sémă aceia ce se află în contactŭ cu publicŭlŭ, necunoscêndŭ limba Română, nu'şĭ potŭ îndeplini misiunea lorŭ şi serviciulŭ sufferă.

Afară de acestea, Comissiunea cere de a se întocmi din partea Companieĭ tóte regulamentele şi instrucţiile de serviciŭ pentru fie care categoriă de Agenţĭ aĭ esploatăriĭ, şi a se aproba de Ministerŭ, pentru ca în urmă să pótă servi la ossebitele conflicte cu particulariĭ, căcĭ este învederatŭ că Tribunalele Române nu potŭ da sentinţe pe basă de regulamente streine.

15. Comissiunea conchide, în resumatŭ, că dupĕ starea în care s'a găsitŭlucrările şi organisarea serviciuluĭ pênĕ la $^{10}/_{22}$ Iuniŭ, data încheereĭ procesuluĭ verbalŭ allŭ seŭ, *esploatarea liniilorŭ în chestiă nu se face âncă în bune condiţiuni şi prin urmare deschiderea pe comptulŭ garanţieĭ Statuluĭ nu se póte încuviinţa.*

Étă, Domnule Preşedinte, resultatulŭ dobênditŭ de comissiunea ce pentru a treia óră a mersŭ în facia loculuĭ, în urma necontenitelorŭ cereriĭ făcute de D-vóstră, pentru deschiderea liniilorŭ pe comptulŭ garanţii.

Subscrisulŭ, în maĭ multe rônduriĭ şi chiar la numirea din urmă a comissiuneĭ, a prevĕḑutŭ dupĕ informaţiunele ce avea din partea serviciuluĭ controluluĭ, că şi acéstă comissiune ca şi celle-l-alte precedente nu va ajunge la unŭ resultatŭ satisfăcĕtorŭ. Cu tóte acestea Guvernulŭ a hotărâtŭ a trimite şi acéstă comi-

siune, sperându că vĕ veţi convinge înşivĕ de adevĕrurĭ constatate în faţia loculuĭ şi a carorŭ negaţiune este cu totulŭ impossibilă în faţia unor fapte palpabile şi recunoscute de tótă lumea.

In presenţa constatărilorŭ comissiuneĭ în chestiă, ar fi cu totulŭ de prisosŭ a vĕ maĭ întreţine, Domnule Preşedinte, assupra chestiunelorŭ assupra cărora aţĭ creḍutŭ a reveni prin adressa menţionată maĭ sus sub No. 5,088.

Mĕ simţŭ însĕ datorŭ, Domnule Preşedinte, a nu lăssa sub tăcere susţinerea unorŭ teoriĭ, la care Guvernulŭ nu va putea nicĭ uă-dată adera, fără a face în acellaşĭ timpŭ uă evidentă călcare a legilorŭ domnitóre în tóte ţĕrrile în materiă de căĭ ferate.

D-vóstră susţineţĭ că nicăirĭ nu se află prescrisŭ că callea ferată sĕ fie deschisă cu *consimţimêntulŭ Guvernuluĭ* şi nicĭ sunteţĭ obligaţĭ a cere autorisarea Guvernuluĭ pentru deschiderea linii.

Îmĭ este fórte uşorŭ a combate uă assemenea allegaţiă, amintêndu-vĕ dispositiile art. 29 din concessiune în coprindere :

«Tóte amĕruntele care nu s'aŭ prevĕḍutŭ aci, se vorŭ regula prin bună în-«ţelegere, luânduse de basă dispositiile legeĭ concessiuneĭ drumurilorŭ ferate «din Austria, cu data din 14 Sep tembrie 1854, întru câtŭ dispositiile eĭ nu «vorŭ fi contrariĭ stipulaţiilorŭ coprinse în acestŭ actŭ şi legilorŭ essistente în «România.»

Legea austriacă din 1854, tratézĕ de chestiunĭ de principiŭ iar pentru detaliurĭ se referă la regulamentulŭ de esploataţiă a căilorŭ ferate austriace din 16 Noembre 1851 (Eisenbahn-betriebs-Ordnung) atâtŭ prin § 10 allin. f, relativŭ la postă, câtŭ şi în modŭ generalŭ prin § 12 unde se ḍice lămuritŭ :

«Daca Concessionariĭ nu vorŭ observa ordinele Autorităţilorŭ, în urma maĭ «multorŭ somaţiunĭ, séŭ dacă eĭ vor călca clausele şi condiţiile actuluĭ de con-«cessiune saŭ prescripţiile *regulamentuluĭ de esploatare* Eisenban-betriebs-«Ordnung (16 Noembre 1851) Ministerulŭ are dreptulŭ a secuestra drumulŭ «de ferŭ pe risculŭ şi pericolulŭ concessionarilorŭ.»

Este dar demonstratŭ că şi dispositiile regulamentuluĭ austriacŭ suntŭ obligatoriĭ pentru Compania D-vóstre, ca nişte dispositiunĭ întocmite şi observate pentru tóte concessiunele de căĭ ferate din Austria.

Acésta uă dată recunoscutŭ, étă, Domnule Preşedinte, una din dispositiile principale alle citatuluĭ regulament. «Orĭ ce calle ferată *fiindŭ terminată dupè proectulŭ aprobatŭ* de autorităţĭ şi voindŭ a se preda circulaţiuneĭ este de ne-

voă a se dobêndi pentru acésta *autorisaţiă specială* a Ministerului Lucrărilorŭ publice.»

«Spre a se putea da uă assemenea autorisaţiă va trebui să se constate de către «autoritatea competentă, că în urmarea felului construcţiunei, calităţei şi căti-«mei obiectelorŭ destinate la exploatarea calleĭ se póte dobandi cu tótă sigu-«ranţa uă exploataţiă regulată şi sigură.»

«Mai cu ossebire va trebui a se constata următórele:

«a. Că callea şi dependinţele eĭ suntŭ construite conformŭ legilorŭ şi pre-«scripţiilorŭ de siguranţiă şi sanitariĭ».

«b. Că callea este înzestrată cu mijlócele necessariĭ pentru exploataţiă, în «*calitatea* şi *cătimea trebuinciósă.*»

«c. Că s'a luatŭ mĕssură pentru prevenirea accidentelorŭ, pentru mijlóce de «ajutorŭ şi scăpare în casurĭ de accidente.»

«d. Că callea este înzestrată cu unŭ personalŭ bine calificatŭ şi suficientŭ «pentru uă exploataţiă regulată, şi că acestŭ personalŭ possedă tóte prescrip-«ţiele de serviciŭ şi instrucţiile necessariĭ.»

Precum se vede dispositiunile de maĭ susŭ suntŭ destulŭ de categorice, şi nicĭ uă prescripţiune contrariă nu figuréză nicĭ în legea concessiunií, accordată Companieĭ D-vóstre în Austria, nicĭ în aceea accordată în România, astŭfellŭ dar nu potŭ înţellege, Domnule Preşedinte, cum numaĭ în ţérra nóstră Compania D-vóstre voeşte a se sustrage de la observarea unorŭ dispositiĭ ce se păzescŭ cu nestrămutare în tóte ţĕrrile, si a cărorŭ necessitate n'are trebuinţă de nicĭ uă demonstraţiă.

Presupuindŭ chiar că nu ar essista absolutŭ nicĭ uă prescripţiune în acéstă privire, cum credeţi D-vóstră, Domnule Preşedinte, că Statulŭ Român, care garantésă venitulŭ neto kilometricŭ allŭ liniilorŭ, se va putea desbrăca de unŭ dreptŭ ce i se accordă de tóte legile chiar în privinţa Societăţilorŭ fără nicĭ uă garanţiă, în interesulŭ ordineĭ şi siguranţeĭ publice, pentru uă antreprisă allŭ căruĭ scopŭ este în fapt unŭ monopolŭ pentru transportulŭ călĕtorilorŭ şi mărfurilorŭ?

A accorda unŭ assemenea dreptŭ essorbitantŭ nu este nimicŭ maĭ puţinŭ, de câtŭ a se permite crearea unuĭ Statŭ în Statŭ de către uă Companiă cu totulŭ privată. Puteţi fi încredinţatŭ, Domnule Preşedinte, că nicĭ un Guvernŭ nu va putea consimţi la uă assemenea abdicare a drepturilorŭ sélle celle maĭ necontestate, şi în specialŭ Guvernulŭ actualŭ este hotărîtŭ a nu permite cea maĭ mică abatere de la legile essistente şi îndatoririle contractate.

Daca însĕ, Compania D-vóstre, crede că dispositiile luate nu suntŭ uă consecuenţă necesară a legeĭ de Concessiune şi legilorŭ în vigóre, ea n'are de cât a usa de dreptulŭ ce i se assigură de art. 28 allŭ aceĭ legĭ, punând chestiunea înaintea Tribunaluluĭ arbitralŭ.

Trecŭ acum, Domnule Preşedinte, la ossebitele întâmpinărĭ ce faceţĭ prin rĕspunsulŭ de maĭ susŭ.

Orĭ ce argumente în privinţa datelorŭ Commissiunelorŭ anterióre nu maĭ pot fi supusse discuţiuneĭ în faţia resultatelorŭ arretate de Commissiunea din $^{6}/_{18}$ currentŭ, feţia cu delegaţiĭ Companiĭ D-vóstre.

Din espunerea făcută de Commissiune, şi relatată maĭ susŭ, se vede starea detaliată a lucrerilorŭ dupĕ ambele liniĭ, şi din essaminarea lorŭ în detaliŭ a resultatŭ conclussiuna pe care şi subscrisulŭ nu o póte de cătŭ aproba.

În ceea ce privesce lucrările remase âncă nesĕvârşite pe ambele liniĭ, din constatările Commissinneĭ arrĕtată maĭ susŭ, puteţĭ vedea, Domnule Preşedinte, care suntŭ acelle lucrărĭ şi astŭ-felŭ depinde numaĭ de la activitatea Companieĭ spre a le termina în condiţiunĭ astŭ-felŭ ca Guvernulŭ se fie pusŭ în posiţiă a permite deschiderea oficială şi exploatarea pe comptulŭ garanţieĭ, presupuindŭ că celle alte neînţelegerĭ se vorŭ aplana.

Relativŭ la înfiinţarea passagelorŭ de nivelŭ, cu care Compania a creḍutŭ a înlocui podurile pe d'assupra séŭ pe de desuptŭ, ordonate de lege pentru încrucişarea drumurilorŭ, trebue sĕ mărturisescŭ, Domnule Preşedinte, că cu tóte protestările Companieĭ de a se conforma strict angageamentelorŭ luate, ea este departe de a da assemenea probe prin argumentele ce se încércă a produce.

Este de prisos a vĕ aminti din noŭ dispositiile positive a legeĭ de Concessiune în acéstă privire.

Argumentulŭ ce invocaţĭ acum este că planurile dupĕ care aţĭ essecutatŭ linia se află aprobate de Ministeru şi pe acelle planurĭ tóte încrucişerile se află însemnate essactŭ prin passage de nivelŭ.

Acésta este fórte adevĕratŭ, Domnule Preşedinte, uĭtaţĭ însà că chiar prin adressa Nr. 11,497 din 10 Decembre 1868 cu care vi s'a înapoiatŭ acelle planurĭ învestite cu aprobarea ministerială, Ministerulŭ va declaratŭ categoricŭ că înfinţarea passagelorŭ de nivelŭ pentru încrucişĕrile drumurilorŭ se află în contradicţiune formală cu dispositiunele art. 6 din lege, şi a făcutŭ reservele sélle în privinţa admitereĭ lorŭ, ceea ce nu póte însemna altŭ de cătŭ că acelle planurĭ aŭ fostŭ aprobate de Guvernŭ cu modificaţiile propuse de Consiliŭ, afară de passagele în chestiune.

Era dar naturalŭ Domnule preşedinte, că în urmarea acesteĭ reserve, Compania D-vóstre să probese Guvernuluĭ puntele a nume unde, conformŭ legiĭ, întrebuinţarea podurilorŭ pe d'assupra séŭ pe de desuptŭ constitue uă imposibilitate, şi numaĭ dupĕ uă verificare ce s'arŭ fi făcutŭ acellorŭ arrĕtărĭ Ministerulŭ sĕ dea consimţimêntulŭ séŭ passagelorŭ dispuse de nivelŭ.

Pênĕ aḑi, acésta nu s'a făcutŭ de câtre Companiă; rĕmâne dar constatatŭ că Guvernulŭ nu a datŭ nicĭ uă dată aprobarea sea înfiinţări acellorŭ passage, ci din contră a cerutŭ înfiinţarea lorŭ atâtŭ în sânulŭ Commissiuneĭ prealabilă din Noembre 1868 prin D-lŭ Inspectorŭ Gaildry, câtŭ şi în urmă la tóte occassiunele ce s'a presentatŭ.

Astŭ-fellŭ dară dispositiile art. 6 din lege continuă a fi în tótă vigórea, şi Compania e datóre saŭ a se supune lorŭ, saŭ a recurge la mijloculŭ arrĕttatŭ de art. 28.

D-vóstră arretaţĭ că totŭ materialulŭ linieĭ este noŭ şi confecţionatŭ în celle maĭ bune fabricĭ; vĕ refusaţĭ însĕ a'lŭ arretta delegaţilorŭ Guvernuluĭ spre a se inventoria şi deossebi prin semne distinctive ca aparţinêndŭ liniilorŭ Române. Cu părere de rĕŭ mĕ vĕdŭ nevoitŭ, a vĕ repeta şi acum, Domnule Preşedinte, că argumentele ce invocaţĭ pentru a justifica acestŭ refusŭ, nu le potŭ lua în nicĭ uă consideraţiune.

Din correspondenţa anterióră, v'amŭ espusŭ în maĭ multe rônduriĭ şi în modŭ destulŭ de clarŭ, cuvintele pentru care Guvernulŭ se crede în dreptŭ a cere Companieĭ predarea unuĭ materialŭ mişcătorŭ nuoŭ în câtimea ce s'a fixatŭ şi care va trebui a forma zestrea liniilorŭ române.

Cu astă occasiune nu potŭ de câtŭ a stărui din noŭ în acéstă hotărêre, remâindŭ ca în casŭ de a nu rĕmâne satisfăcuţĭ, să recurgeţĭ iarăşĭ la dispositiile art. 28 din legea Concessiuniĭ.

Pe tóte aceste locomotive saŭ vagóne urméză a se afla inscripţiuni în limba Română, arĕtândŭ că elle aparţinŭ liniilorŭ concedate Companieĭ D-vóstre în România. In acestŭ scopŭ, vĕ rogŭ a'mĭ înainta de urgenţă propunerile D-vóstre atâtŭ pentru numirele ce trebue a se da ossebitelorŭ locomotive, câtŭ şi pentru inscripţiile ce trebue a figura pe tóte vagónele, repetânduvĕ a nu scăpa din vedere ca tóte aceste numirĭ şi inscripţiuni să fiă în limba Română.

In prinvinţa bugetulŭ esploatăreĭ constatŭ, Domnule Preşedinte, că maĭ în tóte adressele D-vóstre promiteţĭ că nu vĕ opuneţĭ a'lŭ presenta, fără însĕ ca Ministerulŭ sĕ 'lŭ fi pututŭ dobândi pênĕ aḑĭ; astŭ-fellŭ dar cererea Ministeruluĭ

nu se póte considera ca satisfăcută de câtă din minutulă căndă acéstă promisiune se va vedea realisată.

Chestiunea classificăreĭ mărfurilorŭ şi cheltuelilorŭ accessoriĭ Ministerulŭ o consideră ca resolvată, în urma încredinţăriĭ ce daţĭ că priimiţĭ modificaţiile propuse de Ministerŭ, şi nu rĕmâne de câtŭ a se încredinţa daca elle se aplică astŭ-felŭ precum s'a modificatŭ.

Nu este totŭ ast-felŭ, Domnule Preşedinte, şi pentru regulamentulŭ de esploatare ce vi s'a comunicatŭ de Ministerŭ în essecutarea art. 29 din legea concessiuneĭ şi art. 28 din legea Poliţii căilorŭ ferrate, promulgată la 26 Martiu a. c.

Adesiunea D-vóstre la acelŭ regulamentŭ nu o potŭ considera de câtŭ ca vagă şi fără nicĭ uă valuare, de óre ce nicĭ nu declaraţĭ categoricŭ că acceptaţĭ dispositiile prevĕdute printr'ênsulŭ, nicĭ nu arĕtaţĭ modificaţiunele ce aţĭ dori a li se introduce spre a se essamina pênĕ la ce puntŭ ele vor putea fi admise. — Acésta vi s'a cerutŭ în măĭ multe rônduriĭ prin adressele No. 718 şi 1,390 şi cu tóte acestea Ministerulŭ n'a reuşitŭ a ajunge la nicĭ uă soluţiune satisfăcĕtóre.

Daca dar şi presenta notă va rĕmâne fără resultatŭ în astă privinţă, am onóre a vĕ declara că Guvernulŭ va fi nevoitŭ a decreta acelŭ regulamentŭ cu dreptulŭ necontestatŭ ce are de a prescri mĕssurile cuvenite în interessulŭ ordineĭ şi siguranţeĭ publice pe liniile ferate chiar când acestea se află esploatate de Companiĭ fără nicĭ uă garanţiă.

In privinţa clădirilorŭ gareĭ şi remiseĭ din Iassy, avêndŭ în vedere că uă parte din ele se află dărîmată de D-vóstră în urma stricăciuneĭ ce li s'aŭ occasionatŭ maĭ 'nainte chiar de a fi terminate şi deschisse publiculuĭ, iar că partea rĕmassă în fiinţă presintă crăpăturĭ grave ce le compromite în modŭ gravŭ soliditatea, Ministerulŭ vĕ declară, Domnule Preşedinte, că clădirĭ construite în assemenea condiţiĭ viciósse nu potŭ fi acceptate, şi că, chiar în casŭ de a se priimi cele-l-lalte lucrărĭ, clădirile susŭ menţionate vorŭ fi lăssate pe singura rĕspundere a Companieĭ pe timpŭ de cellŭ puţinŭ de ḑece annĭ cu îndatorire ca orĭ-ce degradărĭ li s'arŭ causa în acestŭ intervalŭ din causa viciilorŭ urmate în construcţiă să fie reparate pe socotéla costuluĭ deântêia stabilire, iar nu din venitulŭ liniilorŭ.

Comissiunea arată că tóte magasiile de mărfurĭ suntŭ construite de lemnŭ şi remisele de locomotive suntŭ de paiantă. Assemenea suntŭ de lemnŭ cheurile de mărfurĭ şi rampele de vite.

Precum veţi vedea din adressa No. 2,751, din 11 Aprilie şi 3,253, din 5 Maiu 1869, Ministerulu nu a datu aprobarea sa acestoru construcţii provisorii şi a insistatu pentru facerea loru în zidăriă. Aceeaşi cerere nu potu de câtu a o repeta şi astădi, Domnule Preşedinte, şi a insista ca tóte acele clădiri să fie definitive, adecă de zidărie şi bine construite, căci afară de clausa prevĕdută în art. 3 alu concessiuneï, relativă la podurile mari, nu essistă nici uă altă clausă prin care Compânia sĕ fie autorisată a face clădiri provisorii de lemn şi paiantă.

Din contră, art. 20 alu Concessiuneï prescrie formalu ca construcţia liniilorŭ să fie făcută în modu solidu şi în condiţiile căilorŭ ferate deântêiulu ordinu şi că totu ce se va constata defectuosu să fie imediatu scosu şi înlocuitu.

Nu vĕdu dar, Domnule Preşedinte, cum s'arŭ putea susţine că construcţiunele de lemn şi paiantă se potu privi ca construcţiuni definitive şi s'arŭ puté admite pe linii deântêiulu ordinu; de aceea sperŭ că veţi lua pe dată mĕssuri pentru înlocuirea acelorŭ construcţii provisorii cu altele definitive, precum Ministerulu v'a cerutu cu dreptu cuvêntu.

Aci este locuiu a vĕ aminti, Domnule Preşedinte, împregiurările ce a occasionatu accidentulu ivitu pe calle în ţiua de $^{13}/_{25}$ currentu în apropriere de Stolnicenï.

Acestu regretabilu accidentu, care a costatu viaţa a 6 persóne din serviciulu linieï şi care arŭ fi pututu da nascere la uă catastrofă din celle maï rarï în analele drumurilorŭ ferate, dă mĕssura essactă de soliditatea cu care se află construită linia şi materialulu mişcătoru întrebuinţatu în esploatare, precum şi aptitudinele, cunoscinţele şi instrucţiile ce possedă personalulu admisu de Compania D-vóstre în esploatarea liniilorŭ Române.

Elu se află in perfectu accordu cu arĕtările Comissiuneï prin care s'a constatatu că acelu personalu nu correspunde necessităţilorŭ uneï esploataţii regulate.

Acéstă nenorocită întêmplare justifică pe lêngă altele refusulu Guvernuluï de a permite pe socotéla sa funcţionarea acestoru linii şi acestu refusu e cu atâtu maï întemeiatu pentru linia Păşcanï-Iassy, unde lucrările suntu atâtu de departe de a fi terminate, şi a presenta tótă siguranţa pentru călĕtorï şi trafic, încâtu stăruinţa Compâniei D-vóstre de a se permite esploatarea eï pe comptul Statului nu se póte considera de câtu ca îndestularea unui simplu capriciu alu D-luï Directoru Ofenheim şi la care Guvernuluï nu 'ï e permissu a se associa în nicï un modu.

Acestea suntŭ, Domnule Preşedinte, chestiunele assupra cărora am creḑutŭ de trebuinţă a attrage din noŭ attenţiunea D-vóstre şi a cărorŭ soluţiune are uă mare importanţă în ochiĭ Guvernuluĭ.

Incheindŭ, amŭ onóre a vĕ declara şi acum, precumŭ amŭ făut'o în trecutŭ în nenumĕrate rônduriĭ, că acestŭ Ministerŭ nu póte de cătŭ a insista cu nestrămutare în otărârea de a cere Companieĭ D-vóstre terminarea lucrărilorŭ dupĕ liniă şi la staţiĭ, rĕmasse âncă nesăvârşite, înlocuirea acelloră constatate viciósse cu altele construite în modŭ definitivŭ şi solidŭ conformŭ prescripţiilorŭ art. 20 a legiĭ; în fine satisfacerea tuturorŭ cellorŭ lalte cereriĭ retalive la materialul mişcătorŭ, la passage, la budgetulŭ esploatăreĭ şi la regulamentulŭ de esploatare.

Daca, precumŭ afirmaţiĭ, Compania D-vóstră are dorinţă viă de a se afla în bună înţelegere cu guvernulŭ şi a termina differenţele essistente prin bună înţelegere, nu rĕmâne de cătŭ a face ca tóte promissiunele ce daţiĭ să se transforme în realitate şi atunciĭ mĕ voiŭ grăbi a trimite uă nouă Comissiune pentru constatare în faţia loculuĭ, pênĕ attunciĭ însĕ liniile Roman-Suceava şi Păşcaniĭ-Iassy nu se potŭ considera ca deschisse pe comptul garanţieĭ Statuluĭ ci numaĭ pe socotéla Companieĭ assupra căria rĕmîne oriĭ ce responsabilitate.

In casulŭ însĕ cândŭ Compania D-vóstre, în contra tuturorŭ esplicaţiunilorŭ de maĭ susŭ, basate pe lege, n'ar rĕmâne mulţumită cu hotărîrea Ministeruluĭ, nu'ĭ remâne, Domnule Preşedinte, de cătŭ a recurge la Tribunalulŭ arbitralŭ prescrissŭ de Concessiune.

Guvernulŭ Românŭ, forte de justeţa pretenţiunilorŭ sélle, este gata a se presenta înaintea acesteĭ jurisdicţiuniĭ şi a se supuue otărîrelorŭ sélle. In assemenea cassŭ, vĕ rogŭ, Domnule Preşedinte, a'mĭ comunica cât maĭ neîntârdiatŭ decisiunea ce veţiĭ lua, precumŭ şi numele arbitruluĭ ce voiţiĭ a numi, spre a se procede îndată la îndeplinirea cellorŭ lalte formalităţiĭ cerute de lege.

In asceptarea unuĭ grabnicŭ rĕspunsŭ din parte-vĕ, vĕ rogŭ, a priimi cu astă occasinne încredinţarea ossebiteĭ melle considerăţiuniĭ.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agricultureĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice cu No. 5,728, din 3 Augustŭ 1870, câtre D-lŭ Preşedinte allŭ Comiteţuluĭ Românŭ Companieĭ Lemberg-Iassy.

Ministerulŭ priimesce numerósse plângeriĭ din partea publiculuĭ relativŭ la

modulŭ de esploatare a căilorŭ ferate Roman-Suceava şi Păşcanĭ-Iassy, deschise de Companiă pe comptulŭ sĕŭ circulaţiunĭĭ publice.

Aceste plângerĭ se confirmă şi printr'unŭ procesŭ varbalŭ sub-scrisŭ de unŭ însemnatŭ numerŭ de călĕtorĭ la $^{10}/_{22}$ Iuliŭ şi însseratŭ în jurnalele *Dreptatea* şi *Trompetta*.

Din acestŭ procesŭ verbalŭ resultă că pe liniile menţionate se comitŭ uă mulţime de necuviinţe din partea serviciuluĭ esploatărel.

Astŭ-feliŭ trenurile dupĕ linia principală Roman-Iassy nu·suntŭ pusse în corespondenţă cu acellea dupĕ ramura Păşcanĭ-Iassy; érŭ călătoriĭ se vĕdŭ nevoiţĭ a ascepta maĭ multe ore spre a putea pleca.

Mersulŭ pe liniă se face în modŭ fórte neregulatŭ, adessea maşinele se oprescŭ în maĭ multe rândurĭ între staţiunele intermediare, fără altă causă de câtŭ viciositatea materialuluĭ mişcătorŭ şi a serviciuluĭ de întreţinere.

Tarifele aprobate de guvernŭ nu se observă; funcţionariĭ companiĭ pretindŭ publicului taxe multŭ maĭ încărcate, de şi elle suntu fixate chiar prin legea Concessiuniĭ.

Personalulŭ, care prin atribuţiunile salle este chiematŭ a fi totŭ d'auna în contactŭ cu publicŭ, nu cunósce Limba Română, şi din acéstă causă resultă mulţime de neînţelegerĭ şi nemulţumirĭ.

In fine acestŭ personalŭ se pórtă cu publicŭ într'unŭ modŭ fórte puţinŭ cuviinciosŭ, ceia ce e cu totulŭ contra prescripţiunilorŭ ce în tóte ţĕrile assemenea agenţĭ suntŭ datorĭ a observa.

Din tóte aceste fapte adeverite, precumŭ amŭ ţisŭ maĭ susŭ, de un numerosŭ publicŭ, puteţĭ vedea, Domnule Preşedinte, în ce stare defectuóssă se află serviciulŭ esploatărel ţisselor liniĭ.

Daca guvernulŭ a consimţitŭ a se da circulaţiĭ publice acelle liniĭ, fie chiar fără garanţia acordată de Concessiune, acésta a făcut'o bassatŭ pe credinţa că, uă Companiă care esploateaţă deja de maĭ multŭ timpŭ alte liniĭ ferate în Austria, va sci a organisa serviciulŭ seŭ în modŭ de a se satisface tóte trebuinţele şi a nu da ocassiunĭ de reclamaţiunĭ atâtŭ de juste ca acellea ce facŭ obiectulŭ presenteĭ adresse. Atragêndŭ atenţiunea Comitetuluĭ D-vóstre assupra cellorŭ de maĭ susŭ, am onóre a vĕ ruga Domnule Preşedinte, să luaţĭ urgente măssurĭ pentru ca fapte ca acellea relatate maĭ susŭ să nu se repete în viitorŭ şi ca totŭ personalulŭ aflatŭ în contactŭ cu publicŭ să cunóscă limba Română şi se aibă uă bună conduită căcĭ în casŭ contrariŭ guvernulŭ va putea

fi pusŭ în neplăcuta posiţiune de a lua de oficiŭ măsurile ce va crede, de şi, precumŭ cunósceţi, esploatarea se face pênĕ acumŭ cu totulŭ pe socoteala Companiĭ şi fără niciŭă garanţiă a venituluĭ kilometricŭ.

Priimiţi, vĕ rogŭ, Domnule Preşedinte, încredinţarea consideraţiĭ mele.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

JURNALU

Subscrişiĭ, întruniţi în Commissiune pentru a essamina starea lucrărilorŭ linielórŭ ferrate Roman-Sucéva şi Păşcani-Iassy, aŭ parcuratŭ aceste liniĭ în ḑioa de 1 Septembre de la Roman la Iassy şi în 3 Septembre de la Iassy la Sucéva, în care escursiă Commissia a găssitŭ lucrările în stare destulŭ de înnaintată pentru a se putea da linia în circulaţiă pe garanţia Statuluĭ, rămâindŭ a se termina în comptulŭ fonduluĭ construcţieĭ lucrările arrĕrtate în anexatulŭ aicĭ ştatŭ, cari lucrărĭ de şi nu era âncă gata, la data escursieĭ Commissiuniĭ, totu-şĭ elle nu sunt de natură a întărḑia deschiderea officială. Prin urmare Commissia constată că linia este destul de înaintată pentru a fi deschissă circulaţiiĭ, însĕ ea nu este âncă săvârşită conformŭ Concessiuniĭ.

(Semnaţi) **P. Donicĭ, D. Frunză, Gaildry.**

Iassy 4 Septembre 1870,

ŞTATŬ

De lucrările căiĭ ferrate Roman-Sucéva-Păşcanĭ-Iassy, rĕmasse a se essecuta de Concessionarĭ din fondul construcţieĭ.

Terassemente.

Talusele de deble de la profilele 305, 327 şi 360 (din profil) să se consolideḑe prin drenage cu pétră séca la suprafaţiă.

Şanţurile în tăeturile dupĕ declivităţile maĭ marĭ de $^1/_{80}$ să se paveḑe.

Rambleulŭ de la pichetele dupĕ cale Nr. 1,694 pênĕ la 1,696 sĕ se consolideḑe contra apelor ce băltescŭ la picior făcêndu-se uă banchetă plantată saŭ fascinage. Assemenea la NNr. 425 pĕnĕ la 443 să se facă lucrărĭ protectóre de fascinage pentru consolidarea taluselorŭ contra inondaţiunelorŭ Siretuluĭ.

Plantaţiile şi gazonarile care n'aŭ isbutitŭ să se refacă, lucrările de conso-

lidare să se termine pênĕ la finele luĭ Noembre anul corent, iar plantaţiile şi gazonarile pênĕ la finele luĭ Aprilie 1871.

Balast. Să se complecteḑe ballastul pe 6400 metri de pe secţia Iassy-Podul-Iloăi şi pe aprocsimativ 16 kilometri pe distanţa de la Podul-Iloai la Păşcanĭ, în care locurĭ ballastul era incomplectŭ la 1 Septembrie. Aceste lucrărĭ de balastagiŭ să se termine pênĕ la finele Noembrie.

Passage de nivel. 1⁰ Prunduirea rampelor de acces la aceste passage pe lungime de 50 metri de fie care parte.

2⁰ Pavarea între şine pe lărgimea passagiuluĭ.

3⁰ Contra-railurile care sunt de lemnŭ să se ramplasseḑe cu contra-railurĭ de fer.

4⁰ Podiscile sub passagele de la pichetele 1,600, 1,616, 1,632, 1,666, 1,676, 1,687, 1,696, 1,711, 1,722 fiindŭ provisoriĭ, unele cu tabliere de lemn, pe chiulele de zidărie, altele cu chiulele de lemn, altele cu chiulele de pământ, să se remplasseḑe prin podişce de pétră. Acesle lucrărĭ de passage se vor termina pênĕ la 1 Septembrie anul viitor.

Împrejmuirele garelor sunt complecte însĕ împrejmuirile liniĭ nu sunt în destul de solide şi pe celle maĭ multe locurĭ lipsescŭ cu totulŭ.

Să se prefacă dar acelle ce nu sunt solide şi să se complecteḑe pe unde lipsescŭ pênĕ la finele Decembrie.

Gara-Iassy la data de 1 Septembrie aripa stângă era clădită din roşiu, acoperişul maĭ terminatŭ, tencuirea etagiuluĭ 1ª atâtŭ pe din întrn cât şi pe din afară terminată.

Marchisa pe jumĕtate aşeḑată, construcţia acesteĭ clădirĭ presintând îndoiala pentru durabilitatea eĭ, se lassă pe respunderea Concessionarilor întréga clădire pentru a se reconstrui cu din fondurile construcţieĭ la casŭ când ea s'ar ruina din causa defectuositățiĭ construcţiĭ saŭ din lipsă de soliditate a fundamentelor.

În gara Iassy maĭ rămâne a se face următórele lucrărĭ.

1⁰ Complectarea drenagiulŭ platformeĭ.

2⁰ Ballastarea cheurilor de animale.

3⁰ Aşeḑarea balanţeĭ a căria gheretă este făcută, dar balanţa lipsea.

4⁰ A se regula maĭ bine scurgerea apelor prin şanţurile şi gropile din jurul gareĭ. Aceste lucrărĭ din gară să se termine pênĕ la finele Decembre.

Gara-Păşcanĭ. Săvărşirea atelierelor care eraŭ clădite din roşu şi accoperite, rĕmâindŭ a se complecta clădirea şi a se aşeḑa tóte maşinile, lucrărĭ ce trebue a se termina pênĕ la finele Aprilie 1871.

Gara-Roman. A se construi un stabiliment de alimentare cu pompă de abur la malulŭ Moldoveĭ şi un apeduc pentru alimentarea puţurilorŭ acesteĭ gare care sunt lipsite de apă. Acéstă lucrare se va termina pênĕ la finele Aprilie 1871.

Mĕssurătórea lungimeĭ liniilorŭ găsindu-se de Comissiune inesactă, a se reface în presenţa unuĭ însărcinatŭ din partea serviciuluĭ de controlŭ alŭ guvernuluĭ şi a se termina pênĕ la finele Noembre anulŭ corentŭ.

Materialŭ Mişcătorŭ. A se aduce în ţérră tóte locomotivele destinate serviciuluĭ căilorŭ ferate române în numĕrŭ de 22, a se da fie căria uă numire română, a se proba data construcţieĭ lorŭ prin producerea certificatelorŭ de probă.

A se proba esistenţa celorŭ 320 vagóne destinate liniilorŭ române, precum şi data construcţiĭ lorŭ prin producerea facturelorŭ fabricilorŭ de unde suntŭ eşite.— A se adăogi inscripţia *Liniile române* în tóte literile, precumŭ şi celle-l-alte inscripţiĭ a se face în limba română.

A se regula serviciulŭ ast-felŭ ca pe teritoriulŭ românŭ să se facă serviciulŭ pre câtŭ se póte cu locomotive române. Acestea se va face pênĕ la finele Octombrie.

In fine bugetulŭ esploataţiĭ şi personaluluĭ se va supune aprobăreĭ Ministeruluĭ pênĕ la finele Octombrie.

Făcutŭ la Iassy 4 Septembre 1870.

(Semnaţĭ) **P. Donicĭ, D. Frunză şi Gaildry.**

Lucrările sus arătate se vorŭ termina din fondurile construcţieĭ în terminile sus arătate.

(Semnatŭ) **d'Ofenheim.** 16 Septembre 1870.

JURNALŬ N. 5

Consiliulŭ Ministrilorŭ

În şedinţa de astăḑĭ Septembre 21, annulŭ 1870, luându în cunoscinţă de Referatulŭ D-luĭ Ministru Secretarŭ de Statŭ la Departamentulŭ Agriculturеĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, sub No. 7,115, relativŭ la deschiderea oficială şi darea în circulaţie pe comptulŭ Garanţii Statuluĭ a liniilorŭ ferate Suceava-Roman şi Păşcanĭ-Iassy, făcêndŭ parte din celle concedate Companieĭ Lembergŭ-Iassy, prin legea de la 21 Septembre 1868.

Avêndŭ în vedere atâtŭ legea Concessiuneĭ acestorŭ căĭ ferate, precumŭ şi dispositiile legiĭ posterióre promulgată la 16 Iunie 1869 pentru autorisarea sevârşireĭ liniilorŭ menţionate maĭ nainte de termenulŭ ficsatŭ de Art. 4 allŭ concessiuniĭ;

Esaminândŭ raportulŭ Comissiuneĭ trimissă în faţia loculuĭ în essecutarea jurnaluluĭ Consiliuluĭ din şedinţa de la 27 Augustŭ espiratŭ, precumŭ şi tóte piessele anexate la dânsulŭ;

Avêndŭ în vedere tóte împrejurările ce înconjóră acéstă cestiune, precumŭ şi corespondenţa urmată între Guvernŭ şi ḑissa Companiă;

Considerândŭ declaraţiunile făcute de Domnulŭ Ofenheim, representantele Companii, prin adressa sa No. 8602 din $\frac{29 \text{ Augustŭ}}{10 \text{ Septembre}}$ precumŭ şi angajamentulŭ luatŭ de D-sa în josulŭ Statuluĭ de lucrările rĕmasse a se essecuta de Concessionarĭ cu din fondulŭ Construcţiuneĭ;

Considerândŭ afirmarea Comissiuneĭ că de şi liniele în chestiune nu s'aŭ găssitŭ cu totulŭ sĕvârşite, comformŭ Concesiuneĭ la data de $\frac{1}{13}$ Septembre curentŭ, însĕ elle se află în stare destulŭ de înaintată pentru a se putea da circulaţieĭ pe comptulŭ Garanţieĭ Statuluĭ, căcĭ lucrările remasse a se complecta nu suntŭ de natură a întârḑia deschiderea oficială;

Considerândŭ că termenile fixate de Comissiune, pentru complectarea ḑiselorŭ lucrărĭ, aŭ fostŭ priimite de Domnulŭ Ofenheim;

Pe aceste considerante şi în basa legeĭ promulgată la 16 Iunie 1869, Consiliulŭ hotărasce a se admite deschiderea oficială şi punerea în esploataţiă pe comptulŭ garanţieĭ a liniilorŭ Suceava-Roman şi Păşcanĭ-Iassy cu începere din ḑioa de 1 Septembre stilŭ vechiŭ annulŭ curentŭ, cu tóte drepturile şi îndatorirele ce resultă din Art. 17, 18 şi 19 din legea Concessiuneĭ, însĕ cu următórele îndatoririĭ din partea Companii.

1. Tóte lucrările rĕmasse nesĕvârşite în ceea ce privesce terassementele, balastulŭ, pasagele de nivelŭ şi împrejmuirile să se termine cu desăvârşire de către companiă cu fondurile salle proprii, éră nu din venitulŭ liniilorŭ, în terminile propusse de comissiune prin ştatulŭ anexatŭ la processulŭ-verbalŭ din $\frac{4}{16}$ Septembre şi acceptate de Domnu Ofenheim.

2. Complectarea gareĭ Iassy şi accesoriilorŭ selle astŭ-fellŭ precumŭ se descriŭ în processulŭ verbalŭ allŭ Comissiuniĭ se vorŭ termina în acelaşŭ modŭ de către Companiă cellŭ multŭ pênĕ la finele luneĭ Decembre annulŭ curentŭ.

Aceste clădirĭ se vorŭ lăssa pe respunderea companieĭ spre a se construi cu a sa proprie cheltuială, la casŭ cândŭ s'ar ruina din causa defectuositâţeĭ con-

structiunii séü din lipsa de soliditate a fundamentelorü, condiţiune ce s'a priimitü şi de Domnu Ofenheim.

3. Lucrările de alimentare a gareï Roman, astü-felü precumü s'aü prescrisü de comissiune să se termine pênë la finele luneï Apriliü 1871, érăşï cu cheltuiala Companieï.

4. Săvârşirea atelieruluï de la Păşcauï împreună cu tóte instalaţiele şi maşinele trebuitóre să se complecteḑe pe comptulü Companieï, cellü multü pênë la finele luï Aprilie 1871.

5. Mëssurătórea lungimeï liniilorü să se prefacă în modulü cellü maï esactü de către Companie, în presenţa unuï delegatü allü Guvernuluï cellü multü pênë la finele lui Noembre annulü curentü.

6. Materialulü mişcătorü, compusü de Locomotive şi vagóne în cantitatea fixată de Ministerulü Lucrărilorü Publice, să se probeḑe atâtü prin producerea facturelorü originale a fabricilorü în care s'aü confecţionarü, câtü şi prin verificarea lorü pe liniï, înscriindu-se pe fie-care denominaţia că elle aparţinü liniilorü Române.

Unü inventariü regulatü se va face de către serviciulü de controlü, împreună cu unü delegatü alü Companieï de totü acestü materialü, precumü şi de mobilierü, scule, unelte etc., ce formeaḑă zestrea liniilorü Romane.

Acestü Inventariü se va păstra nevariatü în Arhivele Ministeruluï.

Tóte acestea se vor face în termenü cellü multü pênë la finele luï Octombre annulü curentü, conform adesiuneï Domnuluï Ofenheim.

7. Compania va presenta budgetulü esploatăreï şi personaluluï pênë la finele luï Octombre şi se va supune modificaţiilorü ce se vor face de către Ministerulü Lucrărilor Publice.

8. In ceea ce privesce construcţiunea passagelorü de nivellü, în locuü podurilorü pe d'asupra saü pe dedesuptü, prescrise la Art. 6. allü concessiuniï, precum şi modulü construcţiuneï magazielorü de la gare şi remiselorü de locomotive, conformü declaraţiuneï şi priimireï d-luï Ofenheim, aceste cestiunï se vorü supune la tribunalulü arbitralü prescrissü de lege.

9. Compania se obligă a recurge la acestü arbitragiü cellü multü pênë la 1 Apriliü anulü fiitoriü.

Se înţelege că prin fixarea chestiunilorü de maï susü, de către tribunalulü arbitralü, atâtü Guvernulü, câtü şi compania nu perdü dreptulü de a recurge orï cândü maï in urmă la acelaşï Tribunalü: pentru orï ce divirgenţă s'ar putea ridica maï în urmü, conformü Art. 28 din Legea Concessiuniï.

10. In casŭ cînd Compania se va abate de la stipulaţiunile de mai susŭ, saŭ nu va săvârşi lucrările descrisse în procesulŭ-verbalŭ allŭ Comissiunii de la 1 Septembre în condiţiile şi termenile acolo arătate, ea va fi supussă la uă amendă de 1000 francĭ pe fie-care ḑi de întârḑiere peste termenulŭ otărît pentru săvârşirea fie-căruia din catigoria de lucrărĭ specificate de comissiune.

(Semnaţĭ) **M. Costachi, G. Gr. Cantacozino, P. P. Carpŭ, C. Grădisteanu, G. Manu şi Al. Lahovari.**

OPINIA DOMNULUĬ G. VERNESCU

Prin actulŭ de compromisŭ, încheiatŭ de Ministerulŭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, cu data din 30 Septembre, sub No. 7,443, subscrisulŭ fiindŭ numitŭ din partea acestuĭ Ministerŭ judecătorŭ arbitru, spre a statua assupra neînţelegerii ivită între guvernulŭ românŭ şi compania Lemberg-Cernăutz-Iassy, împreună cu D. Iohn Green, judecătorŭ arbitru, numitŭ din partea ḑiseĭ Companiĭ, în conformitate cu dispositiunile Art. 28 din legea Concessiunii, în şedinţa de la 5 şi 7 Octombre, presentându-se înaintea sus-semnatuluĭ şi a coarbitruluĭ Green, în localulŭ curţiĭ de Cassaţiune, representanţiĭ părţilorŭ în litigiu, Domnu G. Costa-foru, pentru ministerulŭ Lucrărilorŭ Publice, şi Domnu C. Veissa, pentru compania Lemberg-Iassy, s'a alesŭ maĭ întêiŭ supra arbitru, dupĕ cumŭ se constată din alăturatulŭ procesŭ-verbalŭ, apoĭ s'aŭ ascultatŭ pledoariile părţilorŭ, s'aŭ cititŭ memoriile presentate, s'aŭ esaminatŭ în fine actele produse de fie care, şi în urmă, intrândŭ în deliberare, s'a ivitŭ divergenţă de opiniune între sub-sematulŭ şi d. Green, arbitru companieĭ; conformŭ dĕră legiĭ de concessiune, emitŭ opiniunea mea, dupĕ cumŭ urméză:

Avêndŭ în vedere că specia acesteĭ contestaţiunĭ este cererea companieĭ de a se resolva cestiunea următóre:

«Guvernulŭ are dreptulŭ, dupĕ clausele şi condiţiunile actuluĭ de concessiune, şi a legiĭ adiţionale din 16 Iuniu 1869, precumŭ şi dupe angageamentele luate de precedentulŭ ministru allŭ Lucrărilorŭ Publice de a fixa unŭ termenŭ maĭ amânatŭ de câtŭ 4 Iuniu 1870 (ḑiua deschiderii liniĭ Păşcanĭ-Iassy) pentru intrarea în vigóre a garanţiei Statuluĭ; fiindŭ-că guvernulŭ n'a opritŭ de locŭ traficulŭ cu dreptulŭ de siguranţă publică, constatândŭ prin acésta că

nu exista verĭ-unŭ pericolŭ, şi pentru că s'a probatŭ prin traficulŭ de atuncĭ continuŭ şi neîntreruptŭ, că lucrările întîrdiate n'au fostŭ uă pedică pentru transportulŭ călĕtorilorŭ şi mărfurilorŭ;

«Considerândŭ că pentru a resolva acéstă cestiune trebue să esaminămŭ prealabile décă la 4 Iuniu linia Păşcanĭ-Iassy era deschisă, conformŭ menţionatelorŭ legĭ şi angageamente, căcĭ numaĭ ast-felŭ deslegarea cestiunĭĭ pusă póte să aîbă interesŭ în causă;

«Considerândŭ că dupĕ lucrările aflate în dosarele Ministeruluĭ deschiderea linĭĭ Păşcanĭ-Iassy la 4 Iuniu, s'a făcutŭ fără consimţimêntulŭ Ministeruluĭ, chiar în contra voinţeĭ ministeruluĭ formalŭ manifestată;

«Considerândŭ că în principiŭ, pentru cuvinte de siguranţă publică şi a intereselorŭ generalĭ în privinţa traficuluĭ, deschiderea uneĭ linĭĭ ferate nu se póte face de câtŭ în urma uneĭ autoritaţiunĭ dată de Ministerulŭ Lucrărilorŭ Publice;

«Considerândŭ că legea de concessiune din 21 Septembre 1868 consacră acestŭ principiu, maĭ cu sémă prin Art. 20 în care se arată că Ministerulŭ are dreptŭ să controleze lucrările, să le primésca séŭ să céră desfiinţarea lorŭ, şi prin urmare să autorise, séu nu, deschiderea linieĭ;

«Considerândŭ că de n'arŭ resulta din legea de concessiune, în modŭ espresŭ, dreptulŭ Ministeruluĭ de autorisaţiune pentru deschiderea linieĭ, totuşĭ legea de concessiune a drumurilorŭ de ferŭ din Austria, din 14 Septembre 1854, este luată de părţĭ, prin Art. 29 allŭ concessiunĭĭ, ca basă pentru regularea cestiunilorŭ ce n'aŭ fostŭ prevĕdute în concessiune;

«Considerândŭ că legea din 1854 se explică şi se complectă prin regulamentulŭ de esploatare allŭ căilorŭ ferate, la care să şi referă legea de concessiune austriacă prin Art. 9 şi 12;

«Considerândŭ că prin acea lege regulamentară se dice, în modŭ positivŭ, că fără autorisaţiunea guvernuluĭ nu se póte deschide uă liniă ferată;

«Considerândŭ că legea adiţionale din 16 Iuniŭ 1868, n'a modificatŭ concessiunea de câtŭ în privinţa termenelorŭ deschiderĭĭ liniilorŭ şi a curgerĭĭ garanţieĭ Statuluĭ;

«Considerândŭ că compania chiar a recunoscutŭ dreptulŭ Ministeruluĭ de a da autorisaţiune pentru deschiderea liniilorŭ, cerêndŭ acéstă autorisaţiune, atâtŭ pentru deschiderea linĭĭ Suceava-Roman, câtŭ şi pentru deschiderea acestia,

«Considerândŭ că pretinsele angageamente alle precedentuluĭ ministerŭ consistă numaĭ în promissiunea făcută de a da autorisaţiune pentru deschiderea

liniei, şi chiarŭ déca tóte lucrările n'arŭ fi cu desevîrşire terminate, în destulŭ numaĭ să se constate, că nu va fi pericolŭ pentru siguranţa publică şi că traficulŭ se va putea face în bune condiţiunĭ;

«Considerândŭ déră că linia Păşcanĭ-Iaşşy n'a fostŭ deschisă la 4 Iuniu, conformŭ legiĭ de concessiune, şi că prin urmare Ministerulŭ, avêndŭ drèptulŭ de autorisaţiune, putea să fixeze termenulŭ deschideriĭ liniĭ la altă epocă de câtŭ acea de 4 Iuniu;

»Considerândŭ că de şi compania susţine cŏ lucrările neterminate nu eraŭ de natură a pune în pericolŭ siguranţa publică, saŭ a face ca traficulŭ să nu se efectueḑe în condiţiunĭ avantagióse, însĕ anchetele comissiunilorŭ tecnice sĕvîrşite la 22 Apriliu şi la 30 Apriliu 1870 constată din contră că era pericolŭ pentru siguranţa publică şi traficulŭ nu se putea face în bune condiţiunĭ;

«Considerândŭ că compania n'a contestatŭ acelle anchete pentru veracitatea constatărilorŭ lorŭ nicĭ atuncĭ nicĭ acumŭ chiar.

«Considerândŭ că de şi Ministerulŭ în urma cereriĭ Companiceĭ din 12 Maiŭ 1870, n'a trimisŭ imediatŭ uă nuoă anchetă pentru a constata starea lucrărilorŭ, acéstă întîrḑiere însĕ se póte esplica avêndu-se în vedere puţinulŭ timpŭ trecutŭ de la acea din urmă anchetă şi pênĕ la cererea Companieĭ, avêndu-se maĭ cu sémă în vedere că ancheta din urmă constată că uă mulţime de lucrărĭ eraŭ abia începute şi că altele eraŭ făcute în contra dispositiunilorŭ concessiuniĭ, şi că prin urmare Ministerulŭ putea fi convinsŭ cu dreptŭ cuvêntŭ că lucrările se găsescŭ maĭ totŭ în situaţiunea descoperită prin ancheta din urmă;

«Considerândŭ că, la 6 Iuniŭ, adică cu 14 ḑille în urma deschideriĭ liniĭ, d'a dreptulŭ de către Companiă, Ministerulŭ trimiţêndŭ uă nuoă anchetă, acésta a constatatŭ că chiar atuncĭ lucrările eraŭ neterminate şi traficulŭ nu se putea face în bune condiţiunĭ, declarîndŭ că nicĭ pătura de sub-traverse (balaste) nu era peste totŭ pusă;

«Considerândŭ, dară, că, în urma acesteĭ anchete, cererea ce făcuse Compania pentru uă anchetă înainte de 4 Iuniŭ, nu maĭ póte fi foloritóre causeĭ Companieĭ.

«Considerândŭ în fine că şi ancheta trimisă de Ministerŭ la 4 Septembre constată că lucrările nu eraŭ cu desĕvîrşire terminate nicĭ la acea epocă;

«Avêndŭ în vedere mijloculŭ de apărare allŭ Companieĭ că Ministerulŭ, dacă într'adeverŭ era pericolŭ pentru siguranţa publică, trebuia să oprésca îndată circulaţiunea linieĭ;

«Considerându că acestu mijlocu, menitu cellu multu a demonstra uă slăbiciune a Ministeruluĭ, nu póte constitui nicĭ într'unu modu verŭ unu dreptu pentru Companiă;

«Considerându assemenea că Ministerulu a făcutu formalu cunoscutu Companieĭ că deschiderea este numaĭ pe respunderea sa, şi că garanţia Statuluĭ nu va începe a curge de câtu din minutulu de cându deschiderea se va face conformu concessiuniĭ;

«Avêndu în vedere alegaţiunea Companieĭ că de faptu linia a circulatu fără pericolu pentru siguranţa publică şi că traficulu s'a efectuatu, şi, prin urmare, ar fi nedreptu a nu i se plăti garanţia âncă de la 4 Iuniu;

«Considerându că garanţia nu póte curge de câtu din minutulu cându linia s'a deschisu, conformu concesiueiĭ în urmarea auterisaţiuuiĭ dată de Ministerulu Lucrărilorŭ Publice;

«Considerându că în faptu chiar nu se póte assigura că circulaţiunea s'a făcutu fără pericolu pentru siguranţa publică, căcĭ din dosarele Ministeruluĭ se constată că óre care accidente s'aŭ întâmplatu pe aceste liniĭ;

«Considerându că nu este destulu că traficulu să se efectueze dupĕ cumu ḑice Compania, ci trebue să fie constatatu că ellu să efectuéză în bune condiţiuniĭ, şi din contra din dossarele Ministeruluĭ în care se găsescu şi plângeriĭ de alle particolariloru se constată că traficulu să făcea in condiţiuniĭ desavantagióse;

«Considerându în fine că Statulu, şi ca părtaşu într'acésta concesiune, şi că debitore garanţieĭ stipulată, este directu interessatu ca deschiderea linieĭ să se facă în bune condiţiuniĭ.

«Pentru tóte aceste considerante, şi în virtutea susu citatelorŭ articole din concessiune, suntu de părere că Ministerulu era în dreptu să fixeḑe deschiderea linieĭ ferate Păşcaniĭ-Iaşşy la altu termenu de câtu acella de 4 Iuniu, şi anume în casulu nostru la $^{1}/_{13}$ Septembre, şi să hotărésca în acellaşu timpu că de atuncĭ începe a curge şi garanţia.»

Făcutu la Bucureştĭ, la 18 Octombre 1870.

(Semnatu) **G. Vernescu.**

OPINIA D-LUĬ IOHN GREEN.

Unu compromisu cu data de la 30 Septembre din urmă, stilu vechiu, între Ministerulu Agriculturieĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice şi Societatea drumuluĭ de ferŭ Lemberg-Cernăuţi-Iassy, instituindu pe subsemnatul Iohn Green

jude arbitru din partea ḑisseĭ societăţĭ pentru a judeca împreună cu D. George Vernescu, jude arbitru numitŭ din partea guvernuluĭ românŭ, un diferentŭ între Guvernŭ şi ḑissa societate, conformându-se dispositiunilorŭ art. 28 din actulŭ de concessiune etc.

Fiindŭ că ceĭ duoĭ arbitriĭ s'aŭ reunitŭ la 5 Octomvre espiratŭ în localulŭ înalteĭ Curţĭ de Cassaţiune, şi procedêndŭ imediatŭ, conform art. 8 din actulŭ de concessiune, la numirea unuia super-arbitru, s'aŭ învoit a numi pe D. Scarlat Fălcoianu, primulŭ preşedinte alŭ înalteĭ Curţĭ de Cassaţiune, numire care a fostŭ comunicată D-luĭ Scarlat Fălcoianu, şi care a acceptat'o.

Fiind că ceĭ duoĭ arbitriĭ s'aŭ constituitŭ îndată în tribunal arbitralŭ, aŭ ascultatŭ părţile, care aŭ depusŭ conclusiunele lorŭ în scrisŭ, precum se constată din processulŭ-verbalŭ.

Fiindŭ că ceĭ duoĭ arbitriĭ s'aŭ reunitŭ din noŭ la 7 Octombre espiratŭ, şi ne putêndŭ fi de accordŭ, aŭ amânatŭ şedinţa pentru 14 Octombre curentŭ.

Sub-semnatulŭ în conformitate cu dispositiunile art. 28 din actulŭ de Concessiune, emite opinia următóre :

«Luândŭ cunoscinţă de cestiunea ce urmézĕ a se resolva, a căruia coprindere este :

«Guvernulŭ are dreptulŭ dupe clausele şi condiţiunele actuluĭ de Concessiune şi a legiĭ adiţionale din 16 Iuniŭ 1869, precum şi dupĕ angagementele luate de precedentulŭ Ministru al Lucărilorŭ Publice, de a fixa unŭ termenŭ maĭ amânatŭ de cătŭ 4 Iuniŭ 1870, ḑiua deschiderii linii Păşcani-Iassy, pentru întrarea în vigóre a garanţiĭ Statuluĭ, pentru că Guvernulŭ n'a opritŭ de locŭ traficulŭ pe cuvêntulŭ de siguranţă publică, constatândŭ printr'acésta, că nu esistă vre un pericolŭ, şi pentru că s'a probatŭ prin traficŭ de atuncĭ continuŭ şi neîntreruptŭ, că lucrările întêrḑiate n'aŭ fostŭ uă pedică pentru transportulŭ călĕtorilorŭ şi mărfurilorŭ.

«Considerândŭ că, dupe dispositiunele concessiuneĭ, societatea nu e de locŭ datóre a solicita autorisaţia pentru deschiderea drumuluĭ de ferŭ, un assemenea dreptŭ nefiind accordatŭ guvernuluĭ, nicĭ impusă societăţiĭ uă assemenea obligaţiune;

«Considerândŭ că de şi actulŭ de concessiune ḑice că tóte detaliurile neprevĕḑute în concessiune, vor fi regulate de comun accordŭ între guvernŭ şi societate, luândŭ de basă dispositiunele legiĭ de concessiune a drumurilorŭ de ferŭ din Austria din 14 Septembre 1854, nu este de locŭ statuatŭ în acéstă lege, că reglementulŭ esploatăriĭ austriace sĕ formese uă parte întregitóre,

precum guvernulŭ românŭ ar voi sĕ deducă acum, şi vĕdêndŭ că guvernulŭ a refusatŭ chiar d'a recunósce ca obligatorŭ acestŭ reglementŭ, când i s'a făcutŭ de societate uă assemenea propunere;

«Considerândŭ că cu tóte că Ministerulŭ lucrărilorŭ publice prin nota sa No. 3,741, cu data din 25 Iuniŭ (cu duoĕ ţile dupe deschidere) a declaratŭ formalŭ societăţiĭ că, dacă tóte mĕssurele prescrise de art. 2 alŭ legiĭ austriace, nu vor fi luate din partea societăţiĭ, guvernulŭ 'şĭ reservă dreptulŭ, în interesulŭ şi a garanţeĭ publice, de a usa fără esitare, de facultatea ce'ĭ dă legea de a suspenda circulaţiunea publică pe linia Păşcanĭ-Iassy, guvernulŭ românŭ n'a închisŭ linia nicĭ uă dată, şi prin acésta a recunoscutŭ deschiderea tacitamente;

«Considerândŭ că, de la deschiderea linii Păşcanĭ-Iassy (4 Iuniŭ) traficulŭ n'a fostŭ întreruptŭ şi că lucrările întârţiate n'aŭ fostŭ uă împedicare pentru transportulŭ călĕtorilorŭ şi mărfurilorŭ;

«Considerândŭ că dupĕ ce a declaratŭ prin depeşa sa din 11 Decembre trecutŭ, că: «câtŭ despre aceea Păşcanĭ-Iassy, voiŭ face totŭ ce'mĭ e permisŭ în usurile stabilite în assemenea casurĭ, pentru a nu întârţia fără folosŭ deschiderea acesteĭ din urmă linĭĭ.» Ministerulŭ adaogă în depeşa sa din 12 Decembre «cu tóte acestea vĕ potŭ assigura că nu din întârţierea câtor-va micĭ lucrărĭ de nicĭ uă importanţă pentru siguritatea călĕtorilorŭ, saŭ pentru traficŭ, voiŭ refusa d'a priimi linia Paşcanĭ-Iassy;

«Considerâudŭ că drumurile de ferŭ suntŭ considerate gata a fi date circulaţiuneĭ şi sunt deschise îndată ce sĕ găssescŭ în stare esploatabile, fără a se cere uă complectă sĕvêrşire;

«Considerândŭ că chiar Ministerulŭ a recunoscutŭ, prin nota sa din 23 Septembre din urmă, dreptulŭ d'a deschide uă cale ferată maĭ 'nainte d'a fi complectŭ terminată, acordândŭ societăţiĭ «deschiderea oficiale» a linieĭ cu începere de la 1 Septembre, cu tóte că chiar în acestŭ momentŭ nu suntŭ complectŭ sĕvîrşite óre care lucrărĭ;

«Pentru tóte aceste motive, sub-semnatulŭ este de părere că guvernul n'are dreptulŭ de a fixa un termenŭ maĭ amânatŭ de câtŭ 4 Iuniŭ 1870 (ţiua deschiderĭĭ linieĭ Păşcanĭ-Iassy) pentru întrarea în vigóre a garanţii Statuluĭ.»

Făcutŭ în Bucurescĭ la 18 Octombre, 1870.

(Semnat) **I. Green.**

SENTINŢA D-LUĬ SUPER-ARBITRU, SC. FĂLCOIANU.

DD. judecătorĭ arbitri numiţĭ de guvernulŭ Românŭ şi Compania Lemberg-Cernauţi-Iassy ne putându-se pune de acordŭ spre a statua assupra următoreĭ cestiunĭ ce le era deferită:

«Guvernulŭ are dreptulŭ dupĕ clausele şi condiţiunile actuluĭ de concessiu-«ne şi al legi adiţionale din 16 Iuniŭ 1869, precumŭ şi dupĕ angagamentele «luate de precedentulŭ Ministru al Lucrărilorŭ Publice, de a fixa unŭ termenŭ «maĭ amânatŭ de cătŭ 4 Iunie 1870 (ḑioa deschideri liniĭ Păşcanĭ-Iassy) pen-«tru intrarea în vigóre a garanţiĭ Statuluĭ; fiindŭ-că guvernulŭ n'a popritŭ «de locŭ traficulŭ cu dreptulŭ de siguranţă publică, constatândŭ prin acésta «că nu esistă vre unŭ pericolŭ, şi pentru că s'a probatŭ din traficulŭ de atunḑi «continu şi neîntreruptŭ, că lucrările întârḑiate n'aŭ fostŭ vre uă pedică în trans-«sportulŭ călĕtorilorŭ şi mărfurilorŭ.»

In ḑioa de 21 Octombre aŭ înaintatŭ sub-semnatuluĭ, superarbitru numit de D-lorŭ, opiniunile ce a emisŭ fie care, ca conformŭ Art. 28 din actulŭ de Concessiune, să amŭ a mĕ uni cu una din elle.

Sub-semnatulŭ, avêndŭ în vedere opiniunea fie căruia din DD. Arbritri;

Avêndŭ în vedere art. 28 din actulŭ de conecssiune, precum şi tóte actele şi memoriile presentate de ambele părţi, a pronunţatŭ sentinţa următóre:

Considerândŭ că în legea de Concessiunĭ, Guvernulŭ nu a stipulatŭ espresŭ dreptulŭ de a defige epoca deschideri liniĭ ferate Păşcanĭ-Iassy;

Considerândŭ că, pentru a stabili acestŭ dreptŭ, în lipsă de stipulaţiunĭ espresse, guvernulŭ învócă: a) calitatea sa de veghetorŭ supremŭ al siguranţiĭ persónelorŭ şi proprietăţilorŭ şi b) calitatea sa de debitore al garanţiĭ şi copârtaşŭ în calea ferată;

Considerândŭ că în calitate de veghetor al siguranţeĭ persónelorŭ şi proprietăţilorŭ, guvernulŭ nu are altŭ dreptŭ de cătŭ pre acella de a prohibe uă esploataţiune începută în urma unorŭ fapte de natură a vĕdi, că acea esploataţiune pune în pericolŭ siguranţa publică; că, de uă parte, acéstă calitate nu dă nicĭ într'unŭ casŭ dreptulŭ de a defige epoca începeriĭ uneĭ esploataţiunĭ, iară pe de altă, în speciă, elŭ n'a usatŭ de dreptulŭ de a suspende circulaţiunea;

Considerând că, în calitatea de debitor al garanţiĭ şi coppărtaşŭ, guvernulŭ ne obligându-se a garanta venitulŭ defiptŭ şi a plăti partea ce-ĭ revine de cătŭ în schimbulŭ obligaţiuniĭ Concessionarilorŭ de a construi callea ferată, conformŭ legeĭ de Concessiune, are, fără îndoială, dretulŭ de a nu se recu-

nósce debitorŭ de câtŭ dupe ce se va fi constatatŭ că condiţiunea sub care s'a obligatŭ, a fostŭ executată;

Considerândŭ că, acésta condiţiune este definită în legea de Concessiune care în art. 4, cere ca callea ferată să fie terminată şi apoĭ pussă în circulaţiune, şi art. 20, ca callea ferată să fie în căpută şi esploataţiunea stabilită în condiţiunile căilorŭ ferate de prima ordine;

Considerând că acésta fiindŭ condiţiunea sub care Statulŭ să găsesce obligatŭ, guvernulŭ are dreptulŭ d'a nu admite intrarea în vigóre a garanţiĭ din momentulŭ puneri în circulaţiune a căeĭ ferate, ci numaĭ dupĕ ce se va constata că callea ferată a fostŭ terminată şi că construcţiunea şi esploatarea eĭ stabilite în condiţiunile căilorŭ ferate de prima ordine, conformŭ art. 4 şi 20 din legea de Concessiune;

Considerând că acéstă constatare cată să se facă prin recunóscerea guvernuluĭ, că Concessionariĭ 'şĭ aŭ îndeplinitŭ obligaţiunile lorŭ, — rămâindŭ acestora, în casŭ de neînţelegere, dreptulŭ de a se adressa la arbritri.

Considerând că dreptulŭ ce invócă guvernulŭ, de a defige începutulŭ dăreĭ în circulaţiune, nu e în definitivŭ de câtŭ dreptulŭ de care amŭ vorbitŭ maĭ snsŭ, de a constata momentulŭ în care Concessionariĭ aŭ essecutatŭ obligaţiunile lorŭ;

Considerând că acéstă constatare să face de ordinariŭ în forma uneĭ autorisaţiunĭ cerută de Concessionarĭ şi acordată de guvernŭ de a se pune uă linie în esploatare; că astŭ-felŭ s'a înţelesŭ în Austria dispositiunile legeĭ de Concessiune din 14 Septembre 1854, la care se referă espresŭ art. 29 din concesiunea căieĭ ferată Suceava la Iassy-Roman şi Botoşanĭ;

Considerândŭ însĕ că forma nu'ĭ importă; că, cea ce importă este dreptulŭ pentru Statŭ de a nu lăssa să se încépă obligaţiunea sa la garanţie de cât dupĕ ce va constata însuşĭ saŭ se va constata prin arbritri, că callea ferată Păşcanĭ-Iassy a fostŭ terminată şi că e stabilită în condiţiunile căilorŭ ferate de prima ordine;

Considerând că guvernulŭ a declaratŭ, dupĕ maĭ multe espertise, că linia Păşcanĭ-Iassy nu se află în condiţiunile de maĭ susŭ âncă de la 4 Iuniŭ 1870 şi că nu a fostŭ în aceste condiţiunĭ de câtŭ la 1 Septembre 1870;

Considerând că Concessionariĭ făcând apel la Arbitri, nu le a supus drectŭ de câtŭ cestiunea de a se sci dacă Guvernulŭ avea dreptŭ să defigă uă altă epocă pentru punerea în vigóre a garanţieĭ, de cât epoca de 4 Iunie 1870, la care a început circulaţiunea; — nu le a supusŭ d'a dreptulŭ cestiunea d'a se sci care

è momentulŭ precisŭ în care construcţiunea căiei ferate era destulŭ de înaintată în cât să fie reputatŭ terminată; că cu tóte acestea şi această cestiune este pusă arbitrilorŭ în modŭ indirectŭ şi la soluţiunea eĭ tindŭ mai allesŭ conclusiunile companiĭ; că, prin urmare, arbitri suntŭ datorĭ a se pronunţa şi assupra eĭ;

Considerând dar că din espertisele provocate de Guvernŭ şi a căror veracitate nu a fostŭ contestată, resultă că circulaţiunea nu a împlinitŭ condiţiunile de comoditate, de celeritate, de regularitate, şi că construcţia liniĭ nu a fostŭ destulŭ de complectă pentru ca callea farată, dupĕ usanţile admisse şi de pe bună credinţă ce cată să domnească în esecutarea contractelorŭ, să fi pututŭ fi reputatŭ terminată, de cătŭ la uă epocă fórte apropiată de 1 Septembre 1870;

Considerândŭ ca ideea pussă înainte de concesionarĭ că în general, căile ferate se punŭ în circulaţiune înainte de a fi fostŭ pe deplin terminate, şi că însuşĭ Guvernulŭ le-a recunoscutŭ dreptulŭ de a pune în circulaţiune callea ferată înainte de a complecta pe deplin tóte lucrările, această idee nu trebue a face să se uĭte că, în pricipiŭ, callea ferată trebue să fie terminată în momentulŭ în care va începe a curge garanţia; că prin urmare, permisiunea de a se deschide uă linie înainte de complectarea tutulorŭ lucrărilorŭ este uă facilitate, uă condescendinţă care e în natura unor assemenea contracte şi conformă cubuna credinţă ce trebue să preşeadă la esecutarea lorŭ, dar care nicĭ într'unĭ casŭ nu póte constitui pentru Concesionar dreptul de a essige ca callea ferată să fie reputată deschissă numaĭ pentru că vagónele potŭ circula şi verĭ-care ar fi starea de înaintare a lucrărilorŭ;

Considerând că din circonstanţă că Guvernulŭ nu a opritŭ imediatŭ circulaţiunea, pentru motivŭ de siguranţă publică, şi că traficulŭ s'a urmatŭ fără întrerupere âncă de la 4 Iunie 1870, nu se póte conchide de cătŭ că circulaţiunea nu presinta pericole care să pue în posiţiune pe Guvernŭ de a usa de dreptulŭ seŭ de înaltă tutellă, dar nu că circulaţiunea era slabită în condiţiunile legeĭ de concesiune, aşa în cătŭ Guvernulŭ, ca parte contractantă, să fi recunoscut că concesionariĭ 'şĭ aŭ executatŭ pe deplinŭ obligaţiunile lorŭ, căcĭ în calitatea sa de veghetor suprem, assupra siguranţeĭ publice nu avea drept să oprească circulaţiunea, de cât dacă ea ar fi presintat pericole grave pentru viaţă călĕtorilor, de óre-ce ca debitor al garanţii şi copărtaşŭ, are dreptŭ a cere nu numaĭ ca circulaţiunea să nu presinte pericole şi întrerumperĭ dar âncă că ea să presinte rapiditatea, regularitatea şi tóte comodităţile pentru per-

sóne şi pentru mărfurĭ, pre care le presintă circulaţiunea pe uă calle ferată de prima ordine.

Pentru aceste motive Sub-semnatul se unesce cu opinia emissă de Domnul G. D. Vernescu, arbitrul Guvernuluĭ Românŭ, la 18 Octombre 1870, şi hotărasce că guvernulŭ Román a fostŭ îndreptŭ a fixa altŭ termen de câtŭ acela de 4 Iunie stil noŭ şi anume termenul de 1/13 Septembre, de la care să incépă a curge garanţia.

Dată în Bucurescĭ la 30 Octombre 1870, în auḑulŭ Domnilor G. Costaforu, advocatulŭ Guvernuluĭ Românŭ şi T. Veissa, advocatulŭ Companieĭ.

(Semnatŭ) **Sc. Fălcoianu.**

§

ANE

RELATIVE LA LUCRĂRILE ORDINARE DE ŞOSELE

No.	NATURA LUCRĂRILORŬ	DA INCEPERIĬ
	CAP. I. ART. 1. B. E.	
1	Construirea localuluĭ Scóleĭ d'Agricultură	10 Iulie 1868
2	„ dependinţelorŭ scóleĭ	5 Aprilie 1869
3	„ fermeĭ scóle de la Herestreŭ	4 Iulie 1869
4	„ atelierelorŭ şi uneĭ private.	12 Iunie 1869
5	Confecţionarea mobilieruluĭ scóleĭ.	26 Septem. 1869
6	Construirea şoseleĭ la scóla d'Agricultură	17 Maiŭ 1869
7	Imprejmuirea curţeĭ scóleĭ d'Agricultură.	16 Iunie 1870
8	Nivelarea şi pavarea curţiĭ scóleĭ	24 Aprile 1870
9	Construirea grajdurilorŭ de la scóla d'Agricultură. . .	26 Iunie 1870
	CAP. II. ART. 4. B. E.	
10	Construirea canaluluĭ Brezóia.	26 Iulie 1868
11	Idem idem Manuc şi Manolache	31 Martie 1868

III

CSE

SI PODURI, AFLATE IN CURSU DE ESECUTARE

TA	VALOARE ANGAJATĂ		VALÓREA LUC. ESECUTATE				RESTUL PÊNĂ LA TERMINARE	
			IN ANII TRECUȚI		IN ANNUL 1870			
TERMINĂRĬ	LEI	B.	LEI	B.	LEI	B.	LEI	B.
Terminatŭ	169,575	10	168,892	54	682	56	„	„
Idem	26,530	90	26,530	90	„	„	„	„
Idem	29,286	57	29,286	57	„	„	„	„
Idem	19,741	90	19,741	90	„	„	„	„
Idem	3,990	00	„	„	3,990	00	„	„
Idem	3,806	02	3,806	02	„	„	„	„
Idem	1,986	46	„	„	1,986	46	„	„
Idem	2,261	49	„	„	2,261	49	„	„
1 Noembre 1870	26,458	57	„	„	17,532	98	8,925	59
	283,637	01	248,257	93	26,453	49	8,925	59
Terminatŭ	210,692	33	210,692	33	„	„	„	„
15 Octombre 1870	399,376	88	247,173	32	86,422	46	65,781	10
	610,069	21	457,865	65	86,422	46	65,781	10

No.	NUMIREA LUCRĂRILORŬ	DA INCEPERI
	CAP. III. ART. 1. LUCR. DE POD. ŞI SOS. CONTR.	
12	Slatina la Mogoşeştĭ	19 Septem. 1864
13	Bechet la Dunăre	26 Iunie 1868
14	Construcţia queuluĭ şi şos. la portulŭ Olteniţa	1 August 1868
15	Puntulŭ Sitarŭ	24 Iulie 1868
16	Bacăŭ Gura Comanuluĭ	"
17	Uvragele de artă Bacăŭ Gura Comanuluĭ	"
18	Şoséoa Flămînzĭ. Hârlăŭ	14 Decem. 1868
19	" Betoşanĭ, Flămînzĭ	18 Aprilie 1866
20	" Iaşşy, Ţutora	20 Octom. 1864
21	" Iaşşy, Podulŭ Ilói	26 Ienuarie 1865
22	" Vasluĭ, Docolina (Chiţcanĭ)	14 Noemb. 1868
23	" Din Şesul Bahluiulŭ	9 Octomb. 1868
24	" Din traversarea Bacăuluĭ	20 August 1868
25	Inălţarea şoseleĭ Severin Poroina	23 Septem 1868
26	Şosele în traversarea Oraşuluĭ Focşanĭ	3 Noemb. 1868
27	" " " Tecuciĭ	11 Octomb. 1868
28	" Ploeştĭ Predélŭ	26 Aprilie 1869
29	" Piscu Şerban-Vodă Caliţa	28 Aprilie 1869
30	Construcţia Şoselelorŭ din Oraşulŭ Botoşanĭ	26 Maiŭ 1869
31	" " Movila, Vasluĭ	9 Noemb. 1864
32	Şos. de la Filaretŭ la gara drumuluĭ de ferŭ	29 Martie 1869
33	Terminarea rampelorŭ poduluĭ Puchenĭ	16 Martie 1870
34	Consolidarea poduluĭ Bahna	1869
35	Şos. din interiorulŭ Oraş. Roman	10 Septem. 1869
36	Construcţia zăgazelorŭ de la podulŭ Purcărenĭ	19 August 1869
37	Podurile pe şos. de la Ocnele Marĭ	1869
38	Podurile pe şos. Piteştĭ Câmpu Lungu	23 Ianuarie 1870
39	Restaurarea pod. pe şos. Ploeştĭ Predél	15 Iulie 1868
40	Podurile peste Argeşĭ şi Râulŭ Dómneĭ	12 Octom. 1868
41	Podulŭ peste Jiŭ pe şos. Filiaşi Stîngacea	1869
42	Podurile pe şos. Iaşşy Ţutora	1 Octom. 1868
43	Podulŭ stavilar de la Brezóia	4 August 1869
44	Podulŭ peste apa Gilort	6 Iulie 1869
45	Podurile dintre Buhuşi şi Peatra	3 Septemb. 1869
46	Reconstr. a 14 pod. de pétră şi lemn pe şos. dintre Focşanĭ şi Bacăŭ	10 Septemb. 1869
47	Constr. a 3 pod. de lemn pe şos. ce conduce de la Bacâŭ rampele pod. de ferŭ peste Bistriţa	13 Augustŭ 1869
48	Repar. Caselor de cant. şi a podeţ. pe şos. Bucur. Ţigăneştĭ	17 Octomb. 1869
49	Podulŭ Cotmeana	19 Iulie 1898
50	Podulŭ Proeni	31 Iulie 1869

TA TERMINĂRI	VALOARE ANGAJATĂ LEI	B.	VALOAREA LUCR. ESECUTATE IN ANII TRECUTI LEI	B.	IN ANUL 1870 LEI	B.	REST PÂNĂ LA TERMINARE LEI	B.
31 Maiŭ 1870	662,985	18	561,552	65	60,789	25	40,643	28
15 Decemb. 1870	236,259	06	65,187	82	100,983	13	70,088	11
1 Septemb. 1870	174,030	54	70,410	69	50,742	14	52,877	71
24 Ianuarie 1871	256,772	96	147,857	19	63,864	01	45,051	76
„	540,709	72	260,132	89	„	„	280,576	83
„	518,518	52	100,652	35	„	„	417,866	17
14 Iulie 1871	422,812	42	51,580	04	114,525	16	256,707	22
18 Aprilie 1869	198,420	77	15,746	55	65,170	66	117,503	56
31 Octomb. 1870	378,263	00	291,650	87	58,810	27	27,801	86
31 Octomb. 1869	985.336	07	830,664	44	103,950	76	50,720	87
14 Noemb. 1870	1013,209	96	269,375	95	192,952	75	550,881	26
9 Octomb. 1870	310,128	98	123,536	19	60,652	71	125.940	08
Octomb. 1870	48,781	96	32,860	72	4,462	41	11,458	83
1 Noemb. 1870	151,258	62	28,571	91	25,613	58	97,073	13
20 Noemb. 1869	104,943	77	97,421	21	7,522	56	„	„
11 Octomb. 1870	76,479	95	67,240	25	9,239	70	„	„
31 Decemb. 1870	503,538	03	142,195	30	149,380	67	211,962	06
31 Octomb. 1870	131,206	62	39,793	49	66,643	92	24,769	21
Regie	86,370	00	26,920	11	„	„	59,449	89
31 Octomb. 1870	1301,587	12	1115,036	49	115,294	69	71,255	94
1 Octomb. 1869	40,041	03	39,980	82	60	21	„	„
Terminat	6,451	30	„	„	6,451	30	„	„
Regie	12,875	00	3,200	00	9,675	00	„	„
10 Maiŭ 1870	20,035	36	„	„	13,863	90	6,171	46
20 Aprilie 1870	6,893	67	„	„	6,893	67	„	„
Regie	20,899	00	10,000	00	10,899	00	„	„
30 Iunie 1870	15,119	98	„	„	15,119	98	„	„
1 Octomb. 1869	260,328	29	106,173	68	56,709	33	97,445	28
30 Aprilie 1870	93,363	88	59,249	42	34,114	46	„	„
Relie	81,166	48	60,583	24	20,000	00	583	24
1 Octomb. 1870	82,651	21	42,142	50	20,127	54	20,381	17
15 Aprilie 1870	47,178	61	„	„	30,818	10	16,360	51
6 Septemb. 1870	22,400	00	„	„	14,228	08	8,171	92
1 August 1870	25,931	89	9,872	52	16,059	37	„	„
1 August 1870	31,186	14	10,634	77	„	„	20,551	37
15 Octomb. 1869	9,943	00	„	„	„	„	9,943	00
1 Ianuarie 1870	1,3516	38	6,960	27	6,556	11	„	„
31 Decemb. 1868	20,009	34	14,597	40	5,411	94	„	„
1 Octomb. 1870	6,604	36	3,202	94	3,401	42	„	„
	8,918,208	17	4,704,984	67	1,520,987	78	2,692,235	72

No.	NUMIREA LUCRĂRILORŬ	DA INCEPERĬ
	CAP. IV. ART. 1. B. E.	
51	Rampele poduluĭ de fer peste Siret la Mărăşeştĭ	Prin Concesiune
52	Consolidarea poduluĭ peste apa Topolniţa	29 Aprilie 1870
53	Constr. rampelor poduluĭ de fer peste Ialom. la Ţigăneştĭ	16 Iunie 1870
54	Podurile pe Şos. Fundata Târgovişte.	17 Martie 1870
55	Construcţia rampelorŭ pod. de fer peste Bistriţa	Prin Concesiune
56	Idem dig. de apărare a pod. de fer peste Siret la Ionăşeştĭ	13 August 1870
57	Construcţia unuĭ pod de lemn pe rîul Dómneĭ lîngă Piteştĭ	7 Septem. 1870
58	Procurarea uneltelor pentru construirea şoseleĭ de la Ocnele Marĭ la Gura Sohaşuluĭ.	15 Septem. 1870
59	Const. digurilor la pod. de fer peste Prahova la Pucheni	23 Iunie 1870
60	Pavarea Curţi Mitrop. pênĕ la ultima intrare a Camereĭ	22 Octombre 1870
	CAP. IV ART. 2. B. E.	
61	Repar. podeliĭ a 5 pod. la Călugăreni pe Calea B. G. .	22 Decem. 1869
62	Repar. acoperiş. cas. de canton. pe şos. Galaţĭ Vameşĭ .	21 Ianuarie 1870
63	Pentru întreţinerea comunicaţieĭ drumuluĭ Braşovŭ . .	1 Februarie 1870
64	Reparaţia poduluĭ peste Argeşĭ la Copăceni	20 Februarie 1870
65	Infiinţarea unuĭ dig. la pod. peste Prahova la Pucheni .	25 Februarie 1870
66	Resta. pod. Urecheştĭ şi Ioneştĭ dupe Calea Adjud Ocna	27 Februarie 1870
67	Asemenea a poduluĭ de la Kilometru No. 29.	Idem
68	Micĭ repar, de degradărĭ de Şos. şi podeţe în Circons. X.	Idem
69	Reparaţia poduluĭ Baia.	26 Februarie 1870
70	Restabilirea Comunicaţiĭ pe şos. din Circons. I.	3 Martie 1870
71	Repar. pod. Avrigénca pe drumul nat. Galaţĭ Brăila .	26 Februarie 1870
72	Const. unuĭ zăgaz pentru apăr. pod. peste Argeşĭ lîngă Pit.	5 Martie 1870
73	Pentru curăţirea zăpezi dupe şos. Galaţĭ Tecucĭ.	6 Martie 1870
74	Repar. şos. Ploeştĭ, Predél intre Comarnic, şi Sinaia . .	7 Martie 1870
75	Reconst. şi repar. a 16 pod. pe şos. Focşanĭ Bacăŭ. . . .	13 Martie 1870
76	Reparaţia poduluĭ peste apa Colintina	10 Martie 1870
77	Pentru transport. de petrişĭ pe părţile cele maĭ degradate dupe sos. Olteniţa.	25 Februarie 1870
78	Pentru intreţin. Comunic. pe calea ce trav. Oraş. Roman.	16 Martie 1870
79	Reparaţiĭ eventuale de poduri şi şos. în Circons. V. . .	20 Martie 1870
80	Constr. unuĭ apeduc de scurgere sub digul conducător la pudrările Statuluĭ	3 Aprilie 1870
81	Pentru reparaţia poduluĭ peste apa Lotru	18 Iunie 1870
82	Repar. pod. Proeni pe Calea Naţ. R. Vălceĭ râul Vaduluĭ.	8 Maiŭ 1870
83	Reparaţia poduluĭ Tecucel.	11 Iunie 1870
84	Constr. zidurilor de sprijinire pe şos. Cozia Căĭneni . . .	5 Maiŭ 1870
85	Reconstr. pavag. Straderĭ din Or. Piteştĭ în direcţia Caleĭ Naţionale Slatina Rîmnicul Vîlci.	25 Aprilie 1868
86	Completarea ferărieĭ poduluĭ Călugăreni.	9 Maiŭ 1870

TA	VALOARE ANGAJATĂ		VALOAREA LUC. ESECUTATE				REST PÊNĚ LA TERMINARE	
			IN ANII TRECUTI		IN ANUL 1870			
TERMINĂRI	LEI	B.	LEI	B.	LEI	B.	LEI	B.
Poduri de fer	64,903	78	„	„	21,000	00	43,903	78
Terminatŭ	19,408	50	„	„	19,408	50	„	„
16 Aprilie 1870	7,255	31	„	„	6,618	87	636	44
1 Decem. 1870	31,198	70	„	„	18,167	17	13,031	53
Poduri de ferŭ	54,208	75	„	„	53,938	75	270	00
13 Noembre 1870	26,400	00	„	„	„	„	26,400	00
7 Noembre 1870	4,412	70	„	„	„	„	4,412	70
Terminatŭ	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
23 Octombre 1870	8,672	87	„	„	„	„	8,672	87
Regie	5,475	87	„	„	5,475	87	„	„
	222,936	48	„	„	125,609	16	97,327	32
Terminatŭ	7,968	90	„	„	7,968	90	„	„
Idem	697	19	„	„	697	19	„	„
Idem	450	00	„	„	450	00	„	„
Idem	2,500	00	„	„	2,500	00	„	„
Idem	389	80	„	„	389	80	„	„
Idem	3,500	00	„	„	3,500	00	„	„
Idem	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
Idem	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
Idem	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
Idem	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
Idem	941	00	„	„	941	00	„	„
Idem	1,468	48	„	„	1,468	48	„	„
Idem	354	04	„	„	354	04	„	„
Idem	2,000	00	„	„	2,000	00	„	„
1 Octombre 1870	28,831	24	„	„	16,349	29	12,481	95
Terminatŭ	110	75	„	„	110	75	„	„
Idem	414	27	„	„	414	27	„	„
							„	„
Idem	2,000	00	„	„	2,000	00	„	„
Idem	2,000	00	„	„	2,000	00	„	„
Idem	224	90	„	„	224	90	„	„
							„	„
Idem	74	00	„	„	74	00	„	„
Idem	619	30	„	„	619	30	„	„
Idem	18	55	„	„	18	55	„	„
Idem	1,140	80	„	„	1,140	80	„	„
Idem	11,973	30	10,000	00	1,973	30	„	„
							„	„
Idem	113	85	„	„	113	85	„	„
	71,790	37	10,000	00	49,308	42	12,481	95

No.	NUMIREA LUCRĂRILORŬ	DA INCEPEREI
	Transport	
87	Reparaţia poduluĭ Văděnĭ.	9 Maiŭ 1870
88	Reparaţia stricăciunilorŭ şos. la Capu poduluĭ Puchenĭ	Idem
89	Reconstruirea în regiă a pod. Siret la Mărăşeştĭ	12 August 1870
90	Curăţirea banchetelor şi terenuluĭ lateral la şos. Mogoşóia	13 Maiŭ 1870
91	Prefacerea pavag. de la bariera Mogoşói spre Târgov. Bănésa şi Herestreŭ	12 Maiŭ 1870
92	Repar. uneĭ podiscĭ de la bar. Vergul. şi constr. din nuoŭ a unuia peste santur. şos. Colintina	19 Maiŭ 1870
93	Reparaţia a 7 podeţe pe calea Mihăileni Latăĭ	1869
94	Construcţia şos. între Bacău şi podu de fer peste Bistriţa	11 Iulie 1970
95	Repar. acoper. a 34 case de canton. pe şos. Mihâilenĭ Latâi	7 Iulie 1870
96	Amel. drum. vechĭ între Bacăŭ şi podu de fer peste Bistriţa	16 Iulie 1870
97	Reconstruirea a douĕ fântînĭ pe şos Tecuciŭ Berheciŭ. .	Idem
98	Constr. de apeduce de pavagiŭ şi aplanarea teren. la Bar. Mogoşói	11 Iunie 1870
99	Repar. a douĕ podiscĭ pe şos. dintre Bar. Mogoşói şi Tîrgov.	20 August 1870
100	Repar. podului peste Dîmboviţa la Vitanŭ	Idem
101	Curăţirea potmoluluĭ pe şos. Ploeştĭ Predeal.	12 Iunie 1870
102	Reparaţia eventuale de pod. şi şos. în Circons. III şi IV	Idem
103	Reparaţia unuĭ podŭ pe şos. Iaşşy Podul Ilói	5 Iunie 1870
104	Repar. a douĕ pod. pe şos. Valea Rea şi Dealu Saru. . .	17 Septemb. 1870
105	Estragerea rĕdăcinilor şi trunchiurilor din Oltŭ	15 Septemb. 1870
106	Canaliz. în regie a râuluĭ D-neĭ în sus de podul Purcâreŭ	17 Septemb. 1670
107	Const. unuĭ dig. cu fascine la Kil. 72 pe Calea Ploeş. Predél	Idem
108	Dĕrĕmarea piciorului stîng. al poduluĭ Deleni.	15 Septemb. 1870
109	Reparaţia pod. Blaga dupe şos. Iaşşy Blaga.	Idem
110	Const. a doĕ pod. peste Vâile Gura Andras. şi Gura Hâlmâgiĭ	25 Aprilie 1870
111	Construcţia unuĭ apeduc pe şos. Ţigăneştĭ	30 Septemb. 1870
112	Constr. a doĕ apeduce şi repar. de podeţe pe şos. Blaga Mov.	28 Iulie 1870
113	Terminarea în regie a poduluĭ Călineştĭ	9 Septemb. 1868
114	Reconstruirea tablieruluĭ poduluĭ Ialpugŭ	12 August 1870
115	Repar. podului prodana de pe calea naţională No. 21 .	26 Septemb. 1870
116	Repar. zidurilor de sprijinire pe şos. Riu Vaduluĭ	16 Septemb. 1870
117	Reconstr. a 3 podeţe pe şos. Bacăŭ Gurâ Comanuluĭ . .	13 Martie 1870
118	Reconstr. podurilor peste Birnad şi Negel	25 Septemb. 1870
119	Repar. pod. peste Argeşiŭ pe şos. Bucurestĭ Giurgiu . .	7 Octomb. 1870
120	Repar. maĭ multor apeduce pe şos. Galaţĭ puţu Haretŭ.	16 Septemb. 1870

TA	VALOAREA ANGAJATĂ		VALOAREA LUCR. ESECUTATE				REST. PÊNA LA TERMINARE	
			IN ANII TRECUTI		IN ANUL 1870			
TERMINĂRI	LEI	B.	LEI	B.	LEI	B.	LEI	B.
	71,790	37	10,000	00	49,308	42	12,481	95
Terminatŭ	622	00	„	„	622	00	„	„
Idem	132	00	„	„	132	00	„	„
Idem	4,000	00	„	„	4,000	00	„	„
Idem	1,296	00	„	„	1,296	00	„	„
Idem	5,131	43	„	„	5,131	43	„	„
Idem	913	28	„	„	913	28	„	„
Idem	4,570	65	3.600	00	970	65	„	„
Idem	33,169	24	„	„	33,169	24	„	„
Idem	510	00	„	„	510	00	„	„
Idem	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
Idem	1,000	00	„	„	1,000	00	„	„
11 Iulie 1870	4,559	19	„	„	3,331	63	1,227	56
Terminatŭ	538	74	„	„	538	74	„	„
Idem	858	20	„	„	858	20	„	„
Idem	2,572	80	„	„	2,572	80	„	„
Idem	2,000	00	„	„	2,000	00	„	„
Idem	3,123	53	„	„	2,811	18	312	35
Idem	600	00	„	„	600	00	„	„
Idem	300	00	„	„	300	00	„	„
Idem	600	00	„	„	600	00	„	„
Idem	2,037	60	„	„	2,037	60	„	„
Idem	204	00	„	„	204	00	„	„
Idem	2,151	00	„	„	2,151	00	„	„
25 August 1870	3,656	10	„	„	3,656	10	„	„
Terminatŭ	609	00	„	„	609	00	„	„
28 Septemb. 1870	5,035	68	„	„	3,388	15	1,647	53
Terminatŭ	22,218	30	21,191	86	1,026	44	„	„
12 Octomb. 1870	2,773	53	„	„	2,773	53	„	„
26 Noemb. 1870	2,666	71	„	„	„	„	2,666	71
16 Noemb. 1870	7,801	50	„	„	„	„	7,801	50
13 Maiŭ 1870	1,386	00	„	„	1,050	12	335	88
30 Noembre 1870	5,172	42	„	„	517	00	4,655	42
7 Noemb. 1870	8,287	50	„	„	828	75	7,458	75
16 Noembre 1870	3,278	79	„	„	1,158	20	2,120	59
	206,565	56	34,791	86	131,065	46	40.708	24

VI

ANEXE

RELATIVE LA CAPIT. VI, PENTRU LUCRĂRĬ DE DRUMURĬ JUDEŢENE ŞI VICINALE.

TAB

de ḑilele de lucru constatatŭ în fie-care judeţŭ, de ḑilele întrebuinţate şi

annulŭ 1870, dupe

No. CURENTŬ	NUMIREA JUDEŢELORŬ	TOTALUL ḑilelorŭ constatate în fie care judeţ pe 1870	ḐILELE ce urméză a se întrebuinţa în lucrare		ḐILELE destinate a se plăti în baní		
			CU MÂNA	CU CARCLŬ	ḐILLE	LEI	Baní
1	Doljiŭ	220,524	79,839	121,764	18,921	52,265	16
2	Covurluĭ	50,964	19,065	31,683	216	522	
3	Oltulŭ	159,854	83,346	72,152	4,356	11.077	92
4	Brăila	45,760	7,069	17,625	21,066	81,039	50
5	Buzeŭ	117,206	59,502	46,719	10,985	34,392	
6	Mehedinţi	211,068	97,905	105,315	7,848	26,365	
7	Dîmboviţa	164,184	83,385	72,153	8,646	20,770	29
8	Muscelŭ	72,947	43,510	27,772	1,665	5,544	75
9	Neamţulŭ	110,646	39,456	23,322	47,868	103,653	
10	Vlaşca	136,439	37,818	90,158	8,463	30,624	
11	Ilfovŭ	298,770	49,101	88,457	161,212	450,140	50
12	Argeşŭ	137,661	65,130	57,438	15,093	30,241	
13	Rômnicu-Săratŭ	100,651	37,762	51,606	11,283	38,256	
14	Putna	100,657	44,956	42,144	13,557	34,267	50
15	Prahova	206,436	87,700	58,532	60,204	209,770	56
16	Iassy	107,227	34,369	33,930	38,928	118,716	50
17	Ialomiţa	82,111	17,892	63,316	903	3,669	66
18	Ţecuciŭ	105,542	45,553	41,554	18,435	41,608	50
19	Dorohoiŭ	96,384	53,588	29,731	13,065	17,484	36
20	Cahulŭ	43,158	18,906	16,090	8,162	22,356	
21	Tutova	83,946	31,857	31,890	20,199	56,310	
22	Romanaţi	142,726	51,546	82,410	8,770	40,898	
23	Gorjiŭ	169.950	117,924	47,181	4,845	10,486	12
24	Fălciŭ	77,614	28,888	27,234	21,492	93,276	
25	Sucéva	102,078	52,983	31,935	17,160	27,303	
26	Bacăŭ	151,819	72,710	55,780	23,329	48,307	
27	Vasluĭ	88,320	39,510	32,979	15,831	25,927	38
28	Vâlcea	167,508	108,147	56,103	3,258	7,655	76
29	Teleorman	142,816	40,421	87,944	14,451	65,044	89
30	Roman	66,768	29,720	30,844	6,204	14,818	
31	Botoşanĭ	83,441	29,684	29,764	23,993	39,498	75
32	Bolgradŭ	54,130	25,774	25,440	2,916	7,716	
33	Ismailŭ	11,544	500	349	10,695	27,594	
	Totalŭ	3,910,849	1,635,516	1,631,314	644,019	1,797,599	10

LOU

lucrările essecutate la drumurile Judeţene şi Comunale pênĕ la 1 Noembriŭ sciinţile priimite.

ŢILELE întrebuinţate în lucru		LUCRĂRILE ESECUTATE			PIETRIŞ transportatŭ	PODURĬ şi podeţe	OBSERVAŢIUNI
CU MÂNA	CU CARULŬ	Terasemente din noŭ	Terasemente reparate din cele vechĭ	Terasemente împietrite			
		m. l.	m. l.	m. l.	m. l.	No.	
40,504	56,466	41,000	16,090	57,586	4,608	49	
6,369	1,507	2,800			4,547		
17,910	17,706	5,700		11,000	6,264		
2,390	9,501	1,455		1,263	14,780	1	
16,520	17,180	121,000		81,000		10	
27,794	31,780	43,000		76,000	1,220	103	
47,329	36,971	69,750		59,000		50	
20,100	13,207	13,298		22,498			
(a)		46,000		77,000			(a) N'a comunicatŭ nicĭ uă sciinţă.
30,489	39,043	20,410		7,560	27,124	8	
30,957	43,407	20,596		13,151	6,165	8	
34,000	14,000	15,000		23,000	2,000	13	
12,195	17,017	28,514		22,258	2,868	1180m.l.	
13,401	4,263	25,011		13,958	1,250		
10,403	3,218	2,815		7,218			
8,019	5,980	13,858	7,125	4,397	3,339		
Nu s'a	lucratŭ	nimicŭ	pênĕ la	1 Noem	vriŭ		
4,265	2,494	3,387		500	1,689		
29,787	15,349	8,500	5,500	11,078	6,400	3	
(b)							(b) N'a comunicatŭ sciinţa.
7,641	744	33,442	-	150	147		
5,630	3,520	37,157		28,913	7,346		
78,924	33,597	24,630	17,400	29,200		49	
(c)				2,115	7,040		(c) Idem
14,910	4,738	4,440			1,670		
44,106	35,566	28,000	61,000	35,000	5,147		
(d)	(f)	5,246			5,400		(d) Idem (d) Idem
28,177	13,997	10,300		10,050			
	10,770			24,200			
18,061	3,016	22,000		12,000	664	25	
12,003	12,755	13,890		9,682			
1,359	(h)	4,574					(h) Idem
Fiindŭ	puţine dile de lucru în natură, s'a regulatŭ a se lucra cu contractŭ.						
563,234	447,792	656,773	107,115	639,777	107,998	319	

Copiă dupĕ circularea Ministerului Agriculturei, Commerciului şi Lucrărilorŭ Publice cu Nr. 5,638 din 31 Iuliŭ 1870, către D-niĭ Prefecţĭ de judeţe.

Domnule Prefectŭ,

Legea, votată şi promulgată în anulŭ 1868, pentru construcţiunea drumurilor judeţene, vecinale şi comunale cu adjutorulŭ ḑilelorŭ de prestaţiune, a avutŭ de scopŭ a corespunde la uă dorinţă generalmente simţită pentru crearea unuĭ întregŭ resoŭ de căĭ destinate a lega între dînsele tóte centrurile de populaţiune.

Pentru adjungarea acestuĭ scopŭ s'a impusŭ fie cărui locuitorŭ, fără escepţiune uă contribuţiune de şésse ḑille pe an, din care treĭ pentru drumurile judeţene şi treĭ pentru celle vicinale şi comunale.

Numĕrulŭ ḑilelorŭ disponibile se urcă în fie-care judeţŭ la uă cifră însemnată şi constitue un capitalŭ de muncă, care de s'ar fi pututŭ utilisa în totalitatea şi cu cuvenita intelligenţă, ar fi datŭ pênĕ astăḑĭ resultate multŭ maĭ satisfăcĕtóre de cât celle dobêndite.

Din nenorocire, Domnule Prefectŭ, acéstă lege salutară, găssindu-ne puţinŭ preparaţĭ, aplicaţiunea eĭ n'a corespunsŭ pe deplinŭ aspiraţiunelorŭ legitime ce eram în dreptŭ a ascepta, şi maĭ cu sémă nerăbdărĭ cu care fie-care localitate doresce a vedea terminate mijlócele calleĭ de comunicaţiune.

Una din causele principale ce a contribuitŭ şi contribue âncă la întîrḑierea lucrărilorŭ de construcţiune, este lipsa agenţilorŭ specialĭ, precum ingineri şi conductorĭ.

Pe tótă ḑiua Ministerulŭ priimesce cereri din partea autorităţilorŭ districtale spre a li se trimite assemenea agenţĭ pentru conducerea lucrărilorŭ.

Maĭ pe tótă ḑiua se vede assemenea în Monitorulŭ Official publicaţiunĭ prin care se face appelŭ persónelorŭ înḑestrate cu cunoscinţe speciale de a se presenta şi priimi însărcinarea de ingineri saŭ conductorĭ în serviciulŭ judeţelorŭ.

Cu tóte aceste apeluri, cu tóte avantagele ce se promitŭ acestorŭ funcţionarĭ, maĭ nimenĭ nu se presintă, saŭ aceia cari o facŭ nu însuşescŭ condiţiunele sciinţifice ce se cerŭ, fie acestea câtŭ de elementare.

Lipsa de ómenĭ specialĭ în arta ingineriei este dară un faptŭ constatatŭ şi netăgăduitŭ; causele eĭ sunt multiple şi nu'mĭ propunŭ a le desvolta aci.

Consecuenţele acesteĭ lipse nu suntŭ însĕ maĭ puţinŭ regretabile, căcĭ, în fórte multe districte, capitalulŭ însemnatŭ allŭ ḑilleloru de prestaţiune rămâne neutilisatŭ, neavêndŭ cine face proectele si priveghea essecutările.

Rĕulŭ devine din ce în ce mai simţitorŭ şi reclamă un remediŭ eficace, cellŭ puţinŭ pentru viitorŭ.

Guvernulŭ preocupatŭ de assemenea trebuinţe, a creatŭ âncă din anul 1868 pe lângă Ministerulŭ Lucrărilorŭ Publice uă scólă tecnică de Podurĭ şi Şossele capabilă a îndestra pe junii Românĭ ce ar voi să îmbrăţişeḑe uă assemenea carieră cu tóte cunoscinţele trebuitóre pentru construcţia podurilorŭ şi şoselelor.

Acéstă scólă a începutŭ funcţionarea eĭ în bune condiţiunĭ şi în cursulŭ anuluĭ fiitorŭ va da cea din têiŭ seriă de elevĭ, carĭ vorŭ putea fi întrebuinţaţĭ cu profitŭ în lucrările publice alle Statuluĭ saŭ judeţelorŭ.

Numerulŭ elevilorŭ ce s'aŭ presentatŭ şi aŭ pututŭ fi admişĭ este însĕ fórte restrînsŭ, şi aceştia chiar nu aŭ pututŭ continua studiele de câtŭ cu mijloculŭ unuĭ ajutorŭ de leĭ 75 pe lună, ce guvernulŭ a fostŭ nevoitŭ a aloca pentru întreţinerea lorŭ în timpulŭ studiilorŭ, şi fără care eĭ nu se puteaŭ susţine din causa lipseĭ mijlócelorŭ de subsistenţă.

Numĕrulŭ bursierilorŭ ţinuţĭ de Statŭ în acea scólă este de 15, împărţiţĭ câte 5 în fie-care din ceĭ treĭ anĭ aĭ scóleĭ, numer peste care Ministerulŭ nu póte trece, în vederea resurselorŭ restrînse ce este posibilŭ a se afecta aceste instituţiunĭ.

Este învederatŭ că în aşa condiţiunĭ va fi imposibilŭ a satisface numerósele cererĭ ce se facŭ şi se vorŭ face de către judeţe pentru trebuinţa crescêndă a lucrărilorŭ lorŭ de utilitate publică.

Preocupatŭ de acéstă trebuinţă, am chibzuitŭ, Domnule Prefectŭ, că cu puţină bună-voinţă din partea autorităţilorŭ judeţene s'ar putea face faţiă tutor acestorŭ dificultăţĭ dacă elle arŭ consimţi a trimite pe fie-care an în arrĕtata scólă câte unŭ bursierŭ cellŭ puţinŭ cu cheltuéla judeţelorŭ.

Acéstă cheltuélă, care se urcă anualmente la cifra de leĭ 900 (séŭ pentru ceĭ treĭ anĭ aĭ cursurilorŭ la leĭ 2,700) de fie-care elevŭ este, credŭ, cu totulŭ neînsemnătóre în comparaţiune cu avantagele ce ar resulta pentru lucrările sélle din întrebuinţarea unorŭ agenţĭ îndestraţĭ cu tóte cunoscinţele necessariĭ şi care va face să fructifice în modulŭ cellŭ maĭ raţionalŭ însemnatulŭ capitalŭ afectatŭ de lege la construcţiunea drumurilorŭ.

În compensaţiunea sacrificiuluĭ făcutŭ de unŭ districtŭ, s'ar putea pune elevuluĭ trimesŭ de dênsulŭ obligaţiunea de a servi în lucrările districtale unŭ numĕrŭ determinatŭ de şésse anĭ dupĕ absolvirea cursurilorŭ scóleĭ şi cu apuntamentele ce li se vorŭ fixa la intrarea lorŭ în serviciŭ.

Acestea sunt, Domnule Prefectŭ, consideraţiunile ce dupĕ uă matură chib-

zuire m'aŭ condusŭ la soluţiunea arătată mai susŭ, şi pe care o credŭ cea mai nemerită spre a face să înceteze cellŭ puţinŭ pe viitorŭ starea de lucrurĭ actuale.

Vĕ rogŭ dară a pune acéstă cestiune în desbaterea consiliuluĭ judeţénŭ la prima sa întrunire, susţinênd'o cu tótă autoritatea D-vóstre şi stăruindŭ a se înscri suma de 900 leĭ în budgetulŭ anuluĭ viitorŭ, cu esplicaţiune că acéstă înscriere are să durese treĭ anĭ consecutivĭ.

Nu mĕ îndoescŭ că dacă autoritatea judeţénă are uă adevérată solicitudine pentru prosperitetea Districtuluĭ, va recunósce cu mine că acéstă soluţiune e singură admisibilă din mai multe puncturĭ de vedere şi se va grăbi a o adopta şi pune în aplicare chiar în anulŭ acesta.

In assemenea casŭ, vĕ communicŭ, Domnule Prefectŭ, că cursurile scóleĭ aŭ a începe la 1 Octombre viitorŭ, şi că cunoscinţele ce eleviĭ urmédă a posede, spre a profita de lecţiunile ce se predaŭ în scólă, suntŭ acellea ce se dobîndescŭ în celle cincĭ clase gimnasiale, conformŭ publicaţiuniĭ făcută în maĭ multe rîndurĭ în Monitorulŭ Officialŭ.

Resultatulŭ ce veţĭ dobêndi în acéstă cestiune, vĕ invitŭ, Domnule Prefect, a'lŭ communica sub-scrisuluĭ din vreme spre a se avisa la mĕsurele necessariĭ.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

REGULAMENTŬ

PENTRU APLICAREA LEGIĬ ASUPRA DRUMURILORŬ

I. DISPOSIŢIUNĬ GENERALE

Art. 1. Epocele când urméză a se cere ţile de lucru pentru drumurile judeţe suntŭ de duoĕ categoriĭ. (1).

I. Epoca de primăvară de la..... la.....

II. Epoca de tómnă de la..... la.....

Art. 2. Pentru neapărată şi ţilnică întreţinere a comunicaţiuniĭ pe drumurile vicinale şi comunale se va putea cere cu tóte acestea ţille de lucru în Comunele rurale, şi în intervalulŭ epocelorŭ de maĭ susŭ.

Art. 3. Dupĕ ce lista ţilelorŭ de lucru din fie-care comună se va statornici

(1) Fie-care din epocile fixate la art. I, se vor putea sub-împărţi în maĭ multe perióde dupĕ împrejurările locale.

anuală, conform art. 26, 27, 28, 29, 30 şi 31 din lege, Primariĭ Comunelor, ceĭ din comunele rurale prin Sub-Prefectura respectivă, vor înainta Comitetuluĭ Permanentŭ câte uă copie legalisată, celŭ multŭ pênĕ la 15 Fevruariŭ a fiecăruia anŭ.

Neobservarea acestuĭ termen face rĕspunzĕtorĭ pe Primarĭ şi pe Sub-Prefecţĭ de cheltuelile ce se vor urma cu trimiterea unuĭ întradins din partea Comitetuluĭ pentru alcătuirea saŭ rectificarea acestorŭ liste.

Art. 4. Primariĭ Comunelorŭ rurale, saŭ în lipsa lorŭ unulŭ din consilierĭ ce se va delega de dênşiĭ vor servi în timpulŭ esecutăriĭ lucrărilorŭ ca agenţĭ direcţĭ de esecutare şi priveghere sub ascultarea Inginerului Şef şi a conductorilorŭ, delegaţi sĕĭ, dupĕ ordinile ce vor priimi dela Sub-Prefecţĭ.

Art. 5. Ḑilele datorite în totalŭ de fie-care Comună pentru drumurile judeţene se vorŭ preface în lucrărĭ cu bucata, ce se vorŭ da în sarcina colectivă a locuitorilor aceleĭ Comune.

Pentru acésta Inginerulŭ judeţuluĭ se va servi de date positive şi consacrate de esperienţă, pe care printr'unŭ tabloŭ le va pune în vederea Comitetuluĭ.

In cestiunĭ de transporturĭ va avea în vedere distanţele şi localităţile.

Art. 6. Primariĭ Comunelorŭ rĕspundŭ de îndeplinirea tutulorŭ ḑillelorŭ cu mânile saŭ cu carulŭ a celorŭ înscrişĭ în liste, conformându-se la casurĭ de trebuinţă art. 32 şi 34 din lege, ast-felŭ în câtŭ să se desăvêrşéscă pe deplin tótă lucrarea ce se va da în sarcina comuneĭ.

Art. 7. Repartiţiunea între locuitorĭ a lucrărilorŭ ce se vorŭ da în sarcina uneĭ Comune, se va face de Primarŭ în înţelegere cu conductorulŭ însărcinatŭ cu esecutarea.

Art. 8. În fie-care anŭ, Consiliulŭ judeţénŭ va fixa liniile de drumurĭ judeţene ce va fi sĕ se essecute în anulŭ următorŭ.

Inginerulŭ judeţuluĭ va face pênĕ atuncĭ studiulŭ şi proectele cuviincióse, pe lângă care va alătura Comitetuluĭ permanent, şi un tabloŭ detaliatŭ estrasŭ din proectulŭ fie-căriĭ liniĭ, arĕtândŭ atâtŭ rôndulŭ una lângă alta a Comunelor ce va crede de cuviinţă sĕ ia parte la lucrare, câtŭ şi lucrările ce li se destină precum şi distanţa pe care suntŭ aşeḑate acele lucrărĭ.

Comitetulŭ permanentŭ, făcêndŭ modificările ce va crede de cuviinţă le va supune la revisiunea şi aprobarea Consiliuluĭ.

Art. 9. De uă dată cu facerea planuluĭ şi profiluluĭ unuĭ drumŭ, Inginerul judeţuluĭ va face şi calcululŭ sepăturilorŭ şi împlinirilorŭ necesariĭ pentru facerea terasementelorŭ.

Acestŭ calculŭ va arăta numĕrulŭ metrilorŭ cubĭ de terasemente pe fie-care lungime parţială a drumuluĭ, şi dupĕ cantitatea aceluĭ terasementŭ se va statornici, pe basa esperienţelorŭ făcute, şi numĕrulŭ ţilelor de pălmaşĭ trebuitóre.

Cunoscându apoĭ numĕrulŭ ţilelor disponibile dintr'uă comună, se va calcula lungimea de şossea în terasmente ce locuitoriĭ aceĭ Comune vor fi datorĭ a da gata în cursulŭ unuĭ anŭ.

Totŭ assemenea se va procede şi pentru împietruire, cunoscându distanţa carierelorŭ şi numĕrulŭ ţilelor de carŭ disponibile, de la aceeaşĭ Comună.

Art. 10. În modul prescrisŭ la articolul precedentŭ fie-care comună va fi datóre a da gata în cursulŭ uneĭ campaniĭ uă lungime hotărîtă de şossea în terasemente, şi uă lungime de împietruire cu reservele sélle; saŭ avêndŭ în vedere depărtarea drumuluĭ orĭ carierelorŭ, precum şi dispoziţiile art. 28 alŭ legeĭ, uă lungime numaĭ de terasemente saŭ numaĭ de împietruire.

Aceste lungimĭ se vor comunica fie-căruĭ Primar a Comunelorŭ ce contribue la facerea drumuluĭ în cestiune, cu îndatorire a face să se esecute întocmaĭ în cursulŭ anuluĭ.

Art. 11. Porţiunea de drum ce dupĕ calculele de maĭ sus revine anualmente fie-căria din Comunele destinate a contribui la facerea luĭ, se va preda în primirea Primaruluĭ aceĭ Comune împreună cu ţĕruşĭ saŭ movilele arĕtătóre de axulŭ şi înălţimea împlinirilorŭ saŭ adâncimea săpăturelorŭ, prin Procesverbalŭ sub-scrisŭ de dînsulŭ, în care se va arĕta lungimea de drum predată în sarcina sa, şi punctele prin care ea trece, precum şi îndatorirea luată din parte'ĭ spre a o essecuta cu ţilele comuneĭ pênĕ la anuume termen în cursulŭ anuluĭ pentru care acea repartiţie e făcută.

Aceste procesĕ-verbale se vorŭ comunica pe de uă parte sub-prefectuluĭ respectivŭ spre a priveghea essecutarea, iar pe de alta Comitetuluĭ Permanentŭ; originalele se vorŭ lăsa în păstrarea Comuneĭ. Se înţelege că în cursulŭ anuluĭ, atâtŭ Inginerulŭ câtŭ şi adjutórele sélle, şi sub-Prefectulŭ, vorŭ trebui a revisui pe câtŭ se póte maĭ des îndeplinirea îndatorireĭ pusă Comuneĭ, şi la casŭ de întârţiere vorŭ invita pe Primarŭ a grăbi essecutarea la timpŭ în conformitate cu legea.

Art. 12. Daca la termenulŭ hotărîtŭ prin prescriptulŭ verbalŭ arĕtatŭ la articolulŭ precendentŭ pentru terminarea lucrărilorŭ datorite de uă Comună, acésta ar fi rĕmasŭ în întârţiere, Sub-Prefectulŭ, în unire cu Inginerulŭ Judeţuluĭ vorŭ constata acéstă întârţiere prin procesŭ-verbalŭ şi vorŭ propune Comite-

tului conformŭ dispositiiloru art. 32 din lege, essecutarea lucrărilorŭ cu plata în comptulŭ Comunei, estimându costulŭ lucrărilorŭ ce aŭ rĕmasŭ a se face.

Art. 13. Conductorii saŭ picherii însărcinaţi cu lucrările, va trebui să aibă cunoscinţă de porţiunele de drumŭ lăsate în sarcina fie-căreĭ Comune, precumŭ şi cea maĭ perfectă sciinţă de traseulŭ drumuluĭ, şi de regulile celle maĭ indispensabile pentru construcţia terasementelorŭ şi împietruireĭ. Eĭ vorŭ parcura continuŭ linia în construcţie cu care suntŭ însărcinaţi, şi vorŭ asista la construcţia drumurilorŭ dirigêndŭ în permanenţă lucrarea.

Art. 14. Comitetulŭ va face a se cumpăra uneltele trebuitóre în numĕrŭ îndestulătorŭ, atâtŭ pentru scóterea materialuluĭ din cariere câtŭ şi pentru essecutarea terasmentelorŭ şi împietruireĭ. — Aceste unelte se vorŭ da în séma conductoruluĭ saŭ picheruluĭ respectivŭ spre a se întrebuinţa în lucrare, şi elŭ va fi responsabilŭ de modulŭ întrebuinţăreĭ saŭ conservăreĭ lorŭ.

Unŭ numĕrŭ de pălmaşi va fi însărcinaţi numaĭ cu deschiderea carierelorŭ şi scóterea şi sfărămarea pietreĭ, avêndŭ tóte uneltele trebuitóre pentru acésta, iar din ceĭ cu carulŭ se va opri numĕrulŭ trebuitorŭ la încărcarea şi transportulŭ acestuĭ materialŭ.

Art. 15. Aceste unelte se vorŭ cumpăra din fondulŭ dobânditŭ prin transformarea în banĭ a ţilelorŭ de lucru, saŭ din orĭ-ce alte fonduri disponibile alle Judeţuluĭ.

În casŭ cândŭ depărtarea carierelorŭ saŭ a drumuluĭ de construitŭ de la domiciliulŭ locuitorilorŭ ar fi maĭ mare de câtŭ 20 kil. precumŭ se prescrie la art. 28 allŭ legeĭ, spre a nu se perde ţilele de lucru nicĭ a se viola legea se va despărţi acea distanţă în douĕ transporturĭ, adică unele din comune vorŭ face transportulŭ de la cariere la distanţa de 20 kil. iar altele de la acestŭ din urmă punctŭ la locŭlŭ întrebuinţăreĭ pe şosea; acésta numaĭ în casŭ cândŭ prin uă bună combinare locuitoriĭ ce s'ar găsi în assemenea catigorie nu vorŭ putea fi utilisaţi la facere de terasemente în limita depărtări legale. Assemenea pentru lucrătorĭ cu mâinele întrebuinţaţi la facerea terasementelorŭ, eĭ nu vorŭ putea fi duşi în nicĭ unŭ casŭ la uă distanţă maĭ mare de 20 kil. de la domiciliulŭ lorŭ.

Art. 16. Tabloulŭ acesta de repartiţiune aprobatŭ saŭ modificatŭ se va visa de Inginerŭ şi va servi de basă la predările lucrărilorŭ de către comune.

Art. 17. Numaĭ dupĕ complecta săvîrşire a lucrărilorŭ date în sarcina uneĭ Comune, se va putea socoti acea comună liberată de datoria sa pentru drumurile judeţene în annulŭ acela.

Art. 18. Cându uă comună va desăvîrşi lucrările ce i se voru fi datu în sarcină, unulu din Membriĭ Comitetuluĭ, după încunosciinţarea ce va face despre acésta Inginerulu Judeţuluĭ, va merge la faça loculuĭ, şi în presenţa Inginerului şi a Sub-Prefectuluĭ localu va constata îndeplinirea lucrărilorŭ după tabloulu de repartiţiune şi va libera comuneĭ unu biletu tipăritu subscrisu de Inginerŭ şi sub-Prefectu.

Pentru aceste bilete se va ţine unu registru cu unu numĕru de ordine, de către Comitetulu Permanentu.

Art. 19. La casu cându unele din comune voru întârdia a îndeplini sarcina ce le va fi impusă peste epoca de tómnă, fixată de consiliulu Judeţenu, Sub-Prefectulu plăşi, va stărui ca Primari acelorŭ Commune se facă a să essecuta lucrările pe deplinu, chiar dupe trecerea acestuĭ termenu.

Art. 20. Se va putea cere ḑille şi în natură, pentru lucrărĭ ce nu s'ar preface în lucrărĭ cu bucata. Aceste ḑille vor trebui să fie prevăḑute prin tabloulu generalu de lucrărĭ şi repartiţiunĭ aprobate da Consiliu, saŭ în lipsă'ĭ de Comitetulu Permanentu.

Art. 21. În casu cându se va cere assemenea ḑille, se voru aduce saŭ se voru trimite de Primarulu Comuneĭ cu liste în îndoitu exemplarŭ, arĕtându numĕrulu şi numele lorŭ, ḑioa şi punctulu lucrăreĭ.

Unulu din essemplare vĕḑutu de Inginerŭ saŭ delegaţiĭ sĕĭ, cu observaţiune daca toţĭ ceĭ înscrişĭ aŭ respunsu la apelu, se va înapoia Primaruluĭ.

Cându lucrătoriĭ înscrişĭ într'uă listă voru fi să stăruiască douĕ saŭ treĭ ḑile d'a rîndulu, în fie ce diminéţă se va face apelu nominalu în presenţa Primaruluĭ saŭ a delegatuluĭ sĕu şi a tuturorŭ lucrătorilorŭ din aceeaşĭ Comună; absenţele se voru nota în liste.

Art. 22. Constatarea întrebuinţărĭĭ ḑilelorŭ în natură se va face dupe listele vorbite maĭ sus de către Inginerulu Judeţuluĭ saŭ conductorulu respectivu în unire cu Primarulu Comuneĭ, şi se va libera fie căruĭ locuitoru pentru ḑilele lucrate căte unu biletu tipăritu scosu dintr'unu Registru cu matca ce se va depune la Comitetulu Permanentu.

Art. 23. Lucrătoriĭ voru fi datoriĭ a aduce cu dînşiĭ la lucru căte uă *sapă*, uă *lopată de feru* şi una *de lemnu*.

Celle-l-alte unelte precumu róbe, maie, tărnăcópe, grătare de feru pentru ciuruitulu pietrişuluĭ etc., se voru da de către Comitetulu Permanentu.

Art. 24. Comitetulu Permanentu va regula cu diferiţiĭ proprietarĭ de moşiĭ, despăgubindu'ĭ conformu art. 40 din lege, locurile de păşciune de care

se va simți trebuință. Inginerulŭ Județuluĭ va face pentru acésta cuviinciósa cerere la timpŭ.

Art. 25. Lucrările de artă, încuviințate de Consiliŭ, se vorŭ da în întreprindere de către Comitetulŭ Permanentŭ pe basa condițiunilorŭ adoptate în asemenea materie de Ministerulŭ Lucrărilorŭ publice prin citațiune și în conformitate cu legea de comptabilitate a Statuluĭ.

Art. 26. Constatarea desăvîrșireĭ lucrărilorŭ de artă, și primirea acestorŭ lucrărĭ se va face de unulŭ din Membriĭ Comitetuluĭ, printr'unŭ proces-verbalŭ sub-scrisŭ și de Inginerŭ.

Art. 27. Pentru micele cheltuelĭ ce vorŭ ocasiona proectarea și privegherea essecutăreĭ drumurilorŭ județene, Comitetŭ Permamentulŭ va libera sumele trebuincióse dupe cererile Inginerului, carele spre a primi unŭ noŭ acomptŭ va fi datorŭ se presinte acte justificative în regulă pentru sumele ce i se va fi rĕspunsŭ.

Art. 28. Persónele ce ar comite vre uă stricăciune materialelorŭ saŭ semnelorŭ privitóre la drumurĭ saŭ îșĭ vorŭ însușĭ unele din tr'însele, se vorŭ urmări de autoritățile competinte dupe denunțările personaluluĭ drumurilorŭ.

II. DESPRE PERSONALULU TECNICU ȘI ATRIBUȚIUNELE LUĬ

Art. 29. Personalulŭ tecnicŭ al județuluĭ se compune de:

a) Unŭ Inginerŭ Șefŭ.

b) Unŭ Inginerŭ ajutorŭ, și însărcinatŭ și cu lucrările uneĭ plăși, si

c) Treĭ conductorĭ cellŭ puținŭ căte unulŭ de fie-care din celle-l-alle treĭ plășĭ.

Art. 30. Inginerulŭ-ajutorŭ va fi totŭ d'auna atașatŭ la plasa reședințeĭ.

Ceĭ-l-alțĭ conductorĭ se vorŭ aședa și permuta de către Inginerulŭ Șefŭ, printr'uă încunosciințare Comitetuluĭ Permanentŭ.

Art. 31. Atribuțiunile personaluluĭ tecnicŭ suntŭ:

a) Proectarea și esecutarea drumurilorŭ județene, vicinale și comunale, în comunele rurale.

b) Aliniarea și formarea de planurĭ pentru comunele rurale.

c) Lucrărĭ de topografie atingătóre de interesele județuluĭ.

d) Orĭ ce alte lucrărĭ puse în sarcina Consiliuluĭ.

Art. 32. Inginerulŭ-Șefŭ este responsabilŭ de tóte lucrările ce i se cere și esecută d'a dreptulŭ saŭ prin subalternĭĭ sĕĭ. La casŭ căndŭ i se va cere maĭ multe lucrărĭ de uă dată, va putea delega din parte'ĭ pe unulŭ din subalternĭ pe a sa respundere.

Ellŭ corespunde singurŭ cu Comitetulŭ, cu Ministerulŭ Lucrăriiorŭ Publice şi cu celle-l-alte autorităţi.

Conductorĭ de plăşi vorŭ putea însă să se adreseḑe la Primarĭ şi Sub-prefectulŭ localŭ în ceea ce privesce îndeplinirea lucrărilorŭ cu carĭ vorŭ fi însărcinaţi în ocolulŭ lorŭ.

Art. 33. Inginerulŭ Şefŭ are dreptulŭ de autoritate asupra subalternilorŭ sĕĭ.

Ordinile şi raporturile se vorŭ da verbalŭ.

La casŭ însă de deṗărtare saŭ temere de rĕspundere, aceste ordine saŭ raporturĭ se va putea cere a se face înscrisŭ.

Art. 34. Inginerulŭ-Şefŭ rĕspunde de tóte uneltele ce i se va încredinţa pentru esecutarea lucrărilorŭ, precumŭ róbe, tîrnăcópe, grătare de ferŭ, afară de stricăciunile provenite din întrebuinţare.

Se va putea însă apăra cu înscrisa dovadă a subalternilorŭ cărora va fi încredinţatŭ acelle unelte.

Art. 35. Inginerulŭ-Şefŭ se numeşce dupe găsirea cu cale a Consiliuluĭ şi aprobarea Ministeruluĭ Lurărilorŭ Publice.

Conductoriĭ de plăşĭ se numescŭ de Comitetŭ, dupe cererea şi recomandaţiunea Inginerului-Şefŭ, responsabilŭ de dănşĭ.

Art. 36. Inginerulŭ-Şefŭ ajutatŭ de cellŭ-l-altŭ personalŭ se va ocupa cu formarea uneĭ cărţĭ a tuturorŭ drumurilorŭ din coprinsulŭ judeţuluĭ, însemnăndŭ cu semne conventionale drumurile de diferite catigoriĭ prevăḑute de lege, pe măsura ce li se va fixa traseulŭ.

Scara acesteĭ cărţĭ va fi de $\frac{1}{20000}$.

Art. 37. Pentru maĭ multă esactitate a acesteĭ cărţĭ, Inginerulŭ va putea face lucrărĭ de mare triangulaţiune, şi va cere pentru acésta Consiliuluĭ mijlócele trebuincóse în ḑille şi obiecte.

Art. 38. Persónele ce compunŭ aḑĭ corpulŭ tecnicŭ alŭ Judeţelorŭ vorŭ subsemna regulamentulŭ de faţiă şi se vor socoti angagiaţĭ pe termenŭ de trĕ anĭ în care timpŭ nu se vor putea retrage fără consimţimîntulŭ Consiliuluĭ Judeţénŭ saŭ Comitetulŭ Permanentŭ.

III. DESPRE PROJECTAREA ŞI ESECUTAREA DRUMURILOR JUDEŢENE

Art. 39. Lărgimea drumurilorŭ judeţene, socotitŭ între şanţurĭ, va fi de 10 metri.

Celle-lalte părţi ale corpuluĭ drumuluĭ vorŭ fi în dimensiunile şi condiţiunile dictate de artă şi adoptate de Ministerulŭ Lucrările Publice.

Împietrirea se va face pe lăegime de 6 metri; ea va fi aşeḑată într'unŭ anchessmentŭ de cellŭ puţinŭ $0^{m},10$ adîncime.

Art. 40. Projectele ce se vorŭ alcatui pentru construcţiune de drumurĭ judeţene vorŭ coprinde tóte părţile şi amănuntele cerute de Ministerulŭ Lucrărilorŭ Publice, cu deosebire că în ceea ce se atinge de lucrările ce aŭ a se esecuta cu ḑille de lucru, estimaţiunĭ în banĭ nu se va face.

Scara acestorŭ projecte va fi de $\frac{1}{5000}$.

Proectele generale se vorŭ supune prin Comitetulŭ Permanentŭ la cercetarea Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice, maĭ nainté începerĭ unuĭ anŭ de lucru, érŭ proectele de detaliŭ se vorŭ trimite maĭ înainte de începerea fie-căria din cele douĕ epoce de lucru alle anuluĭ.

Art. 41. În orĭ ce proecţiĭ se va arĕta şi gîrlele saŭ carierile de unde are a se lua petrişulŭ.

Art. 42. Cândŭ va fi sĕ se întrebuinţese ḑille cu carulŭ, iarŭ maĭ alesŭ cănd pietrişulŭ se va transporta de la distanţe ast-felŭ în cătŭ transportatoriĭ să nu pótă pleca îndată dupe încărcare s'aŭ descărcare, Inginerulŭ va prevedea locurĭ de păsciune şi va incunosciinţa din vreme Comitetulŭ permanentŭ, spre a regula despăgubirea proprietarilorŭ dupe preciurile curente.

Assemenea va încunosciinţa şi în casurĭ cândŭ va fi sĕ se aplice legea de espropriaţiune pentru causă de utilitate publică.

Art. 43. Comitetulŭ Permanentŭ va trimiţe fie-căriĭ Sub-Prefecturĭ unŭ estractŭ din tabloulŭ generalŭ de repartiţiune, în ceea ce privesce Comunele din ocolulŭ sĕŭ, spre a'lŭ avea în vedere la începerea şi esecutarea lucrărilorŭ.

Art. 44. Pentru esecuţiunea lucrărilorŭ pe facia pămêntuluĭ, Inginerulŭ Judeţuluĭ maĭ nainte de ḑioa începerĭ lucrărilorŭ de primăvară va însemna cu ţĕruşĭ şi moşoróie diferitele linĭ şi înălţimĭ alŭ corpuluĭ şosseleĭ dupe proectŭ şi tabloulŭ de repartiţiunĭ. Acéstă operaţiune se va face pentru fie-care comună în presenţa Primaruluĭ şi unuluĭ din Consiliarĭĭ Comunalĭ; Între distanţele a douĕ comune, uă tablă va arăta numele Comuneĭ dın drépta şi din stînga.

Art. 45. Personaluluĭ Thecnicŭ, pe rĕspunderea Inginerulŭ Şefŭ va priveghea ca esecutarea lucrărilorŭ să se facă în condiţiunile cerute. Va visita la totŭ momentulŭ pe lucrătoriĭ fie-cărĭĭ Comune, se va încredinţa de aŭ înţelesŭ modulŭ de a procede în lucrărĭ, se va da Primarilorŭ şi ajutórelorŭ lorŭ esplicaţiunĭ la nedomiririle ce vor cerca.

Art. 46. În casulŭ lucrărilorŭ de artă esecutate bănesce, Inginerulŭ judeţuluĭ rĕspunde în tóte privinţele de indeplinirea lucrărilorŭ dupe devisurĭ şi de observarea condiţiunilor contractuluĭ,

Art. 47. Terassemente în împlinire se vor face în straturĭ succesivŭ aşeḑate şi bine bătute cu maele, avênd îngrijire a scóte orĭ ce erburĭ saŭ rădăcinĭ.

Numaĭ dupe acésta se va ascerne petrişulŭ care va trebui a se afla aprovisionatŭ pe marginile şosseleĭ în grămeḑĭ regulate la distanţe şi în dimensiunĭ egale.

Pietrişulŭ se va trece maĭ întêiŭ prin grătare de ferŭ, ce se vor procura comunelorŭ de comitetŭ.

Art. 48. Pe lîngă pietrişulŭ de asternutŭ se va prevedea totŭ d'auna şi cel trebuinciosŭ pentru întreţinerea pe anulŭ întêiŭ alŭ dări şosseleĭ în circulaţiune.

Art. 49. Ḑillele în natură ce arŭ rĕmênea neîntrebuinţate la lucrarea pentru care s'aŭ cerutŭ, se vorŭ putea întrebuinţa la uă altă lucrare, dupre prealĕbila autorisaţiune a Comitetuluĭ Permanentŭ în limitele epocelovŭ fixate.

IV. DESPRE ÎNTREŢINEREA DRUMURILOR JUDEŢÉNE

Art. 50. Îndată dupe săvîrşirea uneĭ linĭ de drumŭ şi maĭ 'nainte de darea în circulaţiune, se va aşeḑa pe acéstă linie căte unŭ Cantonierŭ pentru fie care douĭ kilometrĭ.

Art. 51. Pentru locuinţa acestorŭ cantonierĭ se vorŭ clădi căsuţe saŭ bordee, dupĕ modelulŭ adoptatŭ de Ministerulŭ Lucrărilorŭ Publice.

Aceste case se vor aşeḑa de uă camdată la distanţa de 4 kilometri se vorŭ servi de locuinţa la câte doĭ cantonierĭ ce vor avea ast-felŭ distanţele lorŭ în drépta si în stînga.

Art. 52. In locurile afară saŭ departe de sate, gârle saŭ puţurĭ esistente pe unde adică nu se va putea procura apă cu înlesnire, se vorŭ construi puţurĭ la fie-ce casă de cantonierŭ.

Aceste puţurĭ va fi cu ghisdurĭ şi cu uua saŭ douĕ găleţĭ după adîncime.

Art. 53. Cantonieriĭ vorŭ priimi mensualŭ léfa ce li se va hotărî de Consiliŭ şi se va prevedea în budgetŭ. Eĭ vorŭ avea ḑilnică priveghere şi îngrijire a lucrărilorŭ de totŭ felulŭ din distanţa lorŭ şi vorŭ fi sub mediată ascultarea a conductorilorŭ de plăşĭ. Acestia 'ĭ vorŭ revisui necontenitŭ şi vorŭ face a indeplini la timpŭ şi dupe cuviinţă tóte lucrările de întreţinere adoptate în acéstă materie.

Art. 54. Se va da fie căruĭ cantonierŭ tóte uneltele trebuincióse, precumŭ róbe, tîrnăcópe etc, care tóte vorŭ fi uniforme peutru liniile întregului judeţŭ.

Art. 55. Fie care cantonierŭ va purta unŭ semnŭ distinctivŭ la căciulă. Acestŭ semnŭ va fi uă placă de alamă cu marca judeţuluĭ şi No. de ordine ce cantonierulŭ va avea în linie, şi i se va da de Comitetŭ.

Se va maĭ da Cantonierilorŭ căte uă géntă de pelle în care vorŭ purta unŭ livretŭ.

În acestŭ livretŭ Conductorulŭ plăşi s'aŭ Inginerulŭ Judeţuluĭ vorŭ înscrie revisiunea ce vorŭ face, starea în care a găsitŭ lucrările şi îndreptările ce s'a îndatoratŭ a face cantonierulŭ.

Art. 56. Cantonieriĭ se vor numi de către Comitetulŭ Permanent dupe recomandaţiunea Inginerului-Şefŭ.

Eĭ îşĭ vorŭ priimi lefile prin conductorulŭ plăşi, carele va înscrie acésta în livretulŭ Cantonieruluĭ.

Art. 57. În casŭ cândŭ Cantonieriĭ nu vorŭ fi de ajunsŭ ca să îndreptese degradările lucrărilorŭ din distanţa lorŭ, li se va putea da ajutorulŭ trebuinciosŭ de ţille.

Inginerulŭ va cere la timpŭ numĕrulŭ acestorŭ ţille.

Art. 58. La fie care kilometru se va îngropa pe marginea şoseleĭ câte unŭ stâlpŭ de lemnŭ saŭ de piatră, purtândŭ unŭ numĕrŭ de ordine dela unŭ capŭ alŭ linieĭ la cel-altŭ. Stâlpiĭ de lemnŭ vorŭ avea douĕ decimetri pe muchea capetelorŭ şi douĕ metre de lungime. Eĭ se vorŭ îngropa la uă adîncime de optŭ decimetre.

Inginerulŭ va presenta pentru acésta la timpŭ devisulŭ trebuinciosŭ.

Art. 59. Pentru întreţinerea anuală a şosselelorŭ se va calcula şi aprovisiona cătăţimea trebuinciósă de pietrisŭ. Acéstă reservă se va aşeţa în grămeţĭ regulate de dimensiunĭ şi la distanţe egale pe marginea şosseleĭ.

Pentu acéstă aprovisionare Inginerulŭ va presinta la timpŭ unŭ tabloŭ generalŭ pentru tóte drumurile, arătândŭ cătăţimele remase din reserva anuluĭ trecutŭ de care va ţine comptŭ la noua aprovisionare.

Art. 60. Inginerulŭ nu va îngădui a se întrebuinţa din pietrişulŭ datŭ în sarcina uneĭ Comune maĭ nainte de transportarea cătăţimeĭ întregĭ ce va avea să aprovisionese.

La casŭ însă de grabnice trebuinţe, Comitetulŭ Permanentŭ va putea permite aşeţarea cătăţimŭ trebuinciósă.

V. DESPRE PLANTAŢIUNI

Art. 61. După săvîrşirea şi darea în circulaţiune a unei linii de drumŭ se va planta pe marginile ei arbori, în limitele art. 9 din legea drumurilorŭ.

Art. 62. Acesti arbori vorŭ fi fructiferi séŭ selbatici, dupe găsirea cu cale a Consiliului saŭ Comitetului şi după diferitele localităţi ce va străbate drumulŭ.

Ei se vorŭ planta la depărtare de ḑece metri unulŭ de altulŭ şi pe linii paralele cu axa şosseleĭ.

Gropile vorŭ avea dimensiunile trebuincióse ca să pócă prospera plantarea.

Acéstă plantare se va face de preferinţă tómna în Octombrie saŭ pînă la 1 Martie.

La fie care arbore se va pune câte unŭ parŭ saŭ tutorŭ.

Art. 63. Arborii uă dată plantaţi se vorŭ da în primirea şi privegherea Cantonierilorŭ.

Art. 64. În anulŭ ântêiŭ alŭ plantărilorŭ lorŭ, arborii se vorŭ uda pe câtŭ se va putea în timpulŭ căldurilorŭ.

Art. 65. La acéstă lucrare se vor alege totŭ-d'auna comunele celle maĭ apropiate.

Primarii Comunelorŭ însărcinaţi cu acésta vorŭ observa întocmaĭ tabloulŭ de cereri ce li se vorŭ face la începutulŭ fie căria luni, şi în care se va arăta deslusitŭ numĕrulŭ ómenilorŭ cu mânile saŭ cu carulŭ pe tótă ḑioa, ḑillele când are să i se dea acestŭ ómenĭ şi puncturile la care aŭ să se întrebuinţese.

Art. 66. Cantonierulŭ respunde de tótă plantaţiunea din distanţa sa.

La casŭ cândŭ vr'unŭ trecătorŭ va comite vr'uă stricăciune arborilorŭ, Cantonierulŭ îllŭ va urmări pênĕ în comuna cea maĭ apropiată unde Primarulŭ îlŭ va supune la despăgubire şi penalitate. În casŭ cândŭ 'ĭ ar fi cu neputinţă a'lŭ urmări saŭ a'lŭ sossi, vă afla prin tovarăşi sêĭ de la vale saŭ de la dealŭ numele şi domiciliulŭ delicuentului şi 'şĭ va face raportulŭ către conductorŭ.

Pentru orĭ ce alte stricăciunĭ ne constatate în modulŭ de maĭ susŭ, cantonierulŭ va fi supusŭ la despăgubire din léfa sa.

Art. 67. Arbori uscaţi saŭ desfiinţaţi se vor înlocui pe tot anul prin îngrijirea Inginerului care va cere la timpŭ mijlócele trebuincióse.

Art. 68. Pentru tóte stricăciunele dovedite de către cine s'aŭ comisŭ şi pentru care se va fi împlinit vr'uă despăgubire, Inginerulŭ judeţului va raporta Comitetului înaintândŭ bani şi actul autorităţi ce a împlinitŭ despăgubirea.

VI. DESPRE DRUMURILE VICINALE ŞI COMUNALE

Art. 69. Drumurile vicinale vor avea între şanţurĭ lărgimea de 8 metri.

Cándŭ însă unŭ drum vicinalŭ prin direcţiunea sa şi prin numĕrulŭ Comunelorŭ ce va străbate şi va pune în legătură, va fi supus la uă circulaţiune însemnată maĭ cu seamă de cară de transporturĭ, lărgimea luĭ va fi de 10 metri.

Art. 70. Orĭ-ce drumŭ vicinal va trece prin vatra Comuneĭ.

Art. 71. Drumurile comunale vor avea uă lărgime nu maĭ mică de 6 metri şi împetrirea se va face pe lăţime de minimum 4.

Lărgimea însă a stradelor din comunele rurale va remînea tot cea de 16 metri fixată prin aplicarea legiĭ rurale.

Art. 72. Inginerulŭ judeţuluĭ, avêndŭ în vedere diferitele cereriĭ de drumurĭ vicinale adressate Comitetuluĭ permanentŭ, le va însemna provisoriŭ pe uă cartă şi va forma unŭ tablouŭ deslușit şi indicándŭ precisŭ puntele diferitelorŭ bifurcaţiunĭ spre a procede de către Consiliulŭ judeţénŭ la îndeplinirea art. 10 din legea drumurilorŭ.

Art. 73. Inginerul judeţuluĭ va face pe faţia pămêntuluĭ traseulŭ tuturorŭ drumurilorŭ vicinale fixate în modul sus arĕtatŭ.

Pentru drumurile comunale vorŭ revisui traseul făcutŭ de Primarĭ şi'lŭ va rectifica de va fi trebuinţă.

Art. 74. Pênĕ la începerea construcţiuni drumuriilorŭ vicinale saŭ pênĕ la a lorŭ desăvîrşire, Inginerulŭ judeţuluĭ va însemna trasseulŭ lorŭ prin duoĕ brazde paralele pe lărgimea prevĕḑută de lege.

Pentru acésta prin Sub-Prefectura locală va cere comunelorŭ interesate mijlócele trebuincióse în unelte şi lucrătorĭ.

Acéstă lucrare se va face treptatŭ alegăndu-se de preferenţă ḑille de serbătorĭ saŭ de neocupaţiune a locuitorilorŭ.

Art. 75. Orĭ ce assemenea fixare de trasseŭ de drum vicinal, Inginerulŭ o va face pe dată cunoscutŭ Comitetuluĭ Permanentŭ.

Art. 76. Primariĭ comunelorŭ respective suntŭ rĕspunḑĕtorĭ de conservarea acestor brazde. Eĭ nu vor îngădui cu nicĭ unŭ chipŭ a se trece cu arătura peste dînsele.

La casŭ de desființare a acestor brazde, personalul tecnicŭ se va adresa la Primarĭ şi Sub-Prefecţĭ, cerêndŭ restabilirea lor şi pedepsirea culpabililorŭ.

Art. 77. Pentru construcţiunea drumurilor vicinale şi comunale, Comitetul

permanent va priveghea ca resursele anuale ale fie-cării comune rurale să fie pe deplin şi bine întrebuinţate.

Pênĕ la 15 fevruarie a fie-căruia anŭ, de uă dată cu trimiterea tablouluĭ de ḑille vorbit la art. 5, Primarul fie-căreĭ comune rurale va înainta şi încheerea consiliuluĭ comunalŭ assupra liniĭ de drumŭ ce voesce a construi de preferenţă în anul acela.

Dupe aprobarea acesteĭ încheerĭ de către comitetulŭ permanentŭ, Inginerulŭ judeţuluĭ va calcula suma lucrărilorŭ ce are sĕ se esecute cu resursele comuneĭ în anul acela, şi va arăta tot d'uă dată Primaruluĭ măssura ce trebue să observe la repartiţiunea distanţeĭ saŭ a lucrărilor între locuitorĭ.

Primariĭ rĕspundŭ de îndeplinirea acestorŭ lucrărĭ. Inginerulŭ judeţuluĭ observă şi dă esplicaţiunĭ assupra buneĭ essecuţiunĭ a lucrărilorŭ.

Art. 78. La casŭ când vr'uă comună lucréḑă ast-fel cum n'ar fi probabilitate a se îndeplini lucrările pênĕ la finele annuluĭ, Comitetulŭ Permanent, dupe raportulŭ Inginerului, va chema prin administraţiune pe Primarĭ la îndeplinirea datorieĭ sélle.

Art. 79. La finele anuluĭ, Inginerul judeţuluĭ va presenta Comitetuluĭ unŭ tablou generalŭ de lucrările esecutate, arĕtândŭ şi comunele ce nu 'şĭ aŭ îndeplinitŭ sarcina anuală.

Art. 80. Acest regulamentŭ, tipărindu-se în numĕrulŭ trebuinciosŭ de esemplare, se va distribui comunelorŭ şi cellor-l-alţĭ interesaţĭ saŭ chiemaţĭ a lua parte la aplicaţiunea luĭ.

VII

ANEXE

RELATIVE LA CAPIT. VII, PENTRU LUCRĂRI DE AGRICULTURĂ, INSTRUCŢIUNEA PROFESSIONALĚ, CONCURSURI, ESPOSIŢIUNĬ, etc.

CIRCULARĂ LA TOATE PREFECTURILE DE JUDEŢE

Domnule Prefectŭ!

Din jurnalulŭ încheiatŭ de onor. Consiliŭ de Ministri, aprobatŭ de Măria Sa Domnitorulŭ şi publicatŭ în Monitorulŭ cu No. 167, aţĭ vĕdutŭ decisiunea ce a luatŭ guvernulŭ de a participa şi România în viitórea mare esposiţiune universală ce va avea locŭ la Viena în primă-vara anuluĭ 1873; şi în acestŭ sfîrşitŭ amŭ şi notificatŭ guvernuluĭ Imperiale şi Regale alŭ Austro-Ungariĭ de a ne reserva unŭ anume locŭ în palatulŭ esposiţiuneĭ.

Suntŭ încredinţatŭ, Domnule Prefectŭ, că orĭ care Românŭ înţelege de câtă importanţă pentru demnitatea Naţională şi pentru interesele comercіuluĭ nostru este de a ocupa acestŭ locŭ reservatŭ noă în mijloculŭ celorŭ lalte naţiunĭ, şi dară nu mĕ îndoescŭ că DD. agricultorĭ şi industriaşĭ din judeţulŭ ce administraţĭ, convinşĭ de folósele ce vorŭ resulta pentru ţĕră, făcêndŭ ca diferitele sale producţiunĭ să figurese pe acestŭ mare câmpŭ de concurenţă a resurselorŭ ţĕrilorŭ diferitelorŭ naţiunĭ, se vorŭ grăbi a începe de pe acum să se pregătéscă pentru a putea concura la ḑisa esposiţiune.

Esposiţiunea Română, avêndŭ a fi pregătită de uă Comisiune compusă din bărbaţĭ care cunoscŭ bine productele ţĕreĭ şi modulŭ organisărіĭ esposiţiunilorŭ, în curîndŭ se va şi întocmĭ. Vĕ rogŭ dară, Domnule Prefectŭ, a face să se cunóscă de toţĭ locuitorіĭ judeţuluĭ ce administraţĭ decisiunea ce a luatŭ guvernulŭ în privinţa esposiţiuneĭ dela Viena, şi a'ĭ convinge că interesele nóstre celle maĭ vitale reclamă ca să ne punemŭ tóte silinţele spre a figura câtŭ se póte maĭ avantagiosŭ în acéstă arenă de luptă pacĭnică.

Priimiţĭ, Domnule Prefectŭ, assigurarea consideraţieĭ melle.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ circularea Ministeruluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, câtre toţĭ Domniĭ Prefecţĭ de judeţe, sub No. 6,577 din 3 Septembrie 1870.

Domnule Prefectŭ,

Cu ocasiunea întrunirii Consiliurilorŭ districtale în sesiunea lorŭ ordinară credŭ de cuviinţa a vĕ atrage atenţiunea, Domnule Prefectŭ, asupra uneĭ cestiunĭ de mare însemnatate pentru propăşirea judeţuluĭ în administraţie.

S'a ḑisŭ şi repetatŭ de atâtea orĭ că industria agricolă este singurulŭ şi cellŭ maĭ de căpeteniă isvorŭ alŭ bogăţii nóstre naţionale, în câtŭ nu este, sper, nimenĭ care să nu recunóscă pe deplinŭ acestŭ adevĕrŭ.

Tóte silinţele atâtŭ din partea Statuluĭ, câtŭ şi din partea particularilorŭ urmésa darŭ a avea de obiectŭ nestrămutatŭ îmbunătăţirea agriculturei.

Statulŭ nu a cruţatŭ şi nu va cruţa nimicŭ pentru acestŭ scopŭ, totuşi silinţile sélle nu potŭ da resultate atâtŭ de însemnate ca cândŭ ar fi ajutate şi de iniţiativa particularilorŭ şi a osebitelorŭ judeţe.

In ceĭ din urmă annĭ instrucţiunea secondară de agricultura a primitŭ uă nouă desvoltare din partea acestuĭ Ministerŭ. Stabilimentulŭ seŭ, transportatŭ dupĕ moşia Pantelimonulŭ, unde nu se afla în condiţiunĭ propriĭ de a prospera, s'a transferatŭ pe moşia Herĕstrăŭ a Statuluĭ.

Aci scóla Secondară de Agricultură şi Silvicultură a fostŭ obiectulŭ solicitudineĭ cea maĭ de aprópe a Ministeruluĭ, localurĭ nuoĭ vaste şi apropiate studiilorŭ s'aŭ construitŭ de Statŭ cu însemnate sacrificiĭ, atâtŭ pentru instrucţiunea theoretica, câtŭ şi pentru cea practică, a cărĭ întindere va lua din ce în ce uă maĭ mare însemnătate. Profesoriĭ ceĭ maĭ bunĭ din ţĕrră suntŭ însărcinaţĭ cu facerea cursurilorŭ; însemnate colecţiunĭ, laboratoriĭ şi mijlóce practice înlesnescŭ instrucţiunea elevilorŭ.

E de speratŭ, că acestŭ stabilimentŭ, în urma îmbunătăţirilorŭ ce i s'aŭ adusŭ, se va desvolta din ce în ce şi va aduce ţerĭĭ folósele ce suntemŭ în drept a pretinde în compensaţiune cu sacrificiile făcute.

M'amŭ întrebatŭ, Domnule Prefectŭ, daca aceste cheltuelĭ uă dată făcute şi scóla îndestrată cu atâtea mijlóce de instrucţiune, nu ar fi bine ca judeţele se profite de acéstă ocaḑiune spre a se crea ómenĭ cu cunoscinţe speciale pe care se'ĭ pótă utilisa cu profitŭ în lucrările agricole alle lorŭ, şi, din essaminarea făcută acesteĭ cestiunĭ, amŭ ajunsŭ la conclusiunea că acestŭ resultatŭ s'ar putea lesne ajunge daca administraţiunele districtale ar pune puţină bună voinţă.

Este vorba de a se mari numĕrulŭ elevilorŭ scóleĭ care astă-ḑĭ se află numaĭ de 45, căcĭ de şi localulŭ póte fi primitorŭ de unŭ numĕrŭ de elevĭ îndoit, resursele budgetariĭ nu permitŭ acestuĭ Ministerŭ a întrece cifra de maĭ susŭ.

Cheltuiala întreţineriĭ anuale a unuĭ elevŭ, este cellŭ multŭ de 440 leĭ, cu care sumă direcţiunea scóleĭ 'lŭ póte nutri, îmbrăca, spăla, lumina etc., şi tot de uă-dată a'ĭ da uă instrucţiune suficientă pentru tóte ramurile dependinte de Agricultură.

Precumŭ vedeţĭ, uă assemenea sumă este neînsemnată pentru resursele budgetariĭ ale judeţuluĭ D-vóstre şi în contra eĭ judeţulŭ va putea dispune de uă persónă folositóre intereselorŭ sélle agricole.

Vĕ rogŭ dară, Domnule Prefectŭ, să bine voiţĭ a presenta acéstă cestiune în discuţiunea Consiluluĭ judeţianŭ la prima sa întrunire şi, desvoltândŭ tóte avantagele ce arŭ resulta din admiterea eĭ, insistaţĭ a se vota trimiterea unuĭ elevŭ pe socotéla judeţuluĭ în Scóla de Agricultură şi Sivlicultură de la Herĕstrăŭ, cu începerea annuluĭ viitorŭ.

Principalele condiţiunĭ de admisiune suntŭ ca, elevulŭ să fie Românŭ, să se bucure de uă constituţiune sĕnătósă, să aĭbă vêrsta de celŭ puţinŭ 17 annĭ şi se posede bine cunoscinţele ce se predaŭ în celle patru classe gimnasiale.

De resultatulŭ ce veţĭ dobêndi în cestiunea ce am onóre a vĕ descri, vĕ rogŭ se bine voiţĭ a mĕ încunosciinţa la timpŭ, stăruindŭ a se vota de Consiliulŭ ce presidaţĭ atâtŭ acestŭ elevŭ, câtŭ şi acela de care vi s'a scrisŭ prin circulara No. 5,638 pentru scóla de podurĭ şi şossele.

Priimiţĭ, etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

PRESCRIPTŬ VERBALŬ

Astăḑĭ la 12 Augustŭ sub semnaţiĭ, conform cu invitaţiunea ce ni s'a făcutŭ de către Domnu Ministru alŭ Agriculturеĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărĭ pulice prin adressele No. 4061... ca să asistăm la essamenele fermeĭ-scóle de la Galata, îndeplinindu-ne însărcinarea în ḑillele de 11, 12 şi 13 Augustŭ şi anume în celle d'ântêiŭ douĕ ḑille asistândŭ la essamenele theoretice şi la esamenulŭ de practică alŭ atelieruluĭ de maşinĭ ; iar în ḑioa din urmă asistândŭ la essamenele practice făcute în câmpulŭ de la Galata, am încheiatŭ acestŭ proces-verbalŭ care constatéḑă observaţiunile nóstre, după cum urméḑă :

ÎNVĂŢĂMÂNTULŬ THEORETICU

Materiile din care se compune învăţămnêtulŭ teoreticŭ alŭ fermeĭ-scóle de la Galata suntŭ Agricultura, Botanica, Orticultura, Zootecnia, Aritmetica, Geometria, Drenagiŭ, Irigaţiunĭ, Agrimensura şi Comptabilitate.

Aceste cursurĭ se predaŭ în timpŭ de treĭ anĭ, cu deosibire că Agricultura şi Zootecnia se predaŭ treĭ anĭ d'a rîndulŭ; Grădinăria în anulŭântêiŭ şi aldoilea, iar celle alte numaĭ în câte unŭ anŭ.

Cursurile se predaŭ dupĕ texturĭ manuscripte, copiate de către elevĭ dupĕ alle profesorilorŭ, afară de Aritmetică care se predă dupe unŭ textŭ tipăritŭ.

Comissiunea a asistatŭ la essamenulŭ acestorŭ materiĭ, s'a întrebatŭ maĭ pe fie care elevŭ spre a se convinge daca materiile predate suntŭ bine înţelese de către dânşiĭ.

Eleviĭ aŭ respunsŭ într'unŭ modŭ mulţumitorŭ la chestiunile ce li s'aŭ făcutŭ asupra Aritmeticeĭ însă s'a observatŭ, că nu suntŭ îndestulŭ de obicĭnuiţĭ cu deslegarea de probleme aplicate la Agricultură. De aceea arŭ fi de doritŭ ca pe viitorŭ fie-care operaţiune aritmetică să fie însoţită de probleme câtŭ de numeróse culese din faptele agricole.

La cursulŭ de grădinăriă de şi elevĭ aŭ respunsŭ bine, în mare parte, însĕ textulŭ lasă de doritŭ; uă lacună, între altele, are că, fără nicĭ unŭ preliminarŭ asupra pămêntuluĭ, climeĭ şi a diferitelorŭ operaţiunĭ de grădinăriă, textulŭ începe cu cultura legumilorŭ. — Arŭ fi dară de doritŭ, ca acestŭ cursŭ să fie maĭ lămuritŭ şi predatŭ dupĕ unŭ program raţionalŭ; cursulŭ de Zootecniă a fostŭ predatŭ fórte bine. Respunsurile eleviorŭ din acele treĭ divisiunĭ aŭ fostŭ pe deplinŭ mulţumitóre. Programulŭ dupĕ care se predă acéstă materie este complectŭ şi potrivitŭ cu trebuinţele elevilorŭ. — Eleviĭ cunoscŭ bine principalele bóle ale vitelorŭ, şi aŭ avutŭ şi ocasiune la scólă ca să practicese operaţiunĭ pentru a lecui vitele de meteorisaţiune şi alte bóle.

Partea acestuĭ curs numitŭ Zootecnia specială n'a fostŭ predată din causă că timpulŭ n'a fostŭ de ajunsŭ. Comisiunea însĕ crede că profesorele care a predatŭ aşa de bine cele alte părţĭ nu va îngriji maĭ puţinŭ pe acésta.

Ar fi de doritŭ ca pentru maĭ bună înţelegere a Osteologieĭ şi a vărsteĭ animalelorŭ, ferma-scólă să aibă uă colecţiune de fălcĭ de deosibite animale.

Comptabilitatea urmată de către eleviĭ din classa II-a se predă dupĕ unŭ tecstŭ elementarŭ şi dupĕ registre facute de către elevĭ în presenţa profesoruluĭ.

Cursulŭ este simplu şi înţelesŭ Respunsurile Elevilorŭ ne aŭ convinsŭ că sunt pătrunşiĭ în generalŭ de acéstă materie.

Că ameleoraţiune la acestŭ cursŭ, arŭ fi de doritŭ ca eleviĭ să fie obicĭnuiţĭ a face compturile deossibitelorŭ culturĭ, vite şi alte obiecte de speculaţiune agricolă; să cunóscă elementele care trebue sĕ compue assemnea compturĭ, căcĭ la întrebarea ce s'a facutŭ unuia dintre dênşi, ca să alcătuéscă conturulŭ bouilorŭ de lucru nu a pututŭ respunde. Assemenea arŭ fi de doritŭ ca eleviĭ să fie obicĭnuiţĭ a redacta contracte, poliţe ş. c. l.

La cursulŭ de Agricultură eleviĭ aŭ resprunsŭ fórte bine. Tecstulŭ dupe care urméḑă ni s'a părutŭ prea întinsŭ pentru classele I şi a II; acelŭ urmatŭ de classa III este simplu şi coprinḑătorŭ. Elŭ conţine materia asalomentelorŭ şi a rotaţiunilorŭ. Commissiunea crede că acéstă materie, avêndŭ în vedere marea sa importanţă, sĕ se dea maĭ pe largŭ, localisându-i-se pre câtŭ se va putea.

Pentru a se putea complecta cursulŭ de Agricultură, sub-semnaţiĭ credŭ că arŭ fi nemeritŭ ca profesorele de Agricultură să predea şi óre care noţiunĭ practice asupra principalelorŭ industriĭ agricole precum suntŭ: Fabricaţiunea rachiuluĭ, a vinuluĭ, a oçetuluĭ, şi óre care cunoscinţe asupra redacţiuneĭ proectelorŭ de cultură.

Totŭ în cursulŭ de Agricultură s'arŭ putea da óre care noţiunĭ assupra principalelorŭ machinĭ agricole şi assupra construcţiunilorŭ rurale.

Comissiunea a remasŭ pe deplnŭ mulţumită de respunsurile elevilorŭ la cursulŭ de Botanică. Eĭ cunoscŭ bine deossebitele organe ale plantelorŭ, funcţiunile lorŭ cum şi principalele familiĭ classificate dupe Jussieu.

Unŭ începutŭ de grădină botanică, făcută la Scólă, a familiarisatŭ pe elevĭ cu cunoscinţa maĭ multorŭ plante care nu crescŭ în fănеţele naturale.

Cursulŭ de Geometriă, irigaţiune, drenagiŭ şi Agrimensură lasă multŭ de doritŭ. Respunsurile elevilorŭ n'a fostŭ satisfăcătóre, afară de óre care escepţiunĭ.

Texturile dupe care s'aŭ predatŭ aceste materiĭ suntŭ necomplecte şi neconforme cu trebuinţile elevilorŭ. — Comissiunea, considerândŭ importanţa acestorŭ materiĭ, arŭ fi de părere ca să se însărcineḑe şefulŭ de practică care este unŭ bărbatŭ specialŭ cu predarea lorŭ, căcĭ persóna care le-a predatŭ pênĕ astă-ḑĭ este streină de materiile agricole.

Pentru ca cursulŭ de agrimensură sĕ fie folositorŭ arŭ trebui ca Ferma-scólă să possede principalele instrumente, precum echerulŭ şi grafometru.

In tóte aceste materiĭ trebue ca profesorele să aibă în vedere aplicaţiunile, căci alt-felŭ noţiunile theoretice nu suntŭ de folosŭ elevilorŭ.

Ast-felŭ eleviĭ din a III classă nu aŭ sciutŭ cum să afle cătăţimea de fănŭ dintr'unŭ stogŭ, saŭ cubulŭ uneĭ grinzĭ orĭ a unuĭ pătulŭ de porumbŭ.

Incheindŭ observaţiunile sale assupra învăţĕmêntuluĭ theoreticŭ, Comissiunea se resumă prin a arăta că a fostŭ mulţumită în generalŭ de starea în care se află acéstă Fermă-Scólă.

II. INVĔŢĂMÊNTULU PRACTICU

Practica fiindŭ scopulŭ la care trebue să se tindă în specialŭ învĕţămêntulŭ Fermelorŭ-Scóle, comissiunea a ţinutŭ ca sĕ vaḑă essecutându-se de către elevi la câmpŭ, operaţiunile agricole. Eleviĭ din III classă urmându ca să iasă în anulŭ acesta, aŭ fostŭ essaminaţĭ la aratŭ, cositŭ, semănatŭ, seceratŭ ş. c. l. Fie care elevŭ a essecutatŭ aceste operaţiunĭ înaintea comissiuneĭ.

Afară de doĭ elevĭ maĭ slabĭ, toţĭ eleviĭ din classa III aŭ aratŭ bine cu plugurĭ cu patru boĭ, brazdele trasse eraŭ drepte, bine resturnate, în fine întrunea condiţiunile uneĭ arăturĭ bune.

Toţĭ eleviĭ din acéstă divisiune aŭ cositŭ bine. Modul de a aşeḑa cóssa, de a o ascuţi, de a o conduce le era familiar.

Semănatul şi seceratul ne aŭ convinsŭ assemenea că eleviĭ sunt dibacĭ, afară de doĭ carĭ sunt maĭ slabĭ. Dupe ce aŭ secerat, aŭ făcutŭ legăturĭ şi clăĭ fórte bine.

Essamenile Elevilor din classa I şi a II aŭ fost maĭ slabe; eleviĭ, afară de căţi-va aŭ nevoie de a fi bine esersaţĭ pentru ca să ajungă pe aceĭ din a III classă. Succesulŭ acestor din urmă ne garantéḑă că aceĭ din a doua classă nu vor fi maĭ slabĭ la anul viitor. Dibăcia elevilor la lucrările practice ne autoriséḑă a mulţumi în special şefuluĭ de practică cărora eleviĭ datorescŭ acest învăţămênt; căcĭ dupĕ câte am aflatŭ mare parte dintre acestĭ elevĭ de şi cunoscŭ lucrările agricole, însĕ eraŭ departe de a le esecuta atât de bine la intrarea lor în scólă.— Comissiunea regretéḑă că, în urma uneĭ neînţelegerĭ, acest impiegat nu se maĭ află astă-ḑĭ în serviciŭ, cu tóte că nu se îndoescŭ că actualul şefŭ nu va avea aceiaşĭ stăruinţă şi dibăcie în lucrările agricole.

Comissiunea a asistat şi la essamenele practice din atelierul anexat pe lângă acéstă fermă-scólă.— Eleviĭ fiind noĭ, nu aŭ putut esecuta de câtŭ lucrărĭ micĭ; însĕ pentru ca acestĭ elevĭ să pótă profita de şederea lor la atelierŭ, este ne apărat ca să se afle în permanenţă uă calfă de ferărie, şi şeful atelieruluĭ care

este special în lemnărie, sĕ lucreḑe în acest atelier dirigind şi pe acellŭ de ferărie. — Comissiunea crede că este un sistem vicios şi păgubitor ca şefiĭ acestorŭ micĭ ateliere să fie numaĭ nişce simpli privighetorĭ. — Eĭ trebue să lucreḑe ca şi călfile, căcĭ alt-fel nu s'ar putea justifica presenţa unuĭ şefŭ numaĭ ca să dirige învĕţămêntul a câţi-va elevĭ.

Am essaminat plugurile, grăpile, arabalele şi alte instrumente construite în atelierŭ şi le am găssit solide şi bine condiţionate.

III. INTREŢINEREA ELEVILORŬ

Numerul Elevilorŭ întreţinuţĭ este de 34, dintre care 12 în a III classă care trebue se iasă, conform regulamentuluĭ privitor la organisaţiunea fermelor-scóle, întreţinerea elevilorŭ nu trebue să se depărtese de aceia a ţeranilor: Hrana sŭ fie simplă însĕ abudentă, îmbrăcămintea ţĕrănéscă, însĕ suficientă, şi pre câtŭ se póte de uniformă.

In acéstă privinţă comissiunea a constatŭ cu părerea de rĕŭ că ferma-scólă de la Galata lassă mult de dorit, Hrana este simplă, bună, însă nu ni s'a părut suficientă, avĕnd în vedere că acestĭ junĭ lucréḑă maĭ tótă ḑioa la cămpŭ, mâncarea se dă într'uă odae murdară în care şade bucătarul cu familia sa; uă simplă văruială, şi umplerea gropilor cu pĕmânt, 'ĭ ar da un aspect cuviincios. Imbrăcămintea elevilor, o spunŭ cu părere de rĕŭ ne a întristat. Haĭnele la mulţĭ se compun din cămăşĭ şi ismene şi din nişte pantofĭ rupţĭ; unĭĭ port haĭne ţĕrănescĭ, alţĭ câte uă vestă de postav, alţĭ câte un gherocŭ ruptŭ: unmaĭ elevi din a III classă aŭ fost maĭ bine îmbrăcaţĭ, căcĭ ceĭ maĭ mulţĭ eraŭ îmbrăcaţĭ cu haĭne de acassă. Comissiunea este de părere ca o assemenea stare de lucrărĭ să înceteḑe cât maĭ îngrabă, căcĭ este umilitóre; eleviĭ să fie îmbrăcaţĭ cu haĭne întocmaĭ ca a le ţĕranilor, făcute din ştofe lucrate la ţĕrră; să umble cu opincĭ; într'un cuvênt îmbrăcămintea lor să nu se deossibéscă întru nimicŭ de a ţeranilor, însĕ să nu maĭ fie goĭ şi desculţĭ.

Camerile în care se facŭ prelegerile sunt umede şi întunecósse; niste simple beciurĭ boltite, dormitorul, în care ar trebui, confom instrucţiunilor Ministerial, sĕ dórmă comptabilul saŭ şeful practicŭ, este ne-încăpătorŭ; paturile sunt prea desse. Arŭ fi de doritŭ ca să se maĭ destineḑe âncă uă sală pentru culcatŭ şi sala de studiŭ să se aşeḑe într'uă cameră sănătóssă.

Dacă commissiunea a stăruit assupra întreţinerĭĭ, cuvêntul este, că pe lângă învăţătura elevilorŭ, de care a fostŭ mulţumită, să se ia mĕsurĭ ca şi întreţinerea lorŭ să fie cuviincióssă, căcĭ altŭ-fellŭ eleviĭ se vor obicĭnui a fi murdarĭ şi

fără de aceasta ori cine ară fi în dreptŭ a critica uă aşa stare de lucrurĭ.

Singurŭ D-lŭ Directorŭ a recunoscutŭ înaintea comissiuneĭ acéstă stare de lucrurĭ regretabilă, însĕ cuvêntulŭ sĕŭ a fostŭ că fondurile ce i se daŭ ca subvenţiune nu sunt de ajunsŭ.

Commissiunea crede că într'uă exploataţiune rurală ca aceia a Fermeĭ-scóleĭ unde lucrulŭ elevilorŭ folosesce pe Directore, suma dată de către Guvernŭ este îndestulŭ de ajunsŭ.

IV. FERMA

Pămêntulŭ prevĕdutŭ prin organisarea fermelorŭ-Şcóleĭ fiindŭ de 300 pogóne, saŭ 130 fălcĭ, Ferma-scólă de la Galata possedéză acestŭ terenŭ. In anulŭ acesta ellŭ este divisatŭ dupe cum urméḑă, după ştiinţele ce ni s'aŭ datŭ de către D. Directorŭ.

Fâneţŭ natural la Hlincea	53	fălcĭ
Spinĭ necultivabilĭ pentru păşune	15	,,
Porumbŭ	5	,,
Pamêntŭ bohnaşŭ	2	,,
Totalŭ	75	,,

Pe uă altă parte a moşieĭ care se chiamă Galata se află 55 fălcĭ împărţite dupe cum urméḑă:

Grâŭ roşu de tómnă	15	fălcĭ
,, tunsŭ de ,, ...	5	,,
Ovĕsŭ albŭ	13 1/2	,,
,, negru	1 1/2	,,
Orḑŭ	5 1/2	,,
Cartofĭ	1	,,
Fassole	1	,,
Porumbŭ prăsitŭ	6 1/2	,,
,, pentru nutreţŭ	1/2	,,
Ţelină şi tolócă pentru păşune care se vor lucra la anul viitorŭ	7	,,

Asolamentul ce are să se urmeze este cellŭ următorŭ:

Pămêntulŭ s'aŭ împărţitŭ în şapte părţĭ egale şi se va cultiva.

1. Solă Jaceră lucrată.
2. ,, Grâŭ de tómnă.
3. ,, Plante prăşitóre îngrăşate (Cartofĭ, Fasole, Bobŭ, Maḑăre).
4. ,, Orḑŭ şi Ovăḑŭ.

5. „ Grâŭ de tómnă.
6. „ Porumbŭ îngrăşatŭ.
7. „ Grâŭ de tómnă.

Ca vite pentru exploataţiune şi de rentă, ferma possedédă: 12 boĭ de jugŭ şi 4 juncanĭ, 2 caĭ, 2 eppe şi una mânḑă; 2 vacĭ, una gonitóre, un juncanŭ şi 2 viţeĭ; 3 scrófe cu purceĭ, 3 porcĭ şi un ghier.

Aceste vite sunt în stare bună, dovadă că aŭ fostŭ bine întreţinute, elle sunt îngrijite de eleviĭ scóleĭ.

Capitalulŭ de exploataţiune în totalŭ se urcă, dupĕ documentile date, la 11,767 leĭ şi 53 banĭ. Resultatulŭ exploataţiuneĭ fermeĭ pe anulŭ 1869, dupĕ balanţa generală ce ni s'a datŭ de către D-lŭ Director, este că moşia Şcóleĭ-ferme, a avutŭ unŭ beneficiŭ de 96 leĭ şi 15 banĭ şi pentru ca să se vaḑă care sunt compturile care saŭ soldatŭ în profitŭ saŭ în perdere, anexămŭ pe lângă acestŭ Procesŭ-verbalŭ balanţa în Originalŭ.

Commissiunea a visitatŭ culturile din anulŭ acesta şi a vĕḑutŭ că recoltele aŭ fostŭ îngrijite; porumbĭ prăşiţĭ eraŭ curaţĭ, şi grâulŭ din stoguĭ de soiŭ bunŭ şi fără secară. In grâŭ are să fie óre-care perdere căcĭ uă parte a fost atacată de nişte gândacĭ.

Resumând părerea sa assupra cultureĭ, Commissiunea a găsit'o în condiţiunĭ bune, potrivitŭ cu anulŭ şi cu timpulŭ de când s'a înfiinţatŭ.

Atelierulŭ de maşinĭ dupĕ registrele de comptabilitate ţinute de către şefulŭ de atelierŭ, a avutŭ în 1869, unŭ beneficiŭ de 533 leĭ şi 70 banĭ.

Ar fi de doritŭ ca de acum înainte comptabilitatea atelieruluĭ sĕ fie ţinută de către comptabilulŭ Stabilimentuluĭ.

Numĕrulŭ instrumenteloră fabricate de la Iuliŭ 1869, şi pênĕ astă-ḑĭ este: 20 pluguĭ cu róte, 2 rariţe, uă grapă, şése carre legate cu ferŭ, şi 102 comenḑĭ de diferitele reparaţiĭ. Acestŭ atelierŭ bine înḑestratŭ cu materialŭ şi cu doŭĕ călfĭ, una de lemnărie şi alta de ferărie, puse sub îngrijirea şefuluĭ, nu numaĭ că ar fi profitabilŭ pentru întreţinḑĕtoriŭ, darŭ ar aduce folóse localităţeĭ respîndindŭ instrumente folositóre. Grădina nu esistă la ferma de la Galata, legumele se cumpără din târgŭ; până astă-ḑĭ nu s'a plantatŭ nicĭ unŭ pomŭ roditorŭ, afară de cîţĭ-va puĭ selbaticĭ puşĭ în Scólă.

Arŭ fi de doritŭ, ca acéstă ramură a invĕţămêntuluĭ se fie îngrijită, căcĭ alt-felŭ cursulŭ theoreticŭ nu este de nicĭ unŭ folosŭ. În adevĕrŭ că loculŭ fiindŭ prea susŭ se póte face cu anevoinţă uă grădină de legumĭ, însă uă grădină pomologică se póte face fórte bine.

Acestea suntŭ observaţiunile ce sub semnaţi am pututŭ face assupra fermeĭ-scóleĭ de la Galata. Acéstă instituţiune atâtŭ de folositóre meritä tótă solicitudinea guvernuluĭ, pentru aceea terminándŭ rugämŭ pe D-lŭ Ministru ca să esprime mulţumirea sa Directoruluĭ şi persónelorŭ care aŭ lucratŭ la desvoltarea învĕţämêntuluĭ pentru totŭ ce se constatŭ că se află pe calle de progresŭ la acéstă Scólă; iar pentru aceia ce lassă de doritŭ să bine-voéscă a lua mĕssurile cuviincióse de îndreptare.

(Semnaţĭ) **C. Cerchez, A. Negrutzi, P. S. Aurelianu.**

PRESCRIPTŬ VERBALŬ

Astă-ḑĭ ḑiua la 29 Iuniŭ subsemnaţiĭ, în conformitate cu invitaţiunea ce ni s'a făcutŭ de câtre D. Ministru alŭ Agricultureĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ Publice, prin adresele No. 4,061 ca să asistämŭ la esamenele elevilorŭ Fermeĭ-scóle de la Balta-Verde (Crajova), cumŭ şi de a studia starea moşieĭ pe care se afiă Ferma-Scólă, începêndŭ lucrările nóstre conformŭ adreseĭ Onor. Ministerŭ şi teminându-le, amŭ încheiatŭ acestŭ prescriptŭ verbalŭ.

I. ÎNVĔŢĂMÊNTUL TEORETIC.

Intr'unŭ modŭ generale, învĕţämêntulŭ teoreticŭ este mulţiämitorŭ, însĕ, dupĕ părerea nóstră, în disproporţiune pentru unele cursurĭ cu scopulŭ ce'şĭ propunŭ a atinge Fermele-scéle. Dupĕ decretulŭ Domnescŭ relativŭ la organisarea Fermelorŭ-scóle, materiile prescrise pentru învĕţämêntulŭ teoreticŭ suntŭ:

1. Conferinţa cu luare de note asupra Agriculturei.
2. Agricultură.
3. Aritmetica şi Comptabilitatea.
4. Veterinăria elementară.
5. Orticultura practică.

Aceste cursurĭ predate într'unŭ modŭ practicŭ, trebuiaŭ să fia urmate de câtre aceĭ 36 de elevĭ aĭ scóleĭ în timpŭ de treĭ annĭ. Negreşitŭ ca aceste materiĭ eraŭ prea de adjunsŭ pentru nisce junĭ destinaţĭ a deveni cultivatorĭ practicĭ. D'abia a începutŭ Ferma-scólă se fonçţioneḑe şi prin urmare înainte de a se putea cunósce bunătatea programuluĭ aprobatŭ prin decretulŭ de organisare alŭ Fermelorŭ-scóle, şi în anulŭ 1868 Martiŭ 5, prin ordinulŭ Mini-

sterialŭ No. 1,696 se modifică cu totulŭ programulŭ primitivŭ şi se aproba ca să se predea materiile următóre :

1. Agricultura.
2. Geometria Agricolă.
3. Veterinăria.
4. Grădinăria.
5. Noţiunĭ de Fisică.
6. Noţiunĭ de Chimiă.
7. „ de Botanica populară.
8. „ de Zoologiă.
9. Arpentagiulŭ.
10. Comptabilitatea.
11. Apicultura,
12. Economia rurală şi Legislaţiunea rurală.
13. Viticultura, floricultura, Sericicultura.

Economia domestică şi higiena populară.

Este învederatŭ că uă aşia mulţime de materie, nu numaĭ că nu se va putea preda, căcĭ timpulŭ consacratŭ învĕţămêntuluĭ teoreticŭ, este d'abia de la 1—3 ore pe ţiua dupe una din ordonanţiele Onor. Ministeriŭ, déră totŭ de uă-dată confusionéţă pe elevĭ şi'ĭ depărtéţă de la scopulŭ pentru care suntŭ destinaţĭ. Afară de acestea nu suntŭ nicĭ preparaţĭ pentru multe cursurĭ; şi la cursulŭ de economie rurală care este predatŭ dupĕ acelŭ din scólele secondare, elevĭ aŭ dovedituŭ că nu se pĕtrundŭ de acéstă materie.

Fondaţĭ pe aceste inconveniente, sub semnaţiĭ suntŭ de părere ca să se limitese învĕţămêntulŭ la programulŭ primitivŭ prin anularea ordinuluĭ Onor. Ministerŭ No. 1696.

Asistându la examenele cursurilorŭ predate pênĕ astă-ţĭ, amŭ pututŭ face observaţiunile urmĕtóre :

Comptabilitatea şi Aritmetica, predată bine; eleviĭ aŭ rĕspunsŭ într'un modŭ mulţumitorŭ, însĕ arŭ fi de doritŭ ca să se simplifice cursulŭ, căcĭ astăţĭ este prea întinsŭ.

Geometria cu Arpentagiulŭ, esplicate bine şi rĕspunsurile elevilorŭ aŭ dovedituŭ că suntŭ pătrunşĭ de ce li s'a spusŭ; însĕ le lipsesce maĭ cu totulŭ esercitiulŭ cu echerulŭ, şi alte instrumente simple de agrimensură.

Veterinăria. Acestŭ cursŭ lasă multŭ de doritŭ. Redacţiunea este confusă şi în termenĭ neinteligibilĭ pentru elevĭ; terminologia prea streină. Nu s'a pre-

datŭ nimicŭ despre rasele de vite, despre prăsire şi alte părţi ale Zootecniei practice. Arŭ fi de doritŭ ca să se prescrie unŭ program însărcinatului cu acest cursŭ, prin care se i se fixese materiile de predatŭ, şi totŭ de uă dată să se eserseţe şi elevii la cunóscerea vitelorŭ dupĕ scopŭ, cu cunoscinţa lânei şi altele assemenea.

Grădinăria. Grădinarulŭ stabilimentului a predatŭ cursulŭ bine şi răspunsurile elevilorŭ aŭ fostŭ mulţămitóre; este în destulŭ de practicŭ şi de inteligibilŭ, însĕ partea relativă la grădinele de ornamentŭ ni s'a părutŭ prea întinsă, şi arŭ fi de doritŭ ca să se restrângă.

Agricultura a fostŭ predată bine; elevii aŭ profitatŭ de învĕţămêntul acestei părţi fundamentale; însĕ ar fi de doritŭ ca în acestŭ cursŭ sĕ li se predea şi noţiuni câtŭ de elementare asupra *principaleloră machini agricole* şi asupra construcţiiloră de casse rurale, *grajduri, oerii* etc.

Economia ruralĕ, fiindŭ unŭ cursŭ nepotrivitŭ cu scopulŭ Fermei-scóle şi cu preparaţiunele elevilorŭ, aŭ occupatŭ pe elevi fără profitŭ. Arŭ fi de doritŭ ca în locu'i să se dea în cursulŭ de agricultură saŭ de comptabilitate óre-care noţiuni asupra muncei agricole, retribuţiunea lucrărilorŭ, alimentaţiunea loru, costulŭ şi venitulŭ deosebitelorŭ producerĭ agricole etc.

In resumatŭ învĕţămêntulŭ teoreticŭ este mulţumitorŭ în raportŭ cu puţinulŭ timpŭ de cândŭ s'a fondatŭ acestŭ stabilimentŭ; şi pentru ca să se amelioreţe, trebuia simplificatŭ unde este prea întinsŭ şi complectatŭ unde lipsescŭ măteriile indispensabile.

II. ÎNVĔŢĂMÊNTUL PRACTIC ŞI FERMA.

Învĕţămêntulŭ practicŭ diŭ scopulŭ la care trebue sĕ ţintese fermele-scóle arŭ fi de doritŭ ca elevii care iesŭ, să pótă efectua tóte operaţiunile agricole cu câtŭ s'ar putea mai multă dibăcie. La ferma-scólă de la Balta-verde aŭ lucratŭ înaintea nóstră elevii. Mulţi dintr'ênşi aŭ essecutatŭ cu succesŭ cositulŭ, semĕnatulŭ, altoitulŭ; însĕ întru câtŭ privesce arătura aŭ fost slabi, din causă, credemŭ noi, pentru că elevii nu suntŭ în destulŭ de esercitaţi cu acéstă importanta operaţiune agricolă. Şi acésta pentru că ferma posedéţă numai duoi buoi de lucru. Acéstă lipsă de animale de muncă, este însemnată pentru uă fermă, pentru cuvêntulŭ că nu va putea esploata. Urméţă dară ca câtŭ mai în grab ferma să aibă celŭ mai puţin trei séŭ patru pluguri cu câte patru boi. Numai ast-felŭ elevii vorŭ avea ocasiune ca sĕ pótă învĕţa sĕ înjuge, sĕ are, sĕ dreseze boii, în fine sĕ essecuteţe operaţiunele agricole care reclamă vite.

Intru cătŭ privesce esploatațiunea pămêntuluĭ pe care directorele este îndatoratŭ ca sĕ'lŭ esploateze, sub-semnațiĭ am constatatŭ cu părere de rĕŭ că nu s'a dobênditŭ unŭ resultatŭ în raportŭ cu îndatoririle impuse de către decretulŭ de organisare. In adevĕrŭ pămêntulŭ fermeĭ este cultivatŭ în mare parte de către ţĕranĭ prin învoială. Reservênduse pentru esploatarea de către elevĭ partea ce este împregiurulŭ stabilimentuluĭ. Şi din care uă întindere este lăssată ca islazŭ.

Ferma nu possedĕdia vite, precumŭ vacĭ, porcĭ şi oĭ, în numerŭ cătŭ de micŭ, pentru ca elevii să se pótă obicĭnui cu îngrijirea lorŭ şi totŭ uă dată învĕţa profitulŭ ce potŭ trage din assemenea speculațiunĭ. Cu uă oră maĭ de grabŭ dară, trebue ca esploatațiunea să possedĕde vitele trebuincióse în raportŭ cu întinderea sa şi cu condițiunile economice în care se află. Cu modulŭ acesta şi cursulŭ de veterenărie în locŭ de a fi numaĭ nisce noțiunĭ abstracte, va deveni adevĕratŭ folositorŭ pentru elevĭ.

In privința moduluĭ de cultură, Ferma nu are unŭ asolamentŭ şi uă rotațiune propriă. Acésta lacuna este regretabilă şi cu atâtŭ maĭ multŭ ea s'arŭ fi pututŭ aplica unŭ asolamentŭ şi uă rotațiune ne raționale şi pe uă întindere cătŭ de mică, numaĭ ca elevii se fi pututŭ vedea aplicată acéstă operatiune importantă.

Comisiunea găsesce ca în raportŭ cu pamêntulŭ cultivatŭ de către elevĭ, s'a datŭ uă prea mare întindere culturelĭ de legumĭ, carĭ orĭ cătŭ arŭ fi de folositóre, este uă cultură accesorie a uneĭ esploatațiunĭ agricole. Arŭ fi fostŭ de doritŭ ca pe uă întindere cătŭ de mică să se fi cultivatŭ regulatŭ şi într'unŭ modŭ perfecționatŭ principalele plante de grădina, astŭ-felŭ ca elevii să pótă avea înaintea lorŭ unŭ modelŭ complectŭ de grădina uneĭ Ferme. Totuşĭ plantele de grădină cultivate le-amŭ găssitŭ de uă calitate fórte multiumitóre şi variată.

Intru cătŭ privesce pomologia, acéstă ramură maĭ că nu există. Arŭ trebui să se înființiḑe uă scólă de pomĭ cătŭ de mică spre a se putea prăssi soiurile de fructe celle maĭ folositóre.

Uă plantațiune de duḑĭ de câte va sute a reuşitŭ, şi arŭ fi neapăratŭ ca să se introducă crescerea gândacilorŭ de mătase.

Atelierulŭ pentru fabricațiunea machinelorŭ agricole, fonc̦ionéḑă prea puțin. Comissiunea a constatatŭ cu părere de rĕŭ cândŭ se afla în atelierŭ întrebêndŭ că, unde se află Şefulŭ Atelieruluĭ şi pentru ce nu lucréḑă cu elevii? Acestŭ şefŭ a respunsŭ că nu are însărcinarea de a lucra, ci numaĭ de a priveghia. Cu mo-

dulŭ acesta, acestŭ impiegatŭ nu aduce nicĭ unŭ fofosŭ, căcĭ privegherea sea este de prisosŭ, cândŭ este vorba numaĭ de construcţiunea a câte va pluguriĭ.

Comissiunea opiniază ca, acestŭ impiegatŭ retribuitŭ în zadarŭ, saŭ să fie obligatŭ a lucra tótă ţiua cu eleviĭ, saŭ să fiă înlocuitŭ; căcĭ alt-feliŭ pre lîngă perderea timpuluĭ elevilorŭ, se facŭ şi cheltueliĭ de prisosŭ.

Acestea suntŭ în scurtŭ observaţiunile ce amŭ făcutŭ. Din tr'însele resulta că trebue să se ia câtŭ maĭ îndată mĕsuriĭ pentru ca Ferma-Scólă să fie pusă întru aceia ce privesce învĕţămêntulŭ practicŭ, pe calea adevĕratŭ profitabilă, ca învĕţămêntulŭ teoreticŭ se fie redusŭ la programulŭ primitivŭ, pênĕ se va simţi trebuinţa de vr'uă schimbare; ca întreţinerea şi îmbrăcămintea elevilorŭ să fiă abundentă însĕ semplă şi în raportŭ cu viaţa plugaruluĭ, ca să se complecteze numĕrulŭ elevilorŭ, căcĭ astă-ţi suntŭ numaĭ 31 în fiinţă, într'unŭ cuvêntŭ onor. Ministerŭ să ia dispositiuniĭ pentru ca acestŭ stabilimentŭ să corespundă cu scopulŭ pentru care s'a înfiinţatŭ.

Pentru aceia ce privesce locurile date Fermeĭ-Scóle, Comissiunea este de părere ca să dea toată întinderea coprinsă între Ferma-Scola şi Balta pênĕ unde începŭ locurile ţeranilor; iar diferinţa pênĕ la 300 pogóne din colo de Balta unde va alege directorele, să i se concédă şi uă parte din Balta pentru a uni locurile şi a putea întocmi uă foneaţa irigată; iar pênĕ ce se va face acéstă delimitare, directorele Fermeĭ-Scóle să cultiveze sistematicu locurile ce are.

In câtŭ despre inventariulŭ Fermeĭ-Scóle veniturile şi cheltuelile selle de cândŭ s'a fondatŭ, şi alte amenunte relative la Stabilimentŭ, Comissiunea a rugatŭ pre Domnu Aurelianu ca să le înainteze Onorabiluluĭ Ministerŭ într'unŭ tabloŭ ca anecsŭ la acestŭ procesu verbalŭ.

(Semnatŭ) **V. Jiorjiŭ, P. S. Aurelianu, Petru Opran.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Lucrărilorŭ Publice cu No. 6,691, din 6 Septembrie 1870, către Directorulŭ Scóleĭ-ferme de la Gallata.

Domnule Directore,

Comissiunea trimisă în faţia loculuĭ pentru a essamina starea Scóleĭ şi fermeĭ, în conformitate cu art. 12 alŭ Regulamentuluĭ, terminându lucrarea sa, aŭ depusŭ Ministeruluĭ raportulŭ sĕŭ închiatŭ la 12 Augustŭ espiratŭ.

Acestŭ raportŭ vi se anecsĕză în copie pe lîngă acésta spre a'ĭ vedea coprinderea în estenso.

Dintr'insulŭ resultă că în ceea ce privesce învĕţămêntulŭ theoreticŭ, Comissiunea a fostŭ în generalŭ mulţumită de resultatele constatate, afară de óre-care îmbunătăţirĭ recunoscute necessarĭ şi pe care vĕ invitŭ a face să se introducă neîntârdiatŭ în sistemulŭ instrucţiuneĭ; însă în ceea ce priveşte celle l-alte ramurĭ alle instrucţiuneĭ şi întreţinerĭ elevilorŭ, aceia-şĭ mulţumire nu resultă din raportulŭ Comissiuneĭ, şi acestea din urmă viŭ a le enumera maĭ la valle.

Aceste îmbunătăţirĭ suntŭ următărele:

Pentru cursulŭ de Aritmetică profesorele să se oblige a face pe câtŭ se póte maĭ multe aplicaţiunĭ numerice assupra faptelorŭ agricole.

Cursulŭ de grădinărie este incomplectŭ şi este de doritŭ a se face maĭ lămuritŭ şi predatŭ dupĕ unŭ programŭ maĭ raţionalŭ.

Cursulŭ de Zootecniă cere a fi complectatŭ cu colecţiunĭ de părţĭ de animale şi scheleturĭ spre a putea da elevilorŭ ocasiunea de a studia aplicaţiunile sciinţeĭ.

In privinţa cursuluĭ de comptabilitate este de doritŭ ca elevĭ să se eserse maĭ multŭ în redactarea compturilorŭ ossebitelorŭ culturĭ şi celorŭ l-alte obiecte de speculaţiune agricole.

Lecţiunile de Agricultură vorŭ trebui a se da pe câtŭ se póte maĭ pe largŭ şi a se localisa pre câtŭ se va putea. Elle trebue să fie însoţite de óre-care noţiunĭ practice assupra principalelorŭ industrĭĭ agricole, ast-felŭ precumŭ s'a enumeratŭ de Comissiune; în fine noţiunile de geometrie practică, drenagiŭ, irigaţiunĭ etc., s'a constatatŭ a fi fórte multŭ incompleete şi reclamă seriósse îmbunătăţirĭ, atâtŭ în privirea moduluĭ predărĭĭ lorŭ, câtŭ maĭ cu sémă a lipseĭ aplicaţiunilorŭ.

Pentru tóte celle de maĭ susŭ, vĕ învitŭ, Domnule Directorŭ, a lua măssurile de îndreptare propusse de Comissiune, supuindŭ în acela'şĭ timpŭ la esaminarea şi aprobarea Ministeruluĭ programele detaliate a lecţiunilorŭ şi maĭ cu sémă a aplicaţiunilorŭ de făcutŭ la fie-care cursŭ.

In privirea învĕţămêntuluĭ practicŭ, comissiunea asistândŭ la essecutarea de către elevĭ a operaţiunilorŭ agricole, declară că a fostŭ satisfăcută, ceea ce se datorésă în mare parte şefuluĭ de practică de la care elevĭ aŭ priimitŭ acestŭ învĕţămêntŭ. Ea declară în acelaşĭ timpŭ părerea sa de rĕŭ, că din causa neînţelegerilorŭ ivite, acestŭ impiegatŭ a fostŭ nevoitŭ a părăsi Stabilimentulŭ. Totu'şĭ Ministerulŭ speră că actualulŭ şefŭ, avêndŭ înaintea sa assemenea bune esemple, se va sili a le imita puindu'şĭ totŭ zelulŭ şi activitatea possibilă

în lucrările ce'ĭ suntŭ încredinţate. Lucrările din atelierŭ nu s'aŭ găsitŭ îndestulŭ de satisfăcętóre, dia causa lipseĭ de călfĭ care să lucreḑe înşile subtŭ ochiĭ elevilorŭ, şi din causă că şefulŭ atelieruluĭ înţelege fórte rĕŭ missiunea sa, voindŭ a fi numaĭ unŭ simplu privighetorŭ fără a lucra maĭ nimicŭ prin sine. In interesulŭ instrucţiuneĭ practice a elevilorŭ, D-vóstră trebue să angajaţĭ, călfile trebuitóre, iarŭ şefuluĭ de atelierŭ sĕ'ĭ împuneţĭ obligaţiunea de a lucra însuşĭ în atelierulŭ de lemnărie, avêndŭ subt privegherea sa pe călfile din atelierulu de ferărie şi lemnărie, angajate de către D-vóstră.

Comissiunea a constatatŭ, Domnule Directorŭ, uă stare fórte puţin mulţu mitóre în privinţa hraneĭ şi îmbrăcămînteĭ elevilorŭ.

In ceea ce privesce maĭ cu sémă acéstă din urmă, Commissiunea declară că starea în care s'aŭ găssitŭ elevi e cu totul întristătóre şi intolerabilă.

Assemenea şi încăperile în care eĭ sunt locuiţĭ presintă aspectulŭ cellŭ maĭ urîtŭ şi nu întruneşte nicĭ celle maĭ essenţiale condiţiunĭ de igienă.

Commissiunea e de opinie că acéstă stare de lucruri să înceteze imediatŭ, ca eleviĭ să fie nutriţĭ maĭ cu abondanţă, ca îmbrăcămintea lorŭ să fie întocmaĭ ca a ţĕrranilorŭ, însĕ fără a fi goĭ şi desculţĭ, şi în fine ca localurile să fie bine întreţiuute şi sănătósse.

Nu potŭ, Domnule Director, a vĕ recomanda în destulŭ îndeplinirea imediată, a cererilorŭ Commissiuneĭ. Pe câtŭ timpŭ Ministerulŭ v'a plătitŭ neîntreruptŭ sub-venţiunca accordată pentru întreţinerea elevilorŭ, conform art. 19 din regulamentŭ, ellŭ e în dreptŭ a cere ca dispositiile art. 29 din acella-şĭ regulamentŭ sĕ fie observate cu strictețe şi nu va tolera cea maĭ mică abatere.

Assemenea prin art. 10 allŭ Regulamentuluĭ, D-vóstră sunteţĭ datorĭ a ţine în bună stare acaretele fermeĭ şi a face pe compta D-vóstre pe acelea ce vor fi de trebuinţă pentru exploatare într'un modŭ sistematicŭ, şi dupe planurĭ aprobate.

Precum se vede din raportulŭ Commissiuneĭ tóte aceste condiţiunĭ sunt departe de a fi îndeplinite din parte-vĕ, de şi Ministerulŭ a continuat regulat cu plata sub-venţiuneĭ pênĕ acum.

In privirea hraneĭ, îmbrăcămînteĭ şi locuinţelorŭ elevilorŭ sunteţĭ dar invitat, Domnule Directorŭ, a arrăta Ministeruluĭ daca voiţĭ a face tóte îmbunătăţirile reclamate şi în ce anume termen, spre a se verifica de uă comissiune, căcĭ vĕ declar că, starea actuală ne maĭ putêndu-se tolera, Ministerulŭ este decisŭ a lua urgente mĕssurĭ spre a o face să înceteze, considerândŭ acéstă officiă ca uă somaţiune din partea Ministeruluĭ spre a îndeplini tóte lipsurile maĭ susŭ descrisse.

Trecând acum, Domnule Directorŭ, la lucrările fermeĭ propriŭ ḑisse şi la exploatarea moşieĭ, din raportulŭ Commissiuneĭ se vede că pe lêngă cele-l-alte culturĭ făcute de D-vóstră, se constată lipsa complectă a uneĭ grădinĭ de legumĭ şi pomilorŭ roditorĭ.

Este înveḑeratŭ că assemenea îmbunătăţirĭ sunt indispensabile şi prin urmare vă cerŭ a le pune imediatŭ în essecutare.

In ceia ce privesce resultatulŭ exploataţiuneĭ moşieĭ, din bilanţulŭ anecsatŭ la raportulŭ Commissiuneĭ pentru anulŭ 1869 resultă că acea exploataţiune s'a soldatŭ pentru acellŭ an cu un beneficiŭ de leĭ 96 şi 15 banĭ.

In faţia unuĭ assemenea resultat, puteţĭ vedea înşi-vĕ ce devinŭ prescripţiunile artic. 2 din Regulamentŭ, în care se dispunŭ ca fermele să fie astŭfellŭ căutate în câtŭ să înapoiese tóte cheltuelile de cultură şi să *realisese un venitŭ maĭ mare de câtŭ acella ce se scóte de la moşiile din regiunea unde se află.*

Este înveḑeratŭ că unŭ beneficiŭ ca cellŭ de susŭ, pentru uă moşie pusă în condiţiunile Fermeĭ-scóle, e departe de a proba uă cultură progresistă şi înnavuţitóre, care este scopulŭ unicŭ allŭ unorŭ assemenea instituţiunĭ.

Essaminândŭ causele din care ea ar putea proveni, am găsitŭ, Domnule Directorŭ, că una din causele principale ce contribue la acéstă stare de lucrurĭ, este puţinulŭ timpŭ ce D-vóstră întrebuinţaţĭ în căutarea Scóleĭ şi fermeĭ. Sunt informatŭ, Domnule Directorŭ, în modŭ positivŭ, ca timpulŭ ce sunteţĭ nevoitŭ a petrece în oraşŭ, în occupaţiunĭ cu totulŭ streine lucrărilorŭ fermeĭ, vĕ absórbe maĭ totŭ timpulŭ disponsibilŭ şi nu vĕ lassă maĭ nimicŭ pentru a îngriji de conducerea Fermeĭ-scóle.

Ministerulŭ nu póte îngădui că din aceste cause, interesele stabilimentuluĭ ce vi s'a încredinţatŭ, să fie neglijate.

Dupĕ spiritulŭ Regulamentuluĭ Scólelorŭ-ferme şi scopul ce elle urmărescŭ, este indispensabilŭ ca persóna ce a luatŭ frumósa însărcinare de a face uă cultură modelŭ şi a da instrucţiuneĭ Agricole primare tótă desvoltarea sa, să sacrifice totŭ timpulŭ sĕŭ acesteĭ missiunĭ şi să înlăturese orĭ ce occupaţiunĭ streine, precum predare de cursurĭ în alte scóle care îĭ absórbe tótă activitatea.

Sunt în dreptŭ, Domnulŭ meŭ, a cere de la D-vóstră observarea strictă a acesteĭ liniĭ de conduită, şi de aceea vĕ invitŭ a declara Ministeruluĭ daca consimţiţĭ a vĕ occupa în viitor numaĭ de interessele Fermeĭ-scóleĭ şi a vĕ pune tótă activitatea spre a'ĭ înlesni prosperarea eĭ.

Aşteptŭ de la D-vóstră un respunsŭ categoricŭ, assupra tutulorŭ punctelorŭ

tratate aci, pentru ca dupĕ respunsulŭ D-vóstră, Ministerulŭ sĕ avisese neîntârdiatŭ la mĕssurele necessarii.

Priimiţi etc.

(Semnatŭ) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

Copiă dupĕ adressa Ministeruluĭ Agricultureĭ, Comerciuluĭ şi Lucrărilor Publice sub No. 6,690, din 6 Septembrie 1870, câtre directorulŭ Fermeĭ-scóle de la Balta-Verde.

In virtutea art. 12 din Regulamentulŭ Fermeĭ-scóle, Comissiunea esaminătóre stăreĭ aceleĭ Instituţiunĭ, mergând în facia loculuĭ în ţiua de 29 Iuliŭ, a încheatŭ anexatulŭ procesŭ-verbalŭ pe care şi subscrisulŭ vi'lŭ înaintedŭ în copia pe lângă acésta, spre a lua cunoscinţă de coprinderea luĭ.

In privinţa studielorŭ theoretice, Comissiunea a găsitŭ că programulŭ actualŭ alŭ cursurilotŭ nu corespunde cu puterea elevilorŭ şi scopulŭ ce 'şĭ propune uă Fermă-scólă, că acelŭ programŭ fiind prea întinsŭ şi cursurile în mare parte rĕŭ înţelese şi rĕŭ esplicate, produce uă mare confusiune elevilorŭ în locŭ de a se mĕrgini într'unŭ cadru maĭ restrînsŭ şi multŭ maĭ folositorŭ pentru ramura la care se destină eleviĭ.

Basatŭ pe aceste considerante, sub scrisulŭ aprobêndŭ opiniunea Comissiuneĭ, vĕ învită, Domnule Directorŭ, ca cu începerea anuluĭ scolasticŭ fiitorŭ, se vĕ mărginiţi strictŭ în programulŭ prescrisŭ de Regulamentulŭ organisaţiuneĭ ferme, compuindŭ învĕţămêntulŭ theoreticŭ din urmĕtórele :

1. Conferinţe cu luare de note asupra Agriculturei.
2. Agrimensura.
3. Aritmetica şi Comptabilitatea
4. Veterinaria elementară.
5. Orticultura practică.

Aceste cursurĭ predate în modŭ practicŭ şi cu tóte aplicaţiunile necesariĭ spre a le întipări în mintea elevilorŭ, vorŭ produce negreşitŭ multŭ maĭ bune resultate de câtŭ acea aglomeraţiune de cursurĭ maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ bine făcute şi totŭ d'auna rĕŭ înţelese de nisce elevĭ ce nu suntŭ în destulŭ preparaţĭ.

Pe lângă acestea Comissiunea a constatatŭ că cursulŭ de veterinărie se pre-

da în modŭ fórte neînțelesŭ și necomplectŭ. Este urgentŭ a se înființa pentru acestŭ cursŭ unŭ programŭ raționatŭ, pe care se'lŭ supuneți la esaminarea și aprobarea Ministerului.

In aceia ce privesce agricultura, cursulŭ ar trebui să fie complectatŭ cu óre care noțiuni elementare despre principalele machini agricole și despre construcțiunile agricole cele mai simple. In acelașŭ cursŭ va trebui să figureḑe și óre care noțiuni despre munca agricolă, costulŭ și venitulŭ osebitelorŭ producerĭ agricole ettc.

Cu unŭ cuvêntŭ, pentru fie care materiă ce va urma a se preda în conformitate cu Regulamentulŭ, să elaborați, precumŭ amŭ ḑisŭ mai susŭ, programele necesarĭ în detaliŭ spre a se observa daca corespundŭ în totulŭ scopuluĭ instituțiuneĭ fermelorŭ scóle.

Trecŭ acumŭ, Domnule Directorŭ, la starea în care s'a găsitŭ de Comissiune, învĕțămêntulŭ practicŭ și ferma propriŭ ḑisă. In acéstă privire, observêndŭ raportulŭ Comissiuneĭ. nu potŭ de cătŭ a vĕ esprima complecta mulțumire din partea Ministerului.

In adevĕrŭ, éttă ce ni se relatésă în scurtŭ de câtre Comissiune.

1. Elevĭ suntŭ fórte slabĭ în lucrările agricole precumŭ arătura și altele, din causă că ferma nu face mai de locŭ assemenea lucrărĭ.

2. Ferma nu possedă animale de lucru, nicĭ plugurĭ și prin urmare esploatarea agricolă este mai nulă, căcĭ pămêntulŭ fermeĭ se cultivă în mare parte de câtre țĕranĭ prin învoială, în locŭ de a se cultiva de arendașulŭ directorŭ prin propriile sélle mijlóce.

3. Ferma nu are regulatŭ nicĭ unŭ asolementŭ și uă rotațiune propriă.

4. Esploatațiunea Fermeĭ se mărginesce numaĭ într'uă culturĕ de legumĭ, carĭ, orŭ cătŭ de folositóre ar fi, ocupă totŭ d'auna unŭ rangŭ accesoriŭ, și nu póte constitui uă esploatațiune agricolă, precumŭ urmésă a se face într'uă fermă modelŭ.

5. Partea pomologii este cu totulŭ negligiată în cătŭ se póte ḑice că ea nu esistă de locŭ.

6. Atelierulŭ de fabricațiunea machinelorŭ se află într'uă stare ce nicĭ nu meritĕ acestŭ nume, ĕră șefulŭ sĕŭ în locŭ de a lucra însuși împreună cu elevĭ, se mărginesce în misiunea de privighiatorŭ, fără a avea nimicŭ de priveghiatŭ, afară de câte-va plugurĭ. Acestŭ funcționarŭ urmésă sĕŭ a fi obligatŭ a lucra tótă ḑioa cu elevĭ, saŭ a se cere înlocuirea sa.

Acesta este, domnule directorŭ, tabloulŭ fidelŭ în care Comisiunea a gă-

sitŭ Ferma-scólă încredinţată D-vóstre, în compensaţiunea cheltuelilorŭ însemnate ce se face de Ministerŭ şi care anualmente se urcă la çifra medie de leĭ 30,000, afară de suma de 8,889 leĭ dată la începutŭ pentru montarea atelieruluĭ şi mobilieruluĭ scóleĭ.

Ca de la unŭ stabilimentŭ modelŭ, pentru care Statulŭ a făcutŭ atâtea sacrificiĭ, Ministrulŭ era în dreptŭ se aştepte dupĕ treĭ anĭ de esploataţiune următórele resultate.

Uă instrucţiune bine combinată, în care aplicaţiunile sciinţeĭ facute de D-vóstră şi celŭ-l-altŭ personalŭ alŭ învĕţămêntuluĭ în façia elevilorŭ capabilĭ a da acestora nu simple noţiunĭ teoretice şi vagĭ, ci uă învĕţătură solidă şi practică, conformŭ scopuluĭ înfiinţăreĭ acestorŭ ferme.

Uă cultură care prin resultatele sélle bănescĭ să fie superióră culturilorŭ cellorŭ maĭ alese din regiunea în care se afla scóla, precum se prescrie la art. 2, 5 şi 7 a regulamentuluĭ eĭ.

Vite de muncă bune şi în raportŭ cu trebuinţele esploataţiĭ.

Vite de venitŭ, precum vacĭ, oĭ şi altele potrivitŭ cu localitatea.

Uă stupină celŭ puţinŭ, cu atâtŭ maĭ multŭ că Ministerulŭ plătesce unŭ împiegatŭ pentru acésta.

Ua grădină de pomĭ cu uă pepinieră în care agricultoriĭ să găsésca soiurile cele maĭ alese.

Unŭ câmpŭ câtŭ de micŭ în care să cultive uă colecţiune de plante agricole din acelea ce se potŭ întroduce cu succesŭ în regiunea în care vĕ aflaţĭ.

In fine stabilimente ţinute în bună stare şi altele create din noŭ pentru trebuinţele fermeĭ, conform dispositiilorŭ art. 10 din regulamentŭ.

Nimicŭ din tóte acestea nu s'aŭ găsitŭ de către comisiunea trimisă, şi prin urmare înţelegeţĭ, Domnule direcotorŭ, că Ministeruluĭ în façia unorŭ assemenea împrejurărĭ, îĭ este imposilulŭ a maĭ tolera uă asemenea stare de lucrurĭ.

Vĕ învitŭ darŭ, Domnule Directorŭ, ca în termenulŭ celŭ maĭ scurtŭ posibilŭ se declaraţĭ Ministeruluĭ daca voiţĭ a îndeplini tóte îmbunătăţirile aretate maĭ susŭ şi în ce termenŭ.

Numaĭ în assemenea condiţiunĭ şi dupe constatarea ce se va face de uă nouă comisiune pentru îndeplinirea lorŭ, Guvernulŭ va putea continua sacrificiile ce face pentru întreţinerea instituţiuneĭ ce vĕ este încredinţată. In casŭ contrariŭ, vĕ declarŭ, Domnule Directorŭ, că voiŭ fi silitŭ a lua de oficiŭ messurile cuvenite pentru a face să înceteçle starea actuală.

Asceptŭ respunsulŭ D-vóstre neîntărdiatŭ, spre a avisa la ce este de făcutŭ în acéstă privire.

Priimiţĭ, etc., etc., etc.

(Semnat) Ministru **G. Gr. Cantacuzino.**

PRESCRIPTŬ VERBAL

Astădĭ la 9 Augustŭ, sub-semnaţiĭ, conformŭ cu invitaţiunea ce ni s'a făcutŭ de către Domnulŭ Ministru alŭ Agriculturel, Comerciuluĭ şi lucrărilorŭ Publice prin adressa No. 4051, ca să asistămŭ la essamenele teoretice şi practice ale scóleĭ thecnice de machinĭ şi instrumente Agricole de la Iassy, îndeplinindŭ acéstă însărcinare în ḑillele de 5, 6 şi 7 Augustŭ, şi anume : In celle d'âmtêiŭ douĕ ḑille assistândŭ la essamenele relative la partea teoretică a învĕţământuluĭ, şi în ḑioa a treia assistândŭ la essamenele practice trecute în atelierele Scóleĭ, amŭ resumatŭ observaţiunile ce amŭ făcutŭ dupĕ cum urmésă.

1. ÎNVĔŢĂMÂNTULŬ THEORETICŬ

Cunoscinţele teoretice predate elevilorŭ din acéstă Scólă se compunŭ din materiile următóre : Geografia, Aritmetica, limba Română, Istoria, Comptabilitatea, Economia Politică, Geometria şi Mecanica, şi suntŭ predate de către treĭ Professorĭ.

Timpulŭ consacratŭ pentru învĕţământŭ este de cincĭ annĭ şi împărţitŭ dupĕ următórele programe.

Geografia în annulŭ allŭ	II	
Aritmetica	»	» I, II, III.
Economia politică	»	IV, V.
Mecanica	»	» IV, V.
Limba Română	»	» I, II, III.
Geometria	»	» III, IV, V.
Istoria	»	» III.
Comptabliitatea	»	» IV, V.

Modulŭ de prelegere se face dupĕ cărţĭ tipărite, şi ca textŭ manuscriptŭ nu esistă de câtŭ acellŭ de Economia Politică. In câtŭ dupĕ coprinderea analitică a fie-cărel materiĭ, în lipsă de unŭ programŭ detailatŭ, DD. Professorĭ să conducŭ dupĕ aprecierile personale.

Essamenele asupra acestorŭ materiĭ s'aŭ trecutŭ în timpŭ de douĕ ḑille în

presenţa sub-semnaţilorĭ. Elevĭi aŭ fostŭ întrebaţi de către fie-care din noĭ şi observaţiunile ce amŭ pututŭ face asupra differitelorŭ părţi alle învĕţămêntuluĭ suntŭ :

La cursulŭ de Geografie, elevĭi aŭ respusŭ în generalŭ fórte bine; credemŭ însĕ că arŭ fi trebuinţă ca să se predea Geografia ţĕrreĭ cu maĭ multă desvoltare, şi elevĭi să fie esercitaţi cătŭ se va putea maĭ multŭ pe harta Românieĭ, ast-felŭ că nu numaĭ localităţile, munţiĭ şi riurile principale să le fie cunoscute, dĕră şi acelle secondare.

Ună amelioraţiune care ni se pare de cea maĭ mare importanţă, este că Geografia în locŭ să fie predată ca pênĕ acumŭ, să fie predată într'unŭ modŭ iconomicŭ, adică ca să se descrie sumariŭ producţiunile differitelorŭ localităţi şi în specialŭ ale Românieĭ; să se arate distanţele chilometrice între oraşele ţĕreĭ; mijlócele de comunicaţiune s. a. l.

Essamenele asupra Aritmeticeĭ aŭ fostŭ pe deplin mulţămitóre; însĕ şi la acestŭ cursŭ ar fi de doritŭ ca să se dea maĭ multă desvoltare aplicaţiuneĭ adică ca elevĭi să fie esercitaţi cu deslegarea a totŭ felulŭ de probleme relative la differitele ramurĭ ale specialităţeĭ lorŭ; cunoscinţa cursuluĭ monetelorŭ şi a măsurelorŭ şi greutăţilorŭ din deosibite State ale Europeĭ, în comparaţiune cu sistemulŭ metricŭ şi cu măsurile şi greutăţile întrebuinţate în România arŭ fi asemenea de folosŭ.

Economia politică, dupĕ modulŭ cum este predată, ni se pare că nu aduce nicĭ un folosŭ, şi acésta pentru că chiar acelle simple noţiunĭ ce li s'aŭ datŭ suntŭ de natură prea abstractă; rĕspunsurile date de către aceĭ maĭ bunĭ elevĭ ne-aŭ convinsŭ despre acésta. Pentru aceea sub-semnaţiĭ suntŭ de părere ca acestŭ cursŭ să fie înlocuitŭ printr'un cursŭ de economie industrială predată într'un modŭ elementarŭ şi cătŭ se póte de practicŭ, dupĕ cum se şi prevede la articolulŭ 9 din regulamentulŭ de administraţie allŭ Scóleĭ. In acéstă materie elevĭi arŭ putea fi iniţiaţi la mişcarea economică, la importanţa differitelorŭ industriĭ, la principalele operaţiunĭ de bancă, la organisaţiunea asociaţiunilorŭ cooperative de producţiune şi consumaţiune ş. a. l. In resumatŭ acestŭ cursŭ predatŭ într'un modŭ practicŭ ar iniţia pe elevĭ la viaţa industrială în care aŭ sĕ trăiască.

Cursulŭ de mecanică arŭ trebui să albă întâietatea în învĕţământul Scóleĭ tecnice de la Iassy. Comissiunea cu părere de rĕŭ a constatat că acésta materie este departe de a correspunde cu importanţa sea. In adevĕrŭ prelegerile de mecanică suntŭ limitate la nisce noţiunĭ preliminariĭ theoretice şi la câte-va

aplicaţiuni cu totulŭ neînsemnate. Studiulŭ, atâtŭ de importantŭ pentru eleviĭ acesteĭ scoliĭ, alŭ mecaniceĭ agricole, lipsesce putemŭ ḑice cu totulŭ. Comissiunea era în dreptŭ să se aştepte ca în acestŭ cursŭ să se studiese tóte machinile agricole, şi din nefericire a constatatŭ că nu s'a studiatŭ maĭ nicĭ una; ast-felŭ că în acéstă materie nu aŭ pututŭ dobêndi alte cunoscinţe de câtŭ acelle ce le procură practica de tóte ḑilele.

Fondată pe acéstă stare de lucrurĭ, Comisiunea este de părere ca cu începerea annuluĭ viitorŭ sĕ se predea elevilorŭ, incepêndŭ de la classa a III, pe lângă noţiunile theoretice de mecanică, unŭ cursŭ de *studiulŭ machinelorŭ agricole* câtŭ se póte de practicŭ şi însoţitŭ de tóte demonstraţiunile grafice necesariĭ. Modelurĭ de principalele machinĭ agricole arŭ înlesni fórte multŭ înţellegerea acestuĭ cursŭ.

La cursulŭ de limba Română ceĭ maĭ mulţĭ elevĭ aŭ rĕspunsŭ într'un modŭ mulţumitorŭ; arŭ fi însĕ de doritŭ ca să fie esercitaţĭ cu composiţiunea curentă şi maĭ cu sémă cu stilulŭ de correspondenţa industrială.

Cursulŭ de geometrie aŭ fostŭ predatŭ cu suecesŭ: rĕspunsurile cellorŭ maĭ mulţĭ elevĭ aŭ doveditŭ Comissiuneĭ că suntŭ pătrunşĭ de acéstă materie atâtŭ de folositóre pentru dênşiĭ. Pentru a se convinge şi maĭ multŭ despre acésta, Comissiunea a întrebatŭ pe uniĭ dintre elevĭ despre theoreme predate în anulŭ precedentŭ, şi a avutŭ satisfacţiunea de a constata că le ţin minte. Perseverinţa Professoreluĭ şi silinţa elevilorŭ, îndémnă pe sub-semnaţiĭ de a recomanda că acestŭ cursŭ să se predea cu aplicaţiuni la specialităţile acesteĭ scoliĭ, căcĭ pênĕ acum a fostŭ mărginită la simple theoreme. Unŭ cursŭ elementarŭ de Geometriă discriptivă ajutatŭ de epurre făcute de către elevĭ, ar complecta acéstă materie.

Comissiunea a fostŭ mulţumită de respunsurile elevilorŭ la cursul de istoriă română; însĕ ar fi de doritŭ ca eleviĭ sĕ fie obicĭnuiţĭ a povesti faptele istorice câtŭ se póte cu cuvintele lorŭ propriĭ, iar nu a repeta prea literalŭ tecstulŭ.

Cursulŭ de comptabilitate este predatŭ fără textŭ şi fără registre. Cu tótă acéstă lacună, mulţĭ dintre elevĭ aŭ rĕspunsŭ bine. Asupra acestiĭ materiĭ Comissiunea este de părere ca să se facă cursul pe registre care vorŭ rĕmânea ca unŭ modelŭ pentru elevĭ; şi în câte-va paginĭ de textŭ sĕ se esplice principiile fundamentale ale comptabilităţeĭ şi termeniĭ întrebuinţaţĭ.

Simplificarea Comptabilităţeĭ duble ce se predă acumŭele vilorŭ şi adăogirea comptabilităţeĭ simple ni se pare de doritŭ.

Eleviĭ aŭ fostŭ esercitaţĭ şi cu comptabilitatea agricolă, Comissiunea găsesce

că acestŭ studiŭ este de prisosŭ pentru elevii carĭ aŭ să se ocupe numaĭ de fabricaţiunea machinelorŭ.

Acéstă parte a comptabilităţeĭ arŭ putea fi înlocuită cu esercitarea elevilorŭ la întocmirea compturilorŭ deossibitelorŭ machinĭ, cu tóte amănuntele relative la cuanţităţile de materialŭ şi de lucru întrebuinţatŭ la interesulŭ şi amortisarea capitaluluĭ, etc. etc. Cu modulŭ acesta elevulŭ arŭ dobîndi cunoscinţe practice asupra costuluĭ machinelorŭ, aceea ce le lipsesce astă-dĭ.

Desemnulŭ este predatŭ de către Professorele de Geometriă. Din esaminarea copiilorŭ de dessemnŭ de machine făcute de către elevĭ, ne amŭ pututŭ convinge că mulţĭ aŭ unŭ adevĕratŭ talentŭ, însĕ că învĕţământulŭ lassă de doritŭ. Elevii acesteĭ scolĭ aŭ cea maĭ mare trebuinţă de cunoscinţa dessemnuluĭ; eĭ trebue să scie a face crochiurĭ cotate şi desemna machinĭ ast-felŭ ca să pótă lucra dupĕ desemnurĭ, éră nu nisce simple perspective. Pentru aceea Comissiunea opiniasă ca dessemnulŭ să fie însemnatŭ maĭ dessŭ de la annulŭ viitorŭ şi predatŭ ca în tóte scolile industriale, oprindu-se cu totulŭ dessemnulŭ de perspectivă.

Acestea suntŭ differitele cursurĭ la care a assistatŭ Comissiunea. Ca inovaţiunĭ pentru annulŭ viitorŭ, pe lîngă acelle indicate la fie care cursŭ, sub-semnaţiĭ arŭ fi de părere ca professorele de mecanică să fie îndatoratŭ a preda noţiunĭ elementare şi aplicate la industrie de chimiă şi fisică. Lipsa acestorŭ noţiunĭ este de uă lacună regretabilă în învĕţămentulŭ uneĭ scóle Industriale. Pentru aplicarea acestorŭ cursurĭ, în lipsa de unŭ micŭ laboratoriŭ, elevii potŭ fi conduşĭ din cândŭ în candŭ în laboratoriulŭ Universităţeĭ.

Întru cîtŭ privesce învĕţământulŭ, în generalŭ, este lipsa de unŭ programŭ detaillatŭ pentru fie-care cursŭ; ast-felŭ că Professorele să aîbă în vedere materiile ce are să predea peste annŭ. Unŭ assemenea programŭ, ellaboratŭ de uă Comissiune de ómenĭ competinţĭ în materiĭ de învĕţămêntŭ industrialŭ, arŭ aduce cellŭ maĭ mare serviciŭ scóleĭ.

Arŭ fi de doritŭ assemenea ca elevii sĕ fie obicinuiţĭ cu redacţiunea cursurilorŭ, şi pentru acestŭ sfîrşitŭ arŭ trebui ca DD. Professorĭ sĕ redactese materiile ce predaŭ, lăssândŭ cărţile numaĭ pentru consultaţiunĭ.

II. ÎNVĔŢĂMÊNTULŬ PRACTICŬ

Învĕţămêntulŭ practicŭ, adică lucrarea în deossebitele ateliere ale scóleĭ, fiindŭ scopulŭ principalŭ alŭ acesteĭ fiistituţiunĭ, Comissiunea a datŭ cea maĭ mare atenţiune acesteĭ părţĭ a învĕţămêntuluĭ. In maĭ multe rînduri a urmă-

ritŭ lucrarea elevilorŭ în atelierele respective, şi în ţiua destinată pentru essamenile practice a stăruitŭ pe de uă parte ca să vadă pe fie-care elevŭ lucrândŭ şi să'ĭ ceară esplicaţiunĭ, éră pe de alta, a datŭ la maĭ mulţĭ dintre dânşiĭ ca să esecutese în presenţa sea deosebite piesse.

Invĕţămêntulŭ practicŭ este împărţitŭ în cincĭ ateliere şi a nume : Atelierulŭ de lemnărie, Atelierulŭ de ferărie, Atelierulŭ de strungărie, Atelierulŭ de fondărie şi dirrigearea machineĭ cu aborĭ. Eleviĭ din aceste diverse ateliere lucreaţă de la 6 pênĕ la 7 ore pe ţi şi suntŭ distribuiţĭ ast-felŭ : 11 elevĭ la lemnărie, 10 la ferărie, 4 la strungărie şi 5 la vérsătorie.

Eleviĭ din atelierulŭ de lemnărie se îndeletnicescŭ cu totŭ ce privesce lemnăria instrumentelorŭ fabricate; însĕ arŭ fi de doritŭ ca să trécă câtŭ va timp şi în atelierulŭ de strungărie şi acésta pentru că în confecţionarea unuĭ carŭ de essemplu, se află piesse ca căpăţînele rótelorŭ pe care lemnarulŭ ar trebui să scie a le face. Assemenea arŭ fi de doritŭ ca eleviĭ de la strungărie să trécă prin atelierulŭ de lemnărie, căcĭ reduşĭ numaĭ la specialitatea de strungărie, nu vorŭ putea găssi de lucru în comunele rurale unde mulţĭ dintre elevĭ este de doritŭ ca să se stabiléscă.

In atelierulŭ de ferărie eleviĭ se occupă cu tóte lucrările de forgă necessariĭ pentru confecţionarea instrumentelorŭ şi machinelorŭ agricole, însĕ aceiaşĭ elevĭ trecŭ treptatŭ prin atelierulŭ de turnătorie şi acellŭ allŭ machineĭ cu abburĭ. Cu modulŭ acesta unŭ elevŭ ferarŭ care a petrecutŭ 5 annĭ în scólă cu succesŭ, este capabilŭ nu numaĭ de a fi ferarŭ ci şi de a turna şi de a conduce machinĭ cu abburĭ.

Acéstă organisaţiune a lucrărilorŭ practice merită tótă aprobaţiunea, căcĭ permite elevilorŭ dupĕ eşirea lorŭ din scólă de a se îndeletnici cu ramura aceia care este maĭ căutată.

Dupĕ cum s'a ţissŭ maĭ susŭ, în ţiua în care eleviĭ aŭ trecutŭ essamenele practice, eĭ aŭ esecutatŭ înaintea Commissiuneĭ şi a unuĭ publicŭ numerossŭ differite piesse.

În generalŭ, eleviĭ aŭ datŭ unŭ essamenŭ mulţămitorŭ, înlesnirea cu care lucraŭ ne-a încredinţatŭ despre dibăcia lorŭ.

Doĭ elevĭ la turnătorie aŭ turnatŭ cu deplinŭ successŭ maĭ multe piesse, dintre care douĕ amŭ cerutŭ să se înaintesse Onor. Ministerŭ. Fonderia este uă industrie pe câtŭ de importantă, pe atâtŭ de puţinŭ practicată în România; acésta ne îndémnă a atrage atenţiunea Onor. Ministerŭ assupra succesuluĭ cu care este practicată la scóla thecnică.

Commissiunea a putută constata multe piesse, precum róte dinţate, colóne de fanare de dimenssiuni în destulu de mari, turnate cu successu.

La machina de aburi duoi elevi de serviciu au respunsu fórte bine la tóte întrebările ce li s'au făcutu de către Commissiune assupra differitelorŭ părţi ale machinei de aburi şi au condusu pe rîndu machina în ţiua aceia.

Acésta aplicaţiune merită tótă încuragiarea, căci ne lipsescu fórte multu conducătorii de machini de aburi.

În atelierulu de ferărie eleviĭ au esecutatu differite piesse cu îndestula facilitate.

Eleviĭ lemnari au lucratu cu successu differite piesse ce li s'a datu de către Commissiune; assemenea şi strungariĭ. Intrebaţi assupra calităţei differitelorŭ soiuri de lemnu; assupra întrebuinţărei fie-cărei essenţie, ei au respunsu bine.

Comissiunea aru fi de părere ca pe lîngă atelierulu de lemnărie să se înfiinţese cu începerea annului viitoru şi unu atelieru de butnerie, prin care să treacă treptatu toţi eleviĭ lemnari. Intr'uă ţérră de potgoriĭ ca a nóstră specialitatea de butnăriĭ aru fi nu numai bănósă dar şi folositóre.

Acestu adaosu nu aru schimba scopulu Scólei, căci butnăria este uă ramură a mecaniciĭ Agricole.

Dupe trecerea essamenului de practică, Comissiunea a visitatu magasiile cu materialu şi le-a găsitu ţinute cu regulă; assemenea au observatu differite instrumente lucrate, precumu pluguri, estirpatóre, sdrobitóre de strugurĭ, teascurĭ de vinu etc., etc. şi le a găsitu construite cu soliditate şi din materialu bunu.

In resumatu Comissiunea constată că, afară de micĭ escepţiuni, învĕţămêntulŭ theoreticu şi practicu de la Scóla-thecnică este în stare satisfăcătóre, şi compenseasă prin urmare sacrificiile ce face Statulu pentru dînsa. Insă, pentru ca învĕţămêntulu practicu să se pótă face şi cu mai mare successu, este ne apăratu ca atelierile să fie îndestrate cu mai multe scule, căci, dupe cumu ne amu pututu încredinţa, mai tóte au lipsă de dênsele. Nevoia ce are ţérra de maestri dibaci pentru construcţiunea machinelorŭ agricule ne face a spera că nu se va cruţa micile sacrificiĭ ce se cerŭ, pentru ca acésta Scólă atatu de folositóre să fie îndestrată cu tóte uneltele de care are trebuinţă.

II. INTREŢINEREA ELEVILOR

Comissiunea convinsă că buna rînduială şi curăţenie, suntu lucru de căpetenie în orĭ ce stabilimentu, a visitatu dormitorulu şi infirmeria; a aflatu curăţenia sufficientă. A assistat la prîndulu elevilorŭ şi a constatatu că hrana ce

li să dă este simplă şi abondentă. In privinţa îmbrăcămintei, elevii snntŭ bine ţinuţi. In ḑilele de lucru cu bluse şi pantaloni de pînḑă de cânepă şi în ḑilele de sărbătóre cu tunică şi pantaloni de postavŭ civitŭ şi chipiŭ în capŭ.

In magasia scólei amŭ găsitŭ haine şi cisme de reservă.

IV. PRODUCŢIUNEA SCOALEI

Producţiunea Scólei consistă în differite machini şi instrumente întrebuinţate în agricultură séŭ în industriă accessorii dupĕ cumŭ suntŭ fabricile de rachiŭ. La acésta fabricaţiune concureasă Statulŭ înaintândŭ materialulŭ, lucrătorii şefi de ateliere şi în fine lucrulŭ elevilorŭ.

In 1869, pe lîngă construcţiunea de pluguri de mai multe feluri, grăpi, esterpătóre, vênturători, s'a reparatŭ multe piesse la machini de aburŭ şi altele s'aŭ făcutŭ din noŭ cumŭ şi machini de treeratŭ s. a. l. Machini şi instrumente de reservă mai că nu se găsescŭ la scólă, şi acésta căci atelierile stabilimentului suntŭ ocupate cu comande.

Materialulŭ întrebuinţatŭ în cursulŭ annului 1869 pentru construcţiuni şi reparaţiuni s'a urcatŭ la suma de 13,282 lei; éră preciulŭ totalŭ allŭ machinelorŭ construite şi allŭ reparaţiunelorŭ făcute, în acellaşŭ annŭ, se urcă la 22,373 lei, scoţindŭ materialulŭ întrebuinţatŭ din costulŭ machinelorŭ vêndute, resultă uă differinţă de 9,091 lei.

Acésta sumă, de şi nu se póte socoti ca unŭ beneficiŭ netŭ, căci nu s'a pusŭ la cheltueli plata călfelorŭ care se plătescŭ de câtre Statŭ, nici s'a ţinutŭ în sémă lucrul elevilorŭ, totuşi dovedesce că atelierile sunt în activitate continuă.

In annulŭ 1868 totŭ venitulŭ se urcă la 14,801 lei; astŭ-felŭ în 1869 a fostŭ unŭ sporŭ de 7,572 lei.

In annulŭ 1870 pênĕ la 1-iŭ Augustŭ, dupĕ sciinţele ce ni s'a datŭ de câtre Comptabilulŭ Scólei s'a fabricatŭ şi s'a reparatŭ machini pentru suma de 12,762 lei; valoarea materialului întrebuinţatŭ la aceste machini, lucrulŭ şi un procentŭ de 10 % (aceste din urmă socotite numai de la 1-iŭ Martiŭ) s'a urcatŭ la 10,051 lei; differinţa între aceste sume adică, 1,711 lei arŭ fi beneficiulŭ ce a avutŭ scóla pênĕ la 1-iŭ Augustŭ. Acestŭ venitŭ arŭ fi multŭ mai mare, dupĕ declaraţiunea D-lui Directore, décă s'arŭ vinde machinele cu preciurĭ ca în alte părţi, éră nu fără folosŭ dupĕ cumŭ se vêndŭ ale scólei.

Comissiunea a vĕḑutŭ cu plăcere că de la 1 Martiŭ a începutŭ sĕ se ţină seamă în comptabilitatea Scolei de cheltuelile ce se facŭ cu lucrarea machinelorŭ, şi arŭ trebui regulatŭ definitivŭ de către Onor. Ministerŭ modulŭ de

procedură în acéstă materie; căci, ne ţiindu-se seama de acestŭ elementŭ importante, care este munca lucrătorilorŭ şi a elevilorŭ cumŭ şi de amortisementulŭ uneltelorŭ, s'arŭ părea că atelierele suntŭ în căştigŭ, pe cândŭ elle arŭ fi în pierdere, saŭ că arŭ căştiga sume însemnate pe cândŭ în realitate arŭ fi micĭ. Acésta nu va sĕ ţică că atelierulŭ trebue neapăratŭ sĕ aducă folóse ca alte ateliere industriale, căcĭ cu învĕţămêntulŭ elevilorŭ se perde multŭ materialŭ şi timpŭ din allŭ şefilorŭ de ateliere.

In privinţa comptabilităţeĭ, Comissiunea arŭ fi de părere ca să se ţină Comptabilitatea atelierelorŭ separată de aceia a Scóleĭ, dupĕ cumŭ se face în Scólele de Agricultură.

Incheindŭ lucrarea sa, Comisiunea, pe lângă dorinţele ce a esprimatŭ în cursulŭ acestuĭ processŭ verbalŭ, esprimă şi pe aceia de a vedea sporindu-se numĕrulŭ elevilorŭ din acéstă Scólă, numĕrŭ care d'abia este de 30 pênĕ astă-ḑĭ.

Arŭ fi de doritŭ assemenea ca premiile băneştĭ ce se daŭ annualŭ fie-căruĭ elevŭ, în locŭ să stea ne productivŭ în cassa Scóleĭ în timpŭ de cincĭ annĭ, să se depună la Cassieria centrală cu interessulŭ obicĭnuitŭ; şi cu modulŭ acesta s'arŭ spori fondulŭ fie-căruĭ elevŭ.

Comissiunea rógă, terminândŭ, pe Onor. Ministerŭ ca, avêndŭ în vedere starea în care s'a găssitŭ Scóla thecnică, să bine voiască a mulţumi atâtŭ Directoruluĭ, câtŭ şi Domnilorŭ Professrĭ şi şefilorŭ de ateliere carii 'şĭ a[illegible] datŭ ostenéla cu învĕţămêntul elevilorŭ.

(Semnaţi) **C. Cercheḑŭ, A. Negruţi, P. S. Aurelianu.**

TERA NOSTRA

De acelaşĭ autorŭ :

NOTICE SUR LA ROUMANIE, principalement au point de vue de son Economie rurale, industrielle et commerciale (în colaboraţiune cu D. A. Odobescu) Paris, 1867.

CATECHISMULŬ ECONOMIEĬ POLITICE, a doua ediţiune, Bucurescĭ.

MANUALŬ DE AGRICULTURĂ pentru scólele primare. Bucur.

REVISTA SCIINŢIFICĂ, ḑiarŭ pentru vulgarisarea sciinţeloră naturale, fisice şi economice, 5 volume de la 1870 — 1875, (în colaboraţie cu D. Gr. Stefănescu)

MONITORULŬ COMUNELORŬ, ḑiarŭ de agricultură practică, 3 volume de la 1861—1863.—Publicaţiune oficială.

ECONOMIE NATIUNALA

TERA NOSTRA

SCHIȚE ECONOMICE

ASUPRA ROMANIEI

DE

P. S. AURELIANU.

I

BUCURESTI
TYPOGRAPHIA LABORATORILOR ROMANI
19, STRADA ACADEMIEI, 19
1 8 7 5.

Părintelui meŭ

Omagiŭ de fiască amóre şi recunoscinţă.

Cea d'ântêiŭ dĕtorie a unuĭ cetăţénŭ este ca sĕ'şĭ cunóscă ţéra. A fi românŭ şi a nu cunósce istoria şi geografia Românieĭ; forţele séle productive; starea sa economică; avuţiile naturale cu care este înzestrată, este a dovedi uă indiferinţă pentru cea maĭ sântă din datoriile unuĭ adevĕratŭ cetăţénŭ. Ţéra nóstră suntemŭ noĭ; suntŭ tóte generaţiunile care aŭ locuitŭ acestŭ pămêntŭ de la întemeiarea statuluĭ românŭ şi pînă în timpulŭ de faţă; este trecutulŭ şi viitorulŭ nostru; este acestŭ pămêntŭ românescŭ moştenitŭ de la strĕbuniĭ nostri, păstratŭ cu atâtea sacrificiĭ şi transmisŭ generaţiunilorŭ din vécŭ în vécŭ pînă în ḑiua de astăḑĭ. După cumŭ ḑice învĕţatulŭ istoricŭ alŭ Francieĭ, d. Duruy, este ceva din noĭ înşine în aceĭ munţĭ care ne protegŭ şi ne varsă fecundele lorŭ ape; în acele rîurĭ care suntŭ credincioşiĭ nostri servitorĭ de atâtea vécurĭ; în acestŭ pămêntŭ în fine care este ţĕrêna sântă a părinţilorŭ nostri. Astŭ-felŭ fiindŭ niciŭă datorie nu póte fi maĭ importantă pentru unŭ cetăţénŭ de câtŭ cunoscinţa ţĕreĭ sale.

Credêndŭ că cunoscinţele ce amŭ dobênditŭ asupra ţĕreĭ nóstre potŭ fi de óre-care folosŭ compatrioţilorŭ meĭ, m'amŭ decisŭ a scóte la lumină acéstă carte. Produsŭ alŭ nemărginiteĭ dorinţe ce amŭ de a fi utilŭ ţĕreĭ mele, rogŭ pe lectorĭ să priimescă acéstă lucrare cu tótă buna-voinţa şi să o judece cu indulgenţă, fiindŭ espresiunea uneĭ sânte dĕtorii ce acéamŭ de împlinitŭ.

Intru cât privesce dedicarea acesteĭ cărţi memorieĭ părinteluĭ meŭ, mĕ simţŭ datorŭ a declara că, fiindŭ pătrunsŭ cumŭ că puţinulŭ ce suntŭ îlŭ datorescŭ repausatuluĭ meŭ tată, amŭ ţinutŭ a oferi acestŭ produsŭ alŭ fiuluĭ memorieĭ părinteluĭ, dreptŭ semnŭ de profundă şi eternă recunoscinţă.

P. S. Aurelianu.

Ferestreŭ, în 4 Aprilie, 1875.

INTRODUCTIUNE

România, ca orĭ-care altă ţéră, a avutŭ revoluţiunile sale politice. Numaĭ în véculŭ acesta istoria nóstră a înregistratŭ patru mişcărĭ principale. La 1821 patriotulŭ Tudorŭ se scólă pentru a curăţi ţéra de fanarioţĭ, ţarigradenĭ care făcuseră din patria nóstră uă moşie de esploatatŭ. La 1848, ţéra amerinţată în independinţa sa, se scólă şi'şĭ proclamă drepturile. La 1857 patrioţiĭ din Muntenia şi Moldova lucrézĕ din tóte puterile pentru a uni cele douĕ ţĕrĭ surore. La 1864 Statutulŭ transforméză în destulŭ de radicalŭ starea nóstră socială şi politică. In fine la 1866 Domnitorulŭ este destronatŭ; uă altă constituţiune se votézĕ şi cârma ţĕreĭ se încredinţézĕ Mărieĭ Séle Domnitoruluĭ Carolŭ I.

După atâtea revoluţiunĭ politice, altmintrelea cele maĭ liniştite din câte s'aŭ petrecutŭ în Europa, este timpulŭ ca să cugetămŭ la revoluţiunile nóstre economice. Interesele nóstre fundamentale şi viitorulŭ ţĕreĭ comandă tuturorŭ

românilorŭ în generalŭ, puterilorŭ Statuluĭ în particularŭ, ca să determine scopulŭ la care trebue să ţinteze tótă activitatea nóstră economică. Uă dată scopulŭ precisatŭ, programulŭ alcătuitŭ, suntemŭ datorĭ, fie-care în sfera nóstră de activitate pe de uă parte, puterile Statuluĭ prin mĕsurile legislative şi administrative pe de alta, să lucrămŭ cu tótă energia putinciósă pentru realisarea programuluĭ nostru economicŭ.

Caută să mărturisimŭ că pînă astă-dĭ amŭ lucratŭ cam pe dibuite la desvoltarea economieĭ nóstre naţionale. In lipsă de unŭ planŭ combinatŭ cu maturitate, pregătitŭ şi adoptatŭ de tótă inteligința română, de tóte interesele, amŭ păşitŭ nesigurŭ de la uă încercare la alta. Sisteme admise ca bune într'unŭ anŭ aŭ fostŭ desfiinţate într'altulŭ. Instituţiunĭ înfiinţate de uă Adunare séŭ de unŭ ministerŭ în scopŭ de a desvolta cutare séŭ cutare industrie, aŭ fostŭ desfiinţate de altă Adunare şi de altŭ guvernŭ, fără ca să li se lase celŭ puţinŭ timpulŭ necesarŭ pentru a proba utilitatea séŭ neutilitatea lorŭ. Lucrulŭ dacă nu este naturalŭ, celŭ puţinŭ se esplică. In adevĕrŭ, dacă pentru organisaţiunea unuĭ domeniŭ, pentru înfiinţarea uneĭ fabricĭ şi să cere unŭ sistemŭ, unŭ planŭ conceputŭ cu maturitate şi esecutatŭ cu strictețe, necum pentru organisaţiunea economică a unuĭ statŭ. In lipsă de planŭ, în lipsă de legĭ economice, fie-care a lucratŭ după mintea sa, după părerile sale, încredinţatŭ că va face maĭ bine ca predecesoriĭ sĕĭ. Resultatulŭ atâtorŭ încercărĭ prin care amŭ trecutŭ nu putea fi de câtŭ confusiunea şi perderea celorŭ maĭ preţióse forţe productive ale ţĕreĭ. Şi cu tóte acestea esperiinţa altorŭ staturĭ arŭ fi pututŭ

să ne lumineze şi să ne scutéscă de a face ênşi-ne cercări peste cercări. In fine faptulŭ este îndeplinitŭ şi ne póte servi celŭ puţin de lecţiune pentru viitorŭ.

Astădĭ cândŭ de la micŭ pînă la mare pare că ne-am pătrunsŭ cu toţiĭ că prosperitatea ţĕreĭ este strânsŭ legată cu starea sa economică; că, pînă la óre-care punctŭ, chiarŭ esistenţa nóstră politică este în relaţiune strânsă cu desvoltarea nóstra economică, este timpulŭ ca din preună cu toţiĭ, înlăturându orĭ-ce neînţelegere, să ne adunămŭ tóte puterile şi să lucrămŭ pentru a precisa uă dată pentru totŭ-d'auna sistemulŭ nostru de economie naţională.

In direcţiunea economică, ca şi în cea socială şi politică, România, toţĭ o recunoscemŭ, are rolulŭ sĕŭ de îndeplinitŭ; rolulŭ este mare, demnŭ de uă naţiune inteligentă, activă şi înzestrată cu tóte ênsuşirile care caracteriséză popórele cu viitorŭ. Punctulŭ de căpetenie este ca noĭ să înţelegemŭ care este partea la care avemŭ dreptŭ să aspirămŭ în mişcarea politică, socială şi economică a Europeĭ, şi să scimŭ a ne organisa pentru îndeplinirea roluluĭ nostru potrivitŭ cu geniulŭ naţiuneĭ nóstre, cu aspiraţiunile, caracterulŭ, moravurile şi trebuinţele poporuluĭ românŭ.

Ne avêndŭ pretenţiunea de a aşterne unŭ programŭ pentru întréga nóstră economie, ne vomŭ mărgini în acéstă introducţiune a arăta care, dintre diferitele ramurĭ ale producţiuneĭ, agricultură, comerciŭ şi industrie, merită ântêitatea în programulŭ nostru economicŭ; cu alte cuvinte, care din cele treĭ ramurĭ de activitate trebue să formeze temelia sistemuluĭ nostru de economie naţională.

Locuitoriĭ uneĭ ţĕrĭ potŭ să 'şĭ aplice activitatea lorŭ,

la ori-care ramură de producţiune aru voi; potu să dea preferinţă agriculturei, ori comerciului saŭ industriei; acésta însă nu vrea să ḑică că ei lucréză potrivitu cu interesele loru, cu condiţiunile de totu felulu în care se află patria loru. Unu despotu capriciosu saŭ unu ministru încăpăţânatu, potu adesea să dea uă direcţiune falsă activităţii poporului ce suntu chiemaţi a guverna; potu întrebuinţa puterea loru, fără a cruţa nici-unu sacrificiu, ca dintr'uă ţéră agricolă să facă cu ori-ce preţu şi fără transiţiune uă naţiune industrială ori comercială. Istoria desvoltării economice a diferitelorŭ popóre din lume ne arată mai multe esemple de felulu acesta; însă nu ne arată nici-unulu că prin silnicie şi contra tutulorŭ legilorŭ economice, uă ţéră s'a folositu neţiindu sémă de nestrămutatele legi la care este supusă desvoltarea economică a naţiunilorŭ.

A esistatu şi esistă încă suverani şi ministri care façă cu nepomenita prosperitate economică a Engliterei, convingêndu-se că acésta ţéră datorésce înflorirea sa mai cu sémă puternicei sale industrii şi comerciului séu, aŭ căutatu ca, de astăḑi pînă mâne, să facă din staturi cu totulu agricole staturi industriale şi comerciale. Cercarea a costatu multe sacrificii şi resultatulu n'a fostu corespunḑétorŭ şi nici nu putea să fie, căci, după cumu amu ḑisu, fenomenele economice suntu supuse, ca tóte cele-l-alte fenomene, la legi nestrămutate pe care uă naţiune nu le póte nesocoti fără a resimţi contra-lovitura în interesele sale.

Intru câtu privesce România, façă cu condiţiunile în care se află, agricultura merită loculu d'ântêiu în programulu nostru economicu; ea singură este temelia cea

mai solidă pe care putemŭ zidi edificiulŭ nostru economicŭ şi socialŭ. Şi ca să fimŭ bine înţeleşi vomŭ adăogi că prin agricultură înţelegemŭ pe lîngă producţiunea plantelorŭ şi animalelorŭ, şi industriile accesorii ale esploataţiunilorŭ agricole, precum suntŭ fabricaţiunea zacăruluĭ, a alcooluluĭ, a feculeĭ, a uleiurilorŭ şi alte industriĭ care se potŭ anecsa pe lîngă uă esploataţiune rurală.

România a fostŭ de cândŭ esistă uă ţéră mai pre susŭ de tóte agricolă. Descendenţi ai poporuluĭ romanŭ, noĭ românii amŭ păstratŭ pînă astăḑi aceeaşi aplecare pentru lucrările câmpuluĭ ca şi strămoşii noştri. Istoria ne spune că romanii socotéŭ că numaĭ arta militară şi agricultura suntŭ îndeletniciri demne de ómenĭ liberĭ. Artele mecanice şi comerciulŭ nu se bucuraŭ de mare favóre la Roma. Noĭ amŭ păstratŭ cu atâta sănţenie deprinderele strămoşilorŭ noştri că, chiarŭ cu dauna intereselorŭ nóstre, amŭ nesocotitŭ ca şi dênşiĭ meseriile şi comerciulŭ. Suntemŭ dară agricultorĭ de rasă. Pe lîngă acésta împrejurările şi condiţiunile topografice, geologice şi climatice în care se află ţéra nóstră, condiţiunĭ din cele maĭ priincióse pentru agricultură, aŭ contribuitŭ ca să înrădăcineze şi maĭ adêncŭ deprinderile moştenite de la strămoşiĭ noştri. Aşa dară, pe de uă parte deprinderea datorită originei nóstre, pe de alta concursulŭ împrejurărilorŭ, aŭ făcutŭ din noĭ uă naţiune esenţialŭ agricolă. Departe de a ne plânge despre acésta, trebue, din contră, să mulţumimŭ Provedinţeĭ că esistenţa nóstră economică este fondată pe uă industriă care este baza fondamentală a societăţiĭ. Din vechime şi pînă astăḑi s'aŭ aflatŭ mulţi bărbaţi distinşi care aŭ atribuitŭ industrieĭ propriŭ ḑisă multe din

neajunsurile sociale. Fără a fi de acéstă părere, vomŭ repeti după atâţi alţii că, agricultura a fostŭ şi este pînă astăḑi considerată ca ocupaţiunea cea mai proprie nu numai pentru prosperitatea materială dară şi pentru desvoltarea morală, pentru păstrarea şi întărirea spiritului de familie şi a bunelorŭ moravuri. Noi românii în particularŭ datorimŭ agriculturei pe lîngă esistenţa nóstră materială esistenţa nóstră politică şi socială, păstrarea naţionalităţii nóstre, a datinelorŭ şi deprinderilorŭ pe care se întemeiază latinitatea naţiunei nóstre. Imprejurări felurite aŭ contribuitŭ ca populaţiunea oraşelorŭ la noi, ca şi în alte câte-va staturi, să fie amestecată cu ómeni de altă naţionalitate; ca obiceiurile, portulŭ, tradiţiunile şi, pînă la óre-care punctŭ, simţulŭ naţionalŭ să fie alteratŭ. Ţĕranii, de felulŭ lorŭ mai tenaci, mai conservatori de cele moştenite de la strămoşi, aŭ resistatŭ cu mai multă tăriă, aŭ păstratŭ cu uă sântă religiositate nu numai portulŭ, limba, ocupaţiunile dară pînă şi acele obiceiuri, acele datini care silescŭ să recunóscă şi pe ceĭ mai rĕŭ intenţionaţi că românii suntŭ, cu corpulŭ şi cu sufletulŭ, descendenţii ceĭ mai puri ai poporuluĭ romanŭ.

Astăḑi treĭ pătrimi din populaţiunea ţĕreĭ se ocupă cu agricultura. Comerciulŭ nostru cu ţĕrile străine este alimentatŭ cu producte agricole. Finanţele statuluĭ, mijlócele cu care se întimpină tóte chieltuelele publice, se culegŭ mai tóte de la agricultorĭ. Armata nóstră este în mare parte compusă din copiiĭ cultivatorilorŭ.

Aşa dară, în trecutŭ ca şi în presentŭ, amŭ fostŭ şi suntemŭ uă naţiune agricolă; amŭ trăitŭ şi trăimŭ din agricultură. Astŭ-felŭ fiindŭ este fórte naturalŭ ca orĭ-cine

să întrebe : Fostŭ-a tratată agricultura română potrivitŭ cu serviciile ce 'ĭ datorescе ţéra ? Cu alte cuvinte : s'a împărtăşitŭ agricultura în proporţiune cu importanţa sa din îmbunătăţirile de totŭ felulŭ ce s'aŭ revĕrsatŭ peste ţéră ? Să cercetămŭ.

Agricultura, ca orĭ-care industrie, caută a realisa beneficiurĭ câtŭ maĭ însemnate; însă ca să pótă ajunge la acestŭ scopŭ, trebue să dispună în modŭ suficientŭ de cele patru elemente primordiale ale producţiuneĭ agricole adică : capacitatea profesională, capitalulŭ, materiile prime şi munca.

Capacitatea profesională se dobêndesce prin învĕţătura în stabilimente speciale de tóte gradele. A fostŭ unŭ timpŭ cândŭ agricultura, ca şi alte industriĭ, se învĕţa maĭ multŭ prin deprindere; acésta se esplică prin simplicitatea procedărilorŭ care caracterisă ocupaţiunile omuluĭ într'uă stare de civilisaţiune înapoiată. Astădĭ cândŭ industria agricolă a ajunsŭ la unŭ mare gradŭ de perfecţiune; cândŭ lucrările câmpulŭ se esecutézĕ cu instrumente şi maşinĭ datorite sciinţeĭ mecanice; cândŭ ênsuşirile productive ale pămêntuluĭ se sporescŭ prin îngrăşăminte şi amendamente; cândŭ prin irigaţiune şi drenagiŭ se dă saŭ se ia apa din stratulŭ arabilŭ; cândŭ economia vitelorŭ a devenitŭ uă sciinţă din cele maĭ complicate; în fine, cândŭ maĭ multe industriĭ complecse s'aŭ anecsatŭ pe lîngă esploataţiunele rurale, simpla deprindere nu maĭ este de ajunsŭ pentru a învĕţa profesiunea de agricultorŭ. Ţĕrile cele maĭ civilisate din Europa, şi în urma lorŭ acelea care şi-aŭ recunoscutŭ inferioritatea, n'aŭ cruţat şi nu cruţă nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a înzestra agricultura cu

stabilimente de învĕţămêntŭ profesionalŭ superiorŭ, secondarŭ şi primarŭ. Şi mai multŭ : învĕţămêntulŭ agricolŭ s'a introdusŭ în tóte scólele primare, în seminare, în scólele normale şi în scólele reale. In mai multe staturĭ din Germania, în Rusia, în Englitera, în Austria, în Francia s'aŭ înfiinţatŭ cursurĭ de agricultură pe lîngă Universităţĭ. Şi ca cumŭ nu arŭ fi de ajunsŭ, cele mai multe staturĭ aŭ înfiinţatŭ profesorĭ de agricultură şi orticultură care cutreieră satele pentru a face conferinţe agricole.

Esposiţiunĭ agricole generale şi locale; stabilimente pentru perfecţionarea raselorŭ de vite; asociaţiunĭ agricole; staţiunĭ esperimentale şi alte instituţiunĭ de felulŭ acesta, s'aŭ înfiinţatŭ pentru a completa şi a înlesni învĕţămêntulŭ agricolŭ.

Afară de învĕţămêntulŭ profesionalŭ, învĕţămêntulŭ primarŭ ruralŭ a fostŭ încuragiatŭ prin tóte miḍlócele putincióse. Legĭ severe esecutate cu stricteţă, aŭ îndatoratŭ pe toţĭ ţĕranĭ să 'şĭ trimită copiiĭ la scólă. Manuale practice de agricultură, almanacurĭ, ḍiare agricole se publică pentru a propaga procedările perfecţionate de cultură între cultivatorĭ.

Resultatulŭ atîtorŭ instituţiunĭ a fostŭ îndemnarea junimeĭ de a se îndeletnici cu industria agricolă; sporirea producţiuneĭ, prosperitatea în tóte ramurile agriculturеĭ.

România, cu tóte că n'are altă industrie de cătŭ agricultura, de abia a fostŭ înzestrată pe la 1852 cu uă scólă de agricultură. Pînă mai acumŭ câţi-va anĭ nu numaĭ că nu se procura acestuĭ stabilimentŭ miḍlócele cele mai indispensabile ca să pótă trăi, dară i se disputa

esistința mai în fie-care sesiune a Adunării legiuitóre. Pare că era unŭ făcutŭ ca unica scólă ce avemŭ să fie atacată cu uă animositate surprindĕtóre. Din fericire acea epocă nefastă pare că a trecutŭ. Uă singură scólă specială însă nu este de ajunsŭ pentru uă țéră agricolă. Afară de acésta învĕțămêntulŭ agricolŭ trebue să fie graduatŭ după starea de preparațiune și după scopulŭ ce 'și propunŭ elevii. Intr'unŭ cuvêntŭ, învĕțămêntulŭ profesionalŭ alŭ agriculturei este încă de creatŭ în țéra nóstră. Prin urmare una din cele d'ântĕiŭ condițiuni de prosperitate agricolă, capacitatea profesională, ne lipsesce.

Capitalulŭ este alŭ douilea elementŭ alŭ producțiunei agricole. In agricultură, ca și în industrie, cu câtŭ întreprindĕtorii potŭ să'și procure capitalurile trebuincióse cu mai multă înlesnire și cu procente moderate, cu atîtŭ beneficiile realisate suntŭ mai mari. Comerciulŭ nu arŭ putea esista fără creditŭ. Meseriașii și neguțătorii află creditŭ cu multă înlesnire. Uă poliță, unŭ girŭ și celŭ din urmă comerciantŭ găsesce bani. Marfa din prăvĕlie i se trimite mai în totŭ-d'auna pe creditŭ și plătesce treptatŭ după învoiala ce face. Agricultorulŭ nu se bucură de nici una din aceste înlesniri. S'a înființatŭ creditulŭ fondiarŭ, însă acestŭ stabilimentŭ financiarŭ va înlesni numai pre proprietarĭ; agricultura nu se va folosi de bine-facerile acesteĭ instituțiunĭ de câtŭ în casulŭ cândŭ proprietarulŭ esploatézăŭ singurŭ. Arendatorii și țeranii vorŭ fi, ca și pînă astădĭ, prada cămătarilorŭ. Astŭ-felŭ dară, agricultura nóstră este lipsită pînă astădĭ de uă instituțiune de creditŭ agricolŭ, de alŭ douilea elementŭ alŭ producțiunii.

Materiile prime, care coprindŭ tóte îmbunătățirile ce

aŭ de scopŭ sporirea puterei productive a pămêntuluĭ, între care irigaţiunile şi îngrăşarea locurilorŭ cultivate ocupă loculŭ d'ântêiŭ, ne lipsescŭ în totalŭ. Pămêntulŭ nostru fertilŭ din natura sa s'a esploatatŭ şi se esploatéză neprecurmatŭ, fără ca să i se înapoieze nicĭ uă părticică din substanţele minerale şi organice ce'ĭ iaŭ în totŭ anulŭ recoltele. Cu asemenea sistemŭ de cultură fertilitatea s'a împuţinatŭ şi la multe moşiĭ, uă dinióră renumite prin rodnicia lorŭ, se vorbesce astăḑĭ de locurĭ mâncate saŭ sleite.

Secetele neprecurmate care băntuiescŭ ţéra de câţĭ-va anĭ; împuţinarea vitelorŭ, suntŭ împregiurărĭ care arŭ fi trebuitŭ să ne îndemne a introduce în agricultura nóstră irigaţiunile. Pînă astăḑĭ nicĭ unŭ proprietarŭ nu s'a aflatŭ care să ia iniţiativa uneĭ îmbunătăţirĭ a căria eficacitate nu maĭ póte fi supusă îndouieleĭ.

In fine munca, braçele inteligente, în lipsă de capacitatea profesională şi de capitalurĭ, nu însuşescŭ condiţiunile cerute, şi totulŭ se reduce la vechile deprinderĭ agricole.

Aşa dară agricultura nóstră, temelia edificiuluĭ economicŭ alŭ Românieĭ, este departe de a poseda elementele primordiale ale producţiuneĭ. Astŭ-felŭ fiindŭ, nu suntemŭ în dreptŭ a ne mira de starea sa de inferioritate în comparaţiune cu agricultura staturilorŭ înaintate. Ce ne rămâne déră de făcutŭ? Fără a perde timpulŭ trebue să ne îndreptămŭ cu toţiĭ activitatea către agricultura ţĕreĭ; trebue ca puterile Statuluĭ, în marginea atribuţiunilorŭ respective, să aĭbă pentru agricultură tótă solicitudinea posibilă; să o înzestreze cu tóte instituţiunile şi amelioraţiunile de care depinde prosperitatea sa; în fine, să fa-

cemŭ pentru agricultura națională ceea ce aŭ făcutŭ și facŭ cele mai multe staturĭ din Europa. Afară de agricultură, populațiunea rurală, care formézĕ mai întrégă populațiunea României, meritĕ locul d'ântêiŭ în preocupațiunile tutulorŭ acelorŭ care dorescŭ într'unŭ modŭ seriosŭ prosperitatea țĕreĭ. Orĭ-ce ameliorațiune nu va avea nicĭ-uă valóre pînă cândŭ forța inteligentă va jăcea în ignoranță, pînă când țĕranulŭ românŭ nu va deveni unŭ cetățénŭ luminatŭ. A mai amêna înzestrarea agriculturĕĭ cu îmbunătățirile de care ea simte trebuință, este a dovedi uă adevĕrată nepăsare pentru prosperitatea națională. Cândŭ totulŭ se mișcă împregirulŭ nostru; cândŭ diferitele staturĭ se întrecŭ care mai de care să prospereze economisesce, amŭ fi nisce copiĭ ingrațĭ cândŭ noĭ amŭ sta pe locŭ; amŭ justifica aserțiunile neîntemeiate ale acelora care urmărescŭ înjosirea nóstră.

Amŭ ḑisŭ că pe agricultură trebue să se întemeieze edificiulŭ nostru economicŭ; cu acésta nu amŭ înțelesŭ că industria și comerciulŭ trebuescŭ neîngrijite. Cu altă ocasiune amŭ arătatŭ că înființarea uneĭ industriĭ naționale este uă trebuință de ântêia ordine pentru România; că, pre cât ne stă în putință, să căutămŭ a crea și întemeia tóte industriile care arŭ putea prospera în condițiunile presente ale țĕreĭ nóstre. Solicitudinea puterilorŭ Statuluĭ trebue să îmbrăcișeze cu aceeași căldură industria ca și agricultura. În câtŭ despre comerciŭ, fie-care înțelege că, dacă nu ênsușimŭ condițiunile pentru a deveni uă națiune comerciantă, totuși interesele agriculturĕĭ și industrieĭ ne impunŭ datoria de a încuragia desvoltarea comerciuluĭ românŭ. Amŭ păcătui contra celorŭ mai vi-

tale interese ale ţĕreĭ cândŭ prin indiferinţa nóstră, amŭ lăsa comerciulŭ ţĕreĭ străinilorŭ, după cumŭ este deja lăsatŭ în maĭ multe localităţĭ.

Ceea ce ne încuragiază este că de câtŭ-va timpŭ cestiunile de natură economică preocupă pe românŭ. Unde pînă maĭ acumŭ câţĭ-va anĭ nicĭ vorba economia naţională nu esista în vocabularulŭ nostru economicŭ, astăḑĭ, afară de puţine escepţiunĭ, româniĭ de tóte treptele dovedescŭ că în fine s'aŭ pătrunsŭ cumŭ că nu póte esista prosperitate politică fără prosperitate economică; că viitorulŭ nostru ca statŭ este în cea maĭ strânsă legătură cu desvoltarea economică a ţĕreĭ. Acéstă dispositiune a spiritelorŭ este unica resplătire a celorŭ cariĭ în mărginita lorŭ sferă de acţiune, s'aŭ nevoitŭ a propaga ideile de economie naţională şi a desvolta între românĭ simţulŭ economicŭ care părea că dispăruse din inimele lorŭ. In acelaşĭ timpŭ, aplecarea spre cele economice ne încredinţéză pe toţĭ că româniĭ se vorŭ pune să lucreze cu tótă activitatea şi patriotismulŭ de care suntŭ înzestraţĭ pentru a face ca, în celŭ maĭ scurtŭ terminŭ posibilŭ, *Ţéra nóstră* să ocupe loculŭ ce i se cuvine în mişcarea economică a Europeĭ.

TERA NOSTRA

I

Teritoriŭ. — Posiţiune geografică. — Limite. — Întindere. — Munţĭ. — Rîurĭ. — Lacurĭ. — Divisiunea administrativă.

Romănia este situată între 43° 38′ şi 48° 50′ de latitudine septentrională şi între 20° 20′ şi 27° 10′ de longitudine orientală.

Configuraţiunea sa geografică presintă aspectulŭ unuĭ amfiteatru a căruia vatră este imensa câmpie a Dunăriĭ, iară treptele suntŭ colinele şi diferiţiĭ munţĭ înşiruiţĭ pînă la cele maĭ înalte vêrfurĭ ale Carpaţilorŭ. In acestŭ imensŭ amfiteatru se află treĭ marĭ regiunĭ : regiunea câmpiilorŭ, regiunea colinelorŭ şi regiunea munţilorŭ.

Suntŭ puţine Staturĭ care să întrunéscă ca ţéra nóstră situaţiunĭ topografice pre câtŭ de variate pre atâtŭ de priincióse pentru agricultură şi industrie.

Vecinătăţile sale suntŭ : la nordŭ şi la vestŭ Austria; la estŭ Rusia şi Turcia; la sudŭ Turcia.

Suprafaţa ţĕreĭ nóstre este de 24,240,931 pogóne, saŭ 12,120,425 ectare, 1330 mile geografice saŭ 6,123 leghe pătrate.

Pe acestŭ teritoriŭ trăiescŭ aprópe 5 milióne locuitorĭ (4,424,961), împărţiţĭ în proporţiuni inegale între sate şi oraşe, 3,463,782 în sate şi 781,179 în oraşe. In raportŭ cu întinderea pămêntuluĭ suntŭ 722 locuitorĭ pe uă leghe pătrată.

Munţiĭ noştri suntŭ dintre ceĭ maĭ frumoşĭ şi maĭ avuţĭ din Europa; se întindŭ în lungŭ de la unŭ capĕtŭ alŭ ţereĭ pînă la celŭ-altŭ. Eĭ suntŭ uă ramură a Alpilorŭ bastarnicĭ saŭ Carpaţĭ : înălţimea lorŭ variază între 2,587 şi 8,160 urme d'asupra nivelului mărĭĭ. Vêrfurile cele maĭ înalte suntŭ munţiĭ Sasuluĭ, aĭ Bucegilorŭ şi Vêrfulŭ-Craiuluĭ.

Pentru a trece din Romănia în Transilvania şi în Banatŭ suntŭ trecĕtórele Vêrciorova, Vulcanu, Turnu-Roşu, Branu, Timeşŭ, Buzeŭ, Cornu-Luncĭĭ, Tulgeşu, Ghimeşu, Oitusu, Burgulŭ şi altele.

Puncturile culminante ale acestorŭ munţĭ suntŭ :

Omulŭ saŭ Caraimanulŭ	2650 metre
Parăngulŭ	2587 »
Piatra	2255 »
Tutana	2079 »
Céclăulŭ saŭ Pionulŭ	2720 »
Retezatulŭ	2600 »
Ciurulŭ	2174 »
Rarĕulŭ.	2008 »

Céclăulŭ este déră celŭ maĭ înaltŭ munte din Romănia. După cumŭ spune Cantemirŭ din vêrfulŭ sĕŭ se vede Akermanulŭ, cândŭ timpulŭ este seninŭ. Pe miḑlocŭlŭ sĕŭ zăpada nu se topesce maĭ niciodată.

Munţiĭ suntŭ una din avuţiile principale ale ţĕreĭ; în sênulŭ lorŭ se află totŭ felulŭ de metale. Multe pîraie care se cobóră dintr'ênşiĭ cară nisipŭ amestecatŭ cu prafŭ de aurŭ. Ţiganiĭ numiţi aurarĭ, strângéŭ acestŭ aurŭ şi plătéŭ Dómneĭ, după cumŭ ne spune istoricŭlŭ Moldoveĭ, 1600 dramurĭ pe fie-care anŭ. Acéstă industrie se maĭ esercitézăşi în ḑilele nóstre.

Pădurile vergine şi nesfîrşite ale Carpaţilorŭ îndestuléză ţéra întrégă cu cherestea; iarŭ păsciunile de pe vêrfurile lorŭ, nutrescŭ peste vară sute de miĭ de oĭ.

Mulţimea de isvóre de ape minerale ţîşnescŭ din stâncile munţilorŭ noştri.

Pîraiele care şerpuiescŭ de la vêrfurĭ pînă la póle, nutrescŭ delicatulŭ păstrăvŭ, procurândŭ în acelaşĭ timpŭ forţa motrice pentru ferestraiele aşeḑate la pólele munţilor.

Pămêntulŭ Romănieĭ se înalţă treptatŭ de la ţermurĭ Dunărĭĭ pînă în Carpaţĭ. Iată care este altitudinea principalelorŭ oraşe ale ţĕreĭ :

Brăila	15 metre
Galaţĭ	15 »
Vasluiŭ.	76 »
Bucurescĭ.	77 »
Ploescĭ.	141 »
Bacăŭ	230 »
Târgovişte.	262 »
Iassi	318 »

In Romănia de dincóci de Milcovŭ s'a numĕratŭ optŭ sute şépte-ḑecĭ şi cincĭ munţĭ dintre care 200 formézĕ lanţulŭ care o desparte de Transilvania şi de Banatŭ.

Afară de munţĭ esistă 304 dealurĭ dintre care 114 suntŭ plantate cu viĭ iarŭ 190 cu liveḑĭ de pomĭ.

Nenumĕrate văĭ taie Muntenia în sensulŭ lăţimeĭ séle, iarŭ Moldova în alŭ lungimeĭ.

Sistemulŭ idrograficŭ alŭ ţĕreĭ este din cele maĭ bine condiţionate pentru trebuinţele agriculturеĭ şi industrieĭ. Isvórele nenumĕrate eşite din sînulŭ Carpaţilorŭ daŭ nascere pîraielorŭ care întrunindu-se formézĕ acele frumóse rîurĭ care străbatŭ ţéra pînă ce se varsă în Dunăre.

Dunărea, care ţermurеsce Romănia pe uă lungime de aprópe 125 leghe, este celŭ maĭ măreţŭ dintre fluviile Europeĭ şi în acelaşĭ timpŭ artera cea maĭ puternică a comerciuluĭ ţĕreĭ. Adâncimea sea variază de la 18 pînă la 60 urme; lărgimea sea merge sporindŭ pînă ce se varsă în marea Négră; la vĕrsătura Oltuluĭ este de uă leghe. Ea formézĕ maĭ multe insule, dintre care unele suntŭ locuite, iarŭ altele suntŭ acoperite de păduriĭ marĭ de salcie, aninŭ şi plopŭ, cumŭ şi păsciuniĭ bogate pe care se nutrescŭ nenumĕrate turme de vite.

La vĕrsătura sea în marea Négră Dunărea se împarte în treĭ ramurĭ care suntŭ : Sulina, Sântu-George şi Kilia (Tiagola). Dificultăţile ce întâmpinaŭ corăbiile la gura Sulineĭ aŭ maĭ dispărutŭ în urma lucrărilorŭ Comisiuneĭ europene a Dunărieĭ.

Ţermulŭ Dunărieĭ este în generalŭ şesŭ; acésta face ca să se formeze mulţime de bălţĭ pescóse, bălţĭ care suntŭ una din ramurile de venitŭ cele maĭ productive.

Rîurile principale care se varsă în Dunăre suntŭ : Oltulŭ, a căruia obîrşie este în Transilvania; intră în Romănia pe la Turnu-Roşu, trece pe lîngă Romnic şi Slatina şi se varsă în Dunăre la Islazŭ, după ce a strĕbătutŭ uă întindere de 350 kilometri. Intr'ênsulŭ se varsă rîurile Lotrulŭ, Olteţulŭ şi Topologulŭ. Elŭ formézŭ maĭ multe insule acoperite de pădurĭ de salcie, plopŭ, aninŭ şi richită, numite zăvóie.

Oltulŭ este unulŭ dintre cele maĭ însemnate rîurĭ ale ţĕreĭ; în privinţa economică, elŭ va deveni cu timpulŭ uă cale de comunicaţiune importantă.

Siretulŭ isvorasce în Bucovina şi intră în Romănia pe la Mihăilenĭ, strĕbate Moldova în tótă lungimea sea pe uă întindere de 333 kilometre şi se varsă în Dunăre lîngă Galaţĭ. In elŭ se varsă Moldova, Bistriţa, Trotuşulŭ din preună cu Caşinulŭ, Oitusulŭ, Tăslăulŭ, Romniculŭ şi Buzeulŭ; la stânga sea se varsă Bêrladulŭ.

Pe Siretŭ ca şi pe Bistriţa se transportă plute de cherestea atâtŭ din pădurile ţĕreĭ câtŭ şi de la Dorna din Bucovina. Plutaşiĭ punŭ d'asupra plutelorŭ sacĭ cu cereale pe care 'ĭ aducŭ la Galaţĭ şi în alte localităţĭ ţĕrmuraşe.

Prutulŭ isvorasce din Carpaţĭ şi se varsă în Dunăre între Galaţĭ şi Reni după ce strebate uă lungime de 411 kilometre. Intr'ênsulŭ se varsă Bahluiulŭ şi Jijia. Pe Prutŭ se transportă cătăţimĭ însemnate de cereale şi alte mărfurĭ din susulŭ Moldoveĭ pînă la Dunăre. Maĭ multe vapóre tragŭ şlepurile încărcate cu producte atâtŭ în susulŭ câtŭ şi în josulŭ acestuĭ rîŭ.

Afară de aceste treĭ rîurĭ importante, România este strebătută de altele maĭ înguste şi anume :

Buzĕulŭ care isvorasce din Carpaţĭ şi se varsă în Siretŭ lîngă Galaţĭ; — Ialomiţa a căruia obîrşie este în Carpaţĭ şi se varsă în Dunăre în faţa Herşoveĭ după ce a priimitŭ apele Prahoveĭ, unită cu Teléjenulŭ şi cu Cricovulŭ. După observaţiunile făcute acestŭ rîŭ póte fi navigabilŭ de la Slobozia pînă în Dunăre; — Argeşulŭ, isvorasce din Carpaţĭ trece pe lîngă Pitescĭ şi se varsă în Dunăre lîngă Olteniţă, după ce a priimitŭ apa Dâmboviţeĭ;—Dâmboviţa trece prin Bucurescĭ şi dă în Argeşŭ; — în fine Jiulŭ care isvorasce din Transilvania, intră în România pe la Vulcanŭ, trece pe lîngă Tîrgu-Jiŭ şi Craiova şi se varsă în Dunăre în faţa Rahoveĭ; într'ênsulŭ se varsă Gilortulŭ, Motrulŭ, Amăradia.

România este strebătută de nenumărate pîraie şi de torente care se varsă în rîurile menţionate maĭ susŭ.

Amŭ ḑisŭ că Dunărea formézĕ lacurĭ numite bălţĭ; dintre acestea merită a fi citate canalulŭ Borcea de lîngă Călăraşĭ, Brateşulŭ lîngă Galaţĭ, Cahululŭ, Cartalulŭ, Covurluiulŭ, Ialpuculŭ lîngă Bolgradŭ, Catlabuga şi Kitai. Pe ţĕrmurilĭ mărilĭ-Negre se află bălţile sărate Sasicu, Conducu, Şaganu, Alibeiŭ, Burna-Sola şi Tusla.

In interiorulŭ ţĕreĭ se afla peste 2000 eleştaie saŭ iazurĭ pline cu pesce; dintre acestea vomŭ cita eleştaiele Căldăruşanĭ, Snagovulŭ, Vulturulŭ, Dorohoiulŭ saŭ Iezerulŭ prin care trece Jijia, Cernica şi altele.

In drépta şi în stânga rîurilorŭ şi rîuleţelorŭ nóstre se întindŭ lunci séŭ şesurĭ a cărora fertilitate este proverbială; aceste aluvióne cultivate neprecurmatŭ de cândŭ se ţine minte, continuă a produce recolte abundente. Unele dintr'ênsele suntŭ păsciuuĭ şi fênţe bogate.

In generalŭ apele nóstre suntŭ repedĭ şi multe cară petrişĭ; cândŭ este timpŭ plointe, multe dintre rîurĭ se varsă şi producŭ înecăciunĭ marĭ; têrăscŭ copacii şi chiarŭ case. Cândŭ cade zăpadă multă şi desgheţulŭ se face de uădată, maĭ tóte apele se revarsă şi ocasionéză pagube însemnate.

România este împărţită în 33 judeţe, 164 plăşĭ şi 2963 comune, din care 62 comune urbane şi 2,901 comune rurale. Comunele suntŭ formate din 9,489 sate saŭ cătune. In tabloulŭ următorŭ estrasŭ din *Indicele comunelorŭ la finele anuluĭ 1873,* se póte vedea împărţirea administrativă pentru fie-care judeţŭ în parte (1)

(1) Prin legea din 1874 s'a făcutŭ uă nouă împărţire comunală; pînă astădĭ însă neposedându nicĭ uă publicaţiune oficială, ne mărginim a da divisiunea vechiă, şi acésta cu atâtŭ maĭ multŭ că afară de numĕrulŭ comunelorŭ, cele-alte împărţirĭ rĕmânŭ aceleaşĭ.

No. JUDETELOR	NUMIREA JUDEȚELOR	NUMERUL PLASILOR	No. COMUNELOR			No. SAT. SĂU CAT. DIN CARE SUNT FORMATE COMUNELE.	NUMIREA CAPITALELOR DE JUDETIE
			URBANE	RURALE	TOTALU		
1	Argeșu.	7	2	141	143	629	Pitescĭ
2	Bacău	5	2	83	85	378	Bacăŭ
3	Bolgradŭ . . .	3	1	60	61	64	Bolgradŭ
4	Botoșani	6	2	50	52	222	Botoșanĭ
5	Brăila	2	1	48	49	133	Brăila
6	Buzĕŭ	6	2	100	108	437	Buzĕŭ
7	Cahulŭ	3	1	45	96	115	Cahulŭ
8	Covurluiŭ . . .	3	1	43	44	118	Galați
9	Dâmbovița. . .	7	3	115	118	371	Tîrgovisce
10	Dolju	7	2	145	147	409	Craiova
11	Dorohoiŭ	6	3	44	47	216	Dorohoiŭ
12	Fălciŭ.	4	1	71	72	166	Hușĭ
13	Gorjŭ	6	1	154	155	303	Tîrgu-Jiu
14	Ialomița	4	1	86	87	166	Călărașĭ
15	Iași	7	2	42	44	389	Iași
16	Ilfovŭ.	6	2	118	120	414	Bucurescĭ
17	Ismailŭ.	—	4	2	6	36	Ismail
18	Mehedinți . . .	7	3	185	108	460	Severin
19	Muscelŭ	5	1	84	85	218	Câmpu-lung
20	Némțu	5	2	49	51	331	Pétra
21	Oltŭ.	4	1	100	101	339	Slatina
22	Prahova	7	6	144	150	432	Ploescĭ
23	Putna.	5	3	82	85	246	Focșanĭ
24	Romnicu-Sărat	7	1	85	86	226	Romnicu-Sărat
25	Romanŭ	4	1	74	75	229	Romanŭ
26	Romanați . . .	5	1	110	111	202	Caracalŭ
27	Sucéva	4	1	40	41	218	Fălticenĭ
28	Tecuciŭ.	4	1	56	57	256	Tecuciŭ
29	Teleormanŭ . .	4	4	133	137	222	Turnu-Măgur.
30	Tutova	5	1	72	73	250	Bîrladŭ
31	Vasluiŭ.	5	1	66	67	264	Vasluiŭ
32	Vîlcea.	7	3	159	162	382	Romnicŭ
33	Vlașca.	4	1	109	110	248	Giurgiu
	Totalŭ. . .	164	62	2901	2963	9409	

Oraşele principale ale Românieĭ suntŭ :

Bucurescĭ, capitala ţĕrĭĭ. Acestŭ oraşŭ fondatŭ în secolulŭ alŭ treĭ-spre-ḑecelea pe ţĕrmurĭĭ Dâmboviţeĭ, este la depărtare de 70 kilometre de portulŭ Giurgiu. Celŭ din urmă recensimentŭ a comtatŭ că se află în Bucurescĭ 15,000 case şi 123 Biserecĭ.

Iaşĭ, odinióră capitala Moldoveĭ, are 8,300 case şi 52 biserecĭ.

Galaţĭ, portulŭ celŭ maĭ importantŭ alŭ Dunărĭĭ.

Brăila, portŭ care rivaliséză cu Galaţĭ.

Craiova, pe Jĭĭ, oraşulŭ principalŭ din Oltenia.

Botoşanĭ, oraşŭ importantŭ prin comerciulŭ sĕŭ.

Ploiescĭ, pe Prahova, oraşŭ industrialŭ şi comercialŭ.

Bacăŭ, pe Siretŭ şi *Pitescĭ* pe Argeşŭ, ambele oraşe care mergŭ desvoltându-se.

In Bucurescĭ şi Iaşĭ se află scaune mitropolitane; iarŭ în Romnicŭ, Romanŭ, Buzĕŭ, Huşĭ, Curtea-de-Argeşŭ şi Ismailŭ scaune episcopale.

II

Populaţiune. — Ochire economică. — Naţionalitatea şi limba — Numĕrulŭ şi sporirea populaţiuneĭ. — Populaţiunea după secsŭ, — după profesiunĭ, — după naţionalitate, — după religiune. — Mişcarea populaţiuneĭ.

Orĭ-câtŭ arŭ fi de importantŭ pentru desvoltarea unuĭ Statŭ, studiulŭ diferitelorŭ materiĭ de Economie socială, nicĭ-una dintre dênsele nu meritá maĭ multă luare aminte ca cestiunea populaţiuneĭ. Consideratŭ economicesce omulŭ ocupă celŭ d'ântêiŭ locŭ între forţele viuĭ; fără dênsulŭ, fără inteligenţa şi învĕţătura sa, cele-l-alte forţe arŭ rămânea neîntrebuinţate. Pentru aceste cuvinte în tóte ţĕrile civilisate guvernulŭ se ocupă cu uă deosebită solicitudine de tóte miḑlócele prin care se póte îmbunătăţi traiulŭ populaţiuneĭ, şi sporirea sea. Orĭ-câtŭ de prosperă ar fi producţiunea naţiunală; orĭ cât de fericiţĭ s'arŭ părea locuitoriĭ unuĭ statŭ, îndată ce se va constata că populaţiunea în locŭ să se înmulţéscă treptatŭ, stă pe loc saŭ se împuţinézĕ, este uă probă netăgăduită că acea societate este atinsă de una din acele bóle morale séŭ fisice care contribuescŭ la decadenţa Staturilorŭ.

Dacă staturile marĭ, populate cu ḑecĭ de milióne de locuitorĭ, caută a favorisa sporirea populaţiuneĭ, cu atâtŭ

mai multŭ ţĕrile micĭ, populate de câte-va milióne de suflete, suntŭ datóre a nu cruţa nicĭ unŭ sacrificiŭ spre a pune populaţiunea în cele mai priincióse condiţiunĭ pentru înmulţirea sea.

Ţéra nóstră, în privinţa populaţiuneĭ, trece între Staturile micĭ; dară ca întindere teritorială avemŭ pămêntŭ pentru uă întreită şi împătrită populaţiune de câtŭ avemŭ astădĭ. Mai mulţĭ bărbaţĭ de Statŭ pătrunşĭ de acestŭ adevĕrŭ aŭ propusŭ ca să se aducă colonĭĭ de străinĭ. Nu intră în cadrulŭ acesteĭ lucrărĭ ca să ne ocupămŭ cu amenunte asupra uneĭ cestiunĭ atâtŭ de importante; de aceea ne vomŭ mărgini a susţine că dacă ţéra acésta binecuvîntată de Provedinţă a pututŭ să se strecóre, ciontită de vecinĭĭ sĕĭ, din atâtea cataclisme politice şi sociale cu întinderea şi populaţiunea ce are astădĭ, póte fi sigură că în colonisarea cu străinĭĭ şĭ-arŭ afla sfîrşitulŭ. Se obiectézĕ că pămêntulŭ ţĕreĭ stă nelucratŭ; că industria nu se desvoltézĕ; ba unĭĭ pretindŭ că stămŭ neciopliţĭ, nu ne civilisămŭ; că prin urmare interesele nóstre cele mai vitale reclamă ca să aducemŭ colonĭĭ străine. Póte că unele din aceste aserţiunĭ să fie în pàrte adevĕrate; însă nu se póte contesta că desvoltarea economică a unuĭ Statŭ este uă cestiune secondară pusă alăturĭ cu esistenţa sa politică. Orĭ-ce poporŭ practicŭ caută să 'şĭ aşeḑe pe temeliĭ solide esistenţa sa înlăturândŭ orĭ-ce ameliora{iune, fie câtŭ de importantă, cândŭ printr'ênsa s'arŭ aduce verĭ-uă vătămare esistenţeĭ naţionale. Noĭ credemŭ că în împrejurările politice, sociale şi economice în care se află ţéra nóstră, colonisarea cu străinĭ arŭ fi în tóte privinţele vătămătóre. De aceea ne permitemŭ a recomanda să se facă

tóte sacrificiile pentru ca populaţiunea română să sporéscă, însă nicĭ-uădată pe calea colonisăriĭ.

Româniĭ suntŭ unŭ poporŭ de rasă latină, descendenţĭ aĭ coloniilorŭ romane aşeḑate în Dacia; limba, trăsurile costumele, moravurile, agricultura lorŭ suntŭ atâtea probe învederate. Ignoranţa şi maĭ adese-orĭ urmărirea de scopurĭ politice, aŭ pututŭ să se îndoiască despre origina nóstră; însă sciinţa, adevĕrata sciinţă, a dărămatŭ tóte sistemele edificate pentru proiecte ascunse. Învĕţaţiĭ ceĭ marĭ din Europa occidentală suntŭ unanimĭ în a susţine că puţine popóre de némŭ latinŭ aŭ păstratŭ cu maĭ multă fidelitate întipăririle origineĭ lorŭ după cum le-aŭ păstratŭ româniĭ.

Afară de România de astă-ḑĭ, româniĭ locuescŭ în Transilvania, Banatŭ, Basarabia, Maramureşŭ, Dobrogia şi într'uă parte a Macedonieĭ şi a Tesalieĭ. Cele d'ântêiŭ patru provinciĭ făcéŭ odinióră parte integrantă din România; însă la diferite epoce, veciniĭ maĭ puternicĭ de câtŭ noĭ, ne-aŭ smulsŭ una câte una aceste steme ale coróneĭ domnilorŭ românĭ. Nevoiţĭ a îndura acéstă silită trunchiare a ţereĭ nóstre, suntemŭ datorĭ a ne desvolta şi a ne întări, a nu perde unŭ minutŭ din vedere pe fraţiĭ nostri, şi maĭ cu sémă a ne pătrunde că curândŭ saŭ maĭ târḑiŭ Provediuţa naţiunilorŭ va veni în ajutorulŭ românilorŭ după cumŭ a venitŭ în ajutorulŭ Italianilorŭ.

După celŭ din urmă recensimêntŭ făcutŭ la 1859 populaţiunea totală a Românieĭ se urca la 4,424,961 locuitorĭ.

Legea sporireĭ acesteĭ populaţiunĭ este totŭ atâtŭ de importantă pentru noĭ ca şi cunoscinţa cifreĭ sale absolute.

Din nenorocire nu posedămŭ nicĭ-unŭ recensimêntŭ oficialŭ înainte de 1844. De la acéstă epocă mişcarea ascendentă a populaţiuniĭ nóstre este următórea :

Aniĭ	No. locuitorilorŭ	Sporirea
1844.	3,578,951	
1854.	4,000,000	578,951
1859.	4,424,961	424,961

Admitêndŭ cifra rotundă de 600,000 ca sporŭ alŭ populaţiuneĭ române în timpŭ de 10 anĭ, resultă că arŭ trebui să trécă 80 de anĭ pînă ce să se îndoiască numĕrulŭ locuitorilorŭ. In Englitera, unde populaţiunea se înmulţesce în cea maĭ mare proporţiune trebuescŭ 50 de anĭ pentru ca să se îndoiască. Trebue însă să se ţină sémă de roiurile de emigranţĭ cari pornescŭ în totŭ anulŭ cu sutele de miĭ din Insulile Britanice.

Dacă s'arŭ maĭ fi făcutŭ unŭ altŭ recensimentŭ în 1870, atuncĭ comparându'lŭ cu celŭ din 1859, ne-amŭ fi pututŭ încredinţa cu câtŭ sporesce populaţiunea nóstră în 10 anĭ. In totŭ casulŭ dându credĕmêntŭ recensimentuluĭ din 1844 noĭ amŭ putea să ne felicităm despre legea la care este supusă crescerea populaţiuneĭ nóstre.

Teritoriulŭ român avêndŭ uă întindere de 12,120,425 ectare (24,240,931 pogóne), 1,330 mile geografice saŭ 6,123 leghe pătrate, raportulŭ între numĕrulŭ locuitorilorŭ şi întinderea pămêntuluĭ este de 722 locuitorĭ pe uă leghe pătrată. Acéstă populaţiune este distribuită între oraşe şi sate cumŭ urméză : 781,179 locuitorĭ în oraşe şi 3,643,782 în sate. Astŭ-felŭ dară din 10,000 locui

torĭ 8,234, saŭ peste patru cincimĭ, locuiescŭ în sate şi maĭ puţinŭ de uă cincime în oraşe.

Populaţiunea totală constituesce 172,060 familiĭ în oraşe şi 801,926 în sate.

In oraşe familiile ocupă 104,272 case, iară în sate 690,691; peste totŭ 794,963 case. Ţinêndŭ sémă de numĕrulŭ caselorŭ, resultă că în oraşe locuiaŭ într'uă casă 7 persóne, iarŭ în sate 5 persóne.

In ceea ce privesce secsulŭ s'a constatatŭ la 1860 că în România se aflaŭ 2,276,558 bărbaţĭ şi 2,184,403 femeĭ; de unde urméză că la 100 locuitorĭ 52 suntŭ bărbaţĭ şi 48 femeĭ. Inferioritatea numĕruluĭ femeilorŭ este unŭ fenomenŭ economicŭ care se produce în prea puţine staturĭ din Europa.

Starea civilă a populaţiuneĭ era la aceeaşĭ epocă: 778,244 căsătoriţĭ, 78,799 văduvĭ şi 116,943 celibatarĭ.

Profesiunile celorŭ 973,986 capĭ de familie eraŭ:

Agricultorĭ	684,168
Meseriaşĭ	59,869
Calfe	23,192
Comercianţĭ	30,417
Foncţionarĭ administrativĭ şi comunalĭ	22,811
Profesorĭ	6,066
Advocaţĭ	318
Medicĭ	227
Hirurgĭ	151
Móşe	204
Farmaciştĭ	95
Artiştĭ	2,156
Preoţĭ	9,702

Călugări	4,672
Călugărițe	4,078
Alte profesiuni	125,815

Din 1000 capi de familie suntu 702 agricultori, 62 meseriași și 32 comercianți.

Populațiunea străină era distribuită după naționalități în modulu următoru :

28,136	Austriaci
9,545	Greci
3,658	Prusieni,
2,823	Englesi
2,706	Ruși,
2,635	Turci,
1,142	Francesi,
167	Italieni,
569	Alte naționalități.

Intre indigeni figuréză aprópe 300,000 țigani de rasă asiatică. Acésta populațiune sclavă pînă la 1848 s'a desrobitu de către guvernulu provisoriu. Reîntorși în sclavie după căderea locotenenței domnesci, au fostu emancipați prin rescumpĕrare subt domnia principelui Stirbei.

Religiunea românilorŭ este cea ortodocsă; din populațiunea totală 4,198,662 locuitori ținéu de acésta religiune; restulu era împărțitu cumu urméză :

Catolici	45,152
Protestanți	28,903
Armeni	8,178
Lipoveni	8,375
Israeliți	134,168
Mahometani	1,323

Pentru *Mişcarea populaţiunei* publicându-se datele pe 1871, le vomŭ lua de temeiŭ comparându-le cu acele din 1865.

Mişcarea stării civile în 1865 comparată cu aceea din 1871 pentru tótă ţéra, se póte resuma cumŭ urméză :

	1865	1871
Căsătorii	35,505	28,010
Nascerĭ	127,797	145,010
Morţĭ	89,058	114,576

Din comparaţiunea acestorŭ çifre resultă că în 1871 s'a făcutŭ maĭ puţine căsătorii de câtŭ în 1865, faptŭ anormalŭ admiţêndu-se că populaţiunea nóstră a crescutŭ după cumŭ pare a resulta din numĕrulŭ nascerilorŭ. Ceea ce ne îngrijasce este că diferinţa între nascerĭ şi morţĭ în aceste douĕ epoce constată descrescerea populaţiuneĭ; în adevĕrŭ în 1865 escedentulŭ nascerilorŭ asupra morţilorŭ a fostŭ de 38,739; iară în 1871 de 30,434, uă diferinţă de 8,305 nascerĭ în favórea luĭ 1865.

Dupe secsŭ s'a născutŭ în :

	Băeţĭ	Fete
1865	68,158	59,639
1871	76,884	68,126

Aŭ muritŭ în :

	Băeţĭ	Fete
1865	48,078	40,980
1871	62,679	51,897

Şi într'unŭ anŭ şi într'altulŭ se constată că se nascŭ maĭ mulţĭ băeţĭ de câtŭ fete.

Din numĕrulŭ totalŭ alŭ născuţilorŭ în 1871 s'aŭ născutŭ morţĭ 3409 copiĭ, dintre care 716 în comunele urbane iară 2693 în acele rurale.

După aceste generalităţĭ credemŭ că nu este de prisosŭ a intra în óre-care amenunte asupra mişcărĭĭ populaţiuneĭ în 1871, şi acésta cu atâtŭ maĭ multŭ că datele de asemenea natură ne potŭ lumina în cestiunĭ de celŭ maĭ mare interesŭ pentru ţéra nóstră.

Vomŭ începe cu *Căsătoriele.*

Cele maĭ multe căsătoriĭ se facŭ în luna luĭ Ianuariŭ.

Iată cumŭ suntŭ împărţite între diferitele lunĭ ale anuluĭ :

Ianuariŭ	11,622	Iuliŭ	881
Februariŭ . . .	2,648	Augustŭ	641
Martiŭ	193	Septembre. . . .	874
Apriliŭ.	843	Octombre	2,595
Maiŭ.	1,395	Noembre	3,679
Iuniŭ.	591	Decembre	2,098

Lunile de iarnă suntŭ acelea în care se căsătorescŭ ómeniĭ maĭ multŭ; după aceea vinŭ Octombre şi Noembre şi din lunile de vară Maiŭ. Dacă în Decembre se facŭ maĭ puţine căsătoriĭ ca în Noembre, causa este că în acéstă lună cade postulŭ Crăciunuluĭ şi căsătoriele se facŭ numaĭ pînă la Sântulŭ Nicolae şi după Nascerea Domnuluĭ. Păresimile saŭ postulŭ celŭ mare căḑêndŭ şi în Martie, se esplică puţinele căsătoriĭ ce se facŭ în acéstă lună.

Din 28,010 căsătoriĭ, se celebrézŭ 5120 în comunele urbane şi 22,890 în comunele rurale.

Intre flĕcăĭ cu fete se facŭ în tótă ţéra 23,677 căsă-

torii; între flĕcăi cu vĕduve 911; între vĕduvi cu fete 1574; între vĕduvi cu vĕduve 1848.

Uă inovaţiune norocită în serviciulŭ statisticŭ ne permite a cunósce şi starea instrucţiuniĭ celorŭ căsătoriţi. Din declaraţiunile făcute înaintea oficerilorŭ stăriĭ civile resultă că din 28,010 bărbaţi însuraţi, 5046 aŭ sciutŭ carte, iară 22,964 n'aŭ sciutŭ; iară din acelaşĭ numĕrŭ de femeĭ măritate numaĭ 2015 aŭ sciutŭ scrie, iară 25,995 n'aŭ sciutŭ.

Datele ce precedŭ raportându-se la ţéra întrégă, să vedemŭ situaţiunea sub raportulŭ instrucţiuneĭ căsătoriţilorŭ în comunele urbane şi în acele rurale.

In comunele urbane din 5120 bărbaţi însuraţi 2,720 aŭ sciutŭ scrie, iară 2,400 n'aŭ sciutŭ. Din acelaşĭ numĕrŭ de femeĭ măritate 1394 aŭ sciutŭ scrie, iară 3726 n'aŭ sciutŭ.

In comunele rurale din 22,890 bărbaţi căsătoriţi numaĭ 2326 aŭ sciutŭ scrie, iară 20,569 n'aŭ sciutŭ. Din acelaşĭ numĕrŭ de femeĭ căsătorite 621 aŭ sciutŭ scrie, iară 22,269 n'aŭ sciutŭ.

Aceste cifre vorbescŭ de sine-le. In comunele urbane jumĕtate din însuraţi sciŭ carte, iară în cele rurale numaĭ a noua parte. Ignorenţa femeilorŭ este şi maĭ mare: în oraşŭ de abia uă treime şi jumĕtate aŭ sciutŭ scrie; iară în sate de abia a treĭ-decĭ şi şésea parte din numĕrulŭ totale aŭ pututŭ scrie.

Avemŭ multe îmbunătăţiriĭ de făcutŭ în ţéră; ântêietatea se cuvine respândireĭ instrucţiuneĭ, pentru căcĭ dênsa lipsindu-ne, ne lipsesce temelia edificiuluĭ socialŭ.

Etatea la care se căsătorescŭ bărbaţiĭ şi femeile avêndŭ

importanţă din mai multe puncturi de vedere, să dămŭ uă idee după raportulŭ ce esistă între etatea căsătoriţilorŭ.

	Bărbaţi	Femeĭ
Căsătoriţi mai tineri de 21 anĭ	3,223	13,014
Intre 21 şi 30 anĭ	19,921	12,975
Intre 30 şi 45 anĭ	4,156	1,827
Intre 45 şi 60 anĭ	690	191
Mai bĕtrânĭ de 60 anĭ	20	3

După religiune s'aŭ căsătoritŭ în 1871 în tótă ţéra :

Ortodocsĭ	52,176
Catolicĭ	1,188
Protestanţĭ	150
Armenĭ	96
Lipovanĭ	46
Israeliţĭ	2,364
Totalŭ . .	56,020

Lăsândŭ la uă parte pe ortodocsĭ vomŭ observa că din ceĭ 1,188 catolicĭ, 913 s'aŭ căsătoritŭ în comunele rurale, dintre care 490 în judeţulŭ Bacăŭ, iară 318 în judeţulŭ Romanŭ; restulŭ în alte judeţe. Din ceĭ 2364 israeliţĭ, 1812 s'aŭ căsătoritŭ în oraşe, iară 352 în sate, şi mai cu sémă în judeţele Botoşanĭ, Dorohoiŭ, Iaşĭ, Bacăŭ, Sucéva, Romanŭ, Vasluiŭ, Tecuciŭ şi Putna. In oraşe cele mai numeróse căsătorii între israeliţĭ s'aŭ făcutŭ în Iaşĭ 448, Botoşanĭ 302, Ilfovŭ 200, Dorohoiŭ 124, Némţu 120, Suceava 98, Putna 88, Fălciŭ 50, etc. In câte-va din aceste oraşe, lucru estraordinarŭ, s'aŭ căsătoritŭ mai mulţĭ israeliţĭ de câtŭ ortodocsĭ; astŭ-felŭ în Botoşanĭ s'aŭ căsătoritŭ 302 israeliţĭ şi numai 202 or-

todocsĭ; în Dorohoiŭ 124 israeliţĭ şi 90 ortodocsĭ; în Fălticenĭ 52 ortodocsĭ şi 98 israeliţĭ.

In Iaşĭ s'aŭ căsătoritŭ 466 ortodocsĭ şi 448 israeliţĭ; în Némţu, şi Piatra 167 ortodocsĭ şi 120 israeliţĭ ; în Bucurescĭ 1760 ortodocsĭ şi 200 israeliţĭ.

Ne permitemŭ a supune aceste cifre la meditaţiunea acelora care se intereséză de mişcarea populaţiuneĭ în România. Dacă acéstă năvălire de specie nouă va continua a se desvolta şi în alte judeţe, apoĭ negreşitŭ că va veni unŭ timpŭ cândŭ populaţiunea israelită va întrece pe acea română. Afară de Galiţia nu credemŭ să maĭ esiste verĭ-unŭ Statŭ în Europa unde populaţiunea indigenă să fie cotropită pe nesimţite de străinĭ, după cum suntemŭ noĭ cotropiţĭ.

Să trecemŭ la nascerĭ.

În 1871 s'aŭ născutŭ 145,010 copiĭ, dintre care 76,884 băeţĭ şi 68,126 fete. Ceĭ maĭ mulţĭ copiĭ s'aŭ născutŭ în luna luĭ Iuliŭ, iară ceĭ maĭ puţinĭ în Decembre. Oscilaţiunea după lunĭ este între 3847 şi 7605. După judeţe, Ilfovulŭ figuréză cu cele maĭ multe nascerĭ, adică cu 11,606 copiĭ; după dênsulŭ vine Prahova cu 7610, iară Cahulului şi Ismailulŭ cu cele maĭ puţine, adică cu 1601 copiĭ.

În comunele urbane cele maĭ multe nascerĭ s'aŭ întêmplatŭ în luna luĭ Ianuariŭ, iară în comunele rurale în Iuliŭ; acésta dovedesce că ţĕraniĭ se însóră maĭ multŭ în Noembrie, iară orăşaniĭ în Maiŭ.

După starea civilă s'aŭ născutŭ copiĭ legitimĭ 140,175 şi nelegitimĭ 4409. Aceştĭ din urmă figuréză 1948 în comunele urbane şi 2461 în comunele rurale. Numĕrulŭ

copiilorŭ legitimĭ născuţĭ în oraşe fiindŭ 25,919, iară în sate 114,256, urmédă că din numĕrulŭ copiilorŭ din oraşe a treĭ-spre-ḑecea parte suntŭ nelegitimĭ, iară în sate numaĭ a patru-ḑecea şi şése parte. Resultatulŭ cifrelorŭ este prin urmare în favórea moralităţiĭ ţĕranilorŭ. Între oraşe Bucurescĭi figuréză cu 651 copiĭ naturalĭ şi Iaşiĭ cu 283; după aceste oraşe ca importanţă numerică vinŭ Ploeştiĭ şi oraşele din judeţul Prahova cu 78 copiĭ, Botoşaniĭ cu 76, Romanu cu 71, Bêrladu cu 64, Galaţiĭ cu 60 şi Craiova cu 55.

Copiĭ găsiţĭ s'aŭ aflatŭ 426 în tótă ţéra, dintre care 351 în oraşe, iară 75 în sate.

Gemenĭ s'aŭ constatatŭ 1891, şi a nume 644 în oraşe iară 1247 în sate.

După religiune s'aŭ născutŭ, în communele urbane 20,515 ortodocsĭ, 777 catolicĭ, 283 protestanţĭ, 146 armenĭ, 298 lipovanĭ, 6196 israeliţĭ; iară în comunele rurale : 112,966 ortodocsĭ, 2045 catolicĭ, 13 protestanţĭ, 16 armenĭ, 74 lipovanĭ şi 1678 israeliţĭ; peste totŭ 28,218 copiĭ în oraşe şi 116,792 în sate.

Şi în privinţa nascerilorŭ avemŭ de observatŭ unŭ fenomenŭ unicŭ pentru ţéra nóstră; în adevĕrŭ, în oraşulŭ Botoşaniĭ s'aŭ născutŭ 508 ortodocsĭ, iară israeliţĭ 671; în Iaşĭ numaĭ 1099 ortodocsĭ iară israeliţĭ 1999; în Romanŭ 268 ortodocsĭ şi 272 israeliţĭ; în Fălticenĭ 126 ortodocsĭ şi 275 israeliţĭ, adică îndoitŭ şi jumĕtate de câtŭ românĭi; în Dorohoiŭ 198 ortodocsĭ şi 322 israeliţĭ; astŭfelŭ dară în patru oraşe capitale ale ţĕreĭ nascerile de copiĭ românĭ suntŭ inferióre celorŭ de copiĭ israeliţĭ! Suntŭ apoĭ maĭ multe oraşe unde diferinţa între copiiĭ românĭ

şi aceĭ israeliţĭ este fórte mică; astŭ-felŭ suntŭ Bacăulŭ, Piatra, Vasluiŭ.

Pentru a complecta cercetările asupra mişcăriĭ populaţiuneĭ, rĕmâne a ne ocupa şi de morţĭ. Numĕrulŭ morţilorŭ în tótă ţéra a fostŭ 114,576; dintre aceştia 30,908 în oraşe şi 83,668 în sate. Mortalitatea a fostŭ maĭ mare în Decembre, cândŭ aŭ încetatŭ din viaţă 12,583 inşĭ, maĭ mică în Iuniŭ cândŭ aŭ muritŭ 6578 inşĭ.

Să vedemŭ acumŭ care este raportulŭ între nascerĭ şi morţĭ. Numĕrulŭ nascerilorŭ fiindŭ de 145,010, iară alŭ morţilorŭ 114,576, resultă că nascerile covêrşescŭ morţile cu 30,434 individe. Despărţindŭ însă populaţiunea urbană de acea rurală, iată ce constatămŭ : în oraşe numĕrulŭ nascerilorŭ fiindŭ de 28,218, iară alŭ morţilorŭ de 30,908, urmézză dintr'acésta că morţile covêrşescŭ nascerile cu 2,690; în comunele rurale nascerile fiindŭ în numĕrŭ de 116,792, iară morţile 83,668, resultă că nascerile covêrşescŭ morţile cu 33,124.

Etatea la care morŭ locuitoriĭ dintr'uă ţéră fiindŭ unŭ elementŭ economicŭ importantŭ, credemŭ de folosŭ a pune în vederea cetitorilorŭ gradaţiunea morţilorŭ după etate.

Aŭ muritŭ în anulŭ 1871 :

De la nascere pînă la 6 lunĭ. . .	12,143	individĭ.
De la 6 lunĭ pînă 1 anŭ.	8,734	—
De la 1 anŭ pînă la 5 anĭ. . . .	24,091	—
De la 5 pînŭ la 10 anĭ	11,263	—
De la 10 pînă la 20 anĭ.	8,839	—
De la 20 pînă la 30 anĭ.	9,133	—
De la 30 pînă la 40 anĭ.	9,185	—
De la 40 pînă la 50 anĭ.	8,634	—

De la 50 pînă la 60 anĭ.	8,035	individĭ.
De la 60 pînă la 70 anĭ.	6,915	—
De la 70 pînă la 80 anĭ.	4,671	—
De la 80 pînă la 90 anĭ.	2,084	—
De la 90 pînă la 100 anĭ	720	—
Maĭ bĕtrânĭ de 100 anĭ	129	—

După religiunea repausaţilorŭ, aŭ muritŭ: 105,768 ortodocsĭ; 2842 catolicĭ; 372 protestanţĭ; 176 armenĭ; 356 lipovanĭ; 28 mahometanĭ; 5034 israeliţĭ.

Dorinţa de a cunósce dacă mortalitatea este aceeaşĭ între ortodocsĭ şi israeliţĭ, ne-a îndemnatŭ a compara nascerile şi morţile în oraşele unde se află maĭ mulţĭ israeliţĭ; resultatulŭ a fostŭ că în aceste oraşe pentru populaţiunea română morţile covêrsescŭ nascerile; iară pentru israeliţĭ nascerile covêrşescŭ morţile; cu alte cuvinte pe cândŭ populaţiunea română descresce, israeliţiĭ se înmulţescŭ. Faptulŭ meritá tótă atenţiunea atâtŭ din punctulŭ de vedere politicŭ şi economicŭ câtŭ şi igienicŭ. Şi pentru ca fie-care să pótă apreţia prin sine, reproducemŭ aci cifrele :

ROMÂNĬ

ORAŞELE	NASCUTI	MORTI	ESCEDENTU MORTILORU
Bacăŭ	364	400	36
Botoşanĭ	508	715	207
Bucurescĭ	4,344	6,230	1,886
Dorohoiŭ.	498	227	29
Iaşĭ	1,090	1,757	667
Fălticenĭ	126	154	28
Piatra şi Némţu . .	453	509	56
Romanŭ	268	322	54

ISRAELIŢĬ

ORAŞELE	NASCUTI	MORTI	ESCEDENTU NASCERILORU
Bacăŭ	253	146	107
Botoşanĭ	671	468	203
Bucurescĭ	478	360	118
Dorohoiŭ.	322	259	63
Fălticenĭ	275	214	61
Iaşĭ	1,999	1,072	927
Piatra şi Némţu . .	398	170	228
Romanu	272	217	55

Cadrulŭ acesteĭ lucrărĭ nu ne îngăduesce a intra în maĭ multe amĕnunte asupra populaţiuneĭ; sperămŭ, cu tóte acestea, că faptele constatate suntŭ de ajunsŭ pentru a atrage atenţiunea românilorŭ asupra uneĭ cestiunĭ care trebue să ocupe în timpulŭ de faţă loculuĭ d'ântêiŭ în meditaţiunile lorŭ. Populaţiunea, ca cele maĭ multe din cestiunile economice, şĭ-are partea sa socială şi politică; atâtŭ una câtŭ şi alta meritĕ tótă atenţiunea ómenilorŭ de statŭ; căcĭ, înainte de tóte, tótă activitatea socială trebuesce să ţintéscă la ameliorăţiunea stăriĭ morale, intelectuale şi materiale a populaţiuneĭ. Pentru noĭ româniĭ în particularŭ, cestiueea populaţiuneĭ este uă cestiune de esistenţă şi de mărire naţională. A favorisa prosperitatea economică şi a neglige prosperitatea populaţiuneĭ, este ca cumŭ amŭ lucra pentru uă grădină pînă ce fructele aŭ ajunsŭ la maturitate, rămâindŭ ca alţiĭ, iară nu noĭ, să se foloséscă de dênsele.

III

Clima. — Clima României. — Meteorologia. — Regiunile climatice şi agricole. — Accidente climatice.

Prin posiţiunea sa geografică între 43° 38′ şi 48° 50′ de latitudine nordŭ, România face parte din zona temperată. Pentru ca cetitorulŭ să aĭbă uă idee generală despre starea nóstră meteorologică şi în acelaşĭ timpŭ pentru a putea compara clima ţĕreĭ cu a altorŭ staturĭ, vomŭ resuma observaţiunile meteorologice făcute la scóla centrală de agricultură şi silvicultură de la Ferĕstrăŭ în anĭ 1871 pînă la 1873.

Presiunea atmosferică, este unulŭ din elementele principale ale studiuluĭ climeĭ într'uă localitate. La Ferĕstrăŭ (lîngă Bucurescĭ), meḑia anuală a presiuneĭ a fostŭ 75,48 în 1871, 75,55 în 1872 şi 75,18 în 1873. In aceiaşĭ anĭ maxima estremă a presiuneĭ a fostŭ 77,00 la 2 marte, 76,05 la 3 marte şi 77,15 la 9 decembre. Minima estremă a fostŭ 74,10 la 2 decembre 74,05 la 2 februariŭ şi 74,00 la 22 ianuarie.

După anotimpurĭ meḑia a fostŭ în acestĭ treĭ anĭ 75,36 primăvara; 75,44 vara; 75,35 tómna şi 75,69 iarna.

Temperatura este estremă. Vara termometrulŭ se urcă pînă la 34 grade şi iarna se întêmplă să se cobóre pînă la 26 grade subŭ zero.

Media temperaturei după anotimpurĭ, a fostŭ în acestĭ treĭ anĭ : primăvara 11°, 7, vara 22°, 5, tómna 12°, 8, iarna —2°, 5. In acelaşĭ timpŭ temperatura maximă estremă a fostŭ 32°, 0 la 1 augustŭ 1871; 34°, 0 la 2 augustŭ 1872; 34°, 5 la 12 iuliŭ 1873. În ernele aceloraşĭ anĭ temperatura minimă estremă a fostŭ —17°, 5 la 26 Decembre şi 17 februariŭ 1871; —18°, 0 la 22 şi 23 februariŭ şi —15°, 0 la 16 februariŭ 1873.

Temperatura meḑie anuală a fostŭ 9°, 9 în 1871, 12°, 9 în 1872 şi 12°, 1 în 1873.

După observaţiunile făcute de la 1861 pînă la 1866 cu termometrulŭ Réaumur, s'a constatatŭ temperaturile maxime şi minime următóre :

1861	+29,7 şi	—10,9
1862	+27,0 şi	—12,0
1863	+23,8 şi	— 8,9
1864	+22,1 şi	—12,4
1865	+28,9 şi	—13,4
1866	+30,8 şi	—12,0

Avemŭ căldura ca în localităţile cele maĭ meridionale din Europa şi gerurĭ ca ale Rusieĭ şi Suedieĭ. Norocire că aceste estreme nu durézŭ; intensitatea friguluĭ ţine multŭ douĕ pînă la treĭ ḑile şi se moinézŭ. Căldura, din contră, ţine în unĭ anĭ cu sĕptĕmânile şi lunile, astŭ-felŭ că pămêntulŭ se crépă şi vegetaţiunea se pălesce ca cumŭ n'arŭ maĭ vieţui.

De câți-va ani cătățimea de ploie și de zăpadă ce cade în cursulŭ unuĭ anŭ s'a împuținatŭ. S'a întêmplatŭ să trécă lunĭ întregĭ fără ca să cadă uă picătură de ploie. In adevĕrŭ, observațiunile pluviometrice aŭ constatatŭ că în 1871 a căḑutŭ 66 centimetre și 4 milimetre de apă; în 1872 numaĭ 42 centimetre și 6 milimetre; iară în 1873 volumulŭ apeĭ a fostŭ 63 centimetre și 2 milimetre.

La acelașĭ periodŭ a căḑutŭ zăpadă 34 centimetre și 5 milimetre în 1871; 1 metru și 7 centimetre în 1872 și 34 centimetre 9 milimetre în 1873. In acestŭ din urmă anŭ tómna fiindŭ secetósă, cele maĭ multe grâne aŭ fostŭ apucate de iarnă neîncolțite. Acelea care resăriseră aŭ suferitŭ fórte multŭ de asprimea temperatureĭ; și cu atâtŭ maĭ multŭ că pămêntulŭ era neacoperitŭ de zăpadă. Grânele neresărite aŭ trecutŭ iarna în pămêntŭ și aŭ resăritŭ în destulŭ de bine primăvara.

Vênturile domnitóre suntŭ *Crivățulŭ* (NEE) care suflă de la nordŭ și *Austrulŭ* (SOO și O). Cu câtŭ este de rece celŭ d'âintêiŭ cu atâtŭ este de caldŭ celŭ d'alŭ doilea. *Băltăreṭulŭ* (SEE), care vine de la marea Négră, suflă maĭ rarŭ; iară *Zefirulŭ* (S) adie fórte rarŭ.

Din observațiunile a treĭ anĭ resultă că Crivățulŭ a suflatŭ, termenŭ meḑiŭ, 155 ḑile într'unŭ anŭ și Austrulŭ 126 ḑile. Restulŭ ḑilelorŭ se împartŭ între Băltăreṭŭ și Zefirŭ.

Deosebite influințe locale contribuescŭ ca clima să varieze, maĭ cu sémă în ceea ce privesce temperatura, de la unŭ judeṭŭ la altulŭ și chiarŭ în acelașŭ judeṭŭ. Astŭfelŭ în judeṭulŭ Prahova, compusŭ din câmpie, coline și

munţi clima presintă diferinţe notabile de la uă localitate la alta.

Orĭ-cumŭ arŭ fi, ţinêndŭ sémă pe de uă parte de clima generală a ţĕreĭ şi de clima specială produsă de împrejurările locale, iară pe de alta de plantele care reuşescŭ maĭ bine în diferite părţĭ ale ţĕreĭ, se potŭ deosebi în tótă Romănia următórele *Regiunĭ agricole* : 1° Regiunea viilorŭ şi a porumbuluĭ; 2° Regiunea cerealelorŭ; 3° Regiunea păsciunilorŭ de vară şi 4° Regiunea pădurilorŭ.

Intr'unŭ modŭ generalŭ regiunea viilorŭ coprinde tótă partea ţĕreĭ de la ţĕrmurilĭ Dunărilĭ şi pînă la pólele Carpaţilorŭ, pentru că acestŭ arbustŭ vegetéză şi fructele séle se cocŭ în tótă acéstă întindere. Însă pentru ca uă localitate óre-care să pótă forma regiunea specială a uneĭ plante, trebue ca în toţĭ anĭĭ acea plantă să ajungă la maturitatea completă şi produsele séle să fie de bună cualitate. Căcĭ, în aceea ce privesce viţa, cu tóte că strugurĭĭ se cocŭ maĭ preste totŭ locŭlŭ în ţéra nóstră, afară de munţĭ, însă nu este maĭ puţinŭ adevĕratŭ că, atâtŭ strugurĭĭ câtŭ şi vinulŭ nu însuşescŭ cualităţile cerute de câtŭ în regiunea colinelorŭ. Se face vinŭ la câmpie, dar acelŭ vinŭ este acru, nu duréză de câtŭ câte-va lunĭ, pînă ce dă căldura peste dênsulŭ. Astŭ-felŭ fiindŭ, vomŭ mărgini regiunea viilorŭ numaĭ pentru acelŭ brîŭ de coline care încinge ţéra nóstră maĭ de la unŭ capĕtŭ pînă la celŭ-altŭ, în care viile bine situate producŭ vinurĭ de cualitate bună.

Ţéra nóstră fiindŭ aprópe de limita regiuneĭ viilorŭ, suntemŭ nevoiţĭ să suplinimŭ prin esposiţiune condi-

ţiunile climatice reclamate de vegetaţiunea viţeĭ. De aceea viile nóstre suntŭ situate pe dealurĭ înclinate, şi dintre dênsele cele maĭ bune suntŭ acele espuse spre rĕsăritŭ şi sudŭ. Totŭ pentru acelaşĭ cuvêntŭ suntemŭ nevoiţĭ să cultivămŭ viţa pe aracĭ, pentru a lăsa pămêntulŭ descoperitŭ şi a espune fructele la căldura sóreluĭ. In acéstă regiune cultura viilorŭ fiindŭ fórte delicată, s'a creatŭ clasa de muncitorĭ vierĭ, specialiştĭ, care singurĭ potŭ conduce cu succesŭ acéstă culturĕ. În ţĕrile călduróse, cultura viilorŭ este fórte simplă şi póte fi condusă de către orĭ-ce agricultorŭ.

Regiunea viilorŭ este una din acele maĭ pitorescĭ şi plină de viitorŭ; asociată cu cultura pomilorŭ roditorĭ şi industriile accesorĭ ale acestorŭ producţiunĭ, acéstă frumósă regiune va deveni unŭ isvorŭ de avuţie pentru ţĕră.

Putemŭ considera ca a doua regiune agricolă, regiunea porumbuluĭ. Acéstă bine-cuvêntată plantă vegetéză în Românĭa de la ţermurĭĭ Dunărĭĭ şi pînă la pólele Carpaţilorŭ. Nu esistă judeţŭ în care să nu se semene porumbŭ; dară loculuĭ sĕŭ de predilecţiune suntŭ câmpiile întinse şi grase şi maĭ cu sémă bogatele şesurĭ de pe ţermurĭĭ apelorŭ.

Alăturĭ cu porumbulŭ şi amestecată cu dênsulŭ se află regiunea cerealelorŭ. Şi acésta se desfăşură pe tótă câmpia Dunărĭĭ şi pe şesurile şi colinele Moldoveĭ.

Aceste doue regiunĭ, care ocupă maĭ tótă suprafaţa cultivabilă din Românĭa, suntŭ pînă astăḑĭ unicele isvóre de venitŭ ale ţĕreĭ.

A treia regiune este aceea a păsciunilorŭ de vară; ea coprinde tóte localităţile consacrate fêneţelorŭ şi păsciuni-

lorŭ atâtŭ la câmpie câtŭ şi la munte, localităţĭ unde producţiunea vitelorŭ este speculaţiunea cea maĭ folositóre.

Astŭ-felŭ întinsele păsciunĭ ale Bărăganuluĭ; păsciunile bogate de pe luncĭ şi de pe coline; în fine păsciunile alpestre de pe vêrfurile Carpaţilorŭ, intră tóte în acéstă regiune agricolă. Clima maĭ temperată şi situaţiunea topografică facŭ ca acéstă regiune să fie relativŭ maĭ întinsă în Moldova.

A patra regiune, adică aceea a pădurilorŭ, coprinde maĭ ântêiŭ munţiĭ unde nicĭ-uă cultură nu se póte face; apoĭ pólele munţilorŭ, adică cele din urmă ramificaţiunĭ, locurĭ prăpăstióse şi sărace; în fine câmpiile acoperite cu pădurĭ unde séŭ din causa cualităţeĭ pământuluĭ, séŭ a mareĭ întinderĭ a domenielorŭ, séŭ din necesitate economică, pământulŭ este consacratŭ producţiuneĭ lemnelorŭ. La munte în acéstă regiune intră şi aceea a păsciunilorŭ de vară în care turmele de oĭ petrecŭ de la Maiŭ pînă la Augustŭ.

Regiunile agricole caracteriséză pînă la óre-care punctŭ regiunile topografice pe care le-amŭ specificatŭ vorbindŭ despre teritoriŭ. In adevĕrŭ, topograficesce, România este compusă din treĭ regiunĭ bine delimitate, şi anume : regiunea munţilorŭ, regiunea colinelorŭ şi regiunea câmpiilorŭ. Fie-care din aceste regiunĭ este caracterisată printr'uă specialitate culturală.

Cea d'ântêiŭ regiune, adică aceea a munţilorŭ, începe de la ţermurĭĭ Dunărĭĭ, în faţa Serbieĭ, forméză unŭ arcŭ la nordulŭ Munteniеĭ paralelŭ cu Dunărea, apoĭ se urcă spre nordŭ, la rĕsăritulŭ Moldoveĭ, pînă la fruntariile Bucovineĭ. Acéstă imensă regiune este esclusivŭ ocupată de pădurĭ şi păsciunĭ de vară.

A doua regiune, aceea a colinelorŭ, se întinde la pólele munţilorŭ, urmându'ĭ în prelungirea lorŭ. Ea este caracterisată maĭ cu sémă prin cultura viilorŭ şi a arborilorŭ fructiferĭ.

Regiunea a treia, a câmpiilorŭ, se desfăşură pe uă întindere imensă, între coline şi Dunăre. Cultura cerealelorŭ, a porumbuluĭ şi a păsciunilorŭ de vară caracterisézăă acéstă regiune.

Accidente climatice bântuescŭ agricultura nóstră; astŭfelŭ suntŭ grindina, gerurile marĭ, secetele şi inundaţiunile.

Maĭ că nu trece anŭ ca să nu bată grindină în verĭ-uă localitate; cu tóte acestea suntŭ epoce cândŭ acestŭ fenomenŭ meteorologicŭ nu cruţă maĭ nicĭ-unŭ judeţŭ. Astŭfelŭ în luna luĭ Iuniŭ 1874, grindina a distrusŭ parte din viĭ şi din cereale în cele maĭ multe judeţe ale ţĕrĭĭ. In multe localităţĭ volumulŭ sĕŭ a fostŭ de mărimea ouălorŭ şi a omorîtŭ epurĭ şi vulpĭ. Viile din Prahova care aŭ fostŭ bătute, aŭ perdutŭ toţĭ lăstariĭ şi recolta lorŭ este compromisă pentru maĭ mulţĭ anĭ. Cerealele bătute pare că arŭ fi fostŭ meliţate.

Păgubile ocasionate anualŭ de către diferitele accidente climatice, trecŭ peste treĭ milióne leĭ.

În anĭ cândŭ nu cade zăpadă, séŭ cade prea puţină şi este spulberată de vêntŭ, dacă se întêmplă să fie gerŭ mare, ca în 1873, cândŭ termometrulŭ a căḑutŭ maĭ josŭ de 26 grade subŭ zero, semĕnăturile de tómnă suferă fórte multŭ. Cândŭ gerulŭ vine după uă plóe cu zăpadă, apa înghiaţă pe pomĭ, după cum s'a întêmplatŭ în anulŭ 1866; pomiĭ roditorĭ şi copaciĭ suferŭ fórte multŭ, crăcile li se rupŭ, muguriĭ le degeră.

Se întêmplă ca primăvara după câtŭ-va timpŭ de căldură amăgitóre, să cadă brumă; în asemenea casŭ pomiĭ fiindŭ parte înfloriţĭ, recolta fructelorŭ este compromisă.

De la unŭ timpŭ încóce secetele prelungite facŭ să sufere agricultura. Luniĭ întregĭ, începêndŭ de vara şi pînă aprópe de finitulŭ tómneĭ, nu cade uă picătură de apă. În asemenea casurĭ recolta porumbuluĭ şi semĕnăturile de tómnă suntŭ compromise, maĭ cu sémă dacă se întêmplă ca şi iarna să fie secetósă.

În aniĭ cândŭ cade zăpadă multă şi timpulŭ este plointe, inundaţiunile pustiescŭ culturile situate pe luncĭ. În furia sa Oltulŭ şi alte rîurĭ târâscŭ case întregĭ şi copacĭ; curăţă pămêntulŭ celŭ bunŭ de pe luncĭ şi acopere cu petrişŭ pămênturĭ bogate.

Norocire că aceste accidente nu se repetézădesŭ şi că pagubele ce producŭ se potŭ repara prin asigurărĭ, prin ameliorăţiunea agriculturеĭ şi regimulŭ pădurilorŭ.

Astŭ-felŭ clima Românieĭ este din cele maĭ favorabile uneĭ agriculturĭ pre câtŭ de variată pre atâtŭ de bogată. Afară de câte-va plante caracteristice ale zoneĭ meridionale a Europeĭ, precumŭ suntŭ măslinulŭ, portocalulŭ, lămâiulŭ, citrulŭ, nu esistă plantă în totŭ continentulŭ care să nu reuşéscă în ţéra nóstră. Tóte cerealele, începêndŭ cu cea maĭ meridională, adică porumbulŭ; plantele testile, inulŭ şi cânepa; plantele industriale precumŭ roibia, rapiţa, hameiulŭ, şofranulŭ, pastelulŭ, maculŭ, cardera, sfeclele de zachărŭ şi altele; plantele de nutreţŭ, luzerna, trifoiulŭ, sparceta, măzărichea; via şi dudulŭ, douĕ culturĭ din cele maĭ avute; toţĭ pomiĭ roditorĭ, începêndŭ de la persicŭ şi migdalŭ; esenţele forestiere cele

mai preţióse; în fine flora agricolă cea mai avută cresce cu succesŭ în clima nóstră. Şi ceea ce este mai multŭ, plante care crescŭ numai în Europa meridională, totuşi reuşescŭ în ţéra nóstră; astŭ-felŭ suntŭ sorgho zacharatŭ, bumbaculŭ ierbosŭ, arachida şi susanulŭ.

Culturi esperimentale făcute neîntreruptŭ de la 1863 de cândŭ mi s'a încredinţatŭ direcţiunea scóleĭ de agricultură şi pînă astădĭ, îmi permite să afirmŭ prin fapte ceea ce privesce plantele care reuşescŭ în clima nóstră.(1)

Cu asemenea condiţiuni climatice; cu unŭ pămêntŭ de ântêia cualitate cum este în generalŭ pămêntulŭ nostru, suntemŭ în posiţiune a adopta sistemele de cultură cele mai variate şi asolamentele cele mai bogate prin numĕrulŭ plantelorŭ cultivate; într'unŭ cuvêntŭ, nu ne lipsesce de câtŭ voinţa pentru a face ca într'unŭ timpŭ datŭ România să devie unŭ modelŭ în agricultura Europeĭ.

(1) Amŭ adusŭ din străinătate tóte plantele cultivate în agricultura europeană; le-amŭ esperimentatŭ neprecurmatŭ şi m'amŭ convinsŭ că puţine ţĕrĭ potŭ cultiva unŭ numĕrŭ de plante atâtŭ de mare ca ţéra nóstră.

IV

Productele naturale ale pământuluĭ. — Animale. — Paserĭ. — Amfibiĭ. — Pescĭ. — Plante. — Formaţiunea geologică. — Minerale. — Ape minerale. — Metale.

Subŭ numirea de *Producte naturale* ne propunemŭ a face uă nomenclatură despre animalele, plantele şi mineralele ţĕreĭ nóstre. Lipsa de lucrărĭ speciale în asemenea materie va scusa înaintea lectorilorŭ lacunele; în totŭ casulŭ credemŭ că observaţiunile propriĭ şi estractele din monografiile de istorie naturală publicate pînă astă-dĭ, vorŭ fi îndestulătóre pentru a ne permite să presintămŭ uă schiţă despre productele naturale ale Romănieĭ.

Fauna nóstră se póte numĕra între cele maĭ avute din Europa. In adevĕrŭ, suntŭ puţine animale din cele cunoscute pe conţinentulŭ europénŭ care să nu se găséscă în pădurile munţilorŭ şi câmpiilorŭ nóstre. Rărimea populaţiuneĭ în raportŭ cu întinderea pământuluĭ, a permisŭ fiarelorŭ selbatice ca să se înmulţéscă în aşa gradŭ, că multe dintr'ênsele aŭ devenitŭ vătămătóre agriculturеĭ. Cu tótă libertatea vênătóreĭ; cu tótă plăcerea românilorŭ pentru acéstă artă, totuşĭ pînă în préjma oraşelorŭ pădurile suntŭ locuite de animale care în alte ţĕrĭ de abia se

mai întâlnescu în codrii depărtați. La câte-va kilometre de Bucuresci lupulu se preumblă prin sate cându iernele suntu grele. Vulpea și pisica sălbatică, viezurele ca și dihorulu, populéză pădurile Panteleimonului, Cernicheĭ, Comaneĭ, păduri situate împrejurulu capitaleĭ. In satele de munte ursulu visitéză grădinile, curțile și stupinile țeranilorŭ; la câmpu vulpea cutéză a visita cotețurile în tovărășie cu dihorulu. Porumburile în satele de munte suntu vămuite de viezure sau bursucu. Astu-felu dară vênatulu nu ne lipsesce; trebue să tréca ani, și ani mulți, pînă cându vênătorii noștri să fie nevoiți a alerga prin munți și prin codri depărtați pentru ca să 'și satisfacă pasiunea.

Dintre animale mamifere se găsescu cerbulu, căprióra, capra négră, mistrețulu, ursulu, lupulu, vulpea, viezurele, vidra, pisica selbatică, iepurele, veverița, nevăstuica, dihorulu, ariciulu, cărtița, șiórecile de câmpu și liliaculu.

Cerbulu și căprióra suntu vênatulu de predilecțiune al vênătorilorŭ muntenĭ; capra négră, care s'a retrasu pe colții ceĭ mai neaccesibilĭ ai munților, este vênatulu privilegiatu alu vênătorilorŭ fruntași. Ursulu este deja unu vênatu rarŭ chiarŭ în bungeturile cele mai bĕtrâne.

La câmpu iepurele, lupulu și vulpea suntu vênaturile obicĭnuite. Cându iernele suntu grele sfiicioșiĭ iepurĭ devinu pe alocurea prada ogarilorŭ. Acestu sistemu de vênătóre atâtu de întrebuințatu în vechime, devine din ce în ce mai rarŭ.

Cele mai multe paserĭ locuiescu în pădurile din coline și câmpiĭ; la munte singurătatea pădurilorŭ este întretădnișde prea puține speciĭ.

Dintre pasĕrile de pradă se găsescŭ vulturĭ surĭ şi mohorîţĭ, uliĭ, ereţĭ, bufniţe şi cucuvăĭ. Vulturiĭ, óspeţĭ obicĭnuiţĭ aĭ munţilorŭ, împuiază prin stâncile cele maĭ prăpăstióse ale Carpaţilorŭ; trecŭ la câmpie atraşĭ de stêrvurile vitelorŭ, unde nu se sfiescŭ a răpi adesea chiarŭ mieiĭ. Intinsa câmpie a Bărăganuluĭ locuită de nenumĕrate turme de vite, atrage peste vară stolurĭ de vulturĭ.

Coţofana, corbulŭ, stăncuţa, gaiţa, represintă grupa pasĕrilorŭ corace. Maĭ tóte neofensive, aceste pasĕrĭ aducŭ serviciurĭ agriculturei nóstre, pentru că consumă cuantităţĭ imense de insecte vătămătóre. Cu tóte acestea, corbiĭ de arătură s'aŭ înmulţitŭ atâtŭ de multŭ în unele localităţĭ în câtŭ a trebuitŭ să se ia dispositiuniĭ pentru a'ĭ distruge. In lipsă de hrană năvălescŭ peste semĕnăturile de grâŭ şi de porumbŭ, şi scotŭ din pământŭ sĕmênţa. In unele judeţe porumburile de abia daŭ în coptŭ şi devinŭ prada acestorŭ corace.

Folositórea şi desfătătórea grupă a pasĕrilorŭ cântătóre este represintată prin numeróse speciĭ, şi a nume : merla négră, merla de apă, graurele, privighetórea de pădure şi privighetórea de apă, peptănuşulŭ, pitulicea, ciocărlia de câmpŭ şi cea moţată, codobatura, piţigoiulŭ, presura, botŭ-grosulŭ, sticletele, scatiulŭ, vrabia, rândunéua, lăstunulŭ şi altele.

Dintre acăţătóre avemŭ pupăza, prigoria, cuculŭ, ghionóĭa, torturéoa şi porumbelulŭ sĕlbaticŭ.

Galinaceele suntŭ numeróse : cocoşulŭ de aninĭ saŭ sĕlbaticŭ, găinuşa, irunca, potîrnichea, prepeliţa, dropia mare şi cea mică saŭ spârcóica, locuiescŭ în pădurile saŭ

în câmpiile nóstre. Tóte aceste speciĭ suntŭ vênate în diferite epoce ale anuluĭ. Dropia atrage vênătoriĭ capitaleĭ pînă în câmpiile Bărăganuluĭ.

Din clasa piciorongaşelorŭ avemŭ : cocorulŭ cenuşiŭ şi domnişóra, cocostârculŭ albŭ şi celŭ negru, bodêrlŏulŭ, barza comună şi barza cernită, bătlanulŭ, buhaiulŭ, bătlănaşulŭ, becaţa şi becaţina, cocoşarulŭ, găinuşa de apă, ş.a.l.

Barza este paserea favorită a ţĕranuluĭ românŭ; ea 'şĭ face cuĭbulŭ pe case şi pe porumbare, unde presinţa sea este considerată ca augurliă. Cocoriĭ umblă în turme în localităţile dunărene. Primăvara şi tómna acestę paserĭ emigrătóre strĕbatŭ ţéra în şiruri ca soldaţiĭ.

Ca paserĭ acuatice avemŭ pelicanulŭ, lebăda, raţa şi gâsca sĕlbatică, leşiţa, pescariulŭ, cufundaciulŭ, califarulŭ şi altele. Prunturile Dunăriĭ suntŭ în totŭ-d'auna acoperite de nenumĕrate stoluri de paserĭ de apă.

Dintre animalele cu sângele rece se găsescŭ : brósca ţestósă şi cea comună, brotăcelulŭ, şopârla, guşterele, vipera, năpârca, şerpĭ aurii şi vineţĭ. Vipera şi năpârca suntŭ cele maĭ periculóse dintre amfibiĭ. Şerpiĭ suntŭ numeroşi însĕ neofensivĭ. Mulţĭ dintre ţĕraniĭ noştri 'ĭ pórtă în sênŭ după ce 'ĭ aŭ *descântatŭ*. Şerpiĭ aurii saŭ balaurii suntŭ respectaţĭ cândŭ se găsescŭ pe sub temelia caselorŭ, subŭ pretestŭ că suntŭ norocoşi.

Incinsă de Dunăre, strĕbătută de uă mulţime de ape curgĕtóre, posedându eleştaie întinse, ţéra nóstră este una din cele maĭ bogate în pescĭ. Maĭ din vîrfulŭ Carpaţilorŭ şi pînă la Dunăre nu esistă localitate care să nu producă pesce în cătăţimĭ maĭ marĭ saŭ maĭ micĭ; însĕ,

între tóte județele se deosibescŭ acele după ţĕrmuriĭ măreţuluĭ nostru fluviŭ. Dunărea, şi în particularŭ bălţile formate dintr'ênsa, alimentézĕ cu pesce întréga Romănie şi unŭ comerciŭ de esportaţiune care se desvoltézĕ pe anŭ ce trece. Sate întregĭ aşeḑate pe lîngă bălţĭ trăiescŭ din pescuitŭ. Pescăriile de la marea Négră, alŭ cărora centru este Vilcovulŭ, contribuescŭ asemenea la producţiunea pesceluĭ. Eleştaiele procură maĭ cu sémă pesce próspĕtŭ. In apele curgĕtóre trăiescŭ speciĭ alese, dară producţiunea este micĕ.

Speciile principale de pescĭ care se găsescŭ în apele nóstre suntŭ : morunulŭ, nisetrulŭ, cega, crapulŭ, somnulŭ, ştiuca, şalăulŭ, scumbria, cosaculŭ, în bălţile Dunăriĭ; în eleştaie se află linulŭ, plătica, caracuda saŭ carasulŭ, ştiuca, roşióra, bibanulŭ, ţiparulŭ; în apele curgĕtóre trăiescŭ somnulŭ, mréna, scobariulŭ, lostriţa, mihalţulŭ; în apele de munte se găsesce păstrăvulŭ.

In bălţile şi eleştaiele nóstre se găsescŭ mulţime de racĭ şi scoicĭ. Uniĭ ca şi altele suntŭ preţióse pentru alimentaţiunea publicĕ. Crângurile suntŭ pline de melcĭ, alimentŭ căutatŭ în postulŭ Pascilorŭ.

Anelidele utile suntŭ represintate prin lipitorĭ care trăiescŭ în multe din apele nóstre.

Câmpiile şi colinele suntŭ staţiunele favorite ale insectelorŭ. Floră avută, climă temperată, suntŭ condiţiunĭ favorabile pentru desvoltarea acestorŭ vieţuitóre. De cu primăvara pînă ce dă bruma, ḑiua şi nóptea, lumea insectelorŭ se manifestézĕ prin musica şi prin stricăciunile ce face. Pădurile nóstre sufere adesea din causa omiḑilorŭ; holdele, şi în specialŭ rapiţa, suntŭ bântuite. In anĭ

cândŭ năvălescŭ locustele, recoltele peste care cadŭ suntŭ perdute. Ţînţariĭ neodihnescŭ locuitoriĭ de pe lîngă ape. Tăunele este inamiculŭ animalelorŭ domestice. Muscele inundéză locuinţele şi nu ne putemŭ scăpa de dênsele de cât cândŭ amorţescŭ. Păiajeniĭ suntŭ de felurite speciĭ, dintre care cele maĭ multe vĕtămătóre.

Dintre insectele productive avemŭ albinele şi gândaciĭ de mĕtase, despre care se va vorbi aiurea. Cantaridele saŭ gândăceiĭ, se găsescŭ în multe crânguri unde despóie frasiniĭ şi alte esenţe de foile lorŭ. Aceste insecte ocasionézăă unŭ micŭ comerciŭ de esportaţiune.

Climă temperată; căldură mare vara; zăpadă multă iarna; reliefulŭ terenuluĭ în destulŭ de variatŭ; formaţiunĭ geologice felurite, suntŭ condiţiunile care facŭ ca flora română să fie una dintre cele maĭ bogate din Europa. Incepêndŭ de la flora alpină, se găsescŭ în ţéra nóstră maĭ tóte plantele din Europa centrală, multe din flora meridională, afară de unŭ numĕrŭ mărginitŭ care nu potŭ trece iarna.

Dintre cele treĭ regiunĭ ale ţĕreĭ aceea a colinelorŭ şi a muscelurilorŭ are flora cea maĭ variată. Numaĭ în timpulŭ cândŭ înfloresc fêneţele póte cineva să 'şĭ facă uă idee de acéstă varietate; în acéstă epocă muscelurile ne presintă aspectulŭ unorŭ tapeturĭ smăltate cu tóte culorile închipuite; profumulŭ care se esală din aceste imense buchete îmbălsămesce atmosfera. Cine a avutŭ fericirea să petrécă câte-va ţile în asemenea localităţĭ în timpulŭ cândŭ se cosescŭ fêneţele, păstréză suvenire neşterse.

In numerósele escursiunĭ ce amŭ făcutŭ în diferitele părţĭ ale ţĕreĭ, amŭ luatŭ notă de flora locală; însă sco-

pulŭ acesteĭ lucrărĭ fiindŭ de a presenta uă schiţă despre productele naturale ale pămêntuluĭ, ne vomŭ mărgini a cita familiile vegetale cele maĭ însemnate şi plantele caracteristice din fie-care dintr'ênsele.

Din clasa Acotiledonatelorŭ se găsescŭ plante din familia Filiceelorŭ precumŭ suntŭ : feriga saŭ feregéoa, *polypodium;* pĕrulŭ Maĭceĭ-Domnuluĭ, *asplenium;* năvalnicu, *pteris;* mucósa, *cheilantes;* feliuţa, *aspidium;* lapăriţa, *botrychium;* — din familia Equisetaceelorŭ se află : códa caluluĭ, *equisetum;* iară dintre Licopodiacee, licopodiŭ, *licopodium.*

Familiile Muschilorŭ şi Ciupercilorŭ suntŭ îndestulŭ de bine represintate prin muschiĭ de piatră şi aceĭ de copacĭ, prin diferite ciupercĭ comestibile şi veninóse, prin bureţĭ, sbîrceogĭ, păstrăvĭ saŭ buretele faguluĭ, urechia babeĭ, şi altele.

Clasa Monocotiledonatelorŭ este represintată prin maĭ multe familii precum : Orchideele, Amarilideele, Irideele, Juncaceele, Ciperaceele, Gramineele, Tifaceele, Aroideele, Naiadeele şi altele.

Orchideele cu flórea capriciósă, trăiescŭ prin pădurile şi fêneţele nóstre; mlaştiniţa, *epipactis;* molişóra, *malaxis;* gărbiţa, *limodorum;* papucu Dómneĭ, *Cyprepedium;* cuibuşoru, *neottia;* suntŭ cele maĭ rĕspândite dintr'acéstă familie.

Primăvăraticele Amarylidee precum suntŭ : ghioceiĭ, *galanthus;* noduţa, *leucojum;* ghioceiĭ de grădină, *narcissus,* înflorescŭ îndată ce se ia zăpada, şi dintre dênsele chiarŭ subŭ néoă.

Irideele suntŭ represintate prin generurĭ precum suntŭ : săbiuţa, *gladiolus;* stînjinŭ, *iris;* iară rudenia lorŭ, familia

Liliaceelorŭ prin plante precâtŭ de plăcute pre atâtŭ de utile; astŭ-felŭ suntŭ, laléoa, *tulipa;* crinulŭ, *lilium;* crinul fênuluĭ, *hemerocalis;* paiajenulŭ, *anthericum;* usturoiulŭ, *alium;* pliscu păsărescŭ, *ornithogalum;* zambila, *hyacinthus;* cépa cĭorĭĭ, *muscari;* sparanghelulŭ saŭ umbra epureluĭ, *asparagus;* mărgăritarulŭ saŭ lăcrămióre, *convallaria.*

Frumósa şi discreta brănduşă, *colchicum;* otrăvitórea stirigóie, *veratrum,* represintă familia Colchicaceelorŭ. Brănduşa smăltéză tómna cu florile sale violete lunca Siretuluĭ şi fêneţele fresce; iarŭ stirigóia cresce pe vîrfurile munţilorŭ.

Dintre Juncacee găsimŭ : iarba mlastineĭ saŭ rugina, *juncus;* luzula, *luzula;* iară dintre ciperacee crescŭ în locurile mlăstinóse rogozulŭ, *carex;* ţiperigulŭ, *scirpus;* lăpariţa, *eriophorum;* căprişorulŭ, *cyperus.*

Rustica familie a Gramineelorŭ, ale căria speciĭ suntŭ basa fêneţelorŭ, este represintată prin numeróse plante dintre care vomŭ cita : erbăluţă, *phalaris;* bărbósa, *andropogon;* códa vulpeĭ saŭ codina, *alopecurus;* iarba ghimpósă, *crypsis;* iarba luĭ Timofti, *phleum;* iarba vêntuluĭ, *agrostis;* trestia, *calamagrostis;* pănuşiţa, *stipa;* pirulŭ, *triticum repens;* iarba bălţeĭ, *aira;* oleŭ, *holcus;* trestia de baltă, *arundo;* códa câneluĭ, *cynosorus;* mărgica, *melica;* iarba albastră, *molinia;* roa ceruluĭ, *gliceria;* tremurătóre, *bryza;* firuşorulŭ, *poa;* dactilulŭ, *dactylis;* odosulŭ, *bromus;* feştica, *festuca;* ussiga, *lolium;* perişorĭ, *elymus;* códa solsósă, *aegliops;* s. al.

Dintre Tifacee se află în locurile mlăştinóse : papura, *typha,* şi busdugănulŭ, *sparganium.*

Rodulŭ pămêntuluĭ, *Arum;* códa smeuluĭ, *calla;* şi colmosu, *acorus;* represintă familia Aroideelorŭ.

Clasa Dicotiledonatelorŭ constituesce imensa majoritate a floreĭ nóstre.

Din familia Ranunculaceelorŭ aflămŭ : curpenulŭ, *clematis;* spĕnzulŭ, *helleborus;* brebenelulŭ şi oiţa, *anemone;* dedeţeiĭ, *anemone pulsatila;* picĭorulŭ cocoşuluĭ, *ranunculus;* omégulŭ, *aconitum;* negruşóra de câmpŭ, *nigello arvensis;* bujorulŭ, *poenia officinalis;* ruscuţa saŭ cocoşelulŭ, *adonis vernalis* şi *aestivalis;* nemţişorulŭ, *delphinium consolida;* căldăruşa, *aquilegia vulgaris.*

Dracila saŭ macrişŭ, *berberis vulgaris,* represintă familia Berberideelorŭ, iară nufărulŭ galbenŭ, *nuphar luteum,* şi nufărulŭ albŭ, *nymphaea alba,* pe aceea a Nimfeaceelorŭ.

Familia Cariofilatelorŭ este represintată prin următórele plante : ipsoriţa saŭ ipearigea, *gypsophilla muralis;* săpunărica saŭ odagaciulŭ, *sapponaria officinalis,* garofiţa de câmpŭ, *Dianthus Carthusianorum;* guşa porumbuluĭ, *cucubalus baccifer;* diferite silene, *silena;* opăiţa, *lychnis dioica;* neghina, *agrostemma githago;* rocoţelulŭ saŭ steluţa feteĭ, *stellaria graminea;* arinariţă, *arenaria graminifolia;* cănăriţa saŭ cornuţelulŭ, *cerastium arvense;* cuişóre, *holosteum umbelatum.*

Utila familie a Malvaceelorŭ este represintată prin nalba mică, *malva rotundifolia;* nalba selbatică, *malva sylvestris;* nalba mare, *malva alcea.*

Utila sunătóre, *hypericum perforatum;* sunătórea pĕrósă *h. hirsutum,* represintă familia Hipericaceelorŭ.

Cruciferele, familie din cele maĭ utile atâtŭ ca plante

cultivate, câtŭ şi ca speciĭ medicinale, suntŭ represintate cu abundenţă în flora nóstră. Se găsesce : rejnica saŭ scuĭpatulŭ cuculuĭ, *cardamine;* maĭ multe speciĭ de brâncuţa, *sisymbrium,* şi de bărbuşóră, *erysimum;* mustarulŭ de câmpŭ, *sinapis arvensis;* ridichea selbatică, *raphnistrum segetum;* cardamanulŭ saŭ drobuşorulŭ, *isatis tinctoria;* créniţă, *lepidum campestre;* maĭ multe speciĭ de limbuşóră, *iberis;* téşca păstoruluĭ, *thlaspi bursa pastoris;* şi *t. arvensis;* găscăriţă, *arabis;* dringea, *cakile;* disculeţulŭ saŭ albiţa de stancă, *alyssum saxatile;* tartanulŭ tătărescŭ, *crambe tatarica;* urda vaceĭ, *draba verna;* chelărelŭ, *biscutella;* crénulŭ comunŭ, *cochlearia armoriaca.*

Din Violacee sa află : viorica, tămuióra saŭ toporaşulŭ, *viola odorata;* viorica tricolóră, *v. tricolor;* viorica albă, *v. lactea.*

Scumpia, *rhus coriaria,* represintă familia terebentinaceelorŭ; iară lemnulŭ căneluĭ, *rhamnus catharticus,* pe aceea a Ramneelorŭ.

Marea şi utila familie a Leguminóselorŭ smăltéză tóte fêneţele; speciile principale aflătóre la noĭ suntŭ : maĭ multe speciĭ de trifoiŭ, precumŭ : trifoiŭ de fêneţe, albŭ, ibridŭ, de munte, *trifolium;* sulfina *melilotus officinalis* şi sulfina albă, *m. alba;* visdeiulŭ, *medicago sativa;* visdeiulŭ galbenŭ, *medicago lupulina;* sparceta, *onobrychis sativa;* lotulŭ, *lotus corniculatus;* lintea pratuluĭ, *latyrus sativus;* unghia gaieĭ, *astragalus galegiformis;* ciumarea, *galega officinalis;* salcămulŭ, *robinia pseudo-acacia;* osulŭ epureluĭ saŭ sudórea caluluĭ, *ononis spinosa;* măzărichea saŭ bobuşorulŭ, de maĭ multe speciĭ, *vicia;* cununiţa, *coronilla varia.*

Familia Rosaceelorŭ, care ne procură maĭ toţĭ pomiĭ roditorĭ, este represintată prin speciile următóre : aglica, *spiraea ulmaria;* rădichióra, *geum urbanum;* fragulŭ, *fragaria vesca;* scrintitórea, *potentila reptans;* scrintitórea argintia, *p. argentea;* resurulŭ *rosa canina*, păducelulŭ, *crataegus oxyacantha;* cebariulŭ, *poterium sanguisorba;* sangesorba, *sanguisorba officinalis;* murulŭ, *rubus fruticosus;* sorbulŭ păsărescŭ, *sorbus aucuparia;* cireşulŭ selbatecŭ, *cerasus avium;* scoruşulŭ, *mespillus germanica;* merulŭ păduretŭ, *pyrus malus;* porumbarulŭ, *prunus spinosa.*

Ombeliferele, una din familiile cele maĭ utile, este represintată în flora nóstră prin speciĭ numeróse, dintre care principalele suntŭ : cucuta de apă otrăvitóre, *cicuta virosa;* urechia iepureluĭ, *buplevrum tenuissimum;* cucuta mare, *conium maculatum;* chimenulŭ, *carum carvi;* pătrunjelulŭ, *petroselinum sativum;* ţelina cultivată, *apium graveolens;* cosiţelulŭ, *sium sisarium;* pătrunjelulŭ sĕlbatecŭ, *pimpinella magna;* gioianulŭ şofraniŭ, *œnanthe crocata;* mărarulŭ, *anethum graveolens;* angelica, *angelica silvestris;* păstărnaculŭ, *pastinaca sativa;* cincĭ foĭ, *sanicula europaea;* brănca ursuluĭ saŭ crucea pămêntuluĭ, *heracleum sphondilium;* spata lată de codru, *laserpitum silaifolium;* morcovulŭ, *daucus carota;* măndălacĭ, *chærophillum bulbosum;* asmăţuiŭ, *scandix pecten;* piciorulŭ capreĭ, *ægopodium podagraria;* tămăióră albă, *libanotis vulgare;* scaiulŭ draculuĭ, *eryngium campestre;* alunele, *bunium bulbocastanum;* pătrunjelulŭ câĭnescŭ saŭ cucuta mică, *æthusa cynapium;* leuşténŭ, *levisticum officinale;* măraŭ rulŭ ursuluĭ, *meum athamanticum;* lupăgea, *feruta glauca;* mărarulŭ porculuĭ, *peucedanum austriacum;* chimionul-

de munte, *siler aquilegifolium;* asmăţuiulŭ măgaruluĭ, *torilis anthriscus;* pătrungelŭ de munte saŭ ângere, *selinum carvifolium;* coriandrulŭ, *coriandrum sativum ;* buriculŭ apeĭ, *hydrocothyle vulgare;* anisonulŭ, *fœniculum vulgare.*

Familia Hederaceelorŭ este represintată în cele maĭ multe crăngurĭ prin edera, *hedera helix;* aceea a Lorantaceelorŭ prin vĕscŭ, *viscum album;* — Primulaceele prin gălbenele, *lysimachia nummularia;* laptele stănceĭ, *androsace lactea;* potiraşulŭ, *saldanella alpina;* napulŭ porculuĭ, *ciclamen europœum;* cĭoboţica ursuluĭ, *cortusa mathiohi;* cĭoboţica cuculuĭ, *primula veris;* rocoina saŭ intiţa, *anagallis cœrulea.*

Patlaginele, *plantago,* represintă familia Plantagineelorŭ;—lemnulŭ cănescŭ saŭ meliniţa, *ligustrum vulgare;* frasinulŭ, *fraxinus excelsior;* liliaculŭ, *syringa vulgare,* represintă Oleaceele;—córda ielelorŭ sau cununiţa, *vinca major şi minor,* ne aduce amiute familia Apocineelorŭ;—iară fierea pămêntnluĭ saŭ potróca, *erythræa centaurium;* intura saŭ ochinchela, *gentiana lutea;* trifoiulŭ amarŭ, *menyantes trifoliata,* pe aceea a Genţianeelorŭ.

Dintre Couvulvulacee aflămŭ : Cuscuta, *cuscuta europœa;* rochiţa rondunelеĭ, *convulvulus sepium;* zorele, *convulvulus tricolor.*

Boragineele suntŭ represintate prin limba bouluĭ, *anchusa officinalis;* ochiĭ lupuluĭ, *lycopsis arvensis;* nu-mĕuĭta, *myosotis sylvatica* şi *alpestris;* meiulŭ păsăresc, *lithospermum officinale;* latănésa, *symphytum officinale;* mierea ursuluĭ, *pulmonaria officinalis;* capulŭ viperеĭ, *echium vulgare;* ochiulŭ sóreluĭ, *heliotropium europœum;*

limba căneluĭ, *cynoglossum officinale;* otrăţelŭ *onosma echioides;* asprişóră, *asperugo procumbens;* lipiciulŭ, *omphalodes scorpioides.*

Din posomorâta familie a Solaneelorŭ aflămŭ : papele saŭ ciréşa evreuluĭ, *physalis alkekengi;* mătrăguna, *atropa belladona;* laurulŭ, *datura stramonium;* măsălariţa, *hyosciamus niger;* tutunulŭ, *nicotiana tabacum;* ardeiulŭ saŭ piperuşulŭ, *capsicum annuum;* pătlăgelele roşiĭ, *lycopersicum esculentum;* pătlăgelele vinete; *solanum esculentum;* cartofiĭ, *solanum tuberosum;* viia evreuluĭ, *solanum dulcamara;* cănepa draculuĭ saŭ cătina, *lycium europæum.*

Se găsesce din familia Personatelorŭ : luminărica saŭ códa vaceĭ, *verbascum tapsus;* degetariulŭ, *digitalis lutea, ferruginea* şi *purpurea ;* crésta cocoşuluĭ, *rhinantus cristagalli;* grâulŭ prepeliţeĭ, *melampyrum arvense;* buruniţa, *euphrasia officinalis;* scrofularia, *scrophularia nodosa* şi *aquatica;* linaria, *linaria vulgaris;* canarulŭ bălţeĭ, *limosella aquatica.*

Beriţelulŭ, *orabanche,* diferiţĭ şi muma pădureĭ, *lathræa squamaria,* suntŭ represintantele familieĭ Orobancheelorŭ.

Suava şi multŭ utila familie a Labiatelorŭ ocupă unŭ locŭ de onóre în flora câmpiilorŭ şi în specialŭ a colinelorŭ şi muscelurilorŭ. Intre alte plante trăiescŭ : dumbravniculŭ, *galeobdelon luteum;* minta saŭ isma, *mentha sylvestris, aquatica* şi altele, busuioculŭ, *ocimum basilicum;* ceovarnea, *lycopus europæus;* salvia saŭ iarba sântuluĭ Ión, *salvia sylvestris* şi altele; sovervulŭ, *origanum vulgare;* melisa, *mellisa officinalis;* cătuşniculŭ, *nepeta cataria;* póla Maĭceĭ-Domnuluĭ, *nepeta pannonica;* isma munţilorŭ, *calamintha officinalis;* rotunjóra saŭ pelungósa,

glechoma hederaceum; mătăciunea, *dracocephalum moldavica;* dobroniculŭ, *melitis melissophylum;* urzica mórtă, *lamium purpureum* şi *album;* faţa măţeĭ, *galeopsis tetrahit* şi *ladanum;* jaleşŭ, *stachis* de maĭ multe speciĭ; vineriţa, *ajuga reptans;* voroniculŭ, *marubium vulgare;* dumbătulŭ, *teucrium,* maĭ multe speciĭ; solovirviţa, *phlomis tuberosa;* cătuşa, *ballota nigra;* busuiocŭlŭ de câmpŭ saŭ şopărliţa, *prunella vulgaris;* isopulŭ *hyssopus officinalis;* cimbrulŭ, *tymus serpylum.*

Intinsa familie a Compositeelorŭ este represintată cu multă abundenţă în flora nóstră; ne vomŭ mărgini a menţiona speciile principale şi a nume: susaiulŭ saŭ lăptuca gâsceĭ, *soncus oleraceus;* păpădia, *taraxacum officinale;* barba capreĭ saŭ ţiţa capreĭ, *tragopogon pratensis;* spinulŭ măgaruluĭ, *onoperdon acanthium;* scaetele, *carduus nutans;* unghia ursuluĭ, *carduus acanthoides;* pălămida, *serratula centauroides;* smoculŭ, *centaurea nigriscens;* flórea grâuluĭ, *centaurea cyanus;* scaiulŭ rotundŭ, *echinops spherocephalus;* códa şoriceluluĭ, *achilea millefolium;* muşeţelulŭ saŭ romăniţa mică, *matricaria chamomilla;* romăniţa mare, *anthemis altissima;* chrisantulŭ saŭ ochiulŭ bouluĭ, *chrysanthemum leucanthemum;* tarhonulŭ, *anacyclus pyrethrum;* peliniţa, *artemisia vulgaris;* peliniţa de măturĭ, *artemisia scoparia;* lemnulŭ luĭ Dumneḑeŭ, *artemisia abrotanum;* iarba mare, *inula helenium;* siminocŭ, *gnaphalium luteo-album;* lăptuca virósă, *lactuca virosa;* cruciuliţa saŭ petimbrosa, *senecio vulgaris;* iarba căprióreĭ, *doronicum longifolium;* arnica munténă, *arnica montana;* vĕzdóga, *tagetes patula;* cârligiorulŭ, *bidens tripartita;* flórea sóreluĭ, *helianthus annuus;* napulŭ porcescŭ, *he-*

lianthus tuberosus; usturoiulŭ mirositorŭ saŭ dumbravniculŭ, *eupatorium cannabinum;* podvalulŭ saŭ limba vecineĭ, *tussilago farfara;* căptălanulŭ, *petasites vulgaris;* salata câneluĭ, *lapsana communis;* cicórea, *cichorium intibus;* iarba gaieĭ, *picris hieraciioides;* brusturele saŭ lipanulŭ, *lappa communis;* şiofrănelulŭ, *carthamus lanatus;* pelinulŭ, *artemisia absyntium;* sălăţica iepureluĭ, *prenanthes muralis;* barba lupuluĭ, *crepis pulcra;* vulturónca, *hieracium aurantiacum;* plevaiţa, *xeranthemum radiatum;* mórtea puriceluĭ, *conyza squarrosa;* păscuţa saŭ bănuţeiĭ, *bellis perennis.*

Dintre Chenopodee vomŭ cita : diferite spesiĭ de lobodă, *atriplex;* spanaculŭ selbaticŭ, *chenopodium album;* fraga tătărasca, *blitum capitatum;* măturica, *cochia scoparia.*

Dintre Rubiacee se află roibia, *rubia tinctorum;* sinziene, *gallium verum;* muma pădureĭ, *asperula arvensis;* —din Valerianee, odobanulŭ, *valeriana officinalis;*—din Dipsacee, muşcatu draculuĭ, *scabiosa atropurpurea;* varga cĭobanuluĭ, *dipsacus sylvestris;* — din Caprifoliacee, soculŭ, *sambuscus nigra;* boziulŭ, *sambuscus edulus;* călinulŭ, *viburnum opulus;* dermocsulŭ, *viburnum lantana;* —din Campanulacee, maĭ multe speciĭ de clopoţeĭ, *campanula;* spinuţa *phyteuma orbiculare;* oglinda feteĭ, *specularia speculum;* — din Aristolochee, cucurbeţica saŭ mĕrulŭ lupuluĭ, *aristolochia clematitis;* popivniculŭ, *asarum europeum;*—din Cucurbitacee, mutătórea, *bryonia dioica*; — din Verbenacee, verbina comuna, *verbena officinalis.*

Din Amarantacee se găsescŭ maĭ multe speciĭ de ştirŭ şi maĭ cu sémă ştirulŭ comunŭ *amarranthas sylvestris;*

troscotulŭ de cămpŭ, *polycnemum arvense;* moţul curcanuluĭ, *celosia cristata;*—din Poligonacee, stevia cu fóia lată, *rumex patientia;* măcrişulŭ, *rumex acetosella;* iarba roşie, *polygonum bistorta;* iarba roşie piperită, *polygonum hydropiper;* troscoţelulŭ, *polygonum aviculare;* — dintre Urticee, urdica mare, *urtica dioica;* urdica grecéscă, *urtica urens;* păretaria, *parietaria officinalis;*—din Canabinee, cânepa *canabis sativa;* hameiulŭ, *humulus lupulus;*—din Moree, dudulŭ saŭ agudulŭ, *morus alba* şi *m. nigra;* — din Euforbiacee, laptele cuculuĭ saŭ ariorul, *euphorbia lathyris* şi alte speciĭ; trepădătórea, *mercurialis perennis;* merişorulŭ, *buxus sempervireus.* Nucŭlŭ, *juglans regia,* represintă familia Juglandeelorŭ; iară salciile, *salix,* şi plopulŭ, *populus,* din fie-care maĭ multe speciĭ, represintă Salicineele; — mestécănulŭ, *betulus alba,* şi aninulŭ, *alnus glutinosa,* Betulaceele.

Puternica familie a Cupuliferelorŭ este represintată prin castanŭ, *castanea vesca;* maĭ multe speciĭ de stejarŭ, *quercus;* fagŭ, *fagus sylvatica;* carpinŭ, *carpinus betulus;* alunŭ, *corylus avellana.*

Dintre Conifere găsimŭ în munţiĭ noştri: bradulŭ albŭ, *abies alba;* moliftulŭ, *larix europæa;* maĭ multe speciĭ de pinŭ saŭ cetină, *pinus;* tisă, *taxus baccata;* ienuperulŭ, *juniperus communis.*

Din plantele citate se póte vedea că flora nóstră face parte din flora Europeĭ centrale şi orientale, cea maĭ avută din Europa. Invĕţatulŭ doctore Fĕtu a adunatŭ în grădina sa botanică din Iaşĭ principalele speciĭ din flora română.

Pînă astădĭ nu posedămŭ nicĭ unŭ studiŭ complectŭ a-

supra Geologiei Românieĭ şi asupra substanţelorŭ minerale ce se găsescŭ în diferitele terenurĭ; cu tóte acestea, folosindu-ne de notiţele publicate de DD. profesorĭ Stefănescu şi Cobălcescu, ne vomŭ sili a da uă idee şi asupra acesteĭ părţĭ atâtŭ de interesantă a ţĕreĭ nóstre.

Pămêntulŭ Românieĭ cuprinde treĭ regiunĭ geologice îndestulŭ de caracteristice.

Antêia regiune este unŭ basinŭ imensŭ care începe de la ţermurilĭ Dunărĭ şi se întinde pînă la pólele Carpaţilorŭ. Acéstă regiune este formată de către terenurile quaternariĭ saŭ *diluvium;* se potŭ deosebi într'ênsa treĭ straturĭ, şi a nume : *diluvium vênătu,* depositŭ amestecatŭ cu petri rostogolite, şi în care se găsescŭ mulţime de rĕmăşiţurĭ de animale fosile; *diluvium galbenŭ,* compusŭ din argilă siliceósă, *loëss,* caracterisatŭ prin concreţiunĭ margóse. Acestŭ stratŭ are uă grosime de 50 pînă la 100 metre la pólele munţilorŭ şi formézĕ mare parte din colinele acoperite cu viĭ. Alŭ treilea stratŭ este *diluvium negru,* numitŭ în limbă populară *pămêntulŭ negru.* Grosimea sea nu trece peste unŭ metru şi coprinde materiĭ organice în cătăţime în destulŭ de mare pentru ca să figureze între terenurile cele maĭ fertile. Este de observatŭ că acestŭ bogatŭ depositŭ esistă numaĭ între munţiĭ Uralĭ şi Carpaţĭ, între marea Négră şi munţiĭ Valdaĭ.

A doua regiune începe de la pólele munţilorŭ şi se urcă pînă aprópe de vîrfurile Carpaţilorŭ; este formată de terenurile terţiare, represintate prin pliocenŭ, miocenŭ, şi numuliticŭ. Rocele din care este compusă acéstă regiune suntŭ : argile, marge, nisipurĭ, gresurĭ, calcariŭ, gipsŭ, sare gemă şi lemnite.

A treia regiune coprinde vîrfurile Carpaţilorŭ şi este formată de terenurĭ secondare, primare şi metamorfice. Rocele care se găsescŭ într'ênsa suntŭ : marmora, calcariulŭ compactŭ, lemnitulŭ, antracitulŭ, şistulŭ lucitorŭ, şistulŭ ardosiă, micaşistulŭ şi gnaisulŭ. Rocele eruptive suntŭ fórte puţinŭ represintate.

S'a observatŭ că tóte terenurile aŭ uă înclinaţiune de la nordŭ spre sudŭ, se cufundă în Dunăre şi reaparŭ de cea-l-altă parte a fluviuluĭ, cu uă înclinaţiune în sensulŭ inversŭ, pînă în vîrfurile Balcanilorŭ; acéstă dispositiune esplică formaţiunea basinuluĭ Dunăriĭ.

Terenurile agricole ale Romănieĭ suntŭ dintre cele maĭ fertile, şi putemŭ afirma că nu esistă ţéră în Europa, afară de Rusia, unde să se găséscă, potrivitŭ cu suprafaţa totală, uă întindere maĭ mare de pămênturĭ roditóre. După cercările făcute, multe din pămênturile nóstre coprindŭ de la 3 pînă la 6 la sută substanţe organice. Acéstă fertilitate naturală esplică abundentele recolte produse neprecurmatŭ fără ca agricultoriĭ să îngraşe ţérinile.

Munţiĭ noştri suntŭ dintre ceĭ maĭ bogaţĭ în materialurĭ pentru diferite industriĭ; din nenorocire pînă astă-ţĭ staŭ neesploataţĭ. In adevĕrŭ, sarea, petroleulŭ, varulŭ, puţine petre de construcţiune şi de móră, suntŭ unicele producte ce estragemŭ din munţĭ. Orĭ-cumŭ arŭ fi, să cercămŭ a presinta uă nomenclatură despre substanţele minerale ce posedămŭ şi despre industriile derivate.

Pietrile calcariĭ pentru construcţiunĭ se găsescŭ maĭ în toţĭ munţiĭ Romănieĭ; cu tóte acestea, din causa dificultăţilorŭ transportuluĭ, acestŭ materialŭ este fórte puţinŭ întrebuinţatŭ în construcţiile nóstre. In Bucurescĭ

se facŭ temeliile cu uă pétră calcarie adusă din carierele de la Ciuta din judeţulŭ Dâmboviţa şi de la Petrósa din judeţulŭ Buzĕŭ.

Unŭ monumentŭ, celŭ mai preţiosŭ din câte avemŭ, biserica de la Curtea de Argeşŭ, este decorată cu sculpturi esecutate în calcariŭ numuliticŭ, rocă care se găsesce în vecinătatea oraşiuluĭ saŭ la Albescĭ. Cu tóte că biserica este zidită la 1520, totuşĭ sculpturile se păstrézză în cea mai bună stare, ceea ce dovedesce cualitatea petreĭ în care suntŭ esecutate.

Marmură colorată cu nuanţe diferite se găsesce la Olănescĭ în judeţulŭ Vâlcea. Gipsulŭ se esploatézză deja în mai multe localităţĭ; depositele cele mai bogate se află în Muscelŭ, Prahova, Sucéva, etc.

Mai în tóte judeţele de munte se fabricézză varŭ din petrile calcariĭ tîrîte în albiile rîurilorŭ.

Pietre de móră şi de rĕşniţă se fabricézză în judeţele Gorjiu, Dâmboviţa, Buzĕŭ, Bacăŭ, Némţu, Sucéva; însĕ cele mai renumite suntŭ petrile de Hărleŭ din judeţulŭ Iaşĭ.

Olăria găsesce pământŭ escelentŭ pentru fabricaţiunea vaselorŭ. In judeţele Gorjiu şi Bacăŭ esistă fabricĭ de faienţă şi de porcelană. Sticlăria se fabricézză la Grozescĭ în judeţulŭ Bacăŭ.

Pucĭósa se găsesce nu numaĭ în stare de combinaţiune chimică în apele minerale, dară şi în starea nativă, şi mai cu sémă în judeţele Prahova, Dâmboviţa, Buzĕŭ, Romnicu-Vâlceĭ, Putna şi Suceava.

Sarea gemă se află în cuantităţĭ marĭ. Straturile cele mai bogate de sare se găsescŭ în colinele din judeţele

Vêlcea, Prahova, Buzĕŭ, Romnicu-Săratŭ, Putna, Bacăŭ, şi Némţu. In vecinătatea depositelorŭ de sare şi de jurŭ împrejurulŭ acestorŭ straturĭ, se află margă verde de diferite nuanţe, argilă vênătă compactă, gipsŭ, hulie, şistŭ micăciosŭ, ocru şi nisipŭ.

Minele de sare esploatate astă-dĭ suntŭ cele de la Ocna din judeţulŭ Bacăŭ, de la Slănicŭ şi Telega din judeţulŭ Prahova şi Ocnele-Marĭ din judeţulŭ Vêlcea.

Suntemŭ avuţĭ în minerale combustibile; specialiştĭ aŭ constatatŭ că munţiĭ noştri şi alte părţĭ ale teritoriuluĭ, conţinŭ în abundenţă hulie, antracitŭ, lemnită, petroleŭ, ozocherită saŭ céră de pămêntŭ, ambră saŭ chichlibarŭ, şi altele. In multe localităţĭ straturile de cărbunĭ fosilĭ suntŭ la suprafaţă; muntele Lainicĭ este strĕbătutŭ de Jiŭ între douĕ straturĭ marĭ de hulie şi de lemnitŭ.

In judeţulŭ Dâmboviţa s'a începutŭ esploataţiunea cărbuneluĭ fosile la Sotânga, Runcu şi Bezdadŭ. Hulieria de la Comănescĭ din judeţulŭ Bacăŭ, a aprovisionatŭ câtŭ-va timpŭ vapórele de la Galaţĭ. In judeţulŭ Sucéva se găsescŭ straturĭ bogate de hulie la Şoldănescĭ şi Forescĭ.

Petroleulŭ se esploatézĕ cu succesŭ în judeţele Dâmboviţa şi Prahova, la Păcureţĭ, la Drăgănésa, la Colibaşĭ, şi în judeţulŭ Bacăŭ, la Comănescĭ, la Ocna, la Teţcanĭ. Afară de aceste localităţĭ unde esploataţiunea are uă importanţă industrială, se află puţurĭ de petroleŭ maĭ în tóte judeţele muntene.

Ambra s'a găsitŭ pînă astă-dĭ numaĭ în muntele Sibiciŭ din judeţulŭ Buzĕŭ; culórea sa este brună, cu diferite nuanţe care trecŭ de la portocaliŭ pînă la negru verdŭiŭ. Isvóre de ape minerale curgŭ în diferite localităţĭ mun-

tene. Cele d'ântêiŭ cercetări asupra compositiuneĭ acestorŭ ape datéză de la 1814; la acéstă epocă doctorele *Plusque* analisă apa ferósă de la Borca. La 1833 uă comisiune subt presedința doctoreluĭ Zotta analisă apele de la Slănicŭ, de la Siaru-Dorneĭ, de la Borca, de la Hangu și de la Strunga. Mai pre la aceeașĭ epocă unŭ doctore romănŭ, Stefan Vasile Episcopescu, publică uă lucrare importantă asupra apelorŭ minerale din Romănia de dincóci de Milcovŭ. D-nu doctore atrăgêndŭ atențiunea compatrioțilorŭ sĕĭ asupra virtuțilorŭ curative ale apelorŭ nóstre minerale, le dicea: «că necunoscința acestorŭ ape «face ca pătimașiĭ să fie trimiși la băile pămênturilorŭ «streine unde potŭ să mérgă cu duiumulŭ ceĭ cu stare pă«timași, rĕmăindŭ ceĭ fără stare, cea mai mare parte a «norodului pătimașŭ, în tânguială și patimă de mórte, «fără măngâiere și midlocŭ de măntuire.»

Apele de la Bobocĭ eraŭ cunoscute încă din timpulŭ domnieĭ luĭ Grigorie Dimitrie Ghica; mai pe urmă s'aŭ descoperitŭ isvórele minerale de la Bréza, Târgovisce și Câmpu-Lungŭ.

Județele în care atâtŭ doctorele Episcopescu în călĕtoria sa, cătŭ și alțiĭ după dênsulŭ, aŭ descoperitŭ deosebite isvóre de ape minerale, suntŭ: Rômnicu-Sĕratŭ, Buzeulŭ, Dâmbovița, Prahova, Argeșulŭ, Muscelulŭ, Rômnicu-Vêlceĭ, Bacăulŭ, Sucéva, Némțu, Iașiĭ, Vasluiulŭ și în cele din urmă Ilfovulŭ.

Invĕțatulŭ chimistŭ, doctorele Bernath, a supusŭ analiseĭ 41 de probe de ape provenite din diferite sorginți; resultatele lucrărilorŭ sale aŭ figuratŭ la Espositiunea Universală din Viena, pentru care a și fostŭ recompensatŭ.

După județe, apele minerale suntŭ distribuite în modulŭ următorŭ :

In județulŭ Prahova : Apele din Valea Reșnóveĭ, Schitulŭ Predélŭ. Cornu, Pacureții, Câmpina, Bréza, Măgurenĭ și Slobozia. Natura apeĭ este în cele d'âmtêiŭ patru sorginți halopagenă idroiodată, iară în cele alte sulfurósă.

In județulŭ Rômnicu-Vêlceĭ : Apele de la Olănescĭ, Călimănescĭ, Căciulata și Monastirea Cozia, tóte de natură sulfurósă, cu osebire de Călimănescĭ unde se află și sorginți furuginóse.

În județulŭ Dîmbovița se află cunoscutele băĭ de la Pucĭosa; în Buzĕŭ, băile de la Nifon; în Muscelŭ, isvórele de la Bughia sulfuróse și halopagene; în Rômnicu-Săratŭ, Balta-Albă a căruia apă este salină, halopagenă cu ferŭ și puținŭ sulfidrică.

În județele de peste Milcovŭ suntŭ maĭ renumite : Băile de la Borca, din județulŭ Némțu; de la Slănicŭ județulŭ Bacăŭ; de la Vaiuța și de la Strunga, județulŭ Iașĭ; de la Pungenŭ în județulŭ Vasluiŭ.

În anulŭ 1871 D. inginerŭ Berthon a descoperitŭ apele furuginóse de la Văcărescĭ în copriusulŭ Capitaleĭ, analisate de doctorele Bernath.

Fără îndoială că maĭ esistă multe isvóre de ape minerale nedescoperite. Lucrulŭ de căpetenie este ca să îngrijimŭ maĭ bine pe acele care le avemŭ; să le înzestrămŭ cu instalațiunĭ cerute, și atuncĭ, nu numaĭ că pătimașiĭ se vorŭ îndemna a nu maĭ merge la băile din țĕrile străine, dară și importațiunea de ape minerale, care se urcă la sute de miĭ de leĭ, arŭ scădea. Acéstă cestiune merită din tóte punctele de privire, uă deosebită solicitudine atâtŭ

din partea corpului medicalŭ românŭ câtŭ şi a guvernuluĭ. In acésta, ca şi în alte cestiunĭ, locuitoriĭ uneĭ ţĕrĭ suntŭ datorĭ să se foloséscă de aceea ce aŭ, şi numaĭ la casŭ de lipsă să mérgă peste fruntariĭ.

Ne maĭ rĕmâne a ḑice câte-va cuvinte asupra metalelorŭ, pentru a încheia acéstă parte a lucrăreĭ nóstre. Nu scimŭ prin ce întîmplare nenorocită pînă astăḑĭ nu s'a făcutŭ nicĭ uă cercetare seriósă cu privire la metalurile ţĕreĭ nóstre; totŭ ce cunóscemŭ asupra acestuĭ subiectŭ atâtŭ de importantŭ, suntŭ observaţiunĭ făcute în trécătŭ. Ne vomŭ mărgini dară a aminti că în munţiĭ nostri se află aurŭ, argintŭ, cupru, mercurŭ, ferŭ, plumbŭ şi cobaltŭ. Cele maĭ multe rîurĭ din România, şi maĭ cu sémă Oltulŭ, Argeşulŭ şi pîraele ce curgŭ în̆tr'ênsele, aducŭ nisipŭ amestecatŭ cu aurŭ. Odinióră, cândŭ ţiganiĭ eraŭ sclavĭ, *aurarii*, adunaŭ cu unelte primitive, prafŭ de aurŭ din aceste rîurĭ; acestŭ venitŭ era de dreptŭ alŭ Domnitorilorŭ. Şi astăḑĭ se maĭ află aurarĭ care lucréză pe séma lorŭ, însă numĕrulŭ lorŭ merge descrescêndŭ.

Minereurile de aurŭ se găsescŭ în valea Oltuluĭ, în munţiĭ Argeşuluĭ, Muscelului, Dîmboviţeĭ, Bacăuluĭ, Némţuluĭ şi Sucéveĭ. Presinţa feruluĭ s'a constatatŭ în judeţele Buzĕŭ, Gorjiŭ, Prahova şi altele. Rĕmăşiţa de vechĭ esploataţiunĭ de aramă s'aŭ descoperitŭ la Baia-de-aramă în judeţulŭ Mehedinţĭ, de aurŭ şi de argintŭ, în munţiĭ din Rômnicu-Vêlceĭ. S'a găsitŭ mercurŭ lîngă Rômnicŭ şi Pitescĭ.

Acestea suntŭ, după câtŭ amŭ pututŭ afla, productele naturale ale ţĕreĭ nóstre. Într'uă schiţă nu amŭ pututŭ intra în amănunte; cu tóte acestea, din puţinulŭ ce amŭ

arĕtatŭ, credemŭ că fie-care se va convinge că ţéra nóstră este fórte avută în producte animale, vegetale şi minerale. Avuţiĭ imense staŭ închise în sînulŭ munţilorŭ nostri aşteptándŭ ca inteligenţa ajutată de capitaluri să le pună în esploataţiune.

V

Agricultura. — Ochire economică. — Intinderea teritoriului cultivatŭ. — Intinderea proprietăţiĭ. — Improprietărirea ţĕranilorŭ după legea din 1864. — Valórea venală şi valórea locativă a pămêntuluĭ.

In timpŭ de secolĭ agricultura a fostŭ espresiunea cea maĭ înaltă a cultureĭ economice a popórelorŭ. Civilisaţiunea actuală îĭ datorescе esistenţa sa. Cultura pămêntuluĭ şi economia vitelorŭ aŭ făcutŭ să dispară viaţa nomadă; aŭ adunatŭ ómeniĭ, aŭ formatŭ comuna.

Strămoşiĭ noştri ca şi tóte popórele din vechime, onoraŭ agricultura maĭ pre susŭ de orĭ-ce ramură de activitate. Noĭ româniĭ, descendenţi aĭ poporuluĭ rege, amŭ fostŭ şi suntemŭ pînă astăḑĭ unŭ poporŭ de agricultorĭ. Dispositiunile nóstre înăscute pentru cultura pămêntuluĭ suntĭ atâtŭ de înrădăcinate că, cu totŭ progresulŭ timpuluĭ, totuşĭ ţĕranulŭ consideră că nu póte să 'şĭ înzestreze copiiĭ maĭ bine de câtŭ ţinêndu'ĭ la córnele pluguluĭ şi la îngrijirea vitelorŭ.

Ţéra nóstră datorescе agriculturеĭ nu numaĭ starea sa materială dară esistenţa sa şi calităţile cele maĭ preţióse ale unuĭ bunŭ cetăţénŭ, adică spiritulŭ de ordine şi de prevedere, vigórea corporală şi intelectuală, judecata sănătósă, şi maĭ pre susŭ de tóte iubirea de patriă. Nu se

póte nega că prin atâtea transformaţiuni prin care a trecutŭ România; după atâtea năvăliri barbare, care mai de care cotropitóre şi esterminătóre; după atâtea asupriri şi nevoi îndurate în timpŭ de secoli din partea străinilorŭ, dacă ne-a mai rĕmasŭ datine şi moravuri; dacă s'aŭ mai păstratŭ tradiţiunile strămoşescĭ; dacă mai avemŭ limbă şi naţionalitate; într'unŭ cuvêntŭ dacă mai suntemŭ români, datorimŭ tóte acestea aceleĭ neînvinsă şi tenace pînă la îndărătnicie populaţiune rurală; acelorŭ viguroşĭ luptătorĭ ţĕrani care în toţĭ timpiĭ şi la tóte epocele n'aŭ încetatŭ uă singură ḑi de a purta cândŭ arma pentru apărarea patrieĭ, cândŭ córnele pluguluĭ pentru a feconda pământulŭ.

Astăḑi cândŭ începe a se descepta între românĭ spiritulŭ industrialŭ; cândŭ interesele nóstre ne comandă ca pe lîngă cultura pământuluĭ să ne aplicămŭ şi la meseriĭ, caută să ne pătrundemŭ că, faţă cu condiţiunile în care ne aflămŭ, industria nu se va întemeia de cătŭ cândŭ agricultura naţională va fi prosperă; că economia ţĕreĭ va fi temeĭnică numaĭ atuncĭ cândŭ între agricultura cu care ne îndeletnicimŭ de cândŭ amŭ fostŭ aduşĭ în basinulŭ Dunăriĭ, şi industria care de abia începe, va esista cea mai strânsă legătură, cea mai de aprópe solidaritate.

Astŭ-felŭ dară interesele presente ca şi cele viitóre, ne îndatoréză a ne pune tóte puterile pentru a desvolta agricultura, singură basă temeĭnică a prosperităţiĭ nóstre economice.

Imprejurărĭ sciute de toţĭ care cunoscŭ istoria ţĕreĭ nóstre, aŭ contribuitŭ ca agricultura română să rămâie înapoĭ în comparaţiune cu agricultura altorŭ ţĕrĭ înaintate.

Cererile din afară ne-aŭ îndemnatŭ de câţi-va anĭ încóci să întindemŭ semĕnăturile şi să întroducemŭ câte-va instrumente şi maşinĭ perfecţionate; însă totŭ ce amŭ făcutŭ departe de a fi unŭ progresŭ în sensulŭ ce se dă acestuĭ cuvêntŭ în agricultura modernă, este unŭ pasŭ înapoĭ. Ca să semĕnămŭ maĭ multŭ ne-amŭ depărtatŭ de vechiulŭ sistemŭ de cultură practicatŭ în ţĕră, cultura păstorală micstă, adică uă combinaţiune culturală folositóre atâtŭ pentru păstrarea fertilităţiĭ pămêntuluĭ, câtŭ şi pentru producţiunea plantelorŭ şi a animalelorŭ, şi amŭ acoperitŭ maĭ tótă suprafaţa cultivabilă cu cereale. Cerêndu-ni-se grâŭ şi porumbŭ din afară, noĭ, fără să maĭ cruţămŭ pămêntulŭ, amŭ semĕnatŭ aceste cereale pînă ce ţĕrinele obosite s'aŭ sleitŭ. In multe localităţĭ ale ţĕreĭ consecinţele acestuĭ sistemŭ de cultură se traducŭ prin scăderea producţiuneĭ, prin perderea cualităţiĭ grâulŭ, şi ceea ce este maĭ tristŭ, prin împuţinarea într'uă proporţiune de uă treime a vitelorŭ. Producţiune maĭ mică; cualitate inferióră; împuţinarea vitelorŭ, acestea suntŭ resultatele sleitoruluĭ sistemŭ de cultură practicatŭ cu atâta învierşunare de câţi-va anĭ încóci. Dacă s'a găsitŭ câţi-va ómenĭ care şĭ-aŭ permisŭ să atragă băgarea de sémă asupra acesteĭ culturĭ derăpănătóre, şi aŭ arătatŭ calea ce arŭ trebui să se urmeze în practica nóstră agricolă, arendaşiĭ aŭ surîsŭ şi proprietariĭ 'ĭ aŭ aprobatŭ. Nenorocire însă că faptele vinŭ astădĭ să le dea dreptate.

Starea actuală a agriculturĕĭ nóstre nu maĭ corespunde cu progresulŭ ce a făcutŭ acéstă sciinţă. Aceia care aŭ visitatŭ cele douĕ din urmă Esposiţiunĭ universale, aŭ pututŭ constata câtŭ suntemŭ de inferiorĭ prin cualitatea produc-

telorŭ şi a maşinilorŭ faţă cu ţĕrile înaintate. Lăsându la uă parte staturile cele bĕtrâne ale Europeĭ, este de ajunsŭ a studia starea agriculturei în Staturile-Unite ale Americeĭ pentru a se convinge la ce resultate póte să ajungă uă ţéră când unesce sciinţa cu capitalulŭ. Acéstă ţéră care la începutulŭ véculuĭ de abia avea uă populaţiune de 5 milióne, are astăḑi peste 40 milióne locuitorĭ. Esploataţiunea pămêntuluĭ se întindea în 1870 pe 220 milióne pogóne. Fermele represintaŭ uă valóre de 46 milióne leĭ şi materialulŭ agricolŭ valora 1 miliardŭ 685 milióne. Staturile-Unite produceaŭ 90 milióne kile cereale, aprópe 100 milióne ocale bumbacŭ şi peste 100 milióne ocale tutunŭ.

Animalele domestice din tótă Uniunea americană valoraŭ la 1870 suma de 7 miliarde 625 milióne; iară productele agricole peste 10 miliarde leĭ.

Desvoltarea economică a Staturilorŭ-Unite este unică în analele omenireĭ; şi cu tóte acestea ca ómenĭ practicĭ, americaniĭ în locŭ să se îngânfeze, lucréză cu uă perseverinţă nepomenită pentru sporirea avuţieĭ naţionale.

Amŭ luatŭ de esemplu Staturile-Unite şi mulţĭ ne voruḑice că nu póte fi comparaţiune între americanĭ şi noĭ. Aşa este, recunóscemŭ că din nefericire ne suntŭ superiorĭ întru câtŭ privesce spiritulŭ de întreprindere. Să maĭ citămŭ unŭ esemplu; póte că acesta ne va convinge că şi noĭ, cu tóte împrejurările care ne-aŭ apăsatŭ, totuşĭ amŭ putea să ne îmbărbătimŭ astăḑi cândŭ suntemŭ lăsaţĭ în pace; voimŭ să vorbimŭ de coloniile englese din Australia. Acumŭ uă sută de anĭ Australia era necunoscută; acéstă ţéră locuită de uă populaţiune de canibalĭ,

era unŭ locŭ de deportaţiune pentru ceĭ maĭ periculoşĭ criminalĭ, nu maĭ departe de câtŭ 35 anĭ. Astădĭ. cu ajutorulŭ colonilorŭ laborioşĭ continentulŭ australianŭ a devenitŭ uă colonie din cele maĭ avute. Populaţiunea în timpŭ de 10 anĭ a ajunsŭ de la 1,166,000 locuitoriĭ la 1,917,000; a sporitŭ prin urmare în proporţiunea nepomenită de 64,3 la 100. Agricultura s'a desvoltatŭ în aceléşĭ proporţiunĭ ca în Staturile-Unite. Grâulŭ ocupă anualŭ 1,200,000 pogóne şi produce, anŭ de mijlocŭ. 1,125,000 kile. Economia viteloruŭ s'a desvoltatŭ într'unŭ modŭ surprindĕtorŭ. Astădĭ Australia posedéză 51,650,000 oĭ merinosŭ; esportéză peste1 83,700,000 livre lână, valorându 450 milióne leĭ. Afară de oĭ Australia maĭ posedă 814,700 caĭ, 4,914,000 vite cornute şi 752,000 porcĭ.

Pentru ca lectorulŭ să pótă face comparaţiunea îĭ vomŭ aminti că România produce anŭ de mijlocŭ peste 2 milióne kile grâŭ, posedéză de abia 4,786,217 oĭ; esportéză lână pentru aprópe 7 milióne leĭ, şi totŭ comerciulŭ nostru de esportaţiune de abia se urcă la 178 de milióne leĭ, adică nicĭ la jumĕtate din suma ce agricultoriĭ australianĭ tragŭ numaĭ din esportaţiunea lâneĭ.

Aceste cifre aŭ logica lorŭ; lăsămŭ pe lectorŭ să mediteze asupră-le.

In Europa amŭ putea cita ţĕrĭ ca Bohemia, Moravia, parte din Belgia, unde agricultura a transformatŭ nisipurile cele maĭ sterpe în locurĭ de cultură de întêia cualitate; ni se pare însĕ de prisosŭ a maĭ stărui în a învedera câtŭ suntemŭ de înapoĭ în comparaţiune cu alte staturĭ. Acésta trebuesce să ne îmbărbăteze şi maĭ

multŭ; să ne facă a ne îndeci silinţele pentru ca în câtŭ se va putea maĭ puţinŭ timpŭ să putemŭ câştiga timpulŭ perdutŭ.

Pentru a îmbunătăţi agricultura nóstră nu vedemŭ alte mijlóce de câtŭ acelea ce s'aŭ întrebuinţatŭ în condiţiunĭ analoge în alte ţĕrĭ. Inainte de tóte proprietarĭĭ marĭ să se consacreze pe deplinŭ îmbunătăţirilorŭ agricole. Uă mare parte din teritoriulŭ Romănieĭ este în posesiunea lorŭ, şi datorescŭ atâtŭ ţĕreĭ câtŭ şi intereselorŭ propriĭ, ca să dea esemplulŭ după cumŭ lŭ-aŭ datŭ confraţiĭ lorŭ din tóte ţĕrile înaintate. A cere pămêntuluĭ unŭ venitŭ anualŭ şi a nu sacrifica nicĭ unŭ banŭ pentru a'lŭ îmbunătăţi, este unŭ faptŭ de ingratitudine către muma nóstră a tutulorŭ. A strânge veniturile şi a le cheltui în oraşe saŭ în ţĕrĭ străine, este a lucra de bună voie la ruina proprie şi la vătămarea intereselorŭ generale.

Propăşirea învĕţămêntuluĭ profesionalŭ alŭ agriculturеĭ de tóte gradele, este unŭ alŭ douilea mijlocŭ a căruia eficacitate este unanimŭ recunnoscută în tóte ţĕrile luminate. Este neapăratŭ ca aceia care se aplică la profesiunea de agricultorŭ, să afle stabilimente unde să înveţe acéstă profesiune. A trecutŭ timpulŭ cândŭ era de ajunsŭ pentru a fi arendaşŭ ca să aĭbă cine-va cu ce plăti câştiurile şi de aci înainte a conta ca dreptŭ capitalŭ numaĭ pe munca ţĕranilorŭ. Şi uă dovadă pipăită despre acésta este că maĭ toţĭ arendaşiĭ se plângŭ că nu le maĭ mergŭ afacerile după dorinţă; şi cu tóte acestea ţĕranulŭ totuşĭ continuă a lucra şi maĭ multŭ ca în trecutŭ.

Incuragiarea agriculturеĭ prin tóte mijlócele de care dispune guvernulŭ în sfera sa de activitate, este uă ga-

ranţie neapărată pentru prosperitatea agriculturei. Staturĭ a cărora agricultură a făcutŭ deja progresurĭ însemnate, precumŭ suntŭ Anglia, Francia, Germania, Belgia, şi totŭ găsescŭ că nu se póte lăsa progresulŭ agricolŭ numaĭ în sarcina iniţiativeĭ individuale. Englitera, cu tótă agricultura sa perfecţionată, cheltuesce sume însemnate pentru esposiţiunile agricole şi pentru încuragiarea tutulorŭ îmbunătăţirilorŭ privitóre la agricultură. Cândŭ a fostŭ demonstrată necesitatea drenării şi a irigaţiuneĭ pămêntuluĭ, guvernulŭ britanicŭ s'a pusŭ în fruntea mişcării. Francia cheltuesce milióne nu numaĭ pentru esposiţiunĭ, dară pentru întreţinerea stabilimentelorŭ care producŭ rase de vite perfecţionate.

Creditulŭ agricolŭ, înlesnirea de a se împrumuta cu procente moderate şi pe termene maĭ lungĭ, este una din acele instituţiunĭ de care nu póte fi lipsită agricultura. Tóte ţĕrile din Europa datorescŭ uă parte însemnată din progresulŭ ce a realisatŭ agricultura instituţiunilorŭ de creditŭ. Scoţia, uă ţéră de stâncĭ şi stérpă pînă acumŭ una sută anĭ, datoresce băncilorŭ séle prosperitatea actuală a agriculturei.

Inmulţirea căilorŭ de comunicaţiune vicinală şi a căilorŭ judeţiane şi naţionale, cumŭ şi construcţiunea de canaluri, suntŭ lucrărĭ care, în toţĭ timpiĭ şi la tóte némurile, aŭ fostŭ considerate între cele d'âmtêiŭ îmbunătăţirĭ ce reclamă agricultura.

In fine, pentru a încheia în puţine cuvinte, hotărîrea nestrămutată din partea nóstră a tutulorŭ, guvernŭ şi particularĭ, de a pune tóte puterile de care dispunemŭ în serviciulŭ amelioraţiunilorŭ agricole. Numaĭ astŭ-felŭ a-

gricultura română va putea produce ceea ce suntemŭ în dreptŭ să aşteptămŭ de la uă ţéră atâtŭ de generosŭ înzestrată de natură; numaĭ astŭ-felŭ economia generală a ţĕreĭ se va desvolta în raportŭ cu condiţiunile atâtŭ de priincióse în care se află ţéra nóstră; în fine, numaĭ cu condiţiunea acésta putemŭ spera să vedemŭ industria înplantându-se în România.

Agricultura nóstră se esercitézĕ pe uă întindere care trece de 12 milióne pogóne. Anŭ de miḑlocŭ acéstă suprafaţă se împarte între diferitele culturĭ în modulŭ următorŭ :

Pămênturĭ arate.	4,442,924	pogóne
Grădinĭ de legumĭ şi pomĭ . .	308,477	»
Fêneţe	1,848,775	»
Păsciunĭ séŭ imaşurĭ	5,845,135	»
Viĭ	191,307	»

Intinderea destinată pentru culturile de maĭ susŭ se schimbă pe totŭ anulŭ; parte din păsciunĭ şi chiarŭ din fêneţe se ară; grădinile de legumĭ se întindŭ; viĭ se plantézĕ din noŭ; păduri se desţelinézĕ şi pământulŭ se pune în cultură.

Afară de suprafaţa supusă cultureĭ esista acumŭ câţĭva anĭ 4,029,947 pogóne păduri şi 7,574,366 pogóne locurĭ necultivate compuse din munţĭ, bălţĭ, locurĭ rîpóse, drumurĭ, ocólele comunelorŭ şi altele.

Inainte de aplicarea legiĭ rurale din 1864, proprietatea teritorială era maĭ concentrată de cât astă-ḑĭ. Cu tóte că moşneniĭ în România de dincóce de Milcovŭ şi răzeşiĭ în Moldova posedaŭ aprópe 3 milióne pogóne pământŭ;

totuşĭ proprietatea mare predomnea. In urma împroprietăririĕ ţĕranilorŭ, numĕrulŭ proprietarilorŭ micĭ înmulţindu-se, proprietatea mică s'a întinsŭ în atâtŭ că a devenitŭ maĭ atâtŭ de importantă ca proprietatea mare şi cea miḑlocie. Acéstă situaţiune economică a proprietăţiĭ este cea maĭ favorabilă atâtŭ pentru interesele politice câtŭ şi pentru cele sociale.

Intinderea proprietăţilorŭ este variabilă; suntŭ moşi a cărora suprafaţă trece peste 20,000 pogóne şi proprietăţĭ micĭ care nu trecŭ peste 3 pogóne. Intru câtŭ privesce proprietatea mare credemŭ că se póte admite 1000 pînă la 3000 pogóne ca întindere miḑlocie; iar pentru proprietatea meḑie de la 50 pînă la 250 pogóne. Fiecare înţelege că aceste cifre variază după judeţe, la munte proprietăţile fiind maĭ micĭ ca la câmpie.

Pînă în anulŭ 1864 ţĕraniĭ eraŭ supuşĭ după legiuirile vechĭ la clacă şi dijmă, în schimbulŭ cărora se bucura de pămêntulŭ trebuincĭosŭ atâtŭ pentru arătură câtŭ şi pentru întreţinerea vitelorŭ. Prin decretulŭ din 14 Augustŭ 1864 aŭ fostŭ împroprietăriţĭ prin rescumpărarea claceĭ, dijmeĭ şi alte însărcinărĭ ce aveaŭ către proprietarĭ. După cuprinderea acestuĭ decretŭ s'a datŭ ţĕranilorŭ pămêntŭ în proporţiunile următóre, în judeţele de dincóce de Milcovŭ: săténuluĭ cu patru boŭĭ şi uă vacă, unŭ-spre-ḑece pogóne; celuĭ cu doŭĭ boŭĭ şi uă vacă, şépte pogóne, nouĕ-spre-ḑece prăjinĭ; celuĭ cu uă vacă saŭ toporaşiŭ, patru pogóne şi cincĭ-spre-ḑece prăjinĭ. In judeţele de dincolo de Milcovŭ s'a datŭ: săténuluĭ cu patru boŭĭ şi uă vacă, cincĭ fălcĭ, patru ḑecĭ prăjinĭ; celuĭ cu doŭĭ boŭĭ şi uă vacă, patru fălcĭ; celuĭ cu uă vacă saŭ

pălmaşiŭ, doue fălcĭ patru-ḑecĭ prăjinĭ. In judeţele de peste Prutŭ ţĕranĭĭ aŭ priimitŭ : celŭ cu patru boŭĭ şi uă vacă, şése fălcĭ şi treĭ-ḑecĭ prăjinĭ; celŭ cu doŭĭ boŭĭ şi uă vacă, patru fălcĭ şi treĭ-ḑecĭ prăjinĭ; celŭ cu uă vacă saŭ palmaşiŭ, doue fălcĭ şi şépte-ḑecĭ prăjinĭ.

Pentru casă şi grădină s'a datŭ fie-căruia săténŭ, în judeţele de dincócĭ de Milcovŭ, patru sute stânjinĭ pătraţĭ la câmpŭ şi treĭ sute la munte; în judeţele de dincolo de Milcovŭ, ḑece prăjinĭ fălcescĭ; în judeţele de peste Prutŭ, ḑece prăjinĭ fălcescĭ pentru pălmaşiŭ; unŭ-spre-ḑece prăjinĭ pentru locuitorulŭ cu doŭĭ boŭĭ; doue-spre-ḑece prăjinĭ pentru locuitorulŭ cu patru boŭĭ.

Rescumpărarea claceĭ, a dijmeĭ şi celorŭ-alte sarcinĭ, desfiinţate prin decretulŭ din 14 Augustŭ, s'aŭ decisŭ a se face într'unŭ termenŭ de 15 anĭ, plătindŭ sătenĭĭ în fie-care anŭ pentru dobândă şi amortismentŭ : celŭ cu patru boŭĭ şi uă vacă, leĭ vechĭ 133; celŭ cu doŭĭ boŭĭ şi uă vacă, leĭ 100 parale 24; celŭ cu mânele şi uă vacă, leĭ 71 par. 20. Săténulŭ din satele de munte de peste Milcovŭ, a fostŭ îndatoratŭ să plătéscă pe fie-care anŭ : celŭ cu patru boŭĭ şi uă vacă, leĭ 94 par. 10; celŭ cu doŭĭ boŭĭ şi uă vacă, leĭ 73 par. 2; celŭ cu mânele şi uă vacă, leĭ 51 par. 36.

Calculându-se câtŭ se cuvine să plătéscă fie-care săténŭ în totalŭ, după categoria din care face parte, decretulŭ a specificatŭ că proprietarĭĭ de moşiĭ voru avea a priimi în totŭ : pentru sarcina săténuluĭ ce are pământŭ pentru patru boŭĭ şi uă vacă, leĭ 1521, par. 10; pentru a celuĭ cu doŭĭ boŭĭ şi uă vacă, leĭ 1148, parale 20; pentru a aceluĭ cu mânele şi uă vacă, leĭ 816. Pentru săténulŭ

din satele de munte de peste Milcovŭ, despăgubirea va fi : pentru celŭ cu patru bouĭ şi uă vacă, de leĭ 1076; pentru celŭ cu douĭ bouĭ şi uă vacă l. 834, parale 1 1/2; pentru celŭ cu mânele şi uă vacă, l. 592, parale 2. (1)

Pe aceste base s'a împroprietăritŭ la 1864 în tótă Romănia 406,898 familiĭ sătenĭ pe uă suprafaţă de 2,993,014 pogóne, 3 prăjinĭ şi 38 2/4 stânjinĭ, saŭ în cifre rotunde pe treĭ milióne de pogóne, adică pe a opta parte din întinderea totală a ţĕreĭ. Acéstă suprafaţă s'a împărţitŭ, după categoriĭ, în proporţiunile următóre :

A. ROMANIA DE DINCOACI DE MILCOVU

Sătenĭ cu patru bouĭ, 64,592, împroprietăriţĭ pe 688,356 pogóne, 16 prăjinĭ şi 34 2/4 stânjinĭ.

Sătenĭ cu douĭ bouĭ, 138,746, împroprietăriţĭ pe 1,022,700 pogóne, 12 prăjinĭ şi 41 2/4 stânjinĭ.

Sătenĭ cu braţele, 76,342, împroprietăriţĭ pe întindere de 326,789 pogóne, 14 prăjinĭ şi 35 2/4 stânjinĭ.

Preste totŭ 279,684 sătenĭ, împroprietăriţĭ pe întindere de 2,037,846 pogóne, 20 prăjinĭ şi 3 2/4 stânjinĭ.

B. ROMANIA DE DINCOLO DE MILCOVU

Sătenĭ cu patru bouĭ, 7,516, împroprietăriţĭ pe întindere de 41,413 fălcĭ, 45 prăjinĭ.

Sătenĭ cu douĭ bouĭ, 61,045, împroprietăriţĭ pe întindere de 244,073 fălcĭ, 31 prăjinĭ şi 20 stânjinĭ.

(1) Nu este de prisosŭ a aduce aminte că pogonulŭ din judeţele de dincóci de Milcovŭ are 1296 stânjinĭ pătraţĭ; iară falcea de dincolo de Milcovŭ, 2880 stânjinĭ pătraţĭ. Uă falce este egală cu 2 pogóne, 5 prăjinĭ şi 18 stânjinĭ.

Sătenĭ cu braţele, 58,653, împroprietăriţĭ pe întindere de 144,338 fălcĭ, 26 prăjinĭ şi 25 stânjinĭ.

Preste totŭ 127,214 sătenĭ, împroprietăriţĭ pe întindere de 429,825 fălcĭ, 23 prăjinĭ şi 17 stânjinĭ, saŭ 955,167 pogóne, 7 prăjinĭ şi 35 stânjinĭ.

Despăgubirea anuală ce plătescŭ sătenii împroprietăriţĭ este 37,766,966 leĭ vechĭ, saŭ 13,987,765 l. nouĭ. Din acéstă sumă plătescŭ sătenii din judeţele de dincócĭ de Milcovŭ 26,783,808 leĭ vechĭ saŭ 9,919,929 l. noĭ; iară aceĭ de dincolo de Milcovŭ 10,983,158 leĭ vechĭ saŭ leĭ nouĭ 4,067,836.

Cu ocasiunea împroprietăririi sătenilorŭ, administraţiunea a fostŭ îndatorată să facă unŭ recensimentŭ pentru a constata numĕrulŭ vitelorŭ de jugŭ ce posedaŭ ţĕraniĭ, căcĭ, după cumŭ s'a vĕdutŭ, basa împroprietăririi a fostŭ numĕrulŭ de vite ce avea fie-care în momentulŭ constatăriĭ. Cunoscinţa acestorŭ date statistice ni se pare de celŭ maĭ mare interesŭ pentru viitorŭ; căcĭ plecândŭ de aci se va putea constata dacă numĕrulŭ vitelorŭ de muncă a sporitŭ saŭ a descrescutŭ de la 1864 înainte. Pentru acestŭ sfîrşitŭ, cu tóte că eşimŭ din cadrulŭ acesteĭ lucrărĭ, credemŭ de folosŭ a estrage din situaţiunea publicată în 1874 de către Ministerulŭ Finanţelorŭ, cifrele relative la numĕrulŭ de vite de jugŭ ce posedaŭ în 1864 ţĕraniĭ împroprietăriţĭ.

TABELĂ DE NUMĔRULŬ VITELORŬ DE JUGŬ CE POSEDAŬ ŢĔRANIĬ ÎMPROPRIETĂRIŢĬ LA 1864

JUDEŢELE	NUMERULŬ ŢERANILORŬ CU		
	PATRU BOUI	DOI BOUI	BRATIELE
Mehedinţĭ	1,963	11,586	8,548
Gorjŭ	521	5,241	4,624
Vâlcea	1,844	4,317	4,895
Argeşŭ	1,498	8,175	3,995
Muscelŭ	1,258	4,071	2,430
Dâmbovița	4,215	9,954	6,094
Prahova	6,401	8,617	8,506
Buzeŭ	4,616	4,883	3,586
Romnicu-Săratŭ	4,759	4,330	2,826
Brăila	4,145	810	469
Ialomița	7,029	3,752	1,500
Ilfovŭ	6,550	14,750	4,832
Vlașca	4,520	10,792	2,873
Teleormanu	5,799	12,202	4,337
Oltu	1,363	6,963	3,152
Romanaţĭ	2,822	11,454	3,910
Doljiŭ	5,291	16,849	7,765
Putna	1,007	3,305	1,688
Bacăŭ	1,034	5,847	7,695
Némţu	409	5,445	7,234
Suceava	532	5,561	6,761
Dorohoiŭ	257	5,260	8,027
Botoşanĭ	117	4,920	7,439
Iassi	110	6,307	5,044
Vasluiŭ	126	4,559	3,009
Fălciŭ	304	3,910	1,776
Romanŭ	30	5,018	4,880
Tutova	499	2,796	1,813
Tecuciŭ	881	3,730	2,388
Covurluiŭ	1,237	2,201	295
Cahulŭ	913	2,186	644
Totalŭ	72,108	199,791	134,995

Din aceste cifre resullă că în 1864 ţeraniĭ împroprietăriţĭ posedaŭ 688,014 boŭ de jugŭ, dintre care 535,860 boŭ în judeţele de dincócĭ de Milcovŭ şi 152,154 boŭ în judeţele de dincolo de Milcovŭ.

Acumŭ că cunóscemŭ numĕrulŭ bouilorŭ ce posedaŭ ţeraniĭ, ni se pare interesantŭ a pune în vederea cetitoruluĭ raportulŭ ce esista la 1864 între numĕrulŭ bouilorŭ de jugŭ aflaţĭ în tótă ţéra şi aceĭ posedaţĭ de ţeraniĭ împroprietăriţĭ. După datele statistice culese la 1860 se aflaŭ în tótă ţéra 1,361,450 boŭ şi bivolĭ de jugŭ (bivolĭ 10.047). Din acéstă sumă 784,079 s'a constatatŭ în România de dincócĭ de Milcovŭ şi 577,371 în România de dincolo de Milcovŭ. Este probabilŭ că pînă în 1864 numĕrulŭ vitelorŭ n'a sporitŭ; ba, din contră, póte că s'a maĭ micşoratŭ. Astŭ-felŭ fiindŭ, raportăndŭ numĕrulŭ vitelorŭ ce posedaŭ ţeraniĭ împroprietăriţĭ la suma totală aflătóre în ţéră, vedemŭ că în România de dincócĭ de Milcovŭ ţeraniĭ posedaŭ aprópe treĭ pătrimĭ din totalulŭ vitelorŭ de jugŭ; iară ţeraniĭ de dincolo de Milcovŭ de abia posedaŭ ce-va maĭ multŭ de uă pătrime. Acéstă stare de inferioritate se póte vedea chiarŭ din simpla inspecţiune a tabloului de maĭ susŭ. In adevĕrŭ, pe cândŭ în România de dincócĭ de Milcovŭ nu se află judeţiŭ, afară de Gorjŭ, unde numĕrulŭ ţeranilorŭ cu patru boŭ să nu trécă peste 1000 şi în cele maĭ multe judeţe acestŭ numĕrŭ să varieze de la 1000 pînă la 7000, în judeţele de dincolo de Milcovŭ de abia în treĭ se afla maĭ multŭ de 1000 ţeranĭ că patru boŭ, iară în cele-alte numĕrŭlŭ lorŭ varia de la 30 pînă la 500. Prinde pe orĭ-cine mirarea vĕdêndŭ că în localităţĭ agricole ca judeţele Romanŭ să se afle de

abia 30 ţerani cu patru boui, în Dorohoiŭ 257, în Botoşani 117, în Fălciŭ 304, adică mai puţini ca în judeţulŭ Gorjiŭ, judeţŭ cu totulŭ muntosŭ. Dacă arŭ fi lipsitŭ vitele de jugŭ la acea epocă, lucru s'arŭ părea firescŭ; însă, relativŭ cu populaţiunea se află în judeţele de dincolo de Milcovŭ mai acelaşi numĕrŭ de vite ca şi în acele de dincóci. Esplicaţiunea acestuĭ faptŭ nu o putemŭ afla de cătŭ în starea de neavere a ţeranilorŭ. Póte că esistă şi alte cause; însă, în aşteptare ca studiĭ mai întinse asupra acesteĭ materiĭ să ni le facă cunoscute, ne mărginimŭ a înregistra resultatele ce ne daŭ cifrele statistice.

Pentru a încheia acestŭ capitolŭ ne rămâne a da uă idee despre valórea venală şi valórea locativă a pămêntuluĭ.

Valórea venală a pămêntuluĭ variază de la uă localitate la alta. In condiţiunĭ de egalitate întru cătŭ privesce cualitatea, împrejurările economice în care se află diferitele proprietăţĭ, contribuiescŭ a face ca valórea să fie mai mare saŭ mai mică. Astŭ-felŭ, suntŭ proprietăţĭ în vecinătatea căilorŭ ferate saŭ în apropiere de porturĭ care se preţuesce cu 150 leĭ pogonulŭ; iară altele care suntŭ isolate nu trecŭ peste 70 leĭ. De aceea ţinêndŭ în sémă deosebitele circumstanţe, credemŭ că se póte admite cifra de 100 leĭ ca preţŭ meḑiŭ alŭ unuĭ pogonŭ de pămêntŭ. Calculândŭ pe acéstă basă, pămêntulŭ Romănieĭ arŭ represinta unŭ capitalŭ de aprópe douĕ miliarde şi jumĕtate leĭ.

Valórea locativă variază asemeuea după localităţĭ. Suntŭ moşiĭ a cărora arendă revine la 15 leĭ pogonulŭ; şi altele care nu trecŭ peste treĭ şi patru leĭ. Gândimŭ ca cifra de şése leĭ pogonulŭ s'ar putea lua ca meḑie.

Este de observatŭ că valórea venală a pămêntuluĭ s'a urcatŭ într'unŭ modŭ fórte simţitorŭ de 40 anĭ încócĭ. Moşiĭ care valoraŭ la acea epocă 30 leĭ pogonulŭ se vêndŭ astăḑĭ cu 120 pînă la 150 leĭ. Inmulţirea populaţiuneĭ, înlesnirea comunicaţiunilorŭ, introducerea ameliorаţiunilorŭ agricole, vorŭ contribui ca preţulŭ să se urce progresivŭ pînă va ajunge ca în Francia şi alte ţĕrĭ unde pogonulŭ se vinde, termin meḑiŭ, cu 800 leĭ.

Venitulŭ fondiarŭ sporindŭ treptatŭ, este interesantŭ a cunósce la ce sumă se urca în anulŭ 1861, epocă cándŭ oficiulŭ statisticŭ a publicatŭ în acéstă privinţă uă lucrare pre câtŭ s'a pututŭ de temeĭnică, însă numaĭ pentru România de dincócĭ de Milcovŭ. Venitulŭ totalŭ alŭ acesteĭ părţĭ a ţĕreĭ se urca în epoca aceea la 55,654,806 leĭ nuoĭ pentru 10,653,300 pogóne, ceea ce dă 5 leĭ de pogonŭ.

In aceeaşĭ epocă ţeranĭĭ cultivaŭ 4,330,567 pogóne, compuse din viĭ, grădinĭ, semănăturĭ, fêneţe şi pasciune. Venitulŭ totalŭ alŭ acestuĭ pămêntŭ a fostŭ preţuitŭ 34,020,025 leĭ, ceea ce dă aprópe 8 leĭ venitŭ pentru unŭ pogonŭ.

VI

Sistemele de cultură. — Sistemele de cultură care esistă în România. — Asolamentele şi rotaţiunile.—Repărţirea culturilor. — Producţiunea medie a plantelor cultivate.— Productulŭ brutŭ allŭ agriculturei române.—Puterile lucrătóre în agricultură.

Sistemulŭ de cultură practicatŭ într'uă localitate resultă din condiţiunile climatice şi telurice cumŭ şi din cerinţele economice şi gradulŭ de civilisaţiune alŭ populaţiunei. Cu acelaşi gradŭ de civilisaţiune, sistemele de cultură variază în aceeaşi ţéră după împrejurările locale. Agricultorulŭ de la câmpie nu póte imita pe celŭ din coline, precumŭ şi acesta nu póte practica ca celŭ de la munte. Acésta fiindŭ admisă, vomŭ căuta a schiţa sistemele de cultură practică în ţéra nóstră, şi totŭ de uădată a arăta în trécătŭ amelioraţiunile ce credemŭ că s'arŭ putea introduce în acéstă parte de căpetenie a agriculturei române.

Considerate din punctulŭ de vedere generalŭ, tóte sistemele de cultură practicate în România aparţinŭ sistemuluĭ estensivŭ, sistemŭ care consistă în a cultiva cu miḑlóce restrânse, cu capitalŭ de esploataţiune fórte redusŭ. Acestŭ sistemŭ este resultatulŭ condiţiuniloră eco-

nomice în care s'a aflatŭ ţéra pînă astadĭ. In adevĕrŭ, cu unŭ teritoriŭ agricolŭ fórte întinsŭ; cu populaţiunea mică în raportŭ cu întinderea; cu capitaluri puţine; cu lipsă de căĭ de comunicaţie pînă maĭ în aniĭ trecuţĭ; cu relaţiunĭ comerciale mărginte, cu asemenea condiţiunĭ sistemulŭ intensivŭ nu se putea stabili.

Intr'unŭ modŭ specialŭ se deosibescŭ în tótă ţéra maĭ multe sisteme de cultură. Celŭ maĭ primitivŭ este sistemulŭ forestierŭ care dominéză esclusivŭ în toţĭ munţiĭ şi în acele localităţĭ unde esploataţiunea pădurilorŭ şi esploataţiunea a câte-va industriĭ forestiare oferescŭ maĭ multe folóse. In Carpaţĭ acestŭ sistemŭ este impusŭ prin topografia loculuĭ şi prin natura climeĭ; la câmpie, din contră, clima şi pămêntulŭ arŭ permite să se cultiveze cu plante agricole locurile pădurite; însă, întinderea pămêntuluĭ pe de uă parte, iară pe de alta folósele ce aduce esploataţiunea pădurilorŭ pentru lemne de arsŭ şi de construcţiune, se vede că este maĭ profitabilŭ pentru proprietarĭ. Cu tóte acestea de câţĭ-va anĭ pasiunea de a da câtŭ se póte maĭ mare întindere cultureĭ, şi sărăcirea locurilorŭ cultivate, aŭ contribuitŭ ca să se scóţă fórte marĭ întinderĭ de pădurĭ. In acésta, ca şi în orĭ-care altă întreprindere omenéscă, abusulŭ este în totŭ-dé-una vătămătorŭ. Noĭ credemŭ că amŭ mersŭ prea departe cu desfiinţarea pădurilorŭ, şi deja suntemŭ pedepsiţĭ pentru acéstă procedare nechibzuită. Suntŭ terenurĭ a cărorŭ compositiune chimică şi situaţiune ne impune conservarea pădurilorŭ. Suntŭ asemenea posiţiunĭ economice care ne comandă a păstra pădurile pentru că esploataţiunea lorŭ este relativŭ maĭ folositóre de câtŭ cultura plantelorŭ agricole. A

tăia pădurile şi scóte buturugile după costişurile din vecinătatea munţilorŭ, este a se espune de bună-voie la perderea proprietăţii şi a contribui la sporirea inundaţiunilorŭ care pustiescŭ câmpiile.

Alăturĭ cu sistemulŭ forestierŭ esistă pe vêrfurile şi pe pólele munţilorŭ nostri sistemulŭ păstoralŭ, sistemŭ care consistă în esploatarea păsciunilorŭ prin creşcerea şi întreţinerea vitelorŭ. Natura loculuĭ şi a climeĭ facŭ ca acestŭ sistemŭ să fie uniculŭ ce se se póte practica pe golurile munţilorŭ. In adevĕrŭ, dacă vomŭ lua de esemplu judeţulŭ Prahova, vomŭ vedea că de la Lespedĭ în susŭ nicĭ uă plantă nu maĭ reuşesce; prin urmare locuitoriĭ suntŭ nevoiţĭ a cosi fêneţele pentru iarnă şi a întreţine vitele în munte peste vară. Acesta este sistemulŭ de cultură celŭ maĭ simplu din câte esistă în ţéra nóstră.

Acelaşĭ sistemŭ de cultură se practicéză în întinsa câmpie a Bărăgnuluĭ, unde vitele pascŭ pe suhaturĭ de cumŭ dă iarba şi pînă dă zăpada. Multe din frumósele coline ale Moldoveĭ suntŭ asemenĭ consacrate pentru păsciunea vitelorŭ.

Alŭ treilea sistemŭ, sistemulŭ păstoralŭ-micstŭ, se practicéză pe uă mare întindere a ţĕreĭ. Caracterulŭ sĕŭ este de a cultiva alternativŭ pămêntulŭ cu cereale şi apoĭ a'lŭ lăsa câţĭ-va anĭ ca islazŭ séŭ imaşiŭ. In lipsă de altŭ sistemŭ amelioratorŭ, sistemulŭ păstoralŭ-micstŭ este singurulŭ prin care se maĭ păstrézăşi se maĭ împrospĕtézăputerea şi fertilitatea pămêntuluĭ. Resultatele bonificătóre ce produce arŭ fi maĭ însemnate cândŭ în locŭ de a lăsa miriştile ca să crésc iarba de la sine, s'arŭ semĕna în cea din urmă cereală cultivată semințe de

plante de nutreţŭ. Cu modulŭ acesta arŭ câştiga vitele şi în acelaşĭ timŭ fertilitatea pământuluĭ.

Sistemulŭ cerealŭ purŭ, care consistă în a cultiva maĭ neprecurmatŭ pământulŭ cu grâne, a începutŭ a se practica pe uă întindere mare numaĭ de verĭ-uă douĕ-ḑecĭ anĭ în cóce. Lăcomia de a semĕna câtŭ se póte maĭ multŭ grâŭ a făcutŭ pe agricultorĭ să piarḑă din vedere că prin acestŭ sistemŭ de cultură se murdăréscŭ şi se sărăcescŭ ţérinile. Cu ideea că pământulŭ nostru este bogatŭ s'a abusatŭ în unele localităţĭ atâtŭ de multŭ de cultura cereală, că terenurile reputate cele maĭ fertile aŭ ajunsŭ să producă grâŭ puţinŭ şi uşorŭ la bobŭ; ca insecte să atace semĕnăturile de tómnă şi să le facă să piară.

Acestŭ sistemŭ este aplicatŭ maĭ cu sémă de către arendatorĭĭ din întinsele şi mănósele câmpiĭ ale Dunăriĭ, precumŭ suntŭ cele din judeţele Teleormanŭ, Vlaşca, Romanaţi şi altele.

Scimŭ că producţiucea cerealelorŭ este astăḑĭ basa fondamentală a Economieĭ nóstre rurale; însă, pentru a produce cereale nu este nevoie ca să se sărăcéscă ţérinile, să se esconteḑe viitorulŭ pentru a mulţumi trebuinţele presentuluĭ. Putemŭ ajunge la acelaşĭ scopŭ; putemŭ dobêndi resultate maĭ favorabile, ameliorândŭ în acelaşĭ timpŭ pământulŭ, practicândŭ unŭ sistemŭ de cultură maĭ raţionalŭ. Sciinţa şi practica agriculturеĭ moderne aŭ dovedităŭ că, chiarŭ vechiulŭ sistemŭ romanŭ, care consista în a semĕna grâŭ unŭ anŭ şi a lăsa pământulŭ să se odihnéscă anulŭ următorŭ, este viţiosŭ şi aplicarea sa face ca cu timpulŭ grâulŭ să producă puţinŭ; apoĭ dacă acestŭ sistemŭ este viţiosŭ, cumŭ trebue să numimŭ sistemulŭ

urmatŭ la noĭ. Este recunoscutŭ că cerealele sărăcescŭ pămêntulŭ; acestŭ faptŭ positivŭ a scăpatŭ din vedere agricultorilorŭ nostri, căcĭ numaĭ astŭ-felŭ ne putemŭ esplica stăruinţa în sistemulŭ atâtŭ de derăpănătorŭ ce se practicézăă.

Intre câmpiile Dunărĭĭ şi regiunea munţilorŭ înfloresce în fie-care anŭ maĭ multŭ sistemulŭ de cultură arbustivŭ. Acestŭ sistemŭ este represintatŭ la noĭ prin cultura vieĭ şi a pometurilorŭ, uă trêmbă de culturĭ care încinge ţéra de la unŭ capĕtŭ la altulŭ. Cultura arbustivă pre câtŭ este de pitoréscă pre atâtŭ este de folositóre. Naţiunĭ înaintate în agricultură tragŭ folóse însemnate din esploataţiunea pomilorŭ. In câtŭ despre viĭ, esemplulŭ Francieĭ, Italieĭ, Spanieĭ, Austrieĭ este de ajunsŭ pentru a ne încredinţa despre bogăţia acesteĭ producţiunĭ. Agricultoriĭ românĭ în interesulŭ propriŭ datorescŭ uă particulară solicitudine acestuĭ sistemŭ de cultură. Să nu cruţe nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a perfecţiona uă cultură plină de viitorŭ pentru ţéra nóstră, uă cultură care a înavuţitŭ atâtea localităţĭ din Europa.

Acestea suntŭ sistemele de cultură ce amŭ pututŭ constata în ţéra nóstră. In câtŭ despre asolamentele practicate, douĕ suntŭ maĭ respândite : asolamentulŭ trienalŭ şi asolamentulŭ bienalŭ. Celŭ d'âmtêiŭ compusŭ din jaceră, (ogorŭ), grâŭ, porumbŭ, este celŭ maĭ respânditŭ. Obicĭnuitŭ ţérinile se împartŭ în treĭ tarlale; într'una se sémĕnă porumbŭ, în alta grâŭ şi a treia se lasă stérpă şi se ară pe vară pentru grâŭ. Porumbiştele se lasă ogorŭ, iară miriştile se punŭ cu porumbŭ şi în multe localităţĭ cu orzŭ saŭ cu ovĕzŭ orĭ cu meiŭ. De la introducerea ra-

piţeĭ, porumbulŭ este adesea înlocuitŭ de către agricultorii ceĭ marĭ cu acéstă plantă şi în casulŭ acesta asolamentulŭ coprinde jaceră, rapiţă, grâŭ.

Orĭ-carè arŭ fi combinaţiunea acestuĭ asolamentŭ, este învederatŭ că sărăcesce şi murdăresce pământulŭ. Rapiţa, porumbulŭ şi grâulŭ suntŭ plante care absorbŭ maĭ tótă hrana lorŭ din pământŭ. In lipsă de gunoiŭ care să restituiască pământuluĭ elementele ce perde in fie-care anŭ, resultă că pe anŭ ce trece cultura nóstră 'lŭ sărăcesce. Şi fiindŭ-că interesele nóstre ne comandă ca nu numaĭ să nu ne sărăcimŭ moşiile, dară să le îmbunătăţimŭ, caută ca, saŭ să începemŭ a gunoi pământulŭ cu gunoiŭ de vite orĭ cu plante îngropate verdĭ, saŭ să schimbămŭ sistemulŭ de cultură adoptândŭ cultura păstorală-micstă perfecţionată.

Asolamentulŭ bienalŭ compusŭ din porumbŭ şi ordŭ saŭ ovĕdŭ orĭ grâŭ de primăvéră; saŭ din jaceră şi grâŭ, este maĭ puţinŭ respânditŭ ca celŭ trienalŭ. Cu tóte acestea se află multe domeniĭ întinse unde rotaţiunea jaceră, grâŭ, este practicată fără întrerupere.

Se maĭ practicéză la noĭ unŭ asolamentŭ ruinătorŭ care ne este propriŭ, singurulŭ sistemŭ care de bună sémă stórce tótă avuţia pământuluĭ. Acestŭ asolamentŭ consistă în a cultiva cincĭ şi chiarŭ câte ḑece anĭ de a rândulŭ grâŭ pe acelaşĭ locŭ, fără a lăsa pământulŭ să răsufle. De abia s'a ridicatŭ clăile de pe câmpŭ şi, dacă timpulŭ permite, se întorcŭ miriştile; în Septembre se ară din noŭ şi se séménă cu grâŭ. Intervalulŭ de la seceratŭ şi pînă la semănatŭ este atâtŭ de micŭ că miriştile n'aŭ timpŭ nicĭ să putreḑéscă. Când se întorcŭ locurile se aducŭ la suprafaţă

paiele mucede şi în acéstă amestecătură de paie mucedite şi pământu se aruncă semênţa de grâu. Trebue să mărturisimu că inamicii ceĭ maĭ înverşunaţi aĭ prosperităţeĭ nóstre nu ne-arŭ putea recomanda unŭ sistemŭ maĭ derăpănătorŭ pentru moşiile nóstre. Nu ne-amŭ pututŭ esplica nicĭ-odată cumŭ particulariĭ şi Statulŭ potŭ îngădui pe arendatorĭ ca să abuseze pînă la aşa gradŭ de forţă productivă a pământuluĭ. Suntŭ patru-spre-ḑece anĭ de cândŭ ne silimŭ a combate acestŭ sistemŭ de cultură detestabilŭ, şi cu tóte acestea pînă astă-ḑĭ îlŭ vedemŭ aplicatŭ. Faptele ce se petrecŭ de câţĭ-va anĭ în agricultura nóstră, póte că vorŭ deschide ochiĭ celorŭ interesaţĭ. Pământulŭ a începutŭ să producă în multe localităţĭ recolte atâtŭ de slabe că nu maĭ plătescŭ nicĭ arenda pământuluĭ. Greutatea grâuluĭ nostru a scăḑutŭ în atâtŭ că a fostŭ observată în maĭ multe din pieţele Europeĭ. Dacă şi asemenea fapte nu ne vorŭ deştepta, apoĭ negreşitŭ că de bună voie dorimŭ ruina agriculturеĭ naţionale.

In cultura mică afară de plantele menţionate maĭ susŭ ca intrândŭ în combinaţiunea asolamentelorŭ nóstre, se alternéză grânele cu fasole, linte, cartofĭ, inŭ, cânepă, tutunŭ, măzăriche şi meiŭ.

Sistemele de cultură şi asolementele suntŭ aplicate pe uă întindere de 16,807,545 pogóne descompuse aprocsimativŭ în modulŭ următorŭ :

Grâŭ.	1,119,119	pogóne
Secară	221,547	»
Orḑŭ.	453,928	»
Ovĕsŭ	259,860	»
Porumbŭ.	2,069,510	»

Meiŭ.	252,860	pogóne
Plante diverse.	204,080	»
Grădinĭ şi pometurĭ	308,477	»
Fêneţe.	1,848,775	»
Păsciunĭ.	5,845,135	»
Viĭ.	191,307	»
Pădurĭ.	4,029,947	»
Totalŭ. . .	16,804,545	pogóne

Restulŭ teritoriuluĭ pînă la 24,240,931 pogóne, suntŭ pămênturĭ necultivate, drumurĭ, ape şi altele.

Suprafaţa ocupată de către diferitele plante cultivate fiindŭ de 4,442,924 pogóne, proporţiunea la suta de pogóne pentru fie-care planta este :

Grâŭ.	35,19	pogóne
Secară	4,99	»
Orzŭ.	10,22	»
Ovĕsŭ	2,75	»
Porumbŭ.	46,55	»
Meiŭ.	5,68	»
Plante diverse	4,59	»
	100	pogóne

Porumbulŭ ocupă aprópe jumĕtate din tótă suprafaţa cultivată; grâulŭ peste uă treime şi orzulŭ uă ţecime.

Producţiunea variază după timpŭ. Recoltele maxima suntŭ îndestulŭ de rarĭ; trecŭ de la cincĭ pînă la optŭ anĭ pînă cândŭ agricultorĭ să pótă ţice că aŭ avutŭ unŭ anŭ bunŭ. Obicĭnuitŭ, recolta meţie în tótă ţéra este :

Grâŭ.	2,217,343	kile.
Secară	363,436	»

Orzŭ	1,169,243	kile
Ovĕsŭ	258,640	»
Porumbŭ	2,984,059	»
Meiŭ	368,816	»
Fasole şi linte	12,806,502	ocale
Cânepă	1,628,361	»
Inŭ	633,754	»
Tutunŭ	1,480,660	»
Cartofi	9,247,943	»
Vinŭ	4,108,704	vedre
Rachiŭ	7,624,230	»

In anii de secetă recolta este în multe localităţi fórte ică; astŭ-felŭ grâulŭ de abia produce optŭ băniţi la pogonŭ şi porumbulŭ mai atâtŭ.

Producţiunea plantelorŭ şi a animalelorŭ constituesce productulŭ brutŭ alŭ agriculturei. Estimaţiunea productuluĭ brutŭ este în destulŭ de dificilă. In adevĕrŭ, chiarŭ în ţĕrile cele mai înaintate, lucrările statistice conţinŭ greşelĭ învederate; ne cumŭ la noĭ unde, din nenorocire, scopulŭ sciinţeĭ statistice este atâtŭ de puţinŭ înţelesŭ, că aceia cari suntŭ însărcinaţi a culege datele se achitézĕ de acéstă datorie fără nicĭ-uă consciinţă. Orĭ-cumŭ arŭ fi, luândŭ de temeiŭ producţiunea medie şi preţurile obicĭnuite, iată care arŭ fi valórea anuală a producţiuneĭ agricole române.

PRODUCTE VEGETALE

Grâŭ	221,734,300	leĭ
Secară	18,171,800	»
Orzŭ	46,769,720	»
Ovĕsŭ	775,920	»
Porumbŭ	149,202,950	»

Meiŭ	11,064,980 leĭ
Fasole şi linte.	3,844,950 »
Cânepă	1,162,836 »
Inŭ	823,980 »
Tutunŭ (înainte de monopolŭ). . .	4,441,980 »
Cartofĭ	462,397 »
Fênŭ	30,000,000 »
Vinŭ	48,000,000 »
Rachiŭ	30,000,000 »
Producte forestiere	94,000,000 »
Grădinĭ	20,000,000 »
Totalŭ.	680,455,813 leĭ

PRODUCTE ANIMALE

Caĭ, asinĭ şi catârĭ.	12,000,000 leĭ
Boŭ şi vacĭ: carne, lapte, untŭ, peĭ, animale esportate.	89,000,000 »
Lână, mătase şi pĕrŭ de animale.	10,000,000 »
Pesce şi vênatŭ.	24,000,000 »
Mătase, gogoşĭ, sĕmênţă de gândacĭ, miere, céră şi altele . . .	3,500,000 »
Paserĭ şi ouă.	12,000,000 »
Totalŭ . . .	150,500,000 leĭ

Adică 830,955,813 leĭ, productŭ brutŭ alŭ agriculturel române, saŭ cifră de miḑlocŭ pentru 23,440,931 pogóne, deducêndu-se 800 miĭ pogóne ocupate cu drumurĭ, rîurĭ, oraşe, etc., unŭ productŭ brutŭ de 35 leĭ pe pogonŭ.(1)

Ceea ce atrage maĭ multŭ atenţiunea comparândŭ producţiunea animală cu acea vegetală, este disproporţiunea

(1) In Francia productulŭ brutŭ este 50 leĭ; iară în Englitera 100 leĭ; în Scoţia, Irlanda, 50 leĭ, în Belgia 90 leĭ.

mare se esistă între dênsele. In adevĕrŭ, productele vegetale formézĕ treĭ pătrimĭ din totala producţiune agricolă şi productele animale nicĭ uă pătrime. Acésta dovedesce că cultura nóstră este sărăcitóre, căcĭ în alte ţerĭ unde cultura este ameliorătóre, precumŭ în Englitera, productele animale se apropie de acele vegetale. Şi să nu ne scape din vedere că în totalŭ pămêntulŭ nostru este necomparabilŭ maĭ bunŭ ca alŭ Engliterеĭ şi alŭ Belgieĭ, alŭ Francieĭ şi alŭ altorŭ staturĭ. Nu că amŭ pretinde ca agricultura nóstră să producă cât a Belgieĭ saŭ a Lombardieĭ, însă totuşĭ suntemŭ în dreptŭ a aştepta maĭ multŭ de cât 35 leĭ de la unŭ pogonŭ, orĭ-cât arŭ fi de inferióre mijlócele nóstre de esploatăţiune.

Inferioritatea producţiuneĭ nóstre se póte demonstra şi prin starea populaţiuneĭ. In adevĕrŭ, Englitera nutresce unŭ individŭ pe douĕ pogóne, Francia unŭ individŭ pe treĭ pogóne, iară România unŭ individŭ pe cincĭ pogóne. Câtŭ timpŭ şi câtă muncă ne maĭ trebue ca să ajungemŭ a nutri în ţéra nóstră 12 milióne de locuitorĭ, adică unŭ locuitorŭ pe douĕ pogóne. Şi cu tóte acestea acolo trebuesce să ţintimŭ, căcĭ numaĭ astŭ-felŭ România va deveni avută şi puternică, şi némulŭ românescŭ 'şĭ va putea îndeplini cu mărire misiunea ce îĭ este prescrisă de provedinţă.

Productele agricole se dobêndescŭ cu ajutorulŭ puterilorŭ lucrătóre în agricultură. Puterea de căpetenie care dă viaţa agriculturеĭ române este labórea ţĕranilorŭ nostri. Tótă familia, de la părinte pînă la copilulŭ de şése anĭ, lucrézĕ cu uă stăruinţă neobosită de cumŭ se desprimăvĕrézĕ şi pînă dă zăpada; frămêntă pămêntulŭ

cu braţele; îlŭ întórce neprecurmatŭ cu plugulŭ; îlŭ sémĕnă, întreţine culturile pînă ce vine timpulŭ recolteĭ, recoltă de la care aştéptă resplătirea ostenelilorŭ sale.

A trebuitŭ ca cine-va să trăiască între ţĕranĭ; să'ĭ urmărécă în tóte momentele activităţiĭ lorŭ, pentru ca să pótă apreţui cu câtă nepregetare aceştĭ muncitorĭ neobosiţĭ lucréză pentru ca să'şĭ pótă întêmpina prea multŭ mărginitele lorŭ trebuinţĭ, şi a respunde îndatoririlorŭ lorŭ către Statŭ, către judeţŭ şi către comună.

Puterea şi inteligenţa omuluĭ este ajutată de munca vitelorŭ. In ţéra nóstră se întrebuinţéză pentru lucrările agricole, boulŭ, calulŭ şi bivolulŭ; însă, animalulŭ de căpetenie este boulŭ. S'arŭ aştepta cine-va, şi cu multă dreptate, ca agricultura nóstră să posedeze bouĭ mulţĭ şi bunĭ; din nenorocire nu este aşa. Imprejurărĭ de totŭ felulŭ, economice, agricole şi administrative aŭ contribuitŭ ca nu numaĭ să degenereze boulŭ de lucru, dară să se şi împuţineze numĕrulŭ animalelorŭ de muncă. In adevĕrŭ, după statistica de la 1860 se afla în tótă ţéra : Caĭ 542,786, bouĭ 1,351,403 şi bivolĭ 10,047. In 1873, după estimaţiunile ce amŭ pututŭ face, esista 346,685 caĭ, de abia unŭ milionŭ de bouĭ şi peste 10 miĭ bivolĭ de lucru. Nu garantămŭ absoluta esactitate a acestorŭ cifre; însă lăsândŭ cifrele la uă parte, este învederatŭ că a scăḑutŭ numĕrulŭ vitelorŭ de muncă. Acéstă stare de lucrurĭ este amerinţătóre pentru agricultura nóstră, căcĭ, caută să ne convingemŭ cu toţiĭ, că nu póte esista agricultură înflorită fără vite multe şi bune; şi de vreme ce vitele se împuţinéză şi degeneréză, este semnŭ positivŭ că în locŭ să mergemŭ înainte mergemŭ înapoĭ.

Maşinile şi instrumentele agricole perfecţionate se înmulţescŭ în totŭ anulŭ. Din cercetările statistice făcute în 1873 resulta că se afla în tótă ţéra 223,496 pluguri, dintre care 37,661 pluguri perfecţionate şi 185,835 pluguri locale. Afară de acestea agricultura nóstră mai poseda 470 maşini de seceratŭ şi 989 de maşini de treeratŭ cu aburŭ.

In acéstă privinţă progresulŭ este învederatŭ. Suntŭ cinci-spre-ḑece anĭ de cândŭ maşinele de treeratŭ cu aburŭ eraŭ unŭ lucru cu totulŭ noŭ pentru agricultoriĭ nostriĭ; cândŭ de abia se cunoscea maşina de seceratŭ. Astăḑĭ maşina de treeratŭ a devenitŭ accesoriŭ indispensăbilŭ alŭ orĭ-căria moşiĭ de óre-care importanţă. Chiar plugulŭ cu aburŭ, cea din urmă espresiune a progresuluĭ mecaniceĭ agricole, s'a întrodusŭ în ţéra nóstră.

Judeţele care posedéză cele mai multe pluguri suntŭ cele producĕtóre de cereale; astŭ-felŭ suntŭ Ilfovulŭ, Doljulŭ, Ialomiţa, Teleormanulŭ, Romanaţiĭ, Vlaşca, Botoşaniĭ, Romanŭ şi altele. Maşinile de treeratŭ cu aburŭ suntŭ respândite în aceeaşĭ proporţiune; astŭ-felŭ Ilfovulŭ posedéză 96, Teleormanulŭ 77, Doljulŭ 72, Vlaşca 64, Dorohoiŭ 60, Romanaţi 55, Ialomiţa 51, Buzĕŭ 44, Botoşaniĭ şi Tutova câte 41, Brăila 36, Romanŭ 28, Tecuciŭ 27, Vasluiŭ 25. Judeţele de munte nu posedéză de câtŭ de la una pînă la treĭ maşinĭ; îngustimea culturilor esplică faptulŭ acesta.

Nu socotimŭ de prisosŭ a adăoga că la aceeaşĭ epocă s'a constatatŭ în tótă ţéra 372 morĭ cu aburĭ şi 4578 morĭ pe apă. Cele mai multe morĭ cu aburŭ se află în judeţele granifere; astŭ-felŭ Romanaţiĭ are 36 morĭ, Teleorma-

nulŭ 28, Ilfovulŭ 27, Dorohoiulŭ 26, Doljulŭ 24, Vlaşca şi Covurluiŭ câte 19, Botoşaniĭ 16. Morĭ pe apă suntŭ în Mehedinţĭ 418, în Vâlcea 365, în Gorjŭ 336, în Bacăŭ 315, în Némţu 286, în Prahova 270, în Muscel 182, în Dâmboviţa 177, în Suceva 175. De unde resultă, lucru fóte naturalŭ, că în judeţele de munte se află cele maĭ multe morĭ pe apă. Abundenţa apelorŭ, isolarea satelorŭ necesitézŭ construcţiunĭ de morĭ multe şi eftine cumŭ suntŭ făcaele.

Astŭ-felŭ dară introducerea maşinelorŭ perfecţionate sporesce în fie-care anŭ. In acéstă privinţă suntemŭ alăturĭ cu staturĭ a cărorŭ agricultură este maĭ înaintată ca a nóstră. Câtŭ amŭ câştiga cândŭ ameliorăţiunile culturale arŭ merge în raportŭ cu introducerea maşinelorŭ. Se vede însĕ că, daca maşinile perfecţionate s'aŭ introdusŭ, îndemnulŭ n'a fostŭ progresulŭ agriculturel, ci lipsa braţelorŭ şi trebuinţa de a treera în cate-va sĕptĕmânĭ totŭ grâulŭ recoltatŭ în ţéră. Altŭ-felŭ s'arŭ fi amelioratŭ în acelaşĭ timpŭ sistemulŭ de cultură, uneltele agricole cumŭ şi economia vitelorŭ.

VII

Animalele domestice. — Folosulŭ viteloru pentru agricultură.—Caĭ.—Asinĭ.—Catârĭ.—Vite cornute séŭ vite albe.—Oĭ şi capre.—Porcĭ. — Păsĕrĭ. — Albine. — Gândacĭ de mĕtase.

In România se află aceleaşĭ animale domestice ca în cele-alte staturĭ din Europa : Calulŭ, asinulŭ, catârulŭ, care derivézŭ din cele douĕ speciĭ; boulŭ, bivolulŭ, óia, capra şi porculŭ. Păsĕrile domestice, porumbeiĭ, albinele şi gândacĭĭ de mĕtăse intră totŭ în acéstă categorie.

In agricultura modernă este admisŭ ca uă acsiomă că, cu câtŭ uă ţĕră posedă vite maĭ multe, cu atât pământulŭ este lucratŭ maĭ bine şi produce maĭ multŭ. Animalele domestice nu numaĭ că îndestuléză trebuinţele alimentaţiuneĭ publice, dară suntŭ agenţiĭ ceĭ maĭ de căpetenie aĭ munceĭ agricole. In acelaşĭ timpŭ gunoiulŭ viteloru întreţine şi sporesce fertilitatea pământuluĭ. De aceea naţiunile cele maĭ înaintate în agricultură aŭ şi vitele cele maĭ fumóse şi maĭ numeróse în raportŭ cu suprafaţa cultivată. Englesiĭ, Francesiĭ, Belgianiĭ, Olandesiĭ şi alte némurĭ, se fălescŭ cu dreptŭ cuvêntŭ că posedézŭ rasele cele maĭ frumóse de vite. In esposiţiunile lorŭ, agricultoriĭ se întrecŭ care maĭ de care cu caiĭ, boiĭ, şi oile lorŭ. Cheltueliĭ însemnate s'aŭ făcutŭ atâtŭ de către Statŭ câtŭ

şi de către particulari pentru a perfecţiona şi specialisa rasele.

Amŭ fi doritŭ ca în acéstă ramură a producţiunii agricole să putemŭ pune ţéra nóstră în rêndŭ cu acele ţĕrĭ care mergŭ pe calea progresuluĭ; din nefericire faptele suntŭ maĭ puternice ca dorinţa nóstră. In adevĕrŭ, România uădinióră vestită pentru frumuseţea vitelorŭ séle de tóte speciile, se află astădĭ alăturĭ cu ţĕrile înapoiate. Afară de oĭ, a cărorŭ rasă se menţine cu tóte ênsuşirile sale preţióse, caĭ şi vitele cornute aŭ degeneratŭ potrivitŭ cu ceea ce eraŭ cu verĭ-uă cinci-ₒecĭ anĭ în urmă. Şi ceea ce este maĭ tristŭ este că, nu numaĭ rasele aŭ perdutŭ din cualităţile lorŭ, dară în acelaşĭ timpŭ numĕrulŭ vitelorŭ în locŭ să sporéscă a mersŭ descrescêndŭ. După cumŭ vom arĕta pentru fie-care specie în parte, de la 1860 pînă în 1874 numĕrulŭ vitelorŭ de tóte speciile a scăₒutŭ. Acestŭ faptŭ va avea uă înrîurire vătămĕtóre asupra agriculturei nóstre. Nu este aicĭ locŭlŭ ca să cercetămŭ care suntŭ causele cărora se póte atribui împuţinarea vitelorŭ nóstre; totŭ ce se póte ₒice este că nu avem timpŭ de perdutŭ; trebue a ne pune tóte silinţele pentru ca să sporimŭ numĕrulŭ şi să îmbunătăţimŭ rasele de vite; viitorulŭ agriculturei nóstre depinde de hotărârea ce vomŭ lua în acéstă privinţă.

In lucrările de Economie rurală s'a admisŭ împărţirea vitelorŭ după talia lorŭ în *vite marĭ* şi *vite mărunte;* în categoria ântêia intră calulŭ, asinulŭ, catârulŭ, boulŭ şi bivolulŭ; iară în a doua oia, capra şi porculŭ. In descripţiunea vitelorŭ nóstre ne vomŭ ţine de acéstă clasificaţiune.

România poseda în 1860 unŭ numĕrŭ de 506,104 caĭ

de tóte vêrstele; iară în 1873 numaĭ 426,859. Dintre aceştia 73,434 mânzĭ; 6737 armăsarĭ pentru prăsilă; 16,863 armăsarĭ de lucru, 177,605 caĭ jugani; éră restul de 152,220 iepe.

Între tóte judeţele, Doljulŭ posedéză maĭ mulţĭ caĭ, adică 35,683; după acesta vine Ilfovulŭ cu 35,618, Teleormanulŭ cu 27,187; Ialomiţa cu 26,710; Bolgradulŭ cu 21,180, Brăila cu 20,244, Romanaţiĭ cu 19,316. In cele-alte judeţe numĕrulŭ cailorŭ variază între 14,330 şi 7000; judeţele Ismailŭ şi Muscelŭ aŭ, celŭ d'ântêiŭ 3751 caĭ iară celŭ de alŭ doilea 3578.

Caĭĭ românescĭ suntŭ de rasă orientală; aŭ cualităţile şi defectele raseĭ lorŭ; suntŭ micĭ de statură, scurţĭ de corpŭ, viuoĭ, iuţĭ, neobosiţĭ, cumpĕtaţĭ la traiŭ, însă nu potŭ trage la poverĭ marĭ. Ceĭ de la câmpie suntŭ maĭ corpolenţĭ ca ceĭ de la munte.

Uă dinióră caĭĭ noştri însuşéŭ atâtea cualităţĭ bune în câtŭ fama lorŭ ajunsese pînă în Europa occidentală. Profesorele Pichard în scrierile séle tratându despre calulŭ englesŭ spune că s'aŭ introdusŭ în Danemarca epe moldovenescĭ pentru a fi întrebuinţate la amelioraţiunea raseĭ. Regele Danimarceĭ a trimisŭ pentru acestŭ scopŭ în Moldova pe unŭ specialistŭ Nilsen; acesta a introdusŭ în erghelia din Zelanda nu numaĭ epele moldovenescĭ ci şi regimulŭ erghelĭilorŭ nóstre.

Era unŭ timpŭ cândŭ turciĭ, poloniĭ şi ungurĭĭ cutreieraŭ târgurile şi erghelĭile nóstre pentru a cumpĕra caĭ. Istoriculŭ Moldoveĭ Cantemirŭ se rostesce în modulŭ următorŭ despre caĭĭ moldovenescĭ : «Caĭĭ moldovenescĭ în partea munteluĭ suntŭ micĭ şi la făptură asemenea celorŭ

rusescĭ, însă fórte vêrtoşĭ şi traĭnicĭ la muncă, şi la copită aşa de tarĭ în câtŭ nu aŭ trebuinţă de a fi potcoviţĭ măcarŭ de şi aŭ a merge orĭ la ce drumurĭ grele.

«Iară în partea câmpuluĭ suntŭ caĭĭ maĭ marĭ şi maĭ frumoşĭ la făptură, potriviţĭ la ciolane, maĭ grabnicĭ şi maĭ traĭnicĭ, şi nu suntŭ iubiţĭ numaĭ de leşĭ şi de unguri, ci şi de turcĭ, care aŭ şi paremie : *Agem diberi bogdam bargiri meşhurdir*, adică : *unŭ tênĕrŭ persianŭ şi unŭ calŭ moldovenescŭ suntŭ totŭ ce póte fi maĭ slăvitŭ.*»

Bĕtrâniĭ noştri aŭ apucatŭ acele timpurĭ cândŭ parte din vestita cavalerie otomană se remonta cu caĭ cumpĕraţĭ din Romănia. Unŭ trecutŭ atâtŭ de mândru pentru rasele nóstre de caĭ ne întristézĕ cu atâtŭ maĭ multŭ că astă-ḑĭ, nu numaĭ că nu se maĭ caută de către străinĭ caĭĭ românescĭ, dară noĭ ênşi-ne suntemŭ nevoiţĭ să alergămŭ în Austria şi Rusia pentru a ne procura caĭĭ de lucru şi de cavalerie.

Maĭ mulţĭ proprietarĭ marĭ între carĭ vomŭ cita pe DD. Moruzi, Ventura, T. Ghica, Balşŭ, Teodorŭ Brătianu, aŭ făcutŭ cheltuelĭ însemnate pentru a ameliora rasele de caĭ; lucrările lorŭ aŭ fostŭ încununate cu succesŭ; nenorocire însă că vestitele lorŭ erghelĭĭ aŭ maĭ dispărutŭ.

Incredinţarea că condiţiunile agricole şi climatice din ţéra nóstră suntŭ favorabile pentru producerea de caĭ bunĭ, trebue să ne îndemne şi să ne îmbărbăteze a ne pune pe lucru cu stăruinţă, astŭ-felŭ că după douĕ-ḑecĭ de anĭ de muncă să putemŭ reîmprospĕta vechia reputaţiune a cailorŭ românescĭ.

Regimulŭ erghelĭilorŭ române este primitivŭ; caĭĭ pascŭ pe câmpiĭ întinse pînă ce cade zăpada; după aceea se ducŭ

la adăposturĭ séŭ saivane unde se nutrescŭ cu fênŭ şi paie. Cândŭ timpulŭ este frumosŭ se scotŭ şi iarna la păscutŭ; caiĭ tragŭ zăpada cu piciórele pînă daŭ de iarbă. Acestŭ regimŭ de libertate face ca caiĭ din ergheliile nóstre să fie selbaticĭ; nimenĭ nu se póte apropia de dênşiĭ, şi pentru a'ĭ prinde ergheligii întrebuinţézăŭ unŭ felŭ de laţŭ numitŭ arcanŭ. Aceste animale puse la grajdŭ tremură cândŭ se apropie cine-va de dênsele pînă ce începŭ a se îmblânḑi.

Judeţele de peste Milcovŭ şi maĭ cu sémă acele din Moldova superióră producŭ caiĭ ceĭ maĭ aleşĭ. In judeţele de dincóce de Milcovŭ ergheliile din Ialomiţa suntŭ renumite.

Intrebuinţarea căilorŭ la lucrările agricole începe a se lăţi; pînă acumŭ aceste animale aŭ servitŭ maĭ cu sémă pentru transportŭ. Treeratulŭ cu caĭ, uniculŭ miḑlocŭ întrebuinţatŭ uădinióră pentru a scóte grăunţele din spicele de cereale, a perdutŭ fórte multŭ din importanţa sea de cândŭ s'a introdusŭ maşinile de treeratŭ cu aburŭ. Ţĕraniĭ, în lipsă de maşinĭ simple cu manejŭ, treeră cerealele totŭ cu caiĭ. In localităţile muntóse caiĭ încărcaţĭ de sacĭ cu fructe, cu sare şi alte obiecte înlesnescŭ desfacerea productelorŭ.

Unŭ animalŭ de care agricultura nóstră nu scie să se foloséscă este asinulŭ. In alte ţĕrĭ, precumŭ în Francia, nu esistă departamentŭ unde acestŭ preţiosŭ animalŭ să lipséscă; elŭ transportă producte pre munţiĭ ceĭ maĭ repeḑĭ; iară la câmpie înlocuiesce calulŭ şi boulŭ pentru cultivatoriĭ săracĭ. In ţéra nóstră singurulŭ serviciŭ ce îndeplinesce asinulŭ este de a purta poverile după turmele cu oĭ.

Catârulŭ este şi maĭ puţinŭ întrebuinţatŭ ca asinulŭ. Puţiniĭ catârĭ ce se producŭ se esportézăă în Turcia.

În tótă ţéra se află 6128 asinĭ şi 606 catârĭ. Judeţele în care se află oĭ multe aŭ şi asinĭ maĭ mulţĭ; astŭfelŭ Teleormanulŭ posedézăă 1294 asinĭ; Vlaşca 743, Ialomiţa 556, Doljiulŭ 433. Judeţele din Basarabia aŭ asemenea asinĭ mulţĭ, iarăă acele din Moldova fórte puţinĭ.

Vitele cornute ţinŭ unŭ locŭ însemnatŭ în Economia nóstrăă rurală. Prin însemnatele serviciurĭ ce aducŭ atâtŭ ca animale de muncăă câtŭ şi ca animale de rentăă, bouiĭ şi vacile merităă uăă deosebităă atenţiune din partea acelora care se intereséză de prosperitatea agriculturei nóstre. In starea în care se aflăă economia vitelorŭ la noĭ, cu căile nóstre de comunicaţiune, cele maĭ multe încăă în stare naturalăă, calulŭ nu arŭ putea înlocui boulŭ ca animalŭ de muncăă, după cumŭ parŭ a crede aceia care suntŭ străiniĭ de lucrările agricole.

La 1860 s'aŭ aflatŭ în tótă Romănia 2,751,168 capete de vite, marĭ cu micĭ; în acestŭ numĕrŭ se cuprindea şi 91,079 bivolĭ. In 1873 recensimentulŭ a găsitŭ 1,886,990 capete, uăă diferinţăă în maĭ puţinŭ de 864,178 capete. Nu scimŭ ce săă credemŭ în faţa acestorŭ cifre. Décă recensimentulŭ din 1873 s'a făcutŭ cu óre-care îngrijire, precumŭ şi acelŭ din 1860, apoĭ este învederatŭ căă amŭ datŭ prea multŭ înapoĭ. In Belgia dupe 20 anĭ numĕrulŭ vitelorŭ cornute a sporitŭ cu uăă treime; la noĭ în timpŭ de treĭ-spre-ḑece anĭ s'arŭ fi împuţinatŭ cu maĭ multŭ de uăă treime. Căă a scăḑutŭ numĕrulŭ vitelorŭ în Romănia, nu este îndouială; toţĭ aceia care locuiescŭ prin sate aŭ pututŭ constata căă mulţĭ dintre ţĕranĭ aŭ per-

dutŭ vitele de muncă. Că epizootia a făcutŭ să piară multe animale, este fórte adevĕratŭ; însă împuţinarea este atâtŭ de mare că trebuie să ne inspire uă deosebită îngrijire pentru viitorulŭ agriculturei nóstre. Unŭ studiŭ făcutŭ de ómenĭ specialĭ póte singurŭ să ne facă cunoscutŭ adevĕrulŭ, causele reale care aŭ făcutŭ să piară atâtea vite în ţéra nóstră.

Din cele 1,886,990 capete de vite aflate în 1873 suntŭ 24,865 taurĭ, 835,735 boŭĭ, 555,060 vacĭ, 350,101 juncĭ şi junince, 77,025 viţeĭ şi viţele. La aceste sume se maĭ adaugă 18,871 bivolĭ şi 25,533 bivolițe.

Judeţele de câmpŭ suntŭ cele maĭ avute în vite cornute; în capulŭ lorŭ se află Doljulŭ cu 110,495 capete; vinŭ apoĭ Ialomiţa cu 98,546 capete; Ilfovulŭ cu 94,540; Prahova cu 89,274; Teleormanulŭ cu 83,602; Mehedinţĭ cu 76,754; Vlaşca cu 76,017; Brăila cu 71,213; Romanaţĭ cu 69,267. In cele-alte judeţe numĕrulŭ vitelorŭ variază între 66 de miĭ şi 33 de miĭ; singurŭ judeţulŭ Ismailŭ are numaĭ 8054 capete.

Ceĭ 44,204 bivolĭ şi bivolițe se găsescŭ maĭ cu sémă în judeţele mărginaşe ale Dunărĭĭ; astŭ-felŭ Teleormanulŭ are 8582 bivolĭ; Vlaşca 7767; Ilfovulŭ 7,233; Romanaţĭ 6971; Doljiulŭ 3702 şi Ialomiţa 2194. In judeţele de peste Milcovŭ şi în acele de munte se află puţinĭ bivolĭ; în judeţele Ismailŭ şi Bolgradŭ nu se află nicĭ-unulŭ.

Rasele nóstre de vite cornute se deosibescŭ în rase de munte, compuse din vite maĭ micĭ, pĕrulŭ surĭŭ, córnele subţirĭ şi ascuţite, sprintene, deştepte; şi în rase de câm-

pie compuse din vite corpulente alŭ cărora pĕrŭ şi forma córnelorŭ variéză; căutătura lorŭ nu este seméţă ca a vitelorŭ de munte; temperamentulŭ lorŭ este domolŭ, umbletulŭ potolitŭ.

Tipurile cele frumóse ale raselorŭ românescĭ se găsescŭ maĭ cu sémă în judeţulŭ Falciuluĭ, în Moldova de susŭ şi în judeţulŭ Ialomiţa. In aceste localităţĭ, şi cu deosebire în cele douĕ d'ântêiŭ se află turme de vite de prăsilă care se urcă pînă la douĕ miĭ de capete. Talia lorŭ, conformaţiunea ca animale de muncă, aptitudinea de a se îngrăşa, le punŭ între vitele cele maĭ frumóse din Europa. Aceia care aŭ călătoritŭ în judeţele Fălciŭ, Dorohoiŭ, Botoşanĭ, aŭ pututŭ admira acele numeróse turme de vite frumóse care acopere colinele. Din timpulŭ luĭ Cantemir eraŭ vestite vitele din ţinutulŭ Fălciuluĭ. Moldova era atâtŭ de avută în vite că pe la începutulŭ véculuĭ trecutŭ espedia peste patru-ḑecĭ miĭ de boŭĭ pînă la Danţigŭ. Nu numaĭ numĕrulŭ, dară şi rasa era vestită. Pînă astăḑĭ cele maĭ frumóse tipurĭ de vite cornute le aflămŭ în Moldova; şi décă verĭ-uădată ne vomŭ decide ca să ameliorămŭ rasele pe unde aŭ degeneratŭ, reproductorĭĭ trebue să'ĭ aducem din acea parte a ţĕrĭĭ.

Uă dinióră trăia în munţiĭ Moldoveĭ Zimbrulŭ, boulŭ selbaticŭ care, după Cantemirŭ «la mărime se asemănéză cu boulŭ domesticŭ, însă capulŭ luĭ este maĭ micŭ, grumazulŭ lungăreţŭ, pântecele vitiónŭ şi maĭ înaltŭ la ciolane (picióre), córnele subţirĭ, crescute dreptŭ în susŭ şi vêrfurile lorŭ cele fórte ascuţite suntŭ puţinŭ întórse în afară. Uă fiară selbatică şi grabnică şi asemenea ca şi căpriórele se póte urca pe stăncile cele óble; pentru aceea

cu greŭ se póte prinde cu altŭ chipŭ fără numaĭ cu puşca. Şi acésta este fiara alŭ căruia capŭ l'aŭ luatŭ stema ţĕreĭ Dragoşŭ Voevodŭ Domnulŭ celŭ d'ântêiŭ alŭ Moldoveĭ.»

Vitele cornute se ţinŭ pentru muncă, carne şi lapte. In ţerile unde animalele s'aŭ specialisatŭ după predominirea uneea din aceste treĭ aptitudinĭ, clasificaţiunea raselorŭ se face după aptitudinea predomnitóre; astŭ-felŭ rasa de Durham se caută maĭ cu sémă pentru carne; rasa olandesă pentru lapte. In ţéra nóstră condiţiunile culturale, starea progresuluĭ agricolŭ, n'aŭ permisŭ agricultorilorŭ ca să întreţină rase speciale pentru fie-care din cele treĭ aptitudinĭ menţionate maĭ susŭ. Rasele nóstre, fie de la munte, fie de la câmpie, se întreţinŭ maĭ cu sémă pentru muncă şi în acelaşĭ timpŭ ele îndeplinescŭ şi rolulŭ raselorŭ de carne şi de lapte. De aceea şi conformaţiunea lorŭ este aceea care caracterisézĕ vitele de muncă. Cu tóte acestea rasele de câmpŭ, cu tóte aptitudinele lorŭ pentru muncă, suntŭ maĭ dispuse pentru a deveni vite de lapte saŭ de carne de cătŭ acele de munte; astŭ-felŭ vacile întreţinute pentru producerea lapteluĭ în capitală şi alte oraşe marĭ, ajungŭ la douĕ saŭ treĭ generaţiunĭ să nască viţele cu cele maĭ preţióse cualităţĭ laptifere. Şi nu este îndouială că dacă s'arŭ alege tipurĭ caracteristice şi s'arŭ urmări cu îngrijire ficsarea caracterilorŭ, amŭ ajunge să posedămŭ rase laptifere locale totŭ atâtŭ de bune ca şi cele din alte ţĕrĭ.

Subŭ numele de tamaslâcurĭ se întreţinŭ maĭ cu sémă în Moldova şi în câte-va judeţe de câmpŭ, precumŭ suntŭ Ialomiţa şi Brăila, turme de vacĭ de prăsilă destinate a

produce boŭ de muncă şi vacĭ. Suntŭ proprietarĭ marĭ care posedéză pînă la douĕ miĭ capete de vite. Cândŭ juncaniĭ se facŭ de treĭ anĭ suntŭ conduşĭ la târgurĭ cu cârdurile.

Vitele slabe orĭ bĕtrâne se strângŭ primăvara de neguţătorĭ numiţĭ cirezarĭ şi se conducŭ în câmpiile cele întinse unde se întreţinŭ pentru a se îngrăşa pînă tómna; la acéstă epocă se ducŭ la zalhanale spre tăiere. De cândŭ s'aŭ înlesnitŭ miḑlócele de transportŭ, zalhanalele aŭ începutŭ să dispară, căcĭ agricultoriĭ găsescŭ maĭ multŭ folosŭ ca să espedieze vitele grase la Viena saŭ airea de câtŭ să le taie.

Se maĭ îngraşă multe vite cu borhotulŭ de la povernile de rachiŭ. In judeţele din Moldova acéstă speculaţiune se face pe uă scară mare. Cârdurĭ de sute boŭ graşĭ sosescŭ în târgulŭ Vieneĭ. In timpulŭ Esposiţiuneĭ de la Viena din 1873, inspectorulŭ târguluĭ de vite ne-a declaratŭ că într'uă singură ḑi sosise peste optŭ sute de boŭ din ţéra nóstră. Acestŭ comerciŭ oferesce agricultorilorŭ noştri una dintre speculaţiunile cele maĭ folositóre atâtŭ din punctulŭ de vedere alŭ profituluĭ câtŭ şi alŭ îmbunătăţireĭ agriculturĕĭ.

Regimulŭ vitelorŭ nóstre este fórte simplu : păsciune de primăvară pînă cade zăpada; fênŭ şi paie în timpulŭ erneĭ. Acestŭ regimŭ, cu tótă simplitatea sea, arŭ fi de ajunsŭ cândŭ arŭ fi îndestulătorŭ; caută însă să mărturisimŭ că maioritatea cultivatorilorŭ micĭ nutrescŭ vitele, maĭ cu séma în timpulŭ erneĭ, cu cocenĭ de porumbŭ şi paie, alimente pre câtŭ de neplăcute pre atâtŭ de puţinŭ hrănitóre. Să lăsămŭ că chiarŭ în timpulŭ verĭ vitele

suntŭ în multe localităţi condemnate a smulge iarba din nisce islazurĭ séŭ imaşe arse de sóre. Introducerea fêneţelorŭ artificiale, a nutreţelorŭ anuale şi a rădăcinilorŭ, vorŭ scăpa vitele de acestŭ regimŭ care a contribuitŭ maĭ multŭ de câtŭ se crede la degenerarea raselorŭ şi la împuţinarea vitelorŭ.

Avemŭ rase preţióse de vite; păsciunile bogate nu ne lipsescŭ; pământulŭ nostru produce tóte nutreţurile semĕnate care se cultivéză în Europa; ce ne lipsesce dară ca să putemŭ rivalisa cu cele maĭ înaintate ţĕrĭ în ceea ce privesce numĕrulŭ şi bunĕtatea raselorŭ? Maĭ multă durere de inimă pentru interesele nóstre şi pătrunderea că nu póte esista agricultură înflorită fără vite multe şi bune.

Oaia este una din concuistele cele maĭ utile din câte a făcutŭ omulŭ asupra natureĭ; şi în adevĕrŭ, orĭ câtŭ de mare este importanţa caluluĭ şi a bouluĭ, totuşĭ aceste animale nu procură omuluĭ atâtea elemeute pentru viaţa de tóte ḑilele ca óia. Lapte, brânză, carne, lână, pĭeĭ pentru vestminte de érnă, óia produce tóte acestea.

Prin statura sea cea mică; prin înlesnirea de a o întreţine, óia este animalulŭ celuĭ maĭ modestŭ cultivatorŭ, dară în acelaşĭ timpŭ póte deveni obiectŭ de speculaţiune profitabilă pentru proprietăţile cele maĭ întinse. In ţera nóstră găsimŭ oile ḑise de *coteţŭ,* întreţinute prin cele maĭ înguste locurĭ; însă în acelaşĭ timpŭ turme frumóse de miĭ şi ḑecĭ de miĭ de capete acopere câmpiile şi păsciunile de pe vêrfurile munţilorŭ.

Décă rasele nóstre de caĭ aŭ degeneratŭ; décă vitele albe s'aŭ pipernicitŭ în unele localităţĭ, celŭ puţinŭ oile şĭ-aŭ păstratŭ tóte cualităţile cărora datorescŭ ve-

chia lorŭ reputaţiune nu numaĭ în ţĕrile învecinate ci în tótă Europa. Oaia ţigaie, rasă adoptată de ruşĭ pentru creaţiunea merinosuluĭ, este, între rasele de rândŭ, cea d'âmtêiŭ în Europa. Lâna sea este căutată pentru fineţa şi elasticitatea firuluĭ; carnea sea era odinióră singură preferită de către Sultanĭi din Constantinopole; iară ca producĕtóre de lapte, nu are pereche. Inlăturândŭ orĭ-ce amorŭ propriŭ pentru ale nóstre, recunóscemŭ că ne putemŭ făli cu acéstă preţiósă rasă.

Rasele predomnitóre în ţéra nóstră suntŭ rasa ţigaie şi rasa ţurcană; avemŭ oĭ bârsane, fumurĭ şi puţine oĭ merinóse. Intre ţigăĭ se deosibescŭ oile albe şi oile negre; cele d'âmtêiŭ suntŭ multŭ maĭ prăsite pentru că lâna lorŭ este maĭ căutată. In unele localităţĭ se găsesce şi unŭ felŭ de ţigăĭ roşiĭ a cărora lână se întrebuinţéză pentru fabricaţiunea şaiaculuĭ, unŭ postavŭ purtatŭ maĭ cu sémă de către călugărĭ.

Merinósele s'aŭ introdusŭ pentru âmtêia óră în Moldova de susŭ, încă de pe la 1835; cu tóte acestea numĕrulŭ lorŭ n'a sporitŭ.

Cantemirŭ după ce arată că în Moldova se află treĭ soiurĭ de oĭ, acele de munte, acele de Soroca şi acele selbatice, descrie rasa din urmă în modulŭ următorŭ: «buza lorŭ cea de d'asupra spânḑură în josŭ de douĕ degite marĭ, pentru aceea suntŭ nevoite ca să pască mergêndŭ îndărătŭ. Grumazulŭ lorŭ este ţépănŭ fără de încheetură, pentru aceea nu potŭ să'şĭ întórcă capulŭ nicĭ în drépta nicĭ în stânga. Piciórele lorŭ suntŭ scurte, însă atâtŭ de sprintene, în câtŭ nicĭ cânĭ cândŭ le gonescŭ maĭ nu potŭ să le ajungă. Adulmecarea lorŭ este atâtŭ de aspră, în

câtŭ de uă milă nemţéscă departe adulmecă pe vênătorŭ, séŭ pe fiara care vine cu vêntulŭ asupra lorŭ; iară cândŭ mergŭ asupra lorŭ în potriva vêntuluĭ nu potŭ să'ĭ adulmece pînă cândŭ le prindŭ.» Probabilŭ că Cantemirŭ a scrisŭ după auḑite, căcĭ nu esistă şi nu potŭ esista oĭ cu grumazĭĭ fără de încheeturĭ; în câtŭ despre forma buzelorŭ, lucru este probabilŭ, însă întru câtŭ ne privesce nu avemŭ cunoscinţă despre uă asemenea rasă de oĭ. Pentru cele ḑise de aselaşĭ istoricŭ în privinţa cualităţiĭ cărniĭ oilorŭ nóstre, este fórte adevĕratŭ; chiarŭ pînă astă-ḑĭ berbecĭĭ bătuţĭ suntŭ căutaţĭ pentru Turcia. Iată cum se esprimă istoriculŭ Moldoveĭ : «Pentru aceea beilicciĭ ducŭ la Ţarigradŭ pre totŭ anulŭ oĭ de acestea, care le numescŭ în limba turcéscă *Kivirdik;* pentru că carnea lorŭ se socotesce de turcĭ maĭ multŭ de câtŭ tótă altă carne, atâtŭ pentru gustulŭ eĭ, câtŭ şi pentru uşurinţa mistuiteluĭ.»

In 1860 se aflaŭ în România 4,819,900 oĭ, micĭ cu marĭ; iară în 1873 numĕrulŭ lorŭ a scăḑutŭ la 4,786,317, adică cu 33,583 maĭ puţinŭ. Intre acestea 34,119 suntŭ oĭ de rasă merinorŭ iară restulŭ oĭ de ţéră.

Cele 4,752,118 oĭ de rase locale suntŭ împărţite în patru categoriĭ după etate şi secsŭ, şi a nume : 793,420 mieĭ; 3,477,840 oĭ; 294,687 berbecĭ şi 186,171 berbecĭ bătuţĭ saŭ întorşĭ.

Judeţele care aŭ câmpiĭ întinse pentru păsciunatŭ, posedéză şi cele maĭ multe oĭ; în frunte se află Ialomiţa cu 396,582 capete; vine apoĭ Cahululŭ cu 280,824; Brăila cu 277,004; Doljiulŭ cu 270,828; Teleormanulŭ cu 267,384; Bolgradulŭ cu 234,953; Ilfovulŭ cu 227,387, Vlaşca cu 223,567 : Cele-alte judeţe aŭ de la douĕ sute

de mii în josŭ pênĕ la 47,009, numĕrŭ aflătorŭ în judeţulŭ Muscelŭ.

După uă trecere de patru-spre-ḑece anĭ aşteptamŭ ca populaţiunea ovină să se fi înmulţitŭ în ţéra nóstră; din nenorocire şi în acéstă importantă ramură a agriculturei se constată unŭ scăḑĕmêntŭ. Se pretinde că s'aŭ îngustatŭ locurile din causa arăturilorŭ şi acésta arŭ fi causa împuţinăriĭ oilorŭ. Trebue însă să nu scăpămŭ din vedere că, admitândŭ unŭ numĕrŭ de cincĭ milióne de oĭ pentru 12 milióne de ectare de întindere a ţĕreĭ, şi comparândune cu Francia, arŭ trebui să întreţinemŭ pe acéstă suprafaţă aprópe 8 milióne de oĭ, iară în raportŭ cu Englitara aprópe 24 milióne.

Regimulŭ oilorŭ este rusticŭ ca şi rasele. Afară de lunile în care zăpada acopere câmpiile, oile staŭ tótă ḑiua la păsciunĕ; ba încă în Ialomiţa şi alte localităţi se ducŭ la câmpŭ chiarŭ pe zăpadă. Iernaticulŭ lorŭ se compune din paie şi fênŭ. Cultivatoriĭ cu îngrijire daŭ spre primăvéră oilorŭ fătătóre uruială de porumbŭ saŭ alte grăunţe.

Primăvéra, începêndŭ de la maiŭ, turme imense de oĭ trecŭ de la câmpŭ la munte unde se ţinŭ la păsciune pînă pe la jumĕtatea luĭ augustŭ. Mulţumită acestorŭ animale, păsciunile de pe vêrfurile Carpaţilorŭ aducŭ folóse însemnate proprietarilorŭ lorŭ. Viaţa păstorilorŭ este aspră în aceste regiunĭ înalte; în adevĕrŭ, nu numaĭ că aŭ să lupte cu dificultăţile meserieĭ lorŭ, dară şi cu fiarele selbatice, şi maĭ cu sémă cu ursulŭ care pândesce tóte minutele favorabile pentru a înhăţa oile. Altŭ-felŭ acéstă emigraţiune periodică de la câmpŭ la munte este fórte priinciósă sănătăţiĭ animalelorŭ.

Tratându despre industriile nóstre, vomŭ arĕta folósele ce tragemŭ din diferitele producţiunĭ ale oilorŭ.

Era unŭ timpŭ cându caprele ocupaŭ unŭ locŭ îndestulŭ de importantŭ în Economia nóstră rurală. Turme numeróse acoperea locurile sterpe şi pădurile distinate a se pune în cultură. Numerulŭ lorŭ se micşoréză pe anŭ ce trece. De unde în 1860 se aflaŭ 423,077 capete, în 1873 de abia s'a constatatŭ 305,316, cu alte cuvinte unŭ scăd̆ĕmêntŭ de 117,761 capete. Şi cu tóte acestea capra plătesce cu interesŭ în destulŭ de urcatŭ hrana ce i se dă, prin laptele, pĕrulŭ, carnea şi pelea sa. Laptele de capră este superiorŭ celuĭ de óie; în câtŭ despre pĭele, nicĭ se póte face comparaţiune. Pentru aceste cuvinte arŭ fi de dorit ca cultivatoriĭ ceĭ micĭ cărora capra le ţine locŭ de vacă, să nu renunţe la crescerea unuĭ animalŭ atâtŭ de preţiosŭ.

Caprele nóstre suntŭ de rasă fórte bună; producŭ lapte multŭ. S'a introdusŭ în Ialomiţa şi Argeşŭ renumita rasă de capre de Angora; pînă astă-d̆ĭ numerulŭ lorŭ n'a sporitŭ.

Pentru a completa enumeraţiunea animalelorŭ domestice a cărorŭ întreţinere constituesce speculaţiunĭ deóre-care importanţă, vomŭ adăogi la cifrele precedente numĕrulŭ de 836,944 porcĭ, marĭ cu micĭ. Să notămŭ că în 1860 s'a constatatŭ 1,088,737 capete; astŭ-felŭ în 1873 se afla unŭ scăd̆ĕmêntŭ de 251,793 capete. Judeţulŭ Doljŭ întreţine celŭ mai mare numĕrŭ din aceste animale, adică 69,487; iară judeţulŭ Ismailŭ numaĭ 3574.

Scăderea numĕruluĭ porcilorŭ este uă perdere însemnată pentru agricultura nóstră, căcĭ între speculaţiunile

animale îngrăşarea râmătorilorŭ este una din cele care aduce folóse mai multe. Afară de acésta numai prin întreţinere de porcĭ putemŭ trage óre-care folóse din ghinda şi jirulŭ pădurilorŭ nóstre.

Se află în România diferitele speciĭ de păsĕrĭ domestice precumŭ găinĭ, curcanĭ, gâsce, raţe, bibilicĭ (pikirĭ). La 1860 s'a constatatŭ 13,683,360 păsĕrĭ în tótă ţéra.

Rasele nóstre suntŭ din cele mai bune şi în acelaşĭ timpŭ din cele mai rustice. Intreţinerea lorŭ este atâtŭ de simplă şi de puţinŭ costisitóre că este de mirare cumŭ cultivatoriĭ noştriĭ nu prăsescŭ mai multe păsĕrĭ. In alte ţĕrĭ comerciulŭ de esportaţiune alŭ păsĕrilorŭ îngrăşate şi alŭ ouălorŭ se cifréză cu ḑecile de milióne, pe căndŭ la noĭ nu avemŭ de ajunsŭ nicĭ pentru îndestularea nóstră.

A fostŭ unŭ timpŭ cândŭ crescerea albinelorŭ era răspândită în tótă ţéra; cândŭ România esporta céră şi miere de prima calitate. Se vede că cultivatoriĭ ţinéŭ atâtŭ de multŭ la aceste folositóre insecte, că după cumŭ ne spune Cantemirŭ «locuitoriĭ arŭ avea şi mai mare dobêndă de la dênsele, cândŭ arŭ cuteza să ţină pre toţĭ roiĭ care roescŭ ele în toţĭ aniĭ; însĕ în pravila ţĕreĭ este popritŭ ca orĭ şi cine să nu ţie mai mulţĭ stupĭ de câtŭ suferă loculuĭ sĕŭ, ca nu cumŭ-va mulţimea lorŭ să zăhăiască pe megiaşĭ». Noĭ ceştia de astăḑĭ amŭ apucatŭ prisăcĭ însemnate compuse din sute de stupĭ; amŭ vĕḑutŭ neguţătoriĭ turcĭ umblândŭ prin sate ca să strângă miere. In ḑioa de astăḑĭ nu numaĭ că nu se mai esportéză miere şi céră, dară se importă. Pĕcatŭ ca să se părăséscă cresterea albinelorŭ; căcĭ flora ţĕreĭ este atâtŭ de variată în câtŭ puţine ţĕrĭ producŭ miere care să se pótă com-

para cu a nóstră. Afară de acésta întreţinerea albinelorŭ nu cere maĭ nicĭ uă cheltuélă; ele ’şĭ recoltézĕ singure hrana şi n’aŭ nevoe de câtŭ de ulee unde să înmagazineze pentru folosulŭ nostru mierea şi céra.

S’a constatatŭ la 1860 în tótă ţéra 301,615 stupĭ: iară în 1873 numĕrulŭ lorŭ era de 305,316, adică unŭ sporŭ neînsemnatŭ de 3701 stupĭ. Producţiunea lorŭ anuală trece peste 600 miĭ oca miere şi aprópe 60 miĭ oca céră.

Judeţulŭ Vlaşca nutresce celŭ maĭ mare numĕrŭ de stupĭ, adică 19,470; în cele-alte judeţe se găsescŭ de la 3500 pînă la 14 miĭ; singure judeţele Bolgradŭ şi Ismailŭ de abia posedează celŭ d’âmtêiŭ 418 stupĭ şi celŭ de alŭ doilea 181. Vasluiulŭ, a căruia miere s’a bucuratŭ în totŭ-de-una de unŭ renume particularŭ, întreţine âncă 15 miĭ stupĭ.

Orĭ-cumŭ arŭ fi, caută să recunóscemŭ că lăsândŭ să piară uă speculaţiune atâtŭ de folositóre ca a albinelorŭ, dovedimŭ că nu scimŭ să profităm de dărnicia naturel. Avemŭ dreptulŭ să sperămŭ, cu tóte acestea, că în faţă cu dorinţa de a face ca agricultura să prospere, noĭ vomŭ îngriji nisce insecte care ne procură producte fără a ne cere maĭ nicĭ unŭ sacrificiŭ.

De la albine să trecemŭ la gândaciĭ de mĕtase.

Nu se scie cândŭ s’a introdusŭ *arborele de aurŭ*, adică dudulŭ, în România; ceea ce cunóscemŭ este că, afară de regiunile unde temperatura este aspră, acestŭ arbore cresce în tóte judeţele ţĕreĭ; că, de la moşĭ de la strămoşĭ crescerea gândacilorŭ a trecutŭ din generaţiune în generaţiune; că, romîncele aŭ purtatŭ de cândŭ se ţine minte

căměşĭ şi marame de borangicŭ; că ĭĕle lorŭ aŭ fostŭ şi suntŭ pînă astădĭ ornate cu cusăturĭ de mĕtase.

Clima ţĕreĭ nóstre este din cele maĭ priincióse atâtŭ pentru vegetaţiunea dudului câtŭ şi pentru crescerea gândacilorŭ. Posedămŭ pînă astădĭ uă rasă locală de gândacĭ, rasă robustă, rustică, cu tóte că mĕtasea ce produce nu este de întêia cualitate.

Principele Barbu Stirbeiŭ în timpulŭ domnieĭ sale a introdusŭ rasa de gândacĭ numită milaneză; a fondatŭ pepiniera de duḑĭ din Panteleimonŭ; a făcutŭ să se distribuie puĭ de dudŭ şi ouă de gândacĭ. Deja acéstă bănósă ramură a agriculturеĭ luase óre-care avantŭ, cândŭ bóla începuse să bântuiască gândaciĭ în Francia şi Italia. Nevoiţĭ a căuta ouă de gândacĭ sănĕtóse, educatoriĭ francesĭ şi italienĭ veniră în România şi deteră prin cererile lorŭ uă puternică impulsiune crescereĭ gândacilorŭ. Pe la 1860 preţulŭ ocaleĭ de ouă de gândacĭ se urcase la 800 leĭ noŭ. Profitulŭ acesteĭ speculaţiunĭ deşteptase nu numaĭ pe cultivatorĭ ci şi pe ómenĭ ceĭ maĭ avuţĭ. Salónele se prefăcuseră în unele casurĭ în magnanerĭĭ. Piaţa Bucurescilorŭ devenise unŭ mare depositŭ de gogoşĭ de mĕtase; iară suburbiile eraŭ pline de micĭ magnanerĭĭ. Se vindea frunḑa unuĭ dudŭ mare pînă la 25 leĭ noŭĭ. Nenorocirea însă urmăria acestŭ frumosŭ începutŭ. Speculanţĭĭ străinĭ căutândŭ a se folosi de urcarea preţurilorŭ, introduseră pe subŭ mână ouă de gândacĭ atinse de bólă şi după doŭĭ treĭ anĭ avutulŭ edificiŭ care se înălţase prin crescerea gândacilorŭ se dărâmă; astŭ-felŭ pe la 1865 nicĭ se maĭ vorbia de gândacĭ; totulŭ se reîntórseră la starea primitivă.

Nu se póte maĭ mare perdere pentru agricultura românĕ. In adevĕrŭ, într'unŭ spaţiŭ de timpŭ atâtŭ de scurtŭ, de unde nu esportamŭ nicĭ gogoşĭ nicĭ ouĕ de gândacĭ, în 1863 amŭ esportatŭ pentru suma de aprópe 4 milióne leĭ nouĭ. In 1862 se esporta de abia pentru 1,372,600 leĭ.

Judeţele care s'aŭ deosebitŭ maĭ multŭ în acéstă bănósă industrie sunt: Ilfovulŭ, Teleormanulŭ, Rômniculŭ-Săratŭ şi Buzĕulŭ.

Din causa neîngrijireĭ nóstre amŭ perdutŭ uă industrie care aduce Italieĭ şi Francieĭ cu sutele de milióne venituri, pentru care Germania, Prusia, Austria, chieltuiescŭ sume însemnate ca să o pótă aclimata. Culpa este a nóstră şi numaĭ a nóstră. Lăsându trecutulŭ, caută însă să nu negligemŭ viitorulŭ. Industria gândacilorŭ de mĕtase este uă industriă românĕ; uă industria care va deveni, dacă vomŭ voi, unŭ isvorŭ de avuţie pentru ţéra nóstră. Ca să ajungemŭ la acestŭ scopŭ, trebue să căutămŭ a desvolta producerea mĕtaseĭ atâtŭ pentru a alimenta mica nóstră industriă câtŭ şi pentru esportaţiune. Ceea ce s'a petrecutŭ de la 1860 pînă la 1865 a fostŭ unŭ lucru întêmplătorŭ; uă industrie nu se póte înrădăcina prin asemenea procedărĭ. Trebuie să scimŭ că bóla nu are să fie vecĭnică în Francia şi Italia, şi că prin urmare nu putemŭ conta numaĭ pe esportaţiunea ouălorŭ de gândacĭ, ci maĭ cu sémă pe producţiunea mĕtaseĭ.

Cândŭ s'a fondatŭ Scóla de agricultură de la Ferĕstrăŭ amŭ propusŭ oficialŭ ca pepiniera de duḑĭ de la Pantilimonŭ să se prefacă într'uă scólă specială de sericultură şi de filatură a mĕtaseĭ. Copilele din asilurile publice putéŭ:

învĕța în acéstă scólă uă profesiune din cele maĭ productive. Nu s'a datŭ ascultare propuneréĭ nóstre; şi astŭ-felŭ ne aflămŭ astădĭ unde ne aflamŭ înainte de 1860, adică că se produce mĕtase numaĭ pentru mărginitele trebuinţĭ ale ţerancelorŭ nóstre şi fórte puţinŭ pentru comerciŭ.

Cândŭ uă ţĕră are norocire ca să pótă esploata uă industrie atâtŭ de bănósă şi nu face nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a fonda acéstă industrie, este uă probă necontestabilă de cea maĭ culpabilă indiferinţă pentru prosperitatea sa.

VII

Pădurile. — Suprafaţa. — Distribuţiune. — Speciile de arborĭ. — Producţiune. — Industrĭĭ forestiere. — Fêneţe şi păsciunĭ. — Întinderea. — Fêneţele şi păsciunile de câmpie, de coline şi de munte.

Ţéra nóstră a fostŭ una dintre cele maĭ păduróse din Europa; dară neîngrijirea ómenilorŭ pe de uă parte, sporirea locurilorŭ cultivate pe de alta, aŭ contribuitŭ la stêrpirea uneĭ părţĭ însemnate din acéstă avuţie a Românieĭ. Cu tóte acestea, chiarŭ astăḑĭ pădurile la noĭ acoperă uă a şésea parte din suprafaţa totală a ţĕreĭ, 4,029,947 de pogóne. In comparaţiune cu întinderea pădurilorŭ din alte staturĭ, ţéra nóstra trece între cele păduróse.

Judeţele de munte suntŭ cele maĭ păduróse; în fie-care dintr'ênsele se află pădurĭ ca şi vergure, unde securea n'a pătrunsŭ nicĭ uă dată. Copacĭ de sute de anĭ le dă uă majestate care impune admiraţiunea. Multe dintre dênsele aŭ istoria lorŭ plină de legende religióse, resbelnice şi chiarŭ politice. In împrejurările cele maĭ grele, atuncĭ cândŭ năvăleaŭ ordele de barbarĭ peste ţéră, pădurile aŭ fostŭ bulevardulŭ naţionalităţiĭ nóstre. A fostŭ timpurĭ cândŭ strămoşiĭ noştri eraŭ nevóiţĭ să adune bucatele de pe câmpŭ în fuga mare şi să alerge a se ascunde în nestrăbătutele pădurĭ ale Carpaţilorŭ.

La câmpie pădurile suntŭ mai rarĭ; suntŭ cu tóte acestea judeţe care posedéză încă păduri dintre cele mai frumóse şi mai întinse.

Localităţile de pe marginea Dunărĭi suntŭ cele mai sărace de păduri; şi între acestea judeţele Ialomiţa, Brăila, Ismailulŭ, Covurluiulŭ şi Cahululŭ ocupă celŭ d'ântêiŭ locŭ. In Ialomiţa, spre exemplu, călĕtorulŭ strebate imensa câmpie a Bărăganuluĭ în timpŭ de şése pînă la optŭ ore, fără ca să întâlnéscă în cale unŭ singurŭ copaciŭ sub care să se pótă umbri. Lipsite de adăposturĭ, aceste câmpiĭ întinse câtŭ póte omulŭ vedea cu ochiĭ, suntŭ espuse la vênturile cele mai violente şi uscate. Adesea se întâmplă ca furtuna neîntâlnindŭ nicĭ uă pedică, să târască pînă în baltă turme întregĭ de vite.

Interesulŭ nostru ne impune datoria ca câtŭ mai neîntârdiatŭ să împădurimŭ aceste câmpiĭ imense. Agricultura şi clima se vorŭ folosi de uă potrivă din acéstă transformare.

Némurile de copacĭ, saŭ esenţele, după cumŭ le numescŭ silvicultoriĭ, care se găsescŭ în pădurile nóstre, variază după configuraţiunea pămêntuluĭ. Pe pólele munţilorŭ se întinde fagulŭ amestecatŭ pe alocurea cu puţinŭ paltinŭ. Urcândŭ spre vêrfŭ întâlnimŭ maiestosulŭ bradŭ, copaciŭ dintre ceĭ mai folositorĭ din câţĭ se află în pădurile nóstre; elŭ vegetéză cu vigóre pînă la cele mai marĭ înălţimĭ. Pe vêrfurile cele mai selbatice cresce pe alocurea molifţulŭ şi în unele părţĭ ale ţĕreĭ pinulŭ. Tisa, arbore pre câtŭ de frumosŭ pe atâtŭ de utilŭ, de abia se mai găsesce pe unele vêrfurĭ. Unŭ copaciŭ dintre ceĭ mai mândri prin portulŭ seŭ, mestécănulŭ cu cója albă ca

néua, se amestecă în multe păduri muntene cu esenţele resinóse. Pe alocurea forméză elŭ ênsuşĭ păduri îndestulŭ de întinse.

Ca copacĭ de maĭ puţină importanţă se găsescŭ în munţiĭ noştri sorbulŭ, mojdreanulŭ, cireşulŭ amarŭ, şi ghimposulŭ ienuperŭ care cresce în locurile cele maĭ petróse.

In pădurile de délurĭ şi de câmpie, se găsescŭ stejarulŭ, ulmulŭ, frasinulŭ, arţarulŭ, jugastrulŭ, carpinulŭ, sorbulŭ şi teiulŭ. Printre aceştia crescŭ adesea copăceĭ ca alunulŭ, cornulŭ, sângerulŭ, salba móle, păducelulŭ, cătina, dârmocsulŭ, porumbarulŭ, resurulŭ şi pêrciotina, tóte acestea înghirlandate cu viţă selbatecă şi curpenulŭ cu florile fulgóse.

Pe marginea apelorŭ şi în locurile smârcóse, crescŭ în zăvóie aninĭ, sălciile, plopiĭ şi richita. In petrişurile cele maĭ sterpe ţintaula şi argintia dracilă îşĭ înfige rădăcinile séle; plutaşiĭ o salută cu plăcere căcĭ fructele séle le daŭ oţetulŭ.

De la unŭ timpŭ încóce unŭ arbore pe care'lŭ datorimŭ Americeĭ, salcâmulŭ, începe a fi săditŭ séŭ semănatŭ pentru a forma păduri. Impregiurulŭ Bolgraduluĭ şi alte părţĭ ale Basarabieĭ esistă deja păduricĭ frumuşele săditе numaĭ cu acéstă esenţă preţiósă.

Unŭ arbore de mare folosŭ atâtŭ ca lemnŭ de lucru câtŭ şi pentru fructele séle, castanulŭ, se găsesce numaĭ pe lîngă monastirea Tismana din judeţulŭ Gorjuluĭ. Vigórea cu care vegetéză în acéstă localitate arŭ fi unŭ îndemnŭ destulŭ de puternicŭ pentru propăşirea uneĭ esenţe atâtŭ de preţiósă.

România posedéză păduri de stejarŭ, de bradŭ şi de fagŭ îndestulŭ de întinse şi de frumóse pentru a nu invidia pe alte staturi; cu tóte acestea caută să recunóscemŭ că amŭ esploatatŭ adesea cu multă nesocotinţă acéstă avuţie. Locurĭ destinate de natură a fi vecinicŭ pădurite, aŭ fostŭ pustiite de mâna omuluĭ; astŭ-felŭ că astă-dĭ dealurĭ care altă-dată eraŭ acoperite de cele maĭ mândre păduri, s'aŭ prefăcutŭ în râpe care nu numaĭ că nu aducŭ nicĭ unŭ folosŭ, dară contribuescŭ la sporirea înecăciunilorŭ. Acumŭ că esperienţa şi sciinţa ne-aŭ doveditŭ că amŭ greşitŭ, caută să ne grăbimŭ a repara rĕulŭ prin plantaţiunea şi semănarea tutulorŭ locurilorŭ care nu se potŭ folosi de agricultură. Negreşitŭ că Statulŭ care posedă 1,281,927 pogóne de păduri, va intra celŭ d'âmtêiŭ pe acésta cale de ameliorăţiune.

Pînă astădĭ lemnele esploatate din pădurile nóstre servescŭ maĭ multŭ pentru consumaţiunea locală. Lemnele de încălditŭ şi cărbunii întrebuinţaţĭ într'unŭ anŭ valoréză aprópe 100 milióne leĭ. Fără îndoială că lemnele de construcţiune trebuie să represinte uă valóre analógă. Lemnele esportate valoréză maĭ multŭ de unŭ milionŭ. Străiniĭ ne cerŭ maĭ cu sémă lemne de bradŭ de dimensiunĭ marĭ şi lemne de stejarŭ. Pădurile din judeţulŭ Némţuluĭ se împărtăşesce într'uă proporţiune însemnată din comerciulŭ de esportaţiune. Lemnele de bradŭ din acéstă localitate vinŭ tóte pe apă făcute plute. Portulŭ Galaţĭ este centrulŭ acestuĭ comerciŭ.

Esploataţiunea pădurilorŭ dă nascere la maĭ multe industriĭ precumŭ suntŭ ferestraele, fabricaţia şindrileĭ, a şiţeĭ, a vaselorŭ, a hambarelorŭ, a lopeţilorŭ, a obiec-

telorŭ de rudărie şi altele. Uă populaţiune numerósă de lucrătórĭ sătenĭ umple munţiĭ îndată ce se învĕréză, şi nu'ĭ părăsescŭ de câtŭ uădată cu pornirea turmelorŭ de pe vêrfurĭ. Suntŭ mulţĭ care lucréză şi iarna.

Dintre aceste industrĭĭ cea maĭ importantă este a ferăstraelorŭ, adică a fabricaţiuneĭ scândurilorŭ. Ferestraele suntŭ instalate la pólele munţilorŭ pe marginea apelorŭ. Cândŭ lipsesce apa curgĕtóre unŭ isvorŭ bogatŭ produce îndestulă apă pentru a pune în mişcare unŭ ferĕstrăŭ.

Afară de lemne pădurile producŭ fructe întrebuinţate pentru a nutri animalele; astŭ-felŭ fagulŭ produce jirŭ şi stejaru lŭghindă,ambele consumate de rîmătorĭ. Scórţa de stejarŭ ca şi rânsa saŭ fructulŭ aninuluĭ suntŭ întrebuinţate pentru tăbăcirea peilorŭ. Fructe ca smeura, cireşele amarĭ, afinele, scoruşele suntŭ căutate de cofetarĭ pentru preparaţiunea dulceţelorŭ şi a siropurilorŭ.

Esploataţiunea pădurilorŭ şi industriile forestiere aŭ mare viitorŭ în ţéra nóstră. Ca şi în alte staturĭ, va veni timpulŭ cândŭ munţiĭ noştri vorŭ resuna de sgomotulŭ usinelorŭ; cândŭ ţipătulŭ maşinelorŭ de aburŭ va însciinţa pe călĕtorĭ că străbate localităţile înzestrate cu fabricĭ bogate; însă pentru ca să nu aşteptămŭ prea multŭ, şi acésta cu dauna avuţieĭ naţionale, caută ca statŭ şi particularĭ să coopereze pentru a da impulsiune desvoltărĭĭ industriilorŭ născênde din pădurile Carpaţilorŭ.

Fêneţele saŭ liveḑile de fênŭ se întindŭ pe uă suprafaţă de 1,848,775 de pogóne. Ele suntŭ compuse din totŭ felulŭ de plante, însă gramineele şi leguminósele predomnescŭ. Obicĭnuitŭ se cosescŭ odată pe anŭ; iară în

anii ploioşi se mai face uă recoltă de fênŭ pe la începutulŭ tómneĭ numită *otavă*.

Pînă astădĭ predomnescŭ în agricultura nóstră *fêneţele naturale;* de abia pe alocurea se sémănă visdeiŭ orĭ trifoiŭ. Cu tóte acestea întinderea mare a arăturilorŭ, spargerea treptată a fêneţelorŭ, vorŭ nevoi pe agricultoriĭ noştri ca să introducă în combinaţiunile lorŭ culturale *fêneţele artificiale.* Acéstă inovaţiune va fi unŭ progresŭ realŭ care va produce resultate fericite atâtŭ pentru venitulŭ câtŭ şi pentru îmbunătăţirea pămêntuluĭ.

Fêneţele nóstre suntŭ amestecate cu arăturile în cele maĭ multe localităţĭ; cu tóte acestea suntŭ situaţiunĭ atâtŭ de favorabile vegetaţiuneĭ plantelorŭ de fêneţe, în câtŭ suntŭ lăsate anume pentru acestŭ scopŭ.

După situaţiunea lorŭ fêneţele se potŭ deosebi în fêneţe de luncă, acelea care se află pe şesurile de pe marginea apelorŭ curgĕtóre; fêneţe de câmpie care suntŭ locurĭ ca şi cele de arătură, însă se reservéză pentru a produce fênŭ; fêneţe de coline după cumŭ suntŭ mare parte în unele judeţe ale Moldoveĭ; în fine *muscelurile*, adică fêneţele de pe ramificaţiunile cele din urmă ale munţilorŭ. Cualităţile fênuluĭ se resimte de felulŭ fêneţeĭ; în adevĕrŭ, bunŭ este fênulŭ de câmpŭ, de luncă, însă nu se póte potrivi cu acelŭ fênŭ mătăsosŭ şi profumatŭ recoltatŭ de pe multŭ pitorescile nóstre musceluri. Cuvêntulŭ este uşiorŭ de înţelesŭ : flora, adică felurimea plantelorŭ ce crescŭ pe musceluri, nu numaĭ că este fórte avută, déră şi alésă; plante din familiele gramineelorŭ, leguminóselorŭ, labiatelorŭ, cariofilatelorŭ şi altele, se întrecŭ care maĭ de care să facă din muscelurile înflorite

tapeturile cele mai viŭ şi mai variatŭ colorate. Câte-va serĭ petrecute prin aceste locurĭ în timpulŭ cosituluĭ, în luna luĭ Augustŭ, lasă impresiunĭ neşterse; călĕtorulŭ nu va putea uĭta nicĭ-uădată acelŭ deliciosŭ profumŭ pe care ţĕraniĭ îlŭ numescŭ *mirosŭ de fênŭ*. Animalele domestice sciŭ a preţui atâtŭ de multŭ acestŭ plăcutŭ şi nutritorŭ fênŭ, că în ieslele unde li se pune nu rĕmâne urmă de ogrinjĭ.

In anĭ de secetă afară de fêneţele de luncă şi de musceluri, cele-l-alte producŭ prea puţinŭ. In lipsă de nutreţŭ ţĕraniĭ suntŭ nevoiţiĭ a vinde vitele cu preţurĭ fórte scăđute. Şi cu tóte acestea lécului îlŭ avemŭ şi nu 'lŭ întrebuinţămŭ. In adevĕrŭ, puţine ţĕrĭ din Europa suntŭ strĕbătute de ape numeróse şi abundente ca ţéra nóstră; pentru ce dară în locŭ să lăsămŭ aceste isvóre de bogăţie să se pérdă, nu le amŭ întrebuinţa spre a da viaţă fêneţelorŭ şi câmpurilorŭ nóstre în anĭ cândŭ arşiţa tropicală a sóreluĭ le pârlesce pînă face să piară orĭ-ce vegetaţiune? Interesurile cele mai vitale ale agriculturei ne impune a nu întârđia introducerea unorŭ ameliorăţiunĭ care înavuţesce atâtea localităţĭ din Europa.

Fêneţele care nu se cosescŭ şi suntŭ lăsate ca să fie păscute de vite se numescŭ *păsciunĭ*. Intinderea lorŭ este de 5,845,135 pogóne. Dintre acestea uă parte suntŭ şi locurĭ sărace care nu arŭ putea deveni fêneţe de cositŭ; în totŭ casulŭ în ţéra nóstră suntŭ necunoscute acele păsciunĭ sterpe, pămênturĭ ca şi deserte care acoperŭ suprafeţe imense, cu miliónele de pogóne, după cumŭ suntŭ pustele Ungarieĭ.

Impregiulului saŭ în vecinătatea satelorŭ a esistatŭ

de nu se ţine minte uă întindere de pămêntŭ destinatŭ pentru păsciunea vitelorŭ; aceste păsciuni, numite după localităţi *islazuri* şi *imaşe,* disparŭ pe fie-care anŭ, mai cu sémŭ de la 1864 de cândŭ s'aŭ împroprietăritŭ sătenii. Pentru păsciunarea vitelorŭ ţĕranii se învoescŭ cu proprietarii saŭ arendatorii moşielorŭ; iară locurile lorŭ le ară pe de plinŭ.

Ca şi fêneţele, păsciunile suntŭ de luncă, de câmpie, de coline şi de munte; cu deosebire că pe vêrfurile Carpaţilorŭ esistă uă anume regiune agricolă, aceea a păsciunilorŭ de vară, unde iarba désă şi mătăsósă nu cresce nicĭ uădată la înălţime ca să fie cosită. Păsciunile şese predomenescŭ în judeţele de dincóce de Milcovŭ; în acele de dincolo păsciunile de pe coline se ţinŭ lanţŭ pînă la hotarulŭ ţĕreĭ.

Nu esistă localitate în România care să nu'şĭ aibă păsciunile séle, şi acésta pentru că pascerea este unŭ regimŭ predomnitorŭ în agricultura nóstră; cu tóte acestea suntŭ judeţe unde întinderea ocupată de păsciuni este imensă; astŭ-felŭ în judeţulŭ Ialomiţa care are uă întindere de 1,106,851 pogóne, păsciunile acoperă 744,804 pogóne; în judeţulŭ Brăila din 752,699 pogóne întindere totală, păsciunile ocupă 498,317 de pogóne. Aceste imense şesurĭ acoperite cu iarbă constituescŭ aceea ce se numesce *câmpia Bărăganuluĭ,* stepă nesfêrşită care începe în vecinătatea Olteniţeĭ şi se întinde pînă la Brăila. Arăturile întinḑêndu-se pe fie-care anŭ, câmpia Bărăganuluĭ se îngustéză, şi negreşirŭ că va veni unŭ timpŭ cândŭ va esista numaĭ cu numele.

Pămêntulŭ din Bărăganŭ este maĭ peste totŭ de cualitate

bună; adăogându pe lîngă acésta îngrăşarea produsă prin păsciunare, urméză că acéstă câmpie va deveni una din cele maĭ fertile din ţéră. Póte că pînă astăḑĭ arŭ fi dispărutŭ înaintea plugulŭĭ aceste şesurĭ; însă lipsa de apă a depărtatŭ populaţiunea de dênsele. In adevĕrŭ, apă se găsesce la adâncimĭ fórte mărĭ în Bărăganŭ; păstoriĭ ca să adape vitele o scotŭ din puţurĭ cu borduşe trase de caĭ.

Pădurile lipsescŭ cu totulŭ; nicĭ unŭ adăpostŭ nu află omulŭ şi vitele pe aceste întinse câmpiĭ. Iernele suntŭ periculóse pe Bărăganŭ, căcĭ fortunile violente, viscolulŭ, tărasce adesea pînă în baltă turme şi păstorĭ. Călugăriĭ cernicarĭ, uădinióră proprietarĭ marĭ în acéstă localitate, aŭ semĕnatŭ uă pădure de stejarŭ pe moşia Copuzŭ. Din nenorocire esemplulŭ datŭ de dênşiĭ n'a fostŭ imitatŭ, şi pînă astăḑĭ Bărăganulŭ oferesce monotunulŭ şi obositorulŭ aspectŭ alŭ uneĭ câmpiĭ imense fără unŭ stufŭ de mĕrăcine pentru umbritŭ.

Pasciunile Bărăganuluĭ suntŭ acoperite de cumŭ se ivesce primăvara şi pînă în iarnă de nenumărate turme de vite marĭ şi mărunte, cireḑĭ de bouĭ şi vacĭ, herghelĭĭ de caĭ, turme de oĭ. După obiceiulŭ loculuĭ diferitele moşiĭ se împartŭ în *sohaturĭ* potrivitŭ cu numĕrulŭ vitelorŭ. Negutătoriĭ de vite, măcelarĭĭ, strângŭ primăvara vitele slabe şi le ducŭ să se îngraşe în sohaturile Bărăganuluĭ. Tómna cireḑĭ întregĭ de vite grase umple *zalhanalele* unde carnea lorŭ este prefăcută în pastramă şi seulŭ pusŭ în burdufĭ. Acéstă speculaţiune datéză din vechime; şi producea folóse însemnate fiindŭ singurulŭ miḑlocŭ pentru a da uă valóre păsciunilorŭ. Astăḑĭ însă cândŭ miḑlócele de transportŭ cu drumulŭ de ferŭ permite a se esporta

cu mare înlesnire în străinătate, zalhanalele începŭ a fi desfiinţate şi vitele nóstre grase se ducŭ la Viena, Pesta şi pînă la Danţig.

Câmpia Bărăganuluĭ cu pămêntulŭ sĕŭ celŭ bunŭ şi uşiorŭ de lucratŭ arŭ deveni unŭ isvorŭ de mare avuţie pentru ţéră cândŭ unŭ canalŭ saŭ maĭ multe lŭ-arŭ străbate. Pe lîngă folosulŭ de a procura apa trebuincĭósă, canalurile arŭ servi ca căĭ de comunicaţiune şi ca marĭ canaluri de irigaţiune. Opera arŭ fi mare şi de natură a ispiti ambiţiuuea unuĭ bărbatŭ de statŭ românŭ, după cumŭ opere analóge aŭ ispititŭ ómenĭ ca Colbert, Sully, Cavour, şi alţiĭ.

Intre pasciunile din tótă România pasciunile Carpaţilorŭ ocupă loculŭ d'ântêiŭ prin cualităţile nutritive ale plantelorŭ care le smăltézĕ. De la unŭ capĕtŭ alŭ ţĕreĭ pînă la celŭ-altŭ, vêrfurile munţilorŭ nostri suntŭ acoperite de păsciunĭ bogate. Nenumĕrate turme de vite, de oĭ maĭ cu sémă, din ţéră şi din Transilvania, populézĕ vêrfurile singuratice de la maiŭ şi pînă la Sântă Marie. Productele lorŭ, maĭ cu sémă brânza de burdufŭ, urda şi caşcavalulŭ, aprovisionézĕ tóte oraşele ţĕreĭ.

Ca şi la câmpie, cualitatea pasciunilorŭ variază după localităţĭ. Suntŭ munţi ca aceia aĭ Penteleuluĭ şi ca muntele Cracăŭ din judeţulŭ Némţuluĭ a cărora iarbă însuşesce cualităţĭ atâtŭ de superióre că brânzeturile lorŭ se bucură de reputaţiune necontestată în tótă ţéra. Istoriculŭ Cantemirŭ luândŭ de normă povestile locale arată în *descripţiunea Moldavieĭ* vorbindŭ despre munţĭ, că «lo-«cuitoriĭ culegŭ roa care cade pe frunḑele burianilorŭ, «maĭ înainte de a resări sórele şi puindŭ-o într'unŭ vasŭ,

«găsescŭ pe d'asupra apeĭ plutindŭ celŭ maĭ frumosŭ «untŭ, care nicĭ la mirosŭ, nicĭ la flóre, nicĭ la gustŭ, «nu are osebire de untulŭ celŭ-l-altŭ; déră nu este preste «totŭ anulŭ, ci numaĭ între aceste treĭ lunĭ, martie, «aprilie şi maiŭ. Untulŭ acesta are în sine atâta putere «de hrană în câtŭ cândŭ suie oile la munte, întru acea «vreme se înăduşescŭ de multă grăsime. Pentru aceea «păstoriĭ care sciŭ, îşĭ poprescŭ turmele lorŭ în lunile «acelea numaĭ la pólele munteluĭ.» Nu se póte vorbi maĭ lămuritŭ despre bunătatea pasciunilorŭ de munte şi despre cualităţile prin care se deosibescŭ unele din aceste pasciunĭ.

Pasciunile nóstre alpestre fiindŭ atâtŭ de superióre, n'avemŭ de câtŭ să învĕţămŭ a le preţui mai bine, a ne folosi de dênsele maĭ cu sciinţă pentru ca productele stănelorŭ din Carpaţĭ să ne scutéscă de a maĭ rêvni la brânzeturile din Elveţia şi alte ţĕrĭ.

VIII

Culturile. — Cereale. — Intinderea cultivată. — Grâŭ. — Secară. — Orzŭ. — Ovĕsŭ. — Meiŭ. — Porumbŭ. — Rişcă. — Alte plante cultivate. — Legumĭ. — Grădinĭ de legumĭ. — Legumile cultivate. — Pomĭ roditorĭ.

Cerealele, avêndŭ în frunte grâulŭ şi porumbulŭ, suntŭ fondamentulŭ agriculturei române. Clima temperată, zăpadă multă iarna, ploĭ de primăvară care favorizéză crescerea plantelorŭ, câmpiĭ întinse, şesurĭ din cele maĭ fertile, pământŭ argilo-nisiposŭ orĭ argilo-calcarosŭ bogatŭ în materiĭ organice, în fine uă sumă de condiţiunĭ climatice, topografice şi geologice, România, mulţămită dărnicieĭ Providenţeĭ, ênsuşesce la celŭ maĭ înaltŭ gradŭ condiţiunele priincióse pentru cultura cerealelorŭ. Afară de locurile rîpóse, de vêrfurile şi de cóstele munţilorŭ, nu esistă localitate unde să nu se cultive aceste plante alimentare. Aprópe cincĭ milióne pogóne se sémănă anualŭ cu plante cereale.

Din cincĭ milióne pogóne de pământŭ aratŭ, grâulŭ singurŭ ocupă peste unŭ milionŭ de pogóne. Varietăţile cultivate se împartŭ în grâurĭ de primăvară şi în grâurĭ de tómnă, divisiune fondată pe epoca semĕnatuluĭ acesteĭ cereale. Dintre acestea unele aŭ spicele cu mustăţĭ, iară

altele suntŭ tunse; unele aŭ bobulŭ albŭ, altele roşcatŭ.

Grâulŭ de tómnă se sémănă maĭ multŭ la câmpie, iară celŭ de primăvară spre munte şi în locurile colinóse ale Moldoveĭ. Varietatea d'âmtêiŭ este cea maĭ împrăştiată.

Se séměnă multe soiurĭ de grâŭ; însă cele maĭ cunoscute şi prin urmare maĭ respândite, suntŭ grâulŭ românescŭ albŭ şi roşu, varietate preţiósă, cu grăuntele bobonatŭ şi de bună cualitate; ghirca, grâulŭ de Banatŭ, Sandomirca şi arnăutulŭ. Avemŭ grâurĭ tarĭ saŭ sticlóse. superióre pentru fabricaţiunea pastelorŭ alimentare, şi grâurĭ fragede.

Unŭ némŭ de grâŭ cultivat în câte-va localităţĭ munţene este alaculŭ *(triticum spelta)*, alŭ căruia bobŭ este îmbrăcatŭ. Acestŭ grâŭ era fórte apreţuitŭ de către strămoşiĭ nostri romanĭ; făina sa era considerată de âmtêia cualitate.

Cultura grâuluĭ se întinde pe fie-care anŭ; în acelaşĭ timpŭ sĕmênţa este maĭ bine alésă şi varietăţile superióre maĭ căutate. Acéstă cereală fiindŭ basa comerciuluĭ nostru de esportaţiune, trebue să ne punemŭ tóte silinţile nu numaĭ pentru a'ĭ întinde, ci maĭ cu sémă pentru a'ĭ ameliora cultura.

Porumbulŭ saŭ păpuşoiulŭ, ocupă peste douĕ milióne de pogóne. Acéstă plantă bine-cuvêntată este uă avuţie nepreţuită pentru agricultura nóstră, atâtŭ ca plantă de comerciŭ, câtŭ şi ca plantă alimentară. Ţĕraniĭ noştriĭ de la Dunăre pînă la ultimele locuinţĭ din Carpaţĭ se nutrescŭ cu mămăligă. In acelaşĭ timpŭ grăuntele de porumbŭ se întrebuinţézĕ pentru hrana animalelorŭ domestice. Făina de porumbŭ saŭ mălaiulŭ se maĭ întrebuinţézĕ pentru fabricaţiunea alcooluluĭ.

Se cultivéză în România două varietăţi de porumbŭ : scorumniculŭ, varietate cu grăuntele micŭ şi îndesatŭ, şi porumbulŭ cu bóbele marĭ. Ambele reuşescŭ ca în nicĭ-uă altă ţéră din Europa. America, patria acesteĭ plante, nu produce porumbŭ maĭ frumosŭ ca alŭ nostru.

După grâŭ şi porumbŭ, orḑulŭ este cereala care ocupă uă întindere maĭ mare, se sémănă anualŭ aprópe 500 miĭ pogóne.

Orḑulŭ se întrebuinţéză maĭ cu sémă pentru fabricaţiunea bereĭ şi alimentaţiunea cailorŭ. Specialiştiĭ susţinŭ că orḑulŭ nostru este de ântêia cualitate pentru fabricaţiunea bereĭ.

In aniĭ cândŭ nu se face porumbulŭ, ţĕraniĭ macină orḑŭ şi 'lŭ amestecă cu mălaiulŭ.

Ovĕsulŭ, varietatea cu bobulŭ albŭ, se cultivéză pe 253 miĭ pogóne. S'a introdusŭ în unele localităţi din Moldova ovĕsulŭ negru, varietate escelentă ca producţiune şi ca greutate. Grăuntele de ovĕsŭ se întrebuinţéză pentru hrana căilorŭ. Paiele sale ca şi ale orḑuluĭ suntŭ utilisate ca nutreţŭ.

Secara se sémĕnă pentru fabricaţiunea alcooluluĭ; întinderea cultivată trece peste 120 miĭ pogóne. Acéstă plantă arŭ merita maĭ multă atenţiune din partea agricultoriloru noştri; în adevĕrŭ, suntŭ năsipistĭ, locurĭ sărace, unde cultura grâuluĭ nu aduce nicĭ unŭ folosŭ; secara, în asemenea condiţiunĭ, este preferabilă.

Meiulŭ, căruia se consacréză 252 miĭ pogóne, se cultivéză maĭ multŭ ca nutreţŭ pentru vitele cornute. Cu tóte aceste suntŭ localităţi pe marginea Dunăriĭ unde se consuméză mămăliga de meiŭ. In oraşe se fabricéză din făina

acesteĭ plante bĕutura cunoscută sub numele de bragă.

In câte-va judeţe din Moldova, şi în particularŭ în judeţulŭ Iaşĭ, se sémănă rişcă. Acésă plantă se cultivéză în departamentele sărace din Francia ca plantă alimentară pentru ómenĭ; la noĭ, unde reuşescŭ tóte cerealele, rişca nu va deveni uă cultură importantă.

Afară de plantele alimentare, se cultivéză dintre plantele industriale rapiţa, inulŭ, cănepa, tutunulŭ, anisonulŭ şi coriandrulŭ.

De abĭa suntŭ douĕ-ḑecĭ de anĭ de cândŭ s'a introdusŭ rapiţa în cultura nóstră. Pămêntulŭ fiindŭ grasŭ; clima fiindu'ĭ îndestulŭ de priinciósă, acéstă plantă s'a impusŭ agricultorilorŭ noştri prin beneficiurile ce raportă cultura sa. De unde la începutŭ se sémĕna celŭ multŭ ḑece pînă la cincĭ-spre-ḑece miĭ pogóne, astăḑĭ întinderea cultivată se apropie de 200 miĭ pogóne. Comerciulŭ de esportaţiune alŭ seminţeĭ de rapiţă a luatŭ asemenea unŭ avêntŭ mare; astŭ-felŭ acum ḑece anĭ de abia se esporta rapiţă pentru 740 miĭ leĭ; iară în 1871 s'a esportatŭ pentru aprópe 11 milióne leĭ. Cultura rapiţeĭ a fostŭ şi este atâtŭ de profitabilă că, în aniĭ ceĭ bunĭ, mulţĭ agricultorĭ s'aŭ înstăritŭ din vînḑarea semênţeĭ. Tóte aceste împrejurărĭ arŭ trebui să ne îndemne a întinde cultura acesteĭ plante uleióse, şi ceea ce este maĭ multŭ, a îmbunătăţi modulŭ de a o cultiva. Cultivatoriĭ ceĭ micĭ s'arŭ folosi prin introducerea rapiţeĭ în cultura lorŭ; nenorocire însĕ, acéstă bănósă cultură este pînă astăḑĭ unŭ monopolŭ alŭ agricultorilorŭ marĭ.

Inulŭ şi cânepa se cultiva uădinióră în tóte judeţele ţĕreĭ, pentru că ţĕranĭ purtaŭ albiturĭ de pânze fabricate

din aceste tecstile. De la introducerea pânḑeĭ de bumbacŭ, ţĕrancele aŭ renunţatŭ în cele maĭ multe localităţĭ la strămoşésca industrie a ţesutuluĭ; în satele nóstre nu se maĭ aude ca altă dată sgomotulŭ resboiuluĭ şi cântările femeilorŭ lucrândŭ în argele. Nu avemŭ nimicŭ de ḑisŭ contra introducereĭ bumbaculuĭ, însă nu ne pare maĭ puţinŭ rĕŭ că douĕ culturĭ atâtŭ de importante aŭ maĭ dispărutŭ din agricultura nóstră. Ne vomŭ cunósce greşala; vomŭ cultiva din noŭ inulŭ şi cânepa, căcĭ acestea suntŭ plante care raportézĕ beneficiurĭ marĭ în ţĕrile cele maĭ înaintate în agricultură; arŭ fi de doritŭ însă ca să ne îngrijimŭ maĭ din vreme de acésta, pentru ca nu cumŭva trecêndŭ timpŭ multŭ, să păţimŭ cu industria domestică tecstilă, ceea ce amŭ păţitŭ cu alte industrĭĭ care de şi prinseseră rădăcină în ţéră a dispărutŭ fără a lăsa urme.

Uă cultură care se lăţise fórte multŭ în ţéra nóstră este a tutunuluĭ. Folósele ce raportă cultura acesteĭ plante atâtŭ în comerciulŭ localŭ câtŭ şi pentru esportaţiune, îndemnară pe agricultorĭ a o îngriji fórte de aprópe. Mulţĭ dintre dênşiĭ nu s'aŭ mulţumitŭ să aducă sĕmênţă din Turcia, dară chiar cultivatorĭ localĭ pentru a tracta planta după cumŭ se face la locŭ. Cultura mergea prosperândŭ şi putea deveni uă ramurŭ din cele maĭ productive ale agriculturĕĭ nóstre; ânsĕ, fisculŭ a socotitŭ de cuviinţă ca să concesioneze cultura şi vênḑarea tutunuluĭ uneĭ companiĭ; acésta a fostŭ uă lovitură de mórte pentru cultura tutunuluĭ. De la monopolŭ încóce maĭ toţĭ proprietarĭĭ aŭ abandonatŭ cultura; ţĕranĭĭ o facŭ de nevoie, însĕ pe întinderĭ micĭ; astŭ-felŭ că regia importă tutunŭ. Iată dară unde amŭ ajunsŭ; de unde România trebue să fi uă ţéră producĕ-

tóre de tutunŭ, ea s'a făcutŭ clienta Ungarieĭ, Turcieĭ şi a altorŭ ţĕrĭ. De bună sémă legitime voru fi interesele fisculuĭ; însĕ, în cestiunea tutunuluĭ avemŭ convincţiune că putea să se lase cultura şi comerciulŭ liberŭ şi statulŭ prin imposite să se foloséscă maĭ multŭ, fără ca să se priveze agricultura ţĕreĭ de una din cele maĭ importante culturĭ. Airea se caută a se introduce în agricultură câtŭ maĭ multe plante, şi în specialŭ plante industriale. noĭ, ca cumŭ verĭ unŭ geniŭ rĕŭ ne-arŭ îmboldi, de abia vedemŭ uă cultură că prinde rădĕcinĭ şi facemŭ ce facemŭ ca să o înăbuşimŭ. Acésta nu este calea ce ne comanda să urmămŭ interesele nóstre agricole. Inainte de a omorî uă cultură importantă caută să cugetămŭ; să ne silimŭ a găsi airea venitурĭ, cŏcĭ introducerea uneĭ plante nu se póte face de astă-ḑĭ pînă mâine. Dovadă este că de anĭ ne trudimŭ a introduce câte-va plante a cărora utilitate este demonstrată, şi totuşĭ cultivatorĭĭ parŭ că nicĭ nu vorŭ să 'şĭ dea sémă despre folósele ce arŭ dobêndi variindŭ plantele cultivate.

Se cultivă maĭ cu sémă în judeţele din susulŭ Moldoveĭ anisonulŭ pentru aromatisarea rachiuluĭ de bucate. Coriandrulŭ, uă altă plantă aromatică, se sémănă împrejurulŭ a câtorŭ-va oraşe. Uă plantă care reuşesce în ţéra nóstră este hameiulŭ. Fabricanţiĭ de bere ne-aŭ mărturisescŭ că, bine cultivatŭ, hameiulŭ din România este de cualitate superióră. Şi cu tóte acestea, acéstă preţiósă plantă cu care natura a hărăzitŭ tóte crângurile nóstre, nu figuréză între plantele cultivate la noĭ. De abĭa s'a făcutŭ câte-va cercărĭ de cultură şi aci s'a mărginitŭ totŭ. Acéstă cultură merită uă deosebită atenţiune, cu atâtŭ maĭ multŭ

că póte deveni ca şi rapiţa unŭ obiectŭ de esportaţiune.

Sfecla de zacărŭ cultivată la scóla de agricultură, a produsŭ resultate fórte mulţumitóre. Analisa făcută a găsitŭ aprópe 12 la 100 zacărŭ.

Acestea suntŭ plantele industriale cultivate la noĭ. Scimŭ că s'a cercatŭ pe alocrrea cultura roibieĭ; însĕ suprafaţa ce s'a consacratŭ acesteĭ plante este atâtŭ de neînsemnată în câtŭ se putea considera ca uă lucrare esperimentală.

Convinşĭ că agricultura uneĭ ţĕrĭ cu atâtŭ se folosesce maĭ multŭ cu câtŭ are culturĭ maĭ variate, amŭ căutatŭ încă de la 1864 a face unŭ câmpŭ de esperimente la Scóla de Agricultură. După desfiinţarea Scóleĭ din Panteleimonŭ, cândŭ s'a fundatŭ scóla de Agricultură de la Ferestrĕŭ în 1869, amŭ înfiinţatŭ din noŭ câmpulŭ de cercărĭ; şi astŭ-felŭ culturile esperimentale se continuă pînă astădĭ. Resultătulŭ acestorŭ ḑece anĭ de cercărĭ este că, nu esistă uă plantă în agricultura Europeĭ care să nu reuşéscă în ţéra nóstră, afară de douĕ treĭ plante cultivate în partea cea maĭ meridională a continentuluĭ; plante alimentare, plante de nutreţŭ, plante industriale de tóte categoriile, aŭ vegetatŭ şi vegetéză în câmpulŭ de esperienţe alŭ stabilimentuluĭ, în condiţiunĭ care ne autoriséză a recomanda cultura celorŭ maĭ însemnate dintre dênsele. Sperămŭ că resultatele folositóre ce a produsŭ introducerea rapiţeĭ în cultura nóstră, va îndemna pe agricultoriĭ noştri a introduce şi alte plante cărorŭ agricultura europeană datoréză în mare parte starea sa de prosperitate.

Noĭ românĭ, ţeranĭ în particularŭ, suntemŭ din punc-

tulŭ de vedere alimentarŭ, unŭ némŭ legumistŭ, adică mare iubitorŭ de legumĭ. Natura climeĭ pe de uă parte, posturile prescrise de religiunea nóstră pe de alta, esplică predomnirea regimuluĭ vegetalŭ în alimentaţiunea nóstră. Trebuinţa dară ne-a îndemnatŭ a da óre-care importanţă cultureĭ legumilorŭ.

Grădinile de legumĭ ocupă uă întindere care trece peste 300 miĭ pogóne; între acestea intră şi pometurile.

Clima ţĕreĭ, natura pămêntuluĭ şi distribuţiunea apelorŭ, suntŭ pre câtŭ se póte de priincióse grădinărieĭ. Nu esistă legume cultivate chiarŭ în ţĕrile cele maĭ meridionale ale Europeĭ, care să nu reuşéscă în ţéra nóstră.

De câţĭ-va anĭ cultura legumilorŭ a făcutŭ progresŭ mare, maĭ cu sémă împregiurulŭ oraşelorŭ marĭ. Nu numaĭ că procedările de cultură s'aŭ perfecţionatŭ, dară numĕrulŭ legumilorŭ cultivate, deja îndestulŭ de mare, s'a sporitŭ prin introducerea de plante nouĭ şi de varietăţĭ superióre prin cualităţile lorŭ. In acéstă privinţă grădinile care aprovisionézŭ capitala ţĕreĭ se potŭ cita ca modelŭ. Caută însă să recunóscemŭ că ceea ce s'a făcutŭ pentru desvoltarea grădinărieĭ este puţinŭ, potrivitŭ cu câtŭ maĭ ne-a rĕmasŭ de făcutŭ. Acéstă artă atâtŭ de folositóre, a ajunsŭ în unele staturĭ din Europa şi particularŭ în Francia, la unŭ gradŭ de perfecţiune că trebue să ne punemŭ tóte silinţele pentru a ne potrivi cu dênsele.

Grădinăria se practicézŭ în România de către specialistĭ care facŭ comerciŭ cu legumile şi de către ţĕranĭ. Acestia cultivézŭ în grădinuţele lorŭ fórte puţine legumĭ; dară pentru speculaţiunĭ ară pogóne întregĭ cu fasole, linte, mazăre, castraveţĭ şi alte plante. Uă populaţiune numerósă

de grădinarĭ bulgarĭ trăiesce în România din cultura legumilorŭ; eĭ vinŭ primăvéra şi şedŭ în ţéră pînă cândŭ desfacŭ legumile de iarnă. Cultura lorŭ destulŭ de îngrijită ca esecuţiune, a câştigatŭ însă prin venirea lorŭ în ţéră, căcĭ trebuinţele românilorŭ i-aŭ îndemnatŭ a cultiva mulţime de plante a cărora cultură le era necunoscută.

Dintre legumile farinóse se cultivă fasolea, lintea, mazărea, bobulŭ şi năutulŭ. Cultura fasoleĭ se desvoltă în fie-care anŭ nu numaĭ pentru îndestularea populaţiuneĭ dară şi pentru esportaţiune. Cultura linteĭ urméză aceeaşĭ cale. Se produce în tótă ţéra aprópe 13 milióne de ocale din aceste douĕ leguminóse.

Legumile rădăcinóse, precumŭ suntŭ cartofulŭ, sfecla, morcoviĭ, guliile, çelina, păstârnacĭĭ, pătrunjelulŭ, ridichile, hrénulŭ, cépa, usturoiulŭ, prazulŭ, se cultivéză în tóte grădinile din ţéră.

Varza, conopidele, spanaculŭ, lăptucile, pătlăgelele vinete şi roşiĭ, bamiile, ardeiulŭ, sparanghelulŭ se producŭ în cătăţimĭ însemnate.

Cucurbitaceele, adecă pepeniĭ verdĭ şi ceĭ galbenĭ, castraveţiĭ şi dovleceiĭ, se cultivéză relativamente maĭ multŭ de câtŭ în orĭ-care altă ţéră din Europa. Consumaţiunea lorŭ este atâtŭ de mare că se cultivă nu în grădinĭ ci în cultură mare. In câtŭ despre cualitatea lorŭ, nu credemŭ să esiste ţéră în Europa unde pepeniĭ verdĭ să fie superiorĭ boşarilorŭ noştri.

Toţĭ străiniĭ care aŭ visitatŭ pieţele nóstre de legumĭ, şi cu osebire piaţa Bucurescilorŭ, recunoscŭ că prin cualităţile şi varietatea lorŭ, verdeţurile nóstre de totŭ felulŭ potŭ concura cu cele maĭ renumite din Europa.

Floricultura este uă dispositiune tradiţională la românĭ. Nu credemŭ a fi desminţiţĭ afirmându că nu esistă casă, nu esistă bordeiŭ saŭ colibă în tótă ţéra unde fetele să nu cultiveze florĭ. Busuiocuľ, gălbenelele, calonfirĭ, lemnuľ luĭ Dumneḑeŭ, isma, trandafirulŭ, suntŭ florile favorite ale ţĕrancelorŭ nóstre. Prin oraşe colecţiunile suntŭ maĭ bogate. In cea maĭ modestă căscĭóră se vĕdŭ pe feréstră muşcate, indrişaimŭ, vanilie, trandafirĭ, micsandre, lămâiţă maghiranŭ, verbine, merişorŭ. Nu esistă grădină în care pe lîngă trandafirii albĭ şi roşiĭ să nu se cultiveze vara totŭ felulŭ de florĭ. Unŭ arbustŭ pre câtŭ de elegantŭ pre atâtŭ de frumosŭ, oleandrulŭ, rarŭ pînă maĭ acumŭ câţĭ-va anĭ, a ajunsŭ să împodobéscă tóte grădinele.

Gustulŭ floriculturei a pĕtrunsŭ de câtŭ-va timpŭ şi pentru ómenĭ avuţĭ. Astăḑĭ grădinile de ornamentŭ aŭ devenitŭ unŭ accesoriŭ indispensabilŭ alŭ orĭ-cărĭ case. Ceĭ maĭ cu miḑlóce întreţinŭ florăriĭ pline cu colecţiunĭ bogate. In Bucurescĭ, Iaşĭ şi alte oraşe marĭ esistă unŭ numĕrŭ însemnatŭ de grădinarĭ care realiséză beneficiurĭ mulţămitóre din floricultură.

Nu numaĭ oraşele marĭ, dară şi cele micĭ, aŭ înfiinţatŭ grădinĭ publice, dintre care unele, precum este aceea de la Romanŭ, facŭ onóre municipalităţilorŭ.

Bĕtrâniĭ noştri ţinéŭ atâtŭ de multŭ la grădinile de ornamentŭ, că pe la tóte moşiile avéŭ asemenea grădinĭ. Arŭ fi de doritŭ ca descendenţiĭ lorŭ să'ĭ imiteze; acésta îĭ va atrage maĭ multŭ către viaţa de ţéră; îĭ va face să se ocupe maĭ cu plăcere de întinsele lorŭ domeniĭ. Ţéra în generalŭ şi desvoltarea agriculturei în specialŭ, vorŭ beneficia din acéstă utilă şi plăcută deprindere.

IX

Viile. — Ochire economică. — Distribuţiunea viilorŭ în România. — Délurile renumite. — Varietăţi de struguri. — Producţiunea vinurilorŭ. — Obraţiile şi liveḑile de pruni şi alţi pomi roditorĭ.

Nu esistă crângŭ în ţéra nóstră în care aguridarulŭ (viţa selbatică) să nu înfăşure cu ghirlandele sale arţariĭ, ulmiĭ, frasiniĭ şi plopiĭ. Vara unŭ profumŭ de tămuióră; la începutulŭ tómneĭ cĭorchine cu bóbele negre; iară pe la sfîrşitŭ frunḑe roşiĭ ca para foculuĭ, ne spunŭ la fiecare pasŭ ce facemŭ prin crângurile nóstre că suntemŭ în patria viţeĭ naturale. Esistenţa acestuĭ arbustŭ; vigórea cu care vegetézăşi profumulŭ ce esaléză florile sale, suntŭ semne sigure că ne aflămŭ în regiunea cea maĭ priinciósă pentru cultura vieĭ. Orĭ-cine 'şĭ va arunca ochiĭ pe uă cartă a Europeĭ şi va observa posiţiunea geografică a localităţilorŭ celorŭ maĭ renumite prin viile lorŭ, se va încredinţa că ceea ce spunemŭ este unŭ faptŭ ce nu se póte contesta. Trecutulŭ nostru economicŭ şi agricolŭ ne-a lăsatŭ probele cele maĭ temeĭnice în acéstă privinţă. In adevĕrŭ, suntŭ secole de cândŭ vinurile nóstre aŭ dobênditŭ unŭ renume mare peste hotarele ţĕreĭ. Ilustrulŭ Cantemirŭ, care cunoscea atâtŭ de bine Europa,

nu se sfiesce a dice vorbindŭ despre vinulŭ de la Cotnarĭ: «Iară eŭ fără de aceia îndrăsnescŭ a'lŭ socoti a fi celŭ «mai bunŭ de câtŭ tóte cele-alte vinurĭ ale Europeĭ, încă «şi însuşĭ de câtŭ celŭ de Tocaiŭ.» Şi mai la vale : «A- «ceşte podgoriĭ nu slujescŭ numaĭ pentru trebuinţa lo- «cuitorilorŭ, ci încă preţulŭ celŭ micŭ alŭ vinuluĭ trage «la sine şi pre neguţătoriĭ rusescĭ, leşescĭ, cozacescĭ şi «ardelenescĭ.» Dacă astădĭ nu maĭ putemŭ afirma cu siguranţa luĭ Cantemirŭ că vinurile nóstre suntŭ dintre cele d'âmtêiŭ din Europa, causa este că în cultura viilorŭ, şi maĭ cu sémă în arta păstrăriĭ vinurilorŭ, pe cândŭ alte némurĭ aŭ mersŭ înainte, noĭ, ca să nu ḑicŭ că am datŭ înapoĭ, amŭ statŭ pe locŭ. Caută însă să mărturisimŭ că astădĭ, ca şi în timpulŭ ilustruluĭ istoricŭ alŭ Moldoveĭ, suntŭ viticultorĭ care 'şĭ caută viile cu multă sciinţă şi 'şĭ păstrézăă vinurile în cele maĭ priincĭóse condiţiunĭ.

Via cresce şi strugurĭĭ se cocŭ în România de la Dunăre pînă la pólele munţilorŭ; dară adevĕrata regiune a viilorŭ, adică localităţile unde priiesce maĭ multŭ acesteĭ plante, este acea trîmbă de coline saŭ de déluri, cele din urmă trepte ale Carpaţilorŭ, care începe la Oréviţa în judeţulŭ Mehedinţĭ şi se termină la Cotnarĭ în judeţulŭ Iaşĭ. Pentru a'şĭ face orĭ-cine uă idee maĭ lămurită despre acéstă frumósă şi avută regiune, întinḑă uă cartă a ţĕreĭ înaintea sa şi împreune printr'uă linie localităţile următóre : Oréviţa, Drăgăşanĭ, Pitescĭ, Ploescĭ, Urlaţĭ, Buzĕŭ, Odobescĭ, Nicorescĭ, Huşĭ, Iaşĭ şi Cotnarĭ. Inchipuindu-ne acéstă linie trecêndŭ prin cóma colinelorŭ, viile ocupă regiunea despre Dunăre şi Prutŭ şi vegetézăă pînă în ţermurile acestorŭ ape. Cu câtŭ însă se depărtézăă

cine-va de coline, cu atâtŭ vinurile suntŭ maĭ comune. Şi în alte ţĕrĭ suntŭ viĭ renumite, şi în unele maĭ renumite ca ale nóstre; însă în mare parte dintr'ênsele localităţile vinicole suntŭ mărginite, presărate icĭ şi colea; în România generósa Providenţă a ţinutŭ să încununeze colinele cu ghirlande de viţă de la unŭ capĕtŭ alŭ ţĕreĭ pînă la celŭ-altŭ.

Viile acoperă în ţéra nóstră uă întindere de aprópe 200 miĭ pogóne; dintre acestea peste 30 miĭ eraŭ proprietate a Statuluĭ, iară cele-alte aparţinŭ particularilorŭ. Statulŭ neputêndŭ îngriji de viile sale s'a desfăcutŭ maĭ de tóte.

Judeţele cele maĭ avute în viĭ suntŭ Prahova, Buzĕŭ, Rômnicu-Vêlceĭ, Putna, Tecuciŭ, Huşĭ şi Iaşĭ. In fie-care din aceste judeţe suntŭ viĭ vestite însă renumirea acordă cu dreptŭ cuvêntŭ loculuĭ d'âtêiŭ délurilorŭ următóre : *Délu mare* în judeţulŭ Prahova; *Drăgăşanĭ* în judeţulŭ Rômnicu-Vêlcĭĭ; *Odobescĭ* în judeţulŭ Putna şi *Cotnarĭ* în judeţulŭ Iaşĭ. Ca viĭ de mâna a doua se socotescŭ Orévița în judeţulŭ Mehedinţĭ; Délulŭ Slatineĭ; Délulŭ Pitescilorŭ; viile de la Sărata din judeţulŭ Buzĕŭ; Nicorescĭ din judeţulŭ Tecuciŭ; Délulŭ Huşilorŭ; Grecĭĭ şi Costescĭĭ din judeţulŭ Tutova; Socola de lîngă Iaşĭ.

In viile nóstre se găsescŭ némurile de strugurĭ cele maĭ vestite, precumŭ suntŭ între strugurĭĭ negri şi roşiĭ, *negru móle*, *negru vêrtosŭ* şi *braghina;* iară între ceĭ albĭ, *bĕşicata*, *timpuria*, *verdunca*, *gordinulŭ*, *tămuiósa*, *mischetulŭ* şi alte soiurĭ.

Viile din Prahova producŭ vinurĭ albe şi roşiĭ, însă aceste din urmă în cantitate maĭ mică; cele din Drăgăşanĭ daŭ

vin albŭ de ântêia calitate; viile din Odobescĭ se deosibescŭ prin vinulŭ roşu, iară Cotnariĭ merită loculŭ de onóre pentru vinurile albe verdŭĭ. Puţinŭ cunoscutele vĭĭ din Orévița producŭ vinŭ roşu de calitate care póte rivalisa cândŭ suntŭ bine preparate şi conservate, cu semenile lorŭ din viile cele maĭ renumite. Délulŭ Nicorescilorŭ are vĭĭ care rivaliséză cu cele maĭ bune din Odobescĭ. Situaţiunea viilorŭ face ca valórea lorŭ să varieze fórte multŭ; astŭ-felŭ în acelaşŭ délŭ pe cândŭ viile de la póle saŭ de pe şesŭ, harvele după cumŭ le ḑicŭ în Prahova, se polŭ cumpĕra şi cu 300 leĭ pogonulŭ, viile renumite se urcă la 1500 de leĭ. Vinulŭ urméză aceeaşĭ deosebire; în anĭ obicĭnuiţĭ vinulŭ de pe póle se desface cu duoĭ leĭ vadra, iară celŭ de calitate superióră cu patru şi cincĭ leĭ cândŭ este noŭ. Vinurile de póle nu ţinŭ maĭ multŭ de duoĭ anĭ; iară cele de pe locurile înalte cu câtŭ se învechescŭ câştigă în calitate si ajungŭ să se vênḑă cândŭ suntŭ de treĭ anĭ cu 15 şi 20 leĭ vadra.

Producţiunea vinuluĭ pe pogonŭ variază asemenea după posiţiunea viilorŭ; pe cândŭ cele de pe póle producŭ în anĭ ceĭ buni pînă la 400 de vedre la pogonŭ, cele situate pe vêrfurĭ şi pe cóste daŭ 100 pînă la 150 vedre. Luândŭ anĭ unulŭ peste altulŭ şi ţinêndŭ în sémă accidentele climatice precumŭ suntŭ grindina şi degeratulŭ, viile din tótă ţéra producŭ pînă la 10 milióne vedre vinŭ; dară suntŭ anĭ unde acéstă cantitate se reduce la jumĕtate, şi de abia ajunge pentru consumaţiunea locală.

In vecinătatea viilorŭ şi pe alocurea prin obrăţiĭ, se află plantaţiunĭ întinse de prunĭ. Pomulŭ acesta este cultivatŭ maĭ cu sémă pentru fabricaţiunea bĕutureĭ numită

ţuică. Mai rusticŭ de câtŭ via, elŭ se apropie mai multŭ de munte. Varietăţile de pruni tomnaticĭ suntŭ cele mai respândite; prunii vĕraticĭ suntŭ mai rarĭ. Culese pe la începutulŭ tómneĭ, prunele se păstrézăă în anume vase în care ferbŭ, şi iarna se estrage rachiulŭ dintr'ênsele. Cândŭ fabricaţiunea este făcută cu îngrijire şi ţuica este conservată mai mulţĭ anĭ, acéstă bĕutură dobêndesce uă frumósă culóre gălbuie, unŭ gustŭ şi unŭ buchetŭ deosebitŭ.

Prunulŭ cresce în locurĭ care nu se potŭ ocupa avantagiosŭ nicĭ cu vie nicĭ cu plante agricole; acéstă împregiurare arŭ trebui să ne îndemne a spori plantaţiunile.

Uă deprindere tradiţională face pe viticultorĭ nostri ca să planteze prin viĭ şi în obraţiĭ totŭ felulŭ de pomĭ roditorĭ; între acestia cireşulŭ şi nuculŭ în unele localităţĭ, mĕrulŭ şi pĕrulŭ în altele, suntŭ preferiţĭ. Scoruşulŭ, unŭ pomŭ sĕlbaticŭ, este favoritulŭ multorŭ proprietarĭ de viĭ. Persiculŭ, gutuiulŭ, pe a locurea migdalulŭ, contribuesŭ a face şi mai pitorescŭ aspectulŭ viilorŭ nóstre.

Totŭ în circonscripţiunea viilorŭ se află liveḑĭ întinse de merĭ, perĭ şi nucĭ cu ale cărora fructe se alimentézăă oraşele şi satele. Precupeţiĭ din oraşele marĭ cutreieră tómna localităţile arboricole pentru a'şĭ face provisiunĭ de fructe pentru iarnă; iară în oraşele micĭ şi prin sate, muntenĭĭ nostrĭĭ se preumblă cu sacĭĭ cu fructe încărcaţĭ pe caĭ. Cândŭ recolta este abundentă, perele şi merele se usucă la sóre şi în acéstă stare suntŭ debitate sub nume de *póme*. Prunele afumate orĭ opărite sporescŭ veniturile în destulŭ de modeste ale arboricultorilorŭ nostri.

Cultura arborilorŭ fructiferĭ se întinde în fie-care anŭ mai multŭ. Mulţumită climeĭ cu totulŭ favorabilă acesteĭ

producţiuni şi stăruinţei arboricultorilorŭ, va veni unŭ timpŭ cândŭ fructele nóstre vorŭ rivalisa cu cele maĭ renumite din alte ţĕrĭ înaintate; cândŭ acéstă producţiune va putea alimenta şi comerciulŭ de esportaţiune. Pentru a ajunge la acestŭ resultatŭ s'a înfiinţatŭ în anulŭ acesta uă scólă specială de orticultură pe lîngă scólă de agricultură de la Ferestreŭ. Sperămŭ că acéstă nouĕ secţiune a scóleĭ de agricultură va înzestra ţéra cu grădinarĭ dibacĭ, specialiştĭ care ne lipsescŭ cu totulŭ astădĭ.

X

Industria. — Ochire economică. — Populaţiunea industrială. — Industrii derivate din vegetale.—Industrii derivate din producte animale. — Industrii derivate din minerale.

România este una dintre ţările cele mai înapoiate în industrie. Impregiurări nu numai economice, dară politice şi sociale, aŭ contribuitŭ în mare parte pentru a mărgini activitatea nóstră economică la esploataţiunea pământuluĭ şi esercitarea a câte-va industriĭ micĭ. Industria mare, aceea care prin puterea capitalurilorŭ şi a inteligenţeĭ transforméză productele agricole şi miniere în obiecte manufacturate; acea industrie care nu numaĭ că îndestuléză trebuinţele locale, dară alimentéză şi comerciulŭ de esportaţiune, nu esistă încă în ţéra nóstră. Scimŭ că esistenţa industrieĭ într'uă ţéră presupune unŭ gradŭ înaintatŭ de cultură; că pînă astădĭ noĭ românĭ n'amŭ făcutŭ progresŭ în acéstă direcţiune; cu tóte acestea suntŭ Staturĭ vecine alŭ cărora gradŭ de cultură generală nu este mai pre sus ca alŭ nostru, şi totuşĭ aŭ uă industrie îndestulŭ de înaintată. Astŭ-felŭ vomŭ cita Rusia unde masa populaţiuneĭ nu este mai cultivată de câtŭ populaţiunea română, şi care în douĕ Esposiţiunĭ universale, la Paris şi la Viena, a atrasŭ admiraţiunea lumeĭ prin starea înfloritóre a manu-

facturilorŭ şi industriilorŭ sale metalurgice. In Austria maĭ multe din provinciile imperiuluĭ fórte înapoiate din punctulŭ de vedere alŭ instrucţiuneĭ, posedéză fabricĭ de totŭ felulŭ, care de şi nu potŭ să se compare cu similarele lorŭ din Englitera şi Francia, totuşĭ întêmpină trebuinţele locale şi în acelaşŭ timpŭ esportéză. Şi ca să nu mergemŭ maĭ departe, n'avemŭ de câtŭ a trece în Transilvania şi vomŭ găsi fabricĭ de cârtie, de sticlă, de ţesăturĭ, de frănghierie, de chibriturĭ, industriĭ metalurgice. Turcia, cu tótă înapoierea în care zace, posedéză usine metalurgice şi manufacturĭ de stofe de mĕtase, de lână şi de aţă. Grecia, care nu pretinde la veri-ună superioritate culturală asupra nóstră, nu numaĭ că fabricéză multe articole industriale pentru trebuinţele sale, dară ne încalţă şi pe noĭ cu peile fabricate la Sira.

Astŭ-felŭ dară, fără a micşora câtuşĭ de puţinŭ strânsa legătură ce esistă între industrie şi starea culturală a unuĭ poporŭ, este învederatŭ că în ţéra nóstră nu se póte atribui lipsa uneĭ industriĭ de óre-care importanţă numaĭ stăriĭ de înapoiere a cultureĭ, dară şi la alte cause. Maĭ ântêiŭ cauţă să recunóscemŭ că guvernele nóstre după timpŭ n'aŭ luatŭ nicĭ uă dispositiune pentru a provoca creaţiunea uneĭ industriĭ indigene; şi celŭ puţinŭ pentru Europa, nu cunóscemŭ Statŭ unde industria să se fie creat şi întemeiatŭ numaĭ prin silinţele individuale. Iniţiativa individuală care ni se pune înainte orĭ şi cândŭ se cere ca guvernulŭ să ia cârma în cestiunile de economie naţională, n'a fondatŭ numaĭ prin propriele eĭ forţe nicĭ uă industrie acolo unde nu esista; a trebuitŭ pretutindeni şi preste totŭ loculŭ, ca guvernulŭ să facă sacrificiĭ, să

stimuleze pe particulari, să le vie în ajutoriu prin protecţiunea vamală şi prin alte mijlóce încuragiatóre. Istoria economică a diferitelorŭ popóre europene este de faţă pentru a dovedi că afirmaţiunile nóstre´ suntŭ întemeiate pe fapte.

De altă parte, uşurinţa cu care s'a priimitŭ şi propagatŭ la noi principiile economice ale scóleĭ domnitóre în Englitera şi Francia, n'a contribuitŭ puţinŭ pentru a face pe români să crédă că ţéra lorŭ trebue să fie numaĭ agricolă; şi ca atare nu trebue să se ocupe de industrie; că industria se va întemeia de sine cândŭ va sosi timpulŭ. Aceste ideĭ false şi ruinătóre pentru economia unuĭ poporŭ, s'aŭ strecuratŭ în legislaţiunea şi administraţiunea nóstră economică şi producŭ pînă astădĭ fatalele consecinţe nedespărţite de dênsele. A trebuitŭ să trécă anĭ, să se facă uă propagandă ţilnică, pentru ca să se pótă inspira, celŭ puţinŭ generaţiunilorŭ tinere, ideĭ maĭ sănătóse în privinţa intereselorŭ nóstre economice. Mulţumită acesteĭ propagande, ideile de economia naţională aŭ făcutŭ óre-care progresŭ; necesitatea uneĭ industriĭ indigene începe să fie simţită. Acéstă stare a spiritelorŭ ne încuragiază pentru viitoriŭ, ne îndémnă a spera că nu va trece multŭ timpŭ şi România va avea fericirea ca să posedeze uă industrie proprie. Materiĭ prime avemŭ; dibăcia românilorŭ este proverbială; ce ne lipsesce pentru a vedea ridicându-se usinele şi fabricile de postavŭ, de stofe de mĕtase, de lână şi de aţă? Voinţa şi maĭ multŭ durerea de inimă pentru interesele economice ale ţĕreĭ nóstre.

Dacă ne lipsesce industria cea mare, celŭ puţinŭ avem industria cea mică, maĭ tóte meseriile cari producŭ obiecte

de ântêia necesitate. Din nenorocire concurența străină a începutŭ să lovéscă și în acestea. Cĭobotarĭ, croitorĭ, tabacĭ, căldărarĭ, lăcătușĭ, se plângŭ că nu maĭ potŭ lupta; mulțĭ dintre dênșiĭ lasă meseria ce aŭ învĕțatŭ și îmbrățișézĕ ocupațiunĭ care le înlesnescŭ mĭdlócele de viețuire.

Acestŭ faptŭ economicŭ este în destulŭ de importantŭ pentru a merita uă deosebită atențiune din partea guvernuluĭ și puterilorŭ legiuitóre ale țĕreĭ.

Regimulŭ industrieĭ este liberŭ în România ca și în cele alte staturĭ. Corporațiunile saŭ stărostiile, care avéŭ atâta influință pînă acumŭ cincĭ-spre-ḑece anĭ, esistă numaĭ cu numele. Noviciatulŭ séŭ ucenicia esistă, căcĭ nu se póte desființa; însă ierarchia de calfă, de meșterŭ, prin care trebuia să trécă totŭ meseriașulŭ înainte de a putea deschide prăvălie, a dispărutŭ. Afară de industriile reglementate, póte fie-cine să îmbrățișeze orĭ-ce meserie, să deschidă stabilimente supuindu-se regulamentelorŭ administrative.

De la 1859 nu s'a maĭ făcutŭ nicĭ unŭ recensimentŭ; de aceea suntemŭ nevoițĭ a ne servi cu datele de atuncĭ pentru statistica industrieĭ nóstre. La acea epocă se afla în tótă țéra 83,061 meseriașĭ; dintre aceștia 59,869 eraŭ patronĭ și 23,192 lucrătorĭ. In acest numĕrŭ nu s'a socotitŭ țĕranĭĭ meseriașĭ care, de și agricultorĭ, esercitézĕ meseria de dulgherĭ, rotarĭ, rogojinarĭ, funierĭ; nicĭ mulțimea de rudarĭ, coșurarĭ, dogarĭ și alțiĭ.

Numĕrulŭ stabilimentelorŭ industriale, marĭ cu micĭ, se urca la 12,867 în anulŭ 1860. Progresulŭ a fostŭ simțitorŭ de la 1830 încócĭ. In adevĕrŭ, de la 1830 pînă la 1840 s'a înființatŭ 2986 stabilimente; de la 1840 pînă la 1850, 2032; iarŭ de la 1850 pînă la 1860

numĕrulŭ lorŭ s'a urcatŭ la 7849. Astă-dĭ numĕrulŭ atelierelorŭ atâtŭ domestice câtŭ şi industriale trebue să fie mai mare. In anĭ din urmă s'aŭ fondatŭ mai multe fabricĭ de săpunŭ, de lumînărĭ steriace, de făină, de uleiŭ, de paste alimentarii, ateliere pentru fabricaţia maşinilorŭ şi instrumentelorŭ şi altele.

Cu ocasiunea recensimentuluĭ s'a constatatŭ şi naţionalitatea industrialilorŭ. După documentele publicate se aflaŭ : 12,171 românĭ, 17 francesĭ, 4 italianĭ, 19 englesĭ, 91 ruşĭ, 33 germanĭ, 208 austriacĭ, 7 olandesĭ, 95 otomanĭ, şi 222 grecĭ. Nu este îndoială că de atuncĭ şi pînă astă-dĭ, şi mai cu sémă de la înfiinţarea căilorŭ ferate, numĕrulŭ industrialilorŭ atâtŭ românĭ câtŭ şi streinĭ a sporitŭ. Nu avemŭ de câtŭ să observămŭ ceea ce se petrece în Bucurescĭ şi în oraşele cele marĭ, pentru a ne încredinţa despre acésta. In Bucurescĭ nu trece anŭ fără să soséscă mulţime de meseriaşĭ ungurĭ şi nemţĭ; asemenea şi în Iaşĭ, Craiova, Galaţĭ, Brăila.

Pentru a da uă idee despre industria nóstră să intrămŭ în óre-care amănunte.

După origina substanţelorŭ prime întrebuinţate în fabricaţiune, industriile se potŭ grupa în treĭ divisiunĭ principale : industrii derivate din vegetale, industrii derivate din animale, industrii derivate din minerale.

INDUSTRII DERIVATE DIN VEGETALE

In acésta categorie, industriile alimentarii, morăria şi brutăria, ocupă loculŭ d'âmtâiŭ.

In tótă ţéra se află 6,771 morĭ conduse de 9170 lu-

crătorĭ. Maĭ tóte suntŭ pe apă. In unele localităţĭ, precumŭ Brăila, Galaţĭ, Bêrladŭ, se află morĭ de vêntŭ. Morile cu vaporŭ se înmulţescŭ în totŭ anulŭ; la 1860 fonc̦ionaŭ 40. Intre acestea merită uă menţiune particulară stabilimentulŭ de la Brăila alŭ DD. Gerbolini şi Borghetti, celŭ maĭ importantŭ din tótă România. Acéstă fabrică lucreză nu numaĭ pentru ţéră, dară şi pentru esportaţiune. Făinurile séle se desfacŭ maĭ cu sémă la Constantinopole.

Brutăriile, în numĕrŭ de 378, şi simigiriile, în numĕrŭ de 212, ocupă 2350 lucrătorĭ. Se află brutărĭĭ numaĭ în orase; în sate ţĕranĭĭ consumândŭ mămĕligă facŭ pâne de câte-va orĭ pe anŭ şi atuncĭ subŭ formă de azimă. Pâne dospită şi cóptă în coptorŭ séŭ în ţestŭ se fabricéză în familiile maĭ cu avere.

De câţĭ-va anĭ a începutŭ să se fabrice paste alimentarĭĭ. Farina nóstră însuşesce tóte cualităţile cerute pentru pastele de întêia cualitate. La esposiţiunea de la Paris din 1867, juriulŭ internaţionalŭ a medaliatŭ paste espuse.

Uă industrie care a luatŭ mare desvoltare, este fabricaţiunea alcooluluĭ de cereale. Cele maĭ multe velniţe séŭ povernĭ se află în judeţele de peste Milcovŭ; în cele de dincóci fabricaţiunea rachiuluĭ de prune şi de tescovină îndestuléză încă trebuinţele populaţiuneĭ. Cu tóte acestea fiind-că prunele nu se facŭ în toţĭ anĭĭ, a începutŭ să se debiteze sub numele de *basamacŭ*, uă amestecătură otrăvitóre de alcoolŭ apă, şi cine scie ce alte ingrediente.

In tótă ţéra fonc̦ionaŭ 1687 povernĭ, marĭ cu micĭ, servite de 5644 lucrătorĭ.

Fabricaţiunea bereĭ, necunoscută de bĕtránĭĭ noştri,

sporesce mai cu sémă în orașele mari. Cele 72 berării din țéră ocupaŭ 312 lucrători. Negreșitŭ că producțiunea trebue să se fi îndoitŭ de vreme ce în Bucurescĭ s'aŭ înființatŭ mai multe stabilimente importante.

Sub numele de bragă se consumă în orașe uă bĕutură fermentată acidulată, a cărĭa fabricațiune ocupa 322 lucrători în 100 bragagiriĭ.

Uă industrie plină de viitorŭ este a Ferestraielorŭ. Ferestraiele, în numĕrŭ de 608, se află așaḑate de a lungulŭ munțilorŭ pe marginea apelorŭ. Lemnele de bradŭ crâmpeiate și subŭ numele de buștenĭ, se taie și se cobóră din munțĭ în timpulŭ ierneĭ.

Țesutulŭ pânzeĭ este uă industrie domestică; pînă aḑĭ nu posedămŭ nicĭ uă filatură mecanică. Țerancele nóstre suntŭ lucrătóre dibace; pânza de inŭ, de cânepă și de bumbacŭ țesută de dênsele se póte compara cu productele analoge din țerile cele mai înaintate.

Fabricațiunea uleiurilorŭ, a celuĭ de semênță de rapiță și inŭ se desvoltă în totŭ anulŭ; cu tóte acestea pînă astăḑĭ totŭ ni se trimite uleiŭ de inŭ din Englitera și alte țĕrĭ.

INDUSTRII DERIVATE DIN PRODUCTE ANIMALE

Industriile cele mai importante care întrebuințézĕ ca materiĭ prime diferite substanțe animale suntŭ : săpunăria, luminărăria și zalhanalele.

După cercetările făcute, s'a constatatŭ în tótă țéra 145 stabilimente în care se fabricézĕ luminările și săpunulŭ de către 418 lucrătorĭ. Valórea materialilorŭ întrebuințate pentru fabricațiune s'a prețuitŭ douĕ milióne leĭ;

iară productele fabricelorŭ, adică săpunŭşi lumînărĭ, aprópe treĭ milióne leĭ.

Cele maĭ multe lumînărĭ consumate în ţéră suntŭ de seŭ. Fabricaţiunea lorŭ s'a perfecţionatŭ de câţĭ-va anĭ încóce. Repausatulŭ Nicolae Băleanu a fostŭ celŭ d'întêiŭ care a fondatŭ uă fabrică de lumînărĭ stearice în ţéră. Acéstă fabrică, ale căria produse concuraŭ cu cele de întêia cualitate din străinătate, după uă activitate de maĭ mulţĭ anĭ, s'a închisŭ. Unŭ francesŭ, Faulquier Blanc, a fondatŭ uă asemenea fabrică la Galaţĭ. Productele séle, lumînărĭ şi săpunŭ, aŭ atrasŭ atenţiunea juriuluĭ Esposiţiuneĭ de la Paris din 1867. In momentulŭ de faţă acésta este unica fabrică care maĭ funcţionéză. Noĭ continuămŭ ca şi în trecutŭ a aduce lumînărĭ din Austria fabricate maĭ adese orĭ cu seulŭ esportatŭ din ţéră nóstră.

Industria zalhanalelorŭ, uădinióră prosperă, începe a declina de câţĭ-va anĭ. Causele scădereĭ suntŭ douĕ: pe de uă parte împuţinarea vitelorŭ, alŭ douilea înlesnirea de a se esporta animale viuĭ cu căile ferate. Orĭ cum arŭ fi în anulŭ 1860 lucraŭ în România 70 zalhanale cu aprópe 3000 lucrătorĭ. Cheltuielele şi veniturile acestorŭ stabilimente eraŭ aceléşĭ ca ale industrieĭ precedente.

Productele zalhanalelorŭ suntŭ pastrama, seulŭ, peile, córnele şi maţele. Ósele aruncate în grămeḑĭ şi nesocotite pînă maĭ acumŭ câţĭ-va anĭ, suntŭ căutate astăḑĭ pentru esportaţiune. Parte din peĭ se cumpĕră de tabacĭ, se facŭ opincĭ, iară parte trecŭ în Austria de unde ni se înapoiescŭ subŭ formă de peĭ lucrate pentru încălţăminte.

Uă industrie care meritá deosebită atenţiune din partea nóstră este a tăbăcărieĭ. Nicolae Băleanu, omŭ plinŭ de

simţŭ industrialŭ, înfiinţase la una din moşiile séle uă fabrică perfecţionată pentru tăbăcitŭ peile. Lipsa de încuragiare pe de uă parte, încetarea sa din viaţă pe de alta, aŭ contribuitŭ la închiderea acestuĭ stabilimentŭ.

Tăbăcitulŭ peilorŭ ocupă în România 233 de tăbăcăriĭ în care lucréză peste 500 lucrătorĭ.

Pentru fabricaţiunea postavurilorŭ s'aŭ înfiinţatŭ stabilimente de óre-care importanţă la Némţu de către D. M. Cogălnicénu, la Dragomirescĭ de D. N. Băleanu şi în Bucurescĭ de D. Dimitrie Simu. Tóte prosperaŭ; însă lipsa de încuragiare şi concurenţa din afară aŭ contribuitŭ ca douĕ din aceste fabricĭ să înceteze rămâindŭ în activitate numaĭ a D-luĭ Cogălniceanu.

Călugăriĭ cernicăriĭ şi căldăruşeneĭ înfiinţaseră asemenea douĕ fabricĭ pentru trebuinţele chinoviilorŭ respective; ambele nu maĭ fonctionéză.

Fabricaţiunea domestica a postavuluĭ numitŭ dimie saŭ aba, este unica manufactură care se menţine, mulţămită deprinderei ţeranilorŭ de a purta vestminte confecţionate din acéstă stofă. Ţerancele torcŭ lâna, ţésă dimia şi apoĭ o trimite la derste şi pive pentru a'ĭ scóte pĕrŭ. Suntŭ în ţéră 412 pive care lucréză anŭ peste anŭ dimiĭ pentru aprópe unŭ milionŭ.

Ca industriĭ domestice maĭ putemŭ cita ţesutulŭ cergilorŭ, scórţelorŭ şi chilimurilorŭ de lână, preşurile de pĕrŭ de capră şi alte stofe. In tóte aceste obiecte manufacturate ţerancele desvălescŭ unŭ gustŭ şi uă dibăcie particulară. Cu tóte aceste ţesăturile în care gustulŭ şi măestria ţerancelorŭ române este unică, suntŭ acele stofe de mĕtase care, subŭ numirea de marame, aŭ atrasŭ

admiraţiunea străinilorŭ la Esposiţiunile din Paris şi Viena.

Călugăriţele nóstre se deosibescŭ în lucrările de ţesăturĭ de lână şi mĕtase, de covóre alese, căutate de toţĭ străiniĭ care visitézĕ ţéra nóstră.

Toţĭ aceia care aŭ studiatŭ particulara aptitudine ce aŭ femeile române în generalŭ, iară ţĕrancele în particularŭ, pentru arta ţesutuluĭ, suntŭ convinşĭ că în nicĭ uă ţĕră din Europa nu se află poporŭ maĭ bine înzestratŭ ca alŭ nostru pentru industria filatureĭ şi a ţesutuluĭ; şi cu tóte acestea trecŭ aniĭ şi noĭ stămŭ unde ne aflamŭ la începutulŭ véculuĭ, adică fără ca să posedămŭ nicĭ uă industrie manufactóre. Alăturĭ cu noĭ suntŭ popóre maĭ puţinŭ înzestrate, maĭ înapoiate în gradulŭ de cultură şi totuşĭ fabricézĕ stofe nu numaĭ de bumbacŭ şi aţă, dară şi de mĕtase amestecată cu firŭ. Şi noĭ aşteptămŭ minunile promise de partisaniĭ libertăţiĭ comerciuluĭ!

Prefacerea lapteluĭ în brânză şi caşcavalulŭ este uă industriă importantă a munţilorŭ. In tótă ţéra esistă peste 220 căşărĭĭ în care lucrézĕ aprópe 1000 lucrătorĭ. Brânzeturile cele maĭ cunoscute la noĭ suntŭ brânza de putină, brânza de burdufŭ, caşcavalulŭ, brânza de coşuleţe şi altele. Intre tóte caşcavalulŭ fabricatŭ în munţiĭ Penteleuluĭ se bucură de unŭ renume meritatŭ. Caşcavalurile uscate şi afumate care se lucrézĕ în munţiĭ Gorjuluĭ şi Dâmboviţeĭ, aŭ asemenea óre-care reputaţiune.

Avemŭ puţinŭ de învĕţatŭ de la străiniĭ în arta fabricaţiuneĭ brânzeturilorŭ; uă ramură în care suntemŭ înapoiaţĭ este fabricaţiunea untuluĭ. Untulŭ nostru arŭ fi de cualitate superióră cândŭ ne-amŭ da ostenélă a'lŭ lucra cu maĭ

multă îngrijire. Era unŭ timpŭ pe cândŭ noĭ esportamŭ cătăţimĭ marĭ de untŭ în Turcia şi airea; astădĭ nu numaĭ că nu se maĭ esportă, dară ni se trimite untŭ din Elveţia, Austria, Germania pînă şi din Siberia. Faptulŭ acesta dovedesce câtŭ de puţinŭ ne îndeletnicimŭ chiarŭ cu acele industrii care suntŭ alipite de agricultură.

INDUSTRII DERIVATE DIN MINERALE

Intre diferitele industrii cărora staturile înaintate din Europa datorescŭ prosperitatea lorŭ, industriile derivate din regnulŭ mineralŭ ocupă loculŭ d'ântêiŭ. Englitera datoresce multŭ manufacturilorŭ sale, însă fondamentulŭ prosperităţiĭ sale economice a fostŭ şi suntŭ pînă astădĭ industria metalurgică şi esploataţiunea cărbunilorŭ fosilĭ. Rusia, a căria industrie datézŭ de ierĭ, se înavuţesce prin usinele sale metalurgice. Suedia şi Norvegia trăiescŭ din esploataţiunea minereurilorŭ de ferŭ.

Noĭ, caută să mărturisimŭ cu multă durere, nu posedămŭ ca industrii derivate din minerale de câtŭ esploataţiunea sării şi a petroleuluĭ. Cu munţĭ avuţĭ în minereurĭ de totŭ felul, noĭ pînă în ţiua de astădĭ nu posedămŭ nicĭ uă usină metalurgică; românulŭ nu s'a învrednicitŭ încă să lucreze cu unelte fabricate cu ferŭ estrasŭ din Carpaţĭ. Şi cu tóte acestea rĕmăşiţele de la Baia-de-Aramă şi de la Baia-de-Ferŭ suntŭ semne positive că uădinióră ţéra acésta producea ferŭ şi aramă. In acésta privinţă amŭ lăsatŭ să ne apuce înainte poporulŭ celŭ maĭ puţinŭ industrialŭ din lume, poporulŭ turcŭ. In adevĕrŭ, Turcia posedézŭ mulţime de usine şi ferulŭ sĕŭ este preferitŭ la noĭ orĭ-cărui altŭ din Europa. Astŭ-felŭ fiindŭ,

credemŭ că a mai aştepta este a dovedi uă inerţie, uă indiferinţă pentru creaţiunea industriei naţionale fără asemĕnare în lumea întrégă.

Acestea dise să aruncămŭ uă privire repede asupra esploataţiunei petroleului şi a sării.

Petroleulŭ este cunoscutŭ din vechime. Uă parte din Grecia era alimentată cu petroleulŭ estrasŭ din insula Zante; iară celŭ de la Agrigente se ardea în lămpi subŭ numele de uleiŭ de Sicilia. In secolulŭ trecutŭ oraşulŭ Genova era iluminatŭ cu uleiŭ de petrolŭ estrasŭ de la Amiano, localitate vecină cu Parma. In România se întrebuinţéză păcura pentru unsŭ osiile carălorŭ de nu se ţine minte. Orĭ-cumŭ arŭ fi însă, petroleulŭ a dobênditŭ uă importanţă considerabilă ca uleiŭ pentru luminatŭ numai de la 1859, şi întrebuinţarea sa merge desvoltându-se în totŭ anulŭ. Dintre substanţele ce şi-a apropriatŭ omulŭ pentru trebuinţele sale nu suntŭ multe care să se fi introdusŭ într'unŭ timpŭ atâtŭ de scurtŭ în tóte clasele societăţiĭ. In America, unde industria petroleului s'a desvoltatŭ în câţi-va anĭ cumŭ nu s'a vĕdutŭ esemplu pînă astădi, esportaţiunea acesteĭ substanţe ocupă unŭ locŭ din cele mai importante în comerciulŭ esteriorŭ.

Esistă mai multe opiniunĭ în privinţa formaţiuneĭ petroleului; una din cele mai acreditate este următórea : isvórele de petroleŭ, isvórele sărate şi degagĭarea naturală de gazurĭ combustibile aŭ între dênsele uă relaţiune intimă, relaţiune care s'a esplicatŭ admitêndu-se că în pămêntŭ esistă deposite de sare gemă, care, după observaţiunele luĭ Dumas, H. Rose şi Bunsen, conţine idrogenŭ carbonatŭ în stare comprimată; acéstă sare fiindŭ topită

de apele subterane, gazulŭ rĕmâne liberŭ şi uă parte dintr'ênsulŭ se degage în stare gazósă, iară celŭ-l-altŭ se condenséză în urma compresiuneĭ la care este supusŭ şi curge subŭ formă de naftŭ. Acéstă asociaţiune, după cumŭ ţice chimistulŭ Vagner, între petroleŭ, sare gemă şi gazurĭ combustibile esistă maĭ în tóte localităţile din Europa şi America unde se găsesce petroleŭ în cătăţime mare. Intru câtŭ privesce ţéra nóstră este cunoscutŭ că isvórele de petroleŭ suntŭ în localităţile unde se află sare şi unde pe alocurea se degagéză gazurĭ inflamabile precumŭ la Băĭcoiŭ.

In România industria petroleuluĭ a luatŭ óre-care desvoltare de la 1860 încócĭ. De la acéstă epocă aŭ începutŭ să se fondeze stabilimente de estracţiune şi de purificaţiune în maĭ multe judeţe, dară maĭ cu sémă în Prahova şi Bacăŭ. Astăţĭ judeţele unde se estrage petroleŭ suntŭ : Dâmboviţa, Prahova, Buzĕŭ, Rômnicu-Săratŭ şi Bacăulŭ.

In Dâmboviţa centrulŭ celŭ maĭ importantŭ de esploataţiune este la Colibaşĭ, comună din plasa Ialomiţa. In patru văĭ principale şi a nume : valea Gloduluĭ, a Furnicaşuluĭ, a Păcureĭ şi a Paiagenuluĭ se află deschise peste 200 de puţurĭ. Adêncimea puţurilorŭ merge pînă la 60 stânjenĭ. Producţiunea lorŭ variază; astŭ-felŭ cândŭ isvorulŭ de petroleŭ este abundentŭ produce în cele d'âmtêiŭ ţile pînă la 800 vedre pe fie-care ţi. Producţiunea de miţlocŭ a puţurilorŭ este 100 vedre.

Producţiunea totală a Colibaşilorŭ a variatŭ de la 1857 pînă la 1873 între 5000 şi 200,000 vedre petroleŭ. In aniĭ 1868, 1869 şi 1870 producţiunea s'a urcatŭ la 350 miĭ vedre.

In judeţulŭ Prahova una din localităţile principale pentru estracţiunea petroleuluĭ este comuna Păcureţiĭ; după care vinŭ Baicoĭulŭ, Tintea, Matiţa, Câmpina, Apostolache, Măgurenĭ, şi altele.

Tóte esploataţiunile din Prahova afară de Apostolache aŭ produsŭ, cifra miḑlocie, de la 1857 pînă la 1870, de la 20,000 pînă la la 100 miĭ vedre; în 1868 producţiunea a fostŭ de 150 miĭ vedre; iară la Apostolache puţurile aŭ datŭ de la 160 miĭ pînă la 250 miĭ vedre într'unŭ anŭ.

In judeţulŭ Buzĕŭ suntŭ maĭ multe centruĭ de esploataţiune; localitatea Fundulŭ Săraţiĭ este cea maĭ importantă. Producţiunea puţuriloru deschise a variatŭ de la 1870 pînă la 1873 de la 500 miĭ pînă la 800 miĭ de vedre petroleŭ.

Rômniculŭ-Săratŭ posedéză două centruĭ de esploatataţiune : la Modrenĭ şi la Valea-Rea.

In judeţulŭ Bacăŭ se află maĭ multe localităţĭ unde se estrage petroleŭ; dară cele maĭ multe de abia producŭ de la 3000 pînă la 7000 vedre pe fie-care anŭ. Esploataţiunea cea maĭ importantă este la Moinescĭ unde producţiunea anuală a trecutŭ peste 40 de miĭ vedre în aniĭ 1868 şi 1869. După Moinescĭ vinŭ Lucăcescĭ unde producţiunea s'a apropiatŭ de 10 miĭ vedre în aniĭ 1870 şi 1871.

In anulŭ 1873 producţiunea totală a petroleuluĭ în cele patru judeţe a fostŭ 1,392,322 vedre; şi pentru a putea apreţui desvoltarea acesteĭ industriĭ vomŭ adauga că în 1864 s'a produsŭ 301,300 vedre.

Comerciulŭ de esportaţiune alŭ petroleuluĭ a mersŭ crescêndŭ în proporţiune cu producţiunea. In adevĕrŭ, de

unde în 1861 de abia s'a esportatŭ petroleŭ pentru aprópe 300 miĭ leĭ, în 1868 s'a espediatŭ peste fruntariĭ pentru maĭ multŭ de unŭ milionŭ. Cătăţimea esportată arŭ fi sporitŭ maĭ multŭ daca industria americană n'arŭ fi inundatŭ Europa cu petroleurile sale. Lucru de mirare! petroleulŭ americanŭ se aduce şi la noĭ. Acésta dovedesce că procedările nóstre de estracţiune şi de purificaţiune suntŭ înapoiate, şi prin urmare costulŭ de producţiune este mare în comparaţiune cu alŭ americanilorŭ.

Orĭ-cumŭ arŭ fi, unŭ lucru este învederatŭ : industria petroleuluĭ a prinsŭ rădăcinĭ în ţéra nóstră, şi cu óre-care stăruinţă din parte-ne va deveni uă ramură din cele maĭ însemnate de venitŭ.

Să trecemŭ acumŭ la uă industrie a căria importanţă este multŭ maĭ mare ca a petroleuluĭ; acésta este esploataţiunea sărieĭ.

Intru câtŭ privesce bogăţia depositelorŭ de sare ale ţĕreĭ nóstre, suntŭ puţine staturĭ care să fi fostŭ împărtăşite cu atâta liberalitate ca România. Straturile de sare aparŭ maĭ cu sémă în regiunea colinelorŭ din judeţele Vêlcea, Prahova, Buzĕŭ, Rômnicu-Sĕratŭ, Bacăŭ şi Némţu. Intinderea lorŭ este necunoscută, căcĭ pînă astă-dĭ nu s'a întreprinsŭ cercetărĭ geologice pentru a se determina spaţiulŭ ce ocupă sarea în tótă România. In totŭ casulŭ, ţinêndŭ sémă de imensele deposite cunoscute în localităţile esploatate, se póte afirma cu siguranţă că relativŭ cu întinderea teritoruluĭ, România figuréză între staturile cele maĭ avute în sare.

Studiile făcute de inginerulŭ românŭ D. Drăghicénu ne permitŭ a comunica cetitorilorŭ noţiunĭ preţióse în

privința constituțiuneĭ geologice a terenurilorŭ salifere, a esploatațiuneĭ salinelorŭ și a condițiunilorŭ economice ale acesteĭ industriĭ.

Forma ce are la noĭ stânca de sare este aceea a unuĭ munte. Straturile mergŭ cândŭ urcându-se, cândŭ coborându-se și în unele localități se află chiarŭ la suprafața pământuluĭ. La Doftana și Slănicŭ sarea d'abia este acoperită cu uă pătură de pământŭ grósă de 9 metre. Cu tóte acestea suntŭ localități unde nu s'a datŭ de sare nicĭ la 90 metre. Din documentele relative la cercetările făcute în vechime pentru deschidere de ocne resultă că adâncimea mędie la care se află sarea este între 30 și 40 de metre.

Natura straturilorŭ de pământŭ care acopere sarea variază după adâncimea la care se află acéstă substanță. D. Drăghicénu a constatatŭ la Ocnele-marĭ, cu ocasiunea deschidereĭ uneĭ saline, unŭ-spre-ędece straturĭ pînă la uă adêncime de 27 metre unde se află stânca de sare; aceste straturĭ eraŭ compuse cele maĭ multe din argilă, altele de margă și numaĭ unúlŭ de nisipŭ.

Formațiunea saliferă a ocnelorŭ nóstre consistă în sare, argilă saliferă, gipsŭ ordinarŭ și anidritŭ. Sarea este de culóre albă și vênĕtă; acésta din urmă predomină la Ocnele-Marĭ, Telega și Têrgu-Ocna. La Ocnele-Vechĭ și la Slănicŭ sarea este albă strălucitóre. Sarea vênĕtă sară multŭ maĭ bine ca cea albă; cu tóte acestea pentru alimentațiunea populațiuneĭ cea albă este preferită.

Sarea se presintă în maĭ multe stărĭ în Salinele nóstre; dară masa cea mare este în straturĭ regulate pătrunse de vine de argilă vênĕtă și de nodule de gipsŭ. Impregiurulŭ

salinelorŭ vechĭ se vede unŭ pietrişŭ formatŭ din nodule de gipsŭ, care nodule aŭ remasŭ acolo după ce sarea a fostŭ topită de apă.

Se găsescŭ argile salifere în care sarea este amestecată cu argilă într'unŭ modŭ atâtŭ de intimŭ că nu se maĭ póte deosebi cu ochiĭ.

Sarea se găsesce în stare de disoluţiune, adică subŭ formă de apă sărată, de a lungulŭ Carpaţilorŭ. Isvórele şi pîraele sărate, precumŭ suntŭ Cricovulŭ, Rômniculŭ, Slănicŭlŭ şi Ocna, suntŭ învederatŭ formate de către apa de plóe care infiltrându-se în straturile de pămêntŭ saliferŭ, disolvă sarea ce întâlnesce în calea sa. Póte că totŭ infiltraţiunilorŭ subterane se póte atribui formaţiunea lacurilorŭ sărate din judeţulŭ Rômnicu-Săratŭ precumŭ este Balta-Albă şi Balta-amară, a cărora apă sărată şi camŭ amară s'a recunoscutŭ că însuşesce cualităţĭ medicale.

Argila, care se găsesce în tóte salinele nóstre, se presintă subŭ douĕ forme : argilă curată şi argilă cu sare. Culórea lorŭ este diferită; argila curată este vênĕtă saŭ cenuşie, iară cea sărată este nĕgră vênĕtă, grasă şi miróse a păcură. In ambele straturĭ se găsesce gipsŭ sub formă de nodule saŭ de vine alternante cu argilă cenuşie.

Gipsulŭ, care însoţesce pretutindenĭ sarea, se presintă maĭ multŭ în starea ordinară, cu tóte acestea s'a observatŭ într'uă colină de la Slănicŭ şi gipsŭ zacaroidŭ.

In câtŭ despre formaţiunea terenurilorŭ salifere în România, toţĭ observatorĭĭ o atribuescŭ apelorŭ de mare care fiindŭ isolate s'aŭ evaporatŭ lăsându depositе de sare. Acéstă formaţiune s'a efectuatŭ în epoca miocenă, după ce se formaseră depositele de calcarŭ şi de gresŭ eocenŭ.

Sarea a umplutŭ tóte depresiunile rĕmase în aceste din urmă terenurĭ.

Minele de sare din România suntŭ esploatate din timpiĭ ceĭ maĭ vechĭ. Sarea scósă din ocne a fostŭ şi este pînă astă-dĭ transportată de cărăuşĭ în diferitele părţi ale ţĕreĭ. Noĭ, ca şi strămoşiĭ noştri romanĭ, amŭ numitŭ *drumulŭ săriĭ, via salaria* calea pe care umblă carăle cu sare.

Minele de sare aflate astă-dĭ în esploataţiune suntŭ *Ocna*, judeţulŭi Bacăŭ; *Slănicu* şi *Telega*, judeţulŭi Prahova, şi *Ocnele-Marĭ* din judeţulŭi Vêlcea. In ocnele de la Slănicŭ se găsesce sarea cea maĭ curată şi cea maĭ albă. Sarea de la Ocnă este tare şi strălucitóre; cea de la Telega este vênĕtă negrişóră; iară cea de la Ocnele-Marĭ este adesea amestecată cu argilă.

Salinele de la Ocna séŭ de la Tîrgu-Ocna, din judeţulŭi Bacăŭ suntŭ situate în valea Vâlcica în apropiere de orăşelulŭi Tîrgu-Ocna. In acestŭ centru de esploataţiune se află douĕ mine de sare : cea maĭ mare are ună adâncime de 105 metre, ună lungime la basă de 100 metre şi ună lăţime de 60 metre; iară cea mică are ună adâncime de 90 metre şi unŭ diametru de 53 metre la suprafaţă. Cele douĕ mine comunică între dênsele printr'ună galerie cu scărĭ de sare; distanţa între dênsele este de 70 metre.

In ambele saline esistă şése puţurĭ prin care se scóte sarea. Sarea este debitată în droburĭ de 270 kilograme. După ce suntŭ scoşĭ afară din ocnă se împartŭ în bucăţĭ de aprópe 90 kilograme.

Sarea se scóte cu manejurĭ puse în mişcare cu caĭ. De curêndŭ s'a introdusŭ la aceste saline estracţiunea prin forţa vaporuluĭ.

Salina de la Slănicŭ este situată în valea Slăniculuĭ. In acéstă localitate se află aşa numită salina sistematică cu douĕ puţurĭ de estracţiune. După arătările D-luĭ Drăghiceanu, sarea estrasă coprinde atâta argilă că consumatoriĭ nu voescŭ să o cumpere.

Afară de salina sistematică esistă salinele cele vechĭ care suntŭ în esploatăţiune.

Intr'uă colină situată pe ţermulŭ stângŭ alŭ pîrîuluĭ Doftană se află situată salina de la Telega. Acéstă salină are douĕ puţurĭ de estracţiune. Adêncimea la care se află sarea este de 60 metre. Sarea este debitată în droburĭ de câte 120 kilograme.

Salina de la Ocnele-Marĭ se află situată în valea Suhaşuluĭ în apropiere de orăşelulŭ Ocniţa. In acéstă vale, pe uă întindere de treĭ kilom. se află deposite însemnate de sare la uă adêncime care variază între 20 şi 40 de metre. Inălţimea salineĭ este de 40 metre. Pentru estracţiunea săriĭ esistă douĕ puţurĭ. Sarea este debitată în droburĭ de 60 kilograme.

Afară de sarea gemă se maĭ esploatéză în România în lacurile sărate ale Măriĭ Negre sarea de mare. Lacurile esploatate suntŭ : Sasiculŭ, Şaganulŭ, Ali-Beiŭ şi Burna-Sola. Sarea estrasă se consuméză maĭ cu sémă în Basarabia şi în pescăriile de la Vîlcovŭ.

Sarea se esploatéză de lucrătoriĭ liberĭ şi de arestanţĭ. Pe la 1860 lucraŭ în tóte salinele 1071 lucrătoriĭ dintre care 280 arestanţĭ şi 791 lucrătoriĭ liberĭ; iară în 1873 numĕrulŭ totalŭ alŭ lucrătorilorŭ s'a urcatŭ la 1829.

Din informaţiunile ce amŭ pututŭ culege la Telega, resultă că lucrătoriĭ se împartŭ, dupa destinaţiune, în *Cho-*

cănaşĭ, Cĭoplitorĭ, Măglaşĭ, Stolarĭ, Guraşĭ şi *Duvalmĭ*. Cĭocănaşiĭ suntŭ lucrătoriĭ care taie sarea cu cĭocanulŭ şi o debitéză în drobĭ. In tótă ocna se aflaŭ 200 cĭocănaşĭ dintre care 90 eraŭ vinovaţĭ. Cĭoplitoriĭ suntŭ aceia care cĭoplescŭ şi reguléză păreţiĭ ocneĭ; măglaşiĭ se numescŭ lucrătoriĭ care estragŭ sarea; stolarĭ aceia care deschidŭ tavanulŭ ocneĭ; gurarĭ, lucrătoriĭ care îngrijescŭ manejurile; în fine duvalmiĭ suntŭ argaţiĭ însărcinaţĭ cu îngrijirea cailorŭ.

In salinele de la Slănicŭ şi Têrgu-Ocna se întrebuinţéză numaĭ lucrătorĭ liberĭ; la Doftana pe lîngă lucrătoriĭ liberĭ se află arestanţĭ; iară la Ocnele-Marĭ lucrătoriĭ suntŭ numaĭ arestanţĭ.

Cătăţimea de sare esploatată în cele patru saline ale ţĕreĭ a variatŭ de la 1862 pînă la 1873 inclusivŭ între 36 şi aprópe 66 milióne ocale pe fie-care anŭ. In 1873 cătăţimele estrase din diferitele saline aŭ fostŭ :

Telega.	17,877,477	ocale
Slănicu.	24,144,868	»
Têrgu-Ocna.	10,893,804	»
Ocnele-Marĭ	12,997,644	»

Slăniculŭ a produsŭ dară maĭ multă sare. Acestŭ faptŭ nu este constantŭ; după anĭ, produce cândŭ uă salină, cândŭ alta cătăţimĭ maĭ marĭ de sare. Astŭ-felŭ în 1865 Têrgulŭ-Ocneĭ a produsŭ peste 17 milióne ocale, cătăţime aprópe înduoită de câtŭ în 1873.

Costulŭ de producţiune alŭ săreĭ este obicĭnuitŭ de 1 leŭ şi 30 banĭ suta de kilograme; în 1873 a fostŭ 1 leŭ şi 40 banĭ. In acelaşĭ timpŭ, ne spune d. Drăghicénu, în Pru-

sia cheltuielele de producţiune de abia se urcă la 76 bani pentru suta de kilograme. De unde urmézá că pe noi ne costă înduoitŭ mai scumpŭ estracţiunea sării, faptŭ care nu este măgulitorŭ pentru modulŭ nostru de administraţiune.

Preţulŭ curentŭ alŭ sării variază după localităţi de la 10 pînă la 32 lei suta de ocale. Preţurile cele mai urcate esistă la Ismail, Severin şi Călăraşi; iară cele mai mici la Giurgiu.

Pentru esportaţiune în Turcia sarea s'a vêndutŭ pe locŭ, adică în curtea ocnelorŭ, în anulŭ 1874 cu preţulŭ de 5 lei şi 60 bani suta de ocale, sarea de la Slănicŭ şi Telega; 4 lei şi 30 bani sarea de la Ocnele-Mari şi Târgu-Ocna. Sarea destinată a se esporta în Serbia s'a vêndutŭ la tóte salinele cu 4 lei.

Cătăţimea de sare vêndută pentru consumaţiunea locală a variatŭ între 21 şi 41 milióne ocale pe fie-care anŭ, de la 1862 pînă la 1873 inclusivŭ. Preţulŭ suteĭ de ocale a oscilatŭ între 7 şi 13 lei. Pentru aceeaşĭ periodă de timpŭ cătăţimea de sare destinată esportaţiuneĭ a variatŭ între 11 şi 23 de milióne ocale, cu preţŭ de 5 lei şi 34 bani pînă la 11 lei şi 80 bani suta de ocale.

Beneficiulŭ realisatŭ de către Statŭ din esploataţiunea salinelorŭ a variatŭ de la 1862 pînă la 1873 între 2,462,578 şi 4,995,400 lei. Acéstă din urmă çifră se raportéză la anulŭ 1872. In 1873 beneficiulŭ realisatŭ de abia s'a urcatŭ la douĕ milióne şi jumătate lei, faptŭ care nu este încuragiatorŭ pentru desvoltarea salinelorŭ nóstre. In adevĕrŭ, de la 1867 beneficiulŭ n'a căḑutŭ mai josŭ de treĭ milióne; în 1872 se apropie de cinci mi-

lióne şi în 1873 se reduce la jumĕtate. Causa acesteĭ descresceriĭ nu póte fi de câtŭ concurinţa activă ce ne face sarea de proveninţă austriacă în Turcia şi maĭ cu sémă în Serbia, precumŭ şi cheltuelile de administraţiune care suntŭ multŭ maĭ marĭ ca în alte staturĭ. Orĭ-cumŭ arŭ fi, interesulŭ nostru reclamă să nu cruţămŭ nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a pune salinele nóstre în posiţiune ca să pótă concura cu cele austriace, şi acésta pentru că esploataţiunea sărieĭ póte deveni una din cele maĭ importante ramurĭ de venitŭ ale statuluĭ.

XI

Căile de comunicaţiune. — Şosele naţionale, judeţiane şi vicinale. — Drumurile de ferŭ — Posta şi telegrafulŭ.

Căile de comunicaţiune suntŭ una din ramurile cele mai importante ale activităţiĭ productive dintr'uă ţéră.

Staturile avute datorescŭ miḑlócelorŭ de transportŭ uă parte însemnată din prosprietatea lorŭ. Fără căĭ de comunicaţiune desvoltarea economică este imposibilă. Ţĕrile care suntŭ astăḑĭ în capulŭ producţiuneĭ agricole şi industriale suntŭ în acelaşĭ timpŭ înzestrate cu maĭ multe căĭ de comunicaţiune.

România, rĕmasă în urmă întru câtŭ privesce desvoltarea sa economică, datorescе în parte starea sa de înapoere lipseĭ de miḑlóce de transportŭ. Pînă maĭ acumŭ câţĭ-va anĭ nu posedamŭ şosele, nicĭ chiarŭ între oraşele de óre-care importanţă. Şoselele care legaŭ capitala ţĕreĭ cu oraşele de porturĭ esistaŭ în stare de crâmpeie pînă acumŭ ḑece anĭ. Unele dintr'ênsele nu suntŭ săvêrşite chiarŭ pînă astăḑĭ.

In acéstă direcţiune ca şi în altele, amŭ făcutŭ mari progresŭ de ḑece anĭ încóci. In adevĕrŭ, nu numaĭ că multe dintre căile naţionale s'aŭ completatŭ, dară s'a

construită şi uă întindere însemnată de şosele comunale. Afară de acésta construcţiunea uneĭ reţele atâtă de întinsă de căĭ ferate este unŭ progresŭ a căruia importanţă nu póte să scape nimenuĭ din vedere.

Unŭ miḑlocŭ de comunicaţie fórte folositorŭ din tóte puntele de vedere, a fostŭ neîngrijitŭ în ţéra nóstră : navigaţiunea fluvială şi construcţiunea canalurilorŭ navigabile. Este adevĕratŭ că nu se putea întreprinde totŭ de uă dată; cu tóte acestea credemŭ că s'arŭ fi pututŭ face unŭ începutŭ şi în acéstă direcţiune. Bune suntŭ drumurile de ferŭ, însă este învederatŭ că nu vomŭ putea să construimŭ liniĭ în tóte direcţiunile. Astŭ-felŭ fiindŭ, interesele nóstre reclamă ca în acele localităţĭ unde lucrulŭ va fi cu putinţă, să construimŭ canalurĭ prin miḑlocululŭ cărora să se puie în comunicaţiune cele maĭ isolate părţĭ ale ţĕreĭ cu căile ferate saŭ cu porturile. Canalurile pe lîngă folósele ce vorŭ produce pentru transportarea productelorŭ celorŭ maĭ grele cu preţurile cele maĭ reduse, vorŭ servi în acelaşĭ timpŭ pentru udarea fĕneţelorŭ şi plantelorŭ cultivate care aŭ atâta nevoie de apă în aniĭ de secetă. In acéstă privinţă alte staturĭ ne potŭ servi de esemplu; şi este de ajunsŭ să citămŭ Francia şi Italia. In celŭ d'ântêiŭ din aceste staturĭ s'a cheltuitŭ 800 milióne leĭ cu construcţiunea canalurilorŭ, şi 215 milióne numaĭ de treĭ-ḑecĭ şi cincĭ de aniĭ încócĭ pentru amenagiarea rîurilorŭ în interesulŭ navigaţiuneĭ. Italia, pe lîngă sacrificiile însemnate ce a făcutŭ de seculĭ pentru construcţiunea canalurilorŭ, numaĭ de la 1860 încócĭ a cheltuitŭ peste 25 milióne leĭ pentru lucrărĭ idraulice. Acumŭ în timpulŭ nostru s'a construitŭ vestitulŭ Canalŭ

Cavur, derivatŭ din Po, pe uă lungime de 80 kilometre. Chieltuelile făcute pentru acéstă importantă lucrare idraulică aŭ trecutŭ peste 64 milióne leĭ.

Orĭ cum arŭ fi, credemŭ că astădĭ cândŭ amŭ terminatŭ reţéoa nóstră de căĭ ferate; cândŭ construcţiunea şoselelorŭ înaintéză pe fie-care anŭ, a sositŭ timpulŭ ca să dămŭ óre-care atenţiune lucrărilorŭ idraulice.

Folosindu-ne de *Situaţiunea Ministeruluĭ agricultureĭ, comerciuluĭ şi lucrărilorŭ publice,* în 1874, publicată de Ministerulŭ respectivŭ, vomŭ intra în óre-care amenunte asupra stărilŭ căilorŭ de comunicaţiune.

Căile de transportŭ pe uscatŭ coprindŭ: căile naţionale, căile judeţiane şi vicinale, şi drumurile de ferŭ.

Căile naţionale suntŭ acelea care după legea generală a drumurilorŭ suntŭ construite şi întreţinute cu cheltuiala Statuluĭ. După clasificaţiunea adoptată esistă 37 de căĭ saŭ şosele naţionale. Lungimea reţeleĭ complete este de 3,300 kilometre, din care se aflaŭ date în circulaţiune 1867 kilometre la încheierea anuluĭ 1874. In acelaşĭ anŭ se aflaŭ pe cale de esecutare încă 123 kilometre. Astŭ-felŭ maĭ rămâne de esecutatŭ 1308 kilometre de şosele pentru ca să se completeze reţéoa căilorŭ naţionale începute pînă astădĭ. Socotindu-se câte 30,000 leĭ pentru construcţiunea unuĭ kilometru, avemŭ dară să maĭ cheltuimŭ aprópe 40 milióne leĭ ca să terminămŭ ceea ce amŭ croitŭ.

Pentru trecerea peste apele marĭ s'a construitŭ 22 podurĭ de ferŭ pe uă lungime de 4457 metre; aceste podurĭ aŭ costatŭ 23,234,734 leĭ, platibilĭ cu începere de la 1865 prin anuităţĭ de 1,443,274 leĭ pe fie-care anŭ.

Căile județene și vicinale care după legea din anulŭ 1868 se construiescŭ cu ḑile de prestațiune, aŭ deja uă întindere de 3300 kilometre. Astŭ-felŭ s'a construitŭ termenŭ mediŭ, câte 660 kilometre pe fie-care anŭ.

In cursulŭ anuluĭ 1874 s'a întrebuințatŭ pentru lucrările de șosele județene și vicinale 1,898,830 ḑile cu mânele și cu carulŭ. Afară de ḑilele întrebuințate s'a cheltuitŭ și 537,483 leĭ din fondulŭ prestațiuneĭ. Din ḑilele întrebuințate la lucrările de șosele 1,121,990 aŭ fostŭ cu mânele și 776,840 cu carulŭ.

Multe ḑile, atâtŭ cu carulŭ câtŭ și cu mânele, rămânŭ neîntrebuințate pe fie-care anŭ.

Rețéoa căilorŭ ferate române este împărțită între douĕ companiĭ concesionare și statŭ.

Prin legile votate de corpurile legiuitóre în 1868 s'a concesŭ construcțiunea și esploatațiunea acestorŭ căĭ Societățiĭ Lemberg-Cernăuțĭ represintată de către agentulŭ sĕŭ Ofenheim și Doctoruluĭ Strusberg în numele sĕŭ și a altorŭ asociațĭ. Companieĭ Ofenheim s'a acordatŭ liniile de la Sucéva la Romanŭ cu ramurile Păşcanĭ-Iașiĭ și Vărescĭ-Botoșanĭ; iară companieĭ Strusberg liniile Romanŭ-Galațĭ-Brăila-Bucurescĭ-Pitescĭ-Craiova-Severinŭ la Vêrciorova, cu ramurile Tecuciŭ-Bârladŭ și acele din porturile Galațĭ și Brăila, cumŭ și linia de legătură între garele Têrgovisce și Filaretŭ.

Statulŭ are pe séma sa linia Bucurescĭ-Giurgiu și linia Iașĭ-Ungheni.

Linia Suceava-Romanŭ-Iașĭ a începutŭ a fi esploatată pe garanția Statuluĭ de la 1 septembre 1870 pe lungime de 22 kilometre.

Veniturile şi cheltuielile acestei linii, după rectificaţiunile făcute de guvernŭ compturilorŭ presintate de companie, aŭ fostŭ :

	1870	1871	1872
Venituri . .	352,866 leĭ;	1,619883 leĭ;	2,325,769 leĭ
Cheltueli. .	454,609 —	1,522,475 —	1,996,878 —
Defic. orĭ esced.	101,743 leĭ	97,408 leĭ	328,891 leĭ

De la deschiderea acestei linii pînă la 31 oct. 1874. mişcarea sa a mersŭ sporindŭ. In acestŭ intervalŭ aŭ călĕtoritŭ 994,581 indivíde; s'a transportatŭ 5,709,329 tone de bagage şi mărfurĭ accelerate; 426,423,404 tone mărfurĭ ordinarĭĭ; 94,759,880 tone obiecte ale Regieĭ. Totalulŭ încasărilorŭ a fostŭ 9,548,967 leĭ din care 4,678,050 leĭ pentru bilete de călĕtorĭ, 366,526 leĭ pentru bagage şi mărfurĭ accelerate, 4,504,390 leĭ pentru mărfurĭ ordinare.

Pentru ca lectorulŭ să aĭbă uă idee despre mişcarea anuală a acestei linii vomŭ comunica datele relative la anulŭ 1873. In anulŭ acela aŭ călĕtoritŭ 269,967 indivíde; s'a transportatŭ 1,441,450 tone de bagage şi mărfurĭ accelerate, 143,183,450 tone de mărfurĭ ordinare şi 59,183,200 tonne obiecte ale Regieĭ.

Materialulŭ mişcătorŭ de pe acéstă linie la finitulŭ luĭ 1874 consista în 22 locomotive şi 520 vagóne de diferite categorĭĭ.

Concesiunea acordată doctoreluĭ Strusberg, s'a resiliatŭ în 24 decembre 1871 şi s'a transmisŭ uneĭ Societăţĭ anonime formată de către posesorĭĭ obligaţiunilorŭ emise de compania Strusberg. Transmisiunea s'a făcutŭ prin legea de la 2 februarĭŭ 1872 prin care s'a ficsatŭ ter-

minarea şi predarea lucrărilorŭ pentru linia Romanŭ-Pitescĭ pe uă lungime de 642 kilometre; pentru linia de legătură între garele Tîrgovisce şi Filaretŭ 6 kilometre şi pentru linie Pitescĭ-Vîrciorova 271 kilometre. Cea d'întêiŭ linia s'a terminatŭ la 1 septembre 1872; a doua la 1 decembre 1872 şi a treia la 24 decembre 1874.

Veniturile linieĭ ferate Romanŭ-Bucurescĭ-Pitescĭ în intervalulŭ de la 1 Septembre 1872 şi pînă la 31 Decembre aceluiaşĭ anŭ aŭ fostŭ 2,572,323 leĭ; iară cheltuelile 2,105,649 leĭ; resultă dară unŭ escedentŭ de 466,674 leĭ.

In anulŭ 1873 veniturile aceliaşĭ liniĭ s'aŭ urcatŭ la 9,092,259 leĭ, şi cheltuelele la 7,153,186; escedentŭ 1,939,073 leĭ.

Pentru a da uă idee de mişcarea acesteĭ liniĭ vomŭ reproduce datele din anulŭ 1873. In anulŭ acela a circulatŭ 647,944 individe, 5,160,720 tone de bagage şi mărfurĭ accelerate, 367,938,572 tone mărfurĭ ordinariĭ şi 48,339,185 tone obiecte ale Regieĭ.

Totalulŭ încasărilorŭ din acelaşĭ anŭ în suma de 9,092,259 leĭ, provine din 4,169,519 leĭ plătiţĭ de călĕtorĭ, 289,178 leĭ plătiţĭ pentru bagage şi mărfurĭ accelerate şi 4,612,774 plătiţĭ pentru mărfurĭ ordinare.

A treia linie de cale ferată, Bucurescĭ-Giurgiu, lungă de 70 kilometre, a fostŭ pusă în esploatare la 1 Octombre 1869 în comptulŭ statuluĭ. De la acea epocă şi pînă la încheierea anuluĭ 1873, veniturile esploataţiuneĭ aŭ fostŭ de 4,450,202 leĭ, iară chieltuelile 3,319,839 leĭ. Anualŭ veniturile aŭ trecutŭ peste unŭ milionŭ leĭ, iară cheltuielele aŭ variatŭ între 700 şi 900 miĭ leĭ; însă de la

1873, data cândŭ s'a începutŭ uă esploataţiune regulată a linieĭ Bucurescĭ-Brăila-Galaţĭ, veniturile linieĭ Giurgiu aŭ începutŭ să scaḑă, pentru că uă parte din mărfurĭ carĭ pînă atuncĭ trecéŭ pe la Giurgiu sosescŭ astăḑĭ prin linia Bucurescĭ-Brăila-Galaţĭ. Se speră că daca se va construi unŭ podŭ peste Dunăre care să lege liniile nóstre cu ale Turcieĭ, atuncĭ linia Bucurescĭ-Giurgiu va lucra maĭ multŭ ca pînă astăḑĭ.

In 1873 aŭ circulatŭ pe acéstă linie 110,248 călĕtorĭ; 665,200 tone de bagage şi mărfurĭ accelerate; 55,951,725 tone mărfurĭ ordinare.

Cea din urmă linie Iaşĭ-Unghenĭ, care légă Iaşiĭ cu fruntaria ruséscă, are uă lungime de 20 kilometre şi jumĕtate. In virtutea legiĭ din marte 1874 acéstă linie este esploatată în contulŭ statuluĭ cu începere de la 9 iuliŭ 1874.

Linia Iaşĭ-Unghenĭ are să fie legată cu drumurile de ferŭ ale Rusieĭ printr'unŭ podŭ care se va construi peste Prutŭ cu cheltuiala ambelorŭ staturĭ limitrofe.

Acestea suntŭ liniile de căĭ ferate construite pînă astăḑĭ. Cândŭ ne gândimŭ că pînă la 1869 nu esista unŭ crâmpeiŭ de drumŭ de ferŭ, şi că în intervalŭ de şése anĭ posedămŭ deja peste 1233 kilometre, caută să recunóscemŭ că construcţiunea căilorŭ ferate române a mersŭ în destulŭ de repede. Póte că arŭ fi fostŭ preferabilŭ să construimŭ maĭ încetŭ şi în alte condiţiunĭ; însă astăḑĭ cândŭ faptulŭ este îndeplinitŭ, să fimŭ mulţumiţĭ că celŭ puţinŭ după atâta sacrificiŭ posedămŭ uă reţea de căĭ ferate în destulŭ de completă.

Se maĭ află proiecte pregătite saŭ se studiază şi construcţiunea altorŭ ramure de căĭ ferate; acestea suntŭ :

de la Ploescĭ la Predelŭ; de la Adjudŭ la Ocna; de la Barboşĭ la Galaţĭ; de la Filiaşĭ la Vulcanŭ; de la Pitescĭ la Turnu-Roşu; de la Galaţĭ, Tecuciŭ saŭ Iaşĭ la Marea Négră; de la Buzĕŭ la Mărăşescĭ şi de la Perişŭ la Târgovisce.

Nu se póte tăgădui că înmulţirea miḑlóceloră de transportŭ este uă bine-facere pentru economia uneĭ ţĕrĭ; însă caută să ne pătrundemŭ că nu este totulŭ a avea căĭ ferate, dară a avea şi ce transporta cu dênsele. Astŭ-felŭ fiindŭ, după părerea nóstră, nu arŭ trebui ca să abusămŭ de construcţiuniĭ de drumurĭ de ferŭ neîngrijindŭ alte ameliorăţiuniĭ fără care căile ferate nu arŭ fi de nicĭ-unŭ folosŭ. Agricultura nóstră este înapoiată; industria, în sensulŭ modernŭ alŭ cuvêntuluĭ, nu esistă; nu arŭ fi dară maĭ practicŭ ca uă parte din cheltuelile ce facemŭ cu lucrărĭ publice să fie întrebuinţată pentru desvoltarea acestoră douĕ fŏntânĭ de avuţie? Supunemŭ acéstă cestiune persónelorŭ în mâna cărora se află puterea de a decide cumŭ arŭ fi maĭ bine de făcutŭ.

Căĭ navigabile nu posedămŭ nicĭ-una afară de Dunăre. Este adevĕratŭ că se facŭ óre-care transporturĭ pe Pruth; că lemnele şi chiarŭ bucate vinŭ pe Bistriţa şi Siretŭ pînă la Galaţĭ; însă orĭ-ce amŭ ḑice nu avemŭ încă aceea ce se numesce uă navigaţiune fluvială şi canalurĭ. Scimŭ că în 1872 s'a concesionatŭ regularea rîuluĭ Jiu şi stabilirea unuĭ serviciŭ de navigaţiune pe partea de la Bechetŭ la Jitianu; dară lucrările n'aŭ fostŭ terminate la terminŭ şi s'a maĭ acordatŭ concesionaruluĭ uă păsuire pînă la 10 aprilie 1875.

Să trecemŭ la serviciulŭ postalŭ. Celŭ maĭ vechiŭ do-

cumentŭ relativŭ la organisaţiunea postelorŭ în România este hrisovulŭ luĭ Alesandru Iónŭ Ipsilante Voevodŭ din anulŭ 1775. După câte-va cuvinte prin care Ipsilantŭ declară că numaĭ dorinţa pentru binele publicŭ îlŭ îndémnă ca să ia mĕsurĭ pentru a organisa serviciulŭ postalŭ în ţéră, urméză douĕ-ḑecĭ articole prin care se prescrie cu tóte amenuntele înfiinţarea şi funcţionarea postelorŭ.

Afară de puţine modificaţiunĭ datorite timpuluĭ, posta română a funcţionatŭ pînă maĭ acumŭ ḑece anĭ după regularea făcută de Ipsilant. Nisce cărucióre în a cărora construcţiune nu intra nicĭ unŭ cuiŭ de ferŭ, compuse din patru róte şi unŭ driculeţŭ de nuiele; caĭ maĭ pretutindenĭ slabĭ; surugiĭ, carĭ nu sciaŭ de câtŭ să mâne cu tótă iuţéla putinciósă, răcnindŭ de a lungulŭ drumuluĭ aşa că trecerea olaculuĭ era spaĭma călĕtorilorŭ; ast-felŭ era posta nóstră. De la unirea principatelorŭ s'a simţitŭ óre-care îmbunătăţire; s'a înfiinţatŭ câte-va diligenţe şi pe alocurea cărucióre construite cu óre-care îngrijire. Acestŭ serviciŭ importantŭ a mersŭ îmbunătăţindu-se treptatŭ pînă astă-ḑĭ. De unde înainte vreme nu esista nicĭ uă administraţiune postală propriŭ ḑisă; nicĭ unŭ serviciŭ regulatŭ pentru espediţiunea scrisorilorŭ şi altorŭ obiecte, astă-ḑĭ avemŭ biourorĭ telegrafo-postale în tóte oraşele ţĕreĭ, şi de câtŭ-va timpŭ funcţionéză şi posta rurală. Mulţumită îmbunătăţireĭ unuĭ serviciŭ publicŭ de întêia trebuinţă, activitatea intelectuală şi materială a naţiuneĭ s'aŭ resimţitŭ. Corespondinţa epistolară, împrăscierea ḑiarelorŭ, desvoltarea atâtorŭ relaţiunĭ imposibile în lipsă de serviciŭ postalŭ, suntŭ dovada cea maĭ pipăită.

Pînă la 1869 posta română făcea numaĭ serviciulŭ in-

teriorŭ; iară posta internaţională era în mânele consulatelorŭ Austrieĭ şi Rusieĭ. Cu tótă stăruinţa depusă înainte de acéstă epocă ca România să facă însă'şĭ serviciulŭ posteĭ internaţionale, cele douĕ staturĭ nu se înduraŭ să renunţe la acéstă ingerinţă în afacerile nóstre. In fine după multă stăruinţă diplomatică însoţită de revendicarea unuĭ dreptŭ alŭ nostru, la 1 aprilie an. 1869 s'a desfiinţatŭ posta străină din ţéră şi a începutŭ să funcţioneze posta naţională atâtŭ pentru serviciulŭ interiorŭ câtŭ şi pentru corespondinţa internaţională. Temerea ce aveaŭ aceia care aŭ de principiŭ a ne contesta orĭ-ce capacitate economică şi administrativă, cumŭ că posta nu va funcţiona regulatŭ, sperămŭ că a dispărutŭ. Posta română face serviciulŭ cu aceeaşĭ regularitate ca şi în alte staturĭ; şi este chiarŭ de mirare că într'unŭ timpŭ aşa de scurtŭ a pututŭ să se organiseze atâtŭ de completŭ.

Cândŭ funcţiona încă posta cea veche francarea scrisorilorŭ se făcea cu banĭ sunătorĭ şi fără nicĭ uă tarifă regulată. In Moldova s'a introdusŭ timbrurile saŭ mărcile postale în anulŭ 1854; iară în Muntenia n'aŭ esistatŭ pînă la 1862 când s'aŭ introdusŭ timbrurile postale pentru posta Românieĭ.

Pentru înlesnirea corespondinţeĭ s'a introdusŭ în anulŭ 1873 aşa numitele cărţĭ postale, miḑlocŭ practicŭ şi eftinŭ pentru corespondinţă comercială şi chiarŭ familiară.

Serviciulŭ postalŭ coprinde espediţiunea scrisorilorŭ, a imprimatelorŭ şi probelorŭ, şi a mesageriilorŭ.

In anulŭ 1874 s'a presintatŭ la tóte biurourile postale din ţéră 2,921,673 scrisorĭ de tóte categoriile; 1,495,857 imprimate şi probe, 773,910 plicurĭ şi scri-

sorĭ oficiale interne şi esterne. In acéstă espediţiune corespondinţa privată pentru interiorulŭ ţĕreĭ a fostŭ compusă din 1,354,871 imprimate şi probe; 1,377,951 scrisorĭ francate; 560,298 scrisorĭ cu porto; 117,700 scrisorĭ recomandate şi 136,355 scrisorĭ locale, adică de oraşŭ; peste totŭ 3,547,175 de bucăţĭ. Restulŭ de 1,644,265 scrisorĭ, imprimate şi probe s'a espediatŭ în diferite staturĭ ale Europeĭ, din care aprópe a patra parte în Austro-Ungaria. După Austria ţéra cu care avemŭ maĭ multe relaţiunĭ este Francia, după care urméză Germania, Turcia, Italia, Anglia ş.c.l. Potrivitŭ cu populaţiunea şi starea de desvoltare a afacerilorŭ, espediţiunea nóstră postală este în destulŭ de activă în comparaţiune cu aceea ce era acumŭ câţĭ-va anĭ.

Relaţiunile postale ale ţĕrilorŭ străine cu România asemenea aŭ sporitŭ într'unŭ modŭ simţitorŭ. In 1874 a sositŭ din străinătate în România 653,547 imprimate şi probe: 864,956 scrisorĭ de tóte categoriile şi 10,966 plicurĭ cu corespondinţă oficială; preste totŭ 1,529,499 bucăţĭ. Din acéstă corespondinţă jumĕtate a sositŭ din Austria, aprópe a opta parte din Francia şi a douĕ-spre-ḑecea parte din Germania. După aceste staturĭ vinŭ Turcia, Italia, Grecia, ş.c.l.

De câtŭ-va timpŭ ţéra nóstră a începutŭ să aĭbă uă corespondinţă de óre-care importanţă şi cu ţĕrile estra-europene. In adevĕrŭ, în anulŭ 1874 s'a pornitŭ din România pentru staturile ultra-mare 4,284 scrisorĭ şi probe şi aŭ sositŭ în ţéră din acele staturĭ 10,499 bucăţĭ.

Mesageriile, care coprindŭ gropurile şi pachetele, aŭ luatŭ unŭ avêntŭ mare. Din informaţiunile ce amŭ dobên-

ditŭ de la direcţiunea postelorŭ şi telegrafelorŭ, resultă că în anulŭ 1874 s'a espediatŭ gropurĭ şi pachete în interiorulŭ ţĕreĭ valorându 208,343,942 leĭ, şi afară din ţéră 74,140,315 leĭ; preste totŭ 282,484,257 leĭ. Din suma de 74 milióne care represintă espediţiunile făcute pentru străinătate, aprópe 46 milióne leĭ s'a espediatŭ în Austro-Ungaria, peste 10 milióne în Germania, aprópe 9 milióne în Francia, 3 milióne în Belgia şi Olanda, 2 milióne în Turcia, şi restulŭ în diferite alte staturĭ.

Corespondinţa oficială figuréză la mesageriĭ pentru 140,192,876 leĭ, din care aprópe 500 miĭ leĭ pentru corespondinţa esternă.

In acelaşĭ anŭ a sositŭ în România gropurĭ şi pachete preţuite 51,176,101 leĭ şi a trecutŭ prin ţéră pentru aprópe cincĭ milióne.

Serviciulŭ telegraficŭ funcţionéză în Romania din anulŭ 1854. De la organisarea sa şi pînă astăḑĭ acéstă ramură a miḑlócelorŭ de comunicaţiune s'a desvoltatŭ treptatŭ. De unde la începutŭ comunicaţiunile telegrafice esistaŭ numaĭ între Bucurescĭ şi câte-va oraşe capitale din judeţe, astăḑĭ nu maĭ esistă târgŭ fără staţiune telegrafică; maĭ multe reşedinţe de sub-prefecturĭ suntŭ înzestrate cu biourŭ telegrafice.

Corespondinţa cu străinĕtatea s'a desvoltatŭ ca şi cea internă. Astăḑĭ, afară de ţĕrile estra-europene cu care schimbămŭ puţine telegrame, serviciulŭ nostru telegraficŭ este în corespondinţă cu tóte staturile din Europa. Conventiunea ce s'a încheiată cu tóte statele din Europa câtŭ şi din cele-l-alte părţĭ ale lumiĭ civilisate, reguléză totŭ ce este relativŭ la relaţiunile de serviciŭ ce avemŭ cu dênsele.

Reţéoa întrégă a liniilorŭ nóstre telegrafice are uă lungime de 3420 kilometre; iară firele conducĕtóre aŭ uă desvoltare de 6089 kilometre. Serviciulŭ se face în 73 de biouroŭrĭ dintre care 38 cu serviciŭ permanentŭ, 7 cu serviciŭ de ḑiuă completŭ, şi 28 cu serviciŭ de ḑiuă limitatŭ. Aceste diferite staţiunĭ suntŭ înzestrate cu 168 aparate de sistemulŭ Morse, afară de aprópe 100 biouroŭrĭ telegrafice, care după conveṇţiunile încheiate, suntŭ deschise publiculuĭ la tóte staţiile drumuluĭ de ferŭ în exploataţie.

Personalulŭ Direcţiuneĭ generale a telegrafelorŭ şi posţelorŭ este compusŭ din 1089 impiegaţĭ, din care 41 constituescŭ personalulŭ superiorŭ şi alŭ administraţiuneĭ centrale; 488 impiegaţĭ aĭ biouroŭrilorŭ şi 560 personalŭ subalternŭ.

Din informaţiunile ce amŭ dobênditŭ de la Direcţiunea generală resultă că în 1874 s'aŭ presintatŭ şi aŭ sositŭ în România 903,993 telegrame din care 711,533 telegrame interne şi 192,460 telegrame esterne.

Din cele 711,533 telegrame interne 569,842 aŭ fostŭ depeşĭ private, iară 141,691 depeşĭ oficiale.

Dintre telegramele esterne s'aŭ presintatŭ 91,425 depeşĭ private şi 2028 oficiale, şi aŭ sositŭ 88,041 depeşĭ private şi 3522 depeşĭ oficiale.

In acelaşĭ anŭ aŭ transitatŭ prin România 7444 telegrame.

Corespondinţa telegrafică esternă fiindŭ de mare interesŭ pentru mişcarea nóstră economică, credemŭ de trebuinţă a supune la cunoscinţa lectoriloru starea relaţiuniloru nóstre telegrafice cu diferitele staturĭ.

STATURILE	NUMERULU TELEGRAMELORU ESTERNE	
	PRESINTATE IN ROMANIA	SOSITE IN ROMANIA
1. Austro-Ungaria.	48,333	48,574
2. Turcia	13.860	13,679
3. Francia.	8.591	7,464
4. Anglia	5,143	4,868
5. Rusia.	4.826	4,714
6. Germania.	4.239	4,323
7. Italia	2,663	2,674
8. Serbia	1.802	1,683
9. Grecia	1,457	1,026
10. Belgia	1.153	1,135
11. Elveţia	998	943
12. Olanda	195	295
13. Suedia şi Norvegia	75	75
14. Spania	42	34
15. Danemarca	10	4
16. Portugalia	5	8
17. Ţerĭ estra-europene	65	64
Totalŭ	93,457	91,563

Astŭ-felŭ dară mai multŭ de jumĕtate din corespondinţa nóstră esternă se face cu Austro-Ungaria. Faptulŭ se esplică cândŭ vomŭ aminti că relaţiunile nóstre comerciale suntŭ în aceeaşĭ proporţiune cu acestŭ statŭ. Afară de acésta nicĭ uă ţĕră din Europa nu are atâţĭ supuşĭ în România ca Austro-Ungaria.

Ca să'şĭ facă cine-va uă idee despre progresulŭ ce a făcutŭ în ţéra nóstră corespondinţa telegrafică, vomŭ face cunoscut că pînă la 1867, nu se expediéŭ de cât 296,652

telegrame într'unu anu, din care 210,027 depeşi interne şi 86,625 esterne. In numĕrulu depeşelorŭ interne particulariĭ figuréză pentru 147,101 telegrame. In 1874 presintându-se 569,842 depeşi private, resultă unu sporu de 422,741 telegrame în maĭ puţinu de ḑece anĭ.

Aducêndu-ne aminte că la înfiinţarea acestuĭ importantu serviciu se pretindea de rĕu-voitoriĭ noştri că româniĭ nu'lu voru putea conduce cu tótă esactitatea cerută, şi că aru trebui să se încredinţeze la oficianţi străinĭ, suntemu rĕsbunaţi de acésta calomniă prin starea înfloritóre în care se află serviciulu nostru telegraficu.

XII

Comerciulŭ. — Ochire economică. — Comerciulŭ interiorŭ. — Comerciulŭ esteriorŭ. — Esportaţiunile şi importaţiunile. — Specificarea obiectelorŭ din care se compune comerciulŭ esteriorŭ; repartiţiunea după proveninţă.

Comerciulŭ unuĭ statŭ nu se póte desvolta de câtŭ în raportŭ cu progresulŭ ce face producţiunea agricolă şi industrială. In adevĕrŭ, scopulŭ acesteĭ ramure de activitate a omuluĭ fiindŭ de a transporta şi de a împărţi producte dintr'uă ţéră într'altele şi vice-versa, urméză că nu póte esista comerciŭ prosperŭ pre câtŭ timpŭ agricultura şi industria suntŭ înapoiate. Dacă Englitera este astădĭ în fruntea comerciuluĭ lumiĭ, causa este că pe lîngă dispositiunea înăscută a locuitorilorŭ de a se aplica la negoţŭ, acéstă ţéră are în acelaşĭ timpŭ industria cea maĭ înaintată. Marina sa comercială, cea d'întêiŭ în Europa, datoresce în mare parte starea sa de înflorire aceleĭ puternice industriĭ ale căria producte aŭ ajunsŭ să îndestuleze trebuinţele pînă şi celorŭ maĭ barbare populaţiunĭ de pe globŭ.

Se admiră, şi cu multă dreptate, repedĭciunea cu care s'a desvoltatŭ comerciulŭ Staturilorŭ-Unite ale Americeĭ; caută însă a nu scăpa din vedere că comerciulŭ Uniuneĭ

americane este unŭ resultatŭ fórte naturalŭ alŭ prosperităţiĭ agricole şi industriale.

Comerciulŭ imensuluĭ imperiŭ alŭ Rusieĭ se desvoltézĕ pe fie-care anŭ cu atâta repedĭciune că staturĭ deja bĕtrâne în cultură invidiază acéstă ţéră care pînă maĭ acumŭ câţi-va anĭ nu figura între staturile cu óre-care însemnĕtate economică. Aşa este; însă Rusia recunoscêndu'şĭ starea de înapoiere, s'a pusŭ pe lucru pentru a'şĭ desvolta agricultura şi industria şi a făcutŭ atâtea sacrificiurĭ, că astădĭ nu numaĭ agricultura, dară şi câte-va din industriile sale, aŭ ajunsŭ să rivaliseze cu industriile similariĭ din staturile cele maĭ înaintate.

Mica, dară laboriósa şi económa Belgia, ţine peptŭ Engletereĭ, Francieĭ şi altorŭ staturĭ marĭ; comerciulŭ sĕŭ este maĭ înfloritŭ de câtŭ alŭ Francieĭ; este cu multŭ superiorŭ comerciuluĭ germanŭ; însă în acelaşĭ timpŭ agricultura şi industria sa suntŭ între cele d'întêiŭ din lume.

Alte staturĭ maĭ bine condiţionate întru câtŭ privesce natura pămêntuluĭ, clima, topografia, posiţiunea geografică, aŭ unŭ comerciŭ neînsemnatŭ; de abia trăiescŭ de astădĭ pînă mâne; esportă numaĭ atuncĭ cândŭ pămêntulŭ şi clima se îndură a le dărui uă recoltă bună; sufere amarŭ cândŭ din nefericire se întêmplă ca timpulŭ să fie secetosŭ maĭ mulţĭ anĭ de a rêndulŭ. Aşa este; însă a cuĭ este culpa dacă în asemenea staturĭ locuitoriĭ, şi maĭ cu sémă aceia cărora este încredinţată cârmuirea intereselorŭ generale, în locŭ de a se îndeletnici cu miḑlócele cele maĭ practice pentru a desvolta producţiunea agricolă şi industrială, facŭ chieltuelĭ zadarnice, n'aŭ nicĭ uă

cumpĕtare, şi nu iaŭ nicĭ uă mĕsură pentru a da activităţiĭ ţĕreĭ uă direcţiune corespundĕtóre cu nevoile sale economice? In comerciŭ, ca şi în orĭ-care altă ramură de activitate, omulŭ culege aceea ce a semĕnatŭ. Astŭ-felŭ fiindŭ, rĕmâne ca fie-care ţĕră după midlóce şi împregiurărĭ să'şĭ pună tótă silinţa pentru a'şĭ desvolta producţiunea.

Ţéra nóstră, nu avemŭ a ne plânge, este înzestrată cu tóte elementele trebuincióse pentru a avea uă agricultură şi uă industrie bine condiţionate, şi ca consecinţă unŭ comerciŭ prosperŭ. De altă parte, suntemŭ unulŭ din popórele cele vechĭ ale Europeĭ, descedenţĭ aĭ unuĭ poporŭ căruia lumea datoresce civilisaţiunea sa; aşa dară s'arŭ părea că, de vreme ce amŭ avutŭ timpulŭ şi condiţiunile fisice favoribile, arŭ fi trebuitŭ să figurămŭ între popórele fruntaşe prin starea lorŭ economică. Aşa arŭ fi trebuitŭ să fie, şi aşa arŭ fi fostŭ dacă România nu era pînă maĭ de unădĭ prada barbarilorŭ şi a străinilorŭ; dacă acéstă multŭ cercată ţĕră n'arŭ fi fostŭ nevoită să lupte fără pregetŭ nu pentru a se desvolta economicesce, dară pentru a'şĭ păstra esistenţa, pentru a se scăpa de barbariĭ cotropitorĭ şi nesăţioşĭ. De abia scăpaserămŭ de furia selbatecă a vecinilorŭ şi a altorŭ némurĭ semi-barbare, şi a năvălitŭ peste noĭ acele orde din Fanarŭ care de bună sémă aŭ causatŭ Românieĭ pre puţinŭ atâtea neajunsurĭ ca şi ceĭ maĭ nesăţioşĭ dintre barbariĭ năvălitorĭ. Uă adunătură de ómenĭ fără casă şi fără masă, de ómenĭ fără ţĕră, fanarioţiĭ aŭ căḑutŭ peste mănósa Românie întocmaĭ ca licnitile locuste peste holdele de bucate. In nesaţiulŭ lorŭ nu s'aŭ mulţumitŭ cu prădarea ţereĭ întregĭ, cu însuşirea tutulorŭ demnităţilorŭ statuluĭ, dară, procleţĭ

ingraţi, ne-aŭ falsificatŭ instituţiunile, aŭ înveninatŭ sângele celŭ purŭ alŭ românilorŭ cu sângele spurcatŭ din Ţarigradŭ; ne-aŭ smulsŭ limba, ne-aŭ închisŭ scólele române şi aŭ mersŭ pînă acolo cu cinismulŭ că nu ne-aŭ permisŭ nicĭ pe Dumneḑeŭ să'lŭ rugămŭ în limba strămoşilorŭ nostri. A trebuitŭ ca eroulŭ olténŭ, nemuritorulŭ Tudorŭ Vladimirescu, să se pună în fruntea panduriloru sĕĭ pentru ca de abia în ḑilele nóstre să putemŭ scăpa scaunulŭ ţĕreĭ din ghiarele fanarioţilorŭ.

Astŭ-felŭ dară, pe cândŭ agricultura şi industria ajunseseră la unŭ gradŭ însemnatŭ de perfecţiune în maĭ multe din staturile Europeĭ occidentale, româniĭ eraŭ nevoiţi să lupte pentru naţionalitatea lorŭ. De bună sémă că arŭ fi nedreptŭ şi neraţionalŭ a se pretinde ca în asemenea împrejurărĭ să fi prosperatŭ economia nóstră. Dacă celŭ puţinŭ după ce ne-amŭ scăpatŭ de fanarioţi amŭ fi fostŭ lăsaţi în pace; dacă de la 1830 pînă la 1857 n'amŭ fi fostŭ nevoiţi să luptămŭ contra machinaţiunilorŭ de totŭ felulŭ urzite contra ţĕreĭ, atâtŭ din întru câtŭ şi din afară, negreşitŭ că agricultura, industria şi comerciulŭ nostru arŭ fi fostŭ multŭ maĭ înaintate. De abia suntŭ însă cincĭ-spre-ḑece anĭ de cândŭ respirămŭ maĭ liberŭ; de cândŭ mişcarea spre progresŭ nu maĭ întâmpină pedicĭ de totŭ felulŭ la fie-care pasŭ, şi caută să recunóscemŭ că amŭ mersŭ înainte. După cumŭ se va vedea maĭ josŭ comerciulŭ nostru de esportaţiune s'a înpătritŭ în raportŭ cu ce era la 1840. Agricultura ţĕreĭ a luatŭ uă mare desvoltare în ceea ce privesce suprafaça cultivată; şi dacă industria nóstră, orĭ câtŭ de mică a fostŭ, în locŭ de a merge înainte a datŭ înapoĭ, causa suntŭ împregiurările

despre care amŭ tratatŭ la partea acesteĭ lucrărĭ consacrată industrieĭ naţionale. Cu tóte că trebue să ne pară rĕŭ de timpulŭ perdutŭ în lupte fără folosŭ pentru desvoltarea nóstră economică; însă lăsându trecutulŭ istorieĭ şi recomandându'lŭ la cea maĭ de aprópe atenţiune a generaţiunilorŭ presente şi viitóre pentru a le servi de învĕţămêntŭ, caută să ne îmbărbătămŭ, să ne punemŭ pe lucru cumŭ se cuvine popórelorŭ libere din véculŭ în care trăimŭ. Nenorocirile prin care a trecutŭ România ne vorŭ întări şi maĭ multŭ în mântuitórea datorie ce avémŭ de a păstra şi a face prosperă uă ţéră pe care amŭ udat-o cu sângele şi sudorile nóstre de la sosirea coloniilorŭ romane în Dacia şi pînă în timpiĭ noştri.

Ţéra şĭ-a impusŭ sacrificiĭ imense pentru a construi căĭ ferate şi şosele; lucrărĭ de ameliorăţiune pentru porturile şi rîurile nóstre suntŭ unele proiectate altele pe cale de esecutare; simţulŭ economicŭ s'a desvoltatŭ în populaţiunea nóstră; învĕţămêntulŭ specialŭ se propagă; ênsuşimŭ dară unele din condiţiunile cerute pentru unŭ comerciŭ prosperŭ. Să nu se scape din vedere însă că pentru a putea alimenta comerciulŭ trebue să producemŭ, cu alte cuvinte să desvoltămŭ agricultura şi industria naţională. In acésta stă totŭ viitorulŭ nostru economicŭ, şi depinde de la noĭ ca să devenimŭ uă naţiune prosperă saŭ să oferimŭ tristulŭ esemplu alŭ uneĭ ţĕrĭ care, de şi este înzestrată cu multă dărnicie de natură, remâne staţionară din causa îndărătnicieĭ fiilorŭ sĕĭ. Întru câtŭ ne privesce, avemŭ adânca convicţiune că ultima alternativă nu se va îndeplini; că, din contră, nu va trece multŭ timpŭ şi naţiunea română va ocupa unŭ locŭ cuviinciosŭ între staturile Europeĭ.

Comerciulŭ interiorŭ nefiindŭ supusŭ nicĭ uneĭ restricţiunĭ afară de accisulŭ ce plătescŭ unele producte la introducerea lorŭ în oraşe, este cu neputinţă ca să se pótă preţui; póte însă cine-va să'şĭ facă uă idee despre importanţa sa cugetândŭ la multiplele trebuinţĭ ale uneĭ populaţiunĭ de 5 milióne locuitorĭ.

Productele destinate comerciuluĭ interiorŭ se desfacŭ séŭ în magasiile din oraşe séŭ în târgurile ce se facŭ în tóte localităţile la diferitele epoce ale anuluĭ. Nu esistă plasă în care să nu se facă târgŭ uădată saŭ de maĭ multe orĭ pe anŭ. Afară de acésta în tóte septĕmânele se ţinŭ târgurĭ în oraşe de unde se aprovisionéză populaţiunea rurală. Inlesnirea comunicaţiunilorŭ va face să înceteze asemenea întruniriĭ; cu tóte aceste va trece timpŭ pînă cândŭ locuitoriĭ din tóte comunele ţĕreĭ să pótă a'şĭ procura obiectele trebuincóse de a dreptulŭ din oraşe. Intre târgurile cele maĭ importante se póte numĕra târgulŭ ce se face la Fălticenĭ în luna luĭ iuliŭ şi acela de la Rîurenĭ în septembre; târgurile de la Câmpŭ-Lungŭ, Caşinŭ, Slobozia, Moşiĭ la Bucurescĭ şi altele.

Comerciulŭ esteriorŭ alŭ Românieĭ merge desvoltându-se pe fie-care anŭ. Staturile cu care avemŭ daraverĭ maĭ importante suntŭ, după însemnătatea afacerilorŭ : Austria, Turcia, Francia, Anglia, Rusia, Italia şi Germania.

Părêndu-ni-se interesantŭ pentru lectorŭ ca să cunóscă care a fostŭ comerciulŭ nostru de esportaţiune şi de importaţiune în diferite epoce, dămŭ cifrele de maĭ josŭ cu începere de la 1840 :

ANIĬ	ESPORTŬ	IMPORTŬ
1840	35,413,299 leĭ	19,673,176 leĭ
1850	47,151,889 »	28,262,614 »
1851	47,868,397 »	29,257,014 »
1852	62,032,711 »	30,163,842 »
1853	63,963,440 »	31,773,663 »
1854	57,188,601 »	29,863,990 »
1855	126,102,275 »	55,492,705 »
1856	85,610,526 »	62,754,827 »
1857	62,103,948 »	58,272,656 »
1858	78,932,224 »	42,792,196 »
1859	91,788,172 »	50,398,948 »
1860	116,166,407 »	62,718,263 »
1861	101,334,675 »	66,403,973 »
1862	11,399,163 »	64,786,617 »
1863	120,546,577 »	64,731,547 »
1864	163,335,484 »	78,782,065 »
1865	111,735,602 »	68,039,120 »
1866	116,500,033 »	71,429,268 »
1867	110,481,120 »	70,562,000 »
1868	198,025,684 »	90,789,519 »
1869	154,216,703 »	83,011,564 »
1870	158,264,114 »	71,502,506 »
1871	170,062,019 »	84,799,882 »

Uă simplă aruncătură de ochiŭ asupra acestorŭ cifre ne încredinţézăă că comerciulŭ nostru esteriorŭ, afară de variaţiunile naturale, a mersŭ desvoltându-se treptatŭ. Credemŭ însă că nu este de ajunsŭ ca să cunóscă cine-va numaĭ suma totală a esportaţiunilorŭ şi importaţiunilorŭ dară şi staturile cu care avemŭ relaţiunĭ comerciale, obiectele ce esportămŭ şi importămŭ şi valórea acestorŭ obiecte. Pentru acestŭ sfîrşitŭ vomŭ intra în óre-care amĕnunte asupra comerciuluĭ nostru esteriorŭ din anul 1871.

1. — ESPORTATIUNILE

Comerciulŭ de esportaţiune alŭ Românieĭ se face cu producte agricole şi în specialŭ cu cereale. In adevĕrŭ, din suma totală de 177,682,783 leĭ care represintă valórea obiectelorŭ esportate în 1871, partea cuvenită cerealelorŭ trece peste 133 milióne. După cereale articolul celŭ maĭ importantŭ suntŭ animalele şi producte saŭ fabricate din animale a cărora cifră de esportaţiune trece peste 26 milióne leĭ.

Tabloulŭ următorŭ va da uă idee maĭ clară despre partea cuvenită fie-căreea grupe de obiecte în comerciulŭ nostru de esportaţiune.

ESPORTAȚIUNEA IN 1871

SPECIFICATIUNEA OBIECTELORU	VALOREA IN LEI	TOTALURI DUPA GRUPE
1. Materii animale.		
Animale	13,548,528	
Productele animalelorŭ. .	10,770,390	26,418,717
Fabricate din producte animale	2,099,799	
2. Materii vegetale.		
Cereale.	133,127,640	
Semênțe şi alte producte vegetale.	11,770,282	
Fabricate din vegetale . .	667,762	
Verdețurĭ şi legumĭ . . .	126,223	147,781,351
Fructe	203,946	
Fabricate din fructe . . .	111,403	
Lemne	1,447,774	
Lemne lucrate şi fabricate din teiŭ şi papură. . . .	326,321	
3. Materii minerale.		
Minerale brute	1,212,914	1,910,537
Fabricate din minerale . .	697,623	
Totalŭ. . .	. . . . .	176,110,605

La suma de 176,110,605 leĭ se maĭ adaugă încă 1,572,178 leĭ valórea productelorŭ aduse din străinătate şi esportate de la noĭ în ţĕrile vecine, cumŭ şi puţine obiecte de fabricaţiune indigenă. Insumându cele douĕ çifre aflămŭ çifra totală a esportaţiunilorŭ 177,682,783 leĭ.

Să intrămŭ acumŭ în óre-care amĕnunte pentru fie-care cele treĭ grupe de obiecte.

Animale.—Animalele esportate suntŭ : boŭ, porcĭ, oĭ şi berbecĭ. In suma totală a esportaţiuneĭ animalelorŭ bouĭ figuréză pentru aprópe 3 milióne şi jumĕtate leĭ; porcĭ pentru aprópe 7 milióne, oile şi berbecĭ pontru maĭ multŭ de unŭ milionŭ şi jumĕtate. Restulŭ sumeĭ se împarte după importanţă între caĭ, pesce, lipitorĭ, capre şi altele.

După ţĕrĭ partea cuvenită fie-căria este :

Austria.	12,524,003 leĭ
Turcia	719,364 »
Rusia.	260,253 »
Francia.	2,600 »
Germania	1,200 »
Alte ţĕrĭ	41,108 »
Totalŭ. . .	13,548,528 leĭ

Productele animalelorŭ.—In acéstă categorie intră carnea, peile crude, ósele, lâna, gogoşile de mĕtase şi alte producte orĭ rămăşiţe de animale. Lâna ocupă loculŭ d'ântêiŭ şi după dênsa vinŭ peile. Din valórea totală de 10,770,390 leĭ, lâna represintă 6,702,435 leĭ şi peile 3,172,788 leĭ. In aceeaşĭ categorie pĕrulŭ de porcŭ represintă suma de 442,146 leĭ.

Valórea totală a productelorŭ animale se subŭ-divide după ţĕrĭ, în modulŭ următorŭ :

Austria	9,216,834 leĭ
Rusia	710,472 »
Turcia.	538,836 »
Francia	166,332 »
Anglia.	99,476 »
Germania	29,237 »
Italia	6,120 »
Alte ţĕrĭ.	3,083 »
Totalŭ	10,770,390 leĭ

Din aceste çifre resultă că materiile prime de natură animală trecŭ maĭ tóte în Austria, de unde ni se înapoézĕ subŭ forma de obiecte manufacturate.

Fabricate din producte animale. — Subŭ acéstă denumire se înţelege producte precumŭ suntŭ seulŭ, untulŭ, brânza, ceara, mĕtasea şi altele. Articolele cele maĭ importante din acéstă categorie suntŭ caşcavalulŭ care represintă uă valóre de 830,703 leĭ; cervişulŭ din care se esportă pentru 290,334 leĭ; seulŭ şi untulŭ de vacă care abia însumează împreună suma de 350 miĭ leĭ. Cele maĭ multe din aceste producte trecŭ în Turcia şi în Austria. In adevĕrŭ, în suma de 2,099,709 leĭ, valórea totală a fabricatelorŭ de producte animale, partea Turcieĭ este 1,434,429 leĭ şi a Austrieĭ 580,455 leĭ.

Uădinióră cândŭ se producea cu abundanţă untŭ, seŭ, cervişŭ, miere şi cĕră, aceste obiecte eraŭ unŭ articolŭ de comerciŭ importantŭ. Astădĭ amŭ ajunsŭ din neîngrirea nóstră ca să importămŭ untŭ şi cĕră.

Cereale. — In acéstă categorie intră grâulŭ, secara,

orḑulŭ, ovĕsulŭ, porumbulŭ, meiulŭ şi hrişca. In 1871 esportaţiunea cerealelorŭ este representată prin suma de 133,127,640 leĭ distribuită după cumŭ urmézĕ :

Grâŭ	68,897,229	leĭ
Secara	8,992,392	»
Orḑŭ şi ovĕsŭ	13,826,454	»
Porumbŭ	40,332,652	»
Meiŭ	1,059,449	»
Hrişca	19,464	»
Totalŭ	133,127,640	»

Partea cuvenită diferitelorŭ ţĕrĭ în acestŭ comerciŭ este :

Turcia	32,868,831	leĭ
Francia	30,528,981	»
Anglia	27,196,085	»
Austria	17,866,071	»
Italia	2,149,212	»
Germania	1,269,869	»
Rusia	1,162,960	»
Alte ţerĭ	20,085,631	»
Totalŭ	133,127,640	»

Acéstă proporţiune esistă maĭ în toţĭ anĭĭ, afară de timpĭ escepţionalĭ cândŭ recolta este superióră în ţĕrile cărora expediămŭ cerealele nóstre.

Sĕmênţe industriale şi alte producte agricole. — Rapiţa este productulŭ principalŭ din acéstă categorie; restulŭ, precum suntŭ fasolea, lintea, bobulŭ, sĕmênţa de inŭ, tutunulŭ, aŭ uă importanţă cu totulŭ secundară. In adevĕrŭ, în suma de 11,770,282 leĭ valórea acestorŭ producte, rapiţa intră pentru 10,955,004 leĭ. Din nenorocire acéstă bogată cultură nu reuşesce în toţĭ anĭĭ;

orĭ-cumŭ arŭ fi, meritá uă deosebită considerațiune din partea agricultorilorŭ.

Uă cultură care aducea deja folóse însemnate, dară care astădĭ este maĭ părăsită, este tutunulŭ.

Cea maĭ mare cătățime de rapiță se esportă în Austria; partea sa în valórea totală a sĕmênțelorŭ industriale şi alte producte agricole se urcă la 7,685,202 leĭ; după dênsa vine Francia cu 1,202,101 leĭ şi Turcia cu 717,196 leĭ; restulŭ se împarte între alte țĕrĭ.

Fabricate din vegetale. — In acéstă categorie representată la esportațiune prin 667,762 leĭ, productulŭ celŭ maĭ important este făina de grâŭ care figuréză pentru suma de 494,633 leĭ. Maĭ tótă făina se espediază în Turcia.

Verdețurĭ şi legumĭ. — Esportațiunea verdețurilorŭ şi a legumelorŭ este fórte neînsemnată. Din suma de 126,223 leĭ, valórea lorŭ totală, se esportéză în Turcia pentru 92,972 leĭ şi în Austria pentru 29,103 leĭ.

Fructe. — Fructe esportămŭ puține în raportŭ cu însemnătatea ce arŭ trebui să aĭbă acéstă ramură de comerciŭ. Din 203,946 leĭ valórea totală a cătățimilorŭ esportate, partea Turcieĭ este 73,234 leĭ şi a Austrieĭ 97,676. In suma totală merele şi nucile figuréză pentru 149,758 leĭ şi prunele afumate pentru 21,331 leĭ.

Fabricate din fructe.—Valórea obiectelorŭ din acéstă categorie fiindŭ 111,403 leĭ, vinulŭ represintă 92,240 leĭ. Intr'uă țĕră atâtŭ de bine condițională pentru producțiunea vinuluĭ, aceste çifre vorbescŭ de sine.

Lemne. — Esportămŭ lemne pentru 1,447,774 leĭ, din care sumă partea Turcieĭ este 1,179,674 leĭ; restulŭ se împarte între Austria şi Rusia.

Lemne lucrate şi fabricate de teiŭ şi papură. — Esportaţiunea acestorŭ obiecte se urcă la 326,321 leĭ, în care comerciulŭ rogojinilorŭ intră singurŭ cu peste 205,870 leĭ. Acestŭ articolŭ trece maĭ cu sémă în Turcia.

Minerale brute. — In acéstă categorie intră sarea şi păcura, ambele articole pentru 1,212,914 leĭ. Partea cuvenită păcuriĭ este 1,197,078 leĭ. Sare nu s'a esportatŭ în 1871 de câtŭ pentru 15,656 leĭ. Obicĭnuitŭ valórea săriĭ esportate trece peste unŭ milionŭ.

Fabricate din minerale. — Acéstă categorie de obiecte este represintată în comerciulŭ nostru de esportaţiune prin petroleŭ; în adevĕrŭ, în 697,623 leĭ, valórea totală a fabricatelorŭ minerale, petroleulŭ figuréză pentru 669,260 leĭ.

Acestea suntŭ obiectele cele maĭ importante din care se compune comerciulŭ nostru de esportaţiune.

Valórea totală a acestorŭ obiecte se împarte după ţĕrile pentru care suntŭ destinate în modulŭ următorŭ :

Austria	49,635,217 leĭ
Turcia	39,586,637 »
Francia	31,951,541 »
Anglia	27,395,260 »
Rusia	3,415,634 »
Italia	2,155,478 »
Germania	1,588,598 »
Alte ţĕrĭ	21,954,418 »
Totalŭ . . .	177,682,783 leĭ.

Suntŭ anĭ când se esportă pentru Francia totŭ atâtŭ ca pentru Austria şi cândŭ Turcia figuréză în fruntea ţĕrilorŭ pentru care se esportă.

2. — IMPORTATIUNELE

Comerciulŭ nostru de importaţiune consistă maĭ cu sémă în obiecte fabricate. Din suma de 82,927,228 leĭ valórea obiectelorŭ importate, 53,271,646 leĭ repre-sintă valórea materiilorŭ fabricate şi a materiilorŭ prime; iară restulŭ, obiecte de consumaţiune, animale, materiĭ vegetale şi minerale.

Din cercetarea tabloului de maĭ josŭ, în care se arată diferitele obiecte ce importămŭ, fie-cine se va convinge că, dacă s'arŭ încuragia industria naţională, amŭ putea să ne procurămŭ ênşĭ-ne multe dintre dênsele.

IMPORTAȚIUNEA ÎN 1871

SPECIFICAȚIUNEA OBIECTELORŬ	VALOAREA IN LEI	TOTALURĬ DUPA GRUPE
I. Obiecte de consumațiune		
Animale	405,926	
Fructe	4,197,067	
Aromate	282,875	
Sĕmênțe	89,383	17,519,883 l.
Tutunurĭ	2,928,782	
Medicamente	433,514	
Bĕuturĭ	1,525,778	
Osebite articole	7,656,558	
II. Materiĭ prime și obiecte fabricate		
Bumbacurĭ	2,866,521	
Materiĭ de ață și bumbacŭ	10,825,696	
Materiĭ de lână	6,637,695	
Mĕtăsării	2,390,577	
Vestminte	4,548,741	
Peĭ	1,255,737	
Obiecte de piele	3,182,268	
Articole diverse	5,924,745	
Chărtie și cărți	1,228,990	
Mobile	499,248	
Plante	158,727	53,271,646 l.
Spongiĭ	24,233	
Metale	3,512,595	
Aliage	407,684	
Ferărie	5,034,443	
Trăsurĭ (echipage)	704,639	
Instrumente sciințifice	191,859	
Mașinĭ	1,531,178	
Fabricate din metale prețióse	697,744	
Aparate de iluminatŭ	121,370	
Minerale	609,872	
Vitrificațiunĭ	917,084	
Materiĭ animale	— —	6,603,470 leĭ
Materiĭ vegetale	— —	4,480,108 »
Minerale	— —	1,032,500 »
Materiĭ fulminante și resinóse	— —	19,621 »
Totalŭ generalŭ	— —	82,927,228 leĭ

Ore-care amănunte asupra diferitelorŭ grupe din care se compune tabloulŭ precedentŭ, suntŭ de trebuinţă pentru ca lectorulŭ să'şĭ facă uă idee despre obiectele ce se importŭ în ţéra nóstră.

Animale.—In acéstă categorie statistica din 1871 numĕră pescele, paserile viĭ, crustaceele şi vênatulŭ. Pescele de mare represintă singurŭ uă valóre de 364,537 leĭ, rămâindŭ restulŭ pînă la 405,926 leĭ pentru cele-l-alte articole. Turcia şi după dênsa Austria şi Francia ne procură pescele.

Fructe.—Subŭ numirea de fructe se coprindŭ maslinele, orezulŭ, caféua, stafidele, portocalele, lămâile şi alte producte de felulŭ acesta din ţĕrile sudice. Din suma totală de 4,197,067, se importéză masline pentru 484,529 leĭ, orezŭ pentru 1,170,039, cafea pentru 897,866, migdale pentru 230,286 leĭ, curmale pentru 270,016 leĭ, portocale pentru 198,721 leĭ şi lămâĭ pentru 169,470 leĭ. Aceste obiecte de consumaţiune ni se trimitŭ din Turcia pentru 1,651,623 leĭ; din Anglia pentru 813,134 leĭ; din Italia pentru 763,862 leĭ, din Francia pentru 171,738 leĭ.

Aromate. — Intre aromate figuréză piperulŭ, cuişórele, scorţişórele, vanilia şi altele. Valórea totală a acestuĭ articolŭ este 167,659 leĭ. Maĭ tóte aceste coloniale ne vinŭ din Anglia.

Semênţe. — Acestŭ articolŭ neînsemnatŭ este represintatŭ prin anisonŭ, susanŭ, şi sĕmênţă de canarŭ. Din suma de 89,383 leĭ, partea anisonuluĭ este 76,400; ni se trimite maĭ multŭ din Turcia.

Tutunurĭ.—In importaţiunea acestuĭ articolŭ, a căruia

valóre este de 2,928,782, partea Turciei se urcă la 2,889,289 lei.

Medicamente. — Medicamentele ni se trimitŭ maĭ tóte din Austria.

Bĕuturĭ. — In acéstă categorie intră vinurile, romurile, apele minerale şi rachiurile. Vinurĭ importămŭ pentru 314,462 leĭ din Francia şi Austria; romurĭ pentru 787,395 leĭ, din care sumă partea Angliei este de 528,400 leĭ, a Francieĭ şi a Austrieĭ peste 100 miĭ leĭ pentru fie-care. Ape minerale aducemŭ din afară pentru 154,172, cele maĭ multe din Austria; rachiurĭ pentru 269,749 leĭ, aduse maĭ cu sémă din Francia şi Austria.

Osebite articole.—In acéstă denumire statistica nóstră pune obiecte de băcănie. In suma totală de 7,656,558 leĭ, valórea acestuĭ articolŭ, zacarulŭ intră pentru 5,663,517 leĭ, din care 3,472,293 partea Austrieĭ şi 1,907,990 partea Francieĭ.

Uleiŭ de masline importămŭ maĭ cu sémă din Turcia; în adevĕrŭ, din 1,128,647 leĭ valórea acestuĭ articolŭ, partea Turcieĭ este 821,373 leĭ.

Bumbacurĭ. — Importămŭ bumbacurĭ tórse şi netórse pentru 2,866,521 leĭ; din acéstă sumă partea Angliei este 1,968,965 leĭ; a Austrieĭ 446,175 leĭ şi a Turcieĭ 322,162 leĭ.

Materiĭ de aţă şi bumbacŭ. — In acéstă categorie intră tóte pânzeturile de aţă şi de bumbacŭ. Suma de 10,825,696 leĭ, valórea acestuĭ importantŭ articolŭ, se împarte în proporţiunile următóre: Anglia 5,074,871 leĭ; Austria 2,913,039; Francia 1,401,351 leĭ şi Germania 1,303,729 leĭ; restulŭ între alte ţĕrĭ.

Materii de lână. — Cele mai multe materii de lână ne vinŭ din Austria şi după dênsa din Germania şi Englitera. Din 6,637,695 leĭ valórea materiilorŭ de lână importate, partea Austrieĭ este 3,205,968 leĭ; a Angliei 1,009,518 leĭ; a Germanieĭ 1,097,520 leĭ şi a Francieĭ 968,928 leĭ; restulŭ se împarte între cele-l-alte staturĭ cu care avemŭ relaţiunĭ comerciale.

Mĕtăsărĭ. — Stofele şi alte obiecte de mĕtase le aducemŭ mai cu sémă din Francia. In suma de 2,390,577 leĭ, valórea acestuĭ articolŭ, Francia figuréză pentru 1,397,703 leĭ, Austria pentru 506,472 leĭ, Germania pentru 418,552 leĭ şi Anglia pentru 163,634 leĭ.

Vestminte. — Vestmintele ni se trimitŭ mai tóte din Austria. Din 4,548,741 leĭ, valórea acestuĭ articolŭ, figuréză pe séma Austrieĭ 3,466,447 leĭ; pe séma Francieĭ 454,516 leĭ şi pe séma Germanieĭ 487,561 leĭ. Anglia de abia ne trimite vestminte pentru 112,628 leĭ.

Peĭ.—Plătimŭ străinilorŭ 1,255,437 leĭ pentru peĭ, din care sumă partea cuvenită Austrieĭ se urcă la 777,651 leĭ.

Obiecte de pele. — In acéstă categorie intră încălţămintea, mănuşile, curelăria şi alte asemenea articole. Cele mai multe obiecte de pele ne vinŭ din Austria; în adevĕrŭ, partea acestuĭ statŭ în suma de 3,182,268 leĭ valórea acestorŭ obiecte, este 2,729,787 leĭ. Numaĭ încălţăminte ne trimite Austria pentru 2 milióne leĭ. Partea celorŭ-alte ţĕrĭ este fórte neînsemnată; astŭ-felŭ Francia de abia ne espediază pentru 229,275 leĭ.

Articole diverse. — In acéstă categorie represintată printr'uă valóre de 5,924,745 leĭ, intră totŭ felulŭ de articole de mercerie şi de profumerie. Valórea principa-

lelorŭ articole importate este : sfóră 900 miĭ leĭ; chibriturĭ 563,936 leĭ; profumerie 344,321 leĭ; marchitănie 600,642 leĭ; mărunţişurĭ felurite 972,302 leĭ; jucăriĭ 120,609 leĭ. Maĭ tóte aceste obiecte vinŭ din Austria; partea sa în acestŭ comerciŭ se urcă la 4,360,845 leĭ; Francia ia 686,432 leĭ şi Germaniă 520,565 leĭ; restulŭ se împarte între cele-l-alte ţĕrĭ.

Chârtie. — Chârtie importămŭ pentru 1,228,990 leĭ din care partea Austrieĭ se urcă la 1,079,070 leĭ şi a Francieĭ la 93,248 leĭ.

Plante. — Subŭ acéstă numire statistica înţelege băcanulŭ, cârmázulŭ, ciuinulŭ, érba mare şi alte erburĭ. Din valórea lorŭ totală partea Austrieĭ este 97,260 adică douĕ treimĭ.

Totŭ în acéstă rubrică arŭ fi pututŭ figura şi spongiile saŭ bureţiĭ de mare; aceştia ni se trămitŭ din Turcia.

Mobile. — Din 499,248 leĭ, valórea mobilelorŭ, a rĕmasŭ pe séma Austrieĭ 400,654 leĭ; restulŭ se împarte între Francia şi Germania.

Metale. — In acéstă categorie intră metalele preţióse, ferulŭ, arama, cositorulŭ şi plumbulŭ. Importămŭ ferŭ pentru 1,806,731 leĭ; aramă pentru 1,042,303 leĭ şi cositorŭ pentru 615,360 leĭ. Restulŭ pînă la 3,512,595 leĭ, valórea totală a metalelorŭ importate, se împarte între cele-l-alte metale între care plumbulŭ figuréză cu uă sumă de peste 36,801 leĭ.

Anglia şi Austria îşĭ împartŭ acestŭ comerciŭ; cea d'întêiŭ figuréză cu 1,427,493 leĭ şi cea de a doua cu 1,506,925 leĭ. Uă sumă de 309,534 leĭ figuréză în contulŭ Turcieĭ şi 152,799 în alŭ Francieĭ.

Bronzulŭ, zinculŭ şi tinichéoa ni se trămitŭ mai cu sémă din Anglia. Din suma de 407,684 leĭ, partea acesteĭ ţĕrĭ este 312,725 leĭ.

Ferărie. — Numirea de ferărie coprinde tóte obiectele de ferŭ lucratŭ. Din 5,034,443 leĭ, valórea acestuĭ articolŭ, partea Austrieĭ este 3,171,883 leĭ; a Angliеĭ 858,813 leĭ; a Francieĭ 578,702 leĭ. Restulŭ se cuvine altorŭ ţĕrĭ.

Trăsurile. — Din 704,639 de leĭ valórea trăsurilorŭ importate, partea Austrieĭ este 644,219 leĭ; restulŭ se împarte între Francia şi Rusia.

Instrumentele sciinţifice. — In acéstă categorie intră tóte instrumentele şi aparatele de inginerie, medicină, musică, telegrafie şi altele. Mai tóte ni se trămitŭ din Austria.

Maşinĭ. — Maşinile, care figuréză la importaţiune pentru 1,531,178 leĭ, le priimimŭ din Austria a căria parte este 1,219,954 leĭ; restulŭ se cuvine Angliеĭ, şi sume neînsemnate Francieĭ şi Germanieĭ.

Fabricate din metale preţióse. — Obiectele de argintărie şi de bijuterie figuréză pentru 697,774 leĭ, partea bijuterieĭ fiindŭ 492,957 leĭ. Aprópe jumĕtate din valórea totală se cuvine Francieĭ după care vinŭ Austria şi Germania.

Aparate de luminatŭ. — Ni se trimitŭ cele mai multe din Austria şi Germania.

Minerale. — In acéstă categorie s'a trecutŭ în tablourile statistice şi obiecte care nu facŭ parte din acéstă grupă, precumŭ suntŭ canforulŭ, gumi-arabicŭ, smirna, şi altele. Orĭ-cumŭ arŭ fi, petrăria, catranulŭ, puciósa,

smaltulŭ suntŭ articolele principale. Acestŭ comerciŭ se împarte între Anglia şi Austria, şi uă treime din suma totală între cele-l-alte ţĕrĭ.

Vitrificaţiunĭ. — Vitrificaţiunile coprindŭ obiectele de sticlărie. Din suma de 917,084 leĭ, partea Austrieĭ în acestŭ comerciŭ este 646,735 leĭ şi a Angliеĭ 149,661 leĭ. Francia şi Germania îşĭ împartŭ restulŭ.

Tóte categoriile de obiecte menţionate pînă aci valorézĕ 70,791,529 leĭ. La acéstă sumă se maĭ adaugă 12,135,699 leĭ care figurézĕ totŭ la importŭ, însă separaţĭ de suma precedentă, pentru că eĭ represintă obiectele importate care aŭ similariĭ în ţéră, şi s'a găsitŭ de cuviinţă ca în tablourile statistice să se trécă separatŭ aceste obiecte.

Valórea totală a obiectelorŭ importate în 1871, adică 82,927,228 leĭ, se repărtesce dupe locurile de proveninţă în modulŭ următorŭ :

Austria	37,028,629 leĭ
Anglia	14,390,820 »
Turcia	10,476,460 »
Francia	9,819,459 »
Germania	5,569,767 »
Rusia	3,267,273 »
Italia	1,182,784 »
Alte ţĕrĭ	1,192,036 »
Totalŭ	82,927,228 leĭ

Valórea totală a esportaţiunilorŭ fiindŭ 177,682,783 de leĭ iară a importaţiunilorŭ 82,927,228 leĭ, resultă uă diferinţa de 94,755,555 leĭ în favórea comerciuluĭ nostru de esportaţiune.

XIII

Navigaţiunea comercială a Dunării. — Bastimentele intrate şi eşite în principalele porturi ale ţĕrei. — Capacitatea în tonne a acestoru bastimente. — Pieţele de comerciu. — Porturile şi pieţele de comerciu din intrulu ţĕrei. — Instituţiuni financiare şi industriale.

Pentru a completa espunerea ce amu făcutu despre comerciulu de importaţiune şi esportaţiune alu Românieĭ, vomu presinta câte-va date statistice relative la mişcarea navigaţiuneĭ comerciale; şi pentru ca lectorulu să 'şĭ pótă face uă idee despre desvoltarea navigaţiuneĭ pe Dunăre vomu începe cu anulu 1863 şi vomu termina cu mişcarea navigaţiuneĭ în anulu 1871.

Bastimentele care vinu în porturile Dunăriĭ se împartu în bastimente de mare şi în bastimente fluviale. In anulu 1863 aŭ intratu în cele cinci porturi : Giurgiu, Oltenita, Călăraşiĭ, Brăila, Galaţĭ şi Ismailu 175 de bastimente de mare române represintându 19,718 tonne de capacitate, cu unu personalu de 977 individe, şi 3,732 bastimente străine represintându 545,846 tonne cu unu personalu de 35,793 individe.

In acelaşĭ anu aŭ eşitu din porturile maĭ susu menţionate 176 vase române, represintându 20,241 tonne de capacitate, cu unu personalu de 1,042 individe, şi

3860 vase străine de uă capacitate de 643,749 tonne cu unŭ echipagiŭ de 36,135 ómenĭ,

Preste totŭ dară aŭ intratŭ 3,907 bastimente de mare de uă capacitate de 565,564 tonne, şi aŭ eşitŭ 4,036 de bastimente represintându uă capacitate de 663,990 tonne.

In comparaţiune cu anulŭ 1862 s'a constatatŭ unŭ sporŭ de 309 bastimente intrate şi 405 bastimente eşite.

Locului de proveninţă alŭ vaselorŭ intrate a fostŭ : din porturile Turcieĭ 2,276 bastimente; din Italia 286; din Francia 149; din Englitera 148; din Rusia 114; din Grecia 83; din Austria 56; din Insulile Ionice 11; din Belgia 11, din Olanda 8; din insula Samos 3 şi din Spania 3; în totalŭ 3,148 bastimente. Adăogindŭ 759 vase care aŭ circulatŭ de la unŭ portŭ alŭ ţĕreĭ la altulŭ, avemŭ suma de 3,907 bastimente.

Bastimentele eşite din porturĭ s'aŭ îndreptatŭ 1,552 spre porturile Turcieĭ; 1,067 în ale Românieĭ; 235 în Italia; 397 în Francia; 358 în Englitera; 88 în Rusia; 206 în Austria; 26 în Grecia; 79 în insulele Ionice; 2 în Belgia; 23 în Olanda şi 1 în Germania.

Să trecemŭ la bastimentele fluviale. In 1863 aŭ intratŭ în patru-spre-ḑece porturĭ ale ţĕreĭ 1,711 vase române, representându 293,284 tonne, cu unŭ echipagiŭ de 7,987 ómenĭ, şi 5,600 vase străine de uă capacitate de 798,335 tonne, cu unŭ personalŭ de 35,392 ómenĭ; preste totŭ 7311 vase de uă capacitate de 1,091,691 tonne.

In acelaşĭ intervalŭ aŭ eşitŭ 4,988 bastimente române de uă capacitate de 675,281 tonne, cu unŭ personalŭ de 29,530 individe; şi 1,884 bastimente străine, representându uă capacitate de 351,380 tonne cu unŭ

personalŭ compusŭ din 8,517 ómenĭ; în totalŭ 6872 vase eşite de uă capacitate de 1,026,661 tonne.

In raportŭ cu mişcarea navigaţiuneĭ fluviale în 1862 se constată unŭ sporŭ de 2,478 vase la intrare şi 2,152 vase la eşire.

Din acele 7,311 bastimente intrate, 4,838 aŭ pornitŭ din porturile Românieĭ; 1,832 din ale Turcieĭ; 538 din ale Austrieĭ şi 103 din ale Serbieĭ; iară din 6,872 bastimente eşite 4,353 s'aŭ îndreptatŭ spre porturile Românieĭ; 2,113 spre ale Turcieĭ; 309 spre ale Austrieĭ şi 77 spre porturile Serbieĭ.

Bastimentele străine intrate aŭ purtatŭ 2,820 pavilionŭ otomanŭ; 2,143 austriacŭ; 320 grecŭ; 121 ionicŭ; 101 serbŭ; 57 bavaresŭ; 26 englesŭ; 21 germanŭ şi 8 rusŭ.

Din datele de maĭ susŭ resultă că în anulŭ 1863 aŭ intratŭ în porturile Românieĭ 11,218 vase de mare şi de fluviŭ represintândŭ uă capacitate de 1,657,183 tonne şi aŭ eşitŭ 10,908 vase, de uă capacitate de 1,690,651 tonne.

Să trecemŭ la mişcarea navigaţiuneĭ maritime şi fluviale în 1871. In cursulŭ aceluĭ anŭ aŭ intratŭ în porturile Giurgiu, Oltenița, Călăraşĭ, Brăila, Galaţĭ, Ismailŭ 93 de bastimente de mare române, avêndŭ uă capacitate de 11,036 tonne cu 546 persóne de echipagiŭ, şi 2967 vase străine avêndŭ uă capacitate de 631,108 tonne şi unŭ echipagiŭ de 28,600 persóne.

In acelaşĭ anŭ aŭ eşitŭ din porturile menţionate 95 vase române avêndŭ uă capacitate de 11,118 tonne cu 566 persóne echipagiŭ, şi 2865 bastimente străine de 614,493 tone capacitate cu 27,911 persóne echipagiŭ.

Aŭ intratŭ dară, bastimente de mare naţionale şi străine 3,060 avêndŭ uă capacitate de 642,144 tonne şi 30,046 persóne echipagiŭ, şi aŭ plecatŭ 2,960 bastimente de 625,611 tonne capacitate cu 28,477 persóne echipagiŭ.

Locŭlŭ de proveninţă alŭ vaselorŭ intrate a fostŭ : din porturile române 1,236 bastimente; din Turcia 1008; din Englitera 350; din Rusia 102; din Italia 131; din Francia 47; din Grecia 102; din Austria 59; din Nordvegia 5; din Spania 4; din Germania 7; din Olanda 3 şi din Serbia 6.

Vasele plecate din porturĭ s'aŭ îndreptatŭ 1179 spre porturĭ române; 1005 spre ale Turcieĭ; 309 spre Englitera; 101 spra Rusia; 127 spre Italia; 47 spre Francia; 100 spre Grecia; 57 spre Austria; 6 spre Nordvegia; 5 spre Spania; 7 spre Germania; 9 spre Insulele Ionice; 2 spre Olanda şi 6 spre Serbia.

Acésta este mişcarea vaselorŭ de mare. Să trecemŭ la mişcarea navigaţiuneĭ fluviale. In 1871 aŭ intratŭ în porturile Turnu-Severin, Calafatŭ, Bechetŭ, Giurgiu, Olteniţa, Călăraşĭ, Brăila, Galaţĭ şi Ismailŭ 997 bastimente naţionale de 177,709 tonne capacitate cu 3670 persóne echipagiŭ, şi 9310 vase străine, avêndŭ 1,323,396 tonne capacitate şi 74,373 persóne echipagiŭ.

In acelaşĭ intervalŭ aŭ plecatŭ din porturile menţionate 940 bastimentele naţionale, avêndŭ 164,530 tonne capacitate cu 3368 persóne echipagiŭ şi 9,144 bastimente străine avêndŭ uă capacitate de 1,289,435 tonne şi 73,203 persóne echipagiŭ.

Aŭ intratŭ dară în porturile nóstre 10,307 bastimete avêndŭ uă capacitate de 1,501,105 tonne cu 78,043

persóne echipagiŭ. şi aŭ pornitŭ din aceleaşĭ porturĭ 10084 bastimente avêndŭ 1,453.965 tonne capacitate şi 76,571 persóne echipagiŭ.

Dintre bastimentele intrate 7437 aŭ venitŭ din porturile române, 2158 din Turcia, 574 din Austria şi 138 din Serbia.

Destinaţiunea bastimentelorŭ pornite a fostŭ pentru porturile române 7256 vase, pentru Turcia 2133, pentru Austria 564 şi pentru Serbia 131.

Bastimentele străine fluviale purtaŭ 3449 pavilionulŭ otomanŭ 2849 austriacŭ, 2437 grecŭ, 19 rusŭ, 132 englesŭ, 212 serbŭ. 39 Italianŭ, 3 ungarŭ, 3 ionicŭ şi 2 samioticŭ.

Recapitulândŭ aflămŭ că în anulŭ 1871 aŭ intratŭ în portutile Românieĭ 13,367 bastimente de mare şi fluviŭ avêndŭ uă capacitate totală de 2,143,249 tonne şi aŭ pornitŭ din porturile ţĕreĭ 13,044 bastimente avêndŭ 2.079,576 tonne capacitate.

Din comparaţiunea miscăriĭ navigaţiuneĭ în 1863 şi 1871, resultă că în 1871 aŭ intratŭ 2,149 vase mai multŭ represintândŭ 486,066 tonne capacitate; şi aŭ pornitŭ 2,136 vase mai multŭ, represintândŭ 388,925 tonne capacitate.

Consecinţele ce putemŭ deduce din aceste date suntŭ favorabile mişcăriĭ navigaţiuneĭ; dară este de observatŭ că partea nóstră este fórte mică în acéstă mişcare; probă că n'avemŭ marină comercială. Mai tótă navigaţiunea se face de către bastimentele străine. In faţă cu sacrificiile ce aŭ făcutŭ alte staturĭ pentru desvoltarea şi încuragiarea marineĭ comerciale, între altele Austria, sperămŭ că

ne vomŭ decide uă dată a face sacrificiŭ pentru a eşi din starea de inferioritate în care ne aflămŭ. Cândŭ uă ţéră are norocirea să fie ţermurită de celŭ maĭ mare fluviŭ din Europa; să fie străbătută de atâtea rîurĭ care potŭ deveni navigabile, nu'ĭ este permisŭ a neîngriji unulŭ din miḑlócele de transportŭ care a contribuitŭ maĭ multŭ la prosperitatea economică a tutulorŭ staturilorŭ.

Navigaţiunea maritimă şi fluvială a fostŭ pînă la înfiinţarea căilorŭ ferate singurulŭ miḑlocŭ de transportŭ prin care productele Românieĭ eraŭ esportate şi productele străine importate. Amŭ avutŭ şi avemŭ pînă astă-ḑĭ unŭ comerciŭ de esportaţiune şi de importaţiune pe uscatŭ prin diferitele trecĕtorĭ care conducŭ în Austria, însă importanţa acestorŭ transacţiunĭ a fostŭ mică în raportŭ cu mişcarea comercială făcută pe Dunăre şi pe mare.

Navigaţiunea comercială a datŭ nascere maĭ multorŭ oraşe situate de a lungulŭ Dunărĭĭ pînă la gurile acestuĭ fluviŭ. Unele vechĭ, altele fondate în ḑilele nóstre, tóte aŭ mersŭ desvoltându-se treptatŭ.

Esistă de la Vêrciorova pînă la Marea Neagră, adică de la unŭ capĕtŭ alŭ ţĕreĭ pînă la mare, patru-ḑecĭ pieţe de comerciŭ séŭ porturĭ, dintre care cele maĭ importante suntŭ Galaţiĭ, Brăila, Olteniţa şi Giurgiu. Aceste porturĭ suntŭ distribuite între nouĕ judeţe ţermuraşe ale Dunărĭĭ. In Mehedinţĭ se află porturile Turnu-Severinŭ, Vêrciorova, Ostrovulŭ Corbovi şi Móra luĭ Nestor; — în Doljiŭ : Cetatea, Calafatu, Maglavitu, Gighera, Bechetu, Bistreţu. Rastulu, şi Ciupercenĭĭ; — în Romanaţĭ : Islazu şi Corabia; — în Teleormanŭ : Turnu-Măgurele şi Zimnicea; — în Vlaşca : Giurgiu şi Petroşani; — în Ilfovŭ : Ol-

teniţa; — în Ialomiţa : Călăraşi, Cocargia, Dechiseni, Socariciu, Petroni, Burduşani, Giurgeni, Făcăieni, Pioa-Petri, Dudesci, Fetesci, Tonea, Găldăiĭ, Rosetti Volnaşĭ, şi Stelnica; — în judeţulŭ Brăila, portulŭ Brăila; în Covurluiŭ portulŭ Galaţiĭ; — în Ismailŭ : Ismailu, Reni, Chilia şi Vêlcovu.

Cu tótă importanţa ce aŭ porturile cele marĭ pentru comerciulŭ ţĕreĭ, aceste pieţe de comerciŭ aŭ fostŭ fórte neîngrijite; de abia de câţĭ-va anĭ a începutŭ să se facă lucrărĭ de ameliorăţiune. In portulŭ Galaţĭ este pe cale de esecutare unŭ queŭ pe uă lungime de 650 metre; la Brăila asemenea se lucréză unŭ queŭ pe 1140 metre şi la Giurgiu pe 430 metre.

Corpurile legiuitóre pentru a înlesni comunelorŭ respective miĭlócele de îmbunătăţirea porturilorŭ şi queurilorŭ, aŭ votatŭ în 1863 uă lege prin care tóte porturile de a lungulŭ Dunăriĭ sunţŭ autorisate a percepe uă tacsă de uă jumĕtate la sută din valórea productelorŭ esportate şi importate. De atunci şi pînă în anulŭ trecutŭ tacsa s'a perceputŭ şi fondurile aŭ fostŭ întrebuinţate în mare parte de către comune pentru întêmpinarea altorŭ trebuinţe. Acéstă călcare a legiĭ a determinatŭ pe guvernŭ că în 1874 să presinte uă lege, care a şi fostŭ votată de către corpurile legiuitóre, prin care se pune în sarcina Ministeruluĭ Agriculturei, Comerciuluĭ şi Lucrărilorŭ publice privegherea asupra întrebuinţăriĭ fondului de jumĕtate la sută destinatŭ pentru îmbunătăţirea porturilorŭ. Legea prescrie ca fondurile adunate să se depună la casa de depunerĭ şi consemnaţiuni de unde nu se vorŭ putea ridica de câtŭ pentru lucrărĭ aprobate de Ministerulŭ respectivŭ.

Pînă la încheerea anului 1873 s'a depusŭ la casa de depuneri şi consemnaţiuni 1,681,009 leĭ; iară asupra Comunelorŭ se află 1,419,306 leĭ.

In anulŭ 1874 fondulŭ porturilorŭ s'a urcatŭ la suma de 1,183,169 leĭ. Astŭ-felŭ suma totală a fonduluĭ se urcă la încheerea luĭ 1874 la 4,283,484 leĭ. In acelaşĭ anŭ s'a cheltuitŭ pentru lucrărĭ de ameliorăţiune 2,011,722 leĭ. Porturile Galaţĭ, Brăila şi Giurgiu aŭ cele maĭ marĭ venitură din acéstă tacsă; în celŭ d'ântêiŭ s'a perceputŭ în 1874 suma de 328,611 leĭ; în alŭ douilea 242,500 leĭ şi în alŭ treilea 209,142 leĭ. Porturile din Ialomiţa, afară de Călăraşĭ, raportéză uă sumă fórte neînsemnată.

In interiorulŭ ţĕreĭ pieţele cele maĭ însemnate de comerciŭ suntŭ Bucuresci, Iaşi, Ploesci, Botoşani şi Craiova.

După celŭ din urmă recensimentŭ, principalele nóstre pieţe de comerciŭ, avéŭ populaţiunea următóre :

Bucurescĭ	121,754	locuitorĭ
Iaşĭ	90,236	»
Botoşanĭ	37,594	»
Galaţĭ	36,107	»
Ploescĭ	26,468	»
Brăila	25,767	»
Craiova	21,521	»

Fără îndoială că în intervalulŭ de patru-spre-ḑece anĭ populaţiunea acestorŭ oraşe a sporitŭ celŭ puţinŭ cu a patra parte.

In pieţele cele marĭ de comerciŭ se află reşedinţa maĭ multorŭ societăţĭ financiare şi industriale despre care suntemŭ datorĭ a ḑice câte-va cuvinte.

De abia suntŭ câţĭ-va anĭ de cândŭ spiritulŭ de aso-

ciaţiune s'a îndreptatŭ în ţéra nóstră către creaţiunile financiare şi industriale. Acésta nu trebue să surprindă pe nimenĭ. Suntŭ staturĭ cărora împrejurările politice şi sociale nu le-aŭ statŭ împotrivă cumŭ aŭ statŭ ţĕreĭ nóstre şi cu tóte acestea în acéstă privinţă nu sunt multŭ maĭ înaintate de câtŭ noĭ. Se vede că progresulŭ în instituţiunile economice, ca şi în orĭ-care altă ramură de activitate socială, nu se póte comanda; are legile sale în virtutea cărora se nasce şi se desvoltéză cându condiţiunile îĭ suntŭ favorabile. In totŭ casulŭ astădĭ cându pare că ne-amŭ convinsŭ cu toţiĭ că asociaţiunile financiare şi industriale suntŭ uă cestiune de viaţă pentru prosperitatea nóstră economică, suntemŭ datorĭ a ne pune tóte silinţele pentru a face ca agricultura, industria şi comerciulŭ naţionalŭ să se foloséscă de puterea creditului, făcêndŭ în acelaşĭ timpŭ să fructifice cele maĭ micĭ economiĭ. Suntŭ economiĭ în ţéra nóstră maĭ multŭ de câtŭ amŭ crede. Românulŭ din firea sa este strângĕtorŭ; caută ca din ceea ce câştigă să puie la uă parte uă sumă orĭ câtŭ arŭ fi de mică. In lipsă de instituţiunĭ serióse carĕ să strângă aceste economiĭ, posesoriĭ lorŭ aŭ fost nevoiţĭ a le încredinţa adesea acelorŭ miserabilĭ, care usurpându numele de ómenĭ oneştĭ, aŭ ruinatŭ familiĭ întregĭ. Este timpŭ de a face apelŭ şi la capitalurile cele micĭ, la economiile vĕduveĭ, ale cultivatoruluĭ şi ale meseriaşuluĭ; este timpŭ ca asociaţiunĭ serióse să convingĕ pe românĭ că economia este uă virtute. Incercările făcute pînă astădĭ, orĭ-câtŭ arŭ fi de mărginite, totuşĭ potŭ să ne încredinţeze că instituţiunile de creditŭ prindŭ rădăcinĭ în pămêntul mănosŭ alŭ Românieĭ.

Intre societăţile financiare fondate în aceştĭ din urmă anĭ, treĭ atragŭ maĭ cu osebire atenţiunea; acestea suntŭ *Societatea financiară a Românieĭ*, *Societatea de asigurare Dacia şi Creditulŭ fondiarŭ*. Câte treĭ aceste instituţiunĭ aŭ mersŭ desvoltându-se, inspirându în acelaşĭ timpŭ încrederea care este temeiulŭ orĭ-căriĭ asociaţiunĭ serióse.

Ca societăţĭ de creditŭ populară cunóscemŭ pînă astăḑĭ *Societatea Economia* din Bucurescĭ şi treĭ assemenea societăţĭ în Iaşĭ, Piatra şi Rômnicu-Săratŭ. *Societatea Economia* din Bucurescĭ este cea d'ântêiŭ asociaţiune de creditŭ populară fondată în România. Creaţiunea sa datéză de la 1870. După uă perióḑă de cincĭ anĭ a ajunsŭ să numere peste 700 societarĭ. Statutele sale aŭ servitŭ de tipŭ pentru înfiinţarea celorŭ-l-alte societăţĭ de felulŭ acesta.

Societatea Colonială din Bolgradŭ, fondată cu scopŭ de a înlesni capitalulŭ agriculturĕĭ şi industrieĭ locale, este asemenea uă instituţiune care aduce serviciurĭ însemnate. Esistă negreşitŭ şi alte asociaţiunĭ, însă care prin caracterulŭ lorŭ cu totŭ privatŭ şi sfera de acţiune fórte limitată, ne suntŭ necunoscute.

XIV

Consumaţiunea. — Diferite producte consumate.— Producte din ţéră.— Producte străine. — Valórea obiectelorŭ consumate.

Suma de obiecte consumate într'uă ţéră, atâtŭ pentru alimentaţiune câtŭ şi pentru întâmpinarea altorŭ trebuinţe, este unŭ elementŭ din cele maĭ sigure pentru a judeca despre starea economică şi socială a locuitorilorŭ. In adevĕrŭ, este admisŭ în Economia publică că, cu câtŭ uă ţéră este maĭ înaintată în civilisaţiune cu atâtŭ traiulŭ populaţiuneĭ este maĭ bunŭ, trebuinţele corpuluĭ şi al spiritului suntŭ satisfăcute într'uă proporţiune maĭ mare.

Ţinêndŭ sémă de proveninţa obiectelorŭ consumate în ţéra nóstră, le vomŭ împărţi în douĕ divisiunĭ principale : 1. *Productele din ţéră;* 2. *Productele străine.*

1. — PRODUCTE DIN TÉRA

Cereale. — Cerealele suntŭ basa alimentaţiuneĭ nóstre. Locuitorĭĭ din oraşe consumézŭ maĭ multă pâne de grâŭ; iară ţĕranĭĭ mămĕligă de porumbŭ şi de meiŭ. Mămĕliga de meiŭ se consumă în câte-va judeţe de pe marginea Dunărĭĭ. Suntŭ localităţĭ unde se face pâne de secară. In anĭĭ cândŭ porumbulŭ este scumpŭ, ţĕranĭĭ facŭ mămĕligă de făină de orzŭ.

Cantităţile de diferite cereale consumate în anii de mijlocu suntu :

Grâu.	712,000 kile	50,074,074 lei
Porumbu. . . .	1,657,500 »	67,527,777 »
Meiu.	356,383 »	9,239,599 »
Totalu. . .	2,725,883 kile;	126,841,450 lei

Secara, orzulu şi ovĕzulu se întrebuinţézĕ pentru consumaţiunea vitelorŭ şi pentru fabricaţiunĭ în proporţiunile următóre :

Secară	306,841 kile	13,637,377 lei
Orzu şi ovĕzu. .	1,236,847 »	41,228,233 »
Totalu. . .	1,543,688 kile	54,865,610 lei

Numĕrulu sufletelorŭ din tótă ţéra fiindu 4,424,961, iară suma kilelorŭ de cereale consumate 2,725,883, resultă că consumaţiunea pe individu este de 246 oca şi uă fracţiune, saŭ aprópe treĭ ectolitri şi jumĕtate de cerale.

Carne. — Se întrebuinţézĕ pentru consumaţiunea locală vitele următóre :

Bouĭ. . . .	104,424	. . . . .	7,735,111 leĭ
Vacĭ. . . .	148,155	. . . . .	6,584,666 »
Bivolĭ. . .	3,042	. . . . .	225,333 »
Viţeĭ . . .	10,038	. . . . .	223,066 »
Oĭ.	303,808	. . . . .	4,500,859 »
Mieĭ şi ieduĭ	576,803	. . . . .	2,563,568 »
Capre . . .	105,651	. . . . .	1,565,200 »
Porcĭ. . . .	351,136	. . . . .	10,404,770 »
Pasĕrĭ. . .	6,000,000	. . . . .	4,444,444 »
Pesce (oc.)	20,000,000	. . . . .	7,407,407 »
		Totalu. . .	45,654,424 leĭ

Din aceste vite s'a consumatŭ în comunele urbane pentru suma de 17,127,519 leĭ şi în cele rurale pentru 28,536,905 leĭ.

In raportŭ cu numĕrulŭ sufletelorŭ s'a cheltuitŭ 10 leĭ de individŭ şi pe anŭ, ceea ce represintă valórea aprocsimativă a 18 ocale carne.

Este de notatŭ că cea maĭ multă carne se consumă în oraşe, ţĕraniĭ nostri gătescŭ carne numaĭ la sĕrbătoriĭ, şi obicĭnuitŭ se nutrescŭ cu pesce săratŭ, ouĕ, lăpturĭ, pastramă şi legumĭ.

Legumĭ. — Este fórte anevoie să se constate cătăţimea de legumĭ consumate într'uă ţéră, càcĭ, în sate maĭ cu sémă, fie-care are grădina sa; cu tóte acestea, iată constatările ce s'aŭ pututŭ face :

Fasole, linte, bobŭ.	13,000,000 ocale	2,370,370 leĭ
Cartofĭ.	9,247,943 »	428,123 »
Totalŭ. . .	22,247,943 ocale	2,798,493 leĭ

Sare. — S'a consumatŭ în tótă ţéra în timpŭ de unŭ anŭ 14,608,770 ocale, care valoréză 2,705,331 leĭ. Consumaţiunea individuală revine la 3 ocale şi 120 dramurĭ.

Bĕuturĭ. — Bĕuturile obicĭnuite în ţéră suntŭ vinulŭ şi rachiulŭ; în oraşele marĭ a începutŭ să se consumeze şi bere. Din bĕuturile produse în ţéră s'a consumatŭ de către locuitorĭ :

Vinŭ	4,108,704 vedre	9,130,453 leĭ
Rachiŭ de cereale .	654,865 »	7,276,277 »
Rachiŭ de prune. .	6,969,365 »	20,649,970 »
Totalŭ. . .	11,732,934 vedre	37,056,700 leĭ

Raportându-ne la cifra populaţiuneĭ, aflămŭ că consumaţiunea individuală este de 9 1/4 ocale vinŭ şi 17 1/2 ocale rachiŭ. Se consumă rachiŭ multŭ; însă trebue notatŭ că ţuĭca este unŭ rachiŭ fórte slabŭ; asemenea şi rachiulŭ de bucate amestecatŭ cu apă şi debitatŭ sub numele de *basamacŭ*. In totŭ casulŭ cantitatea de rachiŭ consumatŭ în ţéră sporesce pe fie-care anŭ; acéstă sporire este uă adevĕrată nenorocire din punctulŭ de vedere alŭ igieneĭ. Călĕtoriĭ deprinşĭ a observa aŭ pututŭ constata că populaţiunea perde fórte multŭ din calităţile sale fisice şi morale în tóte localităţile unde se consumézĕ bĕuturĭ spirtóse în cătăţimĭ marĭ. Basamaculŭ, invenţiune diabolică, a devenitŭ unŭ flagelŭ pentru sănĕtatea populaţiuneĭ.

Tutunŭ. — In 1863 cândŭ cultura tutunuluĭ era încă liberă, s'a consumatŭ 1,130,310 ocale tutunŭ, ceea ce face una litră de individŭ. Valórea acesteĭ cantităţĭ s'a estimatŭ 2,093,166 leĭ.

Combustibilĭ. — Cătăţimea de lemne şi alte substanţe combustibile ce se consumézĕ în ţéră, este anevoie de constatatŭ; în adevĕrŭ, ţĕraniĭ aducŭ lemne de la pădure cu carulŭ, crăcĭ, buturugĭ fără ca să se constate de către cine-va cuantitatea. In totŭ casulŭ comisiunile estimative aŭ constatatŭ că s'a consumatŭ în tótă ţéra 2,589,926 stânjinĭ lemne şi 1,720,600 ocale cărbunĭ valorândŭ în totalŭ 101,875,525 leĭ, iară în parte 101,811,800 leĭ lemnele şi 63,725 leĭ cărbuniĭ.

In judeţele unde lipsescŭ pădurile precumŭ suntŭ Ialomiţa, Brăila şi altele, se arde tizicŭ, adică gunoiŭ vechiŭ care se debitézĕ în formă de cărămiqĭ şi se usucă vara.

Materii tecstile. — Plantele tecstile cultivate în România suntŭ inulŭ şi cânepa. Cătăţimele consumate suntŭ :

Cânepă	1,626,761 ocale	1,205,008 leĭ
Inŭ	633,000	370,000
Lână	1,000,000	1,481,481
Totalŭ .	3,259.761 ocale	3,056,489 leĭ

Aŭ fostŭ unŭ timpŭ cândŭ se cultiva maĭ multŭ inŭ şi cânepă, pentru că tótă populaţiunea rurală purta pânzeturĭ ţesute în casă din aceste douĕ tecstile. De la introducerea pânzeĭ de bumbacŭ cultura plantelorŭ tecstile a scăzutŭ. Consumaţiunea bumbaculuĭ se urcă la suma de 3,356,063 leĭ.

Nutreţurĭ. — Comisiunile statistice aŭ constatatŭ că se consumă 1,838,800 care de mĕsură de fênŭ valorândŭ 27,241,481 leĭ. Ne îndoimŭ fórte multŭ despre esactitatea acestorŭ cifre, şi acésta cu atâtŭ maĭ multŭ că suntŭ fórte anevoie de constatatŭ.

2. — PRODUCTE STRAINE

În lipsă de industrie indigenă este fórte naturalŭ ca să importămŭ din străinătate maioritatea obiectelorŭ fabricate.

După constatările făcute s'a importatŭ anŭ de mijlocŭ, obiectele urmĕtóre :

A. — Obiecte de consumaţiune

Animale	421,969 leĭ
Fructe	3,247,301
Aromate	215,824

Semînțe	83,304
Tutunŭ	1,573,210
Medicamente	347,057
Bĕuturĭ spirtóse	717,353
Articole coloniale	5,019,094
Totalŭ	11,624,112 leĭ

B. — Obiecte trebuitóre industrieĭ

Peĭ	2,263,693 leĭ
Plante	92,283
Bumbacŭ	3,356,063
Minerale	251,767
Metale	2,887,525
Vŏpselĭ	275,114
Articole diverse	141,240
Totalŭ	9,267,685 leĭ

C. — Obiecte fabricate

Peĭ	2,180,260 leĭ
Materiĭ de mĕtase	3,255,274
Materiĭ de lână	5,424,848
Materiĭ de ață și bumbacŭ	10,984,504
Vestimente	4,397,052
Cărtie și cartonŭ	898,646
Mobile	551,712
Trăsurĭ	1,035,258
Instrumente	204,325
Mașinĭ	2,104,525
Bijuterie	558,849
Sticlărie	1,473,702
Ferărie și alămărie	3,436,968
Articole diverse	2,705,144
Totalŭ	38,211,047 leĭ

D. — Materiĭ animale

Animale diferite.	4,113,759 leĭ
Producte de animale	113,835
Fabricaţie de producte animale .	3,048,439
Totalŭ	7,276,033 leĭ

E. — Materiĭ vegetale

Cereale	2,165,240 leĭ
Sĕmînţe diverse.	165,295
Fabricaţiunĭ din semînţe	384,432
Legumĭ	276,868
Fructe	115,224
Fabricaţiunĭ din fructe	184,772
Lemnărie	521,294
Fabricate din lemne	254,838
Totalŭ	4,066,963 leĭ

F. — Materiĭ minerale

Minerale	85,854 leĭ
Fabricate din minerale	253,220
	339,074 leĭ

Recapitulândŭ valorile diferitelorŭ producte consumate aflămŭ că s'a consumatŭ.

Producte din ţéră pentru	407,544,732 leĭ
Producte străine pentru	70,784,914 —
Totalŭ . . .	478,329,646

La acestŭ totalŭ se póte adăoga încă uă pătrime pentru productele cosumate şi neconstatate.

XV

Organisaţiunea politică şi economică a Românieĭ.—Administraţiunea.—Invĕţămêntulŭ publicŭ. — Stabilimente de bine-facere.

Guvernulŭ Românieĭ este constituţiunalŭ, şi puterile se esercitézĕ în virtutea Constituţiuneĭ votată de Adunarea naţională şi sancţionată de Domnitorŭ în iuniŭ 1866. Constituţiunea garantézĕ românilorŭ egalitatea înaintea legiĭ şi libertatea de consciinţă, a instrucţiuniĭ, a preseĭ şi a întrunirilorŭ.

Puterea legiuitóre aparţine Domnitoruluĭ şi representaţiuneĭ naţionale, compusă din Senatŭ şi Adunarea deputaţilorŭ.

Persóna Domnitorulnĭ este inviolabilă; ministriĭ sĕĭ suntŭ respundĕtorĭ către sine şi către representaţiunea naţională.

Legile suntŭ pregătite de către diferitele departamente ministeriale, discutate în consiliulŭ ministrilorŭ şi apoĭ înaintate printr'unŭ mesagiŭ domnescŭ în deliberaţiunea corpurilorŭ legiuitóre.

Regulamentele de administraţiune publică suntŭ elaborate în Ministerele respective; supuse la cercetarea Consiliuluĭ ministrilorŭ şi apoĭ decretate de către Domnŭ.

Budgetele se votézĕ numaĭ de către Adunarea deputaţilorŭ şi se supunŭ sancţiuneĭ Domnitoruluĭ.

Administraţiunea se esercitézĕ de către diferitele departamente ministeriale care suntŭ următórele : Ministerulŭ de interne, Ministerulŭ financelorŭ, Ministerulŭ cultelorŭ şi învĕţămêntuluĭ publicŭ, Ministerulŭ de resbelŭ, Ministerulŭ agriculturеĭ, comerciuluĭ şi lucrărilorŭ publice, Ministerulŭ de esterne.

Fie-care judeţŭ este administratŭ de unŭ prefectŭ; fie-care plasă de unŭ subŭ-prefectŭ şi fie-care comună de unŭ primarŭ.

Totŭ judeţulŭ are unŭ consiliŭ generalŭ şi tótă comuna unŭ consiliŭ municipalŭ.

Diferitele ramurĭ de serviciŭ care se raportézĕ la producţiunea şi la circulaţiunea avuţieĭ suntŭ maĭ cu sémă în atribuţiunile Ministeruluĭ agriculturеĭ, comerciuluĭ şi lucrărilorŭ publice. Cu tóte acestea, alte serviciurĭ analoge depindŭ şi de alte ministere; astŭ-felŭ serviciulŭ statisticеĭ generale a Românieĭ este în atribuţiunile Ministeruluĭ de interne ; serviciulŭ salinelorŭ, fabricaţiunea monetelorŭ, depindŭ de ministerulŭ financelorŭ; administraţiunea pădurilorŭ şi a domenielorŭ statuluĭ suntŭ în atribuţiunile uneĭ administraţiunĭ speciale. Cele-l-alte departamente ministeriale contribuiescŭ şi dênsele într'unŭ modŭ directŭ saŭ indirectŭ la producţiunea naţională.

Invĕţămêntulŭ publicŭ, basa fondamentală a orĭ-cărĭĭ prosperităţĭ, merge progresându în România. In comparaţiune cu starea de înapoiere în care se afla instrucţiunea publică pînă maĭ acumŭ treĭ-ḑecĭ de anĭ, putemŭ să ne felicităm de resultatele ce amŭ dobânditŭ. Negreşitŭ

că s'arŭ fi pututŭ face mai multŭ; însă nu trebue să ne scape din vedere că pînă mai de unădĭ nu eramŭ stăpînĭ nicĭ pe scólele nóstre. Uă priveghiere ascunsă; uă influinţă ocultă, paralisa mai tóte încercările ce se făcéŭ pentru a lumina némulŭ românescŭ. Nu suntŭ de câtŭ patru-decĭ şi cincĭ de anĭ de cândŭ fanarioţiĭ spunéŭ, cuĭ voia să'ĭ asculte, că sciinţele nu se potŭ preda în limba română. Astă-dĭ cândŭ nu mai întêmpinămŭ nicĭ-uă pedică; cândŭ suntemŭ domnĭ în ţéra nóstră, dacă nu vomŭ da tótă impulsiunea ce merită respêndireĭ luminelorŭ, vina va fi a nóstră.

Invĕţămêntul superiorŭ este predatŭ în douĕ Universităţĭ, una în Bucurescĭ şi alta în Iaşĭ. Universitatea din Bucurescĭ este compusă din patru facultăţĭ, şi a nume : Facultatea de dreptŭ, facultatea de litere, facultatea de sciinţe şi facultatea de medicină. Douĕ scolĭ speciale, scóla de farmacie şi aceea de veterinărie suntŭ alipite pe lîngă cea din urmă facultate.

Universitatea din Iaşĭ cuprinde treĭ facultăţĭ, şi a nume : facultatea de dreptŭ, facultatea de sciinţe şi facultatea de litere.

La finele anuluĭ scolarŭ 1872-1873 se aflaŭ în Universitatea din Bucurescĭ 304 studenţĭ, din care 143 la facultatea de dreptŭ, 14 la facultatea de litere, 23 la facultatea de sciinţe şi 124 la facultatea de medicină. Scóla de farmacie era urmată de 91 elevĭ şi scóla veterinară de 22 elevĭ.

La aceeaşĭ epocă Universitatea din Iaşĭ avea 155 de studenţĭ, din care 90 la facultatea de dreptŭ, 36 la facultatea de sciinţe şi 29 la facultatea de litere.

La ambele Universităţi cursurile erau încredinţate la 61 profesori.

Caută să mărturisimu că numĕrulu studenţiloru este **prea micu, mai** cu sémă la facultăţile de litere şi sciinţe. Causa nu póte fi alta de câtu puţina îmbrăcişare ce s'a acordatu junilorŭ care aŭ îmbrăcişatu aceste specialităţi.

Invĕţământulu secondarŭ este represintatu prin patru-spre-ḑece gimnasii, şépte licee, optu seminarii, trei scóle centrale de fete şi trei esternate secundare de fete.

Gimnasiile se află trei în Bucurescĭ, două în Iaşi, şi câte unu în oraşele Pitescĭ, Bacăŭ, Buzĕŭ, Galaţi, Piatra, Ploescĭ, Focşani, Fălticeni şi Giurgiu.

Licee se află două în Bucureseĭ şi câte unu în Iaşi, Botoşani, Craiova, Bêrladu şi Bolgradu.

Câte unu seminarŭ se află în Bucurescĭ, Iaşi, Curtea-de-Argeşu, Buzĕŭ, Huşi, Ismailu, Romanu, şi Rômnicu.

Scóle centrale de fete esistă câte una în Bucurescĭ, Iaşi şi Craiova; iară esternate secundare de fete în Bucurescĭ, Iaşi şi Brăila.

In tóte gimnasiele din ţéră se află 1,145 eleviĭ; în licee 1,734, în seminariĭ 2,038, în scólele centrale de fete 291 eleve şi în esternatele secundare 185; preste totu 5,393 eleviĭ. Diferitele cursuriĭ erau predate în tóte instituţiunile de învĕţământu secundarŭ de către 303 profesoriĭ şi 14 profesóre, dintre care 86 la gimnasiĭ, şi 113 la licee, 83 la seminariĭ, 24 la scólele centrale de fete şi 13 la esternatele secundare.

Invĕţământulu primarŭ din comunele rurale se preda în 1891 scóle pentru băeţi şi 84 scóle pentru fete. Din aceste scóle 1707 scóle de băeţi şi 63 de fete erau în-

treţinute de guvernŭ; 176 scóle de băeţĭ şi 22 de fete, întreţinute de comune şi numaĭ 8 scóle de băeţĭ eraŭ întreţinute de particularĭ.

Pentru scólele de băeţĭ eraŭ 1831 învĕţătorĭ şi pentru acele de fete 78 învĕţătóre.

Populaţiunea scólelorŭ primare rurale se compunea din 55,982 indivíde, din care 51,727 băeţĭ şi 4258 de fete, ceea ce face, termenŭ meḑiŭ, 1567 elevĭ şi 129 de fete pentru fie-care judeţŭ.

Numĕrulŭ scólelorŭ din fie-care judeţŭ variéză între 20 şi 154; iară numĕrulŭ elevilorŭ de la 508 pînă la 3419. In scólele din judeţulŭ Doljiŭ se află ceĭ maĭ mulţĭ elevĭ, şi ceĭ maĭ puţinĭ în Putna.

Scólele primare urbane se aflaŭ în tótă ţéra 136 pentru băeţĭ şi 110 pentru fete. Guvernulŭ întreţinea 122 scóle de băeţĭ şi 102 pentru fete; iară comunele numaĭ 14 scóle de băeţĭ şi 8 de fete. In tóte aceste scóle fonc-ţionaŭ 355 institutorĭ şi 216 institutóre.

Populaţiunea scolară se compunea din 18,682 băeţĭ şi 7478 fete.

Pentru a forma învĕţătorĭ esistă şépte scóle normale primare, din care douĕ în Bucurescĭ, şi câte una în Iaşĭ, Ploescĭ, Focşanĭ, Craiova, Târgu-Jiu şi Bârladŭ. Personalulŭ învĕţătorŭ se compunea din 66 profesorĭ; iară populaţiunea scolară se urca la 367 elevĭ.

Invĕţămêntulŭ militarŭ se predă în douĕ scóle speciale, una la Iaşĭ, alta la Bucurescĭ.

Invĕţămêntulŭ profesionalŭ are patru scóle de commerciŭ, în Bucurescĭ, Galaţĭ, Brăila şi Ismailŭ cu 29 profesorĭ şi uă populaţiune de 302 elevĭ; — treĭ scóle de meseriĭ.

în Bucuresci, Iaşi şi Craiova cu 24 profesori şi maestri şi 114 elevi; — uă scólă tecnică pentru construcţiunile agricole în Iaşi cu 50 elevi.

Pentru învĕţămêntulŭ agricolŭ şi silvicŭ se află scóla de agricultură şi silvicultură de la Feréstreŭ, compusă din treĭ secţiunĭ şi anume : Secţiuuea de agricultură şi silvicultură cu 60 elevĭ; secţiunea mecanică cu 50 elevĭ şi secţiunea de orticultură cu 15 elevĭ. Personalulŭ învĕţătorŭ se compune din şése-spre-ḑece profesorĭ, şefĭ de serviciŭ şi maestri.

Pentru musică avemŭ douĕ scóle la Bucurescĭ şi Iaşi cu 78 elevĭ cu 16 profesorĭ. Belele-arte se învaţă în douĕ scóle speciale aşeḑate în acelĕşi oraşe avêndŭ nouĕ profesorĭ şi 52 elevĭ.

Profesiunea de inginerŭ se învaţă în scóla de podurĭ şi şosele din Bucurescĭ, instituţiune creată de curêndŭ şi plină de viitorŭ.

Afară de scólele întreţinute cu spesele statuluĭ se maĭ află în tótă ţéra 180 scóle private din care 103 scóle de băeţĭ şi 77 scóle de fete, cu unŭ personalŭ învĕţătoŭ compusŭ din 569 profesorĭ şi 286 profesóre. Populaţiunea scolară a acestorŭ scóle era de 5973 băeţĭ şi 3905 fete.

Unele judeţe, precumŭ suntŭ Prahova şi Buzeulŭ, aŭ fondatŭ scóle de meserĭĭ; altele suntŭ pe cale de a înfiinţa asemenea instituţiunĭ.

Eforia spitalelorŭ civile din Bucurescĭ, ântêia dintre instituţiunile filantropice din România, întreţine douĕ scóle : Asilulŭ Elena, fondatŭ de principesa Elena pentru crescerea şi învĕţătura fetelorŭ fără miḑlóce, şi Orfelinatulŭ de băeţĭ din Panteleimon fondatŭ de Eforie.

Administrațiunea fondațiuneĭ Dómneĭ Bălașa din Bucurescĭ întreține asemenea uă scólă primară.

Stabilimentele de bine-facere, și în specialŭ spitalele, suntŭ întreținute de Statŭ, de Eforia spitalelorŭ civile din Bucurescĭ, de Epitropia Sântuluĭ-Spiridon din Iașĭ, de administrațiunea principeseĭ Brâncovénu în Bucurescĭ, și de județe. Terminŭ mediŭ se îngrijesce anualŭ peste 40 miĭ bolnavĭ în tóte spitalele din țéră și se daŭ medicamente gratuitŭ la unŭ numĕrŭ egalŭ de bolnavĭ.

Sarcina Statuluĭ a fostŭ fórte multŭ ușiurată în ceea ce privesce spitalele prin donațiunile făcute cu atâta liberalitate de către fondatoriĭ aședĕmintelorŭ de bine-facere menționate maĭ susŭ.

Pentru întîmpinarea trebuințelorŭ celorŭ lipsițĭ de midlóce se află în Bucurescĭ societatea de bine-facere Elisabeta-Dómna pusă sub patronagiulŭ Mărieĭ Sale Dómneĭ. Diferite asociațiunĭ private ușiuréză pre câtŭ le stă în putință suferințele nenorocițilorŭ.

Avuțiĭ din trecutŭ și aceia care, de și cu avere modestă, aŭ fostŭ inspirațĭ de simțiminte filantropice, și-aŭ făcutŭ cu prisosŭ datoria către țéră; rămâne acumŭ ca urmașiĭ lorŭ să ne întărescă în convicțiunea că simțimintele de bine-facere suntŭ ereditare în națiunea română; că nu s'a stinsŭ acea nobilă rasă de ómenĭ care 'și lăsa averile pentru a ușiura suferințele acelora dintre compatrioțiĭ lorŭ cărora favórea sórteĭ nu le-a zimbitŭ, saŭ care din felurite împrejurărĭ aŭ căduțŭ în nenorocire.

XVI

Veniturile şi cheltuelele Statuluĭ. — Repartiţiunea cheltuelelorŭ între diferitele Ministere. — Veniturile. — Imposite directe şi indirecte.

Cheltuelele necesitate de către serviciile publice suntŭ întêmpinate prin diferite venitur̆i, adunate cele maĭ multe sub forma de imposite. In 1875 cheltuielele Statuluĭ s'a urcatŭ la 97,149,551 leĭ, împăr̆ţiţĭ între diferitele Ministere : după cum urméză :

Consiliulŭ Ministrilorŭ	44,048	leĭ
Ministeriulŭ de Interne	7,749,149	»
» Esterne.	724,017	»
» Justiţie.	3,896,832	»
» Culte şi Instrucţiune publică	8,729,929	»
Ministeriulŭ de Resbelŭ	18,375,674	»
» Agricultur̆ă, commerciŭ şi lucr̆ar̆ĭ publice . . .	5,100,356	»
Ministeriulŭ de Finance.	52,029,544	»
Fondŭ pentru deschidere de credite suplimentare şi estraordin.	1,000,000	»
Totalŭ.	97,149,551	»

Acéstă sum̆ă repar̆ţită între 4,500,000 locuitorĭ revine la 21 leĭ 58 banĭ de fie-care individŭ. Trebuesce să

se mai adaoge la acéstă sumă percepţiunile impuse de către judeţe şi comune ca să se cunóscă suma întrégă ce plătesce pentru impositele publice fie-care individŭ.

Veniturile trebuincióse pentru a întêmpina aceste chieltueli suntŭ împlinite prin douĕ felurĭ de imposite : imposite directe şi imposite indirecte. Impositele directe care coprindŭ contribuţiunile numite personală, şosele, patente, fondiară, transmitere şi licenţe asupra bĕuturilorŭ spirtóse, producŭ 29,082,017 leĭ.

Fie-care din aceste dărĭ raportéză specialŭ :

Contribuţiunea personală.	10,097,849
Şoselele	3,399,416
Patentele.	1,462,435
Contribuţiunea fondiară	6,059,316
Transmiterea.	363,000
Licenţe asupra bĕuturilorŭ spirtóse. .	7,700,000

Impositele indirecte, compuse din vămĭ, saline, bĕuturĭ, tutunŭ, timbru şi înregistrare, amenzĭ judiciare, producŭ 32,201,000, împărţite în modulŭ următorŭ :

Vămĭ	9,980,000
Saline.	5,000,000
Bĕuturĭ.	3,911,000
Tutunŭ (arenda monopolŭ)	8,010,000
Timbru şi înregistrare.	5,000,000
Amenzĭ judiciare	150,000

In venitulŭ vămilorŭ drepturile de importŭ figuréză pentru 7,800,000, şi cele de esportŭ pentru 1,700,000. Salinele producŭ 3,400,000 din vînzarea sărĭ pentru

consumaţiunea internă şi 1,500,000 din vîndarea sărei pentru esportaţiune. Salinele de mare de abia raportezŭ 100,000 leĭ. Din arendarea bĕuturilorŭ spirtóse se încaséză 3,900,000 leĭ.

Afară de aceste douĕ isvóre marĭ de venitŭ, Domeniile raportéză 19,075,132 leĭ, dintre care 15,777,388 leĭ arendĭ de moşiĭ, 1,200,000 din pădurĭ şi 991,250 din domeniile Brăila, Giurgiu şi Turnu.

Veniturile postelorŭ, telegrafelorŭ şi alŭ caleĭ ferate Bucurescĭ-Giurgiu producŭ 3,500,000, şi a nume : postele 1,300,000, telegrafele 1,200,000 şi drumulŭ de ferŭ 1,000,000 leĭ.

Produsurile diverse aducŭ 4,833,454 leĭ; din acéstă sumă 3 milióne se încaséză din escendentulŭ de venitурĭ de la căile ferate concedate.

Bunurile vîndute raportéză din rate 1,877,313 leĭ şi 60,000 embaticurĭ şi rescumpĕrărĭ.

In fine, din venitурĭ estraordinare se încaséză suma de 812,500 leĭ.

Peste totŭ veniturile se urcă la 91,441,418 leĭ. Alăturândŭ acéstă cifră de aceea a cheltuelelorŭ, resultă unŭ deficitŭ de 5,708,133 leĭ.

Acumŭ fiind-ca amŭ intratŭ în óre-care amĕnunte pentru venitурĭ, gândimŭ că este utilŭ a ne opri şi asupra chieltuelelorŭ fie-căruia serviciŭ publicŭ.

Cheltuielele Ministeruluĭ de interne se urcă la suma de 7,749,149 leĭ şi suntŭ repărţite între diferitele ramurĭ de serviciŭ în modulŭ următorŭ :

Administraţiunea centrală	224,750 leĭ
Administraţiunea judeţelorŭ	1,917,176 »

Poliția Capitalei.	273,981 lei
Telegrafele și postele.	3,208,000 »
Penitenciarele	830,820 »
Serviciulŭ sanitarŭ.	603,790 »
Tipografia Statuluĭ și *Monitorulŭ*.	404,050 »
Cheltuelĭ estraordinare.	286,581 »

Intre aceste serviciurĭ treĭ suntŭ care aducŭ venituri, adică telegrafele și postele, penitenciarele și tipografia cu Monitorulŭ. Este de observatŭ însă că nicĭ una din aceste ramurĭ nu aducŭ beneficiurĭ.

Departamentulŭ Afacerilorŭ Străine costă 724,017. repartițĭ în modulŭ următorŭ :

Administrațiunea centrală	128,549 leĭ
Serviciulŭ porturilorŭ	41,647 »
Indemnisărĭ de drumŭ și altele. . . .	15,000 »
Cheltuelile diplomatice.	150,000 »
Comisiunea internațională a Prutuluĭ	10,800 »
Agențiile țĕreĭ în străinătate.	378,021 »

Ministerulŭ Justițieĭ cheltuesce 3,896,832 leĭ pentru serviciile următóre :

Administrațiunea centrală	119,000 leĭ
Materialŭ generalŭ	164,000 »
Curtea de Casațiune	442,044 »
Curțile de Apelŭ.	813,324 »
Tribunalele.	1,997,964 »
Judecătoriile de ocóle și plășĭ . . .	360,500 »

Pentru Ministeriulŭ Culteloră și Instrucțiuneĭ publice este alocată suma de 8,329,929 leĭ, din care se cheltuesce

4,530,136 leĭ pentru instrucţiunea publică, 2,168,014 leĭ pentru culte, 1,320,669 leĭ pentru administraţiunea centrală şi serviciulŭ generalŭ alŭ cultelorŭ şi instrucţiuneĭ, şi 311,010 pentru serviciulŭ estraordinarŭ.

Alocaţiunea scolelorŭ este repărţită cumŭ urméză :

Scóle comunale rurale	816,000 leĭ
» primare urbane.	1,343,856 »
» speciale.	377,685 »
» secundare de fete	207,180 »
Licee şi gimnasie.	759,071 »
Seminariele.	422,501 »
Universităţile.	422,798 »
Stabilimente şi deposite de cultură .	90,926 »
Archivele Statuluĭ	56,711 »
Teatrele.	93,408 »

Deosebitele ramurĭ ale serviciuluĭ cultelorŭ suntŭ împărtăşite în proporţiunile următóre :

Eparchiele.	417,974
Chinoviile de monachĭ şi monache. . . .	986,856
Monastirele	101,276
Bisericele	661,908

Aruncându-ne privirea asupra distribuţiuneĭ acestuĭ budgetŭ, nu ne putemŭ opri de a observa că învĕţămêntulŭ primarŭ ruralŭ este fórte puţinŭ încuragiatŭ. Mica sumă de 816,000 leĭ se împărţesce între 2000 de învĕţătorĭ, dintre care 400 priimescŭ câte 600 leĭ pe anŭ iară 1600 numaĭ câte 360. In acelaşĭ timpŭ pentru învĕţămêntulŭ primarŭ din oraşe se alocă uă sumă aprópe

îndoită. Nu este nimică de ţisŭ; arŭ trebui să se aloce şi maĭ multŭ; dară ne putemŭ face întrebarea : pentru ce óre oraşele să fie maĭ favorisate de cătŭ satele? Acésta este uă nedreptate cu atâtŭ maĭ mare cu cătŭ populaţiunea rurală formézĕ cele treĭ pătrimĭ din populaţiunea Românieĭ; că suma cea mare a impositelorŭ se plătesce de către agricultură.

Invĕţământulŭ profesionalŭ, represintatŭ printr'uă singură scólă de meseriĭ şi doue scóle de comerciŭ, este slabŭ împărtăşitŭ; în adevĕrŭ, de abia i se dă 98 miĭ leĭ. Uă sumă atâtŭ de mică pentru învĕţământulŭ de care se simte atâta nevoie în ţéra nóstră, dovedesce puţină prevedere, puţină îngrijire pentru progresulŭ tecnicŭ alŭ ţĕreĭ.

Cheltuelile Ministeruluĭ de resbelŭ se urcă la suma de 18,275,674 leĭ. Din aceştia aprópe şépte milióne se chieltuescŭ pentru soldă şi accesoriĭ, 4,709,385 pentru armata teritorială; 1,169,145 pentru echipamentŭ şi îmbrăcămintę şi 352,121 pentru scolĭ.

Celŭ maĭ importantŭ din puntulŭ de vedere alŭ desvoltăriĭ economice, Ministerulŭ agriculturеĭ, comerciuluĭ şi lucrărilorŭ publice nu are de cătŭ 5,100,356, din care 3,479,136 pentru budgetulŭ ordinarŭ şi 1,621,220 pentru budgetulŭ estraordinarŭ.

Budgetulŭ ordinarŭ este împărţitŭ între diferitele ramurĭ de serviciŭ în modulŭ următorŭ :

Administraţiunea centrală	207,660 leĭ
Serviciulŭ esteriorŭ de poduriş şosele.	329,500 »
Transportŭ şi diurne.	70,000 »
Serviciulŭ de controlŭ şi poliţia căilorŭ ferate	155,232 »

Studiĭ	5,000 leĭ
Serviciulŭ de agricultură şi industrie.	192,140 »
Stipendiĭ pentru studiĭ în străinătate.	14,740 »
Lucrărĭ publice în oraşe şi subvenţiunĭ municipale	218,555 »
Intreţinerea căilorŭ naţionale. . . .	1,571,000 »
Esploatarea în regie a caleĭ ferate Bucurescĭ-Giurgiu	700,000 »
Lucrărĭ de apărare contra inundaţiunilorŭ.	9,730 »
Cheltuielĭ diverse	5,579 »

Budgetulŭ estraordinarŭ este consacratŭ pentru lucrărĭ de podurĭ şi şosele contractate pe căile naţionale cumŭ şi pentru lucrărĭ a se înfiinţa din noŭ.

Lucrările publice totŭ suntŭ împărtăşite maĭ cu dărnicie; însă agricultura, comerciulŭ şi industria suntŭ ca şi uĭtate. In adevĕrŭ, trebuesce observatŭ că din mica sumă de 192 miĭ leĭ, 180 miĭ leĭ se chieltuesce pentru învĕţămêntulŭ profesionalŭ, adică pentru scóla centrală de agricultură şi silvicultură de la Feréstrĕŭ şi pentru scóla tecnică din Iaşĭ. Aceste doŭĕ scóle suntŭ bine împărtăşite; însă ce se póte face cu 10 miĭ leĭ pentru încuragiarea agricultureĭ şi industrieĭ! Pentru respectulŭ ce datorimŭ agricultureĭ şi industrieĭ naţionale arŭ fi de doritŭ ca şi acéstă sumuliţă să se ştérgă.

S'a alocatŭ pentru Ministeriulŭ Financelorŭ suma de 52,029,544, împărţită între serviciurile dependinte de acestŭ departamentŭ după cum urméză :

Datoria publică.	43,867,461 leĭ
Lista civilă, dotaţiunile şi cheltuielele puterilorŭ legiuitóre. .	1,787,462 »

Curtea de Compturĭ.	301,955 leĭ
Serviciulŭ generalŭ alŭ Financelorŭ.	2,009,295 »
Administraţiunea Domeniilorŭ şi pădurilorŭ statuluĭ	2,053,398 »
Cheltuielĭ de regie, de percepţiune şi esploatarea veniturilorŭ publice.	1,660,472 »
Cheltulelĭ de ordine.	14,500 »
Cheltuielĭ estraordinare pentru esploatarea veniturilorŭ publice .	335,000 »

Din suma alocată datorieĭ publice se plătesce peste 25 milióne pentru anuităţĭ şi procente garantate căilorŭ ferate; 8 milióne fondŭ pentru dobêndĭ şi amortismentŭ la împrumutulu de 78 milióne alŭ obligaţiunilorŭ domeniale.

Administraţiunea domenielorŭ cheltuiesce pentru personalulŭ serviciuluĭ esteriorŭ 1,127,198 leĭ, din care 373,200 numaĭ pentru retribuţiunea advocaţilorŭ.

Cu tóte că domeniile raportézăă 25 milióne arendă, nu se vede figurându în budgetŭ nicĭ uă sumă destinată pentru amelioraţiunea bunurilorŭ. Fie-ne ertatŭ a spune că, a încasa unŭ venitŭ atâtŭ de mare şi a nu sacrifica unŭ banŭ pentru a face să sporéscă acestŭ venitŭ, nu este a administra economicesce.

VIITORULU

Ne-amŭ silitŭ, pre câtŭ ne-a fostŭ cu putinţă, a presinta în capitolele precedente unŭ tablou de puterile economice ale ţĕreĭ nóstre. Lectorulŭ a pututŭ să se convingă că România însuşesce tóte elementele primordiale pentru a deveni economicesce unŭ statŭ de frunte. Cu uă întindere teritorială de aprópe 25 milióne pogóne; cu uă climă priinciósă pentru tóte plantele şi animalele care aŭ înavuţitŭ agricultura europénă; cu unŭ pămêntŭ din cele maĭ fertile şi maĭ favorabilŭ dispuse pentru agricultură ; cu ape abundente; cu uă populaţiune de 5 milióne, inteligentă şi laboriósă, de uă potrivă aplicată la agricultură, industrie şi comerciŭ, înzestrată cumŭ este cu atâtea condiţiunĭ favorabile, ce lipsesce ţĕreĭ nóstre pentru a deveni uă a doua Lombardie? Douĕ cualităţĭ : voinţa luminată şi stăruinţa în alegerea scopuluĭ.

Alte staturĭ lipsite de cele maĭ multe din avantagele de care se bucură ţéra nóstră, aŭ ajunsŭ la celŭ maĭ înaltŭ gradŭ de prosperitate economică prin stăruinţa locuitorilorŭ respectivĭ. Muntósa Elveţia; Olanda, pustiită în atâtea rânduriĭ de inundaţiunĭ; Belgia cu pămêntulŭ săracŭ şi îngustŭ; Danimarca, uă bucată de pămêntŭ, din care prea puţinŭ de întâia cualitate; Suedia şi Norvegia,

care aŭ luptatŭ şi luptă contra asprimeĭ climeĭ şi a sărăcieĭ pămêntuluĭ; atâtea staturĭ micĭ din Germania aşeḑate pe nisipurĭ saŭ pe locurĭ calcaróse; tóte aceste staturĭ cu care se fălesce Europa economică, aŭ ajunsŭ la starea actuală de înflorire numaĭ printr'uă muncă de tótă ḑioa, printr'uă luptă contra tutulorŭ dificultăţilorŭ, printr'uă stăruinţă şi uă tenacitate inflecsibile.

Şi noĭ amŭ lucratŭ; neobosiţiĭ noştri ţĕranĭ aŭ udatŭ de ajunsŭ ţérinele cu sudorile lorŭ; meseriaşiĭ românĭ aŭ luptatŭ în destulŭ contra concurenţeĭ străine; comercianţiĭ aŭ ţinutŭ peptŭ rivaliloră lorŭ; însă împrejurărĭ nenorocite, intrigĭ urzite pentru peirea nóstră, ne-aŭ pusŭ pînă maĭ acumŭ câţĭ-va anĭ uă stavilă permanentă la tóte încercările făcute pentru a pâşi înainte. Uă mână nevĕḑută; unŭ geniŭ rĕŭ alŭ iubiteĭ nóstre ţĕrĭ, ne-a închisŭ într'uă mréjă din care de abia amŭ pututŭ ieşi. Astăḑĭ cândŭ putemŭ respira maĭ liberŭ; cândŭ neperitorulŭ poporŭ românŭ îşĭ adună puterile pentru a câştiga timpulŭ perdutŭ, reŭ voitoriĭ nostriĭ se încércă a ne opri în acestŭ mântuitorŭ avêntŭ către progresŭ. Aceia dintre noĭ care urmărescŭ cu tótă atenţiunea ce merită apucăturile rĕŭvoitoriloră nostri, s'aŭ pututŭ încredinţa că orĭ-ce încercare seriósă ce facemŭ pe terenulŭ economicŭ, întêmpină din parte-le unŭ obstacolŭ. Conduita lorŭ se esplică; interesele lorŭ le comandă ca să lucreze în sensulŭ acesta. Care este însĕ datoria nóstră în asemenea împrejurărĭ? Datoria nóstră de cetăţenĭ românĭ este de a ne pune la lucru cu tótă activitatea de care suntemŭ capabilĭ; de a studia cu maturitate nevoile nóstre economice; de a nu ţine sémă în întreprinderile nóstre de câtŭ de interesele ţĕreĭ nóstre;

de a nu ceda, subŭ nicĭ unŭ pretecstŭ, esigenţilorŭ din afară în cestiunile economice de care depinde viitorulŭ nostru; în fine, de a urma pe aceeaşĭ cale care a condusŭ la fericire atâtea naţiunĭ din Europa. Amăgitoriĭ de profesiune vorŭ lucra din tóte părţile ca să ne facă a ne abate din calea cea dréptă; se vorŭ sili a ne convinge că s'aŭ schimbatŭ vechile ideĭ economice; că lumea de astăḑĭ nu póte trăi fără deplina libertate a comerciuluĭ internaţionalŭ; că noĭ suntemŭ unŭ poporŭ agricolŭ, şi ca atare să nu ne ocupămŭ de industrie; în fine, nu vorŭ cruţa nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a ne menţine în stare de colonie; noĭ însă dacă voimŭ să esistămŭ şi să ajungemŭ a face din România uă ţéră înflorită, trebue să fimŭ neînduplecaţĭ cândŭ vorŭ fi în cestiune interesele nóstre. Ast-felŭ, şi numaĭ astŭ-felŭ putemŭ spera ca în câtŭ-va timpŭ acéstă frumósă şi cu atâta abundenţă înḑestrată ţéră, să devie una din stemele cele maĭ preţióse ale coróneĭ Europeĭ; ca poporulŭ românŭ să 'şĭ îndeplinéscă cu succesŭ misiunea ce are pe acestŭ pământŭ.

TABLA DE MATERIE

Pagina

PREFAȚIA . . . . . vij

INTRODUCȚIUNE ix

I. — Teritoriŭ. — Posițiune geografică. — Limite. — Întindere. — Munți — Rîuri. — Lacuri. — Divisiunea administrativă. 1

II. — Populațiune. — Ochire economică. — Naționalitatea și limba. — Numĕrulŭ și sporirea populațiunei. — Populațiunea după secsŭ, — după profesiuni, — după religiune — Mișcarea populațiunei 10

III. — Clima. — Clima Românieĭ. — Meteorologia. — Regiunile climatice și agricole. — Accidente climatice 26

IV. — Productele naturale ale pămêntuluĭ. — Animale. — Pasĕrĭ. — Amfibiĭ. — Pescĭ. — Plante. — Formațiunea geologică. — Minerale. — Ape minerale. — Metale 35

V. — Agricultura. — Ochire economică. — Intinderea teritoriuluĭ cultivatŭ. — Intinderea proprietățiĭ. — Improprietărirea țĕranilorŭ după legea din 1864. — Valórea venală și valórea locativă a pămêntuluĭ 50

VI. — Sistemele de cultură. — Sistemele de cultură care esistă în România. — Asolamentele și rotațiunile. — Repărțirea culturilorŭ. — Producțiunea medie a plantelorŭ cultivate. — Productulŭ brutŭ allŭ agriculturei române. — Puterile lucrătóre în agricultură 75

VII. — Animalele domestice. — Folosulŭ vitelorŭ pentru agricultură. — Caĭ. — Asinĭ. — Catârĭ. — Vite cornute sĕŭ vite albe. — Oĭ și capre. — Porcĭ. — Păsĕrĭ. — Albine. — Gândacĭ de mătase 89

VIII. — Pădurile. — Suprafața. — Distribuțiune. — Speciile de arborĭ. — Producțiune. — Industriĭ forestiere. — Fĕneță

şi păsciuni. — Intinderea. — Fêneţele şi păsciunele de câmpie, de coline şi de munte 109
IX. — Culturile. — Cereale. — Intinderea cultivată. — Grâŭ.— Secară.—Orzŭ.—Ovĕsŭ.—Meiŭ.—Porumbŭ.—Rişcă.—Alte plante cultivate. — Legumi. — Grădini de legumi. — Legumile cultivate. — Pomi roditori 120
X. — Viile. — Ochire economică. — Distribuţiunea viilorŭ în România. — Délurile renumite. — Varietăţi de struguri. — Producţiunea vinurilorŭ. — Obraţiile şi livedile de Prunĭ şi alţi pomi roditori. 130
XI. — Industria. — Ochire economică. — Populaţiunea industrială. — Industriĭ derivate din vegetale. — Industriĭ derivate din producte animale. — Industriĭ derivate din minerale. 136
XII. — Căile de comunicaţiune. — Şosele naţionale, judeţiane şi vicinale. — Drumurile de ferŭ. — Posta şi telegrafulŭ. . . 158
XIII.— Comerciulŭ.—Ochire economică.—Comerciulŭ interior.— Comerciulŭ esteriorŭ.—Esportaţiunile şi importaţiunile.— Specificarea obiectelorŭ din care se compune comerciulŭ esteriorŭ; repartiţiune după proveninţă 173
XIV. — Navigaţiunea comercială a Dunăriĭ. — Bastimentele intrate şi eşite în principalele porturi ale ţĕreĭ. — Capacitatea în tonne a acestorŭ bastimente.— Pieţele de comerciŭ.— Porturile şi pieţele de comerciŭ din întrulŭ ţĕreĭ. — Instituţiunĭ financiare şi industriale. 195
XV. — Consumaţiunea. — Diferite producte consumate. — Producte din ţĕră. — Producte străine.—Valórea obiectelorŭ consumate 205
XVI. — Organisaţiunea politică şi economică a Românieĭ. — Administraţiunea. — Invĕţământulŭ publicŭ. — Stabilimente de bine-facere 212
XVII. — Veniturile şi cheltuelile Statuluĭ. — Repartiţiunea cheltuelelorŭ între diferitele Ministere. — Veniturile. — Impósite directe şi indirecte 219
Vitorulu 227

FINE.

ECONOMIE NATIUNALA

BUCOVINA

DESCRIERE ECONOMICA INSOCITA DE UA CHARTA

DE

P. S. AURELIANU.

II

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA LABORATORILOR ROMANI
19, STRADA ACADEMIEI, 19.
1876.

PUBLICAȚIUNILE AUTORULUI

NOTICE SUR LA ROUMANIE, principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale (în colaboraţiune cu d. A. Odobescu). Paris, 1867.

CATECHISMULŬ ECONOMIEĬ POLITICE, a doua ediţiune. 1874, Bucurescĭ.

MANUALŬ DE AGRICULTURĂ PENTRU SCOALELE PRIMARE, Bucurescĭ, 1869.

REVISTA SCIINŢIFICĂ, diarŭ pentru vulgarisarea sciinţelorŭ naturale, fisice şi economice, 6 volume, de la 1870—1876, (în colaboraţiune cu d. Gr. Stefănescu).

MONITORULŬ COMUNELORŬ, diarŭ de agricultură practică, 3 volume de la 1861—1863.— Publicaţiune oficială.

ŢÉRA NÓSTRĂ, schiţe economice asupra Românieĭ, Bucurescĭ, 1875.

TABLA DE MATERII

PAGINA

INTRODUCERE VII

PRECUVÊNTARE XI

I. — Teritoriŭ. — Configuraţiune. — Intindere. — Limite. — Regiunĭ. — Munţĭ. — Şirurile de munţĭ. — Munţiĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ. — Coline. — Dealurile cele maĭ înalte. — Văĭ. — Văile cu luncile principale. — Rîurĭ. — Lacurĭ. — Clima. — Divisiune administrativă. — Ţinuturile cu întinderea şi populaţiunea respectivă 1

II. — Populaţiune. — Ochire economică asupra populaţiuneĭ de la 1775 pînă la 1871. — Colonisarea cu unguri, germanĭ, şi rutenĭ. — Populaţiunea actuală după ţinuturĭ şi naţionalităţĭ; — după profesiunĭ. — Mişcarea populaţiuneĭ de la 1862 pînă la 1871. — Crimele şi delictele după confesiune 15

III. — Agricultura. — Ochire istorică asupra proprietăţiĭ de la 1877 pînă în ţilele nóstre. — Intinderea cultivată. — Repărţirea culturilorŭ. — Regiunĭ agricole. — Regiunĭ climatice şi culturale. — Producţiunea anuală a agriculturеĭ. . . 35

IV. — Animalele domestice. — Ochire economică. — Animalele domestice după speciĭ. — Caĭ. — Asinĭ. — Catârĭ. — Vite cornute. — Oĭ şi capre — Porcĭ. — Albine. — Raportŭ între întinderea teritoriuluĭ şi numĕrulŭ animalelorŭ. — Animalele domestice repărţite pe ţinuturĭ. — Imbunătăţirea raselorŭ. — Stabilimentulŭ ipologicŭ de la Rădăuţĭ. 38

V. — Pădurile. — Ochire istorică asupra esploataţiuneĭ pădurilorŭ. — Sup-afaţa pădurită. — Intinderea pădurilorŭ pe ţi-

nuturĭ. — Speciile de arborĭ. — Esploatăţiunea, transportulŭ şi comerciulŭ lemnelorŭ. — Industriĭ derivate. — Venitulŭ pădurilorŭ. 44

VI. — Industria. — Starea industrieĭ. — Industriĭ principale. — Esploatăţiunea minelorŭ. — Ochire istorică asupra desvoltăriĭ esploatăţiuneĭ minelorŭ. — Isvóre petrolifere. — Aurăriĭ şi nisipurile aurifere ale Bistriţeĭ. — Salinele şi isvórele sărate. — Fabricaţiunea alcooluluĭ. — Sticlăria. — Fabricaţiunea hârtieĭ. — Comerciulŭ. — Căile de transport pe apă şi pe uscatŭ. — Relaţiunile comerciale. — Importaţiunile şi esportaţiunile. — Impositele. —Diferite imposite. — Produsulŭ impositelorŭ în 1871. 58

VII. — Biserica în Bucovina. — Fondulŭ religionarŭ alŭ Bucovineĭ. — Origina acestuĭ fondŭ. — Monastirile din Bucovina. — Anulŭ fondaţiuneĭ şi înzestrarea fie-căreĭ monastirĭ. — Veniturile şi chieltuelele fonduluĭ religionarŭ. —Instrucţiunea publică. — Ochire istorică. — Rolulŭ cleruluĭ în desvoltarea cultureĭ bucovinene. — Starea scólelorŭ în 1871.— Statistica scólelorŭ. — Incheiere 67

Era în 1864 cândŭ pentru întêia órŭ amŭ trecutŭ pe la Mihăilenĭ în Bucovina. Uă escursiune pînă la Rădăuţĭ şi la Cernăuţĭ cu scopŭ de a studia stabilimentele agricole şi sistemulŭi de cultură ale localităţilorŭ învecinate, era programa călĕtorieĭ mele. Pornindŭ spre capitală din depărtare zăreamŭ Cernăuţiĭ; poziţiunea romantică şi credinţa că voiŭ afla în acestŭ oraşŭ unŭ centru în care să potŭ dobêndi tóte lămuririle de care avémŭ trebuinţă asupra fosteĭ nóstre ţĕrĭ, şi acésta din gura românilorŭ, mĕ făcea nerăbdătorŭ ca să ajungŭ uă dată. Ajunseiŭ în fine în frumósa aleie de plopĭ piramidalĭ plantată la intrarea oraşuluĭ, şi peste câte-va minute coboramŭ la unŭ otelŭ situatŭ în piaţă. Orĭ-cine a fostŭ în poziţiunea mea, adică a unuĭ românŭ care călĕtorea pentru întêia óră într'uă ţĕră română răpită de străinĭ, îşĭ póte închipui câtŭ amŭ fostŭ de surprinsŭ cândŭ în totŭ otelulŭ nu amŭ pututŭ afla uă fiinţă care

să vorbéscă românesce. In nedomirirea mea mĕ grăbescŭ a eşi; începŭ a cutreera oraşulŭ; intru prin cafenele, prin restauraţiunĭ, prin magasine, prin librării; alergŭ în drépta, alergŭ în stânga, şi orĭ unde mĕ oprescŭ în oraşŭ nu audŭ uă singură vorbă românéscă. Orĭ unde mĕ întorcémŭ, orĭ unde intramŭ audiamŭ vorbindu-se numaĭ nemţesce, rutenesce, şi pe a locurea unguresce. Stamŭ în locŭ încremenitŭ de surprindere şi de durere; mĕ întrebamŭ : unde suntŭ, pentru Dumneḑeŭ, românii, românii stăpênii acesteĭ ţĕrĭ; bucovinenii, fraţiĭ nostri! M'a apucatŭ nóptea pe strade şi cu inima sdrobită de durere m'amŭ întorsŭ la otelŭ. A doua ḑi, în ḑiorĭ de ḑiuă, alergŭ la târgŭ credêndŭ că póte acolo voiŭ fi maĭ norocitŭ; şi aci mĕ întêmpină aceeaşĭ desilusiune; limbĭ străine, servitorĭ străinĭ, stăpênĭ străinĭ; românĭ nicăerĭ. 'Mĭ ḑicémŭ în gândŭ : dacă aşĭ fi căḑutŭ cu unŭ balonŭ în acestŭ oraşŭ negreşitŭ că nicĭ uă-dată n'arŭ fi pututŭ să'mĭ trécă prin minte că mĕ aflu în capitala Bucovineĭ, adică a uneĭ ţĕrĭ române.

In cele din urmă nesciindŭ unde să apucŭ, la cine să mĕ adresezŭ, intraiŭ într'uă cafenea şi acolo, cu ce bruma pricepŭ din nemţesce, fuĭ informatŭ că se află puţinĭ românĭ însă suntŭ împrăsciaţĭ pe la margine, şi că, dacă doresc să amŭ informaţiunĭ să mĕ ducŭ la cercului de lectură unde se întrunescŭ maĭ cu sémă teologĭ. Fatalitate! şi aci de abia amŭ pututŭ afla unŭ june teologŭ lângă uă mésă pe care se afla multe ḑiuare române. Junele bucovinénŭ mĕ încredinţă că'mĭ perdŭ timpulŭ căutândŭ românĭ în oraşulŭ propriŭ-ḑisŭ; acesta este ocupatŭ maĭ multŭ de ebreĭ, rutenĭ, germanĭ şi alte né-

muri străine, iarŭ românii se află prin suburbii; că se află români în alte orașe ale Bucovinei și cu osebire prin sate.

A treia di amŭ plecatŭ. Indignatŭ în sufletulŭ meŭ vĕdêndŭ în ce stare a ajunsŭ capitala uneĭ țĕrĭ române, 'mĭ-amŭ disŭ: aĭde să visităm sate că dóră într'ênsele mĕ voiŭ putea înțelege în limba mea, voiŭ putea povesti cu ómenĭ de unŭ sânge cu mine. Așa amŭ făcutŭ. Multŭ puținŭ ce amŭ pututŭ afla asupra Bucovinei, asupra stării sale politice, sociale și economice amŭ aflatŭ din gura țĕranilorŭ bucovinenĭ și din cărți.

De la acea epocă mĭ-amŭ pusŭ în gândŭ ca să studiezŭ maĭ de aprópe țéra de dincolo de Molna. M'amŭ folositŭ de orĭ-ce împrejurare pentru a aduna date relative la acéstă lucrare. Cu ocasiunea Espositiunei Universale din Viena nu numaĭ că amŭ studiatŭ mica espositiune a Bucovinei, darŭ amŭ culesŭ pe unde amŭ pututŭ documente relative la economia acesteĭ țĕrĭ. Resultatulŭ acestorŭ cercetărĭ este cărticica ce amŭ onóre a presinta publiculuĭ românŭ. Amŭ însoțit'o de uŭ chartă a Bucovinei pentru ca cetitorulŭ care nu va fi cunoscêndŭ țéra să pótă urma maĭ cu folosŭ descrierea ce amŭ făcutŭ. Suntŭ încredințatŭ că s'aŭ strecuratŭ erorĭ în acéstă lucrare; că unele din numirile comunelorŭ póte să fie greșite, și nicĭ că putea să fie altŭ-felŭ de óre-ce nu amŭ pututŭ visita tóte comunele și tóte localitățile. Cu tóte acestea credŭ că acéstă cărticică va putea înlesni publiculuĭ românŭ cunoscința uneĭ țĕrĭ odinióră parte din întregulŭ Moldavieĭ. Orĭ cátŭ de tristă arŭ fi starea de astă-dĭ a Bucovinei cu privire la romanismŭ, orĭ-care

arŭ fi viitorulŭ ce Provedința reservéză acesteĭ atâtŭ de frumósă ţéră, datoria nóstră a tutulorŭ este de a o cunósce şi a o cunósce câtŭ se póte maĭ completŭ. Nu este de ajunsŭ ca să scimŭ cumŭ că ţéra acésta a făcutŭ parte din România; că ne-a fostŭ smulsă prin silă acumŭ una sută de anĭ; că pe pămêntulŭ Bucovineĭ s'aŭ petrecutŭ fapte din cele maĭ mărețe din câte înregistréză istoria patrieĭ; bine şi neapĕratŭ este să gravămŭ tóte acestea în inimele nóstre; însă aceste cunoscinţe istorice trebuescŭ completate cu cunoscinţa economică a Bucovineĭ; trebue să cunóscemŭ într'unŭ modŭ fapticŭ ce însemnéză pămêntulŭ ce s'a ruptŭ din corpulŭ Moldavieĭ. Acésta este uă datorie pe care ne-o impune atâtŭ cualitatea nóstră de românĭ câtŭ şi trebuința de a cunósce câtŭ maĭ bine ţĕrile vecine cu care avemŭ ḑilnice transacţiunĭ. Pentru mine aşĭ fi fórte fericitŭ cândŭ prin lucrarea de faţă, unica care a apărutŭ pînă astă-ḑĭ în limba românŭ, aşŭ putea contribui la cunoscinţa Bucovineĭ şi la înrădăcinarea în inimele românilorŭ a dragosteĭ nesfârşite ce în vecĭ trebue să păstrămŭ pentru fraţiĭ nostriĭ de dincolo de Molna.

Incheiândŭ 'mĭ iaŭ voe a ruga pe toţĭ, şi cu osebire pe româniĭ bucovinenĭ, care arŭ dovedi erorĭ în acéstă cărticică, să bine-voiască a mi le face cunoscute pentru ca cu altă ocasiune să le potŭ îndrepta.

P. S. Aurelianu.

Ferĕstrĕŭ, în 10 Ianuariŭ, 1876.

PRECUVÊNTARE

Partea ocupată a Moldoveĭ întrece în înbelşugare şi valóre tótă cea-l-altă parte a ţĕreĭ.
Ghica Vodă. *în depesia către Pórtă din 4 Ianuarie 1775.*

Unŭ vecinŭ puternicŭ; uă putere mare între puterile cele marĭ ale Europeĭ, reuşi prin politica ascunsă şi prin cele maĭ condemnabile meşteşugirĭ ale diplomaţieĭ séle, să rupă, la anulŭ 1775, din întregulŭ Moldavieĭ, treĭ ţinuturĭ din cele maĭ frumóse şi maĭ avute. Subŭ falsulŭ pretestŭ că posesiunea acestorŭ ţinuturĭ arŭ fi fostŭ resultatulŭ uneĭ încălcărĭ a Moldoveĭ asupra Pocuţieĭ, şi că, de óre-ce Maria Teresia devenise suverană a Pocuţieĭ, urma de la sine ca Pocuţia să fiă întregită în drepturile ce 'ĭ hărăzea diplomaţia austriacă, Austria îşĭ însuşi din Moldavia peste 2 milióne pogóne cu 74 miĭ locuitorĭ. «Aşa dară, Moldova de susŭ, cu vechia sa reşedinţă «Sucéva, cu episcopia ortodocsă din Rădăuţĭ, fundate de «Alesandru celŭ bunŭ; cu Monastirile Putna, Sucevița,

«Voroneţulŭ, Dragomirna, cu oraşulŭ Cernăuţi, aĭ căruia «ispravnicĭ figuraŭ în tóte hrisóvele, în tóte legile ţĕreĭ «de la descălicătóre, în fine *bascina, inima* Moldoveĭ, «eraŭ numaĭ nisce călcărĭ de hotare ale Moldovenilorŭ «asupra Pocuţieĭ!» (1)

Diplomaţia a comisŭ şi comite încă multe şi marĭ nedreptăţĭ; împarte ţĕrĭ; desparte, pe unĭĭ de alţiĭ, fraţi de acelaşŭ sânge; nimicnicesce drepturile celorŭ slabĭ; însă călcare maĭ nedréptă; sfăşiere a uneĭ ţĕrĭ maĭ neîntemeiată ca a celorŭ treĭ ţinuturĭ ale Moldavieĭ încă n'a înregistratŭ istoria diplomaţieĭ europene moderne. Cumŭ? Fără să se evite verĭ-uă neînţelegere între Moldavia şi Austria, diplomaţia austriacă lucréză pe sub ascunsŭ; corumpe pe turcĭ şi pe alţĭ diplomaţĭ influenţĭ şi într'uă bună diminéţă se *înaintézăpajurele imperiale* peste treĭ ţinuturĭ ale Moldavieĭ! Protestéză patriotulŭ domnŭ Grigorie Ghica; protestéză boerĭĭ moldovenĭ; protestéză în fine tótă Moldavia; Austria nu aude, nu vede; diplomaţiĭ sĕĭ Kaunitz şi Thugut suntŭ resplătiţĭ, imperiulŭ apostolicŭ s'a maĭ măritŭ cu treĭ ţinuturĭ, cu uă ţéră din cele maĭ frumóse şi maĭ avute! Faptulŭ este împlinitŭ. Crima, urdită în întunericŭ, se pune în lucrare în ziua mare; Moldavia este trunchiată; uă populaţiune de 74 miĭ suflete se desparte, disperată şi cu şiróie de lacrămĭ pe obrazŭ, de ţéra mumă. Şi unŭ asemenea faptŭ se numesce uă concuistă diplomatică! Istoria nepărtinitóre a cualificatŭ cumŭ se cuvine acéstă brutală şi suveranŭ nedréptă manifestare a forţeĭ celuĭ maĭ tare; consciinţa publică a

(1) Veḑĭ broşura *Răpirea Bucovineĭ.*

condemnată uă politică care nu urmăresce de câtă sfăşierea vecinilorŭ.

Uă dată scopulŭ urmăritŭ de diplomaţia austriacă îndeplinitŭ vine rândulŭ politicei de statŭ. Nu este de ajunsŭ că s'a măritŭ împĕrăţia, trebue ca nouiĭ supuşi aĭ Majestăţiĭ Sale Apostolice să se prefacă cu corpulŭ şi cu sufletulŭ în ceĭ maĭ credincioşi supuşi; trebue, dacă se póte, ca aceştĭ românĭ să 'şĭ schimbe limba, portulŭ, religiunea, în fine să se prefacă în altŭ némŭ; maĭ trebue ca pămêntulŭ noueĭ ţĕrĭ poroclită *Ducatulŭ Bucovina,* să fie populată de némurĭ care sciŭ să scóţă dintr'ênsulŭ tóte avuţiile de care n'aŭ sciutŭ să se foloséscă moldovenĭ. De aci unŭ sistemŭ de administraţiune a nume ticluitŭ pentru Bucovina.

Indată după încorporare Bucovina fu supusă uneĭ administraţiunĭ militare, pre câtŭ de severă, pre atâtŭ de bănuitóre. Ţéra este studiată în tóte direcţiunile; raporturĭ detaliate se trimitŭ la Viena de unde sosescŭ instrucţiunile. Se află cu cale de către ómenĭ de Statŭ aĭ monarchieĭ că cea d'ântêiŭ îmbunĕtăţire de care simte maĭ multă nevoie Bucovina este aducerea de colonĭ germanĭ şi ungurĭ din diferitele ţĕrĭ ale Austrieĭ. Imperatorele Iosif II visitéză Bucovina pe la 1783...; găsesce de cuviinţă şi dênsulŭ că colonisarea este cestiunea primordială pentru acéstă nouĕ ţéră a imperiuluĭ. Nu se perde timpulŭ; dróie de germanĭ, de ungurĭ, de rutenĭ şi de ebreĭ, uniĭ maĭ sĕracĭ ca alţiĭ, năpădescŭ în Bucovina. Bĕtrâniĭ povestéŭ că mulţĭ dintre aceştĭ amărîţĭ colonĭ sosiaŭ în cărucióre trase de cânĭ. Tótă acéstă populaţiune de colonĭ este aseḑată în diferitele părţĭ ale Bucovineĭ,

pe şesurĭ, pe coline şi la munte. Li se dă pămêntŭ; li se acordéză privilegiurĭ; li se şoptesce misiunea ce suntŭ chiemaţĭ a îndeplini, şi colonĭi se punŭ pe lucru. De aci înainte eĭ, şi aceia care maĭ sosescŭ după dênşiĭ, privescŭ Bucovina ca patria lorŭ şi nu îngăduiescŭ, sub nicĭ unŭ cuvêntŭ, ca verĭ-unŭ românŭ să aĭbă îndrăsnéla să ḑică cumŭ că acéstă ţéră este patria moldovenilorŭ. De abia aceştĭ coloni se aşéḑă şi ceĭ maĭ luminaţĭ dintre dênşiĭ începŭ a scrie în prosă şi în versurĭ asupra *scumpeĭ lorŭ patriĭ Bucovina!*

Populaţiunea română spăĭmêntată la vederea acestorŭ ómenĭ adunaţĭ din tóte unghiurile Austrieĭ începe a fugi. Sate întregĭ s'aŭ pustiitŭ; locuitoriĭ aŭ trecutŭ în Moldavia, în Basarabia şi în Rusia pînă în apropiere de Odesa, numaĭ să scape de apăsare şi de prigonirea religiósă.

Nu trecu multŭ după răpirea Bucovineĭ şi acéstă ţéră începu a fi cutreierată de misionarĭ catolicĭ alŭ cărora scopŭ vĕditŭ era să propage catolicismulŭ, să îndemne pe românĭ a renunţa la religiunea părinţilorŭ lorŭ şi a îmbrăçişa papistaşismulŭ. Pentru a ajunge la acestŭ scopŭ se întrebuinţară miḑlóce de corumpere, de intimidare şi, maĭ pre susŭ de tóte, se caută a se pune mâna pe scóle. Multe, puţine scóle care esistaŭ pe atuncĭ şi acelea care se înfiinţară din noŭ, se puseră sub direcţiunea consistoriuluĭ catolicŭ din Lemberg; acesta numi în tóte funcţiunile de învĕţătorĭ numaĭ catolicĭ; amerinţă cu destituirea pe învĕţătoriĭ românĭ care nu vorŭ îmbrăçisa catolicismulŭ; promise resplătirĭ şi înaintare acelora care vorŭ da maĭ ântêiŭ tristulŭ esemplu alŭ lepădării de lege. Româniĭ aŭ resistatŭ cu multă vigóre; aŭ apĕratŭ, câtŭ

le-a statŭ în putinţă, legea părintéscă. Străinulŭ însă nu se descuragiază. Administraţiunea generală a Bucovineĭ se subordinéză locotenenţeĭ imperiale din Lemberg, care se manifestă prin numirea în tóte funcţiunile statuluĭ a totŭ felulŭ de străinĭ, gonindu-se cu premeditaţiune toţĭ româniĭ. Pînă la 1850 nenorocitulŭ poporŭ bucovineanŭ a gemutŭ sub apăsarea acesteĭ necruţătóre administraţiunĭ. Locoteninţa din Lemberg căuta a polonisa Bucovina; a îmulţi elementulŭ slavŭ, şi preoţiĭ sĕĭ lucraŭ pentru a face pe românĭ să îmbrăţişeze catolicismulŭ. De la acea epocă să nu se crédă că sórta românilorŭ s'a amelioratŭ; din potrivă, prigonirea a mersŭ crescêndŭ cu singura deosebire că germanisarea ţĕreĭ deveni obiectulŭ principalŭ urmăritŭ de administraţiune. Populaţiunea română fu despoiată sistematicŭ de tóte drepturile politice; administraţiunea ţĕreĭ încăpu în mânele străinilorŭ. Şi pentru ca să 'şĭ facă lectorulŭ uă idee vomŭ menţiona unŭ singurŭ faptŭ: In oraşulŭ Rădăuţĭ, unde româniĭ avéŭ maioritatea la numĕrŭ, de abia aŭ pututŭ reuşi să strecóre în consiliulŭ comunale numaĭ unŭ singurŭ românŭ; restulŭ de 29 aŭ fostŭ aleşĭ dintre ebreĭ şi nemţĭ. In camera deputaţilorŭ de la Viema singură proprietatea mare este represinsată prin DD. Hurmuzachi şi Petrino; comunele, atâtŭ rurale câtŭ şi urbane, aŭ deputaţĭ numaĭ străinĭ. Intr'unŭ cuvêntŭ românulŭ este redusŭ subŭ stăpênirea străinilorŭ; a devenitŭ elŭ străinŭ în ţéra sa.

Ochiulŭ neadormitŭ alŭ administraţiuneĭ priveghia ca să nu se lase românilorŭ nicĭ unŭ miḑlocŭ prin care să'şĭ pótă păstra naţionalitatea. Domniĭ, boeriĭ şi altĭ cetăţenĭ moldovenĭ de tóte treptele, inspiraţĭ de tradiţionalele

sentimente filantropice ale némuluĭ nostru, fondaseră şi înzestraseră cu domeniĭ imense 24 monastirĭ. In aceste chinoviĭ călugăriĭ, ca şi în cele-l-alte monastirĭ române, se îndeletnicéŭ, după puterea lorŭ, pe lângă cele bisericescĭ şi cu cultura literilorŭ şi sciinţelorŭ; păstraŭ limba română şi istoria naţională. Cumŭ se putéŭ óre tolera asemenea ómenĭ într'uă ţéră unde se urmăria peirea némuluĭ românescŭ? La 1786 se secularisézăŭ bunurile monastirescĭ, se vinde averea mobiliară a acestorŭ stabilimente. Vestitele herghelii de la monastirea Sucevita; turmele de vacĭ şi oĭ de cea maĭ alésă rasă locală crescută la monastirile Moldoviţa şi Solca se ridică cu forţa armată şi se aducŭ la satulŭ Fratăuţĭ. Parte din vite s'aŭ vîndutŭ, parte s'aŭ întrebuinţatŭ pentru înfiinţarea stabilimentuluĭ ipologicŭ de la Rădăuţĭ şi altorŭ stabilimente de felulŭ acesta. Ceĭ maĭ mulţĭ călugărĭ şi călugăriţe aŭ părăsitŭ monastirile şi aŭ trecutŭ la altele din Moldavia şi airea; ceĭ-l-alţĭ aŭ rĕmasŭ pînă în sfîrşitŭ credincioşĭ metanieĭ lorŭ.

Din tóte monastirile câte aŭ esistatŭ în Bucovina de abia a maĭ rĕmasŭ treĭ : Putna, Sucevita şi Dragomirna. Populaţiunea călugărésca a acestorŭ sânte locaşurĭ se compune din 25 individe! Monastirile desfiinţate parte aŭ căḑutŭ în ruine, parte s'aŭ transformatŭ în fabricĭ şi pînă şi casărmĭ. Aşa dară acolo unde românii rugaŭ pe Dumneḑeŭ, străiniĭ aŭ socotitŭ de cuviinţă să facă usine şi casărmĭ.

Nu amŭ avea nimicŭ de imputatŭ contra mĕsureĭ luată de guvernulŭ austriacŭ pentru secularisarea bunurilorŭ monastirescĭ dacă fondurile resultate din vînḑărĭ şi ve-

niturile proprietăţilorŭ s'arŭ fi întrebuinţatŭ în interesulŭ desvoltăriĭ culturеĭ române. Nu este însĕ aşia. In neputinţă de a priva pe românĭ de orĭ-ce venitŭ trasŭ din averile monastirescĭ, s'a întrebuinţatŭ şi se întrebuinţézĕ anualŭ uă sumă óre-care pentru cultŭ şi pentru scóle; însĕ, cea maĭ mare parte din venicurĭ se întrebuinţézĕ pentru a satisface interese cu totulŭ străine românilorŭ: astŭ-feliŭ, după cumŭ mi s'a încredinţatŭ de unŭ românŭ bucovinénŭ, în 1859 s'a dăruitŭ din Fondulŭ religionarŭ la aprópe treĭ milióne leĭ pentru a contribui la chieltuelile de resbelŭ contra Italieĭ; în 1866 aprópe douĕ milióne leĭ pentru clădirea unuĭ ospitalŭ la Ierusalimŭ. Acumŭ totŭ din acestŭ fondŭ românescŭ se va întreţine în mare parte Universitatea germană din Cernăuţĭ, stabiliment care numaĭ în favórea românilorŭ nu va lucra.

Româniĭ aŭ protestatŭ în maĭ multe rânduriĭ către Imperatorele contra uneĭ atâtŭ de nedrepte şi abusive întrebuinţăriĭ a unorŭ fonduriĭ curatŭ românescĭ; cererile lorŭ n'aŭ fostŭ ţinute în sémă. Uă direcţiune străină cârmuiesce averea lăsată de domnĭ şi cetăţenĭ românĭ; moşiile suntŭ arendate la străinĭ şi maĭ cu sémă la ebreĭ, némulŭ celŭ maĭ cu multe însuşiriĭ pentru a reduce în sapă de lemnŭ pe românĭ. Astŭ-felŭ dară, printr'uă amară derîdere a sórteĭ, se întrebuinţézĕ contra intereselorŭ naţionale române fondurile lăsate de strămoşiĭ nostri pentru mângâierea nenorociţilorŭ şi înflorirea culturеĭ némuluĭ românescŭ!

Guvernulŭ austriacŭ se îndatorase solemnŭ după ce şĭ-a însuşitŭ Bucovina că va respecta starea esistentă atâtŭ în privinţa naţională câtŭ şi religiósă; era prin

urmare naturală ca limba română să fie respectată şi păstrată ca limbă oficială. Acésta cu atâtu mai multu că în anulu răpirei Bocovinei tótă populaţiunea era română afară de puţini Huţuli, unu soiu de slavi, care locuiau în localităţile muntóse despre Galiţia. Nici-de-cumu; mai îndată după mutarea pajurelorŭ împărătescĭ limba germană se impuse, nu numai ca limbă oficială în tóte relaţiunile administrative şi judecătorescĭ, dară se făcu obligătórie şi în scólă. După prigonirea învĕţătorilorŭ români care nu voiaŭ să se supună catolicilorŭ de la Lemberg, se recomandă, ca şi înainte, ca să se caute învĕţătorĭ care să cunóscă limbile germană şi română. Astădi nicĭ că se mai pomenesce de limba română; pare că străiniĭ care s'aŭ făcutŭ stăpêni pe a doua-spre-ḑecea parte din România, aŭ şi uĭtatŭ că acéstă ţéră unu vécu înapoi făcea parte dintr'uă ţéră autonomă română. Mari şi tari preste totŭ loculuĭ ei facŭ abstracţiune de némulŭ românescŭ în atâtu că 'lu gonesce pînă şi din cele din urmă consiliĭ comunale.

Faptulŭ acesta nepomenitŭ de despoĭerea uneĭ naţionalităţi de bunurile şi de limba sa a indignatŭ pînă şi pe archiducele Reiner. Acestŭ membru alŭ familieĭ imperiale visitându în 1874 Bucovina a trecutŭ prin vechia capitală a domniloru români, prin Suceava, şi unde i s'a presintatŭ corpulŭ profesoralŭ alŭ gimnasiului localŭ, toţi români, afară de directore. Intrebaţi de archiducele că în care limbă facŭ prelegerile, şi dênşiĭ respunḑêndu că în limba germană, fără voia sa lŭ-a prinsŭ cea mai mare mirare, pe care nu s'a sfiitŭ a o manfesta înaintea asistenţilorŭ.

Intre alte resultate nenorocite ce a produsŭ acéstă sis-

tematică şi premeditată acţiune de înstrăinare de stêrpire a totŭ ce este românŭ, celŭ maĭ tristŭ este, după cumŭ ni s'a încredinţatŭ, că limba română este oropsită chiar de unele din familiile cele românescĭ cu óre-care posiţiune socială; că uă parte din preoţĭ arŭ fi vorbindŭ în familiile lorŭ limba germana şi ruténă; în fine, lucru sfâşietorŭ pentru orĭ-ce românŭ, că în unele familiĭ copiiĭ, şi chiarŭ dintre junĭ, nu sciŭ limba românéscă. Déca aceste fapte vorŭ fi adevĕrate, apoĭ ce vorŭ maĭ respunde aceĭ dintre românĭ carĭ pînă maĭ în aniĭ trecuţĭ ceréŭ colonisarea ţĕreĭ cu străinĭ? Vedea-vorŭ în fine la ce triste şi amare resultate conduce domnirea străinilorŭ? Cumŭ? Uă ţéră română, locuită numaĭ de românĭ pînă acumŭ una sută anĭ, a ajunsŭ să'şĭ vadă copiiĭ uĭtându'şĭ limba, oropsindŭ limba părinţilorŭ din căminele lorŭ? Româniĭ de sânge; descendenţiĭ acelorŭ boieriĭ moldovenĭ care aŭ protestatŭ din preună cu Vodă-Ghica contra răpireĭ patrieĭ lorŭ, aŭ ajunsŭ să se sfiască, să se desguste de frumósa limbă a părinţilorŭ lorŭ? Clerulŭ românŭ; servitoriĭ altaruluĭ chemaţĭ prin sânta lorŭ misiune ca să conducă poporulŭ, să róge pe Dumneḑeŭ pentru fericirea ţĕreĭ, eĭ să ajungă a vorbi limbĭ streine cu copiiĭ lorŭ; să le inspire de la nascere ura contra singuruluĭ miḑlocŭ ce le-a maĭ rĕmasŭ de a'şĭ păstra naţionalitatea, contra limbeĭ române? Ni se spune, şi despre acésta singurŭ m'amŭ încredinţatŭ, că suntŭ încă familiĭ şi mulţĭ preoţĭ care facŭ escepţiune; şi nicĭ că putea să fie altŭ-felŭ; arŭ fi fostŭ prea odiosŭ ca douĕ clase luminate de românĭ să fi trecutŭ cu totulŭ în partea străinilorŭ.

In acéstă concentrare de totŭ felulŭ de miḑlóce pentru

perderea unei naţionalităţi, singuri ţăranii bucovineni aŭ resistatŭ mai cu tărie năvălirei străine; ei aŭ păstratŭ cu mai multă sănţenie datinile şi limba părinţilorŭ lorŭ. Nenorocire însĕ! miseria, prigonirile, ura străinilorŭ, i-a înăspritŭ, i-a descoragiatŭ. Părăsiţi de conaţionalii lorŭ ceĭ luminaţi; rămaşi fără nici-uă cârmă în acéstă luptă de tótă ḑiua, ţăranii de peste Molna nu mai aŭ altă putere de câtŭ să înece durerea în inimile lorŭ. Familii, şi pênĕ sate întregi, părăsescŭ ţéra şi trecŭ în Moldavia, faptŭ care, între alte cause, contribuesce la împuţinarea elementului românŭ. In adevĕrŭ, după arĕtările ḑiarului *Albina* în 1856 se aflaŭ în Bucovina 260 mii români şi 170 mii ruteni; în 1867 populaţiunea română scăḑuse la 240 mii; iarŭ în 1869, după arĕtările statisticei oficiale întocmită de Camera de Comerciŭ din Cernăuţi de abia mai eraŭ 209,116 români.

Astŭ-feliŭ dară populaţiunea română descresce pe anŭ ce trece şi locuitorii de alte némuri, germani, ruteni, ebrei se îmulţescŭ în proporţiune ameninţătóre. De unde acumŭ unŭ secolŭ pămêntulŭ românescŭ de peste Molna era călcatŭ şi stăpânitŭ numai de români, astă-ḑi ei aŭ devenit deja în minoritate faţă cu elementele străine. Unŭ vécŭ încă şi, Dumneḑeŭ scie dacă, vechii stăpênitori ai pămêntului nu vorŭ ajunge să fie luaţi dreptŭ străini în ţéra lorŭ după cumŭ aŭ ajunsŭ românii din mai multe localităţi ale Transilvaniei şi Banatului.

Acésta este starea Bucovinei. Paginele care urmézŭ, fondate pe çifre oficiale, vorŭ încredinţa într'unŭ modŭ şi mai temeinicŭ pe cetitorŭ despre ceea ce ne-amŭ cercatŭ a'l înfăçişa în acéstă precuvêntare. Incheiândŭ ne luămŭ

voie a supune la cea mai seriósă meditaţiune a compatrioţilorŭ nostriĭ starea în care a ajunsŭ treĭ din cele maĭ frumóse şi maĭ cu dărnicie înzestrate ţinuturĭ ale Moldavieĭ. Dacă nu putemŭ face maĭ multŭ pentru fraţiĭ nostri, celŭ puţinŭ să le cunóscemŭ ţéra şi nevoile; să'ĭ ajutămŭ, să'ĭ consolămŭ în acéstă cale de suferinţe pe care suntŭ condamnaţĭ a o străbate. Incredinţaţĭ că dreptatea va triumfa uădată, să lăsămŭ viitoruluĭ sarcina de a respunde dacă se póte sugruma unŭ poporŭ în pămêntulŭ şi căminurile sale; dacă răpirea póte legitima cea maĭ vĕdită intenţiune de a face să piară uă naţionalitate.

BUCOVINA

I

Teritoriŭ. — Configuraţiune. — Intindere. — Limite. — Regiunĭ. — Munţĭ. — Şirurile de munţĭ. — Munţiĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ. — Coline. — Dealurile cele maĭ înalte. — Văĭ. — Văile cu luncile principale. — Rîurĭ. — Lacurĭ. — Clima. — Divisiune administrativă. — Ţinuturile cu întinderea şi populaţiunea respectivă.

A trecutŭ unŭ vécŭ de cândŭ Austria în înţelegere cu Turcia a ruptŭ din întregulŭ Moldavieĭ treĭ ţinuturĭ; acéstă fostă parte a ţĕreĭ nóstre s'a numitŭ de străinĭ *Ducatulŭ Bucovina.*

Ţéră de munţĭ şi de coline, configuraţiunea sa ne presintă maĭ preste totŭ uă succesiune de teraţe începêndŭ din şesulŭ Nistruluĭ şi înălţându-se treptatŭ pînă la pleşuvele cóme ale Carpaţilorŭ.

Munţiĭ şi colinele suntŭ străbătute, cândŭ în lungŭ, cândŭ în curmeḑişŭ, de văĭ profunde, care, înguste şi sĕlbatice între munţĭ, devinŭ din ce în ce maĭ resfăţate cu

câtŭ se depărtézŭ de obêrşia lorŭ. Aceste văĭ formézŭ pe alocurea şesurĭ întinse şi roditóre. Împrejurulŭ Rădăuţilorŭ se aflŭ unŭ şesŭ din cele maĭ însemnate prin întindere şi fertilitate.

Prin văĭ curgŭ rîurĭ, gârle şi pîraie, unele maĭ repedĭ, altele maĭ domóle, tóte însă concurândŭ a da viéţă şi a înfrumuseţa măreţulŭ tabloŭ ce ne înfăţişézŭ acéstă frumósă şi avută ţéră.

De la Nistru pînă la Dorna; de la Ceremuşŭ pînă în fruntariile Românieĭ, Bucovina îşĭ desfăşură avuţiile şi frumuseţea sa pe uă întindere care trece peste douĕ milióne pogóne (2,095,202), saŭ 10,451 kilometri pătraţĭ. Pe acestŭ teritoriŭ trăiescŭ 511,964 locuitorĭ aşeḑaţĭ în 5 oraşe, 16 târgurĭ, 298 comune şi 193 coprinsurĭ domeniale.

Vecinătăţile Bucovineĭ suntŭ : spre nordŭ Galiţia; spre rĕsăritŭ Basarabia şi România; spre apusŭ Galiţia, Transilvania şi Ungaria; spre sudŭ România şi Transilvania.

Acésta este configuraţiunea şi întinderea Bucovineĭ. Topograficesce putemŭ deosebi în acéstă ţéră treĭ regiunĭ fórte bine definite atâtŭ prin configuraţiunea câtŭ şi prin economia lorŭ : munţiĭ, colinele şi văile. Câmpia, propriŭ ḑisă, ocupă unŭ spaţiŭ restrânsŭ.

Munţiĭ Bucovineĭ suntŭ uă continuaţiune a Carpaţilorŭ din Transilvania şi România. Populate cu pădurĭ de copacĭ foioşĭ şi resinoşĭ, afară de pleşuvele lorŭ vêrfurĭ acoperite de păşiunĭ bogate séŭ de stâncĭ sterpe, aceste şiruri de munţĭ aŭ fostŭ şi suntŭ principala ramură de producţiune a ţĕreĭ.

După orientaţiunea lorŭ Carpaţiĭ bucovineni se întindŭ

în două direcţiuni : ună grupă către Transilvania şi România şi alta către Galiţia. Fără a intra în amenunte afară din cadrulŭ acesteĭ lucrărĭ, ne vomŭ mărgini a numĕra şi descri sumariŭ principaliĭ munţiĭ din care se compunŭ aceste două marĭ grupe.

Grupa întêia de munţĭ este o continuaţiune a Ineuluĭ care face parte din munţiĭ Rodna aĭ Transilvanieĭ. Pătrunzêndŭ în Bucovina Ineulŭ se împarte în două şirurĭ : unulŭ spre nordŭ îndreptându-se spre Maramureşŭ, şi altulŭ spre sudŭ, afectându ună formă arcuită, se întinde pe malulŭ dreptŭ alŭ Bistriţeĭ aurie, urcându-se treptatŭ pînă la *Dealulŭi Omuluĭ,* la ună înălţime de 2123 metri, şi pătrunde în Bucovina cu piscul Vuloi. Aceştĭ munţĭ despartŭ Bistriţa de Dorna.

In acéstă grupă se deosibescŭ prin înălţimea şi posiţiunea lorŭ maĭ mulţĭ munţĭ. Maĭ întêiŭ atrage atenţiunea măreţulŭ *Tomnaticŭ,* situatŭ între gârlele Sărata şi Ialovicĭóra. Tomnaticulŭ represintă unŭ cantonŭ de munţĭ în miḑloculŭ cărora se înalţă la 1640 metri pisculŭ numitŭ *Tomnaticu.* Către Ialovicĭóra muntele este în destulŭ de aşeḑatŭ; partea sa prăpăstiósă şi sălbatică este către gârla Sărata.

Din tomnaticŭ se rupe, séŭ maĭ bine continuesce lanţulŭ munţiĭ *Losova.* Munţiĭ acestia suntŭ dintre ceĭ maĭ rîpoşĭ în partea de către rîulŭ Ceremuşu; iarŭ în partea despre rîulŭ Putila suntŭ colinoşĭ. Pisculŭ celŭ maĭ înaltŭ este *Losova* care se înalţă la 1500 metri; după dênsulŭ vine *Hebrenesci* la 1438 mt. şi *Macsimeşulŭi* la 1410 mt. Muntele Plosca, care desparte rîulŭ Putila de Sucéva, şi se înalţă la 1886 metri, presintă unŭ aspectŭ vălosŭ;

în apropiere se află monastirea Putila într'uă poziţiune din cele mai romantice.

In grupa munţilorŭ despre România şirulŭ celŭ mai importantŭ este alŭ munţilorŭ *Lucina;* aceştia presintă în tótă întinderea lorŭ uă formă semicirculară. Pisculŭ Lucina, începutulŭ acestuĭ şirŭ la intrarea sa în Bucovina, se înalţă la 1670 metri. Piscurile care atragŭ mai multŭ atenţiunea călĕtoruluĭ prin maiestatea formeĭ lorŭ piramidală şi prin înălţimea lorŭ, suntŭ : *Gemeleulŭ* saŭ *Giumălĕulŭ* alŭ căruia vêrfŭ se urcă la 1954 metri, celŭ mai înaltŭ din toţĭ munţiĭ Bucovineĭ; *Alunulŭ* care se înalţă la 1752 metri; *Rarĕulŭ* la 1736 metri; *Tătarca* la 1632 metri; *Bonisulŭ* la 1552 metri; *Mestecăneştiĭ* la 1358 metri.

De la Câmpu-lungŭ spre Moldova munţiĭ începŭ a fi maĭ micĭ; cu tóte acestea în vecinătatea Rarĕuluĭ se află *Muntelungulŭ* la uă înălţime de 1424 metri şi *Opcina valea sécă* la 1528 metri.

In partea de nordŭ-vestŭ a rîuluĭ Moldova se rupe din şirulŭ Lucina munţiĭ *Opcina-Slatina* care se întindŭ de la Seletinŭ lângă rîulŭ Sucéva, la Fundulŭ Moldoveĭ şi dincolo de Frumósa. Acestŭ cantonŭ muntosŭ are văĭ fórte adâncĭ şi crucişe; munţiĭ suntŭ colţoşĭ; este străbătutŭ de gârle şi gârliţe numeróse care daŭ mai tóte în rîurile Sucéva, Moldoviţa şi Moldova. Piscurile cele mai înalte din acestŭ şirŭ de munţĭ suntŭ : *Vizavelica* la 1570 met.; *Păşcanu* la 1553 met.; *Feredeu* la 1552 met. *Măgura* la 1430 metri. Cele din urmă ramificaţiunĭ ale acestuĭ şirŭ de munţĭ, care se întindŭ pînă pe la oraşulŭ Sucéva, formézŭ uă localitate colinósă din cele mai po-

pulate din Bucovina şi cultivată cu multă îngrijire.

Totŭ din grupa de munţĭ despre Transilvania şi România facŭ parte munţiĭ *Suhardu* şi *Roşu*.

Munţiĭ Suhardu suntŭ uă continuaţiune a Ineuluĭ din Transilvania; se întindŭ spre nordŭ-estŭ; se îndreptézŭ spre sudŭ-estŭ pînă la întêlnirea rîuluĭ Bistriţa cu Dorna. Celŭ maĭ înaltŭ vêrfŭ alŭ şiruluĭ Suhardu este *Vêrfulŭ Omuluĭ* în Transilvania, nu departe de fruntariile Bucovineĭ. In Bucovina piscurile cele maĭ înalte din munţiĭ Suhardu suntŭ : *Suhargelu* care se înalţă la 1796 metri d'asupra nivelului măriĭ şi *Ouşorulŭ* la 1726 metri. Munţiĭ suntŭ rîpoşĭ şi cóma lorŭ este pleşuvă.

Munţiĭ Roşu suntŭ uă ramură din munţiĭ Georgeani din Transilvania; se întindŭ spre nordŭ-estŭ pînă în valea Bistriţeĭ; eĭ coprindŭ partea de resăritŭ a aceleĭ întinse văĭ care se află situată spre miaḑă-ḑiuă de la Vatra Dorna. Piscurile cele maĭ înalte suntŭ : *Lucasiu,* care se înalţă la 1858 metri; *Pétra Dorna* la 1744 metri şi *Pétra* la 1370 metri. Aceştĭ munţĭ suntŭ populaţĭ cu păduriĭ fórte frumóse de arboriĭ resinoşĭ pînă în apropierea de piscuriĭ care, ca la ceĭ maĭ mulţĭ munţĭ din Bucovina, suntŭ pleşuve.

Aceştia suntŭ munţiĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ aĭ Bucovineĭ. Spre a complecta relaţiunea relativă la munţiĭ acesteĭ ţĕrĭ ne maĭ rĕmâne a ḑice câte-va cuvinte asupra acelorŭ şiruriĭ cari suntŭ către Galiţia.

Carpaţiĭ despre Galiţia se întindŭ de la rîulŭ Ceremuşu pînă în miḑlocŭlŭ Bucovineĭ; suntŭ formaţĭ de o grupă numită *Lungulŭ*. Piscŭlŭ celŭ maĭ înaltŭ alŭ acestorŭ munţĭ este *Lungulŭ noŭ*, care se înalţă la 1450 metri;

după dênsulŭ vinŭ *Lungulŭ vechiŭ* la 1446 metri; *Cornu* la 1346 metri şi *Sena* la 1348 metri.

Din munţĭ trecemŭ pe nesimţite în ramificaţiunile lorŭ şi treptatŭ ne coborâmŭ în desfătătórea regiune a colinelorŭ.

Partea maĭ colinósă a Bucovineĭ începe de la Nistru şi se întinde de sub pólele munţilorŭ, strebătêndŭ ţéra pînă dincolo de rîulŭ Sucéva de unde începe regiunea muntósă. Colinele, unele poputate cu păduri frumóse, altele acoperite cu păsciunĭ bogate şi altele supuse cultureĭ, constituescŭ una din regiunile cele maĭ romantice ale Bucovineĭ. Incepêndŭ de la rîulŭ Sucéva se potŭ despărţi treĭ sub-regiunĭ de colinĭ, şi a nume : 1° Colinele coprinse între Sucéva şi Siretŭ; 2° Colinele dintre Siretŭ şi Prutŭ şi 3° Colinele dintre Prutŭ şi Nistru.

Intre Sucéva şi Siretŭ colinele cele maĭ înalte se află în partea de vestŭ; maĭ tóte suntŭ acoperite cu păduri de esenţe foióse. Colinele despre rĕsăritŭ suntŭ mare parte supuse cultureĭ şi lemnele lipsescŭ în acéstă localitate.

Intre colinele din partea de vestŭ suntŭ unele care prin înălţimea lorŭ se potŭ considera ca munţĭ; astŭ-felŭ Pietruşca, care începe din valea Sucéveĭ, are uă înălţime de 1200 metri d'asupra nivelului mărĭĭ; Butca Buculoi, care înălţându-se treptatŭ începêndŭ din aceeaşĭ vale, se urcă la 1160 metri.

Inălţimea meḑiă a colinelorŭ este 658 metri; însă variaţiunea este mare după cum póte cine-va să se încredinţeze din înălţimile unora din colinele acesteĭ sub-regiunĭ. Colina Slatina se urcă la 836 metri; Vesulŭ la 782; Humora la 528; Fundătura şi Stĕnca la 502;

Perdiseni la 496; Siliştióra la 456; Monastirea Sântului Onufriŭ la 452; Siretu la 392; Mitoca la 364.

Unŭ numĕrŭ însemnatŭ de gârle şi pîraie strĕbatŭ aceste coline şi alimentézĕ rîurile Sucéva şi Siretulŭ.

Colinele dintre Siretŭ şi Prutŭ suntŭ, în generalŭ, maĭ scunde ca cele precedente. Inălţimea meḑiă a celorŭ maĭ înalte este de 533 metri d'asupra nivelului mărin. Cu câtŭ ne apropiămŭ de Cernăuţĭ cu atâtŭ şi înălţimea colinelorŭ se micşoréză; aşa că în partea despre nordŭ-estŭ devinŭ neînsemnate. Agricultura este fórte desvoltată în acéstă parte a ţĕreĭ; localitatea este populată. După mĕsurătorile făcute s'a constatatŭ că colina Ispasŭ se înalţă la 514 met.; Cecina la 562 met.; Dumbrava la 388 met. şi Cernăuţiĭ la 230 metri.

Intre Nistru şi Prutŭ locŭlŭ este maĭ multŭ şesŭ; partea despre rĕsăritŭ pe lângă Sadagura este maĭ rădicată ca cea despre apusŭ. Din mĕsurătorile inginerilorŭ Institutului geograficŭ din Viena resultă că la Horodeştĭ înălţimea este de 480 met.; lângă Babinu 324 metri. Acéstă regiune este dintre cele maĭ populate; pădurile suntŭ rarĭ; lacurile şi locurile smârcóse acoperă suprafeţe întinse.

Munţiĭ şi colinele suntŭ despărţiţĭ prin nenumĕrate văĭ prin care curgŭ rîurile, gârlele şi pîraiele Bucovineĭ. Inguste în câtŭ abia trece apa printre dênsele, văile se deschidŭ, se resfaţă cu cât se apropie de coline. Multe dintre dênsele aŭ şesurĭ din cele maĭ fertile precumŭ suntŭ şesulŭ Prutuluĭ, Siretuluĭ, Sucéveĭ şi altele.

Considerate în raportŭ cu orientaţiunea lorŭ, văile adêncĭ ale Bucovineĭ se îndreptézĕ de la miaḑă-ḑiuă spre rĕsăritŭ. Multe dintre dênsele trecŭ din Bucovina în Moldavia şi se întindŭ pînă la Dunăre.

Plecându din partea sudică a Bucovinei întîlnimu următórele văi principale : valea Bistriţei, valea Moldovei, valea Sucévei, valea Siretului, valea Prutului şi valea Nistrului.

Valea Bistriţei începe aprópe de Carlibaba, la intrarea rîului Bistriţa în Bucovina, şi se întinde printre munţi, la drépta şi la stânga rîului, trecându pe la Ciocăneşti, Iacobeni, Călineşti, Vatra Dorna, pînă în fruntariile Românieï unde Bistriţa intră în judeţulu Sucéva. La Vatra Dorna, unde Dorna dă în Bistriţa, începe valea rîului Dorna, una din cele mai romantice din tótă Bucovina. Inălţimea comunelorŭ înşirate pe lunca Bistriţei variază; aste-felŭ Carlibaba este aşeḑată la 954 metri d'asupra nivelului mării; Iacobenii la 890 metri; Dorna-Cândreni la 820 metri, şi Vatra Dorna la 802 metri. Mai de a lungulŭ acestei văi suntŭ sate industrióse şi populate.

Valea Moldovei, de la obêrşia sa în munţii Lucina şi pînă la comuna Sadova, este fórte îngustă, se lărgesce treptatŭ pînă la comuna Gura-Humora; de aci înainte are lărgimea cea mai mare pînă ce intră în România lângă Cornulŭ Luncii. Pe acéstă frumósă vale se află aşeḑate comune importante precumŭ suntŭ Moldova, Breazulŭ, Fundulŭ Moldovei, Pojorita, Sadova, oraşulŭ Câmpu-Lungŭ, Vama şi Gura Humora. Ca ramuri ale valei Moldova se deosibescŭ prin frumuseţea şi populaţiunea lorŭ valea Putnei şi valea Sucha. Inălţimea comunelorŭ d'asupra nivelului mării variază; astŭ-felŭ Pojorita este la 758 metri; Câmpu-Lungŭ la 693 metri; Vama la 572 metri şi Gura Humora la 464 metri. Stulpicani, comună industrială pe valea Sucha, se află la 735 metri.

Valea Sucéveĭ, care desparte Bucovina în douĕ părţĭ aprópe egale, este cea maĭ importantă dintre văile acesteĭ ţĕrĭ. Ingustă de la obêrşia sa pînă la comuna Frasinulŭ, începe a se lărgi de aci înainte, astŭ-felŭ că pe la Rădăuţĭ are uă lăţime de uă milă şi jumĕtate austriacă. De la Rădăuţĭ pînă la fruntariile Bucovineĭ acéstă vale începe iarăşĭ a se îngusti pînă la oraşulŭ Sucéva.

Valea Sucéveĭ, dimpreună cu alte văĭ care suntŭ ramurile séle, este una din cele maĭ populate şi maĭ înflorite din Bucovina, atâtŭ în agricultură câtŭ şi în industrie.

Comuna situată la cea maĭ mare înălţime în valea Sucéveĭ este Şipotulŭ la 672 metri; vinŭ după dênsulŭ Seletinu la 633 metri; Stréja la 510 metri şi Rădăuţiĭ la 417 metri.

Valea Siretuluĭ începe în apropiere de Vişniţa, de la cele din urmă coline ale munteluĭ Lungu, şi are cea maĭ mare lăţime în dreptulŭ comuneĭ Mihova. La Sucevenĭ se întâlnesce cu valea Siretuluĭ micŭ unde valea are óre-care lărgime. De la Sucevenĭ înainte pînă în hotarulŭ Românieĭ lunca Siretuluĭ este camŭ îngustă.

Pe valea Siretuluĭ se află comune populate şi avute precumŭ suntŭ Berhometulŭ, Străşineţulŭ, Sucevenii, Crasna. La comuna Şipotele valea Siretuluĭ are uă înălţime de 672 metri, iarŭ la oraşulŭ Siretu 392 metri.

Valea Prutuluĭ începe de lângă Nepolăcăuţĭ, fruntaria despre Galiţia, şi se întinde pînă în apropiere de Mamorniţa unde intră în România; este lată şi şésă, populată şi bine cultivată. La Nepolăcăuţĭ acéstă vale se confundă cu a rîuluĭ Ceremuşu. La Cernăuţĭ albia Prutuluĭ se află la înălţime de 146 metri d'asupra nivelului mării.

In valea Ceremuşuluĭ se află Bănila la 244 metri şi Vascăuţi la 218 metri.

Pe valea Prutuluĭ se află multe comune populate dintre care vomŭ menţiona Cernăuţiĭ, Sadagura, şi Boianu.

Valea Nistruluĭ se întinde în Bucovina de la Svinița şi pînă la Măzărăuca; este îngustă şi în apropiere de Nistru rîpósă. Vale din cele maĭ aşeḑate, valea Nistruluĭ de abia are uă înălţime de 92 metri la intrarea sea în Basarabia.

Afară de văile principale Bucovina este străbătută de uă mulţime de văĭ secondare dintre care unele suntŭ în destulŭ de populate şi centruri de industrie.

Prin miḑloculŭ văilorŭ şerpuescŭ, din Carpaţĭ şi pînă la fruntariĭ, rîurile Bucovineĭ care primescŭ în trécĕtulŭ lorŭ tributulŭ a o mulţime de gârle, pîraie şi isvóre.

Rîurile principale ale Bucovineĭ suntŭ : Nistrulŭ, Prutulŭ, Siretulŭ, Sucéva, Moldova şi Bistriţa. Afară de cele douĕ d'ântêiŭ, cele-l-alte isvorescŭ din Carpaţiĭ bucovineni, şi unele dintr'ênsele după ce strebatŭ ţéra în curmeḑişŭ intră în România.

Nistrulŭ ţermuresce fruntariele de nordŭ ale Bucovineĭ şi intră în Basarabia. Malurile séle suntŭ în mare parte compuse din margă; rîpóse pe alocurea şi sterpe. Afluinţiĭ sĕĭ suntŭ Onutulŭ cu tributariĭ sĕĭ Gramincea şi Crimova.

Prutulŭ are obêrşia sa în munţiĭ Galiţieĭ; intră în Bucovina la satulŭ Orăşenĭ, o strebate în curmeḑişŭ trecêndŭ lângă Cernăuţĭ, şi la Novoseliţa intră în România. Afluintele principalŭ alŭ Prutuluĭ este rîulŭ Ceremuşu, rîŭ care ţermuresce jumĕtate fruntaria sudŭ-vestŭ a ţĕreĭ şi primesce tributulŭ gârlelorŭ şi gârliţelorŭ Sărata, Ialovi-

cióra, Lăpuşna şi Putila. Rîulŭ Durhu, care dă în Prutŭ în apropiere de Cernăuţi, este asemenea unŭ afluinte de óre-care însemnătate.

Siretulŭ isvorasce din munţiĭ Losova, străbate maĭ tótă ţéra în curmeḑişiŭ pînă la intrarea sa în România. In calea sa primesce în stânga apele gârlelorŭ Mihodra şi Molna, gârlă care este hotarulŭ între Bucovina şi România; în drépta afluintele principalŭ este Siretulŭ micŭ saŭ Sărecelu.

Sucéva are obêrşia sa în munţiĭ Losova şi străbate ţéra primindŭ în calea sa în partea dréptă afluinţiĭ Şipotulŭ, Brodina, Putna, Sucevița, Solca, Soloneţu, Costina; iar în stânga Răpocelu, Comarna, Laura, Bîlca, Hatna şi Dragomirna.

Moldova isvorasce din acelaşĭ şirŭ de munţĭ cu Sucéva, curge maĭ multŭ printre munţĭ şi intră în România la Cornu-Luncii. Afluinţiĭ sĕĭ în stânga suntŭ : Sadova, Moldoviţa şi Humora; iar în drépta Putna şi Sucha.

Bistriţa, căreea 'ĭ maĭ ḑicŭ şi *aurie* pentru că odinióră ţiganiĭ spălaŭ nisipulŭ pentru a estrage aurŭ, îşĭ are obêrşia sa în Maramureşiŭ în munţiĭ Ghergheleŭ; are unŭ cursŭ linŭ. La Vatra Dorna primesce apa Dorneĭ şi apoĭ străbate în România.

Se află în Bucovina multe lacurĭ dintre care cele maĭ întinse suntŭ în regiunea şésă, între Nistru şi Prutŭ. In acéstă parte a ţĕreĭ terenulŭ fiindŭ pe alocurea prea aşeḑatŭ s'aŭ formatŭ şi smârcurĭ.

Clima Bucovineĭ este maĭ aceeaşĭ ca clima din partea muntósă a Romănieĭ. Temperatura meḑiă este maĭ caldă în localităţile despre rĕsăritŭ, în tótă regiunea unde cresce

porumbulŭ; spre munte este maĭ aspră. Temperatura mediă a anuluĭ în Cernăuţĭ este de 8°,3 centigrade; la munte cade la 5°,4 pe cândŭ la Bucureştĭ variază între 9°,9 şi 12°,9 centigrade.

Temperatura mediă a fie-căria lunĭ este: în Marte 1°,4; Aprilie 8°,8; Maiŭ 14°,6; Iuniŭ 18°,4; Iuliŭ 20°,0; Augustŭ 18°,1; Septembre 14°,8; Octomb. 10°,2; Noembre 2°,0; Decembre—3°,0; Ianuarie—4°,6; Febr.—2°1.

Vêntulŭ domnitorŭ este celŭ care suflă de la nordŭ-vestŭ. Vêntulŭ de nordŭ-estŭ aduce frigulŭ celŭ maĭ mare.

Cătăţimea de plóie ce cade variază după anĭ; se póte lua ca medie 58 pînă la 59 centimetri.

Judecândŭ după temperatura meḑie a anuluĭ şi după meḑiele mensualĭ, clima Bucovineĭ se póte trece în clima temperată mixtă.

Administraţiunea generală a Bucovineĭ este încredinţată unuĭ guvernatore. Uă adunare, numită Dieta, constituesce represintaţiunea ţĕreĭ, şi este compusă din guvernatore, episcopulŭ rĕsăriténŭ, nouĕ represintanţĭ aĭ proprietăţiĭ marĭ; douĭ din capitală, douĭ din partea comerciuluĭ şi a industrieĭ; treĭ represintanţĭ aĭ oraşelorŭ şi douĭ-spre-ḑece represintanţĭ aĭ comunelorŭ.

Fie-care din cele optŭ ţinuturĭ este administratŭ de către unŭ funcţionarŭ cu atribuţiunĭ de prefect. Uă curte în Cernăuţĭ şi patru-spre-ḑece judecătoriĭ cercuale represintă ramura justiţieĭ.

Bucovina este împărţită în optŭ ţinuturĭ, şi a nume: *Cernăuţiĭ* a cărora reşedinţă este oraşulŭ *Cernăuţĭ*, care este în acelaşĭ timpŭ şi capitala ţĕreĭ. Ţinutulŭ este compusŭ din 47 comune dintre care cele maĭ locuite suntŭ:

Cernăuţiĭ cu 23,360 locuitorĭ; Cuciurmare cu 6,497, Roşu cu 6,448; Mămăieştiĭ 5,042; Boianu 5,196 şi Sadagura 4,679. Intinderea ţinutuluĭ trece peste 174,535 pogóne. (1)

Ţinutulŭ *Câmpu-lungŭ*, cu reşedinţa *Câmpu-lungŭ* are 29 comune, şi uă întindere teritorială care trece preste 470,620 pogóne. Oraşulŭ de reşedinţă numeră 5,561 locuitorĭ. Comune maĭ importante suntŭ : Vatra Dorna cu 3,254 locuitorĭ; Vama cu 3,487 şi Iacobeni cu 2,267.

Ţinutulŭ *Cosmanu*, compusŭ din 53 comune, are reşedinţa în *Cosmanu*, orăşelŭ cu 3,737 locuitorĭ, şi unŭ altŭ târgŭ Zastauna cu 3,360. Suprafaça acestuĭ ţinutŭ trece peste 168,667 pogóne.

Ţinutulŭ *Rădăuţiĭ* cu 33 comune, are reşedinţa în oraşulŭ *Rădăuţiĭ* locuitŭ de 9,429 suflete. In apropiere se află comuna Arbora cu 4,217 locuitorĭ; Frătăuţiĭ vechĭ cu 3,954 locuitorĭ şi Frătăuţiĭ nuoĭ cu 3,712 locuitorĭ. Suprafaça ţinutuluĭ trece peste 417,448 pogóne.

Ţinutulŭ *Siretu* cu 46,929 locuitorĭ, este compusŭ din 38 comune şi are reşedinţa în oraşulŭ *Siretŭ* cu 6,486 locuitorĭ. După capitala ţinutuluĭ comuna cea maĭ importantă este Terebleştiĭ cu 31,511 locuitorĭ. Suprafaça sa este de 105,000 pogóne.

Ţinutulŭ *Străşineţu* compusŭ din 34 comune, locuitŭ de 54,344 locuitorĭ are reşedinţa la *Străşineţŭ*, orăşelŭ cu 4,065 locuitorĭ. Comune maĭ importante după capitala ţinutuluĭ suntŭ : Petreuţiĭ după Siretŭ cu 3,199 locuitorĭ; Crasna Putni şi Crasna Ilski cu 3,008 locuitorĭ; Sadova cu 2,564; Stăneştiĭ cu 2,518 locuitorĭ. Intinderea ţinutuluĭ este 232,000 pogóne.

(1) S'a neglesŭ fracţiunile la prefacerea jugĕrelorŭ în pogóne.

Ţinutulŭ *Sucéva,* cu uă întindere de 210,000 pogóne, populatŭ cu 69,020 locuitorĭ, are de reşedinţă oraşulŭ *Sucéva,* vechia capitală a Moldavieĭ, locuită de 7,450 locuitorĭ. Comune maĭ importante suntŭ : Bossancea cu 3,890 locuitorĭ; Balacéna cu 2,323; Petreuţiĭ după Sucéva cu 2,397; Gura Humori cu 2,940, şi altele.

Cantemirŭ, care scria pe la 1716, ne spune că pre timpulŭ sĕŭ oraşulŭ Sucéva, scaunulŭ domnieĭ şi alŭ Mitropolieĭ Moldavieĭ, zăcea în ruine. Acestŭ oraşŭ avea 40 bisericĭ de pétră, maĭ multe de lemnŭ, 14 miĭ case private. După strămutarea scaunuluĭ domnescŭ la Iaşĭ, Sucéva s'a ruinatŭ maĭ pe deplinŭ.

Ţinutulŭ *Vişniţa,* cu uă populaţiune de 48,177 locuitorĭ, se întinde pe 304,000 pogóne. Reşedinţa este oraşulŭ Vişniţa cu 6,201 locuitorĭ. Comune principale suntŭ : Berhometu cu 4,244 locuitorĭ; Putila cu 3,964; Ispasu cu 3,368; Văscăuţiĭ cu 3,764.

II

Populaţiune. — Ochire economică asupra populaţiuneĭ de la 1775 pînă la 1871. — Colonisarea cu unguri, germani, şi ruteni. — Populaţiunea actuală după ţinuturi şi naţionalităţi; — după profesiuni. — Mişcarea populaţiuneĭ de la 1862 pînă la 1871.—Crimele şi delictele după confesiune.

Publicaţiunile statistice asupra Bucovineĭ, făcute în aceştĭ din urmă anĭ, încredinţéză că, în anulŭ cândŭ acéstă ţéră s'a ocupatŭ de Austria, populaţiunea ţinuturilorŭ deslipite de Moldavia era numaĭ de 75,000 suflete care locuiaŭ în 24 comune rurale, 2 oraşe, Sucéva şi Siretulŭ şi unŭ têrguşorŭ, Cernăuţiĭ. Este fórte probabilŭ că guvernulŭ austriacŭ a trebuitŭ să facă verĭ-unŭ recensimentŭ la acea epocă; acéstă lucrare arŭ fi de celŭ maĭ mare interesŭ pentru noĭ fiind-că numaĭ cunoscênd'o amŭ putea să ne facemŭ uă idee precisă despre sporirea populaţiuneĭ române şi de mersulŭ colonisărieĭ în Bucovina.

Fără de acésta este sigurŭ că pe timpulŭ acela între aceĭ 75 de miĭ locuitorĭ se aflaŭ fórte puţinĭ străinĭ, câţĭ-va rutenĭ, ebreĭ, meseriaşĭ şi comercianţĭ. Pe dată însă ce se încorporă Bucuvina cu Austria începură a se pripăşi străiniĭ. In timpulŭ administraţiuniĭ celuĭ d'ântêiŭ comandantŭ militarŭ alŭ Bucovineĭ, generarulŭ Spleny, veniră şi se aşeḑară în Sucéva, Siretŭ şi Cernăuţĭ mulţime de meseriaşĭ germani. Se vede că numĕrulŭ acestorŭ

meseriaşĭ a fostŭ îndestulŭ de mare, pentru că, negăsindŭ de lucru, mulţĭ dintre dênşiĭ s'aŭ aşeḑatŭ la ţéră apucându-se de agricultură.

In anulŭ 1783 imperatorele Iosif alŭ II-lea visită Bucovina; consecinţele acesteĭ imperiale visite se traduseră prin aducerea de coloniştĭ germanĭ pe la anul 1787 care se aşeḑară în satele Ilişescĭ, Arbora, Iţcanĭ, Frătăuţĭ, Milişuţu, Molodia şi Roşu. Totŭ în acelaşĭ timpŭ se aşeḑară coloniĭ maghiarĭ în satele Andraşfalva, Hadikfalva, Istenşegiţu, Fogodisten şi Ioseffalva. Se vede de la sine că aceste sate botezate cu numirĭ ungurescĭ aŭ fostŭ create de aceĭ coloniĭ, séŭ că li s'aŭ schimbatŭ numirile românescĭ. In fine se aduse şi coloniĭ lipovene în localităţile Klimăuţu, Bialokiernica şi Lipoveni.

Uă împrejurare neaşteptată contribui ca populaţiunea bucovineană să fie sporită prin sosirea de numeróse familiĭ de rutenĭ galiţianĭ. Cândŭ s'a încorporatŭ Bucovina cu Austria s'a stipulatŭ ca locuitoriĭ să fie scutiţĭ de serviciulŭ militarŭ, dreptŭ care li s'a răpitŭ în 1830. Astŭ-felŭ fiindŭ, pentru că locuitoriĭ din Galiţia nu se bucuraŭ de scutirea militară, începură a năvăli în Bucovina ca să scape de acestŭ serviciŭ, şi fondară unŭ mare numĕrŭ de comune. Nu este mirare ca acéstă colonisare cu slavĭ să fi fostŭ provocată indirectŭ, căcĭ numaĭ astŭ-felŭ se póte esplica îmulţirea populaţiuneĭ rutene, populaţiune care astă-ḑĭ este maĭ de uă potrivă la numĕrŭ cu adevĕrata populaţiune indigenă, adică cea română. Orĭ-cumŭ arŭ fi, unŭ faptŭ netăgăduitŭ este că, pămêntulŭ Bucovineĭ ocupatŭ odinióră numaĭ de românĭ, a ajunsŭ după 100 anĭ să fie ocupatŭ jumĕtate cu ru-

teni şi parte cu germani, ungurĭ, slovacĭ şi alte némurĭ; că uă populaţiune curatŭ română acumŭ unŭ vécŭ, a rĕmasŭ deja în minoritate, represintândŭ maĭ puţinŭ de jumĕtate din populaţiunea totală a ţĕreĭ; cu alte cuvinte de unde acumŭ una sută de anĭ pămêntulŭ Bucovineĭ era ocupatŭ numaĭ de românĭ şi era stăpânitŭ numaĭ de dênşiĭ, astă-ḑĭ după uă dominaţiune străină de unŭ vécŭ, ţéra a fostŭ năpădită de némurĭ străine şi uă parte însemnată din pămêntulŭ românescŭ a trecutŭ în stăpânirea lorŭ. Resultatele politice, sociale şi economice ale uneĭ atarĭ stărĭ de lucrurĭ, orĭ-cine le înţelege. Nenorociţiĭ nostriĭ fraţĭ bucovineni nu numaĭ că le înţelegŭ, darŭ le şi simtŭ, căcĭ nu trece ḑiuă în care să nu se convingă că cĭ aŭ ajunsŭ străinĭ în ţéra lorŭ; li se demonstréză acésta în tóte relaţiunile lorŭ politice, sociale şi economice. Şi maĭ multŭ: populaţiunea rurală înăsprită, apăsată, persecutată, a emigratŭ şi emigréză, adese-orĭ sate întregĭ, în Moldavia şi Basarabia; populaţiunea urbană de némŭ românescŭ, a maĭ dispărutŭ; Cernăuţiĭ suntŭ numaĭ cu numele unŭ oraşŭ românescŭ. Limba română oropsită în relaţiunile oficiale, începe a fi înlăturată chiarŭ de familiile române de óre-care distincţiune. Astŭ-feliŭ scopulŭ urmăritŭ în Bucovina s'a maĭ îndeplinitŭ; copiiĭ sĕĭ s'aŭ înstrăinatŭ şi străiniĭ pripăşiţĭ aŭ ajunsŭ stăpânĭ pe pămêntulŭ udatŭ de sângele ostaşilorŭ românĭ, ilustratŭ de vitejia luĭ Stefan celŭ mare şi alţĭ domnĭ românĭ. Subiectŭ de meditaţiune durerósă pentru noĭ, starea actuală a Bucovineĭ din punctulŭ de vedere alŭ populaţiuneĭ, este unŭ faptŭ care meritä tótă atenţiunea românilorŭ. Tabloulŭ ce urméză ne va încredinţa pe deplinŭ despre acésta.

POPULAȚIUNEA DIN BUCOVINA DUPA NAȚIONALITĂȚĬ IN 1869

ȚINUTURILE și CAPITALA	Numĕrulŭ locuitorilorŭ după ținuturĭ	DIN POPULAȚIUNEA TOTALA SE AFLĂ																
		Românĭ	La sută	Rutenĭ	La sută	Germanĭ	La sută	Ungurĭ	La sută	Ruși și Lipoveni	La sută	Slovacĭ	La sută	Alte naționalităȚĭ creștine	La sută	IsraeliȚĭ	La sută	De alte religiuni
Cernăuțiĭ, capitală. . .	33,884	5,999	17,7	5,831	17,2	6,636	19,6	84	0,2	33	0,1	8	—	5,721	16,9	9,572	28,3	—
Cernăuțiĭ, ținută . . .	74,367	28,315	38,0	35,011	47,0	2,422	3,3	—	—	—	—	—	—	631	0,9	7,988	10,8	—
Cămpu-lungŭ.	35,557	22,157	62,3	3,622	10,2	7,711	21,7	—	—	—	—	—	—	385	1,1	1,665	4,7	17
Cosmanu	76,082	1,021	1,3	69,535	91,4	549	0,7	—	—	—	—	—	—	523	0,7	4,454	5,9	—
Rădăuțiĭ	73,601	54,852	74,5	5,893	8,0	6,074	8,3	2,268	3,1	—	—	675	0,9	477	0,6	3,362	4,6	—
Siretu	46,929	14,339	30,6	14,881	31,7	5,189	11,0	5,712	12,2	2,408	5,1	-	—	662	1,4	3,738	,0	—
Strășinețu.	54,344	27,127	49,9	15,842	29,1	5,276	9,9	—	—	—	—	134	0,2	538	1,0	5,427	9,9	-
Succava	69,023	54,025	78,2	3,012	4,4	6,107	8,9	522	0,8	508	0,7	—	—	569	0,8	4,280	6,2	—
Vișniță	48,177	1,281	2,6	37,568	78,0	1,101	2.3	—	—	94	0,2	373	0.8	492	1,0	7,268	15,1	—
Totală	511,964	209,116	40,8	191,195	37,3	41,065	8,0	8,586	1,7	3,043	0,6	1,190	0,2	9,998	1,9	47,754	9,5	17
Scăzêndu-se populațiunea flotantă.	20,036	641	3,2	12,461	62,2	555	2,8	116	0,6	92	0,5	—	—	3,367	16,8	2,787	13,9	17
Rĕmânŭ indigenŭ	491,928	208,475	42,4	178,734	36,4	40,510	8,2	8,470	1,7	2,951	0,6	1,190	0,2	6,631	1,3	44,967	9,2	—

Populaţiunea totală a Bucovineĭ se urcă la 511,964 suflete, din care 491,928 indigenĭ iar 20,036 populaţiune flotantă. Acéstă populaţiune se împarte după naţionalităţĭ în modulŭ următorŭ :

Românĭ	209,116	adică	40,8	la %
Rutenĭ.	191,195	»	37,3	»
Germanĭ	41,065	»	8,0	»
Ungurĭ.	8,586	»	1,7	»
Ruşĭ şi Lipovenĭ . . .	3,043	»	0,6	»
Slovacĭ.	1,190	»	0,2	»
Alte naţionalităţĭ creştine	9,998	»	1,9	»
Israeliţĭ	47,754	»	9,5	»
De alte religiumĭ necreştine	17	—	—	—

Astŭ-felŭ déră cu tótă colonisarea, cu tótă stăruinţa pusă în timpŭ de unŭ secolŭ pentru a popula pămêntulŭ Bucovineĭ cu străinĭ, populaţinnea română este maĭ numerósă de câtŭ orĭ-care alta. Cu tóte acestea este destulŭ de tristŭ ca românii să fie în minoritate în ţéra lorŭ faţă cu tótă populaţiunea de origină străină, de óre-ce eĭ de abia suntŭ 40 la sută din întréga populaţiune bucovineană.

Ţinuturile în care românii se află în majoritate suntŭ : Sucéva, Rădăuţii, Câmpu-lungŭ, Străşineţu şi Cernăuţii; în ţinutulŭ Siretuluĭ suntŭ maĭ în acelaşĭ numĕrŭ ca şi rutenii. In cele-l-alte douĕ ţinuturĭ, Cosmanu şi Vişniţa, populaţiunea ruténă este în majoritate. In capitala Bucovineĭ majoritatea este a israeliţilorŭ şi a germanilorŭ.

Se observă că nu esistă unŭ singurŭ ţinutŭ în tótă Bu-

covina în care să nu se afle de la 4 până la 15 la % israeliţi.

Tótă populaţiunea Bucovinénă locuesce în 5 oraşe, 16 târguri, 298 comune, 193 ţinuturi domeniale. In aceste localităţi se află 93,939 case locuite şi 4,157 nelocuite.

Religiunea greco-orientală predomnesce; 383,244 suflete suntu de acésta confesiune; 56,825 suflete suntu de religiune catolică. Considerată după profesiunile ce esercitéză, populaţiunea Bucovinei este în majoritate agricolă. Industria, atâtu mare câtu şi mică, este represintată mai cu sémă de către străini. La 1869 s'a constatatu că esista 455 preoţi, 1555 împiegaţi activi, servitori şi alte persóne în funcţiunile publice; 817 profesori, 1914 studenţi, 5 autori, 207 artişti, 84 notari. Serviciulu sanitaru numera 35 medici, 31 chirurgi, 144 móşe, 25 farmacişti şi 42 cu alte ocupaţiuni de felulu acesta.

Cu agricultura şi pădurăria se ocupa 60,123 proprietari, 445 arendatori, 507 împiegaţi, 126,024 ómeni de serviciu stabili şi 73,218 ţiuaşi; cu vênatulu şi pescuitulu 13 inşi; cu esploatarea minelorŭ : 2 proprietari, 37 împiegaţi şi 1023 lucrători.

Populaţiunea industrială şi comercială este repărţită în modulu următoru : cu industria construcţiunilorŭ şi lucrărilorŭ de artă se ocupă 139 întreprinzĕtori, 27 împiegaţi, 1336 lucrători; — cu industria prelucrării metalelorŭ, lemnelorŭ şi petrilorŭ 1598 întreprinzĕtori, 47 împiegaţi, 3444 lucrători; — cu producţiunea fabricatelorŭ chimice, cu tutunulu, cu obiecte de alimentaţiune şi altele, 597 întreprinzĕtori, 144 împiegaţi, 1987 mun-

citorĭ; — cu ţesutulŭ 647 patronĭ şi 1753 lucrătorĭ;— cu tăbăcăria, fabricate de chârtie şi alte câte-va industrĭi 1396 patronĭ, 9 împiegaţĭ, 1964 lucrătorĭ;—cu diferite alte industrĭi 532 patronĭ, 32 împiegaţĭ, 1308 lucrătorĭ. Comerciulŭ era represintatŭ de către 2964 patronĭ, 122 împiegaţĭ şi 3538 lucrătorĭ. Transportulŭ ocupa 335 întreprinţĕtorĭ, 224 împiegaţĭ şi 603 lucrătorĭ şi instituţiunile de creditŭ 26 individe. Trăescŭ din venitulŭ caselorŭ şi din rentă 2728 persóne. S'a constatatŭ că clasa servitorilorŭ numeră 10,320 inşĭ.

Totŭ cu ocasiunea recensiuneĭ din 1869 s'a pututŭ afla că se află 26,076 copiĭ maĭ marĭ de 14 anĭ fără nicĭ uă profesiune şi 181,390 maĭ micĭ de 14 anĭ.

Să trecemŭ acumŭ la mişcarea populaţiuneĭ. Statistica oficială publicată la 1872 coprinde în privinţa mişcăreĭ populaţiuneĭ date pentru ţece anĭ, de la 1862 pînă la 1871. In timpŭ de ţece anĭ s'aŭ celebratŭ în tótă Bucovina 55,911 căsătorĭĭ, aceea ce dă uă meţie de 5591 căsătorĭĭ pe fie-care anŭ. Acéstă çifră, cu puţină diferinţă în plus saŭ în minus, este maĭ aceeaşĭ de la 1862 pînă la 1872; numaĭ în anulŭ 1866 s'aŭ celebratŭ de abia 2,801 căsătorĭĭ, faptŭ care nu se póte atribui în mare parte de câtŭ lipseĭ de producţiune în anulŭ acela.

In aceiaşĭ periodă de ţece anĭ s'aŭ născutŭ 212,266 copiĭ, dintre care 192,353 legalĭ şi 19,913 naturalĭ. Meţia anuală pentru acéstă deceniă este de 19,235 copiĭ legalĭ şi 1,991 copiĭ naturalĭ. Lipsa din 1866 a avutŭ înrîurire şi asupra nascerilorŭ; în adevĕrŭ, în anulŭ acela s'aŭ născutŭ suma de 15,772 copiĭ pe cândŭ în anĭĭ precedenţĭ cifra a trecutŭ peste 22 miĭ nascerĭ. In oraşulŭ

Cernăuţi din copiĭ născuţi anualŭ aprópe jumĕtate suntŭ nelegitimi; astŭ-felŭ meḑia decenală ne dă pentru acestŭ oraşŭ 890 nascerĭ legitime şi 428 nascerĭ nelegitime. Statistica oficială atribuesce acestŭ faptŭ anormalŭ abundanţeĭ servitórelorŭ şi muncitórelorŭ care vinŭ din ţinuturĭ şi trăescŭ în capitală necununate.

Repărţindu-se nascerile nelegitime după religiunĭ se constată că s'aŭ născutŭ copiĭ nelegitimi :

2,454	romano-catolicĭ.	adică	12,3 la %
807	greco-catolicĭ.	»	36,2 »
47	greco şi arméno-catolicĭ.	»	0,6 »
16,375	resăritenĭ.	»	7,9 »
74	alte confesiunĭ	»	0,4 »
328	evangelicĭ	»	4,5 »
1,141	israeliţi.	»	7,0 »

De unde urméză că nascerile nelegitime suntŭ maĭ numeróse în populaţiunea de religiune greco-catolică, după care vine populaţiunea romano-catolică.

Numĕrulŭ morţilorŭ s'a urcatŭ la 175,296 în ḑece anĭ, aceea ce dă uă meḑie de 17,529 pe fie-care anŭ. Obicĭnuitŭ cifra anuală a morţilorŭ a variatŭ între 14 şi 15 miĭ; în 1866 aŭ muritŭ 40,907 inşi, anŭ nenorocitŭ când pe lângă lipsa de bucate a bântuitŭ colera şi tifosulŭ.

Mortalitatea normală repărţită pe ţinuturĭ în raportŭ cu populaţiunea respectivă este :

Cernăuţiĭ (capitală)	3,7 %
Străşineţu (ţinutŭ)	2,9 »
Cernăuţiĭ (ţinutŭ)	2,8 »

Cosmanu (ţinutŭ)	. . . . .	2,8 %
Rădăuţiĭ	»	2,7 »
Siretu	»	2,4 »
Câmpu-lungu	»	2,2 »
Sucéva	»	2,2 »
Vişniţa	»	1,9 »

Pentru a încheia acestŭ capitolŭ vomŭ reproduce după statistica oficială repărţirea crimelorŭ şi a delictelorŭ după religiunĭ; din acestŭ punctŭ de vedere se află uă crimă saŭ unŭ delictŭ la :

480	persóne	greco-catolice
876	»	resăritenĭ
1216	»	romano-catolicĭ
1227	»	israeliţĭ
1786	»	evangelicĭ
1894	»	armenĭ
1898	»	lipovenĭ.

Din cifrele date asupra populaţiuneĭ bucovinene cetitorulŭ a pututŭ să se încredinţeze că acéstă ţéră română, locuită numaĭ de românĭ pînă în momentulŭ cândŭ ni s'a răpitŭ de Austria, a ajunsŭ să fie ocupată pe nesimţite de către străinĭ; astŭ-felŭ că în momentulŭ de faţă româniĭ suntŭ în minoritate faţă cu tótă populaţiunea străină din Bucovina; că rutenii aŭ ajunsŭ în numĕrŭ pe românĭ. Resultatulŭ acesteĭ colonisărĭ cu străinĭ fie-care din noĭ 'lŭ póte constata : românii aŭ ajunsŭ străinĭ în ţéra lorŭ; tótă puterea o aŭ în mână rutenii, germanii şi israeliţii. Acestŭ faptŭ economicŭ ni se pare de ajunsŭ pentru a lumina şi a deştepta pe aceĭ dintre românĭ care maĭ sus-

ţinŭ că interesulŭ Românieĭ reclamă să aducemŭ coloniĭ străine. Esemplulŭ Bucovineĭ şi alŭ Transilvanieĭ să ne stea pururea înainte, ca să nu uĭtămŭ că unulŭ din instrumentele cele maĭ eficace pentru desnaţionalisarea unuĭ poporŭ este colonisarea cu străinĭ.

III

Agricultura. — Ochire istorică asupra stării agriculturei şi a proprietăţii de la 1775 pînă în ḑilele nóstre. — Intinderea cultivată. — Repărţirea culturilorŭ. — Regiunĭ agricole. — Regiunĭ climatice şi culturale. — Producţiunea anuală a agriculturei.

Cultura pămêntuluĭ şi esploataţiunea pădurilorŭ aŭ fostŭ şi suntŭ producţiunile de căpetenie ale Bucovineĭ. Nu posedămŭ nicĭ unŭ documentŭ care să ne lumineze asupra stării în care se aflaŭ aceste douĕ ramurĭ de producţiune în timpulŭ cândŭ s'a deslipitŭ Bucovina de Moldavia. Cu tóte acestea, luândŭ de temeiŭ *descrierea Moldavieĭ* de principele Cantemir, care scria cu 58 anĭ maĭ înainte, putemŭ admite că agricultura, potrivitŭ cu timpulŭ, nu era în starea în care o descrie ceĭ maĭ mulţĭ autorĭ străinĭ şi în specialŭ comentatoriĭ statisticeĭ oficiale. Cantemir vorbindŭ despre câmpiile Moldavieĭ ḑice: «Semĕnăturile care nu se potŭ semĕna în munte pentru «rĕcélă, crescŭ atâtŭ de frumosŭ pe câmpiĭ acesĭ neteḑĭ, «în câtŭ grâulŭ în aniĭ ceĭ bine producĕtorĭ îşi da se- «mênţa sa locuitorilorŭ cu douĕ-ḑecĭ şi patru de părţĭ «maĭ multŭ; secara cu treĭ-ḑecĭ de părţĭ, orḑulŭ cu şése- «ḑecĭ de părţĭ.» Bucovina avêndŭ pe lângă partea sa muntósă şesurĭ în destulŭ de roditóre, este fórte firescŭ ca ḑisele luĭ Cantemir să se aplice şi la vechile ţinuturĭ

ale Moldaviei. Cu tóte acestea autorii străini, alŭ cărora interesŭ este de a susţine cumŭ că în momentulŭ răpirei Bucovinei acéstă ţéră era ca şi sĕlbatică, acesti autori pretindŭ că «agricultura era mărginită numai la trebuin-«ţele locuitorilorŭ; se cultiva numai porumbŭ, ce-va meiŭ, «inŭ şi cânepă într'unŭ modŭ primitivŭ.» Cu alte cuvinte agricultorii bucovineni nu cunoscéŭ grâulŭ, orḑulŭ, secara şi alte plante. Fără a pretinde la veri-uă stare de înflorire deosebită a agriculturei bucovinene pe la anulŭ 1774, totuşi nu putemŭ admite că acele ţinuturi unde se aflase reşedinţa domnéscă şi a tutulorŭ boerilorŭ mari, să fie mai înapoiate în agricultură de câtŭ era la 1716 cândŭ scria Cantemirŭ. Pentru acelaşi cuvêntŭ nu putemŭ admite cu autorii străini că grâulŭ, orḑulŭ, şi secara s'arŭ fi introdusŭ de coloniştii germani şi unguri aduşi de Iosif II-lea la 1787; că lipovenii aŭ învĕţatŭ pe români să cultiveze inulŭ, cândŭ toţi câţi aŭ scrisŭ asupra Bucovinei vorbindŭ despre portulŭ populaţiunei sunt unanimŭ în a admira frumuseţea costumului, buna calitate a pânzeturilorŭ de inŭ şi cânepă, gustulŭ şi fineţa acelorŭ marame, industrie specială româncelorŭ. Cultura duḑilorŭ şi ţesătura mĕtasei înfloresc de nu se ţine minte pe valea Prutului şi a Sucévei. Că aŭ introdusŭ germanii şi ungurii cultura cartofilorŭ în Bucovina, admitemŭ fără nici uă împrotivire de óre-ce acéstă plantă chiarŭ astă-ḑi nu se bucură de mare favóre între agricultorii români. Faptulŭ se esplică: românii bucovineni, ca şi fraţii lorŭ din tóte ţĕrile române, consuméză porumbŭ; prin urmare cartofulŭ fiindŭ uă plantă alimentară care ţine loculŭ porumbului la alte némuri, era şi este

firescŭ ca să nu se dea cultureĭ sélle uă mare întindere în acele staturĭ unde populaţiunea întrebuinţéză alte plante pentru alimentaţiunea sa. Orĭ-cumŭ arŭ fi constatămŭ, din câte amŭ vĕdutŭ, că agricultura bucovinénă a făcutŭ notabile progresurĭ, şi lucrulŭ este în destulŭ de firescŭ, de óre-ce afară de acele ţĕrĭ aĭ cărora locuitorĭ suntŭ condemnaţĭ la uă vecĭnică contemplaţiune şi lenevire, pretutindenĭ airea cultura pămêntuluĭ se perfecţionéză treptatŭ. Astŭ-felŭ nimenĭ nu arŭ putea susţine într'unŭ modŭ fapticŭ cumŭ că agricultura francesă, germană, austriacă, n'aŭ făcutŭ progresurĭ de la începutulŭ véculuĭ; că în România nu s'a făcutŭ în unele direcţiunĭ, progresŭ surprinzĕtorŭ; prin urmare nu póte fi mirare, şi nu se póte atribui la nicĭ-uă împregiurare estraordinară progresulŭ ce a făcutŭ agricultura bucovinénă, afară de acele acţiunĭ ale timpuluĭ care împinge pe tóte popórele, fie şi cele maĭ apatice, pe calea progresuluĭ.

Pînă la 1786 regimulŭ proprietăţiĭ era în Bucovina acela alŭ clăciĭ ca şi în România; ţĕraniĭ plătéŭ dreptulŭ de a lucra pămêntulŭ şi a se folosi de ródele sale prin muncă şi darea în natură, adică claca şi dijma. La 1786 se decretă nestrămutarea proprietăţiĭ ţĕranilorŭ asupra fineţelorŭ şi arăturilorŭ cumŭ şi asupra acelorŭ locurĭ de păsciunare create de dênşiĭ prin scóterea buturugilorŭ saŭ prin focŭ. Camŭ pe la aceeaşĭ epocă începu să se aducă coloniştĭ străinĭ în Bucovina, germanĭ şi ungurĭ, cu scopŭ de a învĕţa pe românĭ agricultura, a le servi de modelŭ, după cumŭ pretindŭ scriitoriĭ străinĭ. Nu este îndoială că acestora li s'a acordatŭ favoruri particulare ca să fie puşĭ maĭ presusŭ de populaţiunea indigenă, adevĕrata pro-

prietară a pământului Bucovinei. Totu subu pretestu de a contribui la progresulu agriculturei pe la 1786 Statulu luă în posesiune domeniile fondului religionaru alu bisericei resăritene, instituindu mai multe ferme. Administraţiunea militară luă în arendă domeniile Rădăuţilorŭ pe care fondă mai târdiu unu depositu de armăsari.

Uă lucrare însemnată din tóte punctele de vedere fu cadastrulu Bucovinei începutu la 1818 şi terminatu la 1820.

La 1848 se desfiinţă claca şi dijma în Bucovina; ţĕranii rĕmasera proprietari definitivi. Scriitorii locali spunu că la acea epocă ţĕranii nu mai voiau să lucreze proprietarilorŭ chiarŭ cu banĭ; de aceea fură nevoiţi să aducă muncitori din Galiţia pînă ce se mai domirira românii.

Economia vitelorŭ se bucurase în totŭ-d'a-una de mare favóre în Bucovina, faptŭ în destulu de naturalu într'uă ţéră colinósă şi muntósă. Cu întroducerea trifoiului, a luzernei şi altorŭ plante de nutreţŭ de către unu administratore alu domenelorŭ Rădăuţilorŭ anume Carol Ambrosiu, crescerea vitelorŭ dobêndi uă importanţă mai mare, îmbunătăţindu-se în acelaşi timpŭ cultura pământului prin întroducerea acestorŭ preţióse plante în asolementele locale. Se vede însă că, în Bucovina ca şi la noi, proprietarii şi arendatorii ceĭ mari socotindu că cultura cerealelorŭ peste totŭ locului este singurulu mijlocŭ de a se folosi din esploataţiunea pământului, aŭ datŭ semĕnăturilorŭ de grâne tótă întinderea putinciósă, reducêndu numĕrulu vitelorŭ şi pe alocurea lipsindu-se cu totulŭ de dênsele. Acolo, ca şi aicĭ, nu a trecutŭ multu şi faptele aŭ încredinţatu pe agricultorĭ că nu se póte semĕna

neîntreruptŭ pămêntulŭ cu cereale fără ca acelŭ pămêntŭ să nu se sleiască; că cumpănirea între plugărie şi păstorie este singurulŭ miḑlocŭ de a produce maĭ multŭ şi de a îmbunătăţi pămêntulŭi. Sistemă ruinătóre a culturei cerealelorŭ, într'unŭ modŭ esclusivŭ şi fără întrerupere, traducêndu-se prin scăderea producţiunei, deşteptă pe proprietariĭ bucovineni şi 'ĭ nevoi să reviă la raţionala sistemă a culturei basată pe îmbunătăţirea pămêntuluĭ prin întreţinerea vitelorŭ. De la acéstă epocă datéză şi înmulţirea povernelorŭ în Bucovina, destinate a produce alcoolŭ din cartofĭ şi porumbŭ şi a îngrăşa vite prin întrebuinţarea borhotuluĭ.

Instrumentele şi maşinele perfecţionate s'aŭ întrodusŭ în multe părţĭ ale Bucovineĭ; câte-va maşinĭ cu aburŭ suntŭ întrebuinţate în agricultură. Inlocuirea bouilorŭ prin a cailorŭ pentru munca agricolă, este unŭ progresŭ realisatŭ în maĭ multe localităţĭ.

Intr'unŭ cuvêntŭ agricultura Bucovineĭ este pe cale de înflorire; producţiunea a mersŭ sporindŭ pe fie-care anŭ şi în acelaşĭ timpŭ pămêntulŭ s'a amelioratŭ printr'uă sistemă de cultură raţională.

Pămêntulŭ Bucovineĭ este împărţitŭ, termenŭ meḑiŭ, din puntulŭ de vedere alŭ agriculturei, în modulŭ următorŭ :

Pămêntŭ aratŭ	521,254	pogóne
Grădinĭ	15,693	»
Fêneţe.	320,587	»
Păsciunĭ.	229,470	»
Păduri.	950,278	»
A transporta . . .	2,037,282	»

Transportŭ. . .	2,037,282 pogóne
Construcţiunĭ	7,515 »
Lacurĭ, locurĭ mlăştinóse şi pămêntŭ neproductivŭ.	50,211 »
Totalŭ	2,095,008 pogóne

Acéstă repărţire se modifică maĭ în fie-care anŭ; păduriĭ se prefacŭ în păsciunĭ şi liveḑĭ; liveḑĭ se punŭ în cultură. Din cifrele de maĭ susŭ resultă că pădurile ocupă maĭ jumĕtate din întinderea teritoriuluĭ; arăturile a patra parte; fêneţele a şésea parte; păsciunile a noua parte; grădinile a una sută treĭ-ḑecĭ şi treia parte; lacurile, mlaştinele şi pămêntulŭ neproductivŭ a patru-ḑecĭ şi una parte; în fine construcţiunile a douĕ sute şépte-ḑecĭ şi nouĕ parte.

Arăturile cele maĭ întinse se facŭ în ţinutulŭ Cosmanu unde semĕnăturile ocupă a patra parte din întinderea semĕnată în tótă Bucovina; după dênsulŭ plugăria este maĭ întinsă în ţinutulŭ Sucéva unde se ară a şésea parte; vinŭ apoĭ Cernăuţiĭ, Rădăuţiĭ, Străşineţu şi Vişniţa. In ţinutulŭ Câmpu-lunguluĭ. ţinutŭ muntosŭ între tóte, de abia se ară 4000 pogóne.

Fêneţele ocupă în ţinutulŭ Câmpu-lungŭ a patra parte din suprafaţa totală a fêneţelorŭ din Bucovina; în Vişniţa a cincea parte: în Rădăuţĭ a şésea parte; în Străşineţu a opta parte. In ţinuturile Cernăuţiĭ, Siretu şi Sucéva fêneţele acoperă cam a ḑecea parte. Păsciunile păstrézĕ în aceste ţinuturĭ maĭ aceeaşĭ proporţiune relativă ca şi fêneţele.

Suprafaţa arabilă este inegalŭ repărţită în Bucovina;

în ţinuturile de munte este fórte redusă şi cu câtŭ se apropie cine-va de regiunea dintre Nistru şi Prutŭ cu atâtŭ găsesce maĭ multŭ pământŭ cultivatŭ. Regiunea coprinsă între aceste douĕ rîurĭ, compusă din şesulŭ Nistruluĭ şi valea Prutuluĭ, este considerată ca grănariulŭ Bucovineĭ. Partea din şesulŭ Nistruluĭ, de la resăritŭ spre apusŭ, este caracterisată printr'unŭ depositŭ de gipsŭ; terenulŭ este grasŭ însă cam uscatŭ; cea-l-altă parte a şesuluĭ este aşeḑată pe löss şi formézĕ unŭ pământŭ din cele maĭ productive. Terenulŭ din valea Prutuluĭ, compusŭ din aluvionŭ şi löss, camŭ nisiposŭ şi pe alocurea amestecatŭ cu petrişŭ, trece între terenurile cele maĭ productive. Inundaţiunile Prutuluĭ, care după statistica oficială se repetézĕ la câte 35 — 40 anĭ. contribuescŭ a spori fertilitatea.

Intre Prutŭ şi Siretŭ se află uă regiune compusă din localităţile delóse din pregiurulŭ Cernăuţilorŭ şi terenulŭ maĭ şesŭ care se întinde pînă în ţermurĭĭ Siretuluĭ. Terenulŭ acesteĭ localităţĭ aşeḑatŭ pe löss este de cualitate mediocră şi are nevoiă de îngrăşare ca să pótă produce recolte mulţămitóre.

Valea Ceremuşuluĭ formézĕ uă regiune îndestulŭ de întinsă, care începe pe la Putilla şi se întinde pînă la vĕrsătura Ceremuşuluĭ în Prutŭ. In partea superióră acéstă vale, aprópe de origina sa, este îngustă şi plină de totŭ felulŭ de roce aduse din munţĭ; cultura este fórte mărginită şi cea maĭ mare întindere a văiĭ este consacrată păşĭunărĭĭ. In partea inferióră, pe unde se află comunele Bărbeştiĭ, Bănila şi altele, valea se compune dintr'uă luncă frumósă şi bogată situată pe partea dréptă a rîuluĭ

Ceremuşu: aluvionulŭ bogatŭ alŭ acesteĭ luncĭ produce recolte mulţămitóre. Ca şi la Prutŭ, inundaţiunile periodice ale Ceremuşuluĭ sporescŭ fertilitatea acesteĭ regiunĭ.

In vecinătatea regiuneĭ precedinte esistă uă altă regiune compusă din locurile şese după lângă Siretŭ începêndŭ de pe la Berhometulŭ după Siretŭ, şi întinḑêndu-se pînă la Ispas şi Sadova, regiune în parte mlăştinósă şi băltósă din causa vărsăturiĭ apelorŭ şi a situaţiuneĭ terenuluĭ.

Incepêndá camŭ de pe la Seletinŭ, trecêndŭ pe la Şipote, Banila Moldovenĭ şi pênĕ la Suceviţa, ne aflămŭ intr'uă regime compusă din văile de susŭ ale Siretuluĭ şi ale Sucéveĭ, localităţĭ unde agricultura este mărginită pe luncile Siretuluĭ, Siretulŭ micŭ, Sucéveĭ şi Suceviţeĭ. Grânele de tómnă reuşescŭ camŭ rarŭ în acéstă localitate; porumbulŭ se perde adesea din causa înghieţurilorŭ târḑiĭ de primăvară. Singura plantă care dă resultate maĭ mulţumitóre este cartofulŭ, a căruia cultură este în destulŭ de întinsă în acéstă localitate.

Intre Siretŭ şi Siretu micu se află uă regiune caracterisată prin cultura cerealelorŭ de primăvară, a cartofilorŭ, trifoĭuluĭ şi prin fêneţe bogate, regiune care începe de la Străşineţu şi trece pe la Iordăneştĭ, Prisăcărenĭ, şi se întinde pînă la Izeştĭ şi Budeniţa. Cerealele de tómnă reuşescŭ rare-orĭ; porumbulŭ sufere de înghieţurile târḑiĭ.

Uă regiune cea maĭ productivă din Bucovina, în care reuşescŭ de uă potrivă cerealele de tómnă ca şi acele de primăvară, se întinde de la Oprişenĭ pînă în valea Soloneţuluĭ, cuprinḑêndŭ şi renumitulŭ şesŭ din prejurulŭ Rădăuţilorŭ. Terenulŭ acesteĭ regiunĭ este compusŭ în

mare parte de aluvionŭ, iarŭ în valea Sucéveĭ părţile cele maĭ ridicate suntŭ formate pe alocurea din löss.

Valea Solonetuluĭ se póte considera ca uă continuaţiune a acesteĭ regiunĭ; se întinde de uă parte pînă pe la Poieni şi de alta pînă la Valea séca; terenulŭ este colinosŭ şi formatŭ din löss. Porumbulŭ suferă adesea în acéstă localitate.

De aci înainte terenulŭ agricolŭ este fórte restrînsŭ pe văile Moldoveĭ, Moldoviţeĭ, Suhatuluĭ şi Humoreĭ, văĭ înguste şi supuse la dese inundaţiunĭ. Unica producţiune pînă la Vatra Dorna şi în hotarulŭ despre Transilvania este fênulŭ. In câte-unŭ colţŭ alŭ acesteĭ muntóse regiunĭ se cultivă puţinŭ ovĕsŭ şi cartofĭ.

Felulŭ culturilorŭ variază în aceste regiunĭ după situaţiunea lorŭ. Cu tóte acestea se potŭ deosebi în Bucovina treĭ regiunĭ agricole bine caracterisate prin plantele cultivate; acestea suntŭ : Regiunea porumbuluĭ, Regiunea cerealelorŭ de primăvară şi Regiunea fêneţelorŭ şi păsc̆iunilorŭ.

Regiunea porumbuluĭ se întinde de la Nistru pînă la Prutŭ şi de aci înainte pînă dincolo de oraşulŭ Sucéva. In partea despre apusŭ, adică către munţĭ, acéstă regiune se întinde pînă pe la Sucevenĭ, la Horodnicŭ, Solonetŭ şi Stupca. Porumbulŭ se cultivéză şi pe văile de sus ale Siretuluĭ, pe pólele munţilorŭ în comunele Davideni, Cireşu, Crasna, Banila Moldovenĭ; împrejurulŭ întrunireĭ Siretuluĭ cu Siretu micŭ, în comunele Iordăneştĭ, Budeniţa, Izeştiĭ, Petreuţiĭ, pe valea Solonetuluĭ, însă în tóte aceste localităţĭ este espusŭ să degere primăvara din causa înghieţurilorŭ târdiĭ şi tómna să rămâie camŭ

necoptŭ în anii ploioşi. In tótă regiunea acésta porumbulŭ produce cu abundenţă déră în nicĭ-uă parte ca în roditórea vale a Sucéveĭ din care face parte şi şesulŭ Rădăuţilorŭ.

Regiunea cerealelorŭ de primăvară cuprinde cele-l-alte localităţĭ cultivate şi care se află maĭ tóte situate în partea superióră a văilorŭ Bucovineĭ, în vecinătatea şi la pólele munţilorŭ. Plantele cultivate suntŭ orḑulŭ, ovesulŭ, secara, puţinŭ grâŭ de tómnă pe alocurea, cartofiĭ şi trifoiulŭ.

A treia regiune, aceea a păscĭunelorŭ şi fêneţelorŭ, începe la drépta rîuluĭ Moldoviţa şi se întinde pînă la fruntariile de sudŭ şi de apusŭ ale Bucovineĭ.

Producţiunea fênuluĭ şi păsciunarea caracteriséză acéstă regiune compusă din luncile înguste după marginea apelorŭ şi din musceluri. Economia vitelorŭ şi esploataţiunea pădurilorŭ suntŭ ocupaţiunea locuitorilorŭ.

In regiunele porumbuluĭ şi cerealelorŭ de primăvară se cultivéză plante cereale precumŭ grâulŭ de tómnă şi celŭ de primăvară ; secara de tómnă şi de primăvară ; orḑŭ, ovĕzŭ, porumbŭ, meĭŭ, porumbŭ şi hriscă. Dintre plantele rădĕcinóse şi tuberculóse se cultivéză cartofiĭ în tóte ţinuturile; sfeclele pentru nutreţŭ în câte-va localităţĭ dintre Nistru şi Prutŭ şi din valea Sucéveĭ. Inulŭ şi cânepa represintéză plantele industriale în tóte ţinuturile; rapiţa, anissonulŭ, hameĭulŭ şi tutunulŭ se cultivéză pe suprafeţe micĭ în câte-va localităţĭ. Dintre plantele de nutreţŭ, una din cele maĭ preţióse ca plantă alimentară pentru animale câtŭ ca şi plantă ameliorătóre pentru pămêntŭ, trifoiulŭ, se sémănă în tóte ţinuturile Bucovineĭ;

luzerna de abia s'a introdusŭ. Introducerea trifoĭuluĭ se póte considera ca unŭ progresŭ însemnatŭ în agricultura locală, fiindŭ-că acéstă plantă a produsŭ şi va produce pe viitorŭ în Bucovina aceleaşĭ resultate binefăcĕtóre ca în alte staturĭ din Europa unde i se datoresce în mare parte regenerarea agriculturei.

Suprafaţa consacrată anualŭ fie-căruia dintre plantele cultivate variază după regiunĭ. Grâulŭ de tómnă ocupă de la 8 pînă la 18 la sută din suprafaţă cultivată şi celŭ de primăvară de la 1 pînă la 8. Secara de tómnă ocupă de la 4 pînă la 15 la sută şi cea de primăvară de la 1 pînă la 10. Porumbulŭ, cultura cea maĭ importantă, acoperă anualŭ, după localităţĭ, de la 9 pînă la 40 la sută; orḑulŭ de la 1 pînă la 21 la sută; ovezulŭ de la 6 pînă la 26 la sută. Cartofiĭ în valea Sucevei şi a Moldoveĭ ocupă de la 47 pînă la 52 la sută din pămêntulŭ cultivatŭ; în cele-alte localităţĭ variază între 4 şi 34 la sută. Cultura trifoĭuluĭ se întinde în unele localităţĭ pînă la 4 la sută. Inulŭ şi cânepa, ambele plante cultivate în tóte ţinuturile Bucovineĭ, ocupă de la 2 pînă la 4 la sută din terenulŭ semĕnatŭ.

Producţiunea anuală a fie-căreea plante a mersŭ sporindŭ în cea din urmă decenie pînă la 1871 ; acéstă sporire trebuesce atribuită nu numaĭ întinderei ce s'a datŭ arăturilorŭ, dar şi ameliorăţiunilorŭ agricole. Calculându producţiunea medie a celorŭ ḑece anĭ, agricultura bucovinénă produce :

Grâŭ	17,324 chile
Porumbŭ	164,899 »
Secară.	57,725 »

Ovĕzŭ.	65,289 chile.
Orzŭ	47,664 »
Riscă	10,469 »
Leguminóse	3,814 »
Cartofĭ	230,812 »
Rapiță	3,852 »
Inŭ și Cânepă (sĕmênță). . . .	2,075 »
Sĕmênță de trifoiŭ.	1,259 »
Fênŭ de trifoiŭ	32,779,428 ocale.
Fênŭ de livede	174,615,760 »
Paie de cereale	354,254,240 »

In anulŭ 1871 grâulŭ, secara, orzulŭ și ovĕzulŭ, aŭ produsŭ aprópe îndoitŭ de câtŭ mijlocia acestorŭ zece anĭ.

In Bucovina, ca și la noĭ, se cultivézăîntre porumbŭ fasole, bobŭ, dovlecĭ, flórea sóreluĭ, cânepă. Din sĕmênțele de flórea sóreluĭ și de dovlécŭ țĕraniĭ estragŭ unŭ uleiŭ fórte bunŭ la mâncare.

Producțiunea medie pe pogonŭ variază după natura pământuluĭ, după cultură și după ano-timpŭ. Grâulŭ și secara producŭ de la 15 băniță pînă la 30 băniță pe pogonŭ; orzulŭ de la 18 băniță pînă la 2 chile; ovĕsulŭ de la 26 băniță pînă la 2 chile și jumĕtate; porumbulŭ de la 16 pînă la 32 băniță. Cartofiĭ de la 120 pînă la 220 băniță; trifoiulŭ de la 800 pînă la 1800 ocale la pogonŭ.

Nu este agricultorŭ care, față cu producțiunea medie a plantelorŭ cultivate în Bucovina, să nu recunóscă că agricultura acesteĭ țĕrĭ este pe calea progresuluĭ; acéstă convingere se întărește și maĭ multŭ cândŭ, după statistica oficială, se constată cum că în anĭ 1869, 1870 și

1871, producţiunea s'a îndoitŭ pentru unele din plantele cultivate.

Din ceea ce urméză asupra animalelorŭ întreţinute de agricultura Bucovineĭ, cetitorulŭ se va încredinţa şi maĭ pe deplinŭ despre ceea ce amŭ ḑisŭ în privinţa stăriĭ agriculturеĭ în ţéra vecină.

IV

Animalele domestice. – Ochire economică. — Animalele domestice după speciĭ. — Caĭ. — Asinĭ. — Catârĭ. — Vite cornute. — Oĭ şi capre. — Porcĭ. — Albine. — Raportŭ între întinderea teritoruluĭ şi numĕrulŭ animalelorŭ. — Animalele domestice repărţte pe ţinuturĭ. — Imbunătăţirea raselorŭ. — Stabilimentulŭ ipologicŭ de la Rădăuţĭ.

In Economia rurală modernă animalele domestice suntŭ privite ca fondamentulŭ prosperităţiĭ agriculturei. Cu cât într'uă ţéră se întreţine maĭ multe animale pe uă întindere de pământŭ dată, cu atâtŭ agricultura sa este maĭ prosperă. Acéstă relaţiune strânsă între pământŭ şi vite, între plugărie şi păstorie, o înţelege şi ceĭ maĭ puţinŭ versaţĭ în materiile agricole. Vitele nu numaĭ că procură forţa prin care întórcemŭ şi frământămŭ pământulŭ, adică îlŭ punemŭ în condiţiunĭ favorabile pentru vegetaţiunea plantelorŭ, dară ele prin băligarulŭ ce producŭ ne procură miḑloculŭ celŭ maĭ eficace pentru a spori şi a întreţine fertilitatea pământuluĭ. Abaterea de la aceste adevĕrurĭ elementare s'a tradusŭ în multe ţĕrĭ, şi ţéra nóstră din nenorocire nu face escepţiune, prin scăderea producţiuneĭ şi sărăcirea pământuluĭ.

Agricultura bucovinénă este scutită de acéstă imputare. In acéstă frumósă şi cu dărnicie înzestrată ţără, agricultorĭ de timpurĭŭ aŭ avutŭ uă aplecare particulară pentru economia vitelorŭ. Cu respândirea luminilorŭ,

ceea ce era unŭ simplu obiceiŭ provenitŭ din viaţa practică, s'a recunoscutŭ maĭ târdiŭ ca uă doctrină agricolă. Astădĭ economia vitelorŭ este una din ramurile cele maĭ înflorite ale agriculturei din Bucovina. Numĕrulŭ animalelorŭ domestice a mersŭ crescêndŭ; rasele locale s'aŭ perfecţionatŭ şi pe lîngă dênsele s'aŭ întrodusŭ rase strĕine care, saŭ curate, saŭ prin corcirea lorŭ cu cele indigene, aŭ produsŭ resultate fórte mulţumitóre. Acéstă stare de înflorire ne autorisézĕ a înainta că, atâtŭ prin numĕrulŭ vitelorŭ câtŭ şi prin cualitatea raselorŭ, Bucovina se póte numera între ţĕrile înaintate în economia vitelorŭ :

După recensiunea din 1869 Bucovina poseda următórele capete de vite :

Caĭ	42,047
Catârĭ.	30
Asinĭ	54
Boĭ şi Vacĭ	224,201
Oĭ.	217,913
Capre	18,786
Porcĭ	133,385
Uleie cu albine	27,091

Prefăcêndŭ vitele mărunte în capete de vită mare, aflămŭ că agricultura Bucovineĭ întreţine 303,255 capete de vită mare. Suprafaţa cultivată fiindŭ de 521,254 pogóne, resultă dintr'acésta că pe fie-care pogonŭ se întreţine aprópe treĭ pătrare de capŭ de vită mare, stare îndestulŭ de mulţămitóre de óre-ce în alte ţĕrĭ unde agricultura este maĭ înaintată şi unde economia vitelorŭ a luatŭ atâta desvoltare de verĭ-uă douĕ ḑecĭ de anĭ

încóci, se întreține unŭ capŭ de vită mare pe fie-care pogonŭ.

Amŭ ḑisŭ că numĕrulŭ vitelorŭ merge sporindu-se; şi în adevĕrŭ, de la 1861 pînă la 1869 s'a constatatŭ că diferitele speciĭ domestice s'aŭ înmulţitŭ în proporţiunile următóre: caĭ 8,716; boŭĭ, vacĭ şi junceĭ 9,219; oĭ 72,570; capre 2,662; porcĭ 45,418 şi uleie cu albine 5,708.

Puţin vorŭ ḑice unĭĭ; multŭ vomŭ ḑice noĭ care vedemŭ că în ale ţĕrĭ numĕrulŭ vitelorŭ în locŭ să sporéscă se micşoréză în proporţiunĭ spăĭmêntătóre.

Ţinuturile cele maĭ avute în vite suntŭ Câmpu-lungu şi Rădăuţiĭ; şi după acestea Sucéva şi Străşineţu. Siretu posedéză cele maĭ puţine animale. Cele d'âmtêiŭ douĕ ţinuturĭ aŭ fêneţe şi pasciunĭ întinse, musceluri şi goluri de munte pentru păsciunarea de vară. Tabela ce urméză va învedera maĭ lămuritŭ lectoreluĭ numĕrulŭ şi proporţiunea între diferitele speciĭ domestice din fie-care ţinutŭ.

TINUTURILE	CAI	BOI SI VACI	OI	CAPRE	PORCI	ULEIE CU ALBINE
Cernăuţi. . .	6.025	27.643	25.708	340	17.801	3.604
Câmpulungu.	3.712	30.266	52.195	8.489	10.396	1.394
Cosmanu. . .	6.255	21.713	29.821	260	14.128	4.047
Rădăuţi . . .	7.631	37.331	32.768	4.093	23.238	3.425
Siretu	5.094	18.097	13.554	109	15.324	3.085
Străşineţu . .	4.098	32 819	8.600	1.197	15.352	5.316
Sucéva. . . .	5.109	31.022	30.196	1.066	20.154	3.768
Vişniţa. . . .	4 123	25.310	25.071	3.232	16.992	2.452
Totalu. . .	42.047	224.201	217.915	18.786	133.385	27.091

Rasele locale, asemenea ca ale nóstre din părţile învecinate cu Bucovina, suntŭ cele maĭ rustice. In unele localităţĭ s'aŭ amelioratŭ aceste rase prin corcirea cu

rase străine; astă-felŭ s'aŭ introdusŭ, saŭ prin corcire. saŭ rase pure de oĭ merine, de vacĭ de Elveţia şi de Voralberg; rasa de caĭ arabĭ şi englezescĭ. In acéstă direcţiune de ameliorăţiunĭ agricole administraţiunea şi particulariĭ aŭ concuratŭ pentru a ajunge la starea mulţămitóre în care se află astăḑĭ speciile domestice din Bucovina. Tóte sacrificiile aŭ fostŭ resplătite; astăḑĭ se găsescŭ în multe localităţĭ din acéstă ţéră animale care se potŭ potrivi la cele maĭ frumóse din Europa. Administraţiunea a fostŭ cea d'întêiŭ care a luatŭ iniţiativa ameliorăţiuneĭ raselorŭ. Incă din anulŭ 1788 a înfiinţatŭ la Văscăuţŭ unŭ depositŭ de armăsarĭ şi unŭ altulŭ de caĭ pentru armată; acestŭ stabilimentŭ s'a strămutatŭ maĭ târḑiŭ la Rădăuţĭ unde esistă pînă astăḑĭ. Acestŭ stabilimentŭ, destinatŭ pentru a prăsi armăsarĭ de rasă arabă şi englesă şi a pune la dispositiunea agricultorilorŭ armăsarĭ aleşĭ, s'a desvoltatŭ treptatŭ. Pentru întreţinerea cailorŭ s'a organisatŭ pe moşiĭ dintre ale Fondului religionarŭ din Rădăuţĭ şése esploataţiunĭ puse fiă-care subŭ îngrijirea unuĭ şefŭ de esploataţiune specialŭ, şi a nume: Rădăuţiĭ, Milişăuţiĭ, Vadu-Vlădicăĭ, Voitinelulŭ, Vicovulŭ de josŭ şi Tocmitura cu Mitoculŭ, tóte dependinte de stabilimentulŭ principalŭ de la Rădăuţĭ.

Pe lângă fie-care din acele şése esploataţiunĭ s'a înfiinţatŭ câte uă herghelie modelŭ. In anulŭ 1865 cândŭ amŭ visitatŭ pentru întêia óră frumosulŭ stabilimentŭ de la Rădăuţĭ, se aflaŭ, după câtŭ ni s'a spusŭ, 600 iepe în tóte cele şése stabilimente, câte 100 la fiă-care. Treĭ ḑecĭ pînă la patru-ḑecĭ de armăsarĭ de rasa arabă şi englesă, ţinuţĭ cu cea maĭ mare îngrijire la stabilimen-

tulŭ principalŭ din Rădăuţĭ, servescŭ pentru reproducţiune.

Stabilimentulŭ posedéză şi unŭ numĕrŭ de 50 pînă la 70 armăsarĭ destinaţĭ a fi trimişĭ primăvara în diferite localităţĭ pentru serviciulŭ reproducţiuneĭ. Pe timpulŭ acela se aflaŭ în Bucovina şépte-spre-ḑece deposite; la fie-care se trimite, după trebuinţă, de la 4 pînă la 8 armăsarĭ; aceştia staŭ în deposite din marte şi pînă la iulie cândŭ se întorcŭ înapoĭ la stabilimentŭ.

In totŭ anulŭ se brăcuescŭ animalele în aceste stabilimente; se alegŭ armăsariĭ care însuşescŭ condiţiunile cerute şi se trimitŭ în diferitele staturĭ şi provinciĭ ale Austrieĭ. Particolariĭ 'şĭ potŭ procura din aceştĭ armăsarĭ la licitaţiunile anuale ce se facŭ pentrn acestŭ sfîrşitŭ. In 1865 se aflaŭ peste 100 armăsarĭ gata de a fi porniţĭ în diferite localităţĭ.

Administraţiunea acestor stabilimente este încredinţată unuĭ oficerŭ superiorŭ de cavalerie care dispune de şése sute soldaţĭ pentru îngrijirea armăsarilorŭ şi a iepelorŭ fătătóre. Esploataţiunea celorŭ şése ferme principale este subŭ îngrijirea unuĭ directore ajutatŭ de şefiĭ de esploataţiune şi altĭ agenţĭ secondarĭ.

Aşeḑatŭ într'una din regiunile cele maĭ bine cultivate ale Bucovineĭ, în şesulŭ Rădăuţilorŭ, Stabilimentulŭ de la Rădăuţĭ este unulŭ din cele maĭ însemnate din câte amŭ visitatŭ. Puţine stabilimente de feliulŭ acesta posedéză animale maĭ bine condiţionate pentru scopurĭ analoge; în puţine animalele suntŭ ţinute cu maĭ multă regulă. Grajdurĭ bine construite; alimentaţiune abundentă; îngrijire ḑilnică scrupulósă; păsciunĭ bogate încongiurate

cu plopĭ piramidalĭ în care se desfătéză iepele cu mânziĭ; personalŭ competentŭ, în fine tóte condiţiunile de reuşire întrunite le găsesce cine-va în stabilimentele de la Rădăuţĭ.

Agricultura locală datoresce stabilimentuluĭ de la Rădăuţĭ, înmulţirea şi ameliorăţiunea raselorŭ de caĭ perfecţionate cumŭ şi îmbunătăţirea culturei, titlurĭ de ajunsŭ pentru ca agricultoriĭ să'ĭ păstreḑe recunoscinţa lorŭ.

V

Pădurile. — Ochire istorică asupra esploatațiuneĭ pădurilorŭ. — Suprafața pădurită. — Intinderea pădurilorŭ pe ținuturĭ. — Speciile de arborĭ.— Eploatațiunea, transportulŭ și comerciulŭ lemnelorŭ. — Industriĭ derivate.—Venitulŭ pădurilorŭ.

Bucovina este dintre țĕrile cele maĭ păduróse din Europa; pădurea acopera peste 950 miĭ pogóne, adică aprópe jumĕtate din întinderea totală a teritoruluĭ. Inainte de încorporarea aceste țĕrĭ române cu Austria suprafața pădurită era și maĭ întinsă. La acea epocă locurile de arătură eraŭ mărginite pe uă parte din văĭ, din luncĭ și pe unele din șesurile esistente. Cândŭ proprietariĭ simțiaŭ trebuința ca să maĭ întindă arătura séŭ să creeze păsciunĭ orĭ fênețe, daŭ focŭ pădurilorŭ și după stingerea foculuĭ băgaŭ plugulŭ. Acéstă practică, care póte surprinde în ḑilele nóstre, se póte esplica în timpurile acelea, maĭ cu sémă într'o țéră acoperită maĭ peste totŭ de pădure, și de óre-ce aceeașĭ metodă s'a întrebuințatŭ și se întrebuințéză pînă astă-ḑĭ în tóte țĕrile păduróse și lipsite de locurĭ de arătură. Scriitoriĭ germanĭ în locŭ să esplice faptulŭ după principiele și legile de Economie rurală 'lŭ atribuescŭ neîngrijireĭ și ignoranțeĭ proprietarilorŭ românĭ. Autoriĭ statisticeĭ oficiale a Bucovineĭ, ca să învedereze prin tóte miḑlócele tesa lorŭ de predilecțiune cumŭ că Bucovina

era uă țéră barbară, nu se sfiescŭ a înainta că atâtŭ eraŭ de indiferinți românii pentru dreptulŭ de proprietate că cu ocasiunea mĕsurătóreĭ de la 1786 s'a aflatŭ la uă depărtare de $2^1/_2$ mile de Cernăuți, uă *pădure fără stăpênŭ*. Nu contestămŭ óre-care indiferință pentru proprietatea forestieră; déră, încă uă-dată, faptulŭ nu este particularŭ Bucovineĭ, ci tutulorŭ țĕrilorŭ păduróse. Óre Germania, Austria, Francia, aŭ îngrijitŭ maĭ bine de pădurile lorŭ cândŭ populațiunea acestorŭ Staturĭ era în raportŭ cu întinderea aceeași ca a Bucovineĭ în 1774? (1) Asemenea învinovățirĭ aduse populațiuneĭ române din Bucovina, învinovățirĭ pe care le-amŭ aflatŭ în maĭ mulțĭ scriitorĭ, facŭ să reiasă și maĭ multŭ slăbiciunea cutropitorilorŭ. Convinșĭ că răpirea Bucovineĭ este unŭ faptŭ de călcare nepomenită a drepturilorŭ Românieĭ, strĕiniĭ se nevoiescŭ a'și justifica fapta prin argumentațiunĭ care cadŭ înaintea celorŭ maĭ elementare principiĭ ale sciințeĭ.

Cu începerea anuluĭ 1786 guvernulŭ austriacŭ a făcutŭ unŭ începutŭ de administrațiune forestală în Bucovina, începêndŭ cu pădurile Fondului religionarŭ. Pădurile după domeniulŭ Rădăuțiĭ aŭ fostŭ puse sub administrațiunea tecnică la 1792. Personalulŭ silvicŭ și uă esploatațiune rațională a pădurilorŭ aŭ mersŭ desvoltându-se treptatŭ; așa că astă-ḑĭ pădurile din Bucovina

(1) Faptulŭ acesta ne aduce aminte că în 1868, luna Ianuariŭ, întorcêndu-me de la Paris în țéră, amŭ călĕtoritŭ de la Temișóra pînă la Sibiĭ cu duoĭ junĭ sașĭ, cu óre-care învĕțătură, care 'mĭ repetaŭ mereŭ cumŭ că înainte de sosirea strămoșilorŭ lorŭ în Tranlilvania, acéstă țéră era locuită numaĭ de fiare sĕlbatice și de uă populațiune aprópe sĕlbatică! Sermană Transilvanie!

suntŭ supuse unuĭ regimŭ basatŭ pe prescripţiunile Silviculturei şi ale Economieĭ rurale.

Pădurile particularilorŭ aŭ fostŭ supuse unuĭ regimŭ raţionalŭ încă de la 1818 cândŭ guvernulŭ austriacŭ îĭ îndatoră să pună pădurile lorŭ sub conducerea silvicultorilorŭ specialĭ şi în acelaşĭ timpŭ să ridice planurile tutulorŭ pădurilorŭ destinate a fi puse în esploataţiune. Resultatulŭ acestorŭ dispositiunĭ a fostŭ că peste douĕdecĭ anĭ maĭ tóte pădurile particulare eraŭ supuse uneĭ esploataţiunĭ raţionale fondată pe amenagiamente admise de ómeniĭ specialĭ.

Mulţumită esploataţiuneĭ raţionale pădurile suntŭ astădĭ principala ramură de venitŭ a Bucovineĭ după cumŭ vomŭ avea ocasiunea să ne încredinţămŭ tractândŭ despre producţiunea lorŭ.

Cele 950 miĭ pogóne de pădure ale Bucovineĭ suntŭ aşedate maĭ cu sémă în ţinuturile despre apusŭ şi miadădi. Incepêndŭ de la intrarea Prutuluĭ în acéstă ţéră; urmândŭ spre obêrşie cursulŭ Ciremuşuluĭ; trecêndŭ pe la Carlibaba, pe ţĕrmurĭĭ gîrleĭ Cosna, la Dorna Cândreniĭ, la Priporulŭ Condri; ţinêndu-ne pe hotarŭ pînă la vatra Dorna, pe la muntele Rarĕŭ şi de aci coborândŭ iarăşĭ pe hotarŭ şi urcândŭ pînă la Valea Sécă; de aci înainte trecêndŭ pe la monastirea Humora, pe la Solca, pe la Sucevita, pe la Sucevenĭ; urcându-ne pe Siretŭ pînă la Străşineţŭ şi de aci luândŭ calea cea maĭ scurtă, ajungemŭ iarăşĭ de unde amŭ plecatŭ, adică la intrarea Prutuluĭ în Bucovina; tótă acéstă imensă regiune jumĕtate din întinderea ţĕreĭ, compusă din munţĭ şi din coline este acoperită maĭ în întregulŭ sĕŭ de pădurĭ; însă, bungetulŭ celŭ maĭ

nestrăbătută; pădurile cele mai celebre ocupă partea de apusŭ şi de miadă-ţiuă a acestei regiuni, adică partea muntósă a ţĕrei.

Partea cea mai puţin pădurită este între Nistru şi Prutŭ şi uă parte din ţinutulŭ Siretului; iarŭ celŭ mai pădurosŭ judeţŭ este Câmpu-lungŭ după care vine Rădăuţii şi apoi Vişniţa. Cu câtŭ arŭ fi de obositóre cifrele pentru uă sémă de lectori, totuşi elŭ representându-se cu precisiune fiinţa adevĕruluĭ, nu ne putemŭ opri de a pune subŭ ochiĭ cetitoruluĭ întinderea pădurilorŭ în cele optŭ ţinuturi ale Bucovinei, începêndŭ de la nordulŭ ţĕrei :

Cosmanu.	8,413	pogóne
Cernăuţii	40,735	»
Vişniţa.	169,163	»
Străşineţu	102,109	»
Siretu	12,604	»
Rădăuţii.	245,489	»
Suceava	60,947	»
Câmpu-lungŭ	316,613	»

Celŭ mai mare proprietarŭ de păduri din Bucovina este Fondulŭ religionarŭ care posedéză aprópe jumătate din întinderea pădurilorŭ acestei ţĕri, adică 494,594 pogóne. Proprietarii mari încă posedéză păduri destulŭ de întinse. In câtŭ despre ţĕrani ei pînă la 1786 avéŭ dreptulŭ să ia după voie lemne de construcţiune şi de arsŭ din pădurile proprietarilorŭ pe ale cărora moşii se aflaŭ aşeḍaţi; de la acéstă epocă s'a luatŭ dispositiuni ca să se limiteze acestŭ dreptŭ. După uă învoială făcută se admise ca clăcaşii să plătéscă fie-care câte 53 bani

pe fie-care anŭ dreptŭ care sumă să pótă lua lemne de construcţiune şi 78 care de lemne de arsŭ pe fie-care anŭ. Fondulŭ religionarŭ voindŭ mai târdiŭ să rescumpere acéstă servitudine la care era supusă pădurile sale, a trebuitŭ să dea comunelorŭ respective uă mare întindere de pădure, locurĭ de cultură şi chiarŭ banĭ.

Speciile de arburĭ care populéză pădurile din Bucovina variază după situaţiunea respectivă a pădurilorŭ ; astfelŭ în pădurile de câmpiă se află stejarulŭ, ulmulŭ, arţarulŭ şi carpinulŭ; cu câtŭ ne urcămŭ în susŭ pe coline începe să se îmulţéscă fagulŭ; în fine în pădurile de munte fagulŭ populéză pólele şi parte din munte, şi apoĭ începŭ esenţele resinóse precumŭ bradulŭ, pinulŭ moliftulŭ şi tisa. Uă esenţă foiósă, mestécănulŭ, se găsesce în maĭ multe din pădurile de munte ale ţĕreĭ. Pe la sfêrşitulŭ véculuĭ trecutŭ se aflaŭ în Bucovina pădurĭ fórte întinse de mestécănŭ; se obicĭnuia să se cojéscă arborĭ pe picĭóre; scórţa se întrebuinţa pentru fabricaţiunea păcureĭ. Acesteĭ procedărĭ se atribuesce în mare parte sterpirea acelorŭ frumóse pădurĭ de mestécănŭ, unice în felulŭ lorŭ.

In partea de apusŭ a Bucovineĭ se află pădurĭ nestrăbătute de fagŭ; iarŭ în partea munţilorŭ despre răsăritŭ predomnescŭ pădurile de bradŭ şi de moliftŭ. Ca şi în ţéra nóstră acolo unde pădurile suntŭ acoperite cu fagŭ şi bradŭ, celŭ d'ântêiŭ ocupă partea inferióră a munţilorŭ, iarŭ celŭ d'alŭ douilea partea superióră pînă la golurĭ. După mĕsurătórele făcute fagulŭ vegetéză pînă la înălţimea de 1135 metri d'asupra nivelului mărĭ, însă la acéstă înălţime ajunge în stare de tufărişŭ. Acéstă

particularitate s'a observatŭ în unele păduri despre rĕsăritŭ, unde vine ântêiŭ bradulŭ şi apoi fagulŭ. Pinulŭ apare obicinuitŭ la 1500 metri înălţime şi formézĕ pe alocurea păduri întinse.

Uă esenţă resinósă, tissa, se afla cu îmbelşugare odinióră în pădurile Bucovinei, pînă în apropiere de Cernăuţi; se vede însă că s'a esploatatŭ cu atâta nepăsare că să făcea dintr'ênsa nu numai mobile darŭ se întrebuinţa pînă şi pentru a face dóge, cuie de şindrilă şi chiarŭ cherestea; astăḑi de abia se mai găsesce câte unŭ esemplarŭ de acestŭ arbore preţiosŭ.

Istoria nóstră ne povestesce despre nisce păduri care s'aŭ plantatŭ din ordinulŭ ilustruluĭ domnitorŭ alŭ Moldavieĭ Stefanŭ celŭ mare. Pădurile acestea s'aŭ semĕnatŭ cu ghindă în apropiere de oraşele Cernăuţii, Suceava şi Siretŭ, ca în semnŭ de pomenire pentru isbênda repurtată de marele domnitorŭ contra luĭ Albrecht regele Polonieĭ. Pînă la 1800 aceste păduri de stejarŭ avéŭ uă întindere care treceaŭ peste 23 miĭ pogóne. Esploataţiunea viţiósă le-a mai pustiitŭ, aşa că astăḑi de abia mai esistă câte uă pădure care să tréca peste 5000 pogóne.

Vegetaţiunea arborilorŭ este din cele mai viguróse; moliftiĭ ajungŭ pînă la 66 metri înălţime ; bradulŭ se înalţă obicinuitŭ pînă la 50 metri, şi pinulŭ pînă la 46 metri. Mai jumĕtate din pădurile Bucovineĭ, şi în specialŭ acelea din domeniile din Câmpu-lungŭ şi Rădăuţi, suntŭ seculare şi unele mai frumóse ca altele.

Cu asemenea avuţie de lemne; cu atâtea ape curgĕtóre, era naturalŭ ca comerciulŭ cu lemne de construcţiune să iea unŭ mare avêntŭ în Bucovina. Cele d'ântêiŭ încercărĭ

pentru a esploata pădurile în vederea comerciului esteriorŭ datéză maĭ cu sémă de la 1812. La acea epocă copacii tăiaţi în munte se transportaŭ pe rîulŭ Ceremuşului. Pe la 1816 se construiră ferăstraie pe aceeaşi apă cu scopŭ de a debita esenţele resinóse în scânduri şi alte lemne de construcţiune. Uă cale, care atrăsese de timpuriŭ băgarea de sémă a bucovinenilorŭ, era transportulŭ lemnelorŭ pe Bistriţa cu destinaţiune pentru porturile Dunării, Galaţi şi Brăila, şi ale mărei Negre pentru Constantinopole. După răpirea Bucovinei principii Moldaviei se împotriviră la trecerea lemnelorŭ pe acéstă cale. La 1816 unŭ óre-care Mihail Steurer, după ce înfiinţă unŭ jógĕrŭ pe pîrîulŭ Colbu, construi uă plută şi porni cu dênsa pe Bistriţa cu destinaţiunea pentru Constantinopole. De abia intrase pe teritoriulŭ moldovenescŭ şi fu popritŭ. La 1820 se porniră alte plute totŭ pe rîulŭ Bistriţa, însă şi de astă dată fără succesŭ. Se vede că faţă cu acéstă resistenţă din partea Moldaviei s'aŭ făcutŭ óre-carĭ tratărĭ diplomatice, căcĭ la 1842 Petru Strohmayer porni cu 42 plute şi ajunse pînă la Galaţi unde'şĭ desfăcu marfa. Unŭ altŭ transportŭ se făcu la 1844, şi după desfacerea lemnelorŭ acelaşĭ întreprinzĕtorŭ se duse la Constantinopole unde făcu învoielĭ pentru a transporta lemne de construcţiune din Bucovina în Turcia. De la acéstă epocă comerciulŭ lemnelorŭ a mersŭ desvoltându-se; astădĭ cătăţimĭ imense de lemne trecŭ din Bucovina la Galaţi şi de aci parte rĕmânŭ în România éră restulŭ trece la Constantinopole şi Asia mică.

Transportulŭ lemnelorŭ din munte pînă la destinaţiune se face maĭ multŭ pe apă. In Bucovina plutirea se

face pe Nistru, pe Prutŭ, pe Siretŭ, pe Sucéva, pe Moldova şi pe Bistriţa. Afluinţii acestorŭ rîurĭ servescŭ pentru transportulŭ lemnelorŭ din munte pînă în aceste ape; astŭ-felŭ pe Ceremuşŭ se transportează lemnele în Prutŭ; pe gârlele Dorna, Dornişóra, Négra, şi altele plutescŭ lemnele pînă ce intră în Bistriţa.

Pe rîurile Nistru şi Prutŭ se transportéză lemnele cu destinaţiune pentru Rusia; éră pe Siretŭ şi Bistriţa călĕtorescŭ plutele destinate pentru România şi Turcia.

Multe dintre rîurile Bucovineĭ nu eraŭ navigabile în totŭ cursulŭ lorŭ, nicĭ peste totŭ anulŭ, ci numaĭ atuncĭ când eraŭ apele marĭ. Pe la 1847 s'a făcutŭ lucrărĭ de rectificare şi regulare a acestorŭ ape astŭ-felŭ că în timpulŭ de faţă lemnele potŭ pluti pe dênsele maĭ peste totŭ anulŭ. Sacrificiile ce şĭ-a impusŭ atâtŭ particolariĭ câtŭ şi administraţiunea din Bucovina pentru a întemeia comerciulŭ lemnelorŭ şi a face navigabile acele căĭ dăruite de natură, dovedescŭ multŭ simţŭ practicŭ. Inainte de a fi străbătută de căĭ ferate Bucovina a lucratŭ pentru a creea navigaţiunea fluvială, procedare înţeléptă şi urmată în tóte ţĕrile care sciŭ de unde să încépă când intră pe calea ameliorăţiunilorŭ economice.

De la construcţiunea drumurilorŭ de ferŭ în Bucovina în anulŭ 1870, aŭ începutŭ să se transporteze lemne şi pe acéstă cale; întreprinzĕtoriĭ calculéză deja să ducă pînă în Prusia lemnele din pădurile Bucovineĭ.

Transportulŭ lemnelorŭ pe apă oferesce unŭ interesŭ particolarŭ. După ce se taie copaciĭ se târăscŭ cu boiĭ pe zăpadă pînă la malulŭ Bistriţeĭ, saŭ alŭ Dorneĭ orĭ alŭ alteĭ ape. Pe dată ce se rupe ghiaţa în primăvară, lemnele

se facŭ plute şi se încredinţézŭ plutaşilorŭ. Aceştiea aŭ obiceiŭ să maĭ încarce pe plute şi scândurĭ. Plutele se conducŭ de plutaşĭ esperimentaţĭ, ómenĭ carĭ cunoscŭ tóte cotiturile apelorŭ, tóte obstacolele ce potŭ întêmpina în calea lorŭ. Trebuesce multă dibăcie şi multă esperienţă pentru a conduce una din aceste plute de la locŭlŭ de proveninţă pînă la Pétra în România. Rîurile pe care se transportă suntŭ repedĭ, torenţiale, aci scăḑute, aci furióse. Mulţime de stâncî risipite în albia lorŭ espunŭ pe necunoscĕtorĭĭ loculuĭ a vedea plutele sfărămate. Ast-felŭ Siretulŭ, unulŭ din rîurile cele maĭ anevoie de plutitŭ, presintă la Ionescĭ, Furcenĭ şi Colienĭ atâtea dificultăţĭ că, afară de plutaşiĭ loculuĭ, nimenĭ altŭ nu îndrăsnesce a conduce plute pe dênsulŭ.

De la locŭlŭ unde se pornescŭ plutele şi pînă la Galaţĭ plutele suntŭ conduse de treĭ rândurĭ de plutaşĭ. Prima staţiune este de la Dorna, depositulŭ celŭ maĭ mare de lemne, pînă la Broştenĭ, cale de uă ḑi pe apă. Ajunşĭ aci plutaşiĭ predaŭ plutele celuĭ în dreptŭ şi se întorcŭ pe la casele lorŭ. La Broştenĭ, după ce se strânge unŭ numĕrŭ maĭ mare de plute, se încredinţézŭ altorŭ plutaşĭ care le conducŭ pînă la Pétra capitala judeţuluĭ Némţu, în timpŭ de uă ḑi saŭ uă ḑi şi jumĕtate. La Pétra, după ce se adună plute de ajunsŭ, se încredinţézŭ la alţĭ plutaşĭ care le conducŭ pe Bistriţa pînă la Bacăŭ şi de acolo înainte pe Siretŭ pînă unde acestŭ rîŭ se varsă în Dunăre; şi în fine pe Dunăre pînă la Galaţĭ, care este cea din urmă staţiune. De la Pétra pînă la Galaţĭ plutele punŭ, după împrejurărĭ, de la 6 pînă la 15 dile.

Nicĭ-uă-dată nu se pornesce uă plută singură de la

Dorna spre Galaţi; trebue să plece de la 20—100 plute de odată. Fie-care plută este condusă celŭ puţinŭ de către doui plutaşi. Inaintea plutelorŭ merge unŭ plutaşŭ esperimentatŭ care cunósce tóte dificultăţile ce întêmpină navigaţiunea. La casŭ de veri-unŭ pericolŭ plutaşii se ajută reciprocŭ. Privegherea plutelorŭ este încredinţată unui agentŭ specialŭ care are autoritate asupra tutulorŭ plutaşilorŭ.

In cele trei staţiuni, Dorna, Broşteni şi Pétra se află represintanţi ai neguţătorilorŭ de lemne; ei arvunescŭ plutaşii în noembre. Obicinuitŭ li se plătesce toţi banii înainte, şi cu modulŭ acesta transportulŭ costă mai eftinŭ ca primăvara.

Plutele pornite de la Vatra Dorna pe Bistriţa se compunŭ din mai multe trunchiri séŭ lemne legate între dênsele în numĕrulŭ de 3 pînă 32 bucăţi, potrivitŭ cu lungimea şi grosimea lorŭ. Grinḑile asemenea se transportézŭ în plute de 22 pînă la 72 bucăţi într'uă singură plută.

După cumŭ amŭ ḑisŭ mai susŭ, la Pétra se mai pune pe plute scânduri şi altă lemnărie mărunţă; iarŭ de la Bacăŭ pînă la Galaţi se transportézŭ pe dênsele şi saci cu cereale; celŭ puţinŭ aşa se practică pînă la 1868 când amŭ visitatŭ pentru cea din urmă óră localităţile pe unde trecŭ plutele pînă la Galaţi.

Cu tótă esploataţiunea pădurile Bucovinei eraŭ atâtŭ de întinse pe la începututŭ véculuĭ, că nici se cunoscea de unde se taie pentru lemne de construcţiune. Doritori de a'şi spori veniturile, atâtŭ particularii câtŭ şi Fondulŭ religionarŭ, începură pe la 1803 ca să fabriceze potasă în pădurile lorŭ. Se vede însă că prin acéstă industrie se

consumaŭ în aşa gradŭ pădurile că pe la 1816 a trebuitŭ să se ia mĕsurĭ contra acesteĭ esploataţiunĭ vătămătóre, mărginindu-se fabricaţiunea potaseĭ numaĭ în acele pădurĭ care nu se potŭ esploata pentru lemne de construcţiune într'unŭ modŭ economicŭ. Şi în alte pădurĭ se fabricéză potasă din crăcĭ, vêrfurĭ şi copacĭ căduţĭ. Locuitoriĭ din vecinătatea usinelorŭ de potasă aŭ voie să strângă lemnele destinate pentru acestŭ scopŭ; le prefacŭ în cenuşe pe care o depunŭ în magasiile stabilimentuluĭ pînă ce se adună uă cătăţime maĭ mare. Atuncĭ fie-care face leşie din cenuşa strânsă; supune acestŭ licuidŭ evaporaţiuneĭ prin ferbere şi astŭ-felŭ dobêndesce potasa brută. Proprietariĭ stabilimentelorŭ cumpĕră potasa brută cu preţŭ de 12 pînă la 18 leĭ centenarulŭ, adică 44 oca. În diferitele pădurĭ ale Bucovineĭ se produce anualŭ de la 12 pînă la 20,000 centenare potasă, adică de la 528,000 pînă la 880,000 ocale.

Afară de potasă se maĭ estrage din pinĭ resină din care se fabricéză anualŭ peste 35,000 ocale uleiŭ de terebentinŭ, aprópe 2 milióne şi jumĕtate ocale păcură şi 400 miĭ ocale cleiŭ pentru cibotarĭ.

Cândŭ Napoleon voi să'şĭ resbune pe Englitera şi decretă isolarea sa de continentŭ, se începuse în Bucovina uă industrie, care maĭ în urmă a încetatŭ, fabricaţiunea zaharuluĭ din seva de arţarĭ. Pentru acestŭ sfêrşitŭ s'a plantatŭ suprafeţe întinse cu arţarĭ; în acelaşĭ timpŭ se înfiinţă şi uă fabrică de zahărŭ în pădurea de la Horeţa din ţinutulŭ Cernăuţiĭ, în care se află maĭ mulţĭ arţarĭ. După treĭ anĭ de cercărĭ fabricaţiunea a încetatŭ.

Uă industrie forestieră căreea se datoresce stêrpirea

celorŭ mai frumóse şi mai întinse păduri de mestécăni care acoperéŭ munţii unde 'şi are obêrşia rîulŭ Suceava, industrie care a încetatŭ de odată cu stêrpirea pădurilorŭ, era fabricaţiunea păcurii, din cóje de mestécănŭ. Fiind-că multe persóne n'aŭ cunoscinţă despre procedarea unei asemenea fabricaţiunĭ ne luămŭ voie de la cetitorĭ ca să o descrimŭ ca pe uă vechiă industrie română.

Locuitorii munteni cari se îndeletnicéŭ cu acésta fabricaţiune jupuiaŭ de cójă mestécănii btĕrâni şi tineri, lăsându'ĭ în picióre saŭ doborându'ĭ la pămêntŭ. După ce se strângea în destulă cójă pentru unŭ cuptorŭ, se aduna la unŭ locŭ şi se proceda la construirea cuptoruluĭ. Uă poiană ca de 35 pînă la 45 stînjenĭ pătraţĭ se încongiura cu gardŭ făcutŭ din vêrfurile şi crăcile mestecenilorŭ în aşa modŭ ca să adăpostéscă cuptorulŭ de vêntŭ. Se potrivea locului bine şi apoĭ se săpa uă grópă care avea unŭ diametru ca de patru stînjenĭ şi uă adâncime de $1\frac{1}{2}$ stînjenĭ. Forma grópeĭ, saŭ mai bine a cuptoruluĭ, era a unuĭ conŭ resturnatŭ, adică mai strimtă la fundŭ şi mai largă la gură. La jumĕtate adâncime acestŭ cuptorŭ avea unŭ diametru numaĭ de 2 stînjenĭ. Uă dată terminatŭ, se bătăturea pereţiĭ cuptoruluĭ ca să nu se dărame. La uă mică distanţă din marginea cuptoruluĭ se săpa unŭ şenţuleţŭ la aceeaşĭ adâncime cu a cuptoruluĭ pe uă lărgime de 3 pînă la 4 urme; acestŭ şanţŭ se numea calea păcureĭ. La estremitatea şanţuluĭ se făcea uă grópă ca de douĕ urme adâncime, aĭ căria pereţĭ se lipiaŭ bine cu lutŭ; într'ênsa se scurgea păcura din cuptorŭ; prin urmare servea de reservoriŭ. Acestŭ reservoriŭ se împreuna cu cuptorulŭ printr'unŭ şanţŭ subteranŭ în care se punea unŭ condusŭ

saŭ ţévă de lemnŭ prin care curgea păcura din cuptorŭ în reservoriŭ. Calea păcureĭ, despre care s'a vorbitŭ, fiindŭ construită cu trepte ca uă scară, lucrătoriĭ se coboraŭ pe dênsa de la cuptorŭ la reservoriŭ ca să scóţă păcura.

Fundulŭ cuptoruluĭ se pardosea cu lespeḑĭ de pétră; la gură se punea asemenea petre în posiţiune verticală în formă de grătarŭ. După ce se termina astŭ-felŭ cuptorulŭ cu anecsele séle, se umplea cu cójă de mestécănŭ aşeḑată bine pînă la vêrfŭ; se acoperea cu pămêntŭ lăsândŭ numaĭ câte-va micĭ resuflăturĭ pentru a înlesni arderea cójeĭ. Operaţiunea se făcea în timpulŭ veriĭ, în Iuniŭ şi Iuliŭ. Intr'unŭ cuptorŭ să puneŭ pînă la ḑece căruţe de cójă de mestécănŭ.

In timpulŭ combustiuneĭ, care dura 48 ore, se forma păcura, care căḑêndŭ la fundulŭ cuptoruluĭ pe lespeḑile de pétră, curgea prin ţévă în reservoriulŭ păcureĭ. După ce se da focŭ cuptoruluĭ se ardea treĭ pînă la patru ore, se deschidea ţéva ca să încépă să curgă păcura strênsă la fundŭ; şi apoĭ se deschidea la intervalŭ de uă oră. Păcura estrasă se punea în butóie micĭ şi se vindea cultivatorilorŭ cari o întrebuinţaŭ pentru ungerea carelorŭ.

Unŭ cuptorŭ, bine condusŭ, producea pînă la 20 vedre păcură, vadra de 10 oca. Pe timpulŭ cândŭ înflorea acéstă industrie, adică pe la 1788, se vindea ocaua de păcură curată cu 10 pînă la 14 parale.

Prin procedărĭ analoge se estrăgea în Francia şi se maĭ estrage şi pînă astă-ḑĭ în unele localităţĭ, păcura din arborĭ resinoşĭ precumŭ pinulŭ şi bradulŭ.

Venitulŭ anualŭ ce trage Bucovina din esploataţiunea pădurilorŭ variază după anĭ. Statistica oficială luândŭ

media unei decenii, de la 1862—1871, a aflatŭ că suma acestui venitŭ se urcă la 1,436,865 lei. Acestŭ venitŭ se împarte între diferiţii proprietarĭ în proporţiunile următóre : Fondulŭ religionarŭ alŭ bisericeĭ greco-orientale 506,955 leĭ; Particolariĭ 711,583 leĭ; Comunele 218,327 leĭ. In venitulŭ totalŭ alŭ pădurilorŭ partea provenită din esploataţiunea potaseĭ este de 104,102 leĭ, din care maĭ multŭ de jumĕtate pe séma Fondului religionarŭ.

Imbunătăţirea căilorŭ de transportŭ pe apă; putinţa de a esporta pe căile ferate pînă în fundulŭ Germanieĭ şi airea; sporirea consumaţiuneĭ lemnelorŭ în statele cu care Bucovina se află în relaţiunĭ comerciale; esploataţiunea raţională introdusă maĭ în tóte pădurile, suntŭ atâtea condiţiunĭ carĭ asigurezŭ unŭ viitorŭ strălucitŭ pădurilorŭ de dincolo de Molna.

VI

Industria. — Starea industriei. — Industriĭ principale. — Esploatațiunea minelorŭ. — Ochire istorică asupra desvoltăriĭ esploatațiuneĭ minelorŭ. — Isvóre petrolifere — Aurăriĭ și nisipurile aurifere ale Bistrițeĭ. — Salinele și isvórele sărate — Fabricațiunea alcooluluĭ. — Sticlăria — Fabricațiunea hârtieĭ. — Comerciulŭ — Căile de transportŭ pe apă și pe uscatŭ. — Relațiunile comerciale. — Importațiunile și esportațiunile. — Impositele. — Diferite imposite. — Produsulŭ impositelorŭ în 1871

Prin natura teritoruluĭ sĕŭ muntosŭ și pădurosŭ; prin avuțiile minerale grămădite în sênulŭ Carpațilorŭ; prin mulțimea apelorŭ curgĕtóre care strebatŭ țéra în tóte direcțiunile; în fine, prin îngustimea relativă a terenuluĭ propriŭ pentru cultură, Bucovina însușesce condițiunile uneĭ țĕrĭ înzestată favorabilŭ pentru creațiunea și desvoltarea industrială. De aceea de timpuriŭ s'a înființatŭ în acéstă țéră diferite fabricĭ și s'a începutŭ esploatațiunea minelorŭ pe uă scară în destulŭ de întinsă. Cu tóte acestea, orĭ-care arŭ fi progresulŭ ce s'a făcutŭ pînă astă-dĭ, industria bucovinénă este încă la începutŭ. Altŭ-felŭ administrațiunea a luatŭ din parte'și tóte mĕsurile pentru ca industria născêndă a țĕreĭ să fie încuragiată și protegiată contra concurenței din afară. Cu tótă larma făcută de partisaniĭ absoluteĭ libertăți a comerciuluĭ, guvernulŭ austriacŭ nu și-a făcutŭ ilusiuni; elŭ a urmatŭ după

esemplulŭ altorŭ ţĕrĭ industriale; a susţinutŭ prin tarife protectóre şi prin diverse încuragiărĭ industria născêndă. Persónele care aŭ visitatŭ Esposiţiunea Universală de la Viena în 1873 şi aŭ studiatŭ cu atenţiune gradulŭ de înflorire alŭ industrieĭ austriace, s'aŭ pututŭ convinge că, pentru timpul de astă-dĭ, politica economică a imperiuluĭ este fórte raţională. Sporirea însemnată a comerciuluĭ de esportaţiune al Austrieĭ maĭ cu sémă în ţĕrile din Orient; întroducerea, pe fie-care anŭ maĭ considerabilă, a fabricatelorŭ austriace, în ţĕrile vecine; înlăturarea parţială a obiectelorŭ de fabricaţiune francesă şi englesă din târgurile Orientuluĭ, suntŭ proba cea maĭ învederată că acestŭ imperiŭ înţelege cumŭ trebue să apere interesele industrieĭ séle. Şi dacă industria bucovinénă n'a ajunsŭ la gradulŭ de înflorire dorită, causa este concurenţa interióră căcĭ, după cumŭ se scie, alte ţĕrĭ ale corónеĭ austriace suntŭ fórte înaintate în industrie, şi contra acestora nu se putea lua nicĭ uă mĕsură protectóre.

Industria de căpetenie a Bucovineĭ este esploataţiunea minelorŭ de ferŭ, de aramă şi de sare. Fie-care înţelege că lemnele fiindŭ eftine şi minereulŭ abundentŭ pe a locurea, s'a pututŭ instala usine cu óre-care înlesnire. Ântêiele încercărĭ de esploataţiune datézŭ de la 1784, cândŭ uă asociaţiune de boerĭ bucovinenĭ întreprinse esploataţiunea unorŭ mine de pirită de ferŭ de lângă Iacobenĭ, localitate situată pe rîulŭ Bistriţa, în midlocululŭ munţilorŭ, la óre-care distanţă de Vatra Dorna şi de muntele Rarăŭ. Nu trecu multŭ timpŭ, pe la 1796, şi unŭ străinŭ Carol de Manz, reuşi ca boerĭ să'ĭ concesioneze minele de la Iacobenĭ pentru suma de 66,000 leĭ;

iarŭ lemnele şi le procură dintr'uă pădure de aprópe 9000 pogóne cumpĕrată de la administraţiunea domeniilorŭ din Câmpu-lungŭ dreptŭ suma de 1386 leĭ. Pentru lucrarea minelorŭ concesionarulŭ aduse imediatŭ ca la 40 familiĭ de lucrătorĭ străinĭ, care atâtŭ se îmulţiră cu timpulŭ că formară cinci colonii locuite de 7270 suflete aşeḑate în 711 case; acestea suntŭ : Iacobeniĭ, Carlibaba, Pojoriţa, Aisenaŭ, Frendentalŭ şi Rusu pe Boulŭ.

Pînă aprópe de 1800 Manz se îndeletnici numaĭ cu esploataţiunea minelorŭ de ferŭ; pe atuncĭ descoperi şi nisce mine de plumbŭ argentiferŭ alŭ cărora minereŭ conţinea la 16 funţĭ de plumbŭ 2 loţĭ de argintŭ. Esploataţiunea minelorŭ de argintŭ a produsŭ folóse însemnate şi 'ĭ-a permisŭ a'şĭ întinde esplotaţiunea aşa că la 1821 cumpĕră minele de aramă de la Pojoriţa în care lucraŭ peste 600 ómenĭ. Producerea acestorŭ mine de abia era de 300 centenare în 1805, şi s'a urcatŭ treptatŭ la 2324 centenare, raportândŭ anualŭ unŭ venitŭ de peste 200 miĭ leĭ.

Cu tótă stăruinţa luĭ Manz şi a succesorilorŭ sĕĭ, întreprinderile sale, atâtŭ de prospere la începutŭ, începură a scădea, pînă ce la 1862 se secuestră tóte minele şi la 1870 trecură definitivŭ în posesiunea Fondului religionarŭ care era creditorŭ pentru uă sumă maĭ mare de unŭ milionŭ leĭ. Pînă astă-ḑĭ aceste mine se esploatézĕ în contulŭ Fondului.

La anulŭ 1801 s'aŭ pusŭ în esploataţiune minele de ferŭ de la Stulpicaniĭ, localitate situată pe rîulŭ Sucha în apropiere de fruntariele Românieĭ. La 1860 baronulŭ Iordache Vasilcu a începutŭ esploataţiunea uneĭ mine de

ferŭ la Lăpuşna după domeniulŭ Berhometŭ; întreprinderea a fostŭ nenorocită.

In Bucovina, ca şi în Transilvania şi România, ţiganiĭ auraraĭ esträgéŭ pînă pe la 1840 aurŭ din nămolulŭ rîuluĭ Bistriţa; eĭ umblaŭ cu industria lorŭ în lungulŭ rîuluĭ pînă la Vatra Dorna. Astă-dĭ acéstă mică industrie, odinióră productivă, a încetatŭ cu desăvêrşire.

Cu tóte că industria estracţiuneĭ aurului din nămolulŭ Bistriţeĭ aurie a încetatŭ, totuşĭ nu este de prisosŭ a avea uă idee despre procedarea întrebuinţată de ţiganiĭ auraraĭ.

Uneltele întrebuinţate de către auraraĭ eraŭ, pre câtŭ de simple pre atâtŭ de eftine, construite de eĭ însu'şĭ. Uă scândură de lemnŭ de plopŭ, de salcie saŭ altŭ lemnŭ, lungă ca de patru metri, lată ca de cincĭ-ḑecĭ centimetri, crestată curmeḑişŭ, uă lopată şi uă albie, eraŭ tóte aparatele aurarului. Se aşeḑa scăndura înclinată ca de 20 grade de la pămêntŭ; se scotea nămolulŭ din Bistriţa şi se punea cu lopata pe scândura crestată; se alegeaŭ cu mâna petrile cele maĭ marĭ şi apoĭ se turna apă peste nămolŭ. Prin acéstă levigaţiune părţile metalice, adică aurulŭ în formă de păişóre, fiindŭ maĭ grele, rămânéŭ printre crestaturile scândureĭ, iară nămolulŭ se ducea cu apa josŭ. Aurulŭ acesta, fiindŭ-că totŭ maĭ era amestecatŭ cu pămêntŭ, se punea în albie şi se spăla, scurgêndu-se apa turbure pînă ce rămânea aurŭ curatŭ. Ţiganiĭ auraraĭ desfăcéŭ aurulŭ strânsŭ de dênşiĭ la Solca şi la Iacobenĭ unde li se da 2 fiorinĭ şi 52 crucerĭ, adică 6 leĭ şi 25 banĭ în moneda de astă-dĭ pentru unŭ pizetŭ, greutate care echivaléză cu 90 de grame de aurŭ, în valóre de unŭ galbenŭ şi jumătate adică 17 leĭ şi 70 banĭ.

Pînă la 1840 se căuta aurulŭ de către ţigani numaĭ pe la Vatra Dorna, Tarniţa şi Halda, în josŭ şi în susŭ de Iacobeni. Aurulŭ provenitŭ din partea superióră a Bistriţeĭ era compusŭ din păişóre maĭ marĭ; astŭ-felŭ că aurariĭ cu cât mergéŭ maĭ spre obêrşia Bistriţeĭ cu atâta aflaŭ aurŭ în părticele maĭ marĭ.

Nămolulŭ spălatŭ era amestecatŭ în parte cu ocru galbenŭ, substanţă comună în malurile Bistriţeĭ pe unde lucraŭ aurariĭ. Cercetându-se localităţile de unde aducea Bistriţa aurulŭ s'a constatatŭ că în acea parte a Carpaţilorŭ se afla cuarţŭ auriferŭ. Acésta a şi îndemnatŭ pe unii ca să întreprindă la óre-care distanţă de Iacobeni estracţiunea auruluĭ din aceste roce cuarţóse.

Se află în diferite localităţi din Bucovina maĭ multe isvóre de petroleŭ, însă, după câtŭ se vede, debitulŭ lorŭ este neînsemnatŭ de óre-ce nu s'a pututŭ înfiinţa usine ca în România şi alte ţĕrĭ. Ca şi la noĭ ţĕraniĭ munteni amestecă petroleŭ cu păcură pentru a unge osiile carelorŭ. Isvórele de petroleŭ cele maĭ abundente s'aŭ descoperitŭ în comuna Brézu, lângă Câmpu-lungŭ şi alte câte-va localităţi din coprinsulŭ acestuĭ ţinutŭ.

In ţinutulŭ Vişniţeĭ la pólele munteluĭ Măgura se află câte-va isvóre petrolifere.

Din scrierile a diferiţi autorĭ austriacĭ arŭ resulta că înainte de răpirea Bucovineĭ nu esistaŭ mine de sare în acéstă ţéră. Cantemirŭ în *Descrierea Moldavieĭ* vorbesce numaĭ de salinele de la Ocna din judeţulŭ Bacău. N'a trecutŭ multŭ după înstrăinarea Bucovineĭ şi a începutŭ să se estragă sarea prin evaporaţiune în usinele înfiinţate la *Slatina mare* şi *Lunca Pleşu,* ambele pe

domeniulŭ Solca situată în apropiere de Rădăuţĭ, proprietate a Fonduluĭ religionarŭ. Maĭ târdiŭ se deschiseră minele de sare de la Caţica, aprópe de monastirea Humora şi de Solca; aci se estrage sarea atâtŭ în drobĭ câtŭ şi prin evaporaţiune. Producţiunea acestorŭ saline fiindŭ îndestulătóre, cele douĕ precedente se închiseră încă de la 1790.

Pîraiele sărate suntŭ abondente în ţinuturile Străşineţu, Vişniţa şi Rădăuţiĭ; statistica înregistréză peste 50 de asemene isvóre. Autoritatea îngăduiesce unorŭ comune ca să ia apă sărată din aceste isvóre.

In diferite localităţĭ din partea munteluĭ se află isvóre de ape minerale din cele maĭ abondente şi maĭ eficace pentru afecţiunĭ morbóse; cele maĭ cunoscute suntŭ isvórele sulfuróse ale pîrîuluĭ *Puciosulŭ* din vecinătatea Iacobenilorŭ; cele de la Dorna Cândrenĭ de pe rîulŭ Dorna, de la Vatra Dorna, şi de la Poiana négră.

S'a descoperitŭ şi deposite însemnate de turbă amorfă, combustibilŭ escelentŭ în altă ţéră care nu arŭ posede imensele păduri ale Bucovineĭ.

Fabricaţiunea alcoolului din grâne se esploatéză în tóte ţinuturile Bucovineĭ. Acéstă producţiune a mersŭ desvoltându-se astŭ-felŭ că la 1870 a ajunsŭ să producă 390,279 vedre.

Sticlăria, fabricaţiune atâtŭ de înlesnită prin abundenţa lemnelorŭ şi a materiilorŭ prime, este represintată de către treĭ fabricĭ a cărora producte nu suntŭ de ajunsŭ pentru îndestularea locală. Fabricaţiunea cărtieĭ era represintată prin douĕ fabricĭ la Rădăuţĭ şi Vascăuţĭ.

Industriile tecstile pentru fabricaţiunea pânzeturilorŭ

de bumbacŭ, de inŭ şi de cânepă, cumŭ şi a stofelorŭ de lână suntŭ represintate maĭ cu sémă prin industria domestică, care, în Bucovina ca şi în România, este tradiţională în familiile ţeranilorŭ. Ţerancele bucovinene pórtă, cu graţia obicĭnuită romăncelorŭ, vesmintele, iile, maramele de borangicŭ, confecţionate de dênsele.

In oraşe industriile micĭ suntŭ esercitate de către străinĭ; astŭ-felŭ că visitându aceste centrurĭ de populaţiune te-aĭ crede într'uă ţéră germană saŭ slavă iarŭ nicĭ-de-cumŭ română. Acésta nu póte surprinde pe nimenĭ de óre-ce este cunoscutŭ că emigraţiunea germană în tóte ţĕrile românescĭ este compusă maĭ cu sémă din meseriaşĭ, afară de coloniile de agricultorĭ aduse într'adinsŭ în Bucovina, Transilvania şi Maramureşŭ.

De timpŭ îndelungatŭ comerciulŭ Bucovineĭ consistă în a esporta lemne şi óre-carĭ producte agricole şi a importa din afară obiectele manufacturate. Cu tótă stăruinţa ce s'a depusŭ de către particolarĭ şi de către guvernŭ industria locală este prea la începutŭ pentru ca să pótă întêmpina tóte trebuinţele locuitorilorŭ; puţinele fabricate locale se desfacŭ maĭ cu sémă în localităţile despre apusŭ ale ţĕreĭ.

Mişcarea comercială este înlesnită maĭ ântêiŭ prin calea ferată care pune în relaţiune Bucovina cu Galiţia şi România. Uă întindere de 6820 kilometre de şosele, bine construite şi întreţinute, formézĕ reţéoa circulaţiuneĭ acesteĭ ţĕrĭ, punêndu-o în relaţiune cu tóte statele vecine. Pe lângă căile de uscatŭ Bucovina se bucură şi de navigaţiunea fluvială pe uă lungime de aprópe 700 kilometre pe rîurile Nistru, Prutulŭ, Ceremuşulŭ, Suceava, Mol-

dova, Bistriţa, Dorna, Cosna, Négra de susŭ şi Négra de josŭ. Pe aceste căĭ eftine şi uşorŭ de întreţinutŭ se aducŭ din diferitele părţĭ ale ţĕreĭ productele destinate atâtŭ pentru consumaţiunea locală câtŭ şi pentru esportŭ. Lemnele de construcţiuue, articolŭ capitalŭ pentru comerciul Bucovineĭ, se transportézăă tóte pe apă, şi nu remâne îndouială că în lipsă de navigaţiune fluvială multe din frumósele păduriĭ ale ţĕreĭ arŭ fi putreḑitŭ pe locŭ.

Relaţiunile comerciale ale Bucovineĭ suntŭ maĭ numeróse cu România, Rusia şi Turcia. Pe fie-care anŭ afacerile s'aŭ sporitŭ; ast-felŭ că în decenia de la 1862 pînă la 1871 s'a constatatŭ unŭ sporŭ mulţămitorŭ, esceptândŭ anulŭ 1866 cândŭ lipsa cea mare de care a suferitŭ Bucovina a făcutŭ să caḑă comerciulŭ sĕŭ.

Localităţile pe unde se face atâtŭ importulŭ câtŭ şi esportulŭ, unde se află aşeḑate prin urmare şi biouroŭrĭ vamale, suntŭ : Cernăuţiĭ, Novaseliţa, Zurin, Sinauţu, Iţcani, Bosancea, Băjeşti şi Gura Negri. Cele maĭ multe mărfurĭ intră şi iesŭ prin cele d'âmtêiŭ cincĭ localităţĭ.

Ţinêndŭ sémă de principalele articole de comerciŭ, se constată din datele oficiale că în 1871 s'aŭ importatŭ 41,028 capete vite de tăiatŭ, din care 21,768 capete s'aŭ importatŭ din Rusia şi 19,260 capete din România; éră vite de prăsilă s'au importatŭ 24,211 capete, din care 15,862 din Rusia şi 8,349 din România.

Comerciulŭ de importaţiune alŭ cerealelorŭ a începutŭ să iea óre-care desvoltare maĭ cu sémă de la 1870, adică după deschiderea circulaţiuneĭ drumulŭ de ferŭ din Bucovina. La 1871 s'a importatŭ peste 350,000 kile cereale.

Esportulŭ lemnelorŭ, articolŭ principalŭ pentru comer-

ciulŭ localŭ, a mersŭ desvoltându-se. In anulŭ 1871 s'a esportatŭ pentru Rusia 2,880 stînjenĭ cubicĭ lemne de diferite categoriĭ şi în România 55,702 stînjenĭ cubicĭ. In 1862 acelaşĭ comerciŭ era de 2822 stînjenĭ cubicĭ cu Rusia şi 32,498 stînjenĭ cubicĭ cu România.

Unŭ articolŭ de comerciŭ suntŭ carele şi trăsurile de ţéră. In 1871 s'a esportatŭ 383 bucăţĭ în Rusia şi 1233 bucăţĭ în România.

Pe lângă alte instituţiunĭ de creditŭ Bucovina posedéză uă casă de economiă cu reşedinţa în Cernăuţĭ, fondată la 1860. In 1871 acéstă instituţiune avea unŭ fondŭ de 2,192,467 leĭ; în urmă cu ḑece anĭ de abia poseda 356,307 leĭ.

Impositele considerate în raport cu populaţiunea sunt, pînă la óre-care punctŭ, espresiunea stării economice a uneĭ ţĕrĭ. Admiţêndŭ că dările suntŭ aşeḑate după principiile prescrise de justiţie, este învederatŭ că sporirea saŭ descrescerea lorŭ suntŭ uă probă despre desvoltarea saŭ retrogradarea desvoltăriĭ economice a unuĭ Statŭ. Din acestŭ punctŭ de vedere cifrele ce ne procură Statistica oficială a Bucovineĭ asupra producereĭ impositelorŭ în acéstă ţéră de la 1861 pînă la 1871 dovedescŭ că agricultura şi industria bucovinénă a mersŭ desvoltându-se. In anulŭ 1861 impositele directe, indirecte şi monopolurile Statuluĭ aŭ produsŭ 5,664,220 leĭ, iarŭ în 1871 peste 7,455,774 leĭ, adică uă sporire de 1,791,554 leĭ în timp de ḑece anĭ. In acéstă decenie impositulŭ fondiarŭ nu s'a sporitŭ; darea personală şi tacsele trecŭ peste înduoitŭ; timbrulŭ şi venitulŭ vămilorŭ, tutunuluĭ şi sarea aprópe s'aŭ îndouitŭ.

Diferitele dări impuse populaţiuneĭ se împartŭ în treĭ categoriĭ : imposite directe, imposite indirecte şi monopoluri, coprinḑêndŭ tutunulŭ şi sarea. Aceste imposite aŭ produsŭ în anulŭ 1871 :

Impositulŭ fondiarŭ	900,580 leĭ
Impositŭ asupra caselorŭ după clase	448,280 —
Impositŭ asupra chiriilorŭ de case.	190,140 —
Impositulŭ asupra veniturilorŭ . .	320,602 —
Inregistrarea.	224,672 —
Impositŭ asupra consumaţiuneĭ . .	1,110,962 —
Impositŭ personalŭ şi taxe.	621,250 —
Timbru	319,790 —
Imposite vamale.	1,547,627 —
Tutunulŭ	1,193,872 —
Sarea	577,999 —
Totalŭ. . .	7,455,774 leĭ

Populaţiunea Bucovineĭ fiindŭ de 511,964 locuitoriĭ, urmézŭ că, repărţindu-se suma totală a impositelorŭ asupra acestuĭ numĕrŭ revine la 14 leĭ 56 banĭ de fie-care locuitorŭ.

Afară de aceste imposite generale percepute de către Statŭ, esistă şi imposite locale provenite maĭ cu sémă din ḑecimĭ şi se întrebuinţézŭ pentru a acoperi spesele dieteĭ, pentru stabilimente de bine-facere, pentru scolĭ şi alte serviciurĭ. Acestŭ venitŭ se urcă anualŭ la 150,000 leĭ. Capitala Bucovineĭ are unŭ venitŭ anualŭ de 250,000 leĭ din care aprópe treĭ pătrimĭ provine din venitulŭ capitalurilorŭ.

VII

Biserica în Bucovina. — Fondulŭ religionarŭ alŭ Bucovineĭ. — Origina acestuĭ fondŭ. — Monastirile din Bucovina. — Anulŭ fondaţiuneĭ şi înzestrarea fie-căreĭ monastirĭ. — Veniturile şi cheltuelele Fonduluĭ religionarŭ. — Instrucţiunea publică. — Ochire istorică. — Rolulŭ cleruluĭ în desvoltarea cultureĭ bucovinene. — Starea scólelor în 1871. — Statistica scólelorŭ. — Incheiere.

Biserica resăriténă din Bucovina este independintă; în capulŭ sĕŭ se află unŭ episcopŭ care reşéde în Cernăuţĭ. Odinióră scaunulŭ episcopalŭ se afla la Rădăuţĭ. Administraţiunea bisericéscă este împărţită în douĕ-spre-ḑece decanate; numĕrulŭ preoţilorŭ se urcă la 400. Preoţiĭ românĭ de religiune greco-catolică depindŭ de episcopulŭ catolicŭ din Lemberg.

In împregiurările grele în care a trăitŭ româniĭ din Bucovina, clerulŭ naţionalŭ a fostŭ pînă la unŭ timpŭ, mângâietorulŭ şi susţinĕtorulŭ lorŭ sufletescŭ; elŭ singurŭ a rĕmasŭ depositarulŭ limbeĭ şi cultureĭ române; de aci meritä totŭ respectulŭ şi profunda recunoscinţă a românilorŭ. Maĭ mult de câtŭ orĭ-cândŭ româniĭ suntŭ datorĭ să se strângă în giurulŭ bisericeĭ lorŭ, căcĭ numaĭ într'ênsa a maĭ rĕmasŭ scăpare pentru păstrarea limbeĭ şi a naţionalităţiĭ lorŭ.

Biserica ca şi cultura din Bucovina se susţinŭ din

veniturile aşa numitului Fondŭ religionarŭ. Origina şi starea actuală a acestei instituţiuni naţionale merită a fi cunoscute de toţi românii.

Inspiraţi de simţimêntele de bine-facere, tradiţionale în némulŭ românescŭ, domni şi cetăţeni de tóte treptele din Moldavia aŭ fondatŭ monastiri pe care le-aŭ înzestratŭ cu deosebită dărnicie cu moşii şi acareturi. Cândŭ s'a ruptŭ din întregulŭ Moldavieĭ ţinuturile numite Bucovina, se aflaŭ în aceste ţinuturi 24 monastiri, înzestrate cu 267 proprietăţi, mari cu mici. Din aceste 24 de sânte locaşuri 20 eraŭ pentru călugări şi 4 pentru călugăriţe. Monastiri de călugări eraŭ : Episcopia Rădăuţilorŭ, monastirile Moldoviţa, Putna, Voroneţulŭ, Humora, Santu Ilie, Sucevita, Dragomirna, Solca, Horecea, Luca, Biresniţa, Jadova, Ilişeştii, Crişcéteculŭ, Ostra saŭ Bârbăştii, Broscăuţii, Coribniţa, Babinu şi Zămoştia. Pentru maici eraŭ destinate monastirile Petreuţii, Mămăieştii, Voloca şi Vişniţa.

Moşiile şi acaretele monastirilorŭ din Bucovina formézŭ aşa numitulŭ *Fondŭ religionariŭ alŭ biscriceĭ dreptŭ credincióse resăritene din Bucovina.* Din veniturile acestuĭ fondŭ s'a întreţinutŭ şi se întreţinŭ pînă astă-dĭ bisericele şi scólele din Bucovina. După cumŭ dice înfocatulŭ patriotŭ, repausatulŭ Aron Pumnulŭ, autorulŭ uneĭ notiţe asupra acestuĭ subiectŭ, tótă viaţa religiósă, morală, spirituală, naţională, scienţială se susţine din acele proprietăţi. Pentru acestŭ sfîrşitŭ gândimŭ a nu ne abate de la scopulŭ acesteĭ cărticele făcêndŭ cunoscute monastirile Bucovineĭ, numele nemuritorilorŭ fondatorĭ şi starea financiară de astă-dĭ a Fonduluĭ religionarŭ.

Monastirea Moldoviţa s'a fondatŭ de către Alecsandru celŭ bunŭ la anulŭ 1401. Acéstă monastire surpându-se s'a reclăditŭ la 1532 de Petru VI Rareşŭ. Zestrea sa se compunea din 54 proprietăţĭ dăruite de diferiţĭ domnĭ şi de particularĭ.

Episcopia Rădăuţilorŭ s'a întemeiatŭ totŭ de către Alecsandru celŭ bunŭ la 1402. Reşedinţa episcopieĭ a statŭ în Rădăuţĭ de la 1402 până la 1783, adică 381 anĭ, după care s'a strămutatŭ la Cernăuţĭ. Filantropulŭ domnŭ a înzestratŭ acéstă episcopie cu şépte proprietăţĭ din care şése moşiĭ şi uă fêneţă de 25 fălcĭ.

Monastirea Petreuţiĭ, fondată de către Stefan celŭ Mare la 27 Iuliŭ 1466, a fostŭ înzestrată de dênsulŭ cu douĕ moşiĭ, şi era destinată atâtŭ pentru adăpostirea maĭcilorŭ câtŭ şi pentru a servi de spitalŭ pentru militariĭ răniţĭ.

Monastirea Putna s'a fondată de Stefan celŭ Mare la 10 Iuliŭ 1456, târnosindu-se la 3 Septembre 1470 de către şése-ḑecĭ şi patru persóne bisericescĭ de tóte gradele. Zestrea acesteĭ monastirĭ se compunea din 59 proprietăţĭ, dintre care maĭ multe moşiĭ dăruite de Stefanŭ celŭ Mare. Acestŭ sântŭ locaşŭ este unŭ locŭ de pelerinagiŭ pentru românĭ, căcĭ într'ênsulŭ se află îngropatŭ marele domnŭ alŭ Moldavieĭ.

Acelaşĭ domnitorŭ a întemeiatŭ şi monastirea Voroneţulŭ, înzestrată cu ḑece proprietăţĭ dinte care treĭ dăruite de Stefanŭ celŭ Mare şi douĕ de Petru Rareşŭ.

Monastirea Humora, fondată la 1491 totŭ de Stefanŭ celŭ Mare, era înzestrată cu nouĕ-spre-ḑece proprietăţĭ dintre care treĭ dăruite de fondatorŭ şi treĭ-spre-ḑece de către Eustraţiu Dabija Vodă.

Sântu Ilie s'a fondatŭ la 1540 de către Petru Rareşŭ. Zestrea sa se compunea din douĕ-spre-ḑece proprietăţĭ.

Monastirea Sucevi̯a s'a fondatŭ la 1578 de mitropolitulŭ George Movilă din preună cu fratele sĕŭ Ieremia Movilă, care se sui maĭ la urmă pe tronulŭ Moldavieĭ. Zestrea acesteĭ monastirĭ se compunea din 25 proprietăţĭ.

In vecinătatea monastireĭ Petreuţiĭ se află monastirea Drăgomirna întemeiată la 1602 de către mitropolitulŭ Anastasie Crimca. Averea sa se compunea din 19 proprietăţĭ.

Monastirea Solca, fondată la 1615 de către Stefanŭ Tomşa Vodă, avea dreptŭ zestre cincĭ-spre-ḑece proprietăţĭ.

Mămăeştiĭ, monastire de călugăriţe, nu se scie de cine a fostŭ fondată. După D. Pumnu acéstă monastire trebuesce să fi esistatŭ între aniĭ 1658 şi 1670 de vreme ce maĭ multe din cele nouĕ proprietăţĭ ale sale i-aŭ fostŭ dăruite la acéstă epocă.

Monastirile care urméză, înzestrate cu proprietăţĭ micĭ, aŭ puţină însemnătate din punctulŭ de vedere alŭ scopuluĭ acesteĭ lucrărĭ. Acestea suntŭ :

Horecea fondată de către unŭ călugărŭ la 1712.

Zămostia fondată de rezeşiĭ din Zămostia la 1724.

Ilişestiĭ întemeiată şi înzestrată de boerulŭ Ionaşcu Isăccesculŭ.

Luca şi Biresniţa fondată de căpitanulŭ Atanasiŭ Ţîntă la 1747.

Jadova întemeiată de egumenul Gerasim Vladŭ la 1750.

Crisciatéculŭ fondată de către duoĭ rezeşĭ din Răpujiniţĭ, fraţiĭ Mihaiŭ şi Constantin Talpă.

Ostra séŭ Bărbeştiĭ fondată la anulŭ 1776 de Natan Calmuţchi.

Broscăuţiĭ întemeiată de egumenulŭ Cesian la 1778.

Voloca zidită cu cheltuiala luĭ Constantin Donicĭ. Nu se cunósce data fondaţiuneĭ.

Vişniţa întemeiată de către Constantin Turculŭ.

Coribniţa fondată de către patru rezeşĭ : Stefanŭ Giurgiuveanulŭ, Ion Tăutulŭ, George Tomăşeiŭ şi Stefanŭ Ciureḑulŭ.

Monastirea Babinŭ nu se scie nicĭ de cine, nicĭ la ce anŭ a fostŭ fondată.

Moşiele marĭ şi micĭ cumŭ şi alte imobile cu care aŭ fostŭ înzestrate după vreme aceste monastirĭ, parte suntŭ în Moldova parte în Bucovina. Suprafaţa totală a tutulorŭ proprietăţilorŭ monastirescĭ este de 575,081 pogóne, din care 573,325 pogóne în posesiunea absolută a monastirilorŭ, iarŭ 1756 de pogóne în dăvălmăşie cu comune şi particularĭ.

Unele din moşiele monastirescĭ precumŭ şi acareturĭ, atâtŭ în Bucovina câtŭ şi în Moldavia şi Basarabia aŭ încetatŭ de a fi în posesiunea Fondului religionarŭ. Suprafaţa acelora nu amŭ putut'o afla din documentele ce posedămŭ.

In anulŭ 1848 încetândŭ boeresculŭ în Bucovina, adică desfiinţându-se claca şi dijma, s'a dispusŭ ca să se indemnisęze proprietariĭ până la anulŭ 1864. Partea de despăgubire cuvenită Fondului religionarŭ s'a estimatŭ de către guvernŭ 4,905,716 leĭ în capitalŭ; iarŭ dobênda acestuĭ capitalŭ socotită 5 la % de la 1848 până

la 1864, a fostŭ 4,459,702 leĭ; peste totŭ, capitalŭ şi dobêndă 9,365,412 leĭ.

Din veniturile Fonduluĭ religionarŭ se întreţinŭ scólele şi bisericile; se acordă óre-care pensiunĭ şi ajutóre. Pentru ca lectorulŭ să pótă preţui şi maĭ bine câtă recunoscinţă se datoresce mărinimoşilorŭ fondatorĭ aĭ monastirilorŭ din Bucovina vomŭ resuma cheltuelile şi veniturile Fonduluĭ religionarŭ din anulŭ 1864, după cumŭ s'a publicatŭ în budgetulŭ Statuluĭ, socotitŭ pe 14 lunĭ, adică de la 1 Noembre 1863 pînă la 1 Decembre 1864.

In acea epocă cheltuelele Fonduluĭ religionarŭ se urca la 1,519,325 leĭ; din care sumă se cheltui 129,718 leĭ pentru administraţiunea Fonduluĭ; 184,562 leĭ pentru învĕţămêntŭ şi 1,205,045 leĭ pentru cultŭ.

Suma venituluĭ la aceeaşĭ epocă era de 1,733,098 leĭ compuşĭ din 840,430 leĭ venitŭ din dobênda banilorŭ daţĭ cu împrumutare; 541,247 leĭ venitŭ din arenda moşiilorŭ şi din esploataţiunea pădurilorŭ; 20,216 alte venitură; şi 331,205 leĭ procentulŭ anualŭ pentru suma despăgubireĭ boerescului.

Scăḑêndŭ cheltuelile din venitură remâne unŭ prisosŭ de 213,773 leĭ.

S'a ḑisŭ maĭ susŭ că Fondnlŭ are unŭ venitŭ şi din dobênda banilorŭ daţĭ cu împrumutŭ. In 1866 acestŭ capitalŭ, séŭ banĭ gata aĭ Fonduluĭ, se urca la suma rotundă de 18,076,987 leĭ, daţĭ cu împrumutŭ la casa Statuluĭ câtŭ şi la particularĭ.

Fondulŭ religionarŭ, lectorulŭ s'a pututŭ convinge din ceea ce precede, este uă adevĕrată comóră pentru românĭĭ bucovinenĭ; de aceea datoria lorŭ cea maĭ sântă este

de a bine-cuvênta în tótă ora şi în totŭ minutulŭ pe fondatoriĭ sĕĭ.

Biserica şi scóla aŭ fostŭ pururea nedespărţite la românĭ. Ceĭ d'âuteiŭ învĕţătorĭ aĭ nostri aŭ fostŭ preoţĭ. In timpiĭ de astădĭ ţĕrile române de peste Carpaţĭ cumŭ şi Bucovina datorescŭ cleruluĭ maĭ tótă cultura lorŭ. In Bucovina maĭ multŭ ca airea, scólele se ţinŭ din fondurile bisericeĭ. Astŭ-felŭ fiindŭ de la biserică trecemŭ la Scólele din Bucovina.

Potrivitŭ cu timpulŭ, cu midlócele şi cu împrejurările, instrucţiunea publică a luatŭ óre-care desvoltare în Bucovina. Statulŭ, încă din timpulŭ imperatoreluĭ Iosif la 1783, a luatŭ dispositiunĭ pentru a înfiinţa scóle rurale. Maĭ târdiŭ s'a înfiinţatŭ treptatŭ scóle reale şi secundare în principalele oraşe ale Bucovineĭ şi în 1875 s'a inauguratŭ Universitatèa din Cernăuţĭ. Documentele oficiale încredinţézŭ tóte că în momentulŭ încorporăriĭ Bucovineĭ cu Austria nu se afla nicĭ uă scólă rurală; învĕţătura era concentrată numaĭ în numerósele monastirĭ ale ţĕreĭ. Boieriĭ pentru învĕţătura copiilorŭ întreţinéŭ profesorĭ privaţĭ în casă. Nu contestămŭ acéstă stare de inferioritate în starea învĕţământuluĭ în fóstele ţinuturĭ ale Moldavieĭ şi recunóscemŭ că imperatorele Iosif s'a grăbitŭ a lua dispositiunĭ pentru înfiinţare de scólĭ rurale; şi de aceea vomŭ raporta fidelŭ cele espuse în documentele oficiale în privinţa înfiinţăriĭ, desvoltăriĭ şi a stăriĭ actuale a scólelorŭ din Bucovina.

In călĕtoria ce făcu în Bucovina imperatorele Iosif se convinse de lipsa totală de scóle şi ordonă la 1783 generaluluĭ Enzenberg, guvernatorele militarŭ alŭ ţĕreĭ, să

înființeze fără întârdiere scóle rurale în tótă țéra și instrucțiunea să devie obligatorie. Pentru același sfârșitŭ ordonă să se aducă învĕțătorĭ din Transilvania și Ungaria, alegêndu-se dintre acele persóne care vorŭ cunósce bine limba germană și română. In 1784 imperatorele ordonă ca tóte mĕsurile ce se vorŭ lua cu privire la înființarea și organisațiunea scólelorŭ să se facă după ŭă prealabilă co-înțelegere cu episcopulŭ și consistorulŭ bisericeĭ resăritene alŭ Bucovineĭ.

Consecințele acestorŭ imperiale dispositiunĭ fură că în 1786 se fondă ŭă scólă secondară în Cernăuțĭ și 9 scóle primare, alŭ cărora numĕrŭ se urcă la 32 în 1792 când se maĭ înființară încă vr'ŭă 28 scóle de acéstă categorie. Inceputurile eraŭ încoragiătóre cu tótă tendința vădită a guvernuluĭ de a introduce limba și cultura germană în populațiunea română din Bucovina.

Pe la acéstă epocă se desființă administrațiunea militară a Bucovineĭ și administrațiunea țĕreĭ se încorporă cu a Galițieĭ, mulțămită uneltirilorŭ de totŭ felulŭ a polonilorŭ. De abia se concentrară puterea la Lemberg și guvernulŭ galițianŭ dete unŭ ordinŭ la 1793 prin care se desființă instrucțiunea obligatorie, lăsândŭ înființarea de scóle rurale la bunavoință a comunelorŭ. Consecințele acesteĭ mĕsurĭ fu că nu trecu multŭ și cele maĭ multe scóle se închiseră rămâindŭ în activitate scóla superióră germano-română din Cernăuțĭ, 9 scóle comunale germano-române, numaĭ 2 scóle române, una ungurésă și una armenéscă; preste totŭ 15 scolĭ. Motivulŭ mĕsureĭ luate la Lemberg este învederatŭ : desființarea scólelorŭ. De altă parte Consistoriulŭ Catolicŭ din Lemberg pe dată

ce a apucatŭ în mânele sale direcţiunea scólelorŭ din Bucovina făcu pe învĕţătoriĭ de religiune resăriténă să înţelégă că, dacă voiescŭ să'şĭ păstreze funcţiunile, să'şĭ părăséscă religiunea şi să îmbrăţişeze catolicismulŭ, căcĭ altŭ-felŭ vorŭ fi depărtaţĭ. Amenin̦ţarea s'a prefăcutŭ în faptă. Invĕţătoriĭ românĭ de religiune resăriténă, spre lauda lorŭ, părăsiră scólele, afară de câţĭ-va lepădaţĭ de lege care preferiră să părăséscă religiunea părinţilorŭ lorŭ pentru a fi menţinuţĭ în locurile ce ocupaŭ. Invĕţătoriĭ românĭ demisionaţĭ fură îndată înlocuiţĭ cu alţiĭ de religiune catolică aduşĭ din Galiţia, care nu sciaŭ unŭ cuvêntŭ românescŭ. Lucru nepomenitŭ! maĭ tóte aceste scolĭ eraŭ întreţinute din veniturile Fondului religionarŭ alŭ bisericeĭ resăritene din Bucovina, şi cu tóte acestea la 1812 fură prefăcute în scolĭ romano-catolice. Acéstă injustiţie revoltătóre; acéstă despoiere a uneĭ naţionalităţĭ de averea sa materială şi de limba sa, impresionă se vede guvernulŭ centralŭ, căcĭ pe la 1820 se decise de către imperatorele ca pe viitorŭ scólele puse subŭ administraţiunea Consistoruluĭ de la Lemberg să nu maĭ fie întreţinute din fondurile Fondului religionarŭ alŭ bisericeĭ resăritene.

Clerulŭ românŭ din Bucovina convinsŭ că consistoriulŭ de la Lemberg urmăresce închiderea scólelorŭ românescĭ, începu a lucra ca să scape de subŭ jugulŭ clerului catolicŭ. Resultatulŭ acesteĭ sânte lupte pentru limbă şi biserică fu că în 1844 se decise de guvernulŭ centralŭ ca de aci înainte tóte scólele rurale naţionale române să trécă de subŭ privegherea catolicilorŭ de la Lemberg subŭ administraţiunea Consistoruluĭ bisericeĭ resăritene din Bucovina.

Românii scăpați de sub apĕsarea clerului catolicŭ se puseră cu bărbăție la lucru astŭ-felŭ că în anulŭ 1862 din 122 scóle rurale, 64 eraŭ resăritene, 42 catolice, 12 evangelice, 2 mosaice, una gregoriană şi una lipovénă. Pînă la 1871 s'aŭ mai înființatŭ încă 51 scoli rurale. Cu tóte acestea 179 comune eraŭ lipsite de scóle!

Desvoltarea culturei în Bucovina înfățişândŭ unŭ interesŭ particolarŭ pentru români, vomŭ intra în óre-care amănunte cu privire la starea scólelorŭ din acéstă țĕră în 1871.

In 1871 esistaŭ în Bucovina 173 scóle primare comunale cu şépte directori şi 217 învĕțători; întreținerea lorŭ costa 144,750 lei, adică, termenŭ mediŭ, uă chieltuială de 836 lei pentru fie-care şcólă. Aceste scóle aŭ fostŭ frecuentate de către 9781 elevi din cari 6821 băeți şi 2960 fetițe.

Cu privire la naționalitatea elevilorŭ s'a constatatŭ că eraŭ:

	Băeți	Fetițe
Români	1740	354
Germani	2354	1836
Ruteni	1810	220
Poloni	677	436
Unguri	240	111

In numĕrulŭ acesta figuréză şi 900 elevi israeliți, din care 449 băeți şi 451 fetițe; aceştia suntŭ trecuți între germani de óre-ce vorbescŭ aceeaşi limbă.

Raportându-ne la proporțiunea în care se află diferitele naționalități astă-dĭ locuitóre în Bucovina, constatămŭ

cu durere că copiii românilorŭ nu învaţă carte în raportŭ cu numĕrulŭ lorŭ. Populaţiunea Bucovineĭ fiindŭ aprópe jumĕtate de românĭ, arŭ urma ca aprópe jumĕtate din suma elevilorŭ să fie românĭ; suntemŭ însă departe de acéstă proporţiune. Germaniĭ carĭ represintă de abia a opta parte din populaţiune, aŭ ceĭ maĭ mulţĭ copiĭ în scólele din Bucovina. Faptulŭ acesta, orĭ-câtŭ de întristătorŭ arŭ fi pentru românĭ, meritá să fie meditatŭ cu cea maĭ de aprópe atenţiune.

Vorbindŭ despre populaţiunea Bucovineĭ amŭ arĕtatŭ proporţiunea în care se află deosebitele naţionalităţĭ în diferitele ţinuturĭ ale ţĕreĭ. Pentru unŭ scopŭ analogŭ reproducemŭ aicĭ după datele oficiale populaţiunea scolară în fie-care ţinutŭ.

	NUMERUL ELEVILOR		PROPORTIUNEA POPULATIUNEI ROM. LA 100 DE LOCUITORI
	BAETI	FETITE	
Cernăuţiĭ (capitală). . . .	1124	927	17,2
Cernăuţiĭ (ţinutulŭ) . . .	597	101	38,0
Câmpu-lungŭ	718	453	62,3
Cosmanu.	540	54	1,3
Rădăuţiĭ.	1449	567	74,5
Siretu	599	333	30,6
Străşineţu	265	81	49,9
Sucéva.	971	387	78,2
Vişniţa.	558	57	2,6
Totalŭ. . . .	6821	2960	39,4 media

Cine doresce să vaţă câtŭ de înapoiată este populaţiunea română cu privire la scóle, bine-voiască a pune înnainte-şĭ tabloulŭ populaţiuneĭ bucovinene şi calculeze.

Pentru noĭ cifrele acestea vorbescŭ de la sine şi prin urmare nu le maĭ ceremŭ nicĭ uă desluşire.

Consecuinţele învăţământuluĭ primarŭ neobligatorŭ se potŭ vedea în Bucovina ca şi airea; astŭ-felŭ în cele 140 comune cu scóle în 1871, numĕrulŭ copiilorŭ de ambele secse care arŭ trebui să urmeze la scolĭ era de 56,162, din care 28,466 băeţĭ şi 27,696 fetiţe. Dintre acestĭ copiĭ numaĭ 9781 mergéŭ la scólă, şi anume 6821 băeţĭ şi 2960 fetiţe, ceea ce face de abia a 34,64 parte la sută, saŭ 23,96 la 100 băeţĭ şi 10,68 la sută fetiţe.

Comune fără scóle se aflaŭ 179, în care trăiaŭ în ignorenţă 40,443 copiĭ din care 20,543 băeţĭ şi 19,900 fetiţe.

Nu posedămŭ date statistice maĭ recente; însă credemŭ că de atuncĭ pînă astă-ḑĭ a trebuitŭ să se maĭ înfiinţeze scóle în verĭ-unele din cele 179 comune.

Invĕţămêntulŭ secondarŭ era represintatŭ în Bucovina prin douĕ-spre-ḑece scolĭ, dintre care cele maĭ însemnate suntŭ :

Seminarulŭ românescŭ din Cernăuţĭ fondatŭ la anulŭ 1827, 11 profesorĭ şi 65 studenţĭ; costa anualŭ 87,500 leĭ.

Gimnasiulŭ superiorŭ resăriténŭ din Sucéva, fondatŭ în 1860; avea 314 elevĭ ; prelegerile se făcéŭ de 16 profesorĭ şi costa anualŭ 50,000 leĭ. Eleviĭ aprópe jumătate suntŭ românĭ.

Gimnasiulŭ superiorŭ din Cernăuţĭ fondatŭ în 1808; avea 587 elevĭ, 23 profesorĭ şi costa 63,750 leĭ; în acesta se află 28 % elevĭ nemţĭ; 19 % poloni; 35 % rutenĭ şi de abia 18 % românĭ.

Scóla reală superióră resăriténă din Cernăuţi, fondată la anulŭ 1863, era urmată de 573 elevi; profesa într'însa 18 profesorĭ şi costa anualŭ 65,000 leĭ.

Cele-l-alte optŭ scolĭ suntŭ scolĭ normale, de fete, şi uă mică scólă de agricultură.

In 1875 s'a inauguratŭ în Cernăuţi uă Universitate cu care ocasiune s'a desfiinţatŭ seminarulŭ românescŭ din capitală înlocuindu-se cu uă pretinsă facultate teologică. Acéstă faptă a umplutŭ de durere ânimile românilorŭ pentru că eĭ nu vĕdŭ într'ênsulŭ de câtŭ urmărirea scopuluĭ de a nimici instituţiunile românescĭ şi limba română.

Germaniĭ pretindŭ ca prin Universitatea din Cernăuţi să reverse lumina în Orientŭ; nu scimŭ în care parte a Orientuluĭ se vorŭ revĕrsa acele luminĭ ; totŭ ce scimŭ este că inaugurarea aceleĭ Universităţi a fostŭ încă uă probă, între altele multe, despre sistema de desnaţionalisare urmărită în Bucovina. Intr'uă ţéră cu totu română; într'unŭ statŭ ale căruia venitur̆ din Fondulŭ religionarŭ alŭ bisericeĭ române suntŭ atâtŭ de însemnate, se spune fără nicĭ uă sfială că se urmăresce lăţirea culturel germane. Ce arŭ ţice óre, cândŭ arŭ fi cu putinţă să iasă din morminte, nemuritoriĭ şi glorioşiĭ fondatorĭ şi înzestrătorĭ aĭ monastirilorŭ din Bucovina, atâţĭ domnĭ ilustri cu Stefanŭ celŭ mare în frunte, atâţĭ boerĭ, atâţĭ cetăţenĭ românĭ, cândŭ arŭ vedea că cu fondurile lăsate de dênşiĭ; cu veniturile uneĭ ţĕrĭ române, se lucréză pentru propagarea culturel germane şi pentru peirea némuluĭ românescŭ din vechile ţinuturĭ ale Moldavieĭ!

APENDICE

APENDICE

Impărţirea administrativă a Bucovineĭ, coprinḑênd Ţinuturile, Comunele, Populaţiunea, şi suprafacia fie-căria comune în jugăre dupe cadastru. (1)

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Cernăuţiĭ.	*Cernăuţiĭ*, Capitala ţĕriĭ . .	23,360	2,536	996
	Horecea Ludi	593	644	—
	Calicénca	1,350	896	1,465
	Clocucica	2,133	1,042	90
	Roşu.	6,448	4,896	1,163
	Bordeiu	192	929	340
	Ceahoru.	1,845	2,487	1,413
	Horecea Monastireĭ	508	524	1,280
	Camena	1,663	5,646	221
	Chicera	529	1,559	125
	Corovia	1,207	1,914	190
	Cotulŭ Bainski	235	1,045	759
	Cuciurulŭ mare.	6,497	18,449	760
	Lucavĕţulŭ	1,343	1,464	933
	Mămăieştiĭ vechĭ	5,042	7,988	315
	Mămăieştiĭ nouĭ.			
	Mamorniţa	443	896	215
	Mihalcea	2,284	7,031	1,320
	Molodia.	3,953	10,143	1,215
	Ostriţa saŭ Ostra	1,700	2,968	1,476
	Rêvna.	851	2,569	635

(1) Jugărulŭ este mĕsura de suprafaţă obicĭnuită în Bucovina, egalŭ cu 1495, stânj. pătraţĭ şi fracţiunea 11,387; saŭ cu 57,554 aruri.

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Cernăuți.	Voloca	2,710	5,252	870
	Țureni	822	1.219	17
	Bila	288	760	880
	Boianu	5,196	9,882	97
	Buda	759	1,678	548
	Cernauca	1,669	8,782	1,322
	Dobronăuți	1,434	4,656	905
	Gogolina	398	1,132	921
	Cotulŭ Ostreĭ	1,102	1,960	1,212
	Lepuceni Tĕutuluĭ	438	1,410	878
	Lencăuți F. R.	418	629	457
	Lencăuți privatŭ	988	1,869	60
	Mahala	1,611	3,341	530
	Novoselița	517	1,003	1,396
	Rărancea	3,681	6,891	1,000
	Rohozna	3,655	3,859	1,306
	Sadagura	4,679	244	460
	Slobozia Rărancea	792	1,956	964
	Șerăuți de susŭ	1,445	4,413	978
	Șerăuți de josŭ	805	1,118	365
	Șubrănețu	1,491	2,529	1,087
	Toporăuțiĭ	4,017	8,880	460
	Vaslăuți	2,012	4,167	1,532
	Zadubriuca	820	1,580	1,212
	Zucĭca veche	2,511	4,880	1,421
	Zucĭca nouă	1,817	2,024	804
	Totalŭ	74,367	151942	879
C.-lungŭ	Argelu	308	9,922	460
	Bréza	1,233	13,899	1,180
	Bucșoia	758	1,837	1,220

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Câmpu-Lungŭ.	Ceocăneşti	603	16,409	600
	Ciumurna	242	4,177	210
	Dea	271	4,972	538
	Dorna Câudreni	1,775	37,878	300
	Dorna Gemeleu	3,254	11,217	1,530
	Vatra Dorna		18,351	410
	Gemenĭ	654	9,211	1,440
	Frumósa	1,056	11,576	1,372
	Frassinu	720	3,067	310
	Fundulŭ Moldoveĭ	2,413	43,385	1,160
	Iacobeni	2,267	10,176	1,170
	Câmpu-Lungŭ	5,561	24,214	825
	Carlibaba	718	7,893	1,013
	Negrilésa	410	7,018	1,490
	Ostra	308	14,531	1,140
	Plotonița cu Dorotea	611	6,462	1,000
	Poiana Stampi	794	11,952	1,010
	Pozorița	1,863	18,212	880
	Rusu Moldovița	1,405	39,477	1,250
	Rusu pe Boulŭ	724	15,866	1,460
	Sadova	1,217	11,825	375
	Slătióra	277	5,368	500
	Stulpicani	1,439	9,278	740
	Valea Putneĭ	267	5,630	1,480
	Vama	3,487	25,670	120
	Vatra Moldovița	922	6,648	1,540
	Totalŭ	35,557	406087	1,123
Cosmanu.	Berhometele pe Prutŭ	717	1,138	1,254
	Chliveştiĭ	1,138	2,146	1,250
	Davideşti	969	1,652	60

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Cosmanu.	Dubăuţu	1,044	2,047	370
	Gavrileşti	909	1,645	478
	Ivancăuţi	1,755	3,519	890
	Iuşeneţu	786	1,442	531
	Clivodinu	1,398	1,830	860
	Cosmanu	3,737	6,106	1,150
	Lastiavca	1,567	2,476	425
	Luşanu	1,883	3,187	69
	Mălineţu	1,137	2,413	592
	Nepolăcăuţi cu Ţopeni	946	2,834	1,058
	Orăşeni	2,286	4,570	1,060
	Oşeclibu	1,520	2,176	501
	Piedecăuţi	934	1,509	500
	Revacăuţi	750	1,273	320
	Stăuceanu	2,050	4,097	815
	Sucoverca	1,581	2,168	1,525
	Şipenita	2,736	3,825	484
	Şişcăuţi	1,267	2,416	1,035
	Valeva	1,882	3,778	40
	Vitilăuca	535	762	1,577
	Zeleneu cu Plesniţa	1,154	889	1,180
	Ţopeni			
	Babinu	1,509	3,633	1,120
	Boianciucu	1,341	3,108	1,515
	Borăuţu	1,827	3,687	333
	Brodocu	1,353	1,900	241
	Cérnipotocu séŭ Pereu negru	1,156	2,029	118
	Cincăŭ	1,460	3,371	1,351
	Doroşeuţi	1,656	3,984	60
	Horoşeuţi	1,484	3,319	220

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Cosmanu.	Iurcăuţi	1,623	3,515	620
	Cadobeşti	2,142	4,643	90
	Chisileu	1,864	4,032	860
	Crisceaticu	937	1,569	841
	Cuciuru micŭ	2,098	3,903	305
	Culeuţi	701	1,275	440
	Mitcheu	844	1,108	950
	Masoriuca	549	1,385	40
	Ocna	1,640	2,746	430
	Onutu	878	1,570	1,200
	Pohorălăuţi	1,573	2,660	860
	Prilipcea cu Luca	1,438	3,967	510
	Răpuşeniţa	1,250	4,020	789
	Samuscinu	736	1,352	1,010
	Toutri	1,932	2,980	666
	Vasileu	1,375	2,378	983
	Verbăuţi	925	2,247	—
	Verenceanca	2,791	7,093	55
	Zastauna	3,360	6,532	885
	Zviniţa	959	1,613	1,060
	Totalŭ	76,082	145539	376
Rădăuţi.	Andraşfalva	2,268	3,935	570
	Rădăuţi	1,063	1,705	1,260
	Bilca	2,439	7,664	820
	Burla	1,343	3,192	1,305
	Frătăuţi vechĭ	3,954	5,163	1,105
	Frătăuţi nouĭ	3,712	14,532	177
	Fiurstentalu	645	3,849	545
	Horodnicu de susŭ	2,373	7,881	400
	Horodnicu de josŭ	1,738	7,469	1,125

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Rădăuți.	Carlsberg	755	2,027	391
	Marginea	2,589	12,614	600
	Milișeuți de susŭ	2,345	4,096	1,115
	Putna	1,047	23,174	1,635
	Rădăuți	9,429	4,801	700
	Satu mare	2,014	5,127	585
	Șipotele	1,927	84,906	1,092
	Seletinu	2,349	69,359	1,158
	Stréja	2,079	12,923	945
	Sucevița	778	11,712	320
	Vicovu de susŭ	4,073	16,809	100
	Vicovu de josŭ	2,161	7,097	1,320
	Voitinelu	1,362	4,701	1,110
	Volovețu	2,156	4,197	1,097
	Arbora	4,217	8,712	90
	Botușana	1,634	2,982	270
	Glitu	1,133	4,118	1,280
	Iasloveţu	1,432	3,114	1,030
	Cacica	1,395	3,085	880
	Chesvana	1,801	3,749	580
	Perteşti de susŭ	1,582	6,818	720
	Perteşti de josŭ	2,004	8,756	570
	Poieni	1,082	2,796	1,115
	Solca	2,092	8,132	350
	Totalu	73,601	372041	660
Siretu.	Băhrineşti	1,014	3,521	800
	Băinți	683	1,815	670
	Bălcăuți	1,252	2,261	10
	Bănceşti	352	396	1,340
	Botușăniţa	412	1,039	1,110

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Siretu.	Cerepcăuţi	949	3,279	217
	Dimca saŭ Trestiana	608	1,302	1,591
	Fontâna albă	1,020	1,416	1,543
	Gherbăuţi	578	803	280
	Grăniceşti	976	2,167	1,330
	Gropana cu Rudeşti	277	762	670
	Gura Molniţeĭ	—	537	1,290
	Hadicfalva	3,097	4,331	390
	Hliboca	3,072	7,708	1,055
	Istensegitu	2,615	3,899	1,200
	Calafindeşti	986	2,749	880
	Caměnca	2,907	5,642	940
	Chăndeşti	553	851	280
	Climăuţi	1,288	1,867	1,200
	Mihuceni	724	1,510	765
	Muşeniţa	319	488	490
	Negostina	1,260	2,666	925
	Santu Onufriu	1,029	2,171	310
	Oprişeni	1,300	3,938	240
	Poieni	430	1,097	1,590
	Prevoroca	498	1,713	519
	Rogozeşti	947	1,690	870
	Şerbăuţi	1,377	3,672	1,040
	Siretu	6,486	2,041	730
	Sinăuţi de susŭ	334	2,296	335
	Sinăuţi de josŭ	932		
	Stăneşti de susŭ	598	1,667	1,236
	Stăneşti de josŭ	542	1,430	1,350
	Stârcea cu Slobozia	718	3,074	420
	Terebleşti	3,511	8,113	950

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Siretu.	Tărăşeni	878	1,790	1,427
	Văscăuţi pe Siretŭ	682	2,919	—
	Volcineţu	1,725	1,511	713
	Totalŭ	46,929	90,150	306
Străşineţu.	Coliba vechie şi nouĕ	1,120	5,301	850
	Bănila moldoveni	2,816	27,230	440
	Broscăuţi	2,881	9,139	1,045
	Budeniţa	950	4,445	430
	Cireşu cu Opăiuţu.	1,061	5,191	390
	Ciudinu.	1,487	4,218	120
	Davideni	1,004	6,429	770
	Izeşti	1,998	5,293	1,230
	Iordăneşti.	1,539	4,046	750
	Cărăpceu pe Siretŭ	888	3,953	1,090
	Comăreşti.	770	4,654	160
	Comăreşti Slobozia	766	6,161	890
	Corceşti.	996	3,112	500
	Crasna Putni	3,008	2,281	100
	Crasna Ilski.		12,214	1,210
	Cupca.	1,472	4,235	750
	Panca.	1,845	7,520	600
	Petreuţi pe Siretŭ.	3,199	11,860	1,500
	Prisicăreni	781	3,853	1,030
	Ropcea	1,831	6,647	1,580
	Străşineţu	4,069	10,070	80
	Suceveni	794	2,690	890
	Sadova	2,564	11,961	354
	Berbeşti cu Ostra.	1,509	3,048	366
	Bobeşti	1,683	4,708	323
	Ceartoria	577	1,492	21

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Strășinețu.	Drăcineți	2,525	6,524	840
	Hliniţa	1,807	3,491	580
	Căbeşti	821	1,661	1,530
	Călineşti pe Ceremuşu	736	2,180	2
	Costeşti	1,969	3,166	40
	Stăneşti de susŭ	1,452	6,895	163
	Stăneşti de josŭ	2,518	2,692	1,183
	Voloca pe Ceremuşu	908	1.694	189
	Totalŭ	53,344	199967	1,196
Sucevа.	Bălăceana	2,323	4,137	160
	Bosancea	3,890	11,887	820
	Buneşti	212	685	600
	Buniinţa	637	1,194	360
	Chilişeni	218	332	240
	Danila	637	1,198	1,500
	Găureni	399	726	30
	Hatna	2,106	2,812	640
	Hriaţca	76	780	280
	Iacobeşti	845	1,538	1,550
	Sântu Ilie	1,402	3,530	1,560
	Ipoteşti	1,370	1,535	1,450
	Iţcani nouĭ	450	818	1,400
	Călineşti luĭ Ienake	427	1,733	1,120
	Călineşti luĭ Cuparencu	1,093	2,910	980
	Comăneşti	1,069	2,167	1,020
	Costina	1,391	2,947	1,270
	Lipoveni	458	1,492	950
	Lisaura	442	414	1,000
	Liteni	682	2,048	1,330
	Ludihumora	813	1,601	390

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Suceava.	Mereței	1,492	2,823	944
	Mihoveni	989	2,418	240
	Mileșeuți de josŭ	420	757	320
	Mitocu Dragomirna	2,168	7,248	310
	Părhăuți	1,050	2,470	1,140
	Petreuți pe Suceava	2,397	6,159	1,130
	Reuseni	678	915	410
	Românești	617	1,783	1,520
	Mănăstirióra rusu	763	1,316	469
	Plavalaru rusu	764	2,774	100
	Poienile rusu	145	1,324	350
	Securiceni	200	526	1,340
	Șcheĭ	1,423	3,431	1,390
	Salonețu	651	2,363	1,480
	Străjești	1,610	3,718	1,529
	Suceava	7,450	4,002	460
	Teseuți	615	1,213	627
	Teodorești	803	3,378	340
	Uideşti	1,516	3,340	1,251
	Zahareşti	757	1,906	141
	Băieşescu	—	2,640	1,060
	Băieşeşti	917	1,935	730
	Bercheşeşti	1,098	2,024	590
	Brăieşti	565	1,576	10
	Braşca	447	587	548
	Drăgoieşti	1,415	3,211	310
	Gura Humora	2,940	3,548	4,349
	Ilisieşti	2,916	5,230	383
	Ioseffalva	895	1,226	770
	Capu câmpuluĭ	1,093	8,971	1,510

TINUTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Suceava.	Capu Codruluĭ	2,274	5,254	941
	Monastirea Humora	2,330	20,302	140
	Corlata	586	1,006	1,320
	Lucăşeşti	224	1,385	680
	Măzăneşti	498	92	730
	Stanileşti	—	703	960
	Stejeróia	82	70	40
	Stupca	1,794	4,903	270
	Tolova mică	—	399	1,400
	Valea séca	1,101	4,456	180
	Voroneţu	400	8,143	710
	Totalŭ	69,023	179507	772
Vişniţa.	Banila ruşi	3,686	8,315	771
	Banila Slobozia	734	1,353	1,269
	Berhometu pe Siretu	4,244	36,467	855
	Dichteneţa	1,265	5,283	253
	Dolhopolu	935	2,263	1,339
	Iabloniţa	913	13,954	823
	Ispas	3,368	11,170	1,310
	Carapcea pe Ceremuşŭ	3,061	3,309	838
	Coniatinu	870	12,274	1,024
	Lucaveţu	2,116	4,041	951
	Mega	341	10,485	526
	Mihova	1,843	2,227	1,229
	Milea	1,637	11,653	1,200
	Petreceni	1,044	2,309	1,074
	Plosca	740	14,776	195
	Podu suhariciu	797	1,903	640
	Putila	3,964	43,876	186
	Răstoci	1,367	9,754	37

TINCTURILE	NUMIREA COMUNELOR	POPULATIUNEA	SUPRAFACIA	
			JUGARE	STINJENI PATRATI
Vişniţa.	Stebni şi Spetki	577	2,122	808
	Şipotu	488	18,579	430
	Usciputila cu Măriniceni . .	554	11,572	538
	Văscăuţi dupĕ Ceremuşu . .	3,764	5,992	144
	Vilăuţi	2,599	6,797	665
	Vişniţa.	6,021	13,778	1,563
	Zămoştia	1,069	3,757	597
	Totalu	48,177	260911	65

CHARTA BUCOVINEI

lucrată pentru scrierea

BUCOVINA

Descriere economică

de

P. S. Aurelianu

1876.

ECONOMI'A RURALE

LA

ROMANI.

I

Ochire generale. — Instrumente agricoli. — Amendamente si ingrasiaminte.

DE

P. S. AURELIANU

Membru actuale allu Societatii Academice Române.

BUCURESCI

TYPOGRAFI'A SOCIETATII ACADEMICE ROMANE

(LABORATORII ROMÂNI)

19, STRAD'A ACADEMIEI, 19.

1878.

ECONOMI'A RURALE

LA

ROMANI.

I

Ochire generale. — Instrumente agricoli. — Amendamente si ingrasiaminte.

DE

P. S. AURELIANU
Membru actuale allu Societàtii Academice Române.

BUCURESCI
TYPOGRAPHI'A SOCIETATII ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI)
19, STRAD'A ACADEMIEI, 19.
1878.

Estrassu d'in *Annalile Societàtii Academice Române*, Tomulu XI.

ECONOMI'A RURALE LA ROMANI

Ochire generale. — Instrumentele agricoli. — Amendamente si ingrasiamente.

Pentru ca istori'a sè fia, dupo cum dicea Cicerone, martorulu timpuriloru, lumin'a adeverului, scól'a vietiei, trebue ca, pe lûnga povestirea rasbóieloru, sè coprinda descrierea vietii economice a popóreloru. Fiinti'a economica a unui poporu este unulu d'in factorii de capetenia ai vietiei salle. Nu se póte inchipuí unu poporu mare, puternicu, civilisatu, fora ua agricultura inaintata, de óra-ce agricultur'a inflorita a fostu, este si va fi câtu va tine lumea, temeli'a maririi si prosperitàtii staturiloru, isvorulu care dà nascere sciintieloru si arteloru. Marirea unui poporu fiindu déro nedeslipita de starea sa economica, este fórte interessantu ca, pe lûnga cunnosciti'a rasbóieloru ce a purtatu, a capetenieloru viteze ce a avutu, sè se cunnósca si istori'a desvoltàrii salle economice.

Studiele de felulu acest'a au fostu cautate de pré pucinu timpu. Omenii insemnati in sciintia, precum este buna-óra illustrulu economistu francesu J. B. Say, nu s'au sfiitu a dice co «scrierile celloru vechi ne «aréta co ei nu aveau nici ua idea lamurita assupr'a essentiei si isvóreloru «avutiei, nici assupr'a modului de impartire a loru, nici assupr'a resul«tateloru consumatiunei.» Acésta appretiare nedrépta, rostita de unu barbatu atâtu de insemnatu, dovedesce numai co economistii nu'si au

datu indestula ostenéla sè cercetedie mai cu de-amenuntul viat'a economica a celloru vechi; si de óra-ce n'a remassu de la dînsii nici ua carte anume de *Economia politica*, au închiaiatu declarându co Grecii, ca si Romanii, erau straini de acésta sciintia. Mai la urma, economisti invetiati, ca Blanqui, Rau, Dureau de la Malle si altii, au indreptatu parerile gresite, asié in câtu astadi nim ni nu se mai gendesce a nesocotí starea economica, nu numai a Greciloru si a Romaniloru, déro nici a altoru popóre d'in anticuitate.

Si in adevèru, a nesocotí starea economica a popóreloru celloru vechi, este a nesocotí istori'a desvotàrii civilisatiunii, este a rumpe lantiulu neintreruptu allu progressului omenirii, pe callea agriculturei, industriei si commerciului.

Noi, Românii, suntemu datori, mai multu de câtu ori si care altu nému, sè cunnóscemu in tóte amenuntele, starea economica a Romaniloru si in particularu Economi'a loru rurale si domestica. Cercetàrile asupr'a vietiei economice a stramosiloru nostri, cunnoscinti'a traiului loru ne voru procurá probe pipaite, ca si limb'a nóstra, assupr'a originei poporului românu; ne voru devedí co, cu tóte navalirile care au trecutu peste tiérr'a nóstra, cu tóta inriurirea ce a pututu sè aiba assupr'a vietiei nóstre contactulu cu némuri straine, totusi in agricultur'a nóstra, in viéti'a nóstra domestica in multe d'in obiceiurile tierraniloru nostri, amu pastratu cu sântienia si póte mai multu de câtu oricare altu poporu de vitia latina, latinele stramosiloru nostri.

Nu am pretensiunea de a infacisià ua descriere erudita a acestei materii, atâtu de interessante; in marginea cunnoscintieloru melle speciali si in urm'a cercetàriloru ce am facutu in scrierile agronomiloru latini si altoru autori me voiu silí sè dau ua idea, pe câtu se póte de lamurita, despre economi'a rurale a acelui poporu, care a sciutu sè lasse ua intyparire nestérsa peste totu loculu pe unde a trecutu si a domnitu.

I.

Ochire generale

Agricultur'a erá occupatiunea de capetenia a Romaniloru; ei priviau avuti'a territoriale ca temeli'a prosperitàtii publice. Fruntasii, ca si poporulu, nesocotiau pêne la óre-care punctu negotiulu si messeriele, pe care le lassau mai cu séma sclaviloru. Cu deossebire de Greci, Romanii avuti petreceau mai tóta viéti'a la tiérra. Capitanii cei mai de frunte, Cincinatu intre altii, lassau córnele plugului si porniau la rasboiu, de unde, dupo ce erau incununati cu laurii vitejiei, se intorceau spre a 'si cultivá tiérrinele. Intru atâtu credeau agricultur'a mai presusu de ori-ce alta indeletnicire si ca singur'a occupatiune demna de ómeni liberi, in câtu dupo celle d'àntèi biruintie assupr'a Cartaginesiloru, edictele coprindeau co «popórele care facu negotiu sunt datóre sè «muncésca pentru Romani; messeri'a nóstra este de a le biruí si a le «pradá. Sè urmàmu déro inainte cu rasboiulu, care ne a facutu stepâni «peste assemenea popóre, mai bine de câtu a ne applicá la negotiulu, «care le a facutu pe dînsele sè cada in robi'a nóstra.» Marele Cicerone, cu tóta invetiatur'a sa, impartasiá atâtu de multu prejuditiulu aloru sei, incâtu in tractatulu seu *de Officiis*, dice curatu co nu se cade unui omu liberu a avé ua pravalia, coci negotiulu este unu lucru murdaru, cându este de pucina importantia, de óra-ce negutiatorii cei mici nu potu sè castige pêne ce nu mintu; éro cându se face in mare si pentru aprovisionarea statului, este ua messeria, cellu multu tolerabile.(1) Si acellasi Cicerone nu afla cuvinte pentru a inaltiá agricultur'a si a declará co nici ua messeria nu e mai vrednica de ómenii liberi ca cultur'a pamêntului. Pliniu, unulu d'intre cei mai invetiati Romani, dicea cu inim'a plina de multiamire, cându vorbiá despre timpurile cându generalii lassau plugulu pentru a se pune în fruntea armateloru, co atunci pamêntulu se mendriá de a fi cultivatu de mâni victorióse si consulari. Pêne si pronumele celloru mai illustre d'intre familiele mari, precumu *Porcius*, *Fabius*, *Piso*, sunt dovéd'a cea mai pipaita de câta onóre se bucurá cultur'a pamêntului. (2)

(1) *Ciceronis* de Officiis. lib. I cap. 42.
(2) *Plinii* Natur. histor. XVIII. 3.

Romulu infiintià collegiulu celloru duoi-spre-diece preoti *Arvali*, incununati cu spice de grâu; acesti'a offeriau dieiloru celle d'antèi róde alle pamêntului, cerêndu-le recolte abundanti. (1) Fondatorele Romei dete loculu d'antèiu, locuitoriloru de la tiérra, privindu'i si tratându'i ca fruntea cetatieniloru, si dreptu dovada despre acést'a, le incredintià paz'a celloru mai avute cuartiere alle orasiului.

Dupo ce fundà Rom'a, Romulu, spre a face pe Romani sè se asiedie la unu locu si sè parassésca viéti'a nomada, la care tineau atâtu de multu, impartì intre dînsii pamêntulu si'i indemnà sè'lu lucredie. Ua parte d'in pamêntu fu oprita pentru cultulu dieiloru si pentru trebuintiele statului; éro fia-càrui cetatiénu i dete doue jugere. (2) Partea fia-càrui'a erá insemnata, lucrare care erá privita ca ua ceremonia religiósa si politica, de óra-ce numai cetatianulu romanu putea sè dobendésca pamêntu, adeco omulu care insusiá calitàtile cerute pentru a luá parte la dreptulu sacru, publicu si civilu allu Romei. Strainii nu puteau devení proprietari. Legea celloru doue-spre-diece Tabule cuprinde prescriptiunea : «*Adversus hostem æterna auctoritas*», adeco putinti'a de a se luá inapoi de la straini ori-ce bunu, pe care ei si'l'aru fi insusitu.

Lucru demnu de insemnatu este dragostea ce aveau Romanii cotra pamêntu. Nu numai tierranii, déro si proprietarii cei mari se despartiau cu durere de tiérrinele loru; inim'a loru se implea de bucuria cându se puteau intórce in villele loru. Unu simtimêntu analogu i facea sè iubésca vitele si sè le onoredie. Ovidiu, in Metamorfosele sélle, pune in gur'a lui Pitagora urmatórele cuvinte, indreptate contr'a obiceiului de a se nutrí cu carne de vita : «Ce sunt óre vinovati bouii ? «Ei sunt ua specie de animale nevinovate, simple, fora viclenia si na«scute pentru munc'a cea mai grea.»(3) Agronomulu Varrone rapportédia co in vremile vechi, uciderea unui bou erá privita ca ua crima.(4)

(1) Cei d'âintêiu preoti fura cei doui-spre-diece frati Arvali, feciori ai mancei lui Romulu, *Acca Laurentia*, in consideratiunea càri'a sacrificiele fura numite *Ambarvalia* séu *Laurentalia*.

(2) Jugerulu (jugerum), messura intrebuintiata pêne astadi in Transilvania, correspunde cu 25 arii si 28 m.p. Pliniu dice: *Jugum (jugerum) vocabatur, quod uno jugo boum in die exarari posset.* (XVIII 3).

(3) Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque
Innocuum, simplex natum tolerare labores ? — *Ovidii* Metam. XV. 120—121.

(4) «Hic socius hominum in rustico opere, et Cereris minister. Ab hoc antiqui manus ita abstineri voluerunt, ut capite sanxerint, si quis occidisset.» — *Varronis*, de Re Rustic. lib. II cap. 5.

Pliniu naturalistulu povestesce urmatórea istoria in acésta privintia: «Noi privimu animalulu acest'a (boulu) ca sociulu nostru la munca, «pentru cultivarea tiérrineloru; ellu erá atâtu de stimatu de stramosii «nostrii, in câtu a ajunsu pêne la noi essemplulu unui omu invinova- «titu si pedepsitu de cotra poporulu romanu, pentru co 'si omorîsse «boulu spre a multiamí dorinti'a unui copillu resfatiatu, care se plan- «gea co nu mancasse anco vintre, la tiérra; ellu fu gonitu, ca unu «omu care omorîsse pe plugarulu seu.» (1)

Respectulu viteloru avea chiaru unu caracteru religiosu. Se celebrá ua dieitate speciale, *Bubona*, (2) care fereá boui de tóte relele. Sub numele de *Sterculius* se adducea inchinaciune lui Saturnu, pentru co cellu d'antèiu invetiasse pe ómeni sè intrebuintiedie balig'a de vite pentru a ingrasiá pamentulu. (3)

Familiile insemnate, cari, precumu amu mai spussu, luau nume ca *Porcius*, *Ovinius*, *Caprilius*, se intreceau care mai de care sè aiba vite mai multe si mai frumóse. (4)

Intru atâtu erà de recunnoscutu folossulu ce adducu vitele, incâtu fura adoptate la inceputu ca semnu allu avutiei, ca moneta. Numa Pompiliu, incredintiatu co este neaperatu a se infiintiá ua valore conventionale, facù moneta de arama. Sub domni'a lui Serviu Tulliu se intyparì pe moneta chipuri de vaca, de bou, de óuie, de purcellu, si monet'a insasi se numì *Pecunia*.(5) Amendele ce erau indatorati sè platésca calcatorii de legi fura taxate in animale. De ací vine co furtulu de bani publici, séu concussiunea, se numì *peculatus;* de unde a si remassu cuvêntulu *peculatu*, in mai multe limbi.

Romanii, mergêndu dintr'ua biruintia intr'alta, isi intinsera stepânirea peste totu pamêntulu luatu de la invinsi. In acellasi timpu, populatiunea crescea si nevoile vietiei se inmultiau. De acei'a, dupo ce se reservasse terrêmulu necessariu pentru pasciunarea commune, se aflà de cuviintia, dupo gonirea regiloru, sè se sporésca partea de pamêntu

(1) *Plinii* Nat. Hist., lib. VIII cap. 70 (45).
(2) *S. Augustini* Civit. Dei. lib. IV c. 4,
(3) *Macrobii* Saturn. lib. I, c. 7.
(4) *Varronis* de Re Rust. lib, II, c. I.
(5) *Plinii* Natur. histor., lib. XXXIII cap. 13.

ce avea fia-care familia, urcându-se la maximulu de siépte jugere de familia. Se facea esceptiune in folossulu cetatieniloru illustri, cari adduceau servicii insemnate patriei; ânse acesti'a tineau a nu luá mai multu pamêntu de câtu se dá de lege fia-càrui cetatianu. Astu-feliu Curiu Dentatu, carele in urm'a mariloru servicii ce facusse, priimisse in trei rônduri onorile triumfului, refusà celle cinci-dieci de jugere de pamêntu ce i se offerisse de Senatu, priimindu numai siépte. Acésta stare de lucruri tinù aprópe patru secoli.

Facia cu angustimea proprietàtii ce aveau Romanii in celle d'ântèi vécuri, numai printr'ua cultura ingrijita, se póte intiellege prosperitatea agriculturei si imbelsiugarea productiunei. In adevèru, siépte jugere, adeco ua ectaria si 75 arii, are astadi cellu mai de rôndu cultivatoru de la noi, si cu tóte acestea, ca sè póta traí, are nevoia sè ieá pamêntu cu invoiala. Cauta ânse sè marturissimu co stramosii nostri lucrau cu mai multa ingrijire pamêntulu de câtu cultivatorii nostri de acuma; practic'a loru ajunsesse sè fia ua adeverata gradinaria. In lipsa de instrumente perfectionate, Romanii essecutau mai tóte lucràrile cu mân'a. Unu óre-care Furiu Cresiniu avea holde atâtu de frumóse încâtu fu banuitu cumu co aru fi tragêndu grassimea d'in tiérrinele veciniloru sei, prin farmece. In dio'a de judecata, ellu dusse in Foru, ca mijlocu de convictiune, ómenii cassei lui, toti vîrtosi, curati si bine imbracati, instrumente agricole d'in celle mai bune, unelte bine lucrate si boui buni; adressându-se cotra poporu, disse : «Éco in ce stau farmecele melle; nu potu «ânse sè ve aretu si sè ve addncu in Foru chibzuirile, vegherile si su«dorile melle.» Fu achitatu in unanimitate. (1)

Collumela rapportédia co Parridiu avea doue fete si, dreptu avere, ua singura viia. Cându marità fat'a cea mai mare, i dete dreptu zestre a trei'a parte d'in viia si, cu tóte co i se micsiorà proprietatea, ellu cullesse in viitoriu totu atâtu ca si in trecutu. Maritându mai tardiu fat'a cea mica, i dete de zestre jumetate d'in vii'a ce 'i mai remassese. Venitulu seu ânse nu se micsiorà nici acumu; fiindu-co, cu câtu i se

(1) *Plinii* Natur. histor., lib. XVIII c. 3.

micsiorà vii'a, cu atâtu o lucrá mai cu ingrijire si o ingrasiá mai cu abundantia. (1)

Scrierile agronomiloru latini sunt pline de svaturi privitóre la ingrijirea pamêntului, la perfectionarea lucràriloru. «*Semanati mai pucinu si arati mai multu!*» «Satius esse minus serere, et melius arare», erá ca ua axioma pentru cultivatorii romani. Micsiorimea proprietàtiloru a fostu assemenea ua causa care indemná pe Romani sè cultivedie cu ingrijire, si dovada despre acést'a este, co mai tardiu cându se inmultira domeniile celle mari, agricultur'a dete inapoi atâtu, in câtu Pliniu scriá co mosíele celle mari ruinau Italia. (2) Virgiliu dicea : «*Admirati, déca voiti ua mosía mare, ânse cultivati un'a mica*». (3)

Negresitu co si altoru cause se datoresce darea inapoi a agriculturei romane; ânse nu se póte tagaduí co marea intindere a domenieloru a contribuitu la acést'a, de óra-ce este bine cunnoscutu co nu se póte cautá cu aceiasi ingrijire ua mosía mare, ca un'a de câte-va pogóne.

Agricultur'a romana merse inflorindu pêne la caderea republicei. Obiceiurile simple, cumpatarea traiului, economi'a, munc'a fora pregetu, fura cualitàti alle poporului romanu, càror'a agricultur'a datoriá prosperitatea sa. Sub Augustu, cultur'a pamêntului fù incuragiata. Câti-va d'in successorii lui ilu imitara. Scrierile agronomiloru latini contribuira multu la desvoltarea agriculturei.

Câtu timpu proprietarii locuira la tiérra si se occupara cu agricultur'a, pamêntulu produsse cu prisosu; indata ânse ce mosiele fura lassate pe mânele sclaviloru si proprietarii, gramaditi in Rom'a, incepura a traí in luxu si in desfatàri, agricultur'a romana, atâtu de inflorita, incepù sè dea inapoi. A contribuitu multu la acést'a si inavutirea Romaniloru de la popórele invinse.

Mosíele parassite, proprietarii avuti cheltuira summe fabulóse pentru a infiintiá parcuri si gradini imprejurulu Romei. Resiedintiele regali d'in dillele nóstre potu sè dea ua slaba idea despre ce erau acelle

(1) *Collumellæ* de Re Rust. lib. IV cap. 3.
(2) *Plinii* Hist. Natur. lib. XVIII. cap, 7 (6).
(3) *Virgilii* Georgic. II, v. 410 : . . . Laudate ingentia rura;
Exiguum colito.

parcuri, impodobite cu tóte minunile artei statuarii, alle architecturei si alle orticulturei ornamentali. Bassinuri monumentali, piscine in care se cresceau pescii cei mai rari, cerbi, mistreti, caprióre, pauni si alte passeri se intretineau cu cheltuiele mari in parcurile romane. Pliniu rapportédia co piscin'a lui Lucullu s'a vêndutu, ca si a lui Hirriu, cu 840,000 lei. (1)

In acellasi timpu se facura si gradini suspendate (*hortos pensiles*), unu felu de florarii purtaretie, accoperite cu petre specularii, fórte probabilu cu foi de mica, prin care putea sè strabata radiele sórelui. Cu modulu acest'a, Romanii avuti aveau flori, legume si fructe, in ori ce timpu. Pliniu, care scrie despre aceste gradini, adauge co Tiberiu putea sa aiba la massa castraveti, peste totu annulu. (2)

Intre celle mai memorabili gradini, se potu numerá acellea alle Agripinei si alle lui Domitianu, situate pe tiermurile Tibrului; a lui Galba pe callea Aureliana; a lui Geta, care se aflá pe loculu unde sta astadi palatulu Farnese; a lui Lucullu, inlocuita prin acellea alle Mediciloru; a celebrului istoricu Sallustiu, situata pe muntele Quirinale, care devenì in celle d'in urma, resiedinti'a imperatoriloru.

Dorinti'a nemessurata de a'si satisface placerile facea pe Romanii avuti sè adduca d'in tóte pàrtile lumii, nu numai productele essotice, déro si animale, passeri si arbori roditori. Ei introdussera, nu numai in Italia, déro si in alte pàrti alle imperiului, pèrulu, rodeiulu, lamôiulu; smochinulu, nuculu, ciresiulu, caissulu. persiculu, prunulu.

Sporirea populatiunii pe de ua parte, parassirea agriculturei de alt'a, casiunara fómete in repetite rônduri. Roma incepù sa fia approvisionata d'in afóra si mai cu séma d'in provinciele cucerite. Sicilia si Egyptulu devenira granarele Italiei. Impartirea de grâne d'in magaziele publice, neaplicata câtu-va timpu, se pusse in lucrare sub Cesare si Augustu, pentru a dobandí favórea poporului. Nerone preinuoì acésta dispositiune. Urmasii lui incepura a impartì pâne, in locu de grâu. Aceste messuri contribuira in parte la neingrijirea agriculturei, de óre-ce populatiunea se deprinsesse a priimi pânea de la statu.

(1) *Plinii* Natur. Histor. lib. IX cap. 80, 81 (54, 55).
(2) Idem. lib. XIX, cap. 23 (5).

Pentru a indestulá sutele de mii de ómeni cari priimiau bucate d'in magaziele statului, se infiintià ua dare in natura, numita *frumentum decumanum*, la care erau supusse tóte bunurile. Déco acésta dare nu erá de ajunsu, proprietarii erau indatorati sè dea a dou'a diecime d'in productele loru, asié numita *frumentum æstimatum*. In casu cându si a dou'a diecime nu erá de ajunsu, se cumperá de cotra statu grâu, care se depunea in magazie, sub numele de *frumentum emptum*. In fine, unele provincii offeriau gratuitu pretoriloru grâu, si acésta parte d'in approvisionare se numiá *frumentum honorarium*. (1)

In timpulu republicei se impartiá grâu la 60 mii persónne. Cesare urcà acestu numeru, la 230 mii de individi. Sub imperatorele Constantinu, se intretineau de statu pêne la 400 mii persónne.

Impositele sporindu-se si populatiunea rurale neputêndu a le platí, multime de proprietari isi perdura pamêntulu, care erá ipotecatu ca garantía pentru achitarea dàriloru. Aceste proprietàti remassera statului, care la rôndulu sèu, le dete la altii ca proprietate. Si acesti noui proprietari, incarcati de dàri mari, parassira domeniele, si astu-felu ajunsera celle mai roditóre pamênturi sè remâna nelucrate si parassite de locuitori; éro Roma sè astepte grâne d'in afóra.

Acést'a erá starea economica a Romei cotra caderea imperiului. Unu poporu, care in timpu de atâti'a secoli tinù in mânele salle sceptrulu domniei lumii; care imprasteià pe ori unde a calcatu, legile si civilisatiunea sa; unu poporu a càrui agricultura ajunsesse la atât'a perfectiune, fu redussu in celle d'in urma sè traiasca cu producte addusse d'in afóra si câmpiele salle, odinióra acoperite de holde bogate, sè remâna intielenite si parassite de ómeni. Ua intristare adûnca cuprinde pe ori-cine cugeta la sórtea marelui poporu romanu, poporu, càrui'a Europa de astadi datoresce in mare parte civilisatiunea sa. De alta parte ânse ne mangaiemu gêndindu-ne co cellu pucinu civilisatiunea romana a lassatu urmasi preste totu globulu; co luminele adunate de stramosii nostrii s'au imprasteiatu preste tóta lumea, astu-felu incâtu astadi nu essista poporu cultu, la care sè nu se afle intyparite cu caractere neperitóre, semnele culturei romane.

(1) *Ciceronis* in Verr. III lib. III. —in Pison. XXXV. 86.

La caderea imperiului romanu omenirea dete inapoi cu secoli; sórele civilisatiunii, care luminá jumetate lumea, se intunecà.

Agricultur'a avù aceiasi sórte ca si celle-l-alte ramuri de activitate alle omenirei. Europa fiindu stapanita de barbari, cari urau munc'a, erá firescu lucru ca cultur'a pamêntului sè dea inapoi. Trecura vécuri pêne ce incepù sè se ridice, adapându-se d'in nou de la neperitórele isvóre alle agriculturei romane, pastrate de cotra némurile de vitia latina si de cotra nemuritorii agronomi romani Catone, Varrone, Columella, Palladiu si Pliniu.

Noi Românii, cu tóte navalirile ce au trecutu peste tiérr'a nóstra, amu pastratu multe d'in practicele agricoli alle Romaniloru. Nu este ramura a agriculturei, fia pastoria ori plugaria, fia economia domestica ori industria agricole, in cari sè nu aflàmu termeni, ce se assémena cu cei intrebuintiati de stramosii nostri, si metóde care reamintescu despre agricultur'a Romaniloru.

Credu co cercetàrile care urmédia, voru invederá co, déco suntemu de vitia romana dupo chipu, dupo portu si dupo limba, apoi suntemu si dupo temeli'a vietiei ori-càrui poporu, dupo agricultur'a nóstra.

II

Instrumentele agricoli intrebuintiate de romani

Agricultur'a romana ajunsesse la mare perfectiune; cu tóte acestea, instrumentele si uneltele intrebuintiate pentru a cultivá pamêntulu aveau ua constructiune primitiva. Acést'a nu trebue sè surprinda pe nimeni, de óra-ce, cu totu progressulu ce a facutu mecanic'a agricole in timpulu de facia, sunt atâte localitàti in Francia, Italia, Spania, unde cultivatorii lucrédia pêne astadi cu instrumente, care paru a fi construite d'in timpulu Romaniloru. In tiérr'a nóstra, tieranii d'in celle mai multe localitàti, se servescu cu instrumente si unelte, care nu se deossebescu mai intru nimicu, de acelle addusse de colonisatorii Daciei. Progressulu mecanicei in generalu si allu mecanicei agricole in particularu, este oper'a timpului de facia; in acésta ramura a industriei, cei vechi nu ne-au lassatu de câtu inceputuri.

Ori cum aru fi ânse, Romanii intrebuintiau tóte uneltele si instrumentele agricoli, ce se afla si astadi in tièrrele care n'au progressatu in agricultura; deossebirea este co, in privinti'a practicei agricole, ei erau superiori multor'a d'in popórele de astadi, asié in câtu in celle d'in urma, agricultur'a romana se póte privì ca in stare de inflorire, potrivita cu agricultur'a multoru popóre d'in dillele nóstre.

1. — Rariti'a si Plugulu

Intre instrumentele agricoli, plugulu a fostu si este privitu cu dreptu cuvêntu, ca instrumentulu de capetenia. Inventarea acestui instrumentu este cellu d'antèiu passu facutu de cotra omu in progressulu agriculturei, si, d'impreuna cu domesticirea viteloru, constituesce temeli'a, pe care a inceputu a se cladí maretiulu edificiu allu civilisatiunii omenesci.

Nu se afla nici unu documentu privitoriu la inventiunea plugului si prin urmare la aratulu pamêntului. Illustrulu Plutarchu pretinde co artea de a ará s'aru fi nascocitu de omu imitându rimatorulu, care rimându pamêntulu cu rîtulu sèu, aru fi datu ide'a de a se construí plugulu. (1) Ori cum aru fi, inainte de a se inventá plugulu, pamêntulu erá rimatu cu unelte rudimentarie, ca acellea care se intrebuintiédia si pêne astadi in tièrrile primitive.

Dupo documentele celle mai vechi, cându s'a aratu pamêntulu pentru ântèi'a óra, acésta lucrare erá mai multu ua sgariere, ua cojire a locuriloru, grasse d'in firea loru. Unu felu de ternacopu, in forma de carligu, formatu d'in doue bucàti de lemnu legate, d'intre care un'a ascutita si perlita, éro alt'a in forma de códa, se pare a fi fostu cea d'antèi unélta intrebuintiata pentru a scormoní pamêntulu. Este fórte probabilu co carligulu de lemnu arsu a fostu inlocuitu, séu cu vre-unu ossu taiosu séu cu vre-ua bucata de cremene. Mai târdiu, domesticindu-se boulu, omulu ilu injugà la carligulu seu, instrumentu càrui'a 'i mai adaosse unu cornu, care 'i serví pentru a'lu conduce. Astu-felu a trebuitu sè fia construitu cellu d'antèiu plugu,

(1) *Plutarchi* Sympos. IV. 5. 2.

cellu pucinu dupo câtu se póte judecá d'in documentele remasse, adeco d'in câte-va medallie si sculpturi antice.

Intru câtu privesce Europ'a meridionale, se pare co cellu d'antèiu plugu intrebuintiatu a fostu addussu d'in Egyptu (1), instrumentu representatu pe mai multe monumente si medallie vechi. Acestu plugu, ca si tóte plugurile primitive, erá ua raritia, plugulu cu rotille nefiindu ânco inventatu. Plugulu lui Esiodu avea mai aceiasi constructiune; brasdarulu erá de stejaru, éro celle-l-alte pàrti, de lemnu de ulmu séu de lauru, legate intre dînsele si prinse cu cuie de lemnu. (2)

Grecii intrebuintiau pluguri fórte usióre si deossebeau plugulu simplu si plugulu compussu : cellu d'àntèiu erá ua bucata de lemnu incovoiata de la sine séu de cotra omu, in forma de carligu; partea ascutita, care intrá in pamêntu, formá plassulu si brasdarulu; cea-l-alta, care formá, ca sa dicu asié, cód'a carligului, serviá pentru a inhamá unu asinu séu unu bou. Plugulu compussu erá ca, si rariti'a simple, cu deossebire co avea unu cornu si grindeiu; acest'a este plugulu pe care Esiodu svatuiá fratelui seu Perses, ca sè'lu construiasca.

Agricultorii Romani intrebuintiara in celle d'antèi timpuri rariti'a primitiva fora urechi, instrumentu care rîma pamêntulu fòra de a'lu intórce. Mai târdiu se adaussera urechile, bucàti de lemnu, care resturnau óre-cumu pamêntulu. In acésta stare, rariti'a romana, séu *aratrum*, se compunea d'in bucatile urmatóre: *temo* (grindeiulu), *buris* (bûrti'a), *stiva* (cornulu), *dentalia* (plassulu), *vomer* (ferulu latu séu brasdarulu), *aures* (urechile). *Culter*, séu ferulu cellu lungu, s'a inventatu mai târdiu. Pentru curatitulu raritiei de pamêntu se intrebuintiá *ralla* (oticulu).

Temo infacisiédia propriu dissu *grindeiulu*, la a carui'a estremitate se injugau boii si care facea corpu cu rariti'a. Agronomulu Varrone dice co cuvêntulu *temo* vine de la *tenendo*, pentru co tine jugulu. (3)

Buris aru fi, dupo parerea nóstra, cuvêntulu romanescu *bûrti'a*, parte care, dupo descrierea plugului data de Virgiliu si dupo Varrone,

(1) *Tibulli* Eleg. I. 7.

(2) *Hesiodi* Oper. et Dies. v. 427 et 19.

(3) «Temo dictus a tenendo, is enim continet jugum.» — *Varronis* de ling. latin. lib. VII. 75.

correspunde intru câtu-va cu acei'a ce tierranii nostri numescu *bûrti'a*, séu pe alocuri *bûrs'a*, la raritia. In unele localitàti de la noi se cauta pentru a construí ua raritia, unu copaciu cu tulpin'a astu-felu ca partea de josu sè fia incovoiata, éro partea de susu séu trunchiulu, drépta; partea incovoiata formédia, dupo agronomii latini, bûrti'a, éro trunchiulu formédia grindeiulu. In adeveru, éto cumu se esprime Virgiliu :

> Continuo in silvis magna vi flexa domatur
> In burim, et curvi formam accipit ulmus aratri. (1)

Adeco : «Unu ulmu mereu incovoiatu cu multa truda in padure, va «fi supussu sè formedie ua *buris* si sè priimésca form'a plugului inco- «voiatu.» Cu alte cuvinte, *buris* infacisiédia partea incovoiata a plugului, pe care cultivatorulu 'i-o dà, induoindu ulmulu cu multa truda. Tierranii nostri, pentru acellasi sfersitu, cauta unu copaciu care sè presente de la sine acésta incovoitura. Cu tóte acestea, pentru mai multa soliditate, se léga grindeiulu de plassu, cu ua stinghia de lemnu si acestei'a 'i se dice obicinuitu *bûrtia*. Déco nu gassescu lemne, avêndu de la sine incovoitur'a ceruta, atunci construescu rariti'a, d'in bucàti deossebite.

Agronomulu Varrone aréta co *buris* erá numita de unii cultivatori *curvum*, de la *curvo*.(2) Dupo acellasi agronomu, cându se rumpe bûrti'a, ferulu cellu latu remâne pe câmpu : «Aliam terram boves proscindere «nisi magnis viribus non possunt, et sæpe fracta bura relinquunt vomeres «in arvo.» (3) Asié se si intêmpla, rumpêndu-se bûrti'a, adico partea incovoiata a raritiei, ferulu latu remâne pe locu, de óra-ce ellu este infiptu la vêrfulu plassului, care face corpu cu bûrti'a; éro grindeiulu raritiei se duce cu boui inainte.

Persónnele, care nu cunnoscu in de amenuntu constructiunea raritiei nóstre si mai cu séma a acellei'a care e formata dintr'unu singuru copaciu, isi dau séma cu óre-care greutate de bûrtia, astu-felu cumu

(1) *Virgilii* Georg. lib. I. v. 169 si 170.

(2) *Varronis* de ling. latina. lib. V. 135 : «Qui quasi temo est inter boves, *bura* a bubus, alii hoc a curvo, *curvum* (urvom) appellant.

(3) *Varronis* de Re Rustica lib. I cap. 19.

o intiellegu agronomii latini. Si chiaru commentatori, straini d'intre cei mai iscussiti, au confundatu *buris* cu alte pàrti alle raritiei.

Intru câtu privesce ânse rariti'a româna, eu credu cumu co cuvêntulu *buris* póte fi chiaru romanesculu *bârti'a*, cuvêntu pastratu de cându cu colonisarea Daciei. Chiaru autori straini, silindu-se a reconstruí rariti'a romana, dupo descrierea data de Virgiliu si dupo alte documente, au insemnatu, ca *bârtia*, acea parte a raritiei, càri'a i se dà numele acest'a de cotra cultivatorii români. Acést'a aru fi ua proba intre altele, despre adeverat'a insemnare a cuvêntului *buris*.

Stiva este curatu cornulu plugului, a càrui'a extremitate e strapunsa de unu micu reteveiu, numitu *manicula*, de care tine plugarulu rariti'a. Valeriu Maximu, vorbindu despre Attilius Serranus, dice co mânele lui, «dupo ce depuneau toiagulu de fildesiu, au rosiáu de a «apucá *stiva* agreste a raritiei.» (1)

Dentalia infacisiédia plassulu, care, in raritiele primitive, tinea si locu de brasdariu. Acestu cuvêntu vine de la *dens*, dupo Varrone. (2) In dialectele d'in Limousin (Francia), essista cuvêntulu *dentau* si se intrebuintiédia pentru a esprime acésta parte a raritiei. D'in dissele lui Pliniu se vede co ferulu latu séu brasdariulu erá fixatu de *dentalia*. (3) La tóte raritiele, ferulu latu este fixatu de plassu, éro acest'a, la rôndulu seu, este legatu cu bârti'a, asié dupo cumu aréta si Virgiliu in descrierea plugului. Trebue notatu co in raritiele primitive, plassulu facea adesse un'a cu cornulu, adeco cornulu si plassulu se faceau dintr'unu singuru lemnu incovoiatu, formându de ua-data si bârti'a. Pêne astadi rotarii nostrii cându gassescu lemne incovoiate, facu plassulu si cornulu d'intr'una.

Vomer insemná ferulu latu séu brasdarulu, care lipsiá in raritiele primitive, astu-felu in câtu pamêntulu erá rimatu numai de vêrfulu plassului. Virgiliu dice co primavér'a, ferulu latu, ruginitu pêne ací, incepe sè stralucésca in brasda. (4)

(1) *Valerii Maximi* lib. IV cap. : «Nec fuit iis rubori, eburneo scipione deposito, agrestem stivam «aratri repetere.»

(2) *Varronis* de ling. latina. V. 135 : «dens, quod eo mordetur terra.»

(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII cap. 48 : «tertium (vomeris genus) in solo facili, nec toto porrectum dentali.»

(4) *Virgilii* Georg. lib. I v. 46 : «.....et sulco adtritus splendescere vomer.»

Pliniu naturalistulu, tratându despre differitele forme de brasdare, aréta co unulu este ascutitu ca sap'a drépta séu herletiulu (1) Aceiasi forma pastrédia pêne asta-di ferulu latu de la raritiele nóstre. Acellasi autoru mai dice in acellasi locu : «Latior hæc quarto «generi, et acutior in mucronem fastigata, eodemque gladio scindens «solum, et acie laterum radices herbarum secans.» In adevèru vêrfulu ascutitu allu brasdarului despica pamêntulu, éro laturile salle taióse retédia radecinele buruieniloru.

Cutitulu, séu ferulu lungu allu plugului, este descrissu câtu se póte de essactu de còtra Pliniu : «Sunt mai multe feluri de brasdare; «cutitu se chiama ferulu carele, despicându pamêntulu intielenitu, «mai nainte ca ellu sè fia adûncu petrunsu, insemnédia lini'a brasdei «ce se va trage mai apoi, si pe care in urma o va taiá brasdarulu, «la aratu.» (2)

Invetiatulu romanu classifica ferulu lungu, intre brasdare, acei'a ce este ua erróre technica; ânse d'in descrierea operatiunii ce efectuédia cutitulu, se vede lamuritu co despre dînsulu vorbesce autorulu. Adevèrulu este co cutitulu taie mai ântèi verticalu pamêntulu, insemnându brasd'a pe care ferulu latu o taie in urma orizontalu. Pêne la Pliniu, nici unu autoru romanu nu vorbesce de ferulu lungu séu *culter*, acei'a ce ne autorisa a crede co acésta parte a plugului s'a inventatu mai tardíu. Totu-de ua-data cata sè constatàmu co si form'a ferului latu erá mai aceiasi la plugurile cu cutitu, adeco ellu pastrá dispositiunea unui feru de lance, si nu avea ua forma cu unu taisiu, ca acei'a a brasdareloru intrebuintiate de còtra tierranii nostri, la plugurile loru cu rotille.

Aures, séu urechile, nu essistau in raritiele primitive. Este probabilu co agricultorii romani, vediêndu co rariti'a fòra urechi nu face de câtu sè rîme pamêntulu, sè'lu scormonésca, fòra ânse ca sè'lu restórne si sè'lu sfarame, inventara urechile, doue stenghióre de lemnu,

(1) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII, cap. 48 : «Cuspis effigiem palæ habet.»

(2) *Plinius* ibidem : «Vomerum plura genera : *culter* vocatur, prædensam, priusquam proscin«datur, terram secans, futurisque sulcis vestigia præscribens incisuris, quas resupinus in arando «mordeat vomer.»

asiediate de âmbele pàrti alle plugului si care óre-cumu revérsa brasd'a, ridicata in susu de ferulu latu. Agronomulu Palladiu vorbesce de unu plugu cu urechi, *aurita*, intrebuintiatu pentru a inaltiá brasdele in terrâmuri umede. (1)

Raritia, *aratrum*, adico plugulu fòra rotille, erá instrumentulu intrebuintiatu de Romani pentru lucrarea pamêntului; cu tóte acestea, mai tardíu s'a inventatu si plugulu cu rotille, numitu *planaratum*, a càrui inventiune este attribuita de Pliniu, agricultoriloru d'in Gallia cisalpina. (2)

Totu acestu plugu cu rotille pare a fi purtatu, in timpurile decadentiei, numele de *plovum* séu *ploum*, vorba derivata póte de la *plaustrum* (carrutia), de-sì este si mai apropiata de cuvêntulu saxonu *plough*. (3)

Agronomulu Catone deossebesce doue feluri de pluguri: *romanica* (plugulu romanu), intrebuintiatu in terrâmurile usióre, si *campanica* (plugulu campanicu), bunu pentru pamênturile mai tari. (4)

Virgiliu, in Georgicele salle, descrie astu-felu modulu de a se construí plugulu:

«Continuo in silvis magna vi flexa domatur
In burim, et curvi formam accipit ulmus aratri.
Huic a stirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Cœditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus
Stivaque, quæ currus, a tergo torqueat imos;
Et suspensa facis explorat robora fumus.» (5)

Acei'a ce insemnédia: «Mai antèi se incovóie cu multa putere unu «ulmu in padure, de este addussu sè formedie ua bûrtia si astu-felu «capeta form'a plugului incovoiatu. Pe dîns'a se adapta grin-«deiulu, dându-i-se ua lungime de optu urme, de la capetèiulu de josu;

(1) *Palladii* de Re Rustic. lib. I, c. 43.

(2) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII, cap. 48: «Non pridem inventum in Rhætia Galliæ, ut duas «adderent alii rotulas, quod genus vocant *planarati* (planaratri).»

(3) Lex Longobardica: «*Ploum* sive aratrum», in *Ducange*, Gloss. med. et infin. latinit.

(4) *Catonis* de Re Rustic. cap. 135.

(5) *Virgilii* Georg. lib. I, v. 169 et sq.

«apoi celle doue urechi, plassulu cu spinarea dubla si cornulu care «face ca partea posterióre a plugului sè se incovóie inapoi. Teiulu «usioru s'a taiatu mai de-nainte pentru a formá jugulu si inaltulu «fagu pentru a face celle-l'alte pàrti; aceste lemne sè se perlésca si «sè se afume, aternându-se d'assupr'a focului.»

Asia déro, d'in celle cuprinse in differitii agronomi latini, resulta co Romanii au cunnoscutu trei feluri de pluguri: rariti'a simple, rariti'a cu urechi si plugulu cu rotille.

Tierranii nostri intrebuintiédia in differite localitàti rariti'a, care pe alocurea se construiesce mai ca cea intrebuintiata de Romani. Ne vomu permite a attrage in particularu attentiunea assupr'a modului de constructiune descrissu de Virgiliu. Pêne asta-di tierranii nostri cauta in padure ulmulu séu carpinulu incovoiatu si, déco nu 'lu afla astu-felu, îllu formédia ei prin perlitura. Rotarii nostri cauta si dînsii ulmulu pentru grindeiu, intrebuintiédia pe alocurea fagulu pentru a face plassulu si corman'a, fiindu-co acestu lemnu se lustruiesce prin frecare si brazd'a aluneca mai usioru pe d'assupra cormenei. Perlitulu lemneloru e practicata pêne astadi de toti rotarii romàni.

2. — Alte instrumente si unelte agricoli alle Romaniloru.

Pamêntulu aratu, ca sè fia bine pregatitu pentru semenatu, trebuie meruntitu. Romanii intrebuintiau pentru acestu sfersitu, trei feluri de grape.

Cea mai energica erá: *Crates*, grapa trassa de boui si intrebuintiata pentru a potriví aratur'a si a sferamá búlgarii. Columella o recommanda pentru a potriví pamêntulu destinatu a se preface in fenétia. (1) Unele d'intre aceste grape aveau colti de feru si se intrebuintiau pentru a grapá grânele. (2)

Irpex erá ua stenghia cu dinti, in form'a unei greble. Acestu in-

(1) *Columellæ* de Re Rustic lib. II, c. 17.

(2) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII, cap. 21: «Sunt genera terræ, quarum ubertas pectinar. segetem «in herba cogat. (Cratis est hoc genus dentatæ stilis ferreis.)».

strumentu se intrebuintiá, dupo Varrone, pentru a smulge radecinele d'in pamêntu. (1)

In fine Romanii intrebuintiau si grap'a de nuielle, *Vimineæ crates*, dupo cumu o numesce Virgiliu, (2) unu felu de grateia de nuielle, care, dupo ce se incarcá cu petre, se terrá pe aratura, ca sè sfarame búlgarii.

Grebl'a de mâna, care este mai multu unu instrumentu de gradinaria, erá assemenea cunnoscuta, sub numele de *Rastrum*. (3)

Aceste instrumente au trecutu pêne la noi; grapei de nuielle i s'a adaussu la partea posterióre maracini, ca sè meruntiésca pamêntulu mai bine. Cultivatorii nostri o incarca cu búlgari mari de pamêntu pentru a o face sè lucredie mai cu putere. (4)

Pentru a prasí plantele si in unele casuri pentru a accoperí semênti'a, se intrebuintiá ua sapa numita *Sarculum*. Agronomulu Palladiu vorbesce de doue feluri de *sarcula:* unulu simplu si altulu cu duoi craci. (5)

Marra erá unu felu de *sarculum* de dimensiuni mai mici; se intrebuintiá pentru a prasí, mai cu séma in gradini, cu tóte co Pliniu recommandá acésta unélta pentru a curatí visdeiulu, cându este de trei anni. (6)

Pentru sapatulu viiloru se intrebuintiá instrumentulu numitu *Bidens*, unu felu de ternacopu cu duoi craci. Columella illu recommanda multu pentru sapatulu viiloru, fiindu co lucrédia pamêntulu bine. (7)

(1) *Varronis* de Ling. Lat. lib. V. 136: «Irpices regula compluribus dentibus, quam item ut «plaustrum boves trahunt ut eruant quæ in terra serpunt.»

(2) *Virgilii* Georg. lib. I. v. 595 :

«Multum, adeo, rastris glebas qui frangit inertes;
Vimineasque trahit crates juvat, arva.»

(3) *Varronis* de Ling. Latin. lib. V, 136.

(4) Cuvêntulu *crates*, care insemnédia grapa, póte co a datu nascere romanescului *grateia*, de óra-ce grap'a in fondu este unu felu de grateia. Afóra de acést'a, Romanii intrebuintiau cuvêntulu *crates* pentru a indicá obiectele fabricate d'in nuielle impletite, intre care intrá si gratei'a.

(5) *Palladii* de Re Rustic. lib. I, c. 43.

(6) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII, cap. 43.

(7) *Columellæ* de Re Rustic. lib. IV, cap. 5.

Dupo câtu amu pututu pricepe, sapalug'a nóstra erá respresentata la Romani, prin unélta numita *ligo*. (1)

Pala erá unu felu de casmá, herletiu séu sapa drépta, còci Pliniu, descriindu differitele brasdare, vorbesce de celle ascutite ca *Pala*, (2) si in adevèru casmao'a séu herletiulu are form'a unei lànci late, ca si brasdarulu raritiei. Catone, vorbindu de uneltele de feru trebuincióse, citédia pe cea numita *pala;* déru ellu mentionédia si despre *pala* de lemnu, care n'a pututu fi de câtu lopat'a. (3)

Erau si casmale ori herletie mari, cu ua stenghia transversale infipta d'assupra cotorului, pentru ca sè póta apessá mai cu putere pe dîns'a piciorulu lucratorului. Credemu co cu câtu stenghi'a se assiediá mai susu in códa, cu atâtu unélt'a petrundea mai adûncu in pamêntu; acei'a se chiamá *Bipalium* si erá, séu *altum*, séu *non altum* (4).

Pentru taiatulu lemneloru si allu radecineloru se intrebuintiau uneltele *Securis* si *Dolabra*. *Securis* este invederatu securea nóstra si ne vine a crede co *Dolabra* erá ternacopulu si sapoiulu.

Totu prin cuvêntulu *Securis* se esprimá toporasiulu cossorului, care, ca si la unele cossóre intrebuintiate de viierii nostri, avea taisiulu in forma de semi-luna. (5)

Palladiu vorbesce de ua unélta numita *Securis dolabrata*, (6) care nu póte sè fi fostu altu-cevà decatu ua secure cu sapoiu la spate.

Pentru seceratulu grâneloru, Romanii intrebuintiau mai multe unelte. Ca terminu genericu, aflàmu cuvêntulu *Falx*, care ânse este datu si cossóreloru de padure si de viia. Astu-felu agronomulu Catone, printre instrumentele agricoli, numera : *falces fœnarias*, care nu potu fi altu-cevá de câtu cóssele; *falces stramentarias*, séu *messorias* pentru taiatu grânele, adico secerele; *falces arborarias* séu *sylvaticas*,

(1) *Varronis* de Ling. Lat. lib. V. 134 : «*Ligo*, quod eo propter latitudinem, quod sub terra fa«cilius legitur.»

(2) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII. cap. 43 : «Cuspis effigiim palæ habet.» — *Varronis* de Ling. Lat. V, 134, III, 26 : «Fossam fodiens palæ innissus.»

(3) *Catonis* de Re Rustic. X et XI : «paleas ligneas».

(4) *Cato*. ibidem VI.— *Varronis*. id. I. 37. — *Columellæ* ibid. III. 5.

(5) *Columellæ* de Re Rustica, lib. IV, c. 25 : «Cui superposita semiformis lunæ species securis «dicitur.»

(6) *Palladii* de Re Rustic. lib. I, c. 43.

care sunt cossórele de copaci; si in fine *falces vineaticas*, séu cossórele de viia, care erau munite la spate cu unu toporasiu de forma semi-lunare (1).

Columella, vorbindu despre seceratu, aréta co multi se servescu pentru acésta lucrare, *falcibus vericulatis.* (2) *Falx vericulata* credemu co este, séu cóss'a impedecata, séu instrumentulu intrebuintiatu pêne astadi in Franci'a, sub numele de *sape.* Columella spune co se intrebuintiau pentru seceratu, si cósse zimtiate séu cu dinti, *falces denticulatas.*

Acellasi agronomu aréta co multi adunau spicele cu alte doue instrumente, *Merga* si *Pecten*, care, dupo câtu amu intiellessu, se intrebuintiau in acellasi modu. Cu peptenele se smulgeau numai spicele grâneloru, lassându-se paiele pe câmpu. Naturalistulu Pliniu spune co in Galli'a se usitá unu peptene manuale pentru adunatulu spiceloru. (3)

In fine Palladiu, precumu si Pliniu, descriu cu de amenuntulu ua machina intrebuintiata in locurile siesse alle Galliei pentru a secerá grâulu. Acésta machina se compunea dintr'ua lada dreptu-unghiulare, asiediata pe doue róte; la partea posterióre avea ua uluba, in care intrá boulu, destinatu a impinge machin'a. Pe marginea anterióre a làdii erau infipti dinti de feru, care, pe cându machin'a mergeá, smulgeau spicele, lassându paiele pe locu. Unu omu, cu ua grebla in mâna inlesnea lucrarea, tragêndu in lada spicele smulse de dinti. (4) Dupo cumu se vede machin'a de seceratu a Galliloru erá impinsa de bou, éro nu trassa.

D'in timpulu Romaniloru si pêne la inceputulu secolului nu s'a mai facutu nici ua cercare, cu privire la machinele de seceratu; numai in timpulu nostru mecanic'a agricole s'a inavuţitu cu acestu instrumentu pretiosu. Cata ânse sè recunnóscemu co inventatorii moderni

(1) *Catonis* de Re Rustic. X et XI.

(2) *Columellæ* de Re Rustic. lib II. c. 20: «Multi falcibus veruculatis, atque iis vel rostratis «vel denticulatis medium culmum secant.»

(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVIII, cap. 72: «Panicum et milium singulatim pectine manuali le«gunt Galliæ.»

(4) *Palladii* de Re Rustic. lib. VII, cap. 2. — *Plinii* Nat. Hist lib. XVIII, cap. 72.

s'au pututu folossí de vechea seceratóre descrissa de Palladiu, si acést'a este atâtu de adeveratu incâtu machin'a de seceratu a lui Bell este construita ca sè fia impinsa. éro nu trassa, de cai.

D'in celle aretate, reesse co Romanii au possedatu tóte uneltele trebuitóre in agricultura; ânse constructiunea loru erá primitiva; faptulu se esplica fórte lesne. pentru ori-cine 'si adduce aminte co cei vechi, atâtu de inaintati in unele ramuri de activitate, erau inapoiati si putemu dice primitivi, cu privire la mecanica. Cu tóte acestea, starea rudimentare a machinariei agricoli nu a popritu pe stramosii nostri de a adduce agricultur'a loru la unu gradu de inaintare, care se póte invidiá de mai multe d'intre popórele de astadi.

III.

Amendamentele si ingrassiamintele

In agricultura se intiellege prin amendamente substantiele ce se amesteca cu pamêntulu arabiie si lucràrile ce se facu cu scopu de a'i schimbá natur'a si insusirile fisice. Prin ingrassiaminte se intiellegu toti agentii de care dispune cultivatorulu pentru a pastrá si pentru a sporí fertilitatea pamêntului.

Intrebuintiarea amendamenteloru si ingrassiaminteloru caracterisa agricultur'a inaintata, allu càrei scopu este de a restituí pamêntului tóte elementele minerali si organice, absorbite de còtra plantele cultivate.

In Europa de astadi, numai in acelle tièrri se ingrassia si se amendédia pamêntulu, unde cultur'a a ajunsu la unu gradu óre-care de perfectiune. In staturile mai inapoiate, cultivarorulu astépta pêne ce se sleiesce pamêntulu si apoi trece airé, lassându tiérrin'a *mancata* sè 'si redobendésca puterile.

In acésta privintia, Romanii erau mai inaintati decâtu multe d'in tièrrile de astadi. Modulu de fabricatiune si de applicatiune allu ingrassiaminteloru si amendamenteloru ajunsesse la dînsii la unu mare gradu de perfectiune.

Cu tóta importanti'a subiectului, cadrulu lucràrii nepermitiêndu

multe amenunte, me voiu marginí la ua descriere generale a intrebuintiàrii substantieloru amelioratóre, in agricultur'a romana.

1. — Amendamente

Agricultorii romani intrebuintiau ca amendamente, varulu séu calcele *(calx)*, marg'a *(marga)* si cenusi'a *(cinis)*. Acestea sunt si pêne astadi, amendamentele principali.

Catone dà ua descriptiune destulu de completa despre fabricatiunea varului, d'in petrele calcarii.

D'in celle disse de dînsulu resulta co, la Romani, nu se amestecau petrele calcarie cu lemnele, dupo cumu se face astadi in mai multe localitàti, ci se construiá cuptorulu d'in petre si apoi i se dá focu. Acestu modu de fabricatiune este mai acellasi, care se intrebuintiédia si astadi de còtra muntenii nostri.

Agronomulu romanu recommanda sè se tencuiasca séu sè se spoiasca cuptorulu pe d'assupr'a cu mortariu de pamêntu, adeco sè se lipésca cu pamêntu, si cându se intêmpla ca sè resufle si se éssa flacar'a, sè se astupe resuflatur'a cu acellasi mortariu. Cine a vediutu fabricându-se varulu in tiérra, póte marturissí co nu amu facutu nici unu progressu, d'in timpulu Romaniloru; vararii nostri procedu mai fòra ossebire ca cei vechi (1).

Pliniu aréta co in Gallia se intrebuintiá varulu pentru pamênturile destinate a produce grâu. Dupo acellasi autoru, in Italia se folossiá cu successu varulu pentru amendarea maslíniloru, viiloru si ciresiloru. Ciresii varuiti erau mai timpurii (2).

Naturalistulu Pliniu descrie cu tóte amenuntele intrebuintiarea margei, cumu si efectele salle assupr'a grâneloru si nutretieloru; ellu spune co efectele acestui amendamentu calcariu durédia pêne la cinci-dieci de anni; ânse co in annuluântèiu nu produce efecte si co pamêntulu trebuie gunoitu pentru a rodí. Recommanda sè se are pamêntulu si apoi sè se carre marg'a pe dînsulu, pentru ca sè se amestece mai bine.

(1) *Catonis* de Re Rustica. cap. 38.
(2) *Plinii* Nat. Histor. lib. XVII, cap. IV(8); LXVII (27).

Pliniu spune co sunt trei feluri de marge: alba, rosia si vêneta. Marg'a alba e cea mai buna d'intre varietàtile de marge grasse; se gassesce la aduncimi mari; putiurile d'in care se scóte au adesse ua aduncime de un'a suta urme. Putiurile strimte la gura se largescu cu câtu se aduncescu mai multu.

Marg'a erá intrebuintiata mai cu séma in Gallia si Bretannia. (1)

Citindu celle scrisse de Pliniu, pare co amu consultá unu autoru modernu, atâtu de multu essista assemenare intre procederile de atunci si celle de astadi.

Varrone vorbesce assemenea despre ua marga fossile, care se intrebuintiá in Gallia. Pêne astadi se utilisédia calcariulu conchiliaru pentru amendarea pamêntului. (2)

Proprietàtile cenusiei pentru a fertilisá solulu ânco n'au scapatu d'in vederea agricultoriloru romani. Catone, Pliniu, Palladiu si Virgiliu vorbescu toti despre efectele binefacetóre alle cenusiei, amestecata cu solulu arabile. (3)

Catone recommanda cultivatoriloru sè arda pe locurile de grâu, crăcile de arbori care le prissosescu si sè imprasteie cenusi'a pe acelle locuri. (4) Dupo ce s'a cenusitu pamêntulu, svatuesce sè se semene macu selbaticu.

Palladiu povetiuiesce ca, in casulu de a se sparge pamêntulu occupatu de padure, sè se taie copacii si sè se ridice d'in locurile care sunt grasse de firea loru; éro in locurile slabe ori sterpe, sè se lasse arborii si sè se arda pe locu. (5)

Dupo Pliniu, este bine ca, in viiele slabe, sè se arda vitia taiata si cenusi'a sè se ingrópe in pamêntu. (6)

Catone recommanda a se ingropá in pamêntu, cu plugulu séu cu sap'a, viti'a taiata. (7)

(1) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII, cap. IV (6).
(2) *Varronis* de Re Rustica. lib. I, cap. 7.
(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII, cap. V.
(4) *Catonis* de Re Rustic. cap. 38.
(5) *Palladii* de Re Rustic. lib. I. cap. 6.
(6) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII cap. V. (9): «Vinea si macra erit, sarmenta sua comburito, «et ibidem inarato»
(7) *Catonis* de Re Rustica. cap. 37: «Vitis si macra erit, sarmenta sua concidito minute, et «ibidem inarato, aut infondito»

Virgiliu spune co se obicinuiesce a se dá focu paieloru, dupo ce s'au recoltatu grânele. (1) Acésta operatiune, escellente pentru tóte localitàtile unde paiele nu se potu utilisá, se practica pêne astadi, in mai multe staturi d'in Europa si chiaru la noi. Romanii nu secerau in totu-de-a-un'a grâulu de la pamêntu, ci recoltau numai spicele. In assemenea casu se esplica incineratiunea miristiloru.

2. — Ingrassiaminte.

Citindu autorii romani cari au scrissu despre agricultura, este cine-vá cuprinsu de mirare despre deossebit'a ingrijire ce aveau agricultorii pentru fabricatiunea si intrebuintiarea baligarului. In operatiunile agricoli, aratur'a tinea loculu antèiu si dupo ea, veniá ingrassiatulu, dupo cumu ne spune Catone. (2)

Pliniu ne dice co intrebuintiarea baligarului s'aru fi introdussu de còtra Ercule in Italia, unde ânse se accordà imortalitatea regelui Stercutus, fiiulu lui Faunu, pentru co facusse aceiasi inventiune. (3)

Varrone, cellu mai invetiatu d'intre Romani, ne rapporta co, dupo Cassiu, cellu mai bunu ingrassiamêntu este gunoiulu de passeri, afóra de celle acuatice (de balta); ânse acellu de porumbiei este preferabile. Acest'a se imprasteie pe câmpu ca semênti'a. Varrone ânse dà preferentia gunoiului provenitu d'in aviariele (cotetiele) de sturdi si de merle, si ne povestesce co acestu gunoiu este assemenea escellente ca nutretiu de datu bouiloru si porciloru.

Acellasi Cassiu, dupo gunoiulu de passeri, pune escrementele de omu si in urma, baligarulu de vite.

Varrone recommanda ca sè se puna in mijloculu grópei de gunoiu unu stêlpu de stejaru, pentru ca sè nu se adune sierpii. (4)

(1) *Virgilii* Georg. I. v. 84:

«Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Aque levem stipulam crepitantibus urere flammis »

(2) *Catonis* de Re Rustica. cap. 61: «Quid est agrum bene colere? bene arare. Quid secun-«dum? arare. Tertio? stercorare.»

(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII, cap. IV (11).

(4) *Varronis* de Re Rustica. lib. I, cap 38.

Dupo Columella, sunt trei feluri principali de ingrassiaminte: acell'a produssu de passeri, acell'a care provine de la ómeni, si gunoiulu de vite. Ingrassiamêntulu de passeri, si mai cu séma cellu de porumbiei, este cellu mai energicu; éro acellu de passeri care traiescu in apa, precumu gâscele si ratiele, nu este bunu. Allu duoilea este escrementele omului, amestecate cu ranituri de curte. Udulu de omu, dupo siésse luni de fermentatiune, erá intrebuintiatu pentru ingrassiarea viieloru si a pomiloru roditori. Columella pretinde co acestu udu desvólta gustulu si parfumulu fructeloru. Baligarulu de vite erá cellu d'in urma; se classificá in rôndulu d'âintèiu, baligarulu de asinu; dupo acest'a, acellu de óuie; apoi cellu de capra si in urma, baligarulu de boui, vaci si cai. (1)

Pêne astadi nu s'a facutu ua classificatiune mai rationale a diverseloru materii ingrassiatóre; si mai multu, analisea chimica a doveditu co classificatiunea empirica a lui Collumella este fundata. Si acumu gunoiulu de passeri, si mai cu séma cellu de porumbiei, este consideratu ca unulu d'intre celle mai active.

Bunulu si elegantele Columella erá atâtu de convinsu despre eficacitatea ingrassiaminteloru, incâtu nu admitea ca acei'a chiaru cari n'au vite si passeri, sè nu ingrassie pamêntulu loru si denumiá cultivatori lenesi, pe acei cari nu cauta a'si procurá ingrassiaminte. (2) In lipsa de baligaru, îi indémna sè adune totu felulu de foi, sè taie stufisiuri si sè stringa curatiturile de drumuri, sè cosésca feriga de pe locurile vecine. Tóte aceste substantie sè le amestece cu gunóiele d'in curte. Pentru ca baligarulu sè fia mai bunu, sè faca ua grópa, in care sè strînga cenusi'a, curatiturile de siantiuri si canaluri, paie si in genere tóte maturaturele casei. Acésta amestecatura trebuie tinuta in stare de umediéla, pentru ca sè putrediésca mai iute. Gunoiulu care a statu unu annu in grópa este cellu mai bunu pentru cereale; éro pentru fênatie acellu próspetu, pentru co, dice Columella, cu câtu este mai próspetu, cu atâtu produce érba mai multa.

(1) *Columellæ* de Re Rustica, lib. II. cap 14.

(2) Ibidem : «attamen inertis est rustici eo quoque loco defici stercorare.»

In privinti'a catatimei de gunoiu ce trebuie applicata, Columella recommanda sè se puna optu-spre-diece carrutie de gunoiu pe unu jugeru la campia, si doue-dieci si patru, in localitàtile muntóse.

In casulu cându cultivatorulu n'a pututu sè gunoiasca inainte de a semená, sè imprasteie columbina (gunoiu de passeri), redussa in pulbere, preste plantele ressarite. (1)

Palladiu, pe lûnga substantiele ingrassiatóre citate mai susu, recommanda intrebuintiarea lepadaturiloru de mare, spalate cu apa dulce si amestecate cu alte remasitie, cumu si namolulu depussu de rîuri, cându se revérsa. (2)

Pêne astadi se intrebuintiédia in Francia si alte tièrri mai multe substantie scósse d'in mare, cumu si namolulu grassu depussu de ape. Spalarea cu apa dulce, recommandata de Palladiu, se esplica prin acei'a co sarea, in catatimi mari, este vatamatóre.

Pliniu, recapitulându preceptele lui Varrone si lui Columella, assupr'a ingrassiaminteloru, adauge co udulu de omu, amestecatu cu pèrulu remassu de la tabacarii, este unu ingrassiamêntu bunu. Pliniu avea mare dreptate; pèrulu este consideratu si astadi ca unu ingrassiamêntu puternicu, pentru co contine azotu multu.

Acellasi autoru ne aréta co, in provinciele bogate in vite, gunoiulu se trecea prin ciuru ca fain'a. (3) Gradinarii si asta-di ciuruiescu gunoiulu pentru flori, fiindu-co astu-felu se amesteca mai bine cu pamêntulu.

3. — *Fabricatiunea si intrebuintiarea ingrasiaminteloru.*

Convinsi despre efectele baligarului, nu este mirare ca agricultorii romani sè se fi occupatu de aprópe cu modulu de a strînge si a pastrá gunoiulu, cumu si cu intrebuintiarea lui cea mai folossitóre.

Varrone, vorbindu de intocmirea constructiuniloru rurali, tratédia cu multa sciintia despre conservatiunea baligarului. Dupo dînsulu, fia-care ferma (villa) trebuie sè aiba doue gropi pentru strîngerea

(1) *Palladii* de Re Rustica, lib. I, cap. 33.
(2) Ibidem, cap. 14 et 15.
(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII, cap. VI (9)

baligarului, séu ua grópa impartita in doue compartimente; intr'unulu se depune baligarulu próspetu si d'in cellu-l-altu se iea gunoiulu fermentatu pentru ingrassiatulu tiérrineloru.

Acellasi agronomu recommanda sè se ferésca gunoiulu de sóre, inconjurându-lu d'in tóte partile cu crèc si foi de arbori, pentru ca sórele sè nu evaporedie suculu, care este principiulu ingrassiamêntului. (1)

Pe lûnga celle disse de Varrone, Columella svatuiesce pe agricultori sè faca gropile camu inclinate, zidite si pavate, pentru ca umediél'a gunoiului sè nu strabata in pamêntu. Recommanda udarea gunoiului pentru ca semintiele de spini si de buruieni, care se afla amestecate cu paiele si cu stratulu viteloru, sè putrediésca si astufelu sè nu ressara in pamêntulu care se va ingrassiá. (2)

Pliniu repeta svaturile precedenti. (3); assemenea si Palladiu. (4)

Invetiaturele agronomiloru romani pentru preparatiunea gunoiului se potu recommandá si astadi, còci sunt practice si urmate in celle mai bune esploatatiuni. Romanii aveau epoce fixate pentru carratulu gunoiului pe campu. Columella dice co cellu care voiesce sè semene tómn'a, trebuie sè carre gunoiulu in septembre, cându incepe sè descrésca lun'a; éro pentru semenaturele de prima-véra, sè se transporte iérn'a, punêndu optu-spre-diece carrutie pe unu jugeru la câmpu, si doue-dieci si patru la munte (5). Pliniu repeta svaturile lui Columella.

Gunoiulu se facea gramedi pe câmpu, la distantie de diece urme in tóte sensurile, unele de altele, la câmpia; éro la munte, diece urme intr'unu sensu si optu intr'altulu, pentru co se puneau doue-dieci si patru de carrutie pe jugeru.

Toti agronomii svatuiescu pe agricultori ca sè ingrópe gunoiulu prin aratura, indata ce s'a imprasteiatu pe câmpu, pentru ca, dice Columella, sè nu 'si pérda puterea prin evaporatiuni, causate de caldur'a

(1) *Varronis* de Re Rustica, lib. I, cap. 13.
(2) *Columellæ* de Re Rustica, lib. I, cap. 6.
(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII, cap. VII.
(4) *Palladii* de Re Rustica, lib. I, cap. 33.
(5) *Columellæ* de Re Rustica, lib. II, cap. 15.

sórelui. Pentru acellasi cuvêntu, sè se imprasteie intr'ua di atâtea gramedi câtu póte cultivatorulu sè ingrópe pêne sér'a. (1)

Catone recommanda sè se meruntiésca bine gunoiulu, cându se imprasteie pe campu, consiliu escellente, còci gunoiulu divisatu se incorporédia mai bine cu pamêntulu.

In privinti'a catatimei de baligaru ce trebuie sè se dea pamêntului, toti agronomii latini recommanda sè se gunoiasca mai pucinu si mai dessu, coci, dice Columella, pré multu gunoiu arde. In pamênturile umede séu reci, sè se puna mai multu gunoiu ca in acelle calde. Gunoiulu face ca terrâmurile reci sè devina mai calde. (2) Palladiu si Pliniu sunt de aceiasi opiniune.

Pe locurile inclinate se punea mai multu gunoiu ca pe campia, pentru cuvêntulu co ap'a têrrasce ua parte d'in gunoiulu pussu pe costisie.

Ua operatiune agricole practicata cu successu mai in tóta Europa, este tiarcuitulu ouiloru pe locuri, pentru a le ingrassiá. Acésta operatiune se datoresce Romaniloru. In adevèru, Catone cellu d'antèiu recommanda sè se duca ouile pe locurile, care au sè fia semanate, unde sè fia pusse in tiarcuri si hranite cu frundie, pêne ce se cocu celle-l-alte nutretie. (3)

Varrone, vorbindu despre alimentatiunea ouiloru, aréta co, pornindu-le la pasciuni, pastorii trebuie sè iea cu dînsii tiarcuri, plasse (retia) si alte unelte. (4)

Acei cari au óre-care cunnoscintie despre agricultur'a Europei si in speciale despre a Romaniei, trebuie sè convina co Romanii erau mai inaintati in materia de ingrassiaminte, decâtu multe d'in natiunile care trecu astadi ca desvoltate in cultura. Câtu despre noi, trebuie sè marturissimu co, in acésta practica atâtu de utile, suntemu cu totulu la inceputu. De abié se gunoiescu, intr'unu modu neregulatu, câte-va localitàti, si mai cu séma viiele. Despre fabricatiunea gunoiului, n'avemu nici ua idea; cultivatorii nostri arunca baligarulu inaintea casei

(1) *Columellæ* de Re Rustica. lib. II, cap. 5.
(2) Ibidem, lib. II. cap. 15.
(3) *Catonis* de Re Rustica, cap. 30.
(4) *Varronis* de Re Rustica, lib II, cap. 2.

si 'lu lassa pêne ce putrediesce si este spalatu de ploui, éro apoi îllu carra pe locuri.

4. — Ingrassiaminte vegetali.

Afóra de materiele ingrassiatóre despre care s'a vorbitu, Romanii aveau obiceiu sè semene mai multe plante, pe care le lassau sè vegetedie pêne ce infloriau, séu pêne ce le dá tecele, si apoi le cossiau si le ingropau cu plugulu. Acestu metodu se intrebuintiédia pêne astadi in Italia, in unele localitàti d'in Spania, Francia, Germania si alte tièrri.

Plantele care se semenau mai obicinuitu, erau lupinulu si bobulu.

Varrone, vorbindu despre cualitatea unoru plante pentru a ameliorá pamêntulu, adauge co, pentru acestu sfersitu, intr'unu pamêntu pré slabu se intrebuintiédia, in locu de baligaru, lupinulu, inainte de a'si formá tecele. (1)

Columella dice co este convinsu co, in casulu cându unu cultivatoru nu are baligaru, póte intrebuintiá lupinulu, care, semenatu fiindu intr'unu câmpu sterpu, còtra idele lui septembre, apoi taiatu si intorsu la timpu cu plugulu séu cu sap'a, va produce efecte ca celle mai bune ingrassiaminte. (2)

Pliniu, citându pe Catone, dice co sunt recolte care ingrassia pamêntulu, si co tiérrinele destinate pentru grâu, se ingrassia cu lupinu, cu bobu si cu mazariche. (3)

Palladiu, tratându despre lucràrile ce se facu in septembre, spune co in acésta luna se sémena lupinulu, pentru a ingrasiá pamênturile slabe (4); éro in lun'a lui maiu, se ingrópa cu plugulu lupinulu, semenatu pentru ingrassiamêntu. (5)

Agricultur'a moderna nu a descoperitu nimicu mai nou in privinti'a ingrassiaminteloru verdi, decâtu acei'a ce ne spunu agronomii latini.

(1) *Varronis* de Re Rustica lib. I, cap. 23.
(2) *Columellæ* de Re Rustica, lib. II, cap. 16.
(3) *Plinii* Nat. Hist. lib. XVII, cap. VII.
(4) *Palladii* de Re Rustica, lib. X, cap. 9.
(5) idem lib. VI, cap. 4.

5. — Svêntarea si Drenarea tiérrineloru.

Intre operatiunile de antèi'a importantia in agricultura, svêntarea si drenarea tiérrineloru, adeco scurgerea apeloru de prissosu, occupa unu locu insemnatu. Operatiunea cunnoscuta sub numele de *drenagiu*, care consiste in a scurge ap'a d'in locuri mlastinóse, prin olane asiediate in siantiuri subterrane, s'a intinsu in tóte tièrrile unde agricultur'a a facutu óre-care progressu. In Engliterra mai cu séma, tiérra umeda si unde prin urmare ap'a de prissosu este si mai vatamatóre planteloru, drenagiulu a ajunsu la ua perfectiune rara. In Francia s'a pussu la dispositiunea cultivatoriloru capitaluri insemnate, numai ca sè 'si drenedie tiérrinele. Multiamita acestui indemnu, s'au prefacutu in pamênturi agricoli escellenti, millióne de pogóne de smârcuri, care pe lûnga neproductivitatea loru, erau si unu isvoru de miasme vatamatóre sanetàtii.

Ambele operatiuni, scurgerea si drenarea tiérrineloru, au fostu practicate cu multa ingrijire de còtra Romani. Agronomii, ba chiaru si poetulu Virgiliu, vorbescu despre aceste operatiuni.

Catone ne spune co iérn'a este necessaru sè se scurga apele, care baltescu pe câmpu. Cându tómn'a este plouiósa, pericolulu este mare pentru grâne; de acei'a, in assemenea casu, cultivatorii trebuie sè alerge cu toti ómenii casei si sè deschida canaluri, in care sè se sleiésca ap'a dupo tiérrine. (1)

Columella staruiesce co in tóte casurile trebuie ca, dupo semenaturi, sè se faca siantiuletie pentru scurgerea apei. (2)

Virgiliu însusi svatuiesce sè se conduca apele afóra d'in tiérrine, cu ossebire in lunile plouióse, cându apele se revérsa si innéca locurile. (3)

Cându umediél'a pamêntului proveniá nu numai d'in causa co

(1) *Catonis* de Re Rustica, cap. 155.
(2) *Columellæ* de Re Rustica, cap. 8.
(3) *Virgilii* Georg. I v. 113 :

«Quique paludis.
Collectum humorem bibula deducit arena..»

locurile erau situate pré josu, déro si d'in causa impermeabilitàtii salle, atunci scurgerea prin siantiuletie nu mai era sufficiente si trebuià ca asemenea locuri sè fia drenate, Agricultorii romani au recunoscutu utilitatea acestei operatiuni ; toti autorii o recommanda de aprópe. Vorbind despre plantatiunea vitiei si a maslinului, Catone dice co, in terâmurile apóse, trebuie sè se deschida siantiuri trapezoidali, largi de trei urme la gura, la fundu de ua urma si ua palma, si adûnci de patru urme. Aceste siantiuri se vor implé cu petrisiu si, in lipsa de petrisiu, cu cràci de salcia, pusse in lung si in curmedisiu, séu chiaru cu sarcine de nuielle séu de vitia. (1)

Columella descrie drenagiulu locuriloru umede cu mai multe amenunte. Déco terrâmulu este umedu, dice agronomulu romanu, trebuie sè se faca siantiuri pentru a'lu svêntá. Sunt doue feluri de sianturi : deschisse si implute. Celle d'ântèi convinu mai bine terrâmuriloru compacti, argilóse ; éro in pamênturile usióre, se facu siantiuri implute si deschisse, indreptate astu-felu ca apele sè se scurga in celle de allu doilea. Siantiurile implute trebuie sè aiba ua adûncime de trei urme si sè fia implute jumetate cu petrisiu séu cu petre, éro ceal-alta jumetate se umple cu pamêntulu scossu d'in siantiu. In lipsa de petrisiu si petre, se ressucescu nuielle ca ua funia, de grossime câtu fundulu siantiului si se asiédia astu-felu ca sè se umple acestu spatiu. Peste acelle sarcine de nuielle, se punu foi de cupresu (chiparosu), de pini si de alti arbori, si d'assupr'a foiloru, pamêntu. La ambele estremitàti alle siantiului, se punu doue petre verticali si d'assupr'a acestoru petre, ua alta pétra, in forma de podisioru ; acést'a pentru ca ap'a scurgêndu-se, sè nu manûnce tièrmurile canalului, in care dà siantiulu. (2)

Pliniu si Palladiu repeta dissele lui Columella. Cellu d'allu douilea dice co toti cunnoscu intrebuintiarea siantiuriloru deschise ; acei'a ce ne dovedesce co acésta operatiune era fórte latita la Romani. (3)

Astu-felu déro, cu doue mii de anni in urma, stramosii nostri prac-

(1) *Catonis* de Re Rustica, cap. 43.
(2) *Columellæ* de Re Rustica, lib, II, Cap. 2.
(3) *Palladii* de Re Rustica, cap. 3.

ticau drenagiulu, operatiune pe care mai toti agricultorii o credu inventata de Englezi. Tóta deosebirea intre drenagiulu de astadi si acellu care se essecutá la Romani, este co, in locu de petrisiu séu de nuielle, se punu acumu in fundulu siantiuriloru, olane de lutu, prin care se scurgu apele. Cu tóte acestea, chiaru astadi se intrebuntiédia drenagiulu romanu, in localitàtile unde lipsescu olanele.

D'in celle cuprinse in acestu àntèiu memoriu, credu co se póte conchide co agricultur'a romana, intru câtu privesce instrumentele agricoli, amendamentele si ingrassiamintele, erá indestulu de inaintata, de óra-ce, dupo atâti secoli, se afla ânco staturi, in care aceste pàrti fundamentali alle culturei pamêntului sunt mai pre-josu de câtu cumu erau la stramosii nostri; éro in alte tièrri nu sunt cunnoscute mai de locu.

In alte memorii viitóre vomu cerceta:

1. Cerealele si legumele cultivate de còtra Romani;
2. Pomii roditori si cultur'a viieloru;
3. Plantele medicinali;
4. Sistemele de cultura;
5. Animalele domestice;
6. Economi'a domestica.

Vomu urmá a espune starea acestoru ramuri alle Economiei rurali la Romani, silindu-ne, pe câtu ne va fi cu putintia, a face acestu studiu comparativu cu agricultur'a româna.

LEGENDA TABELELORU.

Amu adunatu in alaturatele tabelle câte-va desemne redusse de pre monumente antice representându unele d'in instrumentele si uneltele agricoli alle Romaniloru, despre care s'a facutu mentiune in textulu acestui memoriu.

Éto acì enumeratiunea loru :

1. Eroulu *Echetlos*, carele, dupo traditiunea pastrata de Pausanias, a combatutu la Marathonu, in contr'a Persiloru, intrarmatu cu ua raritia primitiva. — De pre baso-relievurile unui anticu sarcofagu de lutu, d'in Etruria.

2. Ercule arându cu ua raritia primitiva. — De pre reversulu unei monete de bronzu a imperatului Commodu, d'in annulu 364.

3. Raritia manata de unu greere cu biciu si trassa de duoe musce. — De pre ua antica pétra gravata de onyce, d'in cabinetulu lui Kestner.

4. Plugaru romanu arându cu rariti'a si manându bouii cu stramurarulu *(Stimulus)*. — De pre ua antica pétra gravata d'in Museulu de la Florentia.

5. Plugaru romanu *(a)* arându cu rariti'a si manându cu oticulu *(Rallum)* bouii de sub jugu *(Jugum) (b)*. — De pre ua mica grupa de bronzu, descoperita la Arezzo si pastrata in museulu Kircherianu d'in Roma.

6. Raritia cu tenjala adaussa la grindeiu. — De pre reversulu unei monete antice a cetàtii Obulco d'in Ispania.

7. Plugulu cu rotille *(Planaratum)*, representatu intr'ua serbare campenésca. — De pre ua amuleta de matostatu verde, publicata de *Caylus*, in *Receuil d'Antiquités*. t. V, pl. 82.

8. Brazdaru *(Vomer)* anticu de feru, representatu pe ambele lui fecie. — De pre ua assemené unélta descoperita in Italia si pastrata in Museulu d'in Cortona.

9. Plugu romanu, reconstruitu dupo descriptiunea ce i s'a datu in acestu memoriu. Pàrtile lui constitutive sunt : *d*. Plassulu *(Dentale)*; *v*. Brazdarulu séu Ferululatu *(Vomer)*; *a*, *a*. Urechile *(Aures)*; *b*. Bûrti'a *(Buris)*; *c*. Cutitulu séu Ferululungu *(Culter)*; *s*. Cornulu *(Stiva)*; *t*. Grindeiulu *(Temo)*; *j*. Jugulu *(Jugum)*; *r*. Oticulu *(Rallum)*.

10. Lucratoru purtându pe umeru ua grebla cu duoi craci *(Rastrum).*— De pre illustratiunile unui anticu manuscriptu allu comedieloru lui Terentiu d'in bibliothec'a Vaticanului.

11. Bustu de têneru, purtându pe umeru ua grebla *(Raster).* — De pre unu medallionu de antica pictura murale la Herculanum.

12. Dieulu Saturnu lantiuitu, séu sclavu betrânu, rezimatu de ua sapa cu duoi dinti *(Bidens).* — De pre ua antica pétra gravata.

13. Dieulu Cupidonu lântiuitu si rezimatu pe ua sapaluga cu duoe limbe taióse *(Ligo).* De pre ua antica pétra gravata.

14. Bustu de têneru purtându pe umeru ua sapa crestata *(Sarculum* séu *Lico ?).* — De pre unu medallionu de antica pictura murale la Herculanum.

15. Lucratoru purtându pe umeru ua casmá séu herletiu *(Pala ferrea).* — De pre ua pictura antica d'in catacumb'a S-tei Cecilie la Roma.

16. Lucratoru sapându cu herletiulu *(Pala ferrea).*—De pre ua pictura antica d'intr'unu cimitiriu pe Via Latina la Roma.

17. Lucratoru tinêndu in mâna unu ternacopu cu duoi dinti *(Bidens);* alaturi cu dînsulu se vedu unu cossoru de copaci *(Falx arboraria)* si ua casmá cu stênghie *(Bipalium).* — De pre ua pétra tumulare, reprodussa de *Fabretti* in *Inscript. antiq.* p. 574.

18. Lucratoru albanu venturându grâne cu lopat'a *(Pala lignea).* — De pre unu basorelievu anticu.

19. Lucratoru taindu lemne cu securea *(Securis).* — De pre desemnele antice alle unui manuscriptu illustratu allu opereloru lui Virgiliu, in bibliothec'a Vaticanului.

20. Lucratoru sapându cu unu sapoiu séu ternacopu latu *(Dolabra).* — De pre ua pictura antica d'in cimitiriulu S.S. Marcellinu si Petru la Roma.

21. Lucratoru purtându pe umeru unu ternacopu cu feru triunghiularu *(Dolabra).* — De pre ua pictura antica d'intr'unu cimitiriu pe Via Latina la Roma.

22. Legionaru romanu spargêndu lemne, in padurile Daciei, cu ua secure cu cracu la spate *(Securis dolabrata).* — De pre baso-relievurile columnei Traiane la Roma.

23. Lucratoru sapându cu unu sapoiu séu secure cu cracu *(Securis dolabrata).* — De pre ua pictura antica d'in cimitiriulu lui Trasone la Roma.

24. Lucratoru sapându pe sub pamêntu cu sapoiulu *(Securis dolabrata)*. — De pre ua pictura antica d'in cimitiriulu SS. Marcellinu si Petru la Roma.

25. Dieulu Saturnu siediêndu pe rostrulu unei coràbie, cu ua cóssa *(Falx fœnaria)* in mâna. — De pre unu cameu anticu.

26. Lucratoru taindu spice de grâu cu secerea *(Falx messoria* séu *stramentaria)*. — De pre ua pictura antica in catacumb'a S^tei^ Cecilie la Roma.

27. Legionaru romanu taindu, in Dacia, spice de grâu cu ua secerea drépta *(Falx messoria)*. — De pre baso-relievurile columnei Traiane la Roma.

28. Lucratoru taindu spice de grâu cu secerea *(Falx messoria)*. — De pre reversulu unei monete a regiloru Lagidi d'in Egyptu.

29. Dieulu Saturnu siediêndu josu cu unu cossoru de padure *(Falx sylvatica)* in mâna. — De pre ua antica pétra gravata.

30. Gradinaru romanu purtându póme in póla si unu cossoru de gradinaria in mâna.— De pre relievulu une. antice lampe de lutu.

31. Grebl'a cu duoi craci *(Rastrum)* de la Figur'a 10.

32. Grebl'a *(Rastrum)* de la Fig. 11.

33. Grebla séu radiuitóre *(Rastrum)*. — De pre ua assemené unélta de feru, aflata intr'unu anticu mormêntu crestinu in catacumbele Romei.

34. Sapa *(Sarculum)*. — De pre baso-relievuri antice representêndu jocurile Circului, unde pamêntulu se potriviá cu sap'a mai nainte de alergàri.

35. Sapalug'a cu duoi dinti *(Bidens)*, de la Fig. 12.

36. Sapalug'a cu duoe limbe taióse *(Ligo)*, de la Fig. 13.

37. Sap'a crestata *(Sarculum* séu *Ligo?)*, de la Fig. 14.

38. Ternacopulu cu duoi dinti *(Bidens)*, de la Fig. 17.

39. Casmao'a séu herletiulu *(Pala ferrea)* de la Fig. 15 si 16. — Totu assemené este si lopat'a *(Pala lignea)* de la Fig. 18.

40. Casmao'a séu herletiulu cu stenghie *(Bipalium)* de la Fig. 17.

41. Securea *(Securis)*, de la Fig. 19.

42. Sapoiulu séu ternacopulu latu *(Dolabra)* de la Fig. 20.

43. Ternacopulu triunghiularu *(Dolabra)* de la Fig. 21.

44. Ghionóie de sapatu in locu petrosu *(Dolabra ?)*.— De pre unu baso-relievu funeraru.

45. Securea cu cracu la spate séu Securea ternacopu *(Securis dolabrata)* de la Fig. 22.

46. Sapoiulu séu securea-ternacopu *(Securis dolabrata)* de la Fig. 23.

47. » » » » » de la Fig. 24.

48. Cóss'a *(Falx fœnaria)*, cum se presenta pe Fig. 25 si pe alte fórte numeróse monumente antice.

49. Cóss'a zimtiata *(Falx denticulata)*. — De pre picturi murali antice d'in Egyptu.

50. Secerea incovoiata *(Falx messoria* séu *stramentaria)*, cum se presenta in Fig. 26. si 28, precumu si de pre ua assemené unélta antica de feru, aflata in ruinele Pompeii.

51. Secerea drépta *(Falx messoria)*, de la Fig. 27.

52. Cossorulu de copaci *(Falx arboraria* séu *sylvatica)*, de la Fig. 29 si 30, precumu si de pre assemené unelte antice de feru, aflate in ruinele Pompeii.

53. Cossoru de viia *(Falx vinearia)*.— De pre desemnulu aflatu intr'unu manuscriptu anticu allu opereloru lui Columella.

54. Furca *(Furca)* de feru. — De pre ua assemené unélta, descoperita intr'unu depositu romanu anticu, lûnga Peterborough in Engliterra.

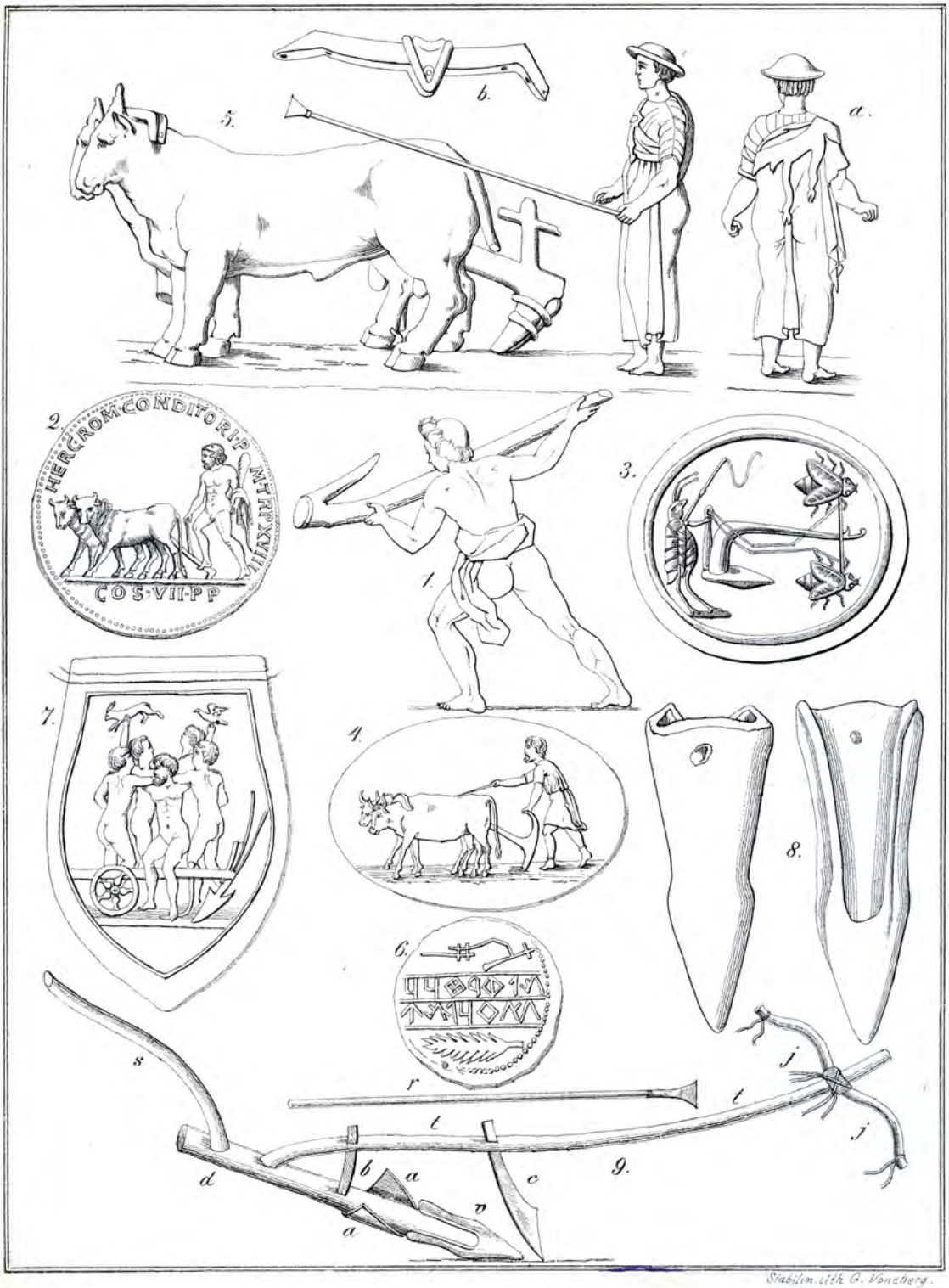

Stabilim. lith C. Vonzberg.

10

11

14

12.

15.

13.

16.

17.

18.

Stabilim. Lith. G. Vaneberg.

Stabilim lith. G. Vaneberg.

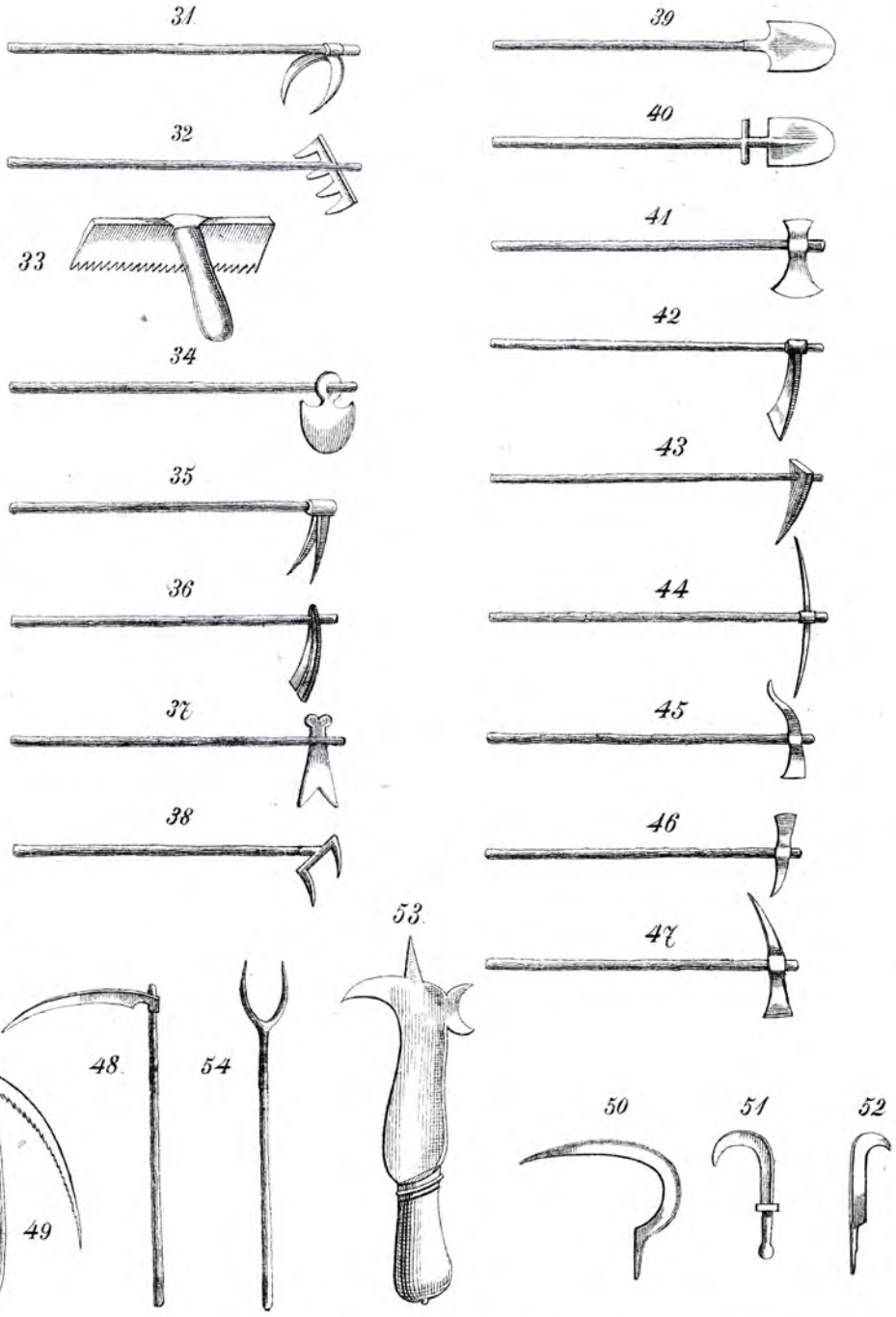

Stabilim. Ldh G.Voneberg

ECONOMIA NAȚIONALA.

CUMŬ SE PÓTE

FONDA INDUSTRIA

IN ROMANIA

ȘI

INDUSTRIA ROMĂNĂ FAȚĂ CU LIBERTATEA

COMERCIULUĬ DE IMPORTAȚIUNE.

DE

P. S. AURELIANU

Membru alŭ Societăței de Economia politică din Paris.

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE, (LABORATORIĬ ROMÂNĬ)

26. — Strada Academieĭ, — 26.

1881.

CUM SE POTE

FONDA INDUSTRIA

IN ROMANIA

DE ACELAȘĬ AUTORŬ

Terra nostră, schițe economice asupra Românieĭ, edițiunea a doua, revĕdută și adausă, 1880.

Bucovina, descriere economică însoțită de o cartă 1876.

Manualŭ de agricultură, edițiunea a doua adausă și în totŭ prefăcută, 1881.

Catechismulŭ economieĭ politice, edițiunea a doua, 1874.

Economia rurală la Românĭ, memoriŭ citițŭ Academieĭ române, 1879.

Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son Economie rurale, industrielle et comerciale (în colaborațiune cu d. A. Odobescu) 1867.

Monitorulŭ comunelorŭ, ḑiarŭ de agricultură practică, 3 volume de la 1861—1863. (Publicație oficială).

Economia rurală, ḑiarŭ pentru agricultură, comerciŭ și industriĭ agricole, 2 volume 1877 și 1881 (în colaborațiune cu maĭ mulțĭ redactorĭ).

NB. Tóte aceste publicațiunĭ se află depuse la librăria d-luĭ Socecŭ din Bucurescĭ.

PRECUVÊNTARE

Fie-care secolŭ este caracterisatŭ prin creaţiunea saŭ desvoltarea óre-cărorŭ ramurĭ de activitate. Istoria ne spune cŭ în cutare epocă s'a desvoltatŭ artele; într'alta cercetările filosofice; într'o a treia s'aŭ cultivatŭ sciinţele. Cu privire la secululŭ alŭ nouĕ-spre-decelea aceea ce-lĭ deosibesce de cele trecute este progresulŭ fără precedentŭ alŭ sciinţelorŭ şi alŭ desvoltăreĭ economice. Descoperirile sciinţifice; cultivarea cu predilecţiune a diferitelorŭ ramurĭ ale sciinţeĭ; împrăscierea şi vulgarisarea cunoscinţelorŭ sciinţifice vorŭ fi unulŭ dintre titlurile de glorie ale acesteĭ epoce. Alăturĭ şi în paralelŭ cu progresulŭ sciinţelorŭ s'a desvoltatŭ industria în tóte ramurile sale : agricultură, industrie propriŭ disă şi comerciŭ. Sciinţa aplicată la aceste treĭ ramurĭ de activitate este una din manifestaţiunile cu care se póte făli secululŭ nostru. Urmarea a fostŭ progresulŭ industrialŭ, o preocupaţiune particulară pentru interesele economice, preocupaţiune care a mersŭ crescêndŭ până în dilele nóstre şi care nu se va maĭ opri de acum înainte. In timpulŭ de faţă îngrijirea despre desvoltarea intereselorŭ economice a devenitŭ atâtŭ de mare în câtŭ a ajunsŭ să ocupe dacă nu celŭ d'întâiŭ, dară celŭ puţinŭ

unuiă dintre întâiele locuri în politica Statelorŭ. Cu fapte petrecute ḑilnicŭ se póte proba că căutându bine mai totă activitatea diplomaţieĭ urmăresce atingerea unuĭ resultatŭ economicŭ. Chiar politica de cucerire teritorială urmăresce întru câtŭ-va totŭ scopurĭ economice. Ce caută naţiunile europene în Asia, în Africa şi Australia? Suntŭ ele óre conduse numaĭ de dorinţa de a se întinde teritorialicesce? Nicĭ de cum; ţinta urmărită este mai cu sémă întinderea relaţiunilorŭ economice, acapararea, dacă este cu putinţă, a transacţiunilorŭ comerciale. In Europa, unde cotropirea teritorială a devenitŭ óre-cum maĭ dificilă, politica este mai cu sémă economică. Diplomaţia pune în lucrare tóte mijlócele de care dispune numaĭ să pótă asigura Statelorŭ respective folóse câtŭ maĭ marĭ. Incheierea tractatelorŭ de comerciŭ, convenţiunile privitóre la tarifele căilorŭ ferate şi ale vapórelorŭ; cestiunile de navigaţiune şi de poliţie fluvială; într'unŭ cuvîntŭ atâtea cestiunĭ de ordine curatŭ economică, aŭ devenitŭ óre-cum preocupaţiunea esenţială a diplomaţieĭ. Lucrulŭ nu trebue să surprindă pe nimenĭ. După cum individulŭ, comerciantŭ, industrialŭ, orĭ agricultorŭ, caută a avea câtŭ maĭ mulţĭ musteriĭ, asemenea şi Statuvile se silesce a dobândi câtŭ maĭ numerósă clientelă pentru producĕtoriĭ lorŭ. Afară de acésta pentru unele puterĭ politica economică a devenitŭ unŭ mijlocŭ indirectŭ spre a ajunge pe nesimţite la cuceriri politice şi acésta dă şi maĭ mare însemnătate înrîuririlorŭ pe cale economică. In multe împrejurărĭ, Istoria este fată pentru a ne spune, cuceririle economice aŭ fostŭ premergĕtóre cuceririlorŭ politice.

Față cu acéstă aspirațiune generală a popórelorŭ înnaintate către desvoltarea intereseloru economice; față cu nepregetata stăruință a diplomației în scopulŭ înrîuriréi pe calea comercială, țéra nóstră nu numaĭ că nu póte fi nepĕsătóre dar nu'ĭ este iertatŭ a sta pe locŭ. Cine stă pe locŭ când alțiĭ se îndrumézĕ spre progresŭ, merge înapoĭ, și acela care merge înapoĭ perde dreptulŭ de a figura între națiunile libere și independinte. Turcia îngâmfată n'a ascultatŭ de sfaturi e ce i s'aŭ datŭ de către ceĭ maĭ credincioși prietenĭ aĭ sĕĭ. Lumea mergea înainte și dênsa trăia în visurile vechiĭ splendoriĭ a osmanlîiloru. De o dată se trezesce în față-ĭ cu unŭ adversarŭ secularŭ, cu aspirațiuniĭ la viață a unoru naționalități asuprite și cu Europa nepĕsătóre; resultatulŭ îlŭ cunóscemŭ Progresulŭ este necruțătorŭ, calcă și a desea sdrobesce pe acela care-ĭ stă în cale; legea sa este fatală.

Mulțumită luĭ Dumnedeŭ poporulŭ românŭ nu este dintre acelea cari fugŭ de progresŭ; din potrivă, nu credŭ că a'tele arŭ putea să-ĭ stea înainte când este vorba de a se desvolta și a merge pe calea civilisațiuneĭ. Imprejurărĭ maĭ pre susŭ de puterile sale lŭ-aŭ împedicatŭ de a fi alăturĭ cu cele-lalte némurĭ înaintate; nu putea să lupte de o dată pentru a-șĭ apĕra ființa și pentru a se desvolta. Astădĭ după seculĭ de suferințe elŭ este liberŭ și independentŭ. Ajunsŭ în rêndulŭ popórelorŭ înaintate întru câtŭ privesce situațiunea sa politică, este de datoria sa să se pună pe lucru pentru a le ajunge și pe calea economică. Avemŭ credință că-șĭ va îndeplini cu sânțenie și acestă

datorie. Istoria nu va trece în neperitórele sale pagine că descendenții mareluĭ poporŭ romanŭ nu aŭ sciutŭ să-și îndeplinéscă nobila sarcină de poporŭ liberŭ. Va întîmpina greutăți; însă trecutulŭ sĕŭ ne încredințézĕ că va eși învingĕtorŭ și din acéstă nobilă luptă. Elŭ scie că Europa și-are privirile ațintite spre dênsulŭ; scie că popórele civilisate îlŭ aștéptă să dea dovedĭ de bravurĕ pe pacĭniculă eâmpŭ ala cultureĭ după cum a datŭ și pe cămpulŭ de bătaie; le scie tóte acestea și va respunde așteptărilorŭ lumeĭ civilisate.

In acéstă erĕ nouĕ fie-care românŭ este datorŭ să dea tributulŭ sĕŭ. Patria va priimi cu recunoscință prinosulŭ celuĭ maĭ din urmă ca și pe alŭ celuĭ maĭ de frunte dintre copiiĭ sĕĭ. Unŭ simțimentŭ de sântă datorie a inspiratŭ paginile ce urmézĕ. Supuindu-le binevoitóreĭ apreciĕrĭ a compatrioțilorŭ meĭ îĭ rogŭ să crédă că mobilulŭ care m'a îndemnatŭ a fostŭ adênca convingere ce amŭ de anĭ cumŭ că întemeierea industrieĭ în România este o cestiune de viĭță pentru țéra nóstră.

P. S. Aurelianu.

Ferestrĕŭ, Septembre 1881

CUM SE PÓTE

FONDA INDUSTRIA

IN ROMANIA

De unde acumŭ câți-va anĭ cestiunile economice eraŭ lăsate într'o absolută părăsire, în timpulŭ de față, constatămŭ cu deosebită mulțumire, totŭ românulŭ, pînă și acela care n'a luat vre-o dată unŭ manualŭ de Economie politică în mână, se interesézŭ într'unŭ modŭ particularŭ de mișcarea economică a țĕreĭ. Fie-care, după câtŭ se pricepe, ține a spune cuvîntulŭ sĕŭ când se vorbesce despre lipsurile economice ale Românieĭ. Maĭ multŭ, și în acésta vedemŭ unŭ semnŭ de mântuire, astă-ḑĭ a ajunsŭ în stare de convingere adîncă pentru o parte însemnată a populațiuneĭ române, ideea cum că lipsa uneĭ industriĭ naționale este în timpulŭ de față o causă de slăbiciune economică pentru țéră, iarŭ în viitorŭ o amenințare pentru interesele sale cele maĭ vitale. Cine se îndoesce despre acéstă stare

a spiritelorŭ, bine-voiască a sta la vorbă cu meseriașiĭ și cu agricultoriĭ; asculte-le plângerile și păsurile și va dobêndi convingerea pe care o esprimŭ aci.

Acéstă stare a spiritelorŭ cu privire la cele economice, este semnulŭ unuĭ progresŭ însemnatŭ realisatŭ de câțĭ-va anĭ în sînulŭ societățiĭ române. Să ne întórcemŭ nu maĭ târdiŭ de câtŭ acum cinci-spre-ḑece saŭ douĕ-ḑecĭ de anĭ, și ne vomŭ încredința că asemenea ideĭ de abia eraŭ esprimate de câțĭ-va inși, ómenĭ de studiŭ, și puse în practică de vre-o treĭ patru ómenĭ de acțiune. Citéscă-se ḑiarele și alte publicațiunĭ și potŭ afirma că espresiunea *industrie națională* se va întâlni numaĭ de câțĭ-va anĭ în scrierile nóstre. O națiune a făcutŭ deja unŭ pasŭ mare în calea progresuluĭ când ajunge să'și cunóscă și să'și simță lipsurile și nevoile; a mersŭ înainte când s'a convinsŭ că lipsa de industrie națională este o amenințare care mâine póte deveni faptŭ împlinitŭ, pentru cele maĭ scumpe ale sale interese. Astă-ḑĭ orĭ-câtŭ s'arŭ maĭ încerca economiștiĭ de cabinetŭ și acea mulțime de individe care în lipsă de convingerĭ dobîndite prin studiĭ și cercetărĭ în viața practică, se mulțumescŭ a se lua după alțiĭ. să maĭ convingă pe românĭ că eĭ și țéra lorŭ suntŭ făcuțĭ pentru agricultură; că industria daca va fi să vie vre-o dată în România, va veni de la sine, adică prin pronia ceréscă; că viitorulŭ economicŭ alŭ acesteĭ țĕrĭ stă în absoluta libertate a comerciuluĭ, a industrieĭ, a împopulăriĭ cu străinĭ și altele de

fetulŭ acesta; nimenĭ nu'ĭ va maĭ crede, și fără vorbă multă voŭ primi ca rĕspunsŭ : n'avemŭ să încercămŭ noĭ ce nu aŭ încercatŭ alțiĭ; în materie economică, ca și în orĭ-care alta, esperiența este celŭ maĭ bunŭ conducĕtorŭ; și fiindŭ-că tóte Statele civilisate ale Europeĭ, cu Englitera în frunte, și-aŭ întemeiatŭ și desvoltatŭ industria urmândŭ maĭ aceeași cale, noĭ ceĭ maĭ tinerĭ, nu putemŭ de câtŭ să'ĭ imităm, potrivindune cu situațiunea și nevoile nóstre.

Acésta fiindŭ pornirea spiritelorŭ în favórea uneĭ industriĭ naționale, eŭ unulŭ suntŭ de părere că nu numaĭ nu avemŭ timpŭ de perdutŭ, dară că cu risculŭ de a compromite realisarea uneĭ ideĭ atâtŭ de folositóre pentru întréga țéră, ca Guvernŭ, Corpurĭ legiuitóre și particularĭ să ne folosimŭ de acéstă fericită dispositiune a românilorŭ și să nu maĭ întârdiemŭ câtu'șĭ de puținŭ punerea temelieĭ industriĭ în România. Să nu mi se rĕspundă că temelia este pusă fiindŭ că s'aŭ înființatŭ douĕ treĭ fabricĭ de chibriturĭ, douĕ fabricĭ de zaharŭ, o fabrică de postavŭ și alte câte-va stabilimente. Nu este vorba de înființarea a câte-va stabilimente, ci despre așternerea unuĭ programŭ generalŭ și despre mĕsurile de a'lŭ pune în aplicațiune treptatŭ. Fabricĭ maĭ amŭ avutŭ și altă dată; suntŭ aprópe una sută cincĭ-decĭ de anĭ de cândŭ esistaŭ fabricĭ de sticlă in țéra românéscă; a fostŭ fabricele repausatuluĭ N. Băleanu, fabrica de chârtie a luĭ Asachi, și astă-dĭ nu maĭ esistă nicĭ-una. Pentru a întemeia industria într'o

țéră caută să se înființeze treptatŭ acele fabricațiunĭ care potŭ trăi și prinde rădăcinĭ în poporŭ, devenindŭ unŭ mijlocŭ de traiŭ pentru dênsulŭ. Acésta nu împedică înființarea de stabilimente marĭ industriale: însă noĭ caută să înființămŭ de o cam-dată industrĭĭ potrivite cu trebuințele, cu aplicările, cu starea socială și economică a poporuluĭ românŭ. Numaĭ urmândŭ astŭ-felŭ putem aședa industria română pe temeliĭ solide și nestrămutate. Încă odată nu este vorba despre aceea ce trebuie să facă cutare avutŭ saŭ cutare companie financiară, ci de introducerea industrieĭ în viața economică a poporuluĭ românŭ, atâtŭ de la țéră câtŭ și de la orașŭ. Companiile se pricepŭ ele cum să'șĭ întrebuințeze banĭĭ. și nicĭ că vroesc să scie despre ceea ce se scrie în acéstă privință. Se póte întêmpla, din contră, în unele casurĭ interesele companiilorŭ industriale să fie în opositiune cu interesulŭ nostru de a întemeia industria în poporŭ și prin poporŭ.

O dată înțeleși asupra scopuluĭ ce urmărimŭ, să cercetămŭ : 1⁰ Sistemulŭ industrialŭ celŭ maĭ potrivitŭ pentru starea actuală a poporuluĭ românŭ; 2⁰ Industriile cu a cărorŭ înființare trebuie să începemŭ fondarea industrieĭ naționale; 3⁰ Mijlócele pentru a asigura desvoltarea și prosperitatea industriilorŭ înființate.

I

SISTEMULŬ INDUSTRIALŬ CELŬ MAĬ POTRIVITŬ PENTRU STAREA ACTUALĂ A POPORULUĬ ROMÂN.

După timpŭ și după împrejurările propriĭ fie-căreea țĕrĭ, industria ca și agricultura se póte practica în treĭ moduri deosebite; cu alte cuvinte într'o țéră póte să esiste industria mare, medie și mică, saŭ : fabrica, industria domestică și meseria, după cum în esploatațiunea agricolă esistă cultura mare, cultura medie și cultura mică. Luându ca esemplu o țéră dintre cele maĭ înaintate, pe Englitera, constatămŭ că cu privire la industrie predomnesce aceea ce se numesce fabrica, adică industria în mare, alăturĭ cu care funcționéză industria domestică și fórte puținŭ meseria. În aceeași țéră cu privire la esploatațiunea pământuluĭ se află în frunte aceea ce se numesce cultură mare, atât de lăudată de unĭ dintre economiștiĭ englezĭ și alăturĭ cu dênsa cultura medie și pe alocurea cultura mică.

Predomnirea acelia din cele treĭ forme sub care se arată industria orĭ agricultura, constituesce aceea ce putemŭ numi sistemulŭ saŭ regimulŭ industrialŭ orĭ agricolŭ alŭ localităților.

Cu privire la esploatațiunea pământuluĭ cestiunea de a se sci care dintre cele treĭ sisteme de cultură, adică cultura mare, medie și mică este de preferitŭ, a fostŭ discutată de către ceĭ maĭ de frunte economiștĭ și resultatulŭ părerilor emise este

că, orĭ-ce s'arŭ ḍice, nu este în folosulŭ unuĭ Statŭ ca să domnéscă cultura mare; că din tóte punctele de privire esistența celorŭ treĭ sisteme este preferabilă, dându-se câtŭ maĭ mare întindere culturei mijlociĭ și celeĭ micĭ.

Pentru industrie cestiunea este de abia pusă, și acésta se esplică printr'aceea că ceea ce se numesce industrie mare, fabrica, de abia datéză de la începutulŭ secoluluĭ. În timpulŭ de față industria mare ocupă unŭ locŭ însemnatŭ și tinde a'șĭ lărgi sfera de activitate. Cu tóte acestea, alăturĭ cu fabricile și uzinele cele marĭ, lucréză nenumĕrate industriĭ domestice și meseriĭ care, făcêndu-se bine estimațiunea, producŭ maĭ multŭ de câtŭ industria mare. Nu este aci locŭlŭ să cercetămŭ care sistemŭ industrialŭ este de preferitŭ din punctul de vedere alŭ intereselor generale ale uneĭ societățĭ; are să maĭ trécă timpŭ pînă cândŭ economiștiĭ; vorŭ supune cercetărilorŭ lorŭ cestiunea industriĭ marĭ, mediĭ și micĭ, după cum a făcutŭ cu cultura mare, mediе și micĭ.

În România neavêndŭ ceea ce se numesce o industrie, nu putemŭ alege. Întrebarea care se pune este : fiindŭ date împrejurările economice și sociale în care se află țéra nóstră; avêndŭ în vedere că marea maioritate a populațiuneĭ române locuesce la țéră; considerêndŭ că în starea de astă-ḍĭ nu dispunemŭ nicĭ de capitalurile necesariĭ, nicĭ de capacitățile cerute pentru a organisa industria mare; ținêndŭ sémă de natura climeĭ nóstre

care condamnă la o neactivitate silită populațiunea rurală în timpulŭ ierneĭ; avêndŭ în vedere că după fericitele deprinderĭ ale poporuluĭ nostru femeea și copiiĭ, adică familia, nu este condamnată a trăi maĭ multŭ în ateliere; ținêndŭ sémă de tóte aceste împrejurărĭ și de altele nemenționate : Care sistemŭ industrialŭ trebuesce adoptatŭ și încuragiatŭ în țéra nóstră ?

Orĭ-când s'a vorbitŭ de întemeierea industrieĭ la noĭ s'a înțelesŭ, în generalŭ, înființarea de fabricĭ, cu alte cuvinte introducerea industrieĭ marĭ. Fără a mĕ rosti contra industrieĭ marĭ; fără a pretinde că nu se potŭ înființa în România maĭ multe fabricĭ, ținŭ să constatŭ că orĭ-care ne-arŭ fi aspirațiunile, trebue să ne convingemŭ că pentru ca înființarea de fabricĭ să se facă în proporțiunĭ marĭ, se cere ca poporulŭ să fi ajunsŭ la óre-care gradŭ de desvoltare economică. Fabricele marĭ presupunŭ înainte de tóte capitaliștĭ marĭ și industrialĭ învĕțațĭ în fabricațiunea ce'șĭ alegŭ, piețe pentru desfacerea productelorŭ și în cele din urmă muncitorĭ mulțĭ și nevoițĭ prin starea lorŭ să consimță a se supune vieței subordinate a fabricelorŭ. Amŭ putea cita esemple numeróse peutru a dovedi cum că încercările făcute pentru a întemeia industria mare în localitățile care nu întruneaŭ condițiunile enumerate maĭ susŭ n'aŭ produsŭ resultatele asceptate, cu tóte încuragiările și protecțiunile ce li s'aŭ acordatŭ.

Pentru totŭ omulŭ care cunósce țéra nóstră fiindŭ învederată cum că nu întrunesce încă condițiunile

cerute pentru creațiunea industrieĭ marĭ, mi se pare că pentru momentŭ trebue să înlăturămŭ din programulŭ nostru economicŭ întroducerea eĭ în România. Dicêndŭ acésta suntŭ departe de a înțelege că nicĭ o fabrică mare nu se póte înființa în țéra nóstră; din potrivă suntŭ de părere că pentru fabricarea a unorŭ obiecte; pentru estracțiunea și fabricarea unorŭ producte industriale, usina și fabrica nu numaĭ că se póte, dară trebuescŭ preferite. Cândŭ susțiuŭ că nu se póte admite întroducerea industrieĭ marĭ, înțelegŭ întroducerea sea ca sistemŭ, preferindu-se industrieĭ domestice și meserieĭ. Înlăturândŭ pentru timpulŭ de față industria mare, credemŭ că organisațiunea nóstră industrială trebue să se întemeieze pe înființarea industrieĭ domestice și a meseriilorŭ. Cu timpulŭ, cândŭ condițiunile economice ale țĕreĭ se vorŭ schimba, industria mare se va impune de la sine. Acésta este calea naturală a desvoltăriĭ economice în tóte țĕrile și prin urmare nu póte fi altŭ-felŭ în țéra nóstră.

Înainte de a păși maĭ departe să lămurimŭ aceea ce se înțelege prin *industria domestică,* saŭ *sistemulŭ domesticŭ,* după cum dicŭ englesiĭ, orĭ *manufactura,* după cum propune economistulŭ germanŭ Roscher. Industria domestică este unŭ termenŭ de mijlocŭ între industria mare saŭ fabrica și între meserie, adică industria practicată de un singurŭ meseriașŭ. Acestŭ sistemŭ de industrie se practicéză în maĭ tóte staturile Europeĭ și în generalŭ prin sate de către cultivatorĭ din preună cu familia lorŭ și cu

ajutóre din afară. Industria țesutuluĭ, a pânzeturilorŭ, a postavurilorŭ și altorŭ stofe ne înfățișézĕ unŭ esemplu de industrie domestică chiar în staturile unde fabrica funcționézĕ deja cu mare succesŭ. Cultivatoriĭ neavêndŭ de lucru pentru totŭ anulŭ, nu numaĭ iarna, dară și în cele-l-alte ano-timpurĭ, aŭ învĕțat pe lângă plugăritŭ o meserie óre-care. Astŭ-felŭ chiar astă-dĭ, cu totŭ progresulŭ la care a ajunsŭ industria mare, funcționézĕ maĭ multe industriĭ domestice în Francia, Belgia, Danemarca, Olanda, Țĕrile Scandinave, Germania, Austria, Rusia și chiarŭ în Englitera. De óre-ce industria domestică póte esista alăturĭ cu fabrica pînă și în țĕrile cele maĭ înaintate, este că însușesce folóse necontestabile atâtŭ economice câtŭ și morale și sociale. Toțĭ economiștiĭ carĭ aŭ tractatŭ chiar în trécĕtŭ cestiunea, suntŭ unanimĭ asupra punctuluĭ acesta; ba unĭĭ pare că regretézĕ că acéstă formă a industrieĭ a fostŭ înlocuită cu industria mare. O comisiune economică a parlamentuluĭ britanicŭ arată că ceea ce ar fi de doritŭ este ca cele douĕ sisteme, industria mare și industria domestică să esiste în paralelŭ una cu alta, după cum se petrece în marele orașŭ industrialŭ Leds unde fabricanțiĭ ceĭ marĭ de lâneturĭ, pentru a'șĭ complecta asortimentulŭ saŭ cișitulŭ, cumpĕră sumă de mărfurĭ de la fabricanțiĭ ceĭ micĭ. In departamentulŭ Seine-inferieure, Oise, șal., una dintre cele maĭ frumóse și bănóse industriĭ, tabelătĕria, se practicézĕ după sistemulŭ domesticŭ. Fabricanțĭ maĭ marĭ, care

aŭ începutŭ prin a fi simpli lucrătorĭ, cumpĕră materiile prime necesarĭĭ pentru fabricaţiune şi le împartŭ între lucrătorĭ după case, şi în acelaşŭ timpŭ lucrézĕ şi dênşiĭ cu familiile lorŭ. Pînă astă-dĭ în hala de la Leeds se află peste 1800 locurĭ unde de douĕ orĭ pe sĕptĕmână ţesĕtoriĭ de postavurĭ care lucrézĕ a casă la dênşiĭ ducŭ postavurile neispră-vite pentru a le vinde fabricanţilorŭ marĭ. Aci lângă noĭ la Braşovŭ şi airea, unŭ numĕrŭ însemnatŭ de saşĭ laborioşĭ şi economĭ ţesŭ în familie cunoscutulŭ postavŭ de Braşovŭ şi'lŭ desfacŭ pe la comercianţĭ. Vestitele pânzeturĭ din Germania, cunoscute suptŭ numele de pânză de Olandă, suntŭ ţesute pînă astă-dĭ de ţĕranĭ şi ţĕrance. Industria danteleĭ de Bruxele, renumită în tótă Europa, se fabricézĕ şi în fabricĭ, în care se află maĭ multe lucrătóre, însă cea maĭ mare cantitate se lucrézĕ a casă, în oraşŭ saŭ la ţĕră. Industria mĕtăsăriilor de la Créfeld se practicézĕ asemenea într'unŭ modŭ domesticŭ. După ce fabricantul pregătesce firele pînă să fie ţesute; le împarte apoĭ pe la ţesătorĭ care lucrézĕ în casele lorŭ cu familia şi cu ajutóre. În Rusia stofele de bumbacŭ ordinare suntŭ ţesute tóte prin sate de către ţĕranĭ şi când suntŭ gata fabricanţiĭ le vopsescŭ. În Elveţia broderia este o industrie domestică. Renumitele dantele şi broderiĭ de Alençon şi Nancy suntŭ ţesute de fete şi femeĭ care jumĕtate anulŭ se ocupă cu lucrările câmpuluĭ. Şalurile de Paris se fabricézĕ în mare parte de către ţĕranĭ şi alţĭ lucrătorĭ din departamente, şi se apretézĕ defi-

nitivŭ de către fabricanți. La Lyon și la Saint-Etienne, două orașe vestite în lumea întréga prin înfloritórea lorŭ industrie, țesătorii de stofe de mătase lucréză mai multă la dênșii a casă ajutați de familia lorŭ și de lucrători din afară. Apărătorile de Paris (évantails) se lucréză în împrejurimile orășeluluĭ Noailles, și se apretéză la Paris. La Sheffield în Englitera, centrulŭ fabricațiuneĭ cuțitărieĭ, industria domestică se practicéză cu deplinŭ succesŭ. Fabricanții de arme de la Liège dau de lucru țăranilorŭ din satele vecine care esecutéză cu multă artă diferitele piese de armurărie. În sfîrșitŭ chiar în țéra nóstră ce bruma industrie avemŭ se practicéză în familie. Așa spre esemplu, dimia, pânza, țesĕturile de borangicŭ, funieriea, tăbăcăria, dogăria, rotăria, ferăria, și alte fabricațiuni suntŭ organisate în mare parte după sistemulŭ domesticŭ. În multe orașe țĕrancele aducŭ în ḑilele de târgŭ trâmbe de totŭ felulŭ de pânză, dimiĭ și alte țesĕturi.

Așa dară cu totŭ progresulŭ ce a făcutŭ industria mare, totuși industria domestică lucréză, și lucréză cu succesŭ alăturĭ cu dênsa, chiar în staturile cele maĭ înaintate. Dintr'acésta urméză că orĭ-ce s'arŭ ḑice, acéstă formă a industrieĭ nu este destinată a peri, după cum n'a peritŭ și nu va peri câtŭ va fi lumea cultura meḑie și cea mică. Afară de acésta trebue observatŭ că împrejurărĭ locale neîngăduindŭ unuĭ lucrătorŭ să se ție numaĭ de o meserie, printr'acésta chiar esistența industrieĭ domestice este

asigurată. Așa de esemplu în Rusia, în Scandinavia, în România, natura climeĭ, între altele, îndatoréză pe cultivatorĭ să'șĭ creeze și alte ocupațiunĭ pentru timpulŭ când nu potŭ lucra la câmpŭ, și aceste ocupațiunĭ nu le potŭ afla maĭ cu succesŭ de câtŭ în industria domestică. Afară de acéstă considerațiune vomŭ maĭ observa că suntŭ o sumă de industrĭĭ care prin firea lorŭ suntŭ destinate a se practica în parte după sistemulŭ domesticŭ; astŭ-felŭ suntŭ industriile de lux prețiosŭ, industria metalelorŭ, ornicăria șal.

Amŭ ḑisŭ maĭ susŭ că economiștiĭ recunoscŭ cum că practicarea a diferite industrĭĭ la țéră din preună cu agricultura, înfățișéză interese morale și sociale. Câte-va citațiunĭ vorŭ întări acéstă asertiune.

Economistulŭ francesŭ d. Baudrillart, vorbindŭ despre influința esercitată asupra stărĭĭ morale prin amestecarea munceĭ agricole cu munca industrială în satele din Normandia, observéză :

«Munca agricolă nu se presintă în totŭ-dé-una în Normandia în stare de profesiune esclusivă. Câteodată pe lângă lucrările agricole se adaugă și practicarea vre-uneĭ industrĭĭ. Acestŭ caracterŭ micstŭ înfățișéză unŭ tipŭ de studiatŭ care se recomandéză prin folóse economice de óre-care însemnătate. Adesea pe lângă bună starea ce resultă din acéstă combinațiune, se póte adăugi și deprinderĭ de care morala nu are de câtŭ să se laude. Amŭ pututŭ ob-

serva în Normandia esemple de felulŭ acesta fórte convingĕtóre.

«Astŭ-felŭ suntŭ ţesĕtorii ţĕrani. Esistă unŭ numĕrŭ în destulŭ de mare în apropiere de Elbeuf, a cărora inteligenţă şi dibăcie meritä tótă lauda. Ei lucréză în industria lăneï, şi timpulŭ ce le prisosesce 'lŭ întrebuinţézä la lucrarea grădineï. Ceï maï stăruitorï câştigă de la optŭ pînă la nouĕ sute francï pe anŭ. Fetele câştigă o mijlocie de cincï pînă la şése sute de francï. Adesea ţesĕtorulŭ 'şï are casa sea, cu o curte plantată cu merï saŭ o grădină. Cu chipulŭ acesta are la îndemănă ouĕ, legumï şi carnea unuï porcŭ pe care 'lŭ cresce.

«Intâlnimŭ aceeaşï practicare de muncă industrială şi de muncă agricolă în multe alte localităţi, pe ţĕrmurii apelorŭ Andella, Eura, Iton, Risle. Şi pe acolo înfloresce fabrica rurală, lăudată cu multă dreptate de economiştï ca Rossi şi ca Léon Faucher. Se ţesŭ stofe de bumbacŭ şi de lână, însă maï cu sémă de bumbacŭ.

«Cu câtă plăcere vede cine-va desfăşurându-se acéstă industrie ţĕrănéscă în valea Andelleï, care se ţine de departamentulŭ Eure..... Fie-care satŭ, fie-care cătunŭ, pare a fi unŭ uleiŭ industriosŭ...

«Aceste populaţiunï care esercitézä industria la ţéră, cu óre-care amestecare de agricultură şi grădinărie, ne-aŭ datŭ ideea despre o esistenţă în care domnesce o fericită armonie între trebuinţe modeste şi mijlóce suficiente...

«Amŭ maï avutŭ alte ocasiunï pentru a observa

bunele efecte ale unireĭ munceĭ agricole cu munca industrială. Esemple de acestea se găsescŭ în maĭ multe regiunĭ din departamentele Orne și Calvados. Toțĭ țesĕtoriĭ suntŭ împrăsciațĭ prin satele care se află în vecinătatea importantuluĭ orașŭ manufacturierŭ Flers. Viața acestorŭ cultivatorĭ țesĕtorĭ înfățișézĕ particularităților interesante. Eĭ aŭ unŭ locŭ de muncă și nicĭ unŭ instrumentŭ agricolŭ. Locŭlŭ lorŭ 'lŭ lucrézĕ vre-unŭ agricultorŭ din vecinătate către care se achitézĕ lucrându'ĭ la seceratŭ, la strînsŭ fînulŭ și hrișca : feceoriĭ și fetele țesŭ pânzeturĭ când n'aŭ de lucru la câmpŭ. In timpulŭ secerișuluĭ se ducŭ la lucru și apoĭ iar se întorcŭ la rĕsboiŭ.

«In satele din vecinătatea orașelorŭ Caen, Bayeux și Cherbourg se fabricézĕ dantele prin sate și odinióră peste 70,000 femeĭ se îndeletniceaŭ cu acésta fabricațiune.

«Amŭ putea cita în fine alte tipurĭ de acéstă combinațiune de lucrărĭ agricole și industriale. Unulŭ dintre acestea ne-a impresionatŭ aprópe de Conches, în departamentulŭ Eure, represintatŭ prin ferarĭ vêrtoșĭ. Forga ḑisă Vieux-Conches este interesantă din acestŭ punctŭ de vedere. Lucrătoriĭ ce întrebuințézĕ suntŭ adevĕrațĭ ómenĭ de meserie, și dacă suntŭ cultivatorĭ, suntŭ într'unŭ modŭ accesoriŭ, cu ḑilele, cu sĕptĕmânile și cu lunile. Petrecŭ maĭ totŭ anulŭ fabricându instrumente agricole. Maĭ toțĭ aŭ câte o bucată de pămêntŭ, pe care 'lŭ

lucréză și nu 'lŭ perdŭ din vedere; eĭ lipsescŭ din atelierŭ câtŭ ține recolta.»

Ilustrulŭ economistŭ germanŭ Rau, în *considerațiunile asupra industrieĭ manufacturare* dice între altele :

«Industria manufacturară se póte esercita simultaneŭ cu industria agricolă, în așa chipŭ că lucrătoriĭ și câte o dată chiar întreprinzĕtoriĭ practicézĕ alternativŭ pe fie-care dintr'însele, și în acéstă stare, când una, când alta din aceste ramurĭ va fi cea maĭ importantă. Când se dă preferință agriculturei, munca manufacturară este o lucrare accesorie, pe care lucrătorulŭ o esercitézĕ în momentele când nu are de lucru, și maĭ cu sémă iarna...

«Ne rĕmâne a privi sistemulŭ acesta din altŭ punctŭ de vedere. In adevĕrŭ, elŭ îmbunătățesce posițiunea lucrătorilorŭ și maĭ sigurŭ de câtŭ în casulŭ când s'arŭ aplica numaĭ la o singură industrie, 'ĭ face să indure maĭ cu înlesnire momentele de crisă ale uneia saŭ alteia, și 'ĭ garantézĕ contra efectelorŭ unŭ anŭ rĕŭ; le permite să lucreze pe unŭ prețŭ maĭ eftinŭ de câtŭ aceia care suntŭ nevoițĭ să cumpere tóte obiectele de hrană; de aceia și fabricatele lorŭ fiind maĭ eftine, suntŭ preferate în tĕrgurile streine. Afară de acésta o schimbare de ocupațiunĭ este fórte folositóre pentru sănătatea lucrătorilorŭ.»

D. E. de Laveleye tractandŭ despre Economia rurală a Belgieĭ, vorbesce și despre fabricațiunea împletiturilorŭ de paie în acele localităților ale acesteĭ

țĕrĭ avute. Intre altele eminentulŭ economistŭ ḑice :

«Nimicŭ maĭ interesantŭ de cât acéstă modestă industrie agricolă, ale căria elegante producte, căutate în tóte capitalele Europeĭ și chiar ale Americeĭ, facŭ bogăția a douĕ-ḑecĭ de comune rĕtăcite pe fruntariile țĕreĭ, care de abia le cunósce...

«Acéstă industrie dă nascere unorŭ afaceri în destulŭ de considerabile, (4 pînă la 5 milióne de francĭ pe anŭ), și împrăscia o animațiune estremă în satele unde se află stabilită. Se póte ḑice fără esagerațiune că în industriósele comune Glons și Roclenge, toțĭ locuitoriĭ trăescŭ și se ocupă cu împletitulŭ paielorŭ. Aci se vede unŭ copilŭ, care pe când păzesce caprele pe marginea pădureĭ, împletesce deja paiele de rândŭ...

Economistulŭ belgianŭ după ce face unŭ tabloŭ încântătorŭ despre persónele care lucréză paiele, încheie :

«Este de ajunsŭ să visiteze cine-va veselele locuințe grămădite în miḑlocŭlŭ fênețelorŭ de pe țĕrmuriĭ basinuluĭ Jaër, de a vedea rânduiala și curățenia care domnesce într'însele, pentru a judeca pînă la ce punctŭ unŭ lucru de mână asociatŭ de aprópe cu munca agricolă póte să transformeze unŭ cantonŭ săracŭ și isolatŭ.

«Se maĭ află o altă industrie agricolă în acéstă parte a țĕrĭĭ : fabricațiunea coșurilorŭ și altorŭ obiecte de richită, care s'a desvoltatŭ fórte mult de când se esportéză fructe multe în Englitera. In ra-

portulŭ camereĭ de comerciŭ din Hasselt (1861) se vede că o singură comună, Stockeim a fabricatŭ în 1860 peste maĭ multŭ de 100,000 leĭ obiecte de richită »

«Agricultura flamandă are mare aseměnare cu a Lombardieĭ. In câmpiile de lângă Escaut și Lys, ca și în acele ale luĭ Pô și Adda, industria, intimŭ asociată cu cultura pămêntuluĭ, a făcutŭ să se nască din cele d'întâiŭ vécurĭ ale mediuluĭ evŭ comune faĭmóse, a cărora putere se póte recunósce până astădĭ în monumente admirabile. . . . . »

Celebrulŭ și de toțĭ regretatulŭ economistŭ agronomŭ francesŭ D. L. de Lavergne, vorbindŭ despre agricultura Normandieĭ, ḍice :

«Normandia posedéză unŭ elementŭ prețiosŭ, care va trebui să servéscă când-va să resolveze marele problemŭ alŭ organisațiuniĭ industriale, manufactura rurală. In văile din vecinătatea orașuluĭ Rouen prin satele din Orne și Calvados, atelierulŭ lucréză lângă fermă ; adesea chiar, precum este pentru fabricațiunea danteleĭ, comanda se esecută chiar în fermă, între cele-l-alte ocupațiunĭ domestice, și liniscea regulată a vieței câmpestre se aliază cu folósele muncĭĭ industriale. »

Iată cum se esprimă D. E. de Laveleye despre Elveția :

«Vorbindŭ despre resbóiele eroice, cari aŭ liberatŭ pe Elvețianŭ în mediulŭ evŭ, se obicĭnuesce a'ĭ numi unŭ poporŭ de păstorĭ. Espresiunea nu maĭ este nemerită de când cu minunatele progrese

cari aŭ făcutŭ din acéstă țéră alpestră țéra cea maĭ industrială din Europa. Cu tóte acestea tradițiunile vechiĭ stărĭ de lucrurĭ totŭ esercitézĕ influența lorŭ. Industria, maĭ pretudindenea combinată cu agricultura, s'a fixatŭ maĭ cu sémă la țéră în cantónele Neufchatel, Zurich, Glaris, Saint-Gall, Appenzell, și cu cu tótă desvoltarea avuțieĭ, caracterulŭ național a păstratŭ calitățile solide ale spirituluĭ țĕrănescŭ : prudența, economia, lipirea de vechile deprinderĭ. Cu modulŭ acesta, sub formele uneĭ democrațiĭ radicale, se perpetuézĕ unŭ spiritŭ conservatorŭ care servézĕ de lestŭ (savură) republiceĭ în mijlocŭlŭ prefacerilorŭ neîncetate pe care le provócă și le înlesnesce instituțiunile diferitelorŭ cantóne.»

«Esistă în Suedia, dice D. Ljungberg, unŭ felŭ de activitate industrială, cu totulŭ particulară, maĭ veche de câtŭ meseriile și fabricile, și care nu este maĭ puținŭ importantă; ea constitue de secolĭ unŭ isvorŭ însemnatŭ pentru esistența poporuluĭ suedesŭ; acésta este *industria domestică*, saŭ *de casă*, care se practicézĕ în nopțile cele lungĭ ale ierneĭ în localitățile nordice; populațiunea rurală, relativŭ numerósă, ne putêndŭ afla de lucru în afară, lucrézĕ în casă mobile, ornice de lemnŭ, dice de Germania, arme și alte obiecte metalice, și maĭ cu sémă țesăturĭ.»

Câte-va cuvinte asupra industrieĭ domestice practicată prin satele din Rusia. Iată ce ne spune D. Buschen despre fabricațiunea uleiuluĭ : «Cele

mai multe fabrici nu se țină de categoria întreprinderilorŭ industriale fixe. In guvernămêntulŭ Kursk suntŭ numai 42 de fabrici permanente, alături cu care lucréză 150 stabilimente rurale așeḍate pe proprietățile cele mari și pe la țĕrani, cari producŭ celŭ puținŭ de trei ori mai multŭ de câtŭ pruducțiunea oficială a fabricilorŭ. Același casŭ s'a constatatŭ în mai multe guvernamente și în mai multe localități din centrulŭ imperiuluĭ.»

Acéstă fabricațiune în mare parte domestică nu numai că îndestuléză trebuințele poporuluĭ rusŭ, dară și esportéză uleiŭ pentru mai multe milióne.

Cu privire la fabricațiunea țesĕturilorŭ de inŭ, de cânepă și de bumbacŭ, același scriitorŭ ne spune că «Cu tótă desvoltarea cea mare ce a luatŭ fabricațiunea țesĕturilorŭ de bumbacŭ în Rusia, industria inuluĭ ocupă loculuĭ d'întâiŭ între industriile textile. Acéstă industrie risipită prin sate și prln casele țĕranilorŭ, nu se póte estima de câtŭ aproximativŭ. Nu se află satŭ în Rusia în care să nu se afle mașinĭ de torsŭ și de țesutŭ. In 1864 se aflaŭ 73 fabricĭ mecanice de țesutŭ cu 13,000 de lucrătorĭ. La aceiași epocă esistaŭ peste 3,000,000 de torcĕtóre și 500,000 de țesătorĭ cari se îndeletniceaŭ cu industria inuluĭ afară din fabrică.

«Aceleași particularități cari caracteriséză industria inuluĭ se găsescŭ și în industria cânepeĭ. Preparațiunea preliminară a cânepeĭ brute se face de către țĕranĭ; torsulŭ și țesutulŭ asemenea. Peste totŭ se aflaŭ 176 de fabricĭ cu 5000 de lucrătorĭ.

Insă alături cu acéstă fabricațiune propriŭ dișă, o populațiune de peste 500,000 de suflete lucréză cânepa cu mâna, atâtŭ pentru trebuințele sale câtŭ și pentru esportațiune și comerciulŭ interiorŭ. Drilurile, pênzele ordinare și pânzele pentru corăbiĭ se producŭ maĭ cu sémă de industria rurală.

«Afară de cele 360 stabilimente pentru fabricațiunea țesĕturilorŭ de bumbacŭ, o parte din populațiunea rurală lucréză prin sate la fabricațiunea ordinară în contulŭ fabricanțilorŭ care ĭ procură bumbaculŭ. Peste 350,000 de lucrătorĭ rurali se ocupa cu acésta industrie.»

Așĭ putea înmulți citațiunile, însă mi se pare inutilŭ. Din câțĭ scriitorĭ amŭ cetitŭ care, directŭ saŭ indirectŭ, atinge cestiunea industrieĭ aliată cu agricultura, n'amŭ aflatŭ nicĭ unulŭ care să nu împărtășéscă părerile celorŭ ce amŭ citatŭ. Cu câtŭ trece timpulŭ, cu câtŭ se desvoltéză industria, cu câtŭ se vorbesce maĭ desŭ de așa numita organisațiune industrială, cu atâtŭ economiștiĭ și alțĭ scriitorĭ recunoscŭ că nu numaĭ esercitarea unorŭ industriĭ de către cultivatorĭ este unŭ lucru de mare folosŭ atâtŭ pentru individĭ câtŭ și pentru Statŭ, dară, dacă s'arŭ putea ca tóte industriile să fie duse la țéră, nimenĭ nu arŭ perde și toțĭ arŭ câștiga.

Eŭ credŭ că din câte amŭ spusŭ fie-care s'a pututŭ încredința că interesulŭ țĕreĭ nóstre este de a se introduce industria domestică în orașe și sate, în monastirĭ, scóle profesionele și în penitențiare; ca țĕranĭĭ cu familiile lorŭ pe lângă cultura pămên-

tuluĭ, să se îndeletnicéscă, când le prisosesce timpulŭ, maĭ cu sémă iarna, cu vre-o fabricaţiune, care se va potrivi maĭ multŭ cu împrejurările localităţiĭ.

Introducerea industrieĭ în satele nóstre între altele : 1⁰ va îmbunătăţi posiţiunea cultivatorilorŭ; 2⁰ va permite să se prefacă în obiecte fabricate mulţime de materiĭ prime pe care le esportămŭ până la graniţă spre a le primi fabricate de cultivatoriĭ din Transilvania şi aiurea; 3⁰ va da de lucru populaţiuneĭ rurale care perde atâtŭ timpŭ preţiosŭ peste anŭ, neavêndŭ de lucru; 4⁰ va emancipa în parte ţéra de îndatorirea de a aduce din afară până şi cele maĭ neînsemnate obiecte fabricate; 5⁰ va forma unŭ personalŭ preţiosŭ pentru fabricele ce se vorŭ înfiinţa pe viitorŭ în ţéră; 6⁰ va contribui să creeze o industrie adevĕratŭ naţională în Romănia; şi în fine va contribui la înaintarea agricultureĭ.

O condiţiune însă pentru ca tóte acestea să se realiseze, pentru ca industria domestică să se întemeeze şi să prindă rădăcină în ţéra nóstră; condiţiunea este ca maĭ toţĭ de la micŭ până la mare, particularĭ şi guvernŭ, să ne unimŭ într'unŭ gândŭ şi să ḑicemŭ : voimŭ. Şi eŭ credŭ că vomŭ fi capabilĭ să luămŭ o asemenea hotărâre, maĭ cu sémă când ni se va demonstra, după cum ni s'a maĭ demonstratŭ, că cu o asemenea reformă economică este strânsŭ legată chiar esitenţa némuluĭ românescŭ; că a stărui în nepăsare când tótă lumea lu-

créză pe capete, este a ne pronunța singurĭ sentința. Nu, Românĭi cari aŭ luptatŭ vécurĭ pentru apĕrarea pămêntuluĭ strămoșescŭ; cari 'șĭ redobândiră independința vĕrsându torente de sânge, și impuindu-șĭ cele maĭ dureróse sacrificiĭ, nu, eĭ nu se vorŭ da în laturĭ când este vorba de a întări și a asigura independința și libertatea Statuluĭ Românŭ.

II

FABRICAȚIUNILE CU A CĂRORŬ INFIINȚARE TREBUE SĂ INCEPEMŬ FONDAREA INDUSTRIEĬ NAȚIONALE.

Înainte de a specifica cari suntŭ, în generalŭ vorbindŭ, fabricațiunile cu cari trebue să inaugurămŭ întemeiarea industrieĭ în România, este bine să ne lămurimŭ asupra uneĭ cestiunĭ de o importanță necontestabilă, și care se află în cea maĭ strânsă legătură cu subiectulŭ de care ne ocupămŭ; voiŭ să vorbescŭ despre distribuirea diferitelorŭ ramurĭ de industrie într'o țéră. Întrebarea este : diferitele ramurĭ de industrie carĭ esistă într'unŭ Statŭ, s'aŭ introdusŭ și s'aŭ aședatŭ după voia întêmplăriĭ în cutare saŭ cutare localitate? Și în casulŭ unuĭ rĕspunsŭ negativŭ se maĭ nasce iară întrebarea : esistă óre-care legĭ naturale și sociale care determinéză loculuĭ celŭ maĭ apropriatŭ pentru diferitele industriĭ într'unŭ Statŭ?

Fie-care înțelege că dacă s'arŭ putea proba cu fapte cum că aședarea diferitelor ramurĭ de industrie într'o țéră se face în virtutea unorŭ legĭ natu-

rale, iară nu după capriciulŭ omuluĭ, cunoscința unorŭ asemenea legĭ arŭ fi de celŭ maĭ mare folosŭ atâtŭ pentru particularĭ câtŭ și pentru adevěrațiĭ ómenĭ de Statŭ. Cu privire la particularĭ este învederatŭ că cunoscința acestorŭ legĭ le-arŭ fi de mare folosŭ. În adevěrŭ, întrebarea de căpetenie ce 'șĭ pune orĭ-ce individŭ care voiesce să formeze unŭ stabilimentŭ industrialŭ este : în care parte de locŭ așŭ putea să'mĭ așezŭ maĭ cu folosŭ fabrica?

În câtŭ pentru ómeniĭ de statŭ chemați prin posițiunea lorŭ să dea impulsiunea și să ia inițiativa pentru introducerea industrieĭ într'o țéră, negreșitŭ că aŭ și maĭ multă trebuință de câtŭ particularĭ ca să cunóscă aceste legĭ.

Cestiunea este din cele maĭ interesante şi din nenorocire pînă astă-dĭ maĭ de locŭ studiată. Singurŭ economistulŭ germanŭ Roscher s'a încercatŭ a grupa maĭ multe fapte și a trage dintr'însele consecințĭ saŭ regulĭ privitóre la aședarea diferitelorŭ industriĭ. Cu tóte acestea orĭ-cine 'șĭ va da ostenéla să mediteze asupra acestuĭ subiectŭ, se va încredința că esistența industriilorŭ în diferitele localități unde se află aședate nu este și nu póte fi faptulŭ întêmplăriĭ. Eŭ unulŭ întemeindu-mĕ pe cercetările luĭ Roscher și observațiunile numeróse ce amŭ făcutŭ, amŭ dobênditŭ aceeași convingere ca și învețatulŭ economistŭ germanŭ adică că, în generalŭ, locŭlŭ unde aședămŭ diferitele ramurĭ de industrie se determinéză de legĭ naturale. Așa, spre esemplu, o fabrică

de sticlă se înființéză mai cu sémă în localitățile unde se póte găsi cu înlesnire petrile cele mai bune și lemne multe și eftine, plus și alte condițiuni secundarii. Coșurăria saŭ împletirea richiteĭ, se fixéză în vecinătatea localităților, unde se află richită multă și alte nuele întrebuințate pentru acéstă fabricațiune.

Se póte întêmpla ca cu timpulŭ, cutare materie primă pentru a căreea transformare s'a înființatŭ o fabrică să se isprăvéscă, și fabrica totuși să urmeze, procurându'și materialulŭ din alte localități mai depărtate. Este firescŭ că după ce se facŭ spese considerabile pentru a construi și a instala o fabrică, nu se póte părăsi cu înlesnire, mai cu sémă cândŭ în apropiere saŭ chiar la óre-care depărtare se află materialulŭ trebuitorŭ și se póte transporta cu înlesnire.

Admițêndŭ cele dise cu privire la distribuirea și aședarea industriilorŭ într'o țéră, urméză de la sine că înainte de tóte guvernulŭ țĕreĭ trebuia să facă a se inventaria și studia tóte industriile cari funcționéză în România. Când dicŭ industriĭ nu înțelegŭ numaĭ stabilimente de óre-care importanță, ci orĭ-ce fabricațiune câtŭ de neînsemnată s'arŭ părea. Unŭ asemenea studiŭ pe lângă interesulŭ curatŭ economicŭ și statisticŭ ce arŭ înfățișa, făcêndu-ne să cunóscemŭ aceea ce așŭ putea numi România industrială, arŭ aduce înlesnire mare guvernuluĭ și particularilorŭ pentru lucrările ce arŭ întreprinde cu privire la desvoltarea industrială. Fondatŭ pe

fapte, guvernulŭ ţĕreĭ arŭ sci de unde să începă şi unde să ajungă; şĭ-arŭ croi unŭ planŭ pe care l-arŭ pune în aplicaţiune treptatŭ şi potrivitŭ cu împrejurările.

Aicĭ este loculuĭ să ne întrebămŭ dacă guvernulŭ póte să aĭbă vre-o influinţă asupra creaţiuneĭ şi desvoltăriĭ industrieĭ în ţéra nóstră. Mie unuia cestiunea mi se pare simplă şi nicĭ aşŭ crede de trebuinţă să mĕ ocupŭ de dênsa. Cu tóte acestea fiindŭ-că începe a se lăţi şi la noĭ credinţa cum că guvernulŭ are să se mărginéscă la atribuţiunile luĭ de administra ţéra, lăsândŭ pe particularĭ să se îngrijéscă despre ale agriculturĕĭ, industrieĭ şi comercĭuluĭ; voiŭ ḑice câte-va cuvinte asupra acestuĭ subiectŭ.

Maĭ întâiŭ trebue să constatŭ că nu cunoscŭ nicĭ o ţéră în lume unde guvernulŭ să nu fi lucratŭ în timpŭ de vécurĭ pentru a întroduce şi a perfecţiona industria. Astă-ḑĭ în câte-va state, în Anglia, spre exemplu, fiindŭ-că naţiunea a ajunsŭ la unŭ mare gradŭ de civilisaţiune şi industria la celŭ maĭ înaltŭ gradŭ de perfecţiune pentru timpulŭ de faţă, negreşitŭ că guvernulŭ se póte da în laturĭ şi ḑice particularilorŭ : aţĭ ajunsŭ la maioritate, faceţi-vĕ singurĭ trebile; cu tóte acestea este adevĕratŭ, după cum se pretinde de aceĭ cari se rézimă pe auḑite, cum că guvernulŭ englesŭ saŭ celŭ elevetianŭ, orĭ celŭ francesŭ nu se maĭ ocupă despre mijlócele carĭ potŭ şi contribue la progresulŭ iudustrieĭ? Dară ce face óre guvernulŭ britanicŭ prin agenţiĭ

seĭ rĕspândiţĭ în tóte colţurile globuluĭ de câtŭ să lucreze fără pregetŭ pentru prosperitatea industrieĭ şi a comerţuluĭ englesŭ? Óre fiindŭ-că nu se maĭ simte trebuinţă ca guvernulŭ să se ocupe unde să se înfiinţeze cutare saŭ cutare industrie, ce încuragiare să i se facă, cu acésta a încetatŭ rolulŭ sĕŭ? După starea în care se află desvoltarea economică într'o ţéră variază şi mijlócele întrebuinţate de guvernŭ pentru a'ĭ veni în ajutorŭ. Când a fostŭ nevoie de scolĭ profesionale, de a se aduce lucrătorĭ dibacĭ din alte ţĕrĭ, de a se încurajia industria locală cumpĕrându-i-se de preferinţă obiectele ce produce, de a se protege producţiunea naţională prin tarifele vamale, guvernulŭ englesŭ nu numaĭ că nu s'a datŭ în laturĭ, dară a lucratŭ în favorulŭ industrieĭ şi comerciuluĭ britanicŭ cum n'a lucratŭ nicĭ unulŭ dintre guvernele Europeĭ. Cine nu vrea, se face că nu scie cum că în Englitera pentru a se încuraja înfiinţarea fabricilorŭ de mătase, nu se mărginea guvernulŭ numaĭ la încurajările şi protecţiunile obicĭnuite, dară se folosea pînă şi de sĕrbările date la curte de către rege, care cu aceste ocasiunĭ 'şĭ exprima dorinţa ca toţĭ invitaţiĭ să se arate investiţĭ cu stofe de mătase fabricate în ţéră. Acéstă încurajare a fostŭ, după încredinţarea celorŭ competinţĭ, unŭ mijlocŭ puternicŭ pentru industria mătaseĭ şi aŭ susţinut-o cu succesŭ în timpŭ de crise comerciale.

Aşa dară neţiindŭ sémă de părerile acelora cari povăţuiescŭ pe guvernulŭ nostru să nu se amestece în ale industrieĭ, noĭ din contră ne vomŭ permite

a'ĭ spune lămuritŭ că nepăsarea sa în acéstă privință arŭ fi cea mai mare lovitură dată industrieĭ naționale. Într'o țéră ca a nóstră unde putemŭ dice că mai nu esistă industrie, guvernulŭ are rolulŭ principalŭ.

Astă-dĭ când este admisŭ ca o axiomă cum că agricultura, industria și comerțulŭ facŭ puterea și bogăția națiunilor, guvernulŭ nu póte avea de câtŭ unŭ singurŭ scopŭ, acela de a le încuragia și a le protege. S'arŭ părea că mai tóte guvernele suntŭ pătrunse de acestŭ adevĕrŭ și insuflate de dorința de a contribui la desvoltarea economică. O esperiență amară ne-a făcutŭ însă să ne convingemŭ că nu este de ajunsŭ ca cine-va să voiască, dară trebue să și pótă, și în materia de față putința este strînsŭ legată cu sciința. Trebue să sciĭ ca să poțĭ, căcĭ din inspirate nu póte să iasă reformele cele marĭ ce reclamă creațiunea uneĭ industriĭ naționale. Lucrulŭ de căpetenie în reforme de felulŭ asesta este să scie guvernulŭ ce voiesce și ce póte; să nu procedeze pe nemerite, ci după unŭ programŭ determinatŭ. Ce ne spune istoria creațiuneĭ și desvoltăriĭ industrieĭ în statele Europeĭ? Că de secolĭ bărbațiĭ de statŭ aŭ croitŭ planulŭ și acestŭ planŭ s'a executatŭ cu sânțenie din generațiune în generațiune. Creațiunea și consolidarea diferitelorŭ ramurĭ ale industrieĭ este în legătură cu atâtea împrejurărĭ, în câtŭ nu decĭ, ci sute de anĭ a trebuitŭ să trécă pînă ce s'aŭ întemeiatŭ.

Guvernulŭ să se pătrundă de aceea că, în mate-

rie de industrie, erorile făcute lovescŭ în societatea întrégă. Așa, spre esemplu, unŭ fabricantŭ 'șĭ croesce unŭ planŭ și'lŭ esecutéză întemeindu-se pe o legislațiune în ființă. O schimbare neprevĕdută și pripită a uneĭ asemenea legislațiunĭ, póte să'ĭ compromită tótă industria.

Unŭ tractatŭ de comerciŭ făcutŭ, fără a se ține séma de nevoile industrieĭ uneĭ țĕrĭ, póte să aibă de consecință nu numaĭ periclitarea stabilimentelorŭ esistente, dară să opréscă și pentru viitorŭ creațiunea cutărora ramurĭ de industrie. În acéstă privință amŭ învĕțatŭ ceva prin propria nóstră esperiență. S'a crecĭutŭ de trebuință a se încheia convențiunĭ comerciale cu deosebitele staturĭ ale Europeĭ, începêndŭ cu Austria. Care suntŭ consecințele ce se potŭ constata de pe acumŭ ale unorŭ asemenea convențiunĭ? Compromiterea uneĭ ramurĭ de industrie din cele maĭ potrivite pentru țéra nóstră, indurtria Morărituluĭ: — lovirea în câte-va industrĭĭ pline de viitorŭ, precum suntŭ fabricațiunea lumînărilorŭ stearine, săpunurilorŭ, a berĭĭ, ș.c.l;— neputința de a se înființa vre-o fabrică de óre-care importanță, pînă nu i se va asigura desfacerea produselorŭ sale; — perspectiva de a nu putea înființa nicĭ chiar taxe comunale fără ca să nu protesteze tóte Statele cu cari amŭ încheiatŭ convențiunĭ; — într'unŭ cuvîntŭ subordinarea orĭ-căreĭ mĕsurĭ pentru creațiunea, încuragiarea și protecțiunea industrieĭ naționale, la interpretările nefavorabile ale puternicilorŭ Staturĭ cu care ne-am legatŭ. De unde

eramŭ stăpânĭ în ţéra nóstră; de unde puteamŭ să croimŭ noĭ o politică comercială potrivită cu interesele nóstre, nesiliţĭ de nimenĭ, ne-amŭ apucatŭ a trata cu ceĭ marĭ, uĭtându cuvintele ilustruluĭ ministru alŭ luĭ Napoleon I, comitele Chaptal, că, *unŭ tractatŭ de comerciŭ între doué puterĭ de forţe inegale, este unŭ actŭ de aservire pentru cea maĭ slabă; că tractatele de comerciŭ aŭ fostŭ în totŭ-d'auna în folosulŭ naţiunilorŭ manufactóre; în fine că : nu trebue să ne mirămŭ daca naţiunile manufăctóre caută a se lega prin tractate cu naţiunile agricole, şi dacă, pentru acestŭ sfîrşitŭ ele întrebuinţéză când astuţia politiceĭ când ascendentulŭ forţeĭ.* Amŭ uĭtatŭ şi n'amŭ sciutŭ unele ca acestea şi resultatulŭ este că plătimŭ cu usură uĭtarea.

Unŭ impositŭ înfiinţatŭ fără a se ţine în sémă interesele industrieĭ, orĭ câtŭ de uşiorŭ s'arŭ părea, póte să ajungă nu să pericliteze, dară să îngreuneze maĭ multe ramurĭ de industriă.

Într'unŭ cuvîntŭ guvernulŭ trebue să se pătrundă de aceea, cum că tóte actele sale aŭ o înrîurire directă saŭ indirectă asupra prosperităţiĭ diferitelorŭ ramurĭ de industrie; şi că se póte întêmpla ca acelea cari i se parŭ maĭ străine de industrie, potŭ să o compromită. Revocaţiunea edictuluĭ de la Nantes a făcutŭ să părăséscă patria lorŭ lucrătoriĭ ceĭ maĭ dibacĭ, şefiĭ de industrie ceĭ maĭ esperimentaţĭ.

Încă câte-va cuvinte şi voiŭ termina cu aceea ce aveamŭ de ḑisŭ cu privire la influinţa ce póte să

aibă acțiunea guvernului asupra prosperității industriei.

Ómenii cari se ocupă de industrie, ca și agricultorii și comercianții, simtu mai pre susu de tóte, trebuință de aceea ce se póte numi considerațiune.

Nesocotința și disprețulu cu care era odinióră privită industria și comerciulu în Europa, a contribuitu mai multu de câtu s'aru crede spre a ține în locu orí-ce desvoltare. În țéra nóstră nu mai departe de câtu acumu trei-dieci de ani, de ce considerațiune se bucuraŭ aceia cari se îndeletniceaŭ cu profesiunile industriale? Cine nu-și aduce aminte că chiar ceĭ mai fruntași dintre neguțătorĭ și meseriași eraŭ pînă într'atâtu nesocotiți de așa numitele clase domnitóre, în câtu se socotea că li se face o distinsă onóre dându-li-se bună diua? Nu amu apucatu înșine timpii de nefericire, cându unu prefectu trăgea palme în mijloculu târguluĭ comercianților fruntași din orașulu Slatina? N'amu vědutu cu ochiĭ tremurându bieții negustorĭ și meseriași cându ispravniculu trecea călare prin târgu? Acestea suntu lucruri de ieri. În asemenea condițiuni profesiunea de meseriașu orí de comerciantu numai de invidiatu nu putea fi. Fiulu, dacă 'i era cu putință, nu îmbrățișa profesiunea părinteluĭ séu și preferea mai bine postulu celu mai micu, numai meseriașu să nu fie.

Afară de lipsa de considerațiune, comerciantulu și meseriașulu era înlăturatu de la orí-ce însărcinare publică; prin urmare simțindu-se ca străinĭ în țéră, să nu ne prindă mirarea că eĭ căutaŭ să se o-

cupe numaĭ de interesele lorŭ. Și apoĭ se maĭ miraŭ aceĭ carĭ nu ne cunósceaŭ țéra, că nu se află la noĭ aceea ce se numesce spiritŭ publicŭ, opiniunea publcă. «Apoĭ, după cum dice comitele Chaptal, spiritulŭ publicŭ póte elŭ să esiste într'o țéră unde omulŭ celŭ maĭ folositorŭ este respinsŭ, de către instituțiuniĭ, de la celŭ d'întâiŭ rangŭ alŭ cetățenilorŭ? Spiritulŭ publicŭ póte elŭ să se formeze la o națiune unde numele, titlurile și favorile claséză ómeniĭ, și formézĕ atâtea împărțiriĭ câte suntŭ drepturĭ și privilegiurĭ separate? Spiritulŭ publicŭ póte elŭ să se stabilésca într'o țéră unde legea nu era de o potrivă pentru toțĭ, unde impositulŭ îngreuna numaĭ o parte a locuitorilorŭ, unde favorile guvernuluĭ eraŭ apanagiulŭ unuĭ micŭ numĕrŭ de ómenĭ?

«Pentru a'șĭ da sémă de aceea ce póte consideraținea asupra comerciuluĭ, este de ajunsŭ să'șĭ arunce cine-va privirile asupra Engliteriĭ : acolo fiulŭ unuĭ pairŭ nu roșesce să séză la comptoarulŭ strămoșilorŭ sĕĭ; și când este chiematŭ la rândulŭ sĕŭ, să'șĭ ia locŭlŭ în parlamentŭ, elŭ încredințézĕ copiilorŭ sĕĭ nobila moștenire de comerciŭ ce i s'a transmisŭ; acolo, se vede adesea înălțându-se la rangulŭ de pairŭ fabricanțiĭ și comercianțiĭ ceĭ maĭ distinșĭ în profesiunea lorŭ; acolo, totŭ se mĕsóră, totŭ se calculézĕ pe gradulŭ de utilitate publică; ea singură formézĕ rangurile, ea singură dispenséză favorile și aduce consideraținea; acolo, interesulŭ publicŭ este interesulŭ tutulorŭ, fiind-că se ține de

acestŭ mare mobilŭ care imprimă acțiunea corpuluĭ socialŭ.»

Orĭ câtŭ progresŭ arŭ fi făcutŭ națiunea română, eŭ credŭ că ómeniĭ noștriĭ de statŭ potŭ să se foloséscă de sfaturile ilustruluĭ Chaptal.

Să cercetămŭ acum care dintre diferitele ramurĭ de industrie arŭ fi maĭ potrivite cu împrejurările economice și sociale în care se află țéra nóstră, și arŭ trebui introduse saŭ desvoltate dacă vorŭ fi esistândŭ.

Cetitorulŭ înțelege că nu póte fi vorba aicĭ să înșirămŭ una câte una tóte fabricațiunile, și să intrămŭ în amănunte asupra tecnologieĭ lorŭ. Scopulŭ meŭ se mărginesce în a face să reiasă preferința ce arŭ trebui acordată cutărora ramurĭ ale industrieĭ.

In tesă generală eŭ credŭ că noĭ acum la începutŭ trebue să introducemŭ saŭ să devoltămŭ pe acele dintre fabricațiunĭ, carĭ lucréză maĭ cu sémă cu materiĭ prime aflătóre în țéră, și ale cărora producte suntŭ maĭ căutate de către populațiunea română. Fără a intra în desvoltarea folóselorŭ ce arŭ resulta dintr'acésta este de ajunsŭ a spune că întrebuințândŭ materiĭ prime din țéră, precum inŭ, cânepă, lână, lemne, șal., se stabilesce o solidaritate între agricultură și industrie, una dintre condițiunile fundamentale pentru prosperarea economică a unuĭ Statŭ. După cum dice D. de Lavergne «nu póte să fie agricultură bogată fără industrie bogată. Acésta este unŭ adevĕrŭ óre-cum matema-

ticŭ ; căcĭ comerciulŭ și industria potŭ singure să procure cu abundență agriculturei ceĭ douĭ maĭ puternicĭ agenți de producțiune care esistă : târgurĭ pentru desfacerea productelorŭ și capitalurĭ. » Afară de acésta în prima parte a acesteĭ lucrărĭ amŭ arătatŭ că noĭ trebue să înființămŭ și să desvoltămŭ maĭ cu sémă industria domestică ca una ce este maĭ potrivită cu împrejurările în care ne aflămŭ ; că trebue să introducemŭ diferite fabricațiunĭ în satele nóstre, ale cărora locuitorĭ n'aŭ toți de lucru iarna. Odată admisŭ ca țĕraniĭ să se ocupe cu diferite industriĭ, mi se pare firescŭ ca să se prefere fabricațiunile în cari se lucréză chiar materiĭ prime produse de dênșiĭ. Ast-felŭ eĭ producŭ lână, inŭ, cânepă, semințe uleióse și altele ; este naturalŭ să prefere fabricațiunea postavuluĭ, a pânzeturilorŭ, a uleiurilorŭ. Cu acésta însă nu înțelegŭ ca să ne mărginimŭ numaĭ în a fabrica din materiile prime produse de țéră, lucrulŭ fiindŭ chiar imposibilŭ. In adevĕrŭ, cine póte să înlăture bumbaculŭ, acestŭ textilŭ, care se întrebuințéză peste totŭ globulŭ. Vomŭ întrebuința bumbaculŭ, după cum îlŭ întrebuințămŭ și astădĭ, însă vomŭ căuta a da câtŭ se póte o maĭ mare desvoltare fabricatelorŭ de inŭ și de cânepă, douĕ plante cultivate în țéră. In Europa înaintată se țese în destulŭ bumbacŭ ; dară acésta nu împedică ca cultura cânepeĭ și a inuluĭ să înavuțéscă pe cultivatoriĭ francesĭ, belgianĭ, germanĭ, și alțiĭ. In Rusia se fabricéză domesticŭ atâtea stofe de bumbacŭ, în câtŭ nu numaĭ că se îndestuléză

trebuințele imensului imperiŭ, dară se și esportéză în multe părți ale Asieĭ. Cu tóte acestea în aceeași Rusie se cultivéză inŭ, a căruia reputațiune este europénă și cânepă în de ajunsŭ pentru a alimenta fabricile locale.

Țéra nóstră produce în destulă lână; se esportéză peste aprópe patru milióne și jumĕtate, și aceeași lână ni se înapoiază sub formă de țesĕturĭ. Acum de câtŭ-va timpŭ ni se pune atâtea pedicĭ la importarea lâneĭ în Transilvania, în câtŭ comerciulŭ acesta merge descrescêndŭ. Nu arŭ fi maĭ bine ca, dacă nu tótă, celŭ puținŭ parte din acéstă lână să o lucrămŭ în țéră?

Lucrândŭ asupra materiilorŭ prime produse în țéră, venimŭ și în ajutorulŭ agriculturĕĭ nóstre. Pentru aceĭ cari se cunoscŭ în Economia nóstră rurală este învederatŭ că cultivândŭ numaĭ grâŭ și porumbŭ, agricultoriĭ noștri și în specialŭ cultivatoriĭ țĕrani, nu 'șĭ înțelegŭ de ajunsŭ interesele. O singură plantă industrială se cultivéză în unele părți ale țĕreĭ, tutunulŭ; întrebe orĭ-cine pe țĕraniĭ cari se ocupă cu acéstă cultură dacă nu suntŭ mulțumiți cu folósele ce le aduce. Aceleași resultate va produce lățirea culturĕĭ cânepeĭ, a inuluĭ, a plantelorŭ uleióse și altele.

Afară de acésta trebue observatŭ că țĕrancele nóstre suntŭ deprinse la țesĕtura mătaseĭ, a inuluĭ și a cânepeĭ; acesta este unŭ argumentŭ maĭ multŭ pentru a desvolta fabricațiunile textile.

Să trecemŭ la alŭ douilea punctŭ, adică prefe-

rința ce trebue acordată aceloru industrii ale cărora producte suntu mai căutate de populațiunea română. Este sciutu că o industrie, ori-care aru fi nu póte esista nici progresa de câtu atunci când obiectele ce fabrică se desfacu în cătățime mare. In țéră la noi ca și airea consumatorului celu mare este țeranulu și lucrătorulu de orașu; acésta se póte vedea în tablourile de importațiune. Se aduce mătăsărie fină pentru unu milionu de lei, iaru stofe de bumbacu, precum stămburi, percale, pânză și altele pentru doue-deci și trei de milióne. Se importă puține gémantane de luxu, iară lădile de Brașovu se aducu cu miile. Aducemu o cătățime neînsemnată de plăpumi de flanelă franțuzesci; și în schimbu consumămu cu sutele de mii plocate de Brașovu, pături și altele.

Să nu se créda însă că eu așu înțelege că noi să fabricămu numai obiecte care se întrebuințéză de către țerani și locuitori fără mijlóce, și că alte fabricate să le escludemu. Din potrivă, suntu atâtea industrii ale cărora obiecte se consuméză de ómeni avuți relativu, și pe cari eu unulu le recomandu acelora cari voru fi chiemați să puna în lucrare propășirea industrieï la noi în țéră. Așa, spre esemplu, se țese în monastirile de maici cunoscutele stofe de lână întrebuințate de câtu-va timpu pentru a confecționa vestminte bărbătesci; aceste stofe sunt atâtu de scumpe ca cele franțuzesci; aceea ce face că suntu căutate numai ca obiecte de fantasie. Aru fi de doritu să se latéscă, și în același timpu să se

perfecționeze, acéstă fabricațiune, pentru ca asemenea stofe să se vîndă multŭ mai eftinŭ.

In aceleași categorii se póte pune fabricațiunea dantelelorŭ, a pânzeturilorŭ fine, a costumelorŭ brodate, a flaneleĭ, a tapeturilorŭ. Asemenea industrii se potŭ fórte bine desvolta; însă vederile nóstre trebuescŭ ațintite către acele industrii ale cărorŭ producte suntŭ mai căutate de maioritatea poporuluĭ.

Ținêndŭ sémă de aceste douĕ condițiuni, întrebuințarea materiilorŭ prime produse în țéră și preferirea fabricațiunilorŭ carĭ suntŭ mai căutate, să nu se crédă că s'arŭ împuțina numĕrulŭ industriilorŭ ce potŭ fi introduse saŭ desvoltate în țéra nóstră. Ca esemplu vomŭ înșira aci obiectele aduse din streinătate și pe cari eŭ credŭ că le-amŭ putea fabrica treptatŭ în țéră. Spre a face să reiasă mai lămuritŭ importanța acestorŭ fabricațiunĭ arătŭ și valórea acestorŭ producte în cifre după tabloulŭ de importațiune din anulŭ 1879.

Obiecte aduse din străinătate

Făină de grâŭ	1,761,352 leĭ
Zacharŭ	4,711,130 »
Spirtóse distilate.	2,009,475 »
Conserve alimentare, (cărnurĭ, pescĭ ș.al.).	2,045,474 »
Untŭ-de-lemnŭ de mâncare	3,357,816 »
Uleiŭ pentrn industrie	818,204 »
Săpunŭ ordinarŭ	361.366 »
Luminărĭ stearice	1,531,298 »
Report	16,596,115 »

Transport	16,596,115 leĭ
Peĭ ordinare	8,000,000 »
Peĭ fine	3,817,350 »
Obiecte de piele ordinară	5,000,000 »
Lucrărĭ de piele fină	6,000,000 »
Încălțăminte	6,843,960 »
Țesăturile de lână ordinară și postavurĭ	8,000,000 »
Țesăturĭ de lână fine	9,000,000 »
Pălărĭĭ ordinare și fine	1.500,000 »
Fire de ață, sfóră, frânghiĭ, odgóne	1,771,567 »
Țesăturĭ de bumbacŭ	23,000,000 »
Țesăturĭ de inŭ și cânepă	3,200,000 »
Haĭne gata și albiturĭ	8,426,470 »
Hârtie	7,000,000 »
Lemne de construcțiune	3,313,204 »
Obiecte de lemne ordinare	1,327,000 »
Obiecte de lemne fine și mobile	5,600,000 »
Trăsurĭ ordinare	2,512,658 »
Chibriturĭ	2,589,174 »
Mașinĭ agricole	4,800,000 »
	128,298,281 »

Eŭ credŭ că cine 'șĭ va arunca privirea asupra tabeleĭ de maĭ susŭ va fi de părere că orĭ-care din industriile carĭ producŭ acele obiecte se potŭ introduce în România în modŭ treptatŭ. Și în adevĕrŭ, de óre-ce aceste obiecte suntŭ fabricate din materiĭ prime aflătóre în țéra nóstră ; de óre-ce fabricațiunea celorŭ maĭ multe esită în stare embrionară maĭ în tóte părțile țĕreĭ, pentru ce óre, admitêndŭ mijlóce și hotărâre nestrămntată din partea nóstră a tuturorŭ de a ne pune pe lucru, n'arŭ fi posibilă reușirea acestorŭ fabricațiunĭ în România? Sciŭ că

se potŭ găsi în tot-d'auna argumente pentru și contra; însă mai presusŭ de tóte argumentele, mai presusŭ de tóte teoriele, esistă faptele, și faptele împlinite în tóte țĕrile din lume ne încredințéză că dacă vomŭ voi, vomŭ putea. Eŭ credŭ că nu se póte susține într'unŭ modŭ seriosŭ că aceea ce s'a făcutŭ și se face astădĭ în alte tĕrĭ pentru introducerea industrieĭ, să nu se pótă face în România. Pentru ce óre țéra acésta arŭ face escepțiune la regula generală? Inlăturândŭ staturile bĕtrâne, unde se lucréză de secolĭ pentru introducerea a totŭ felulŭ de industrĭi, întrebŭ : pentru ce óre vigurósa Republică a Statelorŭ-Unite ale Americeĭ a reușitŭ să întemeeze de abia în câțĭ-va anĭ o industrie din cele mai puternice și care deja a pusŭ pe gânduri pe bĕtrânĭĭ europenĭ? Pentru ce óre Rusia, care nu este mai înaintată în cultură de câtŭ România, a reușitŭ a introduce și a întemeia atâtea fabricațiunĭ care îĭ arŭ permite la întêmplare să nu aĭbă trebuință să aducă din afară mai nicĭ unŭ obiectŭ de industrie? Cum de a reușitŭ mica Grecie să'și creeze mai multe industrĭi, care nu numaĭ îndestuléză trebuințele locale, dară alimentéză și comerciulŭ de esportațiune? Cum aŭ reușitŭ Bulgarĭĭ să fabriceze atâtea obiecte de cuțitărie la Gabrova în câtŭ nu numaĭ că îndestuléză trebuințele lorŭ, dară și esportéză în România, în Serbia și alte localităț̆ĭ? Pentru ce turcĭĭ și alte popóre asiatice, dintre cele mai înapoiate în cultură, aŭ și dênsele fabricațiunĭ speciale, precum suntŭ tapeturile, stofele de mătase, armu-

răria, care nu numaĭ că întêmpină trebuințele locale dară se desfacŭ chiar în staturile cele maĭ înaintate în industrie? Cum s'ar putea óre esplica că aceea ce a fostŭ și este cu putință d'a se face în tótă lumea, numaĭ în România să nu se pótă? A susține acésta este ca și cum arŭ voi cine-va să dea românilorŭ unŭ brevetŭ de necapacitate economică, aceea ce nu se póte, fiindŭ-că arŭ protesta inteligința și dibacea nóstră populațiune. Eŭ susținŭ și astă-dĭ aceea ce n'am încetatŭ a susținea în timpŭ de douĕ-decĭ de anĭ, că dacă nu s'a introdusŭ industria în România, causa este că noĭ, preocupațĭ cu atâtea alte cestiunĭ, amŭ neîngrijitŭ cu totulŭ de interesele nóstre economice; că ómeniĭ noștri de statŭ nu s'aŭ pătrunsŭ de ajunsŭ că în timpulŭ de față orĭ-ce organisațiune politică este șubredă, când nu se rézimă pe o puternică organisațiune economică, că unĭĭ dintre dênșiĭ luândŭ în seriosŭ aceea ce le suflaŭ străiniĭ pe la urechĭ, adică că noĭ suntemŭ o națiune agricolă și că prin urmare ne-amŭ risipi puterile dacă ne-amŭ maĭ apuca și de industrie, aŭ ajunsŭ să ia în seriosŭ asemenea insinuațiunĭ intenționate și la urmă nicĭ nu aŭ maĭ cugetatŭ la necesitatea uneĭ industrieĭ naționale pentru România; în sfîrșitŭ, causa suntemŭ noĭ toțĭ, carĭ absorbițĭ și învălmășițĭ de luptele politice, amŭ uĭtatŭ că o națiune nu póte să'șĭ întemeeze puterea și să'șĭ asigureze viitorulŭ prin cuvinte, prin discuțiunĭ nesfârșite prin sfâșierĭ între frațĭ. Se vede însă că Provedința, geniulŭ care veghiază de secolĭ asu-

pra némuluĭ românescŭ, ne pórtă de grijă. După o amorțire și o nepăsare, care descuragiase și pe ceĭ maĭ tarĭ de îngerŭ, începe a se manifesta din tóte unghiurile Românieĭ simțimêntulŭ îngrijireĭ pentru nevoile economice ale țĕreĭ, începe a se auḍi de la munte până la baltă că nu póte să maĭ mérgă numaĭ cu agricultura, că întârḍierea de a ne organisa economicesce póte să espună viitorulŭ țĕreĭ la cele maĭ marĭ pericole. Guvernulŭ și cetățeniĭ parŭ îngrijațĭ ca cum arŭ presimți vre-o amenințare, și în neastâmpărulŭ generalŭ vede orĭ-cine dorința nesfârșită de a eși din acéstă situațiune. Semnele suntŭ bune; ele ne dovedescŭ că poporulŭ românŭ s'a trezitŭ din nepăsarea sa față cu cele economice, s'a pătrunsŭ în sfîrșitŭ că a sta pe locŭ când tótă lumea merge înainte, este a merge înapoĭ. Să ne folosimŭ de acéstă dispositiune a spiritelorŭ și puindu-ne cu toțiĭ la lucru să ne ḍicemŭ : aceea ce s'a pututŭ în tótă lumea se va putea și în România.

Amŭ ḍisŭ, reproducêndŭ tabela a unora dintre obiectele aduse din afară, că industriile care le fabricézăse potŭ introduce treptatŭ în România, și acésta cu atâtŭ maĭ multŭ cu câtŭ unele dintre dênsele esista în stare embrionară în țéra nóstră. Cerŭ voie cititoruluĭ să întru în óre-care amĕnunte asupra acestorŭ puncte.

Insumândŭ costulŭ obiectelorŭ importate coprinse în tabela de maĭ susŭ, am aflatŭ că se ridică la 128,298,281 leĭ, adică maĭ multŭ de jumĕtate de câtŭ totalulŭ importațiunilorŭ nóstre în 1879, care

s'a urcatŭ la 254,488,629 leĭ. În acéstă tabelă amŭ trecutŭ numaĭ acele producte importate din carĭ maĭ multe s'arŭ putea fabrica în ţéră după câţĭ-va anĭ de stăruinţă. Şi în adevĕrŭ, să începŭ cu *făina de grâŭ*. Tótă lumea scie că ţéra nóstră este producĕtóre de grâŭ; că grâulŭ nostru dusŭ în Europa se preface în făină; că prefacerea grâuluĭ în făină aparţine industrieĭ morărituluĭ. Morĭ scimŭ cu toţĭ că se află în tótă ţéra şi de totŭ felulŭ; că avemŭ în destule ape, combustibilŭ din ajunsŭ pentru a spori orĭ-câtŭ vomŭ voi numĕrulŭ morilorŭ; că de când este ţéra acésta românĭĭ s'aŭ hrănitŭ cu mălaiŭ şi cu făină măcinată de dênşiĭ, că maĭ acum câţĭ-va anĭ, la 1863 abia se aducea din afară făină fină pentru 25,000 leĭ. Aşa fiindŭ, cum se esplică că în 1879 s'a adusŭ din afară făină pentru aprópe douĕ milióne leĭ? Dacă ar fi vorba de niscaĭ obiecte de industrie care nu esistă în ţéra acésta, totŭ arŭ maĭ merge; darŭ când este vorba despre măcinatulŭ grâuluĭ, se maĭ putea óre susţine că este o industrie care nu se póte introduce în România? Lucra la Braila vestitulŭ stabilimentŭ de morăritŭ fondatŭ de d.d. Borghetti şi Gerbolini; producea tóte calităţile câte se producŭ în Europa; esporta la Constantinopole şi airea. De unde prospera, ne pomenimŭ că închide, şi pentru ce? Pentru cuvîntulŭ simplu că de când cu convenţiunea comercială lăsându-se făinurile ungurescĭ să intre în ţéră fără a plăti nicĭ-o vamă, fabrica de la Brăila a fost ruinată. Credŭ că

nu mi se va obiecta că industria morăritului nu se póte desvolta în România.

Trecŭ la *industria fabricațiuneĭ spirtóselorŭ*. Că se póte fabrica totŭ felulŭ de spirtóse în țéră, este lucru sciutŭ de toți. Până a nu se introduce fabricarea spirtuluĭ de grâne, în țéra acésta se fabrica rachiŭ din prune, din vinŭ, din tescovină și drojdiĭ. Producțiunea locală îndestula tóte trebuințele. De când s'aŭ întrodusŭ velnițile, se fabrică cătățimĭ marĭ de spirtŭ de bucate. Iată dară o industriă care există în țéră de când nu se ține minte. Era unŭ timpŭ când nu se aducea din afară de câtŭ romŭ și câte-va licoruri de luxŭ. Nu maĭ târdiŭ de câtŭ la 1863 de abia se importa spirtóse cam pentru 300 miĭ leĭ. Cine arŭ crede cu tóte acestea, că în 1879 s'a importatŭ spirtóse distilate pentru douĕ milióne leĭ!

Producemŭ vinurĭ, și vinurĭ bune. Odinióră se exporta din țéră vinurĭ în Rusia, Austro-Ungaria și alte țĕrĭ, și nu se aducea din afară de câtŭ prea puținŭ vinŭ franțuzescŭ. În 1863 cândŭ se desvoltase gustulŭ pentru vinurĭ francese de abia se aduceaŭ pentru 200 miĭ leĭ. În 1879 statistica ne spune că s'a importatŭ vinurĭ pentru aprópe unŭ milionŭ de leĭ. Și acésta să fie o fabricațiune care nu póte prinde rădăcinĭ în România?

Sub numirea de *conserve alimentare* plătimŭ streinătățiĭ peste douĕ milióne leĭ pentru cărnurĭ, pescĭ, legume și altele. Nu pretinḑŭ că tóte aceste conserve se potŭ fabrica îndată în țéră; însĕ susținŭ că cele maĭ multe potŭ să se lucreze la noĭ.

Consumămŭ anualŭ *untu-de-lemnŭ* și *uleiurĭ industriale* pentru o sumă, care trece peste patru milióne leĭ. Cea maĭ mare cătățime din aceste uleiurĭ suntŭ de cualitate ordinară. În Francia, Germania și alte țĕrĭ se consumă cătățime mare de uleiŭ estrasŭ din semințe de macŭ, de inŭ, de cânepă de flórea sóreluĭ de jirŭ și alte semințe uleióse. Experiențile făcute la scóla de agricultură aŭ dovedităŭ că maculŭ se póte cultiva cu succesŭ în țéra nóstră. Încurajindu-se cultura acesteĭ plante, s'arŭ crea printr'acésta fabricĭ domestice pentru estracțiunea uleiuluĭ. Pădurile nóstre de fagŭ producŭ în destulŭ jirŭ; cine ne opresce a introduce în localitățile muntóse ulieriĭ pentru fabricațiunea uleiuluĭ de jirŭ? Sĕmînță de inŭ, de cânepă, de rapiță se producŭ în țéră și s'arŭ putea produce maĭ multŭ de câtŭ astă-dĭ; cu tóte aceste noĭ importămŭ uleiurĭ industriale pentru 800 miĭ leĭ pe anŭ. Iată încă o industrie care nu credŭ să fie interdisă românilorŭ.

Nu este femee de casă care să nu scie să fabriceze săpunŭ cu osênză de râmătorŭ și alte grăsimĭ. Nicĭ că se pomenea să se aducă din țĕrĭ străine săpunŭ ordinarŭ; acumŭ aflămŭ din statistică că în 1879 s'a adusŭ pentru 361 miĭ leĭ, cifră care ca mâine se va preface în milióne.

Fabricațiunea *lumînărilorŭ stearice* s'a introdusŭ astă-dĭ până și în țĕrile cele maĭ înapoiate. La noĭ rĕposatulŭ N. Bălénu înființase o fabrică care producea lumînărĭ de întâia cualitate. Maĭ târdiŭ se fondă în Galațĭ fabrica Faulquier Blanc, care a fostŭ

medaliată la Paris în 1867. Cu tóte acestea în locŭ să mergemŭ înainte, statistica ne spune că plătimŭ streinilorŭ unŭ tributŭ de unŭ milionŭ și jumĕtate pe anŭ pentru acestŭ articolŭ, cu totŭ petrolulŭ și lumînările de seŭ, uleiulŭ de rapiță ce se întrebuințézĕ pentru iluminare.

Plătimŭ țĕrilorŭ străine, și anume vecineĭ Austria aprópe 33 milióne leĭ pe anŭ pentru unŭ simplu articolŭ, *pieĭ și blănăriĭ*. După natura obiectelorŭ acéstă sumă este împărțită după cumŭ urméză :

Peĭ ordinare	8,009,021 leĭ
Peĭ fine	3,817,350 »
Obiecte de piele ordinare. . . .	5,000,000 »
Obiecte de piele fine	6,200,109 »
Încălțăminte	6,843,960 »

Româniĭ aŭ întrebuințatŭ în totŭ-d'auna obiecte de pelărie și de blănărie, aŭ purtatŭ încălțăminte; cu tóte aceste afară de blănăria scumpă și de pielea trebuinciósă pentru confecționarea încălțămințeĭ de luxŭ, tóte se lucra cu peĭ și blănurĭ fabricate în țéră. Meseriile de tabacŭ, de cismarŭ, de pantofarŭ, de cavafŭ, de cojocarŭ și altele eraŭ meseriĭ bănóse și împrăsciate în tóte unghiurile țĕreĭ. În copilăria mea n'amŭ vĕdutŭ pe unde amŭ trăitŭ nicĭ o pereche de încălțăminte străină. Într'unŭ orășelŭ ca Slatina eraŭ mulțime de cismarĭ care încălțaŭ orașulŭ și județulŭ întregŭ. Saftianurile, meșinele și talpa lucrată de tabacĭ noștriĭ concuraŭ cu cele maĭ renumite din Turcia. Cojocariĭ noștriĭ subțirĭ eraŭ reputațĭ peste Dunăre. Astă-dĭ tóte aceste parŭ

că arŭ fi fostŭ unŭ visŭ, până și țĕraniĭ și țĕrancele aŭ ajunsŭ să pórte încălțăminte de Viena cu tocurile înalte și fabricate de mușama amestecată cu cartonŭ. Să fimŭ óre în atâtŭ de puținŭ înzestrațĭ în câtŭ să nu putemŭ face aceea ce a făcutŭ până maĭ de unădĭ părințiĭ uoștriĭ? Faptele ne spune că nu. Unŭ românŭ întreprinzĕtorŭ si activŭ, d. Mandrea, a înființatŭ o fabrică de încălțăminte și vedemŭ că cu tótă concurența ce i se face merge bine. Întru câtŭ privesce pelăria, numaĭ aceia carĭ nu cunoscŭ tabaciĭ noștriĭ se potŭ îndoi că n'arŭ putea fabrica totŭ atâtŭ de bine ca orĭ-care alțĭ. Greciĭ aŭ la Sira tăbăcăriĭ a cărorŭ talpă și altă pelărie concuréză chiar pe cea franțozéscă. S'arŭ putea îndoi cine-va că vomŭ reuși și noĭ precumŭ aŭ reușitŭ Greciĭ?

În câtŭ despre obiectele de pele ordinară, în care intră totŭ felulŭ de curelărie, româniĭ nu potŭ fi maĭ pre josŭ de meseriașiĭ ungurĭ carĭ lucréză în țéra lorŭ obiectele de felulŭ acesta. Rĕmâne obiectele de pele fină. Pentru o parte dintre aceste vomŭ rĕmânea cliențiĭ luĭ Klein din Viena; însĕ multe dintre dênsele se potŭ fabrica în țéră.

De câțĭ-va anĭ consumațiunea chârtieĭ sub diferite forme cresce treptatŭ. În 1863 de abia se importa chârtie pentru 500 miĭ leĭ; astă-dĭ plătimŭ streinătățiĭ suma de șépte milióne pentru acestŭ articolŭ. Reposatulŭ Asaki, spiritŭ prevĕdĕtorŭ, încredințatŭ că consumațiunea chârtieĭ va spori, și doritorŭ de a crea o industrie în țéră, înființă o fa-

brică de chârtie în vecinătatea orașului Piatra. Când amŭ visitat'o pe la 1865, amŭ aflatŭ numaĭ localulŭ. Mi s'a spusŭ că dacă acéstă fabrică arŭ fi fostŭ susținntă, fondatorele sĕŭ avea în minte să'ĭ dea o desvoltare mare.

De când ținŭ condeiulŭ în mână m'amŭ folositŭ de orĭ-ce ocasiune pentru a arĕta că dacă este o fabricațiune care se póte introduce cu înlesnire în țéră, este fabricațiunea chârtieĭ. Materiile prime pentru fabricațiune nu ne lipsescŭ; trențe, foĭ de porumbŭ, lemnŭ de plopŭ și alte esențe, paie se află cu abundență. Localități favorabile pentru instalațiune suntŭ îndestule. Brațele nu lipsescŭ în localitățile muntóse, cari suntŭ și cele maĭ priincióse pentru aședarea fabricilorŭ de chârtie. De altă parte consumatoriĭ nu lipsescŭ într'o țéră de peste cincĭ milióne locuitorĭ. Cu tóte aceste a trecutŭ anĭ până ca să se convingă lumea că trebue să avemŭ fabricĭ de chârtie. Guvernulŭ a intervenitŭ, și după cum scimŭ, a concesionatŭ uneĭ societăți române furnitura chârtieĭ pentru serviciile Statuluĭ pe timpŭ de ₫ece anĭ. Fabrica are să se înființeze și neapăratŭ că alăturĭ cu dênsa se vorŭ maĭ înființa și altele. Deja lucréză în marginea Bucurescilorŭ o fabrică care scóte chârtie ordinară pentru împachetatŭ.

O industrie care a începutŭ să se lățéscă în țéră este *faricațiunea chibriturilorŭ*. Aceĭ carĭ cunoscŭ technologia acesteĭ fabricațiunĭ, carĭ sciŭ că aci lângă noĭ se lucréză chibriturĭ în casă, se miraŭ că

nu introducemŭ o industrie atâtŭ de simplă. În fine s'a făcutŭ ruptóre, astă-dĭ avemŭ treĭ fabricĭ de chibriturĭ, douĕ în Bucurescĭ și una la Iașĭ. Se vorŭ maĭ înființa și altele pentru că consumațiunea cresce, din 1863 de abia consumamŭ chibriturĭ pentru 250—300 miĭ leĭ; în 1879 se aducea din Austria pentru maĭ multŭ de douĕ milióne și jumĕtate.

O grupă de fabricațiunĭ, ale cărora producte se consuméză în cătățimĭ marĭ în țéră, este aceea a industriilorŭ textile, saŭ a țesĕturilorŭ. În 1879 s'a adusŭ din afară materiĭ textile și obiecte fabricate dintr'ênsele pentru 87,270,545 leĭ, care sumă este repărțită după natura obiectelorŭ importate în modulŭ următorŭ. :

Țesĕturĭ de lână ordinară și postavurĭ, circa.	8.00,000 leĭ
Țesĕturĭ de lână fină	9.000,000 »
Păturĭ ordinare și fine	1,000,000 »
Păturĭ	345,798 »
Bumbacŭ în fire	23,000,000 »
Frânghiĭ, sfóră, odgóne	1,771,567 »
Țesĕturĭ de bumbacŭ, pânză	23,000,000 »
Țesĕturĭ de inŭ și cânepă	3,260,345 »
Veșminte confecționate, (haĭne gata), albiturĭ.	8,426,570 »

Afară de bumbaculŭ în fire care se aduce spre a fi țesutŭ în țĕră, cele-l-alte articole suntŭ fabricate care ne costă peste 56 milóne leĭ pe anŭ. Odinióră când populațiunea rurală purta numaĭ vesminte făcute în casă; când chiar în orașe se purta ciorapĭ și cămășĭ de pânză de casă; când albiturile de masă eraŭ tóte țesute în casă; atuncĭ când su-

veica țăcănea câtŭ era anulŭ în argele; când se lucraŭ în Bucurescĭ tistimele și basmale și boiangiiĭ aveaŭ de lucru peste totŭ anulŭ, în timpulŭ acela se aducea din afară numaĭ stofe de luxŭ după cum dovedescŭ cărțile și documentele scrise în véculŭ trecutŭ și chiar maĭ acum treĭ-decĭ de anĭ. Pentru îndestularea acesteĭ industriĭ domestice se cultiva multŭ inŭ și cânepă, se țineaŭ turme nenumĕrate de oĭ. Țĕraniĭ și țĕrancele lucraŭ vara la câmpŭ, iarna în casă; argelele rĕsunaŭ iarna și peste anŭ când nu era lucrare agricolă. Întroducerea pe nesimțita stămburilorŭ, a basmalelorŭ de totŭ felulŭ, a pâne zeĭ dișă *americă*, deprinderea nu numaĭ a femeilorŭ de la orașe, dară și a țĕrancelorŭ să pórte haĭne de târgŭ, a lovitŭ de mórte industria nóstră domestică. Suntŭ sate multe unde nicĭ nu se maĭ lucrézĕ pânză, dimie, bete, ciorapĭ, în fine nicĭ unŭ obiectŭ de îmbrăcăminte. În satele de munte totŭ s'a maĭ păstratŭ vechile deprinderĭ; acolo vede încă călĕtorulŭ țĕranĭ și țĕrance îmbrăcațĭ de susŭ până josŭ cu veșminte lucrate în casă.

În orașe înflorea odinióră meseria croitorituluĭ, nu se scia ce este haĭna gata, astă dĭ nu numaĭ târgovețiĭ dară și abăstrimile din sate pórtă cârpeturĭ cusute la Viena, Pesta, Presburg, ș.al... Nu a rĕmasŭ orașŭ, târgulețŭ în țéră, unde hăĭnarĭ israeliții să nu aĭbă prăvăliĭ cu haĭne gata. Pentru a dobândi clientela ómenilorŭ fără mijlóce fabricile streine aŭ ajunsŭ să fabriceze stofe din tóte vechiturile, din tóte peticăriile, din tóte rĕmășițele și

sdrenţele de pe la spitaluri, casărmi; asemenea stofe făcute haine, le trimetŭ în ţéra nóstră unde se vîndŭ eftine, dară care de abia suntŭ îmbrăcate şi începŭ a se rupe. Plîngi de mila bieţilorŭ ţărani când îi vedi că se înţoléză cu sdrenţe şi se încalţă cu pantofi şi cisme de muşama şi de cartonŭ.

Faptele acestea fiindŭ cunoscute de toţi câţi aŭ deprinderea de a observa, se nasce întrebarea : óre aceea ce lucraŭ părinţii noştrii să nu mai putemŭ lucra noi? Óre România este mai pre josŭ de câtŭ Rusia şi alte Staturi pentru ca locuitorii sĕi să nu pótă fabrica ţesĕturi de bumbacŭ, pânzeturi, pălării, pături, abale, postavuri şi alte stofe de felulŭ acesta? Ce a mai rĕmasŭ din industria nóstră, ne spune că suntemŭ în stare. Ţĕrancele nóstre pînă astă-di ţesŭ dimie şi pânzeturi admirate de cunoscĕtori; lucréză stofe de lână şi de mătase cari dovedescŭ unŭ gustŭ particularŭ. Călugăriţele ţesŭ stofe de lână şi de mătase care potŭ rivalisa cu cele din Anglia. Dintr'acestea urméză că dacă industria nóstră domestică şi fabricile ce esistaŭ prin târguri aŭ mai dispărutŭ, nu este lipsa de aptitudine a poporuluĭ nostru; causa este că în materie de economie naţională, de creaţiunea şi desvoltarea industriilorŭ proprii pământuluĭ nostru, nu s'a făcutŭ absolutŭ nimicŭ. Naţiunile streine căutându-şi interesele lorŭ, s'aŭ folositŭ de tóte împrejurările pentru a ne supune unuĭ regimŭ economicŭ sub care nu putea să existe vre-o industrie. Din parte-ne nepricepuţi în cestiunile acestea amŭ credutŭ că este

mai bine să ne vedemŭ de plugŭ și să lăsămŭ pe séma altora industria. Lăsândŭ trecutulŭ și îngrijindu-ne de viitorŭ, trebue să ne convingemŭ că în țéra acésta se potŭ fabrica tóte țesĕturile și stofele pe carĭ le înșirarămŭ mai susŭ, de óre-ce s'a fabricatŭ și se fabricézĕ multe dintr'ênsele chiar astă-dĭ; că dintre tóte ramurile de industrie nicĭ unele nu suntŭ mai ușiorŭ de introdusŭ în țéră de câtŭ țesĕturile, fiindŭ-că de felulŭ lorŭ românсele suntŭ țesĕtóre.

O industrie care s'aŭ pututŭ strecura pînă în dilele nóstre este *olăria;* țĕraniĭ ca și târgoveții de pe la marginĭ întrebuințézĕ în casele lorŭ olărie locală. Cu tóte acestea industria ștreină, și a nume cea austriacă, ne ia anualŭ 815,832 leĭ pentru olăriă ordinară și 1,120,603 pentru olărie fină, în totalŭ douĕ milióne de leĭ.

Olăritulŭ nu este în stare primitivă; vasele de Oboga și alte localitățĭ potŭ concura cu fabricile streine de felulŭ lorŭ; de aceea și intră în țéră mai puțină olărie ordinară. Olăria fină nu se fabricézĕ la noĭ. S'a făcutŭ încercărĭ carĭ aŭ reușitŭ; vasele fabricate la Târgu-Jiuluĭ eraŭ cunoscute în tóte târgurile. Câte-va fabricĭ de obiecte de teracotă care lucrézĕ în Bucurescĭ cu succesŭ, dovedescŭ că felulŭ acesta de fabricațiune póte prinde rădăcină în țéră. Întru câtŭ privesce faiența, csceptândŭ de o cam dată puținele obiecte fine, cele-l-alte vase se potŭ tóte fabrica în țéră. Pămêntŭ bunŭ pentru asemenea fabricate avemŭ; olarĭ indigenĭ se află; cestiunea se

reduce a'ĭ învĕța să facă maĭ bine și a'ĭ încoragia. Francezii aŭ sacrificatŭ și sacrifică decĭ de milióne pentru manufactura de la Sèvres; alte némurĭ cheltuescŭ pînă astă-dĭ sume însemnate pentru perfecționarea și încuragiarea ceramiceĭ; nu vĕdŭ pentru ce nu le-amŭ imita în marginile puterilorŭ nóstre.

Alăturĭ cu olăria punemŭ *sticlăria*. Trecutulŭ iarășĭ ne spune că părinții noștriĭ se gândeaŭ maĭ seriosŭ la întroducerea industrieĭ în țĕră. În secululŭ trecutŭ și chiar în acesta aŭ existatŭ fabricĭ de sriclă în județele Dîmbovița, Prahova și Muscelŭ. în Dîmboviţa, în vecinătatea comuneĭ Brănescĭ se află Valea sticlărieĭ, localitate unde a lucratŭ timpŭ îndelungatŭ o fabrică de sticlă. Amŭ visitatŭ localitatea și amŭ datŭ de urmele construcțiunilorŭ. Unŭ bĕtrânŭ ca de 75 anĭ îmĭ spunea că în copilăria sa lucrase în acea fabrică. Amŭ reușitŭ a găsi și o carafă lucrată în acea fabrică, obiectŭ câtŭ se póte de artisticŭ. Se ḑice că acéstă fabrică ar fi fostŭ mutată treptatŭ în Muscelŭ și la urmă în Prahova.

Acum vre-o douĭ anĭ s'a înființațŭ o fabrică de sticlă în Prahova la Azuga de către unŭ industrialŭ streinŭ. Obiectele fabricate suntŭ de calitate bună și lucrate cu îngrijire. Cu tóte acestea o singurŭ fabrică ca cea de la Azuga nu va putea îndestula trebuințele țĕreĭ întregĭ, căcĭ să nu ne scape din vedere că în 1879 amŭ consumatŭ sticlărie pentru aprópe treĭ milióne și jumĕtate leĭ și anume : sticlărie comună pentru 2,105,054 leĭ; sticlă modelată

pentru 980,378 și oglinḑĭ pentru 400,000 leĭ. Eŭ m'așĭ mulțumi când amŭ putea să scăpămŭ din mâna fabricilorŭ streine celŭ puținŭ sticlăria comună, rĕmâindŭ ca după ce se va întemeia acésta în țéră, să ne ocupămŭ de sticlăria fină.

In câțŭ despre putința de a se introduce acéstă industrie utilă în țéră, trecutulŭ și presentulŭ ne rĕspundŭ. Materia primă, adică petrile silicóse din care se fabricéză sticla, se găsescŭ în abundență; combustibilulŭ nu ne lipsesce; inteligența lucrătorilorŭ maĭ puținŭ. Octogenarulŭ țĕranŭ care lucrase la fabrica din Valea sticlărieĭ 'mĭ povestea cu órecare mândrie, că numaĭ câțĭ-va maestri se adusese din afară, și că româniĭ învĕțase să lucreze totŭ atâtŭ de bine ca și dênșiĭ. Aceĭ carĭ cunoscŭ tecnologia acesteĭ fabricațiunĭ și carĭ aŭ avutŭ ocasia să visiteze nu fabricile marĭ din Bohemia, dară fabricĭ micĭ din Transilvania și airea, vorŭ recunósce cu mine că sticlăria póte deveni în câțĭ-va anĭ o industrie prosperă în țéra nóstră,

Ne remâne a ḑice câte-va cuvinte asupra unorŭ fabricațiunĭ pe carĭ le vomŭ numi într'unŭ modŭ genericŭ *industria lemnuluĭ.*

Statistica ne spune că în 1879 amŭ adusŭ din afară lemne de construcțiune și obiecte de mobilatŭ și alte fabricate de lemnŭ pentru rotunda sumă de 12,212,862 leĭ, și anume pentru :

Lemne de construcțiune . . .	3,313,000 leĭ
Obiecte de lemnŭ ordinare . .	1,327,000 »

Obiecte de lemnŭ fine și mobile.	5,000,000 leĭ
Trăsurĭ pentru caĭ ordinare . .	2,312,658 »

Maĭ acum șépte-spre-ḑece anĭ se aducea lemnărie și obiecte fabricate pentru unŭ milionŭ și câteva sute de miĭ de leĭ; s'a sporitŭ importulŭ cu aprópe unŭ-spre-ḑece milióne. Lemne de construcțiune nu se aducea pe la 1863 nicĭ pentru unŭ milionŭ de leĭ; acum se aducŭ pentru aprópe treĭ milióne și jumĕtate. Mobile aducemŭ astă ḑĭ pentru cincĭ milióne, iară la 1863 pentru vre-o cincĭ sute de miĭ de leĭ; în fine trăsurĭ ordinare de unde pe la 1863 de abia importamŭ pentru cincĭ sute de miĭ leĭ, acum douĭ anĭ amŭ importatŭ pentru douĕ milióne și jumĕtate.

In fața acesteĭ sporirĭ a importațiuneĭ lemnuluĭ de construcțiune, a obiectelorŭ de lemnŭ, a mobilelorŭ și a trăsurilorŭ ordinare suntemŭ datorĭ a ne întreba : industria lemnuluĭ nu se póte funda în România? Suntemŭ óre destinațĭ ca și pentru lemnărie să fimŭ tributarĭ țĕrilorŭ străine? Nu suntŭ păduri în țéra nóstră? Locuitoriĭ sĕĭ n'aŭ atâta pricepere și dibăcie ca să lucreze și dênșiĭ chiristea, lăḑĭ de Brașovŭ, mobile de aninŭ și de nucŭ, căruțe de Brașovŭ și Naiticence? Celŭ maĭ puținŭ cunoscĕtorŭ de țéră va respunde că s'arŭ nedreptăți, s'arŭ insulta poporulŭ românŭ când i s'arŭ atribui o asemenea necapacitate profesională. Probe nenumĕrate ne daŭ atâțĭ dulgherĭ, têmplarĭ și tapițerĭ românĭ, atâțĭ rotarĭ din tóte părțile țĕreĭ, și cu osebire din județele de munte. Atuncĭ pentru ce în locŭ să

se micșoreze importațiunea obiectelorŭ de lemnŭ, sporesce pe anŭ ce trece? Pentru aceleași cuvinte pentru care lâncedescŭ și pierŭ industriile nóstre; pentru că nimenĭ, dară nimenĭ în țéra acésta n'a cugetatŭ și n'a lucratŭ pentru întemeierea acesteĭ industriĭ naționale; pentru că ne-amŭ lăsatŭ a fi esploatațĭ de politica comercială străină ca și popórele cele maĭ înapoiate, ca coloniile din America, Africa și Oceania.

Deosebitŭ de industriile de care amŭ vorbitŭ și care după părerea mea se puteaŭ introduce și întemeia în țéră, se maĭ află fabricațiunĭ a cărorŭ însemnătate este învederată; ast-felŭ este între altele fabricațiunea machinilorŭ agricole și industriale. Fără a pretinde că putemŭ întemeia de astă-dĭ pîna mâine fabricĭ marĭ, totușĭ suntŭ încredințatŭ că fabricanțiĭ indigenĭ și streinĭ arŭ putea să instaleze asemenea fabricĭ în țéră. La locŭlŭ cuvenitŭ vomŭ arĕta prin ce mijlóce se póte ajunge la acestŭ sfârșitŭ.

O altă industrie mare și de care depinde fabricațiunea machinelorŭ și instrumentelorŭ, este esploatațiunea minelorŭ. În acésta ramură afară de esploatațiunea săreĭ și a petroleuluĭ nu s'a făcutŭ absolutŭ nicĭ o încercare. Nu sciŭ ce asceptămŭ pentru a începe esploatațiunea minelorŭ de ferŭ, de aramă, de cărbunĭ fosilĭ și alte substanțe minerale. Intre tóte esploatațiunea minelorŭ de ferŭ merită întâietatea, pentru că ferulŭ este materia primă cea maĭ importantă pentru industrie. Că vomŭ

reuși în asemenea întreprindere, nicĭ că este permisŭ a se îndoi, de óre-ce aci lângă noĭ turciĭ și bulgariĭ esploatézŭ mine de ferŭ.

Din cele espuse credŭ că orĭ-cine s'a pututŭ convinge că suntemŭ tributarĭ streinilorŭ pentru o mulțime de fabricate carĭ s'arŭ putea esecuta în țéră; că întârdĭerea de a fonda o industrie ne pregătesce cele maĭ marĭ neajunsurĭ atâtŭ economice câtŭ și sociale și politice; că astŭ-felŭ fiindŭ, guvernĭ și particularĭ, suntemŭ datorĭ ca fără amânare să ne croimŭ unŭ planŭ de organisare industrială potrivitŭ cu împrejurările în care ne aflămŭ, și odată planulŭ admisŭ să ne punemŭ la lucru cu bărbăție și cu stăruință. Urmândŭ pe acéstă cale vomŭ servi cele maĭ scumpe interese ale Românieĭ și vomŭ bine merita de la viitorime. Intreprinderea este grea; va ce'e sacrificiĭ de totŭ felulŭ; însă față cu mărimea opereĭ, și cu amenințarea esistențeĭ patrieĭ, suntŭ încredințatŭ că româniĭ nu vorŭ cruța nicĭ unŭ sacrificiŭ, și vorŭ dovedi Europeĭ că eĭ meritŭ simpatiile și încrederea ce punŭ într'ênșiĭ ca representanțĭ aĭ culturiĭ la porțile Orientuluĭ.

III

MIJLOACE PENTRU A ASIGURA DESVOLTAREA ȘI PROSPERITATEA INDUSTRIILORŬ INFIINȚATE.

Nu cunoscŭ nicĭ o țéră atâtŭ în Europa cât și în Staturile-Unite ale Americeĭ unde industria să se fi fondatŭ și întemeiatŭ de la sine și numaĭ prin inițiativa individuală. Cu istoria în mână se póte proba că tóte Statele carĭ se fălescŭ astădĭ cu industria lorŭ aŭ ajunsŭ la acestŭ resultatŭ prin treĭ feluri de mĕsurĭ : întâiŭ, prin aducerea de maestri străinĭ pentru introducerea a diferite fabricațiunĭ ; alŭ douilea, prin ocrotirea indus trieĭ născênde contra concurenței din afară ; alŭ treilea, prin încuragiarea producțiuneĭ industriale locale asigurându-ĭ pe lîngă îndestularea trebuințelorŭ private și furniturile a diferite servicĭi publice. Aceea ce se numesce politica comercială saŭ maĭ bine politica economică s'a întemeiatŭ în toți timpiĭ și la tóte popórele civilisate pe tractate de comerciŭ, legĭ și mĕsurĭ administrative, desvoltătóre acestorŭ treĭ principiurĭ fundamentale. Economiștiĭ ortodoxĭ saŭ Scóla, după cum se exprimă celebrulŭ germanŭ List, a susținutŭ și susține cu tărie că acestŭ sistemŭ pentru fundarea și desvoltarea industrieĭ a fostŭ și este greșitŭ, în contradicțiune cu principiile sciinței. Nu ne-amŭ propusŭ a combate Scóla, însă ne vomŭ permite a-ĭ spune că faptele care în Economia politică ca și în alte sciințe, suntŭ basa pe care se în-

temeiază principiile și legile, dovedescŭ că economiștiĭ ortodoxĭ s'aŭ înșelatŭ și se înșală amarŭ, celŭ puținŭ pentru trecutŭ și presentŭ. In câtŭ despre viitorŭ și noĭ credemŭ că póte omenirea să ajungă când-va la unŭ felŭ de organisațiune economică cosmopolită; atunci póte că aceea ce se numesce economia națională, să fie înlocuită prin economia cosmopolită; însă în așteptarea uneĭ ataríĭ stărĭ economice, noĭ ceĭ de astădĭ caută să ținemŭ sémă de aceea ce rĕspunde cu interesele nóstre ca națiune iar nu ca omenire. Pre câtŭ timpŭ lumea este împărțită în grupurĭ numite națiunĭ; pre câtŭ timpŭ națiunea și sentimentulŭ de patrie nu numaĭ că există dar se întărésce în raportŭ cu desvoltarea culturеĭ; pre câtŭ timpŭ ómeniĭ ținŭ încă atâtŭ de multŭ la naționalitatea lorŭ, la patria lorŭ, în cât își varsă sângele pentru a le păstra; pre când tóte acestea esistă, pretențiunea Scóleĭ de a face să dispară tóte vămile, tóte legile și mĕsurile protectóre va rĕmânea o simplă dorință. Națiunile vorŭ căuta ca și pînă acum să-și creeze industriĭ, să le încurageze și să le protégă prin tóte midlócele în puterea lorŭ; diplomația va urmări ca și pînă astădĭ să dobândéscă în favorulŭ națiunilorŭ respective tóte folósele putincióse prin încheieriĭ de tractate de comerciŭ, prin concesiunĭ de totŭ felulŭ; iar popórele carĭ se vorŭ lăsa să fie amăgite de partisaniĭ economieĭ cosmopolite, vorŭ păți pe viitorŭ aceea ce a pățitŭ în trecutŭ și în presentŭ Turcia, Portugalia, România și alte Staturĭ.

Noĭ românii până astă-dĭ n'amŭ avutŭ aceea ce se numesce o politică economică. Imprejurările politice nu ne-aŭ permisŭ să facemŭ cum voiamŭ; iar când amŭ fostŭ în putere de a face ce-va în acéstă direcțiune, ne-amŭ lăsatŭ a fi amăgiți de vorbe și de promisiuni și amŭ datŭ în cursă. Pentru unŭ timpŭ suntemŭ legați de mâni și de picióre, în aceea ce privesce comerciulŭ internaționalŭ, prin convențiunile de comerciŭ alŭ cărora tipŭ este cea încheiată cu Austro-Ungaria. Până la espirarea acelorŭ convențiuni suntemŭ datorĭ a cugeta maturŭ și a ne așterne ca tótă lumea o politică comercială a nóstră, întemeiată pe trebuințele și interesele nóstre. Pentru România ca și pentru tóte națiunile, independința, puterea, civilisațiunea, bună-starea poporuluĭ suntŭ strînsŭ legate cu politica comercială ce vomŭ urma. List observéză cu multă dreptate că «țĕrĭ sărace, slabe și barbare aŭ devenitŭ maĭ cu sémă prin înțelepciunea sistemuluĭ lorŭ comercialŭ avute și puternice, și altele carĭ aŭ strălucitŭ odinióră, s'aŭ eclipsatŭ în lipsă de unŭ sistemŭ bunŭ; s'a vĕdutŭ chiar națiunĭ private de independința lorŭ și de esistența lorŭ politică, maĭ cu sémă din causă pentru că regimulŭ lorŭ comercialŭ nu venise în ajutorulŭ desvoltăreĭ și alŭ întărireĭ naționalităței.»

Filosofiĭ, cugetătoriĭ solitarĭ potŭ visa la o turmă și unŭ păstorŭ, la pacea perpetuă, la asociațiunea universală a tuturorŭ popórelorŭ; politiciĭ cu vederĭ înguste, streinĭ de mersulŭ economicŭ alŭ națiuni-

lorŭ potŭ să devină adepți nevinovați chiar aĭ libertățiĭ nețĕrmurite a comerciuluĭ; însă adevĕrațiĭ ómenĭ de Statŭ, aceia cari 'șĭ cunoscŭ timpulŭ și împrejurările, suntŭ datorĭ să înlăture abstracțiunile, teoriile Scóleĭ și în interesulŭ poporuluĭ nostru care le încredințézĕ cărmuirea intereselorŭ sale, să ia tóte precațiunile pentru a'ĭ asigura independința nu numaĭ politică dară și economică. Teoria domnitóre, cumŭ a fostŭ visată de capul scóleĭ fisiocratice Quesnay și elaborată de fondatorulŭ scóleĭ engleze Adam Smith, nu se póte servi de povățuitóre pentru direcțiunea ce avemŭ să dămŭ politiceĭ nóstre comerciale, căcĭ dênsa, după cumŭ se exprimă List, este preocupată exclusivŭ de cerințele cosmopolite ale viitoruluĭ, de viitorulŭ chiarŭ celŭ maĭ depărtatŭ. Asociațiunea universală și libertatea absolută a comerciuluĭ internaționalŭ, aceste ideĭ realisabile póte după trecerea de secolĭ, teoria le crede realisabile chiar de astă-dĭ. Neținduŭ sémă de necesitățile presentuluĭ și de ideea de naționalitate, ea ignoréză esistența națiuneĭ și prin urmare principiulŭ *educațiuneĭ națiuniĭ în vederea independințeĭ.* În cosmopolitismulŭ sĕŭ exclusivŭ, teoria vede în totŭd'auna genulŭ umanŭ, bună-starea specieĭ întregĭ, nicĭ-odată națiunea și prosperitatea națională; ea are oróre de politică; ea condamnă experiența și practica ca rutinare.

Nu trebue dară să ne facemŭ ilusiunĭ, să ne povățuimŭ după teoriĭ; să ne deprindemŭ a ne povățui de experiența altorŭ némurĭ și de necesitățile nó-

stre. România este până astă-dĭ o țéră curatŭ agricolă; interesele nóstre ne povățuescŭ ca să ne îndrumămŭ pe calea de a deveni unŭ poporŭ în acelașĭ timpŭ agricultorŭ, manufacturarŭ și comerciantŭ. Sub regimulŭ uneĭ libertățĭ ca cea de astă-dĭ în aceea ce privesce relațiunile nóstre comerciale cu streinătatea, nu vomŭ putea nicĭ-odată ajunge la unŭ asemenea resultatŭ; acésta s'arŭ putea numaĭ atuncĭ când tóte popórele din Europa și America s'arŭ afla în acelașŭ stadiŭ economicŭ, în aceeașĭ stare de civilisațiune; cândŭ nu s'arŭ invidia unele pe altele și nu și-arŭ împedica libera desvoltare prin resbele, prin machinațiunĭ politice şi prin vămĭ. Popórele înapoiate, între care figurămŭ și noĭ, nu potŭ ajunge să'șĭ creeze o industrie de câtŭ adoptândŭ între alte mijlóce, un sistemŭ vamalŭ prin care să ocrotéscă producțiunea națională contra concurențeĭ națiunilorŭ maĭ înaintate. Sub ocrotirea sistemuluĭ prohibitivŭ și protectorŭ s'a fondatŭ și s'a împuternicitŭ industria Englitereĭ, Franciеĭ, Germanieĭ; sub unŭ asemenea regimŭ Rusia, imperiŭ înapoiatŭ și curatŭ agricolŭ a reușitŭ să'șĭ creeze o industrie națională care satisface maĭ tóte cerințele consumațiuniĭ interióre, alimentândŭ în acelașŭ timpŭ un însemnatŭ comerciŭ de exportațiune; prin aceeașĭ procedare industria Statelorŭ-Unite ale Americeĭ a luatŭ o desvoltare care îngrijesce pe europenĭ; în fine grație totŭ vămilorŭ sale Austro-Ungaria a ajunsŭ astă-dĭ să rivaliseze în unele ramurĭ de industrie cu Staturile cele maĭ

înaintate. Prin urmare vămile nu suntŭ după cum pretindŭ unii economiști ortodoxi, o invenţiune a capetelorŭ speculative, ci suntŭ după cum ḑice ilustrulŭ germanŭ citatŭ mai susŭ, o consecinţă naturală a tendinţei popórelorŭ în a'şi căuta garanţii pentru conservaţiunea lorŭ şi a prospertiăţii lorŭ saŭ pentru a'şi stabili preponderinţa în materie de industrie şi comerciŭ.

Nu pretindemŭ să se adopteze în ţéra nóstră unŭ sistemŭ de vămi prohibitive; din potrivă ceremŭ ca sistemulŭ nostru să fie întemeiatŭ pe taxe protectóre după exemplulŭ celorŭ-l-alte ţĕri din Europa şi din America. Eŭ gândescŭ că ţĕrile luminate cu care vomŭ avea să tratămŭ, vorŭ înţelege că România nu póte face escepţiune în lume; că, ca Statŭ independentŭ, are dreptulŭ şi datoria de a lua mĕsurĭ pentru întărirea independinţei sale şi desvoltarea sa economică.

Aşa dară aceea ce avemŭ de făcutŭ înainte de tóte pentru a fonda o industrie naţională este să adoptămŭ o politică economică bine definită, fondată pe trebuinţele şi interesele nóstre, care să ţintéscă a ne păstra, a ne desvolta, şi a ne perfecţiona naţionalitatea.

Odată admisă necesitatea uneĭ politice comerciale, să cercetămŭ cari suntŭ cele-l-alte mijlóce a cărora întrebuinţare arŭ putea să desvolteze şi să încurajeze industria naţională.

Întâia lucrare cu care trebue să încépă aceĭ cărora li se încredinţéză administraţiunea intereselorŭ nó-

stre economice, este așternerea unuĭ program despre aceea ce aŭ de făcutŭ. În direcțiunea intereseloră publice ca și în a celoră private, ordinea în procedăriĭ, este unŭ elementŭ de succesŭ. Procedându pe dibuite, pe nemerite, fără rostŭ și fără scopŭ definitŭ, se expune cine-va la confusiune, la perderĭ sigure. În Statele bătrâne, care aŭ avutŭ fericirea să aibă în capulŭ guvernuluĭ ómenĭ cu priceperea de nevoile publice, suntŭ secolĭ de cândŭ se urmăresce cu stăruință și fără curmare realisarea concepțiuniloră privitóre la întemeiarea și desvoltarea economică. Astŭ-felŭ în Francia de la Colbert pînă în ḑiua de astă-ḑĭ, potrivitŭ cu timpulŭ și cu împrejurările s'a urmăritŭ înzestrarea Franciei cu industriile pe care le posedéză. Guvernele aŭ trecutŭ, însă scopulŭ s'a urmăritŭ și se urmăresce și în timpulŭ de față. Anglia a lucratŭ secolĭ fără să se depărteze de scopulŭ sĕŭ care era de a dobêndi supremația industrială și comercială. Austria executéză pînă astă-ḑĭ programulŭ economicŭ conceputŭ din seculile trecute. Rusia lucréză de la Petru celŭ Mare pentru a'șĭ crea industria. Staturile-Unite ale Americeĭ, după o încercare nenorocită a regimuluĭ libertățiĭ comerciuluĭ, șĭ-aŭ așternutŭ unŭ programŭ de economie națională și nu se abatŭ de la dênsulŭ cu tóte prevestirile cobitóre ce i se facŭ de discipuliĭ luĭ Cobden. Țĕrĭ micĭ ca Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia și Norvegia aŭ planulŭ lorŭ economicŭ și pre câtŭ le stă în putință nu se abatŭ de la dênsulŭ.

Ni se póte pune întrebarea : cum arŭ trebui

conceputŭ programulŭ nostru? Nu este aicĭ locŭlŭ pentru a desvăli pe largŭ modulŭ de a procede în asemenea materie. Afară de acésta cestiunea este gingașă și cere concursulŭ tutulorŭ cari s'aŭ ocupatŭ cu dênsa. În totŭ casulŭ după părerea mea arŭ trebui să se studieze tóte industriile care esistă în țéră, să se clasifice după natura și importanța lorŭ, specificându-se zona ce îmbrățișéză fie-care felŭ de fabricațiune; să se cerceteze care industriĭ trebuescŭ preferite, potrivitŭ cu trebuiuțele și mijlócele nóstre. Acestŭ inventariŭ economicŭ alŭ industrieĭ nóstre va servi de basă direcțiuneĭ ce trebue să se dea desvoltăriĭ și creațiuneĭ diferitelorŭ ramurĭ de industrie.

Industriile domestice esistente fiindŭ practicate după metóde vechĭ și costisitóre, pentru a le perfecționa, guvernulŭ trebue să aducă maestri străinĭ cu scopŭ de a învĕța pe aĭ noștri. Astŭ-felŭ, spre esemplu, pentru țesutulŭ postavurilorŭ ordinare, alŭ pânzeturilorŭ, alŭ țesĕturilorŭ tricotate, se vorŭ aședa maestri strĕinĭ în comunele cele maĭ importante cu îndatorirea de a învĕța pe țĕraniĭ și tîrgovețiĭ nostri meseria lorŭ. Specialitatea acestorŭ scolĭ profesionale practice va fi după localităț; în comunele unde se lucréză rotăria, precum suntŭ nenumĕrate sate în județele muntóse, se va da preferință scólelorŭ de rotărie și de tâmplărie de rêndŭ; acolo unde se cultivéză maĭ multŭ inŭ și cânepă se vorŭ preferi scólele de țesutŭ pânzeturĭ, și de fabricatŭ dantelărie și frînghierie; unde se

crescŭ gândacii de mătase se voru înființa ateliere pentru fabricațiunea panglicelorŭ; în localitățile unde se produce lână multă, se voru face ateliere pentru țesutulŭ stofelorŭ de lână, a păturilorŭ și plocatelorŭ, pentru fabricarea pălăriilorŭ, și altele.

După învĕțătura meserieĭ se voru căuta midlóce pentru a înlesni lucrătorilorŭ instrumente și unelte perfecțiouate, ca acelea ale maestrilorŭ învĕțătorĭ. Se voru împrăscia, spre esemplu, resbóie cu spata lată pentru țesutulŭ postavurilorŭ și pânzeturilorŭ, după cum suntŭ acelea cu care lucréză postovariĭ sașĭ în Transilvania și pânzariĭ din alte țĕrĭ. Procurarea uneltelorŭ și instrumentelorŭ este o urmare a învĕțăturei uneĭ meseriĭ, căcĭ în zadarŭ arŭ învĕța țĕrancele nóstre să țésă postavŭ de Brașovŭ dacă voru întrebuința resbóie cu care se țese dimia.

Nu înțelegŭ ca instrumentele să se dea gratuitŭ; se potŭ însă credita meseriașiĭ pînă ce le-arŭ putea plăti. De altă parte, cu ocasiunea concursurilorŭ de agricultură și industrie s'arŭ putea împărți ca premiurĭ unelte și instrumente, iar nu banĭ.

Aceea ce propunŭ pentru învĕțătura meseriilorŭ este conformŭ cu aceea ce s'a făcutŭ în tóte Statele. Colbert a adusŭ maestri din Italia și airea pentru a învĕța pe francesĭ meseriile și artele. In Anglia, Germania, Olanda, s'aŭ introdusŭ multe industriĭ prin maestri aduși într'adinsŭ și de către fabricanțiĭ francesĭ nevoiți a-și părăsi patria după revocarea edictuluĭ de la Nantes. In Rusia de la Petru-celŭ-Mare și pînă astădĭ s'aŭ adusŭ și se aducŭ maestri

streinĭ; lucrătorĭ de la Lyon aŭ învĕțatŭ pe muscalĭ să țésă admirabilele lorŭ stofe de mătase. In Statu-rile-Unite ale Americeĭ cele maĭ multe industriĭ s'aŭ introdusŭ de către emigranțiĭ veniți din Europa. Astădĭ, cu totŭ progresulŭ industrieĭ germane, esistă, între altele, scolĭ normale de țesutŭ în care se formézĕ profesorĭ pentru scóle de aceeașĭ natură din provinciĭ. Vomŭ cita, ca esemplu, scóla normală de țesutŭ din Stuttgard. Totŭ în Vürtemberg, afară de scóla normală se află scóle de țesutŭ dominicale în care învață ucenicĭi. Asemenea instituțiunĭ se află maĭ în tótă Germania. In Austria găsescĭ scóle practice de țesutŭ, de fabricatŭ dantelă și câte alte meseriĭ. Dantelele de Bohemia carĭ aŭ ajunsŭ să se vîndă și pe stradele Bucurescilorŭ, se fabricézĕ iarna de femeĭ și fete carĭ aŭ învĕțatŭ în scóla meseria lorŭ. Francia, Italia, Suedia și Norvegia aŭ scóle practice unde țĕraniĭ și târgoveții învață meseriĭ.

Fiindŭ-că maestriĭ streinĭ nu potŭ să rĕmâie toți în țéră, și afară de acésta arŭ costa prea multŭ întreținerea lorŭ potrivitŭ cu mulțimea trebuințelorŭ nóstre, guvernulŭ, județele și comunele avute să înființeze scolĭ normale în carĭ să se formeze învĕțătorĭ și învĕțătóre de meseriĭ pentru satele și orașele nóstre. Și când dicŭ învĕțătorĭ și învĕțătóre, înțelegŭ ómenĭ practicĭ, cari să-și cunóscă câtŭ se póte maĭ bine meseria, iar nu băeți tinerĭ înfumurați că sciŭ carte multă, căcĭ cu aceștia nu se maĭ învață meseriile prin sate.

Invĕţătura meseriilorŭ se póte introduce cu mare înlesnire în monastirile de maĭcĭ şi de părinţi. Fără nicĭ un îndemnŭ se organizaseră fabricĭ de postavŭ la Căldărușanĭ, la Cernica şi la monastirea Némţuluĭ. Maĭcile şi astădĭ ţesŭ stofe admirabile de bumbacŭ, de lână şi de mătase; cu puţine cheltuelĭ monastirile lorŭ arŭ putea deveni nisce adevĕrate scolĭ normale pentru industriile ţesutuluĭ.

In scólele populare de fete introducerea a diferite industriĭ arŭ îndeplini o lipsă adîncŭ simţită din sistemulŭ nostru de învĕţămîntŭ. Eŭ credŭ că arŭ fi maĭ de folosŭ ca elevele să înveţe ţesutulŭ stofelorŭ şi alte fabricaţiunĭ de cătŭ să cósă chipurĭ pe canava.

Orfelinatele şi asilurile când se vorŭ înfiinţa trebuescŭ organisate ca scóle profesionale pentru agricultură şi meseriĭ. Sistema practicată în Olanda, Belgia, Francia, Elveţia a datŭ resultate destulŭ de mulţumitóre pentru ca să ne îndemne a lua esemplu după aceste Staturĭ.

In fine penitenciarele de totŭ felulŭ potŭ deveni stabilimente moralisătóre şi productive când arŭ fi înzestrate cu ateliere pentru deosebite meseriĭ.

Acestea arŭ fi miḑlócele prin care s'arŭ putea introduce meseriile în satele şi în tĕrgurile nóstre. Succesulŭ depinde de modulŭ cum s'arŭ organisa scólele normale de meseriĭ; de aceea o asemenea lucrare trebue încredinţată unorŭ ómenĭ cu pricepere în materie şi cu tragere de inimă, iar nu cancelaristilorŭ carĭ arŭ compromite totŭ. Când arŭ

rĕmânea lucrulŭ pe organisatŭ, să fimŭ siguri că se voru afla bărbaţi de inimă şi cu îndestulă pricepere şi cari se voru simţi fericiţi punêndŭ cunoscinţele şi esperiinţa lorŭ în serviciulŭ uneĭ întreprinderi de utilitate naţională.

Pentru a da câtŭ se póte o maĭ puternică impulsiune desvoltăriĭ industrieĭ naţionale, de odată cu organisaţiunea învĕţătureĭ profesionale să se înfiinţeze în capitala Românieĭ o *Societate centrală pentru încuragiarea industrieĭ naţionale*, la care să ia parte nu numaĭ specialiştiĭ ci tóte persónele carĭ se interesezŭ de prosperitatea industrieĭ nóstre. In afară de Societatea centrală se voru înfiinţa societăţi judeţene pentru acelaşĭ sfîrşitŭ, care, de şi independente, voru sta în legăturĭ strînse cu cea din Bucurescĭ. Misiunea acestorŭ asociaţiunĭ arŭ fi încuragiare pe tóte căile a producţiuneĭ industriilorŭ locale; ele arŭ da exemplulŭ preferinţeĭ ce trebue acordată obiectelorŭ de fabricaţiune română; ele arŭ organisa expositiunĭ industriale, societăţi cooperative de producţiune şi de consumaţiune; într'unŭ cuvîntŭ societăţile pentru încuragiarea industrieĭ naţionale arŭ fi centrurĭ împrejurulŭ cărora s'arŭ grupa toţĭ aceia carĭ, potrivitŭ cu midlócele lorŭ, potŭ contribui la înflorirea industrieĭ naţionale.

Cu privire la Societăţile industriale, Statele înnaintate ne potŭ servi de povăţuitorŭ. In Germania nu se află orasŭ de óre-care importanţă care să nu aĭbă o societate de încuragiare a industrieĭ germane în generalŭ saŭ a industrieĭ locale. Aceste So-

cietăți facu esposițiuni provisorii saŭ permanente, împartŭ premiuri și publică o fóie specială locală. La anumite epoce aceste asociațiuni se întrunescŭ pentru a studia împreună mijlócele prin care și-arŭ putea îndeplini mai cu folosŭ misiunea lorŭ.

Mai esistă totŭ în Germania asociațiuni speciale pentru óre-care industrii, precum asociațiunile fabricanților de pânzeturi și alte stofe de bumbacŭ, de lâneturi, de mătăsării, de ațituri. Aceste societăți se întrunescŭ câtŭ mai desŭ pentru a se consfătui asupra intereselorŭ industriei lorŭ. In intervalulŭ care desparte întrunirile lorŭ, ele suntŭ represintate de unŭ comitetŭ însărcinatŭ să urmărésca efectulŭ hotărârilorŭ saŭ petițiunilorŭ lorŭ. Intre aceste asociațiuni se póte cita ca mai presusŭ de tóte *Asociațiunea centrală a industrialilorŭ germani*, fondată la Berlin în 1876. Ea se compune din delegații tutulorŭ societăților locale saŭ speciale; scopulŭ sĕŭ este de a asigura interesele economice și industriale ale țĕrei, și de a protege munca națională.

Austria, Belgia, Francia, Italia, Eveția și alte țĕri aŭ asociațiuni organisate analogŭ; scopulŭ lorŭ finalŭ este încuragiarea industriei naționale.

Admițêndŭ că s'arŭ aplica mĕsurile de mai susŭ pentru înființarea uneĭ industrii naționale; că s'aŭ organisatŭ societăți industriale pentru încuragiarea și desvoltarea industriilorŭ născênde; în sfârșitŭ că industriile înființate aŭ începutŭ să producă, vine ntrebarea dacă tóte acestea suntŭ de ajunsŭ pentru a garanta esistența și prosperitatea industriei nóstre.

Cum staŭ lucrurile astă-dĭ în aceea ce privesce relațiunile nóstre comerciale cu diferitele Staturĭ, relațiunĭ regulate conformŭ cu convențiunile de comerciŭ ce s'aŭ încheiatŭ cu dênsele, va fi cu neputință industrialilorŭ românĭ să producă în condițiunĭ care să le permită a lupta cu folosŭ contra concurenței din afară. Dacă țĕrile înaintate în industrie și totŭ simtŭ nevoie de a-și ocroti producțiunea națională prin taxe vamale. dar o țéră care se află la începutŭ, cum arŭ putea óre să concureze cu celel-alte care-ĭ suntŭ superióre maĭ din tóte punctele de privire? Acésta este în destulŭ de învederatŭ; însă, din nefericire, suntemŭ legați, și pînă ne va veni timpulŭ să încheiemŭ alte tractate de comerciŭ, suntemŭ nevoiți să îndurămŭ concurența nepotrivită ce ne facŭ fabricatele străine. Pînă atuncĭ nu vĕdŭ altŭ midlocŭ de câtŭ încuragiarea directă de către Statŭ și de către particularĭ.

Statulŭ consumă anualŭ pentru întêmpinarea feluritelorŭ trebuințe ale serviciilorŭ publice, obiecte pre câtŭ de numeróse, pre atâtŭ de variate. Fie-care din noĭ scie că cu spesele țĕreĭ se întreține oștirea de tóte armele, o sumă de internĭ în stabilimentele publice, atâta lume în casele de bine-facere și în spitaluri, precum și în penitenciare. Tótă acéstă lume, și în particularŭ oștirea întrebuințéză pentru îmbrăcăminte și pentru munițiunĭ obiecte fabricate de maĭ multe industriĭ; astŭ-felŭ suntŭ postavurile, pânzeturile, încălțămintea, curelăria, armurăria, ș.al. Lăsândŭ la o parte unele dintre arme, eŭ credŭ că

tóte cele-l-alte obiecte trebuincióse oștireĭ arŭ trebui să se cumpere din țéră. Nu vĕdŭ pentru ce Rusia și alte Staturĭ a cărora industrie datézĕ de curêndŭ, și-arŭ întreține armatele cu obiecte de fabricațiune națională, și numaĭ noĭ nu amŭ face acésta. Repausatulŭ Nicolae Băleanu a propusŭ în nenumĕrate rênduri să îmbrace oștirea cu postavurĭ lucrate în fabrica sa. O propunere analógă s'a făcutŭ și de d-lŭ Dimitrie Simu, care avea o fabrică de postavŭ în Bucurescĭ. In sfîrșitŭ în cele din urmă colonelulŭ Alcazŭ după ce a cumpĕratŭ fabrica de postavŭ de la d-lŭ Cogălniceanu, a încheiatŭ contractŭ cu ministerulŭ de resbelŭ pentru a da postavulŭ trebuitorŭ armateĭ.

Admițêndŭ ca s'arŭ lucra postavurĭ în deosebite părțĭ ale țĕreĭ, eŭ gândescŭ că s'arŭ putea îndatora guvernulŭ prin anume lege că să îmbrace oștirea cu postavŭ localŭ. Ministerulŭ de resbelŭ arŭ împărți diferiților fabricanțĭ probe după postavurile de care arŭ avea trebuință; arŭ fixa prețurile după o normă óre-care; în fine arŭ regula primirea și alte amĕnunte.

Totŭ asemenea s'arŭ procede pentru procurarea pânzeturilorŭ, a încălțămințeĭ, a curelărieĭ și alte obiecte. Este lesne de înțelesŭ că singură clientela armateĭ arŭ fi deja o încuragiare pentru industria română, fiindŭ-că ĭ-arŭ asigura o desfacere sigură a uneĭ părțĭ din productele sale. De altă parte consumațiunea a uneĭ părțĭ din publicŭ arŭ spori a-

céstă clientelă și cu modulŭ acesta industriașiĭ noștri arŭ putea lucra.

Intr'unŭ cuvîntŭ totŭ ce se cumpĕră cu banĭ publicĭ fie pentru armată, fie pentru internatele Statuluĭ, fie pentru împiegațĭ de tótă mâna care pórtă uniformă să se ia din țéră, afară de acele obiecte care nu s'arŭ putea fabrica pe locŭ.

Ca precedentŭ avemŭ învoiala făcută cu D. Alcazŭ pentru a i se cumpĕra postavulŭ trebuitorŭ oștireĭ; concesiunea acordată Fabriceĭ de chârtie pentru a îndestula tóte serviciile publice cu chârtia trebuincĭósă. Aceea ce s'a făcutŭ pentru aceste fabricĭ se póte face și pentru altele. Și când dicŭ fabricĭ, rogŭ să se noteze că nu înțelegŭ numaĭ stabilimente marĭ, ci din contra industria domestică în înțelesulŭ ce'ĭ amŭ datŭ în cursulŭ acesteĭ lucrărĭ.

Când industriașiĭ țĕranĭ și ceĭ din târgurĭ arŭ fi siguri că în totŭ anulŭ li se va cumpĕra postavŭ, pânzeturĭ, pelărie și alte producte industriale, să fimŭ încredințațĭ că nu vorŭ avea nevoie de altŭ îndemnŭ pentru a lucra și a'șĭ desvolta industriile lorŭ. Astă-dĭ când nu li se cumpĕră nicĭ unŭ firŭ de ață pentru trebuințele publice și totușĭ târgurile de la Rucărŭ, Ploescĭ și altele suntŭ pline cu pânzeturĭ și postavurĭ de țéră.

Eŭ unulŭ mĕ razimŭ în acéstă sistemă de a creea industria națională nu numaĭ pe consumațiunea Statuluĭ, dară și pe a particularilorŭ. Suntŭ încredințatŭ că româniĭ din simțŭ de patriotismŭ se vorŭ întrece în a purta vesminte naționale; că toțĭ, de la

micŭ pînă la mare, vorŭ preferi albiturile de masă indigene; ciorăpărie și tote obiectele tricotate în țéră vorŭ fi mai căutate de cătră acele fabricate din vechiturĭ în unele din fabricile străine. Nu se póte admite că atuncĭ când armată, drumurĭ de ferŭ, postă și telegrafŭ, internĭ aĭ Statuluĭ, funcționarĭ de tótă mâna îndatorați a purta uniformă, nu se póte admite dicŭ că numaĭ particularĭ să urmeze a se îmbrăca cu stofe de proveniență streină; din potrivă eŭ credŭ eĭ vorŭ fi ceĭ d'âmtâiŭ cari să dovedéscă prin fapte că sciŭ să se hotărască când este în cestiune creațiunea industrieĭ naționale.

Cestiunea ce amŭ tratatŭ este una dintre cele maĭ importante pentru economia națională. Schițândŭ planulŭ acesta pentru întemeiarea uneĭ industrĭĭ române, nu dóră că mi-a trecutŭ prin minte că mijlócele ce propunŭ suntŭ cele maĭ nemerite; că afară de acestea nu maĭ esistă altele. Credința mea este că după starea de astă-dĭ a lucrurilorŭ nu vĕdŭ cum s'arŭ putea procede într'altŭ-felŭ pentru creațiunea industrieĭ în România. Negreșitŭ că mulțĭ alțĭ vorŭ fi cugetatŭ ca și mine asupra acesteĭ cestiunĭ; că mulțĭ vorŭ fi combinatŭ proiecte pentru organisarea industrieĭ nóstre; bine-voiască a le scóte la lumină, ca să le studiemŭ și în unire să hotărâmŭ ce direcțiune să apucămŭ. Interesele cele maĭ vitale ale țĕreĭ ne comandă a nu maĭ amâna soluțiunea acesteĭ cestiunĭ, căcĭ totŭ amânêndŭ póte că împrejurările se vorŭ schimba întru atâtŭ în câtŭ

fondarea industriei române să devie imposibilă. Încheiându rogu pe toți cari se intereséză de desvoltarea economică a acestei țări; pe toți cari suntu încredințați că viitorulu nostru politicu este strânsu legatu cu starea nóstră economică, să îmbrățișeze cu căldură cestiunea fondării industriei în țéra nóstră. Pe de altă parte mě credu datoru a reaminti Corpuriloru legiuitóre și guvernului, că creațiunea industriei atârnă în mare parte de legile ce se voru face în acésta privință; prin urmare ca representanți ai intereseloru generale au respunderea atâtu înaintea celoru de astă-di câtu și a viitorimei, dacă nu voru lucra pentru a înzestra țéra cu acele legi de la a cărora punere în lucrare atârnă fondarea ndustriei naționale.

INDUSTRIA ROMÂNĂ

FAȚĂ CU

LIBERTATEA COMERCIULUĬ DE IMPORTAȚIUNE[1]

OCHIRE GENERALĂ

O preocupațiune care merge crescându din ce în ce maĭ multŭ, agitéză poporulŭ românŭ de câțĭ-va anĭ și cu osebire de treĭ anĭ încóce : acésta este ruinarea maĭ complectă a născêndeĭ nóstre industriĭ. Ómeniĭ ceĭ maĭ străinĭ de cunoscințele economice, lipsițĭ chiar de aceea ce se numesce obicĭnuitŭ învĕțătura elementară, parŭ atâtŭ de îngrijațĭ de acéstă retrogradare economică a Românieĭ, că nu se sfiescŭ a'țĭ ḑice cu tótă simplitatea : țéra nóstră este amerințată de peire căcĭ, ḑicŭ eĭ, lucru nepomenitŭ până acum la românĭ, meseriașiĭ îșĭ părăsescŭ meseria lorŭ și caută a trăi cu alte mijlóce;

(1) Acéstă lucrare făcută în 1872, s'a publicatŭ în *Revista Sciințifică* din 1873. Convingerile mele cu privire la industria națională fiindŭ aceleașĭ astă-ḑĭ ca și acum ḑece anĭ, și starea nóstră economică neschimbându-se, amŭ creḑutŭ de cuviință să retipărescŭ acestŭ studiŭ.

cismarĭ, croitorĭ, tabacĭ, postăvarĭ, boiangiĭ etc., se ducŭ să sape, să lucreze la drumurile de ferŭ, se facŭ servitorĭ pe la curțĭ; femeile cari trăiaŭ cu aculŭ, aŭ ajunsŭ de nu sciŭ de ce să se maĭ apuce, se bagă jupânese prin case și fetele lorŭ lucréză la binale, orĭ sapă la viĭ, séŭ cine scie ce maĭ facŭ.

Ceĭ cu învĕțătură, și carĭ prin urmare vĕdŭ lucrurile maĭ bine când voiescŭ și caută să le vadă, parŭ și maĭ îngrijațĭ; aceștia 'țĭ spunŭ pe tóte tonurile că fabricele de postavŭ fondate de N. Bălénu, M. Cogălnicénu, D. Simo și alțiĭ, aŭ căḑutŭ; că tăbăcăriile și fabrica de lumînărĭ de stearinŭ a luĭ Bălénu s'a închisŭ; că fabrica de chârtie a luĭ Asachi este pustiă; că fabricile de sticlă de la Târgoviște, de la Grozăvescĭ suntŭ ruinate; că fabricile de testimele, de basmale aŭ dispărutŭ de anĭ; că puținele fabricĭ de pălăriĭ ce maĭ există de abia se maĭ ținŭ de aḑĭ până mâĭne; că meseriile practicate de către românĭ, croitoria, cismăria, blănăria, tăbăcăria, și câte altele, disparŭ pe fie-care ḑi; că târgurile române carĭ eraŭ pline de croitorĭ românĭ suntŭ astă-ḑĭ aprovisionate numaĭ cu haĭne de Viena; că fabricațiunea pânzeturilorŭ în casă cu războiulŭ tradiționalŭ în tóte satele Românieĭ, a peritŭ și a fostŭ înlocuitŭ cu pânza numită *americă;* că industria mătăseĭ, care se părea a fi născută în România, atâtŭ era de rĕspândită, a dispărntŭ maĭ cu totulŭ; că din causa tutulorŭ acestora poporulŭ românŭ atâtŭ de renumitŭ prin frumusețea portuluĭ sĕŭ, portŭ de bărbați și de femeĭ, a ajunsŭ în multe

localităţi să nu'lu mai cunoscă atâtu l'a schimonositu albăstrelele, stămburile urîcióse, răritura de pânză de americă şi acele basmale de capu atâtu de ridicole comparate cu frumósele nóstre marame; că, în fine, industria nóstră naţională, potrivită cu gustulu şi trebuinţele nóstre, piere pe ḑi ce trece astu-felu că peste câţi-va ani nicĭ nu se mai va găsi urma de dênsa.

Şi unii şi alţii, învĕţaţii şi ceĭ cu bunu simţu, le ḑicu tóte acestea, şi apoĭ ceea ce este şi mai multu, parŭ atâtu de îngrijaţi, atâtu de preocupaţi de acéstă stare de lucruri, ca cum verĭ-unu pericolu mare arŭ amerinţa ţéra acésta.

Întru câtu ne privesce, auḑimu aceste tânguiri pe tótă ḑiua. Ceea ce ne surprinde şi mai multu, este că vedemu ómeni cari nicĭ odată în viaţa lorŭ n'aŭ cugetatu la industrie, ómeni cari trăiescu fiindu-că i-a lăsatu Dumneḑeu pe pământu, fără să le pese déca pământulu arŭ fi românescu, rusescu, germanu séu orĭ-cum ar fi, vedemu ḑicemu, chiar pe asemenea nepăsători că s'aŭ pusu şi eĭ pe gânduri şi te întrébă cu tótă seriositatea : unde vomu ajunge şi ce este de făcutu?

Acéstă preocupaţiune, acéstă îngrijire a unui poporu întregu care numai de economia sea naţională n'a fostu gelosu până astă-ḑi, merită o deosebită atenţiune, căci după noĭ este simtoma unui morbu gravu, unui morbu amerinţătoru. Când o nevoie ajunge să fie simţită şi de către ceĭ mai simpli; când o idee se nasce de odată în tóte spiritele fără verĭ-o

preparațiune prealabilă, fără vre-o propagandă sĕŭ îndoctrinare; când temerea ajunge să fie generală, trebue să se ia aminte căcĭ situațiunea este gravă. Décă cuvêntulŭ *Vocea poporuluĭ este vocea luĭ Dumneḑeŭ,* se póte aplica maĭ raționalŭ este în asemenea ocasiunĭ. Popórele aŭ o presciință a lorŭ, înăscută cu dênsele care le face se prevéḑă adesea viitorulŭ cu o exactitate surprinḑétóre. Când o țéră întrégă, unŭ poporŭ întregŭ ne va spune că *nu este bine de noĭ,* să fimŭ sigurĭ că spune adevĕrulŭ. A pretinde altŭ-felŭ, a ḑice că poporulŭ nu scie ce spune, este a călca în picióre istoria și a pune pe omŭ maĭ josŭ de câtŭ animalele. Cum? Admitemŭ că cocoriĭ, rândunelele, berzele și alte păsĕrĭ simtŭ că are să se strice timpulŭ și plécă; că multe animale prevĕḑŭ că are să vie iarna și'și pregătescŭ culcușulŭ; că planta chiar 'și dirigéză rădăcinile spre isvóre, și amŭ refusa omuluĭ prevederea unorŭ calamitățĭ carĭ aŭ să'lŭ bântuiască, când aceste calamitățĭ suntŭ anunțate prin felŭ de felŭ de semne? Acésta nu este admisibilŭ, și nicĭ credemŭ că s'arŭ găsi ómenĭ carĭ să mérgă până acolo cu disprețulŭ către poporŭ, ca să'lŭ asimileze cu petrile, căcĭ numaĭ acestea nu prevĕḑŭ, nu simtŭ.

Lucru straniŭ, cu tóte acestea! Pe când poporulŭ românŭ, pe când ómeniĭ ceĭ maĭ simpli, manifestéză acéstă îngrijire, o sémă de ómenĭ cu învĕțătură, trăițĭ prin țĕrĭ străine, nu numaĭ că nu suntŭ preocupațĭ, nu numaĭ că nu vĕḑŭ celŭ maĭ micŭ pericolŭ în acéstă stare de cădere a industrieĭ române și în

inundarea țĕreĭ cu obiecte de fabricațiune străină, déră, din contra, pretindŭ că lucru este fórte naturalŭ, fórte logicŭ, și aceea ce este maĭ multŭ, fórte folositorŭ pentru țéră, pentru prosperitatea eĭ politică și economică. De unde provine acéstă divergență; pentru ce unĭĭ se îngrijescŭ, se întristéză și alțiĭ se bucură, unĭĭ suntŭ convinșĭ că unŭ mare pericolŭ ne amerință, éră alțiĭ susținŭ că acéstă stare de lucrurĭ este o dovadă că țéra prosperéză, că merge înainte? Și unĭĭ și alțiĭ românĭ, prin urmare de o potrivă interesațĭ ca țéra să mérgă bine, și cu acestea între prevederile lorŭ există un abisŭ. Care să fie causa? Credemŭ că vomŭ arata-o maĭ josŭ.

Istoria economică a tutulorŭ popórelorŭ din Europa cum și a Staturilorŭ-Unite ale Americeĭ, ne spune la fie-care pagină că ómeniĭ de Statŭ, aŭ fostŭ în toțĭ timpiĭ și în tóte locurile geloșĭ de a'șĭ înzestra țĕrile respective cu tóte industriile posibile; că pentru a ajunge să realiseze acestŭ scopŭ, diferitele Staturĭ n'aŭ cruțatŭ nicĭ unŭ sacrificiŭ. Pentru a susține cu fapte adevĕrulŭ conținutŭ în aceste câte-va rênduri, amŭ schițatŭ istoria desvoltărieĭ industriale a câte-va Staturĭ europene și a Staturilorŭ-Unite. Lectoruld care va bine-voi să dea atențiune acesteĭ lucrărĭ, sperămŭ că se va convinge, după cum ne-amŭ convinsŭ și noĭ, că, în nicĭ-o parte a lumeĭ industria nu s'a implantatŭ și n'a prosperatŭ de sine; că ómeniĭ cărora a fostŭ, după timpĭ, încredințată cărmuirea Staturilorŭ, a trebuitŭ pentru a introduce diferite industrieĭ ca să caute a aduce

ómenĭ specialĭ din alte țĕrĭ, să încurajeze în întru desvoltarea acelorŭ industriĭ născênde, garantându-le în acelașŭ timpŭ contra concurenței din afară. Acésta a fostŭ politica urmată fără escepțiune până pe la anulŭ 1820. La acéstă epocă, după ce cartea luĭ Adam Smith asupra *Avuției națiunilorŭ* își făcuse drumulŭ, o sumă de economiștĭ și de ómenĭ de Statŭ englesĭ, începură a propaga cu tótă energia și ardórea de care suntŭ capabilĭ aceia carĭ simtŭ că unŭ pericolŭ eminente le amenință țéra că a venitŭ timpulŭ ca Staturile Europeĭ să renunțe la regimulŭ protectorŭ; că tóte barierile comerciale trebuescŭ desființate; în fine că comerciulŭ internaționalŭ supusŭ până aci regimuluĭ protectorŭ, să deviă cu totu liberŭ; mărfurile să pótă intra dintr'o țéră într'alta fără a maĭ fi proprite cu taxe de importațiune.

Înainte de a fi propagată de către englesĭ, libertatea comercială fusese scósă la lumină ca teorie de către francesulŭ Quesnay, fondatorele scóleĭ fisiocratice. Acestuia maĭ multŭ ca filosofŭ și ca filantropŭ de câtŭ ca omŭ de Statŭ și economistŭ practicŭ, îĭ plăcea se considere lumea ca o republică comerciantă; raționa pentru fericirea omenireĭ și maĭ în totŭ-d'auna făcea abstracțiunĭ.

Astŭ-felŭ déră în urma ideilorŭ luĭ Quesnay și Smith economia politică care până aci fusese pentru ómeniĭ de Statŭ din tóte țĕrile și în specialŭ din Englitera și Francia, o sciință care arăta cum se desvoltéză avuția națională a fie-căruia Statŭ în

parte, deveni o sciință umanitară. Ómenii carĭ începură să o cultiveze, luându pe Schmith de modelŭ, uĭtară că esista națiunĭ; că națiunile aŭ interese diverse; avură și aŭ până astădĭ în vedere lumea întrégă, umanitatea.

Americanulŭ Thomas Cooper, unulŭ dintre ceĭ maĭ călduroșĭ apĕrătorĭ aĭ libertățeĭ comerciale, credêndŭ că totŭ nu este înțelesŭ pe deplinŭ, scria că «națiunea este o invențiune gramaticală, imaginată numaĭ pentru a înlătura perifrasele, ce-va care nu există de câtŭ în creeriĭ ómenilorŭ politicĭ.»

Nimenĭ nu se póte îndoi despre bunele intențiunĭ ale unorŭ ómenĭ însemnațĭ ca Smith; nimenĭ nu contestéză că lumea se îndruméză treptatŭ către libertatea comercială, către relațiunĭ, ca să ḑicemŭ așa, frățescĭ între popóre; că viitorulŭ va produce o confederațiune universală de popóre producêndŭ în pace; ceea ce însă ne permitemŭ a crede d'împreună cu alțĭ ómenĭ celebriĭ, și între alțiĭ cu ilustrulŭ economistŭ List, este că în momentulŭ de față tótă lumea nu este încă gata ca să se aplice asemenea teoriĭ; că de o cam dată, după cum ḑice economistulŭ citatŭ, «economia politică séŭ națională, plecându de la ideea de naționalitate, trebue să învețe cum o națiune dată, în situațiunea actuală a lumeĭ, și ținându în sémă împrejurările carĭ ĭ suntŭ particulare, póte conserva și ameliora starea sa economică.» Permisŭ economiștilorŭ teoreticĭ să privéscă desvoltarea economică a națiunilorŭ din punctulŭ de vedere cosmopolitŭ, umanitarŭ; per-

misŭ să îndemne lumea ca să se aplice a lucra pentru a pregăti o asociațiune universală între popóre, pentru a se apropia și a realisa visurile de pace perpetuă, de înfrățire universală ale abateluĭ de Saint-Pierre și Enric IV; permisŭ, în fine, ca să urmăréscă adoptarea cu timpulŭ a libertățiĭ comerciale; însĕ, fie permisŭ și economiștilorŭ practicĭ, ómenilorŭ de Statŭ chiămați a cărmui și a presida la desvoltarea economică a diferitelorŭ Staturĭ, a le asigura independința națională, ca, ținêndŭ sémă de starea politică, socială și economică actuală, și de interesele particulare ale fie-căria națiunĭ, să lucreze în sensulŭ economieĭ naționale.

Schița istorică care urméză maĭ la vale, va arĕta că ómeniĭ de Statŭ, cu tóte stăruințele economiștilorŭ cosmopoliți, aŭ urmatŭ până în ḑiua de astă-ḑĭ o politică economică cu totulŭ opusă doctrineĭ libertățiĭ absolute a comerciuluĭ; că guvernulŭ englesŭ n'a intratŭ pe calea libertățiĭ comerciale de câtŭ atuncĭ cândŭ s'a convinsŭ că industria englesă póte concura cu industria lumeĭ întregĭ; că și astă-ḑĭ Englitera a păstratŭ în legislațiunea sea tarife în destulŭ de protectóre pentru unele producte; — că Francia, cu tótă prosperitatea industrieĭ și comerciuluĭ sĕŭ, are până astă-ḑĭ o legislațiune vamală fórte protectóre; — că Austria și Rusia nu se mulțumesce numaĭ pe taxe protectóre, dĕră și prohibéză importarea maĭ multorŭ obiecte; că Staturile-Unite ale Americeĭ, a cărora industrie este maĭ înflorită de câtŭ a celorŭ maĭ înaintate Staturĭ din

Europa, totuși aŭ până în minutulŭ de față legislațiunea cea mai protectóre; că industria, agricultura și comerciulŭ aŭ înfloritŭ în tóte Staturile, fără escepțiune, sub regimulŭ protectorŭ; că în fine câte-va Staturi cari din causa nesciinței și a nepricepereĭ, séŭ din alte împrejurări aŭ renunțatŭ la sistemulŭ protectorŭ, n'aŭ nici-o industrie, staŭ în amorțire.

România, cu risiculŭ de a'și compromite existența sea politică, de a nu vedea nici o industrie importantă prinzêndŭ rădăcini pe teritoriulŭ sĕŭ, de a fi pentru vecĭ colonia a acelorŭ Staturi cari 'ĭ trimitŭ productele industrieĭ, nu póte să urmeze altă cale de câtŭ aceea pe care a urmat'o și o urméză până astă-dĭ tóte Staturile înflorite. Arŭ fi o sumeție care arŭ periclita existența națională, ca noĭ să pretindemŭ a face mai bine de câtŭ Englitera, Francia, Germania etc. Suntŭ permise experiențele când ele nu lovescŭ existența unuĭ Statŭ; însă nu putemŭ admite că pentru a face plăcere scóleĭ engleze, scóleĭ economice cosmopolite, să ne apucămŭ noĭ să experimentămŭ teoriile neaplicate până astă-dĭ de către nici o țéră dintre acelea cari aŭ ajunsŭ la óre-care gradŭ de prosperitate. Déca în lumea acésta arŭ exista o turmă și unŭ păstorŭ; décă ómeniĭ în locŭ să caute a se cotropi și a se sfâșia, arŭ trăi ca frațiĭ; dacă chiar în condițiile de astă-dĭ, România arŭ fi totŭ atâtŭ de înaintată ca și Englitera, atuncĭ negreșitŭ că protecțiunea contra concurenței străine ar fi în dauna intereselorŭ nóstre. Déră ce suntemŭ? Ce industrie avemŭ? În ce stare ni se

află comerciulŭ? Adepții scóleĭ cosmopolite ne vorŭ dice că industriile create prin protecțiune nu potŭ fi durabile; și noĭ la rêndulŭ nostru le vomŭ rĕspunde, că nu vedemŭ industria francesă creată de Colbert și desvoltată sub regimulŭ protectorŭ, să nu fi duratŭ; asemenea și acea englesă, americană și altele. Noĭ nu ceremŭ ca în România să se introducă industriĭ imposibile, ci dintre acelea fără carĭ unŭ Statŭ trebue consideratŭ ca barbarŭ: astŭ-telŭ sunt fabricațiunea postavurilorŭ, a pânzeturilorŭ de inŭ și de cânepă, a stofelorŭ de lâna și mătase, industria feruluĭ, fabricațiunea pieilorŭ, a chârtieĭ și altele, carĭ tóte arŭ prospera décă la începutŭ arŭ fi încuragiate și protegiate. Ni se va opune însĕ că nicĭ acésta nu putemŭ face căcĭ tractatulŭ de comerciŭ încheiatŭ între Turcia (1) și alte Staturĭ ale Europeĭ ne este impusŭ, și că după acestŭ tractatŭ nu putemŭ avea taxe protectóre. Scimŭ, din nefericire, că unele Staturĭ ne-a iubitŭ atâtŭ de multŭ și aŭ doritŭ să vadă țéra acésta atâtŭ de prosperă, încâtŭ aŭ luatŭ tóte mĕsurile ce le-a statŭ în putință pentru ca să nu apucămŭ pe calea greșită pe care aŭ apucatŭ ele înși-le! Acestŭ tractatŭ pe cari românii nu'lŭ recunoscŭ și nu'lŭ potŭ recunósce, căcĭ acésta arŭ fi peirea lorŭ, nu are să fie eternŭ, numaĭ noĭ să scimŭ lucra. Afară de acésta avemŭ destule mijlóce pentru a putea încuraja industriile locale până atuncĭ când vorŭ ajunge în stare ca să se lupte cu industriile străine

(1) Să se noteze că acéstă lucrare datéză din 1873.

și aceste mijlóce suntŭ scutirea de orĭ-ce dărĭ pentru unŭ timpŭ datŭ, înlesnirĭ de esploatațiune, scutirea de vamă a mașinelorŭ industriale, propagarea învĕțămêntuluĭ profesionalŭ, preferința acordată de către Statŭ și de către particularĭ productelorŭ indigene, sporirea taxelorŭ comunale pentru obiectele străine, etc. Cu aceste mijlóce şi cu maĭ multŭ patriotismŭ ca până astă-dĭ; cu hotărîrea de a face cum aŭ făcutŭ alte națiunĭ, nu este îndoială că vomŭ crea industria română. Décă însă vomŭ continua ca până astă-dĭ ca să aplicămŭ doctrinele cosmopolite; să alergămŭ la străinĭ pentru cele maĭ micĭ obiecte; să disprețuimŭ totŭ ce este națională și să preferimŭ totŭ ce este străinŭ; să dirigemŭ educațiunea copiilorŭ în așa felŭ ca românĭ să aștepte totŭ de la budgetŭ lăsându meseriile pe séma străinilorŭ; décă, în fine, vomŭ lucra cum n'a lucratŭ nicĭ o națiune pe lume, călcându cu modulŭ acesta în picióre învĕțăturile experienței, atuncĭ putemŭ fi siguri că nu vomŭ maĭ vedea nicĭ odată împlântându-se industriile în patria nóstră; și aceea ce este maĭ gravŭ, ne vomŭ trezi într'o dĭ copleșiți de străinĭ și tóte isvórele de avuție scăpate din mânile nóstre; cu alte cuvinte vomŭ deveni străinĭ în țéra nóstră. Și culpa va fi a nóstră, și nu vomŭ avea a ne plânge de cătŭ de îndărătnicia nóstră.

Să nu ne scape din vedere că pe când noĭ stămŭ indiferințĭ întru cătŭ privesce creațiunea industrieĭ naționale, străiniĭ se ocupă de noĭ și de folósele ce potŭ trage din țéra nóstră pentru manufacturile și

comerciulŭ lorŭ. In adevĕrŭ, iacă poveţile ce da compatrioţilorŭ sĕi marele economistŭ şi patriotŭ germanŭ List, încă de pe la anulŭ 1841.

«Arŭ trebui să se organiseze unŭ bunŭ sistemŭ «de agenţi consularĭ şi diplomaticĭ germanĭ în co- «respondinţă uniĭ cu alţiĭ. Arŭ trebui să se invite «junii naturalişti ca să strebată aceste ţĕrĭ (Ame- «rica centrală şi meridională), şi a le face cunos- «cute prin raporturĭ imparţiale, junĭ comercianţi «ca să le esploreze, şi medicii tinerĭ ca să mérgă «a'şĭ esercita acolo profesiunea lorŭ. Arŭ trebui să «se însufleţéscă, să susţină prin luare de mesurĭ se- «rióse şi să se ocrotéscă cu o protecţiune particu- «lară companiile carĭ s'arŭ constitui în pieţele ma- «ritime ca să cumpere în aceste ţĕrĭ pămênturĭ «întinse pentru a le colonisa cu germanĭ, societăţile «de comerciŭ şi de navigaţiune alŭ cărora scopŭ «arŭ fi ca să înlesnéscă desfacerea productelorŭ din «fabricile germane şi să organiseze liniĭ de vapóre, «societăţile miniare carĭ şi-arŭ propune de a între- «buinţa luminile şi munca germanilorŭ pentru es- «ploataţiunea imenselorŭ avuţiĭ minerale. Staturile «(germane) asociate arŭ trebui să caute prin tóte «mijlócele posibile ca să atragă buna-voinţă a po- «pórelorŭ şi mai cu sémă aceea a guvernelorŭ şi a «o întrebuinţa în folosulŭ siguranţeĭ generale, a căi- «lorŭ de comunicaţiune, a ordineĭ publice; nu arŭ «trebui să se sfiiască dacă acésta arŭ fi unŭ mijlocŭ «pentru a'şĭ atrage buna-voinţă a guvernelorŭ a-

«cestorŭ ţĕrĭ, chiar de a le veni în ajutorŭ trimi-
«ţêndu-le forţe auxiliare respectabile.

«*Aceeaşi politică arŭ trebui urmată în privinţa O-*
«*rientuluĭ, a Turcieĭ de Europa şi a ţĕrilorŭ Dunărĭĭ*
«*de josŭ. Germania are unŭ interesŭ imensŭ ca să vadă*
«*domnindŭ în acéstă regiune sicuranţa şi ordinea,*
«*căcĭ emigraţiunea care s'arŭ dirige cătrŭ acéstă parte*
«*este cea maĭ uşióră pentru indivizĭ, precum şi cea*
«*maĭ avantagiósă pentru naţiune. Cu de cinci orĭ maĭ*
«*puţinĭ banĭ şi timpŭ de câtŭ costă pentru a ajunge pe*
«*ţĕrmurile laculuĭ Eria, unŭ locuitorŭ de la Dunărea*
«*de josŭ póte să se transporte în Moldavia şi în Vala-*
«*chia, saŭ în Serbia, saŭ pe ţĕrmulŭ Sudŭ-Vestŭ alŭ*
«*mărĭĭ Negre.* Ceea ce atrage de preferinţă pe co-
«lonii germanĭ cătra Staturile-Unite este libertatea
«cea mare, sicuranţa şi ordinea care domnesce a-
«colo. Insă, în situaţiunea în care se află Turcia,
«nu arŭ fi imposibilŭ Statutilorŭ germane, în unire
«cu Austria, ca să opereze în starea socială a ace-
«steĭ localităţĭ ameliorăţiunĭ carĭ arŭ face să dis-
«pară neplăcerea ce simtŭ coloniĭ germanĭ, maĭ cu
«sémă dacă guvérnele arŭ fonda companiĭ de colo-
«nisaţiune, la carĭ arŭ lua parte şi dênsele susţi-
«nêndu-le neîncetatŭ.

«Este învederatŭ că asemenea colonisaţiunĭ nu arŭ
«profita Staturilorŭ asociate de cât numaĭ atuncĭ când
«schimbulŭ productelorŭ fabricilorŭ germane nu arŭ
«întâmpina nicĭ-o pedică, şi arŭ fi ajutate prin căĭ de
«comunicaţiune repedĭ şi economice. *Este darŭ în*
«*interesulŭ Staturilorŭ asociate ca Austria să înlesnéscă*

«câtŭ va fi cu putință mai multŭ comerciulŭi de tran-
«sitŭ pe Dunăre, ca navigațiunea acestuĭ fluviŭ să ia
«o activitate mare și ca pentru acestŭ scopŭ ca să fie la
«începutŭ susținutŭ cu vigór de cătră guverne.

«Nimicŭ n'arŭ fi maĭ de doritŭ de câtŭ de a vedea «Zollverainulŭ și pe Austria, puținŭ maĭ târdiŭ, «când industria Staturilorŭ asociate arŭ fi făcutŭ «noŭe progresurĭ și s'arŭ fi apropiatŭ maĭ multŭ de «industria austriacă, să'șĭ facă concesiunĭ reciproce «asupra productelorŭ fabricilorŭ lorŭ.

«După încheierea unuĭ tractatŭ pe acéstă basă, «Austria arŭ avea unŭ interesŭ comunŭ cu Statu- «rile asociate, ca să esploateze provinciile turcescĭ «în folosulŭ manufacturilorŭ lorŭ și alŭ comerciuluĭ «lorŭ esteriorŭ».

Aceia carĭ aŭ urmăritŭ politica economică a Staturilorŭ germane și a Austrieĭ, potŭ respunde dacă povețile luĭ List aŭ fostŭ ascultate; potŭ spune dacă Austria n'a făcutŭ tóte sacrificiile posibile pentru a'șĭ însuși navigațiunea pe Dunăre, pentru a deschide la noĭ și în Turcia calea industrieĭ și comerciulŭ sĕŭ.

Unŭ altŭ economistŭ germanŭ dintre ceĭ maĭ însemnați, Rocher, profesore la Universitatea de la Leipsig, tractândŭ despre *Politica populațiuneĭ*, écă sfaturile ce dă compatrioțilorŭ sĕĭ:

«Emigranțiĭ noștri carĭ se ducŭ în Rusia, Ame- «rica, Australia, Algeria, suntŭ de acum înainte, «eĭ și totŭ ce posedézĕ, ca perduți pentru patria «lorŭ: devinŭ clienții și furnitoriĭ altorŭ popóre, «carĭ suntŭ adesea rivalĭĭ și inamiciĭ noștri.

«Altŭ-felŭ s'arŭ petrece lucrurile dacă emigran-
«ţiĭ germanĭ s'arŭ duce să se aşeḑe câtre *coloniĭ*
«*germane*, către acelea, spre esemplu, carĭ s'arŭ pu-
«tea stabili în localităţile fertile şi maĭ de totŭ pu-
«stiĭ ale Ungarieĭ, în provinciile poloneze ale Rusieĭ,
«în fine acele regiunĭ ale Turcieĭ, destinate *(Dum-*
«*neḑeŭ o voiesce)* ca să devie într'o ḑi moştenirea
«Germanieĭ. S'arŭ putea crea cu modulŭ acesta o
«Germaniă nouă, care arŭ întrece în întindere, în
«avuţie şi în putere pe vechia Germania, şi care
«arŭ forma unŭ bulevardŭ neînvinsŭ pentru a o a-
«pĕra de orĭ-ce pericolŭ de care arŭ putea fi ame-
«ninţată din partea Rusieĭ, şi din partea Polonieĭ.—
«Aceste ţĕrĭ arŭ putea fi utilisate de către economia
«nóstră naţională, după cum valea Misisipuluĭ şi
«localităţile depărtate de la Vestŭ suntŭ de către
«Staturile-Unite, şi maĭ cu sémă în aceea ce prive-
«sce de faptŭ esploataţiunea esclusivă. Fără în-
«doială nu s'arŭ putea, în cunoscinţă şi cu deplină
«speranţă de succesŭ, să se invite emigranţiĭ ca să
«populeze aceste regiunĭ, de câtŭ atuncĭ când tere-
«nulŭ va fi pregătitŭ pentru a'ĭ primi : eĭ trebuie
«să afle acolo, în tótă întregimea lorŭ, garanţiile
«legale, maĭ cu sémă pentru dreptulŭ de proprie-
«tate pe care trebue să-lŭ dobêndéscă, în acelaşŭ
«timpŭ libertatea personală, religiósă, şi *dacă nu*
«*libertatea politică, celŭ puţinŭ libertatea comunală....*
«Arŭ trebui ca nu numaĭ germaniĭ să fie în nu-
«mĕrŭ considerabilŭ, dară ca populaţiunea locală
«să nu posedeze, în acelaşŭ gradŭ, desvoltarea po-

«litică și simțimêntulŭ națională; altŭ-felŭ, după «puținŭ timpŭ, amŭ fi espușĭ de a vedea că emi-«granțiĭ noștri *se dsgermanisézŭ*.

Rocher anotândŭ frasa din urmă dice : «Germa-«niĭ aŭ păstratŭ cu atâta persistență națională tatea «lorŭ în Ungaria, în Transilvania, în provinciile «Balticeĭ, cu câtŭ aŭ perdut-o de curândŭ în Pen-«silvania!»

Este destulŭ de clară politica economică ce urmărescŭ patrioțiĭ germanĭ? Și cine arŭ putea să'ĭ acuze? Atâtŭ maĭ rĕŭ pentru acele națiunĭ carĭ în neprevederea lorŭ, în indiferința lorŭ culpabilă pentru mărirea națională, se lasă a fi cotropite. Germaniĭ, ca și englesiĭ, ca și americaniĭ, 'șĭ caută de interesele lorŭ; caută cum să facă Germania mare și avută, și starea de astă-dĭ a patrieĭ lorŭ ne dovedesce că aŭ lucratŭ cu bărbăție. Imitezeĭ și acele popóre carĭ suntŭ înapoiate; caute și dênsele a se ocupa cu tótă solicitudinea ce meritŭ de desvoltarea agriculturieĭ, comerciuluĭ și industrieĭ; lase de o cam datŭ visurile de înfrățire universală pe sémă cosmopoliților; facă cum aŭ făcutŭ tóte popórele înaintate.

Intru câtŭ privesce țéra nóstră, mărturisimŭ că trebuie să fimŭ îngrijațĭ. Aceia carĭ nu suntŭ îndoctrinațĭ carĭ nu aŭ perdutŭ pe unde aŭ umbtatŭ simțimêntulŭ națională; carĭ suntŭ convinșĭ că creațiunea industrieĭ naționale este o condițiune de esistență pentru noĭ, toțĭ aceștia trebuie să'și dea mâna și să lucreze pentru a ajunge, în câtŭ se va

putea mai scurtŭ timpŭ, la realisarea acestuĭ mare progresŭ economicŭ.

SCHIȚĂ ISTORICĂ ASUPRA CREAȚIUNEĬ ȘI DESVOLTĂRIĬ INDUSTRIEĬ LA MAI MULTE POPOARE DIN EUROPA ȘI AMERICA

In economia națională, ca și în orĭ-care altă ramură a sciinței, învĕțămintele istorieĭ sunt în totŭ-déuna fórte prețióse. Desvoltarea economică nefiindŭ faptulŭ întêmplăriĭ, ci alŭ unorŭ legĭ mai totŭ atâtŭ de positive ca și legile fisice, este învederatŭ că o țéră care începe este datóre, în interesulŭ sĕŭ, ca să studieze calea urmată de către națiunile înaintate. A nesocoti aceea ce aŭ făcutŭ alte popóre, a pretinde că tóte aŭ greșitŭ, este o probă învederată de ignoranță orĭ de rea intențiune. Scopulŭ acesteĭ lucrărĭ fiindŭ de a dovedi că creațiunea și desvoltarea industrieĭ în tóte Staturile înaintate a fostŭ și este până astădĭ datorită unuĭ sistemŭ naționalŭ de legislațiune protectóre, iar nicĭ-de-cum libertățiĭ absolute a comerciuluĭ, amŭ resumatŭ în câte-va pagine istoria desvoltărĭĭ industriale la principalele staturĭ din Europa și America. Lectorulŭ se va încredința că ceea ce susținemŭ ca teorie este basată pe fapte iar nu pe abstracțiunĭ.

Să nu se crédă că susținêndŭ sistemulŭ protectorŭ, pretindemŭ că acestŭ regimŭ economicŭ este singurulŭ care trebue urmatŭ de către tóte națiunile și la tóte epocele; din contra, admitemŭ și suntemŭ convinșĭ, că lumea economică se îndrumézĕ trep-

tatŭ către regimulŭ libertăţiĭ comerciale; că suntŭ deja popóre, după cum este poporulŭ englesŭ, cari aŭ ajunsŭ la maturitatea cuvenită pentru a putea fără sfială să adopteze regimulŭ libertăţeĭ comerciuluĭ. Ceea ce susţinemŭ este că libertatea comercială nu se póte adopta de îndată de către tóte popórele că fie-care naţiune care doresce să aibă o industrie naţională, trebue neapĕratŭ ca să încépă cu regimulŭ protectorŭ, şi treptatŭ, fără precipitaţiune şi fără sguduirĭ, să se apropie de regimulŭ libertăţiĭ comerciale. Trebue bine înţelesŭ că libertatea comerciuluĭ nu este numaĭ o cestiune legislativă saŭ administrativă, şi că arŭ fi de ajunsŭ a o pune la votŭ saŭ de a voi pentru a o dobândi; ea este, înainte de tóte, o cestiune de maturitate industrială şi comercială. Naţiunea englesă, cea maĭ prudentă întru câtŭ privesce interesele sale economice, a înţelesŭ acestŭ adevĕrŭ de suntŭ sute de anĭ; şi fără a ţine sémă de aspiraţiunile filantropice, de visurile cosmopolite şĭ-a căutatŭ de cale şi a ajunsŭ la scopulŭ sĕŭ. Astădĭ cândŭ acestŭ Statŭ se află în capulŭ industrieĭ, a adoptatŭ în mare parte libertatea comercială, şi îndémnă şi pe cele-lalte popóre ca să o imiteze. Cele ce se petrecŭ în Europa economică nu ne dovedesce că cele-lalte popóre arŭ fi urmândŭ sfaturile Englitereĭ; din contra, fie-care caută a o ajunge pe aceeaşĭ cale pe care a ajunsŭ Marea-Britanie la starea de înflorire de astădĭ. Paginile carĭ urméză vorŭ dovedi că acéstă aserţiune este adevĕrulŭ simplu şi necontestabilŭ.

Politica comercială a Engliterei este cea mai avută în învețăminte de totu felulu pentru popórele cari dorescu să întemeieze la dênsele agricultura, comerciulu și industria. Nici unu poporu din lume n'a sciutu să se folosésca mai multu de împrejurări, de prejudițiele sau de ignorența altora, de înrîurirea diplomatică pentru a'și întemeia puterea economică ca Englitera. Alte națiuni, după cum dice nemuritorulu Montesquieu, au subordinatu sau a făcutu să cedeze intereseie comerciului intereseloru politice; națiunea englesă a făcutu, din contra, ca în tot-dé-una interesele politice să cedeze intereseloru comerciului séu. Partisana cea mai înfocată a încurajărei industriei, comerciului și agriculturei naționale, basată pe regimulu protecțiunei și prohibițiunei, Englitera care datorésce tótă puterea sa celui mai prohibitivu regimu economicu din câte au esistatu în lume, îndată ce s'a simțitu în putere de a face concurență tutuloru Staturiloru continentale, aruncă în óre-cari limite, sistemulu protectoru, se declară apostolulu libertății comerciale; invită popórele ca să o imiteze pentru fericirea loru și a umanității întregi. Agenți de totu felulu, comercianți și ómeni de statu cutreiera Europa și predică preste totu locului că a venitu timpulu ca Staturile civilisate să renunțe la acelu barbaru regimu de protecțiune economică care a domnitu pînă aci.

Acestŭ cosmopolitismŭ economicŭ începu să se manifesteze maĭ cu sémă de la 1820 încóci. O sémă de economiștĭ, și în specialŭ aceĭa cari aŭ uĭtatŭ și uĭtă mereŭ că în economia politică trebue a se deosebi teoria de practică, deveniră ceĭ maĭ călduroșĭ partisanĭ aĭ sistemuluĭ de libertate comercială absolută, și fie care în cerculŭ sĕŭ se sili a convinge lumea că adoptarea acestuĭ regimŭ economicŭ va inaugura fericirea și înfrățirea universală. Cu tóte acestea ómenĭĭ de statŭ din Europa se făcură că nu înțelegŭ și, lucru de mirare, până astădĭ încăpățînarea lorŭ a fostŭ atâtŭ de mare, că regimulŭ apĕratŭ cu atâta căldură de către Cobden nu s'a adoptatŭ, afară de Englitera, de câtŭ de către câte-va Staturĭ nenorocite cari suntŭ până astădĭ celŭ maĭ tristŭ esemplu de starea în care póte să ajungă unŭ poporŭ când, fără să ție sémă de împrejurările în cari se află, imitézĕ orbesce aceea ce facŭ alțiĭ. Ceva și maĭ multŭ : de când Englitera a începutŭ să propage pe tóte tonurile regimulŭ libertățeĭ comerciale, maĭ multe Staturĭ aŭ adoptatŭ unŭ regimŭ multŭ maĭ protectore de câtŭ până aci și între acestea vomŭ cita pe Rusia și pe Staturile-Unite ale Americeĭ.

Față cu acéstă stare de lucrurĭ și cu sistemulŭ adoptatŭ de a ni se impune libertatea comercială de către englesĭ cu orĭ-ce prețŭ, credeŭ că este folositorŭ a dovedi cu fapte că prosperitatea publică în Englitera este datorită regimuluĭ protectorŭ.

Până a dobândi Englitera óre-care importanță

economică, două popóre micĭ prin numĕrŭ, însă marĭ prin spiritulŭ comercialŭ, Olandesiĭ și Anseaţiĭ, jucaŭ unŭ rolŭ însemnatŭ; comerciulŭ englesŭ, după cum spune istoriculŭ Hume, era maĭ cu sémă în mânele germanilorŭ cari formaŭ liga anseatică. Marina englesă se afla redusă în starea cea maĭ miserabilă din causă că anseaţiĭ întrebuinţaŭ corăbiile lorŭ. Pe la 1250 comercianţiĭ germanĭ, în urma invitaţiuneĭ ce li se făcu de către regele Engliterei, stabiliră unŭ contoarŭ, căruia industria englesă datoresce fórte multŭ.

In lipsă de industrie, Englitera espórtă lânurile sale peĭ, cositorŭ și alte materiĭ brute în locŭlŭ cărora priimea obiecte manufacturate Acéstă stare de subordinaţiune economică nu putea conveni naţiuneĭ englese; de aceea, de abĭa trecuse unŭ secolŭ de când se întemeiase relaţiunĭ maĭ strînse cu anseaţiĭ și alte popóre industriale și Eduard III a întrebuinţatŭ tóte mijlócele, tóte încuragiările ca să aducă fabricanţĭ de postavŭ din Flandria. Pe dată ce fabricaţiunea postavurilorŭ începu să se întemeieze, regele popri pe supușiĭ sĕĭ de a cumpĕra postavŭ streinŭ. In timpulŭ luĭ Eduard IV Englitera producea deja, atâta postavŭ că acestŭ rege prohibi importaţiunea postavurilorŭ streine.

Sub Enric VIII fabricanţiĭ englesĭ cunoscêndu-se inferiorĭ belgilorŭ aședaţĭ la Londra, se plânseră regeluĭ și acesta isgoni din regatulŭ sĕŭ peste cinci-spre-dece miĭ de belgĭ, cărora Englitera datorea creaţiunea industrieĭ séle. Aceeași sórtă avură și

comercianții anseați, cari după ce contribuiseră la prosperitatea Engliterei, se vĕdură privați de comerciulŭ ce făceaŭ cu acéstă țéră și acésta numaĭ ca să încurageze comercianții indigenĭ. Sub domnia regineĭ Elisabeta englesiĭ monopolisară totŭ comerciulŭ esteriorŭ de care se profita până aci anseații, olandesiĭ și alțiĭ. Anseații căutară să compromită comerciulŭ englesŭ; însă regina le confiscă corăbiile cu marfă. Astŭ-felŭ mulțumia Englitera unorŭ comercianți cărora datorea o mare parte din prosperitatea sa.

Introducerea fabricilorŭ de postavŭ făcu ca producțiunea lâneĭ, și prin urmare a oilorŭ, să ia o desvoltare mare. Mulțumită încuragiărilorŭ și protecțiuneĭ Elisabeteĭ, sub Iacobŭ I-iŭ, englesiĭ esportaŭ postavurĭ pentru 60 milióne leĭ, când în anulŭ 1354 de abia se esporta lânurĭ pentru aprópe 7 milióne. La acéstă epocă Englitera procură postavurĭ Rusieĭ, Dănimarceĭ, Norvegieĭ, Indiilorŭ și Levanteluĭ. Și póte face cine-va o idee de prosperitatea fabricilorŭ de postavurĭ cunoscêndŭ că nouĕ decimĭ din comercinlŭ de esportațiune alŭ Engliterei se făcea cu postavurĭ.

Marea Elisabeta nu neîngrijea cele-l-alte industriĭ. Printr'o ordonanță propri intrarea în Englitera a metalurilorŭ prețióse, a peilorŭ lucrate și a altorŭ obiecte. In acelașŭ timpŭ se atraseră prin salariurĭ marĭ lucrătorĭ dibacĭ din țĕrile continentale și maĭ cu sémă lucrătorĭ de mine și ferarĭ. Pe timpulŭ înflorireĭ anseaților, Englitera 'și procura corăbiile

de la dênșiĭ; Elisabeta fondă construcțiunile navale poprindŭ importațiunea de vase străine, și în acelașĭ timpŭ prin premiurĭ se încuragiă pescuirea haringuluĭ și a baleneĭ.

Greșala cea mare a luĭ Ludovicŭ XIV în Francia și Filipŭ II în Belgia, isgonirea protestanțilorŭ contribui fórte multŭ la desvoltarea industrieĭ engleze. Guvernulŭ 'ĭ primi cu brațele deschise și le acordă tóte avantagele. De la acéstă epocă datéză în Englitera fabricațiunea de pălăriĭ, de sticlă, de ornice, de pânzeturĭ, de mătăsăriĭ, de hârtie și altele. Tóte aceste manufacturĭ fură încuragiate prin tarifele vamale carĭ ajungeaŭ pînă la prohibițiune.

Englesiĭ, ca și guvernulŭ lorŭ, n'aŭ perdutŭ nicĭ o ocasiune pentru a introduce industriĭ carĭ li se păreaŭ avantagióse, și după ce le introduceaŭ să le ocrotéscă în timpŭ de ḑecĭ și sute de anĭ pînă ce prindeaŭ rădăcinĭ. Politica lorŭ nestrămutată a fostŭ desvoltarea industriilorŭ la dênșiĭ, acapararea comerciuluĭ lumeĭ. Regele George I ḑicea de la 1721 : «Este învederatŭ că nimicŭ nu contribuiesce atâtŭ de multŭ la prosperitatea publică ca esportațiunea obiectelorŭ manufacturate și importațiunea materiilorŭ brute». Aceste cuvinte cuprindŭ tótă politica economică a Engliterei de la Elisabeta și pînă la 1820, și în unele privințe pînă astă-ḑĭ. Resultatele ce a produsŭ suntŭ prea învederate, prea cunoscute pentru a fi nevoiă de a le arĕta.

Este cunoscutŭ de toțĭ că la 1820 industria englesă făcuse atâtŭ progresŭ în comparațiune cu

industria continentală, că negreșitŭ arŭ fi pututŭ dacă arŭ fi fostŭ partisană sinceră a libertățiĭ comerciale, ca să scutéscă tóte obiectele de taxele de importațiune. Atâțĭ seculĭ de regimŭ protectorŭ și prohibitivŭ, atâtea sacrificiurĭ, atâtea lupte pentru a'șĭ asigura supremația comercială și industrială peste totŭ globulŭ, vorŭ fi fostŭ de ajunsŭ ca să pótă în fine Englitera deschide porțile concurenței. După 1815, în urma blocăriĭ continentale, industria desvoltându-se în maĭ multe din Stăturile Europeĭ, Englitera perduse o parte însemnată din clientela sa. Acéstă emancipare a Europeĭ indispuse atâtŭ de mult pe englesĭ că vestitulŭ lord Brougham, liberalŭ, nu se sfiia a dice: «ne putemŭ espune chiar la risicurĭ de a perde asupra esportațiuneĭ mărfurilorŭ engleze, numaĭ să înăbușimŭ în légănŭ manufacturile străine. Și Hume, totŭ atâtŭ de liberalŭ ca și lordulŭ Brougham, dicea, câțĭ-va anĭ mai pe urmă: «trebue să «înăbușimŭ din față fabricile continentuluĭ». Astŭfelŭ dară pe când economiștiĭ englesĭ predicaŭ pe tóte tonurile libertatea comerciuluĭ, ómeniĭ ceĭ marĭ de statŭ aĭ Engliterei spuneaŭ pe față că cu orĭ-ce sacrificiĭ trebuie să se omóre din față industria staturilorŭ continentale. Vomŭ vedea cu tóte acestea maĭ josŭ că aceiașĭ ómenĭ de statŭ vinŭ la rândulŭ lorŭ și îndémnă pe tótă Europa ca să desființeze regimulŭ protectorŭ și să'lŭ înlocuiască cu libertatea comerciuluĭ.

Ca să'șĭ facă lectorele o idee despre potrivirea între vorbe și între fapte ce esistă în Englitera, vomŭ

aduce câte-va esemple din tarifulŭ englesŭ din 1819, atunci când deja industria englesă era fórte înaintată.

Mai întâiŭ eraŭ obiecte carĭ nu puteaŭ cu nicĭ unŭ preţŭ să intre în Englitera; astŭ-felŭ eraŭ vitele, carnea sărată, cositorulŭ lucratŭ, postavurile, ţesĕturile de mătase şi chiar grânele, când preţurile mediĭ ale grânelorŭ englese eraŭ inferióre taxelorŭ fixate de cătră lege. 100 de kilog. de bumbacŭ netorsŭ plătea 2,366 leĭ, când venea pe corăbiĭ englese şi 4,732 leĭ, când venea pe corăbiĭ străine; — 100 de kilograme de aramă, după cum era nelucrată saŭ lucrată, plătea de la 51 pînă la 184 leĭ;— oţelulŭ plătea 50 la sută; — şunca 100 de kilograme 137 leĭ; — mătasa văpsită plătea kilogramulŭ 125 leĭ şi nevăpsită 40 leĭ; — kilogramulŭ de borangicŭ aceeaşĭ taxă; — stofele de bumbacŭ de la 55 pînă la 75 la sută din valóre; — pânzeturĭ de inŭ de la 76 pînă la 172 la sută. Peste 40 de anĭ, după ce se făcuse atâta sgomotŭ cu libertatea comercială, cu liga luĭ Cobden, să nu se crédă că Englitera a renunţatŭ la tarifurĭ protectóre. Scutise, în adevĕrŭ, de vamă maĭ tóte acele obiecte carĭ era convinsă că nu se potŭ importa din causă că nu potŭ lupta cu cele fabricate în Englitera, pentru acelea însă carĭ putea să facă concurenţă produselorŭ locale, s'a menţinutŭ taxele. Astŭ-felŭ după tarifulŭ în vigóre la 1860 se percepeaŭ la importŭ taxele următóre : Hameiulŭ plătea 112 le 100 de kilograme, dreptulŭ de axisŭ saŭ de consu-

mațiune asupra hameiurilorŭ indigene flindŭ de 45 leĭ dreptulŭ protectorŭ se urca la 65 leĭ. Afară de acésta, hameiulŭ recoltatŭ în Englitera se bucura de unŭ premiŭ la esportŭ de 45 leĭ la 100 de kilograme.

Aluatulŭ de bere nu se putea importa; — berea plătea 23 leĭ suta de ocale; — o pălărie de modă 75 leĭ; — una rochiă de mătase 37 leĭ; — stofele da mătase 15 la $^0/_0$ din valóre; — catiféua, panglicele 15 la $^0/_0$ din valóre; — arama nelucrată 25 leĭ 100 de kilograme; —oțelulŭ lucratŭ în obiecte de ornamentŭ 37 leĭ 100 de kilograme; — faiența 25 leĭ 100 de kilograme; — dantelele 110 leĭ 100 de kilograme; — vinurile 200 leĭ suta de oca; — spirturile 549 leĭ 100 de ocale; — licorurile 1100 leĭ 100 de ocale.

Este de prrisosŭ să maĭ sporimŭ exemplele; cele date dovedescŭ că Englitera nu înțelegea să aplice la sine libertatea comercială după cum ne-o predică economiștiĭ teoreticĭ formațĭ la scóla englesă. Unele dintre aceste taxe departe de a fi numaĭ protectóre suntŭ curatŭ prohibitive; astŭ-felŭ suntŭ acelea asupra hameiuluĭ, bereĭ, vinurilorŭ, spirturilorŭ, faiențelorŭ. Acordândŭ hameiuluĭ unŭ premiŭ de exportațiune Englitera a importatŭ în Belgia la 1858 peste 800 baloturĭ de acéstă plantă, ceea ce a făcutŭ pe agricultoriĭ belgianĭ ca să céră camereĭ unŭ dreptŭ de producțiune maĭ eficace contra invasiuneĭ acestuĭ productŭ. Și cu tóte acestea câtŭ de

multŭ strigă economiștiĭ contra premieloră de exportațiune.

Ce voră ḑice lectoriĭ când le vomŭ spune că la 1860 lemnele comune străine plăteaŭ la intrarea lorŭ în Englitera o suprataxă de 400 până la 800 la 100; că acéstă suprataxă se urca până la 1000, la 2000 la sută pentru prăjinĭ, cârme, obeḑĭ de rótă ș.al, când nu proveniaŭ din coloniile britanice? Este acésta protecțiune, saŭ o prohibițiune monstruósă? Este acésta libertate comercială, saŭ sistemŭ prohibitivŭ? Rĕspunḑă aceia carĭ susținŭ că Englitera practicéză libertatea comercială, aceia carĭ ne îndémnă să ne mulțumimŭ dreptŭ taxă de importațiune cu 5% din valóre, adică cu nimicŭ.

Dacă Englitera practicéză cu atâta sânțenie libertatea comercială, după cum pretindŭ aceia carĭ nu 'șĭ daŭ ostenélă săĭ studieze celŭ puținŭ tarifele, cum ne vomŭ esplica venitulŭ care este maĭ mare de câtŭ tóte veniturile vamale ale Europeĭ întregĭ? În 1856, asupra unuĭ venitŭ vamalŭ de 605 milióne leĭ, numaĭ ḑece articole aŭ produsŭ 584 milióne, lăsândŭ astŭ-felŭ numaĭ 21 milióne pentru tóte cele-l-alte. Aceste ḑece articole suntŭ : zaharŭ, ceaiŭ, tutunŭ, spirturĭ, vinurĭ, lemne, cereale, fructe, stafide și mătăsĕriĭ.

Să cercetămŭ acum în puține cuvinte ce împrejurărĭ a îndemnatŭ pe Englitera ca să renunțe în parte la taxele protectóre; ce interesŭ a avutŭ ca să întrebuințeze tóte mijlócele pentru a introduce libertatea comerciuluĭ în tótă Europa și să o impună

acelorŭ Staturĭ nenorocite ca Turcia, Portugalia, România.

Englesiĭ suntŭ, înainte de tóte, poporulŭ celŭ maĭ practicŭ din câte există. Eĭ sciŭ maĭ bine de câtŭ tótă lumea că protecțiunea economică nu este legitimă de câtŭ atuncĭ când este necesariă; prin urmare șĭ-aŭ ḑisŭ : pentru ce óre să maĭ protegemŭ ferulŭ când suntemŭ convinșĭ că ferulŭ străinŭ nu póte să ne facă concurență? Ce interesŭ avemŭ să protegemŭ comerciulŭ național, când suntemŭ încredințațĭ că facemŭ comerciulŭ în condițiunĭ maĭ favorabile de câtŭ tótă lumea? Astŭ-felŭ déră interesulŭ bine înțelesŭ a povățuitŭ pe ómeniĭ de Statŭ aĭ Engliteriĭ ca să suprimeze o parte din taxele protectóre reservându-le numaĭ pentru acele obiecte carĭ potŭ suferi din causa concurenței străine. Afară de acésta, ajunșĭ la deplina maturitate comercială și industrială, avêndŭ cea maĭ simțită nevoe ca să'șĭ desfacă productele industrieĭ lorŭ, aŭ căutatŭ ca să facă și pe cele-l-alte Staturĭ să renunțe la sistemulŭ protectorŭ, pentru ca obiectele fabricate de industria englesă să pótă să se desfacă în condițiunile cele maĭ avantagióse. Acesta este cuvîntulŭ celŭ maĭ puternicŭ care a îndemnatŭ și îndémnă pe englesĭ ca să propage prin tóte mijlócele adoptarea uneĭ legislațiunĭ comerciale câtŭ se póte de liberă.

Și cu tóte acestea, cu totŭ interesulŭ ce avea Englitera ca să abandoneze sistemulŭ protectorŭ; cu tóte reclamațiunile industrieĭ, totușĭ a trebuitŭ luptă

până ce să fie atacatŭ în parte. Câte-va extracte din discursurile pronunțate cu ocasiunea desbatereĭ acesteĭ cestiunĭ în parlamentulŭ britanicŭ, vorŭ convinge pe lectorĭ și maĭ pe deplinŭ despre interesulŭ celŭ mare ce avea Englitera ca să se reducă taxele, și să le desființeze chiar pentru unele obiecte.

Începuse deja să se vorbéscă despre reforma legislațiuneĭ comerciale în sensulŭ liberalŭ, și cu tóte acestea, după cum arătarămŭ maĭ susŭ, lordulŭ Brougham și Hume sfătuiaŭ pe guvernŭ ca să nu cruțe nicĭ-unŭ sacrificiŭ pentru a omorî în fașă industria continentală.

Huskinson, unŭ omŭ de Statŭ care nu se inspira de teoriĭ abstracte saŭ de unŭ liberalismŭ cosmopolitŭ când se ocupa de interesele patrieĭ séle, convinsŭ că timpulŭ este oportunŭ ca să se reformeze legislațiunea comercială a Englitereĭ, ḍicea : «Bo«gățiа sea (a Englitereĭ) industria și dibăcia sea, «totŭ o invită ca să fie liberală.»

Și fiindŭ-că parlamentulŭ se temea că prin libertatea comercială se va mina industria englesă, adăoga : «Vomŭ importa, după tótă aparința, óre«carĭ stoíe de bumbacŭ din Alsacia și din Elveția, «cu culorĭ maĭ bogate și maĭ briliante ca ale nóstre, «ce-va muselinurĭ din Asia, din India, niscaĭ mătă«sărĭ și porcelane din Francia. Pentru aceste arti«cole curiositatea și moda póte că vorŭ crea unŭ «gustŭ trecĕtorŭ în acéstă metropolă; însă nu va a«duce nicĭ-o vătĕmare acelorŭ producte de o con«sumațiune fără marginí, universală, pe care ma-

«nufactorii noștri le procură cu prețuri mai eftine «și de calitate mai bună.»

Cu alte cuvinte, décă nu ne-amŭ simți tari, gata de a lupta cu industria străină, n'aveți grijă că nu amŭ fi fostŭ atâta de ușurei ca să deschidemŭ barierele protecțiunei în favórea obiectelorŭ de origină străină. Amŭ ajunsŭ la maturitate, suntemŭ puternici, avemŭ nevoe de a desface ce producemŭ, să intrămŭ dară în luptă. Acesta este, décă nu ne înșelămŭ, sensulŭ cuvintelorŭ patriotuluĭ ministru englesŭ.

Cine nu scie câte serviciurĭ însemnete a adusŭ *actulŭ de navigațiune* (1) Engliterei, acelŭ actŭ care'ĭ a asiguratŭ monopolulŭ mărilorŭ și prin urmare alŭ comerciuluĭ? Cu tóte acestea unŭ anŭ după ce rostise cuvintele pe care le citarămŭ mai susŭ, Huskinson pronunță unŭ discursŭ prin care îndémnă țéra sea ca să abandoneze acelŭ actŭ de navigațiune care'ĭ făcuse splendórea. Iacă câte-va pasagiurĭ din acelŭ discursŭ :

«In ce împrejurărĭ, dicea celebrulŭ oratorŭ, a «stabilitŭ Englitera sistemulŭ sĕŭ de navigațiune? «când marina sa comercială era neînsemnată și a«vuția sa mărginită; când nu avea încă manufac-

(1) Actulŭ de navigațiune s'a aplicatŭ în Englitera pentru prima óră (la 1651) și a duratŭ, cu diferite modificațiunĭ până pe la începutulŭ secoluluĭ, adică peste 130 anĭ. Scopulŭ luĭ a fostŭ de a încuraja marina comercială a Engliterei, reservându'ĭ, prin mĕsurĭ restrictive, mai tóte transportările. În același timpŭ țintea ca să ruineze marina olandesă; pe care a și ruinat'o. Acestŭ actŭ a contribuitŭ fórte multŭ la prosperitatea actuală a Engliterei.

«turĭ și esporta grâŭ, lână și alte materiĭ brute; «atuncĭ când, pe de altă parte, Olanda era avută, «industriósă și făcea cea maĭ mare parte din trans- «porturile maritime ale Europeĭ și ale lumeĭ. Ce «s'a întêmplatŭ de atuncĭ? marina olandesă a maĭ «dispărutŭ pe când acea a Engliteréĭ este imensă. «In cursulŭ acesteĭ revoluțiunĭ Englitera a devenitŭ «centrulŭ manufacturilorŭ și alŭ comerciuluĭ, im- «portéză maĭ adesea grâŭ, neesportândŭ maĭ nicĭ- «odată, importéză materiĭ brute din tóte părțile lu- «meĭ, și esportéză în totŭ globulŭ produsele sale «manufacturate.

«Acésta era deja situațiunea nóstră, maĭ puținŭ «briliantă în adevĕrŭ de câtŭ astădĭ, când s'a e- «mancipatŭ America de Nordŭ : America ne-a apli- «catŭ de-ocamdată sistemulŭ pe care l'amŭ între- «buințatŭ înșine către Olanda ; Staturile-Unite eraŭ «sărace pe atuncĭ, fără fabricĭ, cu prea puțină ma- «rină, esportaŭ grâŭ și producte brute, și cunóscemŭ «cu toțiĭ în ce stare de înflorire se află astădĭ ma- «rina americană. Cugetațĭ asupra faptelorŭ maĭ în- «nainte de a decide dacă este prudentŭ ca să între- «prindemŭ asemenĭ lupte cu alte țĕrĭ lipsite de «fabricĭ. Examinațĭ seriosŭ dacă unŭ sistemŭ de «drepturĭ diferențiale, astădĭ când brevetulŭ de in- «vențiune care ne dă dreptulŭ esclusivŭ de esploa- «tațiune a espiratŭ, nu s'arŭ cuveni ca să fie între- «buințatŭ de către o țĕră ca aceea pe care o descri- «seiŭ, de câtŭ de către unŭ statŭ ca alŭ nostru care «posedéză deja cea maĭ mare marină din lume. Vețĭ

«fi de părere că arŭ fi mai prudentŭ ca să facemŭ «pe nisce țĕrĭ ca să nu alerge la acestŭ sistemŭ, în «locŭ de a le îndemna să-lŭ adopteze, saŭ de a le «lăsa verĭ-unŭ pretestŭ ca să-lŭ adopteze.»

Timpulŭ trecea și națiunea englesă nu îndrăsnea ca să se hotărască a adopta libertatea comercială, cu tóte argumentele incontestabile aduse de către marele sĕŭ ministru. La 1830 cestiunea nu făcuse nicĭ unŭ pasŭ. Englesiĭ, cu tótă puterea lorŭ comercială, totuși cugetaŭ că s'arŭ espune la verĭ-o catastrofă economică când arŭ renunța la vechiulŭ lorŭ sistemŭ protectorŭ. Cu tóte acestea comerciulŭ și industria reclamă pe tótă ḍiua, declară că a ajunsŭ la maturitate, că potŭ lupta cu fabricile continentale, în fine că nu maĭ aŭ nevoie de protecțiune.

Nu era de amânatŭ acéstă cestiune. Unŭ membru alŭ parlamentuluĭ Poulet Thompson, pentru a convinge pe colegiĭ sĕĭ, descria în modulŭ următorŭ situațiunea economică a Englitereĭ :

«Tóte avantagele de care ne bucurămŭ asupra «celorŭ-lalte națiunĭ aŭ dispărutŭ de când cu pa«cea de la 1815, și astăḍĭ ne aflămŭ în acea stare «de slăbiciune pe care o încércă corpurile politice, «ca și indiviḍiĭ, după lupte neîntrerupte. Nu ne maĭ «bucurămŭ de întrebuințarea esclusivă a mașini«lorŭ; monopolulŭ comerciuluĭ nu se maĭ află în «mâĭnile nóstre... lumea întrégă ne oferesce concu«renți în tóte ramurile de producere. Afară de acé«sta, nu numaĭ capitalurile streine nu maĭ vinŭ să «se angajeze în țéra nóstră, dar încă chiar ale nó-

«stre se potu întrebuința în afară totu atâtu de si-«gurŭ și de avantagiosŭ ca în Englitera. Și mai «multŭ : nu numai că perdemŭ capitalurile nóstre «ci talentulŭ și inteligența carĭ s'aŭ desvoltatŭ la «noĭ se ducŭ în alte țĕrĭ. Astădĭ avemŭ să ne te-«memŭ, afară de industria streină, chiar de aceea «a compatrioțilorŭ noștri cari s'aŭ aședatŭ în alte «localităț unde munca se află în condițiunĭ mai fa-«vorabile. Astŭ-felŭ tótă fortuna nóstră este espusă «astădĭ; suntemŭ amenințați ca posițiunea nóstră «insulară, minele nóstre de cărbunĭ și ferŭ, imen-«sele nóstre capitalurĭ, superioritatea nóstră meca-«nică și industrială, tóte acestea să nu ne pótă ser-«vi la nimicŭ. Aci este pericolulŭ care ne amenință; «trebue să-lŭ înlăturămŭ saŭ să consimțimŭ chiar «de astă-dĭ, a perde din posiția nóstră între națiunĭ. «Istoria ne oferesce esemple pe carĭ nu trebue să le «nesocotimŭ; chiar aceia carĭ o vorŭ fi cititŭ super-«ficialŭ vorŭ fi surprinșĭ de aseměnarea împrejură-«lorŭ în cari ne aflămŭ noĭ și acelea în cari s'a a-«flatŭ Olanda în secululŭ precedentŭ.»

Istoria în adevĕrŭ ne spune că Olanda era pe aci să pĭară din causă că nu putea să-și mai desfacă productele și pentru că Englitera care se plângea îĭ luase tótă clientela.

Spiritŭ luminatŭ și prevĕdĕtorŭ Huskinson, spu-nea pe față :

«Nu mai esle de câtŭ unŭ remediŭ; să abando-«nămŭ regimulŭ protectorŭ. Acéstă revoluțiune va «îndemna pe națiunile cărora suntemŭ superiorĭ ca

«să abandoneze asemenea acelŭ regimŭ; nu vorŭ «maĭ avea de pretestŭ esemplulŭ nostru pentru ca «să-lŭ adopteze.... Pe câtŭ timpŭ n'a esistatŭ în «Europa națiune comerciantă independintă, pe câtŭ «timpŭ, guvernele cele maĭ vechĭ ale Europeĭ, saŭ «din indiferință, saŭ din imperitiă, s'aŭ abținutŭ de «a combate sistemulŭ nostru prin sistemulŭ nostru, «arŭ fi fostŭ o greșală din parte-ne dacă amŭ fi «modificatŭ vechia nóstră legislațiune protectóre; «astădĭ însă totulŭ s'a schimbatŭ. Póte că veți înțe- «lege, că amŭ lucra politicesce, dacă adoptândŭ altă «cale, amŭ trage după noĭ pe tóte cele-lalte po «póre.»

Robert Peel susținea aceeașĭ idee : abandonarea sistemuluĭ protectorŭ fiindŭ-că Englitera n'avea unde să-șĭ desfacă mărfurile și cu speranța că cele-lalte națiunĭ o vorŭ imita.

Din citațiunile făcute fie-care póte conchide că Englitera nu s'a abătutŭ de la sistemulŭ sĕŭ de economie; în adevĕrŭ acéstă țéră, care datoresce tótă mărimea sa industrieĭ și comerciuluĭ, a avutŭ celŭ maĭ prohibitorŭ sistemŭ economicŭ; din prohibitorŭ lŭ-a făcutŭ protectorŭ, și la sfîrșitŭ când s'a convinsŭ că mare parte din industriile sale nu maĭ aŭ trebuință de protecțiune, a redusŭ tarifele, menținêndŭ însĕ pe acelea de carĭ încă se simțea nevoe, după cum amŭ arĕtatŭ esemple din tarifulŭ de la 1860.

De ajunsŭ, întru câtŭ privesce protecțiunea înțeléptă și patriotică acordată de către guvernulŭ englesŭ industrieĭ naționale, până în momentulŭ când

acéstă industrie ajunsă la maturitate a pututŭ ḑice fără sfială : deschideți porțile concurenții, căcĭ nu maĭ 'mĭ este témă de lupta cu fabricile străine. Să venimŭ acum la agricultură; să cercetămŭ în puține cuvinte dacă agricultura englesă a fostŭ saŭ nu protegiată, și carĭ suntŭ împrejurările carĭ aŭ îndemnatŭ pe guvernulŭ și parlamentulŭ englesŭ ca în cele din urmă să renunțe la protecțiunea de care se bucuraŭ productele agricole.

Motivele carĭ aŭ îndemnatŭ pe Englitera ca să reformeze legislațiunea sa asupra cerealelorŭ nu suntŭ acelea carĭ aŭ povățuit'o ca să facă liberală legislațiunea relativă la productele manufacturate. După cum amŭ arătatŭ maĭ susŭ, englesiĭ aŭ renunțatŭ la protecțiune întru câtŭ privesce industria și comerciulŭ național din causă că protecțiunea devenise inutilă; supremația lorŭ asupra celorŭ-l-alte națiunĭ le permitea ca să înfrunteze orĭ-ce concurență. Să cercetămŭ acum causele carĭ aŭ nevoitŭ pe acestŭ poporŭ atâtŭ de prudentŭ ca să renunțe la protecțiunea productelorŭ agricole.

Până în secolulŭ alŭ cincĭ-spre-ḑecelea comerciulŭ grânelorŭ în Englitera era liberŭ; de aci înainte importațiunea fu supusă la óre-carĭ restricțiunĭ. Unŭ actŭ din 1670 specifică că importațiunea de grâne străine nu va fi tolerată și când prețulŭ cerealelorŭ va fi maĭ scăḑutŭ de câtŭ acela determinatŭ de óre-care taxă. Până în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea Englitera exporta multŭ maĭ multŭ de câtŭ importa; de atuncĭ încóce însĕ importațiunea de grâne străine

merse sporindŭ și exportațiunea scăḑêndŭ. Cu modulŭ acesta Englitera deveni importătóre de grâne unde până aci fusese exportătóre. Populațiunea crescea din ce în ce maĭ multŭ, pe cândŭ producerea agricolă se desvolta multŭ maĭ încetŭ.

Către 1800 se luă decisiunea ca grâulŭ să fie protegiatŭ când prețulŭ va fi maĭ scăḑutŭ de câtŭ 27 de leĭ ectolitru. În fine la 1815 importațiunea fu oprită când prețulŭ grâuluĭ era maĭ scăḑutŭ 34 leĭ ectolitrulŭ, prețŭ care se credea indispensabilŭ pentru a nu face să piarḑă agricultoriĭ Englezĭ.

Este învederatŭ dară că legislațiunea englesă a protegiatŭ unŭ timpŭ fórte îndelungatŭ producțiunea agricolă națională. Cu tóte acestea prețulŭ de 34 leĭ era celŭ maĭ scăḑutŭ cu care agricultoriĭ englesĭ puteaŭ să'șĭ vîndă grâulŭ. În acelașĭ timpŭ însă prețulŭ grânelorŭ de pe continentŭ era multŭ maĭ scăḑutŭ astŭ-felŭ că déca s'arŭ fi desființatŭ taxele protectóre, grânele streine arŭ fi năvălitŭ. Cum se póte dară explica ca poporulŭ englesŭ, să se hotărască a renunța la protecțiunea agriculturel naționale, să lase concurența străină ca să vatăme interesele cultivatorilorŭ englesĭ. Iacă cum : pe la anulŭ 1815 populațiunea englesă de abia era de 15 milióne, éră la 1845 ajunsese deja 28 milióne; numaĭ în Britania-Mare se afla 15 milióne de lucrătorĭ carĭ trăiaŭ din salariile lorŭ asupra uneĭ populațiĭ de 19 milióne; astŭ-felŭ 15 milióne de individe depindeaŭ în ceea ce privia hrana de tótă ḑiua de 4 milióne; cu alte cuvinte Englitera nu maĭ

putea să'şĭ întăréscă populaţiunea şi afară de acésta populaţiunea industrială nu voia să maĭ depindă de aristocraţia agricolă. Cine nu înţelege dară că Englitera, cu voe fără voe, trebuia să renunţe la protecţiunea agricolă? Ce să maĭ protege agricultura când agricultura nu putea să maĭ îndestuleze trebuinţele locale? În asemenea condiţiunĭ importaţiunea liberă este o necesitate sforţată, o cestiune de existenţă.

Protecţioniştiĭ agricolĭ se revolta la ideia de a lăsa agricultura naţională expusă concurenţeĭ streine; legea necesităţiĭ însĕ fu maĭ forte de cătŭ dorinţa lorŭ de a conserva sistemulŭ protectorŭ. Marele ministru R. Peel care ca ministru din întru lucrase cu Canning şi Huskisson pentru a face să triumfe politica libertăţiĭ comerciale, déră fiindŭ că fusese în totŭ timpulŭ unulŭ dintre ceĭ maĭ călduroşĭ apărătorĭ aĭ protecţiuniĭ agricole, o apărase neprecurmatŭ. Faţă însă cu cerinţele uneĭ consumaţiun-din ce în ce crescênde, cu importanţa de prima orĭ dine a industrieĭ britanice, se decise a rupe cu trecutulŭ sĕŭ, espuindu-se la atacurile cele maĭ violente chiar din partea amicilorŭ sĕĭ, şi proclamă libertatea comerciuluĭ cerealelorŭ. Să nu se créḑă însă că a procedatŭ cu precipitaţiune; din contra, a stabilitŭ unŭ regimŭ de transitiune pentru treĭ anĭ, astŭ-felŭ ca agricultoriĭ să se pótă pregăti treptatŭ pentru a susţine lupta cu productele străine.

În resumatŭ déră Englitera a fostŭ silită de cele maĭ marĭ interese ale industrieĭ şi comerciuluĭ sĕŭ

ca să renunțe la protecțiunea agricolă; și acéstă reformă care se póte numi mai multŭ politică și socială de câtŭ economică, este o nouă probă de spiritulŭ de prudență care caracteriséză pe ómeniĭ sĕĭ de Statŭ.

Francia

Industria francesă este astă-dĭ una dintre cele mai înflorite și mai frumóse din lume. Multe Staturĭ, și putemŭ dice cele mai însemnate prin starea industrieĭ lorŭ, datorescŭ Francieĭ înființarea și perfecționarea fabricelorŭ la dênsele, astŭ-felŭ fiindŭ, să căutămŭ a resuma în puține cuvinte calea urmată în acéstă mare și avută țéră pentru creațiunea și desvoltarea industrieĭ.

Încă din timpulŭ Cruciatelorŭ industria francesă începuse a lua óre-care desvoltare; cu tóte acestea resbelele civile, năvălirile streine, pustiiseră atâtŭ de multŭ Francia că pe la 1595 națiunea sărăcise, rĕmăsese fără comerciŭ și fără industrie. Satele suferiseră atâtŭ de multŭ că mai tóte se pustiiseră.

Industria care înflorise îndestulŭ pentru timpiĭ aceia, dispăruse cu totulŭ și fusese înlocuită prin importațiuni străine. Notabiliĭ în 1597 ca să facă pipăită decadința industrieĭ naționale, dicea : «Este «cunoscutŭ că înaintea turburărilorŭ se fabrica de «patru orĭ mai multŭ postavŭ ca astă-dĭ. Mărfurile «orașuluĭ Provins, în Brie, unde se aflaŭ una mie «optŭ-sute resbóe de postavŭ și astă-dĭ nu mai suntŭ «de câtŭ patru... Vecinĭi noștri ne trimitŭ pe fie-

«care anŭ din Englitera maĭ bine de una mie corăbiĭ, «în parte încărcate cu mărfurĭ manufacturate, pre-«cumŭ postavurĭ și altele. Englesiĭ aducŭ atâtea măr-«furĭ în acestŭ regatŭ, în câtŭ aŭ umplutŭ ţéra, și «aducŭ până și pălăriile lorŭ cele vechĭ, cisme și «alte obiecte pe carĭ le descarcă pentru Normandia «și Picardia, disprețuindŭ pe Francesĭ și poliţie.»

Aceste rânduri pe care le împrumutămŭ din istoria regeluĭ Enric IV de Domnu Poirson, ne arată într'unŭ limbagiŭ simplu starea deplorabilă în care adusese pe Francia resbelele de religiune. În acéstă epocă regele Enric IV încredința administrațiunea celebruluĭ sĕŭ ministru Sully. Acesta acordă cea maĭ mare protecțiune agriculturei; încurajă tóte întreprinderile de ameliorațiune, făcu canalurĭ, svêntă locurĭ smârcóse. Cu câtŭ însă marele ministru se ocupa de prosperitatea agriculturei, cu atâtŭ neîngriji industria, convinsŭ că industria aduce luxulŭ și molesește poporulŭ. Elŭ credea că industria locală simplă, cum se afla pe atuncĭ, era de ajunsŭ ca să satisfacă trebuințele; și ca să dea unŭ exemplu de disprețulŭ ce avea contra veșmintelorŭ luxóse, purta haĭne de postavŭ surŭ comunŭ. Sully pretindea că orĭ-ce consumațiune de obiecte străine este o hoție făcută în dauna Francieĭ și o lovitură contra moravurilorŭ séle. Cu asemenea ideĭ înțelege fie-cine că Sully nu era unŭ partisanŭ alŭ libertățiĭ comerciale. Și în adevĕrŭ décă ar fi ținutŭ numaĭ de voința sa, nu arŭ fi permisŭ ca să intre în Francia nicĭ măcarŭ unŭ firŭ de aţă străină.

Regele însĕ avea alte ideĭ în privința industrieĭ. Convinsŭ, cu multă dreptate, că nu este îndestulŭ ca o țéră să aĭbă numaĭ țĕranĭ, agricultorĭ robuștĭ și în stare de a purta armele, ci și meseriașĭ carĭ să îndestuleze tóte trebuințele, să prefacă în obiecte manufacturate materiile brute produse de către agricultorĭ, saŭ extrase din pămêntŭ, orĭ importate, dete cea maĭ puternică impulsiune, și putemŭ ḑice restaură industria francesă.

Industria de lux, precum este a mătăsăriilorŭ cu tóte stăruințele ce se făcuse de la Ludovic alŭ XI, rĕmăsese înapoĭ; astŭ-felŭ că în totŭ anulŭ se importaŭ mulțime de mătăsărĭĭ. Enricŭ alŭ IV vedea cu mare părere de rĕŭ baniĭ eșindŭ din Francia și se determină a crea industria mătaseĭ. Pentru acestŭ sfîrșitŭ ordonă pe la 1529 patriarculuĭ agriculturеĭ francese, luĭ Olivier de Serres ca să facă o cărticică asupra producereĭ mătaseĭ de către gândacĭ. Celebrulŭ agronomŭ îndemna pe francesĭ ca să «scóță din întru pămêntuluĭ lorŭ tesaurulŭ de «mătase care era ascunsŭ într'însulŭ și prin mijlo-«culŭ acesta să pună în evidență miliónele de aurŭ «carĭ staŭ ascunse.»

Enric IV plantase încă din 1596 duḑĭ în grădina palatuluĭ Tuileriilorŭ. Pe la 1601 Olivier de Serres trimise regeluĭ peste douĕ-ḑecĭ de miĭ de puĭ de dudŭ, pe care'ĭ plantă în deosebite grădinĭ. Treĭ-spre-ḑece agricultorĭ fură însărcinațĭ ca să propage cultura dudului în Francia. La 1602 se aduse ouĕ de gândacĭ și se distribuiră. După ce creă cultura

duțitorŭ Regele se ocupă cu creațiunea industrieĭ mătăseĭ, aduse lucrătorĭ din Italia ca să fabriceze stofe de mătase. Întreprinzĕtoriĭ de făbricĭ fură creațĭ nobilĭ.

Cele-alte industriĭ create și protegiate cu cea maĭ mare solicitudine contra concurenței străine fură :

Manufactura oglinzilorŭ și cristalurilorŭ de Veneția, — a peilorŭ, — a covórelorŭ tunse și a acelorŭ de Orientŭ, — a pânzeturilorŭ fine de Olanda și a dantelelorŭ, etc.

Într'unŭ cuvêntŭ scopulŭ urmăritŭ și realisatŭ de Enric IV fu, după cum dice unŭ autorŭ contimporanŭ «că este fórte necesariŭ ca să nu avemŭ nicĭ «o trebuință de obiecte străine, și să ne silimŭ a «forma și manufactura în țéra nóstră, materialulŭ «și lucrătoriĭ trebuincioșĭ pentru acestŭ sfârșitŭ.»

Enric IV pregătise într'unŭ modŭ admirabilŭ calea desvoltăriĭ industrieĭ francese; astŭ-felŭ ca unŭ altŭ omŭ mare, ilustrulŭ Colbert, să pótă continua cu succesŭ opera începută.

Colbert ocupă daca nu celŭ-d'âncêiŭ, déră celŭ puținŭ unulŭ dintre cele d'âncêiŭ locurĭ în creațiunea industrieĭ marĭ în Francia. Singurulŭ dintre mininiștriĭ până la dênsulŭ, a înțelesŭ maĭ bine de câtŭ orĭcine trebuințele patrieĭ sale, și șĭ-a devotatŭ tótă viața lucrândŭ fără pregetŭ la prosperitatea industrieĭ și comerciuluĭ francesŭ. În timpŭ de douĕdecĭ și douĭ de anĭ, elŭ a făcutŭ ca Francia să fie maĭ avută de cum nu fusese nicĭ-odată. Istoriciĭ sĕĭ

suntŭ unanimĭ a'lŭ trece între ceĭ maĭ marĭ bine făcĕtorĭ aĭ patrieĭ sale.

Fără să negligeze verĭ-o ramură de administraţiune, Colbert convinsŭ că o industriă prosperă este unŭ isvorŭ de avuţiă dintre cele maĭ preţióse, 'şĭ pusese tóte silinţele ca să creeze industriile carĭ lipseaŭ încă, să încurageze şi să protegeze pe tóte. Studiindŭ în tóte amĕnuntele mişcarea comercială a ţĕreĭ sale, elŭ constată că, cu tóte că oraşele Lyon şi Tours posedaŭ deja manufacturĭ însemnate, totuşĭ se importaŭ din Italia stofe de mătase; că Veneţia espedia pentru sume însemnate dantele şi oglinḑĭ; în fine că Spania, Olanda şi Anglia aprovisionaŭ Francia cu lânurĭ, săpunurĭ, peĭ lucrate, văpselĭ. In faţă cu acéstă stare de inferioritate relativă a industrieĭ francese, Colbert 'şĭ croi planulŭ următorŭ pe care lŭ-a esecutatŭ cu o energiă şi cu o stăruinţă fără aseměnare : pe de o parte să desvolteze tóte manufacturele în Francia, eră pe de alta să înlesnéscă desfacerea productelorŭ manufacturate, favorisândŭ pe fabricanţiĭ indigenĭ prin totŭ felulŭ de încuragiărĭ, —garantându'ĭ în acelaşĭ timpŭ la fruntariĭ contra concurenţeĭ străine. De témă ca nu cum-va să se compromită fabricatele francese, şi totŭ-de-odată ca să le facă superióre, întocmi regulamente de fabricaţiune fórte severe. Aceste regulamente, carĭ judecate după ideile de astă-ḑĭ, arŭ părea că aŭ fostŭ o pedică pentru progresulŭ industrieĭ, aŭ contribuitŭ, din contra, fórte multŭ ca să dea unora din industriile francese o superioritate

neimitabilă până astă-dĭ. Inspectorĭ numiţĭ în tóte provinciile eraŭ însărcinaţĭ ca să privegheze dacă regulamentele de fabricaţiune se esecutézĕ, să însemneze stofele să visiteze tóte târgurile şi să nimicéscă acele stofe pe carĭ le găseaŭ confecţionate contra prescripţiunilorŭ reglementarĭĭ.

Mĕsurile luate de către acestŭ omŭ mare ajungeaŭ adesea să fie despotice; însă nimenĭ nu póte contesta că scopulŭ pentru care le lua era perfecţionarea şi înflorirea industrieĭ. Solicitudinea părintéscă cu care se ocupa pînă şi de cele maĭ micĭ industrĭĭ, scuséză pînă la óre-care punctŭ severitatea fără esemplu întru esecutarea reglementelorŭ.

Colbert depuse, dacă se pote, o perseverinţă şi maĭ mare în înfiinţarea de stabilimente industriale. Fabricile cele maĭ însemnate datézĕ din timpulŭ sĕŭ, căcĭ cele înfiinţate de cătră Enric IV dispăruseră în mare parte. Manufactura Gobelinilorŭ, numită *manufactura regală a mobilelorŭ coróneĭ*, ocupă celŭ d'ăntâiŭ locŭ între creaţiunile luĭ Colbert. In timpiĭ aceia prin mobile se înţelegea totŭ ce servea la decoraţiunea şi mobilarea palaturilorŭ, precum tapisărĭĭ, tablourĭ, stofe, mosaicurĭ, mobile etc. O ordonanţă din 1667 prescria ca manufactura să aĭbă ceĭ maĭ bunĭ pictorĭ, tapiţerĭ, argintarĭ, gravorĭ, strungarĭ, tâmplarĭ, etc. etc. Colbert ca să'ĭ încuragieze le acordă tóte privilegiurile posibile şi popria importaţiunea de tapiseriĭ străine.

La 1664 Colbert înfiinţă o altă manufactură regală la Beauvais. Şefulŭ acestuĭ stabilimeutŭ do-

bândi o concesiune de trei-deci de ani și fu scutită de ori-ce impositu elu, mărfurile sale și lucrătorii sei. Afară de acésta se dete aceluiași întreprindetoru unu daru de trei-deci mii livre și i se făcu unu împrumutu fără interesu de aceiași sumă. In schimbu pentru atâtea sacrificii Colbert cerea ca directorele manufactureĭ să întrețină cinci-deci de ucenici francesi, și să sporésca în șase ani numerulu lucrătorilorŭ sei la șase sute.

Vestitele manufacturi de la Aubuson cari se bucură pînă astă-di de o reputațiune universală, fură create totu de marele Colbert.

După cum amu arătatu mai susu, Francia 'și procura oglindile și cristalurile din Venetia. Colbert nu putea suferi acésta inferioritate a țereĭ sale; însărcină pe ambasadorele francesu de lângă republica venetiană ca să angagieze pentru serviciulu regeluĭ ceĭ mai buni maestri sticlari. Operațiunea fu fórte dificilă, căci Venetia gelósă de superioritatea sa în acésta industrie, nu permitea nici unuĭ strĕinu ca să stea în atelierele sale, și totu de odată confisca averea acelorŭ lucrători venetiani cari s'arŭ fi dusu să lucreze în altă țéră. Lucrătorii fură aduși cu mari sacrificiuri și după cătu-va timpu se creă la 1691 manufactura de oglindi de la Saint-Gobain.

Dantelele fine se aduceau totu din Venetia; Colbert reuși a localisa acésta fabricațiune în mai multe orașe ale Francieĭ, servindu-se cu lucrători venetiani. Pînă astă-di dantelele francese suntu vestite,

și în tóte părțile lumeĭ se caută dantela numită *point d'Alençon*. In acéstă ramură Colbert căută ca să propage industria prin sate; astŭ-felŭ ca țĕrancele să aĭbă de lucru când nu suntŭ ocupate cu lucrările agricole. Inteléptă și demnă de imitatŭ mĕsură.

Fabricațiunea stofelorŭ de mĕtase de și încuragiată de la Ludovic XI de către toțĭ regiĭ Franciel, nu prospera; Colbert luă și acéstă frumósă industriă sub patronagiulŭ sĕŭ, și în câțĭ-va anĭ mătăsăriile de la Lyon deveniră deja renumite

Colbert care creă aceste industriĭ de luxŭ, nu avu maĭ puțină solicitudine pentru cele-l-alte manufacturĭ. In 1665 făcu să vie din Olanda fabricanțĭ de postavurĭ pe cariĭ aședa la Abbevile unde înființă fabricĭ de postavurĭ fine de Englitera și de Olanda Acéstă industriă este pînă astă-dĭ una dintre cele maĭ înflorite din Francia.

Industria metalurgică atrase deosebită atențiune a luĭ Colbert, căcĭ patria sa era fórte înapoiată în acéstă fabricațiune. Pentru aĭ da o impulsiune și a o face să înflorésca, aduse lucrătorĭ din Suedia; puse în lucrare esploatațiunea ulieĭ; deschise în Francia meridională mine de aramă și de plumbŭ; creă în acelașĭ timpŭ fonderiĭ și forge; fondă la Saint-Etienne o manufactură regală de arme; importă din Englitera fabricațiunea oțeluluĭ și din Germania a tinicheleĭ; lucră treĭ anĭ pînă ce reușĭ ca să aducă din Bohemia fabricanțĭ de tinichea.

Pînă în timpulŭ luĭ Colbert Francia importa maĭ

tótă păcura de care avea trebuință din Suedia; ministrulŭ patriotŭ ca să o scutéscă de acéstă dependință, aduse lucrătorĭ din Suedia pe carĭ'ĭ însărcină să învețe pe lucrătoriĭ francesĭ din Lande, Auvergne și Provence cum să estragă păcura din pinĭ. După câtŭ-va timpŭ acéstă bănósă industrie se localisă, deveni națională.

Ceea ce făcuse pentru industrie, Colbert făcu cu aceeașĭ energie și stăruință și pentru comerciŭ. Marina comercială a Francieĭ 'ĭ datoresce desvoltarea sa. In timpulŭ sĕŭ se fondară cele maĭ însemnate companiĭ comerciale.

Nu era în destulŭ însă ca Colbert să creeze atâtea industriĭ, să înzestreze patria sa cu cele maĭ celebre manufacturĭ; elŭ scia că tóte aceste industriĭ nu puteaŭ să prospereze, și eraŭ espuse să dispară, dacă nu arŭ fi fostŭ protegiate contra concurenței străine pînă vorŭ ajunge să o înfrunte. Pentru aceea fidelŭ continuatorŭ alŭ sistemuluĭ de protecțiune urmată în trecutŭ, Colbert luă tóte mĕsurile ca să protegeze la fruntariĭ industria națională contra concurenței străine. Ca administratore de prima ordine, elŭ nu caută în protecțiunea vamală de câtŭ încuragiarea industrieĭ naționale fără vĕtămarea intereselorŭ Francieĭ; protegia numaĭ aceea ce trebuia să fie protegiatŭ, și în raportŭ cu puterea și trebuințele diferitelorŭ industri. Când se convingea că cu tótă sporirea tarifelorŭ totuși órecare articole, precum oglinḑile de Veneția, făceaŭ concurență industrieĭ naționale, Colbert le prohiba.

Mulți condemnaŭ tarifele mareluĭ ministru ca prea marĭ; însă elŭ repeta că numaĭ printr'ênsele a pututŭ crea industria francesă, și acésta nimenĭ nu póte să o contesteze.

Mulțumită sistemuluĭ economicŭ urmatŭ de către nemuritorulŭ Colbert, la mortea sa lăsă Francia înzestrată cu cea maĭ înflorită industrie, cu arte pe care le admira Europa.

După mortea luĭ Colbert succesorĭĭ sĕĭ în locŭ să urmeze sistemulŭ sĕŭ, se abătură în unele casurĭ și ocasionară cele maĭ marĭ perderĭ industrieĭ naționale. Cu tóte acestea revocațiunea edictuluĭ de la Nantes în 1685 și resbelulŭ fură causele carĭ deteră cea maĭ mare lovitură industrieĭ francese. Protestanții francesĭ șicanațĭ în tóte privințele, popriți de a'șĭ practica religiunea chiar în secretŭ, se desperară și fugiră din patria lorŭ. Astŭ-felŭ dintr'o greșală neiertată a luĭ Ludovic XIV, Francia perdu pe ceĭ maĭ vestiți manufactorĭ. Staturile protestante, Olanda, Englitera, Germania 'ĭ primiră cu brațele deschise, le oferiră asilŭ și'șĭ creară cu modulŭ acesta cele maĭ prețióse industriĭ cu dauna Franciеĭ. In Olanda emigrară pălărieriĭ, fabricanțiĭ de postavurĭ, de catifea, de mătăsăriĭ; în Englitera fabricanțiĭ de chârtie, de tapeturĭ, de batiste, de mătăsăriĭ; în Brandeburg pictorĭ, architecți, postăvarĭ de la Sedan fabricanțĭ de stofe de lână, de pălăriĭ de castorŭ, de ciorapĭ și alțiĭ carĭ înființară industria germană.

Ludovic XIV înțelese prea târdiŭ greșéla ce co-

misese; se sili să facă pe industriașiĭ fugiți ca să se întórcă, dar nu reușì. Francia ajunse să importe mărfurĭ pe cari pînă aci le procurase ea streinilorŭ.

Sub Ludovic XV reînsufleți o parte din industriile francese; însă în acelașĭ timpŭ Englitera imitândŭ pe Colbert, își întinsese deja puterea peste mărĭ; își înmulțise fabricile și productele séle eraŭ deja rĕspândite peste totŭ globulŭ. Profitândŭ de slăbiciunea vecineĭ séle, o despoiă de coloniile cele maĭ importante, India, Antilele, Canada. Umilită și bătută, Francia ispășia pĕcatele acelora pe carĭ nenorocirea îĭ pusese în capulŭ sĕŭ. Apatia, imobilitatea regeluĭ, făcu ca și ceĭ maĭ bine intenționați dintre ministriĭ să nu pótă reînnălța patria lorŭ.

Starea de inferioritate în care ajunsese în cele din urmă industria francesă; prosperitatea sporindă a Englitereĭ, făcu pe ministriĭ luĭ Ludovic XVI ca să caute a reînvia activitatea industrieĭ naționale. Din nenorocire ceĭ maĭ însemnați dintre dênșiĭ eraŭ îndoctrinați de fondatorulŭ scóleĭ economiștilorŭ cari credeaŭ că mijloculŭ celŭ maĭ sigurŭ pentru a ridica industria este libertatea comercială. Cu asemenea principiĭ se hotărî a priimi productele manufacturilorŭ englese în condițiunile cele maĭ favorabile, cu gândŭ ca vinurile și rachiurile francese să pótă intra cu înlesnire în Anglia. Englitera, care omorîse deja industria portugheză prin faĭmosulŭ tractatŭ alŭ luĭ Méthuen, se grăbi a priimi propunerile pe cari póte le provocase indirectŭ. Nu trecu multŭ timpŭ și francesiĭ se treziră inundați de o-

biecte manufacturate în Englitera; fabricile lorŭ eraŭ în parte ruinate. A trebuitŭ ca în cele din urmă Francia să abandoneze tractatulŭ; însă ce folosŭ? multe din industriile séle cele maĭ prospere se ruinaseră.

Napoleon, cu tóte preocupaţiunile ce-ĭ da resbelele neîntrerupte, fu impresionatŭ de resultatele nenorocite produse de către principiile economistilorŭ. In câte-va cuvinte marele omŭ resumă resultatele la cari ajunge o ţéră când priimesce fără socotinţă ca să aplice principiile ideologilorŭ; elŭ ḑicea : «*că o ţéră care în starea actuală a lumeĭ, arŭ practica principiulŭ libertăţiĭ comerciuluĭ, arŭ fi redusă în pulbere.*» Bloculŭ continentalŭ, isolarea Engliteréĭ de tótă Europa este o probă că Napoleon înţelesese politica comercială a Engliteréĭ, politică alŭ căria scopŭ a fostŭ şi va fi supremaţia industrială şi comercială a poporuluĭ englesŭ. Napoleon recunoscea singurŭ că bloculŭ continentalŭ era o măsură prea severă, însă nu putea face altŭ-felŭ : «Ne-a costatŭ, ḑicea «omuŭ de geniŭ, ca să revenimŭ, după atâţia anĭ «de ḑivilisaţiune, la principiile cari caracteriséză «barbaria vresteĭ de copilăriă a naţiunilorŭ, însă «amĭ fostŭ siliţĭ ca să opunemŭ inamiculuĭ comunŭ «aceeaşĭ arme cu cari se servea contra nóstră.»(1)

Decretulŭ de la Berlin, prin care Napoleon decreta bloculŭ continentalŭ, deveni basa regimuluĭ comercialŭ şi industrialŭ alŭ Francieĭ pînă la 1815.

1) Mesagiulŭ din Berlin din 21 Noembre 1806.

Resultatulŭ acesteĭ mĕsurĭ a fostŭ o eră de prosperitate industrială necunoscută până aci, atâtŭ pentru Francia câtŭ și pentru cele-lalte staturĭ supuse.

Cu căderea luĭ Napoleon căḑu și blocul continentalŭ. De aci înainte englesiĭ începuseră să laude libertatea comercială pe care pînă aci o consideraŭ ca o teoriă destinată a rĕmânea în cărți. Cu tóte acestea guvernulŭ Restaurațiuneĭ se făcu că nu înțelege și tarifele vamale protegiară ca și până aci industria francesă contra ruinătóreĭ concurențe a Engliterei.

Cu tótă stăruința partisanilorŭ cu orĭ-ce prețŭ a libertățeĭ comerciale, ómeniĭ de statŭ ai Franciei n'aŭ încetatŭ de a protege industria francesă până astăḑĭ Imprejurărĭ, pe cari nu avemŭ a le judeca aicĭ, nevoiră pe imperatorele Napoleon III, ca să facă óre-cari concesiunĭ, să maĭ scaḑă unele tarife; însă de la aceste tarife și până la libertatea comercială ce ni se recomandă noĕ românilorŭ este unŭ abisŭ.

După nenorocitele întâmplărĭ de la 1870, președintele republiceĭ francese d-lŭ Thiers, s'a grăbitŭ a denuncia tractatulŭ anglo-francesŭ încheiatŭ în timpulŭ imperiuluĭ și a introduce în acela ce l'a încheiatŭ din noŭ, modificațiunĭ protectóre pentru industria națională.

Ca să dămŭ o idee despre protecțiunea acordată de cătră Francia industrieĭ sale, este de ajunsŭ să citămŭ câte-va esemple. Până la 1861 pânzeturile de bumbacŭ din Englitera și Belgia eraŭ poprite le

a intra in Francia; de atunci aŭ fostŭ impuse să plătéscă vamă de la 50 bani până la 3 leĭ pentru unŭ kilogramŭ; ferulŭ plătea de la 10 până la 14 leĭ 100 kilogr. — Tablele de ferŭ 44 leĭ 100 de kilogr. oțelulŭ în vergele 33 leĭ 100 kilogr. — Oțelulŭ în table 55 leĭ 100 de kilogr. — Sîrma de oțelŭ 76 leĭ 100 de kilogr.; iar oțelulŭ lucratŭ era opritŭ de a intra, — vata de bumbacŭ 100 leĭ pentru suta de kilogr. — bumbaculŭ torsŭ 800 leĭ pentru suta de kilogr. etc. etc. Multe articole de bumbacŭ, săpunurile și alte obiecte nu puteaŭ fi importate.

Când dar o industriă tare ca a Franciei simte încă nevoie de a fi protegiată, căcĭ nu putemŭ admite că atâțĭ ómenĭ de statŭ celebri nu sciŭ ce facŭ, cum să ne maĭ așteptămŭ noĭ românii să avemŭ industrie națională cu regimulŭ economicŭ sub care trăimŭ.

Germania și Austria

Germania este dintre staturile a cărorŭ industrie s'a desvoltatŭ maĭ târdiŭ. Resbelele neprecurmate sfâșieră din întru, o aplecare firéscă pentru a se ocupa de lucrările abstracte, aŭ făcut ca acéstă țéră până la revocarea edictuluĭ de la Nantes, să nu aĭbă maĭ nicĭ o industrie prosperă. Greșala luĭ Ludovic XIV ruinătóre pentru Francia, umplu Germania cu totŭ felulŭ de industriĭ, precum fabricarea stofelorŭ de mătase și de lână, a obiectelorŭ de sticlărie, de porcelanŭ, a pălăriilorŭ și alte multe.

După cum ne spune List, cele d'ântêiŭ douĕ sta-

turĭ carĭ aŭ luatŭ mĕsurĭ pentru încurajarea industrieĭ naționale suntŭ Austria și Prusia. Suveraniĭ Carol XI și Maria Teresia, dĕră maĭ cu sémă Iosef II, dete o impulsiune puternică industrieĭ Austriace. Protecțiunea industrieĭ naționale prin drepturĭ protectóre, diferite alte încurajărĭ, creațiunea căilorŭ de comunicațiune, contribuiră ca industria Austrieĭ să ajungă la starea înflorită în care se află astă-dĭ. Agricultura n'a fostŭ maĭ puțin protegiată ca industria; ameliorațiunĭ de rase, introducerea merinosuluĭ, încurajarea fabricațiuneĭ mașinelorŭ agricole protegiate contra concurențeĭ străine, aŭ făcutŭ frumósa agricultură a acestuĭ imperiŭ. Fabricațiunea zacharuluĭ de sfeclă, întrodusă acum în urmă, s'a desvoltatŭ sub regimulŭ protectorŭ astŭ-felŭ că Austria a devenitŭ exportătóre de zacharŭ.

Resbelulŭ de treĭ-decĭ de anĭ ruinase cu totulŭ industria prusiană. Fabricațiunea postavurilorŭ, una din industriile principale ale acestuĭ Statŭ, maĭ că nu exista; fabricanțiĭ emigraseră în Saxonia, și concurența englesă nu permitea fabricațiuneĭ indigene ca să se desvolteze. La acéstă epocă de cădere veniră în Prusia protestanțiĭ goniți din Francia, din Palatinat și din Salzburg. Marele electorŭ 'ĭ aședă în diferite părți ale Statuluĭ sĕŭ unde creară atâtea industriĭ și ameliorară agricultura. Toțĭ suveraniĭ carĭ se succedară urmară aceeași politică, însă nimenĭ ca Frideric II; acesta încurajă industria și agricultura, perfecționă sistemulŭ vamalŭ, spori căile

de transportŭ, astŭ-felŭ că la mórtea sa industria prusiană era superióră în tótă Germania.

În cele maĭ multe din cele-l-alte Staturĭ ale Germanieĭ domina libertatea comercială; de aceea industria lorŭ era fórte înapoiată. Când isbucni resbelulŭ după revoluțiunea francesă Englitera prin concurența sa ruină și maĭ multŭ fabricile germane; însă nu trecu multŭ și Napoleon decretă bloculŭ continentalŭ, adică excluse pe Englitera din comerciulŭ Europeĭ. List celŭ d'ântêiŭ, și dinpreună cu dênsulŭ bărbații însemnați aĭ Germanieĭ, recunoscŭ că de la acea epocă datéză prosperitatea manufacturilorŭ germane. După încheerea păciĭ concurența englesă fu și maĭ mare; tarifulŭ prusianŭ fusese modificatŭ în sensulŭ libertățiĭ comerciale și prin urmare nu garanta de ajunsŭ industria națională contra concurențeĭ englese. Manufactoriĭ reclamă; arătară că manufacturile engleze 'ĭ ruinéză, însă nu fură auțiți. Henric Brougham, devenitŭ de atunci lord Brougham, declarase fără nicĭ-o sfială că «Englesiĭ s'arŭ putea fórte bine expune la órecarĭ risicurĭ de perdere asupra esportațiuneĭ mărfurilorŭ lorŭ, numaĭ să înăbușască în fașă manufacturile străine.» Aceste cuvinte eșite din gura unuĭ omŭ care până astă-dĭ se bucură de reputațiunea unuĭ liberalŭ cosmopolitŭ, aŭ însemnătatea lorŭ, ne explică scopulŭ urmăritŭ cu atâta tenacitate de Englitera.

Guvernulŭ prusianŭ vĕdêndŭ că fabricile naționale se ruinéză, dete în fine ascultare plângerilorŭ

ce i se adresaŭ necontenitŭ de către manufactorĭ. Prin tarifulŭ din 1818 se garanta de ajunsŭ industria națională contra concurenței din afară, fără ca însă să rupă relațiunile ce avea Prusia cu țĕrile străine. În totŭ casulŭ acestŭ tarifŭ era maĭ moderatŭ de câtŭ alŭ Franciei și Engliterei.

Tarifulŭ adoptatŭ de către Prusia nu lovia numaĭ în industria englesă ci în a acelea a maĭ multorŭ staturĭ din Germania. Fabricanții din aceste Staturĭ începură să reclame din tóte părțile. Acesteĭ împrejurărĭ se atribuesce în mare parte determinațiunea ce luară peste șése miĭ de fabricanți și comercianți germanĭ în anulŭ 1819 la târgulŭ de primă-vară de la Francfort pe Mein, ca să formeze o asociațiune cu scopŭ de a desființța pe de o parte duanele interióre dintre diferitele Staturĭ germane, éră pe de alta ca să stabiléscă în Germania unŭ sistemŭ comunŭ de comerciŭ și vămĭ. Asociațiunea se constitui; statutele sele furĕ aprobate de către dieta germană, cum și de către toți principiĭ și guvernele Germanieĭ. Orașulŭ Nuremberg fu alesŭ ca centru alŭ asociațiuneĭ. Unŭ diarŭ întitulatŭ *Organulŭ comerciuluĭ și alŭ fabricilorŭ Germanieĭ,* propagă ideile asociațiuneĭ. În fie-care anŭ comitetulŭ asociațiuneĭ raporta, cu ocasiunea târguluĭ de la Francfort, resultatulŭ lucrărilorŭ sale. Mulțumită stăruinței comitetuluĭ centralŭ, și a baronuluĭ Cotta, Germania întrégă fu unită într'o asociațiune de vămĭ care suprimă pe de o parte barierile interióre, éră pe de alta formă o vamă comună pentru mărfurile

străine. Tarifulŭ adoptatŭ fu maĭ acelaşĭ aplicatŭ în Prusia în 1818, adică unŭ tarifŭ protectorŭ. Din acéstă asociaţiune cunoscută sub numele de *Zollverein,* nu făceaŭ parte Austria, Meclemburgulŭ (ambele State) Hanovra şi oraşele anseatice.

«Sub influinţa acesteĭ asociaţiunĭ, ḑice List, industria manufactóre, comerciulŭ şi agricultura Statulorŭ germane carĭ facŭ parte dintr'însa aŭ realisatŭ deja progresurĭ imense.»

List a fostŭ promotorele celŭ maĭ activŭ şi maĭ energicŭ alŭ acesteĭ asociaţiunĭ; luĭ se póte atribui în mare parte meritulŭ propagărĭĭ acesteĭ marĭ ideĭ căria Germania a datoritŭ maĭ întâiŭ prosperitatea şi unitatea sa ecocomică şi acum în urmă unitatea şi mărirea sa politică. Germaniĭ recunoscŭ acéstă bine-facere şi păstréză cea maĭ mare veneraţiune pentru memoria acestuĭ omŭ ilustru.

Germania a continuatŭ până astădĭ ca să-şĭ protegeze industria contra concurenţeĭ streine. Prosperitatea la care aŭ ajunsŭ fabricile sale este o dovadă pipăită că calea n'a fostŭ greşită.

Avemŭ în mână unŭ estractŭ din tarifulŭ asociaţiuneĭ germane din 1855; câte va cifre vorŭ da o idee despre spiritulŭ în care a fostŭ conceputŭ. Ferulŭ comunŭ plătea taxă de importŭ de la 45—75 leĭ 100 kilogr.; stofele de bumbacŭ de la 225—375 leĭ 100 kilogr.; pânzeturile de inŭ de la 30—225 leĭ 100 kilogr.; stofele de mătase de la 412—825 leĭ 100 kilogr.

La aceeaşĭ epocă se aflaŭ în vigóre în Austria

taxele de importŭ următóre : vinurile în butelie, 78 leĭ 100 kilog.; stofele de bumbac după cualitate, de la 208—1306 leĭ 100 kilog.; cele de lână de la 261—1305 leĭ 100 kilog.; cele de lână de la 261—1305 leĭ 100 kilog.; stofele de mătase de la 783—1305 suta de kilog.; olăria comună 26 leĭ suta kilog., și se urca treptatŭ după finețe până la 208 leĭ pentru 100 kilog.; marchitănia de la 261 - 1305 leĭ suta de kilog.

Astă-dĭ cu totŭ progresulŭ ce a realisatŭ industria atâtŭ în Germania câtŭ și în Austria, tarifurile protectóre suntŭ în vigóre. Afară de acésta guvernele respective protegiază și încurajază producțiunea națională prin tóte mĕsurile posibile; caută prin agenții politicĭ a înoda relațiunĭ comerciale avantagióse națiunilorŭ lorŭ cu tóte Staturile din lume. Rolulŭ agenților diplomaticĭ a ajunsŭ în unele Staturĭ a fi maĭ economicŭ de câtŭ politicŭ.

În aceste părți ale Europeĭ economiștiĭ suntŭ ceĭ maĭ mulți naționaliștĭ. În scólele germane și austriace nu se spune elevilorŭ ca în scólele nóstre că mântuirea lumeĭ depinde de libertatea absolută a comerciuluĭ. Resultatele dobândite ne dovedescŭ până la evidență că calea apucată nu este greșită.

Portugalia

Écă o victimă nenorocită a tractaturilorŭ de comerciŭ făcute cu ușurință. Cine nu cunósce splendórea la care ajunsese acestŭ statŭ, și starea de inferioritate la care este redusŭ astădĭ!

Unŭ ministru patriotŭ, comitele Ericeira, cercă pe la 1681 ca să reînsufleţéscă industria portugesă, deja căḑută; aduse lucrători postăvarĭ din Englitera; încuragiă fabricele locale, astŭ-felŭ că de abĭa trecuseră treĭ anĭ şi Portugalia putu să-şĭ satisfacă trebuinţele şi prin urmare să opréscă importaţiunea de postavurĭ streine. După mórtea înţeleptuluĭ ministru, pe la 1704, cunoscutulŭ ministru englesŭ Méthuen, întrebuinţă tóte miḑlócele pentru a face pe guvernulŭ portugesŭ să înţelégă că dacă Portugalia arŭ consimţi ca să primésscă postavurile englesescĭ cu vama de 23%, câtŭ eraŭ impuse înainte de venirea la putere a ministruluĭ Ericeira, Englitera s'arŭ îndatora să priimésscă vinurile portugese cu unŭ dreptŭ de vamă maĭ micŭ cu o treime de câtŭ acela ce plătescŭ cele-lalte ţĕrĭ. Guvernulŭ portugesŭ se înduplecă, încheiă tractatulŭ cu Englitera. Nu trecu multŭ timpŭ şi naţiunea portugesă vĕḑu tóte fabricele séle căḑêndŭ una după alta, căcĭ manufactoriĭ englesĭ le inunda ţéra cu mărfurile lorŭ. De la încheierea acestuĭ tractatŭ industria şi comerciulŭ Portugalieĭ aŭ mersŭ descrescêndŭ; astŭ-felŭ că acestŭ nenorocitŭ statŭ póte fi consideratŭ astăḑĭ ca vasalŭ alŭ Englitereĭ. S'aŭ cercatŭ portugesiĭ maĭ târḑiŭ ca să reînvieze industria; însă lovitura ministruluĭ Méthuen a fostŭ fatală. Esposiţiunea Portugalieĭ din 1867 la Paris a pututŭ încredinţa pe orĭ-cine de starea la care ajunge unŭ poporŭ când are nenorocirea de a fi guvernatŭ de ómenĭ incapabilĭ, de ómenĭ carĭ nu înţelegŭ că în timpiĭ

de astădĭ naţionalitatea, independinţa, puterea, sunt nedeslipite de o economiă naţională basată pe industriă, agricultură şi comerciŭ.

Tractatulŭ, care a servitŭ de normă tutulorŭ ómenilorŭ de statŭ aĭ Engliterei pentru a ruina industria continentală, tractatulŭ luĭ Méthuen, merită de a fi cunoscutŭ, pentru ca fie-care să vadă cum se ruinéză industria uneĭ ţĕrĭ numaĭ prin câte-va rînduri :

TRACTATULŬ NUMITŬ ALŬ LUĬ MÉTHUEN ÎNCHEIATŬ ÎNTRE MAREA-BRITANIE ŞI PORTUGALIA

(27 Decembre 1703)

Art. 1. Maiestatea sa regele Portugalieĭ se angajază, atâtŭ în numele sĕŭ câtŭ şi în acelŭ alŭ succesorilorŭ sĕĭ, ca să priiméscă pe viitorŭ în Portugalia *postavurile* şi alte *ţesĕturĭ de lînă* din manufacturile englese după cum eraŭ primite înainte de a fi prohibite de lege.

Art. 2. Maiestatea sa regele Mareĭ-Britaniĭ se angajază, din parte-şĭ, atâtŭ în numele sĕŭ, câtŭ şi în acela alŭ succesorilorŭ sĕĭ, a priimi pe viitorŭ în Englitera *vinurile* de origină din Portugalia cu condiţiunile următóre : Niciŏdată, fie pace saŭ resbelŭ între Englitera şi Francia, nu se vorŭ impune vinurile din Portugalia la intrarea lorŭ în Englitera, sub numele de dreptŭ de vamă saŭ altulŭ, directŭ saŭ indirectŭ, fie importatŭ în butóie, în miduri saŭ alte vase, la drepturĭ maĭ marĭ de câtŭ acelea impuse pentru aceleaşĭ cuantităţĭ saŭ mĕsurĭ de *vinurĭ francese*.

Li se va acorda o scădere de o treime din drepturile de vamă.

Însă dacă în verĭ-unŭ timpŭ óre-care, se va aduce modificaţiune scăderei de vamă precitată, maiestatea sa regele Portugalieĭ ’şĭ reservă dreptulŭ de a prohiba din noŭ impor-

tațiunea postavurilorŭ și altorŭ țesĕturĭ de lână din manutacturile englese.

Acesta este totŭ tractatulŭ : scurtŭ și cuprinḍĕtorŭ. Alineatulŭ din urmă pare o adevĕrată derisiune pe care bieții miniștrii portugesĭ aŭ luatŭ-o ca o garanție, pentru ca nu cum-va Englitera să calce tractatulŭ. Englitera să calce unŭ tractatŭ care-ĭ asiguréză monopolulŭ de a îmbrăca o națiune de 4 milióne suflete! Englitera care nu produce unŭ dramŭ de vinŭ să refuse de a priimi vinurile portughese!

De când s'a încheiatŭ acestŭ faĭmosŭ tractatŭ suveraniĭ Engliterei numescŭ pe aĭ Portugalieĭ *ceĭ maĭ vechĭ și maĭ intimĭ aliațĭ*. Și Senatulŭ romanŭ da aceste titlurĭ suveranilorŭ cari consimțeaŭ a deveni vasalĭ aĭ Romanilorŭ.

Și noĕ ni se vorŭ da titlulŭ de aliațĭ intimĭ de către acele puterĭ în favórea cărora vomŭ consimți a se robi țéra economicesce. Ce caută Staturile puternice de câtŭ națiunĭ simple carĭ credŭ în vorbe, în titlurĭ pompóse; ómeniĭ de statŭ cari compromitŭ cele maĭ marĭ interese pentru câte-va decorațiunĭ saŭ baroniĭ. Care statŭ din Europa n'arŭ face sute de baroni saŭ comiți când aceștia arŭ fi atâtŭ de naivĭ ca să le dea pe mână comerciulŭ de importațiune.

Rusia

Dacă este verĭ-unŭ statŭ în Europa care arŭ fi trebuitŭ după economiștii cosmopoliți să rămâie

curatŭ agricolŭ pentru multŭ timpŭ încă. acestŭ statŭ este Rusia. Imperiŭ imensŭ, populaţiune puţină şi risipită, neposedându mai nicĭ-o fabrică, Rusia era pînă la 1825 o ţéră curatŭ agricolă. La urcarea pe tronŭ a imperatoreluĭ Nicolae, acestŭ imensŭ imperiŭ nu putea să producă nicĭ postavulŭ trebuincĭosŭ pentru îmbrăcarea armateĭ. Mai tóte productele manufacturate se aducea din Europa occidentală. Petru celŭ Mare, fondatorulŭ imperiuluĭ rusŭ şi alŭ civilisaţiuneĭ moscovite, cum şi Ecaterina II, dedeseră o mare impulsiune industrieĭ naţionale; cu tóte acestea Rusia rămăsese înapoĭ, şi după cum ḑiserămŭ maĭ susŭ, nu poseda nicĭ o fabrică. Unŭ omŭ însemnatŭ căruia Rusia datoresce atâtŭ de multŭ, îngrijatŭ de o asemenea stare de înapoiere economică, preocupatŭ de dependinţa economică a Rusieĭ către Englitera şi alte staturĭ, declară încă de la 1821 că Rusia se vede nevoită să alerge la unŭ sistemŭ de comerciŭ independinte; că productele imperiuluĭ nu se maĭ potŭ desface în afară; că fabricile locale s'aŭ ruinatŭ; că totŭ numerariulŭ trecea în străinătate, în fine că casele de comerciŭ cele maĭ solide eraŭ în ajunŭ de a se ruina. Ţéra care resimţi maĭ multŭ lovitura fu Englitera, căcĭ pînă aci mărfurile eşite din fabricile sale inundaseră Rusia şi aurulŭ rusescŭ umplea casele manufactorilorŭ englezĭ. Publiculŭ rusŭ cu tótă influinţa ce esercita încă doctrinele de libertate comercială ale economistuluĭ germanŭ Storch, preceptorele imperatoreluĭ Alesandru, înţelese pe comitele

Nesselrode și se puse pe lucru. Guvernulŭ din parte-i inaugură sistemulŭ de protecțiune a industrieĭ naționale. Nobleța chiar, care pînă aci era îndestulŭ de indiferintă pentru cestiunile economice, începu să fondeze fabricĭ pe domeniile sale. Trebuințele fabricilorŭ făcu să se desvolteze crescerea oilorŭ și în specialŭ a oilorŭ merine. Comerciulŭ rusŭ luă o desvoltare mare nu numaĭ în întru ci și in afară. Productele industrieĭ ruse începură să apară pe piețile Chineĭ, Persieĭ și altorŭ staturĭ din Asia.

Mulțumită sistemuluĭ de protecțiune economică, populațiunea agricolă care sta în neactivitate cincĭ lunĭ pe fie-care anŭ, a devenitŭ industrială. Indată ce incetéză lucrările agricole, țĕraniĭ alérgă la fabricĭ saŭ fabricéză în micŭ pe la casele lorŭ.

Ca să dămŭ o idee despre desvoltarea industrieĭ indigene în Rusia sub regimulŭ protectorŭ fie-ne permisŭ, a înșira principalele fabricĭ carĭ esistaŭ în acestŭ imperiŭ la 1867 :

188 fabricĭ de potasă, cu 1,184 lucrătorĭ, cu o producțiune anuală de ḑece milióne leĭ.

75 fabricĭ de reșină carĭ producŭ anualŭ 1,200,000 leĭ.

39 fabricĭ de terebentină, — producere anuală 480 miĭ leĭ.

371 stabilimente pentru fabricațiunea păcureĭ.

Mine de ferŭ în deosebite părțĭ ale imperiuluĭ, carĭ producŭ ferŭ pentru 60,000,000 leĭ.

Mine de cărbunĭ fosilĭ cari daŭ producte pentru 3 milióne leĭ.

Mine de sare carĭ producŭ pentru 16,800,000 leĭ.

108 fabrici de maşini agricole, cari ocupă 17,000 lucrători şi producu instrumente pentru 66,000,000 lei.

124 usine pentru fabricarea obiectelorŭ de fontă şi cari producu anualŭ obiecte pentru 18,000,000 lei.

Tóte usinele cari lucréză ferulŭ, lăcătuşeriă, cuţităriă, etc., producu pentru 212 milióne lei.

227 fabrici de sticlăriă cari ocupă 11,000 lucrători şi producu obiecte pentru 28 milióne lei.

Fabrici de teletinuri, iufturi, marochinuri şi alte obiecte de tăbăcăriă, cari producu anualŭ 224 milióne lei.

397 fabrici de postavŭ, în cari lucréză 80 mii lucrători, şi peste 200 fabrici de alte ţesĕturi de lână, cari producu peste totŭ 180 milióne lei.

300 stabilimente de fabrici de mătase cari ocupă 7,800 lucrători.

700 fabrici de uleiŭ cari producu pentru 45 milióne lei

73 fabrici mari de pânzeturi cu trei-spre-ḑece mii lucrători.

176 stabilimente pentru fabricaţia otgónelorŭ, pânzelorŭ, frânghielorŭ de cânepă.

360 stabilimente pentru fabricaţiunea pânzeturilorŭ de bumbacŭ, cu 33 mii lucrători. Valórea obiectelorŭ fabricate se urcă la 320 milióne lei.

184 fabrici de chârtiă cu 13 mii lucrători.

273 fabrici de zachărŭ de sfeclă cu 61,672 lucrători, producêndŭ pentru 88 milióne de lei.

301 fabrici de tutunŭ producêndŭ pentru 58 milióne lei.

Iacă dară o ţéră care pe la 1820 nu poseda mai nici o fabrică, că în timpŭ de cinci-ḑeci de ani de regimŭ economicŭ protectorŭ a ajuns să ocupe unŭ locŭ însemnatŭ în industria Europei. Şi ca să luămŭ

unŭ esemplu vomŭ cita fabricile de pânze de bumbacŭ. Acéstă industria s'a introdusŭ în Rusia suntŭ abia patru-decĭ și cincĭ anĭ. Inainte tóte pânzeturile eraŭ procurate de Englitera. In 1830 s'a importatŭ de abia 150,000 puduri de bumbacŭ brutŭ pentru fabricĭ; în 1840 cătățimea importată s'a urcatŭ la 800,000 puduri; în 1850 la 1,300,000 puduri și în 1860 la 2,800,000 puduri. Ce dovadă maĭ pipăită despre îmmulțirea fabricilorŭ. Astă-dĭ masa populațiuneĭ consuméză pânză fabricată în Rusia, și numaĭ clasele avute cumpĕră producte străine pentru douĕ milióne ruble; în schimbŭ însă, Rusia esportéză în Asia bumbăcăriĭ pentru patru milióne ruble. Rusia importéză maĭ totŭ bumbaculŭ trebuinciosŭ pentru fabricĭ din America și Indiĭ, căcĭ provinciile caucasiene producŭ prea puținŭ pînă astă-dĭ. Tóte fabricile întrebuințéză bumbacŭ brutŭ pentru o valóre de optŭ-decĭ și optŭ milióne leĭ.

Intrebămŭ pe orĭ-ce omŭ neîndoctrinatŭ, arŭ fi pututŭ óre industria să facă progresurĭ atâtŭ de însemnate în Rusia dacă nu s'arŭ fi adoptatŭ regimulŭ protectorŭ? Arŭ fi pututŭ verŗ-odată rușiĭ să lupte cu fabricile englese saŭ cu altele? Nicĭ o-dată; și o dovadă pipăită suntemŭ noĭ, Portugalia și Turcia, alŭ cărora comerciŭ fiindŭ celŭ maĭ liberŭ din lume, aŭ ajunsŭ a fi cele din urmă dintre națiunile Europeĭ în privința industrială.

Desvoltarea comerciuluĭ rusŭ este asemenea o probă învederată despre escelența politiceĭ sale

comerciale. În adevĕrŭ în 1841 Rusia a esportatŭ pentru 359,064,440 leĭ și a importatŭ pentru 323,206,352 milióne; iară în 1867 adică numaĭ după 26 de anĭ, esportațiunea s'a urcatŭ la 830,426,7441, iară importațiunea la 931,163,422 l.

Staturile-Unite ale Americeĭ

Marele economistŭ germanŭ List, care a locuitŭ multŭ timpŭ în America de Nord, are dreptate când ḍice : «Istoria comercială și industrială a Americeĭ «de Nord este maĭ instructivă de câtŭ orĭ-care alta «din punctulŭ nostru de vedere.» În adevĕrŭ, în acéstă parte a lumeĭ comerciulŭ și industria, precum și agricultura, aŭ ajunsŭ în așa puținŭ timpŭ la unŭ gradŭ de desvoltare atâtŭ de însemnatŭ că fie-care este în dreptŭ să se întrebe : ce aŭ făcutŭ aceștĭ ómenĭ, ce legĭ și-aŭ datŭ, ce sistemŭ economicŭ a urmatŭ, fost'aŭ protecționiștĭ saŭ cosmopoliți, pentru ca în maĭ puținŭ de unŭ secolŭ să întrécă pe Staturile cele maĭ vechĭ în înflorire industrială și comercială? Unŭ resumatŭ alŭ istorieĭ desvoltărĭĭ industriale și comerciale a Staturilorŭ-Unite, ne va rĕspunde la aceste cestiunĭ. Pe nimenĭ nu putemŭ consulta și urma cu maĭ multŭ folosŭ de câtŭ pe singurŭ List.

Toți scimŭ că America de Nord e fondată de către englesĭ și că până maĭ de-ună-ḍi a fostŭ colonie englesă. De la începutulŭ colonisărĭĭ și până când Staturile-Unite aŭ devenitŭ independinte, Englitera a ținutŭ aceste colonĭĭ, sub raportulŭ industrialŭ,

într'o stare de complectă inferioritate. Nu se tolera înființarea de fabrică, afară de fabricațiunea domestică și măestriile obicinuite. Pe la 1750 se fondă o fabrică de pălării în Massaschusets; însă de abia se află, și parlamentulŭ declară fără nică-o reservă, că fabricile coloniale suntŭ păgubitóre pentru Englitera, și între aceste fabrică intraŭ și usinele metalurgice pentru fabricațiunea feruluĭ. Maĭ târdiŭ pe la 1778, Chatam, ilustru omŭ de Statŭ, îngrijatŭ despre resultatele ce arŭ produce fabricile în America de Nord, susținu că nu trebue să se permită a se fabrica în Colonii nică o potcóvă de calŭ. Toți ómeniĭ însemnați aĭ Angliei susțineaŭ că America trebue să se ocupe numaĭ cu producerea productelorŭ brute, éră obiectele manufacturate să i se procure de Englitera. Acestŭ monopolŭ teribilŭ care îndatora o țéră atâtŭ de vastă și atâtŭ de bine înzestrată, ca să stea în locŭ, să aștepte ca și acele cu gămălie să'ĭ vie din Englitera, a fostŭ causa principală care a produsŭ revoluțiunea coloniilorŭ americane contra dominațiuneĭ englese.

Americaniĭ se revoltară ca să'și dobândéscă independința nu numaĭ politică ci și economică. Câtŭ a ținutŭ lupta, neintrândŭ obiecte fabricate din Englitera, americaniĭ fură reduși la propriele lorŭ mijlóce; fabricile de totŭ felulŭ pare că răsăreaŭ din pământŭ. Din nenorocire însĕ, după încheerea păciĭ, din causa uneĭ constituțiunĭ vițióse, neputêndu-se adopta unŭ sistemŭ de comerciŭ comunŭ pentru tótă Uniunea, și prin urmare productele englese pu-

têndŭ intra din nou, făcură o concurență omorâtóre fabricilorŭ americane, carĭ dispărură totŭ atâtŭ de curêndŭ cum se și înființaseră.

Până la adoptarea constituțiuneĭ federale nu se putu face nimicŭ contra concurenței englese; cu acéstă ocasiune însĕ fie-care din Staturile Uniuneĭ simți necesitatea ca să se unéscă maĭ strânsŭ politicesce și totŭ-de-odată să acordeze Congresuluĭ puterea ca să adopteze unŭ sistemŭ de comerciŭ, o legislațiune vamală comună. De abia se întruni Congresulŭ și fu grămăditŭ de petițiunĭ din tóte Staturile, cerêndŭ protecțiune pentru industria națională. În diua inaugurăriĭ sesiuneĭ, marele Washington se presintă îmbrăcatŭ cu o haĭnă de postavŭ indigenŭ, «pentru ca, dice unŭ diarŭ care se pu«blica pe timpulŭ acela la New-York, să dea tutu«lorŭ legislatorilorŭ din viitorŭ, cu simplicitatea «expresivă care caracteriséză pe acestŭ omŭ mare, «o lecțiune neperitóre asupra mijlócelorŭ de a des«volta prosperitatea țĕreĭ.»

Celŭ d'âmtêiŭ tarifŭ americanŭ, din anulŭ 1789, produse resultate îndestulŭ de mulțumitóre pentru ca Washington să pótă felicita națiunea prin mesagiulŭ sĕŭ din 1791 despre starea înfloritóre in care se afla manufacturile, agricultura și comerciulŭ.

Cu tóte acestea taxele fiindŭ încă micĭ, concurența englesă învinse fabricele americane. De aceea congresulŭ urcă la 15% taxele de importațiune pentru articolele carĭ făceaŭ maĭ multă concurență producțiuneĭ naționale. Resbelulŭ Engliteriĭ cu Na-

poleon făcu ca fabricile americane să ia unŭ avêntŭ mare. În 1815 numaĭ fabricile de ţesĕturĭ de lână produceaŭ 321 milióne leĭ. După pacea de la Gand, americaniĭ de téma concurenţeĭ englese îndouiră taxele; însĕ maĭ pe urmă interese particulare contribuiră ca să se reducă aceste taxe, şi resultatulŭ fu ca şi în trecutŭ ruina fabricilorŭ. În anulŭ 1828 tarifulŭ fu prefăcutŭ în sensulŭ protectorŭ.

Resultatulŭ acestuĭ regimŭ fu că Staturile-Unite carĭ nu aveaŭ maĭ nicĭ-o fabrică la 1789, la 1837 posedaŭ în Massaschusets 282 de manufacturĭ de bumbacŭ carĭ ocupaŭ la 20,000 de lucrătorĭ şi lucrătóre, şi produceaŭ pentru 70 milióne leĭ. Fabricĭ de ţesĕturĭ de lână eraŭ 192, ocupaŭ ca la 7000 lucrătorĭ şi produceaŭ peste 55 milióne leĭ Încălţăminte se fabrica pentru 89 milióne leĭ.

Producţiunea totală a manufacturilorŭ Statuluĭ, afară de construcţiunea navală se urcă la 460 milióne leĭ; éră numĕrulŭ lucrătorilorŭ era de 117,352 asupra uneĭ populaţiunĭ de 701,831 suflete.

Şi cu tóte acestea economiştĭ ca Adam Smith şi J. B. Say se grăbiseră a declara că *Staturile Unite eraŭ destinate pentru agricultură ca Polonia* (după cum declară economiştiĭ cosmopolitĭ pe România). Din nenorocire pentru aceştĭ ómenĭ celebri, americaniĭ nu'ĭ aŭ ascultatŭ ca să menţină libertatea comerciuluĭ, şi după cum vĕdurămŭ, mulţumită protecţiuneĭ, isbutiră să creeze în câţĭ-va anĭ una dintre cele maĭ înflorite industriĭ. Ómeniĭ practicĭ înainte de tóte, americaniĭ se ţiunură de povaţa ilustruluĭ

Jefferson care ḍicea că manufactorulŭ trebue să se aşeḍe lângă agricultorŭ, cu alte cuvinte ca industria şi agricultura să mérgă desvoltându se în paralelŭ, ajutându-se una pe alta.

Până astă-ḍĭ americaniĭ susţinŭ industria naţională prin dreptuŕ protectóre, cu tótă prosperitatea nepomenită la care a ajunsŭ industria loru. Americaniĭ carĭ astă-ḍĭ potŭ pretinde că n'aŭ superiorĭ în industrie şi comerciŭ şi carĭ ca mâne vorŭ întrece şi pe Englitera, totuşĭ aŭ unŭ tarifŭ maĭ urcatŭ de câtŭ cele maĭ multe din Europa. Unŭ numĕrŭ însemnatŭ de obiecte manufacturate, producte chimice, suntŭ supuse la taxa de importaţiune care se urcă pînă la 70% şi unele trecŭ peste 100 la %.

Astŭ-felŭ dară, écă unŭ poporŭ care de abia a începutŭ să aĭbă fabricĭ la 1789, şi în timpŭ de 83 anĭ a ajunsŭ în nivelŭ cu cele maĭ înaintate Staturĭ, mulţumită protecţiuneĭ ce a acordatŭ industrieĭ séle. Pentru ce óre acestŭ poporŭ n'a ascultatŭ pe economiştiĭ cosmopoliţĭ ca să se ocupe numaĭ de agricultură, lăsândŭ industria ca să vie când va bine-voi Dumneḍeŭ? Rĕspunḍă la acésta aceia cari impută publiciştilorŭ românĭ că «inducŭ publiculŭ în eróre «când 'ĭ spunŭ că rĕulŭ de care sufere industria «română vine de la concurenţa străinilorŭ şi de la «libera intrare a obiectelorŭ fabricate în străinătate, «şi denunţă preceptulŭ economicŭ *laisez faire, laissez passer* ca unŭ pericolŭ naţionalŭ.»

ECONOMIE NAȚIUNALA

SCHIȚE

ASUPRA

STĂRIĬ ECONOMICE A ROMĂNIEĬ

ÎN SECOLULŬ ALŬ OPTU-SPRE-ȚECE EA.

MEMORIŬ

CITITŬ ÎN ȘEDINȚA ACADEMIEĬ ROMÂNE DE LA 6 NOEMBRE 1881.

DE

P. S. AURELIANU

MEMBRU ALU ACADEMIEĬ ROMÂNE

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE (LABORATORIĬ ROMÂNĬ)

26 — Strada Academieĭ, — 26.

1882

SCHIȚE

ASUPRA

STĂRIĬ ECONOMICE A ROMÂNIEĬ

ÎN SECOLULŬ ALŬ OPTŬ-SPRE-DECELEA

ECONOMIE NAȚIUNALA

SCHIȚE

ASUPRA

STĂRIĬ ECONOMICE A ROMĂNIEĬ

ÎN SECOLULŬ ALŬ OPTŬ-SPRE-DECELEA.

MEMORIŬ

CITITŬ ÎN ȘEDINȚA ACADEMIEĬ ROMÂNE DE LA 6 NOEMBRE 1881.

DE

P. S. AURELIANU

MEMBRU ALŬ ACADEMIEĬ ROMÂNE

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE (LABORATORIĬ ROMÂNI)

26. — Strada Academiei, — 26.

1882

DE ACELAȘÍ AUTORŬ :

Terra Nostra, schițe economice asupra României, ediținea a doua revĕdută și adausă, 1880.

Bucovina, descriere economică însoțită de o cartă 1876.

Manualŭ de agricultură, ediținea a doua adausă, și în totŭ prefăcută, 1881.

Catechismulŭ economiei politice, ediținea a doua 1874.

Economia rurală la Romani, memoriŭ citițŭ Academiei române, în anulŭ 1879.

Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son Économie rurale, industrielle et comerciale (în colaborațiune cu d. *A. Odobescu*) 1867.

Monitorulŭ comunelorŭ, diarŭ de agricultură practică, 5 volume de la 1861—1863. (Publicație oficială).

Economia Rurală, diarŭ pentru agricultură, comerciŭ și industrii agricole, 2 volume 1877 și 1881 (în coaborațiune cu mai mulți redactori).

Revista Sciințifică, 1870—1882, 12 volume, în colaborare cu d-lŭ *Gr. Stejănescu* și alții.

Cumŭ se póte fonda industria în România și Industria Română față cu Libertatea comerciului de importațiune 1881.

NB. Tóte aceste publicațiuni se află depuse la librăria d-luĭ Socecŭ din Bucuresci.

Suntŭ anĭ de când bărbaţĭ învĕţaţĭ lucrézĕ fără pregetŭ pentru a scóte la lumină tóte documentele vechĭ privitóre la istoria Românieĭ. Greutăţile ce înfăţişézĕ lucrările de felulŭ acesta suntŭ de ajunsŭ cunoscute. Cu tóte acestea, mulţumită sciinţeĭ şi stăruinţeĭ neobosite a istoricilorŭ noştri, va veni unŭ timpŭ când evoluţiunile prin carĭ a trecutŭ némulŭ românescŭ, vorŭ fi cunoscute. Între cercetările privitóre la starea Românieĭ în diferite epoce, cele privitóre la starea sa economică şi socială înfăţişézĕ unŭ interesŭ cu totulŭ particularŭ. Şi în adevĕrŭ, pentru a cunósce civilisaţiunea unuĭ poporŭ în diferite perióde istorice ale vieţeĭ sale, mi se pare că este de neapĕrată trebuinţă, ca pe lângă altele, să se cunóscă starea sa economică şi socială. Acésta este atâtŭ de învederatŭ, în câtŭ în ḑiua de astădĭ lucrările istorice n'aŭ aseménare cu cele din trecutŭ; ele ne înfăţişézĕ pe lângă desvoltarea politică, o oglindă a întregeĭ vieţĭ sociale şi economice. Din nenoro-

cire, cu privire la starea socială și economică a țĕreĭ nóstre în trecutŭ, ne-aŭ rĕmasŭ fórte puține fôntânĭ de carĭ să ne putemŭ folosi. Afară de puținulŭ ce s'a strecuratŭ în documentele vechĭ, nu cunoscŭ altă lucrare făcută de românĭ de câtŭ *Descrierea Moldoveĭ* de principele Dimitrie Cantemirŭ. Cu începerea secululuĭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea câțĭ-va străinĭ călĕtorindŭ și locuindŭ în România, ne-aŭ lăsatŭ descrierĭ fórte prețióse privitóre la starea economică a țĕreĭ nóstre pe acele timpurĭ.

Cele câte-va cărțĭ în care se află documente de felulŭ acesta fiindŭ rarĭ, am creḑutŭ că întemeindu-mĕ pe cele cuprinse într'însele, așĭ puté face o lucrare utilă schițândŭ starea economică și socială a Românieĭ în secululuĭ alŭ 18-lea. Resultatulŭ acesteĭ lucrărĭ am onóre a-lŭ supune binevoitóreĭ aprețiărĭ a Academieĭ.

P. S. Aurelianu.

Ferestrĕŭ, în 14 Iunie 1881.

I.

Posiţiunea geografică. — Vecinătăţi. — Intindere. — Impărţirea administrativă. — Oraşe şi sate. — Ochire asupra stării oraşelorŭ şi satelorŭ (1).

Ambele principate, Valachia şi Moldova, suntŭ situate aprópe între 44 şi 48 grade de latitudine. Ele suntŭ despărţite de Polonia prin Nistru; de Transilvania şi de Banatulŭ Timişórel prin munţiĭ Carpaţi. Dunărea le desparte de Bulgaria, şi unŭ deşertŭ întinsŭ de Besarabia. Linia de hotarŭ este însemnată din partea Transilvanieĭ prin Aquila, iar' despre cele douĕ principate cu o cruce de lemnŭ.

Valachia, situată maĭ spre miédă-di şi cuprinsă între Dunăre şi Carpaţi, are o lungime de 100 ore şi o lăţime de 50 ore. Teritoriulŭ seŭ, începêndŭ de la Dunăre, formézĕ o câmpiă fórte întinsă până pe la jumĕtatea ţĕreĭ; iar' de aci înainte

(1) Vedĭ: *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, de Anton Maria del Chiaro 1718.

Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia, Napoli 1788 (Stefano Iᵉʳ Raicevich).

se desfășură numaĭ coline și văĭ, carĭ se mărescŭ pe nesimțite până se contopescŭ cu Carpații.

Moldova, a căreia formă este cam octogonală, are unŭ diametru de 60 ore de fiă care parte. Teritoriulŭ este variatŭ, compusŭ din câmpiĭ fórte întinse maĭ cu sémă despre partea Besarabieĭ, de coline, de văĭ și de munțĭ fórte înalțĭ despre Transilvania.

Valachia este împărțită în șépte-spre-ḑece județe, carĭ suntŭ : Focșaniĭ, Buzeulŭ, Săcuieniĭ, Prahova, Ialomița, Dâmbovița, Ilfovulŭ, Muscelulŭ, Argeșulŭ, Vlașca, Teleormanulŭ, Oltulŭ, Romanațiĭ, Vâlcea, Jiulŭ, Gorjulŭ și Mehedințiĭ (1).

Moldova în vremile vechĭ era împărțită în treĭ părțĭ : *ț́éra de josŭ*, *ț́éra de susŭ* și *Besarabia* compuse din 23 de ținuturĭ. Iar după ce s'a luatŭ Besarabia sub stăpânirea turcéscă și Benderulŭ cu patru ținuturĭ, apoĭ aŭ rămasŭ Moldoveĭ numaĭ 19 ținuturĭ, și nicĭ acestea întregĭ (2).

Țéra de josŭ cuprinde 12 ținuturĭ și în mijlocŭ este ținutulŭ *Iașuluĭ*, în care se află orașulŭ *Iașĭ* scaunulŭ țereĭ, mutatŭ aci de la Sucéva de către Stefanŭ Vodă.

După Iașĭ vinŭ ținuturile Cârligătura, Romanulŭ,

(1) Del Chiaro numesce Gorjulŭ *Jiulŭ superiorŭ*, iar Doljulŭ *Jiulŭ inferiorŭ*. Elŭ adaugă «că cele cinci județe de peste Oltŭ suntŭ în timpulŭ de față în puterea nemțilorŭ, carĭ pretindŭ că din timpiĭ cei maĭ vechĭ aparțineaŭ Transilvanieĭ, și prin urmare regatuluĭ Ungarieĭ».

(2) *Descrierea Moldoveĭ* de D. Cantemirŭ. Ediținea din 1825.

Vasluiulŭ, Tutova, Tecuciulŭ, Putna, Covurluiulŭ, Fălciulŭ, Lăpuşneiĭ, Orcheiulŭ şi Soroca.

Ţéra de susŭ cuprindeá 7 ţinuturĭ şi anume : Hotinulŭ, Dorohoiulŭ, Hărlĕulŭ, Cernăuţiĭ, Sucéva, Némţulŭ si Bacăulŭ.

Besarabia, ruptă din întregulŭ Moldoveĭ, nu are nicĭ dĕlurĭ, nicĭ codri, teritoriulŭ sĕŭ este şesŭ. Fiindŭ lipsită de apc şi de pădurĭ, locuitoriĭ suntŭ nevoiţĭ să facă fôntânĭ fórte adâncĭ şi să întrebuinţeze gunoiulŭ de vite uscatŭ la sóre în locŭ de lemne (1).

Teritoriulŭ Besarabieĭ era împărţitŭ în patru ţinuturĭ : Bugégulŭ, Akermanulŭ, Chilia, şi Ismailulŭ saŭ Smilulŭ, după cum lŭ numeaŭ odinióră Moldoveniĭ.

În Valachia se află treĭ scaune episcopale : archiepiscopulŭ metropolitanŭ din Bucurescĭ, episcopulŭ din Craiova saŭ de Romnicŭ şi acelŭ din Buzeŭ; iar' în Moldova suntŭ patru scaune : archiepiscopulŭ metropolitanŭ din Iaşĭ, episcopulŭ de Romanŭ, episcopulŭ de Rădăuţĭ şi celŭ de Huşĭ (2).

Oraşele cele maĭ însemnate ale Romănieĭ suntŭ Bucurescĭĭ şi Iaşiĭ; ambele se potŭ numi maĭ multŭ sate marĭ de câtŭ oraşe, fiindŭ compuse din case şi căsclóre cu grădinĭ marĭ şi cu curţĭ fórte întinse. Acum s'aŭ ziditŭ maĭ multe palaturĭ şi case

(1) Până astădĭ se întrebuinţézĕ în Ialomiţa bălĭgarulŭ uscatŭ sub numele de *tizicĕ*.

(2) Cantemir, *op. cit.*

de pétră, marĭ și comode, avêndŭ numaĭ unŭ singurŭ rîndŭ.

Altă dată casele se acoperiaŭ numaĭ cu șindrilă; acum începŭ a se întrebuința olanele. Acoperișurile suntŭ înalte și ascuțite pentru ca să nu cadă din causa zăpedeĭ. În tóte camerile se află sobe pentru încălditŭ în timpulŭ ierneĭ.

În Bucurescĭ numaĭ curtea principeluĭ este încungiurată cu zidŭ, terminatŭ de principele Brancovénu cu puține lunĭ până a nu perde tronulŭ.

În Valachia casele cele maĭ marĭ suntŭ împrejmuite cu unŭ gardŭ de lemne rotunde de stejarŭ, înalte de 6 până la 7 brațe, și atâtŭ de bine legate între dênsele în câtŭ potŭ să trăiéscă 30 până la 40 de anĭ. În limba românéscă acéstă împrejmuire de lemnŭ se chiamă *bolovanŭ* (bulamacĭ).

Forma Bucureșciuluĭ este óre-cum rotundă. Suprafața orașuluĭ este fórte întinsă, și numĕrulŭ locuitorilorŭ nu corespunde cu mărimea loculuĭ. Casele suntŭ rarĭ și isolate, avêndŭ fiă care casă curtea sa cu cuchniă și staule, deosebitŭ de grădină în care se află totŭ soiulŭ de pomĭ roditorĭ, ceea ce face ca orașulŭ să înfățișeze o vedere în destulŭ de veselă și de plăcută.

Populațiunea Bucureșciuluĭ se urca la 50,000 locuitorĭ în timpulŭ luĭ Del Chiaro (1).

(1) Del Chiaro, *op. cit.*

Dacă în timpulŭ când a fostŭ del Chiaro în Bucurescĭ (1709) se aflaŭ 50 miĭ locuitorĭ, urmézĕ că în 170 anĭ de abia s'a împătritŭ populațiunea, admițêndŭ că capitala nóstră are 200,000 locuitorĭ.

În orașŭ se află puține fôntâni; apa lorŭ este grea și rea la bĕutŭ. Apa Dâmboviței, care trece prin Bucurescĭ, este ușóră și sănătósă și suplinesce lipsa de fôntâni. Obêrșia acestuĭ rîŭ este în munții Rucărului aprópe de frunturile Transilvanieĭ; în apa sa cristalină, care trece pe la pólele acelorŭ munți, trăiescŭ păstrăvĭ fórte gustoșĭ.

În centrulŭ orașului se află têrgulŭ unde se vêndŭ lucrurĭ de mâncare și mărfurĭ ordinare. Cele maĭ multe magazii suntŭ de lemnŭ, tencuite cu pământŭ și cu varŭ. Stradele suntŭ acoperite cu scândurĭ saŭ cu grinzĭ.

În cuprinsulŭ têrgului se află mônastirĭ încungiurate cu zidurĭ bune, avêndŭ și prăvălii pentru mărfurĭ maĭ prețióse. Aceste construcțiunĭ suntŭ folositóre în timpŭ de resboiŭ; locuitoriĭ săracĭ se ascundŭ în întru pentru a scăpa de jăfuirea și escesele milițielorŭ turce.

În tóte cuartierele se află cantine subterane, carĭ servescŭ de cârciume ca și locurĭ de prostituțiune.

Se află fórte multe biserici și mônastirĭ în orașŭ

Numaĭ desele resbóie carĭ aŭ bântuitŭ țéra, potŭ esplica acésta mică desvoltare a populațiunii.

Cu privire la întinderea Bucurescĭului cu tóte că nu este specificată, totuși din óre-carĭ arătărĭ ale luĭ del Chiaro póte cine-va să-și facă o ideă aproximativă. După acestŭ scriitorŭ *Têrgulŭ d'afară* era departe de orașŭ de o jumătate milă, și acolo se făceá têrgŭ Mercurea și Sâmbăta. Mônastirea Plumbuita se afla la depărtare de o oră de cale.

Eŭ personalŭ am cunoscutŭ bătrânĭ carĭ apucaseră bariera în apropiăre de Biserica Sânțilorŭ de pe Calea Moșilorŭ.

și afară. Toți principii și particularii avuți aŭ înălțatŭ edificiurĭ religióse pentru pomenirea lorŭ. În anvóne se află mormintele de marmură ale fondatorilorŭ, în care numaĭ urmașiĭ lorŭ potŭ să fiă îngropațĭ. Poporulŭ se îngrópă în curțile Bisericilorŭ.

Palatulŭ principeluĭ, ziditŭ de pétră și cu o scară măréță de marmură, este de mărime maĭ multŭ de câtŭ mediă. Salele cele marĭ suntŭ făcute cu bollă, și cea d'întâiŭ are la jumĕtate unŭ ordinŭ de colóne cam micĭ. A doua sală servesce pentru Divanŭ, adică de localŭ unde se administréză justiția și în care se daŭ și mesele la dile marĭ; altele suntŭ sălĭ saŭ camere de audiență din care se trece în apartamentulŭ principeluĭ și alŭ principescĭ, carĭ suntŭ reduse la treĭ încăperĭ. Acésta a și îndemnatŭ pe principele Stefanŭ Cantacuzinŭ ca să zidéscă unŭ palatŭ frumosŭ cu optŭ încăperĭ. Grădina palatuluĭ este în destulŭ de frumósă, de formă pătrată și desemnată în celŭ maĭ bunŭ stilŭ italianŭ.

Între alte biserică carĭ se află în Bucurescĭ treĭ suntŭ aședate pe coline și anume : biserica și mônastirea Mitropolieĭ, aceea a luĭ Radu Vodă și a luĭ Michaiŭ Vodă.

Se află în Bucurĕscĭ doue hanurĭ frumóse și spațióse, carĭ meritŭ să fiă vĕdute; întâiulŭ nuĭ mitŭ Șerbanŭ Vodă, după numele fondatoruluseŭ și ale căruia venitурĭ suntŭ date mônastireĭ Cotrocenĭ, zidită de acestŭ principe la o depăr-

tare de o milă și jumĕtate de Bucurescĭ; alŭ doilea hanŭ este alŭ Sântuluĭ George ziditŭ de principele Brancovénu; în mijlocŭlŭ luĭ se află o biserică frumósă înălțată în onórea mucenicului George; veniturile acestuĭ hanŭ se iaŭ de cătră patriarchulŭ de la Ierusalimŭ (1).

Iașiĭ, scaunulŭ țĕriĭ Moldoveĭ, se află lângă apa Bachluĭului. Stefanŭ Vodă a mutatŭ aci reședința din Suceava. Înainte de acésta Iașiĭ eraŭ unŭ sătuleț de rîndŭ, în care de abia se așeḑaseră treĭ saŭ patru gospodăriĭ. În acestŭ satŭ se afla și o móră alŭ. căreĭa morarŭ se chiăma Ión, saŭ după cum i se ḑiceá Iasiĭ. Ștefanŭ Vodă a datŭ târgului ce a înființatŭ numele acestuĭ omŭ.

Ștefanŭ Vodă a ziditŭ maĭ întâiŭ biserica Sântuluĭ Nicolae, și după aceea maĭ multe palaturĭ pentru dênsulŭ și pentru boeriĭ luĭ. Radulŭ Voĭvodŭ l'aŭ încungiuratŭ cu zidŭ. Acum se află în acestŭ orașŭ 40 de biserecĭ, lucrate frumosŭ de pétră și de lemnŭ.

Maĭ înainte cu 50 de anĭ făcêndu-se numĕrătóre s'aŭ aflatŭ în Iași 12 milĭ de case; însă arḑêndŭ în maĭ multe rînduri și pustiindu-se de Tatarĭ și de Leșĭ, de abia a maĭ remasŭ astăḑĭ a treia parte (2).

(1) Del Chiaro *op. cit.*

(2) D. Cantemirŭ, *op. cit.*

Din cuvintele luĭ Cantemirŭ cum că înainte cu 50 de anĭ se aflaŭ în Iași 12 milĭ de case, ar resulta că acestŭ orașŭ aveá cătră

Têrgoviștea se póte trece între orașele renumite din Valachia. Acestŭ orașŭ a fostŭ în vechime scaunulŭ Domnieĭ.

După o ḑi de călĕtoriă de la Têrgoviște spre confinele Transilvanieĭ se află Câmpulungulŭ, unde se face în fiă care anŭ pe la jumătatea luĭ Iulie unŭ têrgŭ însemnatŭ, la care vinŭ neguțătorĭ din maĭ multe părțĭ.

Întorcêndu-se călĕtorulŭ spre câmpŭ dă în calea sa peste orașulŭ Pitescĭ, vestitŭ pentru vinurile albe și dulcĭ, carĭ se potŭ trece între cele maĭ bune. De aci póte cine-va să mérgă la Romnicŭ care este scaunŭ episcopalŭ.

Craĭova este reședința Banuluĭ, întâia însărcinare politică după principe. Se află aci unŭ hanŭ frumosŭ ziditŭ acum 12 anĭ de către egumenulŭ mônastiriĭ Horezŭ (1).

Călĕtorulŭ italianŭ maĭ citéză între orașe Buzeulŭ, Focșaniĭ, Gherghița și Roșiĭ-de-Vede.

Cantemirŭ vorbindŭ despre ținuturile și têrgurile Moldoveĭ, citéză ca têrgurĭ marĭ: Romanulŭ;— Vasluiulŭ, care era câte odată scaunŭ domnescŭ; — Berladulŭ, care era odinióră fórte mare, iar' acum s'a pustiitŭ și s'a lipsitŭ de tóte frumusețele luĭ; aci era scaunulŭ Vorniculuĭ din țéra de josŭ; — Galațiĭ, têrgulŭ celŭ maĭ vestitŭ, de

sfîrșitulŭ secululuĭ alŭ șepte-spre-ḑecelea o populațiune de celŭ puținŭ 60 de miĭ suflete, admițêndŭ câte cincĭ suflete de fiă care casă.

(1) Del Chiaro, *op. cit.*

comerciŭ pe tótă Dunărea, căcĭ în portulŭ seŭ vinŭ de doue și de treĭ orĭ pe anŭ corăbiĭ nu numaĭ din cetățile ce suntŭ pe lângă marea Négră, precum din Crimea, Trebisonda, Sinopa și Constantinopole, ci și chiar din Egiptŭ și din Barbaria, carĭ vase se încarcă cu lemne de Moldova, stejarŭ, bradŭ, precum și miere, céră, untŭ, silitră și grâŭ.

Alte târgurĭ maĭ însemnate suntŭ Fălciulŭ, târgŭ fórte frumosŭ; — Orcheiulŭ, care de și nu este prea mare dar este frumosŭ și îndestulatŭ bine; — Soroca, orașŭ întăritŭ, întâia cetate despre Leși de când s'a luatŭ Benderulŭ; — Hotinulŭ, cetate pe Nistru, care se socotesce între orașele cele maĭ marĭ ale Moldoveĭ; — Cernăuțiĭ pe malulŭ Prutuluĭ; Sucéva, care odinióră era orașulŭ de căpeteniă alŭ Moldoveĭ, și scaunulŭ Domnieĭ și alŭ Mitropolieĭ; iar acum este maĭ de totŭ pustiitŭ. Osebitŭ de curtea domnéscă și de alte case marĭ, se numeră într'acestŭ orașŭ 40 de bisericĭ de pétră și de lemnŭ și 16 miĭ de case, care maĭ tóte aŭ căḑutŭ după ce s'aŭ mutatŭ scaunulŭ domnescŭ de acolo; — Rădăuțiĭ, târgŭ și scaunŭ episcopalŭ; — Bacăulŭ, târgŭ într'unŭ ostrovŭ de pe apa Bistrița, vestitŭ pentru rodirea pomilorŭ; are unŭ vlădică papistășescŭ.

Orașele eraŭ cum eraŭ, și potrivitŭ cu timpulŭ putemŭ ḑice că câte-va dintre dênsele eraŭ relativŭ bine condiționate. Se vede însă că satele eraŭ

într'o stare deplorabilă. Iată cum se rostesce Raicevicĭ despre dênsele :

«Satele de la câmpŭ suntŭ de comunŭ fórte meschine şi înfăţişézŭ unŭ tabloŭ de desolaţiune şi de miseriă. Casele, carĭ se potŭ numi maĭ cu dreptŭ vizuinĭ, suntŭ construite sub pământŭ şi se chiamă *bordeie*. Din depărtare nu se póte vedé de câtŭ fumulŭ ce lasă pe coşurĭ, iară de aprópe numaĭ acoperişulŭ care este prea puţinŭ înălţatŭ de la pământŭ şi este formatŭ din martacĭ acoperiţĭ cu pământŭ, astŭ-felŭ că iarba cresce pe d'asupra. Locuitoriĭ fugŭ de drumurile marĭ şi caută pentru aşeḍarea satelorŭ vre o vale saŭ locŭ înfundatŭ, spre a nu fi vĕḍuţĭ de trecĕtorĭ şi spre a se ferĭ de prădărĭ, şi de vecsaţiunĭ. *Iacă în ce stare de cădere reduce pe omŭ opresiunea şi tirania!*

«Satele de munte suntŭ maĭ vesele; casele suntŭ înălţate de la pământŭ şi în destulŭ de comode, avêndŭ staule şi magazine pentru păstrarea provisiunilorŭ».

Cu alte cuvinte acum una sută de anĭ satele de câmpiă eraŭ o aglomeraţiune de bordeie. Cum se face că după timpŭ de unŭ vécŭ; după ce ţéra acésta a luatŭ o prefacere mare, totuşĭ să aĭbĭ durerea să veḍĭ atâtea sate, carĭ aŭ asemĕnare cu cele descrise de Raicevicĭ! Astăḍĭ ca şi atuncĭ, satele de munte suntŭ multŭ maĭ vesele şi necomparabilŭ în stare maĭ bună.

«În oraşe, observézŭ acelaşĭ autorŭ, este óre

cum unŭ felŭ de poliţiă. Principiĭ, carĭ se îngrijescŭ ca să fiă pâne şi carne în abundenţă, se îmbracă tiptilŭ şi visitézăă oraşulŭ. Nóptea se află în diverse cuartiere păzitorĭ fixĭ, afară de aceia, carĭ se preumblă pentru a întimpina focului şi a prinde hoţiĭ. Suntŭ pristavĭ publicĭ, carĭ vestescŭ ca să se măture stradele, să se măture coşurile, şi carĭ publică ordinile şi regulamentele celе noĭ. Nóptea fiă care este îndatoratŭ să umble cu unŭ felinarŭ şi cârclumele trebuescŭ închise. Oficialiĭ abusându de autoritatea lorŭ comitŭ totŭ felulŭ de vecsaţiunĭ şi de asupririĭ sub pretestŭ de a mantiné ordinea».

II.

Naţionalitatea română. — Limba. — Populaţiunea. — Deprinderile Românilorŭ. — Ospitalitatea. — Costume. — Vieţuirea — Ocupaţiunĭ. — Fabrica de sticlă de la Tîrgovişte. — Tipografia mitropolitului Antimŭ.

Valachiĭ, dice Del Chiaro, se numescŭ în limba lorŭ *rumanĭ* şi patria lorŭ ţéra *rumanescă;* iară limba lorŭ *limba rumanéscă*. În faptŭ dacă ar maĭ fi cine-va, care să se îndoiéscă, că naţiunea română modernă se trage de la romaniĭ, carĭ aŭ colonisatŭ Dacia, considerese cu atenţiune limba vorbită de acéstă populaţiune şi se va încredinţa că este o limbă curatŭ derivată de la latina. Este adevĕratŭ că în limba română s'aŭ strecuratŭ cuvinte grece, turce, ilirice, ungare, ş. a., de acésta însă nu se póte mira cine-va când se gândesce la vecinătatea şi la comerciulŭ ce aŭ avutŭ şi aŭ româniĭ cu aceĭ populĭ (1).

«Călĕtorulŭ italianŭ, care are pentru noĭ o simpatiă particulară, face câte-va observaţiunĭ, carĭ din norocire nu maĭ suntŭ adevĕrate pentru tim-

(1) Del Chiaro, *op. cit.*

pulŭ de astădĭ, dacă, în totŭ casulŭ, vorŭ fi adevĕrate pentru timpulŭ acela. Vorbindŭ despre vênatŭ, dice că se bucură de cea mai mare linisce din partea acestei națiuni prea multŭ dată la o viață oțiósă și care de abia se îngrijesce de hrana sa dilnică. Nu dóră că românii nu suntŭ deștepți și curagioși, în câtŭ să se pótă lupta cu orĭ-care națiune resbelnică, însă neprecurmatele greutăți și dări, cari trebuescŭ plătite în mai multe rînduri peste anŭ, i-a schimbatŭ întru atâtŭ, în câtŭ din vechea valóre romană nu le-a rămasŭ de câtŭ numele».

Se vede că românii eraŭ fórte apĕsați, căci mai josŭ simpaticulŭ italianŭ adaogă : «Nesfîrșitele greu-«tăți aŭ redusŭ pe o bună parte dintre români la «desperata resoluțiune de a-și părăsi țéra și a fugi «aiurea, cari în părțile Turciei de dincolo de Du-«năre, cari în Transilvania, unde sciŭ cu sigu-«ranță că numĕrulŭ românilorŭ este mai mare de «câtŭ în Valachia.

«În câtŭ pentru a eși din Valachia, este ușorŭ pen-«tru aceia cari cunoscŭ óre cari pasuri prin munți, «cari ducŭ în Transilvania. În totŭ casulŭ fugarii «se ferescŭ de guardii pe cari românii i numescŭ «*plăiași*, fiindŭ că-și espunŭ viĕța când suntŭ «prinși fără pașaportulŭ principelui».

Și apoi ne mai mirămŭ cum de nu s'a îmmulțitŭ populațiunea de óre-ce suntŭ seculi de când românii aŭ fostŭ atâtŭ de apĕsați în câtŭ aŭ fostŭ siliți să fugă peste Dunăre și în Transilvania. Și în

alte țĕrĭ va fi fostŭ lumea apĕsată; se vede însă că la noĭ se trecuse peste tóte limitele, de óre-ce străiniĭ suntŭ cuprinșĭ de mirare despre suferinţele și greutățile ce îndurau româniĭ.

Cu privire la deprinderile nóstre; la ospitalitatea caracteristică a poporuluĭ românŭ; la felulŭ seŭ de viețuire; la aplecarea sa spre totŭ felulŭ de industriĭ, Del Chiaro dă notițe atâtŭ de interesante în câtŭ am credutŭ de cuviinţă a face estractulŭ următorŭ din cartea sa, încredințatŭ că totŭ românulŭ va ceti cu plăcere impresiunile unuĭ străinŭ asupra străbunilorŭ seĭ de acum aprópe doue sute de anĭ.

«Româniĭ suntŭ de temperamentŭ bunŭ, făcuțĭ bine, robuștĭ și ducŭ la ostenélă, cu care se deprindŭ din copilăriă, maĭ cu sémă cu călăria. Și despre acésta mi-aducŭ aminte că amŭ vĕdutŭ cu cea maĭ mare curiositate trecêndŭ pe dinaintea ferestrelorŭ mele trupe de caĭ, carĭ se duceaŭ diminéța și séra să bea apă la rîŭ și carĭ aveaŭ dreptŭ conducĕtorŭ unŭ copilŭ călare în vîrstă de 7 până la 8 anĭ. Aceea ce mĕ făcea să rîdŭ era supĕrarea și plânsulŭ copiluluĭ când vre unŭ calŭ, apucândŭ pe altă stradă, nu se întorceá cu tóte ţipetele și înjurăturile luĭ.

«Cu privire la religiune, unĭĭ dintre românĭ aŭ puțină pietate și maĭ puțină devoțiune. De altă parte suntŭ fórte esacțĭ întru a face cruce de maĭ multe orĭ când trecŭ pe dinaintea vre uneĭ biserici saŭ a vre uneĭ icóne. Observéză cu atâta rigurosi-

tate posturile, în câtu nu voiescu se audă de dispensă acordată de canóne în casuri de bólă saŭ altă necesitate. În postulŭ celŭ mare ei mănâncă pesce numaĭ de doue orĭ, la Buna-Vestire și la Floriĭ; se abținu de vinŭ și de uleiŭ.

«În Valachia nu se obicinuescu ospetăriile, ca în alte țerĭ din Europa, și maĭ cu sémă în Italia, astŭ-felŭ în câtu străiniĭ, carĭ vorŭ să aibă vinŭ, trebue să trimită să-lŭ cumpere de la taverne care se chiamă pe românesce *cârcĭuma*. Cârcĭuma este o cantină subterană unde femeĭ bětrâne vêndu vinŭ, ținêndu pe lângă dênsele câte-va femeĭ tinere. Acésta este causa că în Valachia este rușine mare când unŭ omŭ maĭ civilisatŭ, și maĭ cu sémă străiniĭ, ar intra în vre-o cârcĭumă. În aceste cârcĭumĭ țĕraniĭ cari vinu la târgu să vêndă producte pentru a căștiga puținiĭ banĭ cu carĭ să-și întîmpine nevoile familieĭ și să plătéscă dările, suntŭ îmbĕtațĭ și furațĭ și adesea li se ia și haĭna de pe dênșiĭ. Trebue să spuiŭ că asemenea casurĭ se întêmplă rarŭ și nu în tóte locurile.

«Înainte de tóte trebue să acordămŭ națiuneĭ române unŭ atributŭ de laudă, care o deosebesce și o distinge de multe alte națiunĭ, și care consistă în amórea ce aŭ româniĭ pentru străinĭ și religiositatea cu care eĭ observéză ospitalitatea.

«Diceamŭ maĭ susŭ, că în Valachia nu se află ospĕtăriĭ; dară cu tóte acestea, unŭ călĕtorŭ care ajunge, maĭ cu sémă nóptea, la vre-o cârcĭumă de satŭ, este primitŭ cu plăcere de stăpânulŭ caseĭ și

i se cedéză chiar patulŭ pentru a se repausa; i se dă de mâncare, i se îngrijescŭ caĭi și la sfîrșitŭ se mulțumesce cu unŭ preț fórte micŭ pentru vinŭ și pentru fênŭ, fără să maĭ céră ce-va pentru patŭ și mâncare. Dacă călĕtorulŭ ajunge în vre unŭ orașŭ, și maĭ cu sémă în reședința principeluĭ, este primitŭ cu tótă curtenia după calitatea persónei, chiar dacă nu ar avé scrisorĭ de recomandațiune; i se dă locuință gratuitŭ și i se trimite de către vre unŭ nobilŭ pâne, vinŭ, și bucate în totŭ timpulŭ câtŭ rĕmâne în orașŭ. La întêmplare ca străinulŭ să rĕmână timpŭ maĭ îndelungatŭ și să aĭbă óre care abilitate, în specialŭ pentru limba italiană, latină, germană ș. a., i se ofere locŭ de către vre unŭ nobilŭ pentru a instrui pe copiĭ. Străinulŭ este și maĭ bine primitŭ când este chiămatŭ de principe saŭ de vre unŭ nobilŭ de rangulŭ întâiŭ; în asemenea casŭ este primitŭ la fruntariĭ de către căpitanulŭ respectivŭ, careĭ dă unŭ conducĕtorŭ dintre soldațiĭ fruntarielorŭ. Soldatulŭ are pe peptŭ o placă de metalŭ, pe care se află întipărite armele Valachieĭ; acestuia se supunŭ autoritățile din sate și procură străinuluĭ tóte trebuincióse precum locuință, hrană, caĭ și căruță până la altŭ satŭ; cu chipulŭ acesta călĕtorésce din satŭ în satŭ până la reședința princiară. Aci străinulŭ, pe lângă locuință, primesce ḑilnicŭ porțiune de carne, pâne și luminărĭ, o retribuțiune mensuală de la tesaurŭ, adică de la casa publică. Afară de alte darurĭ ce dă principele la ḑile marĭ, maĭ cu sémă străinilorŭ,

carĭ suntŭ împiegaţi la curte, maĭ dă fiă-căruia dintre dênşiĭ la Paşcĭ postavŭ pentru a-şĭ face vestminte de vĕră.

«Îmbrăcămintea Valachilorŭ este aceeaşĭ ca şi a turcilorŭ, afară de beretonŭ care este ca celŭ polonesŭ, adică îmbrăcatŭ împrejurŭ cu pele négră de mielŭ, lată de patru degete, şi între aceste pel suntŭ maĭ căutate acele de Moscva. Aceia carĭ se bucură de cele d'întâiŭ demnităţĭ, înlocuiescŭ mielulŭ cu pelea de samurŭ. Toţĭ pórtă pĕrulŭ scurtŭ, afară de preoţĭ şi călugărĭ, cari-lŭ pórtă lungŭ. Ceĭ maĭ mulţĭ dintre românĭ pórtă barbă. Îmbrăcămintea femeilorŭ este o amestecătură de haĭne grece şi turce, însă nu-şĭ acopere figura. Femeile măritate 'şĭ acoperŭ capulŭ cu unŭ vĕlŭ albŭ; cele douĕ căpătâie ale vĕlului atârnă pe spate. Fetele pórtă pĕrulŭ împletitŭ în formă de códe, prinse cu ace lungĭ când se punŭ în gĭurulŭ capului. În ḑilele de serbătóre se îmbracă fórte bogatŭ şi pórtă gĭuvaeruri preţióse, între carĭ şi unŭ colanŭ compusŭ din monete de aurŭ, de mărime diferită, până la valóre de ḑece ungherĭ una. Copilele maĭ sărace pórtă salba de monete de argintŭ, după puterea lorŭ.

«Femeile cu avere şi nobile se preumblă prin oraşŭ în căruţă cu douĭ caĭ, carĭ aŭ pe peptŭ unŭ felŭ de peptarŭ de postavŭ verde saŭ turchesŭ însă nu roşu, acéstă colóre fiind reservată pentru familia princiară. Cucierulŭ nu şéde pe lădiţa dinanite, ci călare pe calulŭ din stânga. În întrulŭ că

ruțeĭ (când nu este făcută pe nemțesce) nu se află lădițe saŭ altŭ ce-va pentru ședutŭ; ómenii ședŭ pe tapete și pe perine lungĭ acoperite cu velințe. Servitórea, care merge cu dómna sa, și care obicĭnuitŭ este o femeă bătrână, nu are perinĭ și șede pe chichița trăsureĭ în fața stăpâneĭ sale. Nobilĭĭ umblă prin orașŭ călare și cu o suită de servitorŭ după calitatea ce aŭ; când intră în curtea palatuluĭ, descalecă și înainte de a se urca pe scara Curțiĭ 'șĭ scotŭ cismele și punŭ în locu-le papucĭ. Se păstréză aceiașĭ ceremoniă când se visitéză vre-unŭ nobilŭ, și acésta pentru că dacă persóna care merge să faca visită este de unŭ rangŭ deosebitŭ și de națiune orientală, i se dă să șéḑă loculuĭ d'întâiŭ, adică la capulŭ patuluĭ, unde stă cu piciórele încrucișate și rezimatŭ de perinile așeḑate de a lungulŭ zidului. Patulŭ nu este mișcătorŭ ca ale nóstre; capulŭ și marginea suntŭ fixate în zidŭ; se așterne numaĭ séra când este timpulŭ culcăriĭ; iar' peste ḑiuă așternutulŭ stă strînsŭ la capulŭ patuluĭ acoperitŭ cu o pânză fórte subțire cu florĭ de mătase, iar' restulŭ patuluĭ se acopere cu unŭ tapetŭ până josŭ; pe d'asupra se află unŭ materassŭ (saltea) umplutŭ cu bumbacŭ și căptușitŭ cu damascŭ saŭ cu altă stofă scumpă indiană saŭ turcéscă.

«În fiă-care cameră se află o sobă, care este unŭ felŭ de căminŭ cu o uscióră ovală pe unde se punŭ lemnele. Căldura din sobă trece într'unulŭ saŭ douc olane, care suntŭ rotunde saŭ patrate

și câte odată cu ornamente de gipsu. Tapeţerii saŭ alte obiecte de ornamentŭ nu se întrebuinţéză în Valachia, afară de icóna care este alêrnată la părete pe o bucată de damascŭ saŭ de brocartŭ. Mescióra, dacă nu este făcută din vre unŭ lemnŭ rarŭ, este în totŭ-de-una acoperită cu unŭ tapetŭ și aședată în colţulŭ camereĭ.

«Fiindŭ-că româniĭ nu întrebuinţéză scaune, pe lângă pereţiĭ camerilorŭ se afla unŭ felŭ de bănci cu spate acoperite cu postavŭ, care numaĭ la curte este roșu. Spatele este în destulŭ de înaltŭ pentru ca cine-va să se pótă rezima.

«Masa se pune obicĭnuitŭ în sala, care se chiamă de românĭ *casa mare*. Cu tóte acestea orĭ-ce casă de nobilŭ are unŭ felŭ de terață saŭ de belvedere, care are o vedere deliciósă în grădină și unde se prânḍesce vara la recóre. Masa séměnă cu una din acele ce se află în refectoriile religioșilorŭ; românii nu întrebuinţéză mese ovale saŭ rotunde în mijloculŭ caseĭ. Comesenii se așéḍă de amêndouĕ părţile meseĭ pe bănci, carĭ se acoperŭ cu tapete în casŭ de a fi persóne invitate. Stăpânulŭ caseĭ șéde pe bancă; loculŭ din capulŭ meseĭ fiindŭ reservatŭ dómneĭ sale saŭ pentru vre-o persónă însemnată. Albiturile de masă suntŭ de pânză de bumbacŭ fórte subţire. Când se întêmplă ca șervetele să nu fiă de ajunsŭ, se pune împrejurulŭ meseĭ o bucată de pânză lată ca de unŭ cotŭ și cu acésta se servesce fiă-care. Până să se aducă bucatele la masă, comesenii vorbescŭ cu stăpâ-

nulŭ caseĭ în camera sa, unde se dă fiă-căruia mătăniĭ; după aceea se spală pe mâniĭ și fiă-care scóte haĭna cea lungă, pe care o pune pe umerĭ și mânecele sale atêrnă pe spate; acésta este unŭ actŭ de conveniență, care se practicéză de invitațĭ. Dacă se află vre unŭ preotŭ de față, ḑice *Tatălŭ nostru* în limba gréca saŭ ilirică, și după acésta binc-cuvintéză masa. Fiă care șede după regulă; după ce preotulŭ a întinsŭ cu o bucățică de pâne în vre unŭ felŭ de bucate, fiă-care se închină, făcêndŭ o reverință către patronulŭ caseĭ, și începe a mânca. Dacă în ḑiua aceia este vre-o serbătóre mare, fiă care 'șĭ ḑice *la mulți ani* și în celc din urmă stăpânulŭ caseĭ, când bea celŭ d'întâiŭ pacharŭ cu vinŭ, face o asemenea urare invitaților sĕĭ. La românĭ nu este obiceiŭ să se céră de beutŭ; fiă care aștéptă până ce bea stăpânulŭ caseĭ și apoĭ cu acelașĭ paharŭ bea toțĭ invitațiĭ, obiceiŭ cu care anevoiă se potŭ deprinde străiniĭ din țerile maĭ civilisate.

«Mâncările lorŭ suntŭ în destulŭ de copióse, însă nu în destulŭ de potrivite; și ceea ce este maĭ rĕŭ, este că maĭ în totŭ-de-una se mănâncă recĭ, pentru că cuhnia este departe de casă. Româniĭ nu mănâncă bróscc, nicĭ bróscc țestóse, nicĭ melcĭ; cu tóte acestea în timpulŭ nostru s'a introdusŭ obicciulŭ de a se mânca melcĭ, și acum i mănâncă cu atâta gustŭ, maĭ cu sémă în postŭ, în câtŭ se trimitŭ soldațĭ în grădina părinților noștri Fran-

ciscani din Tîrgoviște ca să caute pentru cuhnia principelui.

«După masă comesenii trecu în camera unde au luatu rachiu; aci li se dă să se spele pe mâini și în gură; pentru acestu sfîrșitu se întrebuințéză lighiane de aramă costorite și cu capaculu perforatu, după moda turcéscă. Se bea apoi câte unu pacharu de vinu și se aduce caféua dându-se ciubucu acelora, cari doresc. În cele din urmă invitații își punu haina de d'asupra, mulțumescu patronului, și încalecă ducêndu-se fiă care pe la casele loru ca să dórmă, fiindu-că în Valachia ómenii dormu după mâncare nu numai când suntu ḑilele lungi, dară și iarna. Domnii aceștia béu în destulu de bine; și vinulu de și trage la somnu dar nu îngreuiéză capulu.

«Femeile romîne au superstițiile loru; așa, de exemplu, când se ivesce ciuma în Valachia, ele în termenu de 24 ore, torcu, țesu și cosu o cămașă de cânepă, pe care o ardu în mijloculu unei curți, credêndu că cu modulu acesta s'a depărtatu molima.

«Se spală copii în tóte ḑilele până la etatea de șépte sau optu ani; de aci înainte începu a se spala singuri. Mancele le facu o cruce négră cu noroiu pe frunte pentru ca să nu se deóchie.

«Légănele nu se obicinuescu în Valachia. Mancele culcă copii într'o pânză patrată acoperită cu postavu rosu peste care se pune salteluța, perinile și plapoma, ș. a. La fiă-care colțu alu acestei pânze

se află unŭ căpĕtâiŭ de sfóră grósă înfăşurată cu postavŭ roşu; se adună cele patru căpĕtâie, se înnódă şi se atêrnă de unŭ cuiŭ bătutŭ lângă patulŭ mancei. Când se deştéptă copilulŭ, manca-lŭ mişcă până ce adórme din noŭ.

«Politeţa este practicată în cascle românescĭ; ca să spunŭ adevĕrulŭi, este o plăcere nespusă când întră cine-va în acele camere, prin carĭ suntŭ împrăsciate totŭ felulŭ de erburĭ mirositóre, precum pelinŭ, rută, salvie, mintă şi altele asemenĭ, carĭ rĕspândescŭ unŭ mirosŭ pre câtŭ de plăcutŭ pre atâtŭ de sănătosŭ.

«Româniĭ detestéză obiceiulŭi acelorŭ naţiunĭ, carĭ ţinŭ în camere vase pentru trebuinţele nopturne; eĭ chiar ĭarna esŭ nóptea încălţiţĭ şi se ducŭ la locŭlŭ comunŭ, espuindu-se a se îmbolnăvi după cum se întêmplă adesea.

«Asemenea aŭ o aversiune particulară contra obiceiuluĭ de a se deschide cadavrele saŭ de a li se face anatomia. De aceea chirurgiĭ veniţĭ de curêndŭ în ţéră să fiă cu luare aminte în acéstă privinţă, căcĭ într'altŭ felŭ se vĕdŭ espuşĭ a fi trataţĭ de spurcaţĭ şi nu-ĭ maĭ chiamă nimenĭ nicĭ chiar pentru o simplă luare de sânge.

«Româniĭ, şi în specialŭ femeile, cunoscŭ multe remediĭ simple, aşa în câtŭ la casurĭ de vre o infirmitate sciŭ să le întrebuinţeze fără să maĭ chiăme mediculŭ. Cu tóte acestea persónele prudente respectéză doctorulŭ. Mediculŭ principalŭ este fórte bine plătitŭ din tesaurulŭ publicŭ, cu

dóuĕ mii reali pe anŭ, afară de porțiunile dilnice de carne, pâne, luminări, céră, săŭ, ș.a., cari se dau pentru servitorii sĕi, și de numerósele daruri ce primesce din tóte părțile. Daca vre unŭ nobilŭ se însănătoșéză curêndŭ, mediculŭ primesce o bună resplătire în bani și unŭ calŭ frumosŭ.

«Românii suntŭ fórte recunoscĕtori pentru serviciele ce li se facŭ, mai cu sémă de cătră străini; din contra, suntŭ fórte vindicativi pentru vre-unŭ afrontŭ ce li se face și uită fórte anevoiă. Suntŭ fórte curtenitori între dênșii, întrebându-se și dorindu-și sănătate când se întâlnescŭ. Când se întâlnescŭ doui inși, de acecași condițiune, după ce-și strîngŭ mâna dréptă, se îmbrățișézĕ, mai cu sémă când nu s'aŭ vĕdutŭ de multŭ timpŭ; după aceea amêndoi se descoperŭ.

«Dacă se întâlnesce unŭ superiorŭ cu unŭ inferiorŭ, celŭ din urmă sărută mâna superioruluĭ, atingêndu-o de frunte. Femeile încă suntŭ civile și fórte respectuóse, și după ce sărută mâna o atingŭ cu mănușa. Vorbescŭ de femeile din clasa de mijlocŭ, căci nobilele sunt fórte reservate. Și fiindŭ-că vorbimŭ de sărutarea mâniĭ, vomŭ adăogi că orĭ când se bate unŭ servitorŭ pentru vre o culpă, acesta, după bătaiă, sărută mâna stăpânuluĭ sĕŭ, promițêndŭ că pe viitorŭ 'lŭ va servi cu mai multă punctualitate. Am observatŭ că orĭ cândŭ o persónă mai de distincțiune trece pe unde-va și află femeĭ ședêndŭ, acestea se scólă în susŭ spre semnŭ de reverință.

«Ocupațiunea cea mai ordinară a femeilorŭ este țesutulŭ. Argelele lorŭ suntŭ în pământŭ și pânza este fórte îngustă, avêndŭ o lățime de abia de trei cuarte. Din pânză se facŭ cămeși, pe carî le pórtă lungî până la pământŭ și pantalonî de pânză pe carî i întrebuințézăi toțî fără deosebire, și cu carî se culcă nóptea în toțî anotimpiî. Cingĕtórea lorŭ este o fășiă lată de o palmă ale cărei capĕtăie suntŭ lucrate cu florî de mătase de diferite nuanțe. Fiă-care nobilă ține sclavele sale țigance, d'împreună cu alte fete, în camera sa unde lucrézăi neîncetatŭ batiste, dintre carî unele suntŭ făcute cu florî de mătase iar' altele cu firŭ de aurŭ. Asemenea obiecte se daŭ ca darŭ la vre-o ocasiune solemnă saŭ la vre-o visită extraordinară, precum bunăóră a vre unuî prelatŭ, căruia, după ce i se dă darulŭ, i se sărută mâna. Și cu acéstă ocasiune voiŭ spune că femeile nu lucrézăi vinerea cu aculŭ; până și catolicele născute în țéră observézăi acéstă deprindere superstițiósă.

«În câtŭ despre națiunea română în generalŭ, este de ajunsŭ să trăiéscă cine-va în acéstă țéră, pentru a se încredința că românîi suntŭ înzestrațî cu celŭ mai bunŭ naturalŭ și fórte capabilî d'a reuși în tóte profesiunile la carî se aplică, numai să fiă maestriți. Eî suntŭ din fire fórte agilî la călăriă; îndemânațî la mânuirea armelorŭ și s'arŭ folosi fórte multŭ când arŭ fi instruiți în arta militară. Câtŭ despre alte arte mecanice eî reușescŭ de minune întru tóte. 'Și însușescŭ orî-ce

vĕdŭ, și nu este manufactură, saŭ de modă turcéscă, saŭ de cele întrebuințate de noĭ, pe carc eĭ să nu o imiteze îndestulŭ de bine. Mĭ-aducŭ aminte că amŭ vĕdutŭ unŭ servitorŭ tînĕrŭ din casa Cantacuzinŭ, carc se deprinsese atâtŭ de bine să desemneze cu condeiulŭ, în câtŭ desemnurile făcute de dênsulŭ păreaŭ gravate pe aramă. În depărtare de dóue mile italiane de la Tîrgoviște se află cuptóre pentru fabricarea sticleĭ; sticlele suntŭ îndestulŭ de limpedĭ și netede, cu tóte că colórea lorŭ este azuriă. Se aduce sticlăriă maĭ albă din Polonia, însă este plină de defecte astŭfelŭ în câtŭ nu se póte compara cu aceea care se fabricézăă în Valachia. Cu tóte acestea nobiliĭ, ca și străiniĭ, carĭ suntŭ deprinșĭ a cheltui banĭ mulțĭ, se aprovisionézăă cu cristalurĭ de diferite calităților, carĭ se aducŭ din Veneția pe calea Constantinopoleĭ, cum și cu sticlăriĭ de Boemia, carĭ se aducŭ de negustătorĭ de dóuĕ orĭ pe anŭ de la Lipsca d'impreună cu alte mărfurĭ.

«Ca să reviŭ la ingeniósa capacitate a românilorŭ, ținŭ să spunŭ, că eĭ sciŭ să imiteze orĭ ce felŭ de manufactură, nu atâtŭ de moda turcéscă, câtŭ de cea italiană, germană, francesă, ș.a. Amŭ vĕdutŭ săpăturĭ atâtŭ în lemnŭ, câtŭ și în aramă, pentru trebuințele tipografieĭ, alŭ căreca directore în timpulŭ meŭ era Monseniorele Antimŭ, archiepiscopŭ mitropolitŭ alŭ Valachieĭ, giorgianŭ de naționalitate, care, de și căduțŭ în sclavie în copilăria sa, totușĭ întrebuințândŭ cu cea maĭ ingeniósă in-

dustriă acele talente cu carĭ fusese dotatŭ de celŭ Prea Înaltŭ, sciu să ajungă la acelŭ gradŭ supremŭ de demnitate eclesiastică în Valachia. Vomŭ vedé mai la urmă cum și-a perdutŭ scaunulŭ, şi eŭ credŭ că lectorele nu va puté să citéscă fără să lăcrămeze tragiculŭ și funestulŭ sfîrșitŭ alŭ aceluĭ demnŭ și virtuosŭ archiepiscopŭ.

«Tipografia, care există în mônastirea archiepiscopatuluĭ saŭ la mitropolia Valachieĭ, are frumóse și bune caractere arabice, grece, române și ilirice. Tipografiĭ suntŭ de națiune română, învĕțațĭ de persône, carĭ și ele învĕțaseră arta tipografică de la menționatulŭ archiepiscopŭ. Între alte opere, carĭ în diua de astădĭ s'aŭ tipăritŭ în Valachia, suntŭ şi următórele :

Vechiulŭ și *noulŭ testamentŭ,* tradusŭ în românesce de doĭ frațĭ nobilĭ români din familia Greceanu. Tipărirea acesteĭ opere s'a începutŭ la 1688, în timpulŭ domnieĭ luĭ Șerbanŭ Cantacuzinŭ, și s'a terminatŭ în diĭele principeluĭ Constantinŭ Brancoveanu.

Epistole și *Evangelii* pentru trebuința bisericeĭ, tipărite în limba română.

Psaltirea în limba ilirică și cea română.

Antifone, tropare și *imnurĭ* pentru totŭ anulŭ, tipărite maĭ întâiŭ în ilirică și apoĭ în grecesce.

Diferite cărțĭ de *Oraţiunĭ*, în grecesce și românesce.

Alexandria saŭ istoria luĭ Alexandru Macedonŭ, în românesce.

Maximele orientaliloră traduse în italiană din cea franceză de mine însu-mĭ, apoĭ traduse în grecesce şi în românesce.

Deosebite *Panegirice* în lauda sântuluĭ Stefanŭ şi a sântuluĭ Constantinŭ.

Istoria judaică, în limba grécă de Alexandru Mavrocordatŭ.

III.

Scólele; — Educaţiunea; — Moravurile; — Imbrăcămintea. — Causele stării sociale şi economice a ţeranilorŭ către sfîrşitulŭ celuĭ de alŭ treilea pătrarŭ alŭ secululuĭ alŭ optŭ-spre-decelea.

Trecuseră aprópe treĭ pătrare de seculŭ de când Del Chiaro visitase România şi până la sosirea lui Raicevicĭ. Cetindŭ cele scrise atâtŭ de unulŭ câtŭ şi de celŭ-l-altŭ cu privire la starea nóstră culturală, socială şi economică, m'amŭ încredinţatŭ că relaţiunile lui Raicevicĭ merită de a fi cunoscute, cu tóte că vorbesce maĭ despre aceleaşĭ lucrurĭ ca şi predecesorulŭ seŭ. M'amŭ decisŭ ca să estragŭ acéstă parte din cartea lui Raicevicĭ, maĭ cu séma pentru că autorulŭ acesta este, după mine, unŭ observatorŭ distinsŭ, unŭ omŭ versatŭ în cestiunile economice şi sociale, şi observaţiunile sale suntŭ atâtea documente preţióse pentru noĭ românĭ.

«Limba română fusese înlocuită în vechime cu cea slavă pentru celebrarea oficiuluĭ divinŭ. Nicĭ preoţiĭ, nicĭ poporulŭ nu înţelegeaŭ acéstă limbă străină. Principele Constantinŭ Mavrocordatŭ introduse limba română în biserică. Fraţiĭ Grecianu

aŭ tradusŭ biblia în limba națională. În multe bisericĭ, în carĭ oficiéză călugărĭ grecĭ, liturgia se face în limba grécă. În Bucurescĭ și Iașĭ se află unŭ seminarŭ pentru preoțĭ și alte scóle publice; profesoriĭ suntŭ grecĭ; învéță gramatica și esplică logica luĭ Aristotele. Se află în scóle unŭ profesore de limba latină și francesă; cea din urmă este fórte la modă și suntŭ chiar dómne, carĭ o vorbescŭ.

«În Bucurescĭ se află o tipografiă grécă și română înființată la începutulŭ acestuĭ seculŭ de către unŭ archiepiscopŭ de națiune grecŭ. Téscurile suntŭ întrebuințate pentru a tipări cărțĭ de liturgiă. Orĭ ce altă sectă saŭ religiune este tolerată și póte să-șĭ eserciteze publicŭ funcțiunile sale sacre. În Valachia se află deosebite mônastirĭ de franciscanĭ observanțĭ, carĭ depindŭ de episcopulŭ de la Nicopoli în Bulgaria. În Bucurescĭ se maĭ află o biserică luterană și sinagoga ebreilorŭ. Aceștia fiindŭ fórte numeroșĭ, aŭ dobênditŭ voiă să facă sinagoge în maĭ multe locurĭ.

«În starea actuală a Europeĭ creștine, o parte bună a educațiuniĭ publice este în mâna cleruluĭ. Clerulŭ în Dacia fiindŭ ignorentŭ, este firescŭ ca poporulŭ să nu fiă luminatŭ. Afară de acésta o presiunea face pe ómenĭ bănuitorĭ și prin urmare, pentru a nu fi înșelațĭ, se facŭ înșelătorĭ. Fugŭ câtŭ potŭ de muncă, fiindŭ-că sciŭ din esperiență, că cu câtŭ aŭ maĭ multŭ cu atâtŭ trebue să contribuiéscă maĭ multŭ. De aci vine că locuitoriĭ nu

se aplică la nici o industriă nouă și neîngrijescu chiar și pe cea mai necesară, adică agricultura. De altă parte pământului este atâtu de roditoru în câtu cu puțină ostenélă 'și procură cele necesarii pentru susținere. Tóte artele mecanice suntu sau în mâna țiganiloru sau a străinilorú din localitățile vecine cari le esercitézá cu folosu, fiindu-că se bucură mai adesea de o mai mare protecțiune de câtu pământenii.

«Deveniți leneși din causa împrejurăriloru, suntu indiferinți până și în ceea ce privesce hrana loru. Ei preferă făina de porumbu, fiindu-că le vine mai ușoru să facă o mămăligă de câtu să dospéscă și să cócă pânea de grâu. Obicinuitu locuitorii mănâncă mămăligă cu sare, ori cu lapte și cu brânză próspétă, ori cu pesce săratu, mâncare ce le place fórte multu, fiindu-că le face poftă de vinu și de rachiu. Este învederatu, că unu astu-felu de regimu și cu întrebuințarea nemoderată a femeiloru, la cari se dau din copilăriă, trebue să slăbéscă și să enerveze corpulu. Mulțimea serbătoriloru contribuesce multu la desvoltarea trândăvieï; trândăvia conduce la vițiuri vătămătóre și rușinóse.

«Locuitorii de la câmpu suntu în generalu mai mici, mai debili și trăiescu mai puținu de câtu cei de la munte. La acésta contribuesce aerulu care este mai puținu sănătosu, apele mari, locuințele în pământu, vecsațiunile guvernului și ale turciloru trecători, la cari suntu mai espuși, și mai pre

susŭ de tóte bólele venerice, carĭ suntŭ fórte împrăsciate. La munte se află ómenĭ făcuțĭ bine și cu fața sănătósă, tarĭ și curagioșĭ. Le place vênătórea și atacă cu curagiŭ celŭ maĭ selbaticŭ ursŭ din Carpațĭ, și în generalŭ trăiescŭ multŭ. Locuitoriĭ din Banatulŭ Craioveĭ suntŭ reputațĭ ca bravĭ și s'aŭ distinsŭ, sub numele de voluntarĭ românĭ în tóte cele din urmă resbele dintre turcĭ, austriacĭ și ruși. Unŭ călugărŭ din celebra mônastire de la Argeșŭ a fostŭ celŭ d'întâiŭ, care a luatŭ armele în favórea ruşilorŭ în resbelulŭ trecutŭ.

«Îmbrăcămintea ordinară a românilorŭ este unŭ cortelŭ saŭ șubă de dimiă albă, și iĭarĭ lungĭ, de aceeașĭ stofă, lucrată de femeile lorŭ. Capulŭ și-lŭ acoperŭ cu o căciulă de pele de mielŭ. Muntenĭĭ pórtă o glugă de pănură care le servesce pentru a-și păstra merindele și pentru a-și acoperi capulŭ când ploă. Iarna câmpenĭĭ pórtă unŭ cojocŭ de pele de óie și muntenĭĭ saricĭ, carĭ suntŭ fórte bune pentru a-ĭ păzi de frigŭ. Le place fórte multŭ foculŭ; chiar vara când călĕtorescŭ nóptea, facŭ unŭ focŭ mare în mijloculŭ câmpuluĭ saŭ în pădure și se culcă împrejurŭ. Este fórte adevĕratŭ, că chiar în nopțile de vară timpulŭ este în destulŭ de rece pentru a avé trebuință de focŭ. Afară de acésta foculŭ curăță atmosfera și gonesce țințariĭ și alte insecte.

«Femeile muncescŭ maĭ multŭ de câtŭ bărbațiĭ și țesŭ pănură și pânză pentru trebuințele familieĭ. Portulŭ lorŭ ordinarŭ este fórte simplu și con-

sistă dintr'o cămașă grósă de inŭ, unŭ brîŭ încinsŭ pe lângă șéle, o zevelcă dinapoĭ și câte o dată ceva dinainte. Femeile măritate aŭ fața tristă și obosită; fetele suntŭ maĭ vesele și le place să se orneze cu florĭ și să jóce. Mamele îngrijescŭ fórte multŭ de pudórea fetelorŭ, considerândŭ ca o mare desonóre, ca ele să-șĭ pierḑă virginitatea și în asemenea casŭ să fiă trimise de către soțiĭ lorŭ la casa părinților.

«Nobilimea nu primesce, în generalŭ, o educațiune maĭ distinsă. Casele lorŭ suntŭ pline de sclavĭ și sclave țiganĭ, carĭ facŭ tóte serviciele domestice, precum bucătarĭ, vizitiĭ, pânarĭ, croitorĭ ș. a. Țiganiĭ suntŭ rasa cea maĭ vilă și cea maĭ murdară din câte se află în Europa; hoțĭ, malițioșĭ, și aplicațĭ la libertinagiŭ din vîrsta cea maĭ fragedă. Este învederatŭ că unŭ copilŭ crescutŭ între asemenea ómenĭ nu póte dobêndi nicĭ sentimente generóse, nicĭ principiĭ înalte.

«Fiindŭ-că limba grécă se vorbesce la Curtea principilorŭ, părințiĭ caută călugărĭ grecĭ, cărora le încredințéză instrucțiunea copiilorŭ lorŭ. În ambele provinciĭ se află o mulțime de asemenea călugărĭ, carĭ nu facŭ onóre stăriĭ eclesiastice prin moravurile lorŭ. Amŭ cunoscutŭ mulțĭ bětrânĭ tenacĭ, carĭ voindŭ să păstreze vechile moravurĭ, n'aŭ vroitŭ să vorbéscă nicĭ o dată grecesce.

«Limba națională este o amestecătură de latină și slavă; spre exemplu ḑicŭ : *bună vremea*

Domnule; sluga dumitale; vremea și *sluga* suntŭ cuvinte slave.

«Acesteĭ națiunĭ și maĭ alesŭ valachilorŭ, le placŭ multŭ balurile, prânzurile tumultuóse și petrecerile. Omeniĭ gravĭ și înaintațĭ în vîrstă jócă și abuséză de bĕutură cu ocasiunea serbărilorŭ și nunțilorŭ, carĭ se facŭ la Curte. Le placŭ jocurile de norocŭ și spectaculele. Multe din deprinderile lorŭ se aséměnă cu ale vecinilorŭ unguri și polacĭ, și după cum dice Del Chiaro aveaŭ maĭ mare generositate și magnificență; însă lucrurile s'aŭ schimbatŭ de când acéstă națiune este dominată de grecĭ, carĭ și-aŭ pusŭ tótă silința pentru a o apĕsa și a distruge orĭ ce sĕmênță de virtute, pentru ca să pótă domni cu maĭ multă facilitate. Inamiciție le între boerĭ se nascŭ când se facŭ schimbărĭ în funcțiunile publice; atuncĭ facŭ totŭ ce le este cu putință pentru a se discredita unĭĭ pe alțiĭ și acésta se petrece chiar între aceia carĭ suntŭ rude; însă pe dată ce funcțiunile suntŭ împărțite, iarăși devinŭ amicĭ ca și maĭ înainte.

«Galanteria domnesce multŭ între dómne; le place viéța oțiósă și-și petrecŭ tótă ziua făcêndu-și visite. De altă parte nu se află țéră unde ómenii să murmure maĭ puținŭ; trebue ca scandalulŭ să fiă prea mare pentru ca să se vorbéscă de dênsulŭ. În poporŭ esistă multă desfrênare. Tóte tavernele suntŭ locurĭ de prostituțiune.

«Lucsulŭ în îmbrăcăminte este escesivŭ în ambe sexele, și ruina caselorŭ provine dintr'acésta. La

Nascerea Domnuluĭ, la Pascĭ, la Adormire, orĭ-ce dómnă se înoiesce. Vestmintele, carĭ suntŭ saŭ de stofe de India, de șalurĭ de Cașemirŭ îmblănite cu zibeline, saŭ cu alte blănĭ prețióse de Rusia, și cusute pe la încheieturĭ cu firŭ saŭ broderiĭ de Viena, costă până la treĭ miĭ de fiorinĭ.

«Masa lorŭ este abundentă, însă nu gustósă. Le place să aĭbă invitațĭ mulțĭ și cine vine la ora mesiĭ este primitŭ bine.

«In vechime ómeniĭ mergeaŭ călare și dómnele într'unŭ felŭ de trăsură suspendată numită *Radvan* și care se maĭ întrebuințéză și acum pentru călĕtoritŭ. Astăḑĭ s'a introdusŭ trăsurile de Viena și se întrecŭ care de care să aibă maĭ frumóse. Luxulŭ are trebuință de arte, și pămênteniĭ neavêndŭ dibăcia cerută pentru a le practica, s'aŭ așeḑatŭ în țéră mulțĭ străinĭ din Transilvania, carĭ vêndŭ scumpŭ manufacturile lorŭ.

«În casele lorŭ suntŭ maĭ multŭ meschinĭ de câtŭ magnificĭ, și acésta nu dóră pentru că n'arŭ voi să fie câtŭ de luxoșĭ, însă fiindŭ-că se temŭ de a deștepta aviditatea și spiritulŭ de răpire alŭ turcilorŭ. Barbariĭ aceștia 'șĭ facŭ o plăcere de a distruge orĭ-ce lucru și de a vedé unŭ satŭ întregŭ arḑêndŭ. După resbelulŭ trecutŭ nu se maĭ vedeaŭ de câtŭ urmele tutulorŭ moșiilorŭ însemnate de la câmpŭ, moșiĭ, carĭ cu puținĭ anĭ maĭ înainte se aflaŭ într'o stare de înflorire. Nenorocițĭ locuitorĭ aĭ uneĭ țĕrĭ atâtŭ de frumóse, meritațĭ cu dreptŭ considerațiunea orĭ căriĭ ființe

simțitóre și umană și mai cu sémă ale aceluia, care a trăitu atâți ani între voi și care, făcêndu-și o plăcere și o datoriă de a lucra în totu-d'a una spre folosulu vostru, a meritatu gratitudinea vóstră.

«După câtu potu eu să judecu, aflu, că tóte viţiile acestei naţiuni derivéză de la unu guvernu mai multu de câtu despoticu și de la o educaţiune fórte rea. Suntu încredinţatu că dacă poporulu acesta aru avé unu suveranu dreptu, luminatu și umanu, în puţinu timpu s'aru schimba cu totulu și aru rivalisa cu naţiunile cele mai culte.

«Unu guvernu viţiosu și apĕsătoru aduce după sine miĭ de desordine, și orĭ-cine are nenorocirea să trăiéscă subt unu asemenea jugu îĭ simte efectele. Nenorociţiĭ cultivatorĭ românĭ îndatoraţi în fiă-ce momentu să scóță punga pentru a plăti contribuţiunile și dările cele grele puse asupra a totu felulu de producţiune, suntu nevoiţi să alerge la aceia carĭ aŭ banĭ. De téma bătăleĭ și a închisóreĭ cum și răpirea, de către crudulu împlinitoru, a plugului și boiloru, singurii soţi ai oboseleĭ lorŭ și mijloculu de a-și dobêndi subsistența, îĭ face că nu se gândescu, nu cercetéză cu ce condiţiunĭ li se împrumută banii.

«Ca să aĭbă câți-va leĭ, se îndatoréză și cedéză cu anticipaţiune tóte productele, ce aștéptă să culégă în anulu acela; grânele ce aŭ semĕnatu, via ce aŭ cultivatu, céra produsă de albinele lorŭ, lâna oilorŭ, viţelulu, mânzulu, nimicu nu mai este

alŭ lorŭ; orĭ ce productŭ de abĭa apucă să-lŭ vadă cultivatorĭĭ și trece în mânile nesățiosuluĭ creditorŭ. Principiĭ impunŭ cele maĭ marĭ îngreunărĭ când este aprópe să se cócă semĕnăturile, și nu lasă țĕranilorŭ timpulŭ să le vîndă de témă, ca nu cum-va să întrebuințeze pentru altă nevoiă banĭ ce prindŭ pe bucate. În acelașĭ timpŭ neguțătorĭĭ grecĭ și epiroțĭ se arată cu sacĭ plinĭ de banĭ și cutreieră satele pentru ca să ajute pe celĭ întrebuințațĭ, cercetéză cuantitatea productelorŭ și după acésta anticipéză banĭĭ fiă-căruia, fixândŭ unŭ prețŭ fórte micŭ. Dacă piétra saŭ orĭ-ce altă împrejurare climatică înșélă așteptarea cultivatoruluĭ, și cuantitatea bucatelorŭ nu corespunde cu suma banilorŭ primițĭ, acesta rĕmâne datorŭ pentru anulŭ viitorŭ. Dacă peste anŭ daŭ peste dênsulŭ alte nevoĭ, cultivatorulŭ se duce la neguțătorŭ pentru a-ĭ da banĭ, îndatorindu-se să plătéscă cu camětă atâtŭ datoria cea vechiă, câtŭ și pe cea nouă. Într'unŭ cuvîntŭ cultivatorulŭ ajunge în puținĭ anĭ adusŭ în stare să muncéscă și să asudeze tótă vieța sa pentru alțiĭ, rĕmâindu-ĭ din productele sale abĭa cu ce să se hrănéscă. (1)

«Înnainte de resbelulŭ trecutŭ, turcĭĭ de dincolo de Dunăre deveniseră, printr'unŭ astŭ-felŭ de comerciŭ, stăpânĭ peste cele douĕ provinciĭ. Sub pretextŭ de a-și scóte datoriile se aședaŭ în ca-

(1) Lasŭ pe cetitorŭ să judece dacă starea de astădĭ a țĕranilorŭ a luatŭ mare prefacere în comparațiune cu acea descrisă de Raicevicĭ.

sele datornicilorŭ, întrebuinţându după voiă persónele şi merindele lorŭ.

«Starea cultivatorilorŭ este înăsprită şi prin posiţiunea lorŭ faţă cu proprietarii. Ambele principate aŭ păstratŭ servitudinea până la anulŭ 1744. Constantinŭ Mavrocordatŭ desfiinţă şerbia pentru folosulŭ sĕŭ, fără să acordeze noilorŭ liberaţi unŭ terenŭ în proprietate, lucru ce se putea face cu multă înlesnire, dacă operaţiunile sale arŭ fi fostŭ povĕţuite după dreptate şi după raţiune.

«Ambele provinciĭ aveaŭ atunci terenurĭ imense, carĭ aparţineaŭ principilorŭ, şi cele maĭ puţinŭ populate; şi în locŭ să le dé favoriţilorŭ, după cum a făcutŭ elŭ şi urmaşiĭ sĕĭ, arŭ fi trebuitŭ să le împarţă cultivatorilorŭ, carĭ suntŭ fórte puţinĭ în proporţiune cu întinderea moşiilorŭ. Cu modulŭ acesta saŭ că şi proprietariĭ moşiilorŭ arŭ fi făcutŭ totŭ asemenea, saŭ se vedeaŭ expuşĭ să fiă părăsiţĭ de toţĭ colonĭĭ lorŭ, carĭ s'arŭ fi dusŭ să priméscă pămênturile, ce li se dăruia de principe. Altŭ-felŭ libertatea acordată este imaginară şi agricultorulŭ silitŭ să cultiveze pămêntŭ străinŭ şi să împarţă cu proprietarulŭ rodulŭ ostenelelorŭ sale, acestŭ din urmă asiguratŭ despre subsistenţa sa, nu-şĭ dă nicĭ o trudă ca să facă pămêntulŭ să producă maĭ multŭ, cade în trândăviă, se amestecă în intrigile de la curte, şi plinŭ de ideĭ de avariţiă şi de opresiune caută să dobêndéscă autoritate pentru a puté să vecseze şi maĭ multŭ

pe nenorocitulŭ cultivatorŭ alŭ pămênturilorŭ sale.

«În starea actuală de lucrurĭ numĕrulŭ proprietarilorŭ, lăsându la o parte mônastirile, carĭ posedéză a treia parte din cele douĕ ţĕrĭ, este fórte restrînsŭ, astŭ-felŭ, că dacă ar fi sub unŭ guvernŭ justŭ, boerĭ arŭ deveni în puţinŭ timpŭ ceĭ maĭ avuţĭ particularĭ din Europa.»

În ţĕrile nóstre se vede că vênătórea pasiona pe domnĭ şi pe ceĭ marĭ, ca şi în cele-l-alte staturĭ. Cantemirŭ tratându despre vênatulŭ Domnilorŭ se esprimă cu multă asprime cătră aceştia :

«Ĭară fiindŭ-că Domniĭ maĭ în urmă aŭ păşitŭ peste mĕsură şi întru acestŭ lucru, şi bieţilorŭ ţĕranĭ, carĭ locuiaŭ în câmpiĭ şi în pădurile acelea, carĭ eraŭ cu îndemânare pentru vênatŭ de abĭa le lăsa numaĭ atâta vreme, câtŭ le era trebuinţă pentru agonisirea hraneĭ lorŭ, şi pentru aceea de multe orĭ s'aŭ şi stârnitŭ rescóle. Şi oscbitŭ de acésta, aŭ maĭ luatŭ séma ómeniĭ ceĭ înţeleptĭ cum-că, Domniĭ, carĭ eraŭ cu totulŭ plecaţĭ vênatuluĭ, lenevia şi trebile ţĕreĭ lăsându-le cu totulŭ numaĭ asupra sfetnicilorŭ lorŭ; ĭară vremea, care era rînduită pentru trebile acestea, o chieltuiaŭ numaĭ la aceste sburdărĭ. Pentru aceea Domniĭ ceĭ din urmă aŭ socotitŭ paguba acésta şi aŭ pusŭ mĕsură şi vreme desfătărilĭ acesteĭa întru acestŭ chipŭ în câtŭ nicĭ ţĕranulŭ nu este asupritŭ până întru atâta, nicĭ Domniĭ nu suntŭ lipsiţĭ de acéstă desfătare».

Se vede că vênătórile domnescĭ apĕsaŭ prea

multŭ asupra ţĕranilorŭ de óre-ce istoriculŭ Moldovei ne spune că din acéstă causă s'aŭ stărnitŭ până şi rescóle.

La urmă se rînduise pentru vênătorile acestea ḑilele cele mai apropiate de posturi. La asemenea vênătorĭ domnescĭ luaŭ parte tóte bréslele, boerii, ostaşii, mazilii şi neguţătorii, precum şi mai multe mii de ţĕrani din satele cele mai învecinate; aceştia intraŭ prin codri şi goniaŭ hiarele. La câmpiă vênătorii încungiuraŭ pădurea, unii cu câni, alţii cu mreji saŭ plase, iară ţĕranii goniaŭ vênatulŭ cu chiote.

Vênătorii eraŭ resplătiţi pentru fiă-care hiară vênată: celui ce vêna unŭ ĭepure i se da 25 de aspri, pentru o vulpe 60, pentru unŭ mistreţŭ unŭ talerŭ, pentru unŭ ursŭ unŭ galbenŭ şi pentru o căprióră saŭ ciută 80 de aspri.

Vênatulŭ se aducea parte la cuhnea domnéscă, iar restulŭ se împărţia pe la boerĭ şi la înalţiĭ funcţionarĭ ai óstii. Vulpile, lupii, ursii, mâţele sĕlbatice, pe carĭ Cantemirŭ le numesce hiare necurate, se dăruiaŭ paicilorŭ, adică servitorilorŭ domnescĭ.

Domnii mai făceaŭ şi alte vênătorĭ afară de cele patru timpurĭ ale anului când suntŭ posturi. La asemenea casurĭ se strîngeaŭ locuitorii, căci nimenĭ nu putea să opréscă pe domnĭ a face acésta.

IV.

Locuitorii Moldovei. — Boerii. — Negustătorii. — Țăranii.

Dimitrie Cantemirŭ, care a tractatŭ cu atâta iscusință tóte cestiunile privitóre la starea Moldovei pe timpulŭ seŭ, a consacratŭ mai multe capitule din scrierea sa locuitorilorŭ acestei țĕrĭ. Boerii fiindŭ în capulŭ afacerilorŭ și ómenii cei mai cu influință după Domnŭ, este firescŭ ca scriitorulŭ să le acorde întâietatea în descrierea sa.

Plecândŭ de la descălecătóre, Cantemirŭ întemeiéză originea boerilorŭ din timpulŭ lui Dragoșŭ pe faptulŭ că întâiulŭ domnŭ alŭ Moldovei a datŭ boerii nu acelora, carĭ aveaŭ nume de némŭ, ci acelora, carĭ se deosebeaŭ prin vitejia și cu credința lorŭ, puindu-i în funcțiunile politice și militare. Cu aceștia a începutŭ boeria moldovenéscă, adică cu ómenii din tóte breslele românescĭ.

«Mai târdiŭ, dice Cantemirŭ, risipindu-se Crăiia Sêrbilorŭ și a Bulgarilorŭ, și scaunulŭ Grecilorŭ căḑêndŭ sub stăpînire străină, multe némurĭ boerescĭ din cele mai de frunte ale norodelorŭ acestora, s'aŭ trasŭ la Moldova la locŭlŭ celŭ de

obște pentru scăpare, de pe vremea aceea, și prin purtările lorŭ cele cu credință aŭ dobêndituŭ slavă și boeriă.»

Osebitŭ de sêrbĭ, bulgarĭ și grecĭ s'aŭ maĭ pripășitŭ prin Moldova familiĭ tătărescĭ, carĭ creștinându-se aŭ ajunsŭ în funcțiunĭ politice și militare trecêndu-se între boeriĭ de baștină.

În fine pre lângă acestea s'aŭ maĭ alipitŭ și grecĭ țarigrădenĭ și alte némurĭ ajunse în stare boerésckă în Moldova. «Ĭară după aceea, maĭ alesŭ în vêculŭ trecutŭ, începêndu-se a se trimite de la Țarigradŭ Domnŭ în Moldova, și aceștia până când eraŭ țarigrădenĭ, și cumpĕraŭ robĭ Cerchezĭ și Avașeștĭ. Și după ce ĭĭ slujia pre dênșiĭ robiĭ aceștia multă vreme cu credință, ĭĭ punea pe la dregătoriile Curțiĭ domnescĭ, și după aceea încă și în starea boerésckă».

În cele din urmă primindu-se în serviciurile boerescĭ câte-va némurĭ leșescĭ, asemenea familiĭ aŭ intratŭ și dênsele în rîndulŭ celorŭ boerescĭ.

Așa dară afară de familiele curatŭ românescĭ, boerite în timpulŭ lui Dragoșŭ și maĭ pe urmă, după timpŭ și după împrejurărĭ, s'aŭ strecuratŭ între boeriĭ baștinașĭ și altiĭ din diferitele némurĭ menționate maĭ susŭ.

Tótă brésla boerésckă era împărțită ierarchicesce în patru stărĭ compuse din boeriĭ de frunte, din curtenĭ, ómenĭ aĭ curțiĭ, din călărașĭ și din rĕzeașĭ. Rĕdeașiĭ saŭ moșneniĭ eraŭ ceĭ din urmă între boerĭ; eĭ nu aveaŭ vecinĭ, adică locuitorĭ sătenĭ și lo-

cuia câte mai multe familii în sate, lucrându-și ei singuri moșiile sau cu ajutorulu servitorilorŭ.

Cantemirŭ dă o listă de familiele boerescĭ din Moldova și între care trece și pe a sa cu observațiunea că este d'origine tatărescă din Crimea.

Înnălțarea la diferite trepte ale boerieĭ se făcea în urma unuĭ noviciatŭ chiar pentru tineriĭ din némulŭ celŭ mai de frunte. Pentru acestŭ sfîrșitŭ boeriĭ ceĭ mai micĭ îșĭ daŭ copii să slujéscă la boeriĭ ceĭ marĭ, cari îĭ însărcinaŭ să servéscă la masă, deprinḑêndu-se în timpŭ de treĭ anĭ cu *obiceiurile curții* și *cu năravurĭ împodobite*. Odată ajunșĭ aci, acești tinerĭ eraŭ pușĭ între *slugile* Divanuluĭ celŭ mare, celŭ micŭ și la spătărie. Treptatŭ acești feciorĭ de boerĭ se înălțaŭ până la starea întâia boerescă.

Se pare că brésla boerescă scăpătase pe timpulŭ luĭ Cantemirŭ, de óre-ce elŭ ne spune că adăogându-se mândria și sărăcia, boeriĭ creḑêndu-se înjosiți dacă arŭ sluji pe la alțĭ boerĭ mai marĭ, căutaŭ să ajungă prin mijlocirile rudenielorŭ și altele. Acésta a înlesnitŭ intrarea între boerĭ a totŭ felulŭ de ómenĭ despre carĭ ĭată cum vorbesce Cantemirŭ :

«Și pentru că starea acésta (boerescă), este ca și o resadniță a ocârmuiriĭ, din care obicĭnuesce a se plini numĕrulŭ boerilorŭ celorŭ marĭ, pentru accea nicĭ se póte spune, ce felŭ de *neómenĭ* ajungŭ la cele mai înalte trepte ale boerieĭ. Și acésta este pricina pentru care de multe orĭ se află

între boerii cei mari ómeni trufași, semeți și mânioși, și nu numai fără de nici o sciință pentru ocârmuirea trebilorŭ obștii, ci încă și cu totulŭ lără de năravurĭ bune, și fără de vieţuire cinstită, la carĭ nimicŭ nu se găsesce vrednicŭ de laudă, fără numai acelŭ felŭ de bunătate, ce este la vre unulŭ dăruită din fire, care nu are ajutorŭ pe din afară nici cu unŭ felŭ de crescere».

Ni se pare firescŭ a conchide că acéstă stare a uneĭ părți însemnate din boerime nu numaĭ că nu s'a îmbunitŭ mai pre urmă, dară s'a înrĕitŭ prin năvălirea grecilorŭ țarigrădeni și alte némurĭ, despre a cărora înrîurire vătămătóre asupra némuluĭ nostru, vorbescŭ cu atâtŭ adevĕrŭ și căldură scriitorĭ ca Raicevicĭ.

Trecêndŭ la ceĭ-l-alți locuitorĭ aĭ Moldoveĭ, Cantemirŭ se miră de mulțimea némurilorŭ, carĭ locuiaŭ în acéstă ţé ă. «Căcĭ osebitŭ de Moldovenĭ, aĭ cărora moșĭ s'aŭ întorsŭ din Maramureșŭ, maĭ locuiaŭ întru dênsa și Grecĭ, Alvaniți, Sêrbĭ, Bulgarĭ, Léșĭ, Cazacĭ, Rușĭ, Ungurĭ, Nemți, Armenĭ, Evreĭ și țiganiĭ ceĭ roditorĭ».

Dintre aceste némurĭ Grecii, Alvaniții și Sêrbiĭ, trăiaŭ în tótă libertatea; eĭ se îndeletniceaŭ, carĭ cu negustătoria, carĭ ca slujitorĭ la Domniă. Nemți, Leșĭ și Cazacĭ eraŭ puținĭ; eĭ eraŭ saŭ ostașĭ saŭ servitorĭ la curte. Armenii nu se bucuraŭ de aceeașĭ favóre; eĭ eraŭ supușĭ ca și ceĭ-l-alți negustătorĭ să plătéscă birŭ la Domniă. Ebreiĭ eraŭ asemenea supușĭ și plăteaŭ anualŭ unŭ birŭ maĭ mare

de câtŭ celŭ de obște. Eĭ se îndeletniceaŭ numaĭ cu comerciulŭ și cu cârciumăritulŭ; puteaŭ să-și facă sinagogĭ numaĭ de lemnŭ. Unguriĭ și Rușiĭ eraŭ țeranĭ boerescĭ. Țiganiĭ eraŭ împrăsciațĭ în tótă Moldova și fiă-care boerŭ avea robĭ celŭ puținŭ câte-va sălașe. Eĭ se îndeletniceaŭ, ca și astădĭ, cu meseria zlătărieĭ și a ferărieĭ, și se deosibiaŭ prin trândăviă și furtișagŭ.

În Iașĭ și alte târgurĭ se aflaŭ și comercianțĭ turcĭ; aceștia n'aveaŭ voiă să cumpere moșiĭ nicĭ să-șĭ clădéscă casă saŭ gémiă.

Vorbindŭ despre adevěrațiĭ Moldovenĭ, Cantemirŭ ne spune că, osebitŭ de stările boerescĭ, ceĭ-l-alțĭ locuitorĭ uniĭ suntŭ târgovețĭ, iară alțiĭ țĕranĭ. Ceĭ d'întâiŭ eraŭ supușĭ numaĭ Domnieĭ, căreia plăteaŭ dările și puteaŭ să se ocupe cu orĭ ce lucrărĭ.

Se vede că disprețulŭ ce-lŭ aveaŭ strămoșiĭ noștri romanĭ pentru negoțŭ îlŭ moșteniseră și Moldoveniĭ, de óre ce Cantemirŭ scrie următórele :

«Iară neguțătorĭ suntŭ prea puținiĭ din Moldovenĭ, pentru că Moldovanuluĭ din fire este născută mândria, saŭ ca să ḑicŭ maĭ bine lenea. Căcĭ eĭ orĭ ce neguțătoriă socotescŭ că este lucru de rușine, osebitŭ numaĭ de neguțătoria cu pâne (grâŭ), care o facŭ eĭ prc moșiile lorŭ. Și eŭ socotescŭ că acésta este pricina cea maĭ mare de se găsescŭ prea puținiĭ din moldovenĭ târgovețĭ bogațĭ. și căcĭ este în țéră necontenitŭ lipsă de banĭ, măcarŭ de se și trecŭ preste hotarŭ afară maĭ multe lucrurĭ

de câtŭ cele ce se aducŭ în lăuntru. Căcĭ negu|ătorii cei străinĭ, turcii, jidovii, armenii și grecii, carii se ḑicŭ gélepĭ, aŭ apucatŭ în mânĭ tótă negu|ătoria Moldovei, din pricina lenevirii patrio|ilorŭ noștri, și turme întregĭ de dobitóce micĭ și marĭ, pre carĭ le cumpĕră din Moldova cu pu|inŭ pre|ŭ, le ducŭ pre la Stambulŭ și pre la alte cetă|ĭ și le vêndŭ acolo cu unŭ pre|ŭ îndoitŭ și întreitŭ. Însă fiindŭ-că aceștia cei maĭ bogaĭ nu aŭ voiă să fiă cu moșiĭ și cu case statornicĭĭ în Moldova, pentru aceea baniĭ cei maĭ mulĭ se petrecŭ afară din ţéră, iară preste Dunăre înapoĭ vinŭ prea pu|inĭ și de abia suntŭ cu îndestulare pentru plătirea birului și ale altorŭ cheltuelĭ turcescĭ.»

Așa dară înstrăinarea comerciului din mânile românilorŭ datéză de aprópe doĭ secolĭ; de pe atuncĭ însufla témă bărba|ilorŭ cugetătorĭ. (1)

Vorbindŭ despre ţĕranĭ, Cantemirŭ spune că aceștia nu suntŭ Moldovenĭ cura|ĭ și că de felulŭ lorŭ suntŭ ruși saŭ ardelenĭ din cei veni|ĭ cu Dragoșŭ. Românii veni|ĭ cu Dragoșŭ socotindu-se boerĭ ca unii ce se trăgeaŭ de la Romanĭ, și credêndŭ, că nu este cuviinciosŭ să lucreze boerŭ la boerŭ, aŭ nevoitŭ pe următoriĭ celuĭ d'întâiŭ Domnŭ alŭ Moldoveĭ să aducă și locuitorĭ

(1) Din nefericire înstrăinarea comerciului și a industriei a făcutŭ progresŭ mare nu numaĭ în Moldova, dară și în Muntenia. Dincolo de Milcovŭ totŭ traficulŭ este în mânile ebreilorŭ; dincóci, pe lângă dênșiĭ, se maĭ adaugă grecĭ, bulgarĭ si alte nĕmurĭ. Acéstă stare este fórte îngrijitóre pentru viitorulŭ Românieĭ.

străinĭ din ţĕrile vecine. În sprijinulŭ vederilorŭ sale Cantemirŭ aduce şi numirea de *vecinŭ* ce purtaŭ ţĕraniĭ.

Neputêndŭ a mĕ rosti în cunoscinţă de lucru asupra celorŭ susţinute de Cantemirŭ cu privire la origina ţĕranilorŭ, mĕ voiŭ mărgini a reproduce descrierea ce face acestŭ autorŭ despre starea ţĕranilorŭ din timpulŭ sĕŭ :

«Aceştĭ ţĕranĭ toţĭ, orĭ şi din ce limbă arŭ fi, suntŭ fórte aspru asupriţĭ cu munca stăpânilorŭ lorŭ. Căcĭ lucrulŭ nu le este lorŭ aşedatŭ cu hotărîre, ci numaĭ singurŭ în voia stăpânuluĭ stă câte ḑile să-ĭ lucreze eĭ; iară baniĭ saŭ dobitócele lorŭ, nu póte elŭ să le ia cu sila. Şi agonisându-şĭ ţĕranulŭ câtŭ de multă bogăţiă, stăpânulŭ sĕŭ nu póte să ia nicĭ o para dintr'însa; iară luându-o elŭ cu sila, atuncĭ judecata îlŭ silesce să ĭ-o dé înapoĭ. Însă voindŭ elŭ să-ĭ facă strîmbătate. îlŭ bate atâtŭ de multŭ, până cândŭ ţĕranulŭ de bună voiă ĭĭ dă ceea ce cere elŭ. Iară ca să-lŭ omóre, îlŭ popresce pravila, şi întêmplându-se cu vre-unŭ chipŭ ca să-lŭ omóre, atuncĭ nu numaĭ stăpânulŭ acela se judecă la mórte, ci încă şi femeia şi copiiĭ celuĭ ucisŭ se slobozescŭ cu pace. Pentru că nicĭ nu are putere asupra vieţiĭ saŭ a morţiĭ unŭ Moldovanŭ, fără numaĭ singură Domnia. Iară să vîndă vre-unŭ boerŭ pre ţĕranulŭ sĕŭ, are voiă, însă nu afară din satulŭ întru care s'a născutŭ; şi dacă voiesce

să-şĭ vêndă tótă moşia împreună cu ţĕraniĭ, i se dă voiă.»

Birulŭ ce plăteaŭ ţĕraniĭ nu avea nicĭ unŭ nume; nicĭ se stringea la timpŭ hotărîtŭ. Suma cu care craŭ impuşĭ atêrna de voia Domnuluĭ.

Cantemirŭ impută ţĕranilorŭ lenevirea şi trândăvia; eĭ se mulţumiaŭ să adune în jitniţile lorŭ numaĭ atâtŭ câtŭ socotiaŭ că le era de ajunsŭ până la pânea cea nouă. Norocŭlŭ lorŭ era că pămêntulŭ fiindŭ fórte roditorŭ de şi araŭ şi semĕnaŭ puţinŭ, totuşĭ făceaŭ producte multe. În aniĭ de lipsă, aceia carĭ nu aveaŭ provisiunĭ, eraŭ expuşĭ să móră de fóme. Dacă aveaŭ ţĕraniĭ una saŭ douĕ vacĭ, socotiaŭ că le este de ajunsŭ pentru familia lorŭ. Acela care avea douĕ-decĭ de stupĭ, din venitulŭ lorŭ putea să-şĭ plătéscă birulŭ pentru anulŭ întregŭ, maĭ cu sémă în aniĭ priincioşĭ prisăcilorŭ; atuncĭ unŭ stupŭ da şépte roiurĭ, şi la retezatŭ de la toţĭ se lua câte doue şi maĭ multe oca de miere, carĭ se vindeaŭ cu o rublă fiă care oca.

Ţĕraniĭ de la munte aveaŭ oĭ, mĭere şi póme cu îndestulare; iară ceĭ de la câmpŭ pâne (grâŭ), boĭ şi caĭ. Suferiaŭ fórte multŭ sătenĭĭ megiaşĭ cu tătariĭ, căcĭ aceştia năvăleaŭ prin sate, prădaŭ ce găsiaŭ şi adese orĭ luaŭ şi locuitorĭ cu dênşiĭ, pe cari îĭ vindeaŭ la Ţarigradŭ trecêndu-ĭ de ruşĭ.

Tótă ţĕrănimea din Moldova trăia sub acelaşĭ regimŭ, afară de locuitoriĭ din ţinuturile Câmpu-Lungŭ, Vrancea şi Tigheciu. Locuitoriĭ din aceste

ținuturĭ eraŭ liberĭ, nesupușĭ la nicĭ unŭ boierŭ. Eĭ plăteaŭ o dare de bună-voiă pe fiă-care anŭ Domnieĭ. La casŭ ca Domnulŭ să le céră maĭ multŭ de câtŭ eraŭ învoițĭ, eĭ se împotriveaŭ și eraŭ lăsațĭ în pace.

Câmpu-Lungulŭ, din ținutulŭ Sucevei, se compunea din cinci-spre-ḑece sate. Fiă-care satŭ 'șĭ avea obiceĭurile și judecățile sale deosebite. Locuitoriĭ se îndeletniceaŭ numaĭ cu păstoria oilorŭ de óre-ce nu aveaŭ țérinĭ prin munțiĭ unde se aflaŭ.

A doa localitate privilegiată era Vrancea din ținutulŭ Putneĭ, compusă din douĕ-spre-ḑece sate cu 2000 de case. Și Vrăncenĭĭ eraŭ păstorĭ; ca și Câmpulungenĭĭ îșĭ aveaŭ pravilele saŭ obiceĭurile lorŭ.

Alŭ treilea era Tigheciulŭ din ținutulŭ Fălciilorŭ, unŭ codru vestitŭ despre hotarulŭ tătarilorŭ de Bugécŭ. Locuitoriĭ eraŭ călărețĭ și numĕrulŭ lorŭ se urca la 8000 odinióră, iară maĭ târḑiŭ scăḑuse la 2000. Tighecenĭĭ treceaŭ de ceĭ maĭ viteji între Moldovenĭ, de unde și proverbulŭ lorŭ: «Cinci tătarĭ de Crîmŭ plătescŭ maĭ multŭ de câtŭ ḑece de Bugécŭ; și cinci Moldovenĭ biruescŭ pre ḑece tătarĭ de Crîmŭ, iară cinci Codrenĭ, adică Tighecenĭ, batŭ pe ḑece Moldovenĭ.»

V.

Clima României. — Productele naturale ale pământului; — animale, — păseri, — pesci, — minerale, — metale. — Esploatațiunea sărei.

Raicevici consacréză câte-va rênduri climei României. Dacă pe timpulŭ acela s'arŭ fi făcutŭ observațiuni meteorologice, suntŭ încredințatŭ că amŭ fi pututŭ constata óre-care deosebire între clima de atunci și cea de astădi a țărei nóstre. Fiindŭ demonstrată influența pădurilorŭ asupra climei, este învederatŭ că despădurindu-se țéra în timpŭ de mai bine de unŭ secolŭ, a trebuitŭ ca acésta să facă să se resimță și clima.

Învățatulŭ călătorŭ observéză că de și ambele Principate suntŭ situate aprópe între 44 și 48 grade de latitudine, totuși iernele suntŭ lungi, și obicinuitŭ fórte aspre, mai cu sémă de la 20 Decembre până pe la 20 Februarie; cu tóte acestea clima Moldovei este mai aspră de câtŭ a Valachiei; anotimpurile nu suntŭ atâtŭ de regulate, ploile suntŭ mai dese și zăpada mai mare. Vêntulŭ de nordŭ contribuesce la înăsprirea climei, fiindŭ-că țéra nefiindŭ adăpostită despre acéstă

parte, crivĕțulŭ aduce gerulŭ din părțile nordice ale Europeĭ.

Obicĭnuitŭ ĭérna se manține frigulŭ între 10 și 15 grade Réaumur; cu tóte acestea în 1779 căḑêndŭ zăpadă puțină în Valachia, termometrulŭ căḑuse în maĭ multe ḑile din Ianuarie la 20 grade Réaumur sub zero. Raicevicĭ observă că apele din puțurile cele maĭ adâncĭ înghieṭaseră și Dunărea până la șese urme adâncime (1).

Primăvara, care începe în Aprilie, este fórte frumósă; în Iunie bate vêntulŭ despre sudŭ-vestŭ, care aduce ploĭ dese, vătămătóre grânelorŭ, furtunĭ, tunete, fulgere și trăsnete.

Când căldura este timpurĭă vara și bate vêntulŭ de sudŭ, Dunărea și tóte rîurile vinŭ marĭ și ocasionéză înnecăciunĭ teribile. Aceea ce ar fi o nenorocire în țĕrile cultivate și populate, nu îngrijesce aicĭ pe nimenĭ, fiindŭ-că se află pămêntŭ îndestulŭ și populațiune puțină (2).

(1) De câțĭ-va anĭ gerulŭ este cu treĭ și patru grade maĭ aspru de câtŭ celŭ observatŭ de Raicevicĭ; astŭ-felŭ în 1880 Ianuarie, termometrulŭ a căḑutŭ la aprópe 29 grade centigrade.

Cu privire la înghieṭarea apeĭ în fôntânĭ, observațiunea luĭ Raicevicĭ este greșită.

(2) *Lejeune*, traducĕtorulŭ luĭ Raicevicĭ în 1822, fostŭ profesore alŭ principeluĭ Moldoveĭ, face în acéstă privinṭă nota următóre : «În țerile unde agricultura este încuragiată și unde omulŭ póte să se bucure în pace de ródele muncĭĭ sale, populațiunea nu lipsesce. Intr'aceste țĕrĭ, din contra, țĕranulŭ supĕratŭ în lucrările sale, sciindŭ maĭ dinainte, că produsulŭ muncĭĭ sale va înavuți castele privilegiate, devine nepăsătorŭ pentru succesulŭ lucrărilorŭ sale, nu face nicĭ o întreprindere fructuósă alŭ căreia produsŭ ar puté să-l fiă disputatŭ și, mulțumitŭ cu unŭ traiŭ câtŭ se póte de cumpĕtatŭ,

Căldura este fórte mare în Julie și Augustŭ; nopțile suntŭ însă rĕcoróse și chiar reci. În Septembre timpulŭ este ploiosŭ; în Octobre și jumătate Noembre, este timpulŭ celŭ mai frumosŭ; temperatura este potolită și plăcută, cerulŭ seninŭ. Crivĕțulŭ prevestesce ĭérna; elŭ aduce zăpada, care ajunge la o grosime de patru urme. Gerulŭ face să crepe pămêntulŭ întocmai ca pe timpulŭ când este căldura mare.

Aerulŭ este fórte bunŭ și locuitoriĭ dormŭ tótă vara afară. Nu se cunósce mai nicĭ o bólă cronică, afară de febrele bilóse și intermitente, carĭ nu suntŭ atâtŭ de vătămătóre. Cu tóte acestea locuitoriĭ, mai cu sémă în Valachia. suntŭ deja bĕtrânĭ la 60 de anĭ; puținĭ ajungŭ la 70 de anĭ.

Apa de bĕutŭ este fórte bună. În Moldova apa de Prutŭ este cea mai sănătósă. În Valachia unele ape de munte producŭ gușătura. Locuitoriĭ din județulŭ Argeșŭ suntŭ mai cu deosebire supușĭ acesteĭ infirmități.

Amatoriĭ de vênătóre, ḍice Del Chiaro, își potŭ satisface gustulŭ, de óre ce în tótă țéra se află totŭ felulŭ de animale sĕlbatice, urșĭ, lupĭ, vulpĭ, cerbĭ,

dobêndităŭ prin mii de desgusturi, zace în vechile deprinderĭ, se dă leneviriĭ, și adesea beției; și dacă pămêntulŭ strămoșilorŭ sĕĭ, departe de a se ameliora în mânile sale, nu se deterioréză, cuvêntulŭ este că după vechile obiceiurĭ, țĕranulŭ 'șĭ face o lege de a transmite urmașilorŭ sĕĭ moștenirea în starea în care a primit'o. Acésta este sórta sĕrmanuluĭ cultivatorŭ din aceste doue roditóre provinciĭ».

Acestea erauŭ resultatele domnireĭ fanarioțilorŭ!

căprióre, capre, iepurĭ, ș.a., precum și totŭ felulŭ de pasĕrĭ. Scriitorulŭ italianŭ ḑice că a observatŭ cu multă curiositate, că berzele carĭ sosescŭ primăvara se rotescŭ în aerŭ, ca și cum arŭ voi să revizuiéscă localitatea alésă de dênsele pentru a încuĭba. După unŭ timpŭ óre-care berzele se despartŭ câte o păreche, se lasă prin sate și începŭ a-și face cuĭburile pe vîrfurile caselorŭ, dacă nu află cuĭbulŭ în care aŭ împuiatŭ anulŭ precedentŭ. Este lucru demnŭ de observatŭ, ceea ce elŭ însuși a vĕḑutŭ în maĭ multe rînduri, adică că barza aruncă afară din cuĭbŭ unulŭ din puiĭ sĕĭ pe dată ce a eșitŭ din ghióce; ĭar' pe ceĭ-l'alțĭ îĭ cresce cu multă îngrijire până ce începŭ să sbóre. În Septembre berzele plécă pentru a petrece ĭérna într'o climă maĭ caldă.

Țĕraniĭ aŭ pevestitŭ luĭ Del Chiaro că de odată cu berzele plécă și rondunelele și când aceste din urmă suntŭ obosite și nu maĭ potŭ sbura, se punŭ pe spinarea berzelorŭ până ce se maĭ odihnescŭ.

Vênatulŭ se bucură de cea maĭ mare linisce din partea românilorŭ.

Raicevicĭ dă maĭ multe amĕnunte asupra fiarelorŭ care se găsescŭ în ţéră. Elŭ raportéză că în munţĭ se află mulţime de mistreţĭ, urșĭ, cerbĭ și capre negre; ĭar' la câmpiă se găsescŭ căprióre, vulpĭ, lupĭ și maĭ cu sémă iepurĭ. În fiă-care anŭ ţĕraniĭ din Valachia prindŭ până la 300 miĭ de iepurĭ, iar ceĭ din Moldova 200 de miĭ. Vênătórea

se face, când este zăpada mare, cu ogarĭ învĕțațĭ la gonitŭ. Țĕranĭĭ de și parŭ sfiicĭoșĭ, suntŭ fórte îndrăsneț̆ĭ; atacă urșiĭ fără nicĭ o sfiială, pe carĭ țiganiĭ se pricepŭ a-ĭ îmblânzi și a-ĭ deprinde să jóce.

În pădurĭ se află mulțime de porcĭ sĕlbătăciț̆ĭ care și-aducŭ la făptură cu mistrețiĭ, însă carnea lorŭ este albă și mai gustósă. (1)

Vênătórea era odinióră una din petrecerile cele mai căutate de Domniĭ țĕreĭ și de cătră înalțiĭ demnitarĭ. Se vede că acéstă distracțiune devenise asupritóre pentru țĕranĭ de óre-ce a provocatŭ chiar rĕscóle. Ĭată cum se rostesce Cantemirŭ în acéstă privință :

«Dupre cumŭ toț̆ĭ Domniĭ pământuluĭ obicĭnuiescŭ a iubi vênatulŭ, asemenea 'lŭ iubescŭ și Domniĭ Moldovei fórte. . . .

«Însă fiindŭ-că Domniĭ mai în urmă aŭ păsitŭ preste mĕsură și întru acestŭ lucru, și bieț̆ilorŭ țĕranĭ carĭ locuiaŭ în câmpiĭ și în pădurile acelea, carĭ eraŭ cu îndemânare pentru vênatŭ, de abĭa le lăsa numaĭ atâta vreme câtŭ le era de trebuință pentru agonisirea hraneĭ lorŭ, și pentru a-ccea de multe orĭ s'aŭ stârnitŭ rescóle. Și osebitŭ

(1) Din norocire pentru agricultură atâtŭ mistreț̆ulŭ câtŭ și porciĭ domesticĭ sĕlbătăciț̆ĭ, aŭ mai dispărutŭ din pădurile nóstre, cu tótă părerea de rĕŭ a vênătorilorŭ. Asemenea s'aŭ răritŭ caprele negre, cerbiĭ și urșiĭ. Căpriórele aŭ peritŭ mai cu totulŭ din pădurile de pe câmpiă și chiar de prin locurile colinóse. Cele mai multe trăiescŭ la munte.

de acésta, aŭ maĭ luatŭ séma ómeniĭ ceĭ înțelepțĭ, cum că Domniĭ carĭ eraŭ cu totulŭ plecațĭ vênatuluĭ, leneviaŭ și trebile țĕreĭ, lăsându-le cu totulŭ numaĭ asupra sfetnicilorŭ lorŭ, și vremea, care era rînduită pentru trebile acestea o chieltuiaŭ numaĭ la aceste sburdărĭ. Pentru aceea Domniĭ ceĭ din urmă aŭ socotitŭ paguba acésta și aŭ pusŭ mĕsură și vreme desfătăriĭ aceștia întru acestŭ chipŭ, în câtŭ nicĭ țĕranulŭ nu este asupritŭ până întru atâta, nicĭ Domniĭ nu suntŭ lipsițĭ de acéstă desfătare.

«Eĭ aŭ rînduitŭ pentru acestŭ lucru ḑilele cele ce suntŭ aprópe de posturile cele așeḑate de Biserica rĕsărituluĭ. La care vreme se adună la acestŭ vênatŭ domnescŭ tóte breslele, boieriĭ, ostașiĭ, maziliĭ și neguțătoriĭ împreună și cu vre-o câte-va miĭ de țĕranĭ din satele din prejurŭ, carĭ intră prin codri și gonescŭ hĭarele. Iară de cătră câmpŭ despre tóte părțile cuprindŭ marginile pădurilorŭ vênătoriĭ, uniĭ cu cânĭ, iară alțiĭ cu mrejĭ, și întru acestŭ chipŭ fără de ostenélă mare prindŭ hĭarele, pe carĭ le gonescŭ țĕraniĭ cu chiotele lorŭ. Și pentru deșteptarea sârguințiĭ vênătorilorŭ aŭ rînduitŭ Domniĭ câte unŭ bacșișŭ sciutŭ pentru fiesce care hĭară vênată : celuĭ ce vênéză unŭ ĭepure i se dă 25 de aspri (1), pentru o vulpe 60; pentru unŭ rîmătorŭ sĕlbaticŭ unŭ talerŭ, pentru unŭ ursŭ unŭ galbenŭ și pentru o cĭută 80 de aspri.

(1) Se înțelegŭ aspri a fi doĭ la o para, saŭ precumŭ i-aŭ ḑisŭ maĭ pe urmă leţcaiă.

«După isprăvirea vênatului se aducŭ hĭarele cele curate o parte în cuhnea domnéscă, iară cea-l'altă parte se împărțesce pe la boierĭ și pre la dregătorĭĭ óstiĭ; iară pre cele necurate, vulpĭ, lupĭ, urșĭ, mâțe selbatice și alte hĭare, carĭ maĭ suntŭ prin codrĭĭ Moldoveĭ, le lasă paicilorŭ, saŭ slugilorŭ domnescĭ, carĭ nu-șĭ scotŭ loru-șĭ puținŭ folosŭ.» (1)

Mulțime de pasĕrĭ populéză pădurile și câmpiile, între altele găinușĭ, potêrniche, prepelițe, dropiĭ. Ciorile, carĭ facŭ stricăciune semĕnăturilorŭ, înculbézăprin clopotnițile bisericilorŭ și prin casele marĭ. Țĕraniĭ spre a le speria, omóră câte-va și le spânzură prin semĕnăturĭ. Barza este respectată ca pasĕre augurliă. În pădurile din Banatulŭ Craioveĭ se află găinĭ de Numidia și fasanĭ. Becațĭ și becaține cum și tóte solurile de pasĕrĭ aflătóre în Europa trăiescŭ în acéstă țĕră. Pe bălțile marĭ și pe Dunăre trăiescŭ pasĕrĭ de apă, precum : lebede, gâsce selbatice, califarĭ ș.a.

Mulțimea privighetorilorŭ, dice Raicevicĭ, ar face să se crédă, că pădurile din aceste țĕrĭ suntŭ locululŭ lorŭ natalŭ. Autorulŭ italianŭ în entusiasmulŭ sĕŭ consacréză melodiosuluĭ cântărețŭ alŭ pădurilorŭ nóstre rîndurile următóre :

«Privighetorile din Valachia suntŭ cele maĭ «căutate pentru dulcéța cânteculuĭ lorŭ. În reali«tate nu póte fi plăcere maĭ mare de câtŭ a se «afla cine-va nóptea în una din aceste pădurĭ în

(1) Dimitrie Cantemirŭ, *Scrisórea Moldoveĭ*, 1825. Monastirea Némțulŭ

«Maiŭ și Iunie, atuncĭ când luna lucesce: maĭe-«statea stejarilorŭ, carĭ producŭ o umbră confusă; «susurulŭ foilorŭ lorŭ produsŭ de unŭ vêntișorŭ «plăcutŭ și care pare că se unesce cu suavele «concerte ale privighetorilorŭ; murmurulŭ uneĭ «ape curgĕtóre; resfrîngerea raḑelorŭ lunare asu-«pra undelorŭ saŭ asupra unuĭ iazŭ; o singură-«tate deplină; liniscea sufletéscă ce simte cine-va «în asemenea circumstanțe, înfățișéză scena cea «maĭ surprinḑĕtóre ce póte oferi vaga și simpla «natură, și póte unulŭ din acele puține și rarĭ «minute de fericire, ce este permisŭ muritori-«lorŭ să guste și care nu se póte afla în spec-«taculele publice.» (1)

Pescĭ se află în abundență. În isvórele și pâraĭele de la munte se găsescŭ păstrăvĭ mulțĭ, lostrițe, și alțĭ pescĭ. Dunărea, care este unŭ isvorŭ nesfîrșitŭ de pescĭ, cuprinde cegă, nisetru, morunŭ din care se scotŭ icrele negre. În Iunie trece în susulŭ Dunăriĭ unŭ felŭ de pesce care sémĕnă cu aringiĭ; afumatŭ are aceiașĭ aparință și gustŭ ca și dênsulŭ (2).

Dacă în vecinătatea satelorŭ se află vre o vale și isvóre saŭ păraie, se face o iezătură cu parĭ de stejarŭ, cu fascine și cu pămêntŭ și cu modulŭ acesta se forméză unŭ ĭazŭ, la capĕtulŭ căruia se construiesce și o móră de măcinatŭ. Se

(1) Raicevicĭ, *op. cit.*

(2) Raicevicĭ vorbesce de scrumbia de Dunăre, care în adevĕrŭ sémênă fórte multŭ cu aringiĭ pescuițĭ în mare.

aruncă pesce în lacu și după trei ani se înmulțesce și se face mare. De și pescele este eftinu, totuși unu lacu aduce venitu de la o mie până la doue mii de fiorini (1).

Bróscele țestóse suntu căutate. După ce se prindu, se păstréză în anume gropi, unde se nutrescu cu carne de capră până către finitulu lui Septembre; atunci se punu în saci și se espediéză în Germania fără nici o hrană, și în acésta stare petrecu térna întrégă.

Locustele, cari au ocasionatu și ocasionéză încă, din când în când, perderi însemnate pustiindu-ne grânele, erau unu adevératu flagelu înainte vreme, fiindu-că apăreau fórte desu în țéră. Lasu pe Raicevici să povestéscă impresiunea ce i-a lăsatu aceste teribile insecte.

«Pare că ar fi o fatalitate ca ori ce țéri către «cari natura a fostu darnică să aibă a îndura vre «o amăriciune, pe lângă dulcéța folositórelorŭ sale «producțiuni. Locustele, cari năvălescu în fia-care «anu în aceste bogate și roditóre provinciĭ, se potu «chiema unu adevératu flagelu. Pe unde trecu a«ceste insecte, se înegresce câmpulu, nu mai ré«mânu holde și când sbóră semănă a nori negri, «cari întunecă lumina sóreluĭ. Când cadu peste «holde, facu unu sgomotu ca o imensă turmă de «capre. Odată trecute în ambele provinciĭ. locustele «stau mai mulți ani, până atunci când trecu peste

(1) Adică, 2,200 până la 4,400 lei, în moneta de astădi.

«Dunăre, saŭ peste Carpaţi în Transilvania unde «guvernulŭ pune regimente întregi să le distrugă «cu tunurĭ şi cu focŭ.

«Locustele îşĭ îngrópă ouele în pămêntŭ tómna. «Primăvara, pe dată ce începe a se încălḑi, înviéză «aceste oue şi pare că s'arŭ mişca pămêntulŭ când «locustele cele micĭ începŭ să umble, spre a se «hrăni. Când suntŭ micĭ, ţeranii le adună cu saciĭ, «le punŭ în şanţurĭ unde le acopere cu paie, că- «rora le punŭ focŭ. Ciorile şi sturḑiĭ încă le daŭ «gónă şi cu tóte acestea este cu neputinţă de a le «stĕrpi cu desăvârşire.

«Orĭ de unde s'arŭ trage locustele, se pare însă «că din Siria trecŭ în Asia-Mică; de acolo în Cu- «banŭ şi în Tartaria Mică, de unde negreşitŭ că «trecŭ în Moldova şi în Valachia. Este de notatŭ «că mersulŭ progresivŭ alŭ locustelorŭ în aceste «ţĕrĭ este obicĭnuitŭ cătră Dunăre, peste care trecŭ «când bate unŭ vêntŭ mare. Dacă se întêmplă «să se schimbe vêntulŭ când trecŭ, locustele cadŭ «tóte în apă, căci atâtŭ suntŭ de multe în câtŭ «nu se potŭ întórce. De aceea se şi întêmplă a- «desea că ţermurilĭ mărilĭ Negre suntŭ plinĭ de «locuste înnecate» (1).

Vorbindŭ despre natura pamêntuluĭ Românieĭ Raicevicĭ ḑice, că póte nu se află pămêntŭ în Europa, care să cuprindă atâta nitru (silitră), ca acela alŭ acestorŭ douĕ provinciĭ. Cantemirŭ ne

(1) Raicevicĭ, *op. cit.*

spune că silitra se fabricéză peste totŭ locului penrtu că pămêntulŭ Moldovei este negru și silitriciosŭ. Amêndoi autorii aŭ dreptate; pămêntulŭ țĕrei nóstre, și cu osebire pămênturile negre, cuprindŭ silitră și acestui elementŭ mineralŭ datorescŭ în parte, că suntŭ atâtŭ de roditóre.

Autorulŭ italianŭ cercetândŭ, care ar fi causa formațiunei nitrului, se întrébă dacă acéstă substanță se datorésce mulțimei de vite, carî pascŭ în tóte părțile, orî este depusă de zăpadă, saŭ că provine din vre-o însușire particulară a pământului. A trebuitŭ ca pământulŭ Românieî să hrănéscă pe timpulŭ accla unŭ numĕrŭ prea însemnatŭ de vite, pentru ca Raicevicî să fie condusŭ a le atribui formațiunea nitrului. Elŭ ne spune că în Moldova, maî cu sémă în vecinătatea Nistrului, în apropiere de Soroca, se fabricéză o mare cătățime de acéstă sare. Lucrătoriî lŭ-aŭ încredințatŭ că acolo unde se face silitră se vĕdŭ rămășițe de staule, ceea ce probéză că odinióră trăiseră în préjma locului mulțime de vite.

Principele Moldoveî era îndatoratŭ să trimită în fiă care anŭ la Constantinopele 20 de miî ocale de nitru. Ebreiî leșescî esportaŭ asemenea multă silitră prin contrabandă schimbând'o cu rachiŭ

Păcura naturală, négră și roșiă, se afla în abundență și se strîngea săpându-se o grópă de câte-va urme în apropiere de isvórele de păcură. Dacă se întêmpla ca păcura să fiă amestecată cu

apă, se turna în hârdaie, și păcura, care sta d'asupra se strîngeá cu unŭ căușŭ de lemnŭ.

Păcura roșiă se întrebuința, ca și astădĭ, pentru a unge osiele și rótele la care, pentru a vindeca vitele de deosebite bóle, și pentru a lumina în curțile boerescĭ.

Isvórele de păcură suntŭ pentru Raicevicĭ, cu multă dreptate, semne ca în acele locurĭ se află cărbunĭ fosilĭ, după cum se află și în vecinătatea ocnelorŭ de sare.

Particularĭ i-aŭ arătatŭ bucățĭ de cărbune găsițĭ în sare și ambră galbenă adunată de prin văĭ.

Ajungêndŭ la Carpațĭ atâtŭ Del Chiaro câtŭ și Raicevicĭ admiră înălțimea și frumusețа lorŭ. Înălțimea lorŭ este mare; vêrfurile suntŭ acoperite în totŭ de-una cu zăpadă, care se topesce rareorĭ în Iulie și Augustŭ. Ca să ajungĭ de la câmpiă la pasurile carĭ trecŭ în Transilvania, trebuie să mergĭ cu calulŭ o dĭ și jumătate de vară.

Buccgiĭ atragŭ atențiunea luĭ Del Chiaro; ne spunc că suntŭ fórte multŭ celebrațĭ de poporulŭ românŭ. Citézá muntele Leaota, Pietrosulŭ, muntele luĭ Craiŭ; și în trécĕtŭ pomenesce și de Istrița.

Cantemirŭ pune în fruntea munțilorŭ Moldoveĭ pe vestitulŭ Célălău, alŭ căruia mijlocŭ este necontenitŭ acoperitŭ cu zăpada, iar vêrfulŭ luĭ nu este atâtŭ ca câtŭ ar socoti cine-va. Din pisculŭ luĭ care se înalță în forma unuĭ turnŭ, curge unŭ părâŭ limpede, care, după ce trece peste stâncĭ, se varsă în Tazlău.

Pentru a da o ideă despre înălţimea Céhlăului, Cantemirŭ spune că acestŭ munte se vede fórte bine după ce apune sórele tocmaĭ de la Akermande şi acéstă cetate este în depărtare de 60 de ore.

Munţiĭ Românieĭ coprindŭ metale preţióse şi metale de rîndŭ. Dacă până astăḑĭ staŭ îngropate adâncŭ în sînulŭ pămêntuluĭ, este de témă ca să nu se descepte lăcomia turcilorŭ (1).

Pentru a învedera că munţiĭ noştri cuprindŭ aurŭ, Del Chiaro ne spune că în fiă-care anŭ, cam aprópe de serbătórea Nascerĭĭ Domnuluĭ, comunitatea ţiganilorŭ din Valachia este îndatorată să aducă prin ipeluĭ dreptŭ tributŭ o cătăţime de 15 libre de aurŭ, adunatŭ din nisipulŭ rîuluĭ Argeşŭ. Ţiganiĭ maĭ daŭ o libră de aurŭ şi Armaşuluĭ ca supraintendentŭ. Acestŭ aurŭ trebue să valoreze doĭ realĭ dramulŭ. La casŭ ca ţiganiĭ să nu pótă să adune cătăţimea de aurŭ maĭ susŭ arătată, suntŭ nevoiţĭ să cumpere aceea ce lipsesce; dacă din potrivă se întêmplă să adune aurŭ maĭ multŭ, prisosulŭ rĕmâne pe séma lorŭ.

Pe timpulŭ luĭ Raicevicĭ ţiganiĭ eraŭ îndataraţĭ

(1) Del Chiaro, *op. cit.*

Raicevicĭ, *op. cit.*

Ambiĭ autorĭ încredinţézĕ că de témа Turcilorŭ nu se deschideaŭ mine de aurŭ şi de argintŭ. Faptulŭ póte fi adevĕrатŭ pentru atuncĭ; dar cum vomŭ justifica înaintea viitorimiĭ neîngrijirea de astăḑĭ pentru cercetarea şi esploatarea minelorŭ? Dóră celŭ puţinŭ de vre-o 20 de anĭ, nu avemŭ să ne maĭ tememŭ de nimenĭ, şi totuşĭ n'amŭ făcutŭ unŭ pasŭ înainte.

ca fiă-care să dé o drachmă (1) de aurŭ la tesaurulŭ principelui.

Cantemirŭ atribue necăutarea minelorŭ în trecutŭ lipsei de băiaşi şi îndestulăriĭ Domnilorŭ; ĭar' în timpulŭ seŭ o impută lăcomieĭ sciute a turcilorŭ. Elŭ ne spune că pâraĭele, carĭ curgŭ din Carpaţĭ dovedescŭ cum-că munţiĭ noştri cuprindŭ aurŭ. Albia pâraĭelorŭ fiind îngustă când plóă saŭ când se topesce omĕtulŭ, se revarsă, şi după ce se retrage apa rĕmâne pe unde a ajunsŭ vĕrsătura nisce nisipŭ, în care se găsesce mulţime de grăunţĭ de celŭ maĭ curatŭ aurŭ. Ţiganiĭ adună nisipulŭ şi curăţindu-lŭ scotŭ atâtŭ aurŭ în câtŭ potŭ să aducă în fiă-care anŭ la Domniă în locŭ de birŭ câte 1600 dramurĭ de aurŭ.

Peyssonel ne spune, că în Valachia se află mine de aurŭ, însă nu se deschisese nicĭ una până în timpulŭ seŭ, fiindŭ-că guvernulŭ nu autorisa esploataţiunea metalelorŭ preţióse. Pe timpulŭ domnieĭ luĭ Mihailŭ Racoviţa (1741) unŭ boerŭ avutŭ şi puternicŭ, anume Dudescu, a căruia familiă s'a distinsŭ fórte multŭ în ţéră, puindŭ unŭ germanŭ să esploateze o carieră de pétră, acesta descoperi o vĕnă de aurŭ în destulŭ de bogată. Dudescu dete voĭă germanuluĭ să facă cercetărĭ maĭ departe, şi resultatulŭ fu fórte mulţumitorŭ. Spioniĭ informară pe principe despre acésta, şi elŭ în urma unuĭ sfatŭ ţinutŭ cu boeriĭ, la care lua parte

(1) Drachma este a opta parte dintr'o uncĭă.

și Dudescu, spuindu-le despre esploatarea aurului, fără a numi pe boerulŭ, sfatulŭ hotărî să se invite colegulŭ lorŭ ca să înceteze orĭ ce lucrare.

Vechiulŭ consulŭ francesŭ pe lângă kanulŭ tartarilorŭ din Crimea spune că se găsescŭ în țéră și mărgăritare; s'aŭ scosŭ maĭ multe din scoicĭ dintr'unŭ lacŭ care se află la óre-care depărtare de Bucurescĭ în spre Câmpu-lungŭ. I s'a arătatŭ maĭ multe din acele mărgăritare lucrate, carĭ reușiseră fórte bine, de și se păreaŭ inferióre mărgăritarelorŭ orientale (1).

Del Chiaro ne încredințéză că minele de aramă suntŭ considerabile și că loculuĭ unde se află aceste mine se chiamă *Madan*, cuvêntŭ turcescŭ, care însemnéză în limbile italiană și francesă minieră. Acelașĭ autorŭ spune că pe drumulŭ, care merge de la Brădicenĭ la Têrgoviște se vêdŭ mine de ferŭ (2).

Esploatarea minelorŭ de sare era fórte desvoltată acum aprópe douĕ vécurĭ, de óre-ce Del Chiaro ne spune, că se aprovisionaŭ cu sare din România tóte țĕrile de dincolo de Dunăre. Valachia esporta sare în Bulgaria, Serbia, parte din Bosnia; iară Moldova îndestula maĭ cu sémă Polonia meridională.

(1) Peyssonel, *Traité sur le commerce de la mer Noire.* Paris M.D.CCLXXXVII (1787).

(2) N'amŭ pututŭ afla niclĭ unŭ satŭ cu numele de Brădicenĭ în Dâmboviția. Comuna Brădiceni esistă în Gorjŭ, plaiulŭ Vulcanŭ. Probabilŭ că saŭ este o eróre de nume, saŭ că vechia numire a satuluĭ s'a schimbatŭ după timpŭ.

Ocnele din care se estragea cea mai mare cătățime de sare eraŭ Romniculŭ (Ocnele mari), Telega, Slăniculŭ și Ocnele din ținutulŭ Bacăuluĭ, în apropiere de târgulŭ Trotușului. Despre aceste din urmă Cantemirŭ ne spune că suntŭ fórte bogate de sare, și nu aŭ trebuință de nicĭ o măestrie pentru a fi destupate, de óre-ce săpându pământulŭ la doĭ coțĭ de adâncime, se găsesce sare curată și strevĕdĕtóre ca cristalulŭ. Aceste ocne, dice istoriculŭ Moldoveĭ, n'aŭ sfîrșitŭ, măcar că lucréză într'însele sute de ómenĭ. Se esploataŭ ocnele cu artă, căcĭ în totŭ loculuĭ unde se tăiaŭ drobiĭ ceĭ marĭ de sare, se lăsaŭ stâlpĭ, ca să susțină pământulŭ boltiturilorŭ, și să pótă să se înainteze cu esploatarea.

Se maĭ aflaŭ și în alte locurĭ ocne de acestea, însă Domniĭ n'aŭ îngăduitŭ ca să fiă destupate de témă, ca nu cum-va scoțêndu-se prea multă sare, să nu-ĭ scadă prețulŭ.

Cu privire la cualitatea sărieĭ și la minele din trecutŭ, iată cum se esprimă generalulŭ rusŭ Bauer:

«Sarea este fórte bună și de celŭ maĭ frumosŭ cristalŭ ce se póte afla; este de aceeașĭ cualitate ca aceea ce se găsesce în Polonia la Wieliczka, la Bochnia, ș.al.

«Mi s'a încredințatŭ că altă-dată se aflaŭ mine de aramă și de ferŭ în Banatulŭ Severinuluĭ saŭ Craioveĭ; astă-dĭ nu esistă nicĭ-una[1]».

[1] *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie, par le général de Bauer*, Francfort 1778.

Lucrătorii din ocne eraŭ, ca și astădĭ, saŭ ómenĭ liberĭ, carĭ esercitaŭ acéstă meseriă din tată în fiŭ, saŭ vinovaţiĭ pedepsiţĭ de domnĭ la muncă silnică; și uniĭ și alţiĭ se vĕdŭ după faţă că nu suntŭ sănătoșĭ; eĭ nu trăiescŭ multŭ (1).

Raicevicĭ dă óre carĭ deslușirĭ asupra moduluĭ de esploatare din timpulŭ sĕŭ. Ocnele se săpaŭ fórte adâncŭ. Lucrătoriĭ făceaŭ pentru fie-care ocnă doue gurĭ, una perpendiculară și alta oblică. În cea d'întâiŭ se punea la óre-care adâncime unŭ grătarŭ de ferŭ, pe care ardea foculŭ neprecurmatŭ, pentru ca să curețe și să primenéscă aerulŭ din lăuntrulŭ ocneĭ. Pe gura cea oblică eșiaŭ lucrătoriĭ afară.

Ca să esploateze sarea, mineriĭ făceaŭ bolte vaste susţinute de pilaștri și construite cu multă măestriă. La întêmplare ca lucrătoriĭ să dé peste vre-unŭ isvorŭ de apă, atunci părăsiaŭ ocna, ne maĭ putêndŭ să lucreze. Lucrătoriĭ povestiaŭ luĭ Raicevicĭ că suntŭ prevestiţĭ despre acésta cu o ḑi și doue înainte printr'unŭ murmurŭ particularŭ.

Lucrătoriĭ aŭ încredinţatŭ pe Raicevicĭ că cu timpulŭ apa, care curge în ocne, se preface în sare; că acésta este adevĕratŭ, adaugă elŭ, o probézĕ ósele, ferĕstraĭele și alte unelte întrebuinţate

(1) Del Chiaro observézĕ că atunci când principele voesce să fiă maĭ clementŭ către vinovaţiĭ, carĭ meritaŭ mórtea, punea să li se taie urechile și-ĭ condemna la ocnă. Acestŭ felŭ de supliciŭ crede autorulŭ italianŭ, că este acelașĭ pe care-lŭ întrebuinţaŭ romaniĭ și care se numia *ad metalla*.

de ocnași, ce se găsescŭ în sare. Și Cantemirŭ ne spune că boltele se umplu în atâtŭ cu sare în doue-decĭ de anĭ, în câtŭ nicĭ că se cunósce, că a fostŭ vre-odată esploatate. În acéstă sare se găsescŭ câte-odată pescĭ, carĭ nu se deosebescŭ de pescĭĭ carĭ crescŭ prin pârâ'ele din prejurŭ.

Lucrulŭ acesta nu se póte atribui, celŭ puținŭ în mare parte, de câtŭ evaporațiunĭĭ apelorŭ, ce se strîngŭ în ocnă. Evaporându-se apa se depune sare pe locŭ și cu timpulŭ stratulŭ cresce în atâtŭ în câtŭ umple golulŭ ocneĭ (1).

(1) Lucrătorĭĭ din ocne se împartŭ astăzĭ, după lucrarea ce facŭ, în *ciocănași*, aceia carĭ taie sarea cu ciocanulŭ și o debitézăă în drobĭ; — *măglași*, lucrătorĭĭ carĭ scotŭ sarea afară din ocnă; — *stolarĭ*, aceia carĭ deschidŭ tavanulŭ ocneĭ; — *guraș*ĭ saŭ *gurarĭ*, carĭ îngrijescŭ manegiurile cu carĭ se scóte sarea; — *duvalmĭ*, argațiĭ însărcinațĭ cu îngrijirea cailorŭ ocneĭ.

VI.

Economia rurală în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. — Sistemulŭ de cultură. — Plante cultivate : cereale, — verḑeturĭ, — plante industriale, — viile, — pometurile. — Pădurile.

Economia rurală a Românieĭ era întemeĭată pe crescerea și înmulțirea vitelorŭ. Cu păsciunĭ întinse și bogate; cu o populațiune mică, era fórte firescŭ să se practiceze sistemulŭ de cultură păstoralŭ mixtŭ, dându-se întâĭetate păstorieĭ asupra plugărieĭ.

Raicevicĭ scriindŭ despre animalele domestice aflate în țéră, spune că ele constituescŭ avuția principală a locuitorilorŭ și ramura de comerciŭ cea maĭ importantă.

Pe timpulŭ sĕŭ se aflaŭ numaĭ în Muntenia patru milióne de vite mărunte, adică oĭ și capre; multe vite cornute, din carĭ se esportaŭ nu numaĭ în țĕrile vecine, dară până și în Silesia ca la 11 miĭ de capete. Caĭ se aflaŭ mulțĭ, maĭ cu sémă în Moldova unde fie-care boerŭ ținea câte 100 și 200 de ĭepe. Acéstă țéră, cu tóte prohibi-

ţiunile Porţiĭ, esporta numaĭ în Polonia până la 20,000 de caĭ (1).

Cultura păstorală mixtă era practicată cu multă inteligenţă şi îngrijire. Acelaşĭ scriitorŭ ne face cunoscutŭ că pământurile cultivate se semănaŭ unŭ anŭ cu grâŭ; se lăsaŭ neseměnate unŭ altŭ anŭ, şi apoĭ se întorceaŭ şi se seměnaŭ cu grâŭ, cu orzŭ, orĭ cu porumbŭ. Pe alocurea în locurile noĭ, de carĭ se aflaŭ îndestule fiindŭ-că se lăsaŭ multe terenurĭ necultivate, se punea în anulŭ întâiŭ varză, care se făcea fórte mare, saŭ castraveţĭ, şi după aceea se semăna alte plante.

Cu acéstă metodă, observă cu multă dreptate Raicevicĭ, nu numaĭ că se mai slăbesce pâmêntulŭ, fiindŭ fórte grasŭ, de óre ce este verginŭ, dară se stărpescŭ şi buruĭenile vătămétóre grâuluĭ (2).

(1) Raicevicĭ, *op. cit.*

Astăzĭ nu sciŭ dacă se vorŭ fi aflândŭ în tótă ţéra cincĭ milióne de vite mărunte; adică după maĭ bine de unŭ vécŭ avemŭ atâtea oĭ şi capre câtŭ avea Muntenia pe timpulŭ acela.

Că avemŭ maĭ puţine vite cornute de câtŭ atuncĭ, nicĭ că póte fi îndoĭală. În câtŭ despre caĭ, scimŭ cu toţiĭ că nu numaĭ că nu esportămŭ, ci dar aducemŭ din afară.

(2) Astŭ-felŭ dară strămoşiĭ nostri de şi aveaŭ pământŭ de ajunsŭ; de şi locurile eraŭ grase, de óre ce cele maĭ multe eraŭ vergine, ĭară cele-l-alte odihnite cine scie câţĭ anĭ, totuşĭ se îngrijaŭ să nu sărăcéscă pământulŭ; 'lŭ lăsaŭ să se odihnéscă, şi ca să-lŭ curéţe de burienĭ, cultivaŭ plante prăşitóre. Cam totŭ astŭ-felŭ s'aŭ urmatŭ până maĭ acumŭ treĭ-decĭ saŭ patru-decĭ de anĭ. De o dată însă s'a datŭ culturei cerealelorŭ o importanţă afară din cale; s'aŭ spartŭ fîneţele şi păsciunile; pământulŭ nu s'a maĭ lăsatŭ să resufle; iar resultatulŭ uneĭ atarĭ procedărĭ este împuţinarea considerabilă a vitelorŭ şi sărăcirea pământuluĭ. Cu voĭă, fără de voĭă va trebui să ne întórcemŭ înapoĭ, adică să reîntroducemŭ

Ambele țĕrĭ produceaŭ totŭ felulŭ de grâne și de legumĭ; cele maĭ căutate eraŭ : grâulŭ, orțulŭ, porumbulŭ, mazărea, bobulŭ, lintea ș. a.

Grâulŭ celŭ maĭ bunŭ se seměna tómna, iară celŭ maĭ de rîndŭ primăvara, și numaĭ în casulŭ când tómnele fiindŭ prea ploĭóse, saŭ când îngheța de timpuriŭ, nu se putea seměna grâŭ de tómnă. Arătura se făcea cu șése boĭ și fórte adâncă.

Grâulŭ de tómnă, dacă timpulŭ era priinciosŭ, crescea de la 18 până la 24 centimetri până ce ningea. Zăpada mare era privită ca fórte priinciósă pentru grâŭ. În Martie se lua zăpada, și prin Iunie se și secera grâulŭ. Treĭeratulŭ se făcea cu caĭ, și după ce se vêntura grâulŭ se punea în gropĭ unde se păstra maĭ mulțĭ anĭ.

Cu tóte că în Moldova recoltele eraŭ maĭ întêmplătóre fiindŭ clima maĭ rece, totușĭ se producea de ajunsŭ pentru ca să rĕmâĭe și pentru esportațiune grâŭ multŭ.

Grâulŭ românescŭ însușia cele maĭ bune cualitățĭ pentru panificațiune; ținea loculŭ de mijlocŭ între grâulŭ roșu și tare și între grâulŭ albŭ și făinosŭ. Se observase că grâulŭ păstratŭ în gropĭ nu era bunŭ pentru sĕmînță.

Porumbulŭ, introdusŭ de curêndŭ în Muntenia și Moldavia, după cumŭ ne spune Raicevicĭ, (1)

sistemulŭ de cultură păstoralŭ mixtŭ; iară pe unde va fi cu putință să se îngrașe locurile.

(1) Porumbulŭ s'a introdusŭ în țéră în timpulŭ luĭ Nicolae Mavrocordatŭ, adică pe la anulŭ 1716. *Del Chiaro* care venise în Muntenia pe la 1709, ne spune în scrierea sa imprimată la 1718, că po-

se sémăna primăvara și era fórte căutatŭ de țĕranĭ, fiindŭ-că recolta sa înfățișa multă siguranță, și pentru că producea hrană multă, atâtŭ pentru ómenĭ câtŭ și pentru vite.

Ștĭuleții de porumbŭ se păstraŭ în pătule saŭ porumbare făcute de nuĭele și așeḑate pe furcĭ în apropiere de casă. Grăunțele se curățaŭ cu mâna pentru măcinatŭ (1).

Cantemirŭ ne spune că mălaĭulŭ (meĭulŭ) cresce fórte frumosŭ în țéra de josŭ. Țĕranĭĭ aŭ proverbulŭ : mălaĭulŭ în țéra de josŭ ca și merele în țéra de susŭ, nu aŭ cójă. Eĭ măcinaŭ mălaĭulŭ și-lŭ faceaŭ mămăligă pe care o mâncaŭ caldă maĭ vêrtosŭ cu untŭ.

Orḑulŭ produsŭ este de întâia cualitate și se dă cailorŭ ca grăunțe.

Secara și ovĕsulŭ, douĕ cereale introduse de curêndŭ, se sémĕnă prea puținŭ, și acésta pentru că pământulŭ fiindŭ grasŭ produce grâne maĭ bune (2).

Dintre plantele de grădină se cultivaŭ între altele castraveții, pepeniĭ verḑĭ, pepeniĭ galbenĭ și

rumbulŭ se sémĕnă în primăvară și se culege în Augustŭ; de unde urméză că acéstă cereală era cultivată cu maĭ bine de 60 de anĭ înainte de venirea luĭ Raicevicĭ.

(1) Și astăḑĭ fetele curăță porumbulŭ cu mâna séra la șeḑĕtóre. Pentru cătățimĭ maĭ marĭ se curăță porumbulŭ în *cușcă*, unŭ felŭ de ladă de nuĭele, în care se punŭ ștĭuleții și se batŭ cu drugĭ de lemnŭ. De câțĭ-va anĭ s'aŭ întrodusŭ mașinĭ de bătutŭ porumbulŭ cu aburŭ.

(2) Chiar astăḑĭ cultura secareĭ este puținŭ lățită, acéstă plantă căutându-se maĭ-cu sémă pentru locurile nisipóse și maĭ sărace.

varza. Raicevicĭ ḑice că odinióră românii cunosceaŭ numaĭ varza, și că numaĭ de câțĭ-va anĭ s'a introdusŭ de către grădinariĭ transilvăneni totŭ felulŭ de verdețurĭ, carĭ nu numaĭ că reușescŭ fórte bine, dară și dobîndescŭ unŭ gustŭ escelentŭ fără să se îngrașe pămêntulŭ.

Acelașĭ scriitorŭ pomenesce de unŭ felŭ de cartofĭ, carĭ aveaŭ gustulŭ anghinariĭ (napiĭ), și carĭ cresceaŭ cu multă înlesnire. Elŭ adaugă că, negreșitŭ și cele-l-alte soĭurĭ de cartofĭ despre carĭ se vorbesce atât de multŭ în Europa, arŭ reușĭ totŭ atâtŭ de bine.

Din ḑisele luĭ Raicevicĭ resultă, că cartofiĭ saŭ crumpeniĭ nu eraŭ încă introdușĭ în țéra nóstră. Despre acésta nu trebuĭe să ne prindă mirarea, de óre-ce până pe la 1770, adică câțĭ-va anĭ după sosirea acestuĭ scriitorŭ în România, cartofiĭ nu eraŭ încă cultivațĭ în Francia, și se consulta facultatea de medicină din Paris dacă acéstă plantă se póte întrebuința fără pericolŭ pentru hrana ómenilorŭ (1).

Lejeune, traducĕtorulŭ luĭ Raicevicĭ, care trăise în Moldova, ne spune, că cartofiĭ se introduseseră camŭ în anulŭ 1812 de cătră unŭ profesore francesŭ; acesta 'ĭ cultivă pe moșia ce ținea în arendă. Cu tóte recomandațiunile francesuluĭ, boeriĭ

(1) Înainte de 1700, cartofiĭ nu se introduseseră ca plantă alimentară în nicĭ o țéră din Europa, cu tóte că se importase din America și se cunoscea de botanistĭ înainte de an. 1550. Spaniolii aŭ adusŭ cele d'întâiŭ tubercule în țéra lorŭ.

nu voïaŭ să mănânce la începutŭ cartofĭ; însă maĭ la urmă ĭ-aŭ fostŭ introdusŭ în cuhniele lorŭ.

Fragiĭ de grădină se cultivaŭ cu succesŭ, și eraŭ escelenți la mâncare.

Se semĕna inulŭ și cănepa, carĭ reușiaŭ fórte bine; însă țĕraniĭ cultivaŭ puținŭ aceste plante preferindŭ a le cumpĕra din Transilvania.

Tutunŭ încă se cultiva în destulŭ; însă era de cualitate ordinară, din causă că cultura nu era îndestulŭ de îngrijită (1).

Cultura viilorŭ și fabricațiunea vinuluĭ pare că se făceaŭ cu multă îngrijire chiar pe la începutulŭ secululuĭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea, de óre-ce Del Chiaro ne spune în cartea sa, că cea maĭ mare parte din Transilvania se aprovisionéză din Muntenia cu cele maĭ bune vinurĭ albe și roșiĭ, carĭ, ḑice simpaticulŭ italianŭ, suntŭ fórte delicate la gustŭ și salutare pentru stomacŭ. Totŭ dênsulŭ ne spune, că orașulŭ Pitescĭ este vestitŭ pentru vinurile albe și dulcĭ, carĭ suntŭ dintre cele maĭ bune.

Peyssonel, care ne visita pe la 1759, spune că rușiĭ cumpĕraŭ în totŭ anulŭ vinurĭ din Moldova. Acéstă beutură, ḑice scriitorulŭ francesŭ, este de cualitate în destulŭ de bună și crede că este superioră vinuluĭ de Bulgaria.

(1) Lejeune observéză că dacă tutunulŭ nu se cultivéză cu maĭ multă îngrijire, causa este pentru că boeriĭ fuméză tutunŭ turcescŭ, iar poporulŭ consuméză tutunŭ din manufacturile germane, care se aducea prin Transilvania și se vindea fórte eftinŭ.

Raicevicĭ, care vine maĭ târḑiŭ în România, vorbindŭ despre podgoriile nóstre, ḑice că merită să fiă puse în loculŭ d'întâiŭ, atâtŭ pentru întinderea ce acoperă câtŭ și pentru escelenta cualitate a vinurilorŭ produse în cele doue principate. Acestŭ scriitorŭ ne-a lăsatŭ óre carĭ notițe prețióse asupra cultureĭ viilorŭ.

Pe atuncĭ, ca și astăḑĭ, via era cultivată pe délurĭ, adică în locurile cele maĭ priincióse pentru cultura acesteĭ plante. După culesŭ se îngropa vița și în primăvară se desgropa, se tăia și se lega pe aracĭ. Struguriĭ eraŭ copțĭ în Octombre.

Se căuta maĭ cu sémă vinurile albe, de colóre auriă; iară cele roșiĭ se întrebaŭ fórte puținŭ. Și cu tóte că româniĭ nu-șĭ daŭ multă ostenélă pentru fabricarea și păstrarea vinațelorŭ, totușĭ, ḑice Raicevicĭ, vinulŭ este atâtŭ de bunŭ în câtŭ se limpeḑesce şi este bunŭ de bĕutŭ după trecere de unŭ anŭ de la culesŭ. Elŭ observéză că vinulŭ după ce ferbe este înțepătorŭ; iară după ce se maĭ învechesce se îndulcesce și devine uleĭosŭ (1).

Proprietariĭ ceĭ avuțĭ aveaŭ obiceiŭ să lase ĭarna afară o bute mare de vinŭ în timpŭ de douĕ saŭ treĭ nopțĭ; după ce vinulŭ prindea o cójă de ghiață, se da cepŭ cu unŭ ferŭ arsŭ și se trăgea inima vinuluĭ. Vinulŭ acesta era fórte limpede, puternicŭ și se păstra timpŭ maĭ îndelungatŭ.

(1) Se comparéză adesea unele vinurĭ albe cu uleĭulŭ de măsline, şi amŭ auḑitŭ adese-orĭ ḑicêndu-se despre unŭ vinŭ : *pare că este untŭ-de-lemnŭ.*

Fabricațiunea pelinului era cunoscută. Acestŭ soiŭ de vinŭ se făcea ca și astădĭ, adică puindu-se în vinŭ când ferbe óre-care cătățime de planta numită pelinŭ. Se întrebuința mai cu sémă pentru a face pelinŭ vinulŭ roșu. Pelinulŭ procura vinului afară de amărăciune o colóre rubiniă fórte frumósă. Pelinulŭ se bucura de însușirea de a fi fórte bunŭ pentru stomacŭ.

Raicevicĭ trece în fruntea podgoriilorŭ Moldoveĭ délulŭ Odobeștilorŭ, care după dênsulŭ, producea unŭ vinŭ asemenea cu șampania, și era fórte căutatŭ de către rușĭ. În Muntenia citézŭ viile din județulŭ Săcueniĭ și cele din Rŏmnicu Vălciĭ, adică Délulŭ mare și Drăgășaniĭ. Este de mirare cum i-a scăpatŭ din vedere viile din Cotnarŭ fórte reputate chiar pe timpulŭ acela.

Vroindŭ să caracteriseze calitățile vinurilorŭ din ambele principate, acelașĭ autorŭ le comparézŭ cu vinurile produse la Frontignan(1). Elŭ încredințézŭ că aŭ unŭ gustŭ plăcutŭ, nu suntŭ vătămătóre sănătățiĭ, și chiar când bea cine-va peste mĕsură, nu sufere de durere de capŭ, după cum se întêmplă cu alte vinurĭ.

Învățatulŭ Cantemirŭ laudă fórte multŭ viile Moldoveĭ, carĭ întrecŭ după dênsulŭ, tóte cele-l-alte bunătățĭ ale țĕreĭ. Preduceaŭ de la patru până la cincĭ sute de vedre pe pogonŭ.

(1) *Frontignan* este unŭ orășelŭ în Francia meridională, aprópe de Montpellier, renumitŭ pentru vinurile tămuióse ce se producŭ în vecinătate.

Între tóte viile cele mai vestite erau cele din Cotnarŭ, tîrguleţŭ în ţinutulŭ Hĕrlĕuluĭ. Cantemirŭ credea vinulŭ de Cotnarŭ superiorŭ tuturorŭ vinurilorŭ din Europa, şi chiar celuĭ de Tocaiŭ. Păstratŭ treĭ anĭ în pivniţă adâncă şi boltită, după cum este obiceĭulŭ la noĭ în ţĕră, adaugă autorulŭ, în alŭ patrulea anŭ dobêndesce atâta putere în câtŭ arde ca spirtulŭ, şi celŭ mai mare beţivŭ nu putea să bea mai multŭ de treĭ pahare fără ca să se îmbete.

Flórea luĭ era verde, şi cu câtŭ se învechia, cu atâtŭ se înverdia mai multŭ (1).

După vinulŭ de Cotnarŭ Cantemirŭ citéză ca cele mai bune, vinurile de Huşĭ în ţinutulŭ Fălciuluĭ, după carĭ urmézŭ vinurile de Odobescĭ din ţinutulŭ Putneĭ pe Milcovŭ, vinurile de Nicorescĭ, în ţinutulŭ Tecuciuluĭ pe Siretŭ, şi la urmă vinulŭ de la Grecenĭ în ţinutulŭ Tutoveĭ pe Berheciŭ şi celŭ de la Costescĭ din acelaşĭ ţinutŭ. Osebitŭ de aceste déluri se maĭ aflaŭ multe vilĭ, carĭ produceaŭ vinurĭ de rîndŭ şi pe carĭ autorulŭ le trece cu vederea.

Vinurile produse în Moldova nu numaĭ că în-

(2) Sur les vins de la Moldavie, je n'aurais qu'un regret à exprimer, celui de ne pas connaître le cépage auquel est dû plus particulièrement l'excellent vin de Kotnar, d'une belle couleur verte qui se fonce en vieillissant. Il peut figurer au rapport de Jullien, auteur de la *Topographie de tous les vignobles*, parmi les meilleurs vins du globe, quoiqu'on lui reproche d'être capiteux; et cependant il parait que le plant qui le fournit est productif.

Veḑi : *Ampélographie universelle* par le C-te Odart.

destulaŭ pe locuitorĭ, dar eraŭ căutate de negoțătorĭ ruși, leși, cazacĭ, ardelenĭ și chiar ungurĭ.

Basarabia, până ce nu căduse în mânile turcilorŭ, avea viĭ îndestulŭ de bune; la urmă însă maĭ remăseseră câte-va viĭ în ținutulŭ Chilieĭ și alŭ Ismailuluĭ.

Cu privire la pomiĭ roditorĭ, Raicevicĭ ne spune, că se află livedĭ întinse cu merĭ, perĭ, prunĭ, cireșĭ și nucĭ.

Cu tóte că pomiĭ nu se căutaŭ cu îngrijire, pómele eraŭ fórte gustóse și se aflaŭ nu numaĭ în grădinĭ, dar și prin pădurĭ. *Merele domnescĭ* eraŭ cele d'întâiŭ între tóte pómele și după acestŭ autorŭ, póte că eraŭ cele maĭ deosebite în tótă Europa, atâtŭ prin mărimea câtŭ și prin gustulŭ lorŭ. Acestŭ soiŭ de mere se păstréză bine de la unŭ anŭ la altulŭ și s'arŭ păré, că suntŭ naturale loculuĭ, fiindŭ-că suntŭ minunatŭ de bune, fără ca să fiă cultivate câtŭ de puținŭ. Perele, persicile, prunele și cireșele se produceaŭ în abundență și eraŭ fórte gustóse.

Dudulŭ crescea maĭ peste totŭ locŭlŭ. De curêndŭ, spune Raicevicĭ, se sădiseră fórte mulțĭ dudĭ pentru crescerea gândacilorŭ de mătase, carĭ nu se introduseseră încă până în timpulŭ seŭ.

Cantemirŭ încredințéză, că se aflaŭ pădurĭ întregĭ de pomĭ roditorĭ, carĭ la munte cresceaŭ de la sine, iar la câmpŭ se altoiaŭ și pentru aceea făceaŭ și póme maĭ gustóse.

În timpurile vechĭ Leșiĭ când vroiaŭ să mérgă

cu óste în Moldova, ḑiceaŭ că n'aŭ trebuinţă de provisiunĭ, de óre-ce ţéra producea atâtea póme câtŭ arŭ fi ajunsŭ pentru óstea lorŭ întrégă.

Cu privire la starea pădurilorŭ toţĭ scriitorĭĭ, carĭ aŭ trăitŭ în ţéra nóstră suntŭ unanimĭ în a constata atâtŭ întinderea cea mare a locurilorŭ păduróse, câtŭ şi bunătatea lemnelorŭ. Del Chiaro este încântatŭ de frumuseţea lorŭ. Elŭ ne spune, că la fiă care pasŭ se vĕdŭ păduri din cele maĭ frumóse, maĭ cu sémă de stejarĭ, carĭ suntŭ dispuşĭ cu atâtă simetrie şi suntŭ atâtŭ de drepţĭ şi de curăţiţĭ în câtŭ se póte vedé de la o margine la cea-l-altă a pădurĭĭ persónele, carĭ s'arŭ fi ascunsŭ într'însa.

Cantemirŭ laudă codriĭ Moldoveĭ. Constructoriĭ de corăbiĭ caută stejariĭ moldovenescĭ şi încredinţéză, că suntŭ ceĭ maĭ bunĭ pentru construirea navelorŭ. În fiă-care anŭ veniaŭ la Galaţi nave nu numaĭ de la Constantinopole şi alte porturĭ şi cetăţĭ de pe ţĕrmurile mărĭĭ Negre, ci chiar din Egipetŭ, şi din Barbaria; aceste vase se încărcaŭ cu lemne de stejarŭ, de bradŭ şi alte soiurĭ.

Ragusanulŭ Raicevicĭ ne spune asemenea, ca pe timpulŭ seŭ se aflaŭ peste totŭ locul, la câmpie ca şi la munte, pe văĭ şi pe şesurĭ, păduri imense compuse din copacĭ marĭ şi folositorĭ. Şi elŭ recunósce, că stejariĭ eraŭ de cea maĭ frumósă specie, bunĭ atâtŭ pentru construcţiunea navelorŭ câtŭ şi pentru orĭ-ce lucrare, pentru care se cere unŭ lemnŭ tare şi compactŭ. Se aflaŭ ste-

jarĭ, carĭ aveaŭ unŭ diametru de douĕ și de treĭ urme și de o înălțime neměsurată.

Cu tótă mulțimea pădurilorŭ, totuși locuitoriĭ spuneaŭ luĭ Raicevicĭ, că suntŭ pădurĭ puține în comparațiune cu cele ce se aflaŭ în trecutŭ, și carĭ formaŭ fortereță naturale și nepĕtrunse pentru inamicĭ.

Munțiĭ eraŭ acoperiți cu bradĭ și alțĭ copacĭ resinoșĭ, pe lângă carĭ se maĭ aflaŭ fagĭ, sorbĭ, paltinĭ și alte esențe. În maĭ multe localități din Moldova și din Banatulŭ Craĭoveĭ cresce tissa, unŭ arbore resinosŭ nu prea mare; lemnulŭ sĕŭ tare și de culóre roșcată se privea totŭ atâtŭ de bunŭ pentru mobile ca și lemnele de America. Țeraniĭ făceaŭ din tissă butoiașe și alte vase pentru păstrarea licorilorŭ. Aceste vase, ḑice Raicevicĭ, suntŭ totŭ atâtŭ de bune ca și cele de sticlă saŭ de faiență; iar pentru călĕtorie suntŭ de preferatŭ orĭ cărorŭ altora (1).

Pe lângă fabricarea vaselorŭ de tissă se maĭ practica și altă industrie forestieră, adică estragerea catranuluĭ din bradĭ prin crestăturĭ, în acele locurĭ unde nu se aflaŭ isvóre de păcură.

Raicevicĭ prevedea că pădurile se vorŭ împuțina fără îndoială; elŭ atribuie acéstă împuținare între-

(1) Tissa, arbore resinosŭ căruia botanistiĭ i ḑicŭ *taxus baccata* a devenitŭ în ḑilele nóstre o raritate. În numerósele călĕtoriĭ ce am făcutŭ prin deosebiți munți aĭ țĕriĭ, de abia amŭ aflatŭ douĕ saŭ treĭ tisse micĭ în apropiere de Sinaia.

Se maĭ găsescŭ și astădĭ pe alocurea de acele butoiașe de lemnŭ de tissă, despre carĭ vorbesce Raicevicĭ.

buințării fără măsură a lemnelorŭ pentru paveluirea orașelorŭ, cererilorŭ Porții, cândŭ avea trebuință să construiéscă podurĭ peste Dunăre, și esportațiunĭ însemnate de lemne pentru Constantinopole.

În adevĕrŭ stradele Bucurescilorŭ și ale Iașilorŭ eraŭ paveluite cu grinḍĭ de stejarĭ. Cu acéstă sistemă de paveluire se consuma cătățimĭ însemnate de stejarŭ, căcĭ grinḍile se preînoia la cincĭ saŭ șése anĭ. Altŭ-felŭ podéla cu grinḍĭ era fórte comodă pentru ceĭ carĭ umblaŭ pe josŭ, însă fórte periculósă pentru caĭ, maĭ cu sémă când se învechia și nu era bine întreținută. (1)

Se vede că pașiĭ turcescĭ cereaŭ țĕrii prea multe lemne de óre-ce ajunseseră să trécă între causele, carĭ contribuiaŭ la împuținarea pădurilorŭ. Raicevicĭ ne spune, că după pacea de la 1774, turciĭ cereaŭ lemne maĭ în totŭ anulŭ pentru construirea poduluĭ de la Isaccea și pentru bărcĭ. Comisariĭ turcĭ vindeaŭ maĭ în totŭ-de-una lemnele în folosulŭ lorŭ, de óre-ce nu era cu putință să fie trebuință de construcțiunĭ în fie-care anŭ (2).

(1) Wilkinson, care trăia în Bucurescĭ pe la 1814 vorbesce despre podurile de lemnŭ în carta sa : *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie.*

(2) Temerea luĭ Raicveicĭ privitóre la împuținarea pădurilorŭ s'a realisatŭ, și din nenorocire cu prisosŭ. De unde odinióră țéra nóstră trecea între cele maĭ păduróse și lemnele de origine românéscă eraŭ căutate peste totŭ locŭlŭ, astădĭ suntemŭ alăturea cu Francia și alte staturĭ multŭ maĭ populate de câtŭ România. După cum mergŭ lucrurile 'mĭ este témă ca, peste câtŭ-va timpŭ să n'ajungemŭ a cere de la alțiĭ lemne de construcțiune.

VII.

Economia vitelorŭ. — Predomnirea păstorieĭ. — Caiĭ. — Vitele albe saŭ Vitele cornute. — Oile și caprele. — Rîmătoriĭ. — Albinele.

Țéră de păsciunĭ întinse, acoperită cu pădurĭ nesfârșite, străbătută de ape în tóte părțile și populată puținŭ, era lucru firescŭ ca în România să predomnéscă sistemulŭ de cultură păstorală. Păstoria a fostŭ temelia agriculturei române nu numaĭ în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea, dară și maĭ jumătate din secululŭ alŭ nouă-spre-ḑecelea. Împrejurărĭ despre carĭ nu este locŭlŭ să vorbimŭ aicĭ, aŭ făcutŭ ca păstoria să se reducă treptatŭ până ce, în timpulŭ de față, amŭ ajunsŭ să nu maĭ avemŭ nicĭ tóte vitele trebuincióse pentru lucrarea pământuluĭ.

Mulțimea vitelorŭ, carĭ împodobeaŭ câmpiile ḑĕriĭ și bunătatea păsciunilorŭ, a impresionatŭ pe toțĭ străiniĭ, carĭ aŭ trăitŭ în România. Bunulŭ Del Chiaro ca să arate câtŭ este de roditóre Valachia ne spune, că dintr'însa se aprovisionéză până și Veneția cu céră și boĭ; că turmele nóstre îndestuléză cu prisosŭ bucătăria Padișahuluĭ din

Constantinopole; în fine că în totŭ anulŭ se trimitŭ din Transilvania în păsciunile Valachieĭ turme de oĭ, de vite cornute și de porcĭ.

După Raicevicĭ animalele domestice constituiaŭ avuția principală a locuitorilorŭ și ramura principală a comerciuluĭ lorŭ. În Valachia mergea maĭ bine vitelorŭ mărunte, oĭ, capre, din carĭ se aflaŭ în anulŭ 1786 cam la patru milióne de capete (1).

România avea nenumĕrate erghelĭ de caĭ; cele maĭ însemate prin rasa lorŭ se aflaŭ în Moldova de susŭ și în vecinătatea Prutuluĭ, unde crescea pe locurile uscate și înalte unŭ fênŭ subțire și hrănitorŭ. Caiĭ moldovenescĭ eraŭ superiorĭ, în tóte privințele, celorŭ din Valachia, unde crescerea acestorŭ animale era neîngrijită.

Afară de caiĭ de rasă, ambele principate produceaŭ mulțime de caĭ de rîndŭ, fórte bunĭ pentru muncă și pentru comerciŭ.

În Moldova fie-care boerŭ ținea câte 100 și 200 de ĭepe. Pĕrulŭ celŭ maĭ comunŭ era negru și roĭbŭ. Regimulŭ erghelĭilorŭ era fórte rusticŭ; tótă vara caiĭ eraŭ la păsciune, și érna se hrăneaŭ cu fênŭ.

Într'o erghelie se lăsa pentru fie-care dece ĭepe unŭ armăsarŭ. Moldovenĭi preferaŭ armăsarĭ asiatică pentru a dobîndi dintr'înșiĭ prăsilă, care se deprindea cu traiulŭ loculuĭ. Caiĭ astŭ-felŭ prăsiți

(1) In anulŭ 1873 de abia se afla în tótă România cam la cincĭ milióne capete oĭ cu capre, numĕrŭ fórte micŭ în raportŭ cu întinderea teritoriuluĭ nostru. Astădĭ nu sciŭ daca nu se va fi maĭ împuținatŭ numĕrulŭ vitelorŭ mărunte.

erau mai sănătoși de câtu aceia, carĭ proveniau din armăsariĭ curațĭ din Asia.

Ca făptură caiĭ de Moldova erau în destulu de marĭ, atâtu pentru călărie, câtu și pentru trasu: aveau o înălțime de 15 până la 16 pumnĭ nemțescĭ; erau făcuțĭ bine, iuțĭ, docilĭ și aveau copita tare. Prusianiĭ și austriaciĭ îĭ cumpĕrau pentru cavaleria lorŭ ușóră (1).

Caiĭ din Valachia erau fórte căutațĭ nu numaĭ de către oficeriĭ nemțĭ din Transilvania dară și de către comercianțiĭ din Polonia carĭ veneau în țéră anume pentru acestu sfârșitu (2).

Cantemirŭ ne-a lăsatu óre-carĭ amănunte asupra cailorŭ moldovenescĭ. Caiĭ din partea munteluĭ erau micĭ și aveau óre care aseměnare cu caiĭ rusescĭ; erau vîrtoși și traĭnicĭ la muncă; aveau copitele atâtu de tarĭ, în câtu nu aveau trebuință să fie potcoviți.

În partea câmpuluĭ caiĭ erau maĭ marĭ, maĭ frumoșĭ, potriviți la călăriă, iuțĭ și traĭnicĭ. Erau căutațĭ nu numaĭ de leși și de unguri, dară și de turcĭ, carĭ aveau și proverbulŭ că unŭ tînĕrŭ persianŭ și unŭ calŭ moldovenescŭ este totŭ ce póte fi maĭ deosebitŭ.

(1) Raicevicĭ, *Osservazioni storiche, naturali et politiche intorno la Valachia et Moldavia.*

(2) Del Chiaro, *istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia.* Și până astădĭ caiĭ moldovenescĭ suntŭ superiorĭ celorŭ muntenescĭ. În ambele țĕrĭ numĕrulŭ cailorŭ s'a împuținatŭ, în câtu astădĭ nu numaĭ esportămŭ, dară aprovisionămŭ armata și caiĭ de luxŭ din Austro-Ungaria și din Rusia.

Împrejurulŭ hotarelorŭ Moldoveĭ se aflaŭ ergheliĭ de caĭ sĕlbaticĭ, carĭ se deosebeaŭ de ceĭ domesticĭ numaĭ printr'aceea că eraŭ maĭ micĭ și aveaŭ copitele de o palmă de late, rotunde și tarĭ. Caiĭ acestia se cumpĕraŭ de tătariĭ din Bucégŭ pentru mâncare și pentru serviciŭ. Tătariĭ prindeaŭ maĭ adesea caĭ pe timpulŭ ploiosŭ, gonindu-ĭ cu chiote din tóte părțile până ce-ĭ aduceaŭ în mlaștine unde se înglodĭaŭ de nu maĭ puteaŭ fugi; acolo eraŭ omorîțĭ cu sulițĭ saŭ prinșĭ de viĭ.

Vite cornute, boĭ și vacĭ se aflaŭ fórte multe în ambele principate. Boiĭ de Moldova eraŭ maĭ marĭ și maĭ cărnoșĭ de câtŭ ceĭ din Valachia; se aseměnaŭ cu ceĭ din Ungaria, însă aveaŭ piciórele maĭ scurte și eraŭ maĭ pântecoșĭ. Se esporta mulțime de boĭ în țĕrile vecine și maĭ cu sémă în Silezia. Boiĭ ceĭ maĭ bunĭ se găseaŭ la țiganiĭ numițĭ *linguraręĭ;* eĭ îĭ vindeaŭ câte 60 leĭ unulŭ armenilorŭ din Galiția, carĭ țineaŭ moșiile cu arendă în Moldova. Armeniĭ acestia îngrășaŭ boiĭ pe moșiile lorŭ și țineaŭ caiĭ.

În Moldova locuitoriĭ din partea munteluĭ, după arătarea luĭ Cantemirŭ, aveaŭ boiĭ micĭ, iar ceĭ de la câmpŭ aveaŭ cirediĭ marĭ de boĭ fórte frumoșĭ. În totŭ anulŭ duceaŭ la Dantig, trecêndŭ prin țéra leșéscă peste 40 de miĭ de bouĭ, unde-ĭ desfăceaŭ prin țĕrile învecinate (1).

Se cumpĕra perechia de boĭ în Moldova cu câte cincĭ taleriĭ nemțescĭ și érna chiar cu treĭ

(1) În 1879 România de abia a esportatŭ 30,654 de boĭ.

talerĭ. Aceiașĭ boĭ se desfăceaŭ la Danțig cu câte 40 și 50 de talerĭ părechia (1).

Boiĭ ceĭ maĭ frumoșĭ și maĭ grașĭ se aflaŭ pe pĕrâulŭ săratŭ în ținutulŭ Fălciuluĭ și pe pĕrâulŭ Bașeulŭ în ținutulŭ Cernăuțuluĭ, unde pămêntulŭ cuprinzêndŭ sare, érba era fórte bună și îngrășitóre. Eraŭ atâtŭ de multe vite în aceste locurĭ în câtŭ ajungeaŭ locuitorilorŭ nu numaĭ pentru a-șĭ îndestula trebuințele locale, dară și pentru a plăti birurile și dările cele grele, ce luaŭ turciĭ de la dênșiĭ.

Bivoliĭ se țineaŭ maĭ cu sémă în Valachia pentru muncă și pentru laptele bivolițelorŭ, carĭ și pe atuncĭ era renumitŭ pentru calitățile sale. Se afla maĭ cu sémă bivolĭ negri; însă se găsia pe alocurea și albĭ (2).

Oile eraŭ una dintre avuțiele principale ale Valachieĭ. Pe timpulŭ luĭ Raicevicĭ se aflaŭ, ca și astăzĭ, treĭ soiurĭ de oĭ : *țigăĭ*, *bărsane* și *stogoșe*. Lâna țigăilorŭ, scurtă și fină, era privită de calitatea întâiŭ. Carnea lorŭ fiindŭ fórte escelentă, eraŭ căutate în Turcia. Oile bărsane, cu lână lungă și aspră, eraŭ maĭ pe josŭ de țigăĭ; iară stogoșele, rasă considerată ca bastardă, eraŭ cele din urmă.

Traiulŭ oilorŭ era, maĭ fără osebire, ca și acelŭ din ḑilele nóstre : trăiaŭ maĭ multŭ afară, vara la munte și érna pe țĕrmurilĭ Dunărilĭ. Se duceaŭ la

(1) Talerulŭ prusianŭ valoréză astăzĭ 3 leĭ și 71 de banĭ.
(2) Raicevicĭ, *op. cit.*

munte după Sântulŭ George şi se coboraŭ în Noembre spre Dunăre unde temperatura era maĭ dulce şi locurile maĭ adăpostite. În timpulŭ ierniĭ oile umblaŭ pe câmpŭ şi descoperiaŭ érba de zăpadă cu piciórele; iar' când îngheţa saŭ era zăpada prea mare în câtŭ oile nu maĭ puteaŭ descoperi iérba, se duceaŭ lângă cläile cu fênŭ unde ciobaniĭ le preumblaŭ de jurŭ împrejurŭ pentru ca să nu rĕcéscă saŭ ca să nu le acopere zăpada (1).

Oile ţigăĭ puteaŭ trăi peste vară şi la câmpiă, numaĭ să fi fostŭ ţinute în vecinătatea vre-uneĭ păduriĭ sub care să se umbréscă şi să fi avutŭ apă bună. Din contră bărsanele trebuĭaŭ duse cu orĭce preţŭ la munte, fiindŭ că la câmpie periaŭ de căldură.

Proprietariĭ turmelorŭ de oĭ păstraŭ mieiĭ pentru a-ĭ castra; iar' mielele pentru prăsilă. Cândŭ se întêmpla ca unele din oĭ să facă doĭ mieĭ, stăpânulŭ dăruia unulŭ pĕcurarulŭĭ

Oile se tundeaŭ după Sântulŭ George. O óie bărsană da patru libre de lână; ţigaia da maĭ puţinŭ (2).

Se mulgeaŭ oile câtŭ se aflaŭ în munte. Din lapte făceaŭ pĕcurariĭ unŭ soiŭ de brânză pentru consistenţă, numită *brânză albă* (3) şi pe care o vindeaŭ căşarilorŭ, carĭ se aflaŭ cu căşeriile în apropiere. Se făcea şi *caşcavalŭ*, a căruia formă şi

(1) Astăḑĭ oile se ducŭ în luna luĭ Maiŭ la munte şi se cobóră după Sânta Măria mare. Probabilŭ că Raicevicĭ a fostŭ indusŭ în eróre, fiindŭ cu neputinţă ca oile să stea în munte până la Noembre.

(2) Libra este egală cu aprópe jumĕtate de chilogramŭ.

(3) *Brânza albă* este caşulŭ dulce cum ésă din sedile.

gustŭ, după Raicevicĭ, era ca alŭ aceluia, care se fabrica în regatulŭ Sicilielorŭ; precum și *caşu de munte*, unŭ felŭ de brânză maĭ gustósă și care se ducea maĭ tótă în Transilvania (1).

Oile eraŭ supuse la felurite bóle, însă cea maĭ periculósă era ocasionată de o plantă cu flórea galbenă, care cresce în apele stătătóre fórte căutată de aceste animale.

Peile negre eraŭ fórte căutate pentru hărșiĭ, din carĭ se făceaŭ căciulĭ și se îmblănĭaŭ haĭne. Pe alocurea se omoraŭ oĭ borțóse pentru a dobêndi pelea mĭeilorŭ, care era privită ca de calitate superióră.

Peile de rîndŭ se argăsiaŭ pentru a face cojóce saŭ se tăbăciaŭ pentru a dobêndi meșinĭ.

Pe timpulŭ acela se vindea o óie cu unŭ fiorinŭ și jumĕtate; mielulŭ de la 12 până la 15 crucerĭ, iar' berbeculŭ bătutŭ de la doĭ până la doĭ fiorinĭ și jumĕtate (2).

Atuncĭ, ca și astădĭ, se aflaŭ relativŭ oĭ maĭ puține în Moldova de câtŭ în Valachia și lâna produsă era de calitate inferióră. Raicevicĭ ne spune că țigăile duse în Moldova degeneraŭ și li se îngroșa lâna.

(1) *Caşulŭ de munte* este brânza de burdufŭ, care se fabricéză din caşŭ frămêntatŭ.

(2) Prețuindŭ fiorinulŭ cu douĭ leĭ și 22 de banĭ după cursulŭ de astădĭ, o óie costa prin urmare 3 leĭ și 33 de banĭ, unŭ berbece 4 leĭ și 44 banĭ până la 5 leĭ și 55 banĭ, iar' mielulŭ de la 27 până la 33 de banĭ.

Astădĭ óia se vinde, după localităților, cu 10 până la 12 leĭ, mĭelulŭ ca 4 până la 6 leĭ, iar' berbecele 12 până la 20 leĭ.

Cantemirŭ deosebesce treĭ soiurĭ de oĭ în Moldova : oile de munte, oile de Soroca și oile sĕlbatice. Locurile din partea despre apusŭ a Moldoveĭ, carĭ nu se puteaŭ întrebuința pentru arătură, se lăsaŭ ca păsciune pentru oĭ, carĭ eraŭ avuția de căpetenie a locuitorilorŭ din acea parte a țĕreĭ.

Beilicciiĭ duceaŭ la Constantinopole în totŭ anulŭ peste 60 de miĭ de oĭ, destinate pentru bucătăria Sultanuluĭ; turciĭ numiaŭ oile acestea *kivirdicŭ*, fiindŭ-că carnea lorŭ era privită de întâia calitate.

Păsciunele cele maĭ reputate se afla în Câmpu-lungulŭ rusescŭ, pe Putila ; în Câmpu-lungulŭ moldovenescŭ, pe Moldova, și pe muntele Vrancea în ținutulŭ Putneĭ.

La câmpie eraŭ oĭ maĭ puține de câtŭ la munte și maĭ marĭ; între acestea se deosebiaŭ oile din ținutulŭ Soroceĭ.

Sub numele de *erbăritŭ* locuitoriĭ din Valachia plătiaŭ principeluĭ pentru fie-care óie și capră 12 aspri, iar' ceĭ din Moldova 10 aspri (1).

Acum o sută și maĭ bine de anĭ, ca și astădĭ, treceaŭ din Transilvania mulțime de turme de oĭ spre păsciunare, cu osebire în Valachia. Păstoriĭ transilvanĭ suferiaŭ multe neajunsurĭ, maĭ cu sémă, dice Raicevicĭ, când grecŭlŭ Stavraki tiranisa cele

(1) *Aspru* saŭ *lăscaia* se socotiaŭ doĭ pentru o para; iar' o para după moneta de astădĭ este egală cu aprópe unŭ banŭ.

Leulŭ vechiŭ era de 40 de parale saŭ 37 banĭ, după moneta de astădĭ.

două principate. In 1763 a trebuitŭ să mijlocéscă chiar Curtea din Viena la Pórtă spre a dobêndi unŭ firmanŭ prin care se ficsa darea de la 8 aspri erbăritŭ pentru fie-care capŭ de vită. Cu tóte acestea principiĭ n'aŭ voitŭ să pună în lucrare firmanulŭ și de abia pe la 1785 consimțiră să priméscă 10 aspri de vită, după cum se plătia și în Moldova.

Afară de vitele despre carĭ s'a vorbitŭ, se cresceaŭ, maĭ cu sémă în Valachia, fórte mulțĭ porcĭ, carĭ se îngrășaŭ cu ghindă saŭ cu porumbŭ, și după aceea se esportaŭ în Transilvania și Ungaria. Carnea de porcŭ próspĕtă eră privită ca inferióră în comparație cu a rîmătorilorŭ din țĕrile maĭ temperate; însă afumată trecea de multŭ mai bună și se păstra maĭ multŭ timpŭ (1).

Alăturĭ cu producțiunea animală propriŭ dișă, vechia nóstră economiă rurală numĕra între isvórele sale de venitурĭ crescerea albinelorŭ. Toțĭ scriitorĭĭ trecŭ producțiunea cerĭĭ și a mierĭĭ între cele maĭ prețióse și maĭ bogate ale ambelorŭ țĕrĭ. În timpulŭ luĭ Del Chiaro se aflaŭ fórte multe prisăcĭ; ele eraŭ aședate în locurĭ retrase, adăpostite de vêntŭ și unde le ajungea sórele. Ulĕlele saŭ știubeele cu albine se păstraŭ peste érnă în temnice, numite pe alocurea bordeie, saŭ în alte locurĭ ferite

(1) Comerciulŭ cu rîmătorĭ, atâtŭ de vechiŭ în România, se face astădĭ totŭ cu Transilvania și Ungaria. Mulțime de porcĭ trecŭ din Oltenia și se ducŭ pe piețele de la Pesta. In 1879 s'a esportatŭ 153,607 porcĭ prețuițĭ 9,128,280 leĭ; din care sumă s'a vîndutŭ în Austro-Ungaria peste 8,701,564 leĭ.

de frigŭ. Primăvara după mucenicĭ se scoteaŭ afară în orĭ-care ḍi afară de Dumineca.

Roitulŭ albinelorŭ începea aprópe de Rusaliĭ. Roĭurile se aşeḍaŭ în uleĭe fórte simple, făcute din trunchiurĭ de copacĭ scobite, şi în nainte de a se pune albinele într'însele se stropeaŭ cu saramură care atrage albinele. Prisăcarulŭ lăsa unŭ uleiŭ să roĭéscă numaĭ de treĭ orĭ pentru ca să nu slăbéscă. Pe la Sânta-Maria-mică se retezaŭ stupiĭ, adică se tăiaŭ faguriĭ lăsându-se mierea trebuinciósă pentru hrana albinelorŭ peste érnă. Daca era érna grea şi lungă în câtŭ albinele să nu pótă eşi afară de timpuriŭ, li se maĭ da miere. Uleĭele se băgaŭ în temnice pentru ernaticŭ pe la Sântulŭ Dimitrie.

Locuitoriĭ trăgeaŭ folóse însemnate din creşcerea albinelorŭ, după arĕtarea luĭ Cantemirŭ, fiindŭ-că câmpiile eraŭ peste totŭ loculuĭ smăltate cu floriĭ, cari de cari maĭ felurite şi maĭ mirositóre.

Dacă li s'arŭ fi îngăduituŭ să păstreze toţĭ roiĭ, pe carĭ i daŭ albinele în toţĭ aniĭ, cultivatoriĭ s'arŭ fi folositŭ şi maĭ multŭ; însă pravila ţĕreĭ popria ca orĭ şi cine să nu ţină maĭ mulţĭ stupĭ de câtŭ póte suferi loculŭ, ca nu cum-va îmulţindu-se afară din cale să nu vatăme pe megiaşĭ.

Învĕţatulŭ Domnŭ alŭ Moldoveĭ ne spune, că roiĭ, carĭ din întêmplare se întâlnĭaŭ prin vĕsduhŭ, se rĕsboiaŭ cumplitŭ şi nu încetaŭ până când roiulŭ învinsŭ nu o lua la fugă. După aceea roiulŭ învingĕtorŭ năvălía în ştiubeiulŭ celorŭ învinşĭ şi nu-lŭ părăsia până ce nu consuma

tótă mierea dintr'însulŭ. Prisăcarulŭ vĕdêndŭ că albinele, cu tóte că vinŭ și se ducŭ, nu facŭ nicĭ unŭ sporŭ, stropia pe acelea, carĭ le afla în știubeiŭ cu apă amestecată cu cretă pisată; după aceea a doua ḍi se ducea la megiașulŭ sĕŭ asupra albinelorŭ căruia avea prepusŭ, și dacă acolo vedea pete albe făcute de albine, le arĕta megiașuluĭ și îĭ cerea împlinirea pagubeĭ ce i s'a făcutŭ de către albinele sale. (1)

După părerea luĭ Raicevicĭ și a altorŭ scriitorĭ céra produsă în țéra nóstră era fără îndoială cea maĭ frumósă și cea maĭ căutată din tótă Europa. Céra din Moldova era privită întru câtŭ-va superióră celeĭ din Valachia, și maĭ cu sémă aceea care proveniа din ținuturile unde se aflaŭ păḍurĭ de teiŭ. Céra verde de Moldova, după autorulŭ ragusanŭ, este renumită pentru mirosulŭ sĕŭ celŭ plăcutŭ și balsamicŭ. Curioșiĭ o adună și o întrebuințéză ca parfumŭ. (2)

(1) Cantemirŭ spune că albinele moldovenescĭ, afară de faguriĭ obicĭnuițĭ de miere și de céră, maĭ facŭ unŭ soiŭ de céră cam négră și prea mirositóre, pe care prisăcariĭ o scotŭ de odată cu mierea și o vîndŭ maĭ scumpŭ, pentru că mirosesce ca ambră.

Acestŭ soiŭ de céră cam négră și mirositóre este materia numită *propolis*, o substanță resinósă, fórte tenace, móle pe caldurile cele marĭ, uscată și resistentă când este frigŭ Colórea sa variéză: este albă, gălbuie, roșcată și brună, adică cam négră; la gustŭ este amară, se topesce în alcoolŭ, în eterŭ și în terebentină. Odórea sa este aromatică, fórte plăcută.

Propolisulŭ se găsesce pe la tóte încheĭeturile uleĭelorŭ; cu dênsulŭ lipescŭ albinele capacele faguriloru și crĕpăturile știubeĭelorŭ. Ele adună acéstă substanță de pe muguriĭ de plopĭ și a altorŭ copacĭ. Hubert arŭ fi constatatŭ pentru întâia oră faptulŭ acesta.

(2) Astăḍĭ crescerea albinelorŭ s'a împuținatŭ afară din cale. Nu numaĭ că nu se esportéză miere și céră, dară pentru trebuințele nóstre aducemŭ céră din străinătate. Și cu tóte acestea s'arŭ putea cresce în proporțiune totŭ atâta albine ca în vremurile vechĭ.

VIII.

Comerciulŭ Valachieĭ și alŭ Moldoveĭ în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. — Ochire generală. — Vămile. — Posta. — Comerciulŭ de exportaţiune. — Comerciulŭ de importaţiune.

O ţéră atâtŭ de cu dărnicie înzestrată cu avuţiĭ firescĭ precum este România; o ţéră, care potrivitŭ cu timpulŭ, producea în abundenţă grâne, vinurĭ, céră, miere și alte producte, putea să aĭbă unŭ comerciŭ înfloritŭ și o industrie a sa. Așa ar fi fostŭ dacă avea fericirea să fie guvernată de ómenĭ cu dorinţă de înflorirea și mărirea eĭ; dacă nu ar fi fostŭ o pradă exploatată fără cruţare de ceĭ din întru și de către turcĭ și grecĭ de la Constantinopole. Precâtŭ timpŭ a ţinutŭ domnia pământénă, domniĭ, celŭ puţinŭ uniĭ dintre dênșiĭ, aveaŭ durere de ţéră și întru câtŭ le era cu putinţă lucraŭ pentru înflorirea patrieĭ; de îndată însă ce ambele principate căḑură sub domnia vitregă și neomenósă a grecilorŭ ţarigradenĭ, ambele ţérĭ fură reduse, după cum ḑice cu dreptŭ cuvêntŭ Raicevicĭ, la condiţiunea uneĭ ferme saŭ arendĭ pe care Pórta o vindea în fie-care anŭ aceluia, care da maĭ multŭ. Pentru flămêndiĭ de

fanarioţĭ ţĕrile nóstre deveniseră o mină de exploatatŭ, după cum fusese odinióră Peru pentru Spaniolĭ (1). Întrecêndu-se care maĭ de care să pună mâna pe dênsele, şi încredinţaţĭ că domnia lorŭ nu avea durată, eĭ nu cruţară nicĭ unŭ mijlocŭ pentru a slei tótă averea locuitorilorŭ şi a-ĭ reduce în sapă de lemnŭ.

Trăindŭ sub unŭ astŭ-felŭ de regimŭ nu póte fi mirare că ţĕrile atâtŭ de admirate de către străinĭ, să nu aĭbă nicĭ comerciŭ înfloritŭ, şi industria lorŭ să fiă mărginită numaĭ în cultivarea pământuluĭ şi economia vitelorŭ.

Şi apoĭ, după cum observéză cu multă dreptate Raicevicĭ, pentru ca comerciulŭ să pótă înflori, este de neapĕrată trebuinţă să se afle o clasă de mijlocŭ între proprietariĭ de pământŭ ceĭ avuţĭ şi între cultivatorĭ, şi ca acéstă clasă de mijlocŭ să fie cultivată şi doritóre de a se înavuţi prin comerciŭ. În Valachia şi Moldova pe timpulŭ acela se aflaŭ numaĭ douĕ semĭ de ómenĭ : de o parte boerĭ proprietarĭ şi călugărĭ, iară de alta ţĕranĭ, *atâtŭ uniĭ câtŭ şi alţiĭ sclavĭ aĭ unuĭ despotŭ, elŭ însuşĭ sclavŭ alŭ unuĭ tiranŭ.* (2)

Orĭ-cumŭ arŭ fi fostŭ, totuşĭ comerciulŭ putea să fiă maĭ înfloritŭ dacă românĭĭ arŭ fi pututŭ fi stăpânĭ pe productele lorŭ şi să le pótă vinde orĭ cuĭ şi orĭ când ĭ-ar fi povăţuitŭ interesulŭ. Nu era aşa

(1) *In somma la Valachia et Moldavia sono il vero Peru dei Greci*, observéză Raicevicĭ.

(2) Raicevicĭ, *Osservazioni storiche*, etc.

însă; guvernulŭ turcescŭ pretindea că tóte productele Valachieĭ și Moldoveĭ, vite și orĭ-ce alte victualiĭ, să fie păstrate pentru sine și pentru îndestularea Constantinopoluluĭ, plătindu-le cu prețulŭ care îĭ plăcea să fixeze (1). Din puținătatea comerciuluĭ nostru de exportațiune se vede, că maĭ tóte productele se expediaŭ la Constantinopole. Acésta se învederéză și din firmanele trimise de Pórtă către principiĭ celorŭ două țĕrĭ, în carĭ se repeta maĭ în totŭ anulŭ, că cele două principate eraŭ celarele Constantinopoleĭ.

Multŭ, puținŭ câtŭ era comerciulŭ nostru, se afla, după încredințarea luĭ Raicevicĭ, în mânile străinilorŭ, și cu osebire ale grecilorŭ veniți din Albania și Macedonia. Fórte probabilŭ, că între neguțătoriĭ acestia se aflaŭ mulțĭ arnăuțĭ și românĭ macedonenĭ. Afară de aceștia maĭ făceaŭ negoțŭ româniĭ din Transilvania, armenĭ și ebreĭ din Galiția.

Peyssonel ne spune, că pe timpulŭ seŭ Laziĭ din Trebizonda făceaŭ unŭ negoțŭ importantŭ cu țĕrile nóstre. În cele din urmă eĭ monopolizaseră maĭ totŭ comerciulŭ Moldoveĭ; și până într'atâtŭ se îndulciseră în câtŭ ajunseseră să se însóre și să se așede în diferite părțĭ ale principatuluĭ. «Acești străinĭ esercitaŭ cele maĭ crude vexațiunĭ asupra

(1) Mi s'a spusŭ de bĕtrânĭ că chiar în secululŭ acesta, pe la 1815, neguțătoriĭ turcĭ carĭ veniaŭ să cumpere vite de la târgurĭ, daŭ unŭ prețŭ pentru o vită și dacă țĕranulŭ nu consimția, turculŭ întindea o basma pe pământŭ, numera baniĭ și apoĭ pleca. Bietulŭ țĕranŭ de témă, era nevoitŭ să alerge prin târgŭ, după turcŭ și să-l dea vita cu prețulŭ ce ciutaculŭ de negustorŭ oferise.

poporului; ruinau pe țerani și pe târgoveți, îndatorându-i să ia bani de la dênșii cu camătă, luându-le la urmă bucatele cu prețurile, cari le plăceau lorŭ. Adese ori mergeau până la siluiri și la asasinatŭ. Suntŭ cam doue-deci de ani de când principele Constantinŭ Mavrocordatŭ vroindŭ să scuture jugulŭ impusŭ de acești cuceritori Moldoveĭ, se înțelese cu vestitulŭ Ali-Pașa-Hekim-Oglu, care era pe atunci, dacă nu mĕ înșelŭ, pașă la Vidinŭ saŭ la Babadagŭ. Reclamară împreună la Pórtă și dobêndiră ordine de a goni pe Lazi și a omorî pe vinovați, luându-le bunurile. Aceste ordine fură esecutate. Persecuțiunea lorŭ fu o imagine a Vesperelorŭ siciliane : fură tăiați în tóte părțile confiscându-li-se averile. Mi s'a încredințatŭ, că numai în Moldova aŭ peritŭ peste dece miĭ. Esemplulŭ acesta a făcutŭ să se îmblânzéscă ceĭ așezați în țéră, și pe comercianți să se supună la regulele ce li se impuseră» (1).

Același autorŭ observéză, că cele douĕ principate fiindŭ prada a douĕ saŭ treĭ familiĭ grece, acestea d'împreună cu principiĭ esploatéză pe toțĭ comercianțiĭ. Comercianțiĭ francesĭ, adaugă Peyssonel, nu se vorŭ putea aședa în aceste țerĭ de câtŭ numai atunci când se vorŭ înființa consulate, lucru, care n'ar conveni câtuși de puținŭ principilorŭ, fiindŭ-că n'arŭ puté să mai trateze pe comercianți după placulŭ lorŭ (2).

(1) Peyssonel, *Traité sur le commerce de la Mer noire.*

(2) Rusia și Austria trimiseră consulĭ în țéră la 1782. Austria se bucura de acestŭ dreptŭ mai dinainte; iară Rusia-lŭ dobêndi prin tractatulŭ de la Cainardgi.

Pe timpulŭ luĭ Peyssonel Giurgiu era celŭ d'întâiŭ portŭ alŭ Valachieĭ; acolo se încărcaŭ tóte mărfurile, carĭ eraŭ destinate pentru Marea négră, saŭ carĭ se urcaŭ în susulŭ fluviuluĭ cu destinaţiune pentru Germania. Totŭ în portulŭ Giurgiuluĭ se trăgeaŭ mărfurile, carĭ urmaŭ să trécă prin Varna spre a fi espediate la Constantinopole, precum şi acelea, carĭ sosiaŭ din Turcia şi din alte ţerĭ străine, venindŭ de la Constantinopole, Adrianopole şi de la târgurile, ce se făceaŭ la Selimna şi la Uzungiova.

În Moldova eraŭ reputate ca pieţe principale Iaşiĭ, Chişineulŭ, Huşiĭ, Orheiulŭ, Bacăulŭ, Bĕrladulŭ, Puchenii, Galaţulŭ ş.a. Galaţulŭ era portulŭ principalŭ. Mărfurile destinate pentru Moldova se descărcaŭ în mare parte în acestŭ portŭ, şi totŭ aci se încărcaŭ productele, carĭ veniaŭ din întrulŭ ţereĭ. Corăbiele nu ĭernaŭ în toţĭ anĭ în portulŭ Galaţuluĭ; se duceaŭ la Sulina, una din gurile Dunărĭĭ, unde se afla unŭ portŭ bunŭ.

În transacţiunile comerciale se întrebuinţa în ambele ţerĭ fórte multă monetă turcéscă sub forma de leĭ, care eraŭ jumătate de aramă şi jumătate de argintŭ. Pe lângă acésta circula încă sequiniĭ de Veneţia şi de Olanda, talerĭ imperialĭ şi de Polonia şi de Ragusa, realĭ de Spania şi ruble de Rusia. Raicevicĭ observéză, că de şi se afla multă monetă, totuşĭ nimenĭ nu se putea numi avutŭ, fiindŭ-că în cele din urmă toţĭ baniĭ intraŭ în casa principeluĭ şi a grecilorŭ seĭ, de unde

treceaŭ la Constantinopole, întorcêndu-se din noŭ prin mijlocirea negu̯ătorilorŭ, carĭ cumpĕraŭ provisiunĭ.

Cu privire la vămĭ Peyssonel ne spune că se aflaŭ în Valachia doue vămĭ, din cari una la Giurgiu și alta la Călărașĭ (1). La fie-care funcționaŭ doĭ vameșĭ, unŭ turcŭ și unŭ românŭ. Vameșiĭ turcĭ depindeaŭ de vameșulŭ de la Rusciucŭ. Obicĭnuitŭ taxele se plătĭaŭ la Rusciucŭ de unde se libera unŭ permisŭ pentru Giurgiu și Călărașĭ.

Taxele vamale ale Valachieĭ eraŭ fórte micĭ. În Turcia se percepeaŭ 3 la sută pentru pămêntenĭ și 4 la sută pentru rəíale. Franciĭ plătĭaŭ după stipulațiunile făcute în capitulațiunile încheiate cu Pórta.

Mărfurile se transportaŭ cu cheltuĭală puțină. De la Bucurescĭ până la Giurgiu, unŭ carŭ costa de la 3 până la 3 leĭ și jumătate vechĭ. Într'unŭ carŭ trasŭ de boĭ, de bivolĭ orĭ de caĭ se puneaŭ până la 2000 ocale greutate.

Poștă esista în ambele țerĭ, însă se întrebuința pentru transporturile oficiale și pentru serviciulŭ Porțiĭ și alŭ oficerilorŭ seĭ. Aceștia cu tóte că nu plătĭaŭ nicĭ-unŭ banŭ, la cea maĭ mică întârdiere se năpustĭaŭ cu ciomagulŭ pe căpitanĭ și pe surugiĭ. Principele era îndatoratŭ să înlesnĭască trăsurĭ și caĭ persónelorŭ de distincție. La asemenea

(1) Autorulŭ întrebuințézĕ cuvêntulŭ *Laun*, adăugêndŭ că este unŭ orășelŭ situatŭ pe Dunăre spre resăritŭ de Giurgiu în fața Silistreĭ.

ocasiĭ se întrebuințaŭ la fie-care poștă câte 70 și 80 de caĭ peste ceĭ fixațĭ, căcĭ fie-care servitorŭ cerea o trăsură pentru sine și alta pentru cuferile și șeile sale. Aceste greutățĭ se traduceaŭ în violențe și apĕsărĭ totŭ asupra nenorocițilorŭ țeranĭ, căcĭ principiĭ le luaŭ caĭ pe prețurĭ de nimicŭ.

Casele de poștă eraŭ aședate la distanță de patru ore unele de altele.

Pentru serviciulŭ oficialŭ se aflaŭ doue corpurĭ de curierĭ, unulŭ numitŭ *călărași*, care făcea călătoriile la Constantinopole, și altulŭ *lipcanĭ* întrebuințațĭ în întrulŭ țereĭ. Călărașiĭ eraŭ adese-orĭ jăfuițĭ în Turcia fiindŭ-că în multe rînduri duceaŭ giuvaeruri și baniĭ trimișĭ de principe.

Lipcanĭ specialĭ eraŭ însărcinațĭ să aducă scrisorile și gazetele de la fruntariĭ pentru principe, acesta fiindŭ îndatoratŭ să ție Pórta în curentŭ cu notițe politice. Pentru acestŭ sfârșitŭ eĭ aveaŭ odinióră unŭ anume agentŭ la Varsovia; iară maĭ la urmă se mărginiră a avé unŭ corespondentŭ în acestŭ orașŭ și altulŭ la Viena.

Comerciulŭ de esportațiune. — Potrivitŭ cu timpulŭ și cu populațiunea, țéra nóstră producea de ajunsŭ nu numaĭ pentru întêmpinarea trebuințelorŭ locale, dară și pentru esportațiune. Dacă ar fi fostŭ liberă negreșitŭ că putea să lucreze cu maĭ multe dintre Staturile Europeĭ; însă Pórta monopolizase comerciulŭ nostru de esportŭ: astŭfelŭ, că de voe, de nevoe trebuia să vindemŭ pentru Constantinopole.

Raicevicĭ ne spune, că în tótă primăvara veniaŭ în țéră grecĭ cu firmane turcescĭ ca să cumpere berbecĭ pentru Constantinopole. Grație acestorŭ firmane greciĭ țărigrădenĭ plătiaŭ marfa cu ce prețŭ voiaŭ. Nimenĭ nu îndrăsnia să li se împotrivéscă și principiĭ, cu tóte plângerile păstorilorŭ și negustătorilorŭ de vite, nu audĭaŭ nicĭ o tânguire. Acéstă nepăsare provenia din temerea, nu cum-va greciĭ să se plângă la Constantinopole făcêndŭ pe turcĭ să crédă că eĭ, domniĭ, arŭ fi nisce rebelĭ înțeleșĭ cu străiniĭ, ca să-ĭ lase să péră de fóme. O asemenea împrejurare putea să facă pe domnŭ ca să-și pérdă chiar tronulŭ.

Negustătoriĭ grecĭ ridicaŭ pe fie-care anŭ din țéră de la 500 până la 600 miĭ berbecĭ; ĭară turciĭ cumpĕraŭ fórte mulțĭ boĭ pentru trebuințele lorŭ.

Atâtŭ în Valachia câtŭ și în Moldova se strîngeaŭ cirezĭ însemnate de boĭ, vacĭ și capre, carĭ se tăiaŭ pe tómnă; carnea se ferbea până ce se alegea seulŭ pe d'asupra, care se strîngea și se punea în burdufĭ de pele de boŭ. Unŭ boŭ mare producea până la unŭ cântarŭ de seŭ. Măduva se ferbea deosebitŭ și se păstra în putinĭ. Una peste alta se tăiaŭ peste 80 de miĭ de boĭ și vacĭ în fie-care anŭ. Seulŭ se espedia în Turcia.

Unŭ altŭ soiŭ de negustătorĭ grecĭ și turcĭ numițĭ *Capanlĕĭ*, după numele târguluĭ, în care se vindeaŭ cu ridicata provisiunile la Constantinopole, veniaŭ cu scrisorĭ din partea mareluĭ Vizirŭ și cumpĕraŭ

untŭ, seŭ, brânză, céră, pastramă și alte producte, tóte acestea cu prețulŭ, care le plăcea.

Grânele eraŭ cumpĕrate cu sila, și prin urmare cu prețurĭ de nimicŭ de către Lazĭi din Trebisonda. Eĭ venĭaŭ véra cu corăbiĭ în porturile de la Galațĭ și de la Brăila unde li se aducea cerealele de către țeranĭ. Aceștia eraŭ fericiți dacă scăpaŭ cu carulŭ cu boĭ (1).

Cu tóte firmanele împĕrătescĭ și scrisorile viziriale, românĭi vindeaŭ pe apucate și pentru alte țerĭ. Din Moldova se esporta pentru Polonia până a 20 de miĭ caĭ pe fie-care anŭ. Vînzĕrile se făceaŭ la Moilovŭ pe marginea Nistruluĭ în Podolia. În acéstă localitate regele Prusieĭ avea oficerĭ însărcinați să cumpere caĭ. Împĕratulŭ Austrieĭ cumpĕra asemenea mulți caĭ pentru husarĭ plătindu-ĭ cu 13 până la 15 sechinĭ unulŭ.

Comerciulŭ cu boĭ era fórte întinsŭ în Moldova. Se esportaŭ fórte mulți în Polonia, în Prusia, în Germania, în Veneția și în Turcia. Greutatea de mijlocŭ a unuĭ boŭ varia între 200 și 250 de ocale și se vindea de la 10 până la 13 leĭ, iară vaca de la 8 până la 11 leĭ. Raicevicĭ ne spune că numaĭ armenĭi galițianĭ espediaŭ în Germania, și maĭ cu sémă la Breslaŭ 5.000 de boĭ grașĭ și 6.000 de vacĭ.

Din acelașĭ principatŭ se esporta pentru Constan-

(1) *Raicevicĭ* spune că acești Lazĭ, eraŭ toți ĭaniceri și cea maĭ insolentă canalie, ce-și póte cineva închipui; se lăudaŭ cu prada și cu asasinatulŭ. Lazĭi vinŭ și astă-dĭ în Dobrogea, unde se îndeletnicescŭ în specialŭ cu cultura tutunuluĭ.

tinopole și Rumelia fórte mulți berbecĭ. Greutatea de mijlocŭ a unuĭ berbece era de la 18 până la 20 de ocale și se vindea cu 50 până la 60 de parale.

Comerciulŭ cu carne sărată, adică cu pastramă de vacă, de óie și de capră era fórte importantŭ și se făcea pe tótă întinderea mărĭĭ negre. Unŭ neguțătorŭ francesŭ anume Linchou proiectase să întreprindă unŭ asemenea comerciŭ cu Francia; însă decapitarea fratelŭĭ sĕŭ la Constantinopole la 1760, a contribuitŭ să-lŭ facă să părăséscă proiectulŭ ce făcuse.

După Peyssonel céra era articululŭ de comerciŭ celŭ maĭ importantŭ pentru ambele principate. Elŭ ne spune, că se producea cătățimĭ imense de céră escelentă. Céra de Moldova era superióră celeĭ de Valachia. Ocaua se vindea cu 40 până la 45 de parale. Numaĭ greciĭ așeḍațĭ în Iași saŭ în Viena cumpĕraŭ anualŭ până la 50 de miĭ de ocale.

Mierea de Moldova, albă și lesne de lucratŭ, era preferită celeĭ de Valachia și se vindea cântarulŭ cu 5 și jumătate până la 6 leĭ.

Untulŭ de Moldova era privitŭ ca celŭ maĭ delicatŭ din totŭ imperiulŭ otomanŭ; celŭ din Valachia era maĭ de rîndŭ. Ocaua de untŭ se vindea prin sate cu 8 parale ĭară prin têrgurĭ cu 10 parale.

Valachia produceá o cătățime prodigiósă de seŭ de capră, care se amesteca cu celŭ de óie și de boŭ și se vindea cu 7 până la 8 parale ocaua.

Lâna de Valachia era fórte căutată și se prefera celeĭ de Moldova. Lâna albă trecea maĭ cu sémă

în Germania, iară cea négră în Rumelia. Ocaua de lână se vindea cu 9 până la 10 parale. Lâna de Moldova parte se întrebuința pe locŭ, iară parte se esporta în Rumelia pentru fabricarea abalelĭ, a zeghilorŭ și a păturilorŭ.

Peile de boŭ de Moldova eraŭ maĭ căutate de câtŭ cele din Valachia; una trăgea până la 40 de ocale și se vindea cu 3 și jumătate până la 4 leĭ; ĭară cele de Valachia, carĭ trăgeaŭ una de la 25 până la 30 de ocale se vindeaŭ cu $2^3/_4$ până la 3 leĭ bucata.

Blănăria de Moldova, și maĭ cu sémă vulpile, era privită ca superióră celeĭ de Valachia. O pele de vulpe se vindea cu 45 până la 50 de parale.

Cânepă și inŭ se producea de ajunsŭ în ambele principate. Inulŭ de Valachia era inferiorŭ celuĭ din Moldova; fața sa era maĭ închisă și firulŭ maĭ scurtŭ. Se esporta fórte multŭ în Rumelia și se vindea cu 7 până la 8 parale ocaua, iară cânepa cu 4 până la 5 parale.

Tutunŭ se producea în cătățime fórte mare și se vindea cu 8 aspri ocaua.

După Peyssonel Valachia era unŭ isvorŭ nesecabilŭ de grâne, grâŭ, orzŭ și secară. Esportațiunea era oprită și se espedia numaĭ la Constantinopole. Chila de grâŭ de 120 ocale se vindea cu 60 parale; iară chila mică de orzŭ, 48 de ocale, se vindea cu 18 până la 20 de parale.

Moldova era totŭ atâtŭ de roditóre în grâne, cu deosebire, că grâulŭ ce producea era maĭ frumosŭ.

Chila de 275 ocale se vindea cu 2 leĭ și jumătate.

Tóte vinurile bune se cumpĕraŭ de neguțătorĭ grecĭ, carĭ le duceaŭ la Moscova unde eraŭ așeḍațĭ. Ocaua de vinŭ costa o para.

Unŭ articulŭ de comerciŭ îndestulŭ de căutatŭ eraŭ peile de ĭepure. Ebreiĭ de la Brodi cumpĕraŭ în totŭ anulŭ 200 de miĭ de bucățĭ, carĭ se vindeaŭ cu 50 leĭ suta (1).

Sare se esporta, maĭ cu sémă din Valachia, în cătățimĭ fórte marĭ pentru Constantinopole și alte părțĭ ale Turcieĭ. La gura ocniĭ se vindea cu 40 de aspri grămada de 100 până la 110 ocale.

În Moldova se scotea o cătățime imensă de păcură, care eșia din pămêntŭ și se vindea pe locŭ cu 100 până la 110 parale quintalulŭ.

Din pădurile Moldoveĭ de la Rezina, de la Vasluiŭ și altele se esploata o mare cătățime de lemne de construcțiune, carĭ se duceaŭ la Galațĭ unde se maĭ aflaŭ multe ateliere de construcțiunĭ. Vasele construite în acestŭ portŭ eraŭ destinate pentru navigațiunea pe marea négră și pe Dunăre. La Galațĭ s'a încredințatŭ luĭ Peyssonel, că catarturile din Moldova eraŭ de aceeașĭ calitate ca cele maĭ bune din Europa de la nordŭ.

Comerciulŭ de importațiune. — Vorbindŭ despre mărfurile introduse din țerile străine în Valachia și Moldova, Raicevicĭ se rostesce în modulŭ următorŭ: «Orĭ ce luxŭ aparentŭ fiindŭ opritŭ supușilorŭ ne-

(1) *Brodi*, orașŭ în Galiția la 58 chilometri de Lemberg.

musulmanĭ în Turcia, grecĭ principĭ și patronĭ a Valachieĭ și Moldoveĭ, aflându-se în libertate s'aŭ abandonatŭ celuĭ maĭ stravagantŭ și costisitorŭ luxŭ, ce se póte închipui, întrecêndŭ întru acésta și pe turcĭ ceĭ marĭ din Constantinopole. Femeile, maĭ cu sémă, se îmbracă cu blănărĭ suprafine, cu stofe de India brodate și cu firărie europeană. Acestŭ luxŭ a fostŭ firesce imitatŭ dă cătră românĭ și adesea întrecutŭ, astŭ-felŭ, că dă ocasiune neguțătorilorŭ să întroducă multe felurĭ de mărfurĭ. Din Rusia se aducŭ regulatŭ în tótă primăvara blanele cele maĭ prețióse precum samurĭ, vulpĭ, zibeline, hermine.

«Grecĭ aducŭ din Constantinopole tóte stofele și muselinele de India și de Alepŭ și țesĕturile cu aurŭ de Scio (1), pe lângă alte multe obiecte maĭ micĭ lucrate în acelŭ orașŭ. Alțiĭ grecĭ se ducŭ de douĕ orĭ pe anŭ la têrgurile din Lipsca și din Viena de unde aducŭ pe uscatŭ o cătățime mare de postavurĭ fine de totŭ felulŭ, stofe imprimate, firărie și broderiĭ de Viena, obiecte de ferŭ din Stiria, chârtie de Veneția, drogărie, zachărŭ rafinatŭ de la Fiume, cafea de America, plumbŭ, cositorŭ, ș. a.; quincailerie de Niuremberg, Viena, Francia și din Englitera; giuvaeruri multe, mărgăritare, ornice și alte obiecte de aurŭ și de argintŭ. În sfîrșitŭ tóte productele, carĭ esŭ din principate pentru creștinătate suntŭ schimbate cu maĭ susŭ numitele manufacturĭ.

(1) *Scio* saŭ *Chio*, insulă în Archipelagŭ în vecinătatea Anatolieĭ.

«O companie de românĭ transilvanĭ și bulgarĭ aședată la Brașovŭ, fabricéză multe articule de rîndŭ întrebuințate de poporŭ, pentru care traficŭ se întrebuințéză 5000 poverĭ de calŭ. Acéstă companiă se bucură de diferite privilegiurĭ, ce i s'aŭ acordatŭ de vechiĭ principĭ, însă care nu s'aŭ manținutŭ în întregimea lorŭ de către ceĭ de astădĭ.

«Din cele espuse s'arŭ păré, că mulțĭ neguțătorĭ s'aŭ înavuțitŭ din comerciŭ; însă maĭ nicĭ unulŭ nu se póte numi avutŭ din causa reuluĭ și nenorocituluĭ guvernŭ, care tiraniséză pe tótă lumea. Ca să-șĭ întîmpine multele cheltuelĭ, ce trebue să facă la Constantinopole; pentru a-șĭ plăti datoriele și a-șĭ face tóte capriciele, principiĭ luaŭ banĭ cu dobêndĭ marĭ și ipotecaŭ veniturile capitațiuneĭ, salinelorŭ și vămilorŭ. Dacă în intervalŭ cădea unŭ principe, celŭ care venĭa după dênsulŭ 'șĭ însușĭa veniturile și neguțătoriĭ perdeaŭ baniĭ dațĭ cu împrumutŭ. Acésta a făcutŭ că toțĭ neguțătoriĭ aŭ căḑutŭ în falimentŭ și aŭ făcutŭ să pérḑă banĭ mulțĭ comercianțiĭ din Lipsca, carĭ le făcuseră creditŭ dându-le mărfurĭ».

Peyssonel, care intră în maĭ multe amĕnunte asupra comerciuluĭ de importațiune, ne spune, că în ambele principate se puteaŭ desface totŭ felulŭ de mărfurĭ; că neguțătoriĭ din Rusciucŭ reușiseră să pună mâna maĭ pe totŭ comerciulŭ Valachieĭ. Eĭ se aprovisionaŭ cu mărfurile trebuincióse la Constantinopole, la Adrianopole și la târgurile de la Selimna și Uzungiova. De abia câțĭ-va comercianțĭ

românĭ cumpĕraŭ mărfurĭ de Europa la târgurile de la Lipsca, de la Danțigŭ și din Viena. Iată cari eraŭ, după scriitorulŭ francesŭ, principalele obiecte importate :

«*Postavurĭ.* — Postavurile nóstre londrine de a doua mână se vîndŭ în Valachia, însă nu în cătățime mare. Postavurile de Lipsca și de Polonia, precum și acelea, carĭ se fabricézĕ în țĕră le facŭ mare concurență ; cu tóte acestea se vîndŭ obicĭnuitŭ 100 până la 110 parale cotulŭ. Postavurile cele maĭ stimate suntŭ cele numite postavurĭ de Lipsca, carĭ se aducŭ de la târgulŭ, ce se face în acestŭ orașŭ, și carĭ suntŭ, după cum credŭ eŭ, postavurĭ fabricate în Brabantŭ. Suntŭ de diferite calităț și de deosebite prețurĭ, de la $3^1/_2$ până la 5 și chiar 6 leĭ cotulŭ pentru cele colorate cu cochenilă.

«Se fabricézĕ asemenea în Valachia o mare cătățime de postavŭ de calitate fórte ordinară, asemenea cu cele numite la noĭ *pinchinas;* de abia aŭ o lățime de unŭ cotŭ și se vîndŭ cu 20 până la 26 parale cotulŭ. S'arŭ puté întroduce postavurile nóstre de Elbeuf, de Sedan și de Abbeville, carĭ ar puté ruina pe cele de Lipsca dacă s'arŭ aședa francesĭ în localitate. Postavurile francese vinŭ în Valachia prin Constantinopole, Adrianopole și de la târgulŭ din Selimna.

«*Stofe de Francia, de Veneția și de Scio.* — Stofele nóstre de Lyon se vîndŭ în cătățime în destulŭ de mare și cu prețŭ bunŭ în Valachia. Am vĕdutŭ la Bucurescĭ dintre cele maĭ bogate, în hanurĭ și ma-

gazii. Preţurile suntŭ fórte marĭ fiind-că aducêndu-se de la têrgulŭ de la Lipsca, chieltuelile de transportŭ şi de vamă, ce trebue să plătéscă până ce ajungŭ la Bucurescĭ suntŭ fórte marĭ.

«Se desface órecare cătăţime de stofe de Veneţia, numite în ţéră *bella coses;* acestea suntŭ unŭ felŭ de stofe cu florĭ şi nuanţate cu puţinŭ aurŭ şi argintŭ. Se debitéză şi damascueste precum şi totŭ felulŭ de stofe de Scio.

«*Fireturĭ.* — Fireturile de Polonia se caută maĭ multŭ fiindŭ-că suntŭ maĭ eftine. Cele maĭ multe galóne suntŭ unite, fără şevróne şi în formă de muschetare lucrate. Suntŭ uşóre şi de calitate rea. În cătăţime mare se vîndŭ 180 leĭ ocaua firulŭ de argintŭ şi 200 leĭ firulŭ de aurŭ. Se aducŭ de la Lipsca şi fireturĭ francese însă suntŭ fórte scumpe; cu tóte acestea li se recunósce superioritatea. Se vîndŭ cătăţimĭ marĭ de firŭ de aurŭ şi de argintŭ din Polonia, cu 12 până la 13 parale dramulŭ.

«*Cameloturĭ.* — Cameloturile de Francia se bucură de mare favóre; se vîndŭ cele unite ca şi cele vĕrgate, de la 30 până la 35 parale cotulŭ; se aducŭ de la Constantinopole.

«*Tincturĭ.* — Tincturile saŭ boĭelele se aducŭ din Constantinopole, Andrianopole şi de la târgurile din Rumelia, câte o dată şi de la Danţigŭ. Nu se consumă multe substanţe tinctoriale, însă se vîndŭ cu preţŭ bunŭ. Indigo se plătesce 13 până la 14 leĭ ocaua, şi chiar 20 leĭ când se caută. Cochenila se

vinde cu 25 leĭ ocaua, și lemnulŭ de tinctură (roșu) 20 leĭ quintalulŭ.

«*Coloniale.* — Colonialele precum cuișóră, scorțișóră, muscadă, piperŭ, gingembru se aducŭ prin Dantigŭ și se vîndŭ cu prețurĭ bune. Piperulŭ se vinde obicĭnuitŭ 60 de parale ocaua și gingembrulŭ albŭ 40 de parale ocaua.

«*Metale.* — Se aduce cositorŭ și plumbŭ de la Constantinopole, de la Andrianopole și de la têrgulŭ din Selimna. Cositorulŭ se vinde obicĭnuitŭ 90 până la 100 parale ocaua ca sarea amoniacŭ (țiperigŭ); plumbulŭ costă 13 până la 14 parale ocaua. Mercurulŭ și oțelulŭ se aducŭ din Germania pe Dunăre; celŭ d'întâiŭ se vinde 15 leĭ ocaua și celŭ-l-altŭ 20 leĭ quintalulŭ.

«Se importéză asemenea o mare cătățime de cóse din Germania».

Simpla enumerațiune a luĭ Peyssonel ne dovedesce că luxulŭ era pe timpurile acelea totŭ atâtŭ de lățitŭ ca și astă-dĭ. Și acéstă vĕtămătóre aplecare ca și altele multe, le datorimŭ, după chiar încredințarea nepărtinitorilorŭ scriitorĭ străinĭ, totŭ fanarioțilorŭ.

IX.

Dările. — Percepţiunea dărilorŭ. — Veniturile şi chieltuielile în Valachia şi Moldova.

Veniturile Valachieĭ şi Moldoveĭ proveniaŭ, amŭ puté ḑice, dintr'unŭ singurŭ isvorŭ : dările de totŭ felulŭ impuse asupra ţĕranilorŭ. Şi în adevĕrŭ, din 3,550,000 leĭ suma totală a veniturilorŭ Valachieĭ în 1782, se lua numaĭ din capitaţiunea ţĕranilorŭ 2,200,000, iară restulŭ din darea mazîlilorŭ şi a comercianţilorŭ, din darea românilorŭ emigraţĭ din Transilvania, din saline, vămĭ, oĭeritŭ, dijmăritŭ şi vinăritŭ, maĭ tóte dărĭ, carĭ cădeaŭ totŭ asupra ţĕranilorŭ.

După cum ne spune Raĭcevicĭ, diferitele imposite eraŭ date prin licitaţiune în fie-care anŭ, preferindu-se acela, care da maĭ multŭ. Arendatorele era îndatoratŭ să plătéscă îndată o parte din arendă şi rĕmăşiţa maĭ la urmă. Odată cu contractulŭ la mână, arendatorele făcea tóte vexaţiunile şi înşelătoriile putincióse pentru ca să pótă încasa câtŭ maĭ multŭ.

În Moldova se plătĭa capitaţiunea maĭ în fie-care lună ; iară în Valachia la sfertŭ, adică la fie-care

treĭ lunĭ. În acestŭ principatŭ dările se repărțiaŭ maĭ multŭ asupra satelorŭ de cătŭ asupra individilorŭ. Astŭ-felŭ, după exemplulŭ datŭ de Raicevicĭ, unŭ satŭ de 100 case este taxatŭ 400 leĭ; ispravniculŭ, după ce primĭa lista de la Tesaurŭ, pornĭa ómenĭ ca să strîngă baniĭ. Se puteá întêmpla, ca satulŭ să aĭbă case maĭ multe saŭ maĭ puține; în casulŭ d'întâiŭ, țĕraniĭ se întrunĭaŭ și făceaŭ repartițiune între dênșiĭ, păstrândŭ celŭ maĭ mare secretŭ. În casulŭ alŭ douilea, părcălabulŭ acela, care strîngea dările, făcea arătare cerêndŭ micșorarea dăriĭ. La întêmplare, ca cererea să nu fi fostŭ ținută în sémă, satulŭ se spărgea și locuitoriĭ treceaŭ în altŭ satŭ vecinŭ, saŭ se duceaŭ să se încorporeze cu sate din alte județe.

Vorbindŭ despre dărĭ Raicevicĭ ḑice câte-va cuvinte asupra populațiuneĭ. Elŭ ne spune că, după câtŭ a pututŭ calcula, populațiunea ambelorŭ Principate se urca la unŭ milionŭ de locuitorĭ, și adaugă că «în raportŭ cu întinderea celorŭ douĕ principate, cu fertilitatea cea mare a pămêntuluĭ și cu varietatea productelorŭ, populațiunea este prea mică; s'ar puté îndoi și maĭ multŭ chiar fără témă că ĭ-ar lipsi subsistența.» (1)

Acelașŭ autorŭ arată că sub domnia principeluĭ Ipsilanti în Valahia venĭaŭ și se așeḑaŭ mulțĭ bulgarĭ de dincolo de Dunăre. Pórta reclama contra

(1) Pe teritoriulŭ Românieĭ potŭ trăi maĭ bine de 12 milióne locuitorĭ când agricultura ar ajunge la starea de înflorire în care se află în alte țĕrĭ.

acesteĭ emigrațiunĭ a bulgarilorŭ, însă fără să dobândéscă vre-unŭ resultatŭ.

Nu eraŭ de ajunsŭ dările puse asupra țĕranilorŭ; Pórta cerea din timpŭ în timpŭ, dărĭ extraordinare în banĭ saŭ producte. În asemenea împrejurare se impunea o dare excepțională la care contribuiaŭ chiar nobiliĭ și mônăstirile de călugărĭ.

Dările cele marĭ, lipsa de siguranță, asupririle nesfîrșite din afară și din întru facŭ pe Raicevicĭ să constate, că metalele prețióse eraŭ privite în Principate ca suprema avuție. Învĕțatulŭ economistŭ cu acéstă ocasiune face următórea reflecțiune, care pare a fi scrisă de ĭerĭ : «Adevĕratele mine suntŭ câmpiĭ întinse pentru semĕnatŭ și pentru păsciunarea vitelorŭ, păduri cu rîurĭ și cu lacurĭ în vecinătate. Vitele suntŭ, după părerea mea, maĭ folositóre omuluĭ de câtŭ aurulŭ și giuvaerele și voiŭ privi ca fericită țéra unde se află pămêntŭ în abundență și maĭ multŭ de câtŭ trebuesce populațiunĭĭ. Omulŭ proprietarŭ 'șĭ iubesce patria, se înmulțesce cu înlesnire, lucréză cu plăcere și, dacă este trebuință, ia armele și devine soldatŭ excelentŭ pentru a-șĭ apĕra proprietatea sa.» (1)

(1) In trécĕtŭ Raicevicĭ ḑice câte-va cuvinte asupra românilorŭ din Transilvania. Observațiunile sale fiindŭ fórte juste, cerŭ voe a le reproduce :

«Româniĭ din Transilvania suntŭ de aceeașĭ rasă ca celĭ din cele douĕ provincie; aŭ aceeașĭ religiune, aceeașĭ vorbire aceleașĭ costume. Aceștia aŭ fostŭ asupriță de cuceritoriĭ ungurĭ precum celĭ-l'alțĭ de turcĭ și de grecĭ, încă și maĭ rĕŭ; și probă este că în legiuirile ungaro-transilvane suntŭ legĭ, carĭ punŭ pe românĭ în rîndulŭ vitelorŭ; și-mĭ pare rĕŭ, că nu am cu mine cartea pentru a cita pe

Acum pentru a ne face o ideă justă despre starea financielorŭ celorŭ doue ţĕrĭ pe la 1780 voiŭ reproduce după Raicevicĭ tabela veniturilorŭ şi a cheltuelelorŭ în Valachia şi Moldova dimpreună cu observaţiunile ce face autorulŭ asupră-le.

Valachia.

Veniturile acestuĭ principatŭ în anulŭ 1782 se compuneaŭ din :

	Leĭ vechĭ
Capitaţiunea ţĕranilorŭ	2.200,000
Darea mazîlilorŭ, unŭ felŭ de gentilómenĭ de ţĕră, şi a comercianţilorŭ.	200,000
Darea românilorŭ emigraţĭ din Transilvania, carĭ suntŭ ca la 13 miĭ familiĭ, şi plătescŭ maĭ puţinŭ de câtŭ pământeniĭ	140,000
Salinele date în arendă.	300,000
Vămile date în arendă	200,000
Oĭeritulŭ, saŭ darea, ce se plătesce pentru păşunarea vitelorŭ	280,000
Dijmăritulŭ, saŭ darea asupra albinelorŭ . .	70,000
Vinăritulŭ, saŭ darea asupra vinuluĭ . . .	60,000
Veniturile principeseĭ.	40,000
Dare asupra tutunuluĭ, asupra săriĭ, care se vinde cu de amĕnuntulŭ, fumăritulŭ şi alte micĭ contribuţiunĭ ale oraşuluĭ Bucurescĭ .	60,000
Suma totală . .	3.550,000

largŭ acestŭ monumentŭ de barbariă. Nemuritórea Maria Teresa a formatŭ în Transilvania doue regimente de românĭ, pe carĭ ĭ-aŭ rĕscumpĕratŭ de la baronĭ cărora aparţineaŭ. În celŭ din urmă resbelŭ cu Bavaria, după însăşĭ mărturisirea întregeĭ armate imperiale, aceste regimente s'aŭ luptatŭ cu multŭ curagiŭ.»

În anulŭ 1767 veniturile se compuneaŭ din :

	Leĭ vechĭ
Capitaţiunea ţĕranilorŭ	1.310,000
Daruri făcute la sosirea principeluĭ	150,000
Capitaţiunea mazililorŭ şi neguţătorilorŭ . .	100,000
Oĭeritulŭ	225,000
Dijmăritulŭ	65,000
Vinăritulŭ	75,000
Salinele	150,000
Vămile cu dările oraşuluĭ	100,000
Suma totală	2.175,000

Din comparaţiunea veniturilorŭ între aniĭ 1767 şi 1782, reese că ceĭ din urmă principĭ căştigaŭ aprópe unŭ milionŭ şi jumătate leĭ maĭ multŭ de câtŭ ceĭ din trecutŭ.

Altă-dată era stabilitŭ că Principatele se daŭ pentru treĭ aniĭ, şi trebuia ca Principiĭ să-şĭ dobêndéscă confirmaţiunea în fie-care anŭ, printr'unŭ firmanŭ, care i costa :

	Leĭ vechĭ
Cheluelĭ pentru dobêndirea firmanuluĭ . . .	750,000
Tributulŭ ordinarŭ	300,000
Darŭ pentru *Bairamŭ*	60,000
Spesele, carĭ se facŭ la Constantinopole cu agenţiĭ şi protectoriĭ	250,000
Spesele principatuluĭ	500,000
Suma	1.860,000

Prisosulŭ până la suma totală a veniturilorŭ era în beneficiulŭ principeluĭ, dacă era omŭ dibaciŭ şi stăpânŭ pe sine; însă, în generalŭ, acestŭ prisosŭ era risipitŭ de miniştriĭ seĭ şi de agenţiĭ din Con-

stantinopole, cari-i procuraseră Principatulŭ și stăruiaŭ pentru a-lŭ menținé pe scaunŭ.

În totŭ casulŭ sub diferite preteste Pórta, ministriĭ seĭ și Grecii din Constantinopole trăgeaŭ din Valachia aceleașĭ venituri ca și în trecutŭ, de și în timpulŭ lui Alexandru Ipsilanti ceruse maĭ puține dări. Cu tóte acestea rĕmânea în fiă care anŭ principeluĭ unŭ milionŭ de leĭ.

Moldova.

Veniturile acestuĭ principatŭ în 1785 eraŭ :

	Leĭ.
Capitațiunea țĕranilorŭ	1.775,000
Darea mazîlilorŭ	25,000
Decimea saŭ darea asupra albinelorŭ . . .	120,000
Dare asupra vinuluĭ	200,000
Dare asupra vitelorŭ	170,000
Salinele	300,000
Vămile	200,000
Dări maĭ micĭ și contribuțiunile Iașuluĭ. . .	50,000
Suma	2.840,000

Veniturile aŭ crescutŭ ca și în Valachia după cum se póte observa dintr'unŭ statŭ alŭ veniturilorŭ estrasŭ din registrele cancelarieĭ din Iașĭ și cuprinsŭ într'unŭ memoriŭ înfățișatŭ de către deputațiĭ Moldoveĭ împĕrăteseĭ Rusieĭ în anulŭ 1770. Ĭată cuprinsulŭ acestuĭ statŭ de venituri :

	Leĭ vechĭ.
Capitațiunea țĕranilorŭ	984,000
Dare asupra albinelorŭ și mascurilorŭ . . .	74,078
Dare asupra vitelorŭ.	74,012
Transportŭ	1.132,090

	Leĭ vechĭ
Raportŭ.	1.132,090
Dare asupra vinuluĭ de care suntŭ scutiţĭ nobiliĭ şi clerulŭ înaltŭ	106,110
Vămile după tarifŭ	87,500
Dare asupra sărieĭ	25,000
Contribuţiunile tartarilorŭ, carĭ ocupă pământurile în Moldova	8,600
Dărĭ de la alţĭ străinĭ	9,250
Suma	1.368,550

Din aceleaşĭ registre s'a estrasŭ şi statulŭ următorŭ, în care se cuprindŭ cheltuelile principatuluĭ Moldoveĭ la aceeaşĭ epocă, şi care va da o idee despre sistema aceluĭ guvernŭ.

	Leĭ.
Tributulŭ cătră Marele Seniorŭ	65,000
Darŭ pentru *Bairamŭ*	60,000
1. Reşedinteluĭ Hanuluĭ tartarilorŭ. . . .	9,200
2. Spese secrete făcute la Constantinopole .	250,000
3. Dobênda banilorŭ luaţĭ cu împrumutŭ de principe la urcarea sa pe tronŭ . . .	68,620
4. Mareluĭ Vizirŭ	13,608
5. Provisiunĭ date fortereţeĭ de la Chotinŭ .	16,200
6. Hanuluĭ tartarilorŭ şi paşilorŭ vecinĭ . .	45,000
7. Paşilorŭ, carĭ trecŭ prin Moldova . . .	32,600
8. Oficerilorŭ turcĭ trecătorĭ	80,000
9. Amicilorŭ principeluĭ la Constantinopole, şi văduvelorŭ acelora, carĭ aŭ servitŭ Moldova.	65,000
10. Turcilorŭ, carĭ se găsescŭ în Iaşĭ cu ocasiunea serbătorilorŭ Ramasanuluĭ şi Bairamuluĭ	4,250
11. Principeluĭ la sosire şi la plecare . . .	12,000
12. Pentru întreţinerea caseĭ turcilorŭ străinĭ.	2,000
Transportŭ.	723,478

	Leĭ vechĭ
Raportŭ	723,478
13. Pânză pentru baniĭ, carĭ se trimitŭ la Constantinopole	405
14. Curierilorŭ, carĭ mergŭ la Constantinopole	3,850
15. Curierilorŭ trimiș̆ĭ în țerile străine . . .	12,400
16. Curierilorŭ din provincie	7,600
17. Pentru caĭ de poștă și surugiĭ	20,000
18. Pentru gazete și alte foĭ publice din Viena și Polonia	2,390
19. Pentru curieriĭ estraordinarĭ la Constantinopole	12,750
20. Asemenea pentru țerile străine	4,300
21. Pentru caftanurile, cu carĭ principiĭ onoră pe particulariĭ cărora le daŭ funcțiunĭ .	5,800
22. Gratificațiunĭ la diferiț̆ĭ particularĭ . . .	56,000
23. Pentru chârtiă, céră ș. a. secretaruluĭ grecŭ.	480
24. Pentru secretaria turcéscă	960
25. Pentru vinurile și licorile meseĭ principeluĭ și darurile trimise la Constantinopole .	5,100
26. Pentru întreținerea palatuluĭ și hrana guardilorŭ seĭ.	36,000
27. Pentru încălțămintea servitorilorŭ principeluĭ	4,000
28. Pentru bucătărie.	21,000
29. Pentru grajdurĭ	15,600
30. Pentru întreținerea servitorilorŭ	12,000
31. Pentru uniformele a 200 ómenĭ și 14 oficerĭ aĭ comandeĭ hatmanuluĭ.	1,270
32. Gratificațiunea la diferite persóne la Pascĭ și la Nascere	30,000
33. Pentru preoț̆ĭ și învĕț̆ătorĭ, carĭ vinŭ să feliciteze pe principe la serbătorĭ. . .	4,200
34. Mile la veduve și la orfanĭ	12,000
Transportŭ. . . .	991,583

	Leĭ vechĭ
Raportŭ	991,583
35. Salariulŭ preoțilorŭ palatuluĭ și întreținerea capelelorŭ	1,670
36. Daruriĭ cu ocasiunea botezuluĭ și căsătoria particularilorŭ, la care a asistatŭ principele și principesa	6,000
37. Cultura viilorŭ Curțiĭ	520
38. Pentru chârtiă, luminăriĭ ale cancelarieĭ . .	720
39. Pentru întreținerea vre-uneĭ persóne nobile atașată pe lângă Curte	3,300
40. Turcilorŭ, carĭ suntŭ în serviciulŭ principeluĭ	31,800
41. Trupeĭ naționale	71,520
42. Levantinilorŭ, trupă străină	20,305
43. Musiceĭ turce, în care se cuprindŭ și 200 soldațiĭ cu oficeriĭ lorŭ	14.244
Suma	1,141,662

Spesele principeseĭ.

Pentru vestmintele principeseĭ și ale Curțiĭ sale.	22,908
Pentru uleiŭ și tămâiă, ce se consuméză în bisericile unde suntŭ îngropațiĭ principiĭ . .	6,000
Pentru sĕrbătorile principeluĭ	3,000
Mile împărțite de principesă	6 500
Suma	38,408

Chieltuelile principatuluĭ Valachieĭ aŭ fostŭ maĭ aceleași ca ale Moldoveĭ, în timpŭ de treĭ-spre-ḑece anĭ de pace; unele s'aŭ sporitŭ în proporțiune cu crescerea veniturilorŭ. Chieltuelele interne ale principatuluĭ în timpulŭ principeluĭ Ipsilanti se urcaseră la 750,000 leĭ.

Cu privire la veniturile Moldoveĭ, Dimitrie Cantemirŭ ne-a lăsatŭ în preţiósa sa Descriere a acestuĭ principatŭ unŭ capitulŭ fórte interesantŭ întitulatŭ: *Pentru veniturile cele vechĭ şi cele de acumŭ ale Moldoveĭ.* Până a nu intra în amĕnunte relative la veniturĭ, învĕţatulŭ scriitorŭ resumă în câte-va pagine originea proprietăţilorŭ marĭ din Moldova, şi prin urmare a veniturilorŭ, ce trăgeaŭ boeriĭ dintr'însele. Plecândŭ de la obârşiă Cantemirŭ ḑice:

«Cum că Moldova, după descălecarea luĭ Dragoşŭ a fostŭ moşie moştenitóre, numaĭ câte la unŭ Domnŭ singurŭ, arată destulŭ de luminatŭ atâtŭ chronografiile nóstre, câtŭ şi hrisóvele Domnilorŭ celorŭ vechĭ. Căcĭ locuitoriĭ ceĭ noĭ aĭ Moldoveĭ nu aŭ pututŭ să-şĭ alégă moşiile anume şi să le ia în stăpânire, ci dupre vitejia fiesce-căruia le-aŭ datŭ Domniĭ boeriĭ, dăruindu-le şi sate şi moşiĭ. Şi adevĕrulŭ priciniĭ acesteĭa ilŭ întărescŭ tóte hrisóvele némurilorŭ celorŭ vechĭ din Moldova, carĭ le aŭ pentru stăpânirea satelorŭ şi ale moşiilorŭ lorŭ, dintre carĭ se vede că suntŭ numaĭ daniĭ, pentru care aŭ să mulţuméscă dărnicieĭ Domnilorŭ.»

Pentru a susţiné maĭ cu tăriă ḑisele sale, Cantemirŭ reproduce următorulŭ hrisovŭ datŭ de Ştefanŭ Voevodŭ celŭ Mare, luĭ Teodorŭ Cantemirŭ strămoşulŭ scriitoruluĭ nostru:

«Fiindŭ-că Teodorŭ Cantemirŭ, părcalabulŭ de la Chilia, şi de la Smilŭ, s'aŭ arătatŭ întru apĕrarea acestorŭ cetăţĭ ca o slugă credinciósă şi ca unŭ ostaşŭ vitézŭ alŭ crucĭĭ luĭ Christosŭ împotriva

năvălirilorŭ turcescĭ și tătărăscĭ. Însă pe urmă, cu voia luĭ Dumnedeŭ, pustiindŭ și luându Turciĭ tóte locurile acestea, și elŭ prin puterea lorŭ fiindŭ silitŭ ca să-șĭ părăséscă moșiile părintescĭ, carĭ aŭ fostŭ dăruite moșuluĭ și strămoșuluĭ sĕŭ de Domniĭ, carĭ aŭ fostŭ maĭ înainte de noĭ, pentru slujbele lorŭ cele credincióse, pentru aceea din milă și din dragoste creștinéscă, dăruimŭ maĭ susŭ numituluĭ Teodorŭ Cantemirŭ, treĭ sate în ținutulŭ Fălciilorŭ cu tóte ale lorŭ, pădure, câmpŭ, ape și pescăriĭ, și 'lŭ facemŭ maĭ mare preste totŭ codrulŭ Tigheciuluĭ și căpitanŭ mare preste călărimea de Tigheciŭ.»

Din disele luĭ Cantemirŭ reese, că dărnicia Domnilorŭ către boerĭ fusese atâtŭ de mare în câtŭ maĭ târdiŭ înmulțindu-se prea multŭ numĕrulŭ boerilorŭ, Domniĭ se convinseră, că aceste daniĭ vorŭ ajunge să absórbă de totŭ venitulŭ Domnieĭ. De aceea eĭ împărțiră în osebită visteriă veniturile trebuincióse pentru chieltuelele obștescĭ, carĭ eraŭ maĭ înainte reservate atâtŭ pentru întîmpinarea chieltuelelorŭ domnescĭ, câtŭ și pentru cele trebuincióse obștiĭ, iară pentru chieltuéla Curțiĭ lorŭ «s'aŭ propritŭ tóte orașele și târgurile din Moldova, împreună cu sate de pre aprópe, încă și ocnele, vămile și deciuiala saŭ dajdia oilorŭ, a rîmătorilorŭ și a stupilorŭ, de pre la țĕranĭ și de pre la mazilĭ, pentru că boeriĭ totŭ aŭ rĕmasŭ slobodĭ până acum de dările acestea. Iară cele-l-alte venituri, pre tóte le-aŭ lăsatŭ pentru trebuințele obștiĭ și pentru boerĭ. Și aŭ așe-

dătŭ cu întărire, ca fiă care casă țĕrănéscă, care se dice fumăritŭ, să dé la vreme de pace, pentru trebuințele Statuluĭ câte 80 de aspri (adică unŭ leŭ); iară la vremea deschideriĭ vre-unuĭ rĕsboiŭ să dé o rublă, adică 120 aspri; și la nevoiă maĭ mare câte unŭ galbenŭ, saŭ 200 de aspri, adică 2 leĭ și 20 de parale. Iară mărimea sumeĭ, care se făcea dintru acestea, póte cititorulŭ să o cunóscă după acésta, căcĭ era cu îndestulare pentru chieltuélă la patru-dečĭ de miĭ de ostașĭ moldovenĭ și patru-spre-dece miĭ de străinĭ, nemțĭ, cazacĭ, sêrbĭ, bulgarĭ, alvanițĭ și grecĭ.»

Veniturile domnescĭ provenite din dările maĭ susŭ menționate se urcaŭ la 900 de miĭ de leĭ. În registrele vechĭ consultate de Cantemirŭ s'a găsitŭ, că numaĭ de la Câmpulungŭ (Bucovina) se aduceaŭ câte douĕ-dečĭ și patru de miĭ de oĭ, dečiuélă cuvenită Domnuluĭ.

Se vede, că starea veniturilorŭ era înfloritóre înainte de Cantemirŭ, de óre-ce elŭ, vorbindŭ despre timpulŭ sĕŭ, se rostesce :

«Iară acum, vaĭ! întru atâta sărăcie și ticălošie s'a cufundatŭ Moldova, în câtŭ abĭa póte să ésă a șésea parte din veniturile cele maĭ dinainte, adică : din vămĭ ese ca la 45 miĭ de leĭ, din ocne 15 miĭ, din orașe și din târgurĭ pre unde suntŭ părcălabĭ 22,500, din dečiuelĭ 15 miĭ. Iară în anulŭ celŭ d'întâiŭ la începutulŭ stăpânirĭĭ, când daŭ și boerĭĭ dečiuélă, se cuprindŭ ca la 30 de miĭ; din dečiuéla stupilorŭ și a rîmătorilorŭ 37,500; de pre la curtenĭ,

saŭ boerii din starea cea mai mică 22,500, carĭ socotindu-se preste totŭ se facŭ ce-va mai multŭ de câtŭ 150 de miĭ leĭ. Aceste venitur potŭ Domniĭ, dupre plăcerea lorŭ, sa le cheltuéscă pentru dênșiĭ și pentru curtea lorŭ.

«Iară veniturile cele pentru obște nu suntŭ așeḍate dupre putința locuitorilorŭ, ci dupre mĕsura lăcomieĭ turcescĭ; căcĭ aceea ce cerŭ eĭ nu se póte a nu se primi. Iară Domnulŭ nu este silitŭ ca să dé și elŭ din venitulŭ sĕŭ ajutorŭ locuitorilorŭ pentru ușurarea lorŭ.»

Cu fixarea veniturilorŭ ḍise de obște și modulŭ de a se strînge, eraŭ însărcinați ceĭ d'întâiŭ șépte boerĭ de sfatŭ; eĭ aveaŭ voe să intre în Visteriă, adică odaia, în care se ținea sfatulŭ de obște. La acestŭ sfatŭ lua de dreptŭ parte și Visterniculŭ celŭ mare ca unulŭ ce era asupra Visterieĭ și avea în păstrarea sa cheile de la cămara Visterieĭ.

După cum ne spune Cantemirŭ, când venia vre-o poruncă de la Curtea turcéscă, saŭ când era de întîmpinatŭ vre-o trebuință obștéscă, Domnulŭ poruncea printr'o scrisóre celorŭ șépte boerĭ să se întruneáscă spre a lua mĕsurile cuviincióse întru acésta. Încheerea lorŭ se comunica Domnuluĭ prin Visterniculŭ celŭ mare. Dacă Domnulŭ încuviința mĕsurile propuse de sfatulŭ boerilorŭ, se da ordinŭ ca să fie puse în lucrare în atâtea ḍile.

Pentru executarea ordinuluĭ domnescŭ se trimitea prin ținuturĭ doĭ, treĭ și maĭ mulțĭ însărcinați cu strîngerea banilorŭ saŭ a zahereleĭ, saŭ a altorŭ o-

biecte pentru a cărora strîngere priimiseră instrucțiuni. Banii saŭ obiectele adunate de la contribuabilĭ se încredințaŭ de către acești agenți fiscal. Visterniculuĭ, de la care priimiaŭ anume chitanțe.

Ceĭ șépte boĭerĭ eraŭ însărcinați și cu luarea semilorŭ. Visterniculŭ era îndatoratŭ să le dé sémă la fiă care sfertŭ alŭ anuluĭ despre priimirile și despre cheltuelele făcute.

În timpŭ de pace se afla în cămara Vistieriei câte 45 și până la 60 de miĭ de leĭ. «Ĭară când se trimitŭ Domnĭ noĭ de la Pórta turcéscă, dice Cantemirŭ, saŭ acelŭ vechiŭ când se înoesce în domnia sa, cu vre unŭ firmanŭ de înoire, atunci trebue să se adune ca vre o 75 de miĭ de leĭ, carĭ se iaŭ dupre la bieții locuitorĭ, orĭ cu ce chipŭ, numaĭ ca să potolească nesățióșa lăcomiă de banĭ a turcilorŭ.»

Așa dară pe timpulŭ luĭ Cantemirŭ starea financiară a Moldoveĭ era în stare maĭ rea de câtŭ în trecutŭ; dările, carĭ apĕsaŭ asupra țĕrănimiĭ, eraŭ maĭ grele. Să nu ne mirămŭ dacă încheindŭ asupra veniturilorŭ țĕreĭ, ilustrulŭ scriitorŭ dice: «Pentru aceea trebue să privimŭ înaintea ochilorŭ apunerea cea maĭ din afară, înmulțindu-se în tóte dilele lipsa și ticăloșia».

Acelaș scriitorŭ a consacratŭ unŭ capitulŭ întregŭ pentru *birulŭ și darurile ce dă Moldova Porții otomanicesc*. Tributulŭ plătitŭ Turcieĭ în timpŭ de maĭ mulți secuĭ de către ambele principate, fă-

cêndŭ parte din cheltuelele obștescĭ, credŭ că este de folosŭ a comunica cititorilorŭ cele descrise de Cantemirŭ cu privire la acéstă parte a finanțelorŭ moldovenescĭ.

Cantemirŭ începe acestŭ capitulŭ arĕtândŭ originea biruluĭ și darurilorŭ către Turcia.

«Din vremile întru carĭ s'aŭ ivitŭ armele turcescĭ la țĕrmurile Dunăriĭ și până în ḑilele luĭ Stefanŭ Voĭvodŭ celŭ Mare, șĭ-aŭ apĕratŭ Moldoveniĭ totŭ cu vitejie sloboḑenia lorŭ, neplecându-șĭ grumaziĭ subŭ jugŭ străinŭ, să se înșele nicĭ prin măguliriĭ, nicĭ prin giuruite marĭ, dar nicĭ prin pilda megiașilorŭ sĕĭ, a muntenilorŭ.

«Ĭară cum-că Domniĭ Moldoveĭ de multe orĭ aŭ datŭ banĭ la turcĭ, precumŭ arată chronografiile patrieĭ nóstre, nicĭ noĭ nu ne dămŭ în laturĭ. Pentru că Domniĭ noștriĭ ceĭ înțelepțĭ când puteaŭ să-șĭ rescumpere cu banĭ strîmtorările și nevoile lorŭ, maĭ bucurosŭ 'șĭ golĭaŭ punga de câtŭ să-șĭ ranéscă țéra și pe locuitorĭ, urmândŭ dupre pilda Senatuluĭ Venețieĭ celuĭ slăvitŭ pentru înțelepciunea ocârmuiriĭ. Însă altŭ birŭ, care să fi fostŭ necontenitŭ în tótă vremea, nu aŭ pututŭ să li se arunce lorŭ de la nimenĭ, până după vremea luĭ Stefanŭ celŭ mare. Căcĭ atuncĭ fiulŭ sĕŭ Bogdanŭ chĭorulŭ, din porunca tatăluĭ sĕŭ, dupre cum se ḑice, aŭ închinatŭ țéra sa turcilorŭ cu așeḑămêntŭ, ca să le dé pe anŭ câte patru miĭ de galbenĭ, patruḑecĭ de caĭ și douĕ-ḑecĭ și patru de șoĭmĭ. Însă nu birŭ, ci numaĭ ca unŭ semnŭ de închinăciune».

Afară de acestŭ darŭ de patru miĭ de galbenĭ se maĭ îndatorase Domnulŭ să trimită, în casulŭ când va merge însuș împĕratulŭ la resboiŭ, patru miĭ de moldovenĭ la óstea turcéscă, care să nu ia parte la resboiŭ de câtŭ să fie pentru deschisulŭ drumurilorŭ și pentru întocmirea podurilorŭ.

Înțeleptulŭ scriitorŭ ḑice, că acestŭ așeḑământŭ a dăĭnuitŭ în destulŭ timpŭ, de óre ce «turciĭ fiindŭ mulțumiți, că aŭ pusŭ numaĭ funiă în capulŭ bouluĭ moldovenescŭ, și aŭ cutezatŭ să o scurteze până ce l'aŭ îmblânḑitŭ».

Maĭ pre urmă sleindu-se puterile moldovenilorŭ după rescóla luĭ Ionŭ Arménulŭ, turciĭ aŭ devenitŭ maĭ îndrăsneți și aŭ cerutŭ de la Petru Voĭvodŭ Schiopulŭ, ca să urce darea anuală la doue-spre-ḑece miĭ de galbenĭ. Boeriĭ se învoiseră să priiméscă cererea turcilorŭ, însă Petru s'a împotrivitŭ ca să nu fie defăĭmatŭ, că elŭ ar fi priimitŭ să se înființeze întâiuilŭ birŭ asupra Moldoveĭ, și a preferitŭ se părăséscă scaunulŭ Domnieĭ, retrăgêndu-se la moșiele sale din Ardélŭ. În locŭlŭ acestuia Turciĭ trimiseră Domnŭ pe Iancu Sasulŭ, pe care Cantemirŭ 'lŭ numesce Sardanapalulŭ Moldovenilorŭ; elŭ a priimitŭ tóte cererile turcilorŭ.

Turciĭ, lacomĭ și nesățioșĭ de banĭ, folosindu-se de împrejurările grele și de turburările, ce se întêmplaŭ în țéră, aŭ măritŭ birulŭ întreindu-lŭ, în câtŭ din douĕ-spre-ḑece miĭ de galbenĭ, carĭ facŭ treĭ-ḑecĭ de miĭ de leĭ, s'a urcatŭ la noue-ḑecĭ

și șépte de miĭ cincĭ sute de leĭ, sumă, care se plătea pe timpulŭ luĭ Cantemirŭ. (1)

Baniĭ aceștia se ridicaŭ anualŭ de unŭ anume trimisŭ saŭ slugă din ceĭ de taĭnă aĭ Împĕratuluĭ; după cum 'lŭ numesce Cantemirŭ, și care purta titlu de *hasnea agasi*. Acestŭ trimisŭ împĕrătescŭ se priimĭa în capitala ţĕreĭ cu mare pompă, și acolo după ce numĕra baniĭ haraciuluĭ, i da iarășĭ în séma Domnieĭ pentru a-ĭ espedia la Constantinopole.

Ostenéla luĭ *hasnea agasi* se plătea de ţĕră cu 11,250 de leĭ, o blană de samurŭ, și alte daruri. Suma se sporia când individulŭ era recomandatŭ specialŭ de vizirulŭ, saŭ se scia, că este omŭ influentŭ la curtea împĕrătéscă.

Baniĭ se plăteaŭ la Ţarigradŭ de către capuchihaĭelele Domnuluĭ, cărora *hasnea agasi* le da cuvenita adeverinţă, pe care dênșiĭ o da luĭ *madan calfasi*, adică celuĭ maĭ mare peste băĭ saŭ mine. Capulŭ băilorŭ da o altă adeverinţă, și pe amêndouĕ capuchihaĭaoa le preda luĭ *Mectubei efendi*, întâĭulŭ logofĕtŭ alŭ Vizirului; acesta da, în sfîrșitŭ, o adeverinţă finală, pe care capuchihaia o înmâna Vizirului și acesta adresa o scrisóre de priimire Domnuluĭ.

Turcilorŭ le fusese multŭ până să dobêndéscă dreptulŭ de a priimi haraciŭ; de aci se îngeniaŭ a născoci totŭ felulŭ de dărĭ; și în adevĕrŭ Can-

(1) În ḑilele luĭ Cantemirŭ galbenulŭ umbla câte 2 leĭ și 20 de parale, adică maĭ puţinŭ cu 8 parale de câtŭ unŭ leŭ de astă-ḑi.

temirŭ ne spune, că osebitŭ de haraciŭ, Moldova mai da anualŭ unŭ peşcheşŭ de 18,750 de leĭ Împĕratuluĭ cu ocasiunea Baeramuluĭ, plus o blană de samurŭ în preţŭ de 3,250 de leĭ şi alta de rîsŭ. Cu aceeaşĭ ocasiune se mai da Sultaneĭ Valide, muma Sultanuluĭ, 7,500 de leĭ şi o blană de rîsŭ; 9,000 de leĭ pentru céră de făcliĭ pentru Curtea împĕrătéscă; 18,000 de leĭ pentru seŭ de unsŭ corabiele militare; 2,500 leĭ luĭ *Kizlar agasi* (mai marele peste famenĭ) şi o blană de samurŭ; 7,500 de leĭ şi o blană de multŭ preţŭ Viziruluĭ; 3,750 de leĭ şi o blană de samurŭ luĭ Chihaia; 500 de leĭ şi o blană de samurŭ Tefterdaruluĭ; 750 de leĭ şi o blană de samurŭ luĭ Reis efendi.

După stăpânĭ venĭa rîndulŭ slugilorŭ Împĕratuluĭ şi Viziruluĭ cărora li se da postavurĭ, pânzurĭ de mătase şi blane de samurŭ mai próste, tóte în preţŭ ca de 60,000 de leĭ.

La casŭ de resboiŭ cu Leşiĭ saŭ cu Ruşiĭ, ţéra, dacă poruncĭa Vizirulŭ, era datóre să dé caĭ pentru grajdulŭ împĕrătescŭ saŭ pentru tunurĭ, zacherea şi în acelaşĭ timpŭ să facă şi podŭ peste Dunăre. Aceste cheltuielĭ se scădeaŭ din suma anuală a haraciuluĭ.

Turciĭ, ingenioşĭ când era vorba de peşcheşurĭ, mai percepeaŭ dărĭ cu ocasiunea punerĭĭ Domnilorŭ; astŭ-felŭ se da Împĕratuluĭ 37,500 de leĭ; Sultaneĭ Valide 5,700; Viziruluĭ 22,500; Chihaieleĭ 11,250; Tefterdaruluĭ 1,500 şi luĭ Reis efendi 750 de leĭ.

Preste aceste peșcheșurĭ, se maĭ da 60,600 de leĭ pentru slugile Curțiĭ și boerĭ. Luĭ *Schimnea agasi*, care aducea pre Domnŭ în scaunŭ i se da 10,000 de leĭ.

Aceste cheltuielĭ se suiaŭ adese orĭ până la 300,000 leĭ, sumă fórte mare pentru timpulŭ acela și tóte aceste cheltuielĭ le plătĭa numaĭ țéra; Domnulŭ nu da nicĭ unŭ banŭ din cămara sa.

Cu ocasiunea întăririĭ saŭ a înnoiriĭ Domnilorŭ se maĭ cheltuia 37,500 de leĭ. Înnoirea cea mare, adică când se preînnoia hrisovulŭ Domnieĭ după treĭ anĭ de Domnie, se plătĭa ca și punerea din noŭ a unuĭ Domnŭ.

X.

Veniturile și cheltuelele Munteniei pe la finitulŭ secolului alŭ optŭ-spre-ḑece-lea. — Finanțele cele vechĭ și cele nuoĭ. — Dările și strângerea lorŭ.

Unŭ scriitorŭ învĕțatŭ, generalulŭ Bauer, ne-a lăsatŭ documente fórte interesante asupra stărĭi finanțelorŭ Munteniei către jumătatea secululuĭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. În Memoriile sale istorice și geografice aflămŭ într'unŭ tabloŭ scurtŭ și cuprinḑĕtorŭ atâtŭ sistemulŭ financiarŭ precum și veniturile și cheltuelele publice. Aceea ce urméză este culesŭ din espunerea generaluluĭ rusŭ (1).

Veniturile publice ale Munteniei se împlineaŭ maĭ cu sémă din douĕ dărĭ : birulŭ saŭ capitațiunea și darea pe pămêntŭ saŭ impositulŭ teritorialŭ. Birulŭ se plătea în banĭ ca și în trecutŭ; iară impositulŭ asupra pămêntuluĭ și asupra vitelorŭ se lua în natură sub forma de dijmă. Nesimțită la începutŭ, acéstă din urmă dare a fostŭ spo-

(1) *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie* par M. de B. (Bauer), Neuchatel 1781.

rită treptatŭ. Sub Constantinŭ Brâncoveanu, către sfîrșitul secululuĭ alŭ șépte-spre-ḑecelea, se sporiră dările maĭ multŭ de câtŭ în trecutŭ. Constantinŭ Mavrocordatŭfu celŭ d'întâiŭ domnŭ, care schimbă vechiulŭ sistemŭ financiarŭ alŭ ţĕreĭ către 1739.

Veniturile Muntenieĭ, înainte de reforma luĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ, se împărţiaŭ în douĕ : veniturile tesauruluĭ publicŭ și veniturile Domnuluĭ. Cele d'întâiŭ se plătïaŭ de douĕ orĭ pe anŭ. Veniturile Domnuluĭ se compuneaŭ dintr'o dare de patru *parale* pentru fie-care óĭe și din taxa asupra vinuluĭ, care era o *para* pe vadră. Mônastirile, boïeriĭ și mazîliĭ plătïaŭ darea asupra viilorŭ numaĭ la treĭ anĭ odată și eraŭ scutiţĭ de darea asupra vinuluĭ.

Dările către tesaurulŭ publicŭ se luaŭ în proporţiunea determinată de către boïerĭ, după puterea judeţelorŭ. Zapciiĭ făceaŭ repărţirea și pârcălabiĭ strîngeaŭ la timpŭ dările. Satele eraŭ trecute în roluri cu suma ce eraŭ datóre să împlinéscă fie-care; acésta era tótă formalitatea.

Veniturile Domnuluĭ se strîngeaŭ de către zapciĭ când nu eraŭ date în arendă.

Cu reforma luĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ se întroduse schimbărĭ și în vechia organisare a finanţelorŭ ţĕreĭ. Așa, spre esemplu, veniturile Domnuluĭ în 1755 fură mărginite numaĭ la minele de sare și la vămĭ. Maĭ târḑiŭ se desfiinţară și acestea și urmarea fu supresiunea tesauruluĭ domnescŭ.

Reorganîsarea sistemuluĭ de dărĭ de către Con-

stantinŭ Mavrocordatŭ a făcutŭ óre cum epocă în istoria financiară a ţereĭ. Acestŭ Domnŭ dorindŭ să întroducă óre-care regulă în finanţe, ordonă facerea unuĭ recensĕmêntŭ alŭ locuitorilorŭ în anulŭ 1739. După ce se cunoscu numĕrulŭ capilorŭ de familie, carii urmaŭ să plătéscă dărĭ, Mavrocordatŭ desfiinţă diferitele imposite contopindu-le într'o singură dare de ḑece leĭ de familie, plătitóre în patru terminĭ. Birulŭ acesta se numĭa *sfertŭ*, fiindŭ-că se plătĭa pe anŭ în patru rînduri. Sfertulŭ întâiŭ după recensemêntulŭ din 1739 se urcă la 367,500 leĭ numaĭ de la ţĕranĭ.

În 1741 Mihailŭ Racoviţă maĭ adause unŭ alŭ cincilea sfertŭ. Constantinŭ Mavrocordatŭ, după ce reveni la putere, impuse unŭ alŭ şéselea sfertŭ.

Astŭ-felŭ se simplificaseră dările; se reformase finanţele de către Mavrocordatŭ; însă elŭ însuşĭ dovedi prin fapte, că numele impórtă puţinŭ în materie de dărĭ, de-óre ce aceĭ puternicĭ puteaŭ spori după voe sferturile puse asupra ţĕranilorŭ, singurii contribuabilĭ aĭ ţĕreĭ.

Grigorie Ghica nemulţumitŭ cu ce raporta birulŭ, maĭ adause aşa numitulŭ *darŭ alŭ bairamuluĭ* şi *lipsa*, adică deficitulŭ biruluĭ, nume inventate, după cum observéză Bauer, pentru a ascunde acea nepomenită îngreuiare a dărilorŭ.

Maĭ târḑiŭ numĕrulŭ sferturilorŭ ajunse să fie câtŭ şi lunile anuluĭ, şi câte odată se cerea ţĕranilorŭ să plătéscă îndoitŭ.

Revenindŭ la putere Constantinŭ Mavrocordatŭ

reduse în 1758 numĕrulŭ sferturilorŭ la patru, ca la începutŭ. Pentru aplicarea acesteĭ mĕsurĭ alese comisarĭ dintre boĭerĭ și-ĭ trimise în tóte județele pentru a numĕra satele în înțelegere cu ispravniciĭ. Suma de plătitŭ după listele Visterieĭ, se împlinia de patru orĭ pe anŭ.

Scarlatŭ Ghica urcându-se pe tronŭ găsi sfertulŭ de 200,000 leĭ. Nemulțumitŭ cu acéstă sumă, care înfățișa unŭ venitŭ de 800,000 leĭ pentru tótă Muntenia, elŭ iarăși înmulți numĕrulŭ sferturilorŭ, împlinindu-le în fie-care lună. Cu acéstă mĕsură lacomulŭ Domnitorŭ strînse sume însemnate de banĭ în 1758 și 1759. Țĕraniĭ, apĕsați de dărĭ, ne maĭ putêndŭ plăti, începură a fugi peste Dunăre și airea. De aceea în 1766 Scarlatŭ Ghica de abia încasă de la țĕranĭ 849,458 leĭ și cu unŭ anŭ maĭ târdiŭ Alexandru Ghica împlini numaĭ 785,776 leĭ.

Afară de dările despre carĭ s'a vorbitŭ, Domnitoriĭ percepeaŭ la ocasiunĭ, și sub diferite pretexte și numirĭ, dărĭ care de care maĭ apĕsătóre pentru țĕranĭ. Între acestea figura și darea numită *ploconulŭ stéguluĭ*, impositŭ ce se lua din vechime de toțĭ Domniĭ la urcarea lorŭ pe tronŭ. Ploconulŭ stéguluĭ era o dare generală; boĭeriĭ plătiaŭ după rangurile ce aveaŭ, iară țĕraniĭ și ceĭ-l-alțĭ locuitorĭ plătiaŭ sfertulŭ îndoitŭ și maĭ multŭ.

Sub Scarlatŭ Ghica în 1766 ploconulŭ plătitŭ de țĕranĭ se urcă la 173.724 leĭ; iară sub Alexandru Ghica în 1767, la 157,857 leĭ.

Pe lângă ploconulŭ stéguluĭ se maĭ împlinia și o dare numită *ajutorință* și care se plătĭa pe la jumătatea anuluĭ. Scarlatŭ Ghica încasă din acestŭ impositŭ 141,995 leĭ. și Alexandru Ghica 202,279 leĭ.

Sub numele de *mucarer*, adică întărire, se împlinĭa o dare analógă cu ploconulŭ stéguluĭ, la doĭ saŭ treĭ anĭ după intrarea în domniă.

Țĕraniĭ eraŭ ceĭ d'întâiŭ contribuabilĭ și asupra lorŭ apĕsaŭ dările. Cu tóte acestea și cele-l-alte stărĭ sub numele de *bresle*, plătiaŭ óre-carĭ dărĭ către tesauruluĭ publicŭ. Breslele cuprindeaŭ *mazîliĭ*, *neamurile*, *păharniceiĭ*, *logofețiĭ divanuluĭ*, neguțătoriĭ din cele douĕ-spredece județe, companiile din Craiova și Gorjŭ, unŭ felŭ de societățĭ comerciale, în fine *ruptașiĭ*, adică străiniĭ și aceĭ dintre românĭ, carĭ plătiaŭ dările după învoielĭ speciale.

D'împreună cu breslele maĭ plătiaŭ dărĭ tesauruluĭ publicŭ *Brașoveniĭ*, locuitoriĭ din Brașovŭ, *Silistrianiĭ*, *Armeniĭ*, *Judaniĭ*, *Quiprovațiĭ* și *Cabilianiĭ*, locuitorĭ veniți de peste Dunăre. Toți aceștia eraŭ tributarĭ Statuluĭ în virtutea unorŭ convențiunĭ speciale.

După timpŭ și după împrejurărĭ mônăstirile când plătiaŭ, când nu plătiaŭ dărĭ către Statŭ. În 1715 Stefanŭ Cantacuzinŭ le acordă scutirea. Nicolae Mavrocordatŭ le supuse din noŭ la dărĭ, îndatorându-le să le plătéscă în douĕ termine. Maĭ târdiŭ Constantinŭ Mavrocordatŭ iarăși le scuti, însă suprimă gratificațiunile, ce li se acorda din partea

Domnitorului. Acelaşi Domnitorŭ însărcină cu administraţiunea averilorŭ mônăstirescĭ ḑece persóne alese dintre călugărĭ, şi înfiinţă o casă comună, către care egumenii 'şĭ daŭ semile privitóre la venitурĭ şi la cheltuelĭ. Mônăstirile ḑise închinate, plătiaŭ partea lorŭ către casa comună, iară restulŭ 'lŭ întrebuinţaŭ pentru întreţinerea scólelorŭ publice şi alŭ stabilimentelorŭ de fete sĕrmane.

Mihailŭ Racoviţă reînfiinţă starea dinainte îndatorându mônăstirile să plătéscă partea ce li se cuvenia în douĕ căştiurĭ. Acéstă situaţiune, cu ore-carĭ schimbărĭ, fu păstrată până în timpulŭ luĭ Grigorie Ghica.

În 1766, pe timpulŭ luĭ Scarlatŭ Ghica, s'a strînsŭ 37,583 leĭ din sferturile breslelorŭ şi mônăstirilorŭ, 36,224 din ploconulŭ şi ajutorinţa breslelorŭ şi 9000 din ploconulŭ mônăstirilorŭ, preste totŭ 82,807 leĭ. Unŭ anŭ maĭ târḑiŭ, sub Alexandru Ghica, acéstă sumă scăḑuse la 69,803.

Până la Ştefanŭ Cantacuzinŭ preoţiĭ eraŭ supuşĭ la o dare anuală de care fură scutiţĭ de către acestŭ Domnitorŭ. Nicolae Mavrocordatŭ o reînfiinţă. Mihailŭ Racoviţa la 1741 nu numaĭ că manţinu dările, dară îndatoră pe preoţĭ să maĭ plătéscă ploconulŭ şi ajutorinţa. La 1766, sub domnia luĭ Scarlatŭ Ghica dările preoţimiĭ raportaŭ 52,963 leĭ, iară sub Alexandru Ghica 56,010 leĭ.

Către 1769 Grigorie Ghica după ce ordonă să se facă catagrafia despre numĕrulŭ preoţilorŭ, îĭ îndatoră să plătéscă numaĭ patru leĭ pe anŭ, diș-

punêndŭ, ca o parte din acestŭ venitŭ să fie întrebuințatŭ pentru opere de caritate.

Străinii așeḍați în Muntenia se învoĭaŭ asupra cifreĭ contribuțiuniĭ, ce trebuiaŭ să plătéscă. Sub Scarlatŭ Ghica, la 1766, s'a încasatŭ din acéstă dare 16,948 leĭ, și în 1767 sub Alexandru Ghica 16,742, plus 12,351 daț totŭ de către străinĭ dreptŭ ploconŭ și ajutorință.

Românilorŭ, carĭ de și trăiaŭ în străinătate arătaŭ dorința de a se întorce în țéră, sub Stefanŭ Racoviță la 1765, li se făcu concesiunea de a plăti darea numaĭ de douĕ orĭ pe anŭ. În 1767 sub Alexandru Ghica s'a încasatŭ 919 leĭ de la aceștĭ contribuitorĭ.

Înainte de reforma lui Constantinŭ Mavrocordatŭ atâtŭ boĭerii aflați în serviciŭ, câtŭ și ceĭ-l-alțĭ plătiaŭ la fiă-care domnie nouă pleconŭlŭ și *baniĭ calului;* Mavrocordatŭ desființă și aceste dărĭ. Cu tóte acestea pe la 1748 Grigorie Ghica îndatoră pe boĭerĭ să plătéscă ca în vechime. Mai târdiŭ Constantinŭ Racoviță îĭ scuti de mucarer, rĕmâindŭ ca dare numaĭ ploconulŭ, care în 1766 a raportatŭ 8000 leĭ.

Între scutițiĭ de a plăti dare eraŭ și *slujitoriĭ,* adică miliția, carĭ odinióră se bucuraŭ de multe și bănóse privilegiurĭ. Grigorie Ghica care, după cum s'a vĕḍutŭ, nu cruța nicĭ o sémă de ómenĭ, îndatoră la 1748 și pe slujitorĭ să plătéscă ploconulŭ și ajutorința câte patru leĭ de insŭ afară din Bucurescĭ și doĭ leĭ pentru ceĭ aflătorĭ în ca-

pitală. Acéstă dare aducea luĭ Scarlatŭ Ghica 13,690 leĭ și luĭ Alexandru Ghica în 1767 numaĭ 11,797 leĭ.

Unŭ impositŭ, pre câtŭ de onerosŭ pre atâtŭ de caracteristicŭ alŭ timpuluĭ, era așa numită *Zacherea*, adică o dare în grâne, care s'a cerutŭ pentru întâia óră în anulŭ 1756. Se cumpăra grâŭ cu baniĭ ţĕreĭ și se trimitea la Constantinopole. Cătăţimea ce se cerea nu era aceeașĭ în toţĭ aniĭ. Astŭ-felŭ în 1756 primăvéra s'a cerutŭ 15 miĭ chile de Brăila, ĭar' în 1760 tómna 20 miĭ de chile. Grâulŭ se preda în Brăila unde se primea de unŭ *nazir* (1), adică intendentŭ alŭ Sultanuluĭ. Ţéra era represintată de unŭ comisarŭ, care observa predarea. După ce se preda cătăţimea totală de grâŭ, *nazirulŭ* libera unŭ certificatŭ totalŭ, care se trimitea ca justificare la Constantinopole. Intendentulŭ Sultanuluĭ nu da certificatulŭ până nu i se da plocóne.

Acéstă dare se lua în banĭ, primăvéra și tómna. Cu baniĭ strînșĭ se cumpĕra grâŭ în contulŭ ţĕreĭ, și maĭ adesea din vecinătatea Brăileĭ. În 1766, sub domnia luĭ Scarlatŭ Ghica s'a strînsŭ din acéstă dare 50,331 leĭ, și în 1767, sub Alexandru Ghica 58,000 leĭ.

Sub numirile de *oĭeritŭ*, *dijmăritŭ*, *vinăritŭ*, *pogonăritŭ*, *văcăritŭ* și *tutunăritŭ*, se percepeaŭ impositе asupra cărora generalulŭ Bauer ne a lăsatŭ notiţe interesante.

(1) Maĭ multe sate din judeţulŭ Brăila se numescŭ Nazir.

Din vechime se percepea sub nume de *oĭeritŭ*, unŭ felŭ de dijmă în natură asupra oilorŭ; acéstă dare se prefăcu maĭ târdiŭ în banĭ. La începutŭ se lua treĭ parale de óĭe, și apoĭ treptatŭ s'a suitŭ la patru, la cincĭ și în 1748 Constantinŭ Mavrocordatŭ urcă taxa la șése parale. Grigorie Ghica în 1752 și Stefanŭ Racoviță în 1765, îndoiră darea oĭerituluĭ.

Boerĭĭ, mazîlĭĭ și mônastirile plătĭaŭ oĭeritulŭ numaĭ la treĭ anĭ o dată; însa în cele din urmă intrară în rîndulŭ țĕranilorŭ.

Oĭeritulŭ se împlinea de la Sântulŭ Dimitrie și până la Sântulŭ George. Comisarĭĭ însărcinațĭ cu strîngerea acesteĭ dărĭ eraŭ întreținuțĭ de către contribuitorĭ cu o taxă specială sub numele de *ploconŭ*. Acestŭ ploconŭ se prefăcu de Constantinŭ Mavrocordatŭ într'o dare fixă de o jumătate para pentru fiă care ḑece oĭ, și de 27 de parale pentru aceĭa, carĭ aveaŭ maĭ multŭ de ḑece capete de vite. Acestŭ venitŭ se încasa pe séma Domnitoruluĭ.

Pe atuncĭ, ca și astăḑĭ, mocanĭĭ aduceaŭ vite în țĕră. În anĭĭ 1758 și 1761, ambasadorele austriacŭ de la Constantinopole dobêndi de la Pórtă unŭ firmanŭ prin care se stipula ca mocanĭĭ să plătéscă numaĭ treĭ parale de óie. Domnitorĭĭ după timpŭ protestară contra acesteĭ mĕsurĭ de favóre și nu executară cele prescrise de firmanulŭ împĕrătescŭ. Cu tóte acestea Stefanŭ Racoviță pentru

a îmbuna pe mocanĭ dete ordinŭ ca să li se scutéscă doue oĭ din ḑece.

Din oĭeritŭ s'a împlinitŭ 215,900 leĭ în anulŭ 1766 și 218,500 în 1767.

Albinele și porciĭ eraŭ impușĭ sub numele de *dijmăritŭ* la o dare de patru parale de fiă-care uleiŭ cu albine și de fiă-care porcŭ. Și asupra acesteĭ dărĭ se împlinea unŭ ploconŭ accesoriŭ pentru întreținerea comisarilorŭ. Constantinŭ Mavrocordatŭ dispune a se plăti în loculuĭ ploconuluĭ o jumătate para pentru treĭ până la ḑece stupĭ saŭ rîmătorĭ și 27 de parale pentru unŭ numĕrŭ maĭ mare. Acéstă dare se împlinea în Iulie. Boeriĭ, mazîliĭ și mônastirile eraŭ scutite de dijmăritŭ.

Dijmăritulŭ a raportatŭ în 1766 sub Scarlatŭ Ghica 55,800 leĭ și în 1767 sub Alexandru Ghica 60,650 leĭ.

Vinulŭ era impusŭ sub numele de *vinăritŭ*, uneĭ dărĭ în natură, care maĭ târḑiŭ se prefăcu în banĭ luându-se o para de vadră și ploconulŭ în folosulŭ agenților împlinitorĭ. În unele localităț impositulŭ vinărituluĭ se lăsa pe séma mônăstirilorŭ.

Cu ocasiunea reformeĭ financiare Constantinŭ Mavrocordatŭ 'șĭ însuși ploconulŭ vinărituluĭ fixându-lŭ la o jumătate para pentru treĭ până la 120 vedre și de patru parale pentru cantităț maĭ marĭ. În 1747 acelașĭ domnitorŭ îndoi ploconulŭ și în 1761 'lŭ întrei. Ploconulŭ domnescŭ se plătĭa și de către aceĭa, carĭ eraŭ împliniț de către mônăstirĭ.

Ca de obiceiŭ, boerii, mazîliĭ, mônăstirile și logofeții eraŭ scutiți de darea vinăritului.

În 1765 s'a împlinitŭ din vinăritŭ 36,992 leĭ și în 1767 45,900 leĭ.

Impositulŭ cunoscutŭ sub numele de *pogonăritŭ* s'a înființatŭ de Nicolae Mavrocordatŭ în anulŭ 1716. Proprietariĭ plătĭaŭ pentru fie-care pogonŭ (1) de viă doĭ leĭ și optŭ parale, dare îndestulŭ de grea pentru timpulŭ de atuncĭ.

Pogonăritulŭ a existatŭ până la reforma luĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ. Mihailŭ Racoviță reînființă acéstă dare, care se împlini până la 1744 când fu desființată ĭarăși de Constantinŭ Mavrocordatŭ.

Străiniĭ, carĭ aveaŭ viĭ și grădinĭ aŭ fostŭ în totŭ de-una supuși pogonăritului. Acéstă dare se închiria cu 1500 leĭ și în 1762 s'a urcatŭ la 2100 leĭ.

Constantinŭ Brâncovanulŭ la întórcerea sa din Adrianopole înființă sub numele de *văcăritŭ*, o dare de ḑece parale pentru unŭ capŭ de vită, întemeiându acéstă mĕsură pe trebuința de a i se plăti chieltuelele de călĕtoriă. Stefanŭ Cantacuzinŭ mișcatŭ de împovărarea, ce aduceaŭ dările, desființă văcăritulŭ. Nicolae Mavrocordatŭ reînființă acestŭ impositŭ, care de abĭa se desființă de Constantinŭ Mavrocordatŭ cu ocasiunea reformeĭ. Urmașiĭ acestuĭ domnitorŭ nu numaĭ că reînființară văcăritulŭ

(1) Pogonulŭ se mĕsura cu frânghiĭ însemnate cu pecetea domnéscă.

plini de la 1741 până la 1761, ână la 66 de parale, sumă în- impulŭ acela. În fine la 1761 ŭĭ Constantinŭ Racoviță se desființă pentru pămênturĭ printr'unŭ firmanŭ Sultanuluĭ. Străiniĭ, carĭ țineaŭ vite în țéră plătiră și după acésta văcăritulŭ în suma de 22 parale de capŭ de vită, socotindu-se doue vite micĭ saŭ tinere dreptŭ una mare. Se scutĭa doĭ boŭĭ la o turmă de vite.

Pe la 1763 văcăritulŭ se contopi cu oĭeritulŭ și la 1767 se arendă cu 4000 leĭ anualŭ.

Pentru fie-care pogonŭ de tutunŭ se plătĭa sub numirea de *tutunăritŭ* o dare de patru leĭ și șése-spre-ḑece parale, plus doue-ḑecĭ și șépte parale de fie-care sădire pentru împlinitoriĭ dărilorŭ.

Tutunăritulŭ se împlinĭa în Augustŭ. În anulŭ 1766 se contopi cu dijmăritulŭ și se arendă anualŭ cu 7950 de leĭ. Acéstă dare se îndoia când anulŭ era priitorŭ tutunuluĭ; astŭ-felŭ în 1751 s'a urcatŭ la 15,000 leĭ.

Afară de veniturile de maĭ susŭ se maĭ încasa câte-va sume din arendarea salinelorŭ, din vamă, și de la așa numita *Căşla Vizirului*.

După cum amŭ maĭ arĕtatŭ se exploata sarea la Telega, la Slănicŭ și la Ocnele-marĭ. Odinióră sarea fiindŭ fórte eftină, treĭ ocale pentru o para, minele de sare aduceaŭ venitурĭ micĭ. Chĭar maĭ târḑiŭ suta de ocale se vindea cu doue-ḑecĭ de parale. De aceea abĭa se încasa din arendarea oc-

nelorŭ până la reforma luĭ Mavrocordatŭ 40,000 leĭ pe anŭ. După ce Banatulŭ Craĭoveĭ se reuni din noŭ cu ţéra de dincócĭ de Oltŭ, preţulŭ sărieĭ se urcă printr'unŭ firmanŭ în porturile Dunăriĭ la 44 parale suta de ocale, plus 10 la sută şi în porturile Banatuluĭ Craĭoveĭ 50 parale suta de ocale, plus cinci-spre-ḑece la sută ca unŭ felŭ de ploconŭ. Preţulŭ se urcă maĭ târdiŭ la 50 parale pentru ţéra de dincócĭ de Oltŭ şi 60 parale pentru Banatŭ. Sarea în drobĭ se plătĭa cu 67 parale suta de ocale.

Întâĭa óră s'a arendatŭ tóte salinele cu 90,000 leĭ, urcându-se treptatŭ până la 1766 şi 1767 când ajunse la 150,000 leĭ.

Salinele se daŭ în arendă în Ianuariŭ. La fiecare rearendare sarea, care se găsesce în apropiere de saline rĕmânea a principeluĭ, ĭar' aceea din porturĭ saŭ pe drumŭ a foştilorŭ arendatorĭ. Aceştia nu puteaŭ vinde până la Aprilie pentru a nu se aduce perdere noilorŭ arendatorĭ.

Cea maĭ mare cătăţime de sare s'a extrasŭ, după arĕtarea luĭ Bauer în anulŭ 1755, anŭ în care s'a scosŭ din tóte ocnele 25,000,000 ocale. (1)

Taxele vamale eraŭ neînsemnate în vechime; se percepeaŭ la fruntariĭ şi în târgurile cele marĭ. În 1733 Grigorie Ghica făcu unŭ tarifŭ noŭ, multŭ maĭ urcatŭ ca celŭ vechiŭ şi înfiinţă postulŭ de

(1) Astă-ḑĭ se extrage din ocnele din Muntenia, aceleaşĭ de care vorbesce Bauer, peste 60 milióne kilograme de sare pe anŭ.

vameșŭ mare și o casă de vamă. Tarifulŭ acesta s'a aplicatŭ până la reforma luĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ. Eraŭ scutite de vamă doue-spre-ḑece sate din vecinătatea Bucuresciuluĭ și alte optŭ dinprejurulŭ târgurilorŭ marĭ.

Vămile aŭ produsŭ în 1766 o sută miĭ leĭ și cu doĭ anĭ maĭ târḑiŭ 115,000 leĭ.

Rĕmâne să daŭ óre carĭ amĕnunte asupra veniturilorŭ provenite din Cășla Viziruluĭ(1). Acéstă localitate făcea odinióră parte din raĭaua Brăileĭ; însă pe la 1765 se redete ţĕreĭ cu condiţiunea, că va plăti anualŭ 25,000 leĭ Sultaneĭ, de óre ce Cășla Viziruluĭ era unulŭ din apanagĭele sale, și 3500 leĭ naziruluĭ din Brăila.

Până a nu fi încorporată cu ţéra, adică pe la 1763, Cășla Viziruluĭ se compunea din una miă patru sute patru-ḑecĭ de familiĭ, carĭ eraŭ îndatorate să plătéscă pentru întreţinerea cailorŭ și a altorŭ animale, pentru încălḑitulŭ oficerilorŭ, unŭ carŭ de fênŭ și altulŭ de lemne de fiă care familiă. În acelŭ anŭ s'a luatŭ în natură numaĭ 700 care de fênŭ și 300 care de lemne, ĭar' rĕmășiţa s'a plătitŭ în banĭ. Ĭată lista dărilorŭ în banĭ lăsată de Bauer :

(1) *Cășla Viziruluĭ*, după arĕtarea luĭ Bauer era unŭ satŭ saŭ târguleţŭ mare cuprinsŭ în *Raĭaua Brăileĭ*. Până la dĕrîmarea cetăţilorŭ de pe ţĕrmiĭ Dunăriĭ, Brăila, Giurgiu și Turnu eraŭ *raiele*, adică guvernate de turcĭ.

Și astă-ḑĭ există unŭ satŭ în judeţulŭ Brăileĭ numitŭ Odaia Viziruluĭ, saŭ maĭ scurtŭ Vizirŭ.

	Leĭ
Pentru fênŭ, carulŭ preţuitŭ unŭ leŭ . . .	740
Pentru lemne, carulŭ preţuitŭ 30 parale. . .	855
Pentru privilegiulŭ esclusivŭ de a face şi de a vinde brânzeturĭ.	250
Pentru măritatulŭ fetetorŭ şi alŭ vĕduvilorŭ, cele d'întâiŭ doĭ leĭ şi cele de a doilea unŭ leŭ şi jumătate în ḑiua nunţiĭ	215
Onorariulŭ comisarilorŭ însărcinaţĭ de nazir cu împlinirea capitaţiunii.	333 1/3
Dare asupra oilorŭ câte o para şi jumătate pentru una, micĭ cu mare	2,500
O ḑecime asupra averiĭ morţilorŭ . . .	431
Venitulŭ vămiĭ după tarifa particulară a satuluĭ.	380 1/3
Dare asupra albinelorŭ câte patru parale de fiă care uleĭŭ	140
Dare asupra vinuluĭ produsŭ în localitate, o para de vadră când se făceá puţinŭ, şi treĭ leĭ de bute când se făceá multŭ	180
Dare asupra vinuluĭ străinŭ, treĭ leĭ şi ḑece parale de bute	588
Amende în banĭ	2,800
Chiria prăvălielorŭ Sultaneĭ	380
Salliani, saŭ dare, care se împlinea de la Pascĭ până tómna, patru leĭ şi jumătate de fiă care bărbatŭ, o jumătate leŭ pentru o vită de plugŭ, unulŭ pentru una sută oĭ, şi doue-ḑecĭ la sută asupra sumeĭ totale a tributuluĭ .	11,000
Dijma asupra grânelorŭ, mierii şi altorŭ producte.	61,500
Venitulŭ totalŭ. . .	82,292 2/3

În 1766 sub administraţiunea română Câşla Viziruluĭ a produsŭ :

	Leĭ
Capitaţiunea câte doĭ leĭ de capŭ	6,794
Salliani	10,038
De raportatŭ	16,832

Raportŭ	16,832
Lemne și fênŭ	1,698
Darea țiganilorŭ.	25
Dijma grânelorŭ.	1,282
Oĭeritulŭ pentru 70 miĭ oĭ	7,000
Totalŭ . . .	26,837

O diferință în minus de 55,455 leĭ provenită maĭ cu sémă din desființarea maĭ totală a dijmeĭ asupra grânelorŭ, dare, care nu se putea impune de óre ce nu o plătĭaŭ și ceĭ-l-alțĭ locuitorĭ aĭ țereĭ. Maĭ trebue notatŭ, că cele-l-lalte imposite trecute în lista de maĭ susŭ, fură lăsate pe séma ispravnicilorŭ și a logofețilorŭ lorŭ.

Sub Alexandru Ghica în 1767, dările impuse asupra Cășleĭ Vizirulŭĭ produseră 30,211 leĭ.

Câte-va cuvinte asupra veniturilorŭ Dómneĭ vorŭ încheĭa acéstă neterminabilă listă de dărĭ puse asupra locuitorilorŭ.

Dómnele, după cum amŭ arătatŭ în capitululŭ precedentŭ, aveaŭ venitură particulare. Țiganiĭ după moșiile domnescĭ eraŭ contribuitoriĭ caseĭ principeseĭ. Unĭĭ dintre dênșiĭ plătĭaŭ darea în aurŭ adunatŭ din nisipurile rîurilorŭ. În 1764, sub domnia luĭ Stefanŭ Racovița din 240 țiganĭ rudarĭ, 171 deteră șése dramurĭ de capŭ, 21 patru și 48 treĭ, peste totŭ 1254 dramurĭ, aceea ce a produsŭ în aurŭ curatŭ 1003 dramurĭ.

Țiganiĭ eraŭ îndatoraț să vêndă mareluĭ armașŭ totŭ aurulŭ ce le prisosĭa cu doĭ leĭ dra-

mulŭ. Armaşulŭ îlŭ vindea cu unŭ preţŭ multŭ mai mare în folosulŭ principeseĭ.

Ceĭ-l-alţĭ ţiganĭ plătĭaŭ câte cincĭ leĭ de capŭ şi anume : 195 numiţĭ *ursarĭ* şi 473 *laĭaşĭ*. De la toţĭ se strîngeá 3,340 leĭ.

Se maĭ da principeseĭ şi o parte din venitulŭ vămilorŭ.

În 1763 principesa primi 35,340 leĭ, din carĭ 32,000 de la vămĭ şi 3,340 de la ţiganĭ, plus aurulŭ datŭ în natură.

XI.

Tabela de veniturile Muntenieĭ pe anii 1759 1766 și 1767—Chieltuelile pe 1766. — Încheĭere.

În capitululŭ precedentŭ s'a arĕtatŭ întru câtŭva organisațiunea finanțelorŭ Muntenieĭ precum și diferitele isvóre de venitur̆ĭ. Folosindu-mĕ de lucrarea luĭ Bauer, credŭ că este utilŭ să facŭ cunoscutŭ cititorilorŭ óre-cum budgetulŭ de venitur̆ĭ și chieltuelĭ ale țĕreĭ pentru maĭ mulțĭ anĭ. Voiŭ începe cu veniturile.

În anulŭ 1759 sub domnia luĭ Scarlatŭ Ghica veniturile țĕreĭ muntenescĭ eraŭ :

	Leĭ
Din sferturile saŭ capitațiunea țĕranilorŭ pe lunile Iulie și Augustŭ	143,668
Septembre și Octombre.	142,263
Noembre și Decembre	151,298
Ianuarie și Februarie	130,351
Martie și Aprilie	129,427
Maiŭ și Iunie	124,529
Ploconulŭ și *mucarerulŭ* pe Augustŭ	286,276
Ajutorința îndoită pe Octombre	301,581
De raportatŭ.	1,409,393

Raportŭ	1,409,393
Ploconulŭ îndoitŭ pe Iunie	329,599
Sferturile breslelorŭ pentru Iulie, Augustŭ şi Septembre	26,318
Pe Octombre, Noembre şi Decembre	26,070
Pe Ianuarie, Februarie şi Martie.	23,886
Pe Aprilie, Maiŭ şi Iunie	23,815
Ajutorinţa breslelorŭ	61,457
Sfertŭ extraordinarŭ	23,663
Sfertulŭ ţĕranilorŭ, carĭ muncescŭ pentru turcĭ .	2,662
Dijmăritulŭ.	37,000
Pogonăritulŭ	1,500
Tutunăritulŭ	5,000
Vinăritulŭ	47,500
Oĭeritulŭ	191,000
Bilete de scutire	131,965
Suma totală încasată la tesaurulŭ publicŭ .	2,340,828
Minele de sare	120,000
Vama	86,000
Totalulŭ veniturilorŭ	2,546,828

În 1766 totŭ sub acelaşĭ Scarlatŭ Ghica s'a încasatŭ următórele sume :

	Leĭ
Sfertulŭ saŭ capitaţiunea ţĕranilorŭ şi anume după lunĭ :	
Augustŭ	78,518
Septembre	71,117
Octombre.	72,130
Noembre	74,253
Decembre.	72,518
Ianuarie	70,784
Februarie	69,163
Marte	67,998
Transportŭ. . . .	576,481

	Leĭ vechĭ	
Raportŭ . . .	574,481	
Aprilie	67,894	
Maiŭ	68,914	
Iunie	68,330	
Iulie	68,140	
Totalŭ		849,759
Ploconulŭ şi ajutorinţa ţĕreĭ		141,995
Sferturile breslelorŭ pentru lunile Septembre, Octombre şi Noembre.		9.410
Decembre, Ianuarie şi Februarie		9,391
Marte, Aprile şi Maiŭ		9,391
Iunie, Iulie şi Augustŭ		9,391
Ploconulŭ breslelorŭ		19,513
Sferturile preoţilorŭ dela Octombre până la Augustŭ inclusivŭ		25,858
Ajutorinţa breslelorŭ		16,711
Ajutorinţa îndoită a preoţilorŭ		14,000
Tributulŭ străinilorŭ pe unŭ anŭ		16,948
Ploconulŭ mônăstirilorŭ		9,833
Ploconulŭ boerilorŭ		8,000
Ploconulŭ şi ajutorinţa slujitorilorŭ şi a ómeniloru de la Pórtă.		13,690
Provisiunile de tómnă		37,000
Provisiunile de primăvĕră.		23,000
Oĭeritulŭ		215,900
Dijmăritulŭ.		55,800
Vinăritulŭ		36,993
Pogonăritulŭ străinilorŭ		1,500
Văcăritulŭ străinilorŭ		4,100
Tutunăritulŭ		4,200
Vama		100,000
Salinele.		150,000
Veniturile Căşleĭ Viziruluĭ		26,837
Totalulŭ veniturilorŭ		1,809,220

Observândŭ totalulŭ veniturilorŭ din aniĭ 1759 și 1766 se constată, că în celŭ d'ântâĭŭ se lua dela locuitorĭ cu multŭ maĭ grele dărĭ de câtŭ în 1766. Bauer explică acéstă diferință printr'aceea, că cele maĭ multe dărĭ s'aŭ luatŭ îndoitŭ în anulŭ 1759.

Chieltuelele pentru trebuințele din launtru ale Munteniei încărcate în vechime, aŭ fostŭ reduse treptatŭ, începêndŭ cu jumătatea secululuĭ alŭ șépte-spre-ḑecelea, până în timpulŭ domniriĭ luĭ Nicolae și Constantinŭ Mavrocordatŭ. Deosebitŭ de capitațiune se maĭ plătea dreptulŭ de *bairam*, darurĭ făcute Sultanuluĭ, Viziruluĭ și altorŭ înalțĭ demnitarĭ aĭ Porțiĭ, se întreținea miliția. Puțina miliție, ce se maĭ păstra pentru serviciulŭ civilŭ, deveni o însărcinare gratuită. De altă parte însă începêndŭ cu Constantinŭ Brancovanu, se sporiră într'o proporțiune nepomenită dările către Pórtă. La 1761 Mavrocordatŭ înființă de o dată o dare de 500 miĭ leĭ, care se rĕspundea Porțiĭ la începutulŭ fie-căreea Domniĭ. Acéstă mĕsură încuragiă pe turcĭ să schimbe câtŭ maĭ desŭ Domniĭ; aceștia, pentru a se susținé, împovĕraŭ țéra cu dărĭ din ce în ce maĭ grele și carĭ aŭ contribuitŭ în mare parte la ruina generală și la părăsirea patrieĭ de către mulțime de locuitorĭ.

În 1766 sub Scarlatŭ Ghica chieltuelele țĕriĭ, după o listă autentică dată luĭ Bauer, se urcaŭ la 1,719,024 leĭ. Ĭată acea listă :

	Lei
Aședarea pe tronŭ și tributulŭ sub diferite numirĭ	917,313
Solda plătită ianicerilorŭ în fortereţele vecine după arĕtarea Porţiĭ	153,540
Amortisarea datoriilorŭ făcute de Domnŭ . .	145,196
Interesele datoriilorŭ menţionate maĭ susŭ . .	4,275
Daruri Chanuluĭ din Crimea, paşilorŭ și oficerilorŭ superiorĭ	34,146
Daruri în stofe, blănării, postavurĭ, ș.a., făcute oficerilorŭ turcĭ din vecinătate, însărcinaţi cu afacerile principatuluĭ	84,010
Daruri dișilorŭ oficerĭ în banĭ	19,063
Întreţinerea turcilorŭ în cuartierele lorŭ . .	7,582
Daruri oficerilorŭ Sultanuluĭ pentru a preîntîmpina excesele și desordinele turcilorŭ veniţi în ţĕră sub pretextŭ de a face comerciŭ . . .	12,882
Retribuţiunea scriitorilorŭ turcĭ aĭ Domnuluĭ și a *başililorŭ* saŭ a ómenilorŭ însărcinaţi cu păzirea siguranţeĭ tîrgurilorŭ și fruntariĕlorŭ despre Turcia	40,246
Daruri în luna *ramazanuluĭ* saŭ postulŭ turcilorŭ, și la *bairamulŭ* lorŭ, făcută susŭ numiţilorŭ oficerĭ și altorŭ străinĭ de distincţiune, carĭ se aflaŭ din întêmplare la Bucurescĭ	6,235
Pensiunile boerilorŭ, în carĭ se cuprindŭ și vĕduvele lorŭ și ajutóre pentru săracĭ	56,766
Gratificaţiunĭ la Pascĭ și la Crăcĭunŭ pentru boerĭ, vĕduvele lorŭ și alte persóne	6,947
Bucătăria Domnuluĭ și chieltuelĭ mărunte ale Curţiĭ	21,907
Alte chieltuelĭ ale Curţiĭ.	8,663
Întreţinerea a doue biserici ale Curţiĭ și alte chieltuelĭ la anulŭ noŭ și la sĕrbătorĭ marĭ . . .	10,854
Grajdulŭ Domnuluĭ.	3,635
Păzirea banilorŭ trimișĭ la Constantinopole . .	750
Transportŭ	1,534,010

	Leĭ v echĭ
Raportŭ	1,534,010
Retribuțiunea mareluĭ Vistierŭ și impiegaților Vistieriei	7,825
Gratificațiunĭ făcute judecătorilorŭ vecinĭ pentru a judeca asasinatele și alte desordine făcute de turcĭ și procesele turcilorŭ contra locuitorilorŭ țĕreĭ	759
Caftanurĭ date la învestitura boerilorŭ . . .	505
Spese de călătoriă pentru călărașĭ și lipcanĭ, saŭ curierĭ, precum și pentru aceĭ trimișĭ extraordinarĭ	7,941
Provisiunile de primăvĕră și de tómnă . . .	60,000
Casa Domnuluĭ la Constantinopole la începutulŭ domnieĭ sale	43,578
Bilete de scutire ale Domnuluĭ (1)	64,386
Totalulŭ chieltuelelorŭ . . .	1,719,024

Exploatarea minelorŭ de sare și a vămilorŭ nu se vede figurându în lista chĭeltuelelorŭ tesauruluĭ, pentru că Domnulŭ dispunea de veniturile lorŭ, și prin urmare chieltuele se făceaŭ deosebitŭ.

O aruncătură de ochĭ asupra cheltuelilorŭ Statuluĭ în 1766 va da o ideă despre starea nenorocită în care fanarioțiĭ aduseră țéra nóstră. Mai tóte veniturile eraŭ întrebuințate pentru a îndestula lăcomia turcéscă, pentru a pensiona pe boerĭ, carĭ nu plătĭaŭ nicĭ o dare și a înavuți pe țarigrădeniĭ cărora Pórta încredința domnia. Mărturia

(1) Pe temeluluĭ acestorŭ bilete se scutĭa de darea anuală *scutelniciĭ* aflați în serviciulŭ boerilorŭ, însărcinațiĭ cu cumpĕrarea oilorŭ pentru Constantinopole, *dvivariĭ*, adică ómeniĭ, carĭ căraŭ lemnele pentru Curtea domnéscă, *plăĭașiĭ*, ómeniĭ însărcinați cu păzirea trecătorilorŭ din Carpați, câți-va boerĭ și mônastirĭ.

unuĭ contimporanŭ, și acela străinŭ, prin urmare nebănuitŭ, că a pututŭ scrie cu pasiune, părêndu-mĭ maĭ convingĕtóre, voiŭ traduce impresiunile luĭ Bauer :

«Listele de chieltuelĭ și venitурĭ, ce amŭ datŭ înfățișézĕ după natură tabloulŭ stărĭĭ actuale a Valachieĭ. Cea din urmă maĭ cu sémă (chieltuelele țereĭ în 1766) pune în ivire slăbiciunea domnilorŭ și nenorocirile națiuniĭ. Se vede unŭ poporŭ sdrobitŭ de desordine înspăimêntătóre și de imposite nesuportabile și domnĭ în dispositiunea unuĭ stăpânŭ despotŭ și avarŭ. Acestŭ despotŭ a reușitŭ să-și însușéscă douĕ treimĭ din veniturile țĕrĭĭ și a face din domniĭ puternicĭ și avuțĭ odinióră, nisce arendatorĭ meprisabilĭ. Și aceștia suntŭ schimbațĭ câtŭ maĭ desŭ, saŭ celŭ puținŭ li se reînoiesce în fie-care anŭ contractulŭ de arendare. Causele unorŭ schimbărĭ atâtŭ de dese și de vătămătóre s'aŭ arătatŭ. De îndată ce domnirea asupra principatuluĭ deveni amovibilă, se putea prevedé aservirea domnuluĭ și apĕsarea poporuluĭ. Domnulŭ nu are nicĭ unŭ interesŭ să cruțe o țéră, pe care nu o maĭ póte privi ca unŭ bunŭ alŭ seŭ; și poporulŭ lipsitŭ de orĭ ce razimŭ, nu are ce să aștepte de la unŭ domnŭ ajunsŭ la putere prin intrigile saraĭuluĭ, și însărcinatŭ să esecuteze orbesce voința unorŭ stăpânĭ reŭ voitorĭ. Sporirea succesivă a tributuluĭ potrivitŭ la începutulŭ capitulărĭĭ și înmulțirea nemĕsurată a impositelorŭ,

suntŭ urmărĭ inevitabile ale schimbărĭĭ dese a domnilorŭ.

«Turcĭĭ, printr'o politică rafinată, lăsară domnilorŭ óre-carĭ prerogative, carĭ puteaŭ să mulțuméscă vanitatea lorŭ. Eĭ păstrară titlulŭ de Domnŭ și o curte, care totŭ maĭ respira fastulŭ asiaticŭ și perpetua simulacrulŭ măririĭ lorŭ trecute. Se găsiră cu înlesnire printre boerĭ câțĭ-va ambițioșĭ, carĭ, mulțumindu-se de a fi maĭ bine de câtŭ predecesoriĭ lorŭ și de a sta în funcțiunile cele maĭ înalte ale patrieĭ, promiteaŭ aceea ce li se cerea. Consecințĭ aceleeașĭ politice turcĭĭ nu s'aŭ amestecatŭ de a dreptulŭ în guvernarea din lăuntru a țereĭ, pentru a nu mâhni pe românĭ și pe străiniĭ vecinĭ printr'o nedreptate pe față și nefolositóre. Însă sub aparințe de dreptate și de echitate și sub titlulŭ impunătorŭ de protectorĭ și de seinori suzeranĭ, aŭ sciutŭ să jăfuéscă țéra.

«Unĭĭ dintre domnitorĭ aŭ încercatŭ să facă regulamente pentru administrarea justițieĭ, carĭ aŭ servitŭ să încurce și maĭ multŭ chaosulŭ legilorŭ. Maĭ mulțĭ dintre acești domnĭ s'aŭ ocupatŭ de finanțe, însă numaĭ în vedere de a-și mări veniturile prin imposite, fără a cugeta la efectele funeste ale celorŭ maĭ multe dintre aceste dărĭ.

«Dintre toțĭ domniĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ este acela, care a făcutŭ cele maĭ marĭ neajunsurĭ patrieĭ sale. Fără să apreciezŭ caracterulŭ seŭ moralŭ, potŭ asigura, că era politicŭ reŭ și financiarŭ reŭ. . . . În locŭ să desființeze capitațiunea,

saŭ celŭ puținŭ să o maĭ micșoreze și să o fixeze; în locŭ de a se gândi să impue maĭ cu sémă producțiunile și consumațiunile țĕreĭ, elŭ spori capitațiunea și dete cele-l-alte venitурĭ în arendă ca și predecesoriĭ luĭ. Maĭ târdiŭ Constantinŭ Mavrocordatŭ vĕdêndu-se victima cabalelorŭ inamicilorŭ sĕĭ, și nevoitŭ să cedeze domniatulŭ rivalilorŭ luĭ, nu maĭ cruță nicĭ unŭ mijlocŭ și credu că se întăresce sporindŭ de o dată cu o jumătate milionŭ de leĭ tributulŭ de plătitŭ Porțiĭ. Acéstă mĕsură cufundă nu numaĭ țéra într'o prăpastie de nenorociriĭ, dară atrase asupra luĭ disgrația. Turciĭ, îndulcindu-se a percepe cincĭ sute miĭ leĭ, schimbară câtŭ maĭ desŭ domniĭ, astŭ-felŭ acéstă dispositiune nu numaĭ sdrobi țera sub dărĭ nesuportabile, dară nimici și demnitatea principilorŭ.

«Pentru a ruina cu desăvârșire poporulŭ se impuseră dărĭ atâtŭ de marĭ numaĭ asupra cultivatorilorŭ, dărĭ nepotrivite afară de orĭ ce mĕsură cu numĕrulŭ și mijlócele locuitorilorŭ. Acéstă dare se împlinea totŭ prin capitațiune, și este cu atâtŭ maĭ vĕtămătóre fiindŭ că este arbitrară. Este de mirare că nicĭ unŭ principe nu s'a gânditŭ să o desființeze. Și cu tóte acestea se putea orĭ cine încredința, că impuindŭ producțiunile pământuluĭ și consumațiunile, bogatulŭ ar fi fostŭ îndatoratŭ să contribuéscă la ușurarea poporuluĭ, și chiar turciĭ aflătorĭ în țéră ar fi înduratŭ o parte din aceste sarcinĭ».

Findŭ-că s'aŭ aflatŭ chiar scriitorĭ fórte nedrepți

cu poporulŭ românŭ de la ţéră şi ĭ-aŭ imputatŭ viţiurĭ închipuite, adăogêndŭ, că starea sa de miseriă o datorea în parte naturel şi deprinderilorŭ sale, credŭ, că mărturirea unuĭ scriitorŭ învĕţatŭ ca Bauer ne va resbuna de acéstă nedreptate. Pentru aceea cerŭ voiă să încheiŭ acestŭ capitulŭ cu câte-va apreţuiriĭ ale generaluluĭ rusŭ privitóre la némulŭ nostru.

«Româniĭ suntŭ în generalŭ de statură mare, făcuţĭ bine, vêrtoşi şi fórte sănătoşĭ. Bólele suntŭ rare între dênşiĭ; şi ciuma, cu tóte că băntuesce fórte desŭ în Turcia, nu se arată însă maĭ niciodată, afară de timpiĭ de resboiŭ, când acestŭ flagelŭ li se aduce din Asia de către soldaţĭ.

«Este întristatorŭ ca o ţéră atâtŭ de frumósă, cu unŭ pămêntŭ atâtŭ de roditorŭ, sub unŭ cerŭ atâtŭ de fericitŭ şi locuită de aşa ómenĭ să fie atâtŭ de puţinŭ populată; suntŭ încredinţatŭ că ar puté să nutréscă de cincĭ şi de şése orĭ maĭ mulţĭ locuitorĭ de câtŭ are astădĭ, şi ce este maĭ reŭ este, că se despopuléză din ce în ce maĭ multŭ, maĭ cu sémă de treĭ-decĭ saŭ patru decĭ de anĭ. Causele despopulăriĭ suntŭ maĭ multe. Guvernulŭ prea despoticŭ alŭ turcilorŭ; impositele, cu carĭ domnulŭ este îndatoratŭ să încarce ţéra pentru a fi în stare să plătéscă tributulŭ anualŭ şi pentru a-şĭ cumpĕra amicĭ puternicĭ la curtea Sultanuluĭ; modulŭ tiranicŭ cum se împlinescŭ aceste imposite; vexaţiunile boerilorŭ, carĭ 'şĭ resbună pe locuitoriĭ supuşĭ aĭ lorŭ de suveranulŭ dispreţŭ ce

încércă din partea turcilorŭ; resbóĭele făcute de Pórtă, ale cărora urmărĭ țéra le-a resimțitŭ cu prisosŭ; barbariile și cruḑimile neauḑite esercitate de armatele trecĕtóre carĭ nu observéză nicĭ ordine nicĭ disciplină, și calcă de o potrivă în picióre legile, religiunea și umanitatea, despre care n'aŭ avutŭ vre o dată cea maĭ mică cunoscință; ciuma chiar, pe care o aducŭ în țéră în trecerea lorŭ. Acéstă mulțime de rele distrugĕtóre, dintre carĭ unulŭ ar fi de ajunsŭ pentru a pustii și a despopula țéra cea maĭ înfloritóre, contribuescŭ de o potrivă la despopularea acesteĭ provinciĭ, care se măresce pe ḑi ce trece prin fugirea locuitorilorŭ seĭ. Politica înțeléptă și bine-făcĕtóre a vecinilorŭ îĭ primesce cu brațele deschise, și de câtŭ-va timpŭ locuitoriĭ aŭ fugitŭ maĭ cu sémă în Transilvania; eĭ află acolo, pe lângă aseměnarea pămêntuluĭ, a moravurilorŭ și a limbeĭ, o a doua patrie și unŭ guvernŭ maĭ puținŭ supusŭ la revoluțiunĭ atâtŭ de funeste.

«De când Rușiĭ aŭ scăpatŭ acéstă țéră, mal multe familiĭ s'aŭ întorsŭ pe la casele lorŭ. Însă trebue să trécă anĭ mulțĭ pentru ca Valachia să-șĭ redobêndéscă vechĭa sa splendóre, pentru a reînvia atâtea sate odinióră locuite și înfloritóre, și pentru a restabili atâtea sate avute și atâtea locuințe pustiĭ, despre carĭ se vèdŭ urme la fie-care pașŭ.

«Se aude fórte rarŭ vorbindu-se în Valachia de omorurĭ, de furturĭ, de asasinate și de alte crime

atroce. Acestuĭ poporŭ îĭ cam place vinulŭ, este leneșŭ și avarŭ, însă altŭ-felŭ ómenĭ cum se cuvine. De și se găsescŭ între dênșiĭ înșelătorĭ, aceștia sunt maĭ în totŭ-dé-una armenĭ, grecĭ și jidanĭ, carĭ aicĭ, ca pretutindenĭ, se deosebescŭ prin mijlócele de a se înavuți în dauna altuĭa.

«Româniĭ sunt bravĭ și bunĭ resboĭnicĭ; maĭ la toți le place vênătórea, cu osebire muntenilorŭ carĭ tragŭ cu pușca admirabilŭ; și acéstă ocupațiune îĭ formézĕ fórte multŭ pentru resboiŭ.

«Aceea ce ḑiseiŭ despre caracterulŭ moralŭ alŭ românilorŭ, de moravurile și deprinderile lorŭ, se aplică pentru maioritatea poporuluĭ, căcĭ ceĭ marĭ, curteniĭ și ómeniĭ avuțĭ, imitézĕ în tóte pe turcĭ și se aséměnă, afară de religiune, care i deosebesce. Eĭ sunt lașĭ și tărâtorĭ înaintea superiorilorŭ lorŭ, mândri de nesuferitŭ cu inferioriĭ, pentru banĭ facŭ totŭ; suntŭ intriganți, zavistnicĭ, lipitorĭ necruțétóre ale poporuluĭ, apĕsătorĭ aĭ celorŭ slabĭ, aspri cătră supușiĭ lorŭ și tiranĭ în casele lorŭ..... Acéstă regulă nu este însă fără escepțiune. Eŭ însu-mĭ amŭ cunoscutŭ în Valachia boerĭ cu unŭ caracterŭ fórte stimabilŭ. Dacă ceĭ maĭ mulțĭ nu suntŭ totŭ astŭ-feliŭ, cuvîntulŭ este, că tinerimea nu primesce nicĭ o educațiune, și că din cea maĭ fragedă copilărie este încungiurată de sclavĭ și deprinsă să comande înainte de a fi învĕțatŭ să se supună.»(1)

(1) Bauer revine de maĭ multe orĭ asupra suferințelorŭ poporuluĭ și împuținăriĭ populațiuniĭ. Vorbindŭ despre țeranĭ elŭ ne spune,

Încheindŭ partea acesteĭ lucrărĭ privitóre la veniturile și cheltueele Romănieĭ, în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea 'mĭ permitŭ a observa, că cele petrecute în materie de finanțe ca și cele petrecute în administrațiunea și politica țĕreĭ pe timpulŭ domnilorŭ fanarioțĭ, ne încredințéză, că domnia lorŭ a fostŭ o nenorocire pentru poporulŭ românŭ. De unde odinióră țéra era înflorită și populată, numele seŭ și vitejia copiilorŭ sĕĭ recunoscută și respectată, pe dată ce guvernulŭ este încredințatŭ țarigrădenilorŭ setoșĭ de a se înavuți, epoca decadențeĭ începe și ține câtŭ și domniatulŭ străinŭ. Pare că fanarioțiĭ îșĭ propuseseră nu numaĭ să despóie țéra, dară să demoralisĕze poporulŭ, să ștérgă într'însulŭ orĭ-ce simțŭ de patriotismŭ, să despopuleze mănósele nóstre câmpiĭ și frumoșiĭ noștrĭ munțĭ. A trebuitŭ ca miseria să fie mare, suferințele neauḑite pentru că toțĭ câțĭ aŭ scrisŭ asupra țĕrilorŭ române, Del Chiaro, Raicevicĭ, Peyssonel, Bauer să recunóscă, că fanarioțiĭ suntŭ unŭ flagelŭ pentru Muntenia și Moldova; să afirme, că domnia acestorŭ țerĭ era o adevĕrată

că Constantinŭ Mavrocordatŭ puse să se constate numĕrulŭ familiilorŭ prin *peceți*, adică bilete tipărite, și pe la începutulŭ domnieĭ sale se constată 147,000 familiĭ. numĕrŭ care înmulțitŭ cu cincĭ ne ar da 735,000 suflete. În anulŭ 1745 făcêndu-se unŭ altŭ recensimentŭ se constată numaĭ 70,000 de familiĭ, adică 350,000 suflete; populațiunea se înjumătățise. Se maĭ făcură și alte recensimente maĭ târḑiŭ, și se constătă că rĕmăseseră numaĭ 35,000 familiĭ de țeranĭ, adică 175,000 suflete! Și ne maĭ întrebămŭ pentru ce Romănia este atâtŭ de puținŭ populată în raportŭ cu întinderea teritoriuluĭ seŭ!

arendă pentru domniĭ străinĭ. Rĕmâindŭ pentru totŭ-de-una recunoscĕtorĭ acelorŭ românĭ, carĭ aŭ lucratŭ și luptatŭ pentru a scăpa țéra de acești jăfuitorĭ de meserie, să nu uĭtămŭ, că alte némurĭ de ómenĭ totŭ atâtŭ de periculoșĭ, dacă nu maĭ multŭ, ca și fanarioțiĭ, suntŭ pe cale a cotropi isvórele de traiŭ ale Românieĭ, a se substitui poporuluĭ românŭ în comerciŭ, arte și meseriĭ și ca mâĭne și în politică. Trecutulŭ să ne servéscă de învĕțătură și să lucrămŭ cu bărbăția, ce insuflă patriotismulŭ și simțulŭ de conservațiune pentru ca Romănia să fiă a Românilorŭ.

FINE

TABLA MATERIILORŬ.

Pag.

Prefaţa 1

I. — Posiţiunea geografică. — Vecinătăţi. — Întindere — Împărţirea administrativă. — Oraşe şi sate. — Ochire asupra stării oraşelorŭ şi satelorŭ. 3

II. — Naţionalitatea română. — Limba. — Populaţiunea. — Neprinderile Românilorŭ. — Ospitalitatea. — Costume. — Vieţuirea. — Ocupaţiuni. — Fabrica de sticlă de la Târgovişte. — Topografia mitropolitului Antimŭ 14

III. — Scólele; — Educaţiunea; — Moravurile; — Imbrăcămintea. — Causele stării sociale şi economice a ţeranilorŭ căsfîrşitulŭ celuĭ de alŭ treilea pătrarŭ alŭ secululuĭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. 30

IV. — Locuitoriĭ Moldoveĭ. — Boerii. — Neguţătorii. — Ţeranii 42

— Clima României. — Producte naturale ale pământuluĭ: animale, — paseri, — pescĭ, — minerale, — metale. — Esploatţiunea sărei. 51

— Economia rurală în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. — Starea de cultură. — Plante cultivate: — cereale, — verdeţe, — plante industriale, — viile, — pometurile. — Pădurile 69

— Economia vitelorŭ. — Predominarea păstorieĭ — Cai. — Boi albe saŭ Vitele cornute. — Oile şi caprele. — Rîmătorii. — Stupii 82

Pag.

VIII. — Comerciulŭ Valachieĭ şi alŭ Moldoveĭ în secululŭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. — Ochire generală. — Vămile. — Posta. — Comerciulŭ de exportaţiune. — Comerciulŭ de importaţiune. 93

IX. — Dările. — Percepţiunea dărilorŭ. — Veniturile şi cheltuelile în Valachia şi Moldova 110

X. — Veniturile şi cheltuelile Munteniei pe la finitulŭ secululuĭ alŭ optŭ-spre-ḑecelea. — Finanţele cele vechĭ şi cele nuoĭ. — Dările şi strângerea lorŭ. 129

XI. — Tabela de veniturile Munteniei pe anĭ 1759, 1766 şi 1767. — Chetuelile pe 1766. — Încheere. 146

ESPOSIȚIUNEA NAȚIONALĂ

DE

ARTE ȘI INDUSTRIE

DE LA MOSCVA

DARE DE SÉMA

ADRESATĂ DOMNULUĬ MINISTRU ALŬ AGRICULTUREĬ, COMERCIULUĬ ȘI LUCRĂRILORŬ PUBLICE

DE

P. S. AURELIANŬ.

PARTEA I

INDUSTRIA

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE

(Laboratorĭĭ Românĭ)

No. 26. — Strada Academiei. — No. 26.

1883.

ESPOSIȚIUNEA NAȚIONALA

DE

ARTE SI INDUSTRIE

DE LA MOSCVA

ESPOSIȚIUNEA NAȚIONALĂ

DE

ARTE ȘI INDUSTRIE

DE LA MOSCVA

DARE DE SÉMA

ADRESATĂ DOMNULUĬ MINISTRU ALŬ AGRICULTUREĬ, COMERCIULUĬ ȘI LUCRĂRILORŬ PUBLICE

DE

P. S. AURELIANŬ.

PARTEA I

INDUSTRIA

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE

(Laboratoriŭ Românĭ)

No. 26. — STRADA ACADEMIEI. — No. 26.

1883.

DE ACELAȘI AUTORŬ :

Terra Nostra, schițe economice asupra Românieĭ, ediţiunea a doua revĕdută și adausă, 1880.

Bucovina, descriere economică însoțită de o cartă 1876.

Manualŭ de agricultură, ediţiunea a doua adausă, și în totŭ prefăcută, 1881.

Catechismulŭ economieĭ politice, ediţiunea a doua 1874.

Economia Rurală la Romani, memoriŭ cititŭ Academieĭ române, în anulŭ 1879.

Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son Economie rurale, industrielle et comerciale (în colaboraţiune cu d *A. Odobescu* 1867.

Monitorulŭ comunelorŭ, diarŭ de agricultură practică, 3 volume de la 1861—1863. (Publicaţie oficială).

Economia Rurală, diarŭ pentru agricultură, comerciŭ și industriĭ agricole, 2 volume 1877 și 1881 (în colaboraţiune cu maĭ mulţĭ redactorĭ).

Revista sciinţifică, 1870—1882, 12 volume, în colaborare cu d-lŭ *Gr. Ștefănescu* și alţiĭ.

Cumŭ se póte fonda industria în România și Industria Română faţă cu Libertatea comerciuluĭ de importaţiune 1881.

Schiţe asupra stăriĭ economice a Românieĭ în secolulŭ alŭ optŭ-spre-dece-lea, 1 volum 1882.

NB. Tóte aceste publicaţiunĭ se află depuse la librăria d-luĭ Socecŭ din Bucurescĭ.

Domnului

GENERALŬ NICOLAE DABIJA

MINISTRU ALŬ AGRICULTUREĬ, COMERCĬULUĬ

ȘI LUCRĂRILORU PUBLICE.

Domnule Ministru,

Aț bine voitŭ a mĕ invita în anulŭ trecutŭ să visitezŭ Esposițiunea națională rusă de la Moscva, spre a studia din punctulŭ de vedere economicŭ acéstă manifestare industrială a imperiuluĭ vecinŭ. Conformându-mĕ bine-voitóreĭ D-vóstră dorințĭ, amŭ fostŭ la Moscva ; amŭ studiatŭ frumósa și interesanta esposițiune a întregeĭ Rusiĭ și acum viŭ a vĕ supune observațiunile ce amŭ făcutŭ. După cum vĕ veț încredința m'amŭ mărginitŭ în programulŭ ce însu'șĭ domnia-vóstră mi-aț trasŭ.

Ținêndŭ sémă de natura obiectelorŭ espuse amŭ divisatŭ lucrarea mea în douĕ părțĭ : Industria și Agricultura.

M'așĭ simți fórte fericitŭ, domnule Ministru, când lucrarea ce amŭ onóre a vĕ supune, arŭ respunde așteptărilŏr D-vóstră, și dacă observațiunile și cercetările ce amŭ făcutŭ vorŭ fi de vre-unŭ folosŭ pentru economia nóstră națională.

Mĕ simtŭ datorŭ, Domnule Ministru, să vĕ mulțămescŭ pentru atențiunea ce ațĭ bine voitŭ a'mĭ acorda, și a vĕ ruga să priimițĭ, pe lângă recunoscință, încredințarea înalteĭ mele considerațiunĭ.

P. S. Aurelianu.

Ferestreŭ în 1 Marte 1882.

Suntŭ aprópe douĭ secolĭ de când Rusia lucréză pentru desvoltarea sa economică. Incepêndŭ cu Petru celŭ Mare alŭ căruia geniŭ prevĕdusse că mărirea unuĭ poporŭ se întemeiază înainte de tóte pe prosperitatea sa economică, pe emanciparea sa față cu țĕrile străine, toțĭ suveraniĭ aŭ contribuitŭ după timpŭ și împrejurărĭ la înflorirea industrieĭ, agriculturei și comerciuluĭ.

Cu tóte acestea, nenumĕratele lupte ale imperiuluĭ vecinŭ pentru consolidarea și mărirea statuluĭ; dificultățile de totŭ felulŭ ce întâmpină îndrumarea pe calea progresuluĭ, aŭ contribuitŭ a ține în stare de înapoiere industria rusă. Impulsiunea cea maĭ puternică dată desvoltăriĭ industriale începe cu secolulŭ alŭ nouĕ-spre-dĕcelea; însă cele maĭ marĭ progresurĭ s'aŭ realisatŭ în ceĭ din urmă treĭ-decĭ de anĭ.

Spre a'șĭ da sĕmă de starea diferitelorŭ industriĭ și a agriculturei, guvernulŭ rusŭ a făcutŭ maĭ multe esposițiunĭ naționale. Din parte-le guvernămêntele, asociațiunile industriale și agricole n'aŭ încetatŭ de a provoca concursurĭ locale între producĕtorĭ. In anĭ din urmă industria națională luândŭ unŭ avêntŭ considerabilŭ, guvernulŭ credu

că este timpulŭ ca poporulŭ rusŭ sĕ-şi cunósca puterile productive, sĕ constate unde a ajunsŭ cu desvoltarea şi perfecţionarea diferitelorŭ industriĭ. Acésta este origina **Esposiţiuneĭ naţionale de arte şi industrie de la Moscva**. *Rusia întrégă, până şi provinciile asiatice, s'a grăbitŭ a respunde la chiemarea guvernuluĭ. Poporulŭ rusŭ póte fi mulţumitŭ: lupta pacĭnică de la Moscva 'l-a încredinţatŭ că după atâtŭ timpŭ de muncă şi de sacrificiĭ Rusia are astădĭ o frumósă industrie naţională.*

Palatulŭ esposiţiuneĭ era aşedatŭ pe o câmpie nisipósă din vecinătatea vecheĭ capitale a Rusieĭ, în faţa frumosuluĭ şi imensuluĭ parcŭ Petrovski. Loculŭ pe care se află aşedatŭ palatulŭ cu anexele şi parculŭ, înfăţişa figura unuĭ dreptŭ-ungiŭ.

Edificiulŭ, de formă circulară, avea la drépta şi la stânga douĕ aripĭ dreptŭ-unghiulare; iară în mijlocŭ o grădină imensă, desemnată cu multŭ gustŭ şi împodobită cu cele maĭ frumóse florĭ şi plante ornamentale. Patru fontânĭ monumentale cu statue şi vasce, recoreaŭ atmosfera. In centrulŭ acesteĭ grădinĭ unŭ pavilionŭ umbrea artiştiĭ care desfătaŭ publiculŭ în tóte dilele. In afară şi în grădina centrală daŭ cele optŭ galeriĭ principale ale Palatuluĭ. De şi cu unŭ singurŭ rêndŭ, faţadele acestorŭ galeriĭ aveaŭ o înfăţişare destulŭ de monumentală. Aceste optŭ galeriĭ eraŭ unite între dênsele prin alte optŭ galeriĭ maĭ aşedate; astŭ-felŭ că plecândŭ de la unŭ punctŭ datŭ în apropiere de grădină saŭ de partea esterióră a edificiuluĭ, amatoriĭ puteaŭ să visiteze tótă esposiţiunea întorcêndu-se de unde aŭ plecatŭ şi fără să iasă afară din palatŭ.

Architectulŭ edificiuluĭ esposiţiuneĭ se folosise în spe-

cială de motive trase din arta națională rusă. Palatulŭ, fără pretenţiune, avea o înfăţişare artistică şi relativă monumentală.

Productele espuse eraŭ aşezate cu multă ordine. Espunĕtoriĭ făcuseră chieltuelĭ marĭ de instalaţiune.

Tóte productele espuse eraŭ împărţite în patru-spre-dece secţiuuĭ saŭ grupe, şi anume :

I. Belle-arte : Pictură, gravură, sculptură, aquarele, architectură.

II. Invĕţămêntŭ elementarŭ, arte industriale.

III. Producte agricole şi alimentare.

IV. Productele minelorŭ şi industriile care se raportéză la dênsele.

V. Lână, tórsă şi ţesĕturĭ.

VI. Metale şi industriĭ derivate dintr'ênsele.

VII. Productele fabricilorŭ : săruri, săpunurĭ, luminăriĭ, cristalerie, ş. c. l.

VIII. Productele meseriilorŭ : veşminte confecţionate, chârtiĭ colorate, mobile, tabletărie, ş. c. l.

IX. Machinĭ, materialurĭ de construcţiune.

X. Grădinărie. Plante de ornamentŭ, pomĭ roditorĭ, legumĭ.

XI. Animale domestice : caĭ, boĭ, oĭ, câinĭ, ş. c. l.

XII. Productele industrieĭ domestice.

XIII. Resboiulŭ şi marina.

XIV. Ajutóre pentru ceĭ suferinḑĭ şi în specialŭ asociaţiunea Cruceĭ-Roşiĭ.

Productele Polonieĭ şi Finlandieĭ eraŭ aşeḑate în galeriĭ speciale. Se instalaseră separatŭ şi productele provinciilorŭ semi-asiatice precumŭ Turkestanulŭ şi Caucasulŭ.

Cu tótă mărimea palatului, administrațiunea fusese nevoită să construiască mai multe anexe în parculă esposițiuneĭ. Intre acestea se deosebea Florăria monumentală în care erau aședate colecțiunĭ pre câtă de frumóse pre atâtă de rarĭ de plante tropicale.

Mulțime de pavilióne erau risipite în parcă. Aceste construcțiunĭ, unele mai artistice de câtă altele, coprindeau esposițiunĭ speciale.

Teatre, restaurante, sălĭ de lectură, ofereau visitatoruluĭ obositŭ câte-va momente de repaosŭ.

In interiorulŭ parculuĭ unŭ drumuleță de ferŭ funcționândŭ prin electricitate, preumbla câtă era ḑina de mare curioșiŭ. Vagónele erau înlocuite prin nisce băncĭ aședate spate la spate.

Pentru înlesnirea călătorilorŭ din afară, esposițiunea era legată printr'unŭ drumŭ de ferŭ cu stațiunile căilorŭ ferate din Moscva.

Administrațiunea luase dispoșițiunile posibile pentru a oferi visitatorilorŭ tóte înlesnirile necesariĭ : din parte'mĭ n'amŭ de câtă să'ĭ mulțumescă și să recunoscă că și-a îndeplinitŭ gréua însărcinare ce luase asupră'ĭ cu deplinŭ succesŭ.

Ca străinŭ suntŭ datorŭ să aducŭ omagele mele Alteței sale principeluĭ Dolgorukov, guvernatoruluĭ generalŭ alŭ Moscveĭ. Descendinte alŭ uneia din cele mai ilustre și mai vechĭ familiĭ nobile ale Rusieĭ și alŭ căreia trecutŭ este legatŭ chiar cu întemeiarea vecheĭ capitale, principele Dolgorukov, a sciutŭ să captiveze prin buna-voință și afabilitatea sa pre toțĭ străiniĭ care aŭ avutŭ onóre să i se presinte. Grațiă buneĭ-voințe a principeluĭ amŭ pututŭ visita

totŭ ce Moscva posedă ca monumente, ca stabilimente de învĕțămêntŭ publicŭ, ca muscurĭ, fabricĭ și alte instituțiunĭ. Doritorŭ de a face cunoscută vechea capitală a Rusieĭ, principile Dolgorukov a compusŭ însu'șĭ o cărticică câtŭ se póte de interesantă, intitulată: Guide du voyageur à Moscou. *Ilustrată cu mulțime de fotografiĭ înfățișândŭ principalele monumente ale Moscveĭ, atâtŭ de interesante; însoțită de descripțiunĭ amĕnunțite, cărticica principeluĭ este fórte prețiósă pentru străinĭ ca și pentru pămêntenĭ.*

Suntŭ datorŭ să recunoscŭ asemenea că atâtŭ la Moscva câtŭ și la Petersburg amŭ aflatŭ cea maĭ afabilă și bunăvoitóre primire. Ceĭ maĭ înalțĭ demnitarĭ aĭ Statuluĭ ca și ceĭ maĭ modeștĭ s'aŭ grăbitŭ a 'mĭ înlesni visitarea monumentelorŭ și instituțiunilorŭ. Le adresezŭ aci cea maĭ adêncă recunoscință și 'ĭ rogŭ a crede că nu voiŭ uita frumósa și plăcuta impresiune ce mi-a lăsatŭ călĕtoria mea în Rusia.

Acéstă datoriă împlinită începŭ descrierea impresiunilorŭ ce mĭ-a lăsatŭ Esposițiunea de la Moscva. Nu sciŭ cum vorŭ fi judecate aprecierile ce mi-amŭ permisŭ a face cu privire la organisațiunea economică în generalŭ și cea industrialŭ în specialŭ; în totŭ casulŭ rogŭ să se créḑă că n'amŭ urmăritŭ de câtŭ unŭ scopŭ; a espune cu fidelitate faptele, și a trage dintr'ênsele învĕțăminte care potŭ servi țĕreĭ mele. Așĭ fi pe deplinŭ mulțumitŭ când paginile ce urméză, arŭ redeștepta și arŭ mări în inimile nóstre simțulŭ datorieĭ ce avemŭ cu toțiĭ de a lucra din resputerĭ pentru a organisa și întemeia industria națională, care pe ḑi ce trece devine o cestiune de viață pentru România. Sperŭ că esemplulŭ Rusieĭ ne va întări, ne va încuragia și ne va

decide a ne pune fără amânare la lucru. Curentulŭ esistă; românii, de la micŭ până la mare, simtŭ că esistența patriei este strânsă legată cu desvoltarea economiei în generalŭ și cu creațiunea industriei în specialŭ.

Să ne folosimŭ de acéstă fericită dispositiune și, luându pilde de la alții, să începemŭ o dată națională întreprindere a fundărei industriei române. Să nu lăsămŭ pe mâine aceea ce se póte și trebue să se facă astă-dĭ, ca nu o dată să ne trezimŭ că este prea târdiŭ !

INTRODUCERE

Reformatorulŭ Rusieĭ, Petru celŭ Mare, față cu starea de înapoiere a patrieĭ sale se hotărî a face orĭ-ce sacrificiĭ pentru a îndruma poporulŭ rusŭ pe calea culturei în tóte direcțiunile, și cu osebire în direcțiunea economică. Pentru acestŭ sfîrșitŭ întreprinse cunoscutele sale călătoriĭ în deosebitele țĕrĭ ale Europeĭ; îmbrăcă haina de têmplarŭ și lucră însu'șĭ în Saardam la construcțiunea de corăbiĭ.

Studiind cu deosebită îngrijire starea artelorŭ și meseriilorŭ în Europa civilisată Petru, d'abĭa întorsŭ în Rusia, se puse cu bărbăție pe lucru și în timpulŭ domnieĭ sale reuși să vadă înființându-se peste douĕ sute de fabricĭ. Marele monarchŭ iubea în atâtŭ artele și meseriile, în câtŭ se folosea de timpulŭ ce'ĭ lăsa numerósele sale ocupațiunĭ și lucra cu mâna sa felurite obiecte. Călătorulŭ póte vedea păstrate cu religiositate multe din fabricatele împĕratuluĭ în Museulŭ Ermitagĭuluĭ din Petersburg.

Suntŭ dară aprópe doue sute de anĭ de când s'a pusŭ temelia industrieĭ în Rusia; douĭ secolĭ de când după ómenĭ și după împrejurărĭ, se lucrézĕ pentru creațiunea și înflorirea industrieĭ naționale. De la Petru celŭ Mare până în ḑioa de astădĭ atâtŭ suveraniĭ și ómeniĭ de statŭ câtŭ și bărbațiĭ de sciință, aŭ lucratŭ fie-care în felulŭ lorŭ pentru a face să se convingă orĭ-ce rusŭ că existența uneĭ industriĭ naționale este, maĭ pre susŭ de tóte, o condițiune de viață pentru marele imperiŭ alŭ Nordului. Aceĭ carĭ aŭ visitatŭ exposițiunea națională de la Moscva, s'aŭ pututŭ încredința că atâta muncă și atâtea sacrificiĭ aŭ fostŭ încununate cu unŭ succesŭ vrednicŭ de admiratŭ. Când unŭ poporŭ de aprópe una sută milióne plinŭ de vigóre și însuflatŭ de cea maĭ înfocată dorință pentru a'șĭ vedé patria ajungêndŭ în cultură pe țĕrile care i-aŭ apucatŭ înainte, când unŭ asemenea poporŭ a reușitŭ să întemeieze o industrie demnă de invidiatŭ, este fórte firescŭ să căutămŭ a cunósce miḑlócele ce a întrebuințatŭ pentrn a dobîndi asemenea resultate. Popórele încă înapoiate în industrie vorŭ trage multe și prețióse învĕțăminte din esperiința altora; nu vorŭ cădé în ispită de a face prin sine-le încercărĭ de sisteme economice; se vorŭ ține de calea bătută, de ŏre-ce resultatele dobîndite aŭ dovedităŭ că este cea bună. Din acestŭ punctŭ de privire credŭ că este interesantŭ de a se cunósce atâtŭ regimulŭ economicŭ câtŭ și sistemulŭ industrialŭ alŭ imperiuluĭ vecinŭ.

Regimulŭ economicŭ subŭ a căruia ocrotire s'a născutŭ și s'a desvoltatŭ industria națională rusă, a fostŭ unŭ regimŭ protectorŭ și prohibitivŭ. Fără a întra în amĕnunte nepotrivite cu cadrulŭ și scopulŭ acesteĭ lucrărĭ, mĕ voiŭ mărgini a face cunoscutŭ că sguduirea adusă în tótă Europa prin așa numitulŭ *sistemŭ continentalŭ* deschise ochiĭ și Rusieĭ. De unde până atunci acestŭ imperiŭ se mărginise a încuragia unele industriĭ și a se îndeletnici maĭ cu sémă cu agricultura, primindŭ din afară multe obiecte fabricate și cu osebire stofe fine și obiecte de luxŭ, de odată observândŭ sistemulŭ de protecțiune adoptatŭ de Englitera și Francia, căută a le imita. Comerciulŭ de exportațiune alŭ Rusieĭ cu Englitera și Francia resimțindu-se de taxele protectóre adoptate de cele douĕ puterĭ occidentale, era fórte firescŭ ca guvernulŭ rusŭ să caute a îndrepta privirile sale spre desvoltarea industrieĭ locale. Urmarea fu inaugurarea unuĭ sistemŭ de taxe prohibitive în anulŭ 1822. Acésta a indispusŭ óre-cumŭ puterile occidentale, de óre-ce comerciulŭ ce făceaŭ cu Rusia se reduse; n'aveaŭ însă ce face ; culegeaŭ aceea ce seměnaseră. Nu se putea admite că o țară mare ca Rusia, o țéră care avea consciința de viitorulŭ sĕŭ să sufere ca productele sale să fie impuse cu taxe marĭ la fruntariile occidentale, éră fabricatele engleze și francese să fie importate la dênsa plătindŭ taxe ușóre.

Omeniĭ de statŭ ruși adoptândŭ regimulŭ protectorŭ aŭ fostŭ însuflați de interesele cele maĭ vitale

ale țĕreĭ lorŭ; eĭ n'aŭ căutatŭ ca Rusia să fabriceze totŭ ce se lucrézĕ airea; din contra, aŭ încuragiatŭ maĭ cu sémă acele dintre industriĭ carĭ suntŭ maĭ potrivite cu trebuințele și cu midlócele țĕreĭ.

Ca sistemŭ industrialŭ, din câte amŭ pututŭ observa, m'amŭ încredințatŭ că în Rusia esistă industria domestică saŭ casnică și industria mare.

Imprejurărĭ cu totulŭ locale aŭ contribuitŭ ca în acéstă țéră industria să încépă maĭ întâiŭ în sate și apoĭ în orașe. Din causa climeĭ, populațiunea rurală nu se póte ocupa cu agricultura maĭ multŭ de cincĭ pînă la șése lunĭ într'unŭ anŭ. In partea nordică a imperiuluĭ asprimea temperatureĭ, scurtimea timpuluĭ când póte să vegeteze plantele și pe alocurea réoa cualitate a pămêntuluĭ, facŭ ca țĕraniĭ să fie fórte puținĭ ocupați cu lucrările agricole propriŭ dise. Era dar fórte naturalŭ ca o populațiune de maĭ multe decĭ de milióne să caute a se îndeletnici cu alte lucrărĭ, pentru ca să pótă trăi. Aceste împrejurărĭ locale aŭ datŭ nascere la atâtea industriĭ domestice carĭ se practicézĕ în satele rusescĭ; unŭ sistemŭ de industrie care meritĕ atențiunea atâtŭ a ómenilorŭ de Statŭ câtŭ și a economiștilorŭ. In adevĕrŭ industria dusă la țéră, practicată de către ómenĭ carĭ lucrézĕ și pămêntulŭ, mi se pare că va fi uniculŭ midlocŭ pentru a deslega una din cestiunile carĭ îngrijesce maĭ multŭ pe ómeniĭ de Statŭ, așa numita cestiune socială. Eŭ unulŭ nu credŭ că este bunŭ sistemulŭ industrieĭ grămădite în orașele marĭ, și cele ce se petrecŭ în

unele State ale Europeĭ credŭ că'mĭ daŭ dreptate. Suntŭ încredințatŭ că orĭ ce s'arŭ face, industria mare va avé cu timpulŭ aceeașĭ sórtă ca și proprietatea mare; cu voie, fără voie va face locŭ industrieĭ micĭ, adică industrieĭ domestice. Nu înțelegŭ printr'acésta că fabricele cele marĭ, usinele cu miĭ de lucrătorĭ vorŭ dispare; însă numĕrulŭ lorŭ se va reduce, după cumŭ s'a redusŭ alŭ domeniilorŭ marĭ. Nu se póte admite ca în locŭlŭ feudalităților teritoriale să se înalțe așa numita feudalitate industrială, pentru că acésta nu rĕspunde cu aplecările democratice ale societățiĭ moderne.

Din acestŭ punctŭ de privire mi se pare că organisațiunea industrială a Rusieĭ merită să fie studiată de aprópe. In acestŭ imensŭ imperiŭ suntŭ sumă de sate aĭ cărora locuitorĭ, pe lângă agricultură, se ocupă cu felurite industriĭ, cu cuțităria, tăbăcăria, țesĕtoria, cismăria, pictura, strungăria, tâmplăria, și cu câte alte industriĭ. Rușiĭ se mândrescŭ, cu dreptŭ cuvîntŭ, cu industria din satele lorŭ, fiindŭ-că nu numaĭ dă de lucru la milióne de brațe, dară se potrivesce de minune cu deprinderile poporuluĭ și cu organisațiunea óre-cum patriarcală a comunelorŭ. Acéstă organisațiune, după cum ḑice unŭ distinsŭ economistŭ rusŭ, D. Tegoborski, nu ia brațele agriculturieĭ, nu depărtéză pe țĕranĭ de viața de familie, și prin urmare nu dă nascere atâtorŭ grave inconveniente și funestelorŭ consecințe care resultă din grămădirea și concentrațiunea claselorŭ lucrătóre în orașele cele marĭ,

nu produce proletariatulŭ, acestŭ flagelŭ alŭ societăţilorŭ moderne. Industria satelorŭ a produsŭ resultate economice şi sociale atâtŭ de însemnate, în câtŭ se esplică fórte uşorŭ protecţiunea şi încuragiarea de care se bucură în Rusia.

Alăturĭ cu industria satelorŭ, fórte vechie, s'a desvoltatŭ aceea ce se numesce industria manufacturară cu fabricile şi usinele sale. Cu tóte acestea Rusia fiindŭ, înainte de tóte, o ţéră agricolă, s'a căutatŭ creaţiunea şi încuragiarea acelorŭ industrĭi carĭ întrebuinţéză productele pământuluĭ; acelorŭ fabricaţiunĭ carĭ se combină maĭ bine cu industria satelorŭ la care ruşiĭ ţinŭ atâtŭ de multŭ. In fórte multe localităţĭ ţéraniĭ, când n'aŭ de lucru la câmpŭ, mergŭ să lucreze în fabricĭ. Acéstă combinaţiune a muncĭĭ agricole cu munca industrială înfăţişéză asemenea folóse însemnate nu numaĭ din punctulŭ de vedere economicŭ, dară şi socialŭ. Câştigă omulŭ în tóte privirile când póte schimba viaţa de fabrică cu viaţa de cultivatorŭ.

Sacrificiile însemnate ce s'aŭ făcutŭ şi se face pentru înflorirea industrieĭ ruse, arŭ face să se crédă că Rusia aspiră să devie o ţéră industrială, să se întrécă cu Anglia, Francia şi altele Staturĭ. Din câtŭ amŭ pututŭ vedé şi auḑi, nu este acesta scopulŭ ce urmărescŭ ruşiĭ. Bărbaţĭ distinşĭ mi-aŭ afirmatŭ că dorinţa lorŭ se mărginesce la a ajunge să aĭbă o industrie care să pótă întêmpina trebuinţele populaţiuneĭ locale; care să dea de lucru nu numaĭ têrgoveţilorŭ, dară cu osebire ţéranilorŭ pe

timpulŭ când încetéză lucrările agricole. O dată acestŭ scopŭ atinsŭ, negreşitŭ că ruşiĭ nu se voru da în laturĭ de a concura şi cu alte popóre pe pieţele lumeĭ; fără însă ca cu acésta să ajungă a'şĭ lega existenţa lorŭ economică de industrie. Agricultura va rĕmânea pentru totŭ-dé-una marea industrie a Rusieĭ; pe dênsa aŭ căutatŭ şi caută ruşiĭ să altoiască diferite industriĭ.

Direcţiunea dată industrieĭ dovedesce că ómeniĭ de Statŭ ruşĭ aŭ fostŭ însufla̧ţi de ideĭ câtŭ se póte de practice. In adevĕrŭ, cu tóte că astă-dĭ se póte dice că în acestŭ imensŭ imperiŭ se practicéză în proporţiune maĭ tóte industriile cunoscute în Europa, totuşĭ cele maĭ înfloritóre, cele maĭ desvoltate suntŭ acelea carĭ lucréză pentru a întêmpina trebuinţele poporuluĭ. Suntŭ industriĭ de luxŭ, însă numĕrulŭ şi importanţa lorŭ este mică, comparată cu acelea care îmbracă poporulŭ rusŭ, care'ĭ procură tóte obiectele trebuincióse. Astă-dĭ în satele rusescĭ nu sciŭ dacă maĭ găsesce cine-va obiecte de provenienţă străină; îmbrăcăminte, mobiliarŭ, unelte totŭ este frabricaţiune naţională. Chiar în oraşe, afară de familiile avute, carĭ totŭ maĭ cumpĕră obiecte aduse din afară, cea-l-altă populaţiune consumă obiecte lucrate în ţĕră. In Kiew, Moscva şi chiar în Petersburg magaziile, bazarurile cele marĭ debitéză maĭ cu sémă mărfurĭ naţionale. Astŭ-telŭ fiindŭ industria rusă are asigurată o clientelă colosală, aprópe o sută milióne consumatorĭ. Nu sciŭ cum voru fi apreţiându economiştiĭ acéstă situaţiune;

după mine unulŭ ea este câtŭ se póte de corespundĕtóre cu adevĕratele principiĭ de economie națională. Ortodoxismulŭ economicŭ nu se póte împăcă cu acésta; însă, interesele nu numaĭ economice dară sociale și politice ale poporuluĭ rusŭ suntŭ pe deplinŭ satisfăcute. Eŭ suntŭ încredințatŭ că dacă Rusia n'arŭ fi urmatŭ politica economică de care se povățuesce și astă-dĭ, industria n'arŭ fi maĭ prinsŭ rădăcină în imperiulŭ slavŭ. Dovadă avemŭ atâtea Staturĭ, avemŭ pe Turcia care cu tarifele sale de cincĭ și de șépte la sută; cu numerósele scutirĭ de vamă, a rĕmasŭ în starea primitivă.

Rușiĭ când li se impută rigórea regimuluĭ lorŭ economicŭ; când li se spune că în starea de civilisațiune în care a ajunsŭ Europa nu maĭ este raționalŭ să se mențină taxe protectóre și prohibitive, eĭ ascultă cu linisce, și dreptŭ rĕspunsŭ citézĕ Staturile-Unite alŭ Americeĭ; daŭ de esemplu regimulŭ sub care s'a întemeiatŭ industria în tóte Statele; și în cele din urmă chiar tarifele actuale ale Austrieĭ și Germanieĭ. Unŭ profesorŭ distinsŭ cu care discutamŭ cestiunea, 'mĭ rĕspundea : poporulŭ rusŭ a lucratŭ de vécurĭ ca să devină o individualitate politică de prima ordine; s'a încredințatŭ însă, chiar de la începutŭ, că pentru a ajunge la acestŭ resultatŭ are lipsă ca alăturĭ cu desvoltarea politică să mérgă și desvoltarea economică. Unŭ poporŭ mare nu putea să se pretindă cu desăvârșire liberŭ în apucăturile sale, stăpânŭ la sine, pre câtŭ timpŭ arŭ fi atârnatŭ economicesce de alte popóre. De aci stă-

ruința tutulorŭ monarchilorŭ, a ómenilorŭ de Statŭ și a învĕțaților de a întemeia industria națională rusă.

Esposițiunea națională de la Moscva a fostŭ demonstrațiunea pipăită despre progresulŭ însemnatŭ ce a făcutŭ industria rusă la adăpostulŭ regimuluĭ economicŭ sub care s'a născutŭ și s'a desvoltatŭ. Acéstă manifestațiune a puterilorŭ productive a fostŭ, potŭ ḑice cu încredințare, unŭ adevĕratŭ triumfŭ pentru Rusia economică. Până la străinĭ, chiar poporulŭ rusŭ s'a convinsŭ despre pașiĭ giganticĭ cu care a mersŭ industria națională în ceĭ din urmă treĭ-ḑecĭ de anĭ. Aceĭ care și-aŭ datŭ ostenélă să visiteze marea sĕrbare a industrieĭ ruse s'aŭ pututŭ încredința ca și mine, că acéstă țĕră odinióră tributară a țĕrilorŭ străine, și în specialŭ a Occidentuluĭ, pentru mulțime de obiecte fabricate, astă-ḑĭ se póte socoti ca emancipată; că de acum chiar producțiunea națională nu numaĭ că póte îndestula maĭ tóte trebuințele populațiuniĭ, dară pentru multe articole póte lupta și cu străinătatea. Resultatŭ imensŭ când se gândesce cine-va la viitorulŭ reservatŭ uneĭ populațiunĭ de aprópe una sută milióne. Câți-va străinĭ, englesĭ, francesĭ și austriacĭ cu care convorbiamŭ despre starea industrială a Rusieĭ, nu numaĭ că se miraŭ ca și mine despre starea înfloritóre în care se află, dară păreaŭ îngrijiți pentru țĕrile lorŭ respective. Adevĕrulŭ este că astă-ḑĭ când lupta pe terenulŭ economicŭ este atâtŭ de crâncenă; când fie-care țĕră caută a'și

asigura o clientelă câtŭ mai numerósă, se póte cine-va îngriji cu dreptŭ cuvîntŭ, când unŭ factorŭ atâtŭ de puternicŭ ca Rusia se pregătesce a intra în luptă, a disputa nu numai în întru dară și în afară locului ocupatŭ de alții. Pentru ori-ce omŭ prevĕdĕtorŭ Rusia industrială are să încindă o luptă seriósă cu țĕrile occidentului; ea va căuta nu numai să pue mâna pe comerciulŭ Asiei, dară să introducă fabricatele sale în Europa. Inceputulŭ s'a făcutŭ deja. Casele cele mari de comerciŭ din Moscva aŭ împănatŭ câte-va țĕrĭ cu agenți inteligenți și cunoscĕtorĭ în scopŭ de a întemeia relațiunĭ comerciale. De acum înainte dară Rusia nu se va mărgini cu têrgulŭ localŭ, cu îndestularea imenseĭ sale populațiunĭ; ea ambițiónéză rolulŭ de a lupta pe piețele lumeĭ cu industria străină. Intrebarea ce se póte pune este : reuși-va? Pentru mine nu póte esista nicĭ umbră de îndoială. Cu o politică economică bărbătéscă, mai pre susŭ de tóte națională; cu mijlóce de producțiune care potŭ rivalisa cu ale țĕrilorŭ înaintate; cu stăruința și vroința de a ajunge, pentru ce óre poporulŭ rusŭ n'arŭ reuși într'o întreprindere în care aŭ reușitŭ nu țĕrĭ marĭ și puternice, dară țerișóre ca Belgia, Elveția, Olanda și altele? Esposițiunea de la Moscva respunde pentru viitorŭ.

Aceea ce susținŭ va surprinde pe mulți și cu osebire pe aceĭ carĭ nu și-aŭ datŭ ostenéla a studia starea economică a Europeĭ. La noĭ, ca și în Francia, se vorŭ afla mulți necredincioși; eŭ 'ĭ rogŭ să

crédă că se amăgescŭ, și amăgirea în materie economică ca și politică și socială póte produce neajunsurĭ la care nimenĭ nu s'arŭ aștepta. Nu amŭ altŭ interesŭ de câtŭ a arăta adevĕrulŭ compatrioțilorŭ meĭ; orĭ, adevĕrulŭ este că Rusia a făcutŭ pașĭ giganticĭ în desvoltarea industrieĭ sale; că politica sa economică urmăresce de astă-dĭ înainte nu numaĭ asigurarea clienteleĭ naționale, dară concurența pe pieţele străine; că poporulŭ rusŭ, de la micŭ până la mare, a făcutŭ din cestiunea industrială o cestiune națională și nu va cruța în viitorŭ ca și în trecutŭ nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a se pune alăturĭ cu ţĕrile înaintate; că poporulŭ rusŭ într'unŭ timpŭ când se propagă ideile de cosmopolitismŭ, lucréză din resputerĭ a da unŭ caracterŭ naționalŭ nu numaĭ activităţiĭ sale economice, dară tutulorŭ producţiunilorŭ literare și artistice. Când unŭ poporŭ mare, inteligentŭ, tînĕrŭ are asemenea aspiraţiunĭ; când într'unŭ timpŭ relativŭ scurtŭ a înaintatŭ în tóte ramurile de activitate, eŭ creḑŭ că noĭ, ca vecinĭ, avemŭ interesŭ a'lŭ cunósce, pentru că cunoscêndu-lŭ, ne putemŭ folosi de esperiența sa.

I

INDUSTRIA MINELORŬ.

In Rusia s'a înțelesŭ de timpuriŭ că progresulŭ industrieĭ este strînsŭ legatŭ cu esploatațiunea minelorŭ și cu metalurgia. Petru celŭ Mare, preste alŭ căruia geniŭ creatorŭ daĭ, după cumŭ se rostesce unŭ scriitorŭ rusŭ, în totŭ ce conține germinile mărireĭ și prosperitățiĭ Rusieĭ, înscrise în programa sa de reforme cercetarea și esploatarea rațională a substanțelorŭ minerale. Unŭ altŭ suveranŭ, căruia poporulŭ rusŭ păstrézĕ recunoscință, Alexandru ântêiŭ, esecutorŭ credinciosŭ alŭ reformelorŭ proiectate și începute de Petru, dete o impulsiune puternică montanisticeĭ. De atuncĭ toțĭ suveraniĭ aŭ lucratŭ fără pregetŭ pentru studiarea geologică a Rusieĭ cu scopŭ de a se descoperi avuțiile minerale cuprinse în sênulŭ pămêntuluĭ. Studiulŭ frumóseĭ și importanteĭ sciințe a minelorŭ a fostŭ încuragiată și înzestrată cu tóte midlócele sciințeĭ moderne. Institutulŭ montanisticŭ din Petersburg este una din scólele de aplicațiune cu care se mândrescŭ rușiĭ. Bogatele colecțiunĭ mineralogice, geologice și montani-

stice coprinse în museurile acestei instituțiuni; mărimea și largeța cu care suntu înzestrate laboratoriile, îngrijirea cu care s'a construitu amfiteatrele, sălile de studii, mi-au lăsatu întipărirea că acolo se simte și se scie că în timpulu de față montanistica este unulu dintre factorii principali ai progresului industriei. Din cercetarea bogatelorŭ colecțiuni ale institutului montanisticu m'amu încredințatu mai multu de câlu prin aceea ce amu vĕdutu la Esposițiunea din Moscva despre imensa și variata avuție minerală a Rusiei.

Cu câtu s'a lucratu până astă-di, totusi în fața avuției sale minerale Rusia se póte socoti la începutulu carierei montanistice. Și în adevĕru, după cum spunu călătorii cei mai demni de încredere, munții Urali și Siberia orientală aru fi coprindendu avuții minerale necalculabile. Călătorulu englesu Barry spune că a străbătutu preste gisemente de minereuri pe o lungime de mai multe mille; că a pusu dile întregi trecendu prin păduri și din vêrfulu celoru mai înalți munți a vĕdutu în tóte direcțiunile, păduri și numai păduri. Acésta avuție forestieră și minerală de abia la începutulu esploatațiunei sale, ascéptă brațe și capitaluri pentru a eși din sênulu pămêntului.

Secțiunea substanțelorŭ minerale și a metalelorŭ prețióse din Esposițiunea de la Moscva era una dintre cele mai complete, mai metodicu instalată și mai instructivă. Particularii și departamentulu minelorŭ imperiului au rivalisatu pentru a înfățișa acésta parte importantă a esposițiunei naționale

subtŭ unŭ aspectŭ câtŭ mai interesantŭ. Specimene de aurŭ, argintŭ, platină, aramă, ferŭ, cărbuni de pământŭ, uleiuri minerale, turbă, sare și alte substanțe minerale, tóte însoțite de notițe interesante, de charte tecnologice și economice, încredințaŭ pe visitatori că sciința minelorŭ este pe cale de progresŭ în marele imperiŭ alŭ Norduluĭ.

Substanțele minerale usuale precumŭ suntŭ combustibilii minerali, ferulŭ și altele, fiindŭ cele mai utile le voiŭ da întâietatea în escursiunea mea prin secțiunea montanistică a Esposițiuneĭ.

De abia suntŭ patru-dece de anĭ de când s'a începutŭ esploatațiunea cărbunilorŭ da pământŭ și a antracitului în Rusia. După cercetările făcute înainte de acéstă epocă se constatase deposite fórte bogate pe țĕrmurile mării de Azov, între Dnipru și Donețu. Astă-dĭ în basinulŭ Donețuluĭ se află esploatațiunile cele mai importante. și după acestea suntŭ minele din Polonia și din Rusia centrală. Esploatațiunea a începutŭ, merge desvoltându-se și în alte localități, în basinurile Kiew-Elisabethgrad, în Uralĭ, Stepele Kirghizilorŭ, Caucasŭ, Turkestan la Kuznețk în Altaĭ și airea. Pe anŭ ce trece se descopere deposite nouĭ și esploatarea se desvoltéză în proporțiune. In adevĕrŭ pe la 1850 de abia se scotea în tótă Rusia 32,000 de tone de cărbunĭ; la 1867 se estrăgea preste 436,000 tone, iară pe la 1876 cătățimea scósă se urca la 1,824,868 de tone, adică împătritŭ de câtŭ cu nouĕ anĭ în urmă. Astă-dĭ fără îndoială că se va fi esploatândŭ întreitŭ mai multŭ. Puținŭ se va

dice în comparațiune cu Anglia, cu Belgia și alte staturĭ; așa este; însă ținêndŭ sémă de starea culturală, trebue să recunóscemŭ că esploatațiunea prețiosuluĭ combustibilŭ mineralŭ s'a desvoltatŭ într'o proporțiune suficientă potrivitŭ cu timpulŭ și midlócele.

Locŭlŭ ce ocupă Rusia între țĕrile care esploatéză cărbunĭ de pămêntŭ este încă modestŭ. După o lucrare fórte interesantă a d-luĭ Johan Pechar, inginerŭ austriacŭ, s'a estrasŭ în 1876 în tótă lumea 288 milióne de tone de combustibilŭ mineralŭ, cătățime repărțită în modulŭ următorŭ :

Marea-Britanie	135,611,788	tonne
Germania și Luxemburgulŭ . .	49,550 462	»
Francia	17,104,794	»
Belgia	14,329,578	»
Austro-Ungaria	13,362,586	»
Rusia	1,824,868	»
Suedia	92,352	»
Spania	706,814	»
Italia	101,640	»
Alte țĕrĭ din Europa	60,000	»
Staturile-Unite ale Americeĭ. .	48,273,447	»
Canada	709,646	»
Alte Staturĭ din America . . .	400,000	»
China	2,965,000	»
Japonia	396,000	»
Alte Staturĭ din Asia	1,100,000	»
Africa	100,000	»
Australia	1,380,000	»
Totalŭ. . .	288,068,975	»

Proporțiunea între diferiții combustibilĭ minerali esploatați în Rusia este :

Ulie	1,249.856 tonne
Antracitŭ	545,701 »
Lemnitŭ și șistŭ bitumosŭ. . . .	29,311 »

Cu tóte stăruințele Rusia n'a ajunsŭ să producă cărbunii trebuincĭoși pentru căile sale ferate și usine, de óre-ce în 1876 importa maĭ aprópe câtŭ producea.

In interiorulŭ Esposițiuneĭ companiile de esploatare și Departamentulŭ minelorŭ aŭ espusŭ într'unŭ modŭ artisticŭ și tecnicŭ specimene din esploatațiunile respective. In parculŭ Esposițiuniĭ una dintre companiĭ construise unŭ specimenŭ pentru esploatarea antracituluĭ. Vedeaĭ în miniatură tóte amĕnuntele de esploatare : galeriĭ, vagonete, puțurĭ de estracțiune și unŭ mare numĕrŭ de fotografiĭ înfățișândŭ interiorulŭ și esteriorulŭ minelorŭ. Chărți grafice arătaŭ desvoltarea treptată a esploatațiuneĭ cărbunilorŭ de pămêntŭ.

Pentru a dă o idee despre importanța unora dintre esploatațiunile care figuraŭ la Esposițiune voiŭ cita mina Nicolaew a d-luĭ L. P. Uspenski care produce anualŭ pentru douĕ milióne ruble; mina Simeonovŭ a DD. Zavadski și Lemișevski, care raportézŭ unŭ milionŭ și jumătate ruble.

Departamentulŭ și Consiliulŭ sciințificŭ alŭ Minelorŭ, a espusŭ colectivŭ mostre din tótă Rusia;

charte geologice și tecnice care înfățișaŭ unŭ interesŭ particularŭ pentru specialiștĭ.

Cu privire la cualitatea produselorŭ espuse după datele specialiștilorŭ antracitulŭ rusescŭ este câtŭ se póte de curatŭ, de abia lasă 3 până la 4 la sută rămășiță.

Alăturĭ cu cărbuniĭ fosilĭ figuraŭ asfaltulŭ, petroleulŭ și naftulŭ. Localitatea cea maĭ bogată în naftŭ este basinulŭ Peciora din Rusia nordică. Asfaltulŭ se esploatézĕ în centrulŭ imperiuluĭ.

In Caucasŭ se află vine bogate de naftŭ, începêndŭ din vecinătatea mărĭĭ Caspice și până la Marea de Azov. Ozocherita saŭ céra de pământŭ se află în insula Celekenŭ alăturĭ cu naftulŭ.

In Rusia, ca și la noĭ, esploatațiunea petroleuluĭ a mersŭ crescêndŭ. In 1875 producțiunea a trecutŭ peste 134 miĭ tone. Singure usinele D-luĭ Mirzoeff de la Bacu și Surakany lucrézĕ anualŭ peste 65,000 tone de naftŭ din care se estrage prin distilațiune 10,000 tone de petroleŭ.

Esposițiunea de uleiurĭ minerale se deosebea prin gustulŭ cu care era instalată și prin espunerea tecnologică ce însoția productele espuse. Unĭĭ dintre espunătorĭ aŭ avutŭ nemerita idee de a înfățișa producerea petroleuluĭ în tóte fasele, începêndŭ cu specimenŭ de pământŭ în care se află vinele de uleiŭ mineralŭ.

Metalulŭ celŭ maĭ folositorŭ dintre tóte, ferulŭ, este esploatatŭ pe o scară întinsă în Rusia. Minereulŭ de ferŭ s'a descoperitŭ în multe localitățĭ, însă

minele cele mai însemnate se află în guvernămintele Perm, Oremburg, Olonețŭ și Vologda. Singure minele din cele d'întâiŭ două guvernăminte producŭ aprópe 90% din valórea totală a esploatațiuneĭ feruluĭ.

Producțiunea feruluĭ a mersŭ crescêndŭ pe fiecare anŭ. In 1838 minele imperiuluĭ aŭ datŭ peste 160,000,000 kilograme fontă de ferŭ; în 1866 midlocia se urca la 336,000,000 kilograme; iară astă-dĭ este probabilŭ că va fi ajunsŭ la 500,000,000 kilograme. Mare este producțiunea, însă totŭ nu a ajunsŭ să întâmpine pe deplinŭ trebuințele uneĭ populațiunĭ care se apropie de 100 milióne suflete. Totuși mulțumită calităților escelente, Rusia esportă anualŭ ferŭ pentru unŭ milionŭ și jumătate de ruble.

In generalŭ ferulŭ este scumpŭ în Rusia din causa depărtăriĭ minelorŭ de marile centrurĭ de consumațiune. Obicĭnuitŭ se lucrézŭ cu lemnŭ și rare-orĭ cu cărbunĭ fosilĭ.

Cu tóte încuragiările acordate metalurgieĭ feruluĭ, Rusia totŭ importă ferŭ străinŭ pentru o valóre de treĭ pînă la patru milióne de ruble și obiecte fabricate din ferŭ pentru șése-spre-dece milióne ruble. Tendința urmărită este de a se emancipa cu totulŭ de străinătate, și negreșitŭ că rușiĭ vorŭ reuși. In totŭ casulŭ suntŭ o sémă de articole de ferŭ pentru care vorŭ fi încă pentru multŭ timpŭ tributariĭ țĕrilorŭ mai înaintate în industrie.

Arama ocupă unŭ locŭ importantŭ în producțunea metalurgică a Rusieĭ. Cele mai însemnate

esploatațiunĭ se află în Uralĭ și apoĭ în Altaĭ, în Georgia și în Finlanda. In Uralĭ minereulŭ se înfățișéză în straturĭ de aramă carbonatată saŭ oxidată, saŭ în vine de minereŭ sulfuratŭ. In aceste localităților se găsesce și vestita malachită și azurita, cunoscute în tótă Europa.

Esploatațiunea arămiĭ datéză în Rusia de pe la începutulŭ véculuĭ trecutŭ. Pe la 1847 tóte minele aŭ produsŭ peste 4 milióne de kilograme. Acéstă cifră a variatŭ în maĭ multŭ saŭ în maĭ puținŭ, trecêndŭ peste 6 milióne de kilograme.

Minele de aramă întrebuințéză până la 15 miĭ de lucrătorĭ. Producțiunea nu numaĭ că îndestuléză trebuințele locale, dară și esportéză pentru maĭ multe milióne de ruble.

Intre espunĕtoriĭ de la Moscva se deosebea esposițiunea de toți admirată a D-luĭ Paul Demidoff principe de San-Donato. Usinele principeluĭ se află la Nijni taguilsk, guvernămêntulŭ Perm, fondată pe la 1725 de către unŭ strămoșŭ alŭ proprietaruluĭ actualŭ. După o notiță oficială, proprietatea are o suprafață de 638,274 (1) deciatine, dintre care 530,000 acoperite cu pădurĭ, și este distribuită pe ambele cóste ale Uralilorŭ. Pe acelașĭ domenŭ se află mine de ferŭ între care se deosebescŭ acele din muntele Vissoko-gora, unde suntŭ deposite colosale de ferŭ magneticŭ.

Deosebitele mine ale D-luĭ Demidoff producŭ anualŭ peste 1,150,000 kilograme aramă.

(1) Deciatina este egală cu 1,092 ectarŭ.

Usinele suntŭ înzestrate cu mașinele perfecționate. Puterea mișcătóre este apa și aburulŭ.

Esposițiunea principeluĭ de San-Donato cuprinde ferulŭ și arama sub tóte formele, începêndŭ de la minereŭ și până la metalulŭ gata de lucratŭ. Ca și în esposițiunile internaționale de la Paris și Viena, esposițiunea acestuĭ mare și avutŭ proprietarŭ, represintantŭ alŭ uneia dintre cele maĭ ilustre familiĭ ale Rusieĭ, se deosebea prin protusiunea mostrelorŭ, gustulŭ aședăriĭ și instrucțiunile necesare. Vestita malachită din care s'a făcutŭ colónele bisericeĭ Sântuluĭ Isaak din Petersburg, era represintată prin bolovanĭ colosalĭ, prin plăcĭ, mese și câte alte obiecte de luxŭ. Obiectele de azurită rivalisaŭ cu malachitele. Singura mină de la Medno-Rudiansk produce aprópe 600 miĭ kilograme de frumósă malachită.

Mina de ferŭ de la Vissoko-Gora espusese mostre de ferŭ sub tóte formele. Minereulŭ din acéstă mină conține 96,34% ferŭ oxidatŭ. Usinele acesteĭ mine producŭ anualŭ 16 milióne kilograme de ferŭ gata de lucratŭ.

Admirândŭ esposițiunea D-luĭ Demidoff mi-amŭ disŭ adese orĭ : ferice de țĕrile în care proprietariĭ avuțĭ se punŭ în capulŭ esploatațiunilorŭ industriale. Rusia se póte mândri când de douĕ vécurĭ aprópe o familie ilustră se ocupă din tată în fiŭ cu industria metalurgică, a căriea esploatațiune a contribuitŭ fórte multŭ la progresulŭ industrieĭ atrieĭ sale.

Alăturĭ cu espositiunea Demidoff figuraŭ compartimentele societăţiĭ acţionare a fabricilorŭ Beloretki, ale cărĭa producte suntŭ estrase totŭ din Uralĭ, guvernămêntulŭ Orenburg. In usinele acesteĭ societăţĭ lucrézăpeste 2500 lucrătorĭ, care producŭ anualŭ peste 650,000 ruble. Ferulŭ şi fabricatele din acestŭ metalŭ se desfacŭ maĭ cu sémă în marele târgŭ de la Nijni-Novgorod.

Contesa Stenbok-Fermor ale cărĭa usine se află în guvernămêntulŭ Perm, a espusŭ pe lângă cărbunĭ-fosilĭ, producte câtŭ se póte de alese din fabricile sale. Fotografiĭ diferite arătaŭ vederile localităţiĭ, interiorulŭ şi esteriorulŭ usinelorŭ şi alte amănunte. Prima esploataţiune datézăîn acéstă localitate de la 1729. Puterea mişcătóre, apă şi aburŭ represintă 3385 caĭ; peste 11,000 lucrătorĭ muncescŭ în mine şi usine. Intre altele, produce anualŭ aprópe 20,000,000 kilograme fontă şi 12,000,000 table de ferŭ. Productele se esportézăşi în America.

Minele Statuluĭ din muntele Goro-Blagodati, totŭ din guvernămêntulŭ Perm, puse în esploatare la 1739, concuraŭ cu espositiunile particulare. Peste 3000 lucrătorĭ, ajutaţĭ de 670 caĭ vaporŭ, producŭ 24 milióne kilograme de schijăşi aprópe 7 milióne ferŭ. Ministerele de marină şi de resbelŭ suntŭ clienţiĭ principalĭ aĭ acestorŭ usine. Statulŭ rusŭ ţine fórte multŭ în acésta ca şi în altele să nu fie tributarulŭ industrieĭ private pentru obiecte a cărora producere nu suferŭ amânare.

Argintulŭ, plumbulŭ și zinculŭ eraŭ represintate în esposițiunea de la Moscva de către Statŭ și câți-va particulari. Minele de argintŭ și de plumbŭ suntŭ în Caucasŭ, în munții Altaĭ și în districtulŭ Nercinsk. Suntŭ câți-va anĭ de când a începutŭ să se esploateze mine de argintŭ și de plumbŭ în stepele Kirghizilorŭ.

Pe la 1834, minele de argintŭ produceaŭ 20,192 kilograme metalŭ curatŭ. In 1876 cătățimea produsă s'a redusŭ la 11,208 kilograme.

Aceleași mine aŭ produsŭ 1,169 tone de plumbŭ în 1876.

Zinculŭ se estrage numaĭ în Polonia. Minele esploatate aŭ produsŭ 4,628,000 kilograme de zincŭ în 1876.

Câte-va cuvinte asupra auruluĭ și platineĭ. Este cunoscutŭ că esploatațiune a auruluĭeste unŭ isvorŭ de înavuțire pentru Rusia. Numaĭ de pe la 1840 industria auriferă a luatŭ o desvoltare maĭ însemnată.

Minele de aurŭ se află în Uralĭ, guvernămêntele Perm și Orenburg, și în Siberia orientală. Cele din urmă suntŭ maĭ întinse și maĭ avute de câtŭ cele d'întâiŭ. Pe la 1850 raportulŭ între cătățimele de aurŭ esploatate în Uralĭ și Siberia orientală era ca 1 către 6. In Uralĭ straturile cele maĭ bogate în aurŭ se află pe cósta orientală. Aurulŭ nativŭ se găsesce în aluvióne în bucățĭ de o mărime rară. In frumósa și rara colecțiune a museuluĭ Institutuluĭ montanisticŭ din Petresburg suntŭ specimene de

aurŭ demne de admirațiune. Intre altele figuréză o pepită care trage 36 kilograme. Nisipurile aurifere suntŭ dintre cele maĭ avute, maĭ cu sémă acele din Siberia orientală.

Esploatațiunea minelorŭ de aurŭ a începutŭ în Uralĭ de abia la 1819 și în Siberia la 1829. Producțiunea a mersŭ crescêndŭ până la unŭ timpŭ. Astŭ-felŭ de unde în anulŭ 1840 s'a produsŭ 8,864 kilograme aurŭ curatŭ în tóte minele din Rusia, peste optŭ anĭ acéstă cătățime se întreise. In 1863 s'a produsŭ aprópe 24 miĭ de kilograme valorândŭ 77,228,448 leĭ. In 1876 aurulŭ estrasŭ se ridicase la 33,687 kilograme valorândŭ 116 milióne leĭ, și în 1877, la 39,852 kilograme, prețuindŭ 160 milióne leĭ.

Platina se estrage prin spălarea nisipurilorŭ platinifere din Uralĭ, în care se găsesce câte odată bucățĭ de metalŭ curatŭ de o greutate de 4 până la 8 kilograme. De când nu se maĭ taie monedă de platină s'a împuținatŭ producțiunea acestuĭ metalŭ. In 1876 s'a produsŭ în Rusia 1,578 kilograme de platină.

Voiŭ încheia cu câte-va cuvinte asupra sărieĭ. Rusia produce sarea sub treĭ forme : sare gemă, care se găsesce în Uralĭ, în guvernămintele Perm și Orenburg și în Caucasŭ în guvernămêntulŭ Erivan; sarea estrasă din lacurile sărate care se află pe țĕrmiĭ mărieĭ Negre și mărieĭ de Azoff și în Siberia. Numaĭ din laculŭ Elton, guvernămêntulŭ Saratoff se estrage anualŭ de la 64,000 până la 200,000 de tone ;

în fine sarea de usină estrasă prin evaporațiune. Din aceste trei isvóre s'a estrasŭ apróe 700,000 tone în anulŭ 1876, din care de abia 70,000 tone sare gemă, iar rĕmășița mai cu sémă din lacurile sărate.

Se vede că sarea nu lipsesce Rusiei, și dacă se importă încă preste 100,000 tone, causa este anevoința midlócelorŭ de transportŭ.

In esposițiunea de la Moscva celŭ mai mare dintre espunĕtorĭ era departamentulŭ minelorŭ; de óre-ce Statulŭ este întâiulŭ proprietarŭ de saline. Pe lângă mostre de totŭ felulŭ, figuraŭ planurĭ, fotografiĭ, schițe geologice pline de interesŭ pentru specialiștĭ.

Judecândŭ după documente și după secțiunea montanistică a esposițiuneĭ, se póte afirma că Rusia este pe calea progresuluĭ. Veniturile ce trage din minele sale sporescŭ în totŭ anulŭ. Afară de acésta prin îngrijirea ce se dă acesteĭ industriĭ, Rusia nu numaĭ că'șĭ asiguréză independința economică pentru producte atâtŭ de folositóre, dară în acelașĭ timp dă o impulsiune puternică atâtorŭ industriĭ care întrebuințéză metalele.

Producțiunea generală a minelorŭ trebue să covêrșéscă astă-dĭ 200 milióne leĭ. La 1867 esploatațiunea diferitelorŭ substanțe minerale raporta:

Aurulŭ	76,000,000	leĭ
Argintulŭ	3,400,000	»
Plumbulŭ	580,000	»
Arama	10,400,000	»
De reportatŭ	90,380,000	leĭ

Reportŭ . .	90,380,000	leĭ
Zinculŭ	2,100,000	»
Ferulŭ	60,000,000	»
Cărbuniĭ de pămèntŭ.	2,000,000	»
Sarea.	16,800,000	»
Totalŭ	171,000,000	»

II

INDUSTRIA METALURGICĂ.

Rusia încuragiându esploatațiunea minelorŭ, și în specialŭ a metalelorŭ usuale, a căutatŭ să introducă diferitele industriĭ care le transforméză în atâtea obiecte unele maĭ trebuitóre de cât altele.

Fără a se putea compara cu țĕrile înaintate în industrie, totuși este necontestabile că imperiulŭ Țarilorŭ are astă-dĭ usine și făbricĭ pentru lucrarea tutulorŭ metalelorŭ. Visitatoriĭ esposițiuneĭ de la Moscva s'aŭ pututŭ încredința că rușiĭ fabricézĕ în țéra lorŭ maĭ tóte obiectele de care aŭ trebuință, începêndŭ de la cue și de la ace până la mașinele de aburĭ pe care până acumŭ cât-va timpŭ le aduceaŭ din străinătate. Nu este îndoială că industria rusă maĭ are de lucru până ce să ajungă pe Belgia, Anglia, Francia și alte țĕrĭ înaintate; totuși cum stă astă-dĭ totŭ póte la vreme de nevoe să întâmpine tóte trebuințele locale. Fără a intra în amĕnunte care nu și-arŭ avea locului în acéstŭ raportŭ, voiŭ înfățișa o schiță despre principalele industriĭ care figuraŭ la Moscva.

1. Cuțităria.

Fabricațiunea obiectelorŭ de cuțitărie, una dintre industriile cele maĭ utile pentru celŭ maĭ avutŭ ca și pentru celŭ maĭ săracŭ, era înapoiată pe la 1830. Astă-dĭ nu credŭ a fi contradisŭ afirmândŭ că cuțităria ruséscă a făcutŭ progrese însemnate și se póte pune alăturĭ cu a țĕrilorŭ de a doua mână. Există în Petersburg, Moscva și alte localităț fabricanțĭ care se potŭ clasifica între ceĭ d'ăntâiŭ.

Cuțităria ca și lăcătușeria ruséscă se lucrézămaĭ multŭ în sate și maĭ cu sémă în guvernămintele Nijni-Novgorod și Riazan. In celŭ d'ăntâiŭ suntŭ anĭ de când patru-decĭ de sate se îndeletnicescŭ cu cuțitărĭea. Intre acestea se deosibescŭ satele Pavlov și Vorsma. De unde acum cincĭ-decĭ de anĭ se lucra numaĭ obiecte de rêndŭ în aceste două localităț, astădĭ se produce până și cea maĭ fină cuțitărie. In generalŭ cuțitarĭĭ lucrézăîn ateliere ajutați de câte 10 până la 40 de lucrătorĭ.

Obiectele fabricate se trimitŭ la marele târgŭ de la Nijni-Novgorod unde se desfacŭ maĭ cu sémă pentru Asia. Fabricanțiĭ ceĭ micĭ trimitŭ cuțităria lorŭ prin sate și prin orașe. Călĕtorulŭ întâlnesce marchitanĭ ambulanțĭ care vîndŭ bricege și cuțite de totŭ felulŭ, fórfecĭ, brice și alte obiecte.

La Tula încă se lucrézămultă cuțitărie; însă acéstă localitate este renumită maĭ cu sémă pentru fabricațiunea armelorŭ de totŭ felulŭ, care ocupaŭ,

din preună cu armurăria din Zlataust, locului d'ăntâiŭ la Moscva.

Cuțităria fină și instrumentele de chirurgie eraŭ espuse de fabricanți din Petersburg și Moscva,

2. Unelte, machinĭ și instrumente agricole

O țéră înainte de tóte agricolă, precum este Rusia, se intereséză la gradulŭ celŭ maĭ înaltŭ ca machinile agricole perfecționate să fie câtŭ maĭ împrăsciate. Fabricile engleze aŭ procuratŭ și procură încă multe machinĭ și instrumente agricultorilorŭ rușĭ; cu tóte acestea de câtŭ-va timpŭ guvernulŭ și asociațiunile agricole aŭ provocatŭ și încuragiatŭ înființarea de fabricĭ locale. Maĭ acum câțĭ-va anĭ se află în tótă Rusia 108 fabricĭ de instrumente agricole în care lucraŭ 17,000 de lucrătorĭ, producêndŭ anualŭ peste aprópe 70 milióne leĭ. Cele maĭ multe din aceste fabricĭ suntŭ situate în Moscva, Petersburg și Nijni-Novgorod.

La esposițiunea din Moscva se destinase unŭ pavilionŭ specialŭ pentru mașinile agricole. Intre toțĭ espunĕtoriĭ se deosibea casa Malgovscoia din Moscva care avea cea maĭ complctă colecțiune de mașinĭ și instrumente. Plugurile espuse cu grindeiulŭ de lemnŭ și rotilele de ferŭ eraŭ ușóre și solidŭ construite. Locomobilele cu treierătórele puteaŭ fi comparate cu fabricatele engleze. Vênturătórele, moriscĭ pentru măcinatŭ, grape, estirpatóre, machinĭ de treieratŭ cu manejŭ, tóte aceste obiecte eraŭ lu-

crate cu multă îngrijire și după modelele cele mai nouĭ.

Judecându după catalogulŭ caseĭ, tóte aceste instrumente suntŭ în destulŭ de eftine.

Casa Emil Lipgart totŭ din Moscva concura cu cea precedentă atâtŭ prin varietate câtŭ și prin îngrijirea cu care eraŭ lucrate instrumentele. Acéstă casă este una dintre cele maĭ renumite în Rusia și obiectele fabricate în atelierele sale potŭ fi comparate cu cele maĭ bune din afară. Ca noutate espuse o mașină de săditŭ cartofiĭ fórte practică.

O casă din Riga purtându firma Bergman se apropia de cele douĕ precedente. Intre altele amŭ observatŭ escelente locomobile și treierătóre.

Ca contrastŭ voiŭ cita și instrumente primitive prin construcțiunea lorŭ. Unŭ plugŭ din Oremburg cum n'amŭ maĭ vĕdutŭ altulŭ, avea dimensiĭ nepomenite : brăsdarulŭ sĕŭ era lungŭ de treĭ palme și jumĕtate, latŭ de douĕ palme și grindeiulŭ sĕŭ o grindă de abĭa cioplită. Alăturĭ cu acesta se afla unŭ altŭ plugŭ a căruia cormană era o scândură lungă de șése palme și lată de douĕ, de formă sucită. Unŭ otgonŭ de pele împletitŭ, lungŭ de 16 metri, servea de tânjală; pe dênsulŭ eraŭ înșirate optŭ juguri spre a arĕta că trebuescŭ șése-spre-ḑece bouĭ pentru a târâ acestŭ primitivŭ instrumentŭ.

Casa Veresaghin din Moscva espusese o colecțiune complectă de vase de lăptărie, lucrate din tinichea și din zincŭ după modelele cele maĭ perfecționate.

Alăturĭ era espusŭ unŭ specimenŭ de vagonŭ frigorificŭ, căptușitŭ cu pâslă pe din întru, destinatŭ pentru transportarea cărniĭ próspete pe timpŭ căldurosŭ.

Douĕ companiĭ marĭ din Varsovia construitóre de materialŭ de căĭ ferate și care aŭ și frabricĭ pentru mașinĭ agricole, espuseseră colecțiunĭ complecte de instrumente aratoriĭ și în specialŭ pluguri, grăpĭ, vênturătorĭ, cilindre pentru alesŭ sĕmînța de grâŭ și altele. Machinele lorŭ se deosebeaŭ printr'o construcțiune fórte îngrijită.

Cósele și secerile, douĕ unelte atâtŭ de neapĕrate agricultoruluĭ, se fabricéză în câte-va localităților din guvernămêntulŭ Perm, la Zlataust, în maĭ multe alte usine din Uralĭ și în Polonia.

Toți fabricanțiĭ s'aŭ silitŭ să imiteze procedĕrile de fabricațiune din Stiria.

3. Lăcătușeria.

Obiectele de lăcătușerie se lucréză în fórte multe localități, dară maĭ cu sémă în Nijni-Novgorod, Petersburg, Tula, Perm și Vladimir. Numaĭ în Nijni-Novgorod esistă cincĭ-decĭ de fabricĭ de lăcătușerie în care lucréză 5000 de indivizĭ. In cele-l-alte localități se maĭ află 30 de stabilimente cu 3000 de lucrătorĭ. După constatările oficiale lăcătușeria produce anualŭ pentru aprópe 6,000,000 leĭ.

Satulŭ Pavlov renumitŭ pentru cuțităria sa este maĭ pe josŭ pentru obiectele de lăcătușerie. Afară

de câte-va colecțiuni din Petersburg și Moscva potŭ ḍice că la esposițiune locului d'ântâiŭ 'lŭ ocupă lăcătușii din Pavlov.

Se fabricéză în Rusia brósce și lacăte începêndŭ de la cele mai ordinare până la cele mai scumpe. Fabricațiunea ordinară este imensă; întêmpină trebuințele locale și esportă în Asia.

Unii fabricanți aŭ imitatŭ lăcătușeria englesă, însă în genere aŭ păstratŭ câte-va feluri de brósce și de lacăte de o construcțiune cu totulŭ locală. Acésta o póte observa toți câți călătorescŭ în Rusia. Afară de ferŭ se întrebuințéză fórte multŭ alama în fabricarea obiectelorŭ de lăcătușerie.

4. Alte industrii

Pe la 1850 de abia se afla în Rusia o fabrică de ace, a D. Poltaratski din guvernămêntulŭ Riazan.

Acestŭ stabilimentŭ produce nu numai ace ordinare, dară și numerele cele mai fine. De atunci s'aŭ mai înființatŭ și alte stabilimente în Moscva, Curlandia și airea.

La esposițiunea din Moscva unulŭ din șefii de stabilimente care espuneaŭ ace și alte obiecte, avusese idea să espue douĭ urși împăiațĭ, așeḍațĭ în picióre și a cărora pĕrŭ era făcutŭ numai din ace. De la óre-care distanță visitatorulŭ era amăgitŭ.

Unŭ numĕrŭ mare de stabilimente și fabricĭ mai micĭ se îndeletnicescŭ cu fabricațiunea a o mulțime de unelte întrebuințate în diferite meserii;

astă-felă suntă ferestraiele, rindelele, daltele, teslele, mistriile, pilele, nicovale, cĭocane și altele multe unelte de diferite meseriĭ. Cele maĭ multe din aceste unelte se fabricéză la Tula și la Zlataust. In acéstă din urmă localitate fabricanțiĭ de pile și de ferestraie aŭ imitatŭ fabricațiunea englesă întrebuințândŭ celŭ maĭ bunŭ oțelŭ. Aceste fabricate de și nu se potŭ încă compara cu cele englese, totușĭ aŭ ajuns la mare perfecțiune și fabricațiunea locală îndestuléză tóte trebuințele diferitelorŭ meseriĭ.

Mobilele de ferŭ se fabricéză în usine speciale. In acéstă ramură importantă a industrieĭ feruluĭ, Rusia este înapoiată comparativŭ cu alte țĕrĭ maĭ înaintate. Cu tóte acestea la Moscva amŭ observatŭ mobilature de ferŭ, care puteaŭ să concureze cu multe fabricate streine.

Fabricațiunea tinicheleĭ, ocrotită contra concurenței strĕine pe la 1850 cu o tacsă de sută la sută, a făcutŭ ore-care progresŭ; cu tóte acestea Rusia importéză încă tinichea din Belgia și Anglia.

Fabricațiunea sârmeĭ de ferŭ de tóte numerile și cualitățile, precum și a lanțurilor, începêndŭ cu cele maĭ fine și până la cele întrebuințate în marină, era represintată la Moscva cu destulŭ succesŭ. Aceste industriĭ începute pe la 1850 aŭ luatŭ unu avêntŭ mare în ceĭ din urmă anĭ.

Vasele de cuhnie de ferŭ bătutŭ și de fontă, smălțuite și nesmălțuite se fabricéză în maĭ multe stabilimente. Specimenele din espositiune recomandaŭ fabricațiunea acestuĭ articolŭ importantŭ.

Construcțiunea materialuluĭ de drum de ferŭ a făcutŭ progresŭ mare în Rusia. De unde odinióră se importaŭ tóte mașinele, vagónele, railurile din Anglia și aiurea, astă-dĭ usinele cele marĭ potŭ îndestula tóte trebuințele.

Unŭ specialistŭ mĕ încredința că s'a încuragiatŭ în atâtŭ de multŭ acéstă importantă industrie, în câtŭ astă-dĭ, începe a produce maĭ multŭ de câtŭ se cere. Dacă se observă însă că în Rusia pe fiecare anŭ se construiescŭ liniĭ de drumŭ de ferŭ, orĭ-ce temere de o prea mare producțiune dispare.

De și nu amŭ competință în materie, potŭ încredința însă că la esposițiunea din Moscva industria acésta era represintată cu multŭ luxŭ și cu distincțiune. Eraŭ vagóne care se puteaŭ compara cu totŭ ce se lucrézĕ maĭ bine în Europa.

Acéstă superioritate se póte vedea chiar pe unele din liniile ferate ruse alŭ cărora materialŭ este construitŭ în țéră.

5. Industria arămiĭ și a bronzuluĭ.

Acéstă industrie care cuprinde fabricațiunea a diferite vase și obiecte, precumŭ vase de cuhnie, candelabre și sfeșnice, lighene, lămpĭ, céĭnice, cumpene, samovare, călimărĭ, obiecte de artă, ivere și alte multe obiecte, este pre câtŭ de vechie pre atâtŭ de înaintată. Intrebuințarea obiectelorŭ de felulŭ acesta a devenitŭ comună. Prin sate până și țĕraniĭ maĭ de frunte aŭ samovare de alamă. Mo-

bilele de biserică, precumŭ candelabrele și sfeșnicele se fabricéză tóte fără osebire în țéră. Și când se gândesce cine-va la numĕrulŭ bisericilorŭ din acestŭ imensŭ imperiŭ, póte calcula cam câtŭ trebue să producă industria locală pentru a satisface tóte trebuințele. De altă parte obiecte mai eftine de a lamă, precumŭ suntŭ sfeșnicele, se caută până și de ceĭ mai săracĭ. Acésta esplică pentru ce între industriile metalurgice, după ferŭ, vine industria arămiĭ și a bronzuluĭ.

Industria alămărieĭ este concentrată mai cu sémă la Tula. Cu tóte acestea se află fabricĭ însemnate la Petersburg, Moscva, Kiew; afară de acésta în tóte orașele suntŭ fabricanțĭ micĭ precum suntŭ tinichegii la noĭ.

La Moscva acéstă bogată industrie era represintată cu celŭ mai deplinŭ succesŭ. Casele cele marĭ se întrecuseră nu numaĭ să espună obiecte variate, dară și lucrate câtŭ se póte mai artisticŭ.

Bronzăria este mai puținŭ desvoltată de câtŭ alămăria. Cu tóte acestea bronzăria artistică a făcutŭ progresŭ însemnatŭ. Cunoscĕtoriĭ aŭ pututŭ admira la Moscva diferite grupe înfățișândŭ subiecte naționale, animale și altele, espuse de casele din Petersburg și Moscva.

Turnarea statuelorŭ, a clopotelorŭ, se face pe o scară mare în Rusia. Esposițiunea de clopote dela Moscva, începênd dela cele mai micĭ până la acele care avea dimensiunĭ colosale, era unică în felulŭ eĭ.

Fabricațiunea nasturilorŭ metalicĭ este fórte întinsă și ocupă mii de lucrătorĭ. Cele mai însemnate fabricĭ suntŭ în Petersburg și Moscva.

După estimațiunile oficiale producțiunea totală a obiectelorŭ de aramă, alamă și bronzŭ se urcă la 40,000,000 leĭ. Peste 10,000 de lucrătorĭ suntŭ ocupați în diferitele industriĭ care întrebuințézā aceste metale.

6. Aurăria și bijuteria.

Acéstă industrie și în specialŭ bijuteria și aurăria de luxŭ, a ajunsŭ la atâta perfecțiune în Rusia în câtŭ reputațiunea sa a trecutŭ de multŭ timpŭ peste fruntariĭ. In espositiunile internaționale s'a admiratŭ cu dreptŭ cuvîntŭ perfecțiunea, finitulŭ și gustulŭ artisticŭ alŭ câtorŭ-va case marĭ din Petersburg și Moscva. La espositiunea din Moscva secțiunea acésta era o adevĕrată splendóre artistică. Casele din cele douĕ capitale se întrecuseră care maĭ de care să ia ochiĭ publiculuĭ prin espositiune de obiecte pre câtŭ de variate pre atâtŭ de artisticŭ lucrate. Unŭ caracterŭ domnesce în tóte aceste obiecte scumpe : arta rusă. Rușiĭ aŭ căutatŭ în acéstă ramură ca și în altele să fie originalĭ, să se inspire din motive naționale, să creeze aceea ce cu dreptŭ cuvîntŭ eĭ numescŭ arta națională rusă. Pre câtŭ mĕ pricepŭ potŭ încredința că aŭ reușitŭ cu prisosŭ. Eŭ credŭ că dacă s'arŭ fi espusŭ la Paris chiar, obiectele de la Moscva ar fi atrasŭ mirarea.

In atară de obiectele de bijuterie secțiunea acésta de artă industrială cuprindea unŭ mare numĕrŭ de candelabre, grupe, statue și câte alte obiecte de artă. Unŭ fabricantŭ din Petersburg făcuse o espositiune atâtŭ de strălucită în câtŭ elŭ singurŭ arŭ fi fostŭ de ajunsŭ pentru a face onóre arteĭ ruse. Intr'unŭ cuvîntŭ, profusiune de aurŭ, argintŭ, bronzŭ, malachită și alte petri, tóte prefăcute într'o sumă de obiecte care arŭ fi de ajunsŭ pentru a fonda unŭ museŭ artisticŭ națională.

Numele caselorŭ ca Slebnikof Pucinicof și Semenef din Moscva ; ca Chopin din Petersburg și alțiĭ suntŭ cunoscute în tótă lumea artistică. Aceĭ care aŭ visitatŭ espositiunea de la Moscva s'aŭ pututŭ încredința că în acéstă ramură Rusia póte să se asemene cu țĕrile cele maĭ înaintate în arta industrială. Acesta este unŭ meritŭ și unŭ meritŭ mare nu numaĭ din punctulŭ de vedere artisticŭ dară și economicŭ, de óre-ce arta națională a ajunsŭ să satisfacă capriciurile cerute ale gustuluĭ, fără să maĭ aibă nevoie de strĕinătate. Ce nu arŭ da bijutieriĭ străinĭ ca să monopoliseze clientela avută a Rusieĭ !

III

DIFERITE INDUSTRII.

1. Producte chimice.

Prosperitatea industriei este strânsŭ legată cu fabricaţiunea productelorŭ chimice. De aceea tóte ţĕrile care şi-aŭ propusŭ să creeze o industrie naţională aŭ căutatŭ să încurageze fabricaţiunea acestorŭ producte In Rusia industria a apucatŭ înaintea fabricaţiuneĭ productelorŭ chimice. Guvernulŭ în urma tarifuluĭ prohibitivŭ de la 1822, impuse productele chimice la o taxă de o sută la sută, numaĭ ca să introducă fabricaţiunea acidului sulfuricŭ, acidului nitricŭ şi alte producte chimice. Cu tóte acestea lipsa de ómenĭ specialĭ în chimie făcu ca fabricaţiunea să mérgă încetŭ şi industria rusă să aducă productele chimice din afară, ceea ce sporea preţulŭ mărfurilorŭ. Guvernulŭ înţelegêndŭ importanţa productelorŭ chimice, încuragiă prin tóte mijlóce învĕţătura chimieĭ, înfiinţarea de laboratoriĭ tecnologice în diferitele oraşe ale imperiuluĭ. Mulţumită acestorŭ încuragieri nu numaĭ că studiulŭ chimieĭ s'a lăţitŭ; că Rusia are sumă de bărbaţi

distinși în acéstă sciință, dară fabricațiunea productelorŭ chimice a luatŭ o desvoltare neașteptată. Fabricele naționale producŭ astă-dĭ maĭ tóte materiile chimice trebuitóre diferitelorŭ industriĭ. In centrurile marĭ industriale lucréză fabricĭ care se potŭ pune alăturĭ cu cele maĭ bine instalate din străinătate. In timpulŭ de față trebue să recunóscemŭ că este o adevĕrată forță, pentru unŭ statŭ care ține să aĭbă o industrie când a reușitŭ să producă substanțele chimice principale.

La Moscva productele chimice ocupaŭ maĭ o galerie întrégă a exposițiuneĭ. Fabricele marĭ se întrecuseră în a da colecțiunelorŭ respective o înfățișare interesantă și a procura tóte lămuririle trebuitóre visitatorilorŭ. Principalele producte chimice precum suntŭ acidulŭ sulfuricŭ, acidulŭ nitricŭ, acidulŭ cloridricŭ, potasa, suda, pétra acră, cromaturĭ, sulfatulŭ de ferŭ, sulfatulŭ de cupru, salpetrulŭ, substanțele colorante eraŭ represintate cu abundență. Fabrica Ușkof din guvernamentulŭ Viatka atrăgea atențiunea. Acestŭ stabilimentŭ fondatŭ în 1850 produce anualŭ pentru unŭ milionŭ de ruble. Piramide colosale de pétră acră, cromaturĭ diferite, calaicanŭ, pétră vênătă, dovedeaŭ visitatoruluĭ că se află în fața uneĭ case de întâia ordine.

Câte-va fabricĭ espuseseră cărbunĭ de óse întrebuințațĭ în fabricațiunea zacharuluĭ.

Visitându acéstă galerie cu unŭ specialistŭ din Moscva 'mĭ repeta la fie-care observațiune ce făceamŭ : aveți răbdare, peste puținĭ anĭ Rusia nu va

maĭ aduce unŭ pudŭ de producte chimice din afară. Faţă cu esposiţiunea productelorŭ chimice, şi cu desvoltarea ce a luatŭ studiulŭ chimieĭ industriale, suntŭ încredinţatŭ că Rusia va ajunge chiar să esporteze, de óre-ce póte produce maĭ eftin ca airea.

Astă-ḑĭ Rusia trebue să posedeze celŭ puţinŭ 350 stabilimente pentru fabricaţiunea productelorŭ chimice, de óre-ce în 1867 avea 311 stabilimente în care lurcra 5000 de luucrătorĭ. Valórea totală a fabricatelorŭ chimice trece peste 40 milióne leĭ. Stabilimentele cele maĭ însemnate se află la Moscva, Petersburg şi Iaroslav.

2. Sticlăria.

Sticlăria ruséscă era în stare cam primitivă înainte de 1830. Fabricile locale produceaŭ sticlăria comună. Pentru încuragiarea industrieĭ naţionale guvernulŭ impusese pe la 1850 articolele fine cu o vamă care varia de la 250 până la 500 la 100 din valórea obiectelorŭ. Acéstă taxă prohibitivă s'a scăḑutŭ maĭ pe urmă la 150 la 100 din valóre. Resultatulŭ acestorŭ mĕsurĭ óre-cum jicnitóre pentru consumatorĭ, este că astăḑĭ sticlăria ruséscă, de şi nu se póte compara cu ce se lucréză maĭ finŭ în Bohemia, Francia şi Anglia, totuşĭ ocupă unŭ locŭ îndestulŭ de mulţumitorŭ. Nu sciŭ câte fabricĭ vorŭ fi lucrândŭ astăḑĭ, acum cincĭ-spre-ḑece anĭ esistaŭ 227, ocupaŭ 11,000 lucrătorĭ şi produceaŭ peste 28 milióne

leĭ. Producțiunea locală nu îndestuléză încă tóte trebuințele, de óre-ce sticlăria figuréză în tablourile de importațiune; însă consumațiunea cea mare o întâmpină fabricile locale, aducêndu-se din afară maĭ cu sémă articole de luxŭ.

Sticlăriile suntŭ aședate în guvernămêntele Petersburg, Orel, Riazan, Vladimir, Livonia, Moscva, Nijni-Novgorod, Novgorod, Mohilef, Smolensk, Tver, Viatka, Kazan și Kaluga. Sticlăria de proveniență poloneză, lucrată cu îndestulă îngrijire, se fabricéză maĭ cu sémă în guvernămêntulŭ Lublinuluĭ.

La esposițiunea de la Moscva sticlăria era representată de cele maĭ însemnate fabricĭ. Incepêndŭ cu buteliile verdĭ ordinare, cu gémurĭ de rêndŭ, sticle pentru lămpĭ, serviciurĭ de masă, secțiunea cuprindea cristaleria fină, artistică, oglindăria de dimensiunile cele maĭ marĭ. O fabrică, Neciaev-Malțov, se deosebea întru tóte prin varietatea obiectelorŭ espuse și prin cualitate. Acéstă casă trecea între cele d'âintâiŭ chiar cu treĭ-decĭ de anĭ în urmă; a contribuitŭ multŭ la perfecțiunea sticlărieĭ ruse. In usinele sale întrebuințéză de la începutŭ maĭ mulțĭ lucrătorĭ țĕranĭ. Serviciile de masă ce espusese, candelabrele, felurite vase și obiecte de sticlă colorată permitŭ a pune acéstă fabrică alăturĭ cu cele fruntașe din țĕrile înaintate.

Fabricele Malțov suntŭ aședate în guberniile Vladimirŭ și Riazan; într'însele lucréză 550 ómenĭ; anualŭ raportéză până la unŭ milionŭ de ruble.

Smolainov, a căruia fabrică datéză de la 1780,

expuse o colecțiune de oglinḑi de tóte dimensiunile. Alăturĭ figuraŭ tóte materiile din care se fabricézĕ acele oglinḑi.

O colecțiune de buteliĭ colorate, de tóte formele și dimensiunile, simple și maĭ artisticŭ lucrate, era espusă de frațiĭ Kosterev a cărora fabrică înființată la 1835 se află așeḑată în guvernămêntulŭ Vladimirŭ.

Gémurĭ de diferite cualităț și dimensiunĭ eraŭ espuse de fabrica Kocriakov din Kazan, și de alțĭ numeroșĭ fabricanțĭ.

Orĭ câtŭ de reușite eraŭ exposițiunile particulare, totuș nu puteaŭ lupta în obiectele de sticlărie artistică, imitândŭ fabricațiunea de Bohemia și Veneția cu fabrica imperială fondată la 1765. Fabrica împĕrătéscă expusese o colecțiune de obiecte lucrate cu aceea-și artă ca în orĭ-care fabrică perfecționată. Eraŭ serviciurĭ de licoruri, vase aurite, obiecte de artă, tóte lucrate cu unŭ gustŭ particularŭ și înfățișândŭ o originalitate de forme și desenurĭ. Cristaleria fină se putea compara cu totŭ ce se lucrézĕ maĭ deosebitŭ în Bohemia și airea. Se datorésce acestĕĭ fabricĭ modelŭ multe din îmbunătățirile introduse în sticlăria rusă.

3. Porcelană, faiență, olăria ordinară.

Rusia posedézĕ fabricĭ pentru tóte aceste felurĭ de olărie. Pe la 1864 lucraŭ 24 fabricĭ de porcelană, și 19 de faiență cu 3000 de lucrătorĭ, așeḑate în Moscva, Petersburg, Vladimir și Livonia. La a-

ceeași epocă esistaŭ 246 de fabricĭ pentru olărie ordinară.

Fabricațiunea porcelanei s'a introdusŭ către sfârșitulŭ secoluluĭ trecutŭ. Cu tóte încuragiările prin tarife vamale și alte mijlóce, totuși fabricațiunea națională nu se póte compara cu a țĕrilorŭ înaintate în industrie. Esistă cu tóte acestea câte-va stabilimente și între altele manufactura imperială de porcelană din Petersburg, imitațiunea manufactureĭ din Sévres, care produce porcelană artistică comparabilă cu totŭ ce se lucrézĕ maĭ deosebitŭ în alte tĕrĭ. La Moscva colecțiunile acesteĭ manufacturĭ compusă din lămpĭ, vase de florĭ era putemŭ dice o esposițiune artistică. Imediatŭ veneaŭ esposițiunile Kuznețov, din Moscva ale cărorŭ căminurĭ, vase și alte obiecte provocaŭ admirațiunea prin finețа lucruluĭ și a gustuluĭ artisticŭ; și obiecte de artă, serviciile espuse de manufactura Kornilov din Petersburgŭ. Și în acéstă fabricațiune ruși caută motive naționale. Picturile înfățișézĕ maĭ adesea subiecte locale.

Casa Gusarev din Moscva, a căruia manufactură datézĕ de la 1784, espuse o colecțiune de căminurĭ lucrate cu multă artă și dintre care unele valoraŭ 5000 leĭ.

Porcelana și faiența rusă, cu totŭ progresulŭ realisatŭ este scumpă în comparațiune cu cea străină. Una dintre cause este că în Englitera, Francia și alte țĕrĭ manufacturile de porcelană cele maĭ însemnate suntŭ situate în localităț unde se află materiile primariĭ întrebuințate în fabricațiune, pe când în Ru-

sia manufactorulŭ din Moscva aduce argila saŭ caolinulŭ tocmaĭ din guvernămêntulŭ Cernigov, iar quarzulŭ din Finlanda.

Fabricaţiunea faienţeĭ înapoiată până maĭ acum treĭ-ḑecĭ de anĭ, producêndŭ farfurărie grea, grósă, a făcutŭ progresurĭ însemnate ca gustŭ şi ca cualitate. In totŭ casulŭ producţiunea locală îndestuléză maĭ tóte trebuinţele de óre-ce se impórtă fórte puţină faienţă din afară.

Olăria ordinară, în care se deosebesce satulŭ Gjel din guvernămêntuliŭ Moscveĭ, se lucréză în tótă Rusia. Fabricaţiunea este ordinară şi fără gustŭ.

Tótă olăria lucrată împreună nu produce anualŭ maĭ multŭ de 16 milióne leĭ.

Fabricaţiunea ornamentelorŭ şi altorŭ obiecte de pământŭ arsŭ introdusŭ, în Rusia de vre-o treĭ-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ, a făcutŭ óre-care progrese. La Moscva câte va fabricĭ espusese colecţiunĭ de statue, fontânĭ, ornamente diferite lucrate cu gustŭ.

Cărămidăria s'a perfecţionatŭ de câţĭ-va anĭ maĭ cu sémă în gĭurulŭ Moscveĭ şi alŭ Petersbu.guluĭ. De când a începutŭ să se părăséscă lemnulŭ şi să se întrebuinţeze cărămida pentru construcţia caselorŭ, acéstă industrie se desvoltéză şi se perfecţionéză. Cele maĭ renumite guvernăminte pentru acéstă fabricaţiune suntŭ Moscva, Petersburgulŭ, Karkov, Nijni-Novgorod, Ecaterinoslav şi Taurida. Felulŭ de cărămidă ḑisŭ de Marsilia este fórte căutată.

4. Mobile de luxŭ și mobile ordinare.

Mobilatura de luxŭ este fórte înaintată în Rusia și mai cu sémă în Petersburgŭ. Din contră fabricațiunea mobilelorŭ de rândŭ este încă înapoiată, de și fórte desvoltată.

La esposițiunea din Moscva se întrecuseră tapițerii-decoratorĭ care mai de care să înfățișeze salóne mobilate mai cu luxŭ și mai artisticŭ. Eraŭ în acéstă secțiune atâtea obiecte care arŭ fi pututŭ figura cu dinstincțiune în orĭ-care esposițiune internațională. Salonulŭ caseĭ Lizeray din Petersburg, mobilatŭ cu mătase brodată, cu totŭ felulŭ de obiecte, infățișa tot ce arta tapițeruluĭ póte închipui mai artisticŭ și mai luxosŭ. Smidt din Moscva se distingea printr'o frumósă colecțiune de mobile de stejarŭ sculptatŭ, stilŭ rusŭ, alăturĭ cu o casă Siut din Petersburgŭ, care nu era mai pre josŭ ca artă. Leontiava din Petersburgŭ espune o colecțiune de mobile, bine combinate cu porcelanŭ artisticŭ, cu bronzŭ, tóte adevĕrate bucățĭ de artă.

Ca mobile felulŭ Tonet de lemnŭ sucitŭ, figura o colecțiunea variată a caseĭ Kona din Moscva. Nu afli la Viena mai multe perfecțiunĭ în acestŭ felŭ de mobile. Robert Lehr din acelașŭ orașŭ ținea locŭlŭ d'âmtâiŭ în mobila de lemnŭ curatŭ, acoperite cu plăcĭ frumosŭ desinate saŭ tăiate. Mobilatura de trestie, atâtŭ ca mobilă de casă câtŭ și de parcurĭ, era represintată de către Brener din Petersburgŭ.

In decoraţiunea religiósă se deosebea prin temple şi capele lucrate cu multă artă casa Homiakov din Moskva precumŭ şi Volosaticov, ale căruia uşĭ, lucrate în mosaicŭ, motiva stilŭ vechiŭ rusŭ, eraŭ adevĕrate obiecte de artă. Porche din Petersburgŭ disputa celorŭ d'ântâiŭ artiştĭ în materie de mobilă de ştejarŭ sculptatŭ.

Florile artificiale expuse de Bursa din Moscva, le putemŭ compara cu cele maĭ distinse articole similariĭ din Paris. La orĭ care distanţă, şi chiar din apropiere auḑeaĭ că florile suntŭ naturale. Maĭ mulţĭ alţĭ concurenţĭ espuseseră colecţiunĭ de plante locale şi exoctice care dovedea că acéstă industriă artistică a ajunsŭ la óre-care perfecţiune în Moscva şi Petersburgŭ.

Puţinĭ expunĕtorĭ de chârtie de tapisatŭ, industrie care până maĭ acumŭ câţĭ-va anĭ era înapoiată, te încredinţaŭ că aŭ sciutŭ să imiteze cu multă artă totŭ ce se lucréză în strĕinătate. Produsele luĭ Uconin din Petersburgŭ, chârtia aurită maĭ cu sémă, satisfăceaŭ pe ceĭ maĭ exigenţĭ.

In salónele acestorŭ secţiunĭ eraŭ expuse atâtea obiecte de artă, bronzărie, malachită, alămărie, porcelanŭ artisticŭ, ivoriŭ, în câtŭ privite în totŭ puteaŭ fi considerate ca unŭ muzĕŭ artisticŭ. Aci ca în tóte rusiĭ aŭ ţinutŭ să dovedéscă că preferă stilulŭ naţionalŭ, că artiştiĭ lorŭ caută să se inspire din istoria şi din natura ţĕreĭ lorŭ.

Totŭ între mobile voiŭ cita o secţiune întrégă, aceea a instrumentelorŭ de musică şi în specialŭ a

pianelorŭ. După cunoscĕtorĭ, pianele din Petersburg, Moscva și Varsovia se potŭ clasifica între cele d'întêiŭ, afară póte acele de către casele renumite din Paris și Londra. Fabricele locale îndestuléză pe amatorĭ și credŭ că se importă fórte puține piane din afară. Acesta este deja unŭ progresŭ când se gândesc cine-va că musica este fórte respândită în Rusia nu numaĭ în aristocrație dară și în burghesime.

Nu mĕ potŭ rosti în acéstă materie; mĕ mărginescŭ a constata că în secțiunea întrebuințată de musică nu lipseaŭ aparatŭ musicalŭ care să nu figureze, ceea ce ne dovedesce că rușiĭ se desfătéză cu instrumente produse în țéra lorŭ.

5. Căruțărie de luxŭ și cea ordinară.

Intr'o țéră unde drumurile de ferŭ nu suntŭ încă la în-de-mâna fie-căreca localități, și unde transporturile cu trăsura suntŭ atâtŭ de numeróse, industria căruțărieĭ are o importanță mare. In Rusia se fabricéză trăsurĭ de luxŭ în tóte orașele marĭ, dară cele maĭ renumite provinŭ din fabricele de la Moscva, Petersburgŭ și Varsovia. La exposițiunea din Moscva echipagele de luxŭ umpleaŭ o galeriă imensă. Nu lipsea nicĭ unŭ felŭ de trăsurĭ, începêndŭ de la naiticance până la landourile cele maĭ luxóse. Acelea care mi se păreaŭ lucrate cu maĭ multă îngrijire eraŭ din Petersburgŭ și Varsovia. Se vede că în capitala Polonieĭ acéstă industrie a ajunsŭ la perfecțiune, căcĭ eŭ n'amŭ pututŭ face deosebire între echipagele

poloneze și între totŭ ce amŭ vĕdutŭ maĭ deosebitŭ la Viena.

Pentru sănĭĭ mĕ mărginescŭ a dice că cele expuse înfățișaŭ totŭ ce acéstă fabricațiune póte executa cu maĭ multă perfecțiune. Acésta nu póte surprinde pe nimenĭ, de óre-ce în acestŭ articolŭ Rușiĭ n'aŭ rivalĭ.

6. Săpunărie, lumînărĭ ordinare și stearice.

Rusia producêndŭ vite multe este naturalŭ să producă și seŭ în cuantități considerabile. In guvernamentele meridionale și cele despre rĕsăritŭ se ținŭ turme imense de vite, care se esploatéză pentru carne și maĭ cu sémă pentru seŭ. Seulŭ fiindŭ una din materiile prime ale săpunuluĭ este naturalŭ ca acéstă i ndustrie să se fi desvoltatŭ în Rusia. După cum stă astă-dĭ săpunăria rusă nu póte concura cu cea francesă, de esemplu, în ceea ce privesce articolele fine fabricate cu uleiŭ ; însă pentru săpunurile ordinare, deja cele rusescĭ luptă în afară cu acele de altă proveniență. Lucrulŭ este firescŭ, de óre-ce fabricanțiĭ rușĭ 'și potŭ procura materiile prime cu prețurĭ multŭ maĭ scădute de câtŭ ceĭ din occidentŭ.

Maĭ acum treĭ-decĭ de anĭ fabricațiunea săpunuluĭ de casă, se facea cu aparate primitive; chiar seulŭ se topea în cazane destupate, pe focŭ, amestecatŭ cu óse, cu carne și alte părțĭ ale animaluluĭ. Seulŭ astŭfelŭ preparatŭ era de cualitate ordinară ; se strica

lesne și avea unŭ mirosŭ cu totulŭ neplăcutŭ. Astă-dĭ operațiunea topituluĭ se face în aparate cu aburŭ în multe localităț. Urmarea este că săpunulŭ și lumînările fabricate cu acestŭ seŭ suntŭ de cualitate multŭ maĭ bună.

Suntŭ câț-va anĭ de când prepară seulŭ în 700 stabilimente preste 8000 lucrătorĭ, care produceaŭ pentru maĭ multŭ de 100 de milióne leĭ. Aceste stabilimente saŭ topitóre de seŭ se află în guvernamêntele Oremburg, Perm, Samara, Saratof, Kerson, Ecaterinoslav, Voronegiŭ, Tambof, Karkof și Kursk. Guvernămêntulŭ Tobolsk din Siberia produce cuantităț marĭ de seŭ în cele 80 topitorĭ care lucréză anualŭ; asemenea se fabricéză multŭ seŭ și în guvernămêntulŭ Petresburg.

Tóte aceste stabilimente producŭ anualŭ peste 160 milióne de kilograme seŭ, din care jumětate se întrebuințéză în fabricațiunea săpunuluĭ, lumînărilorŭ și alte articole, iară restulŭ se esportéză. In totŭ imperiulŭ esistă la 600 fabricĭ de lumînărĭ de seŭ, 400 de săpunŭ și 15 de lumînărĭ stearice. Cele maĭ renumite din aceste stabilimente se află în Petresburg, Moscva, Odesa, Cazan și Riga.

Fabricațiunea lumînărilorŭ stearice s'a introdus în Rusia la 1837; de atuncĭ acéstă industrie a mersŭ prosperândŭ. Astă-dĭ fabricațiunea rusă póte susține comparațiune cu cea străină. De la introducerea acesteĭ industrĭ s'a perfecționatŭ și săpunăria, de óre-ce aceste douĕ fabricațiunĭ suntŭ legate una de alta. Preparațiunea săpunuluĭ cu oleină a luatŭ o

desvoltare mare. De altă parte a crescutŭ și producerea stearineĭ.

Săpunăria atâtŭ cea de lucsŭ câtŭ și cea ordinară eraŭ representate cu distincțiune la Moscva. In articolele de lucsŭ se deosibeaŭ fabricanțiĭ din Petersburg și Moscva. Esposițiunea laboratoruluĭ chimicŭtecnicŭ din Petresburg avea înfățișarea uneĭ colecțiunĭ care aduce aminte casa Violet din Paris. Nu cunoscŭ vre-unŭ soiŭ de săpunŭ pe care acestŭ stabilimentŭ să nu'lŭ fi imitatŭ. Alăturĭ cu săpunăria de lucsŭ laboratorulŭ espune totŭ felulŭ de parfumăriă, câtŭ se póte de variată și alésă. Casele Ballet și Brocart din Moscva concuraŭ cu laboratorulŭ din Petersburg. Cea din urmă espusese o fontână de apă de Colonia unde visitatoriĭ 'șĭ stropeaŭ batistele. Fete îmbrăcate în costumŭ naționalŭ debitaŭ produsele acesteĭ fabricĭ.

Săpunăria ordinară se deosebea prin piramide colosale de săpunŭ variate ca colóre și cualitate.

Esposițiunea luminărilorŭ stearice înfățișa o privire monumentală. Expunătoriĭ se întrecuseră care maĭ de care să facă piramiḑĭ de lumînărĭ maĭ marĭ, să espună bucățĭ de stearină maĭ voluminóse. Intre toțĭ se deosebea societatea Hebskoe din Petersburg și frațiĭ Krestovnicov din Moscva carĭ, pe lângă piramidele de lumînărĭ, espuseseră și diferitele elemente ale fabricațiuneĭ începêndŭ cu seulŭ și terminândŭ cu stearina.

Tóte aceste industriĭ a cărora materie primară de căpetenie este seulŭ aŭ unŭ viitorŭ mare în Rusia de

óre-ce suntŭ strênsŭ legate cu agricultura, și fabricatele lorŭ suntŭ căutate în tóte clasele societățiĭ. Acésta aŭ înțeles-o rușiĭ și de aceea nu cruță nicĭ unŭ sacrificiŭ pentru a face să înainteze aceste fabricațiunĭ. Eĭ și-aŭ deschisŭ deja têrgulŭ în Orientŭ și contézĕ pentru viitorŭ pe unŭ comerciŭ importantŭ cu producte de felulŭ acesta.

7. Tăbăcăria.

Nicĭ o țară din Europa nu produce maĭ multe peĭ brute de câtŭ Rusia; — și acésta se datorésce stăriĭ agriculturеĭ. Teritoriŭ imensŭ și fórte puținŭ populatŭ, este firescŭ ca agricultura rusă să se aplice în fórte multe localități la cultura pastorală, adică la economia vitelorŭ. Astŭ-felŭ fiindŭ este naturalŭ ca industria tăbăcărieĭ să fi atrasŭ de timpuriŭ atențiunea. Se póte dice că tăbăcirea peilorŭ este o industrie națională în acéstă țară. Nu numaĭ că se practicézĕ în tótă Rusia européně, dară s'a introdusŭ cu succesŭ și în Siberia. Guvernămêntele Tobolsk și Tomsk aŭ fabricĭ însemnate și producŭ peĭ de cualitate escelentă.

Tăbăcăria ocupă peste 17 miĭ de lucrătorĭ numaĭ în fabricile de óre-care importanță. In fórte multe sate țĕraniĭ lucrézĕ peile fără ca să aibă stabilimente speciale. In tótă Rusia se află peste 2600 stabilimente de tăbăcărie, dintre care cele maĭ marĭ și maĭ perfecționate se află în Moscva, Petersburg, Kazan, Kaluga, Tver și Orel. Dupe a-

ceste se póte cita fabricile din guvernămêntele Vladimir, Perm, Kostroma, Iaroslav, Viatka, Tobolsk și Tomsk. Singurŭ orașulŭ Tobolsk, poseda mai acum câți-va ani 140 stabilimente. După estimațiunile aprocsimativ făcute, diferitele stabilimente întrebuințéză anualŭ peste 22 milióne de pei brute. Proporțiunea cea mai mare este de pei de boŭ, vacă și viţelŭ, după care vinŭ peile de calŭ.

Rusia fabricéză totŭ felulŭ de pei; însă cele mai renumite suntŭ iufturile care suntŭ cunoscute în tótă Europa. Mirosulŭ lorŭ particularŭ 'lŭ datorescŭ în parte moduluĭ de tăbăcire cu scórță și pĕcură de mestécănŭ.

Fabricațiunea este concentrată în orașulŭ Arzamas din guvernamentulŭ Nijni-Novgorod, la Murum în Vladimir, la Bolkohoff în Orel, la Ostacikof în Tver, în orașulŭ Kazanŭ, la Kungur în Perm, la Iaroslav și Uglici în Iaroslav, și la Veliki-Luki în Pscov.

Se fabricéză trei soiurĭ de iuftŭ : roșu, negru și albŭ. Iuftulŭ roșu se deosebesce prin cualităţi particulare care i-aŭ facutŭ o reputațiune europeană.

Mar chinurile a cărora preparațiune a ajunsŭ la mare perfecțiune, se lucréză mai cu sémă la Torjok, guvernamêntulŭ Tver, la Tula, Kazan și Moscva. Stabilimentele din Kazan lucréză mai cu sémă pentru China.

Peile destinate pentru confecționarea mânușilor se lucréză în multe localităţi. In centrurile mari fabricațiunea de și nu se póte compara cu cea fran-

cesă, totuși respunde cu deplinătate trebuințelorŭ locale.

Peile dise de lacŭ saŭ lustruite se lucréză maĭ cu sémă la Petersburg.

Peile pentru cojóce și căciulĭ, atâtŭ de căutate în Rusia, se argăsescŭ maĭ cu sémă în guvernămêntele Nijni-Novgorod, Viatka, Kaluga, Kazan, Moscva și Kostroma. In Rusia meridională peile pentru cojocărie se argăsescŭ în guvernămentulŭ Karkof.

Valórea totală a pelărieĭ de totŭ felulŭ este estimată la 250 milióne leĭ, din care o treime pentru peile argăsite. Prefăcute în diferite obiecte precum încălțăminte, curelărie, articole de călătorie, mânușĭ, valórea acestorŭ peĭ se urcă la 500 milióne leĭ.

Esportațiunea este mărginită între 6 până la 8 milióne leĭ. In totŭ casulŭ însĕ tăbăcăria rusă produce câtŭ se cere de variatele trebuințe ale populațieĭ locale. Din afară se cumpără fórte puțină pelărie de lucsŭ pe care Rusia n'a ajunsŭ încă să o producă.

Pelăria și obiectele fabricate dintr'ênsa era una din părțile cele maĭ interesante ale esposițiuneĭ de la Moscva prin suma de capitalurĭ ce întrebuințéză și prin cualitățile recunoscute a maĭ multorŭ soiurĭ de iufturĭ și marochinurĭ. Una din cele maĭ marĭ case din Moscva, frațiĭ Bakhrușnin, alŭ cărorŭ stabilimêntŭ datéză de la 1833, se deosebea prin esposiția sa variată, coprinzêndŭ iufturĭ. pele de talpă și în specialŭ peĭ șagrinate de diferite nuanțe.

In acestŭ stabilimentŭ se lucréză anualŭ peste 280,000 peĭ de óie și de capră, 15,000 peĭ de viţelŭ, 20,000 peĭ de boŭ și de vacă. Ca la 500 lucrătorĭ află de lucru în tăbăcăria perfecţionată a fraţilorŭ Bakhrușnin.

Marochinăria espusă de Alafuzof din Kazan, se póte compara cu totŭ ce se lucréză maĭ deosebitŭ în acestŭ articolŭ. Acestŭ stabilimentŭ fondatŭ numaĭ de la 1860, întrebuinţéză anualŭ 500 de lucrătorĭ și produce peste două milióne leĭ. Fabricéză articole speciale pentru China unde espediază, cifră medie, ca la 100 miĭ de peĭ.

Suntŭ stabilimente care se deosebescŭ nu atâtŭ prin varietatea peilorŭ fabricate, dar prin importanţa afacerilorŭ. Intre acestea se póte cita tăbăcăria Kurikov din Petersburg în care lucréză aprópe 3000 de lucrătorĭ și procură pentru echiparea militară obiecte a cărora valóre se urcă la 5 milióne de ruble. In aceeașĭ categorie se póte numĕra tăbăcăria Savine din Ostașkov guvernămêntulŭ Tver, fondată la 1720. Acestŭ stabilimentŭ ocupă 1000 de lucrătorĭ și produce anualŭ peĭ pentru 2 milióne de ruble.

8. Fabricaţiunea Chârtieĭ.

Acéstă industrie esistă de timpŭ îndelun atŭ în Rusia; însă numaĭ de pe la 1830 a începutŭ să ia óre-care desvoltare și să introducă metóde perfecţionate de fabricaţiune. Acum treĭ-decĭ de anĭ când

esistaŭ 158 de fabricĭ, fabricaţiunea locală îndestula pe deplinŭ consumaţiunea de chârtie ordinară şi mijlocie. Chârtia de lucsŭ şi de desenŭ se importa pentru aprópe unŭ milionŭ de leĭ cu tóte tacsele marĭ ce plăteaŭ aceste articole. In acea epocă fabricele de chârtie ocupaŭ peste 14,000 lucrătorĭ şi produceaŭ pentru 12 milióne leĭ. Unŭ stabilimentŭ însemnatŭ care lucréză şi astădĭ, fabrica Vargunin din ţinutulŭ Petersburguluĭ producea pe la 1850 pentru aprópe 1,500,000 leĭ. Fabricile de astădĭ suntŭ înzestrate cu maşinĭ perfecţionate şi producŭ tótă chârtia trebuinciósă pentru întréga Rusie. Se importă numaĭ câte-va articole de lucsŭ pe care fabricaţiunea indigenă va ajunge să le producă în scurtŭ timpŭ.

Fabricele de chârtie esistă maĭ în tóte guvernămêntele, atară de vre-o ḑece. In fruntea tutulorŭ este guvernamêntulŭ Petersburguluĭ în care lucraŭ încă din 1867 douĕ-ḑecĭ şi treĭ de fabricĭ care producŭ peste optŭ milióne leĭ. La aceeaşĭ epocă se afla în tótă Rusia 184 de fabricĭ de chârtie în care lucraŭ 13,000 lucrătorĭ şi produceaŭ anualŭ peste 24 milióne leĭ. După Petersburg vine Moscva în care lucraŭ 24 de fabricĭ, apoĭ Kaluga cu 15 fabricĭ, Viatca cu 11, Livonia cu 9 stabilimente. O chartă econo mică espusă în galeria esposiţiuneĭ de chârtie la Moscva, arăta prin colorĭ repărţirea fabricelorŭ în totŭ imperiulŭ. Intensitatea culóreĭ în guvernămêntele Petersburg şi Moscva arăta că în aceste douĕ

provinciĭ suntŭ concentrate cele maĭ multe și maĭ importante fabricĭ.

Fabricele rusescĭ întrebuințézĕ ca materie primĕ sdrențele, lemnulŭ, paiele și chiar tecstile ecsotice. Unŭ numĕrŭ însemnatŭ din aceste stabilimente suntŭ instalate ca fabricele cele marĭ din țĕrile înaintate.

Alăturĭ cu chârtia de scrisŭ și de imprimatŭ lucrézĕ fabricele de chârtie colorată pentru tapisarea părețilorŭ.

La Esposițiunea din Moscva clasa chârtieĭ era pre câtŭ se póte de variată. Espunătoriĭ puseseră în vederea publiculuĭ nu numaĭ fabricatele speciale, dar și materiile primariĭ întrebuințate. Intre toți se deosebea esposițiunea fraților Vargunin din Petersburg care cuprindea tóte felurile de chârtie, de la cea maĭ de rândŭ până la cea maĭ fină : chârtiea de scrisorĭ, pentru cigarete, imperială, pentru stampe, colorată, pentru cărți de jocŭ, și alte felurĭ. Fabrica s'a fundatŭ în 1839; produce anualŭ peste 1,500,000 kilograme de chârtie valorându două milióne ruble. Pre lên gă machinile de vaporŭ, stabilimentele Varguni n ocupă de la 300 până la 500 lucrătorĭ. Materia primară se compune din trențe, lemnŭ, paie de secară și altele.

Fabrica numită Oculovskia înfățișézĕ o colecțiune interesantă de chârtie de înfășuratŭ și cartonŭ făcutŭ din lemnŭ de bradŭ și de pinŭ. Alăturĭ concura chârtia espusă de cnézulŭ Parchevicĭ care pe lângă mucava și chârtia de înfășuratŭ espunea châr-

tie de scrisŭ, tóte fabricate din sdrenţe, lemnŭ şi pae. Fabrica V. Govarda din Moscva pe lângă chârtia fabricată din materiile citate maĭ susŭ, avea şi chârtie de spartă.

Intre alte articole figura şi cartonŭ păcuratŭ care de câtŭ-va timpŭ se întrebuinţéză în Rusia pentru acoperitŭ construcţiunile provisoriĭ şi chiar case maĭ de rândŭ.

Câte-va case din Polonia şi Finlandia espuseseră colecţiunĭ alese de chârtie. In acéstă din urmă ţară a Imperiuluĭ fabricaţiunea chârtieĭ este fórte desvoltată şi nu numaĭ că îndestuléză trebuinţele locale, dară şi esportă cătăţimĭ însemnate pentru Rusia propiŭ ḑisă.

Fabricaţiunea chârtieĭ, după câtŭ mĭ-amŭ pututŭ da sémă, progreséză şi se desvoltéză pe fie-care anŭ în Rusia. Acésta este naturalŭ de óre-ce şi cererea cresce treptatŭ. Desvoltarea cultureĭ în imperiulŭ Norduluĭ reclamă din ce în ce maĭ multe imprimate şi industria locală ţine a întâmpina trebuinţele orĭ câtŭ arŭ fi de marĭ. De altă parte guvernulŭ urméză a îngrădi cu tóte încuragiările fabricaţiunea naţională garantându-o până astăḑĭ cu tacse fórte protectóre contra concurenţeĭ strĕine.

IV

INDUSTRIA TECSTILĂ.

1. Industria Inului și a Cânepeĭ.

Industria tecstilă care cuprinde fabricațiunea pânzeturilorŭ și a totŭ felulŭ de stofe de inŭ, cânepă, bumbacŭ, lână și mătase, este, dacă nu cea mai vechie, dară dintre cele maĭ vechĭ ocupațiunĭ ale omuluĭ. Egiptulŭ era privitŭ în vechime ca centrulŭ fabricațiuneĭ pânzeturilorŭ de inŭ, precum India era pentru stofele de bumbacŭ. La romanĭ de la țerancă până la cea maĭ ilustră matrónă, furca și rĕsboiulŭ eraŭ onorate. In mediulŭ evŭ corporațiunile pânzarilorŭ și postăvarilorŭ eraŭ dintre cele maĭ puternice și maĭ avute. In secolulŭ nostru fabricațiunea diferitelorŭ țesĕturĭ și împletiturĭ trecêndŭ pragulŭ industrieĭ casnice, a datŭ nascere uneia dintre cele maĭ puternice industriĭ din câte s'aŭ vĕdutŭ până astă-dĭ. Nicĭ o industrie nu ocupă maĭ multe brațe de câtŭ industriile tecstile.

Tóte Statele din Europa care și-aŭ propusŭ să întemeieze o industrie națională, s'aŭ întrecutŭ care maĭ de care să încuragieze industria tecstilă. Engli-

tera, care este întâia între cele d'ântîiŭ din aceste Staturĭ, a făcutŭ imense sacrificiĭ până ce a întemeiatŭ industria sa. Lucrulŭ se esplică printr'aceea că afară de comerciulŭ de esportaţiune ce se face cu ţesĕturile de totŭ felulŭ, chiar consumaţiunea locală este unŭ clientŭ sigurŭ şi mare.

In Rusia, ca şi airea, industria tecstilă a începutŭ prin a fi o industrie casnică. Ţesĕtura pânzeturilorŭ de inŭ şi de cânepă a făcutŭ în totŭ-d'auna parte din ocupaţiunile ţĕranilorŭ. In véculŭ acesta faţă cu progresulŭ acesteĭ industriĭ în Europa occidentală, guvernulŭ rusŭ a introdusŭ şi a încuragiatŭ înfiinţarea de fabricĭ marĭ; cu tóte acestea până astă-dĭ totŭ ţĕraniĭ ţesŭ cea maĭ mare cătăţime de pânzeturĭ. Se póte susţine fără exageraţiune că maĭ că nu se află sate în Rusia unde ţĕraniĭ să nu se îndeletnicéscă cu torsulŭ şi ţesĕtura pânzeturilorŭ. In timpulŭ de faţă cu totŭ avêntulŭ ce a luatŭ ţesutulŭ stofelorŭ de bumbacŭ, totuşĭ pânzeturile de inŭ ocupă loculŭ d'ântîiŭ în industria tecstilă a Rusieĭ. Acéstă industrie înfloresce maĭ cu sémă în localităţile unde se cultivéză inulŭ. Cu tóte acestea de şi guvernămêntele Pskoff şi Livonia suntŭ renumite în cultura inuluĭ, însă locuitoriĭ preferă să esporteze de óre-ce căştigă maĭ multŭ de câtŭ fabricândŭ pânzeturĭ.

Atâtŭ torsulŭ câtŭ şi ţesutulŭ se facŭ în mare parte cu unelte şi aparate primitive; însă în fie-care anŭ lucrarea cu maşinĭ perfecţionate se întinde. Pe la 1862 când bumbaculŭ se scumpise, cultura inu-

luĭ și ca urmare țesutulŭ acesteĭ tecstile, a luatŭ unŭ avêntŭ însemnatŭ. In Guvernămêntele Iaroslav și Kostroma fabricile ocupaŭ încă de pe la 1864 preste 5000 lucrătorĭ și produceau inŭ torsŭ gata de țesutŭ pentru optŭ milióne leĭ. In acelașŭ anŭ esistaŭ 73 de fabricĭ marĭ în care lucraŭ 13,000 de lucrătorĭ. In afară de aceste stabilimente industriale lucraŭ preste 3,000,000 torcĕtóre și 500,000 de țesĕtorĭ.

Guvernămêntele în care se lucréză maĭ multŭ pânzeturile de rêndŭ și cele de mijlocŭ suntŭ Vologda, Vladimir, Kostroma, Iaroslav, Novgorod, Tver și Archangel. Pentru țesĕturile fine, pânzeturĭ damasate suntŭ renumite Velicoi Selo și Viciuga. Pânzeturile dise de Flandria și cele pentru cérșafurĭ se fabricézăă maĭ cu sémă în localitățile Viasniki și Murum.

Toțĭ ómenĭi luminațĭ cu care m'amŭ întreținutŭ asupra industrieĭ pânzeturilorŭ de inŭ și de cânepă, eraŭ unanimĭ în a'mĭ declara că orĭ-ce rusŭ, de la micŭ până la mare, privesce acéstă industrie ca eminamente națională. Intre alte folóse ce înfățișézăă este că întrebuințézăă ca materie primară inulŭ produsŭ în țéră; că este împrăsciată până și în cea maĭ modestă colibă; în fine că se potrivesce maĭ bine de câtŭ orĭ-care alta cu viața óre-cum patriarcală a poporuluĭ rusŭ. Deosebitŭ de acésta industria tecstilă a inuluĭ și cânepeĭ face să trăiască unŭ numĕrŭ însemnatŭ de lucrătorĭ care fabricézăă fusele, rótele de torsŭ, resbóiele și alte aparate. Sate întregĭ

lucréză la asemenea unelte care facŭ să trăiască sute de miĭ de suflete. Din nenorocire n'amŭ pututŭ să'mĭ procurŭ o statistică esactă despre brațele ce întrebuințéză diferitele ramurĭ ale industrieĭ inuluĭ și cânepeĭ, și acésta pentru că lucrarea este greŭ de făcutŭ; că tóte aceste persóne demne de tótă încrederea m'aŭ asiguratŭ că se potŭ socoti maĭ multe milióne de bărbațĭ, femeĭ și copiĭ. Astŭ-felŭ fiindŭ nu este mirare că guvernulŭ a acordatŭ și acordă până astă-dĭ tóte favorile sale acesteĭ frumóse și bănósă industrie. Cu tóte încurăgiările însă industria inuluĭ nu s'a pututŭ desvolta în raportŭ cu întinderea imensă ce se consacréză culturei acesteĭ tecstile.

Către anulŭ 1877 se afla în Rusia 120,000 broșe. La aceeașĭ epocă Englitera avea aprópe unŭ milionŭ de broșe, Francia 500,000, Austria 500,000, Italia 55,000, Belgia 285,000. Puține broșe are Rusia în comparațiune cu alte țĕrĭ, însă nu trebue să se scape din vedere că în acéstă țéră se lucréză inulŭ maĭ multŭ în casă cu mâna iară nu cu aparate mecanice.

Țesutulŭ se face ca și torsulŭ, maĭ multŭ în familie; aparatele mecanice d'abia se urcă la 5000. Țĕraniĭ suntŭ ceĭ maĭ marĭ producĕtorĭ de pânzeturĭ. După o estimațiune făcută țĕraniĭ afară de pânzeturile ce întrebuințéză pentru dênșiĭ maĭ trimite la diferitele târgurĭ aprópe 130 de milióne de metri de pânză grósă lată.

Lipsescŭ elementele necesarĭ pentru a putea pre-

ţui cu siguranţă la câtŭ se urcă în cifre producţiunea totală a ţesĕturilorŭ de inŭ. Totuşĭ D. de Buschen, statisticŭ distinsŭ, adunândŭ tóte elementele a preţuitŭ că acéstă industrie produce anualŭ pentru aprópe 500 milióne leĭ. Din acéstă sumă se esportéză pentru optŭ milióne inŭ, tortŭ şi ţesĕturĭ.

Industria cânepeĭ este maĭ pre josŭ de a inuluĭ. Toţĭ ţĕraniĭ torcŭ, ţesŭ saŭ împletescŭ cânepă. Din cânepă se fabricézăă pânzeturĭ de rêndŭ, gróse şi frînghierie. Intre pânzeturĭ se póte cita pânza de corăbiĭ a căreia reputaţiune a trecutŭ de multŭ preste hotarele imperiuluĭ. Atâtŭ numaĭ că de când cu îmulţirea vapórelorŭ şi desvoltarea acesteĭ fabricaţiunĭ în Staturile-Unite şi în Germania, Rusia a perdutŭ din clientela sa. In schimbŭ s'a desvoltatŭ fabricaţiunea otgónelorŭ şi a totŭ felulŭ de obiecte de frânghierie.

Pânzeturile şi împletiturile de cânepă se lucrézăă maĭ cu sémă în centrulŭ imperiuluĭ, acolo unde se şi cultivézăă maĭ multă cânepă ; cu tóte acestea acéstă industrie s'a întinsŭ fórte multŭ în părţile de nordŭ şi nordŭ-estŭ şi în porturile mărĭĭ Negre.

Pe la 1864 se aflaŭ în tótă Rusia 176 stabilimente pentru industria cânepeĭ în care lucraŭ 5000 lucrătorĭ, producêndŭ pânzeturĭ şi frânghierie pentru aprópe 11 milióne leĭ. Să se noteze însă că alăturĭ cu aceste fabricĭ maĭ lucrézăă cânepa cu mâna o populaţiune care trece preste 600 miĭ suflete, ţĕrani care şi-aŭ făcutŭ dintr'acésta o industrie specială. Astŭ-felŭ în guvernămêntele Caluga, Orel,

Kursk, Iaroslav și Tver se fabricéză drilurile, pânză ordinară și de corăbii. Fórte probabilŭ că acéstă populațiune industrială produce anualŭ pentru celŭ puținŭ 100 milióne leĭ, din care se esportă cam pentru vre-o ḑece milióne, restulŭ se întrebuințéză pe locŭ.

Suntŭ guvernămênte precum este Iaroslav unde țĕsĕtura pânzeturilorŭ este ca se ḑicŭ-așa profesională în sate. Meseria trece de la tată la copiĭ. In asemenea localitați țĕraniĭ se îndeletnicescŭ cu țesutulŭ celŭ puținŭ optŭ lunĭ pe anŭ, și uniĭ chiar anulŭ întregŭ. Alăturĭ cu părinții lucréză băeții și fetele, așa că casa se preface într'unŭ adevĕratŭ atelierŭ domesticŭ.

S'arŭ crede că rușiĭ care aŭ desvoltatŭ atâtŭ de multŭ țesĕtura inuluĭ și a cânepeĭ trebue să fi înființatŭ scolĭ profesionale ; nicĭ de cum. Aeéstă industrie a începutŭ să se organiseze încă din timpulŭ luĭ Petru celŭ Mare. S'a desvoltatŭ și s'a perfecționatŭ treptatŭ în familie, în sate. Atâtŭ torsulŭ câtŭ și țesutulŭ se învață în casă. Fetițele începŭ să tórcă de la șépte anĭ; maĭ târḑiŭ li se dă să depene și când suntŭ de douĭ-spre-ḑece anĭ se punŭ la țesutŭ pânză de casă. Numaĭ la șése-spre-ḑece anĭ fetele lucréză pânzeturĭ fine pentru vînḑare. In satele unde țĕraniĭ se ocupă numaĭ cu țesutulŭ, părinții 'și daŭ copiiĭ să învețe la țesĕtorĭ ; aceștia pe lângă ucenicĭ maĭ iaŭ și lucrătorĭ. Suntŭ chiar proprietarĭ de moșiĭ care înființéză fabricĭ de pânzeturĭ în care primescŭ copiĭ ca să învețe acéstă meserie.

Țĕraniĭ lucréză pe lângă pânzeturĭ ordinare și fine care se espediéză la Petersburgŭ, Moscva, Nijni-Novgorod și airea, și pânzeturĭ damasate de cualitate maĭ ordinară pentru serviciulŭ de masă. Albiturile de masă fine se lucréză în fabricĭ speciale organisate după modelulŭ celorŭ maĭ perfecționate. In acéstă fabricațiune se deosebesce guvernămêntulŭ Kostroma. Este de notatŭ că multe din aceste fabricĭ suntŭ instalate în sate și lucrătoriĭ se recrutéză dintre țĕranĭ. Orĭ câtŭ arŭ dori însă rușiĭ ca să rivalisezе cu țĕrile occidentale în țesĕturile fine, totușĭ industria lorŭ cea mare este pânza de rândŭ întrebuințată de marea majoritate a populațiuneĭ.

Multe industriĭ are Rusia, însă fabricațiunea pânzeturilorŭ de in și cânepă este, ca să dicŭ așa, cea maĭ națională. La acésta contribuescŭ multŭ și împrejurările. In adevĕrŭ inulŭ și cânepa suntŭ douĕ culturĭ din cele maĭ importante ale imperiuluĭ; se lucréză prin urmare materiĭ primare produse în țĕră. Pe lângă acésta lucrătoriĭ fiindŭ ceĭ maĭ mulțĭ țĕranĭ, eĭ se ocupă și cu agricultura, aceea ce 'ĭ garantéză contra proletariatuluĭ la care suntŭ espușĭ lucrătoriĭ din alte țĕrĭ curatŭ industriale. Omulŭ care pe lângă cultura pămêntuluĭ maĭ are și o meserie póte lucra pe unŭ preț maĭ micŭ de câtŭ acela care crede numaĭ în meseria sa, și care la orĭ ce crisă este espusŭ să piară de fóme. Guvernulŭ rus a înțelesŭ acéstă situațiune favorabilă a Rusieĭ și a făcutŭ sacrificiĭ care merită tótă lauda pentru per-

fecționarea industriei inului și a cânepei. De altă parte fabricanții cei mari aŭ făcutŭ din stabilimentele lorŭ nisce adevĕrate scolĭ profesionale. Pe lângă fabricĭ se află la Moscva și la Petersburgŭ cursurĭ de desemnŭ și alte ramurĭ de învĕțămîntŭ profesionalŭ. Guvernulŭ a înființatŭ stabilimente de învĕțămîntŭ industrialŭ. Institutulŭ tecnicŭ din Petersburgŭ se póte compara cu cele d'întâiŭ din străinătate. Am întrebuințatŭ mai multe ore numaĭ ca să visitezŭ galeriile și muzeele acestuĭ stabiliment. Specimene de aparate și instrumente întrebuințate în principalele industriĭ, ți arată cum se fabricézĕ pânza de inŭ, spre esemplu, începêndŭ cu inulŭ brutŭ până ce ese pânza din rĕsboiŭ. Ateliere de construcțiune anecsate pe lângă acéstă școlă industrială completézĕ învĕțămîntulŭ profesionalŭ pentru o sémă dintre elevĭ.

Pânzeturile de inŭ și de cânepă, otgónele și frânghieria de totŭ felulŭ era representată cu succesŭ la Moscva. Cânepăria maĭ cu sémă mĭ-a lăsatŭ o adâncă întipărire. Admiramŭ acea sumă de espunătorĭ care se întreceaŭ care maĭ de care să se deosebéscă. Pile imense de pânzărie, de colacĭ de otgóne, frânghiĭ, sfóră.

Intre pânzeturile de rândŭ, cele maĭ întrebuințate, se deosebea esposițiunea companieĭ manufactóre de țesutŭ din Narva represintată de baronulŭ Știgliț, ale căruia stabilimente se află în apropiere de Petresburgŭ. Pânză pentru nave, pânză pentru sacĭ, pentru ștergare și pentru albiturĭ de

patŭ; sumă de sacĭ de diferite mărimĭ și cualităț̦ĭ, tóte acestea înfăț̦işaŭ o colecț̦iune dintre cele maĭ interesante din puntulŭ de vedere alŭ consumaț̦iuneĭ. Fabrica acesteĭ companiĭ s'a înființ̦atŭ la 1852; are treĭ maș̦inĭ cu aburĭ care înfăț̦işează o putere de 800 caĭ. Produce anualŭ pentru aprópe 4 milióne leĭ. Din produsele fabriceĭ cea maĭ mare parte se vinde în Petresburgŭ, iar restulŭ se esportézĭ.

Intre espunĕtoriĭ de pânzeturĭ fine se deosebea D. Sidorow a căruia fabrică se află în satulŭ Iacovlevscoe în guvernămêntulŭ Kostroma. Peste 800 lucrătoriĭ producŭ anualŭ pentru aprópe 2 milióne leĭ pânză de Flandria și alte pânzeturĭ fine.

O fabrică fondată încă de la 1768, a d-luĭ Senicov, situată la Viazniki, guvernămêntulŭ Vladimir, susț̦inea cu succesŭ vechia sa reputaț̦iune. Fabricaț̦iunea sacilorŭ este una din specialităț̦ile caseĭ. Vedeaĭ sacĭ de tóte cualităț̦ile și de tóte dimensiunile, care costaŭ suta de la 20 până la 150 leĭ. Pânza de inŭ de diferite nuanț̦e, înălbită și neînălbită, concura cu totŭ ce era maĭ deosebitŭ în acéstă parte a esposiț̦iuneĭ. Fabrica are 800 lucrătoriĭ și produce anualŭ pentru aprópe 2 milióne leĭ. Ca și cele-l-alte întrebuinț̦ézĭ numaĭ cânepă și inŭ produsŭ în ț̦ĕră. Desface produsele sale la Moscva și la marele târgŭ de la Nijni-Novgorod.

In otgonărie se deosebea colecț̦iunea fraț̦ilorŭ Juravliev din guvernămêntulŭ Iaroslav. Pile imense înfăț̦işaŭ otgóne începêndŭ de la acelea cu unŭ diametru de o jumătate palmă; frânghie și sfóră de

totŭ felulŭ și de tóte dimensiunile; chingărie variată; mațe de pompă, piramide de torturĭ. Esposițiunea caseĭ Bazanov din guvernămêntulŭ Perm se întrecea cu a fraților Juravliev.

Amŭ observatŭ că cânepăria era representată în proporțiunĭ maĭ marĭ de câtŭ obiectele de inŭ. Faptulŭ se esplică printr'aceea că țesĕturile de inŭ fiindŭ fabricate maĭ multŭ în casă de câtŭ în fabricĭ marĭ, eraŭ risipite în esposițiunile colective a deosebitelorŭ guvernămênte și în esposițiunea industrieĭ casnice. In aceste două secțiunĭ pânzeturile de inŭ eraŭ represintate cu profusiune. Totŭ ce țĕraniĭ rușĭ lucrézĕ maĭ deosebitŭ în atelierele lorŭ domestice era espusŭ cu gustŭ și rânduială.

2. Industria bumbaculuĭ.

Intre industriile care aŭ luatŭ unŭ avêntŭ mare cu începerea secoluluĭ nostru, fabricațiunea țesĕturilorŭ de bumbacŭ se află în fruntea tutulorŭ. Engliterеĭ se atribuesce cu dreptŭ cuvîntŭ meritulŭ desvoltărіĭ acesteĭ industrіĭ. In acéstă țară de unde către sfêrșitulŭ secoluluĭ trecutŭ se importa de abia de 32 milióne de livre bumbacŭ brutŭ, astă-dĭ manufacturile englezescĭ întrebuințézĕ bumbacŭ pentru maĭ multŭ de unŭ miliardŭ de leĭ. Vorbindŭ figuratŭ s'a datŭ adesea bumbaculuĭ titlu de *regele bumbacŭ;* adevĕrulŭ este că astă-dĭ nu cunoscŭ nicĭ o altă industrie, afară de metalurgia feruluĭ, care să

întrebuințeze atâtea capitaluri, atâtea mașini și atâtea brațe ca industria acestei tecstile.

Față cu desvoltarea acestei industrii în Englitera, Francia, Germania, Elveția și Belgia, Rusia nu s'a lăsatu să fie întrecută. Cu tóte că țesătura inului și a cânepei înfățișa mai multu folosu de câtu a bumbaculuĭ, de óre-ce cele două tecstile se producu în cătățimi însemnate, pe când bumbaculu este o plantă ecsotică, totuși lățindu-se întrebuințarea pânzeturilorŭ de bumbacu, o țéră ca Rusia care urmărea cu energie și stăruință întemeierea industrieĭ naționale, nu putea să lase la o parte una dintre cele mai folositóre industriĭ. Guvernulu prin încuragiări de totu felulu, prin protecțiunea vamală, dete cea mai puternică impulsiune introducereĭ și desvoltăriĭ industrieĭ bumbaculuĭ. Incă de la 1822 când se remanie tarifulu vamalu, țesăturile de bumbacu tipărite străine fură cu totu proibite; iară pânzeturile albe fură supuse uneĭ tacse care varia de la 60 până la 100 și mai multu din valóre. Este lesne de priceputu că față cu trebuințele uneĭ populațiunĭ numeróse și cu îngrădirile acordate de guvernu, industria bumbaculuĭ să atragă capitalurile ruse. In adevĕru speculațiunea se aruncă asupra fabricilorŭ de bumbacu și în puținu timpu acéstă industrie luă unu avêntu nepomenitu. La 1830 de abia se importa 150,000 puduri de bumbacu brutu; în 1860 acéstă cifră se urcase la aprópe 3 milióne și astă-dĭ trebue să fi trecutu peste 4 milióne puduri. La începutu se aducea bumbacu din Englitera; a-

stă-dĭ se aduce directŭ de la locŭlŭ de producțiune, din America și Indiĭ. De altă parte se încuragiază pe tóte căile întinderea culturei bumbaculuĭ în Caucasŭ și alte părțĭ ale imperiuluĭ unde clima îngăduie vegetațiunea acesteĭ plante. Nu este mirare ca în viitorŭ Rusia să ajungă a produce chiar materia primarie trebuinciósă pentru îndestularea fabricilorŭ sale de bumbăcărie.

Introducerea industrieĭ bumbaculuĭ a făcutŭ pe uniĭ dintre economiștiĭ ruși să se témă de proletariatŭ. După cum amŭ avutŭ ocasiune a arĕta, în Rusia se urmărescu cu perseverință alianța industrieĭ cu agricultura; rușiĭ ținŭ ca lucrătorulŭ de industrie să fie și agricultorŭ, să alterneze viața de atelierŭ cu plugăria. Sistemulŭ este demnŭ de tótă lauda; însă se putea óre aplica și la industria bumbaculuĭ? Mulțumită organisațiuniĭ industrieĭ, în Rusia s'a pututŭ combina și pentru lucrarea bumbaculuĭ sistemulŭ urmatŭ pentru industria inuluĭ și a cânepeĭ. In ceea ce privesce țesutulŭ pânzeturilorŭ de bumbacŭ, țĕraniĭ aŭ pusŭ mâna și pe a acéstă industrie; acolo unde se țesea inulŭ și cânepa s'a introdusŭ și țesutulŭ bumbaculuĭ. Numaĭ filatura, înălbitulŭ și tipăritulŭ se face în fabricĭ. Cu tóte acestea chiar lucrătoriĭ din fabricĭ plécă vara și lucréză la seceratŭ și alte operațiunĭ agricole. Alăturĭ cu industria casnică a bumbaculuĭ lucréză și fabricĭ marĭ organisate după sistemele celemaĭ noĭ.

Toțĭ câțĭ și-aŭ datŭ sémă despre starea indu-

strială a Rusiei, recunoscŭ că acestŭ statŭ este dintre acelea care aŭ realisatŭ celŭ mai însemnatŭ progresŭ în timpiĭ din urmă. Judecândŭ după numĕrulŭ broșelorŭ, constatămŭ că de unde pe la 1846 de abia esistaŭ 700,000 pe la 1878 filaturile eraŭ înzestrate cu 3 milióne de broșe și astă-dĭ trebue să aĭbă 4 milióne. Alăturĭ cu broșele lucraŭ 60,000 de rĕsbóie. Pentru a putea compara starea acesteĭ fabricațiunĭ în Rusia, voiŭ adăoga că Germania posedă la 1878, 4,800,000 broșe și 60,000 rĕsbóie de țesutŭ; Elveția aprópe 2 milióne de broșe; Austro-Ungaria, 1,555,000; Italia 900,000; Belgia 800,000; Englitera aprópe 40,000,000, Francia 4,600,000 și Statele-Unite ale Americeĭ 10,500,000. Esceptândŭ Englitera și America, Rusia este alăturĭ cu Germania și cu Francia în aceea ce privesce industria bumbaculuĭ.

Afară de aparatele mecanice, se maĭ țese cu rĕsbóie de mână în sate; numaĭ rĕsbóiele trece peste 60,000.

In industria bumbaculuĭ lucréză 200,000 lucrătorĭ, dintre care la filatura 85,000, la țesutŭ 80,000 la văpsitŭ 7,500, și la tipăritŭ 25,000. Lucrătoriĭ câștigă după timp și după locŭ de la 40 pînă la 100 leĭ pe lună.

Industria mecanică a bumbaculuĭ este împrăștiată în diferitele părțĭ ale imperiuluĭ. Filatura se face maĭ cu sémă în guvernămêntele Petersburg, Vladimir și Moscva, unde se află fabricĭ marĭ și în care lucréză mulțime de ómenĭ. Țesutulŭ se esecu-

téză în basinulŭ Volgeĭ și Okeĭ, adică în guvernămêntele Moscva, Vladimir, Tver, Iaroslav, Kostroma, Kaluga, Riasan, Petersburg și Livonia.

In afară de fabricĭ peste 500,000 lucrătorĭ țĕranĭ țesŭ pe séma fabricanțilorŭ pênzeturĭ de rêndŭ.

Inălbitulŭ, văpsitulŭ și tipăritulŭ pênzeturilorŭ de bumbacŭ se face în stabilimente speciale.

Astă-dĭ valórea fabricatelorŭ de bumbacŭ se urcă la 800 milióne leĭ pe fie-care anŭ.

Industria rusă nu numaĭ că îndestuléză trebuințele celorŭ 100 milióne locuitorĭ dară și esportéză pentru maĭ multe milióne în China și alte părți ale Asieĭ prin Kiakhta.

Galeria care cuprindea diferitele țesĕturĭ de bumbacŭ în espositiunea de la Moscva era una dintre cele maĭ vrednice de visitatŭ. Fața ca numĕrulŭ espunĕtorilorŭ; cu varietatea stofelorŭ, cu perfecțiunea țesutuluĭ, a văpsituluĭ și a imprimatuluĭ mărturisescŭ că Rusia póte să se pună alăturĭ cu țĕrile fruntașe în industria bumbaculuĭ. Acésta nu este numaĭ părerea mea, dară a persónelorŭ speciale în materie cu care amŭ convorbitŭ. Faptulŭ nu trebue să surprindă, de óre-ce chiarŭ de la introducerea acesteĭ industriĭ în Rusia s'aŭ adusŭ maestriĭ din Alsacia și alte localități renumite în lucrarea bumbaculuĭ

Incepêndŭ cu bumbaculŭ brutŭ produsŭ în Caucasŭ, acéstă industrie era represintată în tótă întregimea sa. Maĭ întâiŭ piramide de bumbacŭ torsŭ în sculurĭ, coloratŭ și albŭ avêndŭ diferite grosimĭ după natura stofelorŭ. După aceea pânza de bum-

bacŭ albă precum este madepolonulŭ, america și alte soiurĭ; — stămburĭ și percaline avêndŭ nuanțele cele maĭ variate după gustulŭ localŭ; — catifele de bumbacŭ de diferite cualităț și nuanțe; — picheturĭ și obiecte pichetate precum plăpumĭ, unele și altele putêndŭ concura cu cele englese; —cretóne de o infinită varietate în coloritŭ și desemnŭ și dintre care, fără exagerațiune, unele se putea compara cu cele maĭ alese din Alsacia; — albiturĭ de masă, începêndŭ cu cele maĭ ordinare, până la cele maĭ fine, simple și damasate; perdele de tot-felulŭ, începênd cu cele maĭ eftine pînă la acele destinate pentru a decora salónele avuțilorŭ;—în totŭ o frumósă și fórte interesantă esposițiune. Maĭ multe case se deosebiaŭ prin totŭ felulŭ de stofe roșiĭ, culórea favorită a Rușilorŭ.

Intre atâțĭ espunĕtorĭ, visitatorulŭ se oprea fără voe înaintea caseĭ Țindel din Moscva, ale căreea fabricĭ s'aŭ întemeiatŭ în 1825. Nu credŭ că voiŭ exagera înaintândŭ că stofele espuse puteaŭ fi comparate cu totŭ ce se produce maĭ distinsŭ în Francia și Englitera. Acéstă casă a fostŭ onorată cu medalia de aurŭ la esposițiunea universală din Paris din 1878, unde avea să lupte cu fruntașiĭ industrieĭ bumbaculuĭ din lumea întrégă. Pre câtŭ 'mĭ aducŭ aminte n'amŭ vĕdutŭ în Austria cretóne și stămburĭ lucrate cu atâta perfecție ca acele ale caseĭ Țindel. Fabrica imprimă anualŭ peste 500,000 bucățĭ de diferite stofe.

Alăturĭ cu compania Țindel și maĭ egală cu

dênsa, se desfășura frumósa colecțiune a companiei Hübner din Moscva care imprimă anualŭ la 400,000 bucăți de stămbărie și peste 100,000 basmale diferite. Aprópe 1300 lucrătorĭ găsescŭ de lucru în acéstă fabrică înzestrată cu 25 mașinĭ de aburŭ și la 20 mașinĭ de imprimatŭ. Fabrica Tinlevoiŭ din Petersburg, fondată în 1833, era cea d'întâiŭ în ceea ce privesce împletiturile și perdelăria.

Ca impresiune finală asupra acesteĭ clase a esposițiuniĭ potŭ dice cu încredințare că Rusia se póte mândri cu industria bumbaculuĭ.

3. Industria lâneĭ.

Fabricațiunea diferitelorŭ stofe de lână are pentru Rusia o importanță pe puținŭ totŭ atâtŭ de mare ca și industria inuluĭ. Aeéstă bogată industrie întrebuințândŭ o materie primară locală, este strânsŭ legată cu progresulŭ agricultureĭ. Rusia produce atâta lână în câtŭ nu numaĭ că îndestuléză numerósele sale fabricĭ, dară și esportéză pentru maĭ multe milióne. De altă parte clima locală reclamândŭ veșminte calde, fabricatele de lână află o clientelă în tótă populațiunea imperiuluĭ.

Rusia produce preste 60 milióne de kilograme de lână brută de diferite cualități. Lâna ordinară precum este aceea a oilorŭ de rasă kirghisă și alte rase locale se lucréză pentru fabricațiunea postavurilorŭ întrebuințate de țĕranĭ și de armată. Tótă armata rusă, care se apropie de 2 milióne, se îm-

bracă de susŭ pînă josŭ numaĭ cu postavŭ lucratŭ în ţéră. Ḍecile de milióne de ţĕranĭ pórtă numaĭ postavŭ fabricatŭ de dênşiĭ. Numaĭ pentru clasele avute se maĭ importă puţinŭ postavŭ din Francia saŭ din Anglia.

Lânurile maĭ fine precum este ţigaia din Basarabia, şi maĭ cu sémă lâna merină se întrebuinţéză în mare parte pentru fabricaţiunea lâneturilorŭ de lucsŭ. Se esportéză anualŭ din acestŭ soiŭ de lână pentru celŭ puţinŭ 35 milióne leĭ.

Lâna se spală în stabilimente speciale aşedate maĭ cu sémă în Basarabia, Kersou, Moscva, Karkoff, Voronegiŭ, Tamboff şi Simbirsk. Preste 5000 lucrătorĭ suntŭ întrebuinţaţĭ în aceste spălătoriĭ.

In Rusia se ţese totŭ felulŭ de stofe de lână precum postavurĭ, ripsurĭ, museline, tapeturĭ, pâslărie felurită, plăpumĭ, ciorapĭ şi alte împletiturĭ, pălăriĭ şi altele. Loculŭ d'întâiŭ îlŭ ocupă postăvăria care nu numaĭ că întâmpină tóte trebuinţele locale, dară esportéză în Asia din anŭ în anŭ maĭ multŭ. Cu privire la postavurile de rêndŭ producţiunea naţională nu se maĭ teme de concurenţa străină; numaĭ stofele fine nu potŭ încă lupta cu cele englese şi francese.

Ca şi pentru industriile tecstile precedente, stofele de lână se lucréză parte în sate de către ţĕranĭ şi parte în fabricĭ marĭ. In sate se ţesŭ maĭ cu sémă postavurile de rêndŭ, acelea care află ceĭ maĭ mulţĭ consumatorĭ. Odinióră proprietariĭ ceĭ marĭ se însărcinaŭ cu torsulŭ şi ţesutulŭ stofelorŭ de lână pe

séma fabricanților. Astă-dĭ fabricațiunea s'a concentratŭ în stabilimente industriale speciale. Cu totŭ progresulŭ ce aŭ făcutŭ fabricile, totuși țĕranĭ și țĕrance luptă cu dênsele în țesutulŭ stofelorŭ de rêndŭ. Rușiĭ cu tótă dorința ce aŭ de a vedea prosperândŭ industria națională, totuși ținŭ, și aŭ mare dreptate, la fabricațiunea țĕrănéscă, la industria casnică a lâneĭ.

Acum șése-spre-dece anĭ Rusia avea aprópe 400 fabricĭ de postavŭ care ocupaŭ preste 100 miĭ lucrătorĭ. Aceste fabricĭ produceaŭ 10 milióne de metri postavŭ pentru armată, aceeași cătățime de postavŭ de cualitate midlocie și aprópe 500 miĭ metri finŭ. Pe lângă postavŭ fabricile lucréză și alte stofe de lână păsluită precum șalurĭ de rêndŭ, flanelă, casimirŭ. Valórea țesĕturilorŭ lucrate de aceste fabrice se urcă la 200 milióne leĭ.

Cele maĭ multe fabricĭ de postavŭ suntŭ aședate în guvernămêntele Grodno, Moscva, Simbirsk, Pensa Cernigoff, Tamboff, Livonia, Petresburg, și Caluga.

Stofele de lână peptenată se lucraŭ în 117 fabricĭ cu 12,600 lucrătorĭ între carĭ nu se numĕră țĕraniĭ și țĕrancele cărora li se dă de lucru acasă cu ruptulŭ. Țesĕturile fabricate eraŭ prețuite 40 milióne de leĭ. Cele maĭ multe fabricĭ de felulŭ acesta suntŭ grămădite în Moscva.

Pentru fabricațiunea tapeturilorŭ, a pălăriilorŭ, a ciorapilorŭ și a plăpumilorŭ, lucréză preste 100 stabilimente cu 2000 lucrătorĭ care producŭ pentru 8 milióne leĭ.

Diferitele stabilimente în care se ţese lâna, producŭ anualŭ celŭ puţinŭ pentru 200 milióne leĭ, cifră care cresce în fie-care anŭ.

La Moscva espunĕtoriĭ de stofe de lână ocupaŭ unŭ locŭ de onóre în palatulŭ esposiţiuniĭ. 107 fabricanţi s'aŭ înfăţişatŭ pentru a disputa premiile. Incepêndŭ cu lâna tórsă şi colorată de diferite nuanţe, clasa lâneturilorŭ coprindea totŭ ce acéstă industrie lucréză în ţĕrile cele maĭ înaintate în acéstă fabricaţiune. Cu tóte acestea stofele de rêndŭ şi cele de miḑlocŭ predominaŭ.

Postavurile fine de totŭ felulŭ espuse de câte-va case din Moscva şi Petersburg dovedeaŭ că şi în acéstă ramură fabricaţiunea rusă a ajunsŭ departe. Trebue să fie unŭ cunoscĕtorŭ esperimentatŭ pentru a deosebi unele tartane şi postavurĭ rusescĭ de cele engleze şi francese. Postavurile de uniformă pentru oficerĭ puteaŭ fi comparate cu totŭ ce se lucréză maĭ finŭ în acestŭ articolŭ. Coloritulŭ, care era cam înapoiatŭ maĭ acum câţi-va anĭ, a ajunsŭ departe.

Esposiţiunea caseĭ Armand de la Puşkino, guvernămêntulŭ Moscveĭ, atrăgea cu deosebire atenţiunea prin varietatea şi frumuseţea stofelorŭ, precum lustrinurĭ, satinurĭ, caşemirŭ, crepe, ş. a. l. Fabrică fondată în 1844, produce anualŭ preste 40 miĭ de bucăţĭ stofe de lână, curată saŭ amestecată. Valórea producţiuneĭ se urcă la optŭ milióne leĭ. Ca la 1000 lucrătorĭ suntŭ ocupaţĭ de acéstă casă.

In acelaşĭ genŭ de lâneturĭ se deosebea Mihailoff din Moscva.

Casa Emelianoff totŭ din Moscva espusese o splendidă colecțiune de stofe de fantasie, precum alpaca, gaze diferite, Mozambicŭ, Potomac ș. a. l.

Sopoff din Moscva era între ceĭ d'întâiŭ în stofele de mobile, gaze, barege, ripsurĭ și basmale felurite.

In postăvărie se deosebea, între alțiĭ, compania Nosov din Moscva care espusese o colecțiune pe câtŭ de complectă pe atâtŭ de variată de postavurĭ, flanele, plapome, basmale. Fabrica, fondată la 1829, este înzestrată cu instrumente și mașinĭ perfecționate, produce anualŭ pentru aprópe 5 milióne leĭ. Fabricatele se vîndŭ în Rusia, China, Buchara și Persia.

Compania Narvskoi din Petresburg, ale căruia stabilimente detéză dela 1845, concura cu ceĭ d'întâiŭ espunĕtorĭ de postăvărie fină. Produce anualŭ pentru aprópe 3 milióne leĭ.

Postavurile colorate întrebuințate maĭ cu sémă în armată eraŭ espuse de compania Babkinŭ. Nu cunoscŭ nuanță care să nu fi fostŭ espusă. Coloritulŭ maĭ cu sémă la postavurile fine, era de o perfecțiune deosebită.

Esposițiunea caseĭ Ribnicov, concura cu ale companieĭ Babkinŭ. Casa este dintre cele mai vechĭ, de óre-ce este fondată în 1796.

Stofele de pĕrŭ de cămilă se pórtă fórte multŭ în Rusia. Fabrica generaluluĭ Selivastov din guvernămêntulŭ Simbirsk espune o colecțiune variată de stofe, tartane, șaluri și altele.

Credŭ de prisosŭ a mai înșira nume. Potŭ încredința că după câte amŭ vĕdutŭ, industria lâneturilorŭ a luatŭ o desvoltare mare în Rusia. Fără a se compara cu țĕrile cele mai înaintate, totuși acestŭ imperiŭ produce stofe de cualitate escelentă și de ajunsŭ pentru a'și îmbrăca populațiunea.

Industria lăneĭ a fostŭ încuragiată de la începutŭ. Chiar astă-dĭ fabricațiunea națională este protegiată cu o tacsă de 40% impusă fabricatelorŭ străine.

4. Industria mătaseĭ.

Până în timpulŭ luĭ Petru celŭ Mare dudulŭ nu se cultiva în Rusia. Către începutulŭ secoluluĭ trecutŭ acestŭ monarcŭ prevĕdĕtorŭ introduse arborele de aurŭ în părțile meridionale ale imperiuluĭ și în specialŭ în guvernămêntele Taurida, Kerson și Poltava. Cu tóte încuragiările guvernuluĭ, populațiunea nu s'a îndemnatŭ ca să desvolteze plantațiunile.

Pe la începutulŭ secoluluĭ nostru încorporândŭ Transcaucasia, unde crescerea gândacilorŭ de mătase se făcea din timpŭ imemorialŭ, guvernulŭ rusŭ încuragiă în atâtŭ cultura dudului și industria mătaseĭ, în câtŭ astădĭ se póte dice că sericultura este o ramură însemnată a producțiuneĭ naționale. Pe anŭ ce trece producțiunea sporesce. Cu tóte acestea mătasea de Caucasŭ fiindŭ neîngrijită, fabricele ruse aŭ fostŭ nevoite să aducă din afară mătasea trebuincĭósă pentru stofele fine.

In anii din urmă producțiunea mătaseĭ s'a perfecționatŭ multŭ și cu chipulŭ acesta s'a împuținatŭ importațiunea.

Astă-dĭ se produce în Rusia aprópe 1,120,000 kilograme de mătase care represintă o valóre de preste 24 milióne leĭ.

Din afară se importa până maĭ acum câțĭ-va anĭ mătase pentru aprópe 10 milióne leĭ,

Mătăsĕriile de totŭ felulŭ ocupaŭ maĭ acumŭ ḑece anĭ aprópe 8000 lucrătorĭ în 320 stabilimente. Fabricile cele marĭ suntŭ concentrate în orașulŭ Moscva și în districtulŭ Bogorodsk din acestŭ guvernămêntŭ. In guvernămêntulŭ Petersburguluĭ lucréză cincĭ-spre-ḑece fabricĭ, iar în Transcaucasia 182 de stabilimente.

A mersŭ încetŭ perfecționarea indusrieĭ mătăsĕrieĭ în Rusia; cu tóte acestea aceĭ ce aŭ visitatŭ diferitele esposițiunĭ internaționale și esposițiunea de la Moscva aŭ pututŭ constata că în ceĭ din urmă ḑece anĭ unele fabricĭ aŭ ajunsŭ să lucreze în perfecțiune. In fruntea lorŭ eŭ punŭ fără sfială pe Sapojnikoff din Moscva. Esposițiunea acesteĭ case, cea maĭ mare și maĭ variată, făcea onóre industrieĭ ruse. Stofele espuse se potŭ compara cu cele d'întâia cualitate din țĕrile unde industria mătaseĭ este înaintată. Incepêndŭ cu stofele de aurŭ destinate pentru veșmintele bisericescĭ care eraŭ unice în felulŭ lorŭ, Sapojnicoff espusese catifele superióre, brocarturĭ moare, ripsurĭ, damascurĭ, catifele broșate, stofe de mobile. O stofă brodată înfățișândŭ fasanĭ aurii

și lebede era o adevĕrată lucrare de artă. Stofe destinate pentru apartamentele imperiale întruneaŭ pe lângă perfecțiunea țesĕturei totŭ ce arta póte esecuta maĭ cu gustŭ în acestŭ articolŭ. Orĭ de câte orĭ treceamŭ pe lângă frumósa și artistica esposițiune a acesteĭ case, nu mĕ puteamŭ opri de a'mĭ ḑice : Sapojnicoff face onóre Rusieĭ.

Fabrica acesteĭ case s'a înființatŭ la 1837 ; are stabilimente în Moscva și în satulŭ Curakin; ocupă 515 lucrătorĭ și produce anualŭ pentru aprópe unŭ milionŭ de leĭ. Esportéză multe mătăsĕrii în Asia centrală.

Casa Tomicev din Moscva, ale căreea făbricĭ esistă de la 1820 și întrebuințéză astă-ḑĭ 500 lucrătorĭ se deosebea între altele prin stofele numite moaruri, de tóte nuanțele. Produce anualŭ pentru unŭ milionŭ leĭ.

Succesoriĭ luĭ Goujon din Moscva, a căreea fabrică s'a întemeiatŭ la 1839, rivalisaŭ cu Sapojnicoff în aceea ce privesce stofele de fantasie și mătăsĕria grea.

In mătăsĕria curentă curată și amestecată se distingea Șelaev din Moscva. Fabrica de și tînĕră, de abia s'a fondatŭ la 1870, întrebuințéză 400 lucrătorĭ și produce peste unŭ milionŭ și jumătate leĭ.

Ceĭ patru-ḑecĭ și douĭ espunĕtorĭ de mătăsĕriĭ s'aŭ întrecutŭ care maĭ de care să probeze că industria mătăseĭ a prinsŭ rădăcinĭ în Rusia; că pentru astă-ḑĭ eĭ potŭ deja satisface în mare parte trebuințele locale.

V

INDUSTRIA ZACHARULUĬ.

Intre industriile anecse ale agriculturei nu cunoscŭ altă care să fi produsŭ resultate maĭ strălucite de câtŭ aceea a fabricaţiuneĭ zacharuluĭ din sfecle. Rusia urmărindŭ cu multă solicitudine desvoltarea şi încuragiarea tutulorŭ industriilorŭ care lucréză în sate şi întrebuinţéză materiĭ primariĭ locale, nu putea să stea nepăsătóre faţă cu marea industrie zacharină.

Suntŭ şése-decĭ de anĭ de când s'a întrodusŭ în impeiiulŭ Norduluĭ cultura sfecleĭ ca plantă zacharósă. Până la acéstă dată sfecla se cultiva ca legume. In 1825 lucraŭ în Rusia numaĭ douĕ fabricĭ de zachărŭ care produceaŭ anualŭ 24,000 kilograme de zacharŭ tozŭ. Guvernulŭ decisŭ a întroduce fără amânare industria zacharuluĭ, luă atâtea mĕsurĭ de încuragiare; garantă în atâtŭ fabricaţiunea locală contra concureuţeĭ din afară, în câtŭ la anulŭ 1848 lucra în Rusia 337 de fabricĭ care întrebuinţaŭ aprópe 500 milóne kilograme de sfecle şi produceaŭ 17 milióne kilograme de zacharŭ nerafinatŭ. La a-

ceea epocă fabricile ruse produceaŭ de două orĭ și jumătate maĭ multŭ de câtŭ cele austriace, odată și jumătate maĭ multŭ de câtŭ cele germane. Astă-dĭ proporțiunea s'a întorsŭ : Austria și Germania aŭ apucatŭ înaintea vecineĭ lorŭ.

Sfecla pentru estracțiunea zacharuluĭ se cultivéză maĭ cu sémă în Guvernămêntele Kieff, Podolia, Karkov, Cernigoff, Poltava, Kursk, Tula, Kaluga, Orel și Tamboff. Pe anŭ ce trece cultura străbate și în alte localităț̆ĭ. Cultura acesteĭ plante ocupă anualŭ 100 miĭ desiatine de pământŭ, aprópe 220,000 pogóne, din care două treimĭ suntŭ cultivate de către proprietarĭĭ marĭ și o treime de țĕranĭ.

Între tóte provinciile unde se fabricéză zacharulŭ cele din Sudŭ-Vestŭ suntŭ în frunte, atâtŭ din punctulŭ de vedere alŭ importanțeĭ economice a producțiuneĭ câtŭ și alŭ cualităț̆eĭ produse. Producțiunea anuală în aceste provinciĭ se urcă la 175,000,000 leĭ și ocupă preste 50,000 lucrătorĭ.

De la 1870 până la 1878 s'a fabricatŭ în tótă Rusia aprópe 107 mlióne puduri de zacharŭ, adică preste 1,712,000,000 kilograme, saŭ peste 190 milióne de kilograme pe fie-care anŭ. Partea provinciilorŭ din Sudŭ-Vestŭ este de aprópe 70,000,000 puduri saŭ, 1,120,000,000 kilograme saŭ 57% din producțiunea totală.

Pentru ca cititorulŭ să aĭbă o idee despre fabricațiunea anuală atâtŭ în provinciile de Sud-Vestŭ cîtŭ și în restulŭ imperiuluĭ, voiŭ reproduce cifrele următóre :

Anii :	*Producțiune în Sud-Vest*		*In restulŭ Imperiului*	
1870—71	6,700,000	puduri(1)	5,664.618	puduri.
1871—72	6,050,000	»	3,349,704	»
1872—73	6,150,000	»	6,241,975	»
1873—74	6,300,000	»	5,727,887	»
1874—75	6,650,000	»	4,497,411	»
1875—76	7,475,000	»	6,159,504	»
1876—77	12,200,000	»	7,508,539	»
1877—78	9,450,000	»	6,586.523	»

Producțiunea a mersŭ crescêndŭ. Sporirea se datorește nu atâtŭ înmulțireĭ fabricilorŭ câtŭ progresuluĭ metódelorŭ de estracțiune. Astŭ-felŭ de unde în 1870 de abia esistaŭ în Sudŭ-Vestŭ cinci fabrici cu aparate de difusiune, în 1878 se aflaŭ șése-dechi și șése.

In fruntea tutulorŭ provinciilorŭ se află Kievulŭ, care posedéză 67 de fabrici de zachărŭ, pe când Podolia are 48 și Volinia numaĭ 11. In schimbŭ Podolia a câștigatŭ în ceĭ din urmă dece anĭ 15 rafineriĭ, Volinia 6 și Kievulŭ 1.

Cu totŭ progresulŭ fabricațiuneĭ totuși prețulŭ zacharuluĭ dovedesce că producțiunea locală nu este de ajunsŭ. Adevĕrulŭ este că rușiĭ consuméză zacharŭ multŭ nu numaĭ cu céiulŭ, dară cu diferite preparațiunĭ culinare. Și pentru a da o idee despre starea consumațiuneĭ zacharuluĭ în Rusia comparativă cu alte staturĭ, reproducŭ datele următóre :

(1) Pudulŭ este egalŭ cu 16 kilograme și 340 grame.

Staturi	*Tone de zacharŭ consumate*	*Kilograme consumate pe capŭ*
Marea-Britanie	900,000	29k,350
Francia	265,000	7,350
Germania	280,000	6,500
Rusia	250,000	3,090
Austro-Ungaria	200,000	5,550
Italia	90,000	3,250
Spania	50,000	3,030
Olanda	30,000	8,400
Suedia	36,000	8,800
Norvegia	10,000	5,550
Turcia	25,000	1,080
Belgia	35,000	6,500
Portugalia	20,000	3,400
Danemarca	12,000	6,150
Elveția	25,000	9,900
Grecia	5,000	3,400
România	6,000	1,200
Statele-Unite	800,000	16,600

Din acestŭ tabloŭ reiese că Rusia numaĭ ca să ajungă pe Germania saŭ pe Danemarca, trebue să producă îndoitŭ de cât produce astă-dĭ. Cu tóte acestea este necontestabilŭ că producțiunea a mersŭ sporindŭ și că față cu împregiurările în care se află Rusia este deja unŭ progresŭ însemnatŭ, când cu tótă consumațiunea locală, a începutŭ să se și esporteze zacharŭ. In adevĕrŭ, în anulŭ 1876 s'a esportatŭ 8,000,000 kilograme zacharŭ; în 1877, pe timpulŭ rĕsboiulŭ 64,000,000 kilograme, iar în 1878 aprópe 5 milióne de kilograme. Acésta ne arată că imensulŭ imperiŭ alŭ Norduluĭ a ajunsŭ

unde a țintitŭ, adică să producă zacharulŭ trebuincĭosŭ pentru consumațiunea locală și apoĭ să esporteze. Astădĭ Rusia este între țĕrile esportătóre de zacharŭ și comerciulŭ sĕŭ caută să'șĭ însușéscă târgurile Asieĭ. Mulțĭ dintre fabricanțĭ ambiționézĕ să facă concurență zacharuluĭ chiar pe piețele europene; acésta nu trebue să mire pe nimenĭ, de óre-ce Austria, Germania și Francia aŭ ajunsŭ la acestŭ resultatŭ.

Câte-va cuvinte asupra claseĭ zacharuluĭ în esposițiunea de la Moscva. Ceĭ cincĭ-decĭ de concurențĭ se întrecuseră care maĭ de care să se înfățișeze publiculuĭ sub aspectulŭ celŭ maĭ favorabilŭ. Nu cruțaseră nicĭ o cheltuială pentru a da esposițiunilorŭ o înfățișare pe câtŭ maĭ atrăgĕtóre și maĭ instructivă. Căpĕțênĭ de zachărŭ de o mărime piramidală; obiecte construite în zachărŭ; charte grafice arĕtândŭ desvoltarea fabricațiuneĭ; charte arĕtândŭ producțiunea locală în diferite provinciĭ; analise de sfeclă, de melasă; în fine nu lipsea nimicŭ din aceea ce póte da o idee visitatoruluĭ despre fabricațiunea zacharuluĭ. Câțĭ-va dintre concurențĭ espuseseră începêndŭ cu sfecla, tóte fasele prin care trece fabricațiunea.

Acéstă întrecere se esplică. Când o industrie produce anualŭ pentru maĭ bine de 300 milióne leĭ; când întrebuințézĕ atâtea capitaluri și atâtea brațe; când esercitézĕ o înrîurire atâtŭ de mare asupra agriculturĕĭ, nu este de mirare ca productele aceleĭ industriĭ să fie înfățișate într'o esposițiune na-

țională cu atâta profusiune de mostre și de documente tecnice și economice.

Intre concurenți se deosebea în tóte privințele esposițiunea companiei pentru fabricarea și rafinarea zacharului din Kiev. Kievul a sciută să pórte cu succesă meritata reputațiune a fabricilorŭ din acéstă provincie. Imediată și putemŭ dice pe aceeași linie se afla esposițiunea companiei fabricieĭ de zacharŭ rafinatŭ din Karcov. Acéstă mare fabrică lucréză numaĭ de la 1875; are cinci machini cu aburŭ care corespunde cu 250 caĭ putere. Aprópe 500 lucrători suntŭ ocupați în timpulŭ campaniei de fabricațiune. Anualŭ acéstă casă produce peste maĭ multŭ de 11 milióne leĭ. Zacharulŭ brutŭ 'lŭ cumpără din provinciile Kiev, Podolia, Karcov, Kursc.

O esposițiune fórte îngrijită era aceea a luĭ Tereștenko Nicolae din guvernămêntulŭ Volinia în ale căruia stabilimente lucréză una mie lucrători ajutați de 650 caĭ vaporĭ. Acéstă fabrică produce anualŭ peste treĭ milióne leĭ; este înzestrată cu aparate de difusiune. Alte douĕ fabricĭ purtându totŭ firma Tereștenko din Cernigov, și Volinia rivalisaŭ prin cualitatea zacharuluĭ espusŭ și a documentelorŭ privitóre la stabilimentele lorŭ.

O interesantă chartă lucrată de administrațiunea domeniilorŭ înfățișa prin culorĭ cu intensitate variabilă localitățile unde se află fabricĭ de zacharŭ și se cultivéză sfecle în Rusia. In rêndulŭ d'întâiŭ vine provincia Kievuluĭ, după aceia Karcovulŭ,

Podolia și în urmă împregiurimile Varsovieĭ. Fabricile suntŭ împrăștiate din Rusia Meridională până în apropiere de Moscva.

Impresiunea mea față cu aceea ce amŭ vĕdutŭ la Moscva și cu documentele ce amŭ consultatŭ este că industria fabricațiuneĭ zacharuluĭ a ajunsŭ în Rusia la óre-care gradŭ de perfecțiune, a prinsŭ rădăcinĭ, devenindŭ una dintre cele maĭ însemnate și cele maĭ cu viitorŭ isvóre de avuție ale imperiuluĭ.

VI

INDUSTRIA DOMESTICĂ

O secțiune specială era ocupată la Moscva de obiecte grupate subŭ denumirea de *Industria domestică*. Acésta nu s'a părutŭ de ajunsŭ. In afară de palatulŭ Esposițiuneĭ, în grădina centrală se construise unŭ anecsŭ anume destinatŭ totŭ pentru industria domestică. Secțiune și anecsŭ atrăgea lumea. N'amŭ visitatŭ o singură dată anecsulŭ pentru industria domestică fără ca să nu aflu înbulzélă. Interesulŭ particularŭ pentru acéstă parte a esposițiuneĭ nu se póte atribui de câtŭ la două cause : întâia, varietatea infinită a obiectelorŭ espuse; a doua, dragostea ce aŭ rușiĭ de la micŭ până la mare pentru acestŭ soiŭ de fabricațiune care se chiamă industria domestică. De aceea, până a nu intra în órecare amănunte asupra acesteĭ interesante părțĭ a esposițiuneĭ, voiŭ da óre care deslușirĭ asŭpra înțelesuluĭ ce se dă în Rusia espresiuneĭ *Industria domestică*.

Nu se știe limite de când în imperiulŭ vecinŭ țăraniĭ pe lângă agricultură se îndeletnicescŭ și cu

totŭ felulŭ de fabricaţiunĭ. Până la înfiinţarea de fabricĭ marĭ acéstă industrie ţĕrănéscă producea singură felurite obiecte trebuincioase populaţiuneĭ. Astă-dĭ cu tótă desvoltarea ce a luatŭ unele ramurĭ de industrie; cu tóte fabricele marĭ respândite în diferitele localităţĭ, totuşĭ fabricaţiunea ţărănéscă nu numaĭ că nu a încetatŭ, dară a crescutŭ şi s'a perfecţionatŭ. Sute şi miĭ de sate fórte populate se ocupă cu ţesătoria, cismăria, lăcătuşeria, cuţităria, strungăria, armureria, tăbăcăria şi diferite alte industriĭ. Aşa dară nu este vorba de acea industrie casnică practicată de femeĭ şi care se mărginesce la ţesĕtura pânzeturilorŭ şi a dimieĭ, ci de industria variată de o adevărată industrie aplicată la fabricaţiunea a totŭ felulŭ de obiecte, de o industrie care se deosebesce de cea mare numaĭ printr'aceea că în locŭ să fie practicată în usine, în fabricĭ marĭ, se practicéză în casa ţĕranilorŭ de către bărbaţĭ, femeĭ şi copiĭ.

Industria domestică esistă în Rusia din vechime şi a apucatŭ să se înrădăcineze atâtŭ de multŭ, în câtŭ nicĭ concurenţa fabricilorŭ nu o putea atinge; din contră, ţĕraniĭ folosinduse de progresulŭ industrieĭ moderne, aŭ căutatŭ fie-care să perfecţioneze fabricaţiunea cu care se îndeletnicesce. Guvernulŭ înţelegêndŭ câte folóse înfăţişéză acéstă industrie pentru populaţiunea rurală, a căutat să pună la îndemâna ţĕranilorŭ mijlóce de instrucţiune tecnică. Pe lângă învăţătura desemnuluĭ de totŭ felulŭ, a pictureĭ, s'a trimisŭ prin unele sate maestri dibacĭ care

aŭ introdusŭ printre ţĕranĭ multe perfecţiunĭ în diferite fabricaţiunĭ.

Suntŭ multe şi felurite causele cărora se atribuesce introducerea şi desvoltarea industrieĭ domestice în satele rusescĭ. Intr'o ţĕră întinsă, puţinŭ populată, isolată de lumea occidentală, era firescŭ ca populaţiunea să caute a fabrica singură maĭ tóte obiectele de care avea trebuinţă. De altă parte clima aspră, iernele cele lungĭ impunêndŭ populaţiuneĭ ţĕrane o neactivitate completă de lunĭ întregĭ, era naturalŭ ca ţĕraniĭ să caute a 'şĭ întrebuinţa timpulŭ într'unŭ modŭ productivŭ, când nu puteaŭ să se ocupe cu agricultura. Este necalculabilŭ perderea ce arŭ suferi producţiunea naţională rusă când ḑecile de milióne de ţĕranĭ arŭ fi nevoiţĭ să nu lucreze în timpŭ de şése, de şépte lunĭ pe fie-care anŭ. Aceste şi alte împrejurărĭ esplică esistenţa şi lăţirea industrieĭ domestice în Rusia.

Producţiunea industrieĭ domestice este imensă în Rusia. Din nenorocire nu s'a pututŭ constata prin cifre la câtŭ s'arŭ urca în banĭ acéstă producţiune. Obiectele fabricate se cumpĕră pe locŭ de către comisionarĭ care 'şĭ facŭ o specialitate din a le revinde la alţiĭ care mergŭ să le desfacă prin oraşe cu preţurĭ maĭ scăḑute de câtŭ în magasiĭ. Chiar magasiĭ marĭ din Moscva, Petersburg, Kiev, şi alte oraşe ţinŭ sumă de obiecte fabricate de ţĕranĭ. In câte din asemenea magasiĭ călătorulŭ admiră broderiile, dantelele, pânzeturile fine lucrate cine scie în ce sate.

Organisatorii esposițiunei naționale dela Moscva, dându unu locu atâtu de importantu industriei domestice, aŭ ținutu să încredințeze pe publicu câtu de prețiósă este acésta industrie pentru populațiunea rusă din puntulu de vedere ecomonicu, moralu și socialu. Străinii la rândulu loru aŭ pututu trage învățăminte prețióse din acésta organisațiune industrială care alternéză lucrările agricole cu cele industriale. Fața cu ceea ce se chiamă organisațiunea viitoare a industriei, aceea ce esistă în Rusia póte procura unulu din elementele necesarii pentru soluțiunea acesteï însemnate cestiuni sociale. Nu este disu nici probatu că organisațiunea industriei în fabrici mari, în usine cu sute și mii de lucrători; în asociațiune de acționari puternici pentru esploatarea industrială este forma cea mai nemerită și că, ca atare, trebue citată ca esemplu pentru organisațiunea industrială. Și în agricultură s'a apăratu cu multă căldură superioritatea domenelorŭ mari asupra celorŭ mici, a culturei mari asupra celeï mici; cu tóte acestea vedemŭ că în tótă Europa lumea tinde totu la îngustarea domenelorŭ, la întinderea culturei mediï și mici în dauna celeï mari. Filosofii și economiștii, ca și ómeni de statu, departe de a combate acésta tendință, o încuragéză. Totu așa se póte întâmpla și cu industria în marginile permise de condițiunile de producere și de exigențele particulare ale diferitelorŭ industrii. (1).

(1) Amŭ tractatu acésta cestiune din puntulu de vedere alu intereselorŭ economice române în publicațiunea mea: *Cum se póte fonda industria în România*, scósă la lumină în anulu 1881.

Să intrămŭ acumŭ în secțiunea și în anecsulŭ industrieĭ domestice. In ambele suntŭ espuse cu multŭ gustŭ și rânduială obiectele fabricate în satele din deosebite guvernăminte ale imperiuluĭ. Direcțiunea esposițiuniĭ a ținutŭ să înfățișeze visitatorilorŭ unŭ tabloŭ fidelŭ alŭ industrieĭ domestice în diferitele despățăminte ale imperiuluĭ; recunoscŭ că a reușitŭ. Fiindu-mĭ cu neputință să trecŭ în acéstă lucrare tóte guvernămêntele cu obiectele ce aŭ espusŭ, mĕ voiŭ mărgini a spicui prin acésta interesantă esposițiune.

Intre tóte guvernămêntele se deosebea Moscva din care espuseseră una sută cinci-decĭ și patru de industrĭi diferite. Obiectele espuse eraŭ tóte lucrate în casă, prin sate și districte care aŭ specialităților de fabricațiune. Uă sémă dintre espunĕtorĭ înfățișéseră atâtea obiecte fabricate, din metale, ferŭ, tinichea, zincŭ, alamă și aramă; alțiĭ sticlărie și olărie variată; alțiĭ aurŭ în foĭ și în firŭ atâtŭ de căutatŭ în diferite industrĭi. Unŭ numĕrŭ însemnatŭ de meseriași țĕranĭ espuseseră obiecte fórte bine lucrate de tîmplărie, strungărie, sculptură, coșurărie variată și instrumente de muzică. Alăturĭ cu aceștia concuraŭ tăbăcarĭi, curelarĭi, blănarĭi, pălărierĭi, perierĭi și peptinarĭi, mănușarĭi, iconarĭi, fabricanțiĭ de jucărĭi, de cartonage, sfóră și frânghiĭ, de țesĕturĭ escelente de lână, inŭ, cânepă, mătase și bumbacŭ.

Din acéstă simplă enumerațiune se vede că satele din guvernămêntele Moscveĭ suntŭ adevĕrate ate-

liere de meseriași care producŭ atâtea obiecte variate.

Ca esemple despre industria domestică țĕrănéscă voiŭ cita obiectele espuse de către alte guvernămênte.

Arhangelulŭ era represintatŭ prin 10 espunĕtorĭ de peĭ tăbăcite, lâneturĭ și blănărie lucrată și nelucrată.

Vladimirŭ, cu 26 espunĕtorĭ de cuțitărie, topóre, lacăte și broscĭ, încălțăminte și jucăriĭ.

Vologda avea 52 de meseriași care espuseseră dantele, obiecte variate de tabletărie, de osŭ, olărie, perierie, vase de lemnŭ și lădĭ, curelărie, veșminte tricotate, felurite obiecte de teiŭ, coșurăriă ordinară și de lucsŭ, unelte de pescuitŭ și alte felurite obiecte.

Kaluga avea 46 espunĕtorĭ de dogărie, têmplărie, felurite obiecte fabricate din metale, țesĕturĭ de bumbacŭ, încălțăminte, sfóră și frînghiĭ, peĭ de óie ucrate, și altele.

Kursk espune peĭ tăbăcite roșiĭ, albe și negre, objecte de pâslărie, periĭ de totŭ felulŭ, căruțe, olărie, icóne, țesĕturĭ de lână, încălțăminte.

Nijni-novgorod se deosebea cu ceĭ 75 de meseriași care espuseseră cuțite și bricege de totŭ felulŭ, fórfecĭ, topóre, și alte obiecte de metalŭ.

Oremburgulŭ se deosebea prin țesĕturĭ de lână și bumbacŭ și veșminte tricotate.

Perm avea cea maĭ interesantă esposițiune de a-

lămărie, între care figura samovarele. Lâneturile și dantelele erau dintre cele mai bine esecutate.

Poltava espune țesături de lână, albituri de masă, obiecte de óse și de córne, vase de lemnu, flori artificiale, olărie.

Tver se deosebea prin obiectele de osu și de lemnu lucrate la strungu, prin pânzeturi felurite și încălțăminte.

Tula era în frunte prin obiecte de lăcătușerie și cuțitărie.

Tobolsk, represintatu prin 107 espunători, înfățișase totu felulu de țesături de lână, inu cânepă și bumbacu; obiecte de osu și de cornu.

Iaroslav se făléa cu cuțităria și cu felurite cutii smăltate, cu încălțăminte de pâslă.

Femeile ținuseră să figureze alături cu meseriașii bărbați și fórte bine aŭ făcutu. In Rusia țĕrancele lucrézā ca și țĕranii și în multe localități mai multu de câtu dênșii la osebite fabricațiuni. Astu-felu țĕrancele din guvernământulu Kostroma espuseseră pânzărie, albituri de masă fórte bine lucrate; cele din Tver se deosebeau prin acea dantelă ruséscă cunoscută astă-dĭ și în Paris;—cele din Petersburgu și Voronegiu prin obiecte tricotate, ordinare și fine, de lână, de mătase și de bumbacu, unele de o finețā gazósă. Țĕrancele din Olonețu se mândreau cu brodării artisticu lucrate pe pânză grósă, espuse alături cu o sumă de broderii, panglice lucrate, și alte obiecte de fantasie care în adevĕru atrăgea admirațiunea visitatorilorŭ, prin finitulu și gustulu esecu-

țiuneĭ. In acéstă specialitate se deosebescŭ țĕrancele din Rusia-Mică ale cărora broderiĭ artistice suntŭ cunoscute astă-dĭ și căutate până și în capitala imperiuluĭ. Broderiile se esecutéză cu bumbacŭ roșu, albastru închisŭ, negru și albŭ. Motivele ornamentelorŭ suntŭ pre câtŭ de variate pre atâtŭ de artisticŭ combinate.

Aceea ce făcea și maĭ interesantă esposițiunea industrieĭ domestice era că, alăturĭ cu obiectele espuse, lucraŭ în permanență meseriașĭ țĕranĭ adușĭ din diferite guvernămênte ale imperiuluĭ. In convorbirile ce amŭ avutŭ cu dênșiĭ 'mĭ spuneaŭ că se îndeletnicescŭ cu meseriile câtŭ timpŭ nu potŭ lucra la câmpŭ; că în casulŭ când aŭ comende multe, iaŭ ómenĭ cu plată pentru a le lucra pământulŭ.

In orele când lucraŭ aceștĭ meseriașĭ țĕranĭ, te credeaĭ într'unŭ imensŭ atelierŭ. Vedeaĭ olarulŭ muindŭ lutulŭ și într'o clipă prefăcêndu'lŭ cu o dibăcie particulară în vase de diferite forme; — strungarulŭ transformându osulŭ în totŭ felulŭ de obiecte; pictoriĭ lucrându la decorațiunea de tăvĭ, cutiĭ și alte obiecte cu atâta gustŭ, în câtŭ te credeaĭ în fața unuĭ adevĕratŭ artistŭ;—țesĕtoriĭ, manipulându suveĭca cu o dibăcie particulară; — sculptoriĭ dându lemnuluĭ totŭ felulŭ de forme artistice; — femeĭ lucrându dantele cu o agilitate deosebită; în fine o sumă de meseriașĭ întrecêndu-se care maĭ de care să atragă atențiunea visitatorilorŭ.

Industria domestică înfățișată într'unŭ modŭ atâtŭ de variatŭ ca la Moscva; îmbrățișându atâtea

meseriĭ este o industrie mare și înfățișéză în natură folósele combinăriĭ agriculturei cu industria. Rușiĭ se mândrescŭ cu acéstă industrie și aŭ dreptate; eŭ unulŭ invidiezŭ pentru țéra mea acéstă minunată organisațiune industrială.

VII

INCHEIERE ASUPRA INDUSTRIEĬ.

Din puținele pagine consacrate industrieĭ la esposițiunea de la Moscva cetitorulŭ s'a pututŭ încredința că Rusia nu este, din punctulŭ de vedere economicŭ, țéra aceea înapoiată descrisă cu atâta ușurință de călătoriĭ nedeprinși cu observarea stăriĭ economice. Țéră puținŭ visitată, Rusia este cunoscută în afară numaĭ din câte-va publicațiunĭ, impresiunĭ fugitive în care nu afli maĭ nicĭ-o pagină consacrată stăriĭ economice. Arŭ surprinde cine-va pe fabricanțiĭ din occidentŭ dacă le-arŭ spune că arŭ căștiga călătorindŭ în imperiulŭ Norduluĭ; că la Moscva, la Petersburg și airea arŭ avea de învețatŭ întru câtŭ privesce unele ramurĭ de industrie. Negreșitŭ că nu póte fi vorba că Rusia să trécă între cele d'întâiŭ națiunĭ industriale, și nicĭ i s'arŭ puté cere atâtŭ de multŭ, de óre-ce abia suntŭ treĭdecĭ de anĭ de când acéstă țéră s'a pusŭ maĭ cu temeiŭ pe lucru pentru desvoltarea diferitelorŭ industriĭ. Cu tóte acestea, faptele stândŭ de față, caută să recunóscemŭ că acestŭ imperiŭ imensŭ a progresatŭ în

industrie într'unŭ modŭ surprindĕtorŭ. Mulţumită unuĭ regimŭ economicŭ protectorŭ, încuragiărilorŭ de totŭ felulŭ acordate de guvernŭ precum şi stăruinţeĭ şi patriotismuluĭ ruşilorŭ, ţéra lorŭ a reuşitŭ ca într'unŭ timpŭ în destulŭ de scurtŭ să pótă produce maĭ tóte articolele industriale ce trebuescŭ poporuluĭ.

Pentru ca să daŭ şi maĭ multă tărie celorŭ ce amŭ ḑisŭ, şi pentru a încredinţa pe cititorĭ că nu suntŭ singurulŭ căruia esposiţiunea de la Moscva i-a lăsatŭ o întipărire favorabilă despre starea industrială a Rusieĭ, voiŭ traduce aci impresiunea unuĭ eminentŭ bărbatŭ francesŭ, D. Eugène Melchior de Voguöé care după ce a visitatŭ esposiţiunea, a publicatŭ impresiele sale asupra arteĭ ruse în *Revue des deux Mondes* (1).

«Modestia nu'şĭ are loculŭ aicĭ: exposiţiunea din 1882 este unŭ adevĕratŭ triumfŭ pentru Rusia industrială; ea face să pipăĭ cu degetulŭ progresulŭ imensŭ realisatŭ de douĕ-ḑecĭ de anĭ în tóte ramurile labóreĭ umane....

«Cititoruluĭ 'ĭ este témă că póte 'lŭ voiŭ preumbla printre cele optŭ grupe ale esposiţiuneĭ, fără a trece cu vederea vre-unŭ productŭ brutŭ saŭ fabricatŭ. Póte să se liniştéscă. Nu amŭ nicĭ gustulŭ nicĭ competinţa pentru a apreţia ţesăturile, perfecţiunea maşinilorŭ agricole, soliditatea peilorŭ, frumuseţea zacharuluĭ, a seurilorŭ, a uleiurilorŭ care

(1) L'exposition de Moscou et l'art russe, livraison du 1-ier novembre 1882.

umplu acestŭ palatŭ imensŭ. Dară până a nu trata despre subiectulŭ la care mĕ voiŭ mărgini, voiŭ indica o observaţiune generală care privece d'a dreptulŭ interesele patrieĭ : o îngrijire mare de care nu ne putemŭ despărţi şi care trece înaintea orĭ-căria preocupaţiunĭ. Noĭ amŭ priimitŭ multe neajunsurĭ, cu o resemnare cam filosofică, mîngâindu-ne prin ideea că talentele nóstre şi industria nóstră ne garantéză avuţia şi ne asigură domnia nóstră economică. Acéstă încredere póte să ne amăgéscă. Iată o ţéră, Rusia, care era până în anii din urmă tributara nóstră esclusivă pentru unŭ fórte mare numĕrŭ de articole comerciale ; învĕţămêntulŭ celŭ mare alŭ esposiţiuneĭ de la Moscva, este că acestŭ tributarŭ începe să aibă nesce apucăturĭ teribile de emancipare. Să ne oprimŭ unŭ minutŭ în secţiunea stofelorŭ care, după părerea tutulorŭ, este celŭ maĭ strălucitŭ succesŭ alŭ acesteĭ esposiţiunĭ ; judecătoriĭ competinţĭ ne încredinţéză că în acéstă materie Rusia póte să lupte cu concurenţa străină atâtŭ pentru articole de mare lucsŭ câtŭ şi pentru articolele eftine de consumaţiune populară. Aceste brocarturĭ de aurŭ susţinŭ comparaţiunea cu minunile nóstre lioneze ; aceste bumbăcăriĭ, aceste indiane, aceste perse de unŭ desenŭ atâtŭ de plăcutŭ şi atâtŭ de eftine, nu aŭ maĭ nimicŭ de invidiatŭ productelorŭ analoge de la Rouen şi Mulhausen. In puţinĭ anĭ fabricile moscovite vorŭ fi în stare să aprovisioneze totŭ imperiulŭ ; deja ele începŭ să combată cu succesŭ esportaţiunea englesă în Asia centrală, în Persia,

în teritoriile espuse naturalŭ influenței ruse. Voiți alte esemple? Mi se arată unŭ simplu țĕranŭ înaintea unei esposițiunĭ de porcelane și de faiențe; acestŭ omŭ cu simțŭ 'și-a dișŭ într'o di că, de óre-ce Englesiĭ și Francesiĭ câștigă banĭ mulți procurându ceaĭnice Rusieĭ, de ce óre și dênsulŭ nu le-arŭ lua locŭlŭ și nu arŭ pune în pungă rublele compatrioțilorŭ sĕĭ; elŭ a fondatŭ o fabrică mare și astădi obiectele sale suntŭ preferite celorŭ străine în provinciile de Sudŭ. Aiurea, întâlnescŭ chărtie zugrăvită lucrată cu multŭ gustŭ, mĕ informezŭ de la esperți și aflu acéstă cifră: acum treĭ anĭ, chărtia de tapisatŭ francesă se importa în Rusia pentru 3 milióne de ruble; astădi a scădutŭ la 200,000. S'arŭ puté cita multe alte esemple instructive. Mĕ oprescŭ cu óre-care mirare înaintea uneĭ vitrine de mănușarŭ: nu bănuiamŭ ca acéstă industrie să esiste în Rusia. Fondatorulŭ este unŭ neguțătorŭ din orașele Jitomir; elŭ 'mĭ povestesce procedările sale, speranțele sale, și conchide, cu o încredere superbă: «Preste puținŭ, voiŭ turti Grenoble, domnule!» Lesne de dișŭ; Grenoble nu se sperie de așa puținŭ, și fabricantulŭ nostru are entusiasmulŭ novatorilorŭ; însă se pare inteligentŭ, energicŭ, vroesce să fie Jouvin alŭ Jitomiruluĭ; pentru ce óre nu arŭ reuși?

«Nu voiŭ să îmulțescŭ faptele; resumŭ o impresiune generală. Esposițiunea demonstră că de douĕ-decĭ de anĭ, — de la emancipațiune, — Rusia a făcutŭ pașĭ de gigantŭ în domenulŭ industrialŭ

ca în tóte cele-l-alte. Acum douĕ-dĕcĭ de anĭ, clasele populare trăiaŭ fără trebuință, îmbrăcate și hrănite prin procedările primitive ale muncĭĭ individuale și locale; clasele avute nu puteaŭ trăi de câtŭ împrumutându totŭ din afară, începêndŭ cu șinele și locomotivele drumurilorŭ lorŭ de ferŭ și până la obiectele cele maĭ usuale de toaletă, și mobilare. Astă-dĭ, trebuințele s'aŭ înțecitŭ, și cele maĭ multe se potŭ întêmpina prin producțiunea națională. Industriĭ care n'a esistatŭ s'aŭ născutŭ, și cu tóte că suntŭ încă la începutŭ, promitŭ o desvoltare repede; altele, care piroteaŭ și staŭ înapoiate, s'aŭ pusŭ în nivelŭ cu progresulŭ și aŭ luatŭ o desvoltare colosală. Mulțumită tarifelorŭ protectóre care maĭ că suntŭ tarife prohibitive, peste unŭ pătrarŭ de secolŭ manufacturile ruse vorŭ ajunge stăpâne în țéra lorŭ și vorŭ puté înfrînge concurența străină, până ce va ajunge să'ĭ dispute și Asia. După Englitera, nimenĭ nu va suferi maĭ multŭ de câtŭ Francia din causa închiderĕĭ acestuĭ têrgŭ mare care se chiamă Rusia. Și Rusia în acésta nu face altŭ de câtŭ să urmeze din depărtare esemplulŭ de emancipare datŭ de către cele-l-alte națiunĭ ale continentuluĭ.»

Așa este; Rusia a imitatŭ Occidentulŭ; a căutatŭ să'și însușéscă nu numaĭ procedările sale industriale, dară și politica sa economică. Resultatele strălucite la care a ajunsŭ dovedescŭ de ajunsŭ că bine a făcutŭ. Esemplulŭ sĕŭ póte servi și altorŭ

némuri care, amăgite de scóla economică ortodocsă, aștéptă de la timpŭ și de la progresulŭ generalŭ aceea ce alții n'aŭ pututŭ dobândi de cătŭ printr'o înțeléptă și națională politică economică.

FINE.

TABELA DE MATERIĬ.

Pagina.

Introducere. 1
I. Minele 13
II. Industria metalurgică. 27
1. — Cuțităria 28
2. — Unelte, machinĭ și instrumente agricole. 29
3. — Lacătușeria. 31
4. — Alte industriĭ 32
5. — Industria arămeĭ și a bronzuluĭ. 34
6. — Aurăria și bijuteria. 36
III. Diferite industriĭ. 38
1. — Producte chimice. 38
2. — Sticlăria. 40
3. — Porcelană, faență. olărie ordinară. 42
4. — Mobile de lucsŭ și mobile ordinare 45
5. — Căruțăria de lucsŭ și cea ordinară. 47
6. — Săpunăria, lumînărĭ ordinare și stearice. 48
7. — Tăbăcăria. 51
8. — Fabricațiunea chârtieĭ. 54
IV. Industria tecstilă. 58
1. — Industria inuluĭ și a cânepeĭ. 58
2. — Industria bumbaculuĭ 67
3. — Industria lâneĭ. 73
4. — Industria mătaseĭ 78
V. Industria zacharuluĭ 81
VI. Industria domestică 88
VII. Incheiere asupra industrieĭ 97

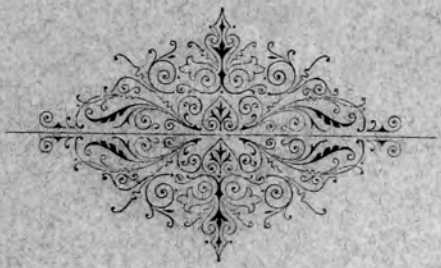

BIBLIOTECA CULTIVATORULUI ROMÂNŬ.

MANUALŬ

DE

AGRICULTURA

PENTRU

ȘCOLELE NORMALE ȘI ȘCÓLELE RURALE

DE

P. S. AURELIANU

Agricultoră

EDIȚIUNEA A TREIA

Revĕdută și în totulŭ prefăcută

Carte autorisată de Consiliulŭ permanentŭ alŭ instrucțiunei publice pentru școlele rurale.

BUCURESCI

EDITURA LIBRARIEI SOCECU & COMP.

7. Calea Victoriei, 7.

1884

BUCUREȘCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE (LABORATORIĬ RONÂNĬ.)
26, STRADA ACADEMIEĬ, 26.
1884.

PREFAȚA LA EDIȚIUNEA A DOUA.

Ediţiunea ântêia a acesteĭ publicaţiunĭ a eşitŭ la lumină în anulŭ 1869. Se pare că cărticica a rĕspunsŭ uneĭ trebuinţe simţită, de óre-ce s'a desfăcutŭ cu multă înlesnire.

Deosebite împrejurărĭ nu mi-aŭ îngăduitŭ să retipăresc altă ediţiune pînă în anulŭ acesta. Acumŭ douĭ anĭ recitindŭ manualulŭ meŭ, m'amŭ încredinţatŭ că trebue prefăcutŭ. Amŭ pusŭ dară la o parte ediţiunea primitivă, amŭ făcutŭ altă cărticică de agricultură elementară potrivită nu numaĭ cu trebuinţele cultivatorilorŭ românĭ, dară şi cu înţelegerea copiilorŭ din şcólele rurale.

Eŭ suntŭ încredinţatŭ că unŭ manualŭ de agricultură este o cărticică neapărată pentru copiiĭ ţĕranilorŭ care umblă în şcóla rurală. Chiarŭ ca carte de lectură, uă asemenea cărticică va fi citită maĭ cu plăcere şi maĭ cu folosŭ de câtŭ orĭ-care alta. Acum, dacă manualulŭ acesta însuşesce cualităţile cerute pentru uă astfelŭ de carte, despre acésta vorŭ judeca aceia care vorŭ bine-voi să'lŭ citéscă. Eŭ mi-amŭ pusŭ tótă silinţa pentru a face ca cărticica acésta să fie cuprinzĕtóre, uşóră de înţelesŭ şi pe câtŭ se póte potrivită cu trebuinţele ţĕranilorŭ noştri.

Voiŭ fi pe deplinŭ resplătitŭ cândŭ mĕ voiŭ încredinţa că acéstă cărticică ajută şi dênsa, orĭ câtŭ de puţinŭ arŭ fi, la înaintarea agriculturĕĭ şi la îmbunătăţirea stărĕĭ neobosiţilorŭ şi multŭ îndurătorilorŭ noştri ţĕranĭ.

Țĕraniĭ ca cetățenĭ și agricultura ca profesiune suntŭ temelia cea maĭ tare pe care se póte redima România. În țĕranĭ și în cultura pămêntuluĭ strămoșescŭ și-a aflatŭ scăparea némulŭ românescŭ în vhecime; totŭ prin eĭ și prin agricultură ne vomŭ putea întări și ajunge la mărire în viitorime. Pentru a ajunge la acestŭ sfîrșitŭ caută ca cu toțiĭ să ne punemŭ a lucra din resputerĭ spre a face să înnainteze agricultura și să se îmbuneze starea țĕranilorŭ. La acésta m'amŭ gânditŭ cândŭ amŭ scrisŭ acéstă cărticică; dea Domnulŭ să fi fostŭ într'unŭ césŭ bunŭ!

Ferĕstrăŭ în 25 Augustŭ, 1880.

P. S. Aurelianu.

MANUALU DE AGRICULTURA

PARTEA ÂNTÊIŬ

AGRICULTURA.—PLANTELE.—VIAȚA PLANTELORŬ

CAPITOLULŬ I

AGRICULTURA.

Agricultura este arta de a lucra pămêntulŭ pentru a produce plantele cu care se hrănesce omulŭ și animalele domestice, precumŭ și alte plante pentru trebuințele industrieĭ.

Tóte artele suntŭ trebuincióse; însă agricultura este în fruntea tutulorŭ, fiind-că omulŭ nu póte viețui de câtŭ lucrându pămêntulŭ.

Dacă omulŭ a ajunsŭ atâtŭ de departe cu sciința; dacă a făcutŭ atâtea descoperirĭ minunate, este datorŭ să mulțuméscă agriculturei, fiind-că numaĭ atuncĭ a pututŭ să se îndeletnicéscă cu asemenea lucrărĭ cându a pututŭ să 'șĭ asigureze hrana și îmbrăcămintea.

Agricultura este temelia cea maĭ trainică pentru viața uneĭ țĕrĭ; pentru aceea toțĭ locuitoriĭ, de la mare pînă la micŭ, suntŭ datorĭ să iubiască pămêntulŭ strămoșescŭ și să caute a'lŭ face să dea róde câtŭ maĭ multe și maĭ bune.

Țéra nóstră, România, trăiesce numaĭ din agricultură, fiind-că pînă astă-dĭ noĭ ne îndeletnicimŭ prea puținŭ cu artele și meseriile. Dară chiarŭ cându amŭ ajunge să avemŭ în țéră totŭ felulŭ de meserĭ, totușĭ agricultura va fi

celŭ mai mare isvorŭ de avuție, fiindŭ-că nicĭ-uă meserie din lume nu va produce atâtŭ câtŭ potŭ produce întinsele și roditórele câmpiĭ ale Românieĭ.

Cu tóte acestea pentru ca mănósele nóstre câmpiĭ și coline să producă holde frumóse, trebue să le lucrămŭ fără pregetŭ; să ne silimŭ a introduce instrumentele și uneltele cele mai bune; să avemŭ vite multe și frumóse, căcĭ într'altŭ-felŭ de chipŭ pământnlŭ celŭ mai roditorŭ se umple de buruienĭ, sărăcesce pînă cândŭ ajunge de nu'ți mai dă nicĭ sĕmĕnța.

CAPITOLULŬ II.

PLANTE. — GERMINAȚIUNEA SAŬ ÎNCOLȚIREA SEMĔNȚELORŬ. — NUTRIȚIUNEA ȘI RESPIRAȚIUNEA.

Tóte corpurile care se află pe fața pământuluĭ și în lăuntrulŭ sĕŭ se deosibescŭ în treĭ clase marĭ care suntŭ:

Animalele cuprinzêndŭ omulŭ și tóte cele-l-alte ființe viețuitóre.

Plantele saŭ *vegetalele* coprinzêndŭ tóte plantele, dela cea mai mică iarbă pînă la celŭ mai mare copaciŭ.

Mineralele coprinzêndŭ petrile, pământurile, sărurile și metalurile.

Animalele și plantele suntŭ înzestrate de natură cu viață; ele trăiescŭ, se înmulțescŭ și morŭ; aceste ființe se numescŭ *corpurĭ organice*.

Mineralele suntŭ neînsuflețite, adică fără viață și se numescŭ *corpurĭ neorganice*.

Plantele. — Plantele suntŭ ființe viețuitóre care se nutrescŭ, crescŭ și se înmulțescŭ, însă nu se potŭ mișca din locŭ prin sine-le ca animalele.

Ca să se nască, să trăiască și să créscă plantele aŭ trebuință de aerŭ, de căldură și de hrană pe care o găsescŭ în pământŭ, în apă și în atmosferă.

Planta suge saŭ absórbe hrana sa prin *rădăcină*, *trun-*

chiŭ și *foĭ*, treĭ părțĭ ale sale care se numescŭ *organe de nutrițiune*.

Planta se înmulțesce saŭ se prăsesce prin *flóre*, din care se nasce *fructulŭ* saŭ rodulŭ și sĕmĕnța. Acestea se numescŭ *organe de reproducțiune*.

Rădăcina. — Rădăcina este acea parte a planteĭ care se înfige în pământŭ și se întinde dreptŭ în josŭ saŭ în laturĭ. Ea suge din sênulŭ pământuluĭ *mustulŭ* care nutresce planta. Acestŭ mustŭ se urcă în susŭ în trunchiŭ și se împrăștie în tóte ramurele, în muguri, în foĭ, în florĭ, și în fructe.

Mustulŭ pământuluĭ este compusŭ din apă, deosebite sărurĭ și alte substanțe care se topescŭ într'ênsa.

Vêrfulŭ *mustățilorŭ* care se află pe rădăcinĭ este ca unŭ felŭ de burete care suge din pământŭ mustulŭ; aceste sugĕtorĭ se numescŭ *spongiole*.

Unele rădăcinĭ în locŭ să se înfigă în pământŭ se înfigŭ în trunchiurile copacilorŭ și sugŭ dintr'ênsele mustulŭ; astŭ-felŭ suntŭ rădăcinile planteĭ numite *vĕscŭ*.

Rădăcinile n'aŭ tóte aceeași formă; astŭ-felŭ sfecla nu se asĕmănă cu crumpenele saŭ cartofulŭ; rădăcina porumbuluĭ nu se asĕmănă cu a morcovuluĭ; de aceea se deosibescŭ următórele feluri de rădăcinĭ :

Rădăcinele firóse saŭ *mustățóse*, suntŭ compuse dintr'uă mulțime de fire și firișóre care se împrăștie în pământŭ în tóte părțile; astŭ-felŭ suntŭ rădăcinele grâuluĭ și altorŭ grâne, ale lăptuceĭ, ș. alt. (Fig. 1).

Rădăcinele pivotante, care suntŭ lungĭ și se înfigŭ dreptŭ în pământŭ; astŭ-felŭ suntŭ : sfecla, morcovulŭ, pătrunjelulŭ, păstârnaculŭ, ș. alt. (Fig. 2).

Rădăcinile târîtóre, care se întindŭ în laturĭ și până în fața pământuluĭ precumŭ suntŭ rădăcinele ulmuluĭ, ale piruluĭ;

Rădăcinĭ tuberculóse precumŭ suntŭ cartofiĭ și napiĭ porcescĭ.

Rădăcinĭ bulbóse saŭ *cepóse* precum suntŭ cépa, usturoiulŭ, prazulŭ.

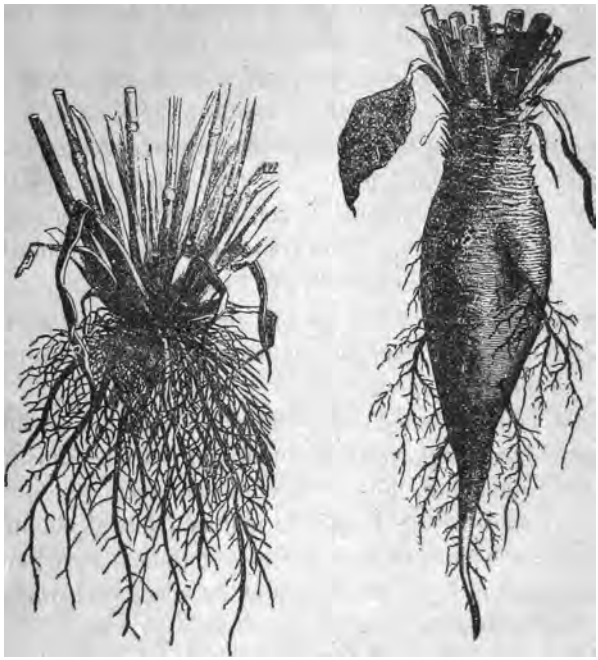

Fig. 1. — Rădăcină firósă. Fig. 2. — Rădăcină pivotantă.

Trunchiulŭ. — Trunchiulŭ este partea planteĭ care începe de la rădăcină şi cresce afară din pămêntŭ şi maĭ adesea dreptŭ în susŭ. Pe trunchiŭ se află mugurii, foile, florile şi fructele.

Trunchiulŭ *erbosŭ* este fragedŭ, móle precum este trunchiulŭ saŭ paiulŭ grânelorŭ, alŭ legumelorŭ, alŭ erburilorŭ de fêneţe, ş. alt.

Trunchiŭ *lemnosŭ* se numesce acela care este tare, precum este trunchiulŭ tutulorŭ copacilorŭ.

Se numesce trunchiŭ *acăţătorŭ* acela care se urcă pe co-

pacŭ saŭ pe prăjinĭ de care se acață prin cârceele sale: astŭ-felŭ este vița, curpenele, aguridarulŭ, ș. alt.

Trunchiŭ *volubilŭ* este acela care se urcă și se încolăcesce pe copacĭ și pe prăjinĭ, precumŭ este mazĕrea, fasolea, zoréua, ș. alt.

Trunchiulŭ saŭ lujerulŭ care se întinde pe pămêntŭ, precumŭ este fragulŭ, se numesce *tîrîtorĭ*.

In trunchiulŭ unuĭ copaciŭ se deosibescŭ maĭ multe straturĭ. Tăindŭ unŭ ulmŭ de a curmedișulŭ, vomŭ vedea că în afară se află unŭ stratŭ care se numesce *cójă* séŭ *scórță*; după dênsa vine uă parte de lemnŭ care este albŭ, numitŭ *alburnŭ*; după alburnŭ vine unŭ stratŭ de lemnŭ cam roșcatŭ care se numesce *inima lemnuluĭ*; în sfîrșitŭ, în mijlocŭlŭ trunchiuluĭ se află *mĕduva*; din mĕduvă plécă uă mulțime de rațe carĭ se numescŭ *rațe medularĭ*.

Uĭtându-se cine-va cu băgare-de-sémă la tăietura curmedișă a crâmpeiuluĭ de lemnŭ vede că începêndŭ de la mĕduvă și până la scórță suntŭ o mulțime de straturĭ de lemnŭ ca nisce cercurĭ și care se deosibescŭ fórte bine unele de altele. In fie-care anŭ cresce câte unŭ asemenea stratŭ; de aceea, numĕrândŭ tóte straturile de la mĕduvă până la scórță aflămŭ vêrsta copaciuluĭ,

Foile. — Foile saŭ frunțele suntŭ acele părțĭ ale planteĭ alipite de trunchiŭ saŭ de ramurĭ; ele se ținŭ de copaciŭ printr'uă *codiță* căreĭ ĭ se dice *pețiolŭ*.

Prin foĭ asudéză și rĕsuflă plantele: ele sorbŭ aerulŭ și umedéla pentru a o da plantelorŭ. Cu dreptŭ cuvêntŭ se numescŭ foile *plumonĭ* plantelorŭ.

Mugurĭ.— Mugurĭ (ochĭ) se află maĭ cu sémă la subțióra foilorŭ; eĭ desvoltându-se formézĕ ramurile, foile și florile.

Mugurĭ din care daŭ florile suntŭ maĭ ascuțițĭ; iarŭ mugurĭ care producŭ flórea și prin urmare rodulŭ, suntŭ maĭ rotundĭ. Grădinarĭ cunoscêndŭ acésta, ciupescŭ parte din mugurĭ de rodŭ cândŭ voiescŭ să aibă póme marĭ.

Flórea.— Flórea este organulŭ reproducțiunĭ, fiindŭ-că

dintr'ênsa se face sĕmĕnța și rodulŭ. Uă flóre de trandafirŭ spre esemplu, cuprinde părțile urmĕtóre : pe din afară nisce foițe care se numescŭ *caliciŭ*; după acestea vinŭ foile care aŭ fața roșcată saŭ alburie, saŭ roșie, care se numesce *corola*; acesteia 'ĭ se ḑice obicĭnuitŭ flóre; în sfârșitŭ la miḑlocŭ se află nisce firișóre ale cărorŭ vârfurĭ suntŭ acoperite de unŭ prafŭ galbenŭ; aceste firișóre se numescŭ *stamine*. In miḑloculŭ staminelorŭ se află unŭ firŭ maĭ grosciorŭ care se numesce *pistilŭ*.

Cândŭ a înfloritŭ uă plantă, prafulŭ celŭ galbenŭ alŭ staminelorŭ saŭ polenulŭ, se scutură peste pistilŭ; acésta se numesce *fecondațiunea plantei*. Cultivatoriĭ ḑicŭ că *légă* planta cândŭ se face fecondațiunea.

După ce légă planta de desubtulŭ pistiluluĭ saŭ la fondulŭ flóreĭ cresce unŭ oușorŭ de forme diferite și în întrulŭ căruia se forméză semĕnțele; acestŭ oușorŭ se chiamă *ovariŭ*.

După legatŭ flórea se trece, ovariulŭ cresce și se face rodŭ, precumŭ este mĕrulŭ, para, castravetele, pepenele, ș. alt.; acesta este *fructulŭ*.

Unele fructe suntŭ *cărnóse*, precumŭ este ciréșa, mĕrulŭ, para, ș. alt.; în întrulŭ lorŭ se află sâmburĭ. Alte fructe sunt *uscate* și coprindŭ una saŭ maĭ multe bóbe; astŭ-felŭ suntŭ *téca* de fasole, de mazĕre, de năutŭ, ș. alt.

In cele din urmă fructulŭ se cóce, se usucă și semĕnțele care se află în lăuntru se împrăștie de sine-le, cum se împrăștie tóte semĕnțele sĕlbatice; saŭ le culege omulŭ și le întrebuințéză, după cum se face cu grâulŭ, porumbulŭ, fasolea și alte plante.

Grăuntele este sĕmĕnța din care se prăsesce planta. Unŭ grăunte orĭ-care coprinde maĭ ântêiŭ uă parte mieḑósă care este maĭ tare saŭ maĭ móle, după plante; astŭ-felŭ este partea făinósă la grăuntele de grâŭ, de porumbŭ, la bobulŭ de fasole, de linte, ș. alt.

După aceea în orĭ ce grăunte se află unŭ *colțŭ* saŭ *germine* care se chiamă *embrionŭ*. Embrionulŭ este la sĕmĕnță ceea

ce este *plodulu* la ouăle pasĕrilorŭ ; dintr'ênsulŭ iese planta. De aceea cultivatorulŭ trebuie să păstreze bine sĕmĕnța, fiindŭ-că daca o ține la umedélă saŭ la căldură prea mare, pe uà sobă, embrionulŭ móre și sĕmĕnța nu maĭ *încolțesce*.

Germinațiunea saŭ încolțirea semĕnțelorŭ. — Uă sĕmĕnță cóptă pusă într'unŭ pământŭ în care se află umedélă, căldură și aerŭ, se umflă și'ĭ plesnesce posghița ; după aceea *încolțesce* adică dă dintr'ênsa uă mică rădăcióră care se înfige în pământŭ și douĕ foițe numite *cotiledóne*, care ies afară; acestea nutresc planta. (Fig. 3.)

După ce rădăcina cresce și prinde putere, cotiledónele se usucă și atunci *încolțirea* planteĭ s'a sfîrșitŭ.

Suntŭ plante a cărora sĕmĕnță cândŭ încolțesce are numaĭ unŭ cotiledonŭ, astŭ-felŭ este sĕmĕnța de grâŭ, de porumbŭ, de cépă, și alt.

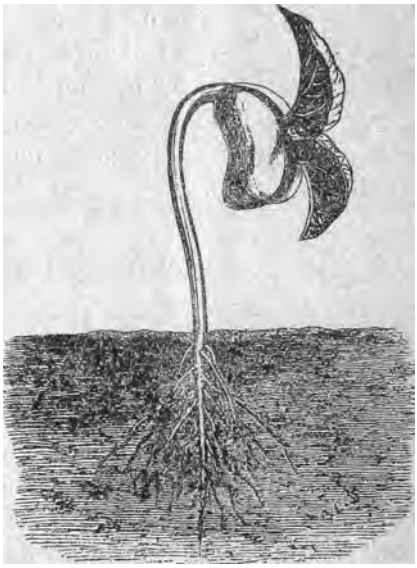

Fig. 3. — Incolțitulŭ fasoleĭ.

Nutriținnea saŭ hrana plantelorŭ.—Planta îndată ce a încolțitŭ începe să se nutréscă și să créscă ; ea nu se póte nutri de câtŭ cu *musturĭ* saŭ *zemurĭ*, adică cu substanțe licuide, precum este apa, și cu *gazurĭ*, precum este aerulŭ. Băligarulŭ care se îngrópă în pământŭ pentru a'lŭ îngrășa se preface în licuidŭ, adică apa topesce uă parte dintr'ênsulŭ, ca cum arŭ topi sarea, și acéstă apă saŭ *mustŭ* nutresce planta. Multe sărurĭ care se află în pământŭ le topesce

apa care, după aceea, absorbită de rĕdăcinĭ, se urcă în susŭ şi nutresce planta. Acéstă apă se numesce *misgă* saŭ *sevă*.

Misga se urcă şi se cobóră în plante precum umblă sângele în animale; ea străbate în tóte părţile planteĭ pînă ce ajunge în frunde unde dă de aerŭ prin nisce guriţe numite *stomate*. După aceea misga începe a se coborî în josŭ spre rădăcinĭ şi nutresce planta în trécĕtulŭ sĕŭ. Misga care se cobóră se numesce *cambium*.

Plantele *respiră* saŭ rĕsuflă ca şi animalele. In timpulŭ ḑileĭ prin foile lorŭ absorbŭ aerŭ şi oprescŭ dintr'ênsulŭ *carbonulŭ* şi lasă să iasă afară *oxigenulŭ;* iarŭ nóptea din potrivă, oprescŭ oxigenulŭ şi daŭ afară gazulŭ carbonicŭ.

Gazulŭ carbonicŭ este fórte vătămĕtorŭ sănĕtăţiĭ. De aceia nu este bine să se lase preste nópte florĭ multe şi póme în casele de dormitŭ.

CAPITOLULŬ III

AGENŢIĬ VEGETAŢIUNEĬ.—AERULŬ.—CĂLDURA.—LUMINA.—APA.—PĂMÊNTULŬ.

S'a ḑisŭ maĭ susŭ că plantele suntŭ fiinţe cu viaţă, care se nutrescŭ şi respiră. Ca să pótă vieţui, ele aŭ trebuinţă maĭ cu sémă de *aerŭ*, de *căldură*, de *lumină*, de *apă* şi de *pămêntŭ;* fără aceste elemente planta nicĭ nu póte încolţi, nicĭ nu póte vieţui.

Aerulŭ.—Aerulŭ este unŭ *gazŭ* care umple totŭ vàsduhulŭ şi fără care nu póte trăi nicĭ uă fiinţă. Cândŭ se ḑice că unŭ omŭ a muritŭ năbuşitŭ, acésta vrea să ḑică că n'a maĭ pututŭ rĕsufla, saŭ respira, adică că n'a pututŭ să maĭ absórbă aerŭ.

Aerulŭ este compusŭ din douĕ gazurĭ, unulŭ numitŭ *oxigenŭ* şi altulŭ *azotŭ*. Afară de aceste gazurĭ se maĭ află : *umeḑélă* formată din aburiĭ care se înalţă de pe faţa pămên-

tuluĭ, de pe mărĭ și de pe rîurĭ; unŭ gazŭ numitŭ *acidŭ carbonicŭ* produsŭ prin rĕsuflarea animalelorŭ, și de către foile plantelorŭ în timpulŭ nopțiĭ, și alte substanțe în cătățime mai mică.

Fiă-care din părțile din care este compusŭ aerulŭ este neapărată pentru viețuirea plantelorŭ.

Fără aerŭ nu numaĭ că nu póte trăi niciŭă plantă, dară niciĭ foculŭ nu arde, niciĭ semĕnțele nu încolțescŭ, niciĭ vinurile nu ferbŭ, niciĭ pânea nu se dospesce.

De aceea pentru ca plantele să créscă cu putere, trebue să aibă aerŭ. In livedĭ și în grădinĭ se punŭ pomĭ maĭ depărtați ca să pótă aerulŭ să trécă mereŭ printre dênșiĭ; legumele se presădescŭ maĭ depărtate totŭ pentru acelașĭ sfîrșitŭ, căcĭ dacă s'arŭ lăsa îndesate, lipsindu-le aerulŭ îngălbenescŭ și pierŭ.

Cu privire la omŭ aerulŭ ĭ este atâtŭ de trebuinciosŭ în câtŭ cândŭ ĭ lipsesce se *înăbușesce* și móre. De aceea casele trebuescŭ făcute câtŭ se póte maĭ înalte și maĭ marĭ. Premenirea aeruluĭ, deschidêndŭ ferestrele, vara ca și iarna, este neapărată pentru sănĕtatea omuluĭ.

Căldura. — Căldura sóreluĭ este isvorulŭ vieții vegetale. Tómna cândŭ se rĕcorésce timpulŭ, crescerea plantelorŭ începe și dênsa a înceta până ce cadŭ foile. Iarna, lipsindŭ căldura, plantele staŭ în amorțire, și reîncepŭ viețuirea numaĭ primă-vara cândŭ bine-făcĕtórele rațe ale sóreluĭ încălțescŭ atmosfera și pămêntulŭ.

Pentru a păstra iarna florĭ, copăceĭ și alte plante, grădinariĭ le ținŭ în *florăriĭ*, unŭ felŭ de case acoperite cu sticlă și încălțite.

Pentru a avea rĕsaduri de plante maĭ de timpuriŭ, se facŭ primă-vara *straturĭ calde*, puindu-se băligarŭ próspĕtŭ într'uă grópă, și pe d'asupra pămêntŭ și acoperindu-se cu gémurĭ. Băligarulŭ dospindu-se, lasă să iasă căldura dintr'ênsulŭ care trecêndŭ în pămêntulŭ în care s'a semenatŭ plantele, 'lŭ

încălḑesce şi face să încolţéscă, şi să vegeteze semĕnăturile.

Tóte plantele n'aŭ trebuinţă de aceeaşĭ cătăţime de căldură pentru a se cóce; astŭ-felŭ grăuluĭ ĭ trebue maĭ puţină căldură de câtŭ porumbuluĭ şi viţeĭ. De aceea, cândŭ este tómna rece şi ploiósă, se întâmplă ca porumburile să nu se cócă şi struguriĭ să rĕmâie acrişorĭ.

Lumina.—Lumina, care ne vine ca şi căldura totŭ de la sóre, este totŭ atâtŭ de trebuinciósă pentru vegetale. Pune plante într'uă pivniţă; ele crescŭ, însă aŭ o faţă albă, suntŭ deşirate şi după câtŭ-va timpŭ pierŭ fără să rodéscă.

Ómeniĭ carĭ trăescŭ în locuinţe întunecóse suntŭ gălbinicĭoşĭ şi supuşĭ la multe bóle. De aceea casele trebuescŭ să fiă luminóse : fiă-care încăpere să aibă ferestre cu gémurĭ, iarŭ nu cu chârtie saŭ ţiplă, după cumŭ se vede la atâtea case ţĕrănescĭ.

Apa. — Apa este împrăştiată peste tótă faţa pământuluĭ şi în atmosferă; dă viaţă si sănătate plantelorŭ ca şi animalelorŭ.

Plantele nu potŭ încolţĭ nicĭ cresce fără apă, fie pământulŭ câtŭ de grasŭ şi timpulŭ câtŭ de priiucĭosŭ. Cândŭ este secetă, adică lipsă de apă, semĕnăturile se pălescŭ şi chiar se usucă.

Apa se află în tóte plantele şi afară de acésta ea topesce tóte sărurile şi alte substanţe pe care le absorbŭ rădăcinile pentru nutrirea vegetalelorŭ.

In ţĕrile pustiĭ. unde se află câmpiĭ nisipóse în care nu cresce unŭ firŭ de iarbă, pe dată ce se face uă fontână, omulŭ póte să trăiască, fiindŭ-că prin udătură póte să întreţină semĕnăturile.

Apele nu suntŭ totŭ una de bune; apa curgĕtóre este cea d'âmtêiŭ pentru trebuinţele caseĭ, fiindŭ-că este aerată. Legumile şi carnea ferbŭ bine într'ènsa ; este bună şi pentru spĕlatŭ.

Apa de plóie este forte bună pentru udatŭ, fiindŭ-că strĕ-

bătêndŭ atmosfera topesce maĭ multe gazurĭ care suntŭ priincĭóse crescereĭ plantelorŭ.

In localităţile unde nu se află isvóre, se strînge apă de plóie în *citerne*, unŭ felŭ de gropĭ de piatră saŭ chiarŭ de lutŭ, acoperite.

Apele stătătóre, precum este apa de lacŭ, de smîrcurĭ, nu suntŭ bune pentru bĕutŭ ci numaĭ pentru udatŭ grădinile.

Apa de isvorŭ este cam grea pentru bĕutŭ. Fiindŭ prea rece, nu este bună pentru udatŭ de cătŭ după ce a statŭ câte-va ḑile să se maĭ încălḑéscă.

Apa de puţŭ trebue să stea, ca şi cea de isvorŭ, şi apoĭ să se întrebuinţeze în grădină.

Plantele neputêndŭ vieţui fără apă, şi în timpĭ de secetă semĕnăturile fiindŭ supuse a peri, cultivatorĭĭ care aŭ la îndemână isvóre, ape curgĕtóre, iazurĭ saŭ eleştaie să se deprindă a *iriga* semĕnăturile, adică a le uda. Făcêndŭ şanţurĭ pe la căpĕtîile locurilorŭ la porumbŭ, şi aducêndŭ apă într'ênsele, apa se scurge printre rîndurile de porumbŭ şi le dă umeḑéla trebuincĭósă.

Pămêntulŭ.—Cultura pămêntuluĭ este temelia pe care se réḑimă viaţa societăţilorŭ omenescĭ şi înaintarea omulu în civilisaţiune. Numaĭ cultivândŭ ţérinele omulŭ póte să producă lucrurile trebuincióse pentru hrană şi pentru îmbrăcăminte. Pânea, carnea, laptele, untulŭ, brânza, lâna, bumbaculŭ, inulŭ şi cânepa, peile, uleurile, şi alte multe obiecte, nu le póte avea omulŭ de cătŭ lucrândŭ pămêntulŭ şi crescêndŭ vite.

Uă ţéră nu póte fi avută şi locuită de populaţiune numerósă şi vîrtósă de cătŭ avêndŭ cu ce să'ĭ întêmpine trebuinţele. A avutŭ mare dreptate învĕţatulŭ care a ḑisŭ că *lângă uă pâine se nasce unŭ omŭ*: ţéra care produce pâine maĭ multă aceea va fi maĭ populată şi maĭ puternică.

Pămêntulŭ arabilŭ.—Se numesce *pămêntŭ* saŭ *pamêntŭ arabilŭ* orĭ *pămêntŭ vegetalŭ*, stratulŭ de d'asupra alŭ pă-

mêntuluĭ pe care 'lŭ întórce plugulŭ şi 'lŭ lucréză alte instrumente agricole şi în care crescŭ plantele cultivate.

Indată după acestŭ stratŭ vine altulŭ care nu se lucréză, dară în care strĕbatŭ rădecinele unora dintre plante ; acestuia 'i se dice *sub-solŭ* saŭ *sub-pămêntŭ*. De multe orĭ este de trebuinţă să se rupă cu plugulŭ şi uă parte din acestŭ pămêntŭ viŭ adêncindŭ arătura.

Elementele pămêntuluĭ arabilŭ. — Pămêntulŭ este compusŭ din douĕ feluri de elemente : *elemente minerale* şi *elemente organice*.

Părţile minerale care se află în mare cătăţime în pămêntŭ suntŭ : *nisipulŭ*, *argila* şi *calcarulŭ*. Afară de acestea se maĭ găsesce în pămêntŭ *gipsŭ*, *ferŭ* şi altele.

Substanţele organice care se află în pămêntŭ suntŭ rĕmĕşiţele de erburĭ şi de totŭ felulŭ de animale care putredescŭ pe d'asupra saŭ în întrulŭ pămêntuluĭ ; astŭ-felŭ bălĭgarulŭ cu care se îngraşe pămêntulŭ este uă substanţă organică.

Pentru ca pămêntulŭ să fie roditorŭ, trebuesce să cuprindă substanţe minerale şi organice. Dacă arŭ cuprinde numaĭ nisipŭ, orĭ argilă saŭ calcarŭ, pămêntulŭ este neroditorŭ. Cândŭ se dice că s'a slăbitŭ saŭ s'a mâncatŭ pămêntulŭ, acésta vrea să dică că nu maĭ cuprinde îndestule substanţe organice, şi de aceia se şi îngraşă.

Suntŭ maĭ multe feluri de pămêntŭ, din care trei se deosibescŭ : *pămêntulŭ nisiposŭ*, în care se află maĭ multŭ nisipŭ ; *pămêntutŭ argilosŭ*, care cuprinde argilă maĭ multă. şi *pămêntulŭ calcarosŭ* în care se află maĭ multŭ calcarŭ.

Cultivatorĭĭ numescŭ pămênturile nisipóse *chisiaĭă* ; iarŭ pe cele argilóse *pămêntŭ mare*.

Nisipulŭ este unŭ pămêntŭ ţĕrînosŭ, albŭ şi une-orĭ negru, orĭ roscatŭ. Maĭ tóte pămênturile cuprindŭ nisipŭ.

Argila saŭ *lutulŭ* este unŭ pămêntŭ tare, cum este pămêntulŭ de óle : are unŭ mirosŭ alŭ sĕŭ ea acela ce simte cine-va când ploă după secetă.

Calcarulŭ este unŭ pămêntŭ albŭ saŭ vînĕtŭ. Petrile din care se face varulŭ, creta saŭ tibișirulŭ, petrile de ziditŭ suntŭ calcaruri.

Pămênturile nisipóse când cuprindŭ prea multŭ nisipŭ suntŭ sterpe și nu le poți semĕna pînă ce nu le veĭ îngrășa. Lucrulŭ celŭ maĭ bunŭ este să le laș pentru păsciune maĭ mulți anĭ de-a-rêndulŭ și apoĭ să le arĭ.

In pămênturile nisipóse sterpe se sémĕnă pădure de pinĭ, de salcâmĭ și alțĭ copacĭ. Plopiĭ, sălciile, aniniĭ, richita cresc bine în asemenea pămênturĭ când se află pe țĕrmuriĭ vreuneĭ ape.

Dacă pămêntulŭ nisiposŭ nu este săracŭ, se póte semĕna într'ênsulŭ secară, porumbŭ, cartofĭ, meiŭ, rapiță și sfeclă.

Asemenea pămênturĭ suntŭ pripelnice; grânele, și orĭ-care alte plante se cocŭ maĭ de timpuriŭ ca în alte pămênturĭ.

Se găsesce nisipŭ în cenușa tuturorŭ plantelorŭ, dară maĭ cu sémă în cenușa de paie de grâŭ, de ordŭ, de ovĕzŭ și de secară.

Cândŭ ploă, apa trece curêndŭ prin pămênturile nisipóse; de aceea se și póte lucra pe orĭ-ce timpŭ.

Pămênturile nisipóse se ară maĭ rarŭ de câtŭ cele-l-alte, fiindŭ țĕrînóse de felulŭ lorŭ.

Pămênturile argilóse suntŭ roșcate saŭ gălbuĭ când cuprindŭ ferŭ, și negre când se află într'ênsele substanțe organice. Suntŭ tarĭ, se lucréză cu greŭ pe uscătură; iară pe umedélă sugŭ apă multă și o păstréză; de aceia pe timpŭ de secetă semĕnăturilorŭ le merge maĭ bine în asemenea pămênturĭ de câtŭ în cele nisipóse.

Fiindŭ-că gerulŭ țĕrînéză pămênturile argilóse, cultivatorulŭ să le are tómna ca să degere peste iarnă.

Cândŭ este secetă, pămêntulŭ argilosŭ se întăresce și crapă. Aratŭ cândŭ este umedŭ, se face bulgărĭ marĭ; de aceia se ară după ce s'a svêntatŭ.

In asemenea pămênturĭ, când suntŭ lucrate bine, se face

grâulŭ celŭ maĭ frumosŭ, ovĕzulŭ, trifoiulŭ, stecla, măzăriche, bobulŭ şi rapiţa.

Pămînturile calcarósc saŭ cretóse suntŭ bune cândŭ nu cuprindŭ prea multŭ calcarŭ; se lucrézĕ lesne, apa le strĕbate cu înlesnire. Grâulŭ, ordulŭ, porumbulŭ, rapiţa, tutunulŭ, trifoiulŭ, visdeiulŭ şi sparceta crescŭ bine şi daŭ recolte frumóse în pămînturile calcaróse. Viile sădite pe cóste calcaróse producŭ vinŭ fórte bunŭ.

Pămînturĭ de luncă suntŭ acelea care se află pe marginea rîurilorŭ. Maĭ tóte luncile suntŭ vestite pentru rodnicia lorŭ; ba unele suntŭ atâtŭ de grase în câtŭ nu potĭ să semenĭ grâŭ pe dînsele fiindŭ că cade. Asemenea pămînturĭ producŭ chiarŭ cândŭ este secetă, pentru că fiindŭ apa aprópe suntŭ în totŭ-d'a-una revene.

Orĭ-care arŭ fi natura pămîntuluĭ, se cunósce că este bun cândŭ copacĭĭ crescŭ cu putere şi aŭ cójă linsă şi curată. Dintre tóte soiurile de pămîntŭ cele maĭ bune suntŭ pămînturile negre.

PARTEA A DOUA

LUCRĂRILE AGRICOLE

CAPITOLULŬ IV

IMBUNĂTĂŢIREA PĂMÎNTULUĬ — ÎNGRĂŞĂMINTE MINERALE. — ÎNGRĂŞĂMINTE ORGANICE

Imbunătăţirea pamîntuluĭ.—Pămîntulŭ roditorŭ din firea luĭ este cea maĭ mare avuţie pentru uă ţéră; lucratŭ bine elŭ produce holde frumóse. Lucrulŭ de căpetenie este ca cultivatorulŭ să voiască a'ĭ păstra acéstă însuşire firéscă; şi pentru acestŭ finitŭ este de ajunsŭ ca, saŭ să'lŭ îngraşe la câte câţĭ-va anĭ uădată, saŭ să'lŭ lase să se înţelineze. Nu suntŭ însă tóte pămînturile grase : unele suntŭ sărace din firea lorŭ, precum suntŭ nisipurile sterpe, locurile petróse, altele se sleiescŭ, fiindŭ-că aŭ fostŭ semĕnate fără cruţare

ani îndelungați. Pentru ca asemenea pământuri să se îndrepteze trebuescŭ îngrășate.

A îngrășa pământulŭ vrea să dică alŭ amesteca cu substanțe minerale și organice care suntŭ neapărate pentru nutrirea plantelorŭ. Fie pământulŭ cătŭ de bunŭ, totuși, fiindŭ-că semĕnăturile ca să crescă, sugŭ dintr'ênsulŭ hrana trebuincĭósă, vine unŭ timpŭ cândŭ sărăcesce și începe a produce holdele slabe și pline de burieni. De aci urmézĕ că cine voesce să'și ție pământulŭ roditorŭ, trebue să'lŭ îngrașe.

După natura lorŭ substanțele întrebuințate pentru a îngrășa pământulŭ suntŭ minerale saŭ organice.

Îngrășăminte minerale.—Materiile minerale întrebuințate pentru a îmbunătăți pământulŭ suntŭ varulŭ, marga, gipsulŭ cenușa, sarea și altele.

Varulŭ este una dintre substanțele neapărate pentru crescerea plantelorŭ. Grânele, trifoiulŭ, visdeiulŭ, măzărichea n'arŭ putea cresce cu putere într'unŭ pământŭ care n'arŭ coprinde calcarŭ. Pentru a da pământuluĭ calcarŭ trebue să'lŭ amestecămŭ cu varŭ.

Varulŭ se face din petre arse în cuptóre făcute anume pentru acestŭ sfîrșitŭ în partea munteluĭ.

In pământurile clisóse care nu coprind varŭ, se pune de la 200 pênĕ la 300 de baniți pe unŭ pogonŭ, iară în pământurile nisipóse numaĭ 100 pênĕ la 150 baniți.

Varulŭ se pune vara pe locurĭ arate făcêndu-se grămĕdióre de aceeași mărime și la aceeași depărtare unele de altele. După ce se împrăscie cu lopata de uă potrivă peste totŭ loculŭ, se dă cu grapa cu dinți de ferŭ și apoĭ se ară pământulŭ. Grămeḑile de varŭ se acopere cu pământŭ și se lasă pînă ce se țĕrinézĕ: după aceea se amestecă bine și la urmă se împrăscie pe locŭ.

Locurile pe care s'a pusŭ varŭ trebuescŭ îngrășate, fiindŭ-că varulŭ nu este de ajunsŭ pentru crescerea plantelorŭ.

Marga.—Marga este unŭ felŭ de pământŭ maĭ adese-orĭ

verde la fată, și care se amestecă cu pământurile clisóse și nisipóse spre a le îndrepta.

Marga se cară pe locurĭ de cu tómna și se face grămedĭ, peste iarnă degeră, se țĕrînéză și în primăvară, cum se svântéză locurile, se întinde cu lopata și se îngrópă cu plugulŭ. Locurile margate se îngrașă cu băligarŭ.

Gipsulŭ este unŭ felŭ de pétră care, după ce se arde, se macină spre a se mărunți. Prafulŭ de gipsŭ se împrăscie primăvara peste trifoiŭ și peste visdeiŭ, puindu-se patru pînă la șése baniți pe pogonŭ. Trifoiulŭ gipsuitŭ cresce maĭ mare și maĭ foiosŭ de cătŭ celŭ negipsuitŭ.

Cenușa îngrașă totŭ soiulŭ de pământŭ și de semĕnăturĭ, maĭ cu osebire însă fênețe și locurile cam umede în care cresce rogozŭ, șovarŭ și alte plante de felulŭ acesta. Cenușa din care s'a făcutŭ leșie este totŭ atâtŭ de bună, dacă nu maĭ bună de cătŭ cenușa curată.

Sarea este asemenea bună pentru îngrășarea pământuluĭ cândŭ se întrebuințéză cu băgare-de-sémă: se împrăscie primăvara de la 100 pînă la 120 ocale pe pogonŭ pentru grâne, și pe jumătate pentru trifoiŭ, visdeiŭ, măzăriche și alte nutrețurĭ.

Ingrășăminte organice. — Se numescŭ *îngrășăminte organice* substanțe animale și vegetale carĭ se întrebuințéză pentru a îngrășa pământulŭ. Cele maĭ căutate și cele maĭ la îndemână cultivatoruluĭ suntŭ băligarulŭ și îngrășămintele vegetale.

Băligarulŭ.— Cultivatorulŭ care doresce să aibă holdele frumóse, să producă grâne multe și bune, și totŭ-de uădată să aibă în totŭ-dé-una unŭ pământŭ bunŭ, trebue să strîngă cătŭ se póte maĭ multŭ băligarŭ. Băligarulŭ este avuția plugărieĭ. In ḑiua de astă-ḑĭ agricultura cea maĭ înaintată și cea maĭ bănósă se rézimă pe îngrășarea pământuluĭ cu băligarŭ.

Băligarulŭ saŭ gunoiulŭ este uă amestecătură de pae și de baligă de vite.

Băligarulŭ de calŭ, de catârŭ, de asinŭ, de oĭ şi de capre încălḑesce maĭ multŭ de câtŭ gunoiulŭ de boĭ şi de vacĭ; pentru aceea se şi întrebuinţéză maĭ cu sémă în locurile care suntŭ umede şi tarĭ, precum suntŭ pământurile argilóse saŭ clisóse. Băligarulŭ de boŭ este bunŭ pentru locurile nisipóse şi pentru orĭ-ce pământŭ ţărinosŭ din firea luĭ; elŭ ţine maĭ multŭ şi se póte întrebuinţa pentru orĭ-ce felŭ de pământurĭ.

Cândŭ se ţinŭ vitele la iarbă. văcarulŭ să risipéscă baligile preste totŭ loculŭ, fiindŭ-că altmintrelea iarba cresce mare în pîlcurĭ şi vitele nu o pascŭ.

Băligarulŭ, ca să îngraşe cu folosŭ pământulŭ, trebue adunatŭ şi făcutŭ cu îngrijire. Pentru acestŭ sfîrşitŭ în tóte ḑilele se aşterne sub vite unŭ stratŭ de paie. Diminéţa se strînge băligarulŭ şi se duce la grămadă cu o róbă. În grajdurile de boŭĭ se póte scóte la douĕ şi la treĭ ḑile, numaĭ să se acopere în tóte ḑilele baliga cu pae próspete. În saelele de oĭ se lasă cu săptămânile.

Băligarulŭ se aşéḑă la unŭ locŭ adăpostitŭ. Se face grămadă regulată maĭ lungă de câtŭ îngustă. Loculŭ unde se face grămada, se bătĕtoresce bine. Cândŭ s'a făcutŭ grămada de 12 palme înălţime, se pune pământŭ pe d'asupra şi se începe alta alăturĭ.

Se póte păstra băligarulŭ şi în gropĭ făcute în forma uneĭ pivniţe cu gârliciŭ pe unde să se pótă intra şi eşi cu róbe. Gropile se ardŭ pînă ce se roşesce părеţiĭ.

În lipsă de pae se póte aşterne sub vite trestie cosită verde, rogozŭ, papură, frunză de copacĭ ş. al.

Pe unŭ pogonŭ de locŭ se pune, când se îngraşă, 15 căruţe de gunoiŭ cu douĭ boŭĭ. În pământurile slabe se pune pînă la 25 şi 30 căruţe pe pogonŭ.

Băligarulŭ se cară pe locurĭ cândŭ nu are cultivatorulŭ altŭ lucru care grăbesce; iarna este timpulŭ celŭ maĭ priincĭosŭ.

Spre maĭ multă regulă băligarulŭ se face grămăḑióre înalte ca de patru palme. la aceiaşĭ depărtare unele de altele, şi

apoĭ se împrăscie cu furca de uă potrivă preste totŭ locului ; după aceea se îngrópă printr'uă arătură adîncă.

Ingrăşăminte vegetale. — Se numescŭ *îngrăşăminte vegetale* tóte rĕmăşiţele de plante care se întrebuinţézĕ pentru a îngrăşa pămêntulŭ. Intre acestea se deosibescŭ aşa numitele *îngrăşeminte verdĭ.*

Prin îngrăşăminte verde se înţelege uă plantă óre-care ce se îngrópă în pămêntŭ după ce înfloresce.

Îngrăşămintele verdĭ nu ţinŭ totŭ atâtŭ de multŭ ca băligarulŭ, însă suntŭ fórte bune, maĭ cu sémă pentru pămênturile nisipóse, pentru locurile depărtate unde este cu greŭ să se care băligarulŭ.

Cândŭ voesce cine-va să îngraşe pămêntulŭ cu plante verdĭ, iată cum urmézĕ : ară pămêntulŭ pe care vreĭ să'lŭ îngraşĭ ; séménă pe dênsulŭ rapiţă, muştarŭ, rişcă, bobŭ, măzăriche ; lasă pînă ce a începutŭ să înfloréscă aceste plante şi apoĭ culcă-le la pămêntŭ cu unŭ tăvălugŭ saŭ cu cósa, aşa ca să fie împrăsciate de uă potrivă preste totŭ locului şi la urmă ară totŭ locului adâncŭ. La treĭ sĕptămânĭ după acésta se póte seména grâulŭ saŭ altă plantă.

CAPITOLULŬ V

LUCRĂRILE PĂMÊNTULUĬ.—ARĂTURA,— PLUGULŬ,—GRĂPAREA,—GRAPA,—TAVALUGITULŬ,—TAVALUGULŬ,—PLEVILE,—PRAŞILA, CUIBĂRITULŬ.

Lucrările pămêntuluĭ. — Orĭ câtŭ arŭ fi pămêntulŭ de bunŭ, dacă nu este lucratŭ bine şi la timpŭ, nu produce holde frumóse. Aruncă grâulŭ în bulgărĭ, în nisce pămêntŭ plinŭ de pălămidă şi de pirŭ şi cu tótă grăsimea luĭ nu te veĭ alege cu vre-unŭ folosŭ.

Lucrarea pămêntuluĭ coprinde maĭ cu sémă arătura, grăparea, tăvălugitulŭ şi prăşitulŭ.

Arătura. — Se ară pămêntulŭ, pentru ca să se ţĕrîneze

să'lŭ pătrundă mai bine plóia, zăpada, gerulŭ, céța și aerulŭ și pentru a stîrpi dintr'ênsulŭ buruienile vătămătóre. Totŭ prin arături se îngrópă băligarulŭ, îngrășămintele verdĭ și unele dintre semĕnțe.

Arătura pămêntuluĭ se face cu instrumentulŭ numitŭ *plugŭ*. Suntŭ douĕ feluri de pluguri : *plugulŭ cu rotile* (fig. 4) și *rariță*. saŭ plugulŭ fără rotile. Plugulŭ cu rotile este celŭ mai întrebuințatŭ.

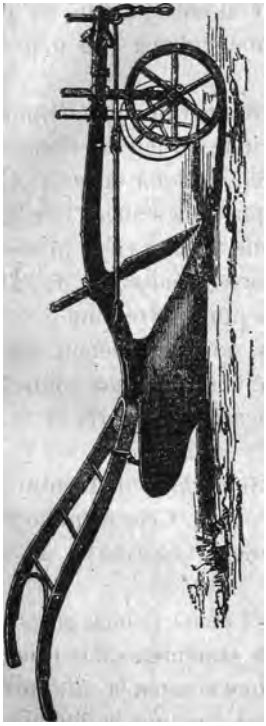

Fig. 4. — Plugŭ de ferĭ cu rotile.

Plugulŭ se compune din bucățile următóre :

Grindeiulŭ, este partea aceea care ține tóte cele-alte bucățĭ ale pluguluĭ și care se prinde de rotile saŭ de jugulŭ boilorŭ ca la unele rariță.

Cuțitulŭ, s'aŭ *ferulŭ lungŭ* este unŭ felŭ de cuțitŭ mare care taie pămêntulŭ dreptŭ în josŭ : elŭ taie și rădăcinele pe care le întîmpină înaintea sa și înlesnesce cu acésta lucrarea pluguluĭ. Se face de ferŭ oțelitŭ.

Brasdarulŭ, saŭ *ferulŭ celŭ latŭ*, bucată de ferŭ oțelitŭ și ascuțitŭ la uă lature ; taie brazda pe de desuptŭ.

Cormana saŭ *urechia*, întórce, frânge și rĕstórnă brasda tăiată de brasdarŭ și cuțitŭ. La plugurile de rêndŭ cormana este o scândurică de lemnŭ ; iar la cele bune este făcutŭ de tablă de ferŭ saŭ de tuciŭ, (schije).

Córnele, suntŭ prinse de grindeiŭ și de dênsele se ține plugulŭ, se înfige în pămêntŭ saŭ se scóte din brasdă.

Plasulŭ saŭ *talpa* este partea aceea care se îmbucă cu brasdarulŭ şi alunecă pe fundulŭ brasdeĭ pentru ca plugulŭ să stea maĭ bine. In plugurile de rândŭ plasulŭ este de lemn, iar în cele maĭ bune este de ferŭ saŭ de tuciŭ.

Bĕrţa se compune din douĕ stinghiĭ care légă grindeiulŭ cu plasulŭ.

Rotilele saŭ *Cotiuga*, suntŭ unŭ driculeţŭ pe care se aşéză grindeiulŭ pluguluĭ.

Regulatorulŭ este partea pluguluĭ cu care putemŭ să luămŭ brasda maĭ lată saŭ îngustă, maĭ adîncă saŭ maĭ afară, după trebuinţă.

Rariţa întrebuinţată la noĭ este unŭ instrumentŭ compusŭ dintr'unŭ grindeiŭ lungŭ care se prinde de jugulŭ viteloru, dintr'unŭ brăsdarŭ în formă de lance cu două tăişurĭ şi din douĕ scândurele saŭ urechĭ, la drépta şi la stânga. Rariţele cele noĭ suntŭ făcute ca şi plugurile, numaĭ că le lipsesce rotilele. Aceste rariţe suntŭ maĭ uşióre şi maĭ eftine de cătŭ plugurile cu rotile, şi lucréză pământulŭ fórte bine.

Se ară pământulŭ maĭ d'asupra saŭ maĭ adîncŭ, după trebuinţă. Obicĭnuitŭ arătura d'întâiŭ se dă maĭ adâncŭ; însă dacă pământulŭ este tare, se ară maĭ afară, şi la a doua arătură se maĭ adîncesce.

Pământurile nisipóse se ară maĭ rarŭ, şi pământurile marĭ maĭ desŭ, pentru ca să se ţĕrêneze. Cele d'întâiŭ se potŭ lucra pe uscătură şi pe umedélă; cele-l-alte nu se potŭ ara pînă ce nu ploă.

Arăturile obicĭnuite se facŭ adâncĭ de uă palmă, şi când se întorcŭ miriscile, ca să încolţéscă sĕmênţele de buruienĭ, se ară şi la uă jumĕtate palmă. Cu tóte acestea la câte patru saŭ cincĭ anĭ locurile trebue arate la o palmă şi jumătate adâncime. Arătura adâncă este o lucrare dintre cele maĭ folositóre; într'ênsa semĕnăturile crescŭ cu putere şi rabdă maĭ multŭ la secetă, pentru că pământulŭ aratŭ adâncŭ pă-

stréză apa mai multŭ și rădăcinile plantelorŭ se înfigŭ mai adâncŭ unde suntŭ ferite de secetă.

Arăturile adâncĭ se facŭ tómna pentru ca să degere pământulŭ peste iarnă. In primăvară se ară mai în față.

La noĭ se ară prea în față, și de aceea semĕnăturile se pălescŭ pe dată ce seceta ține mai multŭ. Chiarŭ pe timpŭ priinciosŭ nu le merge în destulŭ de bine, fiindŭ-că rădăcinile se grămădescŭ pe d'asupra, de óre-ce nu potŭ strĕbate în pământulŭ nearatŭ.

Se ară pământulŭ d'a curmedișulŭi, adică dacă s'a aratŭ loculŭ în lungŭ, la a doua arătură se lucréză pământulŭ d'a curmedișŭ, fiindŭ-că se țĕrînéză și se amestecă mai bine. Locurile de pe déluri se ară numaĭ în curmedișŭ, pentru ca să nu tărască apa pământulŭ la vale.

Grăparea.—Grăparea saŭ boronitulŭ se face cu instrumentulŭ numitŭ *grapă* saŭ *boróně*. La noĭ se întrebuințéză mai cu sémă grapa de nuiele și de mărăcinĭ. unŭ felŭ de gratie împletită cu mărăcinĭ. Grapa de lemnŭ cu colțĭ de ferŭ saŭ chiarŭ de lemnŭ tare, este mai bună, pentru că colțiĭ se înfigŭ adâncŭ și sfăramă bulgărĭĭ (fig. 5).

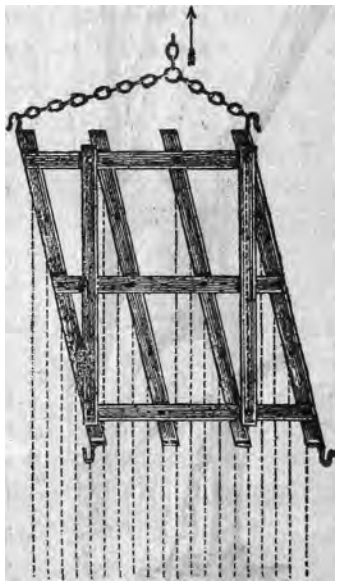

Fig. 5. — Grapa cu colțĭĭ de ferŭ.

Cu grapa se țĕrînéză pământulŭ și se potrivesce ; se smulgŭ rădăcinile de pirŭ și de alte burienĭ și se îngrópă sĕmênța.

Pământulŭ se grăpéză la câte-va dile după ce s'a aratŭ. Nu se grăpéză locurile după

ce ploă, fiindŭ-că le bătĕtorescŭ vitele cu picióre, nicĭ cândŭ este pămêntulŭ uscatŭ, fiind-că nu se sfăramă bulgărіĭ.

Tăvălugirea.—Se tăvălugesce pămêntulŭ cu instrumentulŭ care se numesce *tăvălugŭ*. Tăvălugulŭ este unŭ sulŭ de lemnŭ grosŭ ca de douĕ palme în curmedișŭ și lungŭ de optŭ pînă la dece palme.

Se tăvălugesce totŭ felulŭ de pămênturĭ după ce se ară; în pămênturile argilóse tăvălugulŭ sparge bulgărіĭ, iar în cele nisipóse bătĕtorescе locuIŭ.

Primăvara este bine să se tăvălugéscă grânele de tómnă.

Plevila, Prașila și Cuibăritulŭ.—Nu este de ajunsŭ să arĭ și să semenĭ, trebue să și îngrijescĭ de seménăturĭ după ce rĕsarŭ plantele.

Fig. 67.— Mușuruitorŭ séŭ Rariță pentru prașilă.

Grâulŭ și alte seménăturĭ se plivescŭ primăvara, adică se smulge saŭ se taie dintr'ênsele pălămida, neghina, boziulŭ, mușt arulŭ, maculŭ, scaeții și alte burienĭ. Plivitulŭ se face cu uă săpăligă dréptă și cu códa lungă; se înfige în pămêntŭ ca să se taie buriana câtŭ maĭ adâncŭ.

Se prășescŭ orĭ se sapă plantele seménate în rênduri saŭ în cuiburĭ, precum suntŭ porumbulŭ, cartofulŭ, fasolea și altele. Prășirea se face cu sapa, saŭ cu instrumentulŭ numitŭ *prășitóre*, câtŭ maĭ de timpuriŭ pînă ce burienile nu năbușescŭ seménăturile.

Prășiturile dese suntŭ fórte priincióse planteloru, fiindŭ-că

nu numaĭ curăță pământulŭ de burienĭ, dară 'lŭ și mărunțesce. Plantele prășite rabdă maĭ multŭ la secetă.

Pe alocurea se prășescŭ porumburile cu rariță, dându-se cu sapa numaĭ între cuĭburĭ.

Cândŭ se dă sapa din urmă, se grămădesce pământulŭ pe lîngă cuiburĭ, de aceea acéstă lucrare se numesce *cuibăritŭ* saŭ *muşuroitŭ*. Cuibăritulŭ nu numaĭ că dă maĭ multă tărie rădăcinelorŭ, dară și ține maĭ multă umedélă împrejurulŭ plantelorŭ.

Se muşuruiescŭ plantele cu sapa saŭ cu unŭ felŭ de rariță care are douĕ cormene, şi care se numesce *muşuruitorĭ* (fig. 6).

CAPITOLULŬ VI.

SCURGEREA SAŬ SVNĔTAREA PĂMENTULUĬ. — UDAREA SAŬ IRIGAȚIUNEA.—SEMĔNATULŬ.—SECERATULŬ.—TREIERATULŬ.—VĔNTURATULŬ ŞI PĂSTRAREA GRĂNELORŬ.

Svĕntarea pământuluĭ. — Plantele cultivate nu potŭ să créscă în locurile care suntŭ prea umede, precum suntŭ rovinile și pământurile smîrcóse. Afară de acésta ómeniĭ care trăiescŭ în vecinătatea smîrcuriloră şi a lacurilorŭ, zacŭ de friguri și suntŭ șubredĭ. De aceea pe cât este cu putință să se scurgă asemenea locurĭ, făcêndu-se șanțurĭ prin care să curgă apa afară.

Udarea saŭ irigațiunea. — Apa este neapăratŭ trebuinciósă pentru crescerea plantelorŭ. Când este secetă, semĕnăturile se pălescŭ, și daca uscăciunea ține timpŭ îndelungatŭ, plantele pierŭ. Odinióră cândŭ se întâmpla să fie secetă, ómeniĭ pereaŭ de fóme, și bĕtrâniĭ noștri aŭ apucatŭ acele timpurĭ de fómete, cândŭ eraŭ nevoiți să se nutréscă cu scórță de copacĭ măcinată. În ḑiua de astă-ḑĭ, când este secetă, agricultorulŭ aduce apa pe locurĭ şi pe fênețe şi scapă semĕnăturile de peire.

Apa de rîŭ, de isvóre, de iazurĭ este cea maĭ bună pentru udatŭ plantele.

Ca să uḍĭ porumbulŭ, fasolea, cartofiĭ şi alte plante care se prăşescŭ, şi care suntŭ semĕnate în rêndurĭ, se face cu sapa saŭ cu rariţa ca unŭ felŭ de şănţuleţe între rêndurĭ; se aduce apa la capulŭ loculuĭ într'unŭ şanţŭ anume făcutŭ şi dintr'acestŭ şanţŭ curge de sine printre rêndurile de porumbŭ. Séra este timpulŭ celŭ maĭ priincĭosŭ pentru udare, fiindŭ-că apa are timpŭ să pătrundă peste nópte în pămêntŭ.

Liveḍile de fênŭ se udă maĭ lesne când se întâmplă să fie apă în apropiere. Se aduce apa într'unŭ şanţŭ săpatŭ de la unŭ capĕtŭ pînă la altulŭ alŭ liveḍeĭ; umplêndu-se şanţulŭ, apa dă peste dênsulŭ şi curge ca uă pânză pe d'asupra ierbeĭ. Câte-va ḍile după ce s'a cositŭ fênulŭ se udă livedea nóptea Legumele cultivate în grădinile de lîngă casă se udă séra cu uă stropitóre.

Semĕnatulŭ. — Se lucréză şi se îngraşă pămêntulŭ pentru ca sĕmĕnţa aruncată într'ênsulŭ să pótă cresce cu putere şi să dea producte cari să răsplătéscă munca cultivatorilorŭ. De aceea sĕmĕnţa trebue alésă şi semĕnată cu cea maĭ mare îngrijire. Mulţĭ dintre cultivatorĭ păstréză pentru sĕmĕnţă grâulŭ celŭ maĭ frumosŭ, pe care 'lŭ lasă să se cócă bine şi apoĭ 'lŭ seceră.

Sĕmĕnţa se păstréză în locŭ uscatŭ, ferită de umeḍélă şi curăţită cu ciurulŭ bine, astŭ-felŭ ca să rĕmâie numaĭ bobŭ şi bobŭ.

În unele ţĕrĭ este obiceiŭ să se móie grâulŭ de sĕmĕnţă în *lapte de varŭ* înainte de a se semĕna. Pentru acestŭ sfîrşitŭ se tórnă apă caldă peste varŭ pînă ce se face ca unŭ felŭ de lapte; cu acéstă apă se udă sĕmĕnţa, se face apoĭ grămadă pe unŭ locŭ bătĕtoritŭ, se aruncă pe d'asupra sare, se amestecă bine cu lapte şi la urmă se sémĕnă.

În locŭ de varŭ se póte întrebuinţa calaicanŭ topitŭ în apă.

Sĕmĕnţa vechie nu rĕsare tótă; de aceea este de trebuinţă ca cultivatorulŭ să'şĭ facă sĕmĕnţă în totŭ anulŭ.

Sĕmĕnța de grâŭ se acopere cu grapa, și cu plugulŭ cândŭ s'a întârdiatŭ semĕnatulŭ.

Semĕnțele micĭ, precum suntŭ cele de trifoiŭ, de visdeiŭ și altele se îngropŭ maĭ d'asupra, iară cele marĭ maĭ adâncŭ.

Se pune sĕmĕnță maĭ puțină când se sémănă la timpŭ și maĭ multă cândŭ s'a întârdiatŭ cu semĕnatulŭ.

În pămênturile roditóre și lucrate bine se întrebuințéză sĕmĕnță maĭ puțină de câtŭ în locurile sărace și lucrate rĕŭ.

Unele plante, precum este tutunulŭ, se presădescŭ. Pentru acestŭ sfîrșitŭ se face uă resadniță în grădină, se sémănă de timpuriŭ, și când s'a mărituŭ rĕsadulŭ se scóte și se presădesce pe locŭ. Dacă este cam secetă se udă rĕsadulŭ, căcĭ altmintrelea nu se prinde.

Seceratulŭ. — Grănele de vînḍare și de măcinatŭ se seceră în pârgă, adică când începe bobulŭ să se întăréscă și când paiulŭ, de și a îngălbinitŭ, tot maĭ éste cam verḍuĭ aprópe de pămêntŭ. La câmpŭ se taie grâulŭ către sfîrșitulŭ luneĭ luĭ Iuniŭ. Cu cât mergĭ spre munte se maĭ întârḍiază.

Grâul și alte grâne care se lasă de sĕmĕnță se seceră numaĭ după ce s'aŭ coptŭ bine.

Seceratulŭ se face cu secera, cu cósa împedicată și cu mașina de seceratŭ saŭ *secerătórea*, (Fig. 7).

Secera este unélta cea maĭ vechie, lucrézŭ curatŭ și bine, însă obosesce pe lucrătorŭ.

Cu cósa împedicată se taie de patru orĭ maĭ multŭ de câtŭ cu secera; pentru aceea arŭ fi bine ca toțĭ agricultoriĭ să se deprinḍă a cosi grânele. Cosindu-le în pârgŭ n'aŭ să se témă de scuturatŭ.

Când se taie grânele cu cósa, unŭ lucrătorŭ vine în urma cosașuluĭ ca să strângă și să pue la uă parte spicele.

Se maĭ seceră grâulŭ cu mașinĭ trase de caĭ și care taie într'uă ḍi de lucru până la ḍece pogóne.

Grânele secerate se facŭ snopĭ și apoĭ clăĭ; dacă este

paiulŭ încă verdŭiŭ, se maĭ lasă pe locŭ uă dĭ saŭ douĕ și apoĭ se strînge.

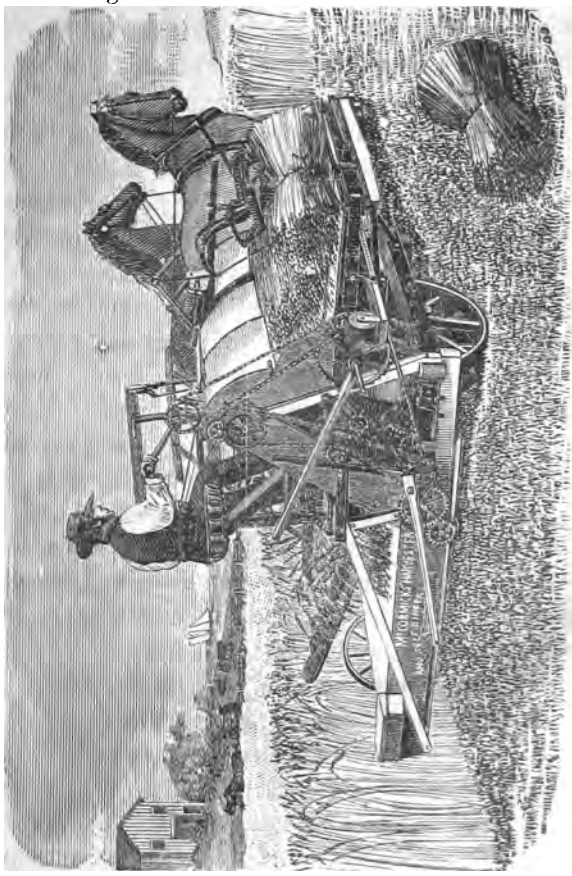

Fig. 7. — Mașina de secerat și de legată snopĭĭ

Treieratulŭ. — După ce s'a isprăvitŭ cu seceratulŭ, se treieră grânele, adică se deosebescŭ bóbele de paie. Se treieră cu caĭĭ; însă acumŭ pe moșiile cele marĭ se întrebuințéză maşinĭ de treeratŭ cu aburŭ care lucréză multŭ și curatŭ. (Fig. 8).

În unele localităţĭ se maĭ batŭ grânele și cu *mlaciulŭ*, unu felŭ de unéltă primitivă.

În alte țĕrĭ se maĭ treieră grânele cu unŭ felŭ de maşinĭ cu vêrtejŭ, după cum suntŭ morile cu caĭ.

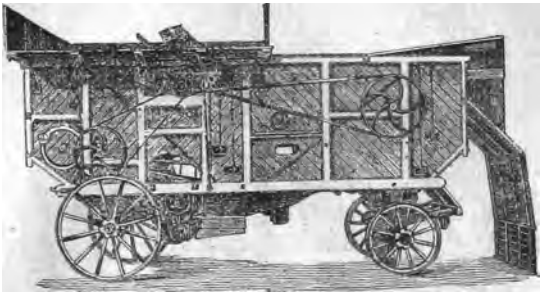

Fig. 8. — Maşină de treeratŭ (batoză).

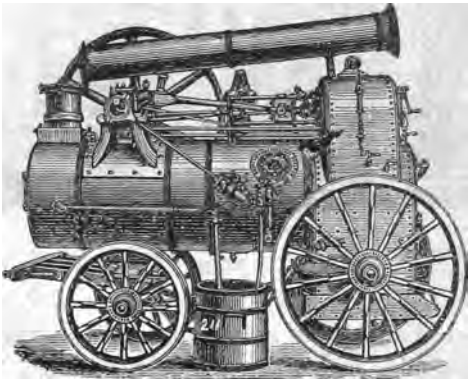

Locomobilă (vaporŭ).

Vĕnturatulŭ şi păstrarea grânelorŭ. — Grânele treierate cu caĭ, fiind amestecate cu plévă, se vĕntura cu lopata. Ca să cureţĭ grâulŭ de neghină, de secară şi alte semĕnţe, trebue să'lŭ trecĭ prin *dîrmonŭ*, unŭ felŭ de ciurŭ mare, anume făcutŭ pentru curăţitulŭ semințelorŭ. În locŭlŭ lopeţiĭ şi a ciuruluĭ se întrebuinţéză *morişca de vênturatŭ* saŭ *vênturătórea* cu care se lucréză multŭ maĭ cu sporŭ. (Fig. 9).

Grânele curățite se păstrézĕ în hambare saŭ în magazii şi pe alocurea în gropi. Grânele de grópă aŭ unŭ mirosŭ neplăcutŭ.

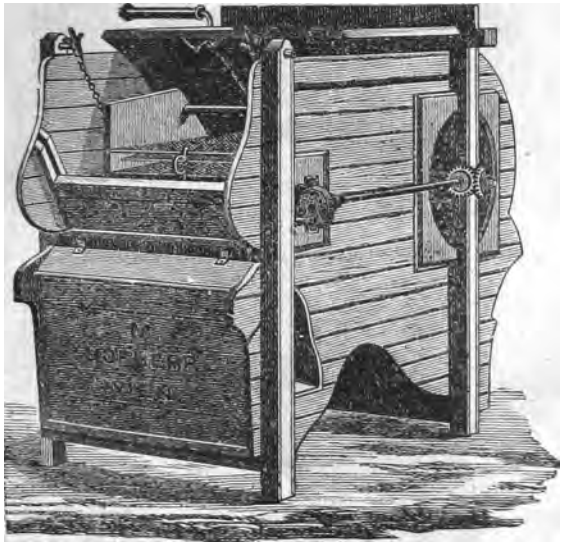

Fig. 9. — Morişca de vênturatŭ saŭ vênturătóre.

Orĭ unde s'arŭ păstra grânele, trebue date la lopată din cândŭ în cândŭ, pentru a le feri de gărgărițe.

Porumbulŭ se păstrézĕ în pătule saŭ în porumbare rădicate de la pământŭ.

PARTEA A TREIA

PLANTE AGRICOLE

CAPITOLULŬ VII

PLANTE AGRICOLE. — CEREALE : GRÂULŬ, — SECARA, — ORZULŬ, — OVĔSULŬ, — ALACULŬ, — HRIŞCA, — MEIULŬ, — PORUMBULŬ, — MĂTURILE, — LEGUMĬ : FASOLEA, — LINTEA, — MAZĂREA, — BOBULŬ.

Plante agricole. — Se numescŭ plante agricole acelea cari suntŭ cultivate de omŭ pentru trebuinţele sale şi ale animalelorŭ domestice. Unele dintr'ênsele aŭ fostŭ cunoscute de către popórele cele maĭ vechĭ; altele s'aŭ introdusŭ maĭ târdiŭ în agricultură. Omulŭ a căutatŭ şi caută fără pregetŭ să înmulţéscă numĕrulŭ plantelorŭ cultivate ; de aceea vedemŭ că nu trece anŭ fără ca agricultoriĭ şi grădinariĭ să nu scóţă la ivélă câte una saŭ maĭ multe plante, pomĭ roditorĭ, legumĭ şi altele.

Cu câtŭ se séménă şi se cultivéză maĭ multe plante, cu atâtŭ agricultorulŭ se folosesce maĭ multŭ, fiind-că dacă nu se caută una, se caută alta, dacă timpulŭ nu priesce uneea priesce alteea.

Agricultorulŭ practicŭ trebue să cultiveze numaĭ acele plante cari suntŭ potrivite cu clima şi cu pămêntulŭ localităţiĭ, şi cari suntŭ cerute de trebuinţele locale saŭ din afară.

Cereale.— Se numescŭ *cereale* saŭ *grâne* plantele ale cărora bóbe saŭ grăunţe măcinate se întrebuinţézĕ pentru a face pâine şi mămăligă, cum şi pentru a hrăni animalele domestice.

Cerealele cultivate în România suntŭ: grâulŭ, secara, or-

ḑulŭ, ovĕsulŭ, meiulŭ şi porumbulŭ. Pe alocurea se mai sĕmĕnă hrişcă şi alacŭ.

Grâulŭ.— Grâulŭ căruia i se ḑice şi *pâine* în unele părţi ale ţĕreĭ, este cea d'întâiŭ dintre tóte grânele.

Se află multe soiurĭ de grâŭ; însă în ţéra nóstră se sĕmĕnă mai cu sémă urmăórele :

Grâŭ românescŭ saŭ *grâŭ bĕtrânŭ* albŭ şi roşu; *grâŭ ghircă; grâŭ coluzŭ* saŭ *arnăutŭ; grâŭ sandomirca* şi *grâŭ de Banatŭ.*

Suntŭ *grâurĭ de tómnă*, acelea care se sĕmĕnă tómna şi *grâurĭ de primăvară*, acelea care se sĕmĕnă primăvara. Unele suntŭ cu *mustăţĭ* şi altele suntŭ *tunse.* (Fig. 10).

După tăria bobuluĭ se deosebescŭ *grâurile tarĭ saŭ sticlóse*, alŭ cărora grăunte de abia se sparge între dinţĭ şi este sticlosŭ la vedere, şi *grâurĭ fragede* alŭ cărorŭ bobŭ se sfărămă fórte uşorŭ şi la vedere este făinosŭ.

Grâuluĭ îĭ priesce în pămênturile argilo-nisipóse şi argilo-calcaróse; adică carĭ nu suntŭ nicĭ prea tarĭ, nicĭ prea ţĕrênóse. Pămênturile *marĭ* suntŭ dintre cele maĭ bune pentru acéstă cereală.

Locurile de grâŭ trebue arate bine, de douĕ orĭ celŭ puţinŭ; curăţite de buruienĭ ca pirulŭ, pălămida, neghina şi altele.

Grâulŭ de tómnă se sĕmĕnă, după obiceiulŭ ţĕreĭ, între Sânte Marĭĭ; cu tóte acestea se sĕmĕnă şi până după Sântu Demetrie şi chiar maĭ târḑiŭ când este tómna lungă. Semĕnăturile timpurĭĭ, când a ploatŭ la vreme, suntŭ cele maĭ bune, fiindŭ-că se împuternicesce grâulŭ pînă să nu dea gerulŭ.

Daca cade zăpadă multă şi grânele târḑiĭ iesŭ bune, fiindŭ-că orĭ-câtŭ ar răbda grâulŭ la gerŭ, totuşĭ zăpada îlŭ adăpostesce şi'lŭ feresce de trigŭ.

Grâulŭ de primăvară se sĕmĕnă câtŭ se póte maĭ de timpuriŭ: de aceea locurile trebuescŭ arate de cu tómnă, şi îndată ce se desprimăvăréză, se întorcŭ şi se sĕmĕnă.

Pe unŭ pogonŭ se sémĕnă de la treĭ pină la patru baniț[ĭ]

Fig. 10. — Grâŭ : 1. Spicŭ tunsŭ. 2. Spicŭ cu mustățĭ. 3. Fire de grâŭ. 4. Epiletŭ. 5. Flóre de grâŭ. 6. Axulŭ spiculuĭ

după cum este loculuĭ de bunŭ. Cândŭ se întârdiază semĕnatulŭ, se dă grâulŭ maĭ desŭ, şi se ingrópă sub brazdă.

Unŭ pogonŭ de grâŭ dă uă chilă şi jumĕtate de bóbe. În anii ceĭ buni şi în pămênturile grase şi bine lucrate dă şi douĕ chile, adică de ḑece orĭ sĕmĕnța. În anii de mijlocŭ cultivatorulŭ este mulțumitŭ când ia de şése orĭ sĕmĕnța, adică 24 baniți la pogonŭ.

Paiele, după anŭ, tragŭ de douĕ şi de treĭ orĭ, câtŭ sĕmĕnța.

Din 100 ocale de grâŭ iese 75 ocale făină; iară din 100 ocale de făină se face 130 până la 140 ocale de pâine.

Secara. — Secara este o cereală bună pentru locurile nisipóse şi cam sărace, unde grâuluĭ nu'ĭ priesce. Acéstă plantă rabdă maĭ multŭ la gerŭ de câtŭ grâulŭ şi se cultivéză în pămênturile cari suntŭ prea slabe pentru grâŭ.

Se sĕmĕnă maĭ multă secară de tómnă şi se cultivéză întocmaĭ ca şi grâulŭ. Semĕnăturile timpuriĭ sunt cele maĭ bune, fiindŭ-că secara are timpŭ să înfrățéscă.

Semĕnăturile timpuriĭ se acoperă cu grapa; iară cele târḑiĭ se facŭ sub brazdă.

Se pune pe unŭ pogonŭ de la treĭ până la 4 baniți de sĕmĕnță. După optŭ ḑile secara încolțesce; foița sa este roşcată.

Secara secerată trebue treierată fără întârḑiere, căcĭ la întâmplare să plouă, înverḑesce numaĭ de câtŭ.

Cândŭ secara este trecută cu coptulŭ, se scutură şi tómna resare ca cum arŭ fi fostŭ sĕmĕnată; țĕraniĭ o numesc *samulastră*. Uniĭ cultivatorĭ, ca să nu maĭ semene a doua óră, lasă samulastra pentru anulŭ viitorŭ; rĕŭ facŭ, căcĭ cu modulŭ acesta se săràcesce pămêntulŭ şi se umple de buruenĭ.

Secara dă la pogonŭ uă chilă pînă la uă chilă şi jumătate.

Făina de secară este maĭ ócheşă ca cea de grâŭ şi maĭ puținŭ hrănitóre; cu tóte acestea pâînea de secară este dulce la mâncare şi se usucă maĭ greŭ ca pâînea de grâŭ.

Din paiele de secară se fac legăturĭ pentru a lega sno-

pîĭ, rogojinĭ și pălăriĭ; se învelescŭ cu dênsele casele și se îmbracŭ scaunele.

În unele țĕrĭ se caută atâtŭ de multŭ paiele, în câtŭ cultivatoriĭ câștigă maĭ multŭ din vênḍarea lorŭ de câtŭ din a grăunțelorŭ.

Din făina de secară se face spirtŭ și turte dulcĭ.

Orḍulŭ. — Orḍulŭ se séměnă în pămênturile uşóre și revene, lucrate bine.

Se află *orḍŭ de primăvară* și *orḍŭ de tómnă*. Celŭ din urmă degeră când este iarna gerósă și fără zăpadă.

Orḍulŭ de tómnă se séměnă maĭ la aceeașĭ epocă ca și grâulŭ.

Între orḍurile de primăvară suntŭ unele soiurĭ cari aŭ douĕ rênḍurĭ de bóbe și altele cari aŭ șése rênḍurĭ. Se séměnă câtŭ de timpuriŭ ca să le apuce căldurile împuternicite. După locŭ și după timpŭ se aruncă pe pogonŭ patru pînă la patru baniță și jumĕtate.

În aniĭ ceĭ buniĭ orḍulŭ dă douĕ chile și maĭ bine la pogonŭ; în aniĭ de mijlocŭ uă chilă pînă la uă chilă și jumĕtate. Orḍulŭ de tómnă produce maĭ multŭ de câtŭ celŭ de primăvară.

Păĭnea de orḍŭ nu este plăcută la mâncare; este ócheșă de totŭ și acriciósă. Amestecându-se făina de orḍŭ cu cea de grâŭ saŭ de secară, se face păĭnea gustósă și hrănitóre.

Grăunțele de orḍŭ suntŭ fórte bune pentru caĭ în țĕrile călduróse. Uruială de orḍŭ se dă la totŭ felulŭ de vite.

Din orḍŭ se face bĕutura numită *bere*, fórte întrebuințată în țĕrile unde nu cresce viia.

Paiele de orḍŭ suntŭ bune pentru nutrețŭ. Se întrebuințéză maĭ cu sémă pentru a așterne sub vite.

Ovĕsulŭ. — Dintre tóte cerealele ovĕsulŭ este care se mulțumesce cu orĭ-ce felŭ de pămêntŭ. Dacă este timpulŭ ploiosŭ produce multŭ în pămênturile uşióre, precum este chișaiulŭ; în casŭ de secetă 'ĭ priesce în pămênturile marĭ cari ținŭ umeḍélă maĭ multă.

Mai adesea orĭ uă arătură este de ajunsŭ pentru pregătirea pămêntuluĭ.

Ovĕsulŭ se sémĕnă de timpuriŭ, pe dată ce s'a svîntatŭ locurile.

Într'unele ţĕrĭ se sémĕnă şi ovĕsŭ de tómnă, care se cóce maĭ curêndŭ ca celŭ de primă-vară. În ţéră la noĭ se obicĭnuesce ovĕsulŭ albŭ de primă-vară, şi pe alocurea se întrebuinţézĕ şi ovĕsulŭ negru ale căruia grăunţe suntŭ maĭ grele.

Se împrăscie la pogonŭ patru băniţĭ pînă la patru şi jumĕtate.

Se seceră ovĕsulŭ în pîrgă, pentru că dacă se cam trece se scutură fórte lesne.

Ovĕsulŭ produce douĕ chile la pogonŭ şi în anĭĭ ceĭ bunĭ se urcă şi la patru chile. Uă chilă pînă la uă chilă şi jumĕtate este producţiunea de mijlocŭ pe pogonŭ.

Ovĕsulŭ se dă ca grăunţe la caĭ, şi ca uruială berbecilorŭ puşĭ la îngrăşatŭ, mieilorŭ de prăsilă, oilorŭ.

In unele ţĕrĭ se face păîne din făină de ovĕsŭ şi unŭ soiŭ de bere.

Paiele se daŭ cailorŭ şi altorŭ animale.

Alaculŭ. — Alaculŭ, căruia i se maĭ ḑice după bulgărescе şi *caplagea*, este unŭ soiŭ de grâŭ care se sémĕnă obicĭnuitŭ în ţĕrile maĭ friguróse, muntóse şi puţinŭ roditóre. Deosebirea între elŭ şi grâŭ este că pléva care ĭ acoperă grăuntele, se desface anevoie de pe bobŭ.

Alaculŭ se sémĕnă tómna ca şi grâulŭ, şi câtŭ de târḑiŭ. Pe pogonŭ se pune şése pînă la şépte baniţĭ.

Cositŭ cândŭ este bobulŭ cu lapte şi uscatŭ, alaculŭ este unŭ nutreţŭ fórte bunŭ pentru vite.

Grăuntele de alacŭ se daŭ la vite; asemenea şi paiele.

Hrişca. — Acéstă plantă se cultivézĕ prea puţinŭ în ţéra nóstră, în câte-va locurĭ din Moldova. Se sémĕnă primăvara puindu-se uă baniţă şi jumătate, multŭ douĕ la pogonŭ.

Hrişca se seceră cândŭ i-s'a roşitŭ paiulŭ şi bóbele s'a

coptŭ maĭ tóte. Se lasă snopiĭ resfiraţĭ câte-va ḑile pe câmpŭ şi apoĭ se treieră.

Unŭ pogonŭ dă de la uă chilă pînă la douĕ chile. Din făina de hrişcă se face unŭ felŭ de turte şi de mămăligă în destulŭ de hrănitóre. Grăunţele de hrişcă suntŭ bune pentru vite şi pentru paseri. Albinele se nutrescŭ din florile acesteĭ plante.

Meiulŭ.—Meiulŭ saŭ malaiulŭ, se cultivéză maĭ cu sémă ca nutreţŭ pentru vite; cu tóte acestea suntŭ câte-va localităţĭ unde se mănâncă mămăliga de meiŭ.

Se sémĕnă meiulŭ primăvara după porumburĭ. Pe unŭ pogonŭ se aruncă pînă la uă baniţă de sĕmĕnţă pentru nutreţŭ; iară pentru sĕmĕnţă se pune maĭ revĕrsatŭ, douĕ-spre-ḑece pînă la cinci-spre-ḑece ocale.

La noĭ este obiceiŭ să se coséscă meiulŭ cândŭ îngălbenesce; arŭ fi bine să se coséscă maĭ verde pentru că nutreţulŭ este maĭ fragedŭ şi maĭ hrănitorŭ.

Meiulŭ treieratŭ dă o chilă pînă la douĕ chile de sĕmĕnţă.

Porumbulŭ. — Porumbulŭ este dintre plantele cele maĭ folositóre, atâtŭ pentru hrana omuluĭ, câtŭ şi pentru a animalelorŭ. In ţéra nóstră se sémĕnă preste totŭ loculŭ.

Acéstă plantă cresce bine în pămênturile grase, pe luncĭ şi în ţelină. Locurile sărace trebuescŭ îngrăşate cu băligarŭ.

Se cultivéză douĕ soiurĭ de porumbŭ : unulŭ cu bóbele marĭ care este maĭ târḑiŭ, şi altulŭ cu bóbele micĭ, numitŭ şi *scorumicŭ*, care este maĭ timpuriŭ.

Porumbulŭ se sémĕnă primăvara începêndŭ de la Aprilie şi pînă la Sântulŭ George. Se sémĕnă şi maĭ târḑiŭ, însă dacă se întêmplă secetă, porumbulŭ remâne micŭ şi dă puţinŭ.

Intr'uă parte a ţĕriĭ se sémĕnă porumbulŭ ca şi meiulŭ, în alta se pune în cuiburĭ la treĭ brasde una. Este maĭ bine să se semene porumbulŭ în rênduri, căcĭ se lucréză maĭ bine şi se póte răriţa. In fie-care cuibŭ se pune treĭ saŭ patru bóbe la adîncime de treĭ pînă la patru degite. Este maĭ bine să se punŭ câte douĕ bóbe şi cuiburile să fie maĭ dese. Sĕmĕnţa se pune în pămêntŭ cu unŭ ţĕruşŭ, saŭ cu sapa.

In porumbŭ este obiceiŭ pe alocurea să se pună fasole, dovleci şi cânepă de sĕmĕnţă.

Cându este porumbulŭ de uă schiopă, se sapă. După ce trece uă lună, se prăşesce din noŭ şi se cuibăresce. După aceea se smulgŭ firele de prisos lăsându-se numaĭ două. Totŭ atunci se şi copilézăporumbulŭ, adică se rupŭ puişoriĭ carĭ daŭ pe delăturĭ. Dacă timpulŭ este ploiosŭ şi buruianulŭ mare, se maĭ póte prăşi şi cuibări porumbulŭ âncă uă dată cându este aprópe de înfloritŭ.

In unele ţĕrĭ după ce a legatŭ porumbulŭ, se taie vêrfurile ca de uă palmă şi jumĕtate şi se daŭ la vite.

Porumburile semĕnate de timpuriŭ se cocŭ pe la Sânta Maria mică; altele se cocŭ maĭ târdiŭ. Ştiuleţiĭ se culegŭ saŭ cu foile pe dênşiĭ saŭ fără foĭ; se facŭ grămeḑĭ pe locŭ şi apoĭ se cară în pătulŭ saŭ porumbarŭ. La urmă se taie cocenii, se facŭ snopĭ şi se ducŭ a casă unde se facŭ glugă care se acopere cu paie.

Cându îĭ merge bine porumbuluĭ, dă două şi treĭ chile la pogonŭ.

Făina de porumbŭ saŭ mălaiulŭ hrănesce toţĭ cultivatoriĭ din ţĕră şi uă parte dintre târgoveţĭ. Mămăliga este uă mâncare plăcută şi sănătósă. Amestecându-se făina de porumb cu făina de grâŭ se face *mălaiu dospitu*, unŭ felŭ de pâine care se coce în ţestŭ. Totŭ cu mălaiŭ se face turtă cóptă în spuză.

Porumbulŭ se mâncă cându este încă cu lapte, fertŭ saŭ coptŭ.

Păsatulŭ, unŭ felŭ de făină măcinată mai mare, se întrebuinţézăîn multe părţĭ ale ţĕreĭ.

Din mălaiŭ se face şi spirtŭ.

Cu porumbŭ se îngraşă porciĭ, se hrănescŭ pasĕrile şi se dă ca grăunţe la caĭ.

Măturile.— Măturile se sĕmĕnă ca şi meiulŭ; se întrebuinţézăcosite verḑĭ saŭ uscate pentru nutreţŭ. Din vârfulŭ acesteĭ plante se facŭ măturile, iară sĕmĕnţa se dă la pasĕrĭ.

Fasolea. — Fasolea se séměnă în aprilie când nu mai este de temutu frigulu, în pămêntu uşioru şi grasu.

Suntu două feluri de fasole: *fasolea ológă* şi *fasolea de aracu*. Cea d'ântâiu este mai căutată fiindu-că scutesce pe cultivatori de chieltuiala aracilorŭ.

Fasolea se séměnă în cuiburi ca şi porumbulu, punêndu patru saŭ cinci bóbe într'unu cuibu. Se prăşesce şi se cuibăresce de două ori. La culesu se smulgu vrejii din pămêntu, se ducu acasă unde se alegu tecile şi se batu cu uă prăjină.

Lintea. — Se séměnă în primăvară pe timpulu când se séměnă şi fasolea. Sěměnţa se împrăscie cu mâna saŭ se pune în rênduri şi atunci se sapă.

Mazărea. — Se séměnă de timpuriu şi se cultivéză ca şi fasolea. Se află *mazăre ológă* şi *mazăre de aracu*; cea ológă este mai căutată.

Bobulu. — Bobulu se cultivéză ca şi fasolea. Acéstă legumă este fórte hrănitóre şi se întrebuinţéză nu numai pentru hrana omului, dară şi pentru a vitelorŭ.

CAPITOLULŬ VIII

PLANTE ULEIÓSE: RAPIŢA,—MACULU.—PLANTE TECSTILE: INULU,—CÂNEPA.—PLANTE TINCTURIALE: ROIBA, PASTELULU.—ALTE PLANTE: TUTUNULU, HAMEIULU, CICÓREA.—PLANTE MIROSITÓRE.

Plante uleióse. —Se numescu *plante uleióse* acelea din a cărora sěměnţă se scóte uleiu: astfelu suntu rapiţa şi maculu.

Rapiţa. — Acéstă plantă se cultivéză numai de vre-uă trei-dieci de ani în ţéra nóstră. Suntu două soiuri de rapiţă: de tómnă şi de primăvară.

Rapiţeî de tómnă îi priesce în pămênturile mari şi lucrate adîncu. Se séměnă pe la Sân'a Maria mare puindu-se la pogonu şése pînă la optu oca de sěměnţă. Se împrăscie ca şi meiulu.

In unele ţĕrĭ se răresce rapiţa pe tómnă şi se sapă.

Rapiţa se cóce pe la jumĕtatea luĭ luniŭ ; cocénulŭ i se îngălbenesce şi bóbele începŭ a se înegri. Se taie cu secera, şi pe uscătură ; se seceră numaĭ diminéţa şi séra fiindŭ-că peste ḑi se scutură. Rapiţa secerată se duce la arie în care îmbrăcate pe din lăuntru cu cergĭ saŭ zăblaie.

Sĕmĕnţa de rapiţă trebue ferită de udătură, fiindŭ-că ĭ dă colţulŭ fórte lesne.

De pe unŭ pogonŭ se póte lua de la uă chilă pînă la douĕ chile de sĕmĕnţă.

Din sĕmĕnţa de rapiţă se face uleiŭ bunŭ pentru luminatŭ şi alte întrebuinţărĭ. Paiele se aşternŭ sub vite saŭ se ardŭ în sobe şi cuptóre.

Maculŭ. — Maculŭ nu se cultivéză în ţéra nóstră ; însă este sciutŭ că ĭ priesce pămĕntulŭ şi clima, fiindŭ-că s'aŭ făcutŭ cercărĭ.

Pentru acéstă plantă se ară pămĕntulŭ de cu tómnă saŭ primăvara de timpurĭŭ şi se séméně pe dată ce s'a svĕntatŭ. Se séméně ca meiulŭ, puindŭ la unŭ pogonŭ uă oca de sĕmĕnţă. Sĕmĕnţa de abia se acopere fiindŭ fórte micĭ. In Maĭŭ se sapă şi se maĭ răresce lăsându între fire douĕ palme depărtare.

Sĕmĕnţa se cóce prin augustŭ ; se culegŭ căpăţînile maculuĭ şi a casă se desfacŭ pentru a scóte sĕmĕnţa. Unŭ pogonŭ produce de la uă chilă pînă la uă chilă şi jumĕtate.

Din sĕmĕnţa de macŭ se scóte uleiŭ fórte bunŭ pentru mâncare.

Plante textile.—Plantele textile suntŭ acelea din ale cărora paiŭ se scóte fire, precum suntŭ inulŭ şi cânepa.

Inulŭ. — Inulŭ este dintre plantele cele maĭ folositóre. La noĭ se séméně numaĭ inŭ de primăvară ; în alte ţĕrĭ se séméně şi inŭ de tómnă.

Fie de primăvară orĭ de tómnă, inulŭ trebuie seméně tŭ în locŭ grasŭ şi lucratŭ totŭ atâtŭ de bine ca şi pămĕntulŭ de grădină. Se séméně în luna luĭ Martie şi se acoperă cu

grapa. La unŭ pogonŭ se pune 60—80 ocale de sĕmĕnță. Cine voesce să aîbă firŭ bunŭ și subțire sémĕnă multŭ mai desŭ.

La noĭ se smulge inulŭ cândŭ s'a coptŭ sĕmĕnța ; se face mănunchiurĭ cari se punŭ în picióre resfirate lăsându-se mai multe ḑile pe locŭ. După aceea se bate inulŭ pentru a scóte sĕmĕnța și paiele se punŭ să se topéscă.

Cânepa. — Cânepa se sémĕnă pe la începutulŭ luĭ maiŭ, în pămêntŭ bine lucratŭ, adêncŭ, grasŭ și révĕnŭ, în locŭlŭ celŭ maĭ bunŭ ce se póte. Pe unŭ pogonŭ se pune 80 ocale de sĕmĕnță. Cănepiștea trebuie păḑită pînă ce răsare cânepa căcĭ turturelele, porumbiĭ sĕlbaticĭ și alte păsĕrĭ mănâncă sĕmĕnța.

Cândŭ este secetă, cânepa rămâne mică ; de aceea în alte ţĕrĭ se udă cânepiștile.

Cânepa se smulge în douĕ rênduri : *cânepa de vară* în iulie, iară cea de tómnă adică aceea care face sĕmĕnță, după Sânta Marie (Fig. 11). După culesŭ se resfiră mănunchiurile și se lasă pe câmpŭ, saŭ se intindŭ a casă pe lângă gardŭ, maĭ multe ḑile, pînă ce se usucă și apoĭ se bate cânepa de sĕmĕnță.

Pe alocurea cânepa de sĕmĕnță se sémĕnă prin porumbŭ și maĭ alesŭ pe marginea porumbiscilorŭ ; se sapă, se cuibăresce de-uă-dată cu porumbulŭ și se smulge cândŭ este cóptă.

Sĕmĕnța de cânepă se întinde la sóre cu foĭ cu totŭ, și după ce se usucă, se ciuruiesce și apoĭ se pune în podŭ, unde se întinde ca să nu se încingă. La uă lună se póte pune în sacŭ.

Cânepa și inulŭ se *topescă*, adică se lasă în apă stătătóre saŭ curgĕtóre optŭ saŭ ḑece ḑile pînă când aliorulŭ se deslipesce cu înlesnire de paiŭ. După aceea se scotŭ mănunchiurile, se clătesce în apă limpede, se deslégă și se întinde pe iarbă ca să se usuce.

Cânepa uscată, după ce i se taie cotórele, se dă la meliță

spre a deosebi pàsdăriile de fire, apoĭ se dărăcesce, se perie și se face suluri. Peste iarnă maĭ cu semă se torce cànepa, și se face jurebiĭ, care se întrebuințéză pentru a țese pînză.

Fig. 11. 1. Cànepă femelă saŭ de tómnă ; 2. Cànepă masculă saŭ de vară.

Atàtŭ sĕmĕnța de inŭ càtŭ și cea de cànepă suntŭ uleióse.

De pe unŭ pogonŭ póte să se scóță de la 150 pînă la 350 ocale și mai multŭ de cânepă periată.

Plante tincturiale și alte plante. — Se numescŭ *plante tincturiale* acelea cari se întrebuințéză pentru a văpsi; astŭfelŭ suntŭ roiba, pastelulŭ, șiofranulŭ ș. c. l.

Roiba. — Acéstă plantă se cultivă numaĭ în pămênturĭ adîncĭ, grase și lucrate bine. După ce se séměnă saŭ se sădesce, stă în pămêntŭ douĭ pînă la treĭ anĭ, și apoĭ se scotŭ rădăcinile, se usucă și se desfacŭ la văpsitorĭ.

Din rădăcinile roibeĭ se face o văpsea roșie.

Pastelulŭ. — Din foile de pastelŭ se face o vàpsea albastră. Se séměnă tómna în pămêntŭ grasŭ și lucratŭ bine. Foile se culegŭ cândŭ aŭ crescutŭ pe deplinŭ; se ducŭ acasă unde se pistosescŭ într'uă morișcă pînă se facŭ cocă.

Acéstă cocă se lasă să se dospéscă, se pune în tipare micĭ în formă lunguiață și în urmă se vinde.

Tutunulŭ. — Uădinióra cultiva tutunŭ orĭ cine voia: acum trebuie să dobîndéscă voie de la administrațiune.

In primăvară se face uă răsadniță în grădină și cândŭ rĕsadulŭ a făcutŭ douĕ foĭ și a crescutŭ de treĭ degite și maĭ multŭ, se presădesce în locŭ grasŭ și lucratŭ bine. Rĕsadulŭ se pune în rînduri, depărtate unele de altele prețŭ de treĭ brasde. Se sapă și se cuibăresce firele de tutunŭ în douĕ și treĭ rênduri.

Foile de tutunŭ se culegŭ pînă ce nu îngălbinsecŭ, se înșiră pe ață și se atârnă unde-va la umbră ca să se usce. După aceea foile se facŭ păpușĭ. Cu zéma de tutunŭ dișŭ *leșescŭ* se spală oile rêióse.

Hameiulŭ.— Acéstă plantă cresce sălbatică prin crîngurĭ și hățișurĭ unde se urcă pe copacĭ. Hameiulŭ cultivatŭ cere îngrijire multă și se lucréză maĭ ca și viia. Flórea sa se întrebuințéză în fabricarea bĕutureĭ numită *bere.*

Uă-dată săditŭ hameiulŭ ține douĕ-decĭ de anĭ și maĭ multŭ, dacă este bine îngrijitŭ.

Cicórea. — Cicórea cultivată este unŭ soiŭ de cicóre

sĕlbatică care face uă rădăcină grósă ca morcovulŭ saŭ ca păstârnaculŭ. Se cultivéză ca morcovii, rădăcinele se scotŭ tómna, şi se vêndŭ la fabricanţi cari le usucă şi le macină. Cicórea pisată se amestecă cu caféua.

Plante mirositóre.— Între *plantele mirositóre* saŭ *aromatice*, cele maĭ căutate suntŭ *anisonulŭ* saŭ *anosulŭ*, *coriandrulŭ* saŭ *colendrulŭ*, şi *chimenulŭ*. Câte trele se séměnă ca mărarulŭ şi cândŭ li s'a coptŭ sĕmĕnţa se taie saŭ se smulge, se batŭ şi la urmă se ciuruescŭ saŭ se vêntură sĕmĕnţa.

Anisonulŭ şi coriandrulŭ se întrebuinţéză pentru a da rachiuluĭ unŭ mirosŭ plăcutŭ; iară chimenulŭ se pune în diferite mâncărĭ ca şi cimbrulŭ.

CAPITOLULŬ IX.

FÉNEŢELE. — FÊNEŢE SEMĔNATE ŞI NUTREŢURĬ VERDĬ. VISDEIULŬ,— TRIFOIULŬ,— SPARCETA,— MĂZĂRICHEA,— PORUMBULŬ,— MOHORULŬ.— FĔNEŢE NATURALE.— ISLAZURĬ SAŬ IMAŞURĬ.

Fênețe semĕnate.— Se numescŭ *fénețe semĕnate* saŭ *artificiale*, locurĭ semĕnate cu uă plantă care, făcêndu-se fênŭ, se întrebuinţéză pentru hrana vitelorŭ.

Uă fênéţă semĕnată ţine numaĭ câţi-va anĭ, şi cândŭ începe a se rări se sparge şi se séměnă altă plantă.

Plantele cele maĭ întrebuinţate pentru acestŭ sfîrşitŭ suntŭ visdeiulŭ, trifoiulŭ, sparceta (capulŭ cocoşiuluĭ), măzĕrichea şi altele.

Fêneţele semĕnate suntŭ de mare folosŭ, maĭ cu sémă pe acolo unde nu se află liveḑĭ firescĭ. Peste vară daŭ maldărŭ şi pentru iarnă fênŭ fórte hrănitorŭ- Afară de acésta unele dintre plante, precumŭ suntŭ visdeiulŭ, trifoiulŭ şi sparceta, avêndŭ rădăcinĭ lungĭ si gróse, cândŭ se sparge livedea îngraşă pămêntulŭ. Astŭ-felŭ unŭ locŭ în care a

crescută trifoiŭ, după treĭ anĭ cândŭ se sparge, este maĭ grasŭ de câtŭ cândŭ s'a semĕnatŭ trifoiulŭ într'ênsulŭ.

Visdeiulŭ saŭ *ghisdeiulŭ*. — Dintre tóte plantele de nutreţŭ visdeiulŭ este celŭ maĭ bunŭ şi căruia 'ĭ merge maĭ bine în pămênţulŭ adâncŭ şi prin care apa strĕbate maĭ cu înlesnire, precumŭ suntŭ pămênturile în ţéra nóstră.

Locŭlŭ hotărîtŭ pentru visdeiŭ trebue lucratŭ bine, aratŭ câtŭ de adêncŭ câţĭ-va anĭ de-a rêndulŭ şi îngrăşatŭ, dacă este slabŭ. După acésta se sémĕnă cu ordŭ saŭ cu ovĕsŭ în primă-vară, se grăpézĕ, apoĭ se sémĕnă 8 pînă la 10 oca de sĕmĕnţă de visdeiŭ pe d'asupra, acoperindu-se fórte puţinŭ cu uă grapă de mărăcinĭ uşióră.

După ce se seceră ordulŭ saŭ ovĕsulŭ, visdeiulŭ cresce şi numaĭ în alŭ doilea anŭ începe să se coséscă. Visdeiulŭ ajunge în putere cândŭ este de treĭ anĭ.

Cândŭ este anulŭ priincĭosŭ visdeiulŭ se cosesce de treĭ şi chiarŭ de patru orĭ. Se întêmplă ca să se prăséscă printre visdeiŭ uă buriană fórte vătămătóre numită *tortelŭ*. Pe dată ce se arată, se sapă locŭlŭ şi se arde buriana cu visdeiulŭ pe care s'a înfăşuratŭ.

Visdeiulŭ ţine de la 8 pînă la 10 anĭ, cândŭ a fostŭ semĕnatŭ în pămêntŭ bunŭ şi bine lucratŭ.

Fĕnulŭ de visdeiŭ este hrănitorŭ. Maldărulŭ umflă vitele ; de aceea nicĭ trebue să li se dea.

Trifoiulŭ. — Trifoiulŭ de livede este totŭ atâtŭ de hrănitorŭ ca şi visdeiulŭ, însĕ ţine numaĭ douĭ anĭ. Se sémĕnă ca şi visdeiulŭ în grânele de primă-vară, puindu-se de la 5 pînă la 8 oca la pogonŭ. Pămênturile marĭ argilo-calcaróse şi revene, luncile grase, suntŭ locurile cele maĭ priincĭóse pentru acéstă plantă.

Dacă se întâmplă să ploué, după semĕnatŭ, nu se maĭ acopere sĕmĕnţa, fiindŭ-că plóia o îngrópă de ajunsŭ.

Trifoiulŭ se cosesce în anulŭ alŭ douilea cândŭ a înfloritŭ, şi dacă este timpulŭ priincĭosŭ otăvesce bine. După ce se cosesce şi otava, se sparge trifoiscea şi se sémĕnă grâŭ.

Trifoiulŭ verde umflă vitele şi mai rĕŭ ca visdeiulŭ; de aceea nu se dă nicĭ uă dată ca maldărŭ.

Trifoiulŭ albŭ care cresce prin locurile umede, pe ţĕrmuriĭ apelorŭ, este fórte bunŭ pentru păsciunarea vitelorŭ şi se sĕmĕnă pentru acestŭ sfîrşitŭ în locurile nisipóse, grase şi revene.

Capulŭ cocoşuluĭ, căruia i se dice şi *sparcetă*, este uă plantă de nutreţŭ minunată pentru locurile camŭ sărace, văróse şi nisipóse; rabdă la secetă şi dă unŭ fênŭ fórte hrănitorŭ.

Se sĕmĕnă primă-vara ca şi visdeiulŭ în ordŭ saŭ ovĕsŭ, puindu-se la pogonŭ 4 pînă la 6 baniţĭ de sĕmĕnţă. Sĕmĕnţa fiindŭ mare se îngrópă adîndŭ ca şi ordulŭ.

Capulŭ cocoşuluĭ se cosesce uădată cândŭ ĭ dă flórea, şi otăvesce maĭ în totŭ anulŭ. Ţine de la 4 pînă la 7 anĭ pe acelaşĭ locŭ, şi cândŭ începe a se rări, se sparge şi se sĕmĕnă după dênsulŭ grâŭ.

Rădăcinile sparceteĭ îngraşă pămêntulŭ ca şi cele de trifoiŭ şi de visdeiŭ.

Povăţuimŭ pe agricultorĭ să prăséscă acéstă plantă fiindŭ dintre cele maĭ folositóre pentru agricultura nóstră.

Măzĕrichea. — Acesteĭ plante i se maĭ dice şi *borceagŭ*. Suntŭ douĕ feluriĭ de măzĕriche: *de tómnă* şi *de primăvară*. Se sĕmĕnă în locurĭ ţĕrênóse, maĭ multŭ nisipóse de cătŭ argilose, în Marte şi Aprile, cătŭ maĭ de timpuriŭ. Pe unŭ pogonŭ se pune douĕ baniţĭ de sĕmĕnţă, amestecată cu 15 oca de ovĕsŭ, pe care se urcă măzĕrichea ca pe aracŭ.

Măzĕrichea se dă ca maldărŭ la vite cândŭ începe să înflorésca, şi se cosesce pentru fênŭ după ce a tăcutŭ teci. Pentru sĕmĕnţă se lasă măzĕrichea pînă maĭ tóte tecile s'aŭ coptŭ, se cosesce şi apoĭ se treieră saŭ se bate cu mlaciulŭ orĭ cu uă prăjină.

După ce s'a cositŭ măzĕrichea, se face loculŭ ogorŭ pentru grâŭ.

Măzĕrichea este unŭ nutreţŭ din cele maĭ hrănitóre:

cresce bine peste totŭ loculŭ şi grâulŭ vine bine după dênsa. Arŭ trebui cultivată în tótă ţéra.

Afară de plantele despre care s'a vorbitŭ, se maĭ sémĕnă şi altele, precumŭ suntŭ: porumbulŭ, mohorulŭ, meiulŭ şi măturile.

Porumbulŭ este unŭ nutreţŭ plăcutŭ şi hrănitorŭ. Se sémĕnă în Aprilie, singurŭ saŭ amestecatŭ cu meiŭ şi cu măturĭ. Pe unŭ pogonŭ se aruncă treĭ saŭ patru baniţĭ de sĕmĕnţă. Cândŭ începe să 'ĭ dea moţulŭ se cosesce şi se dă vitelorŭ ca maldărŭ, saŭ se usucă pentru iarnă. Dacă se întârdiază cu cositulŭ se întăresce şi nu maĭ este atâtŭ de hrănitorŭ ca atunci când este fragedŭ.

Nicĭ uă plantă nu dă atâtŭ câtŭ porumbulŭ; de aceea acum se caută în tóte ţĕrile şi se séménă pentru nutreţŭ.

Mohorulŭ, căruia 'ĭ maĭ ḑice şi *paringŭ*, precum şi *meiulŭ*, se séménă primă-vara pentru nutreţŭ. Amêndouĕ aceste plante se cosescŭ după ce le dă spiculŭ şi se usucă pentru iarnă. Se cosescŭ şi pentru maldărŭ când este lipsă de iarbă saŭ când vitele nu potŭ umbla la păsciune, precum suntŭ boiĭ de muncă.

Pe alocurea se séménă şi măturĭ pentru nutreţŭ.

Fêneţele naturale. — Se numescŭ *fêneţe* saŭ liveḑĭ, locurile pe care a crescutŭ iarba de la sine şi care se cosesce pentru a face fênŭ. Într'uă fêneţe se află totŭ felulŭ de plante, şi maĭ cu sêmă leguminóse şi graminee.

După locŭ suntŭ *liveḑĭ de déluriĭ*, a cărorŭ iarbă cresce maĭ mică, însă face fênulŭ celŭ maĭ bunŭ; *liveḑĭ de luncă*, care se află pe marginea apelorŭ câtŭ ţine şesulŭ, pe fundulŭ văĭlorŭ; *liveḑĭ de câmpŭ* acele care crescŭ pe câmpiĭ şi *liveḑĭ smârcóse* care se află în locurile umede şi în care cresce rogozulŭ, ţiperigulŭ şi alte plante de felulŭ acesta.

Orĭ-cumŭ arŭ fi livedea trebue îngrijită; se grăpézĕ cu grapa cu dinţiĭ de ferŭ primă-vara pentru a rupe muschiulŭ care cresce pe d'asupra şi năbuşesce plantele: se întindŭ

muşuróiele de cărtiță cu sapa saŭ cu lopata, primă-vara şi tómna.

Dacă nu este pămêntulŭ grasŭ din firea luĭ, se îngraşă livedea la câte patru şi cinci anĭ, puindŭ băligarŭ putredŭ pe d'asupra tómna.

Cositulŭ. — Livedile se cosescŭ cândŭ suntŭ înflorite; întârdiindŭ se trece fênulŭ şi printr'acésta perde jumĕtate din cualităţile sale. Se cosesce iarba câtŭ maĭ aprópe de pământŭ. După ce se usucă pológele pe d'asupra, se întorcŭ şi la urmă se facŭ purcóie; din *purcóie* se facŭ *căpiţĭ*. Căpiţile se lasă pe locŭ câtŭ-va timpŭ şi apoĭ se cară la *fênărie* unde se facŭ *clăĭ*. Pe alocurea se lasă clăile pe locŭ şi peste iarnă.

La câmpŭ când timpulŭ este frumosŭ la cositŭ, fênulŭ se usucă şi se face căpiţĭ în câte-va ḑile. Spre munte unde plouă maĭ desŭ şi clima este maĭ umedă, ómeniĭ suntŭ adesea nevoiţĭ să întindă fênulŭ pe case, pe şure saŭ pe glugĭ de prăjinĭ.

Cândŭ este anulŭ ploiosŭ livedile *otăvescŭ*, adică maĭ cresce unŭ rêndŭ de iarbă, care se cosesce pe tómnă pînă ce nu se strică timpulŭ. Otava este bună pentru vitele tinere.

Din una sută părţĭ de maldărŭ rĕmâne după ce se usucă numaĭ 25 pînă la 28 de părţĭ.

Fênulŭ cositŭ la vreme este verde, mătăsosŭ şi mirósă frumosŭ; iară fênulŭ trecutŭ este albiciosŭ, aspru şi n'are nicĭ unŭ mirosŭ.

Islazurĭ şi *locurĭ de păsciune.* — Islazurile saŭ *imaşele* suntŭ locurĭ arate care se lasă pentru păsciunarea vitelorŭ. Obicĭnuitŭ după ce se ară locŭlŭ câţĭ-va anĭ de-a rêndulŭ începe apoĭ a se *mânca*, adică a sărăci, se lasă nelucratŭ pînă se îndreptéză. Arŭ fi bine ca în locŭ să se lase miriştiile şi să se aştepte pînă ce se inerbéză, în celŭ din urmă anŭ când este să se lase locŭlŭ pentru păscutŭ, să se pună

ovĕsŭ pe dĕnsulŭ şi în acelŭ ovĕsŭ să se semene sĕmĕnţă de fĕnŭ.

Afară de imaşurĭ suntŭ locurĭ care se lasŭ anume numaĭ pentru păscutŭ, precumŭ şi locurile sărace care nefiindŭ bune de aratŭ, se lasă pentru iarbă.

Pe vĕrfurile munţilorŭ suntŭ păsciunĭ hrănitóre unde pascŭ vitele şi maĭ cu sémă oile, din luna luĭ Maiŭ pînă la Sânta Maria mare, şi apoĭ se cobóră la câmpŭ, fiindŭ-că se' rĕcesce timpulŭ.

CAPITOLULŬ X

PLANTE RĂDĂCINÓSE : SFECLA, — CARTOFULŬ, — NAPULŬ PORCESCŬ, — MORCOVULŬ,—PĂSTÂRNACULŬ. — ALTE PLANTE.

Plantĕ rădăcinóse.—Plante rădăcinóse suntŭ acelea care se cultivézĕ pentru hrana vitelorŭ maĭ cu sémă ; astŭ-felŭ suntŭ sfecla, morcovulŭ, cartofulŭ, napulŭ porcescŭ, ş. alt.

Nicĭ fĕneţele semĕnate, nicĭ livedile nu producŭ atâtŭ nutreţŭ pentru vite câtŭ producŭ plantele rădăcinóse. De aceea în alte ţĕrĭ fie-care cultivatorŭ pune uă bucată de pământŭ cu cartofĭ, orĭ sfecle saŭ morcovĭ pentru a'şĭ nutri vitele peste iarnă.

Sfecla. — Afară de sfeclele cultivate în grădinĭ pentru hrana omuluĭ, se află sfecle multŭ maĭ marĭ care se sémănă la câmpŭ pentru nutreţŭ.

Sfecla cresce cu putere în pământulŭ lucratŭ bine, aratŭ câtŭ maĭ adâncŭ şi grasŭ. Primă-vara după ce s'a aratŭ loculŭ şi s'a grăpatŭ se sémănă sfecla în rĕndurĭ, câmŭ la treĭ brazde depărtate rĕndŭ de rĕndŭ. Rĕndurile se tragŭ drepte cu uă greblă de lemnŭ cu dinţĭ marĭ. Sĕmĕnţa se pune la adĕncime de douĕ degete, iarŭ pe rĕndurĭ se pune sĕmĕnţă de sĕmĕnţă departe de uă schiópă. Se pune maĭ adesea câte douĕ semĕnţe la unŭ locŭ.

După ce rĕsarŭ, se sapă sfeclele ca să nu le înăbuşéscă

buruienele. Maĭ târḑiŭ cândŭ a crescutŭ iarașĭ buruieni, se sapă a doua óră și atuncĭ se și rărescŭ sfeclele, adică că se lasă numaĭ unŭ firŭ acolo unde suntŭ douĕ. La întâmplare să fie unŭ anŭ ploiosŭ se maĭ sapă sfeclele și a treia óră.

Se maĭ póte semĕna sfeclele cu ţĕrușulŭ ca porumbulŭ. Pe alocurea se presădescŭ sfeclele.

Sfeclele se scotŭ din pămêntŭ tómna când este timpulŭ frumosŭ, și se ferescŭ de a fi lovite, căcĭ se srică peste iarnă.

Sfeclele se păstréză iarna în bordeie bine acoperite, saŭ se punŭ în șanțurĭ, se acoperŭ cu paie și apoĭ pe d'asupra se pune pămêntŭ.

Unŭ pogonŭ de sfecle dă 20 de miĭ ocale de rădăcinĭ și maĭ multŭ.

Suntŭ și sfecle din care se face zahărulŭ; acestea suntŭ maĭ micĭ, maĭ îndesate și maĭ dulcĭ. Și acestea se cultivéză întocmaĭ ca sfeclele de vite, cu deosebire că se punŭ maĭ dese.

Sfeclele tocate și amestecate cu plévă saŭ cu paie tocate se daŭ peste iarnă la vite, maĭ cu sémă la vacile de lapte și la vitele puse la îngrășatŭ.

Morcovulŭ. — Pentru hrana vitelorŭ se cultivéză unŭ soiŭ de morcovŭ albŭ guleratŭ cu verde, care cresce multŭ maĭ mare de câtŭ morcovulŭ de grădină. Se sémĕnă în primă-vară de timpuriŭ douĕ pînă la treĭ oca de sĕmĕnță pe pogonŭ și se acoperă ușorŭ cu grapa. Pe alocurea se pune morcoviĭ în rêndurĭ, la depărtare de treĭ brazde unŭ rêndŭ de altulŭ.

Morcoviĭ se sapă și se rărescŭ ca și sfeclele; se scotŭ din pămêntŭ la aceeașĭ epocă. Unŭ pogonŭ dă de la 10 pînă la 16 miĭ de oca de rădăcinĭ, care se păstréză ca și sfeclele.

Tóte vitele domestice, chiarŭ și caiĭ, mănâncă cu plăcere morcoviĭ tocațĭ. Vacile nutrite cu acéstă rădăcină daŭ lapte multŭ și care cam miróse a morcovŭ.

Păstârnaculă, se cultivéză ca și morcovulŭ și se întrebuințéză pentru hrana vitelorŭ.

Cartofulŭ. — Cartofulŭ căruia i se mai dice și *picioică*, este o plantă din cele mai folositóre; se întrebuințéză pentru hrana omuluĭ și a animalelorŭ domestice. Se află uă mulțime de soiurĭ de cartofĭ; fie-care să alégă pe cea maĭ cunoscută în partea loculuĭ unde trăiesee.

Cartofuluĭ îĭ priesce în pământŭ țerănosŭ, nisiposŭ și grasŭ. Locŭlŭ trebue aratŭ de cu tómnă ca să degere: primă-vara în luna luĭ Marte se întórce și apoĭ se sădescŭ cartofiĭ. Obicĭnuitŭ cartofiĭ se punŭ în cuĭburĭ cu sapa, sădindu-se la treĭ brasde unŭ rêndŭ de cuĭburĭ. După ce rĕsarŭ se prășescŭ. Maĭ târdiŭ iară se sapă și se cuĭbărescŭ, făcêndu-se moșuroiulŭ câtŭ de mare împrejurulŭ cuĭbuluĭ.

Tómna, către sfirșitulŭ luĭ septembre, se scotŭ cartofiĭ cu sapa saŭ cu casmaua; se lasă pe locŭ pînă când se maĭ svêntéză și apoĭ se cară acasă puindu-se în bordeiŭ.

Unŭ pogonŭ dă de la 4000 pînă la 6000 oca de cartofĭ.

Cartofiĭ se mănâncă fierțĭ și coptĭ în spuză. Se face și pâĭne amestecându-se cartofiĭ cu făină de grâŭ. Pentru vite se ferbŭ cartofiĭ și se sdrobescŭ. Suntŭ fórte bunĭ pentru porcĭ și pentru îngrășarea vitelorŭ,

Din cartofĭ se scóte unŭ felŭ de făină care se chiamă *feculă*; se face și spirt; iară borhotulŭ care rĕmâne se dă vitelorŭ puse la îngrășatŭ.

Arŭ trebui ca să nu lipséscă cartofiĭ din grădina saŭ din câmpulŭ orĭ-căruĭ cultivatorŭ.

Napulŭ porcescŭ.— Napulŭ porcescŭ căruia i se maĭ dice pe alocurea și *morcovŭ porcescŭ*, face tubercule ca și cartofulŭ; se cultivéză ca și dênsulŭ și cresce în locurile nisipóse și maĭ sărace.

Napiĭ se potŭ lăsa peste iarnă în pămêntŭ, și se scotŭ primă-vara pentru a se da la vacĭ, la rîmătorĭ și la oĭ.

Din napiĭ porescĭ se face și spirtŭ. Coceniĭ se ardŭ în sobă saŭ în cuptorŭ.

Alte plante.— Totŭ pentru hrana vitelorŭ se mai cultivéză in alte ţĕrĭ napulŭ, gulia, varza şi alte plante. Nu mai vorbimŭ despre dênsele de óre-ce pînă astă-dĭ agricultorii noştri nu cultivéză nicĭ-uă plantă rădăcinósă. Când s'arŭ introduce cultura cartofilorŭ şi a sfecleĭ s'arŭ face un bine nespusŭ agriculturei nóstre; ómenĭ şi vite arŭ trăi mai bine.

Sĕmĕnţa de sfecle şi de morcovĭ. — Ca să facĭ sĕmĕnţă, sădescĭ primă-vara in grădină câte-va sfecle şi câţĭ-va morcovĭ, după trebuinţă; ĭĭ sapĭ şi când a crescutŭ le puĭ câte unŭ arăcelŭ pentru ca să nu cadă lugeriĭ pe pămêntŭ. Când vedĭ că s'a coptŭ sĕmĕnţa, taie vrejiĭ, şi frécă'ĭ in mână ca să deosibescĭ sĕmĕnţa.

Ca să aibĭ cartofĭ de sĕmĕnţă, pune la uă parte câte-va băniţĭ, alegêndŭ cartofiĭ cei micĭ.

CAPITOLULŬ XI.

POMII RODITORI

SCÓLA DE POMĬ. — ALTOIREA : ALTOIREA ÎN DESPICĂTURĬ, — ALTOIREA ÎN CUNUNĂ, — ALTOIREA IN OCHIU. — BUTĂŞITULŬ. — SĂDIREA POMILORŬ.

Arboricultura, saŭ cultura pomilorŭ, este acea parte a agriculturei care ne invaţă cum se înmulţescŭ şi se îngrijescŭ pomiĭ rodĭtorĭ şi alţĭ copacĭ.

Cultura pomilorŭ este fórte folositóre, fiindŭ-că pómele nu numaĭ că nutrescŭ, dară unele dintre dênsele suntŭ întrebuinţate pentru fabricaţiunĭ diferite; astŭ-felŭ din prune se scóte rachiŭ; din nucĭ se face uleiŭ, din mere şi din pere se face unŭ felŭ de vinŭ.

Şcóla de pomĭ saŭ pepiniera.— Şcóla de pomĭ este locŭlŭ unde se sémenă, se sădescŭ şi se crescŭ pomiĭ rodĭtorĭ pînă când suntŭ buni de săditŭ pe locŭ.

Pepiniera se face într'unŭ pămêntŭ bunŭ şi adîncŭ, însă

nu prea grasu. Locul se îngrădesce sau se închide cu unu șanțu ; după aceea se sapă adîncu cu casmaoa la două palme; se îngrașă cu bălegaru și la urmă se împarte în tarlale prin răzóre sau drumulețe.

Apa este neapăratu trebuincióșă pentru o școlă de pomi.

După ce se grebléză bine pămêntulu se séměnă sěměnța de meri, de peri și alți pomi în rênduri, tómna sau primăvara. Se plivesce și se sapă puținu cându este trebuință. După doui ani se scotu tómna și se sădescu în rînduri depărtați unulu de altulu de 50 pînă la 60 centimetri. Cand se sădescu se scurtéză rădăcina cea lungă pentru ca să dea la urmă mai multe rădăcini în laturi.

Pueții resădiți se taie lăsêndu-se numai doui ochi ca să dea unu lastaru mai vêrtosu.

La trei ani se altoiescu pueții crescuți în scólă.

Se mai potu îmulți pomi roditori sădindu-se meri și peri sělbatici în scólă și altoindu-se după unulu sau doui ani. Pomii altoiți pe sělbaticu suntu mai vêrtoși, trăiescu mai multu și cresc mai înalți de câtu ceĭ-l-alți.

De câtu să facă uă scólă de pomi, care cere multă îngrijire, cultivatorulu care are trebuință de câți-va pomi, mai bine face să'i cumpere sau să'i sădéscă pe locu sělbatici și să'i altoiască.

Scólele de pomi suntu trebuincióse pentru aceĭ cari aŭ livedi mari de pomi.

Ceĭ mai mulți dintre cultivatori sădescu pomii roditori în grădina de verdețuri din spatele caseĭ, puindu'i pe lângă gardu și pe marginea drumurilorŭ care despartu grădina în tarlale.

Pomii se punu depărtați unulu de altulu pînă la optu pași pentru ca să nu ție umbră legumilorŭ.

Altoirea. — Altoirea pomilorŭ este mijloculu celu ma sigur pentru a dobândi póme bune de la unu pomu sělbaticu. Prin altoire se ia uă rămurică sau unu ochiu de la unu pomu care face póme plăcute și se fixéză pe unu altu

pomŭ vêrtosŭ pe care cresce ca cum arŭ fi fostŭ o ramură dintr'ènsul şi produce póme asemenea ca acele ale pomuluĭ din care s'a luatŭ *altoiulŭ* adică rămurica saŭ ochiulŭ.

Altoiulŭ se prinde numaĭ atuncĭ când cója sa se lipesce bine de cója pomuluĭ care se altoiesce.

Nu se póte întrebuința unŭ altoiŭ pe orĭ-care copaciŭ, ci numaĭ pe aceia carĭ suntŭ din acelaşŭ némŭ saŭ din némurĭ apropiate. Astŭ-felŭ nu se póte altoi mĕrulŭ în cireşŭ şi chiar în pĕrŭ.

Se potŭ altoi pomiĭ în diferite chipurĭ; însă maĭ obicĭnuitŭ se face *altoirea în despicătură*, *altoirea în formă de cunună* şi *altoirea cu ochiŭ*.

Altoirea în despicătură este întrebuințată la noĭ orĭ pe unde se crescŭ pomĭ roditorĭ. Acestŭ felŭ de altoire se face după cum urmézĕ : se ia o rămurică de unŭ anŭ saŭ de doŭĭ de pe unŭ pomŭ pe care voimŭ să'lŭ prăsimŭ. Se taie vêrfulŭ lăsându-se numaĭ treĭ ochĭ. După aceea când este să se facă altoirea se taie cu ferestrĕulŭ pomulŭ saŭ craca pe care voimŭ să o altoimŭ şi se neteḑesce cu cuțitulŭ tăietura ferĕstrăuluĭ. După aceea se face cu cuțitulŭ uă despicătură în partea în care voesce cine-va să pună altoiulŭ; în acéstă despicătură se pune uă penişóră ca să stea deschisă. Se ia apoĭ altoiulŭ care se tăiase maĭ dinainte la partea cea maĭ grósă în formă de cuțitŭ, adică lăsându-se uă muche, se bagă în despicătură şi se potrivesce astŭfelŭ ca cója altoiuluĭ să fie lipită pe din afară cu a pomuluĭ ; după aceea se scóte penişóra şi altoiulŭ rĕmâne strînsŭ în despicătură. (Fig. 12).

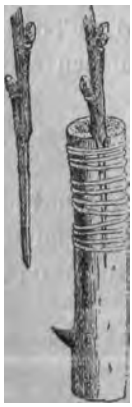

Fig. 12— Altoirea în despicătură.

Tăietura pomuluĭ se unge cu unŭ felŭ de cĕră de altoitŭ saŭ cu pămêntŭ lutosŭ amestecatŭ cu baligă de vacă; se înfăşură cu o cârpă şi se légă cu teiŭ saŭ cu rechită. Acéstă legătură se lasă pînă

ce dă iarna, pentru ca să se împuternicéscă bine altoiulŭ.

Se altoiesce în despicătură pomiĭ cari suntŭ vêrtoşĭ şi maĭ groşĭ.

Altoirea în cununĕ se face în modulŭ următorŭ : se taie cu ferĕstrĕulŭ pomulŭ care voiesce cine-va să'lŭ altoiască; se netezesce tăetura ferestrĕuluĭ cu cuţitulŭ. După aceea se deslipesce cu o penită cója de lemnŭ şi între cójă şi lemnŭ se introduce altóiele de jurŭ împrejurŭ. Altóiele suntŭ rămurele de unŭ anŭ saŭ de doĭ anĭ, tăiate de amêndouĕ părţile la partea cea maĭ grósă, şi pe care se lasă douĭ ochĭ. Cândŭ se pune altóiele între cójă şi lemnŭ, se potrivescŭ astŭ-felŭ ca cója saŭ muchia altoiuluĭ să fie lipită de cója pomuluĭ, iară partea ascuţită de lemnulŭ pomuluĭ.

Odată altóiele puse, se légă cója pomuluĭ cu sfóră saŭ cu teiŭ de jurŭ împrejurŭ şi pe d'asupra se frécă cu pământŭ lutosŭ şi apoĭ se légă cu uă cârpă.

Se altoiesce în formă de cunună numaĭ pomiĭ ceĭ bătrânĭ, cărora li se taie tóte ramurile şi apoĭ pe la jumĕtate se taie chiarŭ trunchiulŭ cu ferestrĕulŭ şi apoĭ se face altoirea.

Altoirea cu ochiŭ care se maĭ dice şi în *frunză*, se întrebuinţézĕ fórte multŭ pentru pomĭ şi se face cu multă uşurinţă când s'a deprinsŭ cine-va cu acéstă lucrare.

Se altoiesce cu ochiŭ în maiŭ şi iuniŭ şi apoĭ de la jumătatea luĭ iulie pînă la sfîrşitulŭ luĭ augustŭ. Altóiele de maiŭ daŭ şi crescŭ pe dată ce se prindŭ, iară cele făcute în iulie şi augustŭ daŭ în primă-vară.

Cu câte va dile înainte de a se face altoirea se taie tóte ramurile pomuluĭ şi se lasă numaĭ una. Este maĭ bine ca aceste ramuri să fie tăiate şi maĭ de timpuriŭ pentru ca să se împuternicéscă ramura care se va altoi.

Când este timpulŭ de altoitŭ se taie rămurele de anulŭ trecutŭ din pomulŭ pe care voimŭ să'lŭ prăsimŭ, şi se lasă

numaĭ ochiĭ care se află la mijocŭlŭ rămureleĭ fiindŭ-că aceștia suntŭ ceĭ maĭ bunĭ pentru altoitŭ. După aceea cu unŭ cuțitașŭ de altoitŭ se deslipesce unŭ ochiŭ din rămurică lăsându-i-se cója în susŭ și în josŭ. Dacă a rĕmasŭ din întâmplare lemnŭ pe cója ochiuluĭ se deslipesce cu cuțitașulŭ și se lasă numaĭ ochiulŭ cu cóje. Altoiulŭ pregătitŭ se ține între buze și cultivatorulŭ gătesce pomulŭ pe care voiesce să'lŭ altoiască. Cu cuțitașulŭ de altoitŭ se crestéză cója pomuluĭ în lungŭ și de a curmezișŭ în formă de T. în lungime puținŭ maĭ mare de câtŭ a altoiuluĭ; cu limba de osŭ a cuțitașuluĭ se deslipesce cója la drépta și la stânga crestăturеĭ făcute în lungŭ și apoĭ se introduce altoiulŭ, așa ca să fie acoperită de cója crestată, rĕmâindŭ afară numaĭ ochiulŭ. La urmă se légă de jurŭ împrejurŭ altoiulŭ cu unŭ firŭ de lână saŭ de teiŭ, lăsându-se numaĭ ochiulŭ afară. După aceea se taie partea ramureĭ care vine d'asupra altoiuluĭ (Fig. 13, 14 și 15).

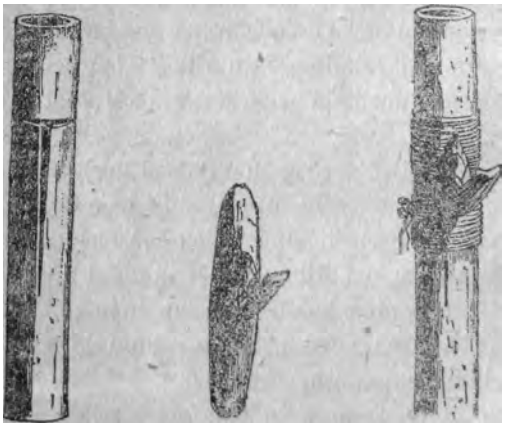

Fig. 13.—Tăietura în T. Fig. 14 — Ochiulŭ. Fig.15.—Altoirea în ochiŭ.

Pentru ca altoiulŭ să prindă trebuesce pusŭ pe dată ce s'a deslipitŭ după ramură, căcĭ altŭ-felŭ se usucă. În totŭ casulŭ se póte păstra în apă pînă ce se face altoirea.

Mugurii cari dau pe pomulŭ altoitŭ se rupŭ toţi pentru ca altoiulŭ să crésca mai cu putere.

Dacă altoirea s'a făcutŭ cu îngrijire, altoiulŭ se prinde în câte-va ḑile. Legătura se desface după câte-va sĕptămâni.

Butăşitulŭ.— Butăşitulŭ se numesce prăsirea copacilorŭ, a pomilorŭ roditorĭ şi a viţeĭ prin ramurĭ.

Butaşulŭ este uă bucată de ramură cu câţi-va ochĭ saŭ muguri pe dênsa, care se pune în pământŭ cu partea cea mai grósă, astŭ-felŭ ca să rĕmâe afară numai doĭ muguri. Din mugurii îngropaţi dau rădăcinĭ, iară din ceĭ din afară foĭ şi mai târḑiŭ florĭ şi róde.

Butaşii se punŭ în pământŭ mai cu sémă primă-vara câtŭ mai de timpuriŭ. Gropile saŭ şanţurile în care se punŭ, să fie făcute mai înainte, şi daca se póte chiarŭ de cu tomna, fiindŭ-că nu numaĭ pământulŭ se ţĕrĕnéză dară se şi îmbunéză.

Butaşulŭ póte să fie *simplu*, adică uă bucată de lăstarŭ de unŭ an, saŭ cu *scaunŭ* avêndŭ la partea care se îngrópă şi uă bucăţică de lemnŭ mai bĕtrânŭ. Butaşii înscăunaţi facŭ mai multe rădăcinĭ tomna.

Se mai póte prăsi via şi alţi pomĭ printr'unŭ felŭ de butaşiŭ căruia i se ḑice pe alocurea şi *potomnită*: se face lângă buturuga viţeĭ cu târnăcopulŭ unŭ şenţuleţŭ pînă la rêndŭ; în acelaşi şenţuleţŭ se culcă uă córdă care se prinde la fundŭ cu unŭ cârligŭ, iară capĕtulŭ se scóte afară, şi apoĭ se aruncă pe d'asupra pământŭ amestecatŭ cu gunoiŭ. Mugurii din pământŭ dau toţi rădăcinĭ, şi la anulŭ saŭ la douĭ anĭ se deslipesce butaşulŭ de *muma sa*, adică se taie de lângă tulpină.

În sfîrşitŭ se mai póte prăsi prunii, vişinii, cireşii şi alţi pomĭ prin lăstarĭ saŭ puĭ cu rădăcinĭ carĭ dau împrejurulŭ pomilorŭ bătrânĭ. Se scotŭ lăstariĭ cu rădăcinĭ şi se sădescŭ pe locŭ; după douĭ anĭ se altoiescŭ în ochiŭ saŭ în despicătură cu soiulŭ de care doresce cultivatorulŭ să prăséscă.

Sădirea pomilorŭ. — Pomiĭ se sădescŭ tómna şi primă-

vara după topitulŭ zăpedii. In tóte privintele sădirile de tómna suntŭ mai sigure, pentru-că nu numai pămêntulŭ este mai in totŭ-d'auna săturatŭ de apă, dară fiindŭ incă caldŭ, din rădăcinile pomilorŭ sădiți daŭ mustăți și in primă-vară crescŭ cu mai multă putere.

Sădirile de tómnă se facŭ după ce aŭ ingălbinitŭ frundele și aŭ inceputŭ să cadă.

Gropile in care se sădescŭ pomii trebuescŭ făcute cătŭ se póte mai de timpuriŭ, cu mai multe luni inainte dacă este cu putință. Pămêntulŭ scosŭ din gropi arsŭ de sóre și udatŭ de plóie se drege. Gropile să fie cătŭ se póte mai largi și mai adâncĭ, pentru ca rădăcinele pomilorŭ să se potă intinde mai cu inlesnire.

Inainte de a sădi, se pune in fie-care grópă câte unŭ aracŭ grosŭ, de formă rotundă, și apoi se umple jumĕtate cu pămêntŭ. După aceea se ia pomulŭ, se așadă lângă aracŭ i se intinde rădăcinile cu mâna, se aruncă pe d'asupra pămêntulŭ celŭ mai bunŭ, și apoi se scutură de douĕ treĭ orĭ pomulŭ pentru ca să se așede bine pămêtulŭ: la urmă se dă in grópă pămêntulŭ ce a mai rĕmasŭ. După câteva dile se légă cu teiŭ saŭ cu richită pomii de araci, puindu-se între dênșii unŭ șumuiagŭ de fênŭ pentru ca să nu se frece și să se strivéscă cója.

După sădire se udă pomii. Ceĭ sădiți primă-vara și chiarŭ ceĭ pușĭ de cu tómnă se udă din câudŭ in câudŭ peste vară și se prășescŭ la rădăcină.

Pomii se sădescŭ in rênduri drepte și de uă potrivă depărtați unii de alții.

Pomii trebue săpați in totŭ anulŭ primă-vara și peste vară, fiindŭ-că facŭ póme mai multe și mai bune. Săpatulŭ de primă-vară se face inainte de infloritulŭ pomilorŭ; iară celŭ de vară cam pe la Drăgaică.

Pomii sădiți in pămênturile nisipóse se sapă mai pe d'asupra pentru ca să nu pătrundă căldura sóreluĭ pină la rădăcină și să le facă mai multŭ rĕŭ de cătŭ bine.

Afară de cele două sape se și mai prășescŭ pomiĭ la rădăcină pentru a'ĭ curăți de buruienĭ și a rupe cója ce prinde pământulŭ pe d'asupra.

Muschiulŭ care cresce pe unŭ pomŭ roditorŭ trebue curățitŭ în toțĭ aniĭ. Peste iarnă se taie tóte rămurelele pe care se află cuĭburĭ de omiḑĭ și se ardŭ.

Dacă pământulŭ este săracŭ, se pune gunoiŭ la rădăcina pomilorŭ, saŭ pământŭ grasŭ de pădure.

CAPITOLULŬ XII.

LIVĖDEA DE POMĬ. — PĖRULŬ, — MĔRULŬ, — PRUNULŬ, — CAISULŬ, — CIREȘULŬ, — PERSICULŬ, — AGRIȘULŬ, ȘI CÓCĂZULŬ. NUCULŬ, — DUDULŬ.

Livedea de pomĭ. — Livedea de pomĭ este uă grădină închisă cu gardŭ și săditĕ cu pomĭ roditorĭ depărtațĭ unulŭ de altulŭ de 10 pînă la 12 pașĭ, astŭ felŭ ca să se pótă semĕna între dênșiĭ grâne orĭ legumĭ, saŭ să se lase fênéță de cositŭ.

Dacă livedea se face în pământŭ grasŭ, pomiĭ se punŭ maĭ depărtațĭ, fiindŭ-că crescŭ maĭ marĭ: iară în pământulŭ slabŭ se sădescŭ maĭ apropiațĭ unĭĭ de alțiĭ.

În livedĭ se sădescŭ merĭ, perĭ, prunĭ, cireșĭ, vișinĭ, caișĭ, zarzărĭ și nucĭ.

Gropile pentru sădirea pomilorŭ se facŭ în rênduri drepte, largĭ de douĭ pașĭ și adâncĭ celŭ puținŭ de unŭ pasŭ.

Chiarŭ dacă locululŭ este bunŭ, totŭ este bine ca pământulŭ care se pune în fundulŭ gropilorŭ să fie amestecatŭ cu băligarŭ vechiŭ. Pământurile slabe trebuescŭ îngrășate bine.

Pentru livede se alegŭ puĭ de pomĭ vêrtoșĭ și înalțĭ celŭ puținŭ de optŭ palme în trunchiŭ.

Perulŭ. — Acestŭ pomŭ cresce bine și dă róde frumóse în pământurile bune, adîncĭ și cam revene. În pământurile clisóse se umple de muschiŭ și perele suntŭ micĭ și tarĭ.

După timpulŭ cându se cocŭ, perele se impartŭ în pere de vară, de tómnă şi de iarnă. Cele mai timpuriĭ suntŭ perele *orzatice*, care se cocŭ cam de odată cu ordulŭ. Perele de vară se cocŭ după Sântulŭ Elie, iară cele du tómnă se cocŭ unele mai de timpuriŭ, altele mai târdiŭ. Perele de iarnă se cocŭ după ce s'aŭ culesŭ.

Între perele de tómnă suntŭ mai cunoscute la noĭ *perele motrune* saŭ *pere boerescĭ*, marĭ şi fórte gustóse.

Pĕrulŭ se altoiesce în pĕrŭ sĕlbaticŭ, în gutuiŭ şi în perĭ crescuţĭ din sĕmĕnţă. Uniĭ grădinarĭ altoiescŭ în sorbŭ şi în păducelŭ saŭ ghiorghinarŭ. Se altoiesce saŭ în despicătură saŭ în ochiŭ.

Semĕnţele de pĕrŭ se sémĕnă primă-vara în pământŭ lucratŭ bine ca pentru florĭ, în rênduriĭ. După ce resarŭ se plivescŭ puiĭ şi se sapă. La douĭ anĭ tómna se scotŭ puiĭ de pĕrŭ, li se taie rădăcina cea lungă şi se sădescŭ în scólă unde se altoiescŭ mai târdiŭ.

Mĕrulŭ. — Mĕruluĭ ĭĭ priesce mai în acelaşiŭ pământŭ ca şi pĕruluĭ; elŭ cresce bine şi în pământurĭ mai sărace. La noĭ se află mai multe némurĭ de mere, fórte gustóse: astŭ-felŭ suntŭ merele *domnescĭ*, *cretescĭ*, *călugărescĭ*, *sălcĭĭ* şi altele.

Mĕrulŭ se altoiesce în ochiŭ saŭ în despicătură. Meriĭ sĕlbaticĭ suntŭ fórte bunĭ pentru altoitŭ.

Prunulŭ. — Prunulŭ cresce bine în totŭ felulŭ de pământŭ, pe văĭ şi pe cóste, în pământŭ grasŭ şi pe déluri petróse.

Prunele *opărite* şi *afumate* suntŭ întrebuinţate preste totŭ loculŭ.

Caisulŭ. — Caisele suntŭ póme dintre cele mai gustóse; de aceea cultura caisuluĭ arŭ trebui să se lăţéscă la noĭ.

Caisulŭ cresce mai în tóte soiurile de pământŭ, afară de cele umede şi clisóse. Se altoiesce în prunŭ.

Simburiĭ de caisŭ se sémĕnă tómna şi se acoperă cu frundă. La douĭ anĭ se presădesce şi mai târdiŭ se altoiesce.

Dacă caisele suntŭ de nĕmŭ bunŭ, puiĭ din sîmburĭ daŭ şi eĭ ródе bune, şi n'aŭ trebuinţă de a maĭ fi altoiţĭ.

Cireşulŭ. — Se află cireşĭ în tóte viile nóstre. Pomulŭ acesta cresce maĭ în tóte soiurile de pămêntŭ, pre văĭ şi pe déluri, afară de pămênturile argilóse şi umede.

Cireşiĭ se prăsescŭ din sîmburĭ şi se altoiescŭ.

Vişinulŭ, care este unŭ felŭ de cireşŭ, se cultivéză în grădinĭ.

Persiculŭ. — Se cultivéză în grădinĭ şi prin viĭ; iĭ priesce în pămênturile cam nisipóse şi grase. Din sîmburĭ de persicĭ bune iesŭ pomĭ care daŭ ródele gustóse.

Agrişiĭ şi *cócăziĭ* suntŭ pomişorĭ cari crescŭ în tótŭ felulŭ de pămêntŭ. Se sădescŭ printre pomĭ şi pe marginea cărărilorŭ.

Nuculŭ. — Nuculŭ se sădesce prin viĭ şi în partea munteluĭ se facŭ chiarŭ livedĭ de nucĭ. Acestuĭ arbore ĭ merge bine în pămênturile marĭ, argilo-nisipóse, chiarŭ petróse însă numaĭ să fie revene.

Nuciĭ se prăsescŭ semênându-se nucile de soiŭ bunŭ pe locŭ. Cu tóte acestea se facŭ şi scóle de nucĭ şi puieţiĭ se sădescŭ, se altoiescŭ şi apoĭ se presădescŭ în livede. Rădăcina cea lungă se lasă neatinsă.

Nuculŭ este unŭ arbure dintre ceĭ maĭ folositorĭ. Din miedulŭ de nucă se face uleiŭ bunŭ pentru mâncare; iară lemnulŭ este fórte întrebuinţatŭ în tâmplărie. Câte locurĭ, câte déluri care nu aducŭ nicĭ unŭ folosŭ, arŭ da venituri dacă arŭ fi sădite cu nucĭ.

Dudulŭ. — Dudulŭ saŭ *Agudulŭ* se cultivéză pentru a cresce gândaciĭ de mătase cu frunzele sale. Suntŭ dudĭ cari facŭ dude negre şi alţiĭ care facŭ dude albe.

Dudiĭ se sădescŭ prin curţi şi pe lângă grădinĭ. Se prăsescŭ din sĕmênţă. Când suntŭ dudele cópte, se strângŭ, se storcescŭ, se spală cu apă şi se usucă. Primă-vara se sĕmênă pe unŭ stratŭ de pămêntŭ bunŭ în rênduri. La douĭ

anĭ se scotŭ puiĭ, se presădescŭ în scólă şi cândŭ suntŭ de patru anĭ se sădescŭ pe locŭ.

CAPITOLULŬ XII.

VIŢA, — PRĂSIREA VIŢEĬ. — LUCRĂRILE VIEĬ,—CULESULŬ VIILORŬ.

Viţa.—Viţa cresce în tótă ţéra nóstră, de la Dunăre şi pînă la munte. Strugurii saŭ *póma* se cóce, cu deosebire că pe déluri în vecinătatea munţilorŭ suntŭ maĭ dulcĭ şi daŭ vinŭ maĭ bunŭ de cătŭ la câmpŭ.

Cele maĭ vestite viĭ în România se află în délurile următóre: *Délulŭ Mare* din judeţulŭ Prahova; *Délulŭ Drăgăşanilorŭ* din judeţulŭ Vêlcea; *Délulŭ Odobescĭ* din judeţulŭ Putna. şi *Délulŭ Cotnarĭ* din judeţulŭ Iaşĭ.

Sădirea şi lucrarea viilorŭ. — Viţa cresce în totŭ felulŭ de pământŭ: în clisă şi în nisipŭ curatŭ nu'ĭ priesce. Locurile care se parŭ sărace şi în care nu s'arŭ putea cultiva altă plantă, suntŭ bune pentru viie. Cu tóte acestea pământulŭ calcarosŭ, măruntŭ şi amestecatŭ cu pietre este celŭ maĭ bunŭ pentru cultura viţeĭ. În pământurile prea grase cresce córda lungă şi grósă şi suntŭ strugurii acricioşĭ.

Cóstele délurilorŭ suntŭ cele maĭ priincióse locurĭ pentru săditŭ viie, maĭ cu sémă cândŭ în vecinătate se află vre-o apă curgĕtóre. Dintre cóste se alege care suntŭ spre méḑă-ḑi şi spre rĕsăritŭ, fiindŭ-că le bate sórele maĭ multŭ.

Loculŭ unde are să se sădéscă viia trebue să se sape adâncŭ, la douĕ palme dacă se póte; după aceea se aşéḑă bine pământulŭ pe d'asupra, scoţêndu-se pietrele marĭ.

Suntŭ multe soiurĭ de strugurĭ; cultivatorulŭ să alégă pe acelea care suntŭ maĭ cu nume în partea loculuĭ. Astŭ-felŭ strugurii numiţĭ *negru móle*, *negru vêrtosŭ*, *sătna*, *braghina timpuria*, *tigvósa*, *tămâiósa* suntŭ dintre ceĭ maĭ aleşĭ şi facŭ vinŭ bunŭ.

Prăsirea viţeĭ. – Viia se sădesce saŭ cu *ciócc* adică bucăţi de córdă de viţă cu câte patru saŭ cinci muguri pe dên-

sele, saŭ cu *butaşĭ cu rădăcinĭ*, adică viță sădită de uă parte și întrebuință de douĭ anĭ după ce a făcutŭ mustățĭ. Se culege pentru sădire vița cea maĭ sănătósă și care dă strugurĭ maĭ mulțĭ.

După ce se taie cĭócele, se punŭ într'unŭ locŭ umedŭ ca să nu se usuce. Via se sădesce primă-vara cătŭ maĭ de timpuriŭ: iară butașiĭ cu rădăcină se sădescŭ tómna. Se tragŭ rinduri drepte și depărtate unele de altele de unŭ pasŭ bunŭ; după aceea se facŭ gropĭ cu unŭ parŭ grosŭ, adîncĭ de uă palmă și jumĕtate pînă la douĕ palme, lăsându unŭ pasŭ între dênsele. În urmă se ia câte uă bucată de viță și se pune în grópă, se aruncă duoĭ treĭ pumnĭ de băligarŭ amestecatŭ cu pămêntŭ de pădure, se așédă pămêntulŭ în prejurŭ și apoĭ se taie vița rĕmasă afară din pămêntŭ lăsându-se numaĭ uă căpușă.

La noĭ în unele podgoriĭ în locŭ de gropĭ se face cu tîrnăcopulŭ unŭ șențulețŭ, în care se pune douĕ cĭóce îndoite, astŭ-felŭ că una vine la unŭ capĕtŭ și alta la celŭ altŭ capĕtŭ alŭ șănțulețuluĭ; după aceea se aruncă pămêntŭ cu băligarŭ pînă când se umple șănțulețulŭ și se taie vița lăsându-se numaĭ uă căpușă afară din pămêntŭ.

Dacă are cine-va la îndemână nisipŭ saŭ pămêntŭ terĕnosŭ, acopere căpușele ca să le feréscă de arșița sóreluĭ.

Lucrările viieĭ.—După ce s'a săditŭ, via se sapă de douĕ și de treĭ orĭ. Pe alocurea se pune fasole saŭ porumbŭ între rênduri,

În primăvară, cândŭ vița merge pe douĭ anĭ, se taie tóte cordițele și se lasă numaĭ una care este maĭ frumósă; acésta se taie lăsându-i-se numaĭ uă căpușă. După aceea se umple golurile, saŭ se cârpesce viia, cum se dice.

În alŭ treilea anŭ se taie vița cum se obicĭnuiesce în partea loculuĭ. Viia se taie primăvara cătŭ de timpuriŭ, pe dată ce începe să se ia zăpada. Felulŭ tăiatuluĭ se schimbă după cum se cresce viia, *ológă* saŭ cu *araci*. Orĭ-cum arŭ fi, sco-

pulŭ tăiatului este de a întineri vița în fie-care anŭ. Acéstă lucrare se face cu unŭ felŭ de cuțitŭ numitŭ *cosorŭ*.

Vița începe să rodéscă când este de treĭ anĭ, și dă rodŭ bunŭ când a trecutŭ de cincĭ anĭ.

De la treĭ anĭ înainte viia se lucréză regulatŭ. Cum se ia zăpada se începe *tăiatulŭ*. La tăiatŭ să se lase lemnŭ maĭ puținŭ, douĭ treĭ *copĭ* și douĕ saŭ treĭ córde. După tăiatŭ se cară vița afară ; apoĭ se *arăcesce*, puindŭ la fie-care viță unu, douĭ și treĭ aracĭ, după lungimea córdelorŭ ; după aceea se *cercuiesce viță* adică se îndoiesce córdele spre pământŭ și se légă de aracĭ cu richită ; în cele din urmă se sapă viia câtŭ maĭ adêncŭ se va putea.

Inainte de Sântulŭ Constantin cu ḑece saŭ cincĭ-spre-ḑece ḑile, se dă sapa după *lăstarŭ*, adică după ce s'a întăritŭ lăstariĭ ceĭ tinerĭ.

In sfêrșitŭ, aprópe de Sântulŭ Ilie *se plivesce* viia, adică se ridică lâstariĭ care s'aŭ culcatŭ pe pâmêntŭ și se légă cu teiŭ pe aracĭ ; se rupe vêrfulŭ córdelorŭ care suntŭ prea lungĭ și foile din prejurulŭ strugurilorŭ dacă suntŭ prea dese. După aceea se dă a treia sapă, și de aci înainte nu se maĭ intră în viie pînă la culesŭ.

Ca să producă strugurĭ maĭ mulțĭ vița se îngrașă primăvara saŭ tómna după culesŭ, cu bălegarŭ putredŭ saŭ cu pământŭ de pădure. Pentru acestŭ sfêrșitŭ se desgărdinéză buturuga, se taie cu toporașulŭ lemnulŭ uscatŭ și se pune unŭ cuferŭ de bălegarŭ; apoĭ se trage pământulŭ pe d'asupra.

Viile care se îngrașe prea multŭ facŭ stugurĭ mari și mulțĭ însă vinulŭ nu este de cualitate bună.

Culesulŭ viilorŭ. — Viile se culegŭ cândŭ struguriĭ suntŭ copțĭ bine. Culesulŭ de timpuriŭ, pe la *Cârstovŭ* cum se ḑice, este vătămătorŭ, fiindŭ-că vinulŭ iese acriciosŭ și nu ține multŭ.

Struguriĭ se taie cu unŭ bricégŭ, se punŭ în copăĭ saŭ în cofere, saŭ în coșulețe, și se ducŭ la hîrdăŭ. Hîrdăiașiĭ ducŭ strugurii la cramă și'ĭ tórnă în linŭ unde 'ĭ calcă ómeniĭ.

Zéma de struguri saŭ mustulŭ curge în curătóre, de unde se cară cu hîrdăulŭ în buți. Buțile se lasă góle de uă palmă și mai bine pînă ce ferbe mustulŭ și apoĭ se umple. Ca să

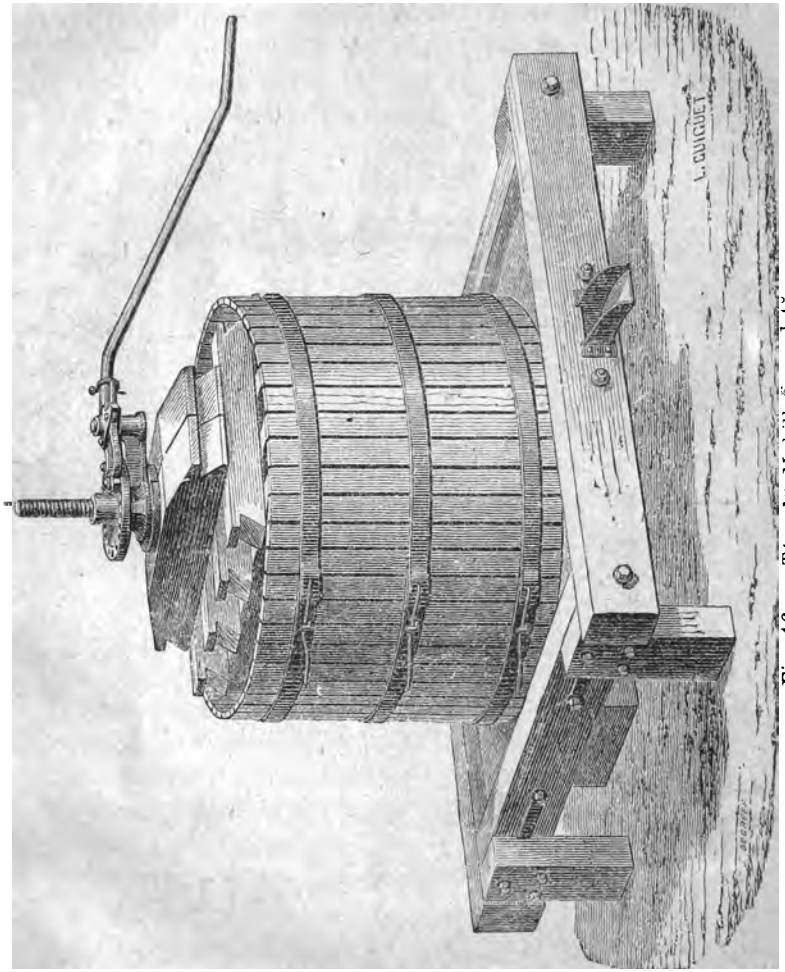

Fig. 16. — Tescŭlŭ Mabille completŭ.

nu dea mustulŭ afară din bute când ferbe, se face împrejurulŭ vraneĭ unŭ gardinŭ de pămêntŭ galbenŭ.

După trebuință óte cine-va să facă *vinŭ albŭ* și *vinŭ roșu*.

Vinulŭ albŭ se face călcându strugurii pe dată ce sunt turnaţi în linŭ : iarŭ vînulŭ roşu se face alegèndŭ numaĭ strugurii negri şi puindŭ într'uă tocitóre după ce s'aŭ călcatŭ, mustŭ cu ciorchine cu totŭ. In tocitóre mustulŭ începe să

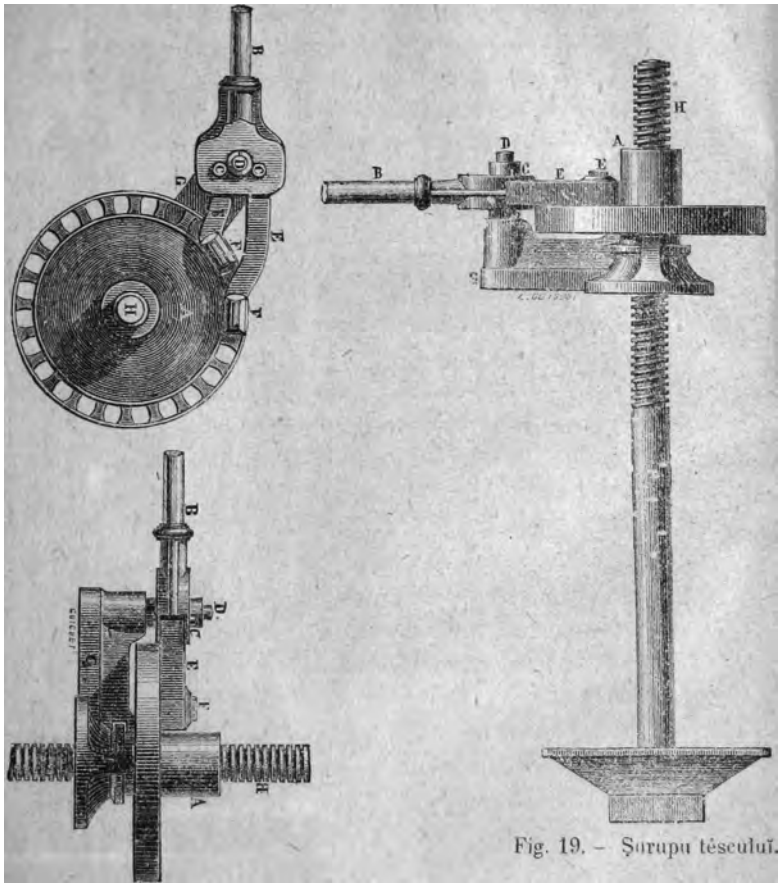

Fig. 19. – Şurupu tésculuĭ.

Fig. 17. — Planulŭ mecanismului.

Fig. 18. — Elevaţiunea mecanismului.

férbă şi se lasă pînă ce a încetatŭ fertulŭ : după aceea se trage vinulŭ şi se pune în bute.

După ce se calcă strugurii în linŭ, boştina se pune în téscŭ şi se stórce pînă ce nu maĭ curge mustŭ; după aceea

se desface tescului și tescovina se pune în putini unde se calcă bine și se lasă pînă ce vine timpulŭ să se facă rachiŭ.

Ca să aibĭ vinŭ bunŭ trebuie să'lŭ păstrezi în vase curate și în pivniță adîncă și sănătósă.

Primăvara de timpuriŭ vinulŭ se pritocesce, adică se trage dintr'unŭ vasŭ într'altulŭ. Pe fundulŭ vaselorŭ rĕmânŭ drojdiile din care se face rachiŭ ca și din tescovină.

CAPITOLULŬ XIV.

PĂDURILE, — PRĂSIREA PĂDURILORŬ, — DIFERITE SOIURĬ DE COPACĬ : COPACĬ FOIOSĬ, — COPACĬ REȘINOȘĬ.

Pădurile. — Pădurile suntŭ fórte trebuincióse în orĭ-care țéră. Agricultorulŭ scie maĭ bine de câtŭ orĭ-cine că fără lemne nu póte trăi, fiindŭ-că casa cu tóte împrejmuirile, plugulŭ și alte unelte pentru muncitŭ pămêntulŭ ; carele ; magaziile în care 'șĭ păstréză bucatele; în sfîrșitŭ foculŭ la care 'șĭ gătesce mâncare și cu care 'șĭ încălțesce casa, tóte aceste trebuințĭ neapărate pentru viețuirea sa nu s'arŭ putea îndestula dacă n'arŭ fi lemne.

Afară de acésta clima uneĭ țĕrĭ alĕrnă fórte multŭ de la stărea pădurilorŭ. Acolo unde se taie pădurile fără mĕsură, și maĭ cu sémă pădurile de pe munțĭ și de pe déluri, isvórele începŭ a seca, pămêntulŭ se dĕrâmă și acopere locurile de pe la póle.

Pădurile dintr'uă țéră trebue păstrate cu cea maĭ mare îngrijire; tăiate cu rânduială, pentru ca pe unde se trece cu toporulŭ să créscă pădurea la locŭ. Locurile sărace, care nu se potŭ ara, trebuiescŭ tóte semĕnate saŭ sădite cu copacĭ.

Prăsirea pădurilorŭ.— Se póte face o pădure saŭ *semĕnândŭ* locŭlŭ cu unŭ felŭ de sămĕnță saŭ maĭ multe, saŭ *sădindŭ* puĭ de copacĭ crescuțĭ în școlă, orĭ scoșĭ din pădurĭ.

Maĭ âmtâiŭ se ară locŭlŭ de douĕ și chiară de treĭ orĭ și se sémĕnă puindu-se cătățimea de sĕmĕnță trebuinciósă

pentru fie-care soiŭ de copaciŭ. Sĕmĕnța se îngrópă mai adĕncŭ saŭ mai afară, după cum este de mare; astŭ-felŭ ghinda se îngrópă mai adĕncŭ de câtŭ sĕmĕnța de arțarŭ orĭ de frasinŭ.

Este bine să semene mai desŭ, căcĭ resadulŭ se póte rări dacă arŭ fi trebuință.

Pentru a face uă pădure prin sădire, se face mai întâiŭ uă scólă care se îngrijesce ca și scóla de pomi roditorĭ. Când suntŭ puiĭ de treĭ saŭ patru anĭ se scotŭ și se sădescŭ tómna pe locŭ. Gropile se facŭ mai dinainte ca și pentru pomiĭ roditorĭ.

Diferite soiurĭ de copacĭ.— După felulŭ pământuluĭ și alŭ climeĭ suntŭ deosebite soiurĭ de copacĭ în pădurĭ; astŭ felŭ pe marginea apelorŭ cresce salcia, aninulŭ și plopulŭ : la câmpie și pe dĕlurĭ crescŭ stejarulŭ, frasinulŭ, arțarulŭ, ulmulŭ, jugastrulŭ; în sfîrșitŭ la munte pe póle cresce stejarulŭ, paltinul, fagulŭ care cresce și mai spre vêrfŭ; la vêrfŭ cresce bradulŭ, pinulŭ, moliftulŭ, tisa.

Cândŭ este vorba să semenĭ saŭ să sădescĭ uă pădure trebue să alegĭ némulŭ copacilorŭ după locŭ.

Copaciĭ se împartŭ în douĕ categoriĭ : *copaciĭ foioșĭ* sunt aceia ale cărorŭ frunde cadŭ în tóte tómnele; iară *copaciĭ reșinoșĭ* saŭ *verdĭ* aceia care 'șĭ păstrézăă frundele iarna ca și vara. Se numescŭ reșinoșĭ fiindŭ-că producŭ *reșina*, unŭ felŭ de materie care curge dintr'ênșiĭ cândŭ se crestézăă. Astŭ-felŭ suntŭ bradulŭ, moliftulŭ, pinulŭ, tisa, ienuperulŭ. Rodulŭ lorŭ este în forma uneĭ pere; de aceia munteniĭ și numescŭ ródele reșinoșilorŭ *pere*.

Se numescŭ *lemne albe* acelea care suntŭ albe saŭ roșcate, fragede, precum este lemnulŭ de salcie, de plopŭ, de aninŭ. *Lemne tarĭ* suntŭ acelea care suntŭ tarĭ și grele, precumŭ este lemnulŭ de ștejarŭ, de frasinŭ, de ulmŭ și altele.

Stejarulŭ.— Dintre toțĭ copaciĭ care crescŭ în pădurile nóstre, stejarulŭ este celŭ mai folositorŭ atâtŭ ca lemnŭ de lucru câtŭ și pentru focŭ.

Suntŭ mai multe nĕmurĭ de stejarŭ : gorunulŭ, gărnița, tufanulŭ, tufa rĭiósă.

Stejarulŭ trăiesce peste douĕ sute de anĭ. Se prăsesce semĕnândŭ *ghindă* în locŭlŭ unde voiesce cine-va să facă pădure. Se póte face și școlă de stejarĭ, însă puiĭ se prindŭ cam anevoie ; eĭ se presădescŭ când suntŭ de douĭ anĭ.

Lemnulŭ de stejarŭ este cu atâtŭ mai trainicŭ cu câtŭ este mai bĕtrânŭ. Se întrebuințéză la totŭ felulŭ de lucrărĭ de dulgherie și de têmplărie. Cója saŭ scórța de stejarŭ tinĕrŭ se întrebuințéză la tăbăcirea saŭ dubirea peilorŭ. Cu ghinda se îngrașă rîmătoriĭ.

In țéra nóstră se află âncă păduri marĭ de stejarŭ ; cu tóte acestea, dacă nu vorŭ fi îngrijite bine, va veni unŭ timpŭ când lemnulŭ de stejarŭ să fie fórte scumpŭ.

Castanulŭ. — Castanulŭ este unŭ copaciŭ care cresce ca și stejarulŭ.

In țéra nóstră nu se află păduri de castanĭ ; numaĭ la monastirea Tismana din județulŭ Gorjuluĭ se află asemenea copacĭ, ceea ce probéză că copaciulŭ acesta póte cresce în pămêntulŭ nóstru.

Ródele acestuĭ copaciŭ se numescŭ *castane* și sunt fórte bune la mâncare. In unele țĕrĭ sătenii se nutrescŭ cu unŭ felŭ de mămăligă făcură din făină de castane.

Fagulŭ. — Fagulŭ cresce mai cu sémă în locurile muntóse și pe déluri. In țéra nóstră se află păduri nesfîrșite de fagĭ în toțĭ munțiĭ, și mai alesŭ pe la póle.

Fagulŭ este unŭ copaciŭ falniciŭ ; cresce dreptŭ și rotundŭ; scórța sa este vênătă și linsă.

Lemnulŭ de fagŭ se strâmbă ; de aceia nu este bunŭ pentru dulgherie ; însă se întrebuințéză fórte multŭ de têmplarĭ, de rotarĭ și de linguraĭ. Dintr'ênsulŭ se facŭ hambare, lopețĭ, sdraniță, codĭ de sape, talere, lăcri, coporăĭ de cósă, mănușĭ de doniță și alte obiecte.

Din rodulŭ faguluĭ care se numesce *jirŭ* se scóte unŭ felŭ de uleiŭ bunŭ de mâncare. Se strânge jirulŭ când cade, se

pune într'unŭ locŭ acoperitŭ în straturĭ maĭ subţirĭ ca să nu se încingă. După ce s'a uscatŭ bine se cojesce şi sămênţa se lucréză ca şi mieḑurile de nucĭ pentru a scóte uleiŭ.

Muntenĭĭ noştrĭĭ arŭ câştiga banĭ bunĭ dacă s'arŭ îndeletnici cu facerea uleiuluĭ de jirŭ.

Cândŭ se face jirŭ se ducŭ porcĭ în pădurile de fagŭ. Slănina de jirŭ lucesce şi nu este aşa de bună ca cea de porumbŭ.

Ulmulŭ. — Ulmulŭ este unŭ copaciŭ preţiosŭ; lemnulŭ sĕŭ vine după alŭ stejaruluĭ. Cresce în păpurile de câmpŭ şi de coline.

Lemnulŭ de ulmŭ este cam gălbuiŭ şi cu pete negre pe alocurea. Nicĭ unŭ soiŭ de lemŭ nu este maĭ bunŭ pentru rotărie de cătŭ ulmulŭ. Grindeiele de ulmŭ suntŭ traĭnice. Din prăjinile tinere se facŭ cercurĭ pentru butĭ,

Carpinulŭ. — Acestŭ copaciŭ cresce încetŭ; trunchiulŭ sĕŭ este cam rĕsucitŭ. Se găsesce în tóte pădurile de câmpŭ şi de coline.

Lemnulŭ de carpinŭ este albŭ şi desŭ la bobŭ; se întrebuinţézŭ fórte multŭ în rotărie. Osiile de carpinŭ, grindeiele, leoḑile de care, suntŭ traĭnice. Din carpinĭ tinerĭ se facŭ cercurĭ. Ca lemnŭ de arsŭ carpinulŭ este între cele maĭ bune.

Frasinulŭ cresce în totŭ felulŭ de pământŭ numaĭ să fie cam révănŭ. In lunci cresce maĭ inte, însă lemnulŭ este maĭ fragedŭ.

La câţi-va anĭ frasiniĭ suntŭ năpădiţĭ de unŭ felŭ de insecte numite *gândăceĭ*; aceştia mănâncă tótă frunḑa şi împrăscie împreJurŭ unŭ mirosŭ neplăcutŭ. Gândăceiĭ suntŭ otrăvitorĭ.

Lemnulŭ de frasinŭ este fórte bunŭ şi se întrebuinţézŭ de tâmplarĭ şi de rotarĭ. Se face dintr'ènsulŭ loitre de care, dricurĭ de căruţe, oiştiĭ, spiţe de rótă, códe de sapă, furcĭ şi alte obiecte.

Arţarulŭ şi *jugastrulŭ* crescŭ maĭ în tóte pădurile de câmpŭ şi de coline

Totŭ din némulŭ arţaruluĭ este şi *paltinulŭ*, copaciŭ care cresce maĭ cu sémă spre munte.

Lemnulŭ tutulorŭ soiurilorŭ de arţarŭ este albŭ, desŭ, se lustruiesce şi are ape frumóse. Se întrebuinţézŭ fórte multŭ în strungărie. Din asemenea lemnŭ se facŭ viorile, chitarele, ploscile şi alte obiecte.

Vitele mănâncă cu plăcere lăstariĭ de arţarĭ.

Mestécănulŭ se găsesce în pădurile de munte şi cresce chiarŭ în pământurile cele maĭ sterpe. Scórţa acestuĭ copaciŭ este albă ca laptele.

Lemnulŭ de mestécănŭ este căutatŭ de strungarĭ şi de tâmplarĭ; este bunŭ pentru încălţitŭ cuptórele fiindŭ-că face flacăre mare când arde.

Teiulŭ se află în pădurile de câmpŭ şi în cele de pe la pólele munţilorŭ. Copaculŭ acesta cresce iute şi înaltŭ; lemnulŭ sĕŭ este albŭ, uşorŭ, fragedŭ şi se întrebuinţézŭ maĭ cu sémă în strungărie. Florile aŭ unŭ mirosŭ fórte plăcutŭ; albinele alérgă după dênsele. Din scórţa acestuĭ copaciŭ se face *teiulŭ*, întrebuinţatŭ pentru a face funiĭ şi a lega viţa. Teiulŭ este de douĕ felurĭ: *topitŭ* şi *netopitŭ*; celŭ d'âncéiŭ este maĭ móle.

Sorbulŭ este unŭ copaciŭ cam rarŭ; cresce înaltŭ şi dreptŭ; ródele sale se facŭ roşiĭ. Lemnulŭ de sorbŭ este dintre cele maĭ bune pentru a face şurupurĭ de téscurĭ, măsele pentru rótele de móră şi alte obiecte pentru care se cere unŭ lemnŭ tare.

Salcâmulŭ este unŭ copaciŭ sirăinŭ şi s'a adusŭ în ţéră maĭ cu sémă pentru grădinĭ. Acum însă s'a prăsitŭ în tóte părţile ţĕriĭ şi pe alocurea s'aŭ făcutŭ şi păduri de salcâmĭ.

Salcâmulŭ cresce iute şi în totŭ felulŭ de pământŭ. Cândŭ înfloresce umple atmostera de unŭ mirosŭ plăcutŭ. Lemnulŭ este bunŭ pentru orĭ-ce lucru, pentru că este tare.

Pădurea de salcâmĭ se face semĕnândŭ pe locŭ saŭ presădindŭ puĭ din scólă.

Salcia cresce în locurile umede, în prunturile rîurilorŭ.

unde formézĕ, amestecată cu plopulŭ şi cu aninulŭ, păduri numite pe alocurea *zăvóie*.

Acestŭ copaciŭ se prăsesce fórte lesne, înfigêndŭ în locurile umede smincele saŭ ramurĭ de câte patru anĭ. Se facŭ maĭ întêiŭ gropĭ cu unŭ parŭ grosŭ şi apoĭ se înfigŭ butaşiĭ de salcie.

Richita este unŭ felŭ de salcie aĭ căreia lăstarĭ se întrebuinţézĕ pentru a lega viţa şi pentru a face coşurĭ şi gratiĭ. Richita este galbenă, roşie, vênătă şi verde.

Lemnulŭ de salcie este móle ; se întrebuinţézĕ de rudarĭ pentru a face albiĭ, linguri, furcĭ şi alte obiecte.

Cu nuiele de salcie se facŭ garduri şi se îngrădescŭ pătulele de porumbŭ.

Plopulŭ este unŭ copaciŭ înaltŭ şi frumosŭ ; cresce iute maĭ cu sémă în locurile umede. Lemnulŭ se întrebuinţézĕ pentru a face albiĭ şi alte obiecte de rudărie. In lipsă de alte lemne maĭ tarĭ, se întrebuinţézĕ lemnulŭ de plopŭ pentru grinzĭ de case şi căprioriĭ. Laţiĭ de plopŭ suntŭ dintre ceĭ maĭ bunĭ.

Plopulŭ numitŭ *tisă* este căutatatŭ de rudarĭ pentru fabricarea albiilorŭ şi altorŭ obiecte.

Aninulŭ saŭ *arinulŭ* cresce în locurile umede şi smîrcóse şi pe unele déluri. Cresce fórte iute şi se face înaltŭ şi dreptŭ cândŭ zăvoiulŭ este desŭ. Se prăsescŭ cu înlesnire din sĕmĕnţă.

Lemnulŭ de aninŭ este roşcatŭ, vênosŭ, şi prinde lustru frumosŭ. Têmplariĭ întrebuinţézĕ fórte multŭ acestŭ soiŭ de lemnŭ. Pariĭ de aninŭ bătuţĭ în apă şi ulucurile de dusŭ apa trăiescŭ multŭ. Din aniniĭ tineri se facŭ laţĭ pentru acoperişurile caselorŭ. Lemnulŭ arde cu flacără mare şi este bunŭ pentru încălzirea cuptórelorŭ.

Afară de acestĭ copacĭ maĭ crescŭ prin păduri *copăceĭ*, care se întrebuinţézĕ pentru deosebite lucrărĭ, precum suntŭ : *alunulŭ, cornulŭ, sângerulŭ, lemnulŭ câinescŭ, dirmocsulŭ,*

păducelulŭ, porumbarulŭ, soculŭ, salba móle, curpenulŭ, cătina, dracila, resurulŭ, pîrcĭotina, cdera.

Alunulŭ cresce prin hăţişurĭ şi prin pădurĭ. Din nuelele de alunŭ se facŭ cercurĭ, aracĭ şi coşurĭ. Alunele suntŭ bune de mâncare.

Cornulŭ cresce fórte încetŭ pînă la înălţime de 5 şi 6 metri. Lemnulŭ de cornŭ este celŭ maĭ tare; se întrebuinţézĕ pentru a face măsele la rótele de morĭ şi spiţe de róte. Córnele cópte suntŭ bune de mâncare.

Salba móle se găsesce prin crânguri şi prin hăţişurĭ. Din cărbuniĭ sĕĭ se face iarbă de puşcă şi unŭ felŭ de creióne de desenatŭ. Din lemnulŭ de salbă móle se face fuse şi furcĭ pentru torsŭ.

Păducelulŭ cresce mare prin crânguri. Se întrebuinţézĕ pentru a face garduri viŭ.

Porumbarulŭ asemenea se întrebuinţézĕ pentru gardurile viŭ. Porumbele cópte, după ce le bate bruma, suntŭ bune de mâncare.

Scumpia cresce maĭ cu sémă la câmpŭ şi se întrebuinţézĕ în tăbăcărie.

Resurulŭ umple hăţişurile. Grădinariĭ facŭ scólă de resurĭ şiĭ altoiescŭ cu trandafirĭ.

Bóbele de *Pârcĭotină* se întrebuinţézĕ de văpsitorĭ (boiangiĭ).

Cu córdele de *curpenŭ* se face coşurĭ şi legăturĭ.

Copacĭ reşinoşĭ. — Reşinoşiĭ crescŭ la munte; suntŭ însă unele soiurĭ de *pinŭ* care crescŭ şi la câmpie.

Bradulŭ cresce pe toţĭ munţiĭ noştriĭ şi formézĕ pădurĭ pre câtŭ de măreţe pre atâtŭ de frumóse. Acestŭ copaciŭ este dreptŭ, iară ramurile crescŭ în laturĭ; se înalţă pînă la 40 de metri.

Din bradŭ se face scânduri şi totŭ felulŭ de cherestele; şiţă şi sdraniţă, doniţĭ, hârdaie, putineie, putinĭ, tocitorĭ şi alte multe vase. Se întrebuinţézĕ fórte multŭ în tâmplărie pentru a face uşĭ, ferestre, lădĭ.

La pólele munţilorŭ se află *ferestraie* saŭ *jógăre*, unde se taie buşteniĭ pentru a face scânduriĭ. Scândurile şi cherestéoa de bradŭ se aduce pe alocurea pe apă făcêndu-se *plute*.

Crăcile de bradŭ saŭ *cepiĭ* se întrebuinţézăă în unele localităţĭ pentru a face aracĭ de viie şi parĭ pentru garduriĭ.

Pinulŭ cresce înaltŭ ca şi bradulŭ. Suntŭ maĭ multe soiurĭ de pinŭ, însă dintre cele maĭ folositóre este *pinulŭ silvestru* care cresce la munte ca şi la câmpie. In nisipurile cele maĭ neroditóre pinulŭ silvestru cresce şi formézăă păduriĭ frumóse. In alte ţĕriĭ se ară pământulŭ şi se séměnă ovĕsŭ şi sěměnţă de pinŭ. Când se cóce ovĕsulŭ se secerăă maĭ de susŭ pentru ca paiele să umbréscă pinişoriĭ. După ḑece aniĭ piniĭ aŭ uă înălţime de 4 şi de 5 metri şi suntŭ groşĭ ca braţulŭ la rădĕcină.

Lemnulŭ de pinŭ este fórte bunŭ; se întrebuinţézăă pentru a face catarturiĭ la corăbiĭ şi totŭ felulŭ de cherestea pentru construcţiunĭ.

Moliftulă cresce pe munţiĭ ceĭ maĭ înalţĭ: este singurulŭ dintre copaciĭ reşinoşĭ căruia ĭ cadŭ frunḑele tómna. Lemnulŭ de moliftŭ este tare şi fórte bunŭ pentru lucru.

Tisa cresce fórte încetŭ şi de abia se înalţăă la 10 pinăă la 14 metri. Lemnulŭ sĕŭ este tare şi are uă faţăă roşcată.

PARTEA A PATRA

ASOLAMENTELE ȘI ROTAȚIUNILE.

CAPITOLULŬ XV

DEFINIȚIUNEA ASOLAMENTULUĬ. — ROTAȚIUNEA, — INTOCMIREA ASOLAMENTULUĬ. — OGORULŬ, — ASOLAMENTŬ DE PATRU ANĬ CU TRIFOIŬ.

Definițiunea asolamentului. — Orĭ-cine cultivéză pămêntulŭ scie că daca se séměnă grâŭ pe acelașĭ locŭ maĭ mulțĭ anĭ de-a-rêndulŭ, pămêntulŭ se umple de pălămidă, de pirŭ, de neghină și alte buruienĭ, și totŭ-de-odată produce din ce în ce maĭ puținŭ, fiind-că locului *s'a mâncatŭ*, adică a sărăcitŭ.

Daca în locŭ de grâŭ s'arŭ semăna orzŭ, secarĕ, ovĕsŭ, porumbŭ, rapiță, meiŭ, totŭ acelașĭ lucru se va întêmpla : pămêntulŭ se va slăbi. Cultivatorĭĭ încredințându-se despre acésta aŭ începutŭ să semene locurile câte douĭ treĭ anĭ și după acésta le lăsaŭ să se odihnésce alțĭ doĭ treĭ anĭ pentru ca să se *drégă*, adică să se împuternicéscă : saŭ aŭ semĕnatŭ grâŭ și în anulŭ viitorŭ aŭ pusŭ pe acelașĭ locŭ porumbŭ.

Acéstă schimbare în semĕnăturĭ se numesce în agricultură *asolamentŭ*. Prin urmare a *asola* uă moșie, mare saŭ mică, vrea să dică a o împărți, în maĭ multe părți saŭ tarlale de o potrivă de marĭ una cu alta, și a semĕna pe fiecare dintre dênsele uă plantă deosebită. Să dicemŭ că avemŭ uă moșióră de 40 de pogóne și că voimŭ să semĕnămŭ pe dênsa porumbŭ, orzŭ, măzăriche și grâŭ. împărțimŭ moșióra în patru părți de câte 10 pogóne fie-care și semĕnămŭ cele patru plante după cumŭ se arată maĭ josŭ

Porumbŭ	Orzŭ	Măzăriche	Grâŭ

Ŭă asemenea împărţire se numesce *asolamentŭ*. In anulŭ viitorŭ fie care din cele patru plante se mută din locŭ; unde a fostŭ porumbŭ vomŭ seména orzŭ; după orzŭ vomŭ seména măzăriche; unde a fostŭ măzăriche vomŭ pune grâŭ şi unde a fostŭ grâŭ vomŭ pune porumbŭ. In anulŭ alŭ treilea şi alŭ patrulea iarăşĭ vomŭ schimba semĕnăturile. Şi pentru ca să se înţelégă mai bine iată cum s'arŭ face semĕnăturile patru anĭ de-a rêndulŭ pe moşióra de 40 pogóne :

Anulŭ âlteiŭ.	Porumbŭ	Orzŭ	Măzăriche	Grâŭ
Anulŭ alŭ doilea.	Orzŭ	Măzăriche	Grâŭ	Porumbŭ
Anulŭ alŭ treilea.	Măzăriche	Grâŭ	Porumbŭ	Orzŭ
Anulŭ alŭ patrulea	Grâŭ	Porumbŭ	Orzŭ	Măzăriche

Se póte încredinţa orĭ-cine din acéstă tabelă că în timpŭ de patru anĭ se va seména de-a rândulŭ pe acelaşĭ locŭ câte patru plantele pe care le cultivămŭ. In anulŭ alŭ cincilea iară ne întórcemŭ şi începemŭ a seména ca în anulŭ întêĭ şi aşa maĭ departe. Acéstă întórcere se numesce în agricultură *rotaţiune* saŭ *rotire*, fiind-că ne întórcemŭ de unde amŭ plecatŭ.

Unŭ asolamentŭ bine întocmitŭ este lucrarea cea maĭ folositóre ce póte să facă unŭ cultivatorŭ. Lucrându pământulŭ şi semĕnându'lŭ fără nicĭ o regulă, de bună sémă că după cât-va timpŭ se va mânca şi se va umple cu buruenĭ; din potrivă semĕnându cu rênduială nu numaĭ că şi pământuluĭ îĭ merge bine, dară şi produce bucate maĭ multe şi maĭ bune.

Cultivatorul póte să alégă asolamentul care 'ĭ va veni maĭ bine; póte în locŭ de porumbŭ să pue cartofĭ, orĭ tutunŭ, saŭ fasole; în locŭ de orzŭ sĕ punĕ ovĕzŭ saŭ grâŭ

de primăvară; în locul măzăricheĭ să semene trifoiŭ saŭ păringŭ; însă în totŭ-d'auna trebne să incépă cu uă plantă care se prăşesce, precum este porumbulŭ, tutunulŭ. fasolea, cartofiĭ, rapiţa şi altele, saŭ cu ogorŭ, fiindŭ-că pămêntulŭ se lucréză bine şi se curăţă de buruienĭ numaĭ prăşindu'lŭ saŭ făcêndu'lŭ ogorŭ. După planta care curăţă locurile să se semene altele care 'lŭ murdăréscŭ, procum este grâulŭ, orduluŭ, ovĕdulŭ şi secara. După asemenea semĕnăturĭ să semene unŭ nutreţŭ, precum este măzărichea, trifoiulŭ saŭ paringulŭ: în sfirşitŭ după nutreţŭ să pună în totŭ-d'a-una grâŭ fiindŭ-că locul este curatŭ şi dresŭ.

Trebue însă băgatŭ de sémă că nu poţĭ să semenĭ pămêntulŭ în totŭ anulŭ fără să'lŭ maĭ ajuţĭ cu băligarŭ, căcĭ atunci se mănâncă şi nu maĭ produce. De aceia cultivatorulŭ cu judecată şi durere de inimă de moşióra sa, să punŭ băligarŭ pe locurile în care are să semene porumbŭ. Iarna este mare şi póte să care câte 15 pînă la 20 de căruţe de băligarŭ pe fie-care pogonŭ. Făcêndŭ aşa pămêntulŭ se va îndrepta pe anŭ ce trece şi va resplăti cu prisosŭ pe acela care 'lŭ muncesce.

Ogorulŭ.—Se dice că unŭ locŭ este *ogorŭ* saŭ *tolócă* când se lasă să se odihnéscă unŭ anŭ. Ogorulŭ se dice *sterpŭ* cânbŭ nu se lucréză peste anŭ, şi *lucratŭ* cândŭ se ară uă dată şi de douĕ orĭ pînă ce se séménă.

Cândŭ pămêntulŭ se slăbesce de totŭ, atunci se lasă ca păsciune pentru vite câte cinci şi sése anĭ şi după aceia se sparge ţelina.

Ogorulŭ este neapăratŭ când cultivatorulŭ nu póte să îngraşe locurile cu băligarŭ, căcĭ numaĭ odihnindu-se pămêntulŭ póte să maĭ producă.

Acela care are moşióră mică nu trebuie să lase pămêntulŭ sterpŭ. Aşa spre pildă. dacă unŭ cultivatorŭ are numaĭ dece pogóne de pămêntŭ. să le împarţă în patru tarlale: să îngraşe pe cea d'ântêiŭ în care pune porumbulŭ saŭ altă planta care se prăşesce, şi după aceia póte să semene treĭ

ani de-a rêndulŭ ordŭ, măzăriche și la urmă grâŭ fără să mai îngrașe.

Dacă moșia este mare și nu aĭ băligarŭ, orĭ îngrașă locurile cu îngrășeminte verdĭ, orĭ după ce aĭ semănatŭ câțĭ-va anĭ de-a rêndulŭ, lasă locurile pentru păsciune. Pentru ca să créscă iarbă bună, séménă sĕmĕnța de fênŭ în grâŭ saŭ în ordŭ, orĭ în ovĕzŭ, și după seceră nu lăsa vitele să intre pe locurĭ pînă la anulŭ viitorŭ.

În unele părțĭ ale țĕreĭ este obiceĭŭ să se împartă locurile în treĭ tarlale : pe una se séménă grâŭ, pe a doua porumbŭ, iarŭ a treia se face ogorŭ, după cum se vede în tabela ce urméză :

Anulŭ âncêiŭ.	Grâŭ	Porumbŭ	Ogorŭ
Anulŭ alŭ doilea. . .	Porumbŭ	Ogorŭ	Grâŭ
Anulŭ alŭ treilea. . .	Ogorŭ	Grâŭ	Porumbŭ

După treĭ anĭ iarŭ se séménă ca în anulŭ întêiŭ. În asemenea împrejurărĭ, dacă cultivatorulŭ are 30 de pogóne de pămêntŭ, le împarte în treĭ tarlale de câte ḑece pogóne fie-care ; din aceste treĭ, douĕ suntŭ semĕnate în fie-care anŭ cu grâŭ și cu porumbŭ ; iară una rĕmâne ogorŭ.

Asolamentŭ cu trifoiŭ. — Daca vrea cine-va să semene trifoiulŭ pentru nutrețŭ și are uă moșióră de 20 de pogóne, iată cum urméză : împarte moșióra în patru tarlale de câte 5 pogóne fie-care : pe cea d'întêiŭ pune porumbŭ după ce a îngrășatŭ pămêntulŭ ; pe a doua séménă grâne de primăvară, adică grâŭ, ordŭ orĭ ovĕsŭ; în cea de a treia vine trifoiŭ și în cea de a patra grâŭ. Tabela de maĭ josŭ arată maĭ lămuritŭ acésta :

Anulŭ ântêiŭ.	Porumbŭ îngrăşatŭ	Orḑŭ	Trifoiŭ	Grâŭ
Anulŭ alŭ douilea . . .	Orḑŭ	Trifoiŭ	Grâŭ	Porumbŭ îngrăşatŭ
Anulŭ alŭ treilea . . .	Trifoiŭ	Grâŭ	Porumbŭ îngrăşatŭ	Orḑŭ
Anulŭ alŭ patrulea . . .	Grâŭ	Porumbŭ îngrăşatŭ	Orḑŭ	Trifoiŭ

În alŭ cincilea anŭ iară semĕnămŭ locurile ca în anulŭ d'ântâiŭ. Orĭ-cine vede că în totŭ anulŭ se îngraşe una din tarlale, şi că pe fie-care se sĕmĕnă în timpŭ de patru anĭ porumbŭ, orḑŭ, trifoiŭ şi grâŭ. Cum amŭ mai ḑisŭ, în loculŭ porumbuluĭ póte cine-va să semene cartofĭ, fasole, tutunŭ, rapiţă, inŭ, cânepă, numai să îngraşe pămêntulŭ.

Trifoiulŭ, plantă între cele mai bune pentru nutrirea vitelorŭ, se sĕmĕnă în cereale de primă-vară, adică pe loculŭ unde se sĕmĕnă orḑulŭ saŭ ovĕsulŭ; după seceră nu se lasă vitele să pască. În anulŭ viitorŭ se cosesce trifoiulŭ de două orĭ şi în luna luĭ septembre se sparge trifoiscea şi se sĕmĕnă grâŭ. Grâulŭ vine bine după trifoiŭ, căcĭ acesta îngraşă pămêntulŭ.

Încerce cultivatorĭĭ să cultiveze după acéstă rînduială şi se vorŭ încredinţa că pămêntulŭ dă îndoitŭ de cât după cum se cultivéză astă-ḑi în cele mai multe locurĭ.

PARTEA A CINCEA

VITELE SAŬ ANIMALELE DOMESTICE

CAPITOLULŬ VII

FOLOSULŬ ANIMALELORŬ DOMESTICE — ALEGEREA VITELORŬ. — INGRIJIREA VITELORŬ. — NUTRIREA VITELORŬ.

Folosulŭ animalelorŭ domestice. — Animalele domestice, saŭ vitele, după cum le ḑicŭ cultivatorii noştri, suntŭ temelia agriculturei, ajutóre de care nu se póte lipsi omulŭ. Ele nu numaĭ că ne ajută să lucrămŭ pămêntulŭ, dară ne şi hrănescŭ şi ne îmbracă: vaca, óia şi capra ne daŭ lapte; oile ne daŭ lână; calulŭ, boulŭ, bivolulŭ şi asinulŭ lucrézĕ pămêntulŭ, cară bucatele şi ne ducŭ de la unŭ locŭ la altulŭ; afară de acésta carnea de vacă, de óie, de viţelŭ este hrana cea maĭ întăritóre pentru omŭ. Paserile ne daŭ ouă şi carne; albinele miere, gândaculŭ de mătase produce mătasea; în sfîrşitŭ cânele păzesce ómenĭ şi vite de făcĕtorĭ de rele şi de dobitócele sĕlbatice.

Deosebirea vitelorŭ. — Se numescŭ *vite marĭ*, calulŭ, boulŭ şi vaca, catârulŭ şi asinulŭ; iar *vite mărunte*, óia, capra şi rămătorulŭ.

Vite de muncă suntŭ acelea care se întrebuinţézĕ la lucrarea pămêntuluĭ şi la cărătŭ.

Se numesce *cirdă* unŭ numĕrŭ maĭ mare de vite care pascŭ la unŭ locŭ. Se chiamă *turmă* saŭ *cârdŭ* uă sumă de oĭ. Se numescŭ *ceoporŭ* uă parte de oĭ rupte dintr'uă turmă.

Se chiamă *erghelie*, unŭ numĕrŭ de iepe care se ţinŭ pentru prăsilă şi caĭ care se crescŭ pentru vêndare; iară *tamaslicŭ* se numesce uă sumă de bouĭ şi vacĭ care se întreţine pentru prăsilă.

Alegerea vitelorŭ.—Orĭ-ce némŭ de vite arŭ voi cine-va să ţină, trebue să le alégă potrivitŭ cu locului, cu trebuinţele ce are şi cu tîrgulŭ. Vitele de soiŭ bunŭ nu se potŭ ţine în locurile sărace unde nu se află hrană îndestulă; oile, caiĭ, vacile nu potŭ trăi în locurĭ mlăştinóse, bune numaĭ pentru porcĭ.

Vitele crescute la munte se deprindŭ anevoie la câmpŭ; asemenea şi vitele de câmpŭ, fiindŭ maĭ grele, nu se potŭ duce la munte.

Ingrijirea vitelorŭ.—Printr'uă bună îngrijire se păstréză soiurile de vite bune şi se îndreptéză acelea care şi-aŭ pierdutŭ din însuşirile lorŭ. De aceea cultivatorulŭ trebue să îngrijéscă de aprópe vitele. Maĭ întâiŭ de tóte grajdurile, saelele, coşarele unde se ţinŭ vitele trebue să aĭbă mărime potrivită cu numĕrulŭ vitelorŭ, pentru ca acestea să nu fie înghesuite; să fie ţinute câtŭ se póte de curate şi adăpostite de gerŭ, de vêntŭ şi de căldură.

Vitele maĭ trebuescŭ ţesălate şi periate în tóte ḑilele şi frecate cu unŭ şomoiagŭ de paie, maĭ cu sémă când suntŭ asudate saŭ ploate.

Pe câtŭ este cu putinţă să nu se lase vitele în frigŭ saŭ espuse la căldură mare, nicĭ să li se dea apă cândŭ suntŭ obosite.

Mâncarea ca şi bĕutura să li se dea la timpŭ, căutându-se să fie de cualitate bună şi de ajunsŭ.

Vitele de prăsilă să fie alese dintre cele maĭ bune, blânde şi cu însuşirile ce dorimŭ să aĭbă prăsila.

Vitele borţóse trebuescŭ îngrijite maĭ de aprópe hrănite bine şi căutate cu blândeţe. După ce facŭ, acelea care se află acasă se acoperă cu uă cergă saŭ cu uă pătură, şi li se dă să bea într'uă ḑi şi uă nópte numaĭ apă albită cu făină. După aceea li se sporesce mâncarea treptatŭ,

Vitele de muncă nu se ţinŭ înjugate saŭ înhămate maĭ multŭ de uă jumĕtate ḑi. Vara cândŭ este prea caldŭ

se lasă vitele să se odihnéscă: iară iarna după ce se desjugă saŭ se deshamă, se învelescŭ cu păturĭ ca să nu rĕcéscă.

Muscele supără fórte multŭ vitele în timpulŭ verĭĭ. Unĭĭ cultivatorĭ aŭ obiceiŭ să le frece cu uă cârpă muiată în zémă de pelinŭ saŭ în foĭ de macŭ ferte, saŭ de cicóre: se ḑice că muscele nu se maĭ punŭ pe vitele frecate cu asemenea zémă.

Omulŭ trebue să se pórte cu blândeţe către vite, iară nu să le lovéscă cu ciomagulŭ, să le înjure cu vreme şi fără vreme. Aceia cari daŭ în vite fără milă suntŭ ómenĭ rĕĭ şi în alte ţĕrĭ suntŭ pedepsiţĭ. Vitele simtŭ cându le ieĭ cu binele şi le vorbescĭ cu blândeţe, şi se deprindŭ a'şĭ iubi stăpânulŭ. A bate vitele cu duşmănie este ca cum aĭ bate pe acela care 'ţĭ face bine.

Nutrirea vitelorŭ.—Vitele se hrănescŭ saŭ la iarbă saŭ în grajdurĭ. Păscinnarea este bună pentru vitele tinere şi pentru cele de muncă. Că să aibĭ însă băligarŭ pentru a ngrăşa pămêntulŭ, trebuie să se hrănéscă vitele şi la grajdŭ. Afară de acésta când suntŭ locurile înguste şi nu se póte lăsa locŭ de păscutŭ, caută ca animalele să fie ţinute în grajdurĭ.

Vara, când este căldură mare, se ducŭ vitele la păscutŭ diminéţa şi spre séră: iară peste ḑină se ducŭ la unŭ locŭ unde potŭ să se umbrésc̆ă. De aceea este de trebuinţă să se sădéscă căţĭ-va copacĭ în păsciunĭ saŭ să se facă unŭ umbrarŭ. Toamna târḑiŭ când ploué multŭ şi ploia este rece, se dă vitelorŭ care pascŭ câte puţinŭ nutreţŭ uscatŭ.

Vitelorŭ nu le merge bine în totŭ felulŭ de păsciunĭ; astŭ-felŭ oilorŭ le priesce în locurile uscate: ducênḑu-le să pasc̆ă în locurile umede orĭ smircóse, dă gălbeza peste dênsele şi pierŭ. Totŭ pentru acelaşĭ cuvêntŭ nu se scotŭ vitele să pasc̆ă pînă ce nu se ia roua de pe iarbă.

Nu este bine ca de uă dată să se puiă vitele pe maldărŭ saŭ să se ducă la iarbă. Câte-va ḑile pînă ce se deprindŭ, se dă vitelorŭ nutreţŭ amestecatŭ, adică fênŭ şi maldărŭ.

Sarea este neapărată pentru sănătatea vitelorŭ. De aceea se pune în grajdŭ saŭ în curte unŭ drobŭ de sare ca să lingă vitele. În lipsă de drobŭ, se face unŭ felŭ de salamură şi se udă nutreţulŭ cu dènsa. Sarea este mai trebuinciósă pe timpŭ umedŭ şi cândŭ nutreţulŭ nu este tocmai bunŭ. Este cunoscutŭ că nutreţurile sărate hrănescŭ mai bine vitele de câtŭ cele nesărate.

În timpulŭ ierneĭ vitele se nutrescŭ cu fènŭ, cu grăunţe, cu paie şi cu rădăcinĭ tocate.

Ovĕsulŭ şi orzulŭ suntŭ cele mai bune grăunţe pentru caĭ. Uruiala de porumbŭ se dă bouilorŭ şi vacilorŭ.

Fènulŭ de livede este nutreţulŭ celŭ mai bunŭ pentru tóte vitele. Fènulŭ de visdeiŭ, de sparcetă se dă cailorŭ şi oilorŭ; trifoiulŭ, nutreţulŭ de porumbŭ, măzărichea se dă bouilorŭ şi vacilorŭ.

Rădăcinile, precumŭ suntŭ sfecla, cartofulŭ, morcovulŭ, napiĭ, se daŭ tocate şi amestecate cu plévă saŭ cu paie.

Paiele, şi cu osebire cele de ovĕsŭ şi de orzŭ se daŭ iarna la vite, mai cu sémă când este gerŭ.

Când este lipsă de fènŭ se facŭ frunzarĭ, adică se taie ramure de copacĭ pe la Sânta Maria mică, se usucă şi se facŭ clăĭ pentru iarnă.

Orĭ-care arŭ fi nutreţulŭ trebue ca vitele să fie hrănite bine, fără să se facă risipă. Cu câtŭ vitele muncescŭ, cu atâtŭ trebuescŭ mai bine nutrite.

Apa de riŭ şi de fontână este cea mai bună pentru adăpatŭ vitele; după acésta vine apa de lacurĭ şi de iazurĭ. Apa strinsă prin şanţurĭ, prin rovinĭ, prin băltóce este vătămătóre mai cu sémă vara.

Când suntŭ vitele la păscutŭ se lasă să bea după voia lorŭ. Cele care se află la grajdŭ se adapă vara celŭ puţinŭ de douĕ ori pe ziuă, diminéţa şi séra după ce li s'a datŭ să mănânce. Iarna se adapă vitele numaĭ uă dată pe ziuă, la amiadĭ.

Cătăţimea de nutreţŭ ce se dă pe fie care zi vitelorŭ a-

tărnă de soiulŭ şi de vêrsta lorŭ. Cu cât sunt vitele mai mari şi mai grele, cu atât li se dă mâncare mai multă. După cercările făcute de ómeni cu sciinţă şi practică în crescerea vitelorŭ, trebue să se dea pentru fie-care 100 de ocale greutate a unui calŭ, a unui boŭ de muncă şi a unei vaci, 3 oca de fênŭ, şi pentru fie-care sută de ocale a unei vite puse la îngrăşatŭ şi a unei oi 5 ocale de fênŭ. Aşa dară dacă unŭ boŭ trage 300 ocale i se dă nouă ocale de fênŭ pe fie-care ţiuă.

Vitele micĭ mănâncă mai multŭ de câtŭ cele marĭ, şi acésta fiindŭ-că crescŭ. Viţelulŭ şi mânzulŭ mănâncă potrivitŭ cu greutatea lorŭ, mai multŭ de câtŭ vaca saŭ iapa.

CAPITOLULŬ XVII

DEOSEBITELE NĔMURĬ DE VITE. — CALULŬ, — CATĂRULŬ ŞI ASINULŬ. — VITELE BOVINE. — OILE. — CAPRELE. — RĬMĂTORIĬ. — PĂSĔRILE DE CURTE. — ALBINELE. — GÂNDACĬĬ DE MĂTASE.

Deosebitele némurĭ de vite.—Pentru a'şĭ întâmpina tóte nevoile omulŭ a căutatŭ să domesticéscă, adică să îmblânzéscă deosibite némurĭ de vite, precumŭ suntŭ calulŭ, boulŭ, óia, capra, porculŭ şi paserile de casă.

Calulŭ. — Calulŭ este animalulŭ celŭ mai preţiosŭ pentru cărat̆ şi pentru călĕtoritŭ, fiindŭ-că merge cu iuţélă. Şi pentru lucratŭ pământulŭ se întrebuinţéză caiĭ, mai cu sémă pentru grăpatŭ; lucréză mai multŭ ca boiĭ într'uă ţi, însă obosescŭ mai lesne.

Caiĭ românescĭ, şi mai cu sémă ceĭ din Moldova, aŭ fostŭ odinióră vestiţĭ peste hotare: nu suntŭ marĭ de statură, însă suntŭ agerĭ, vênoşĭ şi ducŭ la drumŭ. Când ĭ-amŭ îngriji mai bine şi ĭ-amŭ pune la lucru după ce împlinescŭ treĭ anĭ, caiĭ noştrĭĭ arŭ fi multŭ mai bunĭ de câtŭ suntŭ.

Pĕrulŭ cailorŭ are deosebite feţe, precum : negru, roibŭ, albenŭ, şoreciŭ, dereşŭ, albŭ.

Calulŭ trebuie ţesălatŭ şi periatŭ celŭ puţinŭ uădată pe

ți. Când este asudatŭ orĭ obositŭ, se frécă cu unŭ șomoiagŭ de paie și se adapă după ce s'a odihnitŭ și a mâncatŭ.

Fènulŭ și ordulŭ saŭ ovĕzulŭ este hrana cea maĭ bună pentru caĭ. Iarna li se dă și morcovĭ tocațĭ.

Iepele se daŭ la armăsarĭ în primăvară : ele facŭ după un-spre-dece lunĭ și câte-va ḑile. Ŭă lună saŭ duoĕ înainte de fătatŭ nu se maĭ înhamă, nicĭ se maĭ călărescŭ. La douĕ saŭ treĭ săptĕmâni după facere iarăși se punŭ iepele la lucru. Mânziĭ se înțarcă când suntŭ de patru saŭ cincĭ lunĭ : eĭ trebuiescŭ hrăniți bine, cu fènŭ și ovĕzŭ, căcĭ într'altŭ felŭ rĕmânŭ micĭ, piperniciți și n'aŭ putere.

Catîrulŭ și *asinulŭ*.— Catîrulŭ se trage din iapă dată la asinŭ. Este unŭ animalŭ fórte bunŭ în țĕrile călduróse și muntóse, fiindŭ-că are copita tare și calcă sigurŭ.

Odinióră se făceaŭ mulțĭ catirĭ în țara nóstră și se vindeaŭ în Turcia, unde suntŭ fórte căutațĭ.

Catîrulŭ cere aceeașĭ îngrijire ca și calulŭ.

Asinulŭ.— Asinulŭ saŭ măgarulŭ este unŭ animalŭ prețiosŭ pentru locurile sărace, fiindŭ-că elŭ se nutresce cu totŭ felulŭ de ierburĭ, chiar cu scaieți. La noĭ ilŭ întrebuințézĕ numaĭ păstoriĭ ca să le ducă în spinare tóte greutățile.

Vitele bovine. — Boulŭ și vaca suntŭ întêia avuție a cultivatoruluĭ românŭ. Cu bouiĭ lucrézĕ pământulŭ, cară productele acasă și pe la schele, nmblă cu chirie; vaca 'ĭ dă pentru casă lapte și'ĭ face prăsilă.

Avemŭ némurĭ de vite fórte frumóse, maĭ cu sémă în Moldova; însă în multe părți ale țĕriĭ fiindŭ neîngrijite, muncite de tinere, hrănite rĕŭ, atâtŭ bouiĭ câtŭ și vacile aŭ perdutŭ din frumusețea lorŭ.

Pĕrulŭ vitelorŭ bovine este albŭ, surŭ, negru, roșcatŭ, tîrcatŭ, însă cele maĭ multe suntŭ albe și surii.

Boulŭ bunŭ de lucru este ososŭ, are peptulŭ mare, spata lată, piciórele ciolănóse, capulŭ scurtŭ, fruntea lată, córnele gróse, scurte și lucitóre ; ochiĭ marĭ și negri, buzele negre nările bine deschise, urechile marĭ și pĕróse.

Vaca lăptósă nu este frumósă la vedere ; mai adese-orĭ este slabă şi osósă: are trupulŭ lungŭ, piciórele scurte, capulŭ micŭ, căutătura sa este blândă, urechia mare şi subţire, córnele subţirĭ şi lucitóre : are bărbie mică, peptulŭ îngustŭ, vine gróse pe pântece, ugerulŭ mare, móle, acoperitŭ cu uă pele subţire şi móle la pipăitŭ.

Se ḑice ca vacile carĭ aŭ pĕrulŭ negru, roşu, suriŭ, suntŭ mai bune de lapte de câtŭ cele albe.

Taurele saŭ *buhaiulă* de prăsilă trebuie să fie mare, însă nu prea greŭ, vioiŭ, plinŭ de focŭ, făcutŭ bine şi blândŭ, şi pe cât se póte ca muma sa să fi fostŭ bună de lapte. Se întrebuinţéză la gonitŭ de la douĭ până la şépte anĭ; de aci înainte prea se îngreunéză. Taurulŭ cu năravŭ trebue desfăcutŭ.

Cine voiesce să aibă soiŭ bunŭ de vite trebuie să alégă pentru prăsilă vacile cele mai bune, mai bine făcute şi mai lăptóse din care se află în partea loculuĭ.

Junincile nu se daŭ la taurĭ înainte de opt-spre-ḑece lunĭ saŭ douĭ anĭ; date mai tinere facŭ viţeĭ slabĭ şi piperniciţĭ, care nu se mai îndreptéză câtŭ trăiescŭ.

Vacile fată peste totŭ anulŭ, însă mai cu sémă primăvara. Ele trebuiescŭ hrănite bine peste totŭ anulŭ şi cu osebire cu douĕ lunĭ înainte de a fĕta, pentru că facŭ viţeĭ mai cu putere şi daŭ lapte mai multŭ.

Viţeiĭ se înţarcă când suntŭ de treĭ şi de şése lunĭ. In alte ţĕrĭ nu se lasă să sugă de locŭ şi se hrănescŭ cu lapte.

Laptele vacilorŭ se îndreptéză la douĕ săptĕmânĭ după ce aŭ fĕtatŭ. Colastra se dă viţeluluĭ fiindu'ĭ trebuinciósă pentru a se curăţi.

Suntŭ vacĭ de némŭ bunŭ care daŭ pînă la 10 şi 15 ocale de lapte într'uă ḑi; acelea care daŭ 4 pînă la 5 ocale se potŭ trece între cele bune de lapte.

Vacile nutrite bine daŭ lapte maĭ multŭ şi maĭ bunŭ. Laptele bunŭ este gălbuiŭ şi grosŭ : iată celŭ de cualitate rea este albăstruiŭ şi subţire.

Laptele se ține în vase în locuri curate, și la rĕcóre în timpulŭ verii.

Untulŭ se face saŭ bătêndŭ laptele într'unŭ putineiŭ, saŭ alegêndŭ smîntîna pe d'asupra și bătênd'o singură. Dacă nu este smîntînă de ajunsŭ pentru a bate unŭ putineiŭ, se strânge câte-va dile și se păstrézĕ la rĕcóre în vase strîmte la gură. Din 24 ocale de lapte iese uă oca de untŭ.

Din lapte se face brânză închegându'lŭ cu chiagŭ, adică cu stomacŭ de mielŭ, de iedŭ, saŭ de viţelŭ.

Vitele se nutrescŭ iarna cu fênŭ, cu paie și cu rĕdăcinĭ tocate, iară vara se daŭ la păsciune și li se dă și maldărŭ.

Maldărulŭ póte să fie de livede, de trifoiŭ, visdeiŭ, sparcetă, măzăriche, porumbŭ, meiŭ, ș. al. Cine ține vitele la grajdiŭ trebue să semene nutreţŭ verde în maĭ multe rênduri ca să aibă de la Maiŭ pînă la Octombre.

Visdeiulŭ și trifoiulŭ nu se cosescŭ umede, nicĭ se daŭ la vite pînă ce nu se pălescŭ. Asemenea nu se lasă vitele să le pască pînă ce nu se ia roua de pe dênsele.

Bouiĭ de muncă nu se înjugă de cătŭ la douĭ anĭ și atunci se iaŭ cu încetul pînă ce se deprindŭ. Când suntŭ de șépte saŭ optŭ anĭ se îngrașă și se vinde. Dintr'unŭ boŭ de soiŭ bunŭ și bine îngrășatŭ iese 50 pînă la 55 ocale de carne din 100 ocale greutate. Viţelulŭ grasŭ dă pînă la 60 ocale.

Oile. — Se hrănescŭ oĭ multe în ţéra nóstră, și de maĭ multe soiurĭ; avemŭ *oĭ ţigaĭ* care daŭ lâna cea maĭ bună; *oĭ stogoșe* și *turcane* care aŭ lâna maĭ lăţósă și maĭ aspră. După faţa lâneĭ suntŭ *oĭ negre* și *oĭ albe*. Din pielea mieilorŭ negri se face *hîrșiile*, unŭ felŭ de blană crétă întrebuinţată de cojocarĭ pentru a face căciulĭ. Se maĭ află *oĭ fumure* și *oĭ roșiĭ*; cele d'întêiŭ aŭ lâna fumurie-vênătă, iarŭ cele de alŭ douilea aŭ lâna roșcată.

Orĭ-care arŭ fi soiulŭ oilorŭ, lâna cea maĭ bună se află pe spete, pe grebĕnŭ, pe spinare și pe șéle. Uă lână trage de la uă oca și jumĕtate pînă la douĕ și treĭ ocale, după soiulŭ și mărimea oilorŭ. Oile se tundŭ pe la începutulŭ luĭ

Iuniŭ. Obicĭnuitŭ lâna se vinde cu usuculŭ pe dênsa; când se spală cu apă rece din 100 ocale rĕmânŭ 30 pînă la 35 ocale.

Oile se mirlescŭ tomna pe la Sântulŭ Demetriu şi facŭ în Martie, adică după cinci luni. Cine voiesce să aibă mieĭ timpuriŭ, în dulcele Crăciunuluĭ spre pildă, bagă berbecii maĭ de timpuriŭ, în luna luĭ Augustŭ,

Hrana cea maĭ bună şi maĭ sănătósă pentru oĭ este păscutulŭ, însă nu prin locurĭ umede. Vara când este căldură mare pe la amiadĭ nu se lasă oile să pască fiindŭ-că se bolnăvescŭ de splină.

Iarna se hrănescŭ oile cu pae, cu fênŭ, cu rădĕcinĭ tocate amestecate cu plévă. Când este aprópe fĕtatulŭ li se dă şi uruială. In coşarulŭ lorŭ se pune unŭ drobŭ de sare ca să lingă orĭ când le place.

Turmele marĭ de oĭ se ducŭ în Maiŭ de la câmpŭ la munte unde şedŭ pînă la Sânta Maria mare. Acolo se face brânza de burdufŭ şi cașcavalulŭ.

Căprele—Caprele se ţinŭ maĭ cu sémă în locurile păduróse şi la munte. Odinióră se afla multe capre în ţéra nóstră; acum pe anŭ ce trece numĕrulŭ lorŭ se împuţinéză. Cu tóte acestea capra este unŭ animalŭ bunŭ, maĭ tare ca óia şi se hrănesce cu ce ĭi iese înainte. Se póte ţine în coşarŭ ca şi alte vite şi dă lapte multŭ şi bunŭ.

Din laptele de capră se face cea maĭ bună brânză. Pelea de iedŭ este fórte căutată; asemenea şi cea de capră. Din pĕrŭ se facŭ trăiştĭ şi preşurĭ bune.

Vara se ţine capra la iarbă ca şi oile; iarna se nutrescŭ cu fênŭ, cu pae şi cu mugurĭ dacă care cum-va se află crăcĭ de copacĭ. In unele localităţi muntóse se iernéză caprele în munte, într'unŭ felŭ de bordeie numite *olumuri*, şi se hrănescŭ cu mugurĭ de copacĭ.

Rîmătorii. — Porculŭ este unŭ animalŭ preţiosŭ, fiindŭ-că se hrănesce lesne, este prăsitorŭ şi dă carne

bună. Fie care cultivatorŭ trebue să aibă câți-va porcĭ la ușa sa.

Pĕrulŭ porculuĭ este albŭ, negru, roșu și tîrcatŭ, negru cu albŭ și roșu cu albŭ.

Cine voesce să aibă soiŭ de porcĭ bunĭ, să caute pînă ce găsesce unŭ nĕmŭ bunŭ și apoĭ să alégă *vierĭ* ceĭ maĭ frumoșĭ și *scrófele* cele maĭ frumóse pentru prăsilă.

Scrófele fată la 16 pînă la 17 sĕptĕmânĭ după ce se vierescŭ, și facŭ câte 8 și 10 purceĭ. Scrófa se dă la vierŭ când este de unŭ anŭ. După ce fétă i se lasă numaĭ atâțĭ purceĭ câte țițe are. Purceiĭ se înțarcă când suntŭ de șése sĕptĕmânĭ și se hrănescŭ cu zerŭ, cu mălaiŭ și cu iarbă.

Vara se hrănescŭ porciĭ la iarbă; li se dă lăptucĭ, lobodă și alte verdețurĭ. Iarna se nutrescŭ cu dovlecĭ, cu porumbŭ, cu cartofĭ, cu morcovĭ, cu ghindă și cu jirŭ.

Purceiĭ se scopescŭ când suntŭ de douĕ lunĭ. Se îngrașă lesne porciĭ care aŭ capulŭ micŭ, piciórele scurte, pĕrulŭ subțire și rarŭ, códa mică și scurtă, și carĭ aŭ mărgele la gâtŭ ca caprele.

Vara porciĭ suferŭ de căldură și trebuescŭ scăldațĭ în tóte ḑilele câtŭ ține căldura. Iarna se ținŭ în cocine adăpostite de frigŭ și așternute cu paie.

Paserile de curte.—Suntŭ pasĕrĭ de curte saŭ *hóră*, găinile, curcaniĭ, gâscele, rațele și porumbeiĭ. Tóte suntŭ folositóre și nu trebue să lipséscă din curtea unuĭ cultivatorŭ cu îngrijire de casa sa.

Găinile se hrănescŭ cu meiŭ, cu ovĕsŭ, cu porumbŭ și alte semĕnțe. Vara umbă prin grădinĭ și prin locurĭ unde găsescŭ vermĭ și totŭ felulŭ de insecte.

Cotețulŭ trebuie să fie adăpostitŭ de frigŭ și feritŭ de umeḑélă.

Ună găină face pînă la 120 de ouă pe anŭ.

Găinile se îngrașe țiindu-le închise și îndopându-le cu terciŭ de făină de orḑŭ saŭ de porumbŭ.

Curcanulŭ este cea mai mare dintre paserile de curte. Se îngraşe bine şi carnea sa este uşóră la mâncare şi gustósă.

Puiĭ de curcă se crescŭ anevoe. După ce iesŭ se ţinŭ câte-va dile la căldură pînă ce se maĭ împuternicescŭ. Se hrănescŭ cu sĕmĕnţă de cânepă, cu meiŭ şi cu ouă rĕscópte tocate. Când timpulŭ este a plóie se adunŭ puiĭ şi se închidŭ în cotetŭ.

Când aŭ pornitŭ spre treĭ luni şi este să le dea moţulŭ, puiĭ de curcă trebue îngrijiţĭ de aprópe: se ferescŭ de a mânca iarbă, li se dă grăunţe şi câte puţinŭ vinŭ uă dată pe dĭ. După ce trece acéstă furie puiĭ de curcă suntŭ vêrtoşĭ şi se potŭ duce la păscutŭ pe mirişcĭ şi pe alte locurĭ.

Curcaniĭ se îngraşe când suntŭ tinerĭ, cu nucĭ micĭ, cu porumbŭ şi cu terciŭ de malaiŭ, saŭ de făină de orzŭ.

Gîsca se cresce şi se nutresce lesne. Bobociĭ de gîscă după ce prindŭ putere, pascŭ cu gîscele bĕtrâne pe drumurĭ şi pe orĭ unde găsescŭ iarbă. Nu este bine să se lase să pască prin liveziĭ căcĭ găinaţulŭ lorŭ vatămă fênulŭ.

Gîscele se îngraşă în postulŭ Crăciunuluĭ ca şi curcaniĭ. Putulŭ de gîscă este fórte căutatŭ pentru umplutŭ perinele şi alte întrebuinţărĭ.

Rata cresce bine unde se allă apă. Bobociĭ se hrănescŭ lesne după ce prindŭ putere; pînă atuncĭ li se dă mălaiŭ cu apă.

Porumbelulŭ se ţine pentru podóbă şi pentru mâncare. Porumbiţa scóte maĭ multe rênduri de puĭ peste anŭ. Porumbeiĭ se hrănescŭ cu meiŭ şi cu alte grăunţe. Vara umblă pe câmpŭ şi se hrănescŭ singurĭ.

Albinele. — Odinióră se ţinea atâtea uleie cu albine în ţéra nóstră în câtŭ turciĭ şi alte némurĭ veniaŭ şi cumpĕraŭ mierea şi céra de la noĭ. Astădĭ amŭ ajunsŭ noĭ să cumpărămŭ luminărĭ de céră de la străinĭ. Acésta vine numaĭ din nepăsarea nóstră, căcĭ albinele nu cer maĭ nicĭ o îngrijire din partea cultivatorulŭĭ. In adevĕrŭ, acĕste minunate insecte se nutrescŭ singure alergândŭ dintr'uă flore într'alta.

și lucréză nu numaĭ pentru dênsele ci și pentru noĭ, numaĭ să le dămŭ unŭ uleiŭ saŭ ștubeiŭ în care să strîngă mierea și céra. (Fig. 20 și 21).

Fig. 20. — Trântorŭ.

Fig. 21. — Albină lucrătóre.

Albinele se ținŭ în *uleiŭ* saŭ *ștubeiŭ*, care suntŭ făcute din lemne scobite. Fie-care uleiŭ de albine are uă *matcă* saŭ mumă care este maĭ mare de câtŭ cele-l-alte albine și de câtă trîntoriĭ.

Nicĭ că se află insecte maĭ muncitóre și maĭ económe ca albinele. De cum se înprimăvăréză, ele nu se maĭ odihnescŭ de diminéța și pînă séra; unele alérgă să adune mierea și alte substanțe din florĭ; altele facŭ fagurii în întrulŭ uleiuluĭ. Fagurele este compusŭ din nisce alveole saŭ chilióre de céră pe care albinele le umple cu miere.

Albinele intră și iese în uleie printr'uă usciór㠄 lăsată în partea de josŭ a uleiuluĭ. La întâmplare ca vre-unŭ gărgăune saŭ altă insectă mare, orĭ vre-unuĭ animalŭ maĭ micŭ, de pildă unŭ șórice, să intre în uleiŭ, albinele tabără pe dênsulŭ, 'lŭ omóră și dacă nu'lŭ potŭ tirî afară, îlŭ acoperă cu céră ca să nu împuță uleiulŭ.

În maiŭ și în iunie începŭ albinele *a roi*, adică albinele cele tinere părăsescŭ uleiulŭ și 'șĭ caută altŭ locŭ. În timpulŭ roituluĭ cultivatorulŭ să păzéscă *prisaca* ca să prindă roiurile în alte uleie. Obicĭnuitŭ roiulu se pune pe vre-uă cracă în apropiere de prisacă: după ce se așédă, se ia unŭ ștubeiŭ, se frécă pe din întru cu apă cu miere saŭ cu foĭ de mătăcină, și apoĭ se scutură roiulŭ într'ênsulŭ: după aceea se duce în prisacă și se așédă la uă parte. Dacă roiulŭ

se depărtéză, prisăcarulŭ se ţine după dênsulŭ pînă ce se pune. (Fig. 22).

Fig. 22. — Roiŭ agăţatŭ de uă ramură.

Uleiele întrebuinţate la noĭ se facŭ din lemne scobite: áirea se facŭ coşniţe de nuiele, de paiŭ rĕsucitŭ şi împletitŭ, şi de scânduri ca unŭ felŭ de lădiţe. (Fig. 23 şi 24).

Fagurii se retézĕ spre tómnă lăsându şi pentru hrana albinelorŭ. Acelŭ care taie fagurii trebue să se ferésc̆ă de înţepatulŭ albinelorŭ, acoperindu'şĭ faţa cu pânză de sîrmă saŭ cu altŭ-ceva.

Când este iarna lungă se pune albinelorŭ miere în uleie ca să se hrănésc̆ă.

După ce s'a retezatŭ stupiĭ, se scóte mierea puindu-se fagurii pe uă sită de sêrmă maĭ désă d'asupra unuĭ vasŭ espusŭ la sóre. Când a trecutŭ mierea şi céra, se duce vasulŭ într'uă pivniţă saŭ bordeiŭ rĕcorosŭ, şi după ce se deosibesce

céra de miere, se tórnă peste uă sită de mătase; mierea trece în josŭ și céra rĕmâne d'asupra. Céra se topesce după aceea în apă fértă, se curăță și apoĭ se tórnă în tipare saŭ în străchinĭ.

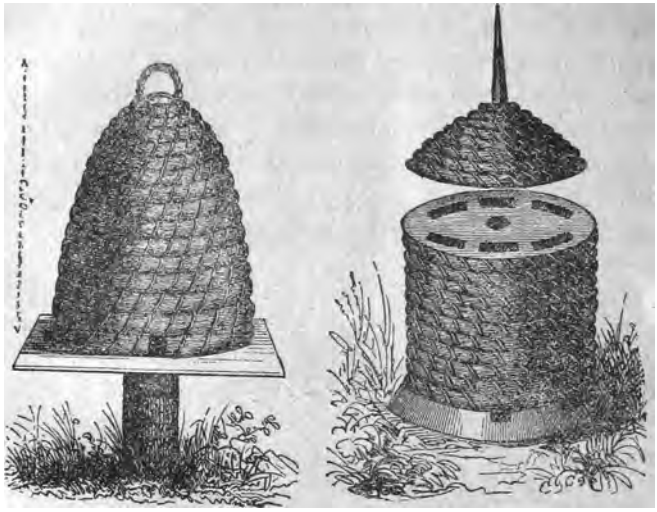

Fig. 23. — Coșniță simplă de paie. Fig. 24. — Coșniță cu capacŭ.

Dintr'unŭ stupŭ póte să iasă 2 pînă la 4 oca de miere și 150 pînă la 200 dramurĭ de céră.

Gândaciĭ de mătase.—Se crescŭ gândaciĭ de mátase maĭ preste totŭ loculŭ în țéra nóstră, însă maĭ multŭ spre munte.

Ouĕle de gândacĭ se numescŭ *sĕmĕnță*. Inviază în primăvară când începe să dea dudulŭ. Ca să învieze mai curândŭ femeile aŭ obiceiŭ de a ține sĕmĕnță în sênŭ.

Loculŭ unde se țínŭ gândaciĭ trebue să fie cât se póte de curatŭ și aeratŭ. După ce a înviatŭ sĕmĕnța, se pune pe mescióre acoperite cu chârtie saŭ cu uă pânză curată și li se dă foĭ de dudŭ în douĕ-spre-ḑece rèndurĭ, ḑi cu nópte.

Vêrsta ântéia a gândacilorŭ ține cincĭ ḑile. După aceia dormŭ uă ḑi și uă nópte și'șĭ schimbă pelea: atuncĭ intră

în *vêrsta a doua*, când se și mută din locŭ puindu-se pe alte mescióre. Li se dă frunze de dudŭ totŭ de douĕ-spre-dece orĭ pe ḑiuă. După patru saŭ cinci ḑile gândaciĭ adormŭ din noŭ, își schimbă pelea și apoĭ se deșteptă intrându în *vêrsta a treia*. După uă sĕptĕmână gândaciĭ iarăși adormŭ, își schimbă pelea și se trezescŭ în *vêrsta a patra*. Gândaciĭ aŭ crescutŭ și mănâncă multŭ. Se schimbă din locŭ puindu-se pe mese curate. După șése ḑile adormŭ, și când se deștéptă intră în *vêrsta a cincea*, care este cea din urmă. Atuncĭ gândaciĭ mănâncă multŭ, se rărescŭ fiindŭ că aŭ crescutŭ. După ḑece ḑile devinŭ albĭ, mănâncă maĭ puținŭ și începŭ a'și face *gogoșile*. (Fig. 25 și 26).

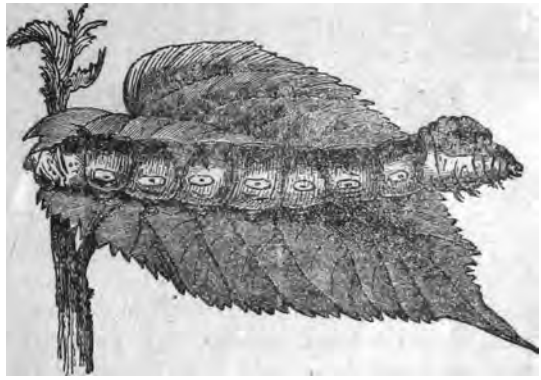

Fig. 25. — Gândacŭ de mătase.

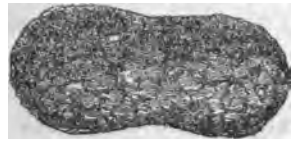

Fig 26. — Gogóșă.

Pentru ca să pótă lucra maĭ cu înlesnire la facerea go-

goșilorŭ se pune pe mese măturele uscate pe care se urcă gândaciĭ și'și urzescŭ gogoșile. Gândaciĭ se micșoréză treptatŭ cu facerea gogoșilorŭ pînă ce se prefacŭ în *crisalidă* din care iese la urmă fluturiĭ.

Pentru ca fluturiĭ să nu strice gogoșile lăsate spre a trage mătase, se opărescŭ în apă fértă ca să móră fluturiĭ; iarŭ *gogoșile de sĕmĕnță* se lasă neatinse. După câte-va ḑile fluturiĭ strĕpundŭ gogoșile și iesŭ afară, ouĕ pe o chârtie și după ḑece saŭ douĕ-spre-ḑece ḑile morŭ. Sĕmĕnța se păstréză în cutiĭ și ferită de umeḑélă și de căldură, pentru anulŭ viitorŭ.

Dintr'uă oca de gogoșĭ iese 45 pînă la 60 dramurĭ de sĕmĕnță.

Dintr'uă uncie de sĕmĕnță iese 50 pînă la 60 kilograme de gogoșĭ; iar din 10 ocale de gogoșĭ iese una oca mătase.

Gândaciĭ de mătase se crescŭ iute și ușorŭ; cerŭ numaĭ curățenie și îngrijire de aprópe. Crescerea lorŭ este fórte bănósă, pentru că gogoșile și mătasea se vîndŭ cu preț̦urĭ bune. De aceea arŭ trebui ca în curtea fie-căruia cultivatorŭ să se afle câț̦ĭ-va duḑĭ și femeile să créscă gândacĭ în toț̦ĭ aniĭ.

PARTEA A ȘÉPTEA

CASA DE LOCUINȚA ȘI ALTE IMPREJMUIRI.

Casa cultivatoruluĭ coprinde : *casa de locuitŭ, grajdulŭ, staululŭ, oieria, cocina și cotețulŭ; — pătululŭ* saŭ *porumbarulŭ* și *magazia de grâne ; gardulŭ.*

Atâtŭ casa câtŭ și cele-l-lalte coprinsurĭ trebuescŭ să fie simple, traĭnice și în destulŭ de încăpĕtóre.

Casa de locuitŭ.— Cultivatorulŭ cu familia sa trebue să aĭbă locuință îndestulătóre și sănătósă. După ce cu toțiĭ muncescŭ câtŭ este ḑiua de mare, celŭ puținŭ să aĭbă unde să se odihnéscă.

Uă casă sănătósă nu numaĭ că feresce de uă mulțime de bóle, dară însuflă uă mulțumire sufletéscă aceluia care locuesce într'ênsa. Nu este totŭ una să trăiască cine-va într'unŭ bordeiŭ întunecosŭ și umedŭ, saŭ într'uă casă luminósă, uscată și veselă.

Casa de locuitŭ se pune cu fața spre rĕsăritulŭ sóreluĭ, și se așéḑă astŭ-felŭ în câtŭ de la ferestre să se pótă vedea într'uă parte a curțiĭ grajdulŭ vitelorŭ, iară într'alta șura saŭ șopronulŭ, pătululŭ, și hambarele saŭ magaziile de bucate.

Ca să fie uă casă sănătósă trebue clădită pe unŭ locŭ maĭ înaltŭ, unde nu se strânge apa, iară nu pe vale în apropiere de lacurĭ și de smârcurĭ.

Fie casa zidită de cărămidă saŭ de piatră, fie de gardŭ alicitŭ și lipitŭ, caută să fie înaltă în întru de treĭ metri până la treĭ metri și jumĕtate ; să aĭbă ferestrele marĭ pentru ca să fie câtŭ maĭ luminósă.

Uă casă de locuitŭ trebue să aĭbă celŭ puținŭ încăperile următóre : uă odaie maĭ mare în care să strângŭ părinții cu copiĭ, cu rudele și cu prietenĭ; uă odaie pentru cul-

care, uă bucătărie mare unde se pótă mânca familia; uă magazie, unŭ celarŭ saŭ uă pivnicióră şi unŭ podŭ mare.

Unŭ cuptorŭ este trebuinciosŭ pentru orĭ-ce casă. Cuptorulŭ se zidesce în curte, după cum este obiceiulŭ la noĭ.

Alăturĭ cu pivniţa este bine să se facă unŭ celăraşŭ în care să se ţie lăpturile, brânza, untulŭ. Celăraşulŭ se face spre crivăţŭ cu o singură ferăstruie.

Cândŭ are omulŭ casă, caută să o ţină câtŭ maĭ curată în lăuntru şi pe din afară, fiindŭ că murdăria este vătămătóre sănătăţiĭ şi neplăcută vedereĭ.

Odăile se pardosescŭ pe josŭ cu cărămidă saŭ cu scânduri. Ferestrele să aibă giamurĭ. Cu câtŭ maĭ desŭ să se văruiască casa, căcĭ văruitulŭ nu numaĭ că înfrumuseţéză locuinţa, dară o face şi maĭ sănătósă.

In lăuntru odăile să aĭbă fie-care cele trebuincióse: masă, scaune, polată, paturĭ, mindire umplute su foĭ de porumbŭ saŭ cu lână, în sfirşitŭ puţinele mobile şi scule care suntŭ maĭ neapărate.

Intr'unŭ cuvîntŭ locuinţa cultivatoruluĭ trebue întocmită într'astŭ-felŭ de chipŭ în câtŭ nu numaĭ să'şĭ afle odihna, dară să simţă plăcere de a trăi într'ênsa.

Locuinţele vitelorŭ.— Vitele suntŭ mâna drépta a cultivatoruluĭ; de aceea caută să le hrănéscă şi să le adăposţéscă cu multă îngrijire

Grajdulŭ şi alte locuinţe de vite se aşédă într'uă parte a curţiĭ, iară şura cu magazia şi porumbarulŭ într'alta.

Grajdulŭ cailorŭ şi staulele bouilorŭ şi vacilorŭ se facŭ largĭ de 5 metri şi înalte de 3 metri.

Pentru unŭ calŭ, ca şi pentru unŭ boŭ, se lasă locŭ la iesle de unŭ metru şi jumĕtate.

Oieria, adică coşarulŭ în care se adăpostescŭ oile, ca şi cocina de porcĭ, se facŭ maĭ scunde de câtŭ grajdulŭ şi se lasă pentru fie-care óie saŭ capră, orĭ rîmătorŭ, unŭ locŭ de 2 metri pătraţĭ.

Locuinţele vitelorŭ trebuie pardosite cu martacĭ de

lemnŭ, saŭ cu cărămidă pusă în muchie, saŭ cu pământŭ clisosŭ amestecatŭ cu petrişiŭ şi bătutŭ bine. Din-dĕrĕtulŭ cailorŭ şi vitelorŭ cornute se face unŭ şănţuleţŭ prin care să curgĕ pişatulŭ vitelorŭ afară într'uă pivnicióră saŭ bute de unde se ia pentru a uda băligarulŭ.

Pentru păstrarea bucatelorŭ cultivatorulŭ trebuie să aibă unŭ porumbarŭ, şi uă magazie. Magazia se póte face dedesubtulŭ porumbaruluĭ.

Unŭ şopronŭ saŭ şură este neapărată în fie-care curte pentru adăpostirea carelorŭ, a plugurilorŭ şi alte unelte.

Casele de locuitŭ cu totŭ cuprinsulŭ trebuie împrejmuite cu garduri de nuiele, cu scânduri, cu ziduri de pétră, saŭ cu *gardurĭ viuĭ* saŭ *nemetŭ*, (Fig. 27).

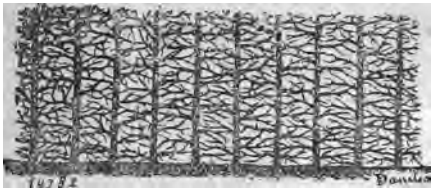

Fig. 27. — Gardŭ viŭ de carpinŭ.

Gardurile viuĭ suntŭ unŭ felŭ de hăţişurĭ sădite pe marginea şanţurilorŭ împrejurulŭ liveḑilorŭ şi alŭ ţérinilorŭ. Ceĭ maĭ buni copăceĭ pentru a sădi asemenea garduri sunt *păducelulŭ* şi *porumbarulŭ*. Totŭ pentru acestŭ sfârşitŭ se maĭ întrebuinţéză *salcâmulŭ*, *lemnulŭ câinescŭ*, *tufa*, *arţarulŭ*, *mĕrulŭ* şi *pĕrulŭ sĕlbatecŭ*, şi *carpinulŭ*.

Când se face şanţulŭ se aruncă pământulŭ scosŭ dintr'ênsulŭ spre loculŭ care se închide. Dupa ce se aşéḑă acestŭ pământŭ, se face unŭ şenţuleţŭ în care se sădesce păduceĭ orĭ alţĭ copăceĭ, punêndu-se uuulŭ de altulŭ la uă depărtare de uă schiópă saŭ 16 centimetri. Sădirea de tómnă este maĭ bună. In primăvară se taie cu unŭ cosorŭ copăceiĭ aprópe de pământŭ pentru ca să dea lăstarŭ maĭ multŭ.

Peste anŭ se sapă copaceiĭ de douĕ şi de treĭ orĭ. (Fig. 28 şi 29).

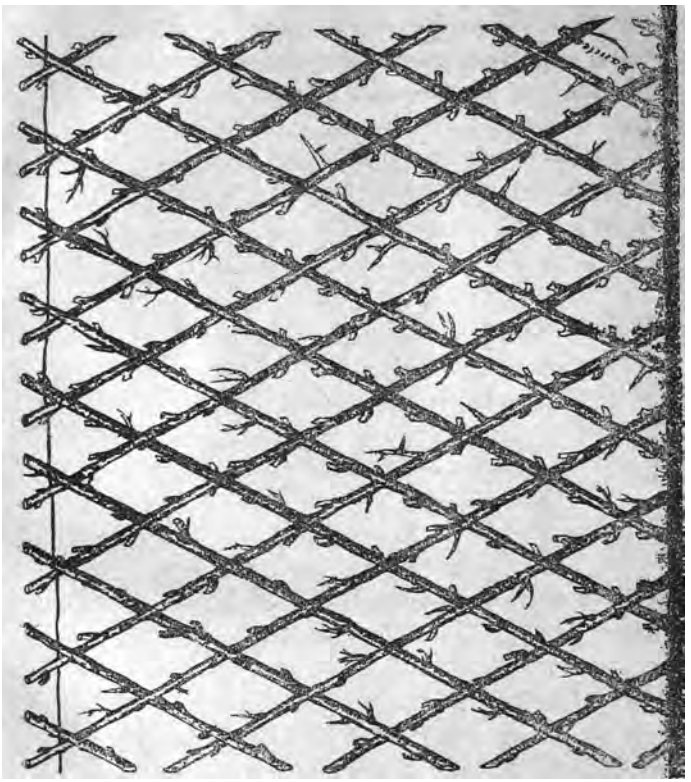

Fig. 28. — Gardŭ viŭ de gledică împletitŭ.

Fig. 4.

Fig. 29. — Gardŭ viŭ de păducelŭ.

In fie-care anŭ se tunde gardulŭ de amêndouĕ părțile ca să nu se întindă prea multŭ în laturĭ. Se scurtéză și lăstarĭĭ pentru ca să nu se înalțe de uă dată.

Când s'a înălțatŭ gardulŭ de șése palme saŭ unŭ metru și jumĕtate, se ține la acéstă înălțime tunḑêndu-se pe d'asupra.

Gardurile viuĭ, când suntŭ bine făcute, nu numaĭ că feresc ŭ de vite dară și înfrumusețéză locului.

PARTEA A OPTA

DESPRE GRĂDINARIE.

N'arŭ trebui să fie cultivatorŭ care să nu aîbă uă grădină de legumĭ și pomĭ împrejurulŭ caseĭ. Cultivatorulŭ crede maĭ multŭ în legumĭ de cât în carne ; prin urmare, n'arŭ fi maĭ folositŭ ca să găséscă lângă casă totŭ ce'ĭ trebuie, de cât să se ducă să cumpere din târgŭ pînă și cépa și ardeiulŭ ?

În acéstă privință cultivatoriĭ noștri suntŭ fórte înapoiațĭ.

Eĭ lasă să créscă spiniĭ și urzicele pe lânge casă, și nu punŭ unŭ grăunte de usturoiŭ. Acésta este uă greșélă din cele maĭ marĭ și nimenĭ nu le va face maĭ mare bine de câtŭ aceia, carĭ iĭ vorŭ îndemna ca să'șĭ facă fie-care uă grădiniță lângă casă.

Loculuĭ grădineĭ este lângă casă. Mică saŭ mare, grădina trebue îngrădită bine spre a fi ferită de vite.

Pentru maĭ multă regulă grădina se împarte în patru părțĭ, prin douĕ drumulețe, unulŭ de-alungŭ si altulŭ de-acurmezisŭ.

Loculuĭ se sapă adêncŭ de cu tómnă și se gunoiesce bine, căcĭ înainte de tóte pământuluĭ trebue să fie grasŭ.

În primăvară se sapă din noŭ și se grebléză bine, și apoĭ începŭ semănăturile și săditurile.

Pe lângă gardŭ se pune pomĭ roditorĭ, ca și la unghiurile tablelorŭ saŭ răzórelorŭ.

Câtŭ ține vara grădina trebue plivită, prășită și udată. Fără apă nu poțĭ face legumĭ multe.

Primăvara se udă plantele pe la amiadĭ, vara se udă séra, tómna se udă diminéța.

Nu se face semănĕturĭ îndată după ce se sapă loculuĭ saŭ după ce plouă; se lasă ca să se maĭ svînteze.

După orĭ-ce semănĕtură este bine să se arunce plévă pe

d'asupra pământuluĭ, pentru ca să nu se usuce curêndŭ când se udă.

Când începe omulŭ grădina să caute să ia sĕmĕnță bună; și apoĭ, în ceĭ-l-alțĭ anĭ, să'șĭ facă sĕmĕnța singurŭ.

Pentru acésta trebue să alégă pentru sĕmĕnță plantele cele maĭ frumóse și să le păstreze cu îngrijire.

Uneltele trebuincĭóse pentru grădină suntŭ : sapa, casmaua, tîrnăcopulŭ, grebla, cosorulŭ, unŭ ferĕstrĕŭ, uă stropitóre, róbe, presăditóre ș. c l.

De la tóte plantele cultivate, de la unele se întrebuințéză rădĕcinele, de la altele foile, de la altele florile și de la altele ródele. Să cercetămŭ pe cele maĭ întrebuințate din acestea.

1. Plante cultivate pentru rădĕcinile lorŭ.—In acéstă categoriă intră cartofiĭ saŭ piceoicile, sfeclele, morcoviĭ, păstêrnaciĭ, guliile, ridichiile, hrénulŭ, țelina, cépa și usturoiulŭ.

Cartofiĭ. — Dintre plantele de grădină cartofiĭ suntŭ din ceĭ maĭ folositorĭ ; eĭ suntŭ mâncare gata ; căcĭ orĭ copțĭ în spuză, orĭ ferțĭ, orĭ prăjițĭ cu untŭ, cum iĭ veĭ găti, suntŭ bunĭ și sățioșĭ.

Eĭ se cultivéză în grădină după cum amŭ arătatŭ că se cultivéză și la campŭ ; însă loculuĭ fiindŭ maĭ grasŭ și maĭ bine lucratŭ, cartofiĭ se facŭ maĭ marĭ.

Morcoviĭ. — In grădină se sémĕnă morcovĭ roșiĭ.

Semĕnătura se face în rêndurĭ și în pămêntŭ lucratŭ bine și îngrășatŭ.

După ce rĕsarŭ, se plivescŭ, se prășescŭ și se rărescŭ ca să pótă cresce în laturĭ.

In Octombre se scotŭ morcoviĭ și se așédă la pivniță pentru iarnă.

Ca să aibă sĕmĕnță de morcovĭ alege primăvara câțĭ-va morcovĭ din ceĭ maĭ marĭ și sădesce'ĭ la unŭ capŭ de locŭ. In luna luĭ Augustŭ se cóce sĕmĕnța; atuncĭ se taie stufurile, se lĕgă cu teiŭ și se atârnă în podŭ.

Sfeclele. — Se cultivéză pentru mâncare sfecla roșie, fiindŭ-că este maĭ dulce și maĭ gustósă.

Ea se cultivéză ca și morcoviĭ și sĕmĕnța se dobândesce ca și de la dênșiĭ.

Păstêrnaciĭ. — Păstêrnaciĭ se cultivéză întocmaĭ ca și morcoviĭ.

Rădĕcinile lorŭ se punŭ în óla cu fertură ca să'ĭ dea maĭ multŭ gustŭ.

Guliile. — Guliile se sémĕnă maĭ ca și morcoviĭ. In unele locurĭ se presădescŭ, însă potŭ cresce și din sĕmĕnță.

Ele se mânâncă ferte cu carne.

Ridichile. — Suntŭ maĭ multe feluri de ridichĭ, însă cele maĭ întrebuințate suntŭ *ridichile de lună* și *ridichile de tómnă.*

Ridichile de lună se sémĕnă de cu primăvară pînă tómnă, și dacă este pămêntulŭ bunŭ și suntŭ udate, crescŭ fórte frumóse.

Ridichile de tómnă se sémănă de uă dată cu sfeclele și se scotŭ tómna ca să se mănânce iarna.

Ca să aĭbĭ sĕmĕnță de ridichĭ de lună, le lașĭ de cresce lujerulŭ și face păstăióre. Pentru ridichile de tómnă se sădescŭ câte-va ridichĭ primavara ; acestea facŭ sĕmĕnța.

Hrénulŭ. — Hrénulŭ se prăsesce obicĭnuitŭ punêndŭ într'unŭ colțŭ alŭ grădineĭ câte va bucățĭ de rădĕcinĭ cu foițile lorŭ. Uă dată prăsitŭ trăiesce anĭ mulțĭ.

Elŭ se scóte din pămêntŭ, se rade, se amestecă cu oțetŭ și se mănâncă cu rasolŭ saŭ carne fértă.

Pentru iarnă se scóte rădĕcinile de hrénŭ și se păstréză în pivință îngropate în nisipŭ.

Țelina.—Țelineĭ îĭ merge bine în locurile umede, lucrate adêncŭ și gunoite bine.

Se sémĕnă în rĕsadniță primăvara câtŭ de timpuriŭ și când este ca de patru degite se presădesce în rênduri, punêndu-se firŭ de firŭ la uă palmă.

Țelina se udă mereŭ pînă ce se rĕcoresce timpulŭ.

In Octombre se scóte și se pune în pivniță în nisipŭ.

Ca să aibĭ sĕmĕnță sădesce primăvara câte-va rădĕcinĭ marĭ și sănĕtóse.

Țelina se mănâncă gătită cu carne. Este una din legumile cele maĭ plăcute. Foile tinere, fragede, se mănâncă cu oțetŭ și uleiŭ ca lăptucile.

Cépa, prazulŭ, usturoiulŭ. — Cépa este una dintre plantele de grădină cele maĭ trebuincóse. Cultivatorĭĭ românĭ póte că mănâncă maĭ multă cépă de câtŭ mulțĭ din alte țĕrĭ. De aceea arŭ fi trebuință ca totŭ săténulŭ să aibă câteva rĕzóre de cépă în grădinița sa.

Suntŭ maĭ multe soiurĭ de cépă, însă la noĭ se caută maĭ cu sémă douĕ soiurĭ : *cépa roșiă* saŭ maĭ bine vînĕtă și *cépa albă*. Cea d'întâiŭ este maĭ tare ca cea d'a a doua. Se maĭ cultivéză și unŭ felŭ de cépă mică, vĕnătă și albă, care se întrebuințéză maĭ alesŭ la stufaturĭ.

Acestĕĭ plante ĭ priesce în pământŭ grasŭ și cam tare, bine lucratŭ.

Se póte prăsi cépă în douĕ chipurĭ : prin arpagicŭ saŭ prin rĕsadŭ.

Arpagiculŭ se sădesce primă-vara în rînduri, puindu-se la treĭ patru degite de depărtare. Se plivesce și se udă orĭ cândŭ este trebuință.

Cândŭ voesce cine-va să prăséscă cépa prin rĕsadŭ, sémĕnă de timpuriŭ unŭ colțŭ de pământŭ grasŭ hotărîtŭ pentru resadniță. Se udă și se plivesce acéstă resadniță pînă când resadulŭ este de uă jumătate palmă. Atuncĭ se scóte și se presădesce într'unŭ pământŭ bine lucratŭ. Firele se punŭ în rînduri.

Se póte semĕna cépa și d'a dreptulŭ, fără ca să se maĭ presădéscă. După ce rĕsare se plivesce și se răresce. Firele scóse se potŭ presădi într'altŭ locŭ.

Când s'a uscatŭ cépa se scóte, se lasă să se maĭ svênteze și apoĭ se duce acasă și se face funiĭ.

Sĕmĕnța de cépă se dobândesce sădindŭ primă-vara câ-

te-va cepe bune ; aceste cepe facŭ fusŭ, când se cóce sĕmînța se culege și se păstrézĕ pînă la primă-vară.

Prazulŭ se cultivézĕ ca și cépa. Și elŭ este uă plantă fórte folositóre și n'arŭ trebui să lipséscă din nicĭ uă grădină.

Usturoiulŭ, plantă din cele maĭ bune, se prăsesce întocmaĭ cum se prăsesce cépa din arpagicŭ. Primă-vara se iaŭ căpĕțênele și se desfacŭ toți *grăunțiĭ*. Grăunțiĭ se sădescŭ primă-vara cu vêrfulŭ în susŭ la uă adêncime de treĭ degite.

Ca să créscă căpățênele marĭ se înnódă lujerulŭ în iunie. după ce s'a camŭ sucitŭ puținŭ.

Se smulge usturoiulŭ după ce s'aŭ uscatŭ foile.

2. Plante cultivate pentru fructele (ródele) **lorŭ.** — În acéstă categorie intră castraveții, dovleceiĭ, pepeniĭ verdĭ, pătlăgelele vinete și pătlăgelele roșiĭ, bambile, fragiĭ.

Castraveți. — Castraveților le priiesce în pămêntŭ grasŭ maĭ multŭ ușorŭ de câtŭ tare.

Se sapă bine locŭlŭ în primă-vară, și, dacă este trebuință, se gunoiesce, și apoĭ se sémĕnă.

Castraveții se sémĕnă în cuĭburĭ, depărtate la unŭ pasŭ bunŭ unele de altele ca să se pótă întinde vrejiĭ. In fie-care cuĭbŭ se punŭ patru cinci seménțe cu mâna, la uă adâncime de două treĭ degite.

După ce rĕsarŭ se prășescŭ și se udă, dacă este secetă.

Castraveții se mănâncă verdĭ, murați și păstrați în oțet.

Ca să aibă sĕmênță, se lasă câți-va castraveți de se cocŭ; după aceea li se scóte sĕmênța și se pune de se usucă.

Pepeni verdĭ, pepeni galbenĭ, dovleci. — Tóte aceste plante se cultivézĕ ca și castraveții, cu deosebire că cuiburile se facŭ maĭ depărtate unele de altele.

Pepeniĭ se facŭ fórte bine în țelină.

În catŭ despre folosulŭ lorŭ, nu suntŭ atâtŭ de folositorĭ câtŭ suntŭ de plăcuți; și nu strică ca cultivatorulŭ să pótă avea vara pe masa sa unŭ fructŭ așa de plăcutŭ ca pepenele.

Pătlăgelele vinete. pătlăgelele roşiĭ. — Pătlăgelele vinete se prăsescŭ din rĕsadŭ.

Se séméně în Martie unŭ colţişorŭ de resadniţă, şi când rĕsadulŭ este de cinci degite se presădesce.

Loculuĭ în care se presădescŭ pătlăgelele trebue să fie lucratŭ şi grasŭ.

După presăditŭ se udă plantele mereŭ şi se prăşescŭ.

Când pătlăgelele aŭ crescutŭ în destulŭ, se culegŭ treptatŭ pentru mâncare. Ele se cocŭ în spuză, se curăţă de cóje, şi apoĭ se tócă cu cépă şi cu ardeiŭ. Cine are, pune şi uleiŭ peste dênsele şi le amestecă bine. Astŭ-felŭ gătite suntŭ uă mâncare plăcută.

Se gătescŭ şi cu carne şi de postŭ.

Pătlăgelele roşiĭ se cultivéză ca şi cele vinete ; cu deosebire că cuiburile se facŭ maĭ depărtate, pentru că lujerŭ se întindŭ maĭ multŭ în laturĭ.

Când începŭ să înfloréscă, şi chiarŭ şi maĭ dinainte, li se pune câte unŭ aracŭ de care se légă cu uă şuviţă de teiŭ.

Aceste pătlăgele se mănâncă în fertură, şi verdĭ se punŭ în murăturĭ pentru iarnă.

Sĕmĕnţa pentru unele şi pentru altele se dobândesce lăsândŭ să se cócă pe deplinŭ; după acésta se taie în douĕ, şi seménţele se scotŭ, se spală, şi apoĭ se uscă.

Bambiĭ. — Bambiile se séméně de uădată cu castraveţiĭ.

Ele se punŭ în cuiburĭ depărtate la uă palmă şi jumĕtate cuibŭ de cuibŭ. In fie-care cuibŭ se pune treĭ patru seménţe.

Se udă şi se sapă bine şi desŭ pînă începŭ a înflori.

După ce se trece flórea fructele se măriscŭ, şi câtŭ suntŭ de tinere suntŭ bune de mâncare.

Ele se mănâncă gătite cu carne, saŭ date undă cu oţetŭ şi uleiŭ.

Pentru iarnă se strângŭ bambiĭ, se înşiră pe aţă şi se punŭ de se usucă la umbră.

Ca să aibĭ sĕmĕnţă, se lasă de se cocŭ câte-va cuiburĭ şi

când bambiile începŭ să crape, se culegŭ, se deschide și se ia sĕmĕnța.

Fragiĭ. — Copiiĭ cultivatorilorŭ noștri caută fragele prin pădurĭ și pe câmpiĭ. Soiulŭ acesta este celŭ maĭ mirositorŭ și maĭ plăcutŭ.

Prin oraşe se cultivéză multe soiurĭ de fragĭ. Eĭ se punŭ pe răzóre în rênduri și maĭ depărtați uniĭ de alțiĭ pentru că se întindŭ de sine-le.

Fragiĭ trebuescŭ prășițĭ, pliviți și udați la timpŭ.

Din fragile care crescŭ pe câmpŭ nu este rĕŭ ca cultivatorulŭ să pue unŭ răzoraşŭ, dacă 'ĭ prisosesce locului.

3. Plante cultivate pentru foile lorŭ. — Intre aceste plante vomŭ numĕra varza, măcrișulŭ mare, spanaculŭ, lăptucile.

Varza — este uă legumă îndestulătóre și plăcută. Pentru cultivatorĭ este prețiósă maĭ cu sémă iarna. Însă pre câtŭ este de folositóre, pre atâtŭ este și de neîngrijită în multe locurĭ. De câte orĭ nu se vĕdŭ țĕranĭ cumpĕrândŭ varză de la târgŭ, când eĭ arŭ trebui ca să vîndă.

Acesteĭ plante 'ĭ priisce în pămêntŭ grasŭ, umedŭ, camŭ argilosŭ și bine lucratŭ.

Se face uă rĕsadniță primă-vara, și cândŭ rĕsadulŭ este de uă jumĕtate palmă se scóte și se presădesce într'unŭ locŭ săpatŭ saŭ aratŭ bine.

Rĕsadurile se punŭ la treĭ palme unulŭ de altulŭ ca să aibă varza locŭ să'și măréscă căpĕțêna.

După ce s'a presăditŭ se udă de câte orĭ este trebuință, se prășesce și se cuibăresce.

Căpĕțênele de varză suntŭ pe deplinŭ formate în Octombre. Atunci se taie, se ducŭ a casă; se punŭ la sóre câtŭ-va timpŭ, și apoĭ se punŭ la putină ca să se acréscă.

Ca să dobândéscă cine-va sĕmĕnța de varză, lasă de tómna câte-va verze cu cotorŭ cu totŭ, le păstréză iarna în nisipŭ, și primă-vara le sădesce. Din acéstă varză cresce jerŭ, se facŭ florĭ și apoĭ păstăĭ cu sĕmĕnță.

Măcrișulŭ mare saŭ de grădină. — În grădinĭ se pune unŭ felŭ de măcrișŭ cu fóia ca a ștevieĭ.

Pe unŭ răzorŭ bine lucratŭ se séměnă în rênduriĭ, se prășesce și se udă pînă ce se mărescŭ foile și suntŭ bune de mâncare.

Uădată că s'aŭ prăsitŭ rădăcinĭ, se póte desparte uă rădăcină în maĭ multe părțĭ și sădi pe marginea drumurilorŭ.

Măcrișulŭ face sěměnță pe vară.

Foile sale se mănâncă ca și ștevia; gătite cu carne suntŭ fórte bune și sănătóse.

Spanaculŭ. — Cine voiesce să aĭbă legumĭ verdĭ de timpuriŭ să semene spanacŭ.

Elŭ se séměnă tómna și primă-vara, în pământŭ grasŭ lucratŭ câtŭ de bine. Se séměnă peste totŭ răzorulŭ și se udă neîncetatŭ.

Ca să aibĭ spanacŭ tótă vara trebuie să'lŭ semene cine-va în rênduriĭ.

Spanaculŭ face sěměnță chiar vara.

Elŭ se mănâncă gătitŭ cu carne.

Lăptucile. — Suntŭ douĕ soiurĭ de lăptucĭ: lăptucile care facŭ căpățênă, și marulele; și unele și altele suntŭ fórte bune.

Ele crescŭ bine în pământŭ ușorŭ, grasŭ și lucratŭ bine.

Se séměnă primă-vara saŭ peste totŭ, saŭ în rênduriĭ, însă aruncândŭ sěměnța maĭ rarŭ. Ca s'o acoperĭ este destulŭ să se tragă pe d'asupra cu uă nuia.

Lăptucile se potŭ prăsi și din răsadŭ.

După ce răsarŭ, lăptucile trebuescŭ răriteastŭ-felŭ ca să rěmâie între fie-care uă jumĕtate palmă.

Sěměnța de lăptucĭ se dobêndesce lăsândŭ să facă tusŭ câte-va lăptucĭ.

4. Plante cultivate pentru sěmînța lorŭ. — În acéstă categorie intră fasolea, lintea, mazărea, bobulŭ și năutulŭ.

Pentru cultura acestorŭ legumĭ amŭ vorbitŭ la plantele leguminóse făinóse.

Tóte aceste plante, dară mai cu osebire fasolea și lintea, suntŭ atâtŭ de neapărate, în câtŭ chiarŭ aceĭ leneșĭ care nu le séměnă nicĭ în grădină nicĭ la câmpŭ, suntŭ nevoiți să cumpere cu ocaua de la târgŭ.

Atâtŭ lintea câtŭ și fasolea se punŭ mai cu sémă la câmpŭ. Lintea se séměnă ca și grâulŭ saŭ cânepa.

Mazărea se pune ca și năutulŭ, mai cu sémă în grădină, în cuiburĭ și câtŭ de timpuriŭ. Cândŭ este de douĕ palme i se pune crăcĭ de copacĭ pe care să se urce.

Fasolea și mazărea se mănâncă verdĭ și uscate.

5. Alte câte-va plante —Vomŭ pomeni aicĭ despre câte-va plante care se cultivéză în grădină, nu pentru că suntŭ nutritóre, ci pentru că daŭ gustŭ mâncărilorŭ. Astŭ-felŭ suntŭ ardeiulŭ, mărarulŭ, pătrunjelulŭ, cimbrulŭ, și leușténulŭ.

Ardeiulŭ se prăsesce prin rĕssadŭ. Primă-vara se face uă rĕsadniță, și cândŭ firele suntŭ de patru degite se presădescŭ în pământŭ lucratŭ bine.

Pînă ce prinde putere, ardeiulŭ se udă câtŭ de desŭ.

Păstăile sale se mănâncă mai cu sémă verdĭ, se păstréză pentru iarnă murațĭ.

Mărarulŭ se séměnă într'unŭ colțŭ alŭ grădineĭ. Uădată semĕnatŭ abia se mai scapă grădina de dênsulŭ.

Elŭ se culege verde și se pune în fertură ; se gătesce cu carne, și cândŭ a făcutŭ sĕmĕnță se taie și se păstréză pentru a se pune în putina cu varză.

Pătrunjelulŭ se pune ca și mărarulŭ la uă parte și câtŭ de puținŭ, căcĭ nu se întrebuințéză prea multŭ ; se séměnă ca și mărarulŭ.

Rădĕcinile de pătrunjelŭ se scotŭ tómna și se ținŭ pentru iarnă în nisipŭ. Se punŭ în fertură și se gătescŭ și cu carne.

Ca să aibĭ semĕnță, pune primă-vara câte-va rădĕcinĭ în pământŭ.

Leușténulŭ se întrebuințéză numaĭ în fertură cu borșŭ.

Două trei fire într'unŭ colțŭ alŭ grădinei suntŭ în destulŭ pentru casă.

Câte-va semĕnțe de *cimbru*, producŭ în destulŭ pentru casă. Acéstă plantă se pune în bucate ca să le dea unŭ mirosŭ plăcutŭ.

6. Rĕsadnițile.—Amŭ ḑisŭ că maĭ multe dintre plantele de grădină se séměnă în rĕsadniță și apoĭ se presădescŭ ; să arĕtămŭ în câte-va cuvinte cumŭ se face uă rĕsadniță.

La spatele caseĭ, spre amiaḑĭ, se sapă uă grópă în patru colțurĭ și se umple cu gunoiŭ próspĕtŭ. Pe d'asupra gunoiuluĭ se pune unŭ strătulețŭ de pămêntŭ negru măruntŭ ca când arŭ fi cernutŭ.

În acestŭ pămêntŭ se séměnă părțĭ, părțĭ, plantele pe care trebue să le rĕsădimŭ, și se acoperă cu uă greblișóră.

Rĕsadnițele se udă în tóte ḑilele, și nóptea se acoperă cu uă rogojină ca să nu le strice bruma.

Ca să stea rogojina bine, și să nu caḑă pe rĕsadŭ, se punŭ pe marginea rĕsadniței câte-va furculițe și într'ènsele prăjinĭ ; pe aceste prăjinĭ se pune rogojina.

Rĕsadnițile se plivescŭ și se răréscŭ dacă rĕsadulŭ este prea desŭ.

Rĕsadulŭ se scóte atuncĭ când trebue să se presădéscă.

Rĕsadnițile se acopere și cu gémurĭ.

PARTEA A NOUA

ANIMALE FOLOSITÓRE ȘI ANIMALE STRICĂTÓRE AGRICULTUREI.

Uă mulțime de insecte facŭ în totŭ anulŭ stricăciunĭ însemnate și fórte păgubitóre pentru ceĭ carĭ lucréză pământulŭ. Unele ne prăpădescŭ grânele, precum suntŭ locustele, molețulŭ grânelorŭ, gărgărița ș. al.; altele, precum suntŭ omițile de totŭ felulŭ, ne despóie pomiĭ de róde și ne stricŭ legumele în grădină. Este cam cu greŭ de a lupta împotriva tuturorŭ acestorŭ vrăjmașĭ aĭ agriculturei; cu tóte acestea cultivatoriĭ trebue să întrebuințeze orĭ-ce mijlóce de stîrpire.

Natura, în prevederea sa nesfîrșită, ne vine în ajutorŭ și în acéstă împrejurare. Într'adevĕrŭ, unŭ numĕrŭ însemnatŭ de animale și de pasĕrĭ se hrănescŭ cu insecte. Unele de cum se crapă de ḑiuă și pînă înmurgesce; altele de cum începe a însera și cât ține nóptea, alérgă fără pregetŭ să vêneze felurite insecte pentru hrana lorŭ și a puilorŭ lorŭ. Aceste animale venindu-ne în ajutorŭ, noĭ suntemŭ datorĭ a nu le aduce nicĭ uă vătămare.

Suntŭ multe animalele și pasĕrile carĭ vênéză insectele. În acéstă cărticică mĕ voiŭ mărgini a arĕta pe cele maĭ cunoscute, începêndŭ cu *Animalele folositóre agriculturei.*

Animalele folositóre agriculturei. — Intre animalele carĭ ne aducŭ folóse stîrpindŭ insectele, se află următórele:

Ariciulŭ.—Ariciulŭ este unulŭ dintre animalele cele maĭ folositóre și maĭ pacînice. Elŭ dórme tótă iarna într'unŭ culcușŭ de frunḑe sub hățișurĭ. Vara alérgă de cum se înseréză și pînă se luminéză de ḑiuă, prin grădinĭ, prin stufișurĭ, prin crânguri, ca să vêneze totŭ felulŭ de insecte, vermĭ, melcĭ de câmpŭ și cu deosebire șorecĭ.

Ariciulŭ îndură veninurile; astŭ-felŭ s'a vĕḑutŭ aricĭ mâncândŭ gândăceĭ (musce verḑuĭ carĭ trăiescŭ pe frasinŭ), șerpĭ veninoșĭ, precum este vipera.

Să nu se crédă tóte povestele asupra aricilorŭ ; să nu se maĭ lase copiiĭ să'ĭ chinuiască asmuțândŭ câniĭ pe dênșiĭ; din potrivă să se respecteze de toțĭ acestŭ animalŭ atâtŭ de folositorŭ.

Liliaculŭ. — Puține dintre animale aŭ atâtea ponosurĭ ca bietulŭ liliacŭ. Printre țĕranĭ se crede că elŭ arŭ fi unŭ șórece care a mâncatŭ anafură din biserică. Lumea fuge de acestŭ nevinovatŭ animalŭ, și se crede că este semnŭ rĕŭ când intră în casă saŭ sbóră pe lângă focurĭ atrasŭ de lumină.

Suntŭ maĭ multe soiurĭ de liliecĭ : uniĭ trăiescŭ în pădure: alțiĭ în vecinătatea apelorŭ; alțiĭ pe lângă case. Ceĭ din urmă petrecŭ iarna agățêndu-se cu piciórele prin coșurile caselorŭ, unde staŭ cu capetele în josŭ învĕluițĭ în aripile lorŭ pînă ce se încălḑesce timpulŭ.

Lilieciĭ se nutrescŭ cu insecte ; eĭ gonescŭ tótă nóptea fluturiĭ nopturnĭ carĭ prăsescŭ atâtea insecte vătămătóre agricultureĭ. Naturaliștiĭ carĭ aŭ spintecatŭ liliecĭ aŭ aflatŭ în stomaculŭ lorŭ numaĭ insecte.

Cârtița. — Cârtița, spaima grădinarilorŭ, cărora le cam strică prin grădinĭ făcêndŭ mușoróie, este iarășĭ unŭ animalŭ năpăstuitŭ. I se impută că face stricăciunĭ marĭ roḑêndŭ rădĕcinile plantelorŭ ; acésta nu este adevĕratŭ. Cârtița se nutresce numaĭ cu insecte, cu vermĭ și alte lighióne, carĭ trăiescŭ pe sub pămêntŭ : ea nu mănâncă nicĭ uă plantă.

Se impută cârtițiĭ că face mușoróe și strică liveḑile: aceste mușuróie se potŭ împrăscia cu lopata fără să aducă vre-uă stricăciune livedeĭ ; omorândŭ însă cârtițile, fênețele vorŭ fi năpădite de nenumĕratele insecte și vermĭ cu care se nutrescŭ aceste animale.

Nevăstuica. — Nevăstuica iarŭ este năpăstuită ; se ḑice că mușcă caiĭ și câte altele. Acestŭ bietŭ animalŭ nu face nicĭ unŭ rĕŭ; din potrivă ne face bine, fiindŭ-că câtŭ este ḑiua alérgă în tóte părțile ca să prinḑă insecte, vermĭ, șóreciĭ ceĭ micĭ și alte lighióne.

Nevăstuica de apă vênéză pescĭ, racĭ, bróscе, insă maĭ cu sémă insecte.

Nevăstuicile de câmpŭ și de pădure suntŭ animale folositóre; prin urmare să nu se maĭ dea ascultare acelora carĭ le năpăstuiescŭ.

Pasĕrĭ. — Printre pasĕrĭ se află multe care ne curăță pomiĭ, pădurile, locurile arate și semĕnăturile de tot felulŭ de insecte. Cu tóte acestea omulŭ nerecunoscĕtorŭ nu le cruță pe tóte; le vênéză fără milă; copiiĭ le strică cuiburile. Cultivatoriĭ trebue să se deprindă, și să'și deprindă copiiĭ ca să cruțe tóte pasĕrele și păsĕrelele cari lucréză pentru folosulŭ lorŭ, fără a le cere nicĭ uă altă rĕsplată de câtŭ să le lase să trăiască în pace.

Buhele, *bufnițile*, tóte soiurile de *cucuvăĭ* și alte pasĕrĭ de nópte suntŭ fórte folositóre. Tóte câte se ḑicŭ împotriva lorŭ suntŭ numaĭ nisce credințe deșarte.

Buhnița vênéză tótă nóptea șorecĭ și insecte marĭ. Intr'uă singură nópte uă părechie de buhnițe aŭ dusŭ puilorŭ unŭ-spre-ḑece șorecĭ. In stomaculŭ uneĭ cucuvăĭ s'a găsitŭ 75 de gândacĭ și omiḑĭ vătămătóre copacilorŭ rĕșinoșĭ.

Intr'uă curte uă părechie de buhnițe stîrpesce șorecii maĭ curândŭ de câtŭ pisicile.

Corbiĭ și *ciocile* suntŭ asemenea folositóre, fiindŭ-că se nutrescŭ cu vermĭ, cu insecte și cu hoitŭ. Este adevĕratŭ că strică pe alocurea porumbulŭ, însă paguba ce ne facŭ este neînsemnată pe lângă binele ce le datorămŭ.

Păsĕrelele precumŭ suntŭ *pitu'icea*, *pițigoiulŭ*, *cinteza*, *sfranceogulŭ*, *botă-grosulŭ*, *privighetórea*, *ciocârlanulŭ* și *ceocârlia*, *sticletele*, *scatiulŭ*, *rîndunica*, *lăstunulŭ*, și altele suntŭ tóte folositóre, fiindŭ-că de primăvara pînă tómna cutreiră locurile și stîrpescŭ insectele și totŭ felulŭ de vermușĭ și de omiḑĭ.

Sturziĭ, *cocoșariĭ*, *merlele*, *graurii* asemenea trebue cruțațĭ.

Pădurariĭ se plângŭ în potriva *ghionoielorŭ* cum că le-arŭ fi stricândŭ copaciĭ. Acéstă pasĕre ceocănesce copaciĭ pentru

a scóte dintr'ênşiĭ vermiĭ şi insectele care prăpădescŭ copaciĭ în care se prăsescŭ. Aşa dară biata ghionóie ne face bine, şi prin urmare să o lăsămŭ să trăiască în pace.

Cucŭlŭ este în rîndulŭ pasĕrilorŭ folositóre, fiindŭ-că elŭ trăesce maĭ multŭ cu omiḑile cari se află pe copaciĭ şi pe pomiĭ roditorĭ.

Insecte vătămătóre agriculturei.—Arŭ trebui uă carte întrégă pentru a înşira miile de insecte care facŭ stricăciune holdelorŭ, legumilorŭ, pomilorŭ roditorĭ, copacilorŭ şi animalelorŭ. De aceia amŭ ḑisŭ maĭ susŭ că cultivatoriĭ suntŭ datorĭ, în interesulŭ lorŭ, să cruţe animalele şi pasĕrile care se nutrescŭ cu insecte.

Intre insectele stricătóre *gărgăriţile* pricinuescŭ cele maĭ însemnate perderĭ agriculturei. Suntŭ maĭ multe soiurĭ de gărgăgiţe : unele stricămazărea, lintea şi alte legumĭ ; altele stricămerele, prunele, alunele şi alte róde; altele prăpădescŭ viile ; în sfirşitŭ cele maĭ cunoscute suntŭ gărgăriţele care stricăgrâulŭ.

Gărgăriţa grâuluĭ se înmulţesce în atâta în grâulŭ în care s'a încuibatŭ, în câtŭ magaziile sémănă a nisce viespare. Mijloculŭ celŭ maĭ simplu pentru a scăpa de asemenea insecte este de a vêntura grâulŭ câtŭ de desŭ ; de a'lŭ da la lopată; de a ţine curăţenia mare în magaziĭ, de a vărui pereţiĭ în tóte primăverile, şi maĭ alesŭ crepăturile.

Moleţulŭ grânelorŭ, uă insectă care se înrudesce cu vermuşiĭ care se daŭ privighetorilorŭ, pustiesce grânele tómna şi primăvara. Omidele acesteĭ insecte trăiescŭ sub pămênt, şi iesŭ maĭ cu sémă nóptea. Pe unde trecŭ, grâulŭ piere cu deseŭvârşire.

Viespele, gărgăuniĭ, furnicile suntŭ asemenea vătămătóre maĭ cu sémă în préjma caselorŭ.

Omiḑile, care în uniĭ anĭ facŭ să nu rămâie frunḑă pe pomĭ şi pe copacĭ, suntŭ insecte fórte vătămătóre ; iarna trebue să se culégă de pe pomĭ tóte cuiburile în care se află ascunse ouele şi să se arunce în focŭ.

Intre *molii* se află unu soiu care strică grâulu ca și gărgăriţa.

Locustele, cându din nenorocire cadu preste câmpurile semĕnate, nu lasă de câtu cotórele plantelorŭ. N'avemŭ altu mijlocu de a le împuţina de câtu a le strânge și a le îngropa în şanţuri, saŭ a le da focu cu paie.

Coropişniţele facu stricăciuni în grădini roděndu rădĕcinile resadurilorŭ.

Intre insectele vătămătóre se află și mulţimea de musce care supără ómenii și animalele, precum și *tăunulŭ* care neodihnesce atâtu de multu vitele.

Cărăbuşii saŭ găinuşile strică fórte multu mâncându frunděle copacilorŭ și viţei. Pentru a'i stârpi se scutură în ḑori de ḑioă copacii pe care se află aceste insecte, aşternêndu de desubt rogojini saŭ zăblae. Cărăbuşii căḑuţi se punu în gropi și li să dă focu saŭ se acoperă cu varu.

PARTEA A ḌECEA

CUNOSCINȚA TIMPULUĬ.

Tóte sîrguințele ce și le dă cultivatorulŭ suntŭ de prisosŭ dacă nu va fi ajutatŭ de timpŭ. Ară, séměnă, și dacă nu dă plóie, plantele rĕsărite se pipernicescŭ, rĕmânŭ pe locŭ.

De aceea plugarulŭ este cu ochiĭ totŭ pe cerŭ, și caută să ghicéscă camŭ ce timpŭ are să fie. Deosebitele băgărĭ de sémă făcute de la moșĭ strĕmoșĭ, deși nu suntŭ tóte, și în totŭ-d'auna adevĕrate, totușĭ ajută óre-cum pe cultivatorŭ. Aceste semne se numescŭ *pronosticurĭ*, care va să ḍică prevestirea timpuluĭ.

Amŭ adunatŭ maĭ multe de aceste pronosticurĭ, și le trecemŭ aicĭ pentru cunoscința cultivatorilorŭ.

I. Semne de plóiă după atmosferă (văsduhŭ).—*Va ploua:* Când stelele parŭ maĭ marĭ de câtŭ sunt în totŭ-d'auna și când bate vêntulŭ despre rĕsăritŭ;

Când se întunecă stelele și perdŭ din strălucirea lorŭ, cu tóte că cerulŭ este seninŭ, și nu se vede nicĭ unŭ norŭ pe dênsulŭ;

Când suntŭ maĭ multe stele de cât obicĭnuituĭ și când scânteescŭ fără să fie strălucitóre;

Când curcubeulŭ se arată spre miaḍă-ḍi saŭ spre apusŭ;

Când curcubeulŭ se vede maĭ multŭ față verde saŭ roșiă;

Când curcubeulŭ este întreruptŭ:

Când fața sóreluĭ este roșiatică, atuncĭ când rĕsare, și raḍele sale suntŭ amestecate cu liniĭ negre:

Când cerulŭ este vinătŭ la apusulŭ sóreluĭ, saŭ roșiatic cândŭ rĕsare;

Când se pare că sórele a rĕsăritŭ maĭ de timpuriŭ de cât trebue să rĕsară, și se află încungiuratŭ de unŭ cercŭ îndouitŭ;

Când sórele se pare lungueţŭ atuncĭ când rĕsare şi când apune;

Când plouă vre-uă douĕ ore după ce apune sórele.

Când cerul se pare verdŭiŭ diminéţa când rĕsare sórele, cu tóte că nu se află pe dênsulŭ nicĭ unŭ norişorŭ;

Atuncĭ când rĕsare saŭ apune sórele, raḑele sale se parŭ rupte în douĕ şi se încrucişézĕ într'unŭ chipŭ neregulatŭ, cu tóte că cerulŭ este curatŭ;

Când nu se arată luna tocmaĭ pe la mieḑulŭ nopţeĭ şi bate vêntulŭ despre miaḑă-ḑi;

Când se pare că luna rĕsare prea de timpuriŭ;

Când luna se pare lunguiaţă şi maĭ mare de câtŭ totŭd'auna.

Când se află împrejurulŭ luneĭ unŭ felŭ de cercŭ de aburĭ, care se preface din când în când în norĭ negrişorĭ;

Când se grămădescŭ norĭ şi sémănă ca nisce munţĭ saŭ ca nisce stâncĭ grămădite unele d'asupra altora;

Când norii suntŭ rĕspânditĭ pe cerŭ ca nisce stufur de lână;

Când trecŭ pe subŭ sóre norişorĭ micĭ şi albişorĭ, şi se arată galbenĭ saŭ roşiĭ;

Când vinŭ norĭ despre miaḑă-ḑi şi'şĭ schimbă calea desŭ;

Când aerulŭ este maĭ luminosŭ de câtŭ în tot-d'auna;

Când picăturile de plóie suntŭ alburiĭ şi facŭ băşicĭ, adică după cum ḑicemŭ noĭ, când plouă cu băşicĭ:

Când apa de baltă şi de eleşteŭ este maĭ caldă de câtŭ obicĭnuitŭ, fără ca să putem ḑice că a încălḑit'o atmosfera;

Când suntŭ séra norĭ mulţĭ între nordŭ şi rĕsărit; saŭ când vinŭ despre rĕsărit negri şi groşi va ploa nóptea;

Daca norii vinŭ despre apusŭ, va ploa a doua ḑi;

Dacă norii se arată pe la amiaḑĭ şi vinŭ despre apusŭ şi miaḑă-ḑi, va ploa şi va fi furtună nóptea.

2. Semnŭ de plóie după vite, insecte şi paserĭ.—*Să aşteptămŭ plóiă*: Când cântă piţigoiulŭ înainte de a rĕsări sórele;

Când mănâncă câiniĭ iarbă, saŭ când le bâlbâescŭ mațele;

Când se lingŭ pisicile;

Când se punŭ ciocile pe vêrful copacilorŭ saŭ pe alŭ caselorŭ, îșĭ ascundŭ capulŭ subŭ aripă, se móie în apă, saŭ sbóră cu ciocululŭ deschisŭ și triste;

Când iese brósce multe și orăcăescŭ;

Când cântă bróscele diminéța, (aceea ce nu facŭ de cât primă-vara);

Când facŭ cârtițile moșoróe maĭ marĭ de câtŭ totŭ-d'auna;

Când se jócă musculițele și țințariĭ în umbră după apusulŭ sóreluĭ și bâzâe multŭ;

Când se fréc㠠rîmătoriĭ și 'șĭ strică stratulŭ;

Când ridică vitele cornurate capulŭ în susŭ, tragŭ aerŭ pe nasŭ, îșĭ lingŭ botulŭ și piciórele, mănâncă maĭ multŭ, se uită desŭ spre miadă-dĭ, se culcă pe partea dréptă, și mugescŭ când intră în saiele:

Când cântă cocoșiĭ de cu séra, saŭ fără timpŭ;

Când se adună ciocile (stăncuțele) și corbiĭ, sbóră făcêndŭ sgomotŭ mare, filfiindŭ din aripĭ;

Când se vêdŭ coțofenĭ sburândŭ aicĭ și colo și muindu'șĭ capulŭ în apă;

Când pare stârculŭ obositŭ și sbóră aprópe de pământŭ;

Când lasă pasĕrile mâncarea și fugŭ la cuiburĭ;

Când iesŭ rîme multe din pământŭ;

Când cadŭ păejeniĭ din pânzele lorŭ;

Când nu se depărtéză albinele de stupĭ și intru înăuntru fără să fie încărcate cu merinde;

Când îșĭ scotŭ furnicile ouăle din furnicărie și lucréză cu bărbăție;

Când se lovescŭ berbeciĭ și oile în capete, și pascŭ când vinŭ spre târlă;

Când sbóră rîndunelele aprópe de pământŭ ca să apuce muscele și când sbóră aprópe de suprafața apeĭ:

Când îşĭ acoperă barza puiĭ;

Când sbiară asiniĭ (măgariĭ) maĭ multŭ de câtŭ totŭ-d'a-una, îşĭ mişcă urechile, ridică códa în susŭ şi se tăvălescŭ prin pulbere;

Când se apropie piţigoiĭ de case;

Când se aruncă gâscile şi raţele în apă şi se scaldă măcănindŭ şi bătêndŭ din aripĭ;

Când pişcă muscele tare;

Când cântă cocoşulŭ pe la 9, 10 saŭ 11 ore séra, este semnŭ că se va schimba timpulŭ;

Va ţine plóia multŭ când nu intră cocoşiĭ ceĭ bătrânĭ în coteţŭ după ce a începutŭ să plouă. Daca intră, plóia va înceta curêndŭ;

Când sarŭ pesciĭ din apă şi înótă pe d'asupra;

Când se tăvătescŭ găinile în pulbere, daŭ din aripĭ şi se scaldă maĭ multŭ de câtŭ obicĭnuitŭ;

Când păiajeniĭ care îşĭ facŭ casele prin colţurĭ se înfăşură în pânzele lorŭ şi lasă afară numaĭ partea dinapoĭ;

Când păiajeniĭ carĭ facŭ pânze rotunde nu torcŭ, saŭ facŭ scurte firele care formézĕ raţele pânzelorŭ.

3. **Semne de plóie după saduri.** — *Să aşteptămŭ plóia:* când scaetele celŭ mare (acela alŭ căruia rodŭ este lungueţŭ şi are perĭ înţepătorĭ ca aĭ ariciuluĭ), tăiatŭ şi atârnatŭ într'uă casă, se strânge şi ţepuşiĭ sĕĭ nu maĭ înţépă aşa tare;

Când se îndoiescŭ foile de trifoiŭ şi lugerulŭ sĕŭ este maĭ dreptŭ de câtŭ altă dată;

Când zoréua de câmpŭ (póla Maĭchi Precisti) îşĭ închide flórea.

4. **Semne deosebite pentru plóie.**—*Semnele următóre vestescŭ plóie:* Când asudă păreţiĭ caselorŭ;

Când cade funingine de pe coşŭ;

Când luminările aprinse plesnescŭ şi ardŭ întunecatŭ ca cum arŭ fi să se stingă;

Când se vede împrejurulŭ luneĭ cércănŭ cu feţe multe;

Când e séra umedŭ şi se vede pe untŭ picăturĭ de apă;

Când arde focului închisŭ și flacăra este gălbióră ;

Când se arată scânteĭ pe vasele puse la focŭ ;

Când se móie córdele de la vióră saŭ de la cobză ;

Când se móie și se curmă curelele de la opincĭ ;

Când se închide și se deschide ușa anevoe, și când se umflă scândurile :

Când trosnesce masa, lădile, icónele și alte lucrurĭ de lemnŭ;

Când flacăra și focului aŭ o față albăstruie:

Când plesnescŭ cărbunii și aruncŭ scânteĭ:

Când nu iese bine fumulŭ pe coșiŭ ;

Când mucedésce feștila lampelorŭ și a luminărilorŭ ;

Când iese fumŭ din feștila lampelorŭ și luminărilorŭ și plesnesce ;

Când flacăra lampelorŭ și a luminărilorŭ este înconjurată de unŭ cércănŭ;

Când pute céța urîtŭ : așa de pildă când miróse a paie arse ;

Când se răcorésce timpulŭ după ce a ploatŭ nițelŭ;

Când ce aude de departe sunetulŭ clopotelorŭ și sgomotulŭ apeĭ ;

Când iese aburĭ din învelitorile de paie după ce a ploatŭ cu furtună :

Când ferbe apa lesne și fără sgomotŭ ;

Când se umflă lemnulŭ ;

Când se face umedélă pe d'asupra petrilorŭ ;

Când se rupŭ córdele singure ;

Când putŭ gunóiele și privatele maĭ tare de câtŭ totŭd'auna ;

Când trage sărea.

5. Semne de frigŭ și de înghețŭ —*Va fi frigŭ saŭ va îngheța ;* Când pasĕrile de pădure se ascundŭ prin stufișurĭ și hățișurĭ ;

Când la începutulŭ ierneĭ, atuncĭ când este să înghețe, se vĕdŭ pasĕrile de apă care locuescŭ pe eleștaie și pe bălțĭ

Când cadŭ foile copacilorŭ îndată ce suntŭ vestejite.

10. Iarna va ţine multŭ. — Când în luna luĭ Iuliŭ furnicile îşĭ facŭ moşuróiele maĭ marĭ de câtŭ obicĭnuitŭ;

Când suntŭ viespe multe şi gărgăunĭ în luna luĭ Octombrie;

Când pasĕrile de păduri vinŭ de'şĭ caută hrana aprópe de case;

Când spre sfîrşitulŭ tómneĭ saŭ iarna nu putemŭ băga oile în coşarŭ.

Semne că iarna va fi timpurĭă: Când pasĕrile de apă părăsesc rîurile şi eleştaiele:

Când privighetorulŭ cântă în colivie fórte bine;

Când se adună cocorĭĭ şi plécă;

Când se batŭ gâscile şi strigă în jurulŭ mâncăreĭ lorŭ;

Când cântă vrabia de cum se crapă de ḑiuă;

Când plécă rândunelele şi alte pasĕrĭ trecĕtóre înainte de Sânta Maria-mică;

Când trecŭ cocorĭĭ pe la Sânta Maria-mare.

11. Iarna va fi moinósă şi dulce. — Când pasĕrile suntŭ slabe tómna;

Când suntŭ şórecĭ mulţĭ;

Când este jirŭ multŭ şi hameiŭ puţinŭ, ghindă, porunbe şi alte póme cu sâmburĭ;

Când nu s'aŭ trecutŭ însă tóte florile la sfîrşitulŭ tómneĭ;

Când ficatulŭ ştiucilorŭ este latŭ la partea sa dinainte;

Când nu cadŭ foile curêndŭ;

Când cântă vrăbiile iarna;

Când suntŭ puţine ciupercĭ şi mînătărcĭ vara;

Când ciocurile şi piciórele pasĕrilorŭ suntŭ negrişóre puţinŭ închise;

Când tună în Noembre şi în Decembre;

Când n'aŭ plecatŭ pasĕrile pe la Augustŭ saŭ în cele d'întâiŭ sĕptĕmânĭ ale luĭ Septembre, este semnŭ că iarna va fi dulce pînă la Crăciunŭ.

Când cerulŭ este gălbuĭ spre rĕsăritŭ înainte de rĕsăritulŭ sóreluĭ şi raḑele sale înfrînte se vĕdŭ între nuorĭ deşĭ:

Nuoriĭ albĭ suntŭ vara semnŭ de pétră şi iarna semnŭ de ninsóre:

Când nuoriĭ aŭ primăvara şi iarna uă faţă albă care bate în albastru şi se întindŭ multŭ, este semnŭ că va cădea poleiŭ.

8. **Semne de pétră şi ninsóre.** — Când nuoriĭ închişĭ-vineţĭ se facŭ alburiĭ, maĭ cu sémă când bate crivĕţulŭ;

Când sórele şi luna suntŭ înconjuraţĭ de unŭ cércănŭ gălbuiŭ şi cam roşéticŭ;

Când se pare că se înmoinéză după unŭ frigŭ mare:

Când frigulŭ este uscatŭ fără ca să îngheţe tare;

Când se lingŭ pisicile şi daŭ cu laba de treĭ orĭ pe urechĭ şi pe spate.

9. **Semne pentru iérnă.**—*Semnele următóre arată că iarna va fi grea:* Când pasĕrile suntŭ grase tómna şi când ciocurile şi piciórele lorŭ suntŭ maĭ multŭ negre de câtŭ negrişóre:

Când se face hameiŭ multŭ, ghindă, porumbŭ şi alte póme cu sâmburĭ:

Când aŭ aluniĭ florĭ multe şi nu se găsescŭ păiejenĭ în ghindă:

Când gogoşile de tufă suntŭ uscate şi sbârcite:

Când ficatulŭ ştiucilorŭ este ascuţitŭ la partea sa din nainte;

Când se mîrlescŭ oile de timpuriŭ:

Când suntŭ şórecĭ puţinĭ:

Câud blana epurilorŭ, a epurilorŭ de casă, a pisicilorŭ sĕlbatice, a lupilorŭ şi a altorŭ dobitóce este désă şi înţesată:

Când şóreciĭ de munte îşĭ astupă visuinile lorŭ cu iarbă şi cu muşchiŭ:

Când brănduşa înfloresce de susŭ în josŭ pînă la vĕrfŭ, este unŭ semnŭ că iarna va fi grea şi va ţine pînă la jumĕtatea luĭ Aprilie:

că vinŭ pe apele curgĕtóre, pe rîurĭ și pe pîraie, a cărorŭ apă înghiață mai anevoie:

Când fulgiĭ de zăpadă suntŭ micĭ și ușorĭ;

Când cade la începutulŭ înghețurilorŭ uă grindină ușóră rotundă și albă:

Când foculŭ și cărbuniĭ parŭ maĭ aprinșĭ de câtŭ obicĭnuitŭ;

Când picăturile de la straşină cadŭ maĭ încetŭ de cât obicĭnuitŭ;

Când se întorcŭ pisicile cu spatele spre focŭ;

Când vinŭ de timpuriŭ gâscele sĕlbatice și alte pasĕrĭ călĕtóre;

Când pasĕrile cele micĭ se facŭ stoluri și umblă împreună;

Când disculŭ (talerulŭ) luneĭ este strălucitorŭ și córnele sale parŭ a fi ascuțite după lună nouă:

Când bate vêntulŭ despre nordŭ (crivĕțŭ) saŭ despre rĕsărițŭ, după lună nouă;

Când suntŭ stelele strălucitóre;

Când noriĭ ceĭ micĭ suntŭ josŭ și se ducŭ spre nordŭ;

Când ninge măruntŭ atuncĭ când nuoriĭ se grămădescŭ în formă de stâncĭ:

Când țesŭ păiajeniĭ douĕ saŭ treĭ pânze una peste alta într'uă nópte, este semnŭ că peste vre uă dece dile va începe unŭ frigŭ fórte mare:

Când esŭ scânteĭ frecândŭ uă pisică pe spate în întunericŭ și de uă dată cu scânteiele se aude și nisce micĭ plesnițurĭ.

6 Semne de ninsóre. — Când tómna a fostŭ cețósă;

Când șorecĭĭ îșĭ facŭ cuiburile adêncŭ prin grâne;

Când foculŭ pare iarna maĭ roșiŭ de câtŭ obicĭnuitŭ;

Când cărbuniĭ aprinșĭ aŭ uă față alburie:

Când vulpile latră iarnă.

7. Semne de pétră saŭ grindină.—Când nuoriĭ albĭ-gălbuĭ mergŭ încetŭ cu tóte că bate vêntulŭ tare;

buință de rugăciuni. *Acela care trăiesce cu speranța va muri de fóme.*

Nu poți avea folosŭ pînă ce nu'ți dai ostenélă. Trebue să mĕ servescŭ cu mânele mele, pentru că n'amŭ nicĭ-uă bucată de pămêntŭ ; dacă amŭ, dările suntŭ marĭ și după cum dice bĕtrânulŭ Ricard cu multă dreptate, o meseriă prețuesce maĭ multŭ ca uă moșiă, uă profesiune este uă îndeletnicire folositóre și onorabilă ; însă trebue să se ție cine-va de meseria sa și să lucreze cu stăruință ; altŭ-felŭ nicĭ pămêntulŭ nicĭ meseria nu ne potŭ ajuta ca să ne plătimŭ dările.

Orĭ-cine este industriosŭ n'are să se témă de fómete. *Fómea se uită pe ușa omuluĭ muncitorŭ ; însă nu îndrăsnesce ca să intre.* Perceptoriĭ și vătășeiĭ o respectézĕ și dênșiĭ : căcĭ *activitatea plătesce datoriile, și desesperarea le sporesce.*

Nu aveți trebuință să găsiți nicĭ comóră, nicĭ să moșteniți rude bogate. Munca este tatălŭ înavuțireĭ, și Dumnedeŭ nu refusă nimicŭ industrieĭ.

Arați atuncĭ când leneșulŭ dórme, veți avea grâŭ de vêndutŭ și de păstratŭ. Arați astă-dĭ, căcĭ nu puteți sci pedicile ce veți întîmpina a doua-dĭ. Aceia ce a tăcutŭ pe bĕtrânulŭ Ricard să dică : Unŭ ce bunŭ astă-dĭ face maĭ mult ca douĭ mâine, și : *Nu lăsa nicĭ uădată pentru mâine aceea ce poți să facĭ astă-dĭ.*

Daca aĭ fi servitorulŭ unuĭ stăpânŭ bunŭ, nu 'țĭ-arŭ fi rușine ca să te găséscă cu mânele încrucișate ? Heĭ bine, fiindŭ că eștĭ stăpânŭ singurŭ, rușinézĕ-te când te găsescĭ singurŭ în lenevire, când aĭ atâtea de făcutŭ pentru sine-țĭ, pentru familia ta, și pentru patria ta.

— Scólă-te dar pînă ce nu se face dĭuă ; fă astŭ-felŭ ca sórele când rĕsare și se uită spre pămêntŭ să nu dică : Iată unŭ lenevosŭ care dormitézĕ. Să nu aĭ pregetŭ, pune-te pe lucru, îngroșiază'țĭ mânele muncindŭ cu sculele tale, și aduți aminte, după cum dice bĕtrânulŭ Ricard, că, *uă pisică cu mănuși nu prinde nicĭ unŭ șórice.*

Lenevirea aduce după sine mulțime de lipsuri, și scurtéză într'unŭ modŭ simțitorŭ viéta; ca și rugina ea tocesce mai multŭ de câtŭ lucrulŭ.

Daca vĕ place viéța, nu risipiți *Timpulŭ;* că după cum mai ḑice bătrânulŭ Ricard :

Timpulŭ este stofa din care este făcută viéța. Câtŭ timpŭ nu perdemŭ cu somnulŭ peste câtŭ trebue să'i dămŭ de nevoie,

Uĭtămŭ că *vulpea care dórme nu prinde nicĭ o găină*, și că *vomŭ avea destulŭ timpŭ de dormitŭ cândŭ vomŭ intra în pămêntŭ.*

Daca timpulŭ este avuția cea mai scumpă, perderea de timpŭ trebue să fie, dupe cum ḑice bĕtrînulŭ Ricard, cea mai mare risipă, pentru că, după cum ne spune într'altŭ locŭ, *timpulŭ pierdutŭ nu se mai întórce nicĭ uădată*, și că aceea ce numimŭ destulŭ timpŭ, este în totŭ-d'auna prea puținŭ timpŭ.

— Curajŭ dară, și să lucrămŭ pe câtŭ ne iartă puterile. Cu hărnicie vomŭ face mai multŭ și cu puțină ostenélă.

Lenevirea face ca totŭ să fie anevoe; Munca face ca totŭ să fie ușorŭ.

Acela care se scólă târḑiŭ se învîrtesce tótă ḑiua, și când se apucă de lucru a venitŭ nóptea.

Lenevirea merge așa de încetŭ, în câtŭ sărăcia o ajunge în grabă.

Căutați-vĕ treburile, și nu așteptați ca să vĕ caute ele pe voĭ.

Unŭ omŭ care se culcă de vreme și se scólă de diminéță, ḑice bĕtrînulŭ Ricard, se face sănătosŭ, avutŭ și înțeleptŭ.

Ce însemnéză dorințele și speranțele unorŭ timpurĭ mai fericite ? Noĭ putemŭ să facemŭ timpulŭ mai norocitŭ, dacă vomŭ sci să lucrămŭ.

Hărnicia, după cum ḑice bĕtrînulŭ Ricard, n'are tre-

SCIINȚA

BETRÎNULUI RICARD

DUPĂ

VENIAMIN FRANCLIN

Este adevĕ-ratŭ, scumpiĭ meĭ amicĭ și buniĭ vecinĭ, că *dă-rile* suntŭ fórte grele; cu tóte acestea, dacă amŭ avea să plătimŭ numaĭ pe acelea pe care ni le cere guvernulŭ, amŭ putea spera de a le întâmpina maĭ lesne însă maĭ avemŭ uă mulțime de dărĭ multŭ maĭ împovărătóre; spre esemplu, darea *Lenevireĭ* nóstre ne costă de douĕ orĭ maĭ multŭ ca taxa guvernuluĭ; *Mîndria* nóstră, ne costă de treĭ orĭ maĭ multŭ și *Nĕbunia* nóstră de patru orĭ maĭ multŭ.

Aceste dărĭ suntŭ de uă astŭ-felŭ de natură că percep-toriĭ nu pot să le scadă câtușĭ de puținŭ: cu tóte acestea, dacă amŭ voĭ să urmămŭ unŭ sfatŭ bunŭ, totŭ maĭ putemŭ avea óre-care speranță; *Dumnedeŭ ajută pe accia care se ajută singurĭ*, după cum dice bĕtrînulŭ Ricard, în Almana-culŭ sĕŭ din 1733.

Dacă s'arŭ găsi verĭ-unŭ guvernŭ care să îndatoreze pe supușiĭ sĕĭ ca să lucreze pentru dênsulŭ a dĕcea parte din timpulŭ lorŭ, fie-care arŭ găsi acéstă condițiune fórte aspră; însă cea maĭ mare parte dintre noĭ suntŭ taxațĭ de către *Lenevirea* lorŭ într'unŭ modŭ multŭ maĭ tiranicŭ.

— Îmĭ veĭ ḍice că aĭ multe de făcutŭ, și că n'aĭ putere. Acésta se póte; însă aĭ voința și stăruința și veĭ vedea minuni. Apa care pică neprecurmatŭ strĕpunge pétra. Cu munca și cu răbdarea, unŭ șórice rupe unŭ otgonŭ, și cu unŭ toporŭ tăindŭ neîncetatŭ daĭ josŭ stejarulŭ.

Mi se pare că auḍŭ pe uniĭ dintre voĭ ḍicêndu-mĭ: Nu trebue óre să ne maĭ odihnimŭ câte puținŭ?—Vĕ voiŭ rĕspunde. amiciĭ meĭ, aceea ce ḍice bĕtrânulŭ Ricard: Întrebuințați-vĕ bine timpulŭ, dacă voițĭ să vĕ odihniți, și nu perdeți uă oră, fiindŭ-că nu sunteți siguri de unŭ minutŭ. Odihna este unŭ timpŭ pe care 'lŭ puteți întrebuința la ceva folositorŭ. Numaĭ omulŭ deșteptŭ póte să dobândéscă uă asemenea odihnă pe care acelŭ leneșŭ nu póte să o aibă nicĭ-uădată. Uă viață liniscită și uă viață trândavă suntŭ douĕ lucruri fórte deosebite Credeți óre că lenevirea vĕ va aduce maĭ multă petrecere de câtŭ munca? Vĕ înșelați; căci *lenevirea aduce grijĭ*, și odihna netrebuincósă aduce urîtulŭ și părerea de rĕŭ.

— Mulți ómenĭ arŭ voi să trăiască numaĭ cu mintea lorŭ fără să lucreze, însă scapătŭ pentru că le lipsescŭ fondurile. Munca, din contra, aduce după sine mulțumirea, îmbelșugarea și considerațiunea. *Plăcerea alérgă după accia care fugŭ de dênsa.* Torcĕtórea neobositĕ are în totŭ-d'auna cămașă.

Pe când amŭ oĭ și uă vacă, fie-care 'mĭ dă bună ḍiua, după cum ḍice fórte bine bĕtrânulŭ Ricard.

Însă afară de induslrie, trebuie să aĭbă cine-va și *statornicie*, *hotărîre* și *îngrijirĭ*. Trebue să 'șĭ vaḍă treburile cu ochiĭ sĕĭ, și să nu se cam lase pe alțiĭ. Bĕtrânulŭ Ricard ḍice: N'am vĕḍutŭ nicĭ uădată mergêndŭ bine unuĭ copaciŭ care se mută desŭ din locŭ, nicĭ uneĭ familiĭ care schimbă adesea orĭ casa, ca altora care suntŭ maĭ statornicĭ. *Treĭ mutărĭ pricinuescŭ totŭ atâtea păgubĭ câtŭ unŭ focŭ, și este maĭ bine să puiŭ copaciulŭ pe focŭ de câtŭ sĕ'lŭ*

schimbă desă din locă. — Păstrézăți prăvălia și prăvălia te va păstra și ea pe tine.

Dacă voescĭ ca treburile să ți se facă, dute tu după dênsele. Dacă voescĭ să rămâe nefăcute trimite pe altulŭ după dênsele. Plugarulŭ care voesce să'ĭ mérgă bine trebue să are singurŭ. Ochiulŭ stăpânuluĭ face maĭ multŭ ca cele douĕ mânĭ ale sale. Lipsa de îngrijire aduce maĭ multă pagubă de câtŭ lipsa de sciință. Cine nu'și priveghiază lucrătoriĭ le lasă punga sa pe mână. Prea multă încredere în alțiĭ face pe mulțĭ ómenĭ ca să se ruineze : căcĭ în trebile de pe lumea acésta omulŭ se mântuesce nu prin credință, ci prin lipsa de credință. Îngrijirile ce are omulŭ de sine suntŭ în totŭ-d'auna folositóre ; că sciința este partea omuluĭ studiosŭ, avuțiile omuluĭ harnicŭ, puterea a bravureĭ și cerulŭ a virtuteĭ. *Dacă voescĭ să aĭbĭ unŭ servitorŭ credinciosŭ și pe care să'lŭ iubescĭ, servéză-te singurŭ.*

Bĕtrânulŭ Ricard recomandéză băgarea-de-sémă și îngrijirea chiar pentru lucrurile cele maĭ micĭ, căcĭ se întâmplă adesea ca cea maĭ mică neîngrijire să pricinuéscă celŭ maĭ mare rĕŭ.—Din lipsa unuĭ cuiŭ, dice elŭ, se perde potcóva caluluĭ ; din lipsa potcóveĭ, se perde calulŭ și când lipsesce calulŭ, se perde și călărețulŭ, fiindŭ-că inamiculŭ sĕŭ 'lŭ ajunge și'lŭ omóră, și tóte acestea din causă că n'a băgatŭ de sémă că lipsesce unŭ cuiŭ de la potcóva caluluĭ.

Este de ajunsŭ câtŭ amŭ dișŭ, amicĭ meĭ, despre muncă și despre îngrijirea ce trebue să aĭbă fie-care de treburile sale ; însă pe lângă acésta trebue să maĭ adăogămŭ și *Cumpătarea*, dacă voimŭ ca munca nóstră să fie spornică.

Unŭ omŭ care nu scie să economiséscă când câștigă, va muri fără nicĭ-unŭ banŭ, după ce a muncitŭ tótă viața. *Cu câtŭ cuhnia este bogată cu atâtŭ viața este maĭ săracă*, dice bĕtrânulŭ Ricard. Multe stărĭ se risipescŭ abia după ce se facŭ, de când femeile lasă furca și ciorapulŭ ca să stea la vorbă, și de când ómenĭĭ aŭ lăsatŭ securea și ciocanulŭ pentru bĕutură. Dacă voescĭ să fiĭ bogatŭ, nu învĕța numaĭ

cum se câștigă, ci învață și cum se păstrézā. Indiile n'aŭ înavuțitŭ pe Spanioli pentru că chieltuielele lorŭ aŭ fostŭ mai marĭ de câtŭ veniturile.

Lăsați-vĕ dar de *petrecerile costisitóre*, și nu vĕ veți mai plânge atâtŭ de multŭ de ingratitudinea timpuluĭ, de greutatea dărilorŭ și de cheltuelele cele marĭ ce le faceți pentru casele vóstre: căcĭ vinulŭ, rachiulŭ, femeile, joculŭ și réua credință, micșorézā starea și înmulțesce trebuințele. *Întreținerea unuĭ viță costă mai multŭ de câtŭ doŭ copiĭ.*

Vĕ închipuiți póte că puținŭ vinŭ, câte-va cescĭ de rachiŭ, ceva zaharicale pentru masă, vestminte mai deosebite, petrecerĭ micĭ, nu potŭ avea urmărĭ marĭ; însă aduceți-vĕ aminte despre aceia ce dice bĕtrânulŭ Ricard: Puținelulŭ repetatŭ de mai multe orĭ face multulŭ. Păziți-vĕ de chieltuielile cele micĭ. Unŭ firicelŭ de apă este destulŭ ca să cufunde uă corabiă. Delicatețele gustuluĭ conduce la cerșetorie. *Nebunii dau mese și înțelepții mănâncă.*

Iacă-vĕ toți adunați aicĭ pentru că se face o vêndare de mobile elegante și de bagateluri fórte scumpe. Aceste lucruri le numiți bunurĭ; însă, dacă nu veți băga bine de sémă, mulți dintre voĭ aŭ să dea peste rĕŭ în locŭ de bine. Gândiți că tóte aceste se vorŭ vinde eftinŭ, și póte că multe din aste lucruri se vorŭ vinde mai josŭ de câtŭ aŭ costatŭ; însĕ dacă nu aveți trebuință de dênsele, vorŭ fi prea scumpe pentru voĭ. Aduceți-vĕ aminte despre maximele bĕtrânuluĭ Ricard: *Dacă cumpĕrĭ aceia ce este de prisosŭ pentru tine, nu ca trece multŭ și veĭ vinde aceia ce'ți este mai neapĕratŭ.* Gândesce-te în totŭ-d'auna înainte de a te folosi de eftinătate.

Bĕtrânulŭ Ricard este de părere că mai adesea eftinătatea este închipuită, și că îngreuindu-vĕ treburile în locŭ să vĕ aducă veri-unŭ bine, vĕ aduce rĕŭ; căcĭ 'mĭ-aduc aminte că dice aiurea: *Amŭ vĕzutŭ uă mulțime de ómenĭ ruinați din causă că cumpĕrascră eftinŭ.*

Este uă nebunie ca să chieltuiască cine-va banĭ pentru a

cumpĕra lucruri pe c[illegible] căiască că le-a cumpĕrată; și cu tóte acestea cam așa se petrecŭ lucrurile pe tótă diua când este vorba de vêndare, și acésta pentru că ómenii nu'și aducŭ aminte de Almanachulŭ bĕtrânuluĭ Ricard. —

Omulŭ înțeleptŭ, dice elŭ, învață din nenorocirile altuia. Nebunii se înțelepțescŭ prin propria lorŭ nenorocire. Cunoscŭ pe mulți care, pentru a pune ceva pe dênșii, aŭ răbdatŭ de fóme și'și lăsa familia mai fără pâne. Stofele de mătase, *atlasurile* și *catifelele stingŭ foculŭ de la cuhniă*. Aceste lucruri nu numai că nu suntŭ trebuincióse vieții, dar de abia se póte dice că aducŭ óre-cari comodități; însă pentru că parŭ strălucitóre, ispita împinge pe ómeni ca să le aibă. Cu chipulŭ acesta trebuințele artificiale ale némnuluĭ omenescŭ s'aŭ înmulțitŭ mai multŭ de câtŭ trebuințele naturale.

Prin aceste stravaganțe și altele asemenea, ómenĭ din familiĭ bune sărăcescŭ și suntŭ nevoiți să alerge la aceia pe carĭ îĭ nesocoteaŭ mai înainte, însă carĭ aŭ sciutŭ să păstreze prin muncă și cumpătare. Aceia ce probézĕ, după cum dice fórte bine bĕtrânulŭ Ricard, că unŭ mojicŭ în picióre este mai mare de câtŭ unŭ gentilomŭ în genuchĭ. Póte că aceia carĭ suntŭ ruinați aŭ moștenitŭ verĭ-uă avere; însă fără ca să sciă prin ce mijlóce s'a adunatŭ, eĭ gândeaŭ că, pentru că este diuă, n'are să înopteze nicĭ uă-dată. Uă cheltuială așa de micĕ la averea mea, diceaŭ eĭ, nu merită ca să facă cine-va băgare de sémă.

Copiiĭ și nebuniĭ 'și închipuescŭ că doue-dĕcĭ de lĕĭ și doue-dĕcĭ de anĭ n'are să se sfîrșéscă nicĭ-uădată. Însă totŭ luândŭ din ladă fără să mai puĭ, daĭ numai de câtŭ de fund și *când a secatŭ putulŭ atunci se cunósce câtŭ de multŭ prețuesce apa.* Acséta arŭ fi pututŭ să scie de la începutŭ dacă s'arŭ fi povățuitŭ după bĕtrânulŭ Ricard.

Sunteți curioși să sciți, ce prețuesce baniĭ ce luați cu împrumutare: acela care se duce ca să se împrumute caută întristarea: asemenea o patŭ și uniĭ din aceia care daŭ cu

împrumutŭ când se ducŭ ca să céra înapoĭ baniĭ care li se cuvine. Însă acum nu ne ocupămŭ de acésta.

Bĕtrânulŭ Ricard, a proposito de aceia ce vĕ spuneamŭ maĭ adinéore, ne însciinţéză că mîndria *împodobireĭ* este unŭ blestemŭ. Când cade peste tine, *cautŭ maĭ ântéiŭ ce aĭ în pungă şi apoĭ întrébăţĭ fantasia.* Mîndria este unŭ cerşetorŭ care strigă aşa de tare ca şi trebuinţa, şi care este multŭ maĭ nesăţiosŭ. Dacă cumperĭ unŭ lucru frumosŭ îţĭ va maĭ trebui ḑece, pentru ca colecţiunea să fie complectă ; însă, ḑice bĕtrânulŭ Ricard *este maĭ uşorŭ să înfrânezĭ cea d'întâiŭ fantasiă, de câtŭ se le împlinescĭ pe tóte acelea care vine pe urmă.*

Totŭ atâtŭ este de nebunŭ săraculŭ care vrea să maĭmuţéscă pe bogatŭ, cum era şi brósca care se umfla ca să devie aşa de mare ca boulŭ. Corăbiile cele marĭ potŭ să se ducă pe mijloculŭ măriĭ: însă luntrile trebue să stea pe lîngă ţĕrmurĭ.

Nebuniile mîndrieĭ suntŭ curêndŭ pedepsite: căcĭ, după cum ḑice bĕtrânulŭ Ricard, *mîndria care prânzesce cu vanitate cinéză cu dispreţŭ* ; maĭ ḑice âncă : *Mîndria face gustarea cu îmbelşugarea, prânzesce cu sărăcia şi cinéză cu ruşinea.*

Şi în cele din urmă, cu ce se alege cine-va din tótă acea vanitate de a părea, pentru care ómeniĭ îşĭ daŭ atâta trudă şi se espunŭ la atâtea pericole? Ea nu póte nicĭ să ne păstreze sănătatea, nicĭ să ne aline suferinţele : din contră, fără să ne maĭ adaoge meritulŭ nostru personalŭ, face ca lumea să fiă invidiósă de noĭ, ne duce cu uă oră maĭ înainte la ruină. Ce este unŭ fluture? Celŭ multŭ dacă este uă omidă îmbrăcată, şi aşa suntŭ şi mîndroşiĭ. Nu este aşa că nu póte fi maĭ mare nebuniă de câtŭ să te îndatorezĭ pentru asemenea nimicurĭ?

La vênḑarea care are să se facă aicĭ, amiciĭ meĭ, ni se dă pe *Creditŭ* pentru şése lunĭ, şi póte că acéstă condiţiune în aparinţă folositóre, a făcutŭ pe verĭ-unulŭ dintre voĭ ca să

vie aicĭ, fiindŭ-că neavêndŭ banĭ gata ca să cheltuéscă, speră ca să'şĭ mulţuméscă fantasiile fără să chieltuiască verĭ-unŭ banŭ. Dar, Vaĭ! Vĕ gândiţĭ óre bine la ce faceţĭ când luaţĭ pe datorie? Daţĭ altuia drepturĭ asupra libertăţiĭ vóstre. Dacă nu puteţĭ plăti la termenŭ, vĕ este ruşine să vedeţĭ pe creditoriĭ voştri, veţĭ vorbi cu dênşiĭ cu témă; vĕ veţĭ înjosi ca să vĕ scusaţĭ înaintea lorŭ într'unŭ modŭ umilitorŭ: cu încetulŭ cu încetulŭ vĕ perdeţĭ francheţa, şi veţĭ ajunge ca să vĕ desonoraţĭ prin minciunile cele maĭ învederate şi cele maĭ miserabile; căcĭ, după cum ḑice bĕtrânulŭ Ricard, cea d'întâiŭ greşală este ca să te îndatorezĭ, a doua de a minţi. Acela care face datorie are în totŭ deuna minciuna pe vêrfulŭ limbeĭ. Unŭ omŭ liberŭ nu arŭ trebui să roşéscă nicĭ-odată nicĭ să'ĭ fie témă de a vorbi orŭ căruia omŭ arŭ fi, nicĭ de a se uita în ochiĭ luĭ. Sărăcia face de perḑĭ şi curagiulŭ şi orĭ-ce felŭ de virtute. *Este prea a-nevoie ca unŭ sacŭ golŭ să stea în susŭ.*

Ce aţĭ gândi despre unŭ principe saŭ despre unŭ guvernŭ care v'arŭ propri printr'unŭ decretŭ ca să vĕ îmbrăcaţĭ ca persónele de distincţiune, subŭ pedépsă de închisóre saŭ de servitudine? — Nu aţĭ ḑice óre că sunteţĭ născuţĭ liberĭ, că aveţĭ dreptulŭ de a vĕ înbrăca orĭ şi cum vĕ place, că unŭ astŭ-felŭ de decretŭ este uă lovitură formală contra privilegiurilorŭ vóstre, şi că unŭ astŭ-felŭ de guvernŭ este tiranicŭ? Şi cu tóte acestea vĕ supuneţĭ de bună voie uneĭ asemenea tiraniĭ când luaţĭ pe datorie ca să vĕ gătiţĭ. — Creditorulŭ vostru are dreptŭ, dacă 'ĭ place, ca să vĕ priveze de libertatea vóstră, puindu-vĕ pentru tótă viéţa într'uă închisóre saŭ vênḑêndu-vĕ ca pe sclavĭ, dacă nu sunteţĭ în stare să plătiţĭ.

Când aţĭ făcutŭ tîrgulŭ care vĕ place nu vĕ gândiţĭ de locŭ la plată; darŭ *creditoriĭ*, după cumŭ ḑice bĕtrânulŭ Ricard, *aŭ ţinere-de-minte maĭ bună de câtŭ debitoriĭ.* Creditoriĭ, maĭ ḑice totŭ dênsulŭ, suntŭ cea maĭ superstiţiósă sectă din lume. Nu se află maĭ esactŭ observatorŭ despre

tóte epocele calendaruluĭ ca dênşiĭ. Terminulŭ ca să vĕ plătiţĭ datoriile, se împlinesce fără ca să băgaţĭ de sémă şi vi se cere plata maĭ înainte de a vĕ fi pregătitŭ ca să o puteţĭ face. Dacă din contra, vĕ gândiţĭ la aceia ce datoraţĭ, terminulŭ, care vi se părea la începutŭ aşa de mare vi se va părea când se apropiă, prea scurtŭ; vĕ veţĭ închipui că timpulŭ şĭ a pusŭ aripĭ la călcâie, după cum are la umerĭ. *Postulŭ nu este nicĭ uădată mare pentru acela care trebue să plătéscă la Pascĭ.* Acela care ia cu împrumutŭ şi datorniculŭi suntŭ douĭ sclavĭ unulŭ alŭ împrumutătoruluĭ, altulŭ alŭ creditoruluĭ; să aveţĭ gróză de acestŭ lanţŭ dublu. Păstraţi-vĕ libertatea ca şi independinţa.

Póte că credeţĭ în minutulŭ de faţă că aveţĭ îndestule mijlóce carĭ vĕ permite să vĕ mulţumiţĭ câte uă mică fantasie; însă *economisiţĭ* pentru timpulŭ bĕtrâneţelorŭ şi pentru trebuinţă, atunci când puteţĭ. *Sórcle de dimineţă nu ţine tótă ḑiua.* Câştigulŭ este nesigurŭ şi trecĕtorŭ; darŭ cheltuiala este neîntreruptă şi sigură. *Este maĭ lesne de zidită doue sobe de câtŭ a întreţine foculŭ într'una,* ḑice bĕtrânulŭ Ricard: astŭ-felŭ culcăte maĭ bine necinatŭ de câtŭ să te scolĭ cu datoriĭ. Câştigă ce ţĭ este cu putinţă ca să câştigĭ, şi învaţă a păstra ce câştigĭ; acesta este adevĕratulŭ secretŭ pentru a schimba plumbulŭ în aurŭ, şi, când veĭ posede acésta pétră filosofală, nu te veĭ maĭ plânge de asprimea timpuluĭ şi de anevoinţa de a plăti dările.

Acéstă doctrină, amicĭĭ meĭ, este aceia a raţiunĭĭ şi a prudenţeĭ. Însă să nu te rézimĭ numaĭ pe muncă, pe cumpătarea şi pe economia ta. Acestea suntŭ lucrurĭ minunate într'adevĕrŭ, însă nu'ţĭ vorŭ fi de nicĭ unŭ folosŭ, dacă nu veĭ avea, înainte de tóte, bine-cuvêntările ceruluĭ. Cereţĭ prin urmare cu umilinţă aceste bine-cuvêntărĭ; nu fiţĭ nesimţitorĭ la trebuinţele acelora care suntŭ lipsiţĭ de dênsele, ci daţi-le ajutóre şi mângâiaţi'ĭ. Aduceţi-vĕ aminte că Job a fostŭ sĕracŭ, şi că la urmă şĭ-a redobênditŭ avuţia.

Nu vĕ maĭ spunŭ maĭ multe. *Cercarea este uă scólă ale*

căreĭ lecţiuni costă scumpŭ; însă este singura la care sminţiĭ potŭ ca sĕ înveţe; şi apoĭ şi acésta este anevoie : căcĭ după cum ḑice bĕtrânulŭ Ricard, póte cine-va să dea o povaţă bună, însă nu purtarea bună. Cu tóte acestea aduceţi-vĕ aminte că acela care nu scie să priméscă o povâţă bună, nu póte fi ajutatŭ într'unŭ chipŭ folositorŭ; *şi dacă nu voescĭ să înţelegĭ de buna judecată*, ḑice în fine bĕtrânulŭ Ricard, *te va face ea negreşitŭ să o simţi.*

TABELA MATERIILORŬ

Pagina

Prefața 3

PARTEA ÂNTÈIŬ

AGRICULTURA.—PLANTELE. — VIAȚA PLANTELORŬ.

Capitolulŭ I. — Agricultura 5

Capitolulŭ II. — Plantele. — Germinațiunea saŭ încolțirea semințelorŭ.—Nutriținea și respirațiunea 6

Capitolulŭ III. — Agenții vegetațiuneĭ. — Aerulŭ. — Căldura.—Lumina.—Apa.—Pămîntulŭ . . 12

PARTEA A DOUA

LUCRĂRILE AGRICOLE

Capitolulŭ IV. — Îmbunătățirea pămîntuluĭ. — Îngrășăminte minerale. — Îngrășăminte organice 18

Capitolulŭ V. — Lucrările pămîntuluĭ. — Arătura.—Plugulŭ.—Grăparea, — Grapa.—Tăvălugitulŭ. — Tăvălugulŭ. — Plevila. — Prașila.—Cuibăritulŭ 22

Capitolulŭ VI. — Scurgerea saŭ svèntarea pămîntuluĭ.— Udarea saŭ irigațiunea. — Semănatulŭ.—Seceratulŭ.—Treieratulŭ. —Vènturatulŭ și păstrarea grânelorŭ . . . 27

TABELA

PARTEA A TREIA

PLANTE AGRICOLE

Capitolulŭ VII. — Plante agricole.— Cereale : Grâulŭ, — Secara, — Orḑulŭ, — Ovĕsulŭ, — Alaculŭ,—Hrisca,—Meiulŭ,—Porumbulŭ,— Măturile. — Legumĭ : Fasolea, — Lintea,—Mazărea.—Bobulŭ 33

Capitolulŭ VIII. — Plante uleióse : Rapiţa. — Maculŭ. — Plante tecstile : Inulŭ, — Cânepa. — Plante tincturiale : Roiba, — Pastelulŭ. — Alte plante : Tutunulŭ, — Hameiulŭ.—Cicórea,—Plante mirositóre. 41

Capitolulŭ IX. — Fêneţele. — Fêneţe semĕnate şi nutreţurĭ verḑĭ : Visḑeiulŭ, — Trifoiulŭ, — Sparceta,—Măzărichea,—Porumbulŭ,— Mohorulŭ.—Fêneţe naturale.—Islazurĭ saŭ imaşurĭ 46

Capitolulŭ X. — Plante rădăcinóse : Sfecla, — Cartofulŭ,—Napulŭ porcescŭ,—Morcovulŭ,— Păsternaculŭ,—Alte plante. 51

Capitolulŭ XI. — Pomĭ roditorĭ.—Scóla de pomĭ, — Altoirea : Altoirea în despicătură,—Altoirea în cunună, — Altoirea în ochiŭ.— Butăşitulŭ.—Sădirea pomilorŭ . . . 54

Capitolulŭ XII. — Livedea de pomĭ.—Pĕrulŭ,—Mĕrulŭ.— Prunulŭ,—Caisulŭ, — Cireşulŭ.—Persiculŭ, — Agrişulŭ şi cócăzulŭ, — Nuculŭ,—Dudulŭ 61

Capitolulŭ XIII. — Viţa. — Prăsirea viţeĭ. — Lucrările viieĭ.—Culesulŭ viilorŭ 64

Capitolulŭ XIV. — Pădurile.—Prăsirea pădurilorŭ.—Diferite soiurĭ de copacĭ · Copacĭ foioşĭ,— Copacĭ reşinosĭ. 69

PARTEA A PATRA

ASOLAMENTELE ŞI ROTAŢIUNILE

Capitolulŭ XV. — Definiţiunea asolamentuluĭ. — Rotaţiunea.—Întocmirea asolamentuluĭ. Ogorulŭ. — Asolamentŭ de patru anĭ cu trifoiŭ 77

PARTEA A CINCEA

VITELE SAŬ ANIMALELE DOMESTICE.

Pagina

Capitolulŭ XVI. — Folosulŭ animalelorŭ domestice.—Alegerea vitelorŭ.—Nutrirea vitelorŭ . . 82

Capitolulŭ XVII. — Deosebitele némurĭ de vite.—Calulŭ,—Catîrulŭ şi Asinulŭ.—Vitele bovine.—Oile.— Caprele.— Rîmătoriĭ.— Păsĕrile de curte.—Albinele.— Gândaciĭ de mătase. 86

PARTEA A ŞĖSEA

CASA DE LOCUINŢĂ ŞI ALTE ÎMPREJMUIRĬ.

Capitolulŭ XVIII.— Casa de locuitŭ.—Locuinţele vitelorŭ.—Garduriĭ viĭ 98

PARTEA A ŞĖPTEA

DESPRE GRĂDINĂRIE.

Capitolulŭ XIX. — Plante cultivate pentru rădăcinele lorŭ.—Plante cultivate pentru fructele lorŭ.—Plante cultivate pentru foile lorŭ.—Alte câte-va plante 103

PARTEA A OPTA

ANIMALELE FOLOSITÓRE ŞI ANIMALELE STRICĂTÓRE AGRICULTUREĬ

Capitolulŭ XX. — Animalele folositóre agriculturei: Ariciulŭ.—Liliaculŭ, Cârtiţa.—Nevăstuica.—Păsĕrĭ: Buhe.—Bufniţe,—Cucuvăĭ,—Corbiĭ şi Ciorile. — Pitulicea. — Piţigoiulŭ.—Ghionóia.— Cuculŭ.— Insecte vĕtămătóre agriculturei: Gărgăriţa, — Moleţulŭ grânelorŭ, — Vespele, Găr-

Pagina

găuniĭ, Furnicile.—Omiḍile.—Locustele, — Coropișniṭile. — Cărăbușiĭ saŭ Găinușele 113

PARTEA A NOUA

CUNOSCINȚA TIMPULUĬ.

Capitolulŭ XXI. — Semne de plóie după atmosferă. — Semne de plóie după vite, insecte și pasĕrĭ.—Semne de plóie după saduriĭ.— Semne deosebite pentru plóie.—Semne de frigŭ și de înghieṭŭ. — Semne de ninsóre. — Semne de pétră saŭ grindină. – Semne de pétră și ninsóre. — Semne pentru iarnă 118

Sciința bĕtrânuluĭ Ricard, după Veniamin Franclin 127

ECONOMIA NAȚIONALĂ.

POLITICA NÓSTRA COMERCIALA

FAȚĂ CU

CONVENȚIUNILE DE COMERCIŬ

DE

P. S. AURELIANU

Membru Academieĭ și al Societăței de Economie politică din Paris.

Extras din Revista ECONOMIA NAȚIONALA.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE

(LABORATORIĬ ROMÂNI)

26, — Strada Academieĭ, — 26.

1885.

POLITICA NÓSTRĂ COMERCIALĂ

FAȚĂ CU

CONVENȚIUNILE DE COMERCIŬ

I.

POLITICA GENERALĂ ȘI POLITICA COMERCIALĂ.

Pre cât timp țéra acésta a avut nenorocire să stea sub suzeranitatea Turcieĭ, i s'a impus de către puterile europene acelèșĭ tratate de comerciŭ ca cele încheiate de dênsele cu Pórta Otomană. Nu este vorbă că și atuncĭ am fi putut lucra maĭ cu hărnicie pentru încuragiarea producțiuneĭ naționale ; miḍlócele le găsiam dacă ne-am fi înțeles maĭ bine interesele. In fine am scăpat și de Turcia, suntem țéră independentă, cu alte cuvinte putem lucra potrivit cu nevoile nóstre. Necontestabil că și astăḍĭ vom întâmpina pedicĭ din afară ; însă cred că a venit timpul să ne-o spunem nouă și Europeĭ, cu tótă deferința ce'ĭ datorim, că nu maĭ putem vieți sub regimul economic sub care am trăit până acum : că țéra acésta în materie de economie națională nu maĭ póte îndura o legislațiune care o conduce direct la peire.

Cestiunea înfățișând o importență capitală pentru țéră, 'mĭ propuiŭ a arĕta care sunt părerile mele cu privire la viitórea nóstră politică vamală.

Fără nicĭ o pretențiune de scriitor saŭ de economist; inspirându-mĕ numaĭ din convingerea ce mi-am făcut că esistența Românieĭ nu va fi asigurată pre cât timp pe lângă independința politică, nu va cuceri și independința economică, 'mĭ permit a supune aprețiăriĭ cetitorilor vederile mele, vederĭ care nu sunt de acum, și pe care le-am susținut și le-am propagat prin graiŭ și prin scris de când am luat condeiul în mână. Astădĭ, ca și acum douĕ-decĭ și unu de anĭ susțin acelașĭ lucru: întemeiarea uneĭ industriĭ naționale este o condițiune de viață pentru Statul-român.

Proiectul de lege asupra tarifuluĭ vamal înfățișatŭ în 1879 de către principele Bismarck parlamentuluĭ german este însoțit de un memoriŭ fórte desvoltat. Acéstă espunere de motive cuprinde, cu privire la drepturile saŭ tacsele de *retorsiune*, cuvintele următóre:

«Noul tarif ce se propune trebue să fiie aplicat într'un mod uniform, ca și tariful actual, către tóte Statele streine. Cu tóte acestea, după împrejurărĭ póte să fie trebuință să ne depărtăm de acest principiŭ. Dacă un Stat strein ar crea, prin politica sa vamală și comercială, un desavantagiŭ pentru Germania în înțelesul că ar tracta într'un mod maĭ puțin favorabil navele saŭ producte germane de cât pe ale altor State, saŭ că ar aduce pedicĭ importațiuneĭ productelor germane tacsându-le într'un mod

disproporţionăt cu propriile nóstre tarife, nu va fi cu putinţă în general, saŭ cel puţin nu ar fi espeditiv de a recurge contra unor asemenea mĕsurĭ înpovărătóre pentru Germania la miḑlócele politicel generale. Căile şi miḑlócele acestel din urmă sunt independinte de politica comercială şi cuprind în sinele legile lor şi reciprocitatea lor. *Instituţiunile economice nu pot, în orĭ-ce ţĕră ar fi, să fie supuse vicisitudinelor politicel.* In contra neajunsurilor comerciale mijlocul de apĕrare trebue să se caute numaĭ pe terenul politicel comerciale. Ca singur mijloc eficace în asemenea împrejurare esistă înfiinţarea prin escepţiune de tacse diferenţiale asupra productelor acelor ţĕrĭ al cărora sistem vamal şi comercial ne-ar creea asemenea neajunsurĭ».

Cu alte cuvinte după părerea ilustruluĭ Cancelar politica generală nu are a face cu politica vamală şi comercială. Dacă un Stat te lovesce prin creare de tarife saŭ pe alte căĭ în interesele tale economice, şi în special vamale, aĭ dreptul şi datoria să'ĭ respundĭ tot pe cale de tarife, prin înfiinţare de taxe diferenţiale. Tot după opiniunea acestuĭ mare om de Stat, instituţiunile economice neputênd să fie supuse vicisitudinilor politicel, urmézĕ că douĕ ţĕrĭ pot fórte bine trăi în cea maĭ perfectă armonie în relaţiunile lor de politică generală, fără ca printr'acésta să fiie legate a suferi încălcărĭ saŭ neajunsurĭ de fire economică. Mĕ lovescĭ în interesele mele urcând tacsa vamală asupra cutăruia product, am dreptul şi datoria a'ţĭ rĕspunde pe uă cale analogă urcând la rândul meŭ tacsa asupra aceloraşĭ saŭ

altor producte, fără ca printr'acésta raporturile nóstre de bună vecinătate, de amicie să fie câtu'și de puțin zădărnicite.

Din parte'mĭ subscriŭ cu amêndouĕ mâĭnele acéstă drépță și împăciuitóre părere a principelu Cancelar; și dacă mi-ar sta în putere a'și impune-o prin tractate internaționale tuturor némurilor de pe fața pământuluĭ. Dar fiind-că acésta nu'mĭ este cu putință, mĕ mulțumesc a adopta și a recomanda din tóte puterile mele jurisprudența acésta în materie vamală bărbaților de Stat românĭ și în particular guvernuluĭ însărcinat cu conducerea politiceĭ generale și a celeĭ economice. Tot-de-odată declar că, întemeiându-mĕ pe părerea unuĭ bărbat atât de însemnat și puternic ca principele de Bismarck, mĕ voiŭ povățui în tot ce am să scriŭ asupra politiceĭ vamale, și comerciale a Românieĭ de ideea că *instituțiunile economice nu pot, în orĭ-ce țéră ar fi, să fie supuse vicisitudinilor politice.* Ca urmare mĕ simt dator să declar:

Că nu pot admite sub nicĭ un cuvînt ca interesele economice ale țĕreĭ să fie subordinate intereselor politice generale, privind acéstă subordinare ca o lovitură adusă intereselor naționale;

Că sub pretest de bună vecinătate, de combinațiunĭ politice pentru viitor, nu așĭ putea primi să se sacrifice presintul și viitorul economic al țĕreĭ în favórea orĭ-cuĭ ar fi.

Dacă bărbații noștriĭ de Stat s'ar fi insuflat de vederile principeluĭ de Bismarck, vederĭ, care fie dis în trécăt, sunt aplicate în alte țĕrĭ de când aŭ în-

ceput a se încheia tractate de comerciŭ saŭ să se pună temelia uneĭ desvoltăriĭ economice naţionale, negreşit că nu s'ar fi grăbit să încheie în pripă întâia nóstră convenţiune comercială cu Austro-Ungaria. Argumentul cel maĭ puternic ce ni s'a dat de către uniĭ dintre ceĭ care aŭ lucrat la acéstă convenţiune, a fost în tot-d'auna consideraţiunele politice. Mi se ḑicea, pot ḑice cu naivitate, încheind acéstă convenţiune facem act de suveranitate; ne îndrumăm pe calea de a dobândi independinţa ţĕreĭ, şi apoĭ dacă cauţi bine câştigăm chiar economicesce. A putut fi vre-o amăgire maĭ mare de cât acésta? Să credĭ că fiind-că aĭ consimţit să sacrificĭ interese capitale, aĭ să te îndrumezĭ pe calea independinţeĭ ca cum independinţa ţĕreĭ atârna numaĭ de o putere, şi că chiar dacă ar fi atârnat, acea putere s'ar fi mulţumit pe aşa puţin pentru aţĭ da neatârnarea! Eŭ cred şi sunt convins că ceĭ amăgiţĭ pe atunceĭ se vor fi încredinţat de ajuns că aŭ fost victima uneĭ ilusiunĭ care ne-a costat fórte scump, şi că cu o altă ocasiune nu s'ar maĭ lăsa să fie mistificaţĭ.

Ce a fost a fost, să vedem acum ce are să fie în viitor. Orĭ-ce am ḑice şi orĭ ce am face nu se maĭ póte reveni; caută să plătim până la sfârşit. Orĭ cât am perdut însă tot am câştiga ceva dacă în urma esperienţeĭ ce am făcut ne vom fi convins cu toţiĭ că nu este bine, nu este folositor să ametecăm politica cu economia naţională.

Înlăturând amestecul politiceĭ în afacerile economice se nasce întrebarea: Care este norma du-

pre care trebue să se povățuiască țéra nóstră în materie de politică economică în general și de politică vamală în special? Sciința economică coprinde niscaĭ-va principiĭ în acéstă privință, saŭ lasă pe ómeniĭ de Stat și pe popóre să se conducă după timp și după împrejurărĭ? Înțelepciunea poporelor, esperiența altor némurĭ înfățișază învețăminte cu privire la organisațiunea economică? Și în cas afirmativ, popórele maĭ tinere, maĭ neesperimentate sunt ele datóre a se povățui după cele maĭ bătrâne și cele maĭ esperimentate? Atâtea întrebărĭ la care suntem datorĭ a respunde, pentru a putea formula la sfârșit care ar fi după noĭ politica comercială care ar răspunde maĭ bine atât cu sciința cât și cu interesele nóstre.

Până la zămislirea economieĭ politice sub formă de sciință în secolul trecut, ómeniĭ de Stat însărcinațĭ cu conducerea afacerilor publice se povățuiaŭ în materie de politică vamală, dupe ocrotirea intereselor agricole, industriale și comerciale respective. Fie-care Stat, căutând maĭ pre sus de tóte înflorirea sa economică, lua prin legĭ orĭ prin măsurĭ administrative tóte dispositiunile putincióse spre a încuragea și desvolta producțiunea națională. Pentru acest sfârșit, pe lângă încuragiările din întru se impuneŭ mărfurile streine cu taxe atât de urcate în cât, saŭ că nu puteŭ să fie importate, saŭ fórte puține se puteŭ strecura prin acel cordon care se numea protecțiunea vamală. Protecțiunea pentru maĭ multe mărfurĭ se prefăcea în prohibițiune: nu puteŭ fi importate cu nicĭ un preț. Sub ocrotirea a-

cestuĭ sistem de protecţiune a luat nascere şi s'a desvoltat industria şi comerciul în tóte ţĕrile Europeĭ. Pe când lumea întrégă lupta pe întrecute pentru propăşirea industrieĭ, ese la ivélă sciinţa economieĭ politice. Fisiocraţiĭ, cu doctorul Quesnay în frunte şi după dênşiĭ Adam Smith, proclamă între alte doctrine ale sciinţeĭ şi pe aceia a libertăţiĭ comerciuluĭ. *Laissez faire, laissez passer*, devine o dogmă economică pentru adepţiĭ sciinţeĭ. Sistema urmată până aci, adecă protecţiunea industrieĭ naţionale este urgisită, condemnată. Ilustrul J. B. Say, urmaşul luĭ Adam Smith, apĕră cu căldură şi adesea cu pasiune doctrina nouĕ. Şcóla nouĕ se formézĕ şi luptă din resputerĭ pentru a încredinţa şi convinge pe regĭ şi pe popóre că afară din libertatea comerciuluĭ nu este mântuire; că protecţiunea industrieĭ prin tarife vamale contra concurenţiĭ din afară nu numaĭ că nu contribuesc la înflorirea industrieĭ, dar ĭ este vătămătóre, pe lângă că sémănă ura şi vrajba între popóre.

Cu cât se înmulţesce numĕrul economiştilor, cu cât sciinţa se împrăscie în cele maĭ multe State ale Europeĭ, cu atât lupta este maĭ mare, pe chârtie cel puţin. Ast-fel încet şi pe nesimţite să creézĕ în Europa noua doctrină a libertăţiĭ absolute a comerciuluĭ; ast-fel apostoliĭ înfocaţi luptă pentru dărîmarea vecheĭ şi încercateĭ sisteme a protecţiuneĭ industrieĭ. Cu tóte acestea, dacă s'ar fi cetit bine, cu luare aminte scrierile unora din maestriĭ sciinţeĭ, şi chiar opera fundamentală a luĭ Adam Smith asupra *Avuţieĭ naţiunilor*, s'ar fi putut descoperi că

chiar fondatorii sciinței și unii dintre economiștii cei mai ilustri, nu mergŭ atât de departe cu zelul până a propune desființarea fără amânare a protecțiunii industriei ca ce-va vĕtămător prosperităței publice; că aceștia aŭ admis de la inceput óre-care restricțiunĭ. Apostolii și neofiții mai cu sémă intrec mai în totd'a-una prin rîvna lor pe chiar maestrii de la care se inspiră. Nu scim dacă Mântuitorul lumei ar recunósce ca bune și drepte tóte câte s'aŭ scris și s'aŭ făcut în numele sĕŭ; în destul că pre cât timp Fiul luĭ Dumnedeŭ a fost pe astă lume, elŭ numaĭ blândețe și în frățire a propoveduit, iar unii dintre ceĭ care s'aŭ pretins apostolĭ aĭ sânteĭ sale doctrine foc și peire aŭ rĕspândit. Așa și cu economiștiĭ; urmașiĭ aŭ întrecut cu mult pe maestriĭ sciinței; eĭ n'aŭ mai admis nicĭ un temperament, nicĭ o escepțiune: libertatea absolută în comerciulŭ internațional, desființarea tutulor vămilor, a fost și este scris pe drapelul școleĭ. Aceĭ dintre economiștĭ care mai admit óre-care amânare a aplicăriĭ integrale a doctrineĭ o fac, dic dênșiĭ, numaĭ pentru că este cu greŭ a se pune în lucrare libertatea absolută a comerciuluĭ de odată și fără nicĭ o transițiune.

Cu chipul acesta lumea se află astă-dĭ în fața a două tabere: una a partisanilor libertăței absolute a comerciuluĭ internațional, alta a partisanilor protecțiuneĭ industrieĭ, agriculturei și comerciuluĭ național. In cea d'ântâiŭ găsescĭ pe toțĭ economiștiĭ ortodocșĭ, de la mare până la mic, din preună cu credincioșiĭ ce aŭ putut să recruteze în diferitele clase ale societăței; în cea de a doua aflĭ pe mai toțĭ bărbații

de Stat din Europa și America de Nord, afară de englezi; mai pe toți industriașii, afară tot de englezi; în fine, mai tótă lumea care muncesce. In grupa d'ântâiu vedi mai mulți ómeni de condeiu și de carte, ómeni de doctrină cu ori-ce preț; în a doua vedi lumea de acțiune, lumea care face și face, lumea care înfățișéză astă-di aceia ce se póte numi civilisațiune economică modernă.

Lupta a fost și este crâncenă între cele două tabere. Parlamentele Europei aŭ răsunat adesea de discursuri pasionate pentru și contra. Să nu ne înfricoșem însă; până astădi, afară de Englitera, lupta a fost mai mult luptă de cuvinte și de condeiŭ; lumea și-a vĕdut de cale și până astă-di, cu tóte amenințările, cu tóte tânguirile economiștilor, ómeniĭ de Stat aŭ lăsat doctrina libertățiĭ comerciuluĭ în cărți, iar eĭ aŭ aplicat și aplică sistemul protector de la o margine a Europei până la cea-l-altă, și dincolo de mări în Staturile-Unite ale Americeĭ.

In față cu acéstă situațiune, cu acéstă luptă, noĭ aceștia care abia intrăm în rândul puterilor Europeĭ, care nu avem mai nicĭ o industrie înfloritóre; care până astă-di nu am stabilit nicĭ o programă de politică economică; noĭ națiune mică și al căruia viitor nu se póte răzima de cât pe muncă și economie; noĭ românii ce trebue să facem? Cu cine să ne aliem, cu cine să pactisăm? Acum când ne aflăm în prediua espirăriĭ convențiuneĭ comerciale încheiată cu Austro-Ungaria; când ca mâine avem să ne rostim și în privința celor-l-alte convențiunĭ încheiate cu alte Staturĭ, trebue să ne lămurim, să

scim daca sistemul protector respunde nevoilor nóstre; daca ca sistem de economiă națională are ce-va bun saŭ este vĕtămător; dacă sistemul susținut de economiștĭ, sistemul liberuluĭ schimb este cel maĭ bun, și ca consecință dacă póte fi aplicat fără a ține sémă nicĭ de timp nicĭ de împrejurărĭ.

Nu maĭ putem trăi de adĭ până mâine, fără nicĭ o programă, fără nicĭ un scop de urmărit. Interesele nóstre economice, de a cărora înflorire sunt strânse legate viitorul și mărirea Românieĭ, trebue odată asigurate iar nu lăsate în voia întâmplăriĭ. Țéra acésta, ca tóte cele-l-alte, trebue să scie dacă producțiunea se reguléză după principiĭ, după legĭ absolute, saŭ dacă, după cum se întâmplă cu tóte lucrurile după lume, regulile cărora trebue să se conformeze legislațiunea sa economică sunt schimbătóre după împrejurărĭ. Intr'un cuvânt, trebue ca odată pentru tot-d'a-una să formulăm cu toțiĭ aceia ce se póte numi cugetarea românéscă în materie de politică comercială.

II.

LIBERUL SCHIMB DUPE TEORIE

Sciința economică, ca orĭ-care sciință, are principiile sale fundamentale; între ácestea figuréză și libertatea schimbuluĭ. Teoriă pură, sciința abstractă nesocotind orĭ-ce împrejurărĭ, ne învață că în materia de comerciŭ internațional regula cea maĭ bună după care trebue să se povățuiască lumea este libertatea comerciuluĭ. După acéstă doctrină Europa și cele alte continente ar trebui să formeze ca un singur Stat în care mărfurile să pótă circula preste tot globul, fără să fie poprite de aceea ce se numesce vama. Nu este aci locul să arĕtăm câte fericirĭ promit partisaniĭ teorieĭ Staturilor europene când s'ar decide să aplice de îndată doctrina libertățiĭ comerciuluĭ. Doritoriĭ pot afla în tóte limbele cărțĭ voluminóse asupra acesteĭ materiĭ. Doctrina este amăgitóre, place la prima vedere, căcĭ nu póte să nu placă o doctrină care promite atâtea bunătățĭ în casul când ar fi aplicată. Intrebarea este: după cum a stat și stă lumea astădĭ, împărțită în naționalităților, în State independinte unele de altele; cu trecut definit și cu aspirațiunĭ diferite; după cum

staŭ relaţiunile internaţionale dintre popóre; într'un cuvînt, faţă cu politica ce urmăresc deosebitele puteri ale lumeĭ, admiţênd de absolut adevĕrată teoria libertăţiĭ absolute a comerciuluĭ, se póte supune ruguletor inflecsibile ale sciinţeĭ economice viaţa politică a uneĭ naţiunĭ supusă într'un mod fatal cerinţelor unor împrejurărĭ contradictorii? Ceĭ maĭ mulţĭ dintre economiştĭ, şi cu osebire aceia care nu se ocupă de cât de sciinţa lor, rĕspund: da. Pentru aceştia nu esistă împrejurărĭ, orĭ-care ar fi ele, care să pótă înlătura punerea în aplicare a libertăţiĭ absolute a comerciuluĭ. Cu asemenea îndoctrinaţĭ este cu greŭ de discutat, căcĭ cum poţĭ discuta cu cine-va care ţĭ spune curat şi simplu: nu voiŭ să sciŭ de nimic; câte îmĭ spuĭă mĕ las indiferent: calea urmată până astă-ḑĭ este greşită; de aci înnainte fericirea economică stă în aplicarea libertăţiĭ comerciuluĭ. Scurt şi coprinḑĕtor, indoctrinatul nu vroesce să scie nicĭ de naţionalitate, nicĭ de Stat, nicĭ de alte împrejurărĭ; el este adânc convins că libertatea schimbuluĭ nu póte fi vătămătóre în nicĭ o împrejurare.

Din norocire că adevăraţiĭ maestri aĭ sciinţeĭ nu merg atât de departe; acestia sciind că viaţa şi prosperitatea popórelor nu atârnă numaĭ de aplicarea teoriilor economice, ţin sémă şi nu pretind ca totul să piară numaĭ principiile abstracte să trăiască.

Între alţiĭ ilustrul Rossi, economist profund, jurist eminent, temperéză ardórea doctrinarilor adresându-le următórele cuvinte:

«Acela care nu ar ţine sémă de modificaţiunile

«ce imprejurările trebue să aducă resultatelor sciin-«ței pure, ar cădea în absurd în materie de econo-«mie politică . . . . .

«In acéstă lume urmărim mai multe scopuri. E-«conomia politică póte să ne servéscă de povățuitor «pentru a ne dirige către unul din aceste scopuri: «însă misiunea sa nu este de a ne face să facem «cutare saŭ cutare lucru; căci, o repet, o sciință «n'are alt scop de cât cercetarea adevĕruluĭ. In a-«plicațiune suntem datorĭ a ține sémă de tóte prin-«cipiile care concuréză la soluțiuneu uneĭ cestiunĭ «sociale. Erórea vine dintr'aceia că unĭĭ își închi-«puesc că orĭ-ce cestiune socială este solubilă prin «aplicațiunea unuĭ singur principiŭ. Dintr'acésta re-«sultă, că orĭ de câte orĭ principiul economic se »găsesce implicat într'o cestiune, se caută a se pune «soluțiunea acesteĭ cestiunĭ pe contul Economieĭ po-«litice. Acésta este nedrept. *Economia politică dă «resultate economice; rĕmâne ca ceĭ ce sunt chemați «a pune în practică să țină sémă de tóte cele alte «principiĭ care trebue să concureze pentru ca solu-«țiunea cestiuneĭ să fie conformă cu interesele cele maĭ «scumpe ale națiuneĭ și ale individilor.*»

Un alt maestru, unu dintre aceĭ cugetătorĭ cu care se fălesce omenirea, ilustru J. Stuart Mill, în momentul când triumfase în patria sa mișcarea li-bertățiĭ comerciuluĭ, scrie cele ce urméză:

«Taxele protectore nu s'ar putea justifica prin «considerațiunĭ de economie politică de cât numaĭ «într'un singur cas, adică când se înființéză în-«tr'un mod provisoriŭ, maĭ cu sémă de către o na-

«țiune tinĕră și înfloritóre, cu speranță de a introduce «și acclimata o industrie streină apropriată țerii. Su- «perioritatea uneĭ țĕrĭ asupra alteia într'o industrie «óre-care, ține adesea numaĭ pentru că s'a dat la «acéstă industrie maĭ de timpuriŭ; se póte să nu «posedeze în acéstă privință nicĭ o împrejurare care «să'ĭ fie proprie ci numaĭ dibăcia dobândită și es- «periința. O țară care are să lucreze pentru a doĭ «bândi o asemenea dibăcie și acéstă esperiență póte «sub alte raporturĭ, să înfățișeze maĭ bune condi- «țiunĭ pentru o industrie de cât acele țĕrĭ care i-aŭ «apucat înainte în arenă. Decĭ nu trebue să se a- «ștepte cine-ca ca indivizĭ, cu risicul și pericolul «lor, saŭ cu prejudițiul lor sigur, să introducă o «fabricațiune nouĕ, și să îndure sarcina întreținereĭ «sale până când producĕtoriĭ naționalĭ 'și vor fi fă- «cut educațiunea lor și vor fi ajuns pe rivaliĭ de- «prinși cu mult timp înaintea lor. In scop de a în- «tâmpina cheltuelele uneĭ ast-fel de încercărĭ, o taxă «vamală protectóre, menținută pentru un timp cuvi- «incios, este câte odată pentru o națiune un mijloc «de a face sacrificiĭ care înfățișază cele maĭ puține «neajunsurĭ.»

Așa dară un engles, locuitor în patria liberuluĭ schimb; un economist profund și prevĕdĕtor, recu- nósce că în materie de Economie națională când se simte nevoe de a se introduce niscaĭ-va industriĭ noĭ, se pot înființa fórte bine taxe protectóre până ce acele industriĭ se întemeiază, prind rădăcină.

Rocher, unul dintre economiștiĭ fruntașĭ aĭ Ger- manieĭ, după ce arată folósele libertățiĭ comerciuluĭ

în interiorul unuĭ stat, pune întrebarea: «Aceeaşĭ regulă se aplică óre şi la *comerciul* naţiunilor între dênsele?» Iată răspunsul învĕţatuluĭ economist:

«Când sentimentul mareĭ unităţĭ umane ar fi maĭ puternic de cât divergiņţele de politică, de religiune ş.a,l; când sentimentul dreptuluĭ şi amorul păceĭ ar fi înăbuşit germiniĭ periculoşĭ aĭ spirituluĭ de dominaţiune şi ambiţiunea resboinică; când maĭ cu sémă din amândoue părţile, Economia publică ar fi rânduită bine, antagonismulŭ între interesele celor douĕ popóre nu póte forma de cât o escepţiune rară, care pentru a fi admisă, trebue bine demonstrată... Însă îndeplinirea condiţiunilor de maĭ sus este atât de puţin probabilă, *filantropia*, care lasă la o parte patriotismul, este ce-va atât de bănuit, şi ceĭ maĭ mulţĭ dintre ómenĭ se află atât de puţin în stare de a progresa dacă ar înlătura sentimentul de naţionalitate, în cât nu se póte presupune, fără órecare defiență, că sentimentele de gelosie naţională orĭ-cât de puţin fondate ar putea să fie, ar putea să dispară cu totul.»

Ast-fel Rocher recunósce că orĭ-care ar putea să fie în teorie folósele ce înfăţişézā libertatea comerciuluĭ între deosebitele naţiunĭ, alte împrejurărĭ puternice, interesele primordiale, fac ca sentimentele de gelosie naţională să persiste şi prin urmare ca fie-care ţéră să caute maĭ pre sus de tóte să 'şĭ apere interesele sale.

Adevĕraţiĭ maeştri aĭ sciinţeĭ susţin dar că din punctul de vedere al teorieĭ în materie de comerciŭ internaţional, libertatea transacţiunilor între dife-

ritele popóre este ținta ce trebuesce urmărită; că ómenii de stat trebue să caute ca treptat, potrivit cu împrejurările să facă se triumfe principiul libertățeĭ comerciuluĭ. Tot de acéstă părere sunt și susțiitori protecțiuneĭ industrieĭ naționale. Și aceștia recunosc că libertatea este viitorul; însă nu admit că astă-dĭ de odată, fără nicĭ o transițiune, să se desființeze tóte vămile și lumea să devie de odată ca un singur Stat în aceea ce privesce relațiunile comerciale.

Cu tóte că chiar economiștiĭ însemnațĭ nu merge până a impune libertatea comerciuluĭ în tóte împrejurările; cu tóte că bărbațiĭ de valóre ilustruluĭ Mill admit protecțiunea industrieĭ naționale; cu tóte că un Rossi spune că interesele uneĭ națiunĭ nu pot fi subordinate principiilor economice în afară de orĭce alte considerațiunĭ, totuși, partisaniĭ cu orĭ-ce preț aĭ llbertățeĭ comerciuluĭ nu lasă să le scape nicĭ o ocasiune fără ca să declare în scris și prin graiŭ că doctrina nu póte admite nicĭ o escepțiune; că așa cum este alcătuită omenirea de astădĭ, din națiunĭ diferite, cu interese adesea opuse, cu starea de cultură deosebită; cu starea economică și maĭ deosebită, totuși se póte aplica libertatea comerciuluĭ preste totŭ loculd, și acésta pentru completa fericire a omenireĭ întregĭ. Dacă acestea tóte s'ar scrie numaĭ în cărțĭ și ar da nascere numaĭ la discuțiunĭ de natură academică, întru càt ne privesce nu am avea nimica de dis. Nu este însă așa: lucrurile aŭ mers maĭ departe. Principiile școleĭ englese aŭ trecut din teorie la practică. În țara nóstră, ca și în alte părțĭ ale Europeĭ,

se află susțiitorĭ înfocațĭ aĭ libertățeĭ comerciuluĭ, care prin scris și prin graiŭ se silesc a convinge pe românĭ că fericirea economică a Românieĭ stă numaĭ în adoptarea libertățeĭ comerciuluĭ. Mĭ-aduc aminte că unu dintre bărbațiĭ noștri de stat ceĭ maĭ distinșĭ, repausatul M. C. Epurénu 'mĭ repeta adesea-orĭ · doresc ca România să se transforme într'un intreposit internațional; ca piețele nóstre să fie deschise fără nicĭ o barieră comerciuluĭ; ca țara nóstră să devie mijlocitorul de schimb între occident și orient Alțĭ bărbațĭ, tot unu și unu, nu numaĭ că aŭ susținut dară aŭ făcut chiar să se traducă în fapte principiile scóleĭ englese. Astă-dĭ nu se află nicĭ o țară dară nicĭ una, care să fi aplicat maĭ pre larg principiile acesteĭ școle. Tarifele nóstre de vamă sunt cele maĭ liberale din câte esistă. Cu tóte că înainte de încheierea convențiuneĭ comercială cu Austria tariful nostru se mărginea la o taxă de 7% din valórea obiectelor, totuși era maĭ folosiior, de óre-ce după convențiune maĭ multe articole aŭ fost scutite, iar altele supuse în fapt la o taxă de 2 și de 3 la %. Pe nesimțite dară, de la teorie s'a trecut la practică și România oferă astă-dĭ unicul esemplu al uneĭ țărĭ maĭ cu totul lăsată în voia întâmplăriĭ în ceea ce privesce ocrotirea intereselor sale economice pe cale de tarife vamale. Esemplul Austrieĭ a încuragiat și pe alte Staturĭ și n'a rămas nicĭ unul care să nu ne smulgă folóse pentru sine, adică scădere de tacse de care la urma urmelor s'a folosit și se folosesce și Austria.

Acésta fiind situațiunea cred că maĭ înainte de

a ne rosti cum trebue să procedăm când se va înfățișa ocasiunea de a mai încheia Conveńțiuni comerciale, este de trebuință să lămurim neînțelegerea ce esistă între câți-va partisani ai libertățeĭ comerciuluĭ, care prin sciință și influință aŭ trecere în sferile determinante ela puterei și între aceĭ care apĕră protecțiunea producereĭ naționale și care aŭ cu sine-le mai tótă țara producătóre. Acésta ni se pare cu atâta mai necesar cu cât din nenorocire cestiunile de felul acesta sunt prea neîngrijite la noĭ.

III.

NAȚIONALITATEA NÓSTRĂ ÎN FAȚĂ CU POLITICA ECONOMICĂ.

Păstrarea și întărirea naționalității este ținta supremă căriia poporul român este dator să jertféscă tóte gândirile și tóte întreprinderile sale. Politica nóstră, fiă internă, fiă esternă, numaĭ atunci este bună când este națională; când urmăresce pe tóte căile și prin tóte midlócele ocrotirea intereselor naționale. De aceĭa când se tratéză despre interese economice orĭ sociale; când se face politică vamală, noĭ înainte de orĭ-ce altă considerațiune trebue să căutăm dacă mĕsurile ce se ĭaŭ, saŭ carĭ se propun rĕspund intereselor nóstre naționale. Și ca să lămurim și maĭ bine aceĭa ce înțelegem prin interese naționale în materiă economică vom lua esemple din trecutul și presentul nostru.

Când s'a concedat companieĭ austriace de navigațiune pe Dunăre dreptul de a 'șĭ aședa ateliere, stațiunĭ, magazii de-alungul fluviuluĭ, s'a creḑut, negreșit, că se aduce un serviciŭ însemnat comerciuluĭ nostru. Și adevĕrul este că, negustorésce vor-

bind, compania ne-a adus servicii transportând productele nóstre și importând obiectele trebuincióse din afară. Înlăturând considerațiunile negustorescĭ de tot felul, și întrebându-ne dacă interesele nóstre naționale n'aŭ suferit din faptul concesiunilor acordate companieĭ străine, caută să mărturisim că am fost amăgiți; că interesele naționale aŭ primit lovituri fórte simțitóre. În adevĕr, lăsând să se înrădăcineze de-alungul Dunăreĭ interese străine atât de puternice, nu numaĭ că s'a lovit de mórte spiritul de întreprindere ast-fel că până astă-dĭ nu am fost încă în stare să înființăm o marină națională dupe pilda celor maĭ micĭ popóre, dar am înlesnit vecinilor calea de a se amesteca în trebile nóstre, le-am dat mĭdlóce, fără voia nóstră, de a face pașĭ puternicĭ în tradițională lor politică de a se amesteca în afacerile Dunăreĭ de jos. Resultatul final a fost cestiunea Dunăreĭ cu faĭmósa propunere a delegatuluĭ frances Barrère, cu stăruința Austrieĭ de a avea preponderință în cestiunĭ esclusiv române. Nimic din acestea nu se întêmpla dacă politica nóstră economică ar fi avut un caracter curat național.

O altă greșală și maĭ mare era să facem către anul 1862 când o sémă de proprietarĭ marĭ speriațĭ că nu aŭ brațe ca să lucreze pămîntul, cerĕŭ colonisarea țĕreĭ cu tot felul de némurĭ. Un armén, om întreprindĕtor și ajutat se vede de ómenĭ puternicĭ, anunțase că póte aduce colonișt̆ germanĭ, italianĭ, slovacĭ și alțiĭ. Că era óre-care lipsă de brațe, nimenĭ nu contestă acésta; întrebăm însă: la ce amarĭ neajunsurĭ ar fi espusă plăpânda nóstră

naţionalitate dacă s'ar fi permis colonisarea cu străinĭ? Ne dăm óre bine sémă chiar astă-dĭ când tot maĭ aud vorbindu-se de lipsă de braţe şi de colonisare, la ce pericole s'ar espune naţionalitatea nóstră, şi acésta numaĭ pentru ca să se înlesnéscă mariĭ proprietarĭ? Negreşit că s'ar spori producţiunea agricolă; s'ar înavuţi indivizĭi; însă s'ar periclita interesele cele maĭ scumpe ale mareluĭ individ care se numesce Naţiunea Română.

Am consimţit să se facă pe teritoriul nostru aşa numite gare internaţionale; am consimţit ca să trecem şi noĭ cu bĭuroul nostru vamal pe teritoriŭ străin, tot cu mod internaţional. Scopul acestor gărĭ a fost, se ḑice, înlesnirea reciprocă a comerciuluĭ; póte să fiă aşa. Cu tóte acestea câte incidente neplăcute şi chiar jicnitóre nu a trebuit să îndurăm pentru ca câţĭ-va comercianţĭ să fiă maĭ comoḑĭ în afacerile lor.

Creḑênd că facem un bine, că nu aducem nicĭ o vătămare intereselor nóstre naţionale, am consimţit de s'a trecut în tóte convenţiunile comerciale ce am încheiat cu diferite puterĭ, că supuşiĭ respectivĭ să se pótă stabili, face comerciŭ, lucra în ţară fără să esiste vre-o deosebire între dênşiĭ şi pământenĭ întru cât privesce drepturile; iar cât despre datoriĭ le-am lăsat pe cele maĭ grele pe spinarea românilor. O sémă de ómenĭ s'aŭ folosit şi se folosesc de aceste dispoziţiunĭ ale convenţiunilor nóstre, căcĭ de atuncĭ aŭ năvălit preste ţară un potop de lucrătorĭ italienĭ, ungurĭ, germanĭ, slovacĭ, bohemĭ şi alţiĭ. Este adevĕrat că munca s'a maĭ eftenit; admitem chiar

că se lucrézā mai bine în unele meserii; tóte bune, însă cu privire la interesele generele ale poporului n'avem să ne felicităm. Lucrătorii români se simt jicniți, înlăturați saŭ nevoiți să lucreze pe jumătate preț. Întrebăm dacă cu acéstă sistemă se încuragiază munca națională? Glumeții saŭ nepăsătorii rĕspund că lucrătorii noștri se bucură de aceleași favorĭ preste granță, ca cum românii se duc să muncéscă în alte țĕrĭ, și dacă s'ar duce ar putea eĭ să trăéscă pe acolo precum trăesc străinii la noĭ. Iată dară cum, cu dispositiuni în aparință nevinovate, se lovesce în interese naționale de întêia ordine.

Nedându-ne încă sémă de înrîurirea ce are asupra desvoltareĭ unuĭ popor încuragiarea și ocrotirea munceĭ naționale, n'am luat nicĭ o mĕsură pentru întreprinderile marĭ ale Statuluĭ; am permis de o potrivă, românilor și străinilor să concureze pentru atarĭ întreprinderĭ. Este constatatŭ că străinii aŭ reușit în cele maĭ multe casurĭ. La obiecțiunile făcute s'a rĕspuns invariabil : pentru ce românii nu lasă maĭ jos de cât străinii? Statul caută să prefere ofertele cele maĭ scădute. Și cu nenorocita teorie a ofertelor scădute, marea industrie a întreprinderilor publice a devenit maĭ cu totul un monopol al străinilor. Aceștia storc cât maĭ marĭ beneficiĭ; fac lucrările pre cât li se iartă în condițiunĭ maĭ rele, realiséză beneficiĭ grase de care se folosesc airea.

Tot însuflați de acelaș spirit nepomenit de toleranță; de aceleași sentimente umanitarĭ față cu străiniĭ, am lăsat ca pe nesimțite maĭ tóte meseriile să fie acaparate de străinĭ; ca comerciul, până și cel maĭ

mic, comerciul de cârciumă prin sate, să fie, direct saŭ indirect învêrtit de străinĭ; ca comerciul cel mare să devie în fapt monopolul străinilor; ca în capitala Românieĭ firmele marĭ naţionale să devie o raritate; ca în Iaşĭ, Brăila, Galaţĭ şi alte oraşe maĭ să nu maĭ esiste firmă română.

Tóte acestea din punctul de vedere al libertăţiĭ comerciuluĭ, al teorielor economice par lucrurĭ firescĭ, de óre-ce ţinta finală este profitul, orĭ pe ce cale ar veni. Privindu-le însă din punctul de vedere naţional; cercetând dacă acéstă părăsire a intereseloŗ nóstre respunde cu întărirea naţionalităţiĭ, lesne ne convingem de contrariŭ.

Aceia ce ne-a indus şi ne induce în eróre este că nu suntem încă pătrunşi de relaţiunea intimă ce esistă între interesele naţionale şi cele economice; că nu am ajuns a ne convinge că direcţiunea ce se dă economieĭ naţionale a unuĭ popor are o înrîurire hotărîtóre asupra naţionalităţiĭ sale.

Economiştiĭ, în general, argumentéză în materie de relaţiunĭ economice ca şi cum nu ar esista naţionalităţĭ diferite; saŭ dacă esistă, ca cum ele ar fi trăind atât de în pace unele cu altele, în cât nicĭ nu merită ca Economia politică să se ocupe cu mĕsurĭ ocrotitóre intereselor lor respective. Şi cu tóte acestea nu numaĭ că trăiesc pe faţa pământuluĭ atétea naţionalităţĭ diferite, dară între dênsele esistă rivalităţĭ de tot felul; sunt inamice unele altora; se pândesc una pe alta în orĭ-ce întreprindere fac; 'şĭ întind curse pentru diferite scopurĭ; caută a lua una de la alta, saŭ a înghiţi cea maĭ tare pe cea

mai slabă. Sub tot felul de pretecste intervin în afacerile altora; impun celor mai slabi, și chiar celor tari, soluțiuni și măsuri după găsirea lor de cuviință. Dreptul de cotropire figurând încă în aceia ce se numesce dreptul gintelor, națiunile se întrec care mai de care să'l pună în practică. Ast-fel fiind, să nu ne mirăm când cu tóte congresele păcii, cu tóte îndemnurile economiștilor pentru desarmarea generală, diferitele națiuni caută să se întăréscă, să 'și sporéscă mijlócele de apĕrare. In asemenea împrejurări mărirea și întărirea naționalității pe tóte căile și prin urmare și pe calea economică, devine cea mai sântă dintre datoriile cetățenilor unei țĕri. Incredințările ce ne dau cei cu libertatea comerciului internațional cum că acéstă libertate va aduce pacea și frățiia între popóre, nu ne înfățișéză, pentru moment, nici un sorț de realisare. Sub alte forme și cu alt fel de mijlóce, némurile se urmăresc, se invidiéză unele pe altele ca în tóte timpurile. De aceia economiștii, ori câtă bună credință și convingere le-am presupune, trebue să înțelégă că rigórea principiilor nu póte să impună unui popor să fie vătămat în interese cu care este strâns legată esistența și mărirea sa.

Intărirea naționalității este o cestiune atât de fundamentală pentru un popor, în cât trebue să i se sacrifice la nevoie chiar interesele unora dintre producĕtori saŭ dintre consumatori. Negreșit că lăsând granițile Românieĭ deschise din tóte părțile; neluând nici o măsură pentru ocrotirea muncii naționale; îngăduind să intre mărfurile și lucrătorii străini după

voie şi fără nicĭ o restricţiune, în asemenea condiţiunĭ cele maĭ multe obiecte de care avem trebuinţă precum şi munca, vor fi maĭ eftine ca în tóte oraşele declarate porturĭ-france. Întrebarea însă este ce devine populaţiunea română? ce devine producţiunea naţională? Putem noĭ óre sacrifica uneĭ eftinătăţĭ provisorie cele maĭ scumpe interese economice şi naţionale? Negreşit că nu, vor rĕspunde toţĭ aceĭ ce sunt pătrunşĭ despre intima legătură ce esistă între organisaţiunea economică a unuĭ popor şi naţionalitatea sa. Ortodocsiĭ în economie politică ne vor cita esemplul Angliei a căriia naţionalitate nu s'a periclitat câtuşĭ de puţin prin întroducerea libertăţiĭ comerciuluĭ. La un argument ca acesta nu se póte rĕspunde de cât citând chiar pe Anglia ca esemplu. Să urmăm şi noĭ aceiaşĭ politică economică pe care care a urmat-o englesiĭ de când aŭ început să 'şĭ organiseze agricultura, industria şi comerciul; să adoptăm şi noĭ libertatea comerciuluĭ când vom ajunge într'un stadiŭ de desvoltare economică analogă cu acela în care ajunsese Regina Mărilor când a proclamat libertatea comerciuluĭ.

Economiştiĭ făcênd abstracţiune de naţionalitate; privind lumea ca un târg universal; considerând popórele ca însuflate de cele maĭ nobile sentimente, unele către altele, nu vor să admită o legislaţiune economică protectóre sub cuvênt că printr'acésta nu numaĭ că interesele economice arŭ fi lovite dară s'ar înăspri raporturile de bună vecinătate, de bune relaţiunĭ între popóre. Înţelegem pe ilustrul poet Victor Hugo să tot întrunéscă

congrese pentru a stabili basele uneĭ păcĭ universale; să facă apel la sentimentele de umanitate ale suveranilor când aceştia 'şĭ declară resboiŭ. Inima nobilă a poetuluĭ se înduioşază şi 'l face a crede că cuvintele sale vor afla vre-un resunet. Nu înţelegem însă ca economiştiĭ, care trec de ómenĭ practicĭ; care se ocupă cu interesele materiale; eĭ care trebue să ţină sémă de ómenĭ aşa cum sunt, iară nu după cum şi 'ĭ închipuesc ómeniĭ de imaginaţiune, nu înţelegem, dic, ca economiştiĭ să ne tot recomande a da intereselorŭ nóstre economice o direcţiunea care presupunea o stare de în frăţire universală. Dară unde vedeţĭ acéstă frăţire? Nu vedem óre că cu tótă civilisaţiunea dreptul celuĭ maĭ tare, celuĭ maĭ avut predomnesce astă-dĭ ca în tóte timpurile? Nu vedem că astă-dĭ ca şi în momentulŭ când s'aŭ întemeiat cele d'ântêiŭ societăţĭ omeneştĭ, un ném caută să esploateze pe altul? Nu vedem că cu tóte protestările de bună vecinătate, cel maĭ tare caută a călca peste cel maĭ slab, a'ĭ lua pe furiş din pămêntul sĕŭ şi chiar satele sale? Nu vedem că tractatele de comerciŭ sunt un midloc de a smulge unul de la altul cât maĭ mult? Şi în acéstă stare de urmărire fără preget şi fără cruţare a popórelor unora contra altora, cred óre economiştiĭ că un popor ar dovedi că 'şĭ înţelege interesele când s'arŭ lăsa să fie esploatat economicesce, redus în starea de a atârna de alţiĭ până şi pentru obiectele cele maĭ simple şi maĭ utile?

Să părăsim decĭ ilusiunile ce maĭ putem avea asupra sentimentelor presupuse popórelor unele pen-

tru altele; să ne încredinţăm odată pentru tot-de-una că pentru a se păstra naţionalitatea trebue să fim tarĭ şi avuţĭ; că avuţia este puterea; că numaĭ prin avuţiă ne vom putea întări şi lupta pentru păstrarea naţionalităţiĭ nóstre. Spre a ne înavuţi caută să nu umblăm după esperienţe economice, căcĭ nu noĭ suntem chiemaţĭ a esperimenta teoriile ideologilor, principiile acelora carĭ trăiesc cu mintea lor în altă lume. Datoriia nóstră ca popor mic şi întărdiat pe calea desvoltăriĭ economice, este de a ne ţine de calea bătută; de a procede după esemplul altor némurĭ care aŭ ajuns la înflorirea şi la întărirea naţionalităţiĭ lor

IV.

INFLUINȚA REGIMULUĬ ECONOMIC ASUPRA MUNCIĬ NAȚIONALE.

În 1868 treĭ-decĭ de deputațĭ subscriseră o interpelațiune adresată guvernuluĭ imperatoreluĭ Napoleon, privitóre la consecințele regimuluĭ economic al Francieĭ inaugurat în 1860. Cu acéstă ocasiune ilustrul bărbat de Stat D. Thiers, rosti unul din acele discursurĭ care aŭ făcut epocă în istoria parlamentară a Francieĭ. Vorbind despre datoria ce incumbă unuĭ guvern pentru a ocroti și încuragia munca națională, marele patriot dise: «Munca este cea maĭ mare bine-facere reservată omuluĭ de către Dumneḍeŭ..., către acest scop măreț trebue să îndreptăm națiunile ca și individele.» Acest principiŭ admis, D. Thiers judeca orĭ-ce sistem economic dupe cuantitatea de muncă ce procură poporuluĭ. Faptul este că, la urma urmelor, un sistem economic se reduce la o cestiune de muncă. Cu cât poporul va avea maĭ mult de lucru, cu atât sistemul este maĭ bun. Când printr'o schimbare în sistemul economic o parte însemnată dintre locuitorĭ sunt nevoițĭ să'și

părăsescă meseriile şi să se facă salahorĭ, saŭ să caute a'şĭ câştiga pânea de tóte ḑilele muncind dupe împrejurărĭ; când meseriĭ odinióră înfloritóre ajung în decadenţă şi dispar ; când milióne de braţe perd câte patru şi cincĭ lunĭ în fie-care an pentru că nu aŭ de lucru la câmp; când asemenea fapte se constată într'o ţară, putem fi siguri că regimul séŭ economic este viţios, nu respunde trebuinţelor naţionale. Iată pentru care cuvênt cestiunea libertăţiĭ comerciuluĭ, privită din punctul de vedere al influinţeĭ ce póte să aibă asupra producţiuniĭ avuţieĭ şi asupra muncii naţionale, este una dintre cele maĭ însemnate cestiunĭ economice.

Regimul economic influinţéză într'un mod învederat asupra păstrăriĭ, perfecţionăriĭ, propăşireĭ, remuneraţiuneĭ, alegerĭ şi siguranţeĭ muncii naţionale. Istoria ne înfăţişéză multe esemple de ţĕrĭ în care odinióră munca naţională înfloria, pre cât timp a fost ocrotită de legĭ înţelepte şi prevĕḑĕtóre ; iar maĭ pe urmă ajunsă la decadenţă când a fost lăsată în voia concurenţeĭ altor némurĭ maĭ înaintate şi maĭ puternice. Cine nu cunósce trista istorie a celor două ţĕrĭ latine, Spania şi Portugalia care, amăgite de tot felul de promisiunĭ, şi-aŭ deschis graniţile produselor streine maĭ fără nicĭ-o restricţiune, şi în cele din urmă s'aŭ trezit într'o stare de cădere economică unică în analele istorieĭ! Şi cu tóte acestea cât era de mare prosperitatea acestor două ţĕrĭ. Faĭma despre avuţia şi puterea spaniolă şi portugeză se împrăştiase peste tot globul ; şi astăḑĭ.....! Imensele lor colonii, şi le-aŭ împărţit alţiĭ; iar înfloritórea lor in-

dustrie a mai dispărut. O sórtă analógă se pregătea Francieĭ și începutul să și făcuse; națiune mai vigurósă, ea a scăpat cu perderea uneĭ colonii însemnate, însă a rĕmas cu o industrie prosperă.

Pe o scară mai redusă țéra nóstră înfățișéză un esemplu despre resultatele la care conduce espunerea muncii naționale loviturilor fără cruțare ale concurenței streine. Pre cât timp relațiunile nóstre cu Europa erau prea puțin desvoltate, noĭ, reduși în mare parte la propriile nóstre puteri și mijlóce, am căutat ca pe lângă munca agricolă să introducem în țéră cât mai multe meserii. Mulți dintre cei care trăiesc astădĭ 'și aduc fórte bine aminte că înainte cu o jumĕtate de secol aducéau din afară numaĭ produse coloniale, postavurĭ fine, blănĭ, mătăsăriĭ, în fine diferite stofe. Industriĭ, precum cismăria, cojocăriia subțire, argintăriia, tăbăcăriia, cépărățăriia, căldărăriia, croitoriia, curelăriia, și altele, înfloréu și procurau locuitorilor tóte obiectele trebuincóse. Mai târdiu se întemeiară fabricĭ de lumânărĭ stearice, de postav, de tistimele, tăbăcăriĭ. Treptat industria nóstră se desvolta după cum se desvolta și la alte popóre. Imprejurările însă ne pune în relațiunĭ mai de aprópe cu diferitele staturĭ din Europa. Politica neadormită ne urmărea pas cu pas. Pentru a înăbuși în fașă orĭ ce început de industrie, pe de o parte, fabricatele străine umplură piețele nóstre, iar pe cale diplomatică ni se impune tractatele de comerciu încheiate cu Turcia, tractate care nu coprind nicĭ o urmă de protecțiune a industrieĭ naționale. A fost de ajuns aceste mĕsurĭ pentru a descuragia mese-

riașiĭ și industrialiĭ romànĭ. Avèntul ce luase mica nóstră industrie începe să se potoléscă, și activitatea nóstră se îndreptă maĭ cu sémă către lucrarea pămêntuluĭ.

Maĭ târdiŭ, pentru a face să dispară orĭ-ce aspiraţiune pentru întemeierea uneĭ industriĭ naţionale, ni se propune de către Austro-Ungaria încheierea uneĭ convenţiunĭ comerciale. Se justifica acéstă convenţiune prin faptul că Austria tratând cu noĭ ar recunósce întru cât-va suveranitatea nóstră; amăgire zadarnică. In fine convenţiunea s'a încheiat. Statul vecin, mulţumită dibăcieĭ ómenilor sĕĭ de Stat, reuși să'șĭ asigure tóte folósele posibile; iară noĭ ne aleserăm cu ficţiunea că tratăm ca naţiunea suverană și cu industria sacrificată. Resultatele le cunóscem: meseriașiĭ noștri aŭ ajuns salahorĭ; fabricile s'aŭ închis și orĭ-ce încercare de a se întemeia vre-o industrie cade sub lovitura concurenţeĭ din afară. Astădĭ ne îmbracă de la cap până în tălpĭ vecinĭĭ noștri; ne procură până și cele maĭ neînsemnate obiecte, și spre complectă derîdere ne trimit până și făină, spirt, vin, unt, cartofĭ, fructe diferite. Puţin maĭ trebue pentru a ajunge să vedem ţéra ca luată într'un fel de arendare economică. Lucrurile aŭ ajuns până acolo că de maĭ mulţĭ anĭ importul a covârșit esportul, în cât chieltuim din fond pentru a cumpĕra cîrpeturĭ In anul 1883 am chieltuit 140 de milióne pentru obiecte importate, preste aceia ce am esportat.

Acţiunea derăpănătóre a convenţiuniĭ comerciale a reușit să facă să piară până și din sate strămo-

şéscă indusiriă casnică. Astăḑi ţĕraniĭ şi ţĕrancele alérgă la târg să se îmbrace şi să se încalţe. De abia prin satele de la munte se maĭ găsesc femeĭ care ţes pânză şi dimie. Sate întregĭ şi-aŭ părăsit frumosul port naţional schimbându-l cu sdrenţe streine. Meşteriĭ strĕinĭ, cusătorese aŭ început să se aşeḑe prin sate pentru a încălţa şi îmbrăca pe locuitorĭ. Tèrgul le procură fularele, panglicile, mănuşile de aţă, botinĭ cu tocurĭ înalte, şi atâtea nimicurĭ de metal şi de sticlă cu care se împodobesce secsul frumos.

Aplecarea spre lucs şi chieltuiala zadarnică a némuluĭ nostru fiind dată, comerciul se folosesce pentru a pune la îndemâna ţĕranilor şi ţĕrancelor tóte nimicurile. Ţĕranul chieltuesce, şi dacă n'are banĭ 'şĭ închiriază braţele luĭ şi ale familieĭ pentru anŭ întregĭ, numaĭ să póţă chieltui. De altă parte femeile când nu aŭ lucru la câmp, perd timpul dinpreună cu tótă familia, de óre-ce rĕsboiul şi furca aŭ fost părăsite. Urmările din punctul de vedere al buneĭ stărĭ a populaţiuniĭ rurale şi al deprinderilor sale morale, sunt din cele maĭ grave ; le cunóşcem cu toţiĭ şi nu cred că trebuesc reamintite.

Concurenţa străină nemărginită de nicĭ-uă îngrădire protectóre activităţiĭ industriale, produce pe fiecare an resultate la care nu ne aşteptăm. De câţĭ-va anĭ sumă de lucrătorĭ strĕinĭ, ceĭ maĭ mulţĭ ambulanţĭ, aŭ monopolisat industria clădirilor. Zidariĭ nostrĭĭ sunt deja înlăturaţĭ de către lucrătoriĭ strĕinĭ. Mulţĭ aŭ fost nevoiţĭ să'şĭ părăséscă meseria. Resultatul se póte prevede : românĭĭ nu vor maĭ în-

vĕța zidăria. Ceĭ care se inspiră de ideĭ cosmopolite și care nu vroesc să vadă nicĭ-o legătură între interesele economice și cele politice și sociale ale ţĕreĭ, găsesc forte natural ca românii să fie înlocuiţĭ de străinĭ, de óre-ce aceștia lucréză, se ḑice, maĭ eftin și maĭ bine. Tot în modul acesta aŭ fost înlocuiţĭ românii în comerciŭ, în esploatarea moșiilor, a cârciumilor ; resultatul este cunoscut : Românii aŭ ajuns slugĭ la străinĭ.

Tot pe temeiul că cultivatoriĭ germanĭ, italienĭ și alţiĭ ar fi lucrând pământul cu maĭ multă pricepere, s'a propus și se propune, de ómenĭ cu vederĭ cosmopolite, să se aducă colonii străine. Dacă instinctul de conservaţiune și patriotismul a câţĭ-va ómenĭ nu ar fi dat semnalul despre pericolul ce amenință naţionalitatea nóstră și munca naţională, astăḑĭ pământul Romănieĭ ar fi fost în parte populat de némurĭ străine. Lăsăm pe cetitorĭ să cugete care ar fi fost urmările acesteĭ colonisărĭ economice.

Întrebarea este : este óre în interesul ţereĭ ca sub pretest de eftinătate și o maĭ bună esecutare a diferite lucrărĭ de către străinĭ, să încuviinţăm un regim economic care ne va conduce pe nesimţite la înstrăinarea muncii ?

Alte némurĭ, puternice și avute, s'aŭ îngrijit de năvălirea muncitorilor străinĭ. Americaniĭ aŭ cerut gonirea lucrătorilor chinezĭ din California ; — în Francia meridională s'a cerut depărtarea lucrătorilor italianĭ;—la Paris și airea se cerea înlăturarea germanilor din fabricĭ și comptóre ;—la Viena maĭ acum câţĭ-va anĭ Primarul nu primia la licitaţiune

pentru lucrări publice concurenți streini; în fine în tóte staturile din Europa se încuragiază munca națională. Cum să ne esplicăm nepăsarea românilor față cu munca națională de cât ca o rătăcire care, ca și altele, ne va conduce la aservire economică?

Spiritul afacerilor care a pătruns de cât-va timp în societatea nóstră, face pe mulți bărbați distinși să nu vadă în cestiunile de felul acesta de cât profit și perdere. Le vorbesci de lucrătorii streini care iaŭ pânea românilor; 'ți respund cu răcélă: atât mai réŭ pentru românî; să caute a lupta contra lor. Se spune că concurența streină face să se închiză fabricele române; respunsul este același: atât mai réŭ dacă românii nu pot lupta. E de mirare ca ómenii cu învețătură, altmintrelea buni românî, să nesocotéscă în atât una din condițiunile esențiale ale esistenței și prosperității unui popor, ocrotirea muncii naționale. Apoi, pentru Dumnedeŭ, dacă prin legile ce avem nu putem garanta nici munca poporului, nici esistența atâtor meserii care ocupă sute de mii de brațe, și suntem amenințați de a vedea ca mâine streinii despicând brasda pământului românesc, ne întrebăm: ce perspectivă de vitalitate și de durată ne înfățișéză viitorul României?

Scăparea este în bunul simț al națiunei. De cât-va timp românii se îngrijesc de situațiunea economică ce li s'a făcut de împrejurări și par decișî a nu mai îngădui, sub nici un pretecst, ca interesele lor economice să mai fie subordinate la cutare saŭ cutare esigențe politice. Politica care conduce la

slăbiciune economică, este o politică greșită și trebuesce abandonată.

Națiuni puternice și avute sunt gelóse până la esces de tot ce privesce încuragiarea muncii naționale. Cine nu scie cât progres a realisat industria și agricultura germană? Cu tóte acestea, principele de Bismark încredințându-se că lemnele de proveniență rusésca fac o concurență simțitóre lemnelor germane, propuse în tarifele de la 1879 urcarea dreptului de intrare asupra lemnelor streine. Acéstă urcare de taese fu combătută de deputatul Schlatow, care, între alte argumente invoca și pe acela că negustătorii germani făcênd acest comerciu de lemne cu Rusia, printr'acésta chiar se folosesce patria germană. Principele cancelar nu lăsa fără răspuns cele rostite de către deputatul Schlatow. Intre altele dise:

«D. preopinent a insistat mai în urmă, cu o en-«fasă particulară, asupra naționalității *germane* a «comerciului de lemne; a vorbit despre comerciul «de lemne germane, despre negustătorii de lemne; «și voiu combate aci conclusiunile pe care acela «care ar fi puțin versat în materie ar putea să tragă «din cele dise; ca cum acești domni ar transporta, «ar vinde lemne *germane*; ca cum lemnele garmane «s'ar desface prin mijlocirea lor, și ca cum ceĭ 8% «(de beneficiĭ) din care să împărtășesc din vînda-«rea la Londra, ar proveni din lemne germane. «Sub acest raport, domniĭ aceștia sunt mai mult «negustători de lemne ruși de cât garmani, *(ilaritate)* «fără îndoială, în cualitatea lor de compatrioți, ne

«sunt tot-d'auna persone plăcute, și vedem cu plă-
«cere că trag óre-care beneficiĭ din lemnele ruse ;
«însă ca să fie negustătorĭ de lemne germane, în în-
«țelesul că esportă lemne germane, acéstă glorie,
«nu pot să o acord. Domniile lor ar face maĭ bine
«să nu atingă acéstă parte națională a afacereĭ,
«căcĭ cu chipul acesta ne aduc aminte cât ne este
«de greŭ de a vedé cum propriile nóstre drumurĭ de
«fer, care sunt construite în mare parte cu baniĭ con
«tribuabililor, în tot casul cu baniĭ Germanilor, aŭ de-
«venit serviciurĭ de transport ale streinilor, esploatân-
«du se maĭ mult în folosul vecinilor noștri din afară,
«*(fórte adevĕrat)* de cât în folosul producțiunilor
«indigene, germane. Ne maĭ aduceți aminte aceea
«ce nu putem schimba geograficesce, că adică o-
«rașele nóstre maritime germane, prin nouĭ întorsă-
«turĭ ce aŭ luat afacerile, aŭ devenit maĭ cu sémă
«locurĭ de întreposite pentru streinul despre rĕsărit,
«și fac să transiteze pe la noĭ productele vecinilor
«noștri străinĭ, care sunt atât de norocoși pentru ca
«să le atragă atențiunea pe când pentru produ-
«cătoriĭ de aceleași producte germane eĭ n'aŭ de
«cât o rece privire de compătimire, față cu bene-
«ficiul ce trag din vêndarea lemnelor streine.»

Deputatul Schlatow combătând urcarea taxeĭ asu-
pra lemnelor, invocase și argumentul că comerciul
cu lemne ruse face să trăiască un mare numĕr de
lucrătorĭ germanĭ. Aci fiind în cestiune munca naț-
onală germană, principele de Bismak adresă urmĕtó-
rele cuvinte preopinentuluĭ :

«Când D. orator ne dice că mulțĭ lucrătorĭ 'și

«câștigă pâinea în plutire și alte manipulațiuni ale «lemnelor (importate la noi), 'mi închipuesc că tot «așa va fi și când veți vota dreptul de vamă propusă. «Cu tóte acestea a-și ruga să se stabilésca în acésta «privință o statistica comparativă care să ne arate «câtă sumă de lucrători, în pădurile țĕrei nóstre, «și-au perdut pâinea prin faptul că aceste păduri «nu mai aduc venituri, nu se mai desfac ca îna- «inte. *(Semne numeróse de aprobațiune)*; citez de pre- «ferință provincia Silesiei, în care lemnele tăiate din «pădurile Austriei trec de a lungul pădurilor silezi- «ane, sub ochii lucrătorilor, astă-dĭ fără pâine, care «găseau înainte în acelési păduri o ocupațiune abun- «dentă dilnică, plăcută pentru dênșii și pe care și-o «treceau de la părinți la copii, cea mai mare parte ca «tăietori de lemne, ca privighetori a tutulor lucră- «rilor care se țin de esplotarea pădurilor, saŭ ca ma- «iestri la ferestrărie, însă un numĕr mare și ca micĭ «întreprindĕtori de transporturi care se fac din întrul «pădurilor la ferăstraele mecanice și la garele dru- «murilor de fer. Toți ómenii acestia care 'și lucréda «vara câmpurile cu un cal, dar care iarna nu aŭ «la ce întrebuința acel cal, câștigaŭ bani mulți tot, «timpul cât ține iarna, cu căratul lemnelor, lucrare «pe care o făcéŭ atunci când nu avéŭ de lucru; a- «cum ómenii aceștia aŭ fost nevoiți să'și vindă caii «pentru că nu'i mai pot hrăni iarna, și acele păduri «ale Silesiei în care se afla altă dată un adevĕrat «furnicar de lucrători, sunt astă-dĭ mute și mórte: «acésta nu este numai o întristare pentru pădurari «saŭ pentru propietarii particulari, dară și o mare

«îngrijire pentru asistența publică și un adevĕrat «doliŭ pentru lucrătorĭ dintre care atâtea miĭ 'șĭ «agoniséŭ altă dată hrana în pădurile ţĕreĭ, care «astă-dĭ nu aduc nicĭ un venit ; — și numĕrul a- «cestor lucrătorĭ atîrnă cu tóte acestea mult maĭ «greŭ în balanță de cât acel al lucrătorilor plu- «tuluĭ, carĭ în mare parte, cunóscem tóțĭ, între alțiĭ, «luntrașiĭ polonesĭ, sunt strĕinĭ, avĕnd maĭ obiciŭuit «în fruntea lor un conducĕfor de naționalitate ger- «mană.»

Așa dară cancelarul Germanieĭ a mers până a- colo cu îngrijirea pentru păstrarea munceĭ naționale pe séma germanilor, în cât a urcat tacsele asupra lemnelor de proveniență ruséscă numaĭ pentru a în- curagia esplotarea pădurilor locale și printr'acésta a da de lucru acelor Silesianĭ apărațĭ cu atâta căl- dură în parlamentul imperiuluĭ.

De altă parte principele cancelar cu câtă aspri- me condamnă faptul că drumurile de fer germane aŭ ajuns să servéscă maĭ mult streinilor, cu tóte că sunt construite cu baniĭ pămîntenilor ; cât este de mâhnit că porturile germane aŭ devenit întrepo- site pentru lemne streine. Aceiașĭ preocupare patri- otică despre munca națională, despre producțiunea națională.

Când State puternice și avute se ocupă cu a- tâta îngrijire despre ocrotirea și încurageiarea mun- cĭĭ naționale, cum s'ar putea esplica ca noĭ, a cărora țară este departe de gradul de prosperitate al Germanieĭ, să fim nepăsătorĭ față cu concurența necruțătóre ce se face muncĭĭ naționale ? In ase-

menea materie nu'şĭ aŭ locul argumente întemeiate pe eftinătate şi pe maĭ multă dibăcie profesională. Când sunt în cestiune interese naţionale cu care sunt strâns legaţĭ esistenţa şi prosperitatea némuluĭ nostru, interesele individuale trebue să se dea înlăturĭ. Nu se póte compromite interesele naţionale şi economice numaĭ pentru ca cutare companie să se înavuţéscă, ca cutare individĭ să realiseze beneficiĭ.

Ţéra cere fiilor sĕĭ dărĭ grele pentru întâmpinarea cheltuelilor publice; le cere viaţa pentru a o apĕra contra încălcătorilor. Daŭ românii cu bună voinţă banĭ şi se duc la bătălie cântând. Cred că în schimbul acestor sacrificiĭ, lucrătoriĭ românĭ, fie plugarĭ, fie industrialĭ, aŭ dreptu la rândul lor să céră ţĕreĭ protecţiunea muncii naţionale.

V.

ÎNRÂURIREA REGIMULUĬ ECONOMIC ASUPRA CONSUMAȚIUNEĬ ROMÂNE.

Partisaniĭ libertățiĭ nelimitate a comerciuluĭ pun mare temeiŭ pe faptul că comerciul fiind liber, se pot introduce într'o țară tot felul de obiecte pe care ea nu le fabricéză, și că printr'acésta se sporesce bunul traiŭ și confortul poporuluĭ. Luând de esemplu România, se susține că mulțumită libertățeĭ de care se bucură comerciul strĕin, s'a putut introduce cu înlesnire nu numaĭ mașinele trebuincióse agriculturеĭ și industrieĭ, dar tóte stofele, costumele, încălțămintele cu care astă-dĭ se înțoléză populațiunea; că numaĭ sub un asemenea regim economic până și cea maĭ sermană tĕrancă se póte înbrobodi cu basmale englezescĭ orĭ nemțescĭ, póte purta încălțăminte fasonată în felul celeĭ ce se pórtă în salóne; se póte împodobi cu panglicĭ și tot felul de mărgelăriie. Tot grație acestuĭ regim până și țĕrariĭ, bărbațĭ, femeĭ și copiĭ pot purta haine făcute la Beciŭ saŭ airea, în loc de a purta costume românescĭ cărora le-a trecut moda. Într'un cuvênt, numaĭ pen-

tru că comerciul este liber ca în nicĭ o parte de lume, noĭ românii putem să ne procurăm obiecte din tóte ţĕrile, bucurându-ne cu chipul acesta de progresele ce a realisat industria în tótă lumea, afară de ţéra nóstră.

Pe lângă aceste folóse atribuite libertăţiĭ comerciuluĭ, se maĭ adaugă şi aceia că, prin faptul că străiniĭ s'aŭ însărcinat a ne înlesni tóte obiectele de care avem trebuinţă, până şi scobitorile de dinţĭ, noĭ putem să ne ocupăm în pace şi în linişte de păstorie şi de plugăriă dupe datina strĕmoşilor noştri.

Aşa este; tóte acestea sunt adevĕrate şi prea adevĕrate. De la Munte până la Baltă găsim tóte obiectele câte ne trebuesc şi câte nu ne trebuesc. Comerciul strĕin, fabricile streine, politica strĕină, ne are de grijă şi ne aprovisionéză cu prisos. Asemenea este adevĕrat că mulţumită acesteĭ purtărĭ de grijă a strĕinilor, noĭ descendenţiĭ mareluĭ popor roman ne ţinem de spadă, şi de plug şi lăsăm pe séma altor némurĭ maĭ puţin nobile să se ocupe pentru noĭ cu fabricarea de obiecte pentru tóte pungile şi pentru tóte gusturile. Acestea fiind cu prisos adevĕrate, noĭ care nu avem fericirea. cu tótă bătaĭa de cap ce ne-am dat de este aprópe un pătrar de secol, să ajungem a ne convinge de atâtea bunătăţĭ ale libertăţiĭ comerciuluĭ, ne întrebăm dacă prin aceste înlesnirĭ aduse consumatorilor românĭ se aduce vre-o vĕtĕmare nu numaĭ producţiuneĭ locale, dar datinelor şi deprinderilor nóstre. Să cercetăm.

De când cu înlesnirea comunicaţiunilor, strĕiniĭ aŭ

căutat pe întrecute, care maĭ de care, să 'şĭ petrécă mărfurife în ţéra nóstră. Neguţătorĭ, comisionarĭ de tot felul, boccégiĭ fără preget, aŭ cutreierat şi cutreieră oraşe şi sate, năvălesc prin bâlcĭurĭ, intră prin case, te pândesc pe drumurĭ şi te îmbiie cu marfă. Resultatul acesteĭ stăruinţĭ s'a tradus prin douĕ fapte de o potrivă vĕtĕmătóre intereselor nóstre: întâĭul, o schimbare fără esemplu în consumaţiunea şi deprinderile poporuluĭ nostru; al doilea, urmare a celuĭ d'întâiŭ, încetarea a o mulţime de industriĭ, de meseriĭ odinióră înfloritóre; dispariţiunea, maĭ totală, din oraşe şi din fórte multe sate a industrieĭ casnice.

Întru cât privesce modificarea traĭuluĭ nostru, fiecare a constatat că noĭ am renunţat nu numaĭ în oraşe dar până şi în sate la portul nostru, la mobilarea nóstră. Odinióră, afară de postavurĭ, mătăsăriĭ şi unele stofe de bumbac, noĭ întrebuinţam pânzeturĭ, lânăriĭ, curelărie, mobilatură şi alte obiecte lucrate numaĭ în ţéră. Până şi familiile marĭ boerescĭ purtaŭ pânza de casă, şi la mesele lor nu vedeaĭ un şervet orĭ un ştergar străin. Se îmbrăca boerul, ca şi meseriaşul şi neguţătorul, cu veşminte făcute, lucrate în ţéră de croitorĭ şi cojocarĭ românĭ; se încălţaŭ cu cisme de ţéră; găteaŭ în vase de aramă orĭ de lut produse în ţéră. Întreb dacă astă-ḑĭ sunt multe case unde să maĭ găsescĭ un cot de pânză românéscă, un ştergar românesc, o cămaşă românéscă, o pereche de cĭorapĭ românescĭ, o blană românéscă, haĭne făcute din stofe românescĭ, lucrate de românĭ? Întreb, dacă maĭ există vre-o casă unde

să nu găsescĭ ca obiecte de mobilare numaĭ lucruri strĕine ? Întreb, dacă cea din urmă lucrătóre, aceia care urcă găléta cu var, orĭ lucrézĕ la Regia tutunuluĭ pentru un leŭ pe dĭ, are pe dênsa un singur obiect de fabricaţiune locală; dacă până şi ciorapiĭ ce 'şĭ pune Dumineca nu sunt lucraţĭ la Viena, la Pesta, la Londra?

În fórte multe sate acelaşĭ lucru. Altă-dată nu găséĭ în casa unuĭ ţĕran un singur obiect de îmbrăcăminte strein ; din creştet până la tălpĭ, tótă familia, bogat şi sĕrac, se îmbrăca cu vestminte lucrate în casă. Portul naţional era iubit şi se făléŭ flăcăiĭ şi fetele care maĭ de care să pórte haĭne maĭ frumóse. O femeiă saŭ o fată care ar fi purtat cămaşă de pânză de la târg, ar fi fost huĭduită. Totul s'a schimbat. Există sate întregĭ unde a dispărut cu totul portul românesc ; unde bărbaţĭ şi femeĭ sunt îmbrăcaţĭ cu costume cumpĕrate gata de la târg, confecţionate din cârpeturĭ eşite din fabricele care 'şĭ-aŭ făcut o specialitate din a preface haĭnele vechĭ, sdrenţele de la spitaluĭ şi de la casărmĭ în stofe de modă.

De bună sémă, în afară de orĭ-ce consideraţiune economică, trebue să recunóscă orĭ-ce om de gust că populaţiunea nóstră rurală n'a câştigat înlocuind frumosul port românesc cu acele cărpeturĭ însăilate care se chiamă costume de modă. Dară fiind-că despre gust nu se póte disputa, întreb dacă preferinţa dată costumuluĭ strĕin nu are o înrîurire asupra simţuluĭ naţional? Întreb, dacă datinele unuĭ popor, modul sĕŭ de a se îmbrăca, nu este în le-

gătură cu origina sa, și dacă schimbarea nesocotită nu ar putea vătăma?

Dar să lăsăm acéstă latură a cestiuneĭ și să ne întrebăm dacă acéstă prefacere în consumațiunea poporuluĭ româna n'a avut vre-o influință asupra industrieĭ naționale în general, și a industrieĭ casnice în special? Invederat că da. Țéra acésta a avut în vécurile trecute și în cel present o industrie proprie care mergea desvoltându-se. Persónele carĭ aŭ o vrêstă de midloc, aŭ apucat acele corporațiunĭ puternice de meseriașĭ românĭ constituite în tóte orașele țĕreĭ; aŭ apucat timpul când, de la un capĕt al țĕreĭ până la altul, românul întrebuința maĭ numaĭ obiecte confecționate în țéră. Aŭ dispărut breslele, meseriașul s'a făcut salahor saŭ servitor. Fabricele strĕine ne îmbracă de sus până jos.

Cu privire la industria casnică, și dênsa a fost lovită de mórte. Era un lucru tradițional în familia română ca femeile și fetele să lucreze pânza și dimiia, vêlnicul și marama, brênele și ciorapiĭ, cergile și saciĭ. Acéstă muncă domestică pe lângă folósele materiale ce aducea întregeĭ familiĭ. înfățișa și un interes moral de întâia ordine: ocupa femeia, o ținea a casă vară și iarnă. Năvălirea cârpeturilor străine a maĭ desființat acéstă industrie românéscă. Astă-dĭ de abia se maĭ lucréză în localitățile muntóse, și chiar acolo lucrul de casă tinde a deveni maĭ mult o modă de cât o trebuință. Pe dĭ ce trece marfa strĕină strĕbate până și prin cătunele cele maĭ isolate. Femeile, părăsind melița și argéoa, aŭ apucat pe calea viținluĭ și a trăndăvieĭ. In multe

sate am aflat cu durere că țĕrancele încep a duce pe furiș baniță cu porumb, cu orz orĭ cu grâŭ la cârciumarul satuluĭ, de la care primesc în schimb bĕutură, cârpeturĭ și zorzóne. La rêndul sĕŭ bărbatul imitézĕ femeia; duce și el nenorocitul la cârciumă ce apucă din casă pentru a plăti basamacul. Este de înfiorat când se gândesce cine-va ce aŭ să facă pe viitor copiiĭ față cu asemenea deprinderĭ ale părinților lor.

De când cu aceste apucăturĭ spre risipă, familia începe să se resimță în temelia sa : economia și virtuțile casnice slăbesc, românul devine risipitor. Vinde vaca la târg și se întórce a casă cu cârpeturĭ și fără nicĭ un ban în pungă. Moravurile, atât de pure odinióră, încep a se slăbi. In satele nóstre fidelitatea între soți, relațiunile pure și nevinovate între tinerĭ și tinere, acel simț delicat și plin de moralitate care deosibea țĕrănimea română, fac loc unor deprinderĭ carĭ trebue să îngrijéscă pe toți câțĭ cugetă la viitorul patrieĭ.

Câte-va cuvinte și asupra părereĭ susținută de bărbați autorisați din acéstă țară, aceia că industria strĕină întêmpinând nevoile consumațiuniĭ nóstre, ne lasă liberĭ spre a ne îndeletnici cu strămoșasca nóstră industrie, cu păstoria și plugăria. Strĕiniĭ, carĭ ne aprovisionézĕ cu fabricatele lor, sunt de aceiașĭ părere, cu tóte că în țĕrile lor nu ne daŭ esemple de felul acesta. Singur faptul că toți ne îndémnă să nu ne ocupăm de cât de cultura pămîntuluĭ și economia vitelor, trebue să ne îngrijască,

să ne facă a cugeta serios dacă statul este sincer saŭ întemeiat.

Am ḑis în atâtea rênduri şi o repet, agricultura este temelia activităţiĭ nóstre economice. Sumă de interese, precum şi condiţiunile fisice ale ţĕreĭ, ne povăţuiesc a păstra şi perfecţiona nobila profesiune de agricultor. De aceia am susţinut şi susţin, că noi trebue să altoim industria pe vigurosul arbore al agriculturei. Astă-ḑi, ca şi în trecut, sunt de părere că ţĕraniĭ şi ţĕrancele nóstre în afară de lucrările câmpuluĭ, să se deprindă cu o meserie cu a căreia practicare să 'şĭ pótă ocupa atât timp ce le rĕmâne disponibil. N'am înţeles însă, şi nu înţeleg nicĭ acum, ca poporul român pentru că se ocupă cu agricultura, să rĕmâie în afară de orĭ-ce mişcare industrială. Interese politice, sociale şi economice ne comandă ca să nu fim ţĕrmuriţĭ în ocupaţiunile nóstre. Industria este una din cele maĭ însemnate cuceriste ale omuluĭ; este fala şi mărirea secoluluĭ al nouĕspre-ḑecelea. Aşa fiind, nu se póte pretinde ca poporul român să lase pe séma străinilor atâtea industriĭ, carĭ nu numaĭ că înavuţesc dară şi înalţă pe ómenĭ. După cum ḑice un învĕţat francez, nu vom putea cu nicĭ un preţ să admitem că trebue să concedem vecinilor noştri industriile carĭ onorézĕ civilisaţiunea şi a face din compatrioţiĭ noştri numaĭ nisce muncitorĭ, sub pretest că concurenţiĭ aŭ dobândit o dibăciie mare înaintea lor. Nicĭ-odată nu ni se va proba cu temeiŭ, că un popor póte să 'şĭ îmbunătăţéscă starea, părăsind artele care întrebuinţézĕ minunatele invenţiunĭ ale mecaniceĭ şi admirabilele

descoperirĭ ale tutulor sciințelor, pentru a se îndeletnici numaĭ cu păstoria și cu salahoria.

Intr'o lucrare specială m'am silit a arăta cum ar trebui organisată industria în România (1); aicĭ nu este locul să mĕ ocup de acéstă cestiune. Tot ce am dorit este să fac să reiasă înrîurirea vătĕmătóre ce are asupra întregeĭ nóstre economiĭ consumațiunea ce ni se impune, în lipsă de orĭ-ce protecțiune acordată industrieĭ naționale.

(1) Vedĭ cărticica mea : *Cum se póte funda industria în România.* — Bucurescĭ, 1881.

VI.

SISTEMUL ECONOMIC CORESPUNDĚTOR INTERESELOR ROMÂNE.

Din cele espuse cetitorul s'a putut încredința că, întru cât ne privesce, suntem de părere că în starea actuală de lucrurĭ numaĭ printr'o protecțiune eficace putem întemeia o industrie națională.

Totuși fiind-că esperiința altor Staturĭ nu se pare de ajuns pentru a convinge pe puținĭ adepți aĭ liberuluĭ-schimb din România, credem de trebuință a consacra acestei cestiuni câte-va pagine, rezimându-ne maĭ cu sémă pe autoritatea unuĭ bărbat ale căruia vederĭ fie politice, fie sociale și economice par a face autoritate. Departe de mine pretențiunea de a convinge ómeniĭ învețațĭ, economiștiĭ profundĭ care, credincioșĭ apĕrătorĭ aĭ doctrineĭ, trec peste orĭ ce considerațiuni și condamnă pe tótă linia așa numitul sistem protector. Rolul meŭ este cu mult maĭ modest : scriŭ pentru aceĭ care vroiesc să se lumineze cu privire la interesele nóstre economice; pentru aceia care nefiind indoctrinați, caută mijlóce spre a întemeia o industrie

română. Şi fiind-că, dupe mine, între alte mijlóce cel mai eficace este protecţiunea producţiuneï naţionale, încuragiarea pe cale vamală a intreprinderilor esistente şi viitóre, de aceea cred de cuviinţă a mĕ opri asupra cestiuneï.

Mai întâiŭ declar de la începuţ că nu mĕ pot uni cu aceia care, când sânt în cestiune interesele cele mai vitale ale unuï stat, caută în tot-d'auna în cărţi soluţiunile ce vroiesc să dea. Mĕ înclin cu cel mai profund respect înaintea maestrilor sciinţeï; însă, încredinţat că în materia de economie a uneï ţĕrï soluţiunile nu se pot da numaï de Economia politică; că, orï cât s'ar părea de drepte teoriile, bărbaţiï de stat trebue să ţină sémă şi de practica generală a altor némurï; că nu este permis acelora cărora ţara le încredinţéză conducerea intereselor sale să se apuce a face esperimente economice pe spinarea nóstră, de aceia în materia de economie naţională am căutat şi voiŭ căuta a mĕ inspira, nu atât din cărţile economiştilor, cât din esperienţa altor staturï.

Iată ce ḑicea în acéstă privinţă principele de Bismarck în discursul cu care a deschis discuţiunea proiectuluï de lege asupra vămilor, în şedinţa de la 2 Maï 1879 a Reichstaguluï:

«In tóte aceste cestiunï, Domnilor, mĕ raportes «tot atât de puţin la sciinţă ca şi în orï care altă «judecată asupra formaţiunilor organice. Chirurgia «nóstră a făcut de douĕ sute de anï progresurï stră«lucite, iară sciinţa medicală nu a făcut nicï unul «cu privire la organismul interior al corpuluï, în

«care ochiul omuluĭ nu póte pătrunde; astădĭ, ca și «înainte, ne găsim în presința aceliași enigme. Tot «asemenea este și pentru formațiunea organică a sta- «telor. Doctrinele abstracte ale sciinței mĕ lasă în «acéstă privință cu totu rece; judec după esperien- «țele la care am fost marturĭ. Eŭ vĕd că țĕrile care «se proteg, prosperéză; vĕd că țĕrile care sunt de- «schise daŭ înapoĭ; și marea Engliteră, acest vigu- «ros luptător care, după ce și-a întărit muschiĭ, so- «sea pe piață și dicea : «cine este acela care vro- «esce să se lupte cu mine? sunt gata să țin pept «orĭ cuĭ se va înfățișa», — Englitera și dênsa, re- «vine puțin câte puțin la tacsele protectóre ; încă «câți-va anĭ și le va adopta pentru a'șĭ asigura cel «puțin têrgul engles.»

Intemeindu-ne dară pe esperiența celor alte țĕrĭ, să cercetăm, cât se póte maĭ pe scurt, sub ce regim economic trăiesc. Și pentru că astădĭ țara care practicédă pe o scară maĭ mare liberul schimb este Englitera, să începem cu dênsa.

Puțină lume de la noĭ este în cunoscință despre fasele prin care a trecut legislațiunea vamală în Enlitera. Mi s'a întâmplat să auḍ spuindu-se de o persónă care ocupa o posițiune în destul de înaltă că, de óre-ce națiunea cea maĭ înaintată în industrie, națiunea englesă, a avut și are legislațiunea cea maĭ liberală, resultă că regimulŭ liberuluĭ schimb este favoritor industrieĭ. Dacă asemenea erorĭ se vor fi respândind, nu este mirare ca ómenii de bună credință să susțină că numaĭ sub regimul uneĭ absolute libertățĭ a comerciuluĭ industria póte să prospereze.

Faptul este că nicĭ — o țară din Europa n'a avut o legislațiune economică maĭ prohibitivă de cât Englitera. Tot progresul industrieĭ britanice s'a realisat sub ocrotirea unor tacse vamale dintre cele maĭ urcate din câte aŭ esistat vre-odată. Acésta este atât de adevărat în cât însuși Robert Peel declară la deschiderea sesiuneĭ legislative din 1843 : «Eŭ nu pot uĭta că în acéstă țară protecțiunea a fost regula, și că sub acéstă regulă s'aŭ creat numeróse și considerabile interese.»

In momentul când acest mare și înțelept ministru începuse să lucreze, nu pentru a introduce liberul schimb absolut în Englitera, ci pentru a ușura tacsele de vamă, declară asemenea spre a esplica lucrarea sa : «Principiile după care am procedat în general, sunt acestea : am voit maĭ întâĭ să desființăm orĭ-ce prohibițiune absolută. După aceia am redus într'un mod simțitor tacsele asupra materiilor primariĭ întrebuințate în manufacturile nóstre; maĭ în nicĭ într'un cas dreptul asupra materiilor brute nu va trece preste 5 la sută. Propun ca asupra obiectelor care sunt în parte manufacturate, drepturile să nu trécă nicĭ-odată preste 12 la sută. In fine, asupra obiectelor care sunt în tot produsul muncĭ manufactóre, drepturile nu se vor urca maĭ nicĭ-odată preste 20 la sută».

Robert Peel rostea aceste cuvinte cu ocasiunea presintăreĭ unuĭ proiect de lege care avea de scop libertatea comerciului. Așa dar după anul 1840, când industria britanică era cea maĭ înaintată din lume, să credu că se póte desființa tacsele prohibitive și

ușura tacsele protectóre, menținêndu-se cu tóte acestea tacse de 20 la sută asupra obiectelor manufacturate străine (1). Și dacă s'aŭ redusŭ tacsele să nu se crédă că bărbații de Stat aĭ Angliei aŭ făcut acésta pentru ca să mulțuméscă pe economiștĭ, ca să se conforme cu cele cuprinse în cărți. In adevĕr, iată cum esplică acéstă ușurare de tacse unul dintre ceĭ maĭ distinși bărbați de Stat aĭ Franciei, D. Casimir Perier:

«Nicĭ sub farmecul unor teoriĭ abstracte, nicĭ sub inspirațiunea unuĭ liberalism cosmopolit ómenĭ ca Huskisson și Robert Peel aŭ împins țéra lor în afară din căile seculare și aŭ povățuit'o să urmeze o politică nouĕ.

«Pămîntul Engliteréĭ nu maĭ era de ajuns pentru a hrăni o populațiune ce se îmulțea neîncetat; têrgurile imensuluĭ sĕŭ imperiŭ și acelea pe care a sciut să le cuceréscă în afară, nu maĭ oferiaŭ îndestule desfaceri pentru productele industrieĭ sale; naționalități puternice se ridicaŭ cu repedițiune în Orient și în Occident; bĕtrâna Europă, timp îndelungat rĕmasă înapoĭ, lua un avênt în fruntea căruia Francia mergea cu pașĭ gigantici; în lăuntru, rivalități periculóse începuseră să se ivéscă și privilegiurĭ, timp îndelungat primite fără murmură de către o națiune care scie să se mândréscă cu aristocrația sa și să fie recunoscĕtóre pentru serviciile ce primesce de la dênsa, era aprópe să facă să isbuc-

(1) Este de notat că în convențiunea nóstră cu Austria, afară de câte-va tacse speciale, nu se permite a tacsa obiectele cu maĭ mult de 7% din valóre.

néscă o ură órbă în spirite rĕtăcite prin doĭ povăţuitorĭ teribilĭ, miseria şi fómea.

«Atuncĭ, sub conducerea unor şefĭ dibacĭ, luându-şĭ inima în dinţĭ, Englitera a pus în lucrare aceia ce găsea în destinata sa ca urmare a posiţiuneĭ sale geografice, a organisaţiuneĭ sale sociale şi a geniuluĭ sĕŭ. Numaĭ atuncĭ după ce întemeiase puterea sa sub regimul cel maĭ prohibitiv din câte aŭ esistat în lume (1), ea a aruncat departe de dênsa, cu maĭ multă strălucire de cât sinceritate, armele de care nu maĭ avea trebuinţă, păstrând cu îngrijire pe acelea de care se maĭ putea folosi. Sigură de supremaţie, ea a chemat lumea la o luptă inegală, sperând să amăgéscă popórele prin esemplul sĕŭ. Până acum succesul n'a justificat de cât în parte

(1) Iată ce ḑice Montesquieu în opera sa *Esprit des lois:* «Englitera opresce de a se esporta lânurile sale; ea voiesce ca cărbunĭ să fie transportaţĭ pe mare în capitala sa; ea nu permite să se esporte de cât caĭ jugăniţĭ; navele coloniilor sale care comerciază în Europa trebue să tragă în porturile englese. Ea genéză pe comerciant, însă o face în favórea comerciuluĭ.

«Englitera nu are nicĭ un tarif regulat cu cele-l-alte naţiunĭ; tariful sĕŭ se schimbă, ca să ḑic aşa, în fie-care parlament, prin tacse particulare pe care le desfiinţéză saŭ le împune. Fórte gelósă de comerciul ce se face la dênsa, ea se légă puţin prin tractate şi depinde numaĭ de legile sale.

«Alte naţiunĭ aŭ făcut să cedeze interesele comerciuluĭ intereselor politice; naţiunea englesă a făcut în tot-de-una să cedeze interesele politice intereselor comerciuluĭ sĕŭ.

«Este poporul din lume care a sciut să se prevaleze maĭ bine de odată de cele treĭ lucrurĭ marĭ, religiuuea, comerciul şi libertatea.» (*Esprit des lois,* Cap. XX).

aceste calcule îndrăsnețe; dar, cel puțin, liniștea interióră a fost păstrată; cause neîncetate de discordiĭ civile aŭ dispărut.»

S'ar crede că Marea Britanie, care trece de represintanta liberuluĭ-schimb, nicĭ că are vămĭ; că în acéstă țară Statul nu trage nicĭ un folos din tacsele vamale: amăgire profundă. Și în adevĕr iată din ce se compunea în 1877 budgetul veniturilor:

Vămĭ	19,922,000	livre sterling.
Accise asupra bĕuturilor . . .	27,736,000	»
Timbre	10,890,000	»
Tacse fundiare	2,532,000	»
In come-tacse și imposit fundiar.	5,280,000	»
Poșta	6,000,000	»
Telegrafe	1,305,000	»
Moșiile Corónei	410,000	»
Diverse.	4,490,000	»
Total. . . .	78,565,000	livre sterling.

Din aceste cifre resultă că din suma de 78 milióne livre sterling, 47 milióne sunt produse de vamă și de accise. Nu suntem óre în drept a întreba: liber-schimb se póte numi sistema care produce maĭ mult de jumătate din veniturile Statuluĭ?

Englesiĭ, ómeniĭ ceĭ maĭ practicĭ, ceĭ care'șĭ înțeleg maĭ bine interesele, aŭ creat și desvoltat cea maĭ puternică industrie sub ocrotirea celuĭ maĭ prohibitiv și protector sistem economic. Când s'a simțit în stare de a sfida orĭ-ce concurență, s'aŭ adresat lumiĭ și a îndemnat o să renunțe la regimul protector și să introducă liberul-schimb. Eĭ aŭ adoptat însă o sistemă care tot pe calea tacselor de

vamă și de accise le aduce mai mult de jumătate din veniturile Statului.

Noi nu cerem mai mult de cât să imităm pe englesi; să procedăm pe cale economică întocmai după esemplul acestui mare popor, apărătorul cel mai călduros al liberului-schimb. Să întemeiăm și noi industria națională servindu-ne de acelești mijlóce ca și englesii, și când vom ajunge să fim atât de tari în cât să nu ne fiie témă de luptă, să desfășurăm și noi atunci drapelul unui Cobden.

Trecem la Statele-Unite ale Americei. Americanii, eșiți din bătrâna și vigurósa tulpină a Mării-Britanii, au urmat pe fosta lor mumă-patrie în politica economică. Englesii, geloși de prosperitatea industriei lor, nu îngăduiau coloniilor lor americane să întemeieze vre-o industrie. De aci neînțelegeri care se terminară prin insurecțiunea americanilor contra stăpânilor lor englesi. Cel d'întâiu act al coloniei americane către 1764 fu de a nu mai aduce obiecte manufacturate din Englitera. Asociațiuni se fondară sub numele de: *Non importation Associations.* Resultatele acestei hotărâri fu că fabricile se înmulțiră preste tot locul. In 1773 când isbucni resboiul între americani și engleși, ceî d'întâiu debutară printr'o lege care popria ori ce relațiuni de comerciu cu Anglia.

În tot timpul cât durară neînțelegerile și luptele pentru independință, americanii lucrară cu atâta activitate și patriotism în cât ajunseră să producă mai tóte obiectele manufacturale de cari aveau trebuință. Cu tóte acestea Englitera reuși să stipuleze

tacse de 5 până la 10 la sută asupra mărfurilor sale. Cu asemenea tacse nicĭ că se putea ca născênda industrie americană să lupte cu puternica Englitera. Patrioțiĭ americanĭ vĕdură pericolul și căutară să 'l înlăture fără întârdiere. La cel d'întâiŭ Congres în 1789 Madison declară «că era necesariŭ, pentru a se acoperi chieltuielele Statuluĭ, pentru a amortisa datoriile contractate și pentru a protege industria națională, să se înființeze drepturĭ de intrare asupra diferite articule.» De atuncĭ și până astă-dĭ americaniĭ nu s'aŭ depărtat de la dișele luĭ Madison. Cu tóte acestea tacsele de 5 până la 10 la sută puse de Congres nu înlăturară concurența britanică. De aceia Hamilton urcă tacsele până la 15 la sută în 1790. La 1812 se îndoiră tacsele asupra importuluĭ. În fine în 1816. după stăruința mareluĭ patriot Calhoun se adoptă tarifurĭ carĭ impunea tacse de 30 la sută asupra importațiunilor. Acéstă tacsă fu redusă la 20 când se aflaŭ la putere americaniĭ de Sud carĭ eraŭ partisanĭ aĭ liberuluĭ-schimb.

Se pare că, cu tótă tacsa de 30 la sută din valóre, industria americană tot nu se credea de ajuns ocrotită contra concurenței strĕine. De aceia se adoptă în cele din urmă faĭmosul tarif din 1870 care a făcut să țipe pe toțĭ liberĭ-schimbiștiĭ din cele douĕ lumĭ. După acest tarif unele tacse se urcară până la 96 la sută din valóre. Așa, spre esemplu, stămburile furĕ tacsate cu 51 și 71 la sută; stofele de lână cu 61 și 81 la sută; covórele cu 96 la sută,

stofele de mătase cu 60; postavurile cu 68 şi gémurile cu 54, ş. c. l.

Să cercetăm resultatele ce a produs acéstă urcare de tacse care a nemulţumit şi nemulţumesce până astă-dĭ pe tóte ţările industriale din Europa. Mai întâiŭ industria americană s'a desvoltat într'un mod ne maĭ pomenit în analele economice ale vre-unuĭ popor. Industria americană a ajuns nu numaĭ să îndestuleze trebuinţele a 50 milióne locuitorĭ, dară esportéză sumă de obiecte chiar pentru piéţele Europeĭ.

Pentru ca cetitorul să 'şĭ pótă maĭ bine da séma de mersul politiceĭ protectóre a Staturilor-Unite, îl rugăm să 'şĭ arunce privirea pe tabloul următor estras din *L'Economiste français*, No. 12, 1884.

Dintr'ênsul va vedea cum de la 1825 până la 1883 venitul vămilor s'a urcat de la 25 milióne la 214 milióne dolarĭ; cum, printr'o înţeléptă politică vamală, industria naţională a fost ocrotită cu taxe care 'ĭ-a permis ca astă-dĭ să fie una dintre cele maĭ înfloritóre :

IMPORTAȚIUNEA STATURILOR-UNITE

DE LA 1825—1883

ANII	Importațiunea totală	Importațiunĭ supuse taxelor vamale	Taxe percepute	Midlocia la 0/0 *ad valorem* a taxelor
1824	53.846.000	50.763.000	25.516.000	50.21
1825	66.395.000	66.395.000	31.683.000	50.54
1826	57.562.000	53.002.000	36.108.000	49.29
1830	49.579.000	46.063.000	28.417.000	61.69
1831	82.808.000	77.300.000	36.623.000	47.38
1832	75.327.000	68.330.000	29.356.000	42.96
1836	158.811.000	88.690.000	30.991.000	34 39
1838	86.552.000	483.91.000	19.998.000	41.33
1840	86.250.000	44.239.000	15.178.000	34.39
1842	87.996.000	34.650.000	16.686.000	25.51
1844	96.390.000	79.705.000	29.395.000	36.88
1846	110.048.000	91.401.000	30.484.000	33.35
1847	116.275.000	100.417.000	28.157.100	28.02
1848	140.651.000	125.705.000	23.034.000	26.28
1854	276.088.000	253.535.000	64.084.000	25.61
1856	295.650.000	246.047.000	63.664.000	26.05
1857	333.511.000	283.569.000	42.046.000	22.45
1858	242.678.000	187.385.000	52.692.000	22.43
1860	336.282.000	267.891.000	46.509.000	17.67
1862	178.330.000	128.487.000	177.056.000	36.20
1866	423.470.000	366.349.000	212.619.000	48.35
1872	610.904.000	565.127.000	127.195.000	41.46
1878	422.895.000	285.854.000	127.195.000	42 81
1882	707.332.000	503.802.000	216.138.000	42.71
1883	700.529.000	499.200.000	214.706.000	43 47

Notă. Valorile sunt esprimate în dolarĭ (cincĭ leĭ un dolar).

Din aceste cifre reese :

Că de la 1825 până la 1883 Statuile-Unite aŭ avut regimul cel maĭ protector pentru industria națională.

Că astă-dĭ chiar, când industria americană a a-

juns la atâta perfecțiune, mijlocia tacselor vamale trece de 43 la sută din valóre;

Că în anul 1883 Americanii aŭ încasat, numaĭ din venitul vămilor, colosala sumă de 1,037,530,000 leĭ.

Că americanii cu veniturile vamale nu numaĭ că întâmpină cele maĭ însemnate cheltuielĭ publice, dar amortizéză datoriile lor.

După cum am ḑis maĭ sus americanii, adoptând politica comercială protectóre industrieĭ naționale, n'aŭ făcut de cât să imiteze pe engleșĭ. Cu tóte acestea trebue să recunóscem că doĭ economiștĭ ilustri, americanul Carey și germanul Listz, aŭ contribuit fórte mult la triumfful sistemuluĭ protector în Staturile-Unite. Meritul cel mare este cu deosebire al poporuluĭ american care, înlăturând teoriile liber-schimbiștilor, a căutat să ajungă la prosperitatea economică pe căile bătute iară nu luându-se după sfaturile ideologilor.

Un esemplu spre a încheia aceia ce avém de ḑis asupra Staturilor-Unite. Economistiĭ ortodocșĭ aŭ maĭ reușit să facă a se crede că balanța comercială este o eresie economică; că escedentele importațiunilor asupra esportațiunilor nu trebue să îngrijéscă pe nimenĭ. Americaniĭ nu sunt de acéstă părere; eĭ țin fórte mult ca să esporte maĭ mult de cât importă. Să nu ne mirăm dară pentru ce presa americană este unanimă în mulțumirile sale când constată că în 1877, spre esemplu, Staturile-Unite aŭ esportat cu aprópe 400 milióne leĭ maĭ mult de cât aŭ importat. (1)

(1) La noĭ se constată că de câțĭ-va anĭ esportăm maĭ

Să venim la Germania. După resbóele luĭ Napoleon cel mare, diferitele state ale Germanieĭ, sărăcite și umilite, căutară a se ocupa cu desvoltarea economică. Mulțumită stăruințelor luĭ Listz și bunul simț al poporuluĭ se organisă așa numitul *Zolverein*, asociațiunea vamală a statelor germane. Nu este aci locul să arătăm resultatele însemnate datorite acesteĭ asociațiunĭ, atât din punctul de vedere economic cât și politic. Faptul recunoscut de toțĭ este că asociațiunea vamală a contribuit în cel maĭ înalt grad la desvoltarea economică a Germanieĭ și a pregătit în parte reuniunea politică. Cu tóte acestea sub impresiunea curentuluĭ determinat de școla englesă în favórea liberuluĭ-schimb, germaniĭ s'aŭ cam depărtat la 1865 de la înțeleptele și prevĕzĕtórele dispositiunĭ ale Zollvereinuluĭ. Statele maĭ înainte în industrie folosindu-se de scăderea tacselor, s'aŭ întrecut care maĭ de care să inunde târgurile germane cu fabricatele lor. Fabricanțiĭ germanĭ, neputând lupta contra acesteĭ concurențe, aŭ alergat cu plângerĭ către guvern și corpurile legiuitóre.

puțin de cât importăm; că în cele din urmă escedentul importuluĭ s'a urcat la aprópe 150 milióne. Cu tóte acestea s'a aflat zeloși care apără acéstă situațiune și se silesc a o esplica în favórea nóstră. Nenorocire însă că tocmaĭ când se cauta a se trage conclusiunĭ favorabile stăreĭ nóstre economice din acéstă stare a comerciuluĭ, stagnațiunea afacerilor, provocată de lipsa de esport, a venit să dea o aspră lecțiune acelora care cred că, tălmăcind cifrele după cum le vine la socotélă, pot înlătura efectele brutale ale faptelor.

După fondarea imperiului german una dintre cele d'ântâĭ preocupaţiunĭ ale principelui de Bismark a fost îndreptarea stăreĭ economice a întregeĭ Germaniĭ. Se vede că cu tótă dorinţa de a pune în aplicare ideile sale de reformă economică, împrejurările i-aŭ stat în potrivă.

In fine în anul 1879 guvernul imperial presintă Reichstaguluĭ o serie de proiecte de legĭ importante, între care şi legea pentru reforma vamală. In discursul cu care Imperatorele deschide sesiunea legislativă, ḑise între altele :

«Sunt de părere asemenea că, la noĭ activitatea «economică, în totul sĕŭ, are drept la susţinerea pe «care legislaţiunea asupra impositelor şi a vămilor «póte să'ĭ o asigure, şi pe care'ĭ o asigură, póte maĭ «mult de cât este trebuinţă, în ţĕrile cu care avem «relaţiunĭ comerciale. Consider de datoria mea de «a face ast-fel ca cel puţin pieţele germane să fie «păstrate producţiunĭ naţionale, pe cât acésta este «compatibil cu interesele nóstre generale, şi că în «consecinţă legislaţiunea nóstră vamală să se apropie «de principiile încercate pe care s'a rezimat aprópe «o jumĕtate secol esercitiul prosper al Zollvereinuluĭ, «şi de care politica nóstră comercială s'a depărtat «de la 1865 asupra unor puncte esenţiale. Nu pot «recunósce că un succes real să fi resultat din a-«céstă schimbare a politiceĭ nóstre vamale.»

Capul Statuluĭ recunósce că producţiunea germană a suferit de când politica comercială s'a depărtat de la regimul protector al Zollvereinuluĭ; afirmă, în faţa ţĕreĭ, că nicĭ un succes real nu a

resultat din acéstă schimbare în favórea ideilor liber-schimbistice. Când un monarch puternic și mare patriot rostesce asemenea cuvinte de la înălțimea tronuluĭ, nimenu'ĭ nu'ĭ este permis să puie în îndoială adevĕrul afirmărilor sale.

Inainte de rostirea acestor cuvinte de către Imperatorele Vilhelm, principele de Bismarck pregătise deja calea reformelor de introdus și se pronunțase în acéstă privință în douĕ scrisorĭ adresate consiliuluĭ federal. In cea d'întâiŭ, cu data din 12 Noembre 1878, găsim cuvintele urmĕtóre :

«Deosebit de acésta, situațiunea presentă a indu-«strieĭ germane, precum și tendința care, la espi-«rarea tractatelor de comerciŭ, s'a manifestat în «marile staturĭ vecine și în America, — tendință de «a spori protecțiunea producțiuneĭ indigene contra «concurențeĭ străine, — ne comandă o cercetare se-«riósă a cestiuneĭ de a se ști dacă n'ar trebui ca «și din parte-ne să reservăm, într'o proporțiune maĭ «mare, aprovisionarea têrguluĭ german productelor «naționale, ajutênd printr'acésta desvoltarea produc-«țiuneĭ indigene.»

In a doua scrisóre principele cancelar este ma esplicit ; iată în adevĕr ce dice marele om de stat :

«Nu voiŭ să decid dacă un regim de completă «libertate reciprocă a comerciuluĭ internațional, după «chipul cum 'l propune teoria liberuluĭ-schimb, ar «rĕspunde intereselor Germanieĭ. Insă pre cât timp «cele maĭ multe țĕrĭ cu care avem aface prin co-«merciul nostru, se îngrădesc cu barierĭ de vamă, și tendința lor de a înălța aceste barierĭ se accen-

«tuéză maĭ mult, mi se pare justificat și comandat «de interesul economic al națiuniĭ de a nu ne opri «în întêmpinarea nevoielor nóstre financiare de témă «ca nu cum-va produse germane să nu obțină pe «acéstă cale avantage neînsemnate asupra celor «străine.

«Dacă alte staturĭ marĭ, acelea chiar care sunt «fórte înaintate în desvoltarea lor politică și econo- «mică, caută maĭ cu sémă în produsul vămilor și «al impositelor indirecte veniturile necesariĭ pentru «acoperirea chieltuelelor lor, o asemenea procedare «nu este efectul întêmplăriĭ.»

In aceiași scrisóre, pentru a crĕta calea de urmat, și pentru a formula cât maĭ precis ideile sale economice în materia de vamă, D. de Bismarck, termină dicênd :

«Intórcerea la principiul impositiuneĭ vamale ge- «nerale respunde stăriĭ actuale a politiceĭ nóstre «comerciale. Incercarea de a încheia cu Austro- «Unguria un noŭ tractat de tarife, saŭ de a proroga «pe acela care esista nereușind, am redobîndit drep- «tul de a fixa într'un mod independinte tariful no- «stru vamal. Pentru viitórea revidŭire a acestor ta- «rifurĭ numaĭ interesul nostru propriŭ ne póte servi «de povățuitoriŭ. Acest interes póte că ne va con- «duce în curênd să începem nouĭ negociațiunĭ pentru «tractate de tarife.

«*Insă dacă voim ca asemenea negociațiunĭ să póță «fi începute cu perspectiva unuĭ resultat folositor «pentru Germania, este, înainte de tóte, necesariŭ de «a crea pe cale autonomă un sistem vamal care să*

«pună întréga producțiune națională într'o situațiune «pre cât se va putea mai favorabilă în fața produc-«țiunei străine.»

Așa dar principele cancelar declară, fără nici-un-artificiŭ, că doresce ca producțiunea națională să fie ocrotită și dă un sfat, pe care ar trebui să'l urmeze și bărbații noștri de stat, acela de a începe prin crearea unuĭ sistem vamal autonom care să pună producțiunea indigenă în cea mai favorabilă situațiune față cu producțiunea străină.

După ce proiectul de tarif vamal se cercetă în secțiunile Reichstaguluĭ, în ședința de la 2 Maiŭ 1879 se dete întêia cetire. Cancelarul Imperiuluĭ rosti cu acéstă ocasiune un discurs plin de învĕțăminte pentru aceia care doresce să cunóscă mersul politiceĭ comerciale ale națiuneĭ germane. Principele de Bismarck critică cu tărie legislațiunea lucrătóre în Germania. Cer voie cetitoruluĭ să'ĭ facă o citațiune maĭ întinsă.

«Maĭ este o a patra imputare ce voiŭ adresa le-«gislațiuneĭ actuale, și una dintre cele maĭ grave, una «dintre acelea care în discuțiunile nóstre ne va o-«cupa póte maĭ mult de cât partea curat finan-«ciară a cestiuniĭ; acéstă imputare este că aședarea «actuală a impositelor nóstre indirecte nu asigură «munciĭ naționale, producțiuniĭ naționale, gradul de «protecțiune care le póte fi asigurat fără a aduce «vre-o vătămare intereselor generale.

«Nu voiesc să intru aci în luptă între protecțio-«nism și liberul schimb. Până acum am fost toți «protecționiștĭ, chiar și ceĭ maĭ înfocați liber-schim-

«biști cari se află între noi, căcĭ nimenĭ n'a voit «până astădĭ să maĭ scadă tariful actual în vigóre «și acest tarif este relativ încă protector; asemenea «și tariful pe care vi-l presentăm în proiectul de «lege este moderat protector. Aceia ce cerem, este «protecțiunea moderată a munceĭ naționale. Suntem «prea depărtați de un sistem óre-care de prohibi-«țiune, ast-fel precum se âflă în cele maĭ multe din «țĕrile vecine, ast-fel precum esistă la principalul «nostru cumpărător de odinióră, în America, adică «drepturĭ de vamă de 60 până la 80 la sută *ad «valorem* în termin mediŭ.»

Principele de Bismark urmându'și cuvêntarea caută a esplica pentru ce de la anul 1864 încócĭ s'a îndulcit întru cât-va regimul protector de maĭ nainte; pentru ce guvernele germane aŭ căutat să se îndrepteze către acel ideal care se chiamă liberul-schimb. Atribuesce acésta influinței francese după încheierea tractatuluĭ de comerciŭ între Francia și Anglia la 1860.

Principele urméză:

«Domnilor, nu puteți imputa guvernelor pentru «că aŭ încercat, dacă ar fi cu putință, de a realisa «acest ideal (liberul-schimb), de a se apropia cel «puțin de dênsul. Nicĭ un guvern german nu putea «să se aștepte ca îndată tóte cele-l'alte Staturĭ să «se întórcă înapoĭ. Singura care maĭ ține este En-«glitera, escepțiune care nu va dura mult timp, însă «Francia și America aŭ părăsit cu totul acéstă di-«recțiune; în cât despre Austria, în loc de a mic-«șora tacsele sale protectóre, ea le-a maĭ urcat;

«Rusia a făcut acelaşi lucru nu numaĭ prin plata «în aur impusă la vamă, dară şi sub alte raporturĭ «Prin urmare nu se maĭ póte cere maĭ mult ca «Germania singură să fiie amăgitul uneĭ onorabile «convicţiunĭ. Până acum, deschidênd cu largeţă por- «ţile nóstre importaţiuneĭ, am fost locul de deposit «a întregulŭĭ escedent al producţiuneĭ stréine. La «noĭ producĕtorul stréin póte să depue orĭ-ce marfă «provisoriŭ, şi, odată în Germania, produsele sale «aŭ o valóre puţin maĭ urcată de cât în ţéra de «origină, cel puţin aşa se crede, şi grămada de im- «portaţiunĭ în Germania a prisosuluĭ producţiuneĭ «ţerilor stréine este aceia ce, după părerea mea, «sdrobesce maĭ mult preţurile nóstre, împedică maĭ «mult desvoltarea industrieĭ nóstre, împedică maĭ «mult situaţiunea nóstră economică de a se vivi- «fica. Să închidem odată porturile nóstre, să înăl- «ţăm aceste barierĭ puţin maĭ sus, ast-fel, după cum «vĕ propunem şi să facem ast-fel ca să păstrăm «cel puţin industrieĭ germane târgul german, tere- «nul desfacereĭ mărfurilor pe care economia ger- «mană este astă dĭ esplotată de stréinĭ.

«Cestiunea unuĭ mare comerciŭ de esportaţiune «este fórte precară; nu maĭ sunt ţĕrĭ nouĭ de descope- «rit, încongiurul lumeĭ s'a făcut, şi nu se vor maĭ putea «găsi naţiunĭ ce-va maĭ numeróse de cumpĕrătorĭ, «pentru care să putem esporta —In cât despre ca- «lea tractatelor de comerciŭ, ea este fără îndoială, «în óre-care împrejurărĭ, fórte favorabilă: numaĭ «orĭ când se încheiă unul din aceste tractate, fiă- «care se întrébă; **cine este înşelatul?** Care este cel

«amăgit. In general este unul dintre ceĭ doĭ con-«tractanțĭ, și numaĭ după câțĭ-va anĭ se descopere «care este acela. Nu vorbesc despre tractatele nós-«tre, citez numaĭ pe acelea care esistă între Fran-«cia și Englitera, și despre care ambiĭ contractanțĭ «și-aŭ imputat o surprindere mutuală....

«*Fără îndoială orĭ-care tractat de comerciŭ este «în tot-d'a-una semn fericit de amicie; însă aceia «ce intereséză este ceia ce cuprind acele tractate; «prin ele însu'șĭ tractatele de comerciŭ nu sunt ni-«mic: ele pot să fiie cât se póte de rele; aceia ce «importă, o repet, este cuprinsul lor; și dacă putem «să ajungem ca un Stat să cumpere maĭ mult de la «noĭ de cât cumpĕrăm noĭ de la dênsul, negreșit că «nu mĕ voiŭ împotrivi unuĭ asemenea tractat, nu-«maĭ cu condițiune ca să nu aducă o mare deran-«giare în afacerile nóstre interióre și în situațiunea «nóstră actuală ca producĕtor.*

«Am tras saŭ nu folóse din tractatele nóstre de «comerciŭ, acésta nu o putem ști într'un mod si-«gur. Faptul este că ne găsim într'o stare de su-«ferință, și chiar maĭ mult, sunt convins, de cât «orĭ-care altul din vecinĭ noștri care aŭ tacse va-«male protectóre. Dacă pericolul protecțiuneĭ era «așa de mare, după cum și'l închipuesc partisanĭ «noștri entusiaștĭ aĭ liberuluĭ schimb, Francia, de «mult timp, de la Colbert. ar trebui să fie o țéră «sărăcită, ruinată, după teoriile ce aplică în legis-«lațiunea sa economică. Cu tóte acestea, vedem că «Francia îndură starea de crisă în care se află lu-«mea civilisată, o îndură cu maĭ multă înlesnire ;

«vedem, dacă ne aruncăm privirea pe budgetul sĕŭ, «că s'a mărit de la 1871 cu aprópe $1^1/_2$ miliard, «şi nu numaĭ prin datoriĭ; vedem că acéstă ţéră «a rămas maĭ productivă de cât Germania, şi ó- «meniĭ se plâng maĭ puţin acolo de prostraţiunea «afacerilor.

«Acelaşĭ lucru ne înfăţişază şi veciniĭ noştriĭ de «la rĕsărit, Austria şi Rusia: vedem cu osebire «pe Rusia prosperând, maĭ cu sémă, cred, cu baniĭ «Germanieĭ.»

Cred că nu se póte rosti un om de stat într'un mod maĭ categoric în favórea protecţionismuluĭ; şi să se noteze că acest bărbat ilustru este rĕspunzĕtor, are sarcina de a conduce afacerile unuĭ mare imperiŭ, şi prin urmare când susţine un sistem trebue să fie întemeiat pe fapte positive, iar nu pe teoriĭ abstracte.

De témă ca nu cum-va oposiţiunea parlamentară să nu facă dintr'o cestiune curat economică, o cestiune politică, principele cancelar 'şĭ încheie cuvêntarea ḑicênd:

«V'aşĭ ruga, domnilor, de a înlătura afară din a- «ceste cestiunĭ orĭ-ce susceptibilitate personală, şi de «a esclude asemenea partea politică. Cestiunea care «se înfăţişéză nu este de loc politică; este o cesti- «une curat economică; voim să vedem cum vom da forţa circulaţiuniĭ regulate a sângeluĭ; însă vĕ rog cu «stăruinţă de a depărta de acéstă curată cestiune «de interes general german orĭ-ce tactică de partid: «şi dacă avem ce-va de dat poporuluĭ german, ḑic; «*bis dat qui cito dat*, — şi *qui non cito dat*, cau-

«séză un prejudițiŭ grav întregeĭ nóstre prosperi-«tăți naționale. Convicțiunea care trebue să domine, «cred, desbaterile înalteĭ adunăriĭ, este că poporul «german cere înainte de tóte să aibă o siguranță «asupra viitoruluĭ sĕŭ economic, și că chiar o res-«pingere imediată a aceia ce nu voițĭ, este prefe-«rabilă, însușĭ în opiniunea guvernuluĭ, de cât o «prelungire a acesteĭ stărĭ de nesiguranță în care «nimenĭ nu scie cum va fi organisat viitorul.»

In ședința de la 12 Iulie 1879, Reichstagul adoptă definitiv proiectul de lege asupra tarifuluĭ vamal cu o maioritate de 100 voturĭ. Ast-fel după o lungă și laboriósă desbatere principele de Bismark reuși să facă pe Adunare a adopta un regim ocrotitor pentru producțiunea națională, acésta cu tótă lupta în favórea liberuluĭ-schimb susținută de deputatul Lasker și alțiĭ.

Resultatele aplicăreĭ nouluĭ tarif aŭ justificat prevederile cancelaruluĭ imperiuluĭ: industria germană a luat de la 1879 un avênt mare; produsele germane fac deja o concurență îngrijitóre celor francese, englese și austriace.

Se pare că italianiĭ caută să aplice și la economia lor națională faimosul lor cuvênt de ordine, *Italia fara da se*. Deja micul Piemont, sĕmburele în jurul căruia s'a cristalisat naționalitatea și mărirea Italieĭ, se silea din rĕsputerĭ să-și desvolteze agricultura și industria. In anul 1859 am călĕtorit în acéstă parte a Italieĭ; admiram la fie-care pas silințele, ce-și daŭ, guvern și particularĭ, pentru a face să renască vechea splendóre industrială a Italieĭ. Cu tóte

acestea preocuparea intimă și de căpetenie a tuturor Italienilor, unitatea patriei, ținea în loc desvoltarea industrială. De altă parte Statele mari folosindu-se de nevoile politice ale Piemonteluĭ căutaŭ a câștiga favorĭ pe cale vamală. Odată unitatea dobândită tótă suflarea italiană, avênd în frunte bărbațiĭ distinșĭ, economiștĭ și industrialĭ, începu lupta pentru desvoltarea industrieĭ naționale. De abia trecuseră câțĭ-va anĭ și la Esposiția universală făcută la Paris în 1867 tótă lumea a putut admira o sumă de produse italiene, și în special pe acelea ale industriilor artistice și pe cele care se țin de agricultură. Fără pretențiune, Italia producea după atunci mai tóte obiectele de care populațiunea sa are trebuință, până și mașinĭ dintre cele mai complicate. După ₫ece anĭ, la Esposițiunea universală din Paris de la 1878, s'a putut observa câte progrese însemnate realisase industria italiană. De atunci și până astăḑi nu a trecut an fără să se înregistreze un pas înainte în înmulțirea și perfecțiunea industrială

Italienii, ómenĭ practicĭ înainte de tóte, simțiră că marile puterĭ industriale căutaŭ a le reduce țéra, pe cale de tarife, la rolul de națiune agricolă. Un rol atât de modest și atât de periculos pentru viitorul Italieĭ nu putea fi primit de un popor cu un trecut atât de strălucit. Cu tóte că și acolo o sémă de economiștĭ ortodoxĭ aŭ predicat fără preget bunătățile nesfârșite ale liberuluĭ-schimb; cu tóte că într'un timp anglo-monia în tóte devenise o adevĕrată bólă, totuși bunul simț al poporuluĭ, înțelepciunea ó-

menilor de Stat și influința a câți-va economiști naționalî de felul distinsuluî Luzzatti, triumfară (1).

Pe an ce trece Italia importă din ce în ce maî multe materiî brute pentru industria sa, dovadă pipăită că fabricile sale, meseriile sale lucréză. Astfel în 1881 din 1,329,113,097 leî la care s'a urcat suma importațiunilor, găsim că s'a importat:

Colorî și materiî tincturiale pentru . . .	24,099,191
Cânepă, in și iută	35,736.985
Bumbac.	188,191,076
Lână și perî de animale.	111,594,820
Mătase	96,202,413
Lemn și paie	49.928,589
Peî	50,616,372

Să se noteze că Italia produce, afară de bumbac, óte aceste materiî prime, de óre-ce în acelașî an a esportat numaî mătase pentru suma de 369,431,665 leî; însă se vede că industria sa are nevoe de materiî brute stréine.

(1) Maî acum vr'o treî anî învețatul economist Emile de Laveleye, călétorind în Italia, se întâlni cu D. Luzzatti. Vorbind despre politica economică, economistul belgian căută să convingă pe D. Luzzatti că Italia a apucat pe o cale greșită căutând să devie o țéră industrială; că sistemul protector nu'î va aduce nicî un folos; că desvoltarea agriculturei ar réspunde maî bine intereselor economice ale Peninsuleî. Învețatul italian rémase rece la tóte esortațiunile confrateluî séu; réspunde că acum este prea târdiu pentru ca Italia să'și schimbe sistemul séu de economie națională; că patria sa față cu apucăturile tutulor țérilor în materie de politică economică, nu póte face alt-fel de cât să le imiteze. D. de Laveleye primi obiecțiunile cu mâhnire și trecu înainte.

In raport cu importul merge desvoltându-se și esportul. In acelaș an Italia a esportat pentru 1,192,906,567, produse agricole și industriale din care:

Alcooluri, lĕuturi, uleiŭ pentru. . . .	170,877,860 lei.
Producte chimice.	45,129,218 »
Culori.	9,509.227 »
Cânepă	42,364,683 »
Bumbac	30,666,983 »
Mătase	369,431,665 »
Minereuri și lucruri de metal	46,880 908 »
Pietre, ceramică, sticlă.	66,845,097 »
Cereale, făină, paste și altele	137,569.093 »
Animale și produsele lor	155,655,839 »

Dacă Italia nu esportă până astădĭ multe fabricate industriale, causa este că industria sa de abia póte întâmpina parte din multiplele trebuințe ale populațiuneĭ. Și este deja un progres mare când o țĕră care până maĭ acum câțĭ-va anĭ era înapoiată, a înaintat într'atât în cât póte întâmpina o parte însemnată din cererile populațiuniĭ sale. Nu ne îndoim că ocrotită cum este, industria italiană va dovedi în curênd Europeĭ că a sciut să se folosescă de politica protectóre pusă în practică de tóte țerile. Deja produse ale acesteĭ industriĭ aŭ început să inspire îngrijirea pe maĭ multe piețe europene.

Întrebarea este: ar fi putut óre acéstă țĕră să ajungă la asemenea resultate dacă bărbații sĕĭ de stat se lăsaŭ a fi conduși de școla luĭ Cobden? Faptele petrecute în alte țĕrĭ rĕspund că nu.

Politica economică a Austro-Ungarieĭ a fost și este întemeiată pe încuragiarea producțiuneĭ naționale, atât agricolă cât și industrială. Mijlócele în-

trebuințate pentru a pune în aplicare acest sistem sunt variate, însă principalele sunt trei: tarifele vamale, primele pentru esportațiune și tractatele de comerciu.

Tarifele vamale ale Ausro-Ungariei aŭ fost în tot-d'auna întocmite în așa fel în cât să ocrotéscă mai mult industria locală. Nu s'a cruțat și nu se cruță nici o mĕsură pentru a ajunge la acest sfîrșit. Bărbații de Stat austriaci, câte-odată nenorociți în politica pură, aŭ escelat și esceléză în politica economică. Pe nesimțite Europa s'a pomenit că industria austriacă a ajuns nu numai să gonéscă după pieței monarchiei mai tóte produsele industriale importate, dară să facă concurență îngrijitóre industriei francese, germane și englese în țĕrile respective. În Orient, unde Austria urmăresce de dechi de ani acapararea pieței în favorul comerciului sĕŭ de esportațiune, politica acestui Stat a reușit să înlocuiască mulțime de produse ale țĕrilor occidentale cu fabricate austro-ungare. România ne înfățișéză un esemplu convingĕtor în acéstă privință. De când s'a încheiat Convențiunea comercială, operă magistrală a politicei austro-ungare, produsele industriei austriace s'aŭ impus pieței nóstre, în dauna fabricatelor francese și chiar englese. Puțin mai trebue pentru ca țéra nóstră să devie ca să dic așa o colonie economică a imperiului vecin. Aceiași tactică a produs resultate analoge în Serbia și este în ajun de a se manifesta în Grecia și Bulgaria. Nu mai vorbesc de Erțegovina și Bosnia, aceste țĕrĭ se pot socoti ca provinciĭ ale imperiului.

'Mĭ-aduc aminte că cu ocasiunea numireĭ baronuluĭ de Zvideneck ca consul general la Bucuresci, i s'a dat ca instrucțiunĭ îngrijirea cât maĭ de aprópe a intereselor economice austriace în România. Faptul a dovedit cu prisos că credincĭosul representant s'a achitat cu sânțenie de îndatorirea ce i s'a pus, după cum se achită, pentru onórea lor, toțĭ representanțiĭ austro-ungarĭ. Și în adevĕr, caută să mărturisesc că nu cunosc țéră care să aĭbă agențĭ consularĭ maĭ devotațĭ intereselor patrieĭ lor de cât trimișiĭ Austro-Ungarieĭ. Devotamentul lor pentru apĕrarea intereselor economice ale monarchieĭ, este în stare să triumfe contra orĭ-cărĭa resistențe. Personal am avut afface cu asemenea bărbațĭ și 'mĭ fac o datorie a declara că meritĕ tótă recunoscința patrieĭ lor pentru râvna și perseverința cu care apĕră interesele economice ale imperiuluĭ.

Creșterea treptată și anuală a comerciuluĭ de importațiune și esportațiune al Austrieĭ este proba cea maĭ învederată despre desvoltarea sa economică.

Ast-fel în 1879 importul a fost de 556,574,095 milióne fiorinĭ, iară în 1880 s'a urcat la 605,805,372. Esportul de la 684,447,503 milióne în 1879, s'a suit la 689,999,292 în 1880. În ambiĭ anĭ esportul este superior importuluĭ, adică în 1879 cu 127,873,408 fiorinĭ, iară în 1880 cu 84,193,920 fiorinĭ.

Să notăm că importul de aprópe 700 milióne fiorinĭ nu represintă numaĭ obiecte de consumațiune; în acéstă sumă intră materiĭ primarĭ trebuitóre industrieĭ austriace. Ast-fel în suma de maĭ sus intră peste 145 milióne fiorinĭ tecstile brute

(bumbac, lână, cânepă, in, etc) și fire saŭ torturĭ; — peste 7 milióne pĕr; — pentru 28 milióne cauțciuc și gutta-perca, ș. c. l. De altă parte la esport figurézĕ țesĕturĭ pentru 53 milióne fiorinĭ, — tecstile brute pentru 47 milióne, — pĕr pentru 10 mimilióne, — obiecte de lemn, sticle, ș. c. l, pentru apópe 50 milióne, - Instrumente și machinĭ 48 milióne, — produse chimice 15 milióne, — obiecte de artă 9 milióne, — lemne 76 milióne,—bĕuturĭ 24 milione, — cereale 130 milióne, ș. c. l,.

Frumósele resultate la care a ajuns industria austriacă se datoresc, în mare parte, unuĭ regim protector care reguléză relațiunele economice ale imperiuluĭ până în ḑiua de astăḑĭ. De altă parte trebue să atribuim, în acéstă vrednică de laudă desvoltare economică, o parte însemnată părinteștei îngrijirĭ a guvernuluĭ care în toțĭ timpiĭ a dat doveḑĭ de o particulară solicitudine pentru industria națională (1).

În Rusia se lucréză de aprópe două sute de anĭ la întemeierea industrieĭ naționale. Reformatorul de geniŭ al imperiuluĭ, Petru cel Mare, a pus temelia; iar urmașiĭ sĕĭ aŭ lucrat pe întrecute la desvoltarea industrieĭ ruse. Totuși progresele cele maĭ însemnate realisate de industria rusă, datéză din secolul al nouĕ spre-ḑecelea.

Este în de obște cunoscut că regimul economic

(1) Am locuit șése lunĭ în Capitala Austrieĭ; am visitat tóte instituțiunile tecnice; m'am informat despre tóte mĕsurile privitóre la economia națională; la urmă mĭ-am făcut convingerea că în prea puține țĕrĭ Statul are maĭ multă îngrijire pentru desvoltarea economică.

sub care s'a născut şi desvoltat industria rusă a fost şi este până astă-dĭ un regim protector, şi după împrejurărĭ prohibitiv. Lucrul se esplică. În adevĕr, de óre-ce rușiĭ 'şĭ puseseră în minte să aĭbă o industrie națională, era natural să apuce pe calea bătută, arĕtată de alte popóre maĭ înaintate. De aci nicĭ vorbă despre liber-schimb. Asemenea lucrurĭ se scriŭ în cărți, 'mĭ ḑicea un rus învĕțat, însă nu se aplică pe spinarea poporuluĭ şi în favórea străinilor. Acéstă credință o aflĭ în tótă Rusia.

Cu tot progresul necontestabil realisat în maĭ multe ramurĭ ale industrieĭ, totuşĭ guvern şi popor nu cred că a sosit timpul pentru a reduce tacsele în atât ca străiniĭ să póță concura pe pieţele ruse. Rușiĭ, ómenĭ practicĭ, însuflați de o dragoste rară pentru patria lor, cred, şi în acésta aŭ mare dreptate, că pre cât timp industria națională nu este încă în stare să lupte cu cea străină, orĭ-ce reforme vamale în direcțiunea liber-schimbistă ar fi o lovire contra intereselor ruse. Când şi noĭ rușiĭ, imĭ ḑicea un economist distins, vom fi atât de înaintați ca englesiĭ, 'ĭ vom imita; până atunci să ne dea voe a urma aceeaşĭ politică economică pe care aŭ urmatu-o şi dênşiĭ. La scóla lor, la scóla francesă, germană şi austriacă, am învĕțat că industria națională trebuesce încuragiată în lăuntru şi apĕrată contra concurenței străine. Mulțămită acesteĭ politice economice urmată fără şovăire față cu străinătatea, Rusia are astă-dĭ o industrie înflorită. Marele imperiŭ produce tóte obiectele de care are tre-

buință, și dacă se mai importă fabricate, cuvêntu este esigența modeĭ și a industrieĭ locale.

Industria rusă înfățișéză o organisațiune care merită tótă atențiunea economiștilor și a ómenilor de Stat. O aplecare firéscă, desvoltată prin instituțiunĭ corespundętóre, a făcut ca alăturĭ cu industria mare, cu usinele, să prospereze în sate tot felul de meseriĭ. Populațiunea agricolă când nu mai are de lucru la câmp devine industrială. (1)

Un frances, bărbat eminent, d. Eugène Melchior de Voguöe, care vizitase Esposițiunea de la Moscva în acelașĭ timp cu mine, căutând căror împrejurărĭ datorește Rusia starea înfloritóre a industrieĭ sale-ajunge la conclusiunea următóre : «Mulțămită tarifelor protectóre, care sunt aprópe prohibitive, peste un pătrar de secol manufacturile ruse vor ajunge stăpâne în țéra lor și vor putea înfrânge concurența străină, până ce va ajunge să 'șĭ dispute și Asia. După Englitera nimenĭ nu va suferi mai mult de cât Francia din causa închidereĭ acestuĭ têrg imens care se chiamă Rusia. Și Rusia în acésta nu face alt de cât să urmeze din depărtare ecsemplul de emancipare dat de către cele-l'alte națiunĭ ale continentuluĭ.»

La rêndul meŭ am adăogat în cărticica mea citată mai sus : «Așa este; Rusia a imitat occidentul; a căutat să 'șĭ însușéscă nu numaĭ procedările sale

(1) Cetitoruluĭ care ar dori să cunóscă mai de aprópe starea industrieĭ ruse, mĭ permit a 'ĭ recomanda lucrarea mea intitulată : *Esposițiunea națională de arte și industrie de la Moscva* — Bucurescĭ, 1883.

industriale, dară şi politica sa economică. Resultatele la care a ajuns dovedesc de ajunsŭ că bine a făcut. Esemplul séŭ póte servi şi altor némurĭ care, amăgite de scóla economică ortodocsă, aşteptă de la timp şi de la progresul general aceea ce alţiĭ n'aŭ putut dobândi de cât printr'o înţeléptă şi naţională politică economică».

Comerciulŭ de import şi de esport sunt, la rêndul lor, probe despre eficacitatea sistemuluĭ economic al imperiuluĭ Norduluĭ. Luând de esemplu anul 1879, ale căruia cifre le-am la îndemână, constat că Rusia a importat pentru 578,519,000 ruble şi a esportat pentru 616,920,000 ruble, adică un escedent de 38,401,000 ruble. Negreşit că sunt anĭ în carĭ importul covârşesce esportul; este de observat însă că în cifrele importuluĭ sume însemnate represintă materiĭ brute trebuincióse fabricelor rusescĭ şi obiecte pe care clima nu permite a le produce. Astfel s'a importat:

Cărbunĭ de pămînt pentru	13,000,000 ruble
Fructe şi legumĭ	11,423,000 »
Céiŭ	40,581,000 »
Vinurĭ	12,000,000 »
Mătase	14,055,000 »
Bumbac brut	60,004,000 »
Tort de bumbac	30,428,000 »
Lănurĭ	29,694,000 »
Metale brute	56,596,000 »
Culorĭ	17,979,000 »
Produse chimice	22,079,000 »
Uleĭurĭ vegetale	16,536,000 »
Maşinĭ şi unelte	47,949,000 »
Ţesĕturĭ de lână	12,321,000 »

Țesăturĭ de mătase.	3,132,000	ruble
» de bumbac	5,985,000	»
Tuluri și dantele	1,528,000	»
Albiturĭ și confecțiunĭ	2,135,000	»

Puținele stofe și confecțiunĭ ce se importă pentru o populație de aprópe 100 milióne, este o dovadă că fabricele și industria casnică întêmpină maĭ tóte trebuințele poporuluĭ.

Esportul Rusieĭ se compune până astă-dĭ maĭ cu sémă din produse agricole. Ast-fel în 1879 s'a esportat :

Cereale și farinóse alimentare . . .	363,236,000	ruble
Pieĭ lucrate și blănărie.	6,000,000	»
In brut	69,669,000	»
Câlțĭ de in	4,443,000	»
Cânepă brută	18,078.000	»
Semințe uleióse	50,000,000	»
Lânurĭ.	11,845.000	»
Lemne.	25,241,000	»

Situațiunea este acésta : puține stofe și alte obiecte industriale importate, producte agricole esportate. Conclusia firéscă este dară : Rusia, prin fabricile și meseriile sale, îndestuléză maĭ tóte cererile populațiuneĭ, și esportéză prisosul din marea sa producțiune agricolă.

Ce să maĭ dic despre Francia ? Industria sa născută încă din timpul luĭ Henric IV; încuragiată și protegiată, ca nicăierĭ airea, de către ilustrul Colbert ; susținută cu tărie de către Napoleon cel Mare și toțĭ câțĭ s'aŭ succedat pe tronul Francieĭ, a ajuns la cel maĭ nalt grad de perfecțiune și de prosperitate. Regimul vamal, cu totul protector și pentru u-

nele articule chiar prohibitiv, a contribuit, nimenĭ nu o contestéză, la ridicarea industrieĭ francese. Astă-dĭ, când fabricatele francese pot lupta cu orĭcare altele, tarifele vamale sunt tot protectóre pentru fórte multe articule. La 1860, imperatorele Napoleon III dorind a da satisfacere insistenţelor Englitereĭ, reduse întru cât-va unele din tacse, fără însă a lua de basă liberul-schimb. Esperienţa făcută în timp de douĕ-decĭ şi patru de anĭ, a făcut pe francesĭ să revină asupra ilusiunilor ce'şĭ făcuseră. Astă-dĭ tótă lumea producĕtóre; toţĭ ómeniĭ carĭ pun maĭ pre sus interesele francese de cât aspiraţiunile umanitare şi cosmopolite, daŭ dreptate ilustruluĭ om de Stat şi mare patriot, D. Thiers; recunosc că liberul-schimb ar fi o lovitură de mórte pentru industria francesă. În momentul de faţă esistă în tótă Francia un curent puternic favorabil urcăreĭ tacselor de vamă. Putem încredinţa maĭ din nainte că succesul va fi al protecţioniştilor, de órece nu putem admite că un popor atât de practic ca cel frances, ameninţat cum este chiar pe pieţele sale, se va lăsa să fie victima unor teoriĭ periculóse esistenţeĭ Statuluĭ.

Mĕ opresc aci. Cred că am arĕtat în destul de lămurit că industria nu s'a creat şi n'a prosperat în nicĭ o ţéră din Europa de cât prin încuragiarea şi protecţiunea contra concurenţeĭ din afară; — că până în ḑiua de astă-dĭ nu esistă nicĭ un esemplu despre vre-o ţéră care să 'şĭ fi creat şi desvoltat industria sub regimul liberuluĭ schimb; — că daca Englitera a luat iniţiativa modificându'şĭ legis-

laţiunea vamală în direcţiunea liber-schimbistă, a făcut acésta numaĭ atuncĭ când industria sa, creată şi crescută sub regimul protector şi prohibitiv, a ajuns la atâta perfecţiune în cât nu 'ĭ-a maĭ fost témă de nicĭ o concurenţă în afară.

Ast-fel fiind se nasce întrebarea : România care are de abĭa óre-care începuturĭ de industrie; ea care ca Stat trebue să aĭbă o industrie naţională după cum aŭ tóte ţĕrile civilisate, cum trebue să procedeze, ce trebue să facă ca să ajungă a avea o industrie proprie?

Dacă esperienţa însemnéză ce-va, cred că rĕspunsul este simplu : să facă şi România ca lumea cea-l'altă, adică să 'şĭ întocméscă o legislaţiune economică protectóre. Sciŭ că bărbaţĭ autorisaţĭ prin sciinţa şi prin înaltele posiţiunĭ ce ocupă în Stat, sunt de o părere cu totul contrariă; că eĭ aŭ lucrat şi lucréză pentru a face să triumfe în practică liberul schimb. Eŭ cred că se amăgesc aşteptând de la libertatea absolută a comerciuluĭ esterior prosperitatea economică a Românieĭ; că lucrând în acéstă direcţiune vor lovi, fără voia lor, nu numaĭ în interesele economice ale ţĕreĭ, dară şi în viitorul sĕŭ politic. Mi se va obiecta că ce probe pot înfăţişa că s'ar ajunge la asemenea resultate desastróse, dacă ţéra acésta ar primi regimul liberuluĭ schimb. Probele le póte afla orĭ-cine maĭ întêiŭ în faptul că până astă-dĭ nicĭ o ţéră nu a prosperat sub regimul libertăţiĭ comerciale; al douilea, în starea de înapoiare în care se află tóte ţĕrile care n'aŭ o legislaţiune vamală protectóre.

S'a făcut atât abus de cuvêntul libertate; s'a tălmăcit şi s'a restălmăcit în înţelesurĭ atât de opuse, în cât cu greŭ se maĭ póte înţelege cine-va cu aceia carĭ discutézĕ cestiunĭ de felul acesta fără o pregătire prealabilă. Este bună, este sântă libertatea; ea este scopul către care ţintesce omenirea; întreb însă, este cu putinţă că orĭ-ce popor fără osebire de stare culturală, de constituţie socială şi politică, să aĭbă instituţiunile liberale cele maĭ înaintate? Tótă lumea care judecă şi care ţine sémă de desvoltarea istorică şi politică a popórelor, va rĕspunde că nu. Tot ast-fel este şi în domenul economic. Negreşit că lumea se va fi îndrumând spre libertatea absolută a comerciuluĭ; că póte să vie un timp când traficul să fie liber pe tótă suprafaţa globuluĭ; până a ajunge însă la realisarea acestuĭ vis al economistilor ortodocsĭ, nu trebue să perdem un minut din vedere că lumea a trăit şi trăesce până astă-dĭ sub regimul protecţiuneĭ; că fie-care Stat caută a încuragĭa şi a protege producţiunea naţională, pe tóte căile şi prin tóte mĭdlócele; că a povăţui pe românĭ să facă alt-fel de cât cea-l'altă lume, este a'ĭ împinge spre o prăpastie în care, odată căduţĭ, cu greŭ ar maĭ puté eşi.

Să ne ţinem dară de calea bătută dacă vroim să nu ne rătĕcim; să căutăm a ne desvolta producţiunea naţională întrebuinţând procedările încercate de naţiunile înaintate, acomodând legislaţiunea nóstră economică cu împrejurările în care se află ţéra nóstră. Spre acest sfirşit trebue ca, înainte de tóte, ţéra să fie înzestrată cu un *Tarif general* întocmit

pe base protectóre producțiuneĭ naționale. Și pentru ca românii să nu fie învinovățiți că sunt rebelĭ contra progresuluĭ, să luăm de normă tarifele generale ale acelor Staturĭ care 'șĭ protegézĕ producțiunea națională.

VII.

O COMPARAȚIUNE ÎNTRE TARIFA VAMALĂ ROMÂNĂ ȘI CEA AUSTRO-UNGARĂ.

Necunoscința tarifelor vamale adoptate în diferite țĕrĭ ale Europeĭ, contribuesce fórte mult la adoptarea sistemuluĭ liber-schimbist de către o mulțime de bărbațĭ luminațĭ. Luând de temeiŭ aceia ce se cuprinde în cele maĭ multe cărțĭ de Economie politică nesocotind faptele, de óre-ce nu le cunosc, mulțĭ se lasă a fi amăgițĭ de doctrina ortodocsă și se rostesc cu o aparință de convingere în favórea adoptăreĭ regimuluĭ liber-schimbist de către România De aceia am stăruit în tot-d'auna ca ministerul de finanțe să publice o tarifă comparativă a tutulor drepturilor de vamă din Europa și Staturile-Unite ale Americeĭ.

Studiind cum stă cestiunea în alte țĕrĭ, suntem încredințațĭ că ceĭ maĭ mulțĭ partisanĭ aĭ liberuluĭ-schimb s'ar converti la regimul economic numit protector.

Pentru a învedera cât sunt de greșițĭ ceĭ care ne tot îndeamnă a adopta libertatea comerciuluĭ vom

cita aci, ca esemplu, tacsele vamale la care sunt supuse astă-dí câte-va articole în România și Austro-Ungaria :

	ROMANIA	AUSTRO-UNGARIA
Caĭ	Scutiți	25 leĭ de cap.
Pouĭ, vacĭ etc. . .	5 leĭ de cap	25 » » »
Porcĭ	2,50 » »	7,50 » »
Cărnĭ prósp. sărate.	4 și 6,50 p. 100 k.	15 leĭ p. 100 klg.
Cărnĭ afum. și cârnățărie	20 leĭ 100 klg.	15—50 leĭ 100 k.
Unt próspăt sărat .	12 » » »	25—40 » » »
Brânzeturi. . . .	12 » » »	25 » » »
Făine	Scutite	3,75 » » »
Pâine	2 leĭ 100 klg.	3,75 » » »
Paste făinóse. . .	Scutite	15,00 » » »
Scrobélă	3,40 leĭ 100 klg.	15,00 » » »
Zachăr.	20,00 » »	50,00 » » »
Vin	5% din valóre	50,00 » » »
Spirtóse.	25 leĭ 100 klg.	60,00 » » »
Lumînărĭ stearice .	25 » » »	27,50 » » »
Lumînărĭ de seŭ. .	8 » » »	15,00 » » »
Incălțăminte . . .	45—90 leĭ 100 k.	87—125 » » »
Blănărie	60 leĭ 100 klg.	25—125 » » »
Diferite țesăturĭ de lână	30—160 » »	22—375 » » »
Covóre de lână. .	30 leĭ 100 klg.	30—100 » » »
Pâslărie	20—175 » »	22—200 » » »
Țesăturĭ de bumbac diferite	20—90 » »	60—500 » » »
Pânzeturĭ de cânepă saŭ in . . .	10—30 » »	5—100 » » »
Pânză de olandă, driluri.	31—49 » »	50—300 » » »
Cépărărie și panglicărĭ de ață. .	100 » »	200—400 » »
Stofe de lână amestecate cu mătase	135 » »	125—250 » »
Covóre	30 » »	30 » »
Olărie de rând . .	1,25 » »	5 » »
Olărie fină . . .	16 » »	37,50 » »
Parfumerie . . .	50 » »	125,00 » »

Rog pe cetitor să 'şĭ arunce privirea cu óre-care atenţiune asupra acestor cifre şi să spună apoĭ dacă nu este o curată mistificaţiune când ni se tot propagă liberul-schimb faţă cu o asemenea situaţiune vamală. Să se noteze că tacse mult maĭ urcate se plătesc în Statele-Unite, în Rusia şi alte ţĕrĭ.

Mi s'a rĕspuns când susţineam pe calea publicităţeĭ că noĭ suntem datorĭ a ne folosi de esperienţa altor némurĭ, că ce avem noĭ cu Austria şi alte ţĕrĭ dacă dênsele nu'şĭ înţeleg interesele. Cu alte cuvinte ceĭ care cer liberul-schimb pentru România, înţeleg maĭ bine interesele acesteĭ ţĕrĭ de cât atâţĭ ilustri ómenĭ de stat aĭ Europeĭ şi Americeĭ care aŭ menţinut şi menţin sistemul protector pentru ţĕrile lor. Şi acésta va fi cu putinţă; însă nouĕ să ni se permită în a stărui să povăţuim pe românĭ a nu primi să se facă esperienţe economice cu ţéra lor şi să caute a călca pe urmele altor némurĭ maĭ înaintate şi maĭ esperimentate.

Am căutat să arăt, după puterile mele, care ar fi politica comercială ce trebue să adoptăm în viitor. Rog pe cetitorĭ să creadă că aceia ce am espus se întemeiază pe o adâncă convingere. N'am scris aceste pagine pentru gustul de a scrie ci numaĭ pentru că sunt încredinţat că dacă şi pe viitor am cădea în greşalele trecutuluĭ, vom compromite cele maĭ sânte interese ale ţĕreĭ. Esperienţa durerósă, şi atât de păgubitóre pentru desvoltarea nóstră economică, ce am dobândit prin încheerea conven-

unilor comerciale, ne-a demonstrat de ajuns că nu pe acéstă cale vom putea face din România un stat avut și prosper; nu prin asemenea midlóce vom aședa pe temelii solide viitorul nostru economic.

Unii, dintre cei care aŭ bine-voit să citéscă în *Economia națională* acéstă lucrare, mi-aŭ dis: tóte bune, însă ce vroești să facem noi slabii dacă cei mari și puternici nu vor consimți să încheie nu noi convențiuni comerciale mai favorabile pentru întemeierea și desvoltarea producțiuneĭ nóstre naționale. Iată ce respund: susțin că nu trebue să amestecăm cestiunile economice cu cele politice; așa fiind, caută să facem a înțelege pe cei care doresc să aibă relațiuni comerciale cu noi, că România are și dênsa interese economice de apărat ca tóte cele alte țări. Poporul român fiind convins că independența politică redobândită prin atâtea sacrificii nu se póte întări, nu póte da ródele ce națiunea aștéptă, de cât numaĭ când vom cuceri și independința economică, suntem datori, după pilda altor némuri, să avem o politică economică cât se póte mai națională. Că de óre-ce națiunea întrégă cere acésta, nu póte esista guvern care să trécă preste vroința sa, și cel care s'ar încerca să o facă s'ar sfărâma contra împotrivireĭ ce va întêmpina în tóte unghiurile țériĭ.

Cei deprinși a ceda sub pretest de necesități, de esigențe diplomatice, susțin deja că, spre esemplu, Austro-Ungaria nu ar mai consimți să reînoiască convențiunea fără a introduce modificări în favorul industrieĭ sale; că ast-fel fiind nu ne vom mai în-

tâlni cu faimósa convenţiune din 1875. Cu alte cuvinte convenţiunea acésta a fost bună pentru România şi de aci înainte să ne aşteptăm la alta cu mult mai nefavorabilă. Nu înţelegem ce vroiesc ceĭ care susţin asemenea ideĭ; orĭ că ţin să apere cu orĭ-ce preţ convenţiunea din 1875; orĭ că consideraţiunĭ de înaltă politică 'ĭ povăţuesce să manifesteze asemenea opiniunĭ. Tot ce ştim este că ideile lor nu vor afla resunet în ţéră; de óre-ce nu credem că poporul român şĭ-ar fi pierdut în atât cumpătul în cât să se omóre economicesce de bună voie. Nu, acésta nu este cu putinţă.

Admiţênd că nu am putea să ne înţelegem pentru a încheia noĭ convenţiunĭ de comerciŭ, ceia ce este mai mult de cât probabil, uniĭ, ceĭ sfiicioşĭ, întrébă cu îngrijire că ce vom face. Lucru fórte simplu, vom face aceia ce aŭ făcut şi fac alte staturĭ carĭ nu aŭ tractate de comerciŭ, vom întocmi un tarif general saŭ autonom aplicabil la tóte ţêrile. Autonomia economică ni se pare regimul cel mai potrivit nu numaĭ cu interesele nóstre economice dar şi cu cele politice. Să nu se créḑă însă că propunênd autonomia vamală am fi gândind la tarife ultra-protecţioniste. Ne dăm prea bine sémă de interesele ţêreĭ pentru a înţelege că România nu se póte isola economicesce. Nu cugetăm la tarife prohibitive; din contra, avem în vedere tacse potrivite care să înlesnéscă relaţiunile nóstre cu alte ţêrĭ, ocrotind în acelaşĭ timp producţiunea naţională. Nicĭ că ne-a trecut vre-odată prin minte să propunem alte tarife de cât cele obicinuite în statele eu-

ropene. Să nu ni se céră însă ca în disprețul intereselor nóstre, să întrecem cele mai înnaintate țĕrĭ și unindu-ne cu cosmopoliții în materie economică, să proclamăm în România regimul liberuluĭ-schimb. Acésta ar fi o sinucidere economică, și asemenea sacrificiŭ nu póte fi putere pe pământ care să ni'l céră.

Incheiând aceste pagine ne permitem a indemna pe toți buniĭ români ca precum în tóte împrejurările grele pentru țéră și-aŭ dat mâna frățesce, asemenea și astă-ḑi, când este în cestiune viitorul economic al Românieĭ, să fie nedespărțițĭ.

TABLA MATERIILOR

Pag.

I. Politica generală şi politica comercială. 1
II. Liberul schimb după teorie. 11
III. Naţionalitatea nóstră faţă cu politica economică . 19
IV. Influinţa regimuluĭ economic asupra munciĭ naţionale 28
V. Inrîurirea regimuluĭ economic asupra consumaţiuniĭ române 40
VI. Sistemul economic corespunḑĕtor intereselor române 48
VII. O comparaţiune între tarifa vamală română şi cea Austro-Ungară. 84

ESPLOATAREA MOȘIILOR

PRIN

METEIAGIU

DE

P. S. AURELIANU
Agricultor.

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE (LABORATORII ROMÂNI)
No. 42.— Strada Colțeĭ.— No. 42
1888.

PRECUVÊNTARE

Către anul 1861 mĕ aflam Directore al publicaţiunilor oficiale pe lângă Ministerul de Esterne. Intr'o di distinsul bărbat de Stat M. C. Epureanu, pe atuncĭ preşedinte al Consiliuluĭ şi ministru de finanţe, 'mĭ recomandă să tratez în colónele *Monitoruluĭ oficial*, partea neoficială, cestiunea împroprietărireĭ ţĕranilor. Cu tóte obiecţiunile ce 'ĭ înfăţişam cum că cestiunea este prea arzĕtóre, şi espunerea eĭ într'un diar oficial va provoca nemulţumirĭ, D. Epureanu se mărgini a'mĭ dice : ce'ţĭ pasă, responderea este a mea.

De abia apăruseră douĕ articole şi o telegramă de la Comisiunea Centrală de la Focşanĭ întreba dacă acele articole sunt publicate cu scirea guvernuluĭ. Ministrul de Esterne, repausatul Filipescu, mĕ chiamă imediat şi, cu un ton cam aspru, mĕ mustră despre înserarea acelor articole. Mĕ silĭĭ a'ĭ esplica că nu făcusem de cât să esecut ordinul dat de către Preşedintele Consiliuluĭ. Se pare că rĕspunsul meŭ nu mulţumi pe D. Filipescu, cu care mĕ aflam în cele maĭ bune şi pot dice amicale reaţiunĭ, căcĭ el urmă a'mĭ face imputărĭ, cerêndu'mĭ să înserez în Monitor o desminţire puţin măgulitóre pentru

mine. Pe când mĕ sileam sĕ'ĭ esplic că nu pot consimți la o asemenca retractare, că tot ce pot face este sĕ'mĭ daŭ demisiunea, în acel moment intră și repausatul Epureanu. Observând starea de supĕrare a Ministrului de Esterne, 'l întrebă că ce are? Ce să am, rĕspunse D. Filipescu; D. Aurelian, fără scirea mea, s'a apucat sĕ'mĭ pună în cap pe conservatorii ceĭ maĭ dârjĭ de la Focșanĭ; iată ce mi se telegrafiază. Drept rĕspuns președintele Consiliului isbucni într'un hohot de rîs: copil maĭ eștĭ Filipescule! Nu vedĭ că ómenii aceștia n'aŭ uĭtat și n'aŭ învĕțat nimic? Nu înțelegĭ că eĭ cred că aședĕmintele nóstre sunt vecĭnice, că nimenĭ nu se maĭ póte atinge de actuala constituire a preprietĕței fondiare? Și adresându-se la mine dice: Ia fă Domnule Aurelian un comunicat în Monitor care să liniștéscă pe ceĭ căror le este témă că li se va lua moșiile.

Redactaiŭ următórele rênduri: «Articolele privitóre la împroprietărirea țĕranilor publicate în partea neoficială a Monitorului, fiind înserate fără autorisarea guvernului, nu prejudecă întru nimic cestiunea proprietĕței».

N'a trecut mult și a venit la guvern repausatul B. Catargiu, avênd la Esterne pe doctorele Arsachi. De abia sosit în Minister 'mĭ-a cerut demisiunea prin mult regretatul Directore Van Saaneen, care, comunicându'mĭ dorința ministrului adăogă: plătescĭ articolele publicate în Monitor.

Și ce dĭceam eŭ în acele douĕ articole? Sfătuiam pe proprietarĭĭ ruralĭ ca să caute, prin bună înțelegere, să resolve cestiunea împroprietărirei țĕranilor, pentru ca nu cum-va amânând'o să nu devie o armă redutabilă. Nu propuneam nicĭ o soluțiune; recunosceam însă că regimul clăcei și modul cum era aplicat, nu maĭ putea esista în România.

In 1864 Domnitorul Cuza cu primul sĕŭ ministru, M. Cogălniceanu, trece preste tóte îndărătniciile, face lovitura de Stat și resolvă cestiunea împroprietărirel țĕranilor.

Nu este aci locul să discutăm asupra modulul cum s'a resolvat o cestiun atât de însemnată, ci numaĭ de a arĕta lipsa de prevedere a marilor proprietarĭ. Dacă cugetaŭ maĭ serios, trebuia ca dînșiĭ, în interesul lor și al dreptățiĭ, să preîntîmpine ceea ce s'a întâmplat; trebuia ca eĭ să înfățișeze soluțiunea cea maĭ echitabilă și maĭ asigurătóre pentru viitor.

În fine a trecut 1864. În locul clăciĭ și al dijmeĭ se alcătuiră așa numitele învoielĭ agricole, regim ibrid avênd aparința meteiagiuluĭ, de care însă se deosibesce maĭ în tóte privințele.

Meteiagiul este o asociațiune între proprietarul pămêntuluĭ, muncă și capital. Proprietarul pune la mĭdloc pămêntul și o parte din capitalul de esploatațiune, iar cultivatorul pune munca și cea-l'altă parte de capital. Productele se împart pe jumătate, bucurându-se meteierul, adică cultivatorul, de micile producte ale paserilor, grădineĭ și altele.

Cine cunósce ce sunt învoielile agricole, va conveni că nu aŭ asemĕnare cu meteiagiul, și sunt maĭ mult o transformare a clăciĭ, pe care legea rurală a desființat'o.

Intrebarea este dacă acéstă sistemă de esploatațiune împacă interesele ambelor părțĭ; dacă prin aplicarea eĭ s'a ameliorat atât starea proprietaruluĭ cât și a cultivatorilor.

Nu cred că ceĭ carĭ cunosc bine cestiunea și sunt nepărtinitorĭ, vor putea rĕspunde afirmativ.

O sistemă de esploatațiune nu se póte judeca de cât după efectele ce produce. Nu cred să mi se pótă proba

că sistema învoielilor agricole a ameliorat în atât sórta țeranilor cultivatorĭ, în cât să se pótă recomanda ca o bună sistemă de esploatațiune.

Și în adevĕr, la ce se reduce în fond alcătuirile supuse legiĭ tocmeleolr agricole? Aŭ ele de scop îmbunătățirea agriculturel și a raselor de vite; sporirea bunel stărĭ a cultivatorilor? Nu. Temeiul învoielilor este de a dobândi, în schimbul pămêntuluĭ ce se dă cultivatorului cât maĭ multă muncă cu brațele și cu vitele pentru esploatarea moșiel proprietaruluĭ, un venit cât maĭ urcat pentru pășunarea vitelor; în fine, o parte cât maĭ măricică din ce produce pămêntul.

Și atât este de adevĕrat că acesta este scopul urmărit și realisat prin tot felul de uneltirĭ, în cât de la aplicarea acesteĭ sisteme și până astă-dĭ ea s'a prefăcut treptat, devenind din ce în ce maĭ îngreunătóre pentru cultivatorĭ. Citéscă-se contractele de învoieli de la 1865 și până astă-dĭ și se va vedea că am dreptate.

Mi se va respunde că, chiar daca ar fi adevĕrat ceea ce înaintez, ce ar însemna acésta? Nu este óre liber proprietarul să facă învoelile după cum 'i convine, de óre-ce cultivatoriĭ sunt liberĭ de a primi saŭ de a refusa?

Teoreticesce póte că acéstă libertate esistă; ce 'i facĭ însă că nu se póte aplica. Cum vroițĭ ca cultivatoriĭ să fie liberĭ de óre-ce, de voie de nevoie, eĭ trebue să iea pămênt pentru hrana vitelor și pentru întreținerea lor? Unde să se ducă când maĭ preste tót locul daŭ tot de învoelĭ analoge?

Părerea mea este că învoielile agricole, astfel cum sunt aplicate, nu maĭ réspund situațiuneĭ economice de astă-dĭ. Atuncĭ după 1864, în pripă, aŭ putut servi ca sistemă transitorie; cred însă că trebuesc prefăcute, saŭ maĭ bine

înlocuite cu esploatarea moșiilor prin meteiagiŭ, cam singura sistemă aplicabilă astă-dĭ.

Meteiagiul nu împedecă pe proprietar ca să oprésca pe séma sa o parte din moșie pe care să o cultive cu propriile midlóce. Din contra, acésta este chiar necesariŭ, pentru că partea cultivată de proprietar va servi de model meteierilor; le va procura sĕmînță alésă, vite de rasă bună; în fine, va contribui la ameliorarea agriculturei țĕranilor, lucru la care trebue să țintéscă orĭ-ce sistem rațional de esploatațiune.

Esploatațiunea moșiilor prin meteiagiŭ nu împedică arendarea. Precum astă-dĭ arendatorii caută moșiile prin învoielĭ, tot asemenea le vor putea esploata și prin meteiagiŭ. Lucrul de căpetenie este să se adopteze o sistemă de esploatațiune care să înlăture tóte neajunsurile ce înfățișéză sistema învoielelor agricole; o sistemă care să facă ca proprietarĭ și cultivatorĭ să trăiască în armonie și raporturile lor să fie întemeiate pe dreptate.

Dintre ceĭ carĭ vor ceti aceste rînduri se vor afla unii care ne vor mustra pentru că cerem acéstă prefacere a sistemeĭ de esploatațiune prin învoelĭ. Ne vor imputa póte că cu ce drept cerem să se îndatoreze proprietariĭ a'și schimba sistema de esploatațiune.

Ceĭ nepărtinitorĭ și cu judecată sănătósă se vor încredința, cetindu-le, că rolul nostru este fórte modest și fórte împăciuitor. Noĭ nu facem de cât să recomandăm o sistemă care, după părerea nóstră, respunde maĭ bine atât cu interesele proprietarilor cât și cu ale cultivatorilor. Noĭ credem că prin introducerea meteiagiuluĭ rațional agricultura va câștiga din tóte punctele de privire, că raporturile dintre proprietarĭ și cultivatorĭ vor deveni relațiunĭ de coasociațĭ, de o potrivă interesațĭ la succesu culturei pămîntuluĭ. Prin meteiagiŭ se va înlătura ace

a

înăsprire de relațiuni care póte deveni de o potrivă vătămătóre atât pentru unii cât și pentru alții.

De altă parte, suntem încredințați că toți proprietarii care 'și daŭ séma de starea actuală a relațiunilor dintre dînșii și cultivatorî; de resultatele ce pot produce agitațiunile ca cele întreprinse în primăvéra trecută, vor recunósce că cestiunile cele marî nu se pot deslega nicî prin îndărătnicie, nicî prin pretențiunî ca aceea că proprietarul fiind stăpân absolut pe pământul sĕŭ póte să'l esploateze orî-cum îî va plăcea.

Când o problemă ca aceia despre care tratăm este adusă de împrejurărî la ordinea ḑilei, nu trebue ocolită ; din contra, trebue cercetată și resolvată fără amânare, și în așa mod ca să împace interesele reciproce cu interesele de ordine și de siguranță publică. Și nu se póte nega că în țéra nóstră raporturile dintre esploatatorii de moșii și cultivatorî aŭ devenit o problemă care merită să fie de aprópe studiată și resolvată.

Amânarea unei soluțiunî nu póte de cât să întăréscă acțiunea celor carî aŭ făcut din acéstă problemă o cestiune agrară; nu póte de cât să încuragieze pe cei care sunt interesați să turbure liniscea și armonia ce trebue să domnéscă în țéră. Și nu credem că problema va putea fi resolvată prin modificările propuse în legea învoelilor agricole. Cestiunea este mai complecsă de cât se crede ; și nu prin desființarea dărilor ca puî de găină, ouĕ și alte obiecte ; prin poprirea de a se face transporturî în contul învoielelor, prin învoirea la pășune pe suprafață iar nu în capete de vite ; nu prin asemenea schimbărî și altele analoge se va putea regula cestiunea de la care atârnă prosperitatea agriculturei și armonia dintre proprietarî și cultivatorî. Remediul nu se póte găsi de cât într'o soluțiune care să se traducă în aplicațiune printr'o aso-

ciațiune la bine și la rĕŭ, la mult și la puțin, între posesorii pămêntului și cultivatorĭ. Ni se pare că meteiagiul, tovărășia între proprietar și cultivator, ar fi soluțiunea cea mai nemerită, cea mai potrivită stărei economice și culturale în care ne aflăm.

Ceea ce s'a petrecut și se petrece în alte țĕrĭ ne îndémnă și mai mult a povățui adoptarea meteiagiului. In Franța agricultura trece printr'o criză din cele mai serióse. Societatea agricultorilor francezĭ spre a'și da sémă despre tóte causele care aŭ produs acéstă criză, a făcut o anchetă din cele mai complecte, coprinḍênd și diferitele sisteme de esploatațiune. Din acéstă cercetare resultă că, în mijlocul crizeĭ care a cuprins întréga agricultură francesă, numaĭ meteiagiul și-a păstrat seninătatea și voința în sine-însuși. «Singur între modurile de esploatațiune rurală, ḍice unul dintre membriĭ societățeĭ agriculturilor, meteiagiul a rĕmas în picióre prin chiar puterea principiuluĭ sĕŭ, prin bunătatea constituireĭ sale de fapt, fără a se obosi, fără a se descuragia, urmărindu'și rolul cu tenacitate, așteptând cu răbdare să i se dea dreptate pentru inalterabila sa vârtoșie. Și pentru ce? Pentru că meteierul, care nu se simte dominat de cât de causele naturale, are aceleași speranțe ca proprietarul, același câmp de activitate, aceleași legăturĭ; pentru că el este asociatul sĕŭ în tótă valórea cuvêntuluĭ, împărțind, după voia luĭ Dumneḍeŭ, norocul saŭ nenorocul sĕŭ; pentru că lucrând el însu-și cu ajutorul familieĭ sale, el este instrumentul direct de fecundațiune al domeniuluĭ ce esploatéză, când acest domeniŭ este bine ecuilibrat, și în compunerea sa și în personalul sĕŭ».

Și atât este de adevĕrat că meteiagiul strebate criza agricolă cu bărbăție, în cât proprietariĭ din nordul Franțeĭ unde moșiile se caută prin arendare, vĕḍêndu-și mo-

șiile părăsite de arendatorĭ, s'aŭ decis a le esploata prin împărțirea productelor, adică prin meteiagiŭ.

Astă-dĭ când și la noĭ se vorbesce de apăsarea claselor muncitóre de către așa numitele clase dirigente; când se atribue lăcomieĭ și nesațiuluĭ de câștig multe din suferințele cultivatorilor, cel maĭ bun respuns ce se póte da este introducerea meteiagiuluĭ, adică asociațiunea între pământ, capital și muncă.

In acest scop am scris paginile ce urmézĕ. Fără a înfățișa meteiagiul ca o panacee universală, am adînca încredințare că introducerea luĭ în agricultura română va fi o reformă salutarie, de o potrivă folositóre pentru înflorirea agriculturel și pentru prosperitatea cultivatorilor.

Incheiând ne adresăm Statuluĭ ca la cel maĭ mare și maĭ puternic proprietar din România. In calitatea sa de mare proprietar el este dator să ia inițiativa tutulor reformelor, să dea esemplu tutulor proprietarilor. Aplice el meteiagiul pe unele din domeniile sale, și esperiența sa va fi, nu ne îndoim, favorabilă acestuĭ mod de esploatațiune a moșiilor.

La întâmplare ca propunerea mea să nu afle nicĭ un resunet, să nu fie ținută în sémă nicĭ de către particularĭ nicĭ de către Stat, 'mĭ va rămânea mângâierea că 'mĭ-am îndeplinit o datorie care se impune astă-dĭ tutulor acelora care se intereséză de mersul economic și social al țĕreĭ nóstre.

P. S. AURELIAN.

Bucurescĭ în 3 Octombre 1888.

ESPLOATAREA MOȘIILOR PRIN METEIAGIŬ.

CAPITOLUL I

Priviri generale asupra meteiagiului.

Esploatarea pământului se póte face în mai multe moduri și anume: 1. esploatarea directă de către însuși proprietarul moșiei; 2 prin arendare; 3 prin meteiagiŭ. Fie-care din aceste sisteme de esploatare înfățișéză folóse și neajunsuri, dupe timp și dupe împrejurări. Lucrul de căpetenie este ca proprietarii de bunuri rurale să scie a se conforma cu împrejurările atât de felurite în care s'ar afla.

Se amăgesc toți cei care recomandă cutare saŭ cutare mod de esploatare de preferință ori-cărui altu, dacă în recomandațiunile lor nu se întemeiéză pe feluritele circumstanțe în care se află proprietățile rurale. Celebrul agronom A. Yung, condamnă, fără nici o reservă, căutarea moșiilor prin meteiagiŭ și afirmă că esploatarea prin arendare în bani este cu desĕvîrșire superióră oricărui mod de esploatare a pământului. S'a înșelat saŭ a vroit să se înșele agronomul englez, nesocotind celelalte moduri de esploatare. Faptele și scrierile atâtor a-

gronomĭ și economiștĭ de frunte aŭ probat că A. Yung nu observase nicĭ nu studiase de ajuns meteiagiul când s'a rostit contra luĭ.

Și înainte de a păși maĭ departe să ne lămurim asupra înțelesuluĭ ce are cuvîntul meteiagiŭ.

Legiștĭ, economiștĭ și agronomĭ aŭ dat o sumă de definițiunĭ, dintre care unele sunt prea complecse, iar altele nu cuprind ceea ce este în sine acest mod de esploatare. Din câte definițiunĭ cunóscem preferim pe cea următóre : «Meteiagiul este o învoire, un contract prin care proprietarul uneĭ moșiĭ, care înlesnesce capitalul de esploatare, 'șĭ reservă direcțiunea și supravegherea, și prin care ceĭ care esploatézĕ, și care aduce munca, esecutézĕ lucrările, cu condițiune ca productele moșieĭ să fie împărțite pe jumătate între ceĭ doŭ contractanți.»

Bunul și învețatul agronom, repausatul J. Rieffel, dă o definițiie care este póte și maĭ înțelésă. «Meteiagiul, zice Rieffel, este un mod de esploatare a pământuluĭ prin mijlocul uneĭ asociațiunĭ între un proprietar și o familie de cultivatorĭ. Proprietarul trebue să procure pământul, jumătatea capitaluluĭ de esploatare și inteligența directóre. Colonul (cultivatorul), aduce brațele sale, materialul și cea-l-altă jumătate a capitaluluĭ de esploatare.

D. Plichon, jurist frances, spre a caracterisa acest mod de esploatare se rostesce în următoriĭ terminĭ : « Meteiagiul este principiul asociațiunĭ aplicat în tot adevĕrul și în tótă simplicitatea sa ; el este asociațiunea muncеĭ a capitaluluĭ și a inteligențeĭ, este practica și teoria luminându-se, complectându-se una pe alta ; este emulațiunea muncitoruluĭ lucrând sub ochiĭ proprietaruluĭ ; este cultivatorul lipindu-se de pământ ; este legitima și mântuitórea

influență a proprietarului asupra cultivatorului; este, în fine, o legătură de solidaritate între present și viitor.»

Pentru a lămuri care este starea cultivatorului într'o asemenea situațiune, comitele de Tourdonnet se esprimă în modul următor: «In situațiunea care'i este făcută meteierul nu depinde, întru cât privesce mijlócele sale, nici de oscilațiunile politicei, nici de schimbările prețurilor productelor alimentare, pe care el le consumă în casa sa. El nu depinde de cât de împrejurările naturale, de plóie, de înghețuri, de secetă de tóte casurile neatârnate de puterea ómenilor. Dacă se face mult, ia și el mult; dacă se face puțin, ia și el puțin. Insă proprietarul este, ca și dînsul, supus aceloraș legi, avut saŭ sărac, întru cât privesce domenul sĕŭ, dupe voința lui Dumnedeŭ. Nu cunóscem nici un mod de esploatare, nici un contract, care să înfățișeze într'un grad atât de înalt tóte caracterile asociațiunei.

«Proprietarul procură pământul, clădirile, vitele, materialul, fondul monetar al esploatațiunei; metaierul procură brațele, face arăturile, semĕnăturile, prășiturile și recoltarea, întreține și păzesce vitele, ține domenul în stare bună. Proprietarul, care are, prin partea sa, cel mai mare interes la succes, 'și reservă direcțiunea superióră și supravegherea; el prescrie asolamentele și metódele de cultură; chiar prin forța contractului el devine șeful asociațiunei, patronul. Dar, prin forța lucrurilor, meteierul remâne stăpân pe timpul sĕŭ, pe munca sa, în marginile învoirei sale; și, dacă el este supus la óre-care dări înainte de împărțirea productelor, acésta se face în virtutea serviciilor ce a primit, în tóte casurile în virtutea învoelilor făcute înainte de a intra în posesiunea domenului. Ast-fel, de o parte, inteligența, pământul și capitalul, chiar fundamentul asociațiunei; de

cea-l-altă, munca, fecundațiunea. Domenul ar remânea neproductiv fără meteier; meteierul nu ar fi de cât un proletar neactiv fără inițiativa și concursul proprietarului. Acésta este quintescința meteiagiului.»

Astă-dĭ când filosofiĭ, economiștiĭ și socialiștiĭ caută formula care ar aduce armonia între diferitele clase sociale; când s'a recunoscut că asociațiunea muncei cu capitalul și cu inteligența ar fi mijlocul cel mai eficace pentru a împăca interesele, credem că asociațiunea proprietarului și a cultivatorului, sub forma meteiagiului, merită tótă atențiunea celor care se intereséză ca armonia și înfrățirea să domnéscă în societățile umane.

CAPITOLUL II.

Origina meteiagiului.

Părerile autorilor sunt împărțite cu privire la origina acestuĭ mod de esploatare a pământului. După unii meteiagiul este de origină latină, o instituție cu desĕvîrșire romană; dupe alțiĭ el ar fi de origină germană, introdus de Barbarĭ. Ceĭ d'întâĭ se întemeiază pe óre-care tecsturĭ latine, puține la numĕr, dar îndestul de categorice.

După ilustrul agronom Gasparin, meteiagiul s'ar fi introdus la Romanĭ când proprietariĭ părăsind viața câmpenéscă și grămădindu-se în Roma pentru a se îndeletnici cu politica, fură nevoiți să însărcineze cu esploatarea pământului pe cultivatorĭ cu care împărțiră productele moșieĭ. Și în adevĕr, în cele d'âmtâĭ timpurĭ ale Romeĭ cetățeniĭ de orĭ-ce trépță cultivaŭ înșile moșiile lor. Cincinatus fu luat de la córnele plugului și numit dictator; iar faimosul Regulus, pe când se afla în Africa, cerea

voe Senatului ca să vie să 'și cultiveze pământul remas nelucrat în lipsa sa. Mai târdiŭ însă când moravurile cele severe și simple ale romanilor începură a se moleși, nobilii începură a'și părăsi moșiile încredințând cultivarea lor sclavilor. Legea numită Licinia intervenì ca să pună capĕt acestuĭ absenteism vĕtĕmător; ea ficsă întinderea moșiilor, numĕrul sclavilor ce putea să aibă proprietarii și tot-de-odată 'i îndatoră să întrebuințeze numaĭ ómenĭ liberĭ pentru cultura lor. Acești ómenĭ liberĭ sunt cultivatorii care esploatéză moșiile romanilor în cualitate de meteieri.

Că meteiagiul se practica la romanĭ o dovedesce și o scrisóre a luĭ Pliniu-cel-Tînĕr, amicul imperatoruluĭ Traian. El avea nisce proprietăți în Asia Mică. Pe când se afla acolo scria unuĭ prietin al luĭ, plângându-se despre greutățile ce întâmpină spre a le putea esploata, că singurul mijloc ce'i maĭ remâne de întrebuințat pentru acest sfîrșit, este de a nu le arenda în banĭ, dar de a împărți productele cu arendatorele și de a însărcina pre unii din ómenii luĭ pentru a priveghea cultura pământuluĭ, a lua partea ce i se cuvenia din producte și a le păstra. «Afară de acésta, dice Pliniu, nu este nicĭ un alt felĭ de venit maĭ drept de cât acela care ne vine de la rodnicia pământuluĭ, de la temperatura aeruluĭ și de la mersul ano-timpilor.»

Gasparin și alțĭ autorĭ consideră meteiagiul ca unu dintre cele maĭ întrebuințate moduri de esploatare la romanĭ. Fórte generalisat în cele d'întâiĭ timpurĭ ale Romeĭ, el se întinde saŭ se restrînge, dupe împrejurărĭ. In destul că atuncĭ când Barbariĭ năvăliră în Europa și în special în Occident, meteiagiul era practicat în tóte localitățile supuse imperiuluĭ roman. Germaniĭ și alte

neamurĭ năvălitóre nu numaĭ că nu desfiinţară meteiagiul, dar şi'l însuşiră în esploatarea pământuluĭ.

Pe timpul feudalităţeĭ în fórte multe localităţĭ senioriĭ transformară meteiagiul în clacă, ceia ce fu o împovărare a cultivatorilor. Sub regimul meteiagiuluĭ cultivatoriĭ lucraŭ în tot timpul pe moşiile ce le eraŭ încredinţate; de óre-ce însă productele se împărţeaŭ pe jumĕtate între dînşiĭ şi proprietarĭ, se putea privi că jumătate din timp era al lor propriŭ, iar cea-l-altă jumătate se cuvenia proprietarilor. Astfel înţelegêndu-se meteiagiul de către seniorii feudalĭ, eĭ, în locul împărţireĭ pe jumĕtate a productelor moşieĭ, impuseră cultivatorilor treĭ ḑile de lucru pe sĕptĕmână în folosul proprietăţeĭ, iar cele-l-alte treĭ ḑile remaseră pe séma cultivatorilor. Cu chipul acesta ţĕranii fură îndatoraţĭ să lucreze deosebit o parte din moşiia seniorului, iar pentru dînşiĭ altă parte. Acest mod de esploatare era maĭ respândit în ţĕrile nordice de cât în cele din sudul Europeĭ. Maĭ târḑiŭ, în epoca de emancipare, diferitele dărĭ feudale se maĭ îndulciră şi treptat se prefăcură în sisteme de esploatare prin arendarea în banĭ.

Până astă-ḑĭ esploatarea moşiilor prin arendare domină în ţĕrile nordice, unde a şi luat nascere; iar vechiul mod de esploalare prin meteiagiŭ, cu tóte schimbările aduse de împrejurărĭ, continuă a esista în Europa meridională, special în Franţa, Italia şi Spania.

A putut să nu placă luĭ Yung esploatarea prin meteiagiŭ, de óre-ce în patria luĭ se practica arendarea; cu tóte acestea, orĭ-care ar fi folósele ce póte înfăţişa acest din urmă mod de esploatare, totuşĭ meteiagiul a fost şi este până astă ḑi forma cea maĭ democratică de esploatare a pământuluĭ.

CAPITOLU III.

Folósele Meteiagiului

Intr'un timp când relaţiunile dintre proprietarii cei mari saŭ arendatorĭ şi săteni sunt óre-cum încordate; când cu tótă împroprietărirea ţeranilor prin legea de la 1864, şi prin vînd̦area unora dintre moşiile Statului în loturĭ micĭ, totuşĭ cultivatorii se plâng că nu aŭ pământ saŭ că nu aŭ de ajuns, sunt încredinţat că introducerea modului de esploatare cunoscut sub numele de meteiagiŭ, ar fi mijlocul cel mai nemerit pentru a împăca drepturile proprietăţii cu neajunsurile ce întâmpină în fórte multe localităţi populaţiunea rurală.

Cu tóte că meteiagiul a fost criticat de câţi-va autorĭ, în schimb însă folósele ce înfăţişéză aŭ fost învederate de alţi scriitorĭ însemnaţi, şi resultatele ce a produs, în ţările unde acest mod de esploatare este aplicat, sunt atât de convingĕtóre în cât astă-dĭ nu numaĭ că nu se mai disprețuiesce meteiagiul, după cum făcea A. Yung, dar se studiază şi se caută tóte mid̦lócele pentru a'l îmbunătăţi potrivit cu împrejurările.

Vom privi folósele ce înfăţişéză meteiagiul din punctul de vedere financiar, agricol şi social. Şi fiind-că meteiagiul în adevĕratul înţeles al cuvêntului nu esistă în ţĕra nóstră, ne vom folosi de cercetările facute airea, şi special în Franţa.

Cu privire la renta ce produce pământul prin diferitele moduri de esploatare, Rieffel încredinţéză că în 1865 calculând renta produsă de către domenii întinse şi numeróse, avênd pământurĭ de tot felul şi chiar năsipiştĭ a ajuns la resultatele următóre:

Arendarea raportéză pe ectar. . .	25 leĭ
Esploatarea de către proprietar . .	30 »
Meteiagiul	40 »

În multe casurĭ, adaugă agronomul francés, când proprietarul lucréză în bună înțelegere cu meteierul, renta pământuluĭ se urcă la 50 și 60 leĭ pe ectar. Am vĕdut chiar, în raporturile primelor de onóre acordate proprietarilor de meteriĭ, că veniturile lor se urcaŭ la 100 și 125 leĭ. Aceste fapte, cunoscute în tótă partea de apus a Franțeĭ, esplică natural pentru ce mulțĭ proprietarĭ preferă meteiagiul arendăreĭ.

După acelaș autor o meterie de 25 ectare care producea dată în arendă 25 leĭ pe ectar, a adus 95 leĭ pe ectar esploatată prin meteiagiŭ. Proprietariĭ de moșiĭ de abia le pot arenda cu un interes de 2 la sută din valórea venală a fonduluĭ, pe când unele meteriĭ din localităților înapoiate raportéză 10 și 12 la sută capitalurilor închise într'ênsele.

Din cercetările făcute în departamentele în care predomnesce meteiagiul reiese că, în general, cultura prin meteiagiŭ raportézā un venit net maĭ mare de cât cultura prin arendare. Acésta este fórte natural, căcĭ într'altfel nu s'ar putea esplica cum atâțĭ proprietarĭ inteligenți și cultivați preferă a'și esploata moșiile prin meteierĭ în loc să le arendeze.

În departamentul Allier, unul dintre cele maĭ avute și în care predomnesce meteiagiul, proprietariĭ recunosc că prin introducerea acestuĭ mod de esploatare agricultura a înaintat și veniturile s'aŭ sporit. D. Garidel, președinte al Societățeĭ de agriculturā a departamentuluĭ, raportéză că șése domene supuse în timp de 23 anĭ meteiagiuluĭ, aŭ ajuns să ,producă un venit net de la 67 până la 97 leĭ pe ectar.

Cu privire la înriurirea ce póte să aibă esploatațiunea prin meteiagiŭ asupra progresuluĭ agriculturelĭ, toțĭ agronomiĭ și economiștiĭ care aŭ studiat de aprópe cestiunea

încredințéză că în localitățile unde proprietarul se intereséză de domeniul séŭ s'a putut introduce tóte îmbunătățirile agricole potrivite cu împrejurările locale. După ancheta făcută de către Societatea agricultorilor din Franța, proprietarii și agricultorii din mai multe departamente și în special din Allier, recunosc că meteiagiului se datoresce prosperitatea agricolă și renumele de care se bucură în tótă regiunea centrală a Republicei.

Folósele ce înfățișéză meteiagiul din punctul de vedere economico-social sunt recunoscute de către bărbați care fac autoritatea în sciință. D. Léonce de Lavergne, maestru în Economia rurală, dice : «Dacă este unde-va o organisațiune rurală care póte fi citată ca un tip realisabil în Franța în cel mai mare numĕr de casuri, o vom afla în meteiagiul din Vest. Numai în familiile cari se bucură de 5000 până la 10,000 franci de venit trebue căutat adevĕratul *Cuntry-gentlemen* frances, dacă cum-va acéstă ființă prețiósă și rară va putea vre-odată să se generaliseze. Pentru moment, ea se găsesce mai cu sémă în vestul Franței.»

D. Rieffel resumă folósele meteiagiului în termenii următori : «Ast-fel cunosc multe moșii în vestul Franței, pe care le-am vĕdut trecênd sub diferite regimuri : sub esploatarea directă a proprietarului, sub arendare și sub meteiagiŭ ; și tot-d'a-una meteiagiul a dat cel mai mare venit net. De aceea este o aplecare pronunțată către acest mod de esploatare la un mare numĕr de proprietari, și acéstă aplecare este fórte fericită pentru interesele lor personale și pentru viitorul agriculturei.»

După D. Convert, profesore de Economia rurală la scóla de agricultură din Montpellier, «meteiagiul, viŭ criticat, a fost în cele din urmă timpuri basa unor prefaceri agricole fórte însemnate care militéză în favórea sa,

și bine înțeles și bine esplicat, el constitue o pârghie puternică pentru a realisa ameliorațiuni grandióse.»

Să ascultăm pe economistul și istoricul Sismondi, unul dintre cei mai pětrundětori și mai prevědětori în materie de reforme sociale; pe acela care a studiat meteiagiul în Toscana și a descris cu atât talent viața meteierilor: «Cultura prin meteieri, saŭ esploatațiunea prin împărțire pe jumătate a productelor, este póte una dintre cele mai norocite invențiuni ale evului de mijloc: ea este care a contribuit mai mult la răspândirea fericirei în clasele inferióre, care a făcut ca pământul să ajungă la cel mai înalt grad de cultură, grămădind într'însul mai multă avuție.

«Meteierul este scutit de tóte grijile care, în alte țări, apasă clasa inferióră a poporului. El nu plătesce de loc imposit direct; acéstă sarcină privesce pe stăpânul său. Nu plătesce stăpânului său o dare în bani. Prin urmare el nu este nevoit să cumpere saŭ să vîndă de cât numai partea din propria sa economie domestică. Termenul când arendatorele trebue să plătéscă impositul saŭ câștiul nu'l îngrijesce și nu'l silesce să vîndă cu preț de nimic, înainte de timp, recolta care răsplătesce industria sa. El are trebuință de prea puține capitaluri, fiind-că el nu este negustător de grâne; cheltuelile fundamentale aŭ fost făcute odată pentru tot-d'a-una de stăpânul său; iar cât despre lucrările ḑilnice, le face el însuși cu familia sa. Căci esploatarea prin meteieri provócă în tot-d'a-una o mare divisiune a moșiilor, saŭ ceea ae se numesce cultura mică.

«În acéstă esploatațiune, țeranul se interesézā de proprietate ca cum ar fi a lui; el află în meteria sa bunătățile prin care dărnicia naturei resplătesce munca omului, fără ca partea sa să fie atât de mare în cât el singur

să se pótă scuti de a munci. Nu se află dar la țéră nicĭ o situațiune maĭ pre jos de a sa, nu se află ómenĭ carĭ muncesc cu ḑiua, nicĭ argațĭ a cărora condițiune să fie maĭ rea; a sa însă este tolerabilă. Industria sa, economia sa, desvoltarea inteligențeĭ sale sporesc regulat traiul sĕŭ cel bun : în aniĭ ceĭ bunĭ el se bucură de un fel de avuție; nu este lipsit de la ospĕțul natureĭ pe care el îl prepară : el lucréză după cum 'l povățuiesce înțelepciunea sa, și, sădesce pentru ca copiiĭ sĕĭ să culégă fructele.

«Inalta stare de cultură a celor maĭ frumóse părțĭ ale Italieĭ și maĭ cu sémă ale Toscaneĭ, unde moșiile sunt esploatate prin meteiagiŭ, acumularea unuĭ capital imens în pământ, invențiunea asolamentelor cele maĭ bine înțelese, și a multor procedărĭ industriale pe carĭ numaĭ un spirit fórte desvoltat și fórte observator singur a putut să le deducă din operațiuniie natureĭ, grămădirea uneĭ populațiunĭ fórte numeróse pe un teren fórte mărginit, și maĭ preste tot puțin roditor, arată de ajuns că acest mod de esploatare póte să fie tot atât de folositor țĕreĭ ca și țĕranuluĭ; că el póte să facă fórte fericită clasa inferióră trăind din munca sa, și să scótă din pământ róde abundente, pentru a le rĕspândi cu profusiune între ómenĭ.»

Un publicist francez dintre ceĭ maĭ cunoscuțĭ, Jullin de Chateauvieux, călătorind în Italia a fost adînc impresionat de influința meteiagiuluĭ asupra buneĭ stărĭ a populațiuneĭ rurale. După ce descrie prosperitatea localităților, starea de înflorire a satelor, se rostesce asupra meteiagiuluĭ : «Acest sistem, ḑice Chateauvieux, ocupă și intereséză neîncetat pe proprietarĭ, ceea ce nu se întâmplă nicĭ-odată cu aceĭ carĭ arendéză domenele lor cu rente ficse. Meteiagiul stabilesce o comunitate de inte-

rese și relațiuni de bună-voință între proprietari și meteieri; bună-voință despre care m'am încredințat adesori, și din care resultă folóse mari în ordinea morală a societățel. Sub acest sistem, proprietarul, în tot-d'a-una interesat de reușita recoltelor, nu refusă nici-odată de a face cheltueli al cărora interes pământul promite de a'l plăti. Prin asemenea cheltueli și mișcați prin speranță proprietarii cei avuți aŭ perfecționat treptat tótă economia rurală a Italiei. Lor le datorește numerósele sisteme de irigațiune care udă pământul sĕŭ, precum și înființarea culturei pe terațe și coline; ameliorațiuni treptate și trainice și pe care țĕranii, într'o situațiune ordinară, nu ar fi putut nici-odată să le realiseze din lipsă de midlóce, și care nu ar fi putut fi nici-odată făcute de arendatori, nici de către proprietarii cu rente fixe, pentru că nu s'ar fi interesat în de ajuns.»

Recomandăm celor cari doresc să cunóscă înrîurirea bine făcĕtóre a meteiagiului asupra bunei stări a țĕranilor toscani, cetirea descripțiunilor ce face Sismondi despre traiul meteierilor din Val de Nievole, unde avé însuși o proprietate. Economistul engles J. S. Mill după ce termină cu unele citațiuni din Sismondi întrébă: «Este acésta sărăcie, o esemenea situațiune este ea óre compatibilă cu sărăcia?

Sub înrîurirea meteiagiului țĕranul se lipesce în atât de pământ ca cum ar fi proprietatea sa veĕnică. «Meteierul, dice Sismondi, trăiesce pe meteria sa ca pe un miréz al sĕŭ, iubind'o cu afecțiune, lucrând să o îmbunătățéscă neîncetat, avênd încredere în viitor, și încredințat că acest pământ va fi cultivat dupe dênsul de către copiii sĕi și de către copiii copiilor sĕi. In adevĕr, cel mai mare numĕr dintre meteieri trăiesc din generațiune în generațiune pe același pământ, 'l cunosc cu de

amĕnuntul cu o precisiune pe care numaĭ sentimentul proprietăţiĭ o póte da.»

Când un mod de esploatare a produs resultate atât de fericite; când sub acest regim agricultura şi starea populaţiuneĭ rurale aŭ înflorit atât de mult; când un sistem de esploatare a produs resultate ca cele ce se constată în vestita agricultură a Lombardieĭ, a Toscaneĭ şi a atâtor departamente francese, nu se cuvine să fie nedreptăţit şi tratat cu atâta nesocotinţă, fie chiar de un agronom atât de însemnat ca A. Yung. Atât numaĭ că agronomul engles nu visitase localităţile unde meteiagiul era maĭ înfloritor; cercetase unele localităţi din Franţa şi Italia înainte de Revoluţiune şi unde în adevĕr starea meteierilor nu era dintre cele maĭ prospere. De altă parte trebue să recunóscem că Yung ca mare partisan al esploatăreĭ prin arendare; nevĕdĕnd în agricultură de cât resultatele brute şi nete fără a se preocupa de sórta populaţiunilor rurale, a putut să nedreptăţéscă meteiagiul după cum aŭ făcut şi alţiĭ dintre compatrioţiĭ sĕĭ ca Mac-Culloch şi Jones. Chiar printre francesĭ şi italienĭ s'aŭ aflat carĭ aŭ combătut cu pasiune, acest sistem de esploatare. Astă-dĭ însă scriitorĭ dintre cei maĭ distinşi resbună meteiagiul şi'l înfăţişéză ca un tip de organisaţiunea rurală.

Crisa agricolă de care suferă astă-dĭ întréga Europa şi chiar o parte din America, a atras băgarea de sémă asupra meteiagiului. Directorele Institutuluĭ agronomic din Paris, D. E. Risler, agronom şi economist distins, susţine că în aceste împrejurărĭ meteiagiul este superior esploatăriĭ prin arendare. « In călătoriile sale în Franţa, Arthur Young vorbesce de meteiagiŭ cu un dispreţ suveran; ca adevĕrat engles, el nu aprecia de cât arendarea şi proprietatea mare; însă, în crisa actuală, meteia-

giul și proprietatea mică se arată superióre sistemului de arendare, și, dacă Franța suferă mai puțin de cât Englitera, acésta o datoresce faptului că ea are mai mulți meteieri și proprietari mici care cultivéză ei înșiși pământurile lor. Ceia ce ruinéză pe arendatori, și mai cu sémă pe arendatorii domenielor mari, este coincidența urcării salariilor și a arendelor, care a început de mai mult timp, cu scăderea prețului cerealelor, care s'a produs de câți-va ani. Contractul lor 'i légă, și nu'și vor putea limpezi situațiunea de cât când el va espira. Din contra, pentru meteieri, arendile se micșoréză firesce cu valórea recoltelor; perd și dênșii, însă numai asupra părții care înfățișéză remunerațiunea muncei lor. Cât despre proprietarul cel mic, pământul sĕŭ 'i servă mai înnainte de tóte a'l hrăni, pe el și familia lui; și el nu duce la târg de cât prisosul saŭ producte speciale precum sunt laptele, ouĕle, pasĕrile, legumile ș. al. El nu are să plătéscă altuia nici arendă nici simbrie; dară ceia ce are să'și plătéscă sie-și, scade cu prețul grâului pe care are obiceiŭ să-l vêndă. » 1).

Economistul agronom D. Lecouteux, partisan pronunțat al esploatării moșiilor prin arendare, nu póte nega folósele însemnate ce înfățișéză meteiagiul. « Să nu disprețuim meteiagiul; el prețuiesce ceia ce prețuiesce aplicătorii sĕi, și, când el prețuiusce mult, el este, trebue să o recunóscem, un fórte mare instrument de redempțiune pentru numerósele populațiuni carĭ, neavênd capital pentru ântêia aședare, pot cu tóte acestea, prin puterea muncei lor, a inteligenței și a economiei lor, să cuceréscă un loc bun la masa vieței rurale. Se află în Franța și în Italia meteriĭ carĭ înfloresc. Intrați într'ên-

1) **La crise agricole en France et en Angleterre.** *Revue des Deux Mondes*, fasciula din 1 Februarie 1885.

sele; acoperișul lor adăpostesce familii carĭ se bucură de o bună vieţuire și care vorbesce de la sine în favórea bunătăţeĭ sistemuluĭ. » 1).

Pe lângă folósele curat agricole ce înfăţișéză meteiagiul; pe lângă îmbunătăţirea stăreĭ populaţiunilor rurale, acest mod de esploatare este, póte, singurul care garantéză armonia între proprietar și cultivator, singurul care nu insuflă acea ură contra proprietăţiĭ, observată în ţările supuse arendăreĭ. In acésta privinţă, un maestru între maestri, Montesquieu, în marea sa operă : *Esprit des lois,* spune lămurit : «Numaĭ o asociaţiune de perdere și de câștig póte să împăciuiască pe aceĭ carĭ sunt destinaţi să muncéscă cu aceĭ carĭ sunt destinaţi să se bucure». Și ce este alt meteiagiul dacă nu o asociaţiune, o întovărășire între cultivator și proprietar?

La rândul sĕŭ marele agronom frances, profundul observator, comitele de Gasparin, în opera sa : *Guide des proprietaires de biens soumis au métayage*, încredinţéză cu drept cuvênt că : « In ţĕrile în carĭ se esploatéză pămêntul prin meteiagiŭ, nu se vede acea furóre órbă contra proprietăţeĭ care însufleţesce spiritele în acele esploatate prin arendare ».

Așa dar sciinţa și practica sunt una pentru a recunósce folósele însemnate ce înfăţișéză esploatarea pămêntuluĭ prin meteiagiŭ. Și dacă sunt localităţi unde acest mod de esploatare n'a produs resultate îmbucurătóre, acésta nu se póte imputa sistemeĭ, dar felulŭĭ cum a fost aplicată. Cele maĭ bune legĭ, cele maĭ salutare instituţiunĭ, nu produc ródele ce se aștéptă de la dênsele dacă nu sunt aplicate cu omenie, cu dragostea de a face binele și cu dorinţa de a fi folositóre pentru întréga comunitate.

D. Lecouteux se rostesce cu multă dreptate în acéstă

1) Prefaţa cărţișóreĭ : **Calendrier du Métayer** de *E. Damourette*

privință : « Este meteiagiŭ si meteiagiŭ. Da, este meteiagiul miseriei, tristă continuațiune a servagiului, dar este și meteiagiul care are tóte caracterele celei mai liberale, celei mai equitabile, celei mai morale și celei mai fructuóse asociațiuni între pămênt, muncă și capital. Și acest de al douilea meteiagiŭ nu este de loc mai pre jos de arendare pentru productul brut și productul net ce scóte din pămênt și din vite, precum nici nu'i este inferior pentru a consacra independința, puterea de acțiune și bunele raporturi ale ómenilor, agriculturei și proprietății.» 1).

Impărtășim cu desăvêrșire părerile favorabile meteiagiului și avem o adêncă convingere că acest mod de căutare a moșiilor, dacă s'ar aplica în România în condițiunile ce vom indica mai la urmă, va da cea mai puternică impulsiune desvoltărei și progresului agriculturei și va contribui, mai mult de cât orî-care alt mijloc, pentru a face să domnéscă cea mai desăvêrșită armonie între proprietarî și cultivatorî.

CAPITOLUL IV.

Condițiunile în carî póte înflori meteiagiul.

Meteiagiul, ca orî-care alt mod de esploatare, spre a produce resultate mulțumitóre, trebue aplicat potrivit cu împrejurările și în condițiunile determinate de sciință și de practică. Pentru a ne da sémă despre aceste condițiunî, să avem în tot-dé-una în vedere care este esența acestui mod de esploatare. Definind meteiagiul am dis că el este o adevărată asociațiune între proprietar și cultivator ; că partea proprietarului în acéstă tovărășie tre-

1) **Cours d'Economie rurale**, par *E. Lecouteux*.

bue să fie pământul, jumătate din capitalul de esploatațiune și inteligența conducătóre; iar partea cultivatorului saŭ colonului, trebue să fie munca cu brațele, materialul și cea-laltă jumătate a capitalului de esploatațiune. Cu cât aceste regulĭ vor fi maĭ mult păzite cu atât meteiagiul va produce resultate maĭ bune, și, din contra, cu cât părțile contractante se vor depărta de la dênsele cu atât resultatele vor fi maĭ puțin mulțumitóre, adică veniturile vor fi maĭ micĭ.

In unele localităț se crede că dacă proprietarul pune în tovărășie numaĭ pământul, lăsând tóte celelalte sarcinĭ pe séma meteierului, acésta ar fi de ajuns. Meteierul fiind sărac, este firesc că lucréză cum póte, produce fórte puțin; așa în cât esploatarea dupĕ cum se face nicĭ nu îmbunĕtățesce cultura, nicĭ nu aduce venitur mulțumitóre. Nu este mirare ca în asemenea condițiunĭ meteiagiul să fie privit ca un mod de esploatare din cele maĭ înapoiate. Când cultivatorul ar avea în de ajuns midlóce pentru a esploata, ar preferi să iea în arendă pamêntul de cât să se maĭ întovărășéscă cu un proprietar care nu contribue cu alt nimic la esploatare. Prin urmare, dacă lipsa de midlóce îndémnă pe un cultivator să se facă meteier, este natural ca proprietarul, care își înțelege interesele, să contribue cu jumătate din capitalul de esploatare, acésta fiind condițiunea fundamentală pe care se întemeiază meteiagiul rațional.

Tot asemenea este o abatere de la regula fundamentală a meteiagiului faptul că meteierul nu contribue și dênsul cu jumătate din capitalul de esploatare.

A doua condițiune pentru desvoltarea și prosperarea moșiilor esploatate prin meteiagiŭ este ca proprietarul să conducă esploatarea, să dirige și să povățuiască pe meteierĭ în tóte lucrările. Acésta este atât de neapĕrat în

cât Rieffel susține că unicul remediŭ suveran pentru a vindeca tóte plagele meteiagiului este, fără contestare, aședarea proprietarului în domeniile sale.

Absenteismul, adică lipsa proprietarilor de la moșii, desinteresarea lor de cele agricole, este în tóte casurile o nenorocire atât pentru agricultorĭ cât și pentru populațiunea rurală. Cu tóte acestea lipsa este cu mult maĭ simțitóre când domeniile sunt căutate prin meteiagiŭ.

Proprietarul, atât de interesat pentru ca moșiile sale să fie ameliorate treptat; ca veniturile fondului să sporéscă, nu póte ajunge la asemenea resultat de cât trăind întru cât-va în mijlocul meteierilor lui, ajutându-i la fie-care pas cu povețile sale, cu sciința și cu esperiența sa. Maĭ mult: proprietarul oprind pe séma sa o parte din moșie, póte să o cultive în așa mod în cât să servéscă de model asociaților sĕĭ.

In casul când proprietarul nu póte nicĭ să reședă la țéră, nicĭ să se ocupe de cele agricole, atunci să fie cel puțin represintat printr'un regisor integru și capabil, cunoscĕtor în agricultură. Un asemenea administrator, lucrând în numele și potrivit cu instrucțiunile ce i se dă de către proprietar, póte să'l înlocuiască fără nicĭ un neajuns pentru interesele proprietățeĭ și ale culturel. Și astă-dĭ în România multe moșiĭ sunt esploatate de către regisorĭ prin modul învoielilor agricole. Cestiunea s'ar reduce la a înlocui viținsul sistem al tocmelilor agricole prin meteiagiul propriŭ dis.

Neplăcerea saŭ vre o altă împrejurare care depărtédă pe proprietar de moșia sa, a făcut ca în unele localități unde meteiagiul este modul de esploatare obicinuit, să se nască un felŭ de mijlocitorĭ între proprietarĭ și meteierĭ, așa numițiĭ în Franța arendatorĭ generalĭ. Aceștia ieaŭ

în arendă moșiile, prin urmare asigurédă proprietarului o rentă statornică; iar ei subarendéză meteierilor în condițiuni ca să tragă folóse cât mai mari.

Acest fel de învoire împacă pe mulți proprietari cari saŭ sunt reținuți în orașe prin funcțiunile ce ocupă, saŭ nu aŭ aplicare pentru agricultură. Cu tóte acestea oricari ar fi folósele ce înfățișézá arendatorii generali pentru o sémă de proprietari, din punctul de vedere al agriculturei și a bunei stări a populațiunei rurale, acest sistem de exploatare este privit cu drept cuvênt ca un adevĕrat flagel. In adevĕr, interesul arendatorului general este de a trage cât se póte folóse mai mari; pentru acest sfîrșit el nu cruță nici un midloc; impune condițiunile cele mai împovĕrătóre pe care nenorociții meteieri sunt nevoiți să le îndure.

In Franța, cu scop de a înfrâna lăcomia arendatorilor generali și pentru a ocroti interesele meteierilor, s'a propus ca, în mod obligatoriŭ și legal, să se introducă în contractele de arendare dispositiuni cari să impună împărțirea pe jumĕtate a productelor meteriilor.

Numai împărțindu-se pe jumĕtate productele espoatațiunei meteierul póte pune la o parte niscai economii; și numai făcênd economii póte să-și îmbuneze traiul și să-și sporéscă capitalul de esploatațiune. Intr'alt-fel arendatorii, prin diferite midlóce piedișe, absorb tóte micele economii ale meteierului și acesta nu mai póte scăpa de miserie.

Pre cât pot fi de vătămători arendatorii generali, pre atât sunt utili așa numiții întreprindĕtori de cultură. Aceștia iaŭ în arendă unu saŭ mai multe domenii în scop de a le esploata prin meteiagiŭ; ei sunt agricultori și caută ca esploatarea să se facă în condițiunile cele mai favorabile, de óre-ce acésta rĕspunde intereselor lor.

Intreprindĕtorĭ de cultură sunt și arendatorĭ de la noĭ cu deosebire că eĭ esploatézĕ moșiile dupĕ întocmirĭ carĭ se deosibesce de meteiagiŭ, prin așa numitele tocmelĭ agricole. Prin reforme legislative și agricole lesne s'ar putea transforma regimul tocmelilor agricole în meteiagiŭ rațional. Acéstă prefacere ar fi soluțiunea cea maĭ nemerită atât în interesul progresuluĭ agriculturei cât și al ameliorațiuneĭ stăreĭ populațiuneĭ rurale.

CAPITOLUL V

Organisațiunea meteiagiuluĭ

În Franța meteiagiul este practicat pe o întindere care trece preste 11 milióne de ectare, adică pe o suprafață maĭ cât întréga Românie. In acéstă țéră se află condițiunile cele maĭ variate, începênd cu meteiagiul primitiv, și sfîrșind cu meteiagiul cel maĭ înaintat. De aceia am socotit că în loc de a înfățișa cetitoruluĭ o descriere generală asupra organisațiuneĭ meteiagiuluĭ, ar fi maĭ util să descriŭ starea acestuĭ mod de cultură într'o anume regiune a Franțeĭ.

Am ales Franța centrală și anume regiunea cunoscută sub vechia denumire de *Bourbonnais*, pentru că într'ênsa se află esemplele cele maĭ convingĕtóre despre folósele ce înfățișézĕ meteiagiul atât din punctul de vedere agricol cât și social. Anume departamentul Allier este recunoscut ca ținutul unde meteiagiul este maĭ perfecționat. Voiŭ descri dar starea meteiagiuluĭ în Franța centrală, întemeindu-mĕ maĭ cu sémă pe ancheta făcută de către *Societatea agricultorilor din Franța.*

§ 1. — Condițiunĭ generale ale meteiagiuluĭ în Burbonez

Ceia ce a contribuit maĭ mult la propășirea meteiagiuluĭ în acéstă parte a Franțeĭ este adênca convingere de care aŭ fost și sunt pĕtrunșĭ proprietariĭ ceĭ marĭ că, în casul când moșiile nu pot fi esploatate direct de către proprietariĭ lor, căutarea domenelor prin meteiagiŭ este preferabilă orĭ-căreĭ alta. Și prin meteiagiŭ proprietariĭ burbonesĭ înțeleg meteiagiul rațional, adică reșederea proprietaruluĭ la moșie, conducerea și privighierea lucrărilor de către dênsul saŭ de către un regisor capabil, care este însuflat de aceleașĭ ideĭ, are aceleașĭ vederĭ ca și proprietarul pe care 'l represintă; într'un cuvênt, meteiagiul progresiv care se folosesce de tóte descoperirile sciințeĭ și practiceĭ agricole, care întrebuințéză sistemele de cultură cele maĭ raționale, instrumentele agricole cele maĭ perfecționate.

Proprietariĭ burbonesĭ, ómenĭ capabilĭ și avuțĭ, sunt fórte convinșĭ că meteiagiul, ast-fel după cum este practicat de dênșiĭ și pe care l'aŭ ameliorat treptat, este cea maĭ bună dintre tóte formele de esploatare agricolă; că este primitor de tóte progresele, de tóte metódele perfecționate de cultură, și că, în împrejurările de față, el este maĭ propriŭ de cât orĭ-care alt mod de esploatare, să realiseze acea alianță a munceĭ, a capitaluluĭ și a inteligenței, alianță aprobată de toțĭ ómeniĭ onești și de bine doritorĭ.

Până la anul 1848 meteiagiul se înfățișa în alte condițiunĭ de cât cele actuale. Proprietățile cele marĭ eraŭ împărțite în moșióre saŭ meteriĭ de câte 60, 80 și chiar maĭ multe ectare; esploatarea se făcea de către meteieriĭ, carĭ nu eraŭ însă în relațiunĭ directe cu proprietariĭ, de

óre-ce aceștia încredințaseră conducerea intereselorlor așa numiților arendatorĭ generalĭ.

După 1848 împrejurările politice contribuiră în mare parte a depărta pe proprietarĭ de orașe. Așeḍați pe moșiile lor, nu le trebui mult timp spre a se încredința că esploatarea prin arendatorĭ generalĭ nu numaĭ că era nefolositóre dar înfățișa și óre-care pericole ; că esploatând eĭ înșĭ-le domeniile cu ajutorul meteierilor, nu numaĭ îșĭ vor spori veniturile, dar vor putea îmbunĕtăți condițiunea meteierilor și 'șĭ vor atrage iubirea și recunoscința populațiunilor rurale.

Resultatele acesteĭ schimbărĭ în esploatarea domeniilor aŭ fost cât se póte de îmbucurătóre : veniturile proprietarilor se îndouiră, meteierĭ se înstăriră.

Astă-ḍĭ toțĭ proprietariĭ inteligenți și instruiți sunt de părere că, în casul când moșiile nu se pot esploata de către dênșiĭ, meteiagiul este cel maĭ profitabil mod de esploatare, însă fără miḍlocitorĭ între proprietarĭ și sătenĭ, adică fără arendatorĭ generalĭ. Dacă proprietarul nu póte să'șĭ consacreze tot timpul pentru conducerea intereselor sale, nu are de cât să'șĭ încredințeze interesele unuĭ regisor saŭ administrator care să fie însuflat de aceleașĭ ideĭ ca și dênsul, și meteiagiul va produce aceleașĭ resultate bine-făcĕtóre.

Intinderea meteriilor variază după localităților; într'unele ele aŭ o suprafață de 15 până la 20 de ectare ; într'altele de 50, 60 și chiar 80 de ectare. Meteriile sunt maĭ micĭ unde pămênturile sunt de o calitate bună, și cu atât maĭ întinse cu cât pămênturile sunt maĭ sărace. Lucrul se esplică printr'aceia că în pămênturile sărace se urmézĕ o cultură maĭ mult pastorală care nu cere brațe multe.

Domeniile sunt împărțite în meteriĭ carĭ, în multe casurĭ, se află situate unele lângă altele, ceia ce face că se

pot priveghia cu înlesnire. De altă parte vecinătatea permite meteierilor de a se ajuta între dênșiĭ în timpul lucrărilor grabnice, de a se consfătui și stabilesce între dênșiĭ o emulațiune utilă.

Fie-care meterie 'șĭ are clădirile sale pentru locuința ómenilor, adăpostitul vitelor și păstrarea recoltelor.

In unele domeniĭ se află reservată în vecinĕtatea castelului o parte din moșie care se caută direct de proprietar. Aceste moșiĭ reservate aŭ devenit adevĕrate scóle pentru progresul agriculturei. Nu numaĭ că meteieriĭ se folosesc de tóte îmbunătățirile ce se fac pe domenul reservat, dar chiar veciniĭ află într'ênsele modele de imitat ntru cât privesce metódele de cultură și crescerea vitelor.

Productele meteriilor se împart pe din douĕ între proprietarĭ și meteierĭ. Acéstă condițiune figuréză maĭ în tóte contractele.

Tot ce se póte împărți se împarte : grâne, vite, pasĕrĭ marĭ, lână, până și fulgiĭ de gâscă, tot ce se póte vinde. Meteierul se folosesce singur de tóte productele grădineĭ de găinĭ, rațe, ouĕ, precum și de laptele care nu este trebuincios pentru crescerea viteilor.

Se atribuesce acestei împărțirĭ pe din douĕ o mare parte din bunele resultate produse de meteiagiŭ. S'a observat că pe dată ce proprietarul 'șĭ reservéză o parte maĭ mare din productele moșieĭ, meteieriĭ nu prosperă și pe alocurea trăiesc în miserie.

§ 2. — Dispositiunĭ culturale.

In localitățile unde meteiagiul este încă înapoiat, nu se face altă vorbire în contracte de cât despre numĕrul și starea clădirilor, întinderea locurilor de cultură, a fêneților și a pășunilor. Meteierul este lăsat liber să lucreze cum va vroi domenul, să urmeze un asolament

după propria sa chibzuire; în fine, nicĭ un amestec din partea proprietarului în lucrările de cultură.

Esperiința a dovedit că acéstă latitudine nețărmurită lăsată meteierilor este vătămătóre atât pentru progresul agriculturei cât și pentru îmbunarea condițiunei cultivatorilor. Dacă meteierii ar fi nisce cultivatorĭ instruițĭ, cunoscĕtorĭ în ale agriculturei raționale, negreșit că ar putea fi lăsați în voia lor. Din nenorocire ceĭ maĭ muițĭ sunt încă reduși numaĭ la o cunoscință rutinară a culturei pământului; necapabilĭ de orĭ-ce reformă agricolă. De aceia încă de pe la anul 1830 și maĭ cu sémă de la 1850 s'aŭ introdus în contractele de meteiagiŭ condițiunĭ speciale privitóre nu numaĭ la cultura pământuluĭ, dar și la asolamentele de urmat, la crescerea și întreținerea vitelor; în fine, la tot ce privesce o bună esecutare a lucrărilor de esploatare. S'a prevĕdut amendĭ în casul de abatere din partea meteierilor.

Introducerea unor atarĭ condițiunĭ în contracte nu trebue să surprindă. Cel maĭ interesat la o bună și rațională cultură a pământuluĭ este proprietarul, căcĭ, în definitiv, dacă cultura este vițiósă, daca se sărăcesce și se umple de buruienĭ vătămătóre pământul, proprietarul este maĭ isbit în interesele sale. De altă parte trebue admis că proprietarul fiind un om luminat și în cele maĭ multe casurĭ versat în sciința și practica agriculturei, este maĭ destoinic de a concepe un plan rațional de cultură de cât un simplu meteier.

De când cu întroducerea condițiunilor culturale în contracte, meteiagiul a făcut progrese însemnate. Nu numaĭ că se practicézĕ asolamente raționale; că s'a întrodus preste tot locul cultura fĕneților artificiale și a nutrețurilor anuale, dar s'a prăsit cele maĭ bune rase de animale, s'a perfecționat fabricațiunea untuluĭ și a brânze-

turilor; într'un cuvênt agricultura retrogradă de odinióră a fost înlocuită cu o cultură perfecționată.

§ 3. — Partea contributivă a proprietarului și a meteierului

Este vorba despre zestrea moșiei, adică vite, instrumente și altele; în a cui sarcină cade saŭ care este partea cu care contribuesce fie-care dintre părți.

In general, proprietarul aduce tóte vitele trebuitóre pentru esploatațiune, saŭ cea mai mare parte. Sunt localități unde fie-care meterie este înzestrată de proprietar cu o sumă de vite, însă în numĕr mult mai mic de cât ar cere trebuințele culturei. Vitele ce mai sunt necesarii se procură pe din două de către proprietar și meteier. Dacă meteierul nu are mijlóce, proprietarul procură el tóte vitele, luând un fel de dobândă pentru partea cu care s'ar fi cuvenit să contribue meteierul. Acéstă înlesnire se urmézĕ numai până atunci când meteierul se póte libera plătind proprietarului prețul vitelor aduse în socotéla lui. Bine înțeles că din momentul liberării vitele devin proprietatea meteierului.

In localitățile unde meteierii sunt ómeni cu óre-care avere, regula este ca fie-care dintre părți să aducă jumĕtate din vitele trebuincióse esploatațiunei. Acésta este și conform cu esența meteiagiului normal care reclamă ca fie-care din părți să aducă jumĕtate din capitalul de esploatațiune.

Orî-cât ar fi de dorit ca acéstă regulă să fie observată, trebue să ținem sémă că lucrul nu depinde atât de voia părților cât de împrejurări. Nu toți cultivatorii dispun de mijlóce pentru a contribui cu jumĕtate din vite; și în asemenea cas proprietarul este nevoit să aducă el óte vitele, rĕmâind ca treptat să oprésca din beneficiile

anuale cuvenite meteierului, până când vitele sunt plătite cu desăvêrșire.

Acelaș lucru se întêmplă și cu instrumentele agricole. In bună regulă ele trebuesc aduse pe jumĕtate de către proprietar și meteier. In asemenea împrejurare meteierul fără midlóce aduce instrumente și unelte primitive. De aceia este în interesul proprietarului să înzestreze el meteria cu tóte instrumentele și uneltele trebuitóre, scădênd treptat din beneficiile anuale partea cu care s'ar fi cuvenit să contribuiască meteierul.

Sunt cu tóte acestea mașini carî nu pot intra în acéstă categorie, precum mașinile de treierat, de secerat, morile și altele. Proprietarul, posedând mai multe meterii, cumpĕră o mașină de treierat pentru tóte și reține proporțional de la fie-care meteier interesul capitalului închis în acea mașină.

Prin combinațiunea reținerei treptate, proprietarii burbonesi aŭ reușit nu numai să'și înzestreze meteriile cu tóte vitele și instrumentele perfecționate, dar, după un număr de ani meteierii s'aŭ liberat, devenind și ei stăpâni pe jumĕtate din vite, a cărora valóre se ridică în multe meterii de la 7000 la 15000 lei. Acésta este cea mai învederată probă despre folósele ce înfățișézā meteiagiul aplicat în condițiuni normale.

§ 4. — Personalul meteriilor în Burbones.

Odinióră în centrul Franței, ca și airea, trăiaŭ acele familii cu deprinderi patriarcale, supuse autorității șefului familiei, celui mai bĕtrân dintre toți. In aceiași meterie viețuiaŭ și munciaŭ părinții și copiii lor căsătoriți. Timpurii trecute, se póte dice. Astă-dī țĕranii sunt și ei munciți de dorința traiului în orașe, în fabrici. Flăcăi și fete se simt fericiți când scapă de munca câmpului. Acésta

părăsire a satelor pare a se ostoi în localităţile unde se practicéză meteiagiul. Putinţa de a exploata o meterie de 50 ectare; independinta relativă de care se bucură meteierii; înflorirea populaţiunei rurale, sunt împrejurări cari înrîuresc asupra ţĕranilor şi'i face să nu mai părăséscă vatra părintéscă cu atâta nepăsare. De altă parte mizeria în care trăiesc mulţi dintre locuitorii oraşelor şi în special lucrătorii din marile centruri industriale, contribuesce asemenea a pune o stavilă acelui nenorocit curent de emigraţiune a satelor spre oraşe.

Proprietarii burbonezi, pentru a asigura braţele trebuitóre meteriilor, îndatoréză prin contracte pe meteierii să ţină pe moşie ómeni de cari aŭ nevoie; să ia ḑiuaşi pe timpul prăşitului, cositului, seceratului şi treieratului. Acésta, bine înţeles, în casul când munca membrilor familiei meteierilor nu ar fi îndestulătóre. Pe timpul când lucrările sunt grabnice proprietarul mai trimete de la sine doui saŭ trei ómeni.

In contracte se stipuléḑă că meteierul este dator să întrebuinţeḑe în folosul meteriei tótă activitatea sa şi a familiei sale. Prin urmare nu póte fi îngăduit meteierului să lucreḑe airea sub nici un pretext. Acéstă dispoziţiune este fórte înţeléptă, căci lucrările unei meterii se ţin lanţ şi numai cel care nu voiesce să lucreḑe nu găsesce de lucru preste tot anul.

§ 5. — Sarcini particulare şi alte condiţiuni.

In unele localităţi din centrul Franţei meteierii rĕspund proprietarilor o sumă anuală în bani sub numele de prestaţiune colonică. Obicinuit acéstă dare variază între 8 şi 10 lei pentru fie-care ectar.

Unii scriitori privesc prestaţiunea colonică ca un abus din partea proprietarilor, ca o abatere de la principiu

meteiagiului. Comitele de Tourdonnet, pentru a justifica acéstă dare, se întemeiază pe neputința meteierului de a aduce ca asociat jumétate din capitalul de exploatațiune; și de óre-ce proprietarul înlesnesce întreg acest capital, este drept ca meteierul să plătéscă o despăgubire anuală în bani, care este considerată ca un interes al banilor închiși în capitalul de exploatațiune și alte spese făcute de proprietar pentru ameliorațiuni fondiare.

Pe cât timp prestațiunea colonică nu ar înfățișa de cât interesul capitalului pe care proprietarul 'l depune în locul meteierului, noi credem că acéstă dare este legitimă; nu s'ar mai putea însă justifica în casul când ea ar fi fixată în mod arbitrar de către proprietar.

Condițiuni particulare în afară de cele obicinuite în localitățile supuse meteiagiului nu există în centrul Franței. Impărțirea grânelor se face după treierat; proprietarul ia jumétate și meteierul asemenea. Sémința se ia din grâmadă înainte de împărțire. Fênul și paiele sunt destinate a fi întrebuințate pentru întreținerea vitelor, prin urmare nu se împart.

Alte producte ale exploatațiunei se împart și acelea pe jumătate, fie-care când se recoltéză. Cu tóte acestea, în unele localități proprietarul plătesce partea meteierului în bani după o prețuire făcută de experți. Ast-fel dacă se cultivéză sfecle pentru zahăr saŭ alcool și proprietarul vinde partea sa unui fabricant, póte să ia asupră-și și partea meteierului, dacă acesta consimte.

Vitele produse pe domen, saŭ îngrășate și destinate desfacerei, se vênd de către proprietar în înțelegere cu meteierul, acesta primind din prețul vênzărei partea proporțională ce i se cuvine. Asemenea se cumpéră de către proprietar vitele trebuincióse consultând pe meteier. Acest drept reservat proprietarului se explică prin aceia

că el, care contribue cu mai mult la asociațiune și este mai luminat, scie să alégă mai bine rasele cele mai bune și mai potrivite cu condițiunile în carî se află domenul.

CAPITOLUL VI.

Model de contract de meteiagiŭ.

Tóte contractele de meteiagiŭ se întemeiază pe împărțirea productelor moșieĭ între proprietar și meteier. Cu tóte acestea, învoielile făcute se schimbă după localități și după situațiunea respectivă a contractanților. Ast-fel în casul când meteierul este un cultivator fără midlóce proprietarul este nevoit să înlesnéscă atât instrumentele cât și vitele. Airea, de și principiul meteiagiuluĭ este împărțirea pe din două a productelor, totuși proprietaru ia numaĭ din treĭ una. Sunt chiar localități unde proprietariĭ, carî nu-și înțeleg interesele și nicĭ sunt insuflați de sentimente de omenie, îndatorédă pe meteierĭ la atâtea dărĭ în cât nenorocitului cultivator de-abia 'l rémâne cu ce trăi.

Dupĕ cum am maĭ dis, pentru ca meteiagiul să producă folóse trebue aplicat cu dreptate și în condițiunile cele maĭ favorabile dovedite prin sciință și experiență. Nu trebue pierdut din vedere la facerea contractelor că meteiagiul este o adevĕrată asociațiune ; că ambele părți trebue să contribuască pe jumĕtate precum să se și folosésca pe jumĕtate ; că la cas de lipsă de midlóce proprietarul trebue să înlesnéscă pe meteier, reținênd din produs interesul capitaluluĭ ce va fi înaintat în contul meteierului.

Intemeindu-ne pe aceste base vom da un model de contract dupĕ cum se obicĭnuiesce în Franța. Bine înțeles

că basele rămâind aceleași, condițiunile se pot modifica după împrejurări. Am ales modelul recomandat de Rieffel, unul din cele mai complecte.

Model de contract.

Inaintea d-lui Alecsandru Blanchard, notar, la Nozay, arondismentul de Châteaubriant (Loire-Inférieure, și colegul său, notar le Saffré, Canton Nozay.

S'a înfățișat:

D. Nicolas-Marie-Benoist, proprietar la Nozay, unde și ocuiesce.

Care a închiriat cu titlu de meteiagiŭ

D-lui Joseph Reboul, cultivator, locuind la Gremil, comuna Saffé, aci de față și primind,

Meteria numită Terre-Neuve, cuprinḍênd aprópe douĕḍecĭ și cincĭ ectare, situată în comuna Nozay, pe care meterie, D. Reboul, declară că o cunósce bine pentru că a vĕḍut-o și a visitat-o.

Acest contract pentru treĭ, șése saŭ nouă anĭ întregĭ și consecutivĭ, care vor începe de la întâiŭ Noembre una mie opt-sute cincĭ-ḍecĭ și opt, fie-care din părțĭ reservêndu'și facultatea de a'l face să înceteze după treĭ saŭ șése anĭ, înștiințând pe cea-l'altă parte cu șése lunĭ înainte, printr'o scrisóre a d-lui Blanchard saŭ a succesorului sĕŭ, care scrisóre va ține loc de notificațiune.

Deosebit, a primit cu sarcinile și condițiunile următóre, pe care părțile se îndatoréză respectiv a le executa fie-care în ceia-ce o privesce.

1. Contractul de față fiind făcut pe împărțirea productelor și pe jumătate vitele, tóte productele orĭ-care ale meteriei vor trebui în principiŭ împărțite pe jumătate; ast-fel grânele vor fi împărțite pe arie și cărate de meteier la magasia proprietarului, după ce vor fi fost cu-

rățite; numaĭ zona va rĕmânea pe séma meteierului pentru hrana păsărilor și a porcilor.

Prețul tutulor vitelor vêndute va fi împărțit pe jumătate. Va fi în tot-d'auna la meterie o scrófă fătătóre a căria prăsilă se va împărți asemenea pe jumătate. Cu tóte acestea meteierul va putea să taie doĭ porcĭ, pe an, pentru casa sa.

Pentru partea proprietaruluĭ asupra productelor lapteluĭ, meteierul 'ĭ va aduce după cererea sa jumătate din untul ce va face. Găinile și ouĕle vor fi asemenea împărțite. Meteierul va aduce, după cererea sa, partea proprietaruluĭ, orĭ când va fi ce-va de împărțit.

2. Meteierul 'șĭ va pune tótă silința pentru a spori treptat numĕrul animalelor, din care va trebui să aibă cel puțin douĕ spre-dece capete, cu începerea anuluĭ al douilea.

3. Șanțurile vechĭ după meterie vor fi întreținute bine de către meteier în tot timpul aflăreĭ sale pe moșie.

4. Șanțurile nouĭ se vor face cu cheltuiala pe jumĕtate a ambelor părțĭ, după arătările proprietaruluĭ care va da puețiĭ de sădit pe dênsele.

5. Aceste șanțurĭ o-dată făcute, meteierul le va îngriji bine, ca și pe cele vechĭ. In cas de neîngrijire din parte'ĭ pentru întreținerea tutulor acestor șanțurĭ, proprietarul va avea drept să ia străinĭ în socoteala meteieruluĭ pentru diferitele lucrărĭ de întreținere.

Din produsele plantațiunilor după șanțurĭ, meteierul va lua, pentru trebuințele sale, până la cincĭ-sute de sarcinĭ. Preste acest numĕr, produsele vor fi împărțite.

Meteierul va îngriji de aprópe tóte cele-l'alte plantațiunĭ. Pomiĭ roditorĭ vor fi plantațĭ cu cheltuiala meteieruluĭ, și acésta după voința proprietaruluĭ, care va pro-

cura pomiĭ. Produsele în póme saŭ bĕuturĭ vor fi împărțite pe jumĕtate.

6. Ingrășămintele cumpĕrate din afară pe timpul contractuluĭ de față vor fi plătite pe jumătate.

7. Meteierul va fi dator să prefacă în băligar tóte paiele și recoltele de nutreț ale meteriei.

8. In cursul acestuĭ contract asolamentul va fi prescris de proprietar, care 'șĭ reservă, în mod espres, direcțiunea esploatațiuneĭ.

9. Meteierul va procura tóte semĕnțele pe carĭ le va lua la recoltă după arie 1).

10. Tóte productele grădineĭ rĕmân pe séma meteierului pentru consumațiunea sa. Inul și alte plante carĭ vor fi cultivate în afară din grădină vor fi împărțite pe jumătate.

11. Nicĭ un copaciŭ după domen nu va putea fi tăiat fără voia proprietaruluĭ.

12. Meteierul este îndatorat să care, fără plată, tot materialul pentru construcțiunĭ și reparațiunĭ; întreținerea coperișurilor va fi în sarcina proprietaruluĭ.

13. In nicĭ un cas, D. Reboul și familia sa, nu vor putea părăsi meteria, pentru a merge să muncéscă în altă parte, fără voia proprietaruluĭ.

14. La intrarea pe moșie se va face un inventar despre ceia-ce aduce fie-care din părțĭ ca vite, fên, paie, băligar. Acest inventar, subscris numaĭ de către esperțĭ va avea valórea de autentic. La eșirea sa, meteierul va trebui să dea aceleașĭ valorĭ ce a primit la intrare; prisosul, dacă va fi, se va împărți pe jumĕtate, afară de dreptul proprietaruluĭ de a păstra tot, plătind, după espertisă, partea

1) Adese-orĭ proprietarul dă jumĕtatea sĕmînțeĭ, și meteierul cea-l'altă jumĕtate. Câte-odată o cătățime óre-care de sĕmință face parte din zestrea moșieĭ dată de proprietar.

meteierului. Dacă, la terminul contractului, valorile ar fi mai mici, meteierul va plăti proprietarului deosebirea ce va esista.

15. Neîndeplinirea uneia din condițiunile trecute în acest act va putea aduce desființarea contractului.

16. Dacă proprietarul va face niscai-va cumpărători deosebit de ceia ce a adus la început, și care să nu pótă fi plătite imediat de către meteier, acest din urmă va plăti dobânda de cinci la sută a părții ce va cădea în sarcina sa, fără ca să fie somat de către proprietar.

17. Cheltuielele acestui act se vor face pe jumětate de către părți.

Am putea reproduce mai multe modele de contract; acésta însă ni se pare inutil. O-dată ce proprietarul va fi pătruns de principiile pe care se întemeiază meteiagiul rațional, el va putea alcătui contractul potrivit cu împrejurările locale. Lucrul de căpetenie este ca acest act de învoire să țintéscă la treptata îmbunătățire a domenului și să aplice principiul împărțirei pe din două a productelor moșiei.

CAPITOLUL VII.

Rolul capitalului în meteiagiŭ.

Una dintre causele principale ale adoptăriĭ meteiagiului este starea capitalurilor. In general, acest sistem de esploatare s'a introdus de preferință în localitățile înapoiate și în lipsă de capitaluri. Este natural că de óre-ce nu esistă încă o clasă de ómeni avênd capitaluri de ajuns pentru a întreprinde cultura moșiilor pe séma lor, ca proprietarul să intervină pentru ca să nu'i rămână moșia nelucrată.

In Franța este constatat că în localitățile unde meteieriĭ aŭ strâns un óre-care capital, eĭ caută să devie arendatorĭ. Cu tóte acestea nu este maĭ puțin adevĕrat că acolo unde meteiagiul a prins rădăcinĭ, unde proprietarĭ și cultivatorĭ sunt de o potrivă mulțumiți de resultatele acestuĭ sistem de esploatare, meteierĭ nu caută a'șĭ schimba condițiunea, nicĭ proprietariĭ nu țin a'șĭ înstrăina moșiile arendându-le.

Și pentru a înlătura orĭ-ce neînțelegere vom adăogi că prin arendare nu înțelegem ceia ce se practicézĕ la noĭ în fórte multe localități, adică esploatarea de către nisce arendatorĭ fără capitalurile necesariĭ și carĭ în calculele lor se întemeiază maĭ mult pe esploatarea munciĭ sătenilor. Înțelegem arendatoriĭ avuțiĭ carĭ se întemeiază în esploatarea lor pe capitalurĭ suficiente și carĭ esploatézĕ o moșie ca pe o adevĕrată întreprindere industrială.

Orĭ-cum ar fi faptul este că lipsa de capital a fost și este una din causele carĭ îndémnă pe proprietarĭ să adopteze meteiagiul. Prin urmare ceĭ carĭ se hotărăsc a'șĭ căuta moșiile prin meteierĭ să fie bine înțeles că iaŭ asupră-le sarcina de a contribui cel puțin cu jumătate din capitalul trebuitor pentru o esploatare rațională. Sunt chiar împrejurărĭ în care proprietarul este nevoit, la început cel puțin, să înlesnéscă maĭ întreg capitalul de esploatare, rĕmâind să se despăgubéscă treptat prin reținerĭ, pentru partea datorită de meteierĭ

Este de preferit ca meteierul să aducă și el jumătate din capitalul de esploatare, căcĭ dacă este vorba ca numaĭ proprietarul să contribuiască cu capitalul necesar, apoĭ meteierul trebue să se afle într'o sărăcie cumplită; și orĭ-cât ar fi de dureros lucrul acesta, nu se póte contesta că cu ómenĭ cu desăvârșire lipsiți de mijlóce nu

este posibil să facă o agricultură progresivă. Atât numai că în afară de rari escepțiuni, se află în tóte satele sătenî carî dispun în de ajuns de midlóce pentru ca meteiagiul să se pótă aplica cu succes în România.

Ne este témă că dificultatea ce va întâmpina introducerea meteiagiului rațional în România va fi nehotărîrea proprietarilor de a consacra capitalurile necesarii esploatării. La noi, mai mult de cât în orî care altă țéră, s'ar părea că multor proprietarî le este frică să'și închidă capitalurile în propriele lor moșii; preferă a cumpăra acțiunî orî rentă de cât să închidă banii în agricultură. Cu asemenea dispositiunî nu póte fi progres posibil căcî în agricultură, ca și în orî-care întreprindere economică, fără banî nu se póte trage nicî un folos.

Se vorbesce, chiar de către proprietarii avuți, despre progresul agriculiureî în alte țěrî; toți admiră instalarea fermelor, rasele de vite, frumusețea culturilor și unii chiar întrébă cu naivitate: de ce și moșiile nóstre nu înfățișéză un aspect analog? Dacă agricultura a înaintat în acele țěrî pe care le admirați cu drept cuvînt, este pentru că proprietarii n'aŭ fost fii vitregi; ei aŭ înzesteat moșiile cu tóte cele cerute de o cultură progresivă, nu i-aŭ precupețit nicî sciința, nicî capitalul. Acea cultură atât de perfecționată, ce cu drept cuvînt atrage admirațiunea călătorilor este, înainte de tóte, fructul capitalului căcî, cu tótă inteligența și sciința, nu se póte transforma starea agricolă fără capital.

Să nu se créda că capitalul întrebuințat în meteiagiŭ ar produce mai puțin de cât prin arendare; din contra Rieffel ne încredințéză că în partea vestică a Franței proprietarii nu pot arenda moșiile de cât cu un venit de 2 la sută din valórea lor venală; pe când meteriile,

chiar în localităţile înapoiate, raportéză 10 şi 12 la sută asupra capitalului întrebuinţat.

Şi apoĭ chiar aci la noĭ nu avem îndestule doveḑi că moşiile esploatate direct de către proprietarĭ şi numaĭ prin învoielĭ, adică fără să întrebuinţeze dînşiĭ niclun capital, totuşĭ asemenea moşiĭ aduc un venit cu mult maĭ mare de cât dacă ar fi arendate. Ce ar fi când proprietarul ar deveni adevĕratul asociat al cultivatorului, când ar pune capitalul şi inteligenţa sa în serviciul agriculturel!

Din cele ḑise urméḑă că dacă dorim să întroducem meteiagiul raţional în ţéra nóstră, trebue să ne decidem a'l întroduce în condiţiunĭ de reuşită şi între acestea capitalul este una din condiţiunile fundamentale.

CAPITOLUL VIII.

Importanţa vitelor.

Orĭ-care ar fi sistemul de cultură urmat într'o localitate, fie cel maĭ primitiv, adică agricultura pastorală, fie cel maĭ înaintat, adică agricultura alternă, el trebue să se rézime pe vite.

Fără vite nu este agricultură raţională posibilă, de óre-ce nu numaĭ că cu dânsele esecutăm maĭ tóte lucrările agricole şi transporturile, dar ele produc băligarul trebuincios pentru îngrăşarea pămêntului şi prefac în carne, lapte, unt, brânză, nutreţurile şi alte plante carĭ nu se pot întrebuinţa maĭ cu folos de cât la hrana animalelor.

Ceĭ care fac agricultură cum ar face orĭ-care altă speculaţiune; care caută a spori veniturile maĭ mult prin învoelĭ apăsătóre de cât printr'o cultură bine înţelésă, vor surêde vĕḑênd că punem atât temeiŭ pe vite. In

felul lor aŭ dreptate. Óre nu s'aŭ înavuțit mulți dintre dênșiĭ esploatând domeniĭ imense fără să aibă un singur plug, o singură unelță agricolă? N'aŭ cultivat eĭ, din ném în ném, moșiĭ până aŭ ajuns să devie eĭ proprietarĭ, iar proprietariĭ băștinași să ajungă pe drumurĭ, și de abia să aibă cu ce duce o viață modestă?

Atât numaĭ că dacă o sémă de ómenĭ carĭ fac agricultură cum se fac speculațiunile la bursă, s'aŭ înavuțit, pământul a fost sleit, umplut cu burienĭ iar populațiunea rurală ajunsă în stare de miserie. Progresul în agricultură se traduce nu prin faptul uneĭ marĭ întinderĭ cultivate, dar printr'o maĭ bună lucrare a pământuluĭ și prin îngrășarea luĭ, cât și prin îmbunătățirea stăriĭ populațiuneĭ rurale. Și nu póte fi progres când pământul s'a mâncat, s'a sărăcit, iar populațiunea rurală în loc să progreseze a dat înapoĭ.

De aceia nu la acel soiŭ de agricultorĭ ne adresăm, când spunem că vitele multe și bune sunt temelia oricăriia agriculturĭ, ne adresăm la aceĭ proprietarĭ doritorĭ de a'și mări veniturile și a contribui în același timp îmbunătățirea stăriĭ locuitorilor cultivatorĭ.

In afară de agricultura pastorală, întemeiată pe economia vitelor, orĭ-ce sistem va urma cine-va, dacă doresce să aibă o producțiune abundentă și întru cât-va permanentă, trebue să se înapoieze pământuluĭ elementele organice și minerale pe care plantele cultivate le iaŭ din pământ în timpul vegetațiuneĭ lor. Acéstă restituire nu se póte face de cât prin douĕ mijlóce: saŭ lăsând pământurile necultivate maĭ mulțĭ anĭ de a rândul pentru ca prin repaos și prin vegetațiunea firéscă să recâștige ceia ce li s'a luat; saŭ îngrășând pământurile cultivate alternativ după un numĕr determinat de anĭ.

Nu se póte lăsa pământurile necultivate un șir de anĭ

de cât în localitățile unde populațiunea este rară și moșiile prea întinse ; saŭ în acelea unde agricultura are de scop maĭ mult îndestularea uneĭ populațiunĭ puțin numerósă, iar nu speculațiunea.

In țéra nóstră sunt încă multe domeniĭ fórte întinse și populațiunea rară ; pe aceste se póte încă urma acea agricultură care se rézimă pe odihna alternativă a pămênturilor cultivate. Sunt însă alte localitățĭ unde populațiunea înmulțindu-se pămêntul de cultură nu maĭ este de ajuns cu sistema necultivăreĭ alternative și unde îngrășarea cu bălegar a devenit o necesitate care se impune. Țĕraniĭ aŭ înțeles acéstă lipsă și aŭ început să gunoiască ; însă din causa puținuluĭ numĕr de vite și a regimuluĭ lor, eĭ de abia pot căra din când în când câte o căruță de bălegar, o cătățime cu desăvârșire neînsemnată potrivit cu lipsa pămêntuluĭ.

De acea atât pentru o bună lucrare cât și pentru îngrășarea pămêntuluĭ, vitele sunt temelia pe care trebue să se organiseze orĭ-ce sistem de agricultură.

Osebit de acésta vitele maĭ înfățișéză un mare interes prin speculațiunile ce se pot face cu dênsele. In fórte multe casurĭ consumarea productelor exploatațiuneĭ de către vite cu scop de a produce animale grase pentru tăiat, brânzeturĭ și unt, aduce folóse cu mult maĭ însemnate de cât când acele producte ar fi vêndute. Localitățĭ însemnate prin avuția locuitorilor, cum sunt bunióră în Olanda, Danemarca, Elveția, Normandia, unele părțĭ ale Angliei, datoresc prosperitatea lor numaĭ speculațiunilor diverse ce fac cu vitele. Nu vedem pentru ce ceea ce este cu putință în alte țĕrĭ și în situațiunĭ analoge nu ar fi posibil și în țéra nóstră.

Cu privire la soiul vitelor povățuim pe agricultorĭ casă se feréscă de inovațiunĭ ; să nu asculte peaceĭ necu-

noscĕtorĭ carĭ nu se sfiesc a recomanda introducerea în moșiile nóstre a celor maĭ perfecționate rase de vite străine. In regulă generală, după cum dice Rieffel, orĭ-ce mĕsură bruscă în viața agricolă se plătesce cu banĭ.

De aceea în materie de rase de vite, cel maĭ bun sfat ce putem da este să se păstreze de o cam dată rasele nóstre care sunt deprinse cu clima, cu pămêntul, cu traiul, cu diferitele împrejurărĭ carĭ ni sunt propriĭ. Maĭ târdiŭ, când condițiunile culturale se vor fi schimbat; când cunoscințele agricole se vor fi popularisat; când, în fine, atâtea împrejurărĭ carĭ ne impuneaŭ păstrarea raselor locale se vor fi modificat, atuncĭ se pot introduce rase cu carĭ se pot ameliora cele locale. Acésta însă nu opresce pe agricultor ca să urmărescă pe tóte căile îmbunătățirea raselor loculuĭ.

Observațiunile de maĭ sus se aplică la tóte speciile nóstre de vite. Tot atât de greŭ este de introdus o rasă de porcĭ perfecționată precum este de a introduce o rasă de vite cornute. Porcul engles, de rasă fină, nu póte îndura condițiile de traiŭ astă-zĭ esistente în țéra nóstră precum le îndură robustele rase locale saŭ acele rase streine care s'aŭ desvoltat în condițiunĭ analoge cu ale nóstre. Se va urma dar aceiașĭ regulă pentru ameliorarea și introducerea tuturor raselor de vite.

Intru cât privesce numĕrul de vite ce trebue să aibă fie-care meterie, acésta atârnă de felurite împrejurărĭ. Un fapt care merită tótă atențiunea este că, în genere, cultivatorĭĭ noștri nutresc prea puțin vite în raport cu întinderea pămêntuluĭ de care dispun. Nu maĭ vorbim de acelĭ arendatorĭ și chiar de unĭĭ proprietarĭ carĭ n'aŭ nicĭ o perechie de boĭ, nicĭ o vacă de lapte.

Ca regulă generală ne vom permite a recomanda întreținerea unuĭ numĕr cât maĭ mare de vite. Și pentru

acest sfîrșit este neapărat ca să se cultiveze nutreturĭ, iar nu să se rézime tótă hrana vitelor pe fênul de fêneţe naturală, pe pae și pe cocenĭ de porumb.

CAPITOLUL IX

Sistemul de cultură și asolamente

Agronomul Gasparin tratând, despre sistemele de cultură, ḑice : «Adoptarea unuĭ sistem de cultură, potrivit împrejurărilor locale în care se află cine-va, póte fi privită ca lucrare principală a inteligenţeĭ agricole.» Are dreptate marele agronom : un sistem de cultură nepotrivit cu timpul și cu împrejurările locale compromite orĭ-ce întreprindere agricolă.

Noĭ ceĭ de astă-ḑĭ nu maĭ cultivăm ca părinţiĭ noștri, aceștia nu cultivaŭ ca strămoșiĭ noștri ; iar copiiĭ noștri vor practica o agricultură deosebită de cea de astă-ḑi. Aceste schimbărĭ sunt o urmare a influenţeĭ timpuluĭ și împrejurărilor asupra agriculturei. Una dintre cualităţile cele maĭ preţióse ale agricultoruluĭ este aceia de a sci să 'șĭ potrivéscă sistemul de cultură cu circumstanţele în carĭ se află domenul. De aceia proprietarul, ca om maĭ cultivat și maĭ cercat, să studieze dênsul sistemul care s'ar potrivi maĭ bine pentru moșia sa și să 'l impună meteierilor séĭ. Într'alt-fel, dacă s'ar lăsa în voia meteierilor, ca să exploateze dupe cum se pricep, să fim sigur că eĭ pentru timpul de faţă cel puţin, nu vor fi în stare să facă combinaţiunea cea maĭ norocită.

După timp și după împrejurărĭ agricultura, ca sisteme de cultură, a trecut prin diferite perióde saŭ stadiurĭ, care înfăţișéză în decursul veacurilor desvoltarea treptată a civilisaţiuneĭ agricole.

Ântêiul sistem de cultură practicat de ómenĭ este

Agricultura pastorală, întemeiată pe exploatarea păşunelor şi a fînețelor, cu ajutorul diferitelor specii şi rase de animale domestice. Până mai acum dece ani acest sistem de cultură se practica pe întinsele câmpii ale Ialomiței numite *Bărăganu*, unde tótă agricultura se mărginea la păstorie, creşterea, înmulțirea şi îngrăşarea vitelor şi exploatarea productelor animale. Astă-dĭ aflăm păstoria în tóte localitățile muntóse, pe vêrfurile şi pe şesurile munților, unde cultura plantelor este cu neputință de practicat.

Omul însă nu trăesce numai cu carne, cu lapte şi cu brânzeturi. De aceia cu sporirea populațiunei şi cu înaintarea culturei, păstoria fu treptat înlocuită cu *Agricultura pastorală mixtă*, adică un sistem de agricultură în care parte din pământ este cultivat, iar restul lăsat păşune şi fineță. După câți-va ani de semănătură pământul se lasă a se odihni întrebuințându-se pentru păşunarea vitelor. Ast-fel, sistemul acesta se traduce printr'o alternare între păşune şi cultura cerealelor.

In fórte multe localități din România se urmézā astă-dĭ acest sistem de cultură. Se cultivézā locurile mai mulți ani de a rândul cu cereale şi alte plante şi când se crede că s'a cam sleit se lasă de islaz.

Agricultura pastorală micstă cu păşune sălbatică a fost înlocuită în țĕrile înaintate cu păşunea regulată; adică cultura cerealelor şi păşunarea vine una după alta în mod regulat şi dupe trecere de câți-va ani. In multe localități agricultorii nu se mulțumesc să lase iarba să crésca de la sine, ci sémănă diferite plante în cea din urmă cereală cultivată.

Inmulțirea populațiunei şi prin urmare a trebuințelor sale, dete nascere *Agriculturei cereale*, adică un sistem în care se sémănă diferite grâne pe mai mult de cât jumĕ-

tatea moșiei. Tipul cel mai vechiŭ al acestui sistem este agricultura *trienală*, saŭ de trei câmpuri, în care două părți din locuri se sémănă cu cereale, iar o parte se lasă *ogor* saŭ *jacere*.

In fine pentru a întêmpina trebuințele unei populațiuni din ce în ce mai numerósă, agricultorii introduc sistemul denumit *Agricultura alternă*, sistem care este cel din urmă cuvênt al agriculturei moderne. In cultura alternă cerealele ocupă numai jumétate din exploatațiune, iar restul se sémănă cu piante rădăcinóse ori alte plante prășite cu finețe artificiale, precum este trifoiul, și cu nutreturi anuale, precum este măzărica, paringul, lintea și altele.

Intr'o agricultură regulată sistemul cereal și cel altern se întemeiază pe îngrășarea pământului cu bălegar produs în exploatațiune și în unele împrejurări cu îngrășeminte aduse din afară. In agricultura pastorală mixtă, pământul se îngrașe mai cu sémă prin păsunarea locurilor de către vite, prin vegetațiunea plantelor din care se compune păsunea și prin repaos.

Adoptarea unuia saŭ altuia dintre aceste diferite sisteme de cultură este subordinată timpului și împrejurărilor, și tótă sciința cultivatorilor stă în aceia ca să alégă sistemul cel mai potrivit cu împrejurările în care se află

Fiind date împrejurările în care se află cele mai multe din moșiile nóstre, este întrebarea care din sistemele de cultură ar fi mai potrivit cu aceste împrejurări, adică care sistem ne-ar aduce mai multe folóse, cruțând în acelaș timp fertilitatea pământului? Intrebarea este complecsă și nu se póte respunde într'un mod hotărâtor pentru întréga nóstră țară. Rémâind ca fie-care să chibzuiască cum este mai rațional de făcut, noi, după câte cunóscem, credem că în general la noi două sisteme de cultură ar fi mai potrivite pentru proprietățile mici și pe alocurea pentru

cea mijlocie ; am recomanta cultura alternă, iar pentru proprietatea mare cultura pastorală mixtă regulată.

Avem convingerea că dacă proprietarii cei mici ar dispune de mijlóce pentru a'şi procura vitele, semênţele şi instrumentele necesarii unei culturi îngrijite, ei ar produce băligarul trebuincios pentru a îngrăşa în fie-care an a patra parte din moşióra lor. In asemenea împrejurare se póte cultiva tótă moşia şi producţiunea ar fi îndoită şi chiar întreită de cât este astă-dî. Aci alături cu noi, în Bucovina, în Transilvania şi Banat, am vĕdut practicându-se agricultura alternă de către cultivatorii români şi nu vĕd pentru ce nu s'ar putea aplica şi dincócî de munţi. Este o cestiune de timp, de înaintare în cultură, de exemple şi de îndemn din partea celor ma iscusiţi şi interesaţi la progresul agriculturei şi la prosperitatea populaţiunei nóstre rurale.

Intru cât privesce moşiile cele mari, în împrejurările de astă-dî şi în general vorbind, nefiind putinţă de a întemeia sistemul de cultură pe îngrăşare regulată şi îndestulătóre a pămêntului, noi credem că sistemul cel mai potrivit pentru marea maioritate a moşiilor ar fi agricultura pastorală mixtă şi de preferit cea regulată. După putinţă se îngraşă o parte din locuri, însă păstrarea fertilităţii pămêntului se réjimă pe lăsarea pămêntului ca păşune în timp de doui, trei şi patru ani, după cum sunt şi locurile de slabe saŭ de grase.

Acest sistem de agricultură trebue adoptat şi de proprietarii cei mici în casul când nu sunt în stare să îngraşe locurile regulat şi îndestulător după cum se cere în cultură alternă

Spre a se pricepe mai bine sistemul de agricultură pastorală mixtă vom lua ca exemplu o moşie de 600 pogóne. Admiţênd că se convine un asolament de şése

ani, cel d'ântêiŭ lucru de făcut este de a se împărți locurile de cultură în șése tarlale, lanurĭ saŭ divisiĭ, fiecare avênd 100 pogóne.

Asolamentul ce am adopta ar fi următorul :

1. Ogor ;
2. Grâŭ de tómnă saŭ secară.
3. Porumb.
4. Grâne de prtmĕvara (orz, ovĕs, grâŭ, melŭ).
5. Pășune.
6. Pășune.

Cu modul acesta în fie-care an 300 pogóne ar fi semănate, 100 lăsate ogor, iar 200 lăsate pășune. In timp de șése anĭ fie care din cele șése lanurĭ trebue să trécă prin ogor, grâŭ de tómnă, porumb, grâne de primĕvară, pășune și încă un an pășune.

In acest exemplu se presupune că pământul se înerbéză de la sine. In cas însă de a vroi să se introducă trifoiul, orĭ o amestecătură de trifoiŭ roșu, alb și mal multe graminee bune atât pentru cosit cât și pentru pășunat, atunci asolamentul s'ar înfățișa în forma următóre :

1. Ogor ;
2. Grâu de tómnă ;
3. Porumb ;
4. Grâne de primĕvară ;
5. Trifoiŭ cosit ,
6. Trifoiŭ pășunat.

Trifoiul se sémănă în lanul de grâne de primĕvară, după ce acestea aŭ fost semănate și grăpate. După secerat nu se lasă vitele pe trifoisce și se cosesce în anul ce vine și apoĭ la cel-alt an se lasă de păscut.

Dacă locurile sunt slabe și dacă agricultorul nu are băligar să le îngrașe, se lasă pășunea treĭ anĭ în loc de doui.

Asolamente analóge cu acestea se aplică în fórte multe localităţi din Germania, Franţa şi Italia, ţĕrĭ maĭ înaintate de cât România.

Proprietariĭ micĭ carĭ, dispun de băligar ca să îngraşe fie-care lan la patru anĭ cărând pe un pogon cel puţin douĕ-ḑecĭ de care de băligar, ar putea urma asolamentul următor :

1. Porumb ;
2. Cereale de primĕvară ;
3. Trifoiŭ séŭ măzăriche ;
4. Grâŭ de tómnă.

S'ar îngrăşa locurile destinate pentru porumb. Trifoiul s'ar semăna în cerealele de primĕvară, s'ar cosi de douĕ orĭ în al treilea an ; iar pe tómnă s'ar întórce trifoiscea şi s'ar seména cu grâŭ de tómnă.

Am putea înfăţişa şi alte formule de asolamente ; însă nu este aci locul de a trata despre acéstă materie. Scopul a fost numaĭ de a pune în vederea proprietarilor care ar adopta meteiagiul, câtă importanţă are alegerea unuĭ sistem de cultură şi a unuĭ asolament.

ECONOMIA RURALĂ

DESPRE
SISTEMELE DE CULTURĂ
ŞI
RAPORTUL LOR CU STAREA SOCIALĂ

DE

P. S. AURELIAN

AGRICULTOR,

VICE-PREŞEDINTE AL ACADEMIEI ROMÂNE.

BUCUREŞCI

TIPOGRAFIA «VOINŢA NAŢIONALĂ

4 — STRADA ACADEMIEI, — 4

1891.

C. 376.

INTRODUCERE

Sistemele de cultură, adică procedările întrebuinţate de om pentru a exploata natura, sunt înfăţişarea reală a împrejurărilor fisice, economice şi culturale ale unuĭ popor.

Aplicate cu bună chibsuire, potrivit cu diferitele împrejurărĭ in care se află o localitate, sistemele de cultură sunt un isvor de înavuţire şi de progres. Din contra, introduse siluindu-se împrejurările, in mod capricios şi nesocotit, sistemele de cultură cele maĭ bune pot deveni cause de ruină pentru agricultorĭ.

Nu cunosc cestiune maĭ importantă in economia rurală de cât aceea a sistemelor de cultură. De aceea anticipând public din tractatul meŭ de Economia rurală, paginele care urmézĕ:

Cestiunea fiind tratată pentru ântêia óră în literatura nóstră agricolă, maĭ cu sémă din punctul de privire al intereselor agriculturei române, rog specialiştiĭ să facă tóte observaţiunile ce le va inspira

acéstă modestă lucrare. Voiŭ primi cu recunoscinţă orĭ-ce comunicare ce mi s'ar face de către doritorii de progres. In acésta ca şi în alte lucrărĭ ce am publicat, nu am pretenţiunea de a veni cu descoperirĭ, cu lucrărĭ necunoscute. N'am căutat şi nu caut de cât să adoptez şi să localisez.

Aprecieze cetitorul şi rostéscă-se.

P. S. AURELIAN.

In 28 August, 1891.

SISTEMELE DE CULTURĂ

CAPITOLUL I

DEFINIȚIUNEA ȘI IMPĂRȚIREA SISTEMELOR DE CULTURĂ.

Agronomii și economiștii aŭ întrebuințat în diferite înțelesuri expresiunea *sistemul de cultură*. După unii sistemul de cultură însemnézá împărțirea pământului în moșii mari și mici, ori cultura mare și cultura mică; după alții exploatarea moșiilor de către proprietari, arendatori, părtași, (meteieri), cămași și altele; în fine după câți-va sistemele de cultură sunt confundate cu asolamentele.

Cel d'ântêiŭ, dupe cât sciŭ, care a formulat într'un mod mai precis și mai potrivit cu natura lucrurilor înțelesul expresiunei *sistem de cultură* este ilustrul agronom francez Comitele Gasparin. El numesce *sistem de cultură* «modul în care forțele naturale saŭ artificiale, unele fără altele, saŭ unele și altele, se manifestézá, se distribuesc plantelor.»

Acelaș autor, într'un mod mai deslușit, definesce *sistemul de cultură* «alegerea procedărilor ce face omul pentru a exploata natura, saŭ lăsênd-o să lucreze singură, saŭ îndreptând-o cu mai multă saŭ mai puțină în-

tensitate în diferite sensuri.» Gasparin adaogă că acéstă definiţiune coprinde tóte operaţiunile agricole care constituesc o exploataţiune, şi natura mijlócelor fisice şi mecanice pe care le întrebuinţăm, saŭ pentru a face să créscă, saŭ pentru a recolta şi a utilisa vegetalele.»

După cum se póte observa definiţiunea comitelui Gasparin mărginesce coprinsul sistemului de cultură la producţiunea vegetală. De óre-ce însă mai după toţi agronomii şi economiştii producţiunea animală face şi dênsa parte din agricultură, Moll a modificat definiţiunea lui Gasparin în modul ce urmézĕ: «Un sistem de cultură este modul de combinaţiune şi de întrebuinţare a tutulor saŭ a unei părţi din forţele diverse care concură la producţiunea agricolă.»

Definiţiunea lui Gasparin completată de Moll, dă adevĕratul înţeles al expresiunei sistem de cultură. Sistemul de cultură al unei localităţi însemnézĕ mijlócele saŭ procedările întrebuinţate de către agricultură pentru e exploatată un domeniŭ rural.

Nu există în Economia rurală cestiune care să înfăţişeze o importanţa mai mare de cât aceia a sistemelor de cultură. Gasparin observă, cu multă dreptate, că «adopţiunea unui sistem de cultură potrivit împrejurărilor locale în care se află cine-va, póte fi privită ca opera principală a inteligenţei agricole. Am vĕdut-o adesea suplinind calităţile privite ca esenţiale pentru succes; şi am recunoscut că în lipsa unui bun sistem de cultură, calităţile cele mai preţióse, cunóscerea teoriei şi a aplicaţiunilor sale, o bună alegere de asolament, o administraţiune luminată şi activă nu produce de cât slabe resultate. Putem cita un mare numĕr de schimbări de sisteme care aŭ modificat într'un mod considerabil valórea proprietăţilor, unele în bine, altele în rĕŭ, după cum erau aplicate cu dibăcie saŭ nu erau de cât produsul unui capriciŭ nesocotit.»

Exemple numeróse luate din economia nóstră rurală

adeveresc cele dise de Gasparin. Mai în fie-care județ schimbarea sistemului de cultură a contribuit în mare parte la îndoirea și întreirea veniturilor moșiilor. Suhaturile prefăcute în arături, aŭ întreit arenda multor moșii din Ialomița, Brăila, Buzĕŭ, Prahova, Teleorman și alte ținuturi.

Ori-care ar fi sistemul de cultură, agricultorul pentru a'l pune în lucrare are nevoie de concursul pămêntului, muncei și capitalului. Mĕsura în care se întrebuințézĕ munca și capitalul într'o exploatațiune rurală determinézĕ sistemul de cultură.

Din acest punct de vedere tóte sistemele de cultură se pot grupa saŭ resuma în două tipuri: *Sistemul estensiv* și *Sistemul intensiv.*

Sistemul estensiv coprinde tóte acele sisteme de cultură care se întemeiază în exploatarea pămêntului mai cu sémă pe ajutorul naturei, al pămêntului și a celor-l'alte forțe naturale cari contribuesc la producerea agricolă.

Sistemul intensiv coprinde sistemele de cultură care se întemeiază în exploatarea pămêntului pe forțele artificiale, adică pe muncă și pe capital.

Așa dar, proporțiunea mai mare saŭ mai mică în care forțele naturale și forțele artificiale contribuesc la producțiunea vegetală și animală, determinézĕ gradul de estensivitate saŭ de intensivitate al sistemelor de cultură.

Gruparea sistemelor de cultură în cele două categorii, estensiv și intensiv, se datorésce autorilor germani. Gasparin care cunósce acéstă împărțire, de și nu se rostésce în contră'i, totuși distribue sistemele de cultură sub trei titluri saŭ grupe, și anume:

1. *Sistemele fisice*, coprinḑênd tóte sistemele de cultură care se rézimă pe forțele spontanee ale naturei.

2. *Sistemele andro-fisice*, în care intră tóte sistemele de cultură care se întemeiază în exploatarea moșiilor pe munca omului, ajutată de forțele chimice ale naturei,

3. *Sistemele androctyce*, adică acele sisteme de cultură care, în exploatarea pământului, întrebuinţéză munca omului şi creează mijlóce chimice şi fisice suplimentare acelora ale naturei, cu alte cuvinte care se rézimă pe îngrăşarea pământului cu băligarul produs şi cu îngrăşăminte chimice.

Alăturând gruparea lui Gasparin de aceea datorită germanilor, se póte vedea că sistemul estensiv este mai acelaşi lucru cu sistemele fisice ale agronomului francez, iar sistemul intensiv se asémănă cu sistemele androctice şi într-o cât-va cu sistemele androfisice.

Ori-care ar fi clasificaţiunea sistemelor de cultură ce s'ar adopta, din studierea faptelor reese că tóte sistemele se pot reduce la două categorii: întêia, coprinde pe tóte acelea care se rézimă pe forţele artificiale, adică pe capitaluri mari; a doua, în care intră tóte sistemele care se întemeiază mai cu sémă pe forţele spontanee ale naturei.

Sistemele de cultură intensive sunt aplicate în ţările avute, populate unde trebuinţele populaţiunei, şi alte împrejurări economice, permit întrebuinţarea capitalurilor mari în producţiunea agricolă. Din contră, sistemele de cultură extensive se impun ţărilor puţin populate unde pământul este eftin şi capitalurile rari.

PARTEA ANTÊIA

SISTEME DE CULTURĂ ESTENSIVĂ

In general sistemele de cultură aplicate într'o țară sunt în legătură cu starea sa de civilisațiune. Cu cât o țară este mai înaintată în cultură, mai avută, mai populată cu atât cultura este mai intensivă. Şi cu cât o țară este mai înapoiată, mai puțin populată, mai lipsită de capitaluri, cu atât cultura este mai estensivă.

Când, ca urmare a sporirei populațiunei şi a averei publice şi private, valórea fondiară şi locativă a pământului sunt urcate, agricultura este nevoită să esploateze în puterea muncii şi a capitalului; să îngraşe şi să muncéscă pentru a produce cât mai mult pe o suprafață dată. Din contra, când valórea fondiară şi arenda pământului sunt scădute; când se póte cumpĕra hectarul cu 200, 500 şi chiar 1000 lei; când populațiunea este încă rară în raport cu întinderea teritoruluĭ; când relațiunile comerciale nu sunt încă în destul de desvoltate, în asemenea condițiuni agricultura este estensivă, întrebuințéză cât mai puțin munca şi capitalul şi se folosesce cât mai mult de forțele naturei.

Ori cât s'ar părea de înaintată civilisațiunea europénă, totuşi cultura estensivă predomnesce încă în fórte multe

din Staturile Europeï. Ast-fel în Francia, ţară dintre cele fruntaşe din punctul de vedere al civilisaţiuniï, cultura estensivă este cea maï respândită. In Germania, Austro-Ungaria cultura estensivă se întinde pe suprafaţe cu mult maï întinse de cât cele ocupate de cultura intensivă. In România, nicï nu este îndoială, cultura este esenţial estensivă.

Acéstă stare a agriculturei europene ne dovedesce cât sunt de neîntemeiate imputările unor domnişorï în ale agriculturei, carï, după câte-va călĕtoriï în strĕinătate, tratéză cu nesocotinţă agricultura română de înapoiată, iar pe agricultoriï noştriï de ignoranţï şi nepricepuţï.

Sistemele de cultură fiind o urmare logică a condiţiunilor naturale şi economice în care se află o ţară saŭ o localitate, pe cât timp pămèntul este încă eftin, capitalurile scumpe, populaţiunea rară, agricultura română va fi estensivă A povăţui pe agricultoriï românï ca, prin spirit de imitaţiune, să introducă cultura intensivă ca în Belgia, Franţa de Nord, unele părţï ale Germaniei, Italia şi alte ţĕrï, este a nu 'şi da sémă de situaţiunï, de condiţiunï culturale şi economice.

Adopţiunea unuï sistem de cultură adaptat împrejurărilor locale în care se află cine-va, este, dupe Gasparin, opera de căpetenie a inteligenţei agricole. Nu se află schimbare în agricultură care să ocasioneze o sdruncinare maï mare de cât introducerea unuï noŭ sistem de cultură, şi, spre a se decide cine-ve la o asemenea schimbare, trebue ca împrejurările să o impună, ca condiţiunile economice să reclame acestă transformare.

Agricultura estensivă fiindu-ne impusă de împrejurările economice în care se află ţara nóstră, noï trebue să căutăm a o aplica în modul cel maï raţional, a face dintr'ènsa o agricultură ameliorătóre care să ne îndrumeze treptat spre ţinta finală, care este agricultura intensivă.

Dacă agricultura română se póte numi înapoiată, acósta se datoresce nu sistemului estensiv dar modului cum este aplicat. Nu se póte imputa culturei estensive cultura esclusivă a cerealelor; stórcerea puterii productive a pământului printr'o esploatare necruţătóre şi neprevĕdĕtóre. Şi dacă avem vre-o reformă de făcut, nu este schimbarea de sistem, dar perfecţionarea culturei estensive. Printr'o nechibzuită lăcomie se ară prea mult în ţara nóstră; se înegresce prea mult pământ; se nesocotesce în afară din cale cele mai elementare principii ale sciinţei agricole. Schimbarea acesteï direcţiuni ruinătóre a esploataţiunei pământuluï, trebue să fie scopul urmărit, iar nu schimbare de sistem, căci sistemul estensiv este singurul pe care 'l putem aplica cu succes în împrejurările în care se află ţara nóstră.

După timp şi după împrejurări sistemul de cultură estensiv se înfăţişézĕ sub diferite forme. Vom deosebi sistemele urmrtóre: 1°. Sistemul forestier; 2°, sistemul pastoral; 3°, sistemul ogórelor saŭ jacerei; 4°, sistemul îngrăşărilor alternative.

CAPITOLUL I

SISTEMUL FORESTIER

Agronomul-economist Royer căutând să clasifice terenurile cultivabile după aptitudinea lor productivă în diferitele periode de fecunditate, numesce *periódă forestieră* pe aceea care caracterizézĕ pământurile săraco, nisipurile, dunele, în fine tóte terenurile care nu se pot cultiva din causa lipseï lor de fecunditate, şi care nu se pot folosi de cât semănându-se saŭ plantându-se cu diferiţi copaci.

Când pământul este în atât de sărac în cât nu'l poţi cultiva cu folos; când alăturĭ cu pământurĭ sărace se

află întinderi mari de pământ roditor, cel mai folositor sistem de cultură ce se póte adopta pentru esploatarea unor asemenea pământuri este sistemul forestier, adică împădurirea cu diferite esenţe forestiere.

Acelaşi sistem este singur aplicabil pe locurile prea înclinate pentru ca pământul arat să nu fie spălat de apele torenţiale; pe locurile smîrcóse saŭ mlăştinóse care nu pot suporta cheltuelile drenagiului din causa eftinătăţii lor; în fine, pe tóte acele locuri cari, din diferite împrejurări, nu se pot supune nici culturei arabile nici păscumărei.

Împădurirea pământurilor sărace este fotositóre din mai multe puncte de privire. Economicesce nu se póte utiliza în mod mai profitabil un pământ sărac de cât acoperindu-l cu pădure. Impropriŭ pentru cultură, el devine un isvor de venit prin împădurire, căci ori cât ar fi de neroditor, sunt esenţe cari pot vegeta într'ènsul. Igienicesce împădurirea localităţilor sărace şi smîrcóse însănătoşéză clima, face să dispară o sumă de cause care produc bóle pernicióse. Medicii francesi aŭ constatat că de când s'a împădurit Solonia se întrebuinţéză mai puţin sulfat de chinină, cu alte cuvinte că s'au împuţinat causele care produceaŭ febrele paludeane.

Din punctul de vedere agricol împădurirea îmbunătăţesce pământurile sărace prin straturile de foi ce se depun anual pe suprafaţa solului. La noi arendatorii după ce aŭ sărăcit pământul printr'o cultură barbară, caută prin tóte mijlócele ca să li se dea voe să spargă locurile de pădure.

Sistemul forestier se impune prin forţa lucrurilor în localităţile muntóse şi în acele regiuni din nordul Europei unde, ori cât ar fi pământul de roditor, clima nu îngădue cultura plantelor.

Ca aplicaţiune sistemul forestier este cel mai puţin costisitor. O simplă arătură şi 10—15 lei pentru cumpĕratul seminţei de pin silvestru saŭ maritim este de

ajuns pentru semënatul unuĭ ectar de pămênt nisipos din Solonia saŭ din Landele franceze.

Pentru împădurirea pămênturilor sărace se întrebuinţézĕ, după natura solului, atât esenţele reşinóse cât şi cele foióse. Esenţele reşinóse, precum sunt pinul silvestru, pinul maritim şi pinul de Austria aŭ produs resultatele cele mai mulţumitóre. Milióne de ectare de pămênturi nisipóse aŭ fost prefăcute în păduri frumóse în Francia, Germania şi Austria.

Un ectar de pămênt neproductiv, produce semënat cu pinĭ şi exploatat dupa 25 de ani 368 de lei în total saŭ anual 52 lei şi 57 bani. După cum observă d. Lecouteux, venitul cresce în raport cu vêrsta pădurei. Pinii exploataţi la 8 ani produc 3 lei 75 bani pe ectar; 6 lei la 10 ani; 15 lei 50 bani la 12 ani; 42 lei 14 bani la 15 ani; 93 lei 31 bani la 18 ani şi 152 lei şi 57 bani la 25 de ani.

După d. de Béhague, unul dintre cei mai renumiţi agricultori practici din Francia, o pădure de pini exploatată la 16 ani produce un venit anual de 36 lei 50 bani pe ectar. Un ectar de asemenea pădure valoréză ca pămênt, 150—200 lei. Cheltuiala împădurirei costă 6—10 lei. Ast-fel că un ectar de pămênt sărac semënat cu pinĭ şi tăiaţi la vêrsta de şése-spre-dece ani produce un venit care ridică renta pămêntului la 15 la 100, adică o rentă mai mare de cât aceea ce produc pămênturi mai roditóre.

Trebue adăogat că pe lângă venitul ce produc pinii, ei, prin foile lor, amelioréză în atât pămêntul în cât adese-ori un pămênt sterp în care aŭ vegetat pinii 16—20 de ani, se póte sparge şi pune în cultură regulată.

Într'un cuvênt sistemul forestier este singurul sistem de cultură care póte să facă ca pămênturile sterpe, neproductive să aducă un venit ca şi pămênturi de calitate mai bună.

Sunt puţine pămênturi propriŭ dise sterpe în Româ-

nia. Cu tóte acestea se află terenuri nisipóse pe ţĕrmii Dunărei spre Bechet şi mai multe localităţi din Dobrogea. Există nisipişti întinse, locuri pietróse; prundişuri, sărături în diferite judeţe; în fine, avem îndestule locuri smârcóse care tóte sunt neproductive. Mai sunt déluri prăpăstióse, coline sterpe şi alte terenuri neproductive. Tóte acestea nu produc nici un venit; şi singurul mijloc de a le face productive este împădurirea.

S'a făcut încercări cu salcâmul; el a reuşit pe deplin pe moşiile după ţĕrmii Dunărei ale familiei Ştirbeiŭ. Socotim că pinul de Austria este de preferat pentru locurile nisipóse. Încercările ce am făcut la şcóla de agricultură de la Ferăstrĕŭ cu acéstă esenţă resinósă, aŭ probat că reuşesce de minune. In acelaşi număr de ani pinul de Austria a vegetat cu mai multă vigóre de cât salcâmul şi alte esenţe foióse. Până astădi pădurícea de pini de la Ferĕstrĕŭ stă ca un exemplu viŭ despre folóscle ce póte aduce introducerea pinului de Austria în locurile sĕrace de la câmpie.

Impădurirea terenurilor neproductive din ţară este o ameliorăţiune care se recomandă, din tóte punctele de vedere, proprietarilor noştri şi Statului.

CAPITOLUL II

SISTEMUL PASTORAL

Păstoria este întêia formă sub care se înfăţişéză agricultura propriŭ qisă. Comunităţile primitive, triburile saŭ semińţiile umane 'şi întâmpină puţinele lor trebuinţe prin vênătóre şi pescuit. Trecerea treptată de la aceste îndeletniciri la păstorie este cel d'întêiŭ pas către civilisaţiune.

Ori-care ar fi sistemul păstoral, patriarcal saŭ perfecţionat, el are de scop producţiunea animală, explo-

tarea păsciunilor şi fêneţelor prin animalele domestice. Păstorii primitivi duc o viaţă nomadă; rătăcesc cu numerósele lor turme de vite dintr'o localitate într'alta. Într'o stare mai înaintată de civilisaţiune, seminţiile păstóre devin treptat sedentare, se fixéză în anume localităţi.

Agricultura pastorală este singura care póte produce cele mai mari folóse în ţêrile unde moşiile sunt întinse, populaţiunea rară şi prin urmare munca scumpă; singura care se póte practica în mod profitabil pe golurile munţilor acoperite de iarbă, pe délurile şi colinele prăpăstióse care nu pot fi arate.

Sistemul pastoral se practicéză cu succes şi în ţêrile cele mai înaintate în civilisaţiune, în localităţile unde clima şi fertilitatea pământului produc iarbă abondentă. Ast-fel în Normandia alături cu agricultura cereală, înfloresce aşa numita cultură erbiferă. Fêneţe şi păsciuni-verdi mai peste tot anul, nutresc sume de vite cornute de cea mai alésă rasă. In acéstă avută parte a Franciei, fêneţele şi păsciunele acoperă a şésea parte a teritoriului. Dupe localităţi se explotéză vitele pentru lapte, unt, carne; airea se îngraşă; în fine în acéstă fericită regiune se produce sumă de cai de lucs şi de muncă. Parisul absórbe tot ce produce cultura pastorală a Normandiei: carne, lapte, unt, găini, ouă.

In Danemarca şi Olanda cultura pastorală a devenit isvorul principal de venit al moşiilor situate în localităţile unde clima şi pământul favorisézá creşterea ierbei. Păsciunile sunt îngrijite într'un mod particular: tot băligarul produs de vite în timpul iernei, amestecat cu curăţiturile de şanţuri şi alte substanţe, se împrăscie alternativ pe fêneţe şi pe păsciuni. Agricultorii cu dare de mână, mai cumpără şi îngrăşeminte din afară.

In Englitera, dupe desfiinţarea legii asupra cerealelor, lege care supunea unor taxe protectóre cerealele străine agricultorii aŭ înlocuit în fórte multe localităţi agricultura cereală cu cultura pastorală. Moşiile cele mari cul-

tivate odiniórâ cu cereale, nutresc astă-di cele mai perfecţionate rase de vite. Carnea, untul, brânzeturile resplătesc mai cu folos munca de cât grâul şi alte cereale.

In Lombardia, ţéra clasică a fêneţelor irigate, cu tótă desimea populaţiunii, cultura pastorală înfloresce în acele localităţi udate şi procură folóse însemnate agricultorilor.

Agricultura pastorală predomnesce în tótă Elveţia, atât în locurile muntóse cât şi în văile fertile. Locurile înalte, vêrfurile munţilor hrănesc cele mai frumóse vite în timpul verii; iar în vecinătatea locuinţelor se întreţin fêneţe irigate şi îngrăşate cu tótă îngrijirea, pentru producţiunea fênului.

Aşa dar agricultura pastorală nu trebuesce privită ca un sistem de cultură înapoiat, propriŭ numai în ţerile necivilisate. Alături cu păstoria patriarcală, caracteristică a ţerilor înapoiate în cultură, nepopulate şi sărace, există cultura pastorală perfecţionată care prosperă în ţerile cele mai avute, cele mai populate. În condiţiunile de astă-di ale relaţiunilor internaţionale; în faţa concurenţei crescênde ce se face agriculturei europene de către cerealele americane şi altele, agricultura pastorală póte produce, în localităţile favorabile, folóse mai mari de cât agricultura cerealä şi chiar industrială.

Cultura pastorală a fost odiniórâ temelia pe care se rezima întreaga economie rurală a României. Până acum cinci-deci de ani veniturile agriculturei nóstre isvorau din diferite speculaţiuni animale şi din creşcerea albinelor.

Călători cari aŭ trecut în veacul trecut şi pe la începutul veacului acesta prin România, se întrec în a lăuda frumuseţea şi numĕrul cel mare al vitelor. După Raicevici se afla numai în ţara Românéscă cam la patru miliône oi şi capre. Nu scim dacă astă-di se vor fi aflat mai multe vite mărunte în tótă România. Se esporta de la 500—600,000 berbeci pentru Turcia.

Caii noştri erau renumiţi şi contribuiau la remontarea cavaleriei otomane şi polone. Boi graşi se esportau în Polonia, Prusia, şi alte ţĕri germane, în Veneţia şi în Turcia.

Se făcea un comerciŭ însemnat cu pastramă, seŭ, cirivis pe tótă întinderea Mărei-Negre.

Comerciul cu lână, cu peĭ crude, cu blănărie era fórte întins.

In fine céra şi mierea, articole din cele maĭ căutate şi maĭ reputate prin escelentele lor calităţi, erau căutate în tot Orientul,

Relaţiunile din ce în ce maĭ dese cu Europa occidentală; desvoltarea navigaţiuneĭ pe Dunăre şi a altor mijlóce de transport, aŭ contribuit la înlocuirea treptată a culturei pastorale cu agricultura pastorală mixtă. In cele din urmă înzestrarea României cu o întinsă reţea de căĭ ferate, a făcut să dispară cultura pastorală chiar după întinsele şi roditórele câmpiĭ ale Ialomiţeĭ. Aşa că astă-ḑi cultura pastorală pură nu o maĭ aflăm de cât în Dobrogea şi localităţile muntóse; aiurea a fost înlocuită cu agricultura pastorală mixtă şi cu agricultura cereală (1).

Agricultura română a trecut prin cultura păstorală; a trăit secoli esploatând fêneţele şi păsciunele prin economia vitelor. De astă-ḑi înainte numaĭ póte fi vorbă să se maĭ întórcă înapoĭ. Imprejurările economice ne-aŭ impus alte sisteme de cultură şi în viitor le vom părăsi şi pe acestea. Cu toate acestea sunt localităţi unde cultura păstorală se va impune în tot timpul. Numaĭ prin păstorie vom putea folosi frumósele şi avutele nóstre păsciunĭ de munte precum şi acele vestite muscelurĭ, picióre de munte acoperite cu cele maĭ bune fêneţurĭ.

(1) Doritorĭ de a cunósce starea economieĭ nóstre rurale în trecut, pot consulta cărticica mea intitulată: *Schiţe asupra stărei economice a României în veacul al 18-lea, Bucureşcĭ, 1882.*

Sporirea populaţiunei; cererea de mai multe produse animale, va provoca şi în România acea cultură pastorală perfecţionată pe carî o invidiem normanzilor, danezilor şi altor neamurî. Se află sume de localităţi situate în cele mai priitóre condiţiuni pentru a fi esploatate în mod pastoral mai cu folos de cât în mod cereal.

Astă-zî cultura păstorală se mărginesce numaî în esploatarea păsciunilor de munte şi a unor părţi din Dobrogea. Ni s'a părut că óre-care amĕnunte asupra modului cum este practicat acest sistem de cultură la noî, vor înfăţişa óre-care interes. Stuind la faţa locului practica exploataţiunilor pastorale în judeţul Prahova, mĕ voiŭ mărgini la expunerea constatărilor ce am făcut prin mine însu'mi. Voiŭ observa însă că studiul regiunei muntóse a uneî părţi din Prahova a fost făcut înainte de construirea drumului de fer Ploescî-Predal. Am socotit de cuviinţă să nu schimb nimic, pentru ca să fie şi mai bine cunoscută acéstă interesantă regiune înainte de prefacerile datorite înfiinţăreî drumului de fer. De altmintrelea cu privire la economia păstorală a munţilor, pot asigura că nu s'a introdus maî nicî o schimbare; aceleaşî procedărî, aceleaşî deprinderî ca şi acum douĕ-zecî de anî.

§ I. Economia pastorală în munţiî Prahoveî

Regiunea munţilor cuprinde industrii şi culturî care ocupă un loc însemnat în economia rurală a judeţuluî Prahova. Ca să devie un isvor de avuţie dintre acele maî productive, acéstă regiune reclamă imperios căî de comunicaţiune. Lipsa căilor de transport este causa principală că o mulţime de avuţii naturale orî staŭ neproductive, orî se distrug pe loc fără veri-un folos pentru proprietarii lor. Munţii din acest judeţ cuprind în sînul lor nu numaî petre escelente pentru cons-

trucțiuni și pavage, dar și pentru fabricațiunea cimentului, a ipsosului, etc.

Cătățimi însemnate de lemne, copaci seculari, putrédesc pe loc, când în Bucuresci se plătesce stânjenul de lemne cu 80 până la 90 de lei! Și ce distanță de la Bucuresci până în munții Prahovei? O palmă de loc, putem dice. (1)

Adevĕrata regiune a munților începe de la Lespedi; de aci în sus merge călĕtorul până la Predeal, pe țĕrmurile Prahovei și Prahoviței, între două șiruri de munți, care se înalță treptat până la falnicul Caraiman; și descrescĕnd iarăși treptat până la fruntarii.

Principalii munți la stânga, mergênd spre Predeal sunt: Colții, Furnica, Piatra-Arsă, Jepii, de care se ține și Claia, Caraimanu, Costila, Moraru, Dihamu, Clăbucetul baiului, Reșnova; iar în partea drépță se află: Gagu, Piscul cânelui, Valea rea, Cumpĕtul, Zamora, Sorica, Urechia, Cazacu, Cenșoaia, Clăbucetul Azugei, Susaiul.

La spatele munților din drépta se mai află munții însemnați următori: Baiul mic, Baiul mare, Coțofana, Prislopul, Orjogoaia, Volnicul, Ștevia, Păraiele, Unghia mare, Unghia mică, Lacul roșu, Retevoiul.

Munții Colții, Furnica, Piatra arsă, Jepii, Caraimanul, Morarul și Dihamul aŭ colți, adică vêrfurile lor sunt compuse din stânci nude, neacoperite cu iarbă; iar toți ceĭ-l-alți aŭ ceĭ mai mulți vêrfurile acoperite cu cea mai fină, mai aromatică, și mai nutritivă iarbă. In starea de lucruri de astăzi aceștia sunt munții cei mai productivi, căci se vênd păstorilor pentru păsciunarea oilor.

Producțiunile acestei interesante și avute regiuni sunt: păstoria, exploatarea pădurilor, ferĕstraiele și fabricațiunea hambarelor, lopeților, doniților.

(1) Reamintesc că aceste observațiuni aŭ fost făcute înainte de construirea liniei ferate. Progresul realisat adeverĕză câtă dreptate avĕm cerênd înființarea unei căi ferate.

Păstoria, adică crescerea vitelor și fabricațiunea brânzeturilor, ocupă locul principal în producțiunea munților. Proprietarii în lipsă de mijloace ca să pótă întrebuința într'un mod folositor imensele și secularele păduri, aŭ creat păsciuni distrugènd pădurile saŭ prin foc, saŭ nelăsându-le să mai crească o dată exploatate. Până astădi se crează mereŭ păsciuni și fânețe, stârpind părți de pădure pe unde muntele se pare mai bine condițional pentru a produce iarbă. O dată începeaŭ pădurile cele mari de la cele din urmă ramificațiuni ale Carpaților; astădi însă de la Breaza în sus mai că nu se află o adevărată pădure până la Lespedi. Munțișorii aŭ rămas goi; iar pe alocurea ca pe la Comarnic, torentele aŭ rovinat pământul ast-fel că nu numai nu produce mai nimic, dar este una din causele inundațiunilor care bântue aceste localități. Natura, etern înțeléptă, acoperise aceste locuri prăpăstioase cu copaci ale cărora rădăcini puternice neutralisaŭ acțiunea pustietoare a torentelor; iar omul neprevědětor, le-a lăsat góle. Va veni un timp când de voie, de nevoie, aceste locuri vor trebui să fie reîmpădurite.

Cele mai frumóse și mai întinse păsciuni se află pe vêrfurile munților, ast-fel că plecând de la póle, din marginea Prahovei, călětorul străbate în timp de patru și cinci ore bungeturi, păduri de mai multe ori secular, până când dă peste vêrfurile acoperite cu cel mai plăcut tapet de verdéță. Între munții menționați mai sus, se deosibesc prin întinderea și bunătatea păsciunilor: Cumpětul, Zamora, Sorica, Cazacu, Unghia-Mare și cea Mică, etc.

Numĕrul oilor ce se pot întreține pe un munte, variază după întinderea păsciunei. Arenda plătită de către păstorî este în raport cu numĕrul oilor întreținute; astfel pe Zamora și pe Volnicu păsceaŭ 3.000 de oi, dintre carî 2.000 în Zamora și 1.000 în Volnicu; iar arenda acestor doui munți era de 300 galbenî, adică 3.540 lei,

aceea-ce face un leŭ şi 18 bani pentru fie-care óie de primăvara până tómna. Afară de arenda în bani se mai da proprietarilor acestor doui munţi: 50 oca unt de vacă, 100 ocale brânză de burduf şi 100 ocale caşcaval. În Cumpĕtu se ţineaŭ tot 3.000 de oi, şi după spusa ciobanilor arenda sa era numaĭ de 170 galbeni, adică 2.006 lei. Negreşit că o diferinţă atât de mare în arendă nu póte proveni de cât din alte folóse ce se acordéză arendatorilor Zamorei şi Volniculuĭ cum şi din calitatea păsciunilor.

Oile pe carĭ le-am întâlnit în munţiĭ Prahoveĭ sunt din treĭ rase: oĭ ţigăĭ, oĭ bârsane saŭ ţurcane şi oĭ stogoşe saŭ stogomane. Rasa preferită, şi cu drept cuvènt, este ţigaia a căreia lână este mult maĭ bună de cât a celor douĕ rase, atât prin fineţea şi elasticitatea sa, cât şi prin creţitura firuluĭ. În turme se ţine la douĕ-ḑeci saŭ treĭ-ḑeci de ţigăĭ, o ţurcană pentru că lâna sa lungă este cea maĭ căutată pentru sărici. La una sută oĭ se află şi o stogoşă. Lâna stogoşelor este scurtă şi fórte bună pentru abale.

La cămpiie pe la Rusaliĭ se tunde oile, se înţarcă mieiĭ şi apoĭ se pornesc la munte unde staŭ până la septembre. Se întêmplă ca să se cobóre maĭ curênd, îndată după Sânta-Marie mare, când iarna este timpurie; alte-orĭ întârḑiază până la Sânta-Marie mică.

Afară de oile albe se ţin şi ţurcane pentru a produce mieĭ negri, a cărora peĭ cunoscute sub numele de *hîrşiĭ* sunt căutate pentru confecţionarea căciulelor.

Când se pornesc oile de la câmpie la munte se lasă a-casă numaĭ oile bètrâne numite *bolóşe;* acestea se îngraşă la câmp, se vênd saŭ se taĭe tómna la zalhanale.

Oile carĭ aŭ sosit la munte în turme trag de o cam dată la *stână*.

Stâna, saŭ ferma, stabilimentul unde locuesc ciobaniĭ, unde se mulg oile şi se fabricéză brânza şi untul din zer, este o simplă casă de bârne de brad acope-

rită cu zdraniță. Ea este despărțită în treĭ compartimente: la mijloc se află intrarea saŭ *comarnicul;* la drépta o cămară care se numesce *stâna foilor*, saŭ magasia în care se păstréză burdufiĭ cu brânză, putinile cu lapte, untul, etc.; în fine la stânga se află *vatra*, cameră unde se ferbe laptele și se fabricéză brânza.

In fundul comarniculuĭ se află douĕ uscióre, la drépta și la stânga cărora sunt lăviți pe carĭ staŭ ciobaniĭ când mulg oile. Acest compartiment este pardosit cu lemne de brad cojite. In stâna foilor se află lăviți și scaune pe carĭ se așéză fabricatele.

In camera unde se află vatra tot mobilierul consistă în nisce pirostriĭ de carĭ se alàrmă casanul saŭ căldările, și alte câte-va aparate de fabricațiune. Vatra nu are coș; fumul iese printre bàrne, pe la strășinĭ și printre șindrilă. Când bate vântul omul neobicinuit nu maĭ poate deschide ochiĭ din causa fumului.

La spatele stâneĭ se află o curte, un obor în care se adună oile când se aduc la *strungă* ca să fie mulse. Strunga este locul pe unde trec oile la muls, adică usciórele de la fundul comarniculuĭ.

Stânele se așéză cât se póte maĭ la adăpost, pe marginea pădureĭ și dacă este cu putință aprópe de un pĕrîŭ saŭ de un isvor.

Unde se află stâna dispare iarba și cresce în locu'ĭ ștevia, plantă care vegetéză cu o vigóre deosebită din causă că pământul se îngrașe prin bălegarul oilor.

Chiar după ce se strică o stână trebue să trécă mulți anĭ până ce să se stârpéscă ștevia.

Turma sosită la stână se împarte în maĭ multe *cârdurĭ* dupe etate și dupe secsul oilor. Un cârd regulat se compune din 800 de oĭ și se păsesce de către treĭ ciobanĭ. Cine are oĭ maĭ puțino face cârdurĭ de 500 oĭ. Ori-cât ar fi un cârd de mic el are trebuință de paza a douĭ ciobanĭ.

Oile fiind expuse la năvălirile ursilor, se ține pentru fie-care cârd de la cinci până la șése câinĭ.

Câinele de stână, de mărime mediă, păros, în genere cu urechile şi códa tăiate, este animalul cel mai fidel şi cel mai cutezător. Din depărtare miróse omul, şi dacă nu ar fi ciobanii să 'i dea gură, este în stare să sfâşie chiar pe omul călare. Am vĕdut câini care în ferocitatea lor, sar la grumazii calului saŭ pe sapă; şi călăreţul este adesea nevoit să 'şi ridice piciórele în sus din scări ca să nu fie sfâşiat. Sunt câini pe care ciobanii nu-i ar da pentru dece şi doue-deci de oi.

Câinii de oi sunt atât de cutezători în cât alérgă cu cârdul după ursul care a hrăpit óia, 'l gonesce, hărţuesce şi adesea reuşesc a-i scăpa óia din gură.

Înţelegându-şi fórte bine însărcinarea, câinii când pornesc cu cârdul nu şed nici o dată la un loc, saŭ pe lângă ciobanu; eĭ se risipesc ca nisce sentinele de jur împrejurul oilor, la óre-care depărtare; acolo cu pântecele pe pământ, cu capul pe labele dinainte, sunt cu ochii aţintiţi şi cu urechile întinse în tóte părţile. La cea mai mică mişcare sunt în picióre şi nu permit unui strein să se apropie de turmă. Când cârdul se risipesce prea mult, un semn al ciobanului, un chiot semnificativ, un cuvênt, un semn din mână, este de ajuns pentru ca câinii să întórcă oile, să le adune la un loc. Oaia nesupusă este aspru pedepsită: câinele o apucă cu dinţii de urechiă, de grumaz, de picior şi o silesce să vină la cârd.

Când la amiadi se adună oile la stână pentru mulgere, şi când prin urmare se află câini mulţi, visitatorul trebue să dea chiot de departe ca să-i iasă ciobanii înainte. La întêmplare ca să fie pe jos şi să nu fie apărat de către ciobani, să expune a fi sfâşiat. Drept rĕsplătire a serviciului ce îndeplinesc, câinii sunt bine nutriţi. Ciobanul se lasă pe sine nemâncat şi dă câinilor sĕi.

După regulă ar trebui ca pentru fie-care turmă să fie câte un asin (măgar). Asinul este animalul care face tóte transporturile stânei; pe el se cară brânza şi un-

tul la căşărie; el aduce la stână mălaiul, legumele şi alte trebuincióse. Animal pacient şi cumpătat la mâncare, asinul este fericit când scapă de muncă şi póte trăi în mijlocul oilor. Când să ia samarul după dênsul şi i se dă drumul la iarbă, cu tótă oboséla, alérgă, se încură, până la cârdul de oi. In felul sĕŭ acest animal este tot atât de folositor ca şi câinele.

O turmă de oi se împarte după secs şi după etate, în cârdurile următóre: 1° Cârlanii şi cârlanele; 2° Miórele; 3° Mânzările; 4° Berbecii; 5° Botóşele.

Cârlanii şi cârlanele sunt mieii şi mielele până ce ajung la etatea de opt-spre-ḑece luni. La acéstă epocă se despart cârlanele care devin *mióre* de către *târţii* adică berbecuţi de opt-spre-ḑece luni.

Miórele sunt cârlanele care nu s'aŭ dat încă la berbeci şi care prin urmare sunt sterpe.

Mânzările sunt oile fătate aï căror meï s'aŭ înţărcat la câmp şi care se mulg la munte.

Berbecii sunt masculiï opriţi pentru prăsilă şi pentru îngrăşat.

In fine *botóşele* sunt oile bătrâne de la opt aniï în sus, când încep să ştirbéscă. Unele se ţin ca mânzăriï până la ḑece meï. Botóşele nu se aduc la munte; ele rĕmân la baltă, la câmp, unde se îngraşe şi apoi se vênd. Turciï sunt muşteriï ceï maï obicinuiţi pentru botóşe.

Direcţiunea superióră a uneï turme, conducerea oilor, fabricaţiunea brânzeturilor, sunt încredinţate persónelor următóre: *Scutarul*, *Baciul*, *Ciobaniï* şi *Mânătoriï*.

Scutarul ţine locul stăpânuluĭ; el maï adesea este o rudă de aprópe saŭ veri-un om de încredere. Scutarul se duce de cumpără provisiunĭ pentru stână de la târg; aduce şi împarte veşmintele şi încălţămintea; are dreptul de a porunci, căcĭ toţĭ ceĭ-l-alţĭ sunt sub ascultarea sa. Simbria sa este de 20 de galbenĭ pe an

saŭ 236 de lei şi îndestularea. Are voie să ţie oile sale în turma stăpânului.

Baciul este însărcinat cu facerea brânzei, a urdei şi a untului. El cu tóte că nu poruncesce ciobanilor, nimeni însă nu póte să ia ce-va din productele stânei fără încuviinţarea sa; el ţine cheile şi îngrijesce de stâna oilor. El duce la *căşărie* pe cal produsele stânei. Simbria sa este deciuiala din tóte productele ce fabricézĕ precum şi îndestularea.

Baciĭ buni sunt fórte căutaţi, căci de la dibăcia lor depinde cualităţile fabricatelor stâneĭ.

Ciobanii sunt ómeniĭ însărcinaţi în special cu conducerea şi paza oilor, precum şi cu mulgerea lor.

Dupe felul oilor ce păzesc, ciobaniĭ se numesc: *Cârlănarĭ*, aceia care păzesc cârlaniĭ şi cârlanele; — *Miorarĭ* care îngrijesc de mióre; — *Mânzărarĭ*, aceĭ care conduc mânzările; — *Berbecarĭ*, aceĭ care păzesc berbecii; — şi *Botoşarĭ*, aceĭ care îngrijesc de oile botóşe.

Simbria lor variază. Aceĭ tinerĭ, care încep pentru prima óră ciobănitul, primesc anul d'ântêiŭ drept plată douĕ cârlane, întreţinerea şi veşmintele ca toţi ciobaniĭ. Din an în an li se sporesce simbria cu câte o óie, până ce ajung să priméscă nouĕ oi şi o cârlană, simbria cea mai mare a unuĭ cioban.

Oile care se daŭ ciobanilor pe fie-care an drept simbrie, li se daŭ cu mieĭ, însă fără lână. Oile lor pasc în turma stăpânului şi la închierea socotelilor, lucrare care se face la Vinerea Mare, li se dă şi lor o parte proporţională din fabricatele stâneĭ.

Afară de oĭ se mai dă ciobanilor pe fie-care anŭ următórele obiecte: douĕ perechĭ cióreci, douĕ cămăşi, şése perechĭ de opinci, una saricĕ, una căciulă, una glugă şi obiele. Căciulele le fac singuri argăsind peile de óie în zer. Pelea care stă patru saŭ cinci ţile în zer se argăsesce.

Mânătoriĭ sunt aceĭ băeţi carĭ vin pentru întêia óră la stână; eĭ fac practică duoĭ anĭ şi apoĭ trec la gra-

dul de cioban. Însărcinarea lor este ca să mâne oile în *strungă* și să le ducă la usciórele care se află în fundul comarnicului unde le prind ciobanii ca să le mulgă. Tot ei cară apă și lemne, fierb zerul, pun de mămăligă, așéză masa și curăță vasele. Ei servesc mai mult pentru întreținere și pentru practică.

Ciobanii botoșari primesc simbria în bani; peste simbrie aŭ și întreținerea. Plata anuală este de 12 galbeni, saŭ 141 lei și 60 bani. Acei mai vechi aŭ până la 20 lei pe an mai mult.

Numĕrul ciobanilor întrebuințați la o turmă variază. Turma din Cumpĕt pe care am vizitat'o, se compunea din 3600 de oi; dintre care 1300 mânzări erau păzite de șépte ciobani, adică câte un cioban pentru 185 oi. Productele lor erau fabricate de către trei baci. Cinci mânători ajutaŭ ciobanilor și bacilor.

La 1300 de càrlani și càrlane erau patru ciobani; și la 700 de sterpe saŭ mióre patru ciobani. Acei 300 de berbecí ai turmei erau păziți de doui ciobani.

Am dis mai sus că un càrd se compune obicinuit din 800 oi; cu tóte acestea sunt càrduri de 500 capete. La un càrd se află în general trei ciobani, dintre care cel mai dibaciŭ este *vătaful*, iar cei-l'alți doui sunt *bulibici*, ciobani de rând. Vĕtaful are sàmbrie nouĕ până la dece oi, și cele trebuincióse. La împărțirea vestmintelor el are drept să alégă ânteiŭ și apoi ciobanii după vechime.

Bacii sunt în general ómeni mai în vĕrstă; ei șed numai cât stau oile în munte și apoi plec acasă. Oameni cu multă experiență, sunt căutați de către posesorii de turme. Ei, în nesciință de carte, sunt nevoiți să ție socotéla pe răbóje.

Ciobanii sunt flăcăi, ómeni tineri; ei merg cu oile la ballă și primăvara vin la munte. Stau la stĕpân până ce strâng 100—200 de oi; apoi se însóră și devin la rêndul lor stĕpâni.

Mulți, și putem dice cei mai mulți dintre mocani

cari posed astă-di oĭ cu miile şi ţin câte două şi treĭ moşii cu arendă, saŭ care aŭ chiar moşiile lor ohavnice, aŭ fost simplі ciobanі. Mulţumită spiritului de dreptate al stĕpânului şi economieĭ ciobanilor, calea este deschisă orĭ-cărui păstor cu minte ca să ajungă om înstărit.

Retribuţiunea ciobanilor şi a bacilor cu oĭ şi producte, este până la óre-care punct o participare la beneficiurĭ, o asociaţiune, care îndémnă pe servitorĭ ca să lucreze cu sârguinţă. Ar fi de dorit ca acest sistem să fie adoptat şi în alte ramurĭ de producere ale agriculturеĭ şi ale industrieĭ. Multe neînţelegerĭ ar dispare şi sórta lucrătorilor s'ar ameliora.

Regimul oilor la munte pe cât este de simplu pe atât este de igienic. Îndată după ce sosesce turma la munte, se hotărasce *iarba* deosebitelor cârdurĭ, adică locul unde are să pască. Nu este îngăduit unuĭ cârd ca să pască iarba destinată pentru altul; la întêmplare de abatere se ivesc certurĭ şi adesea bătăĭ între ciobanĭ, pentru că iarba tăvălită nu o maĭ pasc oile.

Oile ies la păsciune dimineţa, după ce rĕsare sórele; la amiadĭ vin la stână şi după ce se mulg iarăşĭ se pornesc. Spre sĕră se aduc din nou la stână, se mulg şi apoĭ se duc iarăşĭ la iarbă unde staŭ până la două ore din nópte când se întorc la stână ca să dórmă.

De la Rusalii, adică de când sosesc şi până la Schimbarea la faţa, oile se mulg de treĭ orĭ pe dĭ, dimineţa, la amiadĭ şi sĕra; iar de la Schimbarea la faţă şi până la Sf. Maria, adică când plécă oile, se mulg numaĭ de două orĭ pe dĭ, dimineţa de nópte şi sĕra. Se mulg oile şi după plecare până ajung la Baltă ca să nu înţarce.

Ciobanii cari n'aŭ oĭ de muls nu le maĭ aduc la stână; eĭ aŭ bordeie unde 'şĭ cară cu asiniĭ lemnele şi cele trebuincióse.

Înainte de a porni la păsciunare oile se mulg; mănătorii le aduc la strungă unde le opresc ciobanii.

Laptele se mulge în găleţi de lemn de stejar cu două urechi, mai largi la fund de cât la gură. În găletă se pune o *cupă* (văsuleţ de lemn cu două urechi cu care se ia laptele) pentru ca să nu sară laptele. Înainte de a mulge ciobanul ia lapte din cupă şi móie ţâţele oilor pentru ca să le escite şi să le mulgă mai cu înlesnire. Oile mulse ies pe comarnic în faţa stânei unde se grămădesc până să pornéscă la iarbă.

După ce se mulge, laptele se ferbe şi i se dă *chiag*. Chiagul se móie în apă caldă şi apoi se pune în lapte. Prin acţiunea sa se coagulézá laptele, adică se deosibesce caşul de zer. După ce s'a închegat laptele, caşul se pune în *traiste* saŭ *sedile*, pungi de pânză rară şi de formă conică. Sedilele se atârnă ca să se scurgă zerul. Spre a se scurge şi mai bine se obicinuesce pe alocurea ca să se aşeḑe sedilele pe o laviţă puindu-se o piatră d'asupra lor.

Caşul scurs de zer se lasă şépte până la opt ḑile să se *dospéscă* pentru ca să se pótă face *brânză de burduf*. Se cunósce că este bine dospit caşul când frecându-se între degete alunecă ca untul.

Caşul dospit se frământă bine cu mâinile. După ce s'a frământat se pune în *Crintă*, un fel de vas saŭ găvan mare aşeḑat pe trei picióre; în crintă se sară, puindu-se la 40 oca de brânză trei mâini de sare mărunţă ca făina, şi apoi se frământă din noŭ, cât se va putea de bine.

Brânza după ce s'a sărat şi s'a frământat se face cocolóşe şi se pune în *burdufĭ*, îndesându-se cu mâna cât se póte de mult. Burdufiĭ se fac numaĭ din pieĭ de oĭ tăiate, cusute bine; pieile de mortăciune nu se întrebuinţézá pentru acest sfârşit. Burdufiĭ cu brânză se păstréză în stâna foilor până ce se duc la căşăriă. Zerul care ieşe după ce s'a închiegat laptele, cum şi acela ce se strânge din scurgerea sedilelor, se pune în cazan şi se ferbe până ce se închiagă din noŭ. Brânza ce se formézá prin ferberea zerului este *urda*. Urda

dupe ce se scóte din cazan se pune în sedilă, şi după ce i se pune o lespedă de piatră pe d'asupra, se lasă ca la două ore până ce se scurge. In urmă se frământă urda bine cu mâînile, după ce s'a sărat ca şi caşul dospit şi apoi se pune în burdufi. Urda dulce, adică până ce nu s'a dospit, se chiamă în unele localităţi *jintiţă*.

Zerul care rămâne după ce s'a scos urda se dă la porcii stânei şi la câîni.

La stâni se fabricéză afară de brânză de burduf şi de urdă *lapte de putină*. Acésta fabricaţiune începe la lăsatul secului de Sfânta Maria; iar când se face mai puţin, la Schimbarea la faţă. Iată cum se procedéză în munţi pentru a face lapte de putină: odată muls laptele se strecóră şi apoi se pune nefiert în putină; în fie-care putină se pică şépte picături de chiag pentru şése-spre-ḑece oca de lapte.

După acésta se amestecă laptele bine şi apoi se varsă în putinele pe *preduc*.

După trei ḑile se scot cercurile de sus şi de la mijlocul putinelelor, se lasă să curgă zerul, se pun cercurile la loc, şi golul rémas după scurgerea zerului, se umple cu lapte din altă putinică scursă. Putinelele sunt de brad, aŭ o capacitate de şése-spre-ḑece oca, mai largi la fund de cât la gură. In fundul de la gură se lasă o vrană, tăindu-se cu ferăstrăul de către dogari; pe acésta vrană care se chiamă *preduc*, se tórnă laptele. Putinele umplute se păstréză în stânele oilor până ce se desfac.

Pentru fabricaţiunea caşcavalurilor se află anume stabilimente numite *căşării*; ele sunt în general situate la pólele munţilor pe unde se află stânele. Pe linia de la Sinaia la Predél sunt trei căşării.

Căşăriile obicinuite sunt case de bârne, compuse din două camere: cea d'ântéiŭ în care intră visitatorul se numesce *fierbétórea*. In fierbétóre se află un cazan a căruia capacitate este ca de ḑece vedre; lângă cazan este aşeḑată *Crinta*, vas mare de lemn pus pe picióre

în care se află o laviță numită *pardaf*, dedesubtul căruia se așéḑă *ulucul*.

Din fierbětóre se intră în a doua cameră care se numesce *cășăria*, cameră întunecósă și cât se póte de recorósă. In cășărie se manipuléză și se conservéză caș-cavalurile, se păstréḑă untul și burdufiĭ cu brânḑă. Mobilierul sĕŭ este compus din mai multe lăviți pe care se așéḑă cașcavalurile.

Personalul unei cășării se compune când este mai glótă dintr'un baciŭ și patru ajutóre. Baciul este însărcinat cu tóte fabricațiunile; ajutórele se lasă după dênsul.

Baciul lucréḑă obicinuit cu ajutórele sale de la 21 Maiŭ până la Sfîntul Petre; el capătă pentru acest timp de serviciŭ 236 de lei noui, și i se mai dă pe d'asupra 25 oca de caș și 25 oca de unt. Ajutórele capătă fie-care 118 lei noui, 10 oca de caș și 10 oca de unt.

In partea locului cei mai mulți baci vin dupe la Comarnic și alte comune învecinate. După Sf. Petre bacii se întorc acasă și se apucă de muncă.

Fabricațiunea cașcavalurilor este cât se póte de simplă; calitatea lor atârnă de la iscusința baciului. Să aduce *cașul próspăt* saŭ *verde* de la stână; se ține douĕ saŭ treĭ ḑile ca să se mai dospéscă. Când timpul este cald cașul *umblă* curênd, adică se póte fabrica dupe douĕ ḑile; iar când este mai récóre stă mai multe ḑile. Dupe treĭ ḑile se taie pe pardaf cașul în felii, și se pune în hârdăŭ; se opăresce cu apă în colcote și apoi se frămênță cu o lopățică până se face tot un grunj. In acéstă stare se pune în crintă și acolo se frământă bine cu mâinile ca să iasă untul dintr'ênsul. Untul care ese curge din crintă pe un cioc în hârdăŭ. Cașul ast-fel opărit și frămêntat, se rupe cu mâna bucăți și se pune în *tipare* care sunt așeḑate pe pardaf. Tiparele sunt nisce simple cercuri de cójă saŭ de văcălie de brad. Dupe ce se umplu se pun în *uluc* în care se află saramură, apoi se iaŭ tiparele și cașcava-

lurile se mai lasă trei până la patru ore în acea saramură; în urmă se duc în căşerie unde se aşédă pe laviţi unele lângă altele. Dupe ce trece o ḑi se aşédă caşcavalurile câte două, unele peste altele, punêndu-se mai naintea un praf de sare grunjósă ca lintea între dênsele. Dupe trei ḑile caşcavalurile se pun câte trei unele peste altele, dându-le iarăşi un praf de sare. Ast-fel se urméḑă până când fie-care téne are cinci caşcavaluri; atunci caşcavalul este sărat.

Caşcavalurile se fac de trei mărimi: *frunte* care trag 4 ocale, *mijloc*, de 2½ ocale şi *códa* de la 3 litre până la una oca şi jumĕtate.

Fabricaţiunea caşcavalurilor începe obicinuit la 21 Maiŭ şi se continuă până la sântul Petru. De la Iulie şi până la August se face brânza de burduf.

Caşcavalurile fabricate sunt ḑise de vară şi de iarnă; acele de vară se deosibesc de acele de iarnă pentru că sunt mai puţin sărate şi mai grase.

Dupe cum s'a ḑis mai sus, când se frămêntă caşul opărit în crintă, se scurge dintr'ênsul untul care se adună în hârdaie. Acest unt numit *janţ*, se pune în cazan şi se ferbe până ce cazanul sună ca óla; dupe acésta se curăţă şi se cară cu hârdăiagul în putinile aşeḑate în căşerie. Dupe ce se umple putina se alege untul d'asupra şi zerul la fund; atunci se scóle cepul care se află la partea de jos a putinei şi se lasă să se scurgă tot zerul şi apa până ce rĕmâne untul gros.

Untul se strângo până la 1 august şi apoi începe să se férbă.

In coprinsul locului până la Predeal se fabricéḑă în unele localităţi şi caşcaval numit de primăvară, ca acela ce se fabricéză la Penteleŭ; acest caşcaval, ḑis de *Azuga*, se consumă pe vară, căci nu ţine iarna, fiind prea dulce şi gras.

Producţiunea oilor variază dupe cum este anul şi starea în care se află oile. O óie póte să dea, una peste alta, o litră de lapte pe ḑi, Mijlocia la o turmă este

de 20 oca de lapte de la sosirea stâneï şi până la pornire.

Dacă tot laptele s'ar face caş, o óie ar pruduce douë oca de caşcaval pe vară.

Stăpânii căşăriei pe carï 'i-am studiat maï de aprópe avéŭ 3000 de oi, dintre carı 2000 se hrăniaŭ în muntele Zamora şi 1000 in Volnic. In anul 1871 ei aŭ lucrat 12.000 oca de *caş verde*, adică cum se aduce de la stână. Dupe arëtările lor din 1000 oca de caş verde ese 700 ocale de caşcaval; prin urmare căşeria acésta a produs într'o campaniă 8400 ocale caşcaval, aceia ce ar face maï mult de doue oca de caşcaval de óie. Trebue notat însă că eı cumpără caş şi de la străinï cu preţul de duoï leï ocaua.

Din fabricaţiunea acelor 12.000 oca de caş verde, s'a scos 600 oca de unt, care se vindea cu preţul de treï leï vechï ocaua. Caşcavalul se vindea obicinuit cu treï leï şi jumëtate ocaua. Cu acelaşı preţ se vinde şi brânza de burduf

Mĕ opresc acï. Maï multe amănunte asupra păstorieï ar trece peste mărginile uneï lucrărï ca acésta. Voiŭ adăoga însă că orï-cât s'ar părea de simplă exploatarea pastorală a munţilor, totuşï ea este greŭ de condus. Ceia ce am ḑis şi ceia ca repet, ar fi ca proprietariï ceï marï şi chiar guvernul să înfiinţeze câte-va căşăriï model în care tinerii ciobanï să înveţe fabricaţiunea brânḑeturilor sviţerane carı fac bogăţia munţilor Elveţieï. Incercările făcute n'aŭ reuşit pe deplin; acésta însă nu este un cuvènt ca să lăsăm a se perpetua metóde de exploatare atât de primitive.

CAPITOLUL III

SISTEMUL PASTORAL-MIXT

Agricultura păstorală-mixtă consistă în alternarea neregulată saŭ regulată a culturei cerealelor saŭ altor plante cu înierbarea pământului. Terenul după ce este semĕnat câţi-va aní de a rèndul cu cereale, se lasă să se odihnéscă întrebuinţându-se parte ca păsciune pentru vite şi parte pentru fènețe. După trei, patru saŭ mai mulţi aní, locurile păsciunate se ară din noŭ şi se sémănă cu cereale şi alte plante. După localităţi locurile lăsate să se înierbeze se numesc bătătură, pârlógă, islaz, imaş. Ori-care ar fi denumirea, faptul este acelaşi.

Prin adoptarea sistemului pastoral-mixt de către societăţile vechi, s'a inaugurat începutul civilisaţiunei. Populaţiunea înmulţindu-se şi cultura omului făcènd un pas înainte, trebue ca viaţa nomadă să fie înlocuită treptat cu un traiŭ mai statornic; ca proprietatea publică să încépă a deveni prin împărţire proprietate privată. De altă parte, trebuinţele omului sporind, nevoile existenţei devenind mai numeróse, singură economia pastorală numai rĕspundea cerinţelor vieţei. Pe lângă productele animale, omul avea trebuinţă şi de producte vegetale; alături cu carnea, laptele şi brânzeturile, trebuia grâul, orzul, meiul şi alte cereale alimentare. Acésta este origina culturei pastorale-mixte.

Ceea-ce la început a fost o trebuinţă curat victuală, a devenit mai târdiŭ o necesitate agricolă. Pământul cultivat în timp de mai mulţi aní cu cereale, perde din însuşirile sale productive, se róde, se mănâncă, într'un cuvènt sĕrăcesce. Dintr'acésta trebuinţa de a-l lăsa să se odihnéscă, să redobândéscă puterile perdute; şi singurul mijloc pentru a dobèndi acest resultat era şi este, în anumite condiţiuni economice şi culturale, înierbarea.

Gasparin numesce acest sistem de cultură, sistem celtic saŭ alternativ: *celtic*, pentru că a fost şi este încă practicat mai cu sémă de către popórele de rasă celtică. Istoricul Tacit spune că vechii Germani practicaŭ cultura pastorală-mixtă: *arva per annos mutant et superest ager*, adică: Germanii 'şi schimbă ţarinele lor cu anii, căci aŭ pământ de prisos. *Alternativ*, din causa succesiuneĭ periodice pe acelaşi pământ a productelor naturale, iarba şi fènul, şi a productelor cultivate.

Epoca introducereĭ sistemului pastoral-mixt nu este aceeaşi pentru tóte ţĕrile Europeĭ. S'ar puteà ḑice că adoptarea sa a mers alături cu desvoltarea civilisaţiuneĭ în fie-care ţară. In Franţa acest sistem s'ar fi introdus către al şĕptelea secol. Pe timpul acela în nordul Galieĭ dominaŭ pădurile şi păsciunile şi după ḑisa lui Juliŭ Cesar locuitoriĭ Mareĭ-Britaniĭ se nutreaŭ cu lapte şi cu carne, *lacte et carne vivunt*.

In Germania acest sistem de cultură se practicéză din vechime şi s'a perfecţionat treptat cu progresul agriculturei. Astă-ḑi cultura pastorală mixtă perfecţionată se aplică în Vestfalia, Meclemburg, în Marşa Brandeburgului şi alte localităţi.

In Danemarca înfloresce cultura pastorală aplicată în Holstein, cunoscută sub denumirea de *Koppelwirtschaft*, adică agricultura împrejmuirilor, din causă că fie-care loc saŭ ţarină este împrejmuită.

In Belgia cu toate că proprietatea este fórte divisată, sunt localităţi unde agricultura pastorală-mixtă este singura care se poate aplica mai cu succes.

In Anglia, unde agricultura este atât de înaintată, cultura pastorală-mixtă se practicéḑă în multe localităţi. Arthur Yung în cartea sa intitulată: *Tractat despre Asolamentele engleze*, citéză o sumă de exemple de asolamente întrebuinţate în pământurile nisipóse din Berkshire, Sulfolk, Hampshire, Northumberland, Chester şi airea.

In Rusia agricultura pastorală-mixtă este practicată în tóte guberniile acestuĭ mare imperiŭ.

In fine în România cultura pastorală-mixtă primitivă există în tóte județele atât de la munte cât și de la câmpie. Numai acestui sistem se datoresce păstrarea fertilității pământului, de óre-ce îngrășarea este cu totul rară.

Cei care nu 'și dau sémă despre raporturile ce există între starea de civilisațiune și sistemele de cultură, precum nici despre influența împrejurărilor fisice asupra adaptării sistemelor de cultură, privesc cultura pastorală-mixtă ca un sistem înapoiat. Partisanii arăturii cu orî-ce preț nu se pot împăca cu un sistem care lasă pământul ca pășciune mai mulți ani de-a rèndul, Aceștia nu înțeleg, dupe cum observă d. Lecouteux, că unul dintre cele mai bune mijlóce pentru a pune cultura arabilă în condițiunile sale de prosperitate durabilă, ar fi de a începe prin a le împuțina prea multele locuri arate astădi, de óre-ce mijlócele nu permit de a le sătura cu băligar, cu capital și cu muncă.

Dacă agricultura pastorală-mixtă ar fi un sistem înapoiat, nepotrivit cu o stare de cultură mai înaintată, nu s'ar practica cu atât folos în atâtea țări europene populate și avute, și în care numai pământul nu este de prisos. Belgienii, cari n'aŭ lăsat nici o bucățică de pământ neîntrebuințată; ei cari sunt mai lipsiți de pământ de cât ori-care alt stat din Europa, găsesc, cu tóte acestea, că cultura pastorală-mixtă nu este de nesocotit.

Intru cât privesce România am spus de acum treĭdeci de ani, că pentru mult timp sistemul de cultură pastoral-mixt este cel mai potrivit cu împrejurările economice și culturale în care se află agricultura nóstră. Păstori în timp de vécuri, noĭ am trecut treptat la cultura pastorală-mixtă. Lacomi însă de câștig, fórte mulți dintre agricultori aŭ nesocotit în atât legile naturei și împrejurările economice, în cât aŭ înegrit prin arătură cât mai mult pământ. Din acésta a resultat o cultură cerealâ abusivă, o cultură barbară și vitregă, care a

sărăcit şi a murdărit în atât pămêntul, în cât şi ceĭ maĭ lacomi aŭ fost nevoiţĭ să recunóscă că fără odihnă pămêntul nu maĭ póte produce. Şi ast-fel forţa lucrurilor ne-aŭ readus în multe localităţĭ la sistemul pastoral-mixt.

Agricultura pastorală mixtă, dupe cum este practicată, se împarte în douĕ categoriĭ: *sistemul pastoral-mixt primitiv* şi *sistemul pastoral-mixt modern*. Vom cerceta pe fie-care din ambele categoriĭ, înfăţişând esemple pentru o maĭ bună înţelegere a cetitoruluĭ.

§ 1. — SISTEMUL PASTORAL-MIXT PRIMITIV.

Păstor nomad în timp de secolĭ, trăind numaĭ din economia vitelor, omul, simţind necesitatea de a se aşeḑa, de a trăi în comunităţĭ compuse dintr'un numĕr óre-care de familiĭ, începe a sparge o părticică din imensele câmpiĭ şi sémĕnă cereale. Treptat cu înmulţirea populaţiuneĭ se întinde şi arătura, iar numĕrul vitelor se micşoréză în proporţiune.

Dupe ridicarea recoltelor miriştile sunt păscute în comun, obiceiŭ care s'a transmis din cea maĭ adâncă vechime până în ḑiua de astăḑĭ.

Locurile cultivate în timp de maĭ mulţĭ anĭ se mănâncă, adică perd din fertilitatea lor, se umplu cu burienĭ ca pălămida şi neghina. Agricultorul le părăsesce; lasă să créscă iarba pe dênsele şi le întrebuinţéză ca imaş saŭ islaz, adică ca păsciune pentru vite. El trece cu plugul în altă parte; cultivéză un loc noŭ maĭ mulţĭ anĭ de-a rêndul şi când şi acesta s'a slăbit, agricultorul 'l lasă ca păsciune, întorcêndu-se la locul spart ântêia óră şi care dupe câţĭ-va anĭ de odihnă s'a dres adică 'şĭ-a redobêndit fertilitatea.

Acéstă procedare a dat nascere aşa numiteĭ agriculturĭ pastorală-mixtă primitivă, un sistem care consistă în a alterna în mod neregulat cultura cerealelor cu păsciunarea naturală.

Agricultura pastorală-mixtă primitivă reuşesce mai cu sémă în pământurile compacte, pentru că acestea se înierbéză mai cu înlesnire şi într'ènsele cresce o floră mai variată. In pământurile nisipóse şi calcaróse iarba este mai rară şi cuprinde mai multe plante nefolositóre pentru hrana vitelor.

In ţările unde temperatura este prea uscată peste vară, păsciunile din locurile nisipóse nu îndestuléză vitele pentru că căldura opresce plantele de a cresce. Acest neajuns este într-o cât-va înlăturat în pământurile argilóse pentru că acestea păstréză umedéla timp mai îndelungat.

Practicată fără nici o regulă în ţările unde agricultura este încă înapoiată, agricultura pastorală-mixtă devine un sistem regulat, treptat cu înaintarea agriculturei. Cerealele şi păsciunile se succed la interval de un număr de ani determinat. Parte din păsciuni este reservată ca fènețe, de óre-ce obicinuit în acest sistem nu există fènețe naturale deosebite de pământurile supuse culturei.

Agricultura pastorală-mixtă se deosibesce de agricultura trienală printr'aceia că în sistemul trienal fèneţele sunt permanente prin urmare nu fac parte din terenurile cultivate. Se deosibesce şi de cultura alternă pentru că acest din urmă sistem se întemeiază mai mult pe producerea nutreţelor artificiale de cât pe a fèneţelor naturale. In fine păstoria-mixtă mai diferă de cele două sisteme printr'aceia că în sistemul pastoral-mixt, întreţinerea vitelor se rézimă pe păsciune pe când în cultura trienală şi mai cu sémă în cea alternă, vitele pot fi supuse regimului stabulaţiunei, adică hrană în grajduri şi staule.

Sistemul pastoral-mixt este privit de către agronomi ca unul dintre cele mai ameliorătóre, de óre-ce transformând tóte pământurile arabile în păsciuni şi păsciunile în pământuri arabile, pământul redobèndesce fertilitate. De altă parte, putèndu-se hrăni vite multe,

se póte produce în destul băligar pentru a îngrăşa terenurile slăbite.

Agricultura pastorală-mixtă cu totu primitivă, adică cu desăvêrşire neregulată, se mai aplică în unele părţi ale Rusiei europene, în Siberia. Astfel în unele ţinuturi locuite de tătari se ară pământul până ce numai produce. Atunci sate întregi se sparg şi se mută aiurea unde află pământuri odihnite.

În România sistemul pastoral-mixt cu tóte că nu este primitiv, totuşi nu se póte numi cu desăvêrşire regulat. În localităţile unde se mai cruţă pământul, se sémănă locurile cultivate mai mulţi ani de-a rêndul, dupe care se lasă a se drege în timp de duoi trei ani, şi chiar mai mult.

Pe moşia mea Degeraţii, din judeţul Prahova, aplic sistemul pastoral-mixt pre cât este cu putinţă de regulat. Diferitele divisiuni saŭ lanuri sunt semënate trei până la patru ani cu cereale, şi apoi se lasă ca păsciuni saŭ islaz timp de trei şi patru ani, dupe care interval iarăşi sunt arate.

În multe localităţi din Moldova proprietarii care 'şi înţeleg interesele şi meseria nu abusézä de fertilitatea solului. Dupe câţi-va ani de semënătură cu cereale, locurile sunt lăsate ca păsciune şi ţinute mai mulţi ani d'a rêndul, dupe care iarăşi se ară.

Asolamentul aplicat în mai multe exploataţiuni supuse culturei pastorale-mixte este următorul:

Anul 1, Ogor saŭ jaccră lucrată
» 2, Grâŭ
» 3, Porumb
» 4, Orz
» 5, Păsciune
» 6, Păsciune.

Pe alocurea dupe grâŭ saŭ dupe orz se sémănă rapiţă şi apoi grâŭ şi la urmă păsciune.

Locurile mâncate se lasă mai mulţi ani ca păsciune.

În Franţa, cu tot progresul agriculturei, există sumă

de localităţi unde se aplică sistemul pastoral-mixt. În departamentele din cuprinsul vechei provincii Berry, în pământurile nisipóse şi cam sĕrace se urmĕdă asolamentul următor:

Anul 1, Jaceră lucrată
» 2, Grâu saŭ secară
» 3, Orz saŭ ovĕs
» 4, Păsciune
» 5, Păsciune.

În pământurile mai bune se aplică asolamentul următor:

Anul 1, Jaceră lucrată
» 2, Grâu
» 3, Orz
» 4, Ovĕs
» 5, Păsciune
» 6, Păsciune.

§ 2. — SISTEMUL PASTORAL-MIXT MODERN SAŬ PROGRESIV

A doua formă sub care se înfăţişĕdă agricultură pastorală mixtă este sistemul pastoral-mixt modern saŭ progresiv. Omul vine în ajutorul naturei; păsciunile naturale sunt înlocuite cu păsciuni artificiale. În loc să lase pământul să se înierbeze de la sine, agricultorul sémănă iarbă în ultima cereală a rotaţiuneĭ. Acéstă transformare constitue un progres însemnat asupra agriculturei pastorale-mixte primitive. Pe aceiaşi întindere de pământ, nu numaĭ că se întreţin mai multe vite dar se produce şi o maĭ mare cătăţime de cereale.

Agricultura pastorală mixtă progresivă pe lângă că perfecţionĕdă cultura, adoptĕdă asolamente raţionale, dar sporesce fertilitatea pământuluĭ prin îngrăşare. Astfel practicat, acest sistem de cultură devine unul dintre cele maĭ ameliorătóre şi productive.

Swertz apreciază atât de mult folósele ce înfăţişĕdă

acest sistem de cultură în cât nu se sfiesce a da următorul sfat agricultorilor:

«Pretutindeni unde pământul şi clima sunt favorabile «creşcerei erbei, şi afară de casurile în care împreju-«rările precum sunt vecinătatea unui oraş, o popula-«ţiune numerósă, un pământ fórte roditor, înlesnirea «de a-şi procura îngrăşeminte cu preţuri eftine, nu «impun un alt sistem de cultură, agricultura pastorală-«mixtă merită să fie preferită tuturor celor-l-alte, fie a-«gricultură de cereale, fie agricultură alternă. Singure «esploataţiunile cele mici pot face excepţiune».

Un alt agronom distins, fostul meu profesor de agricultură D. Gustave Heuzé, repeta, ori când i-se înfăţişa ocasiunea: «Agricultura pastorală-mixtă este sistemul cultural care înfăţişéză mai mult interes, acela care trebue cunoscut mai de aprópe. El a avut o influenţă considerabilă asupra prosperietăţei agriculturei în Englitera, în Danemarca şi în Viurtenberg».

Împărtăşind cu desăvêrşire părerile celor doui agronomi şi povĕţuindu-ne de împrejurările economice şi culturale în care se află România, sunt ani de când lucreţ pentru a face să se înţelégă că într'un mod general sistemul de cultură care se potrivesce mai mult cu împrejurările în care se află agricultura nóstră, este sistemul pastoral-mixt, fie natural fie modern, acolo unde împrejurările permit o agricultură mai progresivă. Ca şi Schwerz, am făcut excepţiune pentru exploataţiunile cele mici, cărora se póte aplica, după cum voiŭ arĕta, un alt sistem de cultură.

Interesul ce înfăţişéză pentru agricultura română cultura pastorală-mixtă, mĕ îndémnă a intra în ori-ce amĕnunte asupra modului cum este aplicat acest sistem de cultură în câte-va din statele Europei.

A. — Agricultura pastorală-mixtă în Danemarca.

Până pe la începutul secolului al noŭ-spre-dece-lea, agriculutra era fórte înapoiată în Danemarca, din causa

unei viţióse organisaţiunĭ a proprietăţii. Prin ordonanţele regale din 1781 şi 1792, pămênturile se comasară, adică se dete fie-cărui proprietar la un loc ceea-ce până aci avea risipit în mai multe. Imediat agricultorii scăpaţi de servitudinile la care 'i condamna vechia organisaţie a proprietăţii, se grăbiră a adopta sistemul de cultură pastoral-mixt introdus din vechime în Holstein. Moşiile fură împărţite în şépte saŭ opt lanurĭ saŭ sole, şi semĕnate în aşa mod ca 3/7 din pămênturile arabile să fie cultivate cu cereale şi cele 4/7 cu fênéţe artificiale cosite şi păsciunate.

Pe moşiile cele mari se practicéză obicinuit asolamentul următor:

Anul 1, Jaceră gunoită.
» 2, Grâŭ saŭ secară.
» 3, Orz.
» 4, Mazăre şi jumĕtate îngrăşare.
» 5, Ovĕs.
» 6, Fênéţă timpurară cosită.
» 7, » » păsciunată.

Dacă moşia are fêneţe nu se mai cultivéză mazărea şi se lasă un an mai mult de păsciune. Ogorul se ară de trei şi patru orĭ, o dată tómna şi de treĭ orĭ primăvara. Obicinuit se ară tóte pămênturile înainte de iarnă, practică escelentă din tóte punctele de privire.

Fênéţa se formézĕ semĕnându-se 8 kilograme de trifoi roşu şi 6 kilograme de timoti pe hectar.

In unele părţi ale Fioniei care aŭ pămênturi grase, ţĕranii cultivă rapiţa şi aplică asolamentul următor:

Anul 1 Jaceră.
» 2 Rapiţă.
» 3 Secară.
» 4 Orz.
» 5 Mazăre.
» 6 Ovĕs.
» 7, 8, 9 Fênéţă timpurară.

Jacera se îngraşă şi se ară de treĭ orĭ cel puţin.

In pămênturile sĕrace din Jutlandia, neputêndu-se

cultiva grâul și rapița, se practicéză asolamentul următor:

In anul ântéiŭ se sparge locul și se ogoresce.
In al douilea se sémĕnă brișcă.
In al treilea, secară.
In al patrulea, secară saŭ ovĕs.

In ovĕs se sémĕnă ray-grass, trifoiŭ alb și lupulina (visdeiŭ galben), și se lasă locul ca păsciune în timp de cincí, șése și șépte aní.

Prin urmare atât în pămênturile grase cât și în cele maí sărace, agricultorii danezi practicéză tot sistemul pastoral-mixt adaptându-l cu împrejurările, semĕnând plantele potrivit cu starea de fertilitate a pămêntuluí. In nicí o parte a regatuluï nu se cultivéză in mod barbar, adică nu se sleiesce pămêntul printr'o abusivă cultură de cereale și plante industriale.

Unde împrejurările permit o îngrășare îndestulătóre a pămêntuluí, sistemul devine maï industrial, se împuținéză saŭ chiar se destiinţéză păsciunarea.

B. — Agricultura pastorală-mixtă în ducatele Holstein și Slesvig.

In aceste douĕ ducate, rupte din Danemarca dupe rĕsboiul de la 1866 de către Germania, agricultura se înfățișéză sub diferite forme, dupe configurațiunea topografică și dupe natura pămêntuluí și a climeï. Sistemul pastoral-mixt se practicéză în terenurile de diluvium situate de-alungul mării Baltice.

Districtul *Geest*, în care agricultura pastorală-mixtă înfățișéză cel maï mare interes, se întinde de-alungul Balticeí. In acéstă localitate s'a desvoltat și păstrat cu maí multă sfinţenie sistemul feodal. Domeniile marí esistă ca și în trecut. Ţĕranií, chiar dupe abolirea feodalitățiï, aŭ rĕmas pe moșiile marilor proprietarí.

Pămêntul este de cualitate bună, format din argilă și nisip, maï mult ușor de cât compact. Stratul arabil

are o adâncime care variază de la 35 centimetre până la 1 metru.

Cultura mare predomnesce. Se află moşii de 1.500 ectare care întreţin de la 5 până la 600 vaci de lapte. Intinderea de mijloc a esploataţiunilor este între 150 şi 350 ectare.

In general din corpul moşiei se arendéză pălmaşilor saŭ micilor cultivatori, de la 1 până la 5 ectare. Aceştia, pe lângă locaţiunea ce plătesc, sunt datorĭ să lucreze pe moşie după preţurĭ stabilite prin bună învoială.

Renta pământuluĭ, îndestul de moderată, se urca până la 60 de lei pe ectar.

Speculaţiunea agricolă se întemeiază pe producţiunea grânelor, a rapiţeĭ, a untuluĭ şi a brânzeĭ.

Se cultivéză tot pământul, lăsându-sĕ pentru fènețe numaĭ luncile umede şi smârcóse care nu se pot ara din causa prea mareĭ umedeli.

Pământurile arabile sunt supuse sistemuluĭ pastoral mixt, cunoscut în partea loculuĭ sub numele de *Kopelwirtschaft*, care însemnéză *agricultura cu împrejmuirĭ saŭ gardurĭ viŭ*, pentru că diferitele lanurĭ saŭ sole în care este împărţită moşiia sunt înconjurate cu gardurĭ viŭ. Mulţimea acestor gardurĭ dă localităţeĭ o înfăţişare pădurósă.

Nu se ţine minte de când s'a introdus cultura pastorală-mixtă în Holstein şi Slesvig. Se bănuesce că după rĕsboiul de treĭ-zeci de anĭ, Germania căutând să repare prin agricultură pierderile imense ce-i ocasionase lupta de treĭ decenĭ, adoptă *sistemul francon*ian, adică asolamentul trienal, în centru şi în partea meridională; iar în provinciile maritime ale Nordului se introduse sistemul pastoral-mixt. După acest sistem pământul se ogorésce şi se îngraşă bine; apoĭ se sémănă cinci saŭ şése anĭ d'arândul cu cereale; dupe acésta se lasă ca păsciune alţi cinci şése anĭ pentru întreţinerea vacilor de lapte. Spre a se putea aplica cu maĭ

multă îngrijire sistemul acesta de cultură, tóte lanurile, 10 saŭ 12, în care se împarte moşiile, se încongióră cu garduri viŭ, de aci numele de *Koopelwirtschaft*.

In pămênturile mai argilóse se sémănă grâul de tómnă ; iar în cele nisipóse secară. Rapiţa se cultivă în locurile grase, semănându-se între ogor şi grâul de tómnă. Alături cu cerealele se cultivă trifoiul care după ce este cosit, rémâne ca păsciune timp de 3, 4 saŭ 5 aní, după cum este asolamentul întocmit.

Asolamentul obicinuit astădi este de şépte până la nouĕ aní. După ce pământul produce de-arândul treí patru recolte de cereale şi de rapiţă şi o recoltă de nutreţ, se lasă doŭ treí aní păsciune şi un an jacerĕ. Se compensézĕ perderile ce resimte pământul din causa cultureí cerealelor, prin păsciune şi secară.

Cele maí obicinuite asolamente în Holstein sunt următórele :

Anul 1, Jacerĕ gunoită
» 2, Rapiţă
» 3, Grâŭ
» 4, Orz
» 5, Ovĕs
» 6, Trifoiŭ cosit
» 7, 8, 9, Păsciune.

Când moşia are liveḑí de fên, se preferă o rotaţiune de şépte aní :

Anul 1, Jacera gunoită
» 2, Grâŭ saŭ secară
» 3, Orz
» 4, Ovĕs
» 5, 6, 7, Păsciune.

Moşia se împarte, cu acest asolament, în şépte lanurí saŭ tarlale din care una este lăsată pentru ogor, treí sunt semănate cu cereale, iar treí rémân ca păsciune pentru vací. Când se cultivă trifoiul, el se sémănă în ovĕs şi se cosesce în anul al doilea şi apoí se lasă ca păsciune. Ast-fel păsciunea nu este naturală, nu se lasă pământul să se înierbeze de la sine.

Cu acest sistem de cultură rapiţa produce mijlociŭ de la 22 până la 24 ectolitri pe ectar; grâul şi secara de la 20—25 ectolitri; ovesul 40—45 ectolitri, iar orzul 28 ectolitri. Se întreţine aprópe un cap de vită mare pe ectar.

De când amicul meŭ, d. Tisserand, căruia am împrumutat aceste amĕnunte, a visitat Danemarca, lucrurile s'aŭ mai schimbat într'u cât-va. In unele exploataţiunĭ agricultura a devenit mai industrială; s'a dat o mai mare desvoltare culturei cerealelor şi rapiţeĭ. Cu tóte acestea până astă-dĭ agricultura pastorală-mixtă predomnesce; şi agricultorii nu par dispuşĭ a o părăsi.

Imprejurările economice vor modifica sistemul de cultură urmat în ducate, de óre-ce treptat cu înmulţirea şi cerinţele populaţiunei, agricultorii trebue să îşĭ schimbe producţiunea.

Orĭ-cum ar fi însă faptul este că agricultura, mulţumită sistemului pastoral-mixt, s'a desvoltat şi pământul şi-a păstrat fertilitatea; şi de acum înainte póte, fără nicĭ o sdruncinare, să se conforme cu nouile împrejurărĭ în care s'ar afla.

C.—Agricultura pastorală-mixtă în Mecklemburg şi în Viurtemberg.

Odinióră predomnea sistemul trienal în Mecklemburg; cerealele eraŭ scopul producţiunei agricole. Se pare că acest sistem neputênd fi susţinut cu îngrăşemintele, a contribuit în atât la sleirea pământurilor, în cât agricultorii aŭ fost nevoiţĭ să introducă sistemul pastoral-mixt către începutul secolului al opt-spre-dĕcelea. S'a imitat agricultura din Holstein cu deosebire că locurile n'aŭ fost închise cu garduri viĭ din causa cheltuelilor prea marĭ.

Trecerea de la cultura trienală la cea pastorală-mixtă s'a făcut treptat şi cu acéstă deosebire că până astă-dĭ cultura cerealelor predomnesce în asolamente.

Durata asolamentelor variaḑă între şése şi douï-spreḑece anï. In multe localităţi se aplică asolamentul următor:

Anul 1, Jaceră gunoită.
» 2, Cereale.
» 3, Cereale.
» 4, 5, 6, Păsciune.

Nu se sémănă trifoiŭ, care este înlocuit cu fèneţe naturale.

Schvertz citéză asolamentul următor de nouĕ anï cu trifoiŭ:

Anul 1, Jaceră.
» 2, Cereale de tómnă.
» 3, Cereale de primăvară.
» 4, Jaceră gunoită.
» 5, Cereale de tómna.
» 6, Cereale.
» 7, Trifoiŭ.
» 8, 9, Pasciune.

Invederat că acest asolament este cu mult preferabil culturei trienale, de óre-ce din întréga moşie numai patru părţí sunt conservate cerealelor, iar restul se împarte între jaceră şi păsciune, ambele contribuind la îmbunătăţirea pămêntuluï.

In Wiurtemberg, ţéră înaintată în agricultură, se practicéză sistemul pastoral-mixt în multe localităţi. Unul dintre asolamentele cele maï obicĭnuite este următorul:

Anul 1, Jaceră gunoită.
» 2, Grâŭ saŭ secară.
» 3, Orz saŭ ovĕs.
» 4, Ovĕs gunoit.
» 5, Trifoiŭ.
» 6—9, Păsciune.
» 10, Ovĕs.

Din cele 10 lanurï numaï 4 sunt semĕnate cu cereale unu se lasă jaceră iar cele-l'alte tóte cincï sunt ocupate de trifoiŭ şi păsciune. Pămênturile fiind slabe se simte nevoe ca jacerea să fie gunoită.

D. — Agricultura pastorală-mixtă în Englitera.

S'ar crede că într'o ţară ca Englitera, cu o populaţiune numerósă, cea mai mare parte din suprafaţa pământului să fie semënată cu cereale. Amăgire; din contra, nu esistă ţéră în Europa unde relativ cu întinderea supusă culturei, să esiste mai multe fêneţe şi păsciuni, afară de ţările primitive unde predomnesce cultura pastorală.

Agricultorii englezi eraŭ încredinţaţi că pentru a produce cereale trebue că hrănéscă cât mai multe vite pentru a îngrăşa pământul. La început hrana vitelor se rezema mai cu sémă pe păsciunare naturală: jumëtate din pământul arabil era acoperit cu păsciuni şi fêneţe, iar cea-l'altă jumëtate se împărţea între cultura cerealĕ şi jacerĕ. Mai târdiŭ pe lângă păsciuni şi fêneţe s'a introdus fêneţele artificiale şi rădăcinele furagiere ca napii, tot în scop de a se întreţine cât mai multe vite. In cele din urmă s'a redus în atât cultura cerealelor în cât de abia ocupă a cincea parte a pământului cultivat.

Dupe cum observéză ilustrul L. de Lavergne, cea-ce probéză bunëtatea acestui sistem este că treptat cu sporirea producţiunei animale, cresce şi producţiunea grâului.

Nu póte decí să se mire cine-va ca într'o ţéră unde producţiunea animală este atât de desvoltată, să se practiceze sistemul pastoral mixt. In adevër, acest sistem de cultură este fórte rëspândit în Englitera şi este cunoscut sub denumirea de *cultură cu păsciune*.

Profesorele meŭ, d. Heuzé, citéză în tractatul sëŭ despre asolamente, mai multe esemple de asolamente. Ast-fel în comitatul de Glargovse urméză asolamentul următor:

Anul 1, Rădăcini.
» 2, Grâŭ.
» 3, 4 Pasciune.
» 5, Ovĕs.

Airea se urmézá combinaţiunea urmétóre:

Anul 1, Rădăcinĭ
» 2, Grâŭ.
» 3, Orz saŭ ovĕs.
» 4, Păsciune.
» 5, Păsciune.
» 6, Ovĕs.

In Northumberland, pentru a se întreţine şi maĭ multe vite, se aplică asolamentul următor:

Anul 1, Rădăcinĭ.
» 2, Grâŭ saŭ orz.
» 3, Fênéţă artificială cosită.
» 4, Păsciune.
» 5, Păsciune.
» 6, Ovĕs.

Se îngraşă locul în care se sémănă napiĭ saŭ alte rădăcinĭ. Dupe recoltarea rădăcinelor se séménă cereale cu fêneţă artificială, care dupe ce se cosesce în anul viitor se lasă duoĭ anĭ ca păsciune. In anul al şéselea se sparge păsciunea şi se séménă ovĕs.

Deosebirea între agricultura pastorală-mixtă englesă şi cea germană, stă într'aceea că agricultorĭĭ englezĭ caută a produce cât maĭ multe vite, pe când germanĭĭ urmăresce maĭ mult producţiunea cerealelor.

Trebue observat că clima Engliterei este fórte priitóre pentru crescerea ierbeĭ. Maĭ peste tot anul păsciunile sunt verdĭ şi acoperite cu vite frumóse.

In pămênturile grase se sémănă pentru a forma fêneţe şi păsciunĭ, ray-gras amestecat cu trifoiŭ roşu şi trifoiŭ ibrid. In pămênturile maĭ nisipóse se preferă timoty, lupulină şi trifoiŭ alb. In anul d'ântêiŭ se cosesce fênéţa; şi după aceea se lasă ca păsciune doui saŭ treĭ anĭ, şi apoĭ iarăşĭ se ară.

Pentru a ajuta crescerea ierbeĭ se obicĭnuesce a se îngrăşa fêneţele tómna cu băligar pe jumĕtate descompus.

Obicĭnuit se séménă 53 kilograme de sĕmânţă pe ectar, şi anume:

Ray-gras englezesc	19	kilog.
» italienesc	11	—
Lupulină . . .	1,	250
Timoty	2,	500
Dactyl	2,	500
Trifoiŭ ibrid . .	2,	500
» roşu . .	10,	
» alb . . .	5,	

Asemenea fêneţe se pot înfiinţa şi la noï în localităţile unde clima este maï umedă, pământul maï réven, în vecinëtatea munţilor, pe luncile grase şi fresce.

E. — Agricultura pastorală-mixtă în Francia

Cu tot progresul agriculturei, cu tótă divisiunea proprietăţei, totuşi sistemul pastoral-mixt se aplică în maï multe localităţi din Francia.

In general agricultura pastorală-mixtă se înfăţişază sub două forme : păstoria mixtă primitivă şi a doua aceia unde păsciunile sunt adăpostite de un arbust, drobul, *(Genista Scoparia)*.

In pământurile sărace şi nisipóse se practicéză asolamentul urmëtor :

Anul 1, Jacere lucrata.
» 2, Grâŭ saŭ secară.
» 3, Orz saŭ ovës.
» 4, Păsciune.
» 5, Păsciune.
» 6, Păsciune.

Pământul se înierbéză de la sine. Cu cât pământul este maï sărac cu atât se lasă maï mulţi anï ca păsciune.

Asolamentul urmëtor se urméză în Ardennes :

Anul 1, Sfeclă.
» 2, Secară.
» 3, Păsciune.
» 4, Păsciune.
» 5, Păsciune.
» 6, Păsciune.

In localităţile unde se întrebuinţéză drobul, se urméză asolamente diferite; iată un exemplu :

Anul 1, Jaccră gunoită.
» **2,** Secară.
» 3, Pasciune.
» 4, Pasciune.
» **5,** Pasciune.
» **6,** Pasciune.

Acest asolament este urmat în părţile muntóse din Languedoc unde pământurile sunt sărace şi clima aspră. Se séménă în secară de la 10 până la 15 kilograme de sémînţă de drob pe ectar. Vitele se bagă în păsciunile cu drob de la anul al duoilea.

Drobul umbrind pământul, iarba cresce mai désă şi rezistă mai mult la secetă.

In Vendée exploatarea pastorală-mixtă cu drobul a produs resultate fórte mulţumitóre. Nu numai că pământurile arabile s'aŭ ameliorat, dar s'aŭ înmulţit şi s'aŭ perfecţionat vitele.

Meteirii înclinaţi spre progres séménă trifoiŭ roşu saŭ alb amestecat cu ray-gras, în loc de drob.

F.— Agricultura păstorală-mixtă în România

Ca în tóte ţările europene şi în România, păstoria a fost înlocuită treptat cu agricultura pastorală mixtă primitivă. Moşiile, mari şi mici, eraŭ cultivate alternativ cu cereale şi păsciuni naturale.

Până pe la anul 1830 păstoria era basa agriculturei nóstre. Se cultivaŭ cereale mai mult pentru trebuinţele locale de óre-ce comerciul de exportaţiune era fórte puţin desvoltat. Se exportaŭ cereale mai cu sémă în Turcia, de óre-ce guvernul otoman monopolizase exportul nostru atât de vite şi producte animale cât şi de cereale.

De la 1830 cultura cerealelor începe a se întinde pe an ce trece. Agricultura nóstră devine din ce în ce mai

mult pastorală-mixtă, cu tendința de a introduce cât mai mult cultura cerealelor.

Cu cât se desvolta mai mult relațiunile nóstre cu țările străine; cu cât ni se cerea mai multe cereale, cu atât suprafața consacrată păsciunărei se îngusta și se lărgea semănăturile de grâne.

Către 1800 țéra Românească și Moldova scăpând de influința apăsătóre a străinilor, redobêndindu'și o reală autonomie garantată de puterile cele mari ale Europei, agricultura luă un avênt necunoscut în trecut. Agricultorii începură a introduce pe întrecute mașini perfecționate și a întinde semănăturile de cereale. Treeratul cu cai fu înlocuit treptat cu treeratul cu vapor.

Exportațiunea cerealelor desvoltându-se, agricultura pastorală-mixtă din trecut fu înlocuită în fórte multe moșii cu o agricultură trienală. Agricultorii inteligenți și prevêdétori înțeleseră că o exploatare necruțătóre a pământului; abusul semănatului cu cereale, va sărăci și va murdări pământul. De aceia în Moldova și unele părți ale Munteniei se păstră vechiul asolament pastoral-mixt, adică după ce se séménă mai mulți ani d'a rândul pământul cu cereale, se lasă trei patru ani ca păsciune. Acest sistem pastoral-mixt primitiv, cu tóte folósele ce înfățișéză, începu a fi părăsit treptat. Se lasă în adevĕr locurile mâncate pentru islaz saŭ imaș, însă cât mai puțin ca întindere și ca durată. Lăcomia de a semăna cât mai multe cereale, a contribuit nu numai a sărăci pământul dar a împuțina relativ și numĕrul vitelor.

Credem că este timpul ca proprietarii cei mari să stăviléscă abusul culturei cu cereale. În neputința de a se adopta un sistem de cultură întemeiat pe îngrășarea pământului, singurul sistem aplicabil pentru timpul de față este, după părerea nóstră, agricultura pastorală-mixtă, fie primitivă, fie modernă. Negreșit că ar fi de preferat să se introducă sistemul pastoral-mixt modern, ca în Holstein, Danemarca, Anglia și alte țĕri: cu tóte

acestea pentru moment ne-am mulţumi cu adoptarea unei agriculturi pastorale-mixtă chiar primitivă, numai să scăpăm de barbara cultură care cere cereale şi numai cereale.

Cu tóte că nu este aci locul de a discuta despre asolamentele cele mai potrivite pentru diferitele regiuni ale ţĕrei, totuşi vom da următorul model, care se póte modifica după localităţi:

Anul 1, Jaceră lucrată.
» 2, Grâu saŭ secar, dupe loc.
» 3, Porumb.
» 4, Orz saŭ ovĕs.
» 5, Păsciune.
» 6, Păsciune.
» 7, Păsciune.

In pămênturile de ântêia cualitate s'ar putea urma asolamentul următor:

Anul 1, Jaceră lucrată.
» 2, Rapiţă.
» 3, Grâŭ.
» 4, Porumb.
» 5, Orz.
» 6, Păsciune.
» 7, Păsciune.
» 8, Păsciune.

Dacă s'ar introduce agricultura pastorală-mixtă modernă, atunci s'ar semĕna în orz o amestecătură de trifoiŭ roşu, trifoiŭ ibrid, ray-gras, saŭ numai trifoiŭ amestecat cu flóre de fên bine ciurnită.

Lanurile rĕmase ca păsciune ar putea servi pentru hrana vitelor proprietarului şi pentru acelea ale sătenilor.

Cadrul lucrărei nu ne îngăduie a intra în amănunte asupra acestui subiect atât de interesant pentru agricultura nóstră. Bazele fiind aşternute, suntem încredinţaţi că agricultorii vor şti cum să pună în lucrare un sistem de la a cărui adoptare atârnă, pentru timpul de astă-di, îmbunătăţirea agriculturei moşiilor mari.

CAPITOLUL IV

SISTEMUL JACEREI SAŬ OGOARELOR

Sistemul jacerei, numit şi sistemul latin, saŭ roman, a fost practicat de cătră agricultorii greci şi romani. Virgiliu în *Georgicele* sale ne spune că asolamentul jaceră, „răŭ era fórte respândit; iar Columella 'l recomandă agricultorilor latini.

Cu tóte transformările agriculturei din vechime şi până astă-di; cu tóte învinuirile făcute jacerei de cătră unii agronomi, totuşi până în ḑiua de astă-di jacera ocupă un loc însemnat chiar în agricultura ţerilor cele mai înaintate.

Sistemul jacerei saŭ ogórelor consistă în a alterna cultura cerealelor cu odihna pământului în timp de un an. Se sémenă pe acelaş loc cereale unu saŭ doŭi ani d'a rândul şi se lasă apoi în repaos în timp de un an. În timpul de odihnă pământul este ogorit, adică se ară o dată saŭ de mai multe ori pentru a se mărunţi stratul arabil, a se stârpi buruienile, şi a'l expune influenţelor atmosferice, precum sunt plóia, zăpada, îngheţul şi desgheţul, la aer şi altele.

Agricultura introduce jacera atunci când trebuinţele alimentare ale populaţiunei şi cerinţele comerciale, reclamă o mai mare producere de cereale. În neputinţa de a se îngrăşa şi a se lucra de ajuns pământul, agricultorii îl lasă să se odihnéscă cu scop de a-şi redobêndi o parte din substanţele nutritive absorbite de cereale.

Pentru ca jacera să producă efecte ameliorătóre nu este de ajuns a se lăsa pământul să se odihnéscă, el trebue frémêntat prin doue, trei şi chiar patru arături; să fie grăpat; în fine să fie expus bine-făcetórelor influenţe ale atmosferei.

Jacera este aplicată mai în tótă România; din ne-

norocire însă prea puțini agricultori o practicézá în mod rațional. În general se ară ogorul numaĭ o dată, în Maiŭ saŭ în Iunie, ceea ce este fórte puțin mai cu sémă pentru pămênturile mari, compacte, grele de lucrat. Nu mai vorbim despre jacera care consistă în o întórcere a mirișteloŕ de grâŭ și semênarea dupe câte-va septămâni iarăși cu grâŭ. Acésta este o cultură abusivă, ca să nu dic barbară, și ale căruia efecte se traduc prin sărăcirea și murdărirea pămênturilor cultivate.

Împrejurările economice și culturale ne impun pentru mult timp încă menținerea jacerei în agricultura română. Pre cât timp mijlócele nu ne vor permite să îngrășem pămêntul la fie-care patru anĭ, vom fi siliți să păstrăm atât sistemul pastoral-mixt cât și jacera. De aceia agricultorii noștri, în interesul lor propriŭ, trebue să aplice jacera în condițiunile cele mai raționale, adică la intervale cât mai scurte și lucrând-o cât mai mult.

Sistemul jacerei se aplică în diferite moduri, potrivit cu starea agriculturei și împrejurărilor locale. Pe dênsul se întemeiază două dintre cele mai vechi asolamente din Europa; întâiŭ, asolamentul biennal, jaceră, grâŭ; al doilea, asolamentul trienal, jaceră, grâŭ, ovĕs. Ambele aceste asolamente aŭ fost modificate dupe împrejurări, însă până astă-ḑi baza lor este tot jacera.

§ 1. — ASOLAMENTUL BIENAL.

Agricultura bienală consistă în alternarea jacerei cu o cereală. Pe timpul lui Virgiliŭ se urma asolamentul: jaceră, grâŭ, pe care îl recomandă și agronomul Columella.

Pentru un observator superficial agricultura bienală astfel practicată pare un sistem cu desăvêrșire absurd;

când însă se ţine sémă de timp şi de împrejurări, agricultura bienală se explică şi se justifică.

Este fórte probabil că agricultura bienală a urmat dupe agricultura pastorală-mixtă primitivă. Întinderea dată culturei cerealelor; cultivarea grâului pe acelaşi pământ sleind puterile productive ale solului, aŭ silit pe cultivatori să lase pământul a se mai odihni câte un an; dintr'acésta asolamentul: jaceră, cereale.

Agricultura bienală s'a strecurat de la ceĭ vechĭ până în dilele nóstre. Şi astă-dĭ se practicéză asolamentul bienal în ţările cele mai înaintate în agricultură precum sunt Franţa şi Germania. In Romănia de când s'a întins cultura grâului sunt o sumă de localităţĭ unde se urmézză asolamentul jaceră, grâŭ, sistem care trece de superior, şi cu drept cuvênt, sărăcitórei culturei bazată pe cultura permanentă a grâului pe acelaşi pământ.

In pământurile sărace şi nisipóse se practicéză asolamentul jaceră, secară; însă jacera este îngrăşată cu bălegar. Când pământul este îngrăşat cu abundenţă, cultura este în destul de productivă.

§ 2. — ASOLAMENTUL TRIENAL.

Spre a se întêmpina trebuinţele alimentare ale unei populaţiuni mai numeróse, se impune agriculturei ca să dea o mai mare întindere culturei cerealelor. Dintr'acéstă necesitate a isvorît asolamentul trienal, a cărui formulă cea mai vechie este:

Anul 1-iŭ, Jaceră.
„ 2-lea, Cereale de tómnă.
„ 3-lea, Cereale de primă-vară.

Două treimi din suprafaţa cultivată este consacrată cerealelor, iar o treime jacerei.

Asolamentul trienal, cunoscut şi sub numele de *cultura celor treĭ câmpurĭ*, este dintre cele mai vechĭ din

Europa; era cunoscut și aplicat din timpul lui Carol cel Mare, care tratéză despre dênsul în Căpitularile sale. De atunci și până astă-dĭ cultura trienală s'a menținut mai în tótă Europa și în special în partea centrală a continentului. In România asolamentul trienal se practicéză mai cu sémă în județele de dincolo de Milcov, pe când în cea-l'altă parte a țĕrei se urmézză și asolamentul bienal.

Ceea ce caracterizézză asolamentul trienal, este că de la introducerea lui pămênturile cultivate aŭ fost despărțite în doue: la o parte pămêntul supus arăturei, de cea-l'altă fênețe. Din punctul de vedere al menținerei fertilităței pămêntului, este învederat că asolamentele agriculturei pastorale mixte moderne sunt superióre asolamentului trienal. Acesta ca să se pótă susține are neapĕrată trebuință de liveți pentru a se produce bălegarul necesar îngrășărei pămêntului, afară numai dacă nu se practicéză ca la noi și airea unde pămêntul nu se îngrașe, socotindu-se că un an de jacără 'i este de ajuns pentru a'și redobêndi forțele pierdute. Este drept că mai în tóte țĕrile unde se urmézză asolamentul trienal se cară bălegar pe jacără, așa că la fie-care trei ani pămêntul este îngrășat.

Mai preste tot locul unde s'a aplicat și se aplică asolamentul trienal cu jacără, se rezervă în afară de locurile cultivate și de fênețe, locurĭ pentru păsciunarea vitelor, imașurĭ saŭ islazurĭ, precum și păsciunarea în pădure. Și nicĭ că se póte într'alt-fel căcĭ duoĕ treimĭ din întinderea moșiei fiind semênate cu cereale iar o treime jacără lucrată, este învederat că numai fênețele cosite nu sunt de ajuns pentru hrana vitelor.

După loc și după împrejurările economice și fisice asolamentul trienal se înfățișază sub diferite forme, păstrându'și în general caracterul seŭ, adică doue treimĭ cu cereale și o treime cu jacără.

In România de preste Milcov mai cu sémă se practicéză asolamentul următor:

Anul 1, Jacerĭ saŭ ogor.
„ 2, Grâŭ de tómna.
„ 3, Porumb.

Afară de partea moşiilor supuse asolamentului sunt locurĭ de păsciune.

Privindu-se grâul ca recolta principală a unei moşiĭ este firesc să fie semĕnat în condiţiunile cele mai priitóre. In adevĕr, grâul semĕnându-se după porumb şi după jacerĕ, nu numaĭ că vine într'un pămênt óre-cum odihnit dar şi curăţit, căcĭ locul se curăţă de burieni atât prin lucrările de întreţinere făcute pentru porumb, cât şi prin lucrarea jacerei.

Împrejurările economice ale agriculturei române esplică practicarea asolamentului trienal. Cu tóte acestea trebue observat că lipsa de îngrăşare a pămêntului săräcesce treptat locurile. Cu tótă buna calitate a pămêntului totuşĭ s'a constatat o micşorare în producere. De aceea am susţinut că am preferĭ asolamentele culturei pastorale-mixte perfecţionate.

In diferite părţĭ ale Franciei, unde se cultivéză porumbul, se aplică asolamentul următor:

Anul 1, Jacera îngraşata.
„ 2, Porumb.
„ 3, Grâŭ.

Clima fiind maĭ caldă şi porumbul putênd să fie cules la timp, esplică semĕnatul grâului după porumb. Şi la noĭ se sémĕnă în multe localităţĭ grâul după porumb, însă numaĭ pentru a se da o maĭ mare întindere culturei grâului, iar nu pentru a se aplica asolamentul trienal.

Orĭ-cum ar fi asolamentul trienal trebuesce să fie înlocuit, cel puţin în cultura mică, căcĭ nu este raţional a se lăsa neseménată o treime din mica proprietate a ţĕranului. Acésta nu se póte face de cât îngrăşând pămêntul.

§ 3. — ASOLAMENTE ALTERNE CU JACERĂ

Sunt împrejurări care impun jacera chiar în sistemul de cultură alternă. Agronomul Mathieu de Dombasle recomandă ogorul pentru pământurile argilóse, tari, greŭ de lucrat, înţesate de buruieni şi mai cu sémă de pir. Ca specimen voiŭ cita exemplul următor:

Anul 1, Jaceră gunoită.
» 2, Rapiţă.
» 3, Grâŭ cu trifoiŭ.
» 4, Trifoiŭ.
» 5, Grâŭ saŭ ovës.

Combinaţiunea este potrivită şi s'ar putea aplica în pământurile mari, argilóse, numai cu condiţiunea ca jacera să fie bine lucrată şi gunoită

Asolamentul următor s'ar putea adopta cu succes în multe localităţi din România:

Anul 1, Jaceră gunoită
» 2, Grâŭ
» 3, Trifoiŭ.
» 4, Grâŭ.

S'a observat cu tóte acestea că semănându-se prea des grâŭ după grâŭ, chiar când locurile sunt bine îngrăşate, dupe un timp óre-care grâul cresce în paiŭ însă face grăunţele rari şi uşóre.

Incheind nu ne putem opri de a observa din noŭ că, în împrejurări date, jacera se impune ca mijlocul cel mai nemerit pentru a restitui pământului o parte din puterile sale, pentru a-l curăţi de buruienile vetămătóre plantelor cultivate. In agricultura nóstră intrarea jacereĭ în asolamentele ce vom adopta să impune pentru o periódă a căruia durată depinde numai de schimbarea condiţiunilor economice şi agricole.

CAPITOLUL V

SISTEMUL IAZURILOR ALTERNATIVE

După cum se scie iazul saŭ eleşteul este un lac formal în mod artificial, oprind apa de a se scurge prin iezăturĭ. Scopul înfiinţăreĭ iazurilor este de a procura apa pentru vite, pesce, precum şi puterea mişcătóre a apeĭ pentru morĭ, ferestrae şi alte industriĭ.

Pe cele mai multe moşiĭ iazul este o parte accesorie, ocupă un spaţiŭ restrîns. Sunt cu tóte aceste ţĕrĭ unde moşiile se compun mai cu sémă din iazurĭ. In Franţa se află Dombele din vecinătatea Lionului unde cultura iazurilor alternate cu semenăturĭ, este singurul mijloc de a exploata cu folos moşiile.

Exploatarea moşiilor acoperite cu iazurĭ consistă în a preface o parte din locurĭ în iazurĭ pescóse şi a le păstra în acéstă stare în timp de treĭ patru anĭ şi apoĭ a scurge apa, a lăsa locurile să se svênteze şi a le semăna şi a le cultiva doŭ treĭ anĭ cu cereale şi plante industriale. Prin depunerea nămolului şi altor substanţe organice, animale şi vegetale, pămêntul se îngraşă în atât în cât póte fi cultivat maĭ mulţĭ anĭ de arêndul cu plantele cele maĭ exigente, precum sunt cânepa şi tutunul.

Acest sistem produce folóse maĭ marĭ de cât pămênturile arabile; atât numaĭ că alăturĭ cu folósele aduce după sine nesalubritatea climeĭ, domnirea febrelor şi altor afecţiunĭ vătămătóre sănătăţeĭ.

PARTEA A DOUA

SISTEME DE CULTURĂ INTENSIVA

CAPITOLUL I.

CONDIŢIUNILE CULTUREI INTENSIVE

Agricultura intensivă coprinde tôte sistemele de cultură care se întemeiază în exploatarea pământului nu numai pe ajutorul naturei dar mai cu sémă pe forţele artificiale, adică pe muncă şi pe capital.

Cultura intensivă ţintesce la cel mai mare product brut posibil şi la un product net care să coste cât mai eftin. D. Lecouteux formuléză fórte exact scopul şi mijlócele culturei intensive prin cuvintele următóre:

«Cu cât se cheltuesce mai mult pe ectar, până la limita necesarie pentru a dobêndi recolte în cualitate, cuantitate şi valóre în bani, cu atât se cheltuesce mai puţin pe ectolitru saŭ pe cântar de recolte.»

Norma culturei intensive este de a cultiva numai atât pământ cât se póte bine munci şi bine îngrăşa. Aci nu mai póte fi vorba de a înegri pământul fără nici o socotélă, de a semăna atât cât poţi ara, fără nici o preocupare despre îngrăşarea şi complecta lucrare a pământului.

Agricultura intensivă se practicéză în ţările populate şi avute, acolo unde nevoile alimentaţiunei publice nu îngăduesc să se lase nelucrat o treime saŭ o jumĕtate din locurile supuse culturei. Se mai póte practica şi în ţările mai puţin populate, însă numaĭ pe proprietăţile micĭ şi pentru care proprietarii lor dispun de mijlócele de exploatare cerute de cultura intensivă.

Ori-care ar fi sistemul de cultură intensivă, el cere capitaluri mari, braţe multe şi târguri asigurate pentru desfacerea productelor.

Nu există nicĭ o ţară în Europa unde să se practiceze în mod exlusiv cultura intensivă. Chiar în ţările cele mai populate şi mai avute, nu agricultura intensivă predomnesce. Alături cu dênsa se practicéză sisteme de cultură estensivă, şi acésta pentru că ceea intensivă reclamă atât capital cât şi atâta muncă în cât cu greŭ se póte dispune de aceştĭ doĭ factorĭ esenţialĭ în proporţiune îndestulătóre. Astfel în Francia se cultivéză intensiv mai cu sémă în Flandria, localitate renumită prin agricultura sa înaintată. Se mai practicéză agricultura intensivă pe grasele văĭ ale Loareĭ, Ronuluĭ, Garonei şi alte rîurĭ.

Se practicéză agricultura intensivă în părţile populate ale Germanieĭ, precum sunt: Alsacia-Lorena, Würtemberg. Cu tóte acésta în multe localităţĭ ale imperiului înfloresce cultura pastorală-mixtă modernă şi airea asolamentul trienal ocupă suprafeţe întinse.

În Englitera şi Scoţia se aplică asolamente dintre cele mai intensive, alături cu asolamente aparţinênd agriculturei pastorale-mixte.

În România nu cunóscem nicĭ un exemplu de cultură intensivă, ceea ce este fórte conform cu împrejurările economice şi culturale în care se află agricultura nóstră. Cu tóte acestea după părerea mea s'ar putea adopta, cu óre-carĭ sorţi de succes, cultura intensivă pentru proprietăţĭ micĭ, şi póte că acesta este singurul mijloc pentru a face ca cultura ţĕranilor să devie mai

productivă, ca posiţiunea lor faţă cu proprietarii mari să devie mai independentă.

Pentru ca un sistem de cultură să se pótă numi intensiv trebue să înfăţişeze condiţiunile următóre: 1 desfiinţarea jăcerei; 2 introducerea fêneţelor artificiale şi a nutreţurilor anuale; 3 regimul stabulaţiunei permanente, adică întreţinerea vitelor în grajduri preste tot anul; 4 practicarea arăturilor adînci şi a arăturilor de desfundare periodică; 5 întrebuinţerea îngrăşămintelor chimice pentru a suplini lipsa de băligar; 6 amendarea pămêntului pentru a'i procura elementele minerale care 'i-ar lipsi; 7 în fine, svêntarea prin drenagiŭ a locurilor mlăştinóse şi irigaţiunea plantelor cultivate şi a fêneţelor.

Se înţelege că în proporţiune cu însuşirea unor asemenea condiţiuni, cultura este mai mult saŭ mai puţin intensivă.

Cu tóte folósele ce înfăţişéză din punctul de vedere economic cultura intensivă, trebue notat că ea devine remunerătóre numai când condiţiunile economice şi culturale permit introducerea unui sistem intensiv, când producţiunea brută póte acoperi tóte cheltuelile făcute aducênd şi un beneficiŭ.

Într'un cuvênt cultura intensivă, ca orî-care alt sistem de cultură, nu póte fi introdusă cu sorţi de succes de cât atunci când împrejurările economice concură la adoptarea sa. A cultiva intensiv fără a ţine sémă de împrejurărî, este a se expune de bună-voe la o perdere sigură.

CAPITOLUL II

PRODUCTUL BRUT ŞI PRODUCTUL NET IN CULTURA INTENSIVA

Producţiunea cea mai mare pe ectar fiind scopul urmărit de cultura intensivă, credem util ca, fără a intra

în amĕnunte de domeniul agriculturei propriŭ-disă, a da óre-care notiţe asupra resultatelor la care a ajuns exploatarea moşiilor supuse sistemului intensiv.

Vom lua ca exemplu o exploataţiune francesă pe care am visitat'o în mai multe rênduri şi a cărei monografie a fost făcută de mult regretatul chimist-agronom Barral; acésta este moşia Masny exploatată de repausatul Fièvet unul dintre fruntaşii agriculturei francese.

Moşia Masny avea la anul 1859 când am visitat'o o întindere de 188 ectare 65 arii. Valórea fondiară a pămêntului era 4,500 lei ectarul; se arenda 130 lei ectarul şi plătea impositе 17 lei pe ectar.

Pămêntul moşiei era de natură argilo-nisipósă. Fièvet a drenat'o, din causă că sub-solul era óre-cum nepermeabil; a arat pămêntul la adêncime de 35 centimetre; l'a amendat cu var, şi l'a îngrăşat cu tot băligarul produs în exploataţiune, cu turte de rapiţă, în şi alte uleióse; cu apele ce se scurgeaŭ de la fabrica de zachăr, cu guano şi cu îngrăşeminte comerciale.

Ca compositiune culturală, la Masny se cultiva a treia parte din moşie cu grâŭ, a treia parte cu sfecle pentru zachăr; iar cea-l-altă treime se semăna cu furagiuri verdĭ, cu ovĕs, in şi cu fêneţe.

Proporţiunea la 100 a diferitelor recolte era următórea:

Grâŭ	35
Sfecle	36
In	7
Ovĕs	6
Secară	2
Bob	3
Nutreţ [iernatic].	2
Fêneţe naturale.	2
Fêneţe artificiale	7
	100

Dupe darea de sémă făcută de Barral moşia Masny a

produs de la 1853—1863 în termen de mijloc şi pe ectar, recoltele următóre :

	Maxime	Minime	Mijlociu pe 11 ani
Grâü [ectolitri]	41. 09	20. 72	32. 06
Secară [ectolitri]	34. 88	15. 86	25. 93
Ovĕs [ectolitri]	80. 94	39. 76	60. 96
In în paie [kilogr]	6.240	5.070	5.640
In în sĕmînţă [ectolitri]	10. 88	6. 10	8. 49
Sfecle [kilogr]	60.898	37.005	46.879
Fêneţe artificiale [kilogr. fên, ovĕs] .	9.628	3.874	7.249
Fêneţe naturale [kilogr.]	6.755	2.651	4.859
Bobŭ [paie şi boabe kilogr.]	5.609	3.678	4.550
Mestecatură de secară şi măzăriche kg.	10.421	3.876	7.171

Acéstă producţiune însemnată care ne înfăţişézĕ cultura grâuluï şi a ovĕsuluï ajunsă la maximum (1); care dă o recoltă de sfecle de zahăr atât de însemnată, ne dă mĕsura la ce resultate póte să ajungă cultura intensivă când se practicéză în condiţiunile cerute.

Productul brut al plantelor cultivate pe moşia Masny, preţuit în banï pe ectar se urcă la sumele următóre :

Grâŭ	970	leï, 92	banï
In	1,195	— 39	—
Sfecle	940	— »	—
Ovĕs	709	— 45	—
Secară	743	— 77	—
Fêneţe artificiale	434	— 64	—
Fêneţe naturale	299	— 17	—
Bob.	272	— 19	—
Nutreţ iernatic	449	— 38	—

Luându-se recoltele una peste alta în timp de unspre-dece anï, se constată o producere medie de 850 leï pe ectar.

Puţine moşiï cultivate intensiv aŭ putut să egaleze producerea brută a fermeï de la Masny.

In Economia rurală însă ceea ce importă maï pre sus

(1) Producerea de 41 ectolitri grâŭ şi 80 ectolitri ovĕs la ectar, ne înfăţişézĕ 3 chile la pogon pentru grâŭ şi 6 chile pentru ovĕs.

de tóte este productul net. Şi în acéstă privire Fièvet a dobêndit resultate minunate. In adevĕr, după scriptele moşiei s'a constatat că de la 1853 până la 1863, s'a întrebuinţat, în termen mediŭ, un capital de 1,056 lei 84 b., pe ectar şi în fie-care an; că acest capital nu numai a adus un interes de 5 la 100 dar şi un folos de 13 lei 45 la sută, adică în total 18 lei 45 la sută.

Am vĕdut că productul brut a fost, termen mediŭ, de 850 la ectar; productul net, adică după ce s'aŭ scos tóte cheltuelile, a rĕmas 124 lei 18 pe ectar, resultat cât se póte de satisfăcĕtor şi care probéză în mod învederat că numaĭ întrebuinţând capitaluri îndestulătóre se pot dobêndi beneficiĭ însemnate din esploatarea pământului.

CAPITOLUL III

ASOLAMENTE ALE CULTUREĬ INTENSIVE

Asolamentele culturei intensive se pot despărţi în douĕ categoriĭ: întêia, care nu cuprinde plante industriale; a doua, care cuprinde plante industriale. Atât unele cât şi altele se întemeiază, în general, pe principiile culturei alterne saŭ alternatului.

Cultura alternă în înţelesul strict al cuvêntuluĭ, nu întrebuinţéză jacĕră, tot pământul este cultivat. Rotaţiunea plantelor în acest sistem se organiséză în aşa mod ca între douĕ cereale să se cultiveze plante prăşite, orĭ plante de nutreţ, astfel ca să nu se semene douĕ cereale una după alta. Cu tóte acestea chiar în cultura alternă se întrebuinţéză jacĕră curată pentru pământurile tarĭ, argilóse. Asemenea se face abatere de la rigórea sistemuluĭ, cultivându-se douĕ cereale una după alta, orz saŭ ovĕs după grâŭ.

In agricultura alternă vitele sunt supuse regimuluĭ stabulaţiuneĭ permanente. Tóte nutreţurile şi paiele produse în exploataţiune se întrebuinţéză pentru hrana

vitelor şi producerea băligarului trebuincios pentru îngrăşarea pământului. Dintr'acésta necesitatea de a se cultiva multe plante de nutreţ spre a se putea întreţine un numĕr cât mai mare de vite.

Deosebirea între cultura alternă şi cea cereală există mai cu sémă într'aceia că în cultura cereală pământurile arabile sunt cu totul deosebite de fèneţele naturale. După cum ţice Schwerz ceea-ce este fènéţă rĕmâne fènéţă, ceea-ce este pământ arabil rĕmâne pământ arabil. In cultura alternă nu există nici o deosebire: tot pământul este supus culturei, aşa că cutare lan saŭ tarla semĕnată într'un an cu orz produce într'altul trifoiŭ; că dupe trifoiŭ se sémĕnă grâŭ; cu alte cuvinte o alternare permanentă între diferitele plante cultivate. Cu tóte acestea în practică ambele sisteme, adică agricultura cereală şi agricultura alternă nu se aplică cu tótă rigórea principiilor. In cultura cereală se sémĕnă adesea-orĭ plante de nutreţ, iar cea alternă este ajutată de fèneţe naturale.

Orĭ cum ar fi însă ştiinţa şi practica recunosc că în împrejurări favoritóre, cultura alternă este cea mai corespunţĕtóre atât cu legile fisice cât şi cu cele economice. Ultima expresiune a progresului agricol în materie de asolamente, cultura alternă a fost introdusă în tóte ţĕrile unde agricultura se póte întemeia pe un capital îndestulător şi pe munca ce reclamă culturile. Pentru mai multă lămurire a cititorului voiŭ da câteva exemple de cultură alternă şi voiŭ căuta să arĕt dacă sistemul acesta se póte introduce în agricultura nóstră.

Se pretinde de unii agronomi că cultura alternă ar fi o descoperire engleză; că în Englitera s'ar fi introdus pentru àntèia óră asolamente alterne. Fără a intra în cercetări istorice care nu ar interesa întru nimic pe cititor, mĕ voiŭ mărgini a declara că cultura alternă a existat şi în alte ţĕrĭ după continent, şi dacă englezii aŭ vre-un merit este acela că aŭ fost dintre cei d'àn-

têiŭ care s'aŭ pĕtruns despre folósele însemnate ce înfăţişézĕ alternarea plantelor cultivate.

Cel mai cunoscut dintre asolamentele alterne este asolamentul de patru ani ţis *asolamentul din Norfolk*, dupe numele comitatului unde s'a aplicat pentru întêia óră. Din Englitera asolamentul de patru ani a trecut pe continent şi s'a împrăştiat în Franţa, Germania, Belgia, Austro-Ungaria. Iată cum este compus în tótă puritatea lui:

Anul 1, Napĭ gunoiţĭ.
» 2, Orz.
» 3, Trifoiŭ.
» 4, Grâŭ.

Ast-fel, jumĕtate din pămênturile cultivate sunt semĕnate cu plante de nutreţ, napi şi trifoiŭ, iar cea-l'altă jumĕtate cu cereale, orz şi grâŭ. Acest asolament rĕspunde atât legilor chimice cât şi legilor fisiologice ale vegetaţiunii. Pentru ca să producă mult şi în acelaşi timp să sporéscă fertilitatea pămêntului, locul ocupat de napi trebue îngrăşat cât se póte de îndestulător.

După loc şi după împrejurări plantele cultivate se pot schimba păstrându-se însă alternarea. Ast-fel în locul napilor se póte semĕna sfecla, porumbul, rapiţa, tutunul şi ori-care altă plantă care se prăşesce. Orzul póte fi înlocuit cu grâŭ, secară ori ovĕs; în locul trifoiului se póte semĕna la rigóre măzăriche saŭ altă plantă de nutreţ.

Întrebarea este dacă un asolament atât de bine combinat şi atât de productiv s'ar putea introduce în ţara nóstră. Voiŭ rĕspunde afirmativ, însă numai în condiţiuni anume determinate. În starea de astă-ḑi a agriculturei nóstre nu póte fi vorba de a se aplica cultura alternă cu un asolament ca cel din Norfolk pe moşiile cele mari. Nu cunosc în România nici o moşie care să fie îngĕstrată cu atâtea vite, şi aceste vite să fie supuse unui aşa regim în cât să producă băligarul trebuincios pentru a îngrăşa cu sutele şi pe alocurea cu

miile de pogóne. Rĕmân moşiile micĭ şi anume cele ţĕrăneştĭ. Cu tóte acestea cu regimul actual al vitelor, cu puţinătatea lor la unii ţĕrani, nicĭ cultivatorii cei micĭ nu pot produce atât băligar pentru ca să se pótă îngrăşa cu abundenţă câte-va pogóne. Numai acei cultivatori pot întreprinde o asemenea reformă în agricultura de astă-dĭ, carĭ vor putea întreţine atâtea vite în cât să pótă pune pe fie-care ectar ce are să fie semĕnat cu plante prăşite, cel puţin 40 de mii de chilograme de băligar.

Un ţĕran care ar dispune de o moşióră de şase ectare, trebue să gunoiască în fie-care an un ectar şi jumĕtate; cu alte cuvinte trebue să dispună anual de 60 mii de chilograme băligar. Acéstă cătăţime de gunoiŭ de şi póte părea considerabilă, ea se póte produce de opt vite marĭ hrănite la grajd preste tot anul. Lucrul este cu putinţă, chiar dacă în anii d'ântêiŭ s'ar îngrăşa pămêntul mai puţin, mai cu sémă în casurile când locurile cultivate sunt grase din firea lor.

Pentru a se putea aplica asolamentul ţis de Norfolk în ţara nóstră el ar trebui modificat în modul următor:

Anul 1, Porumb.
« 2, Orz saŭ ovĕs.
« 3, Trifoiŭ suŭ măzăriche.
« 4, Crâŭ.

Cei deprinşi cu agricultura vor recunósce că ascet asolament aplicat în condiţiuni bune, ar produce, fără a esgera, cel puţin îndoit de cât înapoiata cultură de astă-dĭ a ţĕranilor noştri, chiar când este făcută cu îngrijire.

Cei care pot lua iniţiativa pentru introducerea unei reforme atât de însemnată în agricultura nóstră sunt învĕţătorii şi preoţii, cărora Statul le-a dat pămênt.

În unele localităţi din Anglia, în comitatul de Kent, s'a păstrat jacera din causă că pămênturile fiind prea

tarí avéŭ nevoe de a fi lucrate peste vară. In asemenea condițiuní iată asolamentul urmat:

Anul 1, Jaceră gunoită.
» 2, Grâŭ.
» 3, Trifoiŭ.
» 4, Grâŭ.

Asolamentele alterne pot fi de cinci, șase, șapte, opt și mai mulți ani, după împrejurările în care se află agricultorul, după felurimea plantelor ce doresce să cultive.

Incheind asupra culturei intensive, vom repeta din noŭ: sistemele de cultură intensivă neputênd a se introduce de cât cu condițiune ca agricultorul să dispună de capitalul și brațele necesarii, și în acelaș timp ca împrejurările economice să'i fie favoritóre, nu trebue să 'și facă nimenĭ ilusiune asupra introducerii culturei intensive în țĕrile care sunt încă înapoiate în agricultură, lipsite de capital și de braț. Cu privire la țara nóstră socotința mea este că cultura intensivă nu s'ar putea aplica, cu óre-care sorți de succes, de cât pe proprietățile micĭ, ai căror proprietarĭ ar dispune de mijlóce de îngrășare și de muncă. Intr'alt-fel sub pretext de cultură intensivă s'ar practica o cultură care ar sărăci cu desăvêrșire pământul.

CAPITOLUL IV

INFLUENȚA STĂRIĬ SOCIALE ASUPRA SISTEMELOR DE CULTURĂ

In general sistemele de cultură practicate într'o țĕră, sunt resultatul împrejurărilor fisice și economice. Oricât ar fi de înaintată în civilisațiune o societate, oricât ar fi de mare densitatea populațiunei, sunt împrejurărĭ fisice care impun un sistem de cultură înapoiat în raport cu starea de progres a agriculturei. Civilisa-

țiunea cea mai înaintată, cerințele cele mai simțite ale alimentațiunei publice, nu pot schimba întru nimic sistemul de cultură pastoral practicat în regiunile superióre ale munților. Elveția este dintre țările cele mai înaintate și relativ dintre cele mai populate. Pentru a'și întêmpina trebuințele alimentare, poporul șvițeran importă cantități mari de cereale. Este probabil că dacă cultura cerealelor s'ar putea face peste tot teritoriul Elveției, póte că nu s'ar mai importa grâne de cât în anii de lipsă. Acésta însă este cu neputință de óre-ce cultura pastorală este singura ce se póte practica în regiunile muntóse.

Iată dar că o situațiune fisică, o cestiune de altitudine, impune un sistem de cultură și pe care nici o altă împrejurare nu'l póte schimba.

In aceiași ordine de fapte putem cita ca o causă care impune un sistem de cultură înapoiat într'o țéră civilisată, natura pământului. In mijlocul și în partea de Apus a Franciei civilisate, există încă întinderi mari de pământuri nisipóse sărace, de lande improprii oricărei culturi, și care nu se pot folosi de cât printr'un sistem pastoral dintre cele mai primitive. Belgia posedéză încă suprafețe întinse de pământuri aprópe neroditóre și care nu pot servi de cât ca loc de păsciune. La porțile Berlinului se aflaŭ și póte că se mai află încă, terenuri nisipóse sărace carî nu se puteaŭ folosi de cât semenându-se cu pini. Atât numai că nisipurile sterpe aŭ fost transformate cu ajutorul sciinței și al capitalului, în pământuri roditóre, aplicându-li-se sisteme de cultură din cele mai înaintate. Ori-cum ar fi însă, nu este mai puțin adeverat că o stare fisică, pământul nisipos sterp, a făcut ca în țéri civilisate să se practiceze sisteme de cultură dintre cele mai înapoiate.

De altă parte împrejurările economice, starea de civilisațiune impun sisteme de cultură înapoiată în pământurile cele mai fertile, cele mai favorabil condiționate, pentru a produce cereale și alte plante cultivate.

Autorii ne spun că în vécul trecut de la Giurgiu şi până la Târgovisce, ţéra era aprópe peste tot acoperită cu păduri. Judeţul Teleorman a fost unul dintre cele mai păduróse. În fine, mai tótă România era acoperită în secolii trecuţi de păduri şi de păsciuni. Şi cu tóte acestea în care ţéră din Europa se pot afla pământuri mai bogate şi mai favorabil conformate pentru o agricultură variată? Împrejurările economice, starea civilisaţiunei, ne impuneaŭ cultura pastorală mai peste tótă întinderea teritoriului. Treptat însă cu înmulţirea populaţiunei, cu desvoltarea civilisaţiunei şi cu relaţiunile comerciale cu alte popóre, şi în particular cu Europa occidentală, agricultura nóstră a luat o prefacere completă. Cultura pastorală, predomitóre odiniórā, a dispărut mai cu desĕvêrşire din câmpiile nóstre, rĕmâind stăpână numai pe regiunea erbósă a Carpaţilor. Pădurile s'aŭ desfiinţat într'atât în cât în unele localităţi mai că nu mai există. Plugăria s'a întins, putem ḑice prea afară din cale; a coprins şi pământuri care negreşit că ar fi fost mai productive dacă s'ar fi lăsat păduri şi păsciuni.

Sistemele de cultură, sub reserva influenţei împrejurărilor fisice, sunt într-un cât-va expresiunea stărei populaţiunei. Este cunoscut că numĕrul populaţiunei stă în cea mai strînsă legătură cu miḑlócele de traiŭ. Agricultura în evoluţiunea sa se ţine de desvoltarea populaţiunei. Populaţiunea rară, sistem de cultură cu totul estensiv; populaţiunea désă, cultură intensivă. Ast-fel putem ḑice că orĭ-cărei sporiri de populaţiune într'o proporţiune mai considerabilă, rĕspunde o schimbare în sistemul de cultură. Şi lucrul este fórte firesc de óre-ce agricultura pastorală saŭ pastorală mixtă nu póte hrăni, pe o suprafaţă dată, acelaşi numĕr de ómeni cât ar hrăni cultura cereală saŭ cultura alternă.

În România abandonarea culturei pastorale a fost o urmare nu numai a schimbărei raporturilor economice

cu cele-l'alte state, dar și a sporirei numĕrului populațiunei.

Este învedereat că agricultura pastorală practicată în urmă cu o jumĕtate de secol, nu ar mai putea exista astă-di față cu o populațiune îndoit mai numerósă.

Din cele ḑise s'ar putea conchide că de óre-ce populațiunea nu se póte înmulți de cât în raport cu miḑlócele de subsistență; că miḑlócele de traiŭ sunt o urmare a progresului agriculturei, deci singurul miḑloc de a face să crésc̆ă numĕrul locuitorilor într'o ţĕră este de a perfecționa agricultura, de a introduce, treptat cu împrejurările, sistemele de cultură mai producĕtóre de substanțe alimentare. Acésta se și face sub presiunea împrejurărilor economice. Poporul chinez, înmulțindu-se în afară de ori-ce proporțiune, a trebuit ca agricultura sa să ajungă în fórte multe localități la cel din urmă grad de perfecțiune din punctul de vedere al producțiunei pe o suprafață dată. Din relațiunile călĕtorilor resultă că în fórte multe localități ale Chinei agricultura a ajuns să fie o adevĕrată grădinărie, atât este de mare îngrijirea cu care se cultivă plantele agricole.

Trebue observat însă că, ori-cât ar fi de mare produsul agriculturi, sunt împrejurări în care producțiunea locală nu póte îndestula trebuințele populațiunei. Ast-fel o ţĕră muntósă precum este Elveția, nu póte produce de ajuns cereale pentru a 'și nutri populațiunea mereŭ crescĕndă, ori cât ar fi de perfecționată agricultura. In asemenea împrejurare importațiunea substanțelor alimentare, se impune ca o absolută necesitate.

De asemenea se impune importațiunea în casul când, cu tóte că clima și pĕmêntul sunt mai peste tot locul priitóre unei agriculturi cât se póte de intensivă, totuși îngustimea pĕmêntului nu permite o producțiune suficientă pentru numĕrul populațiunei. Acesta este casul cu Englitera și Belgia unde cu tóte că agricultura este

fórte înaintată, însă populaţiunea fiind prea numerósă producţiunea locală nu o mai póte îndestula. Dintr'acésta necesitatea de a importa din unele ţĕrĭ europene, din America şi Australia, cătăţimi însemnate, de cereale, cărnurĭ şi alte producţiunĭ alimentare.

Desvoltarea ce a luat producţiunea agricolă în ţĕrile puţin populate din Europa, precum este Rusia şi România, precum şi în America, Australia, Indii şi airea. Se datoresce tocmaĭ faptului înmulţirei populaţiunei europene într'o proporţiune mult mai mare de cât îngăduiaŭ mijlócele de subsistenţă. Imensele câmpiĭ ale Americeĭ şi ale Australieĭ, puteaŭ să stea încă mult timp înţelenite şi locuite de animalele sĕlbatice décă trebuinţele crescènde ale populaţiuneĭ europene nu ar fi provocat punerea în cultură a acestor pământurĭ deşerte.

Tot neputinţei agriculturei europene de a putea îndestula nevoile populaţiunei, se datoresce în parte acea emigraţiune permanentă şi din ce în ce crescêndă a unei părţi din populaţiunea engleză, suedeză, germană şi italiană, în America, Australia şi de acum înainte în Africa.

Acéstă neputinţă a agriculturei europene de a putea îndestula trebuinţele populaţiunei, este un îndemn puternic pentru ţerile agricole şi puţin populate precum este România, spre a'şi desvolta şi perfecţiona agricultura. Cu o agricultură înaintată ţéra nóstră ar putea hrăni o populaţiune aprópe întreită de cât acea de astăḑi. In aşteptare ca populaţiunea română să consume tot ce va produce agricultura nóstră, lucru de altmintrelea fórte îndepărtat încă, noĭ trebue să nu cruţăm nicĭ un sacrificiŭ pentru a face să înflorescă agricultura naţională, de óre-ce la acésta ne îndémnă crescêndele trebuinţe alimentare ale Europeĭ Occidentale.

FINE

TABLA DE MATERIĬ

Pag.

Introducere III
CAPITOLUL I. Definiţiunea şi impărţirea sistemelor de cultură. 1

PARTEA ANTÊIA

SISTEMELE DE CULTURĂ ESTENSIVĂ 5

CAPITOLUL I.—Sistemul forestier 7
CAPITOLUL II.—Sistemul pastoral 10
§. 1.—*Economia pastorală în munţii Prahoveĭ.* 14
CAPITOLUL III.—Sistemul pastoral-mixt 20
§. 1.—*Sistemul pastoral-mixt primitiv* 32
§. 2.—*Sistemul pastoral-mixt modern saŭ progresiv* 35
a).—Agricultura pastorală-mixtă în Danemarca 36
b).—Agricultura pastorală-mixtă în ducatele Holstein şi Slesvig 38
c).—Agricultura pastorală-mixtă în Mecklenburg şi în Viurtemberg 41
d).—Agricultura pastorală-mixtă în Englitera 43
e).—Agricultura pastorală-mixtă în Francia 45
f).—Agricultura pastorală-mixtă în România 46
CAPITOLUL IV.—Sistemul jacereĭ saŭ ogoarelor 49
§. 1.—*Asolamentul bienal* 50
§. 2.—*Asolamentul trienal* 51
§. 3.—*Asolamente alterne cu jaceră* 54
CAPITOLUL V.—Sistemul izvurilor alternative 55

PARTA A DOUA

SISTEMELE DE CULTURĂ INTENSIVĂ

CAPITOLUL I.—Condiţiunile cultureĭ intensive 57
CAPITOLUL II.—Productul brut şi productul net în cultura intensivă 59
CAPITOLUL III.—Asolamente ale cultureĭ intensive 62
CAPITOLUL IV.—Influenţa stării sociale asupra sistemelor de cultură 66

DISCURSUL

D-LUI

P. S. AURELIAN

ASUPRA

SINDICATELOR AGRICOLE

CUVÎNTARE

rostită în ședința Camerei de la 19 Ianuarie 1899

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA «LUMEA NOUĂ» BIS. ENEI 4
1899

DISCURSUL D-LUĬ P. S. AURELIAN

asupra

SINDICATELOR AGRICOLE

rostit

în ședința Camerei de la 19 Ianuarie

D. Președinte. D. P. S. Aurelian are cuvîntul.

D. P. S. Aurelian. D-lor deputați, iau cuvîntul cu oare-care sfială și aceasta pentru că neapărat onor. Cameră trebue să fie obosită de o discuție atât de lungă și care durează de trei zile. Dacă nu ar fi fost o datorie de conștiință și de profesionalitate poate că nici nu luam cuvîntul.

Recunosc că s'au zis multe asupra acestei legi dar sunt părți asupra cărora s'a trecut cu vederea. Cer bună-voința dumneavoastră pentru ca să vă atrag atențiunea asupra unei legi care în principiu are o importanță considerabilă.

Eu sunt foarte mulțumit că după trecere de atâta timp această lege a fost adusă în discuțiunea Parlamentului.

Ve aduceți aminte că anul trecut a-

ceastă lege a fost adusă de șase ori înaintea noastră și de șase ori a fost amânată. De ce amânările aceste? Dacă legea aceasta are vre-o însemnătate trebuia prin urmare s'o votăm. Eu nu am găsit de cât o singură explicație a acestor amânări: s'a așteptat poate intenționat sfârșitul legislaturei ca o lege care să împace cerințele generale să fie votată de această Cameră, s'a lăsat legea «pour la bonne bouche». Cum zice francesul. Numai așa îmi explic amânările.

Îmi aduc aminte că în întâiul an al ministerului,d Pallade. pe atunci ministru al domeniilor, a presentat o lege asupra pescuitului. Asupra acestei legi, vă aduceți aminte, câtă discuție s'a făcut și cu câtă stăruință s'a trecut prin Cameră și secțiuni: a fost o luptă la care a luat parte și d prim-ministru.

Dacă pentru legea pescuitului s'a pus atâta stăruință, a lortiori trebuia să se pună pentru legea sindicatelor. Nu s'a pus nici o stăruință, în ce scop, nici o dată nu mi-am explicat încă.

Îmi veți da voe înainte de a cerceta legea propriu zisă și expunerea de motive care o însoțește, să ve atrag atențiunea asupra unui fapt care mi se pare că multora din noi le-a scăpat din vedere.

D-lor, este caracteristic în țara noastră puțina atențiune ce o acordăm tuturor

cestiunilor şi reformelor de natură economică socială.

Am avut onoare să atrag atenţiunea Parlamentului şi aci şi la Senat asupra acestei dispoziţii a spiritelor noastre, vetămătoare din toate punctele de vedere; am învederat că nu ne dăm încă seamă de importanţa îndemnată a unei legislaţiuni sociale şi economice. Dacă veţi cerceta legile noastre, o să găsiţi numai câte-va cu caracterul social. Nepăsarea noastră nu se poate explica de cât prin aceea că nu ne dăm încă seama de înrîurirea puternică, ce ar avea o legislaţiune economică şi socială asupra desvoltărei Statului român.

Urmarea acestei nesocotinţe a legislaţiunei economice şi sociale este în cât-va şi nepăsarea relativă ce avem noi Românii către toate ramurile de activitate socială şi economică. D-lor, este cunoscut că agricultura este isvorul de bogăţie al ţerei, că din ea trăim şi că din ea alimentăm toate nevoile Statului; şi cu toate acestea ce am făcut în privinţa legislaţiunei agricole? Suntem înapoia tuturor ţerilor civilisate, fiind-că în afară de aşa numita lege a tocmelilor agricole, care în fond este o lege transitorie, fiind-că nu se poate admite într'o ţară serios organisată să existe o lege de acest fel, în afară de această lege şi câte-va altele ce legi însemnate avem

noĭ asupra agriculturei? Avem un început de codice rural? Absolut nimic. Venim cu tot felul de legĭ, bune şi rele, dar nu ne-am gândit că într'o ţară eminamente agricolă, care este destinată prin natura eĭ a rămâne agricolă; că orĭ-ce progres vom face în alte direcţiuni ţara aceasta va rămâne fundamental şi fonciaramente agricolă. Şi nu vom putea să ocupăm maĭ utĭl de cât cu agricultura acele imense câmpurĭ ale ţĕreĭ Românescĭ şi colinele fertile carĭ acoperă întreaga Moldovă.

Şi cu toate acestea nicĭ până astă-zĭ nicĭ început nu avem de o legislaţiune agricolă, serioasă şi temeinică. Şi în această privinţă nu fac proces nimănuĭ. Maĭ mult sau maĭ puţin fie-care avem partea noastră de răspundere, în special aceĭ carĭ prin posiţiunile ce au ocupat în guvernul ţĕreĭ, aŭ fost puşĭ în situaţiune ca să lucreze pentru înzestrarea ţĕreĭ cu o legislaţiune economică şi socială.

Urmarea acesteĭ nepăsărĭ este starea populaţieĭ rurale care a fost aproape cu desăvârşire lăsată în uitare. Ce-am făcut noĭ pentru ţĕrănime, pentru populaţiunea rurală, de la 1864 până astă-zĭ afară de acele legĭ pentru vinderea pământuluĭ în loturĭ?

Mi se va răspunde poate: Nu uita că până alaltă-erĭ a trebuit să luptăm pentru

cucerirea independenţei. De acord. Evident că un popor care se afla în situaţiunea poporului român, trebuia să sacrifice tot, pentru căpătarea independenţei sale. Şi pricep foarte bine că până la 1876, 77, 78, 79 până când ne-am vĕzut domni, stăpâni, pe ţara aceasta, am putut să ne aplicăm cu destulă solicitudine la reforme de natură economică.

Dar a trecut independenţa; s'a isprăvit; am proclamat regalitatea; facem parte din concertul european, suntem şi noi un factor care are cuvîntul seu în trebile Europei, şi cu toate acestea nu ne-am dat o organisare serioasă economică şi socială.

S'au făcut începuturi, dar apoi am mers încet sau am stat locului, şi resultatele sunt deplorabile. Şi să nu uităm că din punctul de vedere al economiei şi al muncei agricole, suntem dacă nu cei din urmă, dar aproape între cei din urmă din Europa.

Apoi d-lor, avend cine-va să judece starea ţĕrănimei noastre, aşi dori să-mi dovedească cu fapte, ce deosebire mare este între starea materială a ţĕranului nostru de astă-zi, şi între starea lui materială de la 1864? Cei tineri poate să nu-şi aducă aminte, fiind-că pe atunci erau în faşe, dar printre noi, sunt şi câte-va bărbi albe.

Ei bine, aşi vrea să-mi spună cine-va,

fără să ne fie ruşine, căci păcatele mărturisite sunt pe jumetate iertate, să-mi spună dacă starea ţăranului de astă-zi, este mult mai înaintată de cât la 1864.

Şi notaţi, domnilor, că este vorba despre starea materială, morală şi intelectuală a aproape trei pătrimi din populaţiunea Regatului nostru.

D-lor, din 1864, când sub domnia lui Alexandru Cuza s'au făcut legi şi reforme fundamentale, nu s'a mai produs nici o legiuire care să influenţeze în mod radical asupra stărei populaţiunei noastre rurale.

S'a lucrat în adevăr mult şi cu un succes destul de mulţumitor însă în alte direcţiuni. S'a căutat prin toate căile şi prin toate mijloacele a se înfiinţa şi a se desvolta o nouă clasă socială, aşa numita clasă de mijloc, burghezimea.

In direcţiunea aceasta s'au îndreptat mai mult preocupările noastre economico-sociale, şi este un fapt positiv că de la 1864 la noi s'a ridicat o clasă puternică mijlocie, care ne face onoare. Da, burghezimea este o clasă puternică, dar este încă tinără şi de şi nu trebue să fim prea exigenţi cu dânsa, totuşi trebue să recunoaştem că nu corespunde încă la toate aşteptările ca clasă socială.

In expunerea sa de motive, d. ministru al domeniilor, a crezut de cuviinţă să atingă chestiunea păcei armate, asigurând

că sistemul păcei armate face improductivă a opta parte din populaţiunea validă a Europei, pune obstacol natalităţei adică naşterei copiilor.

Eu cred că d. ministru de domenii făcea mai bine ca în loc să se ocupe de starea de înarmare a Europei care este pe cale de a se regula în urma iniţiativei Ţarului Rusiei, în loc să atingă o mulţime de alte chestiuni cari cred eu că nu era de nevoe să figureze în expunerea de motive fiind străine de chestiunea sindicatelor, să ne spună cum stăm cu populaţiunea noastră, şi în special cu populaţiunea rurală a cărei prosperitate este scopul legiuirei sindicatelor agricole.

Stăm réu cu populaţiunea d-lor şi va veni vremea poate când vom studia înaintea d-voastră o statistică a populaţiunei româneşti comparativ cu a celor-l'alte ţări. Veţi vedea atunci că chestiunea merită să ne preocupe în cel mai mare grad.

Nu cum avem aplicare pentru a studia volumele de statistică ce ni se trimit de către serviciul respectiv; ba mulţi nici că îşi aruncă privirile peacele volume de cifre reci şi neatingătoare. Sunt puţini cari au această răbdare şi daţi-mi voe a me numera între aceştia.

Eu ca şi alţii am ajuns la convingerea că starea populaţiunei noastre lasă mult de dorit în toate privinţele. Nu mai este un

secret că populaţiunea imigrantă creşte pe fie-care zi şi oraşele româneşti îşi pierd cu încetul fisionomia lor românească.

In cât despre populaţiunea rurală un lucru este cert, şi anume că mortalitatea în satele noastre este dintre cele mai mari.

Merită toată atenţiunea şi toată solicitudinea populaţiunea noastră şi trebue să fim recunoscători acelora dintre noi care se ocupă de mijloacele de îndreptare a stărei acestei populaţiuni.

Starea populaţiunei în general, a populaţiunei rurale în special, este obiectul celei mai vii solicitudini nu numai în ţerile civilisate, dar şi în acelea care nu sunt atât de înaintate în cultură. Intre acestea voiu cita marele Imperiu al Ţarilor.

Zilele trecute îmi aruncaam ochii asupra unui raport al d-lui ministru de finanţe al Imperiului Rusesc d. Witte, un om foarte însemnat care şi a început cariera la căile ferate şi a ajuns la o situaţiune din cele mai înalte.

Ei bine, acest ministru al unui autocrat are curagiul în raportul seu asupra bugetului finanţelor, să atragă atenţiunea Impăratului asupra tristei stări a populaţiunei rurale în Rusia.

Daţi-mi voe a ve citi cum se rosteşte un publicist strein asupra expuneri d lui Witte, ministru de finanţe al Impăratului Nicolae II.

«In raportul seu asupra bugetului Rusiei, d. Witte, ministru de finanțe, examinează, între altele, causa întoarcerei periodice a foametei pe care o atribue stărei economice a claselor rurale, incapacității lor de a pune în reservă pentru viitor, prisosul recoltelor în anii de abundență, neputinței lor de a se desface cu un preț remuneritor de aceste escedente, nestatorniciei condițiunei lor de când cu emancipațiunea».

Cu un curagiu și cu o francheță demnă de toată lauda, ministrul de finanțe rus puse în toată formidabila sa mărire problema agrară, și conjură pe Țarul Nicolae de «a da ca țintă a domniei sale reconstituirea unei clase de țerani prosperi înrădăcinați în pământ și servind de fondament neclintit al societății».

Iată d-lor vederile cui?—ale unui ministru rus care nu s'a sfiit înaintea Țarului să declare că starea țăranilor este proastă, foametea producând mari dezastre printre populațiunea de la țară. Am și ori-cari corespondențe particulare din care văd că și anul acesta se simte oare-care lipsă în Rusia. Faptul fiind destul de grav ministrul de finance rus a pus chestiunea înaintea Impĕratului. Apoi dacă un ministru rus nu s'a temut să pună o cestiune atât de gravă, cum noue care trăim într'o țară constituțională să ne fie spaimă

a aduce în discuţiune această chestiune? Ceea-ce spun eŭ poate să fie eronat, nu am de cât să fiŭ combătut dacă sunt greşit; dar să nu avem curajul, să ne apuce tremurul numai că auzim de o cestiune agrară, aceasta nu o înţeleg. Nu prin amânare, prin ocolire se pot desloga cestiunile cele mari cari interesează întreaga noastră societate.

Din citaţiunea de mai sus v'aţi putut încredinţa că în marele şi autocraticul imperiŭ al Ţarilor, ministrul de finanţe nu se sfieşte a arăta adevĕrul, pune cestiunea agrara înaintea Suveranului şi-l conjură să se devoteze pentru a înălţa clasa ţĕrănimei, temeiŭa cea mai puternică pentru întreaga societate.

Citind aceste rânduri m'am gândit şi la noi. Oare numai în Rusia bântue asemenea calamităţi, nu şi la noi? Domnilor, şi la noi s'a observat aproape în mod periodic calamităţi de felul acesta, dacă nu generale dar locale. Sunt acum câţi-va ani când seceta la noi a fost aşa de mare în cât ţĕranii eraŭ siliţi să iea coceni de porumb putreziţi de pe acoperişuri şi să-i dea ca hrană ca să nu moară vitele de foame. De asemenea este cunoscut că periodiceşte judeţe întregi sunt în lipsă, ameninţate de foamete.

Nu este aci locul să-i expunem ce măsuri de îndreptare s'ar putea lua pentru

ameliorarea stărei populaţiei rurale. Am ţinut să constat că într'un imperiŭ mare guvernul nu se sfieşte a arăta rĕul în toată goliciunea luĭ. Lumea a progresat şi nu mai este permis în timpul de faţă ca populaţiunea să fie redusă să piară din lipsă de hrană. Aceasta a putut fi ertat în veacul de mijloc, în timpiĭ de zaveră când părinţiĭ noştri erau nevoiţi să se retragă în munţiĭ şi să mănânce scoarţă de copac.

Dar astă-zĭ, în timpul în care trăim, să mai sufere oameniĭ de foame? Este foarte dureros aceasta. În multe alte ţĕrĭ recoltele nu sunt îndestulătoare; dar populaţiunea are mijlocul să cumpere din alte ţĕrĭ cerealele carĭ îĭ lipsesc. Astă-zĭ într'o ţară civilisată nu se mai expune lumeasă piară de foame. Mulţimea căilor de comunicaţiune şi perfecţionarea comerciului procură îndestule mijloace pentru ca lipsa dintr'o ţară să fie înlăturată prin importaţiunĭ de aiurea. Pentru aceasta însă trebue să puĭ pe oamenĭ în situaţiune ca să poată cumpera. Nu s'aŭ făcut producte în ţara românească, nu avem de cât să cumpĕrăm din America, de unde în câte-va zile ne pot sosi producte. Mijloace să fie, populaţiunea să aibă care-carĭ economiĭ, banĭ albĭ pentru zile negre, şi nu vom mai avea a ne teme că populatiunea va fi expusă să piară din causa lipseĭ de hrană.

Câte ţĕrĭ, Germania, Englitera, Olanda,

Belgia și altele, sunt nevoite să importe anual cătățimi mari de producte. Lipsa nu se simte căci populația are mijloace să cumpere.

Dacă Anglia ar fi redusă numai cu cantitatea recoltelor sale, ar muri de foame jumătate din populațiunea engleză.

Dar în toate statele civilisate populațiunea are reserve, cu cari la anumite momente de grea cumpănă poate să facă față necesităților. Acolo trebue să ajungem și noi. Și eu nu pretind ca să ne credeți că prin progresul agriculturei o să scăpăm de ori-ce lipsă, căci vin d-lor alte nenorociri, grindină etc. în cât nu se produce mai nimic. Trebue prin urmare ca populația noastră rurală să fie într'o situație așa în cât chiar în momente de lipsă să aibă reserve cu cari să poată să-și satisfacă necesitățile iar nu să recurgă la tesaurul statului.

Când am ridicat o întreagă populație la cetățenia română, când din țăranul aproape serv am făcut un cetățean român, să-l punem în situațiune să facă față acestei noui situațiuni politice, iar nu să-l umilim dându-i ajutoare. Putem face câte legi veți voi, faceți-le mai democratice chiar de cât ale Americei, pe hârtie se poate pune multe; însă până vom ajunge să dăm fie-căruia posibilitatea de a trăi în mod demn și cores-

punzător cu nevoile sale materiale şi cu situaţiunea sa, nu vom putea pretinde că suntem o ţară civilisată.

Atrăgendu-vc atenţiunea asupră unei stări de lucruri care provoacă îngrijiri pentru viitorul ţĕreĭ, nu fac ceva nou, nu fac de cât să cer a se aplica în România ceea ce s'a făcut şi face în ţĕrile civilisate. Vedeţi care e preocuparea de căpetenie a lumeĭ civilisate de astă-zi. D-voastră prin faptul ca sunteţi oameni politici: urmăriţi zi cu zi, pas cu pas ce se face în lumea întreagă. Nu sunteţi străini de sforţările cari se fac în lumea civilisată şi dincolo de ocean într'un scop unic; ameliorarea stăreĭ omului, a populaţiunei muncitoare, aceasta e ţinta supremă spre care sunt îndreptate toate activităţile în lumea civilisată. Exemplul începe a'l da chiar suveranĭ luminaţi cari îşi dau seama de nevoile timpuluĭ Împăratul Wilhelm, ve aduce-ţi aminte, a convocat o conferinţă în scopul de a ameliora şi asigura soarta lucrătorilor. Dar în Franţa? Dar în Anglia? Dar în care ţară din lume nu curg reformele, o emulaţiune demnă de toată lauda s'a stabilit între naţiunile civilisate, care mai de care să facă mai multe reforme, mai multe aşezăminte în scop de a îmbunătăţi şi asigura traiul vieţeĭ lumeĭ muncitoare.

Opera întreprinsă este cu atât mai mare

cu cât ea tinde între altele să aducă armonia în societate, să înlocuiască neînțelegerile dintre clase, prin împăciuirea și înfrățirea socială. Mai toate divergințele, toate neînțelegerile, toate aceste frământări și neastâmpărul care există în clasele muncitoare sunt ocasionate numai de mijloacele de traiu; căci vă rog să nu credeți că populația rurală și muncitoare s'a înălțat cu mintea până acolo să facă speculațiuni politice. Politica lumei muncitoare, a acelei clase care trăește prin mâinele sale, se resumă de o cam dată, la traiul mai bun și mai îndestulător.

Europa civilisată a înțeles lucrul acesta și toate țările încearcă din resputeri ca să îmbunătățească traiul claselor muncitoare. Pentru a îndeplini acest mare progres Europa civilisată a urmat care-care sisteme și e bine să se știe care sunt acele sisteme.

După cât știu, sunt trei sisteme: Întâiul sistem pentru îmbunătățirea stărei politice, economice și sociale, a stărilor muncitoare e socialismul propriu zis; al douilea e socialismul de stat, și al treilea e inițiativa individuală ajutată de asociațiunile profesionale.

Înțelegeți foarte bine d-lor, că nu mă voiu ralia cu socialismul, care are alte vederi și alte mijloace de ameliorațiune a stărei societății. Negreșit că n'am aci să

fac critica socialismului; poate că va veni și rendul unei discuțiuni relativă la această chestiune, cu ocasiunea interpelărei d-lui Morțun anunțată d-lui ministru de interne; dar încă o dată zic, că nu mĕ voiŭ rălia cu socialismul, pentru a îmbuna soarta populațiunei rurale. Socialiștii aŭ alte vederi, cum de exemplu: nesocotința dreptului de proprietate, nesocotința naționalităței și altele, pe care este imposibil că noi să le admitem. Nu putem să nesocotim proprietatea, familia și naționalitatea, numai pentru a face pe gustul unor socialiști. Poate că eĭ trăesc în sferi înalte. Cât pentru noi, în timpul de față nu putem trata cu asemenea școală socială. (Aplause).

Al doilea, este socialismul de stat, întemeiat pe aceea, că tot ce este mișcare socială, economică și politică, să se aștepte de la stat. Un fel de școală veche, dar acum privită ca școală nouă. În acest sistem, un fel de autocrație deghisată, modernă, individul este nesocotit și privit ce o rotiță în marele mecanism al statului. Inițiativa individuală nu mai se bucură de acel avânt care desvoltă energiile.

Asemenea școală a înflorit și înflorește în Germania, și sunt mulți oameni de stat, care o tămâiază și o dă de exemplu. Eŭ d-lor, să-mi fie permis și aci să me deosebesc de d-nu ministru al domeniilor, care

în expunerea de motive zice, că românii toţi sunt intervenţioniştî.

D-lor, cine împărtăşeşte aceste păreri, merge probabil cu socialismul de stat. Eu n'am constatat până acum că la noi ar fi predominând această pornire de a încredinţa statului toate interesele noastre economice şi sociale. Nu numaî că nu am vĕzut aceasta, dar ştiu că dacă s'a făcut ceva la noi, s'a făcut prin iniţiativa individuală, fără amestecul statului. Negreşit că nu particularii au să vină să facă reţele marî de drumurî de fer, saŭ alte lucrărî publice marî; dar dacă agricultura, industria şi comerciul aŭ făcut vre-un pas în România, numaî iniţiativei private se datoreşte şi aci me despart de aceî carî cred că socialismul de stat este singurul care poate face toate reformele economice şi sociale.

A treia şcoală este aceea care caută să amelioreze soarta populaţiunei muncitoare prin asociaţiuni şi maî ales prin asociaţiuni profesionale. Această şcoală s'a desvoltat mai cu seamă la rasa angl o-saxonă care a ajuns la cea maî înaltă prosperitate. Aci găsiţî individualismul fără margină. Şi când vedem pe Anglia, o ţară relativ mică, de 38 milioane locuitorî, că a cucerit cea mai mare parte a globuluî; când vedem că ea represintă mişcarea industrială şi comercială, şi că ţine sub stăpânirea sa, sute de milioane de supuşî,

fără socialism de stat, fără autocratism, fără centralisare excesivă, cum voiți să nu ne înclinăm. Căci în cele din urmă și experiențele altora și istoria trebue să ne servească la ceva. Și când vedem că țările cari se întemeiază pe inițiativa individuală au progresat, trebue să căutăm să le imităm.

D-lor, socialismul de stat pentru mine ar însemna centralisarea economică și socială și vă întreb pe d-voastră nu ne-am săturat de atâta centralisare administrativă, voim să ajungem și la centralisarea economică socială?

Nu scăpați din vedere că atunci când vom ajunge și la aceasta putem zice că suntem socialiști de oare-ce socialismul se reduce la a-tot-puternicia statului, în administrație ca și în politică, și dacă îi acordăm și puterea economică și socială atunci ne-am da regimul socialist.

Iată pentru ce trebue să lucrăm apel la individ, să deșteptăm și să desvoltăm în el energia, să-l facem respunzător de ceea ce este și va fi.

Numai așa vom putea ajunge să îndeplinim cu succes misiunea pe care providența a dat'o poporului român.

Am zis că inițiativa individuală ajutată de asociațiunile profesionale trebue să fie mijlocul nostru de ameliorare a stărei sociale și economice.

Se dă asociațiunea ca un lucru nou;

ca ceva care nu a mai existat în trecut.

Eĭ bine şi aci este locul să zicem: nimic nu este nou sub soare. Asociaţiunea este inerentă naturei omului prin faptul că omul este un animal sociabil prin excelenţă.

Dar ce se întâmplă? S'a întâmplat ca împrejurările politice, interesele de castă, a făcut de multe orĭ că acest mare şi firesc principiŭ să fie înlăturat şi înlocuit cu alt-ceva de cât asociaţiunea.

D-voastră ştiţi ca şi mine că la cei vechĭ şi mai cu seamă în mediul ev a înflorit asociaţiunea sub diferite forme, în special sub forma asociaţiunilor profeionale, în Europa occidentală şi chiar la noĭ până către jumĕtatea acestuĭ veac. Şi-mĭ pare rĕŭ că în expunere d. ministru al domeniilor nu vorbeşte nimic despre ceeace a existat şi există la noĭ, şi se ocupă foarte mult de francezĭ şi de englesĭ.

D-sa face abstracţiune de trecutul nostru şi mĕ mir pentru ce, de oare-ce avem şi noĭ un trecut de aproape 1800 anĭ. Nicĭ noĭ nu am trăit sub corturĭ ca nomazĭĭ; avem trecutul nostru cu care nu ne este ruşine, avem o civilisaţiune a noastră. Pe timpul când înfloreau aşa numitele corporaţiunĭ de arte şi meseriĭ în Europa, înfloreaŭ şi în ţara noastră asociaţiunĭ similare, căcĭ ce eraŭ stărostiile din Muntenia

şi breslele din Moldova, dacă nu un fel de corporaţiuni de meseriaşi?

Negreşit, organisate în alt mod pe alte base, cu alte tradiţiuni dar în sfârşit tot asociaţiuni. Toţi cei de o vîrstă cu mine, aŭ apucat acele corporaţiuni. Ca copil am asistat la întruniri presidate de staroste cum era starostea cismarilor.

Ce s'a întâmplat cu corporaţiunile în Franţa?

Acolo, pentru că o întreagă şcoală de filosofi şi economişti se rostiseră contra corporaţiunilor de arte şi meserii, Revoluţia din 1789 le-a desfiinţat cu desăvîrşire. Greşală mare, căci mai la urmă Francesii aŭ fost şi sunt nevoiţi să reînvieze aceste asociaţiuni profesionale, sub alte forme. Uitaseră Francesii că în timp de veacuri corporaţiunile aduseseră cele mai însemnate servicii artei şi industriei precum şi comerciului Franţei.

Asociaţia fiind în firea omului, n'a trecut mult timp şi s'a recunoscut că s'a făcut o mare greşală prin desfiinţarea acelor corpuri de meserii.

Ceea-ce este mai grav este că în Franţa se ridicase chiar dreptul de asociaţiune, aşa că de la Revoluţiune meseriaşii, agricultorii şi comercianţii francesi cu greu se puteau asocia. Iată pentru ce s'a salutat cu atâta bucurie legea asupra sindicatelor profesionale în Franţa.

Nu poate fi tot așa-fel și la noi, de oarece la noi dreptul de asociațiune este înscris în Constituțiune, și dacă până astăzi asociațiile nu s'au desvoltat în România, altele sunt causele.

Noi Românii dacă am fi avut mai mult spirit de inițiativă și dacă guvernele după timpuri s'ar fi interesat mai mult de prosperitatea economică, noi, zic, ne-am fi putut chiar dispensa de o asemenea lege, de oare-ce nimic nu ne împedică de a ne asocia. Atât numai că prin legea ce se propune se acordă personalitate juridică și oare-carĭ foloase sindicatelor ce s'ar înființa conform cu legea.

Și noi am desființat corporațiunile noastre fiind-că avem, d-lor, acest mare păcat că imităm fără control tot ce se face în alte țerĭ, cu deosebire în Franța.

Ca cum ne-ar fi făcut vre-un neajuns, ne-am grăbit a desființa acele vechĭ bresle și starostiĭ carĭ aduseseră marĭ servicĭĭ industrieĭ române.

Eĭ ce ispravă am făcut? Negreșit că dacă am fi avut mai mult spirit practic nu numaĭ nu le desființam dar căutam să le ameliorăm, să le punem în curent cu nevoile timpuluĭ.

Sindicatele profesionale, d-lor, nu sunt de cât o părticică din suma de aplicațiunĭ a acestuĭ principiu al asociațiuneĭ.

D. P. Bnescu (întrerupe).

D. P. S. Aurelian. Încă o dată, sindicatele profesionale—nu zic agricole și ve rog să observați dinainte acest lucru — nu sunt de cât a aplicare a marelui principiu al asociațiunei, la agricultură, comerciu și industrie.

Și fiind-că întrebuințăm cuvîntul de *sindicate profesionale* ve cer voie să anticipez și să vĕ dau oare-care deslușiri, aceasta cu atât mai mult că voiu întrebuința mai des cuvîntul de profesionale. Legea francesă de la 1884 asupra sindicatelor, pe care d. ministru a vrut să o imiteze, nu este o lege numai asupra sindicatelor agricole, ci o lege asupra sindicatelor profesionale.

Nu se zice în legislațiunea francesă, sindicate agricole, ci sindicate profesionale Prin urmare în Franța legea are un caracter general și e în de obște aplicabilă la toate ramurile de activitate economică și socială.

La noi, pentru motive pe carî le va explica neapărat d. ministru al domeniilor, s'a admis numai sindicatele agricole. Sunt curios să știu de ce? Numai agricultorii trăesc în această țară? Cu ce drept noi legiuitorii excludem de la binefacerile acestei legi alte întregi clase de muncitorî? Și dacă nu a făcut-o Francesii de ce să o facem noi? De ce lăsăm afară pe atâția profesioniști și țercuim această lege nu-

mai la agricultori? Aceasta este pentru mine o enigmă și aștept cu nerăbdare deslușiri de la ministrul respectiv. Poate să aibă motive de înaltă ordine socială care l'aŭ determinat să se mărginească numai la agricultori.

Probabil că d. ministru ne va spune că sindicatele de lucrători industriali și comerciali sunt primejdioase căci provoacă greve și desordine în orașe și fabrici. Dacă este pe aceasta apoi nu mai este asociație posibilă.

Să 'mi dați voe, d-lor. să spun în câteva cuvinte orginea sindicatelor profesionale. Sunt ele o creațiune a legei? Nu. Legea, ca și în alte multe împrejurări, nu a făcut de cât să consacre o stare de fapt. Legile de multe ori nu înființează, ci consacră ceea ce găsesc și ameliorează.

Sindicatele înainte de 1884 existaŭ nu așa de multe, dar existaŭ. Cel d'întâi sindicat agricol s'a făcut din întâmplare. Un profesor departamental de agricultură anume d. Tanviray povățuia pe agricultori ca să întrebuințeze îngrășămintele comerciale pentru a îngrășa pământul. Oamenii întâmpinară că acele îngrășăminte sunt scumpe, așa de scumpe că nu le puteaŭ întrebuința. Cu toate înlesnirile ce se făceau pe căile ferate tot vindeaŭ scump.

Lucrul se explică de oare ce cultiva-

torii cei mici cumpără îngrășăminte de la detailiști, cu prețuri foarte urcate.

D. Tanviray le respunse: Nu aveți de cât să vă constituiți în societăți și să cumpărați mai eftin. Atunci mulți agricultori din departamentul Loir-et-Cher s'au organisat în sindicate pentru a cumpăra îngrășăminte și alte materii trebuitoare agriculturei. Iată cum s'a început sindicatele în Franța. Cum se vede sindicatele au pornit de la ideea de a cumpăra mai eftin îngrășăminte, semințe instrumente și altele.

Afară de aceste să nu se uite că în Francia ca și în toate țările occidentale, exista de sute de ani foarte multe asociațiuni și societăți agricole, urmărind diferite scopuri, dar toate tinzând la progresul agriculturei și al industriei. Deci când d. Waldeck Rousseau, fostul ministru de interne francez a presintat proiectul său asupra sindicatelor profesionale, el nu că a înființat sindicate, dar a acordat Francesilor dreptul de a se asocia, pe care nu-l aveau în mod complect. Aceasta a fost originea acestor asociațiuni care într'un timp scurt, relativ, au dat resultate admirabile

Și ve rog să notați bine că nu atât legea a contribuit la înmulțirea sindicatelor, cât libertatea ce se acordă Francesilor de a se asocia.

Să nu se scape din vedere că Francesii

ca și alte popoare occidentale erau deprinși cu asociațiunea, de oare-ce ei se asociau și până la 1884 pentru diferite scopuri economice și sociale, însă nu se bucurau de libertatea completă de a se asocia.

Vezăr du-se bunele resultate ce au produs sindicatele în Francia, s'a crezut util ca o lege să se înființeze și la noi. Intenția este foarte bună și bine a făcut d. ministru de a presintat Camerilor acest proiect. Este adevărat că la noi nu ne oprea nici o lege ca să ne asociem; și dovadă sunt atâtea societăți economice, comerciale și sociale cari s'au înființat în România fără să avem vre-o lege.

Ve cer voe, d-lor, ca în câte va cuvinte să arăt cari sunt avantajele pe cari sindicatele, fie agricole fie profesionale le-aŭ produs în alte părți. Primul avantagiu care îl înfățișează sindicatele este economia în cumpărături. Nu este nevoe de a ve demonstra aceasta pentru că ori-cine știe că, atunci când se cumpără ori-ce obiecte în cătățimi mari se cumpără mai eftin. Neapărat când mai mulți agricultori se asociază cumpără totul mai eftin.

Este evident că cumperi mai eftin când cumperi 2—300 de pluguri. de cât un plug. Când se cumpără cantități mari totdeauna se fac reduceri; reducerile sunt până la 30—40 la sută. Sindicatele o dată organisate vor putea cumpăra în numele

asociaţiilor, maşini, instrumente, seminţe, vite şi câte alte obiecte trebuitoare cultivatorilor.

Al doilea folos, este vînzarea productelor. Este evident, că alt-fel se vinde, când se vinde productele agricole de către un sindicat, şi alt-fel se vinde de nenorocitul ţeran care pleacă cu chila luĭ de grîu la schelă. Cine nu a vezut dintre d-voastră, la Galaţi, la Brăila, sau în alte părţi, cum aceştĭ ţĕranĭ sunt loviţi cu preţurĭ derisorii, şi după ce aşteaptă cu carul şi cu vitele 2—3 zile, apoĭ sunt nevoiţĭ să-şĭ vîndă chila de grîu cu 10 sau 20 leĭ maĭ puţin de cât arendaşul. Prin mijlocirea sindicatelor cerealele se vor putea desface în condiţiuni cu mult maĭ avantagioase maĭ ales pentru micĭĭ cultivatorĭ.

Sindicatele provocând înfiinţarea de societăţi de credit, vor aduce marĭ servicĭĭ cultivatorilor.

D-lor, creditul agricol nu a fost înfiinţat de sindicate, fiind-că el a existat maĭ înainte, în maĭ multe părţi şi în Franţa.

Insă de la înfiinţarea sindicatelor s'aŭ maĭ adăogat în Franţa, încă peste 200 de case de credit agricol. Şi este natural fiind că asociaţiunea agricultorilor, presintă pentru creditele agricole operaţiuni maĭ numeroase şi maĭ sigure.

Un alt folos pe care îl poate da sindicatele, sunt asigurările sub toate formele.

Asigurările sunt dintre cele mai folositoare instituţiuni ale timpului modern; sunt nişte instituţiuni economice cari au adus mari servicii. Din nenorocire însă, agricultorii mici, până astă-zi, n'au beneficiat de aceste instituţiuni. Noi proprietarii mari, ne folosim de ele, iar ţăranii nu. Şi se întâmplă că dacă grindina cade, recolta proprietarului mare, fiind asigurată, se plăteşte, iar semănăturile ţăranului se perd cu totul; asemenea şi în cas de incendiu şi în cas de epizootie. Aşa în cât mica avere a ţăranului este expusă la pericolul de toate zilele.

Sindicatele din Franta, au luat deja măsuri, pentru înfiinţarea de societăţi de asigurare, aplicate la toate ramurile agriculturei.

Să zic câte o vorbă despre avansurile pe recoltă, fiind-că şi aceasta este iarăşi o chestiune importantă.

De multe ori, micii agricultori îşi desfac producţiunile pe nimic. Ţăranul la nevoe, aleargă la cel d'intâiu cămătar din sat sau din apropiere, şi îşi vinde grîul pe preţ cu mult mai scăzut de cât acela pe care l'ar merita marfa.

Mi s'a întâmplat să văd într'un sat vecin cu moşia mea din Prahova, ţăranii vinzând grîul cu 60 lei chila atunci când el făcea 75 de lei. Am întrebat pentru ce vînd grîul aşa de eftin, iar ei

mi-aŭ răspuns că nu aveaŭ cu ce plăti dările.

Negreşit că dacă ţăranul ar găsi banĭ în condiţiunĭ avantagioase, şi i-ar putea lua ca avans pe recoltă, ar putea aştepta ca să desfacă cu preţurĭ mai marĭ. In Franţa se fac avansurĭ pe recolte, cu alte cuvinte se înlesneşte agricultorilor micĭ posibilitatea de a nu-şĭ vinde recolta pe nimic, aşteptând momente maĭ favorabile ca să o poată desface în condiţiunĭ mai avantagioase.

O altă aplicare a sindicatelor a fost asistenţa la ţară care s'a şi pus în practică în Franţa. Asistenţa în sate sub diferite forme n'a existat în statul nostru; nu a existat şi în statele mai civilisate. Uitaţi-vĕ cum satele noastre sunt bântuite de fel de fel de bolĭ din causa lipseĭ de igienă; ceva mai mult, sunt lipsite de orĭ-ce asil şi de toate acele înlesnirĭ carĭ le aflăm în oraşe, unde omul sărac găseşte un refugiu în cas de nevoe. Dar ţăranul unde să se ducă când este bolnav? La spitalele judeţene carĭ aŭ numaĭ câte 6 paturĭ? Dar greutatea lor de a se disloca? Eĭ bine până astă-zĭ asistenţa publică la ţară este o instituţiune necunoscută în România; în Franţa şi în alte ţĕrĭ asistenţa publică este practicată pe o scară întinsă.

Un alt folos al sindicatelor ar fi şi în-

troducerea arbitragiului pentru aplanarea neînțelegerilor dintre cultivatorĭ.

Astă-zĭ pentru cea mai mică neînțelegere dintre cultivatorii mici, saŭ dintre eĭ și proprietarĭ orĭ arendașĭ, se aleargă la subprefect, la judecătorul de pace saŭ la tribunal. Pentru orĭ-ce lucru de nimic țeranĭĭ sunt târâțĭ cu zilele și cu septemânele ca să câștige saŭ să peardă un proces.

Arbitragiul este un principiŭ admirabil aplicarea luĭ în multe departamente din Franța a dat resultate minunate, reușind a împăca oamenĭĭ pe cale de bună înțelegere.

Nu maĭ înșir alte avantagiĭ pe carĭ ni le presintă sindicatele ; ele deșteaptă între oamenĭ în cel maĭ înalt grad spiritul de solidaritate și mutualitate, pe care se întemeiază toate progresele sociale moderne.

D-lor, din cele spuse până aci aĭĭ putea vedea că sunt partisan al sindicatelor, și doresc ca instituțiĭ de felul acesta apropiate înprejurărilor din țara noastră să fie introduse în România; un lucru însă țin să apun, să nu ne facem : ilusiuni prea marĭ.

Să nu credem că îndată ce legea aceasta va fi votată și promulgată ca prin farmec se va transforma starea socială și economică a agricultorilor noștri. Legea aceasta putem s'o votăm după ce se vor introduce modificările pe carĭ le vom afla de cu-

vîință, și în înțelegere cu d. ministru al domeniilor.

Va trece timp până când legea sindicatelor va începe să-și dea roadele, și aceste pentru că nu de astă-zi până mâine se poate introduce spiritul de asociațiune, simțimintele de solidaritate și mutualitate.

Legea nu va fi de ajuns; va trebui ca cu toții să lucrăm pentru a face ca aceste instituții să reușească.

De altă parte și guvernul trebue să ia în serios aplicarea legilor. Pe când me aflam la guvern, am reușit să fac a se vota legea pentru înființarea unei Societăți naționale de agricultură și a comițiilor agricole în toată România. Legea s'a promulgat, dar până astăzi d. ministru al agriculturei n'a pus-o în aplicare. De doui ani această folositoare lege zace în cartoanele ministeruluĭ. Pentru ce? Eu singur nu știŭ; probabil pentru că d. ministru nu-și dă seamă de importanța ei. Tot așa am mai pățit-o eu cu legile privitoare la înființarea de orfelinate agricole și la serviciul de navigațiune, legĭ carĭ de și promulgate, stau până astăzĭ în cartoane.

In Franța pe dată ce legea a fost promulgată, a și fost pusă în aplicațiune și mulțumită interesuluĭ pus de guvern și inițiativeĭ individuale, a dat resultate admirabile.

La noĭ este alt-ceva, căcĭ noĭ avem acest păcat de a vota legile şi a le lăsa apoĭ în cartoane. Şi dacă pe lângă inacţiunea guvernului mai adăogăm şi lipsa aproape completă de iniţiativă privată vom avea de înregistrat şi această lege, pe lângă cele-l'alte carĭ stau în cartoane. La noĭ, domnilor, trebue o muncă şi o muncă de ani de zile, fiind-că la noĭ n'avem nicĭ un model de asociaţiunĭ serioase; avem icĭ, colea micĭ tovărăşii, dar asociaţiunĭ sub o formă mai largă nu avem. Eĭ, cum vreţi să se adune ţăraniĭ, de azĭ pe mâine? Ţăraniĭ agricultorĭ trebuesc îndemnaţĭ şi ajutaţĭ, căcĭ de la sine-le nu vor face mare ispravă. Şi fiind-că vorbesc despre iniţiativa ţăranilor, să-mĭ dea voe d. Buescu să nu împărtăşesc părerea sa ca sindicatele să se împartă în două: ţăraniĭ de o parte, proprietariĭ marĭ de altă parte. Domnilor, dacă voiţĭ să aveţĭ o lege şi democratică şi practică, asociaţĭ pe agricultorĭ la o la tă, pe proprietariĭ marĭ şi pe ţăranĭ. Şi uniĭ şi alţiĭ vor câştiga din această unire: ţăraniĭ în contact cu proprietariĭ marĭ se vor folosi, proprietariĭ marĭ în contact cu ţăraniĭ vor câştiga şi denşiĭ. Ţăraniĭ, domnilor, n'aŭ elementele necesare pentru organisaţiunea sindicatelor în forma complexă în care se presintă. Luaţĭ cărţile carĭ servesc de po-

văţuitor sindicatelor şi veţi vedea câte formulare de contabilitate şi câte altele sunt neapărate pentru funcţionarea regulată a sindicatelor. Ei, cine va face lucrul acesta în comunele rurale? Vedeţi că este nevoe de unirea tuturor agricultorilor mari şi mici.

A doua observaţie care voiam s'o fac, domnilor, este să nu vĕ faceţi ilusiune că prin sindicate vom tămădui toate relele şi toate nevoile de cari suferă ţeranimea noastră şi agricultura noastră. Sindicatele produc resultate satisfăcĕtoare acolo unde ele există de mult, unde lumea e deprinsă cu asociaţiunile şi unde există o mulţime de legi cari contribuesc la desvoltarea agriculturei, industriei şi comerţului. Noi să nu credem că din sindicate vom ajunge să facem o panacee universală. Sunt multe şi variĕ trebuinţele şi nevoile agriculturei şi ale populaţiei rurale. Pentru a satisface unele din acele nevoi, am propus înfiinţarea *Casei rurale*, lege pe care Camera a votat-o aproape cu unanimitate şi care de doui ani stă în cartoanele Senatului. Ştiu că şi Senatul este dispus să înzestreze ţara cu o asemenea lege; şi deci aşa este pentru a nu se pune în discuţiunea maturuluĭ Corp legea *Casei rurale?* Rĕspundă d. ministru Stolojan, care a fost raportorul acesteĭ legi în Cameră şi a votat-o

cu noi toți. Se spune prin culise că legea trebue modificată în aceste părți; dar cine se impotrivește la aceasta? Pretins-am noi ca legea este cea mai perfectă? Modificați-o, dar votați-o, căci dacă n'o veți face d-voastră, o vor face conservatorii, ei cari au spus că această lege este socialistă.

Să nu se creadă că dacă se vor înființa sindicatele se vor satisface toate nevoile, se vor alina toate relele de cari suferă populațiunea rurală. Negreșit, are legea importanța ei, dar nu așa cum și-o închipuesc unii dintre noi.

Un exemplu: Intreb ce are să facă sindicatele pentru a asigura stabilitatea proprietățeĭ rurale?

Am fost nevoiți să facem legi pentru a împiedeca pe țărani de a'și vinde pământurile, și cu toate legile, mulți dintre dânșii tot au găsit mijloace pentru a'și înstrăina proprietățile.

Regret a o spune, dar sunt sigur că dacă țeranii n'ar fi întâmpinat greutăți pentru a'și vinde pământul, mulți, mulți ar fi astă-zi muncitori cu mâinele, și în mod indirect s'ar fi reconstituit proprietățile mari. Înțelegeți cari ar fi fost resultatele pentru binele țăranilor și pentru ordinea publică.

S'ar părea că noțiunea de proprietate nu este în de ajuns înrădăcinată în ini-

mile țăranilor noștri. De aceea suntem nevoiți să luăm toate măsurile ca prin legi să asigurăm familiei un minimum de proprietate și altă avere.

Americanii ne-au dat exemplul prin promulgarea legei de *Homestead*, adică legea căminului sau a bunurilor de familie. La noi se impune o asemenea lege din toate punctele de vedere: este o lege de conservare națională.

D-lor, cele ce am zis până acum se referă în general la sindicatele agricole. Acum să-mi dați voe să intru în oarecari cercetări ale proiectului ce ni se înfățișează și să vedem dacă el răspunde nevoilor noastre.

—*Ședința se suspendă pentru 10 minute.*

— La redeschidere d. vice-președinte B. Iepurescu ocupă fotoliul președințial.

D. vice-președinte, B. Iepurescu: D. Aurelian are cuvîntul.

D. P. S. Aurelian: Domnilor, am avut onoarea a ve spune că ceea-ce am zis până acum au fost mai mult considerațiuni generale asupra chestiunei, acum neapărat ca încheere ve rog să-mi dați voe să me opresc asupra legei presentată de d. ministru de domenii. Mai întâi istoricește vorbind să-mi dați voe a ve aduce aminte că înainte de a se depune această lege se depusese un proiect de lege din inițiativă parlamentară

datorit d-luĭ Pană Buescu. Pe cât îmĭ aduc aminte acel proiect de lege a trecut prin secţiuni şi ajunsese a fi pus la ordinea zileĭ şi poate că n'ar fi fost lucru reu dacă aceste două proiecte se contopeau pentru a da ceva bun, se puteau complecta unul pe cel-l'alt.

In proiectul presintat de d. Pană Buescu sunt dispositiuni carĭ lipsesc în proiectul d-luĭ ministru. Iată însă ce se întâmplă acum, vrend nevrend ni se vor propune o mulţime de amendamente ca să complecteze legea. Eu vĕ declar de acum chiar, n'am nicĭ unul. Sunt însă prietenĭ de aĭ noştri carĭ sunt decişi să aducă amendamente şi d-lor, mie mi-e teamă că pe cale de amendament să nu iasă legea schiloadă.

D. **Poenaru-Bordea**: Vĕ mulţumiţi cu legea cum este?

D. **P. S. Aurelian**: Nu, eŭ exprimaĭ părerea că dacă s'ar fi contopit aceste două proiecte şi s'ar fi ţinut seama şi de alte părerĭ poate se reuşea mai bine. Ţineam să observ, să nu se creadă ţara aşa de înapoiată că a aşteptat legea aceasta pentru ca să se poată asocia. In ţară avem sub deosebite denumirĭ asociaţiuni numeroase. Ţin să mai amintesc că fără lege, ci numaĭ după simple modele de statute de carĭ eŭ le dasem fostuluĭ ministru Dabija, se înfiinţaseră

în toată ţara comiţii agricole şi cari au dispărut din causă că nu li s'a mai dat nici un sprijin, nici o înlesnire.

Şi acum, d-lor, înainte de a intra în lege să-mi daţi voe să-mi arunc ochii asupra expunerei de motive. Dar me veţi întreba, ce are a face una cu alta? Are. foarte mult, fiind-că expunerea de motive expune planul general al legei, modul cum a crezut ministrul că se pot înfiinţa sindicatele agricole.

D. **Em. Porumbaru**. Expunerea de motive e bună dar proectul nu e bun.

D. **Gh. Scorţescu**: Amândouĕ sunt difuse şi raportul şi proiectul.

D. **P. S. Aurelian**. Regret că nu împărtăşesc părerea amiculuĭ meu d. Porumbaru. Citească cu atenţie expunerea de motive şi se va încredinţa că este departe de a fi clară şi obiectivă, va vedea că se ocupă de o sumă de lucruri streine proectuluĭ şi are în vedere mai mult străinătatea de cât ţara noastră.

Această expunere păcătueşte prin redacţiune. Este bine să ne deprindem şi în alcătuirea legilor să facem redacţiuni clare, înţelese de toată lumea, căci legile alcătuite în mod confus dau loc la resultate regretabile. Există, mi s'a spus, în legislaţiunea noastră militară un articol, luat după legea francesă, şi care trimite pe vinovaţi în colonii. S'a tradus

textual legea franceză. Dar Francesii au Insula Diavolului, unde au trimis pe Dreyfus, au Cayenna, au Madagascar. Noi nu avem colonii.

O voce : Avem Insula Șerpilor.

D. P. S. Aurelian. Ca redacțiune, și nu este vorba să facem lecțiuni de stil, expunerea începe așa : *scăderea provenită în cereale*. Aceasta nu este românește.

Înțeleg scăderea prețului cerealelor.

D. **Au. Stolojan**, *Ministrul Agriculturei, Industriei, Comerciului și Domeniilor*. Nu sunt membru al Academiei. Iată.

D. P. S. Aurelian. Nu este nevoe a fi membru al Academiei pentru a scrie corect, a frasa românește. Nu suntem toți gramatici dar putem aduce stiliști ca să ne îndrepteze.

Și pentru că d. Ministru m'a întrerupt spunendu-mi că nu este membru al Academiei, răspund că dacă d-sa citea din nou expunerea poate nu eșia așa cum este. Mi-este teamă că Ministrul a pus liniamentele generale și că redacțiunea este esită din biurouri, este alcătuită de alt cine-va.

A doua observare este o mică eresie care trebue rectificată :

«*Până acum pământul era considerat* «*ca valoarea cea mai solidă, și toți prefe-* «*rau să-și pună fondurile în imobile*».

Și imediat ca să ne convingă adăogă :

Statistica franceză a dovedit că lucrările s'ău înfors.

Dar acest principiŭ nu este aplicabil în ţara românească, şi dacă ar fi aşa ar trebui să-l documentaţi cu cifre româneşti. Ce importă ceea ce s'a întâmplat în Francia? Poate lucrul să fie adevărat în Francia, dar de ce să ne spună nouă câte miliarde este datoare proprietatea fonciară în Francia, ca să ne convingă că pământurile nu sunt valoarea cea mai solidă? Ne descurajaţi pe toţi câţi avem un petic de pământ dacă v'am crede pe cuvînt. Aceasta este o eresie şi am ţinut să o relevez pentru că expunerea de motive este un act oficial, ca atare trebue să fie un act serios şi exact. Streinii cari ne cunosc economia noastră naţională aşa de bine ca şi noi, ba mai bine de cât unii dintre noi, îşi vor face o idee defavorabilă despre seriositatea lucrărilor ministeriale, când vor citi asemenea aserţiuni neîntemeiate?

In ţara Românească până astă-zi plasamentele în pământ sunt din cele mai solide şi vor fi pentru mult timp. Suntem departe noi de epoca aceea când pământurile aŭ să fie depreciate, cum sunt momentan în unele localităţi din Franţa şi Italia. Să nu creadă d. ministru al domeniilor că şi în Franţa deprecierea este ceva permanent Aŭ fost evenimente de o

ordine economică generală cari aŭ apăsat asupra situaţiunei proprietăţei franceze, lucru care n'a existat cu privire la proprietatea din România.

Ei bine, cum admiteţi acest lucru pentru România? In România moşiile cele mai scumpe cari sunt în apropierea Capitalei, cari sunt lângă oraşe, d'abia au ajuns să valoreze 800 lei hectarul sau 400 lei pogonul; în Ialomiţa fertilă, moşiile mari se vînd cu 200 lei pogonul. Credeţi că ţara românească este destinată să rămâna la 200 lei pogonul, când aiurea a ajuns până la 1000 lei pogonul?

Vedeţi că această aserţiune nu este întemeiată.

D. I. Poenaru-Bordea. Şi când se exproprieză pentru drumul de fer atunci este altă evaluare.

D. P. S. Aurelian. Negreşit că este altceva. Acum noi vorbim despre preţul moşiilor mari şi mici.

Aşa dar, să-mi permită d ministru al domeniilor să constat că aserţiunea sa cum că din causa scăderei momentane a preţului cerealelor ar fi resultat o mare depreciare a imobilelor rurale în România şi o micşorare a salariilor lucrătorilor, că această aserţiune este cu totul neîntemeiată.

Altă aserţiune:

Sistemul păcei armate face improductivă

a opta parte din populația validă a Europei, pune obstacol activității și pricinuește o perdere de capital care nu se poate calcula.

Nu știu dacă această cestiune trebuia pusă în desbaterile parlamentului. Sistemul păcei armate nu face parte din sindicatul agricol; este o cestiune cu desăvîrșire alta și mi se pare că ar fi deplasat se începem o discuțiune nouă asupra sistemului armărei în Europa. Vedeți că este o cestiune cu desăvîrșire alta de cât aceea care ne preocupă. Întrebarea este, dacă prin faptul că soldații stând în casarmă se împuținează populațiunea.

D. An. **Stolojan**, *ministru al domeniilor*: Este raportorul de la congresul agricol care spune aceasta.

D. P. S. **Aurelian** Să-mi dați voe și d-voastră d-le ministru și d. Jules Bernard la care vă referiți să nu mă întemeiez pe zisele sale și să le aplic la țara noastră. Nu uitați, d-le ministru, că este vorba de România, mai lăsați cărțile franceze la o parte.

Cât despre calitatea de raportor al congresului și despre aprecierile ce se fac în raport cu aceea nu ne privește pe noi, am avut ocasiune să particip de multe ori la congrese și așĭ putea spune că unele din aceste întruniri sunt mai mult un mijloc de a petrece, de a face excursiuni.

Nu înțeleg întru cât armata franceză sau armata rusească poate înrîuri asupra natalității. Eu, d-lor știu, că în raport cu populațiunea armata franceză este mai mare de cât aceea a Germaniei. In Franța populațiunea nu numai că este staționară dar dă înapoi și dacă va urma tot așa populațiunea franceză are să se împuțineze pe când în Germania populațiunea merge crescând într'un mod fără precedent. Și n'am auzit ca guvernul german să se tânguească că din causa păcei armate s'ar împedica înmulțirea populațiunei. Alte cause înrîuresc asupra mersului populațiunei, și cause cari contribuesc mult la scăderea populațiunei francese.

Fie-care recensământ din Germania arată sporirea populațiunei; tot asemenea și în Rusia, Anglia, Elveția și alte țări. Și nimeni în aceste țări nu s'a gândit să zică că natalitatea descrește din causa păcei armate.

S'ar putea dovedi de cine ar vrea să facă asemenea cercetări, că armatele contribuesc întru cât-va la sporirea populațiunei. Dar eu cred, că aceasta este o cestiune. care putea să rămână neatinsă de legea sindicatelor. (Ilaritate).

Iată ce zice a treia aserțiune din expunerea de motive a d lui ministru :

Pe lângă supraproducțiune a contribuib

mult la scăderea prețurilor și organisarea viițioasă a comerciului cerealelor.

Foarte bine! interesant lucru; însă eŭ cred că am perde timpul pentru moment, fiind-că nu-mĭ pot da seama, cu această ocasiune, de acel faimos fenomen al supraproducereĭ. Și cred că ar fi bine, să lăsăm pentru altă dată cestiunea aceasta, care nu este în așa strânsă legătura cu sindicatele.

O altă aserțiune care este cam riscată: *Nu e dar probabil că prețul cerealelor să se maĭ ridsce la nivelul de altă dată.*

Iar descurajare! De ce nu este probabil? Sub impresiunea cărora împrejurărĭ, a scris d-nu ministru această frasă? Că nu maĭ este probabilitate, ca să se ridice prețul la nivelul de altă-dată. La carĭ prețurĭ se referă d-nu ministru?

S'a întâmplat, d-lor, că acum cât-va timp să fie niște prețurĭ derisoriĭ, carĭ ne-aŭ înspăimântat pe toțĭ, dar în urmă s'aŭ ridicat, și am vĕzut vînzându-se la 17 leĭ ectolitrul de grâu ordinar, iar zoana cu 12 leĭ.

A fost un joc de bursă, ceva întâmplător, excepțional, acea scădere. Și prin urmare nu se poate zice că nu maĭ este probabilitate că are să se ridice prețurile. Deja prețurile s'aŭ urcat și astă-zĭ grâul se vinde cu 12 leĭ ectolitru. Scăderea la care vĕ referițĭ, nu a fost numaĭ la noĭ, ci a fost în toată Europa. De la această îm-

prejurare excepțională, până la afirmarea că probabilitate nu mai este pentru ridicare, mi se pare că diferența este foarte mare Și faptele s'au însărcinat să desmintă aserțiunea ce ați riscat, de oare-ce prețul productelor s'a urcat în toată Europa. Nu luați ceva trecător, drept o formă economică după care să ve orientați ca ministru.

A crezut de cuviință d. ministru să citeze câte-va rânduri dintr'un raport al unuĭ distins francez, a căreia reputațiune nu este numaĭ europeană, dar și universală, d-nu Tisserand. Acest distins agronom a ocupat posițiuni înalte în Stat, a fost inspector și director general al Ministeruluĭ de agricultură, și astă-zĭ consilier la înalta Curte de compturĭ S'a cerut să se dea ministeruluĭ englez unele relațiuni cum ar fi să se organiseze un minister al agriculturei în Englitera.

D. Tisserand 'și-a dat părerea și ministrul nostru o reproduce. Este vorba despre atribuțiunile ministeruluĭ de agricultură. Toate bune; dar oare era nevoe de raportat d-luĭ Tisserand ca să ve cunoască carĭ sunt atribuțiunile Ministeruluĭ dirigeat de d. Stolojan? Și afară de aceste există vre-o relațiune între legea sindicatelor și organisarea Ministeruluĭ? Nu știe d. ministru că în Franța această lege a fost presentată de d. Waldeck Rousseau, ministru de in-

terne, iar nu de colegul sĕŭ de la Ministerul Agriculturei?

Dar în fine să cercetăm proiectul de lege presintat de d. ministru.

Proectul acesta se compune din 18 articole, adică cu 8 articole mai mare de cât cel francez. Prima întrebare ce o pun este: pentru ce la noi se face legea numai asupra sindicatelor agricole şi nu asupra sindicatelor profesionale? Doresc ca d. ministru să mĕ lămurească fiind-că încă o dată ve spun că sunt nedomirit pentru ce toate cele-l'alte clase de muncitori sunt excluse de la beneficiul acestei legi. La noi se face un lucru contrariŭ de ceea ce s'a făcut în Francia, unde legea are un caracter general, aplicabilă la toate profesiunile, ori-carî ar fi ele.

De oare-ce ne am inspirat de la Francesi pentru a introduce sindicatele, pentru ce nu am adoptat în trăsurî generale economia legei lor?

Lucrul acesta nu mi-l explic; este oare vre-un pericol de stat care ne face să excludem cele-l'alte bresle? Eŭ cred că legea trebue să aibă un caracter general şi neapărat că s'ar aplica pe o scară mai întinsă în agricultură de oare-ce agricultura este profesiunea noastră de căpetenie.

De aceea primul punct de divergință între mine şi autorul legei este pentru ce legea n'a fost alcătuită în mod general

pentru toate profesiunile, după cum face legea franceză.

Iată ce zice art. 2 din legea franceză:

«Sindicatele sau asociaţiunile profesionale chiar de mai mult de cât doue-zeci de persoane exercitând aceeaşi profesiune, meserii similare, sau profesiuni conexe concurând la stabilirea de producte determinate, vor putea să se constitue liber fără autorisarea guvernului».

Legea franceză dar dispune curat şi categoric că îndată ce trec peste 20 de persoane, oamenii de aceeaşi profesiune se pot asocia fără să ceară autorisarea guvernului. Pentru ce nu s'a luat acest articol de la Francesi? Nu sunt partisan al plagierei în materie de legislaţie, dar încă o dată aceasta este o lege de o natură cu totul specială şi trebue să ne referim la isvoarele de unde a pornit, cu excepţiune că trebue să o localisăm.

Vom vedea pe urmă carî sunt argumentele pentru carî ministru domeniilor a găsit cu cale să excludă pe cei-l'alţi meseriaşi fără excepţiune reservând legea numai pentru agricultorî.

D-lor, ar fi fost cu putinţă chiar şi numele de sindicat să nu-l fi adoptat.

D. I. Poenaru-Bordea. Vom cere suprimarea cuvîntului.

D. P. S. Aurelian. Nu-mi convine numele acesta şi d. ministru l'a adoptat

fiind că l'a găsit în legea franceză,—dar noĭ căutăm numele? Noĭ luăm legea nu numele. Numele de sindicat chiar la Francesĭ este impropriŭ şi în Camera franceză cu ocasiunea discuţiunei acestui proiect a fost discuţiune asupra întrebuinţărei numelui de sindicat. Erau o sumă de deputaţi carĭ nu primeau acest nume fiind-că sub forma de sindicat se produsese multe neajunsurĭ în Franţa, multe greve, multe mişcărĭ, şi intrase spaimă când se auzea de sindicate.

Dar noĭ de ce să nu întrebuinţăm numele de societate, de asociaţiune? Nu e nevoe să fiĭ membru al Academieĭ pentru ca să găseştĭ cuvîntul. Maĭ departe, d-lor, caut legea şi nu găsesc nicĭ definiţiunea nicĭ scopul sindicatelor.

Nu ştiu ce este sindicatul nicĭ care îĭ sunt atribuţiunile sale. Iată, domnilor, în această privinţă ce zice legea franceză la articolul 9: «Sindicatele profesionale au exclusiv de obiect studiul şi apărarea interesĭlor economice, industriale, comerciale şi agricole.»

Legea franceză spune clar şi categoric scopul sindicatelor. Legea noastră nu spune nimic şi în loc de aceasta ne dă articolul 1, care, să mĭ daţĭ voe să spun că prea înşiră multe şi cam fără rost. Mĕ întreb: la ce servă acel pomelnic de cuvinte, când nu este chiar complect,

căci cu toată lungimea sa articolul întâiŭ nu cuprinde toate scopurile de natură agricolă pentru care s'ar putea întemeia un sindicat.

Din două una: saŭ lasă legea cu caracter general, saŭ dacă voeşti să intri în amănunte, apoi atunci cu risicul de a nu mai termina trebue să înşiri toate scopurile, toate profesiunile cari se raportează la agricultură. Dar încă o dată, la ce poate servi această înşirare de cuvinte?

Venim acum la art. 3, care arată ce formalităţi sunt de îndeplinit pentru înfiinţarea unui sindicat. Pe când după legea franceză se poate înfiinţa sindicatul fără autorisarea guvernului şi numai după o depunere de acte, aci de la început se îngreuiază formarea sindicatelor.

O complicaţiune de procedură inutilă şi neexplicabilă. Ce formalităţi se cer în Franţa? Iată ce zice art. 4 din legea franceză:

«Fondatorii ori-căruĭ sindicat profesional vor trebui să depună statutele şi numele acelora cari, cu un titlu oare-care, vor fi însărcinaţi cu administraţiunea saŭ cu direcţiunea.

«Acest deposit se va face la primăria localităţeĭ, unde este stabilit sindicatul, şi la Paris, la prefectura Senei.»

«Acest deposit va fi reînnoit la fie-care

schimbare a direcţiunei sau a statutelor».

«Statutele se vor comunica procurorului Republicei de către primar saŭ de către prefectul ţerei.»

Ve daţi seamă ce deosebire? In Franţa depuĭ statutele la primărie şi s'a isprăvit. La noĭ, vedeţi: se depun statutele nu la primărie, nu la autoritatea comunală, ci la autoritatea administrativă: la prefect. Ceva maĭ mult: prefectul să facă observaţiuni! Ne punem la discreţia prefectului ca să-şĭ dea el părerea! Apoĭ se subordonează autorisarea la avisul ministerului de interne. Eĭ bine, să-mĭ dea voe d. ministru de domeniĭ să nu-mĭ explic ce va să zică epitropisirea aceasta a ministerului de domeniĭ de către ministerul de interne.

Voci: E maĭ mare (Intreruperĭ).

D. P. S. Aurelian. Francesiĭ nu maĭ trimet pe sindicaţi la ministerul de interne. Să facem o ipotesă d-lor: ne-am strâns un numĕr de oameni să compunem un sindicat viticol; dăm prefectului şi procurorului statutele; aceştia le ţin un an! Si după un an cine ştie ce le trece prin cap să pue ca observaţiuni. Acele observaţiuni se supun ministrului agriculturei. El poate să le aprobe, însă nu le poate da curs, căcĭ maĭ este un ministru maĭ mare de cât dânsul, ministrul de interne! Să-mĭ daţi voe, d-lor, să nu maĭ pricep această complicaţie deforme. Asta

nu este încurajare, și nu va înlesni înființarea sindicatelor. De ce n'ați imitat procedura simplă a Francesilor? De ce să avem recurs la formalități cari nu fac de cât să îngreuieze lucrul și să dovedească și lipsa de pricepere a ierarhiei ministeriale, fiind-că eŭ nu admit ca ministerul de domenii să fie subordonat ministeruluĭ de interne. Se poate ca ministrul de interne să spue că nu dă autorisare. Atunci ce va face ministrul domeniilor? Lucrul se poate întâmpla foarte bine mai cu seamă când n'o exista armonie între cei doui miniștri. Unde mergem atunci, ce devin legea sindicatelor?

D-lor, altă deosebire de legea francesă; d. ministru de domenii nu permite să se înființeze sindicate de cât în județe. Aceasta e o chestiune gravă.

«*Sindicatele sau asociațiunile înființate în județe între agricultorĭ de ori-ce categorie, etc., etc.*

Și mai pe urmă se zice că aceste sindicate județene se pot și ele sindica la rândul lor în sindicate regionale. Cu alte cuvinte, după economia proiectuluĭ de lege, sindicatele agricole se vor înființa numai în județe, dar de ce nu în plăși și în comune?

In Franța și în alte țerĭ există sindicate comunale, numai într'o comună sau în mai multe comune asociate la o laltă,

apoĭ vin sindicate cantonale, sindicatele de arondisment şi apoĭ cele de departament.

De ce unaĭ. comunĭ de exemplu cu o populaţiune de 800 de locuitorĭ să nu-ĭ daĭ voe a face asociaţiune? In lege dispuneţĭ ca reşedinţa sindicatelor să fie în capitala judeţuluĭ. Apoĭ credeţĭ d-voastră că locuitoriĭ de prin regiunile muntoase ale judeţuluĭ Prahova vor pleca din locurile lor să vină la Ploeştĭ să se constitue în sindicate saŭ ceĭ de prin plaiurile judeţuluĭ Buzĕŭ vor veni în capitala judeţuluĭ să formeze asociaţiunĭ? Vĕ asigur că nu voĭ veni.

Atunci sindicatele d-voastre aŭ rĕmas sindicate de târgoveţĭ. Noĭ din Bucureştĭ facem un sindicat, luăm saloane şi ne punem la vorbă. Apoĭ acesta este scopul ce-l urmăriţi? Dar ceva mai mult, ceea ce se face prin legea de faţă este că începem să ţărmurim libertatea de asociaţiune.

Noĭ până azĭ aveam dreptul de a înfiinţa asociaţiunĭ, eĭ bine de acum înainte ni se ia acest drept. D. ministru ne spune: Vreţĭ sindicate mergeţĭ la judeţ. De ce nu lăsaţĭ ca ele să se facă la comune şi plăşi? Dorinţa noastră este ca spiritul de asociaţiune să pătrunză în sate, spiritul de solidaritate să intre în coliba ţĭteanuluĭ.

Acum vin la art. 5. Iată ce zice acest articol:

«Sindicatele agricole vor putea dobêndi imobile; sunt însă obligate a le vinde până în trei ani cel mult de la data dobândirei lor. In cas când sindicatul nu s'ar conforma acestei dispoziţiuni, ministerul public va cere vînzarea acelor imobile înaintea tribunalului local, cu licitaţiune publică şi după formele prescrise de codul de procedură civilă pentru vînzarea bunurilor imobile ale minorilor. Preţul obţinut se va consemna la casa de depuneri şi consemnaţiuni pe numele sindicatului».

Daţi-mi voe, d-lor, să vĕ spun că prin dispoziţiunile acestui articol se face un pas înapoi. Mai bine lăsaţi-ne cu libertăţile de astă-zi de cât cu restricţiunile cari ni le puneţi. Inţeleg să spuneţi că asociaţiunile nu au dreptul să cumpere imobile dar atunci spuneţi-o franc; dar să mĕ lăsaţi să cumpĕr imobile pe mine şi la urmă să-mi ziceţi: bagă de seamă, că dacă nu le veţi vinde în trei ani, vine procurorul şi-ţi vinde imobilul cu toba, pe orî-ce preţ va eşi.

Cum se poate ca mie societatea organisată să-mi pue în vînzare silită imobilele?

Dar aţi uitat că o vînzare silită are consecinţe desastruoase?

La tribunalele noastre s'au vĕzut e-

xemple scandaloase, și sunt sigur că fiecare din d-voastră cunoaște casurĭ de vînzărĭ silite, când moșiĭ s'au adjudecat pentru prețurĭ pe jumătate de cât valorau în realitate.

Apoĭ la asemenea urmărĭ vroește ministrul agriculturel să expue sindicatele? Cum le dă voe să cumpere moșiĭ și după treĭ anĭ le îndatorează să le vîndă? Aceasta numaĭ serios nu este, și încă o dată, mai bine nu îngăduiĭ sindicatelor să cumpere moșiĭ, de cât să le cumpere cu asemenea condițiĭ.

Presupun că va fi avut d-nu ministru vre-un motiv că să pună această dispositie în lege; căcĭ un om ca d-sa, cu competința d-sale, jurist și agricultor, nu se poate să procedeze fără motive. Dar să-mĭ dea voe să i-o spun că nu î npărtășesc părerea d-sale. In Franța când s'au înființat sindicatele agricole a fost pornirea ca aceste asociațiunĭ să nu aibă avere imobilă; și atuncĭ când se discuta legea în Franța, eu nu mĭ explicam această dispositie care împedică sindicatele de a poseda imobile.

Dar de la 1884 s'au schimbat vederile și în Francia. Autorul legeĭ, d. Waldeck Rousseau, într'o întrunire mare ținută în anul expirat la Roubaix, a venit și a declarat că s'a înșelat; sindicatele nu pot

să prospere de cât cu dreptul de a cumpăra imobile.

Mijlocul pe care 'l propune d. Waldeck Rousseau, ar fi de a se da sindicatelor dreptul de a poseda. Împrejurările—desvoltarea valorilor mobiliare, scăderea dobânzilor, care împinge capitalurile spre întreprinderile industriale, puterea economiei s. a. — i se par din cele mai favorabile. Proprietatea este un isvor de înțelepciune și de demnitate; ea este eminamente moralisătoare. Și d. W. Rousseau resumă într'o formulă părerea sa; el zice: *In viitor va trebui ca capitalul să muncească și ca munca să posedeze. Nu va fi vorba de a suprima capitalul, dar de a'l răspândi. Și această accesiune a muncei la proprietate, va fi antidotul decisiv al utopiilor socialiste.*

In acelaș discurs. D. W. Rousseau declară că la Reims, într'o altă întrunire, a cerut să se lărgească atribuțiunile sindicatelor și să li se dea capacitatea civilă, industrială și comercială.

Așa fiind întreb: Cari sunt motivele pentru cari împiedicați sindicatele agricole de a deveni proprietari de imobile? Care ve e teama? Dacă aveți vre-o teamă să ne-o spuneți, să luăm măsuri. E cu neputință să excludeți o asociație de agricultori de la dreptul de a cumpăra imobile. Încă o dată, poate să aveți motive

puternice pe cari nu le cunosc ; să le spuneţi înaintea Camerei să mă convingeţi şi pe mine, dar până atunci sunt în drept să me întreb de ce exclusivismul acesta?

Dacă mergeţi până acolo în cât interziceţi unei corporaţiuni compusă din agricultori de a se bucura de dreptul de a avea imobile, cu ce drept diferitele societăţi au dreptul ca să cumpere moşii în ţara românească?

Cum se poate explica ca societăţi anonime să aibă dreptul să cumpere imobile şi asociaţiunile de agricultori români să nu aibă acest drept?

Înţeleg dacă corporaţiunile acestea, ar fi corporaţiunile religioase, să nu mai creăm proprietăţi de mână moartă. Dar pe câtă vreme sunt corporaţiuni economice nu le puteţi tăgădui dreptul acesta, de a cumpăra imobile, şi dacă cumpără nu aveţi drept de a le impune că după 3 ani, să le vîndă forţat. Mai bine le-aţi interzice acest drept. Dar aşa, să me laşi pe mine sindicat, să-mi angajez capitalul, să plătesc taxa de înregistrare, să fac cheltueli de instalaţiune, şi după 3 ani să fiu silit să vînz moşia! O asemenea dispoziţiune nu poate figura în lege.

O altă dispoziţiune, aceea a art. 7, zice:

«Membrii asociaţiunei cari nu vor plăti cotisaţiunile în suma şi la termenele fi-

xate de statute vor putea fi urmăriți de sindicat înaintea judecătoriei de ocol respectivă. Acea judecătorie se va pronunța în prima și ultima instanță, orî-care ar fi suma reclamată».

Adică mai pe românește, me asociez într'o corporațiune de bună voe, cu obligațiunea de a contribui cu un leŭ sau cu doul, pe un termen oare-care. Se întâmplă ca să nu pot plăti la termen, și atunci sunt tras la judecătoria de ocol, și executat să plătesc prin orî-ce mijloace. D-lor, noi carî suntem în multe societăți, cu cotisațiunî, de câte orî nu se întâmplă să nu fim exacți cu plata. Când eștî dator la un bancher, și la termen, nu poți plăti polița, dacă aî credit bancherul îți schimbă termenul, și îi plătești dobândă. Dar aci, dacă omul nu poate plăti la termen, îl trimeteți la judecătorul de pace, care îl condamnă fără apel pentru orî-ce sumă. Consecința va fi, că dacă nu va avea cu ce plăti la moment, i se va vinde din averea sa spre a se despăgubi sindicatul.

Cu asemenea dispositiunî nu numaî că nu veți încuraja spiritul de asociațiune, dar veți depărta de la sindicate și pe cei mai bine dispuși în favoarea lor.

O altă dispositiune pe care nu mî-o pot explica este aceea a articolului 14 al legeî; iată ce zice:

«Este oprit atât sindicatelor agricole județene, cât și celor regionale, de a realisa beneficiĭ din operațiunile lor, făcute pe socoteala asociaților».

Iar nu înțeleg care este scopul acesteĭ dispositiuni; nu-mĭ explic pentru ce această interzicere făcută sindicatelor de a nu realisa nicĭ un beneficiŭ în favorul comun al asociațiuneĭ.

De ce adică să nu realiseze beneficiĭ în favoarea comunităței? fiind-că nu este vorba de realisare de beneficiĭ pe socoteala consiliuluĭ de administrație al sindicatelor ci de beneficiĭ carĭ se resfrâng asupra întregeĭ societățĭ. Nu-mĭ explic care este motivul.

Art. 16 are o dispositiune asupra căreia îmĭ permit să vĕ atrag atențiunea. Notați bine că procurorul are dreptul de a disolva sindicatele și având acest drept iată consecința disolvăreĭ:

«In cas de disolvare capitalul sindicatuluĭ nu se împarte, ci cel imobiliar se va da în administrațiunea ministeruluĭ agriculturеĭ, iar cel mobiliar se va consemna la Casa de depuneri; și dacă în termen de 5 anĭ se va înființa în acelașĭ județ, saŭ regiune un alt sindicat agricol, i se va da această avere; în cas contrariŭ, Statul o va întrebuința în lucrărĭ de îmbunătățire saŭ încurageare a agriculturеĭ în aceeașĭ localitate».

Sindicatul are o avere. Pentru o causă sau alta el este disolvat.

In aşa cas întreb cu ce drept d. ministru de domenii îşi însuşeşte o avere streină?

Când noi societarii ne-am asociat şi când resultatele acestei asociaţiuni s'a tradus printr'o avere, nu vĕd argumentul pentru care suntem expropriaţi de acest capital. Mi se pare un principiŭ nedrept şi nu vĕd motivul de ordine superioară care face ca să priveze pe asociaţi de averea strânsă pe socoteala sindicatelor.

Articolul 17 dispune: «Productele sindicatelor vor beneficia de ½ (centimă) ban la tona pe kilometru de transport, faţă cu productele particularilor.»

Nu discut dispoziţiunea; dar întreb: înţelesu-s'a d. ministru de domenii cu colegul seu de la lucrări publice? Nu-i este teamă de care-care conflict pe aceste vremuri de sindicate de tot felul?

Aceasta este legea şi, de şi ar mai li dispoziţiuni în ea carî trebuesc criticate, dar am trecut măsura abusând de răbdarea d-voastră; de aceea încheiŭ cu o observaţiune:

In legea francesă există o dispoziţiune finală care me mir că a scăpat perspicacităţeî d-lui ministru al domeniilor. Franţa, cu un popor mare, cu o naţionalitate stabilită, cu un trecut mare, cu toate acestea să

vedem ce măsuri a luat ea la întemeerea sindicatelor.

Art. 10 şi cel final din legea franceză zice:

«Presenta lege este aplicabilă şi Algeriei.

«Ea este asemenea aplicabilă coloniilor Martinica, Guadalupa şi Reuniunei. *Cu toate acestea, muncitorii străini şi angajaţi sub numele de imigranţi, nu vor putea face parte din sindicate.*»

Partea care ne interesează este dispoziţiunea finală care zice: Cu toate acestea, muncitorii străini şi angajaţi sub numele de imigranţi nu vor putea face parte din sindicate. Prin urmare în Franţa, sau în colonii, dacă eşti străin, nu poţi să faci parte din sindicate. Ca aplicare la ţara noastră, toţi muncitorii străini cari vin la noi, după această lege ar avea dreptul să facă parte din sindicate; întreb: împărtăşeşte Camera această părere a d-lui ministru? Dacă Franţa a găsit cu cale să nu primească pe străini de a face parte din sindicate, putem noi să împingem toleranţa până a da străinilor dreptul de a se sindica? Putem noi permite ca în România, de exemplu, miilor şi zecilor de mii de Bulgari, Lipoveni, Unguri şi alte neamuri cari cutreeră ţara de primăvara până toamna, să le permitem să intre în sindicate? Dacă nu aprobaţi această toleranţă,

vătămătoare din toate punctele de privire» atunci puneți în lege o dispoziție ca aceea care se găsește în legea franceză.

Când ministrul n'ar consimți la această modificare,atunci ve mărturisesc că nu-și dă seama de consecințele grave la care expunem țara noastră. Vă închipuiți d-v., pericolul ce poate resulta pentru ordinea publică, pentru interesele noastre naționale, politice, sociale și economice, prin participarea sau formarea sindicatelor de streini? Nu credeți că aceasta ar putea da naștere chiar la conflicte internaționale foarte vătămătoare intereselor noastre? Dacă ve este teamă de toate acestea,atunci faceți bine și imitați pe Francesi și puneți în lege o declarațiune categorică că străinii în România n'au drept să se sindiceze sau să ia parte la sindicate. Să nu se scape din vedere ca de cât-va timp streinii dau năvală în România· nu uitați că deja elementele străine de legea și naționalitatea noastră prea s'au înmulțit. Nu scăpați din vedere că *România a Românilor* trebue să fie devisa noastră, căci numai așa ne vom putea strecura printre dificultățiile de tot felul ce întâmpină o țară mică ca a noastră.

Incheĭ,d-lor.V'am ținut deja prea mult, v'am obosit și vĕ cer ertare pentru aceasta dar legea comportă această dis-

cuțiune fiind că sunt în joc chestiuni de mare importanță pentru țară.

Părerea mea, d-lor, este că legea nu răspunde la toate așteptările; că ar fi bine ca d. ministru de domenii în înțelegere cu autorul celui-l'alt proiect, d. Pană Buescu, și cu delegații, să se întrunească și să caute a introduce modificările despre cari am vorbit și altele cari veți mai afla de cuviință.

Doresc ca d. Ministru al Agriculturei, care sunt convins că din cea mai patriotică pornire a propus legea, să nu facă o cestiune de amor propriu să nu zică: ori rămâne legea așa cum este, ori nimic. De aceea suntem noi aici pentru ca împreună să ne consultăm, să ne ajutăm, și să perfecționăm pe cât posibil operele legislative. Nu e bine să se înțesteze cine-va asupra unei idei căci atunci sufere și țara și guvernul și parlamentul. Doresc d-lui Stolojan din toată inima, tot succesul în această lege, doresc a i se da putința de a o reglementa și a o pune în aplicare, dacă va fi modificată cum se cuvine.

Pentru această lege trebue un regulament detailat. Aci nu mai e vorba de legea repausului duminical, care se poate aplica și fără regulament. Sindicatele aŭ nevoe de regulament bine făcut, de formulare de model de statute. Și în privința reglementărei, d-lor, eu mă cam îngrijesc căci dacă

colegii d-lui Stolojan i-au făcut dificultăţi când a fost vorba de legea repausului duminical, câte dificultăţi n'are să-i facă cu prilejul reglementărei acestei legi. Eu în tot casul îi doresc să aibă succes şi îl rog să procedeze fără întârziere, fiind-că nu ştim ce poate să aducă ziua de mâine. Să se grăbească să treacă legea pentru ca în urma d-sale să rămână o lege bună şi pentru care cu toţii să-i fim recunoscători. Am zis. (Aplause).

ACADEMIA ROMÂNĂ

PLANTELE CEREALE ŞI LEGUMINÓSE

LA ROMANI

DE

P. S. AURELIAN
MEMBRU AL ACADEMIEĬ ROMÂNE.

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEĬ ROMÂNE
Seria II.—Tom. XXVI.
MEMORIILE SECŢIUNĬĬ SCIINTIFICE.

BUCURESCI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-sor I. ST. RASIDESCU
16, STRADA DÓMNEĬ, 16
1904.

10850

Preţul 30 bani.

Analele Societăţii Academice Române. — Seria I: L. B.

Tom. I—XI.— Sesiunile anilor 1867—1878: şedinţe, memorii şi notiţe.

Analele Academiei Române. — Seria II:

Tom. I. — Sesiunea extraordinară din anul 1879. . . . . 3.—
» *II. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1879—80 . . . . . 5.50
» *II. Secţ. II.— Discursuri, memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *III. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1880—81. . . . . 5.—
» *III. Secţ. II.—Memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *IV. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1881—82 . . . . . 3.—
» *IV. Secţ. II.—Memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *V. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1882—83 . . . . . 3.—
» *V. Secţ. II.—Memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *VI. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1883—84. . . . . 2.—
» *VI. Secţ. II.—Memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *VII. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1884—85 . . . . . 3.—
» *VII. Secţ. II.—Memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *VIII. Secţ. I.*—Desbaterile Academiei în 1885—86. . . . . 3.—
» *VIII. Secţ. II.—Memorii şi notiţe* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *IX.*— Desbaterile Academiei în 1886—87 . . . . . 5.—
» *IX.—Memoriile Secţiunii Sciinţifice* . . . . . *(Sfârşit.)*
» *X.*—Desbaterile Academiei în 1887—88 . . . . . 4.—
Indice alfabetic al *Analelor* pentru 1878 — 1888. . . . . 2.—
Tom. XI.—Desbaterile Academiei în 1888—89. . . . . 3.—
» *XI.—Memoriile Secţiunii Sciinţifice* . . . . . 5.—
» *XII.*—Desbaterile Academiei în 1889—90 . . . . . 3.—
» *XII—Memoriile Secţiunii Sciinţifice.* . . . . . —,40
» *XIII.*—Desbaterile Academiei în 1890—91. . . . . 4.—
» *XIV.*—Desbaterile Academiei în 1891—92 2,50
» *XIV.—Memoriile Secţiunii Sciinţifice.* 3,50
» *XV.*—Desbaterile Academiei în 1892—93. 4,50
» *XVI.* — Desbaterile Academiei în 1893—94 4,50
» *XVI.* — *Memoriile Secţiunii Sciinţifice* . . . . . 1.—
Materiale pentru climatologia României. I. Clima Sulinei, de *Şt. C. Hepites.* . . . . . —,30
— II. Gerul Bobotezei, de *Şt. C. Hepites* . . . . . —,10
Studii asupra mineralelor de manganes de la Broscenĭ, de *E. Benquet* . . . . . —,20
Rumanita saŭ Succinul din România, de *Dr. C. Istrati* . . . . —,25
» *XVII.* — Desbaterile Academiei în 1894—95. . . . . 7.—
» *XVIII.*—Desbaterile Academiei în 1895—96 . . . . . 5.—
» *XVIII.—Memoriile Secţiunii Sciinţifice* 1,60
Materiale pentru climatologia României. III. Durata de strălucire a sórelui la Bucuresci. IV. Clima Sinaiei. V. Plóia în România. De *Şt. C. Hepites* . . . . . —,30
— VI. Clima la Păncesci-Dragomiresci (Roman). VII. Mersul diurn al elementelor climatologice la Bucuresci. De *Şt. C. Hepites* —,20
— VIII. Seceta din Dobrogea în 1896 st. n., de *Şt. C. Hepites* . . —,10
Rafinarea petroleului crud şi manufactura diferitelor producte comerciale din petroleul crud în Statele-Unite ale Americeĭ. I. Rafinăria de petroleŭ crud din Whiting, Indiana. II. Rafinăria Tide Water Oil C° din Bayonne, New-Jersey. De *Victor S. Gutzu* . . 1.—
» *XIX.*—Desbaterile Academiei în 1896—97. 4,50
» *XX.*—Desbaterile Academiei în 1897—98. 4,50
Sistemul internaţional de unităţi electrice, de *D. Negreanu.*
Cutremurele de pământ în România în 1897 st. n., de *Şt. C. Hepites.*
Resistenţa electrică a electroliţilor şi o metodă nouă de măsură a resistenţelor electrolitice mari, de *D. Negreanu.*
Contribuţiune la determinarea resistenţeĭ electroliţilor, de *D. Negreanu.*
» *XX.* — *Memoriile Secţiunii Sciinţifice* 1,20
Sediul bacililor lepreĭ din punctul de vedere al invasiunii, al eliminărilor şi al combaterii lepreĭ, de *Dr. V. Babeş.* . . . . . —,40
Materiale pentru climatologia Românieĭ. IX. Plóia la Bucuresci în ultimiĭ 32 de aniĭ. X. Vêntul la Bucuresci şi causa crivĕţuluĭ. De *Şt. C. Hepites* . . . . . —,40

PLANTELE CEREALE ŞI LEGUMINÓSE LA ROMANÏ

DE

P. S. AURELIAN,
Membru al Academieï Române.

Şedinţa de la 28 Fevruarie 1904.

I. Ochire asupra origineï grâuluï şi altor cereale.

Strălucitele descopeririï ale sciinţeï moderne s'ar păré că întunecă modestele cercetăriï privitóre la originea plantelor cultivate, în special a grâuluï. Pentru multă lume cestiunea de a sci care este patria cerealelor, la ce epocă s'a introdus cultura acestor plante, înfăţişéză maï mult un interes de curiositate archeologică şi botanică. Nu împărtăşesc acéstă părere; din potrivă, pentru mine, tóte cercetările privitóre la istoria civilisaţiuniï, la originea culturiï şi industrieï omuluï, sunt tot atât de importante ca cercetările de ordin istoric şi archeologic. Maï mult, privesc ca necomplete tóte încercările de descriere a istorieï civilisaţiuniï, pe cât timp aceste cercetăriï nu vor îmbrăţişà în modul cel maï complet posibil desvoltarea economică a umanităţiï. Sciinţa modernă a înţeles importanţa acesteï părţi din istoria omeniriï, şi de aceea vedem îmmulţindu-se pe fie-care an lucrările privitóre la viéţa economică a vechilor popóre. Archeologia preistorică a mers şi maï departe; ea caută a ne arătà felul de vieţuire al omuluï chiar în timpurile cele maï depărtate.

Privesc introducerea plantelor alimentare, maï cu sémă a cerealelor, ca unul dintre factoriï cariï aŭ înriurit în cel maï înalt grad asupra desvoltăriï civilisaţiuniï. Fără plantele cereale nu sciŭ dacă omul ar fi putut să se îndrumeze pe acea mănósă cale a progresuluï, ale căreï resultate fac mândria omeniriï. O ipotesă: suprimaţï cultura cerealelor, şi vĕ întreb ce s'ar alege de civilisaţiunea nóstră.

De aceea cred că în mijlocul atâtor minunï datorite geniuluï sĕŭ, omul să nu uite că la origine datoresce civilisaţiunea sa acelor modeste

plante cereale; că astăḑí datoresce existenţa şi desvoltarea civilisaţiuniĭ aceloraşĭ umile plante; să nu uite că din tóte cuceririle civilisaţiuniĭ, nicĭ una, dar absolut nicĭ una, nu întrece în importanţă descoperirea şi introducerea în cultură a cerealelor.

Fără a intrà în amănunte carĭ ar eşì din cadrul memoriuluĭ ce am onóre a supune la bineviitórea apreciere a Academieĭ, mĕ voiŭ mărginì a înfăţişà câte-và consideraţiunĭ asupra originiĭ istorice a culturiĭ grâuluĭ, şi apoĭ resultatul cercetărilor privitóre la originea botanică şi agricolă a acesteĭ cereale.

Intrebând istoria asupra originiĭ cerealelor, ea ne rĕspunde că în epocile cele vechĭ ale lumiĭ cunoscute, cerealele eraŭ aceleaşĭ ca şi cele de astăḑí; că cu tóte cercetările făcute de către ceĭ maĭ vechĭ autorĭ, originea cerealelor rĕmâne până astăḑí o enigmă. In adevĕr, în afară de documentele scrise, descoperindu-se şi deschiḑêndu-se mormintele, peste carĭ *sumă* de vécurĭ aŭ trecut, s'aŭ găsit în interiorul lor grăunţe de grâŭ care se aséměnă în tot cu grâul ce se cultivă astăḑí. Ba uniĭ descoperitorĭ aŭ mers până a încredinţà că aceste bóbe de grâŭ şĭ-aŭ păstrat însuşirea germinativă, şi că după atâtea miĭ de anĭ, sĕmĕnate în pământ, aŭ încolţit şi aŭ produs róde. O eróre voluntară, de óre-ce sciinţa ne-a încredinţat că grâul din necropolele egiptene îşĭ perduse cu desăvârşire germenele vieţiĭ ascuns în sînul sĕŭ. Dar în fine faptul este că înainte cu miĭ de anĭ s'a cultivat şi s'a întrebuinţat grâŭ analog cu cel pe care îl cultivăm şi în ḑilele nóstre.

Erudiţiĭ ne arată că după cele maĭ vechĭ monumente egiptene şi după cărţile rĕmase de la Evreĭ, cultura cerealelor există din timpurĭ îndepărtate. Ceĭ vechĭ, Egiptenĭĭ ca şi Greciĭ, atribuiaŭ unor ḑeităţĭ ca Iris şi Ceres introducerea culturiĭ cerealelor. In localităţile unde s'aŭ descoperit locuinţe lacustre, în Elveţia, s'aŭ găsit între alte alimente seminţe de grâŭ pe care învĕţatul Heer l-a numit *triticum vulgare antiquorum*. S'a maĭ descoperit grâŭ şi în lacustrele din Lombardia la Lagozza. Invĕţatul german Unger a descoperit aceeaşĭ formă de grâŭ într'o cărămidă din piramida de la Dashur în Egipt, şi care, după dînsul, ar fi datând cu 3.359 de anĭ înainte de era creştină.

De altă parte Chinesiĭ aŭ cunoscut şi practicat cultura grâuluĭ cu 2.700 anĭ înainte de Christos; eĭ credeaŭ şi cred că acéstă plantă este un dar al Ceruluĭ.

Alphonse de Candolle observă cu multă dreptate că faptul, cum că există o sumă de nume diferite ale grâuluĭ în cele maĭ vechĭ limbĭ, ne întăresce şi maĭ mult în credinţa că cultura grâuluĭ se perde în cea maĭ adâncă vechime şi că acéstă plantă a fost cultivată în regiu-

nile temperate ale Asieĭ, ale Europeĭ şi ale Africeĭ. Invĕţatul botanist adaugă că diversitatea prodigiósă a numeluĭ ce are grâul în atâtea limbĭ vechĭ s'ar explică printr'o nemăsurată arie de habitaţiunĭ a planteĭ, dacă ar fi vorba despre o plantă sălbatică comună; dar grâul este în condiţiunĭ cu totul opuse. Existenţa sa în stare sălbatică se bănuesce că s'ar fi constatat în óre-carĭ puncte ale Asieĭ occidentale, constatare problematică, după cum se va vedé maĭ jos.

Aşà că faţă cu o vechime atât de îndepărtată, de perdută în întunericul vécurilor, se póte privì cultura grâuluĭ ca preistorică chiar în lumea cea maĭ veche.

Aşà fiind se nasce întrebarea: Care să fi fost patria grâuluĭ înainte de a fi fost introdus în agricultură? Cu alte cuvinte, există grâul în stare sălbatică, după cum există cele maĭ multe plante cultivate până astăḑĭ?

Grâul, fiind privit în tóte timpurile ca cea maĭ importantă dintre plantele cultivate, a atras deosebita atenţiune a naturaliştilor şi a agronomilor. După documentele rĕmase din anticitate; din cercetarea spicelor şi a bóbelor de grâŭ descoperite în mormintele egiptene, şi a bóbelor carbonisate aflate în rĕmăşiţele din locuinţele lacustre ale Elveţieĭ; după figurile de spice recunoscute pe cele maĭ vechĭ monumente; în fine după frumósele figurĭ de grâŭ ce se află pe medaliile grece, dobândesce cine-và încredinţarea că aŭ existat maĭ multe speciĭ de grâŭ la diferitele popóre din vechime. Ast-fel fiind se nasce de la sine întrebarea: de unde se trage grâul? Saŭ care este patria acesteĭ minunate cereale?

Cu tóte cercetările făcute asupra origineĭ grâuluĭ de către învĕţaţĭ; cu tóte încredinţările ce ne daŭ maĭ mulţĭ naturaliştĭ şi agronomĭ în privinţa acésta, totuşĭ până astăḑĭ cestiunea este încă neresolvată, nimenĭ nu póte să pretinḑă că a descoperit adevĕrata origine a grâuluĭ.

Departe de mine pretenţiunea de a înfăţişà ce-và noŭ în acéstă privinţă; îmĭ propun numaĭ de a resumà acì resultatele cercetărilor şi ale experienţelor făcute până astăḑĭ.

Douĕ puncte aŭ preocupat maĭ mult pe învĕţaţĭ cu privire la originea grâuluĭ: întâiŭ, dacă acéstă cereală s'a descoperit în vre-o parte a lumiĭ vegetând în stare sălbatică; al doilea, dacă grâul nu este resultatul transformaţiuniĭ uneĭ alte speciĭ botanice.

Relativ la existenţa grâuluĭ în stare sălbatică se află douĕ seriĭ de documente: unele întemeiate pe consideraţiunĭ climatice şi etimologice, altele pe constatărĭ făcute de către naturaliştĭ şi alţĭ învĕţaţĭ în diferite călătoriĭ.

D-l Dureau de la Malle, căruia se datoresc cercetări fórte însemnate asupra anticităţii, întemeindu-se pe consideraţiuni etimologice şi climatice, a căutat să dovedéscă că grâul este de origine din valea Iordanului, şi anume din vecinătatea oraşului Nysa, că grâul şi orzul cultivat în Europa este acelaşi ca cel din Palestina şi Egipt (1).

Ori cât de serióse ar fi cercetările învĕţatului academician frances, fixarea patriei grâului numai în valea Iordanului mi se pare nejustificată, şi acésta cu atât mai mult că sunt sute şi mii de exemple de plante, cari vegetéză în diferite părţi ale globului, numai condiţiunile climatice, iar pentru unele şi cele telurice, să le priéscă. Cum dară s'ar puté susţiné temeinic că grâul se trage numai din valea Iordanului ?

Intru cât privesce aseměnarea grâului din Palestina şi Egipt cu cel cultivat în Europa, este adevĕrată, însă acésta nu înlesnesce resolvarea cestiunii.

O cestiune ca acésta fiind fórte anevoie de resolvat numai cu ajutorul elementelor de cari s'a servit d-l Dureau de la Malle, să vedem carí sunt şi părerile altora.

Ilustrul naturalist Linné arată că, dupe Heintzelmann, grâul de vară, *triticum oestivum*, ar fi crescênd de la sine în locurile necultivate ale Baschirilor (2).

Botanistul Michaux tatăl raportéză (3) în călătoria ce a făcut între 1782 şi 1785 în Persia, că ar fi aflat alacul în patria sa, într'o localitate muntósă situată la patru ţile spre nord de Hamadam.

Un alt călător, Olivier (4), străbătênd aceleaşi localităţi, spune că a găsit în mai multe rânduri nu numai alac, dar grâŭ şi orz în pămînturile nelucrate din Persia şi Mesopotamia.

Ori-ce s'ar ţice, cele arătate de Michaaux ar meritá creţĕmînt, de óre-ce vin de la un specialist în materie. In ajutorul luĭ şi al luĭ Olivier vin mai multe documente pe cari se póte pune óre-care temeiŭ.

Geograful Strabon spune că grâul cresce de la sine în ţéra Musicanilor, localitate care se află spre nordul Indiei (5). Acelaşi autor mai

(1) *Economie politique des Romains*, t. II, p. 93 şi următórele; *Annales des sciences naturelles*, vol. 9, p. 61.

(2) *Species Plantarum*, ed. 2, p. 126.

(3) Lamarck, *Encyclopédie par ordre de matières*, partie botanique, tom. 2, p. 560.

(4) *Voyage dans l'Empire ottoman*, t. 3, pag. 460.

(5) In Musicani regione frumentum sponte nasci, tritico persimile ait (Aristobulus). Strabonis, Rerum geographicarum, lib. XV, cap. I, § 22.

raportéză că în Hyrcania, grâul se reproduceà de sine(1). Berosus încredinţéză că grâul cresce sălbatic în Babilonia (2).

Diodor de Sicilia susţine că patria grâuluĭ ar fi Sicilia, unde acéstă plantă cresce spontaneŭ (3). După acelaşĭ autor, Atenienĭi şi Egiptenĭi reclamă pentru ţĕrile lor respective originea grâuluĭ (4).

Iată dar că nu numaĭ valea Iordanuluĭ póte să reclame că este patria grâuluĭ.

După istoricĭi chinesĭ, grâul s'ar fi cultivat în Imperiul ceresc cu 2.822 anĭ înainte de era vulgară (5). Faţă cu starea de isolare a acestuĭ imperiŭ, fie-cine se crede autorisat a susţiné că locuitorĭi nu s'aŭ dus să aducă grâŭ din alte ţĕrĭ şi prin urmare acéstă cereală a putut cresce de la sine acolo ca şi în alte părţĭ ale lumiĭ.

Ast-fel dar, dacă documentele ce citarăm insuflă óre-care încredere, ar urmà că s'a descoperit grâul în stare sălbatică în Persia, Babilonia, Hyrcania, India, Sicilia, Palestina, Egipt şi Atica.

A doua părere privitóre la originea grâuluĭ este a acelora carĭ susţin că acéstă cereală ar fi o transformaţiune a uneĭ alte speciĭ botanice. Autoriĭ carĭ sunt de acéstă opiniune admit printr'acésta că prin procedeurile de cultură omul póte preface o specie vegetală, pirul spre exemplu, în altă specie, precum este grâul.

In fruntea naturaliştilor carĭ sunt de acéstă părere este ilustrul

(1) In Hyrcania ferunt... frumentum ex semine quod ex spicis decidit renasci. Lib. II, cap. I, § 14.

(2) Berosus... primo quidem Babyloniam terram inter Tigrim et Euphratem fluvios mediam jacere describit; tum ex ea frumentum agreste, hordeum, ochron, etc. (Georgis Syncelli, *Chronographia*, Paris 1652, p. 28.)

(3) Istoricĭi carĭ meritä maĭ multă încredere ḑic că Cerere şi Proserpina se arătară pentru întâia óră ómenilor în Sicilia, şi că în acéstă localitate a crescut pentru întâia óră grâŭ. Acéstă tradiţiune a fost primită şi de către cel maĭ mare dintre poeţĭ, care ḑice, vorbind despre Sicilia:

Acolo, fără ajutorul feruluĭ, fără lucrul mânilor,
Grâul cresce de sine şi se oferă ómenilor.
Omer, *Odyss.* I, 9, v. 109.

Şi în adevĕr, se maĭ vede încă în Leontin şi într'alte localităţĭ din Sicilia grâŭ sălbatic, care cresce de la sine (Diodor de Sicilia, t. 2., p. 186 şi 190. Traducţiunea abateluĭ Terrasson).

(4) Egiptenĭi susţin că Cerere şi Isis sunt una şi aceeaşi divinitate, şi că grâul a început să créscă la dînşiĭ favorisat de apele Niluluĭ şi de temperatura climeĭ. Atenienĭi, carĭ nu contestă că li s'a adus grâŭ de airea, încredinţéză că acéstă plantă crescuse maĭ dinainte în Atica (Ibid., 2, p. 322).

(5) După o notă a d-luĭ Stanislas Julien, Impĕratul Chin-Nong a fost inventatorul agriculturiĭ; el începù să cultive cele cincĭ soiurĭ de cereale: grâul, orezul, bobul şi douĕ varietăţĭ de meiŭ.

Buffon. Iată cum se exprimă naturalistul frances în acéstă privinţă: «Grâul cu care se nutresce omul nu este un dar al naturiĭ, ci fructul mare şi util al cercetărilor inteligenţeĭ sale în cea dintâĭ dintre arte. Nu s'a găsit grâŭ sălbatic în nicĭ o parte a pămîntuluĭ; el este o érbă perfecţionată prin îngrijirile sale; a trebuit dar ca acéstă érbă preţiósă să fie recunoscută şi alésă între miĭ şi miĭ de altele, a trebuit să fie sĕmĕnată, culésă în maĭ multe rânduri pentru a se observà multiplicaţiunea sa, în tot deauna proporţionată culturiĭ şi îngrăşăriĭ pămîntuluĭ (1).

Buffon s'a mulţumit a stabilì un principiŭ, a admite transformaţiunea speciilor. După dînsul aŭ venit alţiĭ, carĭ aŭ trecut de la teorie la practică. D. Latapie, odinióră profesor de Botanică la Bordeaux, pretindeà în cursurile sale, după cum încredinţézĕ agronomul Gasparin (2) şi Loiseleur-Deslongchamps, că a reuşit să transforme o graminee, *Aegilops ovata*, în adevĕrat grâŭ. Un grădinar, Esprit Fabre, susţine că cultivând altă graminee, *Aegilops triticoides*, ajunsese să dobândéscă un *aegilops*, care perduse o parte din caracterele sale şi dobândise pe ale grâuluĭ (3).

D-l Bory-Saint-Vincent are aceeaşĭ părere în privinţa transformăriĭ specieĭ *aegilops ovata* în grâŭ. «S'a creḑut că *aegilops ovata*, care acoperă óre-carĭ câmpiĭ din Sicilia, ar fi graminea din care provine grâul; că după ce a fost semĕnată în repeţite rânduri, sĕmînţa acesteĭ plante s'a prefăcut în cereală, şi că fundamentul tradiţiuniĭ mitologice care face din valea Enna şi din vechea Trinacria légănul agriculturiĭ saŭ imperiul Cerereĭ, a fost metamorfosa egilopuluĭ. Am tratat cu uşurinţă acéstă opiniune în cercările nóstre asupra insulelor Fortunate; cu tóte acestea profesorul Latapie de la Bordeaux, care o suţine şi care, călătorind odinióră în Sicilia, a creḑut că află motive pentru a o adoptà, cu tóte că se pare stranie, ne-a asigurat din noŭ şi de la publicaţiunea opuluĭ nostru, că a cultivat cu îngrijire el însuşĭ, bob cu bob şi în óle carĭ nu eraŭ nicĭ odată perdute din ochĭ, planta despre care e vorba; că avênd grijă să semene din noŭ seminţele, carĭ proveniaŭ din aceste semĕnăturĭ în maĭ multe rânduri, a constatat că planta s'a lungit, a luat óre-care schimbare chiar în caracterele generice (4).

Raspail ḑiceà că grâul semĕnat în locurĭ sterpe degenerà şi se pre-

(1) *Epoques de la nature.*

(2) *Cours d'Agriculture*, tom. III. Le Froment.

(3) *Comptes rendus del'Académie des Sciences*, t. IX, p. 243.

(4) Bory-Saint-Vincent, Articolul: *Egilope* din *Dictionnaire classique d'histoire naturelle.*

făceà în pir şi în alţĭ congeneri aĭ sĕĭ. Doctorul Anderson spune că cosind ovĕz verde, din puţinele fire carĭ maĭ rĕmăseseră, dete în primăvara următóre spice de secară. De Montseignat scrià că i s'a întâmplat de ḑece orĭ ca să semene orz într'un câmp şi să recolteze ovĕz.

Pe la 1852, d-l Duval, profesor pe atuncĭ la Facultatea de Sciinţe din Montpellier, expune într'un memoriŭ descoperirea d-luĭ Fabre şi tot de odată ideile sale asupra mutabilităţiĭ formelor în óre-carĭ grupe ale regnuluĭ vegetal.

Faptul semnalat de d-l Duval avù rĕsunet mare, căcĭ se atingeà de o cestiune fundamentală în sciinţă. Partisaniĭ transformaţiuniĭ speciilor vĕḑură într'acésta un argument fără rĕspuns în favórea teorieĭ lor. Iată însă că d-l Godron, pe atuncĭ rector al Academieĭ de la Montpellier, intră în discuţiune şi cu probe experimentale învederéză că d-l Fabre şi Duval se amăgiseră, creḑènd că sunt pe cale de a transformà un aegilops în grâŭ.

Ilustrul Linné, în Amenităţile sale academice, combate cu multă tărie opiniunea acelora carĭ admit ca posibile degenerarea şi transformarea grâuluĭ în altă specie, prin cultura acesteĭ cereale într'un pămînt slab, saŭ regenerarea sa, dacă s'ar cultivà într'un pămînt roditor. Acésta, ḑice profundul naturalist, este tot atât de imposibil, ca cum ar fi unuĭ ed să se prefacă în epure saŭ unuĭ corb să devie o cămilă. Nu mergeţĭ cu ṇesciinţa până a crede, că póte să nască anul viitor o plantă care să deà alte foĭ, florĭ şi fructe decât acelea al căror germene se află în rădăcina sa. Acésta este o lege imutabilă, un adevĕr etern (1).

Din scurta expunere ce am făcut reese că cestiunea originiĭ grâuluĭ este pendinte între ceĭ carĭ susţin că diferitele speciĭ de grâŭ cultivat se trag din grâul sălbatic, şi ceĭ carĭ se silesc a dovedì prin experienţe cum că grâul provine din transformarea prin cultura uneĭ alte speciĭ botanice de graminee. Nu scim la ce resultat vor ajunge ceĭ ce aŭ apucat pe calea experimentală, este sigur însă că cercările făcute până astăḑĭ în diferite grădinĭ botanice şi aiurea, pentru a transformà speciĭ ca *aegilops ovata* orĭ *aegilops triticoides* în grâŭ, n'aŭ dat nicĭ un resultat care să permită cuĭ-và să se rostéscă asupra uneĭ cestiunĭ atât de grave ca cea de faţă.

Aceeaşĭ îndoiélă domnesce şi cu privire la originea grâuluĭ, numit

(1) *Caroli a Linné, Amoenitates academicae. Transmutatio frumentorum:* «Ne credatis itaque ignari aliam oriri proximo anno plantam, alia folia, alios flores et fructus, quam qui hodie latent intra gemmam radicis. Aeterna haec est lex, aeterna veritas.»

de botaniști *triticum spelta*, saŭ în vorbirea obicĭnuită *alac*, şi pe alocurea *caplageà*, cuvînt bulgăresc strecurat în judeţele de pe marginea Dunăreĭ.

Alacul, cunoscut de către ceĭ vechĭ şi maĭ cultivat decât grâul comun, *triticum vulgare*, a maĭ dispărut din cultura europeană; de abià se maĭ séměnă în unele localităţi din Germania meridională, din Francia şi la noĭ în puţine localităţi de la Dunăre.

Este îndoiélă dacă Egiptenii aŭ cunoscut alacul, de óre-ce nu numaĭ că nu s'a descoperit în vechile monumente ale Egiptuluĭ, dar nicĭ astădĭ nu este cultivat în ţéra roditóre a Niluluĭ.

Nu există nicĭ un document serios, după care să se pótă încredinţà că alacul s'ar fi descoperit crescênd în stare sălbatică. Ţisele călătorilor sunt aserţiunĭ riscate.

Orzul în general este una dintre cele maĭ vechĭ plante cultivate; cultura sa se póte trece de preistorică.

Treĭ tipurĭ principale cuprind diferitele varietăţi de orz cultivate în deosebitele părţi ale lumiĭ, şi anume: orzul a douĕ rânduri, *hordeum distichon*, orzul comun, *hordeum vulgare*, şi orzul a şése rânduri, *hordeum hexastichon*.

După sumă de documente şi cercetările luĭ Decandolle, orzul cu douĕ rânduri s'ar fi aflat vegetând în stare sălbatică în Asia occidentală, şi anume în Arabia petrósă, pe lângă muntele Sinai, în vecinătatea mării Caspice, în apropiere de Baku, în partea meridională a Caucasuluĭ şi în Turcomania.

S'a descoperit orzul în localităţile lacustre ale Elveţieĭ orientale şi anume cele douĕ speciĭ, orzul cu douĕ rânduri şi cel cu şése.

Orzul cu patru rânduri s'a cultivat fórte puţin de către ceĭ vechĭ, nu s'a descoperit nicĭ în monumentele egiptene, nicĭ în lacustrele cunoscute până astădĭ. Cât despre existenţa sa în stare sălbatică, nicĭ un document nu o confirmă în mod neîndoios.

Nicĭ orzul cu şése rânduri nu s'a aflat în stare sălbatică, atât numaĭ că cultura sa póte fi considerată ca preistorică, de óre-ce s'a descoperit în cele maĭ vechĭ monumente ale Egiptuluĭ, după cum încredinţézà învĕţatul german Unger în lucrarea sa despre *Plantele vechiuluĭ Egipt*.

Secara, a căreĭ cultură este astădĭ atât de răspândită în ţĕrile din nordul Europeĭ, este aprópe necunoscută la popórele antice. Nu s'a aflat în monumentele egiptene, Grecii nu aŭ cunoscut-o, şi la Romanĭ numaĭ naturalistul Pliniŭ vorbesce despre acéstă cereală. Autorul latin spune că a vĕdut cultivându-se secara în Tracia şi Macedonia sub numirea de *Briza*.

Cu tóte ḑisele câtor-và autorí, nu este probat în mod autentic că secara ar fi vegetând unde-và în stare sălbatică. Atât numaí se scie că acéstă cereală devine aprópe spontanee în localităţile unde se cultivă; se îmmulţesce fără nicí o cultură, maí cu sémă în părţile Asieí occidentale şi în partea sud-estică a Europeí.

Cultura ovĕzuluí este relativ nouă, de óre-ce Egiptenií n'aŭ cunoscut-o. Grecií sub numele de *Bromos* şi latinií sub cel de *Avena*, înţeleg maí mult ovĕzul sălbatic, care până astăḑí cresce amestecat cu grâul în culturile neîngrijite. Pliniŭ spune că vechií germaní se nutriaŭ cu făină de ovĕz. După cum observă Decandolle, este fórte probabil că acéstă plantă erà maí dinainte cunoscută în Asia mică, în sus de Pergam, unde se întrebuinţà pentru hrana cailor, şi în anií de lipsă chiar pentru ómenĭ.

Nu s'a putut descoperí în mod positiv existenţa ovĕzuluí în stare sălbatică. S'a putut luà drept ovĕz cultivat unele speciĭ sălbatice, carĭ séměnă fórte mult cu el. S'a maĭ putut luà drept ovĕz sălbatic ovĕzul sălbăticit, de óre-ce şi acéstă plantă se sălbăticesce póte şi cu maĭ multă înlesnire decât secara. Cultivatoriĭ noştri ieaŭ adeseorí drept secară şi maĭ cu sémă drept ovĕz sălbatic secara şi ovĕzul care s'a sălbăticit cu vremea în locurile cultivate. Decandolle opinéză că tóte ovĕzurile, în special ovĕzul comun, *avena sativa* cu spicul în formă de pănuşă, şi ovĕzul oriental, *avena orientalis*, fiind cultivate fără ca să se fi putut descoperí în stare spontanee, este fórte probabil că ele derivă dintr'o singură formă preistorică, a căreí patrie este Europa temperată orientală şi Tartaria.

Se bănuesce, după spusele luí Unger, autor care a tratat în modul cel maí complet despre plantele vechiuluí Egipt, că meiul ar fi fost cunoscut la Egiptenĭ ca plantă alimentară. Cultura acesteí cereale este preistorică nu numaí în Europa meridională, dar şi în Egipt şi Asia. La Romanĭ planta erà cunoscută sub numele de *millium*. Decandolle bănuesce că acéstă cereală ar fi fost cultivată din vechime în Europa orientală, de unde s'ar fi rĕspândit cu timpul în părţile occidentale ale continentuluí. Faptul este că la noí meiul s'a cultivat din cele maí vechĭ timpurí şi a constituit hrana poporaţiuniĭ rurale înainte de introducerea porumbuluí.

Cu tóte ḑisele mareluí Linné, care spune cum că meiul ar fi crescênd spontaneŭ în India, botaniştiĭ englesĭ carĭ aŭ cutreierat India, nu aŭ descoperit meiŭ în stare sălbatică. Probabil că se va fi luat drept meiŭ sălbatic meiul cultivat care se va fi sălbăticit, de óre-ce şi acéstă plantă se sălbăticesce în locul unde este semĕnată.

*

Tot atât de puțin întemeiate sunt și cercetările autorilor privitóre la spontaneitatea meiuluĭ în China, Japonia, Siberia, Caucas și Arabia. Probabilitatea este ca în diferite regiunĭ să se fi naturalisat meiul, după atâția secolĭ de cultură, de la vechiĭ Egiptenĭ. Decandolle înclină a crede că calitatea spontanee a meiuluĭ este atât de îndoiósă airea, încât probabilitatea este fórte mare pentru originea egipto-arabică.

Maĭ multe amănunte asupra originiĭ și altor plante cultivate, m'ar depărtà de scopul acestuĭ memoriŭ, adecă cerealele la Romanĭ. Cu altă ocasiune póte că voiŭ avé onórea să maĭ întreținu Academia despre originea și a altor plante atât de utile pentru hrana și igiena omuluĭ; de astă-dată mĕ întorc la subiectul meŭ.

II. Cerealele cultivate la Romanĭ.

Poporul roman, care ne înfățișézà expresiunea cea maĭ completă a civilisațiuniĭ lumiĭ antice, erà și cel maĭ înaintat în arta de a cultivà pămîntul, precum și în economia vitelor. Persónele străine despre ale stării economice la ceĭ vechĭ îșĭ închipuesc póte că strămoșiĭ noștri eraŭ, cu privire la agricultură, într'o stare primitivă, aprópe patriarchală. Amăgire profundă! Agricultura romană nu numaĭ că erà cea maĭ înaintată în anticitate, dar, comparată cu agricultura multor țĕrĭ de astădĭ, ea erà relativ maĭ înaintată, atât din punctul de vedere al practiceĭ agricole, cât și din al fitotechnieĭ, adecă al plantelor cultivate. Englesul Dickson are mare dreptate, când ne spune: «Nu avem în Marea-Britanie atâtea diferite plante de cultură, pe cât aveaŭ Romaniĭ. Avem maĭ multe speciĭ de grâne, de legume, de erburĭ și de rădăcinĭ, dar acésta este un lucru atât de neînsemnat, încât nu merită de a fi socotite ca producte ale pămîntuluĭ nostru. Romaniĭ aveaŭ o maĭ mare varietate de aceste diferite speciĭ; și afară de acésta, eĭ aveaŭ viția de vie, maslinul, salcia și plantațiunĭ de o mare varietate de arborĭ, carĭ produceaŭ recolte folositóre.»

Studiind treptat starea agriculturiĭ la Romanĭ, vom da dovedĭ pipăite că cele dise de Dickson sunt chiar expresiunea realitățiĭ. Intru cât privesce cerealele, negreșit că agricultura modernă a statelor înaintate posedă o maĭ mare varietate; cu tóte acestea și din acest punct de privire Romaniĭ eraŭ maĭ înaintațĭ decât multe dintre popórele lumiĭ de astădĭ, și chiar decât unele dintre popórele europene. Romaniĭ cunosceaŭ și cultivaŭ maĭ tóte cerealele cultivate astădĭ, afară de acelea carĭ ne-aŭ fost hărăzite de lumea nouă.

Dintre tóte cerealele, grâul erà cel maĭ cultivat în agricultura romană. Intrebarea este: de óre-ce Romaniĭ n'aŭ aflat grâul în stare sălbatică în Italia, de unde l-aŭ luat, de la care ţéră l-aŭ împrumutat? Invĕţatul Heyne, în lucrarea sa: *De panificio et frugum initiis*, se rostesce că grâul a fost luat de către Romanĭ din Sicilia. Părerea acésta este cu atât maĭ întemeiată, cu cât în vechime Sicilia treceà de ţéra cea maĭ înaintată în agricultură şi chiar ca născĕtórea agriculturiĭ. După cum am vĕḑut maĭ sus, sunt autorĭ carĭ susţin că Sicilia ar fi fost chiar patria grâuluĭ.

Alţĭ învĕţaţĭ, întemeindu-se pe o aserţiune a luĭ Festus, cred că grâul s'ar fi adus în Italia din Africa, unde în adevĕr agricultura erà înfloritóre.

Din ḑisele luĭ Pliniŭ, autorul care a tractat cu maĭ multă desvoltare despre cultura cerealelor, nu ar resultà că grâul s'ar fi adus din Sicilia. In adevĕr, înainte de introducerea grâuluĭ *triticum*, Romaniĭ s'aŭ nutrit treĭ sute de anĭ cu grâul numit *far*, alacul. Aşà fiind, pentru ce óre Romaniĭ n'ar fi introdus grâul *triticum*, care erà de origine siciliană şi ar fi întrebuinţat atâţia secolĭ grâul *far*?

După tóte probabilităţile grâul, ca şi alte plante cultivate, a fost introdus din Grecia, din atâtea oraşe locuite de Grecĭ şi carĭ eraŭ maĭ apropiate de Roma, decât Sicilia. Şi acésta nu trebue să ne mire, de óre-ce înrîurirea gréca este adânc întipărită în tótă civilisaţiunea romană.

Să începem cu cultura grâuluĭ. Gândesc însă că, înainte de a intrà în amănunte, să căutăm a fixà înţelesul ce daŭ Romaniĭ câtor-và cuvinte întrebuinţate pentru denumirea acesteĭ cereale şi asupra căreia domnesce o mare nedomirire între autorĭ.

Elegantul Columella în scrierea sa asupra agriculturiĭ (1) împarte seminţele cultivate în douĕ categoriĭ principale: *frumenta* şi *legumina*, grânele şi legumele. Şi după cât am putut înţelege din textul agronomilor latinĭ, eĭ în cuvîntul *frumenta* cuprind tóte cerealele.

Pliniŭ este maĭ categoric; el ḑice: Sunt douĕ categoriĭ de grâne *(frugum)*: cerealele, precum grâul, orzul; legumele, precum bobul, mazărea, năutul (2).

Este de notat că chiar scriitoriĭ vechĭ întrebuinţézà cuvinte diferite pentru a exprimà marile categoriĭ de plante cultivate. Aşà Columella întrebuinţézà cuvîntul *semina*, pentru a exprimà divisiunea plantelor

(1) *De re rustica*, lib. II.
(2) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, c. IX şi X.

în carĭ intră cerealele şi legumele. Pliniŭ în acelaşĭ înţeles întrebuinţézĕ cuvîntul *frugum*, adecă ródele pămîntuluĭ, în fine Teofrast numesce *herbae*, erburĭ, plantele cultivate.

Când însă este vorba de cuvîntul *frumentum*, toţĭ autorĭĭ înţeleg printr'însul aceea ce înţelegem noĭ prin cuvîntul generic de *cereale* saŭ *grâne*. Şi este bine să fim înţeleşĭ asupra acestuĭ cuvînt, pentru că numaĭ ast-fel vom puté face o clasificare maĭ metodică cu privire la plantele cultivate la Romanĭ.

Odată admis că cuvîntul *frumentum*, însemnézĕ cereale saŭ grâne, să ne ocupăm de grâŭ, şi cu ajutorul agronomilor latinĭ să vedem carĭ eraŭ speciile cultivate de Romanĭ. Invĕţaţiĭ şi specialiştiĭ aŭ discutat asupra cuvintelor cu carĭ Romaniĭ numiaŭ diferitele cereale. Părerile sunt diferite; cercetând însă cu atenţiune şi cu óre-care cunoscinţe despre botanica agricolă, lesne se póte convinge cine-vă că Romaniĭ întrebuinţaŭ douĕ cuvinte pentru a numì grâurile cultivate: *triticum* care are acelaşĭ înţeles cu cuvîntul românesc grâŭ şi cu franţuzescul *froment*, şi cuvîntul *far* saŭ *adoreum*, care este românescul alac şi franţuzescul *épeautre*. Atât o speţă, cât şi alta, sunt tot un fel de grâŭ; deosebirea esenţială este că, pe când la grâŭ grăunţele saŭ bobul se desface de pléva saŭ cămaşa sa prin bătaie cu mlăciul saŭ alt instrument, la alac grăunţele rĕmân în cămaşa lor de care nu se pot desface decât printr'o operaţiune specială, operaţiune care la Romanĭ se făceà cu ajutorul foculuĭ, iar la modernĭ cu maşinĭ şi aparate speciale. Aceeaşĭ operaţiune se aplică şi pentru desfacerea saŭ desghiocarea bóbelor de orez şi de orz.

Ambele speciĭ, *triticum* şi *far*, eraŭ representate printr'o sumă de varietăţĭ, maĭ numeróse decât cele cunoscute la popórele de astăḑĭ carĭ se află încă înapoiate în agricultură. Columella ne spune lămurit: *tritici genera compluria cognovimus*. Maĭ fie-care localitate îşĭ aveà soiul sĕŭ de grâŭ pe care-l credeà superior altora. Unele se recomandaŭ pentru greutatea bobuluĭ lor, altele pentru frumuseţea şi bunătatea făineĭ, câte-vâ pentru fabricarea păsatuluĭ saŭ bulguruluĭ; în fine, maĭ multe varietăţĭ pentru amidonul ce se extrăgeà dintr'însele. După cum se vede, Romaniĭ aveaŭ varietăţĭ rĕspunḑĕtóre la diferite întrebuinţărĭ.

Agricultoriĭ romanĭ ţineaŭ fórte mult la păstrarea varietăţilor; de aceea eĭ semĕnaŭ grâŭ curat, neamestecat cu alte varietăţĭ; alegeaŭ şi preparaŭ grâul de sĕmînţă cu multă îngrijire.

Cu privire la clasificarea speciilor de grâŭ şi la varietăţile cultivate, Columella ne spune: «Cunóscem maĭ multe soiurĭ de grâŭ *(triticum)*; însă acela care trebue semĕnat de preferinţă este grâul numit *ro-*

bus, pentru că întrece pe cele-lalte atât prin greutate, cât şi prin albéţa sa. In a doua clasă trebue pus grâul *siligo*, care ne dă o pâne uşóră. In a treia clasă se va pune grâul *trimestre*, care este un soiŭ de *siligo*; acest grâŭ este de mare folos agricultorilor, când n'aŭ putut să semene la timpul oportun, din causa ploilor saŭ pentru alte cuvinte.»

Trecênd la a doua specie de grâŭ, *la far* saŭ alac, Columella se exprimă cum urméză: «In cât despre grâul numit *adoreum* (alac), se cunosc pentru întrebuinţarea obicĭnuită patru varietăţĭ deosebite. Acela care se chémă *clusinum* are o colóre albă şi strălucitóre; alacul *venunculum*, divisat în douĕ speciĭ, una roşie, cea-laltă albă, este maĭ greŭ decât clusinum; alacul trimestre, numit şi *halicastrum*, este superior celor-lalte speciĭ prin calitatea şi greutatea sa.» (1)

Din specia *venunculum* se cunosc douĕ soiurĭ: grâul roşu *(rutilum)* şi grâul alb *(candidum)*, deosebire care a trecut până în ḑilele nóstre, de óre-ce şi noĭ Românii deosebim grâul în *roşu* şi *bălan*.

Intrebarea este: De óre-ce Columella şi alţĭ agronomĭ despart grâul în *triticum* şi *siligo*, ce deosebire erà între aceste douĕ speciĭ? Comentatoriĭ, ca şi specialiştiĭ, maĭ că n'aŭ putut ajunge la o înţelegere comună. Fără a intrà în amănunte, cred că din cele ce am putut culege, grâul *triticum* însemnà grâul tare, nu grâul bălan care se deosebià prin greutatea şi albéţa sa; iar grâul *siligo* erà grâul fraged. Ceĭ vechĭ, ca şi modernĭĭ, împărţiaŭ grâurile *triticum* în *tarĭ* saŭ *sticlóse* şi *fragede*, cele dintâĭ cuprinḑênd maĭ mult gluten şi fiind maĭ hrănitóre, iar cele de al doilea cuprinḑênd maĭ mult amidon.

Până a se introduce varietăţile străine de grâŭ fraged, Caton recomandà să se extragă amidonul din grâul *siligo*, ceea ce confirmă şi maĭ mult părerea celor carĭ cred că grâul *siligo* erà un grâŭ fraged, amidonos. Acest grâŭ produce făina cea maĭ fină, cea maĭ delicată, flórea de făină, *florem in siligine*.

Grâul *siligo* se deosebià în *hibernum* şi *trimestre*; cel dintâiŭ se semĕnà tómna, iar al doilea primăvara. Una şi aceeaşĭ specie putêndu-se transformà prin cultură şi climă în grâŭ de tómnă şi în grâŭ de primăvară, reese că *siligo*, deşĭ una şi aceeaşĭ specie, se preface în varietăţĭ tomnatice şi primăvăratice.

Pliniŭ vorbesce şi despre un soiŭ de grâŭ numit *ramosum* saŭ *centigranum*, grâŭ productiv pe care ceĭ de astăḑĭ îl numesc grâŭ de minune saŭ minunat, iar botaniştiĭ triticum *centigranum* saŭ *ramosum*.

(1) Col., lib. II, cap. VI.

Să trecem la alac. După arătarea luĭ Pliniŭ, alacul, *far*, numit de ceĭ vechĭ *adoreum*, ar fi cel dintâiŭ grâŭ cunoscut de Romanĭ şi a fost cultivat timp de treĭ secole. Naturalistul roman ne spune că alacul este dintre tóte grânele cel maĭ tare şi rabdă maĭ mult la ger; el se împacă cu localităţile cele maĭ recĭ, cele maĭ puţin pregătite, precum şi cu cele maĭ călduróse, maĭ secetóse. Alacul a fost cea dintâiŭ hrană a locuitorilor din Latium. Şi vorbind despre ceĭ vechĭ, Pliniŭ ne spune: «Omer se odihnià şi dormià pe paie; în fine ca semn de onóre în care «erà grâul, se dede chiar glorieĭ numele de adorea (*ador*, grâŭ) (1).

Columella deosebesce, după cum am arătat, treĭ speciĭ de alac, şi anume: *far clusinum*, *far venunculum* şi far *halicastrum*; iar alacul *venunculum*, după cele douĕ varietăţĭ, *rutilum* şi *candidum*, roşu şi alb.

După Desvaux alacul, *adoreum* saŭ *far* ar fi fost introdus de către Oscĭ, locuitorĭ dintre ceĭ maĭ vechĭ aĭ Italieĭ.

Numele latinesc al făineĭ, *farina*, este o probă învederată că întâia făină s'a făcut din *far*, şi s'a aplicat la făinurile de alte cereale.

Sunt autorĭ carĭ se îndoesc cum că *far* ar fi alacul; între aceştia vom cità pe învĕţatul Dureau de la Malle; cu tóte acestea, după cercetările agronomilor latinĭ, nu póte rĕmâné nicĭ o îndoiélă. Caracterul distinctiv al alaculuĭ este că pléva se ţine de grăunte şi nu se póte desface decât cu mare greutate. Acésta ne-o spun şi agronomiĭ latinĭ, adăugând că alacul se séměnă cu plévă pe dînsul. Ast-fel Columella, vorbind despre pămînturile recĭ şi umede, povăţuesce ca pentru asemenea terenurĭ să se prefere *adoreum*, iar nu *triticum*, pentru că cel dintâiŭ este înfăşurat de o plévă tare şi *durabilă, care îl garantéză* contra uneĭ umeţelĭ prea dăinuitóre. Şi Pliniŭ spune că se séměnă *farul* cu pléva pe dînsul; că din contra, *triticum*, *siligo*, adecă grâul, este separat de pléva luĭ pe arie, şi prin urmare este semĕnat curat ca cum ar fi pentru măcinat. Şi pentru că *farul* se semĕnà cu pléva, se şi întrebuinţà maĭ multă sĕmînţă decât de *triticum*. Aşà, după Varron, se semĕnaŭ cincĭ *modii* de sĕmînţă pentru *triticum* şi ţece pentru *far*, cu alte cuvinte trebuià o câtăţime îndoită decât pentru grâul propriŭ ţis. Pliniŭ ne dă o aceeaşĭ indicaţiune.

Secara (secale) este citată numaĭ de către Pliniŭ; de unde urméză că acéstă cereală erà nesocotită la Romanĭ. Naturalistul roman spune că secara erà numită *asia* de către Taurinĭ la pólele Alpilor. Pânea de secară este greà la mistuit, şi pentru a fi maĭ bună, se amestecă făina de secară cu cea de alac.

(1) Plin., H. n., lib. II, c. III.

Acéstă plantă cresceà în tot felul de pămînturí şi produceà una sută pentru una (1).

Orzul (hordeum), considerat de către Plutarch ca cea dintâí cereală întrebuinţată de ómenĭ, nu ocupà un loc important în agricultura romană. Columella vorbesce despre douĕ varietăţĭ de orz: *hordeum hexastichon* saŭ *cantherinum* şi *hordeum distichum* saŭ *galatichum*.

Cel dintâiŭ aveà şése rânduri de grăunţe şi cel de al doilea numaĭ douĕ rânduri (2).

Agronomul citat maĭ sus ḑice că, după grâŭ, orzul este cea maĭ bună cereală atât pentru hrana omuluĭ, cât şi pentru a animalelor. Ĭi priesc pămînturile ţĕrînóse şi uscate.

Orzul *hexastichum* se séměnă tómna în Septemvrie şi Octomvrie, după Palladius (3).

Orzul *distichum*, care aveà bobul greŭ şi alb, după Columella, amestecat cu grâul, produceà o pâne de casă excelentă; se semĕnà primăvara în Martie, saŭ dacă primăvara erà timpurie, pe la jumătatea luĭ Ianuarie.

Columella spune că orzul este cereala care se recoltéză maĭ întâiŭ, şi chiar în pârgă, până nu se cóce, pentru că se scutură fórte lesne (4).

Caton consideră orzul ca vătĕmător pămîntuluĭ şi recomandă ca să se semene în locurile nouĕ saŭ în cele carĭ sunt fórte productive (5).

Ovĕzul *(avena)* erà privit maĭ mult ca o plantă vătĕmătóre, după cum ḑice Virgiliŭ:

Infelix lolium et steriles dominantur avenæ.

Pliniŭ consideră ovĕzul ca o bólă a grâuluĭ şi spune că se séměnă în Germania pentru hrana ómenilor (6).

Despre meiŭ vorbesce fórte puţin Pliniŭ; arată că se produce mult în Campania, unde se făceà dintr'însul o pâne fórte gustósă. Naţiunile sarmatice se nutriaŭ maĭ mult cu un fel de mămăligă de meiŭ; adesea întrebuinţaŭ făină de meiŭ crudă, amestecată cu lapte de épă saŭ cu sânge luat din vinele de la picióre le cailor (7).

(1) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, cap. 40.
(2) Col., lib. II, cap. 9.
(3) Pal., lib. X, cap. IV.
(4) Col., lib. II, cap. 9.
(5) Cat., cap. 25 şi 27.
(6) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, cap. 44.
(7) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, cap. 14.

III. Cultura grâuluĭ.

Cultura grâuluĭ se făceà de către Romanĭ cu multă îngrijire şi cu deosebită înţelegere. In general pământul destinat pentru grâŭ erà lăsat ogor sterp. Ogorul sterp saŭ jacera erà basa agriculturiĭ romane din punctul de vedere al asolamentelor. Se ogorà pământul maĭ pentru tóte culturile, dar special pentru grâŭ, ogorul se lucrà cu o deosebită îngrijire. Cu tóte acestea se semĕnà grâul şi după alte recolte.

Virgiliŭ recomandă ca, după ce s'a secerat grâul, să se lase miriştea să se odihnéscă timp de doĭ anĭ, ca pământul ţĕrînos să se bătătoréscă printr'un repaus îndelungat. Cu tóte acestea, poetul agronom adaugă că se póte semĕnà grâul imediat după alte recolte, precum sunt măzărichea, lupinul şi alte leguminóse. Trebue să spun că leguminósele citate de Virgiliŭ contribuesc la ameliorarea pământuluĭ, aşà că semĕnatul grâuluĭ după asemenea plante nu este vătĕmător pământuluĭ, ca în casul când grâul se séměnă mereŭ după grâŭ. Şi Romaniĭ sciaŭ fórte bine acésta, de óre-ce Pliniŭ aprobând cele ţise de Virgiliŭ, adaugă că este bine ca pământul să se odihnéscă la fie-care doĭ anĭ, după cum povăţuesce Virgiliŭ; în casul însă când întinderea moşieĭ ne permite acésta, atunciĭ, ţice naturalistul roman, să se semene grâul în locul unde a fost lupin, bob, măzeriche, carĭ îngraşă pământul (1).

Dickson împărtăşesce de preferinţă părerea luĭ Virgiliŭ, că adecă, în tot casul, dacă nu se póte lăsà pământul să se odihnésca, să se semene după grâŭ o plantă de primăvară ; cu alte cuvinte ca pământul să steà în repaus de la secerat până în primăvară. Negreşit că acéstă procedare este preferabilă. In tot casul este de observat că leguminósele, precum bobul, măzărichea, lupinul se cultivaŭ maĭ cu sémă pentru hrana vitelor şi eraŭ cosite verdĭ, aşà că pământul nu suferià maĭ nicĭ o perdere prin faptul vegetaţiuniĭ acestor plante.

Pliniŭ maĭ cu sémă recomandà asemenea ca grâul să se semene după plante rădăcinóse, ca napiĭ, însă în pământurile *tinere*, adecă în locurile noŭĕ, cum ţic cultivatoriĭ noştri.

Am ţis maĭ sus că ogorul destinat pentru semĕnatul grâuluĭ se lucrà cu mare îngrijire; în adevĕr, agronomiĭ latinĭ ne spun că pământurile maĭ argilóse, maĭ tarĭ, se araŭ de treĭ, de patru şi chiar de maĭ multe orĭ, până ce se ţĕrînaŭ cu desăvârşire; iar pământurile maĭ ţĕ-

(1) Plin., lib. XVIII, cap. 21.

rînóse se araŭ de trei orĭ, cuprinḑend şi arătura pentru semĕnat. Pentru ca mărunţirea pămîntuluĭ să fie maĭ perfectă, se făceaŭ arăturile de-a curmezişul şi cele maĭ tarĭ se grăpaŭ după fie-care arătură.

Grâul se semĕnà orĭ imediat pe arătura prósptă şi apoĭ se grăpà pămîntul, saŭ se semĕnà sub brazdă, adecă se acoperià sĕmînţa cu plugul. Procedéză identic cultivatoriĭ noştri, cu deosebire că eĭ, coborîtoriĭ cultivatorilor aduşĭ de Traian, nu lucréză ogórele cu atâta îngrijire ca strămoşiĭ lor, ba mulţĭ se mărginesc a întórce miriştile şi a semĕnà grâul, sistemul cel maĭ detestabil ce se póte închipuì.

Columella sfătuesce pe cultivatorĭ să-şĭ alégă pentru sĕmînţă, după secerat, cel maĭ bun grâŭ ce se va aflà pe arie; iar când recolta este mediocră, să se alégă spicele cele maĭ frumóse şi să se pună la o parte pentru sĕmînţă. Când recolta a fost maĭ abundentă, ḑice agronomul latin, grâul treierat trebue dat la ciur (capisterium), şi cel care rĕmâne pe fundul ciuruluĭ să se opréscă pentru sĕmînţă, de óre-ce este cel maĭ greŭ şi maĭ bobonat. Negreşit că grâul greŭ nu provine în tot-deauna dintr'o sĕmînţă bobonată şi grea, dar este învederat că o sĕmînţă pipernicită şi uşóră nu va produce grâŭ greŭ şi cu bobul mare. Şi pentru a întărì şi maĭ mult sfaturile sale, Columella citéză cuvintele luĭ Virgiliŭ, privitóre la grâŭ: *Am vĕḑut*, ḑice poetul, *grâurĭ din cele maĭ bine alese şi maĭ bine preparate carĭ degeneraŭ, dacă agricultorul nu s'a îngrijit ca în fie-care an să alégă sĕmînţa, punênd la o parte grâul cel maĭ greŭ şi maĭ bobonat* (1).

Odată grâul rĕsărit, cultivatoriĭ nu-l lăsaŭ în voia întîmplărĭĭ până la secerat. Maĭ întâiŭ se prăşià grâul, de óre-ce după dispositiunea arăturiĭ, el rĕsărià în rânduri; decĭ locul dintre rânduri se prăşià odată saŭ de douĕ orĭ după trebuinţe şi după localităţĭ, tómna, peste érnă şi primăvara. Când cresceà buriană se pliviaŭ grânele cât-và timp înainte de a se pune la secerat

După ce a terminat cu îngrijirile privitóre la cultura diferitelor plante, Columella calculéză numĕrul ḑilelor de lucru trebuitóre până ce se duc grânele pe arie; socotite pentru un jugăr (2) de pămînt, trebuesc patru ḑile pentru arătură, cinci pentru grăpat, douĕ ḑile la întâia prăşilă şi una pentru a doua; o ḑi pentru plivit, una şi jumătate pentru secerat; ceea ce face peste tot ḑece ḑile şi jumătate. Acelaşĭ numĕr de ḑile este trebuitor pentru alac, orz şi alte cereale (3).

(1) Col. Lit. II, cap. VIII.

(2) Col. Lib. II, cap. XII

(3). Jugăr, este suprafaţa ce se puteà arà într'o ḑi cu o pereche de boĭ (Pliniŭ).

Ce păcat că nu ne putem potrivì, în general vorbind, cu strămoşiĭ noştri, când este vorba despre îngrijirea cu totul particulară, cu care se făceà cultura cerealelor, în special a grâuluĭ.

Aceea ce ne mângâie este că sunt încă atâtea ţĕrĭ civilisate, unde agricultura este maĭ înaintată decât la noĭ, şi unde totuşĭ massa cultivatorilor este departe de a tratà cu atâta îngrijire cultura grâuluĭ.

Intru cât privesce resultatele dobândite după urma uneĭ culturĭ atât de îngrijite, le vom arătà într'un capitol consacrat special producţiuniĭ agricole la Romanĭ.

IV. Intrebuinţarea grâuluĭ şi altor cereale.

Nicĭ un cuvînt nu exprimă cu maĭ multă concisiune şi maĭ real importanţa grâuluĭ decât cele câte-và cuvinte din rugăciunile creştinilor : *Tatăl nostru, care eştĭ în cerurĭ, dă-ne nouĕ pânea nóstră cea de tóte ḑilele, ş. c. l.* Pânea de tóte ḑilele însemnézĕ hrana ḑilnică a omuluĭ, însemnézĕ că cu pânea se póte întîmpinà fómea ce simte de o potrivă tot insul, cel ce muncesce, ca şi trândavul. Bogat şi sărac, toţĭ aŭ de o potrivă nevoie de pâne, cu deosebire că pentru ceĭ săracĭ în multe împrejurărĭ pânea este, dacă nu singura, cel puţin hrana de căpetenie. Cu tóte acestea, orĭ cât ar fi de neapĕrată pânea, să nu se crédă că în tóte timpurile şi la tóte némurile a fost cunoscută. După învĕţatul Heyne, ómeniĭ ar fi început prin a întrebuinţà grâul mâncându-l, când bobul erà lăptos, adecă verde (1). Romaniĭ începură prin a consumà grâul fiert în apă, după cum se întrebuinţézĕ orezul. Sub domnia luĭ Numa Pompiliŭ începe să se prăjéscă grâul, după cum prăjim saŭ frigem noĭ porumbul; de acĭ şi sĕrbătorile numite *fornacalia*, adecă serbărĭ pentru a prăjì grâul, introduse sub domnia luĭ Numa. Grâul ast-fel preparat se numià *far*, adecă purtà acelaşĭ nume ca şi alacul, de óre-ce nu se deosebià de acesta decât prin torefacţiune. Intrebuinţarea grâuluĭ prăjit, a alaculuĭ, nu erà plăcută, cu atât maĭ mult că grăuntele de alac este învĕluit în plévă. De aceea fu o adevĕrată mulţumire în ḑiua când se descoperì piva de lemn şi pisălogul de către un óre-care Pileus. Cu ajutorul pisălogului se desface pléva după bóbele de alac care, sub acéstă formă, se ferbeà maĭ cu înlesnire.

Pisatul grâuluĭ se făceà şi se maĭ face şi la noĭ în pive de cireş, cu pisălog de lemn, în scop de a-l ferbe maĭ lesne pentru colivă, adecă sacrificiul ce se face pentru morţĭ.

(1) Heyne, *Opusc. Acad. De panificio et frugum initiis.*

Grâul pisat se ferbe cu apă, prefăcêndu-se într'un fel de păsat fiert, saŭ mămăligă de păsat.

Iată ce ne spune Pliniŭ cu privire la preparaţiunea grâuluĭ: «Numa stabilì obiceiul de a se onorà ḑeiĭ, oferindu-li-se o pastă sărată, şi după autorul Hemina, de a prăjì grâul, pentru că din grâul prăjit se face o mâncare maĭ sănătósă. Şi pentru a dobândì acest resultat, el statuă că grâul nu este o ofrandă curată decât trecênd prin foc. El stabilì şi Fornacaliile, feriĭ pentru toreficarea grâuluĭ, şi serbarea ḑeilor Terminĭ.»

Atuncĭ, ca şi astăḑĭ la ţĕraniĭ noştri, ómeniĭ nu începeaŭ să consume grâŭ şi nu beaŭ vin, până ce nu intervenià binecuvîntarea preoţilor. Ţĕraniĭ noştri în fórte multe localităţi nu mănâncă pâne de grâŭ noŭ, şi nu beaŭ vin noŭ, până ce coliva, prescurile şi vinul nu sunt duse la biserică şi binecuvîntate de preot. «*Ac ne degustabant quidem novas fruges, aut vina antequam sacerdotes primitias libassent.*» (1)

Pe când la Romanĭ se pisà grâul în pive de lemn cu pisălóge căptuşite în partea de jos cu fer, la Grecĭ se sdrobià grâul pe mese de piétră cu un fel de cilindre. Prin ambele procedeurĭ nu numaĭ că se dobândià un pâsat ordinar, dar se produceà puţin. Cererile consumaţiuniĭ siliră pe om să caute, şi în cele din urmă să descopere râşniţa, un fel de morişcă de mână compusă din douĕ pietre rotunde, din carĭ una, cea inferióră, fixă, iar a doua, cea de de-asupra, mişcătóre. Acéstă simplă maşină a fost începutul morilor, carĭ aŭ îndeplinit şi îndeplinesc un rol atât de important în traiul populaţiuniĭ.

Râşniţa erà cunoscută cu mult timp înainte de Romanĭ de către Orientalĭ şi Egiptenĭ, după cum încredinţézà Heyne. Evreiĭ aŭ găsit acéstă morişcă întrebuinţată în Egipt, şi aŭ adoptat-o când sosiră în pământul făgăduinţeĭ. Şi Greciĭ aŭ luat râşniţa tot de la Egiptenĭ. Omer în Odyssea vorbesce despre râşniţe, şi ne spune, descriind palatul luĭ Alcinous, că cincĭ-ḑecĭ de femeĭ se îndeletniceaŭ în acest palat cu diferite lucrărĭ: unele eraŭ ocupate cu măcinarea grâuluĭ auriŭ, adecă a alaculuĭ. Romaniĭ aŭ introdus morişcile de mână de la Egiptenĭ, după ce-ĭ învinseră. Mult timp poporul-rege s'a servit de aceste râşniţe. La dînşiĭ ca şi la Grecĭ, sclaviĭ eraŭ întrebuinţaţĭ, adesea legaţĭ în lanţurĭ, pentru a râşnì grâul orĭ alte cereale. După câte se sciŭ, cele dintâĭ morĭ mişcate de apă s'ar fi descoperit pe timpul luĭ Iuliŭ Cesar. La Roma s'aŭ înfiinţat numaĭ pe timpul luĭ Onoriŭ şi Arcadiŭ cele dintâĭ morĭ cu apă pentru serviciul public, adecă către al patrulea secol al ereĭ nóstre. Antipater, citat de Marivault în căr-

(1) Plin., lib. XVIII, cap. II.

ticica sa asupra istoriei agriculturii, face alusiune într'una din epigramele sale la morile cu apă: «Voi, cari până acum aţi fost întrebuinţate să măcinaţi grânele, femei, lăsaţi de acum înainte să se odihnéscă braţele vóstre, şi dormiţi neturburate. Pasërile prin cântecele lor nu vor mai vesti pentru voi deşteptarea auroreï. Ceres a ordonat Naiadelor să îndeplinéscă lucrările vóstre; ele se supun şi întorc cu iuţélă o rótă care pune în mişcare nisce pietre de móră grele. Acum vor renasce pentru voi ţilele fericite, ţilele de repaus ale secolelor de aur. Prefacem, fără trudire, în alimente darurile luï Ceres.»

Aşà este; râşniţele mai întâiŭ, morile cu apă saŭ cu animale mai la urmă, aŭ scăpat pe om de una din lucrările cele mai obositóre. Cu tóte acestea, când te gândescï cât de încet se întinde progresul, de óre-ce mulţi dintre noi aŭ apucat încă râşniţele învârtite cât este ţiua de mare de ţërance pentru a preparà mălaiul trebuitor caseï.

Cu ajutorul râşniţelor şi al morilor de apă, farul primitiv, grâul pisat, se preface treptat în făină, şi de odată cu acésta se perfecţionéză treptat şi panificaţiunea. De unde la început se întrebuinţà numaï alacul, maï târţiŭ, după introducerea grâuluï, se întrebuinţà şi grâul propriŭ ţis pentru fabricaţiunea făineï. Cu tóte acestea secole întregï poporul urméză cu întrebuinţarea râşniţelor şi a pivelor, consumând un fel de mămăligă de păsat, pe când avuţii întrebuinţaŭ pânea sub diferite forme. *Fumantes pultibus ollas* ale luï Juvenal nu împedică pe Pliniŭ să descrie în modul cel maï amănunţit cum se preparà *alica* servită la mesele celor avuţï.

Alica erà o mâncare preparată cu făină de cereale şi treceà de stomachică, sănătósă şi delicată. Pliniŭ descrie în mod fórte amănunţit modul de preparaţiune şi felurile de *alica*. El ne spune că în Italia se preparà *alica* în maï multe localităţi, spre exemplu în teritoriile Veroneï şi Piseï; cu tóte acestea cea maï renumită erà *alica* de Campania. Se pisà grâul într'o pivă de lemn, de témă ca să nu se sdrobéscă prea mult într'o râşniţă. Sclavï puşï în lanţurï pisaŭ grâul. Eraŭ treï feluri de *alica*; deosebirea între ele se făceà după grosimea păsatuluï de grâŭ. Grâul pisat se treceà prin diferite site, maï dese şi maï rarï, pentru a se deosebì calităţile. Lucru curios, alica se amestecà cu un fel de cretă, care o făceà albă şi care se găsià între Puteole şi Neapole. Până şi August aprecià fórte mult amestecarea acésta a creteï cu alica.

Obiceiul de a se amestecà un pămînt óre-care cu vre-o preparaţiune culinară n'a trecut la urmaşii Romanilor. Este adevërat că Chinesii consumaŭ un fel de pămînt de natură gipsósă numit *tzekao*, care se

pretinde că-ĭ îngraşă. La noĭ am vĕḑut femeĭ, într'o situaţiune interesantă, mâncând un fel de argilă de natură mărgósă. Se spune că Negriĭ din Senegal şi din Gambia ar fi consumând cu deosebită plăcere un fel de margă.

Alica falsă se făceà cu un fel de grâŭ de Africa şi se amestecà cu gips; iar al treilea fel de alica se făceà cu orĭ-ce fel de grâŭ care, după ce erà pisat, se albià cu lapte (1).

Romaniĭ, prin procedeurĭ carĭ nu sunt descrise de agronomiĭ latinĭ, despărţiaŭ din făina de grâŭ glutenul de amidon. Glutenul, partea azotată a făineĭ, se numià *similago*, şi se preparà cu el tot felul de pânĭ. Amidonul erà fórte căutat de către iubitoriĭ de mâncare alésă. Nouĕ celor de astăḑĭ amidonul ne amintesce scrobéla saŭ crocmala, a căreĭ preparaţiune numaĭ plăcută nu póte fi; cu tóte acestea amidonul este fórte delicat, maĭ delicat decât fecula de cartofĭ, care este întrebuinţată în arta culinară şi în patiserie.

După cum am arătat maĭ sus, în timpurile primitive Romaniĭ consumaŭ grâul prăjit şi pisat. Cu tóte că pânea erà cunoscută în vechime, de óre-ce se servià la masa luĭ Abraham, totuşĭ Romaniĭ, maĭ nainte de a o cunósce, întrebuinţară timp îndelungat o pastă numită *puls*. Se ferbeà cu lapte saŭ cu apă în care se puneaŭ şi óre-carĭ aromate; saŭ copt în vase de fer. Celţiĭ aŭ cunoscut pulsul şi descendenţiĭ lor Bretoniĭ, fac până astăḑĭ un fel de preparaţiune sub formă de turte prăjite, carĭ reamintesc pulsul celor vechĭ.

Pânea venì maĭ târḑiŭ. Se pare că Romaniĭ cunosceaŭ o sumă de felurĭ de pâne, întrebuinţate fie-care în casurĭ speciale. Insuşĭ Pliniŭ ḑice că i se pare inutil de a enumĕrà diferitele speciĭ de pâne; numirile lor se daŭ când după bucatele cu carĭ se mănâncă, precum este pâne cu stridiĭ; după gustul lor deosebit, precum erà *artolagani* (pâne-prăjitură); după promptitudinea cu carĭ se preparaŭ, precum erà *speustici*; după modul de cócere, pâne de cuptor, de canapod, de turtierĕ (2).

La început se făceà pâne din făină amestecată cu apă şi frământată cu mânile, însă fără aluat, după cum se fac până astăḑĭ la noĭ turtele de făină, saŭ azimele, cum le ḑic târgoveţiĭ. Când cunoscură aluatul, Romaniĭ făcură douĕ soiurĭ de pâne: pâne fără aluat saŭ turtă, şi pâne cu aluat. Pliniŭ ne spune că aluatul se făceà la început cu

(1) Nu s'ar puté stabilì óre un raport între cuvintul *alica* şi românescul *alac*? Alica se făceà din grâul obicinuit şi din grâul alac.

(2) Pliniŭ, lib. XVIII, cap 27.

meiŭ frământat în must de struguri şi că se păstrà un an. Se maĭ făceà aluatul cu tărâţe frământate tot cu must, dându-le forme de turtuliţe şi uscându-se la sóre. Când se întrebuinţà pentru a face pâne, se puneà în apă de cu séră ca să se móie şi apoĭ se amestecà cu coca de făină. Se făceà şi aluat de orz amestecat cu apă; coca acésta se coceà saŭ pe vatră arsă bine, saŭ în vase de pământ puse pe cărbuni aprinşi. Acest aluat se puneà în vase închise, până ce se coceà, şi atunci erà bun de întrebuinţat. In fine, adaugă Pliniŭ, acum se face aluat şi cu făină; se frământă, înainte de a-ĭ pune sare, se ferbe până ce se îngróşe, şi apoĭ se lasă până ce se acresce. De obiceiŭ nicĭ nu se maĭ ferbe, şi se întrebuinţéză coca rĕmasă maĭ dinainte (1).

Cum se cóce pânea? La acéstă întrebare se însărcinéză a ne rĕspunde tot Pliniŭ: La Roma nu se aflaŭ brutarĭ până la anul 580 de la fundarea cetăţiĭ. Romaniĭ ceĭ vechĭ făceaŭ pânea în casă; acésta erà însărcinarea femeilor. Pânea se coceà într'un fel de ţesturĭ numite *artopta*. Când brutariĭ se înfiinţară la Roma, eĭ coceaŭ pânea în cuptóre, *fornaces*. Sub numele de *pistores* saŭ *pinsores*, brutariĭ se îmmulţiră în atât, în cât sub August eĭ constituiaŭ o corporaţiune puternică, care erà pusă sub privegherea prefectuluĭ victualiilor. Nicĭ unul din societariĭ corporaţiuniĭ brutarilor, nicĭ copiiĭ lor, nicĭ gineriĭ lor nu puteaŭ să se apuce de altă meserie.

Orĭ-cât s'a întins fabricaţiunea pâneĭ de către brutarĭ, totuşi pânea de casă a urmat a fi simbolul hărnicieĭ matrónelor. În multe familiĭ bucătariĭ eraŭ însărcinaţĭ cu preparaţiunea pâneĭ.

In timpiĭ primitivĭ sita nu erà cunoscută; făina se întrebuinţà cu tărâţele. Galiĭ aŭ inventat sitele făcute cu pĕr de cal; Spanioliĭ pe cele făcute cu in şi sitele cu carĭ se dobândeà flórea de făină; în fine Egiptuluĭ se datoresc sitele făcute cu papyrus şi jonc (2).

Se maĭ întrebuinţaŭ grânele şi pentru fabricaţiunea diferitelor bĕuturĭ. Pliniŭ ne spune că popórele din Occident se îmbĕtaŭ cu bĕuturĭ de grâne udate. Autorul roman, nedându-şĭ séma despre resultatele ce produce fermentaţiunea cerealelor, ḑice că ómeniĭ aŭ reuşit să găséscă mijlocul de a face ca şi apa să îmbete. După Pliniŭ se cunosc una sută nouĕ-ḑecĭ şi cincĭ speciĭ de bĕuturĭ, şi dacă s'ar numĕrà şi varietăţile, póte că numĕrul ar fi îndoit (3).

După grâŭ, cereala cea maĭ căutată erà orzul. Pliniŭ ne spune că

(1) Pliniŭ, lib. XVIII, cap. 26.
(2) Pliniŭ, lib. XVIII, cap. 28.
(3) Pliniŭ, lib. XIV, cap. 29.

Indienîĭ cunosceaŭ un soiŭ de orz cultivat şi orzul sălbatic, din care făceaŭ o pâne de întâia calitate, precum şi *alica*, ca cea care se prepară cu grâŭ.

După acelaşî autor, orzul este un aliment fórte vechiŭ, după cum probéză un obiceiŭ al Atenienilor raportat de către Meandru, şi numele de *hordearii* ce se da gladiatorilor. Grecîĭ întrebuinţaŭ numaî orzul pentru a face polenta, un fel de mămăligă (1).

Se maî întrebuinţă orzul pentru hrana cailor, şi erà preferit orîcăror altor grăunţe de cavaleria romană. Sub numele de *hordearium* se înţelegeà suma de banî ce se da călăreţilor pentru a plătî hrana cailor.

După spusele luî Pliniŭ, se făceaŭ din făina de meiŭ saŭ din meiul pisat felurite preparaţiunî analoge cu pânea şi polenta. Naţiunile sarmatice, ḑice Pliniŭ, se hrăniaŭ maî cu sémă cu un fel de mămăligă de meiŭ; ele întrebuinţaŭ chiar numaî făina de meiŭ crudă amestecată cu lapte de épă saŭ cu sânge tras din picióre cailor.

Secara se întrebuinţă fórte puţin pentru hrana omuluî. Acelaşî autor latin ne spune că secara se numià *asia* de către Taurinîĭ aşezaţî la pólele Alpilor. Acéstă cereală erà considerată ca un grâŭ fórte ordinar şi de abià servesce pentru a potolî fómea. Chiar amestecată cu alacul, secara produce o pâne neplăcută şi greà pentru stomac.

V. Plantele leguminóse.

Sub denumirea de legume, agronomiî romanî înţelegeaŭ, precum înţelegem şi noî, maî cu sémă plante din familia leguminóselor cultivate pentru hrana omuluî, şi pentru alimentaţiunea animalelor domestice. Dar precum astăḑî ţĕraniî noştri înţeleg câte odată în mod generic, sub numele de legume, orî-ce verdeţurî saŭ plante uscate ce se pot întrebuinţă pentru hrană, de asemenea şi la Romanî se treceà în rândul legumelor plante carî nu eraŭ legum inóse propriŭ ḑise.

Cu tóte că agricultura romană cunosceà şi cultivà maî multe leguminóse, totuşî plantele din acéstă categorie nu se bucuraŭ la Romanî de importanţa de care se bucură la ceî de astăḑî. Putem ḑice că, afară de óre-carî excepţiunî, leguminósele eraŭ cultivate maî cu sémă pentru vite şi pentru îngrăşarea pămîntuluî sub forma de îngrăşăminte verde.

(1) Pliniŭ, lib. XVIII, cap. 13 şi 14.

Columella şi Pliniŭ vorbesc de legume înţelegênd lupinul, fasolea, mazărea, bobul, lintea, susanul, năhutul, mazărea sălbatică. Obicĭnuit se cultivă aceste plante pentru alimentaţiunea vitelor; cu tóte acestea maĭ multe dintre ele se întrebuinţaŭ şi pentru hrana lucrătorilor şi a sclavilor în aniĭ de lipsă.

Lupinul, *lupinum*, se cultivă până astăḑĭ în Italia; s'a pripăşit în Francia şi Germania meridională.

Columella atrage atenţiunea cultivatorilor asupra acesteĭ plante, fiind-că, ḑice dînsul, dintre tóte seminţele este cea maĭ utilă pentru pământ. Reuşesce în pământurile cele maĭ ingrate şi, pusă în reservă, se póte păstrà secole întregĭ.

Fiert, saŭ numaĭ muiat în apă, se dă boilor érna, şi în timp de fómete póte să potoléscă şi fómea ómenilor. Se séměnă în Septemvrie şi dacă tómna este căldurósă îĭ merge bine; la din contră póte să degere érna (1).

După Pliniŭ lupinul servià pentru hrana ómenilor şi a solipedelor. Acéstă plantă se întórce în tótă ḑiua după sóre în revoluţiunea sa, şi ară orele agricultorilor chiar când timpul este închis. Pământurile roşiĭ, consistente, îĭ priesc chiar nearate. Cultivată ca îngrăşăminte verde, se îngrópă după ce a înflorit a treia oră. Sĕmînţa, ca să nu fie atacată de gărgăriţă, se afumă (2).

Fasolea, *faseolus*, este de abià menţionată de către agronomiĭ latinĭ. Pliniŭ spune că se séměnă de la 15 Octomvrie până la 1 Noemvrie; că se mănâncă tecile de odată cu bóbele (3).

Fórte probabil că se mâncà fasolea verde, cum se mănâncă şi de către Românĭ, după ce se formaŭ bóbele şi până ce tecile nu deveniaŭ aţóse.

Lintea *lens*, şi mazărea, *pisum*, se cultivaŭ ca plante alimentare. Pliniŭ recomandă ca să se semene lintea în Noemvrie, în pământ ţĕrînos şi pe timp uscat. Mazărea se seměnà primăvara, din causă că nu duceà la ger (4).

Năhutul, *cicer*, erà, după Pliniŭ, sărat şi sleià pământul. Tecile luĭ sunt rotunde, pe când ale celor-lalte legume sunt lungĭ şi turtite şi ale mazereĭ cilindrice. Se muià sĕmînţa şi apoĭ se seměnà (5).

(1) Col., lib. II, c. 10
(2) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, c. 36.
(3) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, c. 33.
(4) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, c. 31.
(5) Plin., *H. n.*, lib. XVIII, c. 32.

Acelaşi scriitor spune că năhuturile variéză după mărimea, forma, colórea şi gustul lor.

La noĭ se cultivă prea puţin năhutul alb.

Bobul, *faba*, este o legumă asupra căreia se găsesc cele maĭ multe amănunte în scriitoriĭ latinĭ. Pliniŭ ḑice că onórea principală se cuvine bobuluĭ între legume (1). Se întrebuinţă pentru hrana patrupedelor şi maĭ cu sémă a omuluĭ.

Acéstă leguminósă se séměnă maĭ des tómna, însă Virgiliŭ sfătuesce ca să se semene primăvara.

Bobul eră considerat ca una dintre cele maĭ bune plante pentru a ameliorà solul; şi Pliniŭ vorbesce despre obiceiul ce eră în Macedonia şi Tesalia ca să se îngrópe bobul pe dată ce a înflorit.

Caton se mărginesce a recomandà ca să se semene bobul în teren compact şi la adăpost de intemperiĭ (2).

Columella intră în multe amănunte asupra culturiĭ bobuluĭ. Spune că pentru acéstă plantă trebue reservat un pămînt gras din firea sa saŭ bine gunoit. Recomandă ca să se semene pe ţérina gólă, apoĭ să se îngrópe cu plugul; după aceea să se spinăréscă pămîntul şi în fine să se grăpeze. Douĕ-ḑecĭ şi patru căruţe de gunoiŭ eraŭ neapĕrate pentru un pogon de pămînt, în care se cultivase altă plantă înaintea bobuluĭ. Şi Columella crede că bobul îngraşă pămîntul, saŭ maĭ bine că nu-l sărăcesce ca alte plante. Semĕnăturile timpuriĭ de tómnă sunt cele maĭ favorabile. După părerea agricultorilor bătrânĭ şi după Virgiliŭ, Columella a observat însuşĭ că sĕmînţa de bob muiată în drojdiĭ de uleiŭ, *amurca*, saŭ în silitră topită, eră maĭ puţin mâncată de gărgăriţe.

Palladius spune că bobul se séměnă la începutul luĭ Noemvrie, şi că după cum asigură Greciĭ, sĕmînţa muiată în sânge de clapon face ca să nu créscă buruienĭ multe în bob (3).

În fine o plantă care, din causa climeĭ, nu se póte cultivà în tóte părţile la noĭ, eră cultivată de Romanĭ ca plantă alimentară; acésta eră susanul, *sesama*. Pliniŭ ne spune că acéstă plantă vine din India; că Indienĭĭ făceaŭ dintr'însa uleiŭ, după cum se face până astăḑĭ în Orient, şi chiar în Francia meridională şi Italia. Colórea acesteĭ seminţe este albă (4).

(1) Pliniŭ, *H. n.*, lib. XVIII, c. 30.
(2) Cat., c. XXXV.
(3) Pal., lib. XII, c. 1.
(4) Pliniŭ, *H. n.* lib. XVIII, c. 22.

VI. Plante cultivate pentru nutreț.

Agricultorii consideră, cu drept cuvînt, introducerea plantelor în cultură pentru producerea nutreţuluĭ ca una dintre cele maĭ însemnate ameliorațiunĭ agricole. In Francia, în Germania, în Italia, a trebuit timp până ce plante, ca luţerna saŭ visdeiul, trifoiul, sparceta, să fie admise în cultură.

Strămoşiĭ noştri în acéstă ramură a agriculturiĭ eraŭ maĭ înaintaţĭ ca multe popóre de astăḑĭ. In adevĕr, agricultoriĭ romanĭ aveaŭ pentru nutreţ plante vivace ca visdeiul *(medicago sativa)* şi plante anuale, precum sunt: măzărichea, bobul, lintea, năhutul, ş. c. l.

Dintre tóte plantele de nutreţ, Romaniĭ puneaŭ maĭ mare preţ pe visdeiŭ, *medica*. Naturalistul Pliniŭ ne spune că nu este de origine din Grecia, dar că a fost adusă din Media în timpul luĭ Dariŭ; că trebue vorbit de acéstă plantă maĭ înainte de tóte, atâta este de preţiósă; semĕnată odată, ea duréză treĭ-ḑecĭ de anĭ. Cultura este descrisă cu de amănuntul; arată că trebue să se coséscă când înfloresce şi că acéstă operaţiune se repetă de şése şi cel maĭ puţin de patru orĭ pe an. Când erà de treĭ anĭ, visdeiul trebuià grăpat energic pentru ca să fie curăţit de cele-lalte buruienĭ (1).

Columella tratéză despre cultura acesteĭ plante într'un mod maĭ complet şi maĭ corect; el recomandă ca să se semene pe table late de ḑece picióre şi lungĭ de cincĭ-ḑecĭ; între table se lăsaŭ potecĭ prin carĭ treceà apa când se udà visdeiul, ca după fie-care cositură să se ude fânéţa în maĭ multe rânduri.

Cultivată bine, ḑice Columella, visdeiul dă şése cositurĭ pe an şi duréză ḑece anĭ (2). O observaţiune interesantă şi exactă a acestuĭ agronom este că acéstă plantă înavuţesce, îngraşă pămîntul în care a vegetat.

Şi astăḑĭ visdeiul semĕnat duréză cel mult de la ḑece până la doĭspre-ḑece anĭ. Durata arătată de Pliniŭ este prea mare.

Palladius, în calendarul sĕŭ pe lunile Septemvrie şi Fevruarie, tratéză despre cultura visdeiuluĭ.

Varon asemenea a lăsat câte-và rânduri (3). Caton nu pomenesce nimic, ceea ce ne face a crede că planta nu se cultivà în timpul sĕŭ.

(1) Pliniŭ, *H. n.* lib. XVIII, c. 43.
(2) Col. lib. II, c. 10.
(3) Var. lib. I, c. 42.

Amănuntele în carĭ intră agronomiĭ latinĭ, tratând despre cultura visdeiuluĭ; preferinţa ce i se acordà între tóte plantele de nutreţ, dovedesc că acéstă plantă s'a bucurat de o reputaţiune deosebită. Astădĭ nu este maĭ puţin căutată ca în timpul Romanilor; însă cultura sa de abià s'a introdus în ţĕrile unde agricultura este înaintată. La noĭ s'a introdus acéstă plantă numaĭ de câţĭ-và anĭ, şi de abià în câte-vă moşiĭ. Ar fi bine ca şi noĭ să-ĭ acordăm importanţa ce-ĭ acordaŭ strămoşiĭ noştri.

Măzărichea, *vicia*, bobul, lupinul, lintea, eraŭ cultivate maĭ cu sémă ca nutreţurĭ verdĭ, maldăr. Caton recomandă ca să se semene aceste plante pentru boĭ în treĭ rânduri (1), pentru ca cultivatorul să aibă în tot timpul maldăr. După Columella, măzărichea se séměnă tómna pentru nutreţ şi primăvara când se lasă de sĕmînţă. Sfătuesce, nu scim pentru ce, ca să se semene după ce se iea roua, şi să se acopere tot ce s'a seměnat într'o ḑi, ca să nu steà sĕmînţa peste nópte expusă la rouă. Ca să nu fie stricată de melcişorĭ, ḑice acelaşĭ agronom, măzărichea nu trebue seměnată înainte de a douĕ-ḑecĭ şi cincea ḑi a lunii (2).

După Pliniŭ, măzărichea trebue seměnată la treĭ epoce; întâia óră către apunerea luĭ Arcturus, ca să ïe păşunată în Decemvrie; a doua óră în Ianuarie şi a treia óră în Martie, pentru nutreţ. Cosită de timpuriŭ, măzărichea produce un nutreţ excelent (3).

Columella recomandă ca să se semene tómna orzul şi ovĕzul pentru nutreţ verde şi chiar pentru fân (4).

Toţĭ agronomiĭ latinĭ sunt convinşi că nutreţurile cosite saŭ păscute verḑĭ amelioréză pămîntul, maĭ cu sémă dacă se întórce locul îndată după cósă.

Agricultoriĭ noştri séměnă pe alocurea măzărichea pentru nutreţ, însă sunt departe de străbuniĭ lor, întru cât privesce numĕrul plantelor cultivate. Maĭ tóte plantele de nutreţ cultivate de către Romanĭ le avem, însă ce folos că nu le seměnăm pentru acest scop.

Un arbust fórte stimat ca furagiŭ de către Romanĭ erà citisul *(cytisus, medicago arborea)*. Până astădĭ este întrebuinţată în Italia pentru acelaşĭ scop.

Pliniŭ afirmă că nicĭ un nutreţ nu produce lapte maĭ bun şi maĭ mult ca citisul. Animalele de muncă îl preferaŭ orzuluĭ (5).

(1) Cat., c. XXVII.
(2) Col., lib. II, c. 10.
(3) Plin, *H. n.*, c. 43.
(4) Col., loc. cit.
(5) Plin., lib. XIII, c. 47.

Columella recomandă ca într'o exploatațiune rurală să se planteze cât mai mult citisus, căci este fórte util pentru pasĕrĭ, albine, capre, boĭ și în fine pentru tot felul de vite. Tot de odată îngrașă oile în puțin timp și le face să deà lapte mult.

Un avantagiŭ însemnat al acesteĭ plante, spune acelașĭ autor, este că se póte da verde în timp de opt lunĭ și se póte face și fân (1).

(1) Col., lib. V, c. 12.

AGRICULTURA LA ROMANI

CREȘTEREA ALBINELOR

DE

P. S. AURELIAN
Membru al Academiei Române.

Ședința dela 20 Maiu 1905.

Se întrec agronomii latini și poetul fără pereche Virgiliu, întru a admirà și a aduce laude minunatelor insecte cari, după cum zice Pliniu, ar fi fost create pentru folosul omului, *solis ex eo genere hominum causa genitis.*

Grecii, cei dintâi, se pasionează de cercetările privitoare la albine. Aristomac se îndeletnicì timp de cincizeci și opt de ani ca să observà moravurile albinelor, iar Philiseus din Tasos se făcù pustnic, se retrase într'un loc singuratic, departe de ori ce relațiuni cu oamenii, înființă o prisacă și-și petrecù mai toată viața cercetând traiul și activitatea acestor gentile bestiole, după cum le numește Pliniu. Păcat că nu ne-a rămas nici una din lucrările acestor apifili.

Dintre Romani, Iulius Celsius, pe care agronomul Columella îl citează cu atâta laudă, a făcut de asemenea observațiuni prețioase asupra vieții albinelor, însă nici dela dânsul nu ne-a rămas nici o scriere.

Pentru a puteà observà în liniște și fără a turburà albinele, acești naturaliști din vechime făcuseră stupi străvăzători, adică cu

pereți dintr'o substanță speculară, probabil mica, sau din fășioare de coarne tăiate foarte subțire și translucide, asemenea cu acelea cari se întrebuințau pentru felinare.

Observațiunile nefiind consemnate în nici o lucrare, nu putem să ne dăm samă despre cunoștințele științifice ale Romanilor asupra albinelor. Agronomii latini, ca și Virgiliu, tratează despre albine numai din punctul de vedere practic, deoarece, ziceau ei, de cercetări speculative se interesează numai curioșii. Dânșii repetă că aceea ce-i interesează este mai mult ce raportează albinele decât aceea ce sunt aceste insecte. Columella spune lămurit: nu intră în ocupațiunile noastre ca agricultori asemenea chestiuni. Lăsăm să se îndeletnicească cu dânsele pe aceia cari se ocupă cu cercetarea misterelor naturii, adică pe învățați. Aceștia trebue să cerceteze care este originea albinelor, cum se înmulțesc aceste insecte, prin care parte a corpului lor scot ele mierea.

Acestea fiind părerile agronomilor latini, nu este de mirare că nu aflăm în scrierile lor nici o informație asupra fiziologiei albinelor.

Mulțumindu-ne cu ce ne-a rămas, voiu căutà a expune metoadele întrebuințate de strămoșii noștri pentru a crește albine și a exploatà produsele lor. Voiu arătà mai întâiu cum agricultorii își procurau albinele.

Mijlocul cel mai simplu și mai obișnuit este de a cumpărà stupii. Cumpărătorul se încredințà despre starea de sănătate a albinelor, constatând dacă corpul lor erà strălucitor și curat și dacă albinele lucrau cu sârguință.

Albinele murdare și sbârlite erau socotite ca atinse de vreo boală.

Stupii mai erau observați cu multă îngrijire, pentru a se constatà populațiunea interioară.

În afară de albinele domestice, erau foarte căutate albinele sălbatice; acestea erau, după spusele lui Varro, mai mici și mai păroase, dar cu mult mai sârguitoare.

Se întrebuințau diferite mijloace pentru a prinde albinele; cel mai simplu erà de a pune pe lângă fântâni sau izvoare, unde se adunau albinele, stupi goi frecați pe dinlăuntru cu lămâiță sau alte plante mirositoare plăcute albinelor; acestea, atrase de mirosul plantelor, se grămădiau în stup și când ajungeau în număr mare, vânătorul de albine astupà vrana stupului și duceà albinele acasă. Alteori se urmăriau albinele pentru a se descoperì locul unde își aveau locuința. Dacă se aflau într'o scorbură de copaci sau în vreo peșteră, vânătorii le scoteau afară prin fum și le prindeau în stupi. Obișnuit însă se procurau albinele prin cumpărare și prin prindere de roiuri rătăcite sau fugare.

I.

Așezarea stupinii sau prisăcii.

Virgiliu, în cartea IV a *Georgicelor*, dă povețele următoare cu privire la alegerea locului unde trebue așezată prisaca: Înainte de toate, trebue căutată pentru albine o locuință adăpostită de vânturi, căci vântul le împiedică de a aduce la stup rodul muncii lor, aceea ce au cules din flori, un loc unde nici oile nici iezii sburdalnici să nu sară pe flori; unde junica rătăcind pe câmpie să nu scuture roua și să calce florile și iarba născând. Îndepărtate să fie de prisacă șopârlele urîcioase, pițigoiul și alte pasări, deoarece aceste animale samănă moartea pretutindeni și prind din sbor albinele pentru a le duce să îndestuleze foamea puilor lor. Să alegem izvoare limpezi, iazuri înconjurate de mușchiu moale și verde, un pârăiaș care șerpuește prin iarbă. Intrarea stupinii să fie umbrită de un palmier sau de un măslin mare sălbatic, care să adăpostească albinele. Pe apa, fie curgătoare, fie stătătoare, aruncă câteva crăci de salcie și pietre mari, cari să fie ca niște punți pe cari să stea albinele să-și întindă aripele la soare, când au fost muiate de ploaie sau asvârlite în apă de vânt.

Agronomii latini fac aceleași recomandațiuni ca și marele cântăreț al agriculturii; și ei sunt de părere ca prisaca să fie, pe cât se poate, așezată în vecinătatea unui pârău care curge liniștit și este

puțin adânc așternut pe fund cu pietriș și umbrit de copacii, cari să întrețină în jurul prisăcii o atmosferă răcoritoare.

Virgiliu sfătuește pe agricultori să sădească și să semene tot felul de plante mirositoare în vecinătatea prisăcii, precum sunt: trandafirii, cimbrul, rosmarinul, violetele; aceste flori nu numai că servesc de pășune albinelor, dar atrag prin mirosul lor albinele rătăcite.

Împrejurul prisăcii și la oarecare depărtare, se plantau arbori și se semănau plante ale căror flori erau preferite de albine. Dintre arbori erau căutați migdalul, piersicul, mărul, părul, toți arbori fructiferi, teiul și pinul. Dintre arbuști și plante ierboase, se recomandă crinul, trandafirul, violetele, drobul, rosmarinul, melisa, busuiocul, maghiranul, cimbrul, macul, varza, bobul, și pe lângă acestea atâtea și atâtea plante cari smălțează fânețele și pășunile. Dintre plantele semănate, se da preferință cimbrului. Varro ne spune că vestita miere de Sicilia datorià cimbrului reputațiunea cea mare de care se bucură. Rosmarinul treceà printre plantele cele mai bune pentru hrănirea albinelor.

Obișnuit se așezà prisaca în apropiere de casa de locuință, însă cât se poate mai în depărtare de privată și de băligar, ale căror neplăcute mirosuri indispun albinele. Toți agronomii povățuesc ca stupii să fie așezați într'un loc liniștit, adăpostit despre nord printr'o perdeà de copaci sau printr'un zid. Stupii se așezau în așà mod, ca să fie expuși între răsărit și miazăzi, pentruca albinele, însuflețite de razele soarelui, să se poată folosì cât mai de dimineață de recolte din flori. Negreșit că această orientare se schimbă în țerile calde, unde arșița soarelui topește mierea și obosește albinele.

II.

Știubeiele sau stupii.

Forma și materialul din care se confecționau stupii variau după localități și după deprinderi. Varro ne spune că stupii au forma circulară, și se fac din richită (mlage), din scoarță de copaci, din scân-

duri, din arbori găunoși. (1) La rândul său, Virgiliu recomandă ca material de confecționare richita și scoarțe de copac, adăugând că vrana sau găurile pe unde intră albinele să fie cât mai mici, pentruca interiorul stupului să fie ferit vara de căldură și iarna de frig, deoarece, zice poetul, frigul iernii condensează, îngroașă mierea, iar căldura verii o topește. Cele două extreme sunt deopotrivă de temut pentru albine; și aceasta explică pentru ce albinele astupă cu atâta îngrijire toate crăpăturile stupilor cu o substanță cleioasă, numită *propolis*.

După cum se povestește, spune poetul, albinele se așează în galerii sau grupe sub pământ, și s'au descoperit colonii de albine ascunse în crăpăturile de piatră ponce sau în scorburile copacilor. Tot așà se întâmplă și astăzi cu albinele sălbatice; ele se așează la adăposturi ferite de vremea rea și de vânturi.

Se mai făceau stupi și din scoarța stejarului care produce pluta; aceștia duceau mai bine atât la frig, cât și la căldură.

În unele localități se fabricau stupi de pământ ars ca pentru oale, și chiar de cărămidă. Agronomul Columella sfătuește pe cultivatori să închidă stupii mișcători într'o cameră de zid anume făcută, și la care le lasă numai portițe pe unde să iasă albinele. Cu modul acesta, stupii erau mai feriți de a fi furați. Din această cameră, stupii erau la trebuință și transportați mai în apropiere de locuri de pășune, livezi de fân, ori plantații de pomi roditori. Și în această privință, naturalistul Pliniu ne spune cum cultivatorii spanioli și Italieni cărau stupii pe catâri sau în luntre, îi duceau la locurile de pășune, iar noaptea îi înapoiau la prisacă. (2)

Stupilor li se ziceà *alveos*, care însemnează pântece. Varro spune că se făceau mai strânși la mijloc și mai umflați în partea de jos, așà că figurau un pântece. Uleiele de richită trebuiau acoperite pe dinlăuntru și pe din afară cu baligă de vaci, pentru a le netezi asperitățile și pentru a feri albinele de căldură și de frig. Pentru

(1) Varro, Lib. III, 16.
(2) Plinius, XXI, 43.

*

acelaș sfârșit se întrebuințà și baligă de vacă amestecată cu pământ clisos.

Varro privià uleiele de scoarță de copac și de plută ca pe cele mai bune, iar pe cele de olărie ca pe cele mai rele, pentrucă iarna se răcesc mai bine, iar vara se încălzesc mai mult ca cele de nuiele sau de scânduri.

Stupii se așezau pe lăviți de scânduri, pe postament de cărămidă sau de piatră, dealungul gardurilor sau zidurilor, depărtați unii de alții. Fiecare stup aveà câte o găurice la mijloc de amândouă părțile, prin care albinele intrau și ieșiau după hrană.

Mierarul sau prisăcarul, *mellarius*, cum îl numește Varro, trebue să cerceteze uleiele cel puțin de trei ori pe lună, primăvara și vara, pentru a se încredința despre starea în care se află, pentru a le afumà puțin și a le curăți de tot felul de murdării și de viermișori. (1)

Pentru a ferì stupii de a fi vătămați de șerpi, de șopârle, de melci și alte lighioane, se tencuià postamentul de zid pe care erau așezați cu un ștuc lustruit, astfel ca animalele sus numite să nu se poată urcà la uleie.

Pentru a puteà închide la nevoie vrănile sau găuricile pe unde treceau albinele, se întrebuințau la unele uleie un fel de capace, cari alunecau în amândouă părțile, după trebuință. Sub vrănile uleielor se puneà o lăvicioară de scândură pe care albinele se odihniau.

Toți agronomii latini descriu cu deamănuntul formele și dispozițiunile feluritelor uleie; toți recomandă ca stupii să fie adăpostiți sub un șopron făcut anume pentru acest sfârșit, sau cel mai puțin să fie așezați sub umbrare acoperite cu crăci de copaci.

În unele prisăci se așezau uleiele pe polițe în așà mod, ca să fie trei rânduri de stupi, unii deasupra altora, însă nu mai mult de trei rânduri de uleie, pentruca acestea să poată fi îngrijite mai cu înlesnire.

---

(1) Varro, III, 16.

III.

Republica albinelor.

Minunatele insecte, atât de răsfățate prin laudele poeților și ale agronomilor, viețuesc în colonii, supuse unui regim cu totul republican. La ori care colonie se află trei feluri de indivizi: ***regina*** sau matca, singura albină de parte femeiască, ***trântorii*** sau albinele de parte bărbătească, și ***albinele lucrătoare*** sau neutre. Către sfârșitul verii, trântorii sunt izgoniți din stupi și măcelăriți de către albinele lucrătoare, deoarece nu mai sunt folositori pentru comunitate. Primăvara, după ce a ouat regina, trântorii reapar. Deși în acelaș stup se află mai multe femele tinere, totuș singură regina asigură progenitura, deoarece tinerele femele nu pot să ouă în locul nașterii lor; ele așteaptă ca din stup să plece vreun roiu spre a fundà o nouă colonie și se pun în fruntea roiului. Regina, după cum este singurul șef al republicei, este și singura femelă. Femelele tinere, cari nu au putut să se pună în fruntea unui roiu pentru a întemeià o nouă colonie, sunt gonite și chiar omorîte de către albinele lucrătoare, deoarece în acelaș stup nu poate trăi și domnì decât o singură regină.

Atât Pliniu, cât și agronomii latini, n'au cunoscut de ce sex este șeful republicei; îl numiau rege; deosebiau doi regi, unul rege legitim, care aveà o frumoasă coloare aurie și capul încins cu o diademă, cu apucături mândre și semețe. Al doilea rege erà negru, urîcios, și privit ca un uzurpator vulgar. După Pliniu, albinele creșteau mai mulți regi; iar după ce ele alegeau pe unul, pe ceilalți îi depărtau. Naturalistul latin este mai aproape de adevăr, deoarece în acelaș stup sunt mai multe albine femele, dintre cari numai una rămâne ca regină, iar celelalte sunt depărtate.

Matca, regina sau albina mamă, se deosebește de albinele lucrătoare prin capul său, care este mai lung, și aripile sale, cari sunt mai mici. Regina sboară foarte rar și cu multă greutate. Obișnuit stă în mijlocul coloniei, înconjurată de o curte, compusă din un în

semnat număr de supuși ai săi. Trompa sau brabosnița matcei este mai scurtă și nu se pare făcută pentru a culege miere din caliciul florilor. De asemenea regina nu are acele organe, perioare și lopățele la picioare, cari servesc albinelor pentru a strânge polenul din flori. Se vede că natura n'a destinat pe regină ca să alerge singură pentru a se hrăni. Și în adevăr, albinele lucrătoare se întrec care mai de care să o îmbie cu miere, să o curețe de ori ce murdărie; în fine să-i aducă toate îngrijirile ca unei adevărate suverane.

Albinele nu suferă decât o singură regină în fruntea unei colonii. O regină străină, introdusă într'un stup, este pe dată gonită și sacrificată de către albinele lucrătoare.

După cum am spus mai sus, regina locuește înlăuntrul stupului; ea cercetează toate celulele din cari se compun fagurii, spre a constată dacă sunt în stare de a primì depozitul ce dânsa voește a le încredința. Fără preget, regina îndeamnă albinele lucrătoare la lucru. Între toate ocupațiunile sale nu uită de a cercetà cu dragoste pe trântori, albinele mascule, cu cari asigură reproducțiunea albinelor.

Regina petrece viața cea mai singuratică; ea nu se depărtează nici odată de stup; cel mult dacă iese pe portiță pentru a se folosì de căldura soarelui și de răcoare.

Trântorii, adică albinele mascule, erau aproape necunoscuți de cei vechi, în ceeace privește rolul lor. Pliniu îi privià ca pe niște sclavi, pe cari albinele îi însărcinau cu lucrările sale cele mai obositoare, ca pe niște albine neisprăvite și credeà că nu au nici un sex. Insă se știe că trântorii sunt masculi, cari fecundează regina.

Ei, trântorii, n'au altă grijă în republica albinelor decât să satisfacă dorințele reginei pentru a asigurà reproducțiunea speciei.

Trântorii, după cum foarte nimerit sunt numiți în limba noastră, duc cea mai lenește și neprevăzătoare viață; ei deabià se târăsc să iasă afară, nu pentru a lucrà, a strânge hrană, ci numai pentru a se distrà.

După observațiunile făcute, trântorii apar către primăvară, după ce a ouat regina pentru a produce albinele trebuitoare coloniei. Peste vară albinele tolerează pe trântori, deoarece sunt neapărați pentru propagarea speciei. După cum am zis însă și mai sus, către sfârșitul verii, ne mai simțindu-se nevoie de serviciile trântorilor, ei sunt izgoniți și măcelăriți ca niște ființe nefolositoare.

Alături cu regina și trântorii, trăesc albinele lucrătoare, populațiunea activă a coloniei. Albinele lucrătoare n'au sex, deci nu contribuesc la îmmulțirea albinelor; ele slujesc mai mult ca niște doici, cari hrănesc familia albinelor. Fără preget aceste albine muncesc, de cum apare soarele și până ce se înserează. Nu numai că colindă fânețele și pomii înfloriți pentru a strânge hrană, dar ele muncesc înlăuntrul stupului, construesc fagurii și acele nenumărate celule, în cari are să locuească progenitura depusă de regină. Deabiă a ouat regina în fiecare celulă, și albinele lucrătoare se îndeletnicesc cu cea mai mare sârguință, ca să crească, să hrănească progenitura. Și această lucrare este pe atât de folositoare pe cât de delicată, căci albinele lucrătoare trebue să dea hrana după vârsta ce are prăsila.

Regina ouă tot anul, afară numai de timpul când frigul este prea mare; primăvara ouatul este mai abundent decât în celelalte anotimpuri; aceasta și explică roitul albinelor atât de abundent, pe dată ce se încălzește.

Acum că cunoaștem cum este compusă populațiunea unui stup, să vedem cum cunoșteau cei vechi viața și moravurile albinelor. Iată cum se rostește Virgiliu: «Voiu expune acum calitățile cu cari Juppiter, recunoscător, înzestră el însuș pe albine. Singure își cresc progenitura în comun, locuesc în aceeaș cetate indivize și trăesc sub domnia unor legi puternice; ele singure cunosc o patrie și penați fixi, și prevăzând iarna care sosește, muncesc toată vara și pun în comun comorile ce au strâns. În adevăr, unele dintre albine se îndeletnicesc cu subsistența statului, și credincioase pactului încheiat, se trudesc pe câmpii; altele rămân în preajma stupului și pun întâia temelie a fagurilor cu lacrămile narcizei și cu cleiul cules de pe scoarțele copacilor, își clădesc locuințele cu o ceară

compactă; altele cresc cu îngrijire progenitura, care este speranța națiunii; altele îngroașă mierea cea mai curată și tapisează alveolele cu un lichid nectar; sunt altele cărora soarta le-a dat paza porților; și fiecare, la rândul său, observă ploaia și norii cerului, sau descarcă pe albinele lucrătoare de povara cu care vin încărcate, sau altădată, strângându-se și îndesându-se unele lângă altele, gonesc afară din uleiu turma leneșă a trântorilor. Se lucrează fără preget, cu înfocare, și mierea îmbălsămată împrăștie mirosul cimbrului.»

Și mai departe, poetul urmează: «Cele mai bătrâne dintre albine sunt însărcinate cu paza orașului, cu clădirea fagurilor, dându-le forma unui minunat edificiu; cele mai tinere intră obosite în spre sară, cu lăbuțele încărcate cu cimbru; ele aleargă dela o floare la alta, sug sucurile și iau polenul de pe florile teiului și zambilelor. Toate încetează de odată de a mai lucrà, și toate lucrează de odată. Dimineața ies din uleie; nici una nu rămâne la urmă; dar când steaua serii îndeamnă pe muncitoare să părăsească câmpurile spre a se întoarce dela pășune, atunci se întorc pe la casele lor și își repară puterile sleite. Se aude un sgomot mare; ele sosesc, intră în uleiu și de odată se face cea mai mare liniște: albinele intră în chilioarele lor, unde se odihnesc toată noaptea.

«Când vremea este a ploaie, albinele nu se depărtează de stupi, și nici nu călătoresc când bate vântul; atunci se mărginesc a umblà în apropiere de casă, a aduce apă, a se preumblà în jurul prisăcii. Adesea iau în sborul lor câte o pietricică, care le permite să se cumpănească în spațiu, ca și bărcile mișcătoare pe cari lestul (savusa) le țese deasupra valurilor înfuriate.» (1)

După cum am arătat, cei vechi erau foarte înapoiați cu privire la istoria naturală a albinelor; ei au cultivat de preferință partea practică. Aceasta explică pentru ce în scrierile agronomilor și naturalistului Pliniu s'au strecurat păreri greșite. Iată de pildă ce credeà Virgiliu cu privire la generarea albinelor: ceeace se pare mai ciudat în moravurile albinelor este că ele nu se împreună

(1) *Georgice* cartea IV.

între dânsele, că nu-și enervează corpul lâncezând prin plăcerile amorului, și nu cunosc durerile nașterii. Ele se mărginesc să culeagă cu trompele lor semânța sau germenii în viață pe foile și pe ierburile cele mai suave; acolo găsesc un rege și cetățeni tineri pentru ca să repare palaturile de ceară. Adeseori în alergările lor rătăcite își rup aripele de pietrele ascuțite, și se prăbușesc subt o povară prea grea: întru atât de mult iubesc ele florile, și sunt mândre de a produce miere. De aceea cu toate că albinele nu trăesc mai mult de șapte veri, rasa lor rămâne nemuritoare ; averea familiei se păstrează mulți ani și se perpetuează din generațiune în generațiune.

Cu alte cuvinte, poetul crede că progenitura albinelor este strânsă de pe flori, născută din flori, după cum în limba noastră se zice de copiii naturali, că sunt născuți din flori.

Vorbind despre *rege*, poetul spune că în nici un regat supușii n'au atâta venerațiune pentru rege, cât au albinele pentru regele lor. (1)

Cât trăește regele, albinele sunt supuse și însuflețite de acelaș spirit; se întâmplă ca să moară, atunci legătura dintre dânsele este ruptă și se întrec care mai de care să pustiască fagurii, să ia mierea și să strice chilioarele de ceară.

Observând viața și organizațiunea atât de înțeleaptă a republicei albinelor, Virgiliu spuneà că înțelepții cred că albinele ar fi având o părticică din inteligența divină, ceva ca o emanațiune a cerului.

La rândul său, naturalistul Pliniu spune că dintre toate insectele, albinele merită cele dintâi admirațiunea noastră. Natura a făcut din ele o minune necomparabilă. Ele extrag mierea atât de dulce, atât de ușoară pentru stomac și așà de binefăcătoare pentru multe și variate trebuințe ale omului. Ele sunt harnice, muncitoare, disciplinate; ele formează între dânsele o societate din cele mai bine organizate; ele au șefi cărora se supun, sau mai exact n'au decât un șef, a căruia moarte pricinuește împrăștiarea și chiar moartea întregei republici.

(1) Cei vechi nu cunoșteau sexul reginei, de acì numirea de rege ce ei au dat matcei.

În acele mici corpuri, în aceste feluri de stârpituri, câtă putere musculară și cât curaj și îndrăsneală! Nici o abilitate, nici o industrie nu se poate potrivi cu a albinelor. (1)

Cu privire la ocupațiunile albinelor, Pliniu adaugă: În timpul zilei, o albină păzește poarta uleiului, după cum santinelele păzesc în lagăre; dimineața deșteaptă pe celelalte, vâjiind de două, trei ori, ca cum ar fi cântat cu o trâmbiță; atunci ele sboară cu toatele, dacă prevăd că ziua are să fie frumoasă; căci dacă presimt că are să fie ploaie sau vânt, ele stau închise în locașul lor. Când pleacă la lucru, unele își încarcă lăbuțele cu flori, altele își umplu gura cu apă și își udă puful de pe corpul lor. Acelea cari culeg și transportă puful de pe flori, polenul, umplu cu picioarele de dinainte pe cele dinapoi, cari pentru acest sfârșit au pe dânsele un fel de bozunărașe, apoi, toate încărcate, se întorc la stup, încovoiate sub povara proviziunilor ce au cules. La sosire sunt primite de trei, patru tovarășe, cari le ușurează de povara lor. Înlăuntrul stupului, îndeletnicirile albinelor sunt felurite, unele clădesc, altele fățuesc aceea ce s'a lucrat; altele trec materialul de lucru, altele prepară hrana cu ceeace s'a strâns de pe câmp, grămădit în micile lor stomacuri; substanța strânsă de pe flori este mistuită, prefăcută în felurite chipuri, și în cele din urmă este scoasă afară prin izgonire sau secretare; aceasta este mierea cu care se hrănesc albinele și care pentru noi înșine are o dulceață aproape cerească.

Mierea de prisos, rămasă după ce s'au îndestulat albinele, este depusă în celulele din faguri. (2)

Pliniu arată cum albinele construesc fagurii, ca să fie liberă circulațiunea, și încheie spunând că aceste neobosite lucrătoare sunt și geometri excelenți; căci ele dau celulelor lor forma exagonală, ca și cum geometrii noștri le-ar fi învățat că aceasta este forma cea mai proprie pentru a trage cel mai mare folos dintr'un spațiu dat.

---

(1) Pliniu, XI, 4.
(2) Pliniu, X, 11.

IV.

Roirea albinelor.

În timpul iernii albinele își petrec viața într'o piroteală sau amorțire. Cât ține frigul, nu se observă nici o mișcare, nici o activitate. Către sfârșitul iernii, când soarele dătător de viață începe a încălzi atmosfera, albinele încep a se desmorți, a da semn de viață. Regina începe să ouă pe dată ce s'a încălzit; nu trece mult și ouăle încep să crape, nimfele scapă din închisoarea lor. Când toate ouăle au înviat, și nimfele au dobândit libertatea, matca se găsește înconjurată de o populațiune nouă de albine. Cele dintâi albine umplu golurile făcute în stup prin moarte, rătăcire, prădare și alte cauze. Toamna și iarna pier o sumă de albine, colonia se împuținează, și pentru a o reîntregi vin la vreme albinele cele nouă.

Matca însă urmează cu ouatul, albinele se înmulțesc necontenit, așà că vine o vreme, când stupul nu le mai încape. De aceea, cu voie, fără voie, albinele de prisos sunt silite să plece, să părăsească patria lor și să se ducă a întemeià o nouă colonie. Această migrațiune a albinelor se chiamă în vorbirea specială *roire*.

Migrațiunea sau roirea nu începe, ori cât de numeroasă ar fi populațiunea unui stup, până ce nu se pune în fruntea albinelor migratoare o regină. În lipsă de regină, albinele lucrătoare n'au nici un îndemn, nici o nevoie de a lucrà, deoarece ele fiind sterpe, nu pot asigurà întemeierea unei colonii. Și iată pentru ce atât cei vechi, cât și cei moderni, au asemănat împrăștierea coloniilor omenești peste mări și peste țeri cu migrațiunea republicei albinelor; iată pentru ce poeții îndeamnă pe oameni să ia pildă dela albine cu privire la disciplină, la muncă, la râvnă pentru binele public, într'un cuvânt la viața de sacrificii ce neobositele bestiole închină pe altarul comunității.

Iată cum descrie neimitabilul Virgiliu semnele premergătoare ale reînvierii activității albinelor: «De îndată ce soarele cu razele-i aurite a prăvălit iarna sub pământ, și a redat splendoarea verii

*

cerului, care până acì erà întunecat, albinele se grăbesc a străbate stufișurile și pădurile spre a se adăpà din florile cele mai frumoase, și în sborul lor cel ușor ating suprafața apelor. Iată cum, însuflețite de o tainică bucurie, ele își hrănesc fragedele lor odrasle; iată cum ele fasonează cu artă ceara cea nouă, și compun fagurii lor de miere.» (1)

Roirea începe primăvara. În vederea acestei migrațiuni, prisăcarul trebue să așeze în prisacă mai multe uleie goale, frecate cu melisă sau altă plantă mirositoare care atrage albinele, căci, după cum zice Columella, se întâmplă ca roiul ieșit din stup să se așeze deadreptul în vreunul din acele uleie goale. Obișnuit însă roiurile se depărtează și caută a se pune mai departe de stupină.

Mai târziu, zice Virgiliu, când vei vedeà cu mirare un roiu scăpat din stup, înălțându-se până în cer, și plutind în azurul cerului, ca cum ar fi un nor gros pe care îl duce vântul, ține-te cu ochii după dânsul: el va căutà în totdeauna o undă curată și acoperișuri de frunze; împrăștie în acest loc mirosurile pe cari le prescriu, mătăcină pisată mai cu samă; și pentruca albinele să fie atrase pentru a se așezà la un loc, fă să răsune căldări de aramă bătându-le fundul; dela sine-le albinele se vor retrage, după obiceiul lor, în fundul acestor nouă locașuri.»

Columella arată cum trebuesc îngrijite roiurile, când din întâmplare, desgustate de patria lor, vestesc că voesc să fugă mai departe. Ne încredințăm că albinele sunt hotărîte să părăsească uleiul, când ele se depărtează de vestibulul stupului, așà că nu se mai vede nici una reîntorcându-se și se înalță în atmosferă. În cazul acesta, roiul cel tânăr și fugar trebue speriat cu clopoțele de aramă, sau făcând sgomot cu hârburi de oale sparte, și pe dată ce cuprinse de frică se vor înapoià către stupul din care au fugit, sau vor rămâneà agățate ori ghemuite în vecinătatea stupului, sau că se vor fi agățat de vreo cracă de copac din apropiere, prisăcarul va frecà cu ierburile despre cari am vorbit un uleiu gol, pregătit

(1) *Georgice*, cartea IV.

pentru acest scop, și pe care-l va stropì pe din afară cu miere; după aceea prisăcarul se va apropià de ghemul de albine atârnat ca un cârceiu pentru a le răsturnà în stup, sau cu mâna sau cu o lingură; după aceea va lăsà acest stup bine rânduit, chiar în locul în care se află, până ce înserează; apoi în revărsatul zorilor, va ridicà uleiul cu albine și-l va așezà în rând cu celelalte.

Acelaș agronom recomandă ca prisăcarul să-și frece și mânile cu plante mirositoare, pentruca albinele să se lase a fi mai cu înlesnire mânuite. La întâmplare că albinele să se fi atârnat de o cracă de copac ca un ciucure, se acoperiau cu o cârpă curată, se tăià craca, și cu albinele pe dânsa se introduceà înlăuntrul stupului; acesta se lăsà pe loc până a doua zi și în zori se așezà în prisacă alături cu ceilalți stupi. (1)

La întâmplare ca roiul să fie prea mic, pentruca să poată formà o colonie nouă, prisăcarul, după ce-și frecà mânile cu mătăcină, căutà în ghemul de albine regina pe care o strivià; iar roiul erà pus în ori ce uleiu slab, cu puține albine, sau erà amestecat cu alt roiu slab ca și el. Pentru ca albinele să se amestece mai cu înlesnire, ele erau stropite cu apă sau cu miere și se țineau închise în uleiu două sau trei zile, nelăsându-se altă deschizătură, decât cea strict trebuincioasă pentruca insectele să poată respirà. Dacă le lipsià hrana, li se venià în ajutor, punându-se în stup oarecare proviziune de miere. Acestea sunt sfaturile pe cari le dă Varro și Columella. (2)

Când se întâmplà ca un stup să fie prea slab, adică să aibă albine puține, se împiedicà roirea, strivindu-se regina cea tânără; aceasta făceà că albinele cele tinere, gata să roiască, rămâneau în vechiul lor stup și întăriau colonia-mamă.

Se vede dar că cei vechi aveau cunoștință despre ceeace se numește astăzi *roirea artificială;* ba încă Columella spune că acesta erà singurul mijloc pentru a întări stupii cei slabi.

(1) Columella, IX, 9, 11 și 12.
(2) Varro, III, 16 și Columella, IX, 7.

Se mai întrebuința acelaș mijloc pentru a da unei colonii o regină, când din întâmplare aceasta murià. Pe timpul roitului, se căutà o celulă de regină și aceasta se introduceà înlăuntrul stupului care-și pierduse regina. Columella zice că trebue să se caute acea parte a cerei, în care urmà să se nască progenitura de sânge regal. (1)

V.

Îngrijirea de peste an a albinelor.

Ca și toate vietățile crescute de om pentru a trage foloase, albinele au trebuință de oarecari îngrijiri în timpul anului. Columella stăruește asupra îngrijirii stupilor și păvățuește pe agricultori ca în luna lui Martie să deschidă stupii și să curețe toate murdăriile ce se vor fi strâns peste iarnă; să afume pe dinlăuntru cu baligă de vită uscată, pentrucă baliga, zice agronomul latin, convine albinelor; să distrugă păiajenii cari strică fagurilor, moliile și fluturii aflători în stup. Pentru a stârpì aceste insecte vătămătoare albinelor, Columella recomandă să amestece măduvă de bou cu baligă de vită uscată și să se afume stupii.

Agronomul latin sfătuește pe prisăcari ca să nu se apropie de stupi în stare de beție, sau cu mânile nespălate; să nu mănânce ceapă și usturoiu, precum și alte lucruri cu miros pătrunzător și înțepător. (2)

Întreținerea curățeniei se făceà nu numai primăvara, dar și vara și toamna. Se întrebuința pentru a curăți stupii de murdărie, de păiajeni și alte necurățenii, pene de vultur sau alte păsări mari, cu cari se puteà mătură printre faguri și în toate direcțiunile.

Pe timpul căldurilor mari se sfătuiau agricultorii ca să stropească stupii cu apă cât de rece pe din afară și pe din lăuntru în părțile goale de faguri, să se ude pământul prisăcii; toate acestea pentru a se aduce răcoare albinelor.

(1) Columella, IX, 11.
(2) Collumella, IX, 14.

La întâmplare ca să se fi isprăvit merindele sau proviziunile de iarnă ale albinelor, li se venià în ajutor spre hrană, punându-se în stupi smochine uscate, ori stafide pisate și amestecate cu apă, sau cu must tăiat; se puneau și fulgi de lână spălată bine, în sghiebuleţele cu mâncarea pentru albine, cari se așezau la intrarea stupului. Albinele sugeau dulcețele ce li se dau cu ajutorul firelor de lână. În caz când hrana ce se da albinelor erà cu totul lichidă, se introduceà lichidul dulce în interiorul stupului cu sifoane sau fire de lână. (1)

Tot ca măsură pentru îngrijirea albinelor, Palladiu sfătuește ca în Aprilie, când a înflorit nalba și când fluturii vătămători se înmulțesc, să se așeze noaptea între stupi vase de aramă adânci și strâmte; în fundul acestor vase se pune o lumânare aprinsă, care atrage fluturii; aceștia, grămădindu-se în număr mare și neputând să iasă din vas, pier pe loc. (2)

Ca și toate vietățile, albinele sunt lovite de felurite boale. Dacă albinele se îmbolnăvesc, zice Virgiliu, le poți recunoaște după oarecari semne neîndoioase. De abià se îmbolnăvesc, și albinele slăbesc și se desfigurează; cele cari pier sunt cărate afară din stupi. Din cauza boalei, albinele stau nemișcate în fundul uleiului, amorțite de foame și stârcite de frig, altele ies afară, și agățându-se unele de altele, stau atârnate la pragul ușii. Câteodată se aude înlăuntrul stupului o vâjâitură mai mare, un murmur neîncetat; astfel, adaugă poetul, mugește în pădure vântul înghețat; astfel tremură marea înfuriată, când valurile sale se sfărâmă de țărmuri; așà clocotește focul aprins în fundul fornacelui. (3)

Virgiliu sfătuește pe prisăcari ca, în caz de boală, să afume stupii cu galbaneul mirositor (un suc de rășină) și să introducă miere prin țevi de trestie, pentru a da putere albinelor slăbite. Pe lângă acestea, este folositor să se mai procure albinelor nucșoară pisată, foi de trandafiri uscate, vin dulce și îngroșat prin fierbere, stafide, cimbru

(1) Columella, IX, 14.
(2) Palladiu, V, 8.
(3) *Georgice*, IV.

și alte flori mirositoare. Iar dacă cu toate îngrijirile, albinele pier cu desăvârșire, Virgiliu vorbește despre memorabila descoperire a păcurarului din Arcadia, după care albinele se năsteau din sângele stricat al taurilor sacrificați. Această credință deșartă, cumcă albinele se nasc din cadavrele vitelor și din sânge stricat, este foarte înrădăcinată la cei vechi. Și aceasta nu trebue să ne mire, deoarece și astăzi este lume care crede că gândacii și alte insecte se nasc din baligă de vite sau din stârvuri de vite.

Columella dă aceleași povețe ca Virgiliu, asupra boalei albinelor, un fel de gălbinare, după cum o numesc unii autori.

După Pliniu, albinele mai suferiau primăvara de un fel de diaree, provocată de lăcomia cu care ele se aruncau asupra florilor. Se recomandă contra acestei boli rosmarin fiert în apă îndulcită cu miere; urina de om sau de bou care se pune într'un vas în apropiere de stupi, sau semințe de rodie pisate și stropite cu vin stifos. În caz că aceste doctorii nu tămăduiau albinele, se mai întrebuința semânța de oțetar (scumpie), care în adevăr are însușiri astringente, și se da chiar la oameni de către medicii din vechime. (1)

Columella vorbește despre ciuma albinelor și este de părere că în cazul când această boală molipsitoare bântuește, să se strămute stupii în altă localitate, cărându-se noaptea și cu băgare de samă, ca să nu fie sdruncinați.

Acelaș autor atribue ulmului, când înflorește primăvara, însușirea de a îmbolnăvi albinele. De aceea, zice agronomul latin, se împuținează, se răresc roiurile de albine în acele localități unde se află mulți ulmi.

VI.

Retezatul stupilor.

Albinele produc miere și ceară, și pentru a se folosi de aceste două producte ale lor, le și cresc prisăcarii. Cei vechi deosebiau

(1) Pliniu, XXIV, 55.

trei feluri de miere: mierea de primăvară, mierea de vară și mierea de toamnă. Mierea de primăvară, care este cea mai bună, se lasă de obiceiu pe sama albinelor, așà că stupii se retezau numai vara și toamna.

Palladiu spune că de obiceiu se castrează sau, după cum zicem noi, se retează fagurii în luna lui Iunie. Când a venit vremea retezatului, adică când fagurii s'au umplat cu miere, albinele par mai liniștite, nu mai fac așà sgomot. De asemenea când se vede că albinele se grăbesc să izgonească trântorii, este un semn că trebue să se taie fagurii.

Fagurii se retează dimineața, când albinele sunt amorțite, când nu sunt încă întărâtate de căldură. Pentru acest sfârșit, prisăcarul se pregătià din vreme cu uneltele și vasele trebuitoare pentru a pune fagurii. Mai întâiu se afumă stupul cu baligă de vacă uscată, introducând fumul înlăuntrul stupului. Se puneà baligă pe cărbuni așezați într'un furnal și se întreținea prin suflare focul pentru a produce fum, cât erà de trebuință. Fumul gonià albinele și prisăcarul puteà să lucreze nesupărat. (1)

Până a nu începe retezatul, prisăcarul sau mierarul trebue să fie curat, să-și spele mânile și să nu miroase a ceva neplăcut. Romanii numiau *mellanus*, adică mierar, pe îngrijitorul stupilor sau pe prisăcar.

Se întrebuințau pentru retezarea stupilor două feluri de cuțite, lungi de cincizeci de centimetri. Unul dintre aceste cuțite erà cu două tăișuri și cu vârful în formă de cârlig. Cu acest cuțit se tăiau fagurii și se netezià locul de unde se deslipiau; cu cârligul dela vârf se rădeà din fagurii cari rămâneau lipiți de pereții stupului. Al doilea cuțit erà drept și ascuțit numai la partea superioară, care erà lătăreață; aceasta erà un fel de daltă, întrebuințată, după împrejurări, pentru a tăià și a rade acolo unde nu se puteà întrebuința cuțitul cu cârlig, adică pentru a retezà fagurii așezați perpendicular cu lungimea stupului, pe când cuțitul se întrebuința pentru

(1) Palladiu, VII, 1.

a retezà fagurii așezați paralel cu lungimea stupului. Până astăzi se întrebuințează cuțite analoage pentru retezarea fagurilor.

Cu această ocaziune se curățià stupul de fagurii mucigăiți sau stricați și de toate necurățeniile ce se găsiau înlăuntrul stupului.

Când se retezeau stupii în Iunie, se lăsà a cincea parte din faguri pentru hrana roiurilor, se lucrà cu băgare de samă ca să nu se vatăme clocitura sau cățeii, viitoarea populațiune care formà roiurile.

Fagurii retezați, puși în vase de pământ, erau transportați acasă, pentru a fi cât de depărtați de albine. Cu toate acestea, fiindcă albinele tot alergau după faguri, se astupau toate crăpăturile celarului în care se puneau fagurii, și se afumà cât de mult pe din afară cu baligă de vită.

A doua retezare se făceà toamna și se procedà ca și la cea de vară.

Atât vara, cât și toamna, când se retezau stupii, se lăsà pentru trebuința albinelor o parte din faguri. După cum am arătat mai sus, părerile variază cu privire la cătățimea de faguri ce se lasă pe sama albinelor. Unii sunt de părere să se lase a zecea parte din faguri, alții mai mult, alții mai puțin. În această privință, Varro dă un sfat, pe care ar trebuì să-l urmeze toți cultivatorii de albine ; iată ce zice învățatul agronom: Cu albinele este ca și cu pământul: se sporește productivitatea unui pământ, dacă el este lăsat să se odihnească din când în când; se sporește produsul albinelor, și în acelaș timp ele se îndrăgostesc și mai mult de stupul lor, lăsându-li-se, dacă nu toată mierea, cel puțin o mare parte dintr'însa.

Columella este de părere ca la retezatul de vară să se lase pe sama albinelor a cincea parte din faguri, iar la retezatul de toamnă se lase a treia parte. Cu toate acestea, proporțiunea de lăsat nu poate fi aceeaș pentru toate țerile, și aceasta atârnă de întinderea pășunilor, cât și de mulțimea florilor din cari se hrănesc albinele. (1)

Fagurii se depun într'o cameră întunecoasă, într'un celar. Columella este de părere ca chiar în ziua când s'au retezat stupii,

(1) Columella, IX, 15.

să se proceadă la stoarcerea mierii, până când fagurii sunt încă calzi. Spre acest sfârșit, zice agronomul latin, se atârnă într'un loc întunecos un coș de salcie, sau un sac de richită subțire, împletit cu ochiuri largi, având forma coșurilor prin cari se strecoară vinul. După ce se pun în sac, sau coș, fagurii unii peste alții, se dau la o parte fagurii cari au clocitura, sau o parte roșiatică, căci aceasta dă un gust neplăcut mierii. După ce mierea se scurgeà din coș sau din sacul de richită într'un vas sau basin pus dedesubt, se cară mierea stoarsă în vase, pe cari le lăsau deschise câteva zile, până ce va fi încetat din fiert. Trebue să se ia spuma de deasupra mierii cu o lingură, și aceasta trebuià să se facă cât de des. Când mierea s'a scurs, se storceau între mâni bucățile de faguri rămase în saci; mierea care curgeà erà de a doua calitate, și oamenii cu băgare de samă o puneau la o parte, de teamă ca nu cumva să se amestece cu mierea scursă deadreptul și a căreia calitate erà excelentă. (1)

Mierea care se scurgeà din coș sau din sacii de richite se numește miere de picătură, și erà privită ca cea mai bună, mai gustoasă și mai plăcută.

În unele localități, în loc să se stoarcă fagurii între palme, se puneau într'o pânză curată și se storceau până ce mai ieșià cea din urmă miere.

Când agricultorul aveà stupi mulți, și dintre acei cu trei rânduri, așà că se adunà o mare câtățime de faguri, mierea se lăsà să se scurgă tot din coșuri sau saci de richită; însă fagurii erau storși în cele din urmă printr'un teasc asemenea ca acela care se întrebuințà pentru tescuitul strugurilor și storsul măslinelor pentru uleiu.

Vasele în cari se puneà mierea erau acoperite cu capacele lor, cari se lipiau cu ipsos, după cum se făceà pentru vasele în cari se păstrà vinul.

(1) Columella, IX, 15.

Ceara, cu toate că era mult întrebuințată, n'avea preț mare. Din potrivă, mierea pe cât era de căutată, pe atât avea și preț mai urcat. Și aceasta nu trebue să ne mire, deoarece în timpurile vechi mierea înlocuia zahărul care, după cum spune Pliniu, se află numai pe la spițerii. Zahărul întrebuințat era cel de trestie și se întrebuința numai ca medicament. Oare la noi țăranii și chiar târgoveții nu întrebuințau până mai acum cincizeci de ani zahărul ca o substanță medicinală, și-și îndulciau mâncările numai cu miere?

Între altele, mierea amestecată cu puțină apă se întrebuința pentru păstrarea fructelor de tot felul. Apa îndulcită cu miere se dobândia prin spălătura fagurilor din cari se scursese mierea, faguri cari mai pe urmă se storceau în teasc pentru a scoate mierea de calitatea a doua. După ce se scoteau fagurii din apă, această apă îndulcită se fierbea până ce se îngroșa ca și mustul tăiat, și apoi se puneà în anumite vase. Această miere amestecată cu apă se întrebuințează între altele pentru păstrarea poamelor, adică pentru compoturi.

Cei vechi priviau mierea ca o substanță antiseptică, care împiedică putrezirea; de aceea o și întrebuințau pentru îmbălsămare și pentru păstrarea cupurilor. Pliniu spune că a văzut el însuș un hyppocentaur trimis din Egipt împăratului Claudiu, și care fusese păstrat în miere. (1) Mierea se întrebuința nu numai pentru hrană, dar și ca leac pentru o sumă de boale, între cari Pliniu citează boalele de gât, gâlcile, angina, și pentru a tămăduì toate boalele gurii. Naturalistul roman încheie, spunând că atât de mult era căutată mierea, încât a împins pe cei laconi de câștig să falsifice acest produs prețios cu must tăiat, cunoscut sub numele de *sapa*.

Cu privire la calitatea mierii, aceasta atârnà de plantele cari serviau de pășunare albinelor. Este probat că deși mierea este elaborată de către albine, totuș ea păstrează multe din însușirile sucurilor secretate de glandele secretorii ale plantelor. Mierea cea mai bună este produsă de plantele cele mai mirositoare, precum sunt cimbrul, lavanda, rosmarinul; ea este de coloare albă.

(1) Pliniu, XXII, 50.

VII.

Vinul de miere și miedul.

Pliniu și unii dintre agronomii latini ne spun că mierea se mai întrebuința și pentru a fabrică două feluri de băuturi, anume *mulsa* și *mulsum*. Mulsa era aceea ce noi numim *mied* și francezii hydromel.

Pliniu spune că se făceà vin din miere amestecată cu apă, și această băutură se numià *hydromeliu*. Se întrebuința de preferință apa de ploaie. Columella spune că în multe localități era obiceiul ca apa de ploaie să se păstreze mai mulți ani în vase deschise ; iar din când în când se treceà această apă în vase curate, pentruca să se curețe gunoaiele și alte depozite. Se întrebuința și apa de ploaie proaspătă, însă atunci se fierbeà până se reduceà o treime și chiar până la trei pătrimi. În fine Palladiu era de părere că se poate întrebuința pentru fabricarea hydromelului ori ce fel de apă, numai să fie curată și limpede.

Columella spune că pentru hydromelul prea dulce se puneà jumătate apă și jumătate miere; pentru hydromelul mai puțin dulce se puneà la jumătate litru de apă cam patru sute grame de miere. Pliniu recomandă să se întrebuințeze o treime de miere și două treimi de apă.

Această amestecătură de miere și de apă se țineà afară noaptea și ziua timp de patruzeci de zile ; după aceea se deșertà în urcioare carì se astupau cu ipsos.

Miedul se fabricà pe timpul căldurilor de vară, cu osebire în luna lui Iulie. După ce se fabricà miedul, se și puneà în consumațiune. Cu toate acestea, o parte din mied pus în urcioare și astupat cu ipsos se păstrà în chelare sau în vreo cameră, unde se afumà din când în când pentru ca să se învechească. Miedul învechit se prefăceà cu timpul într'un fel de vin tare și plăcut de băut. (1)

Pliniu spune că hydromelul era un medicament foarte căutat

(1) Pliniu, XII, 12.

pentru mai multe bube, pentru tuse, durere de urechi. Amestecat cu miez de pâne, miedul se întrebuintà contra umflăturilor de tot felul; iar amestecat cu untdelemen, se folosià contra otrăvii de săruri de plumb.

Fabricațiunea și întrebuințarea miedului se păstrează până astăzi. La noi, în urmă cu șasezeci de ani, am văzut fabricându-se miedul în modul următor: în vasele, bute, în cari se păstrà mierea de strânsură, se lăsà oarecare cătățime de miere și se umpleà vasul sau cu apă de ploaie, sau cu apă de izvor. Această amestecătură dă în fiert după câtva timp; iar după ce stă din fiert, se pune în vase mai mici și se întrebuințează la băut sub numele de mied.

Până astăzi se obișnuește, ca și la cei vechi, a îndulcì vinurile cu miere; așà vinul numit de Malaga se fabrică din vin amestecat cu miere.

Am căutat să înfățișez cât mai fidel cum se creșteau albinele de către strămoșii noștri. Acei cari sunt deprinși cu cultura acestor insecte, cari cunosc cum practică până astăzi țăranii noștri, se vor puteà încredințà din cele ce preced, că întru cât ne privește, n'am făcut aproape nici un progres în această ramură pe cât de plăcută, pe atât de folositoare a economiei agricole. Sunt amatori cari au introdus stupi și metoade perfecționate; acestea sunt însă excepțiune. Prisaca țărănească este tot prisaca din timpul Romanilor, ba pot adăugà că, în unele privințe, strămoșii noștri ne erau cu mult superiori. Această întârziere nu trebue să ne mire, nici să ne mâhnească, deoarece la națiuni cu mult mai înaintate decât a noastră, cultura albinelor în multe localități este tot atât de înapoiată ca și la noi.

De altă parte, nu trebue scăpat din vedere, că de unde odinioară mierea și ceara erau atât de căutate, astăzi când zahărul de sfecle și chiar cel de trestie se vinde cu preț foarte mic, este firesc ca exploatarea albinelor în vederea producțiunii mierei să piarză din importanța sa.

Cu toate acestea nouă ne pare rău că apicultura este oarecum părăsită la noi. Și în alte țeri civilizate se produce și se consumă

zahăr în cantități mult mai mari decât la noi, și cu toate acestea cultura albinelor a ajuns la un mare grad de perfecțiune. S'au perfecționat nu numai fabricarea stupilor și metoadele de recoltat mierea, dar întregul material întrebuințat în apicultură. În Franța, Germania, Austria, Italia, sunt o sumă de asociațiuni apifile, cari urmăresc cu pasiune toate îmbunătățirile ce se pot introduce în creșterea albinelor.

Pentru aceea ne permitem a atrage atențiunea agricultorilor noștri, îndemnându-i să imiteze pe străini și să facă să reînvieze o ramură de producere, care poate să aducă foloase însemnate micilor cultivatori, cu prea puțină muncă și cheltueală.

„NOTE DE SILVICULTURĂ PRACTICĂ"

PENTRU UZUL AGRICULTORILOR

DE

P. S. AURELIAN

revăzute cu ocazia împlinirii a 100 ani dela naşterea sa

DE PETRE ANTONESCU

Inginer-consilier silvic, profesor onorar la Şcoala Politechnică Regele Carol II

Extras din „Economia Naţională", No. 10 Octombrie 1934

BUCUREŞTI

Tip. „Finanţe şi Industrie" S. A. R., Calea Dorobanţilor

— 1934 —

„Note de silvicultură practică“

de **P. S. Aurelian**

Un învăţat francez, care mai înainte fusese un simplu olar, Bernard de Palissy, scria acum 300 ani:

„Am voit în mai multe rânduri să deosibesc artele, cari ar înceta, atunci când n'ar mai fi lemne, însă după ce am deosebit un număr dintrînsele, n'am putut să-mi săvârşesc lucrarea şi după toată gândirea m'am încredinţat, că nu este nici o artă care să se poată practica fără lemne“.

Aceste câteva cuvinte eşite din condeiul unui om, care a adus servicii importante patriei sale, ne dau mai bine decât toate documentările o ideie limpede despre marea însemnătate economică ce au pădurile.

In adevăr, ce importanţă mai mare voim să aibă un produs, decât aceea de a fi trebuincios pentru toate artele?

Sunt oare mai multe produse, cari să aibă atâta utilitate?

Pădurile sunt trebuincioase, nu numai că ne procură lemnele de cari au nevoie artele, dar şi pentru influinţa lor asupra stării fisice a pământului.

După scrierile celor vechi Grecia, Italia şi alte ţări erau destul de împădurite. Localităţile unde cei vechi ne spun, că creşteau copaci seculari şi unde curgeau ape multe, astăzi sunt stânci sterpe, pentru că, după tăierea pădurilor, locurile întrebuinţate pentru agricultură au rodit trei, patru ani şi apoi apele târând tot stratul de pământ în văi, n'a mai rămas decât stânca goală, pe care nu mai creşte nici iarbă, nici arbori.

Astfel se întâmplă şi astăzi în ţările acelea, unde exploatarea pădurilor şi spargerea ţelinelor este lăsată în voia şi placul agricultorilor.

Că isvoarele se împuţinează şi plouă mai rar în ţările neîmpădurite este de asemenea un fapt dovedit.

Inainte de despădurirea munţilor *Apenini*,[1]) râurile de pe lângă Neapole[2]) erau mari şi după cei vechi se plutea cu corăbii pe dânsele, ceea ce nu se poate face astăzi (1865).

Câmpiile întinse, pe cari nu se află nici o pădure, sunt toate lipsite de apă.

Inecăciunile putem zice, că sunt cu atât mai dese şi mai periculoase, cu cât localităţile sunt mai puţin împădurite. Arborii cari acoper munţii, opresc apele de a curge cu repeziciune în văi şi de a forma torenţii, cari produc atâtea nenorociri.

In Franţa administraţia s'a convins atât de bine, că înecurile provin din cauză că s'au tăiat peste măsura pădurile de pe munţi mai cu seamă, încât a luat, sunt deja mai mulţi ani de atunci, măsuri ca să se planteze locurile rămase goale şi pentru acest scop s'au format mai multe pepiniere, cari produc pueţii necesari atât pentru stat, cât şi pentru particulari.

Incât pentru boale, *Pliniu*[3]) spune că locuiau peste 50 de populi şi erau 33 de oraşe în locul unde se află smărcurile *Pontini*, localitate plină de miasme omorîtoare.

Despre influenţa igienică nici nu mai poate rămânea îndoială, că pădurile curăţesc aerul de gazele îmbolnăvitoare. Locurile mocirloase, în cari frigurile paludiene bântuie populaţiunea, fac ca să piară oamenii de tineri, ele sunt mai puţin vătămătoare sănătăţii, când sunt împădurite.

Importanţa pădurilor n'a scăpat celor vechi, cu toate că atunci pădurile acopereau cea mai mare parte a continentului Europii. *Aristot*[4]) zicea, că pădurile trebuiesc păzite de către agenţi speciali şi de aceea *Ancus Martius*[5]) ordonă, ca pădurile să fie cuprinse în

---

[1]) Munţii Apenini străbat Italia dela Nord la Sud cam pe o lungime de 1300 km. Altitudinea lor medie este de la 1200—2000 m, fiind puţin împăduriţi şi având în general o climă uscată. Baza lor mineralogică este calcaroasă.

[2]) Capitala provinciei Neapole din Italia de Sud, actualmente (1934) cu 980.000 locuitori, se află lângă golful cu acelaşi nume din marea Tireniană.

[3]) Pliniu cel bătrân a murit în anul 79 după Isus Cristos şi anume cu ocazia erupţiei vulcanului *Vesuviu* aflător la o departare de Neapole de 8 km în partea sa de Sud Est, când a fost acoperit de lavă micul orăşel Pompei, care avea o populaţie de 30.000 locuitori. Pliniu este autorul unei Istorii naturale împărţită în 37 cărţi.

[4]) Filosof grec (384—322 înainte de Is. Cristos) autor între altele şi a unei Istorii naturale.

[5]) *Ancus Martius*, nepotul lui *Numa* al 4-lea rege legendar al Romii, întemeiă portul *Ostie* (640—616 înainte de Is. Cr.)

domeniele publice. *Decemvirii*[6]) organizară mijloace pentru a le păzi de orice usurpare sau prădare; stabiliră magistraţi cari să privigheze întregimea lor şi ca să se oprească produsele lor pentru trebuinţele statului. Se instituiră agenţi, cari strângeau veniturile ce se scoteau din vânzarea lemnelor şi pe cari le vărsau la tezaurul public.

După cum se vede Romanii aveau o administraţie complectă pentru păduri.

Maurii[7]), după ce au cotropit Spania, au îngrijit mai bine de păduri, de cum îngrijesc spaniolii astăzi. Acestia au înţeles atât de puţin folosul pădurilor, că chiar acum pun de taie în unele locuri arborii, sub pretest că fac umbră prea multă şi îi privează de razele soarelui.

Când Europa era mai puţin populată, pădurile erau foarte întinse. Pe unde nici că se mai vede astăzi vr'un arbore erau păduri seculare. Astfel când *Focenii*[8]) au venit să colonizeze Marsilia, acest loc era foarte împădurit şi cu lemnele din acele păduri îşi făceau ca şi Fenicienii[9]) corăbiele lor.

Când au năvălit Romanii în Galia, *Cezare*[10]) debarcând la Marsilia a făcut maşinele de răsboiu cu lemne tăiate dintr'o pădure vecină.

Unde se mai găsesc astăzi asemenea lemne, chiar într'o depărtare mare de Marsilia?

Unde se află astăzi Tulonul[11]), locul era împădurit şi acum nu găseşti în jurul acestui oraş decât stânci sterpe.

Anglia, Olanda erau ţări împădurite, dovadă că în turbiere s'a găsit trunchiuri de stejari seculari. Astăzi aceste ţări n'au mai de loc păduri.

Chiar *Rusia*, care este una din ţările cele mai împădurite, simte nevoie de lemne în unele localităţi. *Livonia* (provincie baltică

---

[6]) *Decemvirii*, numele dat celor 10 magistraţi din Roma însărcinaţi de a pregăti legea celor 12 table, după stabilirea republicii. Ei încetară de a funcţiona în urma atentatului în contra lui *Appius Claudius* (450—449 înainte de Is. Cr.)

[7]) După ocuparea Africei septentrionale de către *Cartagineni*, acestia dădură *Berberilor* indigeni numele de *Mauri*, care nume în evul mediu s'a întins şi asupra arabilor cari cuceriră Spania.

[8]) *Foceni:* locuitori din *Focia*, unul din cele 12 oraşe din *Ionia*, provincie din vechia Asia mică, cari întemeiară în Galia Masilia (Marsilia).

[9]) *Fenicieni*, locuitori din *Fenicia*, vechiu ţinut al Asiei, o fâşie îngustă de pământ pe coasta occidentală a Siriei până la Carmel (munţi din Siria, şi Palestina, cari fac parte din masivul Libanului) între *Liban* şi mare.

[10]) *Iulius Cezar*, celebru general roman care cuceri Galia în 59—51 înainte de Is. Cr.

[11]) Tulonul oraş lângă Mediterana cu 115—120 mii locuitori.

a Letoniei. Capitala Riga) care avea păduri însemnate de stejari, molizi şi mesteacăni, astăzi are prea puţine păduri.

Ţara noastră era până la începutul secolului şi o zic şi până mai deunăzi, una din cele mai împădurite şi astăzi în multe localităţi a început să se simtă lipsa de lemne.

Pe marginea Dunării şi în alte localităţi oamenii ard băligar uscat (tizic). Imprejurul oraşelor pădurile s'au împuţinat şi se împuţinează neincetat. Lemnele de construcţie s'au scumpit, pentru că s'a consumat aceea ce ne au lăsat părinţii noştrii. Stejarii seculari, cu cari s'au construit podul de peste Olt şi alte poduri, se găsesc astăzi cu multă anevoinţă. A început să se vorbească şi de inundaţiuni produse prin despădurirea munţilor.

La noi ca în toate ţările, pe cât timp a fost populaţiunea rară şi pădurile erau multe, când a început însă să sporească populaţia, pădurile au început să dispară, pentru că o însemnată parte din locurile pe cari creşteau pădurile, s'au spart şi s'au făcut locuri de arătură.

In America sunt păduri destule, cu toate acestea lipsa de prevedere a făcut astăzi să fie localităţi, unde lipsesc lemnele şi sunt nevoiţi să aducă din locuri îndepărtate cărbuni de pământ şi aceasta pentru că cei d'ântâi colonişti au distrus fără nici o rânduială pădurile şi le au prefăcut în locuri arabile.

In comparaţie cu celel'alte state ale Europii ţara noastră posedă încă destule *păduri, chestiunea acum este, ca să ştim să păstrăm ceea ce avem, să le ameliorăm treptat şi să plantăm acolo unde lipsa de păduri este foarte păgubitoare.*

Mulţi vor surâde poate, văzând că vorbim ca să mai plantăm. Da, să plantăm atâtea câmpii, cari nu aduc nici un folos. Să plantăm dealurile sterpe şi în fine toate locurile pe cari nu le putem întrebuinţa pentru arătură.

Crezând de prisos a mai stărui asupra importanţei pădurilor, să trecem acum la studierea mijloacelor prin cari, pe de o parte, s'ar putea îmbunătăţi starea lor, iar pe de alta, la studierea metoadelor pentru a împăduri locurile sterpe şi nefolositoare agriculturii.

Despre prăsirea (creiarea) pădurilor.

Creiarea pădurilor are de scop împădurirea acelor terenuri sau locuri, cari nu pot aduce nici un folos, dacă s'ar ara, pentru că sau sunt prea sterpe şi nici o plantă agricolă nu poate prospera într'însele, sau pentru că sunt deluroase, prăpăstioase, astfel că nu se pot lucra. Afară de aceste 2 cazuri se mai pot infiinţa păduri şi în lo-

curile bune de arat, însă unde împădurirea este neapărată din punctul de vedere climatologic. Astfel în Bărăgan, imensa câmpie din judeţul Ialomiţa, pământul este de calitate bună mai pretutindeni, însă lipsa de apă şi de adăposturi face ca această câmpie, să rămână mai toată nelucrată.

In judeţul Brăila lipsesc mai cu totul pădurile şi chiar dacă locurile sunt bune, este neapărată trebuinţă, ca pe alocurea să se înfiinţeze centre păduroase.

Dar înainte de a ne ocupa despre metoadele întrebuinţate pentru creiarea de păduri, să dăm oarecari lămuriri asupra pământului ce prieşte arborilor, pentru a şti ce anume specii trebuie să întrebunţăm după natura terenului.

Felul pământului ce convine pădurilor.

Când să hotărăşte un agricultor să înfiinţeze o pădure pentru speculă, nu poate să destine pentru aceasta pământul bun de arătură, pentru că produsul pădurilor nu poate fi, în general, aşa de mare ca al locurilor arate. Pentru aceasta se poate stabili ca regulă: Pentru creiarea de păduri se vor întrebuinţa pământurile cele mai sărace, acelea cari nu se pot lucra, sau pentrucă nu aduc un folos îndestulător.

Inainte de a începe ori ce lucrare, agricultorul trebuie să se încredinţeze despre natura pământului, pe care are să facă pădure, pentru că nu toţi arborii cresc în acelaşi soiu de pământ. Astfel aninul nu poate creşte în locurile sterpe, uscate, precum nici stejarului nu-i prieşte locurile mlăştinoase.

Pământurile nisipo-argiloase în cari nu bălteşte apa, dar cari au umezeală, sunt foarte bune pentru stejar pedunculat, ulm, frasin, carpen, arţar, teiu, anin, salcie etc.

Cu stejarul în amestec cu frasin, ulm şi paltin, se pot face păduri mari (codruri); iar cu celel'alte foioase se pot face crânguri bune.

In pământurile nisipoase, sterpe, cum sunt cele de pe marginea Dunării (Potel, Ciuperceni etc.), creşte mai cu seamă salcâmul şi ailantul fie singure fie în amestec cu celel'alte specii în locurile ceva mai reavăne şi mai fertile.

In primul caz, când se formează arborete curate sau pure, este bine să introducem în subarboret ori ce fel de arbuşti, ca să nu lase să pătrunză razele soarelui la suprafaţa solului, ca acesta să se înierbeze astfel ca înţelenindu-se, din cauza pirului sau altor buruieni, să nu se poată desvolta rădăcinele de ordinar trasante ale

salcâmului şi să le priveze de cantitatea de umiditate necesară.

Din crângurile de salcâm se pot scoate araci foarte buni. In localităţile aproape de vii asemenea crânguri ar aduce venituri bune.

In locurile umede, cum sunt luncile râurilor, cele din zăvoaiele şi ostroavele Dunării, expuse revărsărilor când vin apele mari, salcia, plopul şi aninul isbutesc foarte bine, iar acolo unde aceste ape nu stau prea mult, pot creşte şi alte specii, ca : stejarul pedunculat, ulmul şi frasinul.

La munte, cam până la 1200 m. înălţime d'asupra nivelului mării, fagul singur sau în amestec cu bradul, paltinul de munte şi chiar cu molidul, alcătueşte arboretele, iar la altitudini mai joase 200—300 m., el ocupă expoziţiile de Nord şi Est mai cu seamă, ca fiind mai răcoroase.

Când pământul este fertil şi reavăn, atunci mai toţi arborii reuşesc. Astfel în câmpiile Bărăganului mai toţi arborii foioşi (cu foaia lată) ar isbuti, dar mai cu seamă stejarul pedunculat, care prin înrădăcinarea sa profundă şi pivotantă rezistă mai mult în contra secetei, precum şi salcâmul în amestec cu ulmul şi frasinul dacă în subarboret se introduc arbuştii, cari cresc în regiunile de stepă şi antestepă mai cu osebire.

Cultura pădurilor.

Pădurile bătrâne, adică în stare de codru, se pot regenera prin însămânţare naturală, iar când se înfiinţează o pădure pe un loc gol se întrebuinţează semănăturile artificiale, sau plantaţiunile (sădirile) cu pueţi crescuţi în pepiniere.

Fără a intra în toate amănuntele, căci atunci am face un tratat de silvicultură, să ne ocupăm de fiecare din aceste 3 moduri de a creia pădurile.

Formarea pădurilor prin însămânţare naturală.

Prin însămânţare naturală se regenerează pădurile bătrâne tratate în codru, adică acelea în cari se lasă arborii să dobândească dimensiuni mari.

După toţi silvicultorii, pădurea în cazul acesta produce la unitatea de suprafaţă (la hectar) o mai mare cantitate de substanţă lemnoasă decât crângul sau alte moduri de exploatare şi tot de odată ne dă lemne bune pentru toate serviciile.

Cu toate acestea în locurile băltoase, unde nu cresc arborii până la vârste înaintate, precum sunt salcia, aninul, plopul, nu este avantajos să se lase să îmbătrânească, pentru că atunci nu mai are

preţ lemnul, el intră adeseori în descompunere şi putrezeşte la inimă.

Cât pentru proprietar, dacă adese-ori el nu lasă pădurile să ajungă starea de codru, ci preferă crângul, cuvântul este că exploatarea pădurilor la vârsta de 100 ani de pildă, îl face să aştepte prea mult şi nici nu rentează, pentru că venitul anual raportat la capitalul reprezentat prin valoarea pădurii, adică procentul obţinut, este mai mic, decât atunci când pădurea se exploatează la o vârstă tânără, adică se tratează în crâng, regenerarea făcându-se în cazul acesta prin lăstărire.

Pentru ca pădurile să se poată trata în codru, se cere o suprafaţă mai mare (cel puţin 100 hectare), iar când are proprietarul o întindere mică, atunci este preferabil crângul. Ca să se semene o pădure dela sine (adică să se regenereze prin însămânţare naturală) trebuie, când se taie, să se lase destui arbori ca să se poată acoperi tot terenul cu sămânţă şi tot deodată să-şi umbrească puii, până ce pot să reziste siuguri influenţelor atmosferice. Pentru a ajunge la aceste rezultate trebuie ca atunci, când se taie pădurea, să se procedeze cu regulă. Cea d'ântâi tăiere, dacă arborii au sămânţă grea cum este ghinda şi jirul şi dacă pământul fiind fertil este expus a se înierba prea mult, se face *întunecoasă* sau *închisă* (ramurile subţiri ale coroanei arborilor se ating aproape unele de altele), adică se lasă atâţi arbori în picioare, pentru ca să poată sămânţa lor să acopere tot locul. (In acelaş timp se retează din faţa pământului sau se scot, cu rădăcini cu tot, arbuştii instalaţi sub arbori, afară numai dacă s'a păşunat, ori pădurea a fost prea deasă.

Mai târziu când au crescut puieţii şi au nevoie de mai multă lumină, se face o a doua tăiere, care se chiamă luminoasă sau secondară. Şi de astă dată se mai lasă câţiva arbori din cei bătrâni pentru adăpostirea celor tineri, precum şi pentru completarea locurilor cari nu s'au însămânţat încă pe cale naturală. Când pădurea este alcătuită din specii de umbră, sau cu un temperament delicat, cum este fagul şi bradul în special, sau se găseşte într'o regiune, unde gerurile de primăvară (zise târzii), ori cele de toamnă (precoce) sunt de temut, în cazurile acestea nu se practică numai una, ci mai multe tăieri secondare.

In fine vine un timp, când puieţii nu mai au nevoie de adăpost, atunci se taie toţi arborii bătrâni, cari mai rămăseseră şi această tăietură se chiamă *definitivă*. Ca să se poată semăna pământul unei păduri şi pentru ca puieţii, sau arborii cei tineri, să poată prinde putere, trebuie, prin urmare, să tăiem pădurea cea bătrână în trei sau mai multe rânduri. Dacă pădurea este formată din

specii de lumină, zise şi cu temperament robust, cum sunt gorunul şi stejarul pedunculat (şlodunul sau tufanul, cum se mai spune în unele părţi ale ţării) şi dacă după efectuarea primei tăieri de regenerare (de însămânţare închisă, adică întunecoasă) s'a însămânţat întreaga suprafaţă, iar îngeţurile târzii sau cele precoce nu sunt de temut şi nici solul nu este prea expus a se umplea de buruieni, în cazul acesta de la tăierea de însămânţare se trece direct la cea definitivă, adică la tăierea tuturor arborilor bătrâni, oprindu-se pe lângă marginea drumurilor sau a liniilor deschise prin pădure câţiva arbori cu un coronament desvoltat, obişnuiţi cu starea izolată, în scopul de-a se obţine dimensiuni excepţionale, proprii pentru anumite întrebuinţări technice, ori pentru consideraţiuni de estetică forestieră.

In pădurile de stejar pedunculat în specia', precum şi în cele de gorun, specii eminamente de lumină (heliofile), după instalarea însămânţişului fie că se va efectua una sau mai multe tăieri secondare, ori tăierea definitivă, trebuie ca în anul al 2-lea sau al 3-lea cel mult, să se dea lumină puieţilor, căci altfel o mare parte dintr'înşii pier. Iar dacă într'o localitate anii de sămânţă sunt rari, adică se produc după lungi intervale fie din cauza îngeţurilor de primăvară ori a atacurilor omizilor, cari distrug frunzele şi mugurii floriferi, se procedează la semănături artificiale cu ghindă culeasă din aceiaş regiune orografică, iar după instalarea însămânţişurilor se practică o tăiere secondară sau definitivă, după cum va fi cazul.

Se va avea însă grijă ca, cu ocaziunea doborârii arborilor bătrâni, a semincerilor, să nu se vatăme puieţii şi ca transportul materialului lemnos din pădnre să se facă pe cât posibil iarna, când este zăpadă.

Cu toate avantajele regenărării pădurilor bătrâne prin însămânţare naturală, în multe din ţările Europii şi mai cu seamă în Germania agricultorii înfiinţiază păduri cu ajutorul semănăturilor artificiale şi a plantaţiunilor şi numai când cheltuielile pentru creiarea de păduri sunt prea mari se dă precădere tratamentului codru cu tăieri de regenerare succesive.

Noi trebuie să preferim, ori unde va fi cu putinţă, acest mod de exploatare, căci secularele noastre păduri de la munte numai pe cale naturală s'au format şi sunt destul de frumoase.

O observaţiune este numai de făcut: când din cauza păşunatului abuziv pământul s'a bătătorit, ori s'a înierbat aşa de mult, incât instalarea însămânţişurilor n'ar mai putea avea loc, trebuie mobilizat, (mărunţit) terenul ceva mai înainte de a cădea sămânţa, cu sapa,

cu o grapă cu dinţii de fier, cu plugul, dacă aceasta este cu putinţă, ori introducând porcii, fără a-i ţine însă prea mult în pădure, spre a scormoni pământul cu râturile lor.

Creiarea unei păduri cu ajutorul sămănăturii artificiale.

Semănătura artificială se întrebuinţează mai cu seamă atunci, când avem locuri goale şi voim să facem păduri pe dânsele. La noi sunt destule locuri, cari au nevoie de a fi împădurite. Astfel sunt dealurile şi coastele sterpe, cari nu se pot întrebuinţa pentru cultura plantelor agricole, precum şi pământurile nisipoase, smârcoase, petroase şi parte din câmpia Bărăganului, care din lipsă de păduri aduce atât de puţine foloase.

Când un agricultor îşi propune să înfiinţeze o pădure, trebuie mai întâi de toate să se asigure de sămânţa, de care are nevoie. Spre acest sfârşit să spunem câteva cuvinte despre culesul şi păstrarea seminţelor forestiere.

Culesul, păstratul şi semănatul diferitelor seminţe de arbori.

Regulă generală: *seminţele trebuie culese la timpul cuvenit, când sunt coapte bine, cele crude nu încolţesc.*

Stejarul. Ghinda de stejar pedunculat sau şlodunul se coace în luna Octomvrie, ceva mai de vreme ca aceia a stejarului gorun, când trebuie culeasă. Ghindele cari cad cele dintâi, sunt mai întotdeauna găunoase. Aşa fiind ele trebuie aruncate, căci nu încolţesc. Cele cari cad în urmă, dacă sunt grele şi frumoase, sunt cele mai bune.

După ce cad, se ţin, câtva timp la soare, după care se duc într'o magazie sau într'un şopron, unde se întind într'un strat subţire şi se vântură cu lopata din când în când, până ce se usucă bine. Locul unde se păstrează ghinda în timpul iernii, nu trebuie să fie prea uscat, cum se întâmplă când se ţine în podul caselor de locuit şi nici să fie expusă la un ger prea mare, sau a fi distrusă de şoareci şi alte animale, ori din cauza umidităţii şi a căldurii să încolţească prea de timpuriu.

Ghinda semănată toamna, dacă n'avem să ne temem de atacul animalelor: porci mistreţi etc. isbuteşte mai bine ca aceia care se seamăna primăvara. Puterea sa de germinaţie (de încolţire) nu durează mai mult de o jumătate de an. Ea încolţeşte cam după 20—30 zile, dacă se seamănă primăvara. Adâncimea stratului de pământ cu care se acopere, este 4—6 cm. Cea de stejar pedunculat, care se distinge de ghinda gorunului că este mai mare, mai cilindrică şi prezintă pe suprafaţa sa mai multe dungi longitudi-

nale, este mai grea. Intr'un kg intră 250—400 ghinde, iar un hectolitru de asemenea sămânță cântăreşte 70—90 kg. Dacă încolţeşte (germinează) 75% dintr'însa, zicem că ghinda este de bună calitate.

In cazul când semănarea se face primăvara, ghinda se poate păstra în timpul iernii într'o pivniță răcoroasă, cu o temperatură constantă de la 0,5—2° C. Ghinda de gorun este mai greu de păstrat, pentrucă de multe ori toamna încolţeşte imediat ce cade din arbori. Cea de stejar pedunculat se păstrează bine şi în nisip proaspăt. In unele localităţi se strânge în grămezi în locurile uscate, umbrite şi aerate, acoperindu-se cu frunze uscate, ramuri ori muschi, iar spre a le apăra în contra animalelor se aşează în nişte saci de sârmă.

Când vrem să facem o semănătură cu ghindă, se cultiva 3—4 ani dearândul o plantă agricolă, iar în anul când este să se semene ghinda, se ară pământul, se grăpează şi apoi se seamănă. Dacă semănătura se face prin împrăştiere, adică pe toată suprafaţa ca la grâu, cantitatea de ghindă ce se întrebuinţează, variază dela 500—700 kg.; dacă se ară şi se seamănă numai pe oarecare fâşii mai late sau mai înguste, mai apropiate sau mai departate, este nevoie numai de $^2/_3$ din cantitatea de mai sus, iar când semănătura se face în cuiburi cantitatea în chestiune se reduce la $^1/_3$—$^1/_4$.

Când semănătura se face în brazde ca la porumb, ea se urcă la 150—250 kg la hectar.

In unele localităţi ghinda se seamănă cu grâu de cu toamnă sau primăvară.

Ulmul. Sămânţa de ulm se coace în luna Mai. Indată ce ea cade, trebuie culeasă, pentrucă fiind prea uşoară, o spulberă vântul în toate părţile. Sămânţa care cade întâi, nu este bună. Cealaltă dacă nu e bine uscată şi o păstrăm în saci sau grămezi, în câteva ore se încintă şi îşi pierde cu desăvârşire puterea de germinaţie, deaceea este bine, ca după ce am lăsat-o să se usuce, să o ţinem la răceală. Totuşi este preferabil a o semăna îndată, după ce se culege şi aceasta este bine să o facem pe un timp liniştit.

Din cauza micului său procent de germinaţie, cam 20%, se întrebuinţează la hectar o cantitate de 6—7 hectolitri, sau 30—40 kg. Sămânţa de ulm încolţeşte în general după 20—30 zile, o mică parte dintr'însa răsare numai în primăvara următoare.

Ulmul se găseşte în pădurile de pe luncile râurilor în stare de amestec cu alte specii. Acolo unde vrem să-l semănăm, pământul trebuie să fie bine arat şi grăpat. Sămânţa de ulm se acoperă cu un foarte subţire strat de pământ şi de multe ori se lasă ca ploaia s'o amestece cu pământul.

Carpenul. Carpenul fructifică abundent şi mai în fiecare an. Sămânţa se coace în Octomvrie şi Noemvrie şi se culege de regulă după căderea frunzelor, când sămânţa este galbenă şi aripile sunt uscate. Spre a fi culeasă se bate arborele cu prăjini, se strânge cu mâna, sau se taie crăcuţele cari au seminţe. După ce se usucă într'un loc aerat, se pune în saci şi se bate, pentru ca să se desaripeze. Unii cultivatori freacă sămânţa în palme pentru ca să-i cadă aripele. Pentrucă sămânţa de carpen nu încolţeşte decât după un an, adică în primăvara anului al doilea, se păstrează până atunci stratificată în gropi sau şănţuleţe cu nisip curat, dar reavăn. Când se seamănă prin împrăştiere, se întrebuinţează 60—70 kg la hectar sămânţă cu aripi şi 40—50 kg nearipată; în formă de fâşii late de 40 cm şi la distanţă de 60 cm este nevoie numai de $^2/_3$ din această cantitate, iar în cuiburi jumătate, adică 30—35 kg, respectiv 20—25 kg.

Arţarul. Intre arţari întră paltinul de munte şi de câmp, jugastrul şi arţarul tătăresc. Sămânţa de paltin de câmp se coace în Septemvrie, a jugastrului, a arţarului tătăresc şi a paltinului de munte în Octomvrie. Sămânţa de paltin se stratifică în nisip reavăn şi se seamănă în primăvară. Dacă se păstrează într'un loc uscat, în loc să răsară după 30—40 zile, nu încolţeşte decât în primăvara anului al 2-lea.

Frasinul. Sămânţa de frasin se culege toamna târziu, până ce dă zăpada. Cea mai mare parte din sămânţa care a ajuns la maturitate, ca şi aceea de carpen, nu încolţeşte decât în primăvara anului al 2-lea, aşa că până atunci e bine să fie stratificată în şănţuleţe cu nisip reavăn. Dacă însă sămânţa s'a cules înainte de a se întări, de a se coace bine şi este semănată toamna, parte mare dintr'însa răsare chiar în primăvara următoare. Sămânţa bună are miezul moale ca ceara. La hectar se seamănă prin împrăştiere 50 kg în fâşii $^2/_3$, iar în cuiburi numai $^1/_2$ din această cantitate.

Teiul. Sămânţa de teiu cu foaie lată se coace în Octomvrie, iar a celui cu foaie mică cam cu 10—15 zile mai de timpuriu. Desiminarea, adică împrăştierea sa, se face la sfârşitul toamnei şi în timpul iernii. Sămânţa încă verde, necoaptă bine, adică culeasă cam pe la 15 Septemvrie şi semănată toamna, răsare chiar în primăvara următoare. După ce a ajuns la complecta maturitate, culeasă iarna şi semănată primăvara, nu răsare decât în cealaltă primăvară. Din cauza aceasta este bine a o stratifica în nisip şi a o păstra într'unloc răcoros.

Mesteacănul. Această specie fructifică des şi abundent cu în-

cepere de la vârsta de 10 ani. Sămânţa sa se coace adeseori în August şi Septemvrie, când şi cade la pământ. Facultatea sa germinativă este redusă, ea durează cel mult până în primăvara următoare, din cauza aceasta ea se seamănă imediat după ce se coace. Conurile de mesteacăn cari au ajuns la maturitate prea curând, precum şi cele cari au rămas în arbori după luna Noemvrie, dau de ordinar nişte seminţe seci. Semănătura are loc toamna, sau se face pe zăpadă.

Mesteacănul la noi se găseşte în regiunea dealurilor, dar mai cu seamă a munţilor, luând locul fagului sau al molidului în urma exploatărilor rase pe suprafeţe mari şi neîmpădurite la timp.

Aninul. Există 3 specii de anin sau arin: aninul cu foaia lipicioasă (aninul negru), aninul alb şi aninul verde sau liliacul de munte. Acesta din urmă se găseşte la limita vegetaţiei forestiere, aninul alb creşte în regiunea muntoasă, iar aninul lipicios la câmpie şi unii şi alţii în locurile umede, pe lângă păraie, în zăvoaie şi ostroavele Dunării.

Fructul său este un con, căruia i se zice şi rânză. Sămânţa sa este o samară, se coace în Septemvrie până la sfârşitul lui Octomvrie, iar împrăştierea are loc până în primăvară.

Când aninii se află pe marginea unui eleşteu, sămânţa care cade toamna târziu, pluteşte pe deasupra apei. Primăvara, când începe să se topească zăpada, vântul o mână spre margine, se strânge atunci cu un ciur sau cu o pânză şi se seamănă.

Aninul lipicios poate atinge înălţimea de 25—30 m, cel alb 10—15 m, pe când aninul verde are aspectul unui arbust 1—4 m, cu o grosime în diametru la baza tulpinii de 5—15 cm. Cel dintâiu trăeşte 80—100 ani, aninul aib numit astfel din cauza colorii coajei sale, care uneori se confundă cu a fagului. Longevitatea sa este redusă la 40—50 ani.

Rădăcinile aninului poartă nişte nodozităţi, cari, prin ajutorul unor anumite bacterii, asimilează azotul atmosferic, din care cauză ameliorează terenurile, iar prin proprietatea ce are de a da mulţi lăstari din rădăcină, (vlăstari) fiind şi puţin pretenţios în ce priveşte compoziţiunea mineralogică a solului, este foarte întrebuinţat pentru fixarea terenurilor surpătoare şi pentru consolidarea coastelor ravenelor şi torenţilor.

Salcia şi plopul. Sunt multe specii de sălcii. Cea mai importantă din punctul de vedere forestier, care populează cea mai mare parte din zăvoaiele, din luncile râurilor şi ostroavele Dunării dimpreună cu plopul, este *salcia albă*, care poate ajunge o grosime

mare în diametru şi o înălţime până la 25 metri. In regiunea de munte mai cu seamă creşte mai mult salcia căprească, iovul, care poate să ajungă înălţimea de 10 metri. Din cauza înlesnirii de a se înmulţi prin sămânţa sa abundentă, năpădeşte, în chiar primii ani după exploatarea pădurilor tăiate ras, locurile rămase goale din cauza neplantării lor la timp, natura îngrijind în înţelepciunea sa, după cum vedem, de a ascunde sau repara faptele nesocotite ale omului. Salcia căprească creşte în toate soiurile de terenuri şi din cauza creşterii sale viguroase împiedică, de multe ori, desvoltarea speciilor preţioase, cum este molidul de exemplu, înăbuşindu-l dacă nu-l degajăm prin lucrări de întreţinere făcute la timp.

Celelalte soiuri de sălcii servesc mai mult în răchitărie, care cultură făcută cu pricepere poate produce venituri însemnate agricultorului.

Cele mai multe specii de sălcii se înmulţesc prin sade, sau prin butaşi. Ele au temperament robust şi cresc repede în tinereţe în solurile fertile, reavăne, sau umede mai cu seamă.

Intre plopi distingem deasemenea mai multe specii şi anume: *plopul alb*, *plopul tremurător*, *pluta* sau *plopul negru*, cu varietatea sa plopul piramidal sau plopul de Italia şi *plopul cenuşiu* (populus canescens), pe care unii îl consideră ca o specie aparte, iar alţii ca un hibrid între plopul tremurător şi plopul alb.

Plopului alb, care atinge o înălţime de 30 m îi prieşte terenurile profunde, mărunţite şi umede, cum sunt cele de pe lângă cursurile de apă expuse inundaţiunilor. El poate trăi 60—80 de ani şi chiar mai mult, când adeseori trunchiul lui drept şi puţin expus ramurilor lacome se găunoşează. Lemnul său are foarte multe întrebuinţări fiind uşor, lipsit de noduri şi nu se crapă la uscăciune, cum de exemplu pentru cutii de împachetat, pentru chibrituri, etc; ca lemn de foc nu este prea bun.

Plopul tremurător are o creştere în înălţime şi grosime ceva mai redusă ca precedentul; este o specie de lumină, îl întâlnim la munte până şi în regiunea bradului şi a molidului. In Rusia el este unul din arborii cari produc o însemnată proporţie de lemn de lucru utilizat în tâmplărie, pentru pastă de hârtie din cauza colorii albe şi omogenităţii sale, precum şi pentru lăzi de ambalat lemnul său fiind uşor. El nu trăieşte mai mult de 70—80 de ani. Se reproduce uşor prin lăstari din rădăcină (vlăstari sau drajoni), chiar după ce a dispărut tulpina arborelui. Nu suferă nici de geruri mari şi nici de o excesivă căldură. Atmosfera trebuie să fie însă reavănă.

Plopul negru sau pluta se reproduce prin lăstari, poate ajunge

o înălţime de peste 30 m. Lemnul său nu este de o aşa de bună calitate ca a celorlalte specii.

Plopul cenuşiu are aceleaşi exigenţe în ce priveşte compoziţiunea mineralogică a solului ca şi plopul tremurător, dar nu e aşa de pretenţios ca plopul alb cu privire la fertilitatea terenului.

Bradul. Această specie creşte spontaneu în Carpaţi până la altitudinea de 1300—1400 m. El trece peste 40 m înălţime şi 1 m 20 grosime în diametru socotit la 1.30 dela pământ. Necesită un pământ profund şi reavăn şi o atmosferă umedă.

Intre răşinoase este specia care suportă mai mult starea de acoperiş, dar imediat ce i se dă lumina necesară, îşi reia creşterea normală. Ii prieşte solurile bogate în polasă şi acid fosforic. In cele calcaroase el este alungat de fag, cu care adeseori se află în amestec. Bradul fructifică abundent la 60—80 ani şi la intervale de 5—6 ani. Coaja sa este albicioasă, lemnul alb, dar nu aşa de curat ca cel al molidului. Se întrebuinţează ca lemn de lucru şi construcţie, ca pastă pentru hârtie etc. In tinereţe suferă de gerurile târzii de primăvară, dar rezistă mai mult ca molidul în contra vânturilor din cauza înrădăcinării sale pivotante.

Procentul de germinaţie al sămânţii este de 45 %, iar durata sa, din cauza terebentinei ce conţine, este numai de o jumătate de an. Sămânţa de brad răsare după 30—40 zile, iar stratul de pământ cu care se acopere, nu trebuie să treacă de 2 — 3,5 cm.

Când se întrebuinţează metoda împrăştierii, cantitatea de sămânţă aripată la hectar este de 80 kg, iar desaripată de 60 kg.

Fructul bradului este un con, care stă pe ramurile despre vârf drept în sus, astfel că în luna Septemvrie şi începutul lui Octomvrie când se coace sămânţa, bracteiele lui se desfac şi cad la pământ cu sămânţă cu tot, ne mai rămânând pe arbore decât axa lui. Aripioarele seminţelor nu se pot desface cu totul, ci rămân mai întotdeauna o parte dintr'însele.

Moliftul sau *molidul* este o specie, care în multe privinţe se aseamănă cu bradul, după coajă se deosebeşte însă, căci pe câtă vreme la acesta din urmă este albicioasă, din care cauză este cunoscut şi sub numirea populară de brad alb, la molid coaja este roşcată, de aceia i se zice şi brad roşu. Foile moliftului sunt tetragone, adică în patru muchii şi se termină printr'un vârf ascuţit, sunt solitare şi aşezate de jur împrejurul ramurilor, pe când la brad ele sunt late cu o mică crestătură la vârf şi dispuse ca dinţii unui pieptine având fiecare pe faţa de dedesubt 2 liniuţe albe vizibile unde se află stomatele.

Molidul poate dobândi o înălţime totală de peste 50 m.

Conurile sale, contrar celor ale bradului, stau atârnate în jos, aşa că în Octomvrie şi în Noemvrie, când ajung la maturitate bracteiele se desfac şi lasă să cadă jos sămânţa. Conul cade însă mai târziu. Inrădăcinarea sa este trasantă, din care cauză, când a trăit în stare de masif încheiat, este uşor doborât de vânturi. In ţara noastră se urcă în altitudine până la 1700 m şi uneori în stare risipită şi mai mult, preferând o clima umedă şi ploi dese. Solul este în general superficial. Poate trăi ca şi bradul până la 200—300 ani, se exploatează însă, pentru ca lemnul să fie sănătos, dela 80—120 ani. Lemnul molidului, cu deosebire de al bradului, prezintă şi canale rezinifere şi este mai apreciat în industria cherestelei, a tâmplăriei, pentru pastă din care se fabrică hârtia, ca lemn de rezonanţă etc. Procentul de germinaţie trece de ordinar peste 70% şi durează 3—5 ani. Sămânţa este mică şi de o coloare roşcată înconjurată de o aripioară de care se poate despărţi uşor. Când se seamănă, nu trebue acoperită cu un strat mai gros de 1,5—2 cm şi răsare după 15—20 zile. Cantitatea de sămânţă desaripată întrebuinţată la hectar, prin metoda împrăştierii, este de 14 kg, iar dacă suprafaţa ocupată de fâşii sau cuiburi este numai de 20%—30%, ea se reduce la 8 kg.

Pentru scoaterea seminţelor din conuri, după culesul acestora toamna înainte de căderea lor, se aşează aceste conuri pe grătare de lemn, formând mai multe caturi, în uscătorii cari, sub forma lor cea mai simplă, constă din una sau mai multe încăperi încălzite, dar temperatura nu trebuie să treacă peste 40°, căci altfel seminţele îşi pierd puterea de încolţire. Sub influenţa căldurii, bracteiele conurilor se desfac şi lasă să cadă jos sămânţa, care în urmă se bate, până ce se desfac aripioarele şi se vântură spre a se curăţi de aripi şi de alte împurităţi.

Pinul silvestru. Acest arbore răşinos creşte spontan la noi pe Valea Trotuşului din Moldova, pe lângă băile Slănic, pe lângă Mănăstirea Cozia din judeţul Vâlcea, pe valea Lotrului, precum şi în unele localităţi din Bucovina, în general însă pe suprafeţe mici.

Foile lui sunt geminate, adică cresc 2 într'o teacă. Ele sunt lungi de 3—4 cm terminate printr'un vârf ascuţit şi ţepos. Conurile sale sunt lungi de 3—5 cm, de coloare verde cenuşie sau verde castaniu.

Infloreşte în Mai—Iunie, rămânând mici în primul an, iar din luna Iunie anul al 2-lea încep să crească şi fructifică ca toţi pinii în Septemvrie şi Octomvrie anul al 2-lea. Imprăştierea seminţei se

face în primăvara următoare, cam 22 luni dela epoca înfloririi. Seminţele cari se scot din conuri prin uscătorii sistematice, sau ţinându-se mai mult timp la soare, ori într'o odaie caldă, sunt mici ca şi ale molidului, dar în loc de a fi roşcate sunt unele negre, iar altele cenuşiu-deschis.

Pinul silvestru poate atinge o înălţime de 30—40 m şi o grosime de 80 cm. Creşte în terenurile nisipoase cele mai sărace, precum şi în turbiere, îi priesţe însă cele nisipo-argiloase. La noi îl găsim şi pe locurile stâncoase, în care caz înălţimea sa este redusă. Durata germinaţii seminţii sale este de 2—4 ani. Stratul de pământ cu care se acopere, este de 1,5—2 cm, iar încolţirea are loc după 15—25 zile. Cantitatea de sămânţă pentru 100 m² pepinieră este 1—1,5 kg. Aşa fiind se obţine 900—1200 puieţi de un an şi 600—800 în vârstă de 2 ani. La aceasta vârstă, sau chiar de un an, puieţii pot fi plantaţi la locul definitiv.

Reguli generale pentru efectuarea semănăturilor.

Pământul. Pentru ca sămânţa să isbutească, trebuie să cadă într'un loc, care să-i priiască la încolţire. Pentru unele seminţe cari nu trebuie îngropate adânc, cum este ulmul şi mesteacănul, adesea ne mulţumim numai să grăpăm pământul, cu toate acestea noi credem că este preferabil, să se are pământul cât de puţin adânc, sau să se lucreze cu extirpatorul. După aceasta se aruncă sămânţa şi apoi se trece o turmă de oi pe deasupra, ca să o îngroape.

Intotdeauna, când va fi cu putinţă, este bine să se cultive o plantă agricolă şi după mai multe recolte să se semene cu pădure, cu chipul acesta pământul se mai mărunţeşte, se mai curăţă de buruieni şi pueţii cresc mai cu vigoare.

Este bine, mai cu seamă când sămânţa este mică, să se amestece cu grâu, orz, rişcă sau ovăz, însă nu în prea mare cantitate ca să nu răsară prea des, în care caz ar înăbuşi puieţii.

Când pregătirea pământului este prea costisitoare, atunci în loc să se are toată suprafaţa, se lucrează numai o parte dintr'insa, alcătuindu-se fâşii sau cuiburi.

La munte, sau pe coastele dealurilor, fâşiele trebuie făcute orizontal, adică deacurmezişul muntelui, căci dacă s'ar efectua dealungul lui, apele ar târî pe coaste în vale pământul arat cu seminţe cu tot.

Adâncimea la care se pune sămânţa. Ca regulă generală: cu cât seminţele sunt mai mari, cu atât trebuie îngropate mai adânc. Dela această regulă face excepţie sămânţa de salcâm, care deşi

este mică, ea totuşi trebuie acoperită cu un strat de pământ în grosime de 5—7 cm, adică mai adânc decât ghinda de stejar (5—6 ½ cm).

Unele seminţe nici nu au nevoie de a fi îngropate. Astfel sunt cele de ulm, de mesteacăn şi de anin.

In pământurile nisipoase şi nisipo-argiloase seminţele se îngroapă mai adânc ca în cele argiloase şi clisoase.

Ne mărginim aici, la cele ce aveam de zis asupra formării pădurilor prin sămănătură. La noi călugării dela Cernica au semănat pădure în Bărăgan şi au isbutit destul de bine. Fapta acestor cuvioşi trebuie imitată în aceste câmpii întinse şi în toate locurile unde se simte nevoie de împădurire.

Formarea pădurilor prin plantaţiuni sau sădiri.

In general pădurile se formează prin sămănături deadreptul. Sunt însă împrejurări, când săditul puieţilor este mai avantajos. Astfel este cazul, când sămânţa este prea scumpă, în anii când nu se face sămânţă, când pământul este uşor înăpădit de buruieni şi când puieţii sunt expusi, din cauza îngheţului şi desgheţului, să fie scoşi din pământ, cum adeseori se întâmplă la munte mai cu seamă şi pe coastele expuse spre Sud.

Pentru a alcătui o pădure prin sădire, trebuie mai întâi să avem puieţi sau pui de arbori, cari se pot dobândi sau din pădure sau din pepinieri.

Presupunând că putem găsi puieţi într'o pădure, iată cum trebuie să procedăm:

Reguli generale. Ca să fim siguri de isbutire, trebuie ca puieţii să fie sănătoşi. Puieţii fără crăci, sau cu crăci uscate, nu sunt buni. Nu sunt buni de asemenea puieţii, cari au crescut la umbră, sau într'un mare desiş, căci aceştia sunt slabi şi se usucă mai toţi, după ce se plantează.

Trunchiul puieţilor trebuie să fie frumos şi să aibă rădăcini multe, mai cu seamă din cele mai subţiri. Puieţii din locurile umede nu isbutesc, când îi sădeşti în cele uscate. Şi cu cât sunt mai tineri, cu atât se prind mai lesne.

Când se face o sădire, trebuie să ţinem seamă de următoarele reguli:

a) *Scoaterea puieţilor.* Puieţii trebuie aleşi din locurile unde pământul nu este prea uscat şi bătătorit, ci reavăn şi mărunţit, cum este cel din pădurile cu un sol nisipo-argilos, în care păşunatul vitelor este oprit. Când se scot puieţii din pământ, trebuie să li se

lase cât mai multe rădăcioare (mustăţi), pentru aceasta târnăcopul este instrumentul cel mai bun.

După ce se scot puieţii, trebuie se li se tunză rădăcinele prea lungi şi părţile sdrobite. Dacă sunt rădăcini puţine, se scurtează trunchiul, iar dacă sunt multe, se retează numai câteva rânduri de crăci în formă de piramidă. Puieţilor de arbori răşinoşi nu li se taie trunchiul.

b) *Căratul puieţilor.* Ca să se prindă puieţii, trebuie sădiţi cât mai de grabă, după ce s'au scos din pământ.

Dacă se mai întârziază, atunci trebuie puşi într'un şanţ şi acoperiţi bine la rădăcini cu pământ.

Când pueţii se cară la o depărtare mai mare, atunci trebuie înfăşuraţi cu muşchiu umed, sau cu fân udat şi acoperiţi cu rogojini, pentrucă razele soarelui şi vântul îi usucă rădăcinele.

c) *Depărtarea între puieţi.* Depărtarea între puieţi este locul ce rămâne gol între dânşii, când se sădesc. Această depărtare atârnă de natura pământului, de soiul arborilor, de felul pădurii şi de regiunea unde se face plantaţiunea.

In pământurile sterpe, nisipoase, ori aflătoare pe coaste expuse la uscăciune şi când este vorba de specii, cari, în tinereţe chiar, au tendinţă de a-şi desvolta mult coronamentul în dauna formării trunchiului, cum de pildă este stejarul pedunculat (zis astfel pentru că foile sale au o mică codiţă sau peduncul, pe când ghinda de gorun unul mai lung) şi pinul silvestru, precum şi atunci când materialul rezultat din curăţiri şi rărituri se poate desface cu înlesnire. In cazul acesta sădirea poate să fie făcută şi mai deasă. Şi dimpotrivă pe coastele nordice sau expuse spre Est, precum şi la munte la altitudinile mai mari, unde solul este mai reavăn şi umiditatea atmosferică mai abundentă, este recomandabil ca distanţa între puieţi să fie mai mare, spre a-şi forma arborii o coroană simetrică şi un trunchiu mai proporţionat, în care caz ei pot rezista mai mult în contra presiunii zăpezilor.

Dacă în aceste condiţiuni vrem să facem o plantaţiune de molid, depărtarea între puieţi şi între rânduri poate să varieze între $^2/_3$ m (doi pe doi) sau între 1,5/1,5, ceea ce revine la hectar între 2500—4444 pueţi.

Când însă urmează a se face o sădire mai deasă, numărul puieţilor la hectar poate să ajungă până la 10.000, ceea ce corespunde la o depărtare între rânduri şi puieţi de câte un m. Aceasta se face, când vrem ca pământul să fie cât mai curând acoperit de coronamentul arborilor şi când prin rărirea lor se pot vinde în comerţ fără greutate.

Plantaţiunea poate fi făcută după o formă regulată, sau neregulată. In primul caz distanţa între puieţi şi rânduri reprezintă un pătrat, un quinconz, un triunghiu, sau un dreptunghiu, adică de şiruri succesive. Dispoziţiunea în quinconz se realizează atunci, când pe lângă cei 4 puieţi cari vin în colţurile fiecărui pătrat, se mai pune câte unul la mijloc. Cu modul acesta puieţii dispun de un mai mare spaţiu şi terenul poate fi acoperit mai curând şi mai complect de coronamentul arborilor.

Pentru aflarea numărului puieţilor necesari la hectar pentru diferitele forme de plantaţiuni indicate mai sus, dacă însemnăm cu N numărul lor, cu *d* distanţa între puieţi şi *ds* depărtarea între şiruri ne servim de următoarele formule simple:

Pentru forma de pătrat: $N = \frac{10.000}{d^2}$

„ „ „ quinconz: $N = \frac{10.000}{d^2} \times 2$

„ „ „ triunghiu: $N = \frac{10.000}{d^2} \times 1.155$

„ „ „ dreptunghiu: $N = \frac{10.000}{d \times ds}$

Cele mai întrebuinţate sunt formele de pătrat şi de şiruri sau de dreptunghiu.

d) *Timpul săditului.* Plantaţiunile de toamnă se întrebuinţează mai mult pentru speciile foioase, ale căror rădăcini cresc şi în timpul iernii, astfel că primăvara pot intra mai curând în vegetaţie. Aceasta este un avantaj, mai cu seamă în regiunile unde după sfârşitul iernii încep vânturile uscate de primăvară, cari contribuie să sporească procentul de nereuşită a puieţilor plantaţi. Pentru răşinoase dimpotrivă experienţa a dovedit, că este mai preferabil, ca sădirea să aibă loc primăvara iar nu toamna, când foile lor nu pot să extragă din solul de multe ori îngheţat umiditatea necesară transpiraţiei. Răşinoasele se prind mai lesne, sădindu-se atunci când încep să se umfle mugurii, sau ceva înainte dea intra seva în circulaţie. Dela aceasta face excepţie însă laricele, care intră primăvara foarte curând în vegetaţie.

Foioasele se plantează toamna, numai după ce le-au căzut foile, continându-se până primăvara dacă în timpul iernii este moină, încetează însă când gerurile sunt mari. Răşinoasele dacă se sădesc toamna, operaţiunea trebuie să înceapă la finele lunii Septemvrie şi începutul lui Octomvrie, pentru ca să aibă timp rădăcinile să crească puţin şi să ia stăpânire de pământ înainte de sosirea gerurilor de iarnă.

In tot cazul, epoca cea mai potrivită pentru plantat este aceia, care coincide cu timpul ploios, astfel ca pământul să nu fie uscat,

ci reavăn. Ea depinde, după cum vedem, după felul anotimpului în care ne găsim. Odată trebuie să se dea preferinţă toamnei, iar altă dată primăverei: chestiune de experienţă locală.

e) *Cum se face sădirea.* Pentru a sădi puieţii trebuie organizate echipe de lucrători, de ordinar bărbaţi cari fac gropile de dimensiuni potrivite spre a se putea întinde comod rădăcinile şi o altă echipă, femei sau copii cari plantează puieţii, pe care îi păstrează în paneraşe apărate în contra soarelui şi a vântului uscat prin muşchi sau pânze. Este bine asemenea de a îi băga, imediat ce se scot din şanţuri, în găleţi cu puţină apă. Aceasta nu trebuie amestecată cu argilă, cum fac unii. Pământul, când se face plantarea, nu trebuie să fie prea umed, ci numai jilav, cerul să fie noros şi vântul să nu bată prea tare, căci în cazul acesta plantarea ar trebui să înceteze. Puieţii în gropile făcute se aşează la aceeaş adâncime ca şi mai înainte, sau ceva mai adânc cu vreo două degete, ca pământul aşezându-se să ajungă la nivelul, pe care l-a avut înainte de-a fi scoşi. De altfel aceasta depinde de natura solului, căci cu cât acesta este mai mult expus la uscăciune, cu atât se plantează puieţii mai adânc şi dimpotrivă. Peste rădăcini se aşterne pământul cel mai mărunt şi mai fertil, care a fost deasupra, ţinându-se puietul cu mâna stângă şi săltându-l din când în când, ca pământul să intre în toate locurile goale, iar cu cea dreaptă se apasă bine pământul. Groapa, care se face sau odată cu plantarea sau mai înainte, se umple cu restul pământului, care a fost scos mai dela fund. Rădăcinile trebuie să fie întinse în poziţia lor naturală, iar nu să fie înghesuite. La încercarea ce facem, ca să scoatem afară puietul, trăgându-l cu mâna în sus, el trebuie să reziste, dacă sădirea a fost bine făcută. O recomandaţie, căreia trebuie să i se dea o importanţă deosebită, este pe de o parte ca lucrătorii să fie în de-aproape supraveghiaţi, căci de multe ori din neglijenţă, ba chiar din rea credinţă, ei îngroapă plantele prea adânc, sau nu-şi dau osteneala spre a resfira rădăcinile cum trebuie, ori le înfige în pământ uneori chiar cu vârfurile în jos. Experienţa a dovedit, că la fiecare grupă de 12—15 plantatori să fie însărcinat un lucrător mai de încredere şi priceput, care să nu aibă altă ocupaţie decât aceea de supraveghietor răspunzător.

Se recomandă de asemenea, pentru ca pământul cu care se umple gropile, în cari se plantează puieţii, să nu fie expus uscăciunii, să se aşeze deasupra lui o brazdă de iarbă cu faţa în jos, ori una sau mai multe pietre lătăreţe cari se găsesc cu înlesnire la munte mai cu osebire.

Pepinierele sau răsadniţele forestiere.

Vorbind despre plantaţiuni am arătat, că puieţii se pot dobândi sau din pădurile vecine, sau din răsadniţe.

Mai cu greu se găsesc puieţi în păduri şi apoi chiar dacă se găsesc, poate să fie pădurea prea depărtată şi atunci, cu ocazia transportului, ei suferă foarte mult.

Pentru aceste cerinţe şi altele, cum de exemplu dificultatea de a-i scoate din pământ fără să piardă prea multe din rădăcini, din mustăţi în deosebi, prin care se face de fapt absorbţiunea materiilor nutritive, este preferabil ca agricultorul, care doreşte să-şi nfiinţeze o pădure prin sădire, să-şi alcătuiască mai întâi pepiniera, sau răsadniţa de care are nevoie.

Cel mai bun pământ pentru o pepinieră este cel nisipo-argilos, iar nu argilos sau clisos care se întăreşte şi crapă la uscăciune. El trebuie să fie fertil pentru a se putea desvolta cât mai multe rădăcini viguroase. Pentru pepenieră este bine, să fie ales un loc, de unde se poate aduce apa cu înlesnire, dacă puieţii eventual trebuie udaţi. El nu trebuie să fie expus vânturilor uscate şi nici situat într'o vale îngustă unde îngheţurile de primăvară şi de toamnă sunt de temut, ci pe un platou, sau pe o coastă uşor înclinată spre Nord, Nord Est sau Nord Vest, nu însă spre Sud şi Vest.

Terenul destinat pentru pepenieră se ară adânc şi de mai multe ori şi spre a se mai scuti din cheltuieli este bine să se cultive cu cartofi sau altă plantă prăşitoare cel puţin doi ani dearândul. După ce se ară, sau se desfundă cu casmaua, pepeniera se împarte mai întâi în tarlale prin drumuri largi de 2—3 m, pentru ca să poată intra într'însa o căruţă pentru transportul puieţilor, de ordinar perpendiculare unele pe altele şi apoi fiecare tarla se împarte în straturi sau răzoare având o lăţime de 1—1,2 m cel mult şi lungi cât este tarlaua.

Fiecare răzor este despărţit prin poteci de câte 0,3—0,4 m lăţime.

Semănatul în răzoare se face în şănţuleţe depărtate între dânsele la răşinoase de câte 10—12 cm, iar la stejar, acerineie etc. de 20—25 cm. Seminţele de ulm, mesteacăn şi anin se împrăştie cu mâna peste tot răzorul, după care se udă.

Pentru seminţele mai mari, cum este ghinda diferitelor specii de stejar, şănţuleţele se trag cu o mică lopăţică, iar pentru cele de răşinoase ne servim de o scândură lată cam de 3 cm, sau de aşa zisă *scândură bavareză* lungă de 1 m. sau 1,2 m. adică cât este lăţimea stratului sau răzorului şi lată astfel încât cele 2 stinghii

scobite, aflătoare la partea înferioară a acestei scânduri, să intre prin apăsare cu piciorul în pământ, făcând câte un şănţuleţ dublu larg de 3 cm. şi despărţit unul de altul de o distanţă corespunzătoare seminţei ce urmează a fi semănată iar depărtarea fiecării stinghii de marginea scândurii trebuie să fie egală cu jumătatea distanţei dintre stinghii. Aşa fiind după împrimarea şănţuleţilor, înaiute de a ridica prima scândură bavareză se aşează lângă ea o a 2-a de aceiaşi construcţie, se apasă şi pe ea cu piciorul împrimându-se aceleaşi şănţuleţe, toate la distanţa unele de altele de 10 sau 12 cm. Aşa se procedează până ce se termină fiecare răzor.

După semănat se umple şănţuleţele cu humus de pădure, cu gunoi de compost bine descompus, sau cu rumeguş de ferăstrău etc.

După ce încep a răsări buruienele, ele trebuie plivite de mai multe ori în timpul verii, dar pentru ca să se împedice creşterea lor se aşează între rânduri foi uscate, muschiu ori spărturi de lemne.

O dată cu plivitul se şi prăşeşte, toamna însă înainte de a înceta vegetaţia. Buruienile se retează numai fără a se mai mobiliza pământul.

Dacă s'a întrebuinţat prea multă sămânţă, ceea ce nu este bine, pentrucă pe de o parte se dă naştere la o prea mare cheltuială, iar pe de alta pentrucă puieţii răsăriţi fiind prea deşi rămân subţiri şi prea firavi, astfel că o mare parte dintr'înşii devin împroprii pentru plantat. Este bine întotdeauna, spre a şti câtă sămânţă urmează să întrebuinţăm, să determinăm procentul său de germinaţie, iar dacă totuşi puieţii ies prea deşi, să smulgem după o ploaie o parte dintr'înşii, sau să-i retezăm cu foarfecele în vara primului an precum şi în primăvara anului al 2-lea, dacă ei sunt destinaţi a rămânea în straturile de semănat 2 ani. Dacă rămân 3 ani se răresc în primul an, iar dacă este necesar încă o dată în vara anului al 2-lea, sau în primăvara anului al 3-lea.

Puieţii de molid se răsădesc (repică), dacă ne-am hotărât la aceasta, după 1 an sau 2 ani.

In răzoarele de răsădit distanţa între puieţi este de 8—10 cm, iar între rânduri de 12—15 cm de obiceiu, aceasta spre a se putea desvolta mai multe şi mai bine rădăcioarele lor subţiri şi a fi deci mai proprii pentru plantatul la locul definitiv.

Puieţii de brad se răsădesc la vârsta de 2 ani şi mai rămân de regulă în noile răzoare încă 2 – 4 ani.

In cazul acesta depărtarea între puieţi este de 15—25 cm. iar între rânduri de 20 cm.

Laricele se ţine în răzoarele de semănat numai un an, iar în cele de repicat 2 ani, aşezându-se în aceste din urmă la 20 cm departare intre puieţi şi 30 cm între rânduri. Când vrem să obţinem plante ceva mai viguroase şi mai înalte, ca stejarul de exemplu, trebuie să rămână în straturile de răsărit încă 2—3 ani, distanţa între puieţi fiind de 20—25 cm, iar între rânduri de 30—35 cm. Cu ocazia răsădirii lui i se retează pivotul lăsându-l lung numai de circa 15 cm, iar dacă urmează a dobândi o talie şi mai înaltă, distanţa între rânduri şi puieţi va fi de 60—80 cm.

Frasinul se răsădeşte la vârsta de 1 an, distanţa între puieţi şi rânduri fiind de 20—30 cm şi de ordinar se ţine în pepinieră încă 2 ani pentru a deveni şi mai buni de plantaţi.

Impădurirea cu ajutorul butaşilor şi a sadelor.

Pentru crearea de răchitării se întrebuinţează butaşii, iar pentru împăduriri sadele.

Pentru butaşi se aleg crăcile de sălcii şi de plop, de unul, doi şi uneori chiar de trei ani, curăţindu-se de ramurile laterale dacă sunt, divizindu-se apoi în bucăţi lungi de 10—25 cm cu un cuţit bine ascuţit, astfel că ambele lor capete să prezinte câte o faţă teşită. Cel subţire să fie tăiat deasupra unui mugure, iar capătul cel gros de dedesubtul unui mugure.

Crăcile destinate confecţionării butaşilor se taie în timpul repausului vegetaţiei, în lunile Octomvrie şi Noemvrie şi se păstrează în nisip în pivniţă, sau în şanţuri acoperite cu un strat de pământ de 15—20 cm grosime. Plantarea lor se face de ordinar primăvara, introducându-se în găuri spaţioase făcute cu plantatorul şi destul de adânci, nerămânând deasupra solului decât 1 sau 2 muguri. Ca să nu existe locuri goale între butaşi şi pereţii găurilor, se umple cu pământ şi se astupă bine.

Sadele sunt nişte butaşi mai mari, de ordinar lungi de 1,5—2 m şi având un diametru la bază de 5—6 cm.

Ingrijirea plantaţiunilor.

După ce s'au plantat puieţii, pământul trebuie să fie cultivat câţiva ani de-a-rândul, până ce ei prind putere. Pentru ca această îngrijire să aducă mai multe foloase agricultorului, el poate cultiva între puieţi plante prăşitoare, precum sunt cartofi, porumbul şi altele. Scopul culturii fiind ca să se stârpească buruienele şi să se mărunţească pământul, cultura plantelor prăşitoare este cel mai nimerit mijloc pentru a ajunge la acest scop.

Agricultorul trebuie de asemenea să cârpească plantaţiunile, adică să înlocuiască aceei puieţi, cari nu s'au prins.

Dacă pământul este prea umed, el trebuie să facă şanţuri pentru captarea apei şi drenarea solului. Pentru ca vitele să nu poată trece în pădure, se vor face şanţuri largi de 2 m şi adânci de 1 m, pământul scos aruncându-se spre pădure. Se vá proceda astfel numai în terenurile şese, căci şanţurile continue pe coaste înclinate provoacă surpături în urma ploilor.

In unele localităţi pentru ca sădirile să fie păzite de vite, se îngrădesc cu garduri cât se poate de simple.

Se înţelege dela sine, că înainte de a face sădirea, agricultorul a trasat deja drumurile trebuncioase pentru viitoarea exploatare a pădurii.

Impădurirea munţilor şi a dealurilor.

Tăierea fără nicio regulă a pădurilor de munte a produs în toate ţările inundaţiuni pustiitoare. In ţările civilizate însă, pe dată ce s'a constatat de unde vine răul, s'a căutat şi leacul. In Franţa, Italia, Elveţia, Germania şi alte ţări, s'a început a se împăduri munţii şi dealurile goale.

In asemenea situaţiuni semănăturile, ori sădirile, se fac sub formă de fâşii paralele şi orizontale, adică d'a curmezişul muntelui, pentrucă dacă s'ar face în lung, atunci apele ar târi de vale arborii cu pământ cu tot. In aceste localităţi, după ce s'a făcut sădirea, nu se cultivă nici o plantă agricolă interesantă, nici nu se lasă ca să se cosească iarba, pentru că numai astfel se poate fixa mai cu temeiu pământul.

Amenajarea pădurilor.

Consideraţiuni generale.

A fost un timp când pădurile acopereau mai toată suprafaţa globului, treptat însă omul începând a cultiva pământul şi a întrebuinţa lemnele, pădurile au început să se împuţineze. Unele state au ajuns astfel, să nu mai aibă păduri mai de loc. Această lipsă a atras atenţiunea oamenilor de ştiinţă şi a administratorilor şi i-au făcut să se ocupe de a găsi mijloacele cele mai nimerite pentru a exploata pădurile, astfel ca să producă cât se poate mal mult şi în mod neîntrerupt.

Aceste mijloace adunate la un loc şi rînduite sistematic formează *amenajarea pădurilor.*

Ţara noastră fiind destul de împădurită, nici guvernul şi nici particularii nu s'au gândit la amenajarea pădurilor. Aceasta a făcut ca în unele localităţi pădurile să fie rari şi prin urmare lemnele mai scumpe. In această privinţă confraţii de peste Milcov au mers mai departe decât agricultorii de dincoace. Am văzut, în adevăr, multe păduri dincolo de Milcov amenajate şi exploatate cu regulă.

Fiindcă este vorba despre o lucrare din ceie mai importante, ar trebui ca statul să dea exemplu de o bună amenajare a pădurilor sale şi atunci nu ne îndoim, că şi particularii îl vor imita.

După cât ştim, administraţia pădurilor a făcut ce a putut, pentru ca pădurile statului să fie mai regulate în ce priveşte amenajarea lor, însă trebuie să mărturisim, că a rămas mult de făcut şi este timpul ca să se pună capăt unei asemenea stări de lucruri. Pădurile au o prea mare importanţă pentru stat, pentru ca să se hotărească o dată a înfiinţa o administraţie compusă dintr'un personal capabil de a ameliora această însemnată ramură de producerea ţării.

Inainte de a ne ocupa de amenajarea pădurilor să zicem câteva cuvinte asupra diferitelor feluri de păduri şi asupra creşterii arborilor.

După creşterea şi exploatarea lor pădurile se pot împărţi în *Crânguri* şi în *păduri* de *Codru*.

Crângurile sunt acele păduri, cari se taie tinere şi cari se regenerează prin lăstarii ce dau din tulpină. Arborii răşinoşi, precum este bradul, pinul, moliftul şi alţii, nu dau din tulpină şi prin urmare nici nu există crânguri de asemenea esenţe.

Dl. Noirrat, silvicultor francez, împarte crângurile în trei categorii şi anume:

Crânguri tinere, cari se taie la 8 şi 9 ani.

Crânguri de mijloc, acelea cari se exploatează de la 19 până la 20 ani.

Crânguri bătrâne, cari se taie de la 25 până la 40 ani.

Astăzi afară de pădurile statului rareori se găsesc crânguri de 40 ani, pentru că interesul proprietarilor particulari este, ca să le taie mai tinere.

Păduri de codru, sunt acelea cari se regenerează (se prăsesc) din sămânţă şi cari se taie peste vârsta de 80 ani, producând lemne de dimensiuni mari proprii pentru lucru şi construcţiuni. Se numesc

crânguri compuse sau crânguri cu rezerve acelea, în cari, cu ocaziunea tăierii crângului, se lasă şi un număr de arbori, ca să crească până vor ajunge la cele mai mari grosimi, ce vrem să obţinem, cu condiţiune întotdeauna ca lemnul lor să rămână sănătos.

Despre amenajare.

După rânduiala urmată până astăzi în cele mai multe din pădurile noastre, acestea au fost supuse la *o exploatațiune periodică.*

Având o pădure de 100 hectare proprietarul o lasă de creşte până la vârsta de 20 ani de exemplu şi atunci pune de o taie toată. O dată pădurea tăiată se lasă apoi de creşte iară, până ajunge de 20 ani.

Ar trebui să intrăm în prea multe amănunte, ca să arătăm, că acest sistem de a exploata pădurile este defectos în toate privinţele, din care cauză s'a abandonat în toate ţările, unde pădurile se exploatează într'un mod raţional.

Este destul să menţionăm, că exploatând pădurile cu chipul acesta se grămădeşte de o dată o cătăţime prea mare de lemne pentru consumaţiune şi preţul scade. — Nici nu asigurăm astfel proprietarului un venit anual şi regulat.

In unele localităţi în loc să se taie pădurea deodată, se taie câţiva ani dearândul, lăsându-se întreprinzătorului voie de a tăia cum îi va veni bine.

Acest sistem este şi mai viţios, pentrucă produce o neregularitate însemnată în vârsta arboretelor din aceiaşi pădure şi totdeodată ruinează fondul.

Abandonându-se exploatarea periodică s'a adoptat *exploatațiunea anuală* sau *amenajată*, adică s'a întocmit lucrurile astfel, ca în fiecare an proprietarul să aibă de tăiat o întindere oarecare de pădure.

Pentru a ajunge la acest rezultat se urmează în chipul următor :

Să presupunem, că cineva are o pădure de 100 hectare. Această pădure se împarte în 10 părţi egale, adică în parchete de câte 10 hectare. — Aşa fiind în fiecare an se va tăia câte unul din aceste 10 parchete şi când ajungem la parchetul cu numărul 10, parchetul No. 1 este iarăşi bun de tăiat.

După grosimea lemnelor ce vrem să obţinem, în loc să împărţim pădurea noastră în 10 parchete, putem forma dintr'însa 20 şi atunci întinderea fiecărui parchet va fi de 5 hectare. Aceasta atarnă de vârsta, la care se poate tăia pădurea mai cu folos. Dacă se caută lemne de 10 ani, atunci ea se împarte în 10 parchete ;

dacă se caută lemne de 30 ani, mai groase, atunci se împarte în 30 parchete.

Pădurile cari sunt supuse unor asemenea tăieri anuale şi cari produc prin urmare aproape aceiaşi cătăţime de lemne în fiecare an, dau venitul cel mai avantajos pentru proprietar. Atari păduri zicem, că sunt bine *amenajate*. Aşa dar *a amenaja o pădure, va să zică a întocmi tăierile astfel, ca să dea o producţiune anuală cât mai egală şi în acelaşi timp un venit cât se poate mai avantajos pentru proprietar.*

In termeni technici se numeşte *exploatabilitate,* vârsta când trebuie arborii tăiaţi, ca să poată dobândi dimensiunile, ce vrem noi să obţinem. *Posibilitate,* cătăţimea de lemne ce se poate scoate în fiecare an dintr'o pădure pe baza unui amenajament, iar *revoluţiune,* numărul de ani ce trece până când, exploatând toată întinderea pădurii amenajată, venim din nou cu tăierea în locul din care am început, sau cu alte cuvinte timpul necesar pentru ca arborii sau arboretele să poată atinge grosimea şi înălţimea, ce vrem să realizăm cu prilejul tăierii anuale a pădurii noastre.

Exploatabilitatea variază, prin urmare, după împrejurările în care se află proprietarul pădurii. Astfel, în localităţile unde lemnele se vând cu folos pentru cercuri, crângul se va tăia la vârsta de 10 ani de pildă, iar în cele unde se caută lemnele de foc, se va tăia crângul la 25 sau la 30 de ani. Dacă însă sunt căutate lemnele de construcţiuni sau de cherestea, atunci se lasă porţiunea de pădure, ce se taie anual, până ajunge 80—100 sau chiar mai mulţi ani.

Să notăm însă, că este mare deosebire, dacă proprietarul pădurii este un particular, sau dacă este statul.

Particularul consideră exploatarea pădurii ca o speculaţiune avantajoasă. El caută dar să lucreze astfel, ca să poată dobândi cel mai mare profit. Pentru dânsul este mult mai avantajos, ca să taie pădurea la fiecare 20 sau 25 ani, decât la 80 sau 100 ani, pentrucă banii luaţi se pot întrebuinţa în alte speculaţiuni şi ar aduce un procent, pe care nu l-ar putea avea, dacă ar lăsa să crească pădurea până la vârsta de 100 ani.

In adevăr, dacă parchetul exploatabil s'ar tăia la vârsta de 25 ani, banii scoşi din lemne pot fi întrebuinţaţi timp de 75 ani dela prima tăiere a crângului, timp de 50 ani dela a doua tăiere şi în sfârşit timp de 25 ani, dela a treia tăiere.

Pentru aceste cuvinte rareori proprietarii particulari au interes, să-şi taie pădurile la o vârstă prea mare. Aceasta se întâmplă numai atunci, când din cauza întinderii lor însemnate, a speciilor ce

le compun, răşinoasele de pildă şi a depărtării mari de centrele de consumaţiune, sunt nevoiţi să lase să crească pădurile, până ce pot produce lemne de lucru şi construcţiuni, cari, dat fiind valoarea metrului cub, pot suporta cheltuieli mai mari de transport ca lemnele de foc.

Statul, proprietar de păduri, ca unul ce reprezintă interesele generale ale societăţii, este dator, ca să-şi amenajeze pădurile astfel, ca să poată produce lemnele de lucru şi construcţii necesare diferitelor industrii. El singur poate să ţină pădurile câte 100 şi chiar 150 ani. Aşa ar trebui să se urmeze şi la noi. Pădurile statului trebuie, prin urmare, să fie exploatate nu în scopul de a trage cele mai însemnate foloase băneşti, ci pentru a procura cheresteaua trebuincioasă pentru noi sau pentru export.

Nu este însă drept şi nici prudent, ca statul să facă concurenţă, particularilor cu pădurile sale. Din nenorocire cam anevoie se poate înţelege de către oameni această procedare din partea statului şi aceasta a contribuit a face şi la noi, ca el să devină negustor de lemne.

Dacă se va urma tot astfel, adică şi statul să-şi exploateze pădurile sale de foioase în crâng simplu, sau cu rezerve, atunci să ne aşteptăm a vedea dispărând cu totul lemnele de construcţiuni, cari deja au început să fie destul de rari şi prin urmare scumpe. Să nu facem ca unele state din Europa, cari, din cauza că pădurile s'au exploatat tinere, au ajuns să alerge la străini, ca să dobândească lemne de lucru şi construcţiuni şi prin urmare să le plătească mult mai scump.

La noi până astăzi (1865) n'au început încă drumurile de fier. Podurile pe toate gârliţele, vasele de plutit, sunt lucrări cari cer lemne de construcţie şi lemne bune ca stejarul, ce deja începe a deveni rar.

Să ne gândim la viitor şi să nu sacrificăm prezentului interesele noastre cele mai vitale. Ar trebui ca şi pădurile aşezămintelor de binefacere, cari se administrează aparte, să fie supuse la amenajamente cu revoluţiuni lungi, pentrucă şi aceste averi sunt ca şi ale statului*).

In cazul când se adoptă tăierea pădurilor de foioase la 25-30 ani, atunci trebuie exploatate *ca crânguri*, iar când se exploatează la vârste înaintate în scopul de a se dobândi lemne de lucru şi

*) Prin Codul Silvic din 1910 se prevede că pădurile Statului, cele ale comunelor şi judeţilor, ale stabilimentelor publice şi de binefacere, ale particularilor în indiviziune cu statul, nu se pot exploata decât pe bază de amenajamente în vederea unei producţiuni anuale şi susţinută. Pădurile particularilor se pot pune în tăiere în urma unui amenajament, ori al unui regulament de exploatare.

construcţii, atunci se tratează în *codru plin cu tăieri de regenerare succesive.*

In unele localităţi, când se taie o pădure în crâng, se lasă la fiecare hectar un număr de arbori, cari se numesc *rezerve.* Aceşti arbori se opresc, ca să poată proprietarul avea şi lemne de construcţiuni. Pe fiecare hectar se pot lăsa 25 rezerve s'au mai multe. Presupunem că pădurea se taie la 25 ani şi că am oprit într'însă la hectar 50 arbori de rezervă, când îi vine rândul să se taie a doua oară, acele 50 de rezerve vor fi de 50 ani, dintr'însele se vor tăia cele mai slabe, lăsându-se de pildă 20-24 la fiecare hectar. La a treia tăiere aceşti 20 sau 24 arbori de rezervă vor avea 75 ani, dintr'înşii nu vom lăsa decât 6—8 la hectar, de siguri cei mai bine condiţionaţi ca formă a trunchiurilor şi a coronamentelor şi cei mai sănătoşi în acelaşi timp, la a patra tăiere aceşti din urmă arbori, 6 sau 8, vor avea vârsta de 100 ani, când vor fi tăiaţi toţi, dacă ne-am hotărât bineînţeles ca vârsta lor de exploatabilitate să corespunză la 4 revoluţiuni de crâng a câte 25 ani fiecare.

Astfel procedând însemnează, că am adoptat *regimul crângului compus.* Mulţi silvicultori condamnă acest mod de exploatare, dar dacă este bine aplicat, se poate găsi în pădure lemne pentru toate trebuinţele.

La noi şi în multe alte ţări se exploatează unele păduri după metoda numită *grădinărit.* Acest tratament consistă în a se tăia de ici şi colea arborii intraţi în depericiune, precum şi cei trebuincioşi pentru cherestea sau pentru foc.

Tăierea în asemenea păduri este neîntreruptă.

Acest sistem de exploatare, dacă se aplică fără nicio regulă în pădurile de foioase din regiunea de câmpie şi de dealuri, este dintre cele mai vitioase, pentrucă extragându-se din tot cuprinsul pădurii în fiecare an lemnele de care are cineva nevoie, se umple pădurea de arbori de toate vârstele, cari îşi fac rău unii altora, arborii cei mici suferă de acoperişul celor mai bătrâni şi mare parte dintr'înşii se prăpădesc cu ocazia doborârii neîngrijite a arborilor ce se taie şi a transportului lemnelor, când trec oamenii şi vitele peste dânşii.

Cu toate acestea sunt împrejurări, unde grădinăritul îşi are avantajele sale, astfel se întâmplă în pădurile de la munte. In aceste păduri lucrul de căpetenie este, ca pământul să fie totdeauna acoperit cu pădure, căci îndată ce rămân suprafeţe goale, apele spală pământul şi rămâne numai stânca, astfel că reîmpădurirea lo-

culul devine foarte dificilă. Pentru aceste cuvinte s'a păstrat şi se păstrează grădinăritul în Franţa, în Elveţia şi în unele părţi din Germania, ţări în care silvicultura a făcut cele mai mari progrese.

De asemenea sunt localităţi, unde se ţin pădurile nu numai pentru a produce lemne, ci şi pentru adăpostirea de vînturile cele mari, precum şi pentru apărarea terenurile fertile contra înaintării nisipurilor, etc.

Astfel, cea mai mică pădurice din Bărăgan are o valoare însemnată pentru adăpostitul vitelor în timpul iernii mai cu seamă. In asemenea condiţiuni nu este prudent, nici avantajos, ca să se întrerupă masiful pădurii, adică să se taie cu totul o parte dintr'însa.

La munte şi anume pentru pădurile de brad în amestec cu molid şi fag grădinăritul trebuie păstrat, exploatarea făcându-se în mod regulat, adică împărţindu-se pădurea în mai multe cupoane şi scoţând în fiecare an din câte un cupon arborii exploatabili după prevederile amenajamentului în prealabil întocmit. Timpul după care revenim cu tăierile grădinărite în acelaşi cupon, se numeşte *rotaţie*. Această rotaţie poate să aibă o durată, după natura speciilor ce populează pădurea, de 5—15 ani.

Când pădurea este destinată a se regenera prin sămânţă, dar tăierile de arbori nu sunt împrăştiate ca în grădinărit ci localizate, atunci se întrebuinţează metoda de tratament, în silvicultură cunoscută sub numirea de codru plin cu tăieri succesive, sau codru cu însămânţări naturale şi rărituri periodice.

Spre a fi mai bine înţeleşi să presupunem o pădure de stejar, a cărei revoluţie de 80 ani am împărţit-o în 4 perioade de câte 20 ani. In timpul fiecarei din aceste perioade se va regenera câte $^1/_4$ din suprafaţa pădurii.

In acest scop se aşteaptă un an, când arborii au sămânţă multă şi se practică prima tăiere de regenerare, cari se face, după cum am amintit mai sus, *închisă* sau *întunecoasă*. Se taie cu acest prilej arborii cu coronamente reduse, cari împedică desvoltarea normală a celor bine condiţionaţi, astfel ca pământul să fie aproape peste tot acoperit, starea de masif plin anterioară, când coranamentele arborilor se atingeau unele de altele, fiind întreruptă dar numai puţin. Prin aceasta arborii dispunând de mai multă lumină vor produce mai multă sămânţă şi de mai bună calitate.

Ea căzând va găsi un sol reavăn, mărunţit şi fertilizat prin humusul provenit din substanţe organice discompuse. Sub înrîurirea acestor elemente şi a căldurii potrivite sămânţa va încolţi şi va ajunge la pământul mineral. Când puieţii s'au instalat

luând posesiune de sol, ei au nevoie, mai cu seamă dacă este vorba de stejar, de lumină, care li se va pune la dispoziţie în al 2 sau cel mult al 3-lea an, practicându-se o tăiere zisă *secundară* sau *luminoasă*.

La această a două tăiere de regenerare se suprimă o mare parte din arborii rămaşi în picioare, numiţi *seminceri* şi mai cu seamă aceia pe unde puieţii sunt deşi. Când socotim că au ajuns înălţimea cam de 1—2 m, după felul speciei ce considerăm, când cu alte vorbe pueţii nu au să se mai teamă de agenţii atmosferici rău făcători, a îngheţurilor de primăvară în special, se face a treia tăiere de regenerare, care se numeşte *tăiere definitivă* sau cea din urmă. Acum puieţii fiind mari pot să stea neadăpostiţi. Se taie deci arborii cei bătrâni, cari au mai rămas, oprindu-se câte unul pe lângă marginea pădurii sau pe lângă drumuri, adică acei cari sunt deja obicinuiţi cu starea izolată, spre a ajunge o vârstă şi mai înaintată şi a produce dimensiunile mari cerute pentru anumite întrebuinţări technice, sau spre a contribui la frumuseţea peisajului, la estetica pădurii.

Aceste trei tăieri pentru regenerarea unui arboret nu durează decât 8—15 ani şi chiar mai puţin, dacă temperamentul specii este robust, adică de lumină, cum este stejarul, pinul silvistru, etc, dar pentru a se regenera o întreagă afectaţiune, ca în cazul nostru ¼ din suprafaţa pădurii, va fi nevoie de cel puţin 20 ani. Durata perioadei deci va fi de 20 ani.

Sub numele de *afectaţiune* se înţelege, după cum vedem, partea din pădurea amenajată în codru plin cu tăieri de regenerare succesive sau progresive care urmează a fi regenerată în timpul unei perioade, iar *perioadă* se chiamă o parte, de ordinar aliquotă, din revoluţiune, în care timp urmează a se regenera în mod complect o afectaţiune.

Arborii bătrâni odată tăiaţi trebuie scoşi afară din pădure cât mai curând şi anume prin locurile unde nu s'a făcut încă regenerarea, pentru ca puieţii existenţi să nu fie distruşi cu ocazia transportului.

In urma exploatării se instalează de ordinar printre puieţi şi specii cu lemn moale ca plopul, salcia etc. ori altele mai puţin preţioase cum sunt carpenul, teiul, cari, dacă sunt prea numeroase, au tendinţa de a copleşi stejarul, frasinul, ulmul, cari au o mai mare valoare comercială.

Este nevoie, aşa dar, ca după un interval oarecare şi cu cât mai curând cu atât mai bine, să se facă o tăiere de curăţire sau

de degajarea însămânţişurilor de stejar în contra speciilor înăbuşitoare, cari au o creştere prea rapidă în tinereţe, iar mai târziu şi anume la intervale de 5—10 ani să se răărească arboretele, dacă sunt prea dese, eliminându-se întotdeauna arborii strâmbi, defectuoşi, sau cari împedică creşterea celor cu trunchiuri frumoase, mai drepte şi cu coronamente normal desvoltate.

Aceste operaţiuni de răriturí, cari se repetă în mod periodic şi anume în tinereţe la intervale mai scurte iar mai tîrziu mai rar, se continuă mai intens sau mai moderat, după natura speciilor, până când pădurea ajunge vârsta, când arborii pot să fructifice abundent, să dea sămânţă fertilă şi prin urmare să asigure regenerarea pădurii.

In unele ţări în Germania şi Austria mai ales, în loc ca regenerarea să se facă prin însămânţare naturală, se practică de multe ori aşa zisele *tăieri rase*, adică se taie toţi arborii de pe o suprafaţă egală cu rezultatatul împărţirei suprafeţii pădurii (S) prin revoluţiune (R). Tăierea anuală va fi aşa dar egală cu S:R. Ea se regenerează pe cale artificială, fie prin însămânţări, ori prin plantaţiuni cu puieţi luaţi din pepinieră şi aşezaţi la distanţe unul de altul după cum am arătat mai sus.

Acestea sunt metodele cele mai răspândite pentru a exploata pădurile. Rămâne ca agricultorii noştrii să aleagă pe acelea, cari le-ar conveni mai lesne. Esenţialul este, ca să adopteze o metodă regulată şi apoi să se ţină de dânsa.

Punerea în aplicare a unui amenajament.

Am zis că împrejurările economice, trebuinţele locale, cerinţele consumatorilor, sunt de luat în deaproape considerare, când este vorba de amenajarea unei păduri.

După ce s'a hotărît, de câţi ani are să fie amenajamentul, adică la câţi ani va veni rândul fiecărui parchet de exploatat, sau o tăiere anuală de efectuat, agricultorul trebuie să procedeze la aplicarea pe teren a cadrului acestui amenajament.

Şi ca să se poată transporta lemnele cu înlesnire, precum şi pentru ca prin transport să nu se aducă vătămare lăstarului dintr'un crâng simplu sau compus, pădurea trebuie împărţită astfel, ca fiecare parchet să dea într'un drum, pe unde să se poată căra lemnele.

In capul fiecărui parchet se bate câte un stâlp şi anume într'un loc astfel ales, încât să nu stânjenească transportul cu căruţele Pe fiecare dintr'înşii se însemnează cu vopsea cu uleiu, ca să nu fie spălată de ploae, numărul parchetului.

Să arătăm acum, cum se determină numărul parchetelor.

Când toată pădurea a crescut într'un pământ de aceiaşi natură şi calitate şi când soiul arborilor este acelaşi peste tot, atunci după ce s'a măsurat şi s'a aflat întinderea pădurii, se împarte suma hectarelor în atâtea parchete, câţi ani are revoluţiunea, ce s'a adoptat.

Aşa de exemplu, dacă pădurea are o întindere de 120 hectare şi vârsta la cari vor fi tăiaţi arborii este de 20 ani, în cazul acesta se împarte pădurea în 20 fâşii de pădure numite *parchete*, despărţindu-se unele de altele prin linii largi de 2—3 m putând servi ca drumuri pentru scosul lemnelor. In capul fiecărui parchet se bate, după cum am arătat, un stâlp, care indică numărul de rând, de la 1 până la 20.

Fiecare din aceste parchete va avea o întindere de 6 hectare, pentrucă împărţind numărul total al hectarelor (S) cu numărul anilor revoluţiei (R), în cazul de faţă 120 prin 20, avem drept cât, numărul 6 ($\frac{120}{20} = 6$).

Aşa fiind proprietarul acestei păduri va avea de exploata în fiecare an o întindere de 6 hectare.

Să presupunem însă, ceea ce se întâmplă în realitate, că pădurea este parte pe văi, parte pe dealuri mari, că parte este acoperită cu un soi de arbori şi parte cu alte soiuri şi că consumaţiunea locală cere şi lemne de cercuri şi de construcţie. In asemenea caz nu se mai poate adopta aceiaşi revoluţiune pentru toată pădurea, adică interesul nostru nu ne mai iartă, ca să tăiem toată pădurea la aceiaşi vârstă, ci trebuie să adoptăm pentru fiecare parte a pădurii un regim sau tratament deosebit.

De o dată cu întocmirea amenajamentului proprietarii români trebue să ia măsuri, ca să reguleze şi drumurile din păduri, astfel ca transportul lemnelor să se poată face cu înlesnire. In general se caută ca drumurile să ţină linie dreaptă şi ca ele să fie paralele între dânsele, la câmpie în special. In regiunea de munte şi dealuri mai înalte drumurile se fac pe văile principale mai ales, pe unde transportul se face cu înlesnire. Aceste drumuri sunt apoi complectate prin altele, cari merg pe coaste, ca să se poată transporta lemnele în toate direcţiile.

Am văzut păduri, unde drumurile sunt împetruite ca şoselele. In pădurile noastre nu putem pretinde deocamdată un asemenea progres, cu toate că sunt localităţi, unde pietrişul este aproape şi cu încetul s'ar putea împetrui toate drumurile din pădure. Avantajele acestei lucrări sunt, că transportul se face mai bine şi pe ori ce

timp, pe când drumurile firești când a ploat mult, dacă și locul este jos, cu multă anevoință se mai pot scoate lemnele din pădure.

După ce s'a hotărît amenajamentul și parchetele s'au despărțit unele de altele prin linii, pe la unul din capetele lor cel puțin dacă se construește un drum șoseluit, proprietarul poate să procedeze în mod treptat la plantarea locurilor goale, cari sunt prin pădure, alegând arborii cei mai căutați.

De asemenea când într'un crâng se prăsesc prea mulți arbori de rând în dauna celor buni ca stejarul, ulmul, frasinul, sorbul, paltinul, etc. trebuie ca, după ce se face tăierea, să se scoată din pământ și rădăcinile cu tulpinele arborilor, pe cari voim să-i stârpim și în locul lor să sădim, sau să semănăm, arbori buni, pentru că altfel va veni un timp, când speciele prețioase vor pieri și ne vom alege cu arbori de rând.

Dacă împrejurările reclamă, ca să se prefacă un crâng într'o pădure de codru, atunci proprietarul trebuie să lase să înbătrânească crângul mărginându-se la oare cari rărituri și tăind din parchetele anuale lăstarii slabi de la tulpină și oprind pe cei mai viguroși și mai bine înrădăcinați ca arbori de rezervă, aplicând cu alte vorbe regimul crângul compus.

Despre exploatarea pădurilor.

Ca și în multe altele suntem înapoi cu metoda de a exploata pădurile sau de a întrebuința produsele lor.

Odată pădurea dată în tăiere, proprietarul nu se mai ocupă de folosul ce ar putea trage, când ar clasifica lemnele după importanța lor ; nici o schiță de plan de exploatare nu se face și adeseori contabilitatea tăierii se ține pe o foaie de hârtie fără nici un control.

Am avut nenorocirea să văd chiar pe proprietatea unui bărbat, care pretindea că are cunoștințe de silvicultură, exploatându-se pădurea după sisteme tot așa de primitive ca cele întrebuințate în deobște. Unde se aștepta cineva să vază o lucrare sistematică întâlnește tot ce este mai de rând.

Acest spirit de indiferență nu poate să dureze mult, căci de odată cu avântul ce va lua comerțul nostru, vom simți necesitatea de a întrebuința fiecare lemn după natura sa. Nu vom mai vedea ca astăzi arbori excelenți pentru mobile, pentru construcțiuni etc. întrebuințați pentru foc.

Contabilitatea pădurilor.

Inainte de toate proprietarul care s'a hotărît să-şi reguleze pădurile, trebuie ca să pună, să i se facă pentru fiecare un plan topografic cu toate amănuntele relative la drumuri, hotare, stâlpi de parchete şi altele. Având în vedere întinderea deosebitelor feluri de păduri ce are un proprietar pe moşia sa, soiul arborilor ţşi vârsta când s'a hotărît a se tăia fiecare, proprietarul urmează a şi face un plan de exploatare după modelul următor:

Tabloul No. 1

Numele diferitelor parcele	Intinderea parcelelor	Natura pământului	Esenţa	Vârsta arborilor din parcele	Vârsta la care se taie arborii	Parcele de exploatat în:					
						anul 1	anul 2	.....	.....	anul 10	anul 20

Prin cuvântul parcele înţelegem deosebitele părţi, în care se poate împărţi pădurea după vârsta arborilor, speciele lor, densitatea lor, starea lor de vegetaţie sau de amestec, proveninţa lor din sămânţă sau lăstari, proporţia fiecărei din acestea când se află în stare de amestec etc. Prin esenţe se înţelege în silvicultură, specia, soiul arborilor.

Având un asemenea tablou proprietarul ştie în tot anul câtă întindere de pădure are de tăiat, arborii ce vârstă au, precum şi soiul lor. Ivindu-se doritori de a cumpăra una din parcele sau parchetul în curs de tăiere poate să contracteze vânzarea, fără ca să fie trebuinţă de a vedea chiar pădurea.

In coloanele anilor s'a presupus, că exploatabilitatea este de 20 ani, adică că maximum de vârstă la cari au să se taie diferitele parcele sau parchete, este de 20 ani. Se înmulţesc bineînţeles coloanele după numărul anilor.

Dacă proprietarul are o pădure, în care se găsesc mai multe soiuri de arbori buni pentru construcţii şi alte întrebuinţări, poate pentru ştiinţa sa personală şi a doritorilor de a cumpăra, să întocmească un tablou după modelul următor, în care se indică numărul arborilor, specia sau soiul lor, dimensiunile şi preţul:

Tabloul No. 2

Felul arborilor	Numărul arborilor	Inaltimea trunchiului fără crăci	Grosimea în circonferinţă	Valoarea fiecărui arbore
Stejar	60	10	2 m.	60 lei
Fag	30	12	$3^1/_2$ m.	30 „
Ulm	15	10	2 m.	10 „

Înălţimea arborilor se măsoară cu instrumente (dendrometre), iar grosimea cu panglica metrică. In cât despre preţul arborilor, el variază cu calitatea lor, cu depărtarea sau apropierea locului de consumaţiune, cu abundenţa, sau raritatea lemnelor şi alte asemenea împrejurări. Dacă sunt lemne de foc, preţul variază după localităţi şi după starea anotimpului. Când iernile sunt grele, lemnele se vând mai scump şi viceversa. Soiul lemnelor face de asemenea să varieze preţul. Astfel în Capitală lemnele de crîng, de ulm, tei, arţar se vînd cu 100 lei (vechi) şi cu 420 lei stânjenul, pe când cele de cer şi de tufă râioasă se urcă şi până la 200 lei.

Când începe exploatarea sau tăierea unei păduri, trebuie ca acela care o exploatează, să ţie o contabilitate regulată, ca să poată cunoaşte producţiunea pădurii şi tot de odată pentru ca să poată controla pe agenţii săi.

Până nu începe tăierea se face *inventarul pădurii*: se numără toţi arborii şi se deschide un registru după modelul următor:

Tabloul No. 3

Numărul arborilor	Soiul sau specia arborilor	Înălţimea trunchiurilor	Grosimea trunchiurilor	Volumul (cubul)	Intrebuinţarea probabilă	Estimaţiunea sau preţul

După ce s'a făcut acest inventar, proprietarul ştie, ce are să exploateze. Din ziua în care începe tăierea, omul însărcinat cu vânzarea deschide un registru numit jurnal, şnuruit de către proprietar, în care trece pe fiecare zi vânzările efectuate, veniturile, cheltuielile şi lemnele predate.

Pentru lemnele vândute, ţine un registru special cu matcă întocmit după modelul următor:

Tabloul No. 4

Numărul jurnalului	Data predării lemnelor	Natura mărfii predate	Numele şi locuinţa cumpărătorului	Preţul vânzării	Sumele primite	Pădurea Afumaţi	Numărul jurnalului	Data predării lemnelor	Natura mărfii predate	Numele şi locuinţa cumpărătorului	Preţul vânzării	Sumele primite

Indată ce se face o vânzare, îngrijitorul pădurii trece în acest registru vânzarea şi apoi taie cu foarfecile la mijloc, unde s'a scris *Padurea Afumaţi* şi dă aceluia, care ia lemnele, partea tăiată şi rămâne în registru trecute pe partea rămasă aceleaşi unităţi. Aceasta este un mijloc de control pe lângă celelalte.

Lucrările de exploatare.

Vorbind despre amenajamente am arătat, că proprietarul hotăreşte la ce vârstă are să taie pădurea, povăţuindu-se întru aceasta de împrejurările economice şi culturale ale locului.

Să notăm însă, că toţi arborii cresc până la un timp şi apoi încep să piarză treptat din calităţile lor, astfel că dacă s'ar întârzia prea mult tăierea lor, s'ar strica într'atât, încât cei mai frumoşi nu s'ar mai putea întrebuinţa.

Bazat pe aceste consideraţiuni recomandăm proprietarilor, ca să nu lase arborii netăiaţi peste termenul creşterii lor, căci atunci unii încep să piară şi se fac locuri goale în pădure.

După D. de *Perthuis* arborii sunt maturi, când lugerii anuali nu mai cresc în lungime. Nu este nevoie de multă ştiinţă, pentru a cunoaşte epoca când cutare arbore este bun de tăiat. Arborii cari au crescut bine şi sunt încă viguroşi au coaja netedă şi o faţă deschisă, iar lugerii anuali sunt mari. Arborii cari nu sunt buni, au coaja pătată, închisă, crăpată, noduri neacoperite de coajă etc. Arborii foioşi tăiaţi bătrâni nu mai produc lăstari din tulpinile lor.

Tăierea pădurii, afară de răşinoase, ori care ar fi vârsta, trebuie să înceapă după ce cad foile şi să se oprească înainte de a începe mâsga, adică circulaţiunea sevii. Altfel o mulţime de tulpini pier şi pădurea se goleşte. Când însă se cojesc stejarii pentru tăbăcitul pieilor, atunci cu voie fără voie trebuie tăiaţi în luna Mai după ce a început mâsga.

Sunt localităţi, unde se cojesc şi arborii mai mari şi aceasta nu atât pentru a se folosi de coajă cât pentru a face ca lemnul să fie mai tare. In adevăr, fiecare ştie, că într'un arbore sunt doue părţi: *inima*, care este în mijloc şi are faţă mai închisă şi *alburnul*, care se află în afară şi are culoare albă. In fiecare an un strat de alburn sau o parte dintr'însul se preface în inimă, adică devine mai tare şi mai închis la faţă. După observaţiunile făcute de ilustrul naturalist *Buffon**) în 1733 s'a dovedit că cojind arborii în timpul sevei şi lăsându-se să se usuce în picioare, adică netăiaţi, este cel mai bun mijloc pentru a face lemnul mai trainic şi mai greu. Buffon lăsa în pădurile sale, pe cari le tăia iarna, arborii destinaţi pentru lemne de lucru.

---

*) Georges Louis Leclerc de Buffon (1707—1788) a fost un mare naturalist francez, care a scris l'Histoire naturelle apărută dela 1749 la 1789. El a pravăzut multe descoperiri contimporane. S'a ocupat şi cu multe chestiuni de silvicultură şi technologia lemnului, făcând multe experienţe cari au servit altora pentru cele moderne.

Operaţiunea de descojire a coajei pentru tăbăcit se face astfel: cu un anume instrument se practică o crestătură de jur împrejurul arborelui jos la tulpină iar după aceasta se crestează coaja în lungul trunchiului formându-se mai multe fâşii, cari, cu o *lopăţică* sau *pană de lemn*, se deslipesc până la crăci. Se lasă astfel spânzurate, până ce se usucă bine şi apoi se taie şi se face sarcini sau pacheturi.

Chiar cei vechi au cunoscut mijlocul de a face lemnul arborilor mai tari. Astfel *Vitruviu* *) spune, că pentru a se face lemnele să se întărească, se crestau arborii până la inimă, ca să se usuce pe picioare, până ce nu erau tăiaţi.

Arborii trebuie tăiaţi cât se poate mai din pământ, pentru că atunci lăstarii au putere mai multă. Se lasă tulpina mai înaltă numai în locurile băltoase, pentru ca lăstarii să nu fie acoperiţi de apă.

In tot cazul arborele trebuie tăiat astfel, ca apa să se poată scurge.

La noi se taie mai adesea în două âşchii, astfel că în mijlocul tulpinii rămâne un gol unde se strânge apa şi substanţele vegetale, cari cu timpul fac să putrezească tulpina şi să piară.

Tot la noi, de altminteri şi în alte ţări, este obiceiul de a se stipula în contractele de arendarea moşiilor, ca arendaşul să taie din pădure lemnele trebuincioase pentru construcţiuni şi altele. Nu se poate mai vătămător obiceiu pentru păduri.

Arendaşul taie de unde îi vine mai bine, alege arborii cei mai frumoşi, întrerupe desişul (consistenţa) pădurii şi astfel se produc acele ochiuri atât de vătămătoare pădurilor.

După ce s'ar hotăriun amenajament, trebuie să nu se îngăduiască arendaşilor tăierea de lemne, decât atunci când vine rândul de exploatare al fiecărui parchet.

Am avut ocaziune, să văd tristele rezultate al unor asemenea învoiri în pădurile statului şi ale particularilor şi pentru aceasta recomand stârpirea unui asemenea obiceiu.

In unele localităţi (în Franţa) când se hotărăşte ca o pădure să fie tăiată şi pământul să fie apoi pus în cultură, se scot arborii din pământ cu rădăcini cu tot săpând împrejur, după care se clatină arborele până ce cade. La noi se taie mai întâi arborele din tulpină şi buturugile se scot la urmă. Acest mijfoc este mult mai costişitor şi mai greu.

---

*) Arhitect roman din primul secol înainte de Cristos. El este autorul tratatului de Arhitectură dedicat lui August, fiind foarte preţios, deoarece se constată starea arhitecturii la această epocă către anul 88.

La şcoala de la *Grignon* (cătunul din comuna Thivervai (Seine et Oise) cu 300 locuitori am scos arborii prin despivotare cu mult, mai mare înlesnire de cât buturugile. Făceam de jur împrejurul arborelui o groapă cât se poate de largă, legam apoi arborele cu două frânghii cât mai de sus, ne puneam doi la o frânghie şi doi la alta trăgând într'un sens şi într'altul. După o oră desrădăcinam arborele de câţiva zeci de ani. După ce se da arborele la pământ, i se tăia crăcile, vârfurile şi apoi tulpina, după care se scoteau lemnele treptat din pădure.

Se pot face învoieli cu locuitorii, ca să li se dea lor crăcile, sau tulpinele şi atunci scosul nu costă mai nimic.

Intre lucrările de exploatare intră şi însemnatul (marcatul) arborilor, cari au să rămâie netăiaţi, *rezervele*, după cum se numesc în termen technici, ori seminceri, când e vorba de păduri bătrâne tratate în codru plin.

Aceşti arbori se însemnează cu un ciocan, purtând iniţialele proprietarului. La noi la şcoală îi însemnam cu boia roşie făcută cu uleiu. Se punea boiaua într'o căldăruşe cu mănuşi, se lua o pensulă mare şi fiecare arbore destinat ca să rămâie, se însemna cu o cruce. Astfel tăietorii cunosc arborii şi proprietarul ştie câţi s'au oprit la fiecare hectar.

Deosebite chipuri de a fasona lemnele.

Lemnele scoase din pădurile noastre sunt întrebuinţate pentru foc, pentru cărbuni şi pentru construcţiuni.

Ne-am propus de a trata despre modul cum se pot fasona lemnele, pentrucă am observat, că mijloacele întrebuinţate în pădurile noastre sunt încă primitive şi multe dintr'însele păgubitoare. Vedem pe fiecare zi întrebuinţându-se pentru ars lemne dintre cele mai bune pentru construcţiuni. Ar fi timpul, ca proprietarii de păduri să înceapă a fasona lemnele astfel, încât să poată trage cel mai mare profit. Ar trebui ca acei arbori frumoşi, stejari, ulmi, frasini, din cari se pot face tot felul de lucruri utile, să fie puşi la o parte şi vânduţi cu preţuri mult mai mari.

Din acest punct de vedere vom arăta, cum se pot fasona lemnele din păduri, astfel ca proprietarii lor să poată dobândi foloase mai mari ca până acum.

Lemnele de crâng.

In general lemnele de crâng sunt destinate pentru ars şi pentru cărbuni.

După cum ştim toţi, măsura de vânzare este stânjinul cubic (astăzi sterul, dublu sterul şi decasterul). In toate ţările unde faptele corespund cuvintelor, unitatea de măsură a lemnelor trebuie să fie aşa de exactă ca şi oricare alta. Astfel în Franţa sterul de lemne este un metru cub. La noi stânjenul cubic este mai adesea o jumătate de stânjin. Ar trebui, ca să se hotărească odată pentru totdeauna, că atunci când vinde cineva un stânjin de lemne să predea un adevărat stânjin cubic. Pentru ce să lăsăm până şi la transacţiuni de lemne ocaziunea de ceartă? Tocmeşti să-ţi aducă stânjini de lemne şi apoi când sosesc aceia, cari îi fac, întrebuinţează toate mijloacele pentru a face să intre lemne cât mai puţine: cârligi dese, aşezare meşteşugită, sunt mijloace, cari deprind în a înşela ochii şi totdeodată la a conrupe loialitatea ce trebuie să domnească în transacţiunile comerciale. Să lăsăm la o parte acest sistem de a specula, condamnat de morală şi de către economie.

Ţăranul mai nevinovat nu cunoaşte ca târgovăţul asemenea mijloace, acuma a învăţat şi el a înşela mai cu seamă în jurul oraşelor mari. Soseşte cu carul cu lemne la barieră şi dintr'un car face două, le aşează cum se poate mai sucit, strânge loitrele, scoate buturugile în faţă, face tot ca să arate, că *cioacla* lui este mai încărcată ca a altuia. Rea şi păgubitoare cale au apucat şi dânşii. Este datoria noastră a-i face ca să o părăsească şi mijlocul este de a-i plăti astfel, ca să nu mai aibă nevoie de atâtea marafeturi.

Trebuie ca lemnul să fie tăiat din pământ şi tăietura să fie făcută netedă şi piezişă ca să se scurgă apa.

Lemnele tăiate se fac stânjini. Dacă stânjinii nu se ridică îndată, trebuie făcuţi lângă drumuri sau linii, pentru că dacă dă lăstarul cel nou, va pieri mult dintr'însul, când se vor ridica stânjinii. La noi nu se cam ţine în seamă această rânduială şi am văzut în păduri publice stânjinii lăsaţi câte doi ani pe loc. Ce va fi suferit lăstarul, când s'au cărat stânjinii?

Dintre arborii de crâng se aleg toţi aceia, cari se pot întrebuinţa în rotărie şi alte meşteşuguri, aceştia se pun la o parte şi se vînd cu preţuri deosebite. Intre aceşti arbori intră stejarii, frasinii, ulmii, paltinii şi chiar carpenii buni de lucru, aceia cari sunt mai frumoşi.

Din crăcile subţiri ar trebui să se facă şi la noi ca în alte părţi *sarcini*, cel puţin în pădurile apropiate de oraşele mari. Sarcina se compune din crăci aşezate în formă de snopi, ea se leagă cu trei legături de nuiele la cele 2 vârfuri şi la mijloc.

Cercuri. Cu toate că acum începe să se răspândească legătura vaselor cu cercuri de fier, totuşi să fim încredinţaţi că cercurile de lemn nu vor pieri niciodată, mai cu seamă că acestea rezistă mai bine la şocuri ca cele de fier. Lemnele cele mai bune pentru cercuri sunt alunul şi cornul. Salcia căpreaşcă se întrebuinţează asemenea mai cu seamă în pivniţele umede, iar în mod accesoriu, carpenul, mesteacănul şi frasinul pentru putine şi butoaie destinate a se păstra materii uscate.

Prăjinele destinate pentru cercuri să se taie, până ce nu începe mâsga, căci altfel se cojesc.

Araci. Se întrebuinţează aracii cu coajă pe dânşii şi aceia numiţi *araci de ţandără*, cari se fac din lemne spintecate. Cei dintâi se fac din corn, salcâm, sorb şi stejar, iar cei d'al doilea din stejar pedunculat, gorun, gârniţă, ulm, dintre foioase, iar dintre răsinoase din bred, molift şi pin.

Frăjini alese. Dintre lemnele de crâng se pot alege multe prăjini, din cari se pot face furci de fân şi alte unelte, cari se vând mai cu preţ decât lemnele de foc. Furcile trebuiesc fabricate pe loc până ce este lemnul verde.

Se pot alege şi prăjini pentru hamei, cari sunt foarte căutate în locurile unde se cultivă această plantă.

Coaja. In unele localităţi, unde tabacii caută coajă de stejar, este foarte avantajos, ca să se cojească arborii. Se face o crestătură la tulpină de jur împrejur şi apoi se deslipeşte coaja până la crăci. După aceea se usucă, se tate arborii, după cum am mai arătat deja şi coaja se face sarcini. Sarcinele se pun la adăpost, ca să nu plouă pe ele, căci spălătura face să piarză coaja din calităţile sale

Coaja de stejar şi gorun este cea mai bună. Se întrebuinţează în alte ţări şi cea de molid, precum şi cea de sălcii şi de mesteacăn.

Tovalul (rusesc) este tăbăcit cu coajă de mesteacăn, de aceea are un miros particular, care l-a făcut să fie la modă pentru câtva timp.

Coaja luată după arborii tineri este cea mai bogată în *tanin*, (substanţa care tăbăceşte). De aceia se cojesc arborii dela 12—20 ani. La noi se întrebuinţează pentru tăbăcit şi aşa numiţii *colţari*, formaţi din împungerea cupulei ghindei stejarului pedunculat de insecta *Cinyps*.

Cărbuni. La noi se fabrică cărbuni după metoda cea mai primitivă. Arborii cari au grosime de 20—30 cm în circonferinţă se pot arde nespintecaţi. Acei cari sunt mai groşi se spintecă.

Lemnele de cărbuni se taie de o lungime de 1,^{m}2. Lemnele

lungi se aşează anevoie rămânând goluri, în cari pătrunde flacăra şi face să ardă lemnele prea iute. Ele nu trebuie să fie nici prea verzi nici prea uscate, cele cari au stat trei şi patru luni după tăiere, sunt cele mai bune.

Frunzar. In anii de lipsă se hrănesc vitele iarna cu foile arborilor. Cele de soc, de paltin de munte, de ulm de câmp, de brad, de paltin de câmp, de plop tremurător, de anin negru lipicios, de salcie frângăcioasă, de salcie căprească, de stejar, salcăm şi frasin, sunt în ordinea lor de succesiune, cele mai bune. După alţi autori, animalelor le plac mai mult foile de plop, frasin, teiu, arţar, carpen, anin alb şi salcie căprească. Pentru formarea de frunzar crăcile cele mai slabe se taie la finele lui August, se leagă în mănunchi de 5—10 kg şi se reazimă spre a se usca de jur împrejurul trunchiurilor arborilor, sau se fac piramide pe locurile goale cu 5—6 asemenea mănunchiuri. După 2—3 zile se întorc acestea, aşa ca părţile lor uscate să vină înăuntru, iar cealaltă parte în afară. Totuşi nu trebuie să se lase, ca să se usuce prea mult foile, pentru că altfel, cu ocazia transportului, se pierde prea mult dintr'însele, de oarece se scutură, transportul afară de aceasta trebuie să se facă foarte de dimineaţă, pe când ele sunt încă umede de rouă. Foile nu trebuie, la uscare, să fie prea mult expuse soarelui şi nici prea mult ploaiei, căci numai când ele îşi păstrează coloarea lor verde, sunt mai gustoase. Frunzarul uscat se pune la un loc adăpostit, aerat, sau în loc acoperit. Frunzarul din pădurile tinere de foioase este cu mult mai bun ca cel din pădurile mai bătrâne.

Nuiele de gard. Cele mai bune nuiele de gard sunt cele de salcie. Ele se taie primăvara, după ce a început seva, pentru că atunci sunt mai mlădioase.

Teiul. Se cojeşte teiul, după ce se taie arborii şi coaja se pune în apă, ca să se topească.

Lemnele din pădurile de codru.

Intr'o pădure bătrână se găsesc mai multe soiuri de arbori, cari se pot întrebuinţa pentru diferite lucruri. Vom zice dar şi aici aceea ce am spus pentru crânguri: proprietarul va fasona arborii potrivit trebuinţelor.

Lemne pentru construcţiuni navale şi pentru dulgherie. Arborele cel mai întrebuinţat în fabricarea navelor şi vapoarelor este stejarul. Stejarii curbi, adică îndoiţi sunt cei mai căutaţi. La noi până astăzi nu se cam caută asemenea lemne, să sperăm însă, că

nu vom întârzia a be folosi de nenumăratele avantaje ale plutării, fluviale şi atunci lemnele de stejar vor fi foarte căutate.

Aceste lemne şi acele de ulm sunt întrebuinţate pentru a se face colacii roatelor de moară şi bolte de poduri. Lemnele destinate pentru conntrucţiuni trebuiesc cioplite cât de curând, pentru că rămânând cu coaja pe dânsele se strică lesne. Timpul cel mai priincios pentru tăierea unor asemenea lemne este de la Decemvrie până la Februarie.

Doage. Dintre toate lemnele stejarul, dintre foioase este cel mai bun pentru a se face doage.

Tâmplăria şi abanosăria. Pentru aceste două întrebuinţări se caută foarte mult în alte ţări lemnele noduroase şi trunchiurile de ulm, de frasin şi de paltin cu creşteri ondulate, pentru'că dintr'însele se fac mobile şi obiecte de mari preţ.

Lemnele de rotărie. Lemnele de rotărie se scumpesc mai cu seamă în capitală din ce în ce mai mult, pentru că trebuinţele se înmulţesc şi lemnele se găsesc cu anevoinţă.

Lemnele cele mai întrebuinţate în rotărie sunt: ulmul, frasinul şi salcânul. Căpăţinele de roate se fac de ulm, spiţele de frasin, de ulm şi de salcâm, oiştele şi ulubele de frasin, de ulm şi mesteacăn, obezele de fag sau de frasin. In localităţile unde se caută lemneîe de rotărie, trebuie să se puie la o parte toţi arborii, cari se pot întrebuinţa în acest scop.

Pantofi de lemn. In Franţa sătenii poartă ca încălţăminte mai mult un fel de pantofi de lemn (saboţi). Rudarii de la noi ar putea să-i facă. Cele mai bune lemne sunt teiul, fagul, aninul şi salcia.

Lemne pentru lucrări hidraulice. Lemnele cele mai bune pentru asemenea lucrări sunt acelea, cari nu putrezesc curând în apă: ulmul şi aninul sunt preferabili. Din aceste lemne se fac basinurile de păstrat apă, buduroaile de puţuri, ţevile de condus apă şi alte lucruri.

Fascinele cari se pun pe marginea apelor spre a se feri de ne curi se fac mai cu seamă din ramuri de salcie.

Ferăstraele sau joagările.

Ferăstraele sunt maşini întrebuinţate pentru a debita lemnele în formă de scânduri. Lemnele se pot tăia cu ferăstraiul de mână, sau cu ferăstrae puse în mişcare cu roate de apă. Fiecare înţelege, că ferăstraiele puse în mişcare cu apă sunt bune, pentru că lucrează bine.

La noi la munte sunt multe ferăstraie, însă toate sunt făcute după sistemele cele mai primitive.

Aceste ferăstraie sunt drepte şi după observaţiunile ce am făcut la faţa locului, un ferăstrău taie pe zi 40 scânduri. Ar putea tăia mai multe, dacă ar fi mai bine priveghiate, însă ni s'a întâmplat să vedem stând ferăstrăul pe loc peste o jumătate oră, până ce venea omul, ca să-i dea de lucru.

Sunt fierăstraie şi pentru tăiatul trunchiurilor de lemne în fâşii subţiri ca hârtia, cu cari se acopere mobilele (foiţe pentru placaje zise de unii şi furnire).

Lemne de ars. Când pădurile bătrâne sunt numeroase, în cele de fag mai cu seamă se taie arborii şi pentru ars, pentru aceasta lemnele trebuie spintecate. La noi fiind păduri multe de fag, de stejar, sau de alte specii, se vînd arborii şi pentru ars. Cele de cer nu sunt bune decât pentru această destinaţiune. Ar trebui să începem a pune la o parte toţi arborii buni de lucru, căci încep a deveni rari.

Crăcile arborilor cum şi vârfurile lor se întrebuinţează pentru ars, făcându-se stânjini. Cele cari sunt curbe, se pot întrebuinţa spre a se face căpătâie de sănii şi de luntri. Crăcile subţiri se pot întrebuinţa şi la noi ca şi în alte ţări pentru a se arde pietrile de var.

Intrebuinţarea diferitelor soiuri de lemne.

După cum am repetat în mai multe rânduri, o pădure poate produce cel mai mare beneficiu proprietarului său, dacă lemnele vor fi întrebuinţate potrivit cu calităţile lor. A întrebuinţa lemne de construcţiuni pentru ars, este un mijloc de a pierde, iar nu de a câştiga.

La noi proprietarii de păduri nu îşi dau îndestulă osteneală, ca să clasifice lemnele după calităţile lor, de aceea socotim că nu este de prisos a descrie în câteva cuvinte principalele întrebuinţări ale lemnelor şi calităţile ce se cer după destinaţia lor.

Lemnele se întrebuinţează pentru foc şi pentru lucru, de aci şi împărţirea lor în două categorii principale : *lemne de foc* şi *lemne de lucru.*

Lemnele de foc.

Toate soiurile de lemne se pot întrebuinţa şi se întrebuinţează pentru foc, însă nu toate au aceiaşi putere încălzitoare. Dar nu numai atât, acelaşi soiu de lemn variază în

combustibilitatea sa după mai multe împrejurări. Astfel calităţile lemnului de foc atârnă de greutatea sa, de vârstă, de natura pământului, de climă, de timpul tăiatului, de starea lemnului, de partea arborelui din care provine, de sănătatea lemnului şi de esenţa, sau soiul arborelui.

Greutatea. Cu cât este un lemn mai greu, cu atât produce mai multă căldură. Acelaşi arbore are lemnul mai greu, când creşte într'un loc uscat şi mai uşor când creşte într'un loc umed. De asemenea lemnul este mai greu, când arborele este izolat, adică departe de alţi arbori şi mai uşor când arborii cresc înghesuiţi.

Vârsta. Arborii de vârstă de mijloc, adică de 30—40 ani, dau mai multă căldură decât acei bătrâni. Arborii răşinoşi produc însă un efect contrariu, cei bătrâni dau căldură mai multă, dacă cuprinde şi răşină mai multă.

Pământul. Arborii cari cresc în pământuri uscate pe dealuri, dau mai multă căldură, decât acei cari cresc în locuri umede sau mlăştinoase. Lemnul acestora din urmă, dacă este atacat şi de ciuperci, dă cea mai mică căldură.

Clima. Cu cât clima este mai călduroasă, cu atât ţesătura lemnului de toamnă din fiecare inel anual este mai tare şi cu atât lemnul este mai greu şi prin urmare dă căldură mai multă.

Timpul tăierii. Arborii tăiaţi iarna dau mai multă căldură ca cei tăiaţi vara, când seva este în circulaţie.

Uscătura lemnului. Lemnele uscate dau în greutate egală mai multă căldură decât cele verzi, pentrucă lemnul verde cuprinde apă multă, 50—60% din greutatea sa. Lemnul uscat la aer conţine încă 10—12% din greutatea sa.

Partea arborelui. După constatările învăţatului silvicultor *Hartig* din Germania, partea lemnului numită *inimă* este mai grea şi dă căldură mai multă decât partea din *afară sau* alburnul. De asemenea lemnul aproape de rădăcină este mai greu decât cel dinspre vârf. Lemnul crăcilor ca şi cel al arborilor crescuţi spre Nord, unde de regulă temperatura este mai scăzută, este de asemenea mai greu. Cel provenit din rădăcină este cel mai uşor.

Starea arborilor. Arborii cari au plutit dau mai puţină căldură ca acei căraţi pe uscat. Lemnul mâncat de insecte dă mai puţină căldură decât cel sănătos.

Esenţa. Practica de toate zilele ne-a încredinţat, că nu toate soiurile de arbori dau aceiaşi căldură. Răşinoasele pro-

duc flacăre mare. Teiul. salcia, plopul, aninul dau flacără mică şi nu fac jeratic mult. Fagul, carpenul, mesteacănul, arţarul, cireşul sălbatic, au flacără potolită şi fac cărbuni destui de mulţi, Stejarul şi ulmul ard mai domolit, dau cărbuni mulţi şi ţin mai mult.

După experienţele făcute lemnul de cer e cel mai bun pentru foc, după care urmează fagul, celelalte specii de stejar şi carpenul.

Lemnele de lucru.

In categoria lemnelor de lucru întră toate acele lemne cari se întrebuinţează, după ce au primit o formă oarecare. Astfel sunt lemnele trebuincioase pentru arsenale, pentru marină, pentru construcţiile civile; pentru rotărie şi în fine pentru deosebite industrii.

Ca să putem trage din exploatarea pădurilor foloasele cele mai mari, trebuie să cunoaştem, cari sunt lemnele cele mai căutate pentru lucru şi să le punem la o parte, când se face tăierea, după cum am arătat şi cu alt prilej. Am văzut cu mare părere de rău o neîngrejire foarte mare în această privinţă în mai multe din pădurile noastre. Mă uitam cum frasinii, ulmii ş alţi arbori din cei mai frumoşi erau ciopârţiţi pentru lemne de foc. Este neapărat necesar ca astăzi, când lucrările de construcţiuni încep a se face pe o scară mai mare, să fim mai economi în lemne, să nu mai stricăm stejarii frumoşi pentru foc. Pentru aceste cuvinte să arătăm pe scurt întrebuinţările principale ale lemnelor de lucru.

Pentru arsenal şi marină arborii cei mai întrebuinţaţi sunt stejarul, frasinul. ulmul, fagul şi răşinoasele.

Stejarii sunt foarte căutaţi în atelierile marinei şi se exploatează pentru această trebuinţă la etatea de 120 până la 150 de ani. Trunchiul lor trebuie să aibă o lungime de la 8—14 m.

Din lemnul de frasin se fac lopeţi pentru bărci şi roate de scripete, pentrucă lemnul este tare şi după ce se întrebuinţează un timp oarecare alunecă frînghiile cu înlesnire pe dânsul.

Ulmul este foarte căutat, mai cu seamă când este sucit.

Arborii răşinosi (molidul, bradul, pinul etc.) sunt întrebuinţaţi foarte mult. Catargurile se fac numai dintre aceste lemne,

Pentru construcţiunile civile se întrebuinţează mai toate soiurile de arbori de dimensiuni şi cu calităţi după felul construcţiunilor.

Pentru poduri, stăvilare, lucrări în porturi şi pentru clădirile cele mari, se întrebunţează stejarul şi bradul. Aceste lemne se produc în pădurile bătrâne de codru, pentrucă adesea este nevoie de cherestea, care să aibă până la 20 m lungime şi 2 m grosime în circonferinţă.

Pentru construcţiunea podului de peste apa Oltului. care s'a făcut sub domnia lui *Vodă Bibescu*, s'a întrebuinţat un lemn de stejar, care avea dimensiuni foarte mari. Cu anevoie putem găsi astăzi stejari de aceia, pentrucă avem nenorocitul obiceiu de a nu ne gândi la viitor,

In construcţiunile mici se întrebuinţează pentru grinzi, căpriori şi tălpi, arbori mai de rând: mesteacăni, paltini, plopi şi arbori răşinoşi.

Urloaiele pe cari curge apa, se fac de ulm, anin, de brad şi alte esenţe.

Noi atragem atenţiunea asupra aninului, care creşte aşa de bine la noi şi care s'ar putea întrebuinţa cu mare succes în construcţiile hidraulice.

Pentru fusurile de moară şi de roate hidraulice se recomandă stejarul, apoi bradul şi pinul. Arborii destinaţi pentru asemenea lucrări se cer să aibă adesea dimensiuni de 6—12 m lungime şi grosime 0,80—1 m.

Roatele de moară, şuruburile de teascuri, se fac de ulm, de păr, de carpen etc.

Tâmplarii de case întrebuinţează stejarul, bradul, molidul teiul, frasinul, ulmul, nucul, paltinul, salcâmul, fagul şi alte lemne.

Tâmplarii de mobile întrebuinţează nucul, frasinul, aninul, paltinul, prunul, mărul, părul, molidul şi bradul. Din nuc bine tăiat se fac mobile, cari pot rivaliza cu cele mai frumoase lemne exotice, dar din nenorocire chiar nucii au început să se găsească cu anevoinţă, pentru că noi nu mai facem ca părinţii noştri, nu mai sădim nuci în toate viile şi livezile de pomi, ne mulţumim să consumăm ce am găsit gata şi puţin ne pasă pentru viitor.

Se începuse la noi odată fabricaţiunea mobilelor de frasin, Cât de frumoase erau acele mobile! Ce ape frumoase fă-

ceau şi cu toate acestea blestemata de modă ne=a făcut, să nu ne mai placă mobilele cu lemn creţ şi ondulat!

Rotarii întrebuinţează frasinul, ulmul, mesteacănul, jugastrul, fagul, carpenul şi stejarul.

Pentru uneltele de agricultură se întrebuinţează aceleaşi lemne, însă pentru grindeie şi coarne de plug, ulmul şi stejarul sunt lemnele cele mai bune. Se fac şi de fag, însă se rup lesne. Lemnele de nuc se întrebuinţează în caretărie.

Rudarii întrebuinţează pentru fabricarea albiilor, fuselor, lingurilor, salcia, plopul şi aninul.

Sunt încă o mulţime de industrii, cari folosesc tot felul de lemne. Coşurarii întrebuinţează răchita, sângerul, alunul şi mesteacănul.

Puţarii întrebuinţează stejarul, ulmul şi aninul.

Strungarii: nucul, cireşul, frasinul, cornul, ulmul. salcâmul, carpenul, fagul, aninul şi sorhul.

Gravorii preferă cimişirul (busus sempervirens) şi după dânsul părul, mărul şi sorbul.

Sculptorii aleg stejarul, nucul, paltinul, teiul, aninul, plopul şi salcia.

Giuvaergii întrebuinţează lemnul de salcie pentru a da poleială aurului şi argintului.

Fabricantul de pianuri utilizează molidul şi salcia.

Lutierul întrebuinţează mai tot felul de lemne; însă pentru instrumente de coardă se caută lemnul de molid zis de rezonanţă şi paltinul creţ.

Afară de lemne pădurile ne procură şi alte produse accesorii, precum sunt: coaja de stejar pentru tăbăcit pieile, coaja de teiu din care se scoate teiul, coaja de ulm din care se face rogojini. Din seva mesteacănului şi a paltinului se face în alte ţări un fel de băutură. Fructele ca coarnele, alunele, ghinda, jirul, sunt toate întrebuinţate în diferite moduri.

Despre păstrarea pădurilor.

Păstrarea pădurilor este o consecinţă neapărată a amenajamentelor.

Toate lucrările făcute ar fi de prisos, dacă nu s'ar lua măsuri pentru a se garanta pădurile contra stricăciunilor, ce li se

pot aduce de către oameni, de către animale şi de către accidentele climatice.

Contra stricăciunilor ocazionate de către oameni şi de către animale în ţările înaintate s'a prevăzut, în codicile lor forestiere, toate măsurile ce trebuesc luate şi toate pedepsele aplicabile contra delictelor pădureşti. *Agricultura română aşteaptă încă codicele său pădurese.* (1865). Guvernul atât pentru apărarea imenselor păduri ale statului, cât şi pentru a celor particulare, datoreşte ţării un codice forestier. Ministrul acela care ar lua asupră-şi o asemenea importantă lucrare, *ar aduce agriculturii naţioale* unul dintre cele mai de căpetenii servicii. Incercarea este dificilă, însă nu atât pe cât ar putea crede cineva. Franţa, Prusia şi alte state au legi forestiere perfecte, n'am avea decât să adoptăm aceea, ce se poate adopta pentru ţara noastră şi să adăogăm aceea ce va lipsi.

O comisiune compusă din jurişti, agricultori şi silvicultori, ar putea face o asemenea lucrare, care s'ar supune mai în urmă la cercetarea Corpurilor Legiuitoare. Până nu vom avea acest codice, proprietatea fonciară nu va fi îndestul de bine garantată. Cu toate acestea până a poseda acest codice, proprietarii pot lua măsuri de apărare, dintre care vom arăta pe cele mai principale.

Stricăciuni aduse de oameni. Acestea se pot face din neştiinţă sau din rea voinţă. In ambele cazuri proprietarul este dator să aibă păzitori anume, pădurari, cari să privigheze orice abatere. Sunt prea puţine păduri păzite la noi şi de aceea şi stricăciunile sunt însemnate. Dacă cineva are trebuinţă de câteva lemne, i se dă drumul în pădure şi taie de unde-i vine, fără să ţie seamă, că tăierea fără regulă aduce cu timpul răritul pădurei.

Din nebăgare de seamă adesea se dă foc pădurilor. Trebuie ca proprietarii să ia măsurile trebuincioase, printre cari recomandăm pe cele următoare :

Pe timp de secetă să fie oprit a se face foc în păduri, mai cu seamă în locurile acelea unde focul se poate întinde lesne. In asemenea cazuri oamenii să sape gropi în pământ, în cari să facă focul şi când pleacă să-l stingă, aruncând apă sau pământ pe deasupra.

Când se fac cărbuni mai cu seamă, trebuie o privighere deosebită. Cuptoarele trebuesc făcute în depărtare de arbori, iar cărbunarii să nu se depărteze de cuptoare, să aibă o re-

zervă de apă şi de pământ ca la orice întâmplare să poată stinge focul, până ce nu se întinde.

Ciobanilor, cari umblă cu vitele în pădure, să le fie oprit de a face focul, de asemenea şi vânătorilor. Când puştile sunt încărcate cu materii cari se sting anevoie, cum este cârpa, se poate întâmpla ca pădurea să ia foc, dacă acea cârpă va cădea aprinsă într'un loc uscat şi va bate vântul.

Pentru ca focul să se poată stinge cu înlesnire. este bine ca pădurea să fie împărţită în mai multe porţiuni de câte 100—200 hectare. Intre aceste porţiuni se lasă drumuri largi, astfel ca focul să nu treacă cu înlesnire. *D. Pfeil*, silvicultor german, spune că pădurile răşinoase ale Prusiei sunt împărţite în parcheturi de câte 100 hectare, despărţite unele de altele prin drumuri.

Când se întâmplă de s'a aprins o pădure, dacă focul arde pe pământ distrugând foile şi iarba, atunci ca să se oprească, se vor face şanţuri largi înaintea focului, iar pământul să se arunce peste iarbă. Este bine asemenea, ca să se bată iarba aprinsă cu prăjini.

Stricăciunile vitelor. Vitele aduc mari stricăciuni pădurilor, când sunt tinere. Pentru aceasta s'a luat măsuri chiar la noi, ca să nu se dea voie de a paşte vitele în păduri, până când arborii nu au ajuns la o etate determinată.

Vitele strică arborii, mai cu seamă în pădurile unde nu este iarbă de păscut. De aceea se pot lăsa să păşuneze în acele păduri, unde se află iarbă multă, însă numai unde arborii nu sunt aşa de mici, ca vitele să poată ajunge crăcile.

Caprele, dintre toate animalele domestice, sunt acelea, cari strică mai mult pădurile. Intrarea lor trebue cu totul oprită. După dânsele vin caii şi oile. Fiecare turmă de vite trebuie păzită de unul sau mai mulţi păstori vrednici. Porţiunile de păduri unde păşunatul nu este oprit trebuie învederat prin şomoiaguri de paie fixate pe arbori din distanţă în distanţă, iar drumurile din pădurile tinere, prin cari trec vitele, trebuie îngrădite de o parte şi de alta. Păşunatul prin păduri nu trebue permis decât cu începere din luna Mai până în Octomvrie.

Porcii nu sunt vătămători, dimpotrivă ei râmând pământul fac bine şi prin mărunţirea pământului înlesnesc regenerarea prin sămânţă a pădurilor bătrâne şi nimicesc insectele. In cele tinere însă nu trebue a-i băga înăuntru, pentrucă desrădăcinează arborii.

Când pasc oile şi vacile la un loc, stricăciunea este mare, pentrucă dacă trec oile, vacile nu mai mănâncă iarba tăvălită şi urinată şi se apucă de crăcile arborilor.

Primăvara când lujerul este fraged. stricăciunea este şi mai mare. Dimineaţa când este rouă şi după ploaie, vitele strică mai mult decât pe timp uscat, pentrucă iarba umedă nu le place. Toamna stricăciunea este mai mică decât vara.

Din cele zise se vede, că nu se poate hotărî cât timp o pădure trebue oprită. ca să nu intre vitele într'însa. Cu toate acestea se poate într'un mod general opri intrarea vitelor în pădure până când ajunge la 15 ani. In pădurile de anin şi de salcie pot intra, când arborii sunt de 10 ani.

Trebue însă să se ştie, că iarba din pădure este formată numai din specii, cari pot trăi la umbră şi cari nu conţin decât foarte puţine materii hrănitoare, deci un bun agricultor nu trebuie să conteze decât în timpuri de mari secete şi aceasta cu măsură pe păşunatul vitelor în păduri.

Năvălirea nisipurilor. Nisipul când nu-l ţine nimic pe loc, este spulberat de vânt şi acopere suprafeţele de pământ, pe care le preface în pământuri sterpe. In nordul Germaniei şi pe ţărmurile oceanului Atlantic în Franţa, nisipurile până a nu fi fixate aduceau pagube însemnate. Am văzut şi la noi, în judeţul Tecuciului. care era într'o parte năpădit de nisip.

Pentru a pune o stavilă nisipurilor, cel mai bun mijloc este de a planta locurile nisipoase. In Germania s'a întrebuinţat pinul de munte şi pinul silvestru, iar în Franţa pinul maritim. In locurile umede aninul, salcia şi plopul. Cel mai sigur mijloc pentru a fixa nisipurile de pe dunele noastre de nisip, este salcâmul, iar pe locurile joase, fertile şi umede, stejarul pedunculat, plopul şi aninul.

Torenţii. Pe munţi şi pe locurile deluroase apa îşi face loc şi ocazionează ogaşe şi torenţi vătămători terenurilor agricole şi pădurilor. Indată ce se vede, prin urmare, că s'a început o mâncătură de teren, trebuie umplută şi locul plantat cu arbori.

Activitatea didactică şi politică a lui P. S. AURELIAN în materie de păduri *)

Prin numeroase articole publicate în diverse ziare, precum şi prin „*Revista Ştiinţifică*", întemeiată de *P. S. Aurelian* în 1870 dimpreună cu *Gr. Ştefănescu*, fostul profesor de geologie şi mineralogie la Facultatea de Stiinţe din Bucureşti,—cărei reviste din anul 1873 i s'a adăugat ca supliment „*Economia Naţională*,"— fostul profesor şi director al Institutului Central de Agricultură şi Silvicultură dela Herăstrău, timp de mai multe decenii a atras atenţiunea publică asupra măsurilor, ce trebuesc luate pentru propăşirea diferitelor noastre ramuri de activitate economică şi în special a *agriculturii, comerţului şi industriei.*

Iată ce ne spune dânsul în precuvântarea ce însoţeşte primul număr din 15 Februarie 1873 al „Economiei Naţionale", al cărui redactor şi editor a continuat să fie până la sfârşitul zilelor sale, revistă care există şi astăzi graţie destoiniciei şi spiritului de sacrificiu al d-lui *C. I. Băicoianu*, ale cărui publicaţiuni valoroase sunt cunoscute în ţară şi în străinătate :

Intr'un articol intitulat „*Imbunătăţirile de introdus în agricultura română*", publicat în anul 1863, între altele ziceam : simţim o durere nespusă, când cugetăm la generozitatea naturii pentru noi şi la neîngrijirea noastră că să ne folosim de această generozitate".

Iar ceva mai departe :

„Pe lângă indiferenţa şi nepăsarea noastră în desvoltarea economică şi pentru aşternerea şi executarea treptată a unui program de economie naţională s'a adăugat o activitate extraordinară din partea străinilor pentru a pune mâna pe toate ramurile noastre de producere şi pentru a sugruma în faşe industria noastră".

Dacă ne-ar întreba cineva, cum stăm noi în această privinţă astăzi după 70 de ani de gospodărie proprie românească?

De sigur că răspunsul nu ne-ar fi cătuşi de puţin favorabil.

---

*) Împlinindu-se 100 ani dela naşterea eruditului agricultor şi fruntaş om politic, din iniţiativa d-lui Chriţescu-Arva, rectorul Academiei de înalte studii agronomice din Bucureşti, un grup de admiratori ai celui care a contribuit la aşezarea economiei noastre naţionale pe o bază solidă, a hotărât să editeze un volum omagial. Ca fost elev al lui P. S. Aurelian, am fost solicitat să scriu şi eu un articol. Din lipsă de fonduri neputând însă lua fiinţă acel volum omagial, am crezut că e bine a publica articolul meu, care a fost redactat la termenul fixat, în revista „Economia Naţională".

In fiecare număr din „Revista Ştiinţifică" se afla câte o cronică conţinând 2-3 sau 5 pagini mari, 24 cronici în total într'un an, deoarece această publicaţiune apărea la 1 şi la 15 ale fiecărei luni, cu care prilej se evidenţia evenimentele economice petrecute atât la noi în ţară, cât şi în diferitele state europene şi extraeuropene, chestiunile de stiinţe fizice şi naturale fiind rezervate restului din textul acestei reviste până la apariţiunea Economiei Naţionale.

Conţinutul acestor cronici era aşa de bine documentat şi expus într'o formă literară aşa de aleasă, încât afirm, că şi astăzi pot fi citite cu interes, de cel care vrea să-şi dea seama de starea lucrurilor din trecut.

Dar P. S. Aurelian, distinsul agronom şi ministru al agriculturii, industriei, comerţului şi domeniilor în 1902, a fost în acelaş timp un fervent şi convins apărător al cauzei forestiere.

In No. 10 din 15 Noembrie 1873 al Economiei Naţionale a publicat un interesant articol despre *„Cultura salcâmului"*, dând cu acest prilej oarecare explicaţiuni, cari, din punctul de vedere al istoricului înfiinţării de păduri cu această esenţă în Vechiul Regat, are o deosebită însemnătate.

„Sunt mai bine de 10 ani — spune autorul — de când ne nevoim a propaga înmulţirea salcâmului în România, creiarea de păduri cu această esenţă. Am recomandat această preţioasă esenţă prin toate mijloacele, până ce, în 1870, am creiat o pădure de salcâmi la Şcoala de Agricultură dela Herăstrău. Acum mai mulţi abonaţi cerând să le facem cunoscut cultura acestui arbore, publicăm notiţa de faţă trasă, în mare parte, din cursul nostru de silvicultură profesat dela 1860—1867."

Mai mult decât atât, în 10 numere din „Revista Ştiinţifică" (anul IV 1873—1874) sub titlul: „Note de silvicultură practică", a dat publicităţii un foarte important studiu, în capul căruia sunt reproduse cuvintele lui *Perlet*: *„Pentru ca să avem drept la moştenire asupra trecutului, suntem datori să lucrăm pentru viitor"*. Studiul cuprinde şi următoarele lămuriri:

„Sunt deja opt ani de când aceste note, adunate zi cu zi, erau destinate publicităţii. Imprejurările nu mi-au permis până astăzi, că să le comunic publicului. Dându-le la lumină nu pretindem câtuşi de puţin a publica un tratat de silvicultură, ci numai simple note, fie-ne permis a crede însă, că pot servi agricultorilor, cari ar dori ca să creieze păduri din nou şi să exploateze raţional pe acelea cari le au".

Acest studiu este aşa de bine alcătuit, conţinând tot ceeace

este absolut necesar, încât am găsit de cuviinţă a-l reproduce în întregime aproape, după ce l-am pus pe alocurea la punct faţă cu noile adevăruri ştiinţifice, aceasta pentru nepieritoarea amintire ce port fostului meu profesor de agricultură şi economie rurală în anii 1875—1878, când am urmat şi terminat şi eu cursurile *„Institutului Central de Agricultură şi Silvicultură dela Herăstrău"* dobândind cuvenita diplomă, fiind bine încredinţat că marea majoritate a agricultorllor cari îl vor ceti, vor găsi într'însul cunoştiinţe utile, de cari vor profita de sigur, ca şi acei din epoca când pentru prima oară el a luat fiinţă.

Şi fiind vorba de acum 56—59 ani, când mă găseam pe băncile menţionatului Institut de învăţământ agro-silvic, am revizuit puţin actele din mica mea arhivă şi spre mulţumirea mea am constatat că, judecând după certificatele semestriale ce mi s'au eliberat, notele obţinute nu indică de loc că aşi fi fost un elev mediocru, ci dimpotrivă. In semestrul anului I-u am fost, în adevăr, clasificaf al 3-lea dintre 27 elevi, iar în semestrul al 2-lea următor al 2-lea. Tot al 2-lea am fost clasificat şi în cele două semestre ale anului al 2-lea. In anul al 3-lea în primul semestru am fost însă al 3-lea la rând, pe când în cel d'al doilea semestru din cauza notei 12 la cursul de comptabilitate, predat de fostul intendent comptabil al şcolii Vecselberger, am fost clasificat al 6-lea.

La cursul de *agricultură* din anul I-u şi al 2-lea, precum şi la acel de *Economie rurală* din anul al treilea, ambele predate de P. S. Aurelian, am avut nota 18, iar la *„Practica generală şi serviciul în fermă"* în semestrul I-u al anului al 2-lea, nota 16. In semestrul al 2-lea din acelaş an, precum şi în cele 2 semestre ale anului al 3-lea, nota 18. In anul I-u nu se dădeau note la practică. Practica care avea loc numai după prânz, dimineţele fiind consacrate numai cursurilor, pe atunci constă în a merge cu plugul la arat, a lua parte la grăpat, la semănat, la săpatul viei de lângă şcoală, la cositul fânului şi seceratul grâului, la treeratul lui cu maşina, la îngrijitul şi ţesălatul animalelor în grajdurile fermei, aflătoare la o depărtare cam de un km de localul şcoalei, la împrăştierea gunoiului pe tarlalele de pe moşie, — care pe atunci avea o suprafaţă de mai multe sute de hectare,—conform planului anual de cultură şi asolamentului stabilit, a participa la lucrările din câmpul de experienţe, a celor din grădina botanică de curând înfiinţată, la operaţiunile de plantare a arborilor şi a pomilor fructiferi, la altoitul lor, etc.

Mi-aduc aminte că adeseori rupt de oboseală, când soseam

la şcoală de la practică, vara mai cu seamă în timpul căldurilor mari, ne întindeam în orele de repaus pe scaune, pe bănci, pe tablele din clasă şi dormeam duşi, nu pe saltele sau perne, ci pe scândurile goale.

Cositul şi seceratul în special pentru elevii proveniţi de la oraşe, neobişnuiţi oarecum deacasă cu o asemenea muncă fizică, erau socotite ca cele mai grele. De altfel atari însărcinări se da numai elevilor mai robuşti, mai desvoltaţi ca statură şi relativ mai înaintaţi în vârstă, dar se socotea ca o favoare pentru cei mai puţin vânjoşi, când şi acestora uneori li se da atari îndatoriri.

Dormitoarele se găseau în saloanele de la etajul localului şcoalii. Culcarea noaptea avea loc la ora 10, iar deşteptarea la ora 5 dimineaţa, când elevii se coborau în sălile de meditaţie. Alimentaţia era bună, cel puţin ne obicinuisem cu ea, iar pofta de mâncare nu lipsea niciodată.

Cursurile se predau exact la orele fixate fără absenţe din partea elevilor, dar nici a profesorilor, după cum se întâmplă astăzi pe la unele instituţiuni de învăţământ superior.

Profesorii îşi făceau cursurile cu multă conştinciozitate, cu metodă şi simţimânt de împlinirea datoriei.

P. S. Aurelian în special cu vocea sa limpede, sonoră şi cu un remarcabil dar oratoric, îşi preda cursul în mod magistral. Era o plăcere să-l asculţi, şi după ieşirea sa din clasă pare că îi mai auziai muzicalitatea vorbelor sale cumpănite, frumuseţea expresiunilor întrebuinţate şi puterea lor de convingere, ceea ce făcea ca materiele profesate de dânsul, să fie cele mai bine înţelese şi prin urmare mai uşor de învăţat de noi.

Era, în definitiv, un mare şi foarte talentat profesor!

In timpul aflării mele ca elev în şcoala de agricultură isbucni răsboiul ruso-turc din 1876-77, la care luă parte, după cum ştim, şi mica dar brava noastră armată de sub comanda Domnitorului Carol I, devenit primul şi marele nostru Rege, aşa de strălucit dotat cu virtuţi ostăşeşti.

Mi se pare că văd şi acum trecând pe şoseaua *Kiseleff* de pe lângă şcoală, şiruri nesfârşite de soldaţi ruşi de toate armele, cântând pe drum refrenul lor „*Rascazaki*“, pe care îl învăţasem şi noi ca toată lumea de altfel, şi urmată de tunuri şi chesoane de artilerie, de cazaci cu suliţe lungi şi cai mărunţi, dar iuţi şi bine dresaţi şi în fine de garda imperială, elegant echipată, ultima resursă militară a imperiului moscovit după cum ni se spunea, care băgată în foc a suferit, ca şi celelalte trupe, mari pierderi şi

ar fi fost de sigur asvârlită în Dunăre de vestitul *Osman Paşa*, dacă nu venea la timp generalul *Totleben*, cu reputaţie europeană în ce priveşte strategia militară, dar mai cu seamă armata română chiemată telegrafic de Marele Duce Niculae, care reuşi, după multe jertfe, să cucerească Plevna.

Ce entuziasm, ce bucurie generală, când această victorie fu cunoscută în Bucureşti!

Mase mari de cetăţeni, printre cari mă număram şi eu, adunaţi în faţa palatului din podul Mogoşoaii, cum se numea atunci actuala Cale a Victoriei, aclamau într'una, iar pe placarde luminoase era scris cu litere mari:

Trăiască Rusia mare şi generoasă!

Trăiască România mică, dar viguroasă!

Aclamaţiunele înteţindu-se, apăru atunci în balconul palatului *Ţarul Rusiei, Alexandru al II-lea,* care prin gesturi mulţumi graţios mulţimii.

. . . . . .

In notele de silvicultură practică, pe cari le-am reprodus mai sus, *P. S. Aurelian,* unul din cei mai mari economişti pe cari i-a avut ţara înainte de războiu, nu numai că prin citaţii din cei mai vechi autori a reliefat importanţa pădurilor din punctul de vedere al economiei naţionale, dar cu o viziune clară a demonstrat utilitatea amenajării pădurilor nu numai pentru cele ale statului, ale stabilimentelor publice şi ale celorlalte persoane morale prevăzute de codul nostru silvic astăzi în vigoare, ci şi pentru cele ale proprietarilor particulari.

Dacă şi aceste păduri ar fi fost supuse unor exploataţiuni anuale iar nu periodice, cum s'a întâmplat, munţii noştrii nu ar fi aşa de desgoliţi ca astăzi, ogaşele şi torenţii ar fi fost aproape necunoscuţi la noi în ţară şi nici inundaţiunile cu întregul lor cortegiu de nenorociri, cari se repetă mai în fiecare an dela un timp încoace, ca o consecinţă fatală a tăierilor rase practicate pe suprafeţe mari şi a aplicării fără spirit de discernământ a despăduririlor disproporţionate în urma legilor de reformă agrară, precum şi a celor pentru înfiinţarea de păşuni comunale.

In capitolul despre păstrarea pădurilor, consecinţă neapărată a întocmirii amenajamentelor, după cum ne spune şi cu drept cuvânt autorul studiului în chestiune, tratându-se despre necesitatea unui codice silvic, care nu exista în 1865, când a fost întocmit acest studiu şi nici în 1873 când el a fost publicat, se arată că: „*Agricultura română aşteaptă încă codicele său pădurese*" şi că

„Ministrul acela, care ar lua asupră-şi o asemenea importantă lucrare, ar aduce agriculturii naţionale unul din serviciile cele mai de căpetenie“.

Ei bine, soarta a făcut ca tocmai P. S. Aurelian să fie raportorul primului nostru proiect de lege al codicelui silvic prezintat Camerii deputaţilor în şedinţa dela 9 Iunie 1881 şi votat cu 61 voturi din 64 votanţi, din cari numai 3 au fost contra şi 1 s'a abţinut.

Din raportul său foarte bine documentat, spicuim următoarele declaraţiuni, cari nici astăzi nu şi-au pierdut însemnătatea lor:

„O ţară fără păduri devine, ca să zic aşa, nelocuibilă şi o dovadă despre aceasta sunt stepele Asiei, pampasurile nesfârşite ale Americii meridionale, întinsele deşerturi ale Africei, toate localităţi cari rămânând neînpădurite, n'au putut fi locuite de om până astăzi. Aşa dar fiinţa pădurilor este o condiţiune indispensabilă pentru existenţa oricării societăţi.

„Cu privire la influenţa pădurilor asupra regimului apelor, asupra temperaturii, asupra vânturilor şi asupra sănătăţii publice, cred că exemple numeroase au dovedit de ajuns, că nu numai perirea, dar chiar împuţinarea peste măsură a locurilor păduroase produce efectele cele mai dezastroase. In generalitatea cazurilor existenţa pădurilor păstrează isvoarele, regulează cursul apelor, împiedică formarea torenţilor şi inundaţiunele, cari pustiesc într'o clipă câmpiile acoperite cu holde.

„Că pădurile neutralizează acţiunea vânturilor, că servesc de adăpost, nimeni nu cred că se mai îndoieşte. Pe câmpiile Bărăganului, în lipsă de păduri, păstorii sunt nevoiţi să-şi adăpostească turmele de violenţa viscolului cu perdele de trestie. Mulţumită pădurilor s'a putut păstra agriculturii franceze milioane de pogoane, cari, în lipsa lor, ar fi fost acoperite de nisipurile Oceanului.

„In privinţa influenţii pădurilor asupra sănătăţii publice, studii făcute de oameni speciali au dovedit pe deplin, că adeseori dispariţiunea pădurilor a fost urmată de sterilitate şi nesalubritate. In toate oraşele cele mari edilităţile îşi fac o datorie din înmulţirea aleelor, a squarelor şi a grădinelor. Dar la foloasele mai sus arătate datorite pădurilor, trebuie să adăogăm, că ele procură omului lemnele de tot felul pentru întâmpinarea variatelor sale trebuinţe. Putem oare imagina existenţa unei societăţi, fără ca să simtă trebuinţă de lemne? Desfiinţeze-se pădurile şi prin aceasta chiar omul nu va mai avea nici casă, în care să se adăpostească, nici nave, nici unelte, nici celelalte obiecte fără cari nu ar putea trăi.

„Astfel fiind, Domnilor deputaţi, urmează de la sine, că o societate bine întocmită este datoare să se aplice cu cea mai mare solicitudine, aceasta fiind pentru dânsa o cestiune vitală, ca să menţină un echilibru între domeniul forestier şi acela lăsat pe seama agriculturii.

„De aceia când se simte nevoia de a produce cereale mai multe, să nu alergăm îndată să tăiem pădurile şi să arăm locurile, ci să căutăm să sporim producţiunea prin ameliorarea metoadelor de a esploata pământul cultivat".

Iar după câteva rânduri mai jos continuă astfel:

„Ţara aceasta era renumită prin mulţimea şi frumuseţea pădurilor. Călătorii de acum o sută de ani sunt plini de admiraţiune şi nu găsesc cuvinte pentru a descrie frumuseţia codrilor noştrii. Aşa mai este oare astăzi? Din nefericire nu. Lăcomia de a întinde peste măsură cultura cerealelor, de a avea locuri noui pentru a înlocui pe cele sărăcite printr'o cultură vitregă, a împins pe proprietarii români să taie pădurile fără milă şi fără cruţare. La munte dorinţa de a întinde păşunile a împins pe mulţi până la a practica barbarul sistem de a pune foc pădurilor seculare. Urmările unor asemenea vitrege procedări de exploatare începem a le simţi cu toţii. Deja lemnele de construcţie şi de foc s'au scumpit în disproporţie cu starea noastră economică, clima ţării s'a resimţit în multe localităţi de lipsa pădurilor, inundaţiunele devin din an în an mai ruinătoare pentru agricultura noastră. Şi cu toată această stare de lucruri ameninţătoare pentru existenţa noastră, noi totuşi urmăm a nu cruţa pădurile, le jertfim fără milă, fără îndurare.

„Munţi frumoşi mai acum câţiva ani, sunt astăzi nişte râpe şi nişte prăpăstii îngrozitoare. Era dar, şi prea era timpul, ca să se pună stavilă unei lipse de prevederi şi unei nepăsări atât de păgubitoare pentru ţară. Legea supusă aprobării D-voastră va preîntâmpina, în mare parte, pustiirea pădurilor noastre."

Ar trebui să reproducem întreg textul raportului în chestiune. Din lipsă de spaţiu mă opresc însă aici.

Nu mă pot totuşi reţine fără a face următoarea reflecţiune:

Iată cum vorbeşte un agricultor luminat, care îmbrăţişează problema agricolă în întreaga ei complexitate, care a profitat, prin cele constatate de visu în ţările civilizate, de trista experienţă făcută acolo, unde pădurile nu au fost considerate ca un bun natural, care, prin existenţa sa, vine în ajutorul agriculturii fie în mod direct prin produsele sale materiale, sau indirect prin cele imateriale tot aşa de preţioase ca şi cele dintâi, ci ca un obiect de

speculă şi de profit imediat, fără nici o preocupare de viitorul apropiat.

„Să nu alergăm îndată ca să tăiem pădurile, ci să căutăm a spori producţiunea“ sunt cuvintele înţelepte ale marelui dispărut cari ar trebui să serve ca o directivă statornică, ca o stea călăuzitoare în politica economică a bărbaţilor noştrii de stat şi în special a Ministerului nostru de agricultură şi domenii.

Petre Antonescu

PETRU S. AURELIAN

OPERE ECONOMICE

—TEXTE ALESE—

Studiu introductiv

de

COSTIN MURGESCU

membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Ediție îngrijită, cu comentarii și adnotări

de

MIHAI C. DEMETRESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREȘTI, 1967

UN ECONOMIST REPREZENTATIV AL SECOLULUI SĂU

PETRU S. AURELIAN

de

COSTIN MURGESCU

Membru corespondent al Academiei
Republicii Socialiste România

CUPRINS

I. Introducere VII
II. Activitatea VIII
1. Familia. Studiile VIII
2. Începutul activităţii publice XI
3. „Monitorul comunelor" XII
4. Şcoala de la Herăstrău XV
5. Efervescenţa iniţiativelor XVII
6. „Notice sur la Roumanie" şi „Catehismul economiei politice" . XIX
7. „Revista ştiinţifică" XXII
8. Membru al Academiei Române XXIV
9. „Economia naţională" şi „Economia rurală" XXVII
10. Monografia „Ţara noastră" XXVIII
11. Parlamentar şi ministru XXXI
12. Convenţia cu Austro-Ungaria „Cum se poate fonda industria în România". „Politica noastră vamală" şi „Viitorul nostru economic" XXXIV
13. Din nou, la chestiunea ţărănească XXXVII
14. Prim-ministru XL
15. Sfîrşitul XLIII
III. Ideile directoare ale operei XLVI
1. Izvorul principal XLVI
2. Naţiunea şi interesele generale ale ţării LI
3. Statul şi programul economic LIII
4. Încrederea în popor şi limitele democratismului LVII
5. Relaţiile economice internaţionale LX
6. Legăturile cu Transilvania LXIV
7. Diversificarea economiei şi intercondiţionarea ramurilor ei . . . LXVI
8. Dezvoltarea industrială LXVIII
9. Asociaţionismul LXXVII
10. Cîteva ecouri ale operei LXXIX
IV. Încheiere LXXXIII

I. INTRODUCERE

Cu peste zece ani în urmă, colectivul de istoria gîndirii economice din Institutul de cercetări economice al Academiei ajungea la concluzia necesității de a se trece la tipărirea unor culegeri de texte. Proiectul urma să se realizeze pe două planuri : a) gîndirea economică românească ; b) literatura economică universală.

Socoteam, atunci ca și astăzi, că a pune la îndemîna tinerilor economiști, în primul rînd a celor din învățămînt și din cercetare, textele care reflectă evoluția gîndirii economice de-a lungul vremii în ceea ce a avut esențial reprezintă nu numai un act de cultură, dar totodată, prin promovarea unui domeniu rămas în urmă al cercetării economice, un stimulent pentru dezvoltarea gîndirii creatoare a noilor generații.

În ceea ce privește gîndirea universală, preocuparea s-a concretizat în colecția *Texte din istoria gîndirii economice*, tipărită de Editura Academiei cu o înțelegere față de această idee, care-i asigură gratitudinea specialiștilor. Au apărut astfel, uneori pentru prima dată în limba română, însoțite de studii critice și de un aparat științific corespunzător, operele economice principale ale lui A. Smith, D. Ricardo, Ch. Fourier, altele fiind în pregătire.

Oricît ar părea de surprinzător la prima vedere, lucrurile au mers ceva mai greu în legătură cu colecția dedicată gîndirii românești din trecut. Explicația trebuie găsită într-o serie de împrejurări obiective întrevăzute de la început [1], cărora aveau să li se adauge însă o serie de neașteptate neajunsuri de ordin organizatoric-editorial. Astfel, în timp ce la Institutul de cercetări economice un colectiv cu forțe restrînse, dar condus cu competență și pasiune de eminentul nostru coleg prof. G. Zane, a abordat problema prin minuțioase cercetări bibliografice, despuieri de publicații etc. menite să lărgească terenul investigațiilor ulterioare și prin pregătirea de către conducătorul colectivului a unei antologii din care primul volum a și apărut, tot în Editura Academiei, o altă editură își asumase sarcina de a tipări, pentru gîndirea românească, o colecție

[1] *Probleme ale reconsiderării critice în domeniul istoriei gîndirii economice*, în „Scînteia" din 13 martie 1957.

similară textelor din istoria gîndirii economice universale, la care mă referem mai sus. Inițiativă lăudabilă, care s-a concretizat în reeditarea unor opere ale lui N. Șuțu, Th. Diamant și D. P. Marțian, dar care — realizată fără continuitate și fără unitate de concepție și prezentare — a fost pînă la urmă abandonată. Pentru a suplini golul care s-a creat, Editura Academiei a hotărît cu cîtva timp în urmă să ia asupra ei și această colecție. Sperăm ca prin intermediul ei să se concretizeze efortul economiștilor români de a transpune în viață indicațiile Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român privind studierea atentă și pe bază științifică a tot ce este valoros în gîndirea economică a trecutului nostru.

II. ACTIVITATEA

1. Familia. Studiile

Tatăl lui P. S. Aurelian era învățător. Îl chema Gheorghe și se trăgea dintr-o familie de nemeși din Sebeșul Săsesc (Sibiu).

Asemenea lui Gheorghe Lazăr și altor cărturari români din Transilvania, învățătorul Gheorghe trece munții la 1819 și se stabilește în Țara Românească, la Slatina, unde noii săi concetățeni îi spun fie Gheorghe Ardeleanu, fie Gheorghe Sebeșanu [2].

La Slatina, el își continuă munca de învățător la școala întemeiată de familia Ionașcu și se căsătorește cu văduva Uța, nora Neagăi din această familie. Din căsătoria lui Gheorghe cu Uța se naște, la 13 decembrie 1833, P. S. Aurelian [3]. Tatăl moare cînd copilul avea numai un an, iar mama sa, rămasă din nou văduvă, se remărită cu Matei Musceleanu, secretar al magistratului orașului. În casa acestuia crește P. S. Aurelian pînă la terminarea școlii primare, cînd, ca fiu de învățător, primește o bursă din partea Eforiei școlilor și își continuă studiile la Colegiul „Sf. Sava" din București.

La terminarea colegiului ezită asupra carierei pe care urma să și-o aleagă. Face scurt timp unele studii de medicină și drept. Renunță însă la ele în 1855, cînd obține una din cele două burse pe care Eforia școlilor hotărîse să le acorde celor care doreau să se specializeze în științele agricole [4].

---

[2] După Gr. Tocilescu, înainte de a trece munții, învățătorul Gheorghe locuise în Veneția de Jos (Făgăraș).

[3] După unii biografi, dascălul Gheorghe și-a luat singur, după un timp, numele de Aurelian, sub influența curentului latinizant al vremii; după alții, numele de Aurelian a fost dat de un învățător din Slatina abia fiului său, Petru, spre a-l deosebi de feciorul altui Ardeleanu, frizer în același oraș.

Pentru prima variantă, vezi necrologul la moartea lui P. S. Aurelian, publicat în „Economia națională" din 1909; pentru a doua variantă, vezi V. S. Moga, *Notiță asupra vieții și lucrărilor agronomului P. S. Aurelian*, București, Tip. Gutenberg, f. a., p. 4.

[4] V. A. Ureche, în *Istoria școalelor de la 1860—1864*, vol. III, București, 1894, p. 88—89, menționează cererea de bursă a lui Petru Aurelian, „fiul profesorului George Aurelian (Ardeleanu)".

Pleacă astfel, în 1856, la Grignon, în Franța, unde face remarcabile studii, în special de botanică și agronomie [5].

Concomitent cu studiile de specialitate, Aurelian începe să se intereseze și de problemele economice, sociale și politice ale epocii; frecventează cursuri și conferințe ale filozofilor și economiștilor la modă și face cunoștință cu cercurile socialiștilor utopici [6]. În același timp face practică în diferite întreprinderi, practică legată, probabil, și de nevoia de a-și asigura mijloacele necesare de trai, cunoscute fiind întreruperile cu care se trimiteau pe atunci bursele studenților aflați la studii în străinătate [7].

În 1858, fiind încă student în Franța, începe să colaboreze la ziarele din țară, mai întîi la „Naționalul", apoi (la sfîrșitul lui 1859 și începutul lui 1860) și la „Agronomia", inaugurînd o activitate publicistică pe care o va desfășura neobosit timp de o jumătate de secol.

Cînd a debutat în publicistica economică, se afla sub influența optimismului liberalist al succesorilor lui Bastiat și îi erau familiare unele idei saint-simoniene. În lucrările sale se va referi de altfel frecvent la Garnier, Rosi, Michel Chevalier, Molinari, va rămîne permanent adversar al lui Malthus și activitatea sa va purta mereu pecetea scientismului înfloritor în Franța anilor de studenție.

Sub influența acestor concepții salută el mesajul domnesc din 1859 al lui Alexandru Ioan Cuza drept un „excelent mesagiu", a cărui realizare „graduată" a promis-o guvernul [8].

Mai semnificativă decît orientarea ideologică pe care o poate oglindi adeziunea sa la mesaj — orientare la care, de altfel, va renunța ulterior, cînd, ca și Carey, își va da seama cît de viciate sînt pe plan internațional „armoniile economice" ale lui Bastiat — este sublinierea în acest articol a necesității de a se promova studiile geologice în România, de a se face inventarul resurselor naturale, de a se alcătui o hartă geologică a țării și de a se asigura formarea cadrelor de specialiști pentru punerea în valoare

---

[5] Pentru modul în care se distinge la Grignon tînărul agronom român este caracteristic următorul episod: guvernul francez instituise două medalii — una de argint și una de bronz — pentru cei mai buni absolvenți ai școlii. Datorită notelor obținute și proiectului de diplomă întocmit, P. S. Aurelian ar fi urmat să primească medalia de argint. Directorului școlii i-a fost însă, se pare, dificil să acorde prima medalie de argint unui străin; lui Aurelian i s-a decernat medalia de bronz.

[6] Aurelian își amintea și de unele discuții sociologice la care participase în casa lui Auguste Comte. Probabil, numai de cîteva ori, imediat după sosirea la studii, deoarece Aurelian obține bursa pentru plecarea în Franța la 25 mai 1856 (V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 210) și se stabilește acolo în toamna aceluiași an, iar Comte moare în 1857.

[7] V. A. Ureche, *op. cit.*, vol. I, p. 269, menționează în acest sens cazul lui Leon Filipescu, care, în 1839, în timp ce studia la Institutul agronomic din Hohenheim (Würtenberg), a fost închis pentru datoriile pe care nu le putea plăti, întrucît nu mai primise „stipendiile" de bursier.

[8] „Naționalul" din 25 august 1860, p. 267. În înțelegerea atitudinii tînărului Aurelian nu se poate face abstracție de ecoul pe care-l avusese mesajul domnitorului român în cercurile universitare liberale din Franța, unde a fost privit ca opera „amicilor progresului și libertăților economice" și unde „Societatea de economie politică" îi consacrase, la 5 ianuarie 1860, o ședință specială, recomandînd ideile mesajului și altor state; Cf. Eugen Demetrescu *Liberalismul economic*, în *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 272—273; G. Zane, *Les problèmes économiques de l'Union à la lumière du message du 6 décembre 1859 d'Alexandre Ioan Cuza*, în „Revue Roumaine d'Histoire", 1966, nr. 1.

Student la Grignon.

a acestor resurse, ca o premisă a dezvoltării industriale, deoarece acestor preocupări le va rămîne consecvent întreaga viață.

La terminarea studiilor, face o călătorie de cîteva luni prin sudul Franței și prin Italia, iar la 12 septembrie 1860 se reîntoarce în țară [9].

2. Începutul activității publice

În octombrie 1860, nici la o lună după întoarcerea în țară, este numit șef al biroului „Monitorului", ziarul oficial al Țării Românești [10], care va apărea sub redacția sa de la 13 octombrie 1860 pînă la 14 iulie 1861. Cîteva zile mai tîrziu, la 21 octombrie 1860, este numit și profesor la Școala de agricultură de la Pantelimon, unde va preda lecții de agricultură, silvicultură, botanică și economie agrară. Îl găsim, în aceeași toamnă, ținînd o conferință publică despre necesitatea mobilizării micilor economii ale salariaților prin intermediul caselor de economii [11] și secondîndu-l pe D. P. Marțian în acțiunea inițiată de acesta împotriva proiectului unui grup de mari proprietari care intenționau să colonizeze pe moșiile lor cîteva mii de familii de agricultori din Germania [12].

O săptămînă după numirea sa ca redactor al „Monitorului", P. S. Aurelian începe să publice în ziarul oficial al țării articolul *Agricultura și proprietarii*, în care — în deplină comunitate de idei cu D. P. Marțian — ia atitudine împotriva absenteismului marilor moșieri și denunță consecințele lui negative pentru agricultura țării. Critica absenteismului are ca obiectiv să demonstreze *per a contrario* avantajele care ar rezulta din împroprietărirea țăranilor. Îmbinînd argumentele de ordin istoric, agrotehnic, economic și social-politic, așa cum va face adesea în cursul numeroaselor polemici pe care le va purta, Aurelian demonstrează că progresul și forța Principatelor abia unite depind *„de măsurile ce vom lua ca să împroprietărim pe țăran, făcîndu-l cu chipul acesta să-și iubească și mai mult țara"* [13].

Răspunzînd unora dintre argumentele pe care le aduceau marii proprietari, adversari ai reformei agrare, P. S. Aurelian subordona neajunsurile tehnice legate de mica gospodărie avantajelor politice și sociale care trebuiau să decurgă pentru noul stat și pentru noua orînduire

---

[9] D. Gh. Chițoiu, *P. S. Aurelian*, București, 1930. p. 4.

[10] Numirea a fost făcută prin Decretul nr. 476 din 11 octombrie 1860, semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza : „Domnul Petru Aurelian este numit în postul de șef al biroului « Monitorului oficial » în locul d-lui Gr. Peretz, care s-a depărtat pentru neîndeplinirea datoriilor funcției sale".

[11] Șapte ani mai tîrziu va publica esențialul acestei conferințe, într-o formă revizuită, în „Atheneul Român".

[12] În 1860 s-a deschis chiar o agenție în acest scop la București. D. P. Marțian a scris cunoscuta sa lucrare *Coloniștii germani și România* și urma să țină și un ciclu de conferințe spre a deștepta vigilența opiniei publice. Fiind bolnav, Marțian i-a cerut lui Aurelian să-l înlocuiască, ceea ce acesta a făcut, cu combativitatea care-l caracteriza, într-una din sălile Facultății de drept.

[13] „Monitorul" din 17 și 24 octombrie 1860.

din satisfacerea revendicărilor maselor țărănești : „*Adevărat că mărunțirea proprietății își are defectele sale ; însă aste defecte sînt minime în comparațiune cu rezultatele politice și sociale dobîndite prin participarea celei mai numeroase clase a societății la dreptul de proprietate*”[14].

Pentru Aurelian reforma agrară se impunea la 1860 nu numai ca o cerință economică (*„exploatațiunea pămîntului de către proprietari este, sub toate punctele de vedere, modul cel mai preferabil de exploatațiune”*), ci în egală măsură ca o imperioasă cerință națională, de consolidare politică a Unirii de la 1859 : *„Stă în mîna noastră ca să ne organizăm pe niște baze conforme cu ideile politice și sociale ale secolului în care trăim ; stă în mîna noastră să facem pe fiăcare român să-și iubească țara pînă la delir și să susție, în vreme de nevoi, pînă la moarte drepturile sale politice”*[15].

Încă de la debutul său în viața publică, P. S. Aurelian se afirmă astfel ca un gînditor care privește problemele economice ale epocii sale în întreaga lor complexitate social-politică, în perspectiva dezvoltării istorice a societății românești.

Articolul atrage protestul marilor moșieri ; adresîndu-se ministrului de externe[16], aceștia se ridică împotriva publicării unui articol care „lovește în dreptul de proprietate” în chiar ziarul oficial al țării. Autorul este salvat de la sancțiune prin intervenția primului ministru : Manolache Costache Epureanu ; partea a treia și ultima a articolului nu mai apucă însă să apară. În locul ei, „Monitorul” avea să publice o precizare potrivit căreia articolul fusese publicat fără autorizație oficială și nu angaja guvernul în problema proprietății.

Pentru a înțelege iritarea provocată în unele cercuri politice de apariția articolului *Agricultura și proprietarii*, trebuie să avem în vedere caracterul ascuțit al luptei care se dădea în 1860 între forțele progresiste grupate în jurul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și forțele reacțiunii conservatoare care se opuneau înfăptuirii unei reforme agrare.

3. „Monitorul comunelor”

Rămas la „Monitorul oficial” dar cu posibilități îngrădite de exprimare a vederilor proprii după incidentul amintit, Aurelian redactează între 28 februarie și 15 iulie 1861, împreună cu A. Slătineanu, publicația „Agronomia” — „ziar de agricultură și economie rurală”.

Activitatea sa atrage atenția domnitorului Al. I. Cuza care în iulie 1861 inițiază o publicație oficială destinată țărănimii și încredințează lui P. S. Aurelian sarcina de a o redacta. Trece astfel de la munca de director al „Monitorului”, la care va continua totuși să colaboreze un timp, la aceea de redactor al „Monitorului comunelor”[17].

---

[14] „Monitorul“ din 17 și 24 octombrie 1960.

[15] Ibidem.

[16] „Monitorul” apărea în 1860 sub egida „Ministerului trebilor străine”.

[17] Ultimul număr din „Monitorul” apărut sub conducerea lui P. S. Aurelian este numărul 154 din 1861. Începînd cu nr. 155 publicația apare sub conducerea lui A. Zanne.

Se consacră acestei activități de la 20 iulie 1861, cînd apare primul număr, pînă la 4 iunie 1864, cînd, după lovitura de stat din 2 mai și puțin înainte de legiferarea reformei agrare, publicația își încetează apariția [18].

P. S. Aurelian face din „Monitorul comunelor" o școală de educare agrotehnică pentru țărănime. Număr de număr, sînt publicate sfaturi privind metodele cele mai bune de lucrare a pămîntului și de creștere a animalelor, sînt prezentate avantajele diferitelor culturi și recomandate cele mai potrivite soiuri de plante sau rase de animale. În „Calendarul plugarului" sînt înfățișate lunar principalele lucrări agricole care urmează să fie efectuate. Redactorul „Monitorului comunelor" utilizează toate cunoștințele dobîndite și observațiile făcute în cursul călătoriilor sale din străinătate pentru a răspîndi în România experiența înaintată a epocii. Între asemenea sfaturi el nu ezită să strecoare și ideea dreptului țăranului asupra pămîntului pe care-l lucrează. Uneori face acest lucru direct, alteori o face prin intermediul unor fabule și povestiri morale, pe care le publică cu destulă regularitate, alături de indicații privind prevederile meteorologice sau prețul produselor agricole. Prin întreaga activitate desfășurată „Monitorul comunelor" a jucat un anumit rol în pregătirea reformei agrare de la 1864, rol pe care elevii și admiratorii redactorului său l-au supradimensionat însă mai tîrziu. În realitate, „Monitorul comunelor" nu este caracterizat printr-un rol militant politic — caracter pe care nici nu-l putea avea dat fiind faptul că era un ziar oficial —, ci prin eforturile permanente îndreptate spre ridicarea nivelului de pregătire al țărănimii care urma să fie împroprietărită.

Acestei laturi pedagogice, de educare general-culturală și agrotehnică, importantă dacă avem în vedere nivelul la care relațiile iobăgiste condamnaseră țărănimea, Aurelian — cu pasiunea pe care o punea în tot ceea ce făcea — i-a exagerat însă semnificația, mergînd pînă acolo încît să o pună uneori pe același plan cu schimbările ce trebuiau efectuate în însăși structura proprietății agrare. De aici și rolul care revenea, în concepția sa, învățătorului de sat; cerînd ca acesta să fie înzestrat cu un lot de pămînt pe care să facă agricultură conform metodelor științifice, Aurelian vedea în această cultură-model una din pîrghiile ridicării gospodăriei țărănești individuale. Atenția pe care redactorul „Monitorului comunelor" o acorda învățătorimii și eforturile pentru cîștigarea interesului acesteia reflectau în același timp o cerință reală: procentul mare de analfabeți făcea din învățători una din căile cele mai sigure (adeseori singura) prin care îndemnurile din publicație puteau ajunge la cunoștința țăranilor.

Activitatea la „Monitorul comunelor" prezintă interes nu numai în lumina împrejurărilor istorice în care s-a desfășurat, ci și ca moment în care se cristalizează una din preocupările constante ale publicisticii lui P. S. Aurelian. Oricît va fi de angajat în deceniile următoare în lupta politică și în activitatea științifică privind direcțiile generale ale dezvol-

---

[18] „Monitorul comunelor" a început să apară ca „anex" pe lîngă „Monitorul oficial". Ca și „Monitorul oficial", apărea la început pe lîngă „Ministerul trebilor străine". Începînd din noiembrie 1862 nu mai apare ca supliment al „Monitorului oficial", ci ca organ al „Ministerului agriculturii, comerciului și lucrărilor publice". În tot acest timp, P. S. Aurelian a scris aproape în întregime revista.

tării economice a României, el nu va abandona rolul său de popularizator în mase al cunoştinţelor agricole şi nu va uita necesitatea de a se dezvolta la sate învăţămîntul de cultură generală şi de pregătire profesională a ţăranului.

Prin numeroasele lucrări şi articole publicate de-a lungul anilor în diferite reviste, el se va afirma ca un promotor al extinderii plantelor industriale în agricultura românească, scriind pagini întregi pentru a explica importanţa cultivării sfeclei de zahăr, tutunului, inului, cînepei, etc., spre a stîrni interesul cultivatorilor. Pagini nu mai puţin calde avea să scrie Aurelian pentru dezvoltarea legumiculturii şi extinderea culturii cartofului, pentru dezvoltarea pomiculturii, viticulturii, pisciculturii, întocmind uneori adevărate schiţe monografice privind economia culturii respective, schiţe pe cît de succinte, pe atît de clare şi uşor accesibile, ceea ce mărea efectul lor propagandistic. În acelaşi timp, a militat pentru înfiinţarea de staţiuni zootehnice, de staţiuni de montă, ferme model, staţiuni sericicole, piscicole, viticole, horticole, pomicole.

Conştient de faptul că iniţiativele sale nu pot căpăta viaţă fără pregătirea cadrelor necesare şi fără ridicarea nivelului cultural al ţărănimii, va face reflecţii amare în legătură cu situaţia învăţămîntului la sate: „*Însărcinat de către d. ministru al agriculturii cu misiunea de a asista la esamenele fermei-şcoale de la Craiova, în treacătul meu la acest oraş, am putut vizita mai multe comune; am ţinut a mă informa despre starea învăţămîntului şi cu durere am constatat că în multe sate învăţătura este numai o formă; că elevii nu se adună mai de loc; că privighierea de abia esistă; într-un cuvînt că şcoalele rurale departe de a corespunde cu scopul lor stau în amorţire. Nu mai vorbesc despre localuri; pe acestea le-am văzut în multe localităţi cu ferestrele sparte, avînd aerul unor case pustii...*"[19].

În ciuda realităţilor care-l dezminţeau la tot pasul şi a opoziţiilor pe care le întîmpina, P. S. Aurelian se va strădui să-şi convingă cititorii despre necesitatea extinderii şcolilor profesionale agricole, despre necesitatea iniţierii în problemele de agrotehnică şi economie rurală a elevilor de la şcolile normale, pentru ca viitorii învăţători să poată apoi răspîndi la rîndul lor cunoştinţele respective la sate.

Pentru a contribui la înfăptuirea acestui deziderat de educare profesională a ţăranului, redactează el însuşi un manual de agricultură pentru şcolile primare [20]. Este prima carte apărută sub semnătura fecundului economist român, care-şi preciza astfel intenţiile: „*Eu mi-am pus toată*

---

[19] „Revista ştiinţifică" nr. 13/15 VIII.1870, p. 191.

[20] P. S. Aurelian, *Manual de agricultură pentru clasele primare*, Bucureşti, 1869. Lucrarea avea 159 de pagini şi următoarea structură generală:

Partea întîi. Despre agricultură. I. Definiţia şi împărţirea agriculturii. II. Cîteva cunoştinţe asupra plantelor. III. Pămîntul. IV. Despre lucrarea pămîntului. V. Despre plantele cultivate. VI. Despre rotaţiuni. VII. Despre vie şi despre vin. VIII. Pomi roditori.

Partea a doua. Despre animalele domestice. I. Boii şi vacile. II. Despre cai. III. Despre oi. IV. Despre capre. V. Despre rîmători. VI. Albinele.

Partea a treia. Despre grădinărie. I. Plante cultivate pentru rădăcinile lor. II. Plante cultivate pentru fructele lor. III. Plante cultivate pentru foile lor. IV. Plante cultivate pentru seminţele lor. V. Alte cîteva plante. VI. Răsadniţele. VII. Grădina de pomi.

silința pentru a face ca cărticica aceasta să fie cuprinzătoare, ușoară de înțeles și pe cît se poate potrivită cu trebuințele țăranilor noștri. Voi fi pe deplin răsplătit cînd mă voi încredința că această cărticică ajută și dînsa, cît de puțin ar fi, la înaintarea agriculturii și la îmbunătățirea stării neobositilor și mult îndurătorilor noștri țărani"[21].

Pe firul aceloraşi preocupări îl vom găsi în 1872 şi în anii următori, alături de Al. Odobescu, printre cei mai activi membri ai comisiei pentru programele, metodele de învățămînt și cărțile didactice necesare școlilor primare și școlilor normale, comisie înființată de „Societatea pentru învățătura poporului român", care avea drept scop promovarea învățămîntului prin școli pedagogice, profesionale, școli duminicale pentru adulți, tipărirea de reviste etc.

Nu va renunța la această preocupare nici mai tîrziu, cînd va avea să ajungă la apogeul activității sale științifice și politice; în 1881 refacе manualul din 1869, conform cu cerințele școlilor de la sate și ale școlilor normale, cartea atingînd acum șase ediții într-un singur deceniu [22].

4. Școala de la Herăstrău

Învățămîntul agricol începuse să se dezvolte în Principatele Române încă din epoca regulamentară. Fuseseră înființate unele școli și trimiși studenți la studii în străinătate. Kogălniceanu se gîndise chiar și la o școală forestieră, pe care dorea să o înființeze la Tîrgu-Neamț. Se traduseseră unele manuale de agricultură și apăruseră și unele originale. Cu toate acestea, în perioada Unirii Principatelor, învățămîntul agricol era departe de a corespunde nevoilor. Școala de la Pantelimon, înființată în 1852, avea încă un program neconturat; noțiunile practice de agricultură se îmbinau cu elemente de catehism și cu învățătura scrisului. Numit profesor în octombrie 1860, P. S. Aurelian a fost primul care a predat aici un curs sistematic de economie rurală, alături de alte cursuri, prin care a contribuit la ridicarea prestigiului învățămîntului agricol. Pregătește pe elevii săi nu numai ca tehnicieni, ci și ca educatori ai țărănimii muncitoare.

Activitatea de profesor s-a îmbinat cu aceea de organizator al școlii. Numit director în august 1863, cînd nu împlinise încă 30 de ani, el reorganizează școala, o dezvoltă și o transformă în „Școala centrală de agricultură și silvicultură"[23], pe care, în ciuda multor greutăți, reușește s-o

---

Partea a patra. Contabilitatea sau ținerea socotelilor.

Partea a cincea. Case de locuință și alte împrejmuiri.

Partea a șasea. Despre cunoașterea timpului.

[21] *Ibidem*, Prefața la ed. a VI-a.

[22] P. S. Aurelian, *Manual de agricultură pentru școalele normale și școalele rurale*. Ediția a II-a „revăzută și în total prefăcută", București, 1881. Ediția a patra apare în 1886, a cincea în 1888, a șasea în 1889 și a șaptea în 1891.

[23] Școala va păstra acest titlu pînă în 1893, cînd secția de silvicultură se va separa, mutîndu-se la Brănești.

Director al Şcolii de la Herăstrău.

mute în 1869 într-un local mai corespunzător, la Herăstrău [24]. Într-o vreme va reuși să adauge școlii și o secție specială de horticultură (1874—1876), desființată apoi pentru economii bugetare [25]. Preocupat de cerințele dezvoltării tehnicii agricole și ale producerii de utilaj agricol în țară, înființează la școală și o „secție de mașini", în realitate un atelier mecanic, la care sînt produse totuși în decursul anilor unele tipuri de plug, trăsuri de vie, mașini de bătut porumb. Este una din primele încercări (dacă nu chiar prima) de inițiere a unei producții naționale de inventar agricol. O încercare nu lipsită de merite, de vreme ce la 1867 Școala de la Pantelimon își va trimite plugurile produse la expoziția internațională de la Paris, unde juriul internațional le va acorda medalia de argint. Pe terenurile Școlii de la Herăstrău introduce soiuri noi de plante și produce semințe selecționate. Tot aici face el, în 1871, primele cercetări meteorologice legate de nevoile agriculturii și va contribui la punerea bazelor studierii problemelor silvice [26].

Prin activitatea desfășurată la Școala de la Pantelimon și Herăstrău, în calitate de profesor și director, P. S. Aurelian se înscrie astfel printre ctitorii acestui important așezămînt de învățămînt din țara noastră [27].

Rolul acesta i-a fost de altfel recunoscut de contemporani încă în timpul vieții. Într-un articol pe care i-l dedica în 1880 revista orădeană „Familia", a lui Iosif Vulcan, sublinia, între altele, că P. S. Aurelian a dat „învățămîntului agricol cu totul o altă față, mai logică și conform dezvoltării agriculturii"[28].

5. Efervescența inițiativelor

Tabloul efervescentei activități pe care P. S. Aurelian o desfășoară după întoarcerea sa de la studii ar fi incomplet dacă nu ne-am referi și la rolul său în organizarea activității de stat în domeniul agriculturii.

Încă din 1860, P. S. Aurelian inițiază înființarea unui serviciu special care să se ocupe de problemele agriculturii și publică articolul *Studiu*

---

[24] Aurelian a ocupat funcția de director, cu unele întreruperi determinate de diferitele funcții deținute în stat, pînă la 1 decembrie 1884, timp de 21 de ani. Vezi Moga op. cit., p. 5.

[25] Vezi în acest sens, și D. G. Chițoiu, *op. cit.*, p. 7.

[26] P. S. Aurelian, *Note de silvicultură practică, pentru uzul agricultorilor*, București, 1934. Revăzute și publicate cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea sa de Petre Antonescu, profesor onorar la Școala politehnică. În anexa la lucrarea lui Aurelian, editorul publică un articol intitulat *Activitatea didactică și politică a lui P. S. Aurelian în materie de păduri*, în care subliniază : „*În „Notele de silvicultură practică"... P. S. Aurelian, cel mai mare economist pe care l-a avut țara înainte de război, nu numai că prin citate din cei mai vechi autori a reliefat importanța pădurilor din punctul de vedere al economiei naționale, dar cu o viziune clară a demonstrat utilitatea amenajării pădurilor*".

[27] A funcționat ca profesor la această școală timp de 39 de ani, pînă la 1 octombrie 1899, cînd și-a dat demisia. (Scrisoarea de demisie împreună cu rezoluția ministrului instrucțiunii publice : „Se primește demisia. I se va mulțumi pentru serviciile aduse învățămîntului", se găsesc la Arhivele statului, fond. Min. Agriculturii, dosar 1 317/1899, f. 77.) În ultima parte a vieții, ocupat cu funcțiile publice pe care le deținea, Aurelian își ținea tot mai rar cursurile, fiind suplinit de C. Băicoianu. După demisie, catedra a fost ocupată de C. Popovici-Lupa.

[28] *P. S. Aurelian*, în „Familia" din 16 mai 1880.

de administrațiune agricolă și industrială. Înființarea unui ministeriu de agricultură, comerciu și lucrări publice Diviziunea agriculturii și industriei"[29].

Acțiunea este continuată în anii următori. Aurelian demonstrează absurditatea situației ca într-o țară agricolă să existe servicii publice pentru diferite domenii de activitate, dar nici unul pentru agricultură. După doi ani, punctul său de vedere își află un prim ecou : în 1862 toate atribuțiile de agricultură și comerț existente la alte departamente sînt concentrate la Ministerul Lucrărilor Publice, unde se înființează o secție pentru agricultură și comerț [30]. În același timp, ca prim conducător și organizator al noii secții este numit, prin decret domnesc, P. S. Aurelian [31]. Conduce secția pînă în 4 august 1863, într-o perioadă cînd redacta și „Monitorul comunelor". Prin crearea acestui despărțămînt, Ministerul Lucrărilor Publice își completează profilul, devenind Minister al Lucrărilor Publice, Agriculturii și Comerțului [32].

În răstimpul unui singur an, cît rămîne aici, organizează activitatea noii secțiuni și — cu aceeași preocupare de stimulare a producției agricole — lucrează la prima reglementare a organizării de expoziții agricole și industriale. Decretul pentru organizarea acestor expoziții avea să fie semnat de Al. Ioan Cuza la 12 iunie 1863. Deși nici două luni mai tîrziu, Aurelian părăsește conducerea diviziunii de agricultură și comerț, în 1864 îl găsim realizîndu-și ideea prin organizarea primului concurs agricol din țară la Fălticeni ; urmează în octombrie același an un concurs horticol în Grădina Cișmigiu, iar în mai 1865 este, alături de Ion Ionescu de la Brad, printre inițiatorii, organizatorii și membrii juriului la prima mare expoziție națională economică organizată la București, în casele lui I. Heliade-Rădulescu de pe terenul Tîrgului Moșilor [33].

Va rămîne de altfel întreaga viață un adept convins al rolului pe care concursurile, expozițiile și tîrgurile naționale și internaționale îl pot juca în stimularea dezvoltării producției industriale și agricole.

Date fiind aceste preocupări, apare cît se poate de normal rolul care i-a fost încredințat în 1866 în legătură cu participarea României la Expoziția internațională de la Paris din 1867 : membru al Comitetului de organizare a pavilionului României, ajutor al comisarului general al acestui pavilion (comisar general fiind Al. Odobescu) și reprezentantul țării noastre în juriul internațional al expoziției.

Între timp, preocupat mereu de răspîndirea culturii în mase, în 1865 este unul dintre membrii fondatori ai Ateneului Român și primul

---

[29] Vezi „Analele economice" nr. 3 și 4 din 1860 ; reprodus în 1861 și în revista „Agronomia".

[30] „Monitorul oficial" din 4 august 1862, decretul nr. 566/20.VII.1862.

[31] Decretul domnesc nr. 608/4.VIII, publicat în „Monitorul oficial" nr. 177 din 11 august 1862.

[32] 14 ani mai tîrziu, cînd este ministru la acest departament, Aurelian reia preocupările din tinerețe, întocmind un proiect de lege pentru înființarea unui minister special al agriculturii și domeniilor, proiect care eșuează în forma prezentată de autor și nu va fi înfăptuit decît mai tîrziu, întîi prin separarea lucrărilor publice și apoi și a problemelor de industrie și comerț de cele de agricultură.

[33] Asupra acestei ultime expoziții, vezi Bucur Țincu, *Centenarul primei expoziții naționale*, în „Viața economică" din 21 mai 1965.

președinte al acestuia [34], iar la începutul anului 1866 este frămîntat de editarea unui ziar pe care dorea să-l intituleze „Politecnicul", cu scopul de *„a răspîndi toate invențiunile cele mai folositoare pentru țară și a ține pe lectorii săi în curent cu mișcarea economică a țărilor înaintate"* [35].

Mai tîrziu, la 1875, îl găsim printre inițiatorii și primii conducători ai „Societății geografice române", unde ține o serie de conferințe, iar un deceniu mai tîrziu printre animatorii „Societății de economie politică", unde conduce ședințe și organizează dezbateri pe teme ca : *„Este oportună înființarea unei industrii naționale în România și, în caz afirmativ, care sînt mijloacele pentru a ajunge la acest sfîrșit?"*, în timp ce, ca membru în comitetul „Societății agricultorilor", redactează statutele acesteia.

6. „Notice sur la Roumanie" și „Catehismul economiei politice"

Atent la tot ce era nou, preocupat să introducă în România ceea ce considera valoros în experiența altor țări și corespundea realităților țării, cerințelor dezvoltării economice și consolidării politice a Principatelor Unite, P. S. Aurelian găsește în funcțiile ce i se încredințează cu ocazia Expoziției universale de la Paris din 1867, posibilitatea de a face de astă dată țara sa cunoscută în străinătate. În condițiile istorice ale acelor ani, participarea României la expozițiile internaționale era, în concepția lui Aurelian, nu numai un prilej de a prezenta opiniei publice din Europa istoria și bogățiile țării, munca, talentul și creația poporului român, dar și de afirmare a autonomiei politice a noului stat. Activitatea desfășurată pentru pregătirea pavilionului românesc din 1867 începe să fie apreciată și peste hotare ; în 1873, cînd România nu-și dobîndise încă independența de stat, reprezentantul ei, P. S. Aurelian, este membru în juriile internaționale ale expozițiilor de la Paris și Viena.

Dar rezultatul cel mai important al activității lui Aurelian în legătură cu expoziția din 1867 este apariția la Paris a lucrării *Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale, avec une carte de la Principauté de Roumanie* (Schiță asupra României, în principal din punctul de vedere al economiei sale rurale, industriale și comerciale, cu o hartă a Principatului României) [36].

---

[34] În calitate de președinte, Aurelian rostește cuvîntarea de deschidere a conferințelor Ateneului Român. Pînă la sfîrșitul vieții va fi membru al Ateneului Român, ales în diferite rînduri în funcții de conducere și va ține numeroase conferințe (unele publicate, altele rămase nepublicate) pe teme din cele mai variate : „Despre foamete și lipsă", „Bibliotecile și muzeurile comunale", „Casele de economii și de prevedere", „România la expoziția din Paris", „Expoziția universală. Rezultatele sale materiale și morale și cu deosebire în privința instrucțiunii și educațiunii" etc.

[35] Vezi, în acest sens, anunțul publicat în „Românul" din 23 martie 1866, privind viitoarea apariție a publicației „Politecnicul. Jurnal de agricultură, comerț și industrie. Sub direcțiunea d-lui P. S. Aurelian." Nu am găsit nici o referire cu privire la materializarea acestui proiect.

[36] Paris, 1867. Lucrarea nu a apărut semnată de autori, ci avînd numai mențiunea „Commission princière de la Roumanie à l'exposition universelle de Paris, en 1867". În cele 201 pagini ale cărții, după o prefață și un tablou comparativ al măsurilor române și franceze,

Scrisă în decurs de zece luni de P. S. Aurelian şi Al. Odobescu, cartea reprezenta prima încercare de monografie economică a ţării după Unire. Tipărită în străinătate, într-o limbă de circulaţie internaţională, ea a contribuit la cunoaşterea României în cercurile intelectuale şi politice ale Europei într-o epocă în care ţara noastră făcea eforturi pentru a-şi dezvolta relaţiile economice şi politice internaţionale, pregătindu-se să-şi dobîndească independenţa de stat. Interesul cu care a fost primită este oglindit nu numai de cele două ediţii tipărite la interval de un singur an, ci şi de faptul că în 1876 o editură pariziană avea să reia iniţiativa, tipărind o monografie a lui M. G. Obedenaru, intitulată *La Roumanie économique*, în care autorul actualiza unele date din *Notice sur la Roumanie*, reproducînd totodată părţi întregi din aceasta.

Pentru P. S. Aurelian, prima sa monografie economică avea să reprezinte, în acest domeniu ştiinţific, începutul unei fructuoase activităţi, care va culmina în 1875 prin publicarea lucrării *Terra nostra*.

În 1869, în acelaşi an în care apare manualul său de agricultură, P. S. Aurelian publică şi un manual de economie politică [37]. Lipsit de elemente originale, manualul nu are valoare ştiinţifică. Autorul se bazează în general pe tratatele şi manualele de economie politică vulgară din Occident. Ca toate acestea, nu trebuie neglijat rolul pe care popularizarea unor noţiuni şi teze ale acestei economii îl putea juca într-o ţară agricolă, rămasă în urmă, în care lupta împotriva instituţiilor şi a concepţiilor feudale se afla din plin pe ordinea de zi.

În primul rînd însă, lucrarea prezintă interes pentru cercetătorul operei lui P. S. Aurelian în măsura în care oglindeşte preocupările autorului pentru răspîndirea în mase a cunoştinţelor economice. În această privinţă, poate că nici un alt economist român din secolul al XIX-lea, afară de Ion Ghica, nu a desfăşurat o activitate atît de susţinută.

Preocuparea este cu atît mai semnificativă într-o epocă în care numeroase voci — unele, ale unor personalităţi cu prestigiu în viaţa culturală şi politică a ţării — contestau valoarea ştiinţifică a economiei politice şi căutau să împiedice predarea ei în învăţămînt.

---

sînt tratate următoarele aspecte : I. Poziţia geografică (limite, întindere, munţi, rîuri, lacuri, împărţire administrativă, oraşele principale, căi de comunicaţie etc.). II. Naţiunea română (limba, populaţia, profesiuni, învăţămînt, administraţie, organizare politică etc.). III. Agricultura românească (modul de valorificare a pămîntului, împărţirea proprietăţii etc.). IV. Întinderea teritoriului cultivat. V. Cerealele. VI. Grădinile cu zarzavaturi şi livezile cu pomi. VII. Pădurile. VIII. Animalele domestice. IX. Influenţa climei asupra regnului animal şi vegetal. X. Produsele brute ale agriculturii. XI. Comerţ. XII. Navigaţia comercială. În 1868 a apărut ediţia a II-a a acestei lucrări. De la 201 pagini, cartea fusese dezvoltată la 436 de pagini. În afara problemelor menţionate mai sus, ediţia a II-a mai cuprindea : un catalog al produselor expuse în pavilionul român de la expoziţia din 1867, o notă asupra istoriei muncii în România şi un catalog al obiectelor expuse în galeria istoriei muncii.

[37] P. S. Aurelian, *Catehismul economiei politice. Cu adăogire de ştiinţa bătrînului Ricard după Benjamin Franklin*, Bucureşti, 1869. Autorul semnează : „Profesor de economie rurală la şcoala de agricultură şi silvicultură. Membru al societăţii de economie politică din Paris".

Lucrarea are 95 de pagini şi structura clasică în acea epocă a oricărui manual. Partea I : Producţiunea avuţiilor. Partea a II-a : Împărţirea sau distribuţiunea avuţiilor. Partea a III-a : Consumaţiunea avuţiilor.

Ediţia a II-a a apărut fără modificări în 1874.

Dînd expresie acestei tendințe, guvernul conservator avea să propună în 1875 chiar suprimarea catedrei de economie politică existentă la licență, la Facultatea de drept din Iași. Apărînd această propunere, Titu Maiorescu, ministru al instrucțiunii publice și autor al proiectului, califica economia politică drept una din acele discipline care „*uneori dau loc la exagerări, la interpretări false, la o falsă înțelegere în aprecierile lor, atît din partea profesorilor, cît și mai ales a școlarilor*". Referindu-se la faptul că cursurile de drept public și de economie politică predate la Universitatea din Iași ar conține „*idei răsturnătoare de proprietate, de monarhie și de ortodoxie*", Maiorescu preciza: „*Acum, d-lor, întrebarea care preocupă atît pe d. Boerescu, să fie sau să nu fie economia politică. Am susținut să nu fie, fiindcă este unul din acele cursuri care, oricît de folositor ar fi, a expus deja țara la o direcțiune primejdioasă și mi-e teamă că o va expune și de aci înainte, tot așa precum d.e. nu aș primi să se propună istoria noastră politică de la 1848 pînă astăzi în licee, fiindcă nu numai că nu ar fi folositoare, dar ar fi chiar primejdioasă și ar da tinerimii idei necoapte, ce ea nu le-ar putea pricepe. Așadar nu cred că este bine a se lăsa să existe mai departe la facultatea din Iași catedră de economie politică*" [38].

Și mai categoric, Al. Lahovary, ministru conservator la justiție, susține că „*bazele acestei științe* (economia politică — *C.M.*) *nu sînt încă bine stabilite, nu este încă o știință cu totul exactă*" [39].

Independent de substratul politic imediat al măsurilor întreprinse de guvernul conservator, în atmosfera pe care o creau asemenea opinii ale unor cercuri guvernamentale, promovarea cunoștințelor de economie politică, afirmarea acesteia ca știință reprezintă o parte integrantă a luptei pentru dezvoltarea culturii naționale și progresul general al țării.

Militînd pentru predarea economiei politice nu numai în învățămîntul superior, dar și în cel secundar, Aurelian scria în 1870: „*Învățătura unui popor trebuie să corespunză cu nevoile și aspirațiunile sale; nevoile și aspirațiunile românilor, atît economice cît și naționale, reclamă ca copiii lor să cunoască cum se mărește desvoltarea economică a unui popor; și aceste cunoștințe le dă studiul economiei politice*" [40].

Aducîndu-și contribuția în această direcție, P. S. Aurelian tipărește în 1874 a doua ediție a *Catehismului* său, precizînd cu firească satisfacție: „*Ediținea I din 1869 s-a epuizat în doi ani. Această împrejurare ne-a surprins pentru că nu așteptam ca una mie exemplare de materie economică să se poată desface în așa puțin timp; ne-a încurajat pentru că aceasta dovedește că cunoștințele economice încep a se răspîndi prin junime*" [41].

În perioada următoare, Aurelian va continua această acțiune prin paginile revistelor pe care le-a editat și prin „Societatea de economie politică", iar după douăzeci de ani — la 1889 — va reveni la ideea unui

---

[38] Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. I, București, 1897, p. 506, 511, 512, 513.
[39] „Monitorul oficial" din 18 februarie 1876.
[40] „Revista științifică" nr. 15/15.IX.1870, p. 224.
[41] *Precuvîntare* la *Catehism*, ed. a II-a, București, 1874. Precuvîntarea este semnată la 25 august 1874.

manual de economie politică, tipărind, pe baza aceleiași orientări teoretice apologetice a capitalismului, dar sub un titlu mult mai modest de astă dată și într-o formă care exprimă experiența acumulată de-a lungul a două decenii de luptă pe tărîmul concepțiilor economice, *Elemente de economie politică*" [42].

Cu probitate, P. S. Aurelian, care între timp devenise unul din fruntașii vieții științifice și politice a țării, precizează că nu are nici o pretenție de a înfățișa o lucrare originală și că a utilizat manualele similare existente în alte țări. Luînd atitudine critică față de profesorii din învățămîntul public care nu tipăresc cursuri de economie politică, el subliniază și cu acest prilej necesitatea răspîndirii cunoștințelor economice în mase : „*Trăim într-un timp și în niște împrejurări care ne impun cunoștința, cel puțin, a elementelor științei care se ocupă cu regulile generale cărora sînt supuse producțiunea, repartițiunea, circulațiunea și consumațiunea bunurilor. Lipsa unor asemenea cunoștințe nu numai că este vătămătoare pentru interesele fiecăruia cetățean, dar înlesnește, cît nu s-ar crede, propagarea erorilor asupra cestiunilor cele mai vitale pentru societate*" [43].

7. „Revista științifică"

Din iunie 1864, cînd „Monitorul comunelor" și-a încetat apariția și pînă la sfîrșitul lui 1869, Aurelian își întrerupe practic activitatea în presă. În afara unor conferințe tipărite în revista „Atheneul Român" și a unui ciclu de impresii asupra Expoziției de la Paris, în „Românul", publică numai cîteva articole asupra învățămîntului profesional. Activitatea de la Herăstrău, pregătirea expozițiilor și a primelor sale cărți par a-l absorbi cu totul. Temperament dinamic, Aurelian a simțit însă toată viața nevoia să comenteze fenomenele vremii sale, pe care le urmărea cu atenție, să comunice permanent cu contemporanii săi, să le transmită observațiile și părerile sale, să lupte pentru a-i cîștiga în favoarea lor. Nu se putea acomoda cu situația de observator tăcut, mai ales într-o epocă de căutări, cînd atîtea probleme cruciale se puneau în viața tînărului stat român. Sentimentul răspunderii civice și pasiunea de ziarist înnăscut îl împingeau irezistibil spre publicistica periodică.

Nereușita încercării din 1866, cînd a intenționat să editeze „Politecnicul", nu l-a făcut să dezarmeze în năzuința de a-și crea în acest scop propria sa tribună.

Reîntors în țară după expoziția de la 1867, reîncepe să se ocupe de editarea unei reviste, care, propagînd cunoștințele științifice în mod sistematic, să fie totodată o tribună de luptă pentru progresul economic și social al țării. Își realizează proiectul în 1870, cînd scoate, împreună cu prof. Grigore Ștefănescu și C. F. Robescu, „Revista științifică", al cărei prim număr apare la 15 februarie.

---

[42] București. Cartea are 215 pagini și este însoțită de o precuvîntare semnată de autor la 15 iunie 1888.

[43] *Ibidem*, p. V—VI.

Este începutul unei noi etape în activitatea sa publicistică ; nu mai este acum salariatul unei publicații oficiale, ca în perioada celor două „Monitoare", nici un colaborator extern, ca la „Românul", ci editează propriile sale reviste, putîndu-și afirma nestingherit părerile. În ciuda dificultăților materiale, P. S. Aurelian va continua (cu o singură întrerupere de patru ani) această activitate de editor și redactor de publicații periodice timp de 30 de ani : „Revista științifică" (1870—1882), „Economia națională", ca supliment al „Revistei științifice" (1873—1876), „Economia rurală" (1876—1877), din nou „Economia rurală" (1881—1884) și continuarea ei „Economia națională" (1885 pînă la 1 ianuarie 1901, cînd renunță la conducerea ei) poartă amprenta conducătorului lor, care își cristalizează în paginile lor concepțiile și își realizează vocația de creator de curente de opinie publică în marile probleme ale dezvoltării economice a României moderne.

În principal, în jurul acestor reviste sau pornind de la ele, desfășoară el activitatea care avea să-l determine pe Gr. Tocilescu să vadă în P. S. Aurelian pe unul din bărbații care *„au jucat un rol precumpănitor în întreaga dezvoltare politică, socială și economică a României moderne"* [44].

Așa cum arăta însuși titlul primei reviste, P. S. Aurelian își îndreaptă atenția spre promovarea științei și propagarea cunoștințelor științifice, legate de cerințele dezvoltării producției. El exprimă cu claritate concepția sa : *„Speculațiunilor metafizice le-a trecut moda, și-au făcut timpul. Utile în altă fază de evoluțiune a omenirii, astăzi nu pot decît să rătăcească, să țină în loc pe acele popoare care își fac dintrînsele unica lor filozofie. Veacul al nouăsprezecelea, veac de știință înainte de toate, are misiunea sa specială și ca să și-o poată îndeplini, are nevoie înainte de toate de propagarea științei"*. Trebuie să dăm întreaga atenție dezvoltării științei, arată el, pentru că *„astăzi victoria este a celui mai învățat"* ; în consecință, el cere să nu fie privată țara de tot ceea ce poate face să înflorească *„știința, industria, agricultura și comerțul"* [45], semnificativă alăturare de domenii de activitate pentru concepția realistă și clarvăzătoare a lui Aurelian.

Dezvoltîndu-și această concepție, el avea să promoveze ideea că cercetarea științifică și popularizarea cunoștințelor științifice reprezintă nu numai un act de cultură, ci o condiție a dezvoltării economice, o latură inseparabilă a progresului societății românești : *„Nici o dezvoltare nu este posibilă fără cultura științelor : că știința este temelia civilizațiunei, că afară dintr-însa nu este mîntuire"*.

„Numai prin știință vom putea să ne întărim și să ne înavuțim ; numai prin știință ne vom face demni de a ședea alături cu popoarele cari ne-au apucat înainte pe cale civilizațiunei".

---

[44] „Analele Academiei Române", seria a II-a, t. XXXI, 1908—1909, p. 66—69.

[45] „Revista științifică", nr. 9/15.VI.1871, p. 129.

„... Cultura și desvoltarea economică trebuie să devie ținta activității noastre; pe această cale trebuie să căutăm a face să se îndrumeze națiunea noastră" [46].

8. Membru al Academiei Române

La 9 septembrie 1871, la vîrsta de 38 de ani, este ales membru al Academiei Române, secția științifică. Așa cum relatează protocolul ședinței ținute cu acest prilej, redactat de secretarul Societății Academice Române, filologul latinizant I. C. Massim: *„Societatea, după lunge și gravi dezbateri cu toată strîmtoarea de mediloace materiali în care se află, rezolu a se înmulți cu cinci numerulu sei actuali, cu persoane allese mai vertosu cu respectu la secțiunea scientifică. La allegere fura propuși și se votară domnii și învețații bărbați: Nicolaie Crețulescu, Anastasiu Fătu, Petru S. Aurelian și Demetriu Sturza"* [47].

În Academia Română pătrundea astfel ca membru titular primul economist român; în aceeași sesiune, cu două zile înainte, la 7 septembrie 1871, Ion Ionescu de la Brad fusese ales membru corespondent [48].

Cu seriozitatea, simțul de răspundere și spiritul practic-organizatoric care-l caracterizau, P. S. Aurelian avea să contribuie la consolidarea tînărului for științific al țării; activitatea publicistică și luptele politice în care s-a angajat din plin în a doua parte a vieții nu l-au putut abate de la îndeplinirea atentă a îndatoririlor ce-i reveneau și-i erau încredințate în cadrul vieții academice.

După alegere, avea intenția să rostească discursul de recepție vorbind despre *Tradițiile romane — Agricultura la romani*; răspunsul urma să-i fie dat de G. Sion [49]. Împrejurările au făcut să nu mai rostească acest discurs, dar angajamentul luat s-a concretizat într-o serie de trei comunicări ținute în decursul anilor și publicate apoi sub egida Academiei Române: *Economia rurală la romani. Primul memoriu* (sesiunea din 1878)[50];

---

[46] „Revista științifică" nr. 1/15.II.1879, p. 1—2.

Exprimînd ostilitatea cercurilor conservatoare, „Convorbiri literare" scria după apariția celui de-al doilea număr din revistă că din paginile ei *„nu numai românii nu poi învăța nimic, dar chiar că unele din articolele revistei par înadins făcute spre a-i induce în eroare"* și conchidea că noua publicație a lui Aurelian *„nu va contribui mult la vulgarizarea științelor naturale printre români"* (nota *„Revista științifică"*, în „Convorbiri literare" din 1 aprilie 1870). Abia în zilele noastre se apreciază cu obiectivitate rolul acestei publicații. Astfel, referindu-se la una din laturile activității acestei reviste, o recentă istorie a orașului București consemnează: *„Un rol important în dezvoltarea și răspîndirea științei l-a avut „Revista științifică", scoasă de Grigore Ștefănescu și P. S. Aurelian, care a propagat ideile materialiste, popularizînd darwinismul"* (*Muzeul de istorie a orașului București, „Istoria orașului București"*, vol. I, București, 1965, p. 405).

[47] „Analele Societății Academice Române", t. IV, 1871, p. 132.

[48] Treisprezece ani mai tîrziu, la 1 aprilie 1884, Ion Ionescu de la Brad avea să fie ales membru onorar la propunerea celor doi mari economiști ai epocii — P. S. Aurelian și Ion Ghica Cf. G. Zane, *Ion Ghica și Ion Ionescu de la Brad la Academie*, în „Viața economică", nr. 36 din 1966.

[49] „Analele Societății Academice Române", t. V, p. 168.

[50] Tipărită în 1879, în „Analele Societății Academice Române", t. XI, Secțiunea a II-a. *Memorii și notițe* p. 1—38. Lucrarea are 38 de pagini plus patru stampe și cuprinde: I. Ochire generală. II. Instrumentele agricole întrebuințate de romani. III. Amendamentele și îngrășămintele, Legenda stampelor.

Membru al Academiei Române.

Plantele cereale și leguminoase la romani (ședința din 28 februarie 1904) [51]; *Agricultura la romani. Creșterea albinelor* (ședința din 20 mai 1905) [52].

Prezintă, de asemenea, la Academie rezultatele experiențelor și cercetărilor făcute la Școala de la Herăstrău [53], precum și un amplu studiu de istorie a economiei naționale, dedicat situației economice a Moldovei și a Țării Românești în secolul al XVIII-lea (ședința din 6 noiembrie 1881) [54]. De la apariția acestei lucrări au trecut opt decenii și jumătate, în decursul cărora investigațiile științifice făcute au dus la cunoașterea multor aspecte care-i erau necunoscute lui Aurelian, la descoperirea unor documente care impun rectificarea unor constatări și concluzii ale sale. Cu toate acestea, importanța acestei lucrări nu poate fi subapreciată deoarece reprezintă un moment important în promovarea — în cadrul Academiei — a cercetărilor de istorie economică a României.

Tot sub cupola Academiei rostește răspunsul la discursurile de recepție ale unor noi membri ai secției științifice — dr. I. Felix (relevă importanța operei acestuia, legată de studierea pe bază de date statistice a problemelor demografice, și combate concepțiile malthusiene; ședința din 4 aprilie 1880) [55] și Florian Porcius (ședința din 19 martie 1885) [56]. Participă la ședințele privind dicționarul limbii române și este ales în

---

[51] Tipărită în 1904, în „Analele Academiei române", seria a II-a, t. XXVI, *Memoriile secțiunii științifice nr. 10.* Are 28 de pagini și cuprinde: I. Ochire asupra originii grîului și altor cereale. II. Cereale cultivate la romani. III. Cultura grîului. IV. Întrebuințarea grîului și altor cereale. Plantele leguminoase. V. Plante cultivate pentru nutreț.

[52] Tipărită în 1905, în „Analele Academiei Române", seria a II-a, t. XXVIII, *Memoriile secțiunii științifice nr. 3.* Are 25 de pagini și cuprinde: I. Așezarea stupinii sau prisăcii. II. Știubeele sau stupii. III. Republica albinelor. IV. Roirea albinelor. V. Îngrijirea de peste an a albinelor. VI. Retezatul stupilor. VII. Vinul de miere și miedul.

[53] *Observațiuni meteorologice făcute la Herăstrău (București) în anii 1879 și 1880 sub direcțiunea d. P. S. Aurelian, membru al Academiei Române*, de D. V. Cîrnu repetitor de fizică și chimie la Școala de agricultură, profesor la școala de arte și meserii". București, 1882. „Analele Academiei Române", seria a II-a, t. IV, Secția II, fasc. III 89 de pagini. În afară de anii menționați pe copertă, cuprinde și observațiile făcute în anii 1871—1880, tot sub direcția lui P. S. Aurelian, de către I. Wechselberg, secretar al Școlii de la Herăstrău. P. S. Aurelian, *Vegetațiunea pinului silvestru și a pinului negru la Școala de agricultură de la Herăstrău*, București, 1882, în „Analele Academiei Române", seria a II-a, t. III.

[54] P. S. Aurelian, *Schițe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea*, București, 1882. Cartea are 159 de pagini și următorul cuprins: *Prefața.* I. *Poziția geografică.* Vecinătăți, întindere, împărțire administrativă, orașe și sate, ochire asupra stării orașelor și satelor. II. *Naționalitatea română* — Limba ,populația, deprinderile românilor, ospitalitatea, costume, viețuirea, ocupații, Fabrica de sticlă de la Tîrgoviște, Tipografia Mitropolitului Antim. III. *Școalele.* Educația, moravurile, îmbrăcămintea, cauzele stării sociale și economice a țăranilor către sfîrșitul celui de-al treilea pătrar al sec. al XVIII-lea. IV. *Locuitorii Moldovei.* Boierii, negutătorii, țăranii. V. *Clima României.* Produsele naturale ale pămîntului, animale, păsări, pești, minerale, metale, exploatarea sării. VI. *Economia rurală în sec. al XVIII-lea.* Sistemul de cultură, plante cultivate, cereale, verzături, plante industriale, viile, pometurile, pădurile. VII. *Economia vitelor.* Predominarea păstoriei, caii, vitele albe sau vitele cornute, oile și caprele rîmătorii, albinele. VIII. *Comerțul Valahiei și al Moldovei în sec. XVIII.* Ochire generală, vămile, poșta, comerțul de export, comerțul de import. IX. *Dările.* Percepțiunea dărilor, veniturile și cheltuielile în Valahia și Moldova. X. *Veniturile și cheltuielile* Munteniei pe la finitul sec. XVIII, finanțele cele vechi și cele noi, dările și strîngerea lor. XI. *Tabela* de veniturile Munteniei pe anii 1759, 1766 și 1767. Cheltuielile pe 1768. *Încheiere.*

[55] *Răspunsul d. P. S. Aurelian la Discursul de recepție al d-lui Doctor I. Felix despre mișcarea populațiunii României* în „Analele Academiei Române", seria a II-a, t. II. *Discursuri. Memorii și notițe*, București, 1881, p. 257—266.

comisia dicționarului [57]; întocmește rapoarte asupra unor lucrări științifice, atrăgînd atenția Academiei asupra lor sau propunîndu-le spre premiere, și face parte din jurii de premiere. Rapoartele serios argumentate pe care le întocmește cu aceste ocazii dovedesc o judecată sigură și obiectivitate științifică; propune astfel spre premiere lucrări ale lui Gh. Maior, dar refuză să propună o lucrare a lui N. Idieru, pe care nici posteritatea nu avea să-l rețină. Preocupat să stimuleze cercetările economice, în special cercetările de teren cu caracter monografic și cele de istorie a economiei naționale, propune să se instituie concursuri de premiere pentru lucrări cu teme ca: Monografia a două comune rurale românești; Studiul istoric și economic asupra unui județ din România; Istoria vămilor din România, de la început și pînă în zilele noastre; Politica agrară a României și înrîurirea ce ea a avut asupra stării economice și sociale a poporațiunii rurale; Studii asupra agriculturii, industriei și comerțului [58].

Prestigiul științific dobîndit și activitatea organizatorică pe care o desfășoară ca unul dintre cei mai activi membri ai Academiei timp de 38 de ani, cît a făcut parte din cel mai înalt for științific al țării, determină pe colegii săi să-l aleagă aproape fără întrerupere în diferite funcții de conducere, pe care le exercită între 1872 și 1906; secretar al secției științifice, vicepreședinte și apoi președinte al acestei secții, vicepreședinte și președinte al Academiei [59].

9. „Economia națională" și „Economia rurală"

După 1870, în preocupările atît de variate ale lui P. S. Aurelian, problemele vieții economice practice, ale politicii economice a țării încep să ocupe locul central. Cronica pe care o publică cu regularitate în „Revista științifică" stă mărturie în acest sens. Între faptele pe care le consemnează, se oprește tot mai frecvent asupra diferitelor aspecte privind dezvoltarea industrială, relațiile de piață, consolidarea independenței economice a României, relațiile comerciale internaționale, care se adaugă astfel vechilor sale preocupări de economie agrară sau privind dezvoltarea învățămîntului și științei. Consemnînd faptele, el le interpretează, ia atitudine, propune soluții.

Încearcă, totodată, să pună în aplicare unele din concepțiile sale asociaționiste (de care în perioada anterioară se ocupase numai în conferințe) și înființează în 1870 prima asociație de credit popular, „Economia". În 1873, cînd este președinte la „Economia", îl găsim și printre

---

[56] *Flora din fostul district românesc al Năsăudului în Transilvania* de Florian Porcius membru al Academiei Române, urmat de „Răspunsul d-lui P. S. Aurelian, membru al Academiei Române", în „Analele Academiei Române", seria a II-a, t. VII, secț. II, *Memorii și notițe*, București, 1885, p. 135—140.

[57] „Analele Academiei Române" t. VII, 1874, secț. I, 22, 23, 31, 32, 37—48, 50—60, 66—72, 73—77, t. X, partea I, p. 134.

[58] Radu C. Demetrescu, *„P. S. Aurelian, militant de seamă pentru dezvoltarea științelor economice*, în „Viața economică" din 14 octombrie 1966.

[59] Președinte al Academiei (26 martie 1901—23 martie 1904) este ales la propunerea lui P. Poni, întrunind 20 voturi din 22 de participanți.

cei care fundează „Concordia", „Societate română de consumaţiune şi încurajare a comerţului şi industriei naţionale".

În sfîrşit, tot în 1873 (15. II), adaugă „Revistei ştiinţifice" un supliment dedicat exclusiv problemelor economice : „Economia naţională", „Buletin al intereselor economice române".

Trei ani mai tîrziu, în 1876, în locul „Economiei naţionale", apare „Economia rurală", după care, la 1885, reapare „Economia naţională".

Atrage printre colaboratorii noii reviste pe marele istoric Al. D. Xenopol, pe I. N. Papiniu, dr. A. Urbeanu, V. Cîrnu Munteanu, precum şi numeroşi tineri specialişti, economişti, agronomi, ingineri, care vor dezbate în paginile ei problemele de bază ale dezvoltării economice a ţării : dezvoltarea industriei, modernizarea agriculturii, politica comercială etc.

Dar, exceptînd articolele lui Al. D. Xenopol, cel care va da strălucire noii publicaţii şi va face din ea una dintre cele mai valoroase reviste economice a secolului al XIX-lea — pe linia inaugurată de „Analele economice" şi „Analele statistice" ale lui D. P. Marţian — va fi directorul şi animatorul ei, P. S. Aurelian. În paginile „Economiei naţionale" şi „Economiei rurale" publică numeroase articole, dintre care unele vor fi republicate sau reluate în cărţi, avînd în supratitlu numele revistei devenit stindard al concepţiilor sale economice : „Economia naţională". Sînt articole de luptă ascuţită pentru apărarea independenţei economice a României, în primul rînd pe calea dezvoltării industriei [60]. Revista îşi va cîştiga un prestigiu considerabil în special în perioada convenţiei şi apoi a războiului vamal cu Austro-Ungaria, cînd se afirmă ca principalul purtător de cuvînt al intereselor naţionale, creînd un larg curent de opinie publică în favoarea politicii protecţioniste [61].

„Economia naţională", al cărei nume însuşi avea un caracter programatic, a jucat un rol de seamă în cultura economică românească a secolului al XIX-lea, contribuind la crearea unui curent de gîndire economică progresistă şi este prima noastră revistă economică cu ecou internaţional. Tezele şi concepţiile pe care le promovează sînt comentate uneori în presa din străinătate, iar economişti ca L. Brentano, G. Schmoller, A. Wagner, W. Sombart etc. aveau să colaboreze mai tîrziu în paginile ei.

10. Monografia „Ţara noastră"

În 1875, P. S. Aurelian publică *Terra nostra* (Ţara noastră) [62]. Dacă *Notice sur la Roumanie* era destinată exclusiv *informării* străinătăţii, *Ţara noastră* are un *caracter programatic*, ocupînd un loc de seamă în

[60] Nici în perioada cînd a ocupat funcţii ministeriale, P. S. Aurelian nu a încetat activitatea sa publicistică în această direcţie. A folosit în decursul anilor diferite semnături : P. Sebeşanu, P. Ardeleanu Aurelian (după numele care se dăduse tatălui său la Slatina), A. de la Muru sau P. Mureanu (de la numele localităţii Muru-Albeşti, regiunea Ploieşti, unde avea o vie) ; alteori articolele erau nesemnate, dar uşor de recunoscut după stilul şi referirile personale pe care le conţin.

[61] Vezi şi Radu C. Demetrescu, *„Economia naţională" în primii ani de apariţie* în „Viaţa economică" din 24 septembrie 1965.

[62] P. S. Aurelian, *Terra nostra. Schiţe economice asupra României*, Bucureşti, 1875. Ediţia întîi avea 229 de pagini Ediţia a II-a, „revăzută şi adaosă", apare în 1880, avînd 344 de pagini.

istoria monografiilor economice românești și un loc central în ansamblul operei științifice a lui P. S. Aurelian [63].

La 43 de ani, în ajunul intrării în viața politică militantă, Aurelian înfățișează în mod clar și sintetic cîteva din ideile de bază ale concepției sale cu privire la dezvoltarea economiei naționale, concepție care se va întregi în perioada următoare a vieții, în special în împrejurările agitate ale luptei împotriva convenției comerciale cu Austro-Ungaria.

Lucrarea reflectă totodată poziția lui Aurelian față de rolul monografiei economice, al studierii realității în procesul elaborării măsurilor de politică economică.

Definind scopul monografiei, autorul își proclamă de la primul cuvînt crezul patriotic care-i domină întreaga operă științifică și publicistică și întreaga activitate politică : *„Cea dintîi datorie a unui cetățean este de a-și cunoaște țara. A fi român și a nu cunoaște istoria și geografia României ; forțele sale productive ; starea sa economică ; avuțiile naturale cu care este înzestrată este a dovedi o indiferență pentru cea mai sfîntă din datoriile unui adevărat cetățean"* [64].

Precizînd imediat ce înțelege prin noțiunea de „țara noastră", Aurelian determină, în lumina conceptului de națiune, însăși structura monografiei sale, care merge de la cunoașterea trecutului la studierea realităților prezente pentru determinarea direcțiilor de dezvoltare în viitor : *„Țara noastră sîntem noi, sînt toate generațiunile care au locuit acest pămînt de la întemeierea statului român și pînă în timpul de față ; este trecutul și viitorul nostru, este acest pămînt românesc moștenit de la străbunii noștri, păstrat cu atîtea sacrificii și transmis generațiunilor din veac în veac pînă în ziua de astăzi"*.

Întreaga monografie este o expresie a preocupării lui P. S. Aurelian pentru studierea atentă, științifică a realităților economiei naționale, prin îmbinarea analizei statistice cu observarea directă a fenomenelor care au loc în societate.

Cunoașterea științifică a realității prin monografie („un tablou pe cît se poate de fidel") are un obiectiv militant-politic bine determinat : *„Scopul acestei publicațiuni a fost de a atrage atențiunea asupra îmbunătățirilor de ordine economică ce sînt de introdus în țara noastră"*.

În concepția sa eficiența măsurilor de politică economică este determinată în mod esențial : de satisfacerea cerințelor legilor economice obiective care acționează în societate (idee pe care o vom găsi exprimată încă din primul său articol, scris în epoca studenției de la Grignon) și de concordanța lor cu realitățile istorice concrete ale țării noastre (*„să știm a ne organiza pentru îndeplinirea rolului nostru potrivit cu geniul națiunii noastre, cu aspirațiile, caracterul, moravurile și trebuințele poporului român"*).

---

[63] Asupra acestei lucrări, vezi și G. Retegan : *90 de ani de la apariția unei valoroase monografii economice a României*, în „Viața economică" din 2 aprilie 1965.

[64] Citatele utilizate în acest paragraf sînt date după : Prefața la ediția I, Prefața la ediția a II-a, Introducerea și cap. XII. Cum toate sînt reproduse în acest volum și cititorul le poate găsi și identifica cu ușurință, nu vom mai face trimiteri la paginile edițiilor originale, epuizate de peste opt decenii.

Cercetarea monografică își dobîndește întreaga ei semnificație tocmai în măsura în care înlesnește stabilirea acestor doi parametri ai politicii economice.

Apariția lucrării *Țara noastră* a fost primită cu interes și recenzată elogios atît în țară, cît și în străinătate. Ion Ghica semnalează în 1877 importanța ei, iar în 1880 — cu prilejul apariției celei de-a doua ediții — întocmește un referat elogios, propunînd-o spre premiere Academiei Române, deși subliniază dezacordul său cu concepția protecționistă — industrializantă a lui P. S. Aurelian, *„doritor impacient de a vedea înființîndu-se industria, ca să nu mai fim tributari străinului"*. În această ordine de idei, autorul *Convorbirilor economice* se oprește la cererea lui Aurelian de a se înființa fabrici de postavuri, de stofe, de mătase și remarcă, în spiritul caustic ce-i era propriu, că *„vom aștepta încă mult timp înființarea acelor industrii"*, pentru a preciza : *„Eu cred că libertatea comerțului, libertatea absolută ar fi singurul mijloc de a vedea înființîndu-se la noi industria propriu-zisă"*[65].

Menționăm, dintre recenziile apărute în țară, numai pe aceasta deoarece ni se pare semnificativă într-un fel pentru ambii economiști : în ceea ce-l privește pe Aurelian — pentru prestigiul și stima pe care și-o cîștigase chiar în rîndul economiștilor de seamă care nu-i împărtășeau concepțiile protecționiste, într-o perioadă de ascuțită luptă asupra acestei probleme ; în ceea ce-l privește pe Ion Ghica — pentru eleganța și probitatea științifică de a recunoaște valoarea lucrării unui adversar de idei.

Ecoul de care se bucură *Țara noastră* îi întărește lui Aurelian convingerea asupra justeței orientării metodologice pe care urmărea să o imprime studiilor de economie. Un an după apariția primei ediții a acestei lucrări, el tipărește o nouă monografie economică asupra Bucovinei [66]. În același timp, cu prestigiul autorului care a dat exemplu personal în această direcție și s-a izbit de dificultățile pe care le întîmpină cercetarea economică în lipsa unei baze documentare corespunzătoare, publică articole și cronici în care revine asupra necesității de a se studia pe baze riguros științifice realitățile economice ale României. Pune astfel în mai multe rînduri problema unui nou recensămînt al populației, deoarece nu se mai făcuse un asemenea recensămînt de la 1859 și subliniază imposibilitatea studierii unor fenomene importante, cum sînt cele demografice, fără recensăminturi ; nu scapă ocazia de a încuraja cercetările de teren, monografiile de comune sau județ, ca și monografiile pe ramuri ale economiei, care i se par valoroase, scriind despre ele sau propunîndu-le spre premiere[67] ;

---

[65] Ion Ghica, *Scrieri economice*, ediție îngrijită și comentată de Ion Veverca, vol. III, București, 1937, p. 142, 145, 146. Academia acordă monografiei *Țara noastră* premiul „Gh. Lazăr" cu prilejul sesiunii din aprilie 1881.

[66] P. S. Aurelian, *Bucovina. Descriere economică, însoțită de o hartă*, București, 1876. Lucrarea are 94 de pagini.

[67] În acest sens, articolele despre lucrările dr. I. Felix sau rapoartele prezentate de el Academiei Române asupra lucrărilor lui Ion Boldescu, *Studiul istoric și economic asupra jud. Vlașca*, Giurgiu, 1900 ; Codin Rădulescu, *Monografia comunei Priboieni-Muscel* (Cîmpulung), sau Maximilian Popovici, *Tutunul*, București, 1897. Repetînd teza, enunțată în *Țara noastră*, cu privire la necesitatea cunoașterii amănunțite a stării fizice, istorice și economice a țării, Aurelian sublinia, într-unul din aceste rapoarte, întocmit în 1904, că *„Academia trebuie să*

militează pentru întocmirea de anchete cu caracter economic şi insistă asupra completării datelor statistice cu investigaţii directe, văzînd realizabile asemenea lucrări printr-o largă participare de investigatori. În 1888, cînd revine asupra problemei recensămînturilor populaţiei, arată cu indignare că „*nu s-a mai făcut un recensămînt sistematic asupra populaţiunii de mai bine de un pătrar de secul. . . Ca să nu fiu nedrept, voi adăoga că ne numărăm şi noi, însă numai cînd este vorba de recrutăţiune şi de aplicare de impozite. Cînd este vorba de dări, nu lăsăm să treacă un individ; socotim ca cei mai buni aritmetici*" [68].

Studierea atentă a fenomenelor concrete şi a practicii este pentru Aurelian singura cale care duce la concluzii ştiinţifice, singurul mijloc prin care se poate stabili adevărul ştiinţific în economia politică şi combate dogmatismul. Cînd se referă la acest lucru, el are în vedere pe adepţii liberului schimb, „*cărora puţin le pasă dacă va pieri lumea, numai pretinsele principii economice să trăiască*" [69]. „*Dogmaticii* — scrie el, referindu-se la partizanii liberului schimb — . . . *au compromis în parte economia politică, după cum singuri încep a o recunoaşte*" [70].

11. Parlamentar şi ministru

Angajat, prin activitatea publicistică, în lupta pentru promovarea industriei naţionale, P. S. Aurelian pătrunde tot mai adînc nu numai în miezul marilor probleme ale economiei naţionale, dar, inevitabil, şi în viaţa politică activă care-i va acapara o bună parte a timpului în anii maturităţii sale de creaţie ştiinţifică. Un rol important l-a jucat în acest sens problema tarifului vamal şi a convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria.

Într-adevăr, în 1874 Aurelian este numit vicepreşedinte al Comisiei însărcinate să întocmească proiectul unui tarif vamal menit să protejeze anumite produse în interesul industriei naţionale [71].

Comisia şi-a terminat lucrările la sfîrşitul anului, şi proiectul care prevedea impunerea cu taxe care mergeau pînă la 25% a unor mărfuri importate similare celor produse în ţară este adoptat de parlamentul conservator. Noul tarif vamal nu a fost însă transpus în fapt, deoarece, scurt timp după adoptarea lui, guvernul conservator Lascăr Catargiu îl suspendă sub presiunea Austro-Ungariei, cu care încheie în iunie 1875 o convenţie comercială şi de navigaţie. Noua convenţie — bazată pe clauza naţiunii celei mai favorizate — corespundea intereselor marilor producători şi exportatori de cereale şi vite din România; în schimb, ea deschidea larg porţile economiei naţionale în faţa penetraţiei mărfurilor şi capitalu-

---

încurajeze asemenea lucrări; trebuie să se indice şi să fie sprijiniţi cercetătorii cu material documentar, cu programe şi chestionare tip, cu instrucţiuni" („Analele Academiei Române", seria a II-a, t. XX, 1897—1898, p. 305—306; *op. cit.*, seria a II-a, t. XXIII, 1900—1901, p. 408—409; seria a II-a, t. XXVII, p. 483.

[68] P. S. Aurelian, *Cum stă populaţiunea română*, în „Economia naţională", nr. 27/4.VII. 1888, p. 625—626.

[69] „Economia rurală" nr. 2/10.III.1876, p. 26.

[70] „Revista ştiinţifică" nr. 21/15.XII.1875, p. 319.

[71] Comisia era alcătuită din 16 persoane, preşedinte fiind Al. Odobescu.

rilor din Austro-Ungaria, amenința să transforme practic țara într-un hinterland agricol al imperiului vecin și anula posibilitățile de protejare a industriei naționale.

Guvernul conservator a căutat să explice încheierea acestei convenții prin considerente politice : afirmarea autonomiei vamale a țării față de Imperiul otoman, un pas spre extinderea relațiilor economice și politice externe ale României și spre dobîndirea în fapt a independenței politice.

Explicația nu a satisfăcut, bineînțeles, cercurile burgheziei naționale, lovită în interesele ei. În jurul acestei convenții și, pornind de la ea, al întregii politici vamale a țării s-a angajat astfel una dintre cele mai pasionate și importante lupte economice-politice din România celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

P. S. Aurelian, unul dintre cei care au întrevăzut efectele dezastruoase pe care convenția le va avea asupra tinerei industrii românești în formare, ca și faptul că în legătură cu ea și cu politica vamală se punea însăși problema destinului economiei românești și a independenței economice a țării, s-a angajat deci cu întreaga energie în lupta împotriva convenției.

În aceste împrejurări, cînd guvernul conservator cade și partidul liberal, după o lungă perioadă de opoziție, vine la putere, Ion Brătianu — care simțea nevoia de a se sprijini și pe intelectuali de capacitatea lui P. S. Aurelian — face apel la el, trimițîndu-l, între august 1876 și ianuarie 1877, la Viena, spre a trata cu guvernul austro-ungar și a încerca să modifice pe cît va fi posibil cel puțin unele prevederi ale convenției.

P. S. Aurelian, care vedea în partidul liberal al burgheziei naționale forța politică în măsură să înfăptuiască practic concepțiile sale economice, intră în viața politică activă, de partid.

Deși a fost ales în repetate rînduri deputat sau senator, nu a fost legat de o anumită masă electorală ; era, ca să folosim terminologia epocii, „candidat de la centru"[72]. În diferite legislaturi, a fost ales vicepreședinte al Camerei și președinte al Senatului. Ca parlamentar este preocupat de aceleași probleme pentru a căror soluționare militează și în publicistică. Îl întîlnim, astfel, ridicînd problema creșterii populației române, interpelînd guvernul în legătură cu necesitatea de a se sprijini crearea unei companii naționale de navigație pe Dunăre și pe mare, în legătură cu alocațiile bugetare pentru școlile comerciale și profesionale, cerînd măsuri de încurajare a industriei naționale, să se facă cercetări asupra cauzelor sociale care determinau tulburările și răscoalele țărănești de la sfîrșitul secolului, propunînd amendamente și modificări de legi în interesul țărănimii, fiind raportor la legea pădurilor și la diferite legi pentru protejarea industriei etc.

[72] Cîteva exemple : la 8 mai 1879 și 26 aprilie 1883 este ales deputat la colegiul III din Tîrgu-Jiu ; la 11 noiembrie 1884 este ales senator la colegiul II din Brăila și cade în alegerile de senator la colegiul II din Tîrgu-Jiu și de deputat la colegiul II din Bacău ; în februarie 1888 nu i se pune candidatura, dar la 18 octombrie 1888 este ales senator la colegiul II Prahova și cade în alegerile de deputat la colegiul II din Tîrgu-Jiu ; la 6 februarie 1892 este ales senator la colegiul II Prahova și cade la alegerile de deputat la colegiul I din Brăila ; la 26 noiembrie 1895 este ales senator la colegiul I Prahova și deputat la colegiul I Ilfov, optînd pentru mandatul de senator ; la 1 iunie 1899 și 9 martie 1901 este ales senator la colegiul I Brăila, dar la 9 februarie 1905 cade în alegerile de senator la colegiul II din același oraș, pentru ca la 20 mai 1907 să fie ales senator la colegiul I Ilfov.

Cu toate acestea, exceptînd cîteva discursuri de care vom avea prilejul să ne ocupăm în cursul acestui studiu, activitatea lui parlamentară este departe de a avea strălucirea și dinamismul activității publicistice.

La 21 iulie 1877, cîteva luni după proclamarea independenței și în plin război, Ion C. Brătianu face unele schimbări în guvern și numește pe P. S. Aurelian ministru al lucrărilor publice.

Debutul său ministerial nu a avut răsunetul atribuit de adepții săi politici care-l prezentau ca *„fiind luat de la coarnele plugului ca un al doilea Cincinatus pentru serviciul țării"*[73]. Este întîmpinat cu ostilitate de conservatori înainte chiar de a-și începe activitatea ; „Timpul" publică în această privință un comentariu special împotriva noului ministru : *„D. Aurelian este un bărbat care din tinerețe nu s-a ocupat decît cu teoria agriculturii și care de vreo douăzeci de ani conduce prima și unica noastră școală de agricultură, a cărei rezultate practice, trebuie să o mărturisim, n-au prea corespuns cu așteptările publice... Afară de aceasta, d. Aurelian n-a ocupat niciodată funcțiuni publice... Un ministru... trebuie să fie bărbat cu greutate, cunoscut prin antecedentele sale politice care să inspire încredere națiunii; în aceste vremi un ministru trebuie să poarte partea sa de răspundere, și d. Aurelian nu are nici una din aceste calități... greutatea d-sale ca bărbat politic este nulă și este prea puțin cunoscut în țară spre a insufla acea încredere de care trebuie să se bucure un ministru, mai ales în timpuri de tulburări și de război. D. Brătianu a adus un rău serviciu amicului d-sale și încă un mai rău serviciu țării"* [74].

Zece ani mai tîrziu, cînd Aurelian va fi numit din nou ministru al lucrărilor publice, „România" îl va ataca și mai vehement, afirmînd că prin numirea acestui ministru *„d. Brătianu și-a urmat sistema despre care se poate zice că pune pe cizmar să facă haine și pe croitor papuci"*[75].

În afara obișnuitei ostilități a oricărui ziar de opoziție, articolul citat din „Timpul" oglindește totodată reacția clientelei ministeriale de profesie față de ideea unui ministru-specialist, fără suport electoral. Această nemulțumire se va manifesta, sub forme la început mai discrete, chiar în sînul „ministeriabililor" din propriul său partid liberal, puțin dispuși să cedeze locul în favoarea unui intelectual care nu aducea partidului nici fonduri, nici voturi [76].

Primul său ministeriat se termină de altfel foarte repede ; după, cîteva luni, în mai 1878, P. S. Aurelian părăsește guvernul și Ion Brătianu, prim-ministru, preia și conducerea ministerului său.

---

[73] „Economia națională" ianuarie 1909.

[74] „Timpul" din 28 iulie 1877.

[75] „România" din 4—5 mai 1887.

[76] Fruntașii partidului conservator cunoșteau foarte bine șubrezenia poziției lui Aurelian în partidul liberal și o foloseau cînd le-o dicta interesele. General Gheorghe Manu îi spunea, de pildă, într-o zi că tocmai „prietenii" din partidul liberal *„din cauze personale și politice caută să-ți micșoreze vederile și ideile"* (V. S. Moga, *op. cit.*, p. 33).

Cu alt prilej, cînd Aurelian avea să prezinte proiectul Casei rurale, fruntașul conservator Alexandru Lahovary, aflat la Paris, scrie o scrisoare lui Take Ionescu cerîndu-i să facă tot posibilul spre a împiedica votarea legii, care ar reprezenta *„o mare nenorocire pentru țară"*. În același timp, Lahovary (și faptele aveau să-i dea dreptate) arată că, atunci cînd Aurelian vine *„cu o idee mai largă cu privire la îmbunătățirea soartei țăranilor"*, nu el, conservator, este adversarul, *„ci chiar unii pe care* (Aurelian), *îi crede mai buni prieteni"* (*ibidem*).

Va fi soarta tuturor ministeriatelor sale, terminate după scurte intervale, prin demisii sau eliberări, deşi nu de puţine ori, în activitatea sa guvernamentală, la conducerea diferitelor ministere sau răspunzînd în parlament în numele guvernului, P. S. Aurelian, făcînd concesii „spiritului" de partid, a adoptat poziţii sau măsuri care nu reflectau concepţiile sale reale, încît nu era cu totul lipsită de oarecare fond de adevăr ironia unui deputat care, cu un asemenea prilej, remarca în cameră că „*Altele sînt părerile distinsului economist Aurelian şi altele părerile ministrului lucrărilor publice*" [77].

În total, P. S. Aurelian a fost membru în guvern de şase ori : de la 21 iulie 1877 la 6 martie 1878 — ministru al lucrărilor publice, într-un guvern prezidat de I. C. Brătianu ; de la 1 iulie 1882 la 23 iunie 1884 —, ministru al cultelor şi instrucţiunii publice, tot într-un guvern I. C. Brătianu ; de la 29 aprilie 1887[78] la 1 martie 1888 —, ministru al lucrărilor publice, pentru ultima dată sub preşedinţia lui I. C. Brătianu ; de la 21 noiembrie 1896 la 31 martie 1897 — , preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru al domeniilor ; de la 14 februarie 1901 la 18 iulie 1902 — ministru de interne şi de la 18 iulie la 14 noiembrie 1902 — ministru de domenii într-un guvern prezidat de D. A. Sturdza.

12. Convenţia cu Austro-Ungaria. „Cum se poate fonda industria în România". „Politica noastră vamală" şi „Viitorul nostru economic"

Am amintit împrejurările în care P. S. Aurelian s-a angajat în lupta împotriva convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria. Va continua această luptă timp de două decenii fie pentru a-i demasca efectele dăunătoare şi — la expirarea convenţiei încheiată pe o perioadă de zece ani — pentru a-i împiedica prelungirea, fie pentru a-şi impune concepţia tarifului general autonom, concluzia sa în materie de politică vamală pe marginea experienţei convenţiei cu Austro-Ungaria.

Pentru triumful ideilor sale puse în slujba fundării unei industrii naţionale şi consolidării independenţei economice a ţării, P. S. Aurelian scrie articole, ţine conferinţe, vorbeşte în adunări publice ; nu oboseşte să repete şi să se repete, nu se lasă impresionat nici de ironiile, nici de atacurile adversarilor, ci le răspunde cu vigoare, invocînd date şi fapte, experienţe concrete, pentru a mobiliza opinia publică, conştiinţa naţională. Devine principalul purtător de cuvînt al burgheziei industriale, aducîndu-şi contribuţia la crearea acelui curent în favoarea unei politici protecţioniste care avea să facă imposibilă reînnoirea convenţiei cu Austro-Ungaria şi să inaugureze pînă la urmă o politică de proteguire a industriei naţionale, chiar dacă nu exact aşa cum o preconizase.

---

[77] Şedinţa Adunării deputaţilor din 7 decembrie 1887, după relatarea publicată în „România" din 8 decembrie 1887.

[78] Decretul 1320/29.IV. 1887, publicat în „M. Of." nr. 23/30.IV.1887 ; din eroare se indică data de 29 aprilie 1886, în D. Costescu, *Fazele ministeriale în România*, Bucureşti, 1936.

Unele dintre aceste articole şi cuvîntări stau la baza principalelor lucrări în care îşi dezvoltă concepţiile şi care au intrat în bibliografia oricărei istorii a gîndirii economice româneşti : *Cum se poate fonda industria în România şi industria română faţă cu libertatea comerţului de importaţiune* [79] ; *Politica noastră comercială faţă cu convenţiile de comerţ* [80] ; *Politica noastră vamală* [81] ; *Viitorul nostru economic* [82].

Întrucît ideile de bază ale acestor lucrări fac parte integrantă din concepţia sa generală cu privire la dezvoltarea economiei naţionale, de care ne ocupăm în partea următoare a acestui studiu, vom menţiona aici că P.S. Aurelian a apărat interesele economice ale României în această epocă nu numai ca economist şi om politic, dar şi ca diplomat, fiind în cîteva rînduri delegatul României în cursul negocierilor economice cu Austro-Ungaria. Nu participa cu entuziasm la aceste negocieri fie că era, fie că nu era în guvern ; dovada o avem în repetatele sale cereri de a fi înlocuit cu altcineva.

Conducînd delegaţia română, s-a dovedit însă un negociator tenace, dar conştiincios, dispus să ajungă la o înţelegere conform mandatului care-i fusese încredinţat de guvern, astfel încît eşecul negocierilor nu i se poate imputa lui, ipoteză emisă din cauza concepţiei de principiu a lui Aurelian cu privire la tariful general şi autonom [83]. Or, studierea protocoalelor şedinţelor din aprilie 1886, ca şi a scrisorii lui către ministrul de externe al României în momentul cînd negocierile eşuaseră, arată că, în pofida concepţiei sale personale, afişată de altfel public în lucrări, P. S. Aurelian şi-a îndeplinit cu onestitate sarcina primită şi s-a arătat dispus să facă chiar paşi în direcţia dorinţelor celeilalte părţi, pe bază însă de echitate şi cu respectarea intereselor economice ale României [84].

Cîteva zile după ce delegaţia austro-ungară rupe negocierile şi părăseşte ţara, Ion C. Brătianu face din nou apel la Aurelian, pentru elaborarea măsurilor de politică vamală. Act de compensare şi de prudenţă în acelaşi timp. Act de compensare şi de prudenţă faţă de Aurelian, deoarece — din anumite raţiuni politice — Brătianu nu era în măsură să-i

---

[79] Bucureşti, 1881. Cartea are VIII+142 de pagini.

[80] Bucureşti, 1885. Cartea are 89 de pagini.

[81] Bucureşti, 1890. Cartea are XII+107 pagini.

[82] Bucureşti, 1890. Broşura, de 52 de pagini, cuprinde un discurs rostit la Bîrlad la 6 aprilie 1890.

[83] Gh. Taşcă (*Comemorarea lui P. S. Aurelian*, în „Anuarul Ateneului Român", Bucureşti, 1933, p. 13—23) sugerează acest lucru, scriind : „*Cauza acestui nesucces al comisiunilor instituite pentru încheierea convenţiunii este el imputabil puternicului imperiu vecin care ne-ar fi pus condiţiuni neacceptabile, ori trebuie el căutat în dorinţa preşedintelui comisiunii române de a face să nu reuşească convenţiunea pentru a rămânea sub imperiul unui tarif general*" ?

[84] Protocoalele şedinţelor ţinute în zilele de 19, 20, 21, 22, 23, 24 şi 25 aprilie 1886, publicate în ziarul „România" din 11, 12, 15, 16 şi 17 mai 1886 ; scrisoarea lui P. S. Aurelian către ministrul de externe al ţării în care îl informează că delegaţia austro-ungară a declarat că nu poate preciza data unei alte şedinţe, întrucît „e în nesiguranţa zilei în care vor sosi instrucţiunile solicitate" de la Viena şi a părăsit apoi capitala, publicată în ziarul „România" din 17 mai 1886. Delegaţia română era compusă din P. S. Aurelian, preşedinte, Gr. Ghica, delegatul României în Comisia europeană a Dunării, A. Degre, consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, G. Cantacuzino, director general al Căilor ferate române, D. Protopopescu, director general al regiei monopolului sării şi tutunului, T. Djuvara, I. N. Papiniu şi Duiliu Zamfirescu.

accepte ideea tarifului autonom, pentru care acesta pleda, dar voia să-l aibă alături de el la adoptarea unui tarif general, cu caracter protecționist, care să lase deschisă posibilitatea încheierii ulterioare de convenții comerciale. Act de prudență, totodată, deoarece momentul cînd avea să se decidă soarta unei lupte duse timp de un deceniu venise. Guvernul habsburgic decide declanșarea războiului vamal împotriva României, decizie primită de altfel cu puțin entuziasm chiar în cercurile oficioase de la Viena; dovada o găsim în articolul de fond tipărit cu această ocazie de „Neue Freie Presse": *„Astfel dar se va începe războiul vamal contra României. O asemenea luptă prezintă un crud spectacol. Soldații nu vor fi chemați sub drapel, tunurile nu trec pe străzi, lipsește fierberea și pericolul luptei, dar scopul ei este tot acela care se urmărește și prin sabie. Este vorba că un stat să încearcă a mărgini voința celuilalt, prin mijloacele puterii, că forțele materiale se măsoară, că se manifestă pe față intențiunea de a sili pe protivnic să cedeze prin siluire... Se poate ca războiul vamal să fi fost provocat de absurditatea d. Brătianu, dar principala lui cauză se află în protecționism, care a respins din Europa produsele noastre brute, a închis căile de export pentru fabricatele noastre și acum provoacă și un pericol politic"*[85].

La București, P. S. Aurelian prezintă raportul pentru reforma tarifară care urmărea să protejeze producția agricolă prin anularea taxelor de vamă la export, să protejeze industria existentă și cea care s-ar putea dezvolta în viitor, să creeze o bază stabilă pentru noile convenții comerciale care s-ar mai încheia și totodată să mărească veniturile fiscale ale țării [86]. La 1 iulie 1886, România denunță convenția comercială din 1875, în virtutea art. 31 al acestei convenții. Se punea astfel capăt încercărilor pe care le făcea guvernul de la Viena spre a obține prelungirea sau reînnoirea ei.

Un an mai tîrziu, la 21 aprilie 1887, sînt adoptate „Măsuri generale spre a veni în ajutorul industriei naționale", prima lege de încurajare industrială votată în România, al cărei raportor este tot P. S. Aurelian. Perioada liber-schimbismului se încheiase; primul pas spre o politică protecționistă fusese făcut.

Trasînd, în fond, bilanțul unei lupte, P. S. Aurelian scrie: *„Ceea ce caracterizează și deosebește întrucîteva modul cum sînt studiate chestiunile economice de vreo cîțiva ani încoace este privirea lor mai cu seamă din punctul de vedere național. În trecut se studia economia politică ca știință teoretică, iar partea aplicativă era oarecum înlăturată. ... Așa, de exemplu, se dizerta ore întregi asupra libertății comerțului și mai toți cîți vorbeau se rosteau în favoarea liberului schimb, și aceasta pentrucă în cele mai multe tratate de economie politică teoretică autorii sînt partizanii acestei doctrine... oratori și scriitori, cu puține excepțiuni, luîndu-se după cărțile de economie politică susțineau că România, fiind o țară eminamente agricolă [nu], trebuie să se gîndească la o industrie națională și că veniturile și acțiunea sa trebuie îndreptate numai spre dezvoltarea agriculturii"*[87].

[85] Traducerea citată după „România" din 9 mai 1886.

[86] N. Arcadian, *Politica industrială*, în *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 191.

[87] Prefața lui P. S. Aurelian, la Fr. List, *Sistem național de economie politică*. Traducere de I. N. Papiniu, București, 1887, p. III.

După ce constată că această situație s-a schimbat, ca urmare a faptului că poporul român și-a dat seama de adevăratele sale interese economice-naționale, Aurelian se referă la rolul pe care l-a jucat acțiunea de propagandă dusă în favoarea protecționismului industrial : *„propaganda scrisă și vorbită este necontestat că ea a exercitat o influență hotărîtoare asupra spiritului public. Punînd în evidență starea noastră de înapoiere; arătînd zi cu zi calea urmată de alte popoare pentru a-și dezvolta economia națională; combătînd cu energie curentul liber-schimbist ce se prăsise în țară; demonstrînd cu fapte că nici o națiune nu a reușit a crea și a întemeia industria decît ocrotind prin legi producțiunea națională, în fine, făcînd să reiasă strînsa legătură ce există între interesele noastre economice și existența națională, publiciștii de toate gradele au contribuit a lumina țara și a determina acel curent puternic ce există astăzi în România cu privire la creațiunea și încurajarea industriei naționale"*[88].

Dacă avem în vedere rolul de frunte pe care Aurelian însuși l-a jucat în această luptă, aprecierea n-ar putea fi citată ca exemplu de modestie ; prin aceasta, ea nu este însă mai puțin corespunzătoare adevărului și — dincolo de satisfacția pe care o reflectă — reprezintă cea mai corectă caracterizare a meritelor sale în orientarea gîndirii economice românești din secolul al XIX-lea în direcția dezvoltării industriale.

13. Din nou la chestiunea țărănească

În cursul anilor de luptă pentru triumful ideii de politică protecționistă pusă în slujba dezvoltării industriei naționale, P. S. Aurelian continuase să urmărească cu atenție evoluția agriculturii și a situației țărănimii, care însă — spre deosebire de prima perioadă a activității — nu mai stătuseră în centrul preocupărilor sale ; vor reveni însă aici, aduse de înrăutățirea situației țărănimii și mai ales de răscoalele țărănești, în ultima perioadă a vieții.

Luptătorul antifeudal care încă din epoca studenției scrisese articolul *Considerațiuni asupra importanței de a îmbunătăți starea actuală a cultivatorului* [89], unul dintre cele mai remarcabile din literatura acelor ani, și militase pentru reforma agrară prin eliberarea țăranilor de sarcinile feudale, împroprietărirea lor și sprijinirea de către stat a gospodăriilor țărănești, își pune tot mai insistent întrebarea : care au fost, pentru țărani, efectele reformei de la 1864 ?

Trei decenii după înfăptuirea ei, reluînd unele remarci făcute și pînă atunci, P. S. Aurelian constată : *„Nu m-a împăcat și nu mă împacă dacă se crede că prin acea reformă s-a isprăvit cu marea chestiune țărănească; mă împacă, din contra, dacă se admite că s-a făcut un început, că cel puțin s-a dezrobit țăranii de regimul regulamentar. Eu cred că pentru oricine a cugetat și a studiat în mod mai serios chestiunea stării țăranilor va*

[88] *Ibidem*, p. VI.

[89] „Naționalul" din 18 septembrie 1858.

recunoaște că cu reforma de la 1864 nu s-a putut da mulțumire atîtor trebuințe ale țărănimii" [90].

P. S. Aurelian, unul dintre cei mai lucizi și atenți critici ai reformei care deschisese calea dezvoltării capitaliste a agriculturii, este totodată și unul dintre primii economiști care recunoaște răspicat că reforma agrară de la 1864 n-a prejudiciat interesele marii moșierimi, ci a servit acesteia la trecerea spre noi forme de exploatare : „*După părerea mea, proprietarilor nu li s-a impus nici un sacrificiu ; pămîntul dat țăranilor a fost plătit cu bani și dacă este cineva care a păgubit din reforma de la 1864, apoi acel cineva nu sînt de bună seamă marii proprietari*" [91].

Constatînd că reforma din 1864, „*redusă la adevăratele sale proporții*", n-a făcut decît să dea o bucată de pămînt familiilor țărănești aflate la acea epocă și că în nenumărate localități țăranii și-au vîndut în scurt timp pămîntul sau au fost nevoiți să recurgă din nou la învoieli cu marii proprietari, P. S. Aurelian explică : „*...Nu trebuie să credem că dacă s-a dat pămînt țăranilor s-a isprăvit cu îmbunătățirea soartei lor. Și o probă despre aceasta este că cu tot pămîntul ce li s-a dat, țăranii din punctul de vedere material nu văd ca să stea mai bine decît în 1864. Au cîștigat în alte privințe, se folosesc de toate îmbunătățirile generale făcute în țară, însă, încă o dată, materialicește nu văd că starea lor să fie înfloritoare*" [92].

Cu alt prilej, preocupat de aceeași întrebare : „*populațiunea rurală stă oare mai bine astăzi decît înainte de 1864?*", P. S. Aurelian — deși cu unele ezitări, întrucît este o „chestiune foarte delicată" — nu ezită totuși să arate că, în pofida unor progrese, populația de la sate, spre deosebire de populația orășenească, „*în multe privinți a rămas înapoi, ba chiar a pierdut din aceea ce avea odinioară*" [93].

Pentru P. S. Aurelian, fără îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale țărănimii nu poate fi vorba de a se asigura progresul general al țării. Mai mult, cu prilejul răscoalelor țărănești din 1888, cînd clasele conducătoare credeau că pot rezolva problema prin măsuri represive, Aurelian cere să se studieze atent cauzele lor sociale, relațiile care au împins pe țărani la răscoală și avertizează că, atunci cînd „*numărul exploatatorilor nesocotiți s-ar înmulți, să fim siguri că aceștia vor deveni, inconștient, provocatorii dezordinelor și cei mai mari dușmani ai proprietății*" [94].

În lucrările sale, Aurelian se oprește în special asupra insuficientei înzestrări cu pămînt a țăranilor, a lipsei de sprijin din partea statului sub forma creditului agricol și în special asupra sistemului învoielilor agricole, al căror caracter înrobitor și consecințe negative le denunțase cu fermitate încă din 1872, cînd, în fața alarmei pe care o dau moșierii și arendașii pentru faptul că țăranii refuză să ia parte la lucrările agricole și părăsesc ogoarele, P. S. Aurelian atrăgea atenția : „*Mijlocul cel mai simplu* (de

---

[90] P. S. Aurelian, *Îndreptarea stării țăranilor*, în „Economia națională" din 1 august, 1896.

[91] „Economia națională" nr. 21 din 1891.

[92] „Economia rurală" din ianuarie 1884, p. 2.

[93] P. S. Aurelian, *Îndreptarea stării țăranilor*, *loc. cit.*

[94] Idem, *Apărarea intereselor proprietății*, „Economia națională" nr. 33/15. VIII 1888, p. 746.

prevenire — *C.M.*) *este ca să se ușureze învoielile. Trebuie să mărturisim că în unele localități sarcinile ce se impun țăranilor prin învoielile agricole sînt dărăpănătoare. Socotind bine, amărîtul de țăran nu se alege mai cu nimic la recoltă cînd învoielile sînt grele. Agricultorii noștri trebuie să înțeleagă că nu s-a desființat claca și s-a împroprietărit țăranul pentru ca să se reînființeze din nou sub alte forme. Învoielile grele sînt mai apăsătoare decît claca și ar fi o adevărată nenorocire cînd s-ar abuza în așa grad de poziținea nevoită a țăranilor și de ignoranța care apasă încă din nefericire peste dînșii, pînă a-i face să le pară rău că au fost împroprietăriți*" [95].

În 1881, revenind asupra acestei probleme, demonstrează cu onestitate că regimul învoielilor agricole a ajuns mai apăsător chiar decît regimul clăcii : „*Vechile deprinderi de a vedea în țăran factorul principal al exploatațiunii moșiilor au urmat ca și în trecut, cu deosebirea că, în loc să fie supus regimului clăcii, a trecut sub un regim care, după mine unul, față cu noua situațiune politică și socială a țăranilor, este mai îngreunător, mai apăsător : voi să vorbesc de regimul legii pentru tocmelile de lucrări agricole*"[96].

Lucrările pe care P. S. Aurelian le dedică învoielilor agricole reprezintă una dintre cele mai clare denunțări ale exploatării la care țărănimea era supusă de către moșieri în a doua jumătate a veacului trecut. Autorul analizează principalele prevederi ale legii pentru a conchide că „*această nenorocită lege cuprinde numai îndatoriri pentru țărani, numai măsuri contra lui și nici un rînd obligator pentru aceia cu care el se învoiește*" [97].

Observator atent al fenomenelor sociale din viața satului, P. S. Aurelian nu a reușit să iasă din cadrul concepției sale generale privitoare la proprietatea privată asupra mijloacelor de producție ; prizonier al acestei concepții, el nu putea să înțeleagă legile obiective ale dezvoltării agriculturii capitaliste și, ca atare, imposibilitatea unei coexistențe armonioase între marea gospodărie moșierească și gospodăria țărănească mijlocie sau mică. În limitele acestei concepții, dar preocupat sincer de îmbunătățirea soartei țăranului, el și-a îndreptat atenția în principal spre reforma învoielilor agricole în avantajul țărănimii, spre înlesnirea creditului agricol și spre mărirea numărului de țărani proprietari fie prin vînzarea unor moșii ale statului în loturi mici accesibile țăranului, fie prin intermediul „Casei rurale", pe care va încerca s-o înființeze la 1896 [98]

---

[95] „Revista științifică" nr. 4/1.IV. 1872, p. 50.

[96] „Economia rurală" din august 1881.

[97] Ibidem.

[98] În deceniile al nouălea și al zecelea, în afară de cărțile menționate în paragraful anterior și de numeroase articole, Aurelian mai publică și următoarele lucrări :

— *Expoziția națională de arte și industrie de la Moscova*, București, 1883. Cele 103 pagini ale acestei lucrări reprezintă partea dedicată industriei din raportul înaintat de Aurelian generalului N. Dabija, ministru al agriculturii, comerțului și lucrărilor publice, după o călătorie făcută în iulie 1882 la Moscova spre a vizita expoziția.

— *Cîteva pagini din economia rurală a Rusiei*, București, 1886. Lucrarea are 31 de pagini și reprezintă o conferință ținută la Societatea geografică română.

— *Exploatarea moșiilor prin meleiagiu*, București, 1888, 55 de pagini.

— *Despre sistemele de cultură și raportul lor cu starea socială*, București, 1891. Este un fragment de 71 de pagini dintr-un proiectat tratat de economie rurală.

În afară de acestea mai publică în broșuri diferite cuvîntări ținute, în special cuvîntări parlamentare.

14. Prim-ministru

În toamna anului 1896, în legătură cu o problemă minoră, dar de loc serafică, a înlocuirii mitropolitului-primat, guvernul liberal al lui Dim. Sturza dă dovadă de atîta neîndemînare, încît reuşeşte să creeze o agitaţie care-l obligă pînă la urmă să demisioneze [99]. Pentru rezolvarea acestei probleme, cu ajutorul aceleiaşi majorităţi parlamentare, P. S. Aurelian este numit la 21 noiembrie 1896 preşedinte al Consiliului de Miniştri. Nu reţine în cabinetul său decît doi dintre foştii miniştri ai guvernului Sturza şi reuşeşte în scurt timp să rezolve problema de care predecesorul său nu reuşise să treacă [100].

Noul prim-ministru socoteşte însă că o dată cu problema mitropolitului-primat are în sfîrşit posibilitatea de a înfăptui acum şi unele din măsurile cu caracter social la care năzuia mai de mult. Chiar la 25 noiembrie 1896 se pronunţă în Cameră pentru o lege asupra repausului duminical a cărui legiferare reprezenta în acea vreme o revendicare permanentă a clasei muncitoare [101]. Proiectul provoacă nemulţumiri nu numai în rîndurile opoziţiei, dar chiar în rîndurile majorităţii; partizanii lui Dim. Sturza şi M. Pherekide fac diverse manevre de culise spre a împiedica adoptarea unei legi pentru care P. S. Aurelian milita de mai mulţi ani. „*Natural că patronii vor păgubi din faptul de a nu se lucra duminica*, scrisese el în 1892; *dar numai de interesele lor materiale trebuie să ne ocupăm? Dacă ar păgubi cutare negustor ori fabricant că are să se întrerupă duminica mersul maşinilor sau să se închidă magazia, este un cuvînt să nu ne ocupăm de masa cetăţenilor care are nevoie de repaosul de duminică?... Cînd te gîndeşti că un impiegat comercial, un băiat de prăvălie, o calfă, un comptabil este condamnat ca de la 5 dimineaţa şi pînă seara tîrziu să stea în picioare, să nu merite oamenii aceştia să aibe nici duminica liberă?*" [102].

Nu ezitase să se adreseze chiar direct celor în cauză: „*Formaţi o ligă puternică, cu ramificaţii în toată ţara, lucraţi fără preget ca toată lumea muncitoare să se grupeze împrejurul cestiunii repaosului de duminică şi fiţi siguri că succesul va fi cu voi*" [103].

Acum, cînd era prim-ministru, nu înţelegea să renunţe la acest proiect.

Presa muncitorească îl sprijinea de altfel, denunţînd manevrele grupului Sturza-Pherekide şi chemînd masele de salariaţi la acţiune spre

---

[99] Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, Bucureşti, 1925, p. 343—357, se ocupă pe larg de aceste întîmplări.

[100] Cei doi miniştri rămaşi din vechiul guvern erau George Cantacuzino şi C. I. Stoicescu (care ocupase în cabinetul Sturza ministerul lucrărilor publice). Componenţa noului guvern era: preşedinte şi ministru al agriculturii, comerţului, industriei şi domeniilor, P. S. Aurelian; ministru de externe, C. I. Stoicescu; ministru al finanţelor, G. C. Cantacuzino (Rîfoveanu); ministru al cultelor şi instrucţiunii publice, G. Mîrzescu; ministru de interne, Vasile Lascăr; ministru de justiţie, Şt. Şendrea; ministru de război, general D. Berindei (numit cîteva zile mai tîrziu); ministru al lucrărilor publice, Em. Porumbaru.

[101] Institutul de Istorie a Partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., *Mişcarea muncitorească din România*, Bucureşti, 1965, p. 212.

[102] P. S. Aurelian, *Repausul duminical la Senat*, în „Economia naţională" nr. 12/15.VI. 1892, p. 251.

[103] Idem, *Mişcarea pentru repausul de duminică*, în „Economia naţională" nr. 11/1.VI. 1892, p. 220.

a sprijini poziția primului ministru. „Lumea nouă", de pildă, scria în decembrie 1896 : „*D. Mișu Pherekide împreună cu colectiviștii sturdziști lucrează pe capete în contra acestui proiect, pe care vor să-l înmormînteze în secțiuni. Prin aceasta, reacționarii colectivisto-sturdziști vor să compromită guvernul, respingînd un proiect de lege important pe care primul ministru l-a apărat cu atîta căldură. În această privință atragem atențiunea funcționarilor comerciali din întreaga țară de a organiza întruniri și manifestațiuni puternice pentru a dejuca planurile nedemne ale colectiviștilor sturdziști*" [104].

În ianuarie 1897, cînd proiectul de lege ajunge, în sfîrșit, în dezbaterea Camerei, unii fruntași ai partidului liberal, ca An. Stolojan, se pronunță în mod public împotriva lui. Legea repausului duminical a dus, cu alte cuvinte, la ascuțirea luptei pentru putere, care — după moartea lui Ion C. Brătianu — se dădea între diferitele curente și grupări din sînul partidului liberal, contribuind totodată la mai clara delimitare a aripii „de stînga", condusă de Aurelian.

Întemeindu-se pe sprijinul maselor care exercitau presiuni pentru adoptarea legii, primul ministru intervine din nou spre a răspunde criticilor : „*Se combate acest proiect din punctul de vedere că această lege este socialistă... Cuvîntul de socialist nu înspăimîntă pe nimeni, deoarece astăzi este o pornire generală pentru ameliorarea stării celor mai încercați de soartă și împrejurări...*

Cuvîntul de libertate absolută a muncii ori a comerțului este mai mult o expresiune teoretică, deoarece libertatea absolută nu există în nici o parte a lumii...

Să lăsăm igiena, să lăsăm distracțiunile intelectuale ale omului: citirea de cărți, cercurile de lectură publică, participarea la spectacole, să trecem peste toate aceste necesități ale omului care trăiește într-o societate civilizată cu pretențiuni de cultură și să ne întrebăm : ce devine familia bietului lucrător dacă el este condamnat la o activitate permanentă, la o muncă fără întrerupere?" [105].

Adoptarea legii adîncește și mai mult ostilitatea opoziției conservatoare împotriva guvernului P. S. Aurelian. „Timpul" califică la 2 februarie legea drept „*un cap d'operă de ușurință, de absurditate*", care „*va leza fără nici un folos interese serioase și respectabile*" [106] (mai tîrziu va vorbi despre „*legea ridicolă și imorală a repaosului așa-zis duminical, legea care gonește oamenii de la atelier pentru a-i trimite la cîrciumă*") [107], și se adresează regelui într-un articol de fond, făcînd un portret al primului ministru cu titlul : „*Ticălos, măria-ta !*" [108].

În această atmosferă de vehementă opoziție a partidului conservator și de intrigi în cadrul partidului liberal, P. S. Aurelian pune în dezbaterea parlamentului proiectul de lege pentru înființarea „Casei rurale", prin intermediul căreia dorea să înlesnească țăranilor cumpărarea de

---

[104] *Repausul de duminică în primejdie*, în „Lumea nouă" din 20 decembrie 1896.

[105] „Monitorul oficial". Dezbateri parlamentare, ședința din 27 ianuarie 1897.

[106] *Repausul duminical* în „Timpul" din 2 februarie 1897.

[107] „Timpul" din 6 februarie 1898.

[108] „Timpul" din 15 februarie 1897.

terenuri funciare în loturi corespunzătoare constituirii de gospodării agricole proprii, o altă preocupare mai veche a sa.

Proiectul dezlănțuie o adevărată furie a moșierimii conservatoare, care atacă proiectul și pe primul ministru atît în Cameră, cît și în presă. *„Destrăbălare", „Guvern primejdios", „Țara plătește", „Nichipercea — prim-ministru"* își intitulează „Timpul" articolele din acele zile, în care P. S. Aurelian nu este cruțat de nici un epitet („otrăvit de invidie", „laș", „ipocrit", „rostește calomnii băloase" etc.) după discursul pe care-l ține în favoarea înființării „Casei rurale". Într-unul din aceste articole, ziarul moșierimii conservatoare declara că primul ministru *„n-a vorbit ca un consilier al Coroanei, ca un ministru răspunzător, ci ca un agent socialist... Pentru prima dată în istoria noastră parlamentară ne-a fost dat de a vedea pe un ministru făcînd apel la ura de clasă... Vorbea un parvenit..., un bădăran... Mult trebuie să rîdă socialiștii, văzînd cum înșiși conducătorii statului român lucrează din răsputeri în sensul lor... D. Aurelian nu face socialism de stat..., ci socialism în contra ordinei existente, în contra ființei statului modern"* [109].

Evident, P. S. Aurelian nu era și nu a fost niciodată socialist; era un reprezentant cu vederi democratice al burgheziei, un intelectual liberal care nu rămînea insensibil la frămîntările poporului său și încerca să le găsească unele soluții în cadrul concepției sale generale.

Chiar acest lucru era socotit însă inacceptabil de către forțele reacțiunii. Lupta pe care conservatorii o declanșează cu toate forțele împotriva guvernului P. S. Aurelian este sprijinită din umbră, prin diferite manevre obstrucționiste, de către conducerea partidului liberal, care aluneca repede spre dreapta și era ea însăși dornică să pună capăt cît mai repede acestei guvernări. Votarea de către Cameră a legii „Casei rurale" n-a întîrziat de altfel să fie interpretată de conservatori ca o victorie în cadrul partidului liberal a aripii de stînga, condusă de Aurelian [110].

În felul acesta, în timp ce moșierimea grupată în partidul conservator căuta prin atacuri publice să denigreze pe primul ministru și să împiedice adoptarea legii, marea burghezie liberală urmărea să răstoarne pe primul ministru prin uneltiri de partid. Cîteva zile după votarea legii lui Aurelian de către Cameră și înainte ca acesta să vină la Senat, Sturza marchează public ruptura cu guvernul Aurelian, demisionînd de la președinția Senatului. L-a decis la acest pas, probabil, nu numai hotărîrea lui P. S. Aurelian de a trece legea „Casei rurale" cît mai curînd prin Senat, dar și intenția acestuia de a pune apoi problema votului universal. Demisia lui Sturza de la președinția Senatului a dat pentru cîteva zile impresia că Aurelian a cîștigat lupta împotriva concurenților săi din aripa de dreapta a propriului său partid. „Lumea nouă" exclama, în acest sens, într-un articol intitulat „Acum ori niciodată": *„În sfîrșit, guvernul liberal-democrat, ministerul Aurelian-Lascăr, a ajuns la punctul unde l-am dorit*

---

[109] „Timpul" din 26 februarie 1897.

[110] „Timpul" din 1 martie 1897: „Votarea legii a fost o izbîndă față de grupul sturdzist... Atitudinea sturdziștilor, în tot cursul dezbaterilor, a fost din cele mai curioase. Ei n-au pierdut nici un prilej pentru a pune bețe în roate, au propus o serie de amendamente, au voit, în fine, să facă guvernului actual o serie de greutăți".

de mult. Acum e cu siguranță stăpîn pe țară și poate deci să se cotorosească de toate balamucurile și șicanele ce-i face d. Sturza și turma acestuia" [111].

Iluzia este spulberată repede. Cîteva zile după demisia lui Sturza urmează demisia din guvern a celor doi aliați ai săi, G. Cantacuzino și C. Stoicescu. Primul ministru încearcă să facă față acestei lovituri, preluînd el însuși interimatul ministerului de externe și dînd lui Vasile Lascăr, ministrul de interne și colaboratorul său apropiat, pe cel al finanțelor. Criza de guvern este însă practic deschisă și primul ministru nu găsește în propriul său partid sprijinul necesar spre a putea continua guvernarea. La 31 martie 1897 lupta dintre diferitele fracțiuni liberale pentru deținerea pîrghiilor guvernamentale se soldează cu succesul lui D. Sturza, care constituie un nou guvern; acesta își începe activitatea prin a da satisfacție conservatorilor, amînînd legea „Casei rurale".

În același timp, ziarul „Voința națională" arăta fără echivoc că partidul liberal a pus capăt scurtei experiențe Aurelian, datorită caracterului social al unor măsuri adoptate în interesul oamenilor muncii, măsuri care nu coincideau cu interesele înguste de clasă ale altor grupări din partid. Denumind interesele claselor dominante „opiniunea publică" și „utilitate națională", „Voința națională" scria: „*Guvernul... ar fi avut negreșit o lungă existență asigurată și ar fi făcut ceva dacă s-ar fi sprijinit pe majoritățile liberale, unite și înțelese... Opiniunea publică se întreabă în toate zilele ce face și ce produce acest guvern?... S-a făcut negreșit legea repausului duminical, lege de popularitate printre o clasă a societății, dar a cărei utilitate națională nu prea e apreciabilă. S-a făcut negreșit legea pensiunilor pentru funcționarii comunali și județeni; și aceasta e o lege de utilitate generală contestabilă, dar iarăși o lege de popularitate printre o altă clasă a societății. Mai este legea « Casei rurale », lege de o utilitate națională necontestabilă, dar care, așa cum e făcută, nu pare menită a ajunge pînă la onorurile promulgării prin « Monitorul oficial ». În tot cazul, sub oarecari raporturi, este și ea o lege de popularitate printre o a treia clasă a societății. Și, dacă caută mai departe, opiniunea publică nu mai găsește alte vestigii de activitate legislativă și conchide că acesta e tot bagajul politic al guvernului d-lui Aurelian... Guvernul din noiembrie a venit la cîrmă cu intenționea hotărîtă de a fi un guvern de împăciuire și de unire; de sinceritatea acestei intenționi am greși dacă un singur moment ne-am îndoi... Nu și-a dat toate silințele pentru a menține și a asigura unirea în partid*" [112].

15. Sfîrșitul

Căderea guvernului din martie 1897 a arătat limpede că aripa democratică din partidul liberal, condusă de P. S. Aurelian, nu-și va mai putea realiza năzuințele de progres în cadrul unui partid devenit instrument în mîna reacțiunii.

Aurelian își constituie propria grupare politică liberală, al cărei organ de presă, „Drapelul", apare la 10 mai 1897.

---

[111] „Lumea nouă" din 5 martie 1897.

[112] *Demisiunea Cabinetului* în „Voința națională" din 29 martie 1897 și nr. anterior 3676/28.III.

În jurul lui P. S. Aurelian se grupează cîțiva dintre membrii fostului său cabinet (Vasile Lascăr, Em. Porumbaru, G. Mîrzescu), o parte din reprezentanții burgheziei industriale legați de concepțiile sale protecționiste în frunte cu Emil Costinescu, un grup de intelectuali (B. Ștefănescu-Delavrancea, filozoful C. Dimitrescu - Iași, V. A. Ureche, N. Xenopol, Al. Vericeanu), o parte din tineretul liberal, precum și obișnuita clientelă parlamentară și politicianistă a oricărui partid burghez.

La început, organele de presă ale mișcării muncitorești întîmpină noua grupare cu simpatie și chiar cu unele iluzii, care se vor destrăma însă repede; astfel, încă înainte de constituirea oficială a noului partid, în plină criză a guvernului Aurelian, revista „Revoluția socială" scria: „*Muncitorimea ar trebui să se organizeze și să profite de foloasele care ar putea să le aibă din lupta care o duc liberalii democrați pentru cîștigarea dreptului de vot... Lupta întreprinsă de democrația română ar trebui să nu se mărginească la cîteva discursuri rostite în Cameră, ci să înceapă o agitație prin țară... Deci, la luptă, d-le Aurelian, împreună cu tovarășii dumitale și să fiți siguri că muncitorimea va ști a răsplăti munca*" [113].

În peisajul vieții politice românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, „drapeliștii" grupați în jurul lui Aurelian reprezentau fără îndoială o grupare burgheză cu o orientare liberal-democratică, dar nici forța, nici năzuințele ei nu au confirmat optimismul redactorilor revistei citate. Prinsă în jocul regimului parlamentar între partidele tradiționale și reacționare, conservator și liberal, această fracțiune liberală a avut un rol minor, irosindu-și energia în ciocniri mărunte de rivalități politice; caracterul ei eterogen, presiunea elementelor politicianiste o vor împinge treptat spre combinații de culise, tocindu-i repede dorința de reforme și făcînd-o pînă la urmă să eșueze, măcinată de contradicții, acolo de unde pornise, în vechiul partid liberal.

P. S. Aurelian însuși — atît de preocupat, cu spiritul său practic, de eficiența acțiunilor pe care le întreprindea — își va da seama de lipsa de perspectivă a propriei sale grupări. În tinerețe, în anii de studenție din Franța, avusese legături cu cercurile socialismului utopic și anumite influențe ale acestor concepții se vor simți în activitatea sa [114]. În decursul anilor și al luptelor purtate, observator atent al proceselor sociale care aveau loc, văzuse apărînd în lume noi forțe sociale, a căror evoluție o urmărise cu interes și adeseori cu simpatie, fără a se apropia însă vreodată de marxism sau de vreo concepție „răsturnătoare de ordine" burgheză, ci de pe pozițiile acesteia.

Urmărise astfel luptele muncitorilor agricoli englezi de la începutul deceniului al optulea și le prezentase în mod obiectiv cititorilor români; observase în cursul acestor lupte un fenomen nou și-l consemnase la 1872: „*Arendatorii, ca să înăbușească mișcarea de la început, ar fi decis ca să suspende provizoriu toate lucrările agricole, astfel ca lucrătorii care nu se*

---

[113] *Lupta democraților*, în „Revoluția socială" nr. 1 din 14 martie 1898, citat după „*Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea a II-a, București, Edit. politică, 1964, p. 673.

[114] Gr. Mladenatz, *L'influence de Charles Fourier sur les économistes roumains*, București, 1956, p. 110 și urm.

coalizaseră și susțineau pe cei din Warwick și care erau susținuți de acei care lucrau încă să nu mai poată rezista. Din nefericirea arendatorilor, muncitorii de la țară sînt susținuți de către cei de la orașe. Astfel, unde pînă astăzi nu exista nici o legătură între muncitorii țărani și orășeni, astăzi își dau mîna; societățile de muncitori industriali contribuiesc toate pentru a susține hotărîrile luate de către frații lor de la țară" [115].

Urmărise desfășurarea relațiilor sociale în lumea capitalistă, constatase ascuțirea contradicțiilor dintre muncă și capital și își îndreptase atenția asupra necesității satisfacerii unor revendicări ale clasei muncitoare, deoarece „nu exista forță materială" care să împiedice „realizarea deilor mari". „*Rezultatele prodigioase ce a produs industria mare au înavuțit popoarele, au înaintat civilizațiunea, dar totodată au contribuit să înăsprească în mod îngrijorător relațiunile dintre muncă și capital. Cu toate iluziunile ce-și fac economiștii doctrinari, cu toată încrederea ce-și pun în așa-numitele legi economice, este necontestabil că de altă parte, cu tot progresul general, lumea muncitoare este frămîntată... Cei care nesocotesc neastîmpărul claselor muncitoare, cei care-și pun încrederea în forță pentru a păstra liniștea și ordinea dovedesc că nu cunosc cele petrecute în dezvoltarea economică și socială a omenirii. Nu există forță materială care să poată împiedica realizarea ideilor mari cînd acestea sînt expresiunea aspirațiilor juste și legitime ale unei întregi clase*" [116].

Urmărise totodată desfășurarea relațiilor de clasă în satele noastre și atrăsese atenția moșierilor, care nu acceptau nici o îmbunătățire a situației țărănimii, că după cataclism, cînd se vor plînge, „*li se va putea răspunde: providența este justă*" [117].

Într-o polemică avută cu conservatorii în 1892 în Cameră, el recunoscuse că mișcarea socialistă se află „în fruntea ideilor înaintate". Ruptura de partidul liberal îi permite lui Aurelian, la amurgul veacului, și al carierii sale, să privească cu și mai multă luciditate la societatea epocii sale : „*Am căutat să mă țin în curent cu mișcarea socialistă încă din tinerețe, și cu cît am înaintat în vîrstă, cu atît m-am convins că avem a face cu un partid social și politic nou și care este chemat a juca un rol în progresul social modern*" [118].

Cînd face această mărturisire, omenirea se afla în ultimul an al secolului al XIX-lea. Nici concepțiile sale, nici poziția socială, nici vîrsta nu-i permit să meargă mai departe de această justă observație cu privire la perspectivele dezvoltării sociale și politice.

În 1900 împlinea 67 de ani. Sub presiunea prietenilor politici își reia locul în partidul liberal [119] și apoi se retrage și de la conducerea „Economiei naționale", al cărei nume îl legase de ideea protecționismului industrial.

---

[115] „Revista științifică" nr. 4 din 1.IV.1872, p. 49.

[116] P. S. Aurelian, *Să combatem absenteismul*, în „Economia națională" nr. 17 și 18 din 1 și 15 septembrie 1893, p. 490.

[117] *Ibidem.*

[118] Discursul d-lui P. S. Aurelian asupra răscoalelor țărănești. Buc. 1899, p. 46.

[119] Urmărind fricțiunile interne din sînul grupării de la „Drapelul", „Timpul" anunțase încă din primul an de existență a acestei grupări că „există posibilitatea ca aurelianiștii să rămînă fără d. Aurelian sau d. Aurelian să rămînă fără aurelianiști (art. *Ce se poate întîmpla* din 25 martie 1898).

Vechiul militant pentru dezvoltarea industrială, „sufletul reformei tarifare din 1886", cum l-a numit cineva, își va regăsi vigoarea de altădată numai în momentul cînd guvernul conservator prezintă în parlament un proiect de lege pentru modificarea acestei legi. Va mai fi pentru scurt timp ministru, dar va ocupa mai mult demnități onorifice.

La sfîrșitul vieții va vedea pe unul dintre discipolii săi continuîndu-i opera protecționistă prin tariful vamal Costinescu, va fi martorul răscoalelor țărănești de la 1907, a căror apropiere o întrevăzuse fără să poată convinge clasele dominante de necesitatea de a le preveni, și va vedea partidul liberal adoptînd, sub presiunea provocată de aceste răscoale, legea de înființare a „Casei rurale", pentru a cărei inițiere căzuse de la guvern în 1897 și fusese împins în opoziție de același partid.

În dimineața zilei de 24 ianuarie 1909, cînd se sărbătorea semicentenarul Unirii, moare la locuința sa din București, str. Luminei nr. 22, în vîrstă de 76 de ani, supraviețuitor întîrziat, și adeseori stingheritor pentru propria sa clasă, al generației de luptători patrioți și democrați care făurise România modernă.

III. IDEILE DIRECTOARE ALE OPEREI

1. Izvorul principal

Multilateralitatea preocupărilor unui spirit atras de tot ceea ce i se pare că poate influența cursul vieții poporului său; fecunditatea literară neobosită a propagandistului-publicist și conferențiar, a omului de știință, animatorului și militantului politic; longevitatea care l-a făcut să-și desfășoare activitatea publică de-a lungul unei întregi jumătăți de secol (1858—1909) fac ca analiza și înțelegerea deplină a operei economice a lui P. S. Aurelian să ceară studii îndelungate și complexe, de care nu dispunem pînă acum. O simplă introducere cu prilejul primei reeditări a unora dintre lucrările sale nu le poate suplini în detaliile și nuanțele cerute. Cu toate acestea, ea nu poate evita să încerce măcar un prim răspuns la cîteva întrebări firești pe care orice cititor este în drept să și le pună la întîiul contact cu această operă; facem încercarea cu speranța că cercetări și studii ulterioare o vor completa, rectifica unde este nevoie și dezvolta.

Care este contribuția lui P. S. Aurelian la dezvoltarea gîndirii economice românești? În ce constă, în ultimă instanță, esența progresistă a concepției sale?

Pentru a răspunde acestor întrebări credem că trebuie să se pornească de la constatarea că ideea care domină întreaga gîndire a lui Aurelian și în jurul căreia gravitează întreaga sa operă este *ideea de națiune*.

Punînd națiunea, poporul român, în centrul cercetărilor sale științifice și al activității sale practice, P. S. Aurelian își plasează opera pe orbita majoră a culturii românești.

Într-o încercare de a preciza caracterul predominant al culturii din punctul de vedere al conținutului, de a determina specificitatea ei, G. Zane

formula de curînd o concluzie la care nu putem să nu subscriem în întregime, arătînd că principala direcție a culturii românești din întregul secol al XIX-lea — indiferent de domeniu — constă în a lua realitatea românească ca obiect și a o cerceta în folosul națiunii, utilizînd în acest scop rezultatele deja dobîndite pe plan mondial. „*Credem că cultura română din această perioadă se caracterizează prin două trăsături: prin problematica ei predominant națională și prin asimilarea critică a culturii occidentale contemporane. Cultura română — știința, literatura, arta — are ca obiect predominant al cercetării și preocupării sale realitatea națională, iar scopul sforțărilor ei este de a contribui la dezvoltarea poporului român, la progresul său*" [120].

Pe planul gîndirii economice, P. S. Aurelian este unul dintre cei care dau expresia cea mai deplină acestei direcții de orientare a culturii românești; el consideră că dezvoltarea economică a țării, punerea în valoare a resurselor sale naturale și de muncă reprezintă o parte inseparabilă a luptei pentru existența și afirmarea națiunii române.

„*În epoca în care trăim* — scrie el în preajma cuceririi independenței politice a României — *nu se poate despărți interesele naționale de cele economice. Interesele naționale trebuie să inspire orice întreprindere ce vom face pe cale economică, pentru că proprietatea unei țări nu poate fi durabilă decît fiind așezată pe naționalitate*" [121].

Sublinierea acestei preocupări fundamentale a lui Aurelian este necesară atît pentru a putea pătrunde în lumea ideilor sale, cît și pentru a clarifica rolul pe care l-a avut în evoluția gîndirii sale economice contactul cu diferitele doctrine ale epocii. Într-adevăr, privindu-i opera prin prisma mimetismului ideologic, unii comentatori au ajuns să vadă în concepția lui Aurelian nu expresia realităților românești, ci a influenței lui List, mergînd apoi pînă la negarea oricărei originalități de gîndire teoretică economistului român.

Or, cercetarea atentă a întregii sale opere, urmărirea evoluției gîndirii sale demonstrează cît de neîntemeiată poate să fie o asemenea concluzie.

Punctul de pornire al operei lui P. S. Aurelian sînt realitățile țării sale, iar scopul ei militant — progresul poporului său. Numai în funcție de această constantă a gîndirii sale își definește Aurelian poziția față de diferitele școli teoretice occidentale. La începutul activității sale, care coincide cu epoca Unirii Principatelor, cînd problema formării pieței interne și a luptei antifeudale se împletea cu cerința intrării țării ca entitate statală autonomă, pe scena politică europeană, el se sprijină pe tezele școlii liberale. Mai tîrziu, cînd își dă seama că, integrată în circuitul internațional al pieței capitaliste, România nu poate pe baza liberului schimb să recupereze rămînerea în urmă și să-și dezvolte industria, fiind amenințată să devină un simplu cîmp de compensare a marilor puteri industriale, el se sprijină pe tezele curentelor protecționiste. Nici protecționismul nu

[120] G. Zane, *Cultura română modernă*, Sinaia, 1966. Text litografiat al unei prelegeri la cursurile de vară și colocviile științifice ale Universității din București, p. 8.

[121] P. S. Aurelian, *Necesitatea întemeierii industriei române*, în „Economia rurală", nr. 11 din 10 august 1876, p. 248.

este însă pentru economistul român o dogmă, ci doar expresia unei necesități obiective pentru o anumită perioadă istorică a dezvoltării economice, ceea ce îl face să lase deschisă poarta unei eventuale reveniri la liberul schimb, cînd economia națională a României ar ajunge la acel grad de maturitate încît să se poată confrunta cu concurenții în condiții de egalitate pe piața internațională.

Cu alte cuvinte, doctrinele economice occidentale cu care vine în contact nu sînt pentru P. S. Aurelian ocheane prin care caută să înțeleagă realitățile românești, ci simple instrumente pe care le schimbă după nevoile economiei naționale în lupta pe care o duce spre a-i asigura progresul. Tocmai această poziție, în care unii au văzut manifestarea dezinteresului său pentru teorie, i-a dat posibilitatea să devină creatorul unei școli originale de gîndire economică românească.

O confirmare a acestei teze o găsim chiar în cercetarea influenței lui List asupra lui Aurelian, în care unii au văzut manifestarea unui simplu „import" ideologic.

Pentru elucidarea problemei se impune de la început o precizare privind *momentul* cînd această influență începe să se exercite, *natura* și *limitele* ei [122].

Principala lucrare a lui List, *Sistemul național de economie politică*, a apărut în 1841 ; ea a rămas însă necunoscută lui Aurelian timp de trei decenii [123].

În primele sale lucrări, Aurelian, referindu-se la economiștii pe care-i studiase, nu amintește niciodată de List ; cînd ia cunoștință de lucrarea acestuia cu promptitudinea care-i era caracteristică, el face public acest lucru în „Revista științifică".

Or, ideea de națiune este prezentă în gîndirea economistului român de la primele sale articole și lucrări. Cînd vine în contact cu opera lui List, poziția sa în această privință era de mult determinată și lupta angajată.

Entuziasmul cu care salută economistul român sistemul lui List își are explicația în faptul că el își găsește aici confirmarea (și dezvoltarea sistematică) a propriului său punct de plecare. Din acel moment, List este pentru el *un argument în plus* într-o dezbatere începută, un argument de care avea nevoie, pe care-l căuta, spre a-l putea opune torentului de referiri și de citate la economiștii occidentali pe care adepții unei politici liber-schimbiste îl utilizau cu aparență de erudiție și cu năzuința de a convinge că orice teză protecționistă ar reprezenta o *erezie* în raport cu teoria economică. Opera lui List nu reprezintă, cu alte cuvinte, geneza concepției lui Aurelian, cum s-a sugerat, ci *un instrument* pe care îl

[122] O primă încercare de delimitare, cu ale cărei concluzii nu putem fi însă întrutotul de acord, a făcut în acest sens V.Vasiloiu : *Der Einfluss Fr. Lists auf den rumänischen wirtschaftlichen Gedanken in 19 Jahrhundert* (*Influența lui Fr. List asupra gîndirii economice românești în secolul al XIX-lea*), Düsseldorf, 1939, p. 106—142. Autorul pornește de la teza că „pe cînd Marțian, Hasdeu și Xenopol au fost influențați mai mult indirect, P. S. Aurelian a fost influențat direct și nemijlocit".

[123] Faptul n-are nimic surprinzător dată fiind întîrzierea cu care opera economistului german a devenit cunoscută în Europa și nimic inedit, dacă ne gîndim că lui K. Marx, de exemplu, principala operă a lui Rodbertus i-a rămas necunoscută aproape două decenii după apariție.

întîlneşte la un anumit moment şi pe care-l foloseşte din plin spre a-şi promova această concepţie în lupta de idei pe care o ducea.

Mărturie că aceasta este *natura* influenţei lui List stă şi faptul că, odată acest argument găsit, Aurelian nici nu se mai interesează de restul operei economistului german, iar teza acestuia cu privire la separarea independentă a proprietăţii funciare de capital şi de muncă, teză care reţinuse atenţia lui Marx, îi rămîne străină, cu toată preocuparea sa pentru dezvoltarea agriculturii în condiţiile capitalismului.

Mai mult, chiar în cristalizarea concepţiei sale asupra protecţionismului, adică tocmai în domeniul unde influenţa listiană este mai evidentă, P. S. Aurelian nu ezită să se despartă de autorul *Sistemului naţional de economie politică* atunci cînd consideră că concluziile acestuia nu concordă cu experienţa şi cu interesele României. Aşa cum s-a remarcat, de pildă, în poziţia faţă de convenţiile comerciale, între List şi Aurelian există diferenţe sensibile, care pe cel de-al doilea îl vor face partizan în principiu al tarifului autonom [124].

Militînd pentru înlăturarea obstacolelor feudale din calea dezvoltării capitaliste a economiei, pentru extinderea pieţei naţionale şi constituirea independentă a economiei naţionale în faţa concurenţei străine şi a tendinţelor acaparatoare ale marilor puteri europene, P. S. Aurelian s-a aflat, din multe puncte de vedere, în condiţii istorice similare celor în care se aflase, în Germania, List. De aici similitudinea de fond a poziţiilor şi a concepţiilor lor.

Se cuvine amintită de altfel şi poziţia pe care o adoptă faţă de sugestia lui List privind posibilitatea trimiterii de colonişti germani în ţările din sud-estul Europei, între care şi în România. De astă dată, Aurelian nu numai că se desparte de economistul german, dar denunţă energic caracterul nociv al acestei propuneri pentru acele popoare care „*în indiferenţa lor culpabilă pentru mărirea naţională, se lasă a fi cotropite*". Pentru el, din ideile lui List trebuiau reţinute numai acelea care puteau servi la promovarea intereselor tinerelor naţiuni, dornice să iasă din starea de înapoiere economică şi să-şi dezvolte propriile forţe de producţie [125].

Cu alte cuvinte, ideea naţională apare şi călăuzeşte gîndirea economică a lui Aurelian nu ca urmare a unui import ideologic, ci — ca la toţi gînditorii progresişti ai secolului al XIX-lea, ca la Marţian care-l precedă şi a cărui orientare economică o va continua şi dezvolta împreună cu A. D. Xenopol — impusă de înseşi realităţile vieţii româneşti, de condiţiile evoluţiei istorice a poporului său. Contemporan al procesului de formare a naţiunii şi statului burghez român, el este unul dintre principalii exponenţi ai acestui proces pe planul gîndirii economice.

În dorinţa de a introduce în organizarea noului stat şi în economia naţională ceea ce i se părea valoros în ţările mai dezvoltate, P. S. Aurelian

---

[124] Gh. Taşcă, *op. cit.*, p. 20.

[125] P. S. Aurelian, *Cum se poate fonda industria în România* şi *Industria română faţă de libertatea comerciului de importaţiune*, Bucureşti, 1881, p. 85—88.

a examinat cu atenție literatura și experiența internațională în problemele care-l preocupau, trăgînd concluziile ce i se păreau corespunzătoare.

Și această caracteristică este comună întregii culturi românești progresiste din secolul al XIX-lea [126].

Ceea ce aduce el nou în această direcție sînt amplele analize comparative, inclusiv comparațiile statistice, prin care încearcă să determine nivelul de dezvoltare economică a României față de alte țări, locul țării noastre în ansamblul dezvoltării economice internaționale. Prin cercetările sale comparative, făcute în mod sistematic și pe baza unor indicatori precișI, P. S. Aurelian este primul nostru economist care studiază fenomenele și tendințele vieții economice internaționale și proiectează pe acest fundal problemele care se puneau în dezvoltarea economiei naționale a României. El apare astfel nu numai prin problematică, dar și prin tehnica analizei, ca un economist modern.

Adept al *asimilării critice* a cuceririlor obținute pe plan mondial și adversar al izolării culturii naționale de cultura universală, P. S. Aurelian a fost totodată, cu o remarcabilă consecvență, adversarul imitațiilor, al preluării mecanice a ideilor sau instituțiilor din alte țări și a militat pentru studierea, în prealabil, a realităților țării.

În concepția sa, cunoașterea precisă a nevoilor și posibilităților României trebuie să reprezinte punctul de plecare în elaborarea oricăror măsuri de politică economică și a oricărei reforme.

Într-unul din numeroasele articole dedicate acestei probleme, Aurelian își sintetizează astfel poziția: „*Întîia trebuință într-un stat modern, pentru bărbații politici și pentru fiecare cetățean, este cunoașterea cît mai perfectă a țării. Nici o îmbunătățire, nici o creațiune, nici o reformă nu înfățișează sorți de a produce rezultate corespunzătoare intențiunii, decît atunci cînd se procedează în urma unei desăvîrșite cunoștințe a stării trecute și celei prezente. Se vorbește în tot minutul despre starea de înapoiere a agriculturei noastre și zelul de reforme este împins atît de departe, încît se aseamănă starea actuală a plugăriei și a păstoriei noastre cu a popoarelor celor mai primitive, cu a zulușilor. Nimic mai legitim decît a se cere îmbunătățirea stării agriculturii, însă înainte de a începe este neapărat trebuincios de a se cunoaște lămurit cum stăm astăzi cu cultura pămîntului...*

Se vorbește despre industrie națională... Toți cerem industrie. Însă puțini și foarte puțini știu ce vroiesc. Cei mai mulți cred că putem face tot; alții că chiar astăzi avem mijloace să începem cu oricare industrii. Lucrul nu este și nu poate fi astfel. Nu se improvizează industria de astăzi pînă mîine, nu se începe pe nimerite cu oricare industrie; nu se croiește fără socotință planuri pentru fabrici mari și mici, așezate la munte sau la cîmp, în orașe sau în sate. Înființarea de industrii trebuie făcută după un plan în acord cu situațiunea și nevoile noastre, cu starea în care ne aflăm. De aici iarăși nevoia de a se cunoaște amănunțit starea industriei în România; a materiilor prime de care dispunem; a brațelor ce s-ar putea întrebuința etc. etc." [127].

---

[126] Gh. Zane, *op. cit.*, p. 11.

[127] P. S. Aurelian, *Ancheta economică*, „Economia națională", nr. 29/15.VII.1885, p. 337—338.

Adversar al dogmelor teoretice în care vedea un dușman ireductibil al cunoașterii economice (lupta sa împotriva liber-schimbismului este una din expresiile cele mai concludente în acest sens), al tratării abstracte a problemelor, a militat pentru orientarea cercetării economice în strînsă legătură cu cerințele vieții, cu practica.

Din această concepție decurge preocuparea lui *programatică* pentru efectuarea de anchete, recensăminte, întocmirea de monografii, preocupare care întărește concluzia că cercetarea realităților românești a reprezentat izvorul principal al tuturor ideilor și acțiunilor sale, al întregii sale gîndiri economice.

2. Națiunea și interesele generale ale țării

Referindu-se la rolul intelectualității în dezvoltarea societății românești moderne, secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia : *„Ca urmare a progresului economiei, științei și culturii, se formează intelectualitatea țării ; cu toate contradicțiile din atitudinea sa politică, ea a jucat un rol de seamă în viața social-politică a României"* [128].

Caracterizarea aceasta trasează cadrul general în care trebuie situat și privit și economistul P. S. Aurelian.

Pentru el, criteriul suprem în aprecierea oricărei concepții și oricărei idei este interesul națiunii române : *„Păstrarea și întărirea naționalității este ținta supremă căreia poporul român este dator să jertfească toate gîndirile și toate întreprinderile sale. Politica noastră, fie internă, fie externă, numai atunci este bună cînd este națională ; cînd urmăresc pe toate mijloacele ocrotirea intereselor naționale"* [129].

De pe pozițiile națiunii privește adeseori spre *trecutul* țării, pentru a desprinde acele trăsături ale tradițiilor de viață care au permis poporului român să-și mențină ființa națională în pofida vitregiilor istorice ; spre *prezent*, pentru a desprinde interesele principale ale poporului român și premisele necesare pentru promovarea lor ; spre *viitorul* pe care măsurile cărora le era contemporan îl pregăteau și angajau.

Ducîndu-și activitatea de pe aceste poziții, P. S. Aurelian și-a adus contribuția la dezvoltarea conștiinței naționale cu privire la interesele economice vitale ale României moderne, la intercondiționarea dintre independența politică și cea economică a țării, la necesitatea apărării în fața tendințelor de penetrație și acaparare economică din partea capitalului străin, cu privire la posibilitățile și căile de accelerare a dezvoltării forțelor de producție în condițiile proprii celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Tocmai de aici decurg trăsăturile progresiste ale gîndirii sale.

În același timp, trebuie avut în vedere că P. S. Aurelian este un exponent ideologic al burgheziei naționale în ascensiune, care luptă să

---

[128] Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, Edit. politică, 1966, p. 14.

[129] P. S. Aurelian, *Politica noastră comercială față de convențiunile de comerciu*, Buc., 1885.

cimenteze, în jurul şi sub conducerea ei, naţiunea. El crede ca atare în posibilitatea armonizării intereselor de clasă în numele unităţii naţionale. De aici decurge dezacordul său cu ideea de revoluţie, pledoaria sa pentru transformări graduale pe calea reformelor. De aici decurg, într-un cuvînt, limitele gîndirii sale economice şi social-politice.

P. S. Aurelian sesizează astfel mersul diferit al oraşului şi al „burgheziei de toate treptele" de cel al satului, dar nu ajunge să înţeleagă că adîncirea opoziţiei dintre oraş şi sat reprezintă un fenomen obiectiv al dezvoltării capitaliste; semnalează ruinarea micilor gospodării ţărăneşti şi a meseriaşilor, exploatarea muncitorilor în fabrici şi a ţărănimii muncitoare de către moşieri şi arendaşi, dar nu poate să creadă că sînt expresia unor contradicţii antagonice, căutîndu-le deci soluţii în măsuri de politică economică, statornic, în ciuda dezamăgirilor, viziunii paşoptiste asupra posibilităţii coexistenţei dintre mica, mijlocia şi marea gospodărie agricolă, tot astfel cum în domeniul industrial va crede în posibilitatea armoniei dintre producţia meşteşugărească, industria casnică sau munca la domiciliu şi producţia de fabrică; constată pătrunderea moşierilor în operaţii industriale şi bancare şi a reprezentanţilor industriei şi comerţului în agricultură, dar le socoteşte fenomene pozitive ale dezvoltării, fără a sesiza că se creează astfel baza economică a unui regim burghezo-moşieresc, prin esenţa lui reacţionar şi ostil progresului pe care-l dorea.

În cadrul unor asemenea limite precise de clasă, anumite trăsături specifice poziţiei lui P. S. Aurelian se cuvin reliefate, deoarece tocmai ele, *însumate*, determină originalitatea gîndirii sale în contextul de ansamblu al ideologiei burgheze a epocii. În primul rînd, este vorba de consecvenţa sa în promovarea a ceea ce considera ca fiind *interesele generale* ale ţării.

Pentru economistul Aurelian, dezvoltarea forţelor de producţie şi consolidarea unei economii naţionale independente reprezentau ţeluri fundamentale ale luptei pentru existenţa şi viitorul naţiunii române; aici se împleteau în mod obiectiv interesele particulare ale diferitelor clase cu *interesul general* al ţării.

Dînd expresie intereselor burgheziei industriale, P. S. Aurelian are meritul de a se fi situat în permanenţă, cu onestitatea omului de ştiinţă şi a patriotului, la acest punct de interferenţă.

Apărător al proprietăţii privat-capitaliste, el nu ezită astfel să ia atitudine pentru limitarea acesteia ori de cîte ori venea în atingere cu interesele dezvoltării generale a economiei naţionale. *„Oricît ar fi de înrădăcinat în noi spiritul de proprietate individuală, nu trebuie să mergem pînă a compromite interesele generale ale ţării şi ale particularilor"*, scria el în 1872 [130].

Consecvent cu acelaşi punct de vedere, frecvent prezent în literatura paşoptistă, s-a ridicat Aurelian şi împotriva modului sălbatic în care erau exploatate pădurile ţării: *„Dacă ni se va răspunde de cei care se pun pre sine mai presus de interesele generale că nimeni n-are a se amesteca în afacerile private; că proprietarii sînt liberi să exploateze munţii*

[130] „Revista ştiinţifică", nr. 3/15.III. 1872, p. 33.

oricum le va veni... Nu va să zică că dacă ești proprietarul a cîțiva munți îți este permis să-i dezbraci deodată de pădure, să nu iei nici o măsură pentru reîmpădurire și prin aceasta să expui proprietățile altora la înecăciune și potmolire. Interesele particulare sînt subordonate intereselor generale"[131].

Tot în numele intereselor generale se ridică el și cere, în fața scăderii șeptelului, să se cumpere vite din străinătate spre a fi împărțite țăranilor pe credit, iar în anii de secetă propune oprirea exportului, pentru a se asigura în primul rînd hrana țăranilor. „*Să nu ni se răspundă că acestea sînt măsuri care ar lovi în interesele producătorilor* (mari — *C.M.*). *Cînd existența unei părți însemnate a populațiunii este amenințată, nu se poate admite că nu se pot lua măsuri excepționale*" [132], scria el în 1873, iar cîțiva ani mai tîrziu, în 1879, revine la aceeași idee : „*Noi am crede că mijlocul cel mai simplu în asemenea caz* (de secetă — *C.M.*) *ar fi mărginirea exportațiunii porumbului. Această măsură extremă poate să nu convină la unii, însă față cu nevoia cea mai mare ce poate fi într-o țară, adică lipsa de hrană, interesul particular trebuie să cedeze interesului general*" [133].

Spre sfîrșitul veacului și al activității, pregătind înființarea „Casei rurale", el subliniază unele clauze restrictive de vînzare a unor loturi atribuite în acea vreme în Anglia țăranilor și comentează cu gîndul la problemele țării sale : „*Asemenea restricțiuni poate să nu fie aprobate de acei care împing pînă acolo respectul libertății individuale încît preferă să se piardă o clasă de oameni decît să se atingă un principiu, însă sînt aprobate de toți cei care își dau seama despre importanța lățirii și păstrării proprietății pămîntului de către acei care-l lucrează... Doctrinarii vor striga că se calcă dreptul de proprietate ; se poate ; dar mai presus de orice doctrină sînt marile interese ale statului, ale națiunii...*" [134].

Pentru P. S. Aurelian, care are în vedere cerințele dezvoltării producției sociale, ale creșterii economice, noțiunea de interese generale, comune, ale națiunii nu reprezintă o simplă lozincă de promovare exclusiv a intereselor burgheziei în ascensiune, ci o realitate obiectivă, căreia are curajul să-i subordoneze interesele temporare și particulare ale unei clase, chiar dacă uneori aceasta este propria sa clasă. Aceasta reprezintă una din trăsăturile definitorii ale caracterului progresist al gîndirii sale economice.

3. Statul și programul economic

Exponentul intereselor generale ale națiunii, pentru P. S. Aurelian, este statul, în care vede „*emanațiunea națiunii*", pe „*mașinistul general*", cum îl numește undeva. Ca pentru toți economiștii burgheziei în ascensiune, statul are în principal menirea să creeze cadrul instituțional și legal necesar dezvoltării relațiilor capitaliste de producție. De asemenea, ca pentru orice exponent al unei burghezii naționale slabe dintr-o țară mai puțin dezvoltată, statului îl revine sarcina să ia exclusiv asupra

[131] „Economia rurală", nr. 10/25.VII. 1876, p. 219.
[132] „Revista științifică", nr. 15/15.IX.1873, p. 226.
[133] Ibidem, nr. 12/1.VIII.1879, p. 177
[134] P. S. Aurelian, *Împroprietărirea țăranilor în Englitera*, „Economia națională", nr. 22/15.XI.1892, p. 488.

lui cheltuielile legate de dezvoltarea învățămîntului pentru pregătirea cadrelor necesare noii societăți, pentru modernizarea căilor de comunicație, înzestrarea țării cu mijloacele de transport necesare dezvoltării producției sociale, să sprijine direct crearea unui sistem național de credit etc. Din acest punct de vedere, Aurelian nu aduce idei noi, originale, și meritele sale se situează pe planul activității practice desfășurate pentru transpunerea unor asemenea deziderate în fapte.

Deși, în principiu, nu este adept al vînzării domeniilor agricole ale statului [135], pe Aurelian îl preocupă mai puțin decît pe alți economiști rolul statului ca întreprinzător direct. Sîntem într-o epocă în care burghezia națională se luptă să înlăture concurența străină spre a-și rezerva monopolul investițiilor private.

Concepția sa economică începe să se individualizeze și să dobîndească conturul ei original atunci cînd trage concluzii directe cu privire la rolul statului în promovarea intereselor generale ale națiunii.

Convins de avantajele liberei inițiative a întreprinzătorului particular, Aurelian, călăuzit de aceeași obiectivitate a cercetătorului preocupat de adevăr, nu pierde din vedere nici dezavantajele anarhiei capitaliste, pe care nu de puține ori le denunță. Concomitent începe să-l alarmeze neajunsurile suplimentare cauzate de lipsa de continuitate în politica economică a noului stat, lipsă caracteristică unei perioade de instabilitate guvernamentală : *„Oamenii noștri chemați a ne dirige n-au mai adesea nici un program despre ce trebuie țării, ci fac lucrurile pe dibuite, mulțumindu-se a zice : ne-am ocupat cu organizarea țării ! Sărmană țară ! de atîtea ori ai fost organizată, reorganizată și dezorganizată, că ne mirăm cum mai trăiești”* [136].

În sfîrșit, intervine și un alt element. De pe pozițiile *națiunii*, orizontul lui Aurelian nu se limitează la contemporani, ci cuprinde totodată și ceea ce ei vor lăsa moștenire generațiilor care vor urma. Prin această optică, la cauzele de îngrijorare amintite, se adaugă cele generate de goana capitalistă după profit, gata să secătuiască resursele țării. Referindu-se la exploatarea nerațională a zăcămintelor de sare, el exclamă în 1871 că această exploatare se face *„ca și cum lumea s-ar sfîrși cu generațiunea de astăzi”* [137]. Un an mai tîrziu, ideea revine și se conturează : *„Nu avem dreptul noi, generațiunea de astăzi, ca să stoarcem toate izvoarele de avuție ale țării, căci, mulțumită Domnului, România nu are să trăiască numai cît vom trăi noi”* [138]. După încă un an, ideea continuității se completează nu numai sub latura folosirii raționale a resurselor naturale, dar și sub aceea a caracterului național al proprietății : *„Țara aceasta nu este făcută numai pentru generațiunea de astăzi, ci și pentru cele viitoare și astfel fiind nu ne este permis nouă, celor de astăzi, ca din neștiință să potmolim orice*

[135] *„La domeniile statului este foarte mult de făcut. În loc să ne grăbim a le vinde, caută să le studiem pe toate economicește și să ne punem a le ameliora”* („Economia rurală” din februarie 1883, p. 51).

[136] „Revista științifică”, nr. 17/15.X.1870, p. 258.

[137] Ibidem, nr. 13/15.VIII.1871, p. 194.

[138] Ibidem, nr. 7/15.V.1872, p. 97.

progres economic național, să înlănțuim viitorul, să lăsăm drept moștenire o țară ale cărei întreprinderi economice fundamentale sînt în mîini străine"[139].

De la semnalarea lipsurilor trece la căutarea soluției. Ajunge astfel la concluzia necesității de a se coordona eforturile tuturor factorilor de producție pe o lungă perioadă, pentru a se evita irosirea eforturilor. Această coordonare o vede posibilă prin alcătuirea unui program economic general pe termen lung, elaborat de stat. Întruchipînd interesele generale ale națiunii, programul economic trebuie să creeze, în concepția lui P. S. Aurelian, cadrul general în care să se manifeste inițiativa individuală. Tezele de bază ale acestei concepții le găsim expuse cu claritate în monografia *Țara noastră*, unde arată că studierea atentă a realității („*vederile mele... sînt rezultatul unui studiu îndelungat asupra țării; a unor observațiuni neîntrerupte ce am făcut de la anul 1860 pînă la ieșirea la lumină a acestei cărți*")[140] l-a dus la concluzia că ritmul creșterii economice este prea lent, iar într-o serie de împrejurări sînt irosite resursele naturale și forțele de producție ale țării. Reafirmînd cu vigoare convingerea că dezvoltarea economică este fundamentul consolidării independenței politice și factorul determinant al progresului țării, al viitorului națiunii și statului („*Nu poate exista prosperitate politică fără prosperitate economică... Viitorul nostru ca stat este în cea mai strînsă legătură cu dezvoltarea economică a țării*")[141], el subliniază necesitatea coordonării tuturor eforturilor în cadrul unui program coerent:

„*Caută să mărturisim că pînă astăzi am lucrat cam pe dibuite la dezvoltarea economiei noastre naționale. În lipsă de un plan combinat cu maturitate, pregătit și adoptat de toată inteligința română, de toate interesele, am pășit nesigur de la o încercare la alta. Sisteme admise ca bune într-un an au fost desființate într-altul... În adevăr, dacă pentru organizațiunea unui domeniu, pentru înființarea unei fabrici și se cere un sistem, un plan conceput cu maturitate și executat cu strictețe, necum pentru organizațiunea economică a unui stat. În lipsă de plan, în lipsă de legi economice, fiecare a lucrat după mintea sa, după părerile sale, încredințat că va face mai bine ca predecesorii săi. Rezultatul atîtor încercări prin care am trecut nu putea fi decît confuziunea și pierderea celor mai prețioase forțe productive ale țării*"[142].

Primul economist român care formulează *o doctrină*, elaborînd *un sistem al creșterii economice* este totodată și primul care introduce, încă de la sfîrșitul veacului trecut, noțiunea de *program economic*, căutînd să o fundamenteze.

Insistăm asupra termenului de *program economic* — deși Aurelian îl folosește și pe cel de plan —, deoarece este mult mai conform, din punctul de vedere al conținutului pe care autorul *Țării noastre* i-l atribuie, sensului contemporan nouă. P. S. Aurelian nu se gîndește, într-adevăr, la un plan propriu-zis, cu sarcini precise, ci la un program general, cu caracter

---

[139] „Revista științifică", nr. 8/1.VI.1873, p. 113—114.

[140] P. S. Aurelian, *Terra nostra*, ediția a doua, revăzută și adaosă, București, 1880, p. IX.

[141] *Ibidem*, p. XXV.

[142] *Ibidem*, p. XIV—XV.

orientativ atît pentru politica statului, cît şi pentru întreprinzătorul particular. Chiar sub acest aspect, economistul român apare ca un precursor remarcabil al unor concepte economice care se vor dezvolta multă vreme după ce el nu va mai fi în viaţă.

Ideea de program întăreşte, în sistemul de gîndire al lui P. S. Aurelian, rolul rezervat statului în accelerarea creşterii economice: „*Oricît ar fi de puternică acţiunea iniţiativei individuale, caută să recunoaştem că pe această cale direcţiunea şi impulsiunea trebuie date de către acei cărora ţara le încredinţează administraţiunea intereselor sale... Guvernul, oricare ar fi, este dator să se pătrunză de rolul cel mare ce are de împlinit în această direcţiune; să cuprinză cu o singură ochire toate nevoile ţării; să le coordoneze, să-şi aştearnă un program şi să se puie pe lucru*" [143].

Semnificaţia acestor idei, atît de caracteristice pentru caracterul progresist al gîndirii economice a lui Aurelian, ar fi ştirbită dacă n-am avea permanent în vedere că el porneşte de la premisa unei anumite concordanţe între interesele maselor şi cele ale statului, astfel încît producătorii să participe la înfăptuirea obiectivelor stabilite: „*Interesele noastre fundamentale şi viitorul ţării comandă tuturor românilor în general, puterilor statului în particular, să determine scopul la care trebuie să ţinteze toată activitatea noastră economică. Odată scopul precizat, programul alcătuit, sîntem datori, fiecare în sfera noastră de activitate, să lucrăm cu toată energia putincioasă pentru realizarea programului nostru economic*" [144].

Noţiunea de program implică opţiuni, stabilirea de priorităţi. Ceea ce *astăzi* apare ca un adevăr elementar în economia politică, Aurelian a întrevăzut încă din 1880. El pune deschis problema, dovadă în plus că nu este vorba de utilizarea accidentală, metaforică, a termenului de program, ci de o concepţie economică ce se schiţează: „*Neavînd pretenţia de a aşterne un program pentru întreaga noastră economie, ne vom mărgini în această introducţiune a arăta care dintre diferitele ramuri ale producţiunei, agricultura, comerciul şi industria, merită întîietatea în programul nostru economic; cu alte cuvinte, care din cele trei ramuri de activitate trebuie să formeze temelia sistemului nostru de economie naţională*" [145].

P. S. Aurelian se opreşte, în primul rînd, la agricultură. Cititorul interesat îi poate urmări singur argumentarea în textele din acest volum. Întrucît ne vom opri, mai pe larg în cuprinsul acestui studiu, asupra locului pe care economistul român îl rezervă principalelor ramuri ale producţiei materiale în procesul creşterii economice, ne limităm la a semnala — pentru evitarea unei interpretări greşite — propria sa precizare: „*Am zis că pe agricultură trebuie să se întemeieze edificiul nostru economic; cu aceasta nu am înţeles că industria şi comerţul trebuiesc neîngrijite. Cu altă ocazie am arătat că înfiinţarea unei industrii naţionale este o trebuinţă de întîia ordine pentru România; că pe cît ne stă în putinţă să căutăm a crea şi întemeia toate industriile care ar putea prospera în condiţiile pre-*

---

[143] P. S. Aurelian, *Terra nostra*, p. XI.

[144] *Ibidem*, p. XIV.

[145] *Ibidem*, p. XVI

zente ale țării noastre. Solicitudinea puterilor statului trebuie să îmbrățișeze cu aceeași căldură industria, ca și agricultura" [146].

Ideea de program, expusă în *Țara noastră* în forma cea mai concentrată, avea să fie reluată, completată cu elemente noi și dezvoltată de P. S. Aurelian în cursul întregii sale vieți în diferite articole și lucrări.

În mod special insistă asupra ei în lupta pentru dezvoltarea industrială a României, argumentînd că fundarea industriei naționale nu poate fi rodul improvizației, ci numai rezultatul unui „*plan de organizare industrială*", singurul în măsură să asigure eficiența investițiilor și să evite repercutarea unor greșeli asupra economiei naționale în ansamblul ei. Atrăgînd atenția că dezvoltarea industrială este un proces îndelungat, care angajează munca mai multor generații succesive, el cere ca „*guvernul să se pătrundă de aceea că, în materie de industrie, erorile făcute lovesc în societatea întreagă. Așa, spre exemplu, un fabricant își croiește un plan și-l execută întemeindu-se pe o legislație în ființă. O schimbare neprevăzută și pripită a unei asemenea legislații poate să-i compromită toată industria.*

Un tratat de comerț făcut fără a se ține seama de nevoile industriei unei țări poate să aibă de consecință nu numai periclitarea stabilimentelor esistente, dară să oprească și pentru viitor creațiunea cutărora ramuri de industrie. În această privință am învățat ceva prin propria noastră esperiență" [147].

Argumentul invocat în acest text (unul din multele care ar putea fi citate) evidențiază în ce măsură recurge autorul, pentru a-și promova concepția, la interesele burgheziei industriale. În același timp nu este mai puțin adevărat că ideea în sine reflectă o cerință obiectivă a creșterii economice, și P. S. Aurelian are meritul de a fi fost cel dintîi în istoria gîndirii economice românești care a formulat-o cu claritate și consecvență chiar dacă sub unele aspecte, cu prematuritate.

4. Încrederea în popor și limitele democratismului

Interesat în dezvoltarea forțelor de producție, P. S. Aurelian nu putea să nu se preocupe cu atenție de principala forță de producție a societății, omul, care muncește și creează toate bunurile materiale. El atrage atenția că „*nu este agricultură posibilă fără brațele viguroase ale țăranului*" [148], tot așa cum atrage atenția că „*nu este nimerit să se spună meseriașilor noștri că sînt leneși, cînd, din contra, ei sînt muncitori*" [149]. Cu buna-credință care-l caracterizează, continuă și dezvoltă tradiția ideilor democratice promovate de N. Bălcescu, I. Ghica, G. Barițiu și alții, respingînd, în noile condiții create prin dezvoltarea capitalistă a țării, acuzațiile claselor dominante, care atribuiau nivelul scăzut al productivității muncii „lenei" agricultorilor sau calitatea nesatisfăcătoare a

[146] P. S. Aurelian, *Terra nostra*, p. XXIV—XXV.
[147] P. S. Aurelian, *Cum se poate fonda industria în România*, p. 27—28.
[148] „Revista științifică" nr. 19/15.XI.1873.
[149] P. S. Aurelian, *Amăgiri economice*, „Economia națională" nr. 21/20.V.1885, p. 243.

unor produse industriale „lipsei de activitate" a „muncitorilor noştri". De asemenea, el denunţă gradul de exploatare a forţei de muncă, pentru a sublinia că îmbunătăţirea activităţii economice este condiţionată de îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale celor ce muncesc : „*Se impută ţăranilor noştri că sînt leneşi pentru că nu muncesc atîta cît ţăranii din alte ţări mai înaintate... Nu este exact că ţăranii noştri nu muncesc; muncesc nenorociţii mai mult decît le permite puterea lor fizică. Cine-i cunoaşte pe ei şi modul de viețuire rămîne în mirare cum pot munci cît muncesc. Căci, în realitate, muncesc din greu ţăranii noştri, căci numai prin munca lor se poate acoperi anual pămîntul nostru de holde frumoase şi bogate. Dar că munca lor ar putea fi mai spornică, aceasta este altă cestiune şi a căreia soluţiune nu depinde atît de buna-voinţă a ţăranilor, cît de modul lor de a se hrăni şi de a locui*" [150].

Rîndurilor acestora, scrise în 1890, el le adaugă în 1896 altele, nu mai puţin viguroase : „*Cu oameni care locuiesc în coşare aproape întunecoase; care dorm pe pămînt sau pe scînduri acoperite cu cergă sau rogojini, cu oameni care se hrănesc atît de rău, încît văzîndu-i ţi se pare că s-a sleit orice vigoare în dînşii; cu oameni trăind în atari condiţii, progres nu este posibil*" [151].

Studiază, de altfel, condiţiile de viaţă nu numai pe bază de descrieri, ci folosind indicatori statistici valabili pînă în zilele noastre în analiză, cum este, de exemplu, consumul pe cap de locuitor la principalele produse alimentare.

Preocupările sale pentru demografie, pentru cercetarea condiţiilor sanitare, de alimentaţie, de igienă, de locuit ale populaţiei, ca şi propunerile sale pentru îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi de muncă — cărora le-a dedicat numeroase pagini caracteristice pentru vederile sale progresiste —, sînt nu numai rezultatul interesului său pentru dezvoltarea forţelor de producţie, ci, în egală măsură, ale faptului că el priveşte dezvoltarea producţiei sociale de pe poziţiile naţiunii. Pentru P. S. Aurelian, problemele populaţiei nu sînt numai probleme economice, ci, în primul rînd, probleme ale viitorului naţiunii române. Îşi afirmă clar această concepţie : „*Pentru noi românii în particular cestiunea populaţiunei este o cestiune de esistenţă şi de mărire naţională. A favoriza prosperitatea economică şi a neglija prosperitatea populaţiunei este ca şi cum am lucra pentru o grădină pînă ce fructele au ajuns la maturitate, rămînînd ca alţii, iar nu noi, să se folosească de dînsele*" [152].

Reia această teză în numeroase alte articole pentru a demonstra că creşterea populaţiei şi a nivelului ei de trai sînt probleme „*fundamentale, primordiale, pentru înflorirea statului român*" [153]. Mai mult chiar Aurelian ajunge să afirme că atingerea unor asemenea obiective trebuie să reprezinte scopul însuşi al întregii dezvoltări : „*La urma urmelor tot*

---

[150] P. S. Aurelian, *Producţiunea vitelor şi consumaţiunea cărnii*, în „Economia naţională" nr. 8/5.III. 1890, p. 114—115.

[151] Idem, *Îndreptarea stării ţăranilor*, în „Economia naţională" nr. 9/1.IX.1896, p. 196.

[152] Idem, *Terra nostra*, p. 25—26.

[153] „Revista ştiinţifică" nr. 4/1.IV. 1877, p. 51.

ce facem are sau trebuie să aibă un singur scop : înmulțirea și bunul trai al populației române" [154].

Legătura organică dintre criteriile economice și cele naționale avea să joace un rol decisiv în poziția politică pe care Aurelian, la început cu Marțian, apoi cu alți reprezentanți ai aceluiași curent de gîndire, a luat-o atunci cînd, în diferite momente ale dezvoltării capitalismului, s-a resimțit o anumită lipsă de forță de muncă, în special de lucrători calificați, și cînd unele cercuri ale claselor dominante au propus soluționarea problemei prin aducerea de colonișți străini.

„*Toți, mai mult sau mai puțin, am susținut și susținem că înmulțirea populațiunei este o fericire pentru țară. Deosebirea însă ce există între cei cari se ocupă cu asemenea cestiuni este că naționaliștii susțin sporirea populațiunei prin ameliorarea condițiunilor de viețuire ale românilor; iar alții, cu vederi mai cosmopolite, se rostesc pentru sporirea locuitorilor pe cale de colonizare*" [155].

P. S. Aurelian a crezut cu tărie în forța creatoare a poporului său, în aptitudinile tehnice ale românilor, aptitudini cărora nu o dată le-a făcut elogiul, și a militat neabătut pentru punerea lor în valoare prin dezvoltarea rețelei de învățămînt tehnic.

Întreaga activitate de propagandist, de popularizator de idei, pe care Aurelian a desfășurat-o, nu era decît expresia unei viziuni democratice, a convingerii că masele, indiferent de nivelul lor de pregătire intelectuală, sînt în măsură să-și înțeleagă interesele și să lupte pentru înfăptuirea lor. „*Cînd o țară întreagă, un popor întreg ne va spune că nu este bine de noi, să fim siguri că spune adevărul. A pretinde altfel, a zice că poporul nu știe ce spune, este a călca în picioare istoria*" [156], scria el în 1873, cînd punea cu tărie problema dezvoltării industriale a țării. Patruzprezece ani mai tîrziu, cînd acțiunea declanșată se încheie cu adoptarea primelor măsuri protecționiste, el atribuia acest succes, în primul rînd, „*simțului de conservare al națiunii*" [157].

Ajunși aici, trebuie să constatăm din nou deplina onestitate cu care P. S. Aurelian abordează problemele din punctul de vedere al „intereselor generale" ale națiunii. Convins de rolul creator al maselor, el nu întîrzie să observe contradicțiile pe care societatea capitalistă le generează, făcînd reflecții amare cu privire la neconcordanța dintre dezvoltarea statului modern, burghez, și condițiile social-economice de viață ale celor ce muncesc.

...„*Organizațiunea politică a unui popor, oricît de perfectă ar fi, nu poate produce rezultatele dorite cînd organizațiunea socială și economică nu este în armonie cu dînsa... La ce pot servi poporului cele mai progresive instituțiuni politice, cînd economicește și socialicește se află în starea cea mai înapoiată, apăsat sub cea mai grea și mai dureroasă povară, povara*

---

[154] P. S. Aurelian, *Cum stă populațiunea română*, în „Economia națională" nr. 27/4.VII. 1888, p. 627.

[155] Idem, *Influența numărului populațiunii asupra măririi și prosperității statelor*, în „Economia națională" din 15 ianuarie 1891.

[156] „Revista științifică" din 1873.

[157] P. S. Aurelian, *Prefața* la lucrarea lui List, p. IV.

lipsei de mijloace de a-și ameliora poziţiunea sa materială? Nevoia de a trăi, de a întreţine familia, de a da educaţiune mai îngrijită copiilor a făcut și face pînă astăzi pe popor a nesocoti formele politice cele mai avantajoase, cînd ele nu sînt completate prin forme economice și sociale cari să-i amelioreze poziţiunea sa socială" [158].

Aşa cum am mai amintit, P. S. Aurelian nu reuşeşte să ajungă la convingerea că aceste contradicţii sînt inerente orînduirii la a cărei construire participă, sînt generate de însăşi proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie, în care crede, deşi nu ignorează explicaţia şi soluţia marxistă a problemei care-l frămîntă. „*Întemeietorii socialismului, dintre care unii oameni pe atît de însemnaţi, pre atît de prevăzători, au căutat a face să se înţeleagă că sistemul industrial modern cuprinde în sine vicţiuri organice care la un moment dat pot precipita lumea într-o nouă revoluţie*" [159].

În limitele concepţiei sale de clasă, studierea relaţiilor sociale şi democratismul său îl ajută doar să-şi dea seama că nu mai pot fi nesocotite „*gemetele celor care suferă*", iar „*flămînzii de dreptate*" nu mai pot fi trimişi „*la observarea aşa-numitelor legi eterne ale ştiinţei economice şi sociale*" [160]. Va considera însă pînă la sfîrşitul vieţii că o mai justă repartizare a avuţiei sociale în interesul maselor muncitoare se poate realiza în cadrul relaţiilor capitaliste şi al statului burghez; acţiunea sa legislativă din ultimul deceniu al secolului mărturiseşte această iluzie. „*Nu poate fi scăpare pentru un neam invidiat de cei puternici decît în dezvoltarea simţului naţional, în propăşirea culturii şi în dezvoltarea şi repărţirea cea mai justă a avuţiei*" [161].

Din punctul de vedere al dezvoltării gîndirii economice româneşti, reflecţiile sînt acum tardive; proletariatul intrase pe scena vieţii politice a ţării şi, pe baza marxismului, pornea pe singura cale de luptă pe care se poate ajunge la „cea mai justă" împărţire a venitului naţional. Preocuparea economistului burgheziei industriale pentru problemele de echitate socială rămîne însă ca mărturie valoroasă, care nu poate fi ignorată în întregirea portretului său ideologic.

5. Relaţiile economice internaţionale

O ultimă implicaţie a abordării problemelor creşterii economice de pe poziţiile naţiunii, într-o perioadă de formare şi extindere a relaţiilor capitaliste, de ascensiune a burgheziei naţionale şi de tinereţe industrială, priveşte relaţiile economice internaţionale ale noului stat român. Ca şi în alte probleme, punctul de plecare este intercondiţionarea factorilor economici şi politici: „*Mişcarea economică a diferitelor staturi europene este strînsă, orice s-ar zice, cu mişcarea politică. Oamenii de stat făcînd politică caută a face, pre cît le permit împrejurările, şi economie naţională*" [162].

---

[158] „Revista ştiinţifică" nr. 8 din 1 iunie 1872 p. 126, 127.
[159] „Economia naţională" nr. 12/15.VI.1892, p. 243.
[160] Ibidem.
[161] P. S. Aurelian, *Viitorul nostru economic*, „Economia naţională" nr. 16/7 1890 p. 245.
[162] „Economia rurală" din noiembrie 1883, p. 481.

Observator atent al vieții economice internaționale, sesizînd fapte care-l determină să conchidă că în procesul dezvoltării capitalismului „*o revoluție economică este pe cale a se opera în lume*", Aurelian își concentrează atenția asupra ascuțirii luptei de concurență pe piața mondială și atrage atenția asupra legii junglei, care domnește aici: „*Din această întrecere, din această lăcomie și egoism economic, rezultă că, fiecare căutînd a produce cît mai mult atît obiecte industriale, cît și agricole, concurența nu mai are nici un frîu, lupta este amenințătoare pînă ce unul sau altul dintre luptători cade învins, adică aproape ruinat economicește. Ceea ce a pățit unul astăzi va păți altul mîine și așa mai departe, pînă ce un cataclism teribil se va însărcina să limpezească situațiunea*" [163].

În această lume urma să-și găsească un loc și tînăra economie națională a României. Cum? Pe ce cale? Întrebările frămîntă pe toți economiștii de seamă ai epocii. Este unul din meritele lui P. S. Aurelian că, studiind, dezbărat de dogme teoretice, relațiile de pe piața mondială capitalistă, confirmate de fiecare nouă experiență pe care România o făcea în domeniul relațiilor economice internaționale, sesizează dezavantajele pe care nivelul mai scăzut al productivității muncii îl creează țărilor mai puțin dezvoltate în schimburile lor comerciale cu țările aflate la o treaptă industrială mai ridicată, tendințele de acaparare a țărilor agrare de către cele industriale, a celor mai mici de către cele mai puternice, ca și rolul pe care-l joacă, în ceea ce numește el „sistema modernă de cucerire", capitalul de export și promovarea concepțiilor liberului schimb, a clauzei națiunii celei mai favorizate etc.

Concluziile cercetătorului științific devin argumentele publicistului care simte nevoia să mobilizeze conștiința contemporanilor săi și instrumente în mîna omului politic preocupat să pună la adăpost economia națională a țării sale de efectele negative ale acestor fenomene.

Prima dintre aceste concluzii fundamentale privește faptul că, fără independență economică, independența politică a României devine iluzorie, cucerirea economică reprezentînd „forma modernă" de cucerire politică a popoarelor mai slabe. Ideea, formulată cu tărie și de unii predecesori, precum și de numeroși contemporani, devine la P. S. Aurelian punctul de sprijin al întregului său sistem de gîndire economică. „*Conchistele economice sînt pentru unele staturi mijlocul cel mai puternic de care se servesc pentru a ajunge la conchistele politice. Lucrul este foarte firesc. În timpul în care trăim, oricît ar fi de amenințătoare cotropirea prin sabiă, totuși nu mai are aceeași putere ca în timpii trecuți. Nu doară că și astăzi dreptul celui mai tare nu triumfă adesea, dară... În neputința de a întrebuința acest mijloc, staturile mari au recurs la o altă armă tot atît de puternică ca și sabia și această armă este subjugarea economică. În aparență s-ar părea că acest din urmă mijloc nu ar putea avea eficacitatea celui dintîi; în realitate însă este din contra. Cînd o țară va fi cotropită economicește, ajunge să fie subjugată fără să simtă; și subjugarea este atît de înrădăcinată, încît emanciparea devine cvasiimposibilă... Pe lîngă*

---

[163] P. S. Aurelian, *Criza economică în Europa*, în „Economia națională" nr. 3/1.II. 1894, p. 52.

aceasta, mai este de observat că conchista economică pregătește infailibil pe cea politică, într-un mod pacinic, fără vărsare de sînge" [164].

Din această concluzie decurge întreaga luptă dusă de P. S. Aurelian împotriva pătrunderii capitalului străin în România și pentru scuturarea a ceea ce numea el „epitropia economică" a marilor puteri.

A doua concluzie fundamentală la care ajunge P. S. Aurelian, ca și ceilalți adepți ai dezvoltării industriale, se referă la faptul că promovarea unor relații economice internaționale echitabile, ca și consolidarea independenței economice, nu este posibilă fără modernizarea economiei naționale prin dezvoltarea industrială : „*Reciprocitate... poate exista și aceasta nu în mod absolut egal, numai între țările care au mai aceeași civilizațiune să schimbe între dînsele obiecte de o utilitate primordială... Întrucît privește țările a căror industrie este înapoiată, în stare embrionară, cum se află bunăoară la noi, nici că mai poate fi vorba de reciprocitate, de echivalență în schimb*" [165].

Pentru a mobiliza opinia publică în jurul ideii de dezvoltare a industriei el analizează pierderile pe care țara le suferă de pe urma schimburilor comerciale cu țările industrializate și caracterizează cu clarviziune locul destinat României în sistemul diviziunii capitaliste internaționale a muncii, denunțînd fără răgaz transformarea ei în furnizoare de produse agricole și materii prime, în piață de desfacere pentru produsele industriale ale marilor puteri. El relevă cu date și exemple concrete că, în calitate de „țară eminamente agricolă", România este obligată să importe chiar produse finite fabricate din propriile ei materii prime exportate la prețuri reduse și se adresează cu indignare propriului său popor : „*Ție-ți macină altii grîul, îți tăbăcesc altii pieile, îți torc și îți țes altii lîna, inul și cînepa*" [166].

Cu egală indignare subliniază P. S. Aurelian și beneficiile pe care le realizează țările industriale care au găsit în România o piață avantajoasă pentru desfacerea produselor lor, explicînd că, pentru a-și păstra aceste profituri, fabricanții străini, sprijiniți de guvernele respective, fac totul pentru a împiedica dezvoltarea unei industrii proprii în România, așa încît „*nici o întreprindere economică nu întîmpină mai multe greutăți decît creațiunea unei industrii naționale*" [167].

A treia concluzie fundamentală pe care o trage economistul român privind procesele care au loc pe piața mondială capitalistă din unghiul unei țări mai slab dezvoltate, care năzuia să-și făurească industria proprie spre a putea face față concurenței : imposibilitatea de a atinge acest obiectiv pe calea unei politici liber-schimbiste. De aici, întreaga sa luptă pentru combaterea teoretică a liber-schimbismului și promovarea concepțiilor protecționiste, pentru denunțarea efectelor dezastruoase asupra întregii economii naționale a convenției comerciale cu Austro-Ungaria (în care vedea expresia deplină a liber-schimbismului)

---

[164] „Revista științifică" nr. 24/1.II.1873, p. 369—370.

[165] „Economia națională" nr. 21/4 XI 1893. p. 561.

[166] „Economia rurală" din februarie 1884, p. 53.

[167] Ibidem, nr. 23/16.III.1877, p. 529.

și pentru a împiedica reînnoirea ei, împotriva clauzei națiunii celei mai favorizate și, pînă la urmă, a sistemului convențiilor comerciale prin care cel mai slab este dezavantajat, și pentru introducerea unui tarif general și autonom care să reprezinte un scut al politicii de promovare a industriei naționale împotriva presiunilor și exigențelor partenerilor mai puternici.

La sfîrșitul secolului, cînd industria românească începe să se dezvolte la adăpostul unor măsuri protecționiste, de altfel destul de timide și referitoare numai la ceea ce se numea „marea industrie", încep totodată să se elaboreze în Occident proiecte privind crearea unei uniuni vamale intereuropene sau măcar a unei uniuni vamale între statele din Europa centrală, în care Austro-Ungaria și Germania căutau să atragă prin demersuri diplomatice și România. P. S. Aurelian își afirmă cu energie convingerea că nu este vorba decît de crearea unui nou mijloc pentru a supune țările mici voinței celor mai tari și arată că intrarea României într-un asemenea „teritoriu economic" „*ar fi actul cel mai nesocotit ce ar putea comite țara noastră*", deoarece ar însemna „*nu numai că am da o lovitură de moarte întregului nostru sistem economic; nu numai că am deveni o unealtă cu care cei mai tari s-ar servi după împrejurări, dar, ceea ce este și mai grav, am înlesni înșine calea pentru o înrîurire politică și socială*" [168].

Respingînd ideea aderării la Uniunea vamală central-europeană în care, datorită disproporției de forțe economice și de nivel de dezvoltare, descifrează o încercare a Austro-Ungariei și Germaniei de a face dintr-o Românie „eminamente agricolă" „*un teren de compensări economice*", P. S. Aurelian sfătuiește la păstrarea libertății de acțiune și la menținerea posibilității de a dezvolta relațiile economice cu toate țările: „*Economicește vorbind, de-abia am început a ne organiza; de-abia am început a așeza temelia unei industrii naționale; agricultura noastră a început de cîțiva ani a-și lua un avînt mai puternic și a-și dobîndi piețe pentru desfacerea productelor sale. Astfel fiind, cred că înțelepciunea cea mai elementară, concepțiunea cea mai simplă a intereselor noastre ne povățuiește a ne căuta de interesele noastre urmînd pe calea pe care am apucat, adică aceea a autonomiei noastre economico-vamală*" [169].

A fost acuzat adeseori că ar promova o politică izolaționistă. A respins cu dispreț acuzația, precizîndu-și clar concepția: „*Mi s-a imputat adeseori că am un spirit îngust, că sînt un șovinist care doresc izolarea României. Vorbe și nimic mai mult. N-am cerut niciodată decît o politică economică care să protege industria noastră și să provoace înființarea acelor industrii care pot înflori în țara noastră... Am cerut și cer, cu stăruința ce dă o convingere serioasă, regimul protector pentru industria noastră, un regim care să asigure echilibrarea forțelor de luptă între producătorii români și cei străini*" [170].

Nu își delimita astfel poziția din considerente de oportunitate, pentru a se apăra de acuzația amintită; nu făcea decît să reafirme ceea ce întreaga lui activitate de om politic a confirmat și ceea ce preci-

---

[168] P. S. Aurelian, *Politica noastră vamală*, București, 1890.
[169] Idem, *Liga vamală a Europei centrale*, în „Economia națională" din 15 decembrie 1891.
[170] Idem, *Viitorul nostru economic*, în „ Economia națională" nr. 21/11.VI. 1890, p. 310.

zase chiar în momentul cînd obținuse denunțarea convenției comerciale cu Austro-Ungaria: „*Avem interes ca relațiunile noastre comerciale să se dezvolteze și, din acest punct de vedere, dorim a trăi în cele mai strînse relațiuni cu toate țările. O condițiune însă: să ni se respecteze interesele, după cum noi vom respecta pe ale altora; să nu ni se ceară a sacrifica producțiunea națională în favoarea prosperității industriei străine; în fine, să se înțeleagă odată că țara noastră are tot atît drept ca oricare alta ca să-și creeze o industrie națională*" [171].

6. Legăturile cu Transilvania

Luptător pentru dezvoltarea unei industrii naționale și ridicarea agriculturii din starea de înapoiere în care o ținuse prelungirea relațiilor feudale, militant pentru întărirea independenței economice a României și progresul ei pe tărîmul științei, învățămîntului și culturii, P. S. Aurelian era atent la orice fenomen legat de dezvoltarea națiunii române.

Între atîtea altele este semnificativă în acest sens și preocuparea sa pentru cultivarea limbii române. Într-o vehementă cronică publicată în 1871 cu privire la *înstrăinarea burgheziei române de limba țării*, el ia atitudine împotriva obiceiului, care se răspîndea în rîndurile propriei sale clase, de a nu se folosi limba țării: „*Burghezul... dorind să imiteze cei de mai sus [pe domnișorii cei tineri] nu mai vorbește românește cu copiii și femeia sa. Educațiunea ce dă copiilor este cu totul înstrăinătoare, sînt părinți care-și cresc copiii în străinătate de mici și cînd îi aduc în țară nici limba nu și-o mai cunosc... Este timpul să lucrăm contra unor tendințe atît de antiromâne. Înainte de toate, naționalitatea unui popor consistă în limbă, în obiceiuri, port, tradițiuni strămoșești*" [172].

Ca toți reprezentanții de seamă ai culturii românești, el privește poporul român în totalitatea unității lui istorice, independent de frontierele politice vremelnice care puteau separa o provincie de restul țării. Nimic mai firesc ca atare decît preocuparea sa pentru păstrarea unei legături permanente cu Transilvania, încorporată în vremea sa în Imperiul austro-ungar.

Ia atitudine împotriva măsurilor de deznaționalizare a poporului român din Transilvania și cere sprijinirea acestuia spre a-și păstra cultura națională: „*Cei dintîi maeștri ai noștri, cei dintîi scriitori în care am învățat istoria patriei sînt românii din Transilvania. Precum ne-au luminat ei pe noi, să le înlesnim și noi lor mijloace de a lumina generațiunea, pentru a cărei instrucțiune*", stăpînirea din epocă nu vroia să acorde sprijin [173].

În altă împrejurare, cînd redactorii unor ziare românești din Transilvania sînt condamnați de autorități, Aurelian este printre cei care adre-

---

[171] P. S. Aurelian, *Comerțul între România și Rusia*, în „Economia națională" din 29 sept. 1886.

[172] „Revista științifică" nr. 21/15.XII.1871, p. 323—324.

[173] P. S. Aurelian, *Pentru ajutorarea școalelor românești din Transilvania*, în „Revista științifică" nr. 2/1.III.1871, p. 17—18.

seazã o scrisoare pentru convocarea unei consfãtuiri menite sã adune fonduri pentru sprijinirea lor [174].

Dar nu numai acţiunile de presă, publice, sînt semnificative pentru legăturile permanente ale lui P. S. Aurelian cu Transilvania, ci şi corespondenţa sa, din care, din păcate, cunoaştem atît de puţin pînă acum. Totuşi, cîteva scrisori schimbate între el şi George Barițiu pot da o imagine în acest sens. Astfel, într-una din scrisori, Aurelian îi recomandă colegului său din Braşov pe cercetătorul rus Wojeikof, care dorea să facă studii geologice în Transilvania, şi-l roagă să-i înlesnească acest lucru, „*convins de bunăvoinţa ce aveţi cînd este vorba de cunoştinţa ţării*" [175]; în altă scrisoare arată că a aflat de existenţa unei seminţe bune de lucernă la Braşov şi-l roagă pe Barițiu, dată fiind „*bunăvoinţa ce dv. aţi arătat întotdeauna pentru tot ce priveşte binele neamului nostru*", să-i trimită pentru şcoala de la Herăstrău o probă din această sămînţă, să-l informeze la ce preţ ar putea-o procura şi să-i dea totodată veşti despre preţul de vînzare al tuturor seminţelor de pe piaţa braşoveană [176]. În anul următor, G. Barițiu este cel care-i scrie spre a-i cere părerea în legătură cu posibilitatea de a înfiinţa o fabrică de hîrtie în România; Aurelian îi răspunde imediat: „*Am primit epistola ce aţi binevoit a-mi adresa în 6/18 octombrie. Am meditat asupra conţinutului şi vă mărturisesc că sînt fericit că dv. vedeţi, ca şi mine, trebuinţa şi posibilitatea înfiinţării unei fabrici de hîrtie în România. Dorinţa mea a fost totdeauna ca această fabrică să se facă de către români şi cu bani românesti, căci, iertaţi a vă spune în treacăt, sînt cu totul contra înfiinţării fabricilor de către străini...*". În legătură cu aceasta, el îl previne pe Barițiu: „*Am în ştire că o casă mare din Viena care posedă trei fabrici de hîrtie ar fi avînd dorinţa ca ea să devină concesionară. Caută deci să avizăm la mijloace care ne-ar permite să ţinem piept acestei concurenţe*".

Asigurînd pe Barițiu de tot sprijinul său, el îi făgăduieşte să se adreseze lui George Cantacuzino, care „*are influenţă mare, şi, dacă ar lua lucrul asupră-şi, reuşita ar fi aproape sigură*", dar care lipsea din ţară [177].

Aurelian îşi ţine făgăduiala şi, dintr-o scrisoare datată două luni mai tîrziu, rezultă că a discutat cu Cantacuzino de două ori, cu Boerescu şi cu alţii; totodată, el îl pune la curent pe Barițiu cu dificultăţile care se ivesc, cu modul în care se desfăşoară lucrările la Cameră în problema înfiinţării unei fabrici de hîrtie, îl vesteşte că „*fabricanţii de la Viena lucrează mereu*", precizează că va da tot concursul proiectului lui Barițiu,

---

[174] Datată 2(14) octombrie 1890, scrisoarea poartă semnăturile: P.S. Aurelian, Al. Lupaşcu şi este adresată către prof. N. Barbu şi prof. I. Bianu. Citãm din textul ei: „În zilele trecute, cele două principale organe româneşti de publicitate de peste Carpaţi, «Tribuna» din Sibiu şi «Gazeta Transilvaniei» de la Braşov, au primit lovituri grele... patru redactori şi colaboratori au fost condamnaţi la închisoare pînă la un an şi jumătate şi la însemnate amenzi băneşti. Condamnaţii, fiind oameni fără avere, sînt aduşi prin această sentinţă în cea mai gravă strîmtorare materială pentru dînşii şi familiile lor. Subscrişii credem că este o sfîntă datorie pentru fiecare român de a veni în ajutorul fraţilor noştri loviţi..." (Arhiva Academiei Republicii Socialiste România, inv. 54 645).

[175] Scrisoarea lui P. S. Aurelian către G. Barițiu din 11 iulie 1872 (Arhiva Academiei Republicii Socialiste România, mss. fond „Corespondenţa Bariţ", fila 217).

[176] Scrisoarea din 21 decembrie 1872, fond citat, fila 236.

[177] Scrisoarea din 14/26 octombrie 1873, fond citat, fila 264.

aleargă oriunde este nevoie, *„însă nu pot lua inițiativă din cauza lipsei de specialitate în aceasta"* și insistă ca Bariţiu însuși să vină imediat la București : *„Eu insist și cred că după sărbători să veniți aici, și eu vă voi pune îndată în contact cu D. D. Cantacuzino, Boierescu și alții, cu care vă veți sfătui cum este mai bine de făcut..."*, deoarece, dacă Bariţiu nu vine, „așteptînd, ne vor lua alții înainte" [178].

La grija cu care P. S. Aurelian urmărea viața românilor din Imperiul austro-ungar, căutînd să-i stimuleze, să le sprijine inițiativele și chiar să-i atragă în fundarea industriei naționale a țării (deoarece capitalurile românești din Transilvania reprezentau pentru el o parte a capitalului național), aceștia răspundeau urmărindu-i cu nu mai puțină atenție activitatea și popularizîndu-i lupta pentru dezvoltarea economică a României. Numeroase articole ale lui P. S. Aurelian publicate în „Revista științifică", „Economia rurală", „Economia națională", precum și unele cuvîntări ale sale le găsim reproduse în presa românească din Transilvania : „Telegraful român" din Sibiu, „Școala" din Gherla, „Observatorul" din Sibiu, „Unirea" din Blaj, „Tribuna poporului" din Arad, „Tribuna" din Sibiu, „Gazeta Transilvaniei" etc., precum și în „Calendarul amicul poporului" din Sibiu, „Almanahul România jună" din Viena sau în publicațiile românești „Poporul" și „Federațiunea", care apăreau la Budapesta. Totodată, în „Familia" din Oradea, „Șezătoarea" din Arad și în alte publicații găsim fotografii și date despre lucrările economistului de la București, prezentări elogioase ale activității sale. În gîndirea economică românească din Transilvania sînt evidente de altfel influențele pe care le exercită o serie de idei ale lui P. S. Aurelian, în special privind necesitatea protejării industriei mici. Sînt mărturii ale contribuției pe care Aurelian a adus-o în afirmarea unității poporului român, peste granițele politice vremelnice care îl separau, în acea vreme.

7. Diversificarea economiei și intercondiționarea ramurilor ei

Toți economiștii secolului al XIX-lea, și nu numai economiștii, dar marii oameni de cultură, diverși oameni politici, scriu și vorbesc despre necesitatea dezvoltării diferitelor ramuri ale economiei naționale, tot astfel cum la toți adepții dezvoltării industriale întîlnim teza dependenței progresului agriculturii de progresul industrial. P. S. Aurelian nu face excepție, iar dacă observațiile sale s-ar limita aici, evident că n-ar avea sens să insistăm asupra lor într-o expunere care își propune să fixeze doar coordonatele de bază ale contribuției sale la dezvoltarea gîndirii economice românești.

Aurelian abordează însă toate aceste probleme ca economist și le analizează pînă la ultimele lor consecințe, integrîndu-le într-un *sistem de gîndire*, în centrul căruia stă, pe de o parte, ideea diversificării economiei naționale în raport cu condițiile naturale ale țării, cu forța de muncă disponibilă și cu cerințele pieței interne și, pe de altă parte, ideea inter-

[178] Scrisoarea din 21 decembrie 1873, fond citat, fila 277.

condiționării dintre diferitele ramuri și subramuri în procesul creșterii economice.

Propunerile sale cu privire la elaborarea unui program economic de ansamblu de lungă durată și cu privire la precizarea priorităților, despre care am amintit mai sus, nu sînt decît încununarea acestui sistem de gîndire.

În domeniul producției agricole, el se oprește asupra neajunsurilor pe care le generează caracterul extensiv-cerealier și pledează, asemenea lui Ion Ionescu de la Brad și tuturor economiștilor agrari progresiști, pentru intensificarea agriculturii, în primul rînd prin îmbinarea culturii plantelor de cîmp cu creșterea animalelor. Dezvoltarea creșterii vitelor, ajunge el să afirme, *„este lucrul cel mai de căpetenie pentru ca agricultura noastră să meargă înainte"* [179], iar un deceniu și jumătate mai tîrziu subliniază din nou că *„economia vitelor este temelia cea mai puternică pe care se poate așeza sistemul nostru de agricultură"* [180].

Adept al dezvoltării multilaterale a agriculturii, Aurelian folosește orice prilej pentru a-și promova concepțiile. Folosind, de pildă, situația nefavorabilă din 1872, el reia argumentarea sa: *„Agricultura redusă la două-trei plante, privată de industriile agricole, nu mai poate plăti îndestul pe aceia care i se consacrează. În această privință, noi, cultivînd mai cu seamă cereale, ne expunem ca în anii de secetă să pierim"* [181]... Militează pentru extinderea culturilor industriale, a apiculturii, a pomiculturii și a viticulturii și demonstrează în ce fel, cu condiții favorabile de climă și sol, se intercondiționează toate aceste subramuri, tot astfel cum pledează pentru perfecționări agrotehnice, pentru folosirea de îngrășăminte și pentru efectuarea unor lucrări de irigație. Experiența și observațiile sale le sintetizează într-o concepție unitară asupra unui sistem de agricultură, pe care îl raportează la starea socială.

În domeniul industrial, aceeași preocupare pentru integrarea într-un proces coerent a diferitelor tipuri de industrie, de la cea casnică pînă la marea producție de fabrică, și a diferitelor ramuri, de la industria extractivă la industria ușoară.

Axa procesului de creștere economică este, în concepția sa, solidaritatea dintre industrie și agricultură, *„aceste două mari ramuri de producere, solidaritate al cărei rezultat este prosperitatea națională"* [182]. Argumentelor „clasice" în această privință (valorificarea produselor agricole în procesul industrial și aprovizionarea agriculturii cu uneltele necesare), pe care le întîlnim frecvent în literatura industrializantă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, el le adaugă observația subtilă că prin armonizarea dezvoltării celor două ramuri de bază (*„agricultura și industria trebuie să fie nedespărțite în România"*) se slăbește dependența fiecărei în parte și a economiei naționale în ansamblul ei de capriciile pieței mondiale.

---

[179] „Monitorul comunelor" nr. 40 din 3 octombrie 1863, p. 314.

[180] „Revista științifică" nr. 21/15.XII.1877, p. 321.

[181] Ibidem, nr. 2/1.III.1872, p. 18.

[182] P. S. Aurelian, *Necesitatea întemeierii industriei române*, în „Economia rurală" nr. 11/10.VIII.1876.

Referindu-se, de exemplu, la dependența agriculturii față de comerțul extern, el remarcă : „*Nimic nu face să sufere agricultura unei țări ca fluctuațiunea cererilor din afară. Cînd se întîmplă ca recoltele slabe, resbelul și alte împrejurări să silească pe o națiune industrială să ceară producte mai multe și materii brute și aceasta mai mulți ani de-a rîndul, toată economia națiunei agricole se va regula după aceste cereri din afară. Agricultorii siguri de desfacerea productelor încep a-și ameliora felul vieței... Statul însuși, văzînd că avuția sa sporește, că populațiunea trăiește mai confortabil, își sporește și el cheltuielile în consecință. Să se întîmple însă ca productele să nu mai fie cerute în cătățimi mari ; ca prețurile să scază ; ca bucatele să stea în magazii fără ca să fie cerute, și iată o deranjare care lovește în toată economia țărei ; producătorii se descuragiază ; alții se ruinează și, cu modul acesta, țara, în loc să pășească înainte, dă înapoi în toate privințele... Este cu totul alta situațiunea cînd mare parte din productele agricole se pot desface pe loc, și aceasta se întîmplă numai în țările care pe lîngă agricultură au și industrie*" [183].

În corelație cu cerințele dezvoltării acestor două ramuri de bază pune P. S. Aurelian și problema dezvoltării celorlalte ramuri economice, a comerțului, a transporturilor, a sistemului de credit, precum și a culturii, a învățămîntului, și promovarea științei „aplicată la producțiune".

8. Dezvoltarea industrială

Pentru Aurelian, problema centrală care se punea României după cucerirea independenței de stat era aceea a întăririi economiei naționale și a ridicării ei la nivelul existent în țările europene mai dezvoltate : „*Ajuns în rîndul popoarelor înaintate întrucît privește situația sa politică, este de datoria sa* [a poporului român] *să se pună pe lucru pentru a le ajunge și pe calea economică*" [184]. Studiind experiența statelor europene dezvoltate, el ajunge la concluzia că în acest scop este necesară înainte de toate fundarea și dezvoltarea unei industrii naționale : „*Lipsa unei industrii naționale este în timpul de față o cauză de slăbiciune economică pentru țară, iar în viitor o amenințare pentru interesele sale cele mai vitale*" [185].

Or, fundarea industriei naționale, ca și întreaga dezvoltare a economiei naționale, este imposibilă pe baza unei politici liber-schimbiste. Convenția comercială cu Austro-Ungaria este pentru el o demonstrație concludentă în acest sens, ea ducînd nu numai la distrugerea industriei existentă pînă în 1875, dar chiar și la neajunsuri pentru dezvoltarea agricolă : „*Nu numai că n-avem industrie, că ce bruma esista a pier it, dară că astăzi nu mai putem desface cu înlesnire nici productele agricole, nici vitele... Pentru ce sfaturi numai la adresa noastră ; pentru ce ni se zice mereu : căutați-vă de pămînt și lăsați industria pe seama altora... Aceasta nu este cu putință, afară numai dacă neamul românesc nu dorește să ajungă o adevărată colonie economică, colonie supusă și devotată. Una ca aceasta*

[183] P. S. Aurelian, *Necesitatea întemeierii industriei române*, în „Economia rurală", nr. 12/25.VIII, 1876, p. 274.
[184] Idem, *Cum se poate fonda industria în România, Precuvîntare*, București, 1881.
[185] *Ibidem*, p. 1.

nu se poate; un popor nu poate să se sinucidă numai pentru a face pe placul altora. Chiar pentru înflorirea agriculturei avem cea mai mare lipsă de industrie, căci industria consumă în mare parte productele agricole. Afară de aceasta, nu se poate admite de orice om serios ca această țară să se lase a se folosi alții de beneficiile ce rezultă din transformarea productelor pămîntului în obiecte fabricate"[186].

Făcînd o critică necruțătoare liber-schimbismului, P. S. Aurelian subliniază că politica protecționismului industrial este indisolubil legată de existența națiunilor: „*Pre cît timp lumea este împărțită în grupuri numite națiuni; pre cît timp naționea și sentimentul de patrie nu numai că există, dar se întărește în raport cu dezvoltarea culturei; pre cît timp oamenii țin încă atît de mult la naționalitatea lor, la patria lor, încît își varsă sîngele pentru a le păstra; pre cînd toate acestea esistă, pretențiunea școalei de a face să dispară toate vămile, toate legile și măsurile protectoare va rămînea o simplă dorință. Națiunile vor căuta ca și pînă acum să-și creeze industrii, să le încurajeze și să le proteagă prin toate mizloacele în puterea lor; diplomația va urmări ca și pînă astăzi să dobîndească în favorul națiunilor respective toate foloasele putincioase prin încheieri de tratate de comerciu, prin concesiuni de tot felul; iar popoarele cari se vor lăsa să fie amăgite de partizanii economiei cosmopolite vor păți pe viitor aceea ce a pățit în trecut și în prezent Turcia, Portugalia, România și alte staturi*"[187].

În concepția lui Aurelian, inegalitatea raporturilor de forță dintre state face ca pentru o țară mică, la începutul dezvoltării ei independente, înfăptuirea unei politici protecționiste să fie posibilă nu pe bază de convenții comerciale separate, ci pe baza unui tarif autonom și general, aplicabil în mod egal tuturor partenerilor ei: „*...Țara mică nu numai că nu cîștigă încheind tractate de comerciu cu statele puternice, dară în multe rînduri pierde într-un mod simțitor. Un tarif general așezat pe baze raționale și în armonie cu interesele economice ale țărei îmi pare mai potrivit decît toate convențiunile comerciale, și aceasta atît din punctul de vedere fiscal, cît și politic. Fiscalicește este învederat că un tarif general ne-ar raporta mai mult, deoarece toate mărfurile importate ar plăti deopotrivă. Sub regimul convențional, mai ales o țară mică, de-abia a încheiat o convențiune și celelalte staturi cer să li se facă și lor concesiuni: astfel că, din concesiune în concesiune, taxele vamale ajung să devină un simplu drept de statistică*"[188].

Deși soluțiile pe care le-a propus nu au fost socotite întotdeauna ca cele mai potrivite chiar de către adepții politicii de dezvoltare industrială (Al. D. Xenopol, de exemplu, socotea că încrederea lui Aurelian în protecționismul vamal este „*de un optimism neîndreptățit*"), nimeni n-a contestat vreodată rolul lui P. S. Aurelian în promovarea gîndirii industrializante din România celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Cu toate acestea, două rezerve — de loc independente una de alta — s-au făcut concepției sale. Una privește faptul că nu s-ar fi ocupat de „problema

---

[186] P. S. Aurelian. *Interesele noastre economice față cu doctrinele liberului schimb*, în „Economia rurală", mai 1884.

[187] Idem, *Cum se poate fonda industria în România*, cap. III, p. 57.

[188] Idem, *Tratatele de comerț între statele mari și cele mici*, în *Revista științifică* nr. 24/1.II. 1880, p. 369.

forțelor de producție", ci ar fi văzut posibilitatea de a se asigura dezvoltarea industrială „prin împrejurări istorice și prin intervenția statului"; alta privește poziția față de marea industrie. Socotim necesar să ne oprim asupra acestor obiecții, deoarece tocmai în legătură cu ele i se conturează mai bine concepția.

Prima rezervă este determinată, după părerea noastră, de locul important pe care-l ocupă în sistemul de *argumentare* al lui P. S. Aurelian cercetarea experienței istorice a țărilor industrializate ale lumii și referirile sale frecvente la List, Roscher etc. Constatarea răspunde unei realități și își are explicația, așa cum am mai amintit, în necesitățile propagandistice ale autorului, preocupat să demonstreze că progresul și independența națională sînt de neconceput fără dezvoltarea industriei, iar aceasta din urmă imposibil de asigurat fără abandonarea teoriilor liberului schimb și adoptarea unei politici protecționiste. Dar, pe cît este de adevărată constatarea de la care se pornește, pe atît este de eronată concluzia care omite atît preocuparea constantă a lui P. S. Aurelian pentru studierea resurselor de materii prime ale țării, a forței de muncă disponibile și a condițiilor pieței interne, cît și faptul că întregul său program de dezvoltare industrială a României decurge tocmai din această analiză economică.

În privința materiilor prime, P. S. Aurelian are în vedere în primul rînd pe cele agricole, a căror industrializare în țară o pune în mod amplu, ceea ce este firesc pentru condițiile epocii. S-ar putea observa, desigur, că, abordînd în acest mod problema, n-ar aduce multe elemente noi, deoarece și alți economiști din secolul al XIX-lea puseseră înaintea lui aceeași problemă. Spre deosebire de N. Șuțu și alții, Aurelian privește problema din punctul de vedere al burgheziei în ascensiune; prelucrarea industrială a produselor agricole nu este pentru el numai o întreprindere-anexă a moșiei boierești, un mijloc suplimentar de valorificare economică a latifundiilor, ci parte integrantă dintr-un program general de dezvoltare industrială a țării, pîrghie pentru valorificarea disponibilităților de forță de muncă existentă la sate, un punct de plecare în procesul dezvoltării industriei capitaliste a României. El nu se mai limitează, ca predecesorii săi, la valorificarea materiilor prime existente, ci, așa cum am arătat, propagă introducerea și extinderea culturilor tehnice: a sfeclei de zahăr, necesară unei industrii a zahărului; a tutunului, necesară industriei tutunului; a inului și a cînepei, necesare industriei textile etc. Prin „necesitatea industriei anexe agriculturii", Aurelian înțelege un întreg program de dezvoltare a industriei alimentare și ușoare, care să includă întreprinderi variate, de la ateliere sătești pînă la fabrici mecanizate.

Alături de ramurile industriale bazate pe materiile prime agricole, P. S. Aurelian pune și sarcina valorificării bogățiilor minerale, cerînd în acest scop *inventarierea* lor atentă. Încă din 1860, la începutul carierei sale, el propune să se întocmească „*o cartă geologică astfel ca dintr-o aruncătură de ochi fiecare român să știe ce avuție minerală posedă țara sa*"[189].

Unsprezece ani mai tîrziu, cînd revine asupra acestei idei, întreabă plin de nemulțumire: „*Pînă cînd avem să aducem cărbuni de pămînt din*

[189] *Exploatarea minelor în raport cu economia publică*, în „Naționalul" nr. 67 din 25 august 1860, p. 267.

Austria și alte localități pe cît la noi este dovedit că se găsește asemenea combustibil? Pentru ce nu se însărcinează inginerii și geologii noștri să facă un studiu serios asupra diferitelor localități unde se află cărbuni de pămînt, astfel ca să începem și noi a întrebuința combustibil din țara noastră, făcînd să se dezvolte o industrie care a făcut mărirea industrială a altor state?"[190].

Anticipînd chiar momentul întocmirii unei hărți geologice, care de altfel, în forma largă visată de el, nici n-avea să fie realizată decît în zilele noastre, P. S. Aurelian atrage atenția, pe baza puținelor informații care-i stăteau la îndemînă, asupra resurselor minerale de care dispunem și explică necesitatea prelucrării lor industriale.

P. S. Aurelian va lupta astfel în cursul vieții sale nu numai pentru dezvoltarea industriei zahărului, a hîrtiei și a textilelor, ci și pentru dezvoltarea industriei petrolului și a cărbunelui, pentru dezvoltarea industriei metalurgice, deoarece „*metalurgia, mai mult decît oricare ramură a industriei noastre, a simțit lipsa unei organizațiuni economice bine înțeleasă*"[191], și pentru crearea unei producții naționale de mașini agricole. Își însoțește propunerile pentru crearea acestor ramuri industriale de referiri la rolul pe care ele îl joacă în dezvoltarea altor țări, dar se întemeiază pe convingerea sa că „*rămășițele de la Baia de Aramă și de la Baia de Fier sînt semne pozitive*" că există zăcăminte de fier și de aramă care nu așteaptă decît să fie descoperite și puse în exploatare [192].

În opoziție cu economiștii care susțineau că România nu se poate industrializa deoarece îi lipsesc nu numai resursele naturale, ci și cadrele necesare, Aurelian analizează și problema forței de muncă, îndreptîndu-și privirea spre imensul rezervoriu de brațe de lucru disponibile la sate, unde „*atîta amar de lume pierde cîte cinci și șase luni pe an cînd n-are ce lucra la cîmp*"[193]. Lichidarea acestui șomaj rural el o vede realizată tocmai prin dezvoltarea industrială, menită să atragă în procesul producției industriale suprapopulația existentă în agricultură. Fără îndoială că aceasta presupune o intensă acțiune de calificare a cadrelor și de schimbare a mentalității cu privire la munca industrială. Desfășurînd activitatea sa pentru extinderea învățămîntului tehnic și profesional, el respinge — pe baza propriei sale experiențe — tezele celor care susțineau că românii ar refuza să deprindă o meserie în învățămîntul profesional. „*În 1863* — povestește el —, *cînd am reușit a face să se acordeze șase stipendii pentru fabrica de instrumente agricole a școalei de agricultură, am cercat dificultăți pînă a înrola șase școlari. Părinții în special considerau ca o degradațiune pentru copiii lor mînuirea ciocanului; ziceau cu multă naivitate că nu-și dau copiii ca să se apuce de fierărie. Astăzi, din contra, cele mai multe cereri le primim pentru fabrică. Numai în anul acesta, cu ocaziunea examenelor*

---

[190] „Revista științifică" nr. 13/15.VIII.1871, p. 194.

[191] P. S. Aurelian, *Exploatarea minelor in raport cu economia publică*, în „Naționalul" nr. 67 din 25 august 1860, p. 267.

[192] Idem, *Țara noastră*, p. 196.

[193] „Revista științifică" nr. 17 din 1872.

de admisiune, am fost nevoiți a respinge peste treizeci de cereri din cauză că nu se află nici un loc vacant în atelierele stabilimentului"[194].

P. S. Aurelian a fost cel dintîi economist și om politic care a propus reorganizarea *de fond* a întregului sistem de învățămînt prin orientarea lui spre pregătirea cadrelor necesare economiei naționale: „*Nu sînt un om care să nesocotesc învățămîntul clasic* — se apără el împotriva acuzațiilor; — *din contră, recunosc că cultura clasică este o podoabă a culturii; dar, în timpul în care trăim, cine rămîne numai cu învățămîntul clasic se alege cu clasicismul. Învățămîntului economic trebuie să-i dăm un loc de onoare în organizarea noastră școlară*"[195].

În concordanță cu această concepție, el cere să se înființeze școli inferioare și secundare de comerț, școli secundare pentru industrie, „*școli pentru trebuințele marei mulțimi a muncitorilor de tot felul*", ateliere-școală etc., luptă împotriva suprimării școlii de poduri și șosele (actuala Politehnică din București), subliniind nevoile de cadre inginerești, propune înființarea unei politehnici la Iași și a unei academii de studii comerciale și industriale „*pentru a alimenta marile servicii ale statului și băncile, uzinele mari*" ș.a.m.d. Cînd se invocă lipsa cadrelor de predare, propune să se aducă dascăli străini pînă ne vom forma noi înșine cadrele noastre, să se trimită tineri la specializare în străinătate. Desigur, nu programul concret al lui Aurelian trebuie să ne rețină astăzi atenția, ci forța convingătoare cu care a luptat pentru a demonstra posibilitatea de a se asigura și forma în țară cadrele necesare industrici naționale.

Un alt argument invocat de partizanii țării „eminamente agricole" împotriva industrializării privea lipsa de capitaluri și îngustimea pieței interne. Din secolul al XIX-lea pînă în ultimele zile de existență ale regimului burghezo-moșieresc, argumentul a fost adus sub cele mai variate forme. El nu i s-a părut vreodată hotărîtor lui P. S. Aurelian, deși nu a subapreciat dificultățile de capital, dificultăți pe care, ca și D. P. Marțian, le-a legat sub unele aspecte de absenteismul marilor proprietari, care iroseau în străinătate veniturile moșiilor lor în loc să le investească în țară.

P. S. Aurelian era conștient de slăbiciunea burgheziei românești; își dădea seama că forța economică a acesteia nu-i permite să facă de la început față tuturor nevoilor de investiții legate de procesul de industrializare, așa cum nu-i îngăduia să reziste într-o luptă liberă de concurență cu burghezia dezvoltată din țările Europei occidentale. Cu toate acestea, el s-a opus să se deschidă porțile în fața capitalului străin, considerînd că aceasta ar reprezenta nu o cale de industrializare, ci de renunțare la dezvoltarea independentă a economiei naționale.

„*Ni s-a răspuns... că, dacă ne lipsesc capitalurile și brațele, străinii ne pot aduce cu abundență bani și lucrători. Aceasta o știm, însă să ni se dea voie a nu împărtăși părerea celor care, pentru a introduce cît mai fără întîrziere fabricele cele mari în România, uită toate celelalte interese. Noi nu ne putem împăca cu ideea că în țara aceasta marea industrie să ajungă în mîinile străinilor; preferăm a păși mai încet, a fi mai îngăduitori decît*

---

[194] „Revista științifică" nr. 16/1.IX.1872, p. 241.
[195] „Economia națională" nr. 12/15.VI, 1893, p. 380.

a vedea țara presărată cu uzine mari, înălțate și exploatate numai cu bani din afară"[196].

Apare evident că pentru P. S. Aurelian un ritm ceva mai lent de dezvoltare industrială este preferabil importului de capital; se reflectă în această poziție atît interesele burgheziei industriale din țară, cît și consecințele practic-politice care decurgeau inevitabil din faptul că steaua polară a gîndirii lui economice era conceptul de națiune.

Cu toate acestea, ca în toate domeniile, el n-a absolutizat nici în această privință lucrurile și a acceptat colaborarea cu capitalul străin, dar numai în anumite cazuri bine determinate tocmai de interesele consolidării independenței economice a țării și în cadrul unor condiții precis stabilite care să asigure direcția intereselor naționale unor asemenea întreprinderi, evitînd situația de a se pune doar o firmă națională capitalului străin. Este caracteristică în acest sens poziția sa în legătură cu înființarea unei societăți mixte de navigație pe Dunăre. Îl călăuzește ideea de a elibera țara de tutela monopolistă a societății de navigație austro-ungare și, propunînd crearea unei societăți sprijinite de guvern, admite — în fața dificultăților practice — posibilitatea participării unor capitaliști străini, menționînd însă : „*Nu împărtășesc vederile acelora care cred că este de ajuns ca pe niște vase străine să înălțăm pavilionul român pentru ca să avem o flotă națională*"[197].

Respingerea „epitropiei" capitalului străin era pentru Aurelian condiția *sine qua non* a dezvoltării industriale a României și istoria avea să confirme cîtă dreptate a avut.

Nevoit să țină seama de posibilitățile reale ale acumulării interne în elaborarea politicii de promovare a industriei, el a acordat un loc important la început industriei casnice, meseriilor, întreprinderilor industriale mici și mijlocii și a preconizat crearea de mari fabrici moderne numai treptat, pe măsura creării surselor interne de investiții.

Pentru a accelera procesul formării de capitaluri necesare înființării de întreprinderi industriale, el militează pentru crearea unui puternic sistem de credit și pentru extinderea caselor de economii, pentru constituirea de asociații cooperatiste etc.

Se preocupă de asemenea de lărgirea pieței interne pentru industrie prin mărirea puterii de cumpărare a maselor consumatoare.

Rezervă însă statului, incontestabil, un rol esențial în dezvoltarea industrială și nu exclude nici una dintre formele prin care burghezia industrială poate utiliza pîrghiile politicii de stat spre a-și promova interesele : scutiri sau reduceri fiscale pentru întreprinderile nou create spre a le asigura deopotrivă rentabilitatea și competitivitatea, sistemul comenzilor de stat pentru armată, căi ferate, învățămînt, cultură , sănătate etc. de natură să lărgească în mod considerabil piața internă, dar mai ales și mai presus de toate crearea unui sistem de protecție vamală împotriva concurenței străine.

---

[196] „Economia națională" nr. 51 din 22/XII 1886, p. 1203.

[197] P. S. Aurelian, *Interpelare asupra navigațiunii pe Dunăre*, în „Economia națională" nr. 5 din 12 februarie 1890, p. 75.

Şi în această privinţă o nuanţare este totuşi necesară ; spre deosebire de mulţi reprezentanţi ai burgheziei din vremea sa, Aurelian s-a opus şi a combătut spolierea bunurilor statului în scopul acumulării primitive de capital. S-a opus astfel vînzării moşiilor statului în favoarea moşierimii şi a burgheziei, înzestrării noilor întreprinderi industriale cu terenuri ale statului, ca şi concesionării monopolurilor de stat către particulari.

Poziţia aceasta confirmă o dată în plus armonia care, în concepţia lui P. S. Aurelian, ar fi trebuit să existe între promovarea intereselor burgheziei naţionale şi interesele generale ale ţării.

Rămîne să examinăm a doua obiecţie făcută concepţiei lui privind dezvoltarea industrială : poziţia faţă de marea întreprindere.

Problema a fost pusă mai întîi de Al. D. Xenopol, care a subliniat că *„industria mare este aceea ce trebuie să căutăm a dezvolta mai întîi în România. Şi în această privire ne deosebim în totul de d. Aurelian, care este de părere că România nu este încă coaptă pentru dezvoltarea industriei mari"*[198].

De la Xenopol obiecţia a fost reluată de toţi comentatorii ulteriori.

Or, cercetarea textelor învederează că P. S. Aurelian nu s-a opus marii industrii de fabrică şi n-a avut niciodată rezerve de *principiu* faţă de aceasta. Poziţia sa faţă de formele de industrie care urmau să fie introduse în România şi preferinţa sa faţă de formele premergătoare industriei de fabrică — în special în prima perioadă, deoarece ulterior, prin legislaţia protecţionistă, a ocrotit tocmai industria mare — decurgeau nu din teze teoretice abstracte, ci din analiza realităţilor economice ale ţării. Unul dintre motivele care-l determinau pe Aurelian să recomande a se începe cu întreprinderi mici şi mijlocii şi a se trece *treptat* la înfiinţarea de mari întreprinderi l-am evocat cînd m-am ocupat de problema resurselor interne de capital şi de opoziţia sa faţă de capitalul străin. Pornind de la constatarea că marile fabrici sînt, de regulă, rezultatul investiţiilor de capital străin, în timp ce capitalul naţional se îndreaptă, de regulă, spre întreprinderi mici şi mijlocii, lui îi era teamă ca nu cumva, prin concentrarea atenţiei opiniei publice exclusiv asupra rolului marilor întreprinderi, măsurile de încurajare industrială pentru care lupta să avantajeze capitalul străin în dauna celui naţional : *„Am căutat a demonstra în repetate rînduri că nu putem fonda de astăzi pînă mîine industria de toate gradele ; că trebuie să procedăm treptat, în marginile mijloacelor de care dispunem şi împrejurărilor în care ne aflăm. Ca mijloace, toţi ştim că nu dispunem de capitaluri atît de însemnate, încît să înălţăm fabrici care costă milioane, care reclamă un capital mare de exploatare şi braţe numeroase. Prin forţa lucrurilor dar nu putem introduce uzinele. Cu aceasta nu înţelegem că la noi să nu se înfiinţeze fabrici mari ; din contră, ne vom bucura văzînd că pe alocurea s-ar putea înălţa cîte o fabrică de oarecare importanţă, precum există deja în ţară. Ceea ce voim a face să reiasă este că industria mare nu poate deveni la noi regula, ci escepţiunea"*[199].

---

[198] Al. D. Xenopol, *Scrieri economice*, Craiova, 1882, citat după : *Texte din literatura economică în România. Secolul XIX*, Bucureşti, 1960 vol. I, p. 391.

[199] „Economia naţională", nr. 51/XII 1886, p, 1202-1203.

Textul este prea clar pentru a lăsa loc la dubii. Nu opoziție de principiu față de marea industrie; chiar bucurie pentru înființarea lor, însă *cu capital național*. P. S. Aurelian a sprijinit de altfel, în fapt, orice inițiativă în această direcție, dar în împrejurările concrete ale României din a doua jumătate a secolului al XIX-lea el nu vedea posibilitatea practică de a face din marile întreprinderi *regula* politicii de dezvoltare industrială și cerea ocrotirea, în egală măsură, a industriei mici și mijlocii, pentru a cărei dezvoltare erau întrunite toate condițiile. De pe poziția apărării independenței economice a țării împotriva penetrației capitalului străin, logica concluziei nu ni se pare că poate fi contestată, mai ales atunci cînd se știe în ce măsură temerile lui P. S. Aurelian s-au dovedit întemeiate, capitalul străin beneficiind pînă la urmă de măsurile de protejare a industriei mari.

La cele de mai sus se adăugau și considerentele izvorîte din studierea cerințelor pieței interne, pentru a se asigura stabilitatea și trăinicia industriei: „*Pentru a întemeia industria într-o țară caută să se înființeze treptat acele fabricațiuni care pot trăi și prinde rădăcini în popor, devenind un mijloc de trai pentru dînsul. Aceasta nu împiedică înființarea de stabilimente mari industriale; însă noi caută să înființăm deocamdată industrii potrivite cu trebuințele, cu aplicările, cu starea socială și economică a poporului român. Numai urmînd astfel putem așeza industria română pe temelii solide și nestrămutate* [200].

În sfîrșit, un alt grup de considerente care îndreaptă atenția lui Aurelian în primul rînd spre industria mică și mijlocie este legat de rolul pe care îl atribuia localizării industriilor „anexe agriculturii", alimentară și ușoară, *în mediul rural*, pentru a contribui la mai buna folosire a timpului țăranului de la sate. Expunînd concepția sa în această privință, P. S. Aurelian o motivează astfel: „*Introducerea industriei în satele noastre între altele: 1) va îmbunătăți poziținea cultivatorilor; 2) va permite să se prefacă în obiecte fabricate mulțime de materii prime pe care le exportăm pînă la graniță spre a le primi fabricate de cultivatorii din Transilvania și aiurea; 3) va da de lucru populațiunei rurale, care pierde atît timp prețios peste an neavînd de lucru; 4) va emancipa în parte țara de îndatorirea de a aduce din afară pînă și cele mai neînsemnate obiecte fabricate; 5) va forma un personal prețios pentru fabricile ce se vor înființa pe viitor în țară; 6) va contribui să creeze o industrie adevărat națională în România, și, în fine, va contribui la înaintarea agriculturii*" [201].

Cîțiva ani mai tîrziu, reluînd aceeași idee, de astă dată într-un articol nesemnat, P. S. Aurelian insista și mai mult asupra ideii de a nu se concentra industria numai în cîteva mari centre urbane, deoarece „*foloasele ce ar trage țara în general din răspîndirea acestor industrii în toată întinderea teritorului nostru ar fi incalculabile*". În analiza pe care o face acestor avantaje, el se referă la posibilitatea prelucrării la fața locului a unor produse agricole care astfel „*ar dobîndi o valoare mai mare chiar în interiorul țării*" și ar scuti țara să cumpere produse similare din străinătate,

---

[200] P. S. Aurelian, *Cum se poate fonda industria*, p. 3—4.

[201] Idem p. 21.

plătind aur, la posibilitatea țăranilor de a folosi imediat în gospodăriile lor reziduurile de la fabricile de spirt, zahăr, ulei, „*ceea ce este, poate, unul din cele mai mari avantaje ale industriilor agricole*", contribuind la sporirea producției agricole; dar el se oprește mai ales la timpul țăranului și la condițiile vieții rurale: „*Țăranul cu familia sa, deprins numai cu lucrările curat agricole, în starea noastră actuală petrece cel puțin 4 luni pe an în timpul iernei fără a produce mai nimic. Este cunoscut că o inactivitate atît de îndelungată nu este de natură a ridica moralul și spiritul de economie al omului... Cu introducerea industriilor domestice potrivite cu localitatea și cu obiceiurile locuitorilor, precum și prin înființarea de fabrici mari și mici, populațiunea de la țară de toate etățile ar putea servi, spre binele general, la producțiunea obiectelor fabricate cele mai variate... Cu modul acesta țăranul s-ar deprinde cu o muncă zilnică regulată; cîștigurile ce ar realiza i-ar dezvolta mai mult spiritul de economie și i-ar ridica moralul. Un trai mai bun și mai higienic, care este primul pas către civilizațiune, ar fi urmarea naturală a unei stări mai prospere*" [202].

În lumina unei experiențe de opt decenii care au trecut de cînd au fost scrise aceste rînduri, aprecierile care de la Al. D. Xenopol se fac aproape sistematic în legătură cu poziția lui P. S. Aurelian privind marea și mica industrie la începutul dezvoltării industriale a României ar trebui să fie cel puțin mai complete și mai nuanțate... După cum, în lumina aceleiași experiențe de opt decenii, se pot aprecia și mai limpede meritele lui P. S. Aurelian de a fi fost primul economist român care a pus problema repartizării teritoriale a industriei în lumina unor criterii de *rațională economică*. Întrebările pe care Aurelian și le pune în această ordine de preocupări sînt: „*Diferitele ramuri de industrie care există într-un stat s-au introdus după voia întîmplării în cutare sau cutare localitate?... Există oare legi naturale și sociale care determină locul cel mai apropiat* (potrivit.—*C.M.*) *pentru diferitele industrii într-un stat?*. El constata că, deși problema este dintre cele mai importante, n-a fost studiată și rezolvată nici la noi, nici în literatura universală, cu excepția lui Roscher, care „*singur... a încercat a grupa mai multe fapte și a trage dintr-însele consecințî sau reguli privitor la așezarea diferitelor industrii*" [203]. Pe baza constatărilor lui Roscher și a „observațiilor numeroase" făcute de el însuși, economistul român conchide că trebuie să existe criterii obiective care să determine amplasarea rațională a întreprinderilor industriale pe teritoriul unei țări. Deși n-a rezolvat pînă la capăt problema, iar în practică observațiile sale n-au avut ecou și întrebările pe care și le punea au rămas fără răspuns din partea economiștilor care i-au urmat, nu este mai puțin adevărat că P. S. Aurelian este unul dintre cei care au deschis un important capitol în teoria dezvoltării industriale, capitol cu bogate implicații practice, care avea să se dezvolte în literatura internațională mult mai tîrziu.

---

[202] P. S. Aurelian, *Necesitatea industriilor anexe ale agriculturii*, în „Economia națională" din 23 martie 1887.

[203] P. S. Aurelian, *Cum se poate fonda industria*, p. 23.

9. Asociaționismul

Într-una din „cronicile" sale, P. S. Aurelian evoca astfel începutul activității sale publice: *„În modesta noastră sferă, am debutat în presa română la 1859, prin a recomanda, după cît ne iartă cunoștințele, asociațiunile"* [204].

Era în perioada studiilor sale din Franța și reflecta influența pe care o exercitau asupra tînărului student adepții saint-simonismului. La reîntoarcerea în țară a propagat asociaționismul pe toate căile, astfel încît urmașii (dintre care nu trebuie omis Spiru Haret, pe care în 1870, cînd a fundat casa de economie și credit „Economia", al cărei președinte era, l-a luat secretar) l-au putut numi „pioner al cooperației" [205].

Dar asociaționismul lui P. S. Aurelian, pornind de la influența ideologică a socialismului premarxist, capătă contur și substanță abia în confruntarea cu realitățile economice ale României și în contextul de ansamblu al concepției și operei sale.

Astfel, cooperația de credit pe care o promovează este legată strict de lupta sa împotriva capitalului cămătăresc, în majoritatea cazurilor capital străin, și de preocuparea pentru ridicarea condițiilor de viață ale maselor. De aici opoziția în fața tendințelor de a se schimba natura socială a societăților de credit popular prin alunecarea lor *„pe povîrnișul seducător și foarte periculos al speculațiilor de bancă"* [206].

Insistă mereu că „Economia", pe care o fundase în 1870, *„nu este o societate financiară, ci o instituție de credit popular"*, reamintind că *„numai prin asemenea societăți și cel mai sărac poate capitaliza și cel mai sărac poate dobîndi credit în condițiunile cele mai ieftine. Departe de noi ideea de a nu îndemna pe români ca să fondeze tot felul de societăți financiare pe baze mai întinse, cu capitaluri mari; însă, încă o dată, în toate aceste combinați uni poporul sărac este uitat; el, neputînd economisi mult și puținul ce poate pune la o parte neavînd unde să-l depună, îl consumează adesea în paguba sănătății sale. Cu modul acesta, familiile neavute, în loc să se urce pe scara socială, se coboară mai jos și multe dintre dînsele se sting în cea mai crudă mizerie"* [207].

Asociaționismul său este, în egală măsură, parte componentă a concepției sale privitoare la posibilitatea dezvoltării industriale a României fără și împotriva capitalului străin, așa cum singur o mărturisește: *„Asociațiunile de producțiune și cele de credit ne-au atras mai cu osebire atențiunea, căci în acestea vedeam și vedem pînă astăzi un mijloc puternic pentru o luptă contra năvălirii amenințătoare a industriei și capitalurilor străine"* [208].

Pe baze asociaționiste vede el una dintre posibilitățile de formare a capitalurilor necesare dezvoltării „industriilor anexe agriculturii", amplasate în mediul rural, iar la orașe una dintre posibilitățile de promo-

---

[204] „Revista științifică" nr. 6/IV.1873, p. 81.

[205] Observații interesante, deși nu întrutotul complete, asupra activității cooperatiste, face C. Moldoveanu: *Pionerii cooperației române. P. S. Aurelian*, București, 1938.

[206] „Revista științifică" nr. 2 din 1873.

[207] „Revista științifică" nr. 1/15 II. 1874, p. 1.

[208] „Revista științifică" nr. 6/IV din 1873, p. 80.

vare a intereselor meseriaşilor şi muncitorilor şi ale formării de cadre industriale [209].

Dar fără îndoială că latura cea mai importantă a asociaţionismului lui P. S. Aurelian priveşte cooperaţia agricolă.

Ca orice adversar al feudalismului, el militează pentru crearea de gospodării ţărăneşti mici şi mijlocii, cărora le evidenţiază virtuţile. În acelaşi timp, agronomul şi economistul nu poate să nu privească cu luciditate posibilităţile limitate ale gospodăriei ţărăneşti în raport cu marea producţie.

De aceea, la nici un an după legiferarea reformei agrare din 1864, el este primul economist român care atrage atenţia că pasul următor în progresul agriculturii va trebui să fie cooperaţia : *„cu voie, fără voie, cultivatorii din staturile acelea unde proprietatea este prea divizată trebuie să se asocieze pentru ca să poată produce cu folos"* [210].

Cu spiritul practic care-i era propriu, el face o expunere amplă a avantajelor pe care le pot aduce asociaţiile ţărăneşti în introducerea progresului tehnic în agricultură, deoarece *„cultivatorii cei mici mai cu seamă nu pot fi cu nici un chip, pre cît timp vor sta izolaţi, ca să profiteze de marile progrese ce a făcut mai cu seamă geniul rural, adică maşinile şi instrumentele agricole"* [211].

Studiază experienţa existentă în satele noastre în domeniul întovărăşirii pentru cumpărarea şi exploatarea în comun de seminţe, animale de reproducţie, maşini agricole şi popularizează această experienţă pentru a o răspîndi mai larg ; sugerează extinderea lor în domeniul ameliorărilor funciare, în special al irigaţiilor, şi preconizează cumpărarea de moşii de către asociaţiile ţărăneşti.

În cursul dezvoltării capitaliste a agriculturii, atunci cînd concurenţa marilor gospodării moşiereşti, lipsa de credit şi diversele forme de exploatare a satului de către oraş duceau la fărîmiţarea gospodăriei ţărăneşti, îndoielile sale cu privire la posibilităţile acesteia cresc şi o dată cu aceasta leagă tot mai mult progresul agriculturii de cooperaţie, care *„conciliază avantajele culturii mari cu ale proprietăţii celei mici"*.

În modul cel mai sintetic, P. S. Aurelian — adeptul proprietăţii private — îşi exprimă poziţia sa cooperatistă, scriind că asociaţionismul reprezintă *„una dintre cele mai puternice pîrghii ale civilizaţiunii în secolul nostru..."* [212].

---

[209] În statutele societăţii „Unirea lucrătorilor constructori" figurau ca prime obiective :
a) *A stabili frăţie şi solidaritate între lucrătorii români de construcţiuni şi a-i încuraja prin mijloace morale şi materiale.*
b) *A forma maeştri în diferitele ramuri din industria constructivă prin şcoli speciale şi trimiţînd cu cheltuiala sa, pe cît mijloacele-i vor permite, pe cei mai inteligenţi dintre lucrătorii constructori ca să se perfecţioneze în ateliere străine.* („Revista ştiinţifică" nr. 9/15.VI.1875, p. 129.)

[210] *Asociaţiunea aplicată la agricultură*, conferinţă ţinută la Ateneu în 1865 şi publicată în „Atheneul Român" din ianuarie-august 1869, p. 38.

[211] *Ibidem*, p. 40

[212] „Revista ştiinţifică" nr. 6/IV.1873, p. 81.

10. Cîteva ecouri ale operei

Ca orice luptător angajat adînc în marile lupte politice ale vremii sale, P. S. Aurelian a avut adepți fanatici și adversari nu mai puțin pasionați, care i-au negat orice merit. Din această ciocnire, în imaginea urmașilor a rămas pe primul plan omul politic și s-a pierdut în umbră omul de știință.

În plus, omul politic Aurelian n-a fost întotdeauna comod pentru burghezia liberală, care, ținută strîns în disciplina partidului brătienist, nu i-a iertat lipsa de disciplină sectară, independența de gîndire. Între cele două războaie mondiale, cînd din aceste cercuri au început să se dezvolte studiile de istorie a gîndirii economice românești, s-au reeditat astfel opere lipsite de valoare științifică, cum sînt cele ale lui Ion Strat sau Al. Moruzi, dar niciodată cele ale lui P. S. Aurelian, care abia astăzi, în condițiile create prin politica Partidului Comunist Român de valorificare a moștenirii progresiste a trecutului, sînt pentru prima dată adunate din revistele în care au fost publicate de autor, unele cu o sută de ani în urmă.

În aceste împrejurări, opera lui economică a rămas atît de puțin cunoscută în ceea ce are mai valoros, încît s-a ajuns să i se nege interesul științific pentru gîndirea economică românească. Chiar în anul morții autorului *Țării noastre*, Ion Răducanu, economist cu judecată de regulă ponderată, vedea în Aurelian numai un popularizator de cunoștințe, fără nici un merit original: *„În economia politică și îndeosebi în agronomie, Petre Aurelian a fost mai mult un harnic vulgarizator de cunoștințe decît un cercetător, un cugetător în adevăratul înțeles al cuvîntului. Începînd cu articolele din «Naționalul»..., mergînd mai departe la modestele scrieri „Manualul de agricultură» și «Catehismul economiei politice», vom întîlni în autorul lor pe dascălul mulțimii, pe vulgarizatorul lipsit de forma și fondul omului de știință. Chiar în lucrările de mai tîrziu, în articolele și cronicele din «Revista științifică», «Economia rurală» și «Economia națională», în scrierile sale «Țara noastră», «Bucovina», Aurelian nu se ridică la treapta omului de știință. Și poate... înclin să cred că a fost mai folositor țării manifestîndu-se în acest fel"*[213].

Treizeci de ani mai tîrziu, într-o serie de schițe de istorie a gîndirii economice românești, *Enciclopedia României* menționea, în esență, aceeași imagine, poate întrucîtva redusă, prin limitarea operei la simpla expri-

---

[213] Ion Răducanu, *Cîteva cuvinte despre P. S. Aurelian*, în „Convorbiri literare" nr. 2 din februarie 1909.

mare a intereselor partidului liberal; într-adevăr, atribuindu-i lui P. S. Aurelian *„bogate merite de alminteri, de vulgarizator științific"*, *Enciclopedia României* socotea că *„în susținerea unei politici protecționiste Aurelian se face — cu știință — nu atît exponentul unui imperativ național integral, cît mai ales instrumentul unei direcții burgheze a statului... În argumentare, el este mai adesea foarte vag și destul de general, cu formule abstracte și motive ideologice împrumutate. Nu-i mai puțin adevărat însă că prezentat așa — sub steagul unui partid politic — a avut putere de pătrundere și de înfăptuire mult mai ușoară și generală"*[214].

Nădăjduiesc că editarea cîtorva fragmente din lucrările sale în acest volum va stimula pe cercetătorii noștri să studieze întreaga operă a lui P. S. Aurelian, astfel încît, trecînd dincolo de tributul inerent pe care, în fond și în formă, ea îl plătește condițiilor concrete ale epocii în care a fost scrisă, să ajungă să înțeleagă întreaga și profunda semnificație a aprecierii pe care Al. D. Xenopol, cu probitatea și răspunderea savantului, o făcea, scriind cu referire la perioada cînd începe să se ocupe de studierea problemelor economiei naționale: *„Eminentele îmboldiri ale lui D. Marțian fuseseră aproape uitate. Tot pe atunci, în București, lucra în același sens P.S. Aurelian, încît, după Marțian, Aurelian și cu mine am fost promotorii cercetărilor economice în România"*[215].

Unii au afirmat de asemenea că Aurelian nu ar fi fost un doctrinar, ci un îndoctrinat. Studierea operei lui va ajuta la înțelegerea faptului că, în pofida împrăștierii și diversității, ea oglindește o concepție originală și coerentă, amplu fundamentată din punct de vedere științific, cu o orientare teoretică și practică bine precizată, izvorîtă din cerințele dezvoltării economiei naționale a României în perioada 1860—1900. Dacă n-ar fi să ne referim decît la problema dezvoltării industriale, atît de amplu discutată în epocă și căreia i-au dedicat pagini strălucite cîțiva dintre cei mai de seamă reprezentanți a științei și culturii românești, și tot trebuie să constatăm că la nici unul mai mult decît la P. S. Aurelian ea nu apare atît de sistematic analizată sub toate aspectele ei economice, politice și sociale, constituindu-se pentru prima dată în istoria gîndirii economice românești în ceea ce s-ar putea numi o adevărată *teorie a dezvoltării industriale*. Este de asemenea, evident că, cu tot caracterul adesea propagandistic-polemic pe care publicistul și omul politic i-l imprimă, și în pofida unui balast de detalii care o încarcă adeseori, opera lui P.S. Aurelian

---

[214] *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 280 și 281.

[215] Al. D. Xenopol, *Istoria ideilor mele* în *„Studii și documente literare*, publicate de I. E. Torouțiu, vol. VII, București, 1931—1946, p. 390.

reprezintă *prima abordare complexă, la nivel macroeconomic, a problemelor creşterii economice a României.*

P. S. Aurelian nu numai că a fost astfel un doctrinar, dar a fost chiar creatorul unei adevărate *şcoli de gîndire economică în România*. Chiar dacă discipolii n-au fost la înălţimea dascălului, această şcoală de gîndire a exercitat o influenţă reală asupra politicii economice a epocii şi şi-a pus pecetea ei asupra perioadei de început a dezvoltării noastre industriale.

Abordînd problemele majore ale epocii în care a trăit, el a stimulat progresul gîndirii originale şi cercetarea ştiinţifică economică atît prin concepţiile pe care le-a promovat, cît şi prin instrumentarul de investigare a realităţii şi de analiză folosit.

P. S. Aurelian a fost de altfel şi primul economist român de notorietate internaţională, al cărui nume a trecut, încă din timpul vieţii, dincolo de hotarele ţării, fiind nu numai menţionat în publicaţiile vremii, dar discutat, comentat, elogiat sau combătut.

Nu o singură dată presa de specialitate din fostul Imperiu austro-ungar a luat atitudine faţă de scrierile sale, combătîndu-i doctrina şi concepţiile. Ostilitatea cercurilor conducătoare din Imperiul habsburgic împotriva sa a mers pînă acolo, încît la un moment dat, cînd P. S. Aurelian urma să plece ca delegat al guvernului român la Viena spre a duce tratative, guvernul austro-ungar a intervenit oficial, cerînd schimbarea delegatului român. În 1887, combătînd un articol a lui P. S. Aurelian şi încercînd să găsească „contradicţii" în argumentarea economistului român, „Neue Freie Presse" din Viena recunoaşte că părerile lui „au mare greutate în această chestiune" (a convenţiei vamale). Un an mai tîrziu, în 1888, tot „Neue Freie Presse" publica un articol special de amestec în treburile interne ale României, al cărei guvern era invitat să renunţe a mai ţine seama de concepţiile economice ale lui P. S. Aurelian. După ziarul vienez amintit, răscoalele ţărăneşti izbucnite în acel an ar fi fost o consecinţă a lipsei unui tratat de comerţ româno-austroungar şi a influenţei pe care o exercita asupra politicii economice a României doctrina protecţionistă a lui P.S. Aurelian, spre a conchide că nu s-ar putea pune capăt ruinei economice a României *„dacă guvernul actual nu se va emancipa şi nu va rupe cu politica vamală inaugurată de D. Aurelian"*[216].

Numele său figura în unele enciclopedii din străinătate. Astfel, în Italia, *Dictionnaire international des écrivains du jour*, apărut la Florenţa

[216] Citat după „Economia naţională" nr. 18/2.V.1888, p. 414.

în 1891, dă date ample despre viața și activitatea sa[217], iar *Dictionnaire international des écrivains du monde latin*, apărut la Roma în 1905, după datele biografice îl caracterizează în felul următor: „*Aurelian poate fi considerat sub toate aspectele ca unul din marii factori ai României moderne, un cetățean și un scriitor de care o țară trebuie să fie mîndră. El a exercitat o influență binefăcătoare, în diferite direcții, asupra culturii și civilizației țării sale, numărându-se printre reprezentanții ei cei mai nobili și mai puri*"[218].

În Belgia, economistul influent în epocă E. de Laveleye face în cartea sa despre Balcani frecvente referiri la P. S. Aurelian, la unele lucrări ale sale, care reprezintă importante surse de informare („*Excelenta* Notice sur la Roumanie"; „Țara noastră, *o lucrare foarte bine făcută*") la concepțiile și la activitatea economistului român, la discuțiile pe care autorul le-a avut cu el [219].

În Franța, unde P. S. Aurelian era membru al Societății de economie politică din Paris, „Journal des Economistes" a consacrat în numărul său din aprilie 1876 o amplă recenzie de prezentare a cărții *Țara noastră*, în care autorul — H. J. Lesage — subliniază că „*fondul* [*lucrării*] *este excelent și forma nu mai puțin*". Recenzentul subliniază valoarea lucrării, remarcînd: „*Un singur subiect face ca autorul să iasă din calmul expunerii păstrat de el: PATRIA. Din momentul în care interesele sale supreme sînt în joc, el lasă loc liber dragostei pe care i-o inspiră*".

În același timp, H. J. Lesage recunoaște rolul pe care lucrarea îl îndeplinește în mai buna cunoaștere a României: „*Națiunea română a suferit atît de mult că aproape și numele său a dispărut. Forța brutală, viclenia au încercat-o în mii de chipuri; ea a rezistat în tăcere, asupritorii au trecut, s-au nimicit, iar ea începe tocmai a se ridica. Bucată cu bucată cade vălul care o acoperea; ea cere un loc sub soare și acest loc și cartea d-lui Aurelian reprezintă cel mai bun avocat în favoarea revendicărilor sale juste*".

Pornind de la aceste aprecieri, recenzia prezintă cu ajutorul cărții lui Aurelian situația economică a României; ea a apărut de altfel și într-un extras, sub titlul *Forțele de producție ale României după cartea d-lui Aurelian* [220].

---

[217] p. 104.

[218] p. 51.

[219] Emile de Laveleye, *La peninsule des Balkans*, vol. II, Bruxelles, 1886, p. 305, 306, 307—308, 311—312 etc.

[220] H. J. Lesage, *Les forces productives de la Roumanie, d'après le livre de M. Aureliano*, Paris, 1876. — Lucrarea are 24 pagini.

IV. ÎNCHEIERE

Încercînd să schiţeze cîteva aspecte ale activităţii lui P. S. Aurelian şi ale liniilor directoare ale operei sale, aceste pagini introductive au năzuit să reprezinte o simplă invitaţie la lectura volumului de faţă.

Poate că Aurelian ar fi meritat mai mult decît un singur volum, care prin forţa lucrurilor, dată fiind întinderea operei, dă numai o imagine limitată a autorului de care ne ocupăm.

Editorul a căutat, în limita spaţiului de care a dispus, să ofere o imagine generală asupra *evoluţiei gîndirii economice* a lui P. S. Aurelian şi asupra *varietăţii preocupărilor sale.*

Din această cauză, unele lucrări în care Aurelian revine asupra unor idei şi le dezvoltă, amplificîndu-le fundamentarea, au rămas în afara volumului. De asemenea, între două teze cu preocupări similare — unele apărute în cronici sau articole şi altele în cărţi — editorul a preferat, de regulă, să le reediteze pe cele dintîi, întrucît pe cele din urmă cititorul le poate mai uşor regăsi singur în biblioteci, în timp ce majoritatea articolelor şi a cronicilor au rămas de mult uitate şi sînt mai greu accesibile.

Criticii nu vor lipsi, fără îndoială, spre a judeca justeţea acestor criterii generale care au prezidat la alcătuirea primei antologii a operei lui P. S. Aurelian.

Independent de rezervele care s-ar putea face, aşa cum se întîmplă, de regulă, cu orice antologie, cred că Mihai C. Demetrescu merită gratitudinea tuturor celor preocupaţi de problemele istoriei gîndirii economice a ţării, pentru munca depusă. Considerăm că ea va stimula şi pe alţi economişti să studieze opera lui P. S. Aurelian spre a-i scoate în evidenţă laturile luminoase, ca şi umbrele, punînd-o sub reflectoarele adevărului istoric şi ale concepţiei marxist-leniniste asupra reconsiderării moştenirii culturale a trecutului.

În sfîrşit, autorul introducerii ţine să mulţumească şi pe această cale colegilor săi din Institutul de cercetări economice al Academiei pentru sprijinul pe care, sub diferite forme, i l-au dat în cursul elaborării studiului de faţă.

TABLĂ DE MATERII

Pag.

I. Consideraţiuni asupra importanţei de a îmbunătăţi starea actuală a cultivatorului 5

II. Esploatarea minelor în raport cu economia publică 9

III. Agricultura şi proprietarii 15

IV. [Starea învăţămîntului la sate] (**Cronica**) 21

V. [Despre importanţa învăţămîntului economiei politice] (**Cronica**). 22

VI. [Reînfiinţarea şcolii de meserii] [Necesitatea înfiinţării unui observator meteorologic] (**Cronica**) 23

VII. [Îndemn pentru judeţe să întemeieze şcoli normale] [Vulgarizarea cunoştinţelor de chimie] [Despre şcolile pentru adulţi] (**Cronica**) 25

VIII. [Pentru menţinerea Diviziunii agriculturii în Ministerul Lucrărilor Publice] (**Cronica**) 27

IX. [Împotriva suprimării Şcoalei de poduri şi şosele] (**Cronica**) 29

X. [Să facem cunoscută ţara noastră la expoziţiile internaţionale] (**Cronica**) . . 31

XI. [Importanţa învăţămîntului agricol] (**Cronica**) 33

XII. [Cruţarea sării şi valorificarea cărbunilor noştri] (**Cronica**) 40

XIII. [Întemeierea primei fabrici de zahăr în Moldova] (**Cronica**) 41

XIV. [Cotropirea economică va reuşi dacă nu dezvoltăm învăţămîntul profesional] (**Cronica**) 44

XV. [Cultivarea plantelor industriale] (**Cronica**) 45

XVI. [Pericolul despăduririlor] (**Cronica**). 46

XVII. [Despre grevele muncitoreşti] [Ţăranii fug de munca cîmpului] (**Cronica**) 47

XVIII. [Austria nu ne recunoaşte autonomia] (**Cronica**). 49

XIX. [Împotriva concesionării de monopoluri industriale] [Valorificarea sării]. [Necesitatea irigaţiilor] (**Cronica**) 51
XX. Societatea „Economia" 53
XXI. [Necesitatea pisciculturei] (**Cronica**) 58
XXII. [Dezvoltarea gustului pentru meserii] [De ce trebuie să facem industrii] (**Cronica**) 59
XXIII. [Necesitatea fabricării hîrtiei româneşti] (**Cronica**) 62
XXIV. [Înfiinţarea unei bănci funciare şi pericolul invaziei capitalului străin] (**Cronica**) 64
XXV. [Despre tratatul comercial cu Austria] (**Cronica**) 68
XXVI. [Despre subjugarea economică] (**Cronica**) 70
XXVII. [Încercări de penetrare a capitalurilor străine cu prilejul întemeierii industriei zahărului] (**Cronica**) 73
XXVIII. Precuvîntare 75
XXIX. [Starea ţăranilor englezi] (**Cronica**) 76
XXX. [Despre penetraţia capitalurilor străine] (**Cronica**) 77
XXXI. [Necesitatea unor şcoli de viticultură] (**Cronica**) 79
XXXII. [Necesitatea fabricării chibriturilor în ţară] (**Cronica**) 80
XXXIII. [Necesitatea unui muzeu industrial] [Seceta şi irigaţiile] (**Cronica**) . . . 81
XXXIV. [Să se asigure întîi hrana ţăranilor] (**Cronica**) 83
XXXV. [Starea şeptelului şi mijloacele de refacere] (**Cronica**) 85
XXXVI. [Împotriva concesionării sării unei companii] [Greva lucrătorilor agricoli în Englitera] (**Cronica**) 87
XXXVII. [Curmarea grevei lucrătorilor agricoli în Englitera] (**Cronica**) 90
XXXVIII. [Necesitatea industriei şi a industriilor agricole în particular, pentru agricultura română] (**Cronica**) 91
XXXIX. Emigraţiunea lucrătorilor agricoli în Englitera. (**Cronica**) 93
XL. Lipsa de alimentaţiune în unele localităţi din ţară. (**Cronica**) 95
XLI. Campania sericicolă din anul acesta. Legislaţiunea engleză relativă la întrebuinţarea copiilor la lucrările agricole. (**Cronica**) 97
XLII. Serbarea societăţii *Unirea lucrătorilor constructori*. (**Cronica**) 99
XLIII. Invaziunea locustelor în mai multe judeţe. (**Cronica**) 101
XLIV. Industria şi guvernul în Belgia, după D. Laveleye. (**Cronica**) 102
XLV. Precuvîntare 104
XLVI. Camăta în satele noastre. Necesitatea intervenirii legei. (**Cronica agricolă şi economică**) 106
XLVII. Desfiinţarea prestaţiunei (**Cronica agricolă şi economică**) 107
XLVIII. Mizloace propuse de ministerul agriculturei din Francia pentru răspîndirea maşinelor agricole (**Cronica agricolă şi economică**) 108
XLIX. Cîteva îmbunătăţiri de introdus în vieţuirea şi în agricultura ţăranilor. 109
L. Necesitatea întemeierii industriei române. 113

LI. Dificultățile ce întîmpină întemeierea industriei într-o țară. Lupta intereselor. Deșteptarea noastră industrială. Fabricile de zachăr de la Chitila și Sascut. Datoria noastră față cu aceste fabrici. Nepăsarea noastră pentru cestiunea sporirei populațiunei (**Cronica agricolă și economică**). 122

LII. Importanța științei igienei. Raportul doctorului Felix pe anul 1876 asupra igienei și salubrității publice a orașului București. Starea nemulțumitoare a condițiunilor igienice în care se află capitala țărei. Alimentațiunea. Micșorarea numărului de vite tăiate pentru îndestularea orașului . Morbiditatea, mortalitatea și mișcarea populației Bucureștilor. Rezultatele nemulțumitoare. Curba morbidității și a mortalității pe anul 1875, pentru spitalele dependente de Eforia Spitalelor, de doctorele D. G. Chernbach. (**Cronica științifică**). . . 126

LIII. Împuținarea vitelor din cauza boalei care bîntuiește satele. Măsuri de luat. (**Cronica științifică**) 130

LIV. Starea țăranilor și ziaristica română. Progresul ce a făcut țara și starea de înapoiere a țăranilor. Măsurile de căpetenie ce trebuiesc luate pentru îmbunătățirea soartei țăranilor. (**Cronica științifică**). 132

LV. Importațiunea și exportațiunea grînelor în diferite staturi ale Europei. Locul ce ocupă Rusia, Staturile Unite și România în această mișcare comercială. (**Cronica științifică**). 135

LVI. Anul al zecelea al „Revistei științifice". Scopul urmărit de redacțiune. Cîteva cuvinte asupra stării noastre actuale. Datinile noastre față cu situațiunea politică actuală a României. 138

LVII. Măsuri de luat pentru a se împiedica pustiirea pădurilor, în special în localitățile de munte. Necesitatea unei legislațiuni asupra regimului apelor în România. (**Cronica științifică**) 142

LVIII. Porumbul amenințat de a pieri din cauza secetei. Măsuri de luat spre a întîmpina lipsa ce va rezulta pentru alimentațiunea publică. Irigațiunile față cu seceta. (**Cronica științifică**) 144

LIX. Terra nostra 147

LX. Tractatele de comerciu între statele mari și cele mici. Avantagele tarifului general pentru statele mici. Măsurile luate la Pesta contra rîmătorilor, a vitelor cornute și a lînei importate din România. (**Cronica științifică**) 174

LXI. Comerciul de importațiune al vinului, cu privire la influența convențiunei comerciale cu Austro-Ungaria asupra acestei ramure de comerciu. Importațiunea vinului de la 1873 pînă astăzi (**Cronica științifică**). . 177

LXII. Starea satelor din punctul de vedere al locuințelor (**Cronica științifică**). . 180

LXIII. Legea și regulamentele noastre (**Cronica științifică**) 182

LXIV. Cum se poate fonda industria în România și industria română față cu libertatea comerciului de importațiune 185

LXV. Reformarea legii pentru tocmeli de lucrări agricole 219

LXVI. Închiderea fruntariilor în Austro-Ungaria importului nostru de vite (**Cronica agricolă și economică**) 227

LXVII. Propunere pentru a nu se mai vinde moşiile statului. Interese sociale şi politice legate cu această cestiune. Cumpărarea de moşii de către comună. (**Cronica agricolă şi economică**) 229

LXVIII. Interesele noastre economice faţă cu doctrinele liberului-schimb. România nu poate fi numai o ţară agricolă. Reforma tarifelor de drum de fier faţă cu interesele agricole şi industriale. (**Cronica agricolă şi economică**) 232

LXIX. Criza şi îngrijirea agricultorilor. Situaţiunea noastră economică faţă cu stagnaţiunea afacerilor. Importul din 1882 din punctul de vedere al economiei naţionale. Măsuri de luat . (**Cronica agricolă şi economică**) 235

LXX. O comparaţiune între tarifa vamală română şi cea austro-ungară. . . . 241

LXXI. Moştenirea economică a anului 1885 244

LXXII. Mişcarea populaţiei Bucureştilor 248

LXXIII. Înfiinţarea unui serviciu naţional de navigaţiune 252

LXXIV. Situaţiunea economică a României din punct de vedere al căilor sale de comunicaţie 255

LXXV. Expoziţiunea de producte agricole şi industriale a ţărilor balcanice în Bucureşti 265

LXXVI. Industria artificială în România 268

LXXVII. Politica noastră vamală 271

LXXVIII. România, teren de compensare economică 305

LXXIX. România faţă cu marile grupări vamale 309

LXXX. Repaosul duminical la senat 313

LXXXI. Importul şi exportul din punctul de vedere al politicei vamale 321

LXXXII. Îndreptarea stărei ţăranilor 322

LXXXIII. Înfiinţarea casei rurale 329

Comentarii. Adnotări 343

Indice 393

CONSIDERAȚIUNI ASUPRA IMPORTANȚEI DE A ÎMBUNĂTĂȚI STAREA ACTUALĂ A CULTIVATORULUI[1]

Ainsi Messieurs, patrie, famille, liberté, religion, tous les grands intérêts de l'homme ont dans la propriété leur premier et leur plus sûr fondement.

R. P. LACORDAIRE

Industria agricolă ca toate industriile care ocup activitatea omului, trebuie ca să se afle în niște condițiuni speciale spre a putea prospera. Aceste condițiuni studiate cu de-amăruntu de economiștii moderni, formez legi economice așa de adevărate ca și legile fizice ori fiziologice care guvern viața universală. Astăzi cînd știința economiei sociale a făcut progrese însemnate, societatea nu mai este considerată ca un corp compus de un oarecare număr de individe lucrînd fiecare cum va voi fără a urma vreo cale sigură; din contra, economia ori, mai bine, fiziologia societăților este astăzi foarte binecunoscută. Aste legi care guvern societățile reunite au format știința economiei, știință care ne indică calea ce trebuie să urmăm în toate întreprinderile noastre, cum și pierderile la care ne expunem dacă vom lucra contra legilor economice. Așa, sclavia era pentru toți posesorii de sclavi una din industriile cele mai lucrative; era peste putință a-i face să înțeleagă că dacă capitalele ce închid cumpărînd sclavi ar fi întrebuințate în industrie, beneficiurile ar fi mult mai mari. Economiștii demonstrau prin țifre adevărul acestei fapte; însă nimeni nu voia să audă. În cele din urmă Anglia și, mai tîrziu, Francia probară prin liberarea sclavilor că comerciul negrilor era nu numai o infamie, o pată asupra societății, ci o piedică contra progresului industriei și o ruină pentru capitaliști.

Astăzi mai toată lumea înțelege aceea ce economiștii au înțeles de mult timp și sclavia tinde a dispare mai pretutindeni. Noi, din norocire, nu mai avem sclavi[2] și sîntem siguri că proprietarii văd acum că munca

produsă de sclavi costa mult mai scump decît munca esecutată de oameni liberi ; graţie cerului, stindardul nostru naţional nu mai filfiie asupra unor fiinţe servile şi peste puţin timp românul va putea zice cu mîndrie : toţi sîntem liberi !

Iată dar că ăst esemplu ne probă că ori de cîte ori întreprinderile noastre nu sînt în armonie cu legile economice cad de sine curînd sau mai tîrziu. Am putea cita esemple numeroase, însă faptul este aşa de simplu încît socotim că este de prisos.

Din nenorocire, pînă astăzi noi am lucrat mai în toate întreprinderile noastre contra legilor economice de care depinde esistinţa societăţilor. Din neştiinţă, ori din reavoinţă cîteodată am călcat în picioare interesele noastre cele mai sacre ; am întrebuinţat toate mizloacele spre ruina intereselor generale în favoarea personalităţii. Şi unde am ajuns mergînd pe astă cale? Fiecare român care vede cu sinceritate ranele patriei sale, care nu-şi face iluziune asupra stării noastre actuale poate răspunde. O naţiune întreagă geme în suferinţă, bolnavă pînă la oase ; cea mai mare parte a populaţiunei, descuragiată, stă indiferintă înaintea progresului care transformă din temelie cea mai mare parte din statele Europei şi a celor alte continente ; ţipătul suferinţei sfîşie inimile simţitoare şi trebuie a o mărturisi că noi înşine sîntem cauza atîtor rele, fiindcă noi am provocat toate patimile streinilor care ne sfîşie ; noi singuri am suferit ca streinul (cunoscut de fiecare român adevărat) să ne sugă sîngele, viaţa, să ne lase numai pielea şi oasele, ca mai tîrziu printr-o simplă suflare să ne derapene la pămînt. Gîndim că astăzi cînd spiritele cele mai îndărătnice au dat oarecare semne de viaţă, astăzi cînd mai toată societatea română a dat probe că aspiră, că voieşte a merge pe calea progresului, lucrurile vor lua o altă direcţiune şi că peste cîţiva ani România, frumoasa şi avuta Românie, să înceapă a rivaliza cu surorile sale Elveţia, Belgia, Francia etc.

În momentul acesta, reformele de care avem trebuinţă sînt foarte numeroase ; este peste putinţă ca să le putem realiza pe toate deodată ; trebuie să păşim într-un chip progresiv şi să începem prin acelea care sînt de prima necesitate, acelea care sînt temelia edificiului ce voim a clădi.

Pentru toţi aceia care sînt mai mult sau mai puţin familiarizaţi cu combinaţiunile [3] economice, pentru aceia cari s-au ocupat cu studiul diferitelor legi pe care este bazată esistinţa societăţilor, gîndim că reforma principală, baza edificiului nostru social, este reforma radicală a stării actuale a ţăranului şi care consistă: 1, în desfiinţarea complectă a tutulor sarcinilor care împedic pe ţăran de a merge înainte ; 2, într-o combinaţiune oarecare, spre a da ţăranului o bucată de pămînt ; 3, în înlesnirea tutulor mizloacelor din partea guvernului care să permită ţăranului de a-şi îmbunătăţi starea sa intelectuală, morală şi materială.

Această idee este aşa de adevărată, aşa de conformă cu interesele generale şi particulare, că aceia care i-ar contesta adevărul ar putea fi bănuiţi de inemici ai binelui comun. Cu istoria popoarelor în mînă şi cu oarecare cunoştinţe de economia societăţilor, este foarte lesne a proba că nu esistă nici un stat în Europa care să fi putut prospera mai înainte de a îmbunătăţi pe cît s-a putut mai mult starea agriculturei şi prin urmare a

cultivatorilor. În adevăr, ce era Francia înainte de revoluțiunea din 1789? Un stat compus de un număr considerabil de mercenari, de nenorociți. Cea mai mare parte a populațiunei gemea în mizerie subt jugul tiraniei clerului și nobleței; unul o apăsa în numele crucii, cealaltă în numele drepturilor senioriale, regii prin cheltuieli peste măsură ruinaseră tot poporul degradîndu-l totdeodată.

Esemplul regilor fu imitat de nobleță și, în puțin timp, toți proprietarii cei mari își părăsiră domenele și alergară a se tăvăli împreună cu regele în luxul și desfrînările de la Versailles. În acest timp de orgie, în acest timp cînd patimile cele mai degrădătoare ruinaseră curtea, nobleța și clerul, ideile progresive mînau Francia. Scriitorii cei mari și economiștii secolului 18 dărăpănau prin scrierile lor edificiul ridicat de mîinele tiraniei.

Asta era starea Franciei pînă în momentul revoluțiunei din 1789. Revoluțiunea sosește și, în cîtva timp, formează o societate nouă, un popor nou, liber și indipendent, un popor destinat din momentul acela a se lupta atît prin ideile, cît și prin armele sale spre a face ca stindardul libertății popoarelor să se poată planta în tot universul. Astăzi, Francia este încarnațiunea omenirei și toate popoarele nenorocite își întind brațele către dînsa, chemînd-o în ajutor. Și care este cauza unei schimbări așa de radicale dacă nu desființarea tutulor instituțiunelor care apăsau clasa agricolă și, prin urmare, derăpănarea tutulor influinților care împiedicau pe Francia de a prospera? Negreșit că revoluțiunea franceză a reformat toate ramurele societății, însă baza tutulor reformelor a fost îmbunătățirea soartei țăranilor și, dacă astă îmbunătățire era lăsată la o parte, rezultatele revoluțiunei ar fi fost așa de mici, încît ar fi dispărut în puțin timp. Aceasta este foarte simplu de înțeles: clasa agricolă formează cea mai mare parte a societății; ea, prin industria sa, alimentă ori dă de lucru celor alte industrii pe de o parte, iar pe de alta hrănește prin productele sale populațiunea și întreține cele mai mari sarcini ale unui stat; prin urmare, cum e cu putință că un stat să înflorească cînd clasa agricolă se află în mizeriă, degradată, ignorentă etc.? Fiecare știe că popoarele cele mai barbare sînt acelea unde țăranii sînt mizerabili[4]. O clădire nu poate esista cînd temelia e în proastă stare sau, dacă esistă, cel mai mic vînt e în stare să o derapene. Societatea este un edificiu a căruia bază este populațiunea agricolă și cînd populațiunea agricolă este săracă, ignorentă, coruptă, degenerată într-un cuvînt, societatea întreagă nu poate fi altfel.

Să îmbunătățim dar soarta țăranului nostru, dacă voim să pășim înainte; să ridicăm d-asupră-i sarcinile care-l țin în loc. Din norocire, fondul este bun; țăranul român este inteligint, generos, brav, bun tată, bun cetățean; însă ca o plantă năbușită de spini nu poate să crească, nu se poate desvolta; îi lipsește aerul libertății și, prin urmare, viața. Oricare ar fi fost poporul, nu gîndim că în urma atîtor calamități ar fi păstrat mai bine simtimentul naționalității sale; țăranul nostru a trecut pe supt toate treptele tiraniei și, cu toate acestea, astăzi cînd vocea progresului, care străbate universul, îl chiamă la viață, el pare neatins, cu fața senină, curat ca o vergură[5] martiră și e gata a se arunca în luptă; odată lupta începută sîntem siguri că va merge înainte ca cele dintîi popoare din

Europa. Aceia care înnegresc pe ţăranul român nu-l cunosc cîtuşi de puţin, fiindcă nu şi-au dat niciodată osteneală ca să-l studieze, crezînd că se vor înjosora, ocupîndu-se de opincă ; înţelepciunea şi bunul simţ care caracterizează pe acei bătrîni venerabili care serv de povăţuitori poporului, sînt calităţi rari în multe din statele Europei.

Să ne grăbim dar, să ne dăm mîna cu toţi spre a scăpa de pericolul care ne ameninţă dacă am rămînea în starea în care ne aflăm ; să ne grăbim a preveni tristele rezultate ale unui progres impus de forţa ideilor ; să nu ne facem iluziune că esistă vreo putere care să poată împiedica marşul civilizaţiunei ; fiecare popor îşi are rîndul lui ; chinezii închişi de atîtea seculi deschid astăzi porţile civilizaţiunei ; n-au putut să se mai împotrivească ; căci civilizaţiunea este voinţa providenţii care voieşte ca popoarele să se înfrăţească în loc de a sta izolate. Rusia ne dă un exemplu : Imperatorele Alesandru a văzut că timpul nu mai permite de a sta unde se afla şi a început reforma imperiului său ; a hotărît a merge înainte cu voe fără voe.

Toate interesele noastre cer astă reformă şi sigur că românul, aşa de generos şi aşa de nobil prin simtimentele sale, va face tot ce-i va sta în putinţă spre a o realiza. Chiar de ar trebui a sacrifica ceva, trebuie să o facem cu cea mai mare plăcere ; datoria noastră de români ne-o impune ; cînd este vorba de interesele patriei, cetăţeanul adevărat trebuie să sacrifice chiar viaţa sa, spre a scăpa pe aceea a copiilor săi. Streinul, ca întotdeauna, e gata a face tot ce va putea ca să ne împiedice şi astă dată de a merge înainte ; însă trebuie a spera că va rămînea înşelat în speranţele sale.

Terminînd repetăm din nou : viitorul nostru atîrnă de reorganizarea noastră agricolă. Volney, unul din cei mai mari apostoli ai umanităţii, zicea : „Puterea unui stat este proporţională cu populaţiunea sa ; populaţiunea este proporţională cu îmbelşugarea ; îmbelşugarea este proporţională cu activitatea culturei şi cultura proporţională cu interesul personal şi direct, adică cu spiritul de proprietate ; de unde urmează că, cu cît cultivatorul se apropiă de starea pasivă de mercenar, cu atît are mai puţină industrie şi activitate ; din contra, cu cît se apropie mai mult de condiţiunea de proprietar liber şi deplin, cu atît mai mult dezvoltă forţele şi productele pămîntului şi avuţia generală a statului".

(„Naţionalul", I, 1858,
18 septembrie, p. 320—321)

II

ESPLOATAREA MINELOR ÎN RAPORT CU ECONOMIA PUBLICĂ

Între cestiunele de interes public, esploatarea minelor ocupă în statele înaintate unul din primele ranguri în administraţiunea lor interioară şi în sistemul lor economic. Într-o stare de civilizaţiune puţin înaintată omul nu simte încă trebuinţa de a se servi în industria sa de o cantitate de minerale destul de considerabilă ca să poată da naştere unei esploatări sistematice a preţioaselor depozite minerale închise în sînul pămîntului. Asta face ca, în astfel de state, minele să nu [1] ocupe cel mai mic loc în administraţiunea generală şi locuitorii să aştepte de la industria streină scule ce ar putea să se fabrice cu înlesnire şi mai ieftin în ţara lor.

Desvoltarea industriei minerale este proporţională cu trebuinţele industriei generale şi poate servi pînă la un oarecare grad a măsura starea de progres a unei naţiuni.

O aruncătură de ochi asupra diferitelor evoluţiuni sociale prin care trebuie să treacă oricare ar fi populul şi asupra trebuinţelor omului în fiecare din aceste epoce va confirma evidenţa acestei legi economice.

Începînd de la starea sălbatecă, prima epocă de evoluţiune a oricării societăţi, găsim pe om mai fără nici o industrie; pescuitul şi vînatul sînt singurele ocupaţiuni ale omului primitiv şi toţi ştim cît de simple sînt sculele întrebuinţate în aste două industrii. Spre a pescui ori vîna, sălbaticul n-are trebuinţă de nici un metal ca să-şi fabrice sculele, şi nu trebuie să aşteptăm a găsi nici cea mai primitivă industrie. Dupe relaţiunile călătorilor în ţările locuite de sălbatici, sculele ăstor oameni sînt unele de cremene ascuţită spre a tăia lemnele şi altele de plante textile şi de lemne flexibile pentru fabricaţiunea arcurilor. Dacă găsesc metale preţioase, se împodobesc cu dînsele şi le dau pe cioburi de oglindă, cum făceau americanii cînd fură descoperiţi de Columb.

În starea pastorală, omul începe a simţi importanţa oarecăror metale şi în astă epocă se naşte industria minerală. Arabul păstor, care-şi petrece viaţa umblînd cu cortul din păşune în păşune, se servă cu toporul şi zgîrie

pămîntul cu un plug în care se vede o bucată de fier, semne că ăst metal, cel mai preţios pentru om, începe să fie întrebuinţat. La unele popoare păstoare se găseşte ici şi colea aurul şi argintul întrebuinţat sau pentru obiectele de ornament sau pentru efectuarea schimbului, operaţiune economică necunoscută nomadului. Unele din popoarele păstoare întrebuinţează bucăţi de teletin [2], conchilii [3], capete de cuie, în loc de monedă şi, prin urmare, aurul şi argintul nu este esploatat sau este întrebuinţat la altceva. Arama, metal destul de preţios, este cunoscut unora din populii păstori, cu toate că olăria este mult mai întrebuinţată în economia domestică.

În astă stare de civilizaţiune esploatarea minelor se face într-un chip foarte primitiv, ca toate industriile care încep. Păstorii, cari sînt primii industriali cari pun prima brazdă de pămînt inaugurînd cu aceasta începutul civilizaţiunei, n-au de la cine să vază cum trebuie a esploata cutare sau cutare metal. Cît timp a trebuit întîiului minor [4] ca să estragă fierul şi întîiului fierar ca să facă o secure! Astăzi, cînd industria e înaintată, aste operaţiuni sînt simple; însă sînt foarte complicate atunci cînd, fără să fi văzut pe cineva lucrînd fierul, trebuie a fabrica o secure dintr-un bloc de materie brută.

În a treia epocă de evoluţiune a societăţilor, în starea agricolă, industria minerală dobîndeşte o importanţă şi mai mare. Agricultorul este adevăratul începător şi creator al societăţilor regulate. Mai civilizat decît păstorul, trebuinţele sale sînt mai numeroase şi, prin urmare, industria sa este mai perfectă. În societăţile agricole mecanismul economic începe a fi mai complicat; schimbul e mult mai întins, fiindcă producţiunea e mult mai variată şi mai considerabilă. De aci necesitatea de a crea o monedă regulată şi a se ocupa prin urmare mai cu stăruinţă de esploatarea minelor de metale preţioase. Afară de monedă, populii agricultori au maşine necunoscute păstorilor; ei—întrebuinţez fierul, arama, plumbul în industria lor şi sînt siliţi a inventa mijloace de esploataţiune minerală mai perfecte, mai raţionale.

Dacă starea agricolă esistă la popoare resbelnice, fabricaţiunea armelor de rezbel dă metalurgiei o desvoltare şi mai mare. Astfeli erau multe din popoarele antice care, pe lîngă armurărie, aveau şi alte industrii desvoltate, dupe cum o dovedesc vasele, obiectele de artă şi alte lucruri care le găsim în ruinele cetăţilor lor.

În a patra epocă de evoluţiune, în starea industrială, metalurgia ajunge la o perfecţiune necunoscută societăţilor trecute. Nu numai că mijloacele de esploatat se perfecţionează şi ajung a estrage din aceeaşi cantitate de mineral o cantitate de metal mult mai mare şi mai pură, ba încă industria modernă a găsit şi a descoperit substanţe minerale necunoscute anticilor. Astfeli este între altele cărbunele de pămînt, ori mai bine cărbunele fosil, mineralul care face să meargă împreună cu fierul mai toată industria modernă. Ce era să facă anticii cu cărbunele fosil? Trebuia o industrie ca cea de astăzi ca să meargă să caute în sînul pămîntului astă substanţă rezervată de natură pentru o populaţiune mai numeroasă şi o civilizaţiune mai esigentă.

Între starea industrială și cea agricolă sînt o mulțime de nuanțe, căci evoluțiunele industriale ca și cele fiziologice merg într-un mod progresiv. Am fi putut cerceta desvoltarea industriei în fiecare din aste perioade sociale; însă într-un articol nu se pot da decît idei foarte generale. Să lăsăm dar la o parte amănuntele pe care amatorii le pot găsi în operele tehnice și să ne ocupăm numai de partea economică a chestiunei. Să cercetăm pe scurt starea metalurgiei în epoca industrială și importanța ce i se acordă în deosebitele state.

Industria minerală, deși bine înțeleasă mai de toate statele înaintate, n-a ajuns cu toate acestea la același grad de desvoltare, și nu s-a aplicat la desvoltarea metalelor celor mai prețioase în fiecare din aste state. După regimul economic urmat de deosebitele state, metalurgia a produs rezultate mai mult sau mai puțin favorabile. Astfel pe cînd Spania, Portugalia și alte state trăiau subt regimul balanței comerciale[5], esploatațiunea minelor era mai cu seamă aplicată pentru estracțiunea aurului și argintului, pentru că se credea că avuția statului consistă în cea mai mare cuantitate de monedă ce să putea introduce pe fiecare an. De aci neîngrijirea guvernului pentru esploatațiunea fierului, cărbunelui fosil și alte multe întrebuințate în industrie. Numirăm pe Spania și Portugalia, putem numi și pe Francia, care cu toată civilizațiunea sa trăi pînă în anul acesta subt un regim economic, care punea o stavilă foarte mare desvoltării industriale și prin urmare desvoltării metalurgiei. În același timp, Anglia, Belgia, Statele Unite și alte state urmau un regim economic cu tot altfel. Englezul, rasă calculătoare, a înțeles de timpuriu că aceea ce constituește avuția unui stat nu este aurul și argintul, ci desvoltarea tutulor forțelor productive, desvoltarea industriei, agriculturei și comerciului. Puțin le păsa că aveau sau nu aveau multă monedă; aceea ce căutau erau producte multe și felurite, corăbii nenumărate care să le introducă în toate colțurile globului. Din astă diferință de regim economic a rezultat o diferință imensă în chipul de a desvolta industria minerală. Pe cînd spaniolii căutau cu nesaț minele de aur și de argint; pe cînd întrebuințau toate mijloacele ca să nu piarză cîtuși de puțin aur din coloniile lor, englezii le aplicau cu cea mai mare perseverință ce poate avea omul la estracțiunea metalelor întrebuințate în industriă, fierul și cărbunele fosil. Rezultatele dobîndite de industria engleză și de cea spaniolă probez destul cine și-a înțeles interesele mai bine.

Spania s-a ales cu o mică sumă de metale prețioase și mai fără nici o industriă și Anglia și-a înmiit producțiunea națională și a agiuns să domnească mai toate piețile comerciale ale lumei. Spania a stat în loc sau a mers foarte puțin și Anglia a ajuns a fi capul lumei civilizate. Într-una vedem cîmpii imense și nelucrate, o populațiune săracă și neînvățată; în cealaltă mai nici un colț de pămînt nelucrat, o populațiune avută și educată, stradele cele mai bune, atelierele cele mai numeroase. Dacă ieșim afară din aste state vedem că Anglia a civilizat America de Nord, a făcut să străbată civilizațiunea în toate paraginile globului, pavilionul său să fie respectat în tot universul și că Spania a fondat niște colonii indolente,

care n-au mai nici o industriă, a pierdut renumele ce avea odată şi a ajuns a pierde chiar în coloniile sale toată stima şi tot amorul, căci n-a ştiut decît să le esploate, fără să facă ceva pentru dînsele.

*

Negreşit că spiritul rasei engleze a făcut mult pentru progresul industriei; însă nimeni nu poate contesta că esploatarea fierului, cărbunelui fosil şi altor metale întrebuinţate în industrie a contribuit, pentru cea mai mare parte, ca să facă pe Anglia să ajungă la un aşa înalt grad de civilizaţiune. În adevăr, ce ar fi făcut şi cum ar fi echipat Anglia atîtea corăbii, atîtea vapoare, dacă nu aveau fierul şi cărbunele fosil? Cine ar fi făcut să meargă atîtea căi ferate, atîtea ateliere? Poate cineva răspunde că schimbul i-ar fi putut procura aste materiale necesarii; adevărat schimbul ne procură ori ce voim; însă trebuie să ne aducem aminte că afară de sistemele politice care s-au silit şi se silesc încă în multe state a ruina industria streină, privînd-o de materiile primarii, este o mare diferinţă între a găsi cărbunele fosil ori fierul în ţara sa propriă, şi în a fi silit a le aduce din ţări streine. Negreşit că dacă Anglia ar fi trebuit să importe din alte ţări toţi cărbunii şi fierul ce reclamă industria sa n-ar fi mai devenit o ţară industrială, ci ar fi rămas ca Olanda, Veneţia, ca oraşele anseatice, o ţară comercială; englezii în loc de fabricanţi ai lumei ar fi devenit comisionari ai universului. Afară de astă considerаţiune destul de importantă, fiecare ştie că costul producţiunei este o cestiune de viaţă sau de moarte pentru toate industriile. Concurenţa stabilită între diferitele naţiuni face ca industria acelei naţiuni să poată prospera mai mult care poate dobîndi productele cu un cost de producţiune mai mic. Ei bine, Anglia fără mine de fier şi de cărbuni n-ar fi putut susţine concurenţa celorlalte state care ar fi avut aste minerale, fiindcă productele sale au costat totdeauna mai mult.

Dacă pe lîngă sistemele politice şi costul producţiunei adăugăm evenimentele politice, adevărul gîndirii noastre este şi mai evident. O naţiune industrială ca Englitera are trebuinţă de pace ca să poată prospera; însă, fără voia sa, crizele politice o bîntuiesc din cînd în cînd. Ce ar face în astfel de crize industria engleză? ar sta; însă starea industriei în Englitera este moartea. Astăzi nişte mici cualiţiuni de lucrători, introducerea unei maşine care le reduce numărul şi tot devin chestiuni foarte grave pentru guvernul englez; ce ar fi cînd o mare parte a industriei ar trebui să stea în loc! Bumbacul, una din primele materii care ocupă industria engleză, vine din America; ei bine, astă materie primarie, care face industria engleză să depinză de voinţa americanilor, e destul ca să facă pe Anglia să înghiţă multe apostrofări americane şi să evite pe cît se poate orice ar putea da naştere unui conflict între aste două puteri. Lipsa bumbacului ar face pe sute de mii de oameni să moară şi iată revoluţiunea. Dintr-aceasta putem vedea cît e de mare importanţa materiilor primarii întrebuinţate de industrie.

În esamenul nostru luarăm termeni de comparaţiune pe Spania şi Anglia; am fi putut lua pe Belgia, frumoasa şi industrioasa ţară, care ar trebui să ne serve de model în toate, şi pe nenorocita Portugalie, aşa de

căzută din mărimea sa trecută ; pe Neapole [6] și pe Piemontele [7] ; pe Prusia și pe o mare parte a Germaniei etc., etc.

Din toate cîte ziserăm pînă aici se poate trage consecuințele următoare : că oricare națiune voiește să meargă înainte, care-și propune să aibă căi ferate, o industrie, o agricultură și un comerț prosper, trebue să dea cea mai mare desvoltare industriei sale minerale ; să organizeze corpuri speciale de ingineri de mine, prin concursul cărora să se poată descoperi toate avuțiile minerale ascunse în sînul pămîntului ; că nu poate fi sistem economic mai rău decît acela care ar crede că industria unei națiuni poate subsista fără să esploate din sînul său materiile minerale necesarii.

Scopul acestui articol fiind de a atrage atențiunea oamenilor cari se ocup de chestiunele economice cele mai interesante pentru noi asupra esploatării minelor noastre, credem că e bine a aplica principiile puse mai sus la țara noastră, căutînd ce s-ar putea face pentru minele noastre.

Lipsiți de un sistem economic care să ne serve de tip în organizarea noastră economică, n-am putut avea pînă astăzi nici o industriă organizată într-un chip sistematic. Metalurgia mai mult decît oricare ramură a industriei noastre a simțit lipsa unei organizațiuni economice bine înțeleasă. Ca esploatațiune minerală nu esistă în țara noastră decît minele de sare dirise sistematicește ; estracțiunea păcurii, deși importantă, nu este încă făcută în toată țara după regulele prescrise de știința metalurgică. Mai avem încă și fabricațiunea varului, industriă destul de importantă, dar care din nenorocire e foarte primitivă ; contoarele [8] fabricate de muntenii noștri nu pot fi mai simple și nu putem pretinde mai mult de la niște oameni lipsiți de orice instrucțiune și cari n-au nici un mijloc ca să poată cunoaște a face mai bine. Mineralele cele mai prețioase sînt încă necunoscute ; n-avem nici o mină de fier, de aramă, de cărbuni, de aur, de argint etc. ; și cu toate astea, industria noastră agricolă, comerciul și artele reclam fierul, arama, aurul și argintul ; și peste puțin navigațiunea cu vapor și stradele [9] ferate ne vor cere și cărbunele fosil. Din astă necesitate a industriei noastre și din lipsa noastră de orice mijloace de satisfacere, rezultă că e de cea mai mare trebuință ca să se formeze un corp de oameni competenți cari să facă niște studii complete asupra averii noastre minerale, să ne indice mijloacele de esploatăți cele mai economice și să formeze agenți secondari, minori practici, cari să pună în lucrare proiectele ce vor face. Este adevărat că avem cîțiva conductori de mine și un inginer în șef [10], care au lucrat deja în astă privință ; însă trebue să fim drepți și să arătăm că cînd este vorba de a organiza o industriă așa de importantă ca metalurgia, este trebuință de un personal mai numeros și care ar fi făcut studii mult mai complete decît ale conductorilor noștri. Negreșit că conductorii de mine au cunoștințe practice precioase ; însă, din nenorocire, nu s-au aplicat decît la saline ; nu au putut vedea de acele imense uzine de metalurgie ; mine de cărbuni ; cuptoare perfecționate pentru fabricațiunea gipsului și varului ; n-au putut, ceea ce este mai important, face studii teoretice și practice destul de complete ca să poată să ne facă o cartă geologică, astfel ca dintr-o aruncătură de ochi fiecare român să știe ce avuțiă minerală posedă țara sa. Aceea ce zicem e pozitiv și sigur că d-nii conductori o vor mărturisi singuri, căci înainte de toate sînt români și își iubesc țara ; și consecuința

acestei iubiri este de a spune cu sinceritate unde se află răul spre a putea aplica remediul ; şi, în fine, nu credem că poate costa ceva pe un om spuind că nu ştie cutare sau cutare lucru.

În astfeli de circumstanţe ce putem face şi ce trebuie a să face cît mai curînd ? Fiecare poate răspunde că statul să trimită, cum o face pentru alte ştiinţe, un număr oarecare de juni capabili, spre a studia minele în şcoala din Paris sau în cea de la Liège în Belgia. Astea sînt singurele şcoale unde studiul minelor să face mai complet. Cum n-avem timp de pierdut ar trebui să trimitem chiar anul acesta vreo trei sau patru juni. Între aceşti juni credem că ar trebui să se trimită mai întîi dintre domnii conductori de mine actuali, mai întîi pentru a-i răsplăti pentru stăruinţa ce au avut în studiul salinelor şi al doilea fiindcă au deja cunoştinţe teoretice şi mai cu seamă practice care le va fi de ajutor foarte mare în studiile ce vor face în streinătate. Astă a doua consideraţiune trebuie luată în seamă de aproape căci nu-şi poate cineva imagina cît sînt de precioase cunoştinţele practice cînd începe teoria. Sigur că domnii conductori care vor să fie utili patriei şi d-lor înşişi vor merge cu plăcere să completeze o carieră începută şi că, pe de altă parte, guvernul îi va preferi dacă vor manifesta dorinţa de a studia. Nu ne îndoim că astăzi cînd avem fericirea de a avea un guvern progresist [11], un guvern care manifestează neîncetat dorinţa de a organiza industria ţării, de un guvern care ne-a promis realizarea graduată a escelentului său mesagiu [12], nu ne îndoim zicem că chestiunea minelor n-o să fiă luată în cea mai de aproape consideraţiune şi că domnii conductori de mine, cerînd să meargă în streinătate, n-o să fie trimişi pentru timpul ce reclamă studiul minelor. Rămîne dar ca dumnealor să încerce, să arate dorinţa de a pleca ; facă-o ca cel puţin să aibă conştiinţa împăcată că a voit să facă ceva şi că a încercat. Guvernul nu poate să se ocupe de toate şi este datoria oricărui cetăţean ca să-i atragă atenţiunea asupra chestiunelor de interes general. Asta ne-a fost intenţiunea publicînd acest articol şi nu alta. Am fi încîntaţi cînd aste cîteva rînduri ar putea atrage atenţiunea oamenilor competenţi asupra unei chestiuni aşa de importantă şi aşa de urgentă şi ar da naşterea unei măsuri care să ne facă să avem peste cîţiva ani un număr oarecare de ingineri de mine români.

Dacă vor fi trimişi, ducă-se cu plăcere junii noştri conductori ; atît în Belgia, cît şi în Francia au să vază în specialitatea d-lor lucruri care merit să ocupe cele mai înalte inteligenţe, lucruri care au produs oameni ca ilustrul dl. Elie de Beaumont, geolog însemnat şi inginer de prima ordine ; om care a ştiut să facă să progreseze şi ştiinţa speculativă şi industria. Întorcîndu-se au să fiă primiţi cu braţele deschise, căci ţara simte cea mai mare trebuinţă de oameni care să pună în practică tot ce i s-a promis şi i să promite încă. Nu este destul de a zice trebue a se face ; oricare om poate vedea că lipseşte cutare sau cutare lucru ; că populaţiunea are trebuinţă de pîine morală şi materială ; însă meritul este al acelora care-i pot da astă pîine ; care poate pune în practică teoria.

("Naţionalul", III, 1860, nr. 66 şi 67,
21 şi 25 august, p. 262—263 şi 267)

AGRICULTURA ȘI PROPRIETARII

Sînt cestiuni asupra cărora publiciștii români nu sînt toți de aceeași părere, fiecare plecînd de la un punct de vedere special ajunge la consecuințe diferite de ale celorlalți ; însă este o cestiune asupra căria credem că generalitatea scriitorilor noștri are aceeași opiniune : astă cestiune este esploatarea pămîntului de către proprietari. Cauza ăstui acord unanim este chiar natura cestiunei care, fiind cu totul din domeniul faptelor, nu permite publiciștilor de a interpreta în o mie de chipuri. Faptele sînt aceleași și, bine studiate și coordinate, nu pot da naștere decît la una și aceeași lege. Astă lege în cestiunea care ne ocupă, dedusă din observațiunele făcute în toate statele civilizate, este că : esploatațiunea pămîntului de către proprietari este, subt toate puncturile de vedere, modul cel mai preferabil de esploatațiune.

Astă lege economică, recunoscută astăzi de toți economiștii, demonstrată prin mii de fapte e din nenorocire încă necunoscută în multe din statele Europei ; și, cu toate astea, evenimente însemnate au probat că oricînd legislatorii sau sistemele politice o calcă în picioare consecuințele sînt din cele mai nenorocite pentru țară. În vechime, către căderea Imperiului roman, proprietarii părăsiseră proprietățile și căzuseră în moliciunea ce trage după sine viața neactivă. Generalii întorși din bătăliă nu se mai duceau să apuce coarnele plugului, ci se tăvăleau în plăcerile coruptoare ale orașelor. În timpii moderni, politica lui Ludovic al patrusprezecelea, regele Franciei, ca să poată ajunge la scopul său, a întrebuințat toate mizloacele ca să atragă la curte pe toți proprietarii cei mari și a ajuns a face din ei aceia ce a voit, adică niște curtizani fără demnitate, niște oameni fără voință și libertate. Acum, de curînd, Anglia n-a putut consuma concuista definitivă a Irlandei decît depărtînd pe proprietarii cei vechi și înlocuindu-i cu englezi [2] : pămîntul, odată părăsit de către aceia care-l udase cu sîngele și sudoarea lor, Irlanda a pierit [3].

Publicul luminat fiind familiarizat cu cestiunele economice n-are trebuință de esplicarea astei legi economice așa de importantă ; însă din

nenorocire, cunoştinţele de economiă publică nu sînt aşa de vulgarizate la noi ca să ne facă a crede de prisos orice desvoltare a legii mai sus enunciată. Să intrăm dar în oarecare amănunte şi să considerăm cestiunea subt punctul de vedere economic, politic şi social.

Consideraţiuni economice. În economia rurală se înţelege prin esploataţiunea de către proprietar, direcţiunea unui fond de către proprietarul său, ori asistat de oarecare ajutoare, cînd proprietatea are oarecare întindere. Condiţiunea esenţială a ăstui mod de esploataţiune este rezidenţa continuă a proprietarului în domeniul său, căci el fiind centrul operaţiunilor, omul de la care se aşteaptă în fiecare dimineaţă distribuţiunea lucrărilor, astfeli ca mecanismul esploataţiunei să meargă într-un chip conform cu planul întocmit, este învederat că lipsa sa pentru mai multe zile ar cauza o confuziune în toate lucrările. Numai el ştie unde o să ajungă diferitele operaţiuni de cultură, timpul propice pentru cutare vînzare sau cumpărare, epoca favorabilă pentru cutare sau cutare recoltă; agenţii săi secundari nu sînt decît nişte esecutori ai ordinelor sale şi, din nenorocire, în agricultură întreprinzătorul nu poate da ordine pentru aceia ce trebue să se facă într-un timp îndelungat. În industria manufacturiară, operaţiunele sînt uniforme, se esecută subt un local învelit şi fabricanţii n-au a se teme de nici o intemperiă atmosferică. Fabricantul de pînză, avînd trebuinţă de o cantitate oarecare de marfă, n-are decît să dea ordine şi pe urmă poate să se depărteze pentru un timp oarecare, căci lucrătorii săi lucrînd mai întotdauna cu ruptul sînt siliţi să lucreze; şi chiar de ar lucra cu ziua, prezenţa unui contramaister este destul ca să nu facă pierdere de timp. În agricultură, lucrurile se petrec astfeli : cultivatorul are a face cu natura ale căria fenomene sînt foarte variabile; şi toţi agricultorii ştiu cu cîtă nerăbdare se aşteaptă timpul frumos cînd e vorba de a recolta.

Toate plantele nu se pot semăna decît pe un timp favorabil germinaţiunei seminţelor : trebue a aştepta din zi în zi un astfeli de timp; şi astă aşteptare impacientă nu poate să ocupe decît pe acela care se interesă direct la reuşirea culturei, pe acela care a adunat cu sudoare un capital ca să-l depună în sînul pămîntului. Plece agricultorul în timpul cositului şi la întoarcerea sa va găsi mai întotdeauna un fîn stricat. Din toate astea vedem că proprietarul care-şi înţelege interesele trebue să se depărteze cît se poate mai rar de esploataţiunea sa în timpul lucrărilor. Consecuinţele astei stăruinţe se traduc întotdauna prin beneficiuri în favoarea proprietarului; prin ameliorăţiunea progresivă a fondului său şi prin urmare prin creşterea valoarei sale venale ori locative.

O a doua condiţiune a esploataţiunei directe este ca proprietarul să posede o instrucţiune profesională destul de desvoltată şi capitale suficiente pentru întreprinderea sa. Pentru aceea ce priveşte instrucţiunea profesională, este învederat că numai acela care uneşte practica cu teoria, acela care s-a obicinuit cu afacerile, poate lua asupră-şi direcţiunea unei esploataţiuni agricole. Nimic nu e mai periculos decît a se face industrial omul acela care n-a fost niciodată în industriă. Cutezanţa în astfel de caze este foarte trist răsplătită; decepţiunea e foarte mare. Cîţi proprietari, închipuindu-şi că a dirige o esploataţiune e lucru simplu, n-au ajuns a-şi ruina stările. Şi aceea ce este mai nenorocit este că nişte astfel de ruinări sînt

vătămătoare pentru interesele agricole. Toţi aceia cari văz un proprietar ruinat strig contra agriculturei; zic că e o industriă derăpănătoare şi ca să nu se încerce nimeni a-şi închide capitalele în astfel de întreprinderi. Trebuie prin urmare ca întreprinzătorul agricol să posede sau o practică consumată în trebile agricole, sau să aibă o instrucţiune profesională complectă.

Pentru aceea ce priveşte capitalele necesarii pentru o întreprindere, toţi ştim că acel întreprinzător e sigur de a reuşi, care posedă fondurile necesarii pentru a pune în lucrare industria sa. Nimic mai absurd decît a cumpăra proprietăţi întinse şi a nu avea capital de esploataţiune suficientă. Cultivatorii englezi au ajuns a dobîndi beneficiuri însemnate din fermele lor, fiindcă dispun de un capital de esploataţiune însemnată, şi niciodată nu arendez moşii decît în raport cu capitalele disponibile. Pentru fiecare pogon a căruia arendă e de 8 galbeni, spre esemplu, arendaşul sau proprietarul dispune de un capital de esploataţiune de 20 sau 30 galbeni, adesea şi mai mult. Cu astfel de mizloace ajung a dobîndi un beneficiu de 12 şi 15 la 100, cînd interesul banilor e de 4 la 100.

Sînt mulţi economişti care, luînd de esemplu aceea ce se petrece în Anglia, au înaintat [4] că esploataţiunea prin arendaşi e pe puţin aşa de folositoare ca şi cea prin proprietari. Asta e adevărat cînd contractele moşiilor se fac pentru 30 şi 40 de ani şi adesea şi pentru 99. În astfel de cazuri, arendaşul se interesă de proprietate ca şi proprietarul său. Însă, afară de Anglia, unde mai găsim ţări unde proprietarul voieşte a-şi arenda proprietatea pentru un număr aşa considerabil de ani?

În Francia contractele de 9 ani sînt cele mai lungi, afară de oarecare escepţiuni. În astfel de condiţiuni arendaşul se sileşte a trage din pămînt toate foloasele posibile, lăsînd la ieşirea sa esploataţiunea în starea cea mai mizerabilă. Dacă după constituţiunile politice are şi clăcaşi, omul e esploatat ca şi pămîntul, astfel încît la termenul contractului oameni şi pămînt rămîn cum e mai rău. Ce cîştigă proprietarul în astfel de cazuri? O arendă care e departe de a fi aşa de mare ca beneficiul ce ar trage cînd ar esploata singur,un pămînt sărăcit cu totul şi o populaţiune nemulţămită şi în starea cea mai tristă. Toate aste necuviinţe dispar cînd proprietarul cultivă singur. El mai mult de [cît] oricare, are interes şi datoriă ca să-şi amelioreze fondul progresiv; să prepare prin operaţiunele sale un fond din ce în ce mai înavuţit pentru copiii său. Cît pentru populaţiune, întotdeauna proprietarul cu simtimente frumoase şi care-şi înţelege interesele se sileşte a-i ameliora condiţiunea sa materială, intelectuală şi morală; se sileşte a fi omenos în relaţiunile sale cu sătenii şi a-şi atrage iubirea lor prin toate mizloacele posibile. Toate aste silinţe din partea proprietarului sînt în favoare-i; şi toţi proprietarii care se port astfel pot spune că aceea ce ziceam este confirmat prin fapte.

*

Consideraţiuni politice. Am văzut în precedentul articol condiţiunile economice ce trebuie a împlini un proprietar care voieşte a esploata pămîntul prin sine însuşi. Înainte de a arăta care sînt consecuinţele politice ale acestui mod de esploataţiune, trebuie să spunem că subt numele de proprietari coprindem atît pe cei mari cît şi pe cei de mizloc şi pe cei mici.

Istoria tutulor ţărilor ne arată că dintre toate clasele societăţei, clasa proprietarilor teritoriali a fost aceea care a apărat cu mai multă înfocare pămîntul patriei ori de cîte ori a fost amerinţat de străini ; că astă clasă a fost întotdeauna cea mai numeroasă pe cîmpul de bătaie şi a dat patriei cel mai mare număr de soldaţi cînd trebuinţa i-a cerut. În Francia, bravii soldaţi ai republicei şi ai imperiului erau recrutaţi dintre ţărani şi toţi cunoşteau biruinţele cîştigate de dînşii. În ţara noastră, Mihai Bravul şi Ştefan cel Mare au lăsat pagine sublime în istoriă în urma biruinţelor dobîndite prin ţăranii noştrii, cari la trebuinţă prefăceau instrumentele păcii în arme teribile. Este adevărat că, în timpii aceia, ţăranul nostru nu era proprietar cum dorim să-l vedem astăzi, însă avea oarecare drepturi care-l făceau să-şi iubească ţarina ; şi dacă în astfel de condiţiune se lupta cu atîta înfocare ce ar fi fost dacă era proprietar deplin pe pămîntul care-l cultiva. Cînd ţăranul nostru n-a putut să se lupte, ne-a păstrat cel puţin naţionalitatea ; căci putem zice că în obiceiurile şi datinile lor, în limba ce vorbesc, aflăm cele mai pozitive probe despre naţionalitatea noastră. Speculantul, cînd vedea că timpii sînt amari, că ţara e bîntuită de oarde barbare, îşi realiza bunurile şi pleca să găsească scăpare în ţările vecine ; ţăranul însă rămînea pe loc, suferea toate insultele barbarilor, îşi vedea onoarea copilelor violată de străin şi şădea pe loc ; nu părăsea pămîntul udat cu sudorile şi sîngele său ; îl apăra pînă la ultima estremitate. Cînd nu mai putea să se lupte, fugea în păduri cu copii, nevastă şi vite ; şedea ascuns, trăia cum putea, însă nu părăsea ţara, căci de-ar fi părăsit-o poate că astăzi n-am mai avea-o. Dacă de la ţăran trecem la proprietarul cel mare, vedem că adevăraţii proprietari români urmau pe principii noştri în bătaie, se luptau pentru drepturile ţărei, fiind mai în totdeauna cei dintîi în luptă. În timpi de pace, proprietarii români se ocupau cu îmbunătăţirea ţărei, fondau stabilimente filantropice, scoteau la lumină limba română, imprimau biblii şi ne lăsau urme ca Mircea, Matei Basarab, Brîncoveanu, Calomfireştii, Buzeştii şi alţii. Dacă avem pagine sublime în istoria noastră, dacă trăim astăzi pe un pămînt liber, negreşit că sîntem datori aceasta proprietarilor teritoriali mari şi mici, căci pînă mai deunăzi noi n-aveam în ţară alte clase afară de comercianţi, cari, şi dînşii, erau mulţi proprietari şi totodată în număr foarte mic. Dacă lăsăm trecutul şi ne uităm în fiitor, negreşit vom vedea că tăria noastră atîrnă de înmulţirea proprietarilor români, de măsurile ce vom lua ca să împroprietărim pe ţăran, făcîndu-l cu chipul acesta să-şi iubească şi mai mult ţara. Nimic mai trist şi mai periculos pentru fiitorul nostru politic şi social decît absenteismul, boală economică care face pe proprietar să fugă de pămîntul său şi să-l abandone în mîini străine şi micşorarea numărului proprietarilor prin vînzarea pămîntului nostru [5]. În astfel de caze nu putem fi cosmopoliţi, căci încă n-a venit timpul să se realizeze visele filosofilor umanitari.

Citarăm ca esemplu pe Francia şi pe România ; am putea cita toate naţiunile Europei în epocile cele mai critice ale istoriei lor şi am găsi aceleaşi fapte. Societăţile omeneşti sînt supuse la legi pozitive ; desvoltarea lor politică şi socială nu sînt rezultatul întîmplării ; prin urmare, faptele ce se petrec într-o ţară într-o epocă dată de desvoltare istorică, sîntem sicuri de a le găsi şi în celelalte ţări cînd ajung la o epocă analogă de desvoltare,

cu oarecare diferinţe care sînt rezultatul circumstanţelor fizice, ale temperamentului, rasei şi ale educaţiunei.

Văzurăm că proprietarii au fost şi sînt sprijinul cel mai mare al patriei în circumstanţiile cele mai dificile. Neapărat că celelalte clase ale societăţei au luat parte însemnată cînd interesele ţărei au fost în pericol, însă, cum am mai zis-o, aste clase, prin natura profesiunelor lor, pot să părăsească mai lesne ţara decît proprietarii teritoriali şi mai cu seamă decît proprietarul cel mic, decît ţăranul. Unde să se ducă ţăranul cînd ţara e pustiită de strein? Ce valori poate el realiza ca să ia cu sine? Singurul capital de care dispune este pămîntul frămîntat şi udat cu sudoarea sa; nu numai că nu-l poate vinde, însă nici nu voieşte, căci ţăranul îşi iubeşte ţarina şi vitele adesea mai mult decît pe soţia şi pe copiii săi; el nu poate fi venetic, nu poate să lucreze pămîntul şi pe urmă să-l părăsească cu indiferinţă, cum ar face străinul. Străinul care ne calcă ţara, care vine de se stabileşte, vine cu un gînd de şezut şi cu două de plecat; întotdeauna adună cît poate şi cugetă neîncetat la ţara sa, nici unul din obiectele care-l încongiură nu-i aduc aminte căminul părintesc. Germanul emigrat în America, din care a făcut o patriă adoptivă, cugetă neîncetat la patria mumă; şi toţi aceia care s-au întîmplat în vreun port de mare unde se îmbarc emigraţii au putut constata durerea pe toate figurile, lacrămile în ochii acelora care rămîneau şi acelora care plecau. Căci, orice am zice, e trist şi dureros momentul în care e silit omul să-şi părăsească ţara şi pe ai săi, oricîtă fericire l-ar aştepta pe pămîntul străin.

Din astă mare iubire a pămîntului de către proprietarul său, oamenii de stat au ştiut să tragă foloase însemnate. Aşa în Francia nu numai că proprietatea nu mai este un privilegiu al unei clase, ci încă se poate dobîndi de către cel din urmă dintre cetăţeni. Inlesnirile făcute acelor care vor să deviă proprietari sînt aşa de mari, încît unii economişti au crezut că trebuie să se ia oarecare măsuri, căci altfel proprietatea teritorială ar ajunge într-o stare de îmbucătăţire, încît nu s-ar mai putea cultiva cu folos. Adevărat că mărunţirea proprietăţei îşi are defectele sale; însă aste defecte sînt minime în comparaţiune cu rezultatele politice şi sociale dobîndite prin participarea celei mai numeroase clase a societăţei la dreptul de proprietate. Dacă Francia se poate numi astăzi cea mai solidă parte a globului, e datoare împroprietărirei ţăranului. Francezul s-a înrădăcinat aşa de tare în pămîntul patriei sale, încît trebuie să i se ofere avantage însemnate ca să consimţă a o părăsi. Englezul îşi lasă ţara, emigră, se duce de se stabileşte în cele mai depărtate colţuri ale globului, căci în Englitera proprietatea este un privilegiu al aristocraţiei, legile ţărei se opun la diviziunea proprietăţei şi se silesc a o concentra în mîinile a treizeci sau patruzeci mii de familii [6]. Cu toate astea, o reformă devine din ce în ce mai necesară şi în Engliterea, căci altfel Dumnezeu ştie ce se poate întîmpla pe viitor şi sigur că politicii englezi vor şti să preîntîmpine un 1789 pentru ţara lor.

Noi care ne aflăm într-o epocă de tranziţiune trebuie să profităm de lecţiunile istoriei. Astăzi, cînd e vorba să ne organizăm, trebuie să ne organizăm astfel ca să nu ne mai temem pe viitor de vreo catastrofă socială, căci din nenorocire ştim cît de mult costă pe naţiuni aste catastrofe. Stă în

mîna noastră ca să ne organizăm pe niște baze conforme cu ideile politice și sociale ale secolului în care trăim ; stă în mîna noastră să facem pe fiăcare român să-și iubească țara pînă la delir și să susție, în vreme de nevoi, pînă la moarte drepturile sale politice. Istoria e de față ca să ne spuie unde poate conduce pe un popor lipsa de bune instituțiuni politice și sociale ; și negreșit că, dacă e vreo instituțiune importantă, este aceea a dreptului de proprietate, este participarea celui mai mare număr de români la posesiunea pămîntului patriei. Să profităm dar încă o dată de lecțiunele istoriei, căci bravîndu-le vom fi răsplătiți amar ; din contra, urmîndu-le vom dobîndi binecuvîntarea posterității pe care am scăpa-o de criza teribilă prin care ar trebui să treacă.

(„Monitorul", ziar oficial al Țării Românești — Principatele Unite, 1860, nr. 246 și 252, 17 și 24 octombrie, p. 1 203 și 1 228).

[STAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI LA SATE]

— Însărcinat de către d. ministru al agriculturei [1] cu misiunea de a asista la esamenele fermei-școale de la Craiova, în treacătul meu la acest oraș, am putut vizita mai multe comune; am ținut a mă informa despre starea învățămîntului și cu durere am constatat că în multe sate învățătura este numai o formă; că elevii nu se adună mai de loc; că privighierea de-abia esistă; într-un cuvînt, că școalele rurale [2], departe de a corespunde cu scopul lor, stau în amorțire. Nu mai vorbesc despre localuri [3]; pe acestea le-am văzut în multe localități cu ferestrele sparte, avînd aerul unor case pustii. Această stare de lucruri, care pare a fi generală, este de natură a întrista pe tot românul. Școala ar trebui să fiă localul cel mai îngrijit dintr-o comună; curtea sa ar trebui să fiă o grădină. Noi, încă de la 1865, am propus în Consiliul general al instrucțiunei publice [4] ca, pe lîngă fiăcare școală, să esiste o grădină pomologică în care elevii să se poate obișnui cu altoitul, tăiatul pomilor, presădirea și alte operațiuni de arboricultură; și totdeodată și o pepinieră de unde cultivatorii să-și poată procura pomi buni. Am mai cerut ca să se lase pe seama școalei o întindere cît de mică de pămînt, în care elevii să poată cultiva principalele plante agricole. Din toate acestea nu s-a adoptat nimic; astfeli, pînă astăzi, școalele rurale sînt niște localuri încongiurate de spini.

Ne facem o datoriă și de astă dată ca să atragem atențiunea acelora care pot remedia răul, ca, cu o oră mai în grabă, să se ocupe serios de starea școalelor rurale; să facă ca copiii să le urmeze regulat; ca învățătorul să predea elementele de agricultură și pomologiă; ca să se înființeze pe lîngă fiăcare școală rurală o grădină pomologică și un mic cîmp de cultură. Numai astfeli vom ajunge a lumina pe acea parte a populațiunei române, cea mai însemnată dintre toate, populațiunea rurală. Noi ne ocupăm numai de orașe; acolo sînt ochii tutulor; vrem pretutindeni gimnaziuri, liceuri și la sate nici că gîndim. Și cu toate acestea, unde este puterea României, puterea comercială, financiară, națională, morală, dacă nu în sate?

(„Revista științifică", I, 1870,
nr. 13/15.VIII, p. 191)

[DESPRE IMPORTANȚA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ECONOMIEI POLITICE]

— Legea instrucțiunei publice prescriă ca în liceuri să se predea și elemente de economiă politică. Sînt ani de la promulgarea acestei legi și pînă astăzi cuvîntul de economiă politică nu s-a pronunciat încă în liceurile noastre. Pentru ce oare această abatere de la lege? Pentru ce elevii să fie privați de cunoștința elementară a unei științe care în timpii în care trăim trebuie cunoscută și de cel mai simplu lucrător? Pentru ce oare junii să ne vorbească de Omer și de Cicerone și nici să înțeleagă ce este o bancă, ce este moneta, ce este impozitul? Este oare a înțelege spiritul secolului și direcțiunea ce trebuie dată învățămîntului, procedînd cu modul acesta?

Aceia cărora le stă în putere ca să remedieze răul să binevoiască a-și aduce aminte că învățămîntul din 1870 nu mai poate fi copiat după acela de la 1800 și chiar de la 1840. Învățătura unui popor trebuie să corespunză cu nevoile și aspirațiunile sale; nevoile și aspirațiunile românilor, atît economice, cît și naționale, reclamă ca copiii lor să cunoască cum se mărește desvoltarea economică a unui popor; și aceste cunoștințe le dă studiul economiei politice. Să așteptăm!

(„Revista științifică", I, 1870, nr. 15/15 IX, p.224)

[REÎNFIINȚAREA ȘCOLII DE MESERII]
[NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII UNUI OBSERVATOR METEOROLOGIC]

— În fine, după o pauză de șeapte ani, școala de meserii se va redeschide la București! Camera a acordat fondurile trebuincioase încă din anul trecut [1] și ar fi fost de dorit ca această instituțiune binefăcătoare să fie fost reînființată mai curînd.

Istoria acestei școale ne arată cu cîtă ușurință, ca să nu zicem mai mult, procedăm noi în cele mai multe din faptele noastre. În adevăr, această școală esista la 1863, înzestrată cu toate trebuincioasele. Un capriciu ministerial o desființează fără nici un motiv. Trec șeapte ani și iată că școala se reînființează astăzi. Dacă a fost utilă școala de meserii, pentru ce s-a desființat? Pentru că sînt oameni care doresc cu orice preț ca să zică că au făcut ceva, dacă nu în bine cel puțin în rău; pentru că oamenii noștri chiămați a ne dirige n-au, mai adesea, nici un program despre ce trebuie țărei, ci fac lucrurile pe dibuite, mulțumindu-se a zice: ne-am ocupat cu organizarea țărei! Sărmană țară! de atîtea ori ai fost organizată, reorganizată și dezorganizată că ne mirăm cum mai trăiești.

Acum că are să se puie în lucrare votul Camerii pentru înființarea școalei de meserii[2], atragem atențiunea administrației superioare a învățămîntului public [3] asupra unui punct: să proceadă bine de la început; să puie în capul școalei un om capabil și energic, căci altfeli nu se va face nimic. Prosperitatea școalelor profesionale atîrnă în mare parte de direcțiunea ce li se dă.

Am avut onoare de a face parte din comisiunea [4] chiămată ca să aștearnă bazele pe care să se organizeze școala de meserii. Comisiunea a arătat cum trebuie să se proceadă atît pentru instalarea școalei, cît și pentru organizațiunea învățămîntului. Așteptăm să vedem dacă se va ține seamă de recomandațiunile sale sau administrațiunea se va lăsa a fi gugulită de atîți postulanți care se cred în stare a dirige tot, pre cînd unii de abia buchieresc.

— Şi pentru că este vorba de a face ceva, vom aduce aminte din nou Ministerului Instrucţiunii Publice că pentru ruşinea noastră nu avem nici pînă astăzi un mic observatoriu de meteorologiă [5]; că un asemenea observatoriu îl au şi satele cele mari în alte ţări şi că România, cu tot budgetul său, cu toate universităţile sale, n-are o căscioară de scînduri cel puţin unde să se poată observa barometrul, termometrul şi pluviometrul şi unde să se ţină un mic registru. Este un lucru ciudat obiceiul nostru de a merge tot prin sferele înalte şi a nu ne coborî şi la acele mai practice.

În timpii noştri nu se permite unei naţiuni care pretinde că are două universităţi cu atîţi profesori, atîtea alte şcoale şi cu toate acestea nu ştiă la finele anului care au fost variaţiunile climatice. Se vede că meteorologia aşteaptă ca şi botanica, ca să se găsească un învăţat ca doctorul Fătu [6] pentru ca să facă observaţiuni meteorologice.

(„Revista ştiinţifică", I, 1870,
nr. 17/15 X, p. 257—258)

[ÎNDEMN PENTRU JUDEȚE SĂ ÎNTEMEIEZE ȘCOLI NORMALE] [VULGARIZAREA CUNOȘTINȚELOR DE CHIMIE] [DESPRE ȘCOLILE PENTRU ADULȚI]

— La 13 ale curentei, Societatea pentru învățătura poporului român [1], cu reședința în capitală, a deschis o școală normală primară [2]. D-nii Essarcu [3] și Bădilescu [4] au ținut cîte un discurs. Din parte-ne felicităm această societate că a imitat pe societățile similare de la Bîrlad și de la Ploiești [5]. În această privință, ca și în mai multe altele, provincia a dat lecțiuni capitalei. Această împrejurare dovedește că județele, bine dirigiate, ar ști să întrebuințeze mai cu folos fondurile ce li s-ar cuveni pentru învățămîntul public decît le întrebuințează biurocrația centrală.

Și pentru că vorbim despre județe, fiă-ne permis a menționa că Consiliul general al județului [6] Ilfov a votat întreținerea cu spezele județului a zece juni țărani în școala normală. Inițiativa luată de acest consiliu ne îndeamnă a recomanda județelor că dacă doresc să aibă cît mai în grabă buni învățători în sate, să se grăbească a înființa școale normale cel puțin pentru trei ani, după cum s-a făcut la Bîrlad ; și să cumpănească lucrurile astfeli ca după acest timp fiăcare comună să aibă un învățător. Această ameliorațiune naturală o datoresc comunelor rurale cu ale cărora contribuțiuni se alcătuiește budgetul județelor. Știm că trebuințele fiecăruia județ sînt numeroase ; însă nicicum nu trebuie să [se] treacă înaintea învățămîntului.

— D. doctore Davila [7] a deschis un curs de chimiă aplicată ; acest curs se face în amfiteatrul de la Colțea în toate duminicile. Vulgarizarea cunoștințelor de chimiă uzuală este una din trebuințele cele mai simțite ale oricăria societăți cultivate. Rolul însemnat ce joacă chimia în toate științele tehnologice, cum și mai în toate meseriile, face ca cunoștința sa să fiă neapărată pentru toți. Îndemnăm dară pe toți aceia ce nu posedează noțiuni despre această știință să profite de escelenta ocaziune ce li se prezintă pentru a o învăța.

Preparațiunile pentru esperiințele acestui curs se fac de învățatul chimist, doctorele Beruart [8].

— Școala pentru bărbații și femeile adulte, au început să prinză oarecare rădăcini în sistemul nostru de educațiune populară. Capitala, grație inițiativei luată de către Societatea pentru învățătura poporului român [9], are mai multe cursuri deschise pentru acest scop.

Convinși că răspîndirea luminilor în popor este singurul mizloc pentru a-l face ca să se bucure de drepturile ce-i acordă constituțiunea cum și să înțeleagă datoriile ce atrag după sinele aceste drepturi, am consacrat, sînt deja patru ani, o conferință studiului instituțiunilor de binefacere din Europa [10]; atunci am arătat, în toate amănuntele sale, organizațiunea azilurilor, a ieslelor[11], a orfelinatelor, a școalelor de adulți, a școalelor domenicale ș.c.l. Nu am avut mîngîierea ca aceia ce ne-am permis a recomanda că este de făcut să se realizeze îndată. Soarta ideilor, chiar a celor mai utile, mai practice, este de a sta în stare latentă pînă ce o impulsiune viguroasă le face să treacă în domeniul realității. Acum impulsiunea s-a dat; rămîne ca fiăcare să contribuim în sfera noastră pentru a face ca vorba *libertatea și egalitatea în ignoranță* să nu se mai poată aplica în România în cel mai scurt timp posibil. Pentru aceasta însă este de trebuință ca să ne mai trezim din apatia, din piroteala care se vede că ne-a aruncat această nouă și periculoasă boală pe care ne vom permite a o numi *banomania.* Sîntem departe de a condemna preocupațiunea de interesele materiale; însă de la preocupațiunea legitimă pînă la pasiune distanța este mare. Să nu cădem în păcatul de a uita cele morale și intelectuale pe lîngă cele materiale, căci atunci orice speranță pentru un viitor mai bun trebuie să dispară. Să nu uităm că numai acele popoare care sînt tari moralicește și intelectualicește pot fi tari și materialicește.

(„Revista științifică", I, 1870,
nr. 21/15 XII, p. 321—322)

[PENTRU MENȚINEREA DIVIZIUNII AGRICULTURII ÎN MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE]

— Cu toate că recunoaștem cu toții că agricultura este unica producțiune înavuțitoare pentru țară, pînă la anul 1863 nu se afla în țara noastră cel mai modest oficiu administrativ cu atribuțiuni relative la agricultură. Aveam diviziuni, ba chiar direcțiuni, dintre care unele generale, pentru serviciuri cărora, fără a li se contesta orice utilitate, totuși erau departe de a se putea compara în importanță cu serviciul unicei noastre producțiuni, producțiunea agricolă.

Aveam inspectorate de închisori, direcțiuni ale serviciului sanitar, ale lucrărilor publice, ale salinelor etc. etc. și nici un *biurou* pentru administrațiunea agricolă, comercială și industrială. Această stare de lucruri, putem zice mai unică în Europa, fiă-ne permis a o spune, ne-a atras atențiunea încă de la 1859. Modesta noastră pozițiune nu ne-a permis a face să se admită de către acei cu putere înființarea unei administrațiuni economice, adică agricolă, industrială și comercială, cu toate stăruințele ce am avut pentru atingerea acestui scop. Persoanele, oricare le-ar fi competința, cărora era încredințată după timp gestiunea afacerilor publice, nu știm din ce împrejurări, cărora espuneam această necesitate, primeau adesea propunerile noastre cu un surîs care ne esplica pe deplin cugetările lor.

În 1863 [1], un ministru din acei fără pretențiuni mari, însă un tip de bun simț, binevoi a ne da ascultarea și, în urma unor esplicațiuni ce am avut cu dînsul, consimți a înființa pe lîngă Ministerul Lucrărilor Publice o diviziune însărcinată cu lucrările relative la agricultură, comerciu și industriă ; acest ministru este d. Dimitrie Cornea. Îndată după înființarea acestei diviziuni de agricultură, comerciu și industriă, Ministerul, care pînă aci se numea al Lucrărilor Publice, se intitulă Ministerul Agriculturei, Comerciului și Lucrărilor Publice. Ministerul ne făcu onoarea ca să ne încredințeze conducerea acestei diviziuni. Într-un an de zile, pre cît ne-a fost permis a dirige acest serviciu, ne-am silit a-l organiza, a centraliza

în atribuţiunile sale toate cestiunile risipite în celelalte ministere, după cum le rînduisem într-o lucrare asupra acestei materii publicată în „Analele statistice şi economice" din 1860[2], redigeate de meritosul economist Marţian[3].

Nu este locul să esaminăm aici aceea ce s-a făcut în acel an de zile, ceea ce s-a proiectat; în destul că serviciul s-a înfiinţat şi s-a organizat. După un an s-a socotit de cuviinţă să ni se ia din mînă; noi, cu toată părerea de rău, am abandonat creaţiunea noastră victimă a unor pretenţiuni *neromâne*[4]. Împrejurarea aceasta ne-a convins că nu scăpaserăm încă de tutela protectoare a puternicilor noştri vecini, care în marea lor bunăvoinţă pentru binele acestei ţări se ocupau pînă şi de nişte lucruri aşa de mici ca Diviziunea de agricultură, comerciu şi lucrări publice.

De cînd am fost strămutaţi din acest serviciu, pasiunea noastră de ani întregi, diviziunea aceasta a mers. Dacă a corespuns sau nu cu cuprinderea programului ce i se trăsese, aceasta priveşte pe cei chiămaţi a o dirige şi a o supraveghia; în destul că lucrul esistă. Acum însă auzim că, după o esistenţă de şeapte ani, această diviziune s-ar fi suprimat de către onorata comisiune budgetară. Care or fi cuvintele sale nu le putem şti; convinşi însă că acest serviciu este unul din cele mai importante, că de la dînsul atîrna în mare parte iniţiativa ce trebuie să ia guvernul în ameliorăţiunile economice, noi, fără ca să ne preocupăm de persoane, venim a ruga pe onorata Comisiune budgetară ca nu numai să nu şteargă acest serviciu din budgetul statului, dară din contra să invite pe d. ministru respectiv[5] ca să-l organizeze astfel ca să poată produce rezultatele ce se aştept de la dînsul. Într-un timp cînd desvoltarea economică este o condiţiune de viaţă pentru toate popoarele, a desfiinţa singurul oficiu care se ocupă cu afacerile agricole, comerciale şi industriale ale ţărei este, după noi, a lucra fără voiă contra celor mai vitale interese ale ţărei.

Lipsiţi de orice trecere în cele legislative ale ţărei, totuşi datoria noastră de cetăţean ne-a îndemnat a arăta ceea ce după noi este un rău: vom fi fericiţi dacă se va ţine seamă de zisele noastre şi ne vom întrista la din contra şi aceasta pentru cuvîntul că, cu toate protestaţiunile noastre pentru prosperitatea României, n-am ajuns încă a pipăi adevăratele sale nevoi.

(„Revista ştiinţifică", I, 1871,
nr. 24/1 II, p. 369–370)

[ÎMPOTRIVA SUPRIMĂRII ŞCOALEI DE PODURI ŞI ŞOSELE]

— Ni se spune că onorab. Comisiune budgetară ar fi suprimat din budgetul anului curent *Şcoala de poduri şi şosele* [1] înfiinţată de către Ministerul Agriculturei, Comerciului şi Lucrărilor Publice. Nu ştim dacă faptul este adevărat; noi nu-l credem. În tot cazul să aducem aminte că a fost un timp, la sosirea nemuritorului şi uitatului Lazăr, cînd streinii pretindeau că românii nu însuşesc cualităţile cerute pentru a putea deveni ingineri. Lazăr [2], cel dintîi şi discipolii lui în urmă, Poenarul [3], Heliade [4], Pop [5], A. Marin[6] şi alţii, au dat cea mai patentă desminţire acestei absurde şi răutăcioase pretenţiuni. Un străin, bunul şi filoromânul inginer frances Lalanne [7], pe dată ce fu adus de repauzatul principe Ştirbei, fundă Şcoala de conducători de poduri şi şosele, căria datorim mulţi dintre cei mai dibaci ingineri români. Însemnatul inginer francez, la plecarea sa, provocată de pretenţiuni străine, recomandă românilor să desvolteze această şcoală; n-a fost ascultat. În fine, ministrul Donici [8] reînfiinţă această şcoală. A dovedi că este trebuincioasă este a dovedi că lumina esistă. În ramura ingineriei ne-au copleşit străinii; cîţiva sînt bărbaţi capabili, însă cei mai mulţi nu ştiu manipula nici cele mai simple instrumente de topografiă: vorbim de esperiinţă. Judeţele cer ingineri pre toată ziua şi lipsa le-a nevoit ca să trimită cu cheltuiala lor juni ca să înveţe în Şcoala de poduri şi şosele. În destule probe, credem, pentru a dovedi că esistenţa şi desvoltarea Şcoalei de poduri, şcoală profesională înainte de toate, este neapărată.

Noi ne plîngem mereu că se înmulţesc postulanţii de funcţiuni publice, bugetofagii; să fim însă consecuinţi; să nu desfiinţăm tocmai şcoale care înzestrează pe tineri cu profesiuni cari le permite de a trăi fără ajutorul statului.

Noi ne permitem a face apel la patriotismul luminat al d-lor deputaţi şi a-i ruga ca, cu nici un preţ să nu priveze ţara de o şcoală unică la noi ; şi le facem această rugăciune cu atît mai mult că cei mai mulţi dintre elevii şcoalei de poduri sînt întreţinuţi cu chieltuiala judeţelor. Să nu ni să spuie că au să se formeze ingineri la Universitate ; acesta este un vis care nu s-a realizat pînă astăzi în nici o parte de lume. Domeniul Universităţii este ştiinţa pură şi însărcinarea este îndestul de mare. Inginerii de orice speciă s-au format şi se vor forma în şcoalele speciale. A pretinde din contra este a spune Europei şi Americei că nu ştiu ce fac : aceasta nu o putem face !

(„Revista ştiinţifică", II, 1871,
nr. 1/15 II, p. 2–3)

[SĂ FACEM CUNOSCUTĂ ȚARA NOASTRĂ LA EXPOZIȚIILE[1] INTERNAȚIONALE]

— Espoziţiunea internaţională de la Londra, despre care am vorbit într-una din precedentele cronice ale acestei reviste, îndemnînd pe guvern şi pe particulari ca să ia parte la această manifestaţiune economică, s-a deschis la 1 Mai. Obiectele espuse sînt relative la belle arte şi la artele aplicate în industriă. Întrucît priveşte obiectele de industriă propriă-zisă, acestea nu pot figura decît pentru una sau două ramuri deodată. Astfeli, anul acesta sînt reprezintate industriile lînei şi olăria; anul viitor se vor priimi obiectele de fier şi pînzeturile de in; şi aşa mai înainte. Cu modul acesta, diferitele ramuri ale industriei se vor înfăţişa înaintea publicului.

Espoziţiunea întruneşte obiecte mai din toate părţile lumei. Francia, atît de bîntuită de nenorociri, atît de amar cercată în anii 1870 şi 1871 [2], cei mai fatali din istoria sa, Francia tot n-a rămas nereprezintată. După dările de seamă publicate pînă acum, espoziţiunea franceză păstrează cu demnitate rangul însemnat ce a dobîndit în arte şi în industriă.

Noi, din nenorocire, nu figurăm în această espoziţiune; şi cu toate acestea, dacă nu în obiectele de industriă, cel puţin în acele de belle arte tot putem fi reprezintaţi cu oarecare demnitate. Pentru ce oare atîta indiferinţă cînd este vorba de a face cunoscută ţara noastră? Pentru ce să ne coprindă amorţirea, cînd ţările cele mai mici ne dau esemple că numai prin progresul ştiinţelor şi al artelor putem avea un loc de onoare între popoarele culte? Pentru ce să nu ştim să ne profităm de ocaziunile ce ni se oferă ca să ne manifestăm? Pentru că nu ne-am pătruns încă de un adevăr foarte simplu; adică: că în timpii noştri desvoltarea economică este atît de strîns legată cu cea politică şi socială, încît nu pot merge una fără alta; că progresul economic al unui stat este strîns legat cu al celor-lalte staturi şi că, prin urmare, ţara care doreşte să meargă înainte trebuie

să caute, pe de o parte, a se desvolta economiceşte în întru, iar pe de alta a-şi îmulţi relaţiunile cu celelalte ţări.

N-am făcut şi nu facem nimic pentru desvoltarea industriei; n-am făcut şi nu facem nimic pentru a ne pune în relaţiuni economice cu celelalte staturi din Europa. Ne-a intrat în cap că ţara noastră este bogată şi că dacă vom face şi căi ferate toate au să vie de-a gata. Ne amăgim şi ne amăgim amar. Să nu uităm că pînă astăzi n-am ajuns să ne fabricăm nici hîrtia, nici pînza, nici postavurile, nici uneltele principale de cari avem trebuinţă; aşteptăm ca tot să ne vie din afară. Dea Domnul ca să nu ne trezim într-o zi ca Portugalia, ca Turcia, ca unele dintre colonii, adică sclavi pe deplin ai industriei străine!

(„Revista ştiinţifică", II, 1871,
nr. 7/15 V, p. 97)

[IMPORTANȚA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI AGRICOL]

Cu ocaziunea votării bugetului pe 1872 s-au produs discuțiuni de cea mai însemnată gravitate asupra învățămîntului public. Sorții au căzut mai întîi asupra învățămîntului agricol. S-a zis că școalele agricole n-au nici o importanță și s-a propus ca să fie prefăcute în școale de meserii. Propunerea s-a trimis la secțiuni, unde nu știm ce soartă va avea.

Ni se sfîșiă ănima de durere cînd vedem că se mai găsesc printre oamenii de stat ai României cîțiva cari cred că instrucțiunea agricolă este un lux; că nu are nici o utilitate practică; că nu avem, prin urmare, trebuință de nici o școală de agricultură.

Agricultura face parte din acea grupă de științe, numite științe tehnologice, care nu sînt alt decît aplicațiunea științelor naturale, matematice, fizico-chimice și sociale, la diferitele ramuri ale activității economice a societății, au jucat un rol atît de însemnat în desvoltarea civilizațiunei veacului al nouăsprezecelea; au adus atît de însemnate serviciuri omenirei că în lumea civilizată nu numai că nu li se neagă folosul, dară din contra li se atribuiește o importanță cel puțin egală cu a celorlalte științe. Astăzi este recunoscut că țările cele mai prospere sînt acelea unde știința tehnologică este mai desvoltată și viceversa. Dacă noi am rămas înapoi în multe privinți, o datorăm și lipsei mai complete de învățămînt tehnologic sau profesional. Și aceasta este atît de adevărat că, de cîtva timp, constatăm cu o adevărată fericire că spiritele cultivate iau o direcțiune favorabilă școalelor profesionale; că consiliurile județiane și societățile de cultură au început să înființeze școli de felul acesta.

Cum se face ca bărbați luminați să nu recunoască aceea ce ni se pare învederat ca ziua, că pentru România învățămîntul tehnologic în general și acel agricol în special are o importanță nu numai economică, ci și politică, națională?... Pentru ce învățămîntul agricol, atît de lățit în toată Europa și în special în Francia, Germania și Austria, numai la noi să nu fie de nici un folos? Oare esperiința acestor staturi, esperiința vechiă, să fie o

iluziune? Oare aceste staturi întreţin academii de agricultură, şcoale secundare agricole şi mulţime de şcoale primare agricole numai pentru a satisface nişte capriciuri? Oare micul stat Würtemberg [1] chieltuieşte atîtea sume cu Academia agricolă de la Hohenheim [2] numai ca să zică că are o academiă? Oare Rusia, care este aşa de înapoiată ca şi noi, cu toate că într-unele ne-a întrecut, întreţine mai multe şcoli superioare de agricultură şi mulţime de ferme-şcoale numai pentru copilăreasca vanitate de a face ca alţii? Nu, nu este vorba de vanitate; căci cînd în toată Europa cultă învăţămîntul agricol este atît de încuragiat, cînd i se consacrează milioane pe fiecare an, trebuie ca necesitatea sa să fie adînc simţită; căci într-altfel de chip ar trebui să admitem că oamenii de stat şi adunările legiuitoare din acele staturi sînt compuse din persoane glumeţe; că contribuabilii sînt nişte copii cînd tolerează să li se chieltuiască banii pentru instituţiuni de capriciu. Nu, staturi ca Francia şi Germania nu-şi chieltuiesc banii în zadar.

Şi apoi, dacă asemenea staturi unde agricultura este atît de înaintată şi unde industria a făcut progrese uimitoare şi au trebuinţă de şcoale de agricultură, ce să mai zicem noi, care nu numai că sîntem înapoiaţi în raport cu acele staturi, dară n-avem nici o industriă şi trăim numai prin agricultură? Dară dacă învăţămîntul agricol n-are nici o importanţă, pentru ce să cere ca să se aducă colonii de străini [3] pentru ca să înveţe pe români cum să lucreze pămîntul? Nu ar fi mai bine, mai nemerit cu interesele noastre economice şi politice, ca să învăţăm agricultura românește şi în şcoale românești? Îndoiala nu este permisă. Chiar dacă toată Europa ar desfiinţa astăzi şcoalele agricole, noi avem interes nu numai să păstrăm pe acele care le avem, ci să le şi îmulţim; căci, încă o dată, viaţa noastră economică depinde de agricultură.

Este timpul ca disgraţia în care a căzut înaintea unei semi de oameni învăţămîntul agricol să înceteze; ca o dată pentru totdeauna acei necredincioşi să înţeleagă că sînt lucruri atît de învederate că nu pot fi supuse îndoielei. Acea adunare care ar desfiinţa învăţămîntul agricol din România ar lucra contra celor mai însemnate interese ale ţărei, cu voiă fără voiă.

Mîngăierea noastră este că nu se va da niciodată o asemenea lovitură agriculturei naţionale. În alte timpuri şi în condiţiuni nenorocite pentru România şi totuşi învăţămîntul agricol, cu toată persecuţia, tot a subsistat.

Nici nu îndrăsnim a sfătui comisiunea [4] către care este trimisă acea nenorocită propunere pentru desfiinţarea şcoalelor agricole ca să o respingă; lucrul ni se pare atît de sigur, că îndoiala ar fi o insultă. Ca întotdeauna am ţinut numai să ne facem datoria, ca unii ce am consacrat învăţămîntului agricol toate puterile noastre. Cu o altă ocaziune ne vom permite a refuta acuzaţiunile ce se duc şcoalei de agricultură pe care avem onoare a o dirige [5].

În tot cazul, noi rugăm pe toate acele onorabile persoane care au binevoit să susţină şcoala atît în Cameră, cît şi la guvern, ca să continuie şi pe viitor aceeaşi patriotică susţinere.

— Monitorul, în nr. 148 şi 149, publică şedinţa din 26 iuniu, în care s-a făcut procesul învăţămîntului agricol. Au vorbit în favoarea acestui învăţămînt d-nii C. N. Racotă [6], N. Ionescu [7], N. Kretzulescu [8], ministrul de agricultură, Gr. Ventura [9], C. Aninoşanu; iar în contra a vorbit, ca în totdauna, d. M. Costache Iepureanu [10]. Dintre persoanele cari au vorbit pentru menţinerea şcoalelor agricole, d-nii N. Ionescu şi Gr. Ventura au fost de părere ca să nu se suprimeze nici o şcoală; aceasta a fost şi opiniunea d-lui ministru respectiv [11] la alcătuirea budgetului pentru 1872; iar ceilalţi onorabili reprezintanţi s-au unit cu părerea comisiunei budgetare, care a propus desfiinţarea fermei-şcoale de la Galata.

Noi ne luăm permisiunea ca în numele tutulor amicilor agriculturei, tutulor acelora cari doresc înflorirea acestei mume a tutulor industriilor şi unică sorginte de avuţiă deocamdată pentru România, ca să mulţumim din adîncul inimei pe acei onorabili domni deputaţi cari au susţinut aceea ce este evident ca ziua, cum că învăţămîntul agricol este neapărat pentru România. Ţara întreagă le va fi recunoscătoare, căci ţara de la opincă şi pînă la tron ştie că dacă trăieşte economiceşte, trăieşte numai prin agricultură şi că prin urmare consecuinţa este logică ca să se desvolteze, să se încuragieze acele şcoale care învaţă junimea această profesiune. Fiecăruia dintre plugarii noştri le va sălta inima de veseliă văzînd că în toată Adunarea ţărei numai una singură voce [12] s-a ridicat absolut în contra şcoalelor de agricultură.

Personalminte, ca unul care am consacrat cei mai frumoşi ani ai vieţii mele învăţămîntului agricol, care am onoarea de a dirige Şcoala de agricultură de la Ferestreu şi care de unsprezece ani profesez junimei principiile de agricultură raţională, mulţămesc onorabilei Adunări a ţărei în general şi d-lor oratori cari au vorbit pentru învăţămîntul agricol în special. Vom înscrie cu bucuriă în analele Şcoalei de agricultură şi ale învăţămîntului profesional în general ziua de 26 iuniu, cînd şcoalele de agricultură lovite în atîtea rînduri au fost încă o dată apărate cu mult talent şi mai cu seamă cu multă inimă.

Avem onoare de a cunoaşte pe d-nii deputaţi cari au apărat învăţămîntul agricol, afară de d. Gr. Ventura. Cuvintele rostite de domnia-sa ca răspuns d-lui Iepureanu ne încredinţează că în orice ocaziune pe lîngă luptătorii cei vechi, învăţămîntul agricol a cîştigat unul dintre cei mai ageri şi mai buni cunoscători în cele profesiunale. Junii foarte numeroşi cari au trecut învăţăturile agricole şi cari se află astăzi răspîndiţi în toate înghiurile ţărei vor fi cu deosebire recunoscători d-lui Ventura pentru următoarele cuvinte rostite de către domnia-sa:

„Urmez dară, domnilor, şi zic că toată argumentaţiunea ce s-a făcut în această cestiune, zicîndu-se că şcoalele de agricultură sînt inutile la noi, o găsesc foarte falsă; căci aceasta este a ne arăta că noi trebuie să ne întoarcem la vechiul sistem de a trimite elevii să înveţe vătăşia, iară nu să fie oameni cu cunoştinţe teoretice de agricultură. Avem, domnilor, destui vătăşei, nu mai avem trebuinţă de astfel de oameni numai pentru a plăti simbria; avem trebuinţă de oameni inteligenţi, independenţi, de oameni cari să aibă cunoştinţe speciale de agricultură, ieşiţi din aceste şcoale... Domnilor, cestiunea este că sînt pentru amendament ori de cîte ori va fi

vorba de menținerea unei școale de agricultură atît de necesarie pentru țara noastră".

Onorab. d. G. Brătianu, unul din cei mai călduroși apărători ai învățămîntului profesiunal, a dorit să vorbească în favoarea școalelor de agricultură, însă s-a închis discuțiunea.

D. N. Ionescu a propus un amendament pentru ca să nu se desființeze ferma-școală de la Galata.

După d-lui s-a propus un alt amendament subscris de d-nii T. Boldur-Lățescu, N. Mavrocordat, C. Grădișteanu [13] și C. D. Sturza, cari cer ca să se desființeze ambele școli-ferme de la Galata și Iași.

În fine, d-nii S. Fălcoianu [14], Gr. Argetoianu, A. Pascal [15], M. Costaki [16], A. Balș și P. Cecropide cer ca în toamna viitoare guvernul să transformeze școalele de agricultură în școale de mecanică și instrumente agricole.

Cu toate aceste amendamente, al cărora scop era sfîșiarea bietelor școale de agricultură, Adunarea țărei, în înțelepciunea sa, pătrunsă de neapărata trebuință ce are țara de a înmulți școalele agricole, iară nu de a desființa și pe cele esistente, a lăsat să esiste școala secundară de la Feresstreu și ferma-școală de la Balta-verde, suprimînd ferma-școală de la Galata și trecînd elevii la școala tehnică de la Iași [17]. Sîntem nevoiți a mărturisi durerea noastră pentru desființarea fermei-școale de la Galata; și avem convingerea că în seziunea ordinară a Adunării, dacă se va repune cestiunea în discuțiune, se va reînființa această fermă-școală. Această instituțiune era pusă pe piciorul de a produce și nu este îndoială că după cîțiva ani ar fi devenit o fermă-model escelentă. Nenorocirea însă că d-nii deputați cari au propus desființarea sînt toți, afară de unul, din Moldova; și nimeni mai mult ca domnia-lor nu poate cunoaște simțita trebuință ce au agricultorii moldoveni de oameni speciali în agricultură. D. Gr. Ventura s-a silit dinpreună cu d. N. Ionescu, ca să scape această fermă-școală, însă a fost imposibil.

Permiță-ne lectorii noștri ca să ne ocupăm un moment și cu scurta dară coprinzătoarea argumentațiune a d. M. C. Iepureanu contra școalelor de agricultură. Dumnealui respinge și impută d-lui raportore că a cerut ca guvernul să dea impulsiune școalelor de agricultură; spune că învățămîntul ce se dă în școalele de agricultură n-a produs nimic; că profesorii pe care îi avem noi ce sînt? profesori de botanică, de mineralogiă, de silvicultură; că d-lui admite că să se prefacă școalele agricole în școale de meserii și aceasta pentru că trebuie să știm meserii, acestea ne sînt de folos, pentru că numai astfeli vom putea să ne desărcinăm de străini. D. Iepureanu termină rugînd pe d. ministru al lucrărilor publice [18] ca să prezinte un proiect de lege prin care Școala de agricultură din București s-o pună pe piciorul Școalei de meserii din Iași.

D-nii C. N. Racota și Gr. Ventura au răspuns la toate aceste acuzațiuni nedrepte făcute școalelor agricole. Spațiul unei cronice nu ne permite a zice multe, ne vom mărgini la cîteva cuvinte.

Ne vom permite a spune d-lui Iepureanu că nu se află stat în Europa care să nu aibe școale; — că în Germania, a căria autoritate nu credem să fie respinsă, se numără școalele agricole cu sutele, afară de mai multe

academii agricole; — că în Francia sînt peste optzeci stabilimente de învățămînt agricol; — că Italia are asemenea școale în toate provinciele; — că Rusia are mulțime de ferme-școale și trei școale superioare de agricultură; — că mica și neavuta Grecia are și dînsa școale agricole; — că libera și practica Elveție nu este lipsită de asemenea stabilimente; că, în fine, trebuie să trecem în alt continent și nu știm în care, ca să putem a susține cu d. Iepureanu că școalele agricole nu sînt de nici un folos. Apoi din două una: ori că Europa toată, toți bărbații de stat iluștri, toate parlamentele nu știu ce fac, sau că noi voim ca să zicem că, ca la noi la nimeni.

Că școalele de agricultură n-au produs nici un rezultat aceasta este o aserțiune care nu se poate susține decît de către acele persoane care niciodată nu s-au ostenit a vizita școalele noastre și a se interesa despre dînsele. Ei bine, afle acei care nu știu, că țara datorește mult Școalei de agricultură de la Panteleimon, care s-a transferat mai pe urmă la Ferestrău. Această școală a luat pentru prima oară inițiativa ameliorațiilor agricole; ea a răspîndit cele dintîi instrumente perfecționate; ea a produs oamenii cari au adus și aduc și pînă astăzi servicii atît particolarilor cît și statului. N-a adus Școala de agricultură niciodată pluguri ungurești ca să le boiască aici, după cum a zis d. Iepureanu, pentru cuvîntul că atelierele școalei de la Ferestreu fabrichează pluguri dacă nu mai bune, cel puțin tot atît de bune ca cele construite în țara ungurească. Afle d. Iepureanu că plugurile și alte instrumente agricole espuse de către școala de la Panteleimon la Espoziținea din Paris din 1867; că aceste instrumente cercetate și cercate de juriul cel mai competent, au fost premiate cu medalia de argint, adică cu aceeași recompensă ce s-a acordat plugurilor fabricate la Pesta de către constructorul Vidaci; și dacă ar ști acei ce defaimă plugurile române ce mizloace reduse are fabrica școalei de la Ferestrău și cît este de avut Vidaci s-ar mira cum instrumentele noastre au concurat cu ale sale. Pentru Dumnezeu!... Oare ginta latină, noi, strănepoți ai poporului celui mai mare din cîte au esistat, să fi degenerat atît de mult ca să nu fim în stare să facem pluguri, ci să le aducem de la Pesta și să le boim aici ca să înșelăm oamenii! Tristă și nenorocită ideea despre neamul său!

D. Iepureanu pretinde că școalele agricole produc mai scump și mai rău. Noi nu cunoaștem cum produce la moșiile domniei-sale; însă-i putem garanta că grînele și nutreturile artificiale ale școalei de la Ferestrău pot lupta cu oricare altele; că d. maior Mișa Anastasievici [19], unul din agricultorii cei mari și cei buni ai țărei, ne-a declarat astăzi chiar că grîul domniei sale nu este atît de frumos ca al școalei și a luat probă din grîul nostru. Și, fie notat în treacăt că școala nu are mizloace de esploatațiune, nici pămîntul care-i este trebuincios. Că școalele agricole produc mai scump, aceasta nu o știm, căci n-am făcut comparație între socotelele sale și ale altora, nici nu ne-am informat despre esperiențele de cultură.

Onor. d. Iepureanu zice că n-avem nevoiă ca să învățăm cum să arăm și să secerăm; hei, lesne de zis, dară nu este așa de ușor de făcut. Ne aducem însă aminte că am cetit și noi o petițiune adresată onor. Camerei

de către mai multe persoane de la Iași pentru modificarea constituțiunei și că între altele se citește în astă petițiune cele următoare :

„Articolul 3 ar trebui modificat în chipul următor : « nu se poate face nici o colonizare cu populațiuni străine în teritoriul României, decît în puterea unei anume legi ».

Noi socotim că ar fi foarte de folos pentru sătenii noștri români să aibă sub ochii lor esemplul salutariu ce l-ar da cîteva colonii germane, precum sînt în Basarabia. Asemenea colonii laborioase și iscusite în cultivarea pămîntului și în căutarea vitelor, dacă ar fi așezate pe unele din moșiile sterpe ale statului, ar produce un mare bine la noi".

Între alte persoane, d. M. C. Iepureanu a declarat că se unește cu tendința acestei petițiuni ; — și, cu toate acestea, d-lui, în ședința de la 26 iuniu, declară, combătînd școalele de agricultură : „Nu avem nevoiă să ne învețe cum să arăm și cum să secerăm ; meserii trebue să știm, acestea ne sînt de folos pentru că numai astfel vom putea să ne desărcinăm de străini".

Astfeli, prin petițiunea adresată Camerii se arată că coloniștii germani ar fi un esemplu salutariu pentru țăranii noștri și cînd este vorba despre școalele naționale de agricultură se spune Camerii că nu avem nevoiă cum să ne învețe cum să arăm și să secerăm ; — În ședința de la 26 iuniu se recunoaște trebuința școalelor de meserii pentru ca să ne scăpăm de străini și în petițiunea adresată Camerii se cer colonii germane pentru ca să ne învețe agricultura. — Eu unul nu pot pricepe ce logică este aceasta. Noi nu avem nevoiă să învățăm agricultura de la niște simpli cultivatori germani ; o cunoaștem ca și dînșii și dorim ca românii să învețe agricultura în școalele lor naționale de agricultură.

Întrucît privește transformarea școalelor de agricultură în școale de meserii ca aceea de la Iași, noi vom avea onoare să spunem d-lui Iepureanu că am dat prea multe dovezi despre dorința ce avem ca să vedem înființîndu-se cît de multe școale de meserii în țară ; însă nu înțelegem că pentru ca să înființăm asemenea școale trebuie să dărămăm pe acelea a cărora importanță este mult mai mare pentru populațiunea română. Afară de aceasta, toată lumea care a vizitat școala agricolă de la Ferestrău știe că, pe lîngă învățămîntul agricol, se află anexată pe lîngă școală o fabrică sau mai bine școală pentru fabricațiunea mașinelor agricole, unde se întrețin douăzeci elevi ; — că în atelierele acestei fabrici se lucrează mai multe mașini agricole decît în Școala tehnică de la Iași ; — că atunci cînd școala de arte din Iași s-a prefăcut în Școală tehnică de mașini și instrumente agricole, atît directorele cît și cei mai mulți șefi de ateliere veniseră de la Panteleimon, de unde s-a trimis acelei școale modelurile de instrumente agricole ; — că actualele directore al școalei de la Iași, înainte de a merge în străinătate, a învățat meseria sa în fabrica școalei de agricultură ; și după întoarcerea sa din Francia a funcționat ca șef al fabricei de la Panteleimon pînă la 1867 cînd a fost trimis la Iași ; — că chiar astăzi se află în școala de la Iași doi șefi de ateliere formați în fabrica de la Panteleimon. Iată dară că fabrica școalei de agricultură a fost o adevărată matcă ; și cine poate fi mai fericit decît personalul trecut și actual al Școalei agricole cînd vede că roiurile școalei au produs și produc roade abundente ? Să se

încuragieze şcoala de la Iaşi ; să se mai înfiinţeze încă zece şi douăzeci de şcoale de meserii, după modelul vechiei şcoale de arte din Bucureşti şi acelii din Iaşi ; însă totdeodată să nu se priveze ţara de şcoalele agricole, căci atunci chiar ungurii, ale căror pluguri sînt atît de lăudate, vor rîde de noi, căci ei, pe lîngă şcoalele secundare, au Academia agricolă de la Altenburg [20] şi catedre de agricultură la Universitatea din Pesta.

Acum doi ani, şcoala iarăşi a fost atacată de către d. Iepureanu şi, atunci, domnul Dimitrie Ghica [21], actualul preşedinte al Adunării, a apărat-o şi a îndemnat pe d. Iepureanu şi pe alţii ca să se ducă să viziteze această instituţiune, căci o atacă fără să o cunoască. De rîndul acesta ne permitem noi a ruga pe d. Iepureanu ca să-şi dea osteneala a veni o dată pînă la şcoală şi credem că, odată în faţă cu faptele, nu va mai întrebuinţa influinţa d-sale decît în favoarea acestei instituţiuni naţiunale. Fratele d-sale, d. Grigorie Iepureanu, a vizitat, după închiderea seziunei, şcoala de la Ferestrău ; ne-a mărturisit că este foarte mulţămit şi ne-a rugat ca anul viitor să-i trimitem doi elevi la moşiile d-sale. Noi sperăm că impresiunea favorabilă ce a produs asupra d. Grigore Iepureanu, şcoala de la Ferestrău, va îmblînzi şi va face din fratele d-sale un amic al şcoalelor agricole.

(„Revista ştiinţifică", II, 1871, nr. 10/1 VII, p. 145—146 şi nr. 11/15 VII, p. 161—165)

[CRUȚAREA SĂRII ȘI VALORIFICAREA CĂRBUNILOR NOȘTRI]

— Englezii să îngrijesc de lipsa cărbunilor de pămînt; dară noi care lăsăm să se piarză pe fiecare an milioane de ocale de sare pe lagurile ocnelor, care risipim această prețioasă substanță ca și cum teritoriul României ar fi compus numai din sare și ca și cum lumea s-ar sfîrși cu generațiunea de astăzi, ne-am gîndit oare că poate veni timpul ca să nu avem cu ce să ne sărăm bucatele dacă nu vom cumpăra sare de la alții?

Și fiindcă este vorba despre substanțe minerale [1], să întrebăm în treacăt: pînă cînd avem să aducem cărbuni de pămînt din Austria și alte localități, pre cînd la noi este dovedit că se găsește asemenea combustibil? Pentru ce nu se însărcinează inginerii și geologii noștri să facă un studiu serios asupra diferitelor localități unde se află cărbuni de pămînt, astfel ca să începem și noi a întrebuința combustibil din țara noastră, făcînd să se dezvolte o industriă care a făcut mărirea industrială a altor staturi?

„Revista științifică", II, 1871,
nr. 13/15 VIII, p. 194)

[ÎNTEMEIEREA PRIMEI FABRICI DE ZAHĂR ÎN MOLDOVA]

— În Cronica de la 15 septembrie am arătat că mulţămită încuragiării ce guvernul austriac a ştiut să acordeze industriei sale, Austria, care în 1840 avea numai 61 fabrici de zacăr, posedează în 1870—71 un număr de 181 fabrici.

În cronica de la 15 octombrie, arătînd producţiunea generală a zacarului în Europa, încheiam în modul următor: „Fabricaţiunea zacarului este o industriă agricolă dintre cele mai profitabile şi care se acomodează mai mult cu distribuţiunea lucrărilor cîmpeneşti. Această industriă avem convicţiunea esperimentală că se poate introduce în România cu un deplin succes. După cele din urmă date statistice (1865) noi cumpărăm din ţările străine zacar pentru zece milioane opt sute optzeci şi trei mii, o sută treizeci şi doi lei vechi. Din această sumă, 4 194 597 îi dăm numai Austriei, două milioane şapte sute optzeci şi una mii două sute patruzeci şi cinci lei Franciei şi 3 173 335 lei Engliterei. Întrebăm pe acei cari cugetă la interesele economice, nu ar fi bine ca aceste 10 milioane lei să rămînă în mînele noastre? Capitalurile închise în acele velniţi (poverni) cari ne otrăvesc populaţiunea rurală şi urbană ar fi mult mai de folos întrebuinţate pentru a sădi sfecle şi a fabrica zacar. *Acel guvern, acel proprietar agricultor mare, care ar lua iniţiativa unei asemenea fabricaţiuni, ar aduce cel mai însemnat servici agriculturei şi industriei române*".

Nu ne-am fi aşteptat ca această ultimă dorinţă, pe care o esprimăm de la 1860 şi pînă astăzi, să fie satisfăcută în aşa scurt timp, cel puţin ca proiect. *Noul curier român*, ziarul care apare la Iaşi, în nr. 5, din 1872, refereşte următoarele: „În 8 ianuariu mai mulţi onorabili proprietari români s-au întrunit la d. Vasile Pogor [1] în şedinţă preperatoariă pentru a se înţelege asupra proiectului de statute a *Societăţii de zacarăriă agricolă* care va conduce cultura de sfeclă, va fabrica zacar, îl va rafina şi-l va trece nemizlocit cătră consumatori".

Același ziar felicitează pentru această patriotică întreprindere pe d-nii Vasile Alecsandri [2], Vasile Pogor, Dim. Cozadini [3], Drosu Adamachi și alți fondatori, a căror listă promite a o completa mai tîrziu.

Numele citate de către ziarul ieșan sînt pentru noi o garanție că *Societatea de zăcărăriă agricolă se va fonda*. Bărbați ca d-nii Vasile Alecsandri, Pogor și ceilalți nu afișează cînd n-au convicțiunea de a realiza. De aceea le aducem și noi cele mai sincere mulțumiri pentru inițiativa ce iau. Societatea ce formează acești onorabili proprietari-agricultori va determina o adevărată revoluțiune agricolă și economică în România. Cu înființarea celei dintîi fabrici de zacar în Moldova va începe și pieirea velniților pe care le-am condemnat în atîtea rînduri. Cultura sfeclei odată lățită, această plantă se va întrebuința negreșit și pentru fabricațiunea rachiului, după cum se întrebuințează în Franția. La Școala de agricultură de la Grignon [4] se cultiva, pe cînd ne aflam acolo (1857), peste 120 de pogoane sfecle pentru fabricațiunea rachiului. Borhotul care rezulta din această fabricațiune se întrebuința pentru alimentațiunea vitelor, amestecîndu-se cu pleavă sau cu paie tocate.

Realizind această întreprindere, confrații noștri de peste Milcov [5] vor dovedi una dată mai mult că merg în capul agriculturei române. Curagiu și cu Dumnezeu înainte, poftim din toată inima fondatorilor uneia dintre cele mai frumoase și românizabile industrii, *fabricațiunea zacarului*.

Rusia a început mai deunăzi să fabriceze zacar și astăzi ne trimite și nouă. Cine știe dacă peste cîțiva ani și noi nu vom deveni esportatori de zacar! Faptul este sigur, numai agricultorii români să imiteze pe confrații din Moldova; să se asocieze, să persiste și vor reuși. Luncile noastre frește și grase și cari se pot iriga cu multă înlesnire vor produce sfecle mai zacăroase ca în multe alte țări. După cum avem lucrători pentru cultura porumbului, vom avea și pentru cultura sfeclei.

Să nu uităm însă că tot începutul își are anevoințele sale. Pentru aceea guvern și particulari trebuie să ne întrecem întru a încuragia pe fondatorii fabricei de zacar din Moldova. Fiecare dintre noi trebuie să ținem a consuma *zacar românesc* chiar de l-am plăti cîțiva ani cu 15 și 20% mai scump decît zacarul străin. Așa au făcut francezii, germanii, austriacii și rușii; să facem și noi ca dînșii. Chiar cei mai înfocați partizani ai libertățeі comerciale, ai cosmopolitismului, să facă bine să tacă de astă dată. Profeseze-și doctrinele favorite cît vor pofti; aspire la înfrățirea universală prin libertatea schimburilor, nu ne putem opune; însă, cînd este vorba de a se fonda o industriă atît de însemnată, să ne lase în pace pe noi agricultorii, cari, dacă nu mai mult, dară cel puțin avem meritul de a vorbi după *fapte pipăite*, iară nu după principii abstracte. Facă bine să înțeleagă acei puțini partizani ai ideilor anglezului Cobden *că mărimea industrială nu s-a fundat în nici o țară din lume prin libertatea comercială*; că România nu este chiămată de providință ca să dea lecțiuni, *chiar cu ruina sa economică* celorlalte popoare. Străinii cari, prin tractatul de la 1856 încheiat cu Turcia, ne-au impus indirect libertatea comercială [6] și-au făcut trebile lor; au lăsat fruntariele României deschise productelor franceze, angleze, germane, austriace etc.; și de atunci și pînă astăzi nu numai că nu s-a fondat nici o

industriă la noi, dară şi cele fondate de către d-nii Kogălniceanu [7], Băleanu, Simo, Asachi [8] şi alţii au degenerat şi unele au pierit, ca frumoasa fabrică de hărtiă de lîngă Piatra a bunului român Asachi. România nu este *colonia* nimănui [9], ca să i se impuie cu sila ca să nu-şi creeze nici o industriă; ea este o ţară autonomă şi în această cualitate are dreptul şi datoria ca să încuragieze industria naţională. Ne vor întreba însă cei cu libertatea comercială, dară ce facem cu tractatele? Ce vom face? Vom trece indirect peste dînsele. Indirect ni s-au impus acele tractate, indirect le vom respinge. Vom taxa productele străine în toate comunele; vom face ca zacarul străin să deviă mai scump ca cel indigen şi atunci vom umplea România de fabrici de zacar, după cum au făcut celelalte staturi.

Iară celor cu alianţa universală, cu înfrăţirea popoarelor, cu o turmă şi un păstor, cu pacea perpetuă, le vom răspunde că făcînd ce fac toate popoarele din lume şi în special democraticile Staturi-Unite ale Americei, nu facem nici un rău omenirei; că noi nu sîntem *aleşii lui Dumnezeu*, pentru a da esemplul dezinteresării, cînd toate popoarele au făcut şi fac din contra....

(„Revista ştiinţifică", II, 1872,
nr. 22/1 I, p. 337—338).

[COTROPIREA ECONOMICĂ VA REUȘI DACĂ NU DEZVOLTĂM ÎNVĂȚĂMÎNTUL PROFESIONAL]

[...] Rugăm pe acei care-și dau seama despre importanța consi derabilă a învățămîntului profesional în veacul nostru, ca să-și unească puterile pentru a face să se înzestreze țara noastră cu instituțiuni profesionale. Sîntem atît de înapoiați în această privință, că nu avem nici un minut de pierdut. La noi desvoltarea învățămîntului profesional, am zis-o încă de la 1859, este o cestiune de importanță nu numai economică, ci și politică. Astăzi cotropirea economică este mai de temut decît cea politică[1]; căci odată industria și agricultura înstrăinate, nu mai poate fi scăpare pentru un popor.

Să nu se scape din vedere că străinii nu cruță nici un mizloc pentru a pune mîna pe industria și chiar pe agricultura noastră; ei au agenți dibaci cari știu să se insinueze șerpește și cari pe sub mînă și adesea prin noi înșine reușesc sau a face să se desființeze, sau să se lase în lîncezire acele instituțiuni ai cărora elevi în loc să ceară posturi la stat se fac meseriași sau agricultori. Un venerabil agronom, amic al nostru, ne-a spus în nenumărate rînduri că consulul unei puteri mari, pe cînd s-a înființat fabrica de mașini agricole la Panteleimon, repetea neîncetat: *ce vă apucați să mai faceți mașini*; *aduceți-le de la noi că vă vor costa mai ieftin*. Cîte asemenea stăruințe nu vor fi depus asemenea agenți cînd verio instituțiune națională s-a înființat. Vina nu este a lor, căci își fac trebile; este a noastră cari ascultăm. Cum am putea pretinde ca străinii să se intereseze mai mult de nevoile noastre decît noi înșine[2].

(„Revista științifică", II, 1872,
nr. 24 din febr., p. 370).

[CULTIVAREA PLANTELOR INDUSTRIALE]

— Agricultura redusă la două, trei plante, privată de industriile agricole, nu mai poate plăti în destul pe aceia cari i se consacrează. În această privinţă noi, cultivînd mai cu seamă cereale, ne espunem ca în anii de secetă să pierim comercialiceşte. Ar trebui ca să dăm între altele o întindere mare acelor preţioase plante textile inul şi cînepa, plante cari răsplătesc, mai bine decît oricare alta, munca cultivatorului. Englitera, între alte staturi, a trăs şi trage însemnate foloase din cultura şi industria inului; ea posedează 500 uzine în cari se lucrează inul, care ocupă 125 000 de lucrători. Pentru aceste fabrici s-a importat în 1871 cătăţimea enormă de 1 325 000 quintale metrice de materii textile. Rusia, care a produs în 1869 cătăţimea de 300 000 de tone de in şi cînepă, adică mai mult decît lumea întreagă, trimite foarte mult in Angliei.

În Belgia cultura inului s-a îndoit de 20 ani; astăzi ocupă 114 000 pogoane.

În Suedia se cultivează in pe 30 000 pogoane; în Danimarca pe 18 000; în Prusia se estimă la 278 000 de pogoane suprafaţa cultivată cu in şi în Austria 370 000 pogoane. Cel mai bun in vine din Moravia [1] şi Silezia austriacă [2].

În Francia se cultiva acum cîţiva ani 310 000 pogoane cu in. În America cultura acestei plante se întinde din ce în ce mai mult.

În ţara noastră, este trist a o spune, se cultivează inul de abia pe o întindere de 11 033 [pogoane] după datele statistice din 1867. S-a cultivat mai mult in în România pînă cînd toată populaţiunea rurală se îmbrăca numai cu pînzeturi de in şi cînepă; de cînd însă industria străină ne trimite pînză de bumbac, inul a început să dispară din cîmpiile noastre. Astfel s-au abandonat la noi albinele [3], gîndacii de mătase [4], cînepa, inul [5], cu alte cuvinte insecte şi plante cari înavuţesc pe alte staturi. Fără voia noastră trebuie să începem a varia culturile, căci deja începe să se simţă tristele rezultate ale unei culturi neprecurmate de cereale.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872,
nr. 2/1 III, p. 17 şi 18)

[PERICOLUL DESPĂDURIRILOR]

— În nenumărate rînduri s-a arătat trebuința ce se simte în România de o legislațiune agricolă și forestieră ; și fiindcă legislațiunea agricolă este mai întinsă, mulți s-ar fi mulțumit deocamdată cu un codice forestier.

Am avut onoare de a colabora dinpreună cu d-nii Bosianu [1], Costaforu [2] și Robescu [3] la un asemenea codice, în urma invitațiunii ce mi s-a făcut [4] de către Ministerul Financelor. Proiectul de codice s-a redactat și, despre cît știm, s-a și înaintat Camerii de sînt doi ani. Ce s-a făcut cu dînsul nimeni nu știe ; atît știm că unii dintre d-nii deputați au pretins că prin acel proiect le atacă dreptul de proprietate ; nu știm ca oameni ca d-nii Bosianu și Costaforu să poată fi bănuiți de asemenea aspirațiuni. Oricum ar fi însă, ar fi de dorit ca acel nenorocit proiect să fie pus în desbatere, căci, pe ani ce trece, nesocotința cu care se esploatează pădurile de munte, mai cu seamă, compromite din ce în ce mai mult atît localitățile cari se află la poalele munților cît și cîmpia. Călătorul care trece pe la Comarnic spre Predeal poate observa tristele rezultate ale despădurirei munților ; peste tot prăpăstii și rovini ; de-abia ici și colea cîte o palmă de pămînt pentru iarbă și pentru fînețe. Torentele, nemaiîntîmpinînd nicio stavilă. rod și surpă progresiv aceste locuri acoperite odată cu păduri frumoase de fag și mesteacăn.

Elveții, cari cu toată democrația lor nu admit că sub pretext de a se atinge interesele individuale să se lase a se periclita interesele generale, cu ocaziunea revizuirii Constituțiunii au introdus un articol prin care se dă Confederațiunii dreptul de supraveghiare asupra pădurilor și torentelor alpestre. Marile inundațiuni din 1834, din 1838 și din 1868 au ocazionat Elveției o daună de 14 milioane de franci. Cauza este despădurirea munților și lipsa de reglementare în ceea ce privește torentele.

Pentru ce oare nu am face ceea ce a făcut democratica Elveție ? Pentru ce să lăsăm lăcomia și neprevederea să sporească din an în an mai mult pustiirea munților și inundațiunile ? Oricît ar fi de înrădăcinat în noi spiritul de proprietate individuală, nu trebuie să mergem pînă a compromite interesele generale ale țărei și ale particularilor.

(„Revista științifică", III, 1872,
nr. 3/15 III. p. 33)

[DESPRE GREVELE MUNCITOREŞTI]
[ŢĂRANII FUG DE MUNCA CÎMPULUI]

— Mişcarea socială cunoscută sub numele de greve (grèves), adică învoirea între o sumă de lucrători ca să lucreze numai după nişte condiţiuni fixate între ei şi patronii lor [1], pătrunsese numai între lucrătorii industriei. Toţi cunoaştem acea rezistenţă susţinută cu perseverinţă în anul trecut de către lucrătorii englezi ca să li se sporească salariul şi ziua de lucru să se fixeze la 9 sau la 10 ore. Lucrătorii au cîştigat şi mişcarea s-a propagat şi pe continent, mai cu seamă în Belgia, unde nu s-a potolit nici pînă astăzi.

Cînd englezii erau liniştiţi că s-au împăcat lucrătorii industriali, iată că acum să coalizează lucrătorii agricoli, lucru nepomenit pînă astăzi în această clasă de muncitori. Greva s-a declarat între lucrătorii agricoli şi comitatul de Warwick [2]; greviştii cer ca ziua de lucru să fie redusă la zece ore; ca orele ce vor lucra mai mult să fie plătite cu 40 bani ora; cai salariurile să fie fixate la 22 lei şi 50 bani pe săptămînă şi sîmbăta lucrul să înceteze la patru ore după-amiază. Faţă cu aceste pretenţiuni, arendatorii s-au întrunit pentru ca să se sfătuiască cum să reziste şi dînşii faţă cu cererile muncitorilor.

După cele din urmă ştiri, această mişcare socială se întinsese în opt comitaturi şi nu este mirare ca să se întindă şi în alte părţi ale Engliterei.

Arendatorii, ca să năbuşească mişcarea de la început, ar fi decis ca să suspendeze provizoriu toate lucrările agricole, astfeli ca lucrătorii cari nu se coalizaseră şi susţineau pe acei din Warwick şi cari erau susţinuţi de acei cari lucrau încă să nu mai poată rezista. Din nefericirea arendatorilor, muncitorii de la ţară sînt susţinuţi de către cei de la oraşe. Astfel, unde pînă astăzi nu esista nici o legătură între muncitorii ţărani şi orăşeni, astăzi-şi dau mîna; societăţile de muncitori industriali [3] contribuiesc toate pentru a susţine hotărîrile luate de către fraţii lor de la ţară.

Mişcarea lucrătorilor agricoli din Englitera [4] nu va surprinde pe aceia cari cunosc modul de vieţuire al acelora cari nu posedează nici o bu-

căţică de pămînt. În adevăr, nu există în lume clasă de oameni mai nefericită. Depărtarea lor de oraşe, izolarea în care trăiesc, făcea pe arendători să spere că mişcarea aceasta n-are să pătrunză prin sate şi aceasta cu atît mai mult că sînt mare parte foarte ignoranţi; iată însă că pe neaşteptate, suflarea progresului a adiat şi peste lucrătorii agricoli; şi dînşii cer ca să li se amelioreze soarta.

Pre cît timp mişcarea va fi pacinică şi lucrătorii agricoli se vor mărgini la dreptele lor cereri, fie siguri că toţi oamenii de animă vor simpatiza cu dînşii. Astăzi nu mai este permis cînd tot este în progres, ca o seamă de oameni să stea plecaţi sub cea mai tristă apăsare. Este trist ca alături cu civilizaţiunea cea mai rafinată să figureze mizeria cea mai degrădătoare.

— Ni se comunică din mai multe localităţi ale ţărei că arendatorii şi proprietarii agricultori încep să fie îngrijiţi despre indiferenţa ce se constată la o parte dintre ţărani pentru lucrările agricole. Se zice că mulţi caută să lucreze ori unde pot căpăta un salariu sub pretest că pămîntul nu mai răsplăteşte sudorile lor; că învoielile sînt grele etc. etc.

Dacă lucrul va fi adevărat, ceea ce nu ne-ar mira, trebuie ca agricultorii noştri să caute a preveni părăsirea ţarinilor de la început. Mizlocul cel mai simplu este ca să se uşureze învoielile. Trebuie să mărturisim că în unele localităţi sarcinile ce se impun ţăranilor prin învoielile agricole sînt derăpănătoare [5]. Socotind bine, amărîtul de ţăran nu se alege mai cu nimic la recoltă, cînd învoielile sînt grele. Agricultorii noştri trebuie să înţeleagă că nu s-a desfiinţat claca şi s-a împroprietărit ţăranul pentru ca să se reînfiinţeze din nou sub alte forme. Învoielile grele sînt mai apăsătoare decît claca; şi ar fi o adevărată nenorocire cînd s-ar abuza în aşa grad de poziţiunea nevoită a ţăranilor şi de ignorenţa care apasă încă din nefericire preste dînşii, pînă a-i face să le pară rău că au fost împroprietăriţi.

Un mizloc eficace pentru a pune pe ţărani în poziţiune de a nu se supune cu orice preţ la învoielile ce li se dictează este şi răspîndirea metodelor de cultură raţională. Ţăranii noştri, cei mai mulţi, cultivează rău; ei, după ce au pămînt puţin, apoi nici din acela nu ştiu să tragă toate foloasele. Introducerea gunoirei; ogorîrea în locurile sleite şi murdare; înlocuirea ogorului sau a pîrloagei cu plante de nutreţ; introducerea, în cultura ţaranului, de alte plante, precum este rapiţa, inul, cînepa, tutunul sînt atîtea mizloace pentru a face ca pămîntul să producă încincit şi mai mult decît produce astăzi.

Aşteptînd ca să fim mai bine informaţi, ne permitem a pune în vederea agricultorilor români că interesele lor reclamă ca ţăranul să prospereze, să poată lucra mult; şi, prin urmare, facă tot ce le stă în putinţă pentru a opri o abandonare a cîmpului, care ar fi fatală pentru ţara întreagă.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872,
nr. 4/1 IV, p. 49 şi 50—51)

[AUSTRIA NU NE RECUNOAȘTE AUTONOMIA]

— De-abia se anunțase Espoziținea Universală care este să se facă în 1873 la Viena și ne-am grăbit a îndemna atît pe guvern, cît și pe particulari, ca să se pregătească pentru a lua parte la dînsa. Guvernul a și cerut creditele trebuincioase de la Adunarea Țărei. În acest interval, guvernul Austriei invită pe al nostru ca să ia parte la această Espoziținne. După această invitațiune s-a și întocmit comisiunea română, însărcinată cu strîngerea și espedierea obiectelor la Viena. Pe aci era ca această comisiune să intre în lucrare; însă, necunoscînd încă locul rezervat României în Espoziținea de la Prater[1], guvernul nostru a cerut ca să i se comunice planul locului destinat pentru noi. Pe cînd ne așteptam să primim planul, auzim că comisiunea Espoziținei de la Viena ar fi hotărît ca productele României să figureze în același compartiment cu ale Turciei. După cît știm, îndată după primirea acestei știri, d. N. Kretzulescu [2], ministru al agriculturei, comerciului și lucrărilor publice, ar fi comunicat agentului nostru de la Viena că România nu va lua parte la Espoziținea Universală din Austria decît în aceleași condițiuni de independință în cari a figurat la Espoziținea Universală din Paris de la anul 1867. Timpul a trecut și după cît am putut afla, cu ocaziunea venirei d-lui Carp la București, s-ar fi lămurit cestiunea: Austria nu voiește să ne primească la Espoziținea de la Viena decît în compartimentul Turciei; și se zice că comisiunea de la Viena ar fi propus ca noi să cerem a figura pe seama noastră și apoi se va vedea dacă se va putea hotărî ca să fim singuri în localul nostru ca la Paris. Aici stă cestiunea participării României la Espoziținea Universală din Viena.

Întrucît ne privește, partizani călduroși ai participării României la luptele economice, nu avem decît să mulțumim d-lui ministru de agricultură pentru stăruința ce a depus ca să se acordeze fondurile necesarii pentru Espoziținea de la Viena; însă lucrul pentru care-i vom fi și mai recunoscători este imediata domniei-sale declarațiune comisiunei de la

Viena, că România nu va lua parte la Espoziţiune decît în condiţiunile la cari-i dau drept starea sa de stat autonom. Tot asemenea s-a răspuns liberalei Englitera la 1862, care avea aceleaşi pretenţiuni absurde şi rău voitoare ca şi acelea ale Austriei.

Astfel dară nu vom lua parte la Espoziţiunea de la Viena; căci, nu putem admite ca să se lase să rămîie două luni pînă la deschiderea Espoziţiunei şi apoi să ni se zică: aveţi loc pe seama-vă.

Agricultorii şi industriaşii români trebuie încă o dată să mulţumească Austriei pentru manierele galante şi binevoitoare ce are pentru vecina sa România; iacă ce va să zică politeţă, iacă ce va să zică dorinţa de a întreţine bune relaţiuni de vecinătate! Cum? Marea Franciă, Francia, care cu toate nenorocirile sale, tot este cel dintîi stat civilizat în sensul omenesc al cuvîntului, ne primeşte cu braţele deschise; calcă, aruncă toate protestaţiunile Turciei şi ne acordă loc în Espoziţiunea de la 1867[3] pe seama noastră; ne pune în liniă, după cum avem dreptul, cu toate staturile independinte din lume; şi Austria care a văzut şi a ştiut toate acestea, ne invită, ne roagă să luăm parte la Viena fără ca să ne spună nimic şi cînd este să ne punem pe lucru ne comunică că ne-a invitat, însă cu condiţiune ca să ne aşezăm productele în aceeaşi dughiană cu aşa-zisă Sublima Poartă! Hei! Noi ştim ce ne aşteaptă la Viena, însă gîndeam că doară de omeniă se va mai ascunde intenţiunile ce se nutresc în privinţa noastră; însă se vede că acest stat ţine mai mult decît oricare altul ca să ne spuiă ce putem aştepta de la dînsul. Încît despre Turcia, bolnav incurabil şi capricios, îi permitem aceste divagaţiuni repeţite căci, bun este Dumnezeu, boala are să ia sfîrşit deodată cu victima sa; însă nu permitem Austriei aceeaşi procedare, căci, ca stat care se pretinde cult, bunacuviinţă, înainte de toate, nu-i îngăduia ca să invite pe un stat autonom să ia parte la espoziţiune şi apoi să-i tăgăduiască dreptul de autonomiă. Nu a fost şi nu este treaba comisiunei de la Viena ca să se facă jude între drepturile noastre şi copilăriile turcilor; trebuia să aibă în vedere din momentul cînd ne-a invitat, procedările comisiunei imperiale de la Paris[4] şi ale guvernului francez. Ce ne mai pierdem însă timpul; este ştiut de către tot românul dragostea ce are vecina pentru noi; să-i dăm pace meprizînd[5] procedări nedemne de un stat civilizat.

Punînd aceste rînduri sub ochii lectorilor noştri, îi rugăm să nu uite că, mai mult decît oricînd, trebuie să ne îndreptăm speranţele către marea şi generoasa Francia şi către Italia; căci, după cît se vede, cu de-alde Austria nu putem trăi nici ca vecini, economiceşte vorbind. Românii să nu uite că la 1867, cu toate stăruinţele Turciei, Francia a zis: România este autonomă şi, prin urmare, are drept de a figura în parte ca şi tine; iară pentru 1873, după cele petrecute în Francia, Austria ne invită şi apoi ne cere ca pentru fantazia de a fi şi noi la Prater să uităm că sîntem un stat autonom. Compareze fiecare procedările şi deducă consecinţele ce va putea.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872, nr. 5/15 IV, p. 65—66)

[ÎMPOTRIVA CONCESIONĂRII DE MONOPOLURI INDUSTRIALE]
[VALORIFICAREA SĂRII]
[NECESITATEA IRIGAȚIILOR]

— În nr. 1 al revistei din anul curent ne-am pronunțat categoric [1] contra oricăria concesiuni pentru fabricațiunea zacharului de sfecle [2] în România, am arătat cît ar fi de păgubitoare pentru agricultura română o asemenea concesiune, chiar în cazul cînd compania căriia s-ar da concesiunea ar fi română.

De atunci ne-am convins că *memoriul* despre care am vorbit era prezintat în numele companiei din Austria. Fiecine poate înțelege dacă am avut dreptate ca să ne silim atît în această publicațiune, cît și într-o conferință făcută la Ateneu că pre cît ne stă în putință să lămurim această cestiune a concesiunilor industriale care ne năpădesc din toate părțile.

Impacienții, aceia cari vor să introducă în România industria cu orice preț și care din nenoricire pierd din vedere că la noi, mai mult decît în oricare altă țară, cestiunile economice sînt strîns legate cu cestiunile politice și economice [sic]: aceia poate că ne-au condemnat; iată însă că străinii ne-au dat dreptate: o companie franceză, reprezintată aici de către d. Gradovici, funcționar la Consulatul Franciei, cere de la ministerul de agricultură să-i acordeze voiă ca să înființeze o fabrică de zachar sau mai multe. Drept încuragiare, propune ca să fie scutită de dările fiscale pentru cîtva timp. Nimic mai simplu și mai rațional. Compania franceză nu reclamă nici un monopol; lasă fabricațiunea liberă în țară; nu vorbește despre monopolul rachiului de sfecle. Din parte-ne nu avem nimic de opus unei asemenea cereri pre cît timp nu există monopol. Și noi am cerut ca guvernul român să încuragieze acestă fabricațiune, căci nu avem ce face la început.

— Și fiincă vorbim de industriă, să comunicăm lectorilor noștri că un reprezintant al unei case din Belgia a cerut Ministerului Finanțelor ca să-i concesioneze sarea măruntă care se aruncă pe la saline [3], pentru ca să fabriceze producte himice, precum sînt carbonatul de sodă, acidul cloridric și altele. El propune a plăti sarea cu 30 bani 100 de chilograme și se angagiază a fonda la fiecare salină cîte o fabrică de producte himice. Și acesta cere scutiri de impozite și alte dări fiscale.

Este o nenorocire că milioane de ocale de sare măruntă s-a grămădit pe la gurile salinelor şi că această sare este topită de ploi. Noi credem că dacă natura a fost darnică şi ne-a creat depozite mari de sare gemă, aceasta nu este un cuvînt pentru ca noi să fim risipitori.

Nu avem dreptul noi generaţiunea de astăzi ca să stoarcem toate isvoarele de avuţiă ale ţărei, căci mulţumită Domnului, România nu are să trăiască numai cît vom trăi noi. Faptul însă esistă ; sarea este grămădită şi se prăpădeşte fără veriun folos pentru fisc. Toate ameliorăţiunile de esploatare nu se pot face decît pentru viitor. De aceea, luînd parte în comisiunea întocmită la Ministerul Finanţelor pentru acest sfîrşit, ne-am pronunţat pentru darea acestei sări pentru fabricaţiune de producte himice, dimpreună cu toţi colegii, însă am propus ca în loc de a se da celei dintîi companii ce se oferă, să se studieze tehniceşte cestiunea şi apoi să se facă cunoscut în toată Europa dorinţa guvernului român. Cu modul acesta putem spera condiţiuni mult mai avantagioase.

Deodată cu cererea reprezintantului companiei belgiene a venit şi o propunere din partea d. A. Catargiu, care se pare mai avantagioasă. Iacă dară deja două propuneri. Să aşteptăm că vor veni mai multe şi de unde ştim că poate se vor îndemna la aceasta şi capitaliştii români.

— O secetă teribilă bîntuiă o mare parte din România. Pe cînd în anul trecut termometrul se urcase pe la începutul lui mai la 14 grade centigrade, în anul acesta s-a urcat la 32 de grade, căldură năbuşitoare care a ţinut în loc vegetaţiunea grîului şi a compromis mai toate semănăturile de primăvară.

În anul trecut pometurile au suferit de ploaie multă şi în mare parte s-au stricat. În unele părţi ale Austriei este mare lipsă şi comercianţii de acolo cumpără cît se poate mai mult porumb din ţară.

Faţă cu seceta ce bîntuieşte ţara şi cu lipsa de producte, sîntem datori a opri esportaţiunea bucatelor. Trebuie ca guvernul, cu o oră mai în grabă, să ia măsurile cele mai nemerite pentru a asigura alimentaţiunea populaţiunei. Întîrzierea ne poate espune a vedea lumea pierind de foame.

Seceta ne îndeamnă ca să revenim din nou asupra ameliorăţiunilor agricole [4] despre cari vorbim de atîţi ani neîntrerupt. Agricultorii români văd că nu mai pot merge ca pînă acum ; în interesul lor trebuie să introducă arăturile adînci de 30—40 centimetre, gunoitul şi irigaţiunile [5] unde se pot face. Cu aceste trei ameliorăţiuni, agricultorul poate, pînă la oarecare punct, sfida seceta. Cine nu înţelege cît de mult pierdem cînd lăsăm rîuri şi eleştaie să stea neîntrebuinţate şi alături de dînsele recoltele să piară de secetă !

Am propus în mai multe rînduri ca să se înfiinţeze o fermă-model [6] numai şi numai pentru irigaţiuni. Acum avem şi omul competinte, pe d. Patrulea Daniil [7], vechi elev al Şcoalei de la Ferăstrău, care s-a îndeletnicit şase ani în Francia cu agricultura şi în special cu irigaţiunile. Să întrebuinţăm pe acest june eminent ; să nu-l lăsăm ca să facă alt decît aceea ce a învăţat.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872,
nr. 7/15 V, p. 97—98)

XX

SOCIETATEA „ECONOMIA"

În conformitate cu articolul 44 al statutelor Societăţii Economia sîntem întruniţi în adunare generală. Art. 47 prescrie că în această întrunire societatea se va ocupa :

a) cu alegerea comitatului ;

b) cu defigerea [2] garanţiei casiarului şi a controlorului ;

c) cu verificarea raportului comitatului ;

d) cu fixarea sumei masime cu care se poate împrumuta o persoană în acel an ;

e) cu orice propoziţiune care va fi asupusă [3] de comitat sau de trei membri în interesul societăţii.

Înainte de a intra în lucrare, permiteţi preşedintelui societăţii că, conform datinei, să rezume în puţine cuvinte scopul şi rezultatele asociaţiunei noastre. Între cestiunile fondamentale [4] cari au preocupat mai mult atît pe economişti cît şi pe acea clasă de publicişti şi de filosofi cari s-au îndeletnicit cu studiul cestiunilor sociale în secolul nostru, organizaţiunea creditului ocupă unul din cele dintîi locuri. Cestiune vitală atît din punctul de vedere politic, economic şi social, cît şi din punctul de vedere naţional ; mizloc din cele mai puternice din cîte există pînă astăzi, pentru a rezolva problemele cele mai urgente ale organizaţiunei sociale moderne ; instrument din cele mai mîntuitoare cînd este mînuit cu dibăcia şi lealitate, pentru desvoltarea economică a unei naţiuni şi în acelaşi timp din cele mai ucigătoare cînd este încredinţat în mîni de oameni nedibaci sau răuvoitori, cestiunea creditului [5], în diversele sale manifestaţiuni, este încă departe de a fi rezolvată într-un mod conform cu interesele tutulor claselor societăţii în genere şi cu interesele populare în special. Staturile cele mai înaintate, acelea a căror organizaţiune financiară, publică şi privată, ajunsă relativamente la cel mai înalt grad de perfecţiune, sînt încă departe de a poseda acele instituţiuni de credit de la a cărora esistinţă depind în mare parte ameliorăţiunile cari interesează mai mult clasele lucrătoare, indus-

triale și agricole. De vom lua de esemplu pe Anglia, pe Francia, pe Germania pe oricare alt stat, vom găsi că marele instituțiuni de credit cu cari se mîndresc cu drept cuvînt n-au folosit pînă astăzi mai cu seamă decît unei fracțiuni restrînse a populațiunei. Deschise mai în tot timpul pentru fruntașii industriei, comerciului și agriculturei, marile stabilimente financiare din Europa au fost și sînt pînă astăzi închise pentru imensa majoritate a producătorilor, fie industriali fie agricoli. Nici unul dintre aceste staturi n-au ajuns încă ca să poată veni prin credit în ajutorul acelor al cărora capital consistă mai cu seamă în minte și în brațe. Lucrătorul cel mai ingenios, agricultorul cel mai perseverent și mai econom, sînt adesea nevoiți în toată Europa a-și petrece viața pentru un salariu zilnic din cele mai reduse, în lipsă de mizloace de a putea întreprinde.

Această stare a creditului, față cu aspirațiunile din ce în ce mai democratice ale societății moderne, nu putea să nu atragă serioasa atențiune a acelei clase de economiști și de politici cari s-au ocupat și se ocupă cu armonizarea stării politice a popoarelor, cu starea lor economică și socială. Inteligințe atît de distinse nu puteau să nu prevază că organizațiunea politică a unui popor, oricît de perfectă ar fi, nu poate produce rezultatele dorite, cînd organizațiunea socială și economică nu este în armoniă cu dînsa; că, după cum o zice unul dintre cei mai distinși bărbați germani, formele politice lipsite de fond social n-au nici o valoare. Ce folos că inspirați de cele mai laudabile simțimente, bărbații de stat, puterile legiuitoare, ar înzestra o țară cu cele mai perfecte instituțiuni politice, cînd aceia cari sînt chiămați a se bucura de dînsele sînt în cea mai de plîns stare economică și socială? La ce poate servi poporului cele mai progresive instituțiuni politice, cînd economicește și socialicește se află în starea cea mai înapoiată, apăsat sub cea mai grea și mai dureroasă povară, povara lipsei de mizloace de a-și ameliora poziținea sa materială? Nevoia de a trăi, de a întreține familia, de a da o educațiune mai îngrijită copiilor a făcut și face pînă astăzi pe popor a nesocoti formele politice cele mai avantagioase, cînd ele nu sînt completate prin forme economice și sociale cari să-i amelioreze poziținea sa socială.

Aceste cestiuni, a căror mare importanță nu poate scăpa nimănui din vedere, au început a atrage atențiunea generală, mai cu seamă de la 1848. Mișcarea revoluționară care a zguduit Europa în acel an a făcut și pe cei mai indiferenți să înțeleagă că organizațiunea economică și socială a Europei nu mai corespunde pe deplin cu trebuințele populațiunilor lucrătoare; că a temporiza este a amîna iară nu a rezolva cestiunea.

Două mari sisteme au luptat și luptă pînă astăzi întrucît privește mizloacele de a rezolva cestiunile privitoare la ameliorațiunea stării populațiunei industriale și agricole: cel dîntîi este reprezintat de către aceia cari pretind că numai statul cu autoritatea și mizloacele sale este în stare să rezolve cestiunea; iară cel d-al doilea de către aceia cari susțin că inițiativa individuală, că spiritul de solidaritate [6], munca și economia sînt mizloacele cele mai practice și mai temeinice pentru a înălța pe lucrătorii de toate gradele. Cei dîntîi pentru a-și ajunge scopul au nevoiă de o reorganizațiune radicală a societății; cei din urmă, din contra, cred că numai ameliorînd treptat aceea ce esistă pot să-și ajungă scopul. De aceia, pe

cînd cei dintîi aşteaptă ca să schimbe lumea, ca să o prefacă din temeliă, vis imposibil oricît ar fi de generos, ceilalţi mai practici s-au pus pe lucru cu toată ardoarea ce inspiră credinţa într-o idee mare; şi rezultatele însemnate ce au dobîndit probează de ajuns că calea pe care au apucat nu este greşită.

Declarăm, şi Societatea Economia a dovedit-o, că ne unim pe deplin cu aceia cari aşteaptă totul de la iniţiativa individuală, de la spiritul de solidaritate. Statul are misiunea sa de îndeplinit şi misiune grea; împlinască o pe aceea cu sîrgeniă şi noi să vedem de afacerile noastre, cînd ele sînt de natură privată.

Principiul iniţiativei individuale în materiă de economiă socială s-a aplicat de la 1848 sub diferite forme; acelea însă care ne interesează mai de aproape ca membri ai Societăţii Economia, sînt:

1. asociaţiunile de credit popular sau bănci ale poporului;
2. asociaţiuni pentru cumpărarea materiilor primarii;
3. asociaţiuni de consumaţiune, adică pentru cumpărarea cu toptanu a obiectelor de mîncare;
4. asociaţiuni de producţiune, adică atelieruri şi fabrici societare.

În Englitera, Francia, Germania, Belgia şi alte staturi esistă asociaţiuni din fiecare din cele patru specii. În fiecare an numărul lor sporeşte; operaţiunile sînt mai numeroase, ceea ce dovedeşte că rezultatele dobîndite sînt mulţămitoare.

Străini de mişcarea economică a ţărilor înaintate, noi românii n-am urmărit desvoltarea asociaţiunilor nici mari nici mici din Europa. Obicinuiţi a aştepta tot de la stat sau de la capitalurile din afară, am neglijat într-un mod condamnabil, de a introduce în ţară aceste binefăcătoare instituţiuni. Această negligenţă am plătit-o şi o plătim foarte scump. În lipsă de asociaţiuni de credit mai cu seamă, am ajuns ca pentru cea mai mică întreprindere să chiămăm pe străini. Şi să nu ne înşelăm a crede că capitalurile ne lipsesc; sînt capitaluri sub toate formele în România şi de ajuns pentru a face întreprinderi mari; însă din nefericire sînt risipite; noi n-am făcut nimic pentru ca şi cel mai neavut, acela care nu poate economisi decît 20 de lei pe an să poată a-i angagia într-o întreprindere naţională. Cînd ne-am asociat cîteodată am ţintit mai cu seamă la monopoluri, la întreprinderi de care beneficiază numai acei cu mizloace; n-am cugetat că acei cu mizloace îşi pot face trebile şi singuri şi că interesul general, nu numai economic, ci şi naţiunal şi politic, ne impune ca o datoriă sacră ca să înfiinţăm şi să desvoltăm instituţiunile de credit în general şi de credit popular în special. În această privinţă, mărturisim că statul ar fi putut face mult pentru a provoca, pentru a deştepta iniţiativa individuală, nu venindu-i în ajutor băneşte, căci încă o dată nu este nevoiă, dară după cum ziserăm provocînd acţiunea particularilor.

În timpii în cari trăim, de faţă, ai sistemului de cotropire economică la ordinea zilei în toată Europa, nu ne mai este ertat a sta pe loc.

Din cele patru forme sub cari am zis că se aplică principiul de asociaţiune economică, noi membrii Societăţii Economia am introdus în România pe cel dîntîi, adică asociaţiunea de credit popular. Îngrijaţi, domnilor, despre sporirea îngrozitoare a camătei în ţara noastră; nevoiţi

pentru ca se preîntîmpinăm trebuinţele, ca să alergăm a ne împrumuta cu interese enorme ; esploataţi de cei fără de lege cari pîndesc cu o răceală înfiorătoare momentul nevoiei pentru a ne face să plătim sută în sută şi adesea mai mult, ne-am unit la început, sînt trei ani aproape, cîţiva şi cu convicţiunea ce dă esperiinţa, ne-am zis : să ne asociem ; să facem cum fac alţii în Europa ; să punem fiecare cît ne dă mîna şi să scăpăm din ghiarele cămătarilor. După cum ştiţi, modeşti, puţini la număr ne-am întrunit şi, mulţămită perseverinţei şi pot zice şi patriotismului, am reuşit. Sperăm cu toţii că vom merge înainte ; nu vom lăsa să cază una din cele mai folositoare instituţiuni.

Astăzi, ca întotdeauna, domnilor şi stimaţi colegi, simţim o neesprimabilă mulţămire cînd venim a vă da seama despre mersul societăţii noastre. După cum vă aduceţi aminte, de-abia erau 20 la început şi în anul trecut cu ocaziunea adunării generale de la ianuarie am avut onoare să vă comunic că deja numărul societarilor era de 107 şi economiile societarilor însumau 8 185 de lei, plus un fond de rezervă de 270 lei.

În anul espirat, societatea a mers prosperînd. Avem fericirea a vă face cunoscut că numărul societarilor este astăzi de 336 ; fondul social însumează 47 556 lei.

Pe cînd în 1870 s-a perceput 365 lei ca procente, în 1871 această sumă s-a urcat la 3 086 lei, luate de la 610 persoane cari au fost împrumutate. Atît fondul social, cît şi suma afacerilor vor părea mici acelora cari sînt obicinuiţi a manipula sume mari ; pentru noi însă, domnilor, suma de 47 556 adunată este considerabilă. Această sumă ne-a permis a preîntîmpina trebuinţele a 610 din cosocietarii noştri, cu procente foarte mici, scăpîndu-i cu modul acesta din mînele acelora cari îi esploata pînă astăzi. Toţi aceia cari au avut nevoiă de Societatea Economia îi sînt recunoscători.

Pînă astăzi însă, domnilor, ne-am mărginit în special în a face împrumuturi pe efecte publice şi pe garanţia fondurilor depuse în casa societăţii, însă numai pentru întîmpinare de trebuinţă zilnice ; n-am împrumutat încă la producători, la persoane cari ar întrebuinţa sumele împrumutate pentru a-şi procura material de lucru sau pentru a face verio speculaţiune, industrială ori agricolă. Cauza este pe de o parte modicitatea fondului, iară pe de alta puţinul număr al meseriaşilor între noi. Am făcut, domnilor, şi facem tot ce ne stă în putinţă pentru a introduce între noi oameni din toate ramurile de producere ; şi dacă n-am atins încă scopul, cauza este neobicinuinţa oamenilor cu instituţiunile de felul *Economiei*. Avem însă convingerea că fiind îngăduitori, perseverînd, vom reuşi ca să popularizăm această binefăcătoare instituţiune. În Germania, unde băncile populare sînt mai numeroase, cea dîntîi s-a fondat la 1850 în orăşelul Delitzsch, locul naşterei celui mai ardent propagator al instituţiunilor de credit popular, al d. Schulze-Delitzsch [7] ; după doisprezece ani, adică în 1862, numărul acestor instituţiuni era de 511 ; dintre acestea, 243 aveau 69 202 societari, cari depuseseră 10 313 315 lei noi. Împrumuturile făcute societarilor se urcau la cifra de 88 778 480 lei noi cari raportase 1 772 490 lei în interese şi proviziuni [8]. Beneficiul său ce se realizase era de 404 800 lei. În 1867, numărul bancelor de împrumutare se suie la 700. Vedeţi dară, domnilor, că în timp de şaptesprezece ani Germania a ajuns de la o bancă

ca să aibă 700. Ce răspuns mai convingător se putea da acelora cari nu au credință în instituțiunile de credit popular? Și dacă au reușit germanii, englezii, francezii, pentru ce oare să nu reușească românii? Pentru ce oare să ne socotim inferiori celorlalte națiuni, cînd mulțumită cerului numai inteligința nu ne lipsește? Nu, domnilor, credeți-mă, vom reuși, numai să voim să reușim; să avem răbdare și să nu pretindem ca deodată să ajungem unde au ajuns alte națiuni după zeci de ani; să nu fim mai riguroși, mai esigenți decît aceia cari au îmbătrînit în lucrările de credit.

Întrucît privește Societatea Economia, comitetul d-voastră n-are decît să se feliciteze despre ardoarea cu care societarii-și îndeplinesc datoriile; fiecare s-a silit ca să atragă noi societari, să propage ideea care ne conduce.

Noi, comitetul, căruia ați binevoit a încredința dirigerea afacerilor societății, am lucrat, permiteți-ne a o zice, cu tot zelul, cu toată perseverința inspirată de încrederea ce ne-ați acordat și de conștiința ce avem că instituțiunile de felul *Economiei* au să aducă cele mai importante serviciuri României. Comisiunea ce veți numi pentru verificarea raportului comitetului va putea să vă încredințeze despre starea afacerilor noastre. Astăzi, cînd espiră termenul însărcinării ce ne-ați dat, binevoiți vă rog a-mi permite ca în numele comitatului întreg să vă aduc mulțămirile și recunoștința noastră pentru încrederea ce ne-ați acordat. Fiecare dintre noi se va simți fericit cînd și pe viitor va putea ca să contribuiască după putere pentru prosperitatea junei noastre societăți.

(Cuvîntare rostită la 4 ianuarie 1872, la ședința adunării generale a Societății "Economia", în calitate de președinte al ei.
Publicată în „Revista științifică", III, 1872, nr. 8/1.VI și 9/15.VI, p. 125—128 și 142—143)

[NECESITATEA PISCICULTUREI]

— Şi fiindcă vorbirăm [1] despre pescicultură, să aducem la cunoştinţa lectorilor, că cu ocaziunea esamenelor ţinute la Şcoala de agricultură şi silvicultură, d. ministru al agriculturei, comerciului şi lucrărilor publice [2] şi d. N. Nicolescu, directorele general al aceluiaşi minister, au binevoit a promite că pentru anul viitor se va înzestra acest institut cu un stabiliment pentru fecondaţiunea artificială a peştilor şi pentru clocire. Acest stabiliment va fi o creaţiune dintre cele mai utile pentru România. În adevăr, cu toată mulţimea apelor cari străbat ţara noastră, cu toate bălţile, peştele nu este abundent; acel de rîu mai cu seamă a devenit un obiect de lux. Ţăranii români cari postesc atît de mult nu pot mînca mai niciodată peşte proaspăt; ei sînt condamnaţi la tradiţionalul cosac sărat; mîncare nehrănitoare şi neplăcută. Prin urmare, un interes dintre cele mai mari, interesul alimentaţiunii publice [3], recomandă de aproape propagarea cunoştinţelor şi a stabilimentelor de pescicultură [4] în România.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872,
nr. 10/1 VII, p. 146)

[DEZVOLTAREA GUSTULUI PENTRU MESERII]
[DE CE TREBUIE SĂ FACEM INDUSTRII]

— Aceia cari se ocupă cu mişcarea populaţiunei şcolare din ţară, cu aspiraţiunile copiilor cari termineză învăţăturile primarii şi cari constituiesc marea maioritate a şcolarilor din România, au putut constata cu multă mulţămire, ca şi noi, că junimea română începe a căuta învăţămîntul profesional şi în special pe acel agricol şi mecanic [1]. Sîntem în poziţiune a susţine cu fapte această nouă cale în care intră junimea. În adevăr, în 1863, cînd am reuşit a face să se acordeze şase stipendii pentru Fabrica de instrumente agricole a Şcoalei de agricultură, am cercat dificultăţi pînă a înrola şase şcolari. Părinţii, în special, considerau ca o degradaţiune pentru copiii lor mînuirea ceocanului; ziceau cu multă naivitate că nu-şi dau copiii ca să se apuce de fierărie. Astăzi, din contra, cele mai multe cereri le primim pentru fabrică. Numai în anul acesta, cu ocaziunea esamenelor de admisiune, am fost nevoiţi a respinge peste treizeci de cereri, din cauză că nu se află nici un loc vacant în atelierele stabilimentului.

Iacă dară că românii, cărora li se imputa cu multă nesocotinţă şi răutate neaplecare la meserii, că astăzi cer din toate părţile : *învăţaţi-ne verio maestrie oarecare.*

Nu avem decît să ne felicităm cu toţii de această nouă dovadă de aptitudinea fericită ce avem de a merge în curent cu progresul veacului. Însă, pe de altă parte, caută să ne întrebăm : făcut-am toate sacrificiile ce ne impun cele mai vitale interese ale ţărei, pentru ca nici un copilaş de român să nu găsească uşa închisă cînd doreşte a învăţa o măestriă ? Din nenorocire, trebuie să răspundem : nu. În adevăr, ce avem ca şcoale profesionale [2] ? O şcoală de agricultură, o şcoală de meserii la Bucureşti, o şcoală tehnică pentru fabricarea de instrumente agricole la Iaşi şi o şcoală-fabrică anexată pe lîngă Şcoala de agricultură de la Ferăstrău. Dacă cel puţin în aceste stabilimente ar fi locuri de ajuns; din nenorocire nu sînt, căci în toate nu ştiu dacă statul întreţine mai mult de două sute elevi. Şi ce sînt două sute elevi pentru o populaţiune de cinci milioane suflete !

Nu imputăm nimănui această stare de lucruri, pentru că sîntem cam cu toţii vinovaţi. Ne mărginim a atrage atenţiunea asupra nesuficienţei stabilimentelor de măestrii, rugînd pe cei ce au pînea şi cuţitul în mînă, ca să nu lase să treacă anul 1873 fără a se îndoi numărul locurilor în şcoalele profesionale. Şi fiindcă nevoile ţărei reclamă pentru cîtva timp ca asemenea şcoale să esiste cel puţin pentru două judeţe una, ar fi de trebuinţă ca să se trimită în Belgia cîţiva juni pentru a învăţa meseriile cele mai de lipsă şi după întoarcerea lor să fie însărcinaţi a dirige şi a învăţa pe alţii.

Stînd pe loc, să fim siguri că meseriaşii străini ne vor cotropi, căci este fatal ca trebuinţele simţite să fie satisfăcute de către cineva; şi atunci, fără a avea drept să ne plîngem cîtuşi de puţin contra străinilor, trebuie să aruncăm toată vina asupră-ne.

Pe cînd la noi o serie de oameni, pre cît de ignoreţi pre atît de înstrăinaţi de ale ţărei, strigă pe toate tonurile că după economia politică noi nu trebuie să ne ocupăm de industriă, ci numai de agricultură, în Staturile Unite, oamenii mai patrioţi, mai cu durere de inimă de interesele ţărei şi de ale lor, încuragiază introducerea oricăria producţiuni. Astfeli, după cum este ştiut, Uniunea Americană a avut şi are pînă astăzi monopolul bumbacului şi în timpul resbelului de secesiune [3] ne aducem aminte cît s-a simţit lipsa acestei textile; nu se mulţumeşte însă numai cu bumbacul, ci a făcut toate sacrificiile pentru ca fabricaţiunea mătasei să ia proporţiuni imense. În statul Massachusetts [4] esistă mulţime de manufacturi; New-Jersey [5] are 16 fabrici de ţesut mătase şi 75 000 bobine. În Filadelfia [6] lucrează 1 500 oameni în manufacturile de mătase; iară în Connecticut [7] această industriă întrebuinţează un capital de 25 milioane lei. O singură fabrică a fraţilor Chenery din Hartford ţese pe zi 1 500 metre de mătăsării şi 4 000 metre de alte stofe în care intră şi mătase. Mătasea indigenă nefiind de ajuns, se importează cătăţimi însemnate din China şi Japonia.

În faţa unei atît de mari mişcări industriale, întrebăm pe cei ce ne cred neapţi pentru industrie pentru ce oare americanii, cari sînt dintre cei dintîi agricultori din lume, se îndeletnicesc cu atîta stăruinţă de toate industriile? Pentru ce nu zic şi dînşii ca economiştii noştri: sîntem agricultori şi nu putem fi alt pînă cînd nu vom trece acest stadiu? Să le spunem în două cuvinte pentru ce: pentru că americanii, ca şi englezii, francezii, germanii, sînt oameni practici înainte de toate şi că astfel nu vor să facă esperienţe economice cu pielea lor; nu vor ca pentru plăcerea a cîţiva ideologi să sacrifice viitorul economic şi adesea chiar politic al ţărei lor. Dacă ar fi făcut ca noi, apoi în loc de a fi în capul industriei ar fi ajuns să aştepte de la alţii pînă şi chîrtia de scris şi chibriturile.

Şi fiindcă vorbim despre stăruinţa ce se depune pentru introducerea industriilor în diferite staturi, vom comunica lectorilor că Anglia, partizana cea mai înfocată a libertăţii comerciale, a schimbului liber şi, prin urmare, a localizării producţiunei după împrejurări, Anglia se sileşte de cîţiva ani ca să introducă cultura sfeclei şi fabricaţiunea zahărului. Zaharul se consumă în această ţară mai mult decît aiurea; în raport cu făina ca 1 către 4. Cercarea cea mai serioasă pentru cultura sfeclei s-a făcut la Lavenham[8], în Suffolk [9]. De patru ani, producţiunea a mers sporind în proporţiunile

următoare : în 1868 s-au produs 1 000 tone, în 1869 3 400 ; în 1870 4 500 ; în 1871 6 200 ; şi, în fine recolta din anul acesta va da de la 8 000 pînă la 10 000 tone. Fabricile plătesc tona cu 20 shilings [10].

Pentru ce oare englezii se mai nevoiesc a introduce cultura unei plante care nu se află în cele mai priincioase condiţiuni în ţara lor ? Pentru ce nu se mulţumesc cu rafinarea zaharului colonial ca pînă acum ? Pentru că dînşii nu înţeleg libertatea economică ca ideologii noştri ; ei înainte de toate şi cu ori ce preţ voiesc mărirea Engliterei. Englezii au avut şi mai au şi astăzi legislaţiunea cea mai protectoare pentru industria naţională ; şi numai atunci cînd sînt convinşi că nu le mai poate face concurinţă alţii proclamă libertatea comerciului. S-a proclamat la dînşii libertatea comerciului de cereale [11], pentru că populaţiunea săracă se revolta, nu mai suferea ca să fie exploatată de proprietarii cei mari. Şi noi ceştia, economişti cosmopoliţi, fără a ţine seamă sau în necunoştinţă de istoria desvoltării industriale din Anglia, aplaudăm şi ne bucurăm cînd ni se impune de către străini o tarifă de import mai mult ca ridicolă ! Condamnăm pe ilustrul preşedinte al Republicii Franceze [12] cînd denunţă tractatele [13] încheiate cu Anglia şi alte staturi pentru ca să puie pe nefericita sa patriă în poziţiunea economică a celorlalte ţări ! Nu am face astfeli, nu am periclita cele mai sacre interese ale ţărei, cînd am căuta să fim mai români în economiă, cînd am mai lăsa cărţile economiştilor la o parte şi am studia cum s-au desvoltat agricultura, industria şi comerciul în alte staturi ; cînd, în fine, în loc de a face plăcerea a cîţiva economişti, am imita pe Anglia, Francia, Germania, Austria ş.c.l.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872,
nr. 16/1 X, p. 241—243)

[NECESITATEA FABRICĂRII HÎRTIEI ROMÂNEȘTI]

— De la apariţiunea *Revistei*, am profitat de orice ocaziune ni s-a prezintat pentru a pune în vedere cetitorilor necesitatea urgentă ce avem ca să înfiinţăm fără întîrziere [1] fabrici de chîrtiă în ţară. Am arătat cîtă stăruinţă a depus eminentul român Asachi [2] pînă a înfiinţat fabrica de chîrtiă de lîngă Peatra. Nenorocire însă, nimeni n-a voit să înţeleagă pe marele patriot. Neputînd lupta cu ruinătoarea concurenţă străină, repauzatul Asachi ceruse ca guvernul să-i vie în ajutor cumpărînd toată chîrtia necesară pentru serviciile publice din fabrica naţională de la Peatra. În zadar! Nici la guvern n-a aflat încuragiare, în cele din urmă, sleindu-se mizloacele, a fost nevoit să înceteze fabricaţiunea. În 1865, aflîndu-mă la Peatra, am vizitat stabilimentul lui Asachi; însă l-am aflat deşert! Plin de întristare mi-am zis: iacă cum nu pot reuşi nici chiar cele mai salutarii fondaţiuni cînd publicul şi guvernul privesc cu indiferenţă cercările oamenilor cari lucrează în vederea unei idei mari. Şi mare a fost ideea lui Asachi, căci, caută să mărturisim, este o ruşine ca o ţară ca a noastră să fie nevoită a aştepta materia cea mai preţioasă, materia fără care civilizaţiunea nu ar esista, de la vecini; ca o ţară unde se află atîta peticăriă, unde creşte porumbul ca în patria lui, să nu posedeze o fabrică de chîrtiă.

După cum ne-am informat, d. ministru de interne ar fi trimis pe directorele Imprimeriei statului [3] la Viena ca să contracteze cu fabricanţii procurarea chîrtiei necesare acestui stabiliment. D. Bujoreanu [4], tratînd la Viena de-a dreptul cu fabricanţii, ar fi reuşit a face o economiă mare în raport cu cheltuielile făcute în anii trecuţi pentru cumpărarea chîrtiei. Foarte bine; sîntem recunoscători pentru economiile ce se fac în budgetul statului; dară revenim la ceea ce am repeţit în nenumărate rînduri: Nu ar fi economic, naţional şi chiar politic ca guvernul să ia fără întîrziere iniţiativa pentru fondarea unei fabrici de chîrtiă? Încă o dată, guvernul este cel mai mare consumator de chîrtiă din România şi cu aceea ce consumă dînsul nu este umbră de îndoială se poate întreţine o fabrică. Nu trebuie

apoi scăpat din vedere că începutul va fi greu şi, în aşa caz, guvernul ar putea veni în ajutorul unei companii naţionale chiar prin avansuri de capital. Vor striga cosmopoliţii, ideologii, că nu are guvernul să se amestece în industriă ; însă noi în unire cu toţi aceia cari simt româneşte înainte de toate, le vom răspunde că, dacă ne vom lua după dînşii, nici că vom trăi să mai scrim pe *chîrtiă românească*. Nu avem ce să le facem ; sîntem maniaci cînd este vorba de a se crea industrii naţionale ; dorim din toată inima ca să ajungem şi noi a zice cît mai curînd : scrim şi imprimăm pe *chîrtiă românească*, după cum scriu şi imprimă francezii, englezii, germanii, italienii, austriacii, ruşii şi chiar turcii pe chîrtiă de a lor. Pentru care cuvînt să facem noi escepţiune în Europa cînd este vorba de cea mai importantă industriă pentru împrăştierea luminilor ? Rusia, care a început ieri introducerea industriilor, poseda încă din 1864 în tot imperiul 184 fabrici de chîrtiă, care produceau pentru 24 milioane pe fiecare an pentru chîrtiă. În lipsă de influinţă şi dispunînd numai de condei, facem din nou apel la patriotismul guvernului şi al Camerilor, ca să ne facă nepreţuitul serviciu de a înzestra ţara cel puţin cu o fabrică de chîrtiă, în curentul anului ce vine. Crează guvernul şi camera că lucrul este foarte posibil. Colea lîngă noi, la Zărneşti [5], esistă o fabrică de chîrtiă dirigeată de învăţatul şi patriotul român d. G. Bariţiu [6] ; această fabrică prosperă şi negreşit că posesorii săi nu vor fi dispunînd de mai multe mizloace ca capitaliştii noştri.

Scuze-ne lectorii de atîta insistenţă ; cauza este că ne doare înima văzînd că stăm pe loc, că nu facem un pas întru fondarea industriei române.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872, nr. 17/15 X, p. 257—258)

[ÎNFIINȚAREA UNEI BĂNCI FUNCIARE ȘI PERICOLUL INVAZIEI CAPITALULUI STRĂIN][1]

— Una din problemele economico-politice de supremă importanță este în ajunul de a fi pusă în cercetarea și desbaterea corpurilor legiuitoare ale țărei; aceasta este înființarea unei societăți de credit fondiar[2] în România. Față de indiferința nenorocită a românilor pentru cestiunile economice; — cu legătura strînsă ce există la noi, mai mult decît în oricare altă țară, între economiă și politică; — cu rolul din ce în ce mai pronunțat ce a început să îndeplinească capitalurile în mînele oamenilor de stat, rol tot atît de puternic și de cuceritor, și putem zice și mai radical, ca al armatelor; — am crezut că ne poate fi permis a pune sub ochii publicului român cîteva considerațiuni asupra creditului fondiar și a-i supune la apreciere părerea noastră întrucît privește înființarea unei bănci fondiare în România.

De cîțiva ani, bărbații cari au multă greutate în societatea română, oameni de stat, financiari, proprietari mari, se silesc a convinge națiunea că cauza pentru care agricultura, unicul nostru izvor de avuțiă pînă astăzi, nu progresează este lipsa de capitaluri; că pentru a preface sistemul nostru de cultură, pentru a face productive țarinele cari stau încă nelucrate, în fine, pentru a ajunge în cel mai scurt timp posibil unde au ajuns alte staturi, trebuie numaidecît să se înzestreze țara cu o *bancă fondiară.*

Întreprinzătorii, cari au mirosul foarte delicat și așteaptă orice ocaziune pentru a putea croi verio afacere, îndată ce au auzit aceste tînguiri, s-au grăbit a ne arăta remediul depunînd pe biuroul Camerei legiuitoare propuneri pentru înființarea unei societăți de credit fondiar în România. Una dintre aceste propuneri a fost cercetată în sesiunea trecută și, după oarecare modificațiuni introduse, a și fost depusă de către raportore pe biuroul camerei. Lipsa de timp a făcut ca să nu se poate desbate de către adunare acest raport. În viitoarea seziune negreșit că nu va mai rămînea nediscutată.

Astfeli dară dorințele esprimate în atîtea rînduri de către proprietarii mari sînt în ajunul de a fi satisfăcute. Cum se face însă că pe cînd

grabnica soluțiune a acestei cestiuni de credit fondiar de către camere este așteptată cu atîta nerăbdare de către o sumă de oameni, alții din contra rog pe Dumnezeu ca să fie aminată? Pentru ce această neînțelegere între bărbați, cari, ne place a crede, sînt deopotrivă bine inspirați pentru binele patriei?

Pentru ce oare auzim, pe toată ziua, bărbați de valoare că vor preferi mai bine să iasă din sînul adunării decît să asiste la votarea unei concesiuni de credit fondiar în spiritul ideilor propuse de către mai multe societăți străine? În fine, pentru care cuvînt cîțiva bărbați cu îngrijire de ale țării, și cari nu fac parte din adunare, cred că concesionarea creditului fondiar unei companii străine și pe bazele statornicite în ultima propunere făcută, va fi cea mai mare calamitate politică, socială și economică pentru România?

Întrucît ne privește mărturisim că înțelegem toate aceste întrebări, toate aceste îngrijiri ale oamenilor serioși. Cestiunea creditului fondiar este pentru România cestiunea de al căria mod de soluțiune depinde sau prosperitatea agriculturei și a populațiunei rurale sau ruina completă a economiei naționale, periclitarea sigură și pipăită a esistenței noastre ca națiune română.

Sînt mulți, și din nefericire prea mulți, cari, cetind aceste din urmă rînduri, vor zice: mai iacă unul care amestecă politica cu economia națională, care crede că are să piară țara dacă se va concesiona creditul fondiar celor dintîi străini veniți cari vor promite capitaluri. Celor de astă părere le vom răspunde: nu noi am amestecat cestiunile politice cu cele economice și sociale, ci oamenii cei mari ai Europei, diplomația modernă, pretinsa știință a oamenilor de stat. Triste și dureroase esperiințe ne-au arătat, nouă ca și la alte națiuni, cît de amar costă adesea pe o țară ajutorarea capitalurilor străine. Nu vedem oare pe fiecare zi staturile mici mai cu seamă amenințate de cele mari pentru că cele dintîi nu vor să satisfacă esigențele nedrepte și insolente ale cutăria sau cutăria corporațiuni de întreprinzători? Grecia nu fu amenințată și străgănită [3] pînă acum pentru că nu voia să se despoaie în favoarea unei companii franco-italiane? Noi oare puține am îndurat din cauza ușurinței noastre în soluțiunea cestiunilor economice? Puține note vor fi esistînd în dosarele afacerilor străine pentru a ne impune vederea puterilor respective în soluțiunea neînțelegerilor ce am avut cu supușii lor [?]

Nu este vina noastră dacă economiștii, oamenii de stat, istoricii din Europa predică în gura mare că astăzi caută ca cuceririle să se facă pe calea economică, căci acestea sînt mai durabile decît cele făcute prin resbel; nu sîntem noi vinovați dacă scriitori însemnați spun că în zilele noastre cel mai sigur mijloc pentru a cotropi o națiune încă tînără este de a o înlănțui, de a o înmreja în atîteaațe și ochiuri economice încît să nu mai poată ieși. Acestea toate se zic și se practicează ziua în amiaza mare de către mai multe puteri mari din Europa. Cine nu știe cît se luptă între dînsele puterile Europei ca să monopolizeze vînzarea productelor proprii în diferitele țări? Cu cîtă activitate lucrează agenții acestor puteri pentru a face să reușească propunerile făcute de protegiați de-ai lor? Și, mulțumită acestei stăruințe, efectele s-au produs. Mai multe națiuni nefericite din Europa,

între care ne prenumărăm și noi, au ajuns să piardă industriile primitive locale și să fie nevoite a cumpăra pînă și chibriturile de la străini. Și cînd se depune atîta activitate, atîta stăruință pentru a introduce marfă, se va depune oare mai puțină pentru a se asigura unei companii monopolul creditului fondiar?

Acum vine întrebarea cum trebuie să procedăm pentru a înzestra țara cu o bancă fondiară? Dispun românii de mizloace pentru fondarea unui asemenea stabiliment?

La cea dintîi întrebare vom răspunde că organizațiunea institutelor de credit fondiar în diferitele țări din Europa este atît de cunoscută că este de ajuns ca să se întrunească aceia cari doresc să înființeze instituțiuni analoge în țară și să studieze care sistemă este mai potrivită cu obiceiurile și mizloacele noastre, iară la a doua întrebare vom răspunde că în România se pot găsi cu prisos mizloacele necesarii pentru a fonda o bancă fondiară. Nu vom fi crezuți de două categorii de oameni: 1 de către aceia cari nu-și cunosc țara; 2-a de către aceia al cărora interes este de a ne ține întotdeauna în dependința lor, sub tutela lor. Celor dintîi orice argumente, fie cît de pipăite, le vei da, vor ridica din umeri. Aceștia sînt oameni cari n-au avut niciodată încredere în țară și cari au așteptat mură în gură ca tot să le vie de la streini, chiar și dacă streinii le-ar lua și cenușa din vatră. Deprinși a vegeta de azi pe mîine, incapabili de cea mai mică inițiativă, de la asemenea oameni nu se poate aștepta nimic. Încît despre cei de-al doilea, pe aceștia-i înțelegem, sînt consecuinți. Interesul lor, după cum îl înțelegem, le comandă a face tot ce le stă în putință pentru ca această țară să fie în veci o mină de esploatat pentru dînșii. Această seamă de oameni compusă mai cu seamă de streini sau de pretinși români, se va sili, după cum s-au silit pînă astăzi, a ne convinge că românii sînt făcuți ca să aștepte tot din afară; că soarta lor este de a fi niște simpli cultivatori și aceasta numai pînă atunci cînd colonii streine [4] vor veni să ne ia și plugul din mînă și să ne reducă în starea de sclavi moderni. Cavalerii de industrie, financiarii improvisați, vorbăreții deprinși a îndruga verzi și uscate acelor cari îi cred cutreieră țara și ne oferă mizloacele pentru orice întreprindere vom voi.

Trebuie să-i lăsăm la o parte, să-i nesocotim și pe unii și pe alții; trebuie ca aceia cari-și dau seama despre gravitatea poziținei noastre, despre legătura ce există între instituțiunile economice și între viitorul politic și social al țărei, să-și dea mîna și să se hotărască a fonda în țară și prin țară banca fondiară a României. Oricare va fi sistema adoptată, numai să corespunză cu nevoile și puterile noastre și va fi bună; cu condițiune însă ca mizloacele de astădată să le căutăm în țară.

Am făcut multe și neiertate greșeli economice, greșeli ale cărora consecuințe sînt ruinătoare pentru țară; însă nici una, fie bine înțeles, n-ar covîrși pe aceea de a concede fondarea creditului fondiar la străini. Sînt ani de cînd se silesc streinii în toate chipurile ca să ne smulgă și această instituțiune din mînă; mulțumită cerului n-au reușit pînă astăzi. Acum dară, cînd am scăpat de această pieire ca prin minune, să ne ținem bine, să ne unim cu toții și să le spunem verde la toți cîți ne vin cu cereri din

afară : nu mai voim instituţiuni economice de la d-voastră ; lăsaţi-ne în pace ; vă mulţămim de bunătate şi de dorinţa de a ne fi utili.

În scurt şi pentru a încheia, sîntem de părere ca creditul fondiar şi oricare alt credit să fie fondat cu mizloacele ţărei, după sistema care se va găsi de cuviinţă ca să fie adoptată.

★

— Constatăm cu deosebită mulţumire formarea unui comitet pentru înfiinţarea unei instituţiuni de credit fondiar în România. Comitetul a provocat deja o întrunire în sala Ateneului, unde mai mulţi oratori au esplicat numeroşilor auditori scopul întrunirei. Creditul fondiar bazat pe ipotecarea proprietăţilor curente de orice datoriă, iacă ce voieşte comitetul. Fără a discuta modul de procedare, ne felicităm că românii au înţeles că, întrunindu-se, asociindu-se pot face întreprinderi mari. După cum am zis în cronica precedentă, nu ne vom ocupa de sisteme, ci numai de scop ; şi scopul în interesul ţărei nu trebuie să fie altul decît fondarea creditului fondiar prin români şi numai prin români. Cu rizicul de a ne repeţi, vom declara şi de astă dată că este preferabil să mai amînăm fondarea unui asemenea stabiliment decît să-l dăm prin concesiune la capitalişti străini.

(„Revista ştiinţifică", III, 1872,
nr. 18/1 XI, p. 273—275,
şi nr. 19/15 XI p. 289)

[DESPRE TRATATUL COMERCIAL CU AUSTRIA]

— S-a răspîndit vorba că s-ar fi uneltind încheierea unui tractat de comerci între Austro-Ungaria şi România. S-a publicat chiar în cîteva foi estracte despre dorinţele şi condiţiunile esprimate în această privinţă de către Camera de comerciu din Viena. Am căutat să dobîndim informaţiuni dacă lucrul este pozitiv, însă ni s-a răspuns că a fost numai vorbă şi că pînă astăzi nici o lucrare nu s-ar fi efectuat.

Cestiunea este de atît de mare importanţă că, înainte de a încheia cea mai mică convenţiune, trebuie ascultat tot comerciul, toată industria şi toată agricultura română. Oamenii uşurei poate că vor crede că nu trebuie să se facă atîta zgomot, căci poate prind de veste şi celelalte puteri şi atunci nu vom mai putea face nimic, din cauză că, pretind asemenea oameni, n-am fi avînd drept să încheiăm direct asemenea tractate, ci trebuie să ne supunem celor încheiate de către Turcia. La aceasta se răspunde : 1) că nu avem nevoiă să lucrăm pe sub mînă, ci, din contră, să lucrăm la lumină, să audă şi să vază toţi ceea ce voim a face ; 2) că românii, de la încheearea tractatului de comerci între puterile cele mari şi Turcia [1], au nesocotit cu drept cuvînt acel tractat, căci nimeni nu poate să ne impună tarife pentru importaţiune ; şi dacă ne-ar conveni mîne ca să nu mai primim cutare product de fabricaţiune străină nu ştiu cine ar putea să ne oprească ; 3) că ar fi să ne facem o tristă idee despre drepturile noastre politice ca stat autonom, cînd am umbla să căpătăm un tractat cu gîndul că aceasta ne-ar înainta în dobîndirea complectă a independenţei noastre politice.

Tractatele de comerci au ajuns o armă teribilă în mînele oamenilor de stat capabili de a purta acest nume ; printr-însele se poate nimici toată economia unei ţări, se poate face să moară cutare sau cutare industriă şi, ceea ce este şi mai mult, se poate lovi foarte simţitor interesele naţionale ale unui popor. În Europa, Portugalia, Turcia, România şi alte staturi pot servi de esemplu în această privinţă. Noi, cu toate că nu avem tractate

de comerci cu nimeni, însă fiindcă am lăsat fruntariile deschise tutulor mărfurilor, am realizat visul de libertate comercială a şcoalei engleze, putem să ne dăm seamă despre funestele rezultate la care poate ajunge un popor cînd, în nepăsarea sau ignorenţa sa de condiţiunile de desvoltare economică, se lasă a fi victima cuvintelor frumoase de frăţiă şi pace universală. Nu am protegiat nimic, n-am încuragiat nici o ramură de producere a ţărei şi voim să ne legăm economiceşte cu un stat care de cînd esistă şi pînă astăzi n-a încetat o singură zi de a protege agricultura, comerciul şi industria sa. Şi, ca să dăm numai un singur esemplu despre sacrificiile ce a făcut Austria pentru industria sa, vom căta fabricaţiunea zacharului de sfecle. Această preţioasă industriă s-a introdus în Austria cu multe sacrificii şi de la început, nu numai că a fost protegiată contra concurenţei străine prin taxe de import mai prohibitive, dară pînă în ziua de astăzi legislaţiunea interioară acordează acestei industrii premiuri foarte mari, sub formă de escedente. Aceasta esplică desvoltarea considerabilă ce ia producţiunea zacharului în Austria. Astfel, pe cînd în 1858 imperiul Austriei importa peste una jumătate milion de [chintale] zachar pentru consumaţiunea sa, astăzi esportează de la 6 pînă la 700 000 quintaluri de 50 kilograme. Sporirea cît se poate de mare a esportaţiunei a devenit o cestiune de viaţă pentru viitorul industriei zacharului din Austro-Ungaria. Să aducem aminte că de la 1835 pînă la 1839 Austria nu esporta, ţifră mediă, mai mult de 600 quintale de zachar, în 1860 esportaţiunea se urcase deja la 17 000 quintaluri; apoi căzu şi deodată, în 1864, se urcă la 400 000 quintaluri. Resbelul din 1866 [2] făcu să cază esportaţiunea zacharului la 283 146 quintaluri, însă de abia trecuă doi ani şi se urcă din nou la 670 000 quintaluri.

Cînd o naţiune are în gînd ca să încheiă tractaturi de comerci cu un stat atît de consumat [3] în cestiunile de încuragiare a producerei naţionale; care a ştiut să-şi creeze una dintre cele mai înfloritoare industrii din Europa, trebuie ca acea naţiune să cugete, să cugete şi iarăşi să cugete; căci orice precipitaţiune poate să-i fie fatală [4].

Rezervîndu-ne a reveni în curînd într-un mod detaliat asupra acestei importante cestiuni, ne permitem de astăzi a zice: nu încheeaţi cu nimeni tractaturi, oricît de avantagioase vi s-ar părea, pînă ce nu veţi otărî o programă de desvoltare economică a ţărei [5], o programă care să ne scape de dibuială şi să ne pună pe calea rațională.

(„Revista ştiinţifică", III, 1873,
nr. 22/1 I, p. 338—340.)

[DESPRE SUBJUGAREA ECONOMICĂ]

— Sînt cestiuni economice de a căror soluțiune depinde adesea esistența unui popor ; astfel sînt cele relative la politica populațiunei, la comerciul de importațiune, la organizațiunile de credit [1]. Astăzi nu mai este un mister pentru nimeni că conchistele economice sînt pentru unele staturi mizlocul cel mai puternic de care se servesc pentru a ajunge la conchistele politice. Lucrul este foarte firesc. În timpul în care trăim, oricît ar fi de amenințătoare cotropirea prin sabiă, totuși nu mai are aceeași putere ca în timpii trecuți. Nu doară că și astăzi dreptul celui mai tare nu triumfă adesea, dară totuși sîntem departe de acele nenorocite epoce cînd era de ajuns ca niște hoarde barbare să se năpustească din Asia și să cotropească Europa. În neputința de a întrebuința acest mizloc, staturile mari au recurs la o altă armă tot atît de puternică ca și sabia, și această armă este subjugarea economică [2]. În aparință s-ar părea că acest din urmă mizloc nu ar putea avea eficacitatea celui dintîi ; în realitate însă este din contra. Cînd o țară va fi cotropită economicește, ajunge să fie subjugată fără să simță ; și subjugarea este atît de înrădăcinată, încît emanciparea devine cvasiimposibilă. Conchistele economice și sociale făcute de către sași și unguri în Transilvania și în Banat sînt mult mai anevoiă de desrădăcinat decît conchistele lor politice.

Pe lîngă aceasta, mai este de observat că conchista economică pregătește infailibil pe cea politică, într-un mod pacinic, fără vărsare de sînge. În adevăr, acela care devine stăpîn pe moșii, pe comerciu, pe industrie, pe căile de comunicațiune, pe instituțiunile de credit, devine de la sine, mai curînd sau mai tîrziu, stăpîn și pe instituțiunile politice ; totul se reduce la o cestiune de timp.

Dacă staturile cele mari cari, orice am zice, dispun de mizloace puternice de apărare și totuși se feresc pre cît le stă în putință de înrîurirea economică străină, dară cele mici cît trebue să se ferească? România este unul dintre staturile slabe ; cotropirea sa a fost și este meditată ; și dacă

pînă astăzi esistă ca stat independinte, aceasta o datoreşte poziţiunei sale şi sprijinului puternic ce i s-a acordat în cei din urmă ani de către marele său binefăcător, repauzatul imperatore Napoleon al III-lea. Admiţînd că şi pe viitor va fi susţinută, cine poate însă să-i evite peirea care şi-ar face-o singură lăsîndu-se a fi cotropită economiceşte? Ce ar fi putut face Francia, Italia şi alte staturi care ne voiesc binele, dacă din nefericire s-ar fi adoptat de către Camera legiuitoare colonizarea ţărei propusă pe la începutul ultimei decenii? Ce sprijin să ne dea voitorii noştri de bine cînd noi singuri ne vom ceda de bună voie toate isvoarele noastre de avuţie străinilor?

Aceste cîteva rînduri ne sînt inspirate de o împrejurare care preocupă de cîteva zile pe toţi aceia care s-au luptat şi se luptă, fiecare după puterile sale, pentru ca *Creditul fondiar* să fie făcut de către români şi cu mizloace româneşti. Se pretinde, după unele organe de publicitate, că propunerea ce s-a făcut de către persoanele care au luat iniţiativa creaţiunei unui stabiliment de credit fondiar român, ar fi întîmpinînd oarecari dificultăţi; că în acelaşi timp s-ar fi făcut propuneri de către capitalişti străini, de la Viena şi aiurea, ca să li se conceadă creditul fondiar. Mărturisim că aceste zgomote ni se par inventate de către oameni rău intenţionaţi, care cred că, răspîndindu-le vor descuragia pe proprietarii români şi-i vor împiedica de a continua patriotica lor lucrare pentru fondarea creditului fondiar. Ştim cu toţii că propunerea proprietarilor români a fost recomandată de către d. preşedinte al Consiliului în toată ţara; prin urmare guvernul susţine propunerea; susţinînd-o guvernul, nu rămîne îndoială că va fi susţinută şi de către corpurile legiuitoare. Pentru ce dară bănuieli, pentru ce descuragiări? Pentru ce articole de gazetă prin cari se pretinde că s-ar fi auzit cum că propunerea proprietarilor români nu are să fie primită şi că, în asemenea caz, redactorii acestor gazete se pregătesc ca să susţină propunerea străină care li se va părea mai favorabilă? Ce fel? Propunerea proprietarilor români nici n-a început să fie esaminată de către cameră şi se găsesc oameni care să-i cobească căderea? Şi ceea ce este şi mai trist se promite susţinere la propuneri străine?

Faţă cu asemenea triste proorociri, proprietarii români, de la mic pînă la mare, de la o margine a ţărei pînă la alta, trebuie să se scoale în picioare şi să declare curat şi categoric: nu voim credit fondiar [3] fondat de către străini; ţăranii, noi, proprietarii pămîntului românesc, să dovedim că sîntem în stare să facem aceea ce pot să facă cîţiva capitalişti de la Viena sau de aiurea; nu voim ca astăzi, cînd pentru prima oară ne-am asociat, ne-am angagiat averile, ca să fondăm o instituţiune naţională, să fim înlăturaţi în ţara noastră de cîţiva speculatori de bursă.

Nimica nu trebuie să clatine hotărîrea proprietarilor noştri; nimica nu trebuie să-i descuragieze. Esemplul proprietarilor germani şi poloni să le serve de esemplu: aceştia au voit şi au reuşit; voiască şi dînşii şi vor reuşi.

Noi, a căror voce nu poate avea mai nici un răsunet, ne permitem a le spune că, făcînd propunerea pentru înfiinţarea creditului fondiar, proprietarii români au dat dovadă de un adevărat patriotism: au probat

că sînt convinşi despre nenorocirile ce ar cădea peste această ţară cînd o asemenea instituţiune ar încăpea pe mîini străine.

Ştim că din nefericire, se află chiar printre români oameni, şi oameni cu cultură, cari pretind că asociaţiunea proprietarilor români nu va reuşi cînd se va pune în practică; acestora ne permitem a le răspunde că se înşeală; căci nu putem admite ca românii să nu poată face ceea ce au făcut cu atît succes alte naţiuni. Şi apoi pe ce antecedente s-ar putea baza cineva ca să nege românilor capacitatea de a gera instituţiuni financiare? Arată-ni-se ce întreprinderi au făcut românii cu seriozitate şi n-au reuşit? Noi avem intima convincţiune că asociaţiunea proprietarilor va reuşi. Să admitem pentru un moment, ceea ce nu poate fi admisibil, că propunerea lor nu ar fi primită; în asemenea caz, noi am preferi de una mie ori mai bine să nu avem o instituţiune de credit fondiar decît să fie fondată de către străini. Întrucît ne priveşte considerăm înstrăinarea creditului fondiar ca cea mai teribilă ameninţare atît pentru esistenţa noastră economică cît şi pentru cea politică şi socială, o considerăm ca antegarda unor serii de cotropiri cari vor periclita viitorul României. Pentru aceea, încheind, ne permitem din nou a repeti:

Proprietari români, în mînele voastre este viitorul României; de voi atîrnă ca pămîntul moştenit de la strămoşii noştrii să fie al românilor; de voi depinde ca să răspundeţi prin fapte acelor cari vă calomniază, că puteţi să fundaţi instituţiuni de credit cu mizloacele voastre. Aveţi domeniuri imense, aveţi bani, aveţi inteligînţă, aveţi patriotism, ce vă lipseşte ca să reuşiţi? Voinţa. Voiţi dară şi veţi reuşi.

(„Revista ştiinţifică", III (1873), nr. 21/III, p. 369—371)

[ÎNCERCĂRI DE PENETRAREA CAPITALURILOR STRĂINE CU PRILEJUL ÎNTEMEIERII INDUSTRIEI ZAHĂRULUI]

— Ne-am informat că nişte persoane din Bucureşti ar fi mai cerut o concesiune pentru a înfiinţa o fabrică de zacăr; atît mai bine, căci cu cît vor fi mai multe, cu atît concurenţa va fi mai mare. Ni se spune însă că, între condiţiunile propuse de către acele persoane, ar fi şi aceea ca, la caz de a nu se face sfecle în ţară, să fiă liberi concesionarii ca să aducă siropuri din străinătate fără ca să plătească vamă. După părerea noastră, o asemenea condiţiune nu trebuie primită cu nici un preţ şi iacă pentru ce : 1) pentru că presupunerea că nu se vor face sfecle în ţară este numai un pretext, căci ori cum ar fi recolta nu poate fi atît de slabă încît să nu producă nimic; 2) pentru că siropurile se vor aduce negreşit din Austria sau din Rusia şi cu modul acesta zacărul străin va intra în ţară fără ca să plătească verio taxă; aceasta ar fi mizlocul ca să nu se mai fundeze nici o fabrică indigenă, căci nici una nu va putea lupta cu siropurile* scutite de vamă aduse din afară.

Condiţiunile cerute de către societatea *Albina*** din Iaşi sînt îndestulătoare şi după noi nu trebuie să se acordeze altele, căci, înainte de toate, trebuie să fie o măsură pentru toate fabricile ce se vor fonda în ţară.

Vom mai adăuga că pe dată ce s-ar comite greşala ca să se permită aducerea de siropuri din afară, să ne aşteptăm ca pe lîngă acestea să fim inundaţi şi de zacăr rafinat gata, fără ca să mai plătească vamă, căci, între noi fiă zis, printre butoaiele cu siropuri lesne se pot strecura şi butoaie cu căpăţîni de zacăr. Cine va sta ca să deschiză butoi cu butoi? Nu trebuie să cerem atîta scrupulozitate de la vameşii noştri.

Francia, după cum am arătat în revista din anul trecut, ca să fundeze fabricile de zacăr a trebuit să le protejeze chiar contra concurenţei

---

* Siropul este zeama de sfecle după ce s-a strecurat şi s-a evaporat, gata ca să se pună în tipare ca să cristalizeze.

** Vezi cronica din nr. 23 al *Revistei* din anul precedent.

zacărului produs de către coloniile sale. Cum am putea dară oare să lăsăm să intre siropurile străine fără vamă?

Nouă să ne fie permis a presupune că cererea aceasta, deşi făcută în aparinţă de către români, vine însă de la fabricanţi străini. Aceştia, deşteptaţi prin mişcarea din Moldova pentru fondarea unei fabrici indigene de zacăr, s-au gîndit îndată cum să o omoare pînă ce nu s-a născut şi au născocit nevinovata cerere ca la caz de lipsă să se permită importaţiune de siropuri străine. Cu o asemenea condiţiune mai bine să stăm unde ne aflăm, căci cel puţin totuşi ne alegem cu taxa ce plăteşte zacărul importat; pe cînd cu mizlocul siropurilor ar scăpa şi de această taxă. Sîntem însă convinşi că Adunarea ţărei faţă cu cererea din Moldova va respinge propuneri al cărora scop învederat este de a ne împiedica să fondăm fabrici de zacăr în ţară.

(„Revista ştiinţifică", IV (1873),
nr. 1/15 II, p. 1—2)

PRECUVÎNTARE

— Într-un articol intitulat *Îmbunătăţirile de introdus în agricultura română*, publicat în anul 1863[1], între altele ziceam: „simţim o durere nespusă cînd cugetăm la generozitatea naturei pentru noi şi la neîngrijirea noastră ca să ne folosim de această generozitate. Este timp să înţelegem că nu mai putem merge pe calea apucată, moştenire a unor timpuri triste pentru această frumoasă şi avută ţară; este timp ca să abandonăm acea viaţă ruinătoare, să ne ocupăm mai cu stăruinţă şi mai cu plăcere de acele interese de la cari atîrnă viitorul acestei ţări binecuvîntate, să ne ocupăm de interesele economice.

Dezvoltarea intereselor economice este esenţiala condiţiune de a fi sau de a nu fi în timpii moderni. De vom înţelege aceasta, putem spera la un viitor mare, iară de nu... să ne oprim aci".

De atunci şi pînă astăzi nu am încetat de a urmări cu toată atenţiunea ce merită mişcarea noastră economică. Am aşteptat ca faptele să ne facă a şterge puncturile care termină citaţiunea de mai sus şi să le înlocuim cu cuvintele: România a triumfat; românii şi-au înţeles interesele economice, ţara este scăpată. Din nenorocire nu am avut astă parte. Astăzi, ca şi atunci şi poate şi mai mult, poziţiunea noastră economică a devenit mai gravă. Pe lîngă indiferinţa şi nepăsarea noastră pentru desvoltarea economică, pentru aşternarea şi esecutarea treptată a unui program de economiă naţională, s-a adăogat o activitate extraordinară din partea străinilor pentru a pune mîna pe toate ramurile noastre de producere şi pentru a zugruma în faşă industria noastră. Gîndim că în asemenea stare oricare are o datorie de împlinit către ţară; redactorii „Revistei ştiinţifice"[2] s-au decis a publica mensual un buletin anume destinat pentru toate cestiunile privitoare la economia naţională a românilor. În acest buletin se vor insera lucrările relative la agricultură, comerciu şi industria română.

Începînd, facem apel la toţi aceia cari se interesează de aproape de dezvoltarea economică a ţărei ca să binevoiască a ne veni în ajutor, comunicîndu-ne tot ce vor găsi de cuviinţă atît în privinţa tehnică, cît şi cea economică.

(„Economia naţională",
I (1873), nr. 1, p. 1)

XXIX CRONICA

[STAREA ȚĂRANILOR ENGLEZI]

— O țară care a ajuns la modă ca să fie citată ca model pentru aceea ce privește aplicațiunea principiilor liberale suferă, cu toate acestea, între alte boale sociale, de o boală care de cîtva timp devine din ce în ce mai intensă; această boală este starea cronică de mizerie a țăranilor. Englitera, atît de mîndră de prosperitatea sa economică; atît de îngînfată de supremația sa industrială și comercială, este, întrucît privește soarta țăranilor, inferioară celor mai înapoiate staturi din Europa. Țăranul englez este ființa cea mai desmoștenită[1]. Tablourile publicate în anul espirat de către mai multe foi locale erau sfîșiitoare. Ignorență, mizerie, promiscuitate, toate nenorocirile și vițiurile sociale bîntuiesc această amărîtă clasă de oameni. Între măsurile propuse de către bărbați eminenți pentru ameliorațiunea stării populațiune [illegible]gricole, d. Read, membru al Camerii Comunelor, a propus ca pe viito[illegible] un copil să nu mai fie întrebuințat la lucrările agricole înainte de a[illegible]atea de opt ani și chiar de la opt pînă la zece ani să fiă obligați [illegible]na cursurile unei școale primare, cel puțin la oarecari ore ale zi[illegible]ll[2] a fost primit cu favoare și s-a cetit pentru a doua oară. B[illegible]tă măsură; însă pre cît timp țăranul englez va fi proletari[illegible] s-ar lua nu vor putea să curme răul de care suferă.

[illegible]ințifică", IV (1873),
[illegible]II, p. 19)

[DESPRE PENETRAȚIA CAPITALURILOR STRĂINE]

— Ca oameni neobicinuiți încă cu cestiunile de credit, de asociațiune, o mare parte dintre compatrioții noștri de-abia aud de fondarea unei instituțiuni, fie bancă, fie societate de asigurare, fie orice altă întreprindere financiară, și aleargă adesea fără să-și dea osteneală a controla. Această dispozițiune, esplicabilă pentru o națiune care începe viața economică, poate să ne espună la pierderi necalculabile. Cele întîmplate de curînd la Viena sînt o lecțiune pe care ar trebui să o avem în vedere la fiecare minut. Cît zgomot, cîtă larmă nu făceau cavalerii bursei vieneze cu societățile lor, cu întreprinderile lor cele minunate! Și într-o zi tot se dărîmă, bursa se pustiază, falimentele curg, oamenii ruinați aleargă pe poduri, ba unii-și curmă viața.

Și cu toate acestea aceștia sînt, sau dintre aceștia sînt capitaliștii cei mari cari voiau să reconstruiască București, să prefacă orașele etc. etc. Întrebăm pe orice om cu bun simț ce s-ar fi întîmplat dacă, din nenorocire, presa nu striga, nu prevenia pe români, ce se întîmpla, zicem, dacă societatea de construcțiuni emitea acțiuni și încasa bani? Se-ntîmpla ca banii dați de către noi să fie pierduți.

Aceste cîteva rînduri sînt inspirate de către vorbele ce au început iarăși să circule despre propuneri de societăți de tot felul cu care avem să fim inundați la toamnă. Capitaliștii ruinați, făcătorii de treburi, cari caută a trăi din spinarea altora, născocesc pe întrecute, care mai de care, să ne regenereze, zic ei, fără voia noastră, în cîțiva ani. Regenerarea, după cum o înțeleg speculanții străini și chiar acei din țară cari sînt agenții lor, ar fi ruinarea completă a economiei noastre în favoarea pungilor acelor regeneratori[1]. O țară nu se regenerează storcîndu-i capitalurile pentru a face păpușerii economice, nici dîndu-și averile sale pe mîni străine, ci întemeind, pe cît se va putea prin mizloacele locale, agricultura comerciul și industria. O țară nu se regenerează în fuga mare, prin surprinderi, prin combinațiuni de bursă, ci prin procedarea cu tact, cu regulă,

cu sistem, la desvoltarea gradată şi bine combinată a isvoarelor sale de producţiune.

Scuteascâ-ne dară de atîtea întreprinderi pretinşii capitalişti străini; iubească-ne mai puţin; lăsă-ne să răsuflăm, să cugetăm, să alcătuim cu maturitate planul ameliorăţiunilor economice[2] de care are nevoie ţara: şi apoi, odată planul făcut, vom vedea cum avem să-l esecutăm.

Întrucît priveşte pe români, noi ne vom permite a le repeţi aceea ce am zis în nenumărate rînduri; nu pierdeţi din vedere că la noi cestiunile economice sînt strîns legate cu politica generală a ţărei, cu viitorul său, cu esistenţa sa. Nu vă lăsaţi a fi amăgiţi de către cavalerii de industrie[3] cari vin a ne importuna cu atîtea propuneri. Aveţi îngăduire, fiţi pacienţi, nu vă grăbiţi a da pe mîni străine întreprinderile cari trebuiesc reservate românilor sau numai acelor străini cari nu sînt pe lîngă financiari şi agenţi politici. Aşteptaţi, căci ţara aceasta nu este făcută numai pentru generaţiunea de astăzi, ci şi pentru cele viitoare; şi astfel fiind nu ne este permis nouă celor de astăzi, ca din neştiinţă să potmolim orice progres economic naţional, să înlănţuim viitorul, să lăsăm drept moştenire o ţară ale căria întreprinderi economice fundamentale sînt în mîni străine.

(„Revista ştiinţifică", IV (1873),
nr. 8/1 VI, p. 113—114)

[NECESITATEA UNOR ŞCOLI DE VITICULTURĂ] [1]

— În vagon cugetam cu oarecare întristare că sînt deja nouă ani, 1864, de cînd am propus înfiinţarea unei şcoale de viticultură[2], pomologie, sericultură [sic] şi apicultură, pe una din viile statului din judeţul Prahova. Am reînnoit propunerea; şi cînd cu transferarea Şcoalei de agricultură de la Pantelimon la Ferăstrău[3], am cerut să se folosească încăperile care mai erau bune de către Eforia spitalurilor pentru înfiinţarea unei şcoale de sericultură [sic] şi fabricarea ţesăturilor de mătase, luînd ca eleve copile din Azilul Elena. N-am fericirea ca să văd dîndu-se verio urmare propunerilor mele. Astăzi cînd au mai rămas vii dintre ale statului nevîndute, rugăm din nou pe guvern ca să oprească două sau trei vii care sînt învecinate; şi pentru anul viitor să se ia dispoziţiuni ca să se înfiinţeze o şcoală de viticultură în Prahova şi apoi treptat în celelalte podgorii renumite ale ţării. Interesele noastre economice reclamă această instituţiune; căci, fie zis între noi, cu toată priinţa climei şi a pămîntului, noi nu ştim să fabricăm vinuri bune[4], afară de cîteva escepţiuni. Această şcoală trebuie organizată pe bazele cele mai practice; scopul său unic trebuie să fie de a produce vieri buni, oameni care să cunoască cultura viei, fabricaţiunea şi păstrarea vinaţelor. Cea mai favorizată podgorie produce oţet cînd este pe mîini rele. Esemplele nu lipsesc în aceasta nici la noi, nici la Klosterneuburg[5].

Să nu ne scape din vedere că vinurile noastre se vor desface, cînd vor însuşi calităţile cerute, cu cea mai mare înlesnire. Avem lîngă noi pe Rusia, unde consumaţiunea vinului sporeşte pe tot anul şi care nu poate să întinză cultura viei, căci locul nu-i este priincios. Avem pe Anglia, Suedia şi Norvegia cu care am putea intra în relaţiuni cînd am putea să le oferim vinuri bune. Ruşii au înţeles importanţa viticulturii; deja au în Caucaz vii bune şi, cu obiceiul lor de a conduce cu energie ceea ce încep, să nu ne mirăm că peste cîţiva ani să nu mai aibă nevoie de vinurile altor staturi. Americanii, care nu aveau un butuc de vie, produc deja cătăţimi mari de vin; şi de astă dată vin şi cer juriului internaţional recompense pentru vinaţurile lor; şi ce să zici, de bună seamă espoziţiunea lor de vinuri dacă nu este cea dintîi, nu este cea din urmă. Cîte alte staturi dintre cele mai favori zate de climă şi loc n-au adus nici o butilie cu vin şi altele au adus nişte vinuri acre ori mucede. Adevărat este proverbul că *omul sînţeşte locul.*

(„Revista ştiinţifică", an. IV (1873),
nr. 12/VIII, p. 179—180)

[NECESITATEA FABRICĂRII CHIBRITURILOR ÎN ȚARĂ]

— Un alt articol de aparință foarte secondarie, atrage atențiunea în espoziţiunea Suediei[1], *chibriturile*. Nu există în tot palatul de la Prater[2] o espoziţiune de chibrituri care să însușească într-un grad mai mare cualitățile de bună fabricaţiune şi de ieftinătate, ca chibriturile espuse de mai mulți suedezi. Ei țin, după cît se pare, atît de mult la acest fabricat, că au făcut piramide întregi de cutii de tot felul; au prezintat toate sistemele şi procedările de fabricaţiune. Parafina joacă un rol principal în această fabricaţiune. Peste 1 500 lucrători sînt întrebuinţaţi în acestîe fabrici; aceştia însă numai pentru fabricaţiunea propriu-zisă, iară nu şi pentru materiile prime. Sînt case care produc anual pentru 3 milioane lei. Comerciul de esportaţiune al acestui simplu fabricat sporeşte pe an ce trece.

Noi posedăm toate elementele pentru fabricaţiunea chibriturilor, lemne, parafină etc.; şi, cu toate acestea, pînă astăzi nu posedăm cel puțin un atelier. Să nu ne scape din vedere că chibritul a devenit un articol indispensabil şi pentru cel mai sărac om; că consumaţiunea creşte mereu în România; şi astfel fiind, n-ar trebui să mai fim încă tributari fabricilor din Braşov. Dacă nu ar fi decît o cestiune de amor propriu şi totuşi sîntem datori a înzestra ţara cît mai neîntîrziat cu această fabricaţiune.

Cu o altă ocaziune vom pune în vedere lectorilor „Revistei" tabloul stării în care se află industriile chimice în Suedia şi Norvegia; vom arăta cum un popor atît de puțin favorizat prin situaţiunea sa geografică şi terenul său, a reuşit prin laboare şi stăruință ca să creeze în puțin timp una dintre cele mai bănoase industrii, industria fabricatelor chimice.

(„Revista ştiinţifică", IV (1873), nr. 13/15 VIII. p. 193—194)

[NECESITATEA UNUI MUZEU INDUSTRIAL]
[SECETA ŞI IRIGAŢIILE]

— Esemplul dat de către espoziţiunea adiţională[1] a Austriei merită ca să fie imitat în toate ţările. Şi pentru că înainte de toate trebuie să ne gîndim la noi, credem că supuind această idee la cunoştinţa publică, acei care au putinţa de a o realiza nu vor întîrzia ca să înceapă colecţionarea obiectelor pentru înfiinţarea unui muzeu al industriei române[2], începînd de la epoca care se va găsi cea mai nemerită de către cei competinţi. Fie bine înţeles că propunem realizarea unei opere adevărat ştiinţifice şi de mare interes istoric; căci, dacă în loc de un asemenea muzeu s-ar înţelege o adunătură de cămăşi brodate frumos şi de alte obiecte de felul acesta, apoi scopul nu numai că nu s-ar atinge, ci s-ar compromite. Nu propunem o instituţiune pentru a satisface curiozitatea, ci o operă de ştiinţă locală, care să permită generaţiunilor viitoare să apreţuiască fazele prin care au trecut diferitele industrii în România şi celor prezinte ca să se folosească de ceea ce se va găsi bun în operile predecesorilor noştri. Sperăm că opera prezintă îndestul interes pentru ca să îndemne pe toţi românii binevoitori a-i veni în ajutor. Avem în ţară cîţiva bărbaţi, între care vom pune între cei dîntîi pe d. Alexandru Odobescu, care ar putea lua asupră-le patriotica sarcină de a croi şi înfiinţa această instituţiune. Avea-vom neesprimabila fericire ca aceste cîteva rînduri să îndemne începerea acestei opere chiar în anul acesta?

— O tristă veste ne-a venit din ţară; porumbul este compromis în mai multe dintre judeţele ţărei din cauza secetei care ne bîntuieşte de atît timp. Şi cu toate acestea, această preţioasă plantă promitea atît de mult în luna lui mai! Lipsind din ţară nu putem cunoaşte pînă la ce grad baza alimentaţiunei ţăranilor noştri este compromisă. Dacă în adevăr sîntem espuşi a nu recolta porumb într-o mare parte a ţărei, apoi nu trebuie să pierdem un minut; caută să luăm toate măsurile pentru a asigura alimentaţiunea ţăranilor[3]. Să nu aşteptăm ca prin esportaţiune să se scoată

afară din ţară porumbul ce se mai află, orzul şi chiar ovăzul. Să nu ne scape din vedere că recolta este slabă în mai multe staturi şi chiar în Austria; că în acest stat guvernul, de pe cît am aflat, ar fi redus taxele de importaţiune numai pentru ca să se poată aproviziona localităţile care se află în lipsă; şi că, prin urmare, dacă nu vom lua nici o dispoziţiune, vom fi espuşi a vedea preţul bucatelor urcîndu-se în aşa grad că ţăranul nu va putea să le cumpere.

Această nenorocită împrejurare ne îndeamnă a repeţi pentru a mia oară: este păcat ca într-o ţară străbătută de ape în toate sensurile să se lase recoltele să se usuce pe picioare. Ştiinţa agricolă ne învaţă ca să irigăm cînd clima este secetoasă. Italianii şi spaniolii au amenăgiat şi cele mai mici pîraie şi pentru aceea în anii cei mai secetoşi porumburile şi alte recolte udate nu suferă cîtuşi de puţin. Să nu mai întîrziem cu înfiinţarea unei şcoale practice pentru irigaţiuni[4]; fiecare în sfera noastră să dăm mîna de ajutor astfel ca, peste cîţiva ani, riurile şi piraiele României să nu se mai scurgă în Dunăre fără nici un folos pentru vegetaţiune. Dacă zicătoarea românească: *Nevoia învaţă pe om* este adevărată, să dovedim că pericolul de a ne vedea lipsiţi de hrană l-am înlăturat întrebuinţînd pentru folosul agriculturei bogatele ape care se scurg din sînul Carpaţilor, cum şi nesecabila apă a Dunării. Alte naţiuni străbat munţii, unesc mările şi noi oare nu vom putea revărsa apa peste mănoasele noastre cîmpii? Vom aştepta cu mînele în sîn ca seceta să usuce bucatele pe picioare, cînd atîtea rîuri ne străbat ţara de la munte şi pînă la Dunăre? Negreşit că nu; esenţial este ca să nu mai aşteptăm şi alte lecţiuni de felul acesta.

(„Revista ştiinţifică", IV (1873),
nr. 14/1 IX, p. 180—181)

[SĂ SE ASIGURE ÎNTÎI HRANA ȚĂRANILOR]

— În cronica precedentă[1], scrisă la Viena[2], am atins cestiunea lipsei de alimentațiune la care am fi espuși din cauza secetei care a bîntuit porumbul. Acum, după informațiunile ce am putut dobîndi, ne-am încredințat că recolta prețioasei cereale nu este atît de compromisă pe cît credeam. Cu toate acestea, lipsa există în mai multe județe și dovadă este urcarea nepomenită a prețului porumbului. Afară de aceasta recolta nu este îndestulătoare în mai multe staturi din Europa. Pentru aceea este urgent ca să se ia măsuri pentru aprovizionarea localităților în lipsă din România. Mijloacele ce apar mai nemerite[3] sînt : limitarea esportațiunei porumbului și poprirea velnițelor de a mai preface porumbul în rachiu. Să nu ni se răspunză că acestea sînt măsuri care ar lovi în interesele producătorilor. Cînd esistența unei părți însemnate a populațiunei este amenințată, nu se poate admite că nu se pot lua măsuri escepționale. Toate staturile iau asemenea dispoziții în condițiuni analoge. Austria sacrifică astăzi parte din venitul ce-i aduc taxele de importațiune numai ca să se poată aproviziona localitățile în lipsă. Francia și alte staturi au poprit în mai multe rînduri esportațiunea cerealelor în cazuri de lipsă.

Să nu ne scape din vedere că nu este cestiunea de a avea porumbul stricat necesariu, ci și de a-l putea dobîndi țăranii în lipsă cu prețuri potrivite. Căci la ce i-ar servi cultivatorului fără mijloace oferta porumbului cînd prețul ar fi inabordabil pentru dînsul?

Proprietarii cei mari, arendatorii cu mijloace, au un rol însemnat de îndeplinit în această ocaziune. Ei, cari știu mai bine decît oricine că nu este agricultură posibilă fără brațele viguroase ale țăranului ; ei, care au văzut moșii întregi rămase nelucrate din cauza lipsei de brațe ; ei, care sînt convinși că mizeria țăranului este mizeria țărei întregi, trebuie să ia inițiativa în localitățile respective pentru a asigura alimentațiunea populațiunei rurale[4]. Dacă au porumb rezervă, păstreze-l pentru țărani, chiar dacă s-ar espune a pierde ceva la sută. Trebuie să facă sacrificii cei cu

mijloace în favoarea acelora cari sînt espuşi a se vedea lipsiţi de hrana zilnică. Să nu lase pe ţărani pe mîna cămătarilor agricoli; să imiteze fiecare în sfera lor esemplul dat de ani de către principele de Schwartzemberg. Acest mare agricultor industrial, ca să scape pe locuitorii de pe numeroasele sale domenii de cămătarii care le cumpărau bucatele pe preţuri mici, a primit şi primeşte în magaziile sale grînele ţăranilor; le înaintează bani la nevoiă şi cînd vinde grînele sale vinde şi pe ale lor. La cazuri de lipsă, magaziile sale sînt deschise celor nevoiţi, carii nu au altă îndatorire decît a restitui în natură bucatele ce li s-au dat.

Cu aceasta nu înţelegem ca sarcina aprovizionării să rămîie numai în spinarea proprietarilor şi arendatorilor; din contra sîntem de părerea tutulor ca guvernul, întrucît depinde de dînsul, să ia măsurile cele mai nemerite pentru a înlesni şi completa opera proprietarilor şi arendatorilor.

(„Revista ştiinţifică", IV (1873),
nr. 15/15 IX, p. 226—227)

[STAREA ŞEPTELULUI ŞI MIJLOACELE DE REFACERE]

[— — —] În această privinţă, caută ca noi românii să ne mărturisim inferioritatea şi o inferioritate care face să cugete pe toţi aceia care sînt pătrunşi de adevărul că nu poate esista o agricultură prosperă fără vite multe şi frumoase[1]. Am avut rase escelente; eram renumiţi în această privinţă şi astăzi, afară de cîteva judeţe din Moldova, vitele noastre nu numai că s-au împuţinat, dară au degenerat într-un mod spăimîntător.

Ca să se poată dobîndi boi buni pentru muncă, neguţiătorii trebuie să-i aducă din Moldova; în Muntenia mai că nu mai esistă localitate în care să se poată afla turme de vite. Vitele de măcelărie au ajuns ca să inspire dezgust acelora care le văd. Afară de cazul cînd sînt îngrăşate cu borhot sau aduse de la iarbă, ele sînt într-o stare de slăbiciune mare; multe de-abia se tărăsc pînă la scaun[2]. Şi cu toate acestea putrezesc şire de fîn neconsumate! Cu rizicul de a vedea înapoind agricultura; de a ajunge să plătim carnea mai scump decît în multe din oraşele cele mari ale Europei; de a nu putea realiza nici o ameliorăţiune serioasă în sistemul nostru de cultură; în fine, cu perspectiva fatală de a slei pămîntul pînă a-l face neproductiv[3], caută ca fără întîrziere să luăm cele mai urgente măsuri atît pentru înmulţirea animalelor domestice cît şi pentru ameliorăţiunea raselor. A fost un timp cînd se făcuse un început fericit în această privinţă; sub ministeriul d-lui Kogălniceanu[4] s-a adus din Moldova tauri dintre cei mai aleşi, care s-au distribuit în multe din judeţele ţărei. Nenorocire însă că măsura de-abia pusă în esecutare şi s-a abandonat. Nici că se mai ştie ce au devenit acei nenorociţi buhai. Se înfiinţase asemenea un stabiliment destul de important pentru prăsirea de reproducători aleşi; şi din aceasta n-a mai rămas peatră pe peatră. O fatalitate neesplicabilă ne îndeamnă a distruge tot ce poate contribui la dezvoltarea agriculturei naţionale; şi cu o nepăsare cu totul orientală, mergem spre decadenţa economiei noastre cu paşi repezi. Faptele sînt aci, nu este nici o esageraţiune. Şi fiindcă am atins această cestiune a proposito de vitele de măcelărie, ne vom face o dato-

rie a aminti din nou tutulor municipalităţilor din comunele urbane şi în special acelei din capitală şi acelor din oraşele cele mari, că rolul lor este mare în această privinţă. Organizînd concursuri[5] de vite grase, după cum am propus acelei din Bucureşti încă din 1865, vor putea prin încuragiări băneşti şi onorifice, să provoace o ameliorațiune notabilă în alegerea şi îngrăşiarea vitelor de consumaţiune. Nimic mai simplu decît instituirea acestor concursuri; puţină bunăvoinţă şi mici sacrificiuri băneşti şi lucrul se va face. Ceea ce cerem de la municipalităţi pentru vitele grase, vom cere de la consiliurile judeţene pentru vitele de prăsilă şi pentru cele de lapte şi de muncă. Negreşit că statul va da mînă de ajutor în ambele împrejurări.

Cestiunea fiind de prea mare importanţă, ne propunem a reveni asupra-i într-o lucrare specială[6].

(„Revista ştiinţifică", V (1874),
nr. 2/1 II, p. 18—19)

[ÎMPOTRIVA CONCESIONĂRII SĂRII UNEI COMPANII]
[GREVA LUCRĂTORILOR AGRICOLI ÎN ENGLITERA]

— D. ministru al financelor[1] a prezintat Camerei legiuitoare un proiect de lege pentru concesiunea dreptului esclusiv al statului de esploatațiune și de vînzare a sării[2]. Puține din legile prezintate corpurilor legiuitoare de la 1859 pînă astăzi, a avut o importanță mai mare. În adevăr, sînt legi cari, cu toată aparința lor de greutate, se fac și se desfac într-unul sau mai mulți ani, fără ca pentru aceasta țara să se resimță într-un mod fundamental. Nu este tot astfel cu proiectul asupra salinelor. Prin acest proiect, propunîndu-se ca să se dea unei companii concesionare dreptul de a esploata cîtă sare va dori și după cum o vor povățui interesele sale, se dă pe mînă de esploatanți una din cele mai mari averi ale statului român, avere care nu se poate reconstitui după dorință. Afară de aceasta, după proiectul în cestiune se propune a se ceda nu numai esploatarea și vînzarea sării destinată consumațiunei domestice, dară, ceea ce este mai grav, dreptul de a se folosi de imensele depozite de sare măruntă și de gogele[3] ce se află grămădită de zeci de ani pe la gurile ocnelor pentru fabricațiunea de producte himice; această sare se propune a se da fără nici o despăgubire pentru stat. În același timp, proiectul de lege autorizează compania concesionară ca, la trebuință, să poată estrage oricîtă sare va voi pentru fabricațiunea de producte himice, plătind statului un leu suta de kilograme.

Persoanele care s-au ocupat cu tehnologia știu că din sare se fabricează astăzi mulțime de producte himice indispensabile pentru diferite industrii; între aceste producte, soda este cel dintîi. Singură Francia întrebuințează anual peste 50 milioane kilograme sare pentru fabricațiunea sodei; iară în Englitera uzinele de sodă consumă peste 113 milioane kilograme.

Astfel fiind, cedîndu-se unei companii dreptul de a întrebuința oricîtă sare va voi pentru fabricațiunea de producte himice și în special

de sodă, ne espunem a vedea sărăcite ocnele noastre. În adevăr, să nu ne facem iluziuni asupra bogăţiei salinelor noastre şi aceasta cu atîta mai mult că sarea este şi va fi de o întrebuinţare indispensabilă cît va ţinea lumea. Şi englezii credeau că minele lor de cărbuni de pămînt sînt nesfîrşite ; cu toate acestea, astăzi s-au convins că depozitele se împuţinează ; cărbunii se vînd deja cu preţuri mai urcate. Să nu ne mirăm că cu mizloacele de care dispune astăzi industria nu vom vedea sleindu-se salinele noastre. Interesele companiei, lucru firesc, vor reclama ca în timpul concesiunei de 30 ani să estragă cît se va putea mai multă sare pentru consumaţiune şi, în acelaşi timp, să fabriceze cătăţimi colosale de sodă şi alte producte himice, al cărora preţ sporeşte cu cît se împuţinează sarea.

În acelaşi timp, caută să observăm că faţă cu abundenţa sării în România, preţul de 20 bani cu care se propune a se vinde kilogramul este un preţ foarte urcat şi aceasta cu atîta mai mult că va fi simţit de partea cea mai neavută a populaţiunei. Ţăranul nostru, cu alimentaţiunea sa atît de puţin nutritivă, este nevoit să-şi escite apetitul consumînd sare mai multă. Pentru vite cel din urmă ţăran consumă mai multă sare ca un orăşan avut. A urca preţul sării, căci este o adevărată urcare cînd se propune un preţ unic pentru toată România, înseamnă că este nevoită populaţiunea rurală a consuma sare mai puţină.

Această cestiune a impozitului asupra sării oriunde a fost agitată a dat naştere la discuţiuni care au durat cu anii. Anchetele serioase au pus pe cei interesaţi în poziţiune ca să cunoască cestiunea. În ţara noastră, cestiunea salinelor fiind cu totul nouă, necunoscută, este neapărat ca să se amîne orice deciziune pînă ce Camera şi publicul se va domiri. În tot cazul, dacă ne-am permite a da vreun consiliu, este de a sta pe loc cu tot felul de concesiuni şi cu a salinelor mai mult decît cu oricare alta. După cum ne-am permis a observa în mai multe rînduri, noi nu ne cunoaştem ţara ; trist, dară este adevărat. Astfel fiind, caută să ne punem mai întîi a studia serios toate avuţiile noastre ; a combina esploataţiunea industrială cu interesele generale ale economiei şi politicei române şi numai după o asemenea lucrare de ani să cercetăm în pace, fără precipitaţiune cum trebuie procedat pentru a da impulsiune industriei noastre. A proceda cu graba ce ne este obicinuită ca cum lumea s-ar sfîrşi cu noi, este a espune interesele ţărei, după părerea noastră, la lovituri mortale [4]. În timpul nostru, nesocotinţele economice pot produce rezultatele cele mai fatale pentru esistenţa unui stat. Cu voie sau fără voie, bine sau rău, astăzi domneşte politica intereselor materiale [5], după cum le numeşte ilustrul Michel Chevalier [6], în politica acestor interese numai precipitaţiune şi superficialitate nu [se] admite. Sînge rece, cunoştinţă adîncă a cestiunilor ; combinarea economică cu cea politică şi socială, iacă calea ce avem de urmat cînd este vorba de marile avuţii ale statului.

— Mişcarea lucrătorilor agricoli se accentuiază din ce în ce mai mult în Englitera. La 26 mai s-a ţinut o adunare la Ham Hill, la care au participat peste 10 000 lucrători din Uniunea de Somerset [7] şi Dorset [8]. Din rezoluţiunile luate reese că sînt gata a susţine greviştii din comitatele de est.

La un prînz din Cambridge [9], d. Webb, președintele Camerei de agricultură, a sfătuit pe arendatori ca să se înțeleagă cu lucrătorii lor, pentru că lucrătorii au dreptul de a se coaliza și arendatorii, a zis d. Webb, sînt datori să recunoască acest drept.

În adunarea de la Ham Hill, prezidată de reverendul Stainford, fost vicar, d. Arch, partizanul înfocat al uniunilor de lucrători [10], a declarat că, greva chiar dacă ar costa pe uniune 1 milion de lei, suma se va găsi. Uniunea ar avea mizloace ca să întrețiă pe lucrători chiar dacă greva ar dura douăsprezece luni ale anului.

Cu asemenea mizloace puternice de acțiune, cu o perseverență nepomenită, nimeni nu se îndoiește despre reușita uniunilor de lucrători agricoli.

(„Revista științifică", V (1874),
nr. 8/1 VI, p. 113—114 și 115—116)

CURMAREA GREVEI LUCRĂTORILOR AGRICOLI ÎN ENGLITERA

— Faimoasa cestiune a lucrătorilor agricoli din Englitera[1] pare că s-a rezolvat în defavoarea lucrătorilor. Arendatorii şi proprietarii, cu o tenacitate nepomenită, n-au voit să primească pe nici un lucrător făcînd parte din *uniuni*. Văzînd că se apropie seceratul, au alergat să angagieze lucrători din diferite industrii. În acelaşi timp, mizloacele băneşti nu mai permiteau *uniunei* ca să întreţină greva. Pentru aceea, d. Arch, unul din principalii promotori ai mişcării lucrătorilor agricoli, a declarat în numele comitetului că tot ce poate face este de a înlesni lucrătorilor mizloace de emigraţiune sau ca să-şi caute de lucru. Iacă dară că, după o mişcare de atît timp, nenorociţii lucrători sînt nevoiţi a se întoarce de unde au plecat.

După cum se esprimă mai în unanimitate presa inteligentă şi progresivă, arendatorii să nu-şi facă iluziuni asupra triumfului lor; să nu le scape din vedere că mai toate transformaţiunile sociale nu se operează dintr-o zi într-alta. Acţiunea timpului şi progresul ideilor sînt doi factori cari joacă un rol important în rezolvarea cestiunilor de natura aceleia a lucrătorilor din Englitera. Orice s-ar zice, agricultura engleză a suferit şi va suferi din cauza neparticipării lucrătorilor la operaţiunile agricole. Braţe vînoase, lucrători vîrtoşi şi plini de tinereţe au părăsit deja patria cu miile, emigrînd dincolo de ocean.

Prudenţa şi interesele agricultorilor-arendatori reclamă ca înşile să caute a concilia interesele lucrătorilor cu ale lor; căci altfel, curînd sau mai tîrziu, cestiunea se va rezolva pentru lucrătorii agricoli cum s-a rezolvat şi pentru lucrătorii industriali.

(„Revista ştiinţifică", V (1874), nr. 12/1 VIII, p. 177 şi 179)

NECESITATEA INDUSTRIEI ŞI A INDUSTRIILOR AGRICOLE ÎN PARTICULAR, PENTRU AGRICULTURA ROMÂNĂ

— Sînt cîţiva ani de cînd producţiunea noastră fondamentală, producţiunea agricolă, este prea mult cercată. Secetă cît ţine vara; ierne ca şi polare şi fără zăpadă, iacă două fenomene destructoare cari au compromis recolta celor două plante de căpetenie ale agriculturei noastre, grîul şi porumbul. Dacă, cu toate acestea, mult puţin ce am produs s-ar fi desfăcut cu preţuri bune, tot ne mai consolam; iacă însă că, de la treieratul grînelor şi pînă astăzi, porturile noastre stau neactive,afară de orz, care s-a vîndut cu preţuri bune, grîul nu se întreabă. Unde agricultorii aşteptau, după cualitate, preţuri de 80 pînă la 120 lei pentru chila de grîu, li se oferă maximum 80 lei şi chiar cu acest preţ nu se caută. Este probabil că preţurile au să se urce, însă pînă atunci magaziile stau pline cu bucate şi agricultorii în lipsă de capitaluri sau stau pe loc ori se împrumută cu procente pe care cultura nu le poate plăti.

Ca perspectivă pentru anul viitor, iacă-ne la jumătate octombre şi ţarinile sînt negre în mai multe judeţe; grîul ce s-a putut semăna n-a răsărit, iar rapiţa este perdută în mai multe localităţi.

Seceta din anul acesta compromiţînd producţiunea finului, agricultorii, mari şi mici, se întreabă cum au să scoată vitele din iarnă. Cei fără mizloace, şi anume ţăranii, vor fi mulţi nevoiţi din această cauză să-şi vînză vitele cu preţuri mici.

Caută dară să mărturisim că situaţiunea agriculturei noastre departe de a fi prosperă, este îndestul de tristă pentru a ne inspira oarecare îngrijire. Agricultori mari şi agricultori mici trebuie să meditäm cu toată atenţiunea ce merită asupra acestei stări de lucruri şi să cercetăm ce avem de făcut pentru a asigura viitorul. Căci trebuie să ne convingem, odată pentru totdeauna : în producţiunea agricolă, ca şi în oricare altă producţiune, nu putem merge cu paliative, cu azi pe mîne.

După părerea noastră, cel dintîi lucru ce avem de făcut este de a intra cu bărbăţie şi cu seriozitate pe adevărata cale a agriculturei progresive, pe calea îmbunătăţirilor agricole [1]. A face să consiste agricultura : în învoieli pline de şicane [2], în arături întinse esecutate rău [3], în esploatarea pămîntului fără nici un capital [4] afară de ce ne dă învoielile făcute cu ţăranii, în a căuta numai foloase fără a face nici un sacrificiu pentru îmbu-

nătăţirea pămîntului, în a stoarce picătură cu picătură forţa productivă [5], grăsimea ca să zicem aşa a solului arabil, în a avea semănături imense fără un cap de vită [6] pentru muncă sau pentru prăsilă, în a căuta în fine numai cîştiguri fără nici o cheltueală, este după noi calea cea mai ruinătoare în agricultură. Agricultura modernă dispune de mizloace puternice pentru a neutraliza pre cît este în putinţa omului, chiar inconvenientele produse de către anotimpuri, pentru a face ca pămînturile cele mai sterpe să poată produce ca şi cele de prima cualitate, pentru a spori puterea productivă şi a menţine în stare de fertilitate permanentă pămînturile de cualitate bună. Rezultatele surprinzătoare ce a produs agricultura progresivă mai în toate staturile Europei, nu mai permite nici o îndoeală că aceleaşi ameliorăţiuni localizate vor produce şi în ţara noastră rezultate identice.

Afară de ameliorăţiunile agricole propriu-zise, agricultura noastră trebuie să adopteze industriile accesorii sau industriile agricole [7], precum sînt fabricile de zacăr şi de alcool [8], feculăriile [9], fabricile de oţet, de bere, de pîne, morile, în fine toate acele industrii cari, anexîndu-se pe lîngă esploataţiunile rurale, pot preface în producte industriale grîul, orzul, secara porumbul, sfecla şi alte plante. Esemplele altor staturi ne pot servi de model în această privinţă. În Francia, Germania, Austria, Englitera, Belgia, Italia, Elveţia, anexarea industriei în esploataţiunile rurale a produs rezultatele cele mai fericite. În Francia, de esemplu, 539 fabrici de zacăr, cari produc peste 380 milioane kilograme zacăr, mai toate sînt anexate pe lîngă esploataţiunile rurale. Să se noteze că aceste fabrici, afară de zacăr, produc borhot [10] pentru îngrăşarea unui număr însemnat de vite, altă industrie importantă, produc melasă [11] din care se fabricează alcool; în fine prin cultura sfeclelor ocupă suprafeţe de pămînt imense pe care-l ameliorează şi dă în acelaşi timp de lucru populaţiunei rurale. În Austria, am constatat în anul trecut că în mai multe domenii se află anexate fabrici de zacăr, de bere, de feculă şi chiar fabrici de pîne.

Proprietarii agricultori din România, adoptînd industriile agricole, pe lîngă foloasele ce vor trage pentru sine-le, foloase pipăite, vor aduce un serviciu mare populaţiunei rurale. În adevăr, ţăranii noştri petrec mai toată iarna fără nici o ocupaţiune. Această pierdere de timp contribueşte în mare parte a scumpi munca şi a ţine pe cultivatori în neavere, pentru că este lucru firesc ca ţăranul, să calculeze preţul muncii de vară astfel ca să poată trăi iarna.

Spaţiul unei cronice nu ne permite a desvolta mai multă importanţă introducerei industriilor agricole în esploataţiunile rurale. Din cele zise, fiecare credem că se poate convinge că nu mai putem stărui în sistema de producţiune urmată pînă astăzi; că treptat trebuie să facem din agricultura noastră o adevărată industrie şi, atunci, atît particularii, cît şi statul vom culege cu prisos rezultate mănoase în schimbul sacrificiilor ce vom face.

(„Revista ştiinţifică", V (1874), nr. 17/15 X. p. 257–258).

EMIGRAȚIUNEA LUCRĂTORILOR AGRICOLI ÎN ENGLITERA

— Grevele lucrătorilor agricoli din Englitera [1], neproducînd nici un efect în privința ameliorațiunii stării lor materiale, familii cu miile au emigrat în Australia și Canada. Presa agricolă anunță că această emigrațiune continuă; o ceată numeroasă de lucrători agricoli din localitățile Warwick [2] și Oxford [3] a plecat din Englitera la 29 octombrie cu destinațiune pentru Zelanda-Nouă [4] sub conducerea d-lui Osborne. Publicul englez este, cu drept cuvînt, preocupat de această abandonare a patriei de către brațele cele mai vînoase. Arendatorii, ca cum ar dori să nu mai rămîie lucrători pe la țară, îndată ce și-au recoltat bucatele au redus din nou salariile; conduita lor a ocazionat în presa engleză o polemică din cele mai pasionate.

Regimul proprietății fondiare iarăși este la ordinea zilei nu numai în presa agricolă și economică, ci și în cea politică. Asociațiunea pentru reforma fondiară [5], asociațiuni puternici (sic) și-au modificat programul cu scop de a lucra într-un mod mai energic. Pentru a da lectorilor o idee despre scopul urmărit de această asociațiune, vom trece aci puntele principale din programa asociațiunei; acestea sînt:

1° Abolițiunea dreptului de primogenitură. Restricțiunea facultății de a substitui.

2° Supresiunea dificultăților ce întîmpină transmisiunea; posibilitatea de a putea vinde bunurile ipotecate;

3° Îndemnitate acordată pentru îmbunătățiri făcute pămîntului de către arendator sau alții;

4° Punerea în cultură a pămînturilor necultivate și cumpărarea pămînturilor nisipoase și sărace de către stat.

La noi, unde se aduc atîtea laude regimului constituţional al Mareі-Britanii, nu-şi poate face cineva idee de abuzurile proprietăţii fondiare. Domenii imense stau pustii numai fiindcă stăpînii lor le rezervează pentru vînat. În virtutea dreptului de primogenitură şi a obstacolelor puse de legi pentru a se păstra în întregimea lor moşiile, întinderea domeniilor creşte fără ca ţăranii să poată cumpăra un pogon. Familii de ţărani cu miile sînt nevoite să emigreze peste mări numai pentru că în patria lor nu le este permis să aibă nici o grădină.

Caută să convenim că un asemenea regim economic şi social nu mai corespunde cu cerinţele civilizaţiunii moderne, prin urmare lesne se poate aplica hotărîrea luată de către Asociaţiunea pentru reforma fondiară ca să se pună a lucra cu toată energia de care este capabilă.

(„Revista ştiinţifică", V (1874),
nr. 19/15 XI, p. 289).

LIPSA DE ALIMENTAȚIUNE ÎN UNELE LOCALITĂȚI DIN ȚARĂ

— Seceta neprecurmată din anul acesta, recolta slabă din anul trecut au contribuit în mare parte ca cultivatorii să nu aibă proviziunea necesariă de porumb. Consecința acestui fapt este lipsa mare ce se simte în mai multe localități, lipsă care a ajuns să se constate chiar în Adunarea legiuitoare. Unul din deputații Teleormanului, d. C. N. Racottă [1], a comunicat domnilor deputați că, în oarecari comune, lipsa este la culme; că unii dintre locuitori au început să consumeze măduvă de coceni de porumb? Aceasta ne aduce aminte poveștile ce le auzeam în copilărie, că pe la 1816, cînd era foamete în țară, în multe localități se rîșnea coajă de copaci și se făcea mămăligă.

Relatarea unor fapte atît de triste a pus pe guvern și Adunare în poziținne ca să se grăbească a veni în ajutorul celor lipsiți de hrană. Măsura este creștinească, după cum s-a zis în Cameră; se vor face toate sacrificiile posibile pentru ca populațiunea rurală, atît de cercată, să simță cît se va putea mai puțin efectele lipsei. S-a propus încă și cu multă dreptate, ca să se păsuiască locuitorii în plata dărilor către stat pînă la viitoarea recoltă. Toate acestea sînt măsuri laudabile; însă faptul lipsei ce bîntuiește atîtea localități, într-un moment cînd prețul grîului este foarte scăzut, merită a fi studiat cu toată îngrijirea atît în cauzele sale ocazionale, cît și în consecințele sale. Este un lucru cu totul anormal ca o parte însemnată din populațiunea țărei, din populațiunea agricolă, să fie redusă la lipsa estremă, cînd magaziile stau pline de grîne. Aceasta dovedește că cauza acestei stări de suferință nu se poate atribui numai secetei, ci și lipsei de mizloace a locuitorilor. Puțin ar importa lipsa porumbului cînd cultivatorii ar avea bani să cumpere grîu; din contra, fenomenul n-ar părea de tot estraordinar, fiindcă nu se poate pretinde ca în același an să reușească toate semănăturile. Și aiurea se întîmplă să lipsească o cereală sau altă plantă alimentară; faptul acesta însă nu atrage după sine foamete.

Pentru aceea dară, ce trebuiește să ne preocupe nu este atît lipsa de porumb — și aceasta cu atît mai mult că porumb ar fi fost dacă se

oprea esportaţiunea acestei plante, după cum am propus [2] încă de astăvară —, ci neaverea cultivatorilor. O anchetă economică [3], făcută cu toată seriozitatea ce reclamă cestiunea, este mizlocul cel mai practic pentru a se putea dovedi toate cauzele cari au ocazionat această stare de lucruri. Facerea unei anchete nu trebuieşte să surprindă pe nimeni, căci în alte staturi se fac anchete administrative şi economice pentru cestiuni de o importanţă cu totul secundară. În cestiunile sociale, cercetările de felul acesta sînt cel mai sigur mizloc de investigaţiune, de constatare a adevărului. În cestiunea de faţă, poate că *a priori*, mulţi să crează că cunosc cauzele; însă tocmai pentru a înlătura neînţelesurile, nedomiririle, interpretaţiunile greşite, ni se pare mai logic a proceda pe calea de anchetă.

(„Revista ştiinţifică", V (1875), nr. 22/1 I, p. 337—338).

CAMPANIA SERICICOLĂ DIN ANUL ACESTA[1]. LEGISLAȚIUNEA ENGLEZĂ RELATIVĂ LA ÎNTREBUINȚAREA COPIILOR LA LUCRĂRILE AGRICOLE.

— Din informațiunile ce am putut dobîndi ar rezulta că creșterea gîndacilor de mătase ar fi luat oarecare dezvoltare în anul acesta. Dacă lucrul ar fi adevărat, n-am avea decît să ne felicităm cu toții. Pentru aceea ar fi de dorit ca prin măsuri administrative să se poată cunoaște cît mai neîntîrziat starea și întinderea ce s-a dat în anul acesta creșterei gîndacilor. Științele ce s-ar aduna în această privință ar folosi nu numai ca cifre statistice, dară și ca informațiuni pentru străini cari, ar dori să reînceapă facerea sămînței de gîndaci în România.

Pentru ca științele să fie complete, ar fi de dorit să se cunoască în același timp proporțiunea ce există între gîndacii de rasă locală și rasa milaneză sau altele cari se vor mai fi crescînd în țară.

Știm că timpul este înaintat pentru ca informațiunile ce s-ar dobîndi să se poată transmite și în străinătate ; cu toate acestea, dacă n-ar fi decît interesul statistic și totuși lucrarea trebuiește făcută.

Dacă creșterea din anul acesta ar reuși, după cum avem mare speranță, ar fi de dorit ca pentru viitor să se ia de timpuriu măsuri pentru a reînvia această bănoasă ramură a agriculturei. Guvernul nostru se poate pune pentru acest sfîrșit în relațiune prin agenții țărei de la Roma și Paris, cu societățile sericicole ; cu stabilimentele cele mari de sericicultură, în fine chiar cu administrațiunea locală pentru a fi ținut în curent cu trebuințele locale, cu ameliorațiunile introduse, în fine cu tot ce privește dezvoltarea sericiculturei.

A mai repeti și cu această ocaziune foloasele imense ce ar cîștiga agricultura noastră din propășirea creșterii gîndacilor [2] în toate cătunele din România, ni se pare de prisos. De la fundarea acestei „Reviste" n-am încetat de a îndemna și ruga pe toți cîți se interesează de prosperitatea economică a țărei ca să vie în ajutorul unei producțiuni atît de bănoasă.

Acum de curînd, presa noastră s-a ocupat cu o prețioasă lucrare a d-lui Borghetti despre care am vorbit și noi [3]. Toți dară recunoaștem că ar fi de mare interes ca să dăm cît se poate mai mare desvoltare națiunalei industrii a sericiculturei. Din nenorocire însă cu scrisul nu este de ajuns; trebuiesc fapte și faptele nu se pot îndeplini decît de aceia cari au puterea și mizloacele în mînă. La toți aceștia ne adresăm dară și-i rugăm din nou ca să-și întrunească puterile pentru a da o impulsiune puternică sericiculturei române.

Cercați prin atîtea pagube, cultivatorii noștri cei mici cîtă ușurință nu ar fi simțit dacă acum ar fi putut aduce în piețele de comerciu gogoși de gîndaci de mătase. Să le venim dară în ajutor cel puțin pe viitor; să-i îndemnăm; să-i încuragiăm procurînd chiar sămînța bună acelora cari nu vor fi avînd. Cu modul acesta vom face un îndoit bine: pe de o parte vom desvolta una din cele mai bănoase industrii, iară pe de alta vom procura țăranilor noștri un mizloc pentru a-și spori prea mult modestele lor mizloace de esistență.

— Parlamentul englez, ca să poată satisface numeroasele reclamațiuni ce i s-au făcut contra întrebuințării copiilor prea fragezi la lucrările agricole, în urma unei anchete, a votat o lege prin care se specifică etatea la care se pot lua copii [4] la muncă și, în același timp, poprea cu desăvîrșire înrolarea copiilor în bande, cari, conduse de întreprinzători, se transportau din comitat în comitat în timpul cositului și al secerișului. După cît se pare, se vede că legea nu este observată, căci reclamațiunile au început din nou atît din partea oamenilor de inimă cari se interesează de sănătatea fizică și morală a copiilor, cît și din partea arendatorilor, cari cer ca legea sau să fie observată cu stricteță de toți agricultorii sau să fie abrogată.

Scopul legii este cu totul moral; mai întîi, pentru că munca silită cînd copiii sînt prea tineri le compromite sănătatea, al doilea pentru că copiii nu pot merge la școală. Cu toate acestea, atît sînt de funeste consecințele ignorenței că s-au aflat părinți cari au preferit să nu trimită copiii la școală și să cîștige cîțiva bani. Presa liberală cere în unanimitate ca să se pună capăt unei stări de lucruri care ține în stare de ignorență absolută o parte însemnată din poporul englez.

(„Revista științifică", VI (1875), nr. 8/1 VI, p. 113—114 și 115).

SERBAREA SOCIETĂȚII *UNIREA LUCRĂTORILOR CONSTRUCTORI*

— Merge pe trei ani de cînd s-a format în București o asociațiune între lucrătorii constructori sub numele de *Unirea lucrătorilor constructori* [1]. Scopul societății este după statute :

a) A stabili frăție și solidaritate între lucrătorii români de construcțiuni și a-i încuragia prin mizloace morale și materiale.

b) A forma maeștri în diferitele ramuri din industria constructivă prin școli speciale și trimițînd cu cheltuiala sa, pe cît mizloacele-i vor permite, pe cei mai inteligenți dintre lucrătorii constructori ca să se perfecționeze în atelierele străine.

c) A desvolta spiritul de economie primind micele capitaluri ale societarilor și făcîndu-le să fructifice.

d) A procura membrilor ei credit ieftin, bazat pe garanția colectivă.

e) A veni în ajutorul acelora dintre societari cari vor fi reduși la neputința de a munci prin veriun accident provenit din esercitarea meseriei lor.

f) A înmormînta pe membrii săi cu a sa cheltuială și după datinele religiunei strămoșești.

Membrii asociațiunei se recreutează dintre lucrătorii cărămidari, zidari, dulgheri, tinichigii, sculptori, tîmplari, lăcătuși, vopsitori, cioplitori de pietre și geamgii.

Această asociațiune de lucrători a mers desvoltîndu-se pre cît permite împrejurările ; a format o școală unde patronii trimit pe ucenicii lor.

În ziua de 2 iunie s-a celebrat aniversarea fondării societății și s-au distribuit premii elevilor cari s-au distins la esamene. Am avut deosebita mulțumire de a asista la această serbare ; și putem încredința că această societate merită simpatiile și încuragiarea tutulor românilor cari se interesează de propășirea spiritului de asociațiune în țară.

Președintele asociațiunii [2] a rostit un discurs pe care-l reproducem în „Economia națională" dimpreună cu darea de seamă a comitetului.

Înainte de împărțirea premielor, junii ucenici au intonat *Hora lucrătorilor constructori*. Strofele următoare pot da o idee despre spiritul de care este inspirată *Unirea lucrătorilor constructori* :

Vivat tesla și mistrie,
Vivat sînta meserie,
Cît moșia ea plătește ;
Așa-i zis pe românește.

Pătrunză-se toți românii de acest adevăr și atunci putem fi siguri că economia noastră va prospera.

(„Revista științifică", VI (1875),
nr. 9/15 VI, p. 129).

INVAZIUNEA LOCUSTELOR ÎN MAI MULTE JUDEȚE

— Încă o nenorocire pentru mult cercata noastră agricultură : locustele s-au ivit în trei județe de dincoaci de Milcov și în partea de dincolo. Guvernul, pentru a stîrpi aceste insecte destructoare, a prezintat de urgență un proiect de lege Camerei prin care propune ca fiecare familie de agricultură să dea cîte un om pentru stîrpirea locustelor. După o discuțiune îndestul de lungă, legea s-a votat cu mici modificațiuni.

Cînd vor apărea în „Monitor" desbaterile asupra acestei cestiuni, vom reveni și vom aprețui la rîndul nostru economia legii.

În tot cazul, sîntem mîhniți și suprinși văzînd că se află bărbați care susțin că dacă s-ar plăti țăranilor o îndemnizare pentru zilele ce vor lucra la stîrpirea locustelor ar fi o umilință, o degradare pentru dînșii și aceasta pentru poeticul argument că țăranii sînt generoși ! Generoși cît va pofti cineva, însă fie zis în treacăt, cam nu știu cîți dintre noi împingem generozitatea pînă a lucra fără nici o răsplătire. Și apoi, noi aceștia mai avem cîte o mică rezervă și alții rezerve mai rotunde ; dară țăranii, cari mai ales în urma anilor de secetă prin cari am trecut, au ajuns în condițiile cele mai strimtorate, cum ar putea oare să li se ceară, sub motiv de generozitate, ca să lucreze gratuit.

Cu ocaziunea discuțiunei aceleiași legi s-a zis cum că țăranii au să se folosească mai mult ca proprietarii mari din aplicarea legii contra locustelor. Sîntem convinși că proprietarii noștri cei mari au protestat în sine-le contra unei aserțiuni nefondate.

(„Revista științifică", VI (1875),
nr. 10/1 VII, p. 147).

INDUSTRIA ŞI GUVERNUL ÎN BELGIA, DUPĂ D. LAVELEYE

— Industria sufere în mai multe staturi ale Europei. În Germania, Austria şi chiar în Belgia, industrialii fac apel la guvern ca să ia dispoziţiuni pentru a uşura această criză. În Belgia mai multe case, adresîndu-se către d. Laveleye [1], economist distins, îl întreabă dacă guvernul nu ar putea veni în ajutorul industriei. Eminentul economist, care de cîtva timp a rupt-o cu dogmaticii, cu acei îngînfaţi care au de dogmă în cestiuni economice faimosul *laisser faire, laisser passer* [2] al fiziocraţilor [3], declară şi afirmă sus şi tare să statul poate face mult în împrejurările de faţă pentru a uşura suferinţele industriei belgiane. Dogmaticii, cari au compromis în parte economia politică, după cum singuri încep a o recunoaşte, cred că statul n-are să se amestece în ceea ce priveşte industria, n-are să se preocupe de suferinţele industriei şi ale lucrătorilor. D. Laveleye reaminteşte un fapt care învederează cît este de vătămătoare încăpăţînarea oamenilor de idei preconcepute. Acum cîţiva ani, în timp de o criză şi mai mare ca cea de astăzi, ministrul de lucrări publice al Belgiei a dat fabricanţilor din Germania comande de lucrări însemnate pentru material de drum de fier, numai ca să cîştige cîţiva franci la tonă, pe cînd în ţara sa industria suferise din lipsă de lucru.

Germania, care nu se ia după teoriele de cabinet, într-o ocaziune analoagă în loc să imiteze pe Belgia a preferit să plătească mai scump şi a făcut comandele fabricanţilor germani neprimind la concurenţă nici un fabricant belgian, deşi aceştia ofereau condiţiuni mai avantagioase.

Astfel dară, după cum zice d. Laveleye, ministrul belgian, despărţind statul de naţiune, crezînd că statul n-are să se ocupe de suferinţele industriei, a ocazionat pierderi însemnate patriei sale numai ca să cîştige cîteva sute de mii de franci şi să facă după gustul economiştilor de cabinet.

Statul fiind emanaţiunea naţiunei, nu se poate admite ca el să nu se intereseze de progresul naţiunei ce reprezintă; din contră, datoria sa este să caute prin toate mizloacele ca să facă a înflori agricultura, industria şi comerciul. O ţară care se citează astăzi ca esemplu, Prusia, a ajuns la

gradul de înflorire în care se află numai prin neobosita ingerință a statului în cestiunile de progres. De la marele elector [4] și pînă astăzi, statul prusian a făcut sacrificii însemnate pentru desvoltarea economică. Pe cînd în alte țări lumea se certa asupra protecționismului și asupra libertății absolute a comerciului, prusianii-și vedeau de interesele lor; protegeau cu eficacitate toate industriile locale, agricultura și comerciul; înființau stabilimente profesionale; întreprindeau lucrări publice de natură economică; și astfel cu încetul, fără zgomot, ajunseră să se așeze între națiunile cele mai înaintate.

Și dacă în Belgia industria simte nevoie de a fi susținută de către stat. dacă în aceasta economiștii ca d. Laveleye recomandă sprijinul guvernului, ce să mai zicem noi și alte popoare cari se află în aceeași stare de inapoiere ca țara noastră! Să lăsăm dară dogmatismul economic la speculațiunile sale de cabinet; să lăsăm profesorii să recomande acelor cari vor să-i asculte că libertatea comerciului este înainte de toate o cestiune de civilizațiune, de progres, de comunitate; și noi să căutăm a încuragia mica noastră industrie, agricultura și comerciul nostru. Să nu căutăm a face ca nimeni, adică să transformăm România într-un laboratoriu de experimente economice[5]; să ne ținem de calea bătută, cale pe care a urmat toate națiunile lumii. Să căutăm ca toate cheltuielile ce le face statul să le facă, pre cît va fi cu putință în țară; să ne mulțumim chiar a plăti ceva mai scump, dară să consumăm obiecte produse de noi.

(„Revista științifică", VI (1875),
nr.21/15. XII, p. 319—320)

XLV

PRECUVÎNTARE

Îndemnat de dorința ce am de a contribui la răspîndirea cunoștințelor de agricultură progresivă și de economie națională între compatrioții mei, cum și de solicitațiunile mai multor dintre confrații mei agricultori, am hotărît să încep publicațiunea acestui ziar agricol. Gîndesc că fac bine luînd asupră-mi această sarcină, de vreme ce toți cîți ne îndeletnicim cu agricultura, precum și chiar aceia care trăiesc din veniturile ce aduce arendarea pămîntului, simțim nevoia de a avea un organ al profesiunii noastre, al intereselor noastre. Poate că noi cîțiva care avem oarecum deprinderea condeiului, sîntem vinovați că am așteptat atît timp pentru a înzestra agricultura cu un organ special de publicitate ; însă rugăm pe aceia care ar fi dispuși a ne învinovăți să cugete cum că orice lucru în această lume trebuie să vie la timpul său. S-au făcut încercări ; au apărut cîteva jurnale agricole ; însumi am redactat în timp de aproape trei ani[1] „Monitorul comunelor", foaie de agricultură populară ; dară de vreme ce nici unul din jurnalele apărute nu mai există, este foarte probabil că nu s-a înțeles pe deplin trebuința lor. De astă dată, poate că vom fi mai norociți ; căci, judecînd după aparințe, publicul agricol pare dispus a se lumina, a lua cunoștință de mișcarea agricolă atît dinafară, cît și din întru, a se iniția la procedările agriculturii progresive.

Mai toți cîți ne îndeletnicim cu agricultura simțim trebuința de a organiza cultura noastră potrivit cu cererile științei și cu împregiurările. Mulți dintre agricultori s-au încredințat, printr-o amară esperiență, că nu mai pot căuta moșiele ca pînă acum, adică cam pe nemerite, nerezimați pe nici un sistem de cultură corespunzătoare cu nevoile agriculturei noastre. Abuzul culturei cerealelor ; arătura și semănătura neîntreruptă, fără a suplini prin odihnă sau prin îngrășare ; pierderile ce încearcă pămîntul [2] după fiecare recoltă ; împuținarea nepomenită a vitelor, sînt atîtea trăsuri [3] caracteristice ale agriculturei noastre de astăzi, trăsuri care încredințează și pe cei mai puțin deprinși cu cercetările agricole, că esploatăm pămîntul într-un mod cam vitreg ; că nesocotind viitorul, ne aplicăm a stoarce din

ţarinile noastre toată puterea producătoare grămădită de veacuri prin dărnicia naturei. Această cale este învederat greşită şi, dacă nenorocirea ne-ar îndemna să mai urmăm ca în trecut, ne putem aştepta, fără umbră de îndoială, la cele mai amari neajunsuri.

Scopul acestei publicaţiuni fiind de a supune la aprecierea agricultorilor noştri îmbunătăţirile ce trebuiesc introduse [4] în agricultura română; de a demonstra cît este de ruinător pentru prezent, ca şi pentru viitor, sistemul de cultură mai în deobşte practicat în cele mai multe din judeţele ţărei; de a încredinţa prin cifre cu cît este mai profitabilă agricultura ameliorătoare practicată cu atît succes în alte staturi ale Europei; ne luăm voie a ne adresa către toţi agricultorii români rugîndu-i să ne grupăm cu toţii şi să lucrăm din toate puterile pentru *progresul agriculturei române.* Concursul tutulor confraţilor noştri este neapărat pentru ca această mîntuitoare idee să poată produce rezultatele aşteptate. Fiecare dintre noi datorim nouă în particular şi ţărei noastre în general ca să luăm parte la această întreprindere, la această luptă contra sistemelor de cultură care, ruinînd pămîntul, ruinează pe proprietar şi pregăteşte ţărei noastre cel mai trist viitor.

Din parte-ne, ne îndatorăm a lucra pe cît ne vor permite puterile şi cunoştinţele. Credem că după şease-spre-zece ani de carieră agricolă petrecuţi pe catedră cît şi la cîmp, după numeroase călătorii făcute în toate direcţiunile ţărei cu scop de a studia agricultura locală, ne va fi iertat a scrie despre agricultură. Ne punem la dispoziţiunea agricultorilor noştri cu singura condiţiune ca fiecare în schimb să caute a pune la dispoziţiunea publicului agricol toate cunoştinţele, toate cercările de natură a lumina pe confraţii noştri, mari şi mici.

Încredinţat despre dorinţa ce ne insuflă pe toţi ca să apucăm pe marea şi mîntuitoarea cale a agriculturei progresive, avem deplină convingere că agricultorii noştri vor binevoi a ne susţine, a ne încoragia în această întreprindere, al cărui scop unic este de a lucra pentru binele şi fericirea ţărei noastre.

(„Economia rurală", an. I, 1876,
nr. 1 din 10 martie, p. 1).

CAMĂTA ÎN SATELE NOASTRE. NECESITATEA INTERVENIRII LEGEI.

— La noi, ca şi în Austria, camăta, sub toate formele : dobîndă, învoieli, împrumut de semînţă ş. a. l., bîntuie satele şi a ruinat pe cultivatori ; şi, negreşit că cea mai cumplită epizootie, cea mai mare grindină nu ar fi putut aduce atîtea suferinţe asupra ţăranilor ca lăcomia nesfîrşită a cămătarilor. Şi la noi, ca şi în Austria, este urgent ca legea să intervină şi să reguleze această cestiune pînă ce uzura nu va roade şi cel din urmă ban al cultivatorului.

Aceia care ţin cu orice preţ la libertatea industriei şi comerciului ; căror puţin le pasă dacă va pieri lumea, numai pretinsele principie economice să trăiască, aceia vor ţipa, vor protesta contra amestecului legei în transzacţiunile de felul acesta. Aceşti domni nu vor sau nu pot să se pătrundă o dată că nu este tot una cartea şi practica ; că multe par bune pe hîrtie şi în practică produc rezultate contrarii ; că a lua dobînzi de 100 la 100 ; a se folosi de lipsa, de sărăcia ţăranului şi a-i impune condiţiuni de muncă ori de împrumutare prin care i se va lua şi cenuşa din vatră, nu va să zică a practica o industrie onestă, ci din contra o industrie pe care lăsăm să o numească fiecare. În asemenea caz, ca în orice altă împrejurare cînd interesele sociale sînt ameninţate, legea trebuie să intervie, să înfrîne nesaţiul acelor prădători ai satelor.

(„Economia rurală", an. I, 1876,
nr. 2 din 10 martie, p. 26)

DESFIINŢAREA PRESTAŢIUNEI

— D. ministru al agriculturei, comerciului şi lucrărilor publice [1], a cerut onorab. Consiliu al Miniştrilor ca să supue viitoarei Adunări legiuitoare un proiect de lege pentru desfiinţarea legii de prestaţiuni ; iară deocamdată să se suspendeze lucrările şoselelor pînă ce cultivatorii vor sfîrşi lucrările agricole. M. S. Domnitorul a încuviinţat această lucrare.

Lucrarea la şosele devenise cel mai greu impozit pentru ţărani ; căci, din nenorocire, nu era vorba să lucreze trei zile şi să se scape ; dară prin tot felul de modificaţiuni şi de interpretaţiuni, legea degenerase în aşa grad că costa pe ţărani cîte zece şi chiar mai multe zile de lucru. Să se mai noteze că construcţiunea şoselelor nu s-a făcut peste tot locul potrivit cu interesele comune ; ci în multe localităţi pentru a face pofta cutăruia om cu trecere.

De aceea avem dreptate a ne bucura de desfiinţarea acestei legi, care de bună seamă ajunsese a apăsa amar populaţiunea rurală.

Publicăm şi noi referatul d-lui ministru, deoarece priveşte interesele agricole.

(„Economia rurală", an. I, 1876, nr. 6 din 25 mai, p. 124)

MIZLOACE PROPUSE DE MINISTĂRUL AGRICULTUREI DIN FRANCIA PENTRU RĂSPÎNDIREA MAŞINILOR AGRICOLE

— În Francia, cu tot numărul considerabil al populaţiunei agricole se simte lipsă de braţe. Această împrejurare, cum şi urcarea arenzilor, concurenţa străină, fac ca agricultorii să caute a produce cît se poate mai eftin. Între alte mizloace pentru a ajunge la acest rezultat este introducerea maşinelor perfecţionate, cu care nu numai că se lucrează mai mult, dar şi mai eftin. Din nenorocire, nu toţi cultivatorii au mizloace ca să-şi înlesnească asemenea maşini. Această împrejurare a îndemnat pe ministrul agriculturei din Francia să adreseze prefecţilor o circulară prin care-i însărcinează să îndemne consiliurile muncipale a cumpăra maşini de treierat cu vapor, maşini de secerat şi altele, cu fonduri din casa comunală. Aceste maşini, închiriîndu-se la cultivatori, n-ar trece mult timp şi s-ar plăti. O comisiune din sînul Consiliului municipal ar putea fi însărcinată cu îngrijirea şi închirierea acestor instrumente.

Ideea ministrului francez este nemerită şi punerea ei în practică poate produce rezultate însemnate. Cîte comune rurale din România n-ar putea face aceea ce recomandă d. Teisserenc de Bort pentru comunele franceze!

Esploatarea moşiilor statului sau ale particularilor de către ţărani formaţi în asociaţiune este o combinaţiune [1] pe care am propus-o de sînt ani [2]. Negreşit că dacă asemenea tovărăşii între cultivatori s-ar putea înfiinţa, cumpărarea de maşini agricole perfecţionate ar veni de la sine. Ideea ar fi fecondă în rezultate favorabile atît agriculturei, cît şi cultivatorilor. Se vor găsi oare oameni de iniţiativă ca să o pună în aplicaţiune ajutînd şi susţinînd pe ţărani cu sfaturile lor?

(„Economia rurală", an. I, 1876,
nr. 9 din 10 iulie, p. 195)

XLIX

CÎTEVA ÎMBUNĂTĂȚIRI DE INTRODUS ÎN VIEȚUIREA ȘI ÎN AGRICULTURA ȚĂRANILOR

După cel din urmă recensămînt se află în toată România 973 986 familii, compuse din 4 424 961 suflete. Dintre aceste familii, 801 926, compuse din 3 643 782 suflete, se află în sate. La 10 000 de suflete se află dară 8 235 țărani și numai 1 765 orășeni.

Urmează din aceste cifre că îndeletnicirea principală a românilor este agricultura ; că, înainte de toate, noi sîntem o națiune de cultivatori. Puterea României este dară în agricultură. Astfel fiind, caută să ne punem toate puterile pentru a face ca populațiunea agricolă să se civilizeze cît mai fără întîrziere, căci de la civilizațiunea sa atîrnă civilizațiunea și mărirea țărei noastre ; caută să convingem pe țăranii noștri, pe acele 800 mii de familii, că sînt o mulțime de mizloace ca să-și îmbunătățească soarta ; de a face ca pămîntul lor să producă mai mult, ca vitele lor să se înmulțească ; că sînt datoare a da oarecare învățătură copiilor lor, pentru ca să poată la rîndu-le a spori peste aceea ce a sporit părinții lor ; că lucrînd și economisînd din munca lor nu numai că vor trăi ei mai bine și se vor înavuți, dară vor face ca țara noastră să ajungă la mărirea dorită de fiii săi.

În această națională și economică mișcare, fiecare avem, după putere, un rol de îndeplinit. Proprietarii cei mari, preoții, învățătorii [1], și mai presus de toți guvernul, au o datorie sacră de îndeplinit către țară. Interesele noastre fiind toate strîns legate între dînsele ; trăind în lumea aceasta unii printr-alții, rezultă că prin îmbunătățirea soartei țăranilor se va îmbunătăți soarta noastră a tutulor. Este lucru îndeobște cunoscut că atunci cînd țăranilor, vînoșilor noștri cultivatori, le merge bine, merge bine țărei întregi ; că, dimpotrivă, cînd sufer cultivatorii, toată țara suferă. Lucrînd dară fiecare după putere și mizloace pentru a înălța atîtea milioane de suflete pe scara culturei, nu numai că ne vom îndeplini o datorie din cele mai sacre, dară totdeodată ne vom folosi în interesele noastre.

Păcatele mărturisite fiind pe jumătate iertate, caută să recunoaștem că pînă astăzi, noi, ceștia de pe la orașe, proprietari mai mari și mai mici, nu ne-am îndeplinit datoria cu sînțenie către populațiunea rurală. Am căutat cu toții să ne folosim de roadele țăranilor, însă nu am contribuit mai cu nimic pentru a face să sporească acele roade. Mai adesea încă cultivatorii lăsați pe mîni străine au avut să sufere multe neajunsuri. Nu învinovățim pe nimeni decît sistema noastră de educațiune. Prin educațiune, oamenii au fost obicinuiți a fugi de țară [2], a trăi și a chieltui în sînul orașelor veniturile strînse de la moșii; astfel că în loc cultivatorii să aibă în satele lor pe proprietari, la care să se ducă ca la niște părinți și povățuitori ai lor, cărora să le spună păsurile și nevoile lor, n-au avut de cît pe aceia care nu s-au gîndit la altceva decît cum să se folosească mai mult. Acestei stări de lucruri datorim suferinda stare a agricultorilor români; trecutul însă fiind trecut și neputînd a se mai întoarce, să le lăsăm toate la o parte și să căutăm a ne îndrepta de acum înainte.

Acestea zise, să vedem care ar fi îmbunătățirile de care simte mai mare nevoie cultura cea mică, proprietatea țăranului român.

Să începem mai întîi cu vitele. Făcîndu-se vorbă într-o adunare publică despre starea cea proastă în care au ajuns vitele noastre și despre împuținarea lor, un domn a răspuns că acesta este un semn că agricultura înflorește; că cu toată împuținarea vitelor cultura se întinde în tot anul mai mult. Nu poate fi greșeală mai mare decît aceasta. Vitele sînt sufletul agriculturii [3], numai prin înmulțirea și îmbunătățirea lor se poate îmbunătăți agricultura unei țări. Țăranii știu aceasta mai bine decît toți învățații din lume.

Este cîtva timp de cînd vitele noastre, atît boi și vaci, cît și oi și cai, au degenerat în așa grad că această împrejurare a început să îngrijească și pe cei mai streini de agricultură. Boii de muncă devin din ce în ce mai rari și mai scumpi; vaci bune de lapte de-abia se mai găsesc; oile noastre, în loc să se înmulțească, scad. Încît despre cai nu mai este îndoială că am rămas înapoi cu totul. Armata noastră cumpără caii din alte țări; caii de trăsuri ne vin mai toți de peste graniță și cine nu știe cît erau de vestiți și de căutați caii noștri odinioară! Dacă nu se va lua verio măsură, vom rămînea fără vite, țarinile noastre vor sta jumătate neproductive.

Mizloacele cele mai sigure pentru ameliorațiunea vitelor noastre de toate speciile sînt: introducerea nutreturilor în cultură[4], pentru ca țăranul să aibă cu ce să-și hrănească vitele; înființarea treptată de depozite de armăsari și tauri în toate plășile; împrăștierea învățămîntului agricol, făcîndu-l obligator în școalele primare rurale [5]; concursuri [6] de vite în tot anul și în toate județele.

Lucrările depozitelor trebuiesc îndreptate în așa direcțiune ca, pe lîngă vitele frumoase ce vor produce, să servească cu timpul ca ferme-model [7] unde țăranii să poată afla cultura cea mai rațională și de unde să-și poată procura tot felul de sămănțe.

După vite vin instrumentele agricole. Este cunoscut că afară de cîteva localități, instrumentele agricole cu care se servesc țăranii sînt primitive [8]; greutatea plugului face să se întrebuințeze un număr îndoit

de vite; lipsa de energie în lucrarea grapei lasă pămîntul plin de bulgări şi grămădeşte sămînţa în loc să o împărţească de o potrivă peste tot etc.

Un atelier pentru fabricaţiunea de maşini agricole [9] trebuincioase culturei celei mici s-ar putea înfiinţa pe lîngă fiecare depozit de vite. Instrumentele cercate în concursuri [10] alături cu plugurile ţărăneşti ar ajunge să fie adoptate treptat. În lipsă de mizloace, s-ar putea vinde cultivatorilor pe credit de un an, astfel ca să poată plăti treptat.

Urmîndu-se astfel, ferma-model a plăşii ar deveni o şcoală de agricultură practică [11]. În aceste stabilimente ar trebui să se înfiinţeze pepinieri de pomi roditori, de duzi şi, unde va fi trebuinţă, şi de copaci de pădure. Cu modul acesta, în puţin timp fiecare cultivator ar putea dobîndi pentru grădina sa pueţi de pomi roditori. Nu-şi poate cineva închipui cît ar cîştiga de mult cultivatorii noştri cînd toţi ar avea grădini de pomi şi cînd ţarinile lor ar fi despărţite cu plantaţiuni. Astăzi esistă, din nefericire, mulţime de sate unde nu afli nici umbră ca să te apere de arşiţa soarelui; unde nu se găseşte un pom roditor. Cîţi ţărani nu gustă strugurii şi alte poame cu anii? Pentru ce această nenorocită lipsă, cînd cu puţină osteneală fiecare casă ar putea fi încongiurată de tot felul de pomi?

Ca să poată agricultura prospera nu este de ajuns ameliorăţiunile arătate pe aci; mai este una de la care atîrnă toate celelalte; aceasta este învăţătura. Lipsa de învăţătură [12] este inamicul cel mai puternic al populaţiunei rurale. Cu toate cîte s-a vorbit şi cîte s-a scris, ţăranii români zac în cea mai profundă ignorenţă; avem şcoale cu numele [13], dar în care nu se învaţă mai nimic. Cum se face oare ca să nu ne încredinţăm o dată pentru totdeauna că pre cît timp ţăranul român va sta neînvăţat nu putem aştepta nici un progres. Lucrul este simplu; pare că toţi-l înţelegem şi-l simţim, însă nu facem nimic. Dacă am avea a face cu un popor îndărătnic, rebel la orice inovaţiune, am mai putea fi scuzabili; dar, pentru Dumnezeu! care popor este mai accesibil civilizaţiunei ca poporul român?

Interesele cele mai vitale ale României; datoria de creştini şi de buni cetăţeni, toate ne impune ca să nu mai întîrziem propăşirea învăţămîntului primar în sate. Să lăsăm la o parte orice alte chieltuieli; să clădim mai înainte de toate şcoale şi să facem învăţătorilor o poziţiune care să-i îndemne a-şi îndeplini cu ardoare misiunea ce le este încredinţată. Astfel şi numai astfel putem spera ca această avută şi frumoasă ţară să devie colţul de pămînt cel mai civilizat din Orient; numai cu modul acesta se vor putea îndeplini nobilele aspiraţiuni ale oamenilor noştri cei mari.

Dacă pe lîngă aceste îmbunătăţiri fundamentale vom adăoga înfiinţarea *Creditului rural*, creditul ţăranului [14], creditul care să-i înlesnească la nevoie banii trebuincioşi cu procente potrivite pentru a-şi cumpăra vite, semînţă şi instrumente, credit care între alte combinaţiuni ale sale să coprindă şi împrumutarea pe consemnaţiune de producte, atunci vom înzestra agricultura noastră mai cu toate acele instituţiuni cărora se datoreşte în alte ţări progresul şi înavuţirea populaţiunei rurale.

Şi fiindcă de vorbe şi de făgăduieli s-au săturat amărîţii noştri agricultori, ar fi timpul să-i facem a crede că nu totul este amăgirea în aceea ce li se spune. Să ne grăbim a da dovezi prin fapte pipăite că ne interesăm de prosperitatea cultivatorilor; ca cele scrise de atîţia ani să devie realitate.

Către ţară, adică către sate, către agricultură, caută să ne îndreptăm privirile şi activitatea, căci acolo este temelia României, acolo este viitorul ţării noastre. Junime inteligentă, învăţată şi avută mai părăseşte oraşul; deprinde-te a mai trăi în mizlocul sătenilor, şi fii bine convinsă că atît ţara, cît şi însu-ţi te vei bucura de această hotărîre.

(„Economia rurală", an. I, 1876,
nr. 9 din 10 iulie, p. 198—202)

NECESITATEA ÎNTEMEIERII INDUSTRIEI ROMÂNE *

Între cestiunile din domeniul economiei politice sînt foarte puține[5] care să aibă o importanță egală cu aceea relativă la politica comercială și la comerciul internațional. Istoria ne arată că de la popoarele antice, de la cartaginezi, romani și greci, pînă în zilele noastre, bărbații de stat au aflat în politica comercială un mizloc puternic pentru a spori fericirea popoarelor, a le asigura independința, a le întări puterea, în fine a le desvolta civilizațiunea. Multe staturi înapoiate, sărace, au datorit mărirea lor unui sistem comercial bine combinat; iară altele au căzut din mărirea lor, și chiar și-au periclitat esistența națională din cauză că au adoptat un sistem greșit de economie comercială.

Dacă în vechime și economia comercială a avut o importanță considerabilă, apoi în timpii noștri are și mai multă însemnătate. Cu mizloacele puternice de care dispune industria modernă; cu progresul ce face pe fiecare zi știința aplicată la producțiune, națiunile care rămîn staționare, care se uită cum vecinele lor păşesc cu repeziciune pe calea desvoltării industriale pe cînd dînsele se mulțumesc cu o agricultură primitivă, asemenea națiuni se espun la cele mai mari pericole atît economice, cît și politice. Istoria economică a timpilor moderni este plină de învățăminte în această privință. Staturi mari, conduse de celebrități politice, au fost espuse la cele mai mari dezastre economice din cauza unei politici comerciale necorespunzătoare cu starea de desvoltare a națiunei lor. Țări cu

* Acest articol este scris înainte de a se încheia Convențiunea comercială cu Austria[1] și dacă nu s-a tipărit a fost că era destinat a fi numai începutul a unei serii de articole asupra cestiunei. Din nenorocire m-am convins că orice aș fi scris era de prisos; lucrul era hotărît și nu zisele mele ar fi putut avea verio influință asupra deciziunei finale.

Ca unul care am convingerea că industria română nu se poate fonda cu libertatea comercială, îmi făcusem datoria publicînd acum cîțiva ani o serie de articole relative la acest subiect[2]. În cea dintîi comisiune a tarifului[3] numit de ministrul financelor d. P. Mavrogheni[4] am stăruit cît am putut pentru a cere taxe protectoare. Lucrarea acelei comisiuni, fără a fi perfectă, a meritat aprobarea chiar a d. Kogălniceanu în fosta Cameră a deputaților.

industria înflorită; cu marină puternică, cu factorerii [6] în toate colțurile globului, au căzut în rîndul celor mai slabe staturi, pentru că interesele lor economice n-au fost conduse cu îndestulă dibăcie.

Cînd istoria conține atîtea învățăminte, cînd fapte contimporane ne arată unde ajung staturile care nu tractează cu toată seriozitatea cuvenită afacerile lor economice, este de datoria noastră ca să nu facem un pas fără a cugeta matur la consecințele întreprinderilor noastre economice.

Țară încă tînără și putem zice de abia intrată în mișcarea economică a Europei, România este datoare mai mult decît oricare alt stat să veghieze cu o solicitudine particulară la toate măsurile ce s-ar lua relativ la interesele sale agricole, industriale și comerciale. Pînă mai deunăzi, activitatea noastră fiind concentrată esclusiv asupra producțiunei agricole; obligați prin condiționalitatea noastră economică a ne ocupa numai cu esploatarea pămîntului, găsind asigurat un debușeu pentru productele noastre, nu aveam a ne preocupa decît de a produce mult și bine. Pre cît ne-au iertat mizloacele și starea noastră de cultură, am reușit într-un mod îndestul de mulțămitor în această primă epocă a evoluțiunei noastre economice. În adevăr, toți aceia care au cunoștință despre starea economiei noastre, nu mai departe de cît 20 ani, vor recunoaște că am făcut mare progres în producțiunea noastră. Cultura cerealelor a luat atîta desvoltare că putem zice a devenit un abuz amenințător pentru forța productivă a pămîntului. Brațele nefiind de ajuns, agricultorii noștri și-au înzestrat esploatațiunile cu mașinile cele mai perfecționate; și în această privință, mai cu seamă pentru aceea ce privește mașinile de treierat cu abur, plugurile, mașinile de secerat, putem figura între staturile cu agricultură înaintată. Dacă sistemele de cultură au rămas înapoi; dacă economia vitelor lasă mult de dorit, cauza se poate atribui parte negligenței agricultorilor și mai cu seamă acelei legi economice nestrămutată în virtutea căria progresul nu se poate improviza.

Comparînd starea de progres a agriculturei noastre, considerată în masă, o aflăm că în aceea ce privește estensiunea suprafeței cultivate și introducerea mașinilor perfecționate, se poate pune alături cu agricultura staturilor vecine. Dacă în unele privințe sîntem inferiori, în altele sîntem superiori; astfel că, fără nici o esagerațiune, ne putem pune alături cu vecinii noștri imediați.

Dacă însă putem susține comparațiunea în ceea ce privește esploatațiunea pămîntului, caută să recunoaștem că sîntem inferiori în privința celorlalte ramuri de producțiune și în special în privința industrială. În adevăr, pe cînd noi pînă astăzi ne-am consacrat toate puterile pentru desvoltarea agriculturei, vecinii noștri, pe lîngă agricultura propriu-zisă, s-au îndeletnicit cu multă activitate atît de industriile anexe ale esploatațiunilor rurale, cît și de acele industrii a cărora creațiuni li s-a părut posibilă în țara lor. Imperiile Rusiei și Austriei ne oferesc cele mai bune esemple despre această stare economică. Rusia în particular, a căreea agricultură nu este mai înflorită de cît a noastră, poate servi de tip cînd este vorba de rezultatele la care poate să ajungă un stat care, pe lîngă agricultură, se ocupă și de industrie. Rusia, ca și noi, a fost o țară esclusiv agricolă; toate obiectele fabricate și le procura din Englitera și alte țări;

cînd însă s-a convins că a se mărgini numai în producțiunea agricolă este a se espune să rămîie într-o stare de inferioritate economică vătămătoare celor mai scumpe interese ale sale, bărbații săi de stat au căutat să dea o altă direcțiune activităților naționale. După ani de cercări, de dibuiri, de sacrificii considerabile, vecina noastră a ajuns să-și creeze o industrie națională ale cărîa fabricate satisfac toate trebuințele populațiunii, alimentînd în același timp comerciul de esportațiune cu Orientul. Astăzi lumea economică este unanimă în a recunoaște starea de înflorire a industriei ruse [7].

Ne aflăm într-o pozițiune analoagă. După cum am zis, agricultura noastră a luat o desvoltare îndestul de mare; ajunși aci ce avem de făcut? Să rămînem oare staționari? Aceasta nu o putem face; și dovadă este aspirațiunea mai unanimă a populațiunei pentru creațiunea unei industrii naționale. Acest fapt nu este particular țărei noastre; toate staturile au trecut prin aceste perioade de desvoltare economică; nici unul dintrînsele nu s-a născut industrial.

Țara și-a impus sacrificiuri însemnate pentru a construi căi ferate [8] care o străbat astăzi de la un capăt pînă la celălalt; celelalte căi de comunicațiune s-au îmulțit; alte lucrări publice de mare însemnătate, cheiuri, porturi, poduri, sînt pe cale de a se pune în lucrare. Pentru ce oare aceste sacrificii? Numai pentru a transporta producte agricole? Nu. Netăgăduit că s-au creat căile ferate pentru serviciul agriculturei; însă nu este mai puțin adevărat că scopul înființărei lor a fost în același timp de a contribui la creațiunea și dezvoltarea industriei naționale.

Astăzi afară de cîteva escepțiuni, nu credem să se afle români care să nu înțeleagă că țara noastră a ajuns în poziținea de a-și crea o industrie. Nimeni nu are pretențiunea ca de o dată să concurăm cu alții, sau că industria noastră să ne poată întîmpina toate trebuințele populațiunei. Ca toate celelalte staturi vom începe prin acele industrii cărora starea economică actuală le-ar oferi toate condițiunile de prosperitate, lăsînd timpului creațiunea treptată a celorlalte.

Cu istoria desvoltării economice în Europa se poate dovedi că toate staturile, începînd de la cele mai mici pînă la cele mai mari, au trecut prin aceleași faze prin care a trecut și țara noastră. Astfel fiind, nu este oare rațional ca noi, care sîntem în ajunul ca pe lîngă agricultură să creăm și o industrie națională, să ne conducem de aceleași principii economice de care s-au condus acele staturi? Și nu ne-am espune oare la catastrofe economice, ale cărora consecuențe ar putea fi vătămătoare intereselor noastre politice, cînd neținînd seamă de esperiența altor popoare am impune țărei un regim economic altul de cît acel aplicat în condițiuni analoge de către celelalte staturi? Iată întrebarea ce punem tutulor românilor binecugetători.

O seamă de bărbați [9], între care unii îndestul de competenți în știința afacerilor publice, nevoind să țină seamă nici de esperiența altor staturi, nici de regimul economic aplicat în toată Europa, ar dori ca România, făcînd escepțiune, să esperimenteze doctrinele unei absolute libertăți comerciale. Plecînd de la acest principiu s-a pretins că țara noastră este curat agricolă; că nu sîntem preparați pentru a crea industria; că astfel

fiind să continuăm a ne ocupa esclusiv cu producerea agricolă lăsînd timpului ca să aducă industria în România. Dacă s-ar admite o asemenea doctrină pentru direcțiunea afacerilor economice ale României; cu alte cuvinte, dacă țara noastră ar admite în toată rigoarea sa principiul libertății comerciului, atunci orice tractat de comerciu cu alte staturi ar fi de prisos. Fruntariile noastre fiind deschise pentru toată lumea, cine s-ar mai interesa să trateze cu noi? Ar rămînea ca în schimbul unui atît de mare devotament pentru principii economice abstracte, celelalte staturi să primească productele noastre după cum le-ar povățui interesele lor. De vreme ce vedem însă că nu există stat în Europa, care, în condițiuni analoge cu ale noastre și chiar mai înaintate în agricultură și industrie, să fi aplicat sau să aplice libertatea comerciului de importațiune; de vreme ce este dovedit că tendința oamenilor de stat a fost de a-și înzestra țările respective cu toate industriile putincioase; de vreme ce, pentru a ajunge la acest scop au avut recurs la regimul economic cel mai protector și în același timp la convențiuni comerciale cu osebite staturi; de vreme ce acestea sînt toate fapte care se petrec în zilele noastre, caută să recunoaștem că țara noastră ar lucra contra intereselor sale cînd ar cerca să inaugureze pentru dezvoltarea agriculturei și pentru creațiunea industriei naționale un regim respins de toate țările din lume. Astfel fiind, și în acord cu unanima dorință a românilor de a înzestra țara noastră cu o industrie națională, să cercetăm: 1°, dacă creațiunea industriilor posibile în România ar corespunde cu interesele noastre naționale și economice; 2°, dacă încheierea tractatelor de comerciu cu alte staturi ar fi folositoare pentru interesele noastre.

Pentru ceea ce privește punctul dintîi, caută să recunoaștem că în epoca în care trăim nu se poate despărți interesele naționale de cele economice. Interesele naționale trebuie să inspire orice întreprindere ce vom face pe calea economică, pentru că proprietatea unei țări nu poate fi durabilă de cît fiind așezată pe naționalitate.

Sînt demne de toată admirațiunea speculațiunile economice care tind a înfrăți lumea prin armonia intereselor; bine este ca diferitele națiuni ale globului să caute a se îndruma treptat către realizarea acestui principiu; cu toate acestea, luînd lumea după cum este astăzi, nu trebuiește să ne scape din vedere, după cum zice un economist celebru [10], că între indivizi și genul uman esistă națiunea, cu limba și literatura sa proprie, cu originea și istoria sa particolară, cu deprinderile și moravurile sale, cu legile și instituțiunile sale, cu pretențiunile sale la esistență, la independență, la progres, la durată și cu teritoriul său deosebit, națiunea în fine care nu-și poate menține independința de cît prin puterile sale proprii și prin mizloacele sale particolare.

În asemenea împrejurare, teoria economică răspunde că schimbul productelor agricole contra productelor manufactorate este tot atît de util civilizațiunei, prosperității și în genere progreselor sociale ale națiunilor ca și înființarea pe teritoriul lor a unei industrii manufacturiare; cu alte cuvinte, că de vreme ce o țară produce cereale ori alte producte agricole, se poate desvolta în civilizațiune tot atît de bine ca și cînd ar poseda diferite industrii. Practica lucrurilor este contra unei asemenea teorii. Aceea ce s-a dovedit este că o națiune agricolă nu poate să-și desvolte la un grad înalt

comerciul său interior și esterior, căile de comunicațiune și marina sa comercială [11]; populațiunea sa nu se va desvolta ca și prosperitatea sa, nu va realiza progrese însemnate în cultura sa morală, intelectuală, socială și politică, nu va fi niciodată capabilă ca să influențeze asupra civilizațiunei și asupra progreselor altor popoare mai puțin înaintate. Țara agricolă este inferioară a multe țări care sînt agricole și manufactoare. În general, staturile agricole depind mai mult sau mai puțin nu numai economicește dară și politicește de națiunile străine care le primesc productele lor agricole în schimb cu articolele lor fabricate. Nu poate prin sine să fixeze întinderea producțiunei sale; trebuie să aștepte cumpărătorile din străinătate. La rîndul lor, popoarele care, pe lîngă agricultură au și industrie, produc prin sinele multe producte agricole și cer de la popoarele agricole numai cît le trebuiesc pentru a-și acoperi deficitul. Astfel dară, națiunile agricole sînt supuse pentru a desface productele lor eventualității unei recolte mai mare sau mai mică la popoarele manufactoriare. Cînd recolta este abondentă, magaziile popoarelor agricole stau pline; productele nu se pot desface chiar cu prețuri mici. Lucrurile iau cu totul altă direcțiune cînd alături cu agricultura esistă și industria. Cu cît industria locală este mai prosperă, cu atît cere mai multe producte agricole și vice-versa; se stabilește o solidaritate între aceste două mari ramuri de producere, solidaritate al cărui rezultat este prosperitatea națională.

Cîte s-au zis pînă aci sînt de ajuns pentru a face să dispară orice îndoială în privința folosului ce ar rezulta pentru întărirea naționalității noastre din creațiunea unei industrii naționale.

Să nu se crează însă că pentru a crea industria s-ar propune să se izoleze țara de lumea cealaltă; o asemenea procedare ar fi antieconomică și antinațională. Se va urma cum s-a urmat în alte staturi, adică: pre cît timp industria noastră va fi în întîia perioadă a desvoltării sale, protecțiunea ce i se va acorda trebuiă să fiă foarte moderată; această protecțiune se va spori treptat cu sporirea capitalurilor intelectuale și materiale ale țărei, cu întinderea învățămîntului profesional, cu desvoltarea spiritului de întreprindere. Și chiar în cazul acesta nu este necesitate ca să se protegeze toate industriile; se va căuta a se încuragia acele industrii care prin importanța productelor lor au mai multă înrîurire asupra progresului economic al țărei.

Să cercetăm acum dacă creațiunea industriei va influința într-un mod favorabil asupra agriculturei, comerciului și a navigațiunei noastre.

Cînd s-ar dovedi că prin creațiunea industriei s-ar vătăma interesele agricultorilor, adică a clasei celei mai importante și mai numeroase din țara noastră, negreșit că ar trebui să renunțăm la înzestrarea României cu industriele de care simte mai multă trebuință. Din contra, în această privință toți economiștii sînt de aceeași părere că industria întrebuințînd productele agricole în cătățime mai mare și mai variată, contribuește la sporirea prețurilor, la urcarea arendei și a valorei fondiare a pămîntului. În toate staturile unde esistă o industrie și prin urmare un comerciu interior și esterior de oarecare importanță, capitalurile se înmulțesc, interesul scade, însă în același timp valoarea pămîntului se urcă. Indus-

triaşii înavuţiţi caută a-şi plasa capitalurile în moşii. Aceea ce s-a petrecut în alte ţări se va petrece şi la noi după ce industria va prinde rădăcini.

Este adevărat că şi comerciul străin influenţează asupra sporirii venitului pămîntului şi asupra valoarei sale, însă niciodată în aşa grad ca o industrie indigenă prosperă. Afară de aceasta, nu trebuieşte uitat că comerciul străin depinde de atîtea împrejurări că niciodată naţiunile agricole nu pot conta pe eficacitatea sa. În această privinţă, nimic nu face să sufere agricultura unei ţări ca fluctuaţiunea cererilor dinafară. Cînd se întîmplă ca recoltele slabe, resbelul şi alte împregiurări să silească pe o naţiune industrială să ceară producte mai multe şi materii brute şi aceasta mai mulţi ani de-a rîndul, toată economia naţiunei agricole se va regula după aceste cereri dinafară. Agricultorii siguri de desfacerea productelor încep a-şi ameliora felul vieţei; cheltuind mai mult pentru lucruri de lux; întreprind ameliorăţiuni costisitoare; cumpără pămînt momiţi fiind de cîştigurile lor. Statul însuşi, văzînd că avuţia sa sporeşte că populaţiunea trăieşte mai confortabilă, îşi sporeşte şi el cheltuielile în consecinţă. Să se întîmple însă ca productele să nu mai fie cerute la cătăţimi mari; ca preţurile să scază; ca bucatele să stea în magazii fără ca să fie cerute, şi iată o derangiare care loveşte în toată economia ţărei; producătorii se descuragiază; alţii se ruinează şi, cu modul acesta, ţara, în loc să păşească înainte, dă înapoi în toate privinţele. Faptul s-a petrecut în repeţite rînduri în ţara noastră; a fost în destul ca recolta să fie bună în ţările cu care avem daraveri comerciale, ca dintr-acesta să rezulte o genă pentru ţara întreagă; tot comerciul se plînge şi statul sufere în împlinirea veniturilor sale. Este cu totul alta situaţiunea cînd mare parte din productele agricole se pot desface pe loc şi aceasta se întîmplă numai în ţările care pe lîngă agricultură au şi industriă. Agricultura engleză nu suferă niciodată pentru că puternica industriă a Engliterei consumă tot ce produce pămîntul, şi poate produce cît se cere. Dintr-aceasta rezultă că agricultura noastră este de aproape interesată la creaţiunea de industrii cît mai numeroase; agricultorii vor cîştiga prin asigurarea desfacerii productelor şi a sporirei preţurilor, iară proprietarii se vor folosi de urcarea arenzilor.

Fapte care se petrec în ţara noastră vor convinge şi mai mult despre strînsa solidaritate ce esistă între agricultori şi industriă. În adevăr, toţi proprietarii ştiu cît cîştigă o moşiă prin înfiinţarea unei mori, a unei poverni, a unei fabrici de oarecare importanţă. Adesea se întîmplă ca o moară, o povarnă să facă a spori venitul propietăţei mai mult de cît esploţaţiunea moşiei. Înfiinţarea fabricilor de zachar au sporit în proporţiuni considerabile nu numai renta şi valoarea moşiilor pe care sînt aşezate, dară şi a moşiilor învecinate; au dat naştere la industrii anexe, ale cărora foloase s-au resfrînt în mare parte asupra agriculturei. Rusia, Boemia, Moravia, parte din Prusia, oferesc în această privinţă esemple care nu mai permit nici o îndoială asupra efectelor binefăcătoare ale industriei.

Să vedem acum influenţa ce are esistenţa unei industrii naţionale asupra comerciului.

În economia generală a statului, elementele principale ale producţiunei sînt agricultura şi industria; aceasta esplică pentru ce a trebuit

să cercetăm raporturile cari esistă între agricultori și industrie și apoi să ne ocupăm de raporturile dintre industrie și comerciu.

Comerciul nu este de cît un mizlocitor pentru desfacerea mărfurilor între agricultori și manufacturieri; de aci urmează că în regularea cestiunilor de natură comercială trebuie să se aibă in vedere interesele și trebuințele celor două producțiuni primordiale, adică ale agriculturei și industriei.

Comerciul neproducînd nici un obiect prin sine și scopul său fiind numai desfacerea productelor, este foarte natural că cu cît industria și agricultura vor fi mai prospere cu atît și comerciul să ia o întindere mai mare. Esemplul altor state ne arată că acelea au un comerciu mai înflorit care au și industrii dezvoltate.

Națiunile care se îndeletnicesc esclusiv cu agricultura, speculînd cu productele alimentarii și cu materiile brute, nu pot avea un comerciu însemnat și aceasta pentru că aceste producte sînt cerute de un foarte mic număr de națiuni manufacturiere care însuși fac agricultură. Astfel fiind, niciodată țara agricolă nu este sigură de a desface productele sale.

În privința transportului pe apă, industria manufacturieră este fondamentul navigațiunei; cu cît se dezvoltă manufacturile cu atît se sporește și navigațiunea comercială.

Așa dară, din toate punctele de vedere, industria contribuiește la dezvoltarea celorlalte ramuri de producțiune ale unui stat și mai mult de cît oricare alta la prosperitatea economică a națiunilor.

Fiind recunoscută necesitatea de a se înzestra țara noastră cu o industrie națională, s-a căutat care ar fi mizloacele cele mai nemerite pentru a ajunge treptat la acest rezultat. În această împrejurare trebuie să ne povățuim după esemplul altor staturi și de condițiunile în care se află țara noastră.

Cel dîntîi pas făcut în această direcțiune a fost legea asupra vămilor [12]. Afară de orice considerație fiscală, se favorizează prin această lege multe industrii care s-ar putea înființa la noi. Materiile prime, metalele, mașinile industriale, au fost toate scutite de orice drept de vamă. Prin tariful care trebuiește să completeze legea, urmează a se ușura toate articolele care prin introducerea lor în țară ar putea contribui la încuragiarea industriei locale; și din contra să se urce taxele vamale pentru toate obiectele care se fabrichează în țară.

Al doilea pas ce avem de făcut pentru a încuraja industria noastră este încheierea de tractate de comerciu prin care se vor stipula reducțiuni reciproce asupra unora din mărfuri. Luînd de bază tarifele care se vor vota de Corpurile legiuitoare guvernul e dator a-și pune toate silințele în tractările sale cu puterile europene ca să dobîndească cît se va putea mai multe avantage în favoarea industriilor naționale, care au trebuință de protecțiune pînă se vor înrădăcina. Făcînd concesiuni sau reducțiuni pentru articolele de industrie care nu se fabrichează încă în România, vom dobîndi în schimb pe de o parte reducțiuni pentru productele noastre la importațiuni în diferite staturi, iar pe de alta taxe protectoare la impozitul în România pentru acele mărfuri pe care țara le produce.

Puterile europene care participă toate fără escepțiune [la] regimul protector, pentru multe din industriile lor vor conveni fără dificultate că și România, trecînd deja prin faza agricolă a desvoltării sale economice, a ajuns să simță urgenta necesitate de a-și întemeia o industriă națională. Sacrificiile ce ne-am impus pentru a înzestra țara cu o rețea completă de căi ferate, cu șosele în toate direcțiunile, cu cîteva stabilimente de învățămînt tehnic, în fine cu mai multe instituțiuni favorabile regimului industrial, ar fi toate zadarnice cînd am continua a ne ocupa esclusiv de agricultură. Agricultorii înșiși au ajuns să se convingă că, pe lîngă esploatațiunea pămîntului este de neapărată trebuință să anexeze industrii agricole, după cum s-a anexat în toate țările din Europa.

Persoanele care au multă încredere în libertatea comerciului, vor obiecta poate că industria se poate întemeia de sine cînd condițiunile îi vor fi favorabile, că prin urmare drepturile protectoare și tractatele de comerciu nu-i vor fi de nici o utilitate. Neputînd, în administrațiunea intereselor publice, să aplicăm doctrinele economice abstracte, doctrina rămîne pînă astăzi în stare de teorie, caută să ne conformăm în legislațiunea noastră și în mizloacele ce vom întrebuința pentru a crea industria în țară, cu principiile și doctrinele aplicate de către celelalte staturi. Ori, este recunoscut că toate staturile europene ca să-și poată favoriza industria au avut recurs la taxe protectoare și la tractatele de comerciu. Necontestabil, că pentru staturi care sînt cu totul înapoiate, regimul libertății comerciale este util; și noi l-am practicat pînă acum; însă pentru națiunile care au trecut de stagiul agricol, care simt trebuința de a avea o industrie, regimul protectore aplicat cu înțelepciune este unicul mizloc prin care se poate face educațiunea industrială a națiunei. Nimeni nu pretinde să se protegeze fără distincțiune toate industriile, ci numai acelea despre care avem siguranță că vom isbuti, care sînt favorizate atît de natura țărei cît și de aceea a locuitorilor. O țară ca a noastră, care este încă tînără în viața economică nu poate, cu rizicul de a-și periclita cele mai scumpe interese, ca să urmeze acele doctrine care condamnă ca erori, sistemele adoptate de către toate națiunile în o perioadă oarecare a esistenței lor. România, după noi, a ajuns în acea perioadă și de aceea, lăsînd teoriile, caută să aplice sistemele aplicate de alții. Astăzi, toți economiștii practici sînt unanimi în a recunoaște că libertatea absolută a comerciului, adică lipsa de taxe protectoare, convine numai în două perioade ale vieții economice, și anume: cînd națiunile sînt puțin înaintate, sau cînd au întrecut pe toți concurenții lor. Noi am trecut perioada întîi; însă sîntem departe de a doua; prin urmare, pînă a ajunge, nu să întrecem pe concurenții noștri, ci să-i egalăm, trebuie să adoptăm sistemul care favorizează mai mult industria noastră și acesta este sistemul protector.

Esemple din țara noastră ne pot lesne servi pentru a dovedi că, în perioada în care ne aflăm, libertatea comerciului omoară industria. În adevăr, știm cu toții că mai mulți dintre proprietarii și capitaliștii români [13] au fondat fabrică de postav, de lumînări de stearin, de hîrtie, de sticlă, de filatura mătasei și altele; ei bine, toate au dispărut, pentru că n-au putut lupta contra concurenții dinafară. A reîncepe esperiința

este a espune pe compatrioții noștri la ruină și, în același timp, a discredita cu totul industria în ochii românilor. Dacă în acea epocă țara ar fi avut un regim protector; dacă ar fi încheiat tractate de comerciu prin care să se fi favorizat aceste industrii, negreșit că acele stabilimente, primele încercări de industrie națională, ar esista și pînă astăzi.

Să urmăm dară pe calea bătută; să facem aceea ce a făcut toată lumea pînă astăzi, să lăsăm esperimentele de economie publică abstractă să se facă de alții, iar nu de noi.

(„Economia rurală", anul I, 1876,
nr. 11 din 10 august, p. 244—250,
și nr. 12 din 25 august p. 274—277)

DIFICULTĂŢILE CE ÎNTÎMPINĂ ÎNTEMEIEREA INDUSTRIEI ÎNTR-O ŢARĂ[1]. LUPTA INTERESELOR. DEŞTEPTAREA NOASTRĂ INDUSTRIALĂ. FABRICILE DE ZACHĂR DE LA CHITILA ŞI SASCUT. DATORIA NOASTRĂ FAŢĂ CU ACESTE FABRICI. NEPĂSAREA NOASTRĂ PENTRU CESTIUNEA SPORIREI POPULAŢIUNEI.

— Nici o întreprindere economică nu întîmpină mai multe greutăţi decît creaţiunea unei industrii naţionale. În această privinţă, nimic nu este mai instructiv decît studiul desvoltării industriei la diferitele popoare din Europa. Dacă lupta a fost mare în trecut, apoi în vremea de faţă este şi mai grea. Lucrul se esplică foarte uşior; în adevăr, înainte de a se crea o industrie oarecare într-o ţară, bunăoară cum s-a creat industria zacharină la noi, trebuinţele consumatorilor erau satisfăcute cu producte dinafară. Aşa, luînd zacharul de esemplu, pînă în anul acesta România plătea fabricilor de zachar din Francia şi Austria aproape 6 milioane lei pe fiecare an, din care o treime era partea Austriei şi două treimi a Franciei. Din aceste 6 milioane de lei, ieşite afară din ţară se foloseau, pe lîngă fabricanţii de zachar, comisionarii, companiile de transport şi alţi intermediari. Acum, înfiinţîndu-se cele două fabrici de zachar indigen la Chitila şi la Sascut, este foarte natural că îşi vor da toată silinţa ca să pună la dispoziţiunea consumatorilor dacă se va putea tot zacharul de care au trebuinţă. Ce se va întîmpla în cazul acesta? Se va întîmpla natural că fabricanţii străini cari ne procurau zacharul pînă astăzi să sufere în interesele lor. De aci luptă prin toate mizloacele pentru a putea, dacă le-ar sta în mînă, să facă să nu prospereze fabricile române, ba chiar dacă le-ar sta în putinţă să le şi închiză.

Esemplul citat se poate aplica la oricîte industrii vom mai înfiinţa; şi pentru a ne ţine în loc să fim siguri că nu numai fabricanţii vor întrebuinţa

toate mizloacele, dară va interveni şi diplomaţia; acestea se va sili a ne convinge că nu avem interes să înfiinţăm industrii, deoarece la porţile noastre sînt alţii care ne pot procura toate obiectele de industrie de care vom avea trebuinţă. Dacă am sta să-i ascultăm, ar trebui să ne smulgem şi viile[2], deoarece alte ţări ne pot trimite tot vinul de care avem trebuinţă. Dacă le vom răspunde că, ca orice popor, ţinem şi noi a avea oarecari industrii indigene şi că, pentru a ajunge la acest sfîrşit, trebuie să ocrotim aceste industrii în prima perioadă de dezvoltare ne vor face curs de economie politică şi vor căuta a ne convinge că în timpul de astăzi protecţiunea industriei naţionale este condemnată de economişti. Aceasta pe hîrtie şi din gură cît vom pofti; în fapt însă în ţările respective producţiunea naţională va continua a fi protegeată; vinurile noastre nu vor putea trece în Austro—Ungaria din cauza taxei esorbitante ce li se cere la vamă.

Interesele de felul acesta au făcut pe toate statele din Europa să facă sacrificii mari; să facă pe popor a plăti obiectele de industrie foarte scump numai să reuşească industria indigenă.

Astăzi, după atît timp de amorţire economică; după ce am ajuns să vedem pierind şi ce bruma industrie aveam, începurăm şi noi a ne trezi; văzurăm că nu poate prospera o ţară pînă nu va avea o industrie locală. Mişcaţi de asemenea simţiminte; îndemnaţi şi de spiritul de speculaţiune, românii începură a se interesa de cele economice; guvernul însuşi, în tractatele de comerciu, prevăzu oarecare protecţiune pentru unele industrii şi în special pentru fabricile de zachar. Odată ajunşi aci se aflară români de bunăvoinţă şi cu mizloace, se puseră pe lucru şi, în mai puţin de un an, văzurăm fumînd la Chitila şi la Sascut coşurile fabricelor de zachar. Toţi cîţi simţim româneşte şi ne dăm seama de marele serviciu ce au să aducă ţărei aceste fabrici salutarăm cu bucurie apariţiunea zacharului indigen în magazinele din ţară. Începurăm a consuma zachar produs în ţară şi ne încredinţarăm că este tot atît de bun ca zacharul din ţările unde această fabricaţiune este mai înaintată; ba chiar că este superior în cualitate zacharului consumat în unele ţări din Europa, căci în cătăţime egală îndulceşte mai mult. Fabricile se siliră a mulţumi cît se poate mai mult pe consumatori, aşa că în cele din urmă am simţit o adevărată mîndrie cînd am văzut cu cîtă îngrijire este lucrat zacharul de la Chitila. Specialiştii, oameni nepărtinitori, declară că zacharul românesc este foarte bun. Aşa este; toţi le ştim acestea; însă ce-i faci vrăjmaşului care vede cu ochi răi orice pas facem pentru a ne ridica? Cum? să se fabriceze zachar în România? Să nu se mai aducă din Francia, Austria? Aceasta este de necrezut. Cum se poate ca o ţară destinată a fi vecinic agricolă, adică vecinic tributară altora pentru toate fabricatele industriali (sic), să înceapă a crea industrii. Cu raţionamente de felul acesta, cu insinuări maliţioase că zacharul fabricat la Chitila ori la Sascut este inferior celui străin, că această fabricaţiune nu va prinde rădăcini în ţară, cu cîte şi mai cîte de acestea, rău voitorii pare că ar căuta să insufle neîncrederea în tot ce se face în ţară. Nu vor isbuti şi pentru două cuvinte: întîi pentru că zacharul indigen este foarte bun şi al doilea că fondatorii de la Chitila şi de la Sascut sînt cei mai interesaţi a da mulţumire consumatorilor. N-avem să cîrtim contra zacharului indigen deoarece după cum este fabricat astăzi poate susţine comparaţiunea

cu oricare alt zachar din Europa. Românii să-şi aducă aminte că în alte ţări, pentru a se întemeia industria, s-au făcut sacrificii însemnate ; consumatorii au fost nevoiţi să plătească scump şi în schimb să li se dea marfă ordinară. Aci, lîngă noi, în Rusia, pînă astăzi se fabrichează în unele localităţi zachar de cel mai ordinar, care adesea se pune în vînzare chiar nerafinat ; în acelaşi timp, zacharul străin ca să poată intra în Rusia trebuie să plătească o vamă foarte mare, lăsînd la o parte că sînt cualităţi mai prohibite. Şi cu toate acestea, rusii consumă acel zachar, convinşi că cu acestea contribuiesc la întărirea fabricaţiunei zacharului în ţara lor. Noi nu sîntem reduşi la această estremitate ; ni se oferă zachar bun indigen şi, totuşi, să află printre noi care cîrtesc şi ce este mai trist chiar cîţiva neguţători cu care am avut ocaziunea să vorbesc. Norocire că mai toată lumea este de altă părere şi aceasta pentru că fiecare a putut să se convingă, nu prin analize savante pe care puţini le înţeleg, dară prin simpla practică de consumator cum că zacharul nostru este bun şi nu poate fi altfel, deoarece chiar interesul fabricanţilor este de a produce zachar cît mai bun şi cu preţuri mai avantagioase.

Să nu fim dară cîrtitori cînd este vorba despre produsele fabricelor indigene, mai cu seamă cînd fabricatele sînt de cualitate bună. Să nu pierdem din vedere că între alte elemente indispensabile pentru prosperitatea industriei este şi acela al incuragiărei consumatorilor. Să nu ascultăm de şioptele acelora cari, pentru a cîştiga din comisionagi sau pentru a compromite o industrie născîndă şi care a debutat atît de bine, nu se sfiesc a spune chiar neadevăruri. Atît pentru astăzi. Dacă va fi nevoie, vom reveni asupra unei cestiuni a cărei importanţe nu poate scăpa din vedere nici unui bun român.

— Un economist cu care Francia se mîndreşte, d. de Lavergne[3], a atras de cîtva timp băgarea de seamă a compatrioţilor săi asupra unui fenomen economic de întîia importanţă, asupra mişcărei populaţiunei. Eminentul economist constată că în Francia populaţiunea se înmulţeşte mult mai puţin ca în alte staturi ; că în multe departamente morţile sînt superioare naşterilor. [...]

Avem aceleaşi cuvinte, poate şi mai temeinice decît Francia, ca să ne îngrijim despre sporirea populaţiunei. Nu s-a făcut nici un recensiment al populaţiunei române de la 1859 ; îndestul de rău ; nu ne putem da prin urmare seama despre starea acestui fenomen economic. Cu toate acestea, din cele observate este pozitiv că populaţiunea noastră nu creşte potrivit cu interesele noastre ; că în unii ani şi în multe judeţe morţile sînt superioare naşterilor ; de aci trebuinţa de a medita asupra măsurilor recomandate de către d. de Lavergne pentru Francia.

Că sîntem în condiţii mai puţin favorabile decît Francia întrucît priveşte sporirea populaţiunei, noi nu ne îndoim cîtuşi de puţin ; de aci necesitatea să luăm măsuri şi mai energice şi mai în grabă decît această ţară.

Importanţa înmulţirei populaţiunei române atît din punctul de vedere politic, cît şi economic nu poate scăpa din vedere oricărui om care a cugetat cîtuşi de puţin la cauzele puterei şi înavuţirei naţiunilor. O populaţiune numeroasă, bine trăită, vîrtoasă este factorul principal al prosperităţii

unui stat, şi între cestiunile de politică naţională aceea relativă la politica populaţiunei este cea mai importantă.

Neîngrijirea noastră pentru ceea ce priveşte sporirea populaţiunei trebuie să aibă o margine, căci este în chestiune chiar esistenţa naţiunei noastre. Ilustrul Rousseau [5] zicea încă din secolul al optusprezecelea că nu poate fi lipsă mai mare pentru un stat decît lipsa de populaţiune. Aceasta trebuieşte să ne îngrijească cu atît mai mult că în alte staturi, precum Germania şi Englitera, numărul locuitorilor creşte cu 400 şi 500 mii suflete pe fiecare an [6].

(„Economia rurală", anul I, 1877,
nr. 23 din 10 martie,
p. 529—531,532 şi 533)

IMPORTANȚA ȘTIINȚEI IGIENEI[1].
RAPORTUL DOCTORULUI FELIX[2] PE ANUL 1876 ASUPRA IGIENEI ȘI SALUBRITĂȚII PUBLICE A ORAȘULUI BUCUREȘTI.
STAREA NEMULȚUMITOARE A CONDIȚIUNILOR IGIENICE ÎN CARE SE AFLĂ CAPITALA ȚĂREI.
ALIMENTAȚIUNEA.
MICȘORAREA NUMĂRULUI DE VITE TĂIATE PENTRU ÎNDESTULAREA ORAȘULUI.
MORBIDITATEA, MORTALITATEA ȘI MIȘCAREA POPULAȚIEI BUCUREȘTILOR.
REZULTATELE NEMULȚUMITOARE.
CURBA MORBIDITĂȚII ȘI A MORTALITĂȚEI PE ANUL 1875 PENTRU SPITALELE DEPENDENTE DE EFORIA SPITALELOR, DE DOCTORELE N. G. CHERNBACH.

— Dacă este verio știință care ar trebui să fie cunoscută de tot omul, este igiena ; și aceasta este atît de adevărat că în mai multe staturi din Europa se învață această știință chiar în școalele primare. Medicii spun orișicui voiește să-i asculte că cele mai multe boale de care este afectat omul s-ar putea înlătura printr-un regim igienic rațional. Se poate admite că la sută tot s-ar afla cincizeci indivizi cari nu ar călca învățăturile igienei ; însă ar trebui pentru a nu le călca ca să le cunoască. Și cum să le cunoască cînd, începînd de la școala primară și pînă la absolvirea cursurilor universitare, junele student nu află nici un curs cît de elementar în care să învețe dacă nu mai mult cel puțin preceptele fundamentale ale igienei. Această lipsă a învățămîntului public esplică între altele și cauza nepăsărei cu care sînt administrate interesele igienice ale orașelor. În această privință, caută să

o mărturisim, orașele noastre lasă mult de dorit. Cu toată stăruința ce recunoaștem că au depus din cînd în cînd autoritățile comunale, totuși s-a făcut prea puțin progres. În această părere ne întărește și mai mult interesantul *Raport general pe anul 1876 asupra igienei și salubrității publice a orașului București*. În acest raport, învățatul profesore de igienă al facultății de medicină, domnu doctor Felix desfășură înaintea cetitorului toate cestiunile de igienă și salubritate privitoare la salubritatea publică, igiena locuințelor, igiena industrială, cimiteriile, apa, igiena alimentară, igiena școalelor și altele; arată că starea igienică a capitalei noastre lasă foarte mult de dorit și oricine are cîtuși de puțin curiozitatea de a observa va recunoaște că domnu doctor Felix are multă dreptate. Este de notat că cauza acestei stări de lucruri vătămătoare sănătății publice sînt toți locuitorii capitalei, căci, orice s-ar zice, igiena unui oraș nu depinde numai de primărie, dară de fiecare locuitor în parte. Ce să facă primăria proprietarului care ține cu lunile băligarul cailor în mizlocul curții; care îngăduie ca toate lăturile și murdăriile să se arunce pe strade; care nu pune nici să-și curețe curtea sa proprie și lasă să crească bălăriile într-însa? Ce poate face primăria și poliția acelor nesocotiți cari scot pe furiș animale moarte și le aruncă pe maidane și pe strade ca cum prin aceasta ar scăpa de relele consecințe igienice ale unei asemenea neîngrijiri? Trebuiește dară, dacă dorim ca capitala noastră să se asemene întrucît privește curățenia celorlalte orașe din Europa, ca noi înșine să venim în ajutorul autorităților comunale și, la caz cînd acestea ar fi nepăsătoare, să le nevoim a-și face datoria.

D. doctor Felix atrage atențiunea asupra unei cestiuni de cea mai mare importanță, alimentațiunea neîndestulătoare, căreia domnia sa atribuiește o parte din marea mortalitate a copiilor. Populațiunea mărginașă și cea fără mizloace de ajuns se hrănește mai cu seamă cu substanțe vegetale, cari nu conțin îndestule elemente pentru o nutrire completă. Astfel în 1876 s-au tăiat în abatoriul comunal 45 780 boi și vaci, 87 bivoli și 3803 viței, pe cînd în 1867 s-au tăiat 47 191 boi și vaci și în 1868 numărul vitelor tăiate s-a urcat la 49 020. Rezultă din aceste date că în loc să facem progres întrucît privește alimentațiunea publică, mergem înapoi. Nu se poate semn mai întristător pentru buna stare a unei populațiuni decît acesta. Regimul alimentar[3] a fost și va fi întotdeauna un indice social de mare importanță pentru starea de înaintare sau de retrogradare a populațiunei. Din acest punct de vedere, starea alimentară a capitalei merită o deosebită atențiune din partea autorităților respective. Venind la igiena școalelor profesorele Felix ne arată ceea ce din nefericire cam cunoaștem toți cîți ne ocupăm de școale, că localurile școalelor primare lasă cele mai multe de dorit; că nu sînt spațioase, n-au lumină, sînt umede, îndestule cauze cari esplică debilitatea copiilor. Americanii, astăzi ca și în trecut, cînd fondează o comunitate oarecare, cele dîntîi edificiuri ce se croiesc sînt biserica și școala, isvoarele a orice prosperitate. Bucureștii sînt întemeiați de mult[4] și, cu toate acestea, pînă astăzi nu ne-am învrednicit a avea local de școală. Ar fi timpul a ne arăta zeloși pentru aceea ce constituiește temelia civilizațiunei unui popor. Mai bine este să rupem din alte

cheltuieli cari se pot reduce şi amîna şi să clădim fără întîrziere şcoale în condiţiunile cerute de igienă.

Două capitole din raportul domnului Felix, cari prezintă un interes particular pentru economişti, sînt acele privitoare la *morbiditate şi mortalitate* şi la *mişcarea populaţiunei*. Datele reproduse în această parte a raportului ne încredinţează din nou că mortalitatea copiilor este prea mare. Între alte cauze cărora se atribuieşte această mortalitate, creşterea lor neraţională ocupă locul dîntîi.

Între afecţiunile cari fac să piară populaţiunea boalele căilor respiratorii ocupă în tabela mortalităţii a anului 1876 primul rang; şi mai mult; în 1876 au murit mai multe individe [5] de asemenea boale decît în 1875; în adevăr, în 1876 au murit de boale ale organelor respiratorii 35 la 100 din cifra totală a mortalităţii, iară în 1875 s-a constatat 34 la 100. Doctorele Felix ne spune că în privinţa numărului morţilor de tuberculoză pulmonară Bucureştii au întrecut chiar Londra, Berlin, Triest [6], Münich [7], Stockholm [8] şi Cristiania [9]. Numai la Viena, Paris, Budapesta, Praga, Francfort [10] şi Colonia [11] decesele de ftizie pulmonară fac 17 pînă la 20 la 100 din numărul total al deceselor.

Dacă capitala noastră ar fi un oraş industrial şi în condiţiuni economice ca celelalte oraşe mari din Europa s-ar mai înţelege această înteţire a ftiziei; altele dară sînt cauzele şi doctorele Felix indică pe cele mai multe în raportul său. Oricum ar fi, numărul crescînd al morţilor de tuberculoză şi marea proporţiune de morţi de ftizie trebuie să ne îngrijească pe toţi. Această teribilă şi necruţătoare afecţiune seceră populaţiunea mai mult ca oricare alte boale şi cu drept d. Felix ne observează că „ne speriăm de calamităţi trecătoare, de epidemii cari dispar cum au venit şi rămînem indiferinţi în faţa inamicului care s-a instalat în mizlocul nostru într-un mod permanent, care corupe sănătatea generaţiunilor viitoare, care dă Bucureştilor caracterele oraşelor celor mai nesănătoase ale occidentului Europei". Înţelegem aceste cuvinte ale învăţatului igienist cînd vedem că din 5 643 morţi în anul 1876 au murit de tuberculoză pulmonară, pneumonie cazeoasă 830 indivizi!

În urma tristelor adevăruri cari reies din raportul domnului medic-şef al capitalei, cel puţin avem mulţumirea de a constata că mişcarea populaţiunei se înfăţişează într-un mod mai satisfăcător în anul 1876 decît în cei precedenţi. Toţi cîţi s-au ocupat de această importantă cestiune se încredinţaseră, după datele publicate de oficiul statistic, că în cei din urmă ani numărul morţilor era mai mare decît al naşterilor, de unde urma că populaţiunea bucureştiană în loc să sporească mergea descrescînd. Astfel în 1873 şi 1875 escedentul morţilor a oscilat între 3 490 şi 285 pe an! În 1876 s-a constatat 5 794 naşteri şi 5 043 decese, prin urmare un escedent de 751 naşteri. Oricum ar fi însă, acest escedent este neînsemnat faţă cu numărul copiilor morţi în cei dîntîi ani ai vieţei, număr care se urcă la 1 481 copii, adică 25 la 100 din suma naşterilor şi 29 la 100 din suma deceselor. Aceste cifre vorbesc singure şi n-au trebuinţă de nici un comentar.

Spaţiul unei cronici neîngăduind mai multe amănunte, ne permitem a atrage serioasa luare aminte a autorităţilor respective şi în general a

tutulor cari se interesează de înflorirea țărei asupra cestiunilor tractate de către domnul Felix. Tratînd cestiunea populațiunei în *Țara noastră* încheiăm cu următoarele cuvinte: „Pentru noi românii în particolar cestiunea populațiunei este o cestiune de esistență și de mărire națională. A favora prosperitatea economică și a neglija prosperitatea populațiunei este ca cum am lucra pentru o grădină pînă ce fructele au ajuns la maturitate, rămîind ca alții, iar nu noi să se folosească de dînsele". Aceea ce am zis în 1875 repetăm și astăzi: sporirea populațiunei și îmbunătățirea traiului sînt condițiuni fundamentale, primordiale pentru înflorirea statului român și că astfeli merită să ocupe locul dîntîi în meditațiunile oamenilor noștri de stat.

— Pentru ca faptele statistice să fie aprețuite dintr-o simplă aruncătură de ochi se întrebuințează de cîtva timp așa-numita *metodă grafică*. De această metodă s-a servit cu succes domnu doctore Chernbach pentru a alcătui o tabelă care reprezintă, pe de o parte, numărul pacienților tratați și ieșiți din spitale iară pe de alta numărul deceselor. Curba roșie indică numărul persoanelor însănătoșite, iară curba neagră numărul deceselor. Inflecțiunile mai mult sau mai puțin pronunțate ale curbelor ne arată starea de intensitate a morților ocazionate de diferite afecțiuni sau numărul însănătoșiților.

Și din tabloul doctorelui Chernbach reiasă ca și din raportul mediculuișef al capitalei că cele mai multe morți se datoresc tuberculozei pulmonare. O boală care ocupă un loc însemnat în tabloul despre care vorbim este intoxicațiunea palustră, una din cauzele cărora se datorește debilitatea populațiunei noastre.

Curbele domnului Chernbach arată în același timp starea morbidității și mortalității după luni. D-sa ar aduce un serviciu real dacă ar esecuta o lucrare analogă pentru țara întreagă.

În aceeași direcțiune recomandăm cetitorilor noștri interesanta lucrare a domnului doctore Agappi[12], *Cercetări demografice asupra populațiunei din România*, asupra căreia vom reveni.

Este semn bun și încredințător cînd oamenii de știință și în special medicii se îndeletnicesc cu importanta cestiune a populațiunei.

(„Revista științifică", VIII (1877), nr. 4/1 IV, p. 49—51)

ÎMPUȚINAREA VITELOR DIN CAUZA BOALEI CARE BÎNTUIEȘTE SATELE. MĂSURI DE LUAT.

— O boală teribilă pustieşte de cîtva timp fără cruţare satele noastre; vitele, mari şi mici, cad pe fiecare zi cu miile. Epizootia[1] care a început prin septembre goleşte pînă astăzi coşarele de vite fără să i se poată opune verio stavilă. Nu poate fi lovitură mai simţitoare pentru agricultura noastră decît această molimă. Lăsînd la o parte pierderile mari ce se pricinuiesc prin împuţinarea vitelor, să nu ne scape din vedere că nu este agricultură posibilă fără dînsele. Arăturile de primăvară se vor resimţi de această lipsă.

Ce este de făcut? Se întreabă fiecare. Din nenorocire boala s-a întins atît de mult, că măsurile preventive nu se mai pot aplica în cele mai multe localităţi. Afară de aceasta, chiar dacă lucrul ar fi cu putinţă, unde ne sînt veterinarii cari să poată îndeplini toate trebuinţele? Noi ştim că direcţiunea serviciului sanitar a făcut tot ce a cam putut pentru a mărgini boala; cu toate acestea, boala se întinde din ce în ce mai mult.

Tot ce credem că se poate face pentru a veni în ajutorul agriculturei şi în special al ţăranilor, este de a le cumpăra vite din Bulgaria, Transilvania şi alte localităţi nebîntuite şi a le împărţi ţăranilor pe credit, dacă nu vor fi în stare să le plătească. Aceasta ca măsură provizorie. Pentru viitor trebuie ca guvernul să ia măsurile ce va crede mai nemerite pentru a face ca creşterea vitelor să dobîndească toată importanţa ce merită în cultura noastră; trebuie ca, pe lîngă vitele cornute, să se desvolteze prăsirea cailor[2] cari nu sînt espuşi la această boală care periodic ne pustieşte vitele. În această revistă[3] s-a susţinut de la fondarea sa că economia vitelor este temelia cea mai puternică pe care se poate aşeza sistemul nostru de agricultură. Din nenorocire, scrisele au rămas scrise şi împuţinarea vitelor a mers crescînd pe an ce trece, aşa că şi fără boală se simţea în atît lipsa de vite că trebuia să mergem în alte ţări pentru a aduce boi de jug. De bună seamă, faptul dovedeşte că nu ne dăm seama

despre adevăratele noastre interese. Ni se va răspunde de descentralizătorii cu orice preț ; dară ce vreți să facă guvernul ? Cum se poate el amesteca în afacerile private ? Așa este ; nici noi nu cerem ca guvernul să se amestece în cele private ; însă cerem cu stăruință să facă pentru agricultura țărei aceia ce au făcut și fac toate guvernele ; să încurageze îmbunătățirea și înmulțirea vitelor ; să răsplătească pe acei care se disting ; să înființeze pe atîtea moșii de ale statului tamaslîcuri de vite ; în fine el, cel mai mare proprietar din țară și părinte obștesc, să deie esemple făcînd sacrificii pentru tot ce poate face să răsplătească agricultura țărei. Și sînt multe de făcut, însă pentru a pune ceva în practică trebuiesc bani, căci numai cu vorbe și cu scrise nu se poate face aceia ce a costat aiurea zeci și sute de milioane.

(„Revista științifică", VIII (1877), nr. 21/15 XII, p. 321)

STAREA ȚĂRANILOR ȘI ZIARISTICA ROMÂNĂ. PROGRESUL CE A FĂCUT ȚARA ȘI STAREA DE ÎNAPOIERE A ȚĂRANILOR[1]. MĂSURILE DE CĂPĂTENIE CE TREBUIESC LUATE PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA SOARTEI ȚĂRANILOR.

— De cîtva timp, principalele noastre organe de publicitate se întrec în a cere îmbunătățirea soartei țăranilor. Această conformitate de vederi între ziarele de diferite nuanțe politice dovedește două lucruri : întîi, că atunci cînd este vorba de un interes de prima ordine pentru țară, dispare orice deosebire de vederi; toți sîntem unanimi în a dovedi că simțim deopotrivă lipsurile și neajunsurile generale; al doilea, că deoarece presa întreagă atrage băgarea de seamă a guvernului asupra stării de suferință a țăranului român, răul esistă și esistă într-un grad care trebuie să ne îngrijească.

Așa și este; răul esistă; țăranii noștri suferă de numeroase neajunsuri cari, în loc să se micșoreze, sporesc pe an ce trece. Și cu toate acestea, nu se poate tăgădui că de douăzeci de ani încoace țara aceasta a mers înainte, s-a desvoltat în bine mai în toate privințele. Comerciul s-a desvoltat; agricultura s-a întins; cîteva industrii s-au întemeiat; învățămîntul public s-a lățit; orașele s-au înfrumusețat; în sfîrșit am progresat mai în toate ramurile noastre de activitate. Cum se face dară că numai țăranul, el să nu meargă înainte , numai el să stea pironit în loc, ba ce zic, numai lui să i se îngreuneze starea? Cum se poate esplica că atunci cînd totul pare a înflori numai acela care, orice am zice, este mai totul cînd este vorba de tăria acestei țări, numai țăranul să sufere în durere greutățile cari îl apasă?

Ni s-a răspuns adesea, de aceia cari cunosc țara numai din auzite, că ce să facem? Vremile au fost grele; țara a trecut prin atîtea nevoi că nu trebuie să ne mirăm despre aceea ce se petrece pe la sate. Așa este; am trecut prin multe nevoi și vremurile au fost grele, dară încă o dată. Cum se face și cum se poate esplica ca nevoile și greutatea vremurilor să apese mai cu seamă asupra țăranilor? Căci nu este de tăgăduit cum

că toate celelalte categorii sau clase ale societăţii române au mers înainte; astfel, dacă vom lua comerciul vedem că aceia cari îl reprezintă s-au întărit şi s-au înmulţit; de vom lua profesiunile zise liberale vedem că de douăzeci de ani încoace o sumă însemnată de juni distinşi au umplut administraţiunea, justiţia, profesoratul, ingineria, medicina ş. c. Dacă vom cerceta starea meseriaşilor ne vom încredinţa că zidarul, dulgherul, timplarul, tabacul şi alţii nu numai n-au să se plîngă de soarta lor, ci, din contra, caută să fie foarte mulţumiţi, deoarece fiecare în ramura lor cîştigă mai bine ca oricari alţi lucrători din Europa şi, pre lîngă aceasta, traiul lor şi creşterea lor s-au îmbunătăţit intr-un mod îndestul de mulţumitor. Într-un cuvînt,oricare ar fi profesiunea pe care am cerceta-o ne-am încredinţa că nu numai n-a stat în loc dară a mers, pre cît au iertat împrejurările, înainte.

S-ar părea lucru de necrezut ca într-o ţară unde totul păşeşte înainte, se desvoltează în spre bine, numai ţăranul să sufere; şi cu toate acestea aşa este. Cadrul unei cronici nu ne îngăduie a intra în amănunte asupra stării ţăranilor noştri; credem însă că nimeni nu ne va tăgădui cum că ţăranul de astăzi nu este nici mai avut, nici mai cultivat, nici trăieşte mai bine ca ţăranul de acum douăzeci de ani; s-ar putea dovedi din contra că în mai multe privinţe starea sa s-a îngreuiat, aşa, că, făcînd bine socoteala, găsim că ţăranii noştri în loc să meargă înainte au dat înapoi. Şi ca să atingem cestiunea în treacăt, vom întreba: ţăranul de astăzi are el casă mai bună, este îmbrăcat mai bine, trăieşte mai cu îmbelşugare, este mai luminat decît acum douăzeci de ani? Ţăranul de astăzi privit ca cetăţean este el oare cu mult mai respectat, se bucură de mai multă înlesnire pentru a dobîndi dreptatea? Ţăranul de astăzi, avînd în vedere sacrificiile ce i se cer pentru a face să meargă maşina statului, se bucură el într-o proporţiune mai dreaptă cu dările ce plăteşte decît se bucura în trecut? Noi răspundem, şi dimpreună cu noi credem că vor răspunde toţi aceia cari cunosc starea ţăranilor, că nu.

Sîntem cei dîntîi ce recunoaştem că s-au făcut oarecari legi pentru interesele ţăranilor; că la 1864 au fost împroprietăriţi; că li s-au acordat drepturi de cetăţean de cari nu se bucurau înainte. Nu împutăm nimănui în particular că ar fi lucrat contra intereselor ţăranilor cu scop de a-i asupri, de a le îngreuna starea; ne mărginim a constata aceea ce esistă fără a cerceta cauzele acestei stări. Vom avea ocaziune a esamina cu toată atenţiunea ce merită această cestiune atît de însemnată; ne vom sili a stabili pe date pozitive ce a fost şi ce este ţăranul român; ne vom încerca a arăta cauzele cărora se poate atribui starea cultivatorilor noştri. De astă dată am căutat numai a recunoaşte cu cele mai de căpetenie organe de publicitate cum că starea ţăranilor noştri lasă foarte mult de dorit; că suferinţele lor, în loc să se alineze, au sporit cu timpul. Astfel fiind, credem că, în interesul tăriei şi al mărirei statului român, toţi aceia cărora le stă în mînă, cărora le incumbă datoria, să caute ca fără amînare să se încredinţeze despre toate nevoile şi neajunsurile de cari suferă ţăranii şi să consacreze toate mizloacele putincioase pentru ca cu o oră mai de grabă aceia cărora statul român datoreşte în mare parte esistenţa sa să se bucure şi dînşii de o viaţă mai bună.

Se naşte de la sine întrebarea : Cam ce ar fi de făcut pentru îmbunătăţirea stării ţăranilor? La o cestiune de felul acesta nu se poate răspunde într-un mod complet într-o cronică de ziar; cu toate acestea, credem că măsurile ce ar trebui luate se pot formula în cîteva cuvinte, şi anume;

1°. Administraţiune şi justiţie potrivit legilor ţărei, fără părtinire[2], pentru cutare sau cutare seamă de oameni cari se află în relaţiuni zilnice cu ţăranii.

2°. Privighiere neadormită din partea autorităţilor superioare pentru ca legile să fie aplicate cu dreptate de către agenţii administrativi şi judecătoreşti din comune.

3°. Înfiinţarea fără amînare de şcoale în toate satele[3] şi aplicarea legii pentru ca copiii să meargă la şcoală.

4°. Introducerea în învăţămîntul primar a cunoştinţelor de agricultură practică[4] şi îndatorirea pusă învăţătorilor ca să ţină lîngă fiecare şcoală o grădină pomologică de legumi cu scop de a împărţi ţăranilor puieţi şi seminţe.

5°. Înfiinţarea de şcoale de agricultură practică[5] în fiecare judeţ anume destinate pentru învăţătura profesională a ţăranilor.

6°. Încuragiarea şi, prin urmare, îmbunătăţirea agriculturei[6] şi a vitelor[7] prin concursuri agricole[8], societăţi de agricultură şi înfiinţare de stabilimente pentru înmulţirea vitelor de rasă bună.

7°. Înfiinţarea de stabilimente de credit popular agricol[9] şi de împrumutare pe producte consemnate[10].

8°. Introducerea prin sate a acelor meserii cari se pot practica de către ţărani şi ţărance[11] în timpul cînd nu sînt ocupaţi cu lucrările agricole.

Iată, mi se pare, cîteva măsuri de bază cari, dacă s-ar aplica serios ar schimba în puţin timp starea ţăranilor[12]. Aceea ce cerem este strictul necesariu, este aceea ce se face în toate statele civilizate, preste tot locul unde oamenii de stat s-au pătruns de adevărul că populaţiunea agricolă este temelia cea mai solidă a edificiului social. Dacă ţările cari trăiesc mai mult din industrie şi comerciu şi totuşi au aflat ce este neapărat ca starea ţăranilor să fie pre cît se poate de înflorită, că nu trebuie să se favorizeze oraşele în dauna satelor, dară ţara noastră care este şi va fi cine ştie cît timp încă o ţară curată agricolă.

Să nu ne scape din vedere un lucru de căpetenie, cum că ţăranii şi-au făcut şi-şi fac datoria lor către ţară. Contribuţiunile plătesc şi mai adesea fără a murmura. Cînd sînt chemaţi să-şi apere ţara îşi varsă sîngele cu atîta vitejie şi cu atîta dragoste pentru binele ţărei că au provocat mirarea pînă şi a străinilor; în fine, orice li se cere fac şi fac cu prisos. La rîndul lor au dreptul să aştepte ca să fiă mai bine împărtăşiţi decît sînt. Ţăranii sînt îngăduitori, aşteaptă că doară le va veni rîndul; să nu-i facem însă să crează, lăsînd să treacă anii fără să facem ceva pentru dînşii, cum că căutăm să-i amăgim, că le făgăduim marea cu sarea şi cînd la urma urmelor să se aleagă cu nimic. Înrădăcinarea unei asemenea credinţe între ţărani ar fi o adevărată nenorocire atît pentru prezentul cît şi pentru viitorul acestei ţări.

(„Revista ştiinţifică", IX (1878), nr. 16/1 X, p. 241–243)

IMPORTAŢIUNEA ŞI EXPORTAŢIUNEA GRÎNELOR ÎN DIFERITE STATURI ALE EUROPEI.
LOCUL CE OCUPĂ RUSIA, STATURILE-UNITE ŞI ROMÂNIA ÎN ACEASTĂ MIŞCARE COMERCIALĂ.

— În mai multe din cronicele „*Revistei*" am arătat concurenţa cea mare ce face agriculturei europene importaţiunea grînelor americane. America de Nord produce mult şi producţiunea sa în cereale sporeşte pe fiecare an; cu toate acestea, pînă astăzi n-a ajuns să ocupe locul dîntîi între ţările de exportaţiune; acest loc îl ocupă Rusia. Imperiul rusesc este cel mai mare exportator de cereale din Europa şi din lumea întreagă; el produce anual 630 milioane ectolitri de grîu, din cari 48 milioane de ectolitri sînt exportaţi, adică mai mult de jumătate cît produce Francia, în tot felul de grîne. Peste 70 milioane ectare, adică 140 milioane pogoane se seamănă în fiecare an în Rusia cu diferite cereale şi alte plante alimentare, adică o suprafaţă de şase ori mai mare decît toată întinderea ţărei noastre! În asemenea condiţiuni nu este mirare ca Rusia să fie în fruntea ţărilor de exportaţiune, să devine un adevărat grînar pentru alimentaţiunea diferitelor staturi din Europa. Şi, fiindcă vorbim de comerciu agricol, credem folositor a pune sub ochii lectorului tabloul următor care coprinde ţările cari importă şi acelea care exportă:

Ţări de import	la 100	Ţări de export	la 100
Englitera	70,75	Rusia	39,62
Belgia	6,13	America de Nord	25,47
Olanda	5,66	România	14,15
Suedia şi Norvegia	4,25	Austro-Ungaria	11,32
Germania	3,99	Danemarca	4,72
Elveţia	3,70	Alte ţări (Turcia, Spania, Portugalia, Africa, Australia)	4,70
Francia	2,83		
Italia	2,17		
Grecia	0,48		
	100,00		100,00

Așa dară, puțin mai trebuie pentru ca Rusia să exporteze îndoit decît America. Și cine nu știe că Rusia este încă nepopulată, că agricultura sa produce puțin în comparațiune cu a altor state.

Întrucît privește țara noastră, n-avem a ne plînge de rangul ce ocupăm între țările exportătoare de grîne; locul este bun, numai să știm să-l păstrăm și pentru acest sfîrșit n-avem decît a produce grîu de o calitate bună, adică curat și greu. Întrucît privește porumbul și orzul, calitatea acestora este bună și nimeni nu ne impută în această privință. Caută însă să fim cu mare luare aminte, căci concurența crește pe fiecare an și nici o nenorocire n-ar putea fi mare pentru țara noastră decît pierderea clientelei ce era pînă astăzi pentru productele sale agricole.

Nouă, a cărora esistență economică este fondată pînă astăzi pe agricultură și în special pe producțiunea cerealelor, nu trebuie să ne scape din vedere că avem să luptăm cu Rusia și Staturile-Unite ale Americei staturile cele mai producătoare de cereale din tot universul. Ambele aceste staturi și în special America, merge cu pași repezi spre o desvoltare economică nepomenită pînă astăzi. Alături cu agricultura, industria și comerciul inspiră deja îngrijire Europei. Pe cînd economiștii europeni sînt a discuta asupra schimbului-liber și asupra protecțiunei, americanii merg pe calea apucată de verio 18 ani, continuă a-și protege industria, caută a-și cîștiga cumpărători în toate părțile lumei. Europenii îi amenință că dacă nu vor revoca legislațiunea protecționistă se vor vedea siliți la rîndul lor a le închide drumul pentru desfacerea productelor ce trimit în Europa. Americanii surîd și au dreptate. Ei știu că această amenințare nu se poate pune în lucrare așa de lesne precum se zice, fiindcă-i este cu greu, dacă nu cu neputință Europei, de a se lipsi de cerealele și alte producte alimentare americane, precum și de bumbac.

Americanii, oameni practici înainte de toate, au luat toate măsurile ca pe lîngă agricultură să-și desvolteze și industria, convinși fiind că industria și agricultura trăiesc una printr-alta și că o țară cu industriă înaintată are prin aceasta chiar o agricultură prosperă.

Rusia merge pe urmele Americei. Aceasta s-a observat de către toți economiștii cari au deprinderea de a studia comparativ mișcarea economică a diferitelor state. Rușii, ca și americanii, nu cruță nici un sacrificiu pentru a-și desvolta industria. Deja industria rusă îndestulează trebuințele a milioane de locuitori din Asia; deja industria europeană se plînge că daraverile sale cu Rusia nu sporesc.

România deși țară mică are poziținea analogă cu a acestor două nemărginite staturi; și dînsa este a treia țară de esportațiune de grînă și dînsa se întemeiază economicește pe agricultură. Deosebirea este că cu privire la industrie noi nici n-am început și, fie-ne iertat a o spune, nici pare că am avea de gînd să începem. Sînt ani de cînd tot vorbim despre necesitatea unei industrii naționale[1]; de cînd cu toții recunoaștem că nu mai avem timp de pierdut; și cu toate acestea anii trec, cele vorbite și scrise se uită și noi tot stăm pe loc. În timpul acesta, anii de secetă ne cearcă amar; vitele ne pier, esportațiunea nu mai merge după cum am dori, industriă nu avem, așa că din toate părțile ne simțim din ce în ce mai strimtorați. Ajunși aci, iarăși ne întrebăm, ce este de făcut?

Nimic mai simplu : să facem ce fac şi alţii ; să ne ocupăm serios şi fără preget de tot ceea ce poate înflori agricultura şi întemeia industria în ţara noastră ; să facem loc în nesfîrşitele noastre discuţiuni şi certe şi cestiunilor de care depinde esistenţa acestei ţări. Să înfiinţăm şi noi ca toate staturile din lume o rubrică în budgetele noastre pentru îmbunătăţirea şi încuragiarea agriculturii noastre ; să întrebuinţăm şi noi mizloacele ce au întrebuinţat toate ţările din lume pentru a avea o dată o industriă română.

(„Revista ştiinţifică", IX (1878),
nr. 19/15 XI, p. 289—290)

ANUL AL ZECELEA AL „REVISTEI ȘTIINȚIFICE". SCOPUL URMĂRIT DE REDACȚIUNE. CÎTEVA CUVINTE ASUPRA STĂRII NOASTRE ACTUALE. DATINILE NOASTRE FAȚĂ CU SITUAȚIUNEA POLITICĂ ACTUALĂ A ROMÂNIEI

Revista științifică intră în al zecelea an al esistenței sale. Cu anevoințele ce a întîmpinat în calea sa, cu toată puțina încuragiare ce-a aflat în public, totuși credincios scopului ce și-a propus, acest repertoriu pentru vulgarizarea științei a luptat și a ajuns pînă aici. Orice s-ar zice, față cu durata ce au foile științifice și literare în țara noastră, durată care pentru multe se reduce la aparițiunea a cîtorva numere, *Revista științifică* tot a trăit.

Redactorii[1], convinși că aduc și ei un mic serviciu științei prin publicarea acestei reviste, vor urma și pe viitor a lucra fără a se descuragia.

Ei speră că odată vor răuși, în modesta lor sferă, a face să se înrădăcineze și în pămîntul românesc o dispozițiune mai favorabilă pentru lucrările științifice. N-am încetat de a repeti de la fondarea acestui ziar că, în ziua de astăzi, nici o dezvoltare nu este posibilă fără cultura științelor[2]; că știința este temelia civilizațiunei, că afară dintr-însa nu este mîntuire. Ne-am adresat la toți cîți se ocupă cu știința să ne dea mînă de ajutor, să conlucreze cu noi pentru a împinge tinerimea noastră pe această cale fecundă. Mulți bărbați distinși au binevoit a răspunde la rugăciunea noastră; le mulțămim din toată inima. Cu începerea anului al zecelea ne facem o datorie a ne adresa la acei juni plini de vigoare, înzestrați cu știință, ca și dînșii să se asocieze cu aceia cari au lucrat pînă astăzi și cu toții să punem toate puterile noastre spre a face ca știința română, oricît de modestă ar fi, să conlucreze la înaintarea țărei noastre pe calea care duce la mărire.

În noua situațiune politică a țărei, numai prin știință vom putea să ne întărim și să ne înavuțim; numai prin știință ne vom face demni de a ședea alături cu popoarele cari ne-au apucat înainte pe calea civilizațiunei; numai prin știință vom face ca Europa civilizată, cunoscîndu-ne mai bine, să se intereseze mai mult de soarta noastră.

Aspirăm a deveni un focar de cultură pentru Oriente; frumoasă și nobilă dorință; însă de la dorință pînă la putință este oarecare deosebire. Ca să putem îndeplini un rol ca acela de inițiatori și de vulgarizatori ai culturei, trebuie ca noi înșine să posedăm știința; ca poporul nostru, cu noi toți, de la mic pînă la mare, să fim oameni luminați; ca științele, literile și artele, ca agricultura, industria și comerciul nostru să fie ajunse la gradul acela de înflorire ca să poată servi ca model pentru alții cari sînt mai înapoiați. Am ajuns noi la acest grad de cultură? Cu părere de rău trebuie să mărturisim că nu. Și, în adevăr, înlăturînd orice considerațiune de amor propriu național, unde stăm cu cultura populațiunei rurale[3]? Unde stăm cu învățămîntul real și tehnic[4] destinat pentru orașe? Unde ne aflăm cu învățămîntul superior[5]? Trecînd la altă ordine de idei, se poate pune întrebarea: unde stăm cu industria, agricultura și comerciul[6]? Sîntem de-abia la început. Cu ideea că sîntem grînariul Europei, după cum eram în realitate odinioară, am stat pe loc; ce zic? am dat înapoi în multe părți ale țărei abuzînd de forța productivă a pămîntului[7], fără a face nimic pentru a-l îmbunătăți. Era firesc ca rodnicia sa naturală să cază pînă ce a ajuns în multe localități ca grîul nostru atît de renumit să-și piarză greutatea, una din însușirile sale cele mai căutate. Dacă cercetăm rasele de vite[8], apoi de bună seamă că ceea ce avem astăzi este inferior atît ca cualitate cît și ca număr decît aceea ce esista acum treizeci de ani.

Moștenisem de la părinții noștri două producțiuni prețioase, mierea și vinul. Se esportau cătățimi mari de miere[9]; comercianții turci între alții cutreierau satele spre a strînge miere și unt[10]. Astăzi aducem unt din Elveția, Austria și chiar din Rusia. Miere nu numai că nu esportăm, dară ce producem nu este de ajuns pentru trebuințele noastre.

Vinurile noastre[11], odinioară esportate în Austria, Rusia și Turcia, astăzi stau pe loc și piețele noastre sînt inundate de vinuri străine și cu osebire austro-ungare. Și cu toate acestea, comitele Odart[12], vestitul ampelograf[13] francez, și juriul espoziținei de la Paris[14] din 1867 ne-au spus că vinurile noastre au însușiri prețioase. Grație politicei noastre economice ne-a mai scăpat din mîini și această bănoasă ramură de producțiune.

O întîmplare făcu să se nască, mai acum vreo douăzeci de ani, industria creșterii gîndacilor de mătase[15]. Începuse să intre milioane în țară după vînzarea gogoșilor de mătase și a semînței de gîndaci. Niște speculanți nesățioși, pe cari nu-i durea inima de țara aceasta, introduseră sămînță bolnavă în țară. Noi, în loc să combatem răul bărbățește, ne-am descuragiat și am părăsit acea prețioasă industrie, care produce în Italia și Francia cu sutele de milioane.

Industrie, în sensul ce se dă acestui cuvînt, n-am avut niciodată; totuși au esistat în țară fabrici de testimele[16], de postav, de piei, de lumî-

nări stearine, de sticlă şi altele; mai toate au dispărut[17]. Acum, de curînd, d. Alcaz ridică fabrica de postav de la Neamţu[18]; şi se înfiinţară două fabrici de zachăr[19] şi acum în luna aceasta o fabrică de chibrituri[20]. Ce sînt însă aceste fabrici în raport cu trebuinţele acestei ţări? Şi care ţară din Europa este mai înapoiată decît a noastră în privinţa industriei? Ni se spune că sîntem ţară agricolă şi ceea ce este mai curios avem aerul de a crede pe aceia cari ne sfătuiesc că noi pentru secole avem să ţinem numai coarnele plugului. Şi pentru ce oare această mărginire economică numai pentru România? De ce oare Rusia, Ungaria, America, staturi foarte agricole, lucrează fără preget pentru a-şi desvolta industria? Numai ţara noastră oare să fie pămîntul făgăduinţei al liber-schimbiştilor[21]? Numai noi să servim pentru esperimentele ce plăsmuiesc economiştii englezi în cărţile lor?

Dacă este vorba de comerciu, este lucru firesc ca şi el să nu prospereze, deoarece el stă în strînsă legătură cu agricultura şi industria.

Aşa dară, oricare ar fi progresul ce a făcut această ţară în calea culturei de cîţiva ani încoaci, totuşi are încă mult de lucru. Dintr-aceasta rezultă că, mai înainte de a ne gîndi la alţii, să ne ocupăm cu stăruinţă de noi înşine. Sînt atîtea îmbunătăţiri şi creaţiuni de făcut în diferitele ramuri ale culturei şi ale economiei naţionale, că pentru mult timp nici că trebuieşte să ne treacă prin minte de a ne ocupa de alţii.

Cultura şi desvoltarea economică trebuie să devie ţinta activităţei noastre; pe această cale trebuie să căutăm a face să se îndrumeze naţiunea noastră. Şi, fiindcă vorbim de desvoltarea economică, trebuie să reamintim acelora cari au bunăvoinţă să urmeze cele scrise în revistă că în timpul de faţă, mai mult ca în oricare epocă a vieţii omeneşti, politica este o afacere de interese. Fiecare naţiune caută, pe de o parte, a se desvolta economiceşte, iară pe de alta a-şi lăţi relaţiunile de comerciu, cînd prin convenţiuni şi tractate de comerciu, cînd pe alte căi. În această privinţă trebuie să ne alegem şi noi o linie de purtare; să aşternem o programă de politică economică[22], iară nu să mergem ca pînă acum practicînd aşa-zisa politică de concesiuni, care desigur nu poate conduce decît la o anihilare completă a economiei noastre naţionale.

Am încheiat o convenţiune comercială cu Austro-Ungaria[23]; bună sau rea acea convenţiune, era de datoria noastră a ne ţine în marginile sale, deoarece orice alte concesiuni am fi făcut altor ţări, Austro-Ungaria se folosea de drept de dînsele. N-am făcut aşa. Fiecare stat care a venit să încheie convenţiuni de comerciu cu noi a venit cu pretenţiuni de a se scade tarifele unor obiecte; şi ca cum taxele din convenţiunea austro-ungară n-ar fi de ajuns scăzute, noi am consimţit şi am mai făcut scăzăminte. Urmînd pe această cale, vom ajunge treptat a face ca taxele noastre vamale să devie mai mult nişte drepturi de înregistrare statistică. De bună seamă, nu prin asemenea mizloace au ajuns celelalte staturi să-şi întemeieze agricultura, industria şi comerciul.

Astăzi, cînd România este independintă și prin urmare poate tracta după cum îi vor dicta interesele sale, este timp a rupe cu niște tradițiuni cărora datorim starea noastră de inferioritate economică.

Francezul zice : nobleța obligă ; noi vom zice : independința obligă. Să lucrăm dară în așa mod ca interesele noastre de tot felul să se resimtă de noua poziținne politică ce am dobîndit în Europa ; să arătăm lumii că sîntem demni de a ședea alături cu statele culte.

Din acest punct de vedere promitem că revista va continua a aduce slabul său contingent la opera mare ce cu toții trebuie să întreprindem și să conducem.

„Revista științifică", X (1879), nr. 1/15 II, p. 1—3).

MĂSURI DE LUAT PENTRU A SE ÎMPIEDICA PUSTIIREA PĂDURILOR, ÎN SPECIAL ÎN LOCALITĂȚILE DE MUNTE.

NECESITATEA UNEI LEGISLAȚIUNI ASUPRA REGIMULUI APELOR ÎN ROMÂNIA.

— O cestiune asupra cărora am atras mai în fiecare an atenţiunea guvernului şi a publicului este pustiirea pădurilor [1] la munte şi urmările nenorocite ale acestei despăduriri. Cu toate acestea pare că ar fi un făcut ca cestiuni de asemenea natură să ne lase într-o indiferenţă absolută. Vor trece ani în care munţi întregi să fie tăiaţi şi esploataţi în aşa mod ca repopularea lor să devie imposibilă şi, cu toate acestea, nu se ia nici o măsură, nu se prezintă nici o lege[2] care să pună odată capăt acestei pustiiri care ameninţă a deveni generală. Dacă pînă astăzi s-au mai respectat pădurile, cauza a fost lipsa mizloacelor de transport. Acum însă că are să o deschidă drumul de fier de la Ploieşti la Predeal, ne îngrozim cînd cugetăm la soarta ce aşteaptă pe nenorocitele păduri cari îmbracă astăzi munţii. Înlesnirea transportului are să provoace o concurenţă mare între proprietari, se vor întrece care să taie mai în grabă pentru a apuca înaintea celorlalţi la vînzare. Întrebarea ce ne permitem a pune este : ce va deveni drumul de fier cînd pădurile din dreapta şi din stînga vor fi tăiate fără nici o regulă, fără sistem ? Răspunsul nu poate fi decît unul singur : drumul de fier va fi vecinic potmolit ; şoseaua va fi neîntrerupt încărcată de torentele ce se vor năpusti asupră-i ; într-un cuvînt această pacoste de cale ferată va fi necontenit în reparaţiune şi, prin urmare, ne va costa sume însemnate. De aceea cred că nu este timp de pierdut ; guvernul să se înfăţişeze imediat cu o lege înaintea Corpurilor legiuitoare cerîndu-le mizloace pentru a înfrîna şi popri esploatarea pădurilor de-a lungul drumului de fier, neîngăduind esploatarea decît după ce planurile vor fi cercetate şi aprobate de oamenii competinţi în asemenea materie. Această lege trebuieşte prezentată chiar acum lăsînd pentru mai tîrziu legea generală asupra pădurilor.

— Şi, fiindcă vorbim de păduri, putem atinge în treacăt şi însemnata cestiune a rîurilor navigabile şi flotabile[3]. Afară de cîteva dispoziţiuni cu totul generale, resipite în legile şi în circulările ministeriale, noi nu avem nici o legislaţiune asupra apelor[4], anarhia este atît de mare cu privire la dreptul de proprietate asupra rîurilor încît am auzit oameni inteligenţi cari susţineau cum că ape ca Buzăul, Prahova, Putna şi altele sînt proprietate particulară, că statul n-are drept să se amestece în ceea ce priveşte stabilirea de mori, construcţiune de canaluri, de iezături şi alte lucrări de acelaşi fel. Cu privire la pescuit, nici că mai este vorbă de proprietate; cine voieşte pescuieşte în rîurile noastre cu orice unelte şi substanţe şi la orice epocă. Această stare de lucruri există numai în Africa şi în unele părţi ale Asiei. În toate ţările civilizate, regimul apelor este supus la legi speciale.

Nu se crede oare că a venit timpul ca şi ţara noastră să fie înzestrată cu o lege asupra regimului apelor? Nu avem să inventăm în această privinţă; legislaţiunile italiene, franceze şi austriace pot fi luate ca modeluri; nu avem decît să le localizăm.

Legea asupra regimului apelor şi aceea asupra pădurilor sînt dintre acele legi cari nu suferă întîrzierea, deoarece lipsa lor atrage consecinţele cele mai păgubitoare pentru ţară. De aceea, rugăm pe guvern a se folosi de timpul ce a mai rămas pînă la seziunea ordinară spre a pregăti aceste două legi însemnate.

(„Revista ştiinţifică", X (1879),
nr. 5/15 IV, p. 66–67)

PORUMBUL AMENINŢAT DE A PIERI DIN CAUZA SECETEI
MĂSURI DE LUAT SPRE A ÎNTÎMPINA LIPSA CE VA REZULTA PENTRU ALIMENTAŢIUNEA PUBLICĂ
IRIGAŢIUNILE FAŢĂ CU SECETA

— O secetă complectă bîntuieşte un număr mare de judeţe. Din fericire, grîul şi, pe alocurea, orzurile au scăpat ; porumburile însă sînt compromise chiar în localităţi fresce, precum sînt locurile din vecinătatea apelor. Altfel, primăvara a fost priincioasă şi parte din vară, deoarece se vede porumb foarte frumos, însă care stă pe loc din cauza lipsei de apă.

Amicul meu, d.P.Donici[1], comunicîndu-mi încă după iarnă lucrarea sa privitoare la prevederea timpului, îmi zicea între altele : aceia cari au porumburi să le păstreze, căci seceta va fi atît de lungă că porumbul nu va lega. Lectorii „*Revistei*" au cetit prevederile învăţatului colaborator al acestei publicaţiuni şi astăzi se pot încredinţa că din nefericire au fost esacte ; aceea ce a prezis d. Donici s-a realizat cu prisos.

Seceta nu numai că a compromis porumburile, dară nu a permis să se facă nici o arătură pentru rapiţă şi pentru semănăturile de toamnă. Pentru grîu tot mai avem speranţă în porumbişti şi în arăturile ce se vor face cît de tîrziu.

Rezultatul natural al secetei este scumpirea porumbului. În mai multe localităţi, preţurile s-au îndoit şi pe alocurea aproape s-au întreit.

Faţă cu această situaţiune, agricultorii sînt îngrijaţi ; iară ţăranii, cari în genere n-au nici o rezervă de porumb, încep deja să se întrebe cu spaimă cu ce au să se hrănească. Că vor fi rezerve de porumb în ţară, nu este îndoială ; însă, dacă exportaţiunea va continua, preţurile vor creşte şi mai mult şi atunci, fără a fi ameninţată de foamete populaţiunea rurală din din acele localităţi unde nu se va face porumb, nu ştiu cum îşi va procura această cereală, cînd preţurile vor ajunge la maximum de urcare. Ţăranii vor fi nevoiţi să se îndatoreze pe porumb ; aceia cari sînt în curent cu învoielele ce se fac în asemenea împrejurări pot prevede de pe acum viitorul ce aşteaptă pe mult încercaţii noştri plugari.

Nu cunoaştem cam cîte judeţe suferă de secetă, căci din nefericire, cu toate stăruinţele depuse pînă astăzi, tot nu s-au putut înfiinţa staţiuni de observaţii meteorologice în mai multe judeţe. Dacă, din nefericire,

seceta va fi domnit într-o parte însemnată a țărei și, prin urmare, porumbul va fi compromis cu desăvîrșire, caută să se ia fără întîrziere măsuri spre a se asigura hrana populației rurale[2]. Ministerele de Agricultură și cel de Interne pot dobîndi informațiuni pe cale telegrafică de starea porumbului și, în caz de a se adeveri aproape generală, atunci n-avem timp de pierdut. Noi am crede că mizlocul cel mai simplu în asemenea caz ar fi mărginirea exportațiunei porumbului. Această măsură estremă poate să nu convină la unii; însă, față cu nevoia cea mai mare ce poate fi într-o țară, adică lipsa de hrană, interesul particular trebuie să cedeze interesului general.

Cestiunile de alimentațiune publică, și în special alimentațiunea imensei maiorități a populațiunei, este din firea sa de o importanță considerabilă pentru un stat. Oricine este deprins cu lucrările de această natură știe că lipsa de hrană are o influență mare asupra mersului afacerilor dintr-o țară. Aceasta esplică pentru ce guvernele prevăzătoare caută întotdeauna să asigure îndestularea publică. Nu ne îndoim că, dacă se va constata de astă dată că lipsa este mare în țară, guvernul, în părintească sa îngrijire, va lua măsurile ce comandează situațiunea.

Anii de secetă ca cel de față ne silesc a reveni asupra cestiunei irigațiunilor[3], cestiune tratată mai în tot anul de la fondarea revistei. Lucru straniu! vorbim de tot felul de îmbunătățiri; căutăm să imităm pe străini, adoptînd instituțiuni adeseaori nepotrivite cu nevoile noastre de viețuire, și nu acordăm cea mai mică atențiune adevăratelor îmbunătățiri. Așa este cu irigațiunile. Am cerut în nenumărate rînduri să se înființeze o școală practică pentru a învăța pe agricultorii noștri cum se poate întrebuința apă pentru udarea plantelor. Am propus să se aducă pentru acest sfîrșit cîțiva irigatori practici din Italia de nord, țara clasică a irigațiunilor; toate au fost în zadar, nimeni nu voiește să auză. Lăsăm rîurile noastre să străbată țara în lung și în curmeziș fără să ne folosim de acest puternic agent de viață al plantelor care este apa. Un esemplu: în momentul de față s-a întîmplat să mă aflu la băile de la Pucioasa din comuna Podurile. Aci porumburile se usucă și, cu toate acestea, Ialomița curge pe la poalele locurilor semănate cu porumb. Nimic n-ar fi mai ușor decît de a se deriva canaluri de udat din acest rîu; cu toate acestea, fiindcă oamenii nu se pricep, se uită cum le pier porumburile de secetă și Ialomița curge cu abundență pe lîngă dînsele.

Aceea ce am observat aci, am constatat și în cîteva comune așezate de-a lungul Dîmboviței și fiecare a putut constata același fapt în toată țara. Dacă nu sîntem prevăzători, cel puțin lecția amară ca aceea ce ni se dă anul acesta ar trebui să ne trezească odată din indiferința noastră. Destul cu generalitățile; de ajuns cu programe cari coprind prea mult și nu coprind nimic. Să ne coborîm mai jos: să dăm piept cu viața practică, căci altfel ni se poate zice că meritățm suferințele ce îndurăm.

(„Revista științifică", X (1879), nr. 12/1 VIII, p. 177—178)

ECONOMIE NATIUNALA

TERRA NOSTRA

SCHITE ECONOMICE

ASUPRA ROMANIEI

DE

P. S. AURELIANU

Edițiunea a doua, revăzută și adaosă

BUCURESCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE
(Laboratorii Români)
1 Strada Academiei, 19
1880

TERRA NOSTRA

Prefață la întîia edițiune

Cea dintîi datorie a unui cetățean este de a-și cunoaște țara. A fi român și a nu cunoaște istoria și geografia României ; forțele sale productive ; starea sa economică ; avuțiile naturale cu care este înzestrată, este a dovedi o indiferință pentru cea mai sîntă din datoriile unui adevărat cetățean. Țara noastră sîntem noi, sînt toate generațiunile care au locuit acest pămînt de la întemeierea statului român și pînă în timpul de față ; este trecutul și viitorul nostru, este acest pămînt românesc moștenit de la strămoșii noștri, păstrat cu atîtea sacrificii și transmis generațiunilor din veac în veac pînă în ziua de astăzi. După cum zice învățatul istoric al Franciei, d. Duruy, este ceva din noi înșine în acei munți care ne proteg și ne varsă fecundele lor ape ; în acele rîuri care sînt credincioșii noștri servitori de atîtea veacuri ; în acest pămînt în fine care este țărîna sîntă a părinților noștri. Astfel fiind nici o datorie nu poate fi mai importantă pentru un cetățean decît cunoștința țării sale.

Crezînd că cunoștințele ce am dobîndit asupra țării noastre pot fi de oarecare folos compatrioților mei, m-am decis a scoate la lumină această carte. Produs al nemărginitei dorințe ce am de a fi util țării mele, rog pe lectori să primească această lucrare cu toată bunăvoința și să o judece cu indulgență, considerînd-o ca espresiunea unei sînte datorii ce avem de împlinit.

Întrucît privește dedicarea acestei cărți memoriei părintelui meu, mă simț dator a declara că, fiind pătruns cum că puținul ce sînt îl datoresc repausatului meu tată, am ținut a oferi acest produs al fiului memoriei părintelui, drept semn de profundă și eternă recunoștință.

P.S. Aurelian

Ferestreu, în 14 aprilie 1875

Prefață la a doua ediție

Sînt cinci ani de cînd a ieșit de sub tipar întîia ediție a cărții de față [1]. Scopul acestei publicațiuni a fost de a atrage atențiunea asupra îmbunătățirilor de ordine economică ce sînt de introdus în țara noastră, precum și de a înfățișa un tablou pe cît se poate de fidel despre starea noastră economică. Nu știu dacă am reușit în această întreprindere. Totul ce pot încredința este că vederile mele asupra nevoilor noastre economice sînt rezultatul unui studiu îndelungat asupra țării; a unor observațiuni neîntrerupte ce am făcut de la anul 1860 pînă la ieșirea la lumină a acestei cărți.

Recitind cele ce am scris despre starea economiei naționale a României și a mizloacelor de îndreptare ce am propus, m-am încredințat că nu am nimic de schimbat. Starea noastră economică deși a luat oarecare schimbare; deși românii pare că simt mai mult decît oricînd trebuința de a se aplica la lucrările privitoare la organizațiunea noastră economică, totuși, mărturisesc cu adîncă durere, am pășit prea încet pe această cale. Este adevărat că am avut împotrivă-ne împrejurări îndestul de grele; că am fost îndatorați prin forța lucrurilor și îndemnați de patriotismul nostru să ne luptăm peste Dunăre pentru apărarea țării și dobîndirea independenței; așa este, și numai aceasta poate oarecum justifica puținul ce am întreprins în direcțiunea ameliorațiunilor economice. Astăzi mulțumită bravurei armatei și patriotismului tuturor românilor, după atîți secoli de suferințe și neajunsuri îndurate, România este independentă. Am scăpat pentru totdeauna de acea situațiune politică care a contribuit mai mult decît s-ar crede a ne ține în loc. Acum cînd sîntem un stat liber caută să ne pătrundem că această nouă stare politică implică o sumă de îndatoriri de la a căror îndeplinire nu ne-am putea sustrage fără a pune în pericol viitorul țării. Este lucru neprețuit libertatea și independința, însă caută să știm a le păstra și a le întări.

Pentru acest sfîrșit pe lîngă dezvoltarea și practicarea cu sinceritate a instituțiunilor noastre reprezintative trebuie să ne aplicăm cu toată activitatea și inteligența de care neamul nostru este înzestrat, spre a da impulsiunea cea mai puternică economiei noastre naționale. Nu putem sta în loc cînd, de la un capăt al lumii pînă la celălalt, oamenii lucrează cu o bărbăție nemaipomenită pînă în ziua de astăzi.

Ameliorațiunea agriculturei; creațiunea unei industrii naționale potrivit cu trebuințele noastre și cu împrejurările în care ne aflăm; dezvoltarea comerciului sînt lucrările care de acum înainte trebuie să ne preocupe pe toți, de la mare pînă la mic. În această ordine de activitate guvernul țării are îndatoriri mari de îndeplinit. Oricît ar fi de puternică acțiunea inițiativei individuale, caută să recunoaștem că pe această cale direcțiunea și impulsiunea trebuie date de către acei cărora țara le încredințează administrațiunea intereselor sale. Dacă în alte staturi cu mult mai înaintate ca România și totuși guvernul este inițiatorul și conducătorul în cestiunile cele mari de economie generală, necum să nu fie la noi unde avem mai totu de făcut.

Guvernul, oricare ar fi, este dator să se pătrunză de rolul cel mare ce are de împlinit în această direcțiune; să cuprinză cu o singură ochire toate nevoile țării; să le coordoneze, să-și aștearnă un program și să se puie pe lucru.

După puterea mea m-am silit să fac să reiasă importanța dezvoltării noastre economice. Aș fi pe deplin răsplătit cînd m-aș încredința că mi-a fost dat să contribuiesc, cît de puțin ar fi, la inaugurarea unei ere de prosperitate pe mănoasa cale a economiei naționale.

Am căutat în această edițiune să pun lucrarea mea în curent cu datele cele mai proaspete ce am putut dobîndi. Pe lîngă aceasta am adaos un capitol special despre capitala țării, un altul asupra istoriei proprietății fondiare in România și un al treilea despre Dobrogea. Doream să înfățișez cititorilor o lucrare mai complectă asupra județelor de dincolo de Dunăre; însă cu aceasta aș fi trecut peste marginele ce-mi sînt impuse de o lucrare de felul acesta. Strîng material și sper că voi putea da la lumină un studiu complect asupra acestei părți a țării, căreia îi este rezervat cel mai strălucit viitor.

Încheind această prefață îmi permit a face cel mai călduros apel către compatrioții mei rugîndu-i să înlăture tot ce-i dezbină și să-și întrunească toate puterile pentru binele și mărirea frumoasei noastre patrii.

P.S. Aurelian

Ferestreu, în 10 iunie, 1880

Introducțiune

România, ca oricare altă țară, a avut revoluțiunile sale politice. Numai în veacul acesta istoria noastră a înregistrat patru mișcări principale. La 1821 patriotul Tudor se scoală pentru a curăți țara de fanarioți, țarigrădeni care făcuseră din patria noastră o moșie de esploatat. La 1848 țara, amenințată în independența sa, se scoală și-și proclamă drepturile. La 1857 patrioții din Muntenia și Moldova lucrează din toate puterile pentru a uni cele două țări surori. La 1864 statul transformează îndestul de radical starea noastră socială și politică. La 1866 Domnitorul fu detronat; o altă constituțiune se votează și cîrma țării se încredințează Măriei Sale Domnitorului Carol I. În fine în 1877 Corpurile legiuitoare proclamă independința României, act sigilat la urmă cu sîngele bravilor noștri soldați, care au cîștigat lauri de vitejie în campania din Bulgaria.

După atîtea revoluțiuni politice, altminterea cele mai liniștite din cîte s-au petrecut în Europa, este timpul să cugetăm la revoluțiunile noastre economice. Interesele noastre fundamentale și viitorul țării comandă tutulor românilor în general, puterilor statului in particular, să determine scopul la care trebuie să țînteze toată activitatea noastră economică. Odată scopul precizat, programul alcătuit, sîntem datori, fie-

care în sfera noastră de activitate, să lucrăm cu toată energia putincioasă pentru realizarea programului nostru economic.

Caută să mărturisim că pînă astăzi am lucrat cam pe dibuite la dezvoltarea economiei noastre naţionale. În lipsă de un plan combinat cu maturitate, pregătit şi adoptat de toată inteligenţa română, de toate interesele, am păşit nesigur de la o încercare la alta. Sisteme admise ca bune într-un an au fost desfiinţate într-altul. Instituţiuni înfiinţate de o adunare sau de un minister în scop de a dezvolta cutare sau cutare industrie au fost desfiinţate de altă adunare şi de alt guvern, fără să li se lase cel puţin timpul necesar pentru a proba utilitatea sau neutilitatea lor. Lucrul, dacă nu este natural, cel puţin se esplică. În adevăr, dacă pentru organizaţiunea unui domeniu, pentru înfiinţarea unei fabrici şi se cere un sistem, un plan conceput cu maturitate şi esecutat cu strictete, necum pentru organizaţiunea economică a unui stat. În lipsă de plan, în lipsă de legi economice, fiecare a lucrat după mintea sa, după părerile sale, încredinţat că va face mai bine ca predecesorii săi. Rezultatul atîtor încercări prin care am trecut nu putea fi decît confuziunea şi pierderea celor mai preţioase forţe productive ale ţării. Şi cu toate acestea esperienţa altor staturi ar fi putut să ne lumineze şi să ne scutească de a face însine cercări peste cercări. În fine faptul este îndeplinit şi ne poate servi cel puţin de lecţiune pentru viitor.

Astăzi cînd de la mic pînă la mare pare că ne-am pătruns cu toţii că prosperitatea ţării este strîns legată cu starea sa economică; că pînă la oarecare punct, chiar esistenţa noastră politică este în relaţiune strînsă cu dezvoltarea noastră economică, este timpul ca dimpreună cu toţii, înlăturînd orice neînţelegere, să ne adunăm toate puterile şi să lucrăm pentru a preciza o dată pentru totdeauna sistemul nostru de economie naţională.

În direcţiunea economică, ca şi în cea socială şi politică, România, toţi o recunosc, are rolul său de îndeplinit. Misiunea este mare, demnă de o naţiune inteligentă, activă şi înzestrată cu toate însuşirile care caracterizează popoarele cu viitor. Punctul de căpetenie este ca noi să înţelegem care este partea la care avem dreptul să aspirăm în mişcarea politică, socială şi economică a Europei, şi să ştim a ne organiza pentru îndeplinirea rolului nostru potrivit cu geniul naţiunii noastre, cu aspiraţiunile, caracterul, moravurile şi trebuinţele poporului român.

Neavînd pretenţiunea de a aşterne un program pentru întreaga noastră economie, ne vom mărgini în această introducţiune a arăta care dintre diferitele ramuri ale producţiunei, agricultura, comerciul şi industria, merită întîietatea în programul nostru economic; cu alte cuvinte, care din cele trei ramuri de activitate trebuie să formeze temelia sistemului nostru de economie naţională.

Locuitorii unei ţări pot să-şi aplice activitatea lor la oricare ramură de producţiune ar voi; pot să dea preferinţă agriculturei, ori comerciului sau industriei; aceasta însă nu vrea să zică că ei lucrează potrivit cu interesele lor, cu condiţiunile de tot felul în care se află patria lor. Un despot capricios, sau un ministru încăpăţînat pot adesea să dea o direcţiune falsă activităţii poporului ce sînt chemaţi a guverna; pot întrebuinţa

puterea lor, fără a cruța nici un sacrificiu, ca dintr-o țară agricolă să facă cu orice preț și fără tranzițiune o națiune industrială ori comercială. Istoria dezvoltării economice a diferitelor popoare din lume ne arată mai multe esemple de felul acesta; însă nu ne arată nici unul că prin silnicie și contra tutulor legilor economice o țară s-a folosit neținînd seama de nestrămutatele legi la care este supusă dezvoltarea economică națiunilor.

A esistat și există însă suverani și miniștri care față cu nepomenita prosperitate economică a Engliterei, convingîndu-se că această țară datorește înflorirea sa mai cu seamă puternicei sale industrii și comerciului său, au căutat ca de astăzi pînă mîne să facă din staturi cu totul agricole staturi industriale și comerciale. Cercarea a costat multe sacrificii și rezultatul n-a fost corespunzător și nici nu putea să fie, căci, după cum am zis, fenomenele economice sînt supuse, ca toate celelalte fenomene, la legi nestrămutate pe care o națiune nu le poate nesocoti fără a resimți contralovitura în interesele sale.

Întrucît privește România, față cu condițiunile în care se află, agricultura merită locul dîntîi în programul nostru economic; ea singură este temelia cea mai solidă pe care putem zidi edificiul nostru economic și social. Și ca să fim bine înțeleși vom adăugi că prin agricultură înțelegem pe lîngă producțiunea plantelor și animalelor, și industriile accesorii ale esploatațiunilor agricole, precum sînt fabricațiunea zacarului, a alcoolului, a feculei, a uleiurilor și alte industrii care se pot anexa pe lîngă o esploatațiune rurală.

România a fost de cînd există o țară, mai presus de toate, agricolă. Descendenți ai poporului roman, noi românii am păstrat pînă astăzi aceeași aplecare pentru lucrările cîmpului ca și strămoșii noștri. Istoria ne spune că romanii socoteau că numai arta militară și agricultura sînt îndeletniciri demne de oamenii liberi. Artele mecanice și comerciul nu se bucurau de mare favoare la Roma. Noi am păstrat cu atîta sîrțenie deprinderile strămoșilor noștri că, chiar în dauna intereselor noastre, am nesocotit ca și dînșii meseriile și comerciul. Sîntem dară agricultori de rasă. Pe lîngă aceasta împrejurările și condițiunile topografice geologice și climatice în care se află țara noastră, condițiuni din cele mai priincioase pentru agricultură, au contribuit ca să înrădăcineze și mai adînc deprinderile moștenite de la strămoșii noștri. Așa dară pe de o parte deprinderea datorită originei noastre, pe de alta concursul împrejurărilor au făcut din noi o națiune esențial agricolă. Departe de a ne plînge despre aceasta trebuie, din contră să mulțumim Providenței că esistența noastră economică este fondată pe o industrie care este baza fondamentală a societății. Din vechime și pînă astăzi s-au aflat mulți bărbați distinși care au atribuit industriei propriu-zisă multe din neajunsurile sociale. Fără a fi de această părere, vom repeti după atîți alții că agricultura a fost și este pînă astăzi considerată ca ocupațiunea cea mai proprie nu numai pentru prosperitatea materială dară și pentru dezvoltarea morală, pentru păstrarea și întărirea spiritului de familie și a bunelor moravuri. Noi românii în particular datorim agriculturii pe lîngă esistența noastră materială esistența noastră politică și socială, păstrarea naționalității noastre, a

datinelor şi deprinderilor pe care se întemeiază latinitatea naţiunii noastre [2]. Împrejurări felurite au contribuit ca populaţiunea oraşelor la noi, ca şi în alte cîteva staturi, să fie amestecată cu oameni de altă naţionalitate; ca obiceiurile, portul, tradiţiunile şi, pînă la oarecare punct, simţul naţional să fie alterat. Ţăranii de felul lor mai tenaci, mai conservatori de cele moştenite de la strămoşi au rezistat cu mai multă tărie, au păstrat cu o sîntă religiozitate nu numai portul, limba, ocupaţiunile dară pînă şi acele obiceiuri, acele datini care silesc să recunoască şi pe cei mai rău intenţionaţi ca românii sînt, cu corpul şi cu sufletul, descendenţii cei mai puri ai poporului roman.

Astăzi trei pătrimi din populaţiunea ţării se ocupă cu agricultura. Comerciul nostru cu ţările străine este alimentat cu producte agricole. Finanţele statului, mizloacele cu care se întîmpină toate cheltuielile publice, se culeg mai toate de la agricultori. Armata noastră este în mare parte compusă din copiii cultivatorilor.

Aşa dară, în trecut ca şi în prezent, am fost şi sîntem o naţiune agricolă; am trăit şi trăim din agricultură. Astfel fiind este foarte natural ca oricine să întrebe: fost-a tratată agricultura română potrivit cu foloasele ce-i datoreşte ţara? Cu alte cuvinte: s-a împărtăşit agricultura în proporţiune cu importanţa sa din îmbunătăţirile de tot felul ce s-au revărsat peste ţară? Să cercetăm.

Agricultura, ca orice industrie, caută a realiza beneficiuri cît mai însemnate; însă ca să poată ajunge la acest scop trebuie să dispună în mod suficient de cele patru elemente primordiale ale producţiunei agricole adică: capacitatea profesională, capitalul, materiile prime şi munca.

Capacitatea profesională se dobîndeşte prin învăţătură în stabilimente speciale de toate gradele. A fost un timp cînd agricultura, ca şi alte industrii, se învăţa mai mult prin deprindere; aceasta se esplică prin simplicitatea procedărilor care caracterizează ocupaţiunile omului într-o stare de civilizaţiune înapoiată. Astăzi cînd industria agricolă a ajuns la un mare grad de perfecţiune; cînd lucrările cîmpului se esecutează cu instrumente şi maşini datorite ştiinţei mecanice; cînd însuşirile productive ale pămîntului se sporesc prin îngrăşăminte şi amendamente; cînd prin irigaţiune şi drenagiu se dă sau se ia apa din stratul arabil; cînd economia vitelor a devenit o ştiinţă din cele mai complecte; în fine, cînd mai multe industrii s-au anexat pe lîngă esploataţiunile rurale, simpla deprindere nu mai este de ajuns pentru a învăţa profesiunea de agricultor. Ţările cele mai civilizate din Europa, şi în urma lor acelea care şi-au recunoscut inferioritatea, n-au cruţat şi nu cruţă nici un sacrificiu pentru a înzestra agricultura cu stabilimente de învăţămînt profesional superior, secundar şi primar. Şi mai mult: învăţămîntul agricol s-a introdus în toate şcoalele primare, în seminare, în şcoalele normale şi în şcoalele reale. În mai multe staturi din Germania, în Rusia, în Englitera, în Austria, în Francia s-au înfiinţat cursuri de agricultură pe lîngă universităţi. Şi ca cum nu ar fi de ajuns, cele mai multe staturi au înfiinţat profesori de agricultură şi horticultură care cutreieră satele pentru a face conferinţe agricole.

Espoziţiuni agricole generale şi locale; stabilimente pentru perfecţionarea raselor de vite; asociaţiuni agricole; staţiuni esperi-

mentale şi alte instituţiuni de felul acesta s-au înfiinţat pentru a complecta şi a înlesni învăţămîntul agricol.

Afară de învăţămîntul profesional, învăţămîntul primar rural a fost încuragiat prin toate mizloacele putincioase. Legi severe esecutate cu strictețe au îndatorat pe toţi ţăranii să-şi trimită copiii, la şcoală. Manuale practice de agricultură, almanahuri, ziare agricole se publică pentru a propaga procedările perfecţionate de cultură între cultivatori.

Rezultatul atîtor instituţiuni a fost îndemnarea junimei de a se îndeletnici cu industria agricolă; sporirea producţiunei, prosperitatea în toate ramurile agriculturii.

România, cu toate că n-are altă industrie decît agricultura, de-abia a fost înzestrată pe la 1852 cu o şcoală de agricultură. Pînă mai acum cîţiva ani nu numai că nu se procura acestui stabiliment mizloacele cele mai indispensabile ca să poată trăi, dară i se disputa existenţa mai în fiecare seziune a Adunării legiuitoare. Pare că era un făcut ca unica şcoală ce aveam să fie atacată cu o animozitate suprinzătoare. Din fericire acea epocă nefastă pare că a trecut. Cu toate acestea o singură şcoală specială nu este de ajuns pentru o ţară agricolă. Afară de aceasta învăţămîntul agricol trebuie să fie graduat după starea de preparaţiune şi după scopul ce-şi propun elevii. Într-un cuvînt, învăţămîntul profesional al agriculturii este încă de creat în ţara noastră. Prin urmare una din dintîi condiţiuni de prosperitate agricolă, capacitatea profesională, ne lipseşte [3].

Capitalul este al doilea element al producţiunei agricole. În agricultură ca şi în industrie, cu cît întreprinzătorii pot să-şi procure capitalurile trebuincioase cu mai multă înlesnire şi cu procente moderate, cu atît beneficiile realizate sînt mai mari. Comerciul nu ar putea esista fără credit. Meseriaşii şi neguţătorii află credit cu multă înlesnire. O poliţă, un gir, şi cel din urmă comerciant găseşte bani. Marfa din prăvălie i se trimite mai întotdeauna pe credit şi plăteşte treptat după învoiala ce face. Agricultorul nu se bucură de nici una din aceste înlesniri. S-a înfiinţat creditul fondiar, însă acest stabiliment financiar va înlesni numai pe proprietari; agricultura nu se va folosi de binefacerile acestei instituţiuni decît în cazul cînd proprietarul esploatează singur. Arendatorii şi ţăranii vor fi ca şi pînă astăzi prada cămătarilor. Astfel dară, agricultura noastră este lipsită pînă astăzi de o instituţiune de credit agricol, de al doilea element al producţiunii [4].

Materiile prime, care coprind toate îmbunătăţirile ce au de scop sporirea puterii productive a pămîntului, între care irigaţiunile şi îngrăşarea locurilor cultivate ocupă locul dîntîi, ne lipsesc in total. Pămîntul nostru fertil din natura sa s-a esploatat şi se esploatează neprecurmat fără ca să i se înapoieze nici o părticică din substanţele minerale şi organice ce-i iau în tot anul recoltele. Cu asemenea sistem de cultură fertilitatea s-a împuţinat şi la cele mai multe moşii odinioară renumite prin rodnicia lor, se vorbeşte astăzi de locuri mîncate sau sleite.

Secetele neprecurmate care bîntuiesc ţara de cîţiva ani; împuţinarea vitelor sînt împregiurări care ar fi trebuit să ne îndemne a introduce în agricultura noastră irigaţiunile. Pînă astăzi nici un proprietar

nu s-a aflat care să ia inițiativa unei îmbunătățiri a cărcia eficacitate nu mai poate fi supusă îndoielii.

În fine munca, brațele inteligente, în lipsă de capacitate profesională și de capitaluri, nu însușesc condițiunile cerute, și totul se reduce la vechile deprinderi agricole.

Așa dară agricultura noastră, temelia edificiului economic al României, este departe de a poseda elementele primordiale ale producțiunei. Astfel fiind, nu sîntem în drept a ne mira de starea sa de inferioritate în comparațiune cu agricultura staturilor înaintate. Ce ne rămîne dară de făcut? Fără a pierde timpul trebuie să ne îndreptăm cu toții activitatea către agricultura țării; trebuie ca puterile statului, în marginea atribuțiunilor respective, să aibă pentru agricultură toată solicitudinea posibilă; să o înzestreze cu toate instituțiunile și ameliorațiunile de care depinde prosperitatea sa; în fine, să facem pentru agricultura națională ceea ce au făcut și fac cele mai multe staturi din Europa. Afară de agricultură populațiunea rurală, care formează mai întreaga populațiune a României, merită locul dîntîi în preocupațiunile tutulor acelor care doresc într-un mod serios prosperitatea țării. Orice ameliorațiune nu va avea nici o valoare pînă cînd forța inteligentă va zăcea în ingnoranță, pînă cînd țăranul român nu va deveni un cetățean luminat. A mai amîna înzestrarea agriculturii cu îmbunătățirile de care ea simte trebuință este a dovedi o adevărată nepăsare pentru prosperitatea națională. Cînd totul se mișcă împregiurul nostru; cînd diferitele staturi se întrec care mai de care să prospereze economicește, am fi niște copii ingrați cînd noi am sta pe loc; am justifica aserțiunile neîntemeiate ale acelora care urmăresc înjosirea noastră.

Am zis că pe agricultură trebuie să se întemeieze edificiul nostru economic; cu aceasta nu am înțeles că industria și comerciul trebuiesc neîngrijite. Cu altă ocaziune am arătat că înființarea unei industrii naționale este o trebuință de întîia ordine pentru România; că pre cît ne stă în putință, să căutăm a crea și întemeia toate industriile care ar putea prospera în condițiunile prezente ale țării noastre. Solicitudinea puterilor statului trebuie să îmbrățișeze cu aceeași căldură industria ca și agricultura[5]. Încît despre comerciu, fiecare înțelege că dacă nu însușim condițiunile pentru a deveni o națiune comerciantă, totuși interesele agriculturii și industriei ne impun datoria de a încuragia dezvoltarea comerciului român. Am păcătui contra celor mai vitale interese ale țării cînd prin indiferința noastră am lăsa comerciul țării străinilor, după cum este deja lăsat în mai multe localități.

Ceea ce ne încuragiază este că de cîtva timp cestiunile de natură economică preocupă pe români. Unde pînă mai acum cîțiva ani nici vorba economia națională nu esista în vocabularul nostru economic, astăzi afară de puține escepțiuni, românii de toate treptele dovedesc că în fine s-au pătruns cum că nu poate esista prosperitate politică fără prosperitate economică; că viitorul nostru ca stat este în cea mai strînsă legătură cu dezvoltarea economică a țării. Această dispoziție a spiritelor este unica răsplătire a celor cari în mărginita lor sferă de acțiune s-au nevoit a propaga ideile de economie națională și a dezvolta între români simțul economic care părea că dispăruse din inimile lor. În același timp, aplecarea spre cele

economice ne încredinţează pe toţi că românii se vor pune să lucreze cu toată activitatea şi patriotismul de care sînt înzestraţi, pentru a face ca în cel mai scurt termin posibil, ţara noastră să ocupe locul ce i se cuvine în mişcarea economică a Europei.

XII

Industria[6]. — *Ochire economică.* — *Populaţiunea industrială.* — *Industrii derivate din vegetale.* — *Industrii derivate din producte animale.* — *Industrii derivate din minerale*

România este una din ţările cele mai înapoiate în industrie. Împrejurări nu numai economice, dară politice şi sociale, au contribuit în mare parte pentru a mărgini activitatea noastră economică la esploataţiunea pămîntului şi esercitarea a cîteva industrii mici. Industria mare, aceea care prin puterea capitalurilor şi a inteligenţei transformează productele agricole şi miniere în obiecte manufacturate ; acea industrie care nu numai că îndestulează trebuinţele locale, dară alimentează şi comerciul de esportaţiune, nu esistă încă în ţara noastră. Ştim că esistenţa industriei într-o ţară presupune un grad înaintat de cultură ; că pînă astăzi noi românii n-am făcut progres în această direcţiune ; cu toate acestea sînt staturi vecine ale cărora grad de cultură generală nu este mai presus ca al nostru, şi totuşi au o industrie îndestul de înaintată. Astfel vom cita Rusia unde masa populaţiunei nu este mai cultivată decît populaţiunea română, şi care în trei Espoziţiuni universale, la Paris şi la Viena, a atras admiraţiunea lumii prin starea înfloritoare a manufacturilor şi industriilor sale metalurgice. În Austria, mai multe din provinciile imperiului foarte înapoiate din punctul de vedere al instrucţiunii posedează fabrici de tot felul, care deşi nu pot să se compare cu similarele lor din Englitera şi Francia, totuşi întîmpină trebuinţele locale şi în acelaşi timp esportează. Şi ca să nu mergem mai departe, n-avem decît a trece în Transilvania şi vom găsi fabrici de hîrtie, de sticlă, de ţesături, de frînghierie, de chibrituri, industrii metalurgice. Turcia, cu toată înapoierea în care zace, posedează uzine metalurgice şi manufacturi de stofe de mătase, de lînă şi de aţă. Grecia, care nu pretinde la verio superioritate culturală asupra noastră, nu numai că fabrichează multe articole industriale pentru trebuinţele sale, dară ne încalţă şi pe noi cu pieile fabricate la Sira*.

Astfel dară, fără a micşora, cîtuşi de puţin strînsa legătură ce esistă între industrie şi starea culturală a unui popor, este învederat că în ţara noastră nu se poate atribui lipsa unei industrii de oarecare importanţă numai stării de înapoiere a culturii, dară şi la alte cauze. Mai întîi caută să recunoaştem că guvernele noastre după timp n-au luat nici o dispoziţiune pentru a provoca creaţiunea unei industrii indigene ; şi cel puţin pentru Europa, nu cunoaştem stat unde industria să se fi creat şi întemeiat numai prin silinţele individuale. Iniţiativa individuală, care ni se pune

* De la ieşirea la lumină a acestei cărţi la 1875 s-a înfiinţat două fabrici de chibrituri, două fabrici de zachăr şi în momentul de faţă este pe cale înfiinţarea unei fabrici de chîrtie.

înainte orișicînd se cere ca guvernul să ia cîrma în cestiunile de economie națională, n-a fondat numai prin propriile ei forțe nici o industrie acolo unde nu esista; a trebuit pretutindeni și preste tot locul ca guvernul să facă sacrificii, să stimuleze pe particulari, să le vie în ajutor prin protecțiunea vamală și prin alte mizloace încuragiatoare. Istoria economică a diferitelor popoare europene este de față pentru a dovedi că afirmațiunile noastre sînt întemeiate pe fapte.

De altă parte, ușurința cu care s-a primit și propagat la noi principiile economice ale școalei domnitoare în Englitera și Francia n-a contribuit puțin pentru a face pe români să creadă că țara lor trebuie să fie numai agricolă; și ca atare nu trebuie să se ocupe de industrie; că industria se va întemeia de sine cînd va sosi timpul. Aceste idei false și ruinătoare pentru economia unui popor s-au strecurat în legislațiunea și administrațiunea noastră economică și produc pînă astăzi fatalele consecințe nedespărțite de dînsele. A trebuit să treacă ani, să se facă o propagandă zilnică, pentru ca să se poată inspira, cel puțin generațiunilor tinere, idei mai sănătoase în privința intereselor noastre economice. Mulțumită acestei propagande, ideile de economia națională au făcut oarecare progres; necesitatea unei industrii indigene începe să fie simțită. Această stare a spiritelor ne încuragiază pentru viitor, ne îndeamnă a spera că nu va trece mult timp și România va avea fericirea ca să posedeze o industrie proprie. Materii prime avem; dibăcia românilor este proverbială; ce ne lipsește pentru a vedea rădicîndu-se uzinele și fabricile de postav, de stofe, de mătase, de lînă și de ață? Voința și mai mult durerea de inimă pentru interesele economice ale țărei noastre.

Dacă ne lipsește industria cea mare, cel puțin avem industria cea mică, mai toate meseriile cari produc obiecte de întîia necesitate. Din nenorocire concurența străină a început să lovească și în acestea. Ciobotari, croitori, tabaci, căldărari, lăcătuși se plîng că nu mai pot lupta; mulți dintre dînșii lasă meseria ce au învățat și îmbrățișează ocupațiuni care le înlesnesc mizloacele de viețuire.

Acest fapt economic este îndestul de important pentru a merita o deosebită atențiune din partea guvernului și puterilor legiuitoare ale țării.

Regimul industriei este liber în România ca și în celelalte staturi. Corporațiunile sau stărostiile, care aveau atîta influență pînă acum douăzeci de ani, există numai cu numele. Noviciatul sau ucenicia există, căci nu se poate desființa; însă ierarhia de calfă, de meșter, prin care trebuia să treacă tot meseriașul înainte de a putea deschide prăvălie, a dispărut. Afară de industriele reglementate, poate fiecine să îmbrățișeze orice meserie, să deschiză stabilimente supuindu-se regulamentelor administrative.

De la 1859 nu s-a mai făcut nici un recensiment; de aceea sîntem nevoiți a ne servi cu datele de atunci pentru statistica industriei noastre. La acea epocă se afla în toată țara 83,061 meseriași; dintre aceștia 59,869 erau patroni și 23,192 lucrători. În acest număr nu s-a socotit țăranii meseriași care, deși agricultori, esercitează meseria de dulgheri, rotari, rogojinari, funieri; nici mulțimea de rudari, coșurari, dogari și alții.

Numărul stabilimentelor industriale [7], mari cu mici, se urca la 12 876 în anul 1860. Progresul a fost simțitor de la 1830 încoace. În

adevăr, de la 1830 pînă la 1840 s-au înființat 2 986 stabilimente; de la 1840 pînă la 1850, 2 032; iar de la 1850 pînă la 1860 numărul lor s-a urcat la 7 849. Astăzi numărul atelierelor atît domestice cît și industriale trebuie să fie mai mare. În anii din urmă s-au fondat mai multe fabrici de săpun, de lumînări stearice, de făină, de ulei, de paste alimentarii, ateliere pentru fabricația mașinelor și instrumentelor și altele.

Cu ocazia recensimentului s-a constatat și naționalitatea industrialilor. După documentele publicate se aflau: 12 171 români, 17 francezi, 4 italiani, 19 englezi, 91 ruși, 33 germani, 208 austriaci, 7 olandezi, 95 otomani și 222 greci. Nu este îndoială că de atunci și pînă astăzi și mai cu seamă de la înființarea căilor ferate, numărul industrialilor atît români cît și străini a sporit. Nu avem decît să observăm ceea ce se petrece în București și în orașele cele mari, pentru a ne încredința despre aceasta. În București nu trece anul fără să sosească mulțime de meseriași unguri și nemți; asemenea și în Iași, Craiova, Galați, Brăila.

Pentru a da o idee despre industria noastră să intrăm în oarecari amănunte.

După origina substanțelor prime întrebuințate în fabricațiune, industriile se pot grupa în trei diviziuni principale: industrii derivate din vegetale industrii derivate din animale, industrii derivate din minerale.

Industrii derivate din vegetale

În această categorie industriile alimentarii, morăria și brutăria, ocupă locul dintîi.

În toată țara se află 6 771 mori conduse de 9 170 lucrători. Mai toate sînt pe apă. În unele localități, precum Brăila, Galați, Bîrlad, se află mori de vînt. Morile cu vapori se înmulțesc în tot anul; la 1866 funcționau 40. Între aceste merită o mențiune particulară stabilimentul de la Brăila al d-nilor Gerbolini și Borghetti, cel mai important din toată România. Această fabrică lucrează nu numai pentru țară, dară și pentru esportațiune. Făinurile sale se desfac mai cu seamă la Constantinopole *.

Brutăriile în număr de 378, și simigeriile în număr de 212 ocupă 2 350 lucrători. Se află brutării numai în orașe; în sate țăranii consumînd mămăligă fac pîne de cîteva ori pe an și atunci sub formă de azimă. Pîne dospită și coaptă în cuptor sau în țest se fabrichează în familiile mai cu avere.

De cîțiva ani a început să se fabrice paste alimentarii. Farina noastră însușește toate cualitățile cerute pentru pastele de întîia cualitate. La espoziționea de la Paris din 1867, juriul internațional a medaliat pastele espuse.

O industrie care a luat mare dezvoltare este fabricațiunea alcoolului de cereale. Cele mai multe velnițe sau poverni se află în județele de peste Milcov; în cele de dincoaci fabricațiunea rachiului de prune și de tescovină

* Din nefericire, acest stabiliment important nu mai lucrează căci n-a putut să lupte contra concurenței morilor austro-ungare, ale cărora producte în urma nefastei convențiuni de comerciu încheiate cu țara vecină sînt scutite de orice vamă. Astăzi făina de provenință austro-ungară se vinde în toată țara. Iată sistem de economie națională!

îndestulează încă trebuințele populațiunei. Cu toate acestea fiindcă prunele nu se fac în toți anii, a început să se debiteze sub numele de *basamac* o amestecătură otrăvitoare de alcool, apă și cine știe ce alte ingrediente.

În toată țara funcționau 1 687 poverni, mari cu mici, servite de 5 644 lucrători.

Fabricațiunea berei, necunoscută de bătrînii noștri, se dezvoltează mai cu seamă în orașele mari. Cele 72 berării din țară ocupau 312 lucrători. Negreșit că producțiunea trebuie să se fi îndoit de vreme ce în București s-au înființat mai multe stabilimente importante.

Sub numele de bragă se consumă în orașe o băutură fermentată acidulată, a cărei fabricațiune ocupă 322 lucrători în 100 bragagirii.

O industrie plină de viitor este a ferestraielor. Ferăstraiele, în număr de 608, se află așezate de-a lungul munților pe marginea apelor. Lemnele de brad, crîmpeiate și sub numele de bușteni, se taie și se coboară din munți în timpul iernii.

Țesutul pînzei este o industrie domestică; pînă azi nu posedăm nici o filatură mecanică. Țărancele noastre sînt lucrătoare dibace; pînza de in, de cînepă și de bumbac țesută de dînsele se poate compara cu productele analoge din țările cele mai înaintate.

Fabricațiunea uleiurilor, a celui de semînță de rapiță și in se dezvoltă în tot anul; cu toate acestea pînă astăzi tot ni se trimite ulei de in din Englitera și alte țări.

Două fabrici de zachăr [8], așezate una la Chitila lîngă București și alta la Sascut lîngă Adjud, s-au înființat după 1875. Zachărul fabricat concurează cu cel străin oricît ar fi de mare încuragiarea ce se face fabricațiunilor străine de către guvernele respective.

Ca industrie derivată din vegetale fabricațiunea tutunului [9] merită o mențiune specială. Pînă la anul 1872 cultura și vînzarea tutunului în România erau libere. La acea epocă s-a conces vînzarea acestui narcotic sub formă de monopol pentru un termen de cincisprezece ani. De atunci Regia monopolului tutunurilor este arbitrul producțiunei tutunului în țară; de la dînsa atîrnă întinderea sau împuținarea acestei culturi.

Înainte de a se concede acest monopol am luat parte la o comisiune întrunită la Ministerul financelor cu scop de a-și da părerea dacă este folositor a se introduce monopolul tutunului în România. Nu am respins monopolul în principiu, însă cu condițiune ca statul să-l esploateze în regie iar nu să-l dea la particulari. S-a găsit de cuviință să se dea unei societăți particulare și astfel s-a și făcut.

În schimbul monopolului conces Regia plătește guvernului român o arendă anuală care merge sporindu-se treptat din cinci ani în cinci ani; în perioada întîi a plătit anual 8 010 000 lei; în a doua va plăti 9 612 000 și în a treia perioadă va plăti 11 534 400 lei.

Întinderea culturei tutunului în țară variază în fiecare an după hotărîrile Regiei.

Tabela următoare arată județele în care s-a cultivat tutun în anul 1875 și cuantitățile produse:

Județele	Pogoane cultivate	Cătățimea produsă	Producțiunea medie pe pogon
		kilograme	kilograme
Ilfov	3 233	1 314 022	406
Dîmbovița	1 122	568 812	507
Vlașca	1 161	253 852	219
Ialomița	425	238 381	560
Romanați	123	13 803	112
Tutova	327	77 842	238
Suceava	193	40 994	212
Putna	166	88 280	189
Tecuci	68		
Bacău	232		

Preste tot 7,054 pogoane care au produs 2 595 989 kilograme, aceea ce dă 368 kilograme ca producțiunea medie pe pogon.

În 1876 s-a cultivat 9 303 pogoane în județele Ilfov, Dîmbovița, Vlașca, Ialomița și Tutova; aceste pogoane au produs 2 848 297 kilograme, aceea ce dă 306 kilograme ca producțiune medie a unui pogon.

Pentru anul 1877 cultura tutunului admisă pentru Regie se redusese la 6 179 pogoane.

Cuvîntul pentru care scade suprafața cultivată este că Regia importează tutun din Austro-Ungaria și alte localități.

Consumațiunea atît a tutunului cît și a tabacului a mers sporind de la inființarea Regiei, așa că putem zice că aproape s-a îndoit. Cifrele următoare estrase din dările de seamă ale Regiei ne dau o idee lămurită despre consumațiunea tutunului în toată țara:

Anul	Populația	Consumațiunea totală				Consumațiunea individuală			
		Tutun	Tabac	Țigări	Țigarete	Tutun	Tabac	Țigări	Țigarete
		Kilograme		Bucăți		Kilograme		Bucăți	
1872–1873	4,500,000	1,292,274	4 393	2,808,821	609,560	0,286	0,001	0,6	0,1
1873–1874	"	1,898,197	3 928	5,507,650	2,566,517	0,421	"	1,2	0,5
1874–1875	"	2,250,940	5 534	7,771,712	3,619,354	0,500	"	1,7	0,8
1875–1876	"	2,194,537	6 868	7,257,499	4,530,527	0,487	"	1,6	1,0
1876–1877	4,550,000	2,135,226	6 385	5,615,361	5,908,090	0,470	"	1,2	1,3

În 1877–1878 cuantitatea de tutun consumată se urcase la 2,334,854 kilograme, din care 160,942 tutun turcesc, 2,334,854 tutun indigen și 37,193 mahorcă. Media consumațiunei individuale este mai mică ca în Francia unde se urcă la 0,700 și mai mult de fiecare individ.

Pentru ca cititorul să aibă idee despre încasările Regiei provenite din vînzările făcute de la 1872 pînă la 1877, reproducem cifrele ce urmează asupra veniturilor cum şi partea ce revine de fiecare individ, pe fiecare din anii cuprinşi în tabloul de mai sus.

Anii	Venituri din				Totalul veniturilor	impozitul de fiecare individ din totalitatea locuitorilor ţării
	Tutun	Tabac	Ţigări	Ţigarete		
	Lei				Lei	Lei
1872/1873	11,374,202	74,385	431,830	36,377	11,916,794	2,64
1873/1874	15,552,881	81,255	610,807	102,002	16,346,945	3,63
1874/1875	17,770,719	102,715	668,231	148,370	18,690.055	4,15
1875/1876	17,585,919	107,353	630,924	187,516	18,511,612	4,11
1876/1877	16,717,151	94,455	547,297	238,846	17,597,689	3,86

În anul 1877—1878 venitul brut s-a urcat la 21,847,259.

Sumele trecute în coloana „totalul veniturilor" reprezintă veniturile brute din care trebuie scăzute cheltuielile compuse din arenda ce se plăteşte guvernului, costul tutunului, remizele întrepozitarilor şi debitorilor şi administraţiunea. Tabloul de mai jos coprinde sumele în lei privitoare la fiecare din aceste cheltuieli :

Anul	Arenda	Costul tutunului	Fabricaţiunea	Întrepozitari şi debitori	Administraţia	Profitul net
1875	8,010,000	4,833,582	973,470	3,028,164	952,770	720,558
1876	8,010,000	4,235,541	886,055	2,943,413	994,529	1,521,200
1877	8,010,000	3,742,845	896,475	2,838,206	906,362	1,309,724
1878	9,612,000	4,166,777	1,034,898	2,872,651	905,663	3,255.268
Mizlo.	8,410,500	4,244,686	947,725	2,920,609	939,831	1,701,688
Proc.	43,73	22,12	4,95	15,28	4,92	4,88

Aşa dară Regia tutunului prosperă şi cu toate acestea nu este an în care să nu se tînguiască că merge rău şi că doreşte a rezilia contractul ce are cu statul.

În anul curent în urma stăruinţei depusă de Regie pentru modificarea condiţiunilor cu care luase această întreprindere, modificări care erau în dauna intereselor noastre, Corpurile legiuitoare au reziliat contractul cu regia, luînd pe seama statului esploatarea acestei ramure de venit.

Sîntem încredinţaţi că cu o bună administraţiune esploatarea monopolului va aduce foloase însemnate statului.

Industriile cele mai importante care întrebuinţează ca materii prime diferite substanţe animale sînt : săpunăria, lumînăraria şi zalhanalele.

După cercetările făcute s-a constatat în toată ţara 145 stabilimente în care se fabrichează lumînările şi săpunul de către 418 lucrători. Valoarea materialelor întrebuinţate pentru fabricaţiune s-a preţuit două milioane lei ; iară productele fabricelor, adică săpun şi lumînări, aproape trei milioane lei.

Cele mai multe lumînări consumate în ţară sînt de seu. Fabricaţiunea lor s-a perfecţionat de cîţiva ani încoacie. Repauzatul Nicolae Băleanu a fost cel dintîi care a fondat o fabrică de lumînări stearice în ţară. Această fabrică, ale căreia produse concurau cu cele de întîia cualitate din străinătate, după o activitate de mai mulţi ani, s-a închis. Un francez, Faulquier Blanc, a fondat o asemenea fabrică la Galaţi. Productele sale, lumînări şi săpun, au atras atenţiunea juriului Espoziţiunei de la Paris din 1867. În momentul de faţă aceasta este unica fabrică care mai funcţionează*. Noi continuăm ca şi în trecut a aduce lumînări din Austria fabricate mai adeseori cu seul esportat din ţara noastră.

Industria zalhanalelor, odinioară prosperă, începe a declina de cîţiva ani. Cauzele scăderii sînt două : pe de o parte împuţinarea vitelor, al doilea înlesnirea de a se esporta animale vii cu căile ferate. Oricum ar fi, în anul 1860 lucrau în România 70 zalhanale cu aproape 3 000 lucrători [10]. Cheltuielile şi veniturile acestor stabilimente erau aceleaşi ca ale industriei precedente.

Productele zalhanalelor sînt pastrama, seul, pieile, coarnele şi maţele. Oasele aruncate în grămezi şi nesocotite pînă mai acum cîţiva ani sînt căutate astăzi pentru esportaţiune. Parte din piei se cumpără de tabaci, se fac opinci, iar parte trec în Austria de unde ni se înapoiesc sub formă de piei lucrate pentru încălţăminte.

O industrie care merită deosebită atenţiune din partea noastră este a tăbăcăriei. Nicolae Băleanu, om plin de simţ industrial, înfiinţase la una din moşiile sale o fabrică perfecţionată pentru tăbăcit pieile. Lipsa de încuragiare pe de o parte, încetarea sa din viaţă pe de alta, au contribuit la închiderea acestui stabiliment.

Tăbăcitul pieilor ocupă în România 233 de tăbăcării în care lucrează peste 500 lucrători.

Pentru fabricaţiunea postavurilor s-au înfiinţat stabilimente de oarecare importanţă la Neamţ de către d. M. Kogălniceanu, la Dragomireşti de către d. N. Băleanu şi în Bucureşti de d. Dimitrie Simu. Toate prosperau ; însă lipsa de încuragiare şi concurenţa din afară au contribuit ca două din aceste fabrici să înceteze rămîind în activitate numai a d-lui Kogălniceanu.

Călugării cernicari şi căldureşeneni înfiinţaseră asemenea două fabrici pentru trebuinţele chinoviilor respective : ambele nu mai foncţionează.

* Acest stabiliment a încetat de a lucra în 1878. Cauza nu poate fi alt decît ruinătoarea concurenţă ce i s-a făcut de către fabricile austriace.

Fabricaţiunea domestică a postavului numit dimie sau aba este unica manufactură care se menţine, mulţămită deprinderei ţăranilor de a purta vestminte confecţionate din această stofă. Ţărancele torc lîna, ţesă dimia şi apoi o trimite la derste şi pive pentru a-i scoate părul. Sînt în ţară 412 pive care lucrează an peste an dimii pentru aproape un milion.

Ca industrii domestice mai putem cita ţesutul cergilor, scoarţelor şi chilimurilor de lînă, preşurile de păr de capră şi alte stofe. În toate aceste obiecte manufacturate ţărăncile desvălesc un gust şi o dibăcie particulară. Cu toate aceste ţesăturile în care gustul şi măiestria ţărancelor române este unică sînt acele stofe de mătase care, sub denumirea de marame, au atras admiraţiunea străinilor la espoziţiunile din Paris şi Viena.

Călugăriţele noastre se deosibesc în lucrările de ţesături de lînă şi mătase, de covoare alese, căutate de toţi străinii care vizitează ţara noastră.

Toţi aceia care au studiat particulara aptitudine ce au femeile române în general, iar ţărancele în particular, pentru arta ţesutului sînt convinşi că în nici o ţară din Europa nu se află popor mai bine înzestrat ca al nostru pentru industria filaturii şi a ţesutului; şi cu toate acestea trec ani şi noi stăm unde ne aflam la începutul veacului, adică fără să posedăm nici o industrie textilă. Alături cu noi sînt popoare mai puţin înzestrate, mai înapoiate în gradul de cultură şi totuşi fabrichează stofe nu numai de bumbac şi aţă, dară şi de mătase amestecată cu fir. Şi noi aşteptăm minunile promise de partizanii libertăţii comerciului şi de către aceia care, pentru deşarte şi nefructuoase scopuri politice, au găsit de cuviinţă să încheie convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria, convenţiune care a servit de tip şi pentru celelalte staturi.

Prefacerea laptelui în brînză şi caşcaval este o industrie importantă a munţilor. În toată ţara esistă peste 220 căşării în care lucrează aproape 1 000 lucrători. Brînzeturile cele mai cunoscute la noi sînt brînza de putină, brînza de burduf, caşcavalul, brînza de coşuleţe şi altele. Între toate caşcavalul fabricat în munţii Penteleului se bucură de un renume meritat. Caşcavalurile uscate şi afumate care se lucrează în munţii Gorjului şi Dîmboviţei au asemenea oarecare reputaţiune.

Avem puţin de învăţat de la străini în arta fabricaţiunei brînzeturilor; o ramură în care sîntem înapoiaţi este fabricaţiunea untului. Untul nostru ar fi de cualitate superioară cînd ne-am da osteneala a-l lucra cu mai multă îngrijire. Era un timp pe cînd noi esportam cătăţimi mari de unt în Turcia şi airea; astăzi nu numai că nu se mai esportă, dară ni se trămite unt din Elveţia, Austria şi Germania [11]. Faptul acesta dovedeşte cît de puţin ne îndeletnicim chiar cu acele industrii care sînt alipite de agricultură.

Industrii derivate din minerale

Între diferitele industrii cărora staturile înaintate din Europa datoresc prosperitatea lor, industriile derivate din regnul mineral ocupă locul dîntîi. Englitera datoreşte mult manufacturilor sale, însă fondamentul prosperităţii sale economice a fost şi sînt pînă astăzi industria metalurgică şi esploataţiunea cărbunilor fosili. Rusia, a căreia industrie datează de ieri,

se înavuțește prin uzinele sale metalurgice. Suedia și Norvegia trăiesc din esploatațiunea minereurilor de fer.

Noi, cată să mărturisim cu multă durere, nu posedăm ca industrii derivate din minerale decît esploatațiunea sării și a petroleului. Cu munți avuți în minereuri de tot felul, noi pînă în ziua de astăzi nu posedăm nici o uzină metalurgică; românul nu s-a învrednicit încă să lucreze unelte fabricate cu fer estras din Carpați. Și cu toate acestea rămășițele de la Baia-de-Aramă și de la Baia-de-Fier sînt semne pozitive că odinioară țara aceasta producea fer și aramă. În această privință am lăsat să ne apuce înainte poporul cel mai puțin industrial din lume, poporul turc. În adevăr, Turcia posedează mulțime de uzine și ferul său este preferit la noi oricărui alt din Europa. Astfel fiind, credem că a mai aștepta este a dovedi o inerție, o indiferință pentru creațiunea industriei naționale, fără asemănare în lumea întreagă.

Acestea zise să aruncăm o privire repede asupra esploatațiunii petroleului și a sării.

Petroleul este cunoscut din vechime. O parte din Grecia era alimentată cu petroleul estras din insula Zante [12]; iară cel de la Agrigente [13] se ardea în lămpi sub numele de ulei de Sicilia. În secolul trecut orașul Genova[14] era iluminat cu ulei de petrol estras de la Amiano, localitate vecină cu Parma [15]. În România se întrebuințează păcura pentru uns osiile carălor de nu se ține minte. Oricum ar fi însă, petroleul a dobîndit o importanță considerabilă ca ulei pentru iluminat numai de la 1859, și întrebuințarea sa merge desvoltîndu-se în tot anul. Dintre substanțele ce și-a apropriat omul pentru trebuințele sale, nu sînt multe care să se fi introdus într-un timp atît de scurt în toate clasele societății. În America, unde industria petroleului s-a dezvoltat în cîțiva ani cum nu s-a văzut esemplu pînă astăzi, esportațiunea acestei substanțe ocupă un loc din cele mai importante în comerciul esterior.

Există mai multe opiniuni în privința formațiunei petroleului; una din cele mai acreditate este următoarea : izvoarele de petroleu, izvoarele sărate și degagiarea naturală de gazuri combustibile au între dînsele o relațiune intimă, relațiune care s-a esplicat admițîndu-se că în pămînt există depozite de sare gemă, care, după observațiunile lui Dumas, H. Rose [16] și Bunsen [17], conține idrogen carbonat în stare comprimată; această sare fiind topită de apele subterane, gazul rămîne liber și o parte dintr-însul se degage în stare gazoasă, iară celălalt se condensează în urma compresiunii la care este supus și curge sub formă de naft. Această asociațiune, după cum zice chimistul Vagner[18], între petroleu, sare gemă și gazuri combustibile există mai în toate localitățile din Europa și America unde se găsește petroleu în cătățime mare. Întrucît privește țara noastră este cunoscut că izvoarele de petroleu sînt în localitățile unde se află sare și unde pe alocurea se degagează gazuri inflamabile precum la Băicoi.

În România industria petroleului* a luat oarecare dezvoltare de la 1860 încoaci. De la această epocă au început să se fondeze stabilimente de estracțiune și de purificațiune în mai multe județe, dară mai cu seamă în

* În starea naturală cum este estras din puțuri, petroleul se numește la noi țiței.

Prahova și Bacău. Astăzi județele unde se estrage petroleu sînt: Dîmbovița, Prahova, Buzău, Rîmnicu-Sărat și Bacăul.

În Dîmbovița centrul cel mai important de esploatațiune este la Colibași [19], comună din plasa Ialomița. În patru văi principale și anume: valea Glodului, a Furnicașului, a Păcurei și a Paiagenului se află deschise peste 200 de puțuri. Adîncimea puțurilor merge pînă la 60 stînjeni. Producțiunea lor variază; astfel cînd izvorul de petroleu este abundent produce în cele dintîi zile pînă la 800 de vedre pe fiecare zi. Producțiunea de mizloc a puțurilor este 100 vedre pe ziuă.

Producțiunea totală a Colibașilor a variat de la 1857 pînă la 1873 între 5 000 și 200 000 vedre petroleu. În anii 1868, 1869 și 1870 producțiunea s-a urcat la 350 mii vedre.

În județul Prahova una din localitățile principale pentru estracțiunea petroleului este comuna Păcureții, după care vin Baicoiul, Țintea, Matița, Cîmpina, Apostolache, Măgurenii, și altele.

Toate esploatațiunile din Prahova, afară de Apostolache, au produs, cifra mijlocie, de la 1857 pînă la 1870, de la 20 000 pînă la 100 mii vedre; în 1868 producțiunea a fost de 150 mii vedre; iar la Apostolache puțurile au dat de la 160 mii pînă la 250 mii vedre într-un an.

În județul Buzău sînt mai multe centruri de esploatațiune; localitatea Fundul Sărății este cea mai importantă. Producțiunea puțurilor deschise a variat de la 1870 pînă la 1873 de la 500 mii pînă la 800 mii de vedre petroleu.

Rîmnicul-Sărat posedează două centruri de esploatațiune: la Modreni și la Valea-Rea.

În județul Bacău se află mai multe localități unde se estrage petroleu; dară cele mai multe de-abia produc de la 3 000 pînă la 7 000 vedre pe fiecare an. Esploatațiunea cea mai importantă este la Moinești unde producțiunea anuală a trecut peste 40 de mii vedre în anii 1868 și 1869. După Moinești vin Lucăcești unde producțiunea s-a apropiat de 10 mii vedre în anii 1870 și 1871.

În anul 1873 producțiunea totală a petroleului în cele patru județe a fost 1 392 322 vedre; și pentru a putea aprețui desvoltarea acestei industrii vom mai adăugi că în 1864 s-a produs 301 300 vedre.

Comerciul de esportațiune al petroleului a mers crescînd în proporțiune cu producțiunea. În adevăr, de unde în 1861 de-abia s-a esportat petroleul pentru aproape 300 mii lei, în 1868 s-a espediat peste fruntarii pentru mai mult de un milion. Cătățimea esportată ar fi sporit mai mult dacă industria americană n-ar fi inundat Europa cu petroleurile sale. Lucru de mirare! petroleul american se aduce și la noi. Aceasta dovedește că procedările noastre de estracțiune și de purificațiune sînt înapoiate, și prin urmare costul de producțiune este mare în comparațiune cu al americanilor.

Oricum ar fi, un lucru este învederat: industria petroleului a prins rădăcini în țara noastră, și cu oarecare stăruință din parte-ne va deveni o ramură din cele mai însemnate de venit.

Să trecem acum la o industrie a căreia importanță este mult mai mare ca a petroleului; aceasta este esportațiunea sării.

Întrucît privește bogăția depozitelor de sare ale țării noastre, sînt puține staturi care să fi fost împărtășite cu atîta liberalitate ca România. Straturile de sare apar mai cu seamă în regiunea colinelor din județele Vîlcea, Prahova, Buzău, Rîmnicu-Sărat, Bacău și Neamț. Întinderea lor este necunoscută, căci pînă astăzi nu s-a întreprins cercetări geologice pentru a se determina spațiul ce ocupă sarea în toată România. În tot cazul, ținînd seama de imensele depozite cunoscute în localitățile esploatate, se poate afirma cu siguranță că relativ cu întinderea teritoriului, România figurează între staturile cele mai avute în sare.

Studiile făcute de inginerul român d. Drăghiceanu [20] ne permit a comunica cititorilor noțiuni prețioase în privința constituțiunei geologice a terenurilor salifere, a esploatațiunii salinelor și a condițiunilor economice ale acestei industrii.

Forma ce are la noi stînca de sare este aceea a unui munte. Straturile merg cînd urcîndu-se, cînd coborîndu-se, și în unele localități se află chiar la suprafața pămîntului. La Doftana și Slănic sarea de-abia este acoperită cu o pătură de pămînt groasă de 9 metre. Cu toate acestea sînt localități unde nu s-a dat de sare nici la 90 metre. Din documentele relative la cercetările făcute în vechime pentru deschidere de ocne rezultă că adîncimea mezie la care se află sarea este între 30 și 40 de metre.

Natura straturilor de pămînt care acoperă sarea variază după adîncimea la care se află această substanță. D. Drăghiceanu a constatat la Ocnele mari, cu ocaziunea deschiderii unei saline, unsprezece straturi pînă la o adîncime de 27 metre unde se află stînca de sare; aceste straturi erau compuse cele mai multe din argilă, altele de margă și numai unul de nisip.

Formațiunea saliferă a ocnelor noastre consistă în sare, argilă saliferă, gips ordinar și anidrit. Sarea este de culoare albă, și vînătă, aceasta din urmă predomină la Ocnele Mari, Telega și Tîrgu Ocna. La Ocnele Vechi și la Slănic sarea este albă strălucitoare. Sarea vînătă sară mult mai bine ca cea albă; cu toate acestea pentru alimentațiunea populației cea albă este preferită.

Sarea se prezintă în mai multe stări în salinele noastre; dară masa cea mare este în straturi regulate pătrunse de vine de argilă vînătă și de nodule de gips. Împregiurul salinelor vechi se vede un pietriș format din nodule de gips, care nodule au rămas acolo după ce sarea a fost topită de apă.

Se găsesc argile salifere în care sarea este amestecată cu argilă într-un mod atît de intim că nu se poate deosebi cu ochii.

Sarea se găsește în stare de disoluțiune, adică sub formă de apă sărată, de-a lungul Carpaților. Isvoarele și pîraiele sărate, precum sînt Cricovul, Rîmnicul, Slănicul și Ocna, sînt învederat formate de către apa de ploaie care infiltrîndu-se în straturile de pămînt salifer, dizolvă sarea ce întîlnește în calea sa. Poate că tot infiltrațiunilor subterane se poate atribui formațiunea lacurilor sărate din județul Rîmnicu-Sărat, precum este Balta-Albă și Balta-Amară a căror apă sărată și cam amară s-a recunoscut că însușește cualități medicale.

Argila, care se găsește în toate salinele noastre, se prezintă sub două forme: argilă curată și argilă cu sare. Culoarea lor este diferită; argila curată este vînătă sau cenușie, iară cea sărată este neagră vînătă, grasă și

miroase a păcură. În ambele straturi se găseşte gips sub formă de nodule sau de vine alternante cu argilă cenuşie.

Gipsul, care însoţeşte pretutindeni sarea, se prezintă mai mult în starea ordinară; cu toate acestea s-a observat într-o colină de la Slănic şi gips zacaroid.

Încît despre formaţiunea terenurilor salifere în România, toţi observatorii o atribuiesc apelor de mare care fiind izolate s-au evaporat lăsînd depozite de sare. Această formaţiune s-a efectuat în epoca miocenă, după ce se formaseră depozitele de calcar şi de gres eocen. Sarea a umplut toate depresiunile rămase în aceste din urmă terenuri.

Minele de sare din România sînt esploatate din timpii cei mai vechi. Sarea scoasă din ocne a fost şi este pînă astăzi transportată de cărăuşi în diferitele părţi ale ţării. Noi, ca şi strămoşii noştri romani, am numit *drumul sării*, *via salaria*, calea pe care umblă carele cu sare.

Minele de sare aflate astăzi în esploataţiune sînt Ocna, judeţul Bacău; Slănic şi Telega, judeţul Prahova, şi Ocnele Mari din judeţul Vîlcea. În ocnele de la Slănic se găseşte sarea cea mai curată şi cea mai albă. Sarea de la Ocna este tare şi strălucitoare; cea de la Telega este vînătă negrişoară; iară cea de la Ocnele-Mari, este adesea amestecată cu argilă.

Salinele de la Ocna sau de la Tîrgu-Ocna din judeţul Bacău sînt situate în valea Vîlcica în apropiere de orăşelul Tîrgu-Ocna. În acest centru de esploataţiune se află două mine de sare: cea mai mare are o adîncime de 105 metre, o lungime la bază de 100 metre şi o lăţime de 60 metre; iară cea mică are o adîncime de 90 metre şi un diametru de 53 metre la suprafaţă. Cele două mine comunică între dînsele printr-o galerie cu scări de sare; distanţa între dînsele este de 70 metre.

În ambele saline esistă şease puţuri prin care se scoate sarea. Sarea este debitată în droburi de 270 kilograme. După ce sînt scoşi afară din ocnă se împart în bucăţi de aproape 90 kilograme.

Sarea se scoate cu manejuri puse în mişcare cu cai. De curînd s-a introdus la aceste saline estracţiunea prin forţa vaporului.

Salina de la Slănic este situată în valea Slănicului. În această localitate se află aşa-numită salina sistematică cu două puţuri de estracţiune. După arătările d-lui Drăghiceanu, sarea estrasă coprinde atîta argilă că consumatorii nu voiesc să o cumpere.

Afară de salina sistematică esistă salinele cele vechi care sînt în esploataţiune.

Într-o colină situată pe ţărmul stîng al pîrîului Doftana se află situată salina de la Telega. Această salină are două puţuri de estracţiune. Adîncimea la care se află sarea este de 60 metre. Sarea este debitată în droburi de cîte 120 kilograme.

Salinele de la Ocnele-Mari se află situate în valea Suhaşului în apropiere de orăşelul Ocniţa. În această vale, pe o întindere de trei kilometre se află depozite însemnate de sare la o adîncime care variază între 20 şi 40 de metre. Înălţimea salinei este de 40 metre. Pentru estracţiunea sării esistă două puţuri. Sarea este debitată în droburi de 60 kilograme.

Afară de sarea gemă se mai esploatează în România în lacurile sărate ale Mării Negre sarea de mare. Lacurile esploatante sînt: Sasicul, Şaganul,

Ali-Bei şi Burna-Sola. Sarea estrasă se consumează mai cu seamă în Basarabia şi în pescăriile de la Vîlcov*.

Sarea se eploatează de lucrători liberi şi de arestanţi. Pe la 1860 lucrau în toate salinele 1 071 lucrători, dintre care 280 arestanţi şi 791 lucrători liberi; iară în 1873 numărul total al lucrătorilor s-a urcat la 1 829.

Din informaţiunile ce am putut culege la Telega, rezultă că lucrătorii se împart, după destinaţiune, în *ciocănaşi*, *cioplitori*, *măglaşi*, *stoleri*, *guraşi* şi *duvalmi*.

Ciocănaşii sînt lucrătorii care taie sarea cu ciocanul şi o debitează în drobi. În toată ocna se aflau 200 ciocănaşi dintre care 90 erau vinovaţi. Cioplitorii sînt acei care cioplesc şi regulează pereţii ocnei; măglaşii se numesc lucrătorii care estrag sarea; stolari acei care deschid tavanul ocnei; gurari, lucrătorii care îngrijesc manejurile; în fine duvalmii sînt argaţii însărcinaţi cu îngrijirea cailor.

La salinele de la Slănic şi Tîrgu-Ocna se întrebuinţează numai lucrători liberi; la Doftana pe lîngă lucrătorii liberi se află şi arestanţi; iară la Ocnele-Mari lucrătorii sînt numai arestanţi.

Cătăţimea de sare esploatată în cele patru saline ale ţării a variat de la 1862 pînă la 1873 inclusiv între 36 şi aproape 66 milioane ocale pe fiecare an. În 1873 cătăţimile estrase din diferitele saline au fost:

Telega	17,877,477	ocale
Slănicu	24,144,868	„
Târgul-Ocna.	10,893,804	„
Ocnele Mari	12,997,644	„

Slănicu a produs dară mai multă sare. Acest fapt nu este constant; după ani, produce cînd o salină, cînd alta cătăţimi mai mari de sare. Astfel, în 1865 Târgul-Ocnei a produs peste 17 milioane ocale, cătăţime aproape îndoită decît în 1873.

Costul de producţiune al sării este obicinuit de 1 leu şi 30 bani suta de kilograme; în 1873 a fost 1 leu şi 40 bani. În acelaşi timp, ne spune d. Drăghiceanu, în Prusia cheltuielile de producţiune de-abia se urcă la 76 bani pentru suta de kilograme. De unde urmează că pe noi ne costă îndoit mai scump estracţiunea sării, fapt care nu este măgulitor pentru modul nostru de administraţiune.

Preţul curent al sării variază după localităţi de la 10 pînă la 32 lei suta de ocale [21]. Preţurile cele mai urcate esistă la Ismail, Severin şi Călăraşi; iară cele mai mici la Giurgiu.

Pentru esportaţiune în Turcia sarea s-a vîndut pe loc, adică în curtea ocnelor, în anul 1874 cu preţul de 5 lei şi 60 bani suta de ocale, sarea de la Slănic şi Telega; 4 lei şi 30 bani sarea de la Ocnele-Mari şi Târgul-Ocna. Sarea destinată a se esporta în Serbia s-a vîndut la toate salinele cu 4 lei.

Cătăţimea de sare vîndută pentru consumaţiunea locală a variat între 21 şi 41 milioane ocale pe fiecare an, de la 1862 pînă la 1873 inclusiv.

Preţul sutei de ocale a oscilat între 7 şi 13 lei. Pentru aceeaşi perioadă de timp cătăţimea de sare destinată esportaţiunii a variat între 11 şi 23 de milioane ocale, cu preţul de 5 lei şi 34 bani pînă la 11 lei şi 80 bani suta de ocale.

Beneficiul realizat de către stat din esploataţiunea salinelor a variat de la 1 862 pînă la 1873 între 2 462 578 şi 4 995 400 lei. Această din urmă cifră se raportează la anul 1872. În 1873 beneficiul realizat de-abia s-a urcat la două milioane şi jumătate lei, fapt care nu este încuragiator pentru dezvoltarea salinelor noastre. În adevăr, de la 1867 beneficiul n-a căzut mai jos de trei milioane; în 1872 se apropie de cinci milioane şi în 1873 se reduce la jumătate. Cauza acestei descreşteri nu poate fi decît concurinţa activă ce ne face sarea de proveninţă austriacă în Turcia şi mai cu seamă în Serbia, precum şi cheltuielile de administraţiune care sînt mult mai mari ca în alte staturi. Oricum ar fi, interesul nostru reclamă să nu cruţăm nici un sacrificiu pentru a pune salinele noastre în poziţiune ca să poată concura cu cele austriace şi aceasta pentru că esploataţiunea sării poate deveni una din cele mai importante ramuri de venit ale statului.

XVI

Consumaţiunea. — Diferite producte consumate. — Producte din ţară. — Producte străine. — Valoarea obiectelor consumate

Suma de obiecte consumate într-o ţară, atît pentru alimentaţiune cît şi pentru întîmpinarea altor trebuinţe, este un element din cele mai sigure pentru a judeca despre starea economică şi socială a locuitorilor. În adevăr, este admis în economia publică că cu cît o ţară este mai înaintată în civilizaţiune, cu atît traiul populaţiunei este mai bun, trebuinţele corpului şi ale spiritului sînt satisfăcute într-o proporţiune mai mare.

Ţinînd seama de proveninţa obiectelor consumate în ţara noastră, le vom împărţi în două diviziuni principale: 1) productele din ţară; 2) productele străine.

1. *Producte din ţară*

Cereale. — Cerealele sînt baza alimentaţiunei noastre. Locuitorii din oraşe consumează mai multă pîne de grîu; iară ţăranii mămăligă de porumb şi de mei. Mămăliga de mei se consumă în cîteva judeţe de pe marginea Dunării. Sînt localităţi unde se face pîne de secară. În anii cînd porumbul este scump, ţăranii fac mămăligă de făină de orz.

Cantităţile de diferite cereale consumate în anii de mizloc sînt:

Grîu	712 000 kile	50 074 074 lei
Porumb.	1 657 500 „	67 527 777 „
Mei	356 383 „	9 239 599 „
Total	2 725 883 kile	126 841 450 lei

Secara, orzul şi ovăzul se întrebuinţează pentru consumaţiunea vitelor şi pentru fabricaţiuni în proporţiunile următoare :

Secară	306 841 kile	13 637 377 lei
Orz şi ovăz	1 236 847 „	41 228 233 „
Total	1 543 688 kile	54 865 610 lei

Numărul sufletelor din toată ţara fiind de 4 424 961, iară suma kilelor de cereale consumate 2 725 883, rezultă că consumaţiunea pe individ este de 246 oca şi o fracţiune, sau aproape trei ectolitri şi jumătate de cereale [22].

Carne. — Se întrebuinţează pentru consumaţiunea locală vitele următoare :

Boi	104 424	7 735 111 lei
Vaci	148 155	6 584 666 „
Bivoli	3 042	225 333 „
Viţei	10 038	223 066 „
Oi	303 808	4 500 859 „
Miei şi iezi	576 803	2 563 568 „
Capre	105 651	1 565 200 „
Porci	351 136	10 404 770 „
Păsări	6 000 000	4 444 444 „
Peşte (oc.)	20 000 000	7 407 407 „
Total		45 654 424 lei

Din aceste vite s-a consumat în comunele urbane pentru suma de 17 127 519 lei şi în cele rurale pentru 28 536 905 lei.

În raport cu numărul sufletelor s-a cheltuit 10 lei de individ şi pe an, ceea ce reprezintă valoarea aproximativă a 18 ocale carne.

Este de notat că cea mai multă carne se consumă în oraşe ; ţăranii noştri gătesc carne numai la sărbători, şi, obişnuit, se nutresc cu peşte sărat, ouă, lăpturi, pastramă şi legumi.

Legumi. — Este foarte anevoie să se constate cătăţimea de legumi consumate într-o ţară, căci în sate mai cu seamă, fiecare are grădina sa ; cu toate acestea iată constatările ce s-au putut face :

Fasole, linte, bob	13 000 000 ocale	2 370 370 lei
Cartofi	9 247 943 „	428 123 „
	22 247 943 ocale	2 798 493 lei

Sare. — S-a consumat în toată ţara în timp de un an 14 608 770 ocale, care valorează 2 705 331 lei. Consumaţiunea individuală revine la 3 ocale şi 120 dramuri.

Băuturi. — Băuturile obicinuite în țară sînt vinul și rachiul; în orașele mari a început să se consumeze și bere. Din băuturile produse în țară s-a consumat de către locuitori:

Vin	4 108 704 vedre	9 130 453 lei
Rachiu de cereale . . .	654 865 „	7 276 277 „
Rachiu de prune	6 969 365 „	20 649 970 „
	11 732 934 vedre	37 056 700 lei

Raportîndu-ne la cifra populațiunei aflăm că consumațiunea individuală este de 9 1/4 ocale vin și 17 1/2 ocale rachiu. Se consumă rachiu mult; însă trebuie notat că țuica este un rachiu foarte slab: asemenea și rachiul de bucate amestecat cu apă și debitat sub numele de *basamac*. În tot cazul cantitatea de rachiu consumată în țară sporește pe fiecare an; această sporire este o adevărată nenorocire din punctul de vedere al igienei. Călătorii, deprinși a observa, au putut constata că populațiunea pierde foarte mult din calitățile sale fizice și morale în toate localitățile unde se consumează băuturi spirtoase în cătățimi mari. Basamacul a devenit un flagel pentru sănătatea populațiunei de la țară.

Tutun. — În 1863 cînd cultura tutunului era încă liberă, s-a consumat 1 130 310 ocale tutun, ceea ce face una litră de individ. Valoarea acestei cantități s-a estimat 2 093 166 lei.

Combustibili. — Cătățimea de lemne și alte substanțe combustibile ce se consumează în țară este anevoie de constatat; în adevăr, țăranii aduc lemne de la pădure, crăci, buturugi, fără ca să se constate de cineva cuantitatea. În tot cazul, comisiunile estimative au aflat că s-a consumat în toată țara 2 589 926 stînjini lemne și 1 720 600 ocale cărbuni, valorînd în total 101 875 525 lei, iară în parte 101 811 800 lei lemnele și 63 725 lei cărbunii.

În județele unde lipsesc pădurile precum sînt Ialomița, Brăila și altele, se arde pe alocurea tizic, adică gunoi vechi care se debitează în forma de cărămizi și se usucă vara.

Materii textile. — Plantele textile cultivate în România sînt inul și cînepa. Cătățimile consumate sînt:

Cînepă	1 626 761 ocale	1 205 008 lei
In	633 000 „	370 000 „
Lînă	1 000 000 „	1 481 481 „
Total	3 259 761 ocale	3 056 489 lei

A fost un timp cînd se cultiva mai mult in și cînepă, pentru că toată populațiunea rurală purta pînzeturi țesute în casă din aceste două textile. De la introducerea pînzei de bumbac, cultura plantelor textile a scăzut. Consumațiunea bumbacului se urcă la suma de 3 356 063 lei.

Nutrețuri[24]. — Comisiunile statistice au constatat că se consumă 1 838 800 care de măsură de fîn, valorînd 27 241 481 lei. Ne îndoim foarte mult despre esactitatea acestor cifre, și aceasta cu atît mai mult că sînt foarte anevoie de constatat.

2. *Producte străine*

În lipsă de industrie indigenă este foarte natural ca să importăm din străinătate maioritatea obiectelor fabricate.

După constatările făcute s-a importat, an de mijloc, obiectele următoare :

A. *Obiecte de consumațiune*

Animale	421 969 lei
Fructe	3 247 301 „
Aromate	215 824 „
Semințe	83 304 „
Tutun	1 573 210 „
Medicamente	347 057 „
Băuturi spirtoase	717 353 „
Articole coloniale	5 019 094 „
Total	11 624 112 lei

B. *Obiecte trebuitoare industriei*

Piei	2 263 693 lei
Plante	92 283 „
Bumbac	3 356 063 „
Minerale	251 767 „
Metale	2 887 525 „
Vopseli	275 114 „
Articole diverse	141 240 „
Total	9 267 685 lei

C. *Obiecte fabricate*

Piei	2 180 260 lei
Materii de mătase	3 255 274 „
Materii de lînă	5 424 848 „
Materii de ață și de bumbac	10 984 504 „
Vestminte	4 397 052 „
Cărtie și carton	898 646 „
Mobile	551 712 „
Trăsuri	1 035 258 „
Instrumente	204 325 „
Mașini	2 104 525 „
Bijuterii	558 849 „
Sticlărie	1 473 702 „
Ferărie și alămărie	3 436 968 „
Articole diverse	2 705 144 „
Total	38 211 047 lei

D. *Materii animale*

Animale diferite	4 113 759 lei
Producte de animale	113 835 „
Fabricate din producte animale	3 048 439 „
Total	7 276 033 lei

E. *Materii vegetale*

Cereale	2 165 240 lei
Semințe diverse	165 295 „
Fabricațiuni din semințe	384 432 „
Legumi	276 868 „
Fructe	115 224 „
Fabricațiuni din fructe	184 772 „
Lemnărie	521 294 „
Fabricate din lemne	254 838 „
Total	4 066 963 lei

F. *Materii minerale*

Minerale	85 854 lei
Fabricate din minerale	253 220 „
Total	339 074 lei

Recapitulînd valorile diferitelor producte consumate, aflăm că s-a consumat:

Producte din țară pentru	407 544 732 lei
Producte străine pentru	70 784 914 „
Total	478 329 646 lei

La acest total se poate adăuga încă o pătrime pentru productele consumate și neconstatate.

VIITORUL

Ne-am silit, pre cît ne-a fost cu putință, a prezinta în capitolele precedente un tablou de puterile economice ale țării noastre. Lectorul a putut să se convingă că România însușește toate elementele primordiale pentru a deveni economiceşte un stat de frunte. Cu o întindere teritorială de aproape 25 milioane pogoane; cu o climă priincioasă pentru toate plantele și animalele care au înavuțit agricultura europeană; cu un pămînt din cele mai fertile și mai favorabil dispus pentru agricultură; cu ape abundente; cu o populațiune de 5 milioane, inteligentă și laborioasă, deopotrivă aplicată la agricultură, industrie și comerciu, înzestrată cum este

cu atîtea condiţiuni favorabile, ce lipseşte ţării noastre pentru a deveni o a doua Lombardie ? Două cualităţi : voinţa luminată şi stăruinţa în alegerea ·copului.

Alte staturi lipsite de cele mai multe din avantagele de care se bucură ţara noastră au ajuns la cel mai înalt grad de prosperitate economică prin stăruinţa locuitorilor respectivi. Muntoasa Elveţie ; Olanda, pustiită în atîtea rînduri de inundaţiuni ; Belgia cu pămîntul sărac şi îngust ; Danimarca, o bucată de pămînt, din care prea puţin de întîia cualitate ; Suedia şi Norvegia, care au luptat şi luptă contra asprimei climei şi a sărăciei pămîntului ; atîtea staturi mici din Germania aşezate pe nisipuri sau pe locuri calcaroase ; toate aceste staturi cu care se făleşte Europa economică au ajuns la starea actuală de înflorire numai printr-o muncă de toată ziua, printr-o luptă contra tutulor dificultăţilor, printr-o stăruinţă şi o tenacitate inflexibile.

Şi noi am lucrat ; neobosiţii noştri ţărani au udat de ajuns ţarinile cu sudorile lor ; meseriaşii români au luptat îndestul contra concurenţei străine ; comercianţii au ţinut piept rivalilor lor ; însă împrejurări nenorocite, intrigi urzite pentru pieirea noastră, ne-au pus pînă mai acum cîţiva ani o stavilă permanentă la toate încercările făcute pentru a păşi înainte. O mînă nevăzută, un geniu rău al iubitei noastre ţări, ne închisese într-o mreajă din care abia am putut ieşi. Astăzi cînd putem respira mai liber ; cînd nepieritorul popor român îşi adună puterile pentru a cîştiga timpul pierdut, răuvoitorii noştri se încearcă a ne opri în acest mîntuitor avînt către progres. Aceia dintre noi care urmăresc cu toată atenţiunea ce merită apucăturile răuvoitorilor noştri s-au putut încredinţa că orice încercare serioasă ce facem pe terenul economic întîmpină din parte-le un obstacol. Conduita lor se esplică ; interesele lor le comandă ca să lucreze în sensul acesta. Care este însă datoria noastră în asemenea împrejurări ? Datoria noastră de cetăţeni români este de a ne pune la lucru cu toată activitatea de care sîntem capabili ; de a studia cu maturitate nevoile noastre economice ; de a nu ţine seama în întreprinderile noastre decît de interesele ţării noastre ; de a nu ceda, sub nici un pretext, esigenţelor din afară în cestiunile economice de care depinde viitorul nostru ; în fine, de a urma pe aceeaşi cale care a condus la fericire atîtea naţiuni din Europa. Amăgitorii de profesiune vor lucra din toate părţile ca să ne facă a ne abate din calea cea dreaptă ; se vor sili a ne convinge că s-au schimbat vechile idei economice ; că lumea de astăzi nu poate trăi fără deplina libertate a comerciului internaţional ; că noi sîntem un popor agricol, şi ca atare să nu ne ocupăm de industrie ; în fine nu vor cruţa nici un sacrificiu pentru a ne meţine în stare de colonie ; noi însă, dacă voim să esistăm şi să ajungem a face din România o ţară înflorită, trebuie să fim neînduplecaţi cînd vor fi în cestiune interesele noastre. Astfel şi numai astfel putem spera ca în cîtva timp această frumoasă şi cu atîta abundenţă înzestrată ţară, să devie una din stemele cele mai preţioase ale coroanei Europei ; ca poporul român să-şi îndeplinească cu succes misiunea ce are pe acest pămînt.

TRACTATELE DE COMERCIU ÎNTRE STATELE MARI ŞI CELE MICI. AVANTAGELE TARIFULUI GENERAL PENTRU STATELE MICI. MĂSURILE LUATE LA PESTA CONTRA RÎMĂTORILOR, A VITELOR CORNUTE ŞI A LÎNEI IMPORTATE DIN ROMÂNIA

— Am fost întotdeauna de părere că statele cele mici să se ferească, pre cît este cu putinţă, de a încheia tractate cu statele cele mari ; şi în special cu privire la relaţiunile comerciale, am crezut şi cred şi astăzi că o ţară mică nu numai că nu cîştigă încheind tractate de comerciu cu statele puternice, dară în multe rînduri pierde într-un mod simţitor. Un tarif general aşezat pe baze raţionale şi în armonie cu interesele economice ale ţărei îmi pare mai potrivit decît toate convenţiunile comerciale, şi aceasta atît din punctul de vedere fiscal cît şi politic. Fiscaliceşte este învederat că un tarif general ne-ar raporta mai mult, deoarece toate mărfurile importate ar plăti deopotrivă. Sub regimul convenţional, mai ales o ţară mică de-abia a încheiat o convenţiune şi celelalte staturi cer să li se facă şi lor concesiuni ; astfel că, din concesiune în concesiune, taxele vamale ajung să devină un simplu drept de statistică.

Noi am încheiat convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria, a trebuit să încheiem şi vom încheia şi cu celelalte ţări [1]. Rezultatul pipăit este că, deocamdată, vinurile austro-ungare au inundat ţara şi s-au introdus pînă şi în sate ; că italienii, văzînd că se pot debita în România, sub numele de vin, tot felul de licuide colorate, au început să trimiţă şi ei vinuri la Bucureşti. Are să se întîmple că, peste cîţiva ani, viile noastre, în loc să prospereze, să dea înapoi [2]. Cu făina iară astfel am păţit-o [3]. Făina de proveninţă austro-ungară fiind scutită de taxe, morarii de la Pesta şi airea au umplut ţara cu făina lor şi stabilimentele noastre cele mari, ca al lui Borghetti de la Brăila, s-au închis. Acestea şi altele, ca consecinţe ale tractatului de comerciu. Dibacii noştri vecini nu s-au mărginit la aceasta ; ca

oameni iscusiți s-au gîndit a răstălmăci convenţiunea cum le vine mai bine; aşa de esemplu, sub pretext de măsuri de poliție sanitară [4], ministrul de Comerciu din Pesta supune la carantină chiar în Pesta, toți porcii importați din România pentru ca veterinarii să constate dacă sînt afectați de trichină [5]. Rîmătorii stau închişi şase zile la Steinbruch, pe mîncare, pînă ce veterinarii statului să se pronunțe dacă sînt sau nu trichinoşi; şi în caz de a se pronunța că porcii au trichină, bietul comerciant să fie silit să vînză porcii săpunarilor din Pesta. La graniță nu i s-a spus nimic din toate acestea; şi el, comerciantul întemeiat pe tractate, s-a dus cu turma de porci la Pesta pentru ca acolo să fie la discreţiunea unui veterinar! Consecința acestor măsuri este că neguțătorii de porci nu mai îndrăsnesc să meargă la Pesta şi, prin urmare, comerciul nostru de esportațiune primeşte o lovitură mare.

Fiecare dintre noi înțelege măsurile de poliție sanitară; însă pînă astăzi nu ştiu să se fi descoperit vreun mizloc pentru a se cunoaşte pe dinafară trichina la porci. În Belgia şi alte staturi, ordinanțele de poliție sanitară impun observațiunea microscopică a cărnei de porc pentru a descoperi trichina; aceasta o mai înțelegem, fiindcă numai astfel se pot cunoaşte animalele atacate. Se vede însă că scopul celor de la Pesta nu este descoperirea trichinei, ci zăticnirea comercianților români, anihilarea comerciului nostru cu Ungaria.

Măsuri analoge s-au luat şi în contra importațiunei lînei. Lîna noastră stă în carantină la Braşov cu săptămînile, sub pretest de măsuri sanitare. Odată apucați pe această cale, vecinii noştri vor supune la carantină toate obiectele ce provin din țara noastră; astfel că convenţiunea comercială rămâne în vigoare numai pentru dînşii, iară comerciul nostru este supus regimului discreționar al guvernului din Pesta.

Comercianții noştri se plîng amar contra unor asemenea vexațiuni. Din contra, cei de la Pesta au găsit de cuviință ca pe lîngă măsurile sanitare luate să mai sporească taxa de import cu trei sau patru lei de fiecare rîmător, aceasta fiindcă astfel le impune tractatele încheiate cu alte puteri.

Față cu o asemenea stare de lucruri m-am hotărît a face o întrebare d-lui ministru de Esterne [6], denunțîndu-i cele ce se petrec. D. ministru a promis că va lucra pe calea diplomatică. Nimeni nu se îndoieşte de bunavoință a d-lui ministru de Esterne; însă ne îndoim că cei de la Pesta să cedeze. În aşteptarea rezultatelor ce va produce lucrarea diplomației, comerciul nostru cu porci este lovit şi comercianții din Oltenia se plîng amar.

Iată rezultatul convenţiunilor cu cei mari [7]; iacă cum se poate răstălmăci o convenţiune care de altmintrelea se părea clară. Mulți ne vor zice că aceasta ne va servi de lecțiune pentru viitor. Aşa poate să fiă; însă noi sîntem legați încă pentru şapte ani şi, pînă ce vom trece, cine ştie în ce stare va ajunge comerciul nostru.

Ca măsuri analoage am propus să se supuie carantinei toate salamurile, şuncile şi alte mezelicuri care ne vin din Austro-Ungaria şi cari în adevăr pot fi făcute cu carne trichinosată. Am cerut să se înfiinţeze birouri pentru analizarea vinurilor de proveninţă ungară [8]; am cerut să se cerce-

teze cu microscopul făina pentru ca nu care cumva să fie amestecată cu feculă, var şi alte substanţe. Tare-mi este teamă nu se va face nimic şi noi vom continua ca şi în trecut a deveni tîrgul cel mai productiv al streinilor. Cestiunea pusă pe terenul acesta merită toată luarea aminte; de aceea ne propunem a reveni.

(„Revista ştiinţifică", X (1880), nr. 24/1 II, p. 369—370)

COMERCIUL DE IMPORTAȚIUNE AL VINULUI, CU PRIVIRE LA INFLUENȚA CONVENȚIUNEI COMERCIALE CU AUSTRO-UNGARIA ASUPRA ACESTEI RAMURE DE COMERCIU. IMPORTAȚIUNEA VINULUI DE LA 1873 PÎNĂ ASTĂZI

— După patru ani de cînd s-a încheiat convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria este timp ca să ne dăm seama despre efectele sale cu privire la acele din ramurile de producere naţională cari merită de a fi ocrotite pre cît este cu putinţă. Între acestea, producţiunea vinului meritînd o încuragiare particulară, să căutăm dacă sub regimul convenţional ne este permis a ne aştepta la înflorirea acestei producţiuni în ţara noastră[1].

Că cultura viilor, fabricaţiunea şi comerciul vinurilor merită să fiă încuragiat şi protegiat în ţara noastră, cred că nimeni nu se îndoieşte. Străinii cari au scris asupra României sînt unanimi în a recunoaşte superioritatea vinului nostru şi comerciul important ce se făcea cu acest product. Aşa, de esemplu, cel mai competinte dintre dînşii, Raicevici [2], care a trăit în ţara noastră în a doua jumătate a secolului trecut, se rostea în modul următor cu privire la podgoriile noastre : „Via atît de utilă prin producţiunea sa merită locul dîntîi între productele vegetale, atît pentru marea abundenţă cît şi pentru escelenta calitate a vinurilor ce produce în cele două principate... Mare cantitate se esportează în Transilvania şi Rusia". Aşa dară, acum una sută de ani vinurile noastre erau reputate şi se esportau în toate ţările vecine. De atunci încoaci, renumele de care s-au bucurat a crescut, pentru că şi fabricaţiunea vinurilor a progresat mult. Sîntem prin urmare o ţară viticolă şi este de datoria noastră a încuragia şi desvolta această ramură de producere.

În lipsă de un program economic bine stabilit şi potrivit cu interesele noastre, caută să mărturisim că orice decepţiune nu trebuie să ne surprindă. Astfel nu m-am mirat de loc cînd cifrele m-au încredinţat despre aceea ce ştiam în principiu, adică că regimul vamal sub care se importă vinul în

România va face ca vinurile străine să facă o concurență însemnată. În adevăr, iacă ce ne spun cifrele privitoare la importarea vinului din Austria și Francia cu începere de la 1873, adică cu trei ani înainte de punerea în aplicare a convenției comerciale.

Anii	Valoarea vinului importat în total	Valoarea vinului importat din Francia	Valoarea vinului importat din Austro-Ungaria
	Lei	Lei	Lei
1873	662 808	413 484	176 312
1874	592 538	401 639	168 431
1875	635 235	462 334	105 384
1876	1 049 682	319 392	630 682
1877	3 621 321	1 672 716	1 639 868
1879	938 378	217 455	505 179

Pre cît îmi aduc aminte, convenția de comerciu s-a pus în aplicațiune în al doilea semestru din 1876. În semestrul întîi al acelui an de-abia se importase vin din Austro-Ungaria pentru o sumă de 28 018 lei; astfel, pe dată ce intră în vigoare noul regim vamal, importațiunea austro-ungară se urcă peste 600 mii lei. De aci înainte, cifra importului a mers tot urcîndu-se, astfel că, de unde în 1873 de-abia se aduceau vinuri ungurești pentru 173 312 lei, în anul trecut a covîrșit suma de 500 mii lei. Nu ținem seama de anul 1877, fiindcă mi s-ar putea zice că a fost un an escepțional, cu toate că și atunci se aflau îndestule vinuri în țară. Nu cunosc țifra pentru 1878; însă foarte probabil că este superioară celei din 1879.

Consecința ce fiecare va trage din țifrele coprinse în tabela de mai sus este că noi, țara de podgorie, am ajuns să importăm de la trei pînă la douăsprezece ori mai mult vin decît importam acum cîțiva ani și să nu mai esportăm mai nimic. Faptul este natural, deoarece vinurile străine plătesc numai 5 la sută drept vamă la fruntariile noastre, pe cînd vinurile noastre nu mai pot trece granița din cauza taxelor prea urcate.

Același fenomen se va constata și pentru importațiunea altor producte, precum este făina, care intră în țară fără să plătească vreo dare.

Așteptăm să se publice tabloul importațiunilor și esportațiunilor cu de-amănuntul pentru cei din urmă ani, pentru ca să ne putem da seama și mai bine despre rezultatele economice ale convențiunilor ce am tot încheiat după ce s-a făcut ruptura [sic] cu Austro-Ungaria. Pînă astăzi un fapt reiasă din aceea ce cunoaștem: că Austria a reușit ca să-și însușească jumătate din comerciul de importațiune al României.

De curînd, presa politică s-a ocupat cu oarecari îngrijire de țifrele privitoare la esportul și importul nostru pentru 1879, și aceasta pentru că importul covîrșia esportul cu 15 milioane lei și fiindcă noi am fost deprinși a vedea întotdeauna că esportul nostru este superior importului. Neavînd

decît sumele în total, nu putem analiza faptul acesta; totul depinde de la natura obiectelor cari au produs acel escedent al importaţiunilor; căci altmintrelea nu se poate susţine în principiu că orişicînd esportul unei ţări este mai mic decît importul aceasta ar însemna o pierdere pentru acea ţară. Faptul ar merita să ne preocupe cu drept cuvînt atunci cînd cele 15 milioane de escedent al importaţiunilor ar proveni din introducere de producte pe cari le aflăm şi în ţară şi în special producte agricole.

(„Revista ştiinţifică", XI (1880),
nr. 7/15 V, p. 97—98)

STAREA SATELOR DIN PUNCTUL DE VEDERE AL LOCUINȚELOR

— Străinul, trecînd prin țară în această epocă a anului, ar admira și el ca și noi frumusețea culturei porumbului ; însă, ca și noi, s-ar întreba pentru ce oare starea unui număr însemnat de sate [1] care vin de-a lungul drumului de fier și în particular în apropiere de satul Balș peste Olt și pînă pe la Craiova, este atît de mizerabilă? În adevăr că ți se strînge inima de durere văzînd că populațiunea noastră rurală în aceste localități trăiește în niște coșeri, niște bordeie cari numai case nu se pot numi. Mă mir că proprietarii sau arendatorii, în fine oricine are dare de mînă și trecere în asemenea localități n-au fost pînă acum cuprinși de nobila ambițiune de a face să dispară asemenea coșeri demne de țările cele mai înapoiate și de populațiunile cele mai nedegroșite[2]. Cînd vezi, cu toate acestea, că locuitorii sînt plini de inteligență, deștepți, pricepuți în ale agriculturei, în fine fiind superiori țăranilor din țări mult mai înaintate, ajungi a crede că această deplorabilă viețuire trebuie să provină dintr-o stare de relațiuni economice și sociale din cele mai deplorabile.

Știu că și în alte părți ale țărei și, din nefericire, foarte numeroase, călătorul constată aceleași condițiuni de viețuire ; și de aceea cred că a sosit timpul să ne mai coborîm din sferele prea înalte și să ne ocupăm fără întîrziere despre mizloacele de îndreptare. Prelungirea unei asemenea stări de lucruri ar fi o dovadă netăgăduită că noi nu am ajuns încă a pricepe pe ce se reazimă puterea statului și cari sînt condițiunile cari pot să conducă această țară la înflorire și la mărire. Iluziuni nu încape în cestiuni de economie socială ; pe cît timp o parte însemnată a populațiunei rurale va viețui în atari condițiuni ; ore cît timp satele vor înfățișa o grămădire de coșeri drept locuințe și esistența țăranului nu va fi decît o tărăgăire de azi pe mîine, țara aceasta nu va putea pretinde că a intrat serios pe calea cea mare a desvoltării economice și sociale. Să lăsăm pe alții să-și facă închipuiri oricît vor dori de fantastice, iară noi, cari lăudăm atît de mult vitejia *curcanilor*, să ne aducem aminte că puterea statului român sînt țăranii și că de la îmbunătățirea soartei lor atîrnă tot viitorul acestei țări.

...Mi se va pune poate întrebarea: toate bune, dar cum să îndreptăm o asemenea stare de lucruri? Nu se poate răspunde în două trei cuvinte, însă cred că pînă una alta cînd administraţiunea, proprietarii şi arendaşii s-ar uni şi s-ar sfătui cu hotărîrea de a săvîrşi această îmbunătăţire în vieţuirea ţăranilor noştri cu condiţiunea indispensabilă de a fi însufleţiţi de dorinţa de a face acest bine ţăranilor, lucrul nu ar înfăţişa dificultăţi mari. Punctul de căpetenie este ca să ne pătrundem la ce rezultate deplorabile ne poate conduce cestiunea acestei stări de lucruri, şi odată convinşi, dacă vor fi însufleţiţi de dorinţa de a curma răul din rădăcină, sînt încredinţat că în zece ani s-ar putea face o transformare radicală în modul de vieţuire al ţăranului român.

(„Revista ştiinţifică", XI (1880),
nr. 11/15 III, p. 162—163)

LEGEA ȘI REGULAMENTELE NOASTRE

— Cuvintele de *organizare* și de *reorganizare* s-au repetat și se repetează atît de des la noi încît aceia cari nu ne cunosc de ajuns ar putea crede că noi sîntem la început în toate ; că țara aceasta ar fi datînd de ieri ; că n-ar fi avînd tradițiunile sale ca tot poporul pe lumea aceasta. Și cu toate acestea, realitatea ar desminți o aseminea părere. Pre cît ne-a iertat împrejurările, avem și noi tradițiunile și deprinderile noastre, isvorîte în mare parte din însușirile și nevoile poporului nostru. Și poate că cu ocaziunea atîtor organizări, reorganizări, cîteodată și dezorganizări, dacă s-ar fi ținut mai mult seama de trecutul și prezentul națiunei române ; de trebuințele sale politice, sociale și economice nu s-ar fi fabricat atîtea legi în afară de orice raport cu nevoile noastre.

Mi-aduc aminte că acum vreo patrusprezece ani, mergînd într-un minister și întrebînd pe un cap de diviziune ce lucrează, bietul om îmi răspunse cu multă seriozitate : *„ministrul mi-a zis să-i fac un proiect de lege asupra vînătoarei și asupra pescuitului și mă ocup să i-l torn pînă în două zile"*. Bietul divizionar avea dinainte o cărticică în limba franceză : *„Almanacul vînătoarei și al pescuitului"*, în care se afla un estras din legile și reglementele privitoare la materie ; el traducea cu naivitate acel estras.

Fapte analoge [1] s-au petrecut și se petrec cu ocaziunea alcătuirei de legi mult mai însemnate. De azi pînă mîine, cutare împiegat își *toarnă* orice lege ; și vina nu este a lui, căci așa i se poruncește.

Arsenalul de legi de care ne-am folosit și ne folosim mai mult este legislațiunea franceză, și aceasta pentru că cei mai mulți dintre noi ne-am completat învățămînturile la Paris. Nici că vroim să știm de legislația austriacă, germană, italiană ; nu ținem seamă de pildă, că unele din legile Austro-Ungariei merită de a fi consultate de noi, căci vecinătatea noastră cu acest imperiu face ca, pînă la oarecare punct, să esiste asemănare între trebuințe și situațiuni.

Pe această cale s-au făcut, s-au prefăcut şi s-au refăcut atîtea legi, încît, de multe ori, am admirat preţioasa însuşire a poporului de a putea îndura atîta frămîntare legislativă şi reglementară.

În alte ţări pînă ce se face o lege nouă sau se modifică alte vechi; pînă ce se organizează un serviciu sau o instituţiune se fac tot felul de cercetări sau anchete; se întocmesc comisiuni speciale şi, după o lucrare laborioasă care adesea durează ani întregi, vine rîndul guvernului să coordineze, să aleagă şi să proiecteze şi, la urmă, al Corpurilor legiuitoare. Noi nu vroim să ne deprindem cu această procedare: ne abate într-o zi să înfiinţăm sau să desfiinţăm ceva; pe dată poruncim să se facă legea la minut, adesea de oameni cari nici au conştiinţă despre ce li se cere şi, pînă să te întorci şi să cugeţi, legea a şi trecut prin formele constituţionale.

Caută să recunoaştem că această procedare ucide orice organizare. Nu este cu putinţă ca aceea ce s-a făcut airea după veacuri de esperienţă, să se facă la noi de azi pînă mîine. Să fim mai răbdători şi cînd cerem reforme să nu esigem ca să se facă [bătînd] în palme, ci după tot şartul şi după toată regula, căci numai cu modul acesta se pot face lucrările serios şi cu temeinicie; numai instituţiunile înfiinţate pe această cale pot prinde rădăcină într-o ţară şi da roadele ce se aşteaptă de la dînsele.

(„Revista ştiinţifică", XI (1880),
nr. 14/1 IX, p. 209—210)

ECONOMIA NAȚIONALĂ.

CUMŬ SE PÓTE

FONDA INDUSTRIA

IN ROMANIA

SI

INDUSTRIA ROMÂNĂ FAȚĂ CU LIBERTATEA COMERCIULUI DE IMPORTAȚIUNE

P. S. AURELIANU

Membru alŭ Societăței de Economiă politică din Paris.

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE. (LABORATORII ROMÂNI)

— Strada Academiei. — 26.

1881

LXIV

CUM SE POATE FONDA INDUSTRIA ÎN ROMÂNIA ŞI INDUSTRIA ROMÂNĂ FAŢĂ CU LIBERTATEA COMERCIULUI DE IMPORTAŢIUNE [1]

Precuvîntare

Fiecare secol este caracterizat prin creaţiunea sau desvoltarea oarecăror ramuri de activitate. Istoria ne spune că în cutare epocă s-au dezvoltat artele ; într-alta, cercetările filosofice ; într-o a treia s-au cultivat ştiinţele. Cu privire la secolul al nouăsprezecelea aceea ce-l deosebeşte de cele trecute este progresul fără precedent al ştiinţelor şi al desvoltării economice. Descoperirile ştiinţifice ; cultivarea cu predilecţie a diferitelor ramuri ale ştiinţei ; împrăştierea şi vulgarizarea cunoştinţelor ştiinţifice vor fi unul dintre titlurile de glorie ale acestei epoce. Alături şi în paralel cu progresul ştiinţelor s-a desvoltat industria şi toate ramurile sale : agricultură, industrie propriu-zisă şi comerciu. Ştiinţa aplicată la aceste trei ramuri de activitate este una din manifestaţiunile cu care se poate făli secolul nostru. Urmarea a fost progresul industrial, o preocupaţiune particulară pentru interesele economice, preocupaţiune care a mers crescînd pînă în zilele noastre şi care nu se va mai opri de acum înainte. În timpul de faţă, îngrijirea despre desvoltarea intereselor economice a devenit atît de mare încît a ajuns să ocupe dacă nu cel dintîi, dară cel puţin unul dintre întîele locuri în politica statelor. Cu fapte petrecute zilnic se poate proba că, căutînd bine, mai toată activitatea diplomaţiei urmăreşte atingerea unui rezultat economic. Chiar politica de cucerire teritorială urmăreşte întrucîtva tot scopuri economice. Ce caută naţiunile europene în Asia, în Africa şi Australia ? Sînt ele oare conduse numai de dorinţa de a se întinde teritorialiceşte ? Nicidecum ; ţinta urmărită este mai cu seamă întinderea relaţiunilor economice, acapararea, dacă este cu putinţă, a tranzacţiunilor comerciale. În Europa, unde cotropirea teritorială a devenit oarecum mai dificilă, politica este mai cu seamă economică. Diplomaţia pune în lucrare toate mijloacele de care dispune numai să poată asigura statelor respective

foloase cît mai mari. Încheierea tractatelor de comerciu, convenţiunile privitoare la tarifele căilor ferate şi ale vapoarelor; cestiunile de navigaţiune şi de poliţie fluvială; într-un cuvînt atîtea cestiuni de ordine curat economică au devenit oarecum preocupaţiunea esenţială a diplomaţiei. Lucrul nu trebuie să surprinză pe nimeni. După cum individul, comerciant, industrial ori agricultor, caută a avea cît mai mulţi muşterii, asemenea şi staturile se silesc a dobîndi cît mai numeroasă clientelă pentru producătorii lor. Afară de aceasta, pentru unele puteri, politica economică a devenit un mijloc indirect spre a ajunge pe nesimţite la cuceriri politice şi aceasta dă şi mai mare însemnătate înrîuririlor pe cale economică. În multe împrejurări, istoria este faţă pentru a ne spune, cuceririle economice au fost premergătoare cuceririlor politice.

Faţă cu această aspiraţiune generală a popoarelor înaintate către desvoltarea intereselor economice; faţă cu nepregetata stăruinţă a diplomaţiei în scopul înrîurirei pe calea comercială, ţara noastră nu numai că nu poate fi nepăsătoare dar nu-i este iertat a sta pe loc [2]. Cine stă pe loc cînd alţii se îndrumează spre progres merge înapoi şi acela care merge înapoi pierde dreptul de a figura între naţiunile libere şi independinte. Turcia îngîmfată n-a ascultat de sfaturile ce i s-au dat de către cei mai credincioşi prieteni ai săi. Lumea mergea înainte şi dînsa trăia în visurile vechii splendori a osmanlîilor. Deodată se trezeşte în faţă-i cu un adversar secular, cu aspiraţiuni la viaţă a unor naţionalităţi asuprite şi cu Europa nepăsătoare; rezultatul îl cunoaştem. Progresul este necruţător, calcă şi adesea zdrobeşte pe acela care-i stă în cale; legea sa este fatală.

Mulţumită lui Dumnezeu poporul român nu este dintre acelea care fug de progres; dimpotrivă, nu cred că altele ar putea să-i stea înainte cînd este vorba de a se desvolta şi a merge pe calea civilizaţiunei. Împrejurări mai presus de puterile sale l-au împiedicat de a fi alături cu celelalte neamuri înaintate; nu putea să lupte deodată pentru a-şi apăra fiinţa şi pentru a se desvolta. Astăzi, după seculi de suferinţe, el este liber şi independent. Ajuns în rîndul popoarelor înaintate întrucît priveşte situaţiunea sa politică, este de datoria sa să se pună pe lucru pentru a le ajunge şi pe calea economică. Avem credinţa că-şi va îndeplini cu sînţenie şi această datorie. Istoria nu va trece în neperitoarele sale pagine că descendenţii marelui popor roman nu au ştiut să-şi îndeplinească nobila sarcină de popor liber. Va întîmpina greutăţi; însă trecutul său ne încredinţează că va ieşi învingător şi din această nobilă luptă. El ştie că Europa îşi are privirile aţintite spre dînsul; ştie că popoarele civilizate îl aşteaptă să dea dovezi de bravură pe pacinicul cîmp al culturei după cum a dat şi pe cîmpul de bătaie; le ştie toate acestea şi va răspunde aşteptărilor lumei civilizate.

În această eră nouă, fiecare român este dator să dea tributul său. Patria va primi cu recunoştinţă prinosul celui mai din urmă ca şi pe al celui mai de frunte dintre copiii săi. Un simţiment de sîntă datorie a inspirat paginile ce urmează. Supuindu-le binevoitoarei apreţiări a compatrioţilor mei îi rog să creadă că mobilul care m-a îndemnat a fost adînca convingere ce am de ani cum că întemeirea industriei în România este o cestiune de viaţă pentru ţara noastră.

Ferestrău, septembre 1881

Cum se poate fonda industria în România

De unde acum cîţiva ani cestiunile economice erau lăsate într-o absolută părăsire, în timpul de faţă, constatăm cu deosebită mulţumire, tot românul, pînă şi acela care n-a luat vreodată un manual de economie politică în mînă, se interesează într-un mod particular de mişcarea economică a ţărei. Fiecare, după cît se pricepe, ţine a spune cuvîntul său cînd se vorbeşte despre lipsurile economice ale României. Mai mult — şi în aceasta vedem un semn de mîntuire — astăzi a ajuns în stare de convingere adîncă pentru o parte însemnată a populaţiunei române, ideea cum că lipsa unei industrii naţionale este în timpul de faţă o cauză de slăbiciune economică pentru ţară, iar în viitor o ameninţare pentru interesele sale cele mai vitale. Cine se îndoieşte despre această stare a spiritelor, binevoiască a sta la vorbă cu meseriaşii şi cu agricultorii ; asculte-le plîngerile şi păsurile şi va dobîndi convingerea pe care o esprim aci.

Această stare a spiritelor cu privire la cele economice este semnul unui progres însemnat realizat de cîţiva ani în sînul societăţii române. Să ne întoarcem nu mai tîrziu decît acum cincisprezece sau douăzeci de ani şi ne vom încredinţa că asemenea idei de-abia erau esprimate de cîţiva inşi, oameni de studiu şi puse în practică de vreo trei, patru oameni de acţiune. Citească-se ziarele şi alte publicaţiuni şi pot afirma că espresiunea *industrie naţională* se va întîlni numai de cîţiva ani în scrierile noastre. O naţiune a făcut deja un pas mare în calea progresului cînd ajunge să-şi cunoască şi să-şi simţă lipsurile şi nevoile ; a mers înainte cînd s-a convins că lipsa de industrie naţională este o ameninţare care mîine poate deveni fapt împlinit, pentru cele mai scumpe ale sale interese. Astăzi, oricît s-ar mai încerca economiştii de cabinet [3] şi acea mulţime de individe care în lipsa de convingeri dobîndite prin studii şi cercetări în viaţa practică, se mulţumesc a se lua după alţii, să mai convingă pe români că ei şi ţara lor sînt făcuţi pentru agricultură ; că industria, dacă va fi să vie vreodată în România, va veni de la sine, adică prin pronia cerească ; că viitorul economic al acestei ţări stă în absoluta libertate a comerciului, a industriei, a impopulării cu străini şi altele de felul acesta ; nimeni nu-i va mai crede şi fără vorbă vor primi ca răspuns : n-avem să încercăm noi ce nu au încercat alţii ; în materie economică, ca şi în oricare alta, esperienţa este cel mai bun conducător ; şi fiindcă toate statele civilizate ale Europei, cu Englitera în frunte, şi-au întemeiat şi desvoltat industria urmînd mai aceeaşi cale, noi cei mai tineri nu putem decît să-i imităm, potrivindu-ne cu situaţiunea şi nevoile noastre.

Aceasta fiind pornirea spiritelor în favoarea unei industrii naţionale, eu unul sînt de părere că nu numai nu avem timp de pierdut, dară că cu riscul de a compromite realizarea unei idei atît de folositoare pentru întreaga ţară, ca guvern, Corpuri legiuitoare şi particulari să ne folosim de această fericită dispoziţiune a românilor şi să nu mai întîrziem cîtuşi de puţin punerea temeliei industriei în România. Să nu mi se răspunză că temelia este pusă fiindcă s-au înfiinţat două, trei fabrici de chibrituri, două fabrici de zacăr, o fabrică de postav şi alte cîteva stabilimente. Nu este vorba de înfiinţarea a cîteva stabilimente, ci despre aşternerea unui

program general şi despre măsurile de a-l pune în aplicaţiune treptat. Fabrici mai am avut şi altă dată; sînt aproape una sutăcincizeci de ani de cînd esistau fabrici de sticlă în ţara românească; au fost fabricele repausatului N. Băleanu, fabrica de chîrtie a lui Asachi şi astăzi nu mai esistă nici una. Pentru a întemeia industria într-o ţară caută să se înfiinţeze treptat acele fabricaţiuni care pot trăi şi prinde rădăcini în popor, devenind un mijloc de trai pentru dînsul. Aceasta nu împiedică înfiinţarea de stabilimente mari industriale; însă noi caută să înfiinţăm deocamdată industrii potrivite cu trebuinţele, cu aplicările, cu starea socială şi economică a poporului român. Numai urmînd astfel putem aşeza industria română pe temelii solide şi nestrămutate. Încă o dată, nu este vorba despre aceea ce trebuie să facă cutare avut sau cutare companie financiară, ci de introducerea industriei în viaţa economică a poporului român, atît de la ţară cît şi de la oraş. Companiile se pricep ele cum să-şi întrebuinţeze banii şi nici că vroiesc să ştie despre ceea ce se scrie în această privinţă. Se poate întîmpla, din contră, în unele cazuri, interesele companiilor industriale să fie în opoziţiune cu interesul nostru de a întemeia industria în popor şi prin popor.

Odată înţeleşi asupra scopului ce urmărim, să cercetăm: 1) sistemul industrial cel mai potrivit pentru starea actuală a poporului român; 2) industriile cu a căror înfiinţare trebuie să începem fondarea industriei naţionale; 3) mijloacele pentru a asigura desvoltarea şi prosperitatea industriilor înfiinţate.

I. Sistemul industrial cel mai potrivit pentru starea actuală a poporului român

După timp şi după împrejurările proprii fiecăreia ţări, industria, ca şi agricultura, se poate practica în trei moduri deosebite; cu alte cuvinte într-o ţară poate să esiste industria mare, mezie şi mică, sau: fabrica, industria domestică şi meseria, după cum în e sploataţiunea agricolă esistă cultura mare, cultura mezie şi cultura mică. Luînd ca esemplu o ţară dintre cele mai înaintate, pe Englitera, constatăm că cu privire la industrie predomneşte aceea ce se numeşte fabrica, adică industria în mare, alături cu care funcţionează industria domestică şi foarte puţin meseria. În aceeaşi ţară cu privire la esploataţiunea pămîntului se află în frunte aceea ce se numeşte cultură mare, atît de lăudată de unii dintre economiştii englezi şi alături cu dînsa cultura mezie şi pe alocurea cultura mică.

Predomnirea acelia din cele trei forme sub care se arată industria ori agricultura constituieşte aceea ce putem numi sistemul sau regimul industrial ori agricol al localităţii.

Cu privire la esploataţiunea pămîntului, cestiunea de a se şti care dintre cele trei sisteme de cultură, adică cultura mare, mezie şi mică este de preferit, a fost discutată de către cei mai de frunte economişti şi rezultatul părerilor emise este că [4], orice s-ar zice, nu este în folosul unui stat ca să domnească cultura mare; că din toate punctele de privire, esistenţa

celor trei sisteme este preferabilă, dîndu-se cît mai mare întindere culturei mijlocii şi celei mici.

Pentru industrie, cestiunea este de-abia pusă şi aceasta se esplică printr-aceea că ceea ce se numeşte industrie mare, fabrica, de-abia datează de la începutul secolului. În timpul de faţă, industria mare ocupă un loc însemnat şi tinde a-şi lărgi sfera de activitate. Cu toate acestea, alături cu fabricile şi uzinele cele mari, lucrează nenumărate industrii domestice şi meserii care, făcîndu-se bine estimaţiunea, produc mai mult decît industria mare. Nu este aci locul să cercetăm care sistem industrial este de preferit din punctul de vedere al intereselor generale ale unei societăţi; are să mai treacă timp pînă cînd economiştii vor supune cercetărilor lor cestiunea industriei mari, mezii şi mici, după cum a făcut cu cultura mare, mezie şi mică.

În România, neavînd ceea ce se numeşte o industrie, nu putem alege. Întrebarea care se pune este : fiind date împrejurările economice şi sociale în care se află ţara noastră; avînd în vedere că marea maioritate a populaţiunei române locuieşte la ţară; considerînd că în starea de astăzi nu dispunem nici de capitalurile necesarii, nici de capacităţile cerute pentru a organiza industria mare; ţinînd seamă de natura climei noastre care condamnă la o neactivitate silită populaţiunea rurală în timpul iernei; avînd în vedere că, după fericitele deprinderi ale poporului nostru, femeia şi copiii, adică familia, nu este condamnată a trăi mai mult în ateliere; ţinînd seama de toate aceste împrejurări şi de altele nemenţionate : care sistem industrial trebuieşte adoptat şi încuragiat în ţara noastră?

Oricînd s-a vorbit de întemeierea industriei la noi s-a înţeles, în general, înfiinţarea de fabrici, cu alte cuvinte introducerea industriei mari. Fără a mă rosti contra industriei mari; fără a pretinde că nu se pot înfiinţa în România mai multe fabrici, ţin să constat că oricare ne-ar fi aspiraţiunile, trebuie să ne convingem că pentru ca înfiinţarea de fabrici să se facă în proporţiuni mari, se cere ca poporul să fi ajuns la oarecare grad de desvoltare economică. Fabricele mari presupun, înainte de toate, capitalişti mari şi industriali învăţaţi în fabricaţiunea ce-şi aleg, pieţe pentru desfacerea productelor şi, în cele din urmă, muncitori mulţi şi nevoiţi prin starea lor să consimţă a se supune vieţei subordinate a fabricelor. Am putea cita esemple numeroase pentru a dovedi cum că încercările făcute pentru a întemeia industria mare în localităţile care nu întruneau condiţiunile enumerate mai sus n-au produs rezultatele aşteptate, cu toate încuragiările şi protecţiunile ce li s-au acordat.

Pentru tot omul care cunoaşte ţara noastră fiind învederat cum că nu întruneşte încă condiţiunile cerute pentru creaţiunea industriei mari, mi se pare că pentru moment trebuie să înlăturăm din programul nostru economic introducerea ei în România. Zicînd aceasta sînt departe de a înţelege că nici o fabrică mare nu se poate înfiinţa în ţara noastră; dimpotrivă sînt de părere că pentru fabricarea unor obiecte; pentru estracţiunea şi fabricarea unor producte industriale, uzina şi fabrica nu numai că se poate, dară trebuiesc preferite. Cînd susţin că nu se poate admite introducerea industriei mari, înţeleg introducerea sa ca sistem, preferindu-se industriei domestice şi meseriei. Înlăturînd pentru timpul de faţă

industria mare, credem că organizaţiunea noastră industrială trebuie să se întemeieze pe înfiinţarea industriei domestice şi a meseriilor. Cu timpul, cînd condiţiunile economice ale ţărei se vor schimba, industria mare se va impune de la sine. Aceasta este calea naturală a desvoltării economice în toate ţările şi, prin urmare, nu poate fi altfel în ţara noastră.

Înainte de a păşi mai departe să lămurim aceea ce se înţelege prin *industria domestică*, sau *sistemul domestic*, după cum zic englezii, ori *manufactura*, după cum propune economistul german Roscher. Industria domestică este un termen de mijloc între industria mare sau fabrica şi între meserie, adică industria practicată de un singur meseriaş. Acest sistem de industrie se practicează în mai toate staturile Europei şi în general prin sate de către cultivatori dimpreună cu familia lor şi cu ajutoare din afară. Industria ţesutului, a pînzeturilor, a postavurilor şi altor stofe ne înfăţişează un esemplu de industrie domestică chiar în staturile unde fabrica funcţionează deja cu mare succes. Cultivatorii neavînd de lucru pentru tot anul, nu numai iarna, dară şi în celelalte anotimpuri, au învăţat pe lîngă plugărit o meserie oarecare. Astfel chiar astăzi, cu tot progresul la care a ajuns industria mare, funcţionează mai multe industrii domestice în Francia, Belgia, Danemarca, Olanda, ţările scandinave, Germania, Austria, Rusia şi chiar în Englitera. Deoarece industria domestică poate esista alături cu fabrica pînă în ţările cele mai înaintate, este că însuşeşte foloase necontestabile atît economice cît şi morale şi sociale. Toţi economiştii cari au tractat chiar în treacăt cestiunea sînt unanimi asupra punctului acesta; ba unii pare că regretează că această formă a industriei a fost înlocuită cu industria mare. O comisiune economică a parlamentului britanic arată că ceea ce ar fi de dorit este ca cele două sisteme, industria mare şi industria domestică, să esiste în paralel una cu alta, după cum se petrece în marele oraş industrial Leeds [5], unde fabricanţii cei mari de lîneturi, pentru a-şi complecta asortimentul sau cişitul [6], cumpără sumă de mărfuri de la fabricanţii cei mici. În departamentul Seine-inférieure [7], Oise [8], ş.a., una dintre cele mai frumoase şi bănoase industrii, tabelătăria [9], se practicează după sistemul domestic. Fabricanţii mai mari, care au început prin a fi simpli lucrători, cumpără materiile prime necesarii pentru fabricaţiune şi le împart între lucrători după case şi în acelaşi timp lucrează şi dînşii cu familiile lor. Pînă astăzi în hala de la Leeds se află peste 1 800 locuri unde de două ori pe săptămînă ţesătorii de postavuri care lucrează acasă la dînşii duc postavurile neisprăvite pentru a le vinde fabricanţilor mari. Aci lîngă noi, la Braşov şi airea, un număr însemnat de saşi laborioşi şi economi ţes în familie cunoscutul postav de Braşov şi-l desfac pe la comercianţi. Vestitele pînzeturi din Germania, cunoscute supt numele de pînză de Olanda, sînt ţesute pînă astăzi de ţărani şi ţărance. Industria dantelei de Bruxelles [10], renumită în toată Europa, se fabricează şi în fabrici, în care se află mai multe lucrătoare, însă cea mai mare cantitate se lucrează acasă, în oraş sau la ţară. Industria mătăsăriilor de la Créfeld [11] se practicează într-un mod domestic. După ce fabricantul pregăteşte firele, pînă să fie ţesute, le împarte apoi pe la ţesători care lucrează în casele lor cu familia şi cu ajutoare. În Rusia, stofele de bumbac ordinare sînt ţesute toate prin sate de către ţărani şi, cînd sînt gata, fabricanţii le vopsesc. În

Elveţia, broderia este o industrie domestică. Renumitele dantele şi broderii de Alençon [12] şi Nancy [13] sînt ţesute de fete şi femei care jumătate anul se ocupă cu lucrările cîmpului. Şalurile de Paris se fabrichează în mare parte de către ţărani şi alţi lucrători din departamente şi se apretează definitiv de către fabricanţi. La Lyon [14] şi la Saint Etienne [15], două oraşe vestite în lumea întreagă prin înfloritoarea lor industrie, ţesătorii de stofe de mătase lucrează mai mult la dînşii acasă ajutaţi de familia lor şi de lucrători din afară. Apărătorile de Paris (évantails) se lucrează în împrejurimile orăşelului Noailles [16] şi se apretează la Paris. La Sheffield [17] în Englitera, centrul fabricaţiunei cuţităriei, industria domestică se practicează cu deplin succes. Fabricanţii de arme de la Liège [18] dau de lucru ţăranilor din satele vecine care esecutează cu multă artă diferitele piese de armurărie. În sfîrşit, chiar în ţara noastră ce bruma industrie avem se practicează în familie. Aşa, spre esemplu, dimia, pînza, ţesăturile de borangic, funieria, tăbăcăria, dogăria, rotăria, fierăria şi alte fabricaţiuni sînt organizate în mare parte după sistemul domestic. În multe oraşe ţărancele aduc în zilele de tîrg trimbe de tot felul de pînză, dimii şi alte ţesături.

Aşa dară, cu tot progresul ce a făcut industria mare, totuşi industria domestică lucrează şi lucrează cu succes alături cu dînsa, chiar în staturile cele mai înaintate. Dintr-aceasta urmează că orice s-ar zice, această formă a industriei nu este destinată a pieri, după cum n-a pierit şi nu va pieri cît va fi lumea cultura mezie şi cea mică. Afară de aceasta trebuie observat că împrejurări locale neîngăduind unui lucrător să se ţie numai de o meserie, printr-aceasta chiar esistenţa industriei domestice este asigurată. Aşa de esemplu în Rusia, în Scandinavia, în România, natura climei, între altele, îndatorează pe cultivatori să-şi creeze şi alte ocupaţiuni pentru timpul cînd nu pot lucra la cîmp şi aceste ocupaţiuni nu le pot afla mai cu succes decît în industria domestică. Afară de această consideraţiune vom mai observa că sînt o sumă de industrii care prin firea lor sînt destinate a se practica în parte după sistemul domestic; astfel sînt industriile de lux preţios, industria metalelor, ornicăria [19], ş.a.

Am zis mai sus că economiştii recunosc că practicarea a diferite industrii la ţară, dimpreună cu agricultura, înfăţişează interese morale şi sociale. Cîteva citaţiuni vor întări această aserţiune.

Economistul francez d. Baudrillart [20], vorbind despre influinţa esercitată asupra stării morale prin amestecarea muncei agricole cu munca industrială în satele din Normandia [21], observează:

„Munca agricolă nu se prezintă întotdeauna în Normandia în stare de profesiune esclusivă. Cîteodată, pe lîngă lucrările agricole, se adaugă şi practicarea vreunei industrii. Acest caracter mixt înfăţişează un tip de studiat, care se recomandează prin foloase economice de oarecare însemnătate. Adesea, pe lîngă bunăstarea ce rezultă din această combinaţiune, se pot adăugi şi deprinderi de care morala nu are decît să se laude. Am putut observa în Normandia esemple de felul acesta foarte convingătoare.

Astfel sînt ţesătorii ţărani. Esistă un număr îndestul de mare în apropiere de Elbeuf [22], a cărora inteligenţă şi dibăcie merită toată lauda. Ei lucrează în industria lînei şi timpul ce le prisoseşte îl întrebuinţează la lucrarea grădinei. Cei mai stăruitori cîştigă de la opt pînă la nouă sute

franci pe an. Fetele cîştigă o mijlocie de cinci pînă la şase sute de franci. Adesea ţesătorul îşi are casa sa, cu o curte plantată cu meri sau o grădină. Cu chipul acesta are la îndemînă ouă, legumi şi carnea unui porc pe care-l creşte.

Întîlnim aceeaşi practicare de muncă industrială şi de muncă agricolă în multe alte localităţi, pe ţărmurii apelor Andella [23], Eure [24], Iton [25], Risle [26]. Şi pe acolo înfloreşte fabrica rurală, lăudată cu multă dreptate de economişti ca Rossi [27] şi ca Léon Faucher [28]. Se ţes stofe de bumbac şi de lînă, însă mai cu seamă de bumbac.

Cu cîtă plăcere vede cineva desfăşurîndu-se această industrie ţărănească în valea Andellei, care se ţine de departamentul Eure... Fiecare sat, fiecare cătun, pare a fi un ulei [29] industrios...

Aceste populaţiuni care esercitează industria la ţară, cu oarecare amestecare de agricultură şi grădinărie, ne-au dat ideea despre o esistenţă în care domneşte o fericită armonie între trebuinţe modeste şi mijloace suficiente...

Am mai avut alte ocaziuni pentru a observa bunele efecte ale unirei muncei agricole cu munca industrială. Esemple de acestea se găsesc în mai multe regiuni din departamentele Orne [30] şi Calvados [31]. Toţi ţesătorii sînt împrăştiaţi prin satele care se află în vecinătatea importantului oraş manufacturier Flers [32]. Viaţa acestor cultivatori ţesători înfăţişează particularităţi interesante. Ei au un loc de muncă şi nici un instrument agricol. Locul lor îl lucrează vreun agricultor din vecinătate către care se achitează lucrîndu-i la secerat, la strîns fînul şi hrişca [33]; feciorii şi fetele ţes pînzeturi cînd n-au de lucru la cîmp. În timpul secerişului se duc la lucru şi apoi iar se întorc la răsboi.

În satele din vecinătatea oraşelor Caen [34], Bayeux [35] şi Cherburg [36] se fabrichează dantele prin sate şi odinioară peste 70 000 femei se îndeletniceau cu această fabricaţiune.

Am putea cita în fine alte tipuri de această combinaţiune de lucrări agricole şi industriale. Unul dintre acestea ne-a impresionat aproape de Conches [37], în departamentul Eure, reprezintat prin fierari vîrtoşi. Forga zisă Vieux-Conches este interesantă din acest punct de vedere. Lucrătorii ce întrebuinţează sînt adevăraţi oameni de meserie şi dacă sînt cultivatori, sînt într-un mod accesoriu, cu zilele, cu săptămînile şi cu lunile. Petrec mai tot anul fabricînd instrumente agricole. Mai toţi au cîte o bucată de pămînt, pe care-l lucrează şi nu-l pierd din vedere; ei lipsesc din atelier cît ţine recolta".

Ilustrul economist german Rau [38], în *consideraţiunile asupra industriei manufacturare*, zice între altele:

„Industria manufacturară se poate esercita simultan cu industria agricolă, în aşa chip că lucrătorii şi cîte o dată chiar întreprinzătorii practicează alternativ pe fiecare dintr-însele şi în această stare, cînd una, cînd alta din aceste ramuri va fi cea mai importantă. Cînd se dă preferinţă agriculturei, munca manufacturară este o lucrare accesorie, pe care lucrătorul o esercitează în momentele cînd nu are de lucru şi mai cu seamă iarna...

Ne rămîne a privi sistemul acesta din alt punct de vedere. În adevăr, el îmbunătăţeşte poziţiunea lucrătorilor şi mai sigur decît în cazul cînd s-ar aplica numai la o singură industrie, îi face să îndure mai cu înlesnire momentele de criză ale uneia sau alteia şi-i garantează contra efectelor unui an rău; le permite să lucreze pe un preţ mai ieftin decît aceia care sînt nevoiţi să cumpere toate obiectele de hrană; de aceea şi fabricatele lor fiind mai ieftine, sînt preferate în tîrgurile streine. Afară de aceasta, o schimbare de ocupaţiuni este foarte folositoare pentru sănătatea lucrătorilor".

D. E. de Laveleye [39], tractînd despre economia rurală a Belgiei, vorbeşte şi despre fabricaţiunea împletiturilor de paie în acele localităţi ale acestei ţări avute. Între altele, eminentul economist zice:

„Nimic mai interesant decît această modestă industrie agricolă, ale cărîa elegante producte, căutate în toate capitalele Europei, şi chiar ale Americei, fac bogăţia a douăzeci de comune rătăcite pe fruntariile ţărei, care de-abia le cunoaşte....

Această industrie dă naştere unor afaceri îndestul de considerabile, (4 pînă la 5 milioane de franci pe an) şi împrăştiă o animaţiune estremă în satele unde se află stabilită. Se poate zice fără esagerаţiune că în industrioasele comune Glons [40] şi Roclenge [41], toţi locuitorii trăiesc şi se ocupă cu împletitul paielor. Aci se vede un copil, care, pe cînd păzeşte caprele pe marginea pădurei, împleteşte deja paiele de rînd...".

Economistul belgian, după ce face un tablou încîntător despre persoanele care lucrează paiele, încheie:

„Este de ajuns să viziteze cineva veselele locuinţe grămădite în mizlocul fineţelor de pe ţărmurii bazinului Jaër [42], de a vedea rînduiala şi curăţenia care domneşte într-însele, pentru a judeca pînă la ce punct un lucru de mînă asociat de aproape cu munca agricolă poate să transformeze un canton sărac şi izolat.

Se mai află o altă industrie agricolă în această parte a ţării: fabricaţiunea coşurilor şi altor obiecte de richită, care s-a dezvoltat foarte mult de cînd se esportează fructe multe în Englitera. În raportul Camerei de comerciu din Hasselt [43] (1861) se vede că o singură comună, Stockheim[44], a fabricat în 1860 peste mai mult de 100 000 lei obiecte de richită.

Agricultura flamandă are mare asemănare cu a Lombardiei. În cîmpiile de lîngă Escaut [45] şi Lys [46], ca şi în acele ale lui Pô [47] şi Adda [48], industria, intim asociată cu cultura pămîntului, a făcut să se nască din cele dintîi veacuri ale meziului ev comune faimoase a căror putere se poate recunoaşte pînă astăzi în monumente admirabile..."

Celebrul şi de toţi regretatul economist agronom francez d. L. de Lavergne [49], vorbind despre agricultura Normandiei, zice:

„Normandia posedează un element preţios, care va trebui să servească cîndva să rezolveze marele problem al organizaţiunii industriale, manufactura rurală. În văile din vecinătatea oraşului Rouen [50], prin satele din Orne şi Calvados atelierul lucrează lîngă fermă; adesea chiar, precum este pentru fabricaţiunea dantelei, comanda se esecută chiar în fermă, între celelalte ocupaţiuni domestice şi liniştea regulată a vieţii campestre se aliază cu foloasele muncii industriale".

Iată cum se esprimă d. E. de Laveleye despre Elveţia :

„Vorbind despre războaiele eroice, care au eliberat pe elveţian în meziul ev, se obişnuieşte a-i numi un popor de păstori. Espresiunea nu mai este nemerită de cînd cu minunatele progrese care au făcut din această ţară alpestră ţara cea mai industrială din Europa. Cu toate acestea tradiţiunile vechii stări de lucruri tot esercitează influenţa lor. Industria, mai pretutindenea combinată cu agricultura, s-a fixat mai cu seamă la ţară în cantoanele Neufchatel[51], Zürich[52], Glaris[53], Saint-Gall[54], Appenzell[55] şi cu toată dezvoltarea avuţiei, caracterul naţional a păstrat calităţile solide ale spiritului ţărănesc : prudenţa, economia, lipirea de vechile deprinderi. Cu modul acesta, sub formele unei democraţii radicale, se perpetuează un spirit conservator care serveză de lest (savură) republicei în mizlocul prefacerilor neîncetate pe care le provoacă şi le înlesneşte instituţiunile diferitelor cantoane".

„Există în Suedia, zice d. Ljungberg [56], un fel de activitate industrială, cu totul particulară, mai veche decît meseriile şi fabricele şi care nu este mai puţin importantă ; ea constituie de secoli un isvor însemnat pentru esistenţa poporului suedez ; aceasta este *industria domestică*, sau *de casă*, care se practicează în nopţile cele lungi ale iernei în localităţile nordice ; populaţiunea rurală, relativ numeroasă, neputînd afla de lucru în afară, lucrează în casă mobile, ornice de lemn, zise de Germania, arme şi alte obiecte metalice şi, mai cu seamă, ţesături".

Cîteva cuvinte asupra industriei domestice practicate prin satele din Rusia. Iată ce ne spune [57] d. Buschen [58] despre fabricaţiunea uleiului : „Cele mai multe fabrici nu se ţin de categoria întreprinderilor industriale fixe. În guvernămîntul Kursk [59] sînt numai 42 de fabrici permanente, alături cu care lucrează 150 stabilimente rurale aşezate pe proprietăţile cele mari şi pe la ţărani, cari produc cel puţin de trei ori mai mult decît producţiunea oficială a fabricilor. Acelaşi caz s-a constatat în mai multe guvernamente şi în mai multe localităţi din centrul imperiului".

Această fabricaţiune în mare parte domestică nu numai că îndestulează trebuinţele poporului rus, dară şi esportează ulei pentru mai multe milioane.

Cu privire la fabricaţiunea ţesăturilor de in, de cînepă şi de bumbac, acelaşi scriitor ne spune că : „Cu toată desvoltarea cea mare ce a luat fabricaţiunea ţesăturilor de bumbac în Rusia, industria inului ocupă locul dintîi între industriile textile. Această industrie, risipită prin sate şi prin casele ţăranilor, nu se poate estima decît aproximativ. Nu se află sat în Rusia în care să nu se afle maşini de tors şi de ţesut. În 1864 se aflau 73 fabrici mecanice de ţesut cu 13 000 de lucrători. La aceeaşi epocă esistau peste 3 000 000 de torcătoare şi 500 000 de ţesători cari se îndeletniceau cu industria inului afară din fabrică.

„Aceleaşi particularităţi cari caracterizează industria inului se găsesc şi în industria cînepei. Preparaţiunea preliminară a cînepei brute se face de către ţărani ; torsul şi ţesutul asemenea. Peste tot se aflau 176 fabrici cu 5 000 de lucrători. Însă alături cu această fabricaţiune propriu-zisă,

o populațiune de peste 500 000 de suflete lucrează cînepa cu mîna, atît pentru trebuințele sale cît și pentru esportațiune și comerciul interior. Drilurile, pînzele ordinare și pînzele pentru corăbii se produc mai cu seamă de industria rurală.

Afară de cele 360 stabilimente pentru fabricațiunea țesăturilor de bumbac, o parte din populațiunea rurală lucrează prin sate la fabricațiunea ordinară în contul fabricanților care-i procură bumbacul. Peste 350 000 de lucrători rurali se ocupă cu această industrie".

Aș putea înmulți citațiunile, însă mi se pare inutil. Din cîți scriitori am citit care, direct sau indirect, ating cestiunea industriei aliată cu agricultura, n-am aflat nici unul care să nu împărtășească părerile celor ce am citat. Cu cît trece timpul, cu cît se desvoltează industria, cu cît se vorbește mai des de așa-numita organizațiune industrială, cu atît economiștii și alți scriitori recunosc că nu numai esercitarea unor industrii de către cultivatori este un lucru de mare folos atît pentru indivizi cît și pentru stat, dară, dacă s-ar putea ca toate industriile să fie duse la țară, nimeni nu ar pierde și toți ar cîștiga.

Eu cred că, din cîte am spus, fiecare s-a putut încredința că interesul țării noastre este de a se introduce industria domestică [60] în orașe și sate, în monastiri, școale profesionale și în penitențiare; că țăranii cu familiile lor, pe lîngă cultura pămîntului, să se îndeletnicească, cînd le prisosește timpul, mai cu seamă iarna, cu vreo fabricațiune care se va potrivi mai mult cu împrejurările localității.

Introducerea industriei în satele noastre între altele: 1) va îmbunătăți poziținea cultivatorilor; 2) va permite să se prefacă în obiecte fabricate mulțime de materii prime pe care le esportăm pînă la graniță spre a le primi fabricate de cultivatorii din Transilvania și aiurea; 3) va da de lucru populațiunii rurale care pierde atîta timp prețios peste an, neavînd de lucru; 4) va emancipa în parte țara de îndatorirea de a aduce din afară pînă și cele mai neînsemnate obiecte fabricate; 5) va forma un personal prețios pentru fabricele ce se vor înființa pe viitor în țară; 6) va contribui să creeze o industrie adevărat națională în România; și, în fine, va contribui la înaintarea agriculturei.

O condițiune însă pentru ca toate acestea să se realizeze, pentru ca industria domestică să se întemeieze și să prinză rădăcină în țara noastră; condițiunea este ca mai toți, de la mic pînă la mare, particulari și guvern, să ne unim într-un gînd și să zicem: voim. Și eu cred că vom fi capabili să luăm o asemenea hotărîre, mai cu seamă cînd ni se va demonstra, după cum ni s-a mai demonstrat, că cu o asemenea reformă economică este strîns legată chiar esistența neamului românesc; că a stărui în nepăsare cînd toată lumea lucrează pe capete, este a ne pronunța singuri sentința. Nu, românii cari au luptat veacuri pentru apărarea pămîntului strămoșesc; care-și redobîndiră independința vărsînd torente de sînge și împuindu-și cele mai dureroase sacrificii, nu, ei nu se vor da în lături cînd este vorba de a întări și a asigura independența și libertatea statului român.

II. Fabricațiunile cu a căror înființare trebuie să începem fondarea industriei naționale

Înainte de a specifica care sînt, în general vorbind, fabricațiunile cu cari trebuie să inaugurăm întemeiarea industriei în România, este bine să ne lămurim asupra unei cestiuni de o importanță necontestabilă și care se află în cea mai strînsă legătură cu subiectul de care ne ocupăm; voi să vorbesc despre distribuirea diferitelor ramuri de industrie într-o țară. Întrebarea este: diferitele ramuri de industrie care există într-un stat s-au introdus și s-au așezat după voia întîmplării în cutare sau cutare localitate? Și în cazul unui răspuns negativ se mai naște iară întrebarea: există oarecare legi naturale și sociale care determină locul cel mai apropiat pentru diferitele industrii într-un stat?

Fiecare înțelege că dacă s-ar putea proba cu fapte cum că așezarea diferitelor ramuri de industrie într-o țară se face în virtutea unor legi naturale, iară nu după capriciul omului, cunoștința unor asemenea legi ar fi de cel mai mare folos atît pentru particulari cît și pentru adevărații oameni de stat. Cu privire la particulari este învederat că cunoștința acestor legi le-ar fi de mare folos. În adevăr, întrebarea de căpetenie ce-și pune orice individ care voiește să formeze un stabiliment industrial este: în care parte de loc aș putea să-mi așez mai cu folos fabrica?

Încît pentru oamenii de stat chemați prin poziținea lor să dea impulsiunea și să ia inițiativa pentru introducerea industriei într-o țară, negreșit că au și mai multă trebuință decît particularii ca să cunoască aceste legi.

Cestiunea este din cele mai interesante și, din nenorocire, pînă astăzi mai de loc studiată. Singur economistul german Roscher[61] s-a încercat a grupa mai multe fapte și a trage dintr-însele consecințe sau reguli privitoare la așezarea diferitelor industrii. Cu toate acestea, oricine își va da osteneala să mediteze asupra acestui subiect se va încredința că esistența industriilor în diferitele localități unde se află așezate nu este și nu poate fi faptul întîmplării. Eu unul, întemeindu-mă pe cercetările lui Roscher și observațiunile numeroase ce am făcut, am dobîndit aceeași convingere ca și învățatul economist german adică că, în general, locul unde așezăm diferitele ramuri de industrie se determinează de legi naturale. Așa, spre esemplu, o fabrică de sticlă se înființează mai cu seamă în localitățile unde se poate găsi cu înlesnire pietrile cele mai bune și lemne multe și ieftine, plus și alte condițiuni secundarii. Coșurăria sau împletirea richitei se fixează în vecinătatea localităților unde se află richită multă și alte nuiele întrebuințate pentru această fabricațiune.

Se poate întîmpla ca, cu timpul cutare materie primă pentru a căreia transformare s-a înființat o fabrică să se isprăvească și fabrica totuși să urmeze, procurîndu-și materialul din alte localități mai depărtate. Este firesc că după ce se fac speze considerabile pentru a construi și a instala o fabrică, nu se poate părăsi cu înlesnire, mai cu seamă cînd în apropiere sau chiar la oarecare depărtare se află materialul trebuitor și se poate transporta cu înlesnire.

Admițînd cele zise cu privire la distribuirea și așezarea industriilor într-o țară, urmează de la sine că înainte de toate guvernul țărei trebuia

să facă a se inventaria și studia toate industriile cari funcționează în România. Cînd zic industrii nu înțeleg numai stabilimente de oarecare importanță și orice fabricațiune cît de neînsemnată s-ar părea. Un asemenea studiu, pe lîngă interesul curat economic și statistic ce ar înfățișa, făcîndu-ne să cunoaștem aceea ce aș putea numi România industrială, ar aduce înlesnire mare guvernului și particularilor pentru lucrările ce ar întreprinde cu privire la dezvoltarea industrială. Fondat pe fapte, guvernul țărei ar ști de unde să înceapă și unde să ajungă; și-ar croi un plan pe care l-ar pune în aplicațiune treptat și potrivit cu împrejurările.

Aici este locul să ne întrebăm dacă guvernul poate să aibă vreo influință asupra creațiunei și desvoltării industriei în țara noastră. Mie unuia cestiunea mi se pare simplă și nici aș crede de trebuință să mă ocup de dînsa. Cu toate acestea fiindcă începe a se lăți și la noi credința cum că guvernul are să se mărginească la atribuțiunile lui de a administra țara, lăsînd pe particulari să se îngrijească despre ale agriculturii, industriei și comerciului, voi zice cîteva cuvinte asupra acestui subiect.

Mai întîi trebuie să constat că nu cunosc nici o țară în lume unde guvernul să nu fi lucrat în timp de veacuri pentru a introduce și a perfecționa industria. Astăzi, în cîteva state, în Anglia, spre exemplu, fiindcă națiunea a ajuns la un mare grad de civilizațiune și industria la cel mai înalt grad de perfecțiune pentru timpul de față, negreșit că guvernul se poate da în laturi și zice particularilor: ați ajuns la maioritate, faceți-vă singuri trebile; cu toate acestea este adevărat, după cum se pretinde de acei cari se reazimă pe auzite, cum că guvernul englez sau cel elvețian, ori cel francez, nu se mai ocupă despre mijloacele cari pot și contribuie la progresul industriei? Dară ce face oare guvernul britanic prin agenții săi răspîndiți în toate colțurile globului decît să lucreze fără preget pentru prosperitatea industriei și a comerțului englez? Oare fiindcă nu se mai simte trebuință ca guvernul să se ocupe unde să se înființeze cutare sau cutare industrie, ce încuragiare să i se facă, cu aceasta a încetat rolul său? După starea în care se află dezvoltarea economică într-o țară variază și mijloacele întrebuințate de guvern pentru a-i veni în ajutor. Cînd a fost nevoie de școli profesionale, de a se aduce lucrători dibaci din alte țări, de a se încuraja industria locală, cumpărîndu-i-se de preferință obiectele ce produce, de a se protege producțiunea națională prin tarifele vamale, guvernul englez nu numai că nu s-a dat în lături, dară a lucrat în favorul industriei și a comerciului britanic cum n-a lucrat nici unul dintre guvernele Europei. Cine nu vrea se face că nu știe cum că în Englitera, pentru a se încuraja înființarea fabricilor de mătase, nu se mărginea guvernul numai la încurajările și protecțiunile obișnuite, dar se folosea pînă și de serbările date la curte de către rege, care cu aceste ocaziuni își exprima dorința ca toți invitații să se arate învestiți cu stofe de mătase fabricate în țară. Această încurajare a fost, după încredințarea celor competinți, un mijloc puternic pentru industria mătasei și au susținut-o cu succes în timp de crize comerciale.

Așadar, neținînd seamă de părerile acelora cari povățuiesc pe guvernul nostru să nu se amestece în ale industriei, noi din contră ne vom permite a-i spune lămurit că nepăsarea sa în această privință ar fi cea mai mare lovi-

tură dată industriei, naţionale. Într-o ţară ca a noastră, unde putem zice că mai nu există industrie, guvernul are rolul principal.

Astăzi, cînd este admis ca o axiomă cum că agricultura, industria şi comerţul fac puterea şi bogăţia naţiunilor, guvernul nu poate avea decît un singur scop, acela de a le încuragia şi a le protege. S-ar părea că mai toate guvernele sînt pătrunse de acest adevăr şi insuflate de dorinţa de a contribui la desvoltarea economică. O esperienţă amară ne-a făcut însă să ne convingem că nu este de ajuns ca cineva să voiască, dară trebuie să şi poată şi în materia de faţă putinţa este strîns legată cu ştiinţa. Trebuie să ştii ca să poţi, căci din inspirate nu poate să iasă reformele cele mari ce reclamă creaţiunea unei industrii naţionale. Lucrul de căpetenie în reforme de felul acesta este să ştie guvernul ce voieşte şi ce poate; să nu procedeze pe nemerite, ci după un program determinat[62]. Ce ne spune istoria creaţiunei şi a desvoltării industriei în statele Europei? Că, de secoli, bărbaţii de stat au croit planul şi acest plan s-a executat cu sînţenie din generaţiune în generaţiune. Creaţiunea şi consolidarea diferitelor ramuri ale industriei este în legătură cu atîtea împrejurări încît nu zeci, ci sute de ani a trebuit să treacă pînă ce s-au întemeiat.

Guvernul să se pătrunză de aceea că, în materie de industrie, erorile făcute lovesc în societatea întreagă. Aşa, spre esemplu, un fabricant îşi croieşte un plan şi-l esecutează întemeindu-se pe o legislaţiune în fiinţă. O schimbare neprevăzută şi pripită a unei asemenea legislaţiuni poate să-i compromită toată industria.

Un tractat de comerciu, făcut fără a se ţine seama de nevoile industriei unei ţări, poate să aibă de consecinţă nu numai periclitarea stabilimentelor esistente, dară să oprească şi pentru viitor creaţiunea cutărora ramuri de industrie. În această privinţă am învăţat ceva prin propria noastră esperienţă. S-a crezut de trebuinţă a se încheia convenţiuni comerciale cu deosebitele staturi ale Europei, începînd cu Austria [63]. Care sînt consecinţele ce se pot constata de pe acum ale unor asemenea convenţiuni? Compromiterea unei ramuri de industrie din cele mai potrivite pentru ţara noastră, industria morăritului — lovirea în cîteva industrii pline de viitor, precum sînt fabricaţiunea lumînărilor stearine, săpunurilor, a berii, ş.c.l. — neputinţa de a se înfiinţa vreo fabrică de oarecare importanţă pînă nu i se va asigura desfacerea produselor sale; — perspectiva de a nu putea înfiinţa nici chiar taxe comunale fără ca să nu protesteze toate statele cu cari am încheiat convenţiuni; într-un cuvînt, subordinarea oricărei măsuri pentru creaţiunea, încuragiarea şi protecţiunea industriei naţionale la interpretările nefavorabile ale puternicilor staturi cu care ne-am legat. De unde eram stăpîni în ţara noastră; de unde puteam să croim noi o politică comercială potrivită cu interesele noastre, nesiliţi de nimeni, ne-am apucat a trata cu cei mari, uitînd cuvintele ilustrului ministru al lui Napoleon I, comitele Chaptal [64], că, *un tractat de comerciu între două puteri de forţe inegale*[65] *este un act de aservire pentru cea mai slabă; că tractatele de comerciu au fost întotdeauna în folosul naţiunilor manufactoare; în fine că: nu trebuie să ne mirăm dacă naţiunile manufactoare caută a se lega prin tractate cu naţiunile agricole şi dacă, pentru acest sfîrşit, ele întrebuinţează*

cînd astuția[66] *politicei cînd ascendentul forței.* Am uitat și n-am știut unele ca acestea și rezultatul este că plătim cu uzură uitarea.

Un impozit înființat fără a se ține în seamă interesele industriei, oricît de ușor s-ar părea, poate să ajungă nu să pericliteze, dar să îngreuneze mai multe ramuri de industrii.

Într-un cuvînt, guvernul trebuie să se pătrunză de aceea, cum că toate actele sale au o înrîurire directă sau indirectă asupra prosperității diferitelor ramuri de industrie ; și că se poate întîmpla ca acelea cari i se par mai străine de industrie pot să o compromită. Revocațiunea edictului de la Nantes[67] a făcut să părăsească patria lor lucrătorii cei mai dibaci, șefii de industrie cei mai esperimentați.

Încă cîteva cuvinte și voi termina cu aceea ce aveam de zis cu privire la influința ce poate să aibă acțiunea guvernului asupra prosperității industriei.

Oamenii cari se ocupă de industrie, ca și agricultorii și comercianții, simt mai presus de toate trebuință de ceea ce se poate numi considerațiune.

Nesocotința și disprețul cu care era odinioară privită industria și comerciul în Europa a contribuit mai mult decît s-ar crede spre a ține în loc orice desvoltare. În țara noastră, nu mai departe decît acum treizeci de ani, de ce considerațiune se bucurau aceia cari se îndeletniceau cu profesiuni industriale ? Cine nu-și aduce aminte că chiar cei mai fruntași dintre negustători și meseriași erau pînă într-atîta nesocotiți de așa-numitele clase domnitoare, încît se socotea că li se face o distinsă onoare dîndu-li-se bună ziua ? Nu am apucat însine timpul de nefericire, cînd un prefect trăgea palme în mijlocul tîrgului comercianților fruntași din orașul Slatina ? N-am văzut cu ochii tremurînd bieții negustori și meseriași cînd ispravnicul trecea călare prin tîrg ? Acestea sînt lucruri de ieri. În asemenea condițiuni, profesiunea de meseriaș ori de comerciant numai de invidiat nu putea fi. Fiul, dacă-i era cu putință, nu îmbrățișa profesiunea părintelui său și prefera mai bine postul cel mai mic, numai meseriaș să nu fie.

Afară de lipsa de considerațiune, comerciantul și meseriașul era înlăturat de la orice însărcinare publică ; prin urmare, simțindu-se ca străini în țară, să nu ne prinză mirarea că ei căutau să se ocupe numai de interesele lor. Și apoi se mai mirau acei cari nu ne cunoșteau țara, că nu se află la noi aceea ce se numește spirit public, opiniunea publică. „Apoi, după cum zice comitele Chaptal, spiritul public poate el să esiste într-o țară unde omul cel mai folositor este respins, de către instituțiuni, de la cel dintîi rang al cetățenilor ? Spiritul public poate el să se formeze la o națiune unde numele, titlurile și favorile clasează oamenii și formează atîtea împărțiri cîte sînt drepturi și privilegiuri separate ? Spiritul public poate el să se stabilească într-o țară unde legea nu era deopotrivă pentru toți, unde impozitul îngreuna numai o parte a locuitorilor, unde favorile guvernului erau apanagiul unui mic număr de oameni ?

Pentru a-și da seama de aceea ce poate considerațiunea asupra comerciului, este de ajuns să-și arunce cineva privirile asupra Engliterii ; acolo fiul unui pair nu roșește să șează la comptoarul strămoșilor săi ; și cînd este chemat la rîndul său să-și ia locul în parlament, el încredințează copiilor săi nobila moștenire de comerciu ce i s-a transmis ; acolo se vede adesea

înălțîndu-se la rangul de pair fabricanții și comercianții cei mai distinși în profesiunea lor ; acolo, tot se măsoară, tot se calculează pe gradul de utilitate publică ; ea singură formează rangurile, ea singură dispensează favorile și aduce considerațiunea ; acolo, interesul public este interesul tutulor, fiindcă se ține de acest mare mobil care imprimă acțiunea corpului social".

Oricît progres ar fi făcut națiunea română, eu cred că oamenii noștri de stat pot să se folosească de sfaturile ilustrului Chaptal.

Să cercetăm acum care dintre diferitele ramuri de industrii ar fi mai potrivite cu împrejurările economice și sociale în care se află țara noastră și ar trebui introduse sau desvoltate dacă vor fi esistînd.

Cetitorul înțelege că nu poate fi vorba aici să înșirăm una cîte una toate fabricațiunile și să intrăm în amănunte asupra tehnologiei lor. Scopul meu se mărginește în a face să reiasă preferința ce ar trebui acordată cutărora ramuri ale industriei.

În teza generală eu cred că noi, acum la început, trebuie să introducem sau să desvoltăm pe acele dintre fabricațiuni cari lucrează mai cu seamă cu materii prime aflătoare în țară și ale cărora producte sînt mai căutate de către populațiunea română. Fără a intra în desvoltarea foloaselor ce ar rezulta dintr-aceasta, este de ajuns a spune că întrebuințînd materii prime din țară, precum in, cînepă, lînă, lemne ș.a., se stabilește o solidaritate între agricultură și industrie [68], una dintre condițiunile fundamentale pentru prosperarea economică a unui stat. După cum zice d. de Lavergne „nu poate să fie agricultură bogată fără industrie bogată. Aceasta este un adevăr oarecum matematic ; căci comerciul și industria pot singure să procure cu abundență agriculturei cei doi mai puternici agenți de producțiune care esistă : tîrguri pentru desfacerea productelor și capitaluri". Afară de aceasta, în prima parte a acestei lucrări am arătat că noi trebuie să înființăm și să dezvoltăm mai cu seamă industria domestică ca una ce este mai potrivită cu împrejurările în care ne aflăm ; că trebuie să introducem diferite fabricațiuni în satele noastre, ale cărora locuitori n-au toți de lucru iarna. Odată admis ca țăranii să se ocupe cu diferite industrii, mi se pare firesc ca să se prefere fabricațiunile în cari se lucrează chiar materii prime produse de dînșii. Astfel ei produc lînă, in, cînepă, semințe uleioase și altele ; este natural să prefere fabricațiunea postavului, a pînzeturilor, a uleiurilor. Cu aceasta însă nu înțeleg ca să ne mărginim numai în a fabrica din materii prime produse de țară, lucrul fiind chiar imposibil. În adevăr, cine poate să înlăture bumbacul, acest textil care se întrebuințează peste tot globul. Vom întrebuința bumbacul, după cum îl întrebuințăm și astăzi, însă vom căuta a da cît se poate o mai mare desvoltare fabricatelor de in și de cînepă, două plante cultivate în țară. În Europa înaintată se țese îndestul bumbac ; dar aceasta nu împiedică ca cultura cînepei și a inului să înavuțească pe cultivatorii francezi, belgiani, germani și alții. În Rusia se fabrichează domestic atîtea stofe de bumbac, încît nu numai că se îndestulează trebuințele imensului imperiu, dar se și esportează în multe părți ale Asiei. Cu toate acestea, în aceeași Rusie se cultivează in, a căruia reputațiune este europeană și cînepă îndeajuns pentru a alimenta fabricile locale.

Țara noastră produce îndestulă lînă; se esportează peste aproape patru milioane și jumătate [69] și aceeași lînă ni se înapoiază sub formă de țesături. Acum, de cîtva timp, ni se pune atîtea piedici la importarea[70] lînei în Transilvania, încît comerciul acesta merge descrescînd. Nu ar fi mai bine ca, dacă nu toată, cel puțin parte din această lînă să o lucrăm în țară?

Lucrînd asupra materiilor prime produse în țară, venim și în ajutorul agriculturei noastre. Pentru acei cari se cunosc în economia noastră rurală este învederat că cultivînd numai grîu și porumb, agricultorii noștri, și în special cultivatorii țărani, nu-și înțeleg de ajuns interesele. O singură plantă industrială se cultivează în unele părți ale țărei, tutunul; întreabă oricine pe țăranii care se ocupă cu această cultură dacă nu sînt mulțumiți cu foloasele ce le aduce. Aceleași rezultate va produce lățirea culturei cînepei, a inului, a plantelor uleioase și altele.

Afară de aceasta trebuie observat că țărancele noastre sînt deprinse la țesătura mătasei, a inului și a cînepei; acesta este un argument mai mult pentru a desvolta fabricațiunile textile.

Să trecem la al doilea punct, adică preferința ce trebuie acordată acelor industrii ale cărora producte sînt mai căutate de populațiunea română. Este știut că o industrie, oricare ar fi, nu poate esista nici progresa decît atunci cînd obiectele ce fabrichează se desfac în cătățime mare. În țară la noi ca și airea, consumatorul cel mare este țăranul și lucrătorul de oraș; aceasta se poate vedea în tablourile de importațiune. Se aduce mătăsărie fină pentru un milion de lei, iar stofe de bumbac, precum stămburi, percale, pînză și altele pentru douăzeci și trei de milioane. Se importă puține geamantane de lux, iară lăzile de Brașov se aduc cu miile. Aducem o cătățime neînsemnată de plăpumi de flanelă franțuzești; și în schimb consumăm cu sutele de mii plocate de Brașov, pături și altele.

Să nu se crează însă că eu aș înțelege că noi să fabricăm numai obiecte care se întrebuințează de către țărani și locuitori fără mijloace și că alte fabricate să le escludem. Dinpotrivă, sînt atîtea industrii ale cărora obiecte se consumează de oameni avuți relativ și pe cari eu unul le recomand acelora cari vor fi chiemați să pună în lucrare propășirea industriei la noi în țară. Așa, spre esemplu, se țes în monastirile de maici cunoscutele stofe de lînă întrebuințate de cîtva timp pentru a confecționa vestminte bărbătești; aceste stofe sînt atît de scumpe ca cele franțuzești; aceea ce face că sînt căutate numai ca obiecte de fantazie. Ar fi de dorit să se lățească și, în același timp, să se perfecționeze această fabricațiune, pentru ca asemenea stofe să se vînză mult mai ieftin.

În aceleași categorii se poate pune fabricațiunea dantelelor, a pînzeturilor fine, a costumelor brodate, a flanelei, a tapeturilor. Asemenea industrii se pot foarte bine dezvolta; însă vederile noastre trebuiesc ațintite către acele industrii ale căror producte sînt mai căutate de maioritatea poporului.

Ținînd seamă de aceste două condițiuni, întrebuințarea materiilor prime produse în țară și preferirea fabricațiunilor care sînt mai căutate, să nu se crează că s-ar împuțina numărul industriilor ce pot fi introduse sau dezvoltate în țara noastră. Ca esemplu vom înșira aci obiectele aduse

din streinătate și pe cari eu cred că le-am putea fabrica treptat în țară. Spre a face să reiasă mai lămurit importanța acestor fabricațiuni arăt și valoarea acestor producte în cifre după tabloul de importațiune din anul 1879.

Obiecte aduse din străinătate

Făină de grîu	1 761 352 lei
Zachar	4 711 130 „
Spirtoase distilate	2 009 475 „
Conserve alimentare (cărnuri, pești, ș.a.)	2 045 474 „
Untdelemn de mîncare	3 357 816 „
Ulei pentru industrie	818 204 „
Săpun ordinar	361 366 „
Luminări stearice	1 531 298 „
Piei ordinare	8 000 000 „
Piei fine	3 817 350 „
Obiecte de piele ordinară	5 000 000 „
Lucrări de piele fină	6 000 000 „
Încălțăminte	6 843 960 „
Țesăturile de lînă ordinară și postavuri	8 000 000 „
Țesături de lînă fine	9 000 000 „
Pălării ordinare și fine	1 500 000 „
Fire de ață, sfoară, frînghii, odgoane	1 771 567 „
Țesături de bumbac	23 000 000 „
Țesături de in și cînepă	3 200 000 „
Haine gata și albituri	8 426 470 „
Chîrtie	7 000 000 „
Lemne de construcțiune	3 313 204 „
Obiecte de lemne ordinare	1 327 000 „
Obiecte de lemne fine și mobile	5 600 000 „
Trăsuri ordinare	2 512 658 „
Chibrituri	2 589 174 „
Mașini agricole	4 800 000 „
	128 298 281 „

Eu cred că cine își va arunca privirea asupra tabelei de mai sus va fi de părere că oricare din industriile care produc acele obiecte se pot introduce în România în mod treptat. Și în adevăr, deoarece aceste obiecte sînt fabricate din materii prime aflătoare în țara noastră; deoarece fabricațiunea celor mai multe există în stare embrionară mai în toate părțile țărei, pentru ce oare, admițînd mijloace și hotărîre nestrămutată din partea noastră a tuturor de a ne pune pe lucru, n-ar fi posibilă reușirea acestor fabricațiuni în România? Știu că se pot găsi întotdeauna argumente pentru și contra; însă mai presus de toate argumentele, mai presus de toate teoriele, există faptele și faptele împlinite în toate țările din lume ne încredințează că dacă vom voi, vom putea. Eu cred că nu se

poate susține într-un mod serios că aceea ce s-a făcut și se face astăzi în alte țări pentru introducerea industriei, să nu se poată face în România. Pentru ce oare țara aceasta ar face escepțiune la regula generală? Înlăturînd staturile bătrîne, unde se lucrează de secoli pentru introducerea a tot felul de industrii, întreb: pentru ce oare viguroasa republică a Statelor Unite ale Americii a reușit să întemeieze de-abia în cîțiva ani o industrie din cele mai puternice și care deja a pus pe gînduri pe bătrînii europeni? Pentru ce oare Rusia, care nu este mai înaintată în cultură decît România, a reușit a introduce și a întemeia atîtea fabricațiuni care îi ar permite la întîmplare să nu aibă trebuință să aducă din afară mai nici un obiect de industrie? Cum de a reușit mica Grecie să-și creeze mai multe industrii, care nu numai îndestulează trebuințele locale, dară alimentează și comerciul de esportațiune? Cum au reușit bulgarii să fabriceze atîtea obiecte de cuțitărie la Gabrova [71] încît nu numai că îndestulează trebuințele lor, dară și esportează în România, în Serbia și alte localități? Pentru ce turcii și alte popoare asiatice, dintre cele mai inapoiate de cultură, au și dînsele fabricațiuni speciale, precum sînt tapeturile, stofele de mătase, armurăria, care nu numai că întîmpină trebuințele locale dară se desfac chiar în staturile cele mai înaintate în industrie? Cum s-ar putea oare esplica că aceea ce a fost și este cu putință de a se face în toată lumea, numai în România să nu se poată? A susține aceasta este ca și cum ar voi cineva să dea românilor un brevet de necapacitate economică, aceea ce nu se poate, fiindcă ar protesta inteligința și dibacea noastră populațiune. Eu susțin și astăzi aceea ce n-am încetat a susținea în timp de douăzeci de ani, că dacă nu s-a introdus industria în România, cauza este că noi, preocupați cu atîtea alte cestiuni, am neîngrijit cu totul de interesele noastre economice; că oamenii noștri de stat nu s-au pătruns de ajuns că în timpul de față orice organizațiune politică este șubredă cînd nu se reazimă pe o puternică organizațiune economică, că unii dintre dînșii luînd în serios aceea ce le suflau străinii pe la urechi, adică că noi sîntem o națiune agricolă și că prin urmare, ne-am risipi puterile dacă ne-am mai apuca și de industrie, au ajuns să ia în serios asemenea insinuațiuni intenționate și la urmă nici nu au mai cugetat la necesitatea unei industrii naționale, pentru România; în sfîrșit, cauza sîntem noi toți, cari absorbiți și învălmășiți de luptele politice, am uitat că o națiune nu poate să-și întemeieze puterea și să-și asigureze viitorul prin cuvinte, prin discuțiuni nesfîrșite, prin sfîșieri între frați. Se vede însă că providința, geniul care veghează de secoli asupra neamului românesc, ne poartă de grijă. După o amorțire și o nepăsare, care descuragiase și pe cei mai tari de înger, începe a se manifesta din toate unghiurile României simțimîntul îngrijirei pentru nevoile economice ale țărei, începe a se auzi de la munte pînă la baltă că nu poate să mai meargă numai cu agricultura, că întîrzierea de a ne organiza economicește poate să espună viitorul țărei la cele mai mari pericole. Guvernul și cetățenii par îngrijați ca cum ar presimți vreo amenințare și în neastîmpărul general vede oricine dorința nesfîrșită de a ieși din această situațiune. Semnele sînt bune; ele ne dovedesc că poporul român s-a trezit din nepăsarea sa față cu cele economice, s-a pătruns în sfîrșit că a sta pe loc cînd toată lumea merge înainte, este a

merge înapoi. Să ne folosim de această dispoziţiune a spiritelor şi puindu-ne cu toţii la lucru să ne zicem : aceea ce s-a putut în toată lumea se va putea şi în România.

Am zis, reproducînd tabela a unora dintre obiectele aduse din afară, că industriile care le fabrichează se pot introduce treptat în România şi aceasta cu atît mai mult cu cît unele dintre dînsele esista în stare embrionară în ţara noastră. Cer voie cititorului să întru în oarecare amănunte asupra acestor puncte.

Însumînd costul obiectelor importate cuprinse în tabela de mai sus, am aflat că se ridică la 128 298 281 lei, adică mai mult de jumătate decît totalul importaţiunilor noastre în 1879, care s-a urcat la 254 488 529 lei. În această tabelă am trecut numai acele producte importate din cari mai multe s-ar putea fabrica în ţară după cîţiva ani de stăruinţă. Şi în adevăr, să încep cu făina de grîu. Toată lumea ştie că ţara noastră este producătoare de grîu ; că grîul nostru dus în Europa se preface în făină ; că prefacerea grîului în făină aparţine industriei morăritului. Mori ştim cu toţi că se află în toată ţara şi de tot felul ; că avem îndestule ape, combustibil din ajuns pentru a spori oricît vom voi numărul morilor ; că, de cînd este ţara aceasta, românii s-au hrănit cu mălai şi cu făină măcinată de dînşii, că mai acum cîţiva ani, la 1863, abia se aducea din afară făină fină pentru 25 000 lei. Aşa fiind, cum se esplică că în 1879 s-a adus din afară făină pentru aproape două milioane lei ? Dacă ar fi vorba de niscai obiecte de industrie care nu esistă în ţara aceasta, tot ar mai merge ; dar cînd este vorba despre măcinatul grîului, se mai putea oare susţine că este o industrie care nu se poate introduce în România ? Lucra la Brăila vestitul stabiliment de morărit fondat de d-nii Borghetti[72] şi Gerbolini ; producea toate calităţile cîte se produc în Europa ; esporta la Constantinopole şi airea. De unde prospera, ne pomenim că închide şi pentru ce ? Pentru cuvîntul simplu că de cînd cu convenţiunea comercială lăsîndu-se făinurile ungureşti să intre în ţară fără a plăti nici o vamă, fabrica de la Brăila a fost ruinată. Cred că nu mi se va obiecta că industria morăritului nu se poate desvolta în România.

Trec la *industria fabricaţiunei spirtoaselor*. Că se poate fabrica tot felul de spirtoase în ţară, este lucru ştiut de toţi. Pînă a nu se introduce fabricarea spirtului de grîne, în ţara aceasta se fabrica rachiu din prune, din vin, din tescovină şi drojdii. Producţiunea locală îndestula toate trebuinţele. De cînd s-au introdus velniţile, se fabrică cătăţimi mari de spirt de bucate. Iată dară o industrie care există în ţară de cînd nu se ţine minte. Era un timp cînd nu se aducea din afară decît rom şi cîteva licoruri de lux. Nu mai tîrziu decît la 1863 de-abia se importa spirtoase cam pentru 300 mii lei. Cine ar crede cu toate acestea, că în 1879 s-a importat spirtoase distilate pentru două milioane lei !

Producem vinuri şi vinuri bune. Odinioară se exporta din ţară vinuri în Rusia, Austro-Ungaria şi alte ţări şi nu se aducea din afară decît prea puţin vin franţuzesc. În 1863, cînd se desvoltase gustul pentru vinuri francese de-abia se aduceau pentru 200 mii lei. În 1879, statistica ne spune că s-au importat vinuri pentru aproape un milion de lei. Şi aceasta să fie o fabricaţiune care nu poate prinde rădăcini în România ?

Sub numirea de *conserve alimentare* plătim streinătății peste două milioane lei pentru cărnuri, pești, legume și altele. Nu pretinz că toate aceste conserve se pot fabrica îndată în țară; însă susțin că cele mai multe pot să se lucreze la noi.

Consumăm anual *untdelemn* și *uleiuri industriale* pentru o sumă care trece peste patru milioane lei. Cea mai mare cătățime din aceste uleiuri sînt de cualitate ordinară. În Francia, Germania și alte țări se consumă cătățime mare de ulei estras din semințe de mac, de in, de cînepă, de floarea soarelui, de jir și alte semințe uleioase. Experiențele făcute la școala de agricultură[73] au dovedit că macul se poate cultiva cu succes în țara noastră. Încurajindu-se cultura acestei plante, s-ar crea printr-aceasta fabrici domestice pentru estracțiunea uleiului. Pădurile noastre de fag produc îndestul jir; cine ne oprește a introduce în localitățile muntoase ulierii pentru fabricațiunea uleiului de jir? Sămînță de in, de cînepă, de rapiță se produc în țară și s-ar putea produce mai mult decît astăzi; cu toate aceste, noi importăm uleiuri industriale pentru 800 mii lei pe an. Iată încă o industrie care nu cred să fie interzisă românilor.

Nu este femeie de casă care să nu știe să fabriceze săpun cu osînză de rimător și alte grăsimi. Nici că se pomenea să se aducă din țări străine săpun ordinar; acum aflăm din statistică că în 1879 s-a adus pentru 361 mii lei, cifră care ca mîine se va preface în milioane.

Fabricațiunea *lumînărilor stearice* s-a introdus astăzi pînă și în țările cele mai înapoiate. La noi, răposatul N. Băleanu înființase o fabrică[74] care producea lumînări de întîia cualitate. Mai tîrziu se fondă în Galați fabrica Faulquier Blanc, care a fost medaliată la Paris în 1867. Cu toate acestea, în loc să mergem înainte, statistica ne spune că plătim streinilor un tribut de un milion și jumătate pe an pentru acest articol, cu tot petrolul și lumînările de seu, uleiul de rapiță ce se întrebuințează pentru iluminare.

Plătim țărilor străine, și anume vecinei Austria, aproape 33 milioane lei pe an pentru un simplu articol, *piei și blănării*. După natura obiectelor această sumă este împărțită după cum urmează:

Piei ordinare	8 009 021 lei
Piei fine	3 817 350 „
Obiecte din piele ordinare	5 000 000 „
Obiecte de piele fine	6 200 109 „
Încălțăminte	6 843 960 „

Românii au întrebuințat întotdeauna obiecte de pielărie și de blănărie, au purtat încălțăminte; cu toate aceste, afară de blănăria scumpă și de pielea trebuincioasă pentru confecționarea încălțămintei de lux, toate se lucrau cu piei și blănuri fabricate în țară. Meseriile de tabac, de cismar, de pantofar, de cavaf[75], de cojocar și altele erau meserii bănoase și împrăștiate în toate unghiurile țărei. În copilăria mea n-am văzut pe unde am trăit nici o pereche de încălțăminte străină. Într-un orășel ca Slatina erau mulțime de cismari care încălțau orașul și județul întreg.

Saftianurile[76], meşinele şi talpa lucrată de tabacii noştri concurau cu cele mai renumite din Turcia. Cojocarii noştri subţiri erau reputaţi peste Dunăre. Astăzi, toate aceste par că ar fi fost un vis ; pînă şi ţăranii şi ţărancele au ajuns să poarte încălţăminte de Viena cu tocurile înalte şi fabricate de muşama amestecată cu carton. Să fim oare în atît de puţin înzestraţi încît să nu putem face aceea ce au făcut pînă mai deunăzi părinţii noştri? Faptele ne spun că nu. Un român întreprinzător şi activ, d. Mandrea, a înfiinţat o fabrică de încălţăminte şi vedem că, cu toată concurenţa ce i se face, merge bine. Întrucît priveşte pielăria, numai aceia cari nu cunosc tabacii noştri se pot îndoi că n-ar putea fabrica tot atît de bine ca oricare alţi. Grecii au la Sira[77] tăbăcării a căror talpă şi altă pielărie concurează chiar pe cea franţozească. S-ar putea îndoi cineva că vom reuşi şi noi precum au reuşit grecii?

Încît despre obiectele de piele ordinară, în care intră tot felul de curelărie, românii nu pot fi mai prejos de meseriaşii unguri cari lucrează în ţara lor obiectele de felul acesta. Rămîne obiectele de piele fină. Pentru o parte dintre aceste vom rămînea clienţii lui Klein din Viena ; însă multe dintre dînsele se pot fabrica în ţară.

De cîţiva ani, consumaţiunea chîrtiei sub diferite forme creşte treptat. În 1863 de-abia se importa chîrtie pentru 500 mii lei ; astăzi plătim streinătăţii suma de şapte milioane pentru acest articol. Reposatul Asaki, spirit prevăzător, încredinţat că consumaţiunea chîrtiei va spori şi dorităr de a crea o industrie în ţară, înfiinţă o fabrică de chîrtie[78] în vecinătatea oraşului Piatra. Cînd am visitat-o pe la 1865, am aflat numai localul. Mi s-a spus că dacă această fabrică ar fi fost susţinută, fondatorele său avea în minte să-i dea o desvoltare mare.

De cînd ţin condeiul în mînă m-am folosit de orice ocaziune pentru a arăta că dacă este o fabricaţiune care se poate introduce cu înlesnire în ţară, este fabricaţiunea chîrtiei. Materiile prime pentru fabricaţiune nu ne lipsesc ; trenţe, foi de porumb, lemn de plop şi alte esenţe, paie se află cu abundenţă. Localităţi favorabile pentru instalaţiune sînt îndestule. Braţele nu lipsesc în localităţile muntoase, cari sînt şi cele mai priincioase pentru aşezarea fabricilor de chîrtie. De altă parte, consumatorii nu lipsesc într-o ţară de peste cinci milioane locuitori. Cu toate aceste au trecut ani pînă ce să se convingă lumea că trebuie să avem fabrici de chîrtie. Guvernul a intervenit şi, după cum ştim, a concesionat unei societăţi române furnitura chîrtiei pentru serviciile statului pe timp de zece ani. Fabrica are să se înfiinţeze şi neapărat că alături cu dînsa se vor mai înfiinţa şi altele. Deja lucrează în marginea Bucureştilor o fabrică care scoate chîrtie ordinară pentru împachetat.

O industrie care a început să se lăţească în ţara este *fabricaţiunea chibriturilor*[79]. Acei cari cunosc tehnologia acestei fabricaţiuni, cari ştiu că aci lîngă noi se lucrează chibrituri în casă, se mirau că nu introducem o industrie atît de simplă. În fine, s-a făcut ruptoare, astăzi avem trei fabrici de chibrituri, două în Bucureşti şi una la Iaşi. Se vor mai înfiinţa şi altele pentru că consumaţiunea creşte, din 1863 de-abia consumam chibrituri pentru 250—300 mii lei ; în 1879 se aducea din Austria pentru mai mult de două milioane şi jumătate.

O grupă de fabricațiuni ale cărora producte se consumează în cătățimi mari în țară este aceea a industriilor textile, sau a țesăturilor. În 1879 s-au adus din afară materii textile și obiecte fabricate dintr-însele pentru 87 270 545 lei, care sumă este repărțită după natura obiectelor importate în modul următor :

Țesături de lînă ordinară și postavuri, circa	800 000 lei
Țesături de lînă fină	9 000 000 „
Pături ordinare și fine	1 000 000 „
Pături	345 798 „
Bumbac în fire	23 000 000 „
Frînghii, sfoară, odgoane	1 771 567 „
Țesături de bumbac, pînză	23 000 000 „
Țesături de in și cînepă	3 260 345 „
Veșminte confecționate (haine gata, albituri)	8 426 570 „

Afară de bumbacul în fire care se aduce spre a fi țesut în țară, celelalte articole sînt fabricate care ne costă peste 50 milioane lei pe an. Odinioară, cînd populațiunea rurală purta vesminte făcute în casă ; cînd chiar în orașe se purtau ciorapi și cămăși de pînză de casă ; cînd albiturile de masă erau toate țesute în casă ; atunci cînd suveica țăcănea cît era anul în argele[80] ; cînd se lucrau în București tistimele și basmale și boiangiii aveau de lucru peste tot anul, în timpul acela se aduceau din afară numai stofe de lux, după cum dovedesc cărțile și documentele scrise în veacul trecut și chiar mai acum treizeci de ani. Pentru îndestularea acestei industrii domestice se cultiva mult in și cînepă, se țineau turme nenumărate de oi. Țăranii și țărancele lucrau vara la cîmp, iarna în casă ; argelele răsunau iarna și peste an cînd nu era lucrare agricolă. Introducerea pe nesimțite a stămburilor, a basmalelor de tot felul, a pînzei zisă *americă*, deprinderea nu numai a femeilor de la orașe, dară și a țărancelor să poarte haine de tîrg, a lovit de moarte industria noastră domestică. Sînt sate multe unde nici nu se mai lucrează pînză, dimie, bete, ciorapi, în fine nici un obiect de îmbrăcăminte. În satele de munte tot s-au mai păstrat vechile deprinderi ; acolo vede încă călătorul țărani și țărance îmbrăcați de sus pînă jos cu veșminte lucrate în casă.

În orașe înflorea odinioară meseria croitoritului, nu se știa ce este haina gata ; astăzi nu numai tîrgoveții dară și abăstrimile[81] din sate poartă cîrpeturi cusute la Viena, Pesta, Presburg ș. cel. Pentru a dobîndi clientela oamenilor fără mijloace fabricile streine au ajuns să fabriceze stofe din toate vechiturile, din toate peticăriile, din toate rămășițele și sdrențele de pe la spitaluri, cazărmi ; asemenea stofe făcute haine le trimet în țara noastră unde se vînd ieftine, dară care de-abia sînt îmbrăcate și încep a se rupe. Plîngi de mila bieților țărani cînd îi vezi că se înțolează cu sdrențe și se încalță cu pantofi și cisme de mușama și de carton.

Faptele acestea fiind cunoscute de toți cîți au deprinderea de a observa, se naște întrebarea : oare aceea ce lucrau părinții noștri să nu mai putem

lucra noi? Oare România este mai prejos decît Rusia și alte staturi, pentru ca locuitorii săi să nu poată fabrica țesături de bumbac, pînzeturi, pălării, pături, abale, postavuri și alte stofe de felul acesta? Ce a mai rămas din industria noastră ne spune că sîntem în stare. Țărancele noastre, pînă astăzi, țes dimie și pînzeturi admirate de cunoscători; lucrează stofe de lînă și de mătase care dovedesc un gust particular. Călugărițele țes stofe de lînă și de mătase care pot rivaliza cu cele din Anglia. Dintr-aceste urmează că dacă industria noastră domestică și fabricile ce esistau prin tîrguri au mai dispărut, nu este lipsa de aptitudine a poporului nostru; cauza este că în materie de economie națională, de creațiunea și desvoltarea industriilor proprii pămîntului nostru, nu s-a făcut absolut nimic. Națiunile streine, căutîndu-și interesele lor, s-au folosit de toate împrejurările pentru a ne supune unui regim economic sub care nu putea să existe vreo industrie. Din parte-ne, nepricepuți în cestiunile acestea am crezut că este mai bine să ne vedem de plug și să lăsăm pe seama altora industria. Lăsînd trecutul și îngrijindu-ne de viitor, trebuie să ne convingem că în țara aceasta se pot fabrica toate țesăturile și stofele pe care le înșirarăm mai sus, deoarece s-a fabricat și se fabrichează multe dintrînsele chiar astăzi; că dintre toate ramurile de industrie nici unele nu sînt mai ușor de introdus în țară decît țesăturile, fiindcă de felul lor româncele sînt țesătoare.

O industrie care s-a putut strecura pînă în zilele noastre este *olăria*; țăranii ca și tîrgoveții de pe la margini întrebuințează în casele lor olărie locală. Cu toate acestea, industria străină, și anume cea austriacă, ne ia anual 815 832 lei pentru olăria ordinară și 1 120 603 pentru olărie fină, în total două milioane de lei.

Olăritul nu este în stare primitivă; vasele de Oboga[82] și alte localități pot concura cu fabricile streine de felul lor; de aceea și intră în țară mai puțină olărie ordinară. Olăria fină nu se fabrichează la noi. S-au făcut încercări cari au reușit; vasele fabricate la Tîrgu-Jiului erau cunoscute în toate tîrgurile. Cîteva fabrici de obiecte de teracotă, care lucrează în București cu succes, dovedesc că felul acesta de fabricațiune poate prinde rădăcină în țară. Întrucît privește faiența, esceptînd deocamdată puținele obiecte fine, celelalte vase se pot toate fabrica în țară. Pămînt bun pentru asemenea fabricate avem; olari indigeni se află; cestiunea se reduce a-i învăța să facă mai bine și a-i încoragia. Francezii au sacrificat și sacrifică zeci de milioane pentru manufactura de la Sèvres[83]; alte neamuri cheltuiesc pînă astăzi sume însemnate pentru perfecționarea și încuragiarea ceramicei; nu văd pentru ce nu le-am imita în marginile puterilor noastre.

Alături cu olăria punem *sticlăria*. Trecutul iarăși ne spune că părinții noștri se gîndeau mai serios la introducerea industriei în țară. În secul trecut și chiar în acesta au existat fabrici de sticlă în județele Dîmbovița, Prahova și Muscel; în Dîmbovița, în vecinătatea comunei Brănești se află Valea sticlăriei; localitate unde a lucrat timp îndelungat o fabrică de sticlă. Am vizitat localitatea și am dat de urmele construcțiunilor. Un bătrîn ca de 75 ani îmi spunea că în copilăria sa lucrase în acea fabrică. Am reușit a găsi și o carafă lucrată în acea fabrică, obiect

cît se poate de artistic. Se zice că această fabrică ar fi fost mutată treptat în Muscel şi la urmă în Prahova.

Acum vreo doi ani s-a înfiinţat o fabrică de sticlă în Prahova la Azuga de către un industrial strein. Obiectele fabricate sînt de calitate bună şi lucrate cu îngrijire. Cu toate acestea o singură fabrică, ca cea de la Azuga, nu va putea îndestula trebuinţele ţărei întregi, căci să nu ne scape din vedere că în 1879 am consumat sticlărie pentru aproape trei milioane şi jumătate lei şi anume : sticlărie comună pentru 2 105 054 lei ; sticlă modelată pentru 980 378 şi oglinzi pentru 400 000 lei. Eu m-aş mulţumi cînd am putea să scăpăm din mîna fabricilor streine cel puţin sticlăria comună, rămîind ca după ce se va întemeia aceasta în ţară, să ne ocupăm de sticlăria fină.

Încît despre putinţa de a se introduce această industrie utilă în ţară, trecutul şi prezentul ne răspund. Materia primă, adică pietrile silicoase din care se fabrichează sticla, se găsesc în abundenţă ; combustibilul nu ne lipseşte ; inteligenţa lucrătorilor mai puţin ; octogenarul ţăran care lucrase la fabrica din Valea sticlăriei îmi povestea, cu oarecare mîndrie, că numai cîţiva maeştri se adusese din afară şi că românii învăţase să lucreze tot atît de bine ca şi dînşii. Acei cari cunosc tehnologia acestei fabricaţiuni şi cari au avut ocazia să viziteze nu fabricile mari din Boemia[84], dară fabrici mici din Transilvania şi airea, vor recunoaşte cu mine că sticlăria poate deveni în cîţiva ani o industrie prosperă în ţara noastră.

Ne rămîne a zice cîteva cuvinte asupra unor fabricaţiuni pe cari le vom numi într-un mod generic *industria lemnului.*

Statistica ne spune că în 1879 am adus din afară lemne de construcţiune şi obiecte de mobilat şi alte fabricate de lemn pentru rotunda sumă de 12 212 862 lei, şi anume pentru :

Lemne de construcţiune	3 313 000 lei
Obiecte de lemn ordinare	1 327 000 „
Obiecte de lemn fine şi mobile	5 000 000 „
Trăsuri pentru cai ordinare	2 312 058 „

Mai acum şaptesprezece ani se aduceau lemnărie şi obiecte fabricate pentru un milion şi cîteva sute de mii de lei ; s-a sporit importul cu aproape unsprezece milioane. Lemne de construcţiune nu se aducea pe la 1863 nici pentru un milion de lei ; acum se aduc pentru aproape trei milioane şi jumătate. Mobile aducem astăzi pentru cinci milioane, iară la 1863 pentru vreo cinci sute de mii de lei ; în fine trăsuri ordinare, de unde pe la 1863 de-abia importam pentru cinci sute de mii lei, acum doi ani am importat pentru două milioane şi jumătate.

În faţa acestei sporiri a importaţiunei lemnului de construcţiune, a obiectelor de lemn, a mobilelor şi a trăsurilor ordinare sîntem datori a ne întreba : industria lemnului nu se poate funda în România ? Sîntem oare destinaţi ca şi pentru lemnărie să fim tributari ţărilor străine ? Nu sînt păduri în ţara noastră ? Locuitorii săi n-au atîta pricepere şi dibăcie ca să lucreze şi dînşii chiristea, lăzi de Braşov, mobile de anin şi de nuc, căruţe de Braşov şi naiticence[85] ? Cel mai puţin cunoscător de ţară va

răspunde că s-ar nedreptăți, s-ar insulta poporul român cînd i s-ar atribui o asemenea necapacitate profesională. Probe nenumărate ne dau atîți dulgheri, timplari și tapițeri români, atîți rotari din toate părțile țării și cu osebire din județele de munte. Atunci pentru ce, în loc să se micșoreze importațiunea obiectelor de lemn, sporește pe an ce trece? Pentru aceleași cuvinte pentru care lîncezesc și pier industriile noastre; pentru că nimeni, dară nimeni în țara aceasta n-a cugetat și n-a lucrat pentru întemeierea acestei industrii naționale; pentru că ne-am lăsat a fi esploatați de politica comercială străină, ca și popoarele cele mai înapoiate, ca coloniile din America, Africa și Oceania.

Deosebit de industriile de care am vorbit și care după părerea mea se puteau introduce și întemeia în țară, se mai află fabricațiuni a căror însemnătate este învederată; astfel este, între altele, fabricațiunea mașinilor agricole și industriale. Fără a pretinde că putem întemeia de astăzi pînă mîine fabrici mari, totuși sînt încredințat că fabricanții indigeni și streini ar putea să instaleze asemenea fabrici în țară. La locul cuvenit vom arăta prin ce mijloace se poate ajunge la acest sfîrșit.

O altă industrie mare și de care depinde fabricațiunea mașinilor și instrumentelor este esploatațiunea minelor[86]. În această ramură, afară de esploatațiunea sării și a petroleului, nu s-a făcut absolut nici o încercare. Nu știu ce așteptăm pentru a începe esploatațiunea minelor de fier, de aramă, de cărbuni fosili și alte substanțe minerale. Între toate, esploatațiunea minelor de fier merită întîietatea, pentru că fierul este materia primă cea mai importantă pentru industrie. Că vom reuși în asemenea întreprindere nici că este permis a se îndoi, deoarece aci lîngă noi turcii și bulgarii esploatează mine de fier.

Din cele espuse cred că oricine s-a putut convinge că sîntem tributari streinilor pentru o mulțime de fabricate care s-ar putea esecuta în țară; că întîrzierea de a fonda o industrie ne pregătește cele mai mari neajunsuri atît economice cît și sociale și politice; că astfel fiind, guvern și particulari, sîntem datori ca, fără amînare, să ne croim un plan de organizare industrială[87] potrivit cu împrejurările în care ne aflăm și, odată planul admis, să ne punem la lucru cu bărbăție și cu stăruință. Urmînd pe această cale vom servi cele mai scumpe interese ale României și vom binemerita de la viitorime. Întreprinderea este grea; va cere sacrificii de tot felul; însă față cu mărimea operei și cu amenințarea esistenței patriei, sînt încredințat că românii nu vor cruța nici un sacrificiu și vor dovedi Europei că ei merită simpatiile și încrederea ce pun într-înșii ca reprezentanți ai culturii la porțile Orientului.

III. Mijloace pentru a asigura desvoltarea și prosperitatea industriilor înființate

Nu cunosc nici o țară atît în Europa cît și în Staturile-Unite ale Americei unde industria să se fi fondat și întemeiat de la sine și numai prin inițiativa individuală. Cu istoria în mînă se poate proba că toate statele care se fălesc astăzi cu industria lor au ajuns la acest rezultat prin trei feluri de măsuri; întîi, prin aducerea de maeștri străini pentru introdu-

cerea a diferite fabricaţiuni; al doilea, prin ocrotirea industriei născinde contra concurenţei din afară; al treilea, prin încuragiarea producţiunei industriale locale asigurîndu-i pe lîngă îndestularea trebuinţelor private şi furniturile a diferite servicii publice. Aceea ce se numeşte politica comercială sau, mai bine, politica economică s-a întemeiat în toţi timpii şi la toate popoarele civilizate pe tractate de comerciu, legi şi măsuri administrative, desvoltătoare acestor trei principiuri fundamentale. Economiştii ortodoxi sau Şcoala[88], după cum se exprimă celebrul german List[89], au susţinut şi susţin cu tărie că acest sistem pentru fundarea şi desvoltarea industriei a fost şi este greşit, în contradicţiune cu principiile ştiinţei. Nu ne-am propus a combate Şcoala, însă ne vom permite a-i spune că faptele care în economia politică, ca şi în alte ştiinţe, sînt baza pe care se întemeiază principiile şi legile, dovedesc că economiştii ortodoxi s-au înşelat şi se înşală amar, cel puţin pentru trecut şi prezent. Încît despre viitor şi noi credem că poate omenirea să ajungă cîndva la un fel de organizaţiune economică cosmopolită; atunci poate că aceea ce se numeşte economie naţională să fie înlocuită prin economia cosmopolită; însă în aşteptarea unei atari stări economice, noi cei de astăzi caută să ţinem seamă de aceea ce răspunde cu interesele noastre ca naţiune, iar nu ca omenire. Pre cît timp lumea este împărţită în grupuri numite naţiuni; pre cît timp naţiunea şi sentimentul de patrie nu numai că există dar se întăreşte în raport cu desvoltarea culturei; pre cît timp oamenii ţin încă atît de mult la naţionalitatea lor, la patria lor, încît îşi varsă sîngele pentru a le păstra; pre cînd toate acestea esistă, pretenţiunea Şcoalei de a face să dispară toate vămile, toate legile şi măsurile protectoare va rămînea o simplă dorinţă. Naţiunile vor căuta ca şi pînă acum să-şi creeze industrii, să le încurageze şi să le proteagă prin toate mizloacele în puterea lor; diplomaţia va urmări ca şi pînă astăzi să dobîndească în favorul naţiunilor respective toate foloasele putincioase prin încheieri de tractate de comerciu, prin concesiuni de tot felul; iar popoarele cari se vor lăsa să fie amăgite de partizanii economiei cosmopolite vor păţi pe viitor aceea ce a păţit în trecut şi în prezent Turcia, Portugalia, România şi alte staturi.

Noi românii, pînă astăzi, n-am avut aceea ce se numeşte o politică economică. Împrejurările politice nu ne-au permis să facem cum voiam; iar cînd am fost în putere de a face ceva în această direcţiune, ne-am lăsat a fi amăgiţi de vorbe şi de promisiuni şi am dat în cursă. Pentru un timp sîntem legaţi de mîni şi de picioare, în aceea ce priveşte comerciul internaţional, prin convenţiunile de comerciu al cărora tip este cea încheiată cu Austro-Ungaria. Pînă la espirarea acelor convenţiuni sîntem datori a cugeta matur şi a ne aşterne ca toată lumea o politică comercială a noastră, întemeiată pe trebuinţele şi interesele noastre. Pentru România, ca şi pentru toate naţiunile, independinţa, puterea, civilizaţiunea, bunăstarea poporului sînt strîns legate cu politica comercială ce vom urma. List observează cu multă dreptate că „ţări sărace, slabe şi barbare au devenit mai cu seamă prin înţelepciunea sistemului lor comercial avute şi puternice şi altele care au strălucit odinioară s-au eclipsat în lipsă de un sistem bun; s-au văzut chiar naţiuni private de independinţa lor şi

de esistența lor politică, mai cu seamă din cauză pentru că regimul lor comercial nu venise în ajutorul desvoltărei și al întărirei naționalității".[90]

Filosofii, cugetătorii solitari pot visa la o turmă și un păstor, la pacea perpetuă, la asociațiunea universală a tuturor popoarelor; politicii cu vederi înguste, streini de mersul economic al națiunilor, pot să devină adepți nevinovați chiar ai libertății nețărmurite a comerciului; însă adevărații oameni de stat, aceia cari își cunosc timpul și împrejurările sînt datori să înlăture abstracțiunile, teoriile Școalei și, în interesul poporului nostru care le încredințează cîrmuirea intereselor sale, să ia toate precauțiunile pentru a-i asigura independința nu numai politică dară și economică. Teoria domnitoare, cum a fost visată de capul școalei fiziocratice Quesnay[91] și elaborată de fondatorul școalei engleze Adam Smith[92], nu ne poate servi de povățuitoare pentru direcțiunea ce avem să dăm politicei noastre comerciale, căci dînsa, după cum se exprimă List, este preocupată exclusiv de cerințele cosmopolite ale viitorului, de viitorul chiar cel mai depărtat. Asociațiunea universală și libertatea absolută a comerciului internațional, aceste idei realizabile poate după trecerea de secoli, teoria le crede realizabile chiar de astăzi. Neținînd seamă de necesitățile prezentului și de ideea de naționalitate, ea ignorează esistența națiunei și, prin urmare, principiul *educațiunei națiunii în vederea independinței*. În cosmopolitismul său exclusiv, teoria vede întotdeauna genul uman, bunăstarea speciei întregi, niciodată națiunea și prosperitatea națională; ea are oroare de politică; ea condamnă experiența și practica ca rutinare.

Nu trebuie dară să ne facem iluziuni, să ne povățuim după teorii; să ne deprindem a ne povățui de experiența altor neamuri și de necesitățile noastre. România este pînă astăzi o țară curat agricolă; interesele noastre ne povățuiesc ca să ne îndrumăm pe calea de a deveni un popor în același timp agricultor, manufacturar și comerciant. Sub regimul unei libertăți ca cea de astăzi în ceea ce privește relațiunile noastre comerciale cu streinătatea, nu vom putea niciodată ajunge la un asemenea rezultat; aceasta s-ar putea numai atunci cînd toate popoarele din Europa și America s-ar afla în același stadiu economic, în aceeași stare de civilizațiune; cînd nu s-ar invidia unele pe altele și nu și-ar împiedica libera desvoltare prin resbele, prin mașinațiuni politice și prin vămi. Popoarele înapoiate, între care figurăm și noi, nu pot ajunge să-și creeze o industrie decît adoptînd, între alte mijloace un sistem vamal prin care să ocrotească producțiunea națională contra concurenței națiunilor mai înaintate. Sub ocrotirea sistemului prohibitiv și protector s-a fondat și s-a împuternicit industria Engliterei, Franciei, Germaniei; sub un asemenea regim Rusia, imperiu înapoiat și curat agricol, a reușit să-și creeze o industrie națională care satisface mai toate cerințele consumațiunii interioare, alimentînd în același timp un însemnat comerciu de exportațiune; prin aceeași procedare, industria Statelor-Unite ale Americei a luat o desvoltare care îngrijește pe europeni; în fine, grație tot vămilor sale, Austro-Ungaria a ajuns astăzi să rivalizeze în unele ramuri de industrie cu staturile cele mai înaintate. Prin urmare, vămile nu sînt, după cum pretind unii economiști ortodoxi,

o invenţiune a capetelor speculative, ci sînt după cum zice ilustrul german citat mai sus, o consecinţă naturală a tendinţei popoarelor în a-şi căuta garanţii pentru conservaţiunea lor şi a prosperităţii lor sau pentru a-şi stabili preponderinţa în materie de industrie şi comerciu[93].

Nu pretindem să se adopteze în ţara noastră un sistem de vămi prohibitive; dimpotrivă, cerem ca sistemul nostru să fie întemeiat pe taxe protectoare după exemplul celorlalte ţări din Europa şi din America. Eu gîndesc că ţările luminate cu care vom avea să tratăm vor înţelege că România nu poate face escepţiune în lume; că, ca stat independent, are dreptul şi datoria de a lua măsuri pentru întărirea independinţei sale şi desvoltarea sa economică.

Aşadar, aceea ce avem de făcut înainte de toate pentru a fonda o industrie naţională este să adoptăm o politică economică bine definită, fondată pe trebuinţele şi interesele noastre, care să ţintească a ne păstra, a ne desvolta şi a ne perfecţiona naţionalitatea.

Odată admisă necesitatea unei politici comerciale, să cercetăm care sînt celelalte mijloace a căror întrebuinţare ar putea să desvolteze şi să încurajeze industria naţională.

Întîia lucrare cu care trebuie să înceapă acei cărora li se încredinţează administraţiunea intereselor noastre economice este aşternerea unui program despre aceea ce au de făcut. În direcţiunea intereselor publice, ca şi în a celor private, ordinea în procedări este un element de succes. Procedînd pe dibuite, pe nemerite, fără rost şi fără scop definit, se expune cineva la confuziune, la pierderi sigure. În statele bătrîne, care au avut fericirea să aibă în capul guvernului oameni cu pricepere de nevoile publice, sînt secoli de cînd se urmăreşte cu stăruinţă şi fără curmare realizarea concepţiunilor privitoare la întemeierea şi desvoltarea economică. Astfel în Francia, de la Colbert[94] pînă în ziua de astăzi, potrivit cu timpul şi cu împrejurările, s-a urmărit înzestrarea Franciei cu industriile pe care le posedează. Guvernele au trecut, însă scopul s-a urmărit şi se urmăreşte şi în timpul de faţă. Anglia a lucrat secoli fără să se depărteze de scopul său care era de a dobîndi supremaţia industrială şi comercială. Austria execută pînă astăzi programul economic conceput din seculile trecute. Rusia lucrează de la Petru cel Mare[95] pentru a-şi crea industria. Staturile-Unite ale Americei, după o încercare nenorocită a regimului libertăţii comerciului[96], şi-au aşternut un program de economie naţională şi nu se abat de la dînsul cu toate prevestirile cobitoare ce i se fac de discipulii lui Cobden[97]. Ţări mici ca Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia şi Norvegia au planul lor economic şi pre cît le stă în putinţă nu se abat de la dînsul.

Ni se poate pune întrebarea: cum ar trebui conceput programul nostru? Nu este aici locul pentru a desvăli pe larg modul de a procede în asemenea materie. Afară de aceasta, cestiunea este gingaşă şi cere concursul tutulor cari s-au ocupat cu dînsa. În tot cazul după părerea mea ar trebui să se studieze toate industriile care esistă în ţară, să se clasifice după natura şi importanţa lor, specificîndu-se zona ce îmbrăţişează fiecare fel de fabricaţiune; să se cerceteze care industrii trebuiesc preferite, potrivit cu trebuinţele şi mijloacele noastre. Acest inventariu

economic al industriei noastre va servi de bază direcțiunei ce trebuie să se dea desvoltării și creațiunei diferitelor ramuri de industrie.

Industriile domestice[98] esistente fiind practicate după metode vechi și costisitoare, pentru a le perfecționa, guvernul trebuie să aducă maeștri străini cu scop de a învăța pe ai noștri. Astfel, spre esemplu, pentru țesutul postavurilor ordinare, al pînzeturilor, al țesăturilor tricotate, se vor așeza maeștri străini în comunele cele mai importante, cu îndatorirea de a învăța pe țăranii și tîrgoveții noștri meseria lor. Specialitatea acestor școli profesionale practice va fi după localități; în comunele unde se lucrează rotăria, precum sînt nenumărate sate în județele muntoase, se va da preferință școalelor de rotărie și de tîmplărie de rînd; acolo unde se cultivează mai mult in și cînepă se vor preferi școalele de țesut pînzeturi și de fabricat dantelărie și frînghierie; unde se cresc gîndacii de mătase se vor înființa ateliere pentru fabricațiunea panglicelor; în localitățile unde se produce lînă multă se vor face ateliere pentru țesutul stofelor de lînă, a păturilor și plocatelor, pentru fabricarea pălăriilor și altele.

După învățătura meseriei se vor căuta mizloace pentru a înlesni lucrătorilor instrumente și unelte perfecționate, ca acelea ale maeștrilor învățători. Se vor împrăștia, spre esemplu, răsboaie cu spata lată pentru țesutul postavurilor și pînzeturilor, după cum sînt acelea cu care lucrează postovarii sași în Transilvania și pînzarii din alte țări. Procurarea uneltelor și instrumentelor este o urmare a învățăturei unei meserii, căci în zadar ar învăța țărancele noastre să țeasă postav de Brașov dacă vor întrebuința răsboaie cu care se țese dimia.

Nu înțeleg ca instrumentele să se dea gratuit; se pot însă credita meseriașii pînă ce le-ar putea plăti. De altă parte, cu ocaziunea concursurilor[99] de agricultură și industrie s-ar putea împărți ca premiuri unelte și instrumente, iar nu bani.

Aceea ce propun pentru învățătura meseriilor este conform cu ceea ce s-a făcut în toate statele. Colbert a adus maeștri din Italia și airea pentru a învăța pe francezi meseriile și artele. În Anglia, Germania, Olanda, s-au introdus multe industrii prin maeștri aduși într-adins și de către fabricanți francezi nevoiți a-și părăsi patria după revocarea edictului de la Nantes. În Rusia, de la Petru cel Mare și pînă astăzi, s-au adus și se aduc maeștri streini; lucrători de la Lyon au învățat pe muscali să țeasă admirabilele lor stofe de mătase. În Staturile-Unite ale Americei, cele mai multe industrii s-au introdus de către emigranții veniți din Europa. Astăzi, cu tot progresul industriei germane, esistă, între altele, școli normale de țesut în care se formează profesori pentru școale de aceeași natură din provincii. Vom cita, ca esemplu, școala normală de țesut din Stuttgard[100]. Tot în Würtemberg[101], afară de școala normală se află școale de țesut dominicale, în care învață ucenicii. Asemenea instituțiuni se află mai în toată Germania. În Austria găsești școale practice de țesut, de fabricat dantelă și cîte alte meserii. Dantelele de Bohemia, cari au ajuns să se vîndă și pe stradele Bucureștilor, se fabrichează iarna de femei și fete care au învățat în școală meseria lor. Francia, Italia, Suedia și Norvegia au școale practice unde țăranii și tîrgoveții învață meserii.

Fiindcă maeștrii străini nu pot să rămîie toți în țară, și afară de aceasta ar costa prea mult întreținerea lor potrivit cu mulțimea trebuințelor noastre, guvernul, județele și comunele avute să înființeze școli normale în cari să se formeze învățători și învățătoare de meserii pentru satele și orașele noastre. Și cînd zic învățători și învățătoare, înțeleg oameni practici, cari să-și cunoască cît se poate mai bine meseria, iar nu băieți tineri înfumurați că știu carte multă, căci cu aceștia nu se mai învață meseriile prin sate.

Învățătura meseriilor se poate introduce cu mare înlesnire în monastirile de maici și de părinți. Fără nici un îndemn se organizaseră fabrici de postav la Căldărușani, la Cernica și la monastirea Neamțului. Maicile și astăzi țes stofe admirabile de bumbac, de lînă și de mătase; cu puține cheltuieli monastirile lor ar putea deveni niște adevărate școli normale pentru industriile țesutului.

În școalele populare de fete, introducerea a diferite industrii ar îndeplini o lipsă adînc simțită din sistemul nostru de învățămînt. Eu cred că ar fi mai de folos ca elevele să învețe țesutul stofelor și alte fabricațiuni decît să coasă chipuri pe canava.

Orfelinatele și azilurile cînd se vor înființa trebuiesc organizate ca școale profesionale pentru agricultură și meserii. Sistema practicată în Olanda, Belgia, Francia, Elveția a dat rezultate destul de mulțumitoare pentru ca să ne îndemne a lua esemplu după aceste staturi.

În fine, penitenciarele de tot felul pot deveni stablimente moralizatoare și productive cînd ar fi înzestrate cu ateliere pentru deosebite meserii.

Acestea ar fi mizloacele prin care s-ar putea introduce meseriile în satele și în tîrgurile noastre. Succesul depinde de modul cum s-ar organiza școalele normale de meserii; de aceea, o asemenea lucrare trebuie încredințată unor oameni cu pricepere în materie și cu tragere de inimă, iar nu cancelariștilor cari ar compromite tot. Cînd ar rămînea lucrul pe organizat, să fim siguri că se vor afla bărbați de inimă și cu îndestulă pricepere și cari se vor simți fericiți punînd cunoștințele și esperiința lor în serviciul unei întreprinderi de unitate națională.

Pentru a da cît se poate o mai puternică impulsiune desvoltării industriei naționale, deodată cu organizațiunea învățăturei profesionale să se înființeze în capitala României o *Societate centrală pentru încuragiarea industriei naționale*[102] la care să ia parte nu numai specialiștii, ci toate persoanele care se interesez de prosperitatea industriei noastre. În afară de Societatea centrală, se vor înființa societăți județene pentru același sfîrșit, care, deși independente, vor sta în legături strînse cu cea din București. Misiunea acestor asociațiuni ar fi încuragiare pe toate căile a producțiunei industriilor locale; ele ar da exemplul preferinței ce trebuie acordată obiectelor de fabricațiune română; ele ar organiza espoziții industriale, societăți cooperative de producțiune și de consumațiune; într-un cuvînt, societățile pentru încuragiarea industriei naționale ar fi centruri împrejurul cărora s-ar grupa toți acei cari, potrivit cu mizloacele lor, pot contribui la înflorirea industriei naționale.

Cu privire la societățile industriale, statele înaintate ne pot servi de povățuitor. În Germania nu se află oraș de oarecare importanță care să nu aibă o societate de încuragiare a industriei germane în general sau a industriei locale. Aceste societăți fac espoziţiuni provizorii sau permanente, împart premiuri și publică o foaie specială locală. La anumite epoce, aceste asociaţiuni se întrunesc pentru a studia împreună mizloacele prin care și-ar putea îndeplini mai cu folos misiunea lor.

Mai există, tot în Germania, asociaţiuni speciale pentru oarecare industrii, precum asociaţiunile fabricanților de pînzeturi și alte stofe de bumbac, de lîneturi, de mătăsării, de aţituri. Aceste societăți se întrunesc cît mai des pentru a se consfătui asupra intereselor industriei lor. În intervalul care desparte întrunirile lor, ele sînt reprezintate de un comitet însărcinat să urmărească efectul hotărîrilor sau petiţiunilor lor. Între aceste asociaţiuni se poate cita ca mai presus de toate *Asociaţiunea centrală a industrialilor germani*, fondată la Berlin în 1876. Ea se compune din delegaţii tutulor societăților locale sau speciale; scopul său este de a asigura interesele economice și industriale ale țării și de a protege munca națională.

Austria, Belgia, Francia, Italia, Elveţia și alte țări au asociaţiuni organizate analog; scopul lor final este încuragiarea industriei naţionale.

Admiţînd că s-ar aplica măsurile de mai sus pentru înfiinţarea unei industrii naţionale; că s-au organizat societăți industriale pentru încuragiarea și desvoltarea industriilor născînde; în sfîrșit, că industriile înfiinţate au început să producă, vine întrebarea dacă toate acestea sînt de ajuns pentru a garanta esistenţa și prosperitatea industriei noastre.

Cum stau lucrurile astăzi în aceea ce privește relaţiunile noastre comerciale cu diferitele staturi, relaţiuni regulate conform cu convenţiunile de comerciu ce s-au încheiat cu dînsele, va fi cu neputinţă industrialilor români să producă în condiţiuni care să le permită a lupta cu folos contra concurenţei din afară. Dacă țările înaintate în industrie și tot simt nevoie de a-și ocroti producţiunea naţională prin taxe vamale, dar o țară care se află la început, cum ar putea oare să concureze cu celelalte care-i sînt superioare mai din toate punctele de privire? Aceasta este în destul de învederat; însă, din nefericire, sîntem legaţi și pînă ne va veni timpul să încheiem alte tractate de comerciu, sîntem nevoiți să îndurăm concurenţa nepotrivită ce ne fac fabricatele străine. Pînă atunci nu văd alt mizloc decît încuragiarea directă de către stat și de către particulari.

Statul consumă anual, pentru întîmpinarea feluritelor trebuinţe ale serviciilor publice, obiecte pre cît de numeroase pre atît de variate. Fiecare din noi știe că cu spezele țării se întreţine oștirea de toate armele, o sumă de interni în stabilimentele publice, atîta lume în casele de binefacere și în spitaluri, precum și în penitenciare. Toată această lume și în particular oștirea întrebuinţează pentru îmbrăcăminte și pentru muniţiuni obiecte fabricate din mai multe industrii; astfel sînt postavurile, pînzeturile, încălţămintea, curelăria, armurăria și altele. Lăsînd la o parte unele dintre arme, eu cred că toate celelalte obiecte trebuincioase oștirei ar trebui să se cumpere din țară. Nu văd pentru ce Rusia și alte staturi

'a cărora industrie datează de curînd şi-ar întreţine armatele cu obiectele de fabricaţiune naţională şi numai noi nu am face aceasta. Repausatul Nicolaie Băleanu a propus în nenumărate rînduri să îmbrace oştirea cu postavuri lucrate în fabrica sa. O propunere analoagă s-a făcut şi de d. Dimitrie Simu, care avea o fabrică de postav în Bucureşti. În sfîrşit, în cele din urmă, colonelul Alcaz, după ce a cumpărat fabrica de postav de la d. Kogălniceanu, a încheiat contract cu ministerul de resbel pentru a da postavul trebuitor armatei.

Admiţînd că s-ar lucra postavuri în deosebite părţi ale ţărei, eu gîndesc că s-ar putea îndatora guvernul prin anume lege ca să îmbrace oştirea cu postav local. Ministerul de resbel ar împărţi diferiţilor fabricanţi probe după postavurile de care ar avea trebuinţă; ar fixa preţurile după o normă oarecare; în fine ar regula primirea şi alte amănunte.

Tot asemenea s-ar procede pentru procurarea pînzeturilor, a încălţămintei, a curelăriei şi alte obiecte. Este lesne de înţeles că singură clientela armatei ar fi deja o încuragiare pentru industria română, fiindcă i-ar asigura o desfacere sigură a unei părţi din productele sale. De altă parte, consumaţiunea a unei părţi din public ar spori această clientelă şi, cu modul acesta, industriaşii noştri ar putea lucra.

Într-un cuvînt, tot ce se cumpără cu bani publici, fie pentru armată, fie pentru internatele statului, fie pentru impiegaţi de toată mîna care poartă uniformă, să se ia din ţară, afară de acele obiecte care nu s-ar putea fabrica pe loc.

Ca precedent avem învoiala făcută de d. Alcaz pentru a i se cumpăra postavul trebuitor oştirei; concesiunea acordată fabricei de chîrtie pentru a îndestula toate serviciile publice cu chîrtia trebuincioasă. Aceea ce s-a făcut pentru aceste fabrici se poate face şi pentru altele. Şi cînd zic fabrici, rog să se noteze că nu înţeleg numai stabilimente mari, ci din contra industria domestică în înţelesul ce i-am dat în cursul acestei lucrări.

Cînd industriaşii ţărani şi cei din tîrguri ar fi siguri că în tot anul li se va cumpăra postav, pînzeturi, pielărie şi alte producte industriale, să fim încredinţaţi că nu vor avea nevoie de alt îndemn pentru a lucra şi a-şi desvolta industriile lor. Astăzi cînd nu li se cumpără nici un fir de aţă pentru trebuinţele publice şi totuşi tîrgurile de la Rucăr, Ploieşti şi altele sînt pline cu pînzeturi şi postavuri de ţară.

Eu unul mă razim în această sistemă de a crea industria naţională nu numai pe consumaţiunea statului, dară şi pe a particularilor. Sînt încredinţat că românii din simţ de patriotism se vor întrece în a purta vesminte naţionale; că toţi, de la mic pînă la mare, vor preferi albiturile de masă indigene; ciorăpăria şi toate obiectele tricotate în ţară vor fi mai căutate decît acele fabricate din vechituri în unele din fabricile străine. Nu se poate admite ca atunci cînd armată, drumuri de fier, poştă şi telegraf, interni ai statului, funcţionari de toată mîna, îndatoraţi a purta uniformă, nu se poate admite zic ca numai particularii să urmeze a se îmbrăca cu stofe de provenienţă streină; dimpotrivă, eu cred ei vor fi cei dintîi care să dovedească prin fapte că ştiu să se hotărască cînd este în cestiune creaţiunea industriei naţionale.

Cestiunea ce am tratat este una dintre cele mai importante pentru economia națională. Schițînd planul acesta pentru întemeiarea unei industrii române, nu doară că mi-a trecut prin minte că mijloacele ce propun sînt cele mai nemerite; că afară de acestea nu mai există altele. Credința mea este că după starea de astăzi a lucrurilor nu văd cum s-ar putea procede într-alt fel pentru creațiunea industriei în România. Negreșit că mulți alți vor fi cugetat ca și mine asupra acestei cestiuni; că mulți vor fi combinat proiecte pentru organizarea industriei noastre; binevoiască a le scoate la lumină, ca să le studiem și, în unire, să hotărim ce direcțiune să apucăm. Interesele cele mai vitale ale țărei ne comandă a nu mai amîna soluțiunea acestei cestiuni, căci tot amînînd poate că împrejurările se vor schimba într-atît încît fondarea industriei române să devie imposibilă. Încheind rog pe toți cari se interesează de desvoltarea economică a acestei țări; pe toți cari sînt încredințați că viitorul nostru politic este strîns legat cu starea noastră economică, să îmbrățișeze cu căldură cestiunea fondării industriei în țara noastră. Pe de altă parte mă cred dator a reaminti Corpurilor legiuitoare și guvernului că creațiunea industriei atîrnă în mare parte de legile ce se vor face în această privință; prin urmare, ca reprezentanți ai intereselor generale au răspunderea atît înaintea celor de astăzi cît și a viitorimei, dacă nu vor lucra pentru a înzestra țara cu acele legi de la a cărora punere în lucrare atîrnă fondarea industriei naționale [103].

LXV

REFORMAREA LEGII PENTRU TOCMELI DE LUCRĂRI AGRICOLE [1]

Istoria proprietății fondiare în România, adică regimul juridic, economic și politic la care a fost supusă proprietatea pămîntului în țara noastră, de la întemeierea statului român și pînă în zilele noastre, este încă de făcut. Țara așteaptă ca un maestru în materie și o inimă de adevărat român să-i nareze odată această istorie, una dintre cele mai interesante și mai dureroase din viața publică și privată a neamului românesc. Încercări s-au făcut. Ilustrul patriot și în veci regretatul istoric-economist N. Bălcescu, a schițat în cărticica sa intitulată : *Question économique des principautés danubiennes*, fazele prin care a trecut proprietatea fondiară în Valahia și Moldova de la fondarea acestor țări și pînă la 1848.

La rîndul meu, pre cît mi-au permis cunoștințele și documentele care mi-au fost la îndemînă, am consacrat un capitol întreg în cartea mea *Terra nostra* [2], pentru a înfățișa un tablou despre fondarea și schimbările prin care a trecut proprietatea pămîntului, de la întemeierea statului român și pînă astăzi. Tot privitor la această materie s-au publicat documente izolate și cîteva schițe. Ceea ce s-a scris însă pînă astăzi sînt simple încercări, ochiri generale : lucrarea este de făcut și merită din toate punctele de vedere studiul unui istoric de frunte.

În așteptarea unei asemenea lucrări, din puținul cît cunoaștem reiese că în țara noastră, ca și în toate celelalte staturi, țăranul a trebuit să sufere sute și mii de ani pînă cînd a putut să devie stăpîn pe o bucățică de pămînt ; că cu toate sacrificiile, cu toate nevoile ce a îndurat țărănimea în timp de secoli, ea a fost cea mai puțin împărtășită din bunurile generale, că cu toate luptele susținute pentru apărarea țării contra dușmanilor ; cu tot sîngele vărsat de țărănime în atîți amari de secoli pentru păstrarea naționalității și a pămîntului strămoșesc, la urma urmelor, alții s-au folosit, alții s-au bucurat, iar soarta luptătorilor mai adeseori în loc să se îmbuneze s-a înăsprit. Cu toate acestea fiindcă tot răul trebuie să aibă un sfîrșit la lumea aceasta ; pentru că orice s-ar face nu se poate perpetua

starea de suferință, a unui popor întreg; fiindcă, cu toate obstacolele, ideile de progres își fac drumul lor, a trebuit și la noi să vină rîndul țărănimei ca și în alte țări. Legea din 1864 asupra împroprietărirei țăranilor a fost cel dintîi pas pentru emanciparea țăranului român. Nu este aici locul să analizăm această lege; să cercetăm dacă a dat deplină și dreaptă satisfacere tuturor intereselor; s-a făcut ce s-a putut, sau ce s-a crezut că se poate face; faptul este că, din anul acela, țăranul român a devenit deplin stăpîn pe o bucată de pămînt; stăpîn să-l lucreze cum voiește și cum îi vine mai bine din punctul de vedere al intereselor sale.

După aplicarea legii din 1864 [3] se spera că parte din tradițiunile și deprinderile trecutului în materie de exploatare a pămîntului sînt îngropate pentru totdeauna; că țăranul stăpîn pe sine, pe brațele sale și pe pămîntul său a scăpat de atîtea și atîtea angarale care făceau dintr-însul omul altuia; se aștepta ca, țăranul, odată emancipat de clacă și de dijmă, va lucra ca țăranii din alte părți, adică-și va esploata în pace pămîntul său, lucrînd aiurea numai cînd îi va prisosi timpul. Într-un cuvînt, mulți eram încredințați, în naivitatea noastră că, în timp de zece ani cel mult, poziținea țăranului se va schimba mai cu totul. Aceasta am sperat, însă am fost amar amăgiți. Vechile deprinderi de a vedea în țăran factorul principal al esploatațiunei moșiilor au urmat ca și în trecut, cu deosebire că în loc să fie supus regimului clăcii, a trecut sub un regim care după mine unul, față cu noua situațiune politică și socială a țăranilor este mai îngreunător, mai apăsător: voi să vorbesc de regimul legii pentru *tocmelele de lucrări agricole*. Această lege, făcută în scop de a veni în ajutorul agricultorilor care fac tocmeli cu țăranii pentru ca aceștia să esecuteze la timp zilele de muncă ce s-au îndatorat a face, a devenit un adevărat flagel pentru țărănime. Cetind-o cineva cu băgare de seamă, articol cu articol, crede că visează, că trăiește în alte timpuri, atît este de escepțională, atît este de nepotrivită cu poziținea socială și politică acordată țăranilor, ca și tuturor cetățenilor, prin constituțiune. În special prin dispozițiunile cuprinse în capitolul IV al acestei legi, țăranul este ca și pus afară din legea comună: el și averea lui, este lăsat la discreținea primarului; acesta este atotputernic; face și desface. O rază de mîngîiere se lasă țăranului, acordîndu-i-se dreptul de recurs la judecătorul de ocol în termin de 15 zile, în caz cînd nu se mulțumește de judecata făcută de Consiliul Comunal.

O privire aruncată asupra legii și a modului cum se aplică va face pe cititorul care nu trăiește în contact cu țăranii să înțeleagă că o asemenea lege nu mai poate fi tolerată în țara noastră.

Întîia întrebare ce a trebuit să-și facă legiuitorul a fost următoarea: Ce se înțelege prin muncă agricolă? Articolul 8 al legii răspunde: „Prin munca agricolă se înțelege acea muncă pe care locuitorii o fac pentru esploatarea pămîntului". Și, mai la vale, articolul 9 recunoaște ca tocmeli agricole șase feluri de îndatoriri care cuprind mai tot ce un țăran poate munci. Cu modul acesta, sub cuvîntul elastic de *tocmeli agricole* s-a supus unei legiuiri escepționale mai toată activitatea țăranului. El nu se poate mișca, nu poate contracta nici o îndatorire care direct sau indirect să nu se poată cualifica tocmeală agricolă. Rezultatul unor astfel de interpretări a cuvîn-

tului *tocmeli agricole* este că, de la aplicarea acestei legi, ţăranul nu s-a mai putut mişca ; n-a putut face o învoială ; n-a putut lua un ban cu împrumut fără ca să subscrie o învoială pe bazele legii pentru tocmelile agricole. Şi pentru ca cetitorul să se convingă despre aceea ce susţinem, ne vom mărgini a înşira aci lucrările pe care legea le recunoaşte ca tocmeli agricole :

a) Toate angagiamentele pentru cultura pămintului, arătura, semănatul, prăşitul, secera, coasa, adunatul, căratul la arie şi treieratul ;

b) Chiriile sau transportarea productelor, lemne, fin şi alte materiale care aparţin numai pămîntului, la oraşele sau porturile ţărei, ori in alte puncte destinate şi prevăzute anume prin actele de angagiament ;

c) Angagiamentele prin care se dă cultivatorului o parte de pămint să-l esploateze cu a lui cheltuială şi în schimb să răspunză proprietarului o parte din recoltă sau muncă ;

d) Angagiamente pentru lucrarea grădinilor de legume şi vărzării ;

e) Tocmeli pentru lucrarea viilor cu bani pe pogoane sau parte din recoltă ;

f) Contracturile pentru curăţirea locurilor cu tufăriş, scoaterea rădăcinelor şi prefacerea pămîntului pentru cultură ;

g) Contractele pentru închirierea suhatelor, imaşurilor (izlazurilor), precum şi toate angagiamentele de servici, cu luna sau cu anul, privitoare la cultura şi esploatarea pămîntului.

Întrebăm : ce muncă poate să mai facă ţăranul în afară de aceea cuprinsă în categoriile prevăzute de lege ? Aşa dară, oricînd ţăranul va tracta cu esploatatorul unei moşii ; orice îndatorire de muncă ar lua, va fi supusă acestei legi escepţionale.

Aşadar, în statul român s-a aflat cu cale ca numai munca ţăranului, angagiamentele sale să fie puse sub jurisdicţiunea unei legi speciale, în afară de dreptul comun.

Să vedem acum care este jurisdicţiunea şi esecuţiunea legii tocmelilor agricole. Acestea se cuprind în capitolul IV al legii, care este un monument fără esemplu de nedreptate faţă cu imensa maioritate a poporului român. Eu, după cît cunosc, nu esistă în nici o ţară civilizată şi mai cu seamă în ţări supuse regimului constituţional ceva care să se asemene din depărtare cu acest faimos capitol. În toate părţile, învoielile sau angagiamentele ţăranilor sînt regulate după legislaţiunea comună ; cel ce nu se ţine de stipulaţiunile prevăzute în contracte este urmărit după legea comună. Să vedem cum se urmăreşte la noi ţăranii cînd nu se ţin de învoielile ce au contractat. Articolul 20 al legii ne spune lămurit :

Consiliul Comunal va judeca toate pîrele provenite din neîndeplinirea contractelor pentru lucrări agricole şi le va esecuta *imediat*.

„Părţile nemulţămite au drept de recurs la judecătorul de plasă în termen de 15 zile fără a se suspenda prin aceasta esecutarea".

Aşa dară, singurele autorităţi care judecă pe ţăran sînt primarul şi, la caz de recurs, judecătorul de ocol ; pentru dînsul tribunale nu esistă. Cu alte cuvinte, ţăranul nu poate să se plîngă tocmai la acele autorităţi de unde, orice s-ar zice, se poate aştepta dreptate ; el este lăsat la discreţiunea primarului !

Pentru îndemnarea țăranilor ca să-și execute învoielile făcute, legea pune în picioare tot aparatul autorității comunale, ba și pe dorobanți. Iată cum se rostește articolul 21 :

„Primarii sînt datori, prin ajutorul consilierilor comunali, vătășeilor, dorobanților și secretarilor să îndemne pe *muncitorii agricoli* (espresiunea nenorocită și neesactă) care au contractat în conformitate cu legea de față a-și îndeplini tocmelile la vreme cînd și locul unde și după chipul cu care s-au legat prin tocmeli".

Dară dacă țăranul crede, și poate este în drept să crează, că se calcă învoielile ; că se abuzează [4] de stipulațiunile contractului ; că i se ia tot timpul pentru muncă [de] esploatatorul moșiei și el nu poate nici ara, nici semăna, nici recolta la timp, ce fac primarul, consilierii, vătășeii, dorobanții, ba și secretarii ? Iată ce poruncește legea :

„În caz cînd, după îndemnul și execuțiunea Consiliului Comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicie sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere de la subprefectura locală, a-i trimite ajutor de dorobanți necesarii în executarea locuitorilor îndărătniciți sau fugari în contul vinovatului".

Așa dară, pe dată [ce] cel mai ignorent și mai abusiv dintre primari va găsi cu cale că plîngerea unui cochinte [5] ...sau alt soi de esploatatore de vița acestora este întemeiată, tot aparatul administrativ se pune în picioare ; dorobănțimea, adică călărașii cu săbiile zornăind, în fuga mare aleargă la cererea d-lui primar și cad peste nenorociții care în multe rînduri n-au nici conștiință despre aceea ce coprinde contractul de învoială, deoarece lor li se cere numai să tragă cu degetul peste o cruce.

Așa dară, cu tot progresul realizat ; cu tot dreptul ce are țărănimea de a fi tractată ca toți cetățenii ; cu toate sacrificiile făcute pentru țară de către aceia pentru a cărora spinare s-a făcut legea aceasta, totuși sătenii sînt încă esecutați de dorobănțime ca în vremile vechi !

Dară dacă, cu toate mizloacele de amenințare, țăranul, socotindu-se nedreptățit, nu consimte să muncească ? La aceasta răspunde art. 22 al legei care se rostește în modul următor :

„Modul esecutărei este cel următor :

Primarul, prin mizloacele esecutive de care dispune, va aduce îndată pe datornic la munca pentru care s-a tocmit ; cînd el se va îndărătnici, reclamantul poate, prin concursul primarului și în ființa unui consiliar al comunei ori secretarul ei, iar în lipsa lor chiar a doi martori, să tocmească pentru săvîrșirea acelui lucru alți oameni, cu orișice preț.

Acest preț constatat prin proces-verbal se va împlini prin autoritățile administrative din propria avere a vinovatului, esceptîndu-se casa și pămîntul dobîndit prin legea rurală".

Și ca cum această vînzare a averii țăranului n-ar fi de ajuns legiuitorului, în nemărginita lui solicitudine pentru interesele esploatatorilor, adaugă :

„Afară de această împlinire, reclamantul se va adresa înaintea autorităților judiciare pentru orice pretențiune de pagubă".

Prin urmare, fără nici o judecată, îndată ce un țăran va susține că nu poate esecuta cutare lucrare, fiindcă nu este dator, sau va face alte întîmpinări, cochintele ia doi marturi, oameni din curtea sa, tocmește alți

oameni în loc și cu orice preț pentru săvîrșirea lucrării pe care țăranul nu se crede dator a o face. Și prețul acesta, oricît de mare ar fi, se va împlini după spinarea țăranului de către autoritățile administrative, adică de primar și dorobanți. Și fiindcă aceasta nu se crede îndestul de esorbitant, legiuitorul mai adaugă că reclamantul, adică esploatatorul moșiei, să se ducă la tribunale și de la dînsele să ceară orice despăgubiri va găsi de cuviință.

Prin urmare, nu este de ajuns că să ia cu orice preț om în loc; nu este de ajuns că pentru despăgubirea esploatatorului se poate vinde sumariu de către autoritățile administrative toată averea țăranului, afară de casă și pămînt, apoi se mai dă și dreptul reclamantului ca pe calea judiciară să ceară despăgubiri pentru pagubile ce i s-ar fi ocazionat.

Întreb pe orice om imparțial, pe orice om neprevenit: cum se mai pot cualifica asemenea dispozițiuni ale legii tocmelilor agricole? Cum? Se lasă la discreționea primarului și dorobanților nu numai persoane, dară și averea țăranului? O judecată sumarie a celui mai ignorent primar este de ajuns pentru a lăsa pe drumuri familii întregi? Este de ajuns ca prin mijloace mișelești să se prindă țăranii în cursă și apoi de aci să nu mai scape nici cu cenușa din vatră? Se par stranii, monstruoase toate acestea; și cu toate acestea sînt scrise în lege.

Și pentru cît timp se poate lega nenorocitul țăran prin această lege? Legea răspunde cu naivitate la art. 5:

„Nici o tocmeală pentru munca agricolă nu se va putea face pe mai mult de cinci ani".

Cinci ani sub regimul unor învoieli ocrotite de legea de față sînt de ajuns pentru a ruina pe țărani și a-l îndatora așa încît să nu mai scape. Și, în adevăr, cine nu știe că în generalitatea cazurilor socotelile învoielilor nu se mai încheie niciodată; se prelungesc din an în an și țăranul tot dator rămîne.

De teamă că nu care cumva tot nu s-a înțeles bine cum că numai primarii și cu consilierii, și la caz de recurs judecătorul de ocol, pot judeca procesele pentru tocmeli de lucrări agricole, legea mai repetează la art. 25 alineatul al doilea:

„Nici o altă jurisdicțiune, nici o altă autoritate, afară de acea coprinsă în legea de față, nu se va putea amesteca în procedurile atingătoare de tocmele pentru lucrări agricole".

În scurt, o dată ce nenorocitul țăran a avut nevoia să se învoiască cu un esploatator de moșie, de aci înainte el este legat de mîini și de picioare. La cea mai mică abatere, la cea mai mică împotrivire, cad peste dînsul primarul cu consilierii ajutați de dorobanți. Și dacă, cu toată sila, totuși nu consimte a lucra, se iau oameni în socoteala lui, tocmiți cu orice preț, și costul acelor oameni se scoate de același primar și aceiași dorobanți din averea săteanului, cu rezervă de a fi supus să mai plătească daunele ce va pretinde esploatatorul că i s-a ocazionat. Cu o asemenea lege, țăranul este espus a nu mai scăpa, mai cu seamă cînd acela cu care se va fi învoit va fi din rasa acelora care și-au făcut o specialitate din spolierea țăranului român.

Lucru trist de constatat! Această nenorocită lege cuprinde numai îndatoriri pentru țăran; numai măsuri contra lui, și nici un rînd obligator pentru aceia cu care el se învoiește! S-a presupus oare la confecționarea acestei legi că țăranii români sînt o adunătură de oameni neoneşti, îndărătnici, fugari după cum îi califică această lege, și aceia cu care se învoiesc sînt cei mai onorabili, cei mai drepți dintre oameni? Cum de nu s-a strecurat o singură dispoziție în favoarea țăranului, cel puțin pentru ochii lumii? Așa, spre exemplu, s-a prevăzut oare vreo penalitate contra aceluia care nu voiește să dijmuiască pe țăran pînă ce dă zăpada, dacă aceştia nu voiesc să-și lase munca și să se ducă să lucreze pentru esploatator? S-a stipulat vreo penalitate contra primarilor care întăresc acte de învoieli prin care săteanul este legat în așa chip că el nu mai este stăpîn pe sine, pe familia sa? ...Este vreo penalitate contra primarilor care în înțelegere cu cochinții și alții de soiul lor, unii citesc și alții scriu în contract, astfel încît țăranul rămîne încremenit cînd i se citește contractul mai tîrziu? Se află vreo dispoziție contra acelor oameni fără suflet care pîndesc pe țărani și-i iese înainte cu bani, atunci cînd îi plesnește buza, cînd i-a murit copilul sau îi este nevasta lăhuză, cînd i-a ajuns cuțitul la os și, pentru o sumă neînsemnată, fac învoieli despuietoare? S-a specificat oare modul după care trebuiesc făcute învoielile? Nu s-a prevăzut nimic din toate acestea și era drept să se prevadă, căci de bună seamă într-o lege de felul acesta trebuie ca ambele părți contractante să fie ocrotite.

Cu privire la rezultatele ce a produs această lege, credem că nimeni nu va nega că sînt dezastruoase pentru țăran, și era firesc să fie așa. Cum voim să dea rezultate bune o lege care lasă la atoată puterea primarului munca și averea săteanului? Din nefericire, primarii, în general vorbind, deși aleși de consătenii lor, ei numai de interesele lor nu se ocupă; din contra, îi vedem de gît și slugi plecate nu numai ale esploatatorilor, dar ale cîrciumarilor și hangiilor. Apoi de la asemenea oameni putem aștepta aplicarea legii? Ei, din contra, deși legea este rea prin sine, o fac și mai rea prin zelul lor.

Între consecințele vătămătoare datorite acestei legi se poate cita următoarele:

a) Neîncrederea țăranilor în dreptatea legilor. Viața lui fiind ma toate supusă regimului legii tocmelilor agricole, el crede cum că pentru dînsul nu mai este dreptate;

b) Pierderi nenumărate pentru agricultură. Mulțămită modului cum se fac și se aplică învoielile agricole, țăranii, în general, nu mai dispun de munca lor. Cînd îi cauți la timpul priincios pentru arături, semănături și recolte, nu-i găsești pe locurilor lor, ci tot ca să facă munca pentru învoieli De aceea, să nu prinză pe nimeni mirarea că țăranii ară după ce se întă rește pămîntul, seamănă tîrziu, lasă porumbul neprășit, sau îl prășes după ce s-a îngălbenit în buruieni; seceră după ce s-a scuturat parte din grîu. Dacă ce bruma a recoltat ar putea să care și să treiere la timp Din nenorocire nu; în multe localități am văzut grîul țăranilor încolți și crescut în clăi pînă prin noiembrie, căci esploatatorul n-a vrut să-

dijmuiască. Şi pentru ce n-a vrut? Fiindcă a cerut ca ţăranul să se ducă să-i are pentru grîu, să-i care şi, pentru a-l sili, nu a vroit să-i dijmuiască. Şi cine plăteşte nenorocitului ţăran paguba? Şi-a dat cineva osteneală să calculeze la ce cifră se urcă pagubele ţăranilor provenite din asemenea împregiurări? — La zeci de milioane!

c) Vrajba şi ura între ţărani şi aceia cu care se învoiesc, adică între oameni care au interes reciproc de a trăi în cea mai deplină armonie. Tot insul în curent cu modul de esploatare a pămîntului în ţara noastră ştie că în judeţele de dincoace de Milcov mai toată cultura pămîntului se face prin învoieli; că dacă ţăranii n-ar voi să se învoiască, pămînturile moşiei ar rămîne mai toate necultivate. Că în judeţele de dincolo de Milcov deşi nu se practicează învoielile ca în cealaltă parte a ţării, totuşi lucrările agricole, afară de unele făcute de argaţi, se esecutează de către ţărani. Dintre aceştia, mulţi iau bani înainte, sau pămînt şi se învoiesc a lucra. Nu poate fi dară mai mare solidaritate de interese. Cu toate acestea, legea tocmelelor agricole a reuşit să învrăjbească pe aceşti oameni unii în contra altora.

Acum, că am dat o idee despre cuprinsul şi rezultatele ce a produs aplicarea legii pentru tocmelile agricole, urmează să arătăm cum s-ar putea îndrepta o asemenea stare de lucruri.

După părerea mea şi a altor bărbaţi care au cugetat asupra cestiunei, mijloacele cele mai simple ar fi:

1. Desfiinţarea legii tocmelilor agricole rămînînd ca toate contestaţiunile ce se vor ivi să se judece de către aceleaşi autorităţi care judecă contractele obicinuite, adică judecătorii de ocol, tribunalele, Curtea de Apel, şi în urmă Casaţiunea.

2. Contractele pentru tocmeli agricole să fie mărginite la terminul de un an.

3. Ţăranii îndatoriţi să muncească după învoieli, să nu poate fi duşi afară din comună sau din plasă, esceptîndu-se transporturile la porturi sau oraşe.

4. Toate tocmelile să se înscrie în anume registre la primărie şi la caz cînd vreun locuitor voieşte să se învoiască cu cineva, acela să-i ceară un certificat din partea Primăriei că nu s-a învoit cu altul. La întîmplare ca să se facă de cineva învoială fără certificatul primăriei, cu locuitori învoiţi mai dinainte cu altă persoană, acela care a făcut mai întîi învoiala va avea drept să urmărească nu pe locuitori, ci pe acela care s-a învoit cu dînşii.

5. În contractele de învoială pentru a munci pămîntul şi a da dijmă, să se stipuleze epocile cînd să iasă locuitorii la lucru şi terminul dijmuitului după ce s-a strîns recolta.

6. Să nu se mai legalizeze nici un contract cu clauze escepţionale ca cum ar fi de pildă consimţirea ţăranului de a despăgubi pe arendatore cu de cinci ori, de zece ori mai mult decît face cutare lucrare sau obiect.

7. Să nu poată face contracte de învoieli şi de bani cu împrumut pentru muncă decît agricultorii care esploatează moşia unde se află ţăranii învoiţi.

Acestea sînt observaţiunile ce aveam să fac asupra legii pentru tocmelile agricole. Cestiunea este însemnată din toate punctele de privire şi de aceea ne permitem a atrage asupră-i atenţiunea tutulor acelora care se interesează de prosperitatea agriculturii şi de starea ţăranilor. Sper că guvernul va fi cel dintîi care va pune, dacă nu o va fi pus deja, cestiunea în studiu, astfel ca, în viitoarea sesiune a Corpurilor legiuitoare, legea tocmelilor agricole să fie prefăcută. Amînarea nu poate fi decît vătămătoare atît pentru interesele individuale cît şi pentru interesele generale ale statului. Faptul este învederat; nu se mai poate tolera într-o ţară care datoreşte esistenţa sa ţăranilor o lege atît de asupritoare pentru dînşii; nu mai poate fi permis ca maioritatea poporului român să fiă supusă în tranzacţiunile sale economice unei legi escepţionale care în cele mai multe din dispoziţiunile sale reaminteşte o stare de lucruri nepotrivită cu ideile timpului de faţă.

Cîteva cuvinte şi voi termina. S-ar putea întîmpina cum că legea aceasta, aşa cum este făcută, se potriveşte cu caracterul şi deprinderile ţăranilor; se va zice că ţăranii sînt îndărătnici, nu se ţin de învoială şi altele multe. Ţăranii sînt români şi ei nu pot fi mai răi decît locuitorii oraşelor; s-ar putea susţine cu fapte contrariul. Şi după cum legea comună regulează atîtea tranzacţiuni de tot felul, va regula şi învoielile agricole. Ori că ţăranii sînt cetăţeni ca toţi ceilalţi şi atunci să fie trataţi ca atari; sau sînt numai cu numele şi atunci este bine să spuie aceasta într-un mod franc şi leal. În tot cazul, cum stăm astăzi în această privinţă, nu mai merge; într-un fel sau altul situaţiunea trebuie lămurită şi regulată.

(„Economia rurală", anul II,
1881 august, p. 343—350)

ÎNCHIDEREA FRUNTARIILOR ÎN AUSTRO-UNGARIA IMPORTULUI NOSTRU DE VITE

Austro-Ungaria ne-a închis fruntariile sale pentru boi şi vaci [1], întemeindu-se pe lipsa de poliţie sanitară veterinară; cu toate acestea, nici o boală nu bîntuieşte vitele noastre şi poliţia veterinară încă nu ne-a lipsit [2]. Se pretinde că măsurile luate de noi nu sînt destul de eficace şi că se poate lesne întîmpla ca vite bolnave să introducă boale contagioase în Austro-Ungaria. Sînt ani de cînd esportăm vite cornute pentru ţara vecină şi, cu toate acestea, n-a avut motive să se plîngă contra noastră.

În anul 1880 s-au esportat din ţară pentru Austro-Ungaria 17 170 boi şi vaci, preţuind 3 379 640 lei, o sumă bunicică pentru agricultorii noştri, şi în special pentru cei de peste Milcov. Este firesc ca vecinii să voiască ca această sumă să rămînă în pungile lor. În Boemia de-abia s-a cunoscut măsura ce s-a luat contra vitelor noastre şi agricultorii încep a lucra pentru a produce vite mai multe. Profesorul de agricultură Burket comunică că agricultorii cehi, apăsaţi în cultura cerealelor prin concurenţa americană şi rusă, sînt nevoiţi să producă vite în loc de grîne. Creşterea şi îngrăşarea vitelor vor deveni lucrative, zice profesorele ceh, deoarece guvernul a închis graniţele despre România şi Rusia. Din aceste staturi numai la Viena se importa 30 000 capete de vite cornute. Acum, graţie măsurei luate împotriva vitelor de proveninţă română şi rusă, oraşele cele mari ale Austro-Ungariei vor fi silite să consumeze vite locale şi, cu chipul acesta, agricultorii austro-ungari se vor folosi mai mult. În acest scop, Consiliul superior al agriculturii al Boemiei a luat măsuri pentru a înzestra comunele cu tauri buni.

Tot pe motive de poliţie sanitară, veterinarii de la Pesta fac cîte greutăţi toate neguţătorilor români cari duc porci spre vînzare în capitala Ungariei. În anul 1880 s-au esportat 90 551 porci, preţuind 5 421 860 lei. Comerciul cu rîmători înfăţişează foloase mai cu seamă pentru judeţele de peste Olt; acolo creşterea şi îngrăşarea rîmătorilor este o speculaţiune

din cele mai căutate. Făcîndu-se dificultăţi la Pesta, desigur că comerciul nostru va suferi mult.

În sfîrşit, tot întemeiaţi pe măsuri de poliţie sanitară austro-ungarii ne ţin lîna cu lunile prin carantinele de la Braşov, îndatorind pe neguţătorii noştri să plătească sumă de bani pentru aşa-numita spălare sau curăţire chimică a lînei. Mulţi s-au desgustat de acest comerciu şi s-au hotărît a desface turmele de oi. În 1880 am esportat pentru Austro-Ungaria 2 702 197 kilograme de lînă, preţuind 4 988 378 lei. Această sumă, îndestul de mică, se va reduce dacă se vor continua măsurile ce se iau contra lînurilor noastre.

Pielile de vite sînt supuse şi ele la formalităţi ca lînurile, că ar putea introduce boale lipicioase în Austro-Ungaria.

Aşadar, vite cornute, rîmători, piei, lînă nu se mai poate introduce în Austro-Ungaria fără mari greutăţi. Ce comerciu mai putem face cu imperiul vecin? Numai comerciul cu grîne, dacă nu ne vom pomeni ca mîine, tot pentru motive de igienă publică, că se opresc cerealele ca atacate de cutare insectă sau criptogam [3]. În schimb, toate productele Austro-Ungariei intră libere şi nevătămate în ţară, aşa că în 1880 vecinii noştri ne-au vîndut diferite mărfuri pentru rotunda cifră de 114 milioane, de unde mai acum cîţiva ani de-abia ne vindea pentru 40 milioane.

Dorim să avem raporturi cît se poate mai dese cu vecinii noştri; dorim ca tranzacţiunile comerciale să se înmulţească între noi şi dînşii; ca cea mai deplină armonie să domnească în relaţiunile noastre; însă le dorim toate acestea nu cu paguba noastră. Noi înţelegem ca Austria să-şi ocrotească interesele; să caute a dobîndi cît mai multe foloase pentru locuitorii săi; însă nu înţelegem ca acestea toate să se traducă printr-o reducere regulată a comerciului nostru. De aceea rugăm pe guvern să ia fără întîrziere înţelegere cu puterea vecină şi să caute a pune o stavilă măsurilor ce s-au luat contra importării productelor noastre. De altă parte, ne permitem a atrage atenţiunea pentru viitor; ca mîine va espira termenul convenţiunei comerciale; să nu ne găsească împrejurările nepregătiţi pentru a susţine interesele noastre economice.

(„Economia rurală", anul III,
1882 martie, p. 99—101)

PROPUNERE PENTRU A NU SE MAI VINDE MOŞIILE STATULUI. INTERESE SOCIALE ŞI POLITICE LEGATE CU ACEASTĂ CESTIUNE. CUMPĂRAREA DE MOŞII DE CĂTRE COMUNĂ

— O idee greşită din multe puncte de privire şi neesplicabilă în cestiunea de care ne ocupăm, că statul este cel mai rău proprietar sau esploatator agricol ori industrial, a făcut ca la noi o seamă de oameni să ceară fără preget şi fără amînare să se vîndă toate moşiile statului. Argumentul principal este că în mîna statului moşiile nu aduc destule venituri ; că ţara nu trebuie să piardă din această neaptitudine a statului ; că, prin urmare, moşiile trebuiesc vîndute. Cu uşurinţa cu care mulţi dintre noi sînt deprinşi a trata cestiunile cele mai importante ; cu îmbulzirea pe sub mînă a celor interesaţi la vînzarea domeniilor publice ; cu buna-credinţă a celor necompetinţi în materie, s-a stabilit, din nefericire, curentul că cu o oră mai degrabă să se desfacă statul de domeniile sale. De aci o pornire spre vînzare potolită numai prin ieftinătatea preţurilor oferite sau prin lipsa de fonduri disponibile.

Am condamnat de la început această pornire spre vînzarea moşiilor ; am declarat că nu ar trebui să se vîndă decît viile şi proprietăţile mici [1] ; am susţinut că astăzi împrejurările noastre sociale stau astfel încît vînzarea moşiilor ne poate duce la rezultate neaşteptate. Am susţinut că, chiar din punctul de vedere financiar, nu este astăzi timpul să vindem, pentru că, faţă de nemăsurata populaţiune şi cu *capitalele naţionale* disponibile, pămîntul se vinde prea ieftin, că pentru a ne întîmpina nevoile financiare, dacă nu avem alte mijloace, este mai bine să ne împrumutăm decît să înstrăinăm moşiile. Toate în zadar ; vînzarea se continuă. Mai mult : cei zeloşi şi nerăbdători propun ca chiar domeniile cele prea mari să le despartă în trupuri mai mici şi să se pună la mezat. Negreşit că guvernul nu va asculta asemenea propuneri nesăbuite, nejustificate. Cu toate acestea, şi dînsul, după alţii, este de părere ca să se vîndă moşiile, deoarece vedem că se publică mereu în „Monitor" vînzări de moşii de 1 000 şi 1 500 pogoane, întindere care în alte ţări constituieşte proprietatea cea mare de tot.

Care să fie isvorul acestei porniri spre vînzarea moşiilor? De unde s-au inspirat atîţia oameni cu ştiinţă de carte să stăruiască cu atîta tenacitate ca să se vîndă fără amînare moşiile publice? S-au inspirat, după obicei, tot din cărţi, din scrierile cîtorva economişti ortodocşi, cari, în ardoarea lor pentru ştiinţă, puţin le pasă de alte interese mult mai mari şi mai hotărîtoare pentru esistenţa statului decît cele cîteva pagini dintr-o carte de economie politică. Ilustrul d. Thiers, într-un moment de impacienţă, a zis : economia politică este un soi de literatură cu care ţi se urăşte. Dacă ar fi numai atît, ar fi bine, pentru că, cînd ţi se urăşte cu o carte, o arunci în bibliotecă. Din nefericire, economia politică nu se mărgineşte a plictisi, după cum zicea d. Thiers ; unele din pretinsele sale doctrine, luate în serios, produc rezultate care nenorocesc ţări întregi, periclitează liniştea şi viitorul multor neamuri. Luîndu-se în serios aşa-zisul principiu al libertăţii comerciale, nu s-a văzut şi nu se văd oameni de carte care susţin că în afară de absoluta libertate a comerciului internaţional nu esistă mîntuire? Nu se văd atîţi tineri învăţaţi buni români cari fără multă vorbă îţi spun fără se clipească că protecţiunea producţiunii naţionale este o absurditate, o barbarie pentru timpul de faţă?

Tot aşa şi cu vînzarea moşiilor. Deoarece repauzatul Garnier, altfel un om învăţat şi onest, susţine în cartea sa despre economia politică [2] că statul este cel mai rău proprietar, cel mai rău întreprinzător, cum putem noi să mai păstrăm moşiile în contra prescripţiunilor ştiinţei? Pe ele dară, să le vindem. Dacă se află cîte un om cu bun-simţ care a cugetat la cestiune, care a cumpănit interesele de tot felul şi susţine ca să nu ne grăbim cu desfacerea moşiilor, i se astupă gura cu vecinicul şi stupidul : n-are habar prietenul ! este înapoi cu două veacuri, se crede în meziul ev şi altele de felul acesta.

Cu rizicul de a ni se arunca oricîte epitete graţioase vom repeti din nou : faceţi rău să vindeţi moşiile, opriţi-vă din această cale periculoasă şi vătămătoare pentru cele mai de căpetenie interese ale noastre economice, sociale şi politice. Nu mai ascultaţi nici sfaturile perfide ce vi se dau, nici încurajarea neofiţilor în economie politică. În România, interesele sale o reclamă imperios, statul trebuie să rămîie cel mai mare proprietar. De altă parte, generaţiunile de astăzi nu au dreptul să scompteze cu atîta necruţare viitorul. Cei de astăzi par a uita că sînt numai cinci milioane şi nici aceştia români curaţi ; că pe teritoriul României pot locui pînă la 15 milioane suflete ; că acei cari vor veni şi trebuie să vie, căci într-altfel vom pieri, au şi dînşii nevoie de pămînt. Drept este oare ca astăzi, cînd noi stăpînim, să ne însuşim dreptul de a espune viitorul la cele mai mari neajunsuri numai fiindcă am citit în cărţi sau pentru că capitaliştii găsesc interesul lor să cumpere moşii? Drept este ca, pe sub mînă, chiar străinii să cumpere domene în România şi mîine sau poimîine copiii patriei să nu aibă unde să înfigă plugul? Economic chiar este ca să se vîndă astăzi pămînt escelent cu 80, 100 şi 120 lei pogonul, pe cînd airea se vinde cu 800, 1 000, 1 500 şi mai mult? Pentru ce oare această grabă pentru a vinde? Ce, oare moşiile nu raportează venituri, înfăţişează un capital mort? Personal am fost şi sînt de altă părere, şi adică că nu numai statul nu trebuie să vîndă moşiile sale, dar, cînd particularii sînt nevoiţi să vîndă moşii mari, el, statul, să

cumpere pentru țară asemenea moșii. Statul român este în atari condițiuni sociale și politice; are să lupte în viitor cu atîtea dificultăți, încît trebuie să fie gata a răspunde la toate. El, mașinistul general, trebuie să aibă la îndemînă supape de siguranță manipulabile după timp și împrejurări. Statului nu-i este permis să raporteze toate la bani; aceasta o pot face particularii, el însă, guardianul intereselor generale, trebuie să se călăuzească după aceste interese. Este permis bancherului în finanțe sau în economia politică; amăgitului care urmărește vise; necunoscătorului în materie de organizare socială, să ceară vînzare și iară vînzare de moșii. Aceasta însă nu poate să fie permis guvernului și Corpurilor legiuitoare, cărora țara le-a încredințat înalta misiune de a păstra și ocroti interesele sale.

Mi s-a obiectat adesea că, deoarece Corpurile legiuitoare încuviințează asemenea desfacere a domeniului public, n-avem ce face. Nu sînt de această părere. Cu tot respectul ce datorim Corpurilor legiuitoare și guvernului, totuși nu mergem pînă a zice: deoarece voi, factorii principali ai vieței publice, ziceți: ei așa trebuie să se facă, bine ziceți! Nu, nu poate să fie întotdeauna așa. Toate puterile din lume își au limitele lor și mai presus de toate este suveranitatea națională. Nu poate nimeni, din neștiință, din nepricepere, să lucreze contra intereselor generale și cînd ar face una ca aceasta națiunea are drept să-i zică: oprește-te aici. Noi, încredințați că Corpuri legiuitoare și guvern doresc binele țării, ne adresăm la dînsele și cu căldură le rugăm să nu întîrzieze a face o lege prin care să se pună pentru totdeauna o margine vînzării moșiilor statului și să se autorizeze cumpărarea de către stat a moșiilor particulare de oarecare însemnătate.

Dacă se va simți nevoia, vom reveni cu țifre asupra acestei cestiuni importante; vom face un tablou despre nenorocitele rezultate la care ne-ar conduce vînzarea moșiilor. Cu toate că sperăm că cele zise mai sus vor fi ținute în seamă, totuși, deoarece ne aflăm sub regimul legei care autorizează vînzarea moșiilor statului, ne vom permite a veni aci cu o propunere: este vorba ca să se vîndă *comunelor* moșiile pe care se află situate. Se vînd moșii mari la particulari; se vînd moșii în loturi mici țăranilor, se fac toate înlesnirile putincioase de plată; pentru ce oare de această favoare nu s-ar bucura și comunele rurale și urbane? Pentru ce comuna care înfățișează un interes general, colectiv să nu se bucure de drepturile ce se acordă particularilor? Mi se va răspunde că nimeni nu o poprește; liberă este să cumpere. Așa este, liberă este să cumpere; însă, din nefericire, nici o comună nu înțelege interesul ce are pentru a poseda moșia și, așa fiind, nu cumpără. De aceea sîntem de părere ca guvernul să dispună printr-o întocmire specială ca să se cumpere de către comune moșiile pe care se află; ca aceste moșii să fie declarate inalienabile; ca plata să se facă prin înscrieri de oficiu a ratelor în contractul comunal. Aceasta este în scurt propunerea noastră. Ne așteptăm la taxarea de colectivism și altele; aceste însă ne lasă liniștiți și nu ne va opri ca într-o viitoare cronică să tratăm această idee mai cu de-amănuntul.

A. de la Muru

(„Economia rurală", anul IV,
1883 decembrie, p. 529—535)

INTERESELE NOASTRE ECONOMICE FAŢĂ CU DOCTRINELE LIBERULUI-SCHIMB. ROMÂNIA NU POATE FI NUMAI O ŢARĂ AGRICOLĂ. REFORMA TARIFELOR DE DRUM DE FIER FAŢĂ CU INTERESELE AGRICOLE ŞI INDUSTRIALE

— „Ţară agricolă înainte de toate, România trebue să-şi concentreze toată activitatea, toate puterile producătoare numai în căutarea pămîntului, în producţiunea plantelor şi animalelor. La industrie nici că trebuie să se gîndească, căci, cum stă lucrurile astăzi, această ţară nu posedează nici una din însuşirile cerute pentru acest sfîrşit. Sînt destule alte ţări în Europa, precum Anglia, Austria şi întrucîtva Germania, Francia, cari procură şi pot procura românilor toate articolele de industrie de care vor avea trebuinţă şi în schimbul cărora vor da productele lor agricole. Plugari şi păstori trebuie să fie românii, căci pentru aceasta i-a lăsat firea şi ţara lor, pentru asemenea îndeletniciri înfăţişează condiţiunile cele mai favorabile. Specializarea ocupaţiunilor, împărţirea muncii impun aceasta românilor spre folosul lor".

Asemenea sfaturi s-a dat şi celor însărcinaţi cu alcătuirea convenţiunei comerciale; aceleaşi poveţi continuă a se da şi astăzi de către cei interesaţi şi de către economiştii de cabinet. Ageamiii noştri, luînd în serios asemenea sfaturi, au ajuns şi ei să crează că afară din agricultură nu este mîntuire; că industria nu este făcută pentru noi, că noi, descendenţi ai marelui popor roman, trebuie, ca şi iluştrii noştri străbuni, să nesocotim meseriile şi negoţul; să purtăm numai spadă şi să ţinem plugul de coarne, admiţînd ca deviză: *ense et aratro* [1]. Odată aceste primite ca un *credo* economic, consecinţele au fost, după cum le cunoşteam, o abdicare totală. pentru tot ce se cheamă industrie. Prin interpretare şi negreşit tot în folosul nostru ni s-a spus că prin industrie se înţelege tot ce nu este plug, arătură, producere de plante agricole; că, prin urmare, morăritul, spre exemplu, fiind şi el o industrie, nu trebue să ne ocupăm de-a face făină într-un mod industrial. Urmarea a fost că, de unde pînă la convenţiunea comercială făina de orice provenienţă plătea vamă de 7% din valoare, de atunci încoace intră în ţară fără să plătească nici un ban; şi urmarea acestei urmări a fost că morarii de la Peşta, de la Temişoara şi alţii ne-a trimes şi ne trimet făina măcinată de ei, industriaşii, nouă agricultorilor; şi grîul românesc trece graniţa şi ni se înapoiază măcinat la Budapesta sau airea, deoarece în ţara românească nu se poate face făină atît de bună şi atît de

frumoasă. O altă urmare a aceleiași urmări de mai sus a fost și este că, fabricațiunea spirtului [2] din grîne fiind o industrie, și această industrie, existînd deja în România, trebuie să piară, deoarece este admis că în această țară nu trebuie să se îndeletnicească lumea cu fabricate. De aceea tot spre folosul nostru intră astăzi tot de unde ne vine și făina atît spirt încît a ajuns să se vîndă prin cîrciumi ocaua de basamac cu 30 și 40 de bani. Binevoitorii noștri ne vor trimite oricît spirt vom dori; ei sînt industriași și trebuie să vină în ajutorul plugarilor de la Dunăre, cari, ca viță nobilă, nu trebuie să se ocupe de asemenea bagatel care se numește industrie.

Tot în aceeași direcțiune și pentru același binevoitor sfîrșit s-a admis pe jumătate că, la adică, și fabricațiunea vinului [3] este o industrie; și deoarece s-a hotărît că noi numai de industrie să nu ne ocupăm, s-a primit ca vinurile străine, și în special cele ungurești, să plătească numai iluzoria taxă de 5% din valoare, de unde pînă la convențiune plătea 7%. Urmarea a fost, ca și pentru făină și pentru spirt, că vinurile vecinilor au năvălit peste granță și astăzi, mulțumită acestei particulare solicitudini, găsești vin unguresc pînă și prin unele sate; că în capitala țărei afli depozite de vinuri maghiare, naturale și artificiale, după placul consumatorilor.

Mergînd pe aceeași cale de solicitudine frățească, insuflată de cele mai nobile sentimente, am fost opriți de a ne ocupa cu fabricațiunea frînghiilor, a sfoarei, a coșurilor, a lăzilor, a lumînărilor, a săpunului și a altor multe obiecte; și aceasta numai și numai ca nu care cumva să pierdem din vechile deprinderi străbune, adică de a ne ocupa cu altceva decît cu cultura pămîntului, de a lăsa pe seama altor neamuri industria.

Ce se întîmplă însă? Nu a cam ieșit lucrurile cum se așteptau cei ce au conceput, așternut și încheiat convențiunea tip. Nu numai că n-avem industrie; că ce bruma esista a pierit, dară că astăzi nu mai putem desface cu înlesnire nici productele agricole, nici vitele [4]. Îndată ce nu este lipsă mare, nimeni nu ne întreabă de grîu și de porumb. Încît, pentru vite, cine nu știe că, la adăpostul unor regulamente interpretate după conveniență, nu mai putem duce boi grași la Viena, nici porci la Pesta; că lîna, pieile, coarnele, pînă și mațele sînt sau oprite sau supuse la carantine nesfîrșite. Iată-ne dară reduși a fi puși în carantină, productele noastre nesocotite și noi siliți, de voie de nevoie, să vărsăm pungile pentru cîrpeturi [5], pentru încălțăminte de piele și de carton, pentru marfă făcută anume pentru Orient.

Nu încape îndoială că agricultura este și va fi pentru totdeauna temelia producțiunei noastre, arburele pe care trebuie să căutăm a altoi, pre cît se poate, și celelalte ramuri de producere. Aceasta însă nu ne oprește, precum n-a oprit pe nici o națiune, de a ne îndeletnici și cu industria. Pentru ce sfaturi numai la adresa noastră; pentru ce ni se zice mereu: căutați-vă de pămînt și lăsați industria pe seama altora. Arate-ni-se un alt neam din Europa care să fie numai agricultor și vom pleca capul. Apoi, cînd toate țările lucrează din răsputeri pentru înflorirea industriei numai, noi să stăm nepăsători? Aceasta nu este cu putință, afară numai dacă neamul românesc nu dorește să ajungă o adevărată colonie economică, colonie supusă și devotată. Una ca aceasta nu se poate; un popor nu poate să se sinucidă numai pentru a face pe placul altora. Chiar pentru înflorirea agriculturei avem cea mai mare lipsă de industrie, căci industria consumă în

mare parte productele agricole. Afară de aceasta nu se poate admite de orice om serios ca această țară să se lase a se folosi alții de beneficiile ce rezultă din transformarea productelor pămîntului în obiecte fabricate.

De altă parte, nevoile sporind, trebuie să căutăm ca populațiunea noastră să aibă de lucru, iar să nu stea cu mîinile în sîn cîte cinci luni pe fiecare an.

Am scris aceste cîteva cuvinte numai spre a atrage din nou atențiunea asupra propagandei ce s-a făcut și se face pentru ca noi să rămînem pentru vecie agricultori. Cînd o asemenea doctrină ar fi primită de majoritatea națiunei, apoi atunci se poate cînta vecinica pomenire oricărei desvoltări economice; țara ar fi îndrumată către o stare fără seamăn în nici o parte a lumii. Sîntem încredințați că așa ceva nu se va întîmpla : poporul român are deja conștiință de nevoile sale și nu va primi o dată cu capul poveți a căror realizare ar fi îngenunchiarea sa economică.

— O cestiune de mare însemnătate este la ordinea zilei : reformarea tarifelor pentru transportul pe căile ferate. Agricultura este cu deosebire interesată în această cestiune pentru că transporturile cele mai mari ce se fac în țară sînt productele pămîntului. Întrebarea este : care trebuie să fie norma noastră în materie de tarife de transport? După mine unul, răspunsul este : ieftinătatea. Cu tarife ieftine nu numai că se înlesnește agricultura și alte producțiuni, dară chiar căile ferate vor raporta mai mult. Astăzi, din cauza scumpătății transportului, mulți agriculturi preferă să ducă grînele și vinurile cu carăle. Și, cu toate acestea, se pare că sînt persoane cari cred că reducerea tarifelor n-ar influența asupra sporirii transporturilor. Esperiența a dovedit în diferite staturi că reducerea tarifelor pentru scrisori, pentru telegrame, pentru căi ferate au sporit veniturile. Ceea ce s-a întîmplat airea se va întîmpla și la noi. Deosebit de aceasta, nu trebuie să pierdem din vedere că drumurile de fier, fiind un serviciu public, aparținînd statului, trebuie să fie organizat în așa mod ca să aducă cît se poate mai multe înlesniri publicului. În asemenea materie nu trebuie să ne concentrăm privirile numai la sporirea veniturilor căilor ferate; trebuie să vedem mai departe, să nu scăpăm din vedere legăturile ce există între mijloacele de transport și economia generală a țării. Cînd se fac șosele și poduri preste apă, scopul este de a înlesni circulația gratuită. Este adevărat că contribuabilii plătesc impozite pentru căile de comunicațiune, însă în schimb țara se bucură de înlesnirea transporturilor. Negreșit că dacă nu se pot organiza căile ferate în așa mod încît serviciul să fie gratuit, totuși tarifele se pot întocmi nu în scop de a spori cît mai mult veniturile budgetare, ci mai cu seamă pentru a acoperi cheltuielile de esploatare și amortizarea capitalului întrebuințat pentru construcțiune.

Oricum ar fi, nu propunem măsuri escepționale; ne mărginim a cere ca și în aceasta să imităm pe cei mai cu experiență, pentru ca nu urcînd tarifele mai sus decît vecinii noștri să lovim fără voia noastră în interesele producătorilor români.

A. de la Muru

(„Economia rurală", anul V,
1884 mai p. 193—196, 198—199)

CRIZA ŞI ÎNGRIJIREA AGRICULTORILOR. SITUAŢIUNEA NOASTRĂ ECONOMICĂ FAŢĂ CU STAGNAŢIUNEA AFACERILOR. IMPORTUL DIN 1882 DIN PUNCTUL DE VEDERE AL ECONOMIEI NAŢIONALE. MĂSURI DE LUAT

Criza [1], căci nu putem numi altfel, prin care trecem a pus pe gînduri nu numai pre agricultorii care nu pot desface grînele, dară pe toată lumea. Lucrul este firesc. După ce agricultorii au cheltuit cu cultura în timp de un an, după ce au fost pe alocurea încercaţi de intemperii climatice, apoi cînd se aşteptau să vînză nu-i întreabă nimeni sau li se propun preţuri mai mici decît ii costă pe dînşii producţiunea grîului. Astfel fiind, magaziile stau pline şi impun cheltuieli de întreţinere agricultorilor. Lumea cealaltă, care toată trăieşte tot după urma agriculturei, deoarece aceasta ne este singura ramură de producere, se resimte de starea aceasta de stagnaţiune în comerciul cerealelor. Pe cine întrebi cum merg afacerile răspunde invariabil: rău de tot. Şi, cu toate acestea, noi de voie de nevoie, trebuie să scoatem cel din urmă ban şi să-l cheltuim pe tot soiul de mărfuri şi produse care ne vin din afară, deoarece nu ne putem dispensa de haine, încălţăminte, zahăr, lumînări şi cîte altele. Situaţiunea dară faţă cu străinătatea este aşa: cînd ea are lipsă de grîne, ne întreabă; cînd nu, tace; iară noi, lipsiţi de orice industrie în ţară, sîntem nevoiţi a scoate sute de milioane şi a i le trimite pentru tot soiul de obiecte şi produse. Cu alte cuvinte, noi sîntem întotdeauna la discreţiunea streinătăţii, iară streinătatea mai niciodată la a noastră.

Asupra acestei triste şi îngrijitoare situaţiuni discutam acum cîtva timp cu cîţiva bărbaţi cari se interesează de cestiuni de felul acesta. Fiecare se întreba ce este de făcut, deoarece această stare, repetîndu-se numai doi sau trei ani, se va ruina cu totul. Unii, în loc se îmbrăţişeze cestiunea în întregimea sa, reduceau mijloacele de îndreptare la ieftinirea transportului pe căile ferate, la înfiinţarea docurilor şi la reînfiinţarea porturilor france [2], alţii la primirea celei mai absolute libertăţi a comerciului. Celor dintîi am

făcut o simplă întrebare : admiţînd că astăzi tarifele ar fi mai reduse, că docurile ar funcţiona, în fine că Galaţii şi alte oraşe ar fi porturi france, în ce s-ar putea modifica criza agricolă prin care trecem? Oare aceste lipsuri fac ca să nu putem vinde grîul şi alte cereale? Evident că nu. Niște asemenea înlesniri ar folosi agricultorilor şi comerciul nostru, însă nu ar avea mai nici o influenţă asupra crizelor de felul celei din anul acesta. În ţările unde asemenea înlesniri există cu prisos, totuşi sînt ani în cari crizele lasă pe drum zeci de mii de lucrători, ruinează case mari. Celor cu absolută libertate a comerciului mi-am permis a le spune numai că nu văd ce are a face nevînzarea grînelor noastre cu libertatea comercială; şi aceasta cu atît mai mult cu cît cu actualele tarife sîntem în plină libertate a comerciului.

Criza de astăzi nu provine din aceste cauze. Ea nu se poate esplica decît printr-aceea că ţările occidentale şi altele care ne cumpără grîne n-au nevoie în anul acesta, mai întîi pentru că la dînsele recolta a fost bună, al doilea fiindcă s-au aprovizionat din alte ţări. Nu mai sîntem astăzi unul dintre grînarele Europei [3]; americanii, australianii şi indianii au intrat în luptă şi Europa poate foarte bine chiar să nu ţină seamă de producţiunea noastră întrucît priveşte aprovizionarea sa. Noi, din nenorocire, nu sîntem într-o situaţie economică atît de independentă : în lipsă mai totală de industrie, sîntem condamnaţi să ne aprovizionăm din afară pînă şi cu obiectele cele mai de rînd. Tributari siliţi ai industriei streine, clientela noastră fiind asigurată ţărilor industriale, ele nu se îngrijesc a ne cîştiga oferindu-ne oarecare foloase, deoarece, încă odată, cum stau lucrurile astăzi, fără voia noastră trebuie să cumpărăm din afară. Întrebarea este însă unde putem ajunge cumpărînd mereu din afară şi noi să nu vindem decît numai cînd streinilor le vine la socoteală să cumpere de la noi? Vom ajunge acolo unde ajunge orice comerciant care, pierzîndu-şi muşteriii, el tot este silit să cheltuiască. Asemenea perspectivă nenorocită trebuie să ne luptăm din toate puterile pentru a o înlătura, şi spre a ajunge la acest scop nu avem decît să imităm în procedările noastre pe bătrînele şi esperimentatele staturi ale Europei, pe tînăra şi viguroasa republică a Statelor Unite ale Americei. Şi care sînt aceste procedări? Sînt ele aplicabile pentru ţara noastră?

Întrucît priveşte agricultura, de cînd a apărut întîiul număr al „Economiei rurale" şi pînă astăzi am recomandat neprecurmat agricultorilor să-şi modifice semănăturile [4]. Numai cu grîu şi cu porumb nu merge în timpul de faţă. Cultura acestor două cereale rămînînd şi pe viitor baza culturei noastre, trebuie să dăm o parte însemnată şi altor plante, precum sînt : inul, cînepa, rapiţa, hameiul, orzul şi altele. Cu toată criza de astăzi întrucît priveşte vînzarea grîului, plante ca cele enumărate mai sus sînt căutate.

De altă parte, trebuie fără întîrziere să ne punem serios pe economia vitelor [5]. Noi întru atît am nesocotit creşterea vitelor de un timp încoace, încît pentru multe produse animale am devenit tributarii streinătăţii. Alte ţări, precum Italia şi Francia, au ajuns să esporteze pînă şi ouă; şi noi aducem din afară unt şi ceară, brînză şi alte produse de felul acesta.

Reforma ce se va introduce în agricultura noastră ne ar fi de ajuns pentru a îmbunătăţi într-un mod simţitor starea noastră economică. Alături cu agricultura trebuie să înfiinţăm fără amînare toate acele industrii

care se potrivesc la trebuințele și mijloacele noastre. Astăzi cred că și cei mai devotați partizani ai libertății comerciale se vor fi încredințat că țara aceasta nu mai poate să-și rezime toată viața sa economică numai pe cultura pămîntului. Dacă nu ar fi decît împrejurarea că populațiunea noastră rurală este condamnată la neactivitate cîte patru și cinci luni preste an și totuși ar trebui să căutăm a-i da de lucru. Se schimbă însă cestiunea ; nu este vorba numai de ocupațiunea țăranilor, dar de întemeierea unei industrii naționale care să întîmpine prin produsele sale trebuințele de întîia ordine ale populațiunii române. Între alte multiple foloase ce va trage întreaga țară cînd va avea o industrie va fi și acela că zecile și sutele de milioane ce sîntem astăzi nevoiți a plăti străinătății vor rămînea în țară. Și această împrejurare nu ar fi de nesocotit mai cu seamă în anii de criză, ca cel prezent, cînd magaziile stau pline cu bucate, și noi, de voie de nevoie, trebuie să cumpărăm din afară. Pînă astăzi nu ne-am dat încă bine seama de solidaritatea ce există între industrie și agricultură [6], am uitat sau n-am știut că pentru ca agricultura să înflorească are trebuință de ajutorul industriei. Am adoptat una și bună că sîntem o țară eminamente agricolă și ca atare n-avem să ne ocupăm de industrie. Aceea ce am cugetat am și pus în practică. Nu ne-am gîndit cît de puțin la o industrie națională cînd ne-a venit în minte să încheiem și noi convențiuni comerciale. Streinii au aplaudat, ne-au încuragiat în această direcțiune și efectul acestei nesocotințe pentru industrie ni-l arată sporirea importului în fiecare an. In adevăr, în espiratul an 1883 am vîndut sau am esportat pentru suma de 220 650 279 și am cumpărat de la streini sau am importat pentru suma de 359 907 178 lei ; prin urmare am cheltuit mai mult cu 139 256 899 lei decît am încasat din vînzările noastre. Nu știu ce vor mai zice în fața acestor cifre acei cu doctrinele ortodoxe care nesocotesc balanța comerciului [7], precum și cei cu evoluționismul care a ieșit acum la modă ; se vor sili negreșit a esplica și a găsi natural toate acestea. Pe chîrtie va merge, însă, din nefericire, nu va merge în practică. Lumea ne va zice : puteți să sperați ce vreți voi și ce vă veți pricepe, faptul însă este că țara românească a cheltuit în anul 1883 suma de 140 milioane mai mult preste ce a vîndut ; că această nepotrivire între ceea ce vindem și cumpărăm se constată fără întrerupere de la încheierea convențiunei comerciale și pînă astăzi, că dacă, din nenorocire, această stare se va mai repeți cîțiva ani, economia noastră națională va fi sdruncinată din temeliile sale.

Negreșit că, față cu o situațiune atît de amenințătoare pentru viitorul nostru economic, nu putem sta nepăsători ; că guvernul cel dintîi trebuie să ia cestiunea în mînă și să caute a curma această stare îngrijitoare [8] . . . .

Cestiunea se mai complică și cu invaziunea lucrătorilor streini, cari într-o mulțime de orașe și chiar sate au înlocuit pe români. Munca națională merită tot atîta solicitudine ca și oricare altă producțiune. Oamenii locului, acei cari contribuiesc la sarcinile statului, cari cînd vor fi chemați își vor da și viața pentru apărarea patriei, trebuiesc ocrotiți contra unei concurențe fără seamă. După cum vom arăta cu altă ocaziune, năpădirea lucrătorilor străini este un nou mijloc de asuprire economică, ale căruia consecințe poate fi foarte grave chiar din punctul de vedere politic.

Aceasta fiind situaţiunea, se naşte întrebarea : ce este de făcut pentru a asigura viitorul? Să facem aceea ce a făcut şi fac toate ţările care-şi înţeleg interesele, să căutăm a întemeia şi desvolta fără amînare toate industriile şi meseriile cari esistă şi cari se pot înfiinţa în ţara noastră; să căutăm a consuma din ţară tot ce se poate consuma; să stăruim ca guvernul să cumpere din ţară de preferinţă obiectele de care are trebuinţă pentru serviciile sale; într-un cuvînt, să facem şi noi ca toată lumea, să ne asigurăm în ţară o clientelă a fabricatelor naţionale. Astăzi, cum stăm, înfăţişăm un exemplu fără seamăn : am ajuns să aducem din afară pînă şi cele mai mici obiecte, pînă şi fabricate care se lucrează aci în ţară. Înţelegem ca să ne adresăm la streini pentru fabricate cari pentru moment nu se pot efectua în ţară; dară să le cerem tot, pînă şi oale, doniţi, lemnărie, încălţăminte, îmbrăcăminte, aceasta nu se poate esplica decît printr-o stare de apatie economică nepomenită. Şi pentru ca cetitorii să-şi poate face o idee despre ceea ce plătim streinilor pentru obiecte care s-ar putea fabrica în ţară dacă s-ar lua măsuri de ocrotire, îi rugăm să-şi arunce privirea asupra următoarelor cifre :

În anul 1882 am cumpărat din streinătate :

Cai	4 147 318 lei
Unt şi alte grăsimi	268 130 „
Brînzeturi	523 854 „
Făină de grîu	2 287 348 „
Scrobială	258 620 „
Zachăr	6 881 535 „
Tutun	2 252 910 „
Vinuri ordinare	1 269 699 „
Vinuri fine în butoaie	324 964 „
Vinuri fine în butelii	263 734 „
Bere	363 866 „
Spirtoase	3 967 828 „
Uleiuri industriale	1 375 398 „
Ceară brută	204 576 „
Săpun ordinar	260 608 „
Luminări stearice	896 086 „
Piei ordinare tăbăcite	10 274 502 „
Piei fine	3 351 060 „
Obiecte de piele ordinare	2 848 212 „
Obiecte de piele fină	3 879 510 „
Încălţăminte	14 137 920 „
Lînă toarsă	831 330 „
Ţesături ordinare de lînă	1 461 562 „
Ţesături de lînă (postavuri)	11 750 900 „
Bonetărie de lînă	4 875 330 „
Pîslă	278 631 „
Obiecte de pîslă	2 963 600 „
Pînzeturi de bumbac	2 387 694 „
Ţesături de bumbac semifine	5 136 300 „
Bonetărie de bumbac	1 895 240 „

Otgoane şi frînghii	1 035 778 lei
Sfoară	718 505 „
Haine gata şi rufărie	9 887 229 „
Flori artificiale	493 828 „
Chîrtie ordinară	840 410 „
Altă chîrtie mai fină	3 005 802 „
Lemne de construcţiune	6 368 184 „
Obiecte de lemn foarte ordinare	1 329 217 „
Obiecte de lemn ordinare	945 234 „
Obiecte de lemn fine (mobile)	4 439 196 „
Parafină şi lumînări de parafină	532 855 „
Var ordinar şi idraulic	451 482 „
Cărămizi	468 779 „
Olărie foarte ordinară	323 439 „
Olărie ordinară	276 569 „
Sticlă de geamuri	858 624 „
Sticlă comună	470 396 „
Mărgele	321 135 „
Căldărărie	555 714 „
Trăsuri fără arcuri	2 095 200 „
Chibrituri	2 404 076 „

Întreb pe cetitorul neprevenit, cu dor de a vedea întemeindu-se industria în România : care dintre obiectele coprinse în tabloul de mai sus nu se fabrichează sau n-ar putea să se fabriceze cu înlesnire în România? Nu mai vorbim de cai, unt, brînzeturi, făină de grîu, vinuri ,spirtoase, uleiuri, lemne de construcţiune, pentru care trimitem afară preste 20 milioane lei ; nu mai vorbim, căci ne este şi ruşine cînd gîndim că atîta de puţin ţinem la producţiunea naţională, încît am lăsat să ni se impună pînă şi producte ca acestea, curat agricole. Cine poate crede că un popor care trăieşte numai din agricultură cumpără făină, unt, ceară, vin, spirt, lemne de la vecinii săi de peste munţi? Ca mîine ni se va trimite pîinea de-a gata. Dară să lăsăm produsele aceste curat agricole şi să revenim la fabricate. Am înşirat în tabela de mai sus numai obiectele de fabricaţiune ordinară ; am lăsat la o parte fabricaţiunile mai fine, ca unele ce nu s-ar putea introduce de îndată. Cestelalte, cu oarecare bunăvoinţă, cu ocrotire din partea guvernului şi încuragiare din partea naţiunii, toate se pot fabrica în ţară. Ce, oare nu putem fabrica lumînări stearice pe cari le-am fabricat pînă mai deunăzi? Nu putem fabrica săpun, nu putem tăbăci piei, nu ne putem face încălţăminte, frînghii, mobile ordinare, trăsuri fără arcuri? Cine ar cuteza să susţină că poporul român nu este apt pentru asemenea fabricaţiuni [9] nu poate fi decît un ignorent sau un rău voitor. Ce, oare pînă acum cîţiva ani cismarii de preste graniţă ne încălţau? S-a uitat oare numeroasele corporaţiuni de cismari români cari încălţau ţara întreagă de la mare pînă la mic? S-a uitat corporaţiunile tăbăcarilor din atîtea oraşe ale României? Apoi dacă nu s-a uitat, întrebăm : pentru ce aceşti meşteri români şi-au părăsit meseriile? Pentru că prin nesocotita noastră politică economică, internă şi esternă, am sacrificat producţiunea naţională. Numai aşa se poate esplica

faptul atît de nenorocit că deodată o țară întreagă să se vadă inundată de haine, încălțăminte și cîte alte obiecte de care nu se aduceau de loc din afară. Esemplul cred că este unic în felul său, căci nu cred, după cîte cunosc, să mai esiste stat unde poporul să fie încălțat și îmbrăcat din afară.

Am trecut peste marginile unei simple cronici ; mă opresc aici. Aceea ce am dorit să fac să reiasă este că, pre cînd noi sîntem reduși la discreționea streinătății în ceea ce privește desfacerea productelor agricole, de altă parte sîntem nevoiți a cumpăra din afară toate obiectele, pînă și multe produse dintre care avem și noi ; că de un timp încoaci importul merge covîrșind esportul, pînă ce a trecut de sute de milioane. Această situațiune economică anormală și amenințătoare trebuiește înlăturată. Pentru a reuși caută ca guvern și cetățeni să lucrăm cu bărbăție ; să ne supunem chiar la sacrificii trecătoare, după cum s-au supus și se supun toate țările care urmează după o programă economică favorabilă economiei naționale. Timp nu mai avem pentru a face speculațiuni politico-economice, să discutăm asupra sistemelor. Pe lucru și lucrul va încununa munca noastră.

A. de la Mura

(„Economia rurală", anul V, 1884 octombrie, p. 433—440)

O COMPARAȚIUNE ÎNTRE TARIFA VAMALĂ ROMÂNĂ ȘI CEA AUSTRO-UNGARĂ[1]

Necunoștința tarifelor vamale adoptate în diferite țări ale Europei contribuiește foarte mult la adoptarea sistemului liber-schimbist de către o mulțime de bărbați luminați. Luînd de temei aceea ce se cuprinde în cele mai multe cărți de economie politică, nesocotind faptele deoarece nu le cunosc, mulți se lasă a fi amăgiți de doctrina ortodoxă și se rostesc cu o aparință de convingere în favoarea adoptărei regimului liber-schimbist de către România. De aceea am stăruit întotdeauna ca Ministerul de Finanțe să publice o tarifă comparativă a tutulor drepturilor de vamă din Europa și Staturile Unite ale Americei.

Studiind cum stă cestiunea în alte țări, sîntem încredințați că cei mai mulți partizani a liberului-schimb s-ar converti la regimul economic numit protector.

Pentru a învedera cît sînt de greșiți cei care ne tot îndeamnă a adopta libertatea comerciului, vom cita aci, ca esemplu, taxele vamale la care sînt supuse astăzi cîteva articole în România și Austro-Ungaria :

	România	Austro-Ungaria
Cai	Scutiți	25 lei de cap
Boi, vaci etc	5 lei de cap	25 " " "
Porci	2,5 " "	7,50 " "
Cărni proaspete sărate	4 și 6,5 p. 100 k	15 lei p. 100 klg.
Cărni afumate și cîrnățărie	20 lei 100 klg	15—20 lei 100 k.
Unt proaspăt sărat	12 " " "	25—40 " " "
Brînzeturi	12 " " "	25 " " "
Făine	Scutite	3,75 " " "
Pîine	2 lei 100 klg	3,75 " " "
Paste făinoase	Scutite	15,00 " " "
Scrobeală	3,40 lei 100 klg	15,00 " " "
Zachăr	20,00 lei 100 klg	50,00 " " "
Vin	5% din valoare	50,00 " " "
Spirtoase	25 lei 100 klg	60,00 " " "
Lumînări stearice	25 " " "	27,50 " " "

	România	Austro-Ungaria
Lumînări de seu	8 „ „ „	15,00 „ „ „
Încălţăminte	45—90 lei 100 k	87—125 „ „ „
Blănărie	60 lei 100 klg	25—125 „
Diferite ţesături de lînă	30—160 lei 100 klg	22—375 „
Covoare de lînă	30 „ „ „	30—100 „ „ „
Pislărie	20—175 „ „ „	22—200 „ „ „
Ţesături de bumbac diferite	20—90 „ „ „	60—500 „ „ „
Pînzeturi de cînepă sau in	10—30 „ „ „	5—100 „ „ „
Pînză de olandă, driluri	31—49 „ „ „	50—300 „ „ „
Ceaprăzărie şi panglicării de aţă	100 „ „ „	200—400 „ „ „
Stofe de lînă amestecate cu mătase	135 „ „ „	125—250 „ „ „
Covoare	30 „ „ „	30 „ „ „
Olărie de rînd	1,25 „ „ „	5 „ „ „
Olărie fină	16 „ „ „	37,50 „ „ „
Parfumerie	50	125,00

Rog pe cetitor să-şi arunce privirea cu oarecare atenţiune asupra acestor cifre şi să spună apoi dacă nu este curată mistificaţiune cînd ni se tot propagă liberul-schimb faţă cu o asemenea situaţiune vamală. Să se noteze că taxe mult mai urcate se plătesc în Staturile Unite, în Rusia şi alte ţări.

Mi s-a răspuns, cînd susţineam pe calea publicităţei că noi sîntem datori a ne folosi de esperienţa altor neamuri, că ce avem noi cu Austria şi alte ţări dacă dînsele nu-şi înţeleg interesele. Cu alte cuvinte, cei care cer liberul-schimb pentru România înţeleg mai bine interesele acestei ţări de cît atîţi iluştri oameni de stat ai Europei şi Americei care au menţinut şi menţin sistemul protector pentru ţările lor. Şi aceasta va fi cu putinţă; însă nouă să ni se permită în a stărui să povăţuim pe români a nu primi să se facă esperienţe economice cu ţara lor şi că caute a călca pe urmele altor neamuri mai înaintate şi mai esperimentate.

Am căutat să arăt, după puterile mele, care ar fi politica comercială ce trebuie să adoptăm în viitor. Rog pe cetitori că creadă că aceea ce am espus se întemeiază pe o adîncă convingere. N-am scris aceste pagine pentru gustul de a scrie, ci numai pentru că sînt încredinţat că, dacă şi pe viitor am cădea în greşalele trecutului, vom compromite cele mai sînte interese ale ţărei. Esperienţa dureroasă şi atît de păgubitoare pentru desvoltarea noastră economică ce am dobîndit prin încheierea convenţiunilor comerciale ne-a demonstrat de ajuns că nu pe această cale vom putea face din România un stat avut şi prosper; nu prin asemenea mijloace vom aşeza pe temelii solide viitorul nostru economic.

Unii dintre cei care au binevoit să citească în „Economia naţională" această lucrare mi-au zis: toate bune, însă ce vroieşti să facem noi slabii dacă cei mari şi puternici nu vor consimţi să încheie cu noi convenţiuni comerciale mai favorabile pentru întemeierea şi dezvoltarea producţiunei noastre naţionale. Iată ce răspund: susţin că nu trebuie să amestecăm cestiunile economice cu cele politice; aşa fiind, caută să facem a înţelege pe cei care doresc să aibă relaţiuni comerciale cu noi că România are şi dînsa interese economice de apărat ca toate celelalte ţări. Poporul român, fiind convins că independinţa politică redobîndită prin atîtea sacrificii nu

se poate întări, nu poate da roadele ce națiunea așteaptă decît numai cînd vom cuceri și independința economică, sîntem datori, după pilda altor neamuri, să avem o politică economică cît se poate mai rațională. Că deoarece națiunea întreagă cere aceasta, nu poate esista guvern care să treacă preste voința sa, și cel care s-ar încerca să o facă s-ar sfărîma contra împotrivirei ce va întîmpina în toate unghiurile țării.

Cei deprinși a ceda sub pretest de necesități, de esigențe diplomatice susțin deja că, spre esemplu, Austro-Ungaria nu ar mai consimți să reînoiască convențiunea fără a introduce modificări în favorul industriei sale; că, astfel, fiind, nu ne vom mai întîlni cu faimoasa convențiune din 1875. Cu alte cuvinte, convențiunea aceasta a fost bună pentru România, și de aci înainte să ne așteptăm la alta cu mult mai nefavorabilă. Nu înțelegem ce vroiesc cei care susțin asemenea idei; ori că țin să apere cu orice preț convențiunea din 1875, ori că considerațiuni de înaltă politică îi povățuiesc să manifeste asemenea opiniuni. Tot ce știm este că ideile lor nu vor afla răsunet în țară, deoarece nu credem că poporul român și-ar fi pierdut în atît cumpătul încăt să se omoare economicește de bunăvoie. Nu, aceasta nu este cu putință.

Admițînd că nu am putea să ne înțelegem pentru a încheia noi convențiuni de comerciu, ceea ce este mai mult decît probabil, unii, cei sfiicioși, întreabă cu îngrijire că ce vom face. Lucru foarte simplu: vom face aceia ce au făcut și fac alte staturi care nu au tractate de comerciu, vom întocmi un tarif general[2] sau autonom aplicabil la toate țările. Autonomia economică ni se pare regimul cel mai potrivit nu numai cu interesele noastre economice, dar și cu cele politice. Să nu se crează însă că, propunînd autonomia vamală, am fi gîndind la tarife ultraprotecționiste. Ne dăm prea bine seamă de interesele țărei pentru a înțelege că România nu se poate izola economicește. Nu cugetăm la tarife prohibitive; din contra, avem în vedere taxe potrivite care să înlesnească relațiunile noastre cu alte țări, ocrotind în același timp producțiunea națională. Nici că ne-a trecut vreodată prin minte să propunem alte tarife decît cele obicinuite în statele europene [2]. Să nu ni se ceară însă ca, în disprețul intereselor noastre, să întrecem cele mai înaintate țări și, unindu-ne cu cosmopoliții în materie economică, să proclamăm în România regimul liberului-schimb. Aceasta ar fi o sinucidere economică, și asemenea sacrificiu nu poate fi putere pe pămînt care să ni-l ceară.

Încheind aceste pagine, ne permitem a îndemna pe toți bunii români ca, precum în toate împregiurările grele pentru țară și-au dat mîna frățește, asemenea și astăzi cînd este în cestiune viitorul economic al României să fie nedespărțiți.

(Fragmentul final din cartea
Politica noastră comercială
față de convențiunile de comerciu,
București, 1885)

LXXI

MOȘTENIREA ECONOMICĂ A ANULUI 1885

Am căutat a ține pe cetitorii „Economiei naționale" în curent cu mișcarea economică a țărei, urmărind zi cu zi principalele fenomene economice și sociale petrecute în cursul anului 1885. Ne-am achitat de această datorie pre cît ne-au permis mijloacele și cadrul acestei reviste. Ne vom sili a îndeplini această însărcinare și în cursul anului 1886. Nu ne-am făcut și nu ne facem iluziuni : sarcina este grea, spinoasă și adeseori ingrată. Cu toate acestea, dorința nestrămutată ce avem pentru a contribui cu puținul nostru la mișcarea economică a țărei, convingerea ce am dobîndit că, oricît ar fi de modest concursul ce poate aduce cineva desvoltării activității naționale, totuși este dator a-l da, ne va susține în viitor precum ne-a susținut în trecut. Vom urma dar, dimpreună cu acei care binevoiesc a ne ajuta în această modestă sferă de activitate, a propaga ideile care ni se par utile, a răspîndi cunoștințele economice, agricole, industriale și comerciale care vor înfățișa oarecare interes pentru țara noastră.

Acestea zise, gîndim că întîia cestiune care merită să fie cercetată este moștenirea ce ne-a lăsat încetatul an 1885. Sînt numeroase toate cestiunile, toate problemele economice pe care le-am moștenit și a căror dezlegare trebuie dată în anul acesta. Cadrul restrins al revistei noastre nu îngăduie o cercetare completă a fiecăria dintr-însele ; de aceea ne vom mărgini a supune la cunoștința cititorilor numai acele cestiuni care ni se par mai importante prin mulțimea intereselor ce îmbrățișează și de la a căror soluțiune depinde în mare parte dezvoltarea economică generală a țărei. Între acestea vom începe cu tariful autonom [1] înfățișat de către guvern Corpurilor legiuitoare.

Ne aducem aminte cu toții că, din diferite împrejurări, tariful nostru autonom din 1876 nu se mai aplica nici chiar asupra productelor acelor țări cu care nu încheiasem convențiuni comerciale. De o parte erau staturile cu care aveam convențiuni și ale căror mărfuri erau vămuite conform cu tractatele ce încheiasem cu dînsele ; de alta se aflau țările cari, deși nu

aveau nici o convenţiune cu noi, totuşi beneficiau de aceleaşi favori ca şi cele cu care eram legaţi prin convenţii. Cu alte cuvinte, noi nu mai aveam tarif general sau autonom şi aplicam tariful convenţional la toate ţările. Această stare anormală şi care, fie zis în treacăt, nu trebuia să esiste de la început urma să înceteze odată. O ţară sau că are convenţiuni de comerciu, sau că aplică tariful autonom celor cu care nu are legături ; termin de mijloc nu încape şi ne tot mirăm cum de am putut noi îndura această situaţiune atîţi ani de-a rîndul. Guvernul ţărei, dorind să pună capăt acestei stări anormale, a cerut abrogarea legii din 1878, care o consacra şi aplicarea tarifului general din 1876 modificat asupra provenienţelor din acele ţări cu care nu aveam convenţiuni. Tariful s-a promulgat şi pus în lucrare. Conform legii din martie 1885, guvernul a depus acel tarif pe biuroul parlamentului spre a-l cerceta şi modifica după cum va găsi cu cale. Aşadar, astăzi tariful nostru autonom se află încredinţat deputaţilor şi senatorilor şi de la dînşii ţara aşteaptă, cu o legitimă nerăbdare, să-şi dea verdictul.

Lucrarea ce este chiemat să facă parlamentul român este pre cît de importantă, pre atît de gingaşă. Că este importantă nimeni nu se poate îndoi, deoarece de la modul cum acest tarif va fi alcătuit depinde întreaga noastră politică vamală. Un tarif poate fi prohibiţionist, protector şi liber-schimbist, poate fi un termen meziu, între cele două din urmă forme, adică poate fi un tarif moderat sau în parte protector, în parte moderat. Toate acestea depind de la scopul ce se va urmări, şi aceasta este cestiunea care trebuieşte mai întîi dezlegată. Nu ştim de ce idei vor fi însuflaţi reprezentanţii naţiunii cu privire la viitoarea noastră politică vamală ; cu toate acestea, ţinînd seama de ideile care predomnesc astăzi în ţară, de părerile manifestate în toate ocaziunile de producătorii români, sîntem în drept a presupune că deputaţii şi senatorii sînt întrucîtva legaţi să apere şi să susţină un tarif care să protegeze producţiunea naţională [2] şi sub a cărui ocrotire să se poată naşte şi dezvolta acele industrii care sînt mai potrivite cu împrejurările în care se află România. După cît cunoaştem noi ţara, ne permitem a crede că nu se află un singur colegiu electoral care să fi dat sau să dea aleşilor săi mandatul de a susţine în parlament un tarif liber-schimbist. Nu zic, sînt partizani izolaţi ai libertăţii comerciului, ale cărora credinţe le respectăm, deşi nu le împărtăşim ; sînt oameni de carte care susţin, cu ştiinţă şi talent, că scăparea este numai în libertatea tranzacţiunilor internaţionale ; dar colegiu electoral care să fi dat mandat imperativ în favoarea liberului-schimb, pre cît ştim, nu esistă. Acum, dacă toată această lume de producători agricoli, industriali şi comerciali are dreptate, este altă cestiune ; faptul este că în simţul ţărei este protecţiunea producerei naţionale. Astfel fiind, urmare logică a unei atari stări a spiritelor este că reprezentanţii naţiunei sînt ţinuţi a apăra şi susţine un tarif protector.

De altă parte, Corpurile legiuitoare votînd abrogarea legii din 1878 şi punerea în vigoare a tarifului autonom din 1876 cu latitudinea pentru guvern pentru a spori taxele vamale coprinse în acel tarif pînă la 50 la sută, printr-aceasta chiar ele s-au rostit în favoarea sistemului vamal protector. Şi pentru respectul ce datorim reprezintanţilor ţărei, nici că ne permitem a presupune că ei îşi vor fi schimbat părerile de la martie şi pînă astăzi. Cestiunile de felul acesta sînt prea serioase pentru a da drept cuiva

să presupună că aceiași legiuitori care au votat acum cîteva luni un tarif protector să treacă deodată la liberul-schimb. Și apoi nu trebuie să scăpăm din vedere că cei care au ales pe reprezintanții țărei, urmăresc cu deosebit interes tot ce privește cestiunile economice, și de astădată privirile și atențiunea lor sînt ațintite către tariful autonom. Nu credem că această lume de alegători ar putea rămîne nepăsătoare cînd ar simți că reprezintațiunea națională ar fi dispusă să sacrifice protecțiunea muncii naționale unor idei generoase, dar cu totul vătămătoare intereselor noastre.

Odată admis că reprezintanții țărei sînt ținuți întrucîtva a susține protecțiunea producțiunii naționale și deoarece tariful prezentat de guvern este însuși un tarif protector, este întrebarea dacă camerile au să aprobe lucrarea așa cum li s-a înfățișat de puterea esecutivă. Părerea noastră este că nu. Tariful supus aprobării parlamentului are trebuință de mai multe modificări a cărora necesitate este învederată. Legea pentru aplicarea acestui nou tarif fiind votată tîrziu și punerea sa în aplicare urmînd a se face într-un timp foarte scurt, este natural să se fi strecurat oarecare erori în stabilirea taxelor. Alcătuirea unui tarif vamal reclamă cercetări îndelungate, situațiuni economice lămurite, scop determinat, și, cînd aceste împrejurări lipsesc mai mult sau mai puțin, este natural ca lucrarea să se resimță dintr-aceasta. De aceea reprezintanții țărei știind din seziunea trecută că au să se ocupe cu acest tarif, negreșit că se vor fi pregătit în consecință și vor veni să completeze cu luminile și esperiența lor lucrarea ce li s-a înfățișat de guvern.

A doua moștenire datorită anului trecut este aceea a convențiunilor comerciale. În anul 1886 ajung la termin convențiunile încheiate cu Austro-Ungaria, Elveția și Rusia. Întrebarea este dacă România trebuie să mai încheie convențiuni sau să se mulțumească cu un tarif autonom aplicabil productelor de orice provenință. Cestiune grea și de la a căreia soluțiune depinde în mare parte viitorul economic al acestei țări. Pre cît am putut înțelege din răspunsul dat de către banca ministerială unui deputat, guvernul înclină spre reînoirea convențiunilor de comerciu. Întrucît ne privește, ne-am rostit prea lămurit și în repetite rînduri contra convențiunilor de comerciu pentru a nu mai reveni. Nu doară că am fi avînd pretențiunea că părerea ce susținem este cea mai bună; de aceea față cu neajunsurile ce se datoresc convențiunilor, față cu nerespectarea acestor contracte internaționale de către cei mai tari, susținem că cei care cred că reînoirea convențiunilor ar fi utilă asumă cea mai mare răspundere față cu țara; și deci datori sînt a îngrădi, dacă vor putea, tratările ce vor face cu toate precauțiunile putincioase.

Cestiunea reînoirei convențiunilor cu toate că nu este încă adusă înaintea parlamentului, reprezintanții țărei sînt preveniți că unele convențiuni espiră și că țările cu care au fost încheiate doresc să le reînoiască. De aceea nu ne îndoim că dînșii vor fi cugetat la această mare și însemnată cestiune și vor fi gata a da soluționarea cea mai potrivită cu interesele țărei.

Se vede că deprinderea are mare înrîurire asupra omului. În adevăr, cu toate că imensa majoritate a românilor sînt contra convențiunilor de comerciu, totuși mulți se întreabă dacă putem să nu încheiem asemenea

convenţiuni. Dovadă că se poate este că sînt ţări care trăiesc sub regimul tarifului autonom şi cărora le merge foarte bine. Noi am trăit zece ani sub regimul convenţional şi nu ştiu dacă ar mai avea cineva curagiul să propună reînoirea pur şi simplu a actualelor convenţii, atît se vede că ne-a fost defavorabile [3]. Regimul convenţional poate fi bun şi este bun pentru cei tari şi puternici, care, din nenorocire, au căutat şi caută a impune celor mai slabi voinţa lor.

Reprezintanţii ţărei vor fi chemaţi în curînd a se rosti între regimul vamal convenţional şi între regimul tarifului autonom. Cu această ocaziune ne permitem a le reaminti că, cu toate stipulaţiunile esprese ale convenţiunei, sînt ani de cînd comerciul nostru cu vite este oprit cu Austro-Ungaria ; cu alte cuvinte, sînt ani de cînd se calcă convenţiunea în dauna noastră şi noi îndurăm situaţiunea. Singurul acest fapt ne arată cît de puţin leagă convenţiunile pe cei tari şi, ca urmare, cîtă prudenţă trebuie să aibă cei mai slabi cînd tratează cu dînşii.

(„Economia rurală", 1886
nr. 1/1 ianuarie p. 1—5)

LXXII

MIŞCAREA POPULAŢIEI BUCUREŞTILOR

Cunoaşterea mişcărei populaţiei dintr-o ţară [1], în oraşe şi sate, este neapărată pentru a putea judeca temeinic despre starea de prosperitate sau de decădere a acelei ţări. Orice alte mijloace de cercetare pentru cunoşterea stării populaţiunii nu înfăţişează atîta siguranţă ca mişcarea populaţiunii. În mod general, sporirea populaţiunii este semn de bunăstare relativă, oamenii nu se înmulţesc, termenul de mijloc al vieţei nu creşte decît atunci cînd populaţiunea trăieşte în condiţiuni favorabile. Semnul cel mai învederat că într-o ţară lumea trăieşte rău, că mijloacele de existenţă lipsesc, că cele mai elementare prescrieri igienice nu sînt observate este împuţinarea populaţiunei.

Şi pentru că populaţiunea, buna sa stare, îmbunătăţirea traiului său este scopul principal ce trebuie urmărit într-o societate civilizată, este natural ca statistica privitoare la populaţiune să fie cu deosebire îngrijită. Odinioară statistica populaţiunei se mărginea în mare parte la determinarea numărului sufletelor şi chiar numai al familiilor, un fel de recensămînt fiscal. Treptat cu înaintarea civilizaţiunei şi mai cu seamă în a doua jumătate a veacului nostru, lucrările de statistică demografică au luat un caracter pre cît de ştiinţific, pre atît de amănunţit. S-a căutat a se constata numeric toate manifestările populaţiunei întrucît priveşte înmulţirea sa, alimentaţiunea, starea sanitară, culturală, economică, morală etc. Cu asemenea documente, omul de stat, filozoful, economistul, medicul pot studia starea unei societăţi şi afla mijloacele de îndreptare.

România a făcut progrese necontestabile : însă în materie de statistică, o spunem cu adîncă părere de rău, este dintre țările înapoiate. Nu știu cum s-a făcut că în această ramură a administrațiunii noastre nu numai nu am mers înainte, dar am dat înapoi. Un început bun să făcuse sub direcțiunea mult regretatului și pînă astăzi neînlocuitului Marțian ; acest român distins înțelesese importanța statisticei și se pusese pe lucru cu toată ardoarea și stăruința care deosebesc pe oamenii convinși de utilitatea unei instituțiuni. Moartea necruțătoare ni l-a răpit prea de timpuriu, atunci cînd de abia pusese temelia operei sale. De atunci statistica noastră n-a avut fericirea să mai fie îmbrățișată cu căldură de niciun bărbat de stat. Astăzi putem zice că serviciul nostru de statistică generală este rămas la statistica vamală și în parte la aceea a mișcării populațiunii și a școalelor ; statistică economică, adică ramură din cele mai utile, nu mai există.

Cu privire la statistica populațiunei de la 1859 și pînă astăzi nu s-a mai făcut nici un recensămînt serios al populațiunei. Se zice cu aproximațiune că în România se află 5 300 000 locuitori, că în București trăesc 200 000 suflete ; că în cutare oraș se află atîtea familii ; nu se știe însă cu esactitate nici populațiunea totală a țărei, nici populațiunea urbană și rurală. Chiar pentru capitala țărei nu avem o statistică esactă. Doctorul Felix declară în interesanta sa lucrare *Raport general asupra serviciului sanitar al capitalei pe anul 1886* că ne lipsește o bază sigură pentru așternerea unei statistici demografice esactă ; că nu se cunoaște numărul locuitorilor capitalei și în parte a diferitelor elemente care compun populațiunea ei ; că el, învățatul doctor, se află adeseori într-o pozițiune umilitoare, cînd, chemat fiind a redige raporturi de demografie internațională, nu poate răspunde într-un mod corect la întrebările la care ceilalți capi ai serviciilor sanitare și demografice ai orașelor mari răspund cu o preciziune matematică.

Această stare regretabilă trebuie să înceteze odată. Guvernul, și în special departamentul însărcinat cu administrațiunea economică a țărei trebuie să curme odată cu această nepăsare față cu unul dintre serviciile cele mai importante ale statului. Avem tineri învățați și doritori de a lucra care ar putea organiza și conduce cu succes un serviciu de statistică ; să-i căutăm și se le dăm mijloace pentru a se pune pe lucru. Nu ne mai este iertat ca astăzi, cînd în lucrările statistice se oglindește mersul unei societăți, noi să stăm în necunoștință despre mersul societății române.

Acestea zise în treacăt, să cercetăm după lucrarea doctorului Felix mișcarea populațiunii Bucureștilor.

După cum zice demograful doctor Felix, populațiunea capitalei crește în două moduri : prin imigrațiune și prin nașteri. Declară că cu actuala organizare a administrațiunei creșterea populațiunei prin imigrațiune nu se poate constata. Cu alte cuvinte, nu se poate ști cîți streini vin și se așază în capitala României. Am mai spus și cu altă ocaziune că pentru cel care observă este învederat că populațiunea străină se înmulțește în mod considerabil în București ; că mai întreaga domesticitate se recrutează dintre streini ; că tot felul de oameni vin și se așază între noi și cu toate acestea noi nu știm la ce număr se urcă populațiunea streină. Acestea nu este normal, nu se poate admite ca să fim atît de nepăsători, încît să nu știm nici

cîți streini trăesc în capitala țărei. Să sperăm că la anul cel puțin nu se va mai da ocaziune doctorului Felix și nouă să ne plîngem despre aceasta.

Neputîndu-se ști sporirea populațiunii prin imigrațiuni, rămîne de constatat sporirea prin nașteri. În anul 1886 s-au născut în București 6 592 copii, dintre care 3 296 de sex bărbătesc și 3 292 de sex femeiesc, cu 196 mai mult decît în anul 1885.

Tot în 1886 au murit 3 121 persoane de sex bărbătesc și 2 687 de sex femeiesc, adică peste tot 5 808 persoane, cu 468 mai mult decît în 1885. Populațiunea a crescut, prin urmare, cu 784 suflete, mai puțin cu 272 decît în 1885.

Socotind populațiunea capitalei de 200 000 locuitori, urmează că în 1886 s-a născut cîte 32,96 copii vii la 1 000 de locuitori și au murit 29,04 persoane din cîte 1 000 locuitori; de unde urmează că creșterea populațiunii prin nașteri în anul 1886 a fost de 3,92 la 1 000 suflete.

Știam că București figurează între orașele în care populațiunea crește mai puțin prin nașteri; uitasem însă că capitala noastră este între cele din urmă orașe. În adevăr, începînd cu Düsseldorful și încheind cu Varșovia, în douăzeci de orașe mari din Europa populațiunea crește prin nașteri între 5,3 și 15 pentru mia de locuitori; iar dintre capitalele mari numai în Paris sporirea cade la 2,5. Nu poate să nu ne îngrijească această stare de inferioritate.

Știm că prin lucrările esecutate s-au ameliorat condițiunile de salubritate ale capitalei; cu toate acestea nu este mai puțin adevărat că pe cînd la Stockholm, Copenhaga, Amsterdam și Londra populațiunea crește cu 12 pînă la 15 la 1 000 de locuitori, în București crește numai cu 4; aceasta nu numai că nu ne mulțumește, dar ne îngrijește; și de aceea cerem ca serviciul sanitar să facă o serioasă anchetă asupra cauzelor și să propuie măsuri de îndreptare.

D. Felix ne mai spune în raportul său că în capitală mortalitatea este mai mare și natalitatea mai mică decît în cele mai multe orașe principale ale Europei. Bucureștii în privința nașterilor a ocupat în 1886 între 40 orașe locul al 24-lea. Maximul nașterilor s-a urcat la 45,5 nașteri la 1 000 locuitori la Chemnitz și minim a fost de 18,5 la Zürich; în București a fost de 32,9. Ne apropiem de Viena și Berlin, sîntem superiori Parisului cu 6 la 1 000; însă aceasta tot nu ne poate mulțumi; trebuie să fim mai presus decît marele centruri, unde cauzele care fac ca natalitatea să fie mai mică sînt, poate, mai numeroase decît la București.

În privința mortalității stăm și mai rău. Bucureștii este al 34-lea oraș între cele 45 orașe principale ale Europei. Astfel în Zürich au murit 14 persoane la 1 000 locuitori, la Paris 24, la Berlin 25, la Viena 26, iar la București 29. Sînt orașe ca Pesta, Petersburg, Triest și altele care stau mai rău decît capitala noastră; aceasta însă nu ne poate mîngîia întru nimic.

O observațiune a doctorului Felix ne dă și mai mult de gîndit: natalitatea mică și mortalitatea mare a locuitorilor capitalei oprește mai cu seamă creșterea populațiunii române a Bucureștilor. . . .

---

* Este de notat că în satele noastre se nasc 44 pînă la 50 copii la 1 000 de locuitori.

Ne-am făcut o datorie de a atrage atenţiunea asupra stării noastre de inferioritate cu privire la mişcarea populaţiunii în capitala României. În toţi anii am analizat rapoartele doctorului Felix, căci în aceste lucrări se oglindeşte mersul populaţiunii bucureştene. Îndeplinindu-se şi de astă dată datoria, stăruim a cere ca prin toate căile şi mijloacele să se caute a se înlătura cauzele cărora Bucureştii datoresc starea lor de inferioritate cu privire la mişcarea populaţiunii.

(*Nesemnat*)

(„Economia rurală", anul XI, 1887, nr. 22/1. VI p. 505—510)

LXXIII

ÎNFIINȚAREA UNUI SERVICIU NAȚIONAL DE NAVIGAȚIUNE*

Desvoltarea economiei noastre naționale a înfățișat atîtea lipsuri, încît, cu toate sacrificiile făcute de țară pentru marile lucrări publice [1], totuși mai există încă lacune însemnate de îndeplinit. Aceasta nu poate surprinde pe cei care cunosc că pînă mai acum cîțiva ani România nu poseda nici un crîmpei de cale ferată [2], era lipsită de acele stabilimente precum sînt instituțiunile de credit, docurile [3], tîrgurile de vite și alte îmbunătățiri analoage.

Cunoaștem cu toții cît s-a lucrat, cîte sacrificii și-a impus România pentru ca să poată înlesni producțiunea națională. Ne-a mai rămas încă multe de făcut și, treptat, în marginea mizloacelor, sîntem datori a înzestra țara cu toate acele îmbunătățiri fără cari nu va putea înflori ca celelalte state înaintate.

Executarea uneia dintre principalele lucrări publice a fost amînată pînă astăzi. România nu posedă încă o marină națională civilă. Nu doară că nu s-a simțit lipsa; din contra, sînt ani de cînd cu toții am recunoscut absoluta necesitate a unui serviciu de navigațiune [4]. Și scuza amînărei nu poate fi decît mulțimea lucrărilor ce a trebuit să executăm. Astăzi cînd ne-am mai ușurat, cînd o rețea de peste 2 500 kilometri de căi ferate acoperă țara în toate direcțiunile, este timpul să punem în aplicare dorința întregei țări, înființînd un serviciu de navigațiune.

Totul ne îndeamnă și ne impune această însemnată instituțiune. Țara străbătută de rîuri, din care multe pot deveni navigabile; încinsă în mare parte de măreața Dunăre; avînd un litoral maritim în destul de întins, România nu mai poate aștepta ca toate pavilioanele să fîlfîie pe apele sale și tocmai pavilionul național să lipsească.

Politicește și economicește sîntem interesați de a fi reprezintați în navigațiunea fluvială și maritimă.

---

* Una dintre trebuințele cele mai adînc simțite în țara noastră este existența unei marine comerciale pe Dunăre și mare. Ministrul lucrărilor[1], dimpreună cu întregul guvern pătruns despre aceasta, a depus pe biuroul Camerei un proiect pentru înființarea unui serviciu de navigațiune.

Riverani de atîtea veacuri pe cea mai însemnată parte a Dunărei, avînd pe teritoriul nostru vărsătura acestui fluviu, sîntem între cei dintîi în drept de a avea totdeauna cuvîntul oricînd şi oriunde se tratează despre regimul navigaţiunei dunărene. Şi pentru ca cuvîntul nostru să aibă mai multă tărie, pentru ca zisele noastre să aibă o mai mare greutate, trebuie, este indispensabil ca pavilionul român să fîlfîie de-a lungul fluviului.

S-a întrecut şi se întrec neamurile cari mai de cari să-şi sporească marina pe Dunăre, iar cei mai rămaşi înapoi lucrează din răsputeri, împuindu-şi sacrificii pentru a-şi lua un loc între cei care le-a apucat înainte. Şi în această mişcare, în această luptă de influenţă, numai România ar sta indiferentă ; numai ea, cea mai veche dintre băştinaşii Dunărei, nu ar fi reprezentată între atîtea pavilioane care fîlfîie în porturile sale ? Aceasta nu este şi nu poate fi admisibil.

Cu Dunărea, cu regimul la care va fi supus fluviul, este indisolubil legată soarta statului român ; de aceea, oricînd va fi vorba despre aceasta trebuie ca între alte drepturi şi interese ce avem de pus înainte să avem şi pe acela izvorît din interesele unei importante marine comerciale. Căci nu trebuie scăpat din vedere că în politică greutatea intereselor atîrnă cel puţin atît cît aceea a dreptului, şi, cînd alături cu dreptul poţi pune înainte o sumă de interese existente, negreşit că eşti în bune condiţiuni de apărare.

În afară de toate acestea, însăşi poziţiunea politică ce ocupă astăzi România între celelalte ţări îi impune ca să le imiteze în ale Dunărei, adică regatul român să aibă şi el marina sa comercială, după cum o au mai toate statele europene.

În 1885 au ieşit 1 432 de bastimente, reprezentînd un tonagiu de 895 824. Între aceste bastimente au figurat pavilioanele Engliterei, Austro-Ungariei, Germaniei, Franciei, Greciei, Olandei, Italiei, Norvegiei, Rusiei şi Turciei. A figurat şi România ; dar ştiţi cu ce contingent ? Cu trei corăbii cu pînză, avînd o capacitate de 555 tone, pe cînd vasele greceşti reprezintau peste 100 000 tone ! Nu sîntem invidioşi, aceasta neintrînd în temperamentul nostru ; sîntem însă geloşi de a vedea că ies din apele Dunărei, cari sînt şi ale noastre, atîta sumă de vase, purtînd pavilionul ţărilor celor mai depărtate, şi în această cursă de interese numai România să nu fie reprezintată !

Economiceşte, importanţa unei marine comerciale este prea invederată. Pînă la înfiinţarea drumurilor de fier, Dunărea era singura cale mai importantă pentru scurgerea productelor noastre. S-ar părea că astăzi, cînd avem atîtea căi ferate, transportul pe Dunăre şi-ar fi pierdut din importanţa sa. Cîtuşi de puţin. Oricît s-ar înmulţi drumurile de fier, transportul pe apă nu numai nu va scădea, dar va spori, deoarece unele din principalele noastre linii vor cără în porturile Dunărei productele agriculturei noastre.

De la 1871 pînă la 1885, perioada în care s-a dezvoltat construcţiunea de căi ferate, încărcăturile efectuate atît în portul de la Sulina, cît şi în porturile exterioare ale Dunărei au mers crescînd.

După statistica navigaţiunei publicată de Comisiunea dunăreană, rezultă că în 1871 s-a încărcat 549 720 tone, iar în 1885 aproape 900 000 tone. Afară de 1877, cînd din cauza războiului navigaţiunea a fost împiedicată, în toţi cei alţi ani încărcările au mers crescînd. Ce ne dovedeşte aceasta,

dacă nu, că transporturile pe Dunăre nu numai nu se micşorează, dar se sporesc în mod simţitor în fiecare an.

Şi din ce se compune oare acele încărcări cari întreţin atîtea vase? Din producte agricole, adică din articolele cari constituiesc comerciul principal al României.

În 1885 s-au exportat prin gura de la Sulina peste 6 milioane de quartere de cereale şi în special 1 milion de quartere de grîu, 742 654 porumb, 450 244 orz, 147 095 ovăz, 134 983 secară, 87 571 fasole, 96 751 rapiţă şi altele. Afară de aceste producte s-a încărcat peste 10 milioane kilograme făină şi cătăţimi cari trec de 4 milioane kilograme de spirt, vin, brînză, lînă, piei şi celelalte. Şi tot acest comerciu de transport este alimentat din porturile Dunărei, şi în special de Brăila şi Galaţi.

Pe lîngă interesul politic şi economic ce înfăţişează înfiinţarea unui serviciu de navigaţiune, el va înlesni recrutarea marinarilor trebuincioşi pentru marina noastră militară.

În toate ţările, marina civilă este pepiniera de unde se recrutează marina militară; tot astfel va fi şi la noi. Tinerii care vor fi întrebuinaţi pe vasele de comerciu vor fi cei mai buni soldaţi de marină.

Invocarea motivelor ce preced în favoarea înfiinţărei unei marine naţionale este mai mult o cestiune de formă decît de a vă convinge. În adevăr, nimeni în acestă ţară nu se îndoieşte despre importanţa şi oportunitatea unui serviciu de navigaţiune român.

De aceea, domnilor deputaţi, d-voastră cari aţi înzestrat ţara cu atîtea lucrări mari, binevoiţi a da şi aprobarea pentru înfiinţarea marinei comerciale române.

România întreagă vă va fi în veci recunoscătoare.

(„Economia naţională", anul XI, 1887,
nr. 49/14.XII, p. 1 153—1 157)

LXXIV

SITUAȚIUNEA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI DIN PUNCT DE VEDERE AL CĂILOR SALE DE COMUNICAȚIE *

[... Mai zilele trecute am citit un referat al d-lui ministru al lucrărilor publice [1] către Consiliul de Miniștri; acest referat este intitulat: „*Referatul d-lui ministru de lucrări publice către Consiliul de Miniștri în privința situațiunei economice a României din punctul de vedere al căilor sale de comunicațiune*". A ieșit în trei jurnale din țară; citindu-l, mi-am zis: dacă ziaristica ar fi pus cestiunea, era foarte natural, căci libertatea de a-și exprima părerea este acordată prin constituțiune; însă actul acesta este *subscris de un ministru* și poate să insufle oarecare îngrijire și eu sînt dator să pun cestiunea: să vedem dacă în adevăr guvernul în întregimea lui încuviințează cele cuprinse în acel referat și veți conveni cu mine că interesele pe cari le atinge acest act public să fie îngrijate.

Întrucît privește interpelarea mea, eu pot despărți acest referat în două părți: I. partea economică, fiindcă d. ministru al lucrărilor publice a găsit de cuviință să trateze și partea economică, și II. partea navigațiunei pe Dunăre.

Cu privire la partea economică, lucrul m-a cam surprins, fiindcă credeam că ea este resortul altui ministru, și în special al d-lui ministru de finance și al d-lui ministru de industrie, agricultură, comerciu și domenii; dar văd că d. ministru al lucrărilor publice se rostește în mod franc și leal în privința politicei noastre economice. Sînt dar nevoit să mă ocup și de această parte a cestiunei. Îmi veți permite să vă citesc pasagele principale ale acestui *referat* pentru ca obiecțiunile mele să fie mai bine înțelese.

D. ministru al lucrărilor publice mai întîi declară un lucru deobște cunoscut că România este o țară agricolă; că așa fiind, trebuie să întrebuințeze toate mijloacele ca să perfecționeze agricultura pentru a produce ieftin și mai bine, însă în acest paragraf d. ministru socotește de cuviință să

* Discursul rostit cu ocazia interpelării adresate ministrului lucrărilor publice.

zică că sîntem o țară exclusivamente agricolă și că România nu are încă nici o producțiune manufacturieră.

Iată propriele cuvinte ale d-lui ministru :

„Expunerea următoare are de scop :

De a propune căile și mijloacele cari par mai nemerite pentru a înlătura, din acest punct de vedere, izolarea României și pierderile ce ar rezulta pentru dînsa din această izolare.

România este o țară exclusivamente agricolă, înzestrată cu un pămînt de o extremă fertilitate și ar putea, printr-un sistem bine chibzuit de cultură, să asigure abundente recolte anuale ; n-are însă nici o producțiune manufacturieră, afară de cîteva industrii curat locale, precum petroliu, sare, vinuri, lemne și poverne pentru destilarea productelor agricole, astfel că este nevoită a-și procura din străinătate toate productele manufacturale.

Încercările făcute pînă astăzi n-au putut descoperi esistența combustibilelor minerale bogate sau a metalurilor în condițiuni îndestulătoare.

În aceste condițiuni, nu este rezonabil a se gîndi cineva de a crea și desvolta industrii, cari cer ca condițiuni de prosperitate, combustibilul și materiale prime cu preț ieftin".

Iată, d-lor, faptele afirmate : întîi, că nu avem nici o industrie manufacturieră și, al doilea, că nu avem materii prime, combustibil și minerale și ar fi zadarnic să ne gîndim la înființarea unei industrii naționale. Ar fi bine ca d. ministru al domeniilor să fie față, d-sa care mi-a zis cu ocaziunea răspunsului la discursul tronului că cestiunea este importantă și trebuie esaminată, să vadă dacă este bine ca cu ocaziunea unor schimbări în traseul căilor ferate să se rostească un ministru în mod atît de categoric în contra stărei de lucruri actuale. Știți că noi nu producem numai petroleu, vin, sare și lemne ; d-voastră, cari cunoașteți țara și reprezentați cîte un district din România, știți că nu este nici un județ — las centrurile cele mari, ca București, Iași, Craiova etc... —, dar nu este orășel unde să nu se fi înființat un număr oarecare de fabricațiuni. Avem astăzi fabrici de hîrtie, de sticlărie, de frînghii, de împletituri de lînă, de postav, o sumă de industrii și meserii, cari au luat naștere și acum există. Nu este drept dar a se zice că afară de petroleu, lemne și sare nu avem alte industrii manufacturiere ; ținem să rectific această aserțiune.

D. ministru mai zice în referatul său că s-a dovedit în țară că nu există combustibil și minerale și metale ca materii prime neapărate la înființarea unei industrii, și, în lipsă de combustibil și materii prime, nu este bine ca să se gîndească a înființa industrii.

Negreșit aș spune banalități cînd aș zice că combustibil ne lipsește în România ; munții noștri sînt destul de împăduriți, că lemne avem, că pe fiecare zi se descoperă noi strate de lignită, și, la rigoarea chiar dacă s-ar întîmpla să nu dispunem de combustibil suficient și materii prime, aceasta nu este un cuvînt ca o țară să nu năzuiească la înființarea unei industrii naționale.

Industria în o țară nu se desvoltă numai atunci cînd are combustibil de ajuns și materii prime pe loc ; dumnezeu n-a voit ca să înzestreze toate țările deopotrivă cu gisemente puternice de cărbuni, fier și altele, dar aceasta n-a împiedicat alte state a avea industrie. Dacă acest fapt ar fi întemeiat,

atunci mai multe fabrici din Europa ar fi închise, deoarece sînt alimentate în mare parte cu combustibil și cu materii prime străine. Negreșit că este mult mai înlesnită întemeierea *industriei naționale* cînd țara dispune de toate materiele prime ; dar, încă o dată, nesuficiența sau lipsa unei materii prime nu este o cauză care împiedică înființarea unei industrii. După cum stau toate țările industriale, pînă și Anglia aduce din afară sumă de *materii prime* trebuitoare diferitelor industrii.

Întrebați, ca să nu alerg la alte țări, pe vecina noastră Rusia. Ea, de la Petru cel Mare și pînă astăzi, a avut o politică economică care a avut de scop să înzestreze marele imperiu cu o industrie puternică și nu este locul aci să arăt peripețiele prin care a ajuns să aibă astăzi o industrie din cele mai înfloritoare [2] ; și toate acestea, încă o dată, întrebați-o dacă peste tot locul are depozite de combustibile și materii prime. Nu, d-lor, Rusia, ca și alte state, își procură și parte din combustibil și materii prime prin importațiune.

Luați asemenea Anglia, care este eminamente industrială și, cu toate acestea, întrebați pe manufacturierii ei să vă spună : lucrează numai cu materii prime și combustibile de proveniență engleză ?

Dar în fiecare zi cine a fost la Londra a văzut că sosesc nenumărate vapoare încărcate cu materii prime de toate provenițele din Extremul Orient, din Australia, din America, din Oceania etc.

Întrebați pe mica Belgie și alături de dînsa Elveția, țări esențial industriale, și veți vedea că nici ele nu dispun de materii prime și de combustibil așa încît să nu aibă nevoie de alte țări.

Întrebați pe vecina noastră Austro-Ungaria dacă ea nu importă sumă de materii prime din afară, chiar de aci de la noi.

Vedeți dar, ca să sfîrșesc cu aceste exemple, că nu este de rigoare a avea materii prime și combustibil în țară și niciodată n-a fost și nu va fi cît lumea, mai cu seamă astăzi, de atîta rigoare, încît o țară să zică : nu pot năzui să-mi înființez o industrie fiindcă n-am îndestule materii prime, n-am combustibilul. Aceste argumente puteau să fie aduse acum 50 ani, ca să nu zic mai departe, atunci cînd mijloacele de transport erau foarte puțin dezvoltate, încît aprovizionarea cu materii prime se făcea cu dificultate, pe cînd astăzi nu este tot astfel ; astăzi, în 12 și 14 zile, vapoarele străbat oceanele și transportă tot felul de materii din toată lumea ; astăzi Australia, America alimentează întreaga Europa cu unele materii prime. Prin urmare, dar, nu se mai poate zice că trebuie să avem materii prime ca să putem înființa o industrie, nu se mai poate zice că în privința politicei noastre economice să avem ca principiu că, deoarece ne lipsesc materiile prime, să nu ne mai gîndim la industrie, căci aceasta nu ar fi rezonabil, după cum zice d. ministru de lucrări publice în referatul d-sale. Vedeți dar că cuvintele și argumentele pot fi înlăturate, că nu se poate zice țărei acesteia : din cauză că-ți lipsesc cutare materii prime, tu, țară românească, nu trebuie să ai industrie.

După ce se condamnă înființarea industriei de către d. ministru în țară la noi pentru aceste motive, apoi d-sa găsește de cuviință să se rostească într-un mod și mai categoric în privința întregei noastre politici economice și iată ce zice :

„Industrii naţionale afară de acelea cari derivă din productele agricole şi forestiere nu s-ar putea crea decît cu preţul de mari sacrificii din partea statului şi cu concursul tarifelor protectoare, dar, pe lîngă că rezultatul ar fi de o utilitate contestabilă şi succesul problematic, *sistemul protecţionist ar provoca din partea ţărilor interesate răsbunări, ale căror consecinţe ar fi fatale exportaţiunei productelor române, exportaţiune de care România are absolută nevoie.*

Politica economică a României, bine înţeleasă, trebuie dar să aibă ca bază şi ca scop :

I. Desvoltarea bogăţiei sale agricole prin perfecţionarea uneltelor de muncă şi a culturei.

II. Înlesnirile exportaţiunei prin concursul căilor de comunicaţiune şi a mijloacelor de transport şi de încărcare.

Aceste două condiţiuni se impun pentru a lupta cu succes şi a ţine concurenţă contra ţărilor producătoare agricole, vecine sau depărtate, precum sînt : Rusia, Ungaria, America etc."

Aşadar, după acel referat, întîi nu putem înfiinţa industrii fiindcă nu avem materii prime ; al doilea, chiar de am avea, trebuie să recurgem la tarife protectoare pentru ca industria să se poată înfiinţa în România ; însă aceasta are să supere pe ţările vecine şi acelea au să ne facă dificultăţi la importul produselor noastre.

Îmi veţi da voie, d-lor senatori, ca în faţa unei declaraţiuni atît de categorică din partea unui ministru, unui membru al guvernului, să fiu îngrijit ; vă rog să credeţi că dacă fac interpelarea aceasta nu o fac cu dorinţa de a vorbi sau de a ţine în loc pe minister ori pe onor senat. Trebuie să recunoaştem că o declaraţiune atît de categorică, făcută în acte oficiale, merită să ne atragă atenţiunea. Nu ştiu care va fi părerea întregului guvern asupra acestui referat ; dar ceea ce ştiu e că un ministru vine şi spune că nu poate să încuviinţeze tarife protectoare, nu poate să încuviinţeze sistemul protecţionist, căci s-ar provoca răsbunări din partea ţărilor străine. Apoi, d-lor senatori, cînd este în cestiune economia unui stat, întocmirea unui program economic, vă întreb : trebuie să abdicăm la interesul nostru şi să ne gîndim ce vor zice alţii ? Apoi ne-au întrebat pe noi străinii ce vom zice în privinţa intereselor lor economice ? Se ştie că fiecare stat este dator, să se ocupe de interesele sale ; şi România trebuie să urmeze aceeaşi cale, să-şi caute de interesele sale.

D-lor senatori, nu e locul să discutăm acum sistemul protecţionist sau liber-schimbist ; dar îmi veţi permite un singur cuvînt.

Pentru ce oare ar indispune pe puterile europene adoptarea *sistemului protecţionist*, pe care l-am inaugurat d-abia acum un an, doi, cînd ele de la început şi pînă astăzi au fost pentru sistemul protecţionist ? Ei bine, cum s-ar potrivi ca Europa să ne zică : nu doresc să faceţi ca mine, să faceţi cum vreau eu, căci nu-mi convine mie cum faceţi voi ? Cum, d-lor, aceasta ? Dar dacă interesele noastre ne-ar impune să păstrăm sistemul protector cînd s-ar dovedi că nu putem trăi decît sub un asemenea regim economic, şi cînd zic *protecţionist* vă rog a nu crede că zic *prohibiţionist*, nu cer să închidă ţara cu ziduri ca ale Chinei ; departe de mine ideea de a intra în conflicte economice cu celelalte state ; înţeleg numai un sistem vamal în aşa condi-

țiuni, încît să poată industria — multă, puțină, cîtă avem — să se desvolte. Făcîndu-se una ca aceasta, cine o să se găsească să ne acuze și să caute a-și răsbuna? Nu numai că nu ne va acuza nici o putere străină dar — și nu comit nici o indiscreție spunînd aceasta — bărbații de stat din străinătate cu cari am avut onoare să mă întreț in au încuviințat politica noastră economică, ne-au aprobat și au recunoscut că am înțeles nevoile țărei cînd am venit și am zis : destul, pînă aci cu sistemul turcesc de 8% [3], pînă aici cu sistemul liberului-schimb pe spinarea țărei ; trebuie să-și aibă țara aceasta un sistem al ei de *economie* națională.

Bărbații de stat preocupați de înaltele principii de organizare economică nu puteau să ne acuze, deoarece știu că toate celelalte state așa au făcut și așa fac.

Acest lucru atît de mult reiese, încît colonii ale Angliei, precum este Canada, au niște taxe exorbitant de mari pentru fabricațiunea străină. În Canada, știți foarte bine, sînt colonii engleze și cu toate acestea ele nu voiesc să mai sufere astăzi liberul-schimb ; voiesc să aibă o industrie națională.

Tot asemenea, mai multe provincii engleze din Australia au înființat taxe protectoare pentru a încuragia și ocroti producțiunea lor industrială.

Va să zică Englitera cea liber-schimbistă a zis colonielor sale : bine faceți, urmați calea mea ; și eu, cînd am fost ca voi, am avut o politică economică protectoare a industriei naționale, însă atunci cînd am devenit majoră, cînd industria mea a ajuns la perfecțiune, am putut să deschid granițele mele. Voi, încă copii din punctul de vedere economic, introduceți tariful protecționist.

Ei, apoi, d-lor, cînd lucrurile se practică astfel, cum se poate zice printr-un act oficial că sistemul practicat astăzi în România ar indispune țările străine? Apoi faptele nu sînt de acord cu cele zise. Sînt doi ani de cînd se aplică în țara noastră un sistem de politică economică pînă la un punct ocrotitor industriei noastre, căci nu ocrotește totul. Cari au fost rezultatele?

S-a supărat cineva pe noi? S-o fi supărat, se poate, căci este lucru firesc ca să se supere un negustător cînd îi iei mușterii ; cînd alăturea de prăvălia lui se deschid alte trei prăvălii, este firesc ca cel vechi să se supere ; dar cel nou trebuie să se preocupe de supărarea negustătorului vechi? însă supărări pe față, supărări demonstrative nu sînt.

Este adevărat că, din cauza neîncheiărei tractatului de comerciu cu Austro-Ungaria, relațiunile noastre cu monarhia vecină s-au mai schimbat[4]. Aceasta este însă altceva. Politica noastră economică întru nimic n-ar supăra pe Anglia, pe Francia, pe Spania, pe Elveția, pe Belgia. V-aș întreba pe d-v., agricultorii, de acum trei ani, de cînd se aplică acest sistem, dacă ați rămas cu grînele nevîndute?

Dar temerile străine nu trebuie să ne înspăimînte, căci în luptele de economie internațională se resimt combatanții și luptă pînă ajung la un rezultat.

De aceea nu este bine ca prin acte oficiale să se acrediteze cum că noi ne povățuim în conducerea intereselor noastre economice după impresiunea ce ar putea produce măsurile ce luăm asupra țărilor străine ; că ne este teamă să lucrăm la lumina zilei, după cum ne dictează interesele economice

naţionale. Pe cît timp ne vom apăra interesele noastre şi nu vom jigni interesele altora, nu avem să ne temem de nimeni. Poate ţările străine se vor supăra pe noi din alte cauze, dar nu pentru că ne apărăm interesele economice. Am fost însărcinat de guvernul trecut să iau parte la multe comisiuni, să tratez multe cestiuni şi am întîmpinat tot felul de pretenţiuni ; dar în urmă am ajuns să ne înţelegem cu Rusia, cu Turcia şi cu sper că treptat o să ne înţelegem cu toate. Însă, ca să ne putem înţelege cu toţi, nu trebuie să se creadă că ne este teamă că-i vom indispune. Europa trebuie să ştie că ne apărăm cu stăruinţă interesele noastre şi că nu călcăm drepturile nimănui ; nu ne abatem de la datoriile şi buna-cuviinţă internaţională.

De ce să ne fie teamă cînd noi nu facem decît să imităm Europa, nu facem decît ceea ce face dînsa, să ne apărăm interesele. Întru ce s-ar supăra dascălul dacă elevul urmează poveţile şi faptele dascălului ? Sînteţi ţări avute, civilizate, vă imităm.

V-aş obosi dacă aş mai stărui asupra acestui punct.

Trec la al doilea punct. După ce ministrul s-a rostit aşa de categoric în privinţa politicei economice, încearcă a căuta căile şi mijloacele prin care România ar putea să se desvolteze economiceşte în afară de sistemul protector.

Nu e locul aici să vă spun care e sistemul de căi ferate ce propune ; dar găseşte în principiu cum că reţeaua de căi ferate, ca plan economic, n-a fost destul de bine pricepută în unele părţi ale sale ; susţine că acele linii ferate existente, şi în special cele ce ajung la Dunăre, sînt nefolositoare, ba chiar vătămătoare intereselor noastre.

Recunoaşte, şi cu cuvinte măgulitoare, că bine s-a hotărît de a se face podul peste Dunăre [5] şi portul la Constanţa [6]. Este o măsură salutară şi ceea ce urmăreşte d. ministru de lucrări publice de a face din portul Constanţa un punct care să ne serve de un *antrepozit*, de unde se expediăm mărfurile noastre în afară. De aci o întreagă economie a d-lui ministru de lucrări publice pentru ca să ajungem la acel rezultat. Cu această ocaziune tratează şi navigaţiunea pe Dunăre.

Şi de aceasta să vă interesaţi, căci ştiţi d-voastră că marele Pascal, filozoful francez, zicea că apele curgătoare sînt căi cari se mişcă singure. Este vorba de cel mai economic sistem de transport, de transportul pe apă.

Cînd este vorba de Dunăre, mai cu seamă guvernul mi se pare că trebuie să vorbească cu oarecare rezervă, căci este o cestiune foarte gingaşă.

Iată de ce m-am crezut dator să relevez cuvintele d-lui ministru privitoare la Dunăre.

După d. ministru de lucrări publice, după planul d-sale, noi nu mai avem nevoie de Dunăre.

D-lor, aceasta este ceva straniu, este aşa după noul plan al d-sale, Dunărea devine inutilă, ne spălăm pe mîni de dînsa !... Nu voi să fiu crezut pe cuvînt ; vă voi cita diferite pasagiuri relative la aceasta :

„Din nenorocire, Galaţii şi Brăila [7], la care a trebuit a se face întîlnirea întregei reţele, sînt insuficiente ; aceste oraşe, fiind pe Dunăre, lasă comerciului român toate nesiguranţele şi întreruperile navigaţiunei necompatibile cu cerinţele unui comerciu regulat. Nu trebuie să uităm că naviga-

țiunea de la Galați la Sulina nu este liberă, că malul stîng al Dunărei de la Reni la Tulcea este al rușilor și că, prin urmare, siguranța comerciului maritim este în mînele lor.

Examinîndu-se situațiunea României mici, se vede îndată că pentru această regiune condițiunile sînt diferite. Pentru dînsa, Dunărea, pînă la crearea drumurilor de fier, a fost calea ce a urmat și care a contribuit la desvoltarea bogăției sale. *Astăzi rolul său s-a schimbat și se poate zice că din binefăcător a devenit vătămător.*

Concurența ce face Dunărea drumurilor de fier trebuie combătută. Aceasta trebuie să fie politica de urmat chiar la punerea în exploatare a liniei București-Vîrciorova[8], *însă condițiunile concurenței pînă astăzi sînt grele.*

Pentru toate regiunile care se învecinesc cu Dunărea, transporturile au fost pînă astăzi mai economice decît pe calea ferată. *Este, cu toate acestea, de un interes mare al statului de a lua Dunărei traficul său pentru a-l asigura liniilor ferate.*

Nu poate cineva decît să aprobe construcțiunea deja terminată a tutulor liniilor transversale, cari, descinzînd din văile situate spre nord al marei arteri București — Vîrciorova, aduc la aceste diferite stațiuni toate productele; *e de mirat însă că s-a găsit de cuviință de a se traversa această arteră și de a se lungi aceste linii secundare pînă la Dunăre, care acaparează, în profitul unei societăți de navigațiune străină*[9], *un trafic exclusivamente român, de care trebuie să profite drumurile de fier.*

Liniile de la Piatra la Corabia, de la Slobozia la Călărași, de la Costești la Turnu-Măgurele, ca și aceea de la București la Giurgiu, merită în particular această imputare, și, dacă este adevărat că regiunile parcurate de aceste linii au asemenea oarecari drepturi la căi ferate, cel puțin trebuie ca statul să nu piarză din vedere de a dirige traficurile acestei regiuni nu de la drumul de fier la Dunăre, ci în sens invers, de la Dunăre la drumurile de fier. Acesta va fi rolul binefăcător ce aceste regiuni trebuie să joace; *într-un cuvînt, a concentra la stațiunile liniei mari tot traficul, atît al regiunilor Dunărei, cît și acelora al munților*".

Iată, d-lor, *categoric* spus, că Dunărea a servit pînă acum ca mijlocul de transport, dar că serviciul schelelor la Dunăre a devenit inutil! Și că, de unde pînă acum folositor, astăzi este vătămător?

D.G.Sturdza. Vă rog să-mi spuneți: este român acela care a scris acele cuvinte?! (*Ilaritate*).

D.P.S. Aurelian. Eu nu vorbesc de alți miniștri decît ai României... onor., d-le senator, de ce-mi bănuiți intențiuni răutăcioase că aș face proces miniștrilor străini?

Poate să fie veriun ministru străin în tribuna diplomatică și să se formalizeze.

Nu mă ocup dar decît de un ministru român și interpelarea mea este cu totul nevinovată; ca senator am fost îngrijat și ca oricare bun român, ca fiecare din d-voastră, m-am îngrijat de declarațiunile făcute în forma oficială de un ministru. Dacă era scris într-o gazetă oficioasă, nu m-aș fi preocupat; căci n-am obiceiul să caut pricină pentru acte din gazetele oficioase, dar aci ne aflăm în fața unui act oficial.

Vedeți ce se zice în acest referat despre politica noastră economică față cu bătrîna Dunăre ; ce soartă ar aștepta orașele înșirate astăzi de-a lungul mărețului fluviu, și în special portul Galați și Brăila !

Opiniunile d-lui ministru sînt destul de grave și veți recunoaște că am avut dreptate să fac această interpelare.

Nu știu dacă acest act este personal numai al unui ministru ; nu e în cugetarea mea că aceasta ar fi părerea guvernului întreg, de aceea voi aștepta răspunsul guvernului.

Fiind însă un act public, trebuie să-l discut. Credeți d-voastră că este bine să se susțină că Dunărea nu vă mai interesează economicește ? Că este bine să renunțăm la navigațiunea pe Dunăre fiindcă ea ne vatămă tariful drumurilor noastre de fier ?

Voiți ca Dunărea să rămînă a Bulgariei, Austriei, a companiei „Gagarin" din Rusia, a Greciei, a tutulor popoarelor măritime și noi să ne îndreptăm traficul pe liniile centrale de drum de fier și Dunărea să o lăsăm pustie de pavilionul românesc ?

Aserțiunea aceasta și economicește, și tehnicește, și politicește este o nenorocire.

Economicește, d-lor, nu poate să treacă prin mintea nimărui ideea că un drum de apă este rău ; din contra, drumurile de apă de la Adam și cît va ține lumea sînt și mai bune, și mai ieftine. Ia uitați-vă la țările din Europa occidentală, Englitera, care are o rețea de căi ferate deasă ca pînza de păianjăn, răspîndită în toată țara.

Cu toate acestea, Englitera neglijează navigațiunea fluvială ? Tamisa și alte rîuri nu sînt numai înțesate cu vapoare ? Dar canalurile ? Nu s-a mulțumit Englitera cu marile ei rîuri și a făcut canaluri colosale.

Dar Francia, cu toate căile sale ferate, a neîngrijit ea oare navigațiunea fluvială ori a construit canaluri încă de pe timpul marelui Colbert ? Dar Italia, dar Spania ? În fine, în orice țară nu s-a recunoscut că transporturile pe apă sînt cele mai economice, cele mai proprii pentru transportarea materiilor grele și voluminoase ?

Dar Rusia, d-lor ? Ei ! fiindcă ea face căi ferate, a renunțat ea oare la navigațiunea Volgei, a Dnistrului, a Dniprului ? Nicidecum, d-lor. Atunci cum să zicem noi că Dunărea nu ne mai interesează, că rău s-au făcut drumuri de fier să meargă pînă la Corabia și Giurgiu, la Turnu, că aceste drumuri de fier s-au făcut fără plan bine conceput ?

Eu cred, d-lor, că executarea acestei linii ferate a fost o ideă eminamente economică, că acest complex de drumuri de fier care se îndreptează spre Dunăre sînt parte dintr-un întreg plan economic.

Vederile noastre au fost totdeauna ca navigațiunea pe Dunăre, cel puțin întrucît privește interesele române, să ajungă în mîinile noastre. Iată politica noastră. (*Aplauze.*) Trebuie să facem tot ce ne este cu putință ca să ne însușim transpoarte pe Dunăre, și aceasta ne este posibil...

Interesele țărei, politice și economice, ne impun imperios ca să figurăm cu vasele noastre pe Dunăre. De aceea am stăruit pentru înființarea unui serviciu de navigațiune pe Dunăre[10] și a unui sistem de căi ferate

ajungînd în porturile noastre. Cu chipul acesta agricultorii din interiorul țărei nu ar avea să se ocupe decît să-și ducă grîul la gări și pe urmă este treaba drumurilor de fier și a serviciului de navigațiune cum să-l ducă la Constanța Brăila și Galați [...].

Astăzi, cînd se întrec companiile străine ca să acapareze traficul Dunărei[11], cînd de curînd lucrează și o companie rusă, compania „Gagarin", subvenționată de Rusia, numai noi să ne dezinteresăm de navigațiunea fluviului nostru?

Prin urmare, cred că s-a mers prea departe cu afirmațiunile de felul acesta cum că Dunărea, cel puțin din punctul de vedere al navigațiunei, nu ne mai interesează. Aceasta combat eu; fiindcă o dată ce s-ar acredita ideea cum că Dunărea nu mai este favorabilă intereselor noastre, cum zice în referat, atunci dispare orice speranță de a avea un serviciu de navigațiune pe Dunăre. Vedeți că eu nu susțin că există sau nu bani pentru această întreprindere; dar cer să se mențină principiul, să nu se acrediteze ideea cum că Dunărea nu ne mai interesează din punctul de vedere al navigațiunei, căci aceasta ar fi o nenorocire care poate să lovească în interesele țărei întregi. Atît mă mîngîie numai că poate acest referat nu o să aibă curs și ar fi chiar cu neputință ca vreodată să se prezinte adunărilor o lege în care să se spună că Dunărea nu este folositoare țărei din punctul de vedere al navigațiunei.

A mai socotit d. ministru să încheie cu cîteva cuvinte, lasă că înainte a insistat că trebuie combătută navigațiunea pe Dunăre și zice:

„*În aceste cestiuni trebuie să se facă abstracțiunea de cestiunile politico-militare*".

Și mai la vale:

„Dar chiar de astăzi, afară de cîteva kilometre de linii precum este aceea de la Pașcani la Iași, a căreia lucrare nu este în interesele rețelei generale, se poate, cu condițiunea de a *combate, după cum am spus mai sus, concurența Dunărei, să facem a lucra toate liniile pentru ca, dezvoltînd traficul intern, să se asigure României*:

I. Un port de importațiune și exportațiune, întocmit în excelente condițiuni pentru propriul ei comerciu, care să-i dea un trafic de transit considerabil viind de la nord și din Transilvania;

II. Un rol important în traficul de transit al voiajorilor și mărfurilor cari se va stabili pe de o parte între nord și occident, iar pe de alta între orient și Constantinopole".

Ei, d-lor, este ușor de zis că noi putem face abstracțiune în combinațiunile noastre de drum de fier și navigațiune din punctul de vedere politic și militar; să vedem însă ce zic d-nii ministru de resbel și externe, ce zice țara!

Nu putem face abstracțiune de interesele politice cînd este vorba de Dunăre; căci numai asigurînd interesele politice ne vom putea bucura în pace și în liniște de drumurile de fier. Să căutăm dar a concilia interesele politice cu cele economice; să păstrăm Dunărei toată importanța ce are pentru România atît din punctul de vedere economic, cît și politic. Cu soarta Dunărei este strîns legată soarta română.

Deja, d-lor, am abuzat de răbdare dv. şi vă cer scuze pentru aceasta. Am socotit de cuviinţă să atrag atenţiunea d-lui ministru al lucrărilor publice şi să-l rog numai un lucru : să ne spună dacă încuviinţează aceste vederi şi dacă acest referat a fost supus, după cum se zice, în Consiliul de Miniştri ; cu ce scop s-a făcut el şi cari sînt vederile guvernului asupra lui ? Este un program hotărît ? Sînt vederi combinate în întregul guvern ?

Nu ştiu ; căci aceasta nu se spune în referat. De aceea îmi veţi da voie ca încă o dată să rog pe d. ministru să binevoiască a ne linişti ; pentru că vă rog să credeţi că multă lume este îngrijită cînd a văzut că se manifestă asemenea veleităţi din partea unui ministru român [12].

(„Economia naţională", XIII 1889
nr. 5/6.II, p. 105—112, şi nr.6/
13.II, p. 126—133)

LXXV

EXPOZIȚIUNEA DE PRODUCTE AGRICOLE ȘI INDUSTRIALE A ȚĂRILOR BALCANICE ÎN BUCUREȘTI

Scopul expozițiunilor internaționale este nu numai de a înfățișa un tablou real despre starea agriculturei, industriei și a culturei diferitelor popoare ; de a servi de școală pentru progresele realizate în diferitele ramuri ale activității omenești ; de a înlesni și desvolta relațiunile economice internaționale, dar și pentru a apropia, de a împrieteni, diferitele neamuri între dînsele. Este învederat că, cu cît popoarele se cunosc mai de aproape, cu atît raporturi de diferite naturi se înmulțesc ; cu atît interesele devin mai solidare și printr-aceasta bunele relațiuni se întăresc.

Mari și mici, cei mai înaintați, ca și cei mai înapoiați, cîștigă în proporțiune din concursurile periodice internaționale, naționale și chiar locale. Este adevărat că cei înapoiați fie în agricultură, fie în industrie nu folosesc atît din lupta cu cei mai înaintați, deoarece prin faptul inferiorității rareori pot figura între cei dintîi învingători. Folosesc însă indirect, învățînd de la cei cari știu și fac mai mult decît dînșii ; dobîndesc o convingere despre starea lor de înapoiere și cu atît mai mult se învîrtoșează pentru a merge înainte. Se mai folosesc și printr-aceea că productele lor, multe — puține, sînt cunoscute și apreciate de cei interesați. Așa, bunioară, noi românii, cînd luăm parte la expoziții internaționale, cîștigăm mai mult prin faptul că productele noastre agricole și unele producte ale solului sînt cunoscute de atîtea neamuri cari stau în relațiuni comerciale cu noi, cari se interesează atît de importațiunile, cît și de esportațiunile noastre. Mai cîștigăm încă învățînd, comparînd starea de progres a atîtor neamuri concurente.

Cu cît însă sînt de învederate foloasele ce fiecare popor poate să culeagă din participarea sa la expoziții universale, cu atît trebuie să fie de mare îngrijirea guvernelor cari organizează expozițiunile pentru ca starea economică, agricultură și industrie să fie înfățișate în modul cel mai complet pentru ca productele expuse să fie însoțite de tablouri descriptive, statis-

tice şi comerciale cît se poate de amănunţite. Şi în această privinţă mi-aduc aminte cu cîtă stăruinţă învăţatul comisar al expoziţiunei universale de la Paris din 1867, repausatul Leplay[1], cerea ca fiecare ţară să înfăţişeze o monografie cît de completă a stării sale economice. O lucrare, *Notice sur la Roumanie*, pe care am alcătuit-o în partea economică, nu numai că a făcut România economică cunoscută străinilor, dar a servit şi serveşte pînă astăzi economiştilor şi geografilor în lucrările lor speciale[2].

Fără a cerceta de astă dată dacă, oricît ar fi de învederate foloasele ce înfăţişează expoziţiunile[3], un popor să ia parte la dînsele fără ca să se fi pregătit în mod cît mai complect, fără a examina dacă în asemenea condiţiuni un popor în loc să cîştige, din contra, nu numai că pierde, dar se face şi de vorba celorlalte, ne vom rosti totuşi contra oricăriia participări nesocotită, nepregătită, improvizată. Oricine poate să-şi compromită interesele sale, reputaţiunea sa dacă nu este gelos de dînsa sau dacă nu are mare lucru de pierdut; nu este permis însă nimănui să compromită interesele generale ale unui stat înfăţişîndu-l înaintea străinilor în condiţiuni cu totul inferioare acelora în care se află în realitate. Şi guvernele cari tolerează sau şi chiar încuragiază asemenea procedări devin complice şi răspunzătoare înaintea naţiunei despre toate neajunsurile ce va îndura.

Acestea zise cu privire la foloasele şi neajunsurile ce poate să înfăţişeze expoziţiunile universale, mă întorc la subiectul acestui articol. Este învederat că pentru oricine şi-a dat osteneala să studieze popoarele de la Dunărea de jos şi pe cele din Peninsula Balcanică, că aceste popoare au sumă de interese politice şi economice care le sînt comune. Politiceşte şi economiceşte, ceea ce este sau poate deveni vătămător pentru unul din aceste popoare atinge, în general, pe toate celelalte. Aşa, de exemplu, situaţiunea politică şi economică a Dunărei, după cum va fi bună sau rea, favorizează sau atinge deopotrivă pe români, serbi şi bulgari. Politica economică a străinilor faţă cu unul din aceste popoare înrîureşte indirect asupra intereselor celorlalte. Aceasta fiind învederat, rezultă de la sine că între interesele economice ale popoarelor de la Dunăre şi a celor din Peninsula Balcanică trebuie să existe cea mai desăvîrşită solidaritate. Pentru a ajunge la un asemenea sfîrşit, toate aceste popoare — români, greci, turci, serbi, bulgari — trebuie să se cunoască cît mai de aproape, să aibă legături cît mai apropiate şi mai strînse între dînsele.

În această ordine de idei mi s-a părut că întîlnirea periodică între producătorii din Turcia, România, Grecia, Serbia şi Bulgaria ar înfăţişa cel mai mare interes, atît din punctul de vedere curat economic, cît şi pentru stabilirea unor relaţiuni mai strînse între toate aceste ţări. Puţin oare ar cîştiga producătorii turci, români, greci, serbi şi bulgari cînd periodiceşte s-ar întîlni în expoziţiuni agricole, industriale şi culturale rînd pe rînd la Constantinopole, Bucureşti, Atena, Belgrad şi Sofia? Puţine foloase ar trage agricultorii şi industriaşii din aceste diferite ţări cînd, puşi în contact unii cu alţii, ar putea studia reciproc interesele lor, starea lor de înaintare şi mizloacele pentru a păşi înainte pe calea progresului? Totdeodată puţin interes ar înfăţişa congresele de oameni învăţaţi, de literaţi, de artişti ce s-ar ţine cu ocaziunea unor asemenea expoziţiuni?

Eu personal sînt încredinţat că expoziţiunile organizate periodiceşte în capitalele statelor de la Dunăre la Balcani ar fi începutul unei adevărate ere de prosperitate şi de înfrăţire între popoarele mai sus numite. Mai sînt încredinţat că Europa civilizată ar vizita pe întrecute acele lupte pacinice, acele consfătuiri frăţeşti între popoare care deopotrivă merită tot interesul şi toate simpatiile lumei occidentale. Fără nici o ocaziune atît de priitoare precum sînt expoziţiunile, şi totuşi oamenii învăţaţi, călătorii vizitează Orientul european; cum nu s-ar grăbi oare să-l viziteze cei interesaţi de a-l cunoaşte din diferite puncte de vedere cînd li s-ar înfăţişa ocaziunea să afle întrunită întreaga producţiune a Orientului, precum şi să asiste la dizertaţiuni şi conferinţe între bărbaţii cei mai distinşi în diferitele ramuri ale culturii? Cu înlesnirile de transport de astăzi, cu interesul din ce în cea mai mare al Europei în afacerile economice şi politice ale Orientului, nu este îndoială că expoziţiunile ce propunem ar fi un loc de întrunire pentru lumea europeană. Mai mult decît aceasta; vizitarea unor asemenea expoziţiuni ar înfăţişa pentru occidentali ocaziunea cea mai nemerită pentru a călători, pentru a cunoaşte ţări cari înfăţişează atît interes pentru toate gusturile, pentru toate trebuinţele.

Aş propune ca întîia expoziţiune să se organizeze în Bucureşti, ca centrul cel mai la îndemînă de vizitat. Sînt sigur că, în cazul cînd ideea ar fi primită, nu s-ar face dintr-a ceasta o cestiune de amor propriu.

Nu ştiu ce sorţi va avea propunerea ce supun apreţiării tutulor celor ce se interesează de dezvoltarea şi înfrăţirea popoarelor de la Dunărea de jos şi din Peninsula Balcanică. Dacă voi avea fericirea ca această idee să fie împărtăşită de către diferitele ţări interesate, dacă bărbaţii influinţi şi luminaţi, precum şi producătorii de diferite categorii, s-ar asocia pentru a o susţine şi a o face să se realizeze, voi depune în serviciul acestei întreprinderi toată activitatea şi toate cunoştinţele speciale în materie. Şi pentru a începe mi se pare că mizlocul cel mai nemerit ar fi întrunirea unei comisiuni compusă din delegaţi turci, români, greci, serbi şi bulgari, cari, consfătuindu-se, ar putea să înlesnească îndeplinirea unei opere deopotrivă folositoare pentru prosperitatea şi armonia între interesele popoarelor respective.

Aştept verdictul celor iubitori de înfrăţire şi de progres pentru a urma înainte.

(„Economia naţională", XIII (1889), nr. 26 şi 27/3.VII, p. 553—557)

LXXVI

INDUSTRIA ARTIFICIALĂ ÎN ROMÂNIA

Cunoscutul ziar vienez „Neue Freie Presse" a publicat către începutul lui septembre, sub titlul de *Industria artificială în România*, un articol îndestul de mare privitor la rezultatele ce ar fi produs politica economică a României inaugurată la 1886, adică dupe expirarea convenţiunei comerciale cu Austro-Ungaria.

Nu ştim căror împrejurări să mulţumim despre interesul ce ne arată foaia vieneză; faptul este că se foloseşte de orice ocaziune pentru a se ocupa de interesele economice române. Mai mult, gazeta de la Viena ne dă sfaturi cum să procedăm pentru ca economia naţională a României să ajungă în starea cea mai înfloritoare; ia apărarea noastră chiar contra acelora dintre români cari, bunăoară ca noi, au naivitatea să crează că sub regimul economic astfel dupe cum fusese ticluit prin convenţiunea comercială cu monarhia vecină nu se putea înfiinţa niciodată în ţara noastră vreo industrie serioasă, nici chiar industrii anexe ale agriculturii.

Cetitorii acestei reviste îşi aduc aminte campania ce a trebuit să susţinem contra organului vienez[1] dupe denunţarea convenţiunei cu Austria. Şi pe atunci gazetarii vienezi preziceau ruinarea agriculturei noastre, neputinţa de a întemeia vreo industrie şi, ca urmare, periclitarea stărei economice a ţărei. Cele petrecute de la 1886 răspund dacă prevederile gazetei de la Viena s-au realizat, dacă agricultura noastră este ruinată[2], dacă de atunci pînă astăzi ţara a mers înainte sau a dat înapoi. Dar, în fine, oricum ar fi, trebile acestea cred că ne privesc şi ne interesează pe noi mai mult decît pe „Neue Freie Presse"; aşa fiind, cum se face că noi românii, cetăţeni şi Corpuri legiuitoare, nu ne plîngem, lucrăm în pace, pe cînd cei de la Viena dau strigătul de deşteptare că România economică se ruinează din cauza politicei pusă în aplicare la 1886? Cum se poate explica atîta durere de inimă pentru interesele române din partea redactorilor gazetei vieneze? Cine ar putea să ne spună cum se face ca nişte ziarişti străini să ia apărarea intereselor noastre economice contra noastră a românilor? Lucrul pare straniu şi cu toate acestea aşa este.

[...] Reiese din zisele ziarului vienez : 1° că noi am căutat ca deodată să întemeiem industria mare, lucru cu neputinţă ; 2° că am neîngrijit meseriile ; 3° că, chiar dacă s-ar îmbuna condiţiunile în cari se află industria noastră cîştigul s-ar reduce aproape la nimic, dacă se va avea în vedere paguba colosală ce o suferă România prin strîmtoarea exportului de grîne şi vite ce a urmat războiului vamal cu Austria ; 4° că ceea ce convine României este să se ţină de agricultură, căci, urmărind ideea de a întemeia o industrie, s-ar putea întîmpla ca sub regimul vamal actual *atît orăşenii, cît şi ţăranii să stea flămînzi în haine naţionale înaintea unor oale naţionale goale.*

Morala celor cuprinse în articolul ziarului vienez este dar : părăsiţi, românilor, orice speranţă ca ţara voastră să aibă o industrie ; căutaţi-vă de agricultură şi lăsaţi pe străini să vă procure toate obiectele fabricate ; cu alte vorbe rupeţi ce aţi făcut de la 1886 cu atîta trudă şi întoarce-ţi-vă la convenţiunea comercială cu Austria din anul 1875 [4].

Ne este teamă ca nu cumva ca mîine cei de la Viena să nu ne povăţuiască să părăsim şi producerea cerealelor şi să ne ţinem numai de creşterea vitelor şi de vînat, ca popoarele primitive. Şi una ca aceasta se poate, deoarece consilierul de la Ambasada austro-ungară din Londra, cunoscutul d. Krapf, a căutat să convingă pe toată Europa cum că grînele noastre sînt proaste şi noi înşelăm lumea, vînzîndu-le drept faimoasele cereale ungureşti.

Departe duce pe om orbirea interesului ; ajunge să-l facă să scrie şi să vorbească cîte năsdrăvănii toate. Mă întreb mereu ce i-a înţepat pe gazetarii vienezi ca deodată să înceapă iarăşi a ne da sfaturi economice ; a ne arăta care este adevărata cale ce trebuie să urmăm în desvoltarea noastră economică, ameninţîndu-ne că, dacă nu-i vom asculta, avem să ne pomenim noi românii, ţărani şi tîrgoveţi flămînzi şi însetaţi, cu privirile înduioşate către nişte oale goale naţionale ! Aţi înţeles românilor încăpăţînaţi ? Daţi-vă economiceşte în braţele Austro-Ungariei ; făceţi din România o exploatare austro-ungară ; renunţaţi de a ajunge şi voi să aveţi industrie, căci într-altfel aveţi să muriţi de foame şi — de ! — nu ştiu dacă vecinii vor fi aşa de miloşi încît să vă trimită pîne.

Am căutat să ne dăm seama de cauzele cari au împins pe ziarul vienez să debiteze atîtea copilării şi am aflat că ceea ce a împins la această nouă campanie este speranţa că guvernul actual are să reînceapă îndată tratări cu cei de la Viena şi că ei speră să le dea o convenţiune analogă cu cea de la 1875[5]. Nu ştim cari vor fi intenţiunile guvernului ; credem însă că nu se va găsi un guvern român care să mai îndrăsnească a propune ţării ca să se întoarcă la regimul convenţiunei din 1875. Şi cei de la Viena se înşeală amar dacă cred că poporul român este atît de nepăsător pentru interesele sale încît să tolereze ca cineva, fie oricine, să-l readucă la convenţiunea comercială după care suspină atît de mult vecinii noştri [6].

(„Economia naţională", XIII (1889), nr. 39/26.X, p. 719—720 şi 40/3.XI, 722—724)

ECONOMIA NAȚIONALĂ.

—

POLITICA NOASTRĂ VAMALĂ

DE

P. S. AURELIAN.

BUCUREȘCI
TIPOGRAFIA «VOINȚA NAȚIONALĂ»
4, STRADA ACADEMIEI, 4
1890.

POLITICA NOASTRĂ VAMALĂ [1]

I. Tractatele de comerciu [2]

Tractatele de comerciu sînt învoiri între o țară cu alta sau cu mai multe țări prin care se stipulează concesiunile reciproce ce-și acordă una alteia cu privire la importul și esportul productelor. Unele din aceste acte internaționale sînt însoțite de tarife vamale cari fixează taxele la cari vor fi supuse oarecari producte la intrarea lor în țările contractante. Alte tractate nu au nici un tarif și se mărginesc a acorda taxele prevăzute în tariful autonom sau acordă ceea ce se numește clauza națiunei celei mai favorizate [3].

Riguros vorbind, ar merita numele de tractate de comerciu numai acelea cari cuprind tarife pentru o seamă de producte, cu taxe scăzute în favoarea reciprocă a celor ce au încheiat o asemenea învoire; iar cele ce nu cuprind tarife s-ar putea numi mai nemerit convențiuni comerciale.

S-a crezut și se crede că numai prin tractate de comerciu națiunile își pot asigura foloase mutuale; că numai prin asemenea învoiri se poate regula schimbul și asigura comerciul între diferitele popoare. De aceea mulți dintre bărbații de stat au susținut și susțin că tractatele de comerciu au contribuit la înflorirea agriculturei, industriei și comerciului; că printr-însele s-au strîns mai mult legăturile de bună prietenie între națiuni.

Nu este aici locul pentru a face un studiu detaliat asupra rezultatelor datorite tractatelor de comerț asupra foloaselor ce au tras națiunile, mari și mici, din încheierea unor asemenea învoiri. S-ar putea lesne proba cu fapte că în foarte multe cazuri tractatele de comerciu au fost un mijloc de amăgire, cîștigînd cei mai dibaci în paguba celor mai simpli. S-ar mai putea dovedi că, în generalitatea cazurilor, țările mici au pierdut mai mult decît au cîștigat și că la adăpostul și sub garanția tractatelor de comerciu li s-au stîrbit multe și varii interese, nu numai economice, dar și politice. În fine, s-ar putea proba cum, pînă în zilele noastre, state mari, puternice și avute, au căutat să asuprească pe țările mici, silindu-le a se mișca în

sfera de acțiune a intereselor lor. Acum de curînd o mare și puternică monarhie [4], deși legată printr-un tractat de comerciu cu un mic regat [5]; deși dreptatea era în partea celui mic, cel mare, abuzînd de puterea sa, nu numai că a oprit intrarea vitelor din micul regat, dar unul din miniștri [6] l-a admonestat cu cuvinte foarte puțin măgulitoare. Și ce să căutăm mai departe: nu s-a oprit oare intrarea vitelor noastre în Austro-Ungaria? Și, cu toată convenționea comercială, cîțiva ani n-am mai putut introduce vite în monarhia vecină.

Pe lîngă unele foloase ce au putut produce, mai cu seamă în trecut, tractatele de comerciu au avut și au urmări vătămătoare. Învățatul Chaptal [7], ministrul lui Napoleon cel Mare, combătînd aceste legături internaționale, le atribuiește următoarele neajunsuri:

1. „O națiune care se leagă printr-un tractat cu o altă națiune îi acordă neapărat avantaje pe cari le refuză altora; astfel ea provoacă represalii din partea acestor din urmă; dacă își deschide un debușeu dintr-o parte, își închide altele de altă parte; prin urmare, se pune în dușmănie comercială cu cele mai multe națiuni".

Are dreptate comitele Chaptal. O dată ce o țară încheie un tractat de comerciu cu o alta, fără voie își atrage vrăjmășia celorlalte care nu se bucură de favorurile acordate. De aci stăruințe, interveniri și la sfîrșit sau încheiere de tractate și cu alte țări, sau răsboi vamal pe toată linia. Din cauză că nu ne-am putut ajunge cu Austro-Ungaria pentru încheierea unui tractat de comerciu, monarhia vecină nu numai că a aplicat tutulor mărfurilor române taxele cele mai urcate, dar a recurs și la represalii extraordinare. Noi am fost mai îngăduitori: am aplicat taxele tarifului nostru general provenienților austro-ungare. Cu toate acestea, nu ni s-a ținut nici o seamă pentru o asemenea procedare și s-a urmat cu o adevărată prigonire contra productelor noastre. Mai mult: de-abia încheiasem tractatul cu Serbia și vecinii noștri austro-unguri, bănuind că vitele și grînele noastre se vor putea strecura la dînșii prin Serbia, au luat măsuri atît de aspre încît s-a jicnit demnitatea micului regat al Serbiei.

Să mai vorbesc oare de dificultățile ce am întîmpinat pe lîngă unele puteri din cauză că nu cedasem exigenților Austro-Ungariei? Să mai aduc aminte acuzările ce ni s-au adus în Dieta de la Pesta și în publicațiunile bărbaților politici maghiari[8]?

Să mai aduc aminte cîte neajunsuri îndură Francia din cauza articolului 11 din tractatul de la Francfort[9] prin care politica comercială a Republicei Franceze este oarecum lăsată la discreționea Germaniei?

2. „O națiune care stipulează pentru un timp determinat concurența în consumațiunea sa între productele industriei sale și acelea ale unei alte industrii mai perfecte atrage defavoarea asupra productelor industriei sale, descoragiază pe întreprinzători, sacrifică munca națională și se face, pentru un timp îndelungat, tributara rivalei sale".

Cine mai mult decît România a plătit cu pieirea industriei sale legăturile ce i se impusese prin convenționea comercială încheiată în 1875 cu Austro-Ungaria[10]? Ne aducem cu toții aminte că, înainte de 1875, țara noastră poseda o industrie înfloritoare, o industrie casnică, sumă de meserii și chiar un început de industrie mare. Tăbăcăria, cismăria, croito-

ria, confecțiunea, argintăria și alte meserii îndestulau în mare parte trebuințele populațiunei. Cine purta încălțăminte străină, albituri străine, afară de cîțiva oameni mai dificili și mai cu avere?

De-abia trecură cîțiva ani de la încheierea convenției comerciale, și cismarii, croitorii și alți meseriași intrară ca servitori, ca muncitori cu ziua; apucară care încătro putură, nemaiputînd lupta cu concurența ce le făcea mărfurile importate din Austro-Ungaria.

3. „Schimbările cari se fac în industrie, evenimentele politice, progresul culturei modifică neîncetat poziția popoarelor și fac să se nască noi interese, cari mai adeseori nu se pot împăca cu condițiunile tractatului".

În timpul de față prefacerile economice se efectuează cu atîta repeziciune, încît este cu neputință de a le prevede cu mult înainte de a fi realizate. Situațiunea diferitelor industrii se modifică în mod surprinzător prin descoperirile științei aplicate, prin combinațiunea tarifelor de transport, prin progresul culturei generale și chiar prin transformările politice și sociale. Tractatele de comerciu, legîndu-se pentru un timp îndelungat, nu ne permit a ne conforma împrejurărilor, a lucra conform noilor interese create.

4. „De abia s-a pus în aplicare un tractat de comerciu și una din părțile contractante observă că este vătămată în interesele sale: atunci ea caută a înlătura esecutarea; neînțelegerile și certurile încep și este un noroc cînd ruperea unui tractat nu aduce dupe sine un resbel deplorabil. Puține tractate pînă acum au fost esecutate pînă la termenele prescrise".

Arhivele ministerelor noastre de externe și finanțe ne pot da sume de probe despre neajunsurile ce am îndurat dupe urma convențiunilor comerciale. Austro-Ungaria, privindu-se ca cea mai tare, a poprit abia dupe cîțiva ani de la punerea în lucrare a convențiunei comerciale intrarea vitelor noastre. Protestări, interveniri, toate au fost de prisos; granița a rămas închisă pînă la espirarea convențiunei din 1875. Pozitiv că o altă putere în locul României, o putere de care să se teamă monarhia austro-ungară, nu îndura această călcare vădită a convențiunei și ar fi ajuns la ruperea relațiunilor comerciale.

Dar dificultățile întîmpinate de esportatorii de lînă și piei, de proprietarii de oi care păşunau în țară și cîte alte neajunsuri.

5. „Un tractat de comerciu între două puteri de forțe inegale este un act de aservire pentru cea mai slabă".

Acest din urmă inconvenient al tractatelor de comerciu l-au simțit toate țările mici, acelea mai cu seamă cari au avut nevoiă de sprijinul diplomatic al puterilor mari. Acei dintre noi cari și-au putut da seamă despre economia convențiunei comerciale din 1875 s-au putut convinge că ea ne conducea la o adevărată aservire economică.

Cele întîmplate între Serbia și Austro-Ungaria au dovedit cu prisos prevederile lui Chaptal. Învederat că în cestiunea conflictului vamal Serbia era în dreptul său; cu toate acestea, ea a fost tratată în mod puțin cavaleresc de către puternicii săi vecini. Ziarele austro-ungare au mers pînă a amenința cu baionetele pe serbi dacă nu vor intra în ascultare.

Pierdere economică, umilire națională, iacă cu ce se aleg cei mici cînd sînt legați prin tractate de comerciu cu cei mari.

Împărtășim vederile comitelui Chaptal asupra neajunsurilor ce pricinuiesc tractatele de comerciu și credem că o țară poate foarte bine trăi în armonie cu celelalte, își poate garanta interesele, nu ajunge a rupe relațiunile comerciale cu altele fără să aibă nevoie de a se lega prin tractate de comerciu pentru un timp îndelungat. Simple convențiuni în înțelesul ce l-am dat pot fi de ajuns. Cu toate acestea, sîntem datori a cerceta și întîmpinările economiștilor și oamenilor de stat cari susțin că numai prin tractate de comerciu se pot garanta interesele economice ale unei țări.

*

Apărătorii cu orice preț ai tractatelor de comerciu le atribuie mai cu seamă avantagele următoare :

1. Prin tractate de comerciu se asigurează comerciului internațional stabilitatea necesară și fără care nu este comerciu posibil.

2. Tractatele de comerciu desvoltează și favorizează, mai mult decît oricare alt regim vamal, esportațiunile unui stat.

3. Tractatele de comerciu contribuiesc prin relațiunile ce creează la statornicirea și menținerea păcei între popoare.

Să cercetăm întrucît sînt întemeiate aceste afirmațiuni.

Tractatele de comerciu asigurează stabilitatea atît de necesară tranzacțiunilor comerciale. Necontestabil că stabilitatea unui regim vamal, cînd acel regim este observat cu scrupulozitate, înfățișează foloase învederate. Să vedem însă pînă la ce punct tractatele de comerciu se bucură de această însușire.

Mai întîi, cînd zicem stabilitate, trebuie să înțelegem nu numai respectarea termenului pentru care este încheiat un tractat de comerciu, dar și aplicarea lui cu sinceritate și bună-credință. Căci la ce ar servi respectarea duratei cînd coprinsul tractatului nu este observat, cînd este călcat adeseori în dispozițiunile sale fundamentale ?

Noi am încheiat cu Austro-Ungaria convențiune comercială pe termen de zece ani. Am respectat termenul care a expirat la 1886. Ce folos însă am tras dintr-aceasta ? De-abia se încheiase convențiunea și a început a fi călcată pe toată linia. Neînțelegerile și certurile n-au încetat decît o dată cu expirarea acestei convențiuni. Să lăsăm că chiar de la început am întîmpinat greutăți la importarea [11] vitelor, lînurilor, pieilor și alte producte : dar a venit un timp cînd în mod arbitrar s-a închis cu desăvîrșire granița Austro Ungară vitelor române destinate exportului. Toate protestările noastre n-au avut nici un efect și ne-am ales cu pierderi de zeci și zeci de milioane.

Serbia încheie și dînsa un tractat de comerciu cu Austro-Ungaria. Întrebați pe serbi cum a fost și este respectat acel act ? Cînd le place miniștrilor de la Pești, opresc importarea vitelor din Serbia și, dacă sîrbii protestă, sînt amenințați că ori se hotărăsc să lucreze după pofta celor de la Pești, ori, de nu, război de moarte.

Am putea înșira numeroase exemple spre a dovedi că, în general, întrucît privește mai cu seamă țările mici, tractatele de comerciu le garan-

tează stabilitate, însă, bineînțeles cu rezerve ca cei mari să poată călca învoiala cînd le convine.

Afară de aceasta, dacă tractatul de comerciu s-ar încheia numai cu o singură țară, tot s-ar mai putea vorbi de oarecare stabilitate; dar nu este așa. Nevoiți a încheia tractate de comerciu cu multe state, sîntem obligați a face concesiuni continue, concesiuni de care se bucură și acele țări cu cari ne-am învoit anterior, și aceasta în virtutea faimoasei clauze a națiunei celei mai favorizate [12].

Încheiam un tractat cu Germania sau cu Francia; în momentul subscrierei, grîul ori alte cereale, plătește la început, în acele țări, 3 lei la suta de chilograme. Noi sperăm că această taxă va fi menținută, cînd ne pomenim deodată că se urcă la 5 lei, așa încît grînele noastre nu mai pot pătrunde în acele țări. Și ni s-a întîmplat nouă una ca aceasta cînd Germania a urcat taxa vamală pentru secara spaniolă; ni s-a întîmplat și cu Austro-Ungaria, care și-a modificat tarifele în mai multe rînduri; iar acum în urmă am pățit-o cu Francia, care, după ce dobîndise tractatul provizoriu, a lovit porumburile cu o taxă care echivalează cu 25 la sută din valoare. Unde mai este dar stabilitatea?

Mai este de observat că adeseori o țară care încheie un tractat de comerciu crede că-și asigurează un debușeu pentru cutare producte, România, bunăoară, pentru cereale și vite, și, întemeiată pe această speranță, face concesiuni, sacrifică chiar multe interese locale numai și numai ca să-și asigure desfacerea pentru marile sale articole de export. Astfel, în 1875, guvernul de pe atunci, sperînd că a asigurat țărei pentru zece ani tîrgul Austro-Ungariei pentru cereale și mai ales pentru vite, a făcut atîtea și atîtea concesiuni, încît a lovit în existența lor o sumă de industrii, a împiedicat pe altele de a se înființa, precum sînt industria petroleului, a făinei, a alcoolului și altele. Care a fost rezultatul atîtor sacrificii? Închiderea granițelor pentru vitele noastre, cumpărarea cerealelor numai cînd cei din Austro-Ungaria puteau să desfacă pe ale lor și ca încheiere o jertfire fără mai nici o compensațiune a o sumă de interese economice.

De cînd am rupt-o cu monarhia vecină pierdut-am noi debușeul pentru grînele noastre, deoarece de vite nu mai vorbim căci li se oprise intrarea? Nu numai că n-am pierdut debușeul, dar ne-am deschis noi piețe [13] de comerciu pentru cereale, am desvoltat fabricarea făinei, care a devenit un articol important pentru export.

Astfel dar siguranța desfacerei productelor, atribuite tractatelor de comerciu, este în foarte multe cazuri iluzorie și nu este decît o amăgire pentru a face să cază în cursă cei care nu-și dau seama despre cum se petrec lucrurile în practică. Și apoi, dacă este vorba de siguranță, vom cerceta mai jos dacă ea se poate dobîndi numai prin tractate sau și prin alte mijloace, cari nu compromit interese economice de întîia ordine.

Să trec la al doilea pretins avantagiu: tractatele de comerciu desvoltează și favorizează mai mult decît oricare alt regim vamal exportațiunile unui stat. Să cercetăm.

Proba cea mai sigură despre influența decisivă ce au tractatele de comerciu asupra sporirei exportațiunei ar fi aceea de a se dovedi dacă, încetînd de a mai avea tractatul cu o putere oarecare, printr-aceasta s-a

şi împuţinat exportaţiunea. Să luăm ca exemplu exportaţiunile noastre.

Exportaţiunile noastre în anii 1883—1889 au fost :

1883	220 650 279	lei
1884	184 115 542	”
1885	247 968 201	”
1886	255 547 263	”
1887	265 726 613	”
1888	256 788 642	”
1889	274 167 146	”

Pînă la jumătatea anului 1886, noi am avut în lucrare convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria ; la această dată, expirînd termenul convenţiunei şi neputînd ajunge la o înţelegere cu monarhia vecină, am rămas liberi, unii şi alţii, şi am aplicat tariful general.

Noi, pînă la 1886, exportam în Austro-Ungaria pînă la 80 milioane lei în cereale şi alte producte ; de atunci exportul a căzut la 13 milioane lei pe an.

Este întrebarea : prin faptul că am pierdut în mare parte pieţele austro-ungare, împuţinatu-s-a esportaţiunile noastre ? Cu alte cuvinte, ceea ce pînă la 1886 vindeam în Austro-Ungaria rămas-a nevîndut şi, prin urmare, suma generală a exportaţiunilor noastre scăzut-a ?

Cifrele răspund că n-am pierdut nimic ; din contra, esportul nostru, graţie unei recolte mai bune, s-a urcat de la 247 milioane, ce era în 1885, adică în plin regim convenţional cu Austro-Ungaria, la 274 milioane.

Ni se va obiecta, poate, că, deşi am esportat mai mult, însă preţurile au fost mai scăzute. Nici aceasta nu este esact, şi, dacă preţurile unui an au putut fi mai scăzute, aceasta se datoreşte cu totul altor împrejurări decît faptului că nu mai avem convenţiuni cu vecinii noştri.

Iată care a fost preţul de mijloc al ectolitrului de grîu pentru anii 1885—1890 :

Anii	Greutatea în libre	Preţul ectolitrului
1885	60—62	12,00—12,50 lei
1886	61—62	12,50—13,00 ,,
1887	60—63	11,80—13,50 ,,
1888	62—63	12,40—13,20 ,,
1889	60—61	11,60—12,00 ,,
1890	60—63	12,00—13,65 ,,

Iacă acum şi preţul de mijloc al porumbului :

Anii	Greutatea în libre	Preţul ectolitrului
1885	58—60	6,90— 7,50 lei
1886	59—62	6,80— 8,00 ,,
1887	61—63	6,90— 7,35 ,,
1888	56—62	7,20— 8,10 ,,
1889	60—61	6,90— 7,30 ,,
1890	61—62	6,80— 8,40 ,,

Cifrele ne spun că nici prețurile de mijloc nu au scăzut după expirarea convenţiunei comerciale a Austriei ; din contră, vedem că atît prețul grîului, cît şi al porumbului au fost mai urcat în anii după expirarea convenţiunei comerciale.

Ce au devenit productele noastre pe care nu le-am mai putut desface în Austro-Ungaria ? Au apucat alte căi, deoarece nu piaţa austro-ungară este marele debuşeu pentru cereale.

Dupe denunţarea convenţiunei comerciale în 1886, parte din grînele noastre, care pînă aci se esportau pentru Austro-Ungaria, se esportau mai cu seamă pentru Englitera şi oarecare cantităţi pentru Francia, Belgia, Italia, Olanda.

De la 1884 pînă la 1886, exportaţiunile noastre pentru Anglia variau între 60 şi 85 milioane lei. În 1886 deodată se urcară la 116 milioane lei şi în 1887 la 154 milioane, adică se îndoiră.

În Belgia exportam pentru 9 milioane ; în 1886 şi 1887 am exportat pentru 15 milioane, iar în 1888 pentru 31 milioane.

Pentru Italia exportam între anii 1884 şi 1886 pentru 3 pînă la 12 milioane. În 1886 am exportat pentru 16 milioane şi în 1887 pentru 17 milioane, aproape îndoit decît înainte.

Francia ne cerea cereale pentru 11 milioane în 1885, iar în 1886 ne cumpără pentru 29 milioane şi în 1888 pentru 19 milioane.

Iată dar că, cu toate că ni s-au închis graniţele unui stat mare, productele noastre au fost vîndute tot atît de bine ca şi mai înainte. Nu este dar absolut exact cum că tractatele de comerciu contribuiesc mai mult decît oricare alt mijloc la sporirea exportaţiunei. Sînt alte împrejurări cari pot desvolta sau micşora exportaţiunea şi nu un tractat de comerciu va putea să distrugă efectele altor cauze asupra exportaţiunei.

Să mai dăm un exemplu : n-avem noi oare un tractat de comerciu cu Germania ? La ce ne serveşte acest tractat cu privire la desvoltarea exportaţiunei noastre, deoarece de-abia am exportat în 1885 şi 1886 pentru aproape 3 milioane şi în 1887 pentru 8 milioane, pe jumătate pentru cît exportam în Belgia. Şi cu toate acestea Germania trage foloase însemnate din comerciul cu România, deoarece, de unde în 1885 importam mărfuri germane pentru 41 milioane, în 1886 am importat pentru 73 şi în 1887 pentru 90 milioane.

Cu Francia n-am ajuns a ne înţelege să încheiem un tractat în regulă şi am trăit cu aranjamente comerciale provizorii pe termene de şase luni ; şi cu toate acestea exportul nostru pentru această ţară s-a urcat pînă aproape de 30 milioane, iar importul ei în România n-a trecut peste 25 milioane.

În rezumat, fără a contesta oarecare înrîurire a tractatelor de comerciu asupra desvoltării exportaţiunei, totuşi este învederat că această înrîurire este departe de a fi hotărîtoare întrucît priveşte desvoltarea exportaţiunilor.

În fine se mai susţine că tractatele de comerciu contribuiesc, prin relaţiunile ce creează, la statornicirea şi menţinerea păcei între popoare. Pînă astăzi nu ştiu ca existenţa unui tractat de comerciu să fi împiedicat un războiu cînd acesta s-a crezut necesar de către o putere oarecare. Negreşit

că înmulţirea relaţiunilor comerciale între popoare are o înrîurire simţitoare asupra relaţiunilor lor politice; necontestabil că interesele economice reciproce atîrnă greu în balanţa deciziunei de a se declara un resbel. Nu cred, cu toate acestea, că vreun tractat de comerciu, oricare ar fi fost, ar fi putut opri resbelele dintre Francia şi Germania, precum iarăşi nu cred că cu toate tractatele de comerciu se va putea împiedica răsboiul ce pare că are să isbucnească [14].

Fără a contesta folosul relativ ce pot înfăţişa tractatele de comerciu cînd sînt bine întocmite, corespunzătoare cu interesele respective, nu împărtăşesc părerea celor cari susţin că prin asemenea învoiri internaţionale se poate asigura stabilitatea în daraverile comerciale, desvoltarea exportaţiunilor şi pacea între popoare. Mai mult, în unele împrejurări asemenea tractate pot fi nu numai păgubitoare, dar şi periculoase pentru interesele economice ale unei ţări. Multe staturi şi-au compromis interesele, au lovit în propria lor industrie, şi-au ruinat industrii prospere numai prin concesiunile ce au făcut prin tractatele de comerciu.

Regimul tractatelor de comerciu este condemnat nu numai de un mare număr de bărbaţi de stat, dar chiar de către ştiinţa pură. Economiştii ortodocşi nu admit utilitatea tractatelor de comerciu, deoarece, după dînşii, schimbul trebuind să fie liber între diferitele regiuni ale globului, asemenea convenţiuni nu mai ar avea nici o raţiune de a exista.

Economiştii impută tractatelor de comerciu că consacrează tarife restrictive, înstrăinează acţiunea guvernelor, surescitează producţiunile pe care le favorizează şi reclamaţiunile industriilor care nu sînt protegiate; în fine, că, la expirarea lor, tractatele de comerciu fac să se nască lupte de interese, de influenţe şi de stăruinţe de care se foloseşte guvernul cel mai dibaci pentru a impune guvernului celui mai obsedat clauze împovărătoare.

Tractatele de comerciu cu tarife convenţionale, fiind o creaţiune bastardă, un expedient întrebuinţat în cele mai multe cazuri de cei mai dibaci şi mai tari pentru a amăgi pe cei mai simpli şi mai slabi, nu pot fi adoptate de nici o ţară care ţine la libertatea sa de acţiune în scop de a-şi ocroti producţiunea naţională.

II. Imprejurările nu sînt favorabile pentru a încheia tractate de comerciu

Cu toate că nu pot recunoaşte tractatelor de comerciu toate avantagele ce li se atribuie de către partizanii lor, totuşi, aceasta fiind o părere individuală, mă pun şi în ipoteza că la noi s-ar admite că tractatele de comerciu favorizează întru toate interesele economice ale ţărei. Întrebarea care se pune este: împrejurările sînt ele favorabile pentru ca România să încheie tractate de comerciu?

Din două puncte de vedere ni se impune cea mai înţeleaptă rezervă şi cea mai scrupuloasă socotinţă cu privire la încheierea tractatelor de comerciu; 1) transformarea noastră economică; 2) transformările economice ale întregei lumi.

Este de obște cunoscut că România pînă la 1886 nu a avut ceea ce se poate numi o programă economică-națională. Supuși, pînă la 1875, unui regim comercial bastard, fără scop, fără unitate, rezultat al coalizării intereselor puterilor mari, impus Turciei și indirect nouă, noi am muncit, am produs cum ne-au permis împrejurările, desvoltînd, pe cît era cu putință, producțiunea agricolă, provocați de cererile din afară. În industrie, foarte înapoiați, ne ocupam mai cu seamă cu industria casnică, cu o serie de meserii practicate mai toate în familie. Industria mare, ateliere, uzine, în înțelesul occidental, mai nu aveam. Oricum ar fi fost însă, tot ne bucuram văzînd că vechea noastră organizare industrială, întemeiată mai cu seamă pe munca în familie, pe ateliere domestice, mergea prosperînd, pe cît ne îngăduiau împrejurările și starea noastră de cultură economică.

În 1875 intervine un factor nou în viața noastră economică, convențiunea comercială încheiată cu Austro-Ungaria. Îndemnat de vederi mai mult politice decît economice, guvernul conservator a crezut că ar fi folositor, în interesul recunoașterei autonomiei noastre politice, să trateze cu monarhia vecină. Austro-Ungaria, cunoscînd slăbiciunea noastră, a consimțit a-i da satisfacere și a încheiat convențiune. Este îndoios și după mine sigur că n-am cîștigat nimic politicește, deoarece era o slabă mîngîiere aceea că, încheind convențiunea cu Austria, am făcut act de independență politică. Independența politică nu se putea întări prin faptul că am încheiat o convențiune de comerciu, deoarece știut este că noi în trecut am încheiat tractate politice și comerciale în toată forma și cu puteri mari. Dacă Turcia se îndărătnicea a călca drepturile noastre și a juca copilărește un rol de suzerană, nu prin convențiunea din 1875 s-ar fi putut face să înțeleagă cei de la Constantinopol că nu știu ce fac. Și dovadă despre aceasta este că, cu toată convențiunea, noi am rămas politicește tot ce eram mai înainte, cu singura deosebire că ne compromisesem interesele economice. A trebuit războiul de la 1877, a trebuit ca armata română să lupte cu atîta bravură și atîta succes, pentru ca nu numai Turcia, dar prea mult complezantele puteri ale Europei să recunoască că aci, la gurile Dunărei, trăiește un popor care avea conștiință de drepturile sale și știa să le apere cu sîngele său.

Politicește nulă în efectele sale, convențiunea comercială a dat o nenorocită direcțiune politicei noastre economice. Deschizînd, fără nici o rezervă, granițele noastre importațiunei austro-ungare, țara a fost inundată de la început nu numai cu articole de industrie care nu se fabricau la noi, dar cu cele mai mici obiecte fabricate pînă atunci de meseriașii români și în familie. Nu s-a lăsat un obiect de fabricațiune casnică care să nu se trimită de către fabricile austro-ungare ; s-a mers pînă a se imita de fabricanții cei mari chiar vechile și tradiționalele noastre velinți, scoarțe și altele. Fabricile de confecțiuni din Viena și Pesta ne fabrică pînă și costumele cele mai de rînd, așa că toată brasla croitoricească se văzu rămasă fără lucru. Cismăria și tăbăcăria noastră, relativ prospere, dispărură mai cu desăvîrșire, așa că pînă și țăranii se încălțau cu cisme și pantofi lucrați la Brașov, Pesta și Viena. Industrii ca fabricațiunea făinei, a alcoolului, a petroleului fură isbite de moarte prin concurența vecinilor noștri.

Este ușor de prevăzut că industria noastră nu putea să reziste loviturilor ce i se da. N-a trecut mult timp și ceea ce mai exista din trecut

dispăru mai cu desăvîrşire, iar populaţiunea noastră industrială, rămasă pe drumuri, fu nevoită să trăiască de astăzi pe mîine, părăsindu-şi vechile sale îndeletniciri. Se îndeplinise dorinţa vecinilor, aceea ca românii să-şi vază de plug şi să lase a fi aprovizionaţi de fabricile de peste Carpaţi. Orice spirit de întreprindere pieri; orice aspiraţiune către întemeierea unei industrii naţionale dispăru ca un vis.

Cu privire la agricultura noastră, care se pretindea că are să ia un avînt puternic mulţumită convenţiunei comerciale, de-abia trecură cîţiva ani şi vitele noastre fură respinse la graniţele austro-ungare sub pretextul că molipsesc vitele[15] din monarhie. Grîu şi porumb ni se cumpăra atunci cînd cerealele austro-ungare puteau fi desfăcute în Occident, precum şi parte a fi prefăcute în făină şi alcool spre a fi exportate sub această formă tot pentru România.

Celelalte puteri, încuragiate de exemplul Austro-Ungariei, încheiară şi dînsele convenţiuni cu România, rupînd fiecare noi concesiuni. Aşa că treptat pieţele noastre deveniră un loc de concurenţă între producătorii europeni.

Vroind nevroind, trebuie să îndurăm această stare de lucruri creată prin convenţiunea încheiată cu Austro-Ungaria[16]. Am răbdat, nu însă fără a ne îngriji de viitor, deoarece toţi ne încredinţaserăm că pe această cale ne îndreptam spre un dezastru economic. Guvernul se pregăteşte şi aşteaptă cu o legitimă nerăbdare expirarea convenţiunei. El denunţă această convenţiune şi în 1886 inaugurează, pe cît împrejurările-i permiteau, noua politică economică, în vigoare pînă astăzi. Căutăm a ne înţelege cu Austro-Ungaria, luînd de normă noua noastră politică economică; toate încercările rămîn zadarnice şi de atunci pînă astăzi se aplică productelor austro-ungare taxele tarifului nostru general[17].

Se pare că cererile noastre au fost drepte, deoarece au fost recunoscute şi adoptate în toate tractatele de comerciu ce am încheiat de la 1886 pînă astăzi. Însăşi Englitera şi Germania, ale căror convenţiuni expiră în 1891, au consimţit ca, în schimbul unor concesiuni puţin vătămătoare pentru industria noastră, să modifice convenţiunile ce aveam cu dînsele în interesul cerinţelor noastre.

Reforma economică aplicată în 1886 a creat o nouă situaţiune producţiunei noastre. Mulţumită ocrotirilor acordate, o sumă de industrii, mari şi mici, au fost înfiinţate. Fabrici de făină, de petroleu, de postavuri, de hîrtie, de săpun, de lumînări, de confecţiuni, de cismărie, de curelărie, de mobile de lux şi ordinare sînt în plină activitate. Localităţi dezerte pînă la 1880, precum este Valea Prahovei, sînt astăzi populate în toată întinderea lor de tot felul de fabrici. În Bucureşti, Ploieşti, Buzău, Iaşi, Bîrlad şi aiurea, un roi de fabrici şi de ateliere domestice produc felurite articole industriale. Însăşi rapoartele consulatelor austro-ungare[18] recunosc că, sub ocrotirea regimului inaugurat la 1886, industria română a luat un avînt la care nimeni nu se aştepta.

Aceasta fiind situaţiunea, este de sperat că, oricare ar fi guvernul ţărei, nu ar îndrăsni să o răstoarne, inaugurînd un regim economic după tipul celui de la 1875[19]. Sînt interese mari angajate; sînt capitaluri considerabile închise în întreprinderi industriale; este o populaţiune

întreagă care trăieşte din munca industrială ; cine ar cuteza oare să isbească în atitea interese ? Desigur nimeni, căci, oricine ar fi acela, ar fi întîmpinat cu un strigăt general de protestări.

Mai pot exista deosebiri de vederi în cestiuni politice ; cetăţenii se pot împărţi la cutare alegere ; sîntem încredinţaţi însă că, atunci cînd ar fi vorba de a se lovi în interesele noastre economice, toţi, de la mic la mare, ar face una şi s-ar împotrivi.

Pentru a putea urma cu succes opera de transformare economică de-abia începută la 1886, trebuie să ne păstrăm pe cît se poate libertatea de acţiune, lucru ce cu greu se poate avea sub regimul tractatelor de comerciu însoţite de tarife convenţionale. Dovadă cea mai pipăită este faptul că, cu toată dorinţa şi bunăvoinţa noastră, nu am putut ajunge la o înţelegere cu Austro-Ungaria. Pentru ce ? Pentru că noi am stăruit să se respecte noul nostru regim economic, iar vecinii noştri n-au voit cu nici un preţ să recunoască că România are interes să aibă o industrie naţională.

Sînt încredinţat că vom întîmpina dificultăţi de aceeaşi natură cînd vom trata şi cu alte puteri. Fiecare va ţine să ştirbească noul nostru regim vamal, una mai mult, alta mai puţin ; aşa că edificiul nostru economic, de-abia început, va fi expus a fi zdruncinat şi compromis.

Rămînînd liberi, vom proceda după cum ne vor povăţui interesele noastre agricole, industriale şi comerciale. Vom căuta a ocroti ceea ce vom afla cu cale că merită să fie protegiat, însă nu vom merge niciodată pînă acolo încît să periclăm interesele agriculturii noastre.

Iată pentru ce cred că, în perioada de transformare economică în care am intrat, avem nevoie de a fi stăpîni pe acţiunea noastră ; iată pentru ce susţin că nu avem nici un interes care să ne îndemne a reintra sub regimul tractatelor de comerciu cu tarife convenţionale. Nu merg pînă a susţine că acest regim să fie definitiv, deoarece în materie economică regimul se transformă treptat cu progresul ce face o naţiune.

Susţin însă că pentru un număr de ani România are neapărată nevoie de a fi liberă în acţiunile sale, căci numai astfel va putea lucra după cum o vor povăţui interesele şi repezile transformări economice ce se petrec în lumea întreagă.

★

Trec la a doua împrejurare care ne impune a nu ne lega cu nimeni, la transformarea economică ce se petrece în lumea întreagă.

Odinioară, cînd trăiam izolaţi, cînd relaţiunile noastre comerciale cu străinătatea erau foarte mărginite, puteam, pînă la oarecare grad, să nu ne preocupăm de prefacerile economice ale altor state. O asemenea atitudine nu o mai putem avea astăzi. Situaţiunea politică cîştigată prin proclamarea independenţei şi a regatului, desvoltarea producţiunei noastre agricole şi a comerciului nostru de exportaţiune, intrarea în relaţiuni reciproce de comerciu cu toate ţările Europei, toate aceste împrejurări şi altele ne impun datoria nu numai de a urmări pas cu pas toate prefacerile economico-sociale care se fac în alte ţări, dar de a ne povăţui în acţiunea noastră după aceste prefaceri. De aceea cred util a arunca o repede privire asupra stărei economice a celorlalte popoare ; asupra transformărilor

petrecute cu atîta repeziciune în cel din urmă pătrar al secolului, precum şi asupra aspiraţiunilor şi tendinţelor economice ce se dezvăluie pe fiecare zi în toată lumea.

Progresul economic se socotea odinioară ca apanagiul aproape esclusiv a cîteva popoare civilizate şi în particular al Europei occidentale. Îmi aduc aminte că pe la 1860[20], cînd o parte din presa franceză, luptînd pentru protecţiunea agriculturei şi industriei naţionale, se sforţa să demonstreze că nu va trece mult timp şi agricultura franceză va fi apăsată şi în parte ruinată de concurenţa Rusiei, a Statelor-Unite şi a altor ţări, că industria franceză va întîmpina greutăţi mari din cauza concurenţei ce i se va face nu numai de ţările europene, dar şi de America, la aceste temeri economiştii liberi-schimbişti răspundeau cu ironie că acestea sînt sperieturi protecţioniste. Pînă într-atît îi amăgise dorinţa de a vedea triumfînd în toată Europa şi în toată lumea principiul libertăţii absolute a comerciului, încît nu admiteau cu nici un chip că Rusia şi Statele-Unite vor ajunge vreodată să aducă pierderi mari agriculturii franceze. Se făceau socoteli peste socoteli şi toate ajungeau la aceeaşi concluziune : nu aveţi să vă temeţi de concurenţa străină. De-abia trecuseră zece ani şi deja agricultorii francezi se plîngeau că nu mai pot lupta cu greutăţile ce-i apasă ; că concurenţa productelor agricole străine îi ruinează. Anchete serioase au dovedit că acele plîngeri erau întemeiate. Situaţiunea a devenit atît de gravă, încît guvernul francez a trebuit să înfiinţeze taxe grele asupra cerealelor şi alte producte agricole străine importate în Francia.

Aceea ce s-a întîmplat Franciei s-a întîmplat treptat şi altor state mari din Europa, aşa că de cîţiva ani se vorbeşte despre coalizarea Europei centrale spre a se apăra contra concurenţei americane[21].

Europenii în general, în îngîmfarea lor, au crezut că descoperirile cele mai mari ale ştiinţei, aplicate la producţiune, vor fi mai pentru totdeauna monopolul lor. Că alte ţări din Europa şi Statele Unite ale Americei vor rămînea înapoiate, că Australia, Indiile, China, Japonia, Africa vor rămînea pentru mult timp populate cu oameni primitivi, cu deprinderi patriarcale, servind de centruri economice pentru desfacerea productelor industriei europene. Această credinţă era atît de înrădăcinată, încît se luau în glumă scriitorii mai pătrunzători cari lăsau a se întrevedea că va veni un timp cînd neamurile străine din celelalte continente vor disputa pîinea de toate zilele europenilor.

Pe cînd europenii se legănau cu asemenea amăgitoare speranţe, lumea extraeuropeană, în particular Statele-Unite ale Americei, lucra din răsputeri pentru a-şi înmulţi şi a-şi perfecţiona toate mijloacele cari sporesc şi ieftinesc producţiunea. Între acestea, mijloacele de transport s-au bucurat de o particulară solicitudine.

Căile de transport au fost şi sînt privite, cu drept cuvînt, ca unul dintre principalele, dacă nu ca principalul mijloc al desvoltărei economice. Oricare ar fi fost progresele ce ar realiza un popor în agricultură şi industrie, el nu poate prospera dacă ar fi lipsit de căi de comunicaţie. De aceea vedem că, din cea mai adîncă vechime şi pînă astăzi, popoarele au căutat să înmulţească şi să perfecţioneze mijloacele de transport.

Dacă agricultura și industria americană au ajuns la așa grad de prosperitate, dacă exportațiunile americane îngrijesc întreaga Europă și fac pe unele state să cugete la un fel de coalițiune vamală contra Statelor Unite ale Americei; dacă, într-un cuvînt, Statele Unite au ajuns în atît de scurt timp să întreacă în producțiune pe multe din vechile țări europene, acesta o datoresc în mare parte minunatelor căi de transport pe uscat și pe apă.

S-ar crede că Europa este mai avută în drumuri de fier decît Statele Unite; amăgire profundă: ele au cu 12 000 de kilometri mai mult decît întreaga Europă. După Lefèvre și Cerbeland, lungimea liniilor de drum de fier a principalelor state este:

	kilometri
Statele Unite	207 598
Germania	37 535
Francia	32 491
Englitera	30 849
Austria	22 613
Italia	10 534
Spania	9 185

După aceeași autori, Canada posedă 17 000 kilometri, Brazilia 7 062, Mexicul 5 600, Republica Argentina 5 484, Indiile engleze 19 368, Australia 12 220 etc. etc.

Construcțiunea drumurilor de fier costă mult mai puțin în celelalte continente decît în Europa, deoarece și locurile sînt mai șese și pămîntul mai ieftin. Pe cînd prețul de mijloc kilometric în Europa este de 372 850 lei, în celelalte țări este numai de 196 075 lei. Aceasta explică pentru ce în țările extraeuropene, și mai cu seamă în Statele Unite, se construiește mai mult decît în Europa. În perioada de la 1880—1885 s-a construit în Europa 22 000 kilometri, iar în Statele Unite 60 000 de kilometri.

În paralel cu căile ferate s-a desvoltat marina comercială. Astfel, de unde în 1850 corăbiile cu pînze reprezintă o capacitate de 216 000 tone, iar vapoarele 6 383 900 tone, în 1886 corăbiile cu pînze înfățișau o capacitate de 7 396 200 tone, iar vapoarele 12 002 800 tone.

Superioritatea americanilor se constată și în mijloacele de transport pe apă, ca și pe uscat. Relativ, tot ei au mai multe vapoare și corăbii cu pînză.

În asemenea condițiuni nu trebuie să ne prinză mirarea dacă americanii au ajuns să ieftinească în atît transportul productelor, încît mai nimeni în Europa să nu mai poată să le facă concurență.

Dacă superioritatea mizloacelor de producere ale americanilor s-ar mărgini numai la căile de comunicațiune, tot pare că ar mai merge; din nefericire, europenii suportă sarcini publice necomparat mai grele.

De cînd Europa trăiește sub sistemul așa-numit al păcei armate, impozitele au crescut într-o proporțiune necunoscută pînă astăzi, iar milioanele de soldați ținuți sub drapele privează agricultura și industria de cele mai viguroase brațe.

Sarcinile care apasă mai toate statele europene sînt necunoscute americanilor şi altor popoare. Europa datora în anii din urmă respectabila sumă de una sută douăzeci şi şapte de miliarde, sumă repărţită între diferitele state în proporţiunile următoare :

	Capital	Interese şi amortismente
Francia	37 500 000 000	1 336 000 000
Rusia	18 750 000 000	1 038 000 000
Englitera	18 750 000 000	737 000 000
Italia	11 250 000 000	532 000 000
Austro-Ungaria	11 250 000 000	389 000 000
Germania	10 000 000 000	377 000 000
Alte state din Europa	19 612 000 000	934 000 000
Total	127 112 000 000	5 343 000 000

România, la rîndul său, datoreşte 934 718 000 lei şi plăteşte o anuitate de 61 432 000 lei.

Această enormă datorie, repărţită dupe numărul populaţiunei fiecăruia stat, reprezintă pentru fiecare locuitor datoria următoare :

Francia	987 lei de cap
Englitera	500 „ „ „
Italia	375 „ „ „
Austro-Ungaria	275 „ „ „
Rusia europeană	212 „ „ „
Germania	213 „ „ „
Statele Unite	90 „ „ „
România	170 „ „ „

Dobînzile şi amortismentele reprezintă pentru fiecare locuitor sumele următoare :

Francia	33,75 lei
Italia	17,50 „
Englitera	16,25 „
Austro-Ungaria	13,75 „
Rusia	10,00 „
Germania	7,50 „
Statele Unite	4,00 „
România	11,18 „

Compare, drămuiască cititorul situaţiunea comparativă din punctul de vedere al datoriei publice şi rostească-se dacă nenorocitul producător european mai poate lupta cu sorţi de reuşită contra vigurosului său concurent american.

Dar, alături cu sarcinile ce impune datoria publică, cheltuielele diferitelor state europene mai sînt îngreunate afară din cale prin budgetele militare. Armata costă anual sumele următoare

Rusia	982	milioane lei pe an
Francia	859	„ „ „ „
Englitera	740	„ „ „ „
Italia	539	„ „ „ „
Germania	542	„ „ „ „
Austria	342	„ „ „ „
Turcia	200	„ „ „ „
Spania	200	„ „ „ „
România	38	„ „ „ „
Alte 15 state europene	324	„ „ „ „

Încă un condei de aproape cinci miliarde cheltuite anual pentru întreținerea a 26 milioane oameni, cari înfățișează efectivul total al trupelor europene pe picior de război.

În această risipă de miliarde, România figurează cu rotunda sumuliță de 38 milioane lei la budgetul ordinar.

Pe cînd Europa se ruinează plătind la anuități și întreținînd soldați Statele Unite de-abia datoresc 5 miliarde lei, pe care i-ar fi putut plăti dacă alte interese n-ar fi intervenit. În tot cazul, peste zece ani americani vor rămîne curați de orice datorie publică.

Cînd francezul plătește 24,40 lei anual pentru întreținerea armatei, englezul 21 lei, iar germanul 25,20 lei, americanul de-abia suportă o sarcină de 4,50 lei, deoarece Statele Unite întrețin numai 27 000 soldați! Întreb: cum vroiți ca nenorocitul producător european să mai poată lupta contra trebuinței europene?

Și cu toate aceste sarcini care împovărează producțiunea europeană; cu toate înlesnirile de care se bucură producătorii americani, totuși Statele Unite nu numai că nu deschid porțile concurenței europene, dar se închid cu tarife cari sfidează orice concurență.

Dacă americanii insuflă atîta îngrijire europenilor, va veni un timp cînd alte popoare le vor face o concurență tot atît de ruinătoare.

Ca mîine, Asia și Africa vor inunda Europa cu productele lor. Sute de milioane de brațe care astăzi muncesc mai mult pentru a-și întîmpina mărginitele lor trebuinți vor produce pentru esportațiune în vederea pieților europene.

Și este de notat că toate aceste popoare nu se mărginesc, după cum credeau economiștii, numai la o primitivă esploatare a pămîntului; din contra, ele își însușesc treptat toate îmbunătățirile introduse în agricultura europeană. Afară de aceasta, toate aceste neamuri ambiționează a deveni industriale, imitînd întru aceasta tot pe europeni.

Succesul strălucit al americanilor în industrie stimulează și încurajează pe chinezi, japonezi, indiani și cîte alte popoare să-i imiteze. Ceea ce se petrece de cîțiva ani în Japonia cu privire la transformarea economică ne pot da măsura la ce ne putem aștepta peste cîtva timp.

Sistemul vamal protector practicat cu un succes fără precedent de către Statele Unite a făcut ca toate țările noi, începînd cu coloniile engleze din Australia, să adopte o legislațiune analogă cu a americanilor.

Economiștii sperau că protecționismul este trecător în Statele Unite, că experiența va convinge pe americani că țara lor nu poate prospera cu un asemenea regim vamal. Americanii au fost de altă părere. Curentul protecționist este atît de puternic, încît la cea din urmă alegere prezidențială fostul președinte Cleveland[22] a căzut pentru că se rostise pentru o reducere a taxelor vamale. Mai mult : nu numai că vechiul tarif a fost menținut, dar a fost și mai încărcat. În septembrie 1890, corpurile legiuitoare din Washington au votat, cu o majoritate de 151 voturi contra 79, bilul tarifelor, zis bilul Kinley[23] după numele propunătorului. În cele dintîi zile ale lui octombrie bilul a fost promulgat și imediat pus în aplicare. Telegrama care a adus această veste a căzut ca o lovitură de trăsnet peste bătrîna Europă. Toți se întreabă ce este de făcut față cu această măsură, care face aproape imposibilă orice exportare din Europa pentru Statele Unite. Și în adevăr, cum se va mai putea exporta articolele care sînt lovite cu taxe de 200 la sută din valoare !

Sub impresiunea măsurilor luate în America, diferite state europene vor căuta a-și asigura, prin tractate de comerciu, debușeuri chiar aci în Europa. Se vor întrece țările industriale care mai de care să dobîndească avantage pentru productele lor, iar țările mai mult agricole vor forma obiectul acestei întreceri între puteri.

Întreb : într-un timp atît de turburat, într-o epocă cînd națiunile, fără escepție, tind a devenit industriale ; cînd fiecare popor caută prin toate mijloacele să-și asigure neatîrnarea economică ; cînd zicătoarea : fiecare la sine, fiecare pentru sine, a devenit norma după care se povățuiesc toate neamurile în organizarea lor economică ; într-un timp, în fine, de surprinderi care n-a existat de cînd lumea, întreb dacă este momentul oportun pentru ca România să-și înstrăineze libertatea sa de acțiune, să se lege prin tractate de comerciu ? Cred că orice om cunoscător de ceea ce se petrece în lume, orice om prevăzător și gelos de prosperitatea neamului său va răspunde că nu.

Sîntem în situațiune de a putea aștepta rezultatele acestei gigantice lupte economice ce s-a încins între popoare. Țară agricolă înainte de toate, vom beneficia din noua situațiune produsă prin rigurosul protecționism al americanilor. Europa, fiind nevoită să ia măsuri de apărare contra concurenței americane, va înființa taxe urcate pentru grînele Statelor Unite. Astfel fiind, cerealele noastre se vor putea desface și cu mai multă înlesnire decît pînă acum. Dacă noi am putut esporta tot ceea ce ne-a prisosit și cu prețuri îndestul de avantajoase atunci cînd americanii inundau Europa cu productele lor agricole, desigur că vom esporta cu mai mare folos acum cînd importarea grînelor americane va întîmpina multe greutăți.

De aceea repet : să nu ne grăbim ; să așteptăm pînă cînd atmosfera economică, atît de turburată, se va însenina și atunci vom vedea ce este de făcut. Să lucrăm cu bărbăție pentru a ne perfecționa agricultura, sporind

cualitatea şi cuantitatea productelor noastre; să încurageăm industria naţională şi să fim încredinţaţi că nu ne vom căi pentru că nu ne-am legat prin tractate de comerciu.

III. Regimul care ar putea înlocui tractatele de comerciu

Am auzit de multe ori zicîndu-se: „Cum vom putea trăi fără tractate de comerciu? Cînd nu am mai fi legaţi cu alte ţări prin tractate, nu vor închide oare graniţele lor productelor noastre?". S-ar părea că cei care rostesc asemenea cuvinte cred că de cînd e lumea diferitele popoare au fost legate între dînsele prin tractate de comerciu; că în timpul de faţă toate statele sînt legate între dînsele prin asemenea tractate.

Dar mai întîi să lămurim bine ce este un tractat de comerciu. La noi, cari de-abia de la 1875 am început a încheia convenţiuni şi de la 1886 tractate de comerciu, multă lume crede că un tractat de comerciu este numai acea învoire între două ţări cu privire la comerciul lor de import şi de export, învoire pe lîngă care, între altele, trebuie neapărat să fie anexate tarife convenţionale. Cu alte cuvinte, dacă un tractat nu cuprinde tabele de tarife prin care se fixează taxe mici, scăzute pentru un număr oarecare de articole, o asemenea învoire nu se poate numi tractat de comerciu. Eroare profundă, care a dat loc la multe neînţelegeri şi care a făcut şi face pe mulţi să crează că de cînd nu mai avem tractat de comerciu cu Austro-Ungaria au încetat orice relaţiuni comerciale între noi şi vecinii noştri.

Cu toate că nu am putut ajunge a încheia un tractat cu monarhia vecină, totuşi în 1887 Austro-Ungaria a exportat pentru România mărfuri în valoare de 53 455 220, iar noi am exportat pentru Austro-Ungaria producte pentru 21 229 030; în 1888 am importat peste aproape 51 milioane şi am exportat peste 13 jum. milioane.

Tractatele de comerciu sînt de două feluri: tractate cu tarife convenţionale şi tractate simple prin care se acordă tratamentul tarifului general. Prin cele dintîi părţile contractante îşi conced reciproc scăderea taxelor din tarifului lor general pentru oarecare articole. Aşa, spre exemplu, Francia scade taxele sale pentru grînele noastre, iar noi scădem taxele noastre pentru mătăsăriile franceze. Prin tractatele simple nu se acordă nici o scădere de taxe, dar se aplică mărfurilor taxele vamale ce se aplică şi altor ţări. Cu alte cuvinte, tractatele simple nu fac deosebire, acordă acelaşi tratament vamal. În caz de urcare sau scădere a unora dintre taxele vamale, atît scăderea, cît şi urcarea se aplică la toate ţările deopotrivă.

Statele Unite, Rusia, Germania şi alte ţări nu au tractate cu tarife convenţionale, ele acordă statelor cu care încheie vreun tractat unul şi acelaşi tratament vamal; şi dacă introduc vreo schimbare în tarife, taxele cele noi se aplică la toate ţările.

Prin tractatele simple fiecare ţară îşi păstrează libertatea sa de acţiune; poate urca sau scădea tarifele dupe cum o povăţuiesc interesele sale. Astfel vedem pe Rusia, care, deşi are tractate încheiate cu unele

țări, aceasta nu o împiedică de a-și schimba tarifele oricînd află cu cale. Tot asemenea Statele Unite și Germania

După cum se poate vedea, există o deosebire fundamentală între tractatele de comerciu simple și între acele însoțite cu tarife convenționale. Prin cele din urmă te legi pe termene îndelungate că vei aplica cutare și cutare taxe scăzute, iar prin cele dîntîi rămîi liber să faci cum îți dictează împrejurările.

Aceste deslușiri date, reviu la cestiune : cu ce regim să înlocuim tractatele de comerciu? Părerea mea ar fi că deocamdată să nu ne mai legăm cu nimeni prin tractate de comerciu ; să așteptăm ca transformările care se prepară în Europa să ia un sfîrșit și după aceasta vom cugeta ce avem de făcut. Pînă atunci vom trăi sub regimul tarifului nostru autonom, adică vom aplica aceleași taxe asupra tuturor mărfurilor fără deosebire de proveniență.

Pentru ca un asemenea regim vamal să nu ne vatăme interesele, tariful autonom trebuie alcătuit numai în vederea protecțiunei industriei noastre naționale și în interesul fiscului. Nu avem nici un interes ca să înscriem taxe prohibitive ; din contra, taxele protectoare să nu fie mai urcate decît se va afla cu cale pentru ca diferitele noastre industrii să poată fi ocrotite ; iar pentru mărfurile pe care nu le producem, pe acelea le vom taxa numai în interesul fiscului nostru.

Tariful nostru autonom trebuie întocmit în așa mod, încît fiecare să recunoască că nu am urmărit vreun scop de răsbunare sau de represalii, că ne-am mărginit a ocroti interesele noastre. Un asemenea tarif bine echilibrat va fi primit de toate țările și înainte de toate de Englitera cu care avem cele mai mari daraveri comerciale.

În schimbul acordărei tarifului nostru automon, celelalte țări urmează să ne acorde tratamentul cel mai favorabil ce vor fi acordînd altor națiuni. Să presupunem însă că s-ar afla vreun stat care, mulțumindu-se pe tariful nostru general, nu ne-ar acorda tratamentul cel mai favorabil, ba poate chiar că ar aplica unora dintre productele noastre un regim escepțional. În asemenea împrejurare trebuie să ne rezervăm, prin legea vamală, dreptul de a putea majora taxele tarifului nostru autonom cu cîte procente ne va conveni și pentru articolele ce se va afla de cuviință. Numai cu modul acesta ne putem pune la adăpost contra unor măsuri ca acelea care au fost luate de unele state contra productelor noastre.

În Francia, d. Méline[24], fost ministru al agriculturei, a propus înființarea a două tarife : un tarif minimum și un tarif maximum. Tariful maximum s-ar opune tutulor națiunilor cari ar refuza Franciei avantagele pe care le fac altora sau al căror regim economic ar fi prea aspru pentru producțiunea franceză.

Încît despre tariful minimum, el ar trebui să fie în fond adevăratul tarif, tariful tip pe lîngă care tariful maximum ar fi un tarif de majorațiune. Acest tarif minimum trebuie să fie îndeajuns de urcat pentru ca să asigure o apărare îndestulătoare muncei naționale. D. Méline nu este partizan al prohibițiunei, însă dorește ca francezii să poată lupta cu concurenții lor în condițiuni egale.

În fond, ceea ce propune d. Méline echivalează cu dreptul de majorare ce se lasă puterei executive în țările unde se aplică tariful general.

Vederile d-lui Méline cu privire la viitorul regim vamal al Franciei sînt împărtășite de maioritatea corpurilor legiuitoare și au contribuit a determina un puternic curent contra reînnoirei tractatelor de comerciu. Guvernul francez a adoptat deja vederile d-lui Méline și negreșit că Corpurile legiuitoare le vor împărtăși la rîndul lor.

Sînt dar de părere că, pentru un timp oarecare România trebuind să rămîie liberă de orice legătură pe cale de tractate de comerciu, interesul nostru este să ne mărginim a avea un tarif autonom bine alcătuit și dreptul de majorare a acestui tarif.

IV. Tariful nostru vamal

În ipoteza că s-ar admite în principiu ca România să nu se mai lege prin tractate de comerciu însoțite de tarife convenționale, cu alte cuvinte cînd s-ar adopta regimul autonomiei vamale, se naște întrebarea : cum ar trebui să fie alcătuit tariful nostru vamal ?

Recunosc că întocmirea unui bun sistem vamal este o lucrare dintre cele mai grele de alcătuit. Oricît ar fi de competinți oamenii însărcinați cu o asemenea lucrare, cu greu vor putea reuși să împace toate interesele. De aceea, în materie de tarife vamale, povățuitorul cel mai sigur este interesul general, interesul național.

Ar întîmpina o sumă de dificultăți cel care s-ar încerca să concilieze toate interesele. Agricultorul cere să se ocrotească prin taxe urcate toate productele cari ar putea suferi prin introducerea productelor străine de aceeași natură. La rîndul său, fabricantul și meseriașul vor cere să se scutească de orice vamă toate materiile prime de cari au trebuință pentru fabricatele lor ; comerciantul ar dori ca negoțul să fie cu desăvîrșire liber ; ca mărfurile de orice natură să poată intra și ieși fără ca să fie împiedicate prin taxe vamale ; în fine, consumatorii interesați ca să-și procure obiectele de cari au trebuință, cu prețuri cît s-ar putea mai reduse, vor cere negreșit ca, pe de o parte, să se împiedice exportarea productelor pentru ca prețurile să fie mai scăzute, iar de alta ca importarea mărfurilor străine să fie absolut liberă pentru ca producătorii indigeni să scadă de nevoie prețurile. La rîndul său, guvernul nevoit, să țină seamă de veniturile ce-i procură vămile, va stărui să se înființeze taxe vamale.

Întins din toate părțile, de toate interesele, alcătuitorul de tarife vamale nu ar mai ști încotro să mai apuce, ce direcțiune să dea lucrării sale.

Pentru a împăca pe cei cari cer libertatea absolută a comerciului ar trebui ca vămile să fie cu desăvîrșire desființate. Aceasta susțin economiștii liber-schimbiști. Pînă astăzi nici un stat din lume nu le-a dat ascultare. Singura țară unde comerțul este mai liber este Englitera. În această țară nu există taxe protectoare pentru industria națională, pentru cuvîntul foarte simplu că industria engleză este atît de înaintată, încît poate lupta contra concurenței din afară. Cu toate acestea, există și în Englitera taxe

foarte urcate asupra productelor de consumaţiune, precum sînt spirtul, vinul, tutunul, cafeaua, ceaiul şi altele. Aceste taxe produc statului englez un venit de peste 500 milioane lei.

Suprimarea vămilor sau reducerea taxelor vamale la cifre cu totul neînsemnate ar produce, mai cu seamă în ţările începătoare în industrie, desfiinţarea tuturor industriilor existente şi neputinţa de a se mai înfiinţa altele în viitor. Pe lîngă aceasta, toţi lucrătorii întrebuinţaţi în fabrice, toţi meseriaşii ar rămîne fără lucru. Se va obiecta că lucrătorii aceştia se pot întrebuinţa în agricultură, deoarece la noi nu avem îndeajuns braţe pentru cultura pămîntului. La aceasta vom răspunde că, afară de unele epoci ale anului, nu se simte atîta lipsă de braţe cît se pretinde. Dar, în fine, admiţînd că ar lipsi braţele agriculturei, ar putea oare cineva sili pe locuitorii oraşelor să se strămute la ţară, să se apuce de agricultură? Şi, apoi, agricultura este ea o artă care să se poată practica fără nici o preparaţiune prealabilă? Poate omul să devie de astăzi pînă mîine un bun cultivator?

De altă parte, voi observa că la noi nu poate fi cestiunea de a face din tîrgoveţi cultivatori de pămînt; din contră, interesul populaţiunei rurale este de a se aplica şi dînsa la oarecari industrii, a căuta să-şi poată întrebuinţa timpul de patru şi cinci luni cînd lucrările agricole încetează.

Întrucît priveşte interesele consumatorilor, apăraţi cu atîta căldură de partizanii libertăţii absolute a comerciului, este îndestul să observez că într-o ţară toţi locuitorii sînt producători şi consumatori; prin urmare, nu poate fi vorba numai de consumatori cînd sînt în cestiune şi interesele producătorilor.

De aceea cred că în materie de vamă să nu ne mai pierdem timpul cu abstracţiuni, şi aceasta cu atît mai mult că în ţara noastră, afară de doctrinari şi de nepricepuţi, nimeni nu cere introducerea absolutei libertăţi a comerciului, adică desfiinţarea vămilor. Din contră, de cîţiva ani un puternic curent protecţionist străbate ţara în toate direcţiunile. Românii, de la mare pînă la mic, s-au încredinţat că ţara lor nu poate să se mărginească numai la munca agricolă, că interese de întîia ordine, economice şi sociale, le impune înfiinţarea unei industrii naţionale. Ori, pentru a ajunge la un asemenea rezultat, ţara trebuie înzestrată cu o legislaţiune vamală protectoare. Odată acest principiu admis, este raţional ca fiecare să se întrebe: care sînt bazele dupe cari trebuie să se povăţuiască cei care se însărcinează cu alcătuirea tarifelor vamale?

Protecţiunea vamală avînd ca scop de o parte ocrotirea industriei naţionale, de alta crearea de venituri pentru tezaurul public, se înţelege de sine că tarifele vamale trebuiesc întocmite în aşa mod, încît să asigure o protecţiune eficace pentru industrie şi cu venit în raport cu nevoile fiscului.

Protecţiunea care trebuie acordată industriei depinde de starea de desvoltare în care se află industria ţărei. Cînd o ţară este cu toate începătoare în industrie şi acea ţară are trebuinţă de o industrie naţională, este firesc ca, pînă ce acea industrie se va întemeia şi se va împuternici, ea să fie susţinută prin taxe vamale cari să o pună la adăpost contra concurenţei streine. Cu taxe mici care ar permite introducerea, cu slabe sacrificii, a fabricatelor streine, nu se poate întemeia industria într-o ţară. Nici un

stat din lume, absolut nici unul, nu și-a putut crea o industrie serioasă decît protejînd-o la început prin taxe aproape prohibitive.

Odată perioada de creațiune trecută, odată industria întemeiată și împuternicită, taxele vamale trebuiesc scăzute pînă acolo încît să se poată stabili echilibrul între producătorii naționali și producătorii străini. În această fază a industriei, fabricanți și meseriași nu pot cere să li se asigure cu orice preț succesul; tot ce pot pretinde este de a fi puși în poziținne să lupte în condițiuni de egalitate cu producătorii străini.

În România, industria de-abia a început să se nască. Sub regimul ocrotitor inaugurat în 1886, capitaliștii și meseriașii, dobîndind încrederea că munca lor va fi protejată, au înființat un număr de fabrici și ateliere. Ceea ce există însă astăzi este departe de a putea îndestula trebuințele țării. Prin urmare, perioada de formațiune începută acum cîțiva ani, va continua încă mult timp. De aceea, pînă cînd industria se va întemeia și se va întinde, ea are neapărată trebuință de a fi protegiată prin taxe vamale care să o asigure contra concurenței din afară. Și pentru ca taxele vamale să nu jicnească nici un interes, alcătuitorii de tarife vamale, precum și legiuitorii care au să le facă obligatorii, trebuie să cunoască cît se poate de bine starea industriei noastre și să o compare cu starea industriei streine. În aceasta trebuie să se țină seama de deosebirea ce există între costul de producere al fabricatelor din țară și a celor streine. Mai departe, trebuie să nu se scape din vedere superioritatea ce dă unei industrii faptul că este vechie, are experiența cerută, dispune de mijloace tehnice și bănești cu mai multă înlesnire. Numai ținîndu-se seamă de toate aceste împrejurări și de altele pe care nu le-am menționat, se poate alcătui un tarif vamal care să protejeze cu eficacitate industria națională.

Odată necesitățile industriei împăcate, trebuie să ne întoarcem privirile și către trebuința fiscului. Într-un capitol precedent am arătat cum pînă și națiunile cele mai înaintate în industrie au ținut să-și creeze venituri de la vamă[25]. Nu pretindem ca statul român să-și rezime veniturile pe vamă; dar avem dreptul a cere ca, după pilda altor țări, și fiscul român să tragă din veniturile vamale un folos mai mare decît acela cu care s-a mulțumit pînă astăzi.

Numai în cazul cînd tariful general autonom se va întocmi pe asemenea baze, adică ținîndu-se seama de trebuințele industriei naționale și de nevoile fiscului, numai atunci putem aștepta rezultate serioase cu privire la înființarea și dezvoltarea industriei naționale.

O observațiune înainte de a încheia. Din cele ce preced cred că cititorul s-a încredințat că nu urmărim decît aplicarea unui tarif protector în marginile cerute de interesele industriei noastre. Departe de noi ideea de a cere un tarif prohibitiv care ar izola România de țările cu cari are daraveri comerciale.

Așa am înțeles politica noastră vamală în trecut, tot asemenea o înțelegem și pentru viitor. Dovadă despre aceasta este în mare parte regimul vamal introdus în 1886 de către guvernul liberal, regim la a cărui înființare am contribuit.

Tariful autonom bine alcătuit îl vom aplica mărfurilor de orice proveniență, adică din toate țările, întrucît și celelalte țări vor trata

proveninţele române deopotrivă ca pe acelea ale altor state. În cazul însă cînd vreun stat ar crede de cuviinţă să aplice un regim vamal excepţional pentru productele române, supunîndu-le la suprataxe sau la dispoziţiuni prohibitive, în asemenea împrejurare trebuie să se dea mijloace de apărare guvernului. Pentru acest sfîrşit, legea tarifului vamal trebuie să cuprinză între alte dispoziţiuni şi pe aceea care să autorizeze guvernul să aplice suprataxe sau chiar prohibiţiuni asupra mărfurilor sau o parte dintre mărfurile de proveninţă din ţările unde o parte sau toate productele române vor fi supuse la suprataxe sau la regimul prohibiţiunei. Această dispoziţiune este neapărată, deoarece chiar astăzi sînt ţări[26] cu care nu avem tractate de comerciu şi care nu se mărginesc a aplica productelor noastre taxele tarifelor lor generale, dar le-a supus unui regim excepţional de suprat axe şi de prohibiţiuni.

V. Trebuinţele alimentare ale Europei în faţă cu producţiunea sa agricolă

Era în ajunul încheierei tractatului de comerciu între Francia şi Englitera. Imperatorele Napoleon, împins nu atît de motive economice, cît de interese politice, dorea să slăbească întrucîtva regimul protector sub care trăise pînă aci Francia. O mare anchetă asupra cerealelor căuta să stabilească condiţiunile de producere ale grîului, secarei şi altor plante. Această operaţiune statistico-economică se resimţea de dorinţa d-lui Rouher[27] de a dovedi că agricultura franceză n-are să se teamă de concurenţa grînelor străine, şi în special ruse, române, ungare. În scurt, că după cum în Anglia agricultura n-a suferit, nu s-a ruinat după abolirea legei asupra cerealelor, de asemenea nici agricultura franceză nu are să se teamă că nu va putea trăi sub un regim mai liberal decît acela al aşa-numitei *scara mobilă*[28].

Triumfară optimiştii, liber-schimbiştii şi agricultura franceză se văzu lăsată întrucîtva la discreţiunea întîmplărei.

Pe timpul acela nici că se bănuia că alte ţări vor veni să turbure liniştea liberilor-schimbişti. Singurul adversar erau cîteva ţări din răsăritul Europei. Statele Unite ale Americei, deşi se ocupau aproape esclusiv cu agricultura, totuşi mai că nu contau în comerciul internaţional al cerealelor. Aşa că, atunci cînd era vorba de concurenţa ce se poate face agriculturei franceze, temerile nu se depărtau afară din Europa.

Se credea încă pe timpul acela în monopolul ce pot avea o seamă de ţări întrucît priveşte producţiunea industrială. Aşa era admis în mod axiomatic că industria engleză este destinată să îndestuleze mai toate trebuinţele globului.

Europenii păreau atît de îngîmfaţi, încît nici nu admiteau că peste puţin timp neamuri pe cari ei le nesocoteau au să le dispute pieţele, să facă concurenţă nu numai agriculturei, dar şi industriei lor.

Se vede că îngîmfarea, după cum întunecă vederea indivizilor, tot asemenea întunecă şi pe a naţiunilor. Se aflau şi pe atunci oameni prevăzători cari preziceau întrucîtva ceea ce are să se întîmple ; se aflau bărbaţi de stat şi publicişti cari îşi deteră toată osteneala pentru a tempera atîta

încredere în sine. Toate de prisos : Europa îngîmfată credea că, cît va fi lumea, ea va monopoliza știința și artele, că celelalte continente vor rămînea simpli clienți ai bătrînului lor învățător, că progresul, el care nu cunoaște margini, s-ar opri la hotarele vechiului continent.

Ceea ce trebuia să se întîmple s-a și întîmplat : lumea a mers înainte ; agricultura a luat o desvoltare însemnată nu numai în Statele Unite, dar în Indii, Australia, Republica Argentiniană și alte țări. Comerciul internațional de cereale a ajuns să ocupe locul de onoare în schimburile internaționale, iar agricultura europeană, în contra prevederilor optimiștilor de la 1860, este ținută să lupte cu concurența universală. În această privință cităm cu plăcere cuvintele d-lui Neumann-Spallart[29], unul dintre economiștii și statisticii fruntași ai Austriei :

„Nici o ramură a producțiunei n-a mers atît de iute și nu s-a înălțat atît de sus ca aceea a cerealelor. Acum un secol, Turgot estima comerciul internațional al cerealelor la 10 pînă la 11 milioane ectolitri ; astăzi, exportațiunile de cereale se urcă la 270 milioane ectolitri și cele de făină la 15 milioane de cîntare metrice. Se poate dar prețui în mod raționabil comerciul internațional al cerealelor la enorma sumă de 550 milioane de ectolitri și cel de făină la 25 milioane cîntare metrice. Țările cari au luat o parte preeminentă la acest comerciu s-au înavuțit foarte curînd. Rusia n-a exportat la începutul acestui secol decît 3 milioane de ectolitri ; de la 1880 pînă la 1884 ea a exportat de la 50 pînă la 83 milioane [hectolitri] de grîu și făinuri pe an. Statele Unite ale Americei de Nord de-abia erau cunoscute în comerciul de cereale, de la 1840 pînă la 1850 și în timpul din urmă ele au exportat de la 70 pînă la 100 milioane ectolitri, valorînd de la 160 pînă la 200 milioane dolari. Indiile Orientale au împătrit exportațiunile lor de grîu în spațiu de zece ani. Din contră, Englitera, care nu importa pe la începutul veacului decît 1 milion și jumătate de ectolitri grîu pe an, a luat de la străini în cei din urmă ani 36 milioane ectolitri grîu și 8 milioane cîntare de făină.

Astăzi, comerciul cerealelor înfățișează un schimb de 6 miliarde de mărci pe an sau a zecea parte din valoarea totală a comerciului lumei".

Și acest comerciu imens crește pe an ce trece, iar agricultura europeană, a statelor din Occidentul Europei mai cu seamă, nu știe cum să mai lupte contra concurenței din afară. Adevărul este că lupta devine din ce în ce mai grea. Țările din America și Asia cari exportează grîu se află încă în condițiuni escepționale de producțiune : pămînturi dintre cele mai roditoare, climă favorabilă, cheltuieli puține, toate împrejurări cari le permit a produce ieftin și în cătățimi colosale. Pe de altă parte, în Europa pămînturi mediocre, sărăcite printr-o cultură neîntreruptă, munca scumpă, impozite grele.

Și în asemenea împrejurări țările cele noi nu se mărginesc a face concurență Europei numai prin productele lor agricole ; ele năzuiesc a deveni și unele au și devenit țări industriale. Așa că, pe de o parte, agricultura europeană este strivită de concurența străină, iar pe de alta industria este și dînsa amenințată de a-și pierde clientela în Statele Unite și aiurea. Americanii au spus de mult că vor să aibă industria lor

şi s-au ţinut de cuvînt. Cu tarifele astăzi în vigoare nu ştim cum vor mai putea intra obiecte fabricate în Statele Unite.

Iată dar Europa ajunsă în situaţiunea cea mai grea ce se poate închipui : pe de o parte agricultura sa nu mai poate lupta, iar industria găseşte graniţele închise prin tarife prohibitive. Şi pe lîngă aceste condiţiuni grele se mai adaugă şi aceea că Europa, orice ar face, nu poate produce atîtea cereale şi alte producte agricole pe cît reclamă întîmpinarea trebuinţelor populaţiunei sale. Cu voie fără voie este condamnată a importa cereale din America şi alte ţări.

Şi pentru a dovedi aceasta rugăm pe cetitor să ne urmeze în expunerea situaţiunei agricole cu privire la producţiunea cerealelor în întreaga lume.

★

Ceea ce m-a impresionat adînc în studiul ce am făcut asupra expoziţiunei de la Paris din anul 1889 este desvoltarea şi progresul agriculturei în diferitele părţi ale globului, şi în special în America de Nord şi cea de Sud. Urmărisem cu toată îngrijirea ce merită mersul agriculturei atît în diferitele expoziţiuni pe cari le-am vizitat, cît şi în publicaţiunile atît de bogate ce apar în fiecare an. Ştiam că, dincolo de mări, ţări tinere şi viguroase sparg fără preget enormele terenuri vergine, cele mai roditoare şi mai bine condiţionate pentru agricultură ; ştiam că alături cu producţiunea cerealĕ se desvoltează, în proporţiuni necunoscute pînă astăzi, producţiunea vitelor. Cu toate acestea, mărturisesc că nu mă aşteptam la ceea ce am văzut în expoziţiunea de la Paris. Nu credeam ca ţări aproape necunoscute pînă mai acum cîţiva ani să ajungă să producă cătăţimi colosale de grîne şi producte animale în afară de orice aşteptare. Mi-am explicat atunci mai cu înlesnire tînguirile şi îngrijirile agricultorilor europeni, m-am convins pe deplin că Europa are să treacă printr-o criză economică din cele mai mari şi din care nu se poate prevede cum va ieşi.

Eminentul agronom D. Grandeau[30], ca membru în juriul expoziţiunei din 1889, putînd studia mai cu înlesnire starea producţiunei agricole, ne-a înlesnit cercetările prin publicarea cifrelor ce a putut culege. Iată care este, după domnia-sa, producţiunea grîului în afară de Europa.

Producţiunea grîului pe glob

Europa

	În milioane de ectolitri
Francia	100,7
Englitera	32,9
Germania	36,8
Austro-Ungaria	49,7
Italia	51,0
Rusia	94,0
Suedia şi Norvegia	2,0
Danemarca	1,7

În milioane de ectolitri

Olanda	2,0
Elveția	0,7
Belgia	5,5
Spania	61,0
Portugalia	3,4
Grecia	2,5
România	11,9
Serbia	1,4
Bulgaria	9,6
Turcia de Europa	8,5
	475,3

Afară din Europa

Statele Unite	186,4
Canada	13,2
Indiile engleze	96,3
Chili	6,0
Republica Argentină	10,0
Australia	16,5
Egiptul	2,4
Algeria	14,0
Japonia	15,0
	359,8

Producțiunea totală agricolă se urcă dar la 835 milioane ectolitri, și anume: 475 milioane în Europa și 359,8 afară din Europa. Populația Europei fiind de 330 milioane locuitori, ar veni pentru fiecare locuitor 1 ectolitru 44.

Din statisticile publicate rezultă că în diferite țări ale Europei consumațiunea variază între 2 și 3,4 ectolitri de grîu de fiecare locuitor, că această cuantitate sporește treptat cu îmbunătățirea traiului și creșterea populațiunei. Dintr-aceasta urmează că, agricultura europeană neputînd îndestula trebuințele, deoarece de-abia produce 1 ectolitru 44 de fiecare locuitor, europenii sînt nevoiți să aducă afară din Europa grîul de care au trebuință.

Mai toate țările din Europa importă grîu și ca exportatoare figurează numai Rusia, România, Suedia și Norvegia, Serbia, Bulgaria și Turcia. Iar afară din Europa toate țările sînt exportatoare, avînd în fruntea lor Statele Unite și Indiile engleze. Pe cît timp Europa nu poate să producă tot grîul trebuincios pentru hrana populațiunei, este învederat că forța lucrurilor îi impune să importe. Dintr-aceasta, o situațiune excepțional favorabilă pentru țările europene care produc pentru exportațiune, țări între cari figurează și România. Și, în adevăr, oricari ar fi împrejurările, pe cît timp nevoia de importațiune va fi simțitoare, țările cari nu produc de ajuns sînt nevoite să cumpere de la acelea cari au de prisos. Cu alte cuvinte, grîul nostru, ca și al Rusiei, va găsi întotdeauna cumpărători[31]. Situ-

ațiunea va deveni și mai favorabilă în vederea măsurilor represive ce mai multe state din Europa pare că vor să ia contra provenienților americane de cînd cu aplicarea bilului Mac-Kinley.

Perspectiva că cerealele noastre vor fi căutate nu trebuie să ne adoarmă, căci alături cu noi lumea lucrează pentru a face ca agricultura să producă cît mai mult și mai ieftin. Oricare vor fi împrejurările, vom întîlni concurenți pe deosebitele piețe europene. De altă parte nu trebuie să ne scape din vedere că dincolo de mări popoare tinere și viguroase, insuflate de o ardoare nepomenită pentru progres, ne rezervează surprinderi la cari nici că gîndim. Acolo se petrec în cîțiva ani transformări economice pe cari alte țări nu le-au putut realiza decît după trecere de timp îndelungat. Cîteva exemple.

Republica Argentină, de care mai că nu se vorbea pînă mai acum cîțiva ani, a surprins pe cîți au vizitat Expoziținea de la Paris. În cîțiva ani tot a mers crescînd în această țară. Populațiunea, care număra 2 milioane și jumătate în 1878, se urcă după zece ani la 4 milioane. De unde în 1878 se lucrau numai 300 000 ectare, în 1888 se pusese în cultură 2 milioane și jumătate. Cerealele, care acum zece ani de-abia producea pentru 80 milioane lei, produc astăzi peste 300 milioane. Producțiunea vitelor de la vreo 300 milioane s-a suit la 580 milioane. Pînă pe la 1870 Republica Argentină importa grîu pentru hrana populațiunei; astăzi exportează 600 pînă la 700 mii tone de grîne. În fine, comerciul exterior, care reprezinta pe la 1878 suma de 400 milioane, astăzi se urcă la 1 miliard 200 milioane, cu mult superior comerciului nostru, care de-abia a ajuns la 567 milioane în 1888.

În altă ordine economică, Republica Argentiană a mers asemenea cu pași repezi. Astfel, de unde în 1878 de-abia avea aproape 2 000 kilometri de căi ferate, în 1890 posedă aproape 8 000 de kilometri. Veniturile statului s-au urcat de la 95 milioane la 300 milioane.

Dacă într-un interval de-abia zece ani și această tînără republică a realizat progrese atît de surprinzătoare, la ce ne putem aștepta peste o jumătate de secol!

Cei cari au vizitat expoziținea Republicei Argentiană s-au putut convinge că producțiunea sa agricolă nu numai că este considerabilă în raport cu puținătatea populațiunei, dar este și aleasă. Cerealele sale se pot pune alături cu oricare altele din țările de exportațiune; iar cît despre linuri, superioritatea era învederată. Alături cu lînurile comune erau expuse specimene variate de lînuri dintre cele mai fine și mai alese.

Ce să mai zicem despre Statele Unite? Producțiunea lor agricolă s-a urcat în 1887—1888 la colosala sumă de 20 miliarde lei! În această sumă cerealele intră peste 31 la sută, productele animale pentru 27 la sută, plantele textile pentru 9 la sută, iar restul rămîne pe seama legumelor.

Americanii exportă anual cereale 56 milioane ectolitri de grîu; și de-abia sînt la început, căci agricultura lor este cu desăvîrșire estensivă și se mai află în rezervă întinderi imense necultivate. Și cu toate acestea,

tot dinșii produc mai mult grîu în raport cu populațiunea. În adevăr, iată, tot după d. Grandeau, căruia împrumutăm aceste date, care este producțiunea de mijloc a grîului în raport cu populațiunea :

	Numărul de ectolitri pe cap de locuitori
Europa	5,74
Statele Unite	16,10
Elveția	2,22
Grecia	2,29
Serbia	2,80
Portugalia	2,87
Marea Britanie	2,94
Italia	3,02
Norvegia	3,38
Olanda	3,42
Turcia	4,33
Irlanda	4,15
Belgia	4,72
Spania	4,94
Austria	5,13
Germania	6,22
Francia	7,16
România	7,23
Rusia	7,38
Ungaria	7,49
Suedia	8,25
Danemarca	16,21

Aceste cifre ne spun că, afară de Danemarca, nici o țară din lume nu produce mai mult grîu în raport cu numărul locuitorilor ca Statele-Unite. Că în Europa țările cari trec ca cele mai producătoare de grîne, precum sînt Rusia, România, Ungaria, sînt cu mult întrecute de americani. În fine, că, afară de țările cari produc șase pînă la șapte ectolitri de grîu de fiecare locuitor, celelalte toate au nevoie să importe grîu pentru a îndestula trebuințele populațiunii.

Să vedem cum stau lucrurile în Australia. Sînt de abia vreo cincizeci de ani de cînd cel dintîi european s-a așezat în această parte a lumii ; cu alte cuvinte, acum o jumătate veac Australia era o țară nelocuită, cel puțin de oameni civilizați. Progresul ce a făcut producțiunea agricolă în această țară nouă surprinde. Acum douăzeci de ani Australia poseda 700 de mii cai, astăzi are 1 200 000 ; 4 milioane și jumătate vite cornute, astăzi are aproape 9 milioane ; 51 milioane oi, iar acum are 89 milioane, în fine avea 694 000 rîmători și astăzi are 1 200 000.

De unde acum o jumătate secol se afla în Australia un singur european, astăzi sînt 2 milioane și jumătate locuitori și orașe ca Melburn cu 400 000 locuitori.

Este inutil să mai înmulțim esemplele ; cele date ne încredințează îndeajuns că agricultura Europei are să lupte în viitor, mai mult decît în trecut, cu atîtea țări tinere, viguroase și setoase de progres. Europa, neputînd să producă toate cerealele și alte producte agricole de cari are trebuință pentru alimentarea populațiunei, vrînd-nevrînd va importa cereale din țările de peste mări. Trebuie să ne deprindem dar cu ideea că avem să luptăm pe pieţele europene și că acele țări agricole se vor folosi mai mult care vor produce în condițiuni mai avantagioase.

Oricum va fi, România, ca țară agricolă nu are să se îngrijească despre desfacerea productelor și nu atît aceasta trebuie să ne preocupe cît ameliorarea productelor noastre.

VI. Uniunea vamală a statelor din centrul Europei față cu interesele române

De cîțiva ani, mai mulți economiști și bărbați de stat propagă prin grai și prin scris, unii, uniunea vamală[32] între toate statele Europei, alții uniunea vamală între statele din Europa centrală ; în fine, o altă grupă, mai restrînsă, uniunea vamală între Germania și Austro-Ungaria.

Dacă cestiunea ar fi avut un caracter cu totul științific, dacă cei cari o propagă s-ar mărgini numai a desvolta o concepțiune ale căreia rezultate ar fi înfrățirea popoarelor europene, poate că nu ne-am fi ocupat de dînsa cu această ocaziune. Însă din cîte ce se vorbesc și se scriu se pare că cestiunea este pe cale de a trece din domeniul teoriei în acela al practicei. Mai mult, scriitori și diplomați cuprind în proiectele lor de uniune vamală a centrului Europei și pe România. În congresul ținut la Viena cu ocaziunea expoziţiunei din anul acesta, s-a vorbit despre această uniune, s-a rostit numele României și, precît îmi aduc aminte, s-a instituit și un comitet internațional pentru acest sfîrșit. Se vorbește că s-ar fi făcut în mod oficios demersul pe lîngă guvernul român spre a provoca părerea sa asupra unei eventuale uniuni vamale cu Germania și Austro-Ungaria.

Astfel fiind, este foarte natural ca, atunci cînd se află la ordinea zilei viitoarea noastră politică vamală, să atingem și această cestiune, deoarece s-a aflat de cuviință a se vorbi despre intrarea României în uniunea vamală proiectată.

Uniunea vamală între două sau mai multe state însemnează introducerea liberului-schimb între țările contractante prin desființarea vămilor dintre aceste state. Țările unite formează un singur teritoriu vamal față cu celelalte țări. Așa, bunăoară, uniunea vamală între Germania, Austro-Ungaria și România ar însemna desființarea graniței noastre vamale despre Austria, libera intrare a tuturor productelor germane și austro-ungare în România și viceversa.

Concepțiunea nu este nouă. În 1836, d. Ducos[33], după relațiunea dată de d-nul Chardon, propunea ca Francia să ia inițiativa pentru înființarea unei uniuni vamale europene, aceasta în scop de a pregăti apropierea politică a popoarelor prin fuziunea și amestecul intereselor lor materiale. La rîndul său și la aceeași epocă, distinsul economist Léon

Faucher[34] pronostica viitoarea împărțire a Europei într-un număr de grupe comerciale, mari și puternice confederațiuni cari ar înlocui diviziunea raselor.

Două concepțiuni teoretice, ambele urmărind umanitarul scop al înfrățirei popoarelor prin contopirea intereselor economice. Un mijloc ca și altul pentru a ajunge la realizarea visului abatelui Saint-Pierre[35] asupra păcei perpetue.

Mai tîrziu, către anul 1849, un ministru austriac[36] alcătui un proiect despre uniunea vamală între toate statele germane și austriace, coprinzînd toată Europa centrală, Piemontele[37] și Italia.

De cîțiva ani, d. de Molinari [38] urmărește unirea vamală a statelor din Europa centrală în care ar intra și Francia. Alături de d. Molinari, un alt economist distins, d. Leroy-Beaulieu propuse o uniune vamală latină între Francia, Belgia, Elveția, Italia și Spania.

Acum de curînd fostul subsecretar de stat de la ministerul de comerciu din Pesta, d. A. Matlecovici, propune în „Revista Budapestei" uniunea vamală între Austro-Ungaria și Germania.

În fine, un bărbat politic francez, d. de Leusse, nutrind în mintea sa frumosul vis al păcei europene și al apărărei Europei contra Americei și altor state extraeuropene, propune ca Europa să fie înconjurată de un singur cordon vamal.

Se pretinde că marele bărbat de stat, principele de Bismarck, nu ar fi fost strein de unele din aceste proiecte și că chiar s-ar fi vorbit pentru înființarea unei noi blocări continentale. Europa continentală ar forma un singur teritoriu vamal; liberul schimb s-ar proclama între toate țările europene, care, închise printr-un zid vamal, ar ține piept contra amenințătoarei concurențe exterioare.

Toate proiectele, unele urmărind scopuri politice, altele ținând numai la cestiuni comerciale, par a fi de aceeași părere, apărarea contra concurenței americane și engleze. Așadar, cînd unul din aceste proiecte s-ar realiza, fie acela al uniunei vamale dintre Germania și Austro-Ungaria, cuprinzînd și țările de la Dunăre și din Peninsula Balcanică, statele uniunei ar fi în răsboi vamal cu Marea Britanie.

Gîndesc că, după cum stau astăzi relațiunile dintre diferitele popoare ale Europei, ținînd seamă și despre accentuarea din ce în ce mai pronunțată a individualismului economic, putem fi siguri că uniunea vamală între toate statele europene nu se poate realiza. Rămîne posibilitatea uniunei vamale dintre Germania și Austro- Ungaria, eventual și a țărilor de la Dunăre. Ideea concepută în 1848 de către un ministru austriac a fost urmărită și, dacă nu a putut să ia ființă, cauza a fost mai mult starea relațiunilor politice și lupta de preponderință în vechea confederațiune germană. Astăzi, cînd cele două imperii sînt unite prin legături politice, cînd bărbați de stat eminenți cer uniunea vamală, nu este de mirare că ceea ce se părea o concepție teoretică să devie un fapt împlinit.

Uniunea vamală între Germania și Austro-Ungaria are numeroși partizani în Ungaria. Acum de curînd, un fruntaș între economiștii maghiari, d. Matlecovici, omul cel mai ascultat la Pesta în cestiile de economie națională, a publicat în „Revista Budapestei" un studiu economic, lăudat

de cele mai de frunte organe germane. În această lucrare, d-nul Matlecovici, după ce arată că Rusia, America și Francia sînt statele cari împiedică adoptarea liberului-schimb, după ce constată că politica economică a acestor trei state apasă mai cu seamă asupra Europei centrale, pierzînd speranțele despre reîntoarcerea tutulor statelor europene la liberul-schimb din cauza constelațiunei politice și economice de astăzi, economistul ungar declară că este de dorit ca cel puțin Germania și Austro-Ungaria să fie unite pe terenul economico-vamal.

D. Matlecovici propune ca Germania și Austro-Ungaria să formeze un singur teritoriu vamal, așa ca celelalte țări să aibă de-a face cu o singură individualitate economică. Aceasta ar trebui să fie, zic foile germane și ungare, pentru oamenii de stat ai Germaniei și Austro- Ungariei ținta de urmărit în campania comercială ce în curînd va începe.

Condițiunile uniunei vamale germano-austro-ungară ar fi, după d. Matlecovici, următoarele :

1. Statele Unite formează față cu celelalte state o unitate politică vamală și economică, iar productele importate din alte țări vor fi supuse pe teritoriul vamal germano-ungar unui tarif uniform.

2. Tariful vamal pentru statele străine se va întocmi pe cale de convențiuni internaționale. Fiecare din Statele Unite poate încheia convențiuni de comerciu cu statele străine în favoarea uniunei vamale; dar nici unul din ele nu poate încheia asemenea convențiuni numai pentru sine.

3. Cu consimțămîntul reciproc, uniunea vamală se poate întinde și asupra statelor vecine și aceasta trebuie să fie o țintă principală de urmărit.

D. Matlecovici încheie zicînd că uniunea vamală între Germania și Austro-Ungaria fiind posibilă, ea trebuie urmărită cu stăruință. Rezultatul acestei uniuni ar fi, între altele, că ea va preschimba rivalitatea economică a Austro-Ungariei și a Germaniei în statele balcanice într-o cooperare amicală care va întări poziținea ambelor state.

Vederile d-lui Matlecovici fiind împărtășite în sferele conducătoare din ambele imperii, este foarte probabil că uniunea vamală între cele două state este o cestiune numai de timp.

Deoarece s-a svonit că s-ar fi făcut și se fac încă încercări pentru a se atrage și România în această nouă combinațiune politico-vamală-economică, este de datoria noastră de a ne rosti în mod franc și leal asupra acestei cestiuni.

Pentru ca o unire pe terenul vamal să fie admisă, condițiunea este ca părțile contractante să aibă perspective de a trage deopotrivă foloase. Ce foloase ar trage România cînd ar intra într-o asemenea tovărășie?

După părerea mea, țara noastră nu numai că nu ar trage foloase, dar și-ar periclita cu desăvîrșire interesele sale economice prezente și viitoare. Întîi, pentru că, intrînd în această uniune vamală organizată după bazele espuse, ne-am pune în conflict imediat cu țările Europei occidentale, și în special cu Marea-Britanie. Englezii văzînd că produsele fabricilor lor sînt supuse la taxele vamale ce ni s-ar impune de Austro-Germania, este natural ca ei să ia măsuri de represalii contra introducerei grînelor noastre în Englitera. Rezultatul ar fi că ni s-ar închide cel mai

mare debuşeu ce avem pentru productele noastre agricole, deoarece ştiut este că Englitera cumpără mai mult decît toate celelalte ţări cerealele noastre. În schimb ni s-ar oferi pieţele germane şi austro-ungare, adică două pieţe cari pînă astăzi nu contează în exportul nostru.

Măsuri analoge ar întîmpina productele noastre în Francia, Italia şi Belgia, adică în trei state cari, după Englitera, sînt principalii noştri clienţi.

În al doilea rînd, industria noastră născîndă ar fi ucisă cu desăvîrşire. Uniţi pe terenul vamal cu Germania şi Austro-Ungaria, formînd acelaşi teritoriu economic, toate productele fabricate germane şi austro-ungare ar intra în România scutite de orice taxe. Întreb dacă vreuna din industriile noastre ar mai putea trăi faţă cu o concurenţă atît de zdrobitoare?

Espuşi a pierde pieţele Europei occidentale, siguri de a vedea dispărînd industria noastră, noi nu putem cu nici un preţ să intrăm în uniunea vamală germano-austro-ungară.

Interesele noastre, atît economice, cît şi politice, ne impun a păstra cea mai strictă neutralitate în această nouă campanie economică. Libertatea de acţiune, completa autonomie vamală, este singurul scop ce trebuie să urmărim.

Dacă ne-am rostit în contra încheierei de tractate de comerciu, să ne rostim cu mai multă tărie contra oricărei înfeudări economice. Tractatele de comerciu înfăţişează neajunsuri; dar în tot cazul, după cum observa d. Chardon, pe cînd un tractat de comerciu ordinar comportă discuţiunea atentivă a concesiunilor reciproce pe cari statele în prezenţă au interes a-şi face şi, prin urmare, poate fi o lucrare de prudenţă şi de raţiune, unirea vamală, prin generalitatea sa chiar, este un fel de aventură şi espune statul care ia parte la dînsa la ruine fără nici o compensaţiune.

Lăsînd uniunile vamale în domeniul visurilor, noi românii să căutăm a ne apăra păstrîndu-ne libertatea de a proceda cum ne vor povăţui interesele. Iar pentru prezent să nu avem decît o singură ţintă: autonomia vamală.

Concluziune

Am căutat să lămuresc cestiunea atît de importantă pentru noi a politicei noastre vamale. Nu ştiu dacă am reuşit; cetitorul se va rosti. Voi încheia această lucrare formulînd în puţine cuvinte cuprinsul expunerii mele.

O revoluţiune economică este pe cale de a se opera în lume. Desvoltarea economică a ţărilor tinere; deşteptarea vechilor civilizaţiuni adormite de secoli, tendinţa ţărilor agricole de a deveni şi industriale sînt atîtea împrejurări cari tind a răsturna politica economică actuală. Bătrîna Europă, coprinsă de teamă faţă cu concurenţa ameninţătoare a ţărilor extraeuropene, cată cum să-şi asigureze interesele atît de multiple ale industriei şi agriculturei. La rîndul lor, ţările tinere lucrează din toate puterile pentru a se emancipa de tutela economică a europenilor.

Înlăuntrul Europei, statele industriale îngrijite de viitorul lor, amenințate de a nu mai putea exporta în America și aiurea ca pînă astăzi, caută să-și asigure cel puțin o clientelă pe continent. Dintr-aceasta o grăbire și o întrecere între țările industriale pentru a lega țările agricole prin tot felul de convențiuni; dintr-aceasta, proiecte de unire vamală între diferitele state ale Europei.

Această frămîntare generală în preziua expirării tractatelor noastre de comerciu a deșteptat îngrijirea noastră tutulor; ne-a făcut să cercetăm direcțiunea ce ar trebui dată politicei noastre vamale.

După o matură chibzuință m-am rostit în favoarea autonomiei noastre vamale, cel puțin pînă cînd se va desemna noua orientare economică a diferitelor state.

De altmintrelea, politica tratatelor de comerciu n-a răspuns la așteptarea generală. S-a crezut că prin aceste legături internaționale se va favoriza deopotrivă interesele țărilor contractante. Rezultatul a fost cu totul contrariu [39], așa că bărbați ca principele de Bismarck au ajuns să le conteste utilitatea. Într-un discurs rostit în 1879, marele om de stat se esprimă în termenii următori cu privire la tractatele de comerciu: „Încît despre calea tractatelor de comerciu, ea este, în unele împrejurări, foarte favorabilă; atît numai că ori și cînd se încheie un asemenea tractat, fiecine se întreabă: *cine este înșelat?* Care a fost amăgit? În general, unul dintre cei doi contractanți a fost amăgit și aceasta se cunoaște numai după trecere de cîțiva ani".

Apoi dacă bărbați politici de talia d-lui de Bismarck și se tem de a nu fi amăgiți cînd încheie un tractat de comerciu, ce să mai zicem despre atîți necompetenți pe cari împrejurările-i deseamnă spre a încheia tractate? Și notați bine că tractatele de comerciu încheiate de către d. de Bismarck au fost toate folositoare intereselor germane, începînd cu faimosul art. 11 al tractatului de la Francfort și terminînd cu tractatele încheiate în cei din urmă zece ani cu diferite puteri.

Afară de aceasta, chiar dacă am admite că regimul tractatelor de comerciu ar fi util din punct de vedere economic, totuși împrejurările de astăzi nu sînt favorabile pentru a contracta. Lumea economică este mai agitată decît în oricare altă epocă. Se presimt schimbări și transformări radicale în organizarea economică și orientarea politică vamală. Înțelepciunea cea mai vulgară ne comandă să stăm la pîndă, păstrîndu-ne libertatea de acțiune.

Hotărîți a nu mai încheia tractate de comerciu pînă ce se va lămuri situațiunea, singurul regim care ar răspunde mai mult la apărarea intereselor noastre este acela al autonomiei vamale. Liberi de orice legături cu alte state, vom aplica mărfurilor de orice proveniență taxele tarifului nostru general. Însă, pentru ca relațiunile noastre comerciale să nu sufere, este neapărat ca tariful general să fie întocmit în așa mod încît să protege industria națională fără ca aceasta să împiedice importațiunea atîtor fabricate de cari avem trebuință. Cu alte cuvinte, tariful nostru general trebuie să fie protector, iar nu prohibitiv.

Traficul general urmînd să fie aplicat tutulor țărilor cari ne vor trata în aceleași condițiuni ca și pe alte state, adică în modul cel mai favo

rabil, reiese de la sine că nu vom putea aplica același tarif țărilor cari ar aplica mărfurilor române un tarif excepțional împovărător. În asemenea împrejurare, guvernul să fie autorizat prin legea vamală să aplice suprataxe.

Cei sfiicioși se tem ca printr-o asemenea atitudine să nu deșteptăm resentimentele unora dintre puteri. Acestora le vom răspunde că am păstrat aceeași atitudine de la 1886 pînă astăzi, față cu țările cu cari nu avem tractate de comerciu.

Mulți se întreabă dacă exportul productelor noastre nu ar suferi vreo jicnire din cauza regimului vamal autonom ce s-ar adopta.

Exportațiunea noastră nu va întîmpina nici o greutate, deoarece, după cum am zis, noi nu ne vom depărta de la o taxare moderată și curat protectoare, adică ceva analog cu ceea ce există de la 1886, afară de oarecari escepțiuni.

De altă parte, să nu ne scape din vedere că țările care ne-au cumpărat pînă astăzi cereale și alte producte agricole ne vor cumpăra și pe viitor, deoarece Europa occidentală are nevoie de grînele străine; ea nu produce atît cît îi trebuie pentru a întîmpina trebuințele alimentare ale populațiunei sale.

Pe acest timp de frămîntări economice, unele țări, spre a-și asigura, pe cît cu putință, un debușeu cît mai mare pentru productele lor, au scos la iveală uniunile vamale. Astfel, de cîtva timp se vorbește cu stăruință despre o unire vamală între Germania și Austro-Ungaria, cu perspective de a înrola în aceste combinațiuni țările de la Dunărea de Jos și din Balcani. S-a svonit că chiar s-ar fi deschis vorbă guvernului nostru pentru intrarea eventuală a României în această asociațiune vamală.

Nu m-aș mira ca să se fi făcut demersuri pentru a se atrage România în sfera de acțiune a Germaniei și Austriei. Acei cari cunosc cu cîtă stăruință se urmează sfaturile lui List nu vor fi surprinși, deoarece în programul economic al lui List, Roscher și alții intră înrîurirea germano-austriacă pe cale economică nu numai în România, dar în toate țările de la Dunăre și Balcani*.

Bunul-simț este de ajuns pentru a ne convinge că nu avem ce căuta într-o asemenea alianță vamală. Uniunea vamală între două sau mai multe state însemnînd că toate acele țări formează unul și același teritoriu economic, urmează neapărat că participarea noastră ar însemna desființarea vămilor pentru țările aliate. Și cine oare nu înțelege ce ar deveni întregul nostru organism economic cînd România ar face una economicește cu Germania și Austro-Ungaria?

Intrarea României într-o uniune vamală cu Germania și Austro-Ungaria ar fi actul cel mai nesocotit ce ar putea comite țara noastră. Printr-aceasta nu numai că am da o lovitură de moarte întregului nostru sistem economic, nu numai că am deveni o unealtă cu care cei mai tari s-ar servi după împrejurări, dar, ceea ce este și mai grav, am înlesni însine calea pentru o înrîurire politică și socială.

---

* Vezi cărticica mea *Cum se poate fonda industria în România*, București, 1881.

De altă parte, printr-o asemenea procedare ne-am înstreina cu desăvîrșire de celelalte țări, precum sînt Englitera, Francia, Italia, Belgia, și numai aceasta nu poate conveni României atît din punctul de vedere economic, cît și politic.

Iată pentru ce am zis că bunul-simț este de ajuns pentru a ne povățui să ne păstrăm libertatea de acțiune.

Autonomia vamală, tarif protector al industriei naționale, acesta trebuie să fie programul politicei noastre vamale.

(*Politica noastră vamală*, București, 1890)

ROMÂNIA, TEREN DE COMPENSARE ECONOMICĂ

Odinioară, cînd România era privită pe nedrept de cei mari şi puternici ca făcînd parte integrantă din Imperiul otoman, s-a rostit şi s-a scris în diplomaţie despre cedarea ţării noastre cutăruia imperiu drept compensare pentru pierderea unor posesiuni ale sale. Chiar unul dintre cei mai de frunte binefăcători ai ţării noastre, Napoleon al III-lea, ar fi cugetat la o asemenea nelegiuire faţă de un popor atît de iubitor pentru Francia.

Au trecut acele timpuri de restrişte pentru noi. România, întotdeauna independentă în drept, nerecunoscută însă de cei interesaţi, a trebuit ca prin sîngele copiilor săi să-şi răscumpere neatîrnarea. De la 1877, Europa civilizată a privit regatul român cu admiraţiune şi simpatie, ca pe un puternic element de ordine şi de progres în Orientul european. Popoare şi diplomaţie s-au întrecut a recunoaşte, a afirma în repetite rînduri că statul român a dovedit şi dovedeşte în toate ocaziunile că merită cu prisos încrederea ce lumea civilizată a pus într-însul.

Şi cît progres a realizat ţara noastră de la 1877 încoaci! Cîtă prefacere în toate ramurile de activitate politică şi economică! De unde în 1875 comerciul general al României, import şi export, era numai de 245 796 248 lei, deodată în 1876 trece de 400 milioane şi după 10 ani, adică în 1888, se urcă la 567 de milioane, iar în 1889 se ridică la 642 de milioane.

Epocă de renaştere, de reînviere politică a fost în anul 1877, dar totodată şi de renaştere economică, căci renaştere se poate numi faptul că, de unde înainte aveam un comerciu de 245 milioane, deodată să ne urcăm la 476 milioane în 1877. Cum şi ce fel s-a operat această strălucită transformare, o ştiu toţi românii cari s-au îngrijit de desvoltarea ţării lor.

Dacă economiceşte am mers atît de repede, nu mai puţin am cîştigat şi politiceşte. România, prin înţeleapta sa politică internaţională, a ştiut să-şi dobîndească un loc de onoare în toate cancelariile europene. Nu s-a găsit nimeni să ne impute vreo necorectitudine în raporturile

noastre cu alte țări. Deopotrivă bine văzuți de suverani și de popoare, românii și-au dobîndit stima și amiciția lumei civilizate.

Credem că, atunci cînd un popor prin munca și sacrificiile sale a răspuns așteptărilor lumei civilizate, era în drept să aștepte la rîndul său la toate considerațiunea pe drept meritată.

Ce se va fi întîmplat oare pentru ca să începem a pierde în față cu puterile europene? Ce uneltiri vor fi avut loc pentru ca deodată, pe neașteptate, să ne pomenim că presa maghiară și o parte din presa germană să înceapă a vorbi de țara noastră ca despre cine știe ce provincie din Africa, ca despre o țară înfeudată cutărei sau cutărei monarhii puternice? Nu știm, deoarece de la un rînd de vreme pare că totul ar fi un mister chiar în cestiuni cari trebuiesc cunoscute de întreaga țară.

De cîtva timp se negoțiază la Viena încheierea unui tractat de comerciu între Austro-Ungaria și Germania. Această încercare s-a mai făcut în diferite rînduri fără succes, deoarece cele două puteri nu se pot învoi în privința concesiunilor ce cere una de la alta.

De rîndul acesta, pe dată ce au început negocierile, agricultorii germani au început să se agite spre a-și apăra interesele, care, după dînșii, aveau să fie sacrificate în interesul agriculturei ungare. La rîndul lor, industriașii austrieci se întrunesc, discută și protestă că, prin încheierea unui tractat de comerciu cu Germania, industria austriacă are să fie lovită în mod foarte simțitor.

Noi le știam toate acestea, pentru că ziarele politice și cele speciale s-au ocupat de nemulțumirile ce stîrnește proiectul de a se încheia tractatul de comerciu între cele două puteri centrale. La Berlin, Colegiul de economie rurală, compus din ilustrațiuni agricole și economice, a protestat contra oricăror sacrificii la care ar fi supusă agricultura germană. La Viena, la Praga și alte orașe ale monarhiei s-au ținut numeroase consfătuiri și s-a adresat plîngeri locului competent. Toate acestea le urmăream după cum trebuie să urmărim orice mișcare economică. Direct nu avem nici un interes în această cestiune. Cu toate acestea, unul dintre miniștrii noștri îmi spunea într-o zi că, dacă va reuși Austro-Ungaria să dobîndească condițiuni favorabile pentru grînele și vitele sale, ne vom folosi și noi în virtutea clauzei națiunei celei mai favorizate ce avem, prin tractatele cu Germania. Mîngîiere mi-am zis, deoarece eram convins că vitele noastre cu greu vor ajunge pe piețele germane.

În acest stadiu se afla cestiunea, cînd deodată, pe neașteptate, ne pomenim că oficiosul „Pester Lloyd" amestecă România în această afacere și iată cum. Ziarul pestan pretinde, și aceasta o lăsăm pe răspunderea sa, că în urma îngrijirilor ce ar fi provocat încheierea unui tractat de comerciu între Austro-Ungaria și Germania, au început a se arăta pe față și accentua nemulțumiri în ambele monarhii. În interval, ziarul principelui Bismarck „Hamburger Nachrichten", intervine și combate cu furie negocierile începute, sub pretext că s-ar face din Germania o tributară a Austriei, în privința grînelor și vitelor.

Mișcarea și nemulțumirile, mărindu-se, au ajuns pînă la auzul imperatorelui Wilhelm, care, pentru a potoli îngrijirea industrialilor austrieci,

ar fi promis, încredințează tot „Pester Lloyd", intervenționea sa pentru ca industria austriacă să primească *un teren de compensațiune în România.*

Teren de compensațiune în România însemnează că se va stărui pentru ca să se acorde mărfurilor austriece taxe vamale scăzute la intrarea lor în România.

N-a trecut mult timp și un ziar german dintre cele mai autorizate, „Neue Preussiche Zeitung" („Kreuzzeitung") din 24 decembrie, cu ocaziunea celor rostite de ministrul nostru de Externe în Camera deputaților cu privire la politica externă, scrie și dînsul următoarele :

„În momentul de față circulă prin ziare știrea, ce se zice că vine de la Buda-Pesta, că, la inaugurarea negociărilor comerciale-politice între Germania și Austro-Ungaria, de la început chiar România ar fi fost destinată ca teren de compensațiune pentru jertfele eventuale la care ar fi supusă industria austriacă prin faptul încheierei unui tractat de comerciu între Germania și Austro-Ungaria".

Ziarul german nu se poate dispensa de a adăogi și dînsul reflecțiunile următoare :

„În adevăr, România este un stat mic, care, din cauza poziținei sale expusă politicește, nu poate să nu țină de loc seamă de dorințele vecinilor săi mai puternici ; cu toate acestea, cînd este vorba de asemenea învoială care ar face ca România să atîrne de Austria în privința economică, atîrnare care de altmintrelea este indicată prin situațiunea ei naturală, nu se poate evita de a se pune întrebarea care vor fi cugetările celor din România asupra acestui punct".

Cu alte cuvinte, ziarul german admite oarecum posibilitatea de a se da România ca teren de compensațiune pentru interesele industriei austriece, însă pune rezerva ca să fim și noi întrebați despre aceasta. Atît ar mai fi și lipsit, ca să se trateze despre interesele noastre fără ca măcar să fim consultați.

De-abia apăruse cele scrise în ziarul german, și la Pesta, cu ocaziunea felicitărilor de Anul nou, ministrul președinte, comitele Szapary [1], răspunzînd comitelui Tisza [2], zise :

„Guvernul consideră încheierea unui tractat de comerciu cu Germania ca foarte de dorit, tractat în care se va ține socoteală de interesele celor două partide și care va face mai intime amiciția și legătura între cele două părți.

Toți factorii sînt de o așa mare bunăvoință, încît este speranță de a încheia un tractat mulțumitor. Cu toate că în privința materiilor prime Ungaria are ca concurentă pe România și pe Serbia, este însă cu aceste țări o astfel de comunitate de interese încît Ungaria dorește să lege cu ele raporturi comerciale amicale".

Cuvintele comitelui Szapary au fost primite cu deosebită bucurie la Viena, deoarece industrialii austrieci întrevăd posibilitatea unei înțelegeri cu România.

Punînd în legătură cele scrise de „Pester Lloyd" și de „Kreuzzeitung" cu cele rostite de comitele Szapary, reiese că a trebuit să fie vorba despre România, deoarece altfel nu ne putem explica cum de se află cu cale de ministrul președinte al Ungariei ca să-și aducă aminte că ar fi existînd

oarecare comunitate de interese între Ungaria şi România tocmai cu ocazia negocierilor dintre Germania şi Austro-Ungaria.

Ne-a mîhnit adînc nu numai intenţiunea, dar şi modul cum a fost formulată. Nu ne putem explica cum îşi permit organe serioase să trateze România ca teren de compensaţiune pentru a împăca neînţelegerile dintre Germania şi Austro-Ungaria.

Situaţiunea ar deveni cu mult mai gravă cînd ne-am putea încredinţa dacă în realitate cele două guverne, german şi austro-ungar, ar fi întrevăzut posibilitatea de a face din interesele noastre economice un teren de compensaţiune pentru industria austriacă.

Vorba românului : pînă ce nu faci foc, fum nu ese. A trebuit să se vorbească despre aşa ceva, căci într-alt fel cum de s-ar fi ocupat ziare serioase de o asemenea cestiune.

Noi mulţumim ziarelor germane şi austro-ungare că se interesează a da înşile pe faţă jocul diplomaţiei. De altmintrelea nu ne-am făcut niciodată iluziune ; cam ştim ce se cugetă despre noi.

Oricum va fi, românii să fie mai cu îngrijire decît oricînd, deoarece străinii se reazimă pe expirarea tractatelor de comerciu în iunie viitor pentru a ne prinde în mrejile lor. Cuvîntul de tarif autonom să nu-i mai asigure, căci se poate întocmi aşa tarif încît interesele noastre să fie jertfite.

(„Economia naţională", anul XV, 1891
nr. 1/1 ianuarie 1891, p. 1—6).

LXXIX

ROMÂNIA FAȚĂ CU MARILE GRUPĂRI VAMALE [1]

Nu putem ști ce surprinderi rezervă omenirei veacul viitor. Frămîntările de tot felul, politice, sociale, economice, filozofice, care caracterizează sfirșitul secolului al XIX-lea prevestesc o transformare neașteptată în existența popoarelor. Pentru spiritele prevăzătoare este aproape sigur că în ordinea economică și socială lumea se poate aștepta la transformări radicale. Oamenii de stat, ca și cugetătorii profunzi, prevăd că o schimbare în raporturile dintre diferiți factori ai producerei au să fie prefăcute în înțelesul unei mai drepte repărțiri a rezultatelor. Rezultatele prodigioase ce a produs industria mare au înavuțit popoarele, au înaintat civilizațiunea, dar totodată au contribuit să înăspreacă în mod îngrijitor relațiunile dintre muncă și capital. Cu toate iluziunile ce-și fac economiștii doctrinari, cu toată încrederea ce pun în așa-numitele legi economice, este necontestabil că, de altă parte, cu tot progresul general, lumea muncitoare este frămîntată. O nemulțumire, cînd latentă, cînd pe față, pune pe gînduri pe toți cîți se îngrijesc de liniștea și armonia socială. Cei cari nesocotesc neastîmpărul claselor muncitoare, cei cari-și pun încredere în forță pentru a păstra liniștea și ordinea dovedesc că nu cunosc cele petrecute în desvoltarea socială și economică a omenirei. Nu există forță materială care să poată împiedica realizarea ideilor mari cînd acestea sînt expresiunea aspirațiunilor juste și legitime ale unei întregi clase. Cînd filozofii francezi din veacul al XVIII-lea prevesteau că o furtună teribilă are să se întîmple dacă nu se vor face de bunăvoie schimbările cerute de starea politică, economică și socială a poporului francez, clasele domnitoare, cu regele în frunte, surîdeau și nesocoteau sfaturile celor mai prevăzători. Revoluțiunea cea mare dovedi că se ia cu forța ceea ce nu se acordă de bunăvoie.

Publiciștii mari, cari au făcut cercetările cele mai profunde asupra cauzelor cari au adus acea mare sguduire a Franciei, sguduire care a costat atît sînge, atîtea suferințe și atîtea pierderi însemnate pe poporul francez,

susţin că ar fi putut fi întîmpinată cu oarecare bunăvoinţă şi cu mai mult simţ de dreptate din partea claselor domnitoare.

Întemeietorii socialismului, dintre care unii oameni pe atît de însemnaţi, pre atît de prevăzători, au căutat a face să se înţeleagă că sistemul industrial modern coprinde în sine vitiuri organice cari la un moment dat pot precipita lumea într-o nouă revoluţiune. Şi fiecare şi-a făcut datoria, arătînd schimbările de făcut. Este foarte probabil că, dacă sfaturile atîtor oameni luminaţi şi doritori de binele omenirei ar fi fost ascultate, dacă în loc de o încăpăţînare stupidă, o îndărătnicie neînţeleasă s-ar fi procedat cu bunăvoinţă la o înţelegere a faptelor şi a mijloacelor de îndreptare, se putea cruţa societatea modernă de multe suferinţi.

Oricît ar fi de regretat întrebuinţarea violenţei pentru realizarea revendicărilor formulate de oameni prevăzători, totuşi trebuie să recunoaştem că cele întîmplate a servit de învăţătură şi a mai trezit din piroteala lor pe multe din societăţile europene.

Astăzi nu se mai nesocoteşte, nu se mai ascultă cu nepăsare gemetele celor care suferă. Flămînzii de dreptate nu se mai trimit la observarea aşa-numitelor legi eterne ale ştiinţei economice şi sociale. Din contră, s-ar părea că în societăţile mai înaintate există oarecare emulaţiune pentru a da satisfacere revendicărilor întemeiate ale claselor muncitoare. Chiar printre capetele încoronate s-ar părea că există oarecare preocupare asupra mizloacelor de a preîntîmpina zdruncinările întotdeauna vătămătoare societăţii. Iar acum, în cei din urmă ani, chiar printre economiştii doctrinari pare a se fi înţeles că aşa-numiţii reprezintanţi ai ştiinţei nu se mai pot ţine într-o atitudine dispreţuitoare faţă cu atîtea mari cestiuni economice şi sociale care frămîntă societatea actuală. Se pare că dispreţul îngîmfat care nu ţinea mai nici o seamă de necesităţile practice a făcut loc unei mai juste aprecieri a situaţiunii. Dacă, după cum zice cu multă dreptate un scriitor francez, toate ştiinţele pure, mecanica, spre exemplu, cînd vroieşte cineva să le aplice, trebuie să fie supuse corecţiunilor şi rectificaţiunilor cerute de diverse circumstanţe, cu mult mai mult trebuie să se supună la o asemenea necesitate o ştiinţă ca economia politică, care nu are de-a face numai cu elementele materiale, dar şi cu dispoziţiunile morale, sociale, cu prejudiţiile, cu interesele politice exterioare şi interioare.

O situaţiune oarecum analogă se observă între raporturile dintre diversele state ale lumei. Fără a prejudeca viitorul, constatăm că în prezent, în loc de relaţiuni economice întemeiate pe bună-credinţă, pe necesităţi locale, sociale şi economice, se observă o desfăşurare de aşa-zisă diplomaţie pentru a se frustra interese dintre cele mai legitime. Sub pretext de politică economică, statele caută a-şi vătăma unele altora. În loc ca cutare stat cu care un alt stat tratează, să ţină seama de interesele respective, căutînd a întemeia raporturile comerciale pe satisfacerea reciprocă, din contra se recurge la toate subterfugiile, la toate intimidările pentru a trage foloase în dauna intereselor statului care se pare mai slabi

Dar, fiindcă în cele din urmă fiecare stat ajunge a înţelege cum i se vatămă interesele şi caută a se apăra, iscusita diplomaţie a găsit un mizloc pentru a impune voinţei celor mai tari, şi acest mizloc este aşa-numita

grupare vamală a mai multor state. Un număr de state se înțeleg între dînsele, își fac concesiuni reciproce și se leagă a nu mai face tractate cu alte țări decît după o anumită înțelegere ce au avut între dînsele. Așa s-a întîmplat cu constituirea așa-numitei alianțe vamale a statelor din Europa centrală. În mod cît se poate de discret, Germania se înțelege cu Austro-Ungaria, Italia, Belgia și Elveția. Deodată lumea se trezește cu o nouă formațiune politico-vamală [2], care între altele declară că nu poate acorda sau intra în tratări cu alte țări decît conform cu cele stabilite de membrii alianței. Te adresezi Germaniei, spre exemplu, și întrebi pentru ce cerealele române care pînă mai acum cîtva timp plăteau o vamă ca toate celelalte, acum sînt supuse la o taxă de 5 mărci pentru suta de kilograme, pe cînd cerealele americane, austro-ungare plătesc numai 3 mărci și jumătate. Mai adaogi : pentru ce această urcare de vamă asupra cerealelor române cînd România n-a luat nici o măsură care să jicnească interesele germane. La aceste întrebări ți se răspunde : aveți dreptate ; cerealele voastre plătesc mai mult decît înainte ; recunosc chiar că sînteți năpăstuiți față cu alte popoare ; dar nu am ce face, aceasta mi s-a cerut de vecina voastră Austro-Ungaria. Astăzi chiar, dacă Germania ar fi dispusă să facă ca cerealele noastre să plătească aceeași taxă ca cele americane, nu poate face una ca aceasta de nu este cu învoirea Austro-Ungariei.

Te adresezi Belgiei și întrebi pentru care cuvînt cerealele române sînt supuse astăzi la taxa mai urcată decît ale altor state, pre cît timp România nu face nici o deosebire între productele belgiene și acele ale altor țări. Belgia răspunde : n-am ce face ; mi s-a impus de către marii mei aliați vamali, Germania și Austro-Ungaria, ca să supuie productele române la o taxă mai urcată, căci aceasta ar fi convenind combinațiunilor economico-vamale ale Austro-Ungariei.

Iată dar că, unde pînă aci aveai să lupți și să tratezi cu state izolate, acum te găsești în față cu grupări vamale legate între dînsele ca să nu poată face vreo concesiune altor state fără consimțămîntul aliaților.

Ce scop vor fi urmărind, unde vroiesc să ajungă întemeietorii grupărei vamale nu știm ; ceea ce știm și ceea ce simțim este că se tinde la o grupare din ce în ce mai mare, grupare care să înglobeze toate statele europene afară de Rusia, Englitera și Francia. Ceea ce mai simțim este că, dacă nu faci parte din această grupare, productele tale principale sînt împovărate de taxe vamale mai mari, lăsîndu-se a se înțelege că pentru a ți se face dreptate trebuie să intri și tu în asociațiune. Dar cum și cu ce condițiuni, aceasta nu se știe ; se presimte însă că [nu] ți se va acorda verio ușurare productelor tale decît făcînd noi concesiuni asupra tarifului astăzi în vigoare. Dacă întîmpini că tariful tău este moderat, că nu jignește interesele industriale ale altor țări, ți se răspunde : se poate, însă Austro-Ungaria dorește ca cutare taxă să fie redusă în favoarea industriei sale, că fără aceasta nu putem sta de vorbă.

Aceasta este noul sistem inaugurat de curînd, sistem căruia agricultura și comerciul român datorește pierderi simțitoare. Ceea ce se întîmplă României se va fi întîmplat și altor state pentru diferite articole.

De altă parte, alături cu gruparea puterilor centrale, noi românii ne mai aflăm într-o situație defavorabilă și față cu Francia, care și dînsa

şi-a croit un sistem vamal care numai favorabil nu ne este. Şi dacă te adresezi guvernului francez şi arăţi că cîteva producte române sînt prea împovărate, pe cînd productele principale franceze n-au să se plîngă de vama română, guvernul francez îţi răspunde : „Camerile mi-au impus tariful maximum şi tariful minimum şi, după dispoziţiile astăzi în vigoare, nu pot acorda României decît tariful maximum, adică cel mai împovărător".

Să recunoaştem că numai plăcută nu poate fi situaţiunea ce ni se face de către marile puteri ale Europei. Ne rămîne a cerceta într-un alt articol mai cu de-amănuntul economia acestei grupări vamale, precum şi atitudinea ce ni se impune de împrejurări.

(„Economia naţională", anul XVI, 1892, nr. 12/15.VI, p. 242—247).

LXXX

REPAOSUL DUMINICAL LA SENAT*

Sunt veri-o 15 zile de cînd am avut onoare a anunța următoarea interpelare;

„Am onoare a întreba pe d. ministru președinte dacă d-sa crede că repaosul de duminică pentru impiegații comerciali de toate treptele, precum și pentru lucrătorii meseriași, este o necesitate atît din punctul de vedere religios și moral, precum și din punctul de vedere igienic și economic? Și în cazul afirmativ, nu crede d. ministru președinte că guvernul ar trebui să înfățișeze Corpurilor legiuitoare un proiect de lege chiar în cursul acestei seziuni? ".

După cum vedeți, scopul interpelărei mele este de a pune pe guvern în poziținne de a se rosti despre ceea ce cugetă el cu privire la o cestiune ca aceea a repaosului de duminică, cestiune care se află la ordinea zilei în toată lumea civilizată.

Ași fi putut formula un proiect, și poate să și fac aceasta; doresc însă ca să cunosc care este cugetarea guvernului. Știm că în Cameră s-a prezintat un proiect din inițiativa deputaților; aud numai că ar fi fost respins de toate secțiunile Camerei.

Faptul acesta m-a îndemnat să adresez guvernului o interpelare; să aud care-i este părerea într-o cestiune față cu care el nu poate rămîne indiferent.

D-lor, repaosul de duminică, știți foarte bine, se reduce la faptul de a face ca prin măsuri ale inițiativei private, sau prin lege specială, duminica să fie o zi observată în toate cazurile posibile de toată lumea muncitoare; vedeți că nu zic că toată lumea să observe, căci se poate întîmpla cazuri cînd, negreșit nu poate să se întrerupă unele servicii; de aceea zic în toate

* [Discurs rostit în ședința de la 11 mai 1892].

cazurile posibile. Dumineca sau o altă zi a săptămînei, după confesiune, a fost respectată din cea mai adîncă vechime. Dacă oamenii muncitori au călcat tradițiunea, au nesocotit atît religiunea cît și nevoile igienice și sociale, cauza a fost industrialismul cu exigențele sale, precum și slăbirea adevăratelor principii de morală.

De la 1889 cestiunea aceasta a început să fie agitată cu mai multă stăruință.

Am asistat la Paris la congresul repausului de duminică; la acel congres erau prezinți oameni politici și de toate confesiunile: catolici, protestanți, calvini, mozaici, liberali, democrați, socialiști.

Aceasta m-a făcut să zic că cestiunea repaosului săptămînal e de interes universal.

Începînd de la congresul din Paris, cestiunea își face drumul ei atît în Europa, cît și în America. Se întrunesc congrese, se țin întruniri pentru ca să se regleze o dată această cestiune. Fără a intra în amănunte de natură legislativă, mă voi mărgini numai la considerațiuni generale.

Cestiunea repausului de duminică, d-lor senatori, se poate privi din următoarele trei puncte de vedere: din punctul de vedere igienic, din punctul de vedere religios și din punctul de vedere social și economic. Igienic vorbind, cred că nu trebue multă stăruință; fiecare om înțelege că acela care e silit să lucreze 14, 15, 16 și chiar 18 ore pe zi, acela care e silit să-și frămînte și mintea și corpul ca să-și cîștige pîinea de toate zilele, merită ca odată pe săptămînă să se odihnească o zi. Faptul acesta este atît de adevărat că atunci chiar cînd nu exista nici medicina, nici civilizația de astăzi, din timpurile cele mai vechi, din timpul lui Moise, s-a găsit de cuviință că o zi pe săptămînă omul trebuie să se odihnească. Imi aduc aminte că un doctor zicea: dacă nu ar exista duminica, ar trebui s-o inventăm, și dacă duminica ar cădea din punctul de vedere religios, zice el, ar trebui s-o ținem din punctul de vedere igienic; așa încît, încă odată zic, nu insist asupra considerațiunilor de igienă, deoarece lucrul este prea învederat.

Să ne luăm pe noi de exemplu, noi senatorii cari nu prea muncim, dar cînd vine sîmbăta luăm congediu și nu ne întrunim de cît luni. Apoi dacă noi găsim de cuviință să ne odihnim duminica, precum și Camera și toate administrațiunile publice, drept este, bine este ca numai o seamă de oameni, adevărata lume muncitoare, să fie condemnați a munci în permanență? Acest fapt este incompatibil cu cele mai elementare reguli igienice.

Din punctul de vedere religios, nu cam este de competința mea ca să desvolt cestiunea; avem aci reprezentațiunea clerului, banca prelaților, cari sunt mai competinți decît fiecare din noi pentru ca să pună în evidență foloasele religioase ale repaosului de duminică [..]

Că duminica trebuie observată din punctul de vedere religios, exemplul acesta ni-l dă popoare înaintate în cultură.

Dacă s-ar cita popoare primitive, popoare înapoiate în cultura nu s-ar putea întîmpina că nu se pot lua exemple de la cei înapoiați.

Cu toate acestea, nu mă pot opri de a vă zice că nesocotința a tot ce este vechi, a tot ce este tradițiune nu este un semn de înțelepciune. În viața popoarelor prezentul este o urmare a trecutului și numai înțelegînd bine trecutul putem merge cu pași siguri spre viitor. Dar, în fine, lăsînd pe cei vechi, pe cei primitivi, avem în timpul nostru ca exemplu de observarea cea mai strictă a duminicei, avem poporul cel mai civilizat, pe Englezi . . .

D. G. Mârzescu. Este poporul cel mai tradițional din lume.

D. G. Sefendache. Și Statele Unite.

D. St. Șendrea. Este și Elveția.

D. P. S. Aurelian. Voi vorbi și despre alte țări [. . . .]

Acestea zise, să consider cestiunea repaosului de duminică și din punctul de vedere social.

Duminica este o necomparabilă binefacere socială.

Ce am deveni noi toți cînd am munci fără întrerupere în toată viața noastră? Să luăm societatea în întregimea ei, să luăm de la simplul muncitor și pînă la treptele cele mai înalte, toate sferele sociale; presupuneți că am fi condamnați să fim în perpetuă mișcare, agricultorul să nu lase plugul, cismarul să nu lase sula, școlarul să nu întrerupă învățătura, în fine ca tot ce se muncește să fie în permanentă activitate; imaginați-vă o asemenea stare de lucruri și vă rog să trageți consecințele la ce rezultat ar putea să ajungă societatea? Ați auzit într-o ședință un orator, apropo de învățămînt, se tînguia că s-a încărcat programele școlare; se plîngea că surmenagiul, cum zice francezul, apasă mințile copiilor și în loc să dea folose a dat pagube. Nu uitați că copii au două luni de vacanță, duminicele și sărbătorile, și cu toate acestea medicii au scris volume întregi în cari spun: încetați cu acest surmenagiu, prăpădiți tineretul. Din punctul de vedere social este o bine-facere observarea duminicei; neobservarea ei, munca continuă ne-ar conduce la o slăbire intelectuală, fizică și morală a rasei omenești. Aceasta îmi aduce aminte ceea ce am citit despre un chinez care se afla pe un bastiment marin englez. Englezii observă dumineca și pe mare stau, fac serviciu religios. Chinezul, care se găsea ca marinar, văzînd odihna în toate duminecele, zicea unui englez: voi sînteți oameni fericiți, vă odihniți în toate zilele; Dumnezeul vostru este mai bun și mai generos decît al nostru, căci noi muncim de la un capăt la altul al anului și numai în ziua de anul nou ne odihnim.

D-lor, se obiectează, din punctul de vedere social, că observarea duminicei va aduce perderi materiale. Acesta este calul de bătae ori cînd se propune o reformă; în loc să se măsoare după cuprinderea ei socială, se ia numai caracterul material. Neapărat, dacă ne punem pe terenul de profit material probabil, și aceasta nu este dovedit, că o să rezulte oarecari pagube pentru cineva. Natural că patronii vor păgubi din faptul a nu se

lucra duminica ; dar numai de interesele lor materiale trebue să ne ocupăm ? Dacă ar păgubi cutare negustor, ori fabricant, că are să se întrerupă duminica mersul mașinelor sau [să] se închidă magazia, este un cuvînt să nu ne ocupăm de masa cetățenilor care are nevoe de repausul de duminică ? Chiar la noi unde industriile n-au ajuns la gradul de desvoltare la care au ajuns în alte țări, totuși cînd te gîndești că un impiegat comercial, un băiat de prăvălie, o calfă, un comptabil este condamnat ca de la 5 dimineața și pînă seara tîrziu să stea în picioare, să nu merite oamenii aceștia să aibă nici duminica liberă ?

Poate că ar rezulta oarecari pagube pentru patroni dar trebue să ne gîndim și la partea morală a lucrătorului. Nu putem, în cestiuni de natura aceasta, să ne punem numai pe terenul cîștigului și să nu avem în vedere și interesul social. O societate care are în vedere banul și numai banul, unde ar ajunge ? Chiar în sfera privată, cînd un individ nu are altă preocupare de cît banul și numai banul cu orice preț, merită oare să te interesezi de el ? Dacă pentru individ poate fi vătămătoare o asemenea deprindere, pentru o societate este și mai periculoasă. Să ferească Dumnezeu pe un popor care să concentreze toată activitatea sa pentru cîștiguri materiale și care să neglijeze partea morală și intelectuală ! Nu putem dar pune în balanță foloasele morale ce ar rezulta prin observarea zilei de duminică cu cîștigurile ce ar trage o seamă de întreprinzători, de patroni.

D-lor, ce să mai insist ? Mi se pare că exemplele sînt mai convingătoare decît orice desvoltare de ordine mai teoretică. În cestiuni de natura aceasta este bine să ne raportăm și la experiența altora. Sînt popoare mai vechi decît noi, mai înaintate în civilizațiune, și este bine să vedem ce au făcut ele în privința aceasta. Noi imităm pe străini în tot, în îmbrăcăminte, în hrană și în multe altele și n-ar fi rău ca în cestiuni de natura aceasta să vedem ce au făcut și străinii [. . .]

Mai întîi îmi dați voe să vă spun că cestiunea cum că sînt multe sărbători la noi este cu totul altceva : cînd se va face și reforma bisericei, după cum am auzit, atunci veți scădea și din sărbători ; pînă atunci însă eu nu sînt în situațiune de a schimba religiunea ortodoxă ; totuși pot să vă reamintesc că mai sînt și alte neamuri cari sînt religioase ca și noi și cari au sărbători, dacă nu tot atîtea dar destul de multe, cum sînt catolicii.

Dar, încă odată, aci nu este vorba de mulțimea sărbătorilor, cum nu este vorba nici de țăran, nici de libertatea conștiinței, de care ne-a vorbit d-nul prim-ministru, care nu are a face cu ceea ce susținem noi.

D. prim-ministru [2] afirmă că sărăcia din satele noastre se datorește prea multor sărbători. Ați atins o cestiune arzătoare, și v-aș ruga ca, pentru un moment, să nu ne vorbiți despre cauzele sărăciei țăranilor. Aceasta este o cestiune complexă, și nu știu dacă ați făcut bine să atribuiți sărăcia țăranilor sărbătorilor. Nu știu ce vor răspunde reprezentanții religiunei ; eu ca mirean vă voiu spune numai atît că cauzele sărăciei țăranilor sînt cu totul altele, și numai necunoștința lor va face a le atribui sărbătorilor.

Oricum ar fi însă, eu proiect de lege nu voi face, fiindcă nu este datoria mea să fac. Am spus deja că dacă am luat cuvîntul este pentru că am

înțeles cum că delegații secțiunilor Camerei au respins proiectul și doream să știu care este modul de a vedea al guvernului ; însă guvernul ne spune că cestiunea este dificilă și că vom vedea cînd va veni legea în discuțiune. Ei bine, vom vedea, zic și eu ; decît tot ce vă pot spune este că această cestiune este una din acele cestiuni care se va rezolva forțamente căci curentul deja de 3 ani și mai bine a străbătut Europa și deja s-au adus proiecte de legi în acest sens în Francia, Belgia, Elveția, Germania etc ; numai noi am rămas în coadă, fiindcă avem prea multe sărbători, după cum ziceți d-voastră. Cu toate acestea, cestiunea se va rezolva și la noi.

(„Economia națională", anul XVI, 1892,
nr. 12/5 VI, p. 247—253, și nr. 13/1 VII, p. 270—275)

LXXXI

IMPORTUL ŞI EXPORTUL DIN PUNCTUL DE VEDERE AL POLITICEI VAMALE[1]

În articolul precedent* am căutat a proba că în multe cazuri escedentul importaţiunilor asupra exportaţiunilor şi viceversa nu însemnează în toate împrejurările cîştig sau pierdere. Spre a judeca şi a se rosti asupra rezultatelor tranzacţiunilor internaţionale, trebuie ţinut seamă nu numai de cifrele statistice vamale, dar şi de o sumă de alte împrejurări. De aceea, oricîtă trecere şi însemnătate ar fi avut în trecut ceea ce se numeşte balanţa comerciului, astăzi nu ne mai putem rosti asupra mersului daraverilor cu străinătatea întemeindu-ne numai pe balanţa comerciului. Căutînd drept, aceasta nu se poate imputa balanţei comerciului, ci complicărei raporturilor internaţionale. Cum am mai zis, fără a condamna balanţa comerciului, după cum o fac economiştii ortodocşi, o vom lua drept ceea ce este şi ne vom folosi de dînsa, complectînd-o.

Astfel înţeleasă cestiunea statisticei vamale şi a balanţei comerciului, să nu ne mirăm că după o cercetare scrupuloasă să se dovedească că naţiunile avute şi înaintate în civilizaţiune [nu] exportă mai mult decît importă. Aşa statistica vamală arată în mai multe rînduri că în Englitera importaţiunile covîrşesc exportaţiunile. Rezultatul final ar fi sărăcirea Engliterei. Apoi aşa este? Negreşit că Anglia exportă mai mult decît importă, şi, dacă cifrele vamale nu arată aceasta, cauza este că nu o pot arăta şi nu este treaba lor ca să o arate. Aceasta şi explică pentru ce englezii nu se îngrijesc cînd statistica lor vamală le arată că au importat mai mult decît au exportat.

Cei mai mulţi dintre economiştii liber-schimbişti, nesocotind cu desăvîrşire balanţa comercială cu toate corecţiunile ce i se pot face, susţin că aplicarea liberului-schimb în daraverile internaţionale nu poate să aducă nici o vătămare părţilor interesate, deoarece, la urma urmelor, echilibrul se stabileşte de la sine între importaţiune şi exportaţiune, între cumpărare şi vînzare. După dînşii, comerciu liber însemnează schimb egal, deoarece

* Vezi „Economia naţională nr. 20,1893.

productele se schimbă contra productelor. Negreşit că productele se schimbă cu producte, dar întrebarea este dacă utilitatea şi valoarea intrinsecă a productelor schimbate este aceeaşi. În multe cazuri, productele schimbate n-au aceeaşi valoare, nici aceeaşi utilitate. Se poate obiecta că, deoarece vînzătorul şi cumpărătorul se mulţumesc, deoarece şi unul şi altul cîştigă schimbînd, aceasta este de ajuns pentru a stabili echivalenţa schimbului.

Orice ar zice liber-schimbiştii, schimbul efectuat nu în toate cazurile este deopotrivă folositor şi de o egală valoare intrinsecă ; deci nu deopotrivă se folosesc cei ce fac schimbul. După cum zice cu multă dreptate d. de Noailles [2], ale cărui vederi le împărtăşim şi căutăm a comunica cît mai lămurit, pentru că sălbatecii caraibi din timpul lui Columb nu cunoşteau valoarea aurului şi-l dau mai pentru nimic, urmează oare din aceea că aurul necunoscut de acei sălbatici nu avea mare valoare intrinsecă recunoscută de lumea civilizată de pe acele timpuri? Alt exemplu : regii negri din Africa, cari dau un dinte de elefant de cinci sau şase sute de lei în schimbul a cîteva butelii de rachiu, preţuind doi sau trei lei una, care dau un cîntar de olei de palme [3] valorînd şasezeci lei contra unei puşti vechi de cinci lei sau contra unor mărgele şi obiecte de nimic, fără nici o utilitate şi valoare, aceşti regi negri nu îndeplinesc ei proverbul : „Un ou contra unui bou", cu toate că ei schimbă producte contra altor producte? Cine nu vede că europenii făcînd asemenea schimburi se înavuţesc, cîştigă mai multe sute la sută.

Comitele Habner, unul dintre călătorii ale cărora descrieri sînt pline de interes, spune că casele engleze, germane, franceze comanditează în ţările primitive comercianţii numiţi *traders*, care primesc cu preţ îndoit obiecte, precum : bricege, arme, rachiu, tutun, stilete şi alte lucruri căutate de populaţiunile sălbatice. Aceşti *traders* cîştigă 700 şi 800 la sută, luînd de la sălbatici, în locul obiectelor date, bumbac şi alte produse coloniale.

S-a citat ca exemplu un pretins general în retragere care vindea marocanilor drept o sută lei ceasornice de zinc care valorau trei lei duzina. Se schimbau producte contra producte, cu deosebire că pretinsul general lua 100 lei şi da obiecte de 30 de bani.

Dar nu este nevoie de a merge în Africa sau Australia pentru a găsi exemple de asemenea schimburi disproporţionate ca valoare şi ca utilitate ; le aflăm şi în ţările civilizate. Francia are oarecum un monopol al obiectelor de lux şi de fantezie, mai cu seamă a numitelor articole de Paris. Cine nu ştie că dibacele modiste pariziene, cu o bucăţică de dantelă ori de tul, cu cîteva flori artificiale, fac pălării cari atrag pe streinele amatoare de toalete elegante. Tot în asemenea mod se fasonează şi se fabrică multe alte obiecte de fantazie. În foarte multe cazuri, materia întrebuinţată pentru a fabrica o pălărie sau alte obiecte costă cinci mult zece lei, iar obiectul se vinde cu cincizeci şi cu o sută lei. Ce se plăteşte oare : valoarea intrinsecă, utilitatea obiectului? Nicidecum ; se plăteşte gustul parizian, dibăcia lucrătorilor francezi.

În schimbul atîtor obiecte de fantazie şi de lux, francezii importă cereale, lînă, bumbac, lemne. Astfel se schimbă obiecte cărora fantazia şi dibăcia le dă un preţ de treizeci de ori mai mare decît face materia primă

contra unor producte agricole ale căror preţuri sînt îndeobşte stabilite şi cunoscute, obiecte de neapărată trebuinţă, de care francezii nu se pot dispensa.

Ce se întîmplă? Francezii primesc în schimbul unei pălării, care nu costă decît cinci sau şase lei, o chilă de grîu românesc, care se vinde astăzi şasezeci lei şi care costă pe cultivatorul român tot şasezeci lei. S-au schimbat producte contra producte, cu deosebire că modista franceză a vîndut şasezeci lei pălăria care o costă zece lei şi a cîştigat prin urmare cincizeci de lei, iar cultivatorul român a dat în schimbul pălăriei o chilă de grîu care valorează şasezeci lei şi care pe dînsul îl costă tot atît; cu alte cuvinte, nu a cîştigat nimic prin schimbul ce a efectuat. Şi cu toate acestea s-a schimbat producte contra producte, dar unde este oare echivalenţa de care vorbesc liber-schimbiştii?

Cum s-au înavuţit olandezii în trecut, încît Olanda devenise cea mai mare putere financiară a lumei, dacă nu vînzînd scump şi foarte scump articole pe care ei le cumpărau foarte ieftin şi pe care le transportau preste mări şi preste ţări cu puternica lor marină comercială?

Dar Englitera cum a ajuns să fie astăzi în fruntea lumei ca putere industrială şi financiară dacă nu prin aceea că a ştiut să monopolizeze aproape traficul şi transportul, să cumpere ieftin şi să vîndă cu beneficii însemnate? După spusa lor, americanii plătesc streinilor, dar mai cu seamă englezilor, suma însemnată de şase sute milioane lei pe fiecare an pentru a le transporta productele, călătorii şi poşta. Englezii se folosesc mai mult decît oricare alt popor din daraverile internaţionale şi nimeni pînă astăzi nu îndrăsneşte să aspire a-i întrece sau a-i ajunge. În asemenea condiţiuni aplică englezii liberul-schimb şi este foarte natural ca să-l aplice şi mai natural ca toţi economiştii lor, în frunte cu Cobden, să caute a face să se introducă liberul-schimb în toate ţările din lume. Atît mai rău pentru popoarele care se vor lăsa să fie amăgite.

Acestea fiind faptele, nu este oare firesc să ne întrebăm unde mai este egalitate în schimb, ce devine faimoasa axiomă: productele se schimbă contra productelor, spre marea şi egala mulţumire a părţilor? Reciprocitate în asemenea materie poate exista, şi aceasta nu în mod absolut egal, numai între ţările care au mai aceeaşi civilizaţiune să schimbe între dînsele obiecte de o utilitate primordială. Foloasele sînt moderate şi echivalenţa aproape completă. Întrucît priveşte ţările a cărora industrie este înapoiată, în stare embrionară, cum se află bunioară la noi, nici că mai poate fi vorba de reciprocitate, de echivalenţă în schimb. După cum se exprimă d. de Noailles, cele mai multe dintre importaţiuni devin împovărătoare pentru asemenea ţări, cu toate că sînt utile mai cu seamă cînd ele consistă în procurarea de sume de obiecte de instrumente complicate, care sînt neapărate vieţei moderne. Inferioritatea lor relativă le sileşte să soldeze străinătatea sau în natură, prin exportaţiunea cu preţuri scăzute a materiilor brute pe care nu pot sau nu ştiu să le transformeze ele însile, sau în capitaluri prin intermediul mijloacelor şi profiturilor comerciului interior. Ţările înapoiate trebuie să-şi sacrifice, prin urmare, economiile într-o proporţiune destul de mare în loc de a se înavuţi puind la o parte asemenea economii".

Şi cum s-ar putea esplica altfel înavuţirea atîtor localităţi, ca Genova, Hamburg, Veneţia şi altele, fără teritoriu ; grămădiseră sume colosale în aur numai prin comerciu, prin schimbarea productelor ?

Beneficiile monetare pe care le realizau numai procurînd producte şi fabricate ale altor neamuri au făcut ca în trecut aceste oraşe să devie adevărate puteri financiare ale lumei.

Aşadar, nu este totdeauna esact că echivalenţa esistă în toate cazurile cînd productele se schimbă contra productelor ; din contra, cu tot schimbul, în multe cazuri una din părţi trage foloase însemnate în dauna celeilalte. Să nu se mai opună dar celor care susţin sistemul protector că productele se schimbă contra productelor, că echivalenţa există în toate cazurile cînd se operează schimbul. Pentru popoarele tinere în materie de progres economic, de desvoltare industrială, formula economiştilor ortodocşi poate să dea naştere la amăgiri cari pot să ruineze o ţară sau să o facă vecinic satelit economic al vreunei ţări înaintate. Noi românii să nu uităm : ni s-au întins asemenea curse şi din norocire am ştiut să ne ferim de dînsele. Să procedăm cu aceeaşi înţelepciune şi pricepere a intereselor noastre şi pe viitor.

(„Economia naţională", anul XVII 1893,
nr. 21/1.XI, p. 557—562)

LXXXII

INDREPTAREA STĂREI ŢĂRANILOR

Dacă este vreo cestiune care stă neclintit la ordinea zilei, este aceea a îndreptării stării ţăranilor noştri [1]. Că starea actuală de vieţuire a ţăranului lasă de dorit din toate punctele de privire, nu cred că se mai îndoieşte cineva. Cu toate acestea, sînt oameni, şi dintre cei cultivaţi, care sînt convinşi că ţăranii noştri stau bine şi că acei care le văicăresc starea fac aceasta mai mult pentru a cîştiga popularitate. Aceşti optimişti ori că nu vroiesc să vază, ori că nu-şi dau seamă despre aceia ce ar constitui buna stare a populaţiunii rurale [2]. Oricum ar fi, trebuie să recunoaştem că mai toţi oamenii culţi nu se sfiesc a spune pe faţă că ţărănimea noastră este dintre cele mai înapoiate, atît din punctul de vedere cultural şi economic, cît şi igienic [3]. Şi această dispoziţiune de a recunoaşte ce este rău este deja un progres, deoarece pînă pe la 1870 erau trataţi de socialişti, de anarhişti, de nivelatori, toţi acei bărbaţi politici sau oameni de ştiinţă care înfăţişau prin grai sau prin scris starea de suferinţă şi de înapoiere a ţăranului român. Şi nici nu putea să facă într-alt fel cînd ne gîndim că pînă pe la 1857, dacă nu pînă pe la 1864, ţăranul român mai că nu conta ca persoană şi era privit mai mult ca un lucru alipit de pămînt. Era greu să se cugete şi să se vorbească despre starea ţăranilor cînd aceştia erau înstrăinaţi cu moşiile pe care se aflau aşezaţi.

Revoluţiunea de la 1848, întîia şi cea mai impunătoare mişcare politică, socială şi economică pînă la acea dată, proclamă emanciparea ţăranilor; însă după sugrumarea acelei mari mişcări naţionale, adică după cîteva luni, ţăranii au fost readuşi sub vechiul regim regulamentar şi cîţiva ani mai tîrziu li se agravă încă starea lor de pînă aci.

Pînă la 1864, cestiunea ţăranilor a preocupat pe autorii mişcărei de la 1848 şi pe mai mulţi scriitori români. Se aşterneau pe hîrtie tot felul de proiecte privitoare la emanciparea ţărănimei; însă, oricînd era vorba ca cestiunea să se pună în desbaterea Corpurilor legiuitoare, furtuna se ridica şi acuzările plouau asupra acelora care îndrăsneau a turbura liniştea cu asemenea cestiune intempestivă.

S-a făcut cercetări ca cestiunea țărănească să fie rezolvită pe cale legală, adică de către Adunarea legiuitoare. Cei de la Comisiunea Centrală de la Focșani au amenințat pe guvernul Iepureanu numai pentru că în partea neoficială a „Monitorului oficial" să strecurase cîteva articole neofensive[4] în care se stăruia a se grăbi cu rezolvirea cestiunei împroprietărirei țăranilor.

Văzînd că nu este putincios ca cestiunea țărănească să fie rezolvită pe cale regulată, principele Alexandru Ion, în înțelegere cu ministrul său Mihail Kogălniceanu, hotărîră a face acea lovitură de stat la 2 mai. Între alte reforme făcute sub regimul statutului de la 2 mai, este și aceea a împroprietăririi țăranilor, luîndu-se de normă numărul vitelor de muncă ce avea fiecare familie.

Cu altă ocazie voi vorbi despre reforma de la 2 mai întrucît privește pe țărani; pentru astă dată mă voi mărgini a observa că pe atunci se credea de unii, se spera de alții că, odată cestiunea împroprietăririi țăranilor rezolvită, cestiunea țărănească este terminată și că totul va merge spre mulțumirea tutulor. Declar aci aceea ce am declarat și în cartea mea *Țara noastră* că nu am împărtășit niciodată acest optimism, că chiar asupra reformei în sine am făcut rezerve [5]. Am servit în 1864 cu marele bărbat de stat Kogălniceanu și în multe rînduri am avut ocaziunea să discut cu dînsul asupra reformei de la 1864. Mai tîrziu, cînd am avut onoarea să fac parte din același minister cu dînsul la 1877 și pînă ce a încetat din viață, oricînd s-a înfățișat ocaziunea, ilustrul patriot nu se putea opri de a-mi observa : dificil trebuie să fii dacă nu te împacă reforma mea de la 1864. Nu m-a împăcat și nu mă împacă dacă se crede că prin acea reformă s-a isprăvit cu marea cestiune țărănească; mă împacă, din contra dacă se admite că s-a făcut un început, că cel puțin s-a desrobit țăranii de regimul regulamentar. Eu cred că pentru oricine a cugetat și a studiat în mod mai serios cestiunea stării țăranilor va recunoaște că cu reforma de la 1864 nu s-a putut da mulțumire atîtor trebuințe ale țărănimei. De altmintrelea, chiar autorii statutului nu cred să fi avut vreodată credința că cu reforma lor s-ar fi închis era oricărei ameliorațiuni.

Redusă la adevăratele sale proporțiuni, reforma de la 2 mai n-a făcut decît de a da o bucată de pămînt familiilor aflătoare la acea epocă și atîta tot. Știu că pe atunci proprietarii mari s-au revoltat contra lui Vodă Cuza, declarîndu-l de socialist, de om care nu respectă dreptul de proprietate. Odată însă prima furie trecută, aceiași proprietari au trebuit să recunoască că, la urma urmelor, reforma de la 1864 este cu mult mai favorabilă decît au judecat-o dînșii în momentele de supărare.

După 2 mai, proprietarii noștri erau foarte îngrijiți că pe viitor au să rămîie cu moșiile lor nelucrate, deoarece țăranii, odată proprietari, nu vor mai voi să lucreze pe așa-zisele moșii boierești. Temerea era nefondată și toți care-și dară seama despre economia noastră erau convinși că nu va fi așa după cum credeau marii noștri proprietari. Și, în adevăr, de-abia a trecut anul și țăranii s-au grăbit a alerga la alcătuiri și la învoială cu proprietarii. Și nici că puteau face într-altfel, fiind dată starea sistemului nostru de cultură agricolă și întinderea proprietății țărănești. Chiar după doi-trei ani învoirile au fost din șapte una și treptat s-a scăzut pînă ce

astăzi, în foarte multe localităţi din Muntenia, învoielile sînt una şi una. Aceasta fiind situaţiunea, aş întreba pe acei cari nu se mulţumesc cu reforma de la 2 mai : s-ar învoi oare cu o reîntoarcere la regimul agrar dinainte de 2 mai?

Întrebarea care se pune este : de la reforma din 2 mai starea ţărănimei a mers prosperînd? Cu alte cuvinte, populaţiunea rurală stă oare mai bine astăzi decît înainte de 1864? Cestiune foarte delicată şi la care nu se poate răspunde în cîteva rînduri şi în mod absolut. Pentru acei cari au cunoscut de aproape starea ţărănimei sub vechiul regim agrar, negreşit că, dintr-unele şi din mai multe puncte de privire, amelioraţiunea, îndreptarea stărei ţăranilor a făcut progres şi progres simţitor. Din alte puncte de vedere însă trebuie să recunoaştem cu multă părere de rău că pe cînd populaţiunea orăşenească, special aceea ce numeşte lumea muncitoare şi mai cu seamă aşa-zisa burghezime de toate treptele, a mers înainte, a făcut progres în toate direcţiunile ; s-a civilizat, s-a instruit şi-a ameliorat în mod radical traiul ; într-un cuvînt, pe cînd orăşenimea în general a progresat mult, ţărănimea în multe privinţi a rămas înapoi, ba chiar a pierdut din aceea ce avea odinioară [6]. Aceasta nu trebuie să surprinză în afară din cale, deoarece nu numai la noi, dar în toate ţările civilizaţiunea, progresul în toate direcţiunile s-a făcut mai întîi în oraşe şi apoi a trecut treptat în sate.

Ţiu să constat că cu aceasta nu înţeleg că ţărănimea noastră ar fi stînd astăzi mai rău decît înainte de 1864 ; progresul este învederat în unele direcţiuni ; dar, încă o dată, nu răspunde la progresul oraşelor. Şi această esplică pentru ce ţăranii noştri rămnesc la viaţa orăşenească, pentru ce tinerii şi tinerile ţărance ţin aşa de mult ca să părăsească satul pentru oraş.

Şi care să fie cauza sau cauzele care au contribuit la starea relativ înapoiată a ţăranilor noştri? Cauzele sînt multiple, complexe şi nu de astă dată le voi înşirui. Mă voi mărgini a declara că între alte cauze este oarecum abandonarea desvoltărei ţăranului în diferite direcţiuni, că mersul lor a fost lăsat aproape în voia întîmplărei. Ce s-a făcut oare ceva mai de temei pentru ca ţăranul să poată învăţa să păşească înainte? Ce aşezăminte, ce întocmiri, ce exemple, care îndemnări, în fine ce măsuri de oarecare importanţă au fost luate cu privire la îndreptarea stărei economice, morale, sociale şi igienice a ţăranului român? Şi, chiar ca îndreptare politică propriu-zisă, cam ce s-a făcut pentru a se simţi că ţăranii se folosesc în mod efectiv de prescripţiile constituţiunei şi aşezămintelor noastre de tot felul? Caută să recunoaştem că s-a făcut foarte puţin ; că, pe cînd în oraşe s-a căutat a se îndrepta viaţa în toate direcţiunile, satele au fost aproape lăsate uitărei. Şi această stare de lucruri trebuie să înceteze fără amînare înspre binele nostru tutulor, şi îndeosebi înspre binele acelei populaţiuni rurale care, orice s-ar zice, este puterea, temelia ţărei noastre.

Ar fi nedrept să acuz în special pe cineva despre starea în care se află ţărănimea noastră. Să recunoaştem în mod sincer şi leal că starea populaţiunei rurale lasă mult de dorit şi că noi cu toţii, fiecare în marginile puterilor şi atribuţiunilor sale, să ne punem pe lucru pentru a provoca o schimbare salutarie. De altmintrelea, nu mă sfiesc a declara că fiecare

partid politic, că fiecare bărbat luminat, că toată clasa mai luminată și deci pot zice dirigentă are partea sa de răspundere. N-am cîștiga nici noi, nici îndreptarea stării țăranilor dacă, în loc de a ne pune cu toții la lucru, am căuta să ne învinuim reciproc. De aceea îmi voi permite a reaminti în cîteva articole unele din măsurile ce cred că s-ar putea lua pentru a face un început de îndreptare în starea actuală de viețuire a populațiunii noastre rurale.

Vorbind cu un înalt personagiu despre starea de înapoiere a țăranilor noștri, el îmi răspunse : „Orice ai vrea să faci, nu poți face un pas în această direcțiune pînă cînd, printr-o cercetare sau anchetă amănunțită, nu vom cunoaște situațiunea actuală a populațiunii noastre rurale". Foarte bine ; dar aș dori să mi se spună în urma căror cercetări și căror anchete s-au făcut atîtea ameliorațiuni în orașe ? A fost oare nevoie de vreo cercetare pentru ca în orașe lumea să se hrănească mai bine, să construiască în condițiuni mai igienice, să se îmbrace mai cuviincios, să-și procure însemnate mijloace de a se lumina și a se distra ? Nu știu să se fi făcut vreo anchetă în acest scop [7] și cu toate acestea orașele noastre, pînă și cele mai mici, s-au schimbat în fine în mod care ne surprinde și ne bucură pe toți.

Să vedem acum, cînd este vorba despre îndreptarea stării țăranilor, este oare nevoie ca să stăm pe loc în așteptare ca să se facă o cercetare despre starea lor actuală ? Dar, fără a contesta folosul unor asemenea cercetări pe cari însine le-am cerut oficial în atîtea rînduri, ne putem oare întreba : este oare de lipsă o asemenea cercetare pentru ca să cunoaștem starea de înapoiere a populațiunei rurale cu privire la traiul său material ? Se poate ca acei cari n-au ieșit din orașe sau cari au mers la țară numai pentru petrecere să nu aibă cunoștință despre felul de viețuire al sătenilor ; toți însă cari trăiesc la țară sau cari călătoresc prin sate și observează de aproape aceea ce se petrece înaintea lor, toți aceștia negreșit că și-au făcut o idee destul de exactă despre starea țăranilor.

Eu cred că pentru mulți dintre noi nu este de lipsă nici o cercetare, pentru a ne arăta și a ne convinge că locuința, hrana și îmbrăcămintea majorității țăranilor noștri lasă foarte mult de dorit ; că, fără exagerațiune viețuirea sătenilor este în foarte multe localități aproape primitivă. Ilustrul economist și sociolog, repauzatul Emile de Lavelaye [8], trecînd prin România, s-a oprit cîteva zile ca să viziteze mai multe orașe și sate. Am avut onoarea să stau în mai multe rînduri cu dînsul de vorbă și rog pe cititori a crede că acest bărbat distins, în puținul timp cît a stat între noi' și-a făcut o idee aproape adevărată despre traiul sătenilor români. Înainte de a-și publica cartea sa în două volume asupra Peninsulei Balcanice, mi-a făcut onoarea să-mi trimită probele privitoare la România, cu invitare ca să fac observațiunile mele. M-a mîhnit modul cum Lavelaye descria pe țăranii noștri și mi-am permis a-i comunica impresiunile mele. Știu că a modificat cîteva pasage din scrierea sa, dar restul a rămas cum îl alcătuise. Răspunzînd la observațiunile mele, Lavelaye îmi zicea :„Înțeleg ca să nu vă împăcați cu modul meu de a scrie ; vă rog însă a crede că în același mod am scris și despre compatrioții mei belgiani cînd i-am aflat în stare analoagă. Adevărul poate să doară, dar este adevăr și trebuie respectat. Domnia-ta, care-ți cunoști atît de bine țara, nu te supăra pe un străin care, în iubirea

ce are pentru adevăr şi pentru poporul român, caută a combate starea sa şi a provoca măsuri de îndreptare".

Adevărul este că învăţatul economist observase just şi, cu toată mîhnirea, trebuie să recunosc că observaţiunile sale erau întemeiate. Apoi dacă Lavelaye a putut constata în treacăt starea ţărei noastre, apoi noi cari trăim aici, foarte mulţi în contact aproape zilnic cu ţărănimea, să nu o cunoaştem şi să nu-i cunoaştem modul de vieţuire? Să lăsăm dar să se facă cercetări cari vor servi ca documente de studiu, dar aceasta nu trebuie să ne împiedice de a grăbi cu luarea de măsuri pentru îndreptarea stărei ţăranilor.

Fără nici o cercetare, ştim cu toţii că în foarte şi prea multe localităţi locuinţele ţăranilor noştri sînt tot ce se poate închipui mai primitiv: coşari de nuiele lipite cu pămînt, acoperite cu paie şi în loc de ferestre nişte găuri lipite cu hîrtie. Pe alocurea bordeie, adică gropi făcute în pămînt şi acoperite iarăşi cu trestie şi cu pămînt pe deasupra. Este adevărat că în multe sate s-a făcut oarecare progres; se construiesc mai cu îngrijire; se acopăr casele cu şindrilă şi cu tablă de fier; se fac ferestre luminoase; însă, alături cu acestea, mai în toate casele, sînt tot ce se poate închipui mai contraigienic, mai vătămător şi mai supărător atît din punctul de vedere moral, cît şi material. Şi cu toate acestea, la noi se poate face cărămidă ieftină de tot, peste tot locul; la noi materialul de construcţiuni, chiar la cîmpie, nu este scump afară din cale; aşa că s-ar putea construi case de zid în cele mai igienice condiţiuni. Pentru ce oare nu se construiesc? Pentru că ţăranul român este aci înapoiat şi n-a simţit încă lipsa de a locui într-o casă mai bună; şi aceasta este atît de adevărat, încît sînt ţărani avuţi cari trăiesc în cele mai mizerabile condiţiuni. Şi aceasta nu trebuie să ne mire afară din cale, deoarece sînt state cu mult mai civilizate unde ţăranii trăiesc în condiţiuni tot atît de mizerabile ca cei mai mulţi dintre ţăranii noştri. Iată, în adevăr, cum descrie ilustrul economist Michel Chevalier ţăranul francez în urmă cu cîteva decenii:

„Casa în care locuieşte (ţăranul francez), în loc să semene cu acele cotage sau şaburi [sic] cu înfăţişare plăcută din care se compun cele mai multe din satele engleze, poate, mai tot atît de bine ca acei din timpul lui La Bruyère [9], să fie numită o *vizuină*. În această vizuină nu se află nimica din ceea ce face bunăstarea şi comoditatea vieţei; sînt nişte construcţiuni în cari lipseşte chiar aceea ce este mai neapărat pentru igienă; o casă de pămînt umedă, fără tavan, abia pavată, în care oameni şi vite trăiesc amestecaţi; la poartă, o grămadă de băligar care împute atmosfera; nici o dispoziţiune inteligentă pentru a se garanta contra frigului pe timpul iernei, cu toate că în acestă privinţă modelurile sînt găsite, pentru că n-ar avea decît să le copieze din Germania şi Europa orientală; o hrană grosolană, în care nu se vede carne decît ca un fenomen rar, chiar în provinciile cele mai renumite pentru producţiunea vitelor; foarte rar se întrebuinţează vinul, cu tot belşugul şi ieftinătatea lui în Francia, mai adeseori apă limpede, şi în departamentele cari se cred privilegiate un vin de masă foarte ordinar. Aş putea cita cutare localitate, situată la 50 de kilometri de tîrguri, unde vinul se vinde pe nimic şi în care, cu toate acestea, muncitorul agricol, hrănit de proprietar sau de arendaş nu primeşte niciodată o porţiune de

vin la masă, afară poate de cîţiva proprietari cari, mai puţin avari sau calculînd mai bine decît alţii, împart vin muncitorilor în timpul seceratului.

Instrucţiunea este în nivel cu regimul alimentar şi cu locuinţa; ţăranul nu cunoaşte nici aceea ce ar avea mai multă trebuinţă să ştie pentru a fi un agricultor bunişor şi pentru a scoate din pămînt un trai mai bun în schimbul muncei sale.

Îndrăsnesc să afirm că în satele noastre, în populaţiunea bărbătească între treizeci şi cincizeci de ani, nu se află un om la zece care să ştie măcar atît. Între femei, trebuie să zic una la douăzeci. Populaţiunea care trăieşte în asemenea condiţiuni este în afară de viaţa civilizată; şi în afară de visuri chimerice nu poate cineva să se întemeieze pe dînsa pentru a avea un progres general al artelor agricole sau pentru o repede sporire a avuţiei publice şi a veniturilor statului".

Citind aceste rînduri, n-ar crede cineva că ilustrul economist francez a descris ţăranii noştri sau cel puţin pe cei mai mulţi din ţăranii noştri? Şi cu toate acestea Francia este o ţară cu mult mai civilizată decît România, o ţară unde de secoli se lucrează pentru progres.

Nu trebuie dar să ne surprindă afară din cale starea ţăranilor, cît trebuie să ne mîhnească şi, ce este mai mult, să ne preocupe şi să ne îngrijească. Căci, să fie bine înţeles, nu va putea fi adevărată civilizaţiune şi progres în România pe cît timp ţărănimea noastră va trăi în condiţiunile de astăzi [...].

Nu am să mă ocup de aceea ce este privitor la îmbrăcămintea ţăranilor; în aceasta, pe unde ţărănimea este în stare mai bună, n-a aşteptat sfatul nimănui şi după mine a mers chiar prea departe. Nu pot aproba aplecarea femeilor şi fetelor de ţărani spre imitarea servilă a oraşelor; îmi place mai mult păstrarea vechiului costum naţional, atît de frumos şi de potrivit cu împrejurările în care trăim. Un lucru aş dori să dispară: este reaua deprindere de a umbla cu picioarele goale. Suferi cînd vezi fete şi neveste, bărbaţi şi copii cu picioarele goale la seceră, cu pielea sîngerînd din cauza miriştilor. Această deprindere urîtă, care pe alocurea a început să dispară, nu cadrează cu eleganţa relativă a costumului de sărbătoare. Dacă voiesc să-şi păstreze ghetele şi pantofii de gală, n-au decît să poarte practicile şi igienicele opinci, care, confecţionate, încalţă atît de comod.

Îndreptarea care va întîmpina mai multe greutăţi este în schimbarea hranei ţăranilor. Este prea învederat că ţăranii noştri se hrănesc cît se poate de rău, de nepotrivit cu cele mai elementare reguli de igienă. Recunosc că şi în această direcţiune s-a făcut puţină îndreptare în unele localităţi; însă imensa majoritate a populaţiunii rurale se hrăneşte cum puţini ţărani se mai hrănesc în lumea civilizată. Lucrul este în atît de adevărat, că nu avem decît să privim schimbarea din ce în ce mai defavorabilă a stării fizice a ţăranilor. Te mîhneşte cînd, mergînd la horă ori la cîrciumă, două locuri unde găseşti adunată ţărănimea, te mîhneşte, zic, vederea atît a copiilor, cît şi a tinerilor şi bătrînilor. A ajuns o escepţie acele figuri sănătoase, pline de viaţă. Vezi figuri palide, obrazi sbîrciţi de timpuriu, în fine o înfăţişare care pare a-ţi denota o stare de suferinţă fizică şi morală. Şi

cauza acestei stări este în mare parte hrana, căci cu hrana de astăzi nu se poate avea o populaţie vîrtoasă şi sănătoasă.

Cum oare putem aştepta să vedem oameni voinici cînd primăvara, în postul cel mare, sumă de ţărani ajung de culeg susai după ogoare, pe care-l mănîncă în formă de salată cu mămăligă ; sau cînd hrana se compune zilnic aproape din mămăligă cu ceapă şi cîteva linguri de fasole. Cum se poate aştepta îndreptare cînd se priveşte ca un lux pentru ţăran cînd mănîncă cîte un cosac fript şi făcut saramură ; cînd castraveţii muraţi de-abia se află la cîteva case. Nu poate fi îndreptare posibilă pe cît timp ţăranul va gusta carne numai la prasnice şi pe cît timp chiar laptele, brînza şi ouăle lipsesc de la masa multora dintr-înşii ; cînd trece vara şi nu ştim dacă ţăranul se îndură să taie pentru dînsul cîţiva pui de găină ori boboci de gîscă. Cei care au vînd tot precupeţilor cari cutreeră satele, iar femeile preferă ceapă cu mămăligă numai să cheltuiască şi puţinul ce au pe cîrpituri şi zorzoane.

Situaţiunea alimentaţiunei se agravează şi prin faptul că periodiceşte se află judeţe întregi unde ţăranilor le lipseşte porumbul şi statul este silit ca să le procure porumb pe datorie. Înţeleg ca să se ajungă la asemenea extremităţi în cazuri de foamete generală ; dar pe cît timp de află porumb, grîu şi alte cereale în ţară — că cu căile ferate se poate căra de la un capăt al ţării la altul — este ciudat ca zeci de mii de ţărani să alerge la guvern pentru a-i procura porumb. Cînd lucrurile stă astfel, situaţiunea este dintre cele mai îngrijitoare ; ea denotează un viţiu, o lipsă însemnată în felul de a fi şi de a trăi a ţăranului nostru.

Un alt fapt care asemenea denotează starea îngrijitoare a ţăranilor este acela că în multe şi prea multe localităţi ţăranii sînt ţinuţi cu hrană, cu tain de către proprietari şi arendaşi ; că pentru aceasta ei îşi robesc munca mai pentru tot anul, ba unii dintre dînşii se îndatorează atît de mult încît nu mai pot scăpa.

Aceea ce îngreunează situaţiunea este că cu îndreptarea hranei ţăranilor stau legate toate reformele, şi, după părerea mea, ne facem iluziuni cînd credem că vom putea îndrepta starea ţăranilor mai înainte de a-i învăţa şi deprinde să locuiască în case mai bune şi să se hrănească potrivit cu trebuinţele. De un lucru trebuie să ne pătrundem, că adică nu poate fi progres adevărat posibil pentru o populaţiune rurală, pe cît timp condiţiunile sale de trai material vor fi atît de primitive. Cu oameni care locuiesc în coşare aproape întunecoase, care dorm pe pămînt sau pe scînduri acoperite cu cergă sau rogojină, cu oameni care se hrănesc atît de rău încît văzîndu-i ţi se pare că s-a sleit orice vigoare dintr-înşii, cu oameni trăind în atari condiţii progres nu este posibil.

Dacă pe lîngă hrană şi locuinţă mai adăogăm şi starea sanitară, care lasă mult de dorit în satele noastre, ne vom convinge că avem de luptat şi de învins o stare de lucruri care este o stavilă din cele mai puternice contra îndreptării stării ţăranului nostru [...][10].

(„Economia naţională", anul XX, 1896, nr. 7/1. VIII, nr. 8/15.VIII şi nr. 9/1.IX, p. 145—150 169—173 şi 193—196)

ÎNFIINȚAREA CASEI RURALE *

Timpul ce s-a întrebuințat pentru discutarea acestui proiect de lege probează mai mult decît orice importanța Casei rurale. De 5 zile se discută luarea în considerație și discursurile magistrale ce s-au rostit dovedesc că cestiunea interesează pe toată Camera. Eu, personal, mă felicit de această discuțiune, fiindcă se probează că, atunci cînd sînt cestiuni așa de însemnate ca aceea de la ordinea zilei, dovedește că noi toți ținem să ne lămurim spre a nu se compromite așezăminte de așa mare importanță. Proiectul de lege a fost apărat și atacat cu același talent și cu argumente a căror valoare vom căuta s-o apreciem.

A fost atacat într-un mod hotărîtor de d-nii Take Ionescu și Ceaur-Aslan. Din cuvintele rostite reiese că d-lor s-au pronunțat fără rezervă în contra proiectului.

A fost atacat puțin de d. Alexandru Marghiloman, care a adoptat principiul legei, dar a criticat modalitatea.

A fost atacat de d. Scorțescu, pe tema că nu răspunde tutulor așteptărilor democrației.

În fine, ici-colea a fost atins de d. Morțun, care, în cele din urmă, a avut aerul să se ralieze, încheind cuvîntarea sa prin a cere mai mult decît noi.

Și d. Iancovescu a atacat proiectul; dar la d-sa este un sistem : ori de cîte ori o cestiune privitoare la proprietatea fonciară vine la ordinea zilei și este în joc proprietatea mare, d-sa se ridică din toate puterile în contra atingerei proprietății mari.

Cînd eram la delegați, d. Iancovescu, deși nu făcea parte din comitetul delegaților, a stăruit ca comitetul să admită ideile desfășurate de d-sa; și în Cameră d. Iancovescu și în secțiuni și-a apărat ideile cu mult talent.

[* Discurs rostit în ședința Camerei din 22 februarie 1897 în calitate de prim-ministru.]

Şi, fiindcă e vorba de secţiuni, ţin să dau o lămurire : s-a zis că proiectul acesta este o surprindere, că cinci deputaţi nu sînt de acord asupra lui şi că, în fine, este o nedomerire generală în Cameră. S-a mai zis că acest proiect este luat prin surprindere, că nu a trecut serios prin secţiuni.

Întreb Camera : este adevărat că acest proiect a trecut prin toate secţiunile, este adevărat că comitetul delegaţilor a ţinut opt şedinţe discutîndu-l ? Atunci pentru ce s-a zis că acest proiect este o surprindere ? [...]

La 1864, atunci, cînd după unul din d-voastră s-a regulat în mod serios raportul dintre proprietatea mică şi proprietatea mare, mi se pare că d. Take Ionescu, care pe acea vreme era un mic bebeu, sau nu era născut încă (*ilaritate*), eu mă aflam în serviciile statului şi vă mărturisesc că n-am văzut cestiune care să fi provocat o mai mare mişcare decît aceasta.

Dacă marele Kogălniceanu, al cărui nume vecinic va fi nedespărţit de cestiunea agrară, n-avea curagiul să facă lovitura de stat, cine ştie cît timp ar fi trecut pentru realizarea acestei idei, atît de rău înţeleasă şi apreciată atunci.

S-a făcut lovitura de stat, luaţi gazetele de atunci şi veţi vedea într-însele ceea ce s-a zis de unii din d-voastră, cum că se loveşte în proprietatea mare. Pentru ce ? Pentrucă se desrobise cîteva sute de mii familii. Se credea că ţăranul iobag trebuie să fie pentru vecie inerent solului, căci numai astfel agricultura putea fi productivă, deşi era cunoscut faptul că în Europa occidentală iobăgia dispăruse de mult şi că agricultura era admirabil desvoltată, fără să fie nevoie ca ţăranul să rămîie rob, supus vînzării ca oricare obiect.

D-lor, nu este timpul de intrat în amănunte asupra acestei cestiuni ; un lucru însă vă pot spune, anume că într-o cărticică a d-lui Ion Ghica [2] publicată în franţuzeşte, veţi găsi cauzele care au făcut ca zeci de mii de familii de ţărani români să-şi ia lumea în cap, să populeze Bulgaria şi Serbia, pentru că bieţii oameni nu mai puteau trăi în ţara lor, unde erau vînduţi, erau daţi de zestre ca orice obiect, în fine nu erau persoane, ci lucruri. Aceasta era starea de lucruri de atunci.

Ceea ce m-a surprins însă cu ocaziunea acestei discuţiuni este că s-a găsit de cuviinţă să se pună faţă în faţă proprietatea mare şi proprietatea mică.

D. Marghiloman v-a spus ieri şi mă bucur că d-sa a văzut lucrul : la ce aţi pus în discuţiune proprietatea mare şi cea mică ?

În adevăr, cine a vorbit de proprietatea mare şi mică ? Cine din noi în Cameră sau în guvern s-a gîndit să facă procesul proprietăţei mari ? Reiese oare măcar dintr-un cuvînt al proiectului de lege ce urmărim noi, desfiinţarea proprietăţii mari ? Nicidecum, şi de aceea învinuesc pe d. Iancovescu, care a adus în Cameră această cestiune, afirmînd cu stăruinţă că se loveşte în proprietatea mare şi de aci erezie peste erezie în susţinerea proprietăţii mari.

D-lor, deşi proprietatea mare nu este în cestiune, însă socotesc, cu rizicul de a abuza de răbdarea d-voastră, să rostesc cîteva cuvinte la adresa d-lui Iancovescu, fiindcă nu este bine să rămînă fără răspuns aserţiuni cari, dacă aş tăcea, s-ar crede că sînt împărtăşite de noi.

A început d. Iancovescu prin a declara că proprietății mari i se datorește progresul; că unde nu e proprietatea mare agricultura e înapoiată.

D-lor n-am făcut procesul proprietății mari; recunosc cu d. Iancovescu că agricultura europeană, nu numai cea românească, datorește mult proprietății mari, și era natural să fie așa.

Ce era să așteptați d-voastră de la iobagi și de la oameni care erau considerați ca lucruri?

Oare țărănimea, pe care și azi o tratați în mod așa de puțin cavaleresc, era ea în situațiune să facă progrese agricole? Ce progres să facă un om pe care îl dăruiai, îl vindeai, îl dădeai de zestre? Era dar firesc că acei care aveau foloasele imenselor domenii din țară, ei să dea semn de viață și agricultura să facă oarecari progrese. Dar aceasta nu va să zică că progresul agriculturei e compatibil numai cu proprietatea mare. Erezie economică din cele mai mari.

În veacul trecut, un englez celebru, Arthur Young [3], care a voiajat prin Franța, Italia și a scris cărți nepieritoare pe care francezii le au și azi ca documentele cele mai prețioase pentru starea economică a Franței din acele timpuri, Young era cel mai convins apărător al proprietății mari. Dacă veți citi cărțile lui, veți vedea că a grămădit atît de multe argumente în favoarea proprietății mari, încît crezi că nu ar fi cu putință să existe agricultură prosperă fără proprietate mare. E curios însă că acest om, ajungînd în partea nordică și meridională a Franciei, trecînd prin Toscana, și-a cam schimbat ideile.

Neapărat că Young trăind în Englitera, o țară de mare proprietate, unde proprietatea e imobilizată într-un număr restrîns de familii, unde, fiind date gusturile englezilor pentru viața de țară, lorzii făceau sacrificii pentru progresele agriculturei și pentru tot ce putea privi prosperitatea industriei agricole, Young, negreșit, cînd compară agricultura cea mică din Irlanda, zicea: „Vedeți agricultura mică și comparați cu agricultura mare". Și pentru el concluziunea era simplă. „Nu se poate agricultură progresivă fără proprietate mare". Cînd însă Young a văzut Flandra, unde agricultura era mai înaintată decît în Englitera și unde erau proprietăți de 20 hectare și 10 hectare sau maximum 50 hectare, cînd a trecut în Italia și a găsit în Toscana meteiajul, transformînd agricultura italiană în grădinărie, a început să zică: „Vezi că și țăranii cultivatori mici pot să facă agricultură înfloritoare!" De la Young încoace, d-lor, discuția asupra foloaselor ce înfățișează proprietatea mare sau cea mică s-a urmat neîntrerupt. Sismondi, faimosul istoric și economist, spunea pe la 1828 că era silit, el, să apere proprietatea și cultura mică.

Astăzi însă, lumină s-a făcut pe deplin și numai oamenii de sistem susțin încă că proprietatea mare trebuie refăcută acolo unde nu există. Cu toate acestea, d. Iancovescu stabilește chiar azi o corelațiune între proprietatea mare și progresul agricol. Iată un om tînăr care în privința aceasta a rămas cu desăvîrșire înapoi. Că proprietatea mare are avantagii, cine o contestă; dar putem noi să imobilizăm proprietatea? Putem noi oare să ne opunem în contra diviziunei treptate a proprietății fonciare? Nu există o legislațiune în lume, afară de legea englezească, care să constrîngă pe proprietarii de moșii să imobilizeze pămîntul. Nu există nici o

altă țară care să aibă o asemenea legislație în privința proprietății ca Englitera. Apoi, dacă așa este, prin ce mijloace să satisfacem pe acei care mereu ne spun că fără proprietatea mare agricultura piere, ceea ce eu contestez. Astăzi este adeverit economicește ca 2 și cu 2 fac patru că agricultura mică, bine înțeleasă și practicată, este cu desăvîrșire superioară oricărei agriculturi cu privire la productul net. Țăranul cultivator francez, danez, italian întrece cu 20% pe cel mai mare proprietar și lucru este firesc, altfel poate cultiva cineva 10 hectare și altfel 1 000. Oricine are moșie știe aceasta.

China are o populațiune de 4—500 milioane locuitori. Cum îi hrănește? Agricultura a ajuns acolo o adevărată horticultură. Se transplantează grîul, se pune răsad, cum facem noi cu florile în grădină. Îngrijesc grîul ca noi florile.

În acest mod, pe suprafața țărei lor, chinezii hrănesc relativ de 2 și 3 ori mai multă populațiune decît hrănim noi, și aceasta numai cultura mică o poate face.

Pot admite, pentru ca să vă fiu agreabil, că proprietatea mare ar avea toate avantagele. Puteți să o mențineți? Puteți d-voastră în timpul de față, fiind date ideile domnitoare, aspirațiunile societății moderne, curentele mari economice și sociale, puteți d-voastră să luptați pentru a imobiliza proprietatea? Încercați!

Nu mai puteți lupta contra valurilor democratice, ne iau pe toți; sînt idei cari își fac drumul în contra noastră, ne lasă înapoi și trec înainte.

Oricît de legitimă ar fi dorința d-lui Iancovescu ca proprietatea mare să nu fie știrbită, nu poate fi satisfăcut, pentru că împrejurările politice, economice și sociale sînt altele cu desăvîrșire.

Să acuzi proprietatea mică că produce puțin și prost, am aci aproape textual cuvintele d-lui Iancovescu. D-sa zice: „Pe cîtă vreme va fi proprietatea mică, țăranii produc grîu inferior, care nu se exportează, și dacă se va întinde prea mult proprietatea mică, se va desființa și exportul".

D-lor, eu nu știu dacă d. Iancovescu este agricultor dar, desigur, nici străinii nu cred ceea ce d-sa afirmă. Din ce constă exportul nostru? Cine a spus d-lui Iancovescu că productele țăranilor sînt atît de inferioare și nu se exportează? Să meargă d. Iancovescu la Brăila și Galați să vadă de cine sînt produse acele milioane de hectolitri de grîne, grîu și porumb, cari trec granița în fiecare an. Oare nu de țărani se cultivă la noi în așa bune condițiuni porumbul încît a atras atențiunea celor mai buni agronomi cari au trecut prin România?

Dacă și d-sa ar cutreiera țara și ar cunoaște-o bine, se va convinge că țăranii au făcut progrese considerabile. Locuitorii din 5—6 sate din Prahova, vecini ai mei [4], rivalizează cu mine în producerea grîului și în calitate grîul meu a avut 62 libre și al țăranului 62 1/2.

Dar îmi veți zice că nu este așa peste tot locul, că nu este peste tot cultura așa de înaintată. Așa este, nu peste tot locul cultura țărănească se face cu îngrijire. Dar oare proprietarii mari și arendașii mari fac agricultură îngrijită peste tot locul? Sînt grîne de ale marilor cultivatori pline cu pălămidă și cu secară. Pînă mai acum cîțiva ani și chiar pînă astăzi, cîtă deosebire între agricultura moldovenilor și a muntenilor.

D-lor, oare dacă m-aș apuca să descriu care este una din cauzele cărora le datoresc starea de înapoiere relativă a agriculturei țăranilor, ar fi oare aceasta agreabil pentru d-nii cari au combătut legea? Bine ar fi ca să mă apuc să arăt cari sînt cauzele pentru care țăranii au rămas înapoi în cultură? Nu o voi face, căci nu sînt venit aci să deștept pasiunile, ci să apăr o cauză dreaptă.

Dacă mai tîrziu, cu marele meu regret, voi fi provocat, atunci voi fi silit să răspund și să arăt că, dacă agricultura țărănească e înapoiată, dacă vitele sînt în stare detestabilă, în mare parte au răspundere și alții, nu numai țăranul.

Nu știu ce i-a venit d-lui Iancovescu să facă proces răposatului Pliniu [5] mort de aproape 2 000 ani.

D-voastră cunoașteți toți legenda lui Pliniu că „proprietatea cea mare a omorît Italia și provinciile".

În orice carte de economie politică aplicată găsiți cuvintele acestea.

D. Iancovescu, după 2 000 ani, zice că nu a spus adevărul Pliniu. Fiindcă Pliniu era roman și fiindcă toți și noi ne coborîm de la romani, deoarece în multe din deprinderile noastre sîntem romani, sînt dator să spun două cuvinte ca să apăr pe răpaosatul Pliniu.

Pliniu, istoriceşte, a avut mare dreptate și, tehniceşte vorbind, încă a avut dreptate : cine și-a dat osteneala ca să urmărească în documente și din ce brumă a mai rămas din literatura agricolă romană, e convins că Roma a fost stat mare și a impus lumei întregi numai pînă atunci pînă cînd proprietatea a fost mică, atunci cînd agricultura romană ajunsese la acel înalt grad de perfecțiune încît astăzi sînt multe țări cari nu au agricultură atît de înaintată [6].

Asemenea este dovedit că de atunci, cînd a început să dispară proprietatea mică și cultura mică, poporul roman a dat tot înapoi și, cu cît se desvoltau latifundiile, cu atît pierdea din virtuțile sale poporul-rege. Asemenea este cunoscut că decadența agriculturei, demoralizarea poporului roman, știrbirea prestigiului poporului roman și în urmă decadența și năvălirea barbarilor coincid cu năvălirea latifundiilor. Acestea sînt fapte, nu vorbe, pe care le veți găsi în orice tratat de istorie detaliat. Și acest lucru era firesc în timpul republicei cînd domnea proprietatea mică. De la plug s-a luat Scipion Africanul cînd a fost chemat să conducă armata la victorie și toți generalii romani erau plugari. În timp de pace atîrnau armele în cui și puneau mîna pe coarnele plugului, iar cînd nevoile poporului îi chemau lăsau plugul, luau armele și conduceau legiunile la victorie. Iată faptele istorice.

Cînd proprietatea a început să ia întindere mare, cînd latifundiile înlocuiau acele mici moșioare bine cultivate, atunci steaua Romei începe să decline. Citiți în operile ce au mai rămas de la latini și veți vedea cu cîtă plăcere scriitorii romani expuneau starea agricolă dinainte și cu cîtă întristare arată cum pustiul a coprins cîmpiile republicei.

Mai este un alt fapt care vine să desmintă aserțiunile d-lui Iancovescu : este că, cît a ținut republica și agricultura a fost mică, poporul nostru s-a hrănit pe sine, producea Roma cît trebuia pentru alimentarea poporului.

Latifundiile venind, romanii n-au mai avut îndeajuns ce mînca şi erau siliţi să se aprovizioneze din Africa; ajunsese Africa să fie grînarul Romei.

Iată rezultatul latifundiilor de care d. Iancovescu vorbea, iată rezultatele lor economice şi agricole, pustiirea cîmpiilor şi expunerea poporului roman de a nu se mai putea îndestula pe sine cu produsele pămîntului.

Dispariţiunea proprietăţii mici la romani a mai avut între alte urmări şi demoralizarea generală, încît barbarii au putut năvăli peste el fără a mai găsi în acel imperiu virtuţile cetăţeneşti de mai înainte. Barbarii s-au revărsat în hoarde numeroase şi au măturat tot ce au găsit înaintea lor. Iată că şi Pliniu, onor colegi, a avut dreptate că sistemul latifundiilor a adus cea mai mare lovitură prestigiului imperiului roman.

Şi dacă de la romani am trece la istoria modernă...o! Doamne, cîte pagini n-am găsi de felul acesta. Nici o materie nu cred să fie mai mult documentată decît aceasta. Adevărul este că prosperitatea agricolă nu este fundată numai pe proprietatea mare şi era, poate, de prisos să vă mai vorbească asupra acestui punct destul de bine cunoscut de toţi cîţi se ocupă cu studiul economiei agricole. De aceea am socotit de cuviinţă să vă expun în scurt aceea ce ne arată istoria, pentru ca să nu las nerelevate afirmările d-lui Iancovescu şi să nu se crează că le încuviinţăm prin tăcerea noastră.

Dar d. Iancovescu mai zice că noi voim să imobilizăm proprietatea, că voim să formăm privilegii de clasă prin o lege monstruoasă şi că legea nu este mai liberală, nici conservatoare. Apoi, d-lor, creem noi prin această lege verio clasă nouă? Căutăm noi prin ea să imobilizăm proprietatea? Unde vede d. Iancovescu aceste dispoziţiuni? Legea de faţă nu face decît pur şi simplu să vină în ajutorul ţăranilor, adică statul vine să ajute pe ţăran pentru a-şi cumpăra pămînt. Ce lucru monstruos este acesta pentru d. Iancovescu? D. Buescu v-a vorbit ieri despre Creditul fonciar rural şi v-a arătat foloasele ce această instituţiune a adus ţărei.

Apoi, d-lor, să fim drepţi, de cînd instituţiunea creditului fonciar rural s-a înfiinţat, a scăpat de pieire proprietăţi rurale de peste 250 milioane.

Ei! Drept este ca numai proprietatea mare să beneficieze de un asemenea aşezămînt financiar, iar proprietatea mică să fie ţinută la uşe? Astăzi, proprietarul mare se duce la Creditul fonciar şi se împrumută cu jumătate din valoarea moşiei sale, cu o dobîndă lesnicioasă, astfel încît îşi scapă proprietatea din pericol. Ţăranul nu are această instituţiune. Apoi drept este aceasta? Dacă pentru proprietatea mare am avut grije să o apărăm de ruină, de ce vă arătaţi atît de avari cînd este vorba să protegiaţi proprietatea mică? (*Aplauze*) Ce? Nici atîta solicititudine nu merită înaintea noastră clasa ţărănească? (*Aplauze.*)

Noi nu facem altceva decît să venim în ajutorul ţăranilor cu creditul statului şi dacă-mi daţi voie, pot merge şi mai departe, să vă spun că acest credit care le acordă nu este numai din partea proprietarilor mari şi al orăşenilor, ci din creditul general al statului, care este alimentat de toate clasele societăţii şi în mare parte şi de ţărani. (*Aplauze.*)

Pînă astăzi trebuie să ştiţi că creditul fonciar nu împrumută pe ţărani şi cestiunea se studiază cum să se stabilească ca instituţiunea aceasta să fie accesibilă şi pentru ei.

A întrebuințat d. Iancovescu un argument pentru ca să convingă și mai mult, crezînd că cu el vă va captiva : v-a spus cu talentul și cu știința d-sale că tot pămîntul are să cadă în mîna țăranilor.

Și zicînd aceasta ne întreabă : de ce nu vă mulțumiți ca să dați țăranilor numai pămîntul ce are statul ?

Apoi statul a dat mereu ; astfel de la 1868 pînă la 1896 statul a vîndut țăranilor 571 516 hectare, în anul curent se vor vinde aproximativ 117 545 hectare și mai rămîne de vîndut pentru anii viitori 246 157 hectare, adică aproape 500 000 de pogoane. Și aci voiți d-voastră să ne oprim, cînd sînt țărani care nu au o bucată cît de mică de pămînt ? Se poate ca acei cari au alte vederi politice și sociale să se oprească aci ; noi voim însă, dacă se poate, ca fiecare țăran să aibă o bucată de pămînt în această țară (*aplauze*), urmînd astfel tradițiunea fondatorilor partidului național liberal, înlesnind pe toate căile și prin toate mijloacele pe toți acei cari nu au alt instrument de a trăi decît pămîntul, fără însă a ataca instituțiunile sociale. (*Aplauze.*)

D. Al. Pîcleanu : Și fără a se ataca proprietatea.

D. P. S. Aurelian, președintele consiliului : D-le Pîcleanu, și eu sînt proprietar și dacă prin această lege s-ar ataca proprietatea, m-aș ataca și pe mine ; mai mult, aș ataca întreaga organizațiune a statului și de acest lucru cred că nu pot fi bănuit. (*Aplauze.*)

D. Iancovescu a zis că la sfîrșitul veacului se află într-o stare de neurastenie, de surmenagiu și a întrebat : ce o să facem cu acești nenorociți neurastenici cari nu vor mai afla o bucată de pămînt unde să răsufle, deoarece, zice d-sa, voiți ca tot pămîntul să-l ocupe țăranii.

D-lor, aș plînge veacul viitor dacă în el ar trăi o lume de neurastenici, căci ar pieri cu desăvîrșire. Dar ce ne facem noi vara cînd terminăm lucrările Camerei, cînd se închid tribunalele, curțile, școalele și dorim a părăsi orașele ? Ce se face populațiunea orașelor ? Acei cari pot și voiesc se duc la țară, la băi, la munte, în diferite localități ca stațiuni de vară. Astăzi, în țările civilizate, mai tot omul poate trăi la țară ; călătoria este eftină și traiul nu costă scump. Și afară de aceasta, nu se poate ca tot locuitorul din orașe să aibă mica sa proprietate. Astăzi nu mai putem opri în loc reformele importante reclamate de nevoile și ideile societății moderne ; prin urmare faptul că din cauza neurasteniei trebuie să oprim o reformă nu mi se pare admisibilă. (*Aplauze.*)

D. Iancovescu a zis că țările cu proprietate mică sînt inaccesibile culturei, civilizațiunei, și ne-a citat pe Serbia îmi pare. Mă mir că d-sa a uitat pe Helveția, unde proprietățile sînt împetecate și cred că cultura și democrația elveților pot sfida pe oricare alta. Oare întinsele proprietăți din imperiul Rusiei, unde cineva călătorește cu zilele pe domenii imense, se pot compara cu cultura Elveției ? Dar în Olanda ? Ați călătorit d-voastră, în Olanda ? Eu aș dori ca mulți proprietari mari de la noi să trăiească așa de înlesniți că țăranul olandez. (*Aplauze.*) Eu am fost în Olanda și am asistat la celebrarea nunților, am văzut cum țăranul scotea din dulapuri paftale vechi de argint, obiecte de valoare de sute de ani. Poftiți de vedeți vitele olandezilor și casele lor, bibliotecele lor. Nu este exact că numai proprietarii mari sînt accesibili de cultură.

Eu cunosc proprietari mari cari de-abia ştiu să-şi iscălească numele. S-a vorbit de America.

Dar v-aţi făcut o idee greşită cînd aţi spus că în America domneşte proprietatea mare. Din contră, este proprietatea mică şi mijlocie, şi graţie acestei proprietăţi şi a maşinelor, care nu-i plac d-lui Morţun, deşi se serveşte de ele, America a ajuns unde se găseşte, a ajuns ca să ne facă să ne temem de concurenţa ei. Statele de la sud, ca Brazilia, Argentina, populate de latini, state cu proprietate mare, au rămas cu 200 ani în urmă, cu toate că ele au fost populate înaintea statelor din nord. Nu proprietatea mare a dat americanilor gustul estetic nici al artei, nici al ştiinţei. (*Aplauze.*)

O frază a d-lui Iancovescu mi-a atras atenţiunea foarte mult; d-sa ne zicea : fără o clasă conducătoare nu poate fi conştiinţă naţională şi clasele conducătoare se razimă pe proprietatea mare.

D-lor, aceasta este o aserţiune pe cît de gravă, mai tot atît de neîntemeiată. Dar să vă pun întrebarea : oare prin clasa conducătoare înţelegeţi numai stăpîni de proprietăţi mari şi domni mari? Ce, o clasă nu poate fi conducătoare dacă nu are moşii mari? Probă că nu este aşa este că fie în politică, fie în ştiinţă, fie în orice ramură voiţi nu numai proprietarii mari au fost conducători şi luminători. Exemple aveţi destule.

D-lor, să nu bănuiţi că din cele ce am zis sînt contra proprietăţii mari. Eu sînt cel dintîi să recunosc serviciile ce a adus proprietatea mare civilizaţiunii; dar de la aceasta şi pînă la teoriile susţinute de d. Iancovescu este un abis.

S-a tăgăduit conştiinţa naţională lipsei de proprietate mare; cum, tocmai d-voastră ziceţi aceasta? Cum, pentru a avea conştiinţă naţională trebuie să am 1 000 de pogoane de proprietate?

Conştiinţa naţională este un înalt sentiment, dar acest sentiment nu este monopolizat latifundiilor. (*Aplauze prelungite.*)

În cuceririle cele mari ale umanităţii pe toate căile, şi în ştiinţă, şi în arte, şi în tehnică, şi în armată chiar, conştiinţa naţională a existat numai în proprietatea mare? Generalii lui Napoleon, ca Lannes [7], Massena [8] şi alţii, erau proprietari mari? Napoleon, el însuşi, era un proprietar de latifundii?

D-lor, trebuie să recunoaştem că descoperirile cele mari în toate ramurile de activitate ale omului se datoresc foarte mult şi oamenilor fără moşii mari, căci ei, neavînd alt mijloc de trai, au muncit şi prin munca lor s-au ridicat şi au făcut descoperiri mari. Apoi în industrie? Şi în industrie descoperiri din cele mai importante şi cari onorifică geniul omului s-au făcut de oameni relativ săraci, de acei oameni cari cu o mînă aspră şi viguroasă au muncit continuu (*Aplauze.*) Edison [9] a fost un mare proprietar?

Voiţi clase conducătoare? Apostolii, inimi generoase, au fost mai totdeauna oameni care nu aveau mai adeseori decît o colibă şi poate abia existenţa zilnică. Numai aceia au mai mult curagiul ideilor şi al luptei. (*Aplauze, bravo.*)

Noi, d-lor, care ne-am deprins cu traiul bun, cu vînătoarea, cu petrecerile, cu o existenţă comodă, dacă ar veni cineva şi ne-ar spune : faceţi bine şi lăsaţi femeile şi copiii, lăsaţi petrecerile şi viaţa comodă şi duceţi-vă

de predicați religiunea creștină la sălbateci în America : ce ochi am face și cum l-am primi pe acela?

Cine îndeplinește această mare și nobilă misiune? Misionarii, cari n-au drept avere decît un pat, o Biblie și un crucifix, ei merg să se expună la săgețile sălbaticilor. Martirologiul misionarilor catolici, cuceririle ce ei au făcut cu crucea în mînă ne înfățișează icoana celui mai sublim sacrificiu, celui mai absolut devotament.

Acestea zise, eu mă ridic din toate puterile în contra aserțiunei care subordonează civilizațiunea și mersul omenirei pe o cale mai înaintată numai acelora care a avut norocul să fie proprietari mari.

Istoria o probează și, dacă v-ați lua și istoria noastră — d-ta care știi istoria și-ți place să te ocupi —, veți conveni cu mine că renașterea și progresul acestei țări, care astăzi este regatul român, se datorește și în mare parte acelora care n-au avut moșii mari. Aceia au deșteptat conștiința noastră națională. (*Aplauze.*)

Conștiința națională a adus-o Șincai și Petru Maior, într-o traistă din archivele Vaticanului. Aceia erau niște clerici fără avere din Transilvania care au descoperit în archivele Vaticanului cele mai prețioase titluri ale neamului românesc. Dar învățătorul Lazăr, dar Eliade, dar alții, atîți alții deșteptători ai conștiinței naționale, proprietari mari au fost toți?

Trec mai departe, trec la d. Take Ionescu [10]; d-sa a fost prea aspru cu noi. D. Iancovescu, după cum am avut onoarea de a vă spune, a repetat de rîndul acesta o veche doctrină a d-sale și nu pentru întîia oară am auzit pe d. Iancovescu susținînd cu căldură și convingere, pentru care îi fac complimentele mele, idei pe care eu nu le împărtășesc și pe care trebuie să le combat.

Nu tot așa a fost d. Take Ionescu; d-sa ne-a condamnat de la început proiectul și după aceea ne-a spus că el nu isvorăște din tradițiunile și din programul nostru.

[...] A declarat d. Ionescu că tendințele legei îi inspiră teroare și că ceea ce facem noi azi, sau vrem să facem și sper că o să facem, e ceva care nu s-a făcut în nici o parte a lumei, și v-a citat d-sa Englitera, Irlanda, Germania, Scoția, Suedia, Norvegia și v-a zis : iată, ați mai văzut undeva ceea ce vi se propune prin legea de față? Nu știu de ce legea aceasta inspiră teroare d-lui Take Ionescu.

Eu înțelegeam să inspire compătimire și să ne zică : vă plîng de ignoranța voastră în materie de legislație agrară.

Eu nu mă pot mira îndeajuns că d. Take Ionescu să declare că-i inspiră teroare o asemenea lege.

Cum? Cînd o lege vine și se supune în sprijinul nevoiașilor, vă inspiră teroare? Nu poate să inspire o lege teroare, căci vine în ajutorul acelora cărora datorăm în parte existența naționalității și poate și viitorul nostru, cum poate foarte bine a zis d. Stolojan [11], d-lor, că nu se găsesc exemple în alte țări? Să-mi dați voie să vă spun : fiecare din noi care învață și care călătorește nu cred că învață ca să aducă în țară ce vede în străinătate.

Deplîng popoarele care nu știu să-și aibă individualitatea lor. Am oroare, la rîndul meu, de imitațiunile servile.

Îmi vine greu cînd văd că într-o țară oamenii nu perfecționează ce este al lor și sînt gata cu o ușurință de inimă inexplicabilă să imiteze servil aceea ce au văzut în țări străine și care caută să introducă fără socotință legi și deprinderi nepotrivite în împrejurările în care trăim noi.

Aici sînt mai conservator decît d. Take Ionescu. Țiu la trecutul și la tradițiile țărei mele.

Legea nu trebuie să vă inspire teroare și nu trebuie să căutați analogii în alte țări, fiindcă altele au fost acolo împrejurările și altele la noi. În Englitera să luăm noi exemple cum se pot împroprietări țăranii? D-ta, care petreci pe an mai multe luni în Englitera, știi mai bine decît mine, ești mai inițiat în literatura socială, economică, politică a Angliei. Știi că acolo se lucrează pentru a se ameliora soarta populațiilor rurale, pentru a se face accesibilă proprietatea și țăranilor.

Englezii sînt oameni prea practici ca să nu înțeleagă că sînt curente și împrejurări cari amenință liniștea statului dacă nu se caută a fi îndreptate spre bine.

Ce să căutăm în Irlanda [12], unde de multe ori poporul a fost silit din cauză de lipsă de hrană să fugă în America? Ce să căutăm în alte țări pe care le-ați citat și în care nu putem afla învățăminte care să ne ajute a deslega probleme economice și sociale proprii ale noastre? Noi ne-am inspirat din nevoile noastre.

Am căutat curat și simplu ca pămîntul românesc să treacă cît se poate în mîinile cultivatorilor, ca proprietatea noastră să nu se deprecieze și să înlesnim ca creditul statului, care este creditul general, să înlesnim, zic, achiziționarea proprietății acelor oameni cari nu au alte mijloace de trai decît munca pămîntului. Nu știu care dintre d-voastră mi-a zis că este cu neputință, că este o aberațiune ca toți țăranii să fie proprietari.

Este o aberațiune! De ce? [...]

D-lor, eu respect tradițiunile și faptele mărețe ale vechilor boieri, însă vă rog să-mi dați voie să zic un cuvînt: întotdeauna cînd au fost în pericol, cînd năvăleau hoardele de barbari, mulți din cei cu dare de mînă treceau granița la Brașov și aiurea, iar țăranii rămîneau pe loc (*Aplaze.*)

Acestea sînt fapte pozitive, fapte pe cari le cunosc încă mulți bătrîni cari încă trăiesc și care-și aduc aminte și ne spun și astăzi că îndată ce se auzea că vin turcii sau tătarii, plecau cu părinții peste munți și aci lăsau țărănimea să se înțeleagă cu turcii și cu tătarii, iar după ce furtuna trecea, se întorceau în țară (*Aplauze.*)

D-lor, să ne învățăm a fi drepți cu toate treptele societății și să nu ne precupețim mai cu seamă asupra unui lucru care nici n-ar merita să fie discutat, căci vă repet încă odată că noi nu facem decît să dăm țăranilor ajutor din creditul general al statului român, din care și țăranii au partea lor. (*Aplauze.*)

Dar d. Take Ionescu a mai zis că această lege va produce ura de clase, că țăranii vor crede în ignoranța lor că au drept asupra moșiilor. Adică acești țărani, cari de la Traian pînă în zilele noastre au muncit și au păstrat pentru noi pămîntul acestei țări, tocmai acum au să devină fiare sălbatice? Pentru ce? Nu trăim noi cu ei? Ce se va întîmpla oare dacă țăranul, producîndu-i-se mijloace să cumpere și el un petec de pămînt,

aceasta are să-l facă pe dînsul, din om blajin şi drept, o fiară sălbatică? Apoi despre ură de clasă se vorbea şi la 1864 şi atunci se zicea : avem să pierim, pentru că Kogălniceanu şi Cuza au dat pămînt ţăranilor şi are să piară ţara. N-a pierit nici ţara, n-a pierit nimeni, nici agricultura, care pot zice că a înaintat, fiindcă în urma împroprietărirei ţăranilor de la 1864 valoarea pămîntului la noi s-a îndoit şi s-a întreit. (*Aplauze.*) Pentru ce? Pentru că sistemul latifundiilor nu este un sistem de prosperitate, fiindcă atunci cînd întinderea pămîntului întrece puterile de cultură ale proprietarului, atunci creşte pe cîmpii buruieni şi pălămidă, iar cînd proprietatea pămîntului este în proporţiune cu puterile cultivatorului, atunci ea devine mai productivă şi valoarea ei se ridică.

Dar, d-lor, fără a mai desvolta aceste teorii pe cari bunul-simţ al fiecăruia le înţelege, de ce cu ocaziunea unei legi inofensive care nu este decît o lege financiară, rău calificată de lege agrară, de ce cu ocaziunea unei asemenea legi să ne speriăm şi să zicem că, dacă vom înlesni ţăranului să cumpere 12 hectare de pămînt, el o să se facă prin aceasta incendiar şi revoluţionar? Asemenea argumente sînt aduse numai pentru ocaziune ca să se înspăimînte lumea. Apoi şi eu sînt proprietar şi ca podgorean, şi ca cultivator de pămînt, şi pînă şi acum, vă mărturisesc, căci sînt bătrîn, n-am avut nici o zi de nemulţumire ca să mă plîng de ţărani.

Aţi zis însă, onorabile domn, că ţăranii nu vor putea plăti regulat. Ei bine, d. Stolojan are un domeniu foarte întins, are daraveri însemnate cu ţărănimea, şi eu şi mulţi dintre d-voastre aveţi cîte o proprietate mai mică ; nu zic că nu am avut pagube, căci de multe ori a trebuit să iert datoriile celor rămaşi în nevoie, dar vă declar că după aproape 40 de ani de trai cu ţăranii nu am să mă plîng de relaţiunile băneşti ce am avut cu dînşii şi că eu unul îi prefer tîrgoveţilor.

Temerea d-voastră este gratuită. Ţăranii au plătit şi plătesc pămînturile lor, cu greu în unele ceasuri, dar plătesc.

Cunosc însă în schimb arendaşi mari cărora s-au iertat datoriile ce aveau către stat ; nu dezaprob faptul, dar cu toţii ştiţi că aşa s-a întîmplat, pe cînd ţăranii plătesc cu încetul, dar plătesc.

D. B. Iepurescu : Hariton Racotă şi alţii.

D. P. S. Aurelian, preşedintele consiliului : A repetat d. Take Ionescu pe d. Iancovescu şi d-sa a căzut în aceeaşi greşală, căci iată ce a zis : „O ţară care n-ar fi decît proprietate mică este închisă civilizaţiunei şi progresului şi chiar progresului agricol. O împroprietărire pripită va avea de rezultat o descreştere a avuţiei".

La aceasta nu mai am să răspund nimic alt decît că această acuzare este neîntemeiată. [...]

Aţi adăogat, onorabile domn, în apărarea tezei d-voastră că ţara noastră este destinată de a face politică mare ; alţii au zis că e imperială şi că o asemenea politică nu se poate face într-o ţară numai cu ţărani.

Daţi-mi voie, d-lor ; eu sînt foarte calm, dar asemenea cuvinte mă scot din răbdare.

Mai întîi, nu ştiu la ce politică imperială faceţi aluziune. Noi ne mulţumim pe o politică modestă, aceea de a trăi în pace cu toată lumea şi de a lucra pentru desvoltarea şi mărirea patriei noastre. De unde la un om

luminat şi învăţat ca d-voastră această idee, eminamente reacţionară şi ruginită, cum că o ţară ca a noastră care e chemată să facă politică imperială — nu ştiu ce politică imperială aveţi în minte — nu poate să facă asemenea politică în o ţară de ţărani? D-lor, eu sînt convins că modul acesta puţin cavaleresc de a trata pe ţărani nu l-ar întrebuinţa nici cel mai vechi boier din ţară. (*Aplauze.*)

Eu cred că dacă ar trăi azi Bălăcenii, Cîmpinenii, Filipeştii, pe cari i-am apucat, ei nu ar zice în faţa unei adunări de români că politica imperială nu se poate face cu ţărani.

Despre care ţărani este vorba?

O voce : O zicea Barbu Catargi.

D. P. S. Aurelian : preşedintele consiliului : V-am vorbit de boierii pe cari am avut onoarea să-i cunosc în copilăria mea şi cari aveau prea mult sînge şi simţire românească ca să zică că într-o ţară de ţărani nu se poate face politică mare. Mai politică imperială ca a Romei s-a făcut veriodată pe lume? Citiţi pe Mommsen [13], citiţi pe Duruy [14], citiţi pe toţi istoriografii mari ai Romei şi veţi vedea ce era Roma veche. O ţară mai mult de ţărani agricultori. La care ţărani vă referiţi, d-le Take Ionescu? Eu sînt convins că d-voastră, care sînteţi literat, aţi citit pe La Bruyère. El, descriind pe ţăran, zice : am văzut oameni cari numai figura o avea de om, dar aspectul lor era sălbatic. Această descriere a lui La Bruyère a rămas istorică. Dar ţăranul francez de care vorbea La Bruyère nu mai există. Nu mai este servitute, nu mai este iobăgie. Acel ţăran devine treptat preistoric.

Duceţi-vă în Germania, acolo unde înfloresc asociaţiunile agrare. Am asistat la multe congrese agronomice şi economice şi am găsit ţărani cari în asemenea cestiuni ţineau piept cu mulţi cari avea pergamente. Vorbiţi de acest ţăran ; nu luaţi pe ţăranul ignorant şi sărac. A fi ţăran, d-le Ionescu, nu însemnează a fi neînvăţat şi grosolan, ci însemnează că, în loc de a face avocatură ca d-voastră (*aplauze*), el face cultura pămîntului. Ţăran nu este deopotrivă cu un om prost, căci şi mulţi tîrgoveţi sînt ignoranţi. A fi ţăran însemnează a fi agricultor, a fi cetăţean ca şi altul.

Aş mai putea cita cîteva din cuvintele d-lui Take Ionescu. Vă fac însă graţie de alte multe note pe cari le am aci. Ca să răspund la toate, ar trebui să vorbesc trei zile şi nu mă ajută nici glasul, nici timpul. Voiesc însă să răspund d-lui Take Ionescu, care vorbeşte în numele unui partid mare, istoric ; eu nu cred că partidul va aproba zisele d-sale.

D-sa zice : „În rezumat, dacă legea nu se va aplica cum o cere ţărănimea, se vor produce frămîntări ; iar dacă se va aplica cum o propune guvernul, va fi un dezastru financiar".

Ţăranii nu vor cere să se aplice decît legea pe care o va vota parlamentul, căci ei sînt mai respectuoşi către lege decît noi toţi.

Vedeţi, încheindu-şi cuvîntarea sa, d. Take Ionescu a voit să vă spună că vom cădea în frămîntări şi în dezastre financiare. Vorbe şi iar vorbe neîntemeiate pe nici un precedent.

Fără nici o moşie şi fără nimic din toate acestea, s-au întîmplat frămîntări la 1888, şi cei cari cunosc împrejurările şi fondul lucrurilor celor petrecute în 1888 ştiu că ţăranii nu s-au sculat din cauza aceasta, ci din alte împrejurări. De cînd s-au vîndut moşiile statului, de cînd proprietarii

își vînd moșiile la țărani, nu s-au văzut frămîntări în țară. Clasa țărănească nu merită atîtea critici, atîtea învinuiri. Să-mi dați voie dar să fiu apărătorul clasei țărănești, deoarece s-a crezut de cuviință de către d. Take Ionescu ca să fie tratați după cum toți ați auzit. O clasă de oameni căreia datorim în mare parte avuțiile țării, o clasă de oameni care în timp de pace muncește fără preget, iar în timp de războiu își varsă cu ardoare sîngele pentru salvarea patriei merită mai mult respect, mai multă dragoste decît aceea pe care le-o arătați, d-le Take Ionescu.

D. Take Ionescu zice că legea aceasta va fi un dezastru financiar, politic, național. Dați-mi voie să repet ceea ce am mai zis : nimic nu vă îndreptățește ca să aruncați atîtea acuzări unui partid care pînă în momentul de față nu a dovedit nici țării, nici streinătății că este un partid de dezordine și de frămîntări. De aceea d-lor deputați, conchid fiindcă timpul este prețios și zic : este o cestiune de onoare și o datorie națională a vota această lege, modificată cum veți crede în înțelepciunea d-voastră. A nu da această lege țării este a asculta de povețile d-lui Take Ionescu. (*Aplauze prelungite.*)[15]

(„Economia națională", 1897, nr. 1, 3, 4, 5, 6,
p. 10—15, 54—60 81—84, 108—113 și 125—128).

COMENTARII.
ADNOTĂRI

I

[1] Este unul din primele articole publicate de P.S. Aurelian. Autorul se afla atunci în Franța, la studii. Articolul este semnat P.S. Aurelian, „student de agricultură la Grignon Francia".

[2] Referire la *dezrobirea țiganilor*, înfăptuită în două etape: *a*) emanciparea țiganilor statului și a celor mănăstirești în 1844 în Moldova și în 1847 în Muntenia; *b*) emanciparea țiganilor particularilor, care a avut loc în 1855 în Moldova și în 1856 în Muntenia.

[3] În sensul de *măsuri, socoteli.*

[4] Mizerabili = nenorociți.

[5] Vergură = virgină, fecioară.

II

[1] *Nu* = cuvînt introdus în text, probabil printr-o eroare de tipar.

[2] *Teletin* = piele de bou sau de cal, tăbăcită cu materii vegetale.

[3] *Conchilie* = scoică goală, ghioc.

[4] *Minor* = minier.

[5] *Regimul balanței comerciale*, politica economică bazată pe doctrina mercantilistă, care urmărea să mărească intrarea de bani în țară și să micșoreze ieșirea lor, banii fiind socotiți singura avuție adevărată. De aici și regula formulată de Thomas Mun (1571—1641): „A vinde anual străinilor mărfurile noastre la o sumă mai mare decît consumăm noi mărfurile lor".

[6] *Neapole.* Pe vremea cînd scrie Aurelian acest articol, regat independent din Italia, purtînd și numele de „Regatul celor două Sicilii".

[7] *Piemont*, regat în Italia, în jurul căruia s-a format unitatea Italiei în 1861.

[8] *Contoar* = tarabă, birouri, stabilimente de comerț.

[9] *Stradele ferate* = căi ferate.

[10] Traducere *ad litteram* după *ingénieur en chef* = inginer șef.

[11] În Moldova era prim-ministru Mihail Kogălniceanu (3 mai 1860—17 aprilie 1861), iar în Țara Românească era prim-ministru Manolache Kostache Epureanu (5 iulie 1860—27 aprilie 1861).

[12] Mesajul lui Al. I. Cuza din 18 decembrie 1859. Conținea un program de reforme economice, financiare și administrative, concepute în spiritul liberalismului economic.

III

[1] Articolul n-a apărut în întregime. După primele două părți urma să apară și o a treia, așa cum atestă mențiunea „va urma" cu care se încheia cea de-a doua parte publicată în „Monitorul" din 24 octombrie 1860. Protestele ridicate de forțele reacționare împotriva articolului lui Aurelian au determinat guvernul să interzică apariția ultimei părți. În nr. 257 al „Monitorului" s-a inserat (p. 1 244), desigur pentru a liniști pe marii proprietari indignați de acest articol publicat în „ziarul oficial" al Principatelor Unite, următoarea mențiune: „Articolul intitulat «Agricultura și proprietarii», ce s-a publicat în foaia «Monitorului» cu nr. 252, partea neoficială, fără nici o autorizațiune, nu prejudică întru nimica cestiunea proprietății".

[2] Referire la acțiunile unor comisii: *Encumbered Estates Court* (1849—1856) și *Landed Estates Court* (1859), care scoseseră în vînzare o serie de proprietăți funciare.

[3] Recoltele de cartofi, principala producție agricolă a Irlandei, fuseseră foarte slabe între 1846 și 1851, ceea ce a dus la înfometarea populației. Adăugîndu-se și holera, populația a scăzut în trei ani cu 2 000 000 de locuitori (din 8 000 000). Ulterior, datorită emigrațiilor masive spre America și Anglia populația Irlandei a scăzut la 4 000 000 de locuitori.

[4] *Au înaintat* = au susținut.

[5] Aurelian a fost un adversar constant al absenteismului. În acest sens: *Datoriile proprietarilor față cu reformele agricole* (Ec. nat., 1888, nr. 20/16 V, p. 457—463); *Părăsirea moșiilor* (Ec. nat., 1888, nr. 24/14 VI, p. 553—561, și nr. 25/20 VI, p. 577—586); *Problema rurală în România* (Ec. nat., 1888, nr. 21/23 V, p. 481—488); *Apărarea intereselor proprietății* (Ec. nat., 1888, nr. 33/15 VIII, p.741 — 747); *Exploatarea moșiilor prin meteiagiu* (Ec. nat., 1888, nr. 41/11 X, p. 933—940); *Reformele agricole și meteiagiul sau părtășia* (Ec. nat., 1889, nr. 5/6 II, p. 97—104); *Să combatem absenteismul* (Ec. nat., 1893, nr. 17, 18/1—15 IX, p. 487—491); *Îndreptarea stării țăranilor* (Ec. nat., 1896, nr. 7/1 VIII, p. 145—150; nr. 8/15 VIII, p. 169—175 și nr. 9/1 IX, p. 193—199).

[6] Marile proprietăți se aflau în regimul majoratului sau fideicomisului (*entailed estates*). Proprietarul nu putea să le înstrăineze fără consimțămîntul moștenitorului său major. Aurelian a urmărit cu interes și simpatie lupta dusă în Anglia împotriva latifundiilor, privilegiilor și instituțiilor retrograde ale dreptului funciar englez. Vezi *Liga pentru reforma drepturilor de proprietate în Anglia* (Rev. șt., 1873, nr. 4/1 IV, p. 49); *Asociațiunea pentru reforma fondiară în Anglia* (Rev. șt., 1874, nr. 19/15 XI, p. 289); *Împroprietărirea țăranilor în Englitera* (Ec. nat., 1892, nr. 22/15 XI, p. 485—490); *Cum se face progresul economic și social în Englitera* (Ec. nat., 1893, nr. 10/15 V, p. 217—220) etc.

IV

[1] George Gr. Cantacuzino (1837—1913) era ministru de lucrări publice, minister în care era cuprinsă și agricultura. El a condus acest departament de la 20 aprilie 1870 pînă la 18 decembrie 1870.

[2] *Școalele rurale.* Școala de sat a apărut din inițiativă privată; astfel, în Moldova erau: școala sturdzească de la Flămînzi, a lui Fundățescu la Bozieni, a lui Bașotă la Pomîrla; în Muntenia cea de la Berislăvești, școală întemeiată de Gheorghe Magheru pe moșia lui. În Muntenia mai existau cîteva școli de plăși, foarte cercetate chiar în București (la Sf. Gheorghe, la Amza). Regulamentul organic prevedea ca pe lîngă preotul satului să existe un cîntăreț, „carele va fi dator să învețe copiii satului carte și cîntări". La reședințele de plăși erau preparandele sau seminariile cele mici, în programul cărora era inclusă aritmetica, agrimensura, legea juraților sătești, ținerea de condici, fizica populară și veterinară, deoarece viitorii preoți „vor trebui să conducă școli în satele lor". (N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 226.)

La 24 februarie 1847, în Muntenia, legea asupra reorganizației instrucției publice stabilea că în școlile de la sate sau comunale „învățăturile se vor mărgini întru aceea a citirii, a scrierii, a catehismului și a celor dîntîi operații aritmetice" (art. 3). O reglementare asemănătoare s-a dat și în Moldova, la 18 aprilie 1847, prin regulamentul școlar.

În anul 1861/62, învățămîntul public era împărțit în patru categorii: instrucțiunea comunală, instrucțiunea primară, instrucțiunea secundară sau gimnazială și instrucțiunea superioară sau specialitățile. Școlile primare se aflau în capitalele de județe și orașele nereședință.

În Muntenia, numărul școlilor rurale era ridicat (1768), dar „mai mult pe hîrtie decît aievea, cu învățători nepregătiți, cei mai mulți tîrcovnici de pe lîngă biserici, neavînd școale nici localuri nici cărți" (A.D. Xenopol, *Istoria românilor*, ed. a 3-a, vol. XIV, partea a 2-a, București, p. 95). Raportul Consiliului general de instrucție din 1865 arată că „cele 2 000 de școale sînt mai mult pe hîrtie. Învățătorii căutau să capete posturile numai în timpul recrutării, pentru a scăpa de ea. Îndată ce trecea, se lepădau de ele pentru a se deda la alte îndeletniciri". M. of. din 24 și 26 septembrie 1865 (Xenopol, *op. cit.*, nota 1).

În Moldova nu erau decît 332 de școli rurale (după legea din 1864), dar „mult mai temeinic întocmite, cu învățători pregătiți în o școală specială — cea preparandală de lîngă Trei Ierarhi — cu localuri mai potrivite și cu cărți de citire pentru învățătură". După legea din 1864, în ambele principate erau 94 de școli urbane de băieți și 70 de fete (Xenopol, *op. cit.*).

Obligativitatea învățămîntului școlar, decretată încă din timpul domniei lui Cuza, nu exista la țară decît pe hîrtie, chiar înainte de primul război mondial. În registrele școlilor din 1905—1906, din 892 800 de copii de vîrstă școlară recenzați, numai 505 136 de copii erau înscriși, urmînd însă regulat cursurile numai 326 138 (*Statistica învățămîntului public și particular 1905—1906*, București, 1909). Vezi și LIV, nota 3.

[3] Dintr-o eroare de tipar, în text este trecut cuvîntul *localități*.

[4] *Consiliul general al instrucțiunii publice*, consiliu general înființat prin legea din 1864, era un fel de „parlament al instrucțiunii", în care se adunau delegați ai școlilor pentru a vota programele și a fi consultați „asupra tuturor cestiunilor cari au raport la întinderea și îmbunătățirea instrucțiunei". În consiliu intrau trei membri ai învățămîntului superior, cinci membri ai învățămîntului secundar și cîte un delegat „din partea fiecărei școale profesionale și reale". Mai făceau parte doi membri ai Curții de Casație și doi membri din cler.

Sesiunile aveau loc între 1 și 25 septembrie.

VI

[1] Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice prevăzuse în bugetul său încă din 1868 sumele necesare pentru înființarea unei școli de meserii în București.

[2] *Administrația superioară a învățămîntului public.* Ministerul Cultelor și Instrucțiunii era condus de P. P. Carp, iar director era C. Esarcu.

[3] Comisia era compusă din P. S. Aurelian, I. Lupulescu și I. Pavelescu.

[4] Aurelian a fost primul om de știință în țara noastră care a inițiat și executat la Școala de agricultură de la Herăstrău observații meteorologice sistematice, împreună cu secretarul școlii, I. Wechselberg, între 1871 și 1877, cu V. M. Cîrnu între 1877 și 1881 și de asemenea cu Șt. Hepites, colaborator al lui și la „Revista științifică" și „Economia națională". Pentru înzestrarea țării cu un observator meteorologic și dotarea școlilor cu instrumente meteorologice, vezi *Cronica*, Rev. șt., 1871, nr. 5/15 IV, p. 65. Aurelian a căutat să dea o cît mai largă răspîndire științei de prevedere a timpului nu numai prin publicarea de articole, tabele etc. în numerele din Rev. șt., Ec. rur. și Ec. nat., dar a scris personal, între 1861 și 1864, un număr foarte mare de articole pentru lectorii săi rurali în „Monitorul comunelor", unde se afla chiar o rubrică permanentă: Semnele timpului.

[5] Anastase Fătu (1816—1886), medic, naturalist și organizator al spitalelor din Moldova. Aurelian l-a numit „cel dintîi dintre botaniștii români (Rev. șt., 1870, nr. 20/1 XII, p. 307). A. Fătu a întemeiat cu mijloace proprii, în 1856, Grădina botanică din Iași, al cărei catalog îl publică Aurelian în Rev. șt., 1870, nr. 21/15 XII, și 1871, nr. 22/1 I, nr. 23/15 I, nr. 24/1 II, și nr. 1/15 II pînă la nr. 14/1 IX. A scris un *Manual pentru învățătura moașelor*, Iași, 1852; *Proiect de organizarea poliției sanitare în România*, Iași, 1863; *Manual de Medicină practică*, 1871. Este autorul celui dintîi manual românesc de botanică (1877).

[1] Societatea pentru învățătura poporului român s-a fundat în noiembrie 1866, cu scopul dezvoltării învățămîntului prin înființarea școlilor pedagogice, a școlilor duminicale de adulți, prin publicarea unei reviste lunare și inspectarea școlilor guvernului, cu intenția de a face mai bine cunoscută publicului și guvernului starea învățămîntului primar din orașe și sate.

Societatea a înființat diferite școli pedagogice (normale). Societatea a înființat de asemenea școli de adulți, care însă n-au avut un deplin succes din lipsă de auditori, provocată de „ținerea prăvăliilor deschise duminicile și sărbătorile". În 1871, pe lîngă cursurile de adulți deschise, ca și în ceilalți ani, s-a mai deschis și un curs de chimie populară, făcut de dr. Davilla.

Pe lîngă cursuri de scris și citit erau cursuri de științe comerciale, cursuri pentru dulgheri și zidari.

Președinte al societății era P. Poenaru, secundat de C. Esarcu, Sc. Fălcoianu, C. Brăiloiu, I. C. Massim.

Societatea funcționa prin secții județene și printr-o secție centrală. Revista ei, cu titlul „Societatea pentru inveațiatura poporului român. Foaia mensuală", a publicat, printre altele, o serie de articole și studii de popularizare științifică, semnate *A*, care sînt reproduceri ale unor materiale publicate de Aurelian în „Revista științifică". Aurelian a luat parte activă la desfășurarea acțiunilor societății. Așa, de exemplu, în martie 1872 îl găsim alături de Alexandru Odobescu, I. Bazilescu, B. Constandinescu și C. Eraclide în comisia pentru programele, metodele de învățămînt și cărțile didactice pentru școlile primare și pentru școlile normale ale societății. Comisia avea să determine tendința ce trebuie dată școlilor normale pentru a se obține „o direcțiune cît se poate mai practică și reală" (vezi în „Societatea pentru inveațiatura poporului român", an. II, 1871—1873, diferite rapoarte de activitate publicate).

[2] *Școală normală primară.* Directorul acestei școli a fost Bădilescu, profesor al Liceului „Matei Basarab", iar profesori erau: I. Lahovari, licențiat în științele matematice și profesor la Universitate, Nitzulescu, doctor în filozofie și profesor la seminar, Racoviceanu și A. Dumitrescu, profesori la Liceul „Sf. Sava" etc. Aceștia își propuneau *a* „instrui și educa pe viitorii propagatori ai luminii și moralității în comunele noastre rurale" (*ibidem*, p. 7).

În primul an, numărul elevilor a fost de 22.

[3] Esarcu Constantin (1836—1898), naturalist și istoric român, președinte al Ateneului Român, la construirea căruia a avut un mare rol. A înființat împreună cu dr. C. Davilla Societatea științelor naturale, Societatea științelor fizico-naturale (1868), Societatea de idrologie (1869). O importanță deosebită a avut activitatea lui Esarcu în conducerea Societății pentru învățătura poporului român. A publicat cîteva conferințe cu subiecte din științele naturale, o colecție de documente din arhivele Italiei și comentarii asupra lor (1873, 1874, 1878) și mai multe discursuri de deschidere a seriilor de conferințe la Ateneu (1868, 1878, 1883, 1884, 1886, 1889).

[4] Bădilescu, filolog și profesor român. A scris împreună cu Massim: *Elemente de gramatică elenică* (1850). Bădilescu a fost unul din activiștii importanți ai Societății pentru învățătura poporului român.

[5] *Societățile similare de la Bîrlad și de la Ploiești.* Secțiunea „Tutova" a Societății pentru învățătura poporului român a înființat o școală normală în noiembrie 1870, cu un număr de peste 70 de elevi. Școala avea să dureze 3 ani pentru a scoate o promoție de învățători, după care urma să-și înceteze activitatea.

Cursurile erau ținute de profesori secundari din Bîrlad: I. Carp, S. Neagoe, P. Chenciu, I. Popescu, Ghimbășianu, C. Codrescu.

Secțiunea „Prahova" a societății a înființat în 1868 o școală normală la Ploiești, cu 40 de elevi în clasa preparatoare și 29 în clasa întîi. Școala a fost înzestrată cu un internat. În 1869, 15 absolvenți au fost trimiși ca învățători în satele județului, în 1870, 21 etc. Profesorii aparțineau corpului didactic din Ploiești: Romanescu, Jenescu, Micescu, Ionescu, Drăgoescu, Wallenstein etc. Director era Z. Antimescu.

Aurelian a omis aici a menționa Școala normală de la Focșani, înființată de Secția din Putna a societății în 1870 cu 20 de elevi. Lecțiile erau predate de profesori secundari: Constandiniu, Casău, Minciu, Cilibiu, Nedelcu etc., iar director era profesorul Filibiu.

[6] *Consiliul general al județului.* Consiliile județene au fost înființate de Al. I. Cuza în 1864, ca organ deliberativ al județului. Alegerea consiliului județean se făcea pe ocoale, plăși, fiecare dintre ele avînd dreptul la doi consilieri. Prefectul era comisarul guvernului. Consiliul județean se întrunea periodic.

[7] *Davilla Carol* (1828—1884), medic și profesor de chimie, de origine franceză, adus în țară de Barbu Știrbei (1852). A înființat în 1857 Școala de medicină și farmacie, Grădina botanică de la Cotroceni, Școala veterinară (1857), Societatea medicală științifică din București (1857); a organizat ambulanțele armatei și spitalele civile; a întemeiat azilul Elena Doamna și Orfelinatul de băieți de la Pantelimon. Cuza l-a numit, în 1860, general.

[8] Probabil eroare de tipar, numele fiind Bernath-Lendway Alfred Nicolaus (1836—1924). Originar din Agram, a studiat la Viena și Dresda; a fost adus în 1863 în România de către Carol Davilla și numit chimist legist și apoi profesor de chimie la Școala de medicină și farmacie. A înființat Institutul de chimie; a fost membru de onoare al Academiei Române (1908).

[9] Vezi *supra*, nr. 1.

[10] *Instituțiilor de binefacere din Europa.* Preocupările lui Aurelian în această direcție sînt și mai vechi. Așa, de exemplu, a publicat încă din 1860 în „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", în nr. 293/14 XII, nr. 294/15 XII, nr. 295/16 XII, studiul *Organizarea stabilimentelor de binefacere în Franța.* În 1861 a publicat în același ziar, în nr. 14/19 I, nr. 15/20 I, nr. 16/21 I, nr. 19/25 I, nr. 32/11 II, studiul *Despre educația claselor lucrătoare. Sălile de azil.*

[11] iesle = creșă.

VIII

[1] *În 1863.* Eroare de tipar sau de manuscris. Dimitrie Cornea nu mai era ministru de resort în 1863. Pentru prima dată îl găsim pe Dimitrie Cornea ministru în guvernele unite pentru ambele principate la 27 ianuarie 1862, și anume ca ministru al lucrărilor publice pînă la 24 iunie 1862, iar de la această dată ca ministru de justiție pînă la 14 iunie 1863. Anul corect deci este 1862.

De altfel, această diviziune a comerțului și agriculturii a fost înființată la 4 august 1862, cînd se publică în „Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite" nr. 171/4 VIII, p. 722, referatul și jurnalul Consiliului de Miniștri pentru concentrarea tuturor atribuțiilor de agricultură și comerț existente la alte departamente la Ministerul Lucrărilor Publice și pentru înființarea secției de agricultură și comerț la acest minister. Prin decretul domnesc nr. 608 din 4 august 1862, publicat în „Monitorul" nr. 177 din 11 august 1862, p. 745, Aurelian e numit șeful acestei secții, avînd în subordine un birou al agriculturii condus de Costache Pavlov și un birou al comerțului condus de D. Pești. Bugetul lunar al acestei secții era de peste 6 000 de lei. „Monitorul comunelor", împreună cu redactorul său (Aurelian), este trecut de la Ministerul Trebilor din Afară și de Stat la această secție.

Aurelian a condus această secție pînă la 2 august 1863, cînd este numit directorul Școlii naționale de agricultură de la Pantelimon, în urma destituirii lui C. Racottă, iar în locul lui, ca șef de secție în minister, este numit Ioan Moscu.

[2] *Analele statistice și economice din 1860.* Este vorba de *Studiu de administrație agricolă și industrială. Înființarea unui minister de agricultură, comerț și lucrări publice. Diviziunea agriculturii și industriei*, publicat în „Analele economice 1860", trim. III și IV. Acest studiu a fost republicat sub același titlu în revista „Agronomia", an. II, 1861, p. 252—260.

[3] Dionisie Pop Marțian (1829—1865), economist, demograf și statistician român. A participat la revoluția din 1848. A avut merite deosebite în organizarea statisticii în România. Protecționist și industrializant, s-a pronunțat pentru adoptarea unei monede naționale, pentru dezvoltarea comerțului, organizarea sistemului de credit, pentru agricultură înzestrată cu mijloace tehnice moderne, pentru crearea căilor ferate, pentru adoptarea unui sistem modern de măsuri și greutăți, pentru dezvoltarea învățămîntului de toate gradele. A publicat numeroase studii statistice și economice. A înființat și condus revistele „Analele statistice" (1860 — 1865) și „Analele economice" (1860—1864). A scris *Studii sistematice în economia politică* (1858), *Coloniștii germani în România* (1860) etc.

[4] *Pretențiuni neromâne.* Aurelian lasă să se înțeleagă aici că, în urma intervenției, probabil ocultе, a Austro-Ungariei, el a fost silit să părăsească conducerea diviziunii agriculturii, comerțului și industriei.

După aceste sumare indicații cronologice, ar urma că Aurelian a fost silit să plece din Ministerul Lucrărilor Publice în timpul lui Al. Șt. Catargiu, care a condus acest minister de la 11 octombrie 1862 la 12 octombrie 1863 în guvernele conservatoare prezidate de N. Kretzulescu (24 iunie 1862 — 12 octombrie 1863).

[5] *Ministru respectiv.* Este vorba de Dimitrie Berindei, ministru al lucrărilor publice de la 18 decembrie 1870 la 11 martie 1871, în guvernul Ion Ghica.

IX

[1] Școala de poduri și șosele a fost organizată la București în 1857, ca „școală tehnică", de către inginerul francez Léon Lalane, special chemat de Barbu Știrbei în acest scop. Cursurile pentru ingineri erau însă mai vechi. Astfel, în București, școala lui Poenaru, urmînd celei a lui Eufrosin Poteca, se deschide la 1 martie 1832, cu cursuri de inginerie și arhitectură de 3 ani. Tot 3 ani avea și învățămîntul agricol, cu o fermă model lîngă București. Absolvenții se numeau laureați în științe și meșteșuguri; după specialitate se conferea și titlul de inginer civil (Iorga, *op. cit.*, p. 203). În 1850, Știrbei, tot cu ajutorul lui P. Poenaru, organizează sub forma de facultate Școala de inginerie pentru poduri și șosele, agrimensură și arhitectură (*ibidem*, p. 285) sub conducerea lui Orăscu. În Moldova, Academia de la Iași, înființată de Mihail Sturza la 2 iunie 1835, cuprindea și o școală de inginerie, care dădea diplome de ingineri civili. La această școală urmau și ofițerii noii armate. Vezi proiectul de lege și expunerea de motive a lui Aurelian pentru înființarea unei politehnici la Iași în 1884 (Ec. rur., aprilie 1884, p. 178—181), în calitate de ministru al învățămîntului. Vezi și cap. LVI, nota 5.

[2] Lazăr Gheorghe (1779—1823), creatorul și inițiatorul învățămîntului predat în limba română. În urma ofensivei sale culturale viguroase școlile grecești au fost înlocuite cu cele românești. Academia creată de el în chiliile din mănăstirea Sf. Sava avea o secție de începători, o secție pentru învățăturile zise „umanioare" și alta pentru specializare, între care era și o grupă specială pentru ingineri hotarnici. Cursurile acestea fură urmate de mulți tineri români care fuseseră pînă atunci elevi ai școlii grecești și deveniră un focar de educație patriotică, astfel încît Tudor Vladimirescu, cînd veni la București, fu ajutat de Lazăr și de școlarii săi. După evenimentele din 1821, el mai rămase puțin în Țara Românească; apoi, bolnav, se întoarse în Avrigul natal, unde muri. De la el au rămas cîteva manuscrise ale cursurilor, din care s-au publicat trigonometria și aritmetica, *Povățuitorul tinerimii* (1826) etc.

[3] Poenaru Petre (1799—1875), profesor și scriitor. Elev la școala lui Gheorghe Lazăr, după care face studii la Viena și Paris. Profesor de elină la școala mitropoliei din București (1820), secretarul lui Tudor Vladimirescu, a redactat legiuirea învățămîntului sub Regulamentul organic (1832); numit profesor la Colegiul Sf. Sava (1832), apoi director al Eforiei școlilor naționale (pînă în 1848), deputat în Adunarea obștească (1841), director în Ministerul de Externe (1850), membru al Comisiei documentelor (1857), membru al Consiliului de Stat (1864), membru al Academiei Române (1870), președintele Societății pentru învățătura poporului român (1872). În această calitate a luat parte la mișcarea contra generalului Tell, care, ca ministru al instrucțiunii, voia să desființeze școlile normale. Poenaru a publicat o algebră (1841) și o geometrie (1837), primul dicționar francez-român împreună cu Florian Aaron și cu G. Hill (1840 — 1841), cuvîntări ținute în diferite ocazii, o biografie a lui Gheorghe Lazăr (discursul lui de recepție la Academie, 1871). A inventat tocul rezervor, invenție brevetată de guvernul francez în mai 1827.

[4] Ioan Heliade-Rădulescu (1802—1872), poet, prozator, gazetar și om politic. Unul din fruntașii mișcării revoluționare de la 1848 și dintre creatorii culturii române moderne. Primul președinte al Academiei Române.

[5] Pop Ioan, unul din primii profesori români de limba franceză. E numit în 1831 la Colegiul Sf. Sava din București, cînd s-a introdus în mod obligatoriu studiul limbii franceze. A publicat în 1847 o carte de exerciții pentru acest curs, tradusă după Buvelot.

[6] Marin Alexe (1814—1895), chimist român, fost institutor la Slatina (1826) și Craiova (1832). A făcut studii la Paris, fiind apoi profesor la Colegiul Sf. Sava (1834), *conservatorul* primului laborator de fizică și chimie de la Sf. Sava (1850), profesor la școlile înființate după 1850, școala de conductori, de chirurgie medicală, veterinară, de agricultură. În 1868, este primul profesor de chimie la Facultatea de științe din București. A scris: *Astronomia populară* (1837), *Geometrie* (1839), *Principii de mecanică* (1840), *Aritmetica practică*, *Fizică* (1852), *Chimie*

(1853), *Fizica pentru şcoalele primare* (1863), *Desenul şcoalelor* (1876), *Cunoştinţe pentru şcolile primare* (1858).

[7] Léon Lalane (1811—1892), inginer francez, venit în ţară în 1853. A construit podurile de pe şoseaua Ploieşti-Predeal; s-a ocupat de construirea diferitelor şosele şi a liniei ferate Cernavodă-Constanţa. În 1857 a înfiinţat o şcoală de poduri şi şosele în Bucureşti, care a funcţionat ca şcoală tehnică pînă în 1881. Vezi *supra*, nota 1.

[8] Panait Donici, inginer român, fost ministru al lucrărilor publice în guvernul Ştefan Golescu în 1867 şi în guvernul Nicolae Golescu în 1868.

X

[1] P. S. Aurelian a militat permanent pentru participarea României la expoziţiile internaţionale şi pentru introducerea expoziţiilor la noi în ţară.

Pe baza raportului ministrului lucrărilor publice, Al. S. Catargiu (publicat în „Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite", 1863, nr. 112/14 VI, p. 453), domnitorul Cuza aprobă regulamentul pentru organizarea expoziţiilor de agricultură şi industrie şi, la 11 iunie 1863, dă un decret pentru înfiinţarea expoziţiilor judeţene (publicat în numărul de mai sus). Înfiinţarea acestor expoziţii fusese iniţiată încă din 5 februarie 1863, printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri.

Alături de Ionescu de la Brad, Aurelian a organizat prima expoziţie pe ţară de produse agricole şi industriale pe actualul Tîrg al Moşilor, în casa lui I. Heliade-Rădulescu. Din juriul expoziţiei făceau parte, în afară de cei de mai sus, A. Slătineanu, Ion Marghiloman, Vasilache Gorj şi alţii.

Expoziţia a fost inaugurată la 20 mai 1865 şi era îmbinată cu două alergări de cai, una în Bucureşti şi alta în Iaşi.

Aurelian a avut o importantă contribuţie la organizarea secţiunii româneşti a Expoziţiei internaţionale de la Paris din 1867, fiind comisar ajutor al comisarului general, Alexandru Odobescu.

Aurelian a fost de asemenea printre organizatorii secţiei româneşti de la Expoziţia internaţională de la Viena din 1873. În calitatea sa de reprezentant al României, Aurelian a fost membru al juriului internaţional în grupa a II-a şi vicepreşedinte al juriului internaţional. Despre succesele exponatelor româneşti, dar mai ales despre progresele realizate de unele ţări exponente, Aurelian a scris numeroase cronici în „Revista ştiinţifică", pe care le trimitea chiar din Viena. El a împărtăşit astfel celor din ţară puternicele impresii pe care le-a produs asupra lui contactul cu realizările altor ţări prezentate la această expoziţie din domeniul tehnicii, industriilor anexe agricole, învăţămîntului, pomiculturii etc. Această experienţă şi confruntare cu situaţia noastră economică au constituit un hotărît şi durabil imbold pentru Aurelian în lupta lui. Vezi, pentru expoziţia de la Paris, **LVI**, nota 14, şi pentru expoziţia de la Viena cronicile apărute în Rev. şt., 1873, nr. 9/15 VI, p. 129—131; nr. 10/1 VIII, p. 145—147; nr. 11/15 VII, p. 161—163; nr. 12/1 VIII, p. 177—178; nr. 13/15 VIII, p. 193—195; nr. 14/1 IX, p. 179—181. Multe dintre acestea au fost reproduse în ziarul „Românul" şi în alte periodice. Vezi pentru alte expoziţii: *Expoziţia generală şi naţională de agricultură din Paris*, în „Naţionalul", 1860, nr. 53/7 VII, p. 211—213; *Expoziţia naţională de agricultură*, în M. of., 1861, 13 V; *Expoziţia internaţională de la Filadelfia*, în Ec. rur., 1876, nr. 4/25 V, p. 95—96; nr. 5/10 V, p. 118—120 şi nr. 6/25 V, p. 138—140; *Expoziţia de arte şi industrii de la Moscova*, Bucureşti, 1883 (broşură); *Expoziţia de produse agricole şi industriale a ţărilor balcanice în Bucureşti*, în Ec. naţ., 1889, nr. 26 şi 27/3 VII, p. 553—557; *Politica noastră vamală*, Bucureşti, 1890 (broşură), în capitolul al V-lea prezintă expoziţia internaţională de la Paris din 1889, secţia agricolă.

Vezi şi cronicile: *România trebuie să se facă cunoscută în lume*, în Rev. şt., 1871, nr. 12/1 VIII, p. 177—178; *Necesitatea trimiterii de muncitori industriali la expoziţiile industriale străine pentru documentare*, în Rev. şt., 1873, nr. 6/1 V, p. 81—82.

În conceptia lui Aurelian, concursurile erau strîns legate de expoziții. El a fost organizatorul primului concurs de la Fălticeni, în 1863, și al celui de-al II-lea concurs de horticultură din Cișmigiu, precum și al altor concursuri agricole. Pentru aceste concursuri, Aurelian folosea diferite împrejurări, ca, de exemplu, împărțirea premiilor elevilor Școlii de agricultură de la Herăstrău din 12 octombrie 1871, cînd a ținut un concurs de pluguri pentru „cultivatorii jud. Ilfov" etc. Vezi *Concursul de mașini de secerat și făcut snopi*, în *Cronica*, Rev. șt., 1880, nr. 11/15 VII, p. 162—164. *Expoziția de horticultură și concursul între mașinile de cosit fin*, în Ec. rur., 1882, martie, p. 139—141. *Concursul de arătură din jud. Ilfov*, în Ec. naț., 1887, nr. 43/2 XI, p. 1 009—1 011. Vezi de asemenea și *Raportul și legea pentru concursurile agricole și industriale*, în Ec. rur., 1881, iulie, p. 317—321.

[2] *1870 și 1871.* Aluzie la războiul franco-german din 1870—1871.

XI

[1] Würtemberg, ținut în Germania de sud-vest, cu capitala Stuttgart. În decursul istoriei a fost comitat, ducat, regat și republică în 1918. După 1945 a fost împărțit în două noi regiuni: Würtemberg-Baden (15 699 km² cu 6 430 000 de locuitori, capitala Stuttgart) și Würtemberg-Hohenzollern (10 095 km², cu 1 183 000 de locuitori (capitala Tübingen).

[2] *Hohenheim*, domeniu în Würtemberg, la 11 km sud de Stuttgart, unde se află o cunoscută școală de agricultură, fundată în 1817.

[3] *Colonii de străini.* Pe la 1860, un grup de proprietari — printre care erau Bărbu Catargiu, Ion Al. Filipescu, K. Filipescu, C. M. Brăiloiu etc. — stabiliseră o înțelegere, prin intermediul lui I. Aritonovici, cu niște birouri de colonizare din Germania, pentru a aduce în țară, pe moșiile lor, 2 500 de familii de agricultori din Germania de Nord. Marii proprietari funciari români se obligau a le vinde coloniștilor cîte 25 de pogoane, pe care aceștia urmau a le transforma în gospodării țărănești model. Coloniștii veneau cu inventarul lor de muncă, mai puțin vitele, pe care aveau să le cumpere din țară cu banii lor. Coloniștii urmau să capete împămîntenirea, conform art. 108 și 379 din Regulamentul organic și Legii din iunie 1860, prin care străinii erau autorizați să dobîndească proprietăți în țara noastră. Împotriva acestei inițiative, Dionisie Pop-Marțian porni o viguroasă campanie de mobilizare a opiniei publice. El tipări o broșură — *Coloniștii germani în România*, 1860 — care în 1871 fu retipărită de un editor neidentificat, scrise articole în presă etc. Aurelian îl seconda de aproape în această acțiune. Marțian îmbolnăvindu-se, Aurelian ținu în locul lui o serie de conferințe publice, într-una din sălile de clasă ale Facultății de drept, fiind încurajat de bătrînul jurist C. Bosianu. În aceste conferințe, Aurelian arăta că admiterea colonizării țării cu străini ar fi pieirea României (vezi referirile lui Aurelian în articolul *Influența numărului populațiunii asupra măririi și prosperității statelor*, în Ec. naț., 1891, nr. 2/15 I, p. 25—27 și nr. 4/15 II, p. 79—84. Mai tîrziu, în 1871, alți oameni politici, fruntași conservatori și junimiști semnară faimoasa petiție de la Iași, redactată de „beizadea" Grigore Sturdza, prin care se cerea, între altele, colonizarea țării cu străini, „Dacă ascultam pe cei cu moșii imense care ne cereau să le dăm voie să umple satele cu cultivatori germani, italieni, unguri ... unde am fi ajuns?" se întreabă Aurelian în articolul *„Cum stă populațiunea română*, în Ec. naț., 1888, nr. 27/4 VII, p. 625—631. Aurelian dorea foarte mult „sporirea populațiunii prin ameliorarea condițiunilor de viețuire ale românilor", însă era îndîrjit adversar al celor „cu vederi mai cosmopolite", care „se rostesc, pentru sporirea locuitorilor pe cale de colonizare" (*Influența numărului populației asupra măririi și prosperității statelor*, în Ec. naț., 1891, nr. 2/15 I, p. 25—27, și nr. 4/15 II, p. 79—84).

[4] Comisia Adunării deputaților pentru probleme bugetare, care examina în prealabil proiectul de buget.

[5] *Școala de agricultură pe care avem onoarea a o dirija.* Școala de agricultură de la Herăstrău al cărei director a fost P. S. Aurelian încă din 1863, cînd se afla la Pantelimon.

Școala de agricultură de la Pantelimon, cuprinzînd în program și silvicultura, începuse încă din 1835, dar mai mult ca fundație a Societății de agricultură din care făceau parte M. Ghica, colonelul Iacobson, Scarlat Rosetti, I. Cîmpineanu, P. Poenaru, dr. Meyer și dr. Zucker, „același care încearcă la Craiova în 1835 și pentru soldați o școală de arte și meserii" (Iorga, *Ist. înv. rom.*, p. 217).

În 1852, școala creată pe moșia Pantelimon se organizează sub numele de Institutul de agricultură de la Pantelimon.

Institutul îmbrățișa mai mult ramura agriculturii, predîndu-se elemente de fizică, chimie, mineralogie, geologie, meteorologie aplicată la agricultură, geniu rural, arpentaj și construcții rurale, botanică și silvicultură, grădinărie, creșterea viermilor de mătase și a albinelor, contabilitatea agricolă, zootehnia și economia rurală.

Programul de studii s-a modificat în 1867, cînd s-a introdus un curs dezvoltat de silvicultură. De atunci s-a numit Școala centrală de agricultură și silvicultură și s-a mutat la Herăstrău, în localul său propriu, a cărui piatră fundamentală s-a pus în 1868.

Pînă în 1870 veneau la această școală tineri absolvenți ai gimnaziului, după aceea au început să vină și absolvenți ai liceului.

[6] C. N. Racotă, fost director al Școlii de agricultură de la Pantelimon, înaintea lui Aurelian.

[7] Ionescu Niculae (1820—1905), fratele mai mic al lui Ionescu de la Brad, deputat în numeroase legislaturi și ministru de externe (1876—1877), profesor de istorie la Universitatea din Iași, membru al Academiei Române și al Ateneului Român. A publicat articole în „România literară" (1855), în „Steaua Dunării" ș.a., diferite discursuri și conferințe, fie în „Analele Academiei", fie în broșuri separate.

[8] Kretzulescu Nicolae (1812—1900), om de stat, medic. În 1841 a deschis o școală de chirurgie la București și a ținut lecții de anatomie. Exilat în 1848 în Turcia, revine și este ministru sub Barbu Știrbei și sub căimăcămia lui Alex. Ghica. Adept al lui Cuza, președinte de Consiliu și ministru. Membru activ și președinte al Academiei Române.

[9] Ventura Grigore (1849—1909), ziarist, agricultor și scriitor român, deputat în 1871. A scris piese de teatru și broșuri politice: *La question dinastique en Roumanie* (1885), *La fin d'une monarchie* (1890).

[10] Epureanu Manolache Kostaki (1824—1880), membru al divanului ad-hoc (1857), președinte de consiliu sub Cuza și ministru de finanțe (1860—1861), apoi, după unirea definitivă, a fost președintele constituantei din 1866, președinte de consiliu în 1870, ministru de justiție (1872—73) în cabinetul Lascăr Catargiu, din care a demisionat din cauza înființării creditului funciar fără capitaliști străini. Trecînd în opoziție, intră în așa numita coaliție de la Mazar-Pașa care răstoarnă guvernul lui Catargiu și ajunge prim-ministru la 27 aprilie 1876.

[11] *Ministrul respectiv* = N. Kretzulescu.

[12] *Una singură voce.* Aluzie la discursul lui Manolache Kostake Epureanu, vezi *supra*, nota 10.

[13] Grădișteanu C. (1830—1890), deputat conservator și ministru de finanțe în guvernul lui Manolache Kostake Epureanu (20 aprilie — 18 decembrie 1870).

[14] Fălcoianu Scarlat (1828—1876), magistrat, ministru sub domnia lui Al. I. Cuza, a activat și în Consiliul general al instrucțiunii publice.

[15] Aristide Pascal (1827—1900), jurist și gazetar român. Profesor de drept civil la Facultatea de drept, decan al ei (1880—1899), a redactat ziarul „Țara" cu P. P. Carp și N. Blaremberg (1867—1869).

[16] *M. Kostaki* = Manolache Kostaki Epureanu, vezi *supra*, nota 10.

[17] *Școala tehnică de la Iași* = Școala tehnică de mașini și instrumente agricole de la Iași (vezi XXII, nota 1).

[18] *Dl. ministru al lucrărilor publice* = N. Kretzulescu.

[19] Anastasievici Mișa, (1803—1885), om politic sîrb, adversar al familiei Obrenovici, amestecat în mișcările politice din țara sa pînă la 1868. De atunci s-a stabilit în România, unde și-a cumpărat mari domenii rurale. A împrumutat statul Munteniei în 1855 cu 2 000 000 de lei. Cunoscut sub numele de Maior Mișa. Și-a lăsat averea familiei Karagheorghevici.

[20] *Academia agricolă de la Altenburg.* Altenburg, ungurește Magyar-óvár, capitala fostului comitat Wieselburg la vărsarea rîului Leitha în Dunăre, de la 1818 sediu al unei vestite academii agricole.

[21] Dimitrie Ghica (1816—1897), cunoscut și ca „Beizadea Mitică". Ministru de finanțe cuzist în 1861, de interne și prim-ministru în 1868—1870.

XII

[1] Valorificarea bogăţiilor din subsolul teritoriului ţării noastre a fost unul din obiectivele luptei lui Aurelian. Totodată, el unea însă această luptă cu apărarea cea mai fermă a acestor bogăţii de acţiunile acaparatoare ale capitaliştilor străini. Vezi *Exploatarea minelor în raport cu economia publică*, în „Naţionalul", 1860, nr. 21 VIII, p. 262—263 şi nr. 67/25 VIII, p. 267, *Cronica*, Rev. şt., 1874, nr. 8/1 VI, p. 113—114, *Împotriva concensionării sării; Sarea noastră şi încercările cu conserve* în Ec. naţ., 1888, nr. 9/29 II, p. 193—197; *Proiectul de lege asupra minelor*, în Ec. naţ., 1895 nr. 1—2/1—15 I., p. 1—9; *Legea minelor*. Discurs, în Ec. naţ., 1895, nr. 16/15 VIII, p. 366—373, nr. 17/1 IX., p. 397—400, nr. 18/15 IX., p. 420—429 şi nr. 19/1 X, p. 439—449. Vezi de asemenea cap. XIX reprodus.

XIII

[1] Vasile Pogor (1833—1906), scriitor şi om politic, colaborator la „Convorbiri literare, a publicat traduceri din diferiţi autori. Împreună cu Scheletti a tradus şi publicat *Faust* de Goethe în 1862.

[2] Vasile Alecsandri (1821—1890), mare poet român. Reîntors în ţară de la studiile făcute în Franţa, în 1844 a fost printre întemeietorii revistei „Propăşirea". Deputat în divanul ad-hoc, ministru în 1858, călătoreşte în capitalele marilor puteri pentru a susţine Unirea, deputat, reprezentantul ţării la Paris între 1884 şi 1890.

[3] Cozadini Dimitrie, militant moldovean pentru Unirea Principatelor, a fost ministru în guvernul Kogălniceanu în 1860 în Moldova şi în guvernul Al. Golescu în 1870.

[4] Grignon, localitate în Franţa, departamentul Seine et Oise, lîngă Versailles, sediul unei şcoli naţionale de agricultură.

[5] De peste Milcov = expresie favorită a lui Aurelian pentru Moldova, al cărei sens trebuie văzut în evitarea unei denumiri ce amintea stările dinaintea Unirii Principatelor.

[6] Este vorba de tratatul de comerţ încheiat în 1856 între Turcia şi marile puteri şi care, întemeiat pe principiile liber-schimbismului, deschidea frontierele Turciei (care ne socotea şi pe noi înăuntrul Imperiului otoman) mărfurilor franceze, engleze, germane, austriece etc.

[7] Kogălniceanu Mihail (1817—1891), patriot şi istoric român. În 1848 a întocmit un proiect de constituţie care înfăţişa „dorinţele partidei naţionale din Moldova". În 1855 înfiinţează ziarul „Steaua Dunării", organ al unioniştilor. A obţinut să caseze primele alegeri pentru divanul ad-hoc, pentru ca să triumfe unionismul. Prim-ministru cuzist în Moldova (1860). Orator de mare clasă, a combătut pe Barbu Catargiu, cap al reacţiunii conservatoare (1862). A fost un colaborator principal al lui Cuza la lovitura de stat din 2 mai 1864, aprobată de popor prin plebiscit. A colaborat de asemenea la împroprietărirea ţăranilor, la introducerea noilor legiuiri civile şi penale, la organizarea învăţămîntului prin stabilirea gratuităţii şi obligativităţii celui primar. În 1865 se desparte de Cuza, care în 1866 a fost silit să abdice. Ministru de interne în 1868 şi de externe între 1877 şi 1878.

[8] Asachi Gheorghe (1788—1869), profesor, scriitor şi organizator de şcoli în Moldova, întemeietor al presei moldoveneşti („Albina românească", 1829) întemeietor al Şcolii de ingineri hotarnici din Iaşi (1813), agent diplomatic al Moldovei la Viena (1822), secretarul comisiei pentru redactarea Regulamentului organic, întemeietor al Conservatorului filarmonic dramatic din Iaşi (1836) şi al teatrului (1816), a lucrat pentru întemeierea Academiei Mihăilene (1835) şi pentru dezvoltarea învăţămîntului, fiind timp de 40 de ani director al şcolilor din Moldova. A avut o susţinută activitate literară.

[9] *România nu este colonia nimănui*. Lupta lui Aurelian contra cotropirii economice a ţării de către capitalul străin reprezintă unul din principalele ţeluri ale activităţii sale. Iată una din mărturisiri: „Începînd cu « Revista română », mai tîrziu cu « Revista ştiinţifică » în timp de 12 ani şi în cele din urmă prin « Economia rurală » şi « Economia naţională », n-am lăsat să treacă nici o ocaziune fără a îndemna pe români să se emancipeze cît mai fără întîrziere de epitropia economică străină. Prin diferite publicaţiuni am urmărit fără preget acelaşi scop"

(*Măsuri pentru încurajarea industriei naționale*, în Ec. naț., 1887, nr. 10/9 III, p. 217—223).

Vezi principalele locuri ale literaturii lui împotriva penetrației capitalului străin și monopolurilor: *Cotropirea economică*, (*Cronica*, Rev. șt., 1872, nr. 24/1 II, p. 370—371); *Împotriva concesionării de monopoluri industriale*, în Rev. șt., 1872, nr. 7/15 V, p. 97—98, și cronicile din Rev. șt., 1872 nr. 18/1 XI, p. 274—275, nr. 19/15 XI, p. 290—291, 1873 nr. 24/1 II, p. 370—372.

Vezi și *Subjugarea economică din partea marilor puteri și problema întemeierii industriei de hîrtie în România* (*Cronica*, Rev. șt., 1874, nr. 24/1 II, p. 370), *Capitalul străin și industria* zahărului (*Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 1/15 II, p. 1—4), *Penetrația capitalului speculativ în România* (*Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 8/1 VI, p. 113), *Precuvîntare* (Ec. naț., 1873, nr. 1/15 II, p. 1), *Împotriva concesionării sării unei companii* (*Cronica*, Rev. șt., 1874, nr. 8/1 VI, p. 113—114), *Regimul nostru economic și solicitudinea străinilor pentru interese române* (Ec. naț., 1877, nr. 37/21 XX, p. 865—870), *Independența economică* (Ec. naț., 1890, nr. 7/26 II, p. 97—102, *Austro-Ungaria, România și Germania* (Ec. naț., 1890, nr. 32/24 X, p. 415—426), *România teren de compensare economică* (Ec. naț., 1891, nr. 1/1 I, p. 1—6), *Datoriile noastre față cu apucăturile economice ale țărilor străine* (Ec. naț., 1894, nr. 4/15 II, p. 73—81. Pentru penetrația capitalului străin prin înființarea creditului funciar, vezi cap. XXIV, nota 2.

XIV

[1] Cotropirea economică este mai de temut decît cea politică: cap. XIII, vezi nota 9.

[2] Nu a fost reprodus textul referitor la organizarea învățămîntului politehnic din Elveția și Italia.

XV

[1] Moravia, provincie din centrul Republicii Socialiste Cehoslovace, 26 808 km², capitala Brno.

[2] Silezia austriacă, o mică parte din Silezia rămasă austriecilor, după ce cea mai mare parte a Sileziei fusese cucerită de Frederic al II-lea al Prusiei de la Austria (1741); azi teritoriu al Republicii Socialiste Cehoslovace.

[3] Cap. **LVI**, vezi nota 2.

[4] Vezi **LVI**, nota 15.

[5] *Ctnepa și inul*. Vezi *Despre topitul inului și cînepei*, M. com., 1861, nr.10/21 IX, p. 76—77; *Cultura cînepei*, M. com., 1862, nr. 7/15 II, p. 50—51; nr. 9/1 III, p. 65—66; *Cultura inului*, M. com. 1864, nr. 1/1 I, p. 1—2; nr. 2/9 I, p. 9—10, nr. 14/2 IV, p. 106—107; *Industria frînghieriei* (*Cronica*, Ec. rur., II, 1881, februarie, p. 53—54); *Școlile practice pentru industria casnică*, Ec. naț., 1885, nr. 34/19 VIII, p. 397—399; *Industria casnică și populația rurală* (Ec. naț., 1893, nr. 91/1 V, p. 193—195.

XVI

[1] Bosianu Const. (1815—1882), jurist, profesor la Facultatea de drept, pe care a înființat-o în 1863. În 1865 a fost președinte de consiliu după retragerea lui Kogălniceanu.

[2] Costaforu G. (1821—1876), profesor de drept civil, director al Eforiei școlilor în 1857, primul rector al Universității. Între 1871 și 1873 ministru de justiție conservator, între 1874 și 1875 agent diplomatic la Viena, unde semnează împreună cu contele Andrassy convenția comercială dintre România și Austro-Ungaria.

[3] Robescu C. F. (1839—1919), membru corespondent al Academiei Române (1871), profesor de ştiinţe naturale la Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti, director general al Poştelor (1880), primar al capitalei (1895—1899). Fondator al „Revistei ştiinţifice" împreună cu P. S. Aurelian şi Gr. Ştefănescu. Vezi şi **XXVIII**, nota 2.

[4] *Invitaţiunii ce mi s-a făcut.* Aurelian avea la acea dată o reputaţie bine stabilită de specialist în silvicultură. El predase cursuri de silvicultură, scrisese numeroase articole în „Monitorul comunelor" în probleme de silvicultură. În acest ziar, Aurelian avea o rubrică de pădurărie şi silvicultură.

În 1873 va publica *Note de silvicultură practică*, în Rev. şt. 1873, nr. 10/1 VII, p. 157—160, nr. 11/15 VII, p. 170—174, nr. 12/1 VIII, p. 190—192, nr. 13/15 VIII, p. 202—206, nr. 14/1 IX, p. 216—222 (numerotaţia paginei greşită), nr. 15/15 IX, p. 235—238, nr. 17/15 IX, p. 269—271, nr. 20/1 XII, p. 312—319, 1874, nr. 22/1 I, p. 349—351, nr. 23/15 I, p. 360—364. Întreaga lucrare va fi reeditată de Petre Antonescu în Ec. naţ., 1934,10/X, şi publicată ca extras.

XVII

[1] Vezi definirea mai corectă a grevelor *infra*, nota 4.

[2] *Warwick, Warwickshire*, comitat în centrul Angliei, odinioară ţinut agricol, azi cu precădere se practică creşterea vitelor şi exploatarea minelor de cărbuni şi fier.

[3] *Societăţile de muncitori industriali.* Denumire dată de Aurelian sindicatelor (*Trade-Unions*). Sindicatele muncitoreşti din industrie s-au organizat în Anglia încă din 1835 sub formă de uniuni ale muncitorilor calificaţi. Primul sindicat al muncitorilor agricoli englezi (*National Agricultural Labourer's Union*) a fost organizat de Arch Joseph (1826—1919) în 1872—73. J. Arch a intrat în Parlament în 1885, după care nu s-a mai ales fiind partizanul autonomici Irlandei, decît în 1892 şi 1895, iar în 1900 s-a retras. A scris o autobiografie (1898).

[4] Mişcarea lucrătorilor agricoli din Anglia a fost îndeaproape şi cu simpatie urmărită de P. S. Aurelian. Vezi *Despre mişcările muncitoreşti* (*Cronica*, Rev. şt., 1872, nr. 4/1 IV, p. 49 şi *Cronica*, nr. 8/1 VI, p. 114); *Probleme muncitoreşti în Anglia* (*Cronica*, Rev. şt., 1873, nr. 22/1 I, p. 338—340); *Starea ţăranilor englezi*, reprodus cap. XXIX; *„Liga pentru reforma drepturilor de proprietate în Anglia"* (*Cronica*, Rev. şt., 1873, nr. 4/1 IV, p. 49); *Protejarea vinatului... în Anglia pentru plăcerea aristocraţiei*, Rev. şt., 1873, nr. 7/15 V; *Grevele muncitorilor agricoli din Anglia* (*Cronica*, Rev. şt., 1874, nr. 5/15 IV, p. 66—67 şi nr. 6/1 V, p. 81—82); *Conflictele dintre muncitorii agricoli englezi şi arendaşi* (*Cronica*, Rev. şt., 1874 nr. 7/15 V, p. 97—98); *Starea grevelor de lucrători agricoli în Englitera* (*Cronica*, Rev. şt., 1874, nr. 9/15 VI, p. 129); *Greva lucrătorilor agricoli din Englitera*, reprodus cap. XXXVI; *Greva lucrătorilor agricoli din Englitera* (*Cronica*, Rev. şt., 1874, nr. 11/15 VII, p. 163); *Curmarea grevei lucrătorilor agricoli din Englitera*, reprodus cap. XXXVII; *Emigraţiunea lucrătorilor agricoli din Englitera*, reprodus cap. XXXIX; *Grevele băiaşilor şi forgarilor* [muncitorilor metalurgişti] *din Englitera* (*Cronica*, Rev. şt., 1875, nr. 1/15 II, p. 1—2) este important pentru desprinderea sensului istoric al mişcărilor greviste. Aici Aurelian defineşte grevele ca „asociaţiunile între lucrători cu scopul de a întrebuinţa acţiunea colectivă pentru a li se ameliora poziţiunea". Tot aici el scrie: „Această luptă teribilă între capital şi muncă, între patroni şi lucrători este un fapt economic de cea mai mare importanţă. Aceste manifestaţiuni taxate de revoluţionare de către acei care nu-şi dau osteneală să studieze faptele conţin în sine germenele sau aluatul unei reforme economice care va fi unul din cele mai măreţe şi mai umanitare transformaţiuni ale secolului al IX-lea". Vezi de asemenea **XLI** şi **III**, nota 6.

[5] *Învoielile agricole sînt dărăpănătoare.* Atitudinea critică a lui Aurelian faţă de regimul tocmelilor agricole se vădeşte într-o bogată literatură de articole, cronici, discursuri. Vezi în principal prezentarea istorică a problemei în capitolul 5 din *Ţara noastră* şi cea de actualitate în articolele: *Reformarea legii pentru tocmeli de lucrări agricole*, reprodus în cap. LXV şi *Cestiunea tocmelilor agricole*, în Ec. naţ., 1892, nr. 24/15 XII, p. 529—537. Vezi de asemenea *Răscularea ţăranilor, cauzele şi efectele sale*, în Ec. naţ., 1888, nr. 16/18 IV, p. 361—368; *Datoriile proprietarilor faţă cu reformele agricole*, în Ec. naţ., 1888, nr. 20/16 V, p. 457—463; *Problema rurală în România*, în Ec. naţ., 1888, nr. 21/23 V, p. 481—488; *Recoltele şi tocmelile agricole*, în Ec. naţ., 1888, nr. 32/8 VIII, p. 717—727; *Apărarea intereselor proprietăţii*, în Ec. naţ., 1888, nr. 33/15 VIII, p. 741—747; *Datoriile statului ca proprietar al Domeniilor*, în Ec. naţ., 1888, nr. 37/12 IX, p. 837—841; *Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloacele de*

îndreptare, în Ec. naț., 1893, nr. 14/15 VII, p. 413—418. Pentru legătura dintre tocmelile agricole și alte forme de exploatare a țăranilor vezi *Tocmeli agricole în aur. Cărciumarul negustător de cereale*, în Ec. naț., 1885, nr. 42/14 X, p. 493—495.

XVIII

[1] *Prater* — parc comunal al orașului Viena.

[2] *N. Kretzulescu*. Vezi **XI**, nota 8.

[3] *Expoziținea de la 1867*. În text, din eroare, era trecut 1857. Asupra expoziției vezi **LVI**, nota 14.

[4] *Comisiunei imperiale de la Paris*. Comisiunea de organizarea expoziției internaționale de la Paris din 1867.

[5] *Mepriznd* = disprețuind, din *mépriser*.

XIX

[1] În articolul *Cultura sfeclei și fabricațiunea zahărului*, publicat în Rev. șt., 1872, nr. 1/15 II, p. 3—11, vezi și continuarea articolului în numerele următoare la p. 25—29, 43—48, 75—79, 92—96, 107—109. Vezi literatura lui Aurelian mai importantă în problema concesiunilor și monopolurilor, **XIII**, nota 9.

[2] Vezi **XXXVIII**, nota 7.

[3] Vezi **XII**, nota 1.

[4] Pentru ameliorațiile agricole, Aurelian a desfășurat o intensă activitate și a scris numai în „Monitorul comunelor" sute de articole, în afara celorlalte publicații și mijloace de propagandă. Vezi mai ales literatura indicată în **LVI**, nota 7, precum și *Considerațiuni asupra importanței de a îmbunătăți starea actuală a cultivatorului*, în „Naționalul", 1858, nr. 81/18 IX, p. 320—321; *Cunoștințele trebuincioase plugarului începător*, în Mon. com., 1862, nr. 5/1 II, nr. 6/8 II și nr. 7/15 II; *Îmbunătățirile neapărate pentru agricultură*, în Mon. com. 1863, nr. 36/5 IX, p. 281—282; *Ameliorațiunile agricole și progresul agriculturii*, în Rev. șt., 1875, nr. 22/1 I, p. 337—338; *Măsurile de căpetenie ce trebuie luate pentru îmbunătățirea soartei țăranilor*, *Cronica*, Rev. șt., 1878, nr. 16/1 X, p. 241—242. Vezi și *Cronica*, Rev. șt., 1880, nr. 11/15 VII, p. 163—164. *Starea agriculturii țăranilor*, în Ec. naț., 1893, nr. 2/15 I, p. 25—31; *Starea de înapoiere a agriculturii țăranului și mijloacele de îndreptare*, în Ec. naț., 1893, nr. 14/15 VII, p. 413—418, *Lupta contra crizei agricole* în Ec. naț., 1895, nr. 17/1 IX, p. 385—392; *Din nevoile agriculturii*, în Ec. naț., 1896, nr. 11/1 X, p. 241—246.

[5] Pentru irigații vezi **LVIII**, nota 3.

[6] *Ferma model*. Aurelian a făcut numeroase propuneri în acest sens; vezi *Cronica*, Rev. șt., 1878, nr. 20/1 XII, p. 305—306 și Rev. șt., 1880 nr. 21/15 XII, p. 321—322, *Necesitatea irigațiilor*, în *Cronica*, Ec. rur., 1881 martie, p. 100—102.

[7] În *Cronica*, Ec. rur., 1881, martie, p. 100. Aurelian nota cu amărăciune că Patrulius nefiind utilizat, cu toate stăruințele sale de a se înființa o școală de irigații, a trebuit „să se aplice la altă ramură a științei agricole, abandonînd cu părere de rău studiul său favorit".

XX

[1] Societatea „Economia" s-a constituit în ianuarie 1870, cu 20 de membri, în fruntea cărora se afla P. S. Aurelian. Vezi diferite *Cronici* din Rev. șt., 1873, nr. 6/1 V, p. 81—82; 1873, nr. 20/1 XII, p. 305—308; 1874, nr. 1/15 II, p. 1; 1875, nr. 24/1 II, p. 369—370 etc. În legătură cu „Economia" vezi și *Prospectul și statutele Societății Economia* în „Românul", 1870, 10 VII, p. 593; *Soc. Economia*, în „Românul", 1873, 13 V.

[2] Defigerea = fixarea, determinarea.

[3] Asupusă = supusă, din fr. *assujettir* = a supune, neologism neîncetățenit în limbă.

[4] *Cestiunile fondamentale.* În **XXVI** Aurelian le definește: „politica populațiunii, comerciul de importațiune, organizațiunile de credit".

[5] *Cestiunea creditului.* Vezi pentru creditorul agricol, **LIV**, nota 9; pentru creditul funciar, **XXIV**, nota 2; pentru creditul cooperatist vezi *infra*, nota 6, pentru celelalte ramuri de credit mai importante sînt articolele: *Societatea de credit comunal*, în „Monitorul, ziar oficial al Țării Rom.", 1860, nr. 290/10 XII; *Bursele și creditul*, în ibidem, 1860, nr. 304/29 XII și nr. 305/30 XII; *Circulara D-lui ministru al agriculturii, comerț și lucrări publice în privința creditului agricol*, în *Cronica*, Rev. șt., 1874, nr. 20/1 XII, p. 305—306; *Importanța inițiativei individuale pentru înființarea societăților de credit popular*, în *Cronica*, Rev. șt., 1879, nr. 16/1 X, p. 241—242. *Contra cametei*, în *Cronica*, Ec. rur., 1876, nr. 2/10, p. 26; *Creditul industriol*, Ec.nat., 1887, nr. 50/2 XII, p. 1 177—1 182 și nr. 51/28 XII, p. 1 201—1 204; *Casele de împrumut pe amanet* (muntele de pietate), discurs în Senat, în Ec. nat., 1894, nr. 5/1 III, p. 101—113 și nr. 6/15 III p. 121—136.

[6] *Spiritul de solidaritate.* Ce însemna acesta și ce fundament avea asociaționismul lui Aurelian se poate vedea din propria lui mărturisire: „În modesta noastră sferă am debutat în presa română la 1859 prin a recomanda, după cît ne iartă cunoștințele, asociațiunile... Asociațiunile de producțiune și cele de credit ne-au atras mai cu deosebire atențiunea, căci în acestea vedeam și vedem pînă astăzi un mijloc puternic pentru a lupta contra năvălirei amenințătoare a industriei și capitalurilor străine. Am crezut și credem însă că, într-o țară care se află în condițiuni politice și sociale ca România, trebuie o deosebită atenție cînd este vorba despre ingerința industriei și capitalurilor din afară (*Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 6/1 V, p. 81—82). Aurelian a înființat „Concordia" Societatea română de consumațiune și încurajarea comerțului și industriei naționale. Vezi „Apelul" și statutele publicate în Ec. nat., 1873 nr. 9/15 X.

În mod special Aurelian îndemna pe țărani să se asocieze: „Mai învețe-se și sătenii noștri să fie mai uniți pentru interesele lor, căci numai unindu-se cu toții se pot folosi fiecare în parte". (*Îmbunătățirile ce se pot face în agricultura țării*, în M.com., 1863, nr. 40/3 X, p. 314—315). *Despre asociațiile de producție, consumație și credit*, în *Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 16/1, V, p. 81—82; *Despre băncile populare*, în *Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 20/1 XII, p. 305—306 și în *Proiectul de lege pentru formarea capitalului băncii sătești*, în Ec. rur., 1876, nr. 10/25 VII, p. 236—239.

În continuare, pentru asociaționismul lui Aurelian, vezi: *Despre asociațiune*, în „Ateneul Român", 1869 ian.-aug., *Aplicarea principiului de asociație la direcția intereselor private ale comunității*, în „Ateneul Român", 1869 ian.-aug., *Serbarea Societății constructorilor români*, în *Cronica*, Rev. șt., 1876, nr. 8/1 VI, p. 115. Vezi și *Serbarea societății, Unirea lucrătorilor constructori*, reprodus în **XLII**, Aurelian a propus înființarea de asociații profesionale, de societăți și comitete agricole, asocierea economiștilor într-o societate de economie politică (**XLIV**, nota 5) și într-un congres economic (*Cronica*, Rev. șt., 1870, nr. 4/1 IV), asocieri pentru sprijinirea comerțului („Concordia", vezi *supra*) și a industriei (**LXIV**, nota 102).

Deoarece în gîndirea lui Aurelian sistemul asigurărilor populare trebuia să fie fundat tot pe asociere, vezi și *Pentru asigurările agricole*, în „Agronomia", II, 1861, p. 229—235; *Despre asigurările agricole*, în „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești" 1861, nr. 92/27 IV, p. 366—367; *Necesitatea asigurării viilor* (*Cronica*, Rev. șt., 1874, nr. 10/1 VII, p. 145—146); „Societățile de cooperațiune și de asigurare mutuală între agricultori" (*Cronica*, Ec. rur. 1876, nr. 3/10 IV, p. 50—51); *Asigurări contra grindinei* (*Cronica*, Rev. șt., 1879, nr. 11/15 VII); *Asigurarea viilor*, Ec. rur. *Cronica* din iunie 1882.

[7] Schulze-Delitzsch Hermann (1808—1883), economist mic burghez, întemeietor de cooperative de consum în Germania, în 1848, speriat de atitudinea proletariatului, a vrut să împiedice transformarea meseriașilor în proletari, creînd astfel burgheziei un sprijin social împotriva proletariatului.

[8] *Proviziuni* = sumă rezervată pentru plata unei cambii, comision.

XXI

[1] În această cronică, în alineatele nereproduse.

[2] N. Kretzulescu, vezi **XI**, nota 8.

[3] Vezi **LII**, nota 3, din care se vede interesul deosebit purtat de Aurelian alimentației publice. De altfel el a publicat chiar un articol cu acest titlu: *Studii asupra alimentației publice*, în „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, 30 XI (vezi și **XI** și **LVIII**). Vezi și *Consumațiile în România* în Ec. nat., 1873, nr. 5/15 VI, p. 33—36, și cronicile în care cere să se asigure cu prioritate hrana țăranilor în timpul secetei, din Rev. șt., 1873, 1 și 15 IX. Vezi de asemenea *Țara noastră. Alimentația* (**LIX**).

[4] *Propagarea cunoștințelor și a stabilimentelor de piscicultură*, Aurelian a[l] vrut crearea de stabilimente de piscicultură (*Cronica*, Rev. șt., 1879, nr. 13/15 VIII, p. 195—196).

XXII

[1] *Învățământul agricol ș[i] mecanic*. În 1840 la Iași s-a înființat o școală mecanică („institut de arte și meșteșuguri pentru formarea industriei naționale", spune actul de fundație), sub conducerea lui Mihalik de Hodocin. „În ianuarie 1811 ea începea, pe patru ani, cu secții de lăcătușerie fină, fierărie de fabrică, rotărie, curelărie sau săidăcărie, dulgherie și strungărie, 'mașinărie'. Ea cuprindea și 12 militari locuind la cazarmă, 12 externi și 12 interni, în ultimele 2 categorii intrînd tineri între 12 și 15 ani. Calfele mai făceau un an pînă să poată deschide ca maiștrii atelierè. De la un timp școala nu a mai primit subvenții, trebuind să se întrețină singură. Czihak se îngrijise în călătoria lui apuseană, să aducă modele de mașini (N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, p. 252 și 253). Pe la 1855 se menționează că atelierele școlii sînt în dărăpănare (*ibidem*, p. 303). Vezi și *Istoricul școalei tehnice de la Iași*, publicat de I. Constantinescu în „Economia națională", 1873, nr. 11/15 XII, p. 83—87, scris ca urmare la apelul public al lui Aurelian pentru culegere de informații referitoare la dezvoltarea învățământului profesional.

Tot la Iași existase o școală de meserii pentru fete. Ea a fost înființată în 1834, cu 72 de „ascultătoare" (în 1837 erau 104), avea un program de patru ani, cuprinzînd: citirea în românește cu litere latine, o oarecare introducere în cultură, „facerea călțunilor, cusutul de cămăși, de strae, cusutul la gherghef, tapițerie și alte lucruri folositoare", într-un cuvînt „mănufapturi". Pe lîngă profesorii și profesoarele din localitate, a fost adus un alt profesor, Hoffman, cu soția, ca „să predeie" modeluri de ceară, flori artificiale, scosul petelor, spălarea penelor, vopsitul panglicilor, „figuri din solzi și tot lucrul de carton", ca și „horbotele, capelele, bonetèle, beretele, pălăriile, fresele, baiaderele" (*ibidem*, p. 222).

În 1871, din inițiativă privată, s-a deschis o școală profesională de fete în scopul de a forma „meseriașe române". Vezi *Cronica*, Rev. șt., 1873 (nr. 18, 1 XI, p. 273) și *Cronica*, Rev. șt., 1873 (nr. 19/15 XI, p. 289—290), în care Aurelian încurajează și laudă aceste activități.

În București, înființarea unei școli de arte și meșteșuguri era hotărîtă din 1850, sub Barbu Știrbei, de către eforia nou instalată a școlilor, compusă din Poenaru și Marcovici ca profesori, precum și din Arsachi, Al. Filipescu și Ion Florescu.

Efectiv Școala de meserii din București a început să funcționeze în 1853. Ea a fost însă desființată în 1863, în clădirea ei instalîndu-se o cazarmă. Vezi detalii în *Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 16/1 X, p. 241—242.

O școală de meserii pentru fete funcționase în 1840 în chiliile de la Sf. Spiridon, alături de o școală particulară de fete și pentru educația „copilelor mizere", înființată de soția lui Știrbei (N. Iorga, *op. cit.*, p. 216—217).

Mai exista la București o școală de meserii întemeiată din inițiativă privată, și anume o școală tehnică pentru dulgheri și zidari adulți, care însă nu era deschisă decît iarna, și cu toată gratuitatea cursurilor, nu era frecventată decît de 30 de elevi. Aceasta a fost înființată în 1868 de către Societatea pentru învățătura poporului român. În legătură cu această societate, vezi **VII**, nota 1. Vezi și **XI**, nota 5, precum și *Școala pentru formarea de conducători de mașini agricole*, în *Cronica*, Rev. șt., 1874, nr. 12/1 VIII, p. 179.

[2] *Şcoala profesională.* Vezi *supra*, nota 1 şi **LVI**, nota 4.

[3] *Resbelul de secesiune.* Nume sub care este cunoscut războiul civil din S.U.A. (1861—1865), provocat de problema înlăturării sclavagismului practicat în statele din sudul S.U.A.

[4] Massachusetts, stat în nord-estul S.U.A. la Oceanul Atlantic, 21 380 km² (1950), 4 690 000 de locuitori.

[5] New Jerşey, stat în nord-estul S.U.A. la Oceanul Atlantic, 21 000 km² (1950), 4 800 000 de locuitori.

[6] Philadelphia, al treilea oraş ca mărime în S.U.A. (1950), 2 000 000 de locuitori, situat în Pennsylvania.

[7] Connecticut, stat în nord-estul S.U.A. la Oceanul Atlantic, 12 970 km² (1950), 2 000 000 de locuitori, cu capitala Hartford.

[8] Lavenham sau Lanham, oraş în Anglia, comitatul de Suffolk, centru de fabrici textile şi filaturi.

[9] Suffolk, vechi comitat în Anglia.

[10] *Shilling*, unitate de măsură engleză: 1/20 din lira sterlină.

[11] *Libertatea comerţului de cereale.* În Anglia, începînd cu Eduard al IV-lea (1461—1483), dar mai ales cu Bounty Act (legea subvenţiilor), din 1689, exista o legislaţie care împiedica importul grînelor şi subvenţiona exportul lor, pentru a asigura preţuri ridicate cerealelor şi o rentă ridicată pentru latifundiari. În anul 1846 această legislaţie a fost abolită, măsurile căpătînd un efect final în 1849. Vezi şi sistemul de scară mobilă descris în **LXXVII**, nota 28.

[12] Preşedintele Republicii Franceze era atunci Adolphe Thiers.

[13] *Tractatele încheiate cu Anglia.* Aluzie la tratatele întemeiate pe baza concepţiei liberschimbiste.

XXIII

[1] *Înfiinţarea fără întîrziere de fabrici de hîrtie.*

Aurelian, considerînd că primele industrii care trebuie fundate sînt: a zahărului, hîrtiei, chibriturilor şi sticlei, a dus o intensă campanie de presă în acest sens. El declară că ziua cînd românii vor scrie şi tipări pe hîrtie românească va fi o zi de sărbătoare naţională. Vezi aceasta în *Cronica*, Rev. şt., 1874, nr. 24/1 II, p. 369. Vezi de asemenea: *Cronica*, Rev. şt. 1873, nr. 13/15 VIII, p. 193—194; nr. 20/1 XII, p. 305—308; 1877, nr. 1/15 II, p. 3; 1879, nr. 10/1 VII, p. 145—146; 1880 nr. 25/15 I, p. 353—354.

[2] Gh. Asachi, Vezi **XIII**, nota 8.

[3] Directorul Imprimeriei statului era pe atunci Ion M. Bujoreanu.

[4] Ion M. Bujoreanu, născut în 1834, data morţii neidentificată (în 1898 mai trăia), publicist român şi romancier, director al „Monitorului oficial". A scris piese de teatru şi romane.

[5] **Zărneşti**, localitate industrială în regiunea Braşov.

[6] Bariţiu George (născut Gh. Pop) (1812—1893), întemeietorul ziaristicii române în Ardeal, a fundat primul ziar: „Gazeta Transilvaniei", 12 III 1838 şi prima revistă: „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 2 VII 1838. A participat la mişcările din 1848, fiind vicepreşedinte al Adunării din Cîmpia Libertăţii. Militant pentru pătrunderea românilor în viaţa economică, el e directorul Fabricii de hîrtie din Zărneşti (1852—1878), înfiinţată de un grup de comercianţi din Braşov. La crearea Academiei Române, a fost ales membru (1866) şi a fost deosebit de activ în această calitate. La Sibiu a redactat „Observatorul" (1878—1885) şi a fost director al şcolii de fete înfiinţate de Astra. În 1881 a redactat *Memorialul alegătorilor*. A condus revista „Transilvania" (1861—1881) şi a fost preşedintele comitetului naţional român (1884—1887). A scris, printre altele, *Părţi alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă.*

În martie 1893 a fost ales preşedintele Academiei Române.

XXIV

[1] *Pericolul invaziei capitalului străin.* Vezi **XIII**, nota 9.

[2] *Înființarea unei societăți de credit fondiar.* Aurelian uneori deosebea creditul agricol popular de creditul destinat marilor proprietari, pe care îl numea „credit fondiar". Alteori, ca în articolul *Creditul agricol*, în „Agronomia" an. II, 1861 (p. 205—215), face o distincție între creditul agricol care finanțează producția agricolă și creditul funciar întemeiat pe rațiuni de apărare și consolidare a proprietății.

După cum reiese din contextul articolului citat el vedea acest credit creat pentru țărani și micii proprietari (vezi literatura creditului agricol popular, **LIV**, nota 9, și **XX**, nota 5, vezi confirmat acest sens în *Cronica*, Rev. șt., 1880, nr. 16/1 X, p. 242—243).

Necesitînd capitaluri mari, băncile funciare erau așteptate a fi înființate de către capitaliști străini. În acest sens capitaliștii străini prezentaseră mai multe proiecte pentru organizarea creditului funciar : Proiectul Bordellet, Dussart și Lonault din 1863 : proiectul Haber, Schnapper, Mallet Margnard și Stern reprezentați prin Adolph de Hertz și Eugene de Reims; proiectul Bousquet Deschamps din 1871; proiectul Radunaki, Jaques Poumay, din 1872; proiectul Ferdinand Leither din 1872. Aurelian combate această teză a utilizării capitalului străin, arătînd în numeroase articole ce primejdie reprezintă pentru independența noastră trecerea importantei pîrghii a creditului în mîinile capitalismului străin. Vezi *Despre creditul funciar și pericolul invaziei capitalului străin*, *Cronica*, Rev. șt., 1872, nr. 18/1 XI, p. 273—275 și nr. 19/15 XI, p. 289, *Înstrăinarea creditului funciar și cotropirile ce vor periclita viitorul României*, în *Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 24/1 II, p. 369—371, *Legea pentru întemeierea creditului funciar român*, în *Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 6/1 V, p. 84.

[3] *A străgăni* = a purta cu vorba, a amîna după plac, a sîcîi pe cineva.

[4] *Colonii străine.* Vezi **XI**, nota 3.

XXV

[1] Aluzie la tratatul încheiat între Turcia, Franța și Anglia în 1856. Vezi **XIII**, nota 6. Turcia, prin adresa din 24 septembrie 1873, avea să facă cunoscut faptul că România nu are dreptul de a trata direct cu celelalte state europene. Anglia și Franța, în dorința de a păstra bune raporturi cu Turcia, contestară de asemenea tendința de autonomie economică a României.

[2] *Resbelul din 1866.* Războiul dintre Austria și Prusia, în care prima fu învinsă în bătălia de la Sadova (1866), pierzînd Veneția și fiind exclusă din Imperiul german. După aceasta a început ascensiunea Prusiei.

[3] *Consumat* = experimentat, profund (din limba franceză).

[4] Prevederea lui Aurelian s-a dovedit a fi foarte întemeiată, deoarece efectele convenției economice încheiate cu Austro-Ungaria în 1875 au fost dezastruoase pentru economia națională în ansamblu, dar mai ales pentru industrie.

[5] Vezi **LVI**, nota 22.

XXVI

[1] *Politica populațiunii, comerciul de importațiune, organizațiile de credit.* Idei de bază în gîndirea lui P. S. Aurelian, care le socotea pe toate trei „problemele economice capitale" (vezi **L**, nota 5).

[2] Vezi **XIII**, nota 9.

[3] Vezi **XXIV**, nota 2.

XXVIII

[1] *Publicat în anul 1863.* Vezi „Revista română" an. III, 1863, vol. III, p. 105—129, la rubrica „Studii agricole".

[2] Redactorii „Revistei ştiinţifice" erau P. S. Aurelian şi Grigore Ştefănescu. Începînd cu nr. 3 din anul III, 15 martie 1872 C. F. Robescu, care fusese cofondator al revistei împreună cu cei menţionaţi, încetează de a mai face parte din redacţie.

XXIX

[1] *Ţăranul englez este fiinţa cea mai dezmoştenită.* Vezi **XVII,** nota 4, şi **III,** notele 2, 3 şi 6.

[2] Vezi **XLI,** nota 4.

XXX

[1] Vezi **XIII,** nota 9.

[2] Vezi **LVI,** nota 22.

[3] Cavalerii de industrie = traducerea expresiei *chevalier d'industrie.*

XXXI

[1] *Necesitatea unor şcoli de viticultură.* În acest paragraf Aurelian consemnează unele reflecţii ale sale în timp ce mergea cu trenul la Klosterneuburg, în calitate de membru al juriului internaţional al expoziţiei universale de la Viena din 1873, pentru a examina realizările staţiei agronomice şi şcolii de viticultură şi de pomologie din Klosterneuburg. Vezi şi **X,** nota 1.

[2] Pentru înfiinţarea de şcoli de viticultură în ţară, vezi *Cronica,* Rev. şt., 1880, nr. 21/15 XII, p. 321—322. Vezi de asemenea articolele *Învăţămîntul grădinăriei în sate,* M. Com., 1864, nr. 11/12 III.

[3] *Transferarea şcolii de agricultură de la Pantelimon la Herăstrău* a avut loc în 1867, mutarea făcîndu-se cu carele, noaptea, pentru a nu prinde de veste autorităţile care voiau să dea imobilului din Herăstrău o altă destinaţie (spital).

[4] *Nu ştim să fabricăm vinuri bune.* A se vedea strădania lui Aurelian pentru ridicarea viticulturii şi viniculturii naţionale în toate publicaţiile sale. De exemplu : *Despre facerea vinurilor,* M.Com., 1862, nr. 30/26 VII, p. 234—235, nr. 31/2 VIII, p. 243—244 ; *Timpul culesului viilor,* M.Com., 1862, nr. 32/9 VIII, p. 249—250 ; *Călcatul şi fierberea vinului,* M.Com., 1862, nr. 33/16 VIII, p. 257—259 ; *Îmbunătăţirile de introdus în agricultura ţării,* M. Com. 1863, nr. 40/13 X, p. 314—315 ; *Via,* M. Com. 1864, nr. 23/4 VI, p. 178—179 ; *Băuturile,* Rev.1 sc., 1870, nr. 15/15 IX, p. 229—234, nr. 16/1 X, p. 247—252 ; *Mustiloare şi teascuri pentru struguri,* Rev. şt., 1871, nr. 24/1 II, p. 380—382 ; *Aparat pentru încălzitul vinurilor,* Rev. şt., 1871, nr. 12/1 VIII, p. 184—185 ; *Notiţă asupra teascului universal,* Rev. şt., 1872, nr. 13/15 VIII ; *Despre strugure, considerat ca medicament,* Ec. naţ., 1873, nr. 8/15 IX ; *Preînoirea viei şi întrebuinţarea pămîntului vegetal în locul gunoiului,* Ec. rur., 1876, nr. 1/10 III, p. 18—24 ; *Băuturi spirtoase falsificate,* Ec. rur. 1876, nr. 2/25 III, p. 30—33 ; *Cultura viilor şi a prunilor în faţă cu falsificarea vinurilor şi a basamacului,* Ec. rur., 1883, aprilie, *Cronica,* p. 146—148.

[5] Klosterneuburg, oraş austriac în nordul Vienei, pe malul Dunării, cu o cunoscută şcoală viticolă şi horticolă.

XXXII

[1] *Expoziţiunea Suediei.* În această cronică, Aurelian face unele reflecţii asupra exponatelor prezentate de Suedia şi Norvegia în cadrul expoziţiei universale de la Viena din 1873. Vezi detalii pentru această expoziţie, **X**, nota 1.

[2] Prater, vezi **XVIII**, nota 1.

XXXIII

[1] *Expoziţia adiţională*, expoziţie specială a Austriei în cadrul expoziţiei universale de la Viena din 1873, în care era înfăţişată istoria industriei austriece din 1750, prin exponate ale diferitelor industrii.

Şi la expoziţia internaţională de la Paris din 1867 existase o secţie de istoria muncii, în care scop în a 2-a ediţie a monografiei, *Notice sur la Roumanie* Aurelian a întocmit o asemenea istorie şi pentru ţările române, în colaborare cu Al. Odobescu. Pentru ambele expoziţii vezi **X**, nota 1.

[2] *Un muzeu al industriei române.* Vezi reluarea ideii în *Cronica*, Ec. rur, 1876, nr. 13/10 IX, p. 292 şi *Cronica* din Ec. rur, 1882 iulie, vezi şi studiul mai vechi *Bibliotecile şi muzeele comunale*, „Ateneul român", 1867, ian.-febr.

[3] *Măsuri pentru a asigura alimentaţiunea ţăranilor.* În numeroase rînduri cînd cronica lui tratează calamităţile secetei, Aurelian cere invariabil interzicerea exportului de cereale, pentru a se asigura mai întîi hrana ţăranilor.

[4] *Şcoala practică pentru irigaţiuni.* Problema aceasta îl preocupa pe Aurelian încă în 1861. Vezi articolul *Irigaţiunile sau udarea livezilor în Lombardia*, în „Monitorul, ziar oficial al Ţării Româneşti", 1861, nr. 62/18 III, p. 247; *Îmbunătăţirile de introdus în agricultura română*, în „Revista română", 1863, an. III, vol. III, p. 105—129, numeroase cronici din „Revista ştiinţifică", indicate în **XIX**, nota 6, şi în **LVIII**, nota 3.

XXXIV

[1] Cronica din Rev. şt., 1873, nr. 14/1 IX, p. 209—211.

[2] Aurelian se afla acolo în calitate de reprezentant al ţării la expoziţia internaţională de la Viena din 1873. Vezi şi **X**, nota 1.

[3] Mijloacele ce par mai nimerite. Vezi **XXXIII**, nota 3.

[4] *Alimentaţiunea populaţiunii rurale.* Vezi **XXI**, nota 3, şi **LII**, nota 3.

XXXV

[1] Aceste idei au fost susţinute de Aurelian cu multă perseverenţă de-a lungul întregii sale vieţi, dar mai ales în prima parte a activităţii lui. Vezi *Economia vitelor şi agricultura română*, în „Agronomia", 1859, nr. 13/15 IX, p. 364—372 (iscălit P. Ard. Aurelian); *Economia vitelor şi agricultura română*, „Monitorul ziar oficial al Pr. Unite", 1860, nr. 288/8 XII, p. 1376 (nesemnat).

Ample indicaţii pentru dezvoltarea şeptelului a dat Aurelian cu îndrumări concrete şi în articole cu subiecte variate din economia vitelor, în „Monitorul, jurnal oficial al Ţării Româneşti", 1861, nr. 114/24 V, „Agronomia", 1861, nr. 14/15 VII, M. com., 1861, nr. 1/20 VII, nr. 2/27 VII, nr. 3/3 VIII, nr. 4/10 VIII, nr. 5/17 VIII, nr. 7/31 VIII, nr. 11/28 IX, nr. 17/9 XI, nr. 19/23 XI, nr. 20/30 XI, nr. 21/7 XII, nr. 22/14 XII; 1862, nr. 3/18 I, nr. 4/25 I, nr. 5/1 II, nr. 6/8 II, nr. 9/1 III, nr. 10/8 III, nr. 11/15 III, nr. 12/22 III, nr. 15/12

IV, nr. 16/19 IV, nr. 17/26 IV, nr. 22/31 V, nr. 24/14 VI, nr. 27/5 VII, nr. 28/12 VII, nr. 32/9 VIII, nr. 41/11 X, nr. 42/18 X, nr. 44 şi 45/1—8 XI, nr. 46 şi 47/15—22 XI; 1863, nr. 2, 10 I, nr. 7/14 II, nr. 11/14 III, nr. 12 şi 13/21—28 III, nr. 14/4 IV, nr. 17/25 IV, nr. 29/18 VII, nr. 30/25 VII, nr. 35/29 VIII, nr. 39 şi 40/26 IX — 3 X, nr. 43/24 X, nr. 44/31 X, nr. 45/7 XI, nr. 46—47—48/14—21—28 XI, nr. 49—50—51—52/4—11—18—25 XII; 1864, nr. 1—2/1—9 I, nr. 7/13 II, nr. 10/5 III, nr. 21/21 V. Pentru literatura ulterioară vezi **LIII**, nota 2; **LIV**, nota 3; **LVI**, nota 8.

[2] *Scaun* = abator, măcelărie.

[3] *A slei pămîntul pînă a-l face neproductiv.* Vezi **LVI**, nota 7.

[4] Vezi **XIII**, nota 7.

[5] *Organizînd concursuri.* Vezi **X**, nota 1.

[6] Textul nereprodus din cronică se referă la dezvoltarea zootehniei în Franţa.

XXXVI

[1] Ministru al finanţelor era pînă atunci Petre Mavrogheni (vezi **L**, nota 4).

[2] Vezi **XII**, nota 1.

[3] Gogea = bucată de sare de circa 2 kg.

[4] *Lovituri mortale.* Vezi **XIII**, nota 9.

[5] *Politica intereselor materiale.* Aluzie la titlul lucrării lui Michel Chevalier *Des intérêts matériels en France*, care a apărut în 1838 în cîteva ediţii la Paris şi Bruxelles.

[6] Chevalier Michel (1806—1879), inginer francez, economist şi publicist francez, în tinereţe adept al lui Saint-Simon, apoi susţinător al liberului schimb.

[7] *Somerset*, Somersetshire, comitat din sud-vestul Angliei.

[8] Dorset, Dorsetshire, comitat în Anglia la Canalul Mînecii.

[9] *Cambridge*, oraş în Anglia, capitala comitatului cu acelaşi nume, sediul cunoscutei universităţi.

[10] *Uniunile de lucrători.* Sindicatul muncitorilor agricoli englezi, înfiinţat şi condus de Arch în 1872. Aurelian foloseşte termenul de uniune în loc de sindicat, traducînd direct din englezeşte *Trade Union*, vezi **XVII**, nota 3.

XXXVII

[1] Vezi **XVII**, nota 4, şi **XXXVI**, nota 10.

XXXVIII

[1] *Calea îmbunătăţirilor agricole.* Vezi dezvoltări ale acestei idei în *Precuvîntare*, în Ec. rur., cap. XLV reprodus; *Recoltele noastre*, în Ec. naţ., 1887, nr. 29/27 VII, p. 673—677; *Sporirea producţiei agricole*, în Ec. naţ., 1888, nr. 10/7 III, p. 217—220; *Grîul de sămînţă*, în Ec. naţ., 1888, nr. 28/11 VII, p. 645—649; *Greutatea grînelor şi valoarea lor*, în Ec. naţ., 1888, nr. 39/26 IX, p. 885—888; *Încurajarea producţiei cerealelor faţă de concurenţa internaţională*, în Ec. naţ., 1889, nr. 25/26 VI, p. 529—532; *Criza economică, special criza agricolă*, în Ec. naţ., 1894, nr. 8/15 IV, p. 169—173; *Lupta contra crizei agricole*, în Ec. naţ., 1895, nr. 17/1 IX, p. 385—392; *Din nevoile agriculturii*, în Ec. naţ., 1896, nr. 11/1 X, p. 241—246.

[2] *Învoieli pline de şicane.* Vezi **XVII**, nota 5.

[3] Vezi *Arăturile adînci* sau *de desfundare*, în Ec. rur., 1876, nr. 1/10 III, p. 9—12; *Concursul de arătură din jud. Ilfov* în Ec. naţ., 1887, nr. 43/2 XI, p. 1 009—1 011.

[4] *Capital.* Vezi *Economia rurală. Capitalurile*, în „Agronomia", 1861, nr. 13/1 VII, p. 389—395, *Economia rurală.* „Capitalurile" în „Monitorul, jurnal oficial al Ţării Româneşti", 1861, nr. 166/30 VII, p. 664.

[5] *A stoarce forţa productivă.* Vezi **LVI**, nota 7.

[6] *Semănături imense fără un cap de viță.* Vezi **XXXV**, nota 1.

[7] Încă de la începutul publicisticii lui Aurelian se găsesc numeroase recomandări pentru dezvoltarea industriilor anexe agriculturii. Printre aceste industrii, un loc de frunte îl ocupă fabricarea zahărului. Pentru a vedea înființate aceste fabrici de zahăr în țara noastră, Aurelian a dus o lungă campanie de presă, prin studii ca : *Cultura sfeclei și fabricațiunea zahărului*, în Rev. șt., 1872, nr. 1/15 II, 2/1 III, 3/15 III, 5/15 IV, 6/1 V, 7/15 V, 8/1 VI, prin cronicile din Rev. șt., 1871, nr. 15/15 IX, p. 225—227, nr. 17/15 X, p. 257—258; 1872, nr. 23/15 I, p. 353—354; 1873, nr. 1/15 II, p. 1—2; din Ec. rur., 1876, nr. 3/10 IV, p. 51, prin note ca aceea din „Săteanul", 9 febr. 1877, și prin articolele speciale ca : *Industria zahărului*, în Ec. naț., 1875, nr. 4/1 V, *Protecțiunea industriei zahărului în Germania și Austria*, în Ec. naț., 1896, nr. 12/15 X, p. 265—267, sau discursuri ca cel asupra legii privitoare la fabricile de zahăr, în Ec. naț., 1896, nr. 8/15 VIII, p. 178—183. De asemenea pentru încurajarea fundării acestei industrii, Aurelian a întreprins experimentări de laborator și de agrotehnie, arătînd valoarea de adaptare a unor specii indicate de sfeclă de zahăr, precum și rezultatele favorabile obținute în străinătate în ceea ce privește dezvoltarea producției și rentabilitatea industriilor de zahăr.

[8] Vezi *Prezentul și viitorul fabricării spirtului*, în Ec. naț., 1885, nr. 51/16 XII, p. 601—603; *Monopolul spirtoaselor* în Ec. naț., 1886, nr. 8/24 II, p. 169—173; *Industria spirtului și a țuicii față cu noua lege a spirtoaselor*, în Ec. naț., 1889, nr. 6/13 II, p. 121—126; *Impozitul spirtoaselor în Camera Deputaților*, în Ec. naț., 1889, nr. 7/20 II, p. 145—150.

[9] *Feculării* = fabrici de amidon (feculă), extras din tuberculele de cartofi, din rădăcinile de manioc etc.

[10] *Borhot* = resturi provenind din distilarea terciului fermentat de fructe, de cereale etc., din care s-a scos alcoolul sau din care au fost extrași anumiți componenți utili. Reziduuri.

[11] *Melasă* = lichid siropos care rămîne la fabricarea zahărului din sfeclă sau trestie de zahăr, după depunerea zahărului cristalizat. E întrebuințată la fabricarea spirtului, ca hrană pentru vite etc.

XXXIX

[1] Vezi **XVII**, nota 4.

[2] *Warwick*, vezi **XVII**, nota 2.

[3] Oxford, oraș în Anglia, la confluența dintre Tamisa și Cherwell, reședință a unei celebre universități.

[4] Noua Zeelandă, dominion englez independent din 1907, capitala Wellington.

[5] *Asociația pentru reforma fondiară.* Vezi *Cronica* din Rev. șt., 1873, nr. 4/1 IV, p. 49, în care Aurelian dezbate problema reformei drepturilor asupra proprietăților „teritoriale" din Anglia, precum și activitatea Ligii pentru reforma drepturilor de proprietate, condusă de economistul J. S. Mill. Vezi **III**, nota 6.

XL

[1] C. N. Racottă. Vezi **XI**, nota 6.

[2] *După cum am propus.* Vezi propunerea în **XXXIII** și **XXXIV**.

[3] *Ancheta economică.* Vezi *Ancheta economică* în Ec. naț. 1885, nr. 29/15 VII, p. 337—338.

XLI

[1] *Campania sericicolă din anul acesta.* În *Cronica* din „Revista științifică" din 1875, nr. 2/1 III, la p. 18, Aurelian tratează aceeași problemă a sericiculturii în România, exprimîndu-și regretul că s-a renunțat la ea în urma unei recolte slabe provocate de „cîțiva șarlatani", care au introdus ouă de gîndaci bolnavi. Tot în această cronică Aurelian face recenzia lucrării

lui Borghetti : *Cîteva cuvinte despre oportunitatea de a cultiva dudul şi de a creşte gîndacul de mătase*, recomandînd-o călduros. Borghetti stăruie în această broşură pentru o cultivare pe scară largă a duzilor şi gîndacilor de mătase. Ca şi în alte cronici, Aurelian arată cu cifre statistice rentabilitatea deosebită a producţiei mătăsii.

[2] *Creşterea gîndacilor de mătase.* Vezi literatura la **LVI**, nota 15.

[3] Vezi *supra*, nota 1.

[4] Etatea la care se pot lua copiii la muncă. Aluzie la legea propusă de Read, vezi **XXIX** reprodus.

XLII

[1] Societatea „Unirea lucrătorilor constructori" a fost întemeiată în 1872. Primul preşedinte-administrator a fost Dimitrie Butculescu, pînă în 1884, fiind urmat apoi de M. Sc. Papadopol, cînd s-a reorganizat sub numele de Societatea cooperativă a constructorilor şi meseriaşilor români din Bucureşti. Ea poseda şi un organ de presă „Lucrătorul român" (1886). Societatea îmbrăţişa 24 de meserii : zidari, cărămidari, teracotieri, pavatori, sculptori şi cioplitori de piatră, dulgheri, tîmplari, constructori, tîmplari mobilieri, sculptori de lemn, strungari, mecanici, fierari şi lăcătuşi, turnători de fier şi alamă, tinichigii, zugravi, vopsitori, poleitori, sticlari, zincari, plăpumari, ceaprazari, tapiţeri, legători de cărţi, croitori de bărbaţi şi dame, instalatori de gaz şi apă. Asociaţia avea 145 de membri. „Lucrătorul român" îşi însuşeşte unele din ideile lui P. S. Aurelian. Astfel, în cele cinci numere de apariţie (1886) găsim reproduse articole de Aurelian : *Autonomiştii şi convenţialii, Interpelarea lui P. S. Aurelian asupra mişcării populaţiei capitalei, Înainte şi după convenţia de comerciu cu Austro-Ungaria, Industriile române şi convenţiunea, Tariful autonom, Importanţa sericiculturii.*

[2] Preşedintele asociaţiei era D. Butculescu.

XLIV

[1] Laveleye Emil (1822—1892) economist, istoric şi jurist belgian. A scris *Piaţa monetară şi crizele sale în ultimii 50 de ani, Socialismul contemporan*, 1881, *Despre proprietate şi formele ei primitive*, 1873, *Economia rurală a Belgiei*, 1863. A fost o vreme cînd se mărturisea „socialist de catedră", o altă cînd era antiliberalist şi stigmatiza pe reprezentanţii economiei liberale ca „economişti ortodocşi", expresie folosită şi de Aurelian în mai multe rînduri. Laveleye a consacrat României o parte din lucrarea sa despre Peninsula balcanică (2 vol), în care arată condiţiile grele de viaţă ale ţăranului român. Vezi *Impresiile d-lui Laveleye asupra României*, în Ec. naţ., 1886, nr. 5/3 II, p. 97—101, *Îndreptarea stării ţăranilor*, în Ec. naţ., 1896, nr. 7/1 VIII p. 145—150, nr. 8/15 VIII, p. 169—175 şi nr. 9/1 IX, p. 193—199, reprodus cap. **LXXXI**.

[2] *Laissez faire, laissez passer* (sau *aller*) = principiu economic liberalist, care înseamnă a lăsa viaţa economică să se desfăşoare de la sine, fără intervenţia statului. Formula este atribuită lui Gournay, care a transformat în maxima de mai sus o remarcă a lui Legendre către Colbert : *„laissez nous faire"*. Totodată însă formulări asemănătoare, se găsesc şi la alţi fiziocraţi (Boisguillebert, d'Argenson, Mirabeau, Mercier de la Rivière, Letrosne, la care maxima e : le monde va de lui-même"). Vezi Turgot, *Œuvres*, ed. Daire, p. 258 şi A. Oncken, *Die maxime : „Laissez Faire et Laisser Passer"*, Berne, 1886, p. 84—85.

[3] Fiziocraţii erau reprezentanţi ai gîndirii economice din veacul al XVIII-lea în Franţa, care plecau de la premisa existenţei unor legi naturale ale societăţii omeneşti şi de la existenţa

unui singur izvor de avuție, natura (de aici numele). După ei produsul net apare numai în agricultură, toate celelalte activități nefiind creatoare de valori, deoarece nu fac decît să schimbe forma produselor furnizate de agricultură. Ideologi ai burgheziei, partizani ai dominației nelimitate a proprietății private, ei afirmau că numai libera concurență corespunde legilor naturale. După ei statul un trebuie să se amestece în viața economică, care trebuie să se desfășoare de la sine: *laissez faire, laissez passer, tout va de soi-même* era deviza lor în lupta pentru apărarea libertății comerțului. Capul școlii este considerat dr. Fr. Quesnay, autorul *Tablouluí economic*. Alți reprezentanți: Dupont de Nemours, Mirabeau-tatăl, Mercier de la Rivière, Turgot, Condillac, Iselin etc.

[4] *Mare elector*. Electori erau numiți principii sau episcopii care alegeau pe împăratul Germaniei, mare elector era titlul electorului markgraf de Brandenburg și în special sub acest nume e cunoscut Frederic-Wilhelm (1620—1688), întemeietor al statului centralist militarist brandenburgic-prusian.

[5] *Să transformăm România într-un laboratoriu de experimente economice*. Polemica lui Aurelian cu liber-schimbismul a fost susținută de el într-un stil acerb și viguros. Cînd era în discuție înființarea primei fabrici de zahăr, el scrie: „Înfocații partizani ai libertății comerciale, ai cosmopolitismului, să facă bine să tacă de astădată ... să înțeleagă ... că România nu este chemată de providență ca să dea lecțiuni, chiar cu ruina sa economică, celorlalte popoare" (**XIII**). El îi numește „ignoranți" și „înstrăinați de ale țării", fiindcă aceștia „strigă pe toate tonurile că după economia politică noi nu trebuie să ne ocupăm de industrie, ci numai de agricultură". El îi acuză că periclitează „cele mai sacre interese ale țării" etc. (**XXII**). Îi acuză de asemenea că, deschizînd hotarele țării invaziei cotropitoare a capitalului străin, pregătesc „ruina completă a economiei naționale, periclitarea sigură și pipăită a existenței noastre ca națiune română". Aceștia așteaptă să vie capitaliștii străini să ia „și cenușa din vatră ... și să ne reducă în starea de sclavi moderni" (**XXIV**). El arată că liber-schimbismul practicat a dus la „rezultate funeste" (**XXV**). „Puțin le pasă dacă va pieri lumea, numai pretinsele principii economice să trăiască" (cap. **XLVI** reprodus). „Nenorocită teorie și cea mai proprie pentru a arunca țara în prăpastie" (*Cronica*, Rev. șt., 1873, nr. 9/15 VI, p. 129—130). Vezi și *Cronica* din Ec. rur., 1884, mai, p. 193—196: „Interesele noastre economice față de doctrinele liberului schimb. România nu poate fi numai o țară agricolă". Vezi de asemenea tratată mai amplu problema în *Cum se poate fonda industria în România* și *Industria română față cu libertatea comerciului de importațiune* (cap. **LXIV**, reprodus: *Liber schimbul și protecționismul față cu interesele noastre*. În *Cronica*, Ec. rur., 1884, noiembrie, p. 481—485, „Prefața" lui Aurelian la *Sistem național de economie politică al lui List*, tradus de Papiniu, București, 1887, broșura *Politica noastră comercială față cu convențiunile de comerciu*, București, 1885, *Protecționiștii în occident, liber-schimbiștii la Dunărea de Jos*, în Ec. nat., 1885, nr. 26/24 VI, p. 301—302. Vezi și cap. **L**, reprodus, și *Cronica* din Rev. șt., 1879, nr. 19/15 XI, p. 289—292, cap. **LX**, reprodus, precum și *Importul și exportul din punct de vedere al politicii vamale*. Ec. nat., 1893, nr. 20, 21, 22 și 23 din 15 X, 1 XI, 15 XI, 1 XII. Vezi și activitatea lui Aurelian în cadrul Societății de economie politică, în ale cărei adunări se confruntau mai ales părerile liber-schimbiștilor și ale protecționiștilor (Despre această societate vezi: *Societatea de economie politică*, în Ec. nat., 1885, nr. 9/25 II, p. 107; *Societatea de economie politică din București*, în Ec. nat., 1885, nr. 18/29 IV, p. 215, *Societatea de economie politică din București. Dezbateri asupra protecționismului*, în Ec. nat., 1885, nr. 25/17 VI, p. 292—293. Aurelian, care era și membru al Societății de economie politică din Paris, avea un rol hotărîtor în societatea din București.

XLV

[1] *Aproape trei ani*. „Monitorul comunelor" a apărut la 20 iulie 1861 și și-a încetat apariția cu numărul din 4 iunie 1864.

[2] *Pierderile ce încearcă pămîntul*. Vezi **LVI**, nota 7.

[3] *Trăsuri* = trăsături.

[4] *Îmbunătățirile ce trebuiesc introduse*. Vezi **XXXVIII**, nota 1.

XLVII

[1] Ministrul agriculturii la acea dată era M. Costache Epureanu, președintele Consiliului de Miniștri și ministru al lucrărilor publice, agriculturii și comerțului de la 25 aprilie 1876 la 24 iulie 1876.

XLVIII

[1] *Combinațiune.* Vezi **I**, nota 3.

[2] *Am propus-o de sînt ani.* Vezi *Îmbunătățirile ce se pot face în agricultura țării*, M. com. 1863/3 nr. 40 X, p. 314—315, pentru îndemnarea țăranilor de a se întovărăși și cumpăra în comun tauri și vite de prăsilă; vezi *Aplicațiunea principiului de asociaționism la direcțiunea intereselor private ale comunității*, conferință ținută de Aurelian în 1865 și publicată în „Ateneul român", 1869, ian.-aug., p. 35—51, pentru îndemnarea țăranilor de a se întovărăși pentru a cumpăra plugul cu aburi, treierătoare și alte mașini agricole, precum și pentru lucrări de irigație. Aurelian a mai sustinut ideea asociațiilor țărănești pentru exploatare de moșii ale statului și particulare, pentru asigurări agricole, viticole și pentru constituirea de bănci populare și cooperative de consum. Vezi **XX**, nota 6.

XLIX

[1] După Aurelian, rolul învățătorilor consta în munca lor de alfabetizare și culturalizare a țărănimii (vezi **LVI**, nota 3) și în exemplul lor concret de răspînditori a celei mai înaintate agrotehnici. Ei trebuie să devină „agenți pentru propășirea principiilor de agricultură rațională între săteni". (*Cronica*, Ec. rur., 1877, nr. 21/10 II, p. 481). Vezi și cronicile Rev. șt., 1878, nr. 20/1 XII, p. 305—306; Ec. rur., 1883, aprilie, p. 150, și articolele *Răscularea țăranilor, cauzele și efectele sale*, în Ec. nat., 1888, nr. 16/18 IV, p. 361—368; *Datoriile statului ca proprietar al domeniilor*, în Ec. nat., 1888, nr. 37/12 IX, p. 837—841; *Școala rurală și reformele economice*, în Ec. nat., 1891, nr. 21/1 XI, p. 481—486; *Starea agriculturii țăranilor*, în Ec. nat., 1893, nr.. 2/15 I, p. 25—31; *Starea de înapoiere a agriculturii țăranilor și mijloacele de îndreptare*, în Ec. nat., 1893, nr. 14/15 VII, p. 413—418.

[2] *A fugi de țară.* Vezi despre absenteism **III**, nota 5.

[3] *Vitele sînt sufletul agriculturii.* Vezi literatura la **XXXV**, nota 1, **LIII**, nota 2, **LIV**, nota 7, și **LVI**, nota 8. Pentru oi vezi: M. com., 1861, nr. 12/5 X, p. 93—94; M. com., 1862, nr. 29/19 VII, p. 226—227; M. com., 1863, nr. 19/9 V, p. 147—148, nr. 22/30 V, p. 170—171; *Vitele linoase, oeria* etc., M. com., 1862, nr. 46—47/15—22 XI, *Oile merine*, Rev. șt., 1870, nr. 1/15 II, p. 10—14, *Capra*, Rev. șt., 1871, nr. 7/15 V.

[4] *Introducerea nutreturilor în cultură.* Vezi *Despre puterea hrănitoare a nutreturilor*, M. com., 1862, nr. 3/18 I, 1864, nr. 7/13 II, p. 50—51; *Despre pregătirea nutreturilor*, M. com., 1862, nr. 4/5 I, p. 28—29; *Întrebuințarea paielor pentru hrana vitelor*, M. com., 1862, nr. 11/15, III, p. 82—83, nr. 12/22 III, p. 92—93; *Uscatul fînului*, M. com., 1862, nr. 19/10 V, p. 145—146; *Hrana vacilor*, M. com., 1862, nr. 22/31 V, p. 171—172, nr. 32/9 VIII, p. 251—252; *Îngrășatul boilor și vacilor*, M. com., 1862, nr. 44—45/1 XI-8, XI; *Îngrijirea vitelor*, M. com., 1863, nr. 2/10 I, p. 9—10; *Îngrășarea vitelor*, M. com., 1863, nr. 4/10 X, p. 321—322; *Hrănitul vitelor*, M. com., 1863, nr. 44/31, X, p. 345—346; *Despre finețe și pășuni*, Rev. șt., 1870, nr. 15/15 IX, p. 234—238, nr. 16/1 X, p. 252—256, nr. 17/15 X, p. 267—269, nr. 18/1 XI, p. 284—286; *Notiță asupra culturii lucernei*, Ec. nat., 1873, nr. 2/15 III, p. 12—13; *Un nutreț prețios, măzărichea sau bobușorul*, „Românul", 1874, 24 VIII; *Trifoiul roșu*, Ec. nat., 1875, nr. 1/15 II, p. 1—4, *Sparceta*, Ec. nat., 1875, nr. 2/15 III, p. 9—12 (mai ales pentru introducerea ultimelor plante de nutreț Aurelian a făcut o propagandă intensă).

[5] *Învățămîntul agricol*, vezi *supra*, nota 1.

[6] *Concursuri.* Vezi **X**, nota 1.

[7] *Ferme model.* Şcoli profesionale agricole sau şcoli ferme, care trebuiau, după Aurelian, să fie înfiinţate în fiecare plasă; vezi Rev. şt., 1870; *Cronica* nr. 20/1 XII, p. 306—309; Ec. rur., 1882, *Cronica* septembrie, p. 387.

[8] *Instrumentele agricole sînt primitive.* Vezi *Îmbunătăţirile neapărate pentru agricultură*, M. com., 1863, nr. 36/5, IX, p. 281—282, nr. 40/3 X, p. 314—315.

[9] Aurelian a propus în acest sens înfiinţarea unei „şcoli pentru formarea de conducători de maşini agricole", în Rev. şt., 1874, nr. 12/1 VIII, p. 179, vezi şi **XXII**, nota 1.

[10] *Instrumentele cercate în concursuri.* Vezi *Concursul de maşini de secerat şi făcut snopi. Introducerea maşinilor de treierat cu manej*, Rev. sc., 1880, Cronica nr. 11/15 VII, p. 163—164.

[11] Vezi **LVI**, nota 4.

[12] *Lipsa de învăţătură.* Vezi **LVI**, nota 3.

[13] *Avem şcoale cu numele*, vezi **IV**, nota 2.

[14] *Creditul ţăranului.* Vezi **XXIV**, nota 2, şi **XX**, nota 5.

L

[1] *Convenţiunea comercială cu Austria.* Încă din 1847 Austria, resimţind concurenţa comerţului englez în Principate, dorea o înţelegere directă cu guvernele ţărilor române şi nu numai prin intermediul Turciei, intenţii care se accentuează în 1870—1871. Rusia, Germania, şi Austro-Ungaria informează Poarta la 9 octombrie, printr-o adresă, că vor să trateze direct cu Principatele convenţii directe şi speciale de vămi, de tranzit şi de comerţ (pentru atitudinea altor puteri europene vezi **XXV**, nota 1). Guvernul român era de acord cu acest punct de vedere, deoarece găsea astfel un prilej de a-şi afirma autonomia politică şi comercială faţă de Turcia, care impunea regimul ei convenţional, încheind tratate comerciale pe seama României, fără a o întreba. La 29 decembrie 1873 este numită o comisie pentru elaborarea unui proiect de convenţie comercială ca bază de negocieri cu Austro-Ungaria. Proiectul, terminat în 1874, sacrifica tariful general (vezi *infra*, nota 3) şi-l înlocuia cu un nou tarif convenţional, bazat ca normă pe tarifarea de 9%. Austria nu s-a declarat de acord nici cu norma de 9% şi nici cu unele rezerve de apărare a unor monopoluri de stat şi a unor drepturi de inspecţie. Conducătorii acestui imperiu gîndeau că sprijinul lor în dobîndirea autonomiei noastre vamale este aşa de mare, încît tratamentul de egalitate între statele partenere nu putea funcţiona. Ei au condiţionat încheierea convenţiei vamale de elaborarea unui tarif convenţional, încheiat pe taxarea de 7%. Ca atare, s-a întocmit un tarif convenţional care real era o tarifare de 2—3%. În schimb, Austro-Ungaria oferea un comerţ pentru cereale şi vite şi clauza naţiunii celei mai favorizate, făcînd astfel ca exporturile româneşti să fie lipsite de garanţie şi certitudine pentru viitor.

Discuţiile se purtau acum (de la 1 martie 1875) la Viena de agentul român Costaforu şi se încheiară în sensul dorit de guvernul austriac. Libertatea la import a produselor austriace — mai ieftine datorită dezvoltării economice a Austro-Ungariei — nimicea nu numai industria noastră în faşă, dar şi meseriile, precum şi producţia tutunului, a făinii (şi morăritului), a vinului, a rachiului şi altele pe timp de 10 ani cît dura convenţia. Aceasta, supusă Camerei spre ratificare la 21 iunie 1875 (Senatului la 22 iunie), a fost acerb combătută de opoziţie, în frunte cu M. Kogălniceanu, care a şi părăsit adunarea în semn de protest, împreună cu un grup de adversari ai convenţiei. A doua zi după ratificare, ziarele opoziţiei au apărut în doliu („Românul" din 30 iunie 1876). Pentru convenţie, mai ales pentru urmările economice ale convenţiei pînă la războiul vamal, vezi: *Tratatul cu Austro-Ungaria*, Rev., şt., 1873, *Cronica* nr. 22/1 I, p. 337—338; Rev. şt., 1879 *Cronica*, nr. 1/15 II, p. 1/3; *Cuvîntul politicii comerciale*, Rev. şt., 1879 *Cronica* din nr. 17/15 X, p. 257, cap. **LX** reprodus, Rev. şt., 1880 cronica nr. 7/15 V, p. 97—98; *Comerţul României cu străinătatea*, Ec. naţ., 1885, nr. 36/2 IX, p. 421—423; *Cum se poate fonda industria în România*, broşură, Bucureşti, 1881; *Politica noastră comercială faţă de convenţiunile de comerciu*, broşură, Bucureşti, 1885; *Importaţiunile şi exportaţiunile în 1883.* Ec. naţ., 1885, nr. 4/21 I, p. 37—39 şi nr. 5/28 I, p. 49—51. Pentru problema tarifului autonom şi a celui convenţional vezi: *Autonomişti şi convenţionali*, Ec. naţ., 1886, nr. 10/10 III, p. 217—220; *Politica noastră vamală* (reprodus cap. **LXXVII**). Pentru literatura războiului vamal şi după, vezi cap. **LXVIII**, **LXIX**, **LXXI**, şi notele aferente la aceste capitole.

[2] *Relative la acest subiect.* Aurelian arătase anterior acestui articol că industria română nu se poate întemeia decît cu sprijinul statului. În acest sens, vezi mai ales: cronicile din Rev. şt., 1872, nr. 22/1 I, p. 337—338, nr. 16/1 X, p. 241—243, nr. 17/15 X, p. 257—258; 1873, nr. 23/15 I, p. 353—354, nr. 13/15 VIII, p. 193—194, nr. 20/1 XII p. 305—308; 1874 nr. 24/1 II, p. 369—370; 1875, nr. 21/15 XII, p. 319—320, precum şi articolele: *Consideraţiuni generale sau generalităţi* (la seria de articole despre „cultura sfeclei şi fabricaţiunea zahărului") din Rev. şt., 1872, nr. 1/15 II şi urm., *Industria română faţă cu libertatea comerciului de importaţiune*, publicat în foiletoane în Rev. sc., din 1872 şi separat în broşură în 1881. Aurelian va continua să susţină aceste idei de-a lungul întregii sale vieţi. Vezi cronicile din Rev. şt., 1877, nr. 1/15 II, p. 3; 1878, nr. 18/1 XI, p. 274—275; 1879, nr. 10/1 VII, p. 145—146; 1880, nr. 23—15 I, p. 353—354; cronicile din Ec. rur., 1876, nr. 19/10 XII, p. 435—437, 1883, mai, p. 195—197, 1884, iunie, p. 244—246, precum şi în cartea sa: *Cum se poate fonda industria în România*, 1881; *Expunerea de motive la legea pentru încurajarea industriei naţionale*, Rev. şt., 1881, nr. 18/1 XI; *Încurajarea industriei naţionale*, Ec. naţ., 1885, nr. 12/18 III, p. 133—134; *Protecţioniştii în Occident, liber-schimbiştii la Dunărea de Jos*, Ec. naţ., 1885, nr. 26/24 VI, p. 301—302; *Mişcarea în favoarea industriei naţionale*, Ec. naţ., 1885, nr. 43/21 X, p. 505—507; *Încurajarea industriei naţionale prin subvenţiuni*, Ec. naţ., 1885, nr. 46/11 XI, p. 541/543, *O chestiune care nu mai poate fi aminată*, Ec. naţ., 1886, nr. 43/27 X, p. 1 009—1 013; *Legea pentru încurajarea industriei naţionale*, Ec. naţ., 1887, nr. 14/6 IV, p. 313—317; *Raportul la legea pentru încurajarea industriei naţionale*, 1887, nr. 14/6 IV, p. 331—334; *Neaplicarea legii pentru încurajarea industriei naţionale, Interpelare*, Ec. naţ., 1889, nr. 23 şi 24/12 VI, p. 511—517 şi 25/26 VI, p. 540—545; *Suprimarea primei de export asupra spirtului. Discurs la Senat*, Ec. naţ., 1889, nr. 11/20 III, p. 246—253 şi nr. 12/27 III, p. 268—275; *Cum se înţelege încurajarea industriei naţionale*, Ec. naţ., 1889, nr. 18/8 V, p. 385—390; *Industria rusească în România şi cea ungurească în Bulgaria*, Ec. naţ., 1890, nr, 15/30 IV, p. 225—230; *Societatea pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale*, Ec. naţ., 1890, nr. 22/18 VI, p. 326—328; *Industria naţională faţă cu remanierea forţelor industriale*, Ec. naţ., 1895, nr. 7/1 IV, p. 145—150; *Industria zahărului*, Ec. naţ., 1895, nr. 9/1 V, p. 193—198; *Protecţionismul economic, social şi politic în America*, Ec. naţ., 1896, nr. 10/15 IX, p. 217—221; *Discurs asupra legii privitoare la fabricile de zahăr*, Ec. naţ., 1896, nr. 8/15 VIII, p. 178—183.

[3] *Cea dintîi comisiune a tarifului.* Aluzie la comisia constituită la 2 iulie 1874 conform cu art. 6 al Legii generale a vămilor din 12 iunie 1874, articol ce prevedea alcătuirea primului tarif al drepturilor de vamă. Comisia, compusă din Al. Odobescu preşedinte, P. S. Aurelian vicepreşedinte şi alţi 14 membri, trebuia să întocmească un tarif în care taxele vamale să fie aşezate pe produse nu *ad valorem*, ca în sistemul de pînă atunci impus de turci, ci după greutate, măsură şi număr. Data de prezentare a tarifului era 1 ianuarie 1875, însă tariful a fost terminat la 20 februarie 1875 şi legiferat în aprilie 1875. Tariful conţinea şi unele taxe protectoare pînă la 25% pentru unele articole. Din cauza presiunilor austriace, tariful general şi autonom la care lucrase Aurelian nu intră în vigoare, iar în iunie 1875 se votează Convenţia cu Austro-Ungaria (vezi *supra*, nota 1), care înrobea economia naţională imperiului vecin. Tariful general rămase o ficţiune, datorită presiunilor celorlalte state, care nu acceptau ca Austria să se bucure de taxele reduse ale convenţiei, iar ele să fie supuse taxelor ridicate ale tarifului autonom. Ca atare, în 1878 s-a abandonat efectiv tariful general, cînd s-a votat legea de suspendare a aplicării tarifului general acelor state care ar dori să încheie o convenţie comercială cu România. Pentru celelalte ţări cu care nu aveam convenţii de comerţ s-a adoptat un tarif convenţional de 15%. Convenţii s-au încheiat atunci cu Rusia (1876), Elveţia (1878), Grecia (1880), Anglia (1880), Italia (1878, dar aplicată în 1881), Belgia (1881), Germania (1878, aplicată în 1881), Ţările de Jos (1881). Aceste tarife convenţionale au durat pînă în 1886, cînd datorită lui Aurelian s-a legiferat un tarif general proteguitor pentru născinda industrie românească.

[4] Mavrogheni Petru (1819—1887), ministru de finanţe în timpul domniei lui M. Sturza, în 1866—1868 şi între 1871 şi 1875. În 1867 a făcut să se voteze legile privind sistemul monetar, sistemul decimal şi sistemul metric al Uniunii monetare latine, pe baza căruia s-au bătut monede de aramă, de argint şi apoi de aur. Valoarea leului de aur era de trei ori mai mare decît a leului vechi.

[5] *Foarte puţine.* În *Cronica* lui din Rev. şt., din 1873, nr. 24/1 II, p. 369, Aurelian arată care sînt, după el, problemele capitale economice de a căror soluţie depinde existenţa şi independenţa unui popor.

Prin problema populației Aurelian înțelegea și problema nivelului de trai. Aceasta se vede în cronica din Rev. șt., 1877, nr. 4/1 IV, p. 49—51, în pasajul în care comentează importanța chestiunii populației, și apoi arată că „sporirea populațiunii și îmbunătățirea traiului sînt condițiuni fundamentale, primordiale pentru înflorirea statului român". El demonstrează că este o absurditate „a favoriza prosperitatea economică și a neglija prosperitatea populațiunii".

Vorbind despre necesitatea dezvoltării statisticii populației ca cea mai importantă ramură statistică, el scrie : „La urma urmelor tot ce facem are sau trebuie să aibă un singur scop : înmulțirea și bunul trai al populațiunii române" (Ec. naț., 1888, nr. 27/4 VII, p. 625—631).

[6] *Factorerii* = agenții comerciali.

[7] *Starea de înflorire a industriei ruse.* Despre progresele industriale ale Rusiei Aurelian scrisese în 1873, în cronica din Rev. șt., 1873, nr. 11/15 VII, p. 162—163, și în art. *Exploatarea minelor și metalurgiei rusă la Expoziția din Viena*, Ec. naț., 1873, nr. 7/15 VIII, p. 53—56.

[8] *A construi căi ferate.* La noi construcția căilor ferate a început în 1865 cu linia București Giurgiu. Linia București-Brăila-Galați-Tecuci-Roman a fost dată în folosință prima oară la 27 decembrie 1870, linia Pitești-București-Buzău-Galați-Tecuci-Roman la 13 septembrie 1872. În 1869 era date în circulație linia Roman-Iți cani, în 1870 linia Pașcani-Iași și în noiembrie 1871 Verești-Botoșani. După publicarea acestui articol, construcțiile de căi ferate au continuat. Vezi și **LXXIII**, nota 2.

[9] *O seamă de bărbați.* Aluzie la curentul liber-schimbismului la noi în țară, care avea ca reprezentanți ideologici pe N. Suțu (1798—1871), Alex. Moruzi, Ion Ghica (1816—1897), Ion Strat (1836—1879), Alex. Vericeanu(1839—1912).

[10] *Un economist celebru.* Este vorba de Frederic List. Citatul care urmează este luat din *Sistemul național de economie politică*, cartea a II-a. **Teoria**, cap. V, *Naționalitatea și economia națiunii*, alineatul II (vezi ed. românească, traducerea lui I. N. Papiniu, cu prefața lui Aurelian, București, 1887, p. 180—181). Citatul este luat însă dintr-o ediție germană sau franceză.

[11] *Marina comercială.* Înființarea unei marine comerciale românești a fost urmărită cu perseverență de P.S. Aurelian. Vezi **LXXIII.**

[12] *Legea asupra vămilor.* Regimul vămilor în secolul al XIX-lea a început prin a fi organizat prin Regulamentul organic, care a înființat taxe vamale externe ca venituri ale statului, nu ale domnitorului. Vămile se arendau. Abia în 1860 statul a preluat administrarea lor. În februarie 1847, vama dintre cele două Principate a fost suprimată, iar în 1848 s-a pus în aplicare tariful vamal comun, creîndu-se astfel un singur teritoriu comercial și vamal. După Unirea Principatelor în 1859 se aplică un Decret pentru administrarea vămilor, care rămîne în vigoare pînă în 1875, cînd intră în vigoare, la 1 iulie, Legea generală a vămilor, cea dintîi lege care organizează în mod unitar vămile României. Prin efectul acestei legi, toate mărfurile sînt taxate atît la intrarea, cît și la ieșirea din țară, după cum se va specifica printr-un tarif general (vezi *supra*, nota 3), pe baza căruia se va trata cu celelalte state. În expunerea de motive se arată că legea nu se poate mărgini numai la stabilirea de taxe vamale, ci „trebuie să aibă grijă de a sprijini propășirea industriei naționale".

[13] Aluzie la Kogălniceanu, Alcaz, Băleanu, Asachi, Simo și alții.

LI

[1] *Întemeierea industriei.* Vezi. L, nota 1.

[2] *Ar trebui să ne smulgem și viile.* Argumentul acesta nu era prea mult exagerat. Într-adevăr, în primul semestru al anului 1876, înaintea aplicării convenției comerciale cu Austro-Ungaria, s-au importat în această țară vinuri în valoare de 28 018 lei. După aplicarea convenției, țara noastră a fost invadată de vinul austro-ungar, care în 1879 s-a importat în valoare de 505 179 de lei. Vezi **LXV**. Vezi și *Cronica* din Ec. rur., 1883, aprilie, p. 146—148. Vezi și **XXXI**, nota 4.

[3] Lavergne Louis Gabriel Léonce (1809—1880), profesor de economie agrară la Institutul agronomic al Franței. Deși adept al liber-schimbismului, a sprijinit stabilirea taxelor pe importul cerealelor. A scris : *Studiul asupra economiei rurale a Angliei, Scoției și Irlandei* (1854), *Agricultura și populația* (1857), *Economia rurală a Franței de la 1879, Călătoriile lui Arthur Young în Franța dintre anii 1787 și 1789* (lucrarea citată de Aurelian în cîteva rînduri pentru a dovedi

superioritatea micii proprietăți de cultură intensivă. Vezi **LXXXIII**). În anul 1870 a publicat lucrarea *Economiștii francezi din sec. XVIII.*

[4] *Importanța înmulțirii populației.* Aurelian acordă o importanță hotărîtoare problemelor populației (vezi **L**, nota 5), nivelului de trai, sănătății și înmulțirii populației. În acest scop el arătase încă mai de mult necesitatea statisticii populației, recensămintelor și anchetelor demografice, sanitare și de statistica populației în general. Vezi în „Națională", 1861, nr. 31/16 IV, p. 124; „Monitorul ziar oficial al Țării Românești", 1861, nr. 84/14 IV, p. 336, *Cronica*, Rev. șt., 1874, nr. 9/15 VI, p. 130—131 etc. În cîteva rînduri el se declară antimalthusian, de exemplu în *Producția vitelor în fața politicii noastre vamale*, Ec. nat., 1888, nr. 6/8 II, p. 121—126, și în *Restrîngerea culturii grîului*, Ec. nat., 1894, nr. 18/15 IX, p. 409—413. Vezi de asemenea cronica din Rev. șt., 1876, nr. 4/1 IV, p. 51—52, cea din Ec. rur, 1877, 10 martie, cea din Rev. șt., 1880, nr. 12/1 VIII, p. 177—178, idem din 1881, nr. 15/15 IX, p. 225—227 și articolele: *Mișcarea populației noastre*, Ec. nat., 1886, nr. 2/24 III, p. 265—266; *Simptome îngrijorătoare cu privire la mișcarea populațiunii în România*, Ec. nat., 1886, nr. 45/10 XI, p. 1 057—1 062; *Mișcarea populațiunii Bucureștilor*, Ec. nat. 1887, nr. 22/1 VI, p. 505—510; *Mișcarea populațiunii Bucureștiului în comparație cu a altor orașe mari*, Ec. nat., 1888, nr. 19/9 V, p. 433—438; *Cum stă populația română*, Ec. nat., 1888, nr. 27/4 VII, p. 625—631; *Influența numărului populațiunii asupra măririi și prosperității statelor*, Ec. nat., 1891, nr. 2/15 I, p. 25—29 și nr. 4/15 II, p. 79—84; *Populațiunea română în 1893*, Ec. nat., 1895, nr. 3/1 II, p. 49—55 și nr. 4/15 II, p. 73—78.

[5] Rousseau Jean-Jacques (1712—1778), scriitor, filozof și pedagog francez, cel mai de seamă ideolog al micii-burghezii revoluționare dinaintea Revoluției Franceze. Ideile sale pedagogice și politice au exercitat o mare influență asupra contemporanilor. A scris: *Noua Eloiză* (1761), *Emile* (1762), *Contractul social* (1762), *Confesiuni* (1782).

[6] Nu s-au reprodus din Cronică alineatele privind unele probleme demografice ale Franței.

LII

[1] Vezi **LI**, nota 4. Aurelian va comenta de fiecare dată rapoartele anuale ale doctorului Felix asupra situației igienei și salubrității Bucureștiului.

[2] Dr. Felix Iacob (1832—1905), întemeietorul igienei științifice românești, medicul-șef al orașului București, profesor de igienă la Facultatea de medicină din București (1869) și decan (1883), membru al Academiei Române (1880), director general al serviciului sanitar (1892). A publicat *Tratatul de igienă publică și poliție sanitară*, București 1870, numeroase rapoarte despre starea sanitară a țării și a orașului București și alte lucrări medicale.

[3] *Regimul alimentar.* Starea alimentației populației l-a preocupat în mod constant pe Aurelian, care i-a consacrat chiar cîte un capitol în diferitele sale monografii ca: *Notice sur la Roumanie*, Paris, 1867 (p. 145—151); *Schiță statistică economică*, Ec. nat., 1873, nr. 4/15 V, p. 28—30, nr. 5/15 VI, p. 36—40 și nr. 6/15 VI, p. 41—45. Vezi de asemenea și articolele: *Cărnurile, legumele, lactatele*, M. com., 1864, nr. 20/14 V, p. 154—156; *Despre băuturi*, M. com., 1864, nr. 21/21 V, p. 163—164; *Consumațiunile în România*, Ec. nat., 1873, nr. 5/15 VI, p. 35—36; *Problema rurală în România*, Ec. nat., 1888, nr. 21/23 V, p. 481—488; *Plinea țăranilor*, Ec. nat., 1888, nr. 35/29 VIII, p. 789—794; *Producțiunea vitelor și consumația cărnii*, Ec. nat., 1890, nr. 6/19 II, p. 81—84 și nr. 8/6 III, p. 113—117; *Starea de înapoiere a agriculturii țăranilor și mijloacelor de îndreptare*, Ec. nat., 1893, nr. 14/15 VII, p. 413—418; *Îndreptarea stării țăranilor*, Ec. nat., 1896, nr. 7/1 VIII, p. 145—150, nr. 8/15 VIII, p. 169—175 și nr. 9/1 IX, p. 193—199; *Discurs despre înființarea casei rurale*, publicat în Ec. nat., 1897, nr. 1/1 V p. 10—15, nr. 3/1 VI, p. 54—60, nr. 4/15 VI, p. 81—84, nr. 5/1 VII, p. 108—113 și nr. 6/15 VII, p. 125—128. Vezi **XXI**, nota 3.

[4] *București sînt întemeiați de mult.* Din 1459 (prima informație documentară).

[5] *Individe* = indivizi.

[6] Triest, oraș și port liber în golful cu același nume, în nord-estul Peninsulei Istria; regiune demilitarizată sub control internațional (1947) cu două zone: 738 km² (1951), 363 000 de locuitori, șantiere navale, industrii de mașini, chimicale, rafinării de petrol. Pînă în 1918 teritoriu austriac.

[7] Münich = München, capitala Bavariei, 832 000 de locuitori (1950), nod de căi ferate, vechi centru de cultură, fabrici de mașini, motoare, locomotive, chimicale, hîrtie, bere, porțelanuri, edituri.

[8] Stockholm, capitala Suediei, 952 200 de locuitori (1952), numeroase monumente istorice, centru cultural, comercial, industrial (industrii metalurgice, textile, şantiere navale), are trei porturi.

[9] Cristiania sau Oslo, capitala Norvegiei, 462 500 de locuitori cu suburbanele (1946), punct central al reţelei de circulaţie din sudul Norvegiei, sediul parlamentului (*storting*), universităţi, industrii prelucrătoare de textile, lemn, minereuri, şantiere navale.

[10] Frankfurt am Main, oraş în landul Hessa, centru comercial important, 532 000 de locuitori (1950), centru cultural şi industrial, sediul unui tîrg internaţional.

[11] Colonia = Köln, oraş în landul Westfalia renană de nord, 600 000 de locuitori (1950), centru important comercial, industrial şi de reţea de căi de comunicaţie, monumente artistice (domul), universităţi etc.

[12] Agapie Vasile, medic ieşan, profesor la seminarul Veniamin Kostachi (1877—1884) a publicat în 1876 *Cercetări demografice asupra poporaţiunii României.*

LIII

[1] *Epizootie* = maladie contagioasă care atinge un număr mare de animale.

[2] *Să se desvolteze prăsirea cailor.* Aurelian a cerut aceasta în permanenţă, încă din anul 1859 (vezi **XXXV**, nota 1). Vezi şi: *Producţiunea cailor*, „Monitorul, ziar oficial al Ţării Româneşti", 1861, nr. 38/18 II, 42/23 II, şi 43/24 II; *Împerecherea, creşterea şi întrebuinţarea cailor*, M. com., 1862, nr. 23/7 VI, nr. 24/14 VI; *Prăsirea cailor*, M. com., 1863, nr. 7/14 II, nr. 11/14 III, nr. 12/21 III, nr. 13/28 III, nr. 14/4 IV; *Creşterea cailor*, M. com., 1863, nr. 45—46—47—48/7—14—21—28 XI, nr. 49—50—51/4—11—18 XII, *Ingrijirea şi hrana cailor*, M. com., 1864, nr. 1/1 I, nr. 2/9 I, şi studiul *Despre ameliorarea raselor de cai*, în Rev. şt., 1870, nr. 3/15 III, nr. 4/1 IV, nr. 5/15 IV, nr. 6/1 V, nr. 7/15 V, nr. 8/1 VI.

[3] *In această revistă.* Vezi mai ales Rev. şt., 1873, *Cronica* din nr. 3/15 III, p. 33—34

LIV

[1] Despre rămînerea în urmă a satelor faţă de dezvoltarea oraşelor şi despre condiţia de viaţă a ţărănimii, vezi *Starea mizerabilă a şcolilor rurale*, Rev. şt., *Cronica*, 1870, nr. 21/15 XII; *Cîteva îmbunătăţiri de introdus în vieţuirea şi agricultura ţăranilor* „cap. XLIX (reprodus), *Starea satelor din punctul de vedere al locuinţelor* (cap. LXII reprodus), *Populaţiunea rurală în prezent şi viitor*, Ec. rur., 1884, ianuarie, p. 1—3; *Cum stă populaţiunea română*, Ec. naţ., 1888, nr. 27/4 VII, p. 625—631; *Reformele agricole şi meteiagiul sau părăşia*, Ec. naţ., 1889, nr. 5/6 II, p. 97—104; *Producţiunea vitelor şi consumaţiunea cărnii*, Ec. naţ., 1890, nr. 6/19 II, p. 81—84 şi nr. 8/6 III, p. 113—117; *Observaţiuni asupra stării recoltelor*, Ec. naţ., nr. 28 şi 29/27 VIII, p. 386—390; *Şcoala rurală şi reformele economice*, Ec. naţ., 1891, nr. 21/1 XI, p. 481—486; *Starea agriculturii ţăranilor*, Ec. naţ., 1893, nr. 2/15 I, p. 25—31; *Să combatem absenteismul*, Ec. naţ., 1893, nr. 17—18/1—15 IX, p. 487—491; *Criza economică agricolă*, Ec. naţ., 1894, nr. 1 V; *Îndreptarea stării ţăranilor*, Ec. naţ., 1896, nr. 7/1 VIII, p. 145—150, nr. 8/15 VIII, p. 169—175 şi nr. 9/1 IX, p. 193—199; *Legea tocmelilor agricole*, *Discurs*, Ec. naţ., 1893, nr. 4/15 II, p. 78—86, nr. 5/1 III, p. 106—113 şi nr. 6/15 III, p. 129—141; *Discurs Despre înfiinţarea Casei Rurale*, Ec. naţ., 1896, nr. 1/1 V, p. 10—15, nr. 3/1 VI, p. 54—60, nr. 4/15 VI, p. 81—84, nr. 5/1 VII, p. 108—113, nr. 6/15 VII, p. 125—128. Vezi şi **LII**, nota 3.

[2] *Administraţia şi justiţia fără părtinire.* Vezi *Starea satelor din punctul de vedere a locuinţelor*, *Cronica*, Rev. şt., 1880, nr. 11/15 VII, p. 162—163; *Răspuns unui agricultor cu privire la condiţiunile actuale ale producţiunii agricole în ţara noastră*, Ec. rur., 1881, ianuarie, p. 1—3; *Reforma administraţiunii*, Ec. rur., 1881, mai, p. 193—195; *Legea poliţiei rurale şi stricăciunile pricinuite de vite*, Ed. naţ., 1885, nr. 41/7 X, p. 481—482.

[3] *Şcoale în toate satele.* Vezi Rev. şt., cronicile din 1870, nr. 13/15 VIII, p. 191, nr. 21/15 XII, p. 321—322, 1871, nr. 18/1 XI, p. 273—274, nr. 19/15 XI, p. 289, 1872, nr. 24/1 II, p. 371—372, 1875, nr. 20/1 XII, p. 305—306. Vezi şi **IV**, nota 2, şi Ec. rur., 1877, cronicile nr. 21/10 II, p. 481 şi 483—484.

[4] *Cunoştinţele de agricultură practică.* Vezi cronicile din Rev. şt., 1870, nr. 13/15 VIII, p. 191, 1875, nr. 20/1 XII, p. 305—306, 1879, nr. 23/15 I, p. 359—366; cronicile din Ec. rur., 1882/septembrie, p. 385—387 şi 1883 aprilie, p. 145—151.

[5] *Şcoala de agricultură practică.* Vezi înzestrarea şcolilor rurale, Rev. şt., 1879, nr. 23/15 I, p. 359—366, *Şcoala rurală şi reformele economice*, Ec. naţ., 1891, nr. 21/1 XI, p. 481—486 şi cronicile, Rev. şt., 1870, nr. 19/15 XI, p. 289—290, 1878, nr. 20/1 XII, p. 305—306 şi 1880, 15 XII. Vezi şi **XLIX**, nota 7; **VII**, nota 2; **XXII**, nota 1.

[6] *Îmbunătăţirea agriculturii.* Vezi *Îmbunătăţirile de introdus în agricultura română*, „Revista română", 1863, an. III, vol. III, p. 105—129, Cronica Rev. şt., 1873, nr. 19/15 XI, p. 289—290, Rev. şt., 1875, nr. 22/1 I, p. 337—338, vezi şi cap. **XLIX** reprodus, *Raportul şi legea pentru concursurile agricole în România*, 1891, 1 IX (şi cu acelaşi titlu în Rev. şt., 1880, nr. 6/1 V. Vezi şi **XXXVIII**, nota 1.

[7] *Şi a vitelor.* Vezi **XXXV**, nota 1; **XLIX**, nota 3, precum şi *Îmbunătăţirea vitelor noastre*, Ec. naţ., 1886, nr. 34/25 VIII, 793—798; *Productele lăptăriei*, Ec. naţ., 1888, nr. 13/28 III, p. 289—292; *Asigurarea recoltelor şi vitelor ţăranilor*, Ec. naţ., 1888, nr. 36/5 IX, p. 813—817.

[8] *Concursuri agricole, societăţi de agricultură.* Vezi pentru concursuri **X**, nota 1, şi pentru societăţile agricole vezi **XLIX**, nota 6.

[9] *Credit popular agricol.* Vezi art. *Creditul agricol din Agronomia*, 1861, nr. 7/15 III, p. 205—215, *Cronica*, Rev. şt., 1874, nr. 20/1 XII, p. 305—306. *Cronica agricolă şi economică* din Ec. rur., 1876, nr. 3/10 IV, p. 50—51, cronicile din Rev. şt., 1879, nr. 16/1 X, p. 241—242, 1880, nr. 16/1 X, p. 242—243 şi nr. 18/1 XI, p. 273—275, şi art.: *Votarea legii pentru înfiinţarea caselor de credit agricol* (Ec. rur., 1888, iunie, p. 241/242), *Creditul agricol în România*, Ec. naţ., 1888, nr. 4/25 I, p. 78—84 şi nr. 5/1 II, p. 102—108 şi nr. 6/8 II, p. 127—131, *Creditul agricol*, Ec. naţ., 1890, nr. 18 şi 19/28 V, p. 273—281 şi nr. 20/5 VI, p. 289—294, *Ţărănimea şi creditul agricol*, Ec. naţ., 1891, nr. 20/15 X, p. 457—462, *Creditul agricol*, Ec. naţ., 1892, nr. 9/1 V, p. 169—175, *Banca agricolă*, Ec. naţ., 1894, nr. 6/15 III, p. 121/124, *Discurs despre înfiinţarea casei rurale*, Ec. naţ., 1897, nr. 1/1 V, p. 10—15, nr. 3/1 VI, p. 54—60, nr. 4/15 VI, p. 81—84, nr. 5/1 VII, p. 108—113 şi nr. 6/15 VII, p. 125—128. Casele judeţene de credit agricol, înfiinţate de Aurelian în 1881 ca prime instituţii de credit ţărănesc, au fost puse în lichidare în 1892. Aurelian a atras atenţia că singur creditul agricol nu va salva ţărănimea, că trebuie să se caute îmbunătăţirea stării ţăranilor pe alte căi, căci numai cu creditul nu este mîntuire pentru dînşii, Rev. şt., *Cronica* din 1880 nr. 16/1 X, p. 242—243.

[10] *Împrumutarea pe producte consemnate.* Vezi *Comptuare pentru împrumuturile agricole*, „Monitorul, ziar oficial al Ţării Româneşti", 1861, nr. 81/11 IV, p. 323, *Proiectul de lege pentru biletele la ordin subscrise de necomercianţi* (Ec. naţ., 1885, nr. 16/15 IV, p. 182—183).

[11] *Meserii care se pot practica de către ţărani şi ţărance.* Vezi *Cronica*, Rev. şt., 1872, nr. 2/1 III, p. 17/18, şi 1874 nr. 17/15 X, p. 257—258; *Necesitatea industriilor casnice din punct de vedere agricol şi industrial*, Ec. rur., 1882, oct., p. 434—436; *Cronica* din Ec. rur., 1883, aprilie, p. 150—151; *Industria domestică în sate*, Ec. rur., 1883, iunie, cronica, p. 244—246; *Şcoalele practice pentru industria casnică*, Ec. naţ., 1885, nr. 34/19 VIII, p. 397—399; *Ateliere, şcoli prin sate şi oraşe*, Ec. naţ., 1886, nr. 51/22 XII, p. 1 201—1 206; *Necesitatea industriilor anexe ale agriculturii*, Ec. naţ., 1887, nr. 12/23 III, p. 265—271; *Reformele agricole şi meteiagiul sau părtăşia*, Ec. naţ., 1889, nr. 5/6 II, p. 97—104; *Necesitatea învăţămîntului profesional pentru populaţia noastră rurală*; Ec. naţ., 1891, nr. 4/15 II, p. 73—79; *Industria casnică şi populaţia rurală*, Ec. naţ., 1893, nr. 9/1 V, p. 193—198.

[12] *Starea ţăranilor.* Vezi **LII**, nota 3, şi *supra*, nota 1.

LV

Necesitatea unei industrii naţionale. Vezi **L.** nota 1.

LVI

[1] *Redactorii*: P.S. Aurelian şi Grigore Ştefănescu.

[2] *Cultura ştiinţelor.* Vezi cronica cu subiectul *Importanţa învăţămîntului ştiinţific*, Rev. şt., 1871, nr 9/15 VI, p. 129. *Rolul ştiinţei...* Rev. şt., 1872, nr. 20/1 XII, p. 305—306. Cronica

tratînd misiunea profesorilor din Rev. şt., 1872, nr. 3/15 III, p. 33—35, idem despre excursiile ştiinţifice, Rev. şt., 1872, nr. 18/1 XI, p. 273—275. Idem despre importanta ştiinţelor, Rev. şt., 1876, nr. 19/15 XI, p. 289—290. Aurelian a activat în mod deosebit în domeniul propagandei ştiinţifice. „Revista ştiinţifică", care a apărut 12 ani fără întrerupere, era o revistă de popularizare a ştiinţelor, „Economia rurală " era o publicaţie pentru răspîndirea agriculturii teoretice şi practice (ca şi „Journal de l'agriculture praticque", al cărui format şi literă a servit drept model pentru „Economia rurală").

Nu se ştie dacă Aurelian a putut scoate un periodic de sinteză pentru probleme agricole, comerciale şi industriale, a cărui apariţie a anunţat-o în presa timpului, dar care nu a putut fi găsit de noi nicăieri. Pe de altă parte, în articolul *Progresul ziaristicii în România*, publicat de C.D. Aricescu în „Columna lui Traian", an. IV, 1873, nr. 9, între ziarele apărute în 1866 este menţionat „Politehnicul", scos de P.S. Aurelian. Anunţul lui Aurelian era următorul: „Politehnicul Diurnalu de agricultură, comerciu şi industrie", sub direcţiunea lui P.S. Aurelian (anunţat în „Românul", an. X, 23 martie 1866, p. 123). În anunţul menţionat, Aurelian spune: „... Crezînd că în asemenea împrejurări un jurnal care s-ar ocupa cu chestiunile de natura economiei, cu agricultura, comerciul şi industria ar putea aduce oarecari serviciuri ţărei, subsemnatul, care de ani meditează la publicarea unui asemenea jurnal, am hotărît a începe cît mai în grabă publicarea unui jurnal intitulat „Politecnicul"...

„Acest jurnal va apare de două ori pe lună, într-un format octavo mare, în două coloane, hîrtie bună şi literele cele mai elegante şi la cazul de trebuinţă se vor da şi gravuri intercalate în text sau parte".

Se dau indicaţii asupra locului unde se fac abonamentele şi costurile.

[3] *Cultura populaţiunii rurale.* A se vedea lupta susţinută împotriva analfabetismului de la ţară dusă de Aurelian în special în „Monitorul comunelor": *Convorbiri între Moş Petre şi Nicolae asupra neapăratei trebuinţe a învăţăturii*, M. com., 1861, nr. 1/20 VII, nr. 2/27 VII, nr. 3/3 VIII, rr. 4/10 VIII; *Ce poate să facă învăţătorul satului*, M. com., 1861, nr. 5/17 VIII; *Către învăţătorii de la sate*, M. com., 1861, nr. 10/21 IX; *Şcoli pentru vîrstnici*, M. com., 1861, nr. 10/21 IX; *Învăţătorul satului*, M. com., 1861, nr. 11/28 IX; *Ce se cere de la învăţătorul satului*, M. com., 1861, nr. 12/5 X. Vezi şi *Bogăţia şi instrucţiunea*, Ec. naţ., 1885, nr. 13, 25 III, p. 145—146.

[4] *Învăţămîntul real şi tehnic.* Aurelian vorbeşte în mai multe locuri despre şcolile reale, pentru a căror extindere pledează, deoarece se înfiinţau numai gimnazii.

A nu se confunda însă aceste şcoli reale cu ceea ce se înţelegea prin învăţămîntul real în sistemul liceal de după 1898. În *Regulamentul şcolar* din 1849 din Moldova, prin şcoli reale se înţeleg şcoli industriale: „Trebuiesc şcoli industriale sau reale pentru că industria este după agricultură cel mai însemnător izvor de bunăstare a societăţii".

„Şcolile reale sînt pentru tinerii care, sau din motivul plecării lor către cunoştinţi practice, sau din lipsă de mijloace sau de timp, n-ar voi a trece în clasele cursurilor teoretice".

Ele aveau cinci ani. În Legea învăţămîntului din 1864, prin şcoli reale se înţelege „cele ce au de scop a da învăţătura trebuincioasă pentru exercitarea unei arte sau profesiuni".

Aceste dispoziţii legale nu s-au aplicat. Afară de o şcoală reală la Iaşi, care a vegetat cîtva timp, pentru a dispare curînd, şi afară de cîteva încercări efemere la Craiova, Bîrlad, Alexandria, Turnul Severin etc., prea mult nu s-a făcut pentru organizarea acestui gen de învăţămînt. Vezi pentru şcoli reale *Cronica*, Rev. şt., 1879, nr. 14/1 IX, p. 210—211, pentru şcolile de meserii, cronicile din Rev., şt., 1870, nr. 19/15 XI, p. 289—290, nr. 20/1 XII, p. 306—307, nr. 21/15 XII, p. 321—322, 1872, nr. 15/15 IX, p. 225—226, nr. 16/1 X, p. 241—243, 1873, nr. 18/1 XI, p. 273, pentru şcolile de meserii pentru fete, Rev. şt. 1873, nr. 19/15 XI, p. 229—290, nr. 20/1 XII, p. 305—308, pentru şcolile profesionale 1872, nr. 24/1 II, p. 370, nr. 2/1 III, p. 17, pentru şcolile profesionale de fete 1877, nr. 1/15 II, p. 1—3, pentru şcolile industriale 1880, nr. 21/15 XII, p. 321—322.

Aurelian a militat pentru aşezarea învăţămîntului pe necesităţile economiei naţionale, cu o puternică direcţie practică, propunînd chiar dezvoltarea cu precădere a şcolilor reale, sau a colegiilor profesionale (vezi campania din „Românul", 1868, 25—28 VI). El cere reorganizarea învăţămîntului secundar (Rev. şt., *Cronica*, 1880, nr. 14/1 IX, p. 209—210) şi crearea mai multor şcoli industriale (Rev. şt., *Cronica*, 1880, nr. 21/15 XII, p. 321—322). Aceleaşi idei le va susţine şi atunci cînd va scrie studii de amploare sau în discursuri parlamentare cuprinzătoare: *Învăţămîntul profesional*, Ec. naţ., 1893, nr. 6/15 III p. 121—127; *Asupra învăţămîntului profesional*, Ec. naţ., 1893, nr. 10/15 V, p. 224—234, nr. 11/1 VI, p. 354—358, nr. 12/15 VI,

p. 371—383; *Învățământul profesional*, Ec. nat., 1893, nr. 15—16/1—15 VII, p. 465—475. Vezi și **XXII**, nota 1, și **VI** și **XIV**.

[5] *Învățământul superior*. Vezi *Cronica* din Rev. șt., 1870, nr. 16/1 X, p. 241—242, în care arată stadiul nesatisfăcător al acestuia, precum și protestul lui contra ideii de suprimare a Școlii de poduri și șosele (reprodus în **IX** din acest volum) și a Școlii centrale de agricultură (reprodus în **XI**). Aurelian a fost unul din cei mai viguroși susținători ai înființării învățământului superior economic (comercial-industrial). Vezi *Învățământul profesional*, Ec. nat., 1893, nr. 6/15 III, p. 121—127; *Asupra învățământului profesional. Discurs* Ec. nat., 1893, nr. 10/15 V, p. 224—234, nr. 11/1 VI, p. 354—358, nr. 12/15 VI, p. 371—383; *Învățământul profesional. Discurs*, Ec. nat., 1893, nr. 15—16/1—15 VIII, p. 465—475.

De asemenea a susținut ideea înființării unei politehnici la Iași semnînd în 1884 (Ec. rur. 1884, aprilie, p. 178—181) proiectul de lege pentru înființarea unui institut politehnic la Iași, împreună cu expunerea de motive, în calitate de ministru al cultelor și instrucțiunii publice.

[6] *Unde stăm cu industria, agricultura și comerciul?* Pentru cunoașterea sistematică a situației acestor ramuri ale economiei naționale, Aurelian a întocmit remarcabile monografii economice. Vezi în acest sens capitolele respective din *Notice sur la Roumanie*, Paris, 1867, și ed. a 2-a, Paris, 1868; *Schiță statistico-economică asupra industriei naționale*, publicată în foileton în Ec. nat., 1873, nr. 4, 5, 6, p. 28—45; *Țara noastră*, București, 1876, și ed. a 2-a, București, 1880.

[7] *Abuzînd de forța productivă a pămîntului*. Tema aceasta a fost reluată de Aurelian în numeroase rînduri. Vezi, de exemplu, *Îmbunătățirile de introdus în agricultura română*, „Revista română", 1863, an. III, vol. III; *Ameliorațiunile agricole*, Ec. nat., 1875, nr. 11/15 XII, p. 81—84; *Îngrășarea pămîntului cu plante îngropate verzi*, Ec. nat., 1874, nr. 5/15 VI, p. 37—40; *Precuvîntare*, Ec. rur., 1876, nr. 1/10 III, p. 1; *Cîteva îmbunătățiri de introdus în viețuirea și în agricultura țăranilor*, Ec. rur., 1876, nr. 9/10 VII, p. 198—202; *Despre amendamente*, Ec. rur., 1877, nr. 21/10 II, p. 498—503, și nr. 22/25 II, p. 521—524; *Sistemul de cultură în România, cultura intensivă și cultura extensivă*, Rev. șt., 1879, nr. 22/1 I, p. 337—338; *Deprinderi vătămătoare agricultorilor*, Ec. nat., 1885, nr. 39/23 IX, p. 457—459; *Importanța cercetărilor experimentale în agricultură*, Ec. nat., 1886, nr. 44/3 XI, p. 1 033—1 039; *Îmbunătățirea semințelor noastre*, Ec. nat., 1886, nr. 36/8 IX, p. 841—845; *Îmbunătățirile în agricultură și producția ieftină de cereale*, Ec. nat., 1887, nr. 13/30 III, p. 289—294; *Sisteme agricole potrivite cu împrejurările în care se află România*, Ec. nat., 1887, nr. 31/10 VIII, p. 721—727; *Încurajarea producției cerealelor față cu concurența internațională*, Ec. nat., 1889, nr. 25/26 VI, p. 529—532; *Observațiuni asupra stării recoltelor*, Ec. nat., 1890, nr. 28 și 29/27 VIII, p. 368—390; *Anul agricol 1892—1893*, Ec. nat., 1893, nr. 12/15 VI, p. 365—370, nr. 13/1 VII, p. 383—393; *Agricultura europeană față cu concurența americană*, Ec. nat., 1894, nr. 22/15 XI, p. 505—512 și nr. 23/1 XII, p. 529—534; *România față de America și alte țări agricole*, Ec. nat., 1894, nr. 24/15 XII, p. 552—559; *Grîul în America*, Ec. nat., 1894, nr. 12/15 VI, p. 265—270, *Restrîngerea culturii grîului*, 1894, nr. 18/15 IX, p. 409—413. Vezi de asemenea numeroasele cronici tratînd problema în „Economia rurală" (1876), 1881/1884, vezi și **XIX**, nota 4.

[8] *Rasele de vite*. Vezi **XXXV**, nota 1; **LIII**, nota 2; **LIV**, nota 7; **XLIX**, nota 3. Vezi de asemenea *Producțiunea vitelor față cu convențiunile de comerciu austro-ungare*, Ec. nat., 1885, nr. 47/18 XI, p. 553—555; *Raportul pentru înființarea a trei tîrguri permanente de vite (către Senat)*, Ec. nat., 1885, nr 8/18 II, p. 93—95; *Chestiunea vitelor în tratatele de comerț*, Ec. nat., 1887, nr. 3/19 I p., 49—53; *Comerțul vitelor și tratatele noastre de comerț*, Ec. nat., 1888; nr.14/4 IV, p. 313—318; *Tîrgurile de vite și fabricile de carne sărată și de conserve*, Ec. nat., 1889, nr. 9/6 III, p. 193—198; *Producția vitelor și consumația cărnii*, Ec. nat., 1890, nr. 6/19 II, p. 81—84 și nr. 8/6 II, p. 113—177; *Exportul vitelor noastre*, Ec. nat., 1890, nr. 40 și 41/3 XII, p. 481—485; *Comerțul nostru de vite*, Ec. nat., 1894, nr. 21/1 XI, p. 481—488.

[9] *Cătățimi mari de miere*. Pentru dezvoltarea apiculturii, Aurelian a dus o intensă și lungă campanie publicistică. Vezi *Apicultura*, în „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 259/1 XI, nr. 263/7 XI, nr. 265/9 XI și 270/15 XI; *Apicultura sau Educațiunea albinelor*, în „Agronomia", 1861, nr. 2/1 I, p. 45—54; *Apicultura*, M. com., 1862, nr. 14/5 IV, nr. 19/10 V, nr. 20/17 V, nr. 21/24 V, nr. 22/31 V, nr. 23/7 VI, nr. 24/14 VI, nr. 25/21 VI, nr. 26/28 VI, nr. 27/5 VII, nr. 28/12 VII, nr. 32/9 VIII; *Industria albinelor*, M. com., 1863, nr. 15/11 IV; *Creșterea albinelor*, M. com., 1863, nr. 25/20 VI, nr. 27/4 VII, nr. 38/19 IX. Vezi și *Cronica* din Rev. șt., 1876, nr. 20/1 XII, p. 305—306.

[10] *Unt.* Îndrumări pentru producerea acestui valoros produs a dat Aurelian în numeroase articole. Vezi: *Despre vacile de lapte*, în „Agronomia", 1861, nr. 1/1 I, p. 8—14; *Vacile de lapte*, M. com., 1861, nr. 17/28 IX, nr. 22/14 XII; *Despre lăptărie*, M. com., 1862, nr. 17/26 IV, 1864, nr. 4/23 I, nr. 5/30 I, nr. 6/6 II, nr. 7/13 II, nr. 9/27 II; *Lăptăriile în care se face unt*, M. com. 1864, nr. 10/5 III, nr. 11/12 III; *Laptele și produsele sale*, Rev. șt., 1871, nr. 12/1 VII, nr. 14/1 IX, nr. 15/15 IX, 1872, nr. 22/1 I; *Producția laptelui împrejurul orașelor*, Ec. nat., 1889, nr. 12/27 III, p. 265—267.

[11] *Vinurile noastre.* Aurelian a atras atenția în repetate rînduri asupra importanței viticulturii. Vezi: *Despre facerea vinurilor*, M. com., 1862, nr. 30/26 VII, nr. 31/2 VIII; *Culesul viilor*, M. com., 1862, nr. 32/9 VIII; *Călcatul și fierberea vinului*, M. com., 1862, nr. 33/16 VIII; *Vița*, M. com., 1864, nr. 23/4 VI. În problema luptei contra filoxerei, Aurelian a dus o viguroasă campanie de presă în Rev. șt., Ec. rur. și Ec. nat. Vezi și **XXXI**, nota 4, și **LI** nota 2.

[12] Odart Al.-Pierre (1778 — 1866), viticultor francez. A scris *Expunerea asupra diferitelor modalități de cultivarea viței de vie* (1837) *Ampelografie universală* (1841), *Manualul podgoreanului* (1845).

[13] *Ampelograf* = specialist în cercetarea viței de vie.

[14] *Expoziția de la Paris din 1867.* Vezi descrierile lui Aurelian în „Ateneul român", 1867, nr. 8—11, și din „Românulu", 1867, nr. 9 V, 26—27 V, 14 VI, 20 VI, 8 VII, 25 VII, 20 VIII, 28 VIII, 8 IX, 12 IX, 10 X, 11 X. Vezi și **X**, nota 1.

[15] *Creșterea gîndacilor de mătase.* Pentru dezvoltarea sericiculturii, Aurelian a scris un număr foarte mare de articole. Vezi: *Industria mătăsii*, „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 296/17 XII, nr. 306/31 XII; *Cultura duzilor*, aceiași publicație, 1860, nr. 299/21 XII, nr. 300/22 XII; *Industria mătăsii*, aceeași publicație, 1861, nr. 1/2 I, nr. 2/3 I, nr. 4/5 I, nr. 5/9 I, nr. 6/10 I, nr. 8/12 I, nr. 10/14 I; *Duzii și gîndacii de mătase*, M. com. 1861, nr. 6/24 VIII, nr. 12/5 X; *Creșterea gîndacilor*, M. com., 1862, nr. 13/29 III, nr. 14/5 IV, nr. 15/12 IV, nr. 16/19 IV, nr. 17/26 IV; *Despre sădirea duzilor*, 1862, nr. 33/16 VIII, *Sădiți duzi*, M. com., 1862, nr. 41/11 X; *Prășirea duzilor*, M. com., 1862, nr. 43/25 X; *Cultura duzilor în Lombardia*, M. com., 1862, nr. 51/20 XII; *Creșterea gîndacilor*, M. com. 1863, nr. 3/17 I, nr. 14/4 IV, nr. 15/11 IV, nr. 16/18 IV, nr. 17/25 IV, nr. 18/2 V, nr. 19/9 V, nr. 20/16 V, nr. 21/23 V, nr. 22/30 V, nr. 23/6 VI, nr. 24/13 VI, nr. 25/20 VI, nr. 26/27; *Prășirea duzilor*, M. com., 1863, nr. 28/11 VII; *Îngrijirea duzilor*, M. com. 1863, nr. 29/18 VII, nr. 30/25 VII, nr. 32/8 VIII, nr. 33/15 VIII, nr. 34/22 VIII, nr. 36/5 IX, nr. 37/12 IX, nr. 38/19 IX, nr. 39/26 IX, nr. 40/3 X, nr. 41/10, nr. 42/17 X, nr. 43/24 X, nr. 44/31 X, *Industria mătăsii*, Rev. șt., 1870, nr. 13/15 VIII, p. 195—200, și nr. 14/1 IX, p. 211—216; *Creșterea gîndacilor și filoxera*, Ec. nat., 1885, nr. 26/24 VI, p. 306—308. Vezi și cap. **XLI** (din pre-i zentul volum). Vezi și **XLI**, nota 1.

[16] *Testimele* = năframă, basma, tulpan, bariș.

[17] *Au existat în țară fabrici ... dar mai toate au dispărut.* Aluzie la efectele dezastruoase ale convenției cu Austria din 1875. Vezi *Cum se poate fonda industria în România.*

[18] *Fabrica de postav de la Neamțu.* Întemeiată de M. Kogălniceanu.

[19] *Două fabrici de zacăr.* Fabricile de la Chitila și Sascut. Acestea sînt primele fabrici de zahăr, cea dintîi aparținînd societății anonime zaharine de la Chitila, înființată în aprilie 1876 pe moșia Chitila a lui N.G. Bibescu, și cea de-a doua unei companii moldovenești, organizată mai întîi, în 1872 ca Societate de zăcărărie agricolă și apoi transformată în 1873 în Societatea „Albina" de la Iași, în aproape aceeași formație de societari, cu excepția lui Vasile Alecsandri.

[20] *O fabrică de chibrituri.* Alături de zahăr, hîrtia și chibriturile au fost un obiectiv de seamă al luptei lui Aurelian pentru întemeierea de industrii în țară. Vezi și **XXXII**.

[21] *Pămîntul făgăduinței al liber-schimbiștilor.* Vezi și **XLIV**, nota 3.

[22] *Să așternem o programă de politică economică.* O idee statornică a lui Aurelian. El spune: „Conducerea economică a unui stat este o chestiune de viață și nu se poate trata după fantezia sau capriciul cutăruia sau cutăruia individ; trebuiește după cum am repetat-o în nenumărate rînduri un program și acel program executat cu stăruință și treptat" (*Cronica*, Ec. rur., 1877, nr. 21/10 II, p. 484). Necesitatea unui program economic a fost susținută de Aurelian în mai multe rînduri. Vezi *Viitorul țării noastre*, Rev. șt., 1872, nr. 24/1 II, p. 374—378. Vezi introducțiune la *Țara noastră*, București, 1876; *Cronica*, Ec. rur., 1883, oct., p. 437; *Către cititori*, Ec. nat., 1885, nr. 1/1 I; *Direcțiunea noastră către viitor*, Ec. nat., 1885, nr. 10/4 III, p. 109—111; *Nedumeriri asupra adevăratelor noastre interese economice*, Ec. nat., 1887, nr. 28/20 VII, p. 649—653; *Avem sau nu avem un sistem economic?* Ec, nat., 1889, nr. 3/23 I, p. 49—56; *Nesiguranța regimului economic*, Ec. nat., 1889, nr. 4/30 I, p. 73—79; *Organizațiunea noastră*

economică față cu situațiunea agriculturii, Ec. naț., 1893, nr. 19/1 X; *Către cititori*, Ec. naț., 1896, nr. 1/1 V, p. 1—3. Vezi alineatul final din cap. **XXX** reprodus.

În *Cum se poate fonda industria*, Aurelian își adînceşte ideile. El arată, de exemplu, că programul trebuie precedat de un inventar al tuturor industriilor existente, clasificate după natura și importanța lor, specificîndu-se zona ce îmbrățișează fiecare fel de fabricație și care industrii trebuie preferate conform nevoilor și posibilităților. Numai după temeinica studiere a acestora trebuie trecut la întocmirea programului economic de ansamblu.

[23] Vezi **L**, nota. 1.

LVII

[1] *Pustiirea pădurilor.* Acestei probleme Aurelian i-a consacrat numeroase pagini. Vezi mai ales *Reîmpădurirea munților goleşiți*, M. com., 1862, nr. 13/29 III; *Cronica*, Rev. şt., 1872, nr. 3/15 III, p. 33—34; *Cronica*, Ec. rur., 1876, p. 182—202. Vezi **XVI**, nota 4.

[2] Pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea nu exista o legislație silvică: pădurea, păşunea şi pescuitul erau bunuri obşteşti. O lege pentru cruțarea pădurilor, din 1845, stabilea în Moldova regulile după care urmau să fie exploatate pădurile mănăstireşti. Legea a fost greşit aplicată şi s-au comis numeroase abuzuri, defrişatul pădurilor practicîndu-se pe o scară întinsă. În 1847, în Țara Românească, o lege oprea tăierea acelorași păduri mănăstireşti, însă, permiţînd unele excepții prin acordul dintre logofătul Dreptății şi chiriarhul respectiv, cu aprobarea domnească, tăierile au devenit regulă. Nu existau personal de specialitate şi autoritate care să supravegheze tăierea pădurilor. O direcție administrativă silvică a fost înființată în 1864, dar a încetat curînd de a lucra, ca şi şcoala de silvicultură, care în 1863, trebuia să scoată 20 de agenți silvici. În 1872, prin Legea administrării domeniilor statului, s-au înființat inspectori şefi şi subşefi silvici de circumscripție şi pădurari. P. Mavrogheni, ministru de finanțe, a prezentat un proiect de cod silvic Camerei, care l-a adoptat, dar care a fost respins de Senat. Prima legislație asupra pădurilor a fost codul silvic din 19 iunie 1881, al cărui raportor a fost P.S. Aurelian şi care a fost în vigoare pînă în 1910. Vezi: *Legea asupra pădurilor*, Ec. rur., 1881, iunie, p. 243 (cronică), şi *Raport asupra Codicelui silvic*, Ec. rur., 1881, iunie, p. 247—250.

[3] *Însemnata cestiune a rîurilor navigabile şi flotabile.* Problema a fost cercetată în diferite împrejurări de către Aurelian. Vezi *Despre mijloacele de comunicație şi de transport*, „Monitorul, jurnal oficial al Țării Românești", 1861, nr. 134/19 VI, 140/27 VI, 146/5 VII; *Navigațiunea cu vaporul pe Dîmbovița cu ocazia canalizării acestui rîu*, Rev. şt., *Cronica*, 1879, nr. 12/1 VIII, p. 179; *Mişcarea economică față cu interesele române*, Ec. naț., 1886, nr. 35/1 IX, p. 817—820; *Rîurile noastre*, Ec. naț., 1888, nr. 15/11 IV, p. 337—340; *Situația economică a României din punctul de vedere al căilor sale de comunicație*, Ec. naț., 1889, nr. 5/6 II, p. 104—112 şi nr. 6/13 II, p. 126—133; *Navigațiunea pe Dunăre față cu interesele economice române*, Ec. naț., 1889, nr. 21/29 V, p. 459—465; *Chestiunea navigației pe Dunăre*, Ec. naț., 1890, nr. 1/15 I, p. 1—8; *Interpelare asupra navigației pe Dunăre*, Ec. naț., 1890, nr. 4/5 II, p. 53—57, şi nr. 5/12 II, p. 72—75; *Ne-au apucat înainte Strbii şi Bulgarii*, Ec. naț., 1890, nr. 13/16 IV, p. 193—198.

[4] *O legislațiune asupra apelor.* Vezi *Necesitatea unei legi asupra regimului apelor în România*, Ec. naț., 1887, nr. 18/4, p. 409—413.

LVIII

[1] P. Donici, vezi **IX**, nota 8, colaboratorul „Revistei ştiințifice", economist de convingeri protecționiste, se ocupa şi cu probleme de meteorologie, scriind în „Revista ştiințifică" în fiecare an (începînd cu anul V, 1874—1875) studii despre prevederea timpului. Articolul menționat a apărut în anul IX al revistei.

[2] *Hrana populațiunii rurale.* Vezi **LII**, nota 3.

[3] *Cestiunea irigațiunilor.* Încă de la începutul publicisticii lui şi pînă la încheierea acesteia, Aurelian a fost un adept al dezvoltării irigațiilor. Literatura scrisă de el în această problemă e întinsă. Vezi *Irigatiile sau udarea livezilor în Lombardia*, „Monitorul ,ziar oficial al Țării Românești", 1861, nr. 62/18 III; *Despre irigații, udarea livezilor, facerea irigațiilor*, M. com.,

1862, nr. 49/6 XII, *Cronica* din Rev. şt., 1873, nr. 7/15 V, p. 98—99 şi nr. 16/1 X p. 243, 1875, nr. 24/1 II, p. 371, articolele: *Irigaţiile*, Ec. rur., 1882, iulie, p. 294—300; *Irigaţiunile şi producţiunea porumbului*, Ec. naţ., 1887, nr. 26/6 VII, p. 601—604. *Iar irigaţiile*, Ec. naţ., 1887, nr. 27/13 VII, p. 627—630; *Rîurile noastre*, Ec. naţ., 1888, nr. 15/11 IV, p. 337—340. Aurelian a cerut şi un învăţămînt de specialitate pentru irigaţii (vezi **XIX**, şi *Cronica*, Rev. şt., 1879, nr. 12/1 VIII, p. 177; vezi şi **XXXIII**, nota 4).

LIX

[1] Aurelian şi-a cîştigat prin această lucrare un loc de frunte în istoria monografiilor economice din ţara noastră. Menţionăm că reproducerea (parţială) s-a făcut după ediţia a 2-a din 1880. Lucrarea a fost începută în 1866 şi terminată în 1868 (vezi *Viitorul ţării noastre*, Rev. şt., 1872, nr. 24/1 II, p. 374—378).

[2] *Dacă mai sîntem români datorim populaţiunei rurale.* Vezi aceeaşi idee susţinută în Rev. şt., 1871, nr. 18/1 XI, p. 273; *Cronica*, Rev. şt., 1880, nr. 11/15 VII, p. 162—163; *Importanţa ţărănimii ca factor al naţionalităţii române*, Ec. rur., 1881, mai, p. 193—194; *Şcoala rurală şi reformele economice*, Ec. naţ., 1891, nr. 21/1 XI, p. 481—486; *Tot preţul grînelor*, Ec. naţ., 1891, nr. 21/1 XI; *Îndreptarea stării ţăranilor*, Ec. naţ., 1891, nr. 21/1 XI; *Casa rurală*, Ec. naţ., 1891, nr. 21/1 XI. Vezi şi *Necesitatea învăţămîntului profesional pentru populaţiunea noastră rurală*, Ec. naţ., 1891, nr. 4/15 II, p. 73—79.

[3] Vezi **XXII**, nota 1, **XLIX**, notele 1 şi 5, şi **LIV**, notele 3 şi 5.

[4] Vezi **LIV**, nota 9.

[5] Despre solidaritatea dintre agricultură şi industrie vezi *Agricultura şi industria trebuie să fie nedespărţite în România*, Ec. rur., 1882, iulie, p. 289—290; *Părăsirea moşiilor*, Ec. naţ., 1888, nr. 25/20 VI, p. 577—586; *Organizaţiunea noastră economică faţă cu situaţiunea agriculturii*, Ec. naţ., 1893, nr. 19/1 X, p. 509—516; *Urmările politicii vamale*, Ec. naţ., 1894, nr. 19/23 IX, p. 433—439.

[6] *Industria.* Unele date sînt luate din *Notice, op. cit.*, IX şi X. Vezi şi *Schiţă statistico-economică asupra industriei naţionale*, Ec. naţ., 1873, nr. 4—6/15 V— 15 VII.

[7] În *Notice, op. cit.*, la p. 143, există un tabel al principalelor industrii, cu cifra veniturilor şi numărul lucrătorilor lor. Pentru importanţa acestui tablou, care arată starea industriei în ţara noastră în 1860 şi care pînă în prezent nu a fost tradus în româneşte, îl redăm mai jos:

[8] Vezi **LVI**, nota 19.

[9] Monopolul tutunului s-a introdus în 5 decembrie 1864 printr-un decret domnesc a lui Cuza, dar din cauza unor dificultăţi organizatorice şi financiare el a fost suspendat în 1867, pentru a fi reînfiinţat în 1872 printr-o lege specială, care autoriza darea în exploatare a acestui

Numărul şi denumirea industriilor	Valoarea		Muncitori care sînt folosiţi		
	produselor brute întrebuinţate	Articole fabricate	Bărbaţi	femei	copii
1 arsenal al armatei	1 350 012	1 977 050	280	—	79
4 mine de sare	3 522 314	10 705 750	1 071	—	—
6 771 de mori	109 733 923	152 432 952	9 005	83	82
621 de fabrici olărie	87 019	304 758	782	28	20
417 piue pt. postavuri şi pîslă	1 617 947	2 308 929	468	13	—
608 joagăre	1 037 713	2 298 495	884	—	—
1 687 de poverne de ţuică	16 382 199	24 490 095	5 465	13	166
378 de brutării	15 373 926	23 316 400	1 680	12	67
58 de fabrici petrol şi gazolină	1 323 730	2 089 553	159	33	22
233 de tăbăcării	1 905 108	2 493 186	506	3	13
463 de cuptoare de var	139 911	377 802	608	—	—
145 de fabrici de lumînări şi săpun	5 808 892	7 607 810	364	41	13
226 de fabrici de cărămizi	301 667	1 688 076	1 121	541	54
220 de fabrici de brînză	951 877	1 054 249	784	199	187

Numărul și desemnarea industriilor	Valoarea		Muncitori care sînt folosiți		
	produselor brute întrebuințate	Articole fabricate	Bărbați	femei	copii
23 de cariere	38 665	182 925	207	—	—
4 fabrici de postav	540 000	1 346 600	164	75	29
24 de tipografii și litografii	485 618	856 730	146	—	17
72 de berării	882 292	2 158 567	302	2	8
212 plăcintării	1 329 276	1 979 830	511	6	74
100 de fabrici de bragă	186 415	513 619	217	1	104
70 de abatoare	5 902 181	7 567 290	1 420	156	232
53 de alte industrii*	3 766 103	6 623 932	663	116	35
12 867 de stabil. industr.	169 344 474	243 748 848	25 736	1 318	1 198

* În numărul acestora trebuie cuprinse fabricile de cristale, faianță, stearină, paste alimentare, amidon, praf de pușcă, rogojini, saci și țesături din păr de capră, pălării, sfori etc.

monopol pe termen de 15 ani, pe cale de licitație, unei întreprinderi private. Concesiunea exploatării tutunului a fost dată societății Franco-Ungarian Bank din Budapesta, în asociație cu Banca României. Concesionarii trebuiau să plătească o arendă de ceva mai puțin de 30 000 000 lei timp de 15 ani, în folosul tezaurului statului, să construiască două fabrici, depozite etc. Cheltuielile administrative prea mari și proasta desfacere au făcut ca societatea să nu-și achite obligațiile contractuale și, profitînd de modificările teritoriale de după 1877, ea a cerut rezilierea contractului. La 7/19 aprilie 1879 parlamentul redă statului administrarea monopolului tutunului. În Dobrogea, monopolul tutunului s-a înființat în 1882. Pentru articolele scrise de Aurelian în această problemă, vezi *Cultura tutunului* în "Agronomia", 1860, p. 14—23; *Cultura tutunului*, în „Monitorul, jurnal oficial al Țării Românești "1861, nr. 164/27 VII, p. 655—656; *Regia monopolului tutunurilor, Prețurile pe anul 1874*, Ec. nat., 1873, nr. 11/15 XII, p. 87—88; *Împotriva concesionării tutunului unei companii străine*, Rev. șt., 1872 ,nr. 1 XII; *Cultura tutunului de către Regie. Introducerea culturii tutunului turcesc pentru consumațiune locală*, Ec. rur., Cronică, 1881, decembrie.

[10] În *Notice* sînt menționate 70 de abatoare cu 1 420 de muncitori, 156 de muncitoare, 232 de copii (vezi tabelul reprodus), iar în *Schița statistico-economică asupra industriei naționale*, Ec. nat., 1873, nr. 6/15 VII, p. 43, sînt indicate aceleași cifre ca în *Notice* (tabelul citat). Nepotrivirea se poate explica prin data mai tîrzie de apariție a cărții *Terra nostra* (1875) și, în consecință, prin reproducerea unei date statistice din 1875 și nu din 1860, ca în precedentele izvoare. Creșterea numărului de muncitori ar putea proveni din dezvoltarea exportului de vite, care a urmat imediat convenției cu Austria.

[11] În *Notice* (p. 95), Aurelian cifrează consumul de lapte la 201 304 ocale (1 oca = 1,27186 kg), respectiv la 256 760 000 kg, în valoare de 100 693 152 de piaștri (1 piastru = 1 leu), iar exportul anual de unt în valoare de 1 245 141 de piaștri.

[12] Zante sau Zakynthos, una din insulele grecești ionice.

[13] Agrigento, pînă în 1927 Girgenti, capitala provinciei Agrigento din Sicilia, 40 000 de locuitori (1951).

[14] Genova, oraș italian, capitala Liguriei, 683 000 locuitori (1951), centru comercial vechi și modern, instituții de cultură, monumente de artă, port de importanță mondială, industrii de vapoare, automobile ,mașini, chimice, textile. În antichitate vestit; de la fundare 200 î.e.n. și pînă în secolul al X-lea, stat urban liber.

[15] Parma, Capitala Italiei de sus, 123 100 de locuitori (1951), centru de căi ferate, monumente de artă, industrii: metale, textile, pielărie, lemn, brînză (parmezan).

[16] Rose Heinrich (1795—1864) profesor de chimie, autorul unui vestit tratat de chimie analitică (1851).

[17] Bunsen Robert (1811—1899), chimist, descoperitor al elementelor chimice rubidium și cezium, întemeietor al analizei spectrale, creatorul elementelor galvanice și al arzătoarelor Bunsen, a creat metode exacte pentru chimia analitică.

[18] Wagner Rudolf (1822—1880), profesor de chimie tehnică la Politehnica din Nürenberg și Würzberg, comisar al Bavariei (1869) și Viena (1872—1874). A scris *Chimia* (1850—1856);

Teoria și practica meseriilor (1857—1864), 5 vol., *Manual de chimie tehnologică*, 1886. A publicat din 1855 *Rapoarte anuale asupra serviciilor aduse de chimia tehnologică*.

[19] Colibași, sat din raionul Cîmpina, reg. Ploiești.

[20] Drăghicescu Matei (1844— ?), geolog român, inginer de mine, a făcut studii asupra cutremurelor de pămînt din România, asupra salinelor noastre, asupra hidrologiei subterane, A publicat prima hartă geologică a României. A fost director al școlii de poduri și șosele. A scris o carte despre Rusia contemporană (1898).

[21] În *Notice*..., ca prețuri, se indicau 5, 10 și 15 parale ocaua, după calitatea sării și localitatea unde este vîndută, p. 132 (1 leu = 40 de parale).

[22] Vezi *Notice*, p. 145—151, cifrele sînt identice, cu excepția leilor, în *Notice* fiind folosiți lei vechi: idem *Consomațiunile în România*, Ec. nat., 1873, nr. 5/15 VI, p. 33—36. Este extrem de interesant că Aurelian folosește printre primii la noi un asemenea indicator important asupra nivelului de trai cum este consumul pe cap de locuitor la principalele produse alimentare (*Notice* este scrisă în 1867).

[23] *In, cînepă*. Vezi **XV**, nota 5.

[24] *Nutreturi*. Vezi **XLIX**, nota 4.

LX

[1] Vezi **L**, nota 1.

[2] Vezi **XXXI**, nota 4, și **LVI**, nota 11.

[3] Vezi **L**, nota 1.

[4] Prin măsuri de poliție sanitară austriecii căutau să acopere neexecutarea convenției vamale cu România, care scutind de taxe de import vitele venite din România, crease mari nemulțumiri printre crescătorii de vite din Austro-Ungaria. Aceștia suportau foarte greu concurența negustorilor români.

[5] *Trichină*, boală a porcilor provocată de un vierme intestinal, foarte subțire și mărunt, care se dezvoltă în mușchii porcului și care, transportat în corpul omului, provoacă maladii grave.

[6] Mihail Kogălniceanu.

[7] *Convențiunilor cu cei mari*. Vezi *Tariful nostru general pentru drepturile de vamă*, Ec. nat., 1885, nr. 7/11 II, p. 73—74; *Legea pentru fixarea tarifului general*, Ec. nat., 1885, nr. 13/25 III, p. 146—148; *Situațiunea noastră vamală față cu Austria și cu Ungaria*, Ec. nat., 1885, nr. 18/29 IV, p. 205—207; *O expresiune amăgitoare*: „*Tratamentul națiunii celei mai favorizate*", Ec. nat., 1885, nr. 22/27 V, p. 253—255; *Autonomia vamală*, Ec. nat., 1885, nr. 4/27 I, p. 73—75; *Convențiunile comerciale și convențiunile vamale*, Ec. nat., 1886, nr. 3/20 I, p. 49—52; *Tariful autonom înaintea Parlamentului Român*, Ec. nat., 1886, nr. 14/7 IV, p. 314—316; *Situațiunea noastră față cu noua politică vamală a Franciei și a Puterilor centrale*, Ec. nat., 1892, nr. 2—3/1 II, p. 25—28; *Urmările politicii vamale*, Ec. nat., 1894, nr. 19/23 IX, p. 433—439. Vezi mai ales broșurile *Politica noastră vamală*, *Politica noastră comercială față cu convențiunile de comerț*, *Viitorul nostru economic*.

[8] Vezi *Falsificarea vinurilor străine, constatată în consiliul de igienă și salubritate al capitalei*, Rev. șt., 1879, nr. 4/1 IV, p. 49—50, și *Înființarea de birouri pentru analizarea vinurilor*, Rev. șt., 1879, nr. 8/1 VI, p. 113—114.

LXI

[1] Vezi **XXXI**, nota 4, și **LVI**, nota 11.

[2] Raicevich Ștefan, doctor și secretar al lui Ipsilanti, consul austriac în Muntenia (1782—1787), a stat 11 ani în țară și a scris o monografie, apărută în 1788 la Neapole: *Osservazioni sulla Valachia e Moldavia*. Aurelian s-a întemeiat mult pe observațiile lui Raicevich la redactarea cărții *Schițe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea*, București, 1882.

LXII

[1] Vezi **LIV**, nota 1.

[2] *Nedegroşite* = necivilizate, barbarism folosit de Aurelian, care a pornit de la sensul figurat al verbului *degrossir* = a face mai puţin grosolan şi a civiliza.

LXIII

[1] *Fapte analoge.* Un alt exemplu dat mai tîrziu de Aurelian a fost acela al unor legiuiri penale militare care, fiind în grabă traduse din limba franceză, prevedeau pentru armata noastră pedeapsa deportării în colonii. Vezi broşura *Discurs asupra sindicatelor agricole*, Bucureşti, 1899.

LXIV

[1] Este lucrarea de bază pentru sistemul de gîndire protecţionist şi industrializant al lui Aurelian. Propriu-zis lucrarea nu deschide o campanie a industrializării, căci apare într-un moment cînd această idee cîştigase numeroşi aderenţi. Cartea se adresează unui public deja familiarizat cu demonstraţiile despre necesitatea fondării unei industrii în ţară. Adversarii lui îl acuzau de industricmanie, acuzaţie îndreptăţită în ceea ce priveşte tenacitatea sa în a proclama pretutindeni şi cu orice prilej posibil necesitatea întemeierii unei industrii naţionale. În această lucrare, el organizează şi adînceşte problemele, pentru a sintetiza principalele argumente ale industrializării României. Vezi şi **L**, nota 2, **LVI**, nota 6, **LIX**, nota 5; vezi şi *infra*, nota 103.

[2] Vezi **XIII**, nota 9, şi **XLIV**, nota 5.

[3] Vezi **L**, nota 9.

[4] *Este că* = înseamnă că.

[5] Leeds, oraş în Anglia, centru industrial, sediu universitar.

[6] *Cişit* = arhaism; în secolul al XIX-lea încă mai era folosit. Însemna asortiment de mărfuri, vînzare, desfacere.

[7] *Seine inférieure*, departament cuprinzînd provincia Normandiei şi Rouen, unul din cele mai populate din Franţa, 6 341 km².

[8] *Oise* = departament cuprinzînd o parte din Ile de France şi Picardia, 5 887 km², 435 300 de locuitori, agricultură dezvoltată, fabrici de dantelă, covoare, postavuri, zahăr, sticlărie, tabletărie.

[9] *Tabelătăria* = producţia micilor obiecte de artă din lemn, ivoriu etc., ca şahuri, pipe, scrumiere.

[10] Bruxelles, capitala Belgiei şi a Brabantului, 968 000 de locuitori. Industrii de construcţii mecanice şi electrice, broderii, dantele, îmbrăcăminte, chimice etc.

[11] Crefeld, oraş în Germania pe Rin, 182 000 de locuitori, industrii de maşini, vagoane, coloranţi.

[12] Alençon, capitala departamentului Orne pe Sarthe, 21 900 de locuitori, piaţă agricolă, tipografii, mărunţişuri metalice, altădată dantele vestite.

[13] Nancy, vechea capitală a Lorenei, capitala departamentului Meurthe et Moselle, 124 800 de locuitori, industrie de broderii, faianţe artistice, filaturi, ţesături, confecţii etc.

[14] Lyon, capitala departamentului Rhône, 471 300 de locuitori şi 462 700 în suburbane, industrii de mătăsuri, construcţii metalice, mecanice, electrice, de chimicale, monumente de artă.

[15] Saint Etienne, capitala departamentului Loire, 210 000 de locuitori, important centru industrial, cărbuni, metalurgie, textile, pielării.

[16] Noailles, district în Beauvais, 11 130 de locuitori.

[17] Sheffield, oraş în Anglia (York) 512 800 de locuitori, mare centru industrial (cărbune, metalurgie grea, cuţitărie etc.).

[18] Liège, oraș în Belgia, capitala provinciei Liège, 156 000 de locuitori. Industrii de construcții metalice, mecanice, electrice, oțelării, produse chimice, țesături.

[19] Ceasornicăria.

[20] Baudrillart H. (1821—1892), economist francez, profesor la Collège de France, a condus „Journal des Économistes". A publicat *Istoria luxului public și privat, Starea morală și materială a populațiilor agricole etc.*

[21] Normandia, veche provincie franceză cu capitala la Rouen, are 5 departamente: Arne, Seine-Maritime, Calvados, Eure, Manche.

[22] Elbeuf, oraș în Franța, 17 300 de locuitori și 16 900 în suburbii, postavuri fine, confecții, lînă, produse chimice.

[23] Andelle, rîu în Normandia, afluent drept al Senei, 54 km.

[24] Eure, rîu în Franța, afluent stîng al Senei, 225 km.

[25] Iton, rîu în Franța, afluent stîng al rîului Eure, 118 km.

[26] Risle, rîu în Franța, afluent stîng al Senei, 150 km.

[27] Rossi Pelegrino (1787—1848), diplomat și economist italian, naturalizat francez, profesor de economie la universitatea din Paris.

[28] Faucher Léon (1804—1854), ziarist și economist francez. A scris: *Studii despre Anglia* (1837), *Dreptul la muncă* (1848) etc.

[29] *Ulei* = stup.

[30] Orne, departament în Franța, alcătuit din o parte din Normandia și Perche, 6 144 km², 274 900 de locuitori. Agricultura dezvoltată și industrii anexă, țesături, sticlărie etc.

[31] Calvados, departament format din o parte din Normandia, 5 693 km², 443 000 de locuitori, agricultură dezvoltată, creșterea vitelor, sticlării, filaturi, țesături.

[32] Flers, localitate în Orne, 23 500 de locuitori, filaturi, bumbăcării, confecții.

[33] Hrișcă, plantă ierboasă cu grăuntele mic, ce se cultivă pentru hrană; cu făină de hrișcă se face mămăligă. Se mai numește și tătarcă.

[34] Caen, oraș în departamentul Calvados, 68 000 de locuitori, piață agricolă, siderurgie.

[35] Bayeux, oraș în Calvados, piață agricolă, dantelării, monumente de artă.

[36] Cherbourg, port militar la Canalul Mînecii, 73 500 de locuitori, arsenal, construcții navale, furnale.

[37] Conches, oraș în departamentul Eure, 5 000 de locuitori, metalurgie.

[38] Rau Karl Heinrich (1792—1870), economist german, „Un Say german" (K. Marx). A publicat: *Despre natura corporațiilor* (1815), *Considerații asupra economiei politice* (1821), *Tratat de economie politică* (1826—1837).

[39] Vezi **XLIV**, nota 1.

[40] Glons, localitate în Belgia în departamentul Liège.

[41] Roclenge, localitate în Belgia în departamentul Liège.

[42] Jaër = rîu în Belgia.

[43] Hasselt, oraș în Belgia, capitala regiunii Limbourg, 29 200 de locuitori, industrie chimică.

[44] Stockheim = localitate în Belgia.

[45] Escaut, fluviu în Franța, Belgia și Olanda, 400 km, navigație activă.

[46] Lys, rîu în Franța și Belgia, afluent stîng al lui Escaut, 214 km.

[47] Pô, fluviu în Italia, vechiul Eridan, 670 km, se varsă în Adriatica.

[48] Adda, rîu în Lombardia (Italia), se varsă în Pô, 225 km.

[49] Vezi **LI**, nota 3.

[50] Rouen, vechea capitală a Normandiei, 116 500 de locuitori (113 100 în suburbii), port activ, industrii de postavuri, bumbăcărie, lengerie, industrie grea, monumente de cultură.

[51] Neufchatel, localitate în Seine Maritime, 9 000 de locuitori, brînzeturi, cidru, vite, păsări.

[52] Zürich, oraș în Elveția, capitala cantonului Zürich, 390 000 de locuitori, industrii textile, mașini, hîrtie.

[53] Glaris, capitala cantonului Glaris din Elveția, 5 700 de locuitori, bumbăcării.

[54] Saint Gall, canton în Elveția.

[55] Appenzell, canton în Elveția.

[56] Ljungberg, publicist suedez.

[57] În text, din greșeală, era trecută expresia *zice*.

[58] Buschen Bruno (1826—1899), directorul Muzeului de artă și industrie din Viena, a scris o istorie a artelor tehnice, 1875—1893, 3 vol.

[59] Kursk, oraș comercial și industrial în R.S.F.S.R.; bogate zăcăminte miniere feroase cu mari calități magnetice.

[60] *Industria domestică.* Vezi *Instituțiuni pentru lățirea meseriilor,* Rev. șt., *Cronica,* 1881, nr. 20/1 XII, p. 305—306; *Necesitatea industriilor casnice din punct de vedere agricol și industrial,* Ec. rur., 1882, oct., p. 434—436; *Înființarea de ateliere de meserii prin sate,* Ec. rur., 1883, aprilie, p. 150—151; *Industria domestică la sate,* Ec. rur., 1883, iunie, p. 244—246; *Școalele practice pentru industria casnică,* Ec. nat., 1885, nr. 34/19 VIII, p. 397—399; *Ateliere-școli prin orașe și sate,* Ec. nat., 1886, nr. 51/22 XII, p. 1 201—1 206; *Necesitatea industriilor anexe ale agriculturii,* Ec. nat., 1887, nr. 12/25 III, p. 265—271; *Necesitatea învățământului profesional pentru populațiunea noastră rurală,* Ec. nat., 1891, nr. 4/15 II, p. 73—79; *Școala rurală și reformele economice,* Ec. nat., 1891, nr. 4/15 II; *Datoriile noastre față cu apucăturile economice ale țărilor străine,* Ec. nat., 1894, nr. 4/15 II, p. 73—81; *Industria casnică și populația rurală,* Ec. nat., 1893, nr. 9/1 V, p. 193—198. Vezi **XV, XXXVIII, LIV, LVI,** cu notele aferente.

[61] Roscher Wilhelm (1817 — 1894), economist german, unul din întemeietorii așa-numitei școli istorice a economiei politice burgheze. A scris *Despre economia publică după metoda istorică* (1843) și *Sistem de economie politică* (1854).

[62] Despre planul economic, vezi **LVI,** nota 22.

[63] Vezi **L,** nota 1.

[64] Chaptal Jean Antoine (1756—1832), chimist francez, a inventat procedeele fabricării alaunului, sodei, salpetrului, cimentului, vopsirii bumbacului. În 1800 Napoleon îl face ministru și el se consacră creării și dezvoltării de industrii, școlilor de artă și meserii, dezvoltării căilor de transport, canalelor, institutelor științifice. Ezitînd să recunoască superioritatea zahărului de sfeclă asupra celui de trestie, Napoleon îl demite în 1804. A publicat *Despre perfecționarea industriilor chimice în Franța* (1800), *Chimia aplicată industriilor* (1807), 4 vol., *Chimia aplicată agriculturii* (1823), 2 vol., *Despre industria franceză* (1829), 2 vol. Aurelian îl citează în numeroase rînduri ca pe o autoritate.

[65] Despre tratate între țări mari și mici, vezi **LX,** nota 7.

[66] *Astuție* = șiretenie, ingeniozitate.

[67] Edict dat de Henric al IV-lea în 1598 în favoarea protestanților. El autoriza exercițiul cultului calvin și alte drepturi. Ludovic al XIV-lea l-a revocat în 1685. Această revocare a dus la expatrierea unui mare număr de protestanți.

[68] Vezi **LIX,** nota 5.

[69] Lei (omisiune).

[70] De fapt, aici exportare.

[71] Gabrova, oraș în Bulgaria, 45 000 de locuitori (1959), industrii de pielărie și oțelării, combinat textil în construcție. Numele străzii Gabroveni vine de la locul unde se vindeau produse metalice venite din Gabrova.

[72] Vezi **XLI,** nota 1. În *Notice,* p. 331, Aurelian descrie instalațiile acestei fabrici (fundată în 1859).

[73] De la Herăstrău.

[74] La expoziția internațională de la Paris din 1867. Vezi **X,** nota 1, în *Notice,* p. 312. Aurelian arată materiile prime și producția dintr-un an a acestei fabrici sub forma unui tabel.

[75] Cavaf, pantofar sau negustor de încălțăminte de calitate inferioară.

[76] *Saftianuri* = marochinării.

[77] *Siros,* insulă grecească.

[78] Vezi **XXIII,** nota 1.

[79] Vezi **LVI,** nota 20.

[80] *Argele* = războaie de țesut.

[81] Abăstrimi, termen neidentificat, poate oameni care se îmbracă în aba.

[82] Oboga, localitate în raionul Balș, reg. Craiova.

[83] Sèvres, localitate în Franța, 17 000 de locuitori, celebră manufactură de porțelan.

[84] Boemia, provincie în R.S. Cehoslovacă.

[85] *Naiticence* = brișcă.

[86] Vezi **I, XII** și notele; *Notice, Schiță statistico-economică, Terra nostra,* în părțile privitoare la bogățiile subsolului.

[87] Plan de organizare industrială. Vezi **LVI,** nota 22.

[88] *Școala.* List înțelegea prin „școală" pe economiștii care admit libertatea nețărmurită a comerțului (nota lui Papiniu la p. 146 din *Sistem național de economie politică,* tradus de Papiniu, cu o prefață de P. S. Aurelian, București (1887).

[89] List Friedrich (1789—1846), economist german, reprezentantul teoretic al burgheziei în dezvoltare din Germania înainte de 1848. Teoretic a exprimat această tendință a burgheziei

industriale germane în teoria sa despre forțele de producție (K. Marx, *Capitalul*, vol. II, indice de persoane, ed. rom. 1951, p. 494). A militat pentru unitatea vamală a Germaniei și independența ei economică și a teoretizat protecționismul industrial și vamal. A avut un rol important în crearea căilor ferate germane. A publicat *Sistemul național de economie politică* (1841) și alte studii și articole, adunate în 3 volume în *Gesammelten Schriften* (1850—1851).

[90] Citatul este din *Sistem național de economie politică, Introducere* (în trad. rom. a lui Papiniu, p. 1).

[91] Quesnay François (1694—1774), întemeietorul școlii fiziocrate, autor al cunoscutului *Tablou economic* (1758).

[92] Smith Adam (1723—1790), economist și filozof englez, unul din principalii exponenți ai școlii economice clasice burgheze. Opera sa fundamentală este *Cercetări asupra naturii și cauzele avuției națiunilor* (1776).

[93] Citat din List, *Introducere*, p. 11.

[94] Colbert Jean Baptiste (1619—1683), om de stat francez și economist mercantilist. A luptat pentru industrializarea Franței, creînd numeroase manufacturi, șantiere navale etc

[95] Petru cel Mare (1672—1725), țar al Rusiei (1682—1725). P. S. Aurelian îl citează în mai multe rînduri ca promotor al fondării și dezvoltării industriei ruse.

[96] Între 1786 și 1789 și între 1816 și 1824 S.U.A. au avut un regim de libertate a comerțului exterior.

[97] Cobden Richard (1804—1865), economist englez, liberal, fruntaș al mișcării pentru libertatea comerțului cu cereale. Exponent al școlii de la Manchester. A întemeiat „Liga împotriva legii grînelor".

[98] Vezi *supra*, nota 60.

[99] Concursuri, vezi **X**, nota 1.

[100] Stuttgart, capitala landului Baden Würtemberg, în R.F.G., 497 700 de locuitori (1950), centru de cultură, artă, administrativ, edituri, numeroase industrii.

[101] Vezi **XI**, nota 1.

[102] *Să se înființeze... o Societate centrală pentru încurajarea industriei naționale.* Aurelian a înființat o atare societate cu același nume (vezi *Soc. pentru încurajarea și apărarea industriei naționale*, Ec. naț., 1890, nr. 22/18 VI, p. 326—328). De altfel, încă din 1873 el introdusese această idee în titlul și statutele societății cooperative de consum întemeiate de el, „Concordia, societate română de consumațiune și încurajarea comerțului și industriei naționale" (vezi Ec. naț., 1873, nr. 9/15 X, p. 68—72).

[103] Legi pentru *fondarea industriei naționale*. Chiar în anul apariției acestei cărți, Aurelian semna, din propria sa inițiativă, un proiect de lege și o expunere de motive la Legea pentru încurajarea industriei naționale (Rev. șt., 1881, nr. 18 din 1 XI, p. 285—288 și comentariul lui în numărul următor, din 20/1 XII, p. 305—306). Pornit din inițiativă parlamentară, proiectul a fost aprobat de Cameră; apoi lucrurile au rămas aici. Aurelian va continua campania — *Încurajarea industriei naționale*, Ec. naț., 1885, nr. 12/18 III, p. 133—135; *Mișcarea în favoarea industriei naționale*, Ec. naț, 1885, nr. 43/21 X, p. 505—507; *Încurajarea industriei naționale prin subvențiuni*, Ec. naț., 1885, nr. 46/11 XI, p. 541—543; *O chestiune care nu mai poate fi amînată*, Ec. naț., 1886, nr. 43/27 X, p. 1 009—1 013; *Măsuri pentru încurajarea industriei naționale*, Ec. naț., 1887, nr. 10/9, III, p. 217—223 — și își ajungea scopul în 1887 prin *Regulamentul pentru aplicarea legii pentru încurajarea industriei naționale*, Ec. naț., 1887, nr. 32/17 VIII, p. 753—758. După cum vom vedea, această lege nu s-a aplicat imediat și Aurelian va relua campania.

LXV

[1] Aurelian mai atacase această problemă. Vezi **XVII**, nota 5. Tocmelile agricole au fost legiferate printr-o lege din 1866, care instituia obligația forțată de muncă pentru țărani. Era o lege impusă de marii proprietari, care se temeau că țăranii deveniți proprietari (1864) nu le vor mai munci moșiile. În acest fel claca și boierescul, desființate prin articolul I din 1864, reapăreau. Țăranul putea fi obligat cu forța publică să execute muncile către boier. Art. 13 al legii de tocmeli agricole din 1866 prevedea că primarul, cu forța publică de care dispune, va obliga pe țăran să „lucreze după tocmeală", iar în caz contrar (art. 14) „tocmirea

de lucrători în comptul țăranilor". La 7 aprilie 1872, acest articol 14 din legea din 1866 este suprimat și înlocuit cu o completare a art. 13, care prevede că în caz că „locuitorii vor arăta îndărătnicie sau se vor dosi din comună" să se intervină cu dorobanții necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari. Aurelian a atacat și această lege din 1872. În 1882 s-a votat o nouă lege a tocmelilor agricole. Aurelian a combătut principiile acestei legi (*Proiectul de lege pentru modificarea legii asupra tocmelilor agricole din 1872*, Ec. rur., *Cronica*, febr. 1882). Nu s-a ținut seama de recomandările lui și atunci Aurelian scrie că „această lege mai nu se deosebește de cea veche; și atunci ne întrebăm pentru ce atîta pierdere de timp" (Ec. rur., *Cronica* din 1882, mai, p. 198—199). Legea din 1882 nu admite intrarea imediată a învoielilor agricole în dreptul comun, cum cerea Aurelian, ci modifica art. 13, înlocuind execuția silită fizică prin execuții patrimoniale.

[2] Vezi **LIX**.

[3] Atitudinea critică a lui Aurelian față de reforma agrară din 1864 este manifestată în mai multe articole. El scrie, de exemplu, că ea a fost incompletă și întrucîtva părtinitoare (*Starea agriculturii țăranilor*, Ec. naț., 1893, nr. 2/15 I, p. 25—31), că nu țăranii, ci boierii au fost beneficiarii ei, că ea nu a reglementat viitorul regim al raporturilor dintre proprietari și țărani, lăsînd deci deschisă problema pentru a fi apoi rezolvată prin apăsătoarea lege a tocmelilor agricole din 1866, că nu a corespuns dreptelor cerințe și nevoilor populației rurale (*Cestiunea tocmelilor agricole*, Ec. naț., 1892, nr. 24/15 XII, p. 529—535), că a fost o soluție pripită. (*Starea agriculturii țăranilor*). Afirmînd că țăranii nu stau mai bine după reforma din 1864 (*Populațiunea rurală în prezent și viitor*, Ec. rur., 1884, ian., p. 1—3; *Starea agriculturii țăranilor*, Ec. naț., 1893, nr. 2/15 I, p. 25—31). Aurelian afirmă implicit și eșecul acesteia. Vezi și mărturiile lui Aurelian din articolul *Îndreptarea stării țăranilor*, reprodus în cap. **LXXXI**; vezi și *Părăsirea moșiilor*, Ec. naț., 1888, nr. 22/14 VI și nr. 23/20 VI.

[4] Pentru înlăturarea abuzurilor administrative, vezi **LIV**, nota 2.

[5] *Cochinte* = arendaș grec.

LXVI

[1] Aurelian a semnalat din primul moment vexațiile la care erau supuse exporturile noastre de vite și lînă în Austro-Ungaria (vezi **LX**, nota 4). El vedea un remediu împotriva acestor abuzuri în crearea unor tîrguri internaționale de vite și porci în apropierea frontierelor cu Austro-Ungaria. Ulterior el va propune chiar înființarea unor fabrici de conserve de carne. Vezi: *Comerciul porcilor și a cărnii sărate în America*, Ec. rur., *Cronica*, 1876, nr. 17/10 XI, p. 388—389; *Transportul și păstrarea cărnii în camere reci*, Ec. rur., *Cronica*, 1876, nr. 18/25 XI, p. 409—410; *Închiderea fruntariilor în Austro-Ungaria importului nostru de vite*, Ec. rur., 1882, martie, p. 99—101. *Comerțul nostru cu vite față de Societatea de agricultură din Pesta și Dieta galițiană. Curentul ce se stabilește cu privire la politica comercială a agricultorilor unguri și galițieni*, Ec. rur., *Cronica*, 1883, dec., p. 529—532; *Înființarea unui tîrg internațional de rîmători la Severin*, Ec. rur., *Cronica*, 1884, febr., p. 49—52; *Iarăși tîrgul de la Severin*, martie, p. 99—101; *Declarația d-lui ministru Seceni în Dieta Ungariei privitoare la exportul vitelor noastre*. Ec. naț., 1885, nr. 6/4 II, p. 70—71; *Raportul adresat Senatului privitor la proiectul de lege pentru înființarea a trei tîrguri permanente de vite*, Ec. naț., 1885, nr. 8/18 II, p. 93—95; *Închiderea graniței ungare*, Ec. naț., 1885, nr. 23/3 VI, p. 259—270; *Chestiunea vitelor în tratatele de comerț*, Ec. naț., 1887, nr. 3/19 I, p. 51—52; *Chestiunea veterinară în războiul vamal cu România*, Ec. naț., 1887, nr. 5/2 II, p. 83—85 și nr. 6/9 II, p. 128—133; *Convenția veterinară dintre Austro-Ungaria și România*, Ec. naț., 1887, nr. 8/23 II, p. 169—174; *Starea semănăturilor și comerțului de vite și cereale*, Ec. naț., 1887, nr. 19/11 V, p. 433—437; *Necesitatea înființării unei fabrici de conserve de carne la Turnu-Severin*, Ec. naț., nr. 24/22 VI, p. 553—559; *Prețul cerealelor și al vitelor în România și în străinătate*, Ec. naț., 1887, nr. 38/28 IX, p. 889—894; *Producția vitelor în fața politicii noastre vamale*, Ec. naț., 1888, nr. 6/8 II, p. 121—126; *Sarea noastră și încercările cu conserve*, Ec. naț., 1888, nr. 9/29 II, p. 193—197; *Comerțul vitelor și tratatele noastre de comerț*, Ec. naț., 1888, nr. 14/4 IV, p. 313—318; *Tîrgul de vite și fabricile de carne sărată și de conserve*, Ec. naț., 1889, nr. 9/6 III, p. 193—198; *Exportul vitelor noastre*, Ec. naț., 1890, nr. 40 și 41/3 XII, p. 481—485; *Comerțul nostru de vite*, Ec. naț., 1894, nr. 21/1 XI, p. 481—488.

O altă soluție pentru a birui dificultățile exportului de vite în Austro-Ungaria, soluție pentru care milita Aurelian, era creșterea consumului intern de carne, preparate din carne,

lactate și produse derivate animaliere. Vezi **XXXV**, nota 1, **LIX**, nota 3, **LIV**, nota 7, **LVI**, nota 8.

[2] Problema necesității organizării unei poliții sanitar-veterinare în țara noastră a fost pusă de Aurelian mai demult. Vezi *Cronica*, din Ec. rur., 1876, nr. 7/10 VI, p. 145—147.

[3] *Criptogamă* = aici ciupercă.

LXVII

[1] Aurelian a susținut același lucru în mai multe articole. Vezi *Legea pentru vînzarea unora din bunurile statului*, Ec. rur., *Cronica* din martie 1881; *Vînzarea moșiilor statului*, Ec. nat., 1885, nr. 4/21 I, p. 44—45; *Legea vînzării bunurilor statului*, *Discurs*, Ec. nat., 1893/15 II—15 III.

[2] Garnier Ioseph (1813—1882), economist francez, liber-schimbist. A publicat *Elemente de economie politică* (1845), *Principiul populației* (1857) etc.

LXVIII

[1] *Ense et aratro* = cu spada și cu plugul, deviză pentru cetățeanul care-și servește țara cu spada în timpul războiului și cu plugul în timp de pace.

[2] Dacă Aurelian combate fabricarea spirtului ca aliment, în schimb o susține ca produs industrial. *Exportul spirtului din România*, Ec. nat., 1885, nr. 40/30 IX, p. 469— 471; *Încurajarea industriei naționale prin subvențiuni*, Ec. nat., 1885, nr. 46/11 XI, p. 541—543. *Memoriul asociației generale a fabricanților de spirt din Ungaria, relativ la convenția comercială cu România*, Ec. nat., 1885, nr. 47/18 XI, p. 555—558; *Prezentul și viitorul fabricării spirtului*, Ec. nat., nr. 51/16 XII, p. 601—603; Vezi și cronicile din Ec. rur., 1881, iul., aug. și sept.

[3] Vezi **XXXI**, nota 4, și **LVI**, nota 11.

[4] Vezi **LXVI**, nota 1.

[5] Aici în înțeles de marfă inferioară, proastă.

LXIX

[1] Problema crizei a fost dezbătută de Aurelian în multe articole. Vezi *Greutățile economice ce ne-a lăsat anul 1884*, Ec. nat., 1885, nr. 3/14 I, p. 25—27; *Criza economică în Europa*, Ec. nat., nr. 3/1 II, p. 49—53; *Criza economică, special criza agricolă*, Ec. nat., 1894, nr. 8/15 IV, p. 169—173; *Criza agricolă înăuntru și în afară*, Ec. nat., 1894, nr. 9/1 V, p. 193—198; *Restrîngerea culturii grîului*, Ec. nat., 1894, nr. 18/15 IX, p. 409—413; *Prețul grîului*, Ec. nat., 1894, nr. 1/1 I, p. 1—9 și nr. 2/15 I, p. 25—30; *Prețul grîului*, Ec. nat., 1894, nr. 20/15 X, p. 457—462; *Tot prețul grînelor*, Ec. nat., 1895, nr. 5/1 III, p. 97—102 și nr. 6/15 III, p. 121—127; *Criza agricolă*, *Discurs*, Ec. nat., 1895, nr. 8/15 IV, p. 171—178, nr. 9/1 V, p. 201—206, nr. 10/15 V, p. 225—231, nr. 11/1 VI, p. 248—258, nr. 12—15 VI, p. 276—278, nr. 13/1 VII, p. 297 — 301, nr. 14/15 VII, p. 323 — 326 și nr. 15/1 VIII, p. 342—355; *Exportațiunea făinurilor noastre*, Ec. nat., 1895, nr. 10/15 V, p. 217—223; *Lupta contra crizei agricole*, Ec. nat., 1895, nr. 17/1 IX, p. 385—392; *Scăderea prețurilor cerealelor și speculațiunea internațională*, Ec. nat., 1895, nr. 21/1 XI, p. 481—487 și Ec. nat., 1896, nr. 1/1 V, p. 4—9; *Din nevoile agriculturii*, Ec. nat., 1896, nr. 11/1 X, p. 241—246.

[2] Aurelian va relua problema porturilor franc și va combate cu multă energie această idee. Pentru a împiedica legiferarea declarării ca porto-franco a porturilor Galați și Brăila, Aurelian a organizat o adevărată campanie, solicitînd o serie de personaje cu vază ale timpului să se pronunțe împotriva acestei idei și provocînd camerele de comerț să-și dea avizul negativ. În acest fel, inițiativa celor ce doreau stabilirea regimului de porto-franco în porturile mai importante ale României, nu s-a putut realiza. Vezi *Chestiunea porturilor franc*, Ec. nat., 1888, nr. 50/12 XII, p. 1 139—1 145, nr. 51/19 XII, p. 1 163—1 167 și nr. 52/26 XII, p. 1 187 — 1 191.

[3] Despre concurența pe care alte state o făceau României pe piața cerealelor vezi: *Locul României, Rusiei și Statelor Unite*, Rev. șt., *Cronica*, 1878, nr. 19/15 XI, p. 289—290;

Cronica, Rev. şt., 1879, nr. 7/15 V, p. 97—99; *Protecţionismul agricol în Europa*, Ec. naţ., 1887, nr. 11/16 III, p. 241—244; *Încurajarea producţiei cerealelor faţă cu concurenţa internaţională*, Ec. naţ., 1889 nr. 25/26 VI, p. 529—532; *Agricultura europeană faţă cu concurenţa americană*, Ec. naţ., 1894, nr. 22/15 XI, p. 505—512 şi nr. 23/1 XII, p. 529—534; *România faţă de America şi de alte ţări agricole*, Ec. naţ., 1894, nr. 24/15 XII, p. 553—559; *Grîul în America*, Ec. naţ., 1894, nr. 12/15 VI, p. 265—270; *Legea americană zisă Homestead exemption sau garantarea proprietăţii mici rurale*, Ec. naţ., 1897, nr. 10/15 IX, p. 217—220, nr. 11/1 X, p. 241—245 şi nr. 12/15 X, p. 265—269. Ca mijloc pentru a lupta cu succes contra năvălirii productelor americane Aurelian vedea: „Aşezămintele de credit funciare şi agricol, căi de comunicaţie de uscat şi apă, stabilimente de învăţămînt profesional, concursuri şi expoziţiuni neîntrerupte, administraţiune cu durere de inimă de ale ţării, într-un cuvînt orice măsură care direct sau indirect ar putea contribui la dezvoltarea agriculturii" (Rev. şt., *Cronica* din 15 iunie 1880).

[4] Despre necesitatea lichidării caracterului extensiv-cerealier al agriculturii Aurelian a scris foarte mult. Vezi **XXXVIII**, notele 1, 6 şi 7; **LVI**, nota 7; vezi şi diferite cronici din Rev. şt. şi Ec. rur.

[5] Vezi **XXXV**, nota 1, **XLIX**, nota 3, **LVI**, nota 8, şi **LX**, nota 4.

[6] Vezi **L**, nota 2, **LVI**, nota 6, **LIX**, nota 5. **LXIV**, notele 60 şi 103.

[7] Vezi **II**, nota 5.

[8] În alineatele care nu s-au reprodus Aurelian face teoria necesităţii încurajării muncii naţionale, care merită tot atîta solicitudine ca şi oricare altă producţie.

[9] *Poporul român nu este apt pentru asemenea fabricaţiuni.* Despre aptitudinea tehnică a românilor, Aurelian a scris în mai multe rînduri. Vezi mai ales *Cronica*, Rev. şt., 1870, nr. 20/1 XII, p. 306—307.

LXX

[1] Acest capitol este o parte, a VII-a şi ultima, din cartea lui Aurelian *Politica noastră comercială faţă cu convenţiunile de comerciu*, apărută în Bucureşti în 1885. Ea a fost mai întîi publicată în paginile revistei Ec. naţ., în nr. 4—15 şi 48 din 21 I, 28 I, 4, 11, 18 şi 25 II, 4, 18 şi 25 III, 1 şi 8 IV, 25 XI. În primul număr titlul era *Politica noastră economică*, dar apoi Aurelian a trecut la titlul pe care îl are cartea.

[2] Vezi **L**, nota 3.

LXXI

[1] *Tariful autonom din 1878.* Vezi **L**, nota 3.

[2] Aurelian a fost unul din principalii militanţi pentru mobilizarea opiniei publice în vederea înlăturării regimului convenţional şi a protejării industriei naţionale.

[3] *Actualele convenţii ne-au fost defavorabile.* Regimul convenţional din 1876—1886 a fost defavorabil dezvoltării industriei în România. Vorbind despre convenţia cu Austria, Kogălniceanu spunea în Parlament, la 14 decembrie 1884: „Sînt încredinţat că convenţiunea aceasta a fost pentru noi cea mai mare nenorocire, sînt încredinţat că toţi aşteptăm cu cea mai mare nerăbdare ca să vină cît mai degrabă ora în care să scăpăm de dînsa".

LXXII

[1] Vezi **LI**, nota 4.

LXXIII

[1] Ministrul lucrărilor publice era P. S. Aurelian.

[2] Problema căilor ferate a fost dezbătută de Aurelian prima oară în Monitorul oficial: *Drumurile de fier. Istoria lor*, publicat în numerele din 17 III, 18 III, 21 III, 1861. Vezi şi *Inaugurarea drumului de fier de la Goleşti la Cimpulung*, Ec. nat., 1887, nr. 28/20 VII, p. 653—657; *Căile noastre ferate*, Ec. nat., 1887, nr. 50/21 XII, p. 1 187—1 192, nr. 51/28 XII, p. 1 205—1 210; *Inaugurarea liniei ferate Piatra-Rîmnicul Vîlcii*, Ec. nat., 1887, nr. 25/29 VI, p. 582—588.

[3] *Docurile*. Despre necesitatea înfiinţării de magazii generale, antrepozite şi docuri Aurelian scrisese încă din 1861 (M. of., 10 IV).

[4] Aurelian a desfăşurat o intensă acţiune în favoarea creării unei flote româneşti pe Dunăre. Vezi *Rolul societăţii vapoarelor de navigaţie pe Dunăre în chestiunea vamală*, Ec. nat., 1886, nr. 29/21 VII, p. 673—677; *Mişcarea economică faţă cu interesele române*, Ec. nat., 1886, nr. 35/1 IX, p. 817—820; *Înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţie*, Ec. nat., 1887, nr. 4/26 I, p. 73—79; *Situaţiunea economică a României din punctul de vedere al căilor sale de comunicaţie*, Ec. nat., 1889, nr. 5/6 II, p. 104—112 şi nr. 6/13 II, p. 126—133; *Navigaţiunea pe Dunăre faţă cu interesele economice române*, Ec. nat., 1889, nr. 21/29 V, p. 459—465; *Chestiunea navigaţiei pe Dunăre*, Ec. nat., 1890, nr. 1/15 I, p. 1—8; *Interpelare asupra navigaţiei pe Dunăre*, Ec. nat., 1890, nr. 4/5 II, p. 53—58 şi nr. 5/12 II, p. 72—75; *Ne-au apucat înainte sîrbii şi bulgarii*, Ec. nat., 1890, nr. 13/16, IV, p. 193—198.

LXXIV

[1] *Ministrul lucrărilor publice*. Aluzie la Alexandru Marghiloman (1854—1925), ministru conservator în mai multe rînduri şi prim-ministru în timpul primului război mondial.

[2] Pentru progresele industriale ale Rusiei, vezi broşura *Expoziţiunea naţională de arte şi industrie de la Moscova* (1883), precum şi articolele *Exploatarea minelor şi metalurgia rusă la expoziţia din Viena*, Ec. nat., 1873, nr. 7/15 VIII, p. 53—56. Vezi şi **L**, nota 7.

[3] Sistemul turcesc de 8%. Vezi **L**, nota 1.

[4] *Relaţiunile noastre cu monarhia vecină s-au mai schimbat*. Aluzie la războiul vamal cu Austro-Ungaria; vezi **LXVI**, nota 1.

[5] *Podul peste Dunăre*. A fost construit de la 1890 la 1895 de către ingineri români în frunte cu Anghel Saligny.

[6] *Portul de la Constanţa*. Lucrările de construire au început în 1896.

[7] Vezi *Importanţa portului Brăila şi lipsurile sale*, Ec. nat., 1885, nr. 33/12 VIII, p. 385—387; *Chestiunea porturilor france*, Ec. nat., 1888, nr. 50/12 XII, p. 1 139—1 145 şi nr. 51/19 XII, p. 1 163—1 167.

[8] Linia Bucureşti-Vîrciorova a fost dată în exploatare la 5 ianuarie 1875.

[9] *Societatea de navigaţiune străină*. Aluzie la societatea de navigaţie austro-ungară.

[10] *Serviciu de navigaţiune pe Dunăre*. Vezi **LXXIII**, nota 4.

[11] *Navigaţiunea fluviului nostru*. În 1890, Regia monopolurilor statului înfiinţează serviciul navigaţiei fluviale române (N.F.R.) cu un remorcher şi 4 şlepuri pentru transportul sării. La 1893 serviciul avea 5 remorchere şi 45 de şlepuri precum şi un vas de pasageri „Orientul" pentru cursa Brăila-Galaţi. În 1901 N. F. R. este organizat ca serviciu distinct în Ministerul Lucrărilor Publice, înfiinţîndu-se şi Şantierul naval din Turnu-Severin în cadrul R. M. S.

[12] Discursul fiind mai lung, unele pasaje de mai mică importanţă nu au mai fost reproduse.

LXXV

[1] Leplay Frederic (1806—1882), sociolog francez, a scris *Muncitorii europeni* (1885), 6 vol., *Reforma socială în Franța* (1864), 2 vol.

[2] Atît în ediția 1 din 1867, cît și în ediția a 2-a din 1868, partea economică din *Notice sur la Roumanie* este cea mai mare; partea privind problemele de artă făcută de Al. Odobescu ocupă un rol restrîns în ediția 1 și puțin mai mare în ediția a 2-a.

[3] Despre Aurelian și expoziții, vezi **X**, nota 1.

LXXVI

[1] *Campania contra ziarului vienez.* Este vorba de articolele scrise de Aurelian în polemică cu „Neue Freie Presse" și cu presa austro-ungară. Vezi *Politica noastră comercială după poveștile presei austro-ungare*, Ec. naț., 1885, nr. 35/26 VIII, p 409—412. *Corespondențele economice ale ziarului „Pester Lloyd"*, Ec. naț., 1886, nr. 35/1 IX, p. 820—822; *Ziaristica austro-ungară asupra viitorului tratat de comerț între România și Austro-Ungaria*, Ec. naț., 1886, nr. 52/29 XII, p. 1 225—1 229; *Amăgirea ziarului „Neue Freie Presse"*, Ec. naț., 1887, nr. 17/27 IV, p. 385—390. *Tot România e vinovată*, Ec. naț., 1887, nr. 21/25, V, p. 481—487. *Regimul nostru economic și solicitudinea străinilor pentru interesele române*, Ec. naț., 1887, nr. 37/21 IX, p. 865—870. *Ne dau și străinii dreptate*, Ec. naț., 1887, nr. 51/28 XII, p. 1 204—1 205. *Politica economică a României judecată de străini*, Ec. naț., 1889, nr. 13/3 IV, p. 289—293. *Defăimarea grînelor noastre*, Ec. naț., 1889, nr. 17/1 V, p. 361—367. *Presa maghiară despre interesele noastre economice*, Ec. naț., 1890, nr. 10/19, III, p. 145—151; *Interesele noastre economice apărate de presa austro-ungară*, Ec. naț., 1890, nr. 14/23 IV, p. 209—214; *România, teren de compensare economică*, Ec. naț., 1891, nr. 1/1 I, p. 1—6. *Politica noastră economică și presa austro-ungară*, Ec. naț., 1893, nr. 15—16/1—15 VIII, p. 437—442.

[2] Dacă în urma războiului vamal cu Austro-Ungaria cerealele din România s-au vîndut în alte țări, în schimb exportul de vite al României a suferit foarte mult. Exportul de vite a scăzut de la 83 783 118 lei cît era în 1885 la 34 677 718 lei în 1886, la 21 229 040 de lei în 1887 și la 13 545 164 de lei în 1888. Exportul de vite, care era de 17 601 vite mari și 176 691 de porci în 1881, scade la 157 de boi și 10 794 de porci în 1889 și apoi încetează.

[3] Urmează articolul propriu-zis din „Neue Freie Presse", care nu s-a mai reprodus.

[4] Vezi relațiile comerciale austro-romîne în articolele lui Aurelian: *Tot noi sîntem de vină?* Ec. naț., 1885, nr. 6/4 II, p. 61—62. *Închiderea granițelor și deschiderea lor*, Ec. naț. 1885, nr. 8/18 II, p. 85—86. *Nu ni se deschid granițele*, Ec. naț., 1885, nr. 9/25 II, p. 97—98 *Dovezi de bună vecinătate*, Ec. naț., 1885, nr. 14/1 IV, p. 157—159; *Situația noastră vamală față cu Austro-Ungaria*, Ec., naț., 1885, nr. 18/29 IV, p. 205—207; *O expresie amăgitoare: Tratamentul națiunii celei mai favorizate*, Ec. naț., 22/27 V, p. 253—255; *Amăgiri economice*, Ec. naț., 1885, nr. 21/20 V, p. 241—243; *Iarăși dovezi de bună vecinătate*, Ec. naț., 1885, nr.23/3 VI, p. 265—267. *Motivul închiderii graniței Ungariei, rămătorilor*, Ec. naț., 1885, nr. 24/10 VI, p. 277—279; *Producția vitelor față cu convenția de comerț austro-ungară*, Ec. naț., 1885, nr. 47/18 XI, p. 553—555; *Pînă cînd închiderea fruntariei de către Austro-Ungaria*, Ec. naț., 1885, nr. 52/23 XII, p. 613—614; *Războiul de tarife*, Ec. naț., 1886, nr. 18/5 V, p. 409—415; *Înainte și după convenția de comerț cu Austro-Ungaria*, Ec. naț., 1886, nr. 20/19 V, p. 457—463; *Măsuri luate în Ungaria față cu războiul vamal*, Ec. naț., 1886, nr. 24/16 VI, p. 559—560; *Urmărirea conflictului vamal cu Austro-Ungaria*, Ec. naț., 1886, nr. 25/23 VI, p. 577—583; *Ungurii ne dau dreptate*, Ec. naț., 1886, nr. 26/30 VI, p. 608—612; *Austro-Ungaria și România*, Ec. naț., 1886, nr. 38/22 IX, p. 889—892. *Presa germană în chestiunea luptei vamale între România și Austro-Ungaria*, Ec. naț., 1886, nr. 41/13 X, p. 961—964; *Războiul vamal dintre Austro-Ungaria și România*, Ec. naț., 1886, nr. 42/20 X, p. 985—990; *Chestiunea veterinară în războiul vamal cu România*, Ec. naț., 1887, nr. 5/2 II, p. 83 — 88 și nr. 6/9 II, p. 128—133; *Comerțul vitelor și tratatele noastre de comerț*, Ec. naț., 1888, nr. 14/4 IV, p. 313—318; *Cum sînt tratate produsele noastre la vămile austro-ungare*, Ec. naț., 1890, nr. 38, 39/19 XI, p. 465—470; *Dreptatea noastră în materie vamală*, Ec. naț., 1891, nr. 2/15 I, p. 29—32; *Politica economică maghiară față cu interesele austriace și române*, Ec. naț., 1891, nr. 3/1 II, p. 49—52; *Pentru ce s-a oprit intrarea vitelor noastre în Austro-Ungaria*, Ec. naț.,

1892, nr. 18/15 IX, p. 389—392; *Relațiile comerciale dintre România și Austro-Ungaria*, Ec. nat., 1896, nr. 2/15 V, p. 30—34.

[5] Vezi articolele lui Aurelian în legătură cu încercarea Austriei de a reînnoi convenția comercială din 1875. *Reînnoirea convenției comerciale*, Ec. nat., 1885, nr. 27/1 VII, p. 315—317; *Dorințele camerelor de comerț și de industrie austro-ungare privitoare la tratate de comerț cu România*, Ec. nat., 1885, nr. 32/5 VIII, p. 373—376; *Părerile bursei de cereale și de făină din Viena asupra convenției comerciale cu România*, Ec. nat., 1885 nr. 33/12 VIII, p. 389—390; *Anchete față cu expirarea convenției cu România*, Ec. nat., 1885, nr. 35—45/26 VIII—4 XI, nr. 48/25 XI, nr. 49/2 XII; *Părerile Camerei de comerț din Budapesta asupra convenției de comerț cu România*, Ec. nat., 1885, nr. 38/16 IX, p. 445—449; *Memoriul Asociației generale a fabricanților de spirt din Ungaria, relativ la convenționea comercială cu România*, Ec. nat., 1885, nr. 47/18 XI, p. 555—558; *Tratările pentru încheierea unui tratat de comerț cu Austro-Ungaria*, Ec. nat., 1886, nr. 17/28 IV, p. 385—390. *Mișcarea în Austro-Ungaria pentru convenția de comerț*, Ec. nat., 1886, nr. 18/5 V, p. 415—417; *Ruptura tratărilor pentru încheierea unui tratat de comerț cu Austro-Ungaria*, Ec. nat., 1886, nr. 19/12 V, p. 433—439; *Reînceperea negociațiunilor între România și Austro-Ungaria*, Ec. nat., 1886, nr. 46/17 XI, p. 1 081—1 087; *Tratatul de comerț cu România în camera ungară*, Ec. nat., 1887, nr. 6/9 II, p. 121—128. *Situația respectivă a Austro-Ungariei și a României față cu încheierea tratatului de comerț*, Ec. nat., 1887, nr. 7/16 II, p. 145—150.

[6] Nu a fost reprodus citatul din „Neue Presse" deoarece Aurelian îl rezumă.

LXXVII

[1] Aurelian a scris această carte pentru a relua ofensiva în favoarea unei legislații vamale protecționiste, pentru o politică de apărare a începutului de dezvoltare industrială prin tariful autonom sau general, după care produsele străine la import sînt taxate cu același tarif, indiferent de proveniența lor. Teama lui Aurelian era determinată de prezența în guvernul conservator a unor miniștri de orientare progermană și proaustriacă; Aurelian întrevedea astfel posibilitatea ca România să fie împinsă într-o situație de aservire economică și vamală față de aceste imperii.

[2] În 1891 expirau tratatele de comerț încheiate între România și Anglia, Italia, Germania și Belgia. Tratatul de comerț cu Olanda expira în 1892.

[3] Vezi **XIII**, nota 6. Franța mai pretindea și după 1877 că relațiile comerciale cu noi trebuie să fie reglementate conform tratatului dintre ea și Turcia din 1861. Astfel, chiar în 1880 ea nu ne recunoaște independența comercială. Refuzul României de a trata pe această bază a dus la un război de tarife, Franța taxînd toate produsele românești cu 50% mai mult. În 1885 s-a încheiat o convenție comercială cu Franța pe bază clauzei națiunii celei mai favorizate.

[4] Aluzie la Austro-Ungaria.

[5] Aluzie la România.

[6] Aluzie la ministrul Seceni. Vezi *Declarația d-lui ministru Seceni în dieta Ungariei, privitor la exportul vitelor noastre*, Ec. nat., 1885, nr. 6/4 II, p. 70—71.

[7] *Chaptal*. Vezi **LXIV**, nota 64. Citatul din paragraful 1 este din vol. II al lucrării lui Chaptal *De l'industrie française*. Paris, 1819, p. 239 — 240. Citatele din paragrafele 2, 3 și 4 sînt luate din același volum, p. 240, iar citatul din paragraful 5 este luat de la p. 241. Vezi în întregime cap. al III-lea, „Des Traités de Commerce", *op. cit.*, vol. II, p. 238—245.

[8] Aluzie mai ales la subsecretarul de stat Matlecovici, cu care a polemizat Aurelian în cîteva rînduri. Vezi în literatura indicată la **LXXVI**, notele 1, 4 și 5.

[9] *Tratatul de la Frankfurt*. Tratatul de pace încheiat între Franța și Germania la 10 mai 1871 după războiul din 1870—1871. Aurelian se referă la stipulațiile comerciale ale tratatului. Tratatul comercial dintre Prusia și Franța încheiat în 1862 nu era reînnoit, însă Franța garanta Germaniei tratamentul națiunii celei mai favorizate în materie de comerț și navigație.

[10] Vezi **LXVIII**, nota 4.

[11] Aici exportarea.

[12] Vezi art. *O expresie amăgitoare. Tratamentul națiunii celei mai favorizate*, Ec. nat., 1885, nr. 22/27 V, p. 253—255.

[13] *Ne-am deschis noi piețe*. Afară de vite, vezi cap. **LXXVI**, nota 2.

[14] *Războiul ce pare că are să isbucnească*. În 1890, data apariției cărții *Politica noastră vamală*, tensiunea dintre Germania și Franța era foarte mare.

[15] *Molipsesc vitele.* Vezi **LX**, nota 4.

[16] În preajma anului 1885, agitația împotriva convenției vamale cu Austria căpătase o deseobită amploare.

[17] Vezi **L**, nota 3.

[18] Rapoartele consulatelor austro-ungare au fost publicate de Aurelian în „Economia națională", ca și rapoartele Camerelor de comerț și ale burselor din Austro-Ungaria. Vezi mai ales raportul cavalerului de Suzara, consulul Austro-Ungariei la București: *Situațiunea economică a României în 1886—1887*, publicat în Ec. nat., 1889, la p. 293, 319, 342, 367, 391, 415, 438, 472, 498 și 558. Aurelian a publicat succesiv în Ec. nat. din 1885 (nr. 34—39 din 19, 26 VIII și 2, 9, 16, 23 IX), 1886 (nr. 34/25 VIII, nr. 36/8 IX, nr. 37/15 IX) și 1887 (nr. 43/2 XI) rapoartele asupra comerțului exterior român ale ministrului Italiei la București Tornielli Brusatti.

[19] Vezi literatura lui Aurelian indicată la **LXXVI**, nota 5.

[20] Aluzie la tratatul economic anglo-francez, denumit și tratatul Cobden (1860), după numele înfăptuitorului și negociatorului lui.

[21] Despre concurența pe care grînele din S.U.A. o făceau grînelor românești vezi **LXIX**, nota 3.

[22] Cleveland Grover (1837—1908), președinte al S.U.A. între 1885—1889 și între 1893 și 1897.

[23] Mc. Kinley William (1843—1901), protecționist american, președinte al S.U.A. din 1897, asasinat de un anarhist.

[24] Méline Jules (1838—1925), protecționist francez.

[25] *Venituri de la vamă.* Vezi *supra* exemplul veniturilor vamale ale Angliei, de 511 000 000 de lei.

[26] Aluzie la Austro-Ungaria.

[27] Rouher Eugène (1814—1884), ministru de comerț al lui Napoleon al III-lea, liberschimbist, a inaugurat regimul libertății comerciale prin tratatul de comerț din 1860 din Anglia.

[28] *Scara mobilă.* Denumire pentru un sistem în comerțul cerealelor, care consistă în îngreunarea exportului prin taxe vamale de export gradate, în ușurarea importului prin micșorarea taxelor de import în anii cu recoltă deficitară și, dimpotrivă, în favorizarea exportului prin micșorarea taxelor de export și în îngreunarea importului prin mărirea taxelor de import în anii de recoltă bogată. Din această dublă gradare în sens invers vine numele de scară mobilă. Acest sistem născut în Anglia s-a aplicat și în Franța în 1819 și a fost înlăturat în 1861, la presiunea economiștilor liber-schimbiști.

[29] Neumann-Spallart (1837—1888), statistician austriac; autor de lucrări de politică comercială și agrară. A scris *Politica comercială austriacă* (1864), *Creditul rural* (1865), *Recoltele și prosperitatea în Austro-Ungaria* (1874) etc. Citatul este din lucrarea lui *Considerații asupra producției, circulației și comerțului și economia mondială* (1878).

[30] Grandeau Louis Nicolas (1834—1911), agronom francez, redactor-șef al „Jurnalului de agricultură practică" și fondator al „Analelor agronomice". A scris studii agronomice, *Curs de agricultură, Agronomia, Statistica agricolă*, (Paris 1892). etc. Cifrele pe care le expune Aurelian în acest paragraf sînt calculate de el pe baza unor date din lucrarea lui Grandeau: *Expoziția universală din 1889 de la Paris*,

[31] *Grîul nostru va găsi totdeauna cumpărători.* Optimismul lui Aurelian uită aici criza din 1882 pe care chiar el o comentase. Vezi cap. **LXIX** reprodus și nota 1 de la acest capitol.

[32] *Uniunea vamală.* Dintre articolele mai importante scrise de el în această problemă menționăm: *Uniunea vamală a statelor din centrul Europei față cu interesele române*, Ec. nat., 1890, nr. 42, 43/17 XII, p. 497—502. Cu același titlu, în Ec. nat., 1891, nr. 6/15 III, p. 121—127; *Liga vamală a Europei centrale*, Ec. nat., 1891, nr. 24/15 XII, p. 553—558; *Situațiunea noastră față cu noua politică vamală a Franciei și a Puterilor Centrale*, Ec. nat., 1892, nr. 2—3/1 II, p. 25—28; *Cerealele noastre față cu politica vamală și financiară străină*, Ec. nat., 1892, nr. 10/15 V, p. 193—198; *România față cu marile grupări vamale*, Ec. nat., 1892, nr. 12/15 VI, p. 242—247; *Discurs... cu ocazia discutiunii convenției comerciale cu Germania*, Ec. nat., 1894, nr. 14/15 VII, p. 320——328, nr. 15/1 VIII, p. 345—353 și nr. 16/15 VIII, p. 368/376.

[33] Ducos Theodore (1801—1855), ministru de marină francez.

[34] Faucher = vezi **LXIV**, nota 28.

[35] Saint-Pierre, abate Charles-Irénée (1658—1743), scriitor francez, autorul unui *Proiect de pace perpetuă.*

[36] *Un ministru austriac alcătui un proiect despre uniunea vamală.* Karl Ludwig von Bruck (1798—1860), om de stat austriac, susţinător al unei mari uniuni vamale de la Marea Nordului la Adriatica şi Marea Baltică.

[37] Vezi **II**, nota 7.

[38] Molinari Gustav (1819—1911), economist şi publicist belgian, partizan al liberului schimb.

LXXVIII

[1] Szapary Iuliu (1890—1892), prim-ministru maghiar.

[2] Tisza Coloman (1830—1902), şeful partidului liberal ungar.

LXXIX

[1] Vezi literatura indicată la cap. **LXXVII**, nota 32.

[2] *O nouă formaţiune politico-vamală.* Iată confirmarea presupunerilor lui Aurelian din *Politica noastră vamală*, în special din paragraful VI.

LXXX

[1] Aurelian a fost un neobosit luptător pentru instituirea repaosului duminical dar numai ca prim ministru a reuşit să obţină legiferarea lui. La înmormîntarea lui Aurelian a fost prezentă o delegaţie de funcţionari comerciali cu o jerbă de flori pe care scria: lui P.S. Aurelian, părintele repaosului duminical. În această problemă Aurelian a scris: *Repaosul de duminică*, Ec. naţ. 1890, 25/VI; *Mişcarea pentru repaosul de duminică*, Ec. naţ. 1892, 1/VI; *Repaosul de duminică*, Ec. naţ. 1895, 15/V; *Repaosul de duminică în Statele Unite ale Americii*, Ec. naţ. 1897, 1/VII. Discursul din **LXXX** a fost reprodus numai fragmentar, pentru raţiuni de spaţiu, nefiind redate unele părţi de mai mică importanţă.

[2] D. prim-ministru = Lascăr Catargiu.

LXXXI

[1] Sub acest titlu Aurelian a publicat patru articole în Ec. naţ., 1893, nr. 20/15 X, p. 532—539, nr. 21/1 XI, p. 557—562, nr. 22/15 XI, p. 581—586, nr. 23/1 XII, p. 605—610.

[2] Noailles Jules Charles (1826—1895), publicist francez, autor a numeroase broşuri. Aurelian îl citează pentru *Agricultura şi industria faţă de legislaţia vamală* (1881).

[3] *Cintar de olei de palme* = chintal (50 kg) ulei de palmier.

LXXXII

[1] Vezi **LVI**, nota 3, **LIV**, nota 3 şi 4, **IV**, nota 2.

[2] Vezi **LVI**, nota 6, **XIX**, nota 4, **XXXVIII**, nota 1 şi 3, **LIV**, nota 6.

[3] Vezi **LII**, nota 1, **LI**, nota 5, **LII**, nota 3.

[4] „Articolele neofensive" aparţineau lui Aurelian, ele sînt reproduse în **III**, vezi şi nota 1. Aurelian a povestit în mai multe rînduri aceste evenimente.

După publicarea acestor articole scrise cu asentimentul primului ministru Manolache Costache Epureanu, Aurelian, care era redactorul-şef al „Monitorului oficial", este chemat la ministrul de externe, de care depindea şi sever admonestat, iar după mărturia lui Van Saanen urma chiar să fie demis, deoarece guvernul primise o telegramă de protest din partea marelui latifundiar Arsache de la Comisia centrală din Focşani asupra apariţiei în Monitor a articolelor *Agricultura şi proprietarii*. Numai intervenţia lui Manolache Epureanu l-a scăpat pe Aurelian de demitere.

[5] Vezi **LXV**, nota 3.

[6] Vezi **LIV**, nota 1.

[7] Aurelian a cerut în mod constant statistici (vezi **LI**, nota 5), recensăminte şi monografii (vezi **LIX**, nota 1), de asemenea organizarea unei temeinice statistici de stat, precum şi efectuarea de diverse anchete economice asupra problemelor importante economice de la ordinea zilei. Vezi, printre altele, *Ancheta economică*, Ec. naţ., 1885, nr. 29/15 VII, p. 337—338, şi **LVI**, nota 22. Vezi *Recensămîntul populaţiei capitalei*, Ec. naţ., 1885, nr. 17/22 IV, p. 193—194. Un exemplu elocvent de nesiguranţa datelor demografice din lipsa recensămintelor populaţiei este articolul *Cîteva anomalii în domeniul statisticii*. Ec. naţ., 1888, nr. 24/14 VI, p. 561—567.

[8] Vezi **XLIV**, nota 1.

[9] La Bruyère Jean (1645—1696), moralist francez; a scris celebre portrete asupra moravurilor societăţii în care trăia: *Les caractères*.

[10] Datorită lungimii articolului nu au fost reproduse unele părţi cuprinzînd idei expuse în capitolele precedente din actuala ediţie.

LXXXIII

[1] Prin acest proiect de lege, Aurelian căuta să creeze o instituţie de credit pentru ţărănime în scopul de a o ajuta să cumpere pămînt. A obţinut votul Camerei pentru înfiinţarea Casei rurale, dar nu a reuşit să facă Senatul s-o voteze. Discursul fiind mai lung, unele pasaje de mai mică importanţă nu s-au reprodus.

[2] *Dernière occupation des principautés* (1853), semnată anagramatic G. Chianoi.

[3] Young Arthur (1741—1820), economist englez, specialist în probleme de agricultură. Marx îl defineşte „un observator atent, deşi un gînditor superficial" (*Capitalul*, I, p. 601). A scris *Aritmetica politică*, *Călătorie în Franţa* etc.

[4] În comuna Albeştii-Muru.

[5] Gaius Plinius Secundus (cel Bătrîn), 23—79 e.n., a scris *Naturalis historia* în 37 de cărţi, o istorie a războiului Romei în Germania, *Bella Germaniae* şi alte lucrări pierdute despre sistemul războaielor, istorie, retorică şi ştiinţele naturii. A murit cercetînd o erupţie a Vezuviului în anul 79 şi este unul din primii martiri ai ştiinţei.

[6] Aurelian s-a ocupat de agricultura la romani. Vezi: *Agricultura la romani*, „Românul", 1868, 31 oct., *Agricultura la romani, Virgiliu agronom*, Ec. naţ., 1894, 15 I şi comunicările la Academie menţionate în studiul introductiv.

[7] Lannes Jean (1769—1809), duce de Montebello, mareşal francez.

[8] Massena André (1756 — 1817), duce de Rivoli, prinţ de Essling, mareşal francez supranumit de Napoleon „copilul iubit al victoriei".

[9] Edison Thomas Alva (1847—1931), fizician şi inventator american al lampei incandescente, al fonografului, acumulatorului şi al altor aparate electrice.

[10] Take Ionescu (1858—1922), fusese la început liberal, apoi a trecut la conservatori, fiind ministru în diferite formaţii conservatoare, începînd din 1891. În 1921 a fost prim-ministru.

[11] Stolojan Anastase (1836—1901), ministru liberal în mai multe rînduri.

[12] Vezi **III**, nota 2.

[13] Mommsen Theodor (1817—1903), istoric german, cercetător al antichităţii. A publicat *Corpus inscriptionum latinarum*, *Istoria Romei* etc.

[14] Duruy Victor (1811—1894), istoric francez.

INDICE DE MATERII

A

Absenteism 16, 17, 18, 344, 366
Administrație economică (diviziunea de agricultură, comerciu și lucrări publice) 28, 347—348
Agricultura 33—35, 45, 48, 52, 81, 82, 85, 101, 104, 105, 109—111, 114, 130, 151—154, 233—237, 255, 292 și urm. 355, 362, 365—366, 372.
Alimentația publică 127, 144, 145, 357
Alimentația țăranilor 52, 81, 83, 95, 145, 327, 328, 361, 370,
Ameliorări agricole 52, 91, 92, 105, 236, 355
Anchete administrative și economice 88, 96, 197, 213, 392
Asociații — asociaționism 53—57, 93, 94, 99, 100, 108, 216, 355, 356, 364

B

Banca funciară 64—67, 71, 72, 359, 372
Balanța comercială, 11, 343

C

Căi de comunicație 115, 252, 253, 255, 260—263, 282, 283, 369, 386, 387
Camătă 84, 106
Cărbune 10, 11, 12, 40
Casa rurală 329, 337—340, 371, 372, 392
Cheltuieli militare 285
Chibrituri 32, 80, 206, 375
Clauza națiunii celei mai favorizate 271, 275, 288, 388, 389
Colonii de străini 34, 38, 350, 359
Comerț intern 118, 119, 199, 200, 293, 295, 296
Comerț exterior 113, 115, 116, 152, 293, 305, 367, 379, 384, 386, 388
Concursuri 86, 110, 350, 362, 367, 372, 383, 390
Concurența pe piața cerealelor 135, 136, 236, 295—298, 366, 385, 386, 390
Consum intern și pe cap de locuitor 159, 168—170, 379
Convenții comerciale 68, 69, 119, 121, 123, 140, 174, 186, 198, 211, 243, 246, 269, 271—279, 287, 288, 301, 302, 306, 307, 358, 390
Convenția cu Austro-Ungaria 68, 69, 140, 174, 175, 177, 178, 198, 211, 227, 228, 232, 233, 237, 242, 243, 246, 247, 272—281, 306, 353, 359, 367, 379, 384, 388, 389
Cotropire economică 44, 65, 70, 75, 352, 353, 359, 365
Cooperație 215, 356 vezi asociații
Credit 53—56, 64—67, 71, 72, 77, 111, 153, 334, 356, 359, 367, 372, 392
Criza economică 235, 236, 371, 385
Cursuri de popularizare 25—26, 126

D

Demografie 124, 126—129, 248—251, 347, 370, 371
Datoria publică 284
Docuri 235, 252, 387

E

Expoziţii internaţionale 31, 37, 49, 50, 139, 155, 157, 161, 162, 205, 265—267, 294, 296, 298, 349, 355, 361, 369, 375, 382, 387
Economie politică 5, 16, 22, 382
Emigraţia lucrătorilor agricoli din Anglia 93, 94, 354

F

Ferme model 35, 36, 111
Fiziocraţi 102, 212, 364, 365, 383

G

Greve 47, 48, 88—90, 93, 354
Grupări vamale 298—301, 303, 311, 390, 391

H

Hîrtie 32, 62, 63

I

Igienă 126—128, 248, 370
In 45, 207, 353
Industrie
— derivate din produse animale 161, 162
— derivate din minerale 162—168
— derivate din vegetale 157—160
— casnică (la domiciliu) 92, 158, 161, 162, 188—195, 200, 201, 207, 208, 214, 272, 372, 382
— meşteşugărească 59, 60, 156, 188—194, 201, 207—208, 214, 215
— de fabrică 32, 92, 156—158, 161, 163, 164, 166, 167, 188—190, 196, 197, 207—210, 280, 353
— dezvoltare industrială 32, 60, 61, 91, 92, 113—123, 139, 140, 155, 156, 187—190, 210, 211, 215—218, 237—239, 256, 257, 268, 269, 291, 358, 368, 369, 372, 383, 384
Instituţii de binefacere 26, 347
Irigaţii 52, 82, 145, 153, 355, 376, 377
Învăţămînt
— primar 111, 127, 345
— şcoli normale primare 25, 346, 348
— tehnologic şi profesional 33—37, 44, 59, 60, 152, 153, 346, 372—374, 377, 382
— rural 21, 153, 344, 371—373
— agricol 21, 33—39, 52, 59, 79, 152, 153, 350, 357, 360, 361, 365, 372
— de meserii 23, 38, 39, 59, 215, 345, 357, 373
— învăţămînt superior 29, 139, 345, 347—350, 354, 374
Învoieli agricole 48, 220—226, 354, 362, 383, 384

L

Legi economice 5, 6, 9, 15, 151
Legi sociale 6, 18
Legislaţie 46, 119, 142, 143, 182, 183, 376, 380
Liberschimbism 60, 140, 232, 241, 259, 289, 290, 292, 298, 299, 318, 319, 362, 365, 368, 369, 375
Libertate comercială 42, 43, 60, 68, 69, 106, 115, 116, 120, 121, 136, 156, 368

M

Marina comercială 252—254, 283, 369
Mercantilism 11, 12
Mesagiul cuzist 14, 343
Meserii la sate 214, 215, 372
Miere 139, 374
Mine 9, 13, 14, 352
Muzeu industrial 81, 361

N

Navigaţie 119, 143, 186, 252—254, 262—264, 376, 387

O

Observaţii meteorologice — observator 24, 345, 376

P

Păduri 46, 142, 376
Petrol 163, 164, 280
Piscicultură 58
Poliţie sanitară 227, 228, 379, 385
Populaţie 109, 124—129, 156, 172, 248—251, 369, 370
Porto-franco 235, 385, 387
Programul de dezvoltare a ţării 23, 75, 77, 78, 88, 140, 148, 150, 151, 177, 197, 213, 375, 382
Prestaţii — desfiinţare 107
Proprietatea mică 15—20, 109, 110, 330—337, 359
Proprietatea mare 229, 330—341, 344, 363
Protecţionism 73, 103, 117, 120, 121, 123, 136, 140, 212, 213, 258, 259, 289, 290, 304, 368, 386, 389

R

Răscoale şi mişcări ţărăneşti 340, 354, 366
Războiul vamal 388, 389
Recensăminturi 109, 124, 156, 157, 172, 249, 250, 370
Reforma agrară 6, 8, 19, 133, 220, 323, 330, 339, 384
Repaosul de duminică 313—317, 346, 391
Robie (sclavie) 5, 6, 343

S

Sare 40, 51, 52, 87, 88, 163—168, 379
Scara mobilă 292, 390
Sericicultura 97, 98, 139, 363, 364, 375
Statistică 156, 248, 249, 295, 369, 370, 392

Ş

Şeptel 85, 86, 110, 361

T

Tarife de cale ferată 186, 234, 235
Tarif vamal 174, 241—247, 289—292, 312, 379,
Tarif autonom 243, 244—245, 247, 288, 292, 302—304, 367—368, 379, 386
Tratat comercial : vezi convenţii comerciale — definiţie 271, 287
Tocmeli agricole : vezi învoieli agricole
Tutun 158, 159, 160

Ţ

Ţărani 6, 7, 53—54, 81, 83, 84, 107, 108, 109, 111, 132—134, 144, 152, 180, 181, 322—328, 354, 355, 364, 370—372, 384
Ţărani englezi 76, 88—89, 344, 354, 360, 362

V

Vamal — politica 241—243, 286, 290, 298—303, 349, 367, 369, 387, 388, 390, 391
Vămi 119, 213, 389, 390
Vînzarea moşiilor statului 229—231, 344, 385
Vite 85, 86, 109, 110, 130, 131, 227—228, 247, 361, 363, 366, 371, 372, 374, 375, 384, 388, 390
Vin, vinuri 79, 139, 177, 178, 204, 360, 369, 375, 379

Z

Zahăr 41—43, 51, 73, 74, 122—124, 140, 158, 355, 363, 368, 375

INDICE DE NUME

A

Aaron Florian 348
Agapi, Vasile dr. 129, 371
Alcaz, E 140, 217, 369
Alecsandri, Vasile, 42, 352, 375
Anastasievici, maior Mişa, 37, 351
Andrassy, I. contele 353
Aninoşanu, C., 35
Antimescu, Z., 346
Arch, J., 89, 90, 354
Argenson, (d'), 364
Argetoianu, Gr. 36
Aricescu, C. D., 373
Aritonovici, I. 350
Arsachi, Apostol, 357, 392
Asachi, Gheorghe, 43, 62, 188, 206, 352, 358, 369

B

Balş, A., 36
Bariţ, Gh., 63, 358
Başotă, A., 344
Bazilescu, I., 346
Baudrillart, H., 191, 381
Bădilescu, 25, 346
Bălcescu, Nicolae, 219
Băleanu, Nicolae, 43, 161, 188, 205, 217, 369
Beaumont, Elie de, 14
Berindei, D., 348
Beruart, vezi Bernath,
Bernath, Lendway-Alfred Nicolaus, dr., 26, 347
Bibescu, G. N., 375
Bismarck, Otto, principele, 299, 302, 306
Blarenberg, Nicolae, 351
Boisguillebert, Piere de, 364
Boldur-Lăţescu, T., 36
Bordellet, 359
Borghetti, 98, 157, 174, 204, 364
Bozianu, C., 46, 350, 353
Brăiloiu, C., 346, 350
Brătianu, G., 36
Bruck, Karl Ludwig von, 391
Buescu, P., 331
Bujoreanu, Ion, M., 62, 358
Bunsen, Robert, 163, 378
Burket, profesor, 227
Buschen, Bruno, 194, 381
Butculescu, D., 364
Buvelot, 348

C

Cantacuzino, George Gr., 344
Carp, I. 346
Carp, P. P., 49, 345, 351
Casău 346
Catargiu, Al. St., 52, 348, 349
Catargiu, Barbu, 340, 350, 352
Catargiu, Lascăr 351, 391
Cecropide, P., 36

Cerbeland, 283
Chaptal, Jean Antoine, 198—200, 272—274, 382, 389
Chardon, 298, 301
Cherciu, P., 346
Chernbach, N. G. dr., 126, 129
Chevalier, Michel 88, 326, 362
Cilibiu, 346
Cîmpineanu, I., 350
Cîrnu, V. M., 345
Cleveland, Gregor, 286, 390
Cobden, Richard 42, 213, 320, 383, 390
Codrescu, C., 346
Colbert, Jean Baptiste 213, 214, 262, 364, 383
Condillac, 365
Constandiniu, 346
Constandinescu, B., 346
Constantinescu, I., 357
Cornea, Dimitrie, 27, 347
Costaforu, Gh., 46, 353, 367
Cozadini, D., 42, 352
Cuza, Alexandru Ion 149, 323, 339, 343, 345—347, 349, 351, 352, 378.

D

Davilla, Carol, 25, 346, 347
Deschamps (proiectul) 359
Donici, Panait, 29, 144, 349, 376
Drăghiceanu, Matei 165, 379
Drăgoescu, 346
Drosu, Adamachi, 42
Ducos, Theodore, 298, 390
Dumas, 163
Dumitrescu, A., 346
Dupont de Nemours, 365
Duruy, Victor, 147, 340, 392
Dussart, 359

E

Edison, Thomas, Alva, 336, 392
Eraclide, C., 346
Essarcu, C., 25, 345, 346

F

Faulquier, Blanc, 161, 205
Faucher, Leon 192, 299, 381, 390
Fălcoianu, S., 36, 346, 351
Fătu, A. dr., 24, 345
Felix, I. dr., 126—129, 249—251, 370
Filibiu, 346
Filipescu, Ion Al. 350, 357
Filipescu, K., 350
Florescu, Ion 357
Fundățescu, 344

G

Gagarin, 262, 263
Garnier, Ioseph, 230, 385
Gerbolini, 157, 204
Ghermani, Menelas, 359
Ghica, Alexandru, 351
Ghica, Dimitrie, 39, 351
Ghica, Ion, 330, 348, 369
Ghica, Mihai, 350
Ghimbășanu, 346
Golescu, Alexandru, 352
Golescu, Nicolae, 349
Golescu, Ștefan, 349
Gournay, Vincent, 364
Gradovici, 51
Grandeau, Louis Nicolas 294, 297, 390
Grădișteanu, C., 36, 351

H

Haber, 359
Habner, conte, 319
Heliade, Ion Rădulescu, 29, 337, 348, 349
Hepites, Ștefan, 345
Hertz, Adolf de, 359
Hill, G., 348
Hodocin, Mihalick de, 357
Hoffman, 357

I

Iacobson, colonelul, 350
Iancovescu, 329—337, 339
Iepureanu, Grigore, 39
Iepureanu, Manolache Costache, 35—39, 323, 343, 351, 366, 392
Iepurescu, B., 339
Ionescu, profesor Ploieşti, 346
Ionescu Ion, de la Brad, 349, 351
Ionescu, Nicolae, 35, 36, 351
Ionescu, Take, 329, 330, 337—341, 392
Iorga, Nicolae, 344, 348, 350, 357
Iselin, Isaac, 365

J

Jenescu, 346

K

Karagheorghevici, 351
Kogălniceanu, Mihai 43, 85, 161, 217, 323, 330, 339, 343, 352, 353, 367, 369, 375, 379, 386
Kraft, 269
Kretzulescu, Nicolae 35, 49, 348, 351, 355, 357

L

La Bruyère, Jean 326, 340, 392
Lahovary, I., 346
Lalanne, L., 29, 348, 349
Lannes, J., mareşal, 336, 392
Laveleye, Emil de, 102, 103, 193, 194, 325, 326, 364
Lavergne, Louis G. Léonce, 124, 193, 200, 369
Lazăr, Gheorghe, 29, 337, 348
Lefèvre, 283
Legendre, 364
Leither, Ferdinand, 359
Leplay, Fr., 266, 388
Leroy-Beaulieu, 299
Leusse, de 299
Letrosne, Guillaume-François 364
List, Fr., 211, 212, 303, 365, 369, 382, 383
Ljunberg, 194, 381
Loriault, 359
Lupulescu, I., 345

M

Mac Kinley, William 286, 296, 390
Magheru, George 344
Maior, Petru 337
Mallet, Margnard 359
Mandrea 206
Marcovici, Simion 357
Marghiloman, Alex 329, 330, 387
Marghiloman, Ion 349
Marin, Alexe 29, 348
Marţian, Dionisie Pop 28, 248, 347, 350
Marx, K. 383, 392
Massena, André 336, 392
Massim, I. C. 346
Matlecovici 299, 300, 389
Mavrocordat N. 36
Mavrogheni, Petre 362, 368, 376
Mazar Paşa 351
Mârzescu, G. 315
Méline, Jules 288, 289, 390
Meyer dr. 350
Micescu 346
Mill, J. S. 363
Minciu 346
Mirabeau, Victor de Riquetti 364, 365
Molinari, Gustav 299, 391
Mommsen, Th. 340, 392
Moscu, I. 347
Morţun, Vasile 329, 336
Moruzi, A. 369
Munn, Thomas 343

N

Neagoe, S. 346
Nedelcu 346
Neumann-Spallart 293, 390
Nicolescu, N. 58
Nitzulescu 346
Noailles, Jules Charles 319, 320, 391

O

Obrenovici 351
Odart, Al. Pierre, comte 139, 375
Odobescu, Alexandru 81, 346, 349, 368, 388
Oncken A. 364
Orăscu Al. 348
Osborne 93

P

Papadopol, M. Sc. 364
Papiniu, I. M. 365, 369, 382, 383
Pascal, Aristide 36, 351
Pascal, Blaise 260
Patraulea, Daniil 52, 355
Pavelescu, Ion 345
Pavlov, Costache 347
Peşicu D. 347
Petru cel Mare 213, 214, 383
Picleanu 335
Plinius, Gaius Secundus 333, 362
Poenaru, Petre 29, 346, 348, 350, 357
Pogor, Vasile 41, 42, 352
Pop, Ioan 29, 348
Popescu, I. 346
Poteca, Eufrosin 348
Poumay, Jaques (proiectul) 359

Q

Quesnay, Fr. dr 212, 365, 383

R

Racotă, C. N. 35, 36, 95, 347, 351, 363
Racotă, Hariton 339
Racoviceanu 346
Radunaki (proiectul) 359
Raicevich, Ştefan 177, 379
Rau, Karl Heinrich 192, 381
Read 76
Reims, Eugen de 359
Rivière, Mercier de la 364
Robescu, C. F. 46, 354, 360
Romanescu 346
Roscher, Wilhelm 190, 196, 303, 382
Rose, Heinrich 163, 378
Rosetti, Scarlat 350
Rossi, Pelegrino 192, 381
Rouher, Eugène 292, 390
Rousseau, J. J. 125, 370

S

Saanen van 392
Saint Pierre, abate Charles Irénce 299, 391
Saint-Simon Claude Neuri de 362
Saligny, Anghel 387
Schnapper (proiectul) 359
Schulze-Delitzsch-Herman 56, 356
Schwartzenberg L, principe 84
Scipio Africanul 333
Scorţescu 329
Seceni 384, 389
Sefendache G 315
Simo, 43, 369
Simu, Dimitrie 161, 217
Sismondi 331
Slătineanu, A. 349
Smith, Adam 212, 383
Stainford 89
Stern (proiectul) 359
Stolojan, Anastase 337, 339, 392
Strat, Ion 369
Sturdza, C. D. 36,
Sturdza, Grigore 261, 350
Sturdza, Mihail 348
Suzara, consul 390
Szapary, Iuliu 307, 391

Ş

Şendrea, Ştefan 315
Şincai, Gheorghe 337
Ştefănescu, Grigore 354, 360, 372
Ştirbey, Barbu 29, 347, 348, 351, 357
Şuţu, Nicolae 369

T

Teisserenc, de Bort 108
Tell, C. generalul 348
Thiers, Adolphe 230, 358
Tisza, Coloman 307, 391
Tornielli, Brusatti 390
Turgot 293, 364, 365

V

Vasilache, Gorj 349
Ventura, Grigore 35, 36, 351
Vericeanu, Al. 369
Vidaci, constructor pluguri 37
Vladimirescu, Tudor 149, 348
Volney, C. 8

W

Wagner, Rudolf 163, 378
Wallenstein 346
Webb 89
Wechselberg, I. 345

X

Xenopol, A. D. 345

Y

Young, Arthur, 331, 392

Z

Zucker dr., Z. 350

ERATĂ

Pagina	rîndul:	în loc de:	se va citi:
XX	20 de sus	Ca toate acestea	Cu toate acestea
XXXIII	15 de jos	mai	martie
XLII	15 „	acesta	aceasta
LXV	12 „	și este adresată către prof. N. Barbu și prof. I. Bianu	„N. Barbu și I. Bianu.
178	22 „	173 312 lei	176 312 lei
379	4 de sus	Drăghicescu	Drăghiceanu
389	20 „	„Neue Presse“	„Neue freie Presse“
390	27 „	din	cu
399	11 „ col. II	Neuri	Henri

Redactor responsabil : ROZICA ADLER
Tehnoredactor : MARIA-LUIZA ROMANOS

Dat la cules 15.11.1966. Bun de tipar 25.02.1967. Apărut 1967. Tiraj 1950 ex. legate. Hîrtie scris I A de 80 g/m² 16/70×100. Coli editoriale 38,43. Coli de tipar 30,25. Planșe : 1, tipar înalt. A 14223/1966. CZ. pentru biblioteci mari și mici 33+63(498)(081)

Întreprinderea Poligrafică „Informația“, Str. Brezoianu nr. 23—25, București, Republica Socialistă România, comanda nr. 422